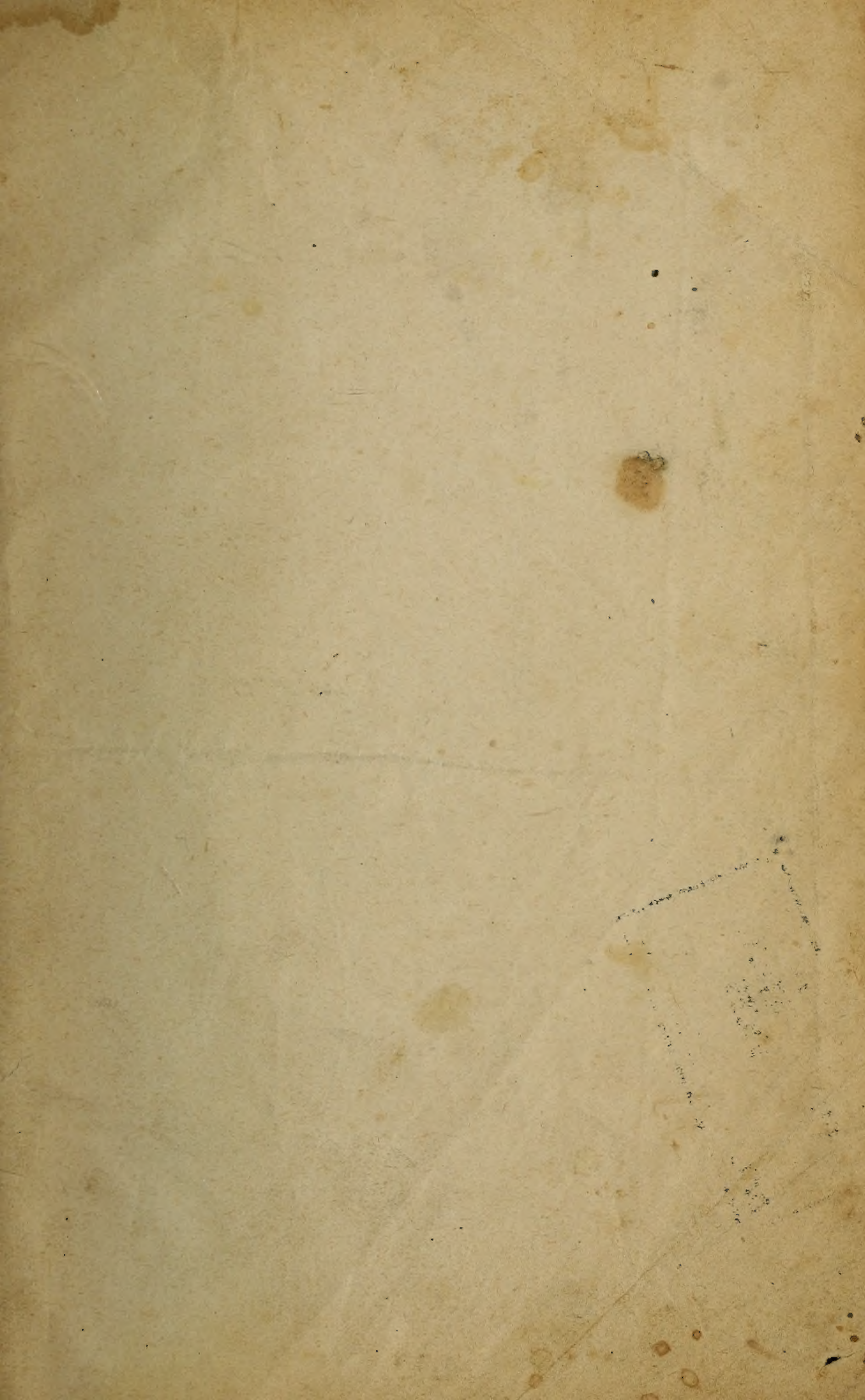

מקראות גדולות

ספר

בראשית

בשמונה עשר כרכים, ובאותיות גדולות. מנוקד. מוגה. ומדויק
ונוסף להם כ"ח פירושים,

א) תרגום אונקלוס. פסוק תרגום נגד פסוק חומש.
ב) פי' רש"י בשלימות. מאת רבינו שלמה יצחק זצ"ל.
ג) פי' רבינו הגדול הרשב"ם זצ"ל.
ד) פי' בעל הטורים. מאת רבינו יעקב ב"ר אשר ז"ל.
ה) תולדות אהרן: מראה מקומות הפסוקים בש"ס.
ו) פי' שפתי חכמים.
ז) פי' ע"ט. מלוקט מאת גדולי מפרשים. ומדרשים.
ח) משלי ישראל. פי' חדש. ומשלים נעימים המושכים לב הקורא. להגות בתורת ה'.
ט) כוכב מישראל. משלים ופשטים על כל ההפטורת.
י) פי' ע"ט על הפטורת בלשון צח המדברת
יא) פי' רש"י. ז"ל על כל החמשה מגילות.
יב) פי' ש"ה. על פי' רש"י בחמש מגילות.
יג) פי'. ע"ט. על כל חמשה מגילות בלשון צח ונקי.
יד) קול יעקב. ליקוטים ומשלים של הרב המגיד מדובנא זצ"ל.

טו) תרגום שני. נדפס במקומו מול יד הפנים
טז) מצח אהרן. מבאר התרגום שני בלשון צח המדברת.
יז) סדר התפלות. ויוצרות, ותולדות. לכל כרך והחמשה חלקים.

והמפרשים היקרים על נביאים וכתובים.

יח) תרגום יהונתן. באותיות גדולות ונקודות.
יט) תרגום רב יוסף. על דברי הימים.
כ) תולדות אהרן'. מראה מקומות בש"ס
כא) פירש"י ז"ל. על הנ"ך
כב) פי' רד"ק. רבינו דוד קמחי ז"ל.
כג) פי' מצודות דוד.
כד) פי מצודות ציון.
כה) פי הגהות ר"י ברלין.
כו) פירוש ע"ט. על תנ"ך
כז) פי רד"ק על תהלים. אשר לא נדפסו גם בהמקראות גדולות הקודמים.
כה) פי' רבינו סעדי' גאון על דניאל.

ווארשא

שנת אל לומדיה ברך נברך לפ"ק

בהוצאות בית מסחר הספרים של ה"ר יהושע גרשון מונק ני'

בווארשא § 1) פראנצישקאנר נומר 1819.
§ 2) גרזיבאוו נומר 1104.

ХУМЕШЪ ТОМЪ 1

ВАРШАВА 1879

Дозволено Цензурою.
Варшава, 18 Апрѣля 1879 года.

W Drukarni J. Bergera, Elektoralna Nr. 14.

א בקדמין ברא יי ית שמיא וית ארעא

א א בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ׃

תולדות אהרן בראשית . סוכה דף ר"ס לב מגילה דף כ"ק כה מגילה יס **והארץ**

בעל הטורים

בראשית ברא בגי' בראש השנה נברא (העולם) . בראשית נוטריקון בראשונה ראה אלהים שיקבלו ישראל תורה . בראשית ברא אלהים ס"ת אמת מלמד שנברא העולם באמת כמו שנאמר ראש דברך אמת וכן יש הרבה פסוקים ס"ת אמת :

רש"י

(א) **בראשית** אמר רבי יצחק לא היה צריך א להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם שהיא מצוה ראשונה שנצטוו ב ישראל ומה טעם פתח ג בבראשית משום כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים שאם יאמרו עכו"ם לישראל ליסטים אתם ד שכבשתם ארצות ז' אומות הם אומרים להם כל הארץ של הקב"ה היא הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו : **בראשית ברא** . אין המקרא הזה אומר אלא ה דרשני כמ"ש רז"ל בשביל התורה שנקראת (משלי ח) ראשית דרכו ו ובשביל ישראל שנקראו (ירמיה ב) ראשית תבואתה ואם באת לפרשו כפשוטו ז כך פרשהו בראשית בריאת שמים וארץ והארץ היתה תהו ובהו וחשך ויאמר אלהים יהי אור . ולא בא המקרא להורות סדר הבריאה לומר שאלו קדמו שאם בא להורות כך היה לו לכתוב בראשונה ברא את השמים וגו' שאין לך ראשית במקרא שאינו דבוק לתיבה של אחריו כמו (שם כז) בראשית ממלכת יהויקים ראשית ממלכתו (דברים יח) ראשית דגנך אף כאן אתה אומר בראשית ברא אלהים וגו' כמו

שפתי חכמים

בראשית א דהא התורה לא נתנה לישראל אלא בשביל המצות והכתובים בה שיקיימו אותם (ועל כן נקרא בלשון תורה) א"כ כל הני סיפורי דברים לא הו"ל לכתוב בתורה אלא לעשות ספר בפני עצמו כמו ספר יהושע או ספר שופטים : ב מצה"כ מילה וגיד הנשה שלא נצטוו בהם אלא יחידים (בעדם ובעד כל ישראל) וכל זמן שלא נצטוו בהם כל ישראל אינם נחשבות מכלל מצוות דתורה צוה לנו משה כתיב : ג בלשון ניחותא ופי' הוא ר"ל שהפסוק בתהלים הוא מפרש הטעם למה התחיל בבראשית והכי משמע מן הפסוק כח מעשיו פי' דהוא מעשה בראשית ולכך הגיד לעמו משום שרצה לתת להם נחלת גוים דבשביל אברהם שהשביעו הקב"ה שיתן לזרעו את ארץ כנען (והירושה היא משכר מצות והתורה כמצו') וא"כ צריך להודיע שהבריאה הוא כח מעשיו . א"נ ק"ל הו"ל לכתוב ספר בראשית אחר האזינו ולא להתחיל בו כאן ומתרץ משום כח מעשיו וגו' ר"ל אם היה כותב ספר בראשית בסוף הספר לא היה הוכחה שהכתוב בא להעיד שאין בני ישראל לסטים אלא היו אומרים מה שנכתב ספר בראשית הוא להגיד שאין העולם קדמון שהוא עיקר האמונה וכמ"ש הרמב"ן אבל עכשיו מה שהתחיל בראשית ע"כ צריכין אנו לומר ולפרש משום כח מעשיו וגו' ר"ל שהכתוב עצמו מעיד ע"ז ודוק : ד משמע דבתחלה היה הארץ של ז' אומות (שהם מבני חם) וא"ת והא בפ' לך לך כתיב והכנעני אז בארץ ופרש"י שם שהיה הולך וכובש את א"י מזרעו של שם בחלקו של שם נפלה כשחלק נח לבניו את הארץ וא"כ מה שייך ליסטנות בזה (כשהם מחזיקים בנחלתם) וי"ל אע"פ שקרקע אינה נגזלת וברשותא דמרה קמא קיימא מ"מ הוי כגזלן כמי שירד לתוך שדה חבירו שלא ברשות לשבחה שקרקע שצריך ליתן לו הוצאה את השבח יותר על ההוצאה וישראל לקחו ארץ ישראל עם שבחה ולא נתנו אפי' ההוצאה ומש"ה פתח בבראשית וכו' לומר שהארץ ומלואה של הקדוש ברוך הוא לעשות בה כרצונו ועוד יש לומר לסטים אתם דלשם היה גם כן שאר בנים וגם להם היה חלק בארץ אך קשה אפילו אם תאמר דרבי יצחק סבר דהכל ביד שם והוא נתן לכנען בנו מ"מ הרי כתיב ארור כנען עבד עבדים וכו' א"כ היה הם עבד לשם ומה שקנה עבד קנה רבו וי"ל דכתיב לאחיו שגם ליפת יהיה עבד א"כ גם ליפת יש חלק בו (ועי"ל דדוקא גבי קניה וזכייה מיד אחרים או מן הפקר אמרינן יד עבד כיד רבו אבל לא אצל ירושה דקי"ל עכו"ם יורש את אביו דבר תורה וכנען ירש את הארץ מחם אביו (נחלת יעקב) ע"ש : ה דלפי פשוטו משמע שבא להורות סדר הבריאה וזה אינו כמו שפירש"י בסמוך שאין לך ראשית וכו' : ו ולא הוה מלשון שתחלה שצריך להיות סמוכה וה"פ בשביל בראשית בשביל התורה וישראל (ובימוסה של ב' כמו בעבור) : ז ר"ל שיהא בראשית

פירוש עברי

א בראשית רבי יצחק האט גזאגט דיא תורה וואלט זיך בדארפט אן הייבן פון החודש הזה לכם ווארום דאס איז די ערשטי מצוה וואס דיא ישראל זענין גבאטן גווארן איי זיי זענין ארוס גיגאנגין פון מצרים נאר פאר וואס הייבט זיא זיך אן פון בראשית איז דר טעם פון וועגין (כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים) איז טייטש גאט האט גזאגט אונ האט מודיע גוועזן דעם כח פון זייני מעשים צו זיין פאלק אז ער האט בשאפן דיא וועלט ווארום ער וועט געבין דיא נחלה פון דיא שבעה אומות צו דיא ישראל וועלין זיי זאגין צו די ישראל איר זענט גזלנים איר האט אוועק גנומן דאס לאנד פון דיא זיבן אומות וועלין די ישראל ענטפרין די גאנצי וועלט גהער צו גאט ברוך הוא ער הט זיא בשאפן אונ הט זיא גגעבין וועמין אים איז וואל גפעלין כיון זיין ווילן האט ער דם לאנד זיי גגעבין אונ מיט זיין ווילן האט ער דם ביא זיי צו גנומן אונ הט דם אונז גגעבין (בראשית ברא אלהים) אין אן הייב אז גט הט בשפן (את השמים) די הימלן (ואת הארץ)

משלי ישראל

(בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ) אין אן הייב הט גאט בשאפין הימל און ערד דיא זון און דיא לבנה מיט די שטערין און בהמות חיות און ביימער און פרוכט , ווי השי"ת האט גיהייסן איז

ב וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ וָבֹהוּ וְחֹשֶׁךְ עַל־פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת

אַרְעָא: ב וְאַרְעָא הֲוָת צַדְיָא וְרֵיקָנְיָא וַחֲשׁוֹכָא עַל אַפֵּי תְהוֹמָא וְרוּחָא מִן

ת"א והארץ חגיגה יב סוכה לג . ורוח עבודת כוכבים לח .

בעל הטורים

(ב) ורוח אלהים מרחפת . בגי' זו רוחו של משיח :

רש"י

בראשית ח ברוא ודומה לו (הושע א) תחלת ט דבר ה' בהושע כלו' תחלת דבורו של הקב"ה בהושע ויאמר ה' אל הושע וגו'. וא"ת להורות בא שאלו תחלה נבראו י ופירושו בראשית הכל ברא אלו ויש לך מקראות שמקצרים לשונם וממעטים תיבה אחת. כמו (איוב ג) כי לא סגר דלתי בטני ולא פירש מי הסוגר. וכמו (ישעיה ח) ישא את חיל דמשק ולא פירש מי ישאנו. וכמו אם יחרוש בבקרים ולא פי' אם יחרוש אדם בבקרים. וכמו (ישעיה מו) מגיד מראשית אחרית ולא פי' מגיד מראשית דבר אחרית דבר. א"כ תמה על עצמך כ שהרי המים קדמו שהרי כתיב ורוח אלהים מרחפת על פני המים ועדיין לא גלה המקרא בסידור הקודמים והמאוחרים כלום בריית המים מתי היתה הא למדת ל שקדמו המים לארץ. ועוד שהשמים מאש ומים נבראו ע"כ לא לימד המקרא בסדר המוקדמים והמאוחרים כלום: ברא אלהים. ולא נאמר ברא ה' מ שבתחלה עלה במחשבתו לבראתו במדה"ד וראה שאין העולם מתקיים והקדים מדת רחמים ושתפה למדה"ד והיינו דכתיב נ ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים: (ב) תהו ובהו. תהו ל' תמה ושממון שאדם תוהא ומשתומם על בהו שבה: תהו. אשטורדישו"ן בלעז (בעטייבענד): בהו. ס לשון רקות וצדו (סא"א): על פני תהום. ע על פני המים שעל הארץ: ורוח אלהים מרחפת. פ כסא הכבוד עומד באויר צ ומרחף על פני המים ברוח פיו של הקב"ה ק וכמאמרו

שפתי חכמים

מלה סמוכה או ממלת ברא שהוא פעל עבר צריך אתה לעשות שם כאלו נכתב במקום ברא בריי' דהוא דבוק דיש אם למסורת וכיון דנמסר בלא נקודה יוכל לקרות ברוא כמו ברא: ח דבראשית ברוא כמו בתחלת בריאתם וכו' ובאותו התחלת הבריאה כאשר היתה הארץ תוהו ובהו וחושך ומתוך שהיה חושך לכן ויאמר אלהים יהי אור וכל הענין מוסב על ויאמר אלהים: ט שלא תאמר היאך מפרש בראשית בריאת השמים כו' ויהיה הכל נמשך אל ויאמר אלהים וכן ויאמר אלהים נמשך למעלה והא ויאמר אלהים יהי אור משמע דיבור בפ"ע כמו ויאמר אלהים יהי רקיע וכו' לכן מביא ראיה כו' ר"ל דהתם נ"כ לא יתכן לומר שתחלת דבורו של הקב"ה שדיבר עם שום אדם היה עם הושע דהא קודם הושע דיבר עם כמה נביאים אלא ה"פ תחלת דבורו של הקב"ה עם הושע מה היה ויאמר ה' אל הושע וגו' ומוסב על הענין ויאמר ה' כמו כן הכא: י ודקשיא לך שאין לך ראשית שאינו דבוק י"ל פירושו בראשית הכל וא"כ שפיר הוי דיקוק למלת הכל: כ דבשלמא אם אתה אומר דלאו להורות סדר מוקדמים ומאוחרים בא אתי שפיר דלא פי' בריאת המים מתי היה משום דלא רצה לפרש אלא עניינים שנבראו אחר בריאת שמים וארץ אבל אם להורות סדר הבריאה בא קשה למה לא מפרש נמי בריאת המים: ל וקא שמתרץ הכא ולא הביא זה התירוץ לעיל גבי ולא בא המקרא וכו' היל"ל א"כ תמה על עצמך וכו' י"ל דלעיל יכול לדחות דלא חשיב במוקדמים אלא מבריאת שמים וארץ ואילך ומה שהיה קודם זה לא קחשיב אבל כאן דפי' בראשית הכל דמשמע שלא ברא כלום קודם שמים וארץ א"כ קשה שמה וכו': מ אין דעתו שיאמר ה' ולא יאמר אלהים א"כ עדיין תקשה למה לא נאמר ג"כ אלהים אלא ר"ל היל"ל ג"כ ה' כמו שאמר ביום עשות ה' אלהים וגו'. ומפרש שבתחלה וכו'. ועי"ל דקשה לרש"י דהא אי היה העולם נברא במדת הדין א"א לקיים אפילו שעה אחת אלא ודאי במדת הרחמים בראו וא"כ למה לא נאמר ה' (נה"י) דהל"ל ברא ה' בשם העצם שלו בשם עצמותו הוא הרחמים ולא בשם אלהים שהוא שם התואר על השופט כי עדיין לא עשה משפט בארץ לכן מתרץ עלה וכו': נ ואפשר נמי שרצונו של רש"י לפרש עוד שאל תקשה מנ"ל דמשום שראה שאין העולם מתקיים במדת הדין שיתף וכו' דילמא משום טעם אחר דכתיב עולם חסד יבנה או משום טעם אחר ועוד קשה למה הקדים מדה"ר למדה"ד וע"ז אמר והיינו דכתיב ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים הי"ל שמים וארץ כמו בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ אלא להורות דמה ששיתף מדה"ר למה"ד שעיקר הוא משום הארץ ותולדותיה שהם אין יכולין לעמוד במה"ד ומ"ה הקדים ארץ לשמים ומקדים מדה"ר למדה"ד משום אין שיגבר מדה"ר על מדה"ד משא"כ השמים יכולין לעמוד במה"ד: ס נראה דרש"י סובר שהם מן שמות סנהדרין ר"ל שמניהם ל' שממה א"נ ר"ל ריקות הוא ל' ארמי ושניהם ל' ריקן לאפוקי מן התרגום שתירגם על תוהו ובהו ל' צדיא וריקני' ופי' תהו ל' תימה שתמה על בהו כלומר על השממון שבו והוי וי"ו ובהו מתחלף בב' כמו וה' שלחני ורוחו דהוה כמו ברוח: ע ר"ל דהל"ל על תהום מאי על פני אלא שקאי על המים שהם על הארץ והם פני הארץ והיינו דכתיב נמי ורוח אלהים וגו' דהיינו כחושך דכתיב לעיל והושך על פני תהום ועוי"ל דהוכחתו הואיל וכל הני עשרה מאמרות שאמורות כאן משום דקודם לכן לא היה כך לכך הוצרך לומר יהי' דבר זה כגון בתחלה כתיב בראשית וכו' משמע שלא היה אלא הארץ לבד ולא היה על הארץ כלום לכך אמר א"כ ויאמר אלהים תדשא הארץ וא"כ מה דכתיב ויאמר אלהים יהי אור נ"ל דקודם מאמר זה היה חשך והיכא כתיב שהיה חשך ע"כ צ"ל מה שכתוב וחשך על פני תהום שהם המים שפירוש תהום בכ"מ מורה על המים ש"מ דהמים היה על הארץ וכן משמע מתוך פירש"י דויהי אור קאי על והושך על פני תהום דלעיל פי' בראשית בריאת שמים וארץ והארץ היתה תהו ובהו וחשך על פני תהום וגו' ויאמר אלהים יהי אור ומדלא הביא הפסוק כולו או לא היה לו להביאו כלל משמע דקאי עליו כי אלו לא היה חושך על פניה לא גזר על האור: פ דקשה היל"ל השם ורוח מרחפת: צ דקשה דהאי קאי על כסא הכבוד למה אמר מרחפת לא לכתוב אלא ורוח אלהים על המים או קשה פשטי שם נקרא כסא הכבוד רוח אלהים: ק ופי' ורוח אלהים שהוא כסא הכבוד מרחפת במאמרו ורוח פיו של

פירוש ע"ט

און די עֶרד: (ב) וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ וָבֹהוּ און די עֶרד איז גֶיוועזֶען וִויסְט אוּנ לֶעדִיג וְחֹשֶׁךְ עַל פְּנֵי תְהוֹם אוּנ

פירוש ע"ט

עֶס איז גֶיוועזֶען פִינְצְטֶער אוּף דֶעם אָפּ גְרוּנְט וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמָּיִם אוּנ דֶער כִּסֵּא הַכָּבוֹד

מרחפת על־פני המים: ג ויאמר
אלהים יהי־אור ויהי־אור:
ד וירא אלהים את־האור כי־טוב
ויבדל אלהים בין האור ובין החשך:
ה ויקרא אלהים לאור יום ולחשך
קרא לילה ויהי־ערב ויהי־בקר יום
אחד

אונקלוס

מן קדם יי מנשבא על
אפי מיא: ג ואמר יי
יהי נהורא והוה נהורא:
ד וחזא יי ית נהורא ארי
טב ואפרש יי בין
נהורא ובין חשוכא:
ה וקרא יי לנהורא יממא
ולחשוכא קרא ליליא
והוה רמש והוה צפר
יומא

ת״א ויאמר חגיגה יב תמיד לב. וירא יומא לח סוטה יב ב״ק נה. ויקרא פסחים ב מגילה כ אבל ערבית אמור. ויהי ערב ברכות ג שבת פסחים נח מגילה יב נזיר ז חולין פג.

בעל הטורים

(ד) את האור. בגימ׳ בתורה ועולם מנין תרי״ג: את האור כי טוב. ס״ת בכים. וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל. מכאן שאין

רש״י

כיונה המרחפת על הקן אקובטי״ר בלע״ז (ברייטען): (ד) וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל. אף בזה אנו צריכים לדברי אגדה ר ראהו שאינו כדאי להשתמש בו רשעים והבדילו לצדיקים ש לעתיד לבא. ולפי פשוטו כך פרשהו ראהו כי טוב ואין נאה לו ולחשך שיהיו משתמשים בערבוביא ת וקבע לזה תחומו ביום ולזה תחומו בלילה: (ה) יום אחד. לפי סדר לשון הפרשה היה לו לכתוב יום ראשון א כמ״ש בשאר הימים שני שלישי רביעי למה כתב אחד לפי שהיה הקב״ה יחיד בעולמו שלא נבראו המלאכים עד יום שני כך מפורש

שפתי חכמים

שקב״ה: ר דלפי פשוטו של מקרא משמע דבתחלה היו מעורבין יחד דלשון הבדלה שייך בדבר המעורב יחד וזה א״א כיון שיש אור אין חושך דאור וחושך אינם אלא קנין והעדר וא״א היכורם יחד בעת מן העתים (נח״י) דקשה דאיך אפשר לפרש שקבע לזה תחומו ביום וגו׳ והלא לא נעשה ההבדל עד יום ד׳ דכתיב ביה להבדיל בין היום ובין הלילה לכך צריכין אנו לדברי הגדה: ש לצדיק שהוא טוב לכך ויבדל ר״ל כדי שיהיה הפרש בין הצדיק שהוא אור ובין הרשע שהוא חשך: ת ר״ל במדינה זו יש אור ובמדינה ו יש חושך או ר״ל לפי שעות כגון שעה אחת יום וב׳ שעות לילה וא״כ לסיפך היינו ערבוביא אבל אין לפרש בפעם אחת ממש זה א״א כדפרישי׳ לעיל וא״כ יהי פי׳ ויבדל הבדיל זמנם לזה תחומו ביום ולזה תחומו בלילה: א והא דכתיב לקמן גבי ד׳ נהרות שם האחד פישון אע״פ דכתיב בתר הכי שני שלישי וכו׳ י״ל דאי כתב ראשון היה עולה על הדעת דמה שנאמר ומשם יפרד והיה לד׳ ראשים לא שנתפרדו במקום אחר לד׳ ראשים אלא שסיבוב הוא בזה אחר זה בד׳ מקומות מחולקות ד״מ מתחלה נפרד נהר אחד וא״כ בכמה פרסאות נהר שני וכן כולם ע״ד

פירוש ע״ט

איז גשטאנען אין דער לופטין אונ האט גשוועבט אויף דעם וואסער דורך דעם ווינט פון דעם מול פון הקב״ה אונ דורך זיין זאג אזו ווי אטוב שוועבט אויף איר נעסט: (ג) ויאמר אלהים האט גאט גזאגט יהי אור עס זאל זיין לעכטיג ויהי אור אונ עס איז גווארן לעכטיג: (ד) וירא אלהים את האור כי טוב אונ גאט האט גזעהן די לעכט אז עס איז גוט אונ עס איז ניט שיין אז דער אור מיט דעם חושך זאלן משתמש זיין גמישט ויבדל אלהים בין האור ובין החשך האט גאט גמאכט אצווישן שייר צווישן דער לעכט אונ צווישן דער פינצטערניש כלומר ער האט קובע גוועזן צו דעם אור זיין צייט ער זאל משתמש זיין ביי טאג אונ דעם חושך האט ער קובע גוועזן זיין צייט ביי דער נאכט נאך איין פירוש איז פר האנדן אין מדרש (וירא אלהים את האור כי טוב) גאט האט גזעהן אז דער אור איז גוט אונ די רשעים זענן ניט ווערט זיי זאלן הנאה האבן פון אים אויף דער וועלט (ויבדל אלהים) האט גאט ב״ה אפ גשייד דעם אור אונ האט אים בהאלטן פון די צדיקים ווענן לעתיד לבא: (ה) ויקרא אלהים לאור יום אונ גאט האט גרופן צו דער לעכט טאג ולחשך קרא לילה אונ צו דעם פינצטערניש האט ער גרופן נאכט ויהי ערב אונ עס איז גווארן נאבינט ויהי בקר אונ עס איז גווארן מארגן יום אחד איין טאג כלומר דס וואס אובן איז גשטאנען איז דס אלין גוועזן אין דעם ערשטן מעת לעת אונ אין דעם אנדרן מעת לעת איז גוועזן איין אנדרי בריאה אזו ווי עס שטייט ווייטר (ויאמר אלהים יקוו המים וכו׳) רש״י פרעגט עס וואלט גקערט שטיין יום ראשון אזו ווי עס

משלי ישראל

איז אלץ אזויא גווארין: (וירא אלהים כי טוב) גאט האט גיזעהן

אֶחָד׃ ו וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רָקִיעַ
בְּתוֹךְ הַמָּיִם וִיהִי מַבְדִּיל בֵּין מַיִם
לָמָיִם׃ ז וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־הָרָקִיעַ
וַיַּבְדֵּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת
לָרָקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל

לרקיע

ת״א יהי רקיע מגילה כב תענית כז

אונקלוס

יוֹמָא חַד׃ ו וַאֲמַר יְיָ
יְהֵי רְקִיעָא בִּמְצִיעוּת
מַיָּא וִיהֵי מַפְרִישׁ בֵּין
מַיָּא לְמַיָּא׃ ז וַעֲבַד יְיָ
יָת רְקִיעָא וְאַפְרֵישׁ בֵּין
מַיָּא דִּי מִלְּרַע לִרְקִיעָא
וּבֵין מַיָּא דִּי מֵעֵל
לִרְקִיעָא וַהֲוָה כֵן׃

וקרא

בעל הטורים

מברכין על הנר עד שיאותו לאורו. כמנין ויבדל מבדילין בשנה במוצאי שבתות : (ז) מעל לרקיע ב׳ במס׳ הכא ואידך ויהי קול מעל לרקיע במרכבה דיחזקאל, כמו שאין דורשין במעשה בראשית ברבים כך אין דורשין במעשה מרכבה : מזריע זרע למינהו.

רש״י

בכ״ר : (ו) **יהי רקיע**. ב יתחזק הרקיע שאע״פ שנבראו שמים ביום א׳ עדיין לחים היו וקרשו בשני מגערת הקב״ה כשאמר יהי רקיע. וזהו שכתוב (איוב כו) עמודי שמים ג ירופפו כל יום ראשון ובשני ד יתמהו מגערתו כאדם שמשתומם ועומד מגערת המאיים עליו: **בתוך המים**. באמצע המים ה שיש הפרש בין מים העליונים לרקיע כמו בין הרקיע למים שעל הארץ הא למדת שהם תלוים במאמרו של מלך : (ז) **ויעש אלהים את הרקיע**. ו תקנו על עמדו והוא עשייתו כמו ז ועשתה את צפרניה: **מעל לרקיע**. על הרקיע לא נאמר אלא מעל לרקיע לפי שהן תלוים באויר. ומפני מה לא נאמר כי טוב ביום שני ח לפי שלא היה נגמר מלאכת המים

שפתי חכמים

זה והלכך נאמר אחד ולא ראשון להוציא מן הטעות ולומר שכולם במקום אחד מתפרדים ולא זה אחר זה ויהיה שתי פלגי במעלה ולא במקום : ב דקשה הא כבר ברא שמים ואע״ג דרש״י פי׳ לעיל לפי פשוטו בראשית ברוא דמשמע דעדיין לא ברא שמים לאו למימרא דלא ברא ביום ראשון אלא ה״ק בתחילת בריאת וכו׳ ובאמת בריאת שמים והארץ היה ביום ראשון : ג פירוש שהיו רפויין : ד פי׳ שהיו מתמיהין ונתחזקו : ה לאו למימרא דבוכחתו הוא מדכתיב בתוך המים שהוא ל׳ אמצע דהא כתיב ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים ואינו באמצע אלא הוכחתו הוא מדכתיב ויהי מבדיל בין מים למים וגומר דמלתא דפשיטא הוא דכיון שהוא בתוך המים שהוא מבדיל בין מים למים אלא להכי כתיב בין מים למים וגו׳ שיהא הפרש בין מים העליונים לרקיע כמו שיש הפרש מן הרקיע למים התחתונים שעל הארץ והיינו באמצע : ו דקשה וכלא כבר נבראו השמים ביום א׳ : ז משמע שר״ל שהוא ג״כ לשון תיקון וא״ת והא בפ׳ אלא פי׳ רש״י תגדלם כדי שתתנוול ש״מ שהוא לשון ניוול ולא לשון תיקון וי״ל התם ר״ל שהוא ניוול לאשה אבל מ״מ הגדילה תיקון לציפורן וא״כ השיר מביא ראייה על שהוא ג״כ ל׳ תיקון ועוד שהוא תיקון שאשה דהא בלא״ה אסורה לכנסה אלא ע״י ניוול זה מותרת לכנסה (נח״י). ולי נראה דל״ק ולא מידי דכ״ע מודו דלשון עשייה הוא ל׳ תיקון כדמייתי בגמ׳ ראיה ממפיבושת לא עשה רגלו ולא עשה את שפמו והא דפליגי ר״א ור״ע אי תקון אי תגדל היינו כדמפרש טעמייהו בגמ׳ (וע׳ יבמות מח) : ח וא״ת והיאך תלוי זה בכאן וי״ל דבל״ז הייתי אומר דרקיע לא קיימא לניווי של הקב״ה כי הקב״ה אמר יהי רקיע וגו׳ דמשמע שיהיה הפרש בין מים העליונים לרקיע כמו שיש מרקיע עד מים התחתונים והרקיע לא עשה כן אלא מים העליונים היו ממש על הרקיע כמו

פירוש ע״ט

שְׁטֵייט וַוייטֶער יוֹם שֵׁנִי יוֹם שְׁלִישִׁי דֶער תֵּירוּץ
אִיז ווייל גָאט אִיז גְוֶועזְן אַיין יָחִיד אוֹיף דֶער
וֶועלְט אֲפִילוּ קַיין מַלְאָכִים אִיז אוֹיךְ נִיט גְוֶועזְן זַיי
זֶענֶען עֶרְשְׁט בַּשַׁאפְן גְוָוארְן דֶעם אַנְדֶרְן טָאג
אִיבֶּער דֶעם שְׁטֵייט דָּא לְשׁוֹן אֶחָד : (ו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים
הָט גָאט גְזָאגְט יְהִי רָקִיעַ עֶס זָאל זַיין אַיין פַר
שְׁפְּרֵייטוּנְג מַיינְט מֶען עֶס זָאל זִיךְ שְׁטַארְקְן
דֶער הִימְל בְּתוֹךְ הַמָּיִם אִין מִיטְן דֶעם וַואסֶער
חַאטְשֶׁע דִי הִימְלֶען זֶענֶען דָאךְ בַּשַׁאפְן גְוָוארְן דֶעם
עֶרְשְׁטְן טָאג זֶענֶען זַיי נָאךְ אָבֶּער גְוֶועזְן פַייכְט אוּנ
אִין דֶעם אַנְדֶרְן טָאג זֶענֶען זֵיי פַר גְלִיוֶוערְט
גְוָוארְן פוּן דֶעם גְשְׁרַיי פוּן הַקָבָּ״ה וָוס עֶר הָט
גְזָאגְט יְהִי רָקִיעַ אוּנ זַיי זֶענֶען גְבְּלִיבְּן שְׁטֵיין אַזוֹי וִוי
אַיין מֶענְטְשׁ דֶער שְׁרֶעקְט זִיךְ אוּנ בְּלַייבְּט שְׁטֵיין

פירוש ע״ט

אַז מֶען שְׁרַייעֶט אוֹיף אִים אָן. רש״י שְׁרַייבְּט פוּן
דִי וֶוערְטֶער בְּתוֹךְ הַמָּיִם אִיז גְדְרוּנְגֶען אַז עֶס אִיז
פַר הַאנְדְן אַצְווִישְׁן שִׁייד פוּן דֶעם אַייבֶּערְשְׁטְן
וַואסֶער בִּיז אִין הִימְל אַזוֹ אַצְווִישְׁן שִׁייד וִויא עֶס
אִיז פַר הַאנְדְן פוּן דֶעם הִימְל צוּ דֶעם וַואסֶער
וָוס אוֹיף דֶער עֶרְד אוּנ דִיא אַייבֶּערְשְׁטֶע וַואסֶער
אִיז גְבְּלִיבְּן הֶענְגֶען אִין דֶער לוּפְטְן דוּרְךְ דֶער זָאג
פוּן הַקָבָּ״ה וִיהִי מַבְדִּיל בֵּין מַיִם לָמָיִם אוּנ דֶער הִימְל
זָאל זַיין אַצְווִישְׁן שִׁייד צְווִישְׁן דִי אַייבֶּערְשְׁטִי
וַואסֶרְן אוּנ צְווִישְׁן דִי אוּנְטֶערְשְׁטִי וַואסֶרְן :
(ז) וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת הָרָקִיעַ הָט גָאט צוּ רֶעכְט גְמַאכְט
דָס פַר שְׁפְּרֵייטוּנְג וַיַּבְדֵּל אוּנ הָט גְמַאכְט אַצְווִישְׁן
שִׁייד בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לָרָקִיעַ צְווִישְׁן דִי וַואסֶר
וָוס זֶענֶען אוּנְטֶער דֶעם פַאר שְׁפְּרֵייטוּנְג וּבֵין הַמַּיִם

לָרָקִיעַ וַיְהִי־כֵן׃ ח וַיִּקְרָא אֱלֹהִים
לָרָקִיעַ שָׁמָיִם וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר
יוֹם שֵׁנִי׃ פ ט וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִקָּווּ
הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל־מָקוֹם
אֶחָד וְתֵרָאֶה הַיַּבָּשָׁה וַיְהִי־כֵן׃
י וַיִּקְרָא אֱלֹהִים ׀ לַיַּבָּשָׁה אֶרֶץ
ולמקוה

ח וּקְרָא יְיָ לִרְקִיעָא
שְׁמַיָּא וַהֲוָה רְמַשׁ וַהֲוָה
צְפַר יוֹם תִּנְיָן : ט וַאֲמַר
יְיָ יִתְכַּנְשׁוּן מַיָּא מִתְּחוֹת
שְׁמַיָּא לַאֲתַר חַד וְתִתְחֲזֵי
יַבֶּשְׁתָּא וַהֲוָה כֵן :
י וּקְרָא יְיָ לְיַבֶּשְׁתָּא
אַרְעָא וּלְבֵית כְּנִישׁוּת
מַיָּא

רש"י

עד יום שלישי והוא הפסיק בה בשני ודבר שלא נגמר אינו במלואו וטובו ובשלישי שנגמרה מלאכת המים והתחיל ונגמר מלאכה אחרת כפל בו כי טוב שני פעמים אחת לגמר מלאכת השני ט ואחת לגמר מלאכת היום : (ח) ויקרא אלהים לרקיע שמים. שא מים י שם מים ב אש ומים שערבן זה בזה ועשה מהם שמים. (ס"א שמים שם מים ד"א אש ומים): (ט) יקוו המים. שהיו שטוחין על פני כל הארץ והקווס באוקיינוס הוא הים

שפתי חכמים

שמצינו בהארץ גם כן לא עשתה צווי של הקב"ה כמו שפירש"י גבי עץ פרי בסמוך ולכן לא נאמר בו כי טוב אבל עכשיו שפי' רש"י על הרקיע לא נאמר אלא מעל וכו' משמע דעשה הרקיע ציווי של הקב"ה א"כ למה לא נאמר בו כי טוב. א"נ משום שיש קנאה בין מים התחתונים לעליונים כי העליונים נוגעים ברקיע ומים התחתונים אינן נוגעין מ"ה לא נאמר כי טוב אבל עכשיו שפי' דאף המים עליונים אינם נוגעים קשה למה לא נאמר כי טוב. (נא"י) בשלמא עד הנה ה"א דלהכי לא נאמר כי טוב לפי שלא נגמרה עדיין מלאכת המים דהא עדיין לא נראה אותו דבר שהמים יגוהו עליו אבל השתא דשמעינן שהם תלוים באויר ונמלא שכבר כלה ונגמר מלאכת המים קשה למה לא נאמר בכן כי טוב : ט וא"ת היל"ל כי טוב בשני מפני גמר מלאכת הרקיע שעמד בשני כמש"ל דלחים היו וקרשו בשני וי"ל שהקוות המים אע"פ שהוא גמר מלאכה מ"מ הוה ג"כ מלאכה בפ"ע אבל קרישת הרקיע אינה אלא גמר מלאכה ואין שייך לומר כי טוב בשביל גמר מלאכה לבדה. ועי"ל דהכא לאו עשייה הוא כיון שלא נשתנה מכמות שהיה בתחלה אלא בתחלה לחין היו ובשני קרשו אבל לא נשתנה מראיתן לא שייך לומר כי טוב. וא"ת היל"ל ג"פ כי טוב ביום שלישי א' לגמר מלאכת היום וא' לגמר יום שני וא' לגמר מלאכת הארץ כדכתיב ותראה היבשה וכמו שפירש"י בסמוך דהבאה נשתנה מכמות שהיה בתחלה וי"ל דזה לא נקרא השתנות דהארץ כמו שהיתה מתחלה היתה ג"כ שכסיו לך ורק שלא היתה נראית : י ר"ל דאין חילוק בין ימין לשמאל כיון שהיש אם למסורת הוי כאילו נכתב שמים בשמאל בהדיא וכל קמ"ץ מביא אל"ף היינו שא מים : ב מ"ה נקט שם מים דלא הקשה איך מפרש שא מים דמשמע שהוא נושא את המים ולעיל פירש"י שיש הבדל בין מים למים וע"ז פי' שם מים כלומר ל"ד שהוא נושא את המים עליו אלא

פירוש ע"ט

אשר מעל לרקיע אונ צווישן די וואסר וואס זענן איבר
דעם פר שפרייטונג ויהי כן אונ עס איז אזו
גווארן : (ח) ויקרא אלהים לרקיע שמים האט גאט
גרופן דם פר שפרייטונג הימל ויהי ערב אונ עס
איז גווארן נאבינט ויהי בקר אונ עס איז גווארן
מארגן יום שני דער אנדרר טאג כלומר עס איז
שוין פר ביי גגאנגן דר אנדרר מעת לעת. רש"י
פרעגט פר וואס שטייט נית ביי דעם אנדרן טאג
כי טוב דער תירוץ איז וויל די מלאכה פון דעם
וואסר הט זיך אן גהובן דעם אנדרן טאג אונ איז
נית נגמר גווארן דעם אייגענעם טאג וואורום די
וואסר איז נאך גוועזן צו שפרייט אויף דער וועלט
אונ אויף אזו אזאך וואס איז נאך נית נגמר גווארן
שיקט זיך נית עס זאל דער ביי שטיין כי טוב
אבר דעם דריטן טאג הט זיך דס וואסר צו נויף
גיזאמלט אונ איז גבליבן שטיין אין איין ארט

פירוש ע"ט

איז נגמר גווארן די מלאכה פון דעם אנדרן
אונ עס הט זיך אן גהובן איין אנדרי מלאכה
אונ איז אויך נגמר גווארן דעם אייגינם טאג דס
איז וואס די ערד הט אוים גצוגן גראז אונ בייטר
דער איבר שטייט ביי דם אנדערן טאג צווי
מאל כי טוב איין מאל צו דער גמר מלאכה פון
דעם אנדרן טאג אונ דם אנדרי מאל דער גמר
מלאכה פון היינט : (ט) ויאמר אלהים הט גאט
גזאגט יקוו המים מתחת השמים זיי זאלן זיך איין
זאמלן די וואסר וואס זענן אונטר דעם הימל אל
מקום אחד צו איין ארט וואורום דם וואסר איז
גוועזן פר שפרייט איבר דער גאנצר ערד הט גאט
גמאכט איין זאמלן זיי אין ים אוקינוס דס איז דער
גרעסטר ים צווישן אלי ימים ותראה היבשה אונ עס
זאל ווערן גזעהן די טריקניש ויהי כן אונ עס איז
אזו גווארן : (י) ויקרא אלהים ליבשה ארץ אונ גאט הט

וּלְמִקְוֵה הַמַּיִם קָרָא יַמִּים וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב׃ יא וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תַּדְשֵׁא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא עֵשֶׂב מַזְרִיעַ זֶרַע עֵץ פְּרִי עֹשֶׂה פְּרִי לְמִינוֹ אֲשֶׁר זַרְעוֹ־בוֹ עַל־הָאָרֶץ וַיְהִי־כֵן׃

ת"א ולמשיה שבת קת נדס כ מקואות סג . ויאמר ר"ה יא . למינו חולין ס

ותוצא

וּלְבֵית כְּנִישׁוּת מַיָּא קְרָא יַמְּמֵי וַחֲזָא יְיָ אֲרֵי טָב׃ יא וַאֲמַר יְיָ תַּדְאֵית אַרְעָא דִּיתְאָה עִסְבָּא דְּבַר זַרְעֵהּ מִזְדְּרַע אִילָן פֵּירִין עָבֵד פֵּירִין לִזְנֵהּ דִּי בַר זַרְעֵהּ בֵּהּ עַל אַרְעָא וַהֲוָה כֵן

שפתי חכמים

כיון שהם מים על גביו ובהבדלתו הוי כאלו הוא נושא את המים אבל באמת שהם מים ותו קשה לרש"י ולמה לא קרא אותו שם מים כדי שלא יבוא לידי טעות לומר שהוא נושא מים ומתרץ אבותיו כלומר מש"ה קראו שמים דפי' נשא מים ובא אותיות אש דהיינו אש ומים שערבן יחד וא"ת דלמא מש"ה נקראו שמים ומנ"ל לפרש שם מים וי"ל דא"כ הו"ל לקרותו אש ומים וא"ל למה לא פירש"י זה בריש הפרשה וי"ל דהו"א דהוא שם העולם אבל הכא כתיב ויקרא אלהים לרקיע שמים ש"מ דשמים הוא שם בתואר ולא שם העולם: ל ר"ל דהא כל שאר ימים יניקה בלשה מים הגדול כמ"ש כל הנחלים וגו': מ דבאספמיא הדגים טובים יותר: נ ק"ל למה לא נאמר תדשא הארץ דשא מזריע זרע או תעשיב הארץ עשבים: ס ר"ל דמזריע הוא ל' מפעיל שהוא מפעיל את אחרים: ע כלו' שהאדם יכול לזרוע במקום אחר ולשון מפעיל קאי על האדם: פ קשה מהרב"ל מאי טעמא של האדמה שבינתה וי"ל דכך היה כוונתה מבוש שהקב"ה צוה להאדמה שתוציא עץ פרי דומה לעשב שעלהיו ועליו שוים א"כ זה יהיה עלו ופריו שוה ואז כשהאדם לקחה שכרא זו ומה עשב שגזעו הוא שעלהיו ועליו יהיו שוים אע"פ אין להכלם אלא שצריך מעט תיקון אילנות שאין טבעו כך ואינו שכרת להיות שוה ק"ו אם יהיו כך שצריכים שינוי ותיקון ומ"ש לא עשתה כן ובזה מתורץ ג"כ דלמה כתיב בצווי חד למינהו על תרווייהו ובעשייה ב' למינהו על כל חד וחד בפ"ע אלא י"ל שבשעה שהקב"ה צוה היתה העשב ועץ פרי שוה מ"ש כתיב חד למינהו אתרווייהו כלומר שיהא בחד מין אבל הארץ לא עשתה כן לכן כתיב תרי למינהו: צ והוצרך לקלל גם האדמה כמ"ש רש"י לק' בפ' ארורה האדמה וגו' נפקדה גם היא דהא והא גרמו ומה שהזכירו רז"ל לומר אבל ליונא וכו' מבוש

רש"י

הגדול שבכל הימים: (י) קרא ימים. והלא ים אחד הוא ל אלא אינו דומה טעם דג העולה מן הים בעכו לדג העולה מן הים ם באספמיא: (יא) תדשא הארץ דשא עשב. נ לא דשא ל' עשב ולא עשב לשון דשא ולא היה לשון המקרא לומר תעשיב הארץ שמיני דשאים מחולקין כל אחד לעצמו נקרא עשב פלוני ואין לשון למדבר לומר דשא פלוני שלשון דשא הוא לבישת הארץ כשהיא מתמלאת בדשאים: תדשא הארץ. תתמלא ותתכסה לבוש עשבים בלשון לעז נקרא דשא אירבי"ץ (גרהזיכא) כולן בערבוביא וכל שורש לעצמו נקרא עשב: מזריע זרע. ס שיגדל בו זרע לזרוע ממנו ע במקום אחר: עץ פרי. שיהיה טעם העץ כטעם הפרי והיא לא עשתה כן אלא ותוצא הארץ וגו' ועץ עושה פרי ולא העץ פרי פ לפיכך כשנתקלל אדם על עונו צ נפקדה גם היא על עונה (ונתקללה ס"א הימנו) והו"ק: אשר זרעו בו. הן גרעיני כל פרי

פירוש ע"ט

גרופֿן צו דער יַבָּשָׁה ערד וּלְמִקְוֵה הַמַּיִם און צו דעם איין זאמלונג פֿון דעם וואסר קָרָא יַמִּים האט ער גרופֿן מייבן און האמשי גאט ב"ה האט איין גזאמילט דס וואסר גאר אין איין ארט דס איז דער ים אוקינוס האט ער זיי פֿארט אן גרופֿן לשון רבים ימים ווייל דער טעם פֿון דעם פֿיש ווס מען נעמט ארוס פֿון דעם ים ווס גייט אין דער שטאט עכו איז ניט גלייך צו דעם טעם פֿון דעם פֿיש וואס מען נעמט ארוס פֿון דעם ים ווס גייט אין דער שטאט אספמיא וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי טוֹב און גאט האט גזעהן אז עס איז גוט: (יא) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים האט גאט גזאגט תַּדְשֵׁא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא עֵשֶׂב די ערד זאל ווערן דער פֿילט און באדעקט מיט איין אן קליידונג פֿון גראז פֿון אלירליי קרייטכצער מַזְרִיעַ זֶרַע וואס עס זאל וואקסן דריגן זאמן אז מען זאל

פירוש ע"ט

קאנן פֿון די זאמן זייען אויף אנגדר ארט עֵץ פְּרִי אויך זאל וואקסן ביימר און די ביימר זאלן אזו אטעם האבן ווי די פֿרי אבר די ערד האט ניט אזו גטאן ווי גאט האט איר גישאפט. נאר (וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ עֵץ עֹשֶׂה פְּרִי) אין טייטש די ערד האט נאר ארויס גיצויגן אזעלכי ביימר ווס עס זאל אויף זיי וואקסן פּירות אבר ניט דער בום זאל אזו אטעם האבן ווי די פֿרי דרום אז אדם הראשון איז גפֿלוכט גווארן אויף דעם עון ווס ער האט גטאן איז די ערד אויך דער מאנט גווארן פר גאט אויף איר עבירה און איז אויך גשאלטן גווארן אזו ווי ווייטר ווערט שטיין עֹשֶׂה פְּרִי אויף די ביימר זאל וואקסן פּירות לְמִינוֹ צו זיין מין כלומר אויף איטלכן בום זאל וואקסן זיין מין פְּרִי אֲשֶׁר זַרְעוֹ בוֹ עַל הָאָרֶץ ווס זיין זאמן איז אין אים צו זייען אויף דער ערד

יב וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא עֵשֶׂב מַזְרִיעַ
זֶרַע לְמִינֵהוּ וְעֵץ עֹשֶׂה־פְּרִי אֲשֶׁר
זַרְעוֹ־בוֹ לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים
כִּי־טוֹב: יג וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם
שְׁלִישִׁי: פ יד וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים
יְהִי מְאֹרֹת בִּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם
לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלָּיְלָה
וְהָיוּ לְאֹתֹת וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים
וְשָׁנִים

בֵן: יב וְאַפֵּקַת אַרְעָא
דִּיתְאָה עִסְבָּא דְּבַר
זַרְעֵהּ מִזְדְּרַע לִזְנוֹהִי
וְאִילַן עָבֵד פֵּירִין דִּי בַר
זַרְעֵהּ בֵּהּ לִזְנוֹהִי וַחֲזָא
יְיָ אֲרֵי טָב: יג וַהֲוָה
רְמַשׁ וַהֲוָה צְפַר יוֹם
תְּלִיתַאי: יד וַאֲמַר יְיָ
יְהוֹן נְהוֹרִין בִּרְקִיעָא
דִשְׁמַיָּא לְאַפְרָשָׁא בֵּין
יְמָמָא וּבֵין לֵילְיָא וִיהוֹן
לְאָתִין וּלְזִמְנִין וּלְמִמְנֵי
בְהוֹן

ת"א ותוצא חולין ס ר"פ יא.

בעל הטורים

ר"ה מזל שאין לך עשב שאין לו מזל למעלה: (יד) מארת. חסר שלא נברא להאיר אלא השמש. וירח לא נברא אלא כדי

רש"י

שמהן האילן צומח כשנוטעין אותו: (יב) ותוצא הארץ וגו'. אע"פ שלא נאמר למינהו בדשאין בצוויין שמעו שנצטוו האילנות על כך ונשאו ק"ו בעצמן כדמפרש באגדה בשחיטת חולין: (יד) יהי מארת וגו'. מיום ראשון נבראו וברביעי צוה עליהם להתלות ברקיע וכן כל תולדות שמים וארץ נבראו ביום ראשון וכל אחד ואחד נקבע ביום שנגזר עליו הוא שכתוב את השמים לרבות תולדותיהם ואת הארץ לרבות תולדותיה: יהי מארת. חסר וי"ו כתיב על שהוא יום מארה ליפול אסכרה בתינוקות הוא שבגינו בד' היו מתענים על אסכרה שלא תפול בתינוקות: להבדיל בין היום ובין הלילה. משנגנז האור הראשון אבל בשבעת (נ"א בג') ימי בראשית שמשו האור והחושך הראשונים שניהם יחד בין ביום ובין בלילה: והיו לאתת. כשהמאורות לוקין סימן רע הוא לעולם שנא' (ירמיה י) מאותות השמים אל תחתו וגו' בעשותכם רצון הקב"ה אין אתם צריכין לדאג מן הפורענות: ולמועדים. על שם העתיד שעתידין ישראל להצטוות על המועדות והם נמנים למולד הלבנה: ולימים. שמוש החמה חצי

שפתי חכמים

דס"ל דאלת בעבורך משמע ולא בעבורה: ק ק"ל למה כתיב באילנות אשר זרעו בו וגבי עשב כתיב מזריע זרע לכן פי' וכו' ר"ל כי עיקר צמיחתן של אילנות מענף של אילן אחר שמרכיבין או שנוטעין אותו לכן נקט כאן אשר זרעו בו בעיקרו של זרעו דהיינו הגרעינין אינן צמיחתו לאפוקי גבי עשבים צומחין רק מן הזרע: ר ומה אילנות שהם גדולים וענפיהם מרובים וגדולים ואינן יכולין לעמוד דלופין ואפי' אם יתערבו יחד יש היכר ביניהם דזה מין פלוני. ואפ"ה יצאו למינם אנו שקטנים אנחנו ואם נהיה מעורבים יחד אין היכר בינינו עאכ"ו. שצריכין אנו לצאת למיננו: ש ק"ל דהול"ל יהי מאורות ואח"כ והיו המאורות ברקיע ר"ל דהול"ל בריאתן מקודם ואח"כ תלייתן ברקיע: ת ק"ל והא כבר כתיב ויבדל אלהים וגו': א פ"מ ביום אתת באם ילכו בדרכי הטבו"ס: ב שהוא מהיבור שני המאורות כידוע לחכמי העיבור ולכן תלה המועדים בשניהם:

פירוש ע"ט

דָם מַיינְט מֶען דִי קֶערְנְדְלִיךְ פוּן אִיטְלִיכֶר פְּרִי יָוס פוּן זַיי שְׁפְּרָאצְט דֶער בּוֹים אַז מֶען פְלַאנְצְט אִים וַיְהִי כֵן אוּנ עֶס אִיז אַזוֹ גְוֶועזְן: (יב) וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ אוּנ דִי עֶרְד הָט אוֹיס גְצוֹגְן כְּלוֹמַר עֶס הָט פוּן אִיר גְוַואקְסְן דֶּשֶׁא גְרָאז עֵשֶׂב אִיטְלִיכֶער מִין קְרַייטִיכְץ מַזְרִיעַ זֶרַע וָואס מֶען קָאן דֶער פוּן זַייעֶן אַלִירְלַייא זָאמֶן לְמִינֵהוּ צוּ זַיין מִין וְעֵץ עֹשֶׂה פְּרִי אוּנ אַזֶעלְכֶע בֵּייְמֶר וָוס הָט אוֹיף זַיי גְוַואקְסְן פֵּירוֹת אֲשֶׁר זַרְעוֹ בוֹ וָוס זַיין זָאמֶן אִיז אִין אִים לְמִינֵהוּ צוּ זַיין מִין וַיַּרְא אֱלֹהִים אוּנ גָאט הָאט גְזֶעהְן כִּי טוֹב אַז עֶס אִיז גוּט: (יג) וַיְהִי עֶרֶב אוּנ עֶס אִיז גְוָועזְן נָאכְט וַיְהִי בֹקֶר אוּנ עֶס אִיז גְוָוארְן מָארְגְן יוֹם שְׁלִישִׁי דֶער דְרִיטֶער טָאג: (יד) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אוּנ גָאט הָט גְזָאגְט יְהִי מְאֹרֹת עֶס זָאל זַיין לִיכְט דָס מֵיינְט מֶען דִי זוּן מִיט דֶער לְבָנָה. רש"י שְׁרַייבְּט אִין דֶעם עֶרְשְׁטְן טָאג וֶוענְן זַיי בַּשַׁאפְן גִיוָוארְן אוּנ אִין דֶעם פֶערְדְן טָאג הָט גָאט זַיי גְשַׁאפְט זַיי זָאלְן נִקְבַּע וֶוערְן אִין הִימֶל אוּנ אַלֶע תּוֹלְדוֹת פוּן דֶעם הִימֶל אוּנ פוּן דֶער עֶרְד וֶוענְן בַּשַׁאפְן גִיוָוארְן אִין דֶעם עֶרְשְׁטְן טָאג אוּנ אִיטְלִיכֶס בַּאזוּנְדֶר אִיז נִקְבַּע גְוָוארְן אִין דֶעם טָאג וָוס עֶס אִיז אוֹיף אִים נִגְזַר גְוָוארְן בִּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם אִין דֶעם פַאר שְׁפְּרַייטוּנְג

וְשָׁנִים׃ טו וְהָיוּ לִמְאוֹרֹת בִּרְקִיעַ
הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל־הָאָרֶץ וַיְהִי־
כֵן׃ טז וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־שְׁנֵי
הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים אֶת־הַמָּאוֹר
הַגָּדֹל לְמֶמְשֶׁלֶת הַיּוֹם וְאֶת־
הַמָּאוֹר הַקָּטֹן לְמֶמְשֶׁלֶת הַלַּיְלָה
וְאֵת הַכּוֹכָבִים׃ יז וַיִּתֵּן אֹתָם אֱלֹהִים

ברקיע

ת״א ויעש חולין ס. ויתן חגיגה יב.

אונקלוס

בְּהוֹן יוֹמִין וּשְׁנִין׃
טו וִיהוֹן לִנְהוֹרִין בִּרְקִיעָא דִשְׁמַיָּא לְאַנְהָרָא עַל אַרְעָא וַהֲוָה כֵן׃
טז וַעֲבַד יְיָ יָת תְּרֵין נְהוֹרַיָּא רַבְרְבַיָּא יָת נְהוֹרָא רַבָּא לְמִשְׁלַט בִּימָמָא וְיָת נְהוֹרָא זְעֵירָא לְמִשְׁלַט בְּלֵילְיָא וְיָת כּוֹכְבַיָּא׃
יז וִיהַב יָתְהוֹן יְיָ בִּרְקִיעָא

דשמיא

שפתי חכמים

נ ר״ל יום שלם שלו דהיינו י״ב שעות: ד בס״ה ימים קאי על החמה ושנת הלבנה שהם שנ״ד ימים מובלעים בשנת החמה ולפי שבנת החמה היא מלך מהלכה לסבב כל הי״ב מזלות ושנת הלבנה היא מחוברת עם השמש בכל אחד מהי״ב מזלות לכן הלה השנה בשניהם יחד ואע״פ שהלבנה גומרת מהלכתה בכ״ט ימים ושעות ידועות: ה כלומר ועוד נוסף על שמוש להבדיל וגו׳ שיאירו וכו׳: ו וה״פ והיו ר״ל החמה והלבנה למאורות להאיר לבריות ולכך נקט רש״י מלת לעולם ולא נקט לארץ כמ״ש בקרא לכורות שפי׳ על הארץ על אנשי הארץ כי הארץ הינה צריכה לאור: ז דק״ל דבתחלה כתיב שני המאורות

רש״י

יום ושמוש הלבנה אלו הרי ג יום שלם: **ושנים.** לסוף בס״ה ימים (ס״א ורביע יום) יגמרו מהלכתם בי״ב ד מזלות המשרתים אותם והוא שנה. (ס״א והוא בס״ה יום ורביע יום) וחוזרים ומתחילים פעם שניה לסבב הגלגל כמהלכן הראשון: **והיו למאורות.** ה עוד זאת ישמשו שיאירו ו לעולם: **(טז) המאורות הגדולים.** שוים נבראו ז ונתמעטה הלבנה על שקטרגה ואמרה

פירוש ע״ט

פון דעם הימל לְהַבְדִּיל צו מאכן אפ שיידן בֵּין הַיּוֹם צווישן טאג וּבֵין הַלַּיְלָה און צווישן נאכט וְהָיוּ און זיי זאלן זיין לְאוֹתֹת צו צייכן כלומר אז די מאורות ווערן געשלאגן איז איין שלעכטער סימן צו דער וועלט חס ושלום וּלְמוֹעֲדִים און צו יָמִים טוֹבִים ווארום די ישראל וועלין געבאטן ווערן אז זיי זאלן האלטן ימים טובים ה עלין זיי געציילט ווערן נאך דעם מולד פון דער לבנה נאך וּלְיָמִים און צו די טעג כלומר דורך דער זון מיט דער לבנה קען מען ציילן די טעג ווארום די זון איז משמש איין האלבן מעת לעת און די לבנה איז משמש איין האלבן מעת לעת הייסט דס איין גאנצער טאג וְשָׁנִים און יארן כלומר נאך דריי הונדערט מיט פינף און זעכציג טאג וועלן זיי אויס לאזן זייער מהלך מיט די צוועליף מזלות וואס באדינן זיי הייסט דס איאר: (טו) וְהָיוּ און זיי זאלן זיין לִמְאוֹרֹת צו לייכטן בִּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם אין דעם פאר שפרייטונג פון דעם הימל לְהָאִיר עַל הָאָרֶץ צו לייכטן אויף דער ערד כלומר דס זאלן זיי אויך משמש זיין זיי זאלן לייכטן צו דער וועלט וַיְהִי כֵן און עס איז אזוי געווארן: (טז) וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים און גאט האט בשאפן די צוויי גרויסע ליכט. רש״י שרייבט די זון מיט דער לבנה זענן גלייך בשאפן געווארן דס הייסט זיי זענן ביידי גרויסע ליכט געוועזן נאר די לבנה איז גמינערט געווארן ווייל זי האט מקטרג געוועזן פר הקב״ה און האט געזאגט רבונו של עולם איז עס דען מיגליך אז צוויי מלכים זאלן משתמש זיין אין איין קרון אֶת הַמָּאוֹר הַגָּדוֹל די גרויסע ליכט דס איז די זון לְמֶמְשֶׁלֶת הַיּוֹם צו געוועלטיגן ביי טאג וְאֶת הַמָּאוֹר הַקָּטֹן און די קליינע ליכט דס איז די לבנה לְמֶמְשֶׁלֶת הַלַּיְלָה צו געוועלטיגן ביי נאכט וְאֵת הַכּוֹכָבִים און די שטערן זאלן אויך זיין ביי נאכט. רש״י שרייבט ווייל גאט האט די לבנה גמינערט דרום האט ער גמערט איר הערשאפט דס הייסט ער האט איר צו געגעבן די שטערן אז זיא ווערט ארויס גיין אויף דער וועלט זאלן די שטערן אויך מיט איר ארויס גיין און אז זי ווערט אריין גיין זאלן די שטערן מיט איר אויך אריין גיין כדי ער זאל מפייס זיין איר דיעה: (יז) וַיִּתֵּן אֹתָם אֱלֹהִים און גאט האט זיי געזעצט

דִשְׁמַיָּא לְאַנְהָרָא עַל
אַרְעָא׃ יח וּלְמִשְׁלַט
בִּימָמָא וּבְלֵילְיָא
וּלְאַפְרָשָׁא בֵּין נְהוֹרָא
וּבֵין חֲשׁוֹכָא וַחֲזָא יְיָ
אֲרֵי טָב׃ יט וַהֲוָה
רְמַשׁ וַהֲוָה צְפַר יוֹם
רְבִיעָאי׃ כ וַאֲמַר יְיָ
יִרְחֲשׁוּן מַיָּא רְחֵשׁ
נַפְשָׁא חַיְתָא וְעוֹפָא
יְפָרַח עַל אַרְעָא עַל אַפֵּי
רְקִיעָא דִשְׁמַיָּא׃
כא וּבְרָא יְיָ יָת תַּנִּינַיָּא
רַבְרְבַיָּא וְיָת כָּל נַפְשָׁא
חַיְתָא

בִּרְקִיעַ הַשָּׁמָיִם לְהָאִיר עַל־הָאָרֶץ׃
יח וְלִמְשֹׁל בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה וּלֲהַבְדִּיל
בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ וַיַּרְא אֱלֹהִים
כִּי־טוֹב׃ יט וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם
רְבִיעִי׃ פ כ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׁרְצוּ
הַמַּיִם שֶׁרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף יְעוֹפֵף
עַל־הָאָרֶץ עַל־פְּנֵי רְקִיעַ הַשָּׁמָיִם׃
כא וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הַתַּנִּינִם
הַגְּדֹלִים וְאֵת כָּל־נֶפֶשׁ הַחַיָּה ׀

הרמשת

ת״א ויהי ערב שם . ויאמר חולין מ . ויברא בתרא עד מדס כב .

בעל הטורים

שלא יטעו לומר שם תכים יחידם: (כ) ועוף . ג׳ במס׳ וסמוך ירכ וסמוך אוכל אותם זאת תורת הבהמה והעוף , רמז למה שאמרו במופת שהרות מרובין על הטמאין זהו וסמוך ירכ פי׳ שהן מרובין איזהו סמוך אוכל אותם פי׳ אותם טהורין וכן זאת

רש״י

ע״א לפי מלכים שישתמשו בכתר אחד: ואת הכוכבים. על ידי שמיעט את הלבנה (ב״ר מ״ו) ח הרבה צבאיה להפיס דעתה: (כ) נפש חיה. שיהא בה ט חיות: שרץ. כל דבר חי שאינו גבוה י מן הארץ קרוי שרץ. בעוף כגון זבובים בשקצים כגון נמלים כ והיפושין ותולעים ובבריות ל כגון חולד ועכבר וחומט וכיוצא בהם וכן הדגים: (כא) התנינים. דגים גדולים שבים. ובדברי אגדה (פ׳ השפינה) הוא מ לויתן וזוגו שבראם זכר ונקבה והרג את הנקבה ומלחה לצדיקים לע״ל נ שאם יפרו וירבו לא יתקיים העולם בפניהם. הפנים כתיב: נפש חיה. נפש שיש בה חיות:

שפתי חכמים

הגדולים ואח״כ אמר את המאור הגדול וגו׳ : ח (גמ״י) והשתא אתי שפיר דלא כתיב יהי כוכבים או ויעש את הכוכבים : ט ק״ל נפש חיה משמע דמים הוציאו נפש החיה ולקמן כתיב ויברא אלהים וגו׳ לכך פי׳ נפש שיהא בה חיות כלומר שהמים יכינו את הגוף שיקבל את נפש החיוני שיתן בו הקב״ה וזה שפרש״י לקמן ואת כל נפש החיה נפש שיש בה חיות וק״ל. עי״ל דק״ל ובלא החיות אח״כ נבראו מן האדמה לכך פי׳ נפש שיהא בה חיות, ומה שהולך לפרש כן עוד (בפ׳ כ״א) י״ל לפי שנכתב בפ״א הידועה משמע שהוא חיה ממש לכך פי׳ נמשם שנית שאין פירושו כן מדכתיב אשר שרצו המים ומה שפי׳ ג״כ ביום השני לפי שבפירוש נכתב אח״כ ותיתו ארץ א״כ נפש חיה קאי אשרצים : י מה שמהפך רש״י ומפרש בתחלה נפש חיה ואח״כ שרץ ר״ל גם בקרא צריך להיות כן ישרצו המים נפש חיה ומה הוא נפש חיה ומפרש שרץ ועוף וכן כתיב אח״כ ותוצא הארץ נפש חיה למינה בהמה ורמש : כ שם בהולעים הנמצאים בהשפה וגם בימות החמה כשירד גשם על הארץ : ל ר״ל גבי בהמות וחיות : מ דק״ל למה פרטם יותר מאחרי הבריות ולמה הוציאם מכלל נפש החיה (בפ״א הידועה) ל״ש וכו׳ : נ דק״ל דכתיב התנינם חסר יו״ד האחרונה דמשמע ל׳ יחיד והקשה

פירוש ע״ט

בִּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם אִין דֶעם פַר שְׁפְּרֵייטוּנְג פוּן דֶעם הִימֶל לְהָאִיר עַל הָאָרֶץ צוּ לַייכְטְן אוֹיף דֶער עֶרְד : (יח) וְלִמְשֹׁל בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה אוּנ צוּ גְוָועלְטִיגְן בַּיי טָאג אוּנ בַּיי נַאכְט וּלְהַבְדִּיל בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ אוּנ צְווִישְׁן שֵׁידְן צְווִישְׁן דִי לִיכְט אוּנ צְווִישְׁן דֶער פִינְצְטֶערְנִישׁ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי טוֹב אוּנ גָאט הָט גְזֶעהְן אַז עֶס אִיז גוּט : (יט) וַיְהִי עֶרֶב וכו׳ : (כ) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אוּנ גָאט הָט גְזָאגְט יִשְׁרְצוּ זַיי זָאלְן װִידְמִינְן הַמַּיִם דִי וַואסֶערְן שֶׁרֶץ אַיין װִידְמוּנְג נֶפֶשׁ חַיָּה אַזוֹ אַלַייבּ וָוס זָאל זַיין דְרִינְן אַחִיּוֹת וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל הָאָרֶץ אוּנ אַזֶעלְכֵי פֵייגֶל וָוס זָאלְן פְלִיעֶן אִיבֶּר דֶער עֶרְד עַל פְּנֵי רְקִיעַ הַשָּׁמַיִם אוּנְטֶער דֶעם פַר שְׁפְּרֵייטוּנְג פוּן דֶעם הִימֶל : (כא) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הַתַּנִּינִם הַגְּדֹלִים אוּנ גָאט הָאט בַּשַׁאפְן דִי גְרוֹסֶע פִישׁ וָוס אִיז אִין יַם . דִי גְמָרָא זָאגְט דָס מֵיינְט מֶען דֶעם לְוְיָתָן מִיט זַיין בַּן זוּג וָוס גָאט בָּ״ה הָט זַיי בַּשַׁאפְן אַזָכָר מִיט אַנְקֵבָה אוּנ הָט גֶהַרְגֶעט דִי נְקֵבָה אוּנ הָט זִי אַיין גְזַאלְצְן פוּן דִי צַדִּיקִים וָוענְן לֶעָתִיד לָבֹא וָוארוּם זַיי זָאלְן בַּיידֵי לֶעבְּן אוּנ זַיי וָואלְטִין זִיךְ מֶערְן וָואלְט דִי וָועלְט קֵיין קִיּוּם נִיט גְהַאט מַחֲמַת זַיי וְאֵת כָּל

הָרֹמֶשֶׂת אֲשֶׁר שָׁרְצוּ הַמַּיִם
לְמִינֵהֶם וְאֵת כָּל־עוֹף כָּנָף לְמִינֵהוּ
וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב׃ כב וַיְבָרֶךְ אֹתָם
אֱלֹהִים לֵאמֹר פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ
אֶת־הַמַּיִם בַּיַּמִּים וְהָעוֹף יִרֶב
בָּאָרֶץ׃ כג וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם
חֲמִישִׁי׃ פ כד וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים
תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ
בהמה

תוצא ולא כל מס בס.

חַיְתָא דְּרַחֲשָׁא דִּי
אַרְחִישׁוּ מַיָּא לִזְנֵיהוֹן וְיָת
כָּל עוֹפָא דְּפָרַח לִזְנוֹהִי
וַחֲזָא יְיָ אֲרֵי טָב׃
כב וּבָרֵיךְ יָתְהוֹן יְיָ
לְמֵימַר פּוּשׁוּ וּסְגוּ וּמְלוּ
יָת מַיָּא בְּיַמְמַיָּא וְעוֹפָא
יִסְגֵּי בְּאַרְעָא׃ כג וַהֲוָה
רְמַשׁ וַהֲוָה צְפַר יוֹם
חֲמִישָׁאי׃ כד וַאֲמַר יְיָ
תַּפֵּק אַרְעָא נַפְשָׁא
חַיְתָא לִזְנַהּ בְּעִיר וּרְחֵשׁ
וחות

רש״י

(כב) ויברך אותם. לפי שמחסרים אותם וצדין מהם ם והאוכלין אותם הוצרכו לברכה ואף החיות הוצרכו לברכה אלא מפני הנחש שעתיד לקללה לכך לא ברכן ע שלא יהיה הוא בכלל: פרו. ל׳ פרי כלו׳ עשו פירות: ורבו. אם לא אמר אלא פרו היה אחד מוליד אחד ולא יותר וכא ורבו שאחד מוליד פ הרבה: (כד) תוצא הארץ. הוא שפירשתי שהכל נברא מיום ראשון צ ולא הוצרכו אלא להוציאם: נפש חיה. שיש בה ק חיות:

שפתי חכמים

תנינים ל׳ רבים לפי שבראם זכר ונקבה לכך קרינן התנינים ואח״כ הרג לנקיבה ולכך כתיב חסר יו״ד: ם ולא כדי שיתברכו כי מאחר שהם ניזוקי כפיו מתברכים הם מאליהם: ע ואת״ת א״כ אפילו החיות עומדים בריבוים כיון שמחסרים אותם ולא בירך אותם הקב״ה וי״ל מברכתו של האדם נתברכו גם החיות כיון שהם מולידים כמו האדם ודלא כתירוץ מהרא״ם שהם בעלי נפש חיה ונתברכו כל בעלי נפש חיה בדרך כלל. והא דנתברך האדם אע״פ שאין מחסרים אותם ולא הספיק להם רצון יוצרם אפשר משום דגלוי לפני הקב״ה שיאכל מעץ הדעת ויטיל שנחש בהם זוהמא. ולכים אותם ביצה״ר ויתרבו מלחמות בעולם:
פ (נה״י) כ״ל בפעם אחד דהיינו תאומים ואין להקשות יאמר רבו בלבד ולא יאמר פרו י״ל לפי שאז לא היינו יודעים במה ירבו אם ברבוי התולדה או ברבוי הקומה ונמלא כוס כפ׳ בהקותי על פסוק והרביתי אתכם ופי׳ בקומה וקופה אבל עכשיו דכתיב פרו ורבו וממילא דברבוי קאי על הפרים דהיינו בתולדות: צ דק״ל ה״ל לכתוב ויברא אלהים ול׳ תוצא מורה בדבר נברא אלא שהוא מכוסה בה ואין להוכיח מתוצא האוץ דלעיל (פ׳ יב) שהכל נברא ביום ראשון י״ל בתוצא הארץ מורה בהוצאתם אל הפועל במה שגלוייתה בו כמאמר הדשא וגו׳ שהגלוי בו הוא הווית הכח בה. ומלת תוצא הארץ אינו כך כי הוא בעצמו גלוי והייב שיהיה הכח קודם בה הגלוי הזה: ק ומה שבינה רש״י לבונו דלעיל פי׳ נפש שיהיה בה חיות נ״ל משום

פירוש ע״ט

נֶפֶשׁ הַחַיָּה אונ אַלִי לֵייבֶּר וָוס אִיז פַר הַאנְדְן אִין זַיי אַחִיוּת הָרוֹמֶשֶׂת וָוס טוּט ווידְמֶנֶן אֲשֶׁר שָׁרְצוּ הַמַּיִם וָוס דָם וַואסֶר הַט נִטְאן ווידְמִינֶן לְמִינֵהֶם צוּ זַייעֶר מִין וְאֵת כָּל עוֹף כָּנָף אונ אַלִי פֵייגֶל וָוס אִיז צוּ זַיי פַר הַאנְדְן פְלִיגֶל לְמִינֵהוּ צוּ זַיין מִין וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי טוֹב אונ גָאט הָט גִיזֶעהֶן אַז עֶס אִיז גוּט: (כב) וַיְבָרֶךְ אוֹתָם אֱלֹהִים אונ גָאט הָט זַיי גִבֶּענְשְׁט לֵאמֹר אַזוֹ צוּ זָאגְן פְּרוּ פְרוּכְפֶּרְט אַייךְ וּרְבוּ אונ מֶערְט אַייךְ וּמִלְאוּ אֶת הַמַּיִם אונ דֶער פִילְט דָם וַואסֶר בַּיַּמִּים אִין דִי יַמִּים וְהָעוֹף יִרֶב בָּאָרֶץ אונ דִי פֵייגְלְן זָאלְן זִיךְ מֶערְן אוֹף דֶער עֶרְד. רש״י שְׁרַייבְּט דְרוּם הָט הַקָבָּ״ה גִבֶּענְטְשְׁט דִי פִישׁ מִיט דִי עוֹפוֹת וַוייל מֶען חַאפְּט פוּן זַיי אונ מֶען עֶסְט זַיי ווערְן זַיי אִיטְלִיכֶע מָאל גִמִינֶערְט דְרוּם הָט זַיי הַקָבָּ״ה גִבֶּענְטְשְׁט אַז זַיי זָאלְן זִיךְ מֶערְן אונ דִי חַיּוֹת וָואלְטְן אוֹיךְ בַּדַארְפְט הָאבְּן אַז גָאט זָאל זַיי בֶּענְטְשְׁן וַוייל מֶען חַאפְּט פוּן זַיי אוֹיךְ אונ מֶען עֶסְט פוּן זַיי נָאר וַוייל הַקָבָּ״ה הָט גְווּאוּסְט אַז דֶר נָחָשׁ וֶועט פַר פְלוּכְט ווערְן אונ אַיין נָחָשׁ אִיז דָאךְ אַיין חַיָּה דְרוּם הָט עֶר דִי חַיּוֹת נִיט גִבֶּענְטְשְׁט כְּדֵי דֶער נָחָשׁ זָאל נִיט זַיין אִין כְּלָל: (כג) וַיְהִי עֶרֶב וכו׳: (כד) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אונ גָאט הָט גִזָאגְט תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ דִי עֶרְד זָאל אוֹיס צִיהֶן אַזוֹ אַיין לֵייבּ עֶס זָאל דְרִינֶן זַיין אַחִיּוּת בְּהֵמָה וָרֶמֶשׂ פִיךְ אונ ווידְמִינְג וְחַיְתוֹ אֶרֶץ אונ חַיּוֹת וָוס זָאלְן זַיין אוֹף דֶער עֶרְד לְמִינָהּ צוּ אִיר מִין וַיְהִי כֵן אונ עֶס אִיז אַזוֹ גִיוָוארְן. רש״י שְׁרַייבְּט דְרוּם שְׁטֵייט תּוֹצֵא הָאָרֶץ דִי עֶרְד זָאל אוֹיס צִיהֶן

בְּהֵמָה וָרֶמֶשׂ וְחַיְתוֹ־אֶרֶץ לְמִינָהּ
וַיְהִי־כֵן׃ כה וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־חַיַּת
הָאָרֶץ לְמִינָהּ וְאֶת־הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ
וְאֵת כָּל־רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ
וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב׃ כו וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ
כדמותנו

וְחֵיוַת אַרְעָא לִזְנַהּ וַהֲוָה
כֵן׃ כה וַעֲבַד יְיָ יָת
חֵיוַת אַרְעָא לִזְנַהּ וְיָת
בְּעִירָא לִזְנַהּ וְיָת כָּל
רִחְשָׁא דְאַרְעָא לִזְנוֹהִי
וַחֲזָא יְיָ אֲרֵי טָב׃
כו וַאֲמַר יְיָ נַעֲבֵיד
אֱנָשָׁא בְּצַלְמַנָא
כדמותנא

ת"א. נעשה אדם מגילה ט סנהדרין לח.

רש"י

(עיין לעיל פסוק כ'): ורמש. הם שרצים שהם נמוכים ורומשים על הארץ ונראים כאלו נגררים שאין הלוכן ניכר. כל לשון רמש ושרץ בלעז קונמוברי"ש (רעגען): (כה) ויעש. תקנם בצביונם ר בתיקונן ש ובקומתן: (כו) נעשה אדם. ענותנותו של הקב"ה למדנו מכאן לפי שהאדם בדמות המלאכים נברא ויתקנאו בו לפיכך נמלך בהם וכשהוא דן את המלכים הוא נמלך בפמליא שלו שכן מצינו באחאב שאמר לו מיכה (מלכים א' כב) ראיתי את ה' יושב על כסאו וכל צבא השמים עומד עליו מימינו ומשמאלו וכי יש ימין ושמאל לפניו אלא אלו מימינים לזכות ואלו משמאילים לחובה. וכן (דניאל ד) בגזרת עירין פתגמא ת ובמאמר קדישין שאלתא אף כאן בפמליא שלו נטל רשות אמר להם יש בעליונים כדמותי אם אין כדמותי בתחתונים הרי יש קנאה במעשה בראשית: נעשה אדם. אע"פ שלא סייעוהו ביצירתו ויש מקום למינים לרדות לא נמנע הכתוב מללמד דרך ארץ ומדת ענוה שיהא הגדול נמלך ונוטל רשות מן הקטן א ואם כתב אעשה אדם לא למדנו

שפתי חכמים

דאלו גבי חיות הארץ כבר היה שכל נברא ביום הראשון עם נפש החיונית כיון דכתיב תוצא וגו' אבל גבי דגים ועופות לא נבראו ביום הראשון אלא השתא ביכול להבדין הגוף בלא נפש החיונית מדכתיב ויברא וגו': ר לרצונם שאם היו שואלים אותו מתחלה אם להיות נוצר כן היה מתרצה להיות כן: ש י"ל שעמדו על קומתן מתחלה דק"ל כיון שכתוב ויהי כן ל"ל למכתב אח"כ ויעש ובדשאים נאמר ותוצא אחר ויהי כן לסורות שלא עשתה כן כנ"ל ובמאורות שאמר ויעש אחר ויהי כן לומר שהקטין אחד מהן: ת ר"ל כמו שגוזרין המלאכים ומדברים לפני הקב"ה כן עומדת הפתגמא וגו' א"כ ש"מ שהקב"ה נמלך במלאכים: א (נה"י) אע"ג דלעיל פי' שלא יתקנאו וגו' י"ל דס"ק שאע"פ שיש כח ביד הקב"ה שלא ישגיח בקנאת המלאכים אפ"ה כראה ענותנותו לימלך כאן כדי שלא יהיה להם פתחון

פירוש ע"ט

וָוארוּם דָס אַלְץ אִיז נָאךְ בַּשַׁאפְן גְוָוארְן דֶעם עֶרְשְׁטְן טָאג אַזוֹ וְוִי אוֹבְן אִיז גְשְׁטַאנֶען אוּנ מֶען הָט מַיין נִיט בַּדַארְפְט נָאר דִי עֶרְד זָאל אוֹיס צִיהֶן: (כה) וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אוּנ גָאט הָאט בַּשַׁאפְן אֶת חַיַּת הָאָרֶץ דִי חַיוֹת וָואס גֵייעֶן אוֹיף דֶער עֶרְד לְמִינָהּ צוּ אִיר מִין וְאֶת הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ אוּנ דִי בְּהֵמָה צוּ אִיר מִין וְאֵת כָּל רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה אוּנ אַלִי ווירְמוּנְג פוּן דֶער עֶרְד לְמִינֵהוּ צוּ זַיין מִין רש"י שְׁרַייבְּט דְרוּם שְׁטֵייט וַיַּעַשׂ דָס הֵייסְט עֶר הָט זַיי פַארְטִיג גְמַאכְט מִיט זַייעֶר פַארְבּ אוּנ מִיט זַייעֶר הַייךְ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי טוֹב אוּנ גָאט הָאט גְזֶעהְן אַז עֶס אִיז גוּט: (כו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אוּנ גָאט הָט גְזָאגְט נַעֲשֶׂה אָדָם לָאמִיר בַּשַׁאפְן אַיין מֶענְטְשׁ בְּצַלְמֵנוּ אִין אוּנְזֶער פָארֶעם כִּדְמוּתֵנוּ אַזוֹ וְוִי אוּנְזֶער גְלַייכְן בְּלוֹמֶר עֶר זָאל גְלַייךְ זַיין צוּ אוּנְז מִיט פַר שְׁטַאנְד אוּנ מִיט שֵׂכֶל רש"י שְׁרַייבְּט פוּן דַאנֶען לֶערְנֶען מִיר אָפּ דָס עֲנָוּוֹת פוּן הַקָבָּ"ה וַוייל דֶער מֶענְטְשׁ הָאט דֶעם גְשְׁטַאלְט פוּן דִי מַלְאָכִים אוּנ טָאמֶער וָועלְן זַיי זִיךְ אִין אִים מְקַנֵא זַיין דְרוּם הָט זִיךְ גָאט מִיט זַיי בַּרָאטְן אוּנ הָט פוּן זַיי גְנוּמֶען רְשׁוּת אוּנ הָאט צוּ זַיי אַזוֹ גְזָאגְט צְווִישְׁן דִיא אִיבֶּערְשְׁטֵי בַּשֶׁעפֶענִישׁ אִיז יוֹא פַר הַאנֶדְן אַזוֹ וְוִי מַיין דְמוּת אוּנ אַז עֶס וֶועט נִיט זַיין אִין דִיא אוּנְטֶערְשְׁטֵי בַּשֶׁעפֶענִישׁ אַזוֹ וְוִי מַיין דְמוּת וֶועט זַיין אַיין קִנְאָה אִין דִי מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית דָס הֵייסְט אִין דִי זַאכְן וָואס זֶענִין בַּשַׁאפְן גְוָוארְן וָוארוּם דִי אוּנְטֶערְשְׁטֵי בַּשֶׁעפֶענִישׁ וֶועלְן מְקַנֵא זַיין דִיא

משלי ישראל

גִיזֶעהְן עֶס אִיז זֵייעֶר גוּט, (וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ) גָאט הָאט גִיזָאגְט לָאמִיר מַאכְן אַמֶענְטְשׁ אַזוֹ וְויא אִינְזֶער גְשְׁטַאלְט. דֶער מִדְרָשׁ זָאגְט גָאט הָאט זִיךְ בַּרָאטְן מִיט דִי מַלְאָכִים צוּ מֶען זָאל בַּשַׁאפְן דֶעם מֶענְטְשׁ. אַטֵייל פוּן זַיי הָאבְן גִזָאגְט אַז מֶען זָאל בַּשַׁאפְן. אוּן אַטֵייל הָאבְן גִיזָאגְט (מָה אֱנוֹשׁ כִּי תִזְכְּרֶנּוּ) וָואס אִיז דֶער מֶענְטְשׁ אַז דוּ זָאלְסְט אִים גֶדֶענְקֶען עֶר וֶועט אַקֶעגִין דִיר זִינְדִיגִין, הָאט זַיי גָאט גֶעֶנְפֶערְט, קְרִינְט אַייךְ נִיט אִיךְ הָאבּ שׁוֹין בַּשַׁאפְן דֶעם מֶענְטְשׁ, אִיז דִי

זאך

כִּדְמוּתֵנוּ וְיִרְדּוּ בִדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל־הָאָרֶץ וּבְכָל־הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ׃
כז וַיִּבְרָא אֱלֹהִים | אֶת־הָאָדָם

בצלמו

ת״א ויברא אלהים כשכוח ח סנהדרין לח לס גדס נג.

אונקלוס: כִּדְמוּתָנָא וְיִשְׁלְטוּן בְּנוּנֵי יַמָּא וּבְעוֹפָא דִשְׁמַיָּא וּבִבְעִירָא וּבְכָל אַרְעָא וּבְכָל רִחְשָׁא דְּרָחֵשׁ עַל אַרְעָא׃ כז וּבְרָא יְיָ יָת אָדָם בְּצַלְמֵהּ בְּצֶלֶם אֱלָהִין

בעל הטורים

סורת וגו׳ אירי בבכורים: (כז) האדם. אותיות אדמה שנברא

רש״י

שהיה מדבר עם בית דינו אלא עם עצמו, והשוכתו ב כתובה בלדו ויברא את האדם ולא כתיב ויבראו: בצלמנו. בדפוס ג סלנו: כדמותנו. להבין ד ולהשכיל: וירדו בדגת הים. יש בלי הזה ל׳ רידוי ה ולשון ירידה זכה רודה בחיות ובבהמות לא זכה נעשה ירוד לפניהם והחיה מושלת בו: (כז) ויברא אלהים

שפתי חכמים

פה בהסקנאות: ב ר״ל שלא יטעו המינים: ג ר״ל בדפוס שהכינו לאדם אבל אין נפרש בצלמו של הקב״ה דהא אין להקב״ה שום צלם ותמונה כדכתיב כפ׳ ואתחנן והמונה אינכם רואים לכך מפרש בדפוס שלנו ור״ל שעשוי לנו כמו שפי׳ בסמוך על צלם בצלמו בדפוס העשוי לו והא דפירש״י בסמוך צלם דיוקן יוצרו כ״פ באותו דיוקן שנראה להם לנביאים כשנגלה להם כך נברא את האדם ועי״ל משום כפל ל׳ פירש״י צלם דיוקן יוצרו משום דכתיב בצלמו בצלם אלהים אלא והאי בצלמו קאי על הדפוס העשוי לו ובצלם אלהים קאי על דמות דיוקן ודו״ק וע׳ בהרא״ם: ד דק״ל לאדם יש גוף ולמלאכים אין להם גוף: ה ר״ל אי קרינן בחיריק. ובצירי הוא ל׳ ירידה. (נח״י) וכ״ל דכאן כתיב וירדו שהוא ל׳ ירידה ובסמוך כתיב ורדו שהוא ל׳ רדוי אלא כשדבר עם המלאכים הקטין אותו לומר שהוא ירוד אפי׳ מדגת הים ולא הוצרך להזכיר חית הארץ דכ״ש הוא אבל כשדבר עם האדם הגים דעתו באם יזכה ויהיה לדיק יהיה

משלי ישראל

זאך שחשר צו פר שטין, אז גאט זאל פרעגן דיא מלאכים צו מאל בשאפן דעם מענטש. ווער קען דען גאט ארעטה זאגן וואס ער זאל מאכן. דרויף האט דער דובנער מגיד גזאגט אמשל. איין שר האט אן גזאגט זיין קנעכט ער זאל פארן אוף דעם יריד און ער זאל אים קויפן איין שיינע כלי און לייידיג זאל ער נים צוריק קומען. ווי דער קנעכט איז גיקומען אוף דעם יריד. יאגם ער אן גיהויבן נאך צו זוכן איין שיינע כלי צו קויפן, האם ער נים גיפונען נאר איין שיינע כלי ביי איין

סוחר

פירוש ע״ט

אייבערשטע דרום האט ער זיך בראטן מיט דעם בית דין של מעלה דס זענן דיא מלאכים אונ הט גזאגט נעשה אדם לאמיר בשאפן איין מענטש אונ האטשי זיי האבן דאך אים ניט גהאלפן בשאפן דעם מענטש אונ דא איז דאך פר האנדן איין ארט אז איין אפיקורס זאל מורד זיין אן הקב״ה אונ זאל זאגן אז דיא מלאכים האבן אוך גהאלפן בשאפן דעם מענטש ווארום עס שטייט דאך (נעשה אדם) לשון רבים איז טייטש לאמיר בשאפן אמענטש איז משמע אז גאט הט גזאגט צו די מלאכים אז זיי זאלן אים אוך העלפן בשאפן דעם מענטש הט פארט דער פסוק ניט פר מיטן צו שטעלן (נעשה אדם) אונ צו לערנען דרך ארץ אונ איין מדה פון ענוות אז דער גרוסער זאל זיך בראטן אונ זאל נעמן רשות פון דעם קליינם ווארום עס זאל שטיין אעשה אדם וואלט טייטש גוועזן איך וועל בשאפן וואלטן מיר ניט אפ גילערינט אז ער רעט מיט דעם בית דין של מעלה נאר מיר וואלטן גמיינט אז ער רעט מיט זיך אליין אונ די תשובה וואס מען זאל ענטפערן דעם אפיקורוס שטייט ביי די זייט ווארום ווייטר שטייט (ויברא אלהים את האדם) איז טייטש גאט הט אליין בשאפן דעם מענטש אונ עס שטייט ניט ויבראו זיי האבן בשאפן וירדו אונ זיי זאלן גוועלטיגן בדגת הים אין די פיש פון דעם ים ובעוף השמים אונ אין די פייגיל וואס זענן אונטער דעם הימל ובבהמה אונ אין די בהמות ובכל הארץ אונ איבר דער גאנצר ערד ובכל הרמש אונ איבר אלי ווירבנונג הרומש על הארץ וואס טוט ווידמינן אוף דער ערד. רש״י שרייבט דס לשון וירדו קען מען טייטשן זיי וועלן גיוועלטיגן אונ מען קאן טייטשן זיי וועלן נידרן כלומר אז דער מענטש איז זוכה דס הייסט אז ער טוט דעם רצון פון הקב״ה גוועלטיגט ער איבר די חיות אונ אז ער איז ניט זוכה ווערט ער גינידרט פר זיי כלומר די חיות זענן מושל איבר אים: (כז) ויברא אלהים את האדם בצלמו אונ גאט הט בשאפן דעם מענטש אין זיין פארעם כלומר מיט דעם פארעם וואס איז

בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ
זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם׃ כח וַיְבָרֶךְ
אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים
פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת־הָאָרֶץ
וְכִבְשֻׁהָ וּרְדוּ בִּדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף
הַשָּׁמָיִם

אונקלוס

אלהין ברא יתיה דכר
ונוקבא ברא יתהון׃
כח ובריך יתהון יי
ואמר להון יי פושו וסגו
ומלו ית ארעא ותקופו
עלה ושלוטו בנוני ימא
ובעופא דשמיא ובכל
חיתא דרחשא על
ארעא

ת״א בצלם אלהים עירובין יח. ויברך אותם שבת קיא יבמות סה גיטין מד קידושין לה. ומלאו את יבמות סה קידושין לה. ורדו בדגת סנהדרין נט. ובעוף השמים סנהדרין שם.

בעל הטורים

מן האדמה. אדם נוטריקון אפר דם מרה: (כח) ורדו בדגת סיס ב׳ במס׳ הכא ואידך ורדו בם פלשתים אלו זכיתם ירדו אף:

רש״י

את האדם בצלמו. בדפוס העשוי לו ש שהכל נברא במאמר והוא נברא בידים שנא׳ (תהלים קלט) ותשת עלי כפכה נעשה בחותם כמטבע העשויה ע״י רושם שקורין קוני״ן (ובלע״ז קוי״ן והוא בל״א שטעמפעל) וכן הוא אומר (איוב לח) תתהפך כחומר חותם: **בצלם אלהים ברא אותו.** פירש לך שאותו צלם המתוקן לו צלם דיוקן יוצרו הוא: **זכר ונקבה ברא אתם.** ולהלן הוא אומר (בראשית ב) ויקח אחת מצלעותיו וגו׳ במדרש אגדה שבבראו שני פרצופים בבריאה ראשונה ואחר כך חלקן. ופשוטו של מקרא כאן הודיעך שנבראו שניהם בששי ולא פירש לך כיצד ברייתן ופירש לך במקום אחר: (כח) **וכבשה.** חסר וי״ו ז ללמדך שהזכר כובש את הנקבה שלא תהא יצאנית ועוד ללמדך שהאיש שדרכו ח לכבוש מצווה על פריה ורביה ולא האשה:

שפתי חכמים

רודה בחיות ובבהמות: ו (דב״ש) ק״ל הלא כבר נאמר נעשה אדם בצלמנו וא״כ בצלמו ל״ל: ז א״כ קרינן כ״מן ההא שסיי״ן וכבשה: ח ר״ל שדרכו לכבוש במלחמה הוא מצווה על פריה ורביה ועי״ל שהאיש דרכו לכבוש את הנקבה לתשמיש אף אם היא אינה רוצה אבל האשה אינה יכולה לכבוש את האיש לתשמיש דאין קשוי אלא לדעת והכי משמע מן הפסוק פרו ורבו וכבשה מי שדרכו לכבוש (מהרש״ל) וכוונת רש״י לבני טעמים דאי לטעם הראשון לבד היה קשה מה ענין זה אצל ברכה כ״ש ועוי

פירוש ע״ט

בשאפן פון זיינט וועגן ווארום אלי זאכן זענן בשאפן געווארן דורך דעם מאמר פון הקב״ה אונ דער מענטש איז בשאפן געווארן דורך די הענט פון הקב״ה בצלם אלהים אין דעם צלם פון גאט ברא אתו האט ער אים בשאפן כלומר אין דעם געשטאלט וואס גאט ב״ה האט זיך באוויזן צו די נביאים (שפתי חכמים) זכר ונקבה ברא אתם א זכר מיט א נקבה האט ער זיי בשאפן. רש״י פרעגט דא שטייט גאט האט בשאפן א זכר מיט א נקבה איז משמע אז אין דער ערשטער בריאה האט ער בשאפן א זכר באזונדער אונ ווייטער שטייט ויקח אחת מצלעותיו דס איז טייטש גאט האט גנומען איין זייט פון זיינע זייטן אונ האט דער פון בשאפן חוה. דער תירוץ איז ער האט לכתחלה בשאפן אמענטש מיט צוויי צורות אונ דער נאך האט ער אים צו טיילט אויף צווייען היינו א זכר מיט א נקבה אונ דער פשט איז אזו דא איז מיר דער פסוק נאר מודיע אז זיי זענן ביידי בשאפן געווארן אין דעם זעקסטן טאג אונ איז ניט מפורש ווי אזו די בריאה איז געוועזן אונ ווייטער איז ער מפורש ווי אזו די בריאה איז געוועזן: (כח) ויברך אתם אלהים אונ גאט האט זיי געבענטשט ויאמר להם אלהים אונ גאט האט צו זיי גזאגט פרו פרוכפערט אייך ורבו אונ מערט אייך ומלאו את הארץ אונ דערפילט דס לאנד וכבשה אונ בצווינגט זי רש״י שרייבט דרום שטייט וכבשה אן א וא״ו צו ווייזן אז דער מאן קען באצווינגן דאס ווייב אז זיא זאל ניט זיין קיין לויפרין ורדו אונ געוועלטיגט בדגת הים אין די פיש פון דעם ים ובעוף השמים אונ אין די פייגל וואס פליען אונטער דעם

משלי ישראל

סוחר. דער סוחר האט זיך ניהייסין גיבן אפך געלד פאר דער כלי, דער קנעכט איז פיהל מאל גלאפין צום סוחר ער זאל זיך מיט אים אום גלייבין פאר דער כלי, אז ער איז שון גוועזן מיט דעם סוחר קרוב למקח. איז גוואר געווארין איין מעקליר און איז גיקומען צום סוחר און זאגט צו אים איך ווייס גלייך מיט דיר אז דיין כלי האט איין חסרון. אז דוא וועסט מיר ניט געבין קפעס איין מטבע וועל איך דעם קויפער מודיע זיין דעם פעלר פון דער כלי ווען ער זי ביי דיר ניט קויפין. איז דער סוחר אויף דעם
מעקליר

הַשָּׁמַיִם וּבְכָל־חַיָּה הָרֹמֶשֶׂת עַל־
הָאָרֶץ׃ כט וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה
נָתַתִּי לָכֶם אֶת־כָּל־עֵשֶׂב ׀ זֹרֵעַ זֶרַע
אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וְאֶת־כָּל־
הָעֵץ אֲשֶׁר־בּוֹ פְרִי־עֵץ זֹרֵעַ זָרַע
לָכֶם יִהְיֶה לְאָכְלָה׃ ל וּלְכָל־חַיַּת
הָאָרֶץ וּלְכָל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכֹל ׀
רוֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בּוֹ נֶפֶשׁ
חַיָּה אֶת־כָּל־יֶרֶק עֵשֶׂב לְאָכְלָה
וַיְהִי־כֵן׃ לא וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־כָּל־
אשר

אַרְעָא׃ כט וַאֲמַר יְיָ הָא
יְהָבִית לְכוֹן יָת כָּל
עִסְבָּא דְּבַר זַרְעֵהּ
מִזְדְּרַע דִּי עַל אַפֵּי כָּל
אַרְעָא וְיָת כָּל אִילָנָא דִּי
בֵהּ פֵּירֵי אִילָנָא דְּבַר
זַרְעֵהּ מִזְדְּרַע לְכוֹן יְהֵא
לְמֵיכָל׃ ל וּלְכָל חֵיוַת
אַרְעָא וּלְכָל עוֹפָא
דִשְׁמַיָּא וּלְכֹל דְּרָחֵישׁ
עַל אַרְעָא דִּי בֵהּ נַפְשָׁא
חַיְתָא יָת כָּל יְרוֹק
עִסְבָּא לְמֵיכָל וַהֲוָה כֵן׃
לא וַחֲזָא יְיָ יָת כָּל דִּי
עֲבַד וְהָא תַּקִּין לַחֲדָא
והוה

ת"א ובכל חיה סנהדרין נט. לכם יהיה סנהדרין נט. ולכל חית סנהדרין נט. וירא אלהים מגילה ט.

בעל הטורים

כדגת הים ואם לאו ירדו גם כלו' תשתעבד לשלטים: (כט) פרי עץ ב' במס' אבל כי פרי עץ פרי עץ הדר רמז למ"ד אילן באגל

שפתי חכמים

זכו' ולד"א נכד קאס דא"כ כל"ל וכבשה פרו ורבו ורדו: ט (מזרחי) פי' מאחר שהשוה אותם הכתוב למאכל הנה כמו שלא הותר להם לאכול רק העשבים והאילנות ולא את האדם שדכתיב ורדו בדגת הים אתם רודים בהם ולא הם בכם כך לא הותר להם לאכול רק עשבים ואילנות ולא להמית בריה וקרא דורדו בדגת הים ובעוף וגו' לא להתיר אכילה קמיירי אלא למלאכה (ועי' בפ' ד' מיתות): י משמע דוקא להמית בה׳ לא התיר להם אכל פתה מאליה מותר להם לאכלה וא"ת מ"ש לרש"י דהא כתיב הנה נתתי לכם את כל עשב וגו' וי"ל דהוכחתו

רש"י

(כט) לכם יהי' לאכלה ולכל חית הארץ. השוה להם בהמות וחיות למאכל ט ולא הרשה לאדם ולאשתו להמית בריה י ולאכול בשר אך כל ירק עשב יאכלו יחד כלם כ וכשבאו בני נח התיר להם בשר שנאמר כל רמש אשר הוא חי וגו' כירק עשב שהתרתי לאדם הראשון נתתי לכם את כל: (לא) יום הששי. הוסיף ה' בששי

משלי ישראל

מעקליר ברוגז געוארין און זאגט צו אים גיי אוועק פון מיר איך וויל דיר גאר נים געבין אין גינאגגין דער מעקליר צום קונה און האט אים גזאגט דעם חסרון פון דער כלי חיא דער קענעכט האט דאס דער הערט האט ער שוין קיין השק

פירוש ע"ט

הימל ובכל חיה אונ אין אלי חיות הרומשת על הארץ וואס קריכט אויף דער ערד: (כט) ויאמר אלהים אונ גאט האט גזאגט הנה נון נתתי לכם את כל עשב איך האב אייך געגעבן אלי קרייטעכער זורע זרע וואס זיין זאמן ווערט גזייעט אשר על פני כל הארץ וואס איז אויף דער ערד ואת כל העץ אונ איטליכע ערלייא בוים אשר בו פרי עץ וואס אויף אים וואקסט פירות פון בוים זורע וואס דרינן איז פאר האנדן זאמן זרע וואס ווערט גזייעט אויף אנגדר ארט לכם יהיה לאכלה זאל דס זיין צו אייך צו עסן: (ל) ולכל חית הארץ אונ צו אלי חיות פון דער ערד ולכל עוף השמים אונ צו אלי עופות וואס זענן אונטער דעם הימל ולכל רומש על הארץ אונ צו אלי ווירמעלונג וואס אויף דר ערד אשר בו נפש חיה וואס האט אין זיך א חיות האב איך געגעבן את כל ירק עשב אלי גרינע קרייטעכצר לאכלה צו עסן ויהי כן. רש"י שרייבט גאט ב"ה האט גגליך גמאכט אדם מיט זיין ווייב צו די בהמות אונ צו די חיות אונ האט ניט געגעבן קיין רשות צו אדם מיט זיין ווייב זיי זאלן טייטן א בשעפניש אונ זאלן עסן דס פלייש נאר גראז זאלן זיי אלי עסן אונ אז עס איז געקומן נח מיט זייני קינדר האט גאט זיי מתיר געווען פלייש צו עסן: (לא) וירא אלהים אונ גאט האט געזעהן את כל אשר עשה אלץ וואס ער האט בשאפן והנה אונ נון

וַהֲוָה רְמַשׁ וַהֲוָה צְפַר יוֹם
שְׁתִיתָאי: א וְאִשְׁתַּכְלָלוּ
שְׁמַיָּא וְאַרְעָא וְכָל
חֵילֵיהוֹן: ב וְשֵׁיצֵי יְיָ
בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה
עֲבִדְתֵּהּ דִּי עֲבַד וְנָח
בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה מִכָּל
עֲבִדְתֵּהּ דִּי עֲבָד:
ובריך

אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה־טוֹב מְאֹד וַיְהִי־
עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם הַשִּׁשִּׁי: פ
ב א וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל־
צְבָאָם: ב וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה
וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל־
מְלַאכְתּוֹ

ת"א ויהי ערב שבת את הבדלה פסחים דף ב וע"ש. ויכלו שבת קיח. וכל צבאם וכל צבאם ואף יום השבת אף חולין ס. ויכל אלהים מגילה ט.

בעל הטורים

שמנו אדכ"ר אתרת סים: זכר כנית' ברכה נקיבה בגי' בקללה: (לא) יום הששי ויכלו השמים. ר"ת בה בן ד' אותיות שבהם בו מע"ב וכן יתמו השמים ותגל הארץ ר"ת בה בן ד' אותיות שבהם העולם בשם בן ד' אותיות: (ב) ויכל אלהים. תרגום ירושלמי וחמד זהו שאמרו חמדת ימים אותו קראת. בס' ויכולו ג"פ מלאכתו כנגד ג' מלאכות שבשבת מהם שהם שמים ואין ויש.

ואין כתיב ויהי ערב ויהי בוקר יום השביעי לפי שמוסיפין מחול על הקדש: וישבות. ב' במס' הכא ואידך וישבות העם וסיים דכתיב בה' שמן הוא אשר דבר ה' שבתון שבת קודש ולא אלים שאמר להם משה זה מקודש אלא נרמז בו' ימי בראשית וישבות ביום השביעי וישבות העם. ד"א מלמד שהמן פסק מליכד בשבת כדמוכח בקידושין. ד"א כמו למה שברכו ברכו במן וקדשו במן:

רש"י

בגמר מעשה בראשית לומר שהתנה עמהם ע"מ שיקבלו עליהם ישראל חמשה חומשי תורה ד"א יום הששי כולם תלוים ועומדים עד יום הששי הוא ששי בסיון (ס"א ביום ו' בסיון שקבלו ישראל התורה נתחזקו כל יצירת בראשית ונחשב כאלו נברא העולם עתה וזהו יום הששי בה"א שאותו יום ו' בסיון) המוכן למתן תורה: (ב) **ויכל אלהים ביום השביעי**. ר"ש אומר ב"ו שאינו יודע עתיו ורגעיו צריך להוסיף מחול על הקודש אבל הקב"ה שיודע עתיו ורגעיו נכנס בו כחוט השערה ונראה כאלו כלה בו ביום ד"א מה היה העולם חסר מנוחה באת שבת באת מנוחה כלתה ונגמרה המלאכה: פ וא"ת וכי כלה מנוחה לא יתקיימו שמים וארץ וי"ל דאין כ"נ כדפי' לעיל בראשית בשביל התורה שנקראת ראשית דרכו ברא אלהים וגו' והי לא היתה מנוחה בעולם אין שלוי לכם שישראל לעסוק בתורה לכך ברא השבת שאמור

שפתי חכמים

הואיל וצריך לאסור לו אבר מן החי כדאמרינן בס' ד' מיתות ואי גם בהמה במתה מאליה אסורה לבם למה צריך להזהירו על אבר מן החי שפיטה שאסור לו אבל אם נאמר דנבלה במתה מאליה מותר לו הואיל ולא המיתה ס"א כמו כן אבר מן החי נמי מותר הואיל ולא הפריש ממנה וגם אינה מתה בכך: ב כלו' והא לאיה על בכבשר נאמר לאדם כהאבן שהרי כשבאו בני נח הוצרך להתיר להם בשר: ל פי' לכך ברא שמים וארץ: מ ע"ז דף ג' שבת דף פ"ח ע"ש: נ דקשי דויכל אלהים ביום השביעי משמע שעדיין עשה מלאכה בו השביעי אלא שכלה בו ואה"נ כתיב וישבות ביום השביעי משמע שלא היה עושה בו מלאכה כלל: ם ר"ל שמלאכה נגמרה בשבת: ע ר"ל לבני אדם נראה כאלו כלה אבל האמת אינו כן ויהיה ויכל אלהים ביום השביעי לפי שנראה ולא לפי

פירוש עט

טוב מאד עס איז זייער גוט וַיְהִי עֶרֶב אונ עס איז גוואהרן אבינט וַיְהִי בֹקֶר אונ עס איז גוואהרן מארגן יום הַשִּׁשִּׁי דער זעקסטער טאג. רש"י שרייבט דרום שטייט ביי דעם אום לאז פון מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית

משלי ישראל

חֶשֶׁק גיט גיהאם צו קופן דיא כלי נאר אין עקליבי שמה ארום האט ער זיך בפראכט אז ער קען ניט אהיים קומען צו זיין שר ליידיג האט ער גיטמם קופן דיא כלי וויא ער איז אהיים גיקומען האט דער שר ביי אים ניט גוואלט צו

הַשִּׁשִּׁי מיט איין הא ווארום איין הא איז פינף צו ווייזן אז גאט האט איין תנאי גהאט מיט מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית אז די יִשְׂרָאֵל וועלן מקיים זיין די פינף ספרים פון דער תורה וועלן זיי אקיום האבן אונ אז ניט וועלן זיי קיין קיום ניט האבן תו אדר אזו איז דער פשט יום הַשִּׁשִּׁי אלי מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית ווארטן ביז דעם זעקסטן טאג אין סיון ווס ער איז אן גבריט צו מַתַּן תּוֹרָה: (א) וַיְכֻלּוּ אונ זיי זענן ווארן פר ענדיגט עס האט זיך אום גלאזט דס בשעפניש הַשָּׁמַיִם פון די הימלן וְהָאָרֶץ אונ ערד וְכָל צְבָאָם אונ אלי זייערי הערשאפט: (ב) וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אונ גאט האט אום גלאזט אין דעם זיבעטן טאג מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה זיין ווערק וואס ער האט געטאן רש"י שרייבט דרום שטייט גאט האט אום גלאזט זיין ווערק אין דעם זיבעטן טאג ווארום איין מענטש ווייסט ניט צו טרעפן וועלכי רגע עס ווערט שַׁבָּת ווארום ווי באלד עס קומט עֶרֶב שַׁבָּת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת ווייסט

מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה׃ ג וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי בוֹ שָׁבַת מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ

אשר

ג וּבָרִיךְ יְיָ יָת יוֹמָא שְׁבִיעָאָה וְקַדִּישׁ יָתֵהּ אֲרֵי בֵהּ נָח מִכָּל עֲבִידְתֵּהּ דִּי בְרָא יְיָ לְמֶעְבַּד׃

בעל הטורים

(ג) ויברך אלהים. ג' דסמיכי הכא ואידך ויברך אלהים את נח ואידך ויברך אלהים את יצחק. כשעה שברא העולם בירך השבת והעולם וכימי נח שנשבתו כל הבריות וכשם הפולם מחדש הוצרך לברך פעם שנית וכירך את אברהם כמו שיש בפורש

שפתי חכמים

לעשות בו מלאכה הלכך עוסקים בתורה בשבת א"כ נמצא דבשביל שניה קיימים שמים והארץ: צ וא"כ אתי שפיר הא דכתיב ויכל אלהים ביום השביעי שהמנוחה נבראת ביום השביעי ואז היו כלין כל המלאכות וזאת המנוחה אינה מלאכה גמורה אלא דרך השאלה ולפי הד"א קשה למה אמר ל' מלאכה משמע שהיא מלאכה ממש לכן צריך לטעם הראשון. ולטעם הראשון קשה מ"מ לכתוב ויכל אלהים ביום השני לכך צריך לשני טעמים האלו (מהרש"ל). (נח"י) ואע"פ שאין שייך לומר בריאה ומלאכה על המנוחה שהיא כסדר הפעולה שהוא דבר שאינו גוף ממש מ"מ נ"ל דה"פ דאלו לא נברא את יום השביעי לימי הבריאה היה טבע האדם והנבראים לעמול ולעבוד יום ולילה לא ישבותו ולא היה בטבע לשוב ולנוח וא"כ הגוף כלה מאליו והעולם חרב מאין יושב אבל השתא שבירך את יום השביעי ובו שבת וינפש או ירד הטבע לעולם לשבות ולנוח ולמנוחת מרגוע לנפשו עד אשר שבוב נפשו עליו: ק וא"ת מה זו ברכה הא לא מיקרי ברכה אלא אם היה בשבת יותר מבשאר ימים אבל הכא לא היה בשבת יותר מבשאר ימים רק עומר לגלגולת. ויש לומר דמה שירד המן בכל יום הוא ברכה וכתיב ויקדש שקדשו במן שלא ירד בו כלל ואפ"ה ברכו בברכת המן מה שבששי נכפלה בו ברכתו ופי' ברכו לא פסקה ברכתו (רא"ם) ועי"ל ברכו במן פי' שלא הסריח דהא בשאר ימים אם היה נותר היה מסריח ליום המחרת כדכתיב ויותירו וגו' וירם תולעים ויבאש ואף אם לא היו אוכלין אלא חצי עומר והניחו וחצי לגלגולת ליום השבת לא היה מסריח וזהו תוספת ברכה: ר (נח"י) ודבר התמוה הוא בעיני שבשביל ירידת המן שהוא לזמן מועט דהיינו מ' שנה יכתוב הכתוב במעשה בראשית ויברך ויקדש לפיכך נ"ל כוונת זה הדורש שפי' קידש את יום השבת שלא לעשות בו דבר מלאכי העוה"ז כגון מלאכה ומשא ומתן ואפי' הלוך ודיבור לא יהא כהלוך ולפי שהדבר הוא הורס נגד יצה"ר שיעלה על לב האדם לומר הן לא נזרע ולא נאסוף וכו' א"כ יחסר לחמו ולא יוכל להעמיד עצמו על ממונו לזה הקדים לומר ויברך וכו' ר"ל שבשביל ברכתו ביום הששי כדי לקדש את יום השבת ושלא לעשות בו מלאכה ולאו דוקא במן היה ברכה וקדושה אלא בזמנים אחרים אלא בכל שבת ושבת הקב"ה אומר לוו עלי ואני פורע וצריך ברכה וקדושה ונקט מן לפי שראינו בעינינו הנס הגדול שהממעיט לא החסיר ולפי שבזמן הבריאה לא היו שומרי שבת בעולם שהרי עדיין לא נצטוו לפיכך מביא

רש"י

צ ונגמרה המלאכה: (ג) **ויברך ויקדש**. ברכו במן ק שכל ימות השבוע ירד להם עומר לגלגולת ובששי לחם משנה. וקדשו במן שלא ירד כלל בשבת והמקרא כתוב ר ע"ש העתיד: **אשר ברא אלהים לעשות**.

משלי ישראל

צו נעמען דיא כלי ער האט גיזאגט ער האט שון גיפונען אבעסרע כלי פון דער, דרום וויל ער שון ניט דיא כלי דאס זיך דער קנעכט גיך אום געקערט צום סוחר און זאגט איהם נעם דיר אפ דיין כלי און קער מיר אום מיין געלד ווארום איך האב גיפונען אין איר איין חסרון דאס איז דער סוחר נייגעפרט וואס האסטו צוא מיר דער מעקליר האט דיר פריר גיזאגט דעם חסרון פון דער כלי איידער דוא האסט געלד גיגעבין און ביסט מרוצה גיווארין און האסט גיקויפט, דער נמשל איז אין גאנצן דער תכלית פון

דעם

פירוש ע"ט

ער ניט צו גיהער דיא צייט צו ערב שבת צו גיהער דאס שוין צוא שבת דרום מוז ער אויף הערין איין מלאכה צו טאן ערב שבת בצייטין כדי ער זאל ניט מחלל שבת זיין אבר גאט ב"ה ווייסט רעכט וועלכי רגע עס ווערט שבת דרום הט ער גיטאן איין מלאכה ביז דער לעצטער רגע דרום שטייט אז גאט הט אום גילאזט זיין מלאכה אין דעם זיבטן טאג כלומר גלייך ווי ער הט אין דם זיבטן טאג אום גילאזט אבר באמת הט ער אום גילאזט די מלאכה אין ערב שבת אדר מען קאן אזו זאגין ווארום אלי בשעפניש זענין שון גיוועזן אויף דער וועלט אונ עס איז איין ניט אפ גיגאנגען נאר מנוחה דאס הייסט רואונג ווי באלד עס איז גקומן שבת איז גקומן מנוחה אונ עס הט זיך אום גילאזט אונ עס איז שוין נגמר גיווארין דיא מלאכה וישבת ביום השביעי אונ ער האט גרועט אין דעם זיבטין טאג מכל מלאכתו אשר עשה פון אלי זיינע ווערג וואס ער הט גיטאן: (ג) ויברך אלהים את יום השביעי אונ גאט הט גיבענטשט דעם זיבטין טאג ויקדש אתו אונ ער הט אים גיהייליגט רש"י שרייבט ער הט אים גיבענטשט מיט דעם מן ווארום אגאנצי וואך איז דער מן גיפאלין נאר איין מעסטיל צו איין פרשון אונ אום פרייטאג איז גפאלין צוויא מעסטליך צוא איין פרשון כדי עס זאל זיין אויף שבת אויך אונ הט אים גיהייליגט אויך מיט דם מן אז אום שבת איז קיין מן גאר ניט גיפאלין כי בו שבת מכל מלאכתו ווארום אין אים. כלומר אין

לְמֶעְבַּד׃ ד אִלֵּין תּוּלְדָת שְׁמַיָּא וְאַרְעָא כַּד אִתְבְּרִיאוּ בְּיוֹמָא דִּי עֲבַד יְיָ אֱלֹהִים אַרְעָא וּשְׁמַיָּא׃ ה וְכֹל אִילָנֵי חַקְלָא עַד לָא הֲווֹ בְאַרְעָא וְכָל עִסְבָּא דְחַקְלָא עַד לָא צְמַח אֲרֵי לָא אַחֵית מִטְרָא

יי

אֲשֶׁר־בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת׃ פ שני
ד אֵלֶּה תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבָּרְאָם בְּיוֹם עֲשׂוֹת יְהוָה אֱלֹהִים אֶרֶץ וְשָׁמָיִם׃ ה וְכֹל ׀ שִׂיחַ הַשָּׂדֶה טֶרֶם יִהְיֶה בָאָרֶץ וְכָל־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה טֶרֶם יִצְמָח כִּי לֹא הִמְטִיר

יהוה

ת"א אלה תולדות יומא כד פנחוס נס. ביום עשות חגיגה יב. וכל שיח הולין ס

בעל הטורים

עד עשה סיפי אקק לכרך את בריתי אתאן ואילך הכרכות יסח מסירים כיון: (ד) בהבראם. אותיות באברהם בזכות אברהם נבראו שמים וארץ: (ה) ארץ ושמים. ב' דעם' הכא ואידך הודו על ארץ ושמים לומר הודו על ארץ ושמים בשביל שעשה ארץ

רש"י

המלאכה ש שהיתה ראויה לעשות בשבת כפל ועשאה בששי כמו שמפורש בב"ר: (ד) אלה. האמורים ת למעלה: תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות ה'. למדך שכלם א נבראו בראשון. ד"א בהבראם בה' בראם ב שנאמר (ישעיה כו) ביה ה' צור עולמים בב' אותיות הללו של השם יצר שני עולמים ולמדך כאן שהעולם הזה ג נברא בה"א (ס"א רמז כמו שה"א פתוחה למטה כך העולם פתוח לשבים בתשובה ועולם הבא נברא ביו"ד לומר שצדיקים שבאותו זמן מועטים כמו י' שהיא קטנה באותיות) רמז שירדו הרשעים למטה לראות שחת ד כה"א זאת שסתומה מכל צדדים ופתוחה למטה לרדת דרך שם: (ה) טרם יהיה בארץ. כל טרם שבמקרא לשון עד לא ה הוא ואינו לשון קודם ואינו נפעל לומר הטרים כאשר יאמר

שפתי חכמים

רש"י ואומר. שהמקרא נאמר על העתיד שישמרו בני ישראל את השבת ולאו דוקא על זמן ירידת המן וע"ש: ש דלעשות לשבת משמע דהו"ל לכתוב אשר ברא אלהים ועשה: ת דק"ל הלא לא מפרש א"כ מוה דבר אלא קאי אדברים האמורים למעלה: א ר"ל אף תולדות שמים וארץ נבראו ביום ראשון כדמפרש בקרא בהבראם ביום עשות וגו' וא"ת והלא כבר כתב רש"י לעיל במאמר יהי מאורות את השמים לרבות תולדותיהם ואת הארץ לרבות תולדותיה וי"ל דאי לאו קרא דבהבראם ה"א דלבריאת שמים היה מאמר וכן לתולדות השמים לכל תולדה ותולדה היה מאמר מיוחד כמו שהיו מחולקים בפועל כשיצאו מן הכח אל הפועל לכן כתיב אלה תולדות וגו' ללמד כי במאמר בריאת שמים נבראו גם התולדות כמו הזורע חטים ביום אחד וא"כ יוצא כל חטה וחטה בפני עצמה ביומה: ב וא"ת מאי דבר אחר הוא זה הלא בפי' הראשון לא דרש כלל ולא מפרש בהבראם כלל א"כ יכול להיות שדורש ג"כ כד"א וי"ל דלפי פי' הראשון קאי בהבראם אסיפא דקרא בהבראם ביום עשות וגו' אבל לפי ד"א קאי ארישא דקרא השמים והארץ בהבראם ר"ל בה"א בראם: ג אבל בלא זה לא היינו יודעים איזה בה"א ואיזה ביו"ד ולכן צריך לשני טעמים ולפי כד"א קשה למה נאמר ביום עשות לכן פי' למדך שכולם וכו' ולטעם ראשון קשה למה נאמר בהבראם בה"א לכן פי' ד"א: ד עיי' טעם אחר במנחות דכ"ט: ה פי' במקום ב' תיבות עדיין לא ר"ל הוא שם דבר ואינו נגזר

פירוש ע"ט

שַׁבָּת הָט גָאט גְרוּעֶט פוּן אַלִי זַיינֶע וֶוערְג אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים וָוס גָאט הָט בַּשַׁאפִין לַעֲשׂוֹת צוּ טָאן כְּלוֹמַר דִי מְלָאכָה וָואס גָאט הָט בַּדַארְפְט טָאן אוּם שַׁבָּת הָט עֶר גִיטָאן דֶעם זֶעקְסְטִין טָאג הַיְינוּ עֶר הָט דָם זֶעקְסְטִין טָאג אַטָאפְּלִי מְלָאכָה גִיטָאן אַיין מְלָאכָה פוּן דֶעם אַייגִינֶעם טָאג אוּנ דִי אַנְדְרִי מְלָאכָה פוּן שַׁבָּת׃ (ד) אֵלֶּה דִי דָאזִיגֶע וָוס אוֹבִין אִיז גִישְׁטַאנֶן תּוֹלְדוֹת זֶענִין דִיא גְבִירְט הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ פוּן הִימֶעל אוּנ עֶרְד בְּהִבָּרְאָם אַז זֵייא זֶענִין בַּשַׁאפִין גִיוָוארִין בְּיוֹם עֲשׂוֹת יְיָ אֱלֹהִים אֶרֶץ וְשָׁמָיִם אִין דֶעם טָאג אַז גָאט הָט בַּשַׁאפִין דִי עֶרְד מִיט דֶעם הִימֶל. רש"י שְׁרַייבְּט בְּהִבָּרְאָם מַאכְט בְּהֵ"א בְּרָאָם דָס אִיז טַייטְשׁ מִיט דֶער הֵ"א הָט גָאט בַּשַׁאפִין דִי וֶועלְט וָוארוּם עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק בְּיָהּ יְיָ צוּר עוֹלָמִים דָס אִיז טַייטְשׁ מִיט דִי צְווייא אוֹתִיּוֹת פוּן דֶעם שֵׁם יה הָט גָאט בַּשַׁאפִין דִיא וֶועלְט לֶערִינְט מִיךְ דָא דֶער פָּסוּק אַז דֶר עוֹלָם הַזֶּה אִיז בַּשַׁאפִין גִיוָוארִין מִיט דֶר הֵ"א דָס אִיז מְרַמֵּז אַזוֹ וִוי דִיא הֵ"א אִיז אוּנְטִין אָפִין אַזוֹ אִיז דִי וֶועלְט אָפִין צוּ דִי וָוס טוּעֶן תְּשׁוּבָה אוּנ עוֹלָם הַבָּא אִיז בַּשַׁאפִין גִיוָוארִין מִיט דֶר יוּד צוּ ווייזִין אַז צַדִּיקִים זֶענִין גִיוֶועזְן װייניג אִין דֶר צַייט אַזוֹ וִוי דִי יוּד אִיז דָס קְלֶענְסְטִי אוֹת פוּן אַלִי אוֹתִיּוֹת׃

משלי ישראל

דֶעם מֶענְטְשׁ וָואס גָאט הָאט אִים בַּשַׁאפִין כְּדֵי דֶער מֶענְטְשׁ זָאל מוֹרָא הָאבִין פַאר גָאט אוּן זָאל טָאן זַיינֶי מִצְוֹת נָאר נָאם הָאט גִיוּוסְט אַז דֶער מֶענְטְשׁ וֶועט בְּוַדַּאי זִינְדִיגִין וועלין

יהוה אלהים על הארץ ואדם אין
לעבד את האדמה: ו ואד יעלה
מן הארץ והשקה את כל פני
האדמה

יי אלהים על ארעא ואנש לית למפלח ית אדמתא: ו ועננא הוה סליק מן ארעא ואשקי ית

ת"א. ואד יעלה [illegible].

בעל הטורים

גשמים: (ו) ואד. ב' במסו' הכא ואידך ואיד נכון לצלעו רמז למה שאחז"ל למה נקרא שמו איד שמשברת בריות לכם כד

שפתי חכמים

ממנו שעל: ו פי' אם יהיה פירושו קודם ויהיה דבק עם מלת יהיה ונמצא הכתובים אחריו אין כאן מאמר פוסק ואיך יתן טעם בו לומר כי לא המטיר ביאה נתינת טעם הסיבה בלא המטיר ואם אינו דבק רק עם מלת זה שמספר כאלו אמר וכל שיח השדה קודם זה היה בארץ וכל עשב השדה קודם זה למה בוז לא יפול עליו כי לא המטיר: ז פי' עוד יש מוכיח אחר על זה: ח הרא"ם האריך בזה ומהרש"ל פי' מפני שאי אפשר לפרש בענין אחר כי אם נאמר שהוא פירושו קודם א"כ אין נופל עליו מלת תירצון שהוא ל' עתיד: ט ר"ל דודאי הקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים ויודע שהאדם מכיר בטובתן של גשמים ויתפלל עליהם (ועיין חולין דף ס): י שם העולם שלו יהוה ר"ל יש בו אותיות היה הוה ויהיה דהיינו שמו א"כ שם העולם כלומר הוא וסימן על עצמותו יתברך ובמות האחרים שם שמות התוארים מורה על תואר מתואריו יתברך. והא דלא מפרש פי' זה למעלה דכתיב ביום עשות ה' אלהים משום דלמעלה צריך לכתוב ה' אלהים כדפירש רש"י לעיל ע"ש: כ ר"ל תקיף ואמיץ כח כמו ואת אילי הארץ: ל דק"ל דהא לעיל כתיב כי לא המטיר ה' כיון שעדיין לא נברא האדם והכא כתיב ואד יעלה וגו' משמע שהיה מטר אע"פ שעדיין לא נברא האדם: מ הא דדחיק רש"י ולא מפרש כפשטיה דהיינו המים שעל הארץ משקים השרשים היינו משום דכתיב כי לא המטיר דהיינו

רש"י

הקדים וזה ו מוכיח ועוד אחר ז (שמות ט) כי טרם תיראון עדיין לא תיראון ח ואף זה תפרש עדיין לא היה בארץ כשנגמרה בריאת העולם בששי קודם שנברא אדם וכל עשב השדה עדיין לא צמח ובג' שכתוב ותוצא לא יצאו אלא על פתח הקרקע עמדו עד יום ו' ולמה כי לא המטיר ומה טעם לא המטיר לפי שאדם אין לעבוד את האדמה ואין מכיר בטובתן של גשמים וכשבא אדם וידע שהם צורך לעולם ט התפלל עליהם וירדו וצמחו האילנות והדשאים: ה' אלהים. ה' הוא שמו י אלהים שהוא שליט ושופט כ על כל העולם וכן פירוש זה בכ"מ לפי פשוטו ה' שהוא אלהים: (ו) ואד יעלה. לענין ל בריאתו של אדם העלה התהום מ והשקה עננים לשרות העפר ונברא אדם כגבל זה שנותן מים ואח"כ לש את

משלי ישראל

(ח) וכל שיח השדה אונ קיין שום ארלייא בוים פון דעם פעלד טרם יהיה בארץ איז נאך ניט געוועזן אויף דער ערד וכל עשב השדה אונ קיין שום ערלייא קרייטיכץ פון דעם פעלד טרם יצמח האט נאך ניט געשפראצט אונ דס וואס עס שטייט בייא דעם דריטן טאג אז די ערד האט אוס געצויגן גראז איז ניט דער פשט אז דס גראז האט אוס געשפראצט פון דער ערד נאר עס איז געשטאנען אויף דער טיר פון דער ערד ביז דעם זעקסטין טאג אז דר מענטש איז באשאפין געווארין אונ האט געבעטין

פירוש ע"ט

חעלין דיא מלאכים אויף איהם קטרוג זיין אז גאט זאל איהם שבראפין עס זאל חס קיין תשובה ניט העלפין דרום האט גאט געפרעגט די מלאכים צו מזאל באשאפין דעם מענטשין. וועלין דיא מלאכים ענטפרין דער וועט זינדיגין און גאט וועט זיי ניט פאלגין און וועט דעם מענטש באשאפין. און אז דער וועט זינדיגין און דיא מלאכים וועלין אויף איהם מקטרג זיין מזאל איהם שטראפין וועט זיי גאט ענטפרין איר האט דאך מיר פריער געזאגט אז דער מענטש וועט זינדיגין פון דעסט וועגין האב איך איהם באשאפין ער זאל תשובה טאן וויל איך איהם מוחל זיין. דרום איז שון רעכט וואס גאט האט געפרעגט דיא מלאכים כדי זיי זאלין נאך דעם ניט האבין קיין

עס זאל גיין רעגין אזו וויא ווייטער וועט שטיין רעגנצמאל האט ערשט דס גראז ארויס געשפראצט פון דער ערד אונ פאר וואס איז דס אזוי געוועזן כי לא המטיר יי אלהים על הארץ ווארום גאט האט נאך ניט געמאכט רעגנען אויף דער ערד אונ פאר וואס האט ער נאך ניט געמאכט רעגנען ווארום ואדם אין לעבוד את האדמה עס איז נאך ניט געוועזן קיין מענטש ער זאל ארבייטין דיא ערד אונ עס האט קיינער ניט פאר שטאנען צו בדארף מען רעגין אויף דער וועלט אוב ניט אונ אז דר מענטש איז באשאפין געווארין אונ האט געוואוסט אז די וועלט דארף האבין רעגין האט ער מתפלל געוועזן איז געגאנגען רעגין אונ דיא ביימער מיט דעם גראז האבין ארויס געשפראצט פון דער ערד: (ו) ואד יעלה מן הארץ אונ איין וואלקין איז אויף געגאנגען פון דר ערד והשקה את כל פני האדמה אונ ער האט אן געטרענקט דיא גאנצי ערד. רש"י שרייבט אזו וויא דר קנעטער וואס ער קנעט טייג גיסט ער אריין וואסער אין דעם מעל אונ דער נאך קנעט ער דם טייג אזו האט גאט אויך געטאן מיט די רעגינס האט ער א[illegible]

יָת כָּל אַפֵּי אַדְמְתָא :
ז וּבְרָא יְיָ אֱלֹהִים יָת
אָדָם עַפְרָא מִן אַדְמְתָא
וּנְפַח בְּאַנְפּוֹהִי נִשְׁמְתָא
דְחַיֵּי וַהֲוַת בְּאָדָם לְרוּחַ
מְמַלְּלָא : ח וּנְצִיב יְיָ
אֱלֹהִים גִּנְּתָא בְּעֵדֶן
מִלְקַדְמִין

הָאֲדָמָה׃ ז וַיִּיצֶר יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־
הָאָדָם עָפָר מִן־הָאֲדָמָה וַיִּפַּח
בְּאַפָּיו נִשְׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם
לְנֶפֶשׁ חַיָּה׃ ח וַיִּטַּע יְהוָה אֱלֹהִים גַּן־
בְּעֵדֶן מִקֶּדֶם וַיָּשֶׂם שָׁם אֶת־הָאָדָם

אשר

[illegible]

בעל הטורים

ביתן לשם שקב"ה מטר : (ז) וייצר. ב' חד מלא וחד חסר וייצר ה' אלהים את האדם מלא שיש לו שני יצרים יצ"ט ויצה"ר וייצר ה' אלהים מן האדמה כל חית השדה חסר שאין לשם אלא יצר אחד : ויפח באפיו נשמת חיים ס"ת מתם : נשמת. ד' ויפח באפיו נשמת. כל אשר נשמת רוח חיים. נר ה' נשמת אדם. ואם לאו נשמת ה' כנחל גפרית : האדם לנפש חיה ר"ת חגה

רש"י

העיסה אף כאן והשקה ואח"כ וייצר : (ז) וייצר. שתי יצירות יצירה לעולם הזה ויצירה לתחיית המתים אבל בבהמה שאינה עומדת לדין לא נכתב ביצירתה שני יודי"ן : עפר מן האדמה. צבר עפרו מכל האדמה מארבע רוחות שבכל מקום שימות שם תהא קולטתו לקבורה. ד"א נטל עפרו ממקום שנאמר בו (שמות כ) מזבח אדמה תעשה לי הלואי תהא לו כפרה ויוכל לעמוד : ויפח באפיו. עשאו מן התחתונים ומן העליונים גוף מן התחתונים ונשמה מן העליונים. לפי שביום ראשון נבראו שמים וארץ. בשני ברא רקיע לעליונים. בשלישי תראה היבשה לתחתונים. ברביעי ברא מאורות לעליונים. בחמישי ישרצו המים לתחתונים הוזקק בששי לבראות בו בעליונים ובתחתונים ואם לאו יש קנאה במעשה בראשית שיהיו אלו רבים על אלו בבריאת יום אחד (ב"ר פי"ד ועי"ש י"ח) : לנפש חיה. אף בהמה וחיה נקראו נפש חיה אך זו של אדם חיה שבכולן שנתוסף בו דעה ודבור : (ח) מקדם. במזרחו של עדן נטע את הגן.

שפתי חכמים

שהם מטר בכח מתים בעל הארץ פ"ת דקודם בגבלת האדם לא המטיר והאי אד יעלה קודם בגבלת האדם שהרי אח"כ כתיב וייצר ה' אלהים וגו' ואי הוה מטר שהם היו הפסוקים כסותרין אהדדי וק"ל : ב (נח"י) וצ"ל דה"פ שהקב"ה נותן מעכשיו כח חיוני באדם בגם לאחר מיתה יוכל לחיות ולחזור כרצון הש"י : ם דאל"כ מן האדמה ל"ל בחד מינייהו סגי אבל קשה דה"ל מכל הארץ לכן אמר ד"א וכו' ולד"א קשה כל"ל מאדמה מלא מן ל"ל לכך פירש מד' רוחות : ע רוצה לומר קולטת ומחזקת בתוכה עד תחיית המתים דאל"כ הא גם הבהמה נקברת אע"פ שלא נזכר עפרה : פ לאפוקי מתרגום אונקלוס שפי' מקודם דהא נשמע כמקרא משמע שלא נטעו עכשיו ואילנות לא כל גן עדן ולא כל באר מקומות והא דהאריך רש"י לומר נטע את

פירוש ע"ט

גוויגט די ערד אונ הט זי אן גטרענקט אונ דר
נאך הט ער דער פון בשאפין דעם מענטש :
(ז) וייצר יי אלהים את האדם אונ גאט הט בשאפין דם
מענטש . רש"י פרעגט עס איז דאך שון אובן
גשטאנן די בריאה פון דם מענטש (ויברא אלהים
את האדם בצלמו) וואס שטעלט מיר דא דר פסוק
נאך איין מאל דער תירוץ איז אובן איז נאר
גשטאנען סתם אז גאט הט בשאפין איין מענטש
אויף דער וועלט אבער עס איז ניט גשטאנען וויא
אזו ער איז אונ פון וואס ער איז בשאפין גווארין
דרום שטעלט מיר דער פסוק נאך איין מאל די
בריאה אונ איז מפורש וויא אזוי די בריאה איז
גוועזן אונ ווי אזו עס הט זיך מיט אים גפירט
אונ דרום שטייט וייצר מיט צוויי יודין צו ווייזין
אויף צוויי בשעפניש איין מאל האט ער אים
בשאפין אויף דר וועלט אונ דם אנדרי מאל הט
ער אין אים בשאפין אכה ער זאל קאנן בשאפין
ווערין בשעת תחיית המתים עפר מן האדמה אש
פון דער ערד גאט הט איין גזאמילט אש פון אלי
פיר זייטין פון דער וועלט אונ הט אים בשאפין
כדי אז ער וועט שטארבין זאל אים איטליכש
ארט פון דער ערד צו נעמן אז מען וועט אים
באגראבין ויפח באפיו אונ ער האט גבלאזין אין
זיינע נאז לעבר נשמת חיים אלעבדיגן אטום דס
איז די נשמה אדר נשמת חיים ער הט אים גגעבין
אנשמה ער זאל דער מיט קאנן לעבן ויהי האדם
לנפש חיה אונ דר מענטש איז גווארן צו אלעבדיגן
נפש . רש"י שרייבט די בהמות ווערין אויך אן
גרופין נפש חיה נאר דער נפש פון דעם מענטש
הט אין זיך איין חיות פון אלי בשעפניש ווארום
גאט הט אים גגעבן דעה אונ דבור דס הייסט
ער האט שכל אונ ער קאן ריידין : (ח) ויטע יי אלהים
גן בעדן מקדם אונ גאט הט גפלאנצט אגארטין אין
עדן פון מזרח זייט וישם שם את האדם אשר יצר אונ ער

אֲשֶׁר יָצָר׃ ט וַיַּצְמַח יְהוָה אֱלֹהִים
מִן־הָאֲדָמָה כָּל־עֵץ נֶחְמָד לְמַרְאֶה
וְטוֹב לְמַאֲכָל וְעֵץ הַחַיִּים בְּתוֹךְ
הַגָּן וְעֵץ הַדַּעַת טוֹב וָרָע׃ י וְנָהָר
יֹצֵא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת־הַגָּן וּמִשָּׁם
יִפָּרֵד וְהָיָה לְאַרְבָּעָה רָאשִׁים׃
יא שֵׁם הָאֶחָד פִּישׁוֹן הוּא הַסֹּבֵב
אֵת כָּל־אֶרֶץ הַחֲוִילָה אֲשֶׁר־שָׁם
הַזָּהָב

ת״א אשר יצר ברכות לד פסחים י סנהדרין לט .

מִלְּקַדְמִין וְאַשְׁרֵי תַמָּן יָת
אָדָם דִּי בְרָא׃ ט וְאַצְמַח
יְיָ אֱלֹהִים מִן אַרְעָא כָּל
אִילָן דִּמְרַגַּג לְמֶחֱזֵי וְטָב
לְמֵיכַל וְאִילָן חַיַּיָּא
בִּמְצִיעוּת גִּינְתָא וְאִילָן
דְּאָכְלִין פֵּירוֹהִי חַכִּימִין
בֵּין טַב לְבִישׁ׃ י וְנַהֲרָא
הֲוָה נָפִיק מֵעֵדֶן
לְאַשְׁקָאָה יָת גִּינְתָא
וּמִתַּמָּן יִתְפָּרַשׁ וַהֲוֵי
לְאַרְבְּעָה רֵישֵׁי נַהֲרִין׃
יא שׁוּם חַד פִּישׁוֹן הוּא
מַקִּיף

בעל הטורים

שהיה חלתו של עולם: (י) יפרד. ב׳ במסו׳ הכא ואידך ודל מרעהו יפרד כשנעשה אדם הראשון דל מן המצות נפרד מהגן:

רש״י

ואם תאמר הרי כבר נאמר ויברא וגו׳ את האדם וגו׳ ראיתי בברייתא של ר׳ אליעזר בנו של ר׳ יוסי הגלילי מל״ב מדות שהתורה נדרשת וזו אחת מהן כלל שלאחריו מעשה הוא פרטו של ראשון ויברא וגו׳ את האדם וגו׳ זהו כלל סתם בריאתו מהיכן וסתם מעשיו חזר ופירש וייצר ה׳ אלהים וגו׳ ויצמח לו ג״ע ויניחהו בג״ע ויפל עליו תרדמה השומע סבור שהוא מעשה אחר ואינו אלא פרטו של ראשון וכן אצל הבהמה חזר וכתב ויצר ה׳ וגו׳ מן האדמה כל חית השדה כדי לפרש ויבא אל האדם לקרות שם וללמד על העופות שנבראו מן הרקק: (ט) ויצמח. לענין ק הגן הכתוב מדבר: בתוך הגן. ר באמצע הגן: (יא) פישון. הוא נילוס נהר מצרים וע״ש שמימיו מתברכין ש ועולין ומשקין את הארץ נקרא פישון כמו ופשו פרשיו. ד״א פישון שהוא מגדל פשתן שנאמר אצל

שפתי חכמים

שגן בלא הטעם לומר דמקדם קאי על וישם שם את האדם: צ אע״פ במקום הקושיא הוא על וייצר ה׳ אלהים את האדם. מ״מ ממתין עם הקושיא עד פה אחר שפי׳ ויטע וכו׳ במזרחו של עדן ואז יהיה גם זה מפרטי האדם וילדק מה שהביא עליה שהם בריאתן מהיכן וכו׳ חזר ופי׳ וייצר ה׳ עפר מן האדמה וגו׳ ויצמח לו גן עדן אבל אם תפרש מקדם לשון קדמון כלומר מקודם וא״כ לא היתה הצמיחה בעבורו וא״כ אין זה מפרטו והיה קשה על הקרא למה הפסיק במה שאמר ויטע ה׳ אלהים כיון שכבר נטעו אלא ע״כ מקדם פירוש מזרח ויש לפרש נמי איפכא בשלמא אי היה מקדם פירוש מלקדמין כתרגומו ניחא מה שכתוב כאן ויטע וגו׳ גבי וייצר וגו׳ כמדרש וייצר יצירה לעולם הבא ויצירה לעולם הזה להודיע שהאדם נברא לתענוגי עולם הבא ולתענוגי עולם הזה דא״כ הקשה למה נטע גן עדן מלקדמין אם לא בשביל תענוגי האדם אבל עכשיו שפי׳ מקדם במזרחו של גן ולא בא להורות אלא בא להודיע מקום היה חנייתו של אדם ולא להודיע על תענוגי עולם הזה ואדרבא ניחא איפכא אלולא שיברא את האדם בשביל שיתענג בתענוגי עולם הזה וא״כ קשה למה כתב ויטע וגו׳ לקרא דוייצר ולא אצל ויברא וע״ז פי׳ ראיתי וכו׳: ק דאי אכלל הארץ קאי למה לא נזה השם בשעת הליווי להוציא עץ נחמד וגו׳: ר דאם לא כן ל״ל למכתב בתוך הגן דהא כתיב ויצמח וגו׳ דלענין הגן קאמר: ש דק״ל מכיון שהוא נילוס היה לו להזכיר בשם היותר מפורסם שהוא נהר מצרים שלא נטעה לומר שהוא נהר אחר וארץ אחרת ולא ארץ מצרים והירדן ע״ב וכו׳ כלומר מש״ה קרא בשם פישון

פירוש ע״ט

הָט דָארְטִין אַרַיין גֶזֶעצְט דֶעם מֶענְטְשׁ וָוס עֶר הָט בַּשַׁאפִין׃ (ט) וַיַּצְמַח יְיָ אֱלֹהִים מִן הָאֲדָמָה אוּנ גָאט הָט גְמַאכְט שְׁפְּרָאצִין פוּן דֶער עֶרְד כָּל עֵץ אַלֶערְלַייא בֵּיימֶר נֶחְמָד לְמַרְאֶה וָוס אִיז גְלוּסְטִיג אָן צוּ זֶעהֶן וְטוֹב לְמַאֲכָל אוּנ הָאבִּין אַיין גוּטִין טַעַם צוּ עֶסִין וְעֵץ הַחַיִּים אוּנ דֶער בּוֹים פוּן לֶעבִּין כְּלוֹמַר אַז מֶען עֶסְט פוּן אִים לֶעבְּט מֶען אֵייבִּיג בְּתוֹךְ הַגָּן הָאט גָאט גְפְּלַאנְצְט אִין מִיטִין גָארְטִין וְעֵץ הַדַּעַת טוֹב וָרָע אוּנ דֶער בּוֹים וָוס אַז מֶען עֶסְט פוּן אִים קָאן מֶען וִויסִין אוּנ פַר שְׁטֵיין דֶעם צְווִישִׁין שֵׁייד פוּן גוּטְס אוּנ בֵּייז דֶעם בּוֹים הָט גָאט אוֹךְ גְפְּלַאנְצְט אִין גָארְטִין׃ (י) וְנָהָר אוּנ אַיין טַייךְ יֹצֵא מֵעֵדֶן אִיז אַרוֹס גְגַאנְגֶען פוּן דֶעם עֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת הַגָּן אָן צוּ טְרֶענְקִין דֶעם גָארְטִין וּמִשָּׁם יִפָּרֵד אוּנ פוּן דָארְטִין הָט עֶר זִיךְ צוּ שֵׁייד וְהָיָה לְאַרְבָּעָה רָאשִׁים אוּנ עֶר אִיז גְוָוארְן צוּ פִיר הֵייבְּט וַואסֶערְן׃ (יא) שֵׁם הָאֶחָד פִּישׁוֹן דֶער נָאמֶן פוּן אֵיין טַייךְ אִיז פִּישׁוֹן דָס אִיז דֶער טַייךְ נִילוּס אוּנ פַר וָוס וֶוערְט עֶר אָן גְרוּפִין פִּישׁוֹן דָס אִיז לָשׁוֹן מֶערִין וַוייל זַיינִי וַואסֶער וֶוערְן גְבֶּענְטְשְׁט אוּנ מֶערִין זִיךְ אוּנ גֵייעֶן אוֹף אוּנ טְרִינְקִין אָן דָס

הַזָּהָב׃ יב וּזֲהַב הָאָרֶץ הַהִוא טוֹב
שָׁם הַבְּדֹלַח וְאֶבֶן הַשֹּׁהַם׃ יג וְשֵׁם־
הַנָּהָר הַשֵּׁנִי גִּיחוֹן הוּא הַסּוֹבֵב אֵת
כָּל־אֶרֶץ כּוּשׁ׃ יד וְשֵׁם־הַנָּהָר
הַשְּׁלִישִׁי חִדֶּקֶל הוּא הַהֹלֵךְ קִדְמַת
אַשּׁוּר וְהַנָּהָר הָרְבִיעִי הוּא פְרָת׃
טו וַיִּקַּח יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם
וַיַּנִּחֵהוּ בְגַן־עֵדֶן לְעָבְדָהּ וּלְשָׁמְרָהּ׃

ת״א וזהב הארץ יומא מה . ושם הנהר כתובות י . חדקל ברכות נט . והנהר הרביעי בכורות נה . רי״ז

מַקִּיף יָת כָּל אֲרַע
דַּחֲוִילָה דִּי תַמָּן דַּהֲבָא׃
יב וְדַהֲבָא דְּאַרְעָא
הַהִיא טָב תַּמָּן בְּדֻלְחָא
וְאַבְנֵי בוּרְלָא׃ יג וְשׁוּם
נַהֲרָא תִנְיָנָא גִּיחוֹן הוּא
מַקִּיף יָת כָּל אַרְעָא
דְּכוּשׁ׃ יד וְשׁוּם נַהֲרָא
תְלִיתָאָה דִּיגְלַת הוּא
מְהַלֵּךְ לְמַדִּנְחָא דְּאַתּוּר
וְנַהֲרָא רְבִיעָאָה הוּא
פְּרָת׃ טו וּדְבַר יְיָ
אֱלֹהִים יָת אָדָם וְאַשְׁרְיֵהּ
בְּגִנְתָּא

בעל הטורים

(יב) הבדולח . ב׳ במס׳ הכא ואידך ועינו כעין הבדולח מלמד

רש״י

מצרים (ישעיה יט) ובושו עובדי פשתים: (יג) גיחון. שהיה הולך והומה והמייתו גדולה מאד כמו (שמות כא) וכי יגח שמנגח והולך והומה: (יד) הדקל. שמימיו חדין וקלין: פרת. שמימיו פרין ורבין. ומברין את האדם: כוש ואשור. עדיין לא היו ת וכתב המקרא ע״ש העתיד: קדמת אשור. למזרחה א של אשור: הוא פרת. החשוב על כולם ב הנזכר על שם א״י: (טו) ויקח. לקחו ג בדברים נאים ופתהו ד ליכנס

שפתי חכמים

משום דקשה זה מזכיר שמו של נהר ותו קשה למה נזכר זה בא להודיע את גדולתו יותר משאר נהרות בשמות שלהם ומפרש אין ה״נ דבשאר נהרות נמי מפורש בשמותיהן שבשם שלהם גיחון שהיה הולך כו׳ ובזה יתורץ נמי מה שהקשה רש״י שכתוב דמתחלה מפרש שמות הנהרות ואח״כ קדמת אשור וכו׳: ת וקשה דלא פי׳ כן גבי פישון דכתיב נמי הוא הסובב את כל ארץ החוילה ומצאנו שם איש חוילה בפ׳ נח וי״ל דחוילה דהכא הוא שם המחוז ולא על שם איש דהא הוא הולך בארץ מצרים א״כ איך קרא אותו בשם האיש חוילה ועוד כיון שכתיב הארץ בה״א הידיעה החוילה ע״כ שם המחוז הוא ובזה יתורץ נמי דמקשים מנ״ל לרש״י דכוש ואשור ע״ש העתיד דלמא שם המחוז הוא כמו ארץ החוילה שהוא שם המחוז וי״ל דא״כ היה לו נ״כ להזכיר בה״א הידיעה כמו בחוילה: א ר״ל קדמת כמו קדמה בה״א דבכמה מקומות מצינו שנכתב הי״ו במקום ה״א אלא לכך נכתב קדמת לפי שהוא דבוק למלת אשור וכיון שהוא קדמה א״כ הוא כאלו כתיב לקדם כי כל תיבה הצריכה למ״ד בתחלתה הטיל לה ה״א בסופה והוי כאלו כתיב למזרח של אשור: ב ר״ל דדרים מדכתיב הוא פרת אע״פ שכתב בכלהו הוא הסובב מ״מ גבי שם הנהר לא כתיב הוא אלא גבי פרת: ג דק״ל דכל היכא דכתיב לקיחה משמע שקודם שלקחו לא היה ברשותו והא הכל ברשות הקב״ה הוא: ד (נה״י) והא דלא פירש הרב פי׳ זה לעיל על פסוק וישם. נ״ל משום שהוא קרוב יותר לפשוטו לפי שלשון לקיחה שייך דוקא בדבר שהוא מדבר הוא הכ״ה שאין בו [illegible] אבל האדם עיקרו המדע והשכל אלא הגוף ואין לשון לקיחה שייך על המדע והשכל שהוא דבר שאין בו ממש [illegible] גוי במפתה את דעתו למשכנם אחרת

פירוש ע״ט

לַאנְד הוּא עֶר בְּלוֹמַר דָס אִיז דֶער טַייךְ הַסֹּבֵב וָוס
עֶר רִינְגֶלְט אַרוּם אֵת אֶרֶץ הַחֲוִילָה דָאס לַאנְד חֲוִילָה
אֲשֶׁר שָׁם הַזָּהָב וָואס פוּן דָארְטִין קוּמְט אַרוּס דָאס
גָאלְד׃ (יב) וּזֲהַב הָאָרֶץ הַהִוא טוֹב אוּנ דָס גָאלְד פוּן
דֶעם לַאנְד אִיז גוּט שָׁם הַבְּדֹלַח פוּן דָארְטִין קוּמְט
אַרוֹיס דָס קְרִיסְטָאל וְאֶבֶן הַשֹּׁהַם אוּנ דֶער שְׁטֵיין וָוס
וֶוערְט אֶן גְרוּפִין שֹׁהַם דָס אִיז אַזוֹי אַיין אֶבֶן טוֹב׃
(יג) וְשֵׁם הַנָּהָר הַשֵּׁנִי גִּיחוֹן אוּנ דֶער אַנְדֶערֶער טַייךְ
הַייסְט גִּיחוֹן הוּא עֶר בְּלוֹמַר דָס אִיז דֶער טַייךְ
הַסֹּבֵב אֵת כָּל אֶרֶץ כּוּשׁ וָואס עֶר רִינְגֶלְט אַרוּם דָאס

פירוש ע״ט

גַאנְצֶע לַאנְד כּוּשׁ׃ (יד) וְשֵׁם הַנָּהָר הַשְּׁלִישִׁי אוּנ דֶר
דְרִיטֶער טַייךְ הֵייסְט חִדֶּקֶל וַוייל דִי וַואסֶר אִיז שַׁארְף
אוּנ גְרִינְג דְרוּם הַייסְט עֶר חִדֶּקֶל הוּא הַהֹלֵךְ קִדְמַת
אַשּׁוּר דֶער טַייךְ גֵייט אִין מִזְרַח זַייט פוּן אַשּׁוּר
וְהַנָּהָר הָרְבִיעִי אוּנ דֶער פֶערְדֶער טַייךְ הוּא פְרָת אִיז
דֶער טַייךְ פְּרָת דָס אִיז לָשׁוֹן מֶערִין וָוארוּם דַס
וַואסֶר פוּן דֶעם טַייךְ פְּרָת מַאכְט מֶערִין אוּנ מַאכְט
גְזוּנְד דֶעם מֶענְטְשׁ׃ (טו) וַיִּקַּח יְיָ אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם
אוּנ גָאט הָט גְנוּמֶן דֶעם מֶענְטְשׁ וַיַּנִּחֵהוּ בְגַן עֵדֶן
אוּנ הָט אִים גְזֶעצְט אִין דֶעם גָארְטִין פוּן דָס עֵדֶן

טז וַיְצַו֙ יְהוָ֣ה אֱלֹהִ֔ים עַל־הָֽאָדָ֖ם
לֵאמֹ֑ר מִכֹּ֥ל עֵֽץ־הַגָּ֖ן אָכֹ֥ל תֹּאכֵֽל׃
יז וּמֵעֵ֗ץ הַדַּ֙עַת֙ ט֣וֹב וָרָ֔ע לֹ֥א תֹאכַ֖ל
מִמֶּ֑נּוּ כִּ֗י בְּי֛וֹם אֲכָלְךָ֥ מִמֶּ֖נּוּ מ֥וֹת
תָּמֽוּת׃ יח וַיֹּ֙אמֶר֙ יְהוָ֣ה אֱלֹהִ֔ים לֹא־
ט֛וֹב הֱי֥וֹת הָֽאָדָ֖ם לְבַדּ֑וֹ אֶֽעֱשֶׂה־לּ֥וֹ
עֵ֖זֶר כְּנֶגְדּֽוֹ׃ יט וַיִּצֶר֩ יְהוָ֨ה אֱלֹהִ֜ים
מִן־הָֽאֲדָמָ֗ה כָּל־חַיַּ֤ת הַשָּׂדֶה֙ וְאֵת֙
כָּל־ע֣וֹף הַשָּׁמַ֔יִם וַיָּבֵא֙ אֶל־הָ֣אָדָ֔ם
לִרְא֖וֹת מַה־יִּקְרָא־ל֑וֹ וְכֹל֩ אֲשֶׁ֨ר

יקרא

בְּגִנְּתָא דְעֵדֶן לְמִפְלְחַהּ
וּלְמִטְרַהּ׃ טז וּפַקִּיד יְיָ
אֱלֹהִים עַל אָדָם לְמֵימַר
מִכֹּל אִילַן גִּנְּתָא מֵיכַל
תֵּיכוּל׃ יז וּמֵאִילַן
דְּאָכְלִין פֵּירוֹהִי חַכִּימִין
בֵּין טַב לְבִישׁ לָא
תֵיכוּל מִנֵּהּ אֲרֵי בְּיוֹמָא
דְתֵיכוּל מִנֵּהּ מֵימַת
תְּמוּת׃ יח וַאֲמַר יְיָ
אֱלֹהִים לָא תַקִּין לְמֶהֱוֵי
אָדָם בִּלְחוֹדוֹהִי אַעְבֵּיד
לֵיהּ סְמַךְ לְקִבְלֵיהּ׃
יט וּבְרָא יְיָ אֱלֹהִים מִן
אַרְעָא כָּל חֵיוַת בָּרָא
וְיָת כָּל עוֹפָא דִשְׁמַיָּא
ואייתה

ת"א ויצו פ' סנהדרין נו . על האדם סנהדרין נח . לא טוב יבמות סא סג כתובות סו . ויצר פ' נדה כב .

שפתי חכמים

כעין הלוקח גשמי במעתיקו ממקום למקום: ה דק"ל דבהאלם כתיב טוב ואח"כ כתיב כנגדו משמע להיות נגדו להלחם עמו: י נראה דזה לא קאי אלא על בריאת בהמות וחיות בהיה כיום בשבי לאשוני עופות בריאתן היה ביום החמישי והוצרך לטעם ראשון להודות שמרקק נבראו העופות ולטעם שני להורות בביום

רשי

(ב"ר): (יח) לא טוב היות וגו'. (ב"ר) שלא יאמרו שתי רשויות הן הקב"ה בעליונים יחיד ואין לו זוג וזה בתחתונים ואין לו זוג: עזר כנגדו. זכה עזר לא זכה ה כנגדו להלחם: (יט) ויצר כו' מן האדמה. (חולין כו) היא יצירה היא עשייה האמורה למעלה ויעש אלהים את חית הארץ וגו' אלא בא ופירש שהעופות נבראו מן הרקק לפי שאמר למעלה מן המים נבראו וכאן אמר מן האדמה נבראו ועוד ללמדך כאן שבשעת ו יצירתן מיד בו ביום הביאם אל האדם לקרות להם שם. ולדברי אגדה (ב"ר) יצירה זו לשון רידוי וכבוש כמו (דברים כ) כי תצור אל עיר שכבשן תחת ידו של אדם: וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה וגו' פרשהו ופרשהו כל נפש חיה אשר יקרא לו האדם שם.

פירוש ע"ט

לְעָבְדָהּ צו דינֶען זי וּלְשָׁמְרָהּ אוּנ צוּ היטֶן זי: (טז) וַיְצַו יְיָ אֱלֹהִים עַל הָאָדָם אוּנ גָאט הָט גֵשַׁאפְן דעם מֶענְטְשׁ לֵאמֹר אַזוֹ צוּ זָאגִין מִכֹּל עֵץ הַגָּן פוּן אַלֶע בֵּיימֶער וָוס וַואקְסְט אִין גָארְטִין אָכֹל תֹּאכֵל זָאלְסְטוּ עֶסִין: (יז) וּמֵעֵץ הַדַּעַת טוֹב וָרָע אוּנ פוּן דָם בּוֹם וָוס אַז מֶען עֶסְט פוּן אִים וַוייסְט מֶען אַיין צְווִישִׁין שַׁייד צְווִישִׁין גוּט אוּנ שְׁלֶעכְט לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ זָאלְסְטוּ נִיט עֶסִין פוּן אִים כִּי בְּיוֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ וָוארוּם אִין דֶעם טָאג וָוס דוּ וֶועסְט פוּן אִים עֶסִין מוֹת תָּמוּת וֶועסְטוּ שְׁטַארְבִּין: (יח) וַיֹּאמֶר יְיָ אֱלֹהִים אוּנ גָאט הָט גְזָאגְט לֹא טוֹב עֶס אִיז נִיט גוּט הֱיוֹת הָאָדָם לְבַדּוֹ דֶער מֶענְטְשׁ זָאל אַלֵיין זַיין. רַשִׁ"י שְׁרַייבְּט כְּדֵי מֶען זָאל נִיט זָאגִין עֶס אִיז פַר הַאנְדִין צְווֵיי גֶעטֶער אוֹף דֶער וֶועלְט גָאט ב"ה אִיז אֵיְחִיד צְווִישִׁין דִי אוּבֶּערְשְׁטֶע

אוּנ הָט נִיט קֵיין בֶּן זוּג אַזוֹ אִיז דֶער מֶענְטְשׁ אוֹיךְ אַגָאט וָוארוּם עֶר אִיז אֵיְחִיד צְווִישִׁן דִי אוּנְטֶערְשְׁטֶע אוּנ הָט אוֹיךְ נִיט קֵיין בֶּן זוּג דְרוּם הָט גָאט גְזָאגְט עֶס אִיז נִיט גוּט דֶער מֶענְטְשׁ זָאל זַיין אַלֵיין אֶעֱשֶׂה לוֹ עֵזֶר אִיךְ וֶועל אִים מַאכִין אַיין הִילְף כְּנֶגְדּוֹ בַּיי אִים אָדֶער אַקֶעגִין אִים כְּלוֹמַר אִיךְ וֶועל אִים גֶעבִּין אַוַוייבּ. רַשִׁ"י שְׁרַייבְּט אַז דֶער מֶענְטְשׁ אִיז זוֹכֶה דָס הֵייסְט אַז עֶר אִיז גוּט אוּנ פְרוּם אִיז דָאס וַוייבּ צוּ אִים אַהִילְף אוּנ אַז עֶר אִיז נִיט זוֹכֶה דָס הֵייסְט אַז עֶר אִיז נִיט גוּט אִיז זִי קֶעגִין אִים דָאס הֵייסְט זִי אִיז אִים דֶער ווִידֶר אוּנ זִי קְרִיגְט זִיךְ מִיט אִים אוּנ הַאלְט מִיט אִים תָּמִיד מִלְחָמָה: (יט) וַיִּצֶר יְיָ אֱלֹהִים מִן הָאֲדָמָה אוּנ גָאט הָט בַּשַׁאפִין פוּן דֶער עֶרְד כָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה אַלֶע חַיוֹת פוּן דֶעם

יִקְרָא־לוֹ הָאָדָם נֶפֶשׁ חַיָּה הוּא
שְׁמוֹ׃ שלישי כ וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁמוֹת
לְכָל־הַבְּהֵמָה וּלְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכֹל
חַיַּת הַשָּׂדֶה וּלְאָדָם לֹא־מָצָא עֵזֶר
כְּנֶגְדּוֹ׃ כא וַיַּפֵּל יְהֹוָה אֱלֹהִים ׀ תַּרְדֵּמָה
עַל־הָאָדָם וַיִּישָׁן וַיִּקַּח אַחַת

ת״א ויפל ה׳ סנהדרין נח.

מצלעתיו

וְאַיְתִיהּ לְוַת אָדָם לְמֶחֱזֵי
מַה יִּקְרֵי לֵהּ וְכֹל דִּי
הֲוָה קָרֵי לֵהּ אָדָם
נַפְשָׁא חַיְתָא הוּא
שְׁמֵהּ׃ כ וּקְרָא אָדָם
שְׁמָהָן לְכָל בְּעִירָא
וּלְעוֹפָא דִּשְׁמַיָּא וּלְכֹל
חֵיוַת בָּרָא וּלְאָדָם לָא
אַשְׁכַּח סָמָךְ לְקִבְלֵהּ׃
כא וּרְמָא יְיָ אֱלֹהִים

שנתא

בעל הטורים

שהכנים פוכום ומרגליות יכדו עס סמן : (כ) ולאדם לא מלא עזר. ג׳ הכא והידך ולאדם אמר כי שמעת לקול אשתך ולאדם שלא שאל בו יתגנו חלקו ולאדם לא היה לו עזר וה׳ עשה עמו טובה ותרא האשה לעזר וחטא על ידה וזהו ולאדם אמר כי שמעת האשה פי׳ שעזר ע״כ ולאדם שלא שאל בו יתגנו חלקו שנקנסה עליו מיתה : (כא) ויפל ה׳ אלהים. ג׳ הכא והידך ויפל עליו וימות. ויפל בקרב מחנהו זהו בדרז״ל כאחד שהרג עוגג ואחד מזיד שהקב״ה מזמן בפונדק אחד ועולה בסולם וכו׳ וזהו ויפל.

רש״י

ז הוא שמו לעולם : (כ) ולאדם לא מצא עזר. (כא) ויפל ה׳ אלהים תרדמה. (ב״ר) כשהביאן הביאן לפניו כל מין ומין זכר ונקבה אמר לכלם יש בן זוג ולי אין בן זוג מיד ויפל : מצלעותיו. מסטריו ח כמו (שמות כו) ולצלע המשכן זהו שאמרו (עירובין יח) שני פרצופין ט נבראו : ויסגור. י מקום החתך : ויישן ויקח. (שם יז) שלא יראה חתיכת הבשר

שפתי חכמים

ואירתן וכו׳ : ז הסך הקרא והוסיף מלת שם אחר האדם ומלת לעולם אחר שמו כי בזולת תוספת שם יהיה פי׳ יקרא לו כמו קראן לו ואח״כ לאחר לא קריאת שמות ואז אין טעם לאמר הוא שמו דליכא למימר הוא שמו קודם קריאתו של אדם שהרי על ידו נקרא להם שמות ובזולת ההוסף יהיה פי׳ כל מה שיקרא לו האדם בשם נפש חיה הוא שמו וזה אינו אמת שבזולת קריאת אדם נפש חיה הוא כי נפש חיה כולל בהמות וחיות ועופות ועוד איך נאמר ויקרא האדם שמות לכל הבהמה וגו׳ ויבא אין כאן כ״א נפש חיה לבדו : ח פי׳ מלדדיו : ט ר״ל דלפי פי׳ זה צ״ל מצלעותיו מסטריו אבל לפי פשוטו של מקרא דלעיל הוא צלע ממש : י כתב הרא״ם זה אליבא דמ״ד ויבן ה׳ את הצלע זנב שלא נזכר מגופו כלום וכו׳ אבל למ״ד פרצוף יהיה כמשמעו למלאות חסרון וכו׳ ואני אומר אפילו למ״ד פרצוף לא היה חסר מגופו כלום כי היה כמין ב׳ פרצופין עם גופין מדובקים זה בצד זה ולא נחסר אלא מקום החתך וק״ל נ״ל ואע״פ דקאמר בגמרא בשלמא למ״ד ב׳ פרצופין היינו דכתיב ויסגור אלא למ״ד זנב מאי ויסגור ומשני מקום החתך י״ל דאי נמי הוה ב׳ פרצופין היו מחוברין קצת ביחד (נח״י). ולפי פשוטו יותר אליבא דמ״ד פרצוף לפי שהיה כל אחד כגוף שלם שלא ה״ל גב הולך לומר ויסגר כמו בסוגרין בית שהוא או

פירוש ע״ט

פֶעלְד וְאֵת כָּל עוֹף הַשָּׁמַיִם אוּנ אַלִי עוֹפוֹת וָוס זֶענְן אוּנְטֶער דֶעם הִימֶעל וַיָּבֵא אֶל הָאָדָם אוּנ עֶר הָאט גְבְּרַאכְט צוּ דֶעם מֶענְטְשׁ לִרְאוֹת צוּ זֶעהֶן מַה יִּקְרָא לוֹ וָוס פַר אַנָאמֶן עֶר וֶועט אִים אָן רוּפְן וְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָא לוֹ הָאָדָם נֶפֶשׁ חַיָּה אוּנ אַלֶערְלֵיי לֵייבֶּער וָוס זֵיי הָאבְּן אִין זִיךְ אַחִיּוֹת וָוס דֶער מֶענְטְשׁ וֶועט זֵיי רוּפִין אַנָאמֶן הוּא שְׁמוֹ אַזוֹ זָאל זַיין נָאמֶן אוֹף אֵייבִּיג : (כ) וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁמוֹת הָט אָדָם גְרוּפְן נֶעמְן לְכָל הַבְּהֵמָה צוּ דִי אַלִי בְּהֵמוֹת וּלְעוֹף הַשָּׁמַיִם אוּנ צוּ אַלִי עוֹפוֹת וָוס אוּנְטֶער דֶעם הִימְל וּלְכֹל חַיַּת הַשָּׂדֶה אוּנ צוּ אַלִי חַיּוֹת פוּן דֶעם פֶעלְד וּלְאָדָם לֹא מָצָא עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ אוּנ צוּ אָדָם אִיז נִיט גְפוּנֶן גְוָוארְן קֵיין הִילְף קֶעגְן אִים. רַשִׁ״י שְׁרַייבְּט בְּשַׁעַת אַז גָאט הָט גְבְּרַאכְט פַר אִים אַלִי מִין בְּהֵמוֹת אוּנ חַיּוֹת עֶר זָאל זֵייא רוּפְן אַנָאמֶן הָט עֶר זֵיי פָאר

אִים גְבְּרַאכְט פָאר וַויים אַזָכָר מִיט אַנְקֵבָה הָט אָדָם גִיזָאגְט צוּא הַקָּבָּ״ה רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם צוּא אִיטְלִיכֶן אִיז פַר הַאנְדְן אַיין בֶּן זוּג אוּנ פַר וָוס אִיז צוּ מִיר נִיט פַר הַאנְדִין אַיין בֶּן זוּג הָט תֵּיכֶף גָאט אוֹף אִים גְוָוארְפִין אַשְׁלָאף אוּנ הָאט פוּן אִים אַרוּם גְנוּמֶען אַיין רִיפּ אוּנ הָאט צוּא אִים בַּשַׁאפִין אַיין בֶּן זוּג אַזוֹ ווִי וַוייטֶער וֶועט שְׁטֵיין : (כא) וַיַּפֵּל יְיָ אֱלֹהִים תַּרְדֵּמָה עַל הָאָדָם אוּנ גָאט הָאט גְמַאכְט וַוארְפִין אַיין שְׁלָאף אוֹף אָדָם וַיִּישָׁן אוּנ עֶר אִיז אַנְשְׁלָאפִין גְוָוארִין וַיִּקַּח אַחַת מִצַּלְעֹתָיו אוּנ גָאט הָט אַרוּם גְנוּמֶן אֵין זַייט פוּן זַיינִי זַייטִין וַיִּסְגֹּר אוּנ הָט פַר שְׁלָאסִין כְּלוֹמַר עֶר הָאט פַאר הֵיילְט בָּשָׂר מִיט פְלֵיישׁ תַּחְתֶּנָּה אוֹף דֶעם אָרְט כְּלוֹמַר דָס אָרְט ווִי עֶר הָט אוּם גְשְׁנִיטִין הָאט עֶר דָאס פַאר הֵיילְט. רַשִׁ״י שְׁרַייבְּט דְרוּם הָאט

מִצַּלְעֹתָיו וַיִּסְגֹּר בָּשָׂר תַּחְתֶּנָּה׃
כב וַיִּבֶן יְהוָה אֱלֹהִים ׀ אֶת־הַצֵּלָע
אֲשֶׁר־לָקַח מִן־הָאָדָם לְאִשָּׁה
וַיְבִאֶהָ אֶל־הָאָדָם׃ כג וַיֹּאמֶר הָאָדָם
זֹאת הַפַּעַם עֶצֶם מֵעֲצָמַי וּבָשָׂר
מִבְּשָׂרִי לְזֹאת יִקָּרֵא אִשָּׁה כִּי
מֵאִישׁ לֻקֳחָה־זֹּאת׃ כד עַל־כֵּן יַעֲזָב־
אִישׁ אֶת־אָבִיו וְאֶת־אִמּוֹ וְדָבַק

באשתו

אונקלוס

שִׁנְתָא עַל אָדָם וּדְמֵךְ
וּנְסֵיב חֲדָא מֵעִלְעוֹהִי
וּמְלָא בִשְׂרָא תְּחוֹתַהּ׃
כב וּבְנָא יְיָ אֱלֹהִים יָת
עִלְעָא דִּנְסֵיב מִן אָדָם
לְאִתְּתָא וְאַיְתַהּ לְוָת
אָדָם׃ כג וַאֲמַר אָדָם
הָדָא זִמְנָא גַּרְמָא מִגַּרְמַי
וּבִסְרָא מִבִּסְרִי לְדָא
יִתְקְרֵי אִתְּתָא אֲרֵי
מִבַּעְלַהּ נְסֵיבָא דָא׃
כד עַל כֵּן יִשְׁבּוֹק גְּבַר
בֵּית מִשְׁכְּבֵי אֲבוּהִי

ואמה

ת"א ויסגור בשר ברכות סא עירובין יח נדה מה. ויבן ה' ברכות כא שבת לג עירובין יח נדה מה. ויבאה אל עירובין ח. זאת הפעם יבמות סג. על כן סנהדרין נז. ודבק באשתו סנהדרין נח.

בעל הטורים

נקרב מתנסו שהקב"ה מזמנן כמהנהו : ויסגור. ב' במסורה הכא ואידך ויסגור ה' בעדו רמז לסגירת בשר שהיו אסורים בתשמיש המטה בתיבה כשסגר ה' בעדו אז ויסגור בשר : (כב) ויבאה. כתיב חסר והוא עולה כ"ד שקשטה בכ"ד קשוטין והביאה לו. ויביאה ד' במסורה ויביאה אל האדם ויביאה יצחק האהלה ויביאה אל עיר דוד ויפקוד ה' על שרה ויביאה. וקודם שנשאה בת פרעה משל בעליונים וזהו דוגמת אדה"ר שנטרד מן העליונים ע"י חוה ונלאת היה בהיפך כי היא היתה במקום שרה כן איתא במדרש : (כג) לזאת. ב' במס' הכא ואידך אף לזאת יחרד לבי לומר שחוה היתה לחרדת אדם : (כד) והיו לבשר אחד.

שפתי חכמים

תיבה פתוחה אבל למ"ד זנב לא אתי שפיר כל כך לפיכך המפיך ופי' המקרא גם לדעתו ור"ל מקום החך : ב (נה י) ב"ר וסנהדרין דף ל"ט ופרש"י שלא יראה בהתיבה קודם גמר היקונה ושם מוכח שזה התירון אליבא דמ"ד זנב לפיכך הקדים הרב לפרש ויסגור מקום החתך שהוא ג"כ אליבא דמ"ד זנב כדי נלמד שזה התירון ג"כ אליביה וכ"כ הרא"ם : ל דק"ל ויבן את הצלע אינו משמע שברא את האשה מן הצלע אלא משמע שבנה את הצלע לאשה להיות לה שום דבר לכך מפרש להיות אשה וכן קרא שמביא רש"י ויעש אותו גדעון לאפוד אין פירושו שתיקן אותו לצורך אפוד אלא תקנו שהוא עצמו יהיה אפוד : מ לאו בתשמיש מיירי אלא אין זה אלא רמז ועיקרו מן והאדם ידע את חוה אשתו נפיק מכר"מ. ועי"ל שהיה משיג בשכלו טבע כל בהמה וחיה דאי לא היה יודע טבעם לא היה יודע לקרות להם שמות : נ לכך ל' נופל על ל' אבל בלשון אחר אין טעם בל' שלכך נקראת אשה כי אין שם אשה בשום ל' חוץ מלה"ק : ס ר"ל דאדם אינו יכול לומר כן דהא לא היו לו אב ואם וגם לא היו לו בנים בעת הזאת ולמה הוצרך לכך : ע ודבק באשתו ולא באשת חבירו דהא מהאי קרא נפקו עריות כאלו אמר על כן יעזוב איש את אביו ואת אמו שלא יבמש עמהם הרא"ם.

רש"י

כ שממנו נבראת ותחבזה עליו : (כב) ויבן. כבנין רחבה מלמטה וקצרה מלמעלה לקבל הולד כאוצר של חטים שהוא רחב מלמטה וקצר מלמעלה שלא יכביד משאו על קירותיו : ויבן את הצלע. לאשה. להיות ל אשה כמו (שופטים ח) ויעש אותו גדעון לאפוד להיות אפוד : (כג) זאת הפעם. (יבמות סג) מלמד מ שבא אדם על כל בהמה וחיה ולא נתקררה דעתו עד שבא על חוה : לזאת יקרא אשה כי מאיש וגו'. לשון נופל על לשון מכאן שנבראת העולם בלשון הקדש נ (ב"ר) : (כד) על כן יעזב איש. רוח הקדש ס אומרת כן לאסור על בני נח ע העריות (סנהדרין

פירוש ע"ט

גאט גמאכט דאס ער זאל אנטשלאפין ווערין בשעת אז ער הט ארוס גנומן די זייט כדי אדם זאל ניט זעהן אז זי איז בשאפן גווארן פון אשטיק פלייש וועט זי אוף אים פר מיאוסט ווערין : (כב) ויבן יי אלהים אונ גאט האט גבועט כלומר ער האט אויס גצירט את הצלע דיא זייט אשר לקח מן האדם וואס ער הט ארוס גנומן פון אדם לאשה זי זאל זיין איין אשה ויבאה אל האדם אונ ער הט גבראכט זי צו אדם זי זאל זיין צו אים פר אווייב : (כג) ויאמר האדם הט אדם גזאגט זאת הפעם דס מאל עצם מעצמי איין ביין פון מייני ביינר ובשר אונ פלייש מבשרי פון מיין פלייש לזאת צוא דער דאזיגע יקרא אשה זאל גרופן ווערין אשה כי ווארום מאיש לקחה זאת דיא דאזיגי איז גנומן גווארן פון דעם איש כלומר זי איז גנומן גווארן פון דעם מאן : (כד) על כן דרום אזו יעזב איש זאל אמענטש פר לאזין את אביו ואת אמו זיין פאטר אונ זיין מוטר ודבק באשתו אונ זאל זיך בהעפטין צו זיין ווייב

באשתו והיו לבשר אחד: כה ויהיו שניהם ערומים האדם ואשתו ולא יתבששו: ג א והנחש היה ערום מכל חית השדה אשר עשה יהוה אלהים ויאמר אל האשה אף כי אמר אלהים לא תאכלו מכל עץ

הגן

ואמה וידבק באתתיה ויהון לבסרא חד: כה והוו תרויהון ערטילאין אדם ואתתיה ולא מתכלמין: ג א וחויא הוה חכים מכל חות ברא דעבד יי אלהים ואמר לאתתא בקושטא ארי אמר יי

לא

ת״א והיו לבשר סנהדרין נח.

בעל הטורים

וסמיך ליה: (כה) ויהיו שניהם ערומים רמז למה שאמרו הוא בבגדו

רש״י

(כד): לבשר אחד. הולד נוצר ע״י שניהם ושם נעשה בשרם אחד (פס כח): (כה) ולא יתבוששו. שלא היו יודעים דרך צניעות להבחין בין טוב לרע (ב״ר) ואע״פ שנתנה בו דעה לקרות שמות לא נתן בו יצר הרע עד אכלו מן העץ ונכנס בו יצה״ר וידע מה בין טוב לרע (ב״ר): (א) והנחש היה ערום. מה ענין זה לכאן היה לו לסמוך ויעש לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם אלא ללמדך מאיזו סיבה קפץ הנחש עליהם

שפתי חכמים

וא״ל מנ״מ בזה שרות הקודם מנוה וכו׳ לאפוקי שלא תאמר בטבע הוא כן דא״כ הל״ל עוזב ולא יעזוב (מהרש״ל). (נח״י) ונראה לפרש תיבה על כן דה״ק הואיל ועשיתי לו טובה כזאת ובניתי לו אשה ע״מ כן עשיתי שיקיים אלו העריות כמו שנאמר ויפרא אשר הואתיך מארץ מצרים ופירושו ע״מ כן הוצאתיך שתקיים המצות: פ ב״ר למעוטי בהמה וחיה שאינם נולדים מן האדם. (נח״י) ונ״ל דס״ל להרב דזה הוא כמו נתינת טעם על איסור העריות כדי שלא להרבות ממזרים אע״פ שבניאה אסורה אפי׳ בילדה וזקנה שאינם ראוים להוליד וגם עם בהמה וחיה שאינה מתעברות מן האדם מ״מ יותר נראה וניכר האיסור בשמוליד ממזר וכוי מעוות שאינו יכול לתקן: צ (לדה לדרך) יש לומר שלא היו יודעים דרך צניעות כלל ולא מחמת תכרון הכמה אלא מחמת שלא היו צריכין לידע דרך צניעות כיון שלא היה להם יצה״ר: ק כתב הרא״ם ומנ״ל לומר שהכתנות שללו כהנהג בריאתן מיד נעשו מפני הגונה והוא עד שיקשה עליו מה ענין זה לכאן וכו׳ דלמא לא נעשו הכתנות שללו אלא לאחר שחטאו ואכלו מן העץ והכתנות שללו היו מפני הבושה שהיו ערומים והיו כמקבלות כסדרן וכו׳ ונ״ל דהוכחתו מדכתיב ויקרא האדם שם אשתו חוה וגו׳ וסמיך ליה ויעש ה׳ אלהים וגו׳ ופרש״י ויקרא האדם חוזר לענין ראשון וגו׳ וא״כ קריאת שם הוא קודם החטא הוה וסמיך ליה ויעש ש״מ דבתחלת בריאתן עשה להם הכתנות ולא אחר שחטאו מפני הבושה ועי״ל מדכתיב

פירוש ע״ט

וְהָיוּ אונ זַייא זָאלִין זַיין לְבָשָׂר אֶחָד צווא איין לייב וואָרום דִי קִינְדֶר ווָס זַיי הָאבִּין ווֶערְט בַּשַּׁאפִין דוּרְךְ זַיי בֵּיידִי הַייסְט דָס זַיי וֶוערִן צוּ אַיין לַייבּ: (כה) וַיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם עֲרוּמִּים אוּנ זַיי בֵּיידֶע זֶענִן נַאקִיט גְוֶועזְן הָאָדָם דֶער מֶענְטְשׁ וְאִשְׁתּוֹ אוּנ זַיין ווַייבּ וְלֹא יִתְבּוֹשָׁשׁוּ אוּנ זַיי הָאבְּן זִיךְ נִיט גְשֶׁעמְט: (א) וְהַנָּחָשׁ הָיָה עָרוּם מִכֹּל חַיַּת הַשָּׂדֶה אוּנ דֶער שְׁלַאנְג אִיז גְוֶועזְן קְלִיגֶער פוּן אַלִי חַיּוֹת פוּן דֶעם פֶעלְד אֲשֶׁר עָשָׂה יְיָ אֱלֹהִים ווָס גָאט הָט בַּשַּׁאפִין. רש״י שְׁרַייבְּט נָאךְ זַיין קְלוּגְהַייט אוּנ נָאךְ זַיין גְרוֹיסְקַייט אַזוֹיא אִיז גְוֶועזְן זַיין מַפָּלָה כְּלוֹמַר אַזוֹ ווִי דָא שְׁטֵייט עֶר אִיז גְוֶועזְן קְלִיגֶער פוּן אַלִי חַיּוֹת אַזוֹ עֶר אִיז גְשָׁאלְטְן גְוָוארְן שְׁטֵייט (אָרוּר אַתָּה מִכֹּל) אִיז טַייטְשׁ דוּ זָאלְסְט זַיין פַאר שָׁאלְטִין פוּן אַלִי חַיּוֹת אוּנ דְרוּם שְׁטֵייט דִי מַעֲשֶׂה פוּן דֶעם נָחָשׁ נָעבְן דֶם פָּסוּק (וַיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם עֲרוּמִּים) צוּ לַערְנֶן אוּנְז פוּן ווַאס פַאר אַיין עֵצָה אִיז דֶער נָחָשׁ צוּ גְשְׁפְּרוּנְגֶן עֶר זָאל זַייא אָן רֵיידִין זַייא זָאלִין עֶסִין פוּן דֶעם עֵץ הַדַּעַת ווָארוּם עֶר הָט זַיי גְזֶעהֶן נַאקִיט אוּנ זֶענִן עוֹסֵק אִין תַּשְׁמִישׁ הָט עֶר דֶער צוּ גְגְלוּסְט הָאט עֶר זִיךְ גְטְרַאכְט עֶר ווֶעט זִי אָן רֵיידְן זִי זָאל עֶסִין פוּן דֶעם עֵץ הַדַּעַת ווָעט זִי מִן הַסְּתָם עֶרְלִיךְ הַאלְטִין דֶעם מַאן אוּנ ווֶעט אִים גֶעבִּן עֶר זָאל דֶר פוּן פְרִיעֶר עֶסִין אוּנ עֶר ווֶעט תֵּיכֶף שְׁטַארְבִּין ווֶעט זִי שׁוֹין דֶער פוּן נִיט עֶסִין אוּנ ווֶעט בְּלַייבִּין לֶעבִּין ווֶעט עֶר זִיא נֶעמֶן פַר אַווַייבּ (גו״ר ארי״ה). וַיֹּאמֶר אֶל הָאִשָּׁה הָט דֶר נָחָשׁ גְזָאגְט צוּ דֶר אִשָּׁה אַף כִּי אָמַר אֱלֹהִים טַאקֶע הָט גָאט גְזָאגְט כְּלוֹמַר אֶפְשַׁר הָט אַייךְ גָאט גְזָאגְט לֹא תֹאכְלוּ מִכֹּל עֵץ הַגָּן אִיר זָאלְט נִיט עֶסִין דִי פֵּירוֹת פוּן אַלִי בֵּיימֶער ווָס ווַאקְסִין אִין דֶעם גָארְטִין. אוּנ דֶר תַּרְגּוּם טַאקֶע אִיז דֶעם פְּשַׁט אַף כִּי אָמַר אֱלֹהִים אִיז דָם אֱמֶת אַז

הַגָּן׃ ב וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֶל־הַנָּחָשׁ מִפְּרִי עֵץ־הַגָּן נֹאכֵל׃ ג וּמִפְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר בְּתוֹךְ־הַגָּן אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא תִגְּעוּ בּוֹ פֶּן־תְּמֻתוּן׃ ד וַיֹּאמֶר הַנָּחָשׁ אֶל־הָאִשָּׁה

לא

ת״א אמר אלהים סנהדרין נס.

לָא תֵיכְלוּן מִכֹּל אִילַן גִּינְתָא: ב וַאֲמֶרֶת אִתְּתָא לְחִוְיָא מִפֵּירֵי אִילַן גִּינְתָא נֵיכוּל: ג וּמִפֵּירֵי אִילָנָא דִּי בִּמְצִיעוּת גִּינְתָא אֲמַר יְיָ לָא תֵיכְלוּן מִנֵּהּ וְלָא תִקְרְבוּן בֵּהּ דִּילְמָא תְמוּתוּן: ד וַאֲמַר חִוְיָא לְאִתְּתָא

רש״י

ראה אותם ערומים ועוסקים בתשמיש ר לעין כל ונתאוה לה: ערום מכל. לפי ערמתו וגדולתו ש היתה מפלתו ערום מכל ארור מכל (ב״ר): אף כי אמר וגו׳. שמא אמר לכם ת לא תאכלו מכל וגו׳. אע״פ שראה אותם אוכלים א משאר פירות הרבה עליה דברים כדי שתשיבנו ויבא לדבר באותו העץ: (ג) ולא תגעו בו. הוסיפה על הצווי לפיכך באה לידי גרעון הוא שנאמר (משלי ל׳) אל תוסף על דבריו: (ד) לא מות תמותון. דחפה עד ב שנגעה בו אמר לה כשם שאין מיתה בנגיעה ג כך

שפתי חכמים

בקרא ויעש להם כתנות עור וילבישם דמשמע שהקב״ה הלבישם אי מפני שחטאו הוכרח הקב״ה להלבישם ולמה לא הלבישו את עצמם כמו שעשו להם חגורות מעצמם והיה לו לכתוב ויעש להם כתנות עור ללבוש אלא ע״כ בתחלת בריאתן עשאם מפני הקור והחום. ועל מה שהקשה הרא״ם היאך היו ערומים וכו׳ י״ל דלמ״ד שפי׳ כתונת עור חלקים כצפורן מדובקים לעורן א״כ היו ערומים רק על העור היה מדובק כעין צפורן אבל הכל בגלוי היה וגם אבר התשמיש וק״ל ואפי׳ למ״ד בעשאן מצמר ארנבת והיו נעשים לו מפני הצנה והחום כיון שבריאתן היה בחברי לדעת. ר״א או בניכן לדעת ר״י ובבני אדם הלו אין בהם לא קור ולא חום לא היו מלובשים בהם אלא ערומים היו בלי לבוש כי לא יתבוששו מתה שהיו ערומים כי לא אכלו עדיין מן העץ לידע בין טוב ובין רע וכיון שהיו ערומים והיו משמשים לעין כל נתאוה הנחש וכו׳ וא״ל למה לקחו עלי תאנה ויעשו להם הגורות היה להם ללבוש הכתנות אין ה״נ אך ורק בנאותו השעה לא היו מצווין אלא ולא רצו להיות עומדים ערומים אפי׳ רגע אחד. (נח״י) ומ״מ נ״ל בשמהלוקת בנויה (פסחים דף נד) והכי איתא כהם עשרה דברים נבראו בע״ש בין השמשות וכו׳ וי״א אף בגדיו של אדם הראשון וא״כ לי״א נבראו אחר כחטא דאיגנהו נבראו בעבירות דהיינו קודם בין השמשות ולת״ק דס״ל דקודם בין השמשות נבראו אפשר נמי דס״ל דנבראו קודם החטא: ר (הב״ח) וא״ת ותשמיש היכן רמוז י״ל לא היה צ״ל רק ויהיו שניהם ערומים מה ת״ל האדם ואשתו אלא הכוונה נוכח שהיו ערומים היו מתיחדים כדרך איש ואשתו: ש דק״ל למה נאמר מכל אלא לפי ערמתו וכו׳ ר״ל מתוך שהיה ערום מכל לכך היה ארור מכל: ת בא״ה לפרשו כ״ש מפני שזאת תחלת דבור: א כ׳ הרא״ם אע״פ שלא נודע זה מן הכתוב מוכרח הוא דאל״כ מה היו אוכלין ואין זה ראיה דלמא היו אוכלים ממיני עשבים וזרעוני גינה. ונראה דהוכחת רש״י מדכתיב בקרא לא תאכלו מכל עץ הגן לא היה לו לכתוב אלא לא תאכלו מעץ הגן כיון שראה אותם שאכלו עשבים וזרעונים א״כ כל ל״ל אלא ודאי ראה אותם אוכלים פירות אך שראה אותם אוכלים בהירוגין ר״ל מתחלתם אכלו ונהגפן לא אכלו ומאילן אחר שהיה עומד אצלם אכלו ואז שאל אותם כיון שראה אותם מקלת פירות אכלו ומקצתן לא אכלו היה לו מקום שאלה אם זה הוא מצוה בחירה בעלמא שאין טובים כשאר פירות מ״ה אין אתם אוכלים אותם או מפני ציווי הש״י שצוה לכם לא תאכלו מכל עץ הגן ולכן אתם אוכלים מקצתן וממקצתן אינכם אוכלים וק״ל: ב דאל״כ היאך השיבנו לו כמה שאמר לא מות תמותון ולא עמדה להכחישו: ג ותימה וכלא עדיין היתה יכולה למות שהרי היום גדול עדיין והקב״ה אמר ביום אכלך ממנו מות תמות ויש עוד להקשות אם על הנגיעה ימותו כ״ש על האכילה דהוי אפשר לאכילה בלא נגיעה וא״כ למ״ל למימר לא תאכלו

פירוש ע״ט

גאט הט אייך אן גזאגט אז איר זאלט ניט עסן פון די פירות פון אלי ביימר וואס וואקסן אין דעם גארטין. רש״י שרייבט האטשי ער האט דאך גזעהן אז זייא עסין יוא פון דיא אנדרע פירות הט ער דאך זי ניט גיקערט פרעגן נאר דרום הט ער זי גפרעגט ער זאל מיט איר אריין גיין אין פיל רייד כדי זי זאל אים אפ ענטפערן אונ עס זאל ארום קומן ער זאל אן הייבן צו ריידין פון דעם עץ הדעת: (ב) ותאמר האשה אל הנחש הט די אשה גזאגט צום נחש מפרי עץ הגן נאכל פון די פירות פון די ביימר וואס וואקסן אין גארטין עסין מיר יוא: (ג) ומפרי העץ אשר בתוך הגן

אונ פון די פירות וואס וואקסן אויף דעם בוים וואס ער איז אין מיטין גארטין אמר אלהים האט גאט אונז אן גזאגט לא תאכלו ממנו איר זאלט פון אים ניט עסין ולא תגעו בו אונ איר זאלט אים ניט אן רירין פן תמתון טאמר וועט איר שטארבין. רש״י שרייבט חוה הט מוסיף גוועזן אויף דעם צווי פון גאט ווארום גאט הט מיין ניט גשאפט נאר אז זייא זאלין ניט עסין פון דעם עץ הדעת אונ זיא הט גזאגט אז גאט הט גשאפט אז זיי זאלין אפילו ניט אן רירין דרום איז אוס גקומן אז זי הט עובר גוועזן אויף דעם צווי פון הקב״ה אזו וויא ווייטער וועט שטיין: (ד) ויאמר הנחש אל האשה הט

לֹא־מוֹת תְּמֻתוּן׃ ה כִּי יֹדֵעַ אֱלֹהִים כִּי בְּיוֹם אֲכָלְכֶם מִמֶּנּוּ וְנִפְקְחוּ עֵינֵיכֶם וִהְיִיתֶם כֵּאלֹהִים יֹדְעֵי טוֹב וָרָע׃
ו וַתֵּרֶא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמַאֲכָל וְכִי תַאֲוָה־הוּא לָעֵינַיִם וְנֶחְמָד הָעֵץ לְהַשְׂכִּיל וַתִּקַּח מִפִּרְיוֹ
ותאכל

אונקלוס

לְאִתְּתָא לָא מוֹת תְּמוּתוּן׃ ה אֲרֵי גְּלֵי קֳדָם יְיָ אֲרֵי בְּיוֹמָא דְּתֵיכְלוּן מִנֵּהּ וְיִתְפַּתְּחָן עֵינֵיכוֹן וּתְהוֹן כְּרַבְרְבִין חַכְּמִין בֵּין טַב לְבִישׁ׃
ו וַחֲזַת אִתְּתָא אֲרֵי טַב אִילָן לְמֵיכַל וַאֲרֵי אַסֵּי הוּא לְעֵינִין וּמְרַגַּג אִילָנָא לְאִסְתַּכָּלָא בֵהּ וּנְסִיבַת מאבה

בעל הטורים

וסיח כנגדם יתלה וחן כפוכס: (ו) לעינים. ד׳ במס׳ הכא והידך כ׳ טפרס. ירחם לעינים. ומתוק המחר ומוב לעינים.

רש״י

לא מיתה באכילה (ב״ר): (ה) כי יודע. כל אומן סונא את בני ד אומנותו מן העץ אכל וברא את העולם (ב״ר): והייתם כאלהים. יוצרי עולמות: (ו) ותרא האשה. ראתה דבריו של נחש ה והנאו לה והאמינתו (ב״ר): כי טוב העץ. להיות ו כאלהים: וכי תאוה הוא לעינים. כמו שאמר לה ונפקחו עיניכם: ונחמד להשכיל. כמו שאמר לה יודעי טוב ורע:

שפתי חכמים

ממנו ולא תגעו בו. ונראה דה״פ על האכילה יומתו ועל הנגיעה יפלו בחולי מיד ואח״כ יהיה הולך ופוחת וימות ג״כ באותו יום ואח״כ כשראתה שלא הלתה על הנגיעה ודאי לא תמות עוד. ויש מקשים מה ראיה הוא זה לנחש בדחף את האשה עד שנגעה בעץ ולא מתה והא באמת לא הוזכרו אלא על האכילה ולא על הנגיעה והאשה עצמה למה לא יראה לנפשה כיון שהיא ידעה בעצמה שלא צוה ה׳ כ״א על האכילה לבד וע״ק מאי דעתה דהאשה שהוסיפה לומר על הצווי. וי״ל דהצווי היה אל האדם ולא אל חוה שלא צוה אך אדם צוה לחוה ובשעת ציווין לחוה הזהירה גם על הנגיעה כי ידע שנשים דעתן קלות הם והאשה היתה סבורה באמת שהש״י צוה גם על הנגיעה ומה שפרש״י הוסיפה על הצווי והא לפי מה שצוה לה אדם כשם שקב״ה לא הוסיפה כלום אעפ״כ לא היה לה להביא נחש יותר ממה שאל ממנה שהוא לא שאל אותה אלא על אכילה ולא על הנגיעה ואח״כ כשראתה האשה שלא מתה בנגיעה לפי סברתה ולציווייה מן בעלה אז לקחה גם מן הפרי ואכלה ודו״ק. ויש מקשים עוד מה ראייה היא מן הנגיעה על האכילה בשלמא הנגיעה היה האיסור בשביל דהפסק עד שנגעה אבל האכילה יהיה ברצון וי״ל דהאשה סברה שבעץ הוא כמו סם המות שכל מי שאוכל ממנו הוא ימות כמו מי שאוכל מעץ החיים שספרי עצמו הוא הנותן בו חיים כך הפרי הזה הוא סם מות ולכך אמרה ולא תגעו בו כי הוא מוטב כחוב שיש סם המות חריפים שאף בנגיעה ממית וסברה שאשה זה ספרי כן ומ״ס דחף אותה הנחש ואמר כסם שאין מיתה וכו׳ מגלאתי: ר קשה לרש״י אדרבה היה לו להקב״ה להאכילה כדי שיהיו הכמים ויודעים טוב ורע ומתרץ כל אומן סונא בני אומנותו: ה דקשה לרש״י מה ראתה עכשיו שלא ראתה מקודם לכן דשא לא אכלה עדיין מן העץ ל״פ והרא פי׳ והתבונן: ו וא״ת למה לא מפ׳ רש״י כסדר שאמר לה הנחש ונפקחו עיניכם נתחלה ואח״כ להיות כאלהים וי״ל לפי שכתוב אחר כן כבדיא וכי תאוה הוא לעינים דהיינו ונפקחו

פירוש ע״ם

דר שלאנג גזאגט צו דער אשה לא מות תמתון איר וועט ניט שטארבין. רש״י שרייבט ער האט זי אשטום גטאן ביז זי האט אן גרירט אין בוים האט ער צו איר גזאגט אזו ווי דו ביסט ניט גשטארבן פון דעם אן רירין אזו וועסטו ניט שטארבן אז דו וועסט פון אים עסין: (ה) כי ידע אלהים נייערט גאט ווייסט כי ביום אכלכם ממנו אז אין דעם טאג וום איר וועט פון אים עסין ונפקחו עיניכם וועלין געפינט ווערין אייערע אויגין והייתם כאלהים און איר וועט זיין אזו ווי גאט ידעי טוב ורע איר וועט וויסן גוטץ אונ שלעכטץ. רש״י שרייבט אזו האט דער נחש גזאגט צו חוה איטליכר בעל מלאכה האט פיינט די בעלי מלאכות וואס ארבייטן דיא איינגע מלאכה וואס ער ארבט ווארום ער וואלט גערן קיינר זאל ניט ארבטן די מלאכה נאר ער אלו גאט מרומת ער האט גגעסין פון דעם בוים האט ער בשאפין די וועלט דרום וויל ער ניט אז איר זאלט עסין פון דם בוים ווארום איר וועט אוך זיין אזו ווי ער אונ איר וועט אוך בשאפין וועלטין: (ו) ותרא האשה אונ די אשה האט גזעהן כלומר עס איז איר וואל גפעלין די רייד פון דעם נחש אונ זי האט אים גגלייבט כי טוב העץ למאכל אז דר בוים איז גוט צום עסין כלומר צו זיין דורך דעם אזו ווי גאט צו בשאפין וועלטין וכי תאוה הוא לעינים אונ אז ער איז גלוסטיג צו די אויגן אזו ווי דר נחש האט צו איר גזאגט (ונפקחו עיניכם). ונחמד אונ ער איז גלוסטיג להשכיל צו מאכן קלוג דם מענטש אזו ווי דער נחש האט צו איר גזאגט (יודעי טוב ורע)

וַתֹּאכַל וַתִּתֵּן גַּם־לְאִישָׁהּ עִמָּהּ
וַיֹּאכַל׃ ז וַתִּפָּקַחְנָה עֵינֵי שְׁנֵיהֶם
וַיֵּדְעוּ כִּי עֵירֻמִּם הֵם וַיִּתְפְּרוּ עֲלֵה
תְאֵנָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם חֲגֹרֹת׃ ח וַיִּשְׁמְעוּ
אֶת־קוֹל יְהוָה אֱלֹהִים מִתְהַלֵּךְ בַּגָּן
לְרוּחַ הַיּוֹם וַיִּתְחַבֵּא הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ
מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהִים בְּתוֹךְ עֵץ הַגָּן׃
ט וַיִּקְרָא יְהוָה אֱלֹהִים אֶל־הָאָדָם
ויאמר

מֵאִבֵּהּ וַאֲכַלַת וִיהָבַת
אַף לְבַעְלַהּ עִמַּהּ וַאֲכַל׃
ז וְאִתְפַּתַּחָא עֵינֵי
תַרְוֵיהוֹן וִידַעוּ אֲרֵי
עַרְטִילָאִין אִנּוּן וְחַטִּיטוּ
לְהוֹן טַרְפֵי תְאֵנִין
וַעֲבַדוּ לְהוֹן זְרָזִין׃
ח וּשְׁמָעוּ יָת קָל מֵימְרָא
דַייָ אֱלֹהִים מְהַלֵּךְ
בְּגִינְתָא לִמְנַח יוֹמָא
וְאִטַּמַּר אָדָם וְאִתְּתֵהּ
מִן קֳדָם יְיָ אֱלֹהִים בְּגוֹ
אִילָן גִּינְתָא׃ ט וּקְרָא יְיָ
אלהים

ת"א ויתפרו עלה ברכות מ סנהדרין ע. ויקרא ה סנהדרין לח.

שפתי חכמים

עיניכם ונחמד להשכיל דהיינו מה שאמר להם יודעי טוב ורע לכך נ"ל דמה שכתוב כי טוב העץ למאכל היינו מה שאמר לה הנחש להיות כאלהים: ז הוכחתו מדכתיב עמה: ח דאל"כ למה נקנסה עליהם מיתה אבל לא היתה כוונתה שימותו: ט כלומר לענין החכמה של ידיעה נאמר שנודע להם עכשיו מה שאבדו ר"ל היא מצוה ומעץ הדעת וגו' (נח"י) ונ"ל דלענין החכמה של דעת טוב ורע הכתוב מדבר וכמ"ש הרב לעיל ואע"פ שניתנה בו דעה לקרות שמות לא ניתן בו יצה"ר עד אכלו מן העץ ומ"ש וסוף המקרא מוכיח היינו שלא אמר הכתוב ויראו כי ערומים הם אלא וידעו ש"מ שנתחדש בהם ידיעה וכו': י הוכחתו היה לו לכתוב ויתפרו עלים ויעשו להם חגורות ותו קשה לרש"י ולמה לקח אדם העלין מן אותו העץ שחטא בו ולא מן האחרים כדי שלא יבינו באיזה עץ חטא כמה דאמר אליף עלי מאן דמפרסם חטאו ומשני אבל שאר העצים וכו': כ פי' כיון דכתיב ויתפרו עלה תאנה שאין ה"ל אלא להודיע במה שקלקלו א"כ קשה למה לא פירסם בפירוש איזה עץ הוא ולמה לנו ברמזים וק"ל: ל הוכיח

רש"י

ותתן גם לאישה. שלא תמות היא ותחיה הוא ז וישא אחרת: גם. לרבות בהמה ח וחיה: (ז) ותפקחנה וגו'. לענין החכמה ט דבר הכתוב ולא לענין ראיה ממש וסוף המקרא מוכיח: וידעו כי עירומים הם. אף הסומא יודע כשהוא ערום אלא מהו וידעו כי עירומים הם מצוה אחת היה בידם ונתערטלו הימנה (ב"ר): עלה תאנה. הוא העץ שאכלו י ממנו בדבר שנתקלקלו בו נתקנו (סנהדרין ע') אבל שאר העצים מנעום מליטול עליהם ומפני מה לא נתפרסם העץ כ שאין הקב"ה חפץ להונות בריה שלא יכלימוהו ויאמרו זהו שלקה העולם על ידו (מדרש רבי תנחומא): (ח) וישמעו. יש מדרשי אגדה רבים וכבר סדרום רבותינו על מכונם בב"ר ובשאר מדרשות ואני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא ולאגדה המיישבת דברי המקרא דבר דבור על אופניו: וישמעו. מה שמעו שמעו את קול הקב"ה שהיה ל מתהלך בגן: לרוח היום. לאותו רוח שהשמש באה משם (ס"א לשם ודוק כי כן עיקר) וזו היא מערבית שלפנות ערב חמה במערב והם סרחו בעשירית (שם לח):

פירוש ע"ט

ותקח מפריו און זי האט גנומן פון זייני פירות ותאכל און זי האט געגעסן ותתן גם לאישה און זי האט געגעבן צו איר מאן אויך עמה מיט איר ויאכל און ער האט געגעסן: (ז) ותפקחנה עיני שניהם און זיי זענן געעפינט געווארין די אויגן פון זיי ביידי בלומר זיי זענן קלוג געווארין וידעו כי עירמם הם זענין זייא געוואר געווארן אז זיי זענן נאקיט ויתפרו עלה תאנה און זייא האבן צו הויף גנייט בלעטר פון פייגין בוים ויעשו להם חגרת און זיי האבן זיך דער פון גמאכט איין גורטונג דאס איז אזו איין מלבוש. רש"י שרייבט אפילו א בלינדר ווייסט דאך אויך אז ער איז נאקיט וואס לאזט מיך נאך דער פסוק הערין אז זייא זענין געוואר געווארין אז זיי זענן נאקיט נאר אזו איז דער פשט (וידעו כי עירמם הם) איין מצוה האט גאט זיי געבאטין היינו זיי זאלין ניט עסין פון דעם עץ הדעת און זייא זענין נאקיט געווארין פון איר בלומר זיי האבן עובר געוועזן אויף דעם: (ח) וישמעו את קול יי אלהים און זיי האבן געהערט דעם קול פון גאט מתהלך בגן עס וואר זיך דער מייען אין גארטין לרוח היום צו דער זייט וואס די זון קומט אהין צו אונטער גיין דאס איז מערב זייט ויתחבא האדם ואשתו און ער האט זיך בהאלטין אדם מיט זיין ווייב מפני יי אלהים פאר גאט בתוך עץ הגן צווישין די ביימר פון דעם גארטין: (ט) ויקרא יי אלהים אל האדם האט גאט גרופין

ויאמר לו איכה: י ויאמר את קלך
שמעתי בגן ואירא כי־עירם אנכי
ואחבא: יא ויאמר מי הגיד לך כי
עירם אתה המן־העץ אשר
צויתיך לבלתי אכל־ממנו אכלת:

ויאמר

ת"א המן כמן חולין קלא.

אלהים לאדם ואמר לה
אן את: י ואמר ית קל
מימרך שמעית בגינתא
ודחילית ארי ערטלאי
אנא ואיטמרית:
יא ואמר מן חוי לך
ארי ערטלאי את המן
אילנא דפקדתך בדיל

דלא

בעל הטורים

זכשפן למינים. שאדם יראה למינים פ"כ לפי ראותו מתוק וטוב למינים שבל אחריתו כעשן למינים שגרמו מיתה לכל: (יא) המן. ג' במס' הכא ואידך המן הפלט הזה המן הגורן או מן היקב כמ"ד אילן שאכל ממנו אדה"ר תאנה היה והו המן הגורן וכמו שנקנסה עליו מיתה בשביל המן הכן גם התם נקנסה מיתה על ידי המן הפלט: אשר צויתיך לבלתי אכל. ס"ה ר"ל שהלכה

רש"י

(ט) איכה. יודע היה היכן הוא אלא ליכנס עמו בדברים שלא יהא נבהל להשיב אם יענישהו פתאום (ב"ר) וכן בקין אמר לו (בראשית ד') אי הבל אחיך וכן בבלעם (במדבר כב) מי האנשים האלה עמך ליכנס עמהם בדברים מ וכן בחזקיהו בשלוחי מרודך בלאדן (ישעיה לט): (יא) מי הגיד לך. מאין לך לדעת נ מה בשת יש בעומד ערום:

שפתי חכמים

אלא היה כי בזולת זה תורה על כומן הכות והוסיף בי"ן ולאמר פסוק כמלת מתהלך חסרה פי"ן: מ ר"ל דהקב"ה היה חפץ ממנו שיאמר חטאתי ויכרכר תשובה בלבו דהקב"ה רוצה בתשובתן ואינו חפץ במיתתן וא"ת דכאן פי' וכן בבלעם מי האנשים וגו' כדי להכנס עמו בדברים ובפ' בלק פירש כדי להטעותו וי"ל לומר דהתם נמי הוא כדי להכנס עמו בדברים אלא בכה נתן טעם על הסכנסה כוח להטעותו בכם א"א לפרש שלא יהיה נבהל דהא עדיין לא התחיל בעבירה: נ וא"ת למה לא מפרש רש"י ג"כ מי הגיד לך שערום אתה מן המאות כמו שפי' לעיל וי"ל דמה שאמר הקב"ה מי הגיד לך כי עירום אתה קאי אדברים של אדם שאמר ואירא כי עירום אנכי

פירוש ע"ט

צו אדם ויאמר לו אונ ער הט צו אים גזאגט איכה ווי ביסטו. רש"י שרייבט גאט הט דאך גוואוסט ווי ער איז נאר ער הט אים פון דעסט וועגין גפרעגט ווי ביסטו כדי ער זאל מיט אים אריין גיין אין רייד ווארום אז ער וועט אים שטראפן פלוצלונג וועט ער זיך איבר שרעקין אונ וועט גיט וויסין וואס צו ענטפרן אונ גאט ב"ה פון וועגן זיין גרוס רחמנות וויל האבן אז די וואס האבן גיזינדיגט זאלין תשובה טאן כדי ער זאל זייא גיט שטראפין דרום האט גאט ב"ה מיט אים פריר אן גהובן צו ריידין כדי ער זאל זיך ניט איבער שרעקין אונ טאמיר וועט ער תשובה טאן אונ וועט זאגין אמת איך האב גזינדיגט זייא מיר מוחל אונ איך וועל שון מער ניט זינדיגן: (מזרחי וגור אריה): (י) ויאמר הט אדם גזאגט את קולך שמעתי בגן דיין קול האב איך גהערט אין גארטין ואירא אונ איך האב מיך גפארכטין כי עירום אנכי ווארום איך בין נאקיט ואחבא אונ איך האב מיך בהאלטין: (יא) ויאמר אונ גאט האט גזאגט צו אים מי הגיד לך ווער הט דיר גזאגט כי עירום אתה אז דוא ביסט נאקיט בלומר פון וואנן

משלי ישראל

קין פתחון פה מקטרג צו זיין: (המן העץ אשר צויתיך לבלתי אכל ממנו אכלת) גאט האט גזאגט צו אדם הראשון פון דעם בוים וואס איך האב דיר אן גזאגט דוא זאלסט נים עסין האסטו גיגעסין. עס איז א משל איין סוחר האט שבת גהאלטן אין איין הארבריג אונ הט מיט זיך גהאט א קעסטעל געלד אונ ווייל מען טאר אום שבת נים טראגן הט ער נים גוועסט ווי צו בהאלטן דעם שליסיל פון דעם קעסטעל האט ער זיך מיישב גוועזן אונ האט דאס קעסטעל פאר שלאסן אונ דעם שליסיל האט ער אריין גלייגט אין קעסטעל דורך איין שפארע ער האט גיטראכט נאך שבת וועט אים א בעל מלאכה עפינען דאס קעסטעל און וועט ארוס נעמין. דעם שליסעל וויא דער סוחר איז ארום גגאנגען פון דער שטוב האט דער בעל הבית צוא גפאסט א שליסעל אונ האט געפינט דאס קעסטעל אונ האט דאס געלד צו גינומען אונ דעם שליסעל האט ער גילאזט אין קעסטעל אונ האט דאס קעסטעל צוריק פאר שלאסין עס איז גיקומען נאך שבת האט דער סוחר גרופן א בעל מלאכה אונ האט אים דאס גיעפינט. וויא דער סוחר האט גיזעהן אז זיין שליסעל ליגט אינוויינג אונ דאס געלד איז נים דא. איז איהם גיוועזן אגרוס וונדער. וויא אזו האט מען גיקאנט ארוס נעמין דאס געלד אז דער שליסעל איז גיוועזן אין קעסטעל פאר שלאסין. וויא אזו האט מען גיקאנט עפינען דאס קעסטעל דער נמשל איז אין גאנצין דיא תאוה וואס דער מקנ"ט האט צו גוסן אין נאר הייל אדם הראשון האט גיגעסין פון דעם עץ הדעת ווארום דער בוים הייבס

יב וַיֹּאמֶר הָאָדָם הָאִשָּׁה אֲשֶׁר
נָתַתָּה עִמָּדִי הִוא נָתְנָה־לִּי מִן־
הָעֵץ וָאֹכֵל׃ יג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים
לָאִשָּׁה מַה־זֹּאת עָשִׂית וַתֹּאמֶר
הָאִשָּׁה הַנָּחָשׁ הִשִּׁיאַנִי וָאֹכֵל׃
יד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים ׀ אֶל־הַנָּחָשׁ
כִּי

ת"א האשה אשר עבודם מוכנים ה.

אונקלוס

דְלָא לְמֵיכַל מִנֵּהּ אֲכַלְתָּ׃
יב וַאֲמַר אָדָם אִתְּתָא
דִּיהַבְתְּ עִמִּי הִיא יְהָבַת
לִי מִן אִילָנָא וַאֲכָלִית׃
יג וַאֲמַר יְיָ אֱלֹהִים
לְאִתְּתָא מַה דָּא עֲבַדְתְּ
וַאֲמַרַת אִתְּתָא חִוְיָא
אַטְעִיְנַנִי וַאֲכָלִית׃
יד וַאֲמַר יְיָ אֱלֹהִים לְחִוְיָא
אֲרֵי

בעל הטורים

ידעת רכל: (יב) ויאמר האדם האשה אשר נתתה וגו'. זה"ס מסיה רבה סתם סוכה לג' סמוס' רבה' ס"ס האשה. פסיק

רש"י

המן העץ. ה בתמיה: (יב) אשר נתתה עמדי. (ע"ה ס') כאן כפר בטובה: (יג) השיאני. הטעני

שפתי חכמים

משמע דבשביל שהיה ערום לכך ירא לכך לא מצי למ' מאין לך שעירום אתה מן המאוה דבשביל שאין לאדם מצוה אין לו ליראה לפי שאין חייב לקיים רק מה שנצטווה לו אבל מה שלא נצטווה לו אין לו ליראה שמא יענש עליו אם עובר עליו. ואם בשביל שנצטווה לו ועבר עליו ירא דא"כ היה לו לומר כן בפירוש והירא כי עברתי על המצוה אבל מה שערום היה מן המצוה לא היה לו ליראה לכך מפרש מאין לך לדעת וכו' וי"ל דכאן א"א לפרש מי הגיד לך בפירוש אתה מן המצוה דודאי היה יודע שעבר על המצוה (נידה להדך). ואני שמעתי פירוש אחר כלומר מי הגיד לך הם אתה ערום אם לאו למה אתה מביא לו יותר ממה שהאלתי אותך כי כשאמרתי לך איכה לא שאלתי אותך למה אתה ערום איני אומר לך אלא הם העאת ואכלת מן העץ וגו': ס דא"כ היה לו להשיב כן על שאלתו אבל

משלי ישראל

אזו (עץ) הבות יהדעת טוב ורע) וואס מען קאן וויסן גוטץ אונ שלעכטץ. אונ אן דעם עץ הדעת וואלט דער מענטש ניט פאר שטאנין קיין חילוק פון גוטץ בין שלעכטץ. דרום האט זיך נאט גיפעדירט אז ער האט בשאפין אדמין אונ האט איהם אריין גילאזט אין גן עדן האט ער איהם אן גזאגט פון אלי ביימער מעגסטו עסין. אונ פון דעם עץ הדעת זאלסטו נים עסין כדי ער זאל נים גלוסטין צו קיין שום זאך. האט גאט בהאלטין פאר איהם דעם שליסעל פון דער תאוה האט זיך אדם דעם שליסיל נים גיהאט דאס האט איהם נאט גיפרעגט וויא האט זיך צוא דיר גינומען דיא תאוה צוא עסין פון דעם בוים. וויא אזו האסטו גיקענט גלוסטין צו עסין. דאס זאגט דער פסוק אוב פון דעם בוים (אשר צויתיך) וואס איך האב דיר אן גזאגט אז דוא זאלסט פון איהם נים עסין אונ האב פאר שלאסין פון דיר דעם שליסעל פון דער תאות האסטו יוא גיגעסין וויא אזו האסטו גיקענט האבין דיא תאוה צוא דעם בוים איידער דוא האסט פון איהם גגעסין. האט אדם גיענטפערט דאס וייב וואס דוא האסט מיר גיגעבין האט זיא מיך איבער גירעט האב איך גגעסין. האט גאט גפרעגט צו חוה וויא אזו האסטו גקענט גלוסטין צום בוים איידער דוא האסט פון איהם גגעסין. האט זיא גיענטפערט דער נחש האט מיך אן גירעט: ויאמר יי' אל הנחש כי עשית זאת

פירוש ע"ט

זאלסטו וויסן אז עס איז פר האנדין איין בושה אז מען איז נאקיט המן העץ אוב פון דעם בוים אשר צויתיך לבלתי אכל ממנו וום איך האב דיר געשאפט דו זאלסט ניט עסין פון אים אכלת האסטו גגעבין: (יב) ויאמר האדם האט אדם גזאגט האשה אשר נתתה עמדי דם ווייב וום דו האסט גגעבן מיט מיר היא נתנה לי מן העץ זיא האט מיר גגעבן פון דעם בום ואכל אונ איך האב גגעסן. רש"י באווארינט ער וואלט בדארפט זאגין האשה נתנה לי אדר אשתי נתנה לי וואלט דר טייטש גוועזן מיין ווייב האט מיר גגעבן פון וועסט וועגין האט ער גזאגט האשה אשר נתתה עמדי איז פון דאנן גדרונגן אז אדם הראשון האט גלייקענט אין דער טובה וום גאט האט אים גמאן כלומר גאט האט אים גגעבן אווייב פון זיין טובה וועגין די זאל צו אים זיין אהילף אזו וויא אובין איז גשטאנן אונ ער האט גלייקינט אין דער טובה אונ האט גזאגט האשה אשר נתתה עמדי כלומר דו האסט מיר גורם גוועזן וום איך האב גגעסין פון דעם עץ הדעת. ווארום דו האסט מיר גגעבין די אשה אונ זי האט מיך גבראכט דר צו: (יג) ויאמר יי' אלהים לאשה האט גאט גזאגט צו די אשה מה זאת עשית ווארום האסטו דם גטאן ותאמר האשה האט דיא אשה גזאגט הנחש השיאני דער שלאנג האט מיך גנארט אדר ער האט מיך אן גרייצט ואכל אז איך זאל עסין:

אונקלוס

אֲרֵי עֲבַדְתְּ דָא לִיט
אַתְּ מִכָּל בְּעִירָא וּמִכֹּל
חֵוַת בָּרָא עַל מְעָךְ
תֵּיזִיל וְעַפְרָא תֵּיכוּל כָּל
יוֹמֵי חַיָּיךְ׃ טו וּדְבָבוּ
אֲשַׁוֵּי בֵּינָךְ וּבֵין אִתְּתָא
וּבֵין בְּנָךְ וּבֵין בְּנַהָא
הוּא יְהֵי דְּכִיר לָךְ מָה
דַּעֲבַדְתְּ לֵיהּ מִלְּקַדְמִין
וְאַתְּ תְּהֵי נָטֵיר לֵיהּ
לְסוֹפָא

כִּי עָשִׂיתָ זֹּאת אָרוּר אַתָּה מִכָּל־
הַבְּהֵמָה וּמִכֹּל חַיַּת הַשָּׂדֶה עַל־
גְּחֹנְךָ תֵלֵךְ וְעָפָר תֹּאכַל כָּל־יְמֵי
חַיֶּיךָ׃ טו וְאֵיבָה ׀ אָשִׁית בֵּינְךָ וּבֵין
הָאִשָּׁה וּבֵין זַרְעֲךָ וּבֵין זַרְעָהּ הוּא
יְשׁוּפְךָ רֹאשׁ וְאַתָּה תְּשׁוּפֶנּוּ עָקֵב׃

ת״א ארור אתה סוטה ט בכורות ח. ואיבה אשית סוטה ט.

אל

בעל הטורים

כספי שוחד בלשון שנתן לו לשוחד: שיא נתנה לי מן העץ ואוכל. ג'. דין ואידך הגדיל עלי עקב. ושוא יגוד עקב. זהו שדרז"ל לפי הפשט שהכיתני כמו עד שנמעטתי לדברים: (טו) עקב. על גחון תלך על שמם גדול שלוכד מן העולם וזהו גם לים שלומי

רש"י

כמו (ישעיה לז) אל ישיא אתכם חזקיהו: (יד) כי עשית זאת. מכאן שאין מהפכין בזכותו של מסית שאילו שאלו למה עשית זאת, היה לו להשיב דברי הרב ודברי התלמיד ע דברי מי שומעין (סנהדרין כ"ט): מכל הבהמה ומכל חית השדה. אם מבהמה נתקלל מחיה פ לא כל שכן. העמידו רבותינו מדרש זה במס' בכורות (דף ח) ללמד שימי עיבורו של נחש צ שבע שנים: על גחונך תלך. רגלים היו לו ק ונקצצו: (טו) ואיבה אשית. אתה לא נתכוונת אלא שימות אדם כשיאכל הוא ר תחלה ותשא את חוה ש ולא באת לדבר אל חוה תחלה אלא לפי שהנשים דעתן קלות להתפתות ויודעות לפתות את בעליהן לפיכך ואיבה אשית: ישופך. (סוטה ט) יכתתך. כמו (דברים ט) ואכות אותו ותרגומו ושפית יתיה: ואתה תשופנו עקב. לא יהא לך קומה ת ותשכנו בעקב ואף משם תמיתנו:

שפתי חכמים

כבשה לשון בתמיה הכתוב על שמוכחו של הקב"ה שאלה וגו' וק"ל: ע וא"ת כל מסית שבעולם לעולם ישפוט עצמו בטענה זו וי"ל דדוקא נחש שלא נצטווה שלא להסית ולא נענש אלא לפי שבא הקלקול על ידו לפיכך אין לומר דברי הרב וכו' אבל מסית שנצטווה בתורה שלא להסית נמצא כשהסית עובר על מצות השם בזה שלא להסית ובזה יש קלא ישוב לתמיהת הרא"ם מכתיבת יד אבא מורי ז"ל וכן מצאתי בשם מהרש"ל (חזקוני) וא"ת שא קי"ל דאין מסית אלא לע"ז אלא מדאמר לה והייתם כאלהים ב"מ היינו דע"ז: פ שנתקללה בימי עיבור שלה יותר מבהמה שימי עיבורה של בהמה יותר מעיבור של חיה: צ פי' דימי עיבורה של חתול נ"ב ימים וימי עיבורה של חמור שנה א"כ בהמה גרוע מחיה ז' פעמים כך יצא שנחש ארור מבהמה ז' פעמים נמצא שימי עיבורה ז' שנים וא"ל מכל החיה ר"ל הרי או אפעה בעיבורה לג' שנים ולט' שנה דא"כ לכתוב מכל החיה ולבתוק מכל הבהמה: ק דאם לא היו לו רגלים מה קללה היא על גחונך תלך שלא מעיקרא נמי לא היה לו רגלים הרא"ם: ר וא"ת למה לא ירא הנחש שמא שאכל חוה תחלה דכא לה נתן בתחלה וי"ל דהנחש סבור דדרך הנשים שמכבדות את בעליהן ונותנין לפס תחלה והוא גם כיא תתן לאדם תחלה וימות וכיון שתראה חוה שימות הוא לא תאכל היא או הנחש היה סבור שלא יניחה הוא לאכול ועי"ל דסבר הנחש אדם מצווה שלא לאכול מעץ לכך ימות הוא אבל האשה אינה מצווה שלא תאכל מן העץ כי דוקא לאדם אמר הקב"ה ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל לכן אף אם תאכל היא לא תמות: ש דאל"כ מאי ואיבה אשית דמשמע דקפיד אאשה: ת רצונו להרן דק"ל שא הקב"ה קלל אדם בפני עצמו וא"כ למה מערב כאן קללתו של אדם בקללתו של

פירוש ע"ט

(יד) ויאמר יי' אלהים אל הנחש אונ גאט האט גזאגט צום שלאנג כי עשית זאת ווייל דו האסט דאס געטאן ארור אתה מכל הבהמה ומכל חית השדה זאלסטו זיין פארפלוכט פון אלי בהמות אונ פון אלי חיות פון דעם פעלד פון דאנן לערינט די גמרא אפ אז דאס טראגין פון א שלאנג איז זיבן יאר על גחונך תלך אויף דיין בויך זאלסטו גיין. רש"י שרייבט ער האט גהאט פיס זענין זיי אפ געהאקט געווארין ועפר תאכל כל ימי חייך אונ ערד זאלסטו עסין ווי לאנג דו וועסט לעבן: (טו) ואיבה אונ איין פיינט שאפט אשית בינך ובין האשה וועל איך טאן צווישן דיר אונ צווישן דער אשה. רש"י שרייבט הקב"ה האט געזאגט צום נחש דיין כוונה איז געווען אז אדם זאל צום ערשטין עסין פון דעם עץ הדעת אונ

משלי ישראל

זאת על גחונך תלך) גאט האט געזאגט צום נחש דוא האסט איבער גירעט חוה זיא זאל עסן פון דעם עץ הדעת דר פאר זאלסטו קריכין אויף דיין בויך. מיר האבין בקבלה אז איידער אדם הראשון האט געזינדיגט מיט דעם עץ הדעת האט דער נחש דער יצר הרע גיהאט דם געשטאלט פון א מענטש מיט גיין אונ מיט ריידין ער איז געשטאנען אקעגין אדם אונ האט אים איבער גירעט אזו וויא איין מענטש אקעגין דעם אנדערין אבער נאך דעם אז ער האט שוין אריין געווארפין דיא גיפט אין דעם מענטש זינדיגט שוין

דער

טז אֶל־הָאִשָּׁה אָמַר הַרְבָּה אַרְבֶּה
עִצְּבוֹנֵךְ וְהֵרֹנֵךְ בְּעֶצֶב תֵּלְדִי בָנִים
וְאֶל־אִישֵׁךְ תְּשׁוּקָתֵךְ וְהוּא יִמְשָׁל־
בָּךְ׃ ס יז וּלְאָדָם אָמַר כִּי שָׁמַעְתָּ
לְקוֹל אִשְׁתֶּךָ וַתֹּאכַל מִן־הָעֵץ
אשר

ת״א אל האשה עירובין ק. בגוב פסחים קיא. ואל אישך יבמות סב.

לְסוֹפָא׃ טז לְאִתְּתָא אֲמַר אַסְגָּאָה אַסְגֵּי צַעֲרֵיכִי וְעִדּוּיָיכִי בְּצַעַר תֵּלְדִי בְנִין וּלְוָת בַּעְלֵךְ תְּהֵא תְּאוּבְתֵּיךְ וְהוּא יִשְׁלַט בִּיךְ׃ יז וּלְאָדָם אֲמַר אֲרֵי קַבֵּילְתָּ לְמֵימַר אִתְּתָךְ וַאֲכַלְתְּ מִן אִילָנָא די

בעל הטורים

אר׳ הגדיל פלי עקב ומוד אמרו גבי ברכת השבטים אע״פ שרימה יהודה לאריה ונפתלי לאילה הזר וברכה כולם בברכה אחת דכתיב איש אשר כברכתו ברך אותם לומר שהשוים לגבורת ארי ולקלות אילה וזהו וכוא יגד עקב אע״פ שדימה דן לנחש כלל גם גד באותה ברכה׃ (טז) הרבה ארבה. ב׳ במס׳ סלא ואידך הרבה ארבה את זרעך פירוש עלבונך הוא דם נדות רמז לע״ש כל אשה

שפתי חכמים

נחש ומברך דהכל קללתו של נחש הוא ובגלוי שלו כלו׳ לא יהיה לו קומה כו׳. והרא״ם פי׳ דאל״כ מה ענין ואתה תשופנו עקב בקללתו של נחש הא לאו קללה היא זו ומעל גחונך תלך לא נפקא דהתם לקציצת רגלים הוא דאתא אבל אם רוצה לקום בקומה יקום כהב רהמנא תשופנו׃ א דקשה לרש״י כהיב הוא ישופך ראש ואתה תשופנו עקב משמע שאין חילוק בין אדם לנחש אלא הוא יכתת ראשו והנחש ישופנו עקב והרי עוד יש ספרש כיניהן באדם ממית הנחש והנחש אינו ממית את האדם אלא ע״כ צריך לומר אף מכס תמיתנו הרא״ם. א״נ י״ל דקשה לרש״י דביון דלעיל כתיב ישופך ראש ובודאי מתה וכאן כתיב תשופנו שהוא ג״כ מלשון ישופך וא״כ אם יכתת הראש ודאי מת הנחש ואם ישופנו עקב אינו מת וכא הכל לשון א׳ היא למה משמע כאן לשון מיתה וכאן אינו לשון מיתה ועי״ז פירש ואף מכס וכו׳׃ ב פי׳ דקשה לרש״י למה לא נאמר כפי׳ שבכנו. והרא״ם פי׳ אע״פ בישופך הוא לשון כתיתה והיא אינה נופלת אלא בראש והשופנו לשון שריקה שאינו נופל רק בנחש מ״מ מנהג הכתוב מדרך הלשון להשוות כלשונות אף שהם מחולפים בפירוש׃ ג ולהע״ש בזו מדה יפה ענבים י״ל דהא דקאמר בגמרא זו מדה יפה לה שלא ביתה מליווי המקום והינה תובעו לתשמיש מאחר שקללה כבי״ת (מהרש״ל)׃ ד כא דמאליך כב״י

רשי

א ולשון תשופנו כמו נשף בהם (ישעיה מ) כשהנחש בא לנשוך הוא נושף כמין שריקה ולפי שהלשון נופל על כלי׳ ב כתב לשון נשיפה בשניהם׃ (טז) עצבונך. זה צער גידול בנים (עירובין ק)׃ והרונך. זה צער העיבור׃ בעצב תלדי בנים. זה צער הלידה׃ ואל אישך תשוקתך. לתשמיש ואעפ״כ אין לך ג מלה לתובעו בפה אלא הוא ימשול בך הכל ממנו ד ולא ממך׃ תשוקתך. תאוותך כמו (ישעיה כט)

משלי ישראל

דער מִנְהָג אַלֵּין מַהֲמַת דֶעם שְׁלֶעכְטִין גִיפְט וָואס דֶער נָחָשׁ הָאט אִין אָדָם אַרַיין גִיוָוארְפִין. עֶס אִיז אַמָּשָׁל אַיין סוֹחֵר אִיז גִיפָארִין אִין וֶועג אַרַיין נָאךְ סְחוֹרָה אִיז עֶר דוּרְךְ גִיפָארִין דוּרְךְ אַיין שְׁטֶעטִיל בַּאגֶעגִינְט אִים אַיין יוּנְגֶער אָרוּמַאן וָואס עֶר אִיז זַיין קָרוֹב אוּנ זָאגְט צוּם סוֹחֵר אִיךְ הָאב אַיין שִׁידוּךְ גִימַאן נָאר אִיךְ קָאן נִישְׁט חֲתוּנָה הָאבִין וַוייל אִיךְ הָאב נִישְׁט קֵיין חֲתוּנָה קְלֵיידֶער הָאט אִים דֶער סוֹחֵר צוּ גִיזָאגְט אַז עֶר וֶועט פָארִין צוּרִיק וֶועט עֶר אִים בְּרֶענְגֶען חֲתוּנָה קְלֵיידֶער. אַז דֶער סוֹחֵר הָאט זִיךְ אוּם גִיקֶערְט פוּן דֶעם וֶועג אִיז עֶר ווִידֶער דוּרְךְ דֶעם שְׁטֶעטִיל. קוּמְט אִים אַקֶעגִין דֶער יוּנְגֶער מַאן מִיט דֶעם תְּפִילִין זַאק אוּנְטֶער דֶער הַאנְד. פְרֶעגְט אִים דֶער סוֹחֵר וָואס הָאסְטוּ אִין דֶער הַאנְד עֶנְטְפֶערְט אִים דֶער יוּנְגֶער מַאן דָאס אִיז מַיין טַלִּית אוּנ תְּפִילִין אִיךְ הָאב שׁוֹין חֲתוּנָה גִיהַאט וָוארוּם אִיךְ הָאב פַר גִיכֶערְט אַז אִיר וֶועט מִיר בְּוַודַאי בְּרֶענְגֶען דִיא מַלְבּוּשִׁים אַזוֹ וִויא אִיר הָאט מִיר צוּא גִיזָאגְט. וְאוּנְט דֶער סוֹחֵר צוּ אִים אַצוּנְד הָאבִין מִיר צווישִׁין

פירוש ע׳ט

עֶר זָאל שְׁטַארְבִּין כְּדֵי דוּ זָאלְסְט נֶעמִין חַוָּה פַר אַווייבּ דְרוּם וֶועל אִיךְ מַאכִין אַפֵיינְד שַׁאפְט צְווִישִׁין דִיר אוּנ צְווִישִׁין דֶר אִשָּׁה וּבֵין זַרְעֲךָ וּבֵין זַרְעָהּ אוּנ צְווִישִׁין דַיינֶע קִינְדֶר אוּנ צְווִישִׁין אִירֶע קִינְדֶר הוּא יְשׁוּפְךָ רֹאשׁ עֶר וֶועט דִיךְ טְרֶעטִין אָדֶער צוּ שְׁטוֹסִין דַיין קָאפּ וְאַתָּה תְּשׁוּפֶנּוּ עָקֵב אוּנ דוּ וֶועסְט אִים בַּייסִין אִין דִי פֶערְשְׁט׃ (טז) אֶל הָאִשָּׁה אָמַר צוּ דֶער אִשָּׁה הָט גָאט גִיזָאגְט הַרְבָּה מֶערִין אַרְבֶּה אִיךְ וֶועל מֶערִין עִצְּבוֹנֵךְ דַיין טְרוֹיעֶרְקֵייט דָס מֵיינְט מֶען דֶעם צַעַר פוּן קִינְדֶר אוֹיף צִיהֶן וְהֵרֹנֵךְ אוּנ דַיין טְרָאגִין דָס אִיז דֶער צַעַר פוּן דֶעם טְרָאגִין בְּעֶצֶב מִיט טְרוֹיעֶרְקֵייט תֵּלְדִי בָנִים וֶועסְטוּ גִיוִוינֶען קִינְדֶער דָס אִיז דֶער צַעַר פוּן דֶעם גִיוִוינֶען וְאֶל אִישֵׁךְ תְּשׁוּקָתֵךְ אוּנ צוּ דַיין מַאן זָאלְסְטוּ גְלוּסְטִין וְהוּא יִמְשָׁל בָּךְ אוּנ עֶר זָאל גִיוֶועלְטִיגִין אִין דִיר׃

(יז) וּלְאָדָם אָמַר אוּנ צוּ אָדָם הָט גָאט גִיזָאגְט כִּי שָׁמַעְתָּ לְקוֹל אִשְׁתֶּךָ ווייל דוּ הָאסְט פַר נוּמֶען דַיין ווייבְּס קוֹל דָס הֵייסְט ווייל דוּא הָאסְט זִי גִיפָאלְגְט ווָס זִיא הָט דִיר גִיהֵייסִין עֶסִין פוּן דֶעם עֵץ הַדַּעַת וַתֹּאכַל

אשר צויתיך לאמר לא תאכל
ממנו ארורה האדמה בעבורך
בעצבון תאכלנה כל ימי חייך׃
יח וקוץ ודרדר תצמיח לך ואכלת
את־עשב השדה׃ יט בזעת אפיך
תאכל לחם עד שובך אל־האדמה
כי

די פקדתך למימר לא
תיכול מנה ליטא ארעא
בדילך בעמל תיכלינה
כל יומי חייך׃ יח וכובין
ואטדין תצמח לך
ותיכול ית עסבא
דחקלא׃ יט בזעתא
דאפך תיכול לחמא עד
דתיתוב לארעא דמנה
אתבריתא

ת"א בעצבון פסחים קיח. וקוץ ודרדר פסחים שם. בזעת אפך עירובין כו.

בעל הטורים

שדים מלוכים במה מרובים: (יח) וקוץ ודרדר תצמיח לך. פל אדמה ישראל מדבר כשכו"ס כהן כקון ודרדר ליברלא רמוז ככאן קון

רש"י

ונכפו בוקקס: (יז) ארורה האדמה בעבורך. תעלה לך דברים ארורים כגון זבובים ופרעושים ונמלים ה משל ליוצא לתרבות רעה והבריות מקללות שדים שינק מהם: (יח) וקוץ ודרדר תצמיח לך. הארץ כשתזרענה מיני זרעים תצמיח קוץ ודרדר קונדס ועכביות ז וקן נאכלים ז ע"י תיקון (בילה לך): ואכלת את עשב השדה. ומה קללה היא זו והלא בברכה נאמר לו הנה נתתי לכם את כל עשב זורע זרע וגו' אלא מה אמור כאן בראש הענין ארורה האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה ואחר העצבון וקוץ ודרדר תצמיח לך כשתזרענה קטנית או ירקות גנה היא תצמיח לך קוצים ודרדרים ושאר עשבי השדה ועל כרחך תאכלם: (יט) בזעת אפיך. לאחר שתטריח ה בו הרבה:

שפתי חכמים

א"ש בלא לנורך כוח בפרי ככר פירש אין לך מלת וכו' אלא לכך נקטו לומר לך דהכל תלוי בו א"ש שהיא אינה רוצה אלא כוח רוצה יכול לכופה או אם כוח אינו רוצה א"ש שהיא רוצה אינה יכולה לכופו וזהו שנקט רש"י ממנו ולא ממך: ה ס"ג ד"ה משל ליוצא להרבות רעה וכו' דלפי' הראשון הקללה היה להדם ע"י האדמה אבל לפי המשל היתה הקללה לאדמה דאף כאן האדם נברא מן הארץ לכך קלל האדמה אבל קשה דהכא משמע דלכך קלל האדמה ולעיל פי' רש"י משום דלא עשתה ציווי כל מקום וי"ל הא והא גרמא (דאי הוה נתקללה בעון עצמה היה לה להתקללה בהעשה פירות על חד תלת אבל בקוצים ודרדרים זה היה בבכיל עון שניהם): ו פירש בעל הערוך ירקות פרים מתקנים ע"י האור ברותחין וקונדס בלבון לעז קרד"י: ז ר"ל לפי שנאמר אח"כ את עשב השדה כלומר ע"כ מהם היזון מאחר שלא תצמיח מכל מיני זרעונים שזורעים אלא אלו לכך צריך לפרש דנאכלין ע"י תיקון קוצים ודרדרים ושאר עשבי השדה פירוש קוץ ודרדר לאו דוקא דאל"כ מה זה דכתיב ואכלת עשב השדה וכלא אין שם אלא קון ודרדר: ה לא

פירוש ע"ט

פון דעם בוים אונ דוא האסט געגעסין פון דעם בוים אשר צויתיך לאמר לא תאכל ממנו ווס איך האב דיר גזאגט דוא זאלסט פון אים ניט עסין דרום ארורה האדמה בעבורך זאל זיין פר פלוכט די ערד אום ווילן דיר פלומר די ערד זאל דיר אויף ברענגין פאר שאלמינע זאכין דהיינו פליגין אונ פלייא אונ ווערים. רש"י שרייבט דס איז אמשל צו איינם ווס גייט אין אשלעכטין וועג דס הייסט ער טוט שלעכטע מעשים שעלטין דיא לייט די בריסט ווס ער הט פון זייא גזוגין אזו אדם איז בשאפין גוואורן פון דער ערד אונ אז ער הט גזינדיגט איז דיא ערד פון וועגין אים גשאלטין גוואורן בעצבון תאכלנה מיט טרויערקייט בלומר מיט מידיקייט זאלסטו עסין די שפייז פון דער ערד כל ימי חייך אלי דייני לעב טאג: (יח) וקוץ אונ דערנר ודרדר אונ דיסטלין תצמיח לך זאל זי שפראצין צוא דיר אפילו דו וועסט זייען מיני זרעים זאל זי שפראצין דערנר אונ אנדרי שלעכטי זאכין ואכלת את עשב השדה אונ דו זאלסט עסין דאס גראז פון דעם פעלד: (יט) בזעת אפיך תאכל לחם מיט דעם שוויים פון דיין פנים זאלסטו עסין ברויט בלומר דו זאלסט זייער טרחה האבין אי דו וועסט האבן ברויט

משלי ישראל

פוילשט דיך נאר נים. דיא כלה וועט זיך שון מיט דיר נים געבין ווענין דיא מלבושים. דער נמשל איז פאר דעם חטא פון אדם האט דער נחש קיין כח נים גיהאט איבר צו ריידין צו אדם נאר מיט דעם טויל אזו וויא איין מענטש דעם אנדערין האט ער בדארפט זיין מיט דעם גישטאלט פון אמענטש מיט זיין אונ מיט ריידין אבער נאך דעם אז ער האט שון אריין גיווארפין דעם שלעכטין גיפט אין אדם. אונ דער מענטש זינדיגט שון מחמת דאס גיפט פון דעם נחש וואס אין אים איז. דארף שון דער נחש נים זיין דאס גישטאלט פון אמענטש מיט זיין אונ מיט ריידין. דאס האט נאם גזאגט צו דעם נחש אז דוא
האסט

כִּי מִמֶּנָּה לֻקָּחְתָּ כִּֽי־עָפָר אַתָּה
וְאֶל־עָפָר תָּשֽׁוּב׃ כ וַיִּקְרָא הָֽאָדָם
שֵׁם אִשְׁתּוֹ חַוָּה כִּי הִוא הָֽיְתָה אֵם
כָּל־חָֽי׃ כא וַיַּעַשׂ יְהוָה אֱלֹהִים
לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כָּתְנוֹת עוֹר
וַיַּלְבִּשֵׁם׃ פ רביעי כב וַיֹּאמֶר ׀ יְהוָה
אֱלֹהִים הֵן הָֽאָדָם הָיָה כְּאַחַד מִמֶּנּוּ
לדעת

ה"א כי פאר בנת הנ. כי היא נסיבות פא. ויעש ס' אתם יד מם כם.

אונקלוס

אִתְבְּרֵיתָא אֲרֵי עַפְרָא
אַתְּ וּלְעַפְרָא תְּתוּב׃
כ וּקְרָא אָדָם שׁוּם אִתְּתֵיהּ
חַוָּה אֲרֵי הִיא הֲוָת אִמָּא
דְּכָל בְּנֵי אֱנָשָׁא׃
כא וַעֲבַד יְיָ אֱלֹהִים
לְאָדָם וּלְאִתְּתֵיהּ לְבוּשִׁין
דִּיקָר עַל מְשַׁךְ בִּשְׂרְהוֹן
וְאַלְבֵּישִׁנּוּן׃ כב וַאֲמַר
יְיָ אֱלֹהִים הָא אָדָם הֲוָה
יְחִידִי בְּעָלְמָא מִנֵּיהּ
למידע

בעל הטורים

והדבר שהן שמו"ם תלמיה לך: (כ) ויקרא את שמה חוה. ע"ב שמחים חהו שאמרו י' קהין ביתה ידו לעולם ה' נמלו הים: (כא) וילבשם.. ל' במס' סלא ואידך גבי אהרן וילבשם כתנת ללמד שהיה הקב"ה לאדם"ר בגדי כהונה. ואיתא בב"ר שכהם

שפתי חכמים

שתאכל לחם מעורב בזיעה: ט ר"ל דקשה לרש"י היה לו לקרותה חיה ועל זה פי' נופל וכו': י הלקים לבון תלוק ר"ל הפונת כעין לפורן מדובקים לעורן: כ ול"נ דס"ק כמה שאני יחיד בעליונים בידיעה בידיעה הקב"ה יתברך ויתעלה מקיף הכל הן מה שהוא שכל ומדע שהוא הידיעה בל אמת ושקר וגם ידיעת טוב ורע שהוא ידיעת נאה ומגונה כי ידיעת הקב"ה מקיף בכל כמו כן האדם אשר בארץ מכה השכל ביש לו מן העליונים יודע לבכין בין האמת והשקר שהוא השכל ומדע ומכח אכילתו מעץ הדעת יודע להבחין בין הנאה והמגונה משא"כ בבהמה וחיה אף שאכלה מעץ הדעת אין לה הבחנה בין נאה ומגונה אך בין מועיל והמזיק יש לה הבחנה לברוח מן המזיק לה ולקרב אל המועיל א"כ הוא יחיד בתחתונים כמו שאני בעליונים שהמלאכי' אינן יודעין להבחין בין הנאה והמגונה רק בין האמת והשקר שהוא השכל ומדע ועתה פן יגלה וכו' הוא יחיד כ בעליונים ומה היא יחידתו לדעת טוב ורע מה שאין כן בבהמה וחיה: ועתה פן ישלח ידו וגו'.

רש"י

(כ) ויקרא האדם. חזר הכתוב לענינו הראשון ויקרא האדם שמות ולא הפסיק אלא ללמדך שע"י קריאת שמות נזדווגה לו חוה כמו שכתוב ולאדם לא מצא עזר כנגדו לפיכך ויפל תרדמה וע"י שכתב ויהיו שניהם ערומים סמך לו פרשת הנחש להודיעך שמתוך שראה אותם ערומים וראה אותם עסוקים בתשמיש נתאוה לה ובא עליהם במחשבה ובמרמה: חוה. נופל על לשון חיה ט שמחיה את ולדותיה כאשר תאמר מה הוה לאדם (קהלת ב) בל' היה: (כא) כתנות עור. יש דברי אגדה אומרים י חלקים כצפורן היו מדובקים על עורן. וי"א דבר הבא מן העור כגון צמר הארנבים שהוא רך וחם ועשה להם כתנות ממנו: (כב) היה כאחד ממנו. הרי הוא יחיד בתחתונים כמו שאני

משלי ישראל

האסט דאס דאזיגע גיטאן אונ האסט אריין גיווארפין דיין גיפט אין דעם מענטש זאלסטו גיין אויף דיין בויך דארפסט שוין נים האבין דאס גישמאלם פון אמענטש מיט גיין אונ מיט ביידין. ווארום ער וועט שון ווינדיגען מחמת דעם גיפט וואס דוא האסט אין איס אריין גיווארפין:
נאך איין מאמר האט דער דובנער מגיד גיזאגט אויף דעם פסוק פון ארור. דיא קשיא איז פאר וואס מיט אדם אונ מיט חוה האט גאט גיטענית. אונ מיט דעם נחש האט ער נים גיטענית אונ האט אים תיכף זיין פסק גיגעבין ער זאל אן ווערין דאס גישטאלם מיט דעם גאנג. פאר וואס האט ער אים נים גילאזט טענין נאר דיא גמרא זאגט אין (סנהדרין דף ג"ט) אין טוענין לנחש ואלם נים

פירוש ע"ט

צוא עסין עד שובך אל האדמה ביז דוא וועסט דיך ווידער קערין צו דער ערד כי ממנה לקחת וואם דוא ביסט פון איר גינומען גיווארין כי עפר אתה ווארום דו ביסט ערד כלומר דו ביסט פון ערד באשאפין גיווארין ואל עפר תשוב אונ צו דר ערד זאלסטו דיך ווידער קערין: (כ) ויקרא האדם שם אשתו חוה אונ אדם האט גרופין זיין ווייב כלומר ער האט איר א נאמען גיגעבין חוה כי הוא היתה אם כל חי ווארום זי איז גיוועזן די מוטר פון אלי לעבעדיגע כלומר פון אלי מענטשין (תרגום): (כא) ויעש יי אלהים לאדם ולאשתו אונ גאט האט גימאכט צו אדם אונ צו זיין ווייב כתנות עור העמדר אוף זייער לייב אדר כתנות עור איז טייטש העמדר פון אזעלכי זאכין וואס קומט צו ריר פון עור פעל כלומר ער האט צו זיי גימאכט העמדר פון וואל וילבשם אונ ער האט אן

לָדַעַת טוֹב וָרָע וְעַתָּה | פֶּן־יִשְׁלַח
יָדוֹ וְלָקַח גַּם מֵעֵץ הַחַיִּים וְאָכַל וָחַי
לְעֹלָם׃ כג וַיְשַׁלְּחֵהוּ יְהוָה אֱלֹהִים
מִגַּן־עֵדֶן לַעֲבֹד אֶת־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
לֻקַּח מִשָּׁם׃ כד וַיְגָרֶשׁ אֶת־הָאָדָם
וַיַּשְׁכֵּן מִקֶּדֶם לְגַן־עֵדֶן אֶת־הַכְּרֻבִים
וְאֵת לַהַט הַחֶרֶב הַמִּתְהַפֶּכֶת
לִשְׁמֹר אֶת־דֶּרֶךְ עֵץ הַחַיִּים׃

לְמִידַע טַב וּבִישׁ וּכְעַן
דִּילְמָא יוֹשֵׁיט יְדֵהּ וְיִסַּב
אַף מֵאִילַן חַיַּיָּא וְיֵיכוֹל
וִיחֵי לְעָלָם׃ כג וְשַׁלְּחֵהּ
יְיָ אֱלֹהִים מִגִּנְּתָא דְעֵדֶן
לְמִפְלַח בְּאַרְעָא
דְּאִתְבְּרִי מִתַּמָּן׃
כד וְתָרֵיךְ יָת אָדָם
וְאַשְׁרִי מִלְּקַדְמִין לְגִנְּתָא
דְעֵדֶן יָת כְּרוּבַיָּא וְיָת
שְׁנַן חַרְבָּא דְּמִתְהַפְּכָא
לְמִטַּר יָת אוֹרַח אִילָן
חַיַּיָּא׃

ת"א ולא נכס סנהדרין ס.

והאדם

בעל הטורים

סי' מחלקת סבבובות ומ' פיכום. כוס ספסוק כנגד כה' בנגדי כסונס: (כד) לבמר. ומפריקין לילה סדין מזיקין רומין:

רש"י

ומביאים לעולם הרי הוא קרוב להטעות הבריות אחריו ולומר אף הוא אלוה. ויש מדרשי אגדה אבל אין מיושבין על פשוטו: (כד) מקדם לג"ע. במזרחו של ג"ע חוץ לגן: את הכרובים. מלאכי חבלה: החרב המתהפכת. ולה' להט לאיים עליו מלכנוס עוד לגן. תרגום להט שנן כמו שלף בננא ובלשון לעז למ"ה (קלינגע) ומדרשי אגדה יש ואני איני בא אלא לפשוטו:

שפתי חכמים

קרוב להטעות לבריות וכו' והו"ק נ"ל: ל ווכוס פ"ס מקדם פירושו מפאת קדם והיינו במזרחה של גן חוץ לגן ר"ל הכרובים היו חוץ לגן דאלו היו במזרחה של גן ולפנים ממנו היה האדם נכנס לגן עד שיבא סמוך להם אבל כשהוא חוץ לגן לא יכול לכנוס כלל וק"ל: מ דלהט היינו כמו מראה מלוטש ומראה

פירוש ע"ט

גְקְרֵייד זַיי: (כב) וַיֹּאמֶר יְיָ אֱלֹהִים אוּנ גָאט הָט גְזָאגְט הֵן הָאָדָם הָיָה כְּאַחַד מִמֶּנּוּ דֶער מֶענְטְשׁ אִיז גְוָוארְן אַזוֹ וִוי אֵיינֶער פוּן אוּנְז בְּלוֹמַר עֶר אִיז צְווִישְׁן דִי אוּנְטֶרְשְׁטֶע בַּשֶׁעפֶנִישׁ אַיְיחִיד אַזוֹ וִויא אִיךְ בִּין אַיְיחִיד צְווִישְׁן דִי אֵייבֶּרְשְׁטֶע בַּשֶׁעפֶנִישׁ אוּנ וָוס אִיז זַיין יְחִידוּת לָדַעַת טוֹב וָרָע וָוס עֶר וֵוייסְט אוּנ פַר שְׁטֵייט גוּטְס אוּנ שְׁלֶעכְץ וָוס קֵיין שׁוּם בְּהֵמָה הָיָה פַר שְׁטֵייט דָס נִיט וְעַתָּה אוּנ אַצוּנְד פֶּן יִשְׁלַח יָדוֹ טָאמֶר וֶועט עֶר שְׁטְרֶעקִין זַיין הַאנְט וְלָקַח גַּם מֵעֵץ הַחַיִּים אוּנ עֶר וֶועט נֶעמֶן אוֹךְ פוּן דֶעם עֵץ הַחַיִּים וְאָכַל אוּנ עֶר וֶועט עֶסִין וָחַי לְעוֹלָם אוּנ עֶר וֶועט לֶעבִּין אֵייבִּיג וָועלִין אִים דִיא מֶענְטְשִׁין הַאלְטִין פַר אַיין אַפְּ גָאט: (כג) וַיְשַׁלְּחֵהוּ יְיָ אֱלֹהִים מִגַּן עֵדֶן הָט אִים גָאט פַר שִׁיקְט פוּן דֶעם גַן עֵדֶן לַעֲבֹד אֶת הָאֲדָמָה צוּ אַרְבֶּעטִין דִי עֶרְד אֲשֶׁר לֻקַּח מִשָּׁם וָואס עֶר אִיז גֶנוּמֶען גְוָוארִין פוּן דָארְטִין בְּלוֹמַר וָואס עֶר אִיז דֶר פוּן בַּשַׁאפִין גְוָוארִין: (כד) וַיְגָרֶשׁ אֶת הָאָדָם אוּנ עֶר הָאט פַר טְרִיבְּן דֶעם מֶענְטְשׁ וַיַּשְׁכֵּן מִקֶּדֶם לְגַן עֵדֶן אוּנ הָט גְמַאכְט רוּעֶן פוּן מִזְרַח זַייט פוּן אוֹסִין וֵוייגִיג פוּן גַן עֵדֶן אֶת הַכְּרֻבִים דִיא מַלְאֲכֵי חַבָּלָה וְאֵת לַהַט דָס שַׁארְף הַחֶרֶב הַמִּתְהַפֶּכֶת פוּן דֶער שְׁוֶוערְד וָוס זִיא וֶוערְט וַייט מֶען קֶערְט זִיא אוּם הָאט זִיא אַשַׁארְף לִשְׁמֹר אֶת דֶּרֶךְ עֵץ הַחַיִּים צוּ הִיטִין דֶעם וֶועג פוּן דֶעם עֵץ הַחַיִּים בְּלוֹמַר דִי מַלְאֲכֵי חַבָּלָה מִיט

משלי ישראל

גִים גִיוָועְן פַאר שָׁאלְטִין וֶוערִין וָואלְט דֶער מֶענְטְשׁ פוּן אִים גִיוָועְן גִיהַאט אַגְרוֹיסֶי נוּץ הַיְינוּ גָאט וָואלְט אִים אִיבֶּלִיכִין מֶענְטְשׁ צוּא גִישִׁיקְט צְווַייא נְחָשִׁים וָואלְט עֶר אֵיינֶעם גִשִׁיקְט אִין וַוייטֶע לֶענְדֶער עֶר זָאל אִים בְּרֶענְגֶען אֲבָנִים טוֹבוֹת אוּנ דֶר אַנְדֶרֶר וָואלְט אִים גִיבְּרַאכְט עֶרְד צוּם גַארְטִין נָאר דָאס אִיז גִידֶעם אַז אָדָם זָאל נִיט גִיוָועְן זִינְדִיגִין וָואלְט דֶער מֶענְטְשׁ נִיט בַּדַארְפְט אַרְבֵּייטְן. עֶר וָואלְט אַלְדִינְג אוֹיס גִיפִּירְט דוּרְךְ דֶעם נָחָשׁ. אָבֶּער אַז דֶר נָחָשׁ הָאט אַרִין גִיוָוארְפִין זַיין גִיפְט אִין דֶעם מֶענְטְשׁ אוּנ דֶר מֶענְטְשׁ קָאן שׁוֹין תָּמִיד זִינְדִיגִין הָאט גָאט פַאר שָׁאלְטִין דֶעם נָחָשׁ עֶר זָאל נִיט קֶענִין מְשַׁמֵּשׁ זַיין דֶעם מֶענְטְשׁ כְּדֵי דֶער מֶענְטְשׁ זָאל דַארְפִין אַלֵיין אַרְבֵּייטִין אוּנ זָאל

ס ד א וְהָאָדָם יָדַע אֶת־חַוָּה אִשְׁתּוֹ
וַתַּהַר וַתֵּלֶד אֶת־קַיִן וַתֹּאמֶר
קָנִיתִי אִישׁ אֶת־יְהוָה: ב וַתֹּסֶף
לָלֶדֶת אֶת־אָחִיו אֶת־הָבֶל וַיְהִי־
הֶבֶל רֹעֵה צֹאן וְקַיִן הָיָה עֹבֵד

אדמה

ת״א ופוקד עלם יצפות סג

אונקלוס

חַיָּא: ד א וְאָדָם יְדַע יָת חַוָּה אִתְּתֵיהּ וְעַדִּיאַת וִילֵידַת יָת קַיִן וַאֲמֶרֶת קְנֵיתִי גַּבְרָא (מִן) קֳדָם יְיָ: ב וְאוֹסִיפַת לְמֵילַד יָת אֲחוּהִי יָת הֶבֶל וַהֲוָה הֶבֶל רָעֵי עָנָא וְקַיִן הֲוָה

פלח

רש״י

א) והאדם ידע. כבר קודם הענין של מעלה ב קודם שחטא ונטרד מג״ע וכן ההריון והלידה שאם כתוב וידע אדם נשמע שלאחר שנטרד ם היו לו בנים: קין. על שם קניתי: את ה׳. כמו עם ה׳ כשברא אותי ואת אישי לבדו בראנו אבל בזה ע שותפים אנו עמו (נדה לא): את קין את אחיו את הבל. ג׳ אתים ריבויים הם מלמד שתאומה נולדה עם קין ועם הבל נולדו שתים לכך נאמר פ ותוסף (ב״ר): (ב) רועה צאן. לפי שנתקללה האדמה פירש צ לו מעבודתה:

שפתי חכמים

בלא חרב לא שבכתת לכך פירש הרב שמתהפכת ולא לפעמים כאלו אמר ואת החרב המתהפכת שיש לה לפעמים בהפיכתה: ב דקשה לרש״י דהיה לו לכתוב וידע בניקוד תחת הוי״ו: ם פי׳ דנקט רש״י היו לו בנים ולא נקט אחר שנטרד ידעה משום דהוה משמע שלאחר שנטרד ידעה לא קודם לכן לא ידעה והרי לעיל כתיב זאת הפעם וגו׳ ופי׳ רש״י מלמד שבא וכו׳ משמע דאף קודם לכן בא עליה ובזה נמי ניחא מנ״ל לרש״י דוהאדם ידע כבר קודם שנטרד קאי אף על ההריון והלידה דלמא על תשמיש לחודיה קאי אלא יש לומר דאם כן למה לי קרא דוהאדם וגו׳ והא כבר שמעינן ליה מקרא דזאת הפעם וגו׳: ע כי ג׳ שותפין יש באדם הקב״ה ואביו ואמו: פ רוצה לומר הוסיפה עוד את כלו׳ דפני אתים משמעו שתים לכך מיושב נמי היטב מה שכתיב ותוסף: צ דקשה לרש״י למה היה רועה צאן הא לא הרשה להם להמית בריה וא״ת דקשה לו למה היה רועה צאן מאחר שאין לו הנאה מהם די״ל משום החמאה והחלב

משלי ישראל

זאל ניט האבין קיין רוא. ווען ער ניט קענין תמיד זינדיגין. למשל איין עושר האט גיהאט איין בן יחיד פלעגט אים דר פאטר לאזין זיצין אין שטוב רוהיג ער זאל גאר ניט גאן נאר ער האט גיהאט איין נאמן וואס ער האט זיך אפ גגעבין מיט אלי זייני סחורים. אמאל האט זיך דר נאמן מיישב גוועזן אונ האט דעם בן יחיד קעלכי מאל איבר גישראקין דער בן יחיד פלעגט זיך שרעקין אונ איז גוועזן טרויריג אז דר פאטר האט גזעהן אז זיין זון שרעקט זיך האט ער גיוואסט אז דר נאמן האט דאס אים גיטאן האט דר פאטר גפרעגט רופאים וואס זיין רפואה איז האבין דיא רופאים גיזאגט זיין רפואה איז ער זאל האנדלין מיט מענטשין אונ אז ער וועט האבין צו טאן וועט ער זיך אויף הערין צו שרעקין. אז דר פאטר האט דר הערט פון דיא רופאים האט דר פאטר גיזאגט צום נאמן דו האסט שון בייא מיר ניט וואס צו טאן ווייל דוא האסט מיין זון איבר גשראקין האט דר נאמן זיך גיטראכט אז דר עושר בשטראפט אים ווייל ער האט איבר גשראקין זיין זון האט ער זיך אן גיהויבין צו פאר ענטפערין אז ער איז ניט שולדיג אין דר זאך זאגט דר עושר צו אים סיי וויא סיי אפילו דוא ביסט ניט שולדיג האסטו אויך בייא מיר ניט וואס צו טאן וויארום דיא אלי געשעפטין וואס דוא האסט בייא מיר גיב איך זיא איבר מיין זון ווארום דאס איז זיין רפואה דרום האסטו ניט וואס צו טאן בייא מיר. דאס

תאם

פירוש ע״ט

די שווערד זאלין היטין אז קיין מענטש זאל ניט קענען קומן צו דעם עץ החיים: (א) וְהָאָדָם יָדַע אֶת חַוָּה אִשְׁתּוֹ אונ אדם האט זיך בהעפט מיט זיין ווייב חוה וַתַּהַר אונ זיא איז ווארין טראגין וַתֵּלֶד אֶת קַיִן אונ זיא האט גיוואונן קין. רש״י שרייבט דס איז אלץ פריער גוועזן נאך איידר ער האט גזינדיגט אונ איידר ער איז פר טריבן גווארן פון דעם גן עדן וַתֹּאמֶר אונ זיא האט גזאגט קָנִיתִי איך האב בשאפין אִישׁ אמענטש אֶת יְיָ מיט גאט כלומר איך מיט גאט האבין מיר בשאפין אמענטש ווארום מיך מיט מיין מאן האט גאט אליין בשאפין אבר בייא דעם קינד זענין מיר גוועזן שותפין מיט אים ווארום מיר האבין אויך גהאלפין דר צו: (ב) וַתֹּסֶף לָלֶדֶת אונ זיא האט גמערט צו גווינען אֶת אָחִיו אֶת הָבֶל זיין ברודער הבל. רש״י שרייבט דא שטייט דריי מאל את קומט דאס מיר צו ווייזין אז זיא זענן גבארין גווארין צווילינגס היינו מיט קין איז גבארין גווארין איין שוועסטער אונ מיט הבל איז גבארין צוויא שוועסטער דרום שטייט בייא קין איין מאל את אונ בייא הבל שטייט צוויא מאל את אונ דרום שטייט בייא דער לידה פון הבל וַתֹּסֶף וַיְהִי הֶבֶל אונ הבל איז גוועזן רֹעֵה צֹאן ער האט גפאשיט שאף. רש״י שרייבט ווייל

אֲדָמָה׃ ג וַיְהִי מִקֵּץ יָמִים וַיָּבֵא קַיִן
מִפְּרִי הָאֲדָמָה מִנְחָה לַיהוָה׃
ד וְהֶבֶל הֵבִיא גַם־הוּא מִבְּכֹרוֹת
צֹאנוֹ וּמֵחֶלְבֵהֶן וַיִּשַׁע יְהוָה אֶל־
הֶבֶל וְאֶל־מִנְחָתוֹ׃ ה וְאֶל־קַיִן וְאֶל־
מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה וַיִּחַר לְקַיִן מְאֹד
וַיִּפְּלוּ פָּנָיו׃ ו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־קָיִן
לָמָּה חָרָה לָךְ וְלָמָּה נָפְלוּ פָנֶיךָ׃

ת"א וכבל סב"ח יבתים קמי.

הלוא

אונקלוס

פָּלַח בְּאַרְעָא׃ ג וַהֲוָה
מִסּוֹף יוֹמִין וְאַיְתִי קַיִן
מֵאִבָּא דְאַרְעָא
תִּקְרֻבְתָּא קֳדָם יְיָ׃
ד וְהֶבֶל אַיְתִי אַף הוּא
מִבַּכִּירֵי עָנֵה וּמִשַּׁמְנֵהוֹן
וַהֲוָת רַעֲוָא מִן קֳדָם יְיָ
לְהֶבֶל וּלְקוּרְבָּנֵהּ׃
ה וּלְקַיִן וּלְקוּרְבָּנֵהּ לָא
הֲוָת רַעֲוָא וּתְקֵף לְקַיִן
לַחֲדָא וְאִתְכְּבִישׁוּ
אַפּוֹהִי׃ ו וַאֲמַר יְיָ לְקַיִן
לְמָא תְקֵיף לָךְ וּלְמָא

אתכבישו

רש"י

(ג) מפרי האדמה. מן הגרוע והגדה שאומרת ד זרע פשתן היה (ד"א מפרי מאיזה שבא לידו לא טוב ולא מובחר): (ד) וישע. ויפן. וכן ואל מנחתו לא שעה לא פנה וכן ואל ישעו (נ"ל ולא ישעה, ישעיה יז ח) אל יפנו. וכן (איוב יד) שעה מעליו פנה מעליו:

שפתי חכמים

וסגבינה וכלמר דקות מותר מ"ס היה עוסק במלאכת זו: ק דקשה לרש"י דהיה לו לכתוב מראשית פרי האדמה כמו שכתוב אצל הבל מבכורות צאנו ומחלביהן: ר דקשה למה כתיב מפרי

פירוש ע"ט

די ערד איז פאר שאלטין גווארין דרום הט ער זיך אפ געשייט פון איר ארבייט דאס הייסט ער הט ניט געוואלט ארבעטין דיא ערד. וקין היה עובד אדמה אונ קין איז געוועזן איין עובד אדמה דס הייסט ער הט גיאקירט אונ גזייעט: (ג) ויהי מקץ ימים אונ עס איז געוועזן אין סוף פון עטליכי טעג ויבא קין מפרי האדמה מנחה לה' האט קין געבראכט פון דר פרוכטן פון דער ערד א מנחה צו גאט. רש"י שרייבט ער הט געבראכט פון דעם ערגסטין אונ אטייל זאגין ער הט געבראכט זאמן פון פלאקס: (ד) והבל הביא גם הוא אונ הבל האט אויך געבראכט מבכורות צאנו פון די ערשטי פון דיא שאף דס הייסט פון דיא וואס זענין צום ערשטין געבארין געווארן ומחלביהן אונ פון די פעטסטי וישע ה' אל הבל ואל מנחתו אונ גאט האט זיך גקערט צו הבל אונ צו זיין מנחה בלומר זיין מנחה איז אן גנומן געווארין פר גאט וויל ער האט געבראכט מיט זיין פולין הארצין אונ פון דיא בעסטי שאף, רש"י שרייבט עס איז ארונטר גיפאלין א פייער פון דעם הימל אונ עס האט פאר ברענט די מנחה: (ה) ואל קין ואל מנחתו לא שעה אונ צו קין אונ צו זיין מנחה האט ער זיך ניט גיקערט ווייל ער האט ניט געבראכט מיט זיין פולין הארץ וואריום ער האט דאך געבראכט פון דעם ערגסטין ויחר לקין מאד אונ עס האט זייער גיריסט צו קין דאס הייסט עס האט אים פאר דראסין ויפלו פניו אונ עס איז איין גפאלין זיין פנים בלומר דאס פנים איז אים פאר געדערט געווארין: (ו) ויאמר ה' אל קין אונ גאט האט גזאגט

משלי ישראל

האט גאט גזאגט צום נחש עס מעג שוין זיין וויא עס איז אזו דוא האסט שוין אביין גיווארפין דיין גיפט אין אדמן דארף ער זיך שוין אליין ארבייטן כדי ער זאל נים קענין זינדיגן דארף מען זיך שוין דיין באדינן נים האבין דרום (ארור אתה) זאלסטו זיין פאר שאלטין על גחונך תלך) זאלסטו גיין אויף דיין בויך האט שוין דר נחש קיין שום טענה נים גיהאט:

נאך איין משל האט דר דובנר מגיד גזאגט אויף דעם פריעדיגן מאמר איינער האט גיהאט אבגלייבן משרת נאר ער האט גיהאט איין חבע פיל צו שלאפין אונ עס איז אים גוועזן שווער צוא דר וועקין אונ. אז מען האט אים שוין אויף גוועקט פלעגט ער ארום גיין פר שלאפין האט דר בעל הבית זיך מיישב גוועזן אז ער האט אים אויף גיוועקט האט ער אים גגעבין שווערי ארבייט כדי ער זאל זיך צו שלאגין דעם שלאף פלעגט זיין די ערשטי ארבייט אלי פאר טאג האט ער אים גיהייסין אן צינדין אליכט פלעגט דר משרת זיך מיטשין מיט דעם פייער ניצייג אוף צו שלאגין פייער אונ דר בעל הבית פלעגט אים

ז הֲלוֹא אִם־תֵּיטִיב שְׂאֵת וְאִם לֹא תֵיטִיב לַפֶּתַח חַטָּאת רֹבֵץ וְאֵלֶיךָ תְּשׁוּקָתוֹ וְאַתָּה תִּמְשָׁל־בּוֹ׃
ח וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל־הֶבֶל אָחִיו וַיְהִי בִּהְיוֹתָם בַּשָּׂדֶה וַיָּקָם קַיִן אֶל־הֶבֶל אָחִיו וַיַּהַרְגֵהוּ׃
ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־קַיִן אֵי הֶבֶל אָחִיךָ וַיֹּאמֶר לֹא יָדַעְתִּי

אִתְכְּבִישׁוּ אַפָּךְ: ז הֲלָא אִם תֵּיטִיב עוֹבָדָךְ יִשְׁתְּבֵק לָךְ וְאִם לָא תֵיטִיב עוֹבָדָךְ לְיוֹם דִּינָא חֶטְאָךְ נְטִיר וְעָתִיד לְאִתְפְּרָעָא מִנָּךְ אִם לָא תְתוּב וְאִם תְּתוּב יִשְׁתְּבֵק לָךְ: ח וַאֲמַר קַיִן לְהֶבֶל אֲחוּהִי וַהֲוָה בְּמֶהֱוֵיהוֹן בְּחַקְלָא וְקָם קַיִן בְּהֶבֶל אֲחוּהִי וְקַטְלֵהּ: ט וַאֲמַר יְיָ לְקַיִן

ת״א הלא אם תיטיב סא יוכא גב קידושין ל. לפתח חטאת יוכא כ קידושין ל סנהדרין לא נדה ל: השמר

בעל הטורים

(ז) תשוקתו . ב׳ במסורה הכא ואידך אני לדודי ועלי תשוקתו וסוף שלמו״ל כ׳

שפתי חכמים

האדמה היה לו לכתוב מן האדמה או מפרי העץ אלא בשביל פרי מדבר בשוה שמו אדמה שאין גזעו מחליף דאמרינן בגמרא שאין גזעו מחליף ונקרא אדמה ושבתן נמי אין גזעו מחליף ונקרא ג״כ עץ שנאמר ותטמנם בפשתי העץ לכך אמר מפרי האדמה שהוא פרי כמו מן העץ והוא אדמה שאינו עץ־הא כילד אלא זה זרע הפשתן שהוא אדמה ועץ מהרש״ל: ש כלו׳ כמה ידע שפנה אליו ומפרש ירדה אש כו׳: ת דקשה לרש״י האי לפתח דהא לגבי דינא דגיהנם אין שייך פתח וע״ז תירץ לפתח קברך דהיינו לאחר חיבוט הקבר: א ק״ל שלא מפרש בקרא מה היה האמירה אלא ש״מ נכנס וכו׳. בב״ר מפרש לפי שקין עובד אדמה היה והבל היה רועה צאן והיה קין אומר שהאדמה שלו וא״כ לא היה להבל מקום בכל העולם ולא הניחו לרעות צאנו ועי״ב באו לידי ריב: ב וקא דלא פירש״י כי לעיל גבי אדם יש לומר דגבי אדם לא שייך לומר אולי יאמר העלאתי דהא בכך התודה בזה שבזה נהגא. עוד יש לומר דאדם

רש״י

וישע . ירדה אש ולהכה מנחתו: (ז) הלא אם תיטיב . כתרגומו פירושו: לפתח חטאת רובץ . לפתח קברך ת חטאך שמור: ואליך תשוקתו . של חטאת הוא יצר הרע תמיד שוקק ומתאוה להכשילך: ואתה תמשל בו . אם תרצה תתגבר עליו: (ח) ויאמר קין . נכנס עמו בדברי ריב ומצה א להתעולל עליו להרגו . ויש בזה מדרשי אגדה אך זה יישובו של מקרא: (ט) אי הבל אחיך . להכנס עמו בדברי נחת אולי ישיב ב ויאמר אני הרגתיו וחטאתי לך:

משלי ישראל

איש צו ווארפן דאס פייער גיצייג יעדעס שטיקיל אין איין אנדער ווינקיל כדי דר משרת זאל דארפן זוכען און דר פינצטער יעדער שטיקיל פייער גיצייג דר וויל ... זיך צו שלאגין מיט שלאק אמאל האט איינער ניבראכט אמן כלי אז מען האט דיא כלי אביסיל אקוועטשט גיטאן און ארום פון איר פייער האבין פיל מענטשין גיראלט קויפן דיא כלי אונ דר בעל הבית האט דם משרת מיט דר כלי נים אריין גילאזט צו זיך אין שטוב כדי דר משרת זאל דאס נים זעהן ווארום ער דארף זיך מיטשין

פירוש ע״ט

צו קין למה חרה לך ווארום גרימט דאס צו דיר כלומר וואס זאל דיך פאר דריסין ולמה נפלו פניך אונ ווארום זאל איין פאלין דיין פנים: (ז) הלוא פאר וואר אם תיטיב אז דוא וועסט באגיטיגן שאת וועל איך דיר פאר טראגין כלומר אז דו וועסט תשובה טאן וועל איך דיר מוחל זיין ואם לא תיטיב אונ אז דו וועסט ניט באגיטיגן כלומר אז דוא וועסט ניט טאן קיין תשובה לפתח צו דער טיר חטאת רובץ טוט הוערן דיין זינד כלומר דיין זינד טוט ווארטן צו דער טיר פון דעם גיהנם הייסט אז דו וועסט שטארבין דענץ מאל וועט מען דיך משפטן אויף דייני זינד ואליך אונ צו דיר תשוקתו איז זיין גלוסטונג כלומר דער יצר הרע גלוסט תמיד צו דיר ער זאל דיך אן רייצן צו עבירות ואתה תמשל בו אונ דו קענסט גוועלטיגין אין אים כלומר אז דו וועסט וועלן קענסטו דיך אויף אים מתגבר זיין אונ זאלסט אים ניט פאלגן: (ח) ויאמר קין אל הבל אחיו אונ קין הט גזאגט צו זיין ברודר הבל. רש״י שרייבט ער הט זיך בגיוון מיט אים אן גהובן צו קריגן אונ צו זוכן זיך איין עלילה ער זאל אים הרגינן ויהי אונ עם איז גיוועזן בהיותם בשדה אז זיי זענן גיוועזן אין פעלד ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגהו איז קין אויף גישטאנען אויף זיין ברודר הבל אונ הט אים גהרגת: (ט) ויאמר

השמר אחי אנכי: י ויאמר מה
עשית קול דמי אחיך צעקים אלי
מן־האדמה: יא ועתה ארור אתה
מן־האדמה אשר פצתה את־
פיה לקחת את־דמי אחיך מידך:

כי

לקין אן הבל אחוך
ואמר לא ידענא הנטר
אחי אנא: י ואמר מה
עבדתא קל דם זרעין
דעתידין למפק מן אחוך
קבילין קדמי מן ארעא:
יא וכען ליט את מן
ארעא דפתחת ית פומה

וקבילת

ת״א קול דמי סנהדרין לז.

בעל הטורים

תשוקתו. כן תשוקתן של רשעים לעבירה שנאמר ואליך תשוקתו ותשוקתו של הקב״ה על ישראל שנאמר אני לדודי ודודי לי ועלי תשוקתו: (י) צועקים. ב׳ במס׳ הכא ואידך אל כן הם צועקים וגו׳ ופרש״י שהם מנעד. שנאמרו והיה בוהו שיעקות של ישראל

רש״י

לא ידעתי. נעשה כגונב ה דעת העליונה: השמר אחי. לשון תימה הוא וכן כל ה״א הנקודה בחטף פת״ח: (י) דמי אחיך. דמו ודם זרעותיו. ד״א שעשה בו פצעים הרבה ו שלא היה יודע מהיכן נפשו יוצאה (סנהדרין לז): (יא) מן האדמה. יותר ממה שנתקללה היא כבר ז בעונה וגם בזו הוסיפה ח לחטוא: אשר פצתה את פיה לקחת את דמי אחיך וגו׳. והנני מוסיף לה קללה אליך לא תוסף תת כחה (ב״ר)

שפתי חכמים

לדיק גמור היה שסוא היה יודע כפיו של הקב״ה וכודאי יודע על חטאו מה שאין כן קין מ״ש היה לריך ליכנס עמו בדברים כדי שישוב וכו׳ מהרש״ל: ה שחושב שאין הכל לפני לפניו דהא״כ לא היה מכחישו: ו (סנהדרין דף לז) ומסיים שם עד שהגיע לצוארו: ז פי׳ בעון שהוציאה עץ פרי וכשנתקלל אדם נפקדה גם היא על עונה אבל לא עון זה שפתחה את פיה שעדיין לא נתקללה על עון זה ואיך יאמר ארור אתה יותר מקללת האדמה: ח (נח״י) נראה דס״ל לפרש דלשון פלתה היינו פתיחה יתירה ונזו החטא וכמ״ש בתוספות (סנהדרין לז)

משלי ישראל

מיטשין מיט דם פייער מאכין כדי ער זאל זיך צוא שלאגין דם שלאף. דר נמשל איז גאט האט גזאגט צום נחש איך וויל ניט דוא זאלסט באדינין דם מענטש זאלסט פר אים ארבטין ער דארף אליין טאן זיין ארבייט כדי ער זאל ניט קענין זינדיגין ווארום דיא ארבייט ווערט אוועק שלאגין דיא תאוה פון צו זינדיגין, איבר דם (על גחונך תלך) זאלסטו גיין אויף דיין בויך:
(ולאדם אמר כי שמעת לקול אשתך כו׳) אדמן האט גאט גיזאגט ווייל דוא האסט צו גיהערט דיין ווייב אונ האסט גגעסין פון דם עץ הדעת (ארורה האדמה בעבורך) פאר שאלטין זאל זיין דיא ערד דורך דיר ביז דו וועסט דיך אום קערין צו דער ערד ווארום דוא ביסט פון איר גנומן גווארין. אין מדרש שטייט גאט האט גזאגט צוא אדם דר נייפיל ערד וואס דוא ביסט פון איר בשאפין גווארין איז דען נים קיין גזילה בייא דיר ווארום איידר אדם האט גזינדיגט האט אלדינג פון דר ערד אליין גוואקסין מען האט זיא נים גדארפט באארבטין אבר נאך דם או אדם האט גזינדיגט האט גאט פאר שאלטין

פירוש ע״ט

אל קין האט גאט גזאגט צו קין אי הבל אחיך וואו איז דיין ברודר הבל. רש״י שרייבט הקב״ה הט דאך גיוואסט וואו הבל איז נאר גאט ב״ה הט מיט אים אן גהובן צו רייידן גוטי רייד טאמר וועט ער תשובה טאן אונ וועט אים זאגן יוא איך האב אים גהרגית אונ איך האב גזינדיגט צו דיר איך בעט דיך זיי מיר מוחל ויאמר האט קין גזאגט לא ידעתי איך ווייס ניט וואו ער איז השומר אחי אנכי בין איך דען דער היטר פון מיין ברודר. רש״י שרייבט קין איז גווארין גלייך ווי ער האט גגנבית דיא דעה פון דעם אייבערשטן כלומר ער הט גטראכט אז הקב״ה ווייסט ניט וואס טוט זיך אויף דער וועלט ווארום ער זאל ניט אזוי טראכטין וואלט ער דאך ניט גלייקינט: (י) ויאמר הט גאט גזאגט מה עשית וואס האסטו גטאן קול דמי אחיך דם קול פון דיין ברודרס בלוט צועקים אלי מן האדמה שרייעט צו מיר פון דער ערד. רש״י שרייבט דרום שטייט דמי לשון רבים כלומר זיין בלוט אונ דם בלוט פון זייני קינדער דאס הייסט עס וועט שוין פון אים קין קינדער גיט ארום שכן אדר ער האט אים אויף פיל ערטער גישלאגין אונ האט בלוט גילאזט ווארום ער האט ניט גיוואסט וויא ארום ער זאל אים הרגנן דרום שטייט דמי לשון רבים מחמת ער הט אים פון פיל ערטער בלוט גלאזט: (יא) ועתה אונ אצונד ארור אתה מן האדמה זאלסטו זיין פאר שאלטן פון דער ערד כלומר מיין אידער דיא ערד איז פון לאנג פר שאלטין גיווארין פר איר זינד וואס ז״א

יב כִּי תַעֲבֹד אֶת־הָאֲדָמָה לֹא־תֹסֵף
תֵּת־כֹּחָהּ לָךְ נָע וָנָד תִּהְיֶה בָאָרֶץ׃
יג וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל־יְהוָה גָּדוֹל עֲוֺנִי
מִנְּשֹׂא׃ יד הֵן גֵּרַשְׁתָּ אֹתִי הַיּוֹם מֵעַל
פְּנֵי הָאֲדָמָה וּמִפָּנֶיךָ אֶסָּתֵר וְהָיִיתִי
נָע וָנָד בָּאָרֶץ וְהָיָה כָל־מֹצְאִי
יַהַרְגֵנִי

וְקַבִּילַת יָת דְּמָא דַּאֲחוּךְ מִן יְדָךְ׃ יב אֲרֵי תִפְלַח בְּאַרְעָא לָא תוֹסֵיף לְמִתַּן חֵילַהּ לָךְ מְטַלְטַל וְגָלֵי תְּהֵי בְּאַרְעָא׃ יג וַאֲמַר קַיִן קֳדָם יְיָ סַגִּי חוֹבִי מִלְּמִשְׁבָּק׃ יד הָא תָרֵיכְתָּא יָתִי יוֹמָא דֵין מֵעַל אַפֵּי אַרְעָא וּמִן קֳדָמָךְ לֵית אֶפְשַׁר לְאִטַּמָּרָא

ת"א גדול עוני סנהדרין קא פירובין סו. ופייט: גם סנהדרין לו. והיה כל נדרים פא.

בעל הטורים

ודומן בדמם ונח קול דמי אחיך צועקים: (ד) מולאי. ב' במס' סנה והידך כי מולאי מלא חיים וזה שאמ"ל למיימינים כה סמא

שפתי חכמים

שאין ריסופן ניכר כלל: ט ומסר ס"א כתומס כי לא יתכן בניתותה וסי' מנסות על עלמו פי' שחטא חטא גדול שאין ראוי גסליתה דא"כ היה מגדיל כחטא על עלמו והיך יאמר כן נרבת

רש"י

סכל דבור אחד ממן האדמה ע"כ): (יב) נע ונד. אין לך רשות לדור במקום אחד: (יג) גדול עוני מנשוא. בתמיה ט אתה סוען עליונים ותחתונים

פירוש ע"ט

האט גזינדיגט מיט דיא ביימר אשר פצתה את פיה אונ וייל זיא האט נאך גמערט צו זינדיגן מיט דעם וואס זיא האט געפינגט איר מויל לקחת את דמי אחיך צו נעמן דס בלוט פון דיין ברודר מידך פון דיין האנט בין איך איר מוסיף אקללה אז זי זאל צו דיר ניט געבן איר כח אזו ווי וויטר שטייט: (יב) כי תעבוד את האדמה אז דו וועסט ארבטן די ערד לא תוסף תת כוחה לך זאל זי ניט מערן געבן איר קראפט צו דיר נע ונד פר וואגילט אונ פר טריבן זאלסטו זיין אוף דער ערד כלומר דו טארסט ניט וואוגן אוף איין ארט: (יג) ויאמר קין אל יי האט קין גזאגט צו גאט גדול עוני מנשוא איז דען גרוס מיין זינד צו פר טראגן דו טראגסט דאך די אייבערשטי בשעפניש אונ מיין זינד זאלסטו דען ניט קאנן פר טראגן כלומר איז דען מיין זינד אזו גרוס אז עס איז ניט מיגליך דו זאלסט מיר מוחל זיין: (יד) הן גרשת אותי היום מעל פני האדמה דו פר טרייבסט מיך הייגט פון פאר דעם לאנד ומפניך אסתר אונ פון פר דיר קען איך מיך דען פר בארגן והייתי נע ונד בארץ אונ אז איך וועל זיין נע ונד אין לאנד והיה אונ עס וועט זיין כל מוצאי יהרגני וועד עס וועט מיך געפינן וועט מיך הארגנן: (טו) ויאמר לו יי אונ גאט האט צו אים גזאגט לכן דרום כל הורג קין דער

משלי ישראל

שאלטין דיא ערד אז דר מענטש זאל זיא בארבטן זאל אוך פון איר ניט וואקסן אזעלכי גוטי פרוכט וויא פריר פרי זיך. מענטש זאל דארפין ארבטין וועט ער ניט זינדיגן. פס איז א משל ביא איין עושר איז גבורין גיווארין אזבר האט ער בדארפט האבין איין זייגערין האט זיך מזדמן גווען איין ארומי אשה וועם זיא גיים בעטין אנדבה איז זיא אריין גגאנגן צו דם עושר האט ער דר קענט אז זיא איז איין זייגערין פרעגט דר עושר דיא אשה וועסטו מיר זייגן מיין קינד דיא גאנצי צייט וואס ער דארף זייגן ענפערט זיא אז דו וועסט מיר געבין שכירות וועל איך זייגין זאגט איר דר עושר מיט צוגה ווי אזו קענסטו פאר לאנגן פון מיר שכירות ווה נאר וויפיל האסטו הייגט גמאכט האסטו דען אפילו אן צו עסין זיך זאט מיט דם שטיקיל ברוט אונ ביא מיר וועסטו זיצין מיט מיר ביא איין טיש וואס איך וועל עסין וועסטו אויך עסין אונ וועסט האבין איין גוטין אפ רוא צום שלאפין נאר איך וועל דיך אנדערש ניט צו נעמין סיידין דוא וועסט מיך איבר בעטין אונ וועסט מיר צו צאלין זאגט דיא צו אים האסט רעכט נאר וואס קען איך דיר געבין אז איך האב קיין געלד נישט זאגט ער גיב מיר אמשכון האט זיא אים גגעבין אירי בגדי שבת פאר אמשכון האט זיא גנומן פאר איינגערין אין אצים ארום איז דאס קינד קראנק גווארין האט דר עושר גרופין איין דאקטר האט דר דאקטר גזאגט אז דיא מילך פון דר זייגערין איז צוא פעט שאט דעם קינד נאר מען זאל איר אייף הערין צו געבין פעטי זאכין צו עסין היינו פלייש. פוטר. מילך. ויין. ווען דיא מילך מאגירר ווערין וועט שוין דם קינד ניט שאטין אונ עס וועט ווערין גזונד האט דר עושר אזו גיטאן דערנאך מאל האט דיא זייגערין אן גהויבין

יהרגני: טו ויאמר לו יהוה לכן כל הרג קין שבעתים יקם וישם יהוה לקין אות לבלתי הכות־אתו כל מצאו: טז ויצא קין מלפני יהוה וישב בארץ

ת״א ויצא קין סנהדרין ט.

אונקלוס

לאטמרא ואהי מטלטל וגלי בארעא ויהי כל דישכחנני יקטלינני: טו ואמר לה יי לכן כל קטיל קין לשבעא דרין יתפרע מנה ושוי יי לקין אתא בדיל דלא למקטל יתה כל דישכחנה: טז ונפק קין מן קדם יי ויתיב בארעא גלי וממדי

רש״י

י ועוני א״א לך למעין (כ״כ): (טו) לכן כל הורג קין. זה א׳ מן המקראות שקלרו דבריהם ורמזו ב ולא פירשו לכן כל הורג קין לשון גערה כה יעשה לו כך וכך עונשו ולא פירש עונשו: שבעתים יוקם. איני רוצה להנקם מקין עכשיו לסוף שבעה דורות אני נוקם נקמתי ממנו שיעמוד למך מבני בניו ויהרגהו וסוף המקרא שאמר שבעתים יוקם והוא נקמת הבל ל מקין למדנו שתחלת מקרא לשון גערה הוא שלא תהא בריה מזיקתו וכיוצא בו (ש״ב ה) ויאמר דוד כל מכה יבוסי ויגע בצנור ולא פירש מה יעשה לו אבל דבר הכתוב ברמז מ כל מכה יבוסי ויגע בצנור ויקרב אל השער ויכבשנו ואת העורים נ וגו׳ וגם אותם יכה על אשר אמרו העור והפסח לא יבא אל תוך הבית המכה את אלו אני אעשנו ראש ושר כאן קצר דבריו ובדה״א (יא ו) פירש יהי׳ לראש ולשר: וישם ה׳ לקין אות. חקק לו אות משמו ס במצחו. (ס״א ד״א כל מוצאי יהרגני הבהמות והחיות אבל בני אדם עדיין לא היו שיירא מהם רק אביו ואמו ומהם לא היה ירא שיהרגוהו אלא אמר עד עכשיו היה פחדי על כל החיות כמ״ש. ומוראכם וכו׳ ועכשיו בשביל עון זה לא יראו ממני החיות ויהרגוני מיד ויפס ה׳ לקין אות החזיר מוראו על הכל: (טז) ויצא קין. יצא בהכנעה ע כגונב דעת העליונה: בארץ

שפתי חכמים

אותי הרי כורה על חטאו והאי לנו: י (אדם להכין נפש מסרס״ג) ע״ד כי עמך הסליחה למען תורא ר״ל מאחר שעמך הסליחה ואין אצלך שום העדר ומונע למען זה תורא אבל מלך בשר ודם אין בידו למחול רק כפי דת נימוסו סוכרה לעשות אז מיד כשמטא יתשוב כאשר אבדתי אבדתי וירוכף להשות וכך אמר קין אתה טוען וכו׳ והכל ברשותך ואין מי מוחה בידך ועוני אי אתה יכול לטעון תגרוס לומר א״ו שהעדר שהליחה מחמת שהוא נגד נימוס ואין הסליחה בידך: ב דהל״ל אעשה לו כך וכך: ל אין פירושו על הורג קין שבעתים יוקם דהא למך הרג את קין ולא נעשה בו נקמה שיהרג לאחר שבעתים אלא התחלת המקרא לכן כל הורג קין לשון גערה הוא ושבעתים יוקם קאי אקין ר״ל כי לא יקבל הבל נקמתו מקין אלא עד ז׳ דורות וכמו שמוכיח סוף המקרא שבעתים יוקם קאי אקין ולא אהורג את קין. ועי״ל דא״כ איך פי׳ כל הורג קין יוקם שבעתים א״כ היה ק׳ למה יוקם שבעתים יותר משאר רוצחים אלא ע״כ מלת שבעתים יוקם הוא ענין בפ״ע שהקב״ה יוקם מקין עד ז׳ דורות וע״כ זה אחד מן המקראות שקצרו וכו׳: מ ר״ל דכאן דבר הכתוב ברמז ובמקום אחר מפרש בהדיא כל מכה וכו׳: נ ועורים ופסחים צלמי עכו״ם היו ופסח נגד יעקב ועור נגד יצחק והיה כתוב עליהן את השבועה שנשבע אברהם לאבימלך שלא יעשה עמו מלחמה וכן אבימלך לו אבל בימי דוד כבר בטלה השבועה: ס פי׳ אות משמו של קין וכו׳ (אות הי״ו רמז בו תהיה) כלומר שלא יהרגנו אי נמי אות אחת משמו של הקב״ה ונות. אום כ״א רמז על כל הורג קין. (מהרש״ל): ע הוכחתו מלשון ויגא

משלי ישראל

צו מאנין איד משכון זיא האט געזאגט צום בעל הבית אז איך האב נאר בייא דיר אפגעקעקן שטיקל ברויט און די אלע ארומע לייט פאר וואס זאל ליגן בייא דיר מיין משכון. דער נמשל איז גאט האט געזאגט צוא אדם דער גייפיל ערד וואס דוא ביסט פון אים בשאפן געווארן איז בייא דיר וויא גזילה ווארום זיא איז דורך דיר פר שאלטן געווארן עס זאל פון איר נים וואקסן קיין גוטע פרוכט כדי דוא זאלסט נים זינדיגן זאלסטו איר אפ געבין דם גייפיל ערד דאס זאגט דר פסוק (עד שובך אל האדמה) דר גייפיל ערד איז בייא דיר גזילה בידרין דוא וועסט זיך אום קערין צוריק צו דר ערד (כי ממנה לקחת) ווארום דיין גייפיל ערד איז פון איר גנומן געווארן אז פון דיר האט די ערד קיין טובה נים געהאט די איז נאך דורך דיר פאר שאלטן געווארן דארפסטו איר אפ געבין דעם גייפיל ערד וואס בייא דיר איז:

פירוש ע״ם

וום וועט הרגנן קין כלומר גאט האט אן געזאגט עס זאל זיך קיינר נית דר וועגן צו הרגנן קין ווארום ווער עס וועט אים הרגנן וועט ער האבן איין גרויסן עונש שבעתים יקם איך וויל מיך אצונד נית נוקם זיין פון קין צום סוף פון זיבן דורות וועל איך מיך ערשט נוקם זיין פון אים היינו עס וועט אויף שטיין איינר פון זיינע אייניקליך וום זיין נאמן וועט זיין למך אונ וועט אים הרגנן וישם יי לקין אות אונ גאט הט געטאן צו קין אצייכן לבלתי הכות אותו מען זאל אים נית הרגנן כל מוצאו ווער עס וועט אים געפינן. רש״י שרייבט גאט הט אים אוס געקריצט אויף זיין שטערן איין אות פון זיין נאמן עס זאל זיין אצייכן אים קיינר נית צו הרגנן: (טז) ויצא קין מלפני יי איז קין ארוס געגאנגן פון צו פר גאט בישב אונ ער איז געזעסן

בְּאֶרֶץ־נוֹד קִדְמַת־עֵדֶן׃ יז וַיֵּדַע קַיִן
אֶת־אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֶד אֶת־חֲנוֹךְ
וַיְהִי בֹּנֶה עִיר וַיִּקְרָא שֵׁם הָעִיר
כְּשֵׁם בְּנוֹ חֲנוֹךְ׃ יח וַיִּוָּלֵד לַחֲנוֹךְ אֶת־
עִירָד וְעִירָד יָלַד אֶת־מְחוּיָאֵל
וּמְחִיָּיאֵל יָלַד אֶת־מְתוּשָׁאֵל
וּמְתוּשָׁאֵל יָלַד אֶת־לָמֶךְ׃ חמישי
יט וַיִּקַּח־לוֹ לֶמֶךְ שְׁתֵּי נָשִׁים שֵׁם
הָאַחַת עָדָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית צִלָּה׃

ותלד

וּמְטַּלְטַל דַּהֲוָה עֲבִידָא עֲלוֹהִי מִלְּקַדְמִין דְּגִינְּתָא דְעֵדֶן׃ יז וִידַע קַיִן יָת אִתְּתֵיהּ וְעַדִּיאַת וִילֵידַת יָת חֲנוֹךְ וַהֲוָה בָּנֵי קַרְתָּא וּקְרָא שְׁמָא דְּקַרְתָּא כְּשׁוּם בְּרֵיהּ חֲנוֹךְ׃ יח וְאִתְיְלִיד לַחֲנוֹךְ יָת עִירָד וְעִירָד אוֹלִיד יָת מְחוּיָאֵל וּמְחִיָּיאֵל אוֹלִיד יָת מְתוּשָׁאֵל וּמְתוּשָׁאֵל אוֹלִיד יָת לָמֶךְ׃ יט וּנְסִיב לֵהּ לֶמֶךְ תַּרְתֵּין נְשִׁין

שׁוּם

בעל הטורים

דחי לשמאלים בה שמא דמותא והוא והיה כל מוצאי יהרגני : (יח) הנה כשמים. עיר"ד בגימ' חנוך ועכד"י בגי' מטטרון שלקח הקב"ה אחד מאותן של קודם דור המבול וא' של אחר דור המבול דהיינו חנוך ופנחס ונעלם לשמים בימיו וכמו כחנוך שהיה דור

שפתי חכמים

דהיה לו לכתוב וילך דלשון וינחם לא שייך אלא כמו בינה מדבר המוקף אבל הכא כתיב מלפני ה' דלא שייך דבר המוקף היה כי מלא כל הארץ כבודו : פ דאל"כ למה היו המלאכים במזרח ולא ברוח אחרת : צ ופי' הד"א לבד לא יכול להיות דא"כ למה אמר קדמת לכן צריכים אנו ג"כ לפשט הראשון כי שם גלה אביו ופי' הראשון לבד אינו יכול להיות דא"כ למה נאמר בארץ נוד היה לו לומר במדינה (מהרש"ל) : ק כלומר דבא לפרש דוויהי בונה עיר קאי על קין ולא על חנוך הסמוך לו דאם לא כן מאי כשם בנו חנוך : ר אלא כן היה לו לכתוב ומתושאל ילד את למך ולמך ילד את יובל למה לי למכתב ויקח

רש"י

נוד . בארץ שכל הגולים נדים שם : קדמת עדן . שם גלה אביו כשגורש מגן עדן שנאמר וישכן מקדם לג"ע וגו' לשמור את שמירת דרך מבוא הגן שהיה ללמוד שהיה אדם שם פ ומצינו רוח מזרחית קולטת בכל מקום את הרוצחים שנאמר (דברים ד) אז יבדיל משה וגו' מזרחה שמש. ד"א בארץ נוד כ"מ שהולך היתה הארץ מזדעזעת תחתיו צ והבריות אומרים סורו מעליו זהו שהרג את אחיו : (יז) ויהי . קין בונה עיר ק ויקרא שם העיר לזכר בנו חנוך : (יח) ועירד ילד . יש מקום שהוא אומר בזכר הוליד ויש מקום שהוא אומר ילד שהלידה משמשת שתי לשונות לידת האשה ינישטר"א בלעז וזריעת תולדות האיש אינגינדר"ר בלעז כשהוא אומר הוליד בלשון הפעיל מדבר בלידת האשה פלוני הוליד את אשתו בן או בת וכשהוא אומר ילד מדבר בזריעת האיש והוא בלעז אינגינדרי"ר : (יט) ויקח לו למך . לא היה לו לפרש כל זה אלא ר למדנו מסוף הענין שקיים הקב"ה הבטחתו שאמר שבעתים יוקם קין ועמד למך לאחר שהוליד בנים ועשה דור רביעי והרג את קין זהו שאמר כי איש הרגתי לפצעי וגו' : שתי

פירוש ע"ט

בְּאֶרֶץ אִין לַאנְד נוֹד קִדְמַת עֵדֶן אִין מִזְרַח זַייט פוּן דֶעם עֵדֶן . רש"י שְׁרַייבְּט נוֹד אִיז טַייטְשׁ פַר וָואגִילְט כְּלוֹמַר עֶר אִיז גֶועזְן אִין דֶעם לַאנְד וָוס אִיז אָן גִבְּרַייט אַז אַלֶע וָוס וֶוערְן פַר טְרִיבְּן זָאלְן אַהִין פַאר וָואגִילְט וֶוערְן (מזרחי) אָדֶר נוֹד אִיז לְשׁוֹן צִיטֶערְן כְּלוֹמַר וִוי הִין עֶר אִיז גִגַאנְגֶן הָט דִי עֶרְד אוּנְטֶער אִים גִצִיטֶרְט אוּנ אַלֶע לַייט הָאבְּן גִזָאגְט טְרֶעט אָפּ פוּן אִים דָס אִיז דֶער וָוס עֶר הָט גִהַרְגִית זַיין אַייגִינֶם בְּרוּדֶר : (יז) וַיֵּדַע קַיִן אֶת אִשְׁתּוֹ אוּנ קַיִן הָט זִיךְ בַּהֶעפְט מִיט זַיין וַוייבּ וַתַּהַר אוּנ זִיא אִיז וָוארְן טְרָאגְן וַתֵּלֶד אֶת חֲנוֹךְ אוּנ זִי הָט גִיוָוגְן חֲנוֹךְ וַיְהִי בּוֹנֶה עִיר אוּנ קַיִן הָאט גִבּוֹיעְט אַשְׁטָאט וַיִּקְרָא שֵׁם הָעִיר אוּנ הָט אָן גִרוּפְן דֶעם נָאמֶן פוּן דֶער שְׁטָאט כְּשֵׁם בְּנוֹ אַזוֹ וִוי דֶער נָאמֶן פוּן זַיין זוּן חֲנוֹךְ : (יח) וַיִּוָּלֵד לַחֲנוֹךְ אוּנ עֶס אִיז גִבָארְן גִוָוארִין צוּ חֲנוֹךְ עִירָד אוּנ עִירָד הָט גִיוָוגְן מְחוּיָאֵל אוּנ מְחִיָּיאֵל הָט גִיוָוגְן מְתוּשָׁאֵל אוּנ מְתוּשָׁאֵל הָט גִיוָוגְן לָמֶךְ : (יט) וַיִּקַּח לוֹ לֶמֶךְ אוּנ לָמֶךְ הָט צוּ זִיךְ גִנוּמֶן שְׁתֵּי נָשִׁים צְוַוייא וַוייבֶּר שֵׁם הָאַחַת דֶער נָאמֶן פוּן אַיין וַוייבּ אִיז גִוֶועזְן עָדָה

כ וַתֵּלֶד עָדָה אֶת־יָבָל הוּא הָיָה
אֲבִי יֹשֵׁב אֹהֶל וּמִקְנֶה׃ כא וְשֵׁם
אָחִיו יוּבָל הוּא הָיָה אֲבִי כָּל־תֹּפֵשׂ
כִּנּוֹר וְעוּגָב׃ כב וְצִלָּה גַם־הִוא יָלְדָה
אֶת־תּוּבַל קַיִן לֹטֵשׁ כָּל־חֹרֵשׁ
נְחֹשֶׁת וּבַרְזֶל וַאֲחוֹת תּוּבַל־קַיִן
נַעֲמָה׃ כג וַיֹּאמֶר לֶמֶךְ לְנָשָׁיו עָדָה
וְצִלָּה שְׁמַעַן קוֹלִי נְשֵׁי לֶמֶךְ הַאְזֵנָּה
אמרתי

ת"א ויאמר למך סנהדרין לח.

שׁוּם חַד עָדָה וְשׁוּם
תִּנְיֵתָא צִלָּה׃ כ וִילֵידַת
עָדָה יָת יָבָל הוּא הֲוָה
רַבְּהוֹן כָּל דְּיָתְבֵי
מַשְׁכְּנִין וּמָרֵי בְעִיר׃
כא וְשׁוּם אֲחוּהִי יוּבָל
הוּא הֲוָה רַבְּהוֹן דְּכָל
דִּמְנַגֵּן עַל פּוּם נִבְלָא
יָדְעֵי זְמַר כִּנּוֹרָא
וְאַבּוּבָא׃ כב וְצִלָּה אַף
הִיא יְלֵידַת יָת תּוּבַל קַיִן
רַבְּהוֹן דְּכָל יָדְעֵי עֲבִידַת
נְחָשָׁא וּפַרְזְלָא וַאֲחָתֵהּ
דְּתוּבַל קַיִן נַעֲמָה׃
כג וַאֲמַר לֶמֶךְ לִנְשׁוֹהִי עָדָה וְצִלָּה שְׁמַעַן קָלִי נְשֵׁי לֶמֶךְ אֲצִיתָא לְמֵימְרִי   לא

רש"י

נשים. ב"ר כך היה דרכן של דור המבול אחת לפריה ורביה ואחת לתשמיש זו שהיא לתשמיש משקה כוס של עקרין (סא"א) כדי שתעקר ומקושטת ככלה ומאכילה מעדנים וחברתה נזופה ואבלה כאלמנה וזהו שפי' איוב (כד כא) רועה עקרה לא תלד ואלמנה לא ייטיב כמו שמפורש באגדת חלק: עדה. היא של פריה ורביה של שם שמגונה עליו ומוסרת מאצלו (ס"א ממאכלו) עדה תרגום של סורה: צלה. היא של תשמיש ש על שם שיושבת תמיד בצלו דברי אגדה הם בב"ר: (כ) אבי יושב אהל ומקנה. הוא היה הראשון ת לרועה בהמות במדברות ויושב אהלים חדש כאן וחדש כאן בשביל מרעה צאנו וכשכלה המרעה במקום זה הולך ותוקע אהלו במקום אחר. ומדרש אגדה בונה בתים לעבודת אלילים כמה דאת אמר (יחזקאל ח') סמל הקנאה המקנה וכן אחיו תופש כנור ועוגב לזמר לעבודת אלילים: (כב) תובל קין. תובל אומנתו של קין. תובל לשון תבלין תבל והתקין אומנתו של קין לעשות כלי זיין לרוצחים: לטש כל חרש נחשת וברזל. מחדד אומנות נחשת וברזל כמו (איוב טז) ילטוש עיניו לי. חורש אינו לשון פועל בסגול אלא לשון פועל בצירי שהרי נקוד קמץ קטן וטעמו למטה. כלומר מחדד ומלהלח כל כלי אומנות א נחשת וברזל: נעמה. היא אשתו של ב נח בב"ר: (כג) שמען קולי. שהיו נשיו פורשות ממנו מתשמיש לפי שהרג את קין ואת תובל קין בנו שהיה

שפתי חכמים

לו למך שתי נשים: ש פי' שהשקה אותה כוס של עיקרין כדי שתהיה עקרה ולא יכחיש את יפיה. וא"ת והלא כתיב וצלה גם היא ילדה וי"ל דילדה קודם ששתתה כוס של עיקרין ועי"ל דמה שאמר וצלה גם היא ילדה רבותא נקט אע"פ ששתתה כוס של עיקרין אפילו הכי ילדה ולא הזיק לה כלום (רא"ם): ת וכן פי' אבי כלומר ראשון ליושב אהל במקנה ואמר במדברות כלו' לא בישוב שהיה רועה בישוב וזו אומנות גדולה: א רצונו בזה לפרש שהמקרא מסורס הוא והכי קאמר לוטש וחורש כל כלי נחושת וברזל והוסיף מלת כל כלי אומנות כלומר כלי אומנות הם כלי המחרישה והחיתוך ודומיהם שנופל בהם הלטישה ולשונות הלו: ב וא"ת מנ"ל לרש"י וי"ל דהא לכך נקראת נעמה על שם

פירוש ע"ט

וְשֵׁם הַשֵּׁנִית אונ דער נאָמען פון דער אַנדערע איז גְוועזען צִלָּה: (כ) וַתֵּלֶד עָדָה אונ עָדָה האָט גיוואָנן יָבָל הוּא הָיָה אֲבִי ער איז גוועזען דער ערשטער יוֹשֵׁב אֹהֶל וּמִקְנֶה וואָס זיצן אין גצעלט. אונ פאַסן די פיך: (כא) וְשֵׁם אָחִיו אונ דער נאָמען פון זיין ברודר איז גוועזען יוּבָל הוּא הָיָה ער איז גוועזען אֲבִי דער ערשטער כָּל תֹּפֵשׂ כִּנּוֹר וואָס ער האָט גהאַלטן די פידלן מיט די אָרגלן: (כב) וְצִלָּה אונ צִלָּה גַם הִוא זי אויך יָלְדָה אֶת תּוּבַל קַיִן האָט גיוואָנן תּוּבַל קַיִן לֹטֵשׁ ער האָט געשאַרפט כָּל חֹרֵשׁ אַלע מיינכטער שאַפט נְחֹשֶׁת וּבַרְזֶל פון קופער אונ פון אייזן. רש"י שרייבט פאַר וואָס האָט מען אים גרופן תּוּבַל קַיִן ווייל ער האָט פאַר רעכט דעם מייכטער שאַפט פון קַיִן דעם ער האָט גמאַכט כלי זיין פאַר די רוצחים. וַאֲחוֹת תּוּבַל קַיִן אונ די שוועסטער פון תּוּבַל קַיִן האָט גהייסן נַעֲמָה. רש"י שרייבט נַעֲמָה איז גוועזען דאָס ווייב פון נח: (כג) וַיֹּאמֶר לֶמֶךְ לְנָשָׁיו אונ לֶמֶךְ האָט גזאָגט צו זיינע ווייבער עָדָה אונ צִלָּה שְׁמַעַן קוֹלִי הערט צו מיין קול נְשֵׁי לֶמֶךְ איר ווייבער פון לֶמֶךְ הַאְזֵנָּה אִמְרָתִי פאַר נעמט מיין וואָרט. רש"י

אִמְרָתִי כִּי אִישׁ הָרַגְתִּי לְפִצְעִי וְיֶלֶד
לְחַבֻּרָתִי: כד כִּי שִׁבְעָתַיִם יֻקַּם־קָיִן
וְלֶמֶךְ שִׁבְעִים וְשִׁבְעָה: כה וַיֵּדַע אָדָם
עוֹד

אונקלוס

לָא גַבְרָא קְטָלִית
דִּבְדִילֵיהּ אֲנָא סָבִיל
חוֹבִין וְאַף לָא עוּלֵימָא
חַבִּילִית דִּבְדִילֵיהּ יִשְׁתֵּיצֵי
זַרְעִי: כד אֲרֵי לְשִׁבְעָא
דָרִין אִיתְלִין לְקַיִן הֲלָא
לְלֶמֶךְ בְּרֵיהּ שַׁבְעִין וְשַׁבְעָה: כה וִידַע אָדָם עוֹד

שפתי חכמים

שמעשיה נעימים והיתה נעמה והואיל וכן הוא א"כ למה מתה במבול ולא ניצלה בתיבה אלא על כרחך היא אשת נח והרי אשת נח ניצלה מן המבול. ועי"ל דהוכחתו היא דלמה נזכרה נקבה זו יותר משאר נקבות אלא ודאי לפי שמצינו שנעמה היו ג' אחין יבל ויובל ותובל קין ותובל קין היה רשע כמו שפי' רש"י שהיה עושה כלי זיין לרוצחים. ויבל היה צדיק יושב אוהלים לפי פירוש אחר שפירש רש"י ויובל ג"כ צדיק היה ונמצא דשנים היו צדיקים ואחד היה רשע וגם לנח היו שלשה בנים שם חם ויפת ושם ויפת היו צדיקים כמו שפירש רש"י בפרשת נח ואחד היה רשע כדמשמע ג"כ שם וא"כ אל יקשה לך למה היו שני צדיקים ואחד רשע לכך פי' ונעמה היא אשתו של נח ורוב בנים אחר אחי האם וק"ל: ג (נח"י) ואין זה בב"ר שלפנינו. ול"נ שהרב הוסיף זה מדעתו לתרץ ולמה עסקו בפריה ורביה והולידו עד כאן וע"ז תירץ כדי לקיים המצות ועיין בהרא"ם: ד ר"ל כלם ימותו. וא"ת בתחילה פרש"י לכך פירשו ממנו לפי שנגזרה גזירה על זרעו של קין וכאן משמע דבשביל המבול היו פורשות וי"ל דנשיו היו יודעות שיבא המבול בימי למך וסוברות היו שבימי למך בן מתושאל מזרע של קין ובזה אבל טעות היה שלא בא אלא בימי למך בן מתושלח וק"ל: ה אבל לפי מדרש רבי תנחומא אינו של שטות משום שאותו ק"ו אינו מבטל שבעתים יוקם קין שהק"ו אינו אלא בעבור החטא שלו. ומהרש"ל כתב וא"ת מה דעתו של למך וי"ל שאמר בלבו מה קין שהרג במזיד והיה ראוי למות מיד שנאמר שופך דם האדם וגו' אפילו הכי עכב הגזירה בתפלתו לז' דורות אני שהרגתי שוגג על אחת

רש"י

למך סומא. ותובל קין מושכו וראה את קין ונדמה לו כחיה ואמר לאביו למשוך בקשת והרגו וכיון שידע שהוא קין זקנו הכה כף אל כף וספק את בנו ביניהם והרגו והיו נשיו פורשות ממנו והוא מפייסן: שמען קולי. להשמע לי לתשמיש וכי איש אשר הרגתי לפצעי הוא נהרג וכי אני פצעתיו מזיד שיהא הפצע קרוי על שמי וילד אשר הרגתי לחבורתי נהרג כלומר ע"י חבורתי בתמיה והלא שוגג אני ולא מזיד לא זהו פצעי ולא זהו חבורתי: פצע. מכת חרב או חץ מקאדור"ה בלעז: (כד) כי שבעתים יוקם קין. קין שהרג מזיד נתלה לו עד ז' דורות אני שהרגתי שוגג לא כ"ש שיתלה לי שביעיות הרבה: שבעים ושבעה. לשון רבוי שביעיות אחז לו כך דרש רבי תנחומא. ומדרש בראשית רבה לא הרג למך כלום ונשיו פורשות ממנו משקיימו פריה ורביה ג לפי שנגזרה גזירה לכלות זרעו של קין לאחר שבעה דורות אמרו מה אנו יולדות לבהלה למחר המבול בא ושוטף את הכל ד והוא אומר להן וכי איש הרגתי לפצעי וכי אני הרגתי את הבל שהיה איש בקומה וילד בשנים שיהא זרעי כלה באותו עון ומה קין שהרג נתלה לו שבעה דורות אני שלא הרגתי לא כ"ש שיתלו לי שביעיות הרבה וזה ק"ו של שטות ה א"כ אין הקב"ה גובה את חובו ומקיים את דברו: וידע אדם

וגו'. בא לו למך אצל אדם הראשון וקבל על נשיו אמר להם וכי עליכם לדקדק על גזירתו של מקום ו אתם.

פירוש ע"ט

שרייבט למך איז געווען אבלינדר אונ תובל קין זיין זון האט אים גפירט אונ קין איז גראד גגאנגן פון ווייטין אונ תובל קין האט געזעהן איינר גייט פון דר ווייטן האט זיך אים אויס גוויזן אז עס גייט עפיס אחיה האט ער גזאגט צום פאטר ער זאל צו אים שיסן מיט דעם בוגן האט דר פאטר צו אים גשאסן אונ האט אים דער שלאגן אונ דער נאך איז למך גוואר געווארן אז דס איז זיין עלטער פאטר קין האט ער אן גהובן ברעכן די הענט אונ האט גשלאגן מיט איין האנט אין דער אנדרר אונ תובל קין איז גשטאנען צווישן זיינע הענט האט ער אים מיט די הענט גהרגית אונ אז זיינע ווייבר זענן גוואר געווארן אז ער האט דער שאסן זיין עלטר פאטר אונ האט גהרגית זיין זון האבן זיי זיך פון אים פורש געווען האט ער זייא

פירוש ע"ט

געבעטין אז זיי זאלן אים פאלגן אונ זאלן זיך ניט פורש זיין פון אים אונ האט צו זיי אזו גזאגט מיינע ווייבר הארכט מיך צו כי איש הרגתי דען דעם מענטש וואס איך האב גהרגית לפצעי איז ער דען גהרגית געווארין פון מיין וונדן כלומר האב איך אים דען גוונד במזיד אז די וונד זאל אן גרופן ווערן אויף מיין נאמן וילד אונ דס קינד וואס איך האב גהרגית לחברתי איז ער דען גהרגית געווארין דורך מיין ביילן כלומר האב איך אים דען במזיד גביילט איך בין דאך נאר געווען אשוגג: (כד) כי שבעתים יקם קין דען אז קין האט גהרגית זיין ברודר הבל במזיד האט גאט גהאלטן זיין נקמה ביז זיבן דורות ולמך אונ למך כלומר אונ איך האב דאך נאר גהרגית בשוגג שבעים ושבעה איי שון אבל שבן אז גאט וועט זיין נקמה

עוֹד אֶת־אִשְׁתּוֹ וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא
אֶת־שְׁמוֹ שֵׁת כִּי שָׁת־לִי אֱלֹהִים
זֶרַע אַחֵר תַּחַת הֶבֶל כִּי הֲרָגוֹ קָיִן׃
כו וּלְשֵׁת גַּם־הוּא יֻלַּד־בֵּן וַיִּקְרָא אֶת־
שְׁמוֹ אֱנוֹשׁ אָז הוּחַל לִקְרֹא בְּשֵׁם
יְהוָה׃ ס ששי ה א זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת
אָדָם בְּיוֹם בְּרֹא אֱלֹהִים אָדָם
בִּדְמוּת אֱלֹהִים עָשָׂה אֹתוֹ׃ ב זָכָר
וּנְקֵבָה בְּרָאָם וַיְבָרֶךְ אֹתָם וַיִּקְרָא
את

עוֹד יָת אִתְּתֵהּ וִילֵידַת
בַּר וּקְרָת יָת שְׁמֵהּ שֵׁת
אֲרֵי אֲמַר יְהַב לִי יְיָ בַּר
אָחֳרָן חֲלַף הֶבֶל דִּקְטָלֵהּ
קָיִן׃ כו וּלְשֵׁת אַף הוּא
אִתְיְלִיד בַּר וּקְרָא יָת
שְׁמֵהּ אֱנוֹשׁ בְּכֵן בְּיוֹמוֹהִי
חֲלוּ בְנֵי אֱנָשָׁא מִלְּצַלָּאָה
בִּשְׁמָא דַיְיָ׃ ה א דֵּין
סְפַר תּוֹלְדַת אָדָם בְּיוֹמָא
דִּבְרָא יְיָ אָדָם בִּדְמוּת
אֱלֹהִים עֲבַד יָתֵהּ׃
ב דְּכַר וְנוּקְבָא בְּרָאנוּן
וּבָרֵיךְ יָתְהוֹן וּקְרָא יָת
שְׁמְהוֹן

ת״א כי שת יבמות סב. זה ספר סנהדרין לח עבודת כוכבים ה׳. זכר ונקבה ברכות סא עירובין יח מגילה ט יבמות סג כתובות ית.

רש״י

עשו מעשיהם והוא יעשה את שלו אמרו לו קשוט עצמך תחלה והלא פרשת מאשתך זה מאה ושלשים שנה משנקנסה מיתה על ידך מיד וידע אדם וגו׳ ומהו עוד ללמדך שנתוספה לו תאוה ז על תאותו (ב״ר): (כו) אז הוחל. לשון חולין לקרא את שמות האדם ואת שמות העצבים בשמו של הקב״ה לעשותן אלילים ולקרותן אלהות: (א) זה ספר תולדות אדם. ט זו היא ספירת תולדות אדם. ומדרשי אגדה יש רבים: ביום ברוא וגו׳. מגיד שביום שנברא ח הוליד:

שפתי חכמים

כמה וכמה שהעצב הגזירה בתפלה: ו וקשה לפי פי׳ הראשון שפירשו ממנו משום רעיהם מה השיב להם אדם י״ל דהשיב להם וכי מפני שעשה עבירה אחת שהרג יעשה עוד עבירה ויבטל פריה ורביה אלא מעתה מי שאכל שום וכו׳ מהרש״ל: ז פי׳ בתחלה לא היתה לו תאוה אלא כשראה את חוה אבל עתה נוסף לו תאוה על תאוותו דגם כשלא היתה לפניו נתאוה והיתה עליו בתאוה. ול״נ דהוכחת רש״י הוא למה לא אמר בקרא ותהר עוד אשתו ולהורות על הקללה שנתקללה הוה כלשר העיבור ולמה כתב עוד גבי וידע דמילתא דפשיטא הוא דאין הריון בלא תשמיש אלא לדרשה שנתוספה לו תאוה וכו׳. ועי״ל דלא שייך לישנא דעוד אלא בשהפעולה שניים סמוכה לפעולה הראשונה כתב עוד להורות על חשיבת הפעולה כמו גבי לאה דכתיב ותהר עוד תיכף אחר לידה ראשונה אבל הכא שפרוש היה מאשתו ק״ל שנים לא היה לו לכתוב שם עוד אלא וידע אדם את אשתו וגו׳ או לקוחים שניים כמו גבי עמרם שפירש מאשתו והחזירה ליקוחים שניים והו״ק נ״ל: ח דאי כתיב זה ספר תולדות אדם ביום ברא וגו׳ משמע דביום שנברא

פירוש ע״ט

אויף האלטן פיל מאל זיבן דורות: (כה) וַיֵּדַע אָדָם עוד אֶת אִשְׁתּוֹ אונ אָדָם הָט נאך איין מָאל זיך בַּהעפט מיט זיין ווייב וַתֵּלֶד בֵּן אונ זי הָט גיוואגן אזון וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ הָט זי אָן גרופן זיין נאָמֶן שֵׁת כִּי ווארום זי הָט גזאגט שָׁת לִי אֱלֹהִים גָאט הָט מִיר גטאן זֶרַע אַחֵר איין אַנדרי זֶרַע כְּלוֹמַר גָאט האט מיר גגעבן איין אַנדרן זון תַּחַת הֶבֶל אויף דעם אָרט פון הֶבֶל כִּי הֲרָגוֹ קָיִן ווס קַיִן הָט אים גַהַרְגִית: (כו) וּלְשֵׁת גַּם הוּא יֻלַּד בֵּן אונ צו שֵׁת איז אויך גיוואגן גיווארן אזון וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ אונ ער האט אָן גרופן זיין נאָמֶן אֱנוֹשׁ אָז דערנאך מאל הוּחַל עס איז גיווארן אַנגעהויבט אדר עס איז וואָרן אָן גיהויבן לִקְרֹא צו רופן די נעמן פון די מענטשן אונ פון

די עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בְּשֵׁם יְיָ אין דעם נאָמֶן פון הַקָּבָּ״ה כְּלוֹמַר די לייט פון דער וועלט האבן זיך אָן גהויבן מאכן עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים אונ האבן זיי גרופן אָפּ געטר: (א) זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם דאס איז דאס דער ציילונג פון דעם גבירט פון דעם מענטש בְּיוֹם בְּרוֹא אֱלֹהִים אָדָם אין דעם טאג וואס גאט הָט בַּשַׁאפן איין מענטש. רש״י שרייבט פון דאנן לערנן מיר אז אין דעם טאג ווס אָדָם איז בַּשַׁאפן גווארן אין דעם אייגנם טאג האט ער גמאכט גיווינן קינדר בִּדְמוּת אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם אין דעם גלייכניש פון גאט האט ער בַּשַׁאפן דעם מענטש: (ב) זָכָר וּנְקֵבָה בְּרָאָם אַזָכָר מיט אַנְקֵבָה הָט ער זיי בַּשַׁאפן וַיְבָרֶךְ אֹתָם אונ ער הָט

את־שמם אדם ביום הבראם׃
ג ויחי אדם שלשים ומאת שנה
ויולד בדמותו כצלמו ויקרא את־
שמו שת׃ ד ויהיו ימי־אדם אחרי
הולידו את־שת שמנה מאת שנה
ויולד בנים ובנות׃ ה ויהיו כל־ימי
אדם אשר־חי תשע מאות שנה
ושלשים שנה וימת׃ ס ו ויחי־שת
חמש שנים ומאת שנה ויולד את־
אנוש׃ ז ויחי־שת אחרי הולידו
את־אנוש שבע שנים ושמנה
מאות שנה ויולד בנים ובנות׃
ח ויהיו כל־ימי־שת שתים עשרה
שנה ותשע מאות שנה וימת׃
ס ט ויחי אנוש תשעים שנה ויולד

תא ויהי ... יא .

את

אונקלוס

שמהון אדם ביומא
דאתבריאו׃ ג וחיא
אדם מאה ותלתין שנין
ואוליד בדמותיה דדמי
ליה וקרא ית שמיה שת׃
ד והוו יומי אדם בתר
דאוליד ית שת תמני
מאה שנין ואוליד בנין
ובנן׃ ה והוו כל יומי
אדם דחיא תשע מאה
ותלתין שנין ומית׃
ו וחיא שת מאה וחמש
שנין ואוליד ית אנוש׃
ז וחיא שת בתר דאוליד
ית אנוש תמני מאה
ושבע שנין ואוליד בנין
ובנן׃ ח והוו כל יומי
שת תשע מאה ותרתא
עשרי שנין ומית׃
ט וחיא אנוש תשעין
שנין ואוליד ית קינן׃
וחיא

בעל הטורים

שכיפו בפסק"ס חסן כבכיתיים וכן משה שהיה שביעי לאבות כתיב ביה ומשה עלה האלהים׃

שפתי חכמים

היה לו תולדות ויהי ביום ברוא דבוק עם תולדות אדם ולא עם בדמות אלהים שבא אחריו דהל"כ יום ברוא למה לי לא היה לו לכתוב אלא תולדות אדם בדמות אלהים עשה אותו ושני ויחוייב מזה שזה ספר תולדות אדם שב אל והאדם ידע את חוה אשתו ותלד את קין וסבל׃ ט דקשה לרש"י וכלא ביום שנברא הוליד ואם כן למה לא היה לו בנים עד שכיון׃

רש"י

(ג) שלשים ומאת שנה. עד כאן פירש ט מן

פירוש ע"ט

זיי געבענטשט ויקרא את שמם אדם אונ ער האט גרופן זייער נאמן אדם ביום הבראם אין דעם טאג אז זיי זענן בשאפן געווארין׃ (ג) ויחי אדם שלשים ומאת שנה אונ אדם האט גלעבט הונדרט מיט דרייסיג יאר ויולד אונ ער האט געווינן בדמותו אין זיין גלייכן בצלמו אזו וויא זיין פארים ויקרא את שמו אונ ער האט גרופן זיין נאמן שת׃ (ד) ויהיו אונ

פירוש ע"ט

זיי זענן געווען ימי אדם אחרי הולידו את שת די טעג פון אדם נאך דעם אז ער האט געווינן שת שמונה מאות שנה אכט הונדרט יאר ויולד בנים ובנות אונ ער האט געווינן זין אונ טעכטער׃ (ה) ויהיו אונ זיי זענן געוועזן כל ימי אדם אלי טעג פון אדם אשר חי וואס ער האט גלעבט תשע מאות שנה ניין הונדרט יאר ושלשים שנה אונ דרייסיג יאר וימות אונ ער

אֶת־קֵינָן: י וַיְחִי אֱנוֹשׁ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ
אֶת־קֵינָן חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה
וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים
וּבָנוֹת: יא וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי אֱנוֹשׁ חָמֵשׁ
שָׁנִים וּתְשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמֹת: ס
יב וַיְחִי קֵינָן שִׁבְעִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־
מַהֲלַלְאֵל: יג וַיְחִי קֵינָן אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ
אֶת־מַהֲלַלְאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה
מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:
יד וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי קֵינָן עֶשֶׂר שָׁנִים
וּתְשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמֹת: ס טו וַיְחִי
מַהֲלַלְאֵל חָמֵשׁ שָׁנִים וְשִׁשִּׁים שָׁנָה
וַיּוֹלֶד אֶת־יָרֶד: טז וַיְחִי מַהֲלַלְאֵל
אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־יֶרֶד שְׁלֹשִׁים שָׁנָה
וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים
וּבָנוֹת: יז וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי מַהֲלַלְאֵל
חָמֵשׁ וְתִשְׁעִים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת
שָׁנָה וַיָּמֹת: ס יח וַיְחִי־יֶרֶד שְׁתַּיִם
וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד
אֶת־חֲנוֹךְ: יט וַיְחִי־יֶרֶד אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־חֲנוֹךְ
שְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים

ובנות

י וַחֲיָא אֱנוֹשׁ בָּתַר
דְּאוֹלִיד יָת קֵינָן תַּמְנֵי
מְאָה וַחֲמֵשׁ עַשְׂרֵי שְׁנִין
וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן:
יא וַהֲווֹ כָּל יוֹמֵי אֱנוֹשׁ
תְּשַׁע מְאָה וַחֲמֵשׁ שְׁנִין
וּמִית: יב וַחֲיָא קֵינָן
שַׁבְעִין שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת
מַהֲלַלְאֵל: יג וַחֲיָא קֵינָן
בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת
מַהֲלַלְאֵל תַּמְנֵי מְאָה
וְאַרְבְּעִין שְׁנִין וְאוֹלִיד
בְּנִין וּבְנָן: יד וַהֲווֹ כָּל
יוֹמֵי קֵינָן תְּשַׁע מְאָה
וַעֲשַׂר שְׁנִין וּמִית:
טו וַחֲיָא מַהֲלַלְאֵל שִׁתִּין
וַחֲמֵשׁ שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת
יֶרֶד: טז וַחֲיָא מַהֲלַלְאֵל
בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת יֶרֶד
תַּמְנֵי מְאָה וּתְלָתִין שְׁנִין
וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן:
יז וַהֲווֹ כָּל יוֹמֵי מַהֲלַלְאֵל
תַּמְנֵי מְאָה וְתִשְׁעִין
וַחֲמֵשׁ שְׁנִין וּמִית:
יח וַחֲיָא יֶרֶד מְאָה וְשִׁתִּין
וְתַרְתֵּין שְׁנִין וְאוֹלִיד יַת
חֲנוֹךְ: יט וַחֲיָא יֶרֶד
בָּתַר דְּאוֹלִיד יַת חֲנוֹךְ
תַּמְנֵי מְאָה שְׁנִין וְאוֹלִיד
בנין

פירוש ע״ט | פירוש ע״ט

אין גשטארבן: (ו) ויחי שת וכו׳: (יח) ויחי ירד אונ׳ מיט צוויי אונ׳ זעכציג יאר ויולד אונ׳ ער האט
ירד הט גלעבט שתים וששים שנה ומאת שנה הונדרט גיוואנן חנוך: (יט) ויחי ירד וכו׳: (כ) ויהיו כל ימי ירד

וּבָנוֹת׃ כ וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי־יֶרֶד שְׁתַּיִם
וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וּתְשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה
וַיָּמֹת׃ ס כא וַיְחִי חֲנוֹךְ חָמֵשׁ וְשִׁשִּׁים
שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־מְתוּשָׁלַח׃
כב וַיִּתְהַלֵּךְ חֲנוֹךְ אֶת־הָאֱלֹהִים
אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־מְתוּשֶׁלַח שְׁלֹשׁ
מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃
כג וַיְהִי כָּל־יְמֵי חֲנוֹךְ חָמֵשׁ וְשִׁשִּׁים
שָׁנָה וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה׃ כד וַיִּתְהַלֵּךְ
חֲנוֹךְ אֶת־הָאֱלֹהִים וְאֵינֶנּוּ כִּי־לָקַח
אֹתוֹ אֱלֹהִים׃ ס שביעי כה וַיְחִי
מְתוּשֶׁלַח שֶׁבַע וּשְׁמֹנִים שָׁנָה
וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־לָמֶךְ׃
כו וַיְחִי מְתוּשֶׁלַח אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־
לֶמֶךְ שְׁתַּיִם וּשְׁמוֹנִים שָׁנָה וּשְׁבַע מֵאוֹת שָׁנָה
וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃

ויהיו

אונקלוס

בְּנִין וּבְנָן׃ כ וַהֲווֹ כָּל יוֹמֵי
יֶרֶד תְּשַׁע מְאָה וְשִׁתִּין
וְתַרְתֵּין שְׁנִין וּמִית׃
כא וַחֲיָא חֲנוֹךְ שִׁתִּין
וְחָמֵשׁ שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת
מְתוּשֶׁלַח׃ כב וְהַלִּיךְ
חֲנוֹךְ בְּדַחַלְתָּא דַיְיָ בָּתַר
דְאוֹלִיד יָת מְתוּשֶׁלַח
תְּלַת מְאָה שְׁנִין וְאוֹלִיד
בְּנִין וּבְנָן׃ כג וַהֲוָה כָּל
יוֹמֵי חֲנוֹךְ תְּלַת מְאָה
וְשִׁתִּין וַחֲמֵשׁ שְׁנִין׃
כד וְהַלִּיךְ חֲנוֹךְ בְּדַחַלְתָּא
דַיְיָ וְלֵיתוֹהִי אֲרֵי (לָא)
אֲמִית יָתֵהּ יְיָ׃ כה וַחֲיָא
מְתוּשֶׁלַח מְאָה וּתְמָנָן
וּשְׁבַע שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת
לָמֶךְ׃ כו וַחֲיָא מְתוּשֶׁלַח
בָּתַר דְאוֹלִיד יָת לֶמֶךְ
שְׁבַע מְאָה וּתְמָנָן
וְתַרְתֵּין שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין
ובנן

שפתי חכמים

י ר"ל כיון דכתיב ויתהלך הנוך את האלהים א"כ צדיק היה ולמה מת קודם זמנו אלא שקל בדעתו היה כו':

רש"י

הלשה (ב"ר): (כג) ויתהלך חנוך. (ב"ר) צדיק היה וקל (ס"א וקבל) בדעתו לשוב י להרשיע לפיכך מיהר הקב"ה וסלקו והמיתו קודם זמנו וזהו ששינה הכתוב במיתתו לכתוב ואיננו בעולם למלאות שנותיו,

פירוש ע"ט

יכר: (כא) וַיְחִי חֲנוֹךְ הָט גְלֶעבְּט חָמֵשׁ וְשִׁשִּׁים שָׁנָה פִינְף אוּנ זֶעכְצִיג יָאר וַיּוֹלֶד אוּנ עֶר הָט גִיוֹוגְן מְתוּשָׁלַח: (כב) וַיִּתְהַלֵּךְ חֲנוֹךְ אֶת הָאֱלֹהִים אוּנ חֲנוֹךְ אִיז גְגַאנְגְן מִיט גָאט כְּלוֹמַר עֶר אִיז גְוֶועןּ גוּט אוּנ פְרוּם אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת מְתוּשֶׁלַח נָאךְ דֶעם אַז עֶר הָט גִיוֹוגְן מְתוּשָׁלַח שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה דְרַייא הוּנְדֶרְט יָאר וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת אוּנ עֶר הָט גִיוֹוגְן זִין אוּנ טֶעכְטֶר: (כד) וַיִּתְהַלֵּךְ חֲנוֹךְ אֶת הָאֱלֹהִים אוּנ חֲנוֹךְ

אִיז גְגַאנְגְן מִיט גָאט וְאֵינֶנּוּ אוּנ עֶר אִיז שׁוֹן נִיט גְוֶוען כִּי לָקַח אוֹתוֹ אֱלֹהִים ווארוּם גָאט הָט אִים צוּ גנוּמֶן. רש"י שְׁרַייבְּט עֶר אִיז גְוֶוען אַצַדִיק נָאר עֶר אִיז גְרִינְג גְוֶוען אִין זַיין דֵיעָה עֶר זָאל ווֶערֶר זִינְדִיגְן דְרוּם הָט אִים גָאט צוּ גְנוּמֶן פַאר זַיין צַייט דְרוּם שְׁטֵייט וְאֵינֶנּוּ דָס אִיז טַייטְשׁ עֶר אִיז נִים גְוֶוען אוּף דֶער ווֶעלְט מְמַלֵא זַיין זַיינֶע יָארְן: (כה) וַיְחִי מְתוּשֶׁלַח אוּנ מְתוּשָׁלַח הָאט גְלֶעבְּט

כז וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי מְתוּשֶׁלַח תֵּשַׁע
וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וּתְשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה
וַיָּמֹת׃ ס כח וַיְחִי־לֶמֶךְ שְׁתַּיִם וּשְׁמֹנִים
שָׁנָה וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בֵּן׃ כט וַיִּקְרָא
אֶת־שְׁמוֹ נֹחַ לֵאמֹר זֶה יְנַחֲמֵנוּ
מִמַּעֲשֵׂנוּ וּמֵעִצְּבוֹן יָדֵינוּ מִן־הָאֲדָמָה
אֲשֶׁר אֵרְרָהּ יְהוָה׃ ל וַיְחִי־לֶמֶךְ אַחֲרֵי
הוֹלִידוֹ אֶת־נֹחַ חָמֵשׁ וְתִשְׁעִים שָׁנָה
וַחֲמֵשׁ מֵאֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃
לא וַיְהִי כָּל־יְמֵי־לֶמֶךְ שֶׁבַע וְשִׁבְעִים
שָׁנָה וּשְׁבַע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמֹת׃ ס

אונקלוס

וּבְנָן׃ כז וַהֲווֹ כָּל יוֹמֵי
מְתוּשֶׁלַח תְּשַׁע מְאָה
וְשִׁתִּין וּתְשַׁע שְׁנִין וּמִית׃
כח וַחֲיָא לֶמֶךְ מְאָה
וּתְמָנַן וְתַרְתֵּין שְׁנִין
וְאוֹלִיד בָּר׃ כט וּקְרָא
יָת שְׁמֵהּ נֹחַ לְמֵימָר
דֵּין יְנַחֲמִנַּנָא מֵעוֹבָדָנָא
וּמִלֵּאוּת יְדָנָא מִן אַרְעָא
דִּי לַטְטַהּ יְיָ׃ ל וַחֲיָא
לֶמֶךְ בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת
נֹחַ חֲמֵשׁ מְאָה וְתִשְׁעִין
וַחֲמֵשׁ שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין
וּבְנָן׃ לא וַהֲווֹ כָּל יוֹמֵי
לֶמֶךְ שְׁבַע מְאָה וְשַׁבְעִין
וּשְׁבַע שְׁנִין וּמִית׃

וְהוה

ת"א זה ינחמנו סנהדרין קיג. ויחי נח סנהדרין סט.

ויהי

רש"י

כי לקח אותו לפני זמנו כמו (יחזקאל כד) הנני לוקח ממך את מחמד עיניך: (כח) ויולד בן. ב שממנו נבנה העולם: (כט) זה ינחמנו. ינח ממנו את עצבון ידינו עד שלא בא נח לא היה להם כלי מחרישה והוא הכין להם והיתה הארץ מוציאה קוצים ודרדרים כשזורעים חטים מקללתו של אדם הראשון ובימי נח נחה וזהו ינחמנו. ואם לא תפרשהו כך לא יהא טעם הלשון נופל על השם ואתה צריך לקרות שמו

שפתי חכמים

ב דקשה לרש"י למה נאמר כאן שפי בן משאר תולדות ולא כתיב ויולד את נח אלא בן ל' בנין: ל אלא תרגם לפרש לשון נחמה אין טעם השם נופל על שם נח דקרא משמע ויקרא את שמו נח לאמר זה ינחמנו דלכך נקרא נח משום זה ינחמנו ונח אין לשון נחמה ואין טעם השם נופל על השם אלא היה לו לקרא את שמו מנחם דהוי שפיר טעם השם נופל על השם. והא דלא קאמר ינוח ממנו את מעשנו דהא עדיין לא ינוחו ממעשי ידיהם דהא עדיין יצטרכו לחרוש ולזרוע ולדוש לכן קאמר זה ינחמנו זה ינוח ממנו את עצבון ידינו שלא היה להם כלי מחרישה והוא הכין להם. והא דלא נקט רש"י ממעשינו ומעצבון ידינו כמו דכתיב בקרא ולמה הקדים עצבון ידינו למעשה י"ל דעצבון קאי על שהוציאה הארץ קוצים והדרדרים ומיד כשנולד נח פסקה מיד הותה קללה אבל תיקון המחרישה לא היה עד

פירוש ע"ט

הונדערט מיט זיבן אונ אכציג יאר ויולד את למך אונ הט געווגן למך: (כח) ויחי למך אונ למך הט גלעבט שתים ושמונים שנה ומאת שנה הונדערט מיט צוויי אונ אכציג יאר ויולד בן אונ הט געווגן אזון: (כט) ויקרא את שמו אונ הט גרופן זיין נאמן נח לאמר ער הט אזו גזאגט זה דער דאזיגר ינחמנו ער ווערט אונז טרייסטין ממעשנו פון אונזרע ווערג ומעצבון ידינו אונ פון דעם טרויערקייט פון אונזרע הענט מן האדמה פון דער ערד אשר אררה יי וואס גאט הט זי גישאלטן. רש"י שרייבט ינחמנו איז טייטש ער וועט אונז מאכן רוען פון אונזר מיא אונ פון אונזר ארבייט וואס מיר האבן פון דר ערד ווארום איי נח איז גקומן האבן זיי ניט גהאט קיין אקיר אייזין אונ אוך ניט קיין אנדרע כלים וואס גהער צום אקרן אונ אז נח איז גקומן הט ער זיי דס אלץ גמאכט אונ ווידר איי נח איז גקומן אז מהאט גזייעט ווייץ אדר אנדרע זאבן הט גוואקסן דערנר פון וועגן דער קללה פון אדם הראשון אונ אז נח איז גקומן איז דס אלץ פאר ריכט גווארן: (לב) ויהי

לב וַיְהִי־נֹחַ בֶּן־חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה
וַיּוֹלֶד נֹחַ אֶת־שֵׁם אֶת־חָם וְאֶת־
יָפֶת׃ ו א וַיְהִי כִּי־הֵחֵל הָאָדָם לָרֹב
עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה וּבָנוֹת יֻלְּדוּ לָהֶם׃
ב וַיִּרְאוּ בְנֵי־הָאֱלֹהִים אֶת־בְּנוֹת
הָאָדָם כִּי טֹבֹת הֵנָּה וַיִּקְחוּ לָהֶם
נָשִׁים

לב וַהֲוָה נֹחַ בַּר חֲמֵשׁ
מְאָה שְׁנִין וְאוֹלִיד נֹחַ יָת
שֵׁם יָת חָם וְיָת יָפֶת׃
ו א וַהֲוָה כַּד שָׁרִיאוּ בְּנֵי
אֱנָשָׁא לְמִסְגֵּי עַל אַפֵּי
אַרְעָא וּבְנָתָא אִתְיְלִידוּ
לְהוֹן׃ ב וַחֲזוֹ בְּנֵי
רַבְרְבַיָּא יָת בְּנַת אֱנָשָׁא
אֲרֵי שַׁפִּירָן אִנִּין וּנְסִיבוּ
להון

ת״א ויפי כי מגילה י בכרא מ.

רש״י

מנחם: (לב) בן חמש מאות שנה. א״ר יודן מה טעם כל הדורות הולידו לק׳ שנה וזה לחמש מאות אמר הקב״ה אם רשעים הם יאבדו במים ורע (ס״א לזרע של צדיק זה) לצדיק זה ואם צדיקים הם אטריח עליו לעשות תיבות הרבה מ כבש את מעיינו ולא הוליד עד חמש מאות שנה כדי שלא יהא יפת הגדול שבבניו ראוי לעונשין נ לפני המבול (ב״ר) דכתיב (ישעיה סב) כי הנער בן מאה שנה ימות ראוי לעונש לעתיד וכן לפני ס מתן תורה: את שם ואת חם ואת יפת. והלא יפת הגדול הוא אלא בתחלה אתה דורש ע את שהוא צדיק ונולד כשהוא מהול ושאברהם יצא ממנו וכו׳ (בב״ר): (ב) בני האלהים. בני השרים והשופטים. ד״א בני האלהים הם השרים ההולכים בשליחותו של מקום אף הם היו מתערבים בהם. כל אלהים שבמקרא לשון מרות וזה יוכיח (שמות ד) ואתה תהיה לו לאלהים (שם ז) ראה נתתיך אלהים: כי טבת הנה. אמר רבי יודן טבת כתיב כשהיו מטיבין פ אותה מקושטת ליכנס לחופה היה גדול נכנס ובועלה תחלה (ב״ר):

שפתי חכמים

פר שגדל נח מ״ם הקדים רש״י והורה בזה שכן ראוי להיות נמי בקרא וק״ל: מ הקשה מהר״ש יפה ז״ל אדרבה אם יהיו צדיקים יהיו הם ונשיהם יותר מעשרה והיו מגינים על כל העולם ולא היו צריכין להיבות שהרי כן פי׳ רש״י בפ׳ וירא גבי תפלת אברהם ועל פחות מי׳ לא בקש שהרי דור המבול ח׳ היו נח ובניו ונשיהם ולא הצילו משמע שאם היו עשרה היו מצילין (צד״ל) י״ל דעשרה צדיקים לא היצילו שלא יבא מבול כלל רק יצילו על עירם וזהו שאמר אטריח לעשות תיבות הרבה לכל יושבי עירם אבל המבול עכ״פ יבא לשטוף אשר העולם: נ וקא דלא ספיק לו במה שאמר אם היה מוליד קודם ת״ק אם היו רשעים כו׳ אלא מפני שבזולת זה עדיין יש להקשות מה הרויח נח בשמתנהו דהא עדיין אם יהיו רשעים יאבדו משום הכי צריך לטעם אחר כי מבן ת״ק ומעלה כל הנולדים לא יהיו בני עונשין וויועיל לכן זכותו של נח שאף אם יהיו רשעים ינצלו בזכותו משא״כ בשאר התולדות שלא הגיעו לעונשי׳ ונאבדו במבול משום שלא היה להם זכות ומ״ה לא צריך אלא להיבה אחת אע״פ שלא היו בני עונשים להו לצדיקים היו נחשבים אך ורק בזכותו ניצולו מ״ה לא בנה לכל אחד מהם תיבה בפ״ע וק״ל: ס (נח״י) וקשה דלקמן פרשת חיי שרה פירש בת ק׳ שנה כבת כ׳ לחטא משמע דלאחר כ׳ שנה הויא בת עונשין. ועוד דוחק לומר דיעקב אבינו ע״ה ובניו כל אחד מהם לא הגיע ליפי ק״ג שנה והיך יעלה על הדעת לומר שבני חלקי הייחס לא יהיו בני עונשין וע״ש: ע וקשה להחוב ליפת אחר שם י״ל שלא רצה לבזות כ״כ כי שם והם נולדו בזה אחר זה מ״ה לא רצה להפסיק (מהרש״ל): פ מלשון מטיבין את הנרות פי׳ דטבת משמע דעתה היו טבת ר״ל מקושטות כמו עפרון יבב ביעב עתה ועוד טבת חסר הוא מלשון יחיד כלומר דלא היו טובות אלא נשים יחידות דהיינו הכלות שהן מקושטות ולא כוונ אבל אי כתיב טובות מלא וי״ו היה משמע בתמיד היו טובות

פירוש ע״ט

נֹחַ בֶּן חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה אוּנ אַז נֹחַ אִיז אַלְט גְוֶועןְ פִינְף הוּנְדֶערְט יָאר וַיּוֹלֶד נֹחַ הָט נֹחַ גִיוֹוָנְן שֵׁם אוּנ חָם אוּנ יָפֶת. רש״י שְׁרַייבְּט אָמַר רַבִּי יוּדָן רַבִּי יוּדְן הָט גְזָאגְט וָוס אִיז דָער טַעַם דָער פוּן אַז אַלֶע דוֹרוֹת הָאבְּן גִיווּאוּנְן צוּ הוּנְדֶערְט יָאר אוּנ נֹחַ הָט עֶרְשְׁט גִיווּנְן צוּ פִינְף הוּנְדֶערְט יָאר וָוארוּם גָאט הָט גְזָאגְט אוּב דִי קִינְדֶער פוּן נֹחַ וָועלְן זַיין רְשָׁעִים וָועלְן זַיי דָער טְרוּנְקְן וָוערְן אִין מַבּוּל וָועט דֶער צַדִּיק נֹחַ דָער פוּן צַעַר הָאבְּן אוּנ אַז זַיי וָועלְן זַיין צַדִּיקִים וָועט עֶר מוּזְן פִיל טִרְחָא הָאבְּן צוּ מַאכְן פִיל תֵּיבוֹת דְרוּם הָאט גָאט אַזוֹ גְטָאן אַז נֹחַ זָאל עֶרְשְׁט אָן הֵייבְּן קִינְדֶער הָאבְּן צוּ פִינְף הוּנְדֶערְט יָאר כְּדֵי עֶר זָאל קֵיין פִיל קִינְדֶער נִיט הָאבְּן מְמֵילָא אַז זַיי וָועלְן זַיין צַדִּיקִים וָועט עֶר נִיט בַּדַארְפְן מַאכְן קֵיין פִיל תֵּיבוֹת אוּנ אַז זַיי וָועלְן זַיין רְשָׁעִים זָאל אֲפִילוּ דֶער עֶלְצְטָער פוּן זַיינֶע זִין נִיט רָאוּי לְעוֹנְשִׁין זַיין בְּשַׁעַת אַז דָער מַבּוּל וָועט זַיין: (א) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גְוֶוען כִּי הֵחֵל הָאָדָם לָרוֹב עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה אַז דִיא מֶענְטְשְׁן הָאבְּן זִיךְ אָן גִיהוֹיבִּין צוּ מֶערְן אוֹיף דָער עֶרְד וּבָנוֹת יֻלְּדוּ לָהֶם אוּנ עֶס אִיז צוּ זַיי גְבָארִין גְוָוארִין טֶעכְטֶער: (ב) וַיִּרְאוּ אוּנ זַיי הָאבְּן גְזֶעהְן בְּנֵי הָאֱלֹהִים דִי קִינְדֶער פוּן דִי הַארְן אוּנ פוּן דִיא שׁוֹפְטִים אֶת בְּנוֹת הָאָדָם דִי טֶעכְטֶער פוּן דִי מֶענְטְשְׁן

להון נשין מכל די
אתרעיאו : ג ואמר יי
לא יתקים דרא בישא
הדין קדמי לעלם בדיל
דאנון בשרא ועובדיהון
בישיא ארכא יהיבת
להון מאה ועשרין שנין
אם יתובון : ד גבריא
הוו בארעא ביומיא

נשים מכל אשר בחרו : ג ויאמר
יהוה לא־ידון רוחי באדם לעלם
בשגם הוא בשר והיו ימיו מאה
ועשרים שנה : ד הנפלים היו
בארץ בימים ההם וגם אחרי־כן

ת״א ויאמר כ׳ כנהדרין קו קח . בשגם הוא חולין קלט .

אשר

האנון

בעל הטורים

(ד) הנפלים . ג׳ במס׳ א׳ מלא ושנים חסרים הנפלים היו בארץ חסר וגם כהינו את הנפילים מלא בני ענק מן הנפלים חסר וזהו סיחון ועוג כו׳ כדאי׳ בנדה סיחון ועוג בני שמחזאי ועזאל ונפלו מן השמים בימי דור המבול לכן כתיב כאן הנפלים היו בארץ חסר :

רש״י

מכל אשר בחרו . אף בעולת בעל צ אף הזכר והבהמה (ב״ר) : (ג) לא ידון רוחי באדם . לא יתרעם ויריב רוחי עלי בשביל ק האדם : לעולם . לאורך ימים ר הנה רוחי נדון בקרבי אם להשחית ואם לרחם ש לא יהיה מדון זה ברוחי לעולם כלומר לאורך ימים : בשגם הוא בשר . כמו בשגם כשגו״ל ת כלומר בשביל שגם זאת בו שהוא בשר ואעפ״כ אינו נכנע לפני ומה אם יהיה אש או דבר קשה . כיוצא בו (שופטים ה) עד שקמתי דבורה כמו שקמתי . וכן שאתה מדבר עמי כמו שאתה אף בשגם כמו בשגם : והיו ימיו וגו׳ . עד ק״ך שנה אאריך להם אפי ואם לא ישובו אביא עליהם מבול . וא״ת משנולד יפת עד המבול אינו אלא מאה שנה אין מוקדם ומאוחר בתורה (פסחים ו) כבר היתה הגזירה גזורה עשרים שנה קודם שהוליד נח תולדות וכן מצינו בסדר עולם . ויש מדרשי אגדה רבים בלא ידון אבל זה הוא לחלוק פשוטו : (ד) הנפלים . על שם שנפלו א והפילו ב את העולם ולשון עברית לשון ענקים הוא : בימים ההם . (ב״ר)

שפתי חכמים

ר״ל מקושטות כיון דכתיב מלא ל׳ רבים וק״ל : צ (רא״ם) דהא״כ נשים מכל אשר בחרו ל״ל אלא נשים לבעולות אשר בחרו לזכר ולבהמה (נה״י) הקשה הרא״ם דבפ״ק דקידושין דף י״ג משמע שלא נכשלו באשת איש וי״ל דבני אלהים שהם השרים הטאו בא״א ולא באשר כעס דהא קאי הוירא בני אלהים לפיכך נקט הרב היה גדול נכנס והרא״ם אמר שמא אגדות חלוקות הם : ק ויהיה פי׳ בי״ת באדם כמו ויעבוד יעקב ברחל שפי׳ בשביל רחל : ר וא״ת לעולם ממש וי״ל דזה א״א דמשמע לא ידון רוחי באדם לעולם דמשמע לא לעולם אבל מ״מ לזמן ארוך ידון ואה״כ כתיב והיו ימיו ק״ך שנה ש״מ שנגזרה הגזירה לאלתר לכך פירש״י לאורך ימים ר״ל לא ידון לאורך ימים אלא לאלתר : ש משמע דעדיין לא עלתה במחשבה להשחית ודאי ולמה לא פי׳ לא אמתין לו עוד כו׳ ועוד מנ״ל לרש״י זה וי״ל משום דאי פירושו כן היה משמע שכבר עלה במחשבה להשחית ודאי וזה אינו שהרי אח״כ כתיב ויאמר י״י אמחה את האדם דהיינו אמירה ראשונה אבל קודם לכן לא עלה במחשבה להשחית וק״ל : ת ר״ל השי״ן בכנו״ל שהוא ל׳ גם וכן שקמתי בפת״ח כמו שקמתי בקמ״ץ והשי״ן שאתה כמו באתה והוסיף מלת זאת בו משום דבזולת זה היה משמע שפי׳ בשביל שגם הוא בשר כמו אחר ואין שם אחר לכך הוסיף זאת בו וק״ל : א ב״ר ור״ל נכרגו : ב ר״ל גרמו למדו ממעשיהם הרעים

ונהרגו ג״כ כלו׳ שהנפילים אשר היו בימים ההם כלומר בימי דור המבול ובני קין נגלו מן העולם כשהציף עליהם את מי האוקיינוס וכל׳ עברית ל׳ ענקים הוא פי׳ דל׳ הנפילים וגו׳ פירושו שהפילו בני אדם בגבורתן . מהרש״ל . וגם אחרי כן

פירוש ע״ט

כי טובות הנה אז זיי זעגן שיין. ויקחו להם נשים האבן זייא זיך גינומן ווייבר מכל אשר בחרו פון וואס זייא האבין זיך אויס דער ווילט כלומר אפילו איין אשה איש אונ אפילו אבהמה : (ג) ויאמר יי׳ האט גאט גזאגט לא ידון רוחי עם וועט ניט צענקן מיין ווילן אין מיר באדם אום ווילן דעם מענטש לעלם איין לאנגי צייט כלומר מיין ווילן טוט וועגין אין מיר צו זאל איך זייא פר דארבין צו זאל איך מיך אוף זייא מרחם זיין וועט שוין דס ניט זיין אוף לאנג בשגם הוא בשר פון וועגין אוך אז דס איז אין אים וואס ער איז פלייש אונ איז פארט גיט אונטער טעניג פר מיר אונ ווי יאלט שון געווען אז ער וואלט געווען פייער אדר אנדרי שטארקע זאך דרום והיו ימיו וועלין זיין זיינע טעג מאה ועשרים שנה הונדערט מיט צוואנציג יאר כלומר איך וועל זיי נאך ניט שטראפין אונ וועל דער לענגרן מיין צארין ביז הונדערט מיט צוואנציג יאר אז זיי וועלן אין דר צייט תשובה טאן איז גוט אונ אז זיי וועלין קיין תשובה ניט טאן וועל איך אוף זייא ברענגן דעם מבול : (ד) הנפלים דיא פאלינדיגע ריזין היו בארץ זענ׳ געווען אין לאנד בימים ההם אין דער צייט . רש״י שרייבט פר וואס האט מען זייא גרופן פאלינדיגע ריזין ווייל זיי זענין אראפ געפאלין פון דר וועלט

אֲשֶׁר יָבֹאוּ בְּנֵי הָאֱלֹהִים אֶל־בְּנוֹת
הָאָדָם וְיָלְדוּ לָהֶם הֵמָּה הַגִּבֹּרִים
אֲשֶׁר מֵעוֹלָם אַנְשֵׁי הַשֵּׁם׃ פ מפטיר
ה וַיַּרְא יְהוָה כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם
בָּאָרֶץ וְכָל־יֵצֶר מַחְשְׁבֹת לִבּוֹ רַק
רַע כָּל־הַיּוֹם׃ ו וַיִּנָּחֶם יְהוָה כִּי־
עשה

ת"א וירא ס' מגילה י סנהדרין קח . רק רע סוכה נב קידושין ל ברכות סא .
וינחם פ' סנהדרין קח .

אונקלוס

הֲווֹ וְאַף בָּתַר כֵּן דִּי
עָלִין בְּנֵי רַבְרְבַיָּא לְוָת
בְּנָת אֲנָשָׁא וִילִידָן לְהוֹן
אִנּוּן גִּבָּרַיָּא דְּמֵעָלְמָא
אֱנָשִׁין דִּשְׁמָא׃ ה וּגְלֵי
קֳדָם יְיָ אֲרֵי סְגִיאַת בִּישַׁת
אֱנָשָׁא בְּאַרְעָא וְכָל
יִצְרָא מַחְשְׁבַת לִבְּהוֹן
לְחוֹד בִּישׁ כָּל יוֹמָא׃
ו וְתָב יְיָ בְּמֵימְרֵהּ אֲרֵי
עבד

רש"י

בימי דור אנוש ג ובני קין: וגם אחרי כן. אע"פ ד שראו באבדן של דור אנוש שעלה אוקיינוס והציף שליש העולם לא נכנע דור המבול ה ללמוד מהם: אשר יבאו. היו יולדות ענקים כמותם: הגברים. למרוד במקום: אנשי השם. אותם שנקבו בשמות עירד מחויאל מתושאל שנקבו ע"ש אבדן ו שנמוחו והותשו. ד"א אנשי שממון ששממו את העולם: (ו) וינחם ה' כי עשה. נחמה היתה לפניו שבראו בתחתונים שאלו היה מן העליונים היה ז ממרידן. בב"ר: ויתעצב. האדם אל לבו של מקום ח עלה במחשבתו של מקום להעציבו וזהו תרגום אונקלוס. ד"א וינחם נהפכה מחשבתו של מקום ממדת רחמים למדת

שפתי חכמים

בימי דור המבול היו ג"כ וממי היו הרי כולם נטפס המבול של מי אוקיינוס ופירש אשר יבאו בני האלהים ומהם ילדו הענקים ההם וק"ל: ג (נח"י) לכן נ"ל העיקר כמו שפי' בפ' שלח לך בפסוק ושם ראינו את הנפילים וז"ל ענקים מבני שמחזאי ועזאל שנפלו מן השמים בימי דור אנוש עכ"ל ולפי זה שנפלו מן העולם ר"ל מעולם העליון שהם השמים: ד ר"ל גם אחרי כן היו רעים וחטאים: ה (נח"י) יש מקשין דהפ' עקב על פסוק ואבדתם מהרה פי' הרב דור המבול לא היה להם ממי ללמוד וע"ש: ו היינו מחויאל והותשו היינו מתושאל דא"כ למה קרא אותן אנשי השם והם היו אנשי בליעל: ז שהרי המריד כל בהמה וחיה שכולן קלקלו ואלו היה בעליונים היה ממריד גם את העליונים: ח דא"כ קשה הרי כתיב וינחם מלשון נחמה ואיך כתיב ויתעצב מלשון עצב אלא כלומר נעצב האדם אל לבו של מקום להכריתו. ומהרש"ל פי' אל לבו של מקום פי' מאחר שפי' שהיה נחמה לפניו מוכרח אתה לומר שקאי ויתעצב על האדם אבל לד"א שנהפך מדה"ר למה"ד

פירוש ע"ט

דם איז וואס דר ים אוקינוס האט זייא פר פלייצט אזו ווי ווייטר וועט שטיין אונ זיי האבין גמאכט פאלין די לייט פון דר וועלט דם איז וואס זייא האבין גורם גוועזן זייא זאלין פר פלייצט ווערין דורך דעם מבול (מזרחי) וְגַם אַחֲרֵי כֵן אונ אויך נאך דם כלומר חאטשע נאך דם אז זיי האבין גזעהן אז דר ים אוקינוס איז אויף גגאנגן אונ האט פר פלייצט אשליש וועלט וואלט זיך דר דור המבול גקערט פון זיי אפ לערנן זייא זאלין זיין אונטער טעניג פר הקב"ה אונ זאלין ניט טאן קיין שלעכץ האבין זיי זיך פארט ניט אפ גלערינט אונ האבן גיטאן שלעכטע מעשים אֲשֶׁר יָבוֹאוּ וואס זייא זענין גקומן בְּנֵי הָאֱלֹהִים די קינדר פון די הארין אֶל בְּנוֹת הָאָדָם צו די טעכטר פון די מענטשין וְיָלְדוּ לָהֶם אונ זייא האבין גיוונן אזעלכי ריזין ווי זיי זענין הֵמָּה הַגִּבֹּרִים דם זענין די גבורים כלומר זיי שטארקין זיך מורד זיין אין הקב"ה אֲשֶׁר מֵעוֹלָם אַנְשֵׁי הַשֵּׁם וואס זיי זענין פון אייביג אזעלכי לייט וואס זייא זענין באשייד גווארין מיט זייערע נעמן כלומר זייערי נעמן ווייזין אויף דעם וואס זייא זענין פר לארין גווארין פון דר וועלט. אדר אזו איז דער פשט אַנְשֵׁי הַשֵּׁם וויסטי לייט כלומר זייא האבין פר וויסט די וועלט: (ה) וַיַּרְא יְיָ אונ אז גאט האט גזעהן אדר עס איז אנטפלעקט גווארין פר גאט כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם בָּאָרֶץ אז עס מערט זיך דם שלעכץ פון די מענטשין אויף דער וועלט וְכָל יֵצֶר מַחְשְׁבוֹת לִבּוֹ אונ אלע גדאנקן אונ דם בטראכטונג פון זיין הארצין רַק רַע כָּל הַיּוֹם איז נאר רק שלעכץ צוא טאן אלי טעג: (ו) וַיִּנָּחֶם יְיָ האט גאט זיך גטרייסט כִּי עָשָׂה אֶת הָאָדָם בָּאָרֶץ וואס ער האט בשאפין דם מענטש אויף דער ערד כלומר דאס איז גיוועזן פאר הקב"ה איין טרייסטונג וואס ער האט בשאפין דעם מענטש צווישין די אונטערשטי בשעפניש ווארום ער זאל זיין פון די אייבערשטי בשעפניש וואלט ער זיי גמאכט מורד זיין אין הקב"ה וַיִּתְעַצֵּב אונ דר מענטש איז גוועזן טרויעריג אֶל לִבּוֹ צו זיין הארץ

עשה את־האדם בארץ ויתעצב
אל־לבו: ז ויאמר יהוה אמחה את־
האדם אשר־בראתי מעל פני
האדמה מאדם עד־בהמה עד־
רמש

עבד ית אנשא בארעא
ואמר במימרה למתבר
תקפהון כרעותה :
ז ואמר יי אמחי ית
אנשא די בראתי מעל
אפי ארעא מאנשא עד
בעירא עד רחשא ועד
עופא

רש"י

הדין עלה במחשבה לפניו מה לעשות באדם ט שעשה בארץ. וכן כל ל' ניחום שבמקרא לשון נמלך מה לעשות (במדבר כג) ובן אדם ויתנחם (דברים לב) ועל עבדיו יתנחם (שמות לב) וינחם ה' על הרעה (שמואל א טו) נחמתי כי המלכתי כולם לשון מחשבה אחרת הם: ויתעצב אל לבו. נתאבל על אבדן מעשה ידיו כמו (ש"ב יט) נעצב המלך על בנו. וזה כתבתי לתשובת המינים. אפיקורוס אחד שאל את רבי יהושע בן קרחה א"ל אין אתם מודים שהקב"ה רואה את הנולד אמר לו הן אמר לו והא כתיב ויתעצב אל לבו אמר לו נולד לך בן זכר מימיך אמר לו הן אמר לו ומה עשית אמר לו שמחתי ושימחתי י את הכל. א"ל ולא היית יודע שסופו למות אמר לו בשעת חדותא חדותא בשעת אבלא אבלא אמר לו כך הקב"ה כ אע"פ שגלוי לפניו שסופן לחטוא ולאבדן לא נמנע מלבראן (ועיין ברא"ם) בשביל הצדיקים ל העתידים לעמוד מהם: (ז) ויאמר ה' אמחה את האדם. הוא עפר ואביא עליו מים ואמחה אותו לכך נאמר לשון מחוי: מאדם עד בהמה. אף

שפתי חכמים

קאי ויתעצב על הקב"ה : ט כלומר מתחלה לא עלה במחשבתו לעשות באדם מאומה ועכשיו עלה במחשבתו לחקור עליו מה לעשות בו לא שנהפכה מחשבתו לרעה ופסק עליו המבול שהרי אחר זה כתיב ויאמר י"י אמחה את האדם שהוא התחלת דיבורו ואינו פי' הפסוק לומר שהפך מחשבתו ממדה"ר למדה"ד הוא מה שאמר אמחה את האדם דא"כ ויאמר אמחה את האדם מבעי"ל ולמה נאמר ויאמר ה' אמחה וגו' אלא ודאי התחלת דיבור הוא וכיון שהוא תחלת הדיבור משמע שעדיין לא פסק עליהם את הדין אלא שנכנס לחקור מה לעשות בהם : י ר"ל שמחתי בעצמי ושימחתי גם את אחרים : כ וק' היאך מדמה מעשה הקב"ה למעשה ב"ו וי"ל שזה היה לדחות המין אבל באמת הוא בשביל הצדיקים כו'. מהרש"ל : ל ועוד בשביל הצדיקים דאל"כ לא היה המשל דומה לנמשל כי הבן אינו לבוש חוטאת

פירוש ע"ט

פון הקב"ה כלומר עס איז אויף גגאנגן אויף דר מחשבה פון הקב"ה ער זאל דם מענטש טרויריג מאכין אדר וַיִּנָּחֶם ער הט זיך בראטין כלומר עס איז פר קערט גווארין דיא מחשבה פון הקב"ה פון מדת הרחמים צו מדת הדין אונ עס איז אויף גגאנגן אויף דער מחשבה פון הקב"ה ווס ער זאל טאן מיט דעם מענטש ווס ער הט בשאפין אויף דר ערד וַיִּתְעַצֵּב אֶל לִבּוֹ אונ ער איז גוועזן טרויעריג צו זיין הארצין כלומר גאט הט גטרויערט כביכול אויף דם ווס דיא מעשה ידיו וועלין פאר לארין ווערין. רש"י שרייבט איין אפיקורוס הט גפרעגט רבי יהושע בן קרחה גלייבט איר דען ניט הקב"ה ווייסט אלי זאכין ווס וועט זיין הט רבי יהושע אים גענפרט יוא הט אים דר אפיקורוס גפרעגט אידער ווארום שטייט וַיִּתְעַצֵּב אֶל לִבּוֹ גאט איז טרויעריג ווייל די מענטשין זענין ניט גוט אמער גאט הט דאך דער פון פריער גיוואוסט האט רבי יהושע גזאגט צום אפיקורוס איז צו דיר אמאל גבארין גווארין אזן הט ער אים גענפרט יוא הט רבי יהושע אים ווידר גפרעגט ווס האסטו גטאן אין דער צייט האט ער אים גענפרט איך האב מיך משמח גוועזן אונ האב אנדרע אויך משמח גוועזן האט רבי יהושע צו אים גזאגט וויא איז דיר איין גגאנגן דיא שמחה האסטו דען ניט גיוואוסט אז דר סוף וועט זיין אז ער וועט שטארבין הט דר אפיקורוס גענפרט ווס הט דם דער צו בשעת שמחה פרייט מען זיך אונ בשעת טרויעריקייט טרויערט מען האט רבי יהושע צו אים גזאגט דיא מעשים פון הקב"ה זענין אויך אזו חאטשע ער האט גיוואוסט אז דער סוף וועט זיין אז דיא מענטשין וועלין זינדיגן אונ מחמת דעם וועלין זיי פר לארין ווערין פון דר וועלט האט גאט פארט ניט פאר מיטין פון צו בשאפין זייא אונ נאך אטעם פון וועגין דיא צדיקים ווס וועלין ארוס קומן פון זיי : (ז) וַיֹּאמֶר יְיָ הט גאט גזאגט אֶמְחֶה אֶת הָאָדָם אֲשֶׁר בָּרָאתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה אלי די מענטשין ווס איך האב בשאפין וועל איך אפ מעקין פון דער ערד מֵאָדָם פון מענטשין וְעַד בְּהֵמָה ביז בהמות עַד רֶמֶשׂ ביז דעם ווירמינונג וְעַד עוֹף הַשָּׁמַיִם אונ ביז די עופות וואס

הָרֶמֶשׂ וְעַד־עוֹף הַשָּׁמָיִם כִּי נִחַמְתִּי
כִּי עֲשִׂיתִם׃ ח וְנֹחַ מָצָא חֵן בְּעֵינֵי
יְהוָה׃ פ פ פ

אונקלוס

עוֹפָא דִשְׁמַיָּא וְזַרְיתָבִית בְּמֵימְרִי אֲרֵי עֲבַדְתִּנוּן׃ ח וְנֹחַ אַשְׁכַּח רַחֲמִין קֳדָם יְיָ׃ פ פ פ

ת"א כי נחמתי סנהדרין קח. ונח מצא סנהדרין שם. קט"ו אמציה. יחזקיהו ס'. ומפטירין בישעיה כה אמר סי' מ"ב:

שפתי חכמים

אלא בשפת תדוש תדוה והרבעים לתועלת שיעמדו לדיקים מהם אלא ע"כ נ"ל הסוגא כמו ועוד דק"ל: ם ולפי זה קשה כל"ל אדם ובהמה ל"פ ד"א וכו' ולפי פר"א קשה טוב לו לומר אדם וגם נהמה ל"פ אף כן וכו'. מהרש"ל: חסלת פרשת בראשית

רש"י

הם מ השחיתו דרכם (כ"ר). ד"א הכל נברא בשביל אדם וכיון שהוא כלה מה צורך באלו: כי נחמתי כי עשיתם. חשבתי מה לעשות על אשר עשיתים:

חסלת פרשת בראשית

פירוש ע"ט

אונטער דעם הימל וועל איך אלי אפ מעקן פון דר ערד כי נחמתי כי עשיתם ווארום איך האב מיך בראטין ווס איך האב זיי בשאפין: (ח) ונח מצא חן בעיני יי אונ נח האט גיפונן לייט זעליקייט אין דיא אויגין פון גאט:

הפטרת בראשית בישעיה סימן מ"ב

כֹּה־אָמַר הָאֵל ׀ יְהוָה בּוֹרֵא הַשָּׁמַיִם וְנוֹטֵיהֶם רֹקַע הָאָרֶץ וְצֶאֱצָאֶיהָ נֹתֵן נְשָׁמָה לָעָם עָלֶיהָ וְרוּחַ לַהֹלְכִים בָּהּ׃ אֲנִי יְהוָה קְרָאתִיךָ בְצֶדֶק וְאַחְזֵק בְּיָדֶךָ וְאֶצָּרְךָ וְאֶתֶּנְךָ לִבְרִית עָם לְאוֹר גּוֹיִם׃ לִפְקֹחַ עֵינַיִם עִוְרוֹת לְהוֹצִיא מִמַּסְגֵּר אַסִּיר מִבֵּית כֶּלֶא יֹשְׁבֵי חֹשֶׁךְ׃ אֲנִי יְהוָה הוּא שְׁמִי וּכְבוֹדִי לְאַחֵר לֹא־אֶתֵּן וּתְהִלָּתִי לַפְּסִילִים׃ הָרִאשֹׁנוֹת הִנֵּה־

פירוש ע"ט

כה אמר האל יי אזו הט גזאגט גאט דר גאט וואס הט צוויא נעמין אל יי. אל ווייזט אויף דין אונ יהוה ווייזט אויף רחמים בורא השמים ונוטיהם ער הט בשאפין הימלן אונ האט זיי אוס גצוגין רוקע הארץ וצאצאיה ער הט פר שפרייט דיא ערד אונ אירע אוס גאנג כלומר די זאכין ווס גייען ארוס פון דער ערד נותן נשמה לעם עליה ער גיט איין נשמה צו דעם פאלק ווס אויף איר איז דאס גיט ער צו אלי גליך ורוח להולכים בה אונ איין רוח הקודשה גיט ער צו דיא ווס גייען פר אים אין גוטין וועג: דר גאט הט גזאגט צו מיר ישעיהו אני יי קראתיך בצדק איך גאט האב דיך ישעיהו גרופן מיט גרעכטיקייט ואחזק בידך אונ האב אן גינומן אין דיינע הענט ואצרך ואתנך לברית עם אונ איך האב דיך בשאפין אונ האב דיך גגעבין כלומר אז איך האב דיך בשאפין איז דס מיין מחשבה גוועזן דו זאלסט אום קערין מיין פאלק צו מיין בריתות ברית דס מיינט מען די תורה לאור גוים דו זאלסט דר לייכטין צו דיא שבטים פון ישראל ווס איטליכר שבט באזונדר ווערט אן גרופין גוי: לפקוח עינים עורות דו זאלסט עפינן די בלינדע אויגין וואס זעהן ניט מיין גבורה זייא זאלין זיך אום קערין צו מיר להוציא ממסגר אסיר דו זאלסט אוס ציהן פון דעם גפענקניש דעם גבונדענעם מבית כלא יושבי חשך פון דער תפיסה הוז זאלסטו אוס ציהען דיא וואס זיצין אין דער פינצטערניש כלומר דורך דעם ווס זייערי אוגין וועלין גיעפינט ווערין צוא זעהן מיינע גבורות וועלין זייא ארוס גיין פון דעם גלות ווס אויף זייא וועט קומן: אני יי הוא שמי איך בין גאט אונ מיין נאמן ווערט גירעט ב' יי' שין ארנות דם ווייזט דס איך בין איין האר דרום איז כומל אויף מיר צו ווייזין דאס איך בין איין האר: דרום וכבודי לאחר לא אתן וועל איך מיין כבוד ניט געבין צוא קיין אנדערין ותהלתי לפסילים אונ מיין לוב וועל איך ניט געבין צו קיין בילדר כלומר איך וועל ניט לאזין דיא עובדי כוכבים זאלין מושל זיין אין מיין פאלק אייביג אונ זאלין זאגין דער דמוי

באו וחדשות אני מגיד בטרם תצמחנה אשמיע אתכם : שירו ליהוה שיר חדש
תהלתו מקצה הארץ יורדי הים ומלאו איים וישביהם : ישאו מדבר ועריו חצרים תשב
קדר ירנו ישבי סלע מראש הרים יצוחו : ישימו ליהוה כבוד ותהלתו באיים יגידו :
יהוה כגבור יצא כאיש מלחמות יעיר קנאה יריע אף יצריח על איביו יתגבר :
החשיתי מעולם אחריש אתאפק כיולדה אפעה אשם ואשאף יחד : אחריב הרים
וגבעות וכל עשבם אוביש ושמתי נהרות לאיים ואגמים אוביש : והולכתי עורים
בדרך לא ידעו בנתיבות לא ידעו אדריכם אשים מחשך לפניהם לאור ומעקשים

פירוש ע״ט

עבודת כוכבים איז גרוס אונ העלפט זייא : הראשונות הנה באו די ערשטי זאכין וואס איך האב מבטיח גוועזן צו אברהם אויף דעם גלות מצרים אונ האב אים גזאגט (וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכוש גדול) דאס פאלק וואס וועט ארבעטן מיט די ישראל וועל איך גאט משפטן אונ דער נאך וועלין דיא ישראל ארוס גיין פון דעם גלות מיט פיל גוטס נון זענין דאך דיא זאכין גקומן אונ איך האב מקיים גיוועזן מיין הבטחה אונ היינט וחדשות אני מגיד זאג איך נייע זאכין צו מיין פאלק ישראל צו מבטיח זיין זייא אויף דער גאולה בטרם תצמחנה אשמיע אתכם איי דיא גאולה טוט שפראצין טוא איך אייך מאכין הערין : דס זאגט ער אויף דער צייט פון דער גאולה שירו לי״י שיר חדש זינגט אונ לויבט איר ישראל פר גאט איין נייע גזאנג תהלתו מקצה הארץ זיין לויב וועט זיין פון עק וועלט יורדי הים ומלואו דיא וואס נידרן אונ פארין אין שיפין איבר דעם ים אונ די וואס וואנן אויף דעם דער פילונג פון דעם ים דאס מיינט מען דיא ווס מאכין איין גרויסן קאסטין אזוי גרויס וויא דער פלאץ פון איין הויז דארף צו זיין אונ שיטין אן דם קאסטין פול מיט ערד אונ שטיינר ביז ער פאלט אראפ אויף דעם גרונד דער נאך בויען זיי דרויף הייזר אונ מען גייט פון איין הויז צום אנדרן מיט שיפין איים ויושביהם די אינזלן פון דעם ים דאס איז דיא קעמפעס פון דעם ים אונ וואס זיצין אויף דיא קעמפעס די אלע וועלין גאט לויבין : ישאו מדבר ועריו זיי וועלין אויף הייבין זייער קול מיט גזאנג דיא מדבר אונ דיא שטעט פון דר מדבר חצרים תשב קדר דיא מדבר וואס היינט זיצין דארטין די טאטערין אין גצעלטין וועט לעתיד דאס ארט בזעצט ווערין מיט אפנע שטעט אונ וועלין לויבן

פירוש ע״ט

גאט ירנו יושבי סלע זיי וועלין לויבן גאט די מתים וואס ליגין אין די שטיינר דען זיי וועלין לעבדיג ווערין מראש הרים יצוחו פון די שפיץ בערג וועלין זייא שרייען צו גאט ישימו לי״י כבוד זיי וועלין טאן כבוד צוא גאט ותהלתו באיים יגידו אונ זיין לויב וועלין זייא זאגין צווישין דיא אומות : יי׳ כגבור יצא גאט וועט ארוס גיין אזו וויא איין גבור כאיש מלחמות יעיר קנאה אזו וויא איין בעל מלחמה וועט ער זיך דער וועקין צו נוקם זיין זיך יריע אף יצריח ער וועט שאלין אוך וועט ער שרייען על אויביו יתגבר אויף זיינע פיינט וועט ער זיך שטארקן : אונ אזו וועט גאט זאגין החשיתי מעולם איך גאט שווייג פון לאנג אן אויף דעם וואס דיא עובדי כוכבים האבין חרוב גמאכט מיין הויז אחריש אתאפק איך האב גשוויגן אונ אויף גהאלטין זיך אויף דעם ווס די עובדי כוכבים האבין גטאן כיולדה אפעה וועל איך שרייען אזו וויא איין גוויינרן אשם ואשאף יחד איך וועל דר שרעקין אדר איך וועל פר וויסטין אונ וועל גלוסטין צוא פאר טיליגן אלע עובדי כוכבים מיט אננדר : אחריב הרים וגבעות איך וועל חרוב מאכין דיא בערג וכל עשבם אוביש אונ אלע זייערע גראזין וועל איך אום דארין ושמתי נהרות לאיים אונ איך וועל טאן דיא טייכין צוא אינזלין כלומר זייא ווערין אויס גטריקענט ווערין גלייך וויא אינזלן זענין טרוקין ואגמים אוביש אונ דיא גמוזיכץ פון וואסער וועל איך אום טרוקנן דאס מיינט ער די עובדי כוכבים והולכתי עורים בדרך לא ידעו אונ דיא ישראל וואס זענין ביז אהער בלינד גוועזן פון צו קוקין צו מיר וועל איך זיי מאכין פירין אין דעם גוטין וועג וואס זייא האבין ניט גיווסט אשים מחשך לפניהם לאור איך וועל טאן פר זיי דם פינצטערניש צו איין ליכטיקייט ומעקשים למישור אונ דיא קרומע וועגין וועל איך

לְמִישׁוֹר אֵלֶּה הַדְּבָרִים עֲשִׂיתִם וְלֹא עֲזַבְתִּים: נָסֹגוּ אָחוֹר יֵבֹשׁוּ בֹשֶׁת הַבֹּטְחִים בַּפָּסֶל הָאֹמְרִים לְמַסֵּכָה אַתֶּם אֱלֹהֵינוּ: הַחֵרְשִׁים שְׁמָעוּ וְהַעִוְרִים הַבִּיטוּ לִרְאוֹת: מִי עִוֵּר כִּי אִם־עַבְדִּי וְחֵרֵשׁ כְּמַלְאָכִי אֶשְׁלָח מִי עִוֵּר כִּמְשֻׁלָּם וְעִוֵּר כְּעֶבֶד יְהוָה: רָאוֹת ראית כ׳ רַבּוֹת וְלֹא תִשְׁמֹר פָּקוֹחַ אָזְנַיִם וְלֹא יִשְׁמָע: יְהוָה חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר: וְהוּא עַם־בָּזוּז וְשָׁסוּי הָפֵחַ בַּחוּרִים כֻּלָּם וּבְבָתֵּי כְלָאִים הָחְבָּאוּ הָיוּ לָבַז וְאֵין מַצִּיל מְשִׁסָּה וְאֵין־אֹמֵר הָשַׁב: מִי בָכֶם יַאֲזִין זֹאת יַקְשִׁב וְיִשְׁמַע לְאָחוֹר: מִי־נָתַן לִמְשִׁסָּה למשוסה כ׳

כוכב מישראל

(מִי בָכֶם יַאֲזִין זֹאת וגו׳ יַקְשִׁב וְיִשְׁמַע לְאָחוֹר וגו׳). עפ״י מָשָׁל אַז אַרוֹפֵא אִיז מַזְהִיר אַחוֹלֶה עֶר זָאל נִישְׁט עֶסְן דִיא מַאֲכָלִים וָואס וֶועט אִיהְם שַׁאדְין אוּנ עֶר פָאלְגְט וֶוערְט דָאס גִירוּפִין עֶר פָאלְגְט פְרִיעֶר אָבֶּער אַז עֶר הָאט יוֹא גֶגֶעסִין דִיא מַאֲכָלִים אוּנ אִיז גִיפֶערְלִיךְ קְרַאנְק גְוָוארִין אוּנ דֶער רוֹפֵא הָאט אִיהְם נָאךְ אַמָאל מַזְהִיר גְוֶועזִין דֶר נָאךְ פָאלְגְט עֶר וֶוערְט דָאס גִירוּפִין עֶר פָאלְגְט שְׁפֶּעטִיר. דָאס זָאגְט דֶר פָּסוּק יַקְשִׁב וְיִשְׁמַע לְאָחוֹר זָאל עֶר פָאלְגִין חָאצְבִּי שְׁפֶּעטִיר. אַז אוֹיף אִיהְם אִיז שׁוֹן גְקוּמִין דִיא צָרָה וַוייל עֶר הָאט פְרִיר נִישְׁט גִיפָאלְגְט. (וּמִי נָתַן לִמְשִׁיסָּה יַעֲקֹב) פַאר וָואס טְרֶעט מֶען יַעֲקֹב (הֲלֹא ה׳ זוּ חָטָאנוּ לוֹ) וַוייל מִיר הָאבִּין גִזִינְדִיגְט:

היציא

פירוש ע״ט

טָאן פַאר זַיי צוּ אַיין גְלַייכְקַייט אֵלֶּה הַדְּבָרִים עֲשִׂיתִם דָאס זֶענִין דִי זַאכִין וָואס אִיךְ וֶועל טָאן צוּ דִיא יִשְׂרָאֵל וְלֹא עֲזַבְתִּים אוּנ אִיךְ וֶועל זַייא נִיט פַאר לָאזִין: נָסֹגוּ אָחוֹר יֵבֹשׁוּ בֹשֶׁת הַבּוֹטְחִים בַּפָּסֶל זַיי וֶועלִין פַאר רוּקְט וֶוערִין אַהִינְטֶער זִיךְ אוּנ זֶועלִין פַאר שֶׁעמְט וֶוערִין מִיט אַיין בּוּשָׁה דִיא וָואס פַאר זִיכֶרִין זִיךְ אִין דִיא בִּילְדֶער פוּן דֶער זוּן אוּנ פוּן דֶער לְבָנָה הָאוֹמְרִים לְמַסֵּכָה אַתֶּם אֱלֹהֵינוּ דִי וָוס זָאגִין צוּ דִי גְגָאסֶענֶע בִּילְדֶר אִיר זֶענְט אוּנְזֶר גָאט דִי וֶועלִין פַר שֶׁעמְט וֶוערִין: דָאס זָאגְט עֶר צוּ דִיא יִשְׂרָאֵל הַחֵרְשִׁים אִיר יִשְׂרָאֵל וָוס אִיר זֶענְט גְלַייךְ וְויא טוֹב פוּן צוּ הֶערִין גָאטְס רֵייד שְׁמָעוּ הֶערְט גָאטְס רֵייד וְהַעִוְרִים אוּנ אִיר יִשְׂרָאֵל וָוס אִיר זֶענְט גְלַייךְ וְוי בְּלִינְד פוּן צוּ זֶעהְן גָאטְס מִצְוֹת: הַבִּיטוּ לִרְאוֹת קוּקְט צוּ זֶעהְן גָאטְס תּוֹרָה אוּנ מִצְוֹת: מִי עִוֵּר כִּי אִם עַבְדִּי וָועֶר אִיז בְּלִינְד צְווִישִׁין אַייךְ נָאר מַיין קְנֶעכְט כְּלוֹמַר אִיר יִשְׂרָאֵל הַאלְט דִי נְבִיאִים פַאר בְּלִינְד אוּנ זָאגְט וָוער אִיז נָאךְ אַזוֹ בְּלִינְד וְויא דֶער נָבִיא וְחֵרֵשׁ כְּמַלְאָכִי אֶשְׁלָח אוּנ וֶוער אִיז נָאךְ אַזוֹ טוֹב צְווִישִׁין אַייךְ אַזוֹ וְויא מַיין שָׁלִיחַ וָואס אִיךְ שִׁיק אִים נְבִיאוֹת זָאגִין צוּא אַייךְ דֶעם הַאלְט אִיר פַאר טוֹב: אוּנ דֶר אֱמֶת אִיז דָאס אִיר אַלֵיין זֶענְט בְּלִינְד אוּנ טוֹב אָבֶער לֶעָתִיד וֶועט זַיין מִי עִוֵּר וָוער עֶס אִיז גְוֶועזִין בְּלִינְד צְווִישִׁין אַייךְ דֶער וֶועט הָאבִּין מְקַבֵּל גְוֶועזִין זַיינִי יִסּוּרִים אוּנ וֶועט זַיין כִּמְשֻׁלָּם גְלַייךְ וְויא עֶר אִיז וָוארִין אָפּ גְצָאלְט גָאר זַיין בֵּייז אוּנ וֶועט זַיין רֵיין פוּן עֲבֵירוֹת וְעִוֵּר כְּעֶבֶד ה׳ אוּנ דֶער בְּלִינְדֶער וָואס צְווִישִׁין אַייךְ אִיז גְוֶועזִין וֶועט אַזוֹ גוּט זַיין גְלַייךְ וְויא גָאטְס קְנֶעכְט: רָאוֹת רַבּוֹת וְלֹא תִשְׁמֹר פִיל זֶעהוּנְג הָאט אִיר יִשְׂרָאֵל פַאר זִיךְ צוּא גְזֶעהְן אוּנ ווִילְט נִיט אַיין רְאָיָה זִיךְ דֶער פוּן נֶעמִין גָאט צוּא פָאלְגִין אוּנ אִיר ווִילְט נִיט הִיטִין צוּ קוּקִין אִין מַיינֶע מַעֲשִׂים אוּנ אוּם צוּא קֶערִין זִיךְ צוּא מִיר: אִיךְ גָאט בִּין מִיךְ מִתְעַסֵּק פָּקוֹחַ אָזְנַיִם צוּ עֶפְנֶען אַייעֶרִי אוֹעֶרִין דוּרךְ מַיינִי נְבִיאִים וְלֹא יִשְׁמָע אוּנ קֵיין מַאן פוּן אַייךְ הֶערְט נִיט צוּ מַיינִי רֵייד: זָאגְט יְשַׁעְיָה ה׳ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ גָאט ווִיל עֶפְנֶען אַיירֶע אוֹעֶרִן פוּן וֶועגִין זַיין גְרֶעכְטִיקַייט דְרוּם יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר טוּט עֶר אַייךְ גְרוֹסִין אוּנ שְׁטַארְקִין דִיא תּוֹרָה: וְהוּא עַם בָּזוּז וְשָׁסוּי אוּנ דָאס פָאלְק יִשְׂרָאֵל אִיז אַיין בַּארוֹבְּט פָאלְק אוּנ אַיין צוּא טְרֶעטִין פָאלְק הָפֵחַ בַּחוּרִים כֻּלָּם אוּנ אַלֶע זַייעֶרֶע יוּנְגֶן זֶענִין טְרוֹיעֶרִיג אָדֶר זַיי אַלֶע טוּעֶן זִיךְ בַּהַאלְטִין אִין דִי גְרִיבֶּער אוּנ אִין דִי לֶעבֶער וּבְבָתֵּי כְלָאִים הָחְבָּאוּ אוּנ אִין דִיא תְּפִיסָה הַייזֶר זֶענִין זַייא בַּהַאלְטִין הָיוּ לָבַז וְאֵין מַצִּיל זַיי זֶענִין גְוָוארִין צוּ רוֹיבּ דָס אִיז דִי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים הָאבִּין זַייא בַּרוֹבְּט אוּנ קֵיינֶר הָאט זַייא נִיט מַצִּיל גְוֶועזִין מְשִׁסָּה וְאֵין אוֹמֵר הָשַׁב זַיי זֶענִין גְוָוארִין צוּ אַיין צוּ טְרֶעטוּנְג אָדֶר צוּ אַיין רוֹבִּינְג אוּנ קֵיינֶר טוּט נִיט זָאגִין קֶער אוּם צוּא זַיי מִי בָכֶם יַאֲזִין זֹאת וָוער אִיז דָא צְווִישִׁין אַייךְ עֶר זָאל פַר נֶעמִין דָאס דָאזִיגֶע וָוס דָא וֶועט וַוייטֶער שְׁטֵיין יַקְשִׁב וְיִשְׁמַע לְאָחוֹר עֶר זָאל פַאר נֶעמִין אוּנ זָאל צוּ הֶערִין צוּ דֶר זַאךְ וָוס זָאל אִים בַּיי שְׁטֵיין צוּם הִינְטֶערְשְׁטִין: וֶוער אִיז צְווִישִׁין אַייךְ עֶר זָאל גֶעבִּין זַיין הַארְץ דְרוֹיף צוּ פַר שְׁטֵיין מִי נָתַן

יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל לְבֹזְזִים הֲלוֹא יְהוָה זוּ חָטָאנוּ לוֹ וְלֹא־אָבוּ בִדְרָכָיו הָלוֹךְ וְלֹא שָׁמְעוּ
בְּתוֹרָתוֹ ׃ וַיִּשְׁפֹּךְ עָלָיו חֵמָה אַפּוֹ וֶעֱזוּז מִלְחָמָה וַתְּלַהֲטֵהוּ מִסָּבִיב וְלֹא יָדָע וַתִּבְעַר־
בּוֹ וְלֹא־יָשִׂים עַל־לֵב ׃ וְעַתָּה כֹּה־אָמַר יְהוָה בֹּרַאֲךָ יַעֲקֹב וְיֹצֶרְךָ יִשְׂרָאֵל אַל־תִּירָא
כִּי גְאַלְתִּיךָ קָרָאתִי בְשִׁמְךָ לִי־אָתָּה ׃ כִּי־תַעֲבֹר בַּמַּיִם אִתְּךָ אָנִי וּבַנְּהָרוֹת לֹא יִשְׁטְפוּךָ
כִּי־תֵלֵךְ בְּמוֹ־אֵשׁ לֹא תִכָּוֶה וְלֶהָבָה לֹא תִבְעַר־בָּךְ ׃ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ קְדוֹשׁ
יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעֶךָ נָתַתִּי כָפְרְךָ מִצְרַיִם כּוּשׁ וּסְבָא תַּחְתֶּיךָ ׃ מֵאֲשֶׁר יָקַרְתָּ בְעֵינַי
נִכְבַּדְתָּ וַאֲנִי אֲהַבְתִּיךָ וְאֶתֵּן אָדָם תַּחְתֶּיךָ וּלְאֻמִּים תַּחַת נַפְשֶׁךָ ׃ אַל־תִּירָא כִּי־
אִתְּךָ אָנִי מִמִּזְרָח אָבִיא זַרְעֶךָ וּמִמַּעֲרָב אֲקַבְּצֶךָּ ׃ אֹמַר לַצָּפוֹן תֵּנִי וּלְתֵימָן אַל־

פירוש ע״ט

למשיסה יעקב וישראל לבוזזים ווער הט געגעבן צו איין צו טרעטונג דעם יעקב אונ די ישראל הט ער געגעבן צו רויבן הלא ה׳ פר וואר גאט האט עס געגעבן זו חטאנו לו דאס דאזיגע וואס מיר האבין גזינדיגט צו אים דס הט אונז גורם געוועזן דס צו טרעטונג אונ דס רויבונג ולא אבו בדרכיו הלוך אונ דס ווס אונזערי עלטערן האבין ניט גוואלט גיין אין זיינע וועגין ולא שמעו בתורתו אונ האבין ניט צו געהערט צו תורה דס הט דס אלץ גורם געווען אויף אונז ׃ וישפך עליו חמה אפו ועזוז מלחמה אונ דרום הט גאט פר גאסין אויף די ישראל זיין גרים צארין אונ איין שטארקע מלחמה האט ער גבראכט אויף זיי ותלהטהו מסביב אונ גאט האט זייא ארום גברענט פון ארום כלומר גאט האט פריער גבראכט איין פורעניות אויף דיא עובדי כוכבים ווס זענין ארום דיא ישראל ביז די ישראל זאלין מורא האבין אונ זאלין זיך ארום נעמין איין מוסר גוט צוא זיין ולא ידע אונ דיא ישראל האבין ניט גיוואסט צוא אום קערין זיך פון זייער שלעכטין וועג ותבער בו ולא ישים על לב אונ דער נאך אז גאט הט געזעהן דאס דיא ישראל ווילין זיך ניט ארום נעמין איין מוסר הט גברענט דס פייער פון דעם פורעניות אין זיי אליין אונ זיי טוען דאך ניט צו זייער הארץ זיי זאלין תשובה טאן ׃ זאגט ישעיה הנביא אונ היינט האטשע איר ישראל זענט ניט גוט פון דעסט וועגין כה אמר ה׳ בוראך יעקב ויוצרך ישראל אזוי האט גזאגט גאט דיין בורא דו יעקב אונ דיין באשעפר דו ישראל אל תירא כי גאלתיך דו זאלסט קיין מורא ניט האבין דען איך האב דיך אוס גליזט פון דעם גלות מצרים קראתי בשמך לי אתה איך האב גירופין אין דיין נאמען דס דו ביסט מיין ׃ כי תעבור במים אתך אני אז דוא ביסט איבער גפארין

אין דעם וואסער פון דעם ים בין איך דאך געוועזן מיט דיר ובנהרות לא ישטפוך אונ אז דוא האסט גוואונט צווישין די מצרים אונ צווישין אנדרע עובדי כוכבים ווס זענין אזוי פיל געוועזן אזוי וויא די וואסערין פון די טייכין האבין זייא דאך דיך ניט גקאנט פארפלייצין אונ פאר לענדין ׃ אזוי כי תלך במו אש לא תכוה אז דוא וועסט לעתיד גיין אין פייער דען איך גאט וועל שיקען לעתיד איין גרויסע היץ וועסטו דאך ניט פר ברענט ווערין ולהבה לא תבער בך אונ דער פלאם וועט ניט פאר ברענין אין דיר ׃ כי אני ה׳ אלהיך קדוש ישראל דען איך גאט דיין גאט דער הייליגער פון ישראל מושיעך דיין העלפער נתתי כפרך מצרים איך האב געגעבן דיין אום לייזונג דיא מצרים כלומר דוא ביסט מחויב געוועזן צו פר לענד ווערין האב איך געגעבן דיא בכורים פון מצרים איין כפרה פר דיר זענין זיי גיטייט געווארין אונ דו ביסט ניצול געווארין כוש וסבא תחתיך כוש אונ סבא זענין געגעבן געווארין אויף דיין ארט ׃ מאשר יקרת בעיני נכבדת פון וועגין דס דוא ביזט חשוב געוועזן אין מיינע אויגין דרום ביסטו ווארין גיערליכט אויף דער וועלט ואני אהבתיך אונ איך האב דיך ליב ואתן אדם תחתיך ולאומים תחת נפשך אונ איך טוא געבין איין מענטש אויף דיין ארט איין קיניגרייך פון די עובדי כוכבים אויף דעם ארט פון דיין לייב ׃ אל תירא וגו׳ דו זאלסט קיין מורא ניט האבין דען איך בין מיט דיר ממזרח וגו׳ פון מזרח זייט וועל איך ברענגען דייני קינדר אונ פון מערב זייט וועל איך דיך איין זאמלין ׃ אמר לצפון תני איך וועל זאגין צו דעם צפון ווינט גיב די גליות ווס זענין פאר טריבין קיין צפון זייט ולתימן אונ צום דרום ווינט דאס ער איז שטארק וועל איך

תַּכְלָאִי הָבִיאִי בָנַי מֵרָחוֹק וּבְנוֹתַי מִקְצֵה הָאָרֶץ: כֹּל הַנִּקְרָא בִשְׁמִי וְלִכְבוֹדִי
בְּרָאתִיו יְצַרְתִּיו אַף־עֲשִׂיתִיו: הוֹצִיא עַם־עִוֵּר וְעֵינַיִם יֵשׁ וְחֵרְשִׁים וְאָזְנַיִם לָמוֹ:
כָּל־הַגּוֹיִם נִקְבְּצוּ יַחְדָּו וְיֵאָסְפוּ לְאֻמִּים מִי בָהֶם יַגִּיד זֹאת וְרִאשֹׁנוֹת יַשְׁמִיעֻנוּ יִתְּנוּ
עֵדֵיהֶם וְיִצְדָּקוּ וְיִשְׁמְעוּ וְיֹאמְרוּ אֱמֶת: אַתֶּם עֵדַי נְאֻם־יְהוָה וְעַבְדִּי אֲשֶׁר בָּחָרְתִּי

כוכב מישראל

הוֹצִיא עַם עִוֵּר וְעֵינַיִם יֵשׁ וגו'). אין מדרש בראשית שטייט אז לעתיד וועט דר נחש אונ עמלק קיין רפואה נים האבין. עפ"י משל אעושר אנדיב איז דורך גיפארין אשטאט וואס איז אין איר גוועזין אשריפה דיא בעלי הבתים זענין בדלות גיווארין איז ער ארום גגאנגין אונ גיטיילט נדבות האט איינר גיבעטין מען זאל איהם געבין אגרוסי נדבה ווייל ער איז גוועזין אגרוסר עושר אונ איז איצונד אורח. טוט דר נדיב אגישרייא אויף איהם איך קען דיר פון לאנג פאר איין אביון. אז לעתיד אלי ברואים וואס זענין מחמת זוהמת הנחש מזיקין ותיות רעות גיווארין וועלין מתוקן ווערין (וגר זאב עם כבש וגו') אזוואלף וועט וואנין מיט אשעפס וגו' (לא ירעו ולא ישחיתו וגו') דיא וועלין נישט מזיק זיין. אבער דער נחש וועט קיין תיקון האבין ווייל דר גאנצר קלקול וואקסט פון עם. אזוי עמלק. אז לעתיד וועלין אלי אומות האבין דעת ויראת יי'. אבער צוא עמלק וועט השי"ת ענטפערין זורו רשעים מרחם. דז ביסט פון דיין שורש פר דארבין אונ השי"ת וועט אים זאגין הוציא עם עור וגו' על פי משל איין עושר האט גיטיילט נדבות צוא אשטענדיגין ארומאן האט ער גגעבין אקליינע נדבה צו איין יורד אגרעסערי נדבה. איז גיקומן אבלינדר אונ זאגט מיר קומט אגרוסי נדבה ווייל איך בין גוועזין אטייערר בעל מלאכה איין דימענט שניידר איצונד האב איך קיין אוגין נישט. זאגט דר עושר ברענג מיר דייני ווערק צייג צו בווייזין דם אמת ובאמת איז ער גיוועזין בלינד פון גבורין. אזוי זענין דיא אוגין באשאפין גיווארין צו זעהן גוטס צו טוהן נאר מחמת חטא אדם הראשון איז פאר צוגין אהייטיל אויף דם אויג אבער לעתיד וועט מען דאס הייטיל אראפ נעמין וועט ווערין ליכטיג פאר די אוגין. אבער עמלק מיט זייני קינדר זענין בלינד פון שורש:

פירוש עט

אים זאגין אל תכלאי פר מייד ניט פון צוא ווייען מיט שטארקייט צו ברענגען מייני פר טריבענע ישראל הביאו בני מרחוק ובנותי מקצה הארץ צו ברענגן מיינע זין פו ווייטין אונ מיינע טעכטר זאלסטו ברענגען פון עק וועלט: כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו איטליכר וואס ווערט גרופין מיט מיין נאמן איז דער וואס איך האב אים באשאפין פון מיין כבוד וועגין דם מיינט ער די צדיקים יצרתיו אף עשיתיו האב איך אים באשאפין אונ האב אים גימאכט מיט אלי בדערפעניש וואס ער בדארף האבין: הוציא עם עור ועינים יש צו אוס ציהן פון דעם גלות דם בלינדע פאלק כלומר די ישראל וואס זענין פר טריבן גווארין איבער דעם וואס זיי זענין גוועזן גלייך וויא אבלינדר פון צו זעהן צו גיין אין גוטן וועג אונ האבין גיהאט אוגין נאר זיי האבין ניט גוואלט זעהן וחרשים ואזנים למו אונ טויב זענין זייא גוועזן פון צו הערין גאטס רייד אונ האבין גהאט אויערין נאר זיי האבין ניט גוואלט הערין: זאגט גאט כל הגוים נקבצו יחדו ווען אלי פעלקר די עובדי כוכבים זאלין זיין איין גזאמילט מי בהם יגיד זאת ווער איז צווישין זיי אונ צווישין זייערי נביאים וואס זאלין זאגין עתידות פון וועגין זייער דמות עבודת כוכבים דאס וואס וועט זיין צום סוף וראשונות ישמיענו אדר די ערשטע זאכין וואס זענין שון לאנג גוועזן לאזין זיי אונז מאכין הערין צו זאגין מיר האבין די זאכין גזאגט איי זייא זענין גקומן יתנו עדיהם ויצדקו אונ לאזין זיי געבן זייערי עדות דאס זייא האבין גהערט פון זייא נביאות זאגין אויף איין זאך איי דיא זאך איז גקומען דען וועלין זיי בלייבין גירעכט אונ ווייל זייא האבין ניט קיין עדות וישמעו ויאמרו אמת לאזין זיי ליבערשט צו הערין וואס די רעכטע נביאים זאגין אונ לאזין זייא זאגין דרויף דאס איז אמת אבער איך גאט האב יוא עדות אז איך האב גזאגט עתידות אונ עס איז מקוים גווארין אתם עדי נאום יי' דען איר ישראל זענט עדות זאגט גאט דאס איך גאט האב גירעט דיא גליות צו אברהם אייער עלטער פאטר אונ זייא זענין גקומן ועבדי אשר בחרתי אונ מיין קנעכט יעקב וואס איך האב אים אוס דער וויילט וועט ער אויך עדות זאגין דאס איך האב אים מבטיח גוועזן גוטס צו טאן אז ער איז גגאנגן קיין ארם נהרים אונ האב מקיים גוועזן מיין הבטחה דם האב איך אלץ גטאן למען תדעו ותאמינו לי כדי איר זאלט וויסין אונ זאלט מיר גלייבין דם איך וועל ווייטער אויך מקיים זיין מיינע רייד ותבינו כי אני הוא אונ איר זאלט פר שטיין דם איך אליין בין איין גאט אונ עס איז ניט פר האנדין

לְמַעַן תֵּדְעוּ וְתַאֲמִינוּ לִי וְתָבִינוּ כִּי־אֲנִי הוּא לְפָנַי לֹא־נוֹצַר אֵל וְאַחֲרַי לֹא יִהְיֶה׃

פירוש ע"ט

נאך איין גאט לפני לא נוצר אל ואחרי לא יהיה פריער
איי איך האב בשאפין אלי באשעפעניש איז קיין
זאך ניט בשאפין גווארין פון איין גאט חוץ מיר
אונ דר נאך דם איך האב בשאפן אלי בשעפעניש

פירוש ע"ט

ווערט אויך קיין זאך ניט בשאפין ווערין פון איין
גאט חוץ מיר ווארום עס איז ניט דא קיין גאט
חוץ מיר:

אונקלוס

ט אִלֵּין תּוּלְדַת נֹחַ נֹחַ גְּבַר זַכַּאי שְׁלִים הֲוָה בְּדָרוֹהִי בְּדַחַלְתָּא דַיְיָ

בראשית ו נח

ט אֵלֶּה תּוֹלְדֹת נֹחַ נֹחַ אִישׁ צַדִּיק תָּמִים הָיָה בְּדֹרֹתָיו אֶת־הָאֱלֹהִים

ת"א איש צדיק עבודת כוכבים כא עבודה קיז. תמים היה עירובין יח סנהדרין קח עבודת כוכבים ו נא זבחים קטו.

בעל הטורים

(ט) **אלה** תולדות נח. ד' דסמיכי אלה תולדות השמים אלה תולדות נח אלה תולדות שם אלה תולדות יעקב שכולן פסל שלפניו אלה תולדות השמים פסל תהו ובהו. אלה תולדות נח פסל דורות שלפניו. אלה תולדות שם פסל בני חם ובני יפת. אלה תולדות יעקב פסל עשו ואלופיו: נח נח וגו'. ג"פ כתיב נח בפסוק הזה ג' פעמים ר"ל שהיה משולש שכל אחד הציל ג' בזכותו נח הציל ג' בניו שהם שם וחם ויפת דניאל הציל חנניה מישאל ועזריה [illegible] איוב הציל שלשה רעיו אליפז התימני ובלדד השוחי וצופר הנעמתי. ד"א נח לשמים נח לבריות נח לעליונים נח לתחתונים נח בעוה"ז נח בעוה"ב: תמים היה.

רש"י

(ט) **אלה תולדת נח נח איש צדיק.** הואיל והזכירו ספר בשבחו א שנאמר (משלי י) זכר צדיק לברכה. ד"א ללמדך שעיקר תולדותיהם ב של צדיקים מעשים טובים: **בדורותיו.** (סנהדרין קח) יש מרבותינו דורשים אותו לשבח כל שכן שאלו היה בדור צדיקים היה צדיק יותר ויש שדורשים אותו לגנאי ג לפי דורו היה צדיק ואלו היה בדורו של אברהם לא היה

שפתי חכמים

א נח"י כתב הרא"ם ואע"פ שכבר הזכיר תולדותיו בפרשה שעוברת חזר והזכירם כאן להודיע שלא הוליד רק אלה ולא שהוליד אחריהם בנים ובנות ולא היו ראוים לבא אל התיבה עכ"ל. ולא נהירא דהא לעיל פירש הרב דלכך כנס את מעיינו שאע"פ שיהיו רשעים לא יאבדו במים לפי שאינן ראוים לעונשין לפני המבול אלא לכך חזר והזכירם לפי שהיו צדיקים שנאמר כאן אלה פסל את הראשונים דור המבול ולכך קראן תולדות אבל דור המבול לא נקראו תולדות: **ב** נ"ל דר"ל מדכתיב אלה תולדות נח ומפרש נח איש צדיק ש"מ דמעשים טובים איקרי נמי תולדות ומדנקט בתחלה איש צדיק ואח"כ ויולד נח וגו' ש"מ דמעשים טובים עיקר תולדותיהם: **ג** כ' מהרש"ל וקשה היאך דורשין לגנאי כיון שהיה צדיק וי"ל שהיה סומך על את האלהים כמו שפירש"י ז"ל והיינו בדורש לשבח שפירש נקרא אדרבא גבי אברהם כתיב התהלכתי ולא בתמידות לפי שהיה לו עסק כדי להכניס הבריות תחת כנפי השכינה אבל נח לא היה עוסק עם בני דורו לפי שהיו רשעים גמורים כתב את האלהים כלומר שלא היה לו שום עסק כ"א עם האלהים. מהרש"ל: (נח"י) ואפשר נמי דקשה דהל"ל בדורו ומדאמר בדורותיו משמע בכל העשרה דורות שמאדם עד נח היה צדיק תמים לכך אמר מ"ס לשבח ומ"ס לגנאי לפי מעשים אלו עשרה דורות היה צדיק אבל וכו'. ואפשר נמי דבהא פליגי דמ"ס

פירוש ע"ט

(ט) **אלה** תולדות נח דס זענן די קינדר פון נח נח איש אמענטש צדיק תמים היה איז גיוועזן אצדיק תמים כלומר ער איז אגאנץ פרומר מאן געוועזן. רש"י באווריינט אלה תולדות נח עס וואלט געקערט שטיין שם חם ויפת דעקסט וועגן איז דער פסוק מפסיק אונ שטעלט נח איש צדיק תמים נאר ווייל דער פסוק הט דער מאנט נח דער ציילט ער זיין שבח ווארום עס שטייט אין פסוק זכר צדיק לברכה בדורותיו אין זיין דור. רש"י שרייבט אטייל פון אונזרע חכמים דרשנן דס וארט בדורותיו צו שבח אין זיין דור כלומר דיא לייט וואס זענן געוועזן אין זיינע צייטן זענן דאך

פירוש ע"ט

אלע געווען רשעים אונ ער איז פארט געוועזן אצדיק אונ הט זיך ניט אפ געלערינט פון זייערע שלעכטע מעשים איז שון אכל שכן אז ער וואלט געוועזן צווישן אדור פון צדיקים וואלט ער נאך אגרעסרר צדיק געווען אונ אטייל דרשנן דאס לגנאי אין זיין דור איז ער יוא גרעכנט געווען פר אצדיק ווייל עס איז קיין גרעסרע צדיקים ניט געווען פון אים אבר ער זאלט געווען אין דעם דור פון אברהם אבינו וואלט ער פר קיין צדיק ניט גרעכנט געווארן ווארום דענסט מאל איז געווען גרעסרע צדיקים פון אים את האלהים התהלך נח נח הט זיך דער מייעט מיט גאט דס הייבט ער הט

הָאֱלֹהִ֖ים הִֽתְהַלֶּךְ־נֹֽחַ׃ י וַיּ֥וֹלֶד נֹ֖חַ
שְׁלֹשָׁ֣ה בָנִ֑ים אֶת־שֵׁ֖ם אֶת־חָ֥ם
וְאֶת־יָֽפֶת׃ יא וַתִּשָּׁחֵ֥ת הָאָ֖רֶץ לִפְנֵ֣י
הָֽאֱלֹהִ֑ים וַתִּמָּלֵ֥א הָאָ֖רֶץ חָמָֽס׃
יב וַיַּ֧רְא אֱלֹהִ֛ים אֶת־הָאָ֖רֶץ וְהִנֵּ֣ה
נִשְׁחָ֑תָה כִּֽי־הִשְׁחִ֧ית כָּל־בָּשָׂ֛ר אֶת־
דַּרְכּ֖וֹ עַל־הָאָֽרֶץ׃ ס יג וַיֹּ֨אמֶר
אלהים

דַיְיָ הֲלִיךְ נֹחַ׃ י וְאוֹלִיד
נֹחַ תְּלָתָא בְנִין יָת שֵׁם
יָת חָם וְיָת יָפֶת׃
יא וְאִתְחַבָּלַת אַרְעָא
קֳדָם יְיָ וְאִתְמְלִיאַת
אַרְעָא חֲטוֹפִין׃ יב וַחֲזָא
יְיָ יָת אַרְעָא וְהָא
אִתְחַבָּלַת אֲרֵי חַבִּילוּ
כָּל בִּסְרָא אֱנָשׁ יָת
אָרְחֵיהּ עַל אַרְעָא׃
יג וַאֲמַר יְיָ לְנֹחַ קִצָּא
דכל

ת"א ופשתת סנהדרין מ. כי השחית סנהדרין נו יא קח עבודת כוכבים עג חולין כו בכורות נו תמורה כח. ויאמר אלהים סנהדרין קח.

בעל הטורים

הי"ס עולה למנין כ' לומר שהיה תמים בכל כ' דורות שמאדם עד אברהם. אבל משבא אברהם לא נכתב תמים: את האלהים התהלך נח. ס"ת הכם וזהו שנאמר ולוקח נפשות הכם: (יא) ותמלא הארץ. ב' דסמיכי הכא ואידך ותמלא הארץ אותם שהארץ עצמה היתה מלאה מהם שהיו יולדות ששה בכרס אחד והיו נבלעים תחת הקרקע ואח"כ נתגלגלים ועולים וה"נ הארץ עצמה היתה מלאה חמס שהיה מפקיד ביד אחד חברו והפרסמון עמו והיה הנפקד מניח הכים עם האפרסמון תחת הקרקע עם אולרותיו והמפקיד בא בלילה ומריח האפרסמון ולוקח הכל: חמס. בגי' מי נח מלמד שפרע להם מדה במדה. חמס בגי'

רש"י

נחשב לכלום: את האלהים התהלך נח. ובאברהם ד הוא אומר (לקמן כד) אשר התהלכתי לפניו נח היה צריך סעד לתומכו אבל אברהם היה מתחזק ומהלך בצדקו מאליו: התהלך. לשון עבר ה וזהו שמושו של ל' בלשון ו כבד משמשת להבא ולשעבר בלשון א' קום התהלך (שם יג) להבא התהלך נח לשעבר התפלל בעד עבדיך (ש"א יב) להבא ובא והתפלל אל הבית הזה (מלכים א ח) ל' עבר אלא שהוי"ו שבראשו ז הופכו להבא: (יא) ותשחת. לשון ערוה ח וע"א (סנהדרין נז) (ס"א ערוה כי השחית כל בשר את דרכו וע"א) כמו (דברים ז) פן תשחיתון: ותמלא הארץ חמס. ט גזל (ס"א שנאמר (יונה ג) ומן החמס אשר בכפיהם): (יב) כי השחית כל בשר.

שפתי חכמים

דבדורותיו קאי על עשרה דורות שמאדם עד נח ומ"ב על עשרה דורות מנח עד אברהם כא בדורו של אברהם וכו'. וכתב הרא"ם ואע"פ ששניהם מודים שלא היה צדיק גמור אלא לפי דורו דאם לא כן מאי כ"ש דקאמר מ"מ בפי' בדורותיו קמפלגי מ"ס בדורותיו לשבוחי' הוא דאתי לומר אף בדורותיו שהיו רשעים והיה לו ללמוד ממעשיהם אפילו הכי היה צדיק כ"ש אם היה וכו' ומ"ס לגנותו הוא דאתי וכו' כדפי' לעיל אבל כ"ע מודו שאלו היה בדור צדיקים והיתה צדקתו כמו שהיתה עכשיו לא היה נחשב לכלום וכ"ע מודו שאלו היה בדור צדיקים היה צדיק יותר לפי שאינו דומה מי שגדל בתוך צדיקים למי שגדל בתוך רשעים והא דדרש בדורותיו חד מינייהו לגנאי וחד מינייהו לשבח אע"פ שאין להם הכרע אם לגנאי אם לשבח משום דחד מינייהו סובר דבדורותיו קאי אהיה דסמיך ליה לומר שזה היה בזמן דורותיו שהיו רשעים וכ"ש וכו' וחד מינייהו סובר דבדורותיו קאי אצדיק דלעיל מיניה כאלו אמר צדיק בדורותיו שפי' צדיק לפי דורו וזהו לגנאי בלי ספק (הרא"ם): ד דעת רש"י דאת האלהים התהלך נח משמע דלא היה הליכתו של נח אלא במקום שאין אדם שם כי אם אלהים לבד והיה פורש מבני אדם לפי שהיו כולם רשעים וירא שמא ילמד ממעשיהם הרעים דנח לא היה צדיק כל כך אלא צריך סעד לפי מ"ז האלהים התהלך נח כלומר במקום שאין שם אלא אלהים לבד אבל אברהם מתחזק בצדקו מאליו לפי שהיה צדיק גמור והולך בין הרשעים ומוכיחן ומגיירן ולא היה ירא שמא ילמד ממעשיהם לפיכך לא היה צריך סעד: ה מבנין התפעל: ו ר"ל שהלמ"ד ממלא התהלך דגושה והוא ל' כבד: ז ר"ל אם לא היה הוי"ו של והתפלל היה פירושו ג"כ לשעבר (קנ"מ) ואני קבלתי שפי' הוי"ו שבראשו מהוי"ו של ובא באם כתב בא והתפלל ע"כ יש לפרש אותו עבר כמו פעל ועשה יצר וברא אבל עכשיו דכתיב ובא מספקו לעתיד: ח ר"ל כיון דשניהם במשמעות ושחת א"כ הי מינייהו מפקית: ט לאפוקי חמס דרבנן דיש חילוק בין חמסן לגזלן דחמסן יהיב דמי וגזלן לא יהיב דמי

פירוש ע"ט

זיך גפירט אין גאטס וועג: (י) וַיּוֹלֶד נֹחַ שְׁלֹשָׁה בָנִים
אונ נֹחַ הָט גיווּנן דְרַיי קִינְדֶר אֶת שֵׁם אֶת חָם וְאֶת
יָפֶת שֵׁם אונ חָם אונ יָפֶת: (יא) וַתִּשָּׁחֵת הָאָרֶץ לִפְנֵי
הָאֱלֹהִים אונ דיא עֶרְד איז וָוארן פַר דָארְבְּן פַר
גָאט. רש"י שרייבט זיי הָאבְּן עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים
גְדִינְט אונ זְנוּת גְטְרִיבְּן וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ חָמָס אונ דיא
עֶרְד איז וָוארן פוּל מִיט רוֹב דֶם הַייכְט זיי
הָאבְּן אֵיינֶר דֶעם אַנְדֶרְן גְגַזְּלְט: (יב) וַיַּרְא אֱלֹהִים
אֶת הָאָרֶץ אונ גָאט הָט גְזֶעהְן דִי לַייט וָוס זֶענֶן
אוּף דֶער עֶרְד וְהִנֵּה נִשְׁחָתָה נון עס איז וָוארְן פַר
דָארְבְּן כִּי הִשְׁחִית כָּל בָּשָׂר ווארום אַלֶע לַייבֶּר הָאבְּן
פַר דָארְבְּן אֶת דַּרְכּוֹ זַיין וועג דֶם הַייסְט זַיין סדר
עַל הָאָרֶץ אוּף דֶער עֶרְד. רש"י שרייבט אֲפִילוּ
בְּהֵמוֹת אונ חַיּוֹת אונ עוֹפוֹת הָאבְּן זְנוּת גְוֶועזְן

דְּכָל בִּסְרָא עֲלַת לְקֳדָמַי אֲרֵי אִתְמְלִיאַת אַרְעָא חֲטוֹפִין מִן קֳדָם עוֹבָדֵיהוֹן בִּישַׁיָּא וְהָא אֲנָא מְחַבֵּלְהוֹן עִם אַרְעָא׃ יד עֲבֵיד לָךְ תֵּיבוּתָא דְּאָעִין דְּקַדְרוֹם

מדורין

אֱלֹהִים לְנֹחַ קֵץ כָּל־בָּשָׂר בָּא לְפָנַי כִּי־מָלְאָה הָאָרֶץ חָמָס מִפְּנֵיהֶם וְהִנְנִי מַשְׁחִיתָם אֶת־הָאָרֶץ׃ יד עֲשֵׂה לְךָ תֵּבַת עֲצֵי־גֹפֶר קִנִּים תַּעֲשֶׂה

את

ת״א עשה לך סנהדרין קח.

בעל הטורים

גיהנם מלמד שברותחין נידונו : (יג) ויאמר אלהים לנח קץ כל בשר . רמז לו לימי המבול שהם כמנין קץ מ״ם יום של מטר וק״ן של תגבורת : כי מלאה הארץ חמס מפניהם . בגימט׳ גלוי עריות : והנני . ג׳ במסו׳ והנני משחיתם והנני אומר לבנות בית כבילה. והנני מקוששת שנים עלים . אמר הקב״ה אני אמרתי לבנות שיהיה עולם בנוי וקלקלו מעשיהם . והנני משחיתם והנני מקוששת לומר לך שלא נשאר שום אילן עומד אלא כולם נתלשו : משחיתם . בגי׳ זהו שלשה טפחים : משחיתם את הארץ . ר״ת:

רש״י

אפי׳ בהמה חיה ועוף נזקקין לשאינן מינן : (יג) קץ כל בשר. כל מקום שאתה מוצא זנות וע״א אנדרלמוסי׳ באה ב לעולם והורגת ל טובים ורעים : כי מלאה הארץ חמס. לא נחתם גזר דינם מ אלא על הגזל (סנהדרין קח) : את הארץ. כמו מן הארץ ודומה לו (שמות ט) כצאתי את העיר מן העיר (מ״א כו) חלה את רגליו מן רגליו. ד״א את הארץ עם הארץ שאף ג׳ טפחים של נ עומק המחרישה נמוחו ונטשטשו : (יד) עשה לך תבת. הרבה ריוח והצלה לפניו ולמה הטריחו בבנין זה כדי שיראוהו אנשי דור המבול עוסק בה ק״כ שנה ושואלין אותו מה זאת לך והוא אומר להם עתיד הקב״ה להביא מבול לעולם אולי ישובו : עצי גפר. כך שמו ולמה ממין זה ע״ש גפרית ס שנגזר עליהם להמחות בו : קנים. מדורים

שפתי חכמים

אבל בהמסן דתורה אין חילוק דהמכן הוא נמי גזלן ועיין בב״ק (דף כב) : י ר״ל מדכתיב את דרכו ול׳ דרך גילוי עריות כדכתיב דרך גבר בעלמה והא דלא נקט נמי דגים משום דכתיב על הארץ ולא דגים שבים : כ אינו ר״ל שעכ״פ תבא אלא שהתבוא עליהם גזרת מות אינו אלא מזה המין : ל פי׳ דרכה להרוג רעים וטובים שהרי עד עכשיו לא הרגה רעים וטובים : מהרש״ל : מ וא״ת והרי לעיל פי׳ כל מקום שאתה מוצא זנות וכו׳ משמע דמשום זנות מתו וי״ל דהא והא גרם דאי לא היה אלא גזל להוד לא היה נחתם אלא על רעים ולא על טובים ואי לא היה אלא זנות להוד לא היה נחתם כלל אפילו על הרעים אבל השתא דהיו שניהם נחתם על הרעים ועל הטובים ומוכרח אתה לחלק כן דאי לאו הכי הפסוקים סתרי אהדדי דמתחלה אמר כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ וכתיב אחריו ויאמר אלהים לנח קץ כל בשר בא לפני משמע בשביל זנות הביא המבול והדר כתיב כי מלאה הארץ חמס משמע בשביל גזל הביא המבול אלא ע״כ צריך אתה לחלק כן והשתא א״ש הא דמפרש רש״י לעיל ותבחת הארץ לי אלילים וגילוי עריות אע״ג דקרא לא מפרש אח״כ אלילים אלא גילוי עריות בלבד כדכתיב כי השחית כל בשר את דרכו דהיינו ג״ע כדפי׳ אלא משום דאין עונש כליה על אלילים ואינה הורגת טובים ורעים. ועי״ל משום שגזלו כל אחד את נשותיהם של חבריהם דהיינו שניהם גזל ועריות לכן נחתם על שניהם . כתב מהרש״ל ק׳ למה לא אמר ג״כ גזל כמו שאמר ערוה וע״א וי״ל דלעיל כתיב וירא אלהים דמשמע שעבירות שבין אדם למקום אבל גזל הוא עבירות שבין אדם לחבירו עכ״ל : נ פי׳ דג׳ טפחים עומק נקרא ארץ ומכאן ואילך נקרא אדמה וכאן כתיב את הארץ. ד״א את הארץ וכו׳. דקשה לפי פי׳ ראשון למה לא כתיב מהארץ ל״פ ד״א עם הארץ רק קשה כיון דמלת את לאו שם תואר הוא למה לא נאמר עם לכן צריך גם לפירוש ראשון. מהרש״ל : ס ר״ל מים רותחין אינו אלא מגפרית שבארץ ובלוהן מים המין מהם את העולם ועיין בפרק חלק ובפ״ק דר״ה וא״ת מנ״ל דמים חמין היו י״ל מדכתיב הכא וישכו׳

פירוש ע״ט

מיט זעלכים וואס איז ניט פון זייער מין : (יג) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְנֹחַ האט גאט גזאגט צו נֹחַ קֵץ כָּל בָּשָׂר בָּא לְפָנַי דער סוף פון אלע לייבר איז פאר מיר גקומן כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ חָמָס מִפְּנֵיהֶם ווארום די ערד איז געווארן פול מיט רויב פון פאר זיי. רש״י שרייבט זייער גזר דין איז אן נחתמית געווארן נאר דורך גזלה וְהִנְנִי מַשְׁחִיתָם אֶת הָאָרֶץ אונ נון איך וועל זיי פאר דארבן פון דער ערד אדר אזו איז דער פשט וְהִנְנִי מַשְׁחִיתָם אֶת הָאָרֶץ אונ איך וועל זיי פר דארבן מיט דער ערד ווארום דריי טפחים פון דער ערד איז אויך צו גאנגן געווארן מחמת די וואסר פון דעם מבול : (יד) עֲשֵׂה לְךָ מאך צו דיר תֵּבַת אקסטן עֲצֵי גֹפֶר פון פוסמן האלץ. רש״י שרייבט עס איז פר האנדן פיל ריוח אונ הצלה פר איבערהויפט עס איז דאך פר האנדן פר הש״י פיל אופנים וואס ער הט אים דורך זיי גקאנט מציל

משלי ישראל

(וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְנֹחַ קֵץ כָּל בָּשָׂר בָּא לְפָנַי) גאם האם גזאגט צו נח דער סוף פון אלע בשעפניש איז פאר מיר גקומן איך זאל זייא פאר דארבן (כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ חָמָס מִפְּנֵיהֶם) ווארום דיא ערד איז געווארן פול מים רוב פון פאר זייא וויל זייא גזלינן איינער בייא דעם אנדערן : למשל אזו וויא איינער הט גמאכט אסעודה פון מענטשן ווענין אונ זעצט זייא באם טיש אונ גים איטליכן באוונדער ברוט צו עסין אונ אז זייא חאפין איינער ביי דעם אנדערן וואס טוט דער בעל הבית נעמט ער בייא זייא צוא דאס ברוט אונ גיט זייא שון גאר נים ווייל זיי חאפין איינער באם אנדערן אזו איז גאט אז ער זעהט איינער גזילת ביי דעם

אֶת־הַתֵּבָה וְכָפַרְתָּ אֹתָהּ מִבַּיִת
וּמִחוּץ בַּכֹּפֶר: טו וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה
אֹתָהּ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אַמָּה אֹרֶךְ
הַתֵּבָה חֲמִשִּׁים אַמָּה רָחְבָּהּ
וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתָהּ: טז צֹהַר ׀

ת״א זהר מנסה סם ענ .

תעשה

מְדוֹרִין תַּעְבֵּד יָת תֵּבוּתָא וְתַחְפֵּי יָתַהּ מִגַּו וּמִבָּרָא בְּכֻפְרָא: טו וְדֵין דְּתַעְבֵּד יָתַהּ תְּלָת מְאָה אַמִּין אָרְכָּא דְתֵבוּתָא חַמְשִׁין אַמִּין פְּתָיַהּ וּתְלָתִין אַמִּין רוּמַהּ: טז נְהוֹר תַּעְבֵּיד

לתבותא

בעל הטורים

מאה לומר לך שמאות קומתן שהיתה גבוהה מאה אמה: (טו) וזה אשר תעשה. ב׳ דסמיכי הכא ואידך וזה אשר תעשה על המזבח לומר כשם שהמזבח מכפר כך אתה צריך לבנות מזבח לכפר עליו כשתצא: (טז) צהר. בגי׳ לאור האבן: ובגבים.

שפתי חכמים

המים ובאחשורוש כתיב וחמת המלך שככה מה לשון שנה מהוס דשא כתיב לפניו וחמתו בערה בו אף ויבוכו דכתיב כאן שנחו מתמימתן ונעשו קרים: ע וא״ת והיאך תלוי זה בכאן וי״ל דבלא פי׳ דלעיל לא היה קשה למה היה כאן כופר מבפנים ומבחוץ והיבתו של משה לא היתה אלא זפת בחוץ לפי שבלאו הכי נמי מחולקים היו שהרי הכא היה כופר והתם היה זפת אבל עתה שפי׳ רש״י דכופר היינו זפת א״כ ש״מ דגם הכא היה זפת כמו התם א״כ למה לא היה ג״כ התם מבפנים ובחוץ כמו הכא. ועי״ל דבלא זאת הוייתי אומר דכופר טוב יותר מחומר וגרוע הוא מזפת הלכך חומר בפנים וזפת מבחוץ טוב הוא כמו כופר מבפנים ומבחוץ אבל כיון שפירש״י דכופר זפת הוא א״כ קשה למה לא היו שוין: פ וי״ל דמה שפי׳ לעיל תיבתו של משה ע״י שהמים רפין די בחומר מבפנים וזפת מבחוץ ס״פ דודאי התם המים היו רפין הלכך די בחומר מבפנים וזפת מבחוץ ועוד כיון שהמים היו רפין די בזפת מבחוץ כדי שלא יריח וכו׳ אבל בזאת התיבה וכו׳ צריך לזפתה מבית ומבחוץ ועוד כדי שלא יריח דקשה לו וכי יגרע בזה ביעשה גם במשה כך ומפרש ועוד וכו׳ וקשה ושלא נח ג״כ צדיק היה לכך פי׳ אבל כאן וכו׳. מהרש״ל: צ לשר ל׳ נהרים דהיינו

רש״י

לכל בהמה וחיה: בכפר. זפת בלשון ארמי. ומצינו בגמ׳ כופרא. בתיבתו של משה ע״י שהיו המים תשים ע דיה בחומר מבפנים וזפת מבחוץ פ ועוד כדי שלא יריח אותו צדיק ריח רע של זפת אבל כאן מפני חוזק המים זפתה מבית ומחוץ: (טז) צהר. צ י״א חלון וי״א אבן טובה המאירה להם (ב״ר שם): ואל אמה תכלנה מלמעלה. כסויה משופע ועולה עד שהוא

משלי ישראל

דעם אנדערין זאגט ער צוא דער ערד זיא זאל ניט געבין איר פרוכט עס זאל גאר ניט וואקסין. דאס זאגט דר פסוק (ויאמר אלהים לנח) גאט האט גזאגט צו נח. איך זעה דיא מענטשין גזלינן איינס באם אנדערין איז נאר שלעכט דעם וואס מען גזילט אים אבר דער וואס ער גזילת איז אים גוט איבער דעם (קץ כל בשר בא לפני) דער סוף פון אלע מענטשין איז גקומן פאר מיר איך זאל זייא פאר דארבין וויא אזו (כי מלאה הארץ חמס) ווארין די ערד וועט ווערין פול מיט רוב זיא וועט בייא זייא אוועק רובין זיא וועט ניט געבין פון זיך איר פרוכט וועלין זייא אלע פאר דארבין ווערין דורך זייערי שלעכטע מעשים:

פירוש ע״ט

זיין אונ פון וועסט וועגן האט ער אים מטריח געוועזן צו בויען אזו אגרויסן בנין נאר כדי די לייט פון דעם דור המבול זאלין זעהן אז ער איז עוסק אין דעם בנין הונדערט מיט צוואנציג יאר וועלין זיי אים פרעגן ווס איז דס פר אבנין. וועט ער זיי ענטפערן גאט האט מיר געהייסן מאכן אתיבה ווארום ער וועט ברענגען אמבול אוף דער וועלט אונ טאמר וועלן זייא דורך דעם תשובה טאן קנים תעשה את התבה קאמערן זאלסטו מאכן אין דר תיבה צו איטליכן מין בהמה באזונדער אונ צוא איטליכען מין חיה באזונדער וכפרת אותה מבית ומחוץ בכפר אונ דוא זאלסט זיא ארום קלעבן פון אינוויינינג אונ פון אויסן וויינינג מיט פעך. רש״י שרייבט ביי דעם קאסטן פון משה רבינו וואס מען האט אים דריגן אריין גלאזט אין וואסר מחמת די וואסר איז געווען שטיל איז גנוג געוועזן נאר מיט ליים פון אינוויינינג און פון דרויסן מיט פעך אונ נאך אטעם כדי דער צדיק משה זאל ניט שמעקן דעם שלעכטן ריח פון פעך אבר דא בייא דער תיבה פון נח מחמת דאס שטארקייט פון דעם וואסר האט ער זי גמוזט אום קלעבן פון אינוויינינג אונ אויסן וויינינג מיט פעך: (טו) וזה אשר תעשה אותה אונ אזו זאלסטו זי מאכן שלש מאות אמה דריי הונדערט איילן ארך התבה זאל זיין די לענג פון דער תיבה חמשים אמה רחבה פופציג איילן זאל זיין איר ברייט ושלשים אמה קומתה אונ דרייסיג איילן זאל זיין איר הייך: (טז) צהר תעשה לתבה אפענצטר זאלסטו מאכן צו

לְתֵבוּתָא וּלְאַמְּתָא תְּשַׁכְלְלִנַּהּ מִלְעֵלָּא וְתַרְעָא דְתֵבוּתָא בְּסִטְרַהּ תְּשַׁוֵּי מְדוֹרִין אַרְעָאִין תִּנְיָנִין וּתְלִיתָאִין תַּעְבְּדִנַּהּ׃ יז וַאֲנָא הָא אֲנָא מַיְתֵי יָת טוֹפָנָא מַיָּא עַל אַרְעָא לְחַבָּלָא כָּל בִּסְרָא דִּי בֵהּ רוּחָא דְחַיֵּי מִתְּחוֹת שְׁמַיָּא כֹּל

די

תַּעֲשֶׂה לַתֵּבָה וְאֶל־אַמָּה תְּכַלֶּנָּה מִלְמַעְלָה וּפֶתַח הַתֵּבָה בְּצִדָּהּ תָּשִׂים תַּחְתִּיִּם שְׁנִיִּם וּשְׁלִשִׁים תַּעֲשֶׂהָ׃ יז וַאֲנִי הִנְנִי מֵבִיא אֶת־הַמַּבּוּל מַיִם עַל־הָאָרֶץ לְשַׁחֵת כָּל־בָּשָׂר אֲשֶׁר־בּוֹ רוּחַ חַיִּים מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר־בָּאָרֶץ

ת"א ואני הנני גם פה

יגוע

בעל הטורים

ד' במס' סכה ולידן ושלשים וסעו רמז למ"ד שהדגלים נסעו כתיב' מרובעת ד"א שבאות הדגלים נלולו . תעשה ואני סמך ואני

רש"י

קצר מלמעלה ועומד על אמה כדי ק ביזובו המים למטה (כה"א) (מכאן ומכאן) : בצדה תשים. שלא יפלו הגשמים ר בה : תחתים שנים ושלשים. ג' עליות זו על גב זו עליונים לאדם אמצעים למדור תחתיים לזבל (פס) : (יז) ואני הנני מביא. הנני מוכן ש להסכים עם אותם ת שזרזוני ואמרו לפני כבר (תהלים ח) מה אנוש כי תזכרנו : מבול. שבלה את הכל שבלבל את הכל שהוביל את הכל מן הגבוה לנמוך א וזהו ל' אונקלוס שתרגם טופנא שהציף את הכל

שפתי חכמים

דבר המאיר וי"א הלון מדכתיב ויפתח נח את חלון התיבה : ק ר"ל ולא יפלו לתוכה וא"ת ולמה לא היה עושה אותה שוה ויעשה אותה חוק ועבה כל כך עד שלא יכנסו בה המים וי"ל דמה שפירש"י ועומד על אמה היינו אויר אמה לפי שבית בלא אויר א"א לדור בתוכה ואם יעשה אותה כולה אויר יפלו בה הגשמים אבל עתה לא עשה אותה כולה אויר אלא אמה באורך וברוחב והיה קצר מאוד ואין ברחבו אלא שיעור שבאמה והוא טפח דאורך התיבה למטה שלש מאות אמות ולמעלה ארכה אמה דהיינו חלק אחד משלש מאות אמות וא"כ למטה שרחבה נא היתה כי אם חמשים אמות א"כ רחבה למעלה שבית שבאמה והוא טפח שהוא חלק אחד מחמשים אמה שהוא שלש מאות טפחים : ר ר"ל וכא כל פתחי הספינה למעלה הם : ש דקשה לרש"י דכך משמע ל' ואני כלומר הוא רצה וגם אני וכלפי מעלה לא שייך זה ה"ו שאהר יסייעו ומהרן דואני קאי על הסכמת המלאכים שהסכימו כבר כן אני מסכים עמהם א"נ דקשה לרש"י למה כתיב ואני הנני כפול לשון וק"ל: ת ר"ל שנמלך הייתי במלאכים אם אעשה את האדם והיו אומרים מה אנוש כי תזכרנו וגו' ועכשיו מסכים אני עמהם : א וא"ת מנ"ל לרש"י אלו ג' פירושים וי"ל דבי"ת ממלת מבול דגושה וכל דגוש מביא יו"ד או נו"ן פ"א הפעל או אות כפל וא"כ לפי' הראשון שפי' בלה את הכל ר"ל דהוי כאלו כתיב נכול דהוא ל' נכול תבול ולפי' ב' שפי' שבלבל את הכל דהוי כאלו כתיב מלת מבול כפל דהיינו בלבל ולפי' אחרון פי' שהוביל

פירוש ע"ט

דער תֵּיבָה אוּנ אַטֵייל זָאגִין דָם אִיז אַזוּ אַיין אֶבֶן טוֹב וָוס הָאט צוּ זַיי גְלַאכְטִן וְאֶל אַמָּה תְּכַלֶּנָּה מִלְמַעְלָה אוּנ בִּיז צוּ אַיין אֵייל זָאלְסְטוּ זִי פַר לֶענְדֶן פוּן אוֹבְן כְּלוֹמַר דִי דֶעק פוּן דֶער תֵּיבָה זָאל זַיין אִיטְלִיכֶעס מָאל שְׁמֶעלֶר בִּיז עֶס זָאל פוּן אוֹבְן נָאר בְּרֵייט זַיין וִויא אַיין אֵייל וּפֶתַח הַתֵּבָה בְּצִדָּהּ תָּשִׂים אוּנ דִיא טִיר פוּן דֶער תֵּיבָה זָאלְסְטוּ מַאכִין אִין דֶער זַייט אָבֶּר נִיט פוּן אוֹבְן כְּדֵי דִי וַואסֶרְן זָאלְן נִיט אַרַיין תַּחְתִּיִּם אוּנְטֶרְשְׁטֶע קַאמֶרְן שְׁנִיִּם אַנְדֶרֶע קַאמֶערְן וּשְׁלִשִׁים אוּנ דְרִיטֶע קַאמֶרְן תַּעֲשֶׂהָ זָאלְסְטוּ אִין אִיר מַאכְן כְּלוֹמַר עֶס זָאל דְרִינֶן זַיין דְרַיי עֶרְלֵייא חֲדָרִים אֵיינֶם אִיבֶּר דֶעם אַנְדֶרְן דִי אֵייבֶּרְשְׁטֶע חֲדָרִים פוּן מֶענְטְשְׁן וֶועגְן אוּנ דִי מִיטְלְסְטֶע פוּן בְּהֵמוֹת וֶועגְן אוּנ דִיא אוּנְטֶרְשְׁטֶע פוּן מִיסְט וֶועגְן : (יז) וַאֲנִי אוּנ אִיךְ הִנְנִי מֵבִיא אֶת הַמַּבּוּל מַיִם עַל הָאָרֶץ נוּן אִיךְ וֶועל בְּרֶענְגֶן אַמַבּוּל אוֹף דֶער עֶרְד . רַשִׁ"י שְׁרַייבְּט הַקָּבָּ"ה הָט גְזָאגְט אִיךְ בִּין אָן גְבְּרֵייט מַסְכִּים צוּ זַיין צוּ דִיא מַלְאָכִים וָואס זַיי הָאבְּן גְזָאגְט בְּשַׁעַת אִיךְ הָאבּ גְוָואלְט דֶעם מֶענְטְשׁ בַּשַׁאפְן (מָה אֱנוֹשׁ כִּי תִזְכְּרֶנּוּ) וָואס אִיז דֶער מֶענְטְשׁ וָואס דוּ זָאלְסְט אִים גְדֶענְקְן וֶועל אִיךְ אוֹךְ מַסְכִּים זַיין דֶער צוּ אוּנ דְרוּם וֶועל אִיךְ בְּרֶענְגֶן אַמַבּוּל אוֹף דֶער וֶועלְט לְשַׁחֵת כָּל בָּשָׂר צוּא פַאר דַארְבִּין אַלֶע לַייבֶּר אֲשֶׁר בּוֹ רוּחַ חַיִּים וָוס אִיז דְרִינֶן פַאר הַאנְדְין אַלֶעבֶּעדִיגֶר אָטוּם דָאם הֵייסְט אַלֶע לֶעבֶּעדִיגֶע בַּשֶׁעפֶּנִישׁ מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם אוּנְטֶער דֶעם הִימֶל כֹּל אֲשֶׁר בָּאָרֶץ יִגְוָע אַלֶץ וָואס אוֹף דֶער עֶרד זָאל פַאר גֵייךְ׃

יִגְוָע׃ יח וַהֲקִמֹתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתָּךְ
וּבָאתָ אֶל־הַתֵּבָה אַתָּה וּבָנֶיךָ
וְאִשְׁתְּךָ וּנְשֵׁי־בָנֶיךָ אִתָּךְ׃ יט וּמִכָּל־
הָחַי מִכָּל־בָּשָׂר שְׁנַיִם מִכֹּל תָּבִיא
אֶל־הַתֵּבָה לְהַחֲיֹת אִתָּךְ זָכָר
וּנְקֵבָה יִהְיוּ׃ כ מֵהָעוֹף לְמִינֵהוּ וּמִן־
הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ מִכֹּל רֶמֶשׂ
הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ שְׁנַיִם מִכֹּל יָבֹאוּ

אונקלוס

דִי בְּאַרְעָא יְמוּת׃
יח וְאָקֵים יָת קְיָמִי עִמָּךְ
וְתֵעוּל לְתֵבוּתָא אַתְּ
וּבְנָךְ וְאִתְּתָךְ וּנְשֵׁי בְנָךְ
עִמָּךְ׃ יט וּמִכָּל דְּחַי
מִכָּל בִּסְרָא תְּרֵין מִכֹּלָּא
תָּעֵיל לְתֵבוּתָא לְקַיָּמָא
עִמָּךְ דְּכַר וְנֻקְבָא יְהוֹן׃
כ מֵעוֹפָא לִזְנוֹהִי וּמִן
בְּעִירָא לִזְנַהּ וּמִכֹּל
רִחֲשָׁא דְאַרְעָא לִזְנוֹהִי
תְּרֵין מִכֹּלָּא יֵעֲלוּן לְוָתָךְ
לקימא

ת"א ובאת אל. שם קב. ומכל החי. עבודת כוכבים ה. זבחים קיו. להחיות אתך. עבודת כוכבים ו. זבחים קיו. סנהדרין קח.

בעל הטורים

לתשמיש לומר שלא אשיתך בעשייתה שאלמלא כן לא היה יכול לעשות אותה: (יט) להחיות אתך זכר נקבה מהעוף למינהו. רמז לו שהעוף ישכון אצלו וזה"ש וישלח את היונה מאתו מלמד שהיתה שכונה אצלו: להחיות אתך. בגי' לא טריפה ולא מחוסר:

שפתי חכמים

א הכל ר"ל שהביא את הכל מגבוה לנמוך דהוי כאלו כתיב יובל דהוא ל' מביא כמו יובל שי למורא: ב כאלו אמר והקימותי את בריתי אתך ובאת אל התיבה ולולי זה לא תוכל: ג וא"ת ודילמא להאי טעמא לחוד וי"ל דה"ל לומר ואקים את בריתי וכו' הואיל וכתיב והקימותי פי' כבר כשכרתי אותה הקימותי את בריתי אתם שיקיימו דברי. מהרש"ל: ד והוכחתו מדשינה ביאת התיבה ליציאה דביציאה כתיב צא אתה ואשתך והיינו להקשות והכא כתיב ויבא נח ובניו ואשתו לקמן אפרש בע"ה: ה דהא כתיב התם מכל בשר ומשמע את הכל שיש בו בשר אלא לכך נאמר ומכל החי להביא אפילו שדים דלא הוי בכלל מכל בשר דהא לאו בשר נינהו: ו דקשה לרש"י

רש"י

והביאם לבבל שהיא עמוקה לכך נקראת שנער שננערו שם כל מתי מבול (ס"א מימי וכן הגיה מהרש"ל בח"ב במס' שבת): (יח) והקמתי את בריתי. (ב"ר) ברית היה צריך על הפירות ב שלא ירקבו ויטפשו ושלא יהרגוהו ג רשעים שבדור: אתה ובניך ואשתך. האנשים לבד והנשים לבד מכאן שנאסרו ד בתשמיש המטה (שם): (יט) ומכל החי. אפי' ה שדים (חגיגה טז): שנים מכל. מן הפחות שבהם ו לא פחתו משנים אחד זכר ואחד נקבה: (כ) מהעוף למינהו. (ב"ר) אותן שדבקו במיניהם ולא השחיתו דרכם ומאליהם

פירוש ע"ט

(יח) וַהֲקִמֹתִי אֶת בְּרִיתִי אִתָּךְ אונ איך וועל בשטעטיגן מיין בְּרִית מיט דיר. רש"י שרייבט הקב"ה האט מיט אים כּוֹרֵת בְּרִית געוועזן אז די פֵּירוֹת וואס ער האט מיט זיך גנומן אין דער תֵּיבָה אריין זאלין ניט פאר פולט ווערין אונ פאר שימעלט ווערין אונ דיא רְשָׁעִים פון דעם דוֹר זאלין אים ניט הרגנן וּבָאתָ אֶל הַתֵּבָה אונ דו זאלסט קומען אין דער תֵּיבָה אַתָּה וּבָנֶיךָ דו מיט דיינע זין וְאִשְׁתְּךָ וּנְשֵׁי בָנֶיךָ אונ דיין ווייב אונ די ווייבר פון דיינע זין אִתָּךְ מיט דיר. רש"י שרייבט עס שטייט דרום דיא מאנן באזונדר אונ די ווייבר באזונדר צו ווייזן אז גאט האט זיי פר זאגט אז זייא זענין אסור בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה מחמת דר עוֹלָם איז אין צָרָה: (יט) וּמִכָּל הָחַי אונ פון אלץ וואס עס לעבט. רש"י שרייבט אפילו שֵׁדִים זאל ער אויך ברענגען אין דער תֵּיבָה מִכָּל בָּשָׂר פון אלי לייבר שְׁנַיִם מִכֹּל תָּבִיא אֶל הַתֵּבָה פון איטליכם מין זאלסטו צווייא ברענגען אין דר תֵּיבָה לְהַחֲיֹת אִתָּךְ זיי זאלין בלייבן לעבן מיט דיר זָכָר וּנְקֵבָה יִהְיוּ דיא צווייא זאלין זיין א זכר מיט א נקבה. רש"י שרייבט דם ווייניגסטע וואס ער האט גבראכט איז געוועזן צוויי אבר עס איז געוועזן אזעלכי מִינִים וואס ער האט פון זיי גבראכט מער וויא צווייא אזו וויא ווייטער וועט שטיין: (כ) מֵהָעוֹף לְמִינֵהוּ פון דיא עוֹפוֹת צו זייער מין וּמִן הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ אונ פון דיא בְּהֵמוֹת צו זייער מין. רש"י שרייבט דרום שטייט לְמִינֵהוּ צו ווייזן אז ער זאל נעמין פון די וואס האבן זיך בהעפט צו זייער מין אבר ניט פון די וואס האבן זיך בהעפט צו אנדער מין נאר ווי אזו האט נח דם גיוואוסט אלע בְּהֵמוֹת אונ חַיּוֹת אונ עוֹפוֹת זענין גקומן פון זיך

אֵלֶיךָ לְהַחֲיוֹת: כא וְאַתָּה קַח־לְךָ
מִכָּל־מַאֲכָל אֲשֶׁר יֵאָכֵל וְאָסַפְתָּ
אֵלֶיךָ וְהָיָה לְךָ וְלָהֶם לְאָכְלָה:
כב וַיַּעַשׂ נֹחַ כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ
אֱלֹהִים כֵּן עָשָׂה: שני ז א וַיֹּאמֶר
יְהוָה לְנֹחַ בֹּא־אַתָּה וְכָל־בֵּיתְךָ
אֶל־הַתֵּבָה כִּי־אֹתְךָ רָאִיתִי צַדִּיק
לְפָנַי בַּדּוֹר הַזֶּה: ב מִכֹּל | הַבְּהֵמָה
הַטְּהוֹרָה תִּקַּח־לְךָ שִׁבְעָה שִׁבְעָה
איש

לְקַיָּמָא: כא וְאַתְּ סַב
לָךְ מִכָּל מֵיכַל דְּמִתְאֲכֵל
וְתִכְנוֹשׁ לְוָתָךְ וִיהֵי לָךְ
וּלְהוֹן לְמֵיכָל: כב וַעֲבַד
נֹחַ כְּכֹל דִּי פַקֵּיד יָתֵהּ
יְיָ כֵּן עֲבַד: א וַאֲמַר יְיָ
לְנֹחַ עוֹל אַתְּ וְכָל אֱנָשׁ
בֵּיתָךְ לְתֵבוּתָא אֲרֵי
יָתָךְ חֲזֵיתִי זַכַּאי קֳדָמַי
בְּדָרָא הָדֵין: ב מִכֹּל
בְּעִירָא דַּכְיָא תִּסַּב לָךְ
שַׁבְעָא שַׁבְעָא דְּכַר
וְנֻקְבָּא וּמִן בְּעִירָא דְּלָא
איתתא

ת״א כי אותך עירובין יח. מכל הבהמה סנהדרין קח.

בעל הטורים

אוכל: (כא) ואסף ג' במס' הכא וגבי יוסף ואסף לבדם ואסף ולגמליהם אין מספר. כמו גבי יוסף שאכל הוא לבדו והמצרים לבדם כך נח ובניו והחיות והבהמות כל א' לבדו לכל א' מאכלו וזה הוא ואסף ולגמליהם שהכניס זמורות לפילים ומאכל לגמלים

רש״י

באו ז וכל שהתיבה קולטתו הכניס בה: (כב) ויעש נח. זה בנין התיבה (סנהדרין קח): (א) ראיתי צדיק. ולא נאמר צדיק תמים. מכאן שאומרים מקצת שבחו של אדם בפניו וכולו שלא בפניו (ב״ר): (ב) הטהורה. העתידה להיות טהורה לישראל למדנו שלמד נח תורה (עירובין יח): שבעה שבעה.

שפתי חכמים

דהא כתיב בסמוך תקח שבעה: ז ר״ל כולם, כאלו אף אותם שהשחיתו דרכם אלא שכל שהתיבה כו': ח דקשה לרש״י דויעש נח משמע שבא אל התיבה כמו שאמר הקב״ה וזה אינו דהא אח״כ נאמר ויאמר ה' אל נח בא אתה ואשתך וגו' ש״מ דעדיין לא בא אל התיבה אלא זה בנין התיבה: ט דאל״כ מנא ידע טהורים וטמאים בהאי שעתא מי היה (קנ״מ) ומ״מ הוצרכו לומר בגמרא שהתיבה קולטתו ומאליהן באו ואל״כ היאך היה יכול לבדוק אותם שהרי אחד מן סימני טהרה הוא קורקבן נקלף ואין נודע אלא לאחר שחיטה (בשם גור אריה). וא״ת מנא ליה לרש״י דלמד נח תורה דלמא מה שנקה שבעה שבעה משום שהתיבה לא קלטה אלא שבעה זוגות וי״ל דזה לרש״י דוחק דמפשוטו של מאמר משמע דכל שלא דקו בטינן אין התיבה קולטתן וא״ת בממין שטמאים לא היו אלא שנים וממין

פירוש ע״ט

זעלבערט אונ פון דיא וואס זייא האבין זיך ניט בהעפט צו אנגדר מין הט די תיבה אין זיך אריין גנומן מכל רמש האדמה למינהו פון אלע ווירמענונג פון דר ערד צו זייער מין שנים מכל יבאו אליך צוויי פון איטליכען מין זאלין קומן צו דיר להחיות זייא זאלין לעבין בלייבין: (כא) ואתה קח לך אונ דוא זאלסט נעמין צוא דיר מכל מאכל אשר יאכל פון איטליכען עסין ווארק וואס ווערט גגעסין ואספת אליך אונ דו זאלסט דס צו דיר איין זאמלין והיה לך ולהם לאכלה אונ דאס זאל זיין צוא דיר אונ צו זייא צוא עסין: (כב) ויעש נח אונ נח האט גטאן כלומר ער הט גבועט די תיבה ככל אשר צוה אותו אלהים אזו ווי אלע זאכין וואס גאט הט אים גשאפט כן עשה אזו הט ער גטאן: (א) ויאמר ה' לנח אונ גאט האט גזאגט צו נח בא קום כלומר גיי אריין אתה

פירוש ע״ט

וכל ביתך אל התבה דוא מיט גאר דיין הויז גזינד אין דער תיבה כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה ווארום דיך האב איך גזעהן אצדיק פאר מיר אין דעם דאזיגן דור. רש״י שרייבט פר וואס שטייט דא ניט צדיק תמים פון דאנן לערנן מיר אפ אז דעם מענטש אין די אוגן זאגט מען נאר אטייל פון זיין שבח אונ אונטער די אוגן זאגט מען גאר זיין שבח אונ דא הט גאט מיט נח אליין גרעט הט ער אים נאר אן גרופן צדיק אבר ניט צדיק תמים: (ב) מכל הבהמה הטהורה פון איטליכר בהמה וואס זי וועט זיין טהור צו די ישראל תקח לך זאלסטו צו דיר נעמן שבעה שבעה זיבן אונ זיבן איש ואשתו איין מאן מיט אווייב. רש״י שרייבט דרום הט גאט געהייסן נעמן פון דיא צוא זיבן כדי ער זאל פון דיא קרבנות מקריב זיין

אִ֥ישׁ וְאִשְׁתּ֑וֹ וּמִן־הַבְּהֵמָ֡ה אֲשֶׁר֩ לֹ֨א
טְהֹרָ֥ה הִ֛וא שְׁנַ֖יִם אִ֥ישׁ וְאִשְׁתּֽוֹ׃
ג גַּ֣ם מֵע֧וֹף הַשָּׁמַ֛יִם שִׁבְעָ֥ה שִׁבְעָ֖ה
זָכָ֣ר וּנְקֵבָ֑ה לְחַיּ֥וֹת זֶ֖רַע עַל־פְּנֵ֥י כָל־
הָאָֽרֶץ׃ ד כִּי֩ לְיָמִ֨ים ע֜וֹד שִׁבְעָ֗ה
אָנֹכִי֙ מַמְטִ֣יר עַל־הָאָ֔רֶץ אַרְבָּעִ֣ים
י֔וֹם וְאַרְבָּעִ֖ים לָ֑יְלָה וּמָחִ֗יתִי אֶֽת־
כָּל־הַיְקוּם֙ אֲשֶׁ֣ר עָשִׂ֔יתִי מֵעַ֖ל פְּנֵ֥י
הָאֲדָמָֽה׃

אִיתְּתָא דְּבָא הִיא תְּרֵין
דְּכַר וְנֻקְבָּא׃ ג אַף
מֵעוֹפָא דִשְׁמַיָּא שַׁבְעָא
שַׁבְעָא דְּכַר וְנֻקְבָּא
לְקַיָּמָא זַרְעָא עַל אַפֵּי
כָל אַרְעָא׃ ד אֲרֵי
לִזְמַן יוֹמִין עוֹד שַׁבְעָא
אֲנָא מַחֵית מִטְרָא עַל
אַרְעָא אַרְבְּעִין יְמָמִין
וְאַרְבְּעִין לֵילָוָן וְאֶמְחֵי
יָת כָּל יְקוּמָא דִּי עֲבָדִית
מֵעַל אַפֵּי אַרְעָא׃
ועבד

ת"א לחיות זרע. מבודם כוכבים כ"א זכתים קיא.

בעל הטורים

וכן לכל מין ומין : (ד) היקום אשר עשיתי. בגימ' לא חיים לתחיית המתים : היקום . ג' במס' ומחיתי את כל היקום וימח את כל היקום. ואת כל היקום אשר ברגליהם לומר כהם שחטאו דור המבול ע"י רוב טובה ועושר שהיה להם כך קרא מרוב

שפתי חכמים

הטהורין לא היו אלא ז' אלא ודאי הרבה זוגות היו משני המינין ולקח נח מן הטהורין ז' ומן הטמאים ב' ומהיכן ידע אלא שלמד תורה ודיקא נמי קרא דכתיב תקח לך משמע הקיחה היתה ביד נח ודו"ק נ"ל: י דמה שנאמר בקרא שבעה שבעה היינו ר"ל דבין כולן היו ז' דהיינו ג' זוגות ואחד נשאר בלא זוג והא דכתיב בקרא שבעה שבעה לאו למימר שיהיו ז' זוגות אלא ז' עופות ואותן ז' יהיו איש ואשתו כמו גבי שנים שנים איש ואשתו דהיינו שני עופות ואותן שנים יהיו איש ואשתו ה"נ גבי שבעה שבעה וא"כ נשאר אחד בלא זוג וע"ז קשה לרש"י למה נשאר אחד בלא זוג אלא כדי שיקריב כו' ואותו היה זכר מאליו. (קנ"מ) קבלתי הטעם שנח ביציאתו מן התיבה הוצרך להקריב ד' עולות לד' זוגות שניצלו מן התיבה הוא ואשתו וג' בניו עם נשותיהם אולי חטאו במחשבה וד' נקבות בשביל ד' זוגות הנ"ל לקרבן תודה כי ד' צריכין להודות כו' והם ואשתו שחטאו בשימושם בתיבה הקריב עליהם חטאת לכל אחד ואחד ויצאו בזה ו' זוגות וזוג אחד לקיום המין כמו בטמאים. ומהר"ן וגור אריה כתבו בזה דברים אחרים והרוצה יבחר : כ אין להקשות ולמה לא כתיב גבי עופות טהור וגבי בהמות סתם ונלמוד בהמות מעופות שהרי גם לעיל הקדים עופות לבהמות דכתיב מהעוף למינהו ומן הבהמה למינה י"ל דלכך הקדים בהמות טהורין וכתב בהן שבעה שבעה לרמז לו דמשום הכי צוה שיקח טהורין ז' כדי שיקריב קרבן אבל אי הוה כתיב עופות ברישא לא הוה אמרינן דמשום קרבן צוה ליקח ז' דהוה אמינא בהמות דומיא דעופות ובעופות כתיב לחיות זרע על פני כל הארץ א"כ ה"א דבהמות נמי משום דלחיות זרע צוה ליקח שבעה מ"ה נקט בהמות ברישא וק"ל ומהרא"י תירץ בענין אחר ע"ש : ל (קנ"מ) דאם לא כן מה

רש"י

כדי שיקריב י מהם קרבן בצאתו : (ג) גם מעוף השמים וגו'. בטהורים הכתוב מדבר וילמד כ סתום מן המפורש : (ד) כי לימים עוד שבעה. (סנהדרין קח) אלו ז' ימי אבלו של מתושלח הצדיק ל שחס הקב"ה על כבודו ועכב את הפורענות לא וחשוב שנותיו של מתושלח ותמצא שהם כלים בשנת ת"ר שנה לחיי נח : כי לימים עוד. מהו עוד זמן אחר זמן זה נוסף על ק"כ שנה : ארבעים יום. כנגד יצירת הולד שקלקלו להטריח ליוצרם לצור צורת ממזרים :

פירוש ע"ט

נאך דעם אז ער וועט ארוס גיין פון דער תּיבה אונ פון דאנן לערנן מיר אפ אז נח הט גלערינט תּורה ווארום פון וואנן דען האט ער גיוואוסט וועלכע בהמה עס וועט זיין טהור אז ער זאל פון איר נעמן זיבן וּמִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר לֹא טְהוֹרָה הִוא אונ פון בהמות וואס וועלן ניט זיין טהור שְׁנַיִם זאלסטו נעמן צוויי אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ אמאן מיט אווייב : (ג) גַּם מֵעוֹף הַשָּׁמַיִם אויך פון די עופות וואס אונטער דעם הימל . רש"י שרייבט דאס מיינט מען אזעלכי פייגיל וואס זענען טהור שִׁבְעָה שִׁבְעָה זאלסטו נעמן זיבן זיבן זָכָר וּנְקֵבָה אזכר מיט אנקבה לְחַיּוֹת זֶרַע צו לאזן לעבן בלייבן זאמן עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ אויף דער גאנצער ערד : (ד) כִּי לְיָמִים עוֹד שִׁבְעָה ווארום נאך אין זיבן טאג ארום אָנֹכִי מַמְטִיר עַל הָאָרֶץ וועל איך לאזן רעגנען אויף דער ערד אַרְבָּעִים יוֹם פערציג טאג וְאַרְבָּעִים לָיְלָה אונ פערציג נעכט וּמָחִיתִי אֶת כָּל הַיְקוּם אונ איך וועל אפ מעקן גאר דם בשטאנד אֲשֶׁר עָשִׂיתִי וואס איך האב בשאפין מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה פון פר דער ערד . רש"י שרייבט הקב"ה הט זיי גגעבן נאך אצייט אונ הט איין

הָאֲדָמָה׃ ה וַיַּעַשׂ נֹחַ כְּכֹל אֲשֶׁר־
צִוָּהוּ יְהוָה׃ ו וְנֹחַ בֶּן־שֵׁשׁ מֵאוֹת
שָׁנָה וְהַמַּבּוּל הָיָה מַיִם עַל־הָאָרֶץ׃
ז וַיָּבֹא נֹחַ וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ וּנְשֵׁי־בָנָיו
אִתּוֹ אֶל־הַתֵּבָה מִפְּנֵי מֵי הַמַּבּוּל׃
ח מִן־הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִן־
הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אֵינֶנָּה טְהֹרָה וּמִן־
הָעוֹף וְכֹל אֲשֶׁר־רֹמֵשׂ עַל־
הָאֲדָמָה׃ ט שְׁנַיִם שְׁנַיִם בָּאוּ אֶל־
נֹחַ אֶל־הַתֵּבָה זָכָר וּנְקֵבָה כַּאֲשֶׁר

צוה

ה וַעֲבַד נֹחַ כְּכֹל דִּי
פַקְדֵהּ יְיָ׃ ו וְנֹחַ בַּר
שֵׁת מְאָה שְׁנִין וְטוֹפָנָא
הֲוָה מַיָּא עַל אַרְעָא׃
ז וְעָאל נֹחַ וּבְנוֹהִי
וְאִתְּתֵהּ וּנְשֵׁי בְנוֹהִי
עִמֵּהּ לְתֵבוֹתָא מִן קֳדָם
מֵי טוֹפָנָא׃ ח מִן
בְּעִירָא דַּכְיָא וּמִן
בְּעִירָא דִּי לֵיתָהָא
דַכְיָא וּמִן עוֹפָא וְכֹל
דִּי רָחֵשׁ עַל אַרְעָא׃
ט תְּרֵין תְּרֵין עָלּוּ לְוָת
נֹחַ לְתֵבוֹתָא דְּכַר
וְנֻקְבָּא כְּמָא דִי פַקִּיד

ת"א ונח בן סנהדרין קח . מן הבהמה פסחים ג בתרא קכג .

רש"י

(ה) ויעש נח. זה ביאתו לתיבה: (ז) נח ובניו. האנשים לבד והנשים לבד לפי שנאסרו בתשמיש המטה מ מפני שהעולם שרוי בצער: מפני מי המבול. אף נח מקטני אמנה היה מאמין ואינו מאמין שיבא המבול ולא נכנס לתיבה עד שדחקוהו המים: (ט) באו אל נח. נ מאליהן: שנים שנים. כלם השוו

שפתי חכמים

ענין של השבעה ימים שזכר הכתוב בפי': מ נ"ל דקשה לרש"י למה כמך ויבא נח וגו' לקרא דלעיל מיד ונח בן שש מאות שנה והמבול היה מים על הארץ ויבא נח וגו' אלא להודיע הטעם למה נאסרו בתשמיש המטה מפני שהמבול היה והעולם היה שרוי בצער ומ"ה כתיב אחריו ויבא נח ובניו וגו' כלומר מ"ה באו האנשים לבד והנשים לבד ולא שמשו ומה שאמר ביציאתו נ"כ הכי אע"פ שמותר בתשמיש היה היינו לפי שנח היה דואג לעסוק בפריה ורביה אחר המבול כדפירש"י לקמן עד שנתן לו הקב"ה אות שלא יבוא עוד מבול לכן כתיב ג"כ ויצא נח ובניו וגו' וק"ל נ"ל: נ דאל"כ הוכאו מבעיא ליה:

פירוש ע"ט

געהאלטן דעם פורעניות זיבן טאג דס זענן דיא טעג פון די אבילות פון מתושלח וואס ער איז אין דער צייט געשטארבין הט גאט חס געהאט אוף זיין כבוד אונ הט געווארט זיבן טאג מיט דעם מבול: (ה) ויעש נח ככל אשר צוהו יי אונ נח הט געטאן אזו ווי גאט הט אים געבאטן דס איז ווס ער איז געקומן אין דער תיבה: (ו) ונח בן שש מאות שנה אונ נח איז דערנאכט מאל אלט גיוועזן זעקס הונדערט יאר והמבול היה מים על הארץ אז דער מבול איז גיוועזן וואסר אוף דער ערד: (ז) ויבא נח ובניו אונ נח איז געקומן מיט זיינע זין ואשתו ונשי בניו אונ זיין ווייב אונ די ווייבר פון זיינע זין אתו מיט אים כלומר זיי זענן געקומן מיט אים אל התיבה אין דער תיבה מפני מי המבול פר דעם וואסר פון דעם מבול. רש"י שרייבט נח האט יוא געגלייבט אונ ניט געגלייבט אז דער מבול וועט קומן דרום איז ער ניט אריין געגאנגן אין דער תיבה ביז די וואסר האבן אים אריין געשטוסן: (ח) מן הבהמה הטהורה פון דיא בהמות טהורות ומן הבהמה אשר איננה טהורה אונ פון דיא בהמות ווס זענן ניט טהור ומן העוף אונ פון די עופות וכל אשר רומש על האדמה אונ פון אלעם ווס קריכט אוף דער ערד: (ט) שנים שנים צוויי כלומר פאר ווייס באו אל נח אל התיבה זענן זיי געקומן צו נח אין דער תיבה זכר ונקבה אזכר מיט אנקבה כלומר צום ווייניגסטן זענן געקומן צוויי אבר עס איז געוועזן אזעלכע מינים ווס זענן געקומן צו זיבן פאר אזו ווי אובן איז געשטאנען כאשר צוה אלהים את נח אזו ווי גאט הט געשאפט צו נח: (י) ויהי אונ עס איז געוועזן לשבעת הימים צום סוף פון דיא זיבן

צִוָּה אֱלֹהִים אֶת־נֹחַ׃ וַיְהִי לְשִׁבְעַת
הַיָּמִים וּמֵי הַמַּבּוּל הָיוּ עַל־הָאָרֶץ׃
יא בִּשְׁנַת שֵׁשׁ־מֵאוֹת שָׁנָה לְחַיֵּי־נֹחַ
בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּשִׁבְעָה־עָשָׂר יוֹם
לַחֹדֶשׁ בַּיּוֹם הַזֶּה נִבְקְעוּ כָּל־
מַעְיְנוֹת תְּהוֹם רַבָּה וַאֲרֻבֹּת
הַשָּׁמַיִם נִפְתָּחוּ׃ יב וַיְהִי הַגֶּשֶׁם עַל־
הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים
לָיְלָה׃ יג בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה בָּא נֹחַ
וְשֵׁם־וְחָם וָיֶפֶת בְּנֵי־נֹחַ וְאֵשֶׁת נֹחַ

אונקלוס

יְיָ יָת נֹחַ׃ י וַהֲוָה לִזְמַן
שִׁבְעַת יוֹמִין וּמֵי טוֹפָנָא
הֲווֹ עַל אַרְעָא׃
יא בִּשְׁנַת שִׁית מְאָה
שְׁנִין לְחַיֵּי נֹחַ בְּיַרְחָא
תִנְיָנָא בְּשַׁבְעַת עַשְׂרָא
יוֹמָא לְיַרְחָא בְּיוֹמָא
הָדֵין אִתְבְּזָעוּ כָּל
מַבּוּעֵי תְּהוֹמָא רַבָּא
וְכַוֵּי שְׁמַיָּא אִתְפְּתָחוּ׃
יב וַהֲוָה מִטְרָא נָחֵית
עַל אַרְעָא אַרְבְּעִין
יְמָמִין וְאַרְבְּעִין לֵילָוָן׃
בכרן

ת"א ויהי לשבעת סנהדרין קח . בחדש השני ר"ה יא . נבקעו כל יומא עו סנהדרין קח . וארבות יומא עו . ושלשת

בעל הטורים

מוסר חסיד לו שהתפלל וחטא : (י) לשבעת הימים . בגימ' לימי אבל מתושלח : (יא) בשבעה עשר יום לחודש . זהו יכלו כמוד

שפתי חכמים

ם דאל"כ הקשה לך הא כתיב מכל הבהמה הטהורה תקח לך שבעה שבעה : ע (קל"מ) ולא כתהום בקיעה המורה על קלקול הנבקע והכירתו אבל כבקיעה הזאת היתה לתגבורת המעינות : פ דאל"כ ביום הזה תיבעי ליה דומיא דביום הזה דלעיל :

רש"י

במנין זה ם מן הפחות היו שנים : (יא) בחדש השני רבי אליעזר אומר זה מרחשון ר' יהושע אומר זה אייר (סנהדרין קח) : נבקעו . להוציא ע מימיהן : תהום רבה . מדה כנגד מדה הם חטאו ברבה רעת האדם ולקו בתהום רבה : (יב) ויהי הגשם על הארץ . ולהלן הוא אומר ויהי המבול אלא כשהורידן הורידן ברחמים אם יחזרו יהיו גשמי ברכה וכשלא חזרו היו למבול : ארבעים יום וגו' . אין יום א' מן המנין לפי שאין לילו עמו שהרי כתיב ביום הזה נבקעו כל מעינות נמצאו ארבעים יום כלים בכ"ה בכסליו לרבי אליעזר שהחדשים נמנין כסדרן אחד מלא ואחד חסר הרי י"ב ממרחשון וכ"ח מכסליו : (יג) בעצם היום הזה . למדך הכתוב שהיו בני דורו אומרים אילו אנו רואים אותו נכנס לתיבה פ אנו שוברין אותה והורגין

פירוש ע"ט

טעג ומי המבול היו על הארץ אונ דם וואסר פון דעם מבול איז געוועז אויף דער ערד : (יא) בשנת שש מאות שנה לחיי נח אין דעם זעקס הונדרטן יאר פון די לעב טאג פון נח דם הייסט נח איז אלט געוועז זעקס הונדרט יאר בחדש השני אין דעם אנדרן חודש בשבעה עשר יום לחדש אין זיבצטן טאג אין חודש ביום הזה אין דעם זעלביגין טאג נבקעו זענן וואָרן געשפאלטן כל מעינות תהום רבה אלע קוואלן פון דעם גרויסן אפ גרונט וארבות השמים נפתחו אונ די פענצטר פון דעם הימל זענן וואָרן געעפינט : (יב) ויהי הגשם על הארץ אונ עס איז וואָרן דער רעגן אויף דער ערד ארבעים יום וארבעים לילה פערציג טאג אונ פערציג נעכט . רש"י פר וואס שטייט דא דער רעגן איז געוועז אויף דער ערד אונ ווייטר שטייט דער מבול איז געוועז אויף דער ערד איז דר תירוץ אז הקב"ה האט געמאכט אראפ נידערן מיט רחמנות אוב די לייט וועלן תשובה טאן וועט די וואסר זיין רעגן פון ברכה אונ זיי האבן אבר ניט געטאן קיין תשובה זענן די וואסר געוואָרן צו מבול : (יג) בעצם היום הזה אין דעם לוטערקייט פון דעם טאג בא נח ער איז געקומן נח ושם וחם ויפת בני נח מיט שם וחם ויפת די קינדר פון נח ואשת נח אונ דם ווייב פון נח ושלשת נשי בניו אונ די דריי

יג בִּכְרַן יוֹמָא הָדֵין
עָאל נֹחַ וְשֵׁם וְחָם וָיֶפֶת
בְּנֵי נֹחַ וְאִתַּת נֹחַ
וּתְלָתָא נְשֵׁי בְנוֹהִי
עִמְּהוֹן לְתֵבוּתָא׃
יד אִנּוּן וְכָל חַיְתָא
לִזְנַהּ וְכָל בְּעִירָא לִזְנַהּ
וְכָל רִחְשָׁא דְּרָחֵשׁ עַל
אַרְעָא לִזְנוֹהִי וְכָל עוֹפָא
לִזְנוֹהִי כֹּל צִפַּר כָּל
דְּפָרַח׃ טו וְעָלוּ עִם
נֹחַ לְתֵבוּתָא תְּרֵין תְּרֵין
מִכָּל בִּסְרָא דִּי בֵהּ
רוּחָא דְחַיֵּי׃ טז וְעָלַיָּא
דְּכַר וְנֻקְבָּא מִכָּל
בִּסְרָא עָלוּ כְּמָא דִי פַקִּיד יָתֵהּ יְיָ וַאֲגֵן יְיָ בְּמֵימְרֵהּ

וּשְׁלֹשֶׁת נְשֵׁי־בָנָיו אִתָּם אֶל־הַתֵּבָה׃
יד הֵמָּה וְכָל־הַחַיָּה לְמִינָהּ וְכָל־
הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְכָל־הָרֶמֶשׂ
הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ לְמִינֵהוּ וְכָל־
הָעוֹף לְמִינֵהוּ כֹּל צִפּוֹר כָּל־כָּנָף׃
טו וַיָּבֹאוּ אֶל־נֹחַ אֶל־הַתֵּבָה שְׁנַיִם
שְׁנַיִם מִכָּל־הַבָּשָׂר אֲשֶׁר־בּוֹ רוּחַ
חַיִּים׃ טז וְהַבָּאִים זָכָר וּנְקֵבָה מִכָּל־
בָּשָׂר בָּאוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים
ויסגר

ת״א והבאים זכר זבחים קטז.

במיטרה

בעל הטורים

ימיהם כמנין טוב להודם יכד המבול. וארובות השמים בגי׳ שלקח שני ככבים מכימה: (טו) והבאים. ב׳ במסו׳ הכא ואידך והבאים וגו׳ עם זרובבל לומר כמו בכאן באו מאליהם כך התם נמי עלו מאליהם וזהו כמ״ד עלו מאליהם ולא כמ״ד שעזרא

רש״י

אותו אמר הקב״ה אני מכניסו לעיני כלם ונראה דבר מי יקום: (יד) צפור כל כנף. דבוק הוא צ לצפור של כל מין כנף לרבות חגבים (כנף זה ל׳ גולה כמו (ויקרא א׳) ושסע אותו בכנפיו שאפי׳ נוצתה עולה אף כאן לכור

שפתי חכמים

צ כלומר אל תאמר צפור כפני עצמו וכנף בפני עצמו דהא גם לצפור יש כנף אי נמי דאי כל כנף הוא בפני עצמו א״כ איך קאמר שכל כנף באו עמו לתיבה כי לא יתכן לסיות כנף בלתי עוף אלא דבוק הוא וכו׳ ומפרש והולך למה צריך למכתב כנף דפשיטא הוא שיש לעוף כנף ועוד איך שייך לומר כל כנף וכי יש לצפור כל הכנפים שבעולם ומהרך כל מין כנף לרבות חגבים דגם להם יש כנף אבל משמעות צפור לא משמע חגבים דהא לאו צפור הוא ומהרש״ל פי׳ אלו לא היה דבוק הוי דרשינן כמו כל צפור כנף וכוה ממעטינן דבר שאין לו כנף ותגבים

פירוש ע״ט

זַווייבֶּר פוּן זַיינֶע זִין אִתָּם מִיט זַיי כְּלוֹמַר זַיי זֶענֶן אוֹךְ גְקוּמֶן מִיט זַיי אֶל הַתֵּבָה צוּ דֶער תֵּיבָה. רש״י שְׁרַייבְּט דְרוּם שְׁטֵייט (בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה) דָאס לֶערִינְט מִיךְ דֶער פָּסוּק אַז דִי לַייט פוּן דֶעם דוֹר הָאבְּן גְזָאגְט אַז מִיר וֶועלְן זֶעהֶן אַז נֹחַ וֶועט אַרַיין גַיין אִין דֶער תֵּיבָה וֶועלְן מִיר דִיא תֵּיבָה צוּ בְּרֶעכְן אוּנ אִים וֶועלְן מִיר הַארְגֶען דְרוּם הָאט גָאט גְזָאגְט (בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה בָּא נֹחַ וכו׳) כְּלוֹמַר אִין מִיטְן הֶעלְן טָאג וֶועל אִיךְ אִים אַרַיין בְּרֶענְגֶן אִין דֶער תֵּיבָה אַלִי לַייט זָאלְן זֶעהֶן אוּנ מִיר וֶועלְן זֶעהֶן וֶועמִים רֵייד עֶס וֶועלְן אַקִיּוּם הָאבְּן: (יד) הֵמָּה זַיי כְּלוֹמַר דִיא מֶענְטְשְׁן וְכָל הַחַיָּה אוּנ אַטְלִיכֶע עֶרְלֵייא חַיָה לְמִינָהּ צוּ אִיר מִין וְכָל הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ אוּנ אַלֶע בְּהֵמוֹת צוּ אִיר מִין וְכָל הָרֶמֶשׂ אוּנ אִיטְלִיכֶם עֶרְלֵייא וְוידְמִנוּנְג הָרוֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ וָואס קְרִיכְט אוֹף דֶער עֶרְד לְמִינֵהוּ צוּ זַיין מִין וְכָל הָעוֹף לְמִינֵהוּ אוּנ אִיטְלִיכֶם מִין עוֹף צוּ זַיין מִין כֹּל צִפּוֹר אַלִירְלֵיי פֵייגְל כָּל כָּנָף פוּן אִיטְלִיכֶם מִין וָוָאס הָט פְלִיגְל כְּלוֹמַר אֲפִילוּ הֵיישְׁרִיקְן: (טו) וַיָּבֹאוּ אֶל נֹחַ אֶל הַתֵּבָה אוּנ זַיי זֶענְן גְקוּמֶן צוּ נֹחַ צוּ דֶער תֵּיבָה שְׁנַיִם שְׁנַיִם פָּאר וַויים מִכָּל הַבָּשָׂר אֲשֶׁר בּוֹ רוּחַ חַיִּים פוּן אַלֶע לַייבֶּר וָוס אִיז פַּר הַאנְדְן אִין אִים אַלֶעבְּדִיגֶר אָטוּם: (טז) וְהַבָּאִים אוּנ דִי וָוס זֶענְן גְקוּמֶן זָכָר וּנְקֵבָה מִכָּל בָּשָׂר בָּאוּ זֶענְן גְקוּמֶן פוּן אַלֶע לַייבֶּר אַזָכָר מִיט אַיין נְקֵבָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים אַזוּ וִויא גָאט הָט אִים גְשַׁאפְט וַיִּסְגֹּר יְיָ אוּנ גָאט הָט פַר שְׁלָאסְן דִי תֵּיבָה בַּעֲדוֹ פוּן וֶועגְן אִים. רש״י שְׁרַייבְּט גָאט הָט גְמַאכְט אַרוּם רִינְגְלְן דִי בֶּר מִיט בֶּערְן

וַיִּסְגֹּר יְהוָה בַּעֲדוֹ׃ שלישי יז וַיְהִי
הַמַּבּוּל אַרְבָּעִים יוֹם עַל־הָאָרֶץ
וַיִּרְבּוּ הַמַּיִם וַיִּשְׂאוּ אֶת־הַתֵּבָה
וַתָּרָם מֵעַל הָאָרֶץ׃ יח וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם
וַיִּרְבּוּ מְאֹד עַל־הָאָרֶץ וַתֵּלֶךְ
הַתֵּבָה עַל־פְּנֵי הַמָּיִם׃ יט וְהַמַּיִם
גָּבְרוּ מְאֹד מְאֹד עַל־הָאָרֶץ וַיְכֻסּוּ
כָּל־הֶהָרִים הַגְּבֹהִים אֲשֶׁר־תַּחַת
כָּל־הַשָּׁמָיִם׃ כ חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה
מלמעלה

ת"א חמש עשרה יומא כח.

בְּמֵימְרֵהּ דַּעֲלוֹהִי׃
יז וַהֲוָה טוֹפָנָא אַרְבְּעִין
יוֹמִין עַל אַרְעָא וּסְגִיאוּ
מַיָּא וּנְטַלוּ יָת תֵּבוֹתָא
וְאִתְּרָמַת מֵעַל אַרְעָא׃
יח וּתְקִיפוּ מַיָּא וּסְגִיאוּ
לַחֲדָא עַל אַרְעָא
וּמְהַלְּכָא תֵּבוֹתָא עַל
אַפֵּי מַיָּא׃ יט וּמַיָּא
תְּקִיפוּ לַחֲדָא לַחֲדָא
עַל אַרְעָא וְאִתְחֲפִיאוּ
כָּל טוּרַיָּא רָמַיָּא דִּי
תְּחוֹת כָּל שְׁמַיָּא׃
כ חֲמֵשׁ עַשְׂרֵי אַמִּין
מלעלא

רש"י

כל מין מראית גונה): (טז) ויסגר ה' בעדו. הגין עליו ק שלא שברוהו הקיף התיבה דובים ואריות. והיו הורגים בהם, ופשוטו של מקרא סגר כנגדו ר מן המים. וכן כל בעד שבמקרא ל' כנגד הוא (בראשית כ) בעד כל רחם בעדך ובעד בניך (איוב ב) עור בעד עור (תהלים ג) מגן בעדי (ש"א יב) התפלל בעד עבדיך כנגד עבדיך: (יז) ותרם מעל הארץ. משוקעת היתה ש במים י"א אמה כספינה טעונה המשוקעת מקצתה במים. ומקראות שלפנינו יוכיחו: (יח) ויגברו. ת מאליהן: (כ) חמש עשרה אמה מלמעלה. למעלה של גובה כל ההרים א לאחר שהשוו המים לראשי

שפתי חכמים

ג"כ הוה מתועב מפני שלא נקרא לפור (מהרש"ל): ק (קנ"מ) דאל"כ מאי ויסגור ה' בעדו הרי כבר עשה התיבה ונכנס בתוכו כמו שצוהו כדי להנצל על ידה אלא ע"כ שזהו מ"ש מתחלה והקמותי וגו' ולולי זה לא תוכל: ר (נח"י) פי' ע"י שציווהו לעשות התיבה וליכנס לתוכה זו היא הגירתו מן המים: ש דקשה לרש"י לאחר ארבעים יום כבר גדלו המים ולמה לא נתנשא התיבה כבר אלא משוקעת וכו': ת דאל"כ אלא היה ההתגברות המים מפני המבול הל"ל בקרא ויהי המבול וגו' ויגברו המים וירבו מאוד וגו' וישאו את התיבה ותרם מעל הארץ ותלך וגו' אלא ודאי להכי כתיב ויגברו המים לבסוף לומר שההתגברות לא היה מפני המבול שבתוך המ' יום אלא מאליו כלומר שהיה התהום עולה מאליו ומפני זה נתגברו המים ודוק. והרא"ם תירץ בענין אחר שהרי כבר פסקו גשמים מסוף מ' יום ואי אפשר לומר בתוך ארבעים יום היה תגבורה זו שהרי כתיב ויגברו המים על הארץ ק"ן יום ואין כנראה לומר שגבורת הראשון היה ממי המבול והשני מן התהום עכ"ל: א וא"ת מנ"ל לרש"י דילמא למעלה מן הארץ ט"ו אמה וי"ל

פירוש ע"ט

און מיט לייבן און האבן גהרגית דיא רשעים װאס האבן געוואלט די תיבה צו ברעכן און דער פשוטו פשט איז ער האט פר שלאסן אקעגן אים פר דעם וואסר כלומר די תיבה זאל ניט צו בראכן ווערן מחמת דם שטארקייט פון דעם וואסר: (יז) וַיְהִי הַמַּבּוּל און דער מבול איז גוועזן אַרְבָּעִים יוֹם עַל הָאָרֶץ פערציג טעג אויף דער ערד וַיִּרְבּוּ הַמַּיִם און די וואסר האבן זיך גמערט וַיִּשְׂאוּ אֶת הַתֵּבָה און זיי האבן גטראגן די תיבה וַתָּרָם מֵעַל הָאָרֶץ און זיא איז װארן אויף גהויבין פון דער ערד. רש"י שרייבט דיא תיבה איז גגאנגן טיף אין דעם וואסר עלעף איילן: (יח) וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם און די וואסר האבן זיך גשטארקט פון זיך זעלבערט

וַיִּרְבּוּ מְאֹד עַל הָאָרֶץ און זייא האבן זיך זייער גמערט אויף דער ערד וַתֵּלֶךְ הַתֵּבָה עַל פְּנֵי הַמָּיִם און די תיבה איז גגאנגן אויף דם וואסר: (יט) וְהַמַּיִם גָּבְרוּ מְאֹד מְאֹד עַל הָאָרֶץ און די וואסרן האבן זיך זייער גישטארקט אויף דר ערד וַיְכֻסּוּ און זיי זענן װארן בדעקט כָּל הֶהָרִים הַגְּבֹהִים אלע הויכע בערג אֲשֶׁר תַּחַת כָּל הַשָּׁמָיִם וואס זיי זענן אונטער דעם הימל: (כ) חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה מִלְמַעְלָה פופצן איילן הויך גָּבְרוּ הַמַּיִם האבן זיך דיא וואסרן גשטארקט פון אובן וַיְכֻסּוּ הֶהָרִים און זיי זענן װארן בדעקט די בערג כלומר נאך דעם אז דאס וואסר איז גלייך גווארן מיט דיא שפיץ בערג איז די וואסרן נאך העכר גוועזן פופצן איילן איבר דיא שפיץ בערג: (כא) וַיִּגְוַע

מִלְמַעְלָה גָּבְרוּ הַמָּיִם וַיְכֻסּוּ
הֶהָרִים׃ כא וַיִּגְוַע כָּל־בָּשָׂר ׀ הָרֹמֵשׂ
עַל־הָאָרֶץ בָּעוֹף וּבַבְּהֵמָה וּבַחַיָּה
וּבְכָל־הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל־הָאָרֶץ
וְכֹל הָאָדָם׃ כב כֹּל אֲשֶׁר נִשְׁמַת־
רוּחַ חַיִּים בְּאַפָּיו מִכֹּל אֲשֶׁר
בֶּחָרָבָה מֵתוּ׃ כג וַיִּמַח אֶת־כָּל־
הַיְקוּם ׀ אֲשֶׁר ׀ עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה
מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה עַד־רֶמֶשׂ וְעַד־
עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיִּמָּחוּ מִן־הָאָרֶץ
וַיִּשָּׁאֶר אַךְ־נֹחַ וַאֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתֵּבָה׃

ויגברו

אונקלוס

מִלְעֵלָא תְּקִיפוּ מַיָּא
וְאִתְחֲפִיאוּ טוּרַיָּא׃
כא וּמִית כָּל בִּסְרָא
דְּרָחֵשׁ עַל אַרְעָא
בְּעוֹפָא וּבִבְעִירָא
וּבְחַיְתָא וּבְכָל רִחְשָׁא
דְּרָחֵשׁ עַל אַרְעָא וְכֹל
אֱנָשָׁא׃ כב כֹּל דִּי
נִשְׁמְתָא רוּחָא דְּחַיִּין
בְּאַנְפּוֹהִי מִכֹּל דִּי
בְּיַבֶּשְׁתָּא מִיתוּ׃
כג וּמְחָא יָת כָּל
יְקוּמָא דִּי עַל אַפֵּי
אַרְעָא מֵאֱנָשָׁא עַד
בְּעִירָא עַד רִחְשָׁא וְעַד
עוֹפָא דִשְׁמַיָּא
וְאִתְמְחִיאוּ מִן אַרְעָא
וְאִשְׁתְּאַר בְּרַם נֹחַ
ודי

ת"א כל אשר יוצא פה סוטה מה. מכל אשר קידושין יג סנהדרין קח זבחים קיג בכורות מז. וימח את ברכות סא בבא קיג עירובין יח סנהדרין קח.

בעל הטורים

סלה : (כג) וישאר אך נח. אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות לומר שאף עוג נשאר : אך נח בגי' עוג :

רש"י

ההרים : (כב) נשמת רוח חיים. נשמה ב של רוח חיים: אשר בחרבה. ולא ג דגים שבים (סנהדרין קח): (כג) וימח. ל' וַיִּפְעַל ד הוא ואינו ל' וַיִּפָּעֵל וסוף מגזרת ה וַיִּפֶן וַיִּבֶן כל תיבה ו שסופה ה"א בנה מנה קנה כשהוא נותן וי"ו יו"ד בראשה נקוד בחירק תחת היו"ד: אך נח. לבד נח זהו פשוטו ומדרש אגדה (ב"ר) גונח וכוהה דם ז מטורח הבהמות והחיות

שפתי חכמים

דא"כ הרים הגבוהים לא נתכסו מן המים ובקרא כתיב ויכסו כל ההרים הגבוהים ל"פ למעלה וכו': ב (הרא"ם) כל אשר נשמת רוח חיים אין בו אלא האדם לבדו. אבל הרא"ם כתב והגיר' היא נשימה של רוח חיים כלומר שיש בו נשימה של רוח חיים אבל א"ל נשמה דהא אין לבהמות נשמה דדוקא גבי האדם כתיב ויפח באפיו נשמת חיים אבל לא גבי בהמות והיות ועופות : ג (קנ"מ) ובמה לזה כיון רש"י באמרו כי שבחית כל בשר אפילו בהמה וחיה ואלו דגים לא קתני וקרא ה"נ דייק דכתיב על הארץ אבל לא דגים שבים : ד ויפעל מבנין קל של מבקל ויחא ויתן רק בהם עומדים וזה יוצא ולא ל' ויפעיל ובנין נפעל כמו וימחו מן הארץ : ה דקשה לרש"י כיון שהוא ל' ויפעל למה נקוד וימח בחיר"ק שהוא מבנין הכבד ולא נקוד וימח בקמץ שהוא מבנין הקל ומתרץ שהוא מגזרת ויפן ויבן דנקוד ג"כ יו"ד בחיר"ק ודלא כפי' הרא"ם שהוא ממשקל ויפן וכא דמ"ס בפת"ח מפני הה' שהיא גרונית : ו דקשה לרש"י מה טעם כוונתו למה נקוד חיר"ק תחת היו"ד : ז וא"ת מנ"ל לרש"י כל זאת וי"ל דכתיב אך נח ואך מיעוט

פירוש ע"ט

אונ עס איז פאר גאנגן כל בשר אלע לייבר הרומש על הארץ וואס ווירמענד זיך אוף דער ערד בעוף אין עופות ובבהמה ובחיה אונ אין בהמות אונ אין חיות ובכל השרץ השורץ על הארץ אונ אלע ווירמונג וואס טוט ווירמענן אוף דער ערד וכל האדם אונ אלע מענטשן : (כב) כל איטליכם אשר נשמת רוח חיים באפיו וואס איז פר האנדן איין לעבנדיגן אטום אין זיינע נאז לעבר מכל אשר בחרבה פון אלץ וואס אוף דער טריקניש מתו זענן אלע געשטארבן

פירוש ע"ט

רש"י שרייבט דס וויל מיך לערנן אז נאר דאס וואס אוף דער טריקניש זענן געשטארבן אבער ניט דיא פיש פון דעם ים : (כג) וימח אונ ער האט אפ גמעקט את כל היקום גאר דס באשטאנד אשר על פני האדמה וואס אוף דר ערד מאדם וכו' וימחו אונ זיי זענן ווארן אפ גמעקט מן הארץ פון דער ערד וישאר אך נח אונ נאר נח אליין איז איבר געבליבן ואשר אתו בתבה אונ דיא וואס זענן געוועזן מיט אים אין דער תיבה. דער מדרש שרייבט:

כד וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם עַל־הָאָרֶץ חֲמִשִּׁים
וּמְאַת יוֹם׃ ח א וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־
נֹחַ וְאֵת כָּל־הַחַיָּה וְאֶת־כָּל־
הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתֵּבָה וַיַּעֲבֵר
אֱלֹהִים רוּחַ עַל־הָאָרֶץ וַיָּשֹׁכּוּ
הַמָּיִם׃ ב וַיִּסָּכְרוּ מַעְיְנֹת תְּהוֹם

וארבת

ת"א ויצם שפ"ב ר"ס יג. סנהדרין קח זבחים קיג.

אונקלוס

וְדִי עִמֵּהּ בְּתֵבוּתָא׃
כד וּתְקִיפוּ מַיָּא עַל
אַרְעָא מְאָה וְחַמְשִׁין
יוֹמִין׃ א וּדְכִיר יְיָ יָת
נֹחַ וְיָת כָּל חַיְתָא וְיָת
כָּל בְּעִירָא דִּי עִמֵּהּ
בְּתֵבוּתָא וְאַעְבַּר יְיָ
רוּחָא עַל אַרְעָא וְנָחוּ
מַיָּא׃ ב וְאִסְתְּכַרוּ

מבועי

שפתי חכמים

סוף ואין כאן שום דבר למעט אלא נח עצמו היה מתמעט מגניחתו שהיה גונח וכו': ח (קנ"מ) מהכא משמע שאחר שנכנסו שהשחיתו מעצמן לא ע"י שמזקיקין דאל"כ מאי זכות לאלו וכן משמע ממה שאמר אחריו שלא שמשו בתיבה שזהו הי' על עצמן. (נח"י) וקא דאיצטריך לשני מיני זכות י"ל דבזה שלא השחיתו דרכם קודם לכן לא סגי משום דאין זה פעולת מצוה אלא מניעת עבירה (ואע"ג דאמרי' במסכת מכות ד' כ"ג כל היושב ולא עבר עבירה נותנין לו שכר כעושה מצוה הא אמרינן בקידושין דף ל"ט דמיירי כשבא לידו עבירה וניצול ממנה) לכן איצטריך ג"כ לזכות שלא שמשו בתיבה שזהו פרישות סגוף במותר להם. ובהאי טעמא לחוד נמי לא סגי משום דהוי קלא כמי שאינו מצווה ועושה דלא מצינו שנאסרו בתשמיש בתיבה דלנח ובניו. לחוד אזהר רחמנא. והא דכתב הרב ושרצו בארץ מגיד שאף הבהמה והחיה נאסרו בתשמיש י"ל דמעצמם קבלו האיסור ולא בגזירת הש"י: ט דקשה לרש"י דאי הוא רוח ממש הא כתיב אח"כ וישוכו המים וזה אינו דהא כתיב ישב רוחו יזלו מים. א"נ הוכחתו דאי רוח ממש הא כתיב על הארץ והרי היו המים על הארץ והיאך עבר הרוח על פני הארץ אבל אם תפרש רוח תנחומין אתי שפיר דעל הארץ

רש"י

ויש אומרים שאחר מזונות לארי והכישו ועליו נאמר (משלי יא) הן צדיק בארץ ישולם: (א) ויזכר אלהים. זה השם מדת הדין הוא ונהפכה למדת רחמים ע"י תפלת הצדיקים ורשעתן של רשעים הופכת מדת רחמים למדת הדין שנאמר (בראשית ו) וירא ה' כי רבה רעת האדם וגו' ויאמר ה' אמחה והוא שם מדת רחמים: ויזכר אלהים את נח וגו'. מה זכר להם לבהמות זכות שלא השחיתו דרכם קודם לכן ח ושלא שמשו בתיבה: ויעבר אלהים רוח. רוח תנחומין ט והנחה עברה לפניו: על הארץ. על עסקי הארץ: וישכו. כמו (אסתר ב) כשוך חמת המלך ל' הנחת חמה: (ב) ויסכרו מעינת. כשנפתחו כתיב כל מעינות וכאן אין כתיב כל לפי שנשתיירו מהם אותן שיש בהם

פירוש ע"ט

אפילו נח איז אויך ניט גוועזן בייא זיין גאנצן גזונד ער האט גקרעכצט אונ ער האט גהוסט מיט בלוט מחמת דער טרחא וואס ער האט גהאט פון דיא בהמות אונ פון דיא חיות. אונ אמאל זאגן ער האט פאר זאמט אונ האט דעם לייב ניט גגעבן עסין צו דער צייט האט ער אים אביס גטאן איז ער דער פון קראנק גוועזן : (כד) ויגברו המים על הארץ אונ דיא וואסרן האבן זיך גשטארקט אויף דער ערד חמשים ומאת יום הונדערט מיט פופציג טאג :
(א) ויזכר אלהים את נח אונ גאט האט גדענקט אין דעם זכות פון נח ואת כל החיה אונ אין דעם זכות פון אלע דיא חיות ואת כל הבהמה אונ פון אלע דיא בהמות אשר אתו בתבה וואס זענין מיט אים אין דער תיבה. רש"י שרייבט דער שם פון אלהים איז מדת הדין איז ער פר קערט גווארין צוא מדת הרחמים דורך דער תפלה פון דיא צדיקים אבער דאס שלעכטיקייט פון די רשעים פר קערט דעם מדת רחמים צו מדת הדין אונ וואס פאר אזכות האט ער גדענקט צוא דיא בהמות דאס איז וואס זייא האבין זיך פריער גאר בהעפט צו זייער מין אונ האבין ניט משמש גוועזן אין דר תיבה ויעבר אלהים רוח על הארץ אונ גאט הט גמאכט איבער פארין כלומר עס איז איבר גפארין פר אים א ווילין פון טרייסטונג אום ווילין דר ערד וישכו המים אונ דיא וואסרין זענין גווארין גשטילט : (ב) ויסכרו אונ זייא זענין ווארין פאר שטאפט מעינת תהום דיא קוואלין פון דעם אפ גרונד וארבת השמים אונ דיא פענצטער פון דעם הימל ויכלא הגשם מן השמים אונ עס איז ווארין פאר מיטין דער רעגין פון דעם הימל. רש"י שרייבט בייא דעם עפנן שטייט כל מעינות דאס איז טייטש אלע קוואלין האבין זיך געפינט אונ דא בשעת זיי זענין פאר שטאפט גווארין שטייט ניט אז זייא

וַאֲרֻבֹּת הַשָּׁמָיִם וַיִּכָּלֵא הַגֶּשֶׁם מִן
הַשָּׁמָיִם: ג וַיָּשֻׁבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ
הָלוֹךְ וָשׁוֹב וַיַּחְסְרוּ הַמַּיִם מִקְצֵה
חֲמִשִּׁים וּמְאַת יוֹם: ד וַתָּנַח הַתֵּבָה
בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּשִׁבְעָה־עָשָׂר
יוֹם לַחֹדֶשׁ עַל הָרֵי אֲרָרָט: ה וְהַמַּיִם
הָיוּ הָלוֹךְ וְחָסוֹר עַד הַחֹדֶשׁ
הָעֲשִׂירִי

מַבּוּעֵי תְהוֹמָא וְכַוֵּי
שְׁמַיָּא וְאִתְכְּלִי מִטְרָא
מִן שְׁמַיָּא: ג וְתָבוּ מַיָּא
מֵעַל אַרְעָא אָזְלִין
וְתָיְבִין וַחֲסַרוּ מַיָּא
מִסּוֹף מְאָה וְחַמְשִׁין
יוֹמִין: ד וְנָחַת תֵּבוּתָא
בְּיַרְחָא שְׁבִיעָאָה
בְּשִׁבְעַת עֲשַׂר יוֹמָא
לְיַרְחָא עַל טוּרֵי קַרְדּוּ:
ה וּמַיָּא הֲווֹ אָזְלִין
וְחָסְרִין

בעל הטורים

(ב) ויכלא. ב' דגש' הכא ואידך ויכלא העם מהביא לומר לך שבזכות ישראל כלה הגשם: (ג) ושוב. ג' הכא ואידך וילא יצוא ושוב עד יבושת המים והחיות רצוא ושוב. זה הוא שאמרו שמניעת החיות יצאו נכר דיגור כמו ושוב דהכא איירי בנכר אף התם נמי: (ד) ותנח. ב' במסורה ותנח התיבה. ותנח עליהם הרוח. לומר ברוח הקודש נחה על אותם אשר נשארו בתיבה וזה הוא ותנח עליהם הרוח: אררט. ג' במסורה הכא ושנים גבי סנחריב ויסי וגו' בית נסרוך אלהיו וגו' והמה נמלטו ארץ אררט והחז"ל לקח נסר אחד מן התיבה אמר דין אלהא דשיזביה לנח מטופנא, נסרוך לשון נסר:

רש"י

צורך לעולם י. כגון חמי טבריא וכיוצא בהם: ויכלא. וימנע כמו (תהלים מ) לא תכלא רחמיך (בראשית כג) לא יכלה ממך: (ג) מקצה חמשים ומאת יום. התחילו להסור ב והוא אחד בסיון כיצד בכ"ז בכסליו פסקו ל הגשמים הרי ג' מכסלו כ"ט מטבת הרי ל"ב ושבט ואדר וניסן ואייר קי"ח הרי ק"נ: (ד) בחדש השביעי. סיון והוא שביעי לכסלו שבו פסקו הגשמים: בשבעה עשר יום. מכאן אתה למד שהיתה התיבה משוקעת במים י"א אמה. שהרי כתיב בעשירי באחד לחדש נראו ראשי ההרים זה אב שהוא עשירי למרחשון לירידת גשמים והם היו גבוהים על ההרים חמש עשרה אמה והסרו מיום אחד בסיון עד אחד באב חמש עשרה אמה לששים יום הרי אמה לד' ימים נמצא שבי"ז בסיון לא חסרו אלא ד' אמות ונחה התיבה ליום המחרת למדת שהיתה משוקעת י"א אמה במים שעל ראשי ההרים:

שפתי חכמים

פירוש על עסקי הארץ ר"ל דלכך העביר רוח תנחומין בשביל בני האדם שעל הארץ: י וא"ת כיון דצורך עולם הם למה לא נבראו מששת ימי בראשית וי"ל דקודם המבול לא היה צורך לעולם לפי שאין הבריות היו צריכים להם לפי שהיו בריאים וחזקים אבל אחר המבול נעשו חלשים וק"ל: כ דלא תימא שאז כבר היו חסרים וזה הי' אפשר דנימא דבסוף ק"ן יום כלו לחסור שהרי המים היו הלוך וחסור עד כ"ז לחדש השני שבו יבשה הארץ אלא התחילו לחסור: ל וא"ת והא לעיל פירש"י בכ"ח בכסלו פסקו גשמים וי"ל דמה שפי' לעיל בכ"ח בכסלו לפי שאין יום ראשון מן המנין היינו לא תשוב ביום שלם לפי שאין לילו עמו דכתיב ביום הזה נבקעו וגו' ביום ולא בלילה אבל מ"מ יום א' הוא נחשב א"כ נשאר ממרחשון י"ב יום ויום חסר לילה ומכסליו כ"ז ימים ולילה כי לא פסק הגשם עד לבקרו של כ"ח יום ותצטרף אותה לילה ליום ראשון הרי ארבעים יום לכך קרוי כ"ח לפי שהיו עדיין גשמים יורדין בליל כ"ח וקרוי כ"ז לפי שפסקו ביום כ"ח הרי ג' מכסלו ר"ל עם לילה שלאחריו וכן כ"ט מטבת עם לילה שלאחריו והוא ז' לכסלו שבו פסקו הגשמים דא"א לומר לירידה שהרי לא כלו ארבעים יום של הגשמים וק"נ יום של תגבורת עד אחד בסיון ואין סברא שסק"ן יום היו מ' של ירידה וק"י של תגבורת אלא או כולם של גשם או כולם של תגבורת וא"א שיהיו של גשם א"כ יתחייב שהיו כולן של תגבורת א"כ מ' יום לחוד וק"ן יום לחוד ולא כלו עד

פירוש ע"ט

זֶענִין אַלֶע פַאר שְׁטָאפְּט גְוָוארִין וָוארוּם עֶס אִיז עֶטְלִיכֶע קְוַואלִין אִיבֶּר גִּבְּלִיבִּין וָואס זֶענִין נִיט פַאר שְׁטָאפְּט גְוָוארִין וַוייל זַייא נוּצִין צוּ דֶער וֶועלְט דְהַיְינוּ דִי חַמֵי טְבֶרְיָא אוּנ נָאךְ אַזוֹ אַגְלַייכִן וָואס נוּצִין צוּ דֶער וֶועלְט: (ג) וַיָּשֻׁבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ אוּנ זַייא זֶענִין וָוארִין ווידֶר גֶקֶערְט אוּנ זֶענִין אָפּ גְפַאלִין וַיַּחְסְרוּ אוּנ זֶענִין גְוָוארִין גְמִינֶערְט דִי וַואסֶרְן מִקְצֵה פוּן סוֹף חֲמִשִּׁים וּמְאַת יוֹם הוּנְדֶערְט אוּנ פוּפְצִיג טָאג בְּלוֹמֶר אַז עֶס הָט זִיךְ אוּס גְלָאזְט הוּנדֶערְט מִיט פוּפְצִיג טָאג הָאבִּין אָן גְהוֹבִּין דִיא וַואסֶערְן גְמִינֶערְט צוּ וֶוערִין: (ד) וַתָּנַח הַתֵּבָה אוּנ דִי תֵּיבָה הָאט גְרוּעֶט בַּחוֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי אִין זִיבֶּטִין חוֹדֶשׁ בְּשִׁבְעָה עָשָׂר יוֹם לַחוֹדֶשׁ אִין דֶעם זִיבְּצֶענְטִין טָאג פוּן דֶעם חוֹדֶשׁ עַל הָרֵי אֲרָרָט אוֹף דִיא בֶּערְג אֲרָרָט: (ה) וְהַמַּיִם אוּנ דִיא וַואסֶערִין הָיוּ הָלוֹךְ זַייא זֶענִין אָפּ גְפַאלִין וְחָסוֹר אוּנ גְמִינֶערְט גְוָוארִין עַד הַחוֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי בִּיז אִין דֶעם צֶעהֶנְטִין חוֹדֶשׁ בְּאֶחָד לַחוֹדֶשׁ אִין אַיין טָאג אִין דֶעם חוֹדֶשׁ נִרְאוּ רָאשֵׁי הֶהָרִים זֶענִין שׁוֹן אָן גְזֶעהְן

הָעֲשִׂירִי בָּעֲשִׂירִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ
נִרְאוּ רָאשֵׁי הֶהָרִים׃ ו וַיְהִי מִקֵּץ
אַרְבָּעִים יוֹם וַיִּפְתַּח נֹחַ אֶת־חַלּוֹן
הַתֵּבָה אֲשֶׁר עָשָׂה׃ ז וַיְשַׁלַּח אֶת־
הָעֹרֵב וַיֵּצֵא יָצוֹא וָשׁוֹב עַד־יְבֹשֶׁת
המים

ת״א ויצא פנ סנהדרין קח.

אונקלוס

וְחָסְרִין עַד יַרְחָא
עֲשִׂירָאָה בַּעֲשִׂירָאָה
בְּחַד לְיַרְחָא אִתְחֲזִיאוּ
רֵישֵׁי טוּרַיָּא׃ ו וַהֲוָה
מִסּוֹף אַרְבְּעִין יוֹמִין
וּפְתַח נֹחַ יָת כַּוַּת
תֵּבוּתָא דִּי עֲבַד׃
ז וְשַׁלַּח יָת עָרְבָא וּנְפַק
מפק

בעל הטורים

(ז) יבושת. בגי׳ נתן בה מ״ל הקב״ה מזומן אסה בשליחות

רש״י

(ה) בעשירי וגו׳ נראו ראשי ההרים. זה אב שהוא עשירי למרחשון שהתחיל הגשם. וא״ת הוא אלול מ ועשירי לכסלו שפסק הגשם כשם שאתה אומר בחדש השביעי סיון והוא שביעי להפסקה אי אפשר לומר כן על כרחך שביעי אי אתה מונה אלא להפסקה שהרי לא כלו הארבעים יום של ירידת גשמים ומאה וחמשים של תגבורת המים עד אחד בסיון ואם אתה אומר שביעי לירידה אין זה סיון נ והעשירי א״א למנות אלא לירידה שאם אתה אומר להפסקה והוא אלול אי אתה מוצא ברחשון באחד לחדש חרבו המים מעל הארץ שהרי מקץ ארבעים יום משנראו ראשי ההרים שלח את העורב וכ״א יום הוחיל בשליחות היונה הרי ששים יום משנראו ראשי ההרים עד שחרבו פני האדמה וא״ת באלול נראו נמצא שחרבו במרחשון והוא קורא אותו ראשון ואין זה אלא תשרי שהוא ראשון לבריאת עולם ולרבי יהושע הוא ניסן: (ו) מקץ ארבעים יום. משנראו ס ראשי ההרים: את חלון התבה אשר עשה. ע לצהר (ב״ר) ולא זה פתח פ התיבה העשוי לביאה ויציאה: (ז) יצוא ושוב. הולך ומקיף סביבות התיבה ולא הלך בשליחותו שהיה חושדו על בת זוגו כמו ששנינו באגדת חלק (סנהדרין קח): עד יבשת המים. פשוטו כמשמעו. אבל מדרש אגדה מוכן היה העורב לשליחות אחרת

שפתי חכמים

אחד בסיון: מ וא״ת הוא אלול וא״כ לא הוצרך ללמוד שהתיבה היתה משוקעת י״א אמות כיון דבעשירי באחד לחודש הוא אלול א״כ מאחד בסיון עד אחד באלול צ׳ יום הרי אמה לט׳ או לו׳ ימים וא״כ לפי זה היתה משוקעת י״ב אמות ושליש: נ ובתיבה לא נחה אלא לאחר שכלה מ׳ יום של גשמים וק״ן ימים של תגבורת המים וזה היה בסיון ולא באייר הרי ששים יום משנראו ראשי ההרים כו׳ שהרי פי׳ מקץ מ׳ יום תחלת ארבעים יום ששם שלשים והשבוע שלמים ובנ׳ יופם עם אחד ועשרים שהוחיל בשליחות יונה יעלו ששים ומפני שאב ואלול אינו כ״א המשים וט׳ יום בוכרת שר״ת הבכי ממנין האחד ועשרים יום: ס שאין לומר משנחה התיבה ועשירי עשירי להפסקה דומיא דשביעי שהוא שביעי להפסקה ויהיה בקוע י״ב אמות ושליש א״כ היה לו לעיל לכתוב מקרא זה ולא לסמוך אל נראו ראשי ההרים. כתב הרא״ם אך קשה מאחר שסילוח יונה היה אחר מ״ז יום משנראו ראשי ההרים מדוע לא מצאה היונה מנוח לכף רגלה הרי לא נשארו עד שחרבו המים רק י״ד יום ומסתמא נראו כל ראשי ההרים הגבוהים והשפלים. וגם קנה מהאילנות הגבוהים וכו׳ ונראה אף שנראו ראשי ההרים כיון שלא חרבו קצת מ״מ לא יכלה לעמוד על הארץ וגם האילנות הגבוהים נעקרו ונמחו בימי המבול כדמשמע במדרש ודו״ק נ״ל: ע ר״ל דהלון זה עשוי כדי להאיר: פ רצונו להרן למה כתיב לעיל פתח וכאן חלון ומתרץ ולא זהו פתח כו׳. (קנ״מ) והמ״ש בשם פירש אותו כמסופק י״א חלון וי״א אבן טובה מכאי קרא משמע שהוא חלון. וי״מ לנוהר לאורה. מגזרת נהרים כאלו אמר אשר עשה לאורה כלומר לא לביאה כו׳ גה״ם

פירוש ע״ט

גְוָוארִין דִיא שְׁפִּיצִין פוּן דִיא אַלֶע בֶּערְג׃ (ו) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גְוֶועֶן מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם פוּן סוֹף פוּן פֶערְצִיג טָאג כְּלוֹמַר אַז עֶס הָאט זִיךְ אוֹם גִילָאזְט פֶערְצִיג טָאג פוּן דֶעם טָאג אָן וָואס זֶענִין גְזֶעהֶן גְוָוארִין דִיא שְׁפִּיץ פוּן דִיא בֶּערְג וַיִּפְתַּח נֹחַ אֶת חַלּוֹן הַתֵּיבָה אֲשֶׁר עָשָׂה הָאט נֹחַ גְעֶפֶענְט דָאס פֶענְצְטֶער פוּן דֶער תֵּיבָה וָואס עֶר הָאט גְמַאכְט׃ (ז) וַיְשַׁלַּח אֶת הָעוֹרֵב אוּנ עֶר הָאט אַוֶועק גְשִׁיקְט דֶעם רָאבּ כְּלוֹמַר עֶר הָאט אִים גְשִׁיקְט זֶעהֶן אוּבּ דִיא וַוסֶערִין אִיז גְמִינֶערְט גְוָוארִין וַיֵּצֵא אוּנ עֶר אִיז אוֹס גְגַאנְגֶען יָצוֹא אַרוֹם גֵיין וָשׁוֹב אוּנ ווידֶער קֶערִין כְּלוֹמַר דֶער רָאבּ אִיז הִין אוּנ הֶער אַרוֹם גְפְלוֹגִין אַרוֹם דֶער תֵּיבָה אוּנ הָאט נִיט גְוָואלְט גֵיין אִין דֶעם שְׁלִיחוּת פוּן נֹחַ. אִין מִדְרָשׁ שְׁטֵייט דֶער רָאבּ הָאט גְזָאגְט צוּ נֹחַ הַקָּבָּ״ה הָאט מִיךְ פֵיינְט אוּנ דוּ הָאסְט מִיךְ אוֹיךְ פֵיינְט הַקָּבָּ״ה הָאט מִיךְ פֵיינְט דֶען פוּן אַלֶע בְּהֵמוֹת טְהוֹרוֹת אוּנ פוּן עוֹפוֹת טְהוֹרוֹת הָאט עֶר דִיךְ גְהֵייסִין אִין דֶער תֵּיבָה אַרַיין נֶעמִין זִיבֶּען פָּאר אוּנ פוּן דִי טְמֵאוֹת נָאר אֵיין פָּאר. אוּנ דוּא הָאסְט מִיךְ אוֹיךְ פֵיינְט דֶען דוּ שִׁיקְסְט נִיט פוּן דִי מִינִים וָואס דוּ הָאסְט צוּ זִיבֶּן פָּאר אוּנ וֶוען עֶס וֶועט אֲפִילוּ אֵיינֶר פוּן זֵייא אוּם קוּמֶען וֶועט נָאךְ פוּן דֶעם מִין אִיבֶּר בְּלַייבֶּין. אוּנ שִׁיקְסְט מִיךְ וָואס דוּ הָאסְט פוּן

הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ: ח וַיְשַׁלַּח אֶת־הַיּוֹנָה מֵאִתּוֹ לִרְאוֹת הֲקַלּוּ הַמַּיִם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה: ט וְלֹא־מָצְאָה הַיּוֹנָה מָנוֹחַ לְכַף־רַגְלָהּ וַתָּשָׁב אֵלָיו אֶל־הַתֵּבָה כִּי מַיִם עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיִּקָּחֶהָ וַיָּבֵא אֹתָהּ אֵלָיו אֶל־הַתֵּבָה: י וַיָּחֶל עוֹד שִׁבְעַת יָמִים אֲחֵרִים וַיֹּסֶף שַׁלַּח

את

ת״א וישלח את סנהדרין קח

מִפַּק וְתָיֵב עַד דִּיבִישׁוּ מַיָּא מֵעַל אַרְעָא: ח וְשַׁלַּח יָת יוֹנָה מִלְּוָתֵהּ לְמִחֱזֵי הֲקַלִּיאוּ מַיָּא מֵעַל אַפֵּי אַרְעָא: ט וְלָא אַשְׁכַּחַת יוֹנָה מְנָח לְפַרְסַת רַגְלַהּ וְתָבַת לְוָתֵהּ לְתֵיבוּתָא אֲרֵי מַיָּא עַל אַפֵּי כָל אַרְעָא וְאוֹשִׁיט יְדֵהּ וְנַסְבַהּ וְאָעֵיל יָתַהּ לְוָתֵהּ לְתֵיבוּתָא: י וְאוֹרִיךְ עוֹד שַׁבְעָא יוֹמִין אחרנין

רש״י

(כשיבשו המים) בעצרת גשמים צ בימי אליהו שנאמר (מלכים א׳ יז) והעורבים מביאים לו לחם ובשר: (ח) וישלח את היונה. לסוף ז׳ ימים שהרי כתיב ויחל עוד ז׳ ימים אחרים מכלל זה אתה למד שאף בראשונה הוחיל ז׳ ימים: וישלח. אין זה ל׳ שליחות ק אלא ל׳ שלוח שלחה ללכת לדרכה ובזו יראה אם קלו המים שאם תמצא מנוח לא תשוב אליו: (י) ויחל. ל׳ המתנה וכן (איוב כט) לי שמעו ויחלו והרבה יש במקרא:

שפתי חכמים

א״כ מה צורך לאורו של אבן טוב וי״ל בעבור הלילות ובעבור הימים שהחלון היה כגור כדמשמע ויפתח וגו׳: צ ורמז לזה שהרי מלת יבשת כתיב חסר לפי שיש בו אותיות תשבי דהוא אליהו. ועוד מדכתיב יבשת המים ולא כתב יבשת הארץ אלא יבשת המים שבימי אליהו. מהרש״ל: ק דלא שייך ל׳ שליחות אלא בבר דעת ולעיל לא רצה רש״י לפרש זה שהרי כתיב בהדיא דלאו שליחות היה שהרי כתיב יצוא ושוב ופירש״י הולך ומקיף כו׳. (קנ״מ) דלכך לא פי׳ כלום בשליחות העורב דקשה ליה למה לא אמר בשליחות העורב לראות הקלו המים כמ״ש בשליחות היונה לכך אפשר לומר דלא שלחו לראות הקלו המים אלא שלחו לילך באשר ימצא בשביל שבימת בתיבה ומה שלא שלחו מיד אחר המעשה לפי שהיו מים על פני כל הארץ ואם היה שלחו אז היה מינו נעדר ובזה מתורץ נמי למה הוחיל ז׳ ימים עד ששלח היונה ה״ל לשלוח מיד כיון שלא שלח העורב בשליחותו כלל אלא שלא היה בדעתו לשלחו לראות ולפ״ז יהיה פירושו וישלח כמו וישלח משה את חותנו ודומיהם שאין הכוונה להשיב

פירוש ע״ט

מיין מין מער ניט נאר איין פאר אונ אז איך וועל אום קומן וועט דאך אוף דער וועלט חסר זיין איין בשעפניש עד יבושת המים ביז די וואסר זענין אום גטרוקינט גווארין. די גמרא זאגט אזו איז דער פשט (עד יבושת המים) דער עורב איז אן גברייט גוועז צו אנאנדר שליחות אין דער צייט פון אליהו אז עס איז ניט גגאנגן קיין רעגין אונ עס איז גוועז איין יבישה אוף דער וועלט אזו ווי עס שטייט אין פסוק (והעורבים מביאים לו לחם ובשר) דאס איז טייטש דיא ראבין האבין גבראכט צוא אליהו ברוט אונ פלייש: (ח) וישלח את היונה מאתו אונ ער האט אוועק גשיקט דיא טויב פון אים. רש״י שרייבט אין סוף זיבן טאג פון דעם שליחות פון דעם עורב האט ער אוועק גשיקט דיא טויב פון זיך דאס הייסט זיא זאל גיין ווי הין זיא וויל לראות צו זעהן הקלו המים אוב זייא זענין גרינגער

פירוש ע״ט

גווארין דיא וואסערין מעל פני האדמה פון פר דר ערד כלומר דורך דעם וואס ער האט דיא טויב אוועק גשיקט וועט ער וויסין אוב דיא וואסערין זענין גרינגער גווארי. ווארום אז זי וועט גפונן צו זיך ארואונג וועט ז״א זיך צו אים שון בודאי ניט אום קערין: (ט) ולא מצאה היונה מנוח לכף רגלה אונ די טויב האט ניט גפונן קיין רואונג צו די טענער פון איר פיס ותשב אליו אל התיבה אונ זיא האט זיך אום גקערט צו אים צו דער תיבה כי מים על פני כל הארץ ווארום דיא וואסערין איז נאך אוף דר גאנצר ערד וישלח ידו ויקחה אונ האט אוס גשטרעקט זיין האנט אונ האט זי גנומן ויבא אותה אליו אל התיבה אונ ער האט זיא גבראכט צוא זיך אין דער תיבה: (י) ויחל עוד שבעת ימים אחרים אונ ער הט נאך גווארט אנדרע זיבן טעג ויסף אונ ער האט גמערט שלח את היונה מן התיבה אוועק צוא שיקין דיא טויב

אֶת־הַיּוֹנָה מִן־הַתֵּבָה׃ יא וַתָּבֹא
אֵלָיו הַיּוֹנָה לְעֵת עֶרֶב וְהִנֵּה עֲלֵה־
זַיִת טָרָף בְּפִיהָ וַיֵּדַע נֹחַ כִּי־קַלּוּ
הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ׃ יב וַיִּיָּחֶל עוֹד
שִׁבְעַת יָמִים אֲחֵרִים וַיְשַׁלַּח אֶת־
הַיּוֹנָה וְלֹא־יָסְפָה שׁוּב־אֵלָיו עוֹד׃
יג וַיְהִי בְּאַחַת וְשֵׁשׁ־מֵאוֹת שָׁנָה
בָּרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ חָרְבוּ
הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ וַיָּסַר נֹחַ אֶת־
מִכְסֵה

אוחרנין ואוסיף שַׁלַּח יָת
יוֹנָה מִן תֵּבוֹתָא׃
יא וַאֲתַת לְוָתֵהּ יוֹנָה
לְעִדָּן רַמְשָׁא וְהָא טְרַף
זֵיתָא תְּבִיר נְחִית
בְּפוּמַהּ וִידַע נֹחַ אֲרֵי
קַלִּיאוּ מַיָּא מֵעַל אַרְעָא׃
יב וְאוֹרִיךְ עוֹד שַׁבְעָא
יוֹמִין אָחֳרָנִין וְשַׁלַּח יָת
יוֹנָה וְלָא אוֹסִיפַת
לְמִתּוּב לְוָתֵהּ עוֹד׃
יג וַהֲוָה בְּשִׁית מְאָה
וְחַד שְׁנִין בְּקַדְמָאָה
בְּחַד לְיַרְחָא נְגוּבוּ מַיָּא
מֵעַל אַרְעָא וְאַעְדִּי נֹחַ
יָת

ת"א ובנו מלה פירוקין יה. ויסי נאהם רס י.

בעל הטורים

ההרת שמי אלוהו. יבשה אותיות חבשי: (יא) טרף. ב' במס' הכא ואידך כי הוא טרף וירפאנו. מה הכא ל' בהיהה אף ס"ג

שפתי חכמים

שולחו. דבר לכך לא פירש בו כלום אבל בשליחות היונה ששלחו לראות שכבר כמין שליחות כו': ר כלומר וגם אי הוה כתיב טרפה בפיה מ"מ היה הלשון משמע גם על זכר. וכו' אי"ל וזה זכר היה ניחא לו לכתוב טרף לשון זכר: ש לא מל' הרוגה כזאב יטרף אך מפני שכל טורף חוטף נקרא החוטף טורף. ובא דגלה את הזכר וכלא ים לחום שלא יתחשדו כמו שחשדו העורב. וי"ל כל הפוסל במומו פוסל והעורב שימש בתיבה משום הכי חשדו שימש ג"כ אבל נח כוונתו היה לגלות זה לכל שהרי היונה ג"כ זכר היה והלך בשליחותו מפני שהיונה ג"כ לא שימש בתיבה מ"מ לא יחשוד גם את נח שימש עם בת זוגו. מהרש"ל: ת וכן מסייע הלשון של קרא וה"פ עלה זית ר"ל מרורים כזית טרף מזונותי בפיה כך אמרה בפיה: א ר"ל כי היה דבר שמצויר השכל א"נ עיון ע"ז מאחר שייחלו בשבעת ימים שימתין עוד

רש"י

(יא) טרף בפיה. אומר אני שזכר היה לכך קוראו פעמים ל' זכר ופעמים לשון נקבה לפי שכל יונה שבמקרא לשון נקבה ר כמו (שה"ש ה) כיונים על אפיקי מים כיוני הגאיות כלם הומות (יחזקאל ז) כיונה פותה (הושע ז): טרף. חטף ש ומדרש אגדה ל' מזון ודרשו (עירובין יח) בפיה ל' מאמר ת אמרה יהיו מזונותי מרורין כזית בידו של הקב"ה ולא מתוקין כדבש בידי בשר ודם: (יב) וייחל. הוא ל' ויחל אלא שזה ל' ויפעל וזה ל' ויתפעל. ויחל א וימתן וייחל ויתמתן: (יג) בראשון. לר"א

פירוש ע"ט

פון דער תֵּיבָה׃ (יא) וַתָּבֹא אֵלָיו הַיּוֹנָה אונ די טוב איז צו אים גקומן לְעֵת עֶרֶב צו נאבינט צייט דאס הייסט פאר נאכט וְהִנֵּה אונ נון עֲלֵה זַיִת איין בלאט פון איין אייל בירט בוים טָרָף פאר צוקט בְּפִיהָ אין איר מויל כלומר זי האט גטראגין איין בלאט פון אייל בירט בוים אין מויל וַיֵּדַע נֹחַ האט נח גיווסט כִּי קַלּוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ אז דאס וואסר איז גרינגר גווארן פון דער ערד. דיא גמרא זאגט טָרָף איז לשון שפייז אונ בְּפִיהָ דרשת דיא גמרא לשון זאגין די טוב האט גזאגט לאזין מיינע מזונות זיין ביטר וויא איין אייל בירט אונ עס זאל זיין דורך דיא הענט פון הקב"ה אונ ניט זיס וויא האניק אונ דורך די הענט פון אמענטש׃ (יב) וַיִּיָּחֶל עוֹד שִׁבְעַת יָמִים אֲחֵרִים אונ ער האט נאך גווארט אנדרי זיבן טאג וַיְשַׁלַּח אֶת הַיּוֹנָה אונ האט ווידר אוועק גשיקט דיא טוב וְלֹא יָסְפָה שׁוּב אֵלָיו עוֹד אונ זיא האט ניט גמערט כלומר זיא האט זיך שון מער ניט ווידר אום גקערט צו אים׃ (יג) וַיְהִי אונ עס איז גוועון בְּאַחַת וְשֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה אין דעם זעקס הונדרטין מיט איין יאר פון דיא לעב טאג פון נח בָּרִאשׁוֹן אין דעם ערשטין חודש בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ איין טאג אין חודש חָרְבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ זענין אום גטרוקענט גווארין דאס וואסער פון אף דער ערד וַיָּסַר נֹחַ אֶת מִכְסֵה הַתֵּיבָה אונ נח האט אף גטאן דיא דעק פון דער תיבה וַיַּרְא אונ ער הט גזעהן וְהִנֵּה אונ נון חָרְבוּ הַמַּיִם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה דאס וואסער איז אום

מִכְסֵה הַתֵּבָה וַיַּרְא וְהִנֵּה חָרְבוּ
פְּנֵי הָאֲדָמָה׃ יד וּבַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי
בְּשִׁבְעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם לַחֹדֶשׁ יָבְשָׁה
הָאָרֶץ׃ רביעי ס טו וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים
אֶל־נֹחַ לֵאמֹר׃ טז צֵא מִן־הַתֵּבָה
אַתָּה וְאִשְׁתְּךָ וּבָנֶיךָ וּנְשֵׁי־בָנֶיךָ
אִתָּךְ׃ יז כָּל־הַחַיָּה אֲשֶׁר־אִתְּךָ
מִכָּל־בָּשָׂר בָּעוֹף וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל־
הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ הוֹצֵא
היצא קרי אִתָּךְ וְשָׁרְצוּ בָאָרֶץ וּפָרוּ
וְרָבוּ עַל־הָאָרֶץ׃ יח וַיֵּצֵא־נֹחַ וּבָנָיו
וְאִשְׁתּוֹ וּנְשֵׁי־בָנָיו אִתּוֹ׃ יט כָּל־הַחַיָּה
כָּל־הָרֶמֶשׂ וְכָל־הָעוֹף כֹּל רוֹמֵשׂ
עַל

יָת חוּפָאָה דְתֵבוֹתָא
וַחֲזָא וְהָא נְגוּבוּ אַפֵּי
אַרְעָא׃ יד וּבְיַרְחָא
תִנְיָנָא בְּעֶשְׂרִין וְשַׁבְעָא
יוֹמָא לְיַרְחָא יְבֵישַׁת
אַרְעָא׃ טו וּמַלֵּיל יְיָ עִם
נֹחַ לְמֵימָר׃ טז פּוּק מִן
תֵּבוֹתָא אַתְּ וְאִתְּתָךְ
וּבְנָךְ וּנְשֵׁי בְנָךְ עִמָּךְ׃
יז כָּל חַיְתָא דְעִמָּךְ
מִכָּל בִּשְׂרָא בְּעוֹפָא
וּבִבְעִירָא וּבְכָל רִחְשָׁא
דְרָחֵשׁ עַל אַרְעָא אַפֵּיק
עִמָּךְ וְיִתְיַלְּדוּן בְּאַרְעָא
וְיִפְשׁוּן וְיִסְגּוֹן עַל
אַרְעָא׃ יח וּנְפַק נֹחַ
וּבְנוֹהִי וְאִתְּתֵיהּ וּנְשֵׁי
בְנוֹהִי עִמֵּיהּ׃ יט כָּל
חַיְתָא כָּל רִחְשָׁא וְכָל
עוֹפָא כֹּל דְרָחֵשׁ עַל
ארעא

ת"א נח מן סנהדרין קח׃

רש"י

הוא תשרי ולרבי יהושע הוא ניסן (ר"ה יב): **חרבו.** נעשה כמין טיט שקרמו פניה של מעלה: **(יד) בשבעה ועשרים.** ויורדתן בחדש השני בי"ז. אלו י"א ימים שהחמה יתירה על הלבנה שמשפט דור המבול שנה תמימה היה: **יבשה.** נעשה גריד כהלכתה: **(טז) אתה ואשתך וגו'.** איש ואשתו כאן התיר להם תשמיש המטה: **הוצא.** הוצא כתיב היצא קרי. ב היצא

שפתי חכמים

שבעת ימים וייבשו יותר. מהרש"ל: ב ומהרש"ל פי' כי גם בלא וי"ו הוא הוצא והוי הוי"ו פועל נח לכך אמר עיקרא הוצא ביו"ד כי ו' י' מתחלפים והוי היצא. (קנ"ח) כי פי' הוצא

פירוש ע"ט

גִטְרוּקִינְט גִוְואָרִין פוּן אָפּ דֶער עֶרְד אוּנ דִי עֶרְד
אִיז גִוְואָרִין אַזוֹ וְויא לַיים אוּנ אִיז פוּן אוֹבִין צוּא
הוֹף גִיצוֹגִין גִוְואָרִין׃ (יד) וּבַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי אוּנ אִין
דֶעם אַנְדֶרִן חוֹדֶשׁ בְּשִׁבְעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם לַחֹדֶשׁ אִין זִיבְּן
אוּנ צְוַואנְצִיגְסְטִין טָאג אִין חוֹדֶשׁ יָבְשָׁה הָאָרֶץ אִיז
דִי עֶרְד גִוְואָרִין גַאנְץ טְרוּקִין אַזוֹ וְויא עֶס גִהֶער
צוּ זַיין׃ (טו) וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל נֹחַ אוּנ גָאט הָט גִזָאגְט
צוּ נֹחַ לֵאמֹר אַזוֹ צוּא זָאגִין׃ (טז) צֵא מִן הַתֵּבָה גֵייא
אַרוֹיס פוּן דֶער תֵּיבָה אַתָּה וְאִשְׁתְּךָ דוּא מִיט דַיין
וַוייבּ וּבָנֶיךָ וּנְשֵׁי בָנֶיךָ אוּנ דַיינֶע זִין אוּנ דִיא וַוייבֶּר
פוּן דַיינֶע זִין אִתָּךְ מִיט דִיר. רש"י שְׁרַייבְּט דְרוּם
שְׁטֵייט דָא דִיא זְכָרִים אוּנ דִיא נְקֵבוֹת בַּאַנְד

וָוארוּם דָא אַז עֶר הָאט אִים גִהֵייסִין אַרוֹס גֵיין
פוּן דֶער תֵּיבָה הָאט עֶר זַיי מַתִּיר גִוֶועְן תַּשְׁמִישׁ
הַמִּטָּה׃ (יז) כָּל הַחַיָּה אֲשֶׁר אִתְּךָ אַלִי חַיּוֹת וָואס זֶענֶן
מִיט דִיר מִכָּל בָּשָׂר פוּן אַלֶע לַייבֶּר בָּעוֹף וכו' הַיְצֵא אִתָּךְ
זָאלְסְטוּ אַרוֹס צִיהֶן מִיט דִיר. וְשָׁרְצוּ בָאָרֶץ אוּנ זַייא
זָאלִין זִיךְ ווִידְמֶען אוּף דֶער עֶרְד אָבֶּער נִיט אִין
דֶער תֵּיבָה וָוארוּם זַייא זֶענִין אוֹךְ אָסוּר גִוֶועְן
בְּתַשְׁמִישׁ וּפָרוּ וְרָבוּ עַל הָאָרֶץ אוּנ זַייא זָאלִין זִיךְ
פְרוּכְפֶּרְן אוּנ זָאלִין זִיךְ מֶערִין אוּף דֶער עֶרְד׃
(יח) וַיֵּצֵא נֹחַ וּבָנָיו אוּנ עֶר אִיז אַרוֹס גִגַאנְגֶען נֹחַ מִיט
זַיינֶע זִין וְאִשְׁתּוֹ וּנְשֵׁי בָנָיו אִתּוֹ אוּנ זַיין וַוייבּ אוּנ זַיינִי
קִינְדֶערְס וַוייבֶּער מִיט אִים׃ (יט) כָּל הַבְּהֵמָה וגו'

עַל־הָאָרֶץ לְמִשְׁפְּחֹתֵיהֶם יָצְאוּ מִן־
הַתֵּבָה׃ כ וַיִּבֶן נֹחַ מִזְבֵּחַ לַיהוָה
וַיִּקַּח מִכֹּל ׀ הַבְּהֵמָה הַטְּהֹרָה וּמִכֹּל
הָעוֹף הַטָּהֹר וַיַּעַל עֹלֹת בַּמִּזְבֵּחַ׃
כא וַיָּרַח יְהוָה אֶת־רֵיחַ הַנִּיחֹחַ
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־לִבּוֹ לֹא אֹסִף
לְקַלֵּל עוֹד אֶת־הָאֲדָמָה בַּעֲבוּר
הָאָדָם כִּי יֵצֶר לֵב הָאָדָם רַע
מִנְּעֻרָיו וְלֹא־אֹסִף עוֹד לְהַכּוֹת אֶת־
כל

אונקלוס

אַרְעָא לְזַרְעֲיָתְהוֹן נְפַקוּ
מִן תֵּיבוּתָא׃ כ וּבְנָא
נֹחַ מַדְבְּחָא קֳדָם יְיָ
וּנְסֵיב מִכֹּל בְּעִירָא
דָכְיָא וּמִכֹּל עוֹפָא דְכֵי
וְאַסֵּיק עֲלָוָן בְּמַדְבְּחָא׃
כא וְקַבֵּיל יְיָ בְּרַעֲוָא
יָת קוּרְבָּנֵהּ וַאֲמַר יְיָ
בְּמֵימְרֵהּ לָא אוֹסֵף
לְמֵילַט עוֹד יָת אַרְעָא
בְּדִיל חוֹבֵי אֱנָשָׁא אֲרֵי
יִצְרָא לִבָּא דֶאֱנָשָׁא
בִּישׁ מִזְּעֵירֵהּ וְלָא אוֹסֵף
עוֹד לְמִמְחֵי יָת כָּל דְּחַי
כמא

ת״א למשפחתיהם יצאו סנהדרין קח. ויבן נח זבחים קטו. ויקח מכל זבחים קטו. וירח ה׳ עירובין סה זבחים פו. כי יצר סוכה נב חגיגה טז קידושין ל.

בעל הטורים

שהיא שברתו מן האילן ולא מצאה אותו לף על המים ובזה הכיר כי קלו המים׃ (כא) וירח. ב׳ במס׳ הכא ואידך וירח את ריח בגדיו. וזהו שדרשו רז״ל אפי׳ פושעי ישראל עתידין שיתנו ריח והם שאמר וירח את ריח בגדיו א״ת בגדיו אלא בוגדיו וירח ה׳ את ריח הניחוח שעתידין ליתן ריח ניחוח. ד״א רמז שנכנס עמו ריח ג״ע כשהריח ריח בגדיו אז וירח ה׳: מנעריו. ג׳ במס׳ הכא ואידך איש מלחמה מנעוריו שאנן מולב מנעוריו. שמנעוריו צריך אדם להלחם עם יצה״ר ואם יגבר עליו וגלה

שפתי חכמים

שיעשה שיצאו מעצמם אבל הוצא פי׳ שיוציאם בעצמו׃ ג עתב פרא״ם שלא כיון רש״י בזה אלא מנא ידע שצריך להקריב קרבן ושלא לא מצינו שצוה הקב״ה לנח על זה וע״ז פרש״י שהסברא מוכח ע״ז שלא צוה הקב״ה להכניס כו׳ אלא דק׳ לפ״ז שראוי היה לפרש על ויבן מזבח או על ויעל עולות. ונראה לי לפרש דודאי יודע היה נח שיקריב קרבן לה׳ כמו הבל שהקריב קרבן על הטובה שהיה לו מאת הש״י וכ״ש נח שניצל ממבול שיביא קרבן במקום תודה דארבעה צריכין להודות אך דקשה לרש״י מ״ש שהביא עולה מכל הבהמה הטהורה ומכל העוף הטהור די לו

רש״י

אמור להם שיצאו הוצא אם אינם רוצים לצאת הוציאם אתה׃ ושרצו בארץ. ולא בתיבה מגיד שאף הבהמה והעוף נאסרו בתשמיש׃ (יט) למשפחתיהם. קבלו עליהם על מנת לידבק במינן׃ (כ) מכל הבהמה הטהרה. אמר לא צוה לי הקב״ה להכניס מאלו ז׳ ז׳ אלא ג כדי להקריב קרבן מהם (ב״ר פ׳ כ״ו ופ׳ ל״ד)׃ (כא) מנעריו. מנעריו כתיב משננער לצאת ממעי אמו נתן בו יצר הרע׃ לא אסף. ולא אסף. כפל

פירוש ע״ט

לְמִשְׁפְּחֹתֵיהֶם יָצְאוּ מִן הַתֵּיבָה צוּ זַייעֶרִי גִשְׁלֶעכְט וֶוענִין זַייא אַרוֹס גִגַאנְגֶן פוּן דֶער תֵּיבָה כְּלוֹמַר זַייא הָאבִּין אוֹיף זִיךְ מְקַבֵּל גִוֶועז אַז זַייא זָאלִין זִיךְ נָאר בְּהֶעפְטִין אִין זַייעֶר מִין׃ (כ) וַיִּבֶן נֹחַ מִזְבֵּחַ לַיְיָ אוּנ נֹחַ הָאט גִבּוֹיעט אַמִזְבֵּחַ צוּ גָאט וַיִּקַּח מִכֹּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה אוּנ עֶר הָאט גִנוּמֶן פוּן אִיטְלִיכֶער בְּהֵמָה טְהוֹרָה וּמִכֹּל הָעוֹף הַטָּהוֹר אוּנ פוּן אִיטְלִיכֶען עוֹף טָהוֹר וַיַּעַל עוֹלוֹת בַּמִּזְבֵּחַ אוּנ הָאט אוֹיף גִבְּרַאכְט דָאס הֵייסְט עֶר הָאט מַקְרִיב גִוֶועזְן עוֹלוֹת אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ. רַשִׁ״י שְׁרַייבְּט פוּן וַואנֶן הָאט נֹחַ גִיווּסְט אַז עֶר בַּדַארְף מַקְרִיב זַיין אַקָרְבָּן עֶר אִיז דָאךְ דְרוֹיף נִיט גִבֶּעטִין גִוָוארִין אִיז דֶער תֵּירוּץ נֹחַ הָאט גִזָאגְט גָאט הָט מִיר מַיין נִיט גִשַׁאפְּט אִיךְ זָאל אַרַיין נֶעמִין אִין דֶער תֵּיבָה פוּן דִיא מִינִים טְהוֹרִים זִיבְּן נָאר כְּדֵי אִיךְ זָאל קָרְבָּנוֹת מַקְרִיב זַיין פוּן זַייא׃ (כא) וַיָּרַח יְיָ אֶת רֵיחַ הַנִּיחוֹחַ אוּנ גָאט הָאט גִשְׁמֶעקְט דֶעם גִשְׁמַאקִין רֵיחַ פוּן דִיא קָרְבָּנוֹת כְּלוֹמַר זַיינֶע קָרְבָּנוֹת זֶענִין אָן גִנוּמֶן גִוָוארִין פַאר גָאט וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל לִבּוֹ אוּנ גָאט הָט זִיךְ גִטְרַאכְט אִין זִיךְ זָעלְבֶּערְט לֹא אוֹסִף אִיךְ וֶועל נִיט מֶערִין לְקַלֵּל עוֹד אֶת הָאֲדָמָה בַּעֲבוּר הָאָדָם נָאךְ צוּא שֶׁעלְטִין דִיא עֶרְד פוּן וֶועגִין דֶעם מֶענְטְשׁ כִּי יֵצֶר לֵב הָאָדָם רַע מִנְּעוּרָיו דֶען דִי גִדַאנְקֶן פוּן דֶעם הַאַרְץ פוּן דֶעם מֶענְטְשׁ זֶענִין שְׁלֶעכְט פוּן זַיין יוּגֶענְט אָן וְלֹא אוֹסִף עוֹד לְהַכּוֹת אֶת כָּל חַי כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי אוּנ אִיךְ וֶועל נִיט מֶערִין נָאךְ צוּ שְׁלָאגִין אַלֶע לֶעבֶּדִיגֶע

כָּל־חַי כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי׃ כב עֹד כָּל־
יְמֵי הָאָרֶץ זֶרַע וְקָצִיר וְקֹר וָחֹם
וְקַיִץ וָחֹרֶף וְיוֹם וָלַיְלָה לֹא יִשְׁבֹּתוּ׃
ט א וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־נֹחַ וְאֶת־
בָּנָיו וַיֹּאמֶר לָהֶם פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ
את

ת"א ויום ולילה שיהדרין לא.

אונקלוס

בְּמָא דַעֲבָדִית: כב עוֹד
כָּל יוֹמֵי אַרְעָא זַרְעָא
וַחֲצָדָא וְקוּרָא וְחוּמָא
וְקַיְטָא וְסִתְוָא וִימָם
וְלֵילְיָא לָא יִבְטְלוּן:
א וּבָרִיךְ יְיָ יָת נֹחַ וְיָת
בְּנוֹהִי וַאֲמַר לְהוֹן פּוּשׁוּ
וּסְגוּ וּמְלוֹ יָת אַרְעָא:
ודהלתכון

בעל הטורים

שאנן מואב מנעוריו ושוקט הוא על שמריו: (כב) וקציר ב' במס'

רש"י

שדבר לשבועה ד הוא שכתוב אשר נשבעתי מעבור מי נח ה ולא מצינו בה שבועה אלא זו שכפל דבריו והיא שבועה וכן דרשו חכמים במסכת שבועות (דף ל"ו): (כב) עוד כל ימי הארץ וגו' לא ישבתו. ו' עתים הללו שני חדשים לכל אחד ואחד כמו ששנינו חצי תשרי ומרחשון וחצי כסליו זרע חצי כסליו וטבת וחצי שבט ו קור וכו' בב"מ (דף קג) (ס"א עוד כל ימי כלומר תמיד כמו עוד אותו בו): קור. קשה מחורף: חורף. עת זרע שעורים וקטניות החריפין להתבשל מהר ז קור הוא חצי שבט ואדר וחצי ניסן (מהרש"ל קציר חצי ניסן ואייר וחצי סיון): קיץ. הוא זמן לקיטת תאנים וזמן שמייבשים אותן בשדות ושמו קיץ כמו (שמואל ב טז) והלחם והקיץ לאכול הנערים: חום. הוא סוף ימות החמה חצי אב ואלול וחצי תשרי שהעולם חם ביותר כמו ששנינו במסכת יומא שלהי קייטא ח קשי' מקייטא: ויום ולילה לא ישבתו. מכלל ששבתו כל ימות המבול שלא שמשו ט המזלות י ולא הכר בין יום ובין לילה (ב"ר פכ"ה ופ' לד): לא ישבתו. לא

שפתי חכמים

שהיה קרבן בשבילו ובשביל אשתו ובניו וכלותיו ולמה שהיה מכל המינים ועי"ז הירך אמר לא לוה וכו' ובזה יתורצו קושיות הרא"ם וק"ל: ד דא"ל דלא אוסיף חד לקללת האדמה להשחית ג' טפחים של מחרישה וחד להכות כל חי דהיה לו לכלול בחד לא אוסיף עוד לקלל את האדמה ולהכות את כל חי אלא כפל לא אוסיף לשבועה כן נ"ל ודלא כהרא"ם שפי' לא אוסיף לקלל משמע להשחית ג' טפחים של מחרישה וגם משמע להכות כל חי אלא כופלו לשבועה: ה כתב הרא"ם וא"ת למה לא הביא ראיה על שכפל לשבועה מקרא דוקימותי את בריתי הכא משמע דהכא כרת ברית ורוצה לקיימו ולמה הוכרחו להביא ראיה מדברי קבלה דאשר נשבעתי כו' ול"ע. ושמא י"ל דמלשון ברית לא משתמע שהוא לשון שבועה אלא הבטחה בעלמא ומ"ה הוכרחו להביא ראיה מקרא דאשר נשבעתי דהשיר משמע דלאו לאו הרי זמני הוא שבועה וק"ל נ"ל: ו ס"ג חצי כסליו וטבת וחצי שבט חורף (נח"י). ול"נ דאין לשנות הספרים אלא כמו שפי' הרב וע"ש: ז ס"ק קור והוא חצי כסליו וטבת וחצי שבט: ח לפי שכל הקיץ הבריות עדיין קרין כן מחמת קור של חורף אלא שבסוף הקיץ נתחממו ונמצא שסוף הקיץ קשה מעיקרו של קיץ וכן הקור קשה מחורף ג"כ ע"ז הדרך דהא בפ' המקבל משמע שהחורף הוא תקפו והרסו של סתיו וימי לגה. ואיך כתב שהא הקור קשה מחורף אלא בתפרש ג"כ ע"ז הדרך וכן משמע מדברי הרא"ם: ט מה דנקט רש"י דוקא שלא שמשו המזלות ולא נקט מכלל שלא נזרע ולא נקצר שהרי קאי על ו' עתים משום דמלתא דפשיטא הוא דכל אותן שש עתים תלוין בארץ והרי המים היו על פני כל הארץ אלא נקט אפי' יום ולילה שאינן תלויין בארץ לא היו לפי שלא שמשו כו': י שלא שמשו המזלות כל ימי המבול פי' כל הי"ב חדש כו' כתב הרא"ם כו' וא"כ איך יוכל לראות כאחד בתשרי אם חרבו המים שהוא תוך י"ב חודש ועוד מהיכן הוה ידע מספר הימים שאמר ויהי מקץ מ' יום וגו' ועוד וישלח את היונה וגו' איך פרחה בלתי אור ואיך ראתה אם יש מקום לנוח ומה תועלת התיבה בחלון אם לא היה אור וכו' והניח הדבר בקושיא. ול"נ דמה שאמרו שלא שמשו המזלות היינו שלא היתה תנועת הגלגלים אלא במקום שהיה השמש עומד שם היה אור כל י"ב חודש ולא היה יום ולילה כשאר ימים שהוא י"ב שעות יום וי"ב שעות לילה אלא חצי הכדור היה אור וחצי כדור היה חשך כל י"ב חודש כמו שהיה בתחלת הבריאה קודם שנתלו המאורות בגלגלים יגה כשנכנס בתיבה מפני מי המבול היה השמש על הארץ כדכתיב בעצם היום הזה וגו' וכן דייקו ליבנא באמרו שלא שמשו המזלות ולא אמרו שלא האירו המאורות אלא ודאי המאורות האירו אך יום ולילה לא היה כשאר ימים וזהו שנקט רש"י ולא ניכר בין יום

פירוש ע"ט

בשעפניש אזו וויא איך האב גטאן: (כב) עוד כל ימי הארץ אלע דיא טעג פון דער ערד כלומר כל זמן אז דיא וועלט וועט שטיין זאלין די זעקס צייטין וואס ווייטער שטייט קיין אויף הערונג ניט האבין זרע די צייט פון זייען וקציר אונ די צייט פון שניט וקור אונ דיא צייט פון קעלט וחום אונ היץ וקיץ אונ זומער וחורף אונ ווינטער ויום ולילה אונ טאג אונ נאכט לא ישבתו זאלין ניט רוען דס הייסט זייא זאלין קיין אויף הערונג ניט האבין פון צו פירין זיך אזו וויא זייער סדר איז ווארום אלע טעג פון דעם מבול האבין זיי וויא גרועט דען די מזלות האבין ניט משמש גוועזן אונ מען האט ניט דער קענט צווישין טאג אונ נאכט: (א) וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת נֹחַ וְאֶת בָּנָיו אונ גאט האט גבענשט נח מיט זיינע קינדער וַיֹּאמֶר לָהֶם אונ ער האט צו זייא גזאגט פְּרוּ פרוכפערט איך וּרְבוּ אונ מערט

אֶת־הָאָֽרֶץ׃ ב וּמוֹרַאֲכֶם וְחִתְּכֶם
יִהְיֶה עַל כָּל־חַיַּת הָאָרֶץ וְעַל כָּל־
עוֹף הַשָּׁמָיִם בְּכֹל אֲשֶׁר תִּרְמֹשׂ
הָאֲדָמָה וּבְכָל־דְּגֵי הַיָּם בְּיֶדְכֶם
נִתָּֽנוּ׃ ג כָּל־רֶמֶשׂ אֲשֶׁר הוּא־חַי
לָכֶם יִהְיֶה לְאָכְלָה כְּיֶרֶק עֵשֶׂב
נָתַתִּי לָכֶם אֶת־כֹּל׃ ד אַךְ־בָּשָׂר
בנפשו

ב וְדַחֲלַתְכוֹן וְאֵימַתְכוֹן
תְּהֵי עַל כָּל חֵיוַת אַרְעָא
וְעַל כָּל עוֹפָא דִשְׁמַיָּא
בְּכֹל דִי תַרְחֵישׁ אַרְעָא
וּבְכָל נוּנֵי יַמָּא בִּידְכוֹן
יְהוֹן מְסִירִין׃ ג כָּל
רִחְשָׁא דְהוּא חַי לְכוֹן
יְהֵי לְמֵיכַל כְּירוֹק
עִשְׂבָּא יְהָבִית לְכוֹן יָת
כֹּלָא׃ ד בְּרַם בִּשְׂרָא
בְּנַפְשֵׁהּ דְּמֵהּ לָא
תֵיכְלוּן

ת״א ומוראכם שם שבת קנא . כירק עשב סנהדרין נו מ נח קס . אך בשר סנהדרין נט .

רש״י

יפסקו כל אלה כ מלהתנהג כסדן : (ב) וחתכם. ואימתכם כמו תראו התת (איוב ו) . והגדה לי חיות (סנהדרין לא שבת קנא) שכל זמן שתינוק בן יומו חי אין אתה צריך לשומרו מן העכברים עוג מלך הבשן מת צריך לשומרו מן העכברים שנאמר ומוראכם וחתכם יהיה אימתי יהיה מוראכם על החיות כל זמן שאתם חיים : (ג) לכם יהיה לאכלה. (סנהדרין קס) שלא הרשיתי לאדם הראשון בשר אלא ירק עשב ל ולכם כירק עשב שהפקרתי לאדם הראשון נתתי לכם את כל : (ד) בשר

שפתי חכמים

ולילה כלומר במקום אחד היה כולו יום ובמקום אחר היה כולו לילה ומפני שהשמש היה על הארץ תרבו פני האדמה מחום השמש אף שהיה בתוך י״ב חדש ובזה יתורצו כל קושיות הרא״ם. אך מה שהקשה מאין ידע מספר הימים כו׳ אפשר שהיה מספר הימים ע״י שיעור הזמן כמו שפי׳ בעל העקדה בפ׳ בראשית או על ידי כלי שיעור שקורין בל״א (זאגנן אוהר) שהיה לו כיון שהחמה היתה זורחת בחלון התיבה כי לא לחנם עשאו כי לא היה נח יושב בחשך למ״ד לשר היינו חלון. או ע״י בעלי חיים כמו דאמרינן משמרה ראשונה חמור נוער כו׳ או ע״י עורבים ותרנגולים כמה דאמר הנותן לשכוי בינה להבחין בין יום ובין לילה או ע״י סגולת אבן טוב או ד״א וכמ״ש גבי מרע״ה מנין היה יודע אימת יום ואימת לילה כו׳ ודו״ק וס׳ יראנו נפלאות מתורתו: ב דעת רש״י שלא תפרש ושבתי לשון שביתה ומנוחה משום דלא שייך לשון מנוחה אלא על הפועל שעושה דבר בו שייך ל׳ מנוחה ששבת ממלאכה זו אבל על השעולם עלמה כגון הכא על העתים אין שייך לומר שבתו (אלא פועל שלהן דהיינו הקב״ה) אלא פי׳ לשון הפסקה : ל (קנ״מ) מה שהתיר לנח הבשר יותר מלאדם נלע״ד לפי שקודם היה האדם והבהמה שוין כלם מעשי ה׳ יצרה מן האדמה ואין לנו יתרון על זה ולמה ימית האחד את חבירו אבל בזמן המבול שחטאו כלם והיה ראוי שיאבדו כולם אלא שנתקיימו בזכות נח ובזה היה לו יתרון

פירוש ע״ט

אַיִךְ וּמִלְאוּ אֶת הָאָרֶץ אוּנ דֶער פִילְט דִיא עֶרְד : (ב) וּמוֹרַאֲכֶם אוּנ אֵייעֶר פָארְכְט וְחִתְּכֶם אוּנ אֵייעֶר אַנְגְסְט יִהְיֶה עַל כָּל חַיַּת הָאָרֶץ וְעַל כָּל עוֹף הַשָּׁמָיִם זָאל זַיין אוֹיף אַלֶע חַיוֹת פוּן דֶר עֶרְד אוּנ אַלֶע עוֹפוֹת וָואס אוּנְטֶער דֶעם הִימֶל בְּכֹל אֲשֶׁר תִּרְמֹשׂ הָאֲדָמָה אוּנ אַלְץ וָואס דִיא עֶרְד טוּט ווִידְמִינֶן וּבְכָל דְּגֵי הַיָּם אוּנ אִין אַלֶע פִישׁ פוּן דֶעם יַם בְּיֶדְכֶם נִתָּנוּ זֶענִין אַלְץ אִין אֵייעֶרֶע הֶענְט אִיבֶּער גֶענֶפֶּרְט גְוָוארְן. רש״י שְׁרַייבְּט וְחִתְּכֶם אִיז לָשׁוֹן לֶעבִּין כְּלוֹמַר אֲפִילוּ אַקִינְד וָואס אִיז אַלְט אַטָאג כָּל זְמַן עֶס לֶעבְּט בַּדַארְף מֶען דָאס נִיט הִיטִין פַאר דִיא עַכְבְּרִים אוּנ אַז דֶער מֶענְטְשׁ אִיז טוֹט וֶוען עֶר אִיז אֲפִילוּ אַזוֹ גְרוֹס וְוִי עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן כוּז מֶען אִים יוֹא הִיטִין פַר דִי עַכְבְּרִים וָוארוּם עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וּמוֹרַאֲכֶם וְחִתְּכֶם) אִיז אַזוֹ דֶער פְּשַׁט וֶוען וֶועט זַיין אֵייעֶר פָארְכְט אוֹיף דִיא חַיוֹת כָּל זְמַן אַז אִיר לֶעבְּט : (ג) כָּל רֶמֶשׂ אֲשֶׁר הוּא חַי אִיטְלִיכֶעס ווִידְמֶנוּנְג וָואס עֶס לֶעבְּט לָכֶם יִהְיֶה לְאָכְלָה זָאל צוּ אַיִךְ זַיין צוּא עֶסִין כְּיֶרֶק עֵשֶׂב אַזוֹ וְוִיא דִיא גְרִינֶע קְרֵייטֶעכְצֶער נָתַתִּי לָכֶם אֶת כֹּל הָאבּ אִיךְ אַיִךְ דָאס אַלְץ גְגֶעבִּין . רש״י שְׁרַייבְּט אַזוֹ הָט גָאט גְזָאגְט צוּ נֹחַ צוּ אָדָם הָרִאשׁוֹן הָאבּ אִיךְ קֵיין רְשׁוּת נִיט גְגֶעבִּין עֶר זָאל עֶסִין פְלַיישׁ נָאר דִיא גְרִינֶע קְרֵייטֶעכְצֶער אָבֶּר אִיךְ בִּין אַיִךְ מַתִּיר פְלַיישׁ צוּ עֶסִין אַזוֹ וְויא אִיךְ הָאבּ רְשׁוּת גְגֶעבִּין צוּא אָדָם הָרִאשׁוֹן דִיא קְרֵייטֶעכְצֶר עֶסִין : (ד) אַךְ נֵייעֶרְט בָּשָׂר בְּנַפְשׁוֹ פְלַיישׁ מִיט זַיין נֶפֶשׁ כְּלוֹמַר אַז דָאס חַיוֹת אִיז נָאךְ פַאר הַאנְדִין אִין דֶעם פְלַיישׁ דָאס מַיינְט מֶען אֵבֶר מִן הַחַי . אוּנ ווִידֶר בְּנַפְשׁוֹ דָמוֹ אַז זַיין דַם אִיז נָאךְ מִיט דֶעם נֶפֶשׁ דָאס מַיינְט מֶען דַם מִן הַחַי לֹא תֹאכֵלוּ זָאלְט אִיר נִיט עֶסִין דָס וָוארְט בְּנַפְשׁוֹ גֵייט אַרוֹיף אוּנ אַרָאפּ : (ה) וְאַךְ אוּנ

תֵּיכְלוּן: ה וּבְרַם יָת דִּמְכוֹן לְנַפְשָׁתֵיכוֹן אֶתְבַּע מִיַּד כָּל חַיְתָא אֶתְבְּעִנֵּהּ וּמִיַּד אֱנָשָׁא מִיַּד גְּבַר דְּיֵשׁוֹד יָת דְּמָא דַּאֲחוּהִי אֶתְבַּע יָת נַפְשָׁא דֶּאֱנָשָׁא: ו דְּיֵשׁוֹד דְּמָא דֶּאֱנָשָׁא

בסהדין

בְּנַפְשׁוֹ דָמוֹ לֹא תֹאכֵלוּ: ה וְאַךְ אֶת־דִּמְכֶם לְנַפְשֹׁתֵיכֶם אֶדְרֹשׁ מִיַּד כָּל־חַיָּה אֶדְרְשֶׁנּוּ וּמִיַּד הָאָדָם מִיַּד אִישׁ אָחִיו אֶדְרֹשׁ אֶת־נֶפֶשׁ הָאָדָם: ו שֹׁפֵךְ דַּם הָאָדָם בָּאָדָם

דמו

ת״א ואך את דמכם בבא קמא צא סנהדרין נז. שופך דם יבמות סג סנהדרין נז ח כב.

בעל הטורים

עיין בס' ויגש: (ה) ואך. ג' במס' בהא ואידך ואך אם טמאה אלך אחותכם. ואך את הדבר. לומר כמו שאסור להרוג עצמו כך אסור לקלל עצמו והוא ואך את דמכם לנפשותיכם ואך אם הדבר שאמינו הדבור אדרוש. ואך אם טמאה נאמר שאכל היום

רש״י

בנפשו. אסר להם אבר מן החי כלומר כל זמן שנפשו בו לא תאכלו הבשר: בנפשו דמו. בעוד נפשו בו: בשר בנפשו לא תאכלו. הרי אבר מן החי ואף בנפשו דמו לא תאכלו הרי דם מן החי: (ה) ואך את דמכם. אע״פ שהתרתי לכם נטילת נשמה בבהמה את דמכם אדרוש נ מהשופך דם עצמו: לנפשותיכם. אף החונק עצמו ס אע״פ שלא יצא ממנו דם: מיד כל חיה. לפי שחטאו דור המבול והופקרו למאכל חיות רעות לשלוט בהן שנאמר (תהלים מט) נמשל כבהמות נדמו לפיכך הוצרך להזהיר עליהן את החיות: ומיד האדם. מיד ההורג במזיד ואין עדים אני אדרוש: מיד איש אחיו. מיד שהוא אוהב לו כאח והרגו בשוגג אני אדרוש אם לא יגלה ויבקש על עונו לימחל שאף השוגג צריך כפרה ואם אין עדים להגלותו והוא אינו נכנע הקב״ה דורש ממנו. כמו שדרשו רבותינו והאלהים אנה לידו במסכת מכות הקב״ה מזמנן לפונדק אחד וכו': (ו) באדם דמו ישפך. אם יש עדים המיתוהו אתם למה כי בצלם אלהים וגו':

שפתי חכמים

על כב״ח וכו': מ כתב הרא״ם שנוסחא הנכונה שמצאתי בנפשו בעוד נפשו בו לא תאכלו הרי אבר מן החי בעוד נפשו בדמו לא תאכלו הרי דם מן החי וכי״ח מן בנפשו במקום עם כאלו אמר הבשר בעודו עם הנפש לא תאכלוהו ומיתורא דדמו דרשו שמלת בנפשו נדרש לפניו ולאחריו בשר בנפשו בנפשו דמו ופירושו הבשר בעודו עם נפשו וכן בשעת נפשו דמו כלומר כשדמו עודנו עם נפשו לא תאכלו ומה שהוצרך לומר בעוד נפשו בו ולא אמר כלבין הכתוב בשר עם נפשו כמובן ממלת נפשו הוא מפני שבשר עם נפשו לא תאכלו מורה שלא תאכלו הנפש עם הבשר יחד לפיכך פי' בנפשו בעוד נפשו בו וכו': נ (קל״מ) דאי מבושל דם אחר הא כבר נאמר ומיד האדם: ס דאל״כ

פירוש ע״ט

נייערט אֶת־דִּמְכֶם אייער אייגין בלוט לְנַפְשֹׁתֵיכֶם צו אייערע לייבר אֶדְרֹשׁ וועל איך פארשטין. רש״י שרייבט אזו דעם פשט האטשע איך האב אייך מתיר געווען צו טייטין א בהמה אבער אייער אייגין בלוט דאס הייסט אז איינער ברענגט זיך אליין אום אונ פאר גיסט זיין אייגין בלוט וועל איך פארשטין דם הייסט איך וועל אים שטראפין. אונ ווידר לְנַפְשֹׁתֵיכֶם אפילו ווען איינר דערווערגט זיך אליין במזיד האטשע עס איז פון אים ניט ארוס גגאנגען קיין בלוט וועל איך אויך פארשטין מִיַּד כָּל חַיָּה אֶדְרְשֶׁנּוּ פון דיא הענד פון אלע חיות בלומר ווען א חיה וועט אום ברענגען א מענטש וועל איך פארשטין פון איר דאס בלוט פון דעם מענטש. רש״י שרייבט וויל דער דור המבול האבין גזינדיגט אונ מחמת דעם האט זייא גאט גמאכט הפקר צו דיא חיות רעות זיי זאלין איבר זייא שולט זיין דרום האט ער היינט ווידר גמוזט

פירוש ע״ט

מזהיר זיין די חיות זיי זאלין שון אויף די מענטשין ניט שולט זיין וּמִיַּד הָאָדָם פון דער האנד פון דעם מענטש כלומר ווען איינער הרגת דעם אנדערן במזיד אונ עס איז דרוף קיין עדות ניט פאר האנדין וועל איך פארשטין כלומר וועל איך אליין דעם רוצח שטראפין מִיַּד אִישׁ אָחִיו אונ פון אזו א מענטש וואס ער האט זיין חבר אזו ליב ווייא א ברודר אונ האט אים גהרגת בשוגג אֶדְרֹשׁ וועל איך פון אים פארשטין אֶת נֶפֶשׁ הָאָדָם דעם נפש פון דעם מענטש אוב עס איז ניט פאר האנדין דרוף קיין עדות ער זאל פאר טריבן ווערין אין עיר מקלט אונ איז אליין אויך ניט אונטר טעניג פאר הקדוש ברוך הוא ער זאל אים בעטין ער זאל אים מוחל זיין פאר דעם עון וועט אים גאט שטראפין: (ו) שֹׁפֵךְ דַּם הָאָדָם דער וואס פר גיסט דאס בלוט פון א מענטש דהיינו ווען איינר הרגת א מענטש במזיד אונ עס איז פר האנדין עדות

דָּמוֹ יִשָּׁפֵךְ כִּי בְּצֶלֶם אֱלֹהִים עָשָׂה
אֶת־הָאָדָם׃ ז וְאַתֶּם פְּרוּ וּרְבוּ
שִׁרְצוּ בָאָרֶץ וּרְבוּ־בָהּ׃ חמישי ס
ח וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־נֹחַ וְאֶל־בָּנָיו
אִתּוֹ לֵאמֹר׃ ט וַאֲנִי הִנְנִי מֵקִים אֶת־
בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְאֶת־זַרְעֲכֶם
אַחֲרֵיכֶם׃ י וְאֵת כָּל־נֶפֶשׁ הַחַיָּה
אֲשֶׁר אִתְּכֶם בָּעוֹף בַּבְּהֵמָה וּבְכָל־
חית

בְּסַהֲדִין עַל מֵימַר דַּיָּנָא
דְּמֵהּ יִתְּשַׁד אֲרֵי
בְּצַלְמָא דַייָ עֲבַד יָת
אֱנָשָׁא׃ ז וְאַתּוּן פּוּשׁוּ
וּסְגוּ אִתְיַלִּידוּ בְּאַרְעָא
וּסְגוּ בַהּ׃ ח וַאֲמַר יְיָ
לְנֹחַ וְלִבְנוֹהִי עִמֵּהּ
לְמֵימָר׃ ט וַאֲנָא הָא
אֲנָא מְקִים יָת קְיָמִי
עִמְּכוֹן וְעִם בְּנֵיכוֹן
בַּתְרֵיכוֹן׃ י וְעִם כָּל
נַפְשָׁא חַיְתָא דְּעִמְּכוֹן
בְּעוֹפָא בִּבְעִירָא וּבְכָל
חית

ת"א כי בצלם ברכות סא יבמות סג אבות ג. ואתם פרו יבמות סג סה סנהדרין נז עבודת כוכבים ה. שרצו בארץ סנהדרין נז.

בעל הטורים

אדרבה בין טמאה בין טהורה: (ט) מקים את בריתי אתכם. ס"ת מים רמז לתחיית המתים שהשם מקים לשם בריתו

שפתי חכמים

לנשמותיכם כ"ל: א (קל"מ) שבודר הפסוק דפ' בראשית ויאמר להם פרו ורבו הוא פי' של ויברך אותם אלהים וכן נמי קרא דלעיל פסוק א' דויאמר להם פרו ורבו דבני נח הוא פירוש של ויברך אלהים אבל מצות פריה ורביה לא למדנו אלא בקרא דואתם פרו ורבו דלא כתיב ביה ברכה: ב וכן עשה באחרונה ר"ל וכן עשה בפעם שנית כלומר אע"פ שהבטיחו כבר לעיל מ"מ היה דואג לפי שהבטחתו של הקב"ה על תנאי הוא אם עושין רצונו מקיים הבטחתו ואם לאו אין מקיים הבטחתו ולכך היה דואג עד שהבטיחו הקב"ה שלא להביא מבול עוד כנ"ל. ובזה יתורץ ג"כ למה צוה לנח על מצות פריה ורביה הא כבר צוה לאדם אלא משום שהיה נח דואג מ"ה היה צריך לצוות לו. ואין להקשות למה היה דואג הא כבר נשבע הקב"ה כדפירש"י לעיל לא אוסיף כפל הדבר לשבועה די"ל לפי שכתוב ויאמר ה' אל לבו לא אוסיף וגו' ר"ל כך עלה בלבו של הקב"ה אבל נח

רש"י

עשה את האדם. זה מקרא חסר צריך להיות עשה העושה את האדם וכן הרבה במקרא: (ז) ואתם פרו ורבו. (כתובות ה) לפי פשוטו א' הראשונה לברכה וכאן לצווי ולפי מדרשו להקיש מי שאינו עוסק בפריה ורביה לשופך דמים (יבמות סג): (ט) ואני הנני. מסכים אני עמך שהיה נח דואג לעסוק בפריה ורביה עד שהבטיחו הקב"ה שלא לשחת העולם עוד וכן עשה ובאחרונה א"ל הנני מסכים לעשות קיום וחיזוק

פירוש ע"ט

דורך באדם דמו ישפך זאל דורך מענטשין זיין בלוט פאר גאסין ווערין כלומר דאס בית דין זאל אים לאזין אום ברענגן כי בצלם אלהים ווארום אין דעם פארעם פון גאט עשה את האדם הט גאט בשאפין דעם מענטש: (ז) ואתם פרו ורבו אונ איר פרוכפערט אייך אונ מערט אייך שרצו בארץ ווידמענט אויף דר ערד ורבו בה אונ מערט אייך אויף איר. רש"י שרייבט דרום שטייט דער פסוק נאהענט צו דיא פריערדיגע פסוקים וואס זיי ריידין פון שפיכת דמים מיר זאלין דער פון אפ לערנען אז דר וואס איז ניט עוסק אין פריה ורביה איז גלייך ווי ער איז שופך דם: (ח) ויאמר אלהים אל נח ואל בניו אונ גאט האט גזאגט צו נח אונ צו זיינע זין אתו מיט אים לאמר אזוי צו זאגין: (ט) ואני אונ איך הנני נאך איך מקים את בריתי וועל בשטעטיגן מיין זעברהייט אתכם מיט אייך ואת זרעכם אחריכם אונ מיט אייערי קינדער וואס זייא וועלין זיין נאך אייך. רש"י שרייבט נח האט ניט געוואלט עוסק זיין בפריה ורביה ווארום ער האט זיך גזארגט טאמער וועט גאט ווידער ברענגן אמבול צו פאר דארבין דיא וועלט האט אים הקדוש ברוך הוא מבטיח געוועזן ער זאל שון מער ניט פאר דארבין דיא וועלט אזוי וויא אובין איז געשטאנען אז גאט האט גזאגט (לא אוסיף וכו') אונ היינט הט אים גאט גזאגט איך בין מסכים צו מאכין אקיום צו מיין הבטחה אונ איך וועל דיר געבין אצייכין דרויף: (י) ואת כל נפש החיה אונ מיט אלע לייבער וואס האבין אין זיך אחיות אשר אתכם וואס איז מיט אייך בעוף אין עופות בבהמה אין בהמות ובכל חית הארץ אתכם אונ מיט אלע חיות פון דער ערד וואס זענין צווישין

חַיַּת הָאָרֶץ אִתְּכֶם מִכֹּל יֹצְאֵי
הַתֵּבָה לְכֹל חַיַּת הָאָרֶץ: יא וַהֲקִמֹתִי
אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְלֹא־יִכָּרֵת כָּל־
בָּשָׂר עוֹד מִמֵּי הַמַּבּוּל וְלֹא־יִהְיֶה
עוֹד מַבּוּל לְשַׁחֵת הָאָרֶץ: יב וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים זֹאת אוֹת־הַבְּרִית אֲשֶׁר־
אֲנִי נֹתֵן בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל־נֶפֶשׁ
חַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם לְדֹרֹת עוֹלָם:
יג אֶת־קַשְׁתִּי נָתַתִּי בֶּעָנָן וְהָיְתָה
לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵין הָאָרֶץ:

והיה

חַיַּת אַרְעָא דְעִמְּכוֹן
מִכֹּל נָפְקֵי תֵיבוּתָא לְכֹל
חַיַּת אַרְעָא: יא וַאֲקֵים
יָת קְיָמִי עִמְּכוֹן וְלָא
יִשְׁתֵּיצֵי כָּל בִּשְׂרָא עוֹד
מִמֵּי טוֹפָנָא וְלָא יְהֵי
עוֹד טוֹפָנָא לְחַבָּלָא
אַרְעָא: יב וַאֲמַר יְיָ דָּא
אָת קְיָם דִּי אֲנָא יָהֵב
בֵּין מֵימְרִי וּבֵינֵיכוֹן
וּבֵין כָּל נַפְשָׁא חַיְתָא
דִּי עִמְּכוֹן לְדָרֵי עָלְמָא:
יג יָת קַשְׁתִּי יְהָבִית
בַּעֲנָנָא וּתְהֵי לְאָת קְיָם
בֵּין מֵימְרִי וּבֵין אַרְעָא:

ויהי

ת"א ולא יכרת בכוסות לג. ולא יהיה במסעות סב.

רש"י

ברית להבטחתי ואתן לך אות: (י) חית הארץ אתכם. הם המתהלכים עם הבריות: מכל יוצאי התיבה. להביא שקצים ורמשים: לכל חית הארץ. להביא המזיקין שאינן בכלל החיה אשר אתכם שאין הילוכן עם הבריות: (יא) והקימתי. אעשה קיום לבריתי ומהו קיומו את הקשת כמו שמסיים והולך: (יב) לדרת עולם. נכתב חסר שיש דורות שלא הוצרכו לאות ר"ל לפי שצדיקים גמורים היו כמו דורו של חזקיהו מלך יהודה ודורו של רבי שמעון

שפתי חכמים

לא ידע כלום בדבר: צ שקצים הם עופות טמאים שנאמר בהם שקץ הם ורמשים כמשמען. מהרש"ל: ק דקשה לרש"י וכלא ככר כתיב ואני הנני מקים את בריתי: ר וא"ת היאך נשמע דרש זה ממ"ש חסר וי"ל דכך פירושו לדרת עולם את קשתי נתתי בענן ר"ל בזמן שהדורות חסרים שהן רשעים צריכים לאות הקשת ובזמן שהדורות מלאים שהם צדיקים אין צריכים לאות הקשת וק"ל. ועי"ל דהכי משמע הואיל וכתיב לדרת חסר קרינן לדרת בקמ"ץ תחת הדל"ת ופת"ח תחת הרי"ש לשון דירה והוא לשון יחיד וה"פ לדרת עולם ר"ל לאותן משפחות הדרין בעולם את קשתי נתתי בענן והא דיליף הא לכל עולם הוא נותן אלא שיש דורות וכו' כא"ס. ומהרש"ל פי' אלו נכתב לדורות משמע כ"א לכל הדורות עד עולמי עד הוצרכו לאות הכל עכשיו שכתוב לדרת חסר לדורות שהם לעפ"ז הם צריכים לאות אבל

פירוש ע"ט

איך מִכֹּל יוֹצְאֵי הַתֵּיבָה פון אַלֶע וָוס זַיי זֶענִין אַרוֹס גְגַאנְגֶן פון דֶער תֵּיבָה לְכֹל חַיַּת הָאָרֶץ צוּ אַלִי חַיוֹת פון דֶער עֶרְד דָאס מֵיינְט מֶען דִיא מַזִיקִין: (יא) וַהֲקִמוֹתִי אֶת בְּרִיתִי אִתְּכֶם אונ איך וֶועל בַּשְׁטֶעטִיגֶן מֵיין בְּרִית מִיט אַייך דָאס הֵייסְט איך וֶועל מַאכֵן אַקִיוּם צוּ מֵיין בְּרִית אונ וָואס איז דֶער קִיוּם דָס איז דֶער רֶעגִין בוֹגִין אַזוֹ וִויא וַויִיטֶער וֶועט שְׁטֵיין וְלֹא יִכָּרֵת כָּל בָּשָׂר עוֹד אונ עֶס זָאל שׁוֹין מֶעהְר קֵיין מָאל נִיט פַאר שְׁנִיטִין וֶוערִין אַלֶע לֵייבֶּער מִמֵּי הַמַּבּוּל דוּרְך דֶעם וַואסֶער פון דֶעם מַבּוּל וְלֹא יִהְיֶה עוֹד מַבּוּל אונ עֶס זָאל שׁוֹין מֶעהְר קֵיין מָאל נִיט זַיין קֵיין מַבּוּל לְשַׁחֵת הָאָרֶץ צוּ פַר דַארְבִין דִי עֶרְד: (יב) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים את גָאט הָט גְזָאגְט זֹאת אוֹת הַבְּרִית

פירוש ע"ט

דָאס איז דֶער צֵייכִין פון דֶעם בְּרִית אֲשֶׁר אֲנִי נוֹתֵן בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וָוס איך טוּא גֶעבִּין צְווִישִׁין אַייך וּבֵין כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה אונ צְווִישִׁין אַלֶע לֵייבֶּער וָואס הָאבִּין אִין זִיך אַחַיוֹת אֲשֶׁר אִתְּכֶם וָוס זֶענִין מִיט אַייך לְדוֹרוֹת עוֹלָם בִּיז צוּא אֵייבִּיגֶע דוֹרוֹת: (יג) אֶת קַשְׁתִּי נָתַתִּי בֶּעָנָן מֵיין רֶעגִין בּוֹגִין הָאבּ איך גְגֶעבִּין אִין וָואלְקִין וְהָיְתָה לְאוֹת בְּרִית אונ דָס זָאל זַיין צוּ אַצֵייכִין אוֹיף דֶעם בְּרִית וָואס איז בֵּינִי וּבֵין הָאָרֶץ צְווִישִׁין מִיר אונ צְווִישִׁין דֶר עֶרְד כְּלוֹמַר צְווִישִׁין דֶר וֶועלְט: (יד) וְהָיָה אונ עֶס וֶועט זַיין בְּעַנְנִי עָנָן אַז איך וֶועל מַאכִין וָואלְקֶענְן אַוָואלְקִין כְּלוֹמַר אַז עֶס וֶועט אוֹף גֵיין אִין מַחְשָׁבָה פַאר מִיר איך זָאל בְּרֶענְגֶן אַפִינְצְטֶערְנִישׁ אונ אֵיין פַאר לִירוּנְג דָאס מֵיינְט

יד וְהָיָ֕ה בְּעַֽנְנִ֥י עָנָ֖ן עַל־הָאָ֑רֶץ
וְנִרְאֲתָ֥ה הַקֶּ֖שֶׁת בֶּעָנָֽן׃ טו וְזָכַרְתִּ֣י
אֶת־בְּרִיתִ֗י אֲשֶׁ֤ר בֵּינִי֙ וּבֵ֣ינֵיכֶ֔ם וּבֵ֛ין
כָּל־נֶ֥פֶשׁ חַיָּ֖ה בְּכָל־בָּשָׂ֑ר וְלֹֽא־יִהְיֶ֨ה
ע֤וֹד הַמַּ֙יִם֙ לְמַבּ֔וּל לְשַׁחֵ֖ת כָּל־
בָּשָֽׂר׃ טז וְהָיְתָ֥ה הַקֶּ֖שֶׁת בֶּעָנָ֑ן
וּרְאִיתִ֗יהָ לִזְכֹּר֙ בְּרִ֣ית עוֹלָ֔ם בֵּ֣ין
אֱלֹהִ֔ים וּבֵין֙ כָּל־נֶ֣פֶשׁ חַיָּ֔ה בְּכָל־
בָּשָׂ֖ר אֲשֶׁ֥ר עַל־הָאָֽרֶץ׃ יז וַיֹּ֥אמֶר
אֱלֹהִ֖ים אֶל־נֹ֑חַ זֹ֤את אוֹת־הַבְּרִית֙
אֲשֶׁ֣ר הֲקִמֹ֔תִי בֵּינִ֕י וּבֵ֥ין כָּל־בָּשָׂ֖ר
אֲשֶׁ֥ר עַל־הָאָֽרֶץ׃ ששי פ יח וַיִּֽהְי֣וּ בְנֵי־

יד וִיהֵי בַּעֲנָנוּתִי עֲנָנָא
עַל אַרְעָא וְתִתַּחֲזֵי
קַשְׁתָּא בַּעֲנָנָא׃
טו וּדְכִירְנָא יָת קְיָמִי
דִּי בֵּין מֵימְרִי וּבֵינֵיכוֹן
וּבֵין כָּל נַפְשָׁא חַיְתָא
בְּכָל בִּשְׂרָא וְלָא יְהֵא
עוֹד מַיָּא לְטוֹפָנָא
לְחַבָּלָא כָּל בִּשְׂרָא׃
טז וּתְהֵי קַשְׁתָּא בַּעֲנָנָא
וְאֶחֱזֵנַּהּ לְמִדְכַּר קְיָם
עָלַם בֵּין מֵימְרָא דַּיְיָ
וּבֵין כָּל נַפְשָׁא חַיְתָא
בְּכָל בִּשְׂרָא דִּי עַל
אַרְעָא׃ יז וַאֲמַר יְיָ
לְנֹחַ דָּא אָת קְיָם דִּי
אֲקֵמִית בֵּין מֵימְרִי וּבֵין
כָּל בִּשְׂרָא דִּי עַל
אַרְעָא׃ יח וַהֲווֹ בְנֵי

נח נח

רש"י

בן יוחאי (ב"ר): (יד) בענני ענן. כשתעלה במחשבה לפני להביא חשך ואבדון לעולם: (טז) בין אלהים ובין כל נפש חיה. בין מדת הדין של מעלה וביניכם שהיה לו לכתוב ביני ובין כל נפש חיה. אלא זהו מדרשו כשתבא מדת הדין לקטרג עליכם (לחייב אתכם) אני רואה את האות ונזכר: (יז) זאת אות הברית.

שפתי חכמים

דורות שהם לפה"כ סדרים בעולם אין צריכים לאות. מהרש"ל: יש דעת רש"י לפי' דהאי בענני ענן לאו עננים ממש קאמר אלא כלומר אם ראוים אתם למבול והעלה במחשבה לפני להביא חושך ואבדון בעולם ונראתה הקשת בענן וזכרתי וגו' ולא יהי' עוד וגו' אבל אי פי' עננים ממש למה אמר ולא יהיה עוד המים למבול וכי בשביל שיהיו עננים על הארץ ראוים הם למבול: (מהרמ"ב) נ"ל דיוקו דרש"י הוא מדכתיב ענן על הארץ שיותם הענן אל הארץ וכי מה שייכות יש לענן אל הארץ כל"ל בענני ענן בשמים נ"פ שאינו לשון ענן ממש אלא חושך וכו' ועל הארץ ר"ל על

פירוש ע"ט

מֶען אַפַּאר דַארְבּוּנְג אוּף דֶר וֶועלְט וְנִרְאֲתָה הַקֶּשֶׁת בֶּעָנָן וֶועט וֶוערִין גִזֶעהְן דֶר בּוֹגִין אִין דֶעם וָואלְקִין: (טו) וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי וֶועל אִיךְ גֶדֶענְקְן מַיין בְּרִית אֲשֶׁר בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה וָואס אִיז צְווִישִׁין מִיר אוּנ אַייךְ אוּנ צְווִישִׁין אַלֶע לַייבֶּר וָוס הָאבִּין אַחֲיוּת בְּכָל בָּשָׂר אִין אַלֶע בַּשֶׁעפֶּנִיש וְלֹא יִהְיֶה עוֹד הַמַּיִם לְמַבּוּ' אוּנ דָאס וַואסֶר וֶועט שׁוֹן נִיט זַיין נָאךְ צוּא אַמַבּוּל לְשַׁחֵת כָּל בָּשָׂר צוּא פַאר דַארְבִּין אַלֶע בַּשֶׁעפֶּנִיש: (טז) וְהָיְתָה הַקֶּשֶׁת בֶּעָנָן אוּנ דֶער בּוֹגִין זָאל זַיין אִין וָואלְקִין וּרְאִיתִיהָ אַז אִיךְ זָאל דָס זֶעהְן לִזְכֹּר בְּרִית עוֹלָם צוּא גֶדֶענְקֶען דֶעם אַייבִּיגֶען בְּרִית בֵּין אֱלֹהִים צְווִישִׁין דֶעם מִדַּת הַדִּין וּבֵין כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה אוּנ צְווִישִׁין אַלֶע נְפָשׁוֹת וָוס הָאבִּין אַחֲיוּת בְּכָל בָּשָׂר אִין אַלֶע בַּשֶׁעפֶּנִיש עַל הָאָרֶץ אוּף דֶער עֶרְד כְּלוֹמַר אַז דֶער מִדַּת הַדִּין וֶועט קוּמֶן אוּף אַייךְ מְקַטְרֵג זַיין אִיךְ זָאל אַייךְ מַאכִין פַארְלִירִין וֶועל אִיךְ זֶעהְן דֶעם צֵייכִין אוּנ וֶועל מִיךְ דֶער מָאנֶן אַז אִיךְ הָאבּ כּוֹרֵת בְּרִית גְוֶועז אִיךְ זָאל נִיט פַר דַארְבִּין דִיא וֶועלְט: (יז) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל נֹחַ אוּנ גָאט הָט גְזָאגְט צוּ נֹחַ זֹאת אוֹת הַבְּרִית דָס אִיז דֶר צֵייכִין פוּן דֶעם זָעכֶרְהַייט. רַשִׁ"י שְׁרַייבְּט עֶר הָאט אִים גְוֵויזִין דֶעם בּוֹגִין אוּנ הָט צוּ אִים גְזָאגְט דָאס אִיז דֶער צֵייכִין וָואס אִיךְ הָאבּ גְזָאגְט: (יח) וַיִּהְיוּ אוּנ זַיי זֶענִין גְוֶועז בְּנֵי נֹחַ דִי קִינְדֶר פוּן

נֹחַ הַיֹּצְאִים מִן־הַתֵּבָה שֵׁם וְחָם
וָיָפֶת וְחָם הוּא אֲבִי כְנָעַן׃ יט שְׁלֹשָׁה
אֵלֶּה בְּנֵי־נֹחַ וּמֵאֵלֶּה נָפְצָה כָל־
הָאָרֶץ׃ כ וַיָּחֶל נֹחַ אִישׁ הָאֲדָמָה
וַיִּטַּע כָּרֶם׃ כא וַיֵּשְׁתְּ מִן־הַיַּיִן וַיִּשְׁכָּר
וַיִּתְגַּל בְּתוֹךְ אָהֳלֹה׃ כב וַיַּרְא חָם
אֲבִי כְנַעַן אֵת עֶרְוַת אָבִיו וַיַּגֵּד
לשני

ת"א ויחל נח סנהדרין ע . וירא מן ברכות מ סנהדרין ע . וירא חם סנהדרין ע .

נֹחַ דִּי נְפַקוּ מִן תֵּבוּתָא
שֵׁם וְחָם וָיֶפֶת וְחָם הוּא
אֲבוּהִי דִכְנָעַן׃
יט תְּלָתָא אִלֵּין בְּנֵי נֹחַ
וּמֵאִלֵּין אִתְבַּדַּרוּ כָּל
אַרְעָא׃ כ וּשְׁרֵי נֹחַ גְּבַר
פָּלַח בְּאַרְעָא וּנְצִיב
כַּרְמָא׃ כא וּשְׁתִי מִן
חַמְרָא וּרְוִי וְאִתְגְּלִי
בְּגוֹ מַשְׁכְּנֵהּ׃ כב וַחֲזָא
חָם אֲבוּהִי דִכְנַעַן יָת
עריתא

בעל הטורים

לשחותה : (כ) ויטע . ג' במס' ויטע כרם · ויטע ה' אלהים גן בעדן . ויטע אשל . דרשו רבותינו מהיכן לקח שנטיעה מג"ע וכן אברהם לקח האשל מג"ע : היין בגי' יללה . ויתגל אותיות גלות שגלו בראש גולים ע"י היין :

רש"י

הראהו הקשת ואמר לו הרי האות שאמרתי : (יח) וחם הוא אבי כנען. למה הוצרך לומר כאן לפי שהפרשה עסוקה ובאה בשכרותו של נח שקלקל בה חם ועל ידו נתקלל כנען ועדיין לא כתב תולדות חם ולא ידענו שכנען בנו לפיכך הוצרך לומר כאן וחם הוא אבי כנען : ויחל. (ב"ר) עשה עצמו חולין שהיה לו לעסוק תחלה בנטיעה אחרת : איש האדמה. אדוני האדמה כמו (רות א) איש א נעמי : ויטע כרם. כשנכנס לתיבה הכניס עמו זמורות ויחורי ב התאנים (ב"ר) : (כא) אהלה. אהלה כתיב רמז לי' שבטים שנקראו על שם שומרון ג שנקראת אהלה ד שגלו על עסקי היין שנאמר (עמוס ו') השותים במזרקי יין : ויתגל. לשון ויתפעל : (כב) וירא חם אבי כנען. (ב"ר) יש מרבותינו אומרים כנען ראה והגיד לאביו לכך הוזכר על הדבר ונתקלל : וירא את ערות אביו. יש

שפתי חכמים

העולם : ת (קנ"מ) דאל"כ ויחל נ"ל לא הל"ל אלא ויטע כרם : א (קנ"מ) דאין לפרש איש של נעמי מפני שאין האיש קנוי לאשתו כמו האשה שקנויה לבעלה עד שנאמר איש אשה כמו שיאמר אשת איש כי סמיכות אשת איש הוא ע"ד הקנין : ב וא"ת מנ"ל לרש"י שהכניס עמו זמורות של תאנים בשלמא זמורות של גפן שהכניס עמו מדכתיב ויטע כרם ואין נטיעה אלא זמורות דזריעת הזרע של אילן שהוא הגרעינין שבתוך הפרי אינו נקרא נטיעה, אלא זמורה של תאנים מנ"ל. ורבי איסרל בביאורים שלו תירץ דהוכחתו מדכתיב ויחל ופי' עשה עצמו חולין שהיה לו לעסוק תחלה בנטיעה אחרת כדפירש"י משמע שהיה לו ג"כ שאר נטיעות ואנו לא ידעינן מאיזה מין אילן היה לו נטיעות אלא הואיל ולא הוזכר בתורה עד כאן מין אחר אלא תאנים כדכתיב בפ' בראשית ויתפרו עלה תאנה לכך אנו אומרים מין תאנים היה לו. ונ"ל כיון דחם בנו סרסו כדי שלא יוליד בן רביעי ומהיכן ראה חם שמבקש להוליד עוד בן רביעי אלא מדנטע נטיעות שמביאין לידי תאוה ולא מצינו שום פרי שמביאה לידי תאוה כמו התאנה כמו שאמרו ז"ל עץ שאכל ממנו אדם הראשון תאנה היה שנאמר ויתפרו עלה תאנה וגו' במה שקלקלו בזה נתקנו ומצא איתו עץ נלכד בתאוות הגופנית כמו שנאמר וידע אדם עוד את אשתו ופירש"י הוסיף תאוה על תאותו מ"ס פירש"י כשנכנס לתיבה הכניס עמו זמורות ויחורי תאנים . והרא"ם מביא תירוץ אחר בשם ר"י מאורליינ"ש לפי שזמורות ויחורי התאנים מתקלקלין טפי ממים לפיכך הכניסם יותר משאר אילנות : ג (קנ"מ) ביחזקאל ותלדנה בנים ובנות ושמותיהן שומרון אהלה וגו' ומדכתיב כאן אהלה במקום אהלו רמז לגלות שומרון : ד ולפ"ז ניחא ל' ויתגל שהוא ל' גלות :

פירוש ע"ט

נֹחַ הַיֹּצְאִים מִן הַתֵּבָה שֵׁם וְחָם וָיֶפֶת ווס זיי זענין ארויס געגאנגען פון דער תיבה שם אונ חם אונ יפת וְחָם הוּא אֲבִי כְנָעַן אונ חם איז געווען דער פאטער פון כנען : (יט) שְׁלֹשָׁה אֵלֶּה בְּנֵי נֹחַ די דרייא זענין געווען דיא זין פון נח וּמֵאֵלֶּה נָפְצָה כָּל הָאָרֶץ אונ פון דיא דאזיגע איז פאר שפרייט געווארין דס הייסט עס איז באזעצט געווארין די גאנצע וועלט : (כ) וַיָּחֶל נֹחַ אונ ער האט אן געהובין נֹחַ אִישׁ הָאֲדָמָה דער האר פון דער ערד וַיִּטַּע כָּרֶם אונ האט געפלאנצט אַ ווייַן גאָרטען : (כא) וַיֵּשְׁתְּ מִן הַיַּיִן אונ ער האט געטרונקען פון דעם וויין וַיִּשְׁכָּר אונ ער איז געווארין שיכור וַיִּתְגַּל אונ ער איז וואָרין אנפלעקט דאס הייסט ער איז געלעגין אוף גידעקט בְּתוֹךְ אָהֳלֹה אין זיין געצעלט : (כב) וַיַּרְא חָם אֲבִי כְנַעַן אֵת עֶרְוַת אָבִיו אונ חם דער פאטער פון כנען האט געזעהן דיא ערוה פון זיין פאטער . רש"י שרייבט ער האט אים מסרס געווען דאס מיינט מען ער הט אים געמאכט אזו אזאך אז ער זאל שון ניט קענין מוליד זיין קיין קינדער וַיַּגֵּד לִשְׁנֵי אֶחָיו בַּחוּץ אונ ער הט דאס געזאגט צו זיינע צוויא ברידר ווס זיי זענען געווען

לִשְׁנֵי־אֶחָיו בַּחוּץ׃ כג וַיִּקַּח שֵׁם
וָיֶפֶת אֶת־הַשִּׂמְלָה וַיָּשִׂימוּ עַל־
שְׁכֶם שְׁנֵיהֶם וַיֵּלְכוּ אֲחֹרַנִּית וַיְכַסּוּ
אֵת עֶרְוַת אֲבִיהֶם וּפְנֵיהֶם אֲחֹרַנִּית
וְעֶרְוַת אֲבִיהֶם לֹא רָאוּ׃ כד וַיִּיקֶץ
נֹחַ מִיֵּינוֹ וַיֵּדַע אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לוֹ
בְּנוֹ הַקָּטָן׃ כה וַיֹּאמֶר אָרוּר כְּנָעַן
עבד

עֶרְיְתָא דַאֲבוּהִי וְחַוִּי
לִתְרֵין אֲחוֹהִי בְּשׁוּקָא׃
כג וּנְסֵיב שֵׁם וָיֶפֶת יָת
כְּסוּתָא וְשַׁוִּיו עַל כְּתַף
תַּרְוֵיהוֹן וַאֲזַלוּ מְחַזְרִין
וַחֲפִיאוּ יָת עֶרְיְתָא
דַאֲבוּהוֹן וְאַפֵּיהוֹן
מְחַזְרִין וְעֶרְיְתָא
דַאֲבוּהוֹן לָא חֲזוֹ׃
כד וְאִתְּעַר נֹחַ מֵחַמְרֵיהּ
וִידַע יָת דִּי עֲבַד לֵיהּ
בְּרֵיהּ זְעֵירָא׃ כה וַאֲמַר
ליט

ת"א ויקח שם סנהדרין שם. וערות אביהם ברכות כה שבת קנ. וייקץ נח סנהדרין יג. ויאמר ארור סנהדרין לח.

רש"י

אומרים ה סרסו (סנהדרין ע). וי"א רבעו (ב"ר): (כג) ויקח שם ויפת. אין כתיב ויקחו אלא ויקח (סנהדרין ע) לימד על שם שנתאמץ במצוה יותר מיפת לכך זכו בניו לטלית של ציצית ויפת זכה לקבורה לבניו שנאמר (יחזקאל לט) אתן לגוג מקום שם קבר. וחם שבזה את אביו נאמר בזרעו (ישעיה כ) כן ינהג מלך אשור את שבי מצרים ואת גלות כוש נערים וזקנים ערום ויחף ו וחשופי שת וגו': ופניהם אחורנית. למה נאמר פעם שניה מלמד שכשקרבו אצלו והוצרכו להפוך עצמם לכסותו הפכו פניהם אחורנית: (כד) בנו הקטן. הפסול ז והבזוי כמו (ירמיה מט) הנה קטן נתתיך בגוים בזוי: (כה) ארור כנען. אתה גרמת לי ח שלא אוליד בן רביעי אחר לשמשני ארור בנך רביעי להיות משמש את זרעם של אלו הגדולים שהוטל עליהם

שפתי חכמים

ה וי"א סרסו וי"א רבעו כשמוך אפרשנו בע"ה: ו וחשופי לשון גילוי שת לשון ערוה כלומר בגילוי ערוה שיהיו ערומים ולא יהיה להם בגד לכסות ערותן אבל יפת שכסה זכה ג"כ לכיסוי דהיינו קבורה ושם שנתאמץ במצוה יותר וכסה במצוה זכה לטלית של ציצית. והא דאמר בגמרא במס' סוטה בשכר שאמר אברהם אבינו אם מחוט ועד שרוך נעל זכו בניו לשני מצות להוטין של תכלת ורצועות של תפילין דמשמע דמצות ציצית לא זכו בה אלא מדבור מחוט ולא משום כיסוי של שם. וי"ל דטלית של ציצית לחוד ותכלת לחוד דמשום כיסוי של שם זכו לטלית עם ציצית של לבן ומשום דיבורו של אברהם זכו לתכלת: ז דאל"כ למה קרא אותו קטן והלא גדול מיפת הוא שהרי הקרא מונה אותו קודם יפת ואין לומר משום חשיבתו מונה אותו קודם יפת כמו שמונה את שם ראשון משום חשיבתו כמ"ש רש"י גבי ויולד את שם ואת חם ואת יפת דהא חם הוא הפחות שבכולם. ומהרש"ל פי' דקשה ליה והלא שם היה הקטן דכתיב ויהי נח בן חמש מאות שנה וגו' וכתיב ונח בן ת"ר שנה והמבול היה וגו' וכתיב שם בן מאת שנים שנתים אחר המבול ש"מ שנולד שם תק"ב שנה לאביו ש"מ שהוא הקטן עכ"ל: ח מ"ד סרסו הוכחתו מכאן מדכתיב ארור כנען למה קלל כנען אלא משום שהם סירס את אביו לכך אמר אתה גרמת לי וכו' ומ"ד רבעו הוכחתו מדכתיב וירא חם וכתיב התם וירא אותה שכם מה להלן שרבעה אף כאן שרבעו והא דקלל את כנען הא והא הואי רבעו וגם סרסו ופירשו התוספות הא שלא קילל את חם בעצמו לפי שכתוב ויברך אלהים את נח ואת בניו ואין קללה

פירוש ע"ט

אין דער אויסן אונ ווי פאלט אום חם אזו אמעשה צו טאן ער הט אזו גזאגט צו זיינע ברידר אדם הראשון האט צוויא זין געהאט האט איינער דעם אנדערין גהרגת פון וועגין דער ירושה פון דער וועלט אונ אונזר פאטער הט שון דרייא זין אונ ער וויל נאך האבין דעם פערדין: (כג) וַיִּקַּח שֵׁם וָיֶפֶת אֶת הַשִּׂמְלָה אונ שם מיט יפת האבין גנומן דם קלייד וַיָּשִׂימוּ עַל שְׁכֶם שְׁנֵיהֶם אונ זיי האבין גטאן אויף זייערע ביידע אקסיל וַיֵּלְכוּ אֲחֹרַנִּית אונ זענין גגאנגן אונטער ווילעכם וַיְכַסּוּ אֵת עֶרְוַת אֲבִיהֶם אונ זייא האבין צו גדעקט די ערוה פון זייער פאטער וּפְנֵיהֶם אֲחֹרַנִּית אונ זייער פנים איז גוועזן ארונטער בלומר אז זייא זענין גקומן נאהינט פון אים אונ

האבין זיך בדארפט אום קערין צו אים זיי זאלין אים צו דעקין האבין זיי זייער פנים אוועק גקערט ארונטער וְעֶרְוַת אֲבִיהֶם לֹא רָאוּ אונ דיא ערוה פון זייער פאטער נח האבין זייא גאר נישט גזעהן: (כד) וַיִּיקֶץ נֹחַ מִיֵּינוֹ אונ נח האט זיך אויף גוואכט פון זיין וויין וַיֵּדַע אונ ער האט גוווסט אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לוֹ בְּנוֹ הַקָּטָן וואס זיין קליינר זון הט אים גטאן. רש"י שרייבט בנו הקטן איז טייטש דר שלעכטר זון: (כה) וַיֹּאמֶר האט נח גזאגט אָרוּר כְּנָעַן פאר פלוכט זאל זיין כנען עֶבֶד עֲבָדִים יִהְיֶה לְאֶחָיו אקנעכט וואס דינט זאל ער זיין צו זיינע ברידר. רש"י שרייבט אזו הט נח צו אים גזאגט דו האסט גורם גוועזן צו מיר איך זאל ניט מוליד זיין אפערדין זוי ער

עֶבֶד עֲבָדִים יִהְיֶה לְאֶחָיו: כו וַיֹּאמֶר
בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי שֵׁם וִיהִי כְנַעַן
עֶבֶד לָמוֹ: כז יַפְתְּ אֱלֹהִים לְיֶפֶת
וְיִשְׁכֹּן בְּאָהֳלֵי־שֵׁם וִיהִי כְנַעַן עֶבֶד
לָמוֹ: כח וַיְחִי־נֹחַ אַחַר הַמַּבּוּל
שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה:
כט וַיְהִי כָּל־יְמֵי־נֹחַ תְּשַׁע מֵאוֹת
שָׁנָה וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וַיָּמֹת: פ
י א וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת בְּנֵי־נֹחַ שֵׁם חָם

ויפת

אונקלוס

לִיט כְּנַעַן עֶבֶד פָּלַח
עַבְדִין יְהֵי לַאֲחוֹהִי:
כו וַאֲמַר בְּרִיךְ יְיָ
אֱלָהָא דְשֵׁם וִיהֵי כְנַעַן
עַבְדָּא לְהוֹן: כז יַפְתֵּי
יְיָ לְיֶפֶת וְיַשְׁרֵי שְׁכִינְתֵּהּ
בְּמַשְׁכְּנֵהּ דְשֵׁם וִיהֵי
כְנַעַן עַבְדָּא לְהוֹן:
כח וַחֲיָא נֹחַ בָּתַר
טוֹפָנָא תְּלַת מְאָה
וְחַמְשִׁין שְׁנִין: כט וַהֲווֹ
כָּל יוֹמֵי נֹחַ תְּשַׁע מְאָה
וְחַמְשִׁין שְׁנִין וּמִית:
א וְאִלֵּין תּוּלְדַת בְּנֵי נֹחַ

שם

ת"א יפת אלהים יומא ט מגילה ט .

בעל הטורים

(כה) עבד עבדים יהיה · יהיה עולה ל' רמז לדמי שקליו של עבד :

רש"י

שורת עבודתי מעתה. ומה ראה חם שסרסו ט אמר להם לאחיו אדם הראשון שני בנים היו לו והרג זה את זה בשביל ירושת העולם ואבינו יש לו ג' בנים ועודנו מבקש בן רביעי: (כו) ברוך ה' אלהי שם. שעתיד לשמור הבטחתו לזרעו י לתת להם את ארץ כנען: ויהי. להם כנען למס עובד: (כז) יפת אלהים ליפת. מתורגם יפתי ירחיב: וישכון באהלי שם. ישרה שכינתו בישראל. ומדרש חכמים אע"פ שיפת אלהים ליפת שבנה כורש שהיה מבני יפת בית שני לא שרתה בו שכינה והיכן שרתה במקדש ראשון שבנה שלמה שהיה מבני שם: ויהי כנען עבד. אף משיגלו ב נמ

שפתי חכמים

במקום ברכה מהרש"ל : ט וא"ת מהיכן ראה חם שמבקש נח בן רביעי וי"ל משום דכתיב ויתגל בתוך אהלה אהלו קרי ואהלה כתיב ופירש"י ויתגל ל' ויתפעל כלומר שנה שהפשיל את עצמו כאלו היה עם אשתו ובזה הכיר בו שמבקש בן רביעי וק"ל. ועיין לעיל שכתבתי ישוב אחר על זה ושניהם כאחד טובים: י כא דמפרשים הקרא על זרעו של שם ולא על שם עצמו נ"ל משום דכתיב ויהי כנען עבד למו ואי קאי על שם היה לו לכתוב ויהי כנען עבד לו א"נ משום דכתיב אלהי שם ולא מצינו שנאמר אלהי גבי יחיד (בחייו) אלא דוקא גבי אומה מיוחד במו כגון אלהי ישראל אלהי העברים לכך מפרשו על זרעו של שם: כ דאי בזמן המלכות הרי כבר כתיב ברוך ה' אלהי שם וגו' ומה ת"ל פעם שניה ויהי כנען עבד למו אלא אף משיגלו

פירוש ע"ט

זאל מיך משמש זיין דרום זאל פאר שאלטין ווערין ביין פערדר זון ער זאל משמש זיין דיא קינדר פון מיינע עלטרע זין וואס היינט איז אוף זייא מוטל די טרחה פון מיין דינסט: (כו) ויאמר אונ נח האט גזאגט ברוך יי' גלובט איז גאט אלהי שם דער גאט פון שם וואס ער וועט היטין זיין הבטחה צו זיינע קינדר צו געבין זיי דאס לאנד כנען ויהי כנען עבד למו אונ כנען וועט זיין אקנעכט צו זייא כלומר ער וועט צוא זייא צאלין מס: (כז) יפת אלהים ליפת גאט זאל ברייט מאכן צו יפת וישכון באהלי שם אונ זאל מאכין רוען זיין שכינה אין די געצעלטין פון שם. אונזערע חכמים האבין אויז גדרשת האטשע גאט האט ברייט גמאכט

פירוש ע"ט

צוא יפת דאס איז וום דער מלך כורש וואס ער איז גוועזן פון דיא בני יפת האט גבועט דעם בית שני הט דארטין די שכינה ניט גרועט אונ וויא דען האט זיא גרועט אין בית ראשון וואס שלמה המלך האט גבועט וואס ער איז גוועזן פון די בני שם ויהי כנען עבד למו אונ כנען זאל זיין אקנעכט צו אים: (כח) ויחי נח אחר המבול אונ נח האט גלעבט נאך דעם מבול שלש מאות שנה וחמשים שנה דרייא הונדערט מיט פופציג יאר: (כט) ויהי כל ימי נח אונ עם איז גוועזן אלע לעב טאג וואס נח האט גלעבט תשע מאות שנה וחמשים שנה ניין הונדערט מיט פופציג יאר וימות אונ ער איז גישטארבין: (א) ואלה תולדות בני נח אונ דאס

ויפת ויולדו להם בנים אחר
המבול: ב בני יפת גמר ומגוג
ומדי ויון ותבל ומשך ותירס:
ג ובני גמר אשכנז וריפת ותגרמה:
ד ובני יון אלישה ותרשיש כתים
ודדנים: ה מאלה נפרדו איי הגוים
בארצתם איש ללשנו למשפחתם
בגויהם: ו ובני חם כוש ומצרים
ופוט וכנען: ז ובני כוש סבא וחוילה
וסבתה ורעמה וסבתכא ובני
רעמה שבא ודדן: ח וכוש ילד
את־נמרד הוא החל להיות גבר
בארץ: ט הוא־היה גבר־ציד לפני

יהוה

אונקלוס

שם חם ויפת ואתילידו
להון בנין בתר טופנא:
ב בני יפת גומר ומגוג
ומדי ויון ותובל ומשך
ותירס: ג ובני גומר
אשכנז ריפת
ותוגרמה: ד ובני יון
אלישה ותרשיש כתים
ודדנים: ה מאלין
אתפרשו נגות עממיא
בארעהון גבר ללישנה
לזרעיתהון בעממיהון:
ו ובני חם כוש ומצרים
ופוט וכנען: ז ובני
כוש סבא וחוילה
וסבתה ורעמה
וסבתכא ובני רעמה
שבא ודדן: ח וכוש
אוליד ית נמרד הוא
שרי למהוי גבר תקיף
בארעא: ט הוא הוה

גבר

ת"א בני יפת יומא י. ובני חם כפומים קי"ב סוטה לד. נמרוד עירובין נג.

רש"י

פס ימכרו להם עבדים מבני כנען: (ג) ותירס. זו פרס (בראשית רבה): (ח) להיות גבר. להמריד כל העולם על הקב"ה בעצת דור הפלגה: (ט) גבור

שפתי חכמים

זכו'. וא"ת בשביל יפת א"כ הל"ל יפת אלהים ליפת ויהי כנען עבד למו וא"כ ויכוון כהכלי בס אלא לומר לך אף מביגלו כו': ל וא"ת למה מפרש תירס יותר ממה במפרש האחרים וי"ל לפי בפי' לעיל אע"פ שיפת אלהים ליפת שבנה כורש שהיה מבני יפת וכו' בהא תקשה מנ"ל דכורש מבני יפת היה לכך מפרש תירס זו פרס ש"מ דפרס היה מבני יפת וכורש היה מלך פרסיים מכתמא גם הוא היה פרסי וק"ל. ועי"ל מהוס דכתיב כאן מדי ולא כתיב פרס תקפי הרי בכל המקרא מלינו מדי ופרס יחד ל"פ תירס זה פרס כרא"ם. (לדם לדרך) ואני אומר וכו' שהוא גמרא בפ"ק דיומא ופרסאי מנ"ל דמיפת קאתו דכתיב בני יפת גומר וגו' ותני רב יוסף תירס זו פרס: מ (קל"נ) דא"כ כתב ל"ל שברי הוא לא היה מתחיל למרוד בהקב"ה שעדיין בימי אנוש הוחל וכו' אלא שהוא מענין חילול בחילול השם בפרהסיא (נח"י) ונ"ע דמוכרח הוא לפרשו מענין

פירוש ע"ט

זענין דיא גבורט פון דיא קינדר פון נח שם חם ויפת ויולדו להם בנים אחר המבול און עס איז צו זייא געבורין געווארין קינדר נאך דעם מבול: (ב) בני יפת וכו' (ה) מאלה נפרדו פון די דאזיגע זענין ווארין פאר שפרייט איי הגוים די אינזלן דאס מיינט מען דיא וואנונג פון דיא פעלקר בארצותם אין זייערע לענדער איש ללשונו איטליכער מענטש נאך זיין לשון נאך כלומר איטליכע אומה האט געהאט אבזונדער לשון למשפחותם צוא זייערי משפחות בגויהם אין זייערע פעלקער: (ו) ובני חם כוש וכו': (ז) (ח) וכוש ילד און כוש האט געווען דעם נמרוד הוא החל להיות גבור בארץ ער האט אן געהובין צוא זיין אשטארקר אין לאנד. רש"י שרייבט ער האט זיך געשטארקט צו מאכין מורד זיין די גאנצע וועלט אויף הקב"ה אין דר עצה פון דור הפלגה: (ט) הוא היה ער איז געווען גבור ציד אשטארקר און אפאנגר רש"י שרייבט ער האט געפאנגט די דעה פון די לייט מיט זיין מול און ער האט זיי גנארט זייא

יְהוָה עַל־כֵּן יֵאָמַר כְּנִמְרֹד גִּבּוֹר
צַיִד לִפְנֵי יְהוָה׃ י וַתְּהִי רֵאשִׁית
מַמְלַכְתּוֹ בָּבֶל וְאֶרֶךְ וְאַכַּד וְכַלְנֵה
בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר׃ יא מִן־הָאָרֶץ הַהִוא
יָצָא אַשּׁוּר וַיִּבֶן אֶת־נִינְוֵה וְאֶת־
רְחֹבֹת עִיר וְאֶת־כָּלַח׃ יב וְאֶת־רֶסֶן
בֵּין נִינְוֵה וּבֵין כָּלַח הִוא הָעִיר
הַגְּדֹלָה׃ יג וּמִצְרַיִם יָלַד אֶת־לוּדִים
וְאֶת־עֲנָמִים וְאֶת־לְהָבִים וְאֶת־
נַפְתֻּחִים׃ יד וְאֶת־פַּתְרֻסִים וְאֶת־
כסלחים

ת"א [illegible]

גִּבַּר תַּקִּיף קֳדָם יְיָ עַל
כֵּן יִתְאֲמַר כְּנִמְרֹד גִּבַּר
תַּקִּיף קֳדָם יְיָ׃ י וַהֲוָת
רֵישׁ מַלְכוּתֵהּ בָּבֶל
וְאֶרֶךְ וְאַכַּד וְכַלְנֵה
בְּאַרְעָא דְבָבֶל׃ יא מִן
אַרְעָא הַהִיא נְפַק
אַתּוּרָאָה וּבְנָא יָת נִינְוֵה
וְיָת רְחוֹבוֹת קַרְתָּא וְיָת
כָּלַח׃ יב וְיָת רֶסֶן בֵּין
נִינְוֵה וּבֵין כָּלַח הִיא
קַרְתָּא רַבְּתָא׃
יג וּמִצְרַיִם אוֹלִיד יָת
לוּדָאֵי וְיָת עֲנָמָאֵי וְיָת
לְהָבָאֵי וְיָת נַפְתּוּחָאֵי׃
יד וְיָת פַּתְרוּסָאֵי וְיָת
רסלוחאי

בעל הטורים

(ט) יאמר. ג' במסו' על כן יאמר כנמרוד. על כן יאמר בס' מלחמות ה'. ולגיון

רש"י

ציד. צד דעתן של בריות בפיו ומטען למרוד במקום: לפני ה'. מתכוין להקניטו על פניו: על כן יאמר. על כל אדם מרשיע בעזות פנים יודע רבונו ומתכוין למרוד בו יאמר זה כנמרוד גבור ציד (ב"ר): (יא) מן הארץ. כיון שראה אשור את בניו שומעין לנמרוד ומורדין במקום לבנות המגדל יצא מתוכם (ב"ר): (יב) העיר הגדולה. היא נינוה שנאמר (יונה ג) ונינוה היתה עיר גדולה לאלהים: (יג) להבים. שפניהם דומים ללהב: (יד) פתרוסים ואת כסלוחים אשר יצאו משם פלשתים. משניהם

שפתי חכמים

שתחלה דאי הוא מל' מרד תרתי ל"ל והכי הל"ל הוא החל להיות גבור ציד לפני ה' אבל אם הוא מל' שתחלה א"ש וק"פ הוא החל ר"ל שהוא היה המתחיל להיות גביר להמריד. והוא היה גבור ציד לפני ה' מתכוין להקניטו ע"ש: נ דקשה לרש"י הא בכל מקום שהוא הוא לפני ה': ס מפום דלא ידעינן אי העיר הגדולה קאי על נינוה או על כלח (נה"י) בשם תוספות דיומא דף י' דאס"ד דכלח הגדולה הל"ל ובין כלח העיר הגדולה היא ל"ל וע"ש: ע כל היכא שהפס. הוא מלה עברית מכה

פירוש ע"ט

זאלין מורד זיין אין הקדוש ברוך הוא לפני ה' פר גאט כלומר ער האט זיך מתכוין גוועזן ער זאל אים דר צערנן על כן דרום אזו יאמר ווערט גזאגט כלומר אויף אזו אמענטש וואס ער איז מרשיע מיט עזות פנים דאס הייסט וואס ער בווייזט רשעת מיט עזותקייט אונ ער ווייסט אז עס איז פאר האנדין א גאט אויף דער וועלט אונ איז זיך מתכוין ער זאל אין אים מורד זיין זאגט מען אויף אים כנמרוד גבור ציד לפני ה' ער איז אזו וויא נמרוד א שטארקער אונ אפאנגער פאר גאט: (י) ותהי אונ עס איז גוועזן ראשית ממלכתו דער אן הייב פון זיין קיניגרייך בבל אין לאנד בבל וארך וכו': (יא) מן הארץ ההוא פון דעם דאזיגן לאנד יצא אשור

איז ארוס גנאנגן אשור: רש"י שרייבט אז אשור האט דער הערט אז זיינע קינדער פאלגין דאס וואס נמרוד זאגט אונ זענין מורד אין הקדוש ברוך הוא אונ ווילין בויען דעם טורעם האט ער ניט גוועלט וואנען מיט זייא אין איין ארט ויבן את נינוה ואת רחובות עיר ואת כלח אונ ער האט גבויעט די שטאט נינוה אונ רחובות עיר אונ כלח: (יב) ואת רסן אונ האט גבויעט די שטאט רסן בין נינוה ובין כלח צווישין נינוה אונ כלח היא העיר הגדולה די שטאט נינוה ווערט אן גרופין דיא גרויסע שטאט: (יג) ומצרים ילד אונ מצרים האט גיווינן את לודים וכו': (יד) ואת פתרוסים ואת כסלוחים אשר יצאו משם פלשתים וואס פון דארטין זענין ארוס גקומען דיא פלשתים.

כַּסְלֻחִים אֲשֶׁר יָצְאוּ מִשָּׁם פְּלִשְׁתִּים
וְאֶת־כַּפְתֹּרִים׃ ס טו וּכְנַעַן יָלַד
אֶת־צִידֹן בְּכֹרוֹ וְאֶת־חֵת׃ טז וְאֶת־
הַיְבוּסִי וְאֶת־הָאֱמֹרִי וְאֵת הַגִּרְגָּשִׁי׃
יז וְאֶת־הַחִוִּי וְאֶת־הַעַרְקִי וְאֶת־
הַסִּינִי׃ יח וְאֶת־הָאַרְוָדִי וְאֶת־הַצְּמָרִי
וְאֶת־הַחֲמָתִי וְאַחַר נָפֹצוּ מִשְׁפְּחוֹת
הַכְּנַעֲנִי׃ יט וַיְהִי גְּבוּל הַכְּנַעֲנִי מִצִּידֹן
בֹּאֲכָה גְרָרָה עַד־עַזָּה בֹּאֲכָה
סְדֹמָה וַעֲמֹרָה וְאַדְמָה וּצְבֹיִם עַד־
לָשַׁע׃ כ אֵלֶּה בְנֵי־חָם לְמִשְׁפְּחֹתָם
לִלְשֹׁנֹתָם בְּאַרְצֹתָם בְּגוֹיֵהֶם׃ ס
כא וּלְשֵׁם יֻלַּד גַּם־הוּא אֲבִי כָּל־בְּנֵי־
עבר

ת״א ולשם ילד סנהדרין צט . תצוים ק׳

אונקלוס

כַּסְלוּחָאֵי דִּי נְפַקוּ מִתַּמָּן פְּלִשְׁתָּאֵי וְיָת קַפּוּטְקָאֵי׃ טו וּכְנַעַן אוֹלִיד יָת צִידוֹן בְּכָרֵהּ וְיָת חֵת׃ טז וְיָת יְבוּסָאֵי וְיָת אֱמוֹרָאֵי וְיָת גִּרְגָּשָׁאֵי׃ יז וְיָת חִוָּאֵי וְיָת עַרְקָאֵי וְיָת אַנְתּוֹסָאֵי׃ יח וְיָת אַרְוָדָאֵי וְיָת צְמָרָאֵי וְיָת חֲמָתָאֵי וּבָתַר כֵּן אִתְבַּדָּרוּ זַרְעֲיַת כְּנַעֲנָאֵי׃ יט וַהֲוָה תְּחוּם כְּנַעֲנָאֵי מִצִּידוֹן מָטֵי לִגְרָר עַד עַזָּה מָטֵי לִסְדוֹם וַעֲמוֹרָה וְאַדְמָה וּצְבוֹיִם עַד לָשַׁע׃ כ אִלֵּין בְּנֵי חָם לְזַרְעֲיָתְהוֹן לְלִישָּׁנְהוֹן בְּאַרְעֲיָתְהוֹן בְּעַמְמֵיהוֹן׃ כא וּלְשֵׁם אִתְיְלִיד אַף
הוא

בעל הטורים

יאמר איש ואיש יולד בה. מלמד שהיה נמרוד איש מלחמה ולוכד ערים כדכתיב ותהי ראשית ממלכתו בבל חם הוא על כן יאמר בס׳ מלחמות ולציון יאמר שיהא כל שילוד בה גבור גבה קומה כנמרוד ויהא ניכר ויאמרו הכל זה יולד בה ;

שפתי חכמים

למה נקרא כן אלא מורה על דבר זה אבל סיבה שאין השם מלה עברית לא פי׳ כלום : פ (נח״י) דהס״ד מהכסלוחים לבד הנ״ל וכסלוחים ילד את פלשתים ולא לומר אשר יצאו משם גם אין לפרש כוונת המקרא שנותן סימן והבדלה שזהו הכסלוחים אשר יצאו דהא לא מצינו כסלוחים אחר מוזכר במקרא : צ דה״ל ואחר נפוצו קאי על אותן הנזכרים לעיל שהם בני כנען דא״כ לא הו״ל לכתוב אלא ואחר נפוצו דודאי קאי על אותן דלעיל למה ליה למכתב משפחות הכנעני אלא מאלה נפוצו משפחות

רש״י

יצאו שהיו פתרוסים וכסלוחים מחליפין משכב נשותיהם פ אלו לאלו ויצאו מהם פלשתים : ואחר נפצו. מאלה נפוצו צ משפחות הרבה : (יט) גבול. סוף הארץ כל גבול ל׳ סוף וקצה : באכה. אם דבר. ול״נ כאדם האומר לחבירו גבול זה מגיע עד אשר תבא לגבול פלוני : (כ) ללשונותם בארצותם. אע״פ שנחלקו ללשונות ולארצות כלם בני חם הם : (כא) אבי כל בני

פירוש ע״ט

רש״י שרייבט דיא פתרוסים אונ דיא כסלוחים האבין זיך איינער מיט דעם אנדערין די ווייבר פאר ביטין אונ פון זייא איז ארויס גקומען דיא פלשתים : (טו) וכנען ילד את צידון בכורו ואת חת ; (טז) את היבוסי וכו׳ : (יז) ואת החוי וכו׳ : (יח) ואת הארודי וכו׳ ואחר אונ דר נאך נפוצו זענין ווארין פר שפרייט משפחות הכנעני די משפחות פון כנעני אונ פון דיא דאזיגע זענין שון פאר שפרייט גווארין

פירוש ע״ט

פיל משפחות : (יט) ויהי גבול הכנעני מצידן באכה גררה עד עזה באכה סדומה ועמורה ואדמה וכו׳ : (כ) אלה בני חם למשפחותם דיא זענין דיא קינדר פון חם צו זייערע משפחות ללשונותם צו זייערע לשונות בארצותם אין זייערע לענדער בגויהם אין זייערע פעלקר גלויבר האטשע זייא זענין צוא טיילט גווארין אויף פיל לשונות אונ אין פיל לענדר זענין זייא אלי דיא קינדר פון חם : (כא) ולשם ילד גם הוא אונ צו שם

עֵבֶר אֲחִי יֶפֶת הַגָּדוֹל: כב בְּנֵי שֵׁם
עֵילָם וְאַשּׁוּר וְאַרְפַּכְשַׁד וְלוּד
וַאֲרָם: כג וּבְנֵי אֲרָם עוּץ וְחוּל וְגֶתֶר
וָמַשׁ: כד וְאַרְפַּכְשַׁד יָלַד אֶת־שָׁלַח
וְשֶׁלַח יָלַד אֶת־עֵבֶר: כה וּלְעֵבֶר
יֻלַּד שְׁנֵי בָנִים שֵׁם הָאֶחָד פֶּלֶג כִּי
בְיָמָיו נִפְלְגָה הָאָרֶץ וְשֵׁם אָחִיו
יָקְטָן: כו וְיָקְטָן יָלַד אֶת־אַלְמוֹדָד
ואת

הוּא אֲבוּהוֹן דְכָל בְּנֵי
עֵבֶר אֲחוּהִי דְיֶפֶת
רַבָּא: כב בְּנֵי שֵׁם
עֵילָם וְאַשּׁוּר וְאַרְפַּכְשַׁד
וְלוּד וַאֲרָם: כג וּבְנֵי
אֲרָם עוּץ וְחוּל וְגֶתֶר
וָמַשׁ: כד וְאַרְפַּכְשַׁד
אוֹלִיד יָת שָׁלַח וְשֶׁלַח
אוֹלִיד יָת עֵבֶר:
כה וּלְעֵבֶר אִתְיְלִידוּ
תְּרֵין בְּנִין שׁוּם חַד
פֶּלֶג אֲרֵי בְיוֹמוֹהִי
אִתְפְּלִיגַת אַרְעָא וְשׁוּם
אֲחוּהִי יָקְטָן: כו וְיָקְטָן אוֹלִיד יָת אַלְמוֹדָד וְיָת
שלף

רש"י

עבר. הנהר ק היה שם: אחי יפת הגדול. איני יודע אם יפת הגדול אם שם כשהוא אומר שם בן מאת שנה וגו' שנתים אחר המבול הוי אומר יפת הגדול שהרי בן ת"ק שנה היה נח כשהתחיל להוליד והמבול היה בשנת שש מאות שנה נמצא שהגדול שבניו היה בן מאה שנה ר ושם לא הגיע למאה עד שנתים אחר המבול: אחי יפת. ולא אחי חם שאלו שניהם כבדו את אביהם וחם בזהו: (כה) נפלגה. נתבלבלו הלשונות ונפוצו מן הבקעה ונתפלגו בכל העולם למדנו שהיה עבר נביא שקרא שם בנו ע"ש העתיד. ושנינו בסדר עולם שבסוף ימיו נתפלגו ש שא"ת בתחלת ימיו ת הרי יקטן אחיו צעיר ממנו והוליד כמה משפחות קודם לכן שנאמר ויקטן ילד וגו' ואח"כ ויהי כל הארץ וגו'. וא"ת באמצע ימיו לא בא הכתוב לסתום אלא לפרש הא למדת שבשנת מות פלג נתפלגו: (כה) יקטן. שהיה עניו ומקטין א עצמו.

שפתי חכמים

הרבה ר"ל שאר משפחות וקאי על שלשה בני נח. הרא"ם: ק דלפי פשוטו של קרא משמע דעבר שם אדם הוא. וא"כ למה אמר אבי כל בני עבר וכי לא היה שם אלא אבי בני עבר לבד והלא גם שאר בנים היה לו לשם ל"פ דעבר לאו שם אדם הוא אלא עבר הנהר ולא כפי' הרא"ם שפי' לאו בני עבר בן בנו דמאי רבותא דעבר דהא כל אחד ואחד אבי כל משפחה ומשפחה היוצאת ממנו אע"כ עבר ר"ל עבר הנהר: ר וא"ת ומה הוכחה זו דלמא חם היה בן ק' שנה כשבא המבול ושם היה בן ק"ב שנה אחר המבול ויפת היה בן ק"ג או ד' שנה אחר המבול וי"ל משום דבדורות הראשונים כל בנים שהולידו היו מולידין שנה אחר שנה כדאמרינן בפ' בן סורר ומורה ואחר שהודיענו שנולד שם בשנת תק"ב לנח שהוא שנתים אחר המבול למדנו שבשם היה האחרון כי יפת וחם נולדו בשנת ת"ק ותק"א לחיי נח וק"ל: ש וסיאך ידע אלא נביא הוה: ת ר"ל ולא נביא היה אלא כך היה המעשה בתחלת ימיו וקראו כן על שם המעשה הרי יקטן וכו' וא"ת באמצע ימיו ר"ל וקודם לכן היה לו שם אחר אלא כשאירע המעשה קרא שמו כן לא בא הכתוב וכו' אלא בסוף ימיו נתפלגו ושבתא א"ל דילמא קודם לכן היה לו שם אחר אלא כשאירע המעשה נקרא פלג דכיון שהיה בסוף ימיו אין דרך לקרוא למת שם אחר בעבור המקרה שקרה בשעת מותו או סמוך למיתה אלא ודאי בתחילת ימיו קרא אותו ע"ש העתיד: א דקשה לרש"י כיון דשני הקרא בלידת בניו של עבר דכתיב ולעבר יולד שני בנים ולא נקט הקרא כמו בשאר הנולדים כמו וארפכשד ילד את שלח ויקטן ילד את אלמודד ואת שלף וגו' אלא להכי שינה וכתב ולעבר

פירוש ע"ט

איז אוך גיוועזן גוואָרין אֲבִי כָל בְּנֵי עֵבֶר שֵׁם איז געוועזן דער פאָטער פון אַלע די וואָס האָבין זיך בזעצט אויף דער אַנדרער זייט טייך אֲחִי יֶפֶת הַגָּדוֹל שֵׁם איז דער ברודר פון יֶפֶת וואָס יֶפֶת איז געוועזן דער עלצטער. רש"י שרייבט דער פסוק זאָגט שֵׁם דער ברודר פון יֶפֶת אָבער ניט דער ברודער פון חָם. וואָרום זייא ביידע האָבין ערליך געהאַלטין זייער פאָטער אָבער חָם האָט איהם פאַר שעמט: (כב) בְּנֵי שֵׁם עֵילָם וגו': (כג) וּבְנֵי אֲרָם עוּץ וגו': (כד) וְאַרְפַּכְשַׁד און אַרְפַּכְשַׁד האָט גיווינן שֶׁלַח און שֶׁלַח האָט גיווונן עֵבֶר: (כה) וּלְעֵבֶר יֻלַּד שְׁנֵי בָנִים און צו עֵבֶר איז גיוונן גוואָרין צווייא זין שֵׁם הָאֶחָד פֶּלֶג דער נאָמען פון איינעם איז געוועזן פֶּלֶג און פאַר וואָס האָט מען אים גרופין פֶּלֶג כִּי בְיָמָיו נִפְלְגָה הָאָרֶץ וואָרום אין זיינע טעג איז די וועלט צו טיילט גוואָרין דאָס הייסט די לְשׁוֹנוֹת זענין מְבוּלְבָּל גוואָרין און זייא זענין פאַר שפּרייט גוואָרין און זייא זענין צו טיילט גוואָרין אויף דער גאַנצער וועלט דאָס איז דער דוֹר הַפְּלָגָה וְשֵׁם אָחִיו און דר נאָמען פון זיין ברודר איז יָקְטָן: (כו) וְיָקְטָן

וְאֶת־שֶׁלֶף וְאֶת־חֲצַרְמָוֶת וְאֶת־יָרַח:
כז וְאֶת־הֲדוֹרָם וְאֶת־אוּזָל וְאֶת־
דִּקְלָה: כח וְאֶת־עוֹבָל וְאֶת־אֲבִימָאֵל
וְאֶת־שְׁבָא: כט וְאֶת־אוֹפִר וְאֶת־
חֲוִילָה וְאֶת־יוֹבָב כָּל־אֵלֶּה בְּנֵי
יָקְטָן: ל וַיְהִי מוֹשָׁבָם מִמֵּשָׁא בֹּאֲכָה
סְפָרָה הַר הַקֶּדֶם: לא אֵלֶּה בְנֵי־
שֵׁם לְמִשְׁפְּחֹתָם לִלְשֹׁנֹתָם
בְּאַרְצֹתָם לְגוֹיֵהֶם: לב אֵלֶּה
מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי־נֹחַ לְתוֹלְדֹתָם בְּגוֹיֵהֶם
וּמֵאֵלֶּה נִפְרְדוּ הַגּוֹיִם בָּאָרֶץ אַחַר
הַמַּבּוּל: שביעי פ יא א וַיְהִי כָל־הָאָרֶץ
שָׂפָה אֶחָת וּדְבָרִים אֲחָדִים: ב וַיְהִי

ת"א ויהי בנסעם מגילה י.

שלף וית חצרמות וית
ירח: כז וית הדורם
וית אוזל וית דקלה:
כח וית עובל וית
אבימאל וית שבא:
כט וית אופר וית
חוילה וית יובב כל
אלין בני יקטן: ל והוה
מותבנהון ממשא ממטי
לספר טור מדינחא:
לא אלין בני שם
לזרעיתהון ללישנהון
בארעתהון לעממיהון:
לב אלין זרעית בני נח
לתולדתהון בעממיהון
ומאלין אתפרשו
עממיא בארעא בתר
טופנא: א והוה כל
ארעא לישן חד וממלל
חד: ב והוה במטלהון
בקדמיתא

בנסעם

בעל הטורים

(א) ודברים. ב' הלא ואידך והבלים ודברים הרבה בהרבו לדבר הבלים הרבה: שפה אחת. בגימ' לשון הקדש:

שפתי חכמים

יולד שני בנים וקרא את שמותם ע"ש המאורע וא"כ קשה בשלמא פלג נתן הכתוב טעם למה נקרא פלג אלא יקטן מ"ט אלא על שם שהיה מקטין את עצמו וכל זה ראה עבר ברוח הקודש אבר עליו. והרא"ם כתב הטעם מפני שזה השם נגזר מהקטנות פי' שם זה יותר משאר שמות: ב דכל אנשי המקום שהיו שם תלשים בכל יום על המיתה שאוכלין הריבין: ג דאי ל' אחר היה לא היה שפה אחת דהא הכל מודים דבלה"ק נברא העולם כדפירש"י לעיל בפרשת בראשית בפסוק ויאמר האדם זאת הפעם וגו' וא"כ ע"כ היה ל' הק"ד הוא לשון וק"ל: ד דלפי פי' ראשון קשה א"כ הל"ל בדברים אחדים מ"ה קאמר ד"א כו' ותו קשה הל"ל ודברים אחד מהו אחדים מש"ה פי' ד"א כו'

רש"י

לכך זכה להעמיד כל משפחות הללו: (כו) חצרמות. ע"ש ב מקומו דברי אגדה (ב"ר): (א) שפה אחת. ל' ג הקודש: ודברים אחדים. באו בעצה אחת ואמרו לא כל הימנו שיבור לו את העליונים נעלה לרקיע ונעשה עמו מלחמה. ד"א על יחידו ד של עולם. ד"א ודברים אחדים (ס"א דברים חדים) אמרו אחת לאלף והרנ"ו שנים הרקיע מתמוטט כמו שעשה בימי המבול

פירוש ע"ט

ילד וכו': (לב) אלה משפחות וכו' ומאלה אונ פון דיא דאזיגע נפרדו הגוים בארץ אחר המבול זענין וואָרין צו שייד דיא פעלקער אויף דער ערד נאך דעם מבול: (א) ויהי אונ עס איז גוועזן כל הארץ די גאנצע וועלט שפה אחת איין לשון זייא האבין אלע גרעט אין לשון הקודש ודברים אחדים אונ איינציגע רייד רש"י שרייבט זייא זענין גקומן אין איין עצה אונ

האבין גזאגט ער איז ניט בגליבט אז ער זאל זיך אום דער וויילין די אייבערשטע לאמיר ארויף גיין אויף דעם הימל אונ לאמיר מיט אים מלחמה האלטין: (ב) ויהי אונ עס איז גוועזן בנסעם אז זייא האבין גצויגין מקדם פון מזרח זייט כלומר זייא זענין פריער גוועסין אין מזרח זייט האבין זיי פון דארטין אוועק גצויגין צו זוכן זיך איין ארט עס

בנסעם מקדם וימצאו בקעה בארץ שנער וישבו שם: ג ויאמרו איש אל רעהו הבה נלבנה לבנים ונשרפה לשרפה ותהי להם הלבנה לאבן והחמר היה להם לחמר: ד ויאמרו הבה נבנה לנו עיר ומגדל וראשו בשמים ונעשה לנו שם פן נפוץ על פני כל הארץ: ה וירד יהוה לראת את העיר

בקדמיתא ואשכחו בקעתא בארעא דבבל ויתיבו תמן: ג ואמרו גבר לחבריה הבו נרמי לבנין ונשרפנון בנורא והות להון לבנתא לאבנא וחימרא הוה להון לשיע: ד ואמרו הבו נבני לנא קרתא ומגדלא ורישה מטי עד צית שמיא ונעביד לנא שום דילמא נתבדר על אפי כל ארעא: ה ואתגלי יי לאתפרעא

ת״א שנער שבת קי״ג. הבה נבנה מגילה י׳ עבודת כוכבים יט חולין סט. ונעשה לנו סנהדרין קט. וירד ס׳ סנהדרין שם.

בעל הטורים

(ב) בנסעם. ב׳ במס׳ הכא ואידך בנסעם מן המחנה זה סוף שדרשו רז״ל אותו היום סרו מאחרי ה׳ משל לתינוק שבורח מן הספר פי׳ בנסעם מקדם שנסעו מקדמונו של עולם: (ג) איש אל רעהו הבה. ס״ת שלום מפני שלום יתירה שהיה להם חטאו: לאבן. ב׳ במס׳ הכא ואידך וימת לבו בקרבו והוא היה לאבן גבי נבל מה להלן מיתה שיותר היה קשה לפס מן

רש״י

בואו ומעשה לו סמוכות (ב״ר): (ב) בנסעם מקדם. שהיו יושבים שם כדכתיב למעלה ויהי מושבם וגו׳ הר הקדם ונסעו משם לתור להם מקום ה להחזיק את כלם ולא מצאו אלא שנער: (ג) איש אל רעהו. אומה לאומה ז מצרים לכוש וכוש לפוט ופוט לכנען. הבה. הזמינו עצמכם. כל הבה לשון הזמנה הוא שמכינים עצמן ומתחברים למלאכה או לעצה או למשא הבה הזמינו אפקרליי״ר בלעז (בערייטען גוריזטען): לבנים. שאין אבנים בבבל שהיא בקעה: ונשרפה לשרפה. כך עושין הלבנים שקורים טוול״ש (ציגעל) בלעז שורפים אותן בכבשן: לחמר. לטוח הקיר: (ד) פן נפוץ. שלא יביא עלינו שום מכה להפיצנו ז מכאן: (ה) וירד ה׳ לראות. לא הוצרך

שפתי חכמים

ר״ל דברים חדים כו׳ מהרש״ל: ה דהשבילו זה נכתב. שהרי כתיב אח״כ וימצאו בקעה משמע דמתחילה בקשו זה: ו וי״ל דהוכחתו מדכתיב אחריו ונבלה שם שפתם אשר לא ישמעו איש שפת רעהו וקשה ע״כ צ״ל שפי׳ אומה באומה דאי שפת רעהו ממש נמלא שיותר מע׳ לשונות הם אלא ע״כ צ״ל אומה באומה. וזה קאי אויאמרו איש אל רעהו דלעיל ש״מ דלעיל ג״כ פירושו כן ודלא כפי׳ הרא״ם שפי׳ כי העלה היתה בין האומות לא בין איש לרעהו: ז זה קאי דוקא אמלת עיר שכתוב לפניו אבל לא קאי אמלת מגדל דא״כ כותב זה מה שפירש לעיל שהרי לעיל פי׳ ודברים אחדים באו בעצה אחת וכו׳ ומשמע כדי למרוד בהקב״ה בנו המגדל וכאן פי׳ שלא יביא עלינו כו׳ אלא ודאי זה קאי אמלת עיר: (נ״א) פי׳ שהוא טעם של המגדל שאם יביא

פירוש ע״ט

זאל זייא מחזיק זיין אלע דאם הייסט זייא זאלין זיך דארטין קאנין אלע אהין טאן וימצאו בקעה בארץ שנער אונ זיי האבין גפונן אטאל אין לאנד שנער וישבו שם אונ זייא האבין זיך דארטין בזעצט: (ג) ויאמרו איש אל רעהו אונ זיי האבין גזאגט איינער צום אנדרן הבה ברייט אייך אן נלבנה לבנים לאמר מאכין ציגיל ונשרפה לשרפה אונ לאמיר זיי ברענין צו אפאר ברענונג. רש״י שרייבט דרום האבין זייא גנוצט מאכין ציגיל ווארום דארטין איז קיין שטיינר ניט גוועזן עס איז אגלייכר פלאין גוועזן ותהי להם הלבנה לאבן אונ עס איז גוועזן צו זייא דיא ציגיל אויף דעם ארט פון שטיינר והחמר אונ דם ליים היה להם לחמר איז גוועזן צו קלעבין די ווענט: (ד) ויאמרו אונ זיי האבין גזאגט הבה ברייט אייך אן נבנה לנו עיר לאמיר זיך בויען אשטאט ומגדל אונ איין טורעם וראשו בשמים אונ דער שפיץ פון דעם טורעם זאל גרייכין ביז אין הימל ונעשה לנו שם אונ מיר וועלין זיך מאכין איין שם פן נפוץ על פני כל הארץ טאמר וועלין מיר צו שפרייט ווערין אויף דער גאנצער ערד כלומר עס זאל אויף אונז ניט קומן עפים אשלאק צוא פאר שפרייטין אונז פון דאנן: (ה) וירד יי לראות את העיר אונ גאט האט זיך

הָעִיר וְאֶת־הַמִּגְדָּל אֲשֶׁר בָּנוּ בְּנֵי
הָאָדָם׃ ו וַיֹּאמֶר יְהוָה הֵן עַם אֶחָד
וְשָׂפָה אַחַת לְכֻלָּם וְזֶה הַחִלָּם
לַעֲשׂוֹת וְעַתָּה לֹא־יִבָּצֵר מֵהֶם כֹּל
אֲשֶׁר יָזְמוּ לַעֲשׂוֹת׃ ז הָבָה נֵרְדָה
וְנָבְלָה שָׁם שְׂפָתָם אֲשֶׁר לֹא

ישמעו

אונקלוס

לְאִתְפְּרָעָא עַל עוֹבָדֵי
קַרְתָּא וּמַגְדְּלָא דִּי בְנוֹ
בְּנֵי אֱנָשָׁא׃ ו וַאֲמַר יְיָ
הָא עַמָּא חַד וְלִישָּׁן
חַד לְכֻלְּהוֹן וְדֵין דִּשָׁרִיו
לְמֶעְבַּד וּכְעַן לָא יִתְמְנַע
מִנְּהוֹן כֹּל דְּחַשִּׁיבוּ
לְמֶעְבַּד׃ ז הָבוּ נִתְגְּלֵי
וּנְבַלְבֵּל תַּמָּן לִישָּׁנְהוֹן

דלא

ת"א הבה נרדה מגילה ט סנהדרין לח.

שפתי חכמים

ז יש שום מכה להפילם יעלו במגדל לרקיע ללחום נגד הש"י ו"א ללשון השני שרצו לעשות סמוכים לרקיע וכו': ח פי' שהוא מקור והכנוי בא על הפועל כי אמרם זאת כמו אמר הם עשותם כמו עשות הם אף כאן החלם החל הם: ט וכי לא תמנע מהם את המחשבה והלא אנחנו נרדה ונבלבל שפתם וגו' והשכרה שתמנע המחשבה אבל אי אפשר לפרש בניחותא שהרי באמת נמנע מהם: י (גור אריה) דאל"כ הבה שפירושו לשון הזמנה י"ל הרי כבר הכל מוכן לפניו ית': כ כלומר אל תאמר מדכתיב ונבלה בה"א ולא כתיב ונבל ודאי לשון רבים הוא אלא הרי הוא כמו נפלה שאע"פ שכתוב בנו"ן מ"מ אינו לשון רבים אלא נו"ן הוא פ"א הפעל וה"א היא ה"א הנקבה ולא שהנו"ן היא נפעל לרבים א"כ ה"נ נימא הכי לכך פירש וה"א אחרונה כו' כלומר דלא דמי מלת ונבלה למלת ונפלה אלא הרי הוא כאלו כתוב ונבל בלא ה"א שהוא לשון רבים וה"א אחרונה כו' והראיה שהנו"ן של ונבלה הוא נו"ן הרבים מדכתיב בתר הכי כי שם בלל ה' שפת כל הארץ ש"מ דנבלה לאו נו"ן הנפעל היא אלא היא נו"ן הרבים ודו"ק כ"ל. ודלא כפירוש הרא"ם שפי' כי אין טעם לומר נרדה ונבלבל לשונם שלא נבלל לשונם בעבור הורידה: ל (ג"א) דאל"כ אלא מפני שלא היו מבינים אחד לשון חבירו חדלו לבנות א"כ למה נפוצו ולא היו דרים יחד אע"ג

רש"י

לכך אלא בא ללמד לדיינים שלא ירשיעו הנדון עד שיראו ויבינו. במדרש רבי תנחומא: בני האדם. אלא בני מי שמא בני חמורים וגמלים אלא בני אדם הראשון שכפה את הטובה ואמר האשה אשר נתתה עמדי אף אלו כפו בטובה למרוד במי שהשפיעם טובה ומלטם מן המבול: (ו) הן עם אחד. כל טובה זו יש עמהן שעם אחד הם ושפה אחת לכולם ודבר זה החלו לעשות: החלם. כמו אמרם עשותם ח להתחיל הם לעשות: לא יבצר מהם וגו' לעשות. ט בתמיה. יבצר לשון מניעה כתרגומו ודומה לו יבצור רוח נגידים (תהלים עו): (ז) הבה נרדה. בבית דינו מענותנותו יתירה: הבה. מדה כנגד מדה הם אמרו הבה נבנה והוא כנגדם מדד ואמר י הבה נרדה: ונבלה. ונבלבל נו"ן משמש בלשון רבים וה"א אחרונה יתירה כ כה"א של נרדה: לא ישמעו. זה שואל לבנה וזה מביא טיט וזה עומד עליו ל ופוצע את מוחו:

פירוש ע"ט

אַנְפְּלֶעקְט צוּ זֶעהְן דִי שְׁטָאט וְאֶת הַמִּגְדָּל אוּנ דֶעם טוּרֶעם. רש"י שְׁרַייבְּט דְרוּם שְׁטֵייט דָאס לָשׁוֹן (וַיֵּרֶד יְיָ לִרְאוֹת) צוּ לֶערְנֶען צוּ דִי דַיָּינִים אַז זֵיי זָאלְן נִיט שׁוּלְדִיג מַאכֶן דֶעם וָואס וֶוערְט גְמִשְׁפָּט בִּיז זַייא זֶעהְן אוּנ פַאר שְׁטֵייעֶן רֶעכְט אוֹב מֶען דַארְף אִים שׁוּלְדִיג מַאכֶן אֲשֶׁר בָּנוּ בְּנֵי הָאָדָם וָואס דִי קִינְדֶער פוּן דִי מֶענְטְשֶׁן הָאבְּן גְבוֹיעֶט. רש"י שְׁרַייבְּט וָואס דַארְף דֶער פָּסוּק זָאגְן דִי קִינְדֶער פוּן מֶענְטְשְׁן וֶועמֶס דֶען קִינְדֶער וָואלְט אִיךְ גְמֵיינְט זַייא זֶענְן כְּלוֹמַר וָואלְט אִיךְ דֶען גְקָאנְט זָאגְן אַז זַייא זֶענְן קִינְדֶער פוּן אֵייזְלֶען אָדֶר פוּן קֶעמְלָן נָאר דָס מֵיינְט דֶער פָּסוּק זֵיי זֶענְן דִי קִינְדֶער פוּן אָדָם הָרִאשׁוֹן כְּלוֹמַר זַייא הָאבִּין גִיטָאן אַזוֹ וַויא אָדָם הָרִאשׁוֹן וָוארוּם צווא אָדָם הָרִאשׁוֹן הָאט גָאט גְטָאן אַטוֹבָה אוּנ הָאט צוּ אִים בַּשַׁאפִין אַווַייבּ אוּנ דֶער נָאךְ אִיז עֶר גִיוֶועזְן אַכְּפוּי טוֹבָה אוּנ הָאט גְזָאגְט דִי אִשָּׁה וָואס דוּ הָאסְט מִיר גְגֶעבְּן זִיא הָאט מִיךְ אָן גְרֵייצְט אִיךְ זָאל עֶסְן פוּן דֶעם עֵץ הַדַּעַת אַזוֹ דִי דָאזִיגֶע זֶענְן אוֹיךְ כְּפוּי טוֹבָה מוֹרֵד צוּ זַיין אִין הַקָּבָּ"ה וָואס עֶר הָט זֵיי מַשְׁפִּיעַ גְוֶועזְן טוֹבוֹת אוּנ הָט זֵיי מַצִּיל גְוֶועזְן פוּן דֶם מַבּוּל: (ו) וַיֹּאמֶר יְיָ אוּנ גָאט הָאט גְזָאגְט הֵן נוּן עַם אֶחָד אֵיין פָאלְק כְּלוֹמַר גָאר דִי טוֹבָה אִיז פַר הַאנְדְן מִיט זֵיי וָואס זֵיי זֶענְן אֵיין פָאלְק וְשָׂפָה אַחַת לְכֻלָּם אוּנ אֵיין לָשׁוֹן אִיז צוּ זֵיי אַלֶע וְזֶה הַחִלָּם לַעֲשׂוֹת אוּנ דָס הָט גוֹרֵם גְוֶועזְן וָוס זֵיי הָאבְּן אָן גְהוֹיבְּן צוּ טָאן כְּלוֹמַר דָאס וָואס זֵיי הָאבְּן אָן גְהוֹיבְּן צוּ בּוֹיעֶן אֵיין טוּרֶעם וְעַתָּה אוּנ אַצוּנְד לֹא יִבָּצֵר מֵהֶם זָאל דֶען נִיט פַר מִיטְן וֶוערְן פוּן זֵיי כֹּל אֲשֶׁר יָזְמוּ לַעֲשׂוֹת וָואס זֵיי הָאבְּן גְטְרַאכְט צוּ טָאן: (ז) הָבָה בְּרֵייט אֵייךְ אָן. רש"י שְׁרַייבְּט מֵחֲמַת זַיין עֲנָווֹת הָאט עֶר זִיךְ בַּרָאטְן מִיט זַיין בֵּית דִין שֶׁל מַעְלָה נֵרְדָה

יִשְׁמְעוּ אִישׁ שְׂפַת רֵעֵהוּ: ח וַיָּפֶץ
יְהוָה אֹתָם מִשָּׁם עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ
וַיַּחְדְּלוּ לִבְנֹת הָעִיר: ט עַל־כֵּן קָרָא
שְׁמָהּ בָּבֶל כִּי־שָׁם בָּלַל יְהוָה שְׂפַת
כָּל־הָאָרֶץ וּמִשָּׁם הֱפִיצָם יְהוָה עַל־
פְּנֵי כָּל־הָאָרֶץ: פ י אֵלֶּה תּוֹלְדֹת
שֵׁם

אונקלוס

דְּלָא יִשְׁמְעוּן (גְּבַר)
אֱנָשׁ לִישַׁן חַבְרֵהּ:
ח וּבַדַּר יְיָ יָתְהוֹן מִתַּמָּן
עַל אַפֵּי כָל אַרְעָא
וּמְנָעוּ לְמִבְנֵי קַרְתָּא:
ט עַל כֵּן קְרָא שְׁמַהּ
בָּבֶל אֲרֵי תַמָּן בַּלְבֵּל
יְיָ לִישַׁן כָּל אַרְעָא
וּמִתַּמָּן בַּדַּרִנּוּן יְיָ עַל
אַפֵּי כָל אַרְעָא: י אִלֵּין
תולדת

ת״א ויפץ כ׳ שם קי. בבל שם פד. כי שם שם קט.

בעל הטורים

שמות כשנפלה לבנה מן המגדל: (ח) ויפץ. ג׳ במסו׳ הכא ויפץ השם בכל ארץ מצרים. ויפץ השם מעליו גבי שאול. ת״ש חז״ל דאוין אנשי מגדל ואנשי מצרים לשלשה ס׳ ואלו נפוצו מן המגדל ואלו ממצרים וזהו ויפץ השם מעליו: ויחדלו.

רש״י

(ח) ויפץ ה׳ אותם משם. בעוה״ז מה שאמרו פן נפוץ נתקיים עליהם הוא שאמר שלמה (משלי י) מגורת רשע היא תבואנו: (ט) ומשם הפיצם. למד שאין להם חלק לעוה״ב וכי אי זו קשה של דור המבול או של דור הפלגה אלו לא פשטו יד בעיקר ואלו פשטו יד בעיקר להלחם בו ואלו נשטפו ואלו לא נאבדו מן העולם אלא שדור המבול היו גזלנים והיתה מריבה ביניהם לכך נאבדו ואלו היו נוהגים אהבה וריעות ביניהם שנאמר שפה אחת ודברים אחדים. למדת ששנאוי המחלוקת וגדול השלום: (י) שם בן מאת שנה. כשהוליד את

פירוש ע״ט

לאָמער זיך אַנְבְּלֶעקין וְנָבְלָה שָׁם שְׂפָתָם לָאמֶר צוּא מישן זייערי לעפצן דאס הייסט זייער לָשׁוֹן אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ אִישׁ שְׂפַת רֵעֵהוּ אַז זיי זאָלן ניט פַר שְׁטֵיין איינער דעם אַנדערענם לָשׁוֹן. רש״י שְׁרייבט אַז איינר האָט גזאָגט צוּם אַנדערין ער זאָל אים דער לאַנגן אַציגיל הָט ער ניט פַר שְׁטאַנן וָוס ער זאָגט אוּנ הָט אים דר לאַנגט ליים הָט ער זיך דר בייזֶרט אוף אים אוּנ הָט אים גְשְׁפָּאלְטן זיין מוֹחַ: (ח) וַיָּפֶץ יְיָ אֹתָם מִשָּׁם אוּנ גאָט האָט זיי פוּן דאָרטן פַר שְׁפְּרייט אוף גאר דער וועלט. רש״י שְׁרייבט זיי האָבן גזאָגט (פֶּן נָפוּץ) איז טייטש טָאמֶר וועלן מיר פַאר שְׁפְּרייט ווערן איז אוף זיי מְקוּיָם גוואָרן אוּנ זענן פאר שְׁפְּרייט גוואָרן אוּנ אוף זיי איז מְקוּיָם גוואָרן דער פָּסוּק וואס שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ האָט גזאָגט (מְגוֹרַת רָשָׁע הִיא תְבוֹאֶנּוּ) דאס איז טייטש די פָארכְט פוּן דעם רָשָׁע דאס הייסט פַר דעם וואס דער רָשָׁע פָארכְט זיך דס קוּמְט אוף אים וַיַּחְדְּלוּ לִבְנוֹת הָעִיר אוּנ זייא האָבן פַר מיטן צוּ בּוֹעֶן די שְׁטָאט: (ט) עַל כֵּן דרום אַזוֹ קָרָא שְׁמָהּ בָּבֶל הָט ער גרוּפן איר נאָמן פוּן דָם טָאל בָּבֶל כִּי שָׁם בָּלַל יְיָ שְׂפַת כָּל הָאָרֶץ וואָרוּם דאָרטן האט גאָט פַר מִישְׁט דאס לָשׁוֹן פוּן אַלִי לֶענְדֶר וּמִשָּׁם הֱפִיצָם יְיָ עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ אוּנ פוּן דאָרטן האָט ער זיי פַאר שְׁפְּרייט אוף דער גאַנְצֶער וועלט. רש״י שְׁרייבט דאס וואס אוֹבְן איז גְשְׁטַאנֶן (וַיָּפֶץ יְיָ אוֹתָם מִשָּׁם) דאס איז גְמֵיינְט זייא זענן פַר שְׁפְּרייט גוואָרן בָּעוֹלָם הַזֶּה אוּנ דאס וואס שְׁטֵייט דא (וּמִשָּׁם הֱפִיצָם) לֶערְנְן מיר דער פוּן אָפּ אַז זייא האָבן אֲפִילוּ ניט קיין חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא. רש״י שְׁרייבט לָאמֶר זֶעהֶן וועמֶעס עָוֹן איז גְרֶעסֶר צוּ פוּן דוֹר הַמַּבּוּל וואס זיי האָבן ניט פוֹשֵׁט יַד בְּעִיקָר גְוֶועזן מִלְחָמָה צוּ האַלְטְן מיט הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ צוּ פוּן דוֹר הַפְּלָגָה וואס זיי האָבן יוֹא מוֹרֵד גְוֶועזן אין הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ מִלְחָמָה צוּ האַלְטְן מיט כִּבְיָכוֹל איז דאָךְ בְּוַודַּאי דער עָוֹן פוּן דוֹר הַפְּלָגָה גְרֶעסֶר זענן פָארְט דיא דוֹר הַפְּלָגָה גְבְּלִיבְּן לֶעבְּן אוּנ דאס דוֹר הַמַּבּוּל איז נֶעֱקַר מִן הָעוֹלָם גוואָרן דער תֵּירוּץ איז דאס דוֹר הַמַּבּוּל זענן גְוֶועזן גַּזְלָנִים אוּנ בַּעֲלֵי מַחְלוֹקֶת דְּרִיבֶּר זענן זיי נֶעֱקַר מִן הָעוֹלָם גוואָרין אָבֶּר דער דוֹר הַפְּלָגָה האָבן גְהַאט אַחְדוּת אוּנ שָׁלוֹם דְּרִיבֶּר זענן זיי גְבְּלִיבְּן לֶעבְּן פוּן דאַנְן לֶערְנֶע מיר אָפּ אַז מַחְלוֹקֶת איז שְׁלֶעכְט אוּנ שָׁלוֹם איז אַגְרוֹסֶע זאַךְ: (י) אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת שֵׁם דאס זענן דיא

שם שם בן־מאת שנה ויולד את־
ארפכשד שנתים אחר המבול׃
יא ויחי־שם אחרי הולידו את־
ארפכשד חמש מאות שנה ויולד
בנים ובנות׃ ס יב וארפכשד חי
חמש ושלשים שנה ויולד את־
שלח׃ יג ויחי ארפכשד אחרי
הולידו את־שלח שלש שנים
וארבע מאות שנה ויולד בנים
ובנות׃ ס יד ושלח חי שלשים שנה
ויולד את־עבר׃ טו ויחי־שלח אחרי
הולידו את־עבר שלש שנים
וארבע מאות שנה ויולד בנים
ובנות׃ ס טז ויחי־עבר ארבע
ושלשים שנה ויולד את־פלג׃
יז ויחי־עבר אחרי הולידו את־פלג
שלשים שנה וארבע מאות שנה
ויולד בנים ובנות׃ ס יח ויחי־פלג
שלשים שנה ויולד את־רעו׃
יט ויחי־פלג אחרי הולידו את־רעו
תשע שנים ומאתים שנה ויולד
בנים ובנות׃ ס כ ויחי רעו שתים

תולדת שם שם בר
מאה שנין ואוליד ית
ארפכשד תרתין שנין
בתר טופנא׃ יא וחיא
שם בתר דאוליד ית
ארפכשד חמש מאה
שנין ואוליד בנין ובנן׃
יב וארפכשד חיא
תלתין וחמש שנין
ואוליד ית שלח׃
יג וחיא ארפכשד בתר
דאוליד ית שלח ארבע
מאה ותלת שנין ואוליד
בנין ובנן׃ יד ושלח
חיא תלתין שנין ואוליד
ית עבר׃ טו וחיא שלח
בתר דאוליד ית עבר
ארבע מאה ותלת
שנין ואוליד בנין ובנן׃
טז וחיא עבר תלתין
וארבע שנין ואוליד ית
פלג׃ יז וחיא עבר
בתר דאוליד ית פלג
ארבע מאה ותלתין
שנין ואוליד בנין ובנן׃
יח וחיא פלג תלתין
שנין ואוליד ית רעו׃
יט וחיא פלג בתר
דאוליד ית רעו מאתן
ותשע שנין ואוליד בנין
ובנן׃ כ וחיא רעו
תלתין ותרתין שנין
ואוליד

ושלשים

בעל הטורים

ב׳ במס׳ סכה ושידך ויחדלו בקולות והככר פלגד באמר אלו נדונו בקולות וככר : (י) שנתים אחר ב׳ דסמוכי סגא ושירך

וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־שְׂרוּג׃
כא וַיְחִי רְעוּ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־שְׂרוּג
שֶׁבַע שָׁנִים וּמָאתַיִם שָׁנָה וַיּוֹלֶד
בָּנִים וּבָנוֹת׃ ס כב וַיְחִי שְׂרוּג שְׁלֹשִׁים
שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־נָחוֹר׃ כג וַיְחִי שְׂרוּג
אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־נָחוֹר מָאתַיִם
שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ ס כד וַיְחִי
נָחוֹר תֵּשַׁע וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד
אֶת־תָּרַח׃ כה וַיְחִי נָחוֹר אַחֲרֵי
הוֹלִידוֹ אֶת־תֶּרַח תְּשַׁע־עֶשְׂרֵה
שָׁנָה וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים
וּבָנוֹת׃ ס כו וַיְחִי־תֶרַח שִׁבְעִים שָׁנָה
וַיּוֹלֶד אֶת־אַבְרָם אֶת־נָחוֹר וְאֶת־
הָרָן׃ כז וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת תֶּרַח תֶּרַח
הוֹלִיד אֶת־אַבְרָם אֶת־נָחוֹר וְאֶת־
הָרָן וְהָרָן הוֹלִיד אֶת־לוֹט׃ כח וַיָּמָת
הָרָן עַל־פְּנֵי תֶּרַח אָבִיו בְּאֶרֶץ
מוֹלַדְתּוֹ

ת״א. ואלה תולדות. פס פט.

אונקלוס

וְאוֹלִיד יָת שְׂרוּג׃
כא וַחֲיָא רְעוּ בָּתַר
דְּאוֹלִיד יָת שְׂרוּג מָאתָן
וּשְׁבַע שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין
וּבְנָן׃ כב וַחֲיָא שְׂרוּג
תְּלָתִין שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת
נָחוֹר׃ כג וַחֲיָא שְׂרוּג
בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת נָחוֹר
מָאתָן שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין
וּבְנָן׃ כד וַחֲיָא נָחוֹר
עַשְׂרִין וּתְשַׁע שְׁנִין
וְאוֹלִיד יָת תָּרַח׃
כה וַחֲיָא נָחוֹר בָּתַר
דְּאוֹלִיד יָת תֶּרַח מְאָה
וּתְשַׁע עֲשַׂר שְׁנִין
וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן׃
כו וַחֲיָא תֶרַח שַׁבְעִין
שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת אַבְרָם
יָת נָחוֹר וְיָת הָרָן׃
כז וְאִלֵּין תּוֹלְדַת תֶּרַח
תֶּרַח אוֹלִיד יָת אַבְרָם
יָת נָחוֹר וְיָת הָרָן וְהָרָן
אוֹלִיד יָת לוֹט׃
כח וּמִית הָרָן עַל אַפֵּי
תֶּרַח אֲבוּהִי בְּאַרְעָא
דִּילָדוּתֵהּ בְּאוּרָא
דְכַסְדָּאֵי

רש״י

לפ' הכתה שנתים אחר מן המבול: (כח) על פני תרח אביו. בחיי אביו (ב״ר) ומ״א י״א שע״י אביו מת שקבל תרח על אברם בנו לפני נמרוד על שכתת את צלמיו והשליכו לכבשן האש והרן יושב ואומר בלבו אם

שפתי חכמים

שאין אחד מכין לי שאמר אלא מפני שנפל בכסם ריב כו': ם רצונו לפרש דמה שכתוב שנתים אחר המבול קאי אוילד את

פירוש ע״ט

קינדר פון שם בן מאת שנה וגו': (כד) ויחי נחור תשע ועשרים שנה. אונ נחור האט גלעבט ניין אונ צוואנציג יאר ויולד את תרח אונ האט גיוונן תרח: (כה) ויחי נחור אחרי הולידו את תרח אונ נחור האט גלעבט נאך דעם אז ער האט גיווגען תרח תשע עשרה ומאת שנה הונדרט מיט ניינצן יאר ויולד בנים ובנות אונ האט גיוונן זין אונ טעכטער: (כו) ויחי תרח שבעים שנה אונ תרח האט גלעבט זיבציג יאר ויולד את אברם אונ ער הט גיוונן אברם אונ נחור אונ הרן והרן וגו' אונ הרן האט גיוונן לוט: (כח) וימת הרן על פני תרח אביו אונ הרן איז גשטארבן פאר זיין פאטערס לעבן בארץ מולדתו אין דעם לאנד

מוֹלַדְתּוֹ בְּאוּר כַּשְׂדִּים׃ מפטיר
כט וַיִּקַּח אַבְרָם וְנָחוֹר לָהֶם נָשִׁים
שֵׁם אֵשֶׁת־אַבְרָם שָׂרָי וְשֵׁם אֵשֶׁת־
נָחוֹר מִלְכָּה בַּת־הָרָן אֲבִי־מִלְכָּה
וַאֲבִי יִסְכָּה׃ ל וַתְּהִי שָׂרַי עֲקָרָה אֵין
לָהּ וָלָד׃ לא וַיִּקַּח תֶּרַח אֶת־אַבְרָם
בְּנוֹ וְאֶת־לוֹט בֶּן־הָרָן בֶּן־בְּנוֹ וְאֵת

דִבְכַשְׂדָאֵי׃ כט וּנְסִיב אַבְרָם וְנָחוֹר לְהוֹן נְשִׁין שׁוּם אִתַּת אַבְרָם שָׂרַי וְשׁוּם אִתַּת נָחוֹר מִלְכָּה בַּת הָרָן אֲבוּהָא דְמִלְכָּה וַאֲבוּהָא דְיִסְכָּה׃ ל וַהֲוָת שָׂרַי עֲקָרָה לֵית לַהּ וְלַד׃ לא וּדְבַר תֶּרַח יָת אַבְרָם בְּרֵהּ וְיָת לוֹט בַּר הָרָן בַּר בְּרֵהּ וְיָת

שרי שרי

ת"א אבי מלכה מגילה יד. וסבי שם יבמות סד.

בעל הטורים

שנתים לפני הרעה. שגם במבול היה רעב גדול: (כט) שרה. בא"ת ב"ש כג"ן.

שפתי חכמים

אדרבה וגם קאי אשם בן מאה שנה: נ וא"ת מנ"ל לרש"י ונ"ק מאי נפקותא בזה שפי' יסכה זו שרה. וי"ל דהוכחתו מזה שכתוב לפניו אבי מלכה ואבי יסכה א"כ הקרא מונה בני הרן וא"כ למה לא מנה גם שרה שגם היא היתה בת הרן לכ"פ דיסכה זו שרה ועי"ל דשרה כא"כ דא"ת ב"ש הוא כג"ן שהוא כמנין יסכה וק"ל. והא דפרש"י בשם יסכה ג' טעמים משום דהי מינייהו מפקית. א"נ דהתם בגמרא בפ' בן סורר ומורה דורש ב' טעמים לכן הביאם רש"י והא דהוסיף רש"י על ג' שבגמרא וכתב עוד ל' נסיכות משום דק"ל למה לא קרא אותה

רש"י

אברם נוצח אני משלו ואם נמרוד נוצח אני משלו וכשניצל אברם אמרו לו להרן משל מי אתה אמר להם הרן משל אברם אני השליכוהו לכבשן האש ונשרף וזהו אור כשדים. ומנחם פירש אור בקעה וכן (ישעיה כד) באורים כבדו ה' וכן (שם יא) מאורת צפעוני כל חור ובקע עמוק קרוי אור: (כט) יסכה. זו שרה על שם שסוכה ברוח הקודש ושהכל סוכין ביפיה (ס"א כמו שנאמר ויראו אותה שרי פרעה). ועוד יסכה לשון נסיכות (וכן הוא

פירוש ע"ט

פון זיין גבירט באור כשדים אין דעם מאל פון כשדים. רש"י שרייבט תרח האט גורם געווען וויס הרן איז געשטארבן ווארום תרח הט גקלאגט פאר נמרוד וואס אברם האט צו בראכן זיינע צלמים הט נמרוד געהייסן מען זאל אים אריין ווארפן אין קאליך אובן אונ הרן איז געזעסין פון וויטן אונ האט זיך געטראכט אין הארצן ווען אנדרשט אברם מנצח זיין הייגו אז ער וועט ניצול ווערן פון דעם פייער וועל איך האלטן מיט אברם אונ אז נמרוד וועט מנצח זיין דם הייסט אז אברם וועט ניט ניצול ווערן וועל איך האלטן מיט נמרוד אונ דער נאך אז אברם איז ניצול געווארן האט מען אים גיפרעגט מיט וועמן האלסטו האט ער געענפערט איך האלט מיט אברם האט מען אים אויך געהייסן אריין ווארפן אין כאלעה אויבן איז ער פר ברענגט געווארן ווייל ער האט פון תחלת אן ניט מאמין געווען אין הקב"ה הייסט דאס אז תרח זאל ניט געווען קלאגן פר נמרוד וואלט דער צו ניט גקומן

פירוש ע"ט

אונ דרום ווערט דאס ארט אן גרופן אור כשדים דאס איז טייטש דאס פייער פון כשדים: (כט) ויקח אברם ונחור להם נשים אונ אברם מיט נחור האבן גנומען צו זיך ווייבר שם אשת אברם שרי דער נאמן פון דעם ווייב פון אברם איז געווען שרי ושם אשת נחור מלכה אונ דר נאמן פון דעם ווייב פון נחור איז געווען מלכה בת הרן די טאכטער פון הרן אבי מלכה הרן איז דער פאטר פון מלכה אונ דער פאטר פון יסכה. רש"י שרייבט יסכה דאס איז שרה אונ פאר וואס האט מען זי גרופן יסכה דאס איז לשון קוקן ווייל זי קוקט דאס הייסט זיא קוקט מיט רוח הקודש אונ ווידער ווייל איטליכר קוקט אין איר שונקייט: (ל) ותהי שרי עקרה אונ שרה איז געווען איין אום טראכטרן אין לה ולד זי האט קיין קינד ניט גהאט: (לא) ויקח תרח את אברם בנו אונ תרח האט גנומן זיין זון אברם ואת לוט בן הרן בן בנו אונ לוט זיין זוהנס זון דער זון פון הרן ואת שרי כלתו אשת אברם בנו אונ זיין שנור שרי וואס זי איז געווען דאס ווייב פון

שָׂרַי כַּלָּתוֹ אֵשֶׁת אַבְרָם בְּנוֹ וַיֵּצְאוּ אִתָּם מֵאוּר כַּשְׂדִּים לָלֶכֶת אַרְצָה כְּנַעַן וַיָּבֹאוּ עַד־חָרָן וַיֵּשְׁבוּ שָׁם׃
לב וַיִּהְיוּ יְמֵי־תֶרַח חָמֵשׁ שָׁנִים וּמָאתַיִם שָׁנָה וַיָּמָת תֶּרַח בְּחָרָן׃
פ פ פ

שָׂרַי כַּלְּתֵהּ אִתַּת אַבְרָם בְּרֵהּ וּנְפַקוּ עִמְּהוֹן מֵאוּרָא דְכַסְדָּאֵי לְמֵיזַל לְאַרְעָא דִכְנַעַן וַאֲתוֹ עַד חָרָן וִיתִיבוּ תַּמָּן׃
לב וַהֲווֹ יוֹמֵי תֶרַח מָאתַן וְחָמֵשׁ שְׁנִין וּמִית תֶּרַח בְּחָרָן׃
פ פ פ

קנ"ג. בצלאל. סימן אב"י יסכה לו"ם-וזמפטירין רני עקרה בישעיה סי' נ"ד:

בעל הטורים

שהוא בגמ' יסכה זו היא רמז למה שאחז"ל יסכה זו שרה:

רש"י

בסנהדרין (ל"ט להדיא) כמו שרה לשון שררה: (לא) ויצאו אתם. ויצאו תרח ואברם עם לוט ושרי: (לב) וימת תרח בחרן. לאחר שיצא אברם מחרן ובא לארץ כנען והיה שם יותר מששים שנה שהרי כתיב ואברם בן חמש שנים וע' שנה בצאתו מחרן ותרח בן שבעים שנה היה כשנולד אברם הרי קמ"ה לתרח כשיצא אברם מחרן עדיין נשארו משנותיו הרבה ולמה הקדים הכתוב מיתתו של תרח ליציאתו של אברם שלא יהא הדבר מפורסם לכל ויאמרו לא קיים אברם את כבוד אביו שהניחו זקן והלך לו לפיכך קראו הכתוב מת. (ס"א ועוד) שהרשעים אף בחייהם קרויים מתים והצדיקים אף במיתתן קרויים חיים שנאמר ובניהו בן יהוידע בן איש חי: בחרן. הנו"ן הפוכה לומר לך עד אברם חרון אף של מקום: חסלת פרשת נח

שפתי חכמים

בשם שעלה שלה שרי. אלא יסכה ג"כ ל' נסיכות שהוא לשון שרי מלאתי: ש כ' הרא"ם לא הבינותי בעד איזה זמן הוא החשש אם הוצב בזמן אברהם מהו לפיכך קראו הכתוב מת ושא בימיו לא נכתבה התורה. ואם בזמן שאחר כתיבת התורה מהו ויאמרו לא קיים אברהם כבוד אב ואם דקאמר ושלא בנדה כתיב ויאמר ה' אל אברם לך לך ולא היה יכול לעמוד עם אביו ולבטל גזירת הש"י עכ"ל. ונ"ל דקאי אאחר זמן כתיבת התורה והעיקר שיאמרו על אברהם שלא קיים כבוד אביו הוא מפני שלא לקח את אביו עמו כמו שלקח אותו מאור כשדים מ"מ יאמרו עליו שלא קיים אברהם כבוד אביו וכו' והטעם שלא לקחו עמו משום שהיה רשע ועובד עבודת אלילים ואע"פ שעשה תשובה היינו בסוף ימיו קודם מותו אבל בהליכת אברם ממנו מחרן אז היה רשע וק"ל (נדה לדרך) ול"נ שלא הבין דברי הרא"ם כו' כי כל עצמו לא אמר הש"י לאברם לך לך וגו' ומבית אביך אלא בעבור זה שאין אני רוצה שתקח את אביך עמך שלא תעשה עצמך טפל לאביך כמו בהליכה הראשונה דכתיב ויקח תרח את אברם בנו וגו' ומה שכתב שמחבר כמו שלקח אותו מאור כשדים זה אינו שהרי אדרבה תרח לקח את אברם כנ"ל ולכן יפה הקשה הרא"ם (ועיין בנח"י ובס' המלא הירון בגון נקוביא הנ"ל): חסלת אלה תולדות נח

פירוש ע"ט

זיין זון אַבְרָם וַיֵּצְאוּ אונ זיי זענן אַרוס גגאנגן תֶּרַח מיט אַבְרָם אִתָּם מיט זיי מיט לוט אונ מיט שָׂרַי מֵאוּר כַּשְׂדִּים אוס דעם טאל פון כַּשְׂדִּים לָלֶכֶת אַרְצָה כְּנַעַן צו גיין צום לאנד כְּנַעַן וַיָּבוֹאוּ עַד חָרָן אונ זיי זענן גקומן ביז חָרָן וַיֵּשְׁבוּ שָׁם אונ זיי האבן זיך דארטן בזעצט: (לב) וַיִּהְיוּ אונ זייא זענן גוועזן יְמֵי תֶרַח דיא לעב טאג פון תֶּרַח חָמֵשׁ שָׁנָה וּמָאתַיִם שָׁנָה צוויי הונדערט מיט פינף יאר וַיָּמָת תֶּרַח בְּחָרָן אונ תֶּרַח איז גשטארבן אין חָרָן. רש"י שרייבט

פירוש ע"ט

דרום שטיט חָרָן מיט איין פר קערטי נו"ן ווארום חָרָן איז טייטש גרים צארן דאס וויל מיר ווייזן אז ביז דער צייט פון אַבְרָם איז גוועזן דעם גרים צארן פון גאט אויף דער וועלט ווארום די לייט זענן גוועזן אייטיל רְשָׁעִים אבער אז אַבְרָם איז גקומן איז דר גרים צארין אום גקערט גווארן דרום שטייט די נו"ן פון חָרָן פר קערט צו ווייזן אז דער גרים צארן איז פר קערט גווארן:

הפטרת נח
בישעיה סימן נד

רָנִּי עֲקָרָה לֹא יָלָדָה פִּצְחִי רִנָּה וְצַהֲלִי לֹא־חָלָה כִּי־רַבִּים בְּנֵי־שׁוֹמֵמָה מִבְּנֵי בְעוּלָה

פירוש ע"ט

זאגט יְשַׁעְיָהוּ רָנִּי עֲקָרָה לֹא יָלָדָה זינג היינט דו יְרוּשָׁלַיִם וואס דו ביסט גלייך גוועזן ביז

פירוש ע"ט

אהער אזו וויא איין אִשָּׁה עֲקָרָה דאס זיא האט נים גיווינן פִּצְחִי רִנָּה וְצַהֲלִי לֹא חָלָה עפן דיין מול אונ

אָמַר יְהוָה׃ הַרְחִיבִי ׀ מְקוֹם אָהֳלֵךְ וִירִיעוֹת מִשְׁכְּנוֹתַיִךְ יַטּוּ אַל־תַּחְשֹׂכִי הַאֲרִיכִי
מֵיתָרַיִךְ וִיתֵדֹתַיִךְ חַזֵּקִי׃ כִּי־יָמִין וּשְׂמֹאול תִּפְרֹצִי וְזַרְעֵךְ גּוֹיִם יִירָשׁ וְעָרִים נְשַׁמּוֹת
יוֹשִׁיבוּ׃ אַל־תִּירְאִי כִּי־לֹא תֵבוֹשִׁי וְאַל־תִּכָּלְמִי כִּי־לֹא תַחְפִּירִי כִּי בֹשֶׁת עֲלוּמַיִךְ תִּשְׁכָּחִי
וְחֶרְפַּת אַלְמְנוּתַיִךְ לֹא תִזְכְּרִי־עוֹד׃ כִּי בֹעֲלַיִךְ עֹשַׂיִךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ וְגֹאֲלֵךְ קְדוֹשׁ
יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי כָל־הָאָרֶץ יִקָּרֵא׃ כִּי־כְאִשָּׁה עֲזוּבָה וַעֲצוּבַת רוּחַ קְרָאָךְ יְהוָה וְאֵשֶׁת

כוכב מישראל

אל תיראי כי לא תבושי וגו' כי בושת עלומיך תשכחי וגו' על פי משל איין עושר האט געוואלט זיך משדך זיין אבת יחידה מיט א בחור אחשוב אלמן מופלג פון זיין שטאט נאר ער איז אוועק געפארן אין אוועיטע ישיבה האט ער דער ווייל התונה געמאכט זיין טאכטער מיט אגעמיינעם בחור אויף אקליינע צייט אונ דורך מחלוקת וויל ער האט נישט נושא חן געווען ביי איר האט מען אים ארוס גיטריבן. דער ווייל איז דער בחור החכם געקומען צוא פארן. האט ער מורא געהאט משדך צוא זיין זיך מיט איהר מאמער ווען מען אים אויך ארוס טרייבן האט אים דער מחותן דער ציילט דעם אמת אונ האט אים געוויזן אין אבאזונדער חדר פארטיגע מלבושים גיפאסט אויף זיין מאס אונ אוים גיהאפטן זיין נאמן לראיה אונ זיא איז נאר וויא אבתולה. אזוי לעתיד בשוב יי' את שיבת ציון ווען השי"ת ווייזין אז אלע גאולות ונסים ונפלאות איז נאר געווען הכנות צוא דיא גאולה שלימה אונ אונז דארפן מיר קיין מורא נישט האבן וואורום מיר וועלן שון נישט פאר שעמט ווערין (כי יבעל בחור בתולה וגו'):

כי בועליך עושיך וגו'. על פי משל אז אמאן גט אווייב מחמת מחלוקת חאטשי ער האט מיט איר קריק חתונה האט זיא בושה וחרפה פון פריער וואס דער מאן האט איר גיגט. אבער אז ארופא האט געהייסין גטין אויף אצייט וויל דיא האבין קיין קינדער נישט דער נאך אז ער וועט חתונה האבין וועט זיא מעוברת ווערין דענסטמאל שעמט זיך שון נישט דיא אשה ווייל דאס גטין איז מחמת גרוס אהבה. אזו לעתיד ווען נתגלה ווערין אז דער גלות איז געווען אויף אצייט מחמת גרוס אהבה מיר זאלין זוכה זיין צוא טוב הנצחי וועלין מיר זיך נישט שעמין. (כי בועליך עושיך) דין מאן השי"ת האט דאס גיטאן מיר זאלין זיין גרייט צו דעם אייביגען גליק:

פירוש ע"ט

זינג אונ קלינג הויך מיט דיין קול דו ירושלים דס דו ביסט גליך גוועזן אזו ווי איין אשה דס זיא הט ניט גווייטאגט צו געווינען כי רבים בני שוממה מבני בעולה דען זייא וועלן מיין זיין די קינדר פון דער פר וויסטר שטאט ירושלים מיין ווי די קינדר פון דער במאנטר שטאט אמר יי' אזו הט גאט גזאגט: הרחיבי מקום אהלך דער ברייטר דם ארט פון דיין גצעלט דו ירושלים ויריעות משכנותיך יטו אל תחשכי אונ די אום הענג פון דיין רואונג לאזן זיי גנייגט ווערן אונ פר שפרייט ווערן ווייט דו זאלסט ניט פר מיידן פון צו נייגן האריכי מיתריך דער לענגר דיינע שטריק ויתדותיך חזקי אונ דיינע פלעקער שטארק דס מיינט ער די שטריק וואס הענגן אין עק גצעלט און פלעקר זענן צו גבונדן אונ די פלעקר שטעקט מען איין אין דער ערד צו שטארקן דס גצעלט: אונ דרום הייס איך דיר דר ברייטרן דיינע גצעלטן כי ימין ושמאל תפרוצי דען אויף דר רעכטר זייט אונ אויף דער לינקר זייט וועסטו דיך שטארקן וזרעך גוים יירש אונ דיינע קינדר וועלן ירשנן די פעלקר פון דיא עובדי כוכבים וערים נשמות יושיבו אונ וויסטע שטעט וועלן זיי בזעצן: אל תיראי כי לא תבושי דו זאלסט קיין מורא ניט האבן דען דו וועסט שון קיין מאל ניט מבוייש ווערן ואל תכלמי כי לא תחפירי אונ דו זאלסט דיך ניט שעמן צו ווייזן דיין גדולה דען דו וועסט שון מיין ניט פר שעמט ווערן
כי בשת עלומיך תשכחי דען די בושה פון דיין יונגקייט וועסטו פר געסן וחרפת אלמנותיך לא תזכרי עוד אונ דם לעסטרונג פון דיין אלמנה שאפט וועסטו ניט גדענקן נאך כי בועליך עושיך דען דיין האר וואס הט דיך בשאפן אונ הט דיך גרוס גמאכט יי' צבאות שמו גאט דער האר איבר אלע חילות איז זיין נאמן וגואלך קדוש ישראל אונ דיין אום לייזר איז דער הייליגר פון די ישראל אלהי כל הארץ יקרא דער גאט פון דער גאנצר וועלט ווערט ער אן גרופן: כי כאשה עזובה ועצובת רוח קראך יי' דען אזו ווי איין פר לאזיגע אשה דס זיא איז פר לאזט גווארן פון איר מאן אונ זיא איז מיט איין טרויעריג גמיט אזו הט דיך גאט גטראפן ואשת נעורים כי תמאס אמר אלהיך אונ אזו ווי איין אשה דס זי ווערט גמאס אין די אויגן פון איר מאן אויף איין קליינע צייט אזו הט גזאגט דיין גאט אויף דיר ישראל: ברגע קטן עזבתיך אין איין קליינע רגע האב איך דיך פר לאזט וברחמים גדולים

עזובה ועצובת רוח קראך יהוה ואשת נעורים כי תמאס אמר אלהיך: ברגע קטן עזבתיך וברחמים גדולים אקבצך: בשצף
קצף הסתרתי פני רגע ממך ובחסד עולם רחמתיך אמר גאלך יהוה: כי מי נח זאת
לי אשר נשבעתי מעבר מי נח עוד על הארץ כן נשבעתי מקצף עליך ומגער בך: כי
ההרים ימושו והגבעות תמוטינה וחסדי מאתך לא ימוש וברית שלומי לא תמוט
אמר מרחמך יהוה: כאן מסיימין הספרדים

עניה סערה לא נחמה הנה אנכי מרביץ בפוך אבניך ויסדתיך בספירים: ושמתי
כדכד שמשתיך ושעריך לאבני אקדח וכל גבולך לאבני חפץ: וכל בניך
למודי יהוה ורב שלום בניך: בצדקה תכונני רחקי מעשק כי לא תיראי וממחתה כי
לא תקרב אליך: הן גור יגור אפס מאותי מי גר אתך עליך יפול: הנה הן כתיב אנכי

פירוש ע״ט

אקבצך אונ מיט דער בארימקייט וועל איך דיך איין זאמלן: בשצף קצף הסתרתי פני רגע ממך מיט גרים צארן אדר מיט ווייניג צארן האב איך פר בארגן מיין שכינה איין רגע פון דיר ובחסד עולם רחמתיך אונ מיט אזו איין חסד וואס וועט אייביג גווערן וועל איך מיך דער בארמן אויף דיר אמר גאלך יי׳ אזו האט גזאגט גאט דיין אויס לייזר: כי מי נח זאת לי דען אזו ווי די וואסר פון נח אזו איז צו מיר די שבועה אשר נשבעתי מעבור מי נח עוד על הארץ דס איך האב גשווארן איך זאל שון מיין ניט מאכן איבר פארן דם וואסר פון נח אויף דער ערד כן נשבעתי מקצוף עליך ומגער בך אזו שווער איך פון צו צערנן אויף דיר אונ אן צו שרייען אין דיר ישראל: כי ההרים ימושו דען ווי די בערג וועלן ווערן אפ גטאן והגבעות תמוטינה אונ די הייך וועלן ווערן גנייגט כלומר אפילו ווען עס וועט זיך אויס לאזן דער זכות אבות ואמהות פון דעקט וועגן וחסדי מאתך לא ימוש וועט מיין חסד ניט ווערן אפ גטאן פון דיר וברית שלומי לא תמוט אונ דער כריתות ברית פון מיין שלום וואס איך האב דיר מבטיח גוועזן וועט ניט ווערן גנייגט אמר מרחמך יי׳ אזו זאגט דיין דר בארימדיגר גאט: עניה סוערה לא נוחמה די ארימע דס איז הארץ איז גשטורמט פון וועגן פיל צרות אונ זי איז נאך ניט גטרייסט גווארן ביז אהער דס מיינט ער די שטאט ירושלים הנה אנכי מרביץ בפוך אבניך נון דו זאלסט וויסן דס איך גאט וועל פלאסטרן מיט שטיינר פון נופך דיינע שטיינר פון דיין פאמוסט ויסדתיך בספירים אונ איך וועל דיך גרונד פעסטן מיט די שטיינר וואס הייסן ספיר: ושמתי כדכוד שמשותיך אונ פון כדכוד דאס איז איין אבן טוב

פירוש ע״ט

וועל איך טאן דרוס דיין האלץ כלומר איך וועל דס געבן אויף דעם ארט פון האלץ. אדר איך וועל דס איין זעצן אין דעם האלץ פון דיינע הייזר אדר שמשותיך איז טייטש דיינע פענצטר וואס די זון שיינט דורך די שאבן וועלן זיין פון כדכוד אדר שמשותיך איז טייטש די שפיצן פון דיינע טוערן וואס דיא זון שיינט אויף זיי ושעריך לאבני אקדח אונ דיינע טוערן וועל איך טאן צו ברענגדיגע שטיינר דס זיי ברענן אונ לייכטן גלייך ווי בראנדן פון פייער אדר אקדח איז טייטש גלעבערטע שטיינר כלומר די שטיינר וועלן אזו גרוס זיין דאס נאר דער חלל פון דעם טוער וועט זיין אוס גלעבערט אין דם שטיין אונ די ביי שטידלך אונ די אונטערשטע אונ די אייבערשטע שוועלן וועט אלץ זיין פון איין שטיין וכל גבולך לאבני חפץ אונ גאר די שטיינר פון דיין גבול וועלן זיין צוא באגערינדיגע אונ צוא הערפטיגע שטיינער: וכל בניך למודי יי׳ אונ אלע דיינע קינדר וועלן לערנן גאטס תורה ורב שלום בניך אונ עס וועט זיין פיל דער שלום פון דיינע קינדער: בצדקה תכונני דורך דער צדקה וואס דו וועסט טאן וועסטו ווערן אן גברייט מיט אלעם גוטן רחקי מעשק דער ווייטער דיך פון דיא וואס רויבן דיך כי לא תיראי דאס דו זאלסט קיין מורא ניט האבן דאס זייא וועלן ווידער קומן צוא דיר וממחתה אונ פון איין בראך וועסטו אויך דר ווייטרט זיין כי לא תקרב אליך דען זיא וועט ניט גנענן צוא דיר: הן גור יגור אפס מאותי נון מורא וועט ער מורא האבן פאר גזירות רעות דער דאזיגר וואס איך בין ניט מיט אים מי גר אתך עליך יפול ווער עס האט זיך איין גזאמלט צו מלחמה האלטיי מיט דיר

בָרָאתִי חָרָשׁ נֹפֵחַ בְּאֵשׁ פֶּחָם וּמוֹצִיא כְלִי לְמַעֲשֵׂהוּ וְאָנֹכִי בָּרָאתִי מַשְׁחִית לְחַבֵּל׃ כָּל־
כְּלִי יוּצַר עָלַיִךְ לֹא יִצְלָח וְכָל־לָשׁוֹן תָּקוּם־אִתָּךְ לַמִּשְׁפָּט תַּרְשִׁיעִי זֹאת נַחֲלַת עַבְדֵי
יְהוָה וְצִדְקָתָם מֵאִתִּי נְאֻם־יְהוָה׃ הוֹי כָּל־צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם וַאֲשֶׁר אֵין־לוֹ כָּסֶף לְכוּ שִׁבְרוּ
וֶאֱכֹלוּ וּלְכוּ שִׁבְרוּ בְּלוֹא־כֶסֶף וּבְלוֹא מְחִיר יַיִן וְחָלָב׃ לָמָּה תִשְׁקְלוּ־כֶסֶף בְּלוֹא־לֶחֶם
וִיגִיעֲכֶם בְּלוֹא לְשָׂבְעָה שִׁמְעוּ שָׁמוֹעַ אֵלַי וְאִכְלוּ־טוֹב וְתִתְעַנַּג בַּדֶּשֶׁן נַפְשְׁכֶם׃ הַטּוּ
אָזְנְכֶם וּלְכוּ אֵלַי שִׁמְעוּ וּתְחִי נַפְשְׁכֶם וְאֶכְרְתָה לָכֶם בְּרִית עוֹלָם חַסְדֵי דָוִד הַנֶּאֱמָנִים׃
הֵן עֵד לְאוּמִּים נְתַתִּיו נָגִיד וּמְצַוֵּה לְאֻמִּים׃ הֵן גּוֹי לֹא־תֵדַע תִּקְרָא וְגוֹי לֹא־יְדָעוּךָ
אֵלֶיךָ יָרוּצוּ לְמַעַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל כִּי פֵאֲרָךְ׃

פירוש ע״ט

אדר ווער עס האט זיך גרייצט מיט דיר דר וועט
פאלן פאר דיר . אדער כי גר אתך עליך יפול ווער
עס האט גוואנט מיט דיא ישראל אין דיין עניות
דר וועט רוען מיט דיר אין דיין עשירות כלומר
אז עס וועט דיר וואל גיין : הנה אנכי בראתי חרש
נופח באש פחם ומוציא כלי למעשהו נון איך גאט האב
בשאפין איין אייזין מייסטר דס ער בלאזט אין
דעם פייער פון דיא קולין אונ ציט אוס איין כלי
דאס זיא איז ראוי צו דעם בדערפניש וואס מען
האט זיא גמאכט פון דעסט וועגין ואנכי בראתי
משחית לחבל אונ איך האב ווידר בשאפין איין פר
דארבער וואס פאר דארבט דיא כלי דאס מיינט
ער איך האב אן גרייצט אין דעם פיינט אונ אוך
האב איך ווידר אן גגרייט איין פורעניות כל כלי
יוצר עליך אלע כלים זיינע וואס וועט גשארפט
ווערין פון דיינט וועגין צו מלחמה האלטין מיט
דיר לא יצלח וועט ער ניט בגליקין וכל לשון תקום
אתך למשפט תרשיעי אונ איטליכם לשון וואס וועט
שטיין מיט דיר צום משפט וועסטו שולדיג
מאכין זאת נחלת עבדי יי׳ וצדקתם מאתי דאס איז דיא
נחלה פון גאטס קנעכט אונ זייער גרעכטיקייט
וואס וועט זייא קומן פון מיר נאם יי׳ אזו זאגט גאט:
הוי דאס שרייא איך אויס כל צמא לכו למים דאס
איטליכער דארשטיגר זאל גיין צום וואסר דאס
איז דיא תורה ואשר אין לו כסף אונ אפילו דר וואס
האט ניט קיין זילבער לכו שברו ואכלו גייט קויפט
אונ עסט ולכו שברו בלא כסף ובלא מחיר אונ גייט קויפט
אן זילבר אונ אן פאר בייטונג די תורה וואס זיא
איז בעסר מן חלב פון וויין אונ מילך למה תשקלו
כספי בלא לחם וואורום זאלט איר גורם זיין איר זאלט

פירוש ע״ט

וועגין אייער זילבר צוא אייערע פיינט אן ברוט
נייערט אום זיסט ויגיעכם בלא לשבעה אונ אייער
מידיקייט דאס איז אייער גוטס וואס איר מיד זיך
איבער דעם זאלט איר אוועק געבין ניט פון אן
זעטין וועגין שמעו שמוע אלי ואכלו טוב ליברשט הערט
צו מיך אונ עסט גוטס דאס מיינט מען לערינט
דיא תורה דאס זיא איז גוט ותתענג בדשן נפשכם
אונ לאז זיך מתענג זיין מיט פעטיקייט אייערע
לייבער : הטו אזנכם ולכו אלי נייגט אייערע אוערין
אונ גייט צו מיר שמעו ותחי נפשכם הערט צו מיינע
רייד דען וועט לעבין בלייבין אייערע לייבער
ואכרתה לכם ברית עולם אונ איך וועל פאר שניידין צו
אייך איין כריתות ברית אויף אייביג חסדי דוד
הנאמנים דאס איך גאט זאל בצאלין צו דוד המלך
פאר זיינע נגלייבטע חסדים וואס ער הט גטאן :
הן עד לאומים נתתיו נון איין עדות צו די קיניגרייכין
האב איך אים גגעבין ער זאל זיי שטראפין אונ
זאל עדות זאגין אויף זייערע שלעכטע מעשים
אקעגין זייער פנים נגיד ומצוה לאומים איין האר אונ
איין שאפער צוא דיא קיניגרייך האב איך אים
גגעבין : הן גוי לא תדע תקרא נון איין פאלק וואס דו
ווערסט עס ניט קאנן וועסטו רופין צו דיינט דיינסט
נוען דו ישראל וועסט מיך גאט צו הערין וגוי לא
ידעוך אליך ירוצו אונ אזו איין פאלק וואס וועט דיך
ניט קענין, דיא מענטשין פון דעם פאלק ווערין
לופין צו אויף ברענגן דיר מס דס וועט זיין למען
יי׳ אלהיך פון וועגין גאט דיין האר דס ער ווערט
אן גרופין אויף דיר ולקדוש ישראל כי פארך אונ וועגן
דעם היליגין פון דיא ישראל וואס ער גיט דיר
שיינקייט :

יב א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַבְרָם לֶךְ־לְךָ מֵאַרְצְךָ וּמִמּוֹלַדְתְּךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַרְאֶךָּ׃ ב וְאֶעֶשְׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל

ואברכך

א וַאֲמַר יְיָ לְאַבְרָם אִיזֵל לָךְ מֵאַרְעָךְ וּמִיַּלָּדוּתָךְ וּמִבֵּית אֲבוּךְ לְאַרְעָא דִּי אַחֲזִנָּךְ׃ ב וְאֶעְבְּדִנָּךְ לְעַם סַגִּי וַאֲבָרְכִנָּךְ

ואברכ

ת"א ויאמר ה' ר"ה מה :

בעל הטורים

(א) לך לך. פתח בתורה בל' שנברא בו העולם בבי' מאמרות נברא העולם וכולו לא נברא אלא בזכות אברהם לכך כתיב עליו מאמר. לך לך רמז לו כשתהיה בן מאה כמנין לך לך אז ואעשך לגוי גדול שנולד לו יצחק. ד"א רמז לו שלאחר שתלך מארצך תהיה כמנין לך לך שהרי בן ע"ה שנה היה כשילך וכל שנותיו קע"ה. ד"א רמז לו הגליות השנים שב"ם ילכו ישראל בגולה. ד"א רמז לו שאחר ג' חורות כמנין לך ילכו בגלות בימי צדקיהו וכזכותך בדברתי עמך בן ע"ה (נ"ל ע') שנה בברית בין הבתרים ישובו לאחר ע'. ולכך סמך באתן ללך לך לפי שבחרון אפו של הקב"ה במו"ם גלו: (ב) ואעשך לגוי גדול וגו' ברכו כאן ז' ברכות והם אלו. ואעשך לגוי גדול והיא התחלה בברכות שיעשהו לגוי בעם וזאת נכלל השיעבוד והשחרור. והשנייה שבשיותו אברם ערם שכנסו בברית יברכהו ברכת הממון כמ"ש ואברם כבד מאד. והשלישי שיגדל שמו מאברם לאברהם. והרביעי שיהיה הוא בעצמו ברכה. והחמישי שיברך השם מבורכיו. והששי שיאור כל מבקשי רעתו: והשביעי שיתברכו בו כל משפחות האדמה: אשר אראך. ב' במס' הכא ואידך בזכריה גבי גליות מלמד שהראה הקב"ה לאברהם הגליות: אראך. בגי' בשנים מלמד שהיו שנים הולכים לפניו ומראים לו הדרך. ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך. ג' ברכות כנגד ג' ברכות כהנים וכן מברכך ג' תגין על ך'. לומר לך כי ג"פ כ' הם ס'

רש"י

(א) לך לך. להנאתך ולטובתך. ושם א אעשך לגוי גדול כאן אי אתה זוכה לבנים. ועוד שאודיע טבעך בעולם: (ב) ואעשך לגוי גדול. לפי שהדרך גורמת ב לשלשה דברים ממעטת פריה ורביה וממעטת את הממון וממעטת את השם לכך הוזקק לשלשה ברכות הללו שהבטיחו על הבנים ג ועל הממון ועל השם (ס"א וזהו ואגדלה שמך הריני מוסיף אות על שמך שעד עכשיו שמך אברם מכאן והולך אברהם ואברהם עולה רמ"ח כנגד איבריו של אדם ברש"י ישן):

שפתי חכמים

א ר"ל דרש"י קאי אדלעיל שפי' להנאתך ולטובתך וע"ז פי' מה הוא הטובה שהעשה לך שם אעשך לגוי גדול. ועוד שאודיע טבעך בעולם כו' ר"ל ומהו ההנאה שאודיע טבעך בעולם וכו' ור"ל הואיל ואח"כ מפרש הפסוק ואעשך לגוי גדול ואגדלה שמך א"כ בתחלה שאמר לו לך לך ש"מ בע"מ כן אמר לו. כתב הרא"ם אף שלך לך אינו קושיא דהא כתיב הנשים הלוך הלך לו א"כ ה"נ נימא הוראה וקרא הוא אפ"ה היכא דאיכא למדרש דרשינן אבל ל"נ שקושיא הוא בכל מקום וגבי הנשים הלוך הלך לו ר"ל לטבעו ולרצונו אבל כאן הקב"ה אמר לו לך לך והוא אין רצונו בכך לכך אמר לו לך לך להנאתך כו'. ב' מהרש"ל לפי פי' ראשון קשה דצריכין אנו להגיה גם לכך הפרש רש"י ועוד כו' ולפ"ז קשה מאי ואעשך לגוי גדול לכך צריך לבני פשטים: ב דקשה לרש"י למה ברכהו בג' ברכות הללו ולא באחר ברכה: ג משמע בר"ל לפי שהדרך ממעט פריה ורביה לכך הבטיחהו על הבנים ואמר לו הדרך אינו מזיק לך אלא כמו שהם לא היית בדרך היו לך בנים כן הדרך אינו מזיק לך. וקשה הא לעיל פירש"י בכאן אי אתה זוכה לבנים וכן מה שפירש כאן שהבטיחהו על השם משמע לפי שהדרך ממעט את השם לכך הבטיחהו שהדרך אינו מזיק לו כלום אלא כמו שאם לא היה בדרך היה בעל שם טוב כך יהיה עכשיו וזה סותר מה שפי' לעיל ועוד שאודיע טבעך בעולם משמע דהא"ל אין לו שם כלל וע"ק למה מפרש מתחלה מלת והיה ברכה ואח"כ מפרש ד"ה ואעשך לגוי גדול וכו' שלא על סדר הקרא וע"ק למה מפי' בתחלה מלת ואעשך לגוי גדול ואח"כ מפ' מלת מארצך וממולדתך שלא על סדר קרא והרא"ם פי' דרש"י כתב באחרונה ב"ר כלומר שהוא מורה שהולך על מה שפי' להנאתך ולטובתך. וי"ל בדרך הפלפול דה"ם דמה שאמר ואעשך לגוי גדול וגו' לפי שהדרך וכו' לא בא לפרש על ואעשך לגוי גדול אלא רש"י מקשה קושיא על פירושו שפירש לעיל וכאן אי אתה זוכה לבנים הא בב"ר אמר ואעשך לגוי גדול לפי שהדרך וכו' א"כ משמע דכאן היה נמי זוכה לבנים. וא"כ דהמדרש רבה מבואר הוא לפי שבנים ושם מפורשים בקרא אבל ממון אינו מפורש ל"פ ממון נמי מפורש ואברכך בממון וא"ת עדיין י"ל דהמדרש מבואר דהא המדרש רוצה לדרוש כל היתורים שבקרא ומה הוא דורש במלת והיה ברכה וע"ז פי' והיה ברכה נמי למדרש אתא הברכות נתונות בידך כו' א"כ ש"מ שאינו מבואר וא"כ קשה על פירושו דלעיל ומתרץ ד"ה ואעשך לגוי גדול זה שאומרים כו' ר"ל בב"ר יש עוד פירוש אחר על ואעשך לגוי גדול וא"כ מה דפירשתי לעיל וכאן אי

פירוש ע"ט

(א) ויאמר יי אל אברם אונ גאט הט גזאגט צו אברם לך לך גייא ארוס פון דיין טובה וועגין מארצך פון דיין לאנד וממולדתך אונ פון דיין געבורט ומבית אביך אונ פון דיין פאטרס הויז גזינד אל הארץ אשר אראך צו דעם לאנד וואס איך וועל דיר ווייזין אונ וואס וועט זיין די טובה איך וועל דיך דארט מאכין צו אגוס פאלק אבר דא ביסטו ניט זוכה

פירוש ע"ט

צו האבין קינדער אונ ווידר איך וועל מודיע זיין דיין שם אויף דר וועלט: (ב) ואעשך לגוי גדול אונ איך וועל דיך מאכין צו אגרוס פאלק כלומר דוא וועסט האבין קינדער אונ עס וועט פון דיר ארוס קומין אגרוס פאלק ואברכך אונ איך וועל בענטשין דיך. רש"י מאכט גאט הט גזאגט איך וועל דיך בענטשין מיט געלד דאס הייסט ער וועט זיין

וַאֲבָרֶכְךָ וַאֲגַדְּלָה שְׁמֶךָ וֶהְיֵה בְּרָכָה׃ ג וַאֲבָרְכָה מְבָרְכֶיךָ וּמְקַלֶּלְךָ אָאֹר וְנִבְרְכוּ בְךָ כֹּל מִשְׁפְּחֹת

וַאֲבָרְכִנָּךְ וַאֲרַבֵּי שְׁמָךְ וּתְהֵא מְבָרַךְ׃ ג וַאֲבָרֵךְ מְבָרְכָךְ וּמְלַטְטָךְ אֵילוּט וְיִתְבָּרְכוּן בְּדִילָךְ כֹּל זַרְעֲיַת ארעא

ד״א ואברכך פסחים קיז. ואברכה מברכים זה סוטה לח. יבמות בר יבמות סג חולין מט.

בעל הטורים

כנגד ד׳ אותיות שבברכת כהנים וכה יברכך יאר ישא. ואברכך בגי׳ אברהם. והיה. ו׳ במס׳ והיה ברכה. והיה תמים. והיה נכון לבקר. עלה אלי ההרה והיה שם. והיה לי לאב. והיה לנו לאב. אם תהיה תמים ונכון אז תהיה ברכה ועלה אלי ההרה והיה לי לאב: (ג) ואברכה מברכיך. בגימ׳ כהנים המברכים במך על כן מברכיך ל׳ רבים ומקללך לשון יחיד: ומקללך אאור. בגי׳ זה בלעם שבא לקלל בניך: ואברכה. ב׳ במס׳ הכא ואידך ואברכה שמך לעולם שברכו ברכה שאין

שפתי חכמים

אתם אבה לבניה אליהם דד״א פירשתי וק״ל: ד׳ פי׳ דהכי משמע מקרא לפי שאין אומרים אלהי אלא על רבים כמו אלהי ישראל אלהי העברים אבל על יחיד אין אומרים אלהי אלא מלינו בשום מקום שנכתב על יחיד אלהי לכך אמר הקב״ה ואעשך לגוי גדול ר״ל שאתה תהיה כמו גוי גדול ואומרים עליך אלהי אברהם כמו על גוי גדול ומפני שמלת ואברכך מורה תוספת ברכה אמר שאף בנו יזכה לאותה ברכה שאומרים עליו אלהי יצחק ולפי שמלת ואגדלה שמך מורה על תוספת גדולה אמר שאף בן בנו יזכה לאותה מעלה שיאמרו אלהי יעקב וכה דתלה זה בהליכתו לא״י ולא נח״ל י״ל מפום דאמרו כל הדר בח״ל כאלו אין לו אלוה ולכך אין לו ליחד לומר אלהי אברהם אלא כשילך לא״י וק״ל. ד״א ואעשך לגוי גדול וכו׳ דלפי פירושו בברכות נהוגות כו׳ פי׳ל וכיה מברך שקאי על אדם המברך לכן פי׳ ד״א כו׳ ואגב זה פירש הבור הפסוק ומ״ם והיה ברכה והיה בגימ׳ שם של ד׳ כלומר בך יפא שחתימה שאומרים בא״י מגן אברהם. מהרש״ל: ה מפני שמלת לך אלא ומבית אביך בהיה מומד שם ביין לשון יציאה ואלא מהלך בכבר יצא משם ביין לשון שהרחק עוד סוברת לפרש מלת לך מלשון הרחקה ומלשון יציאה: ו רצונו לתרץ למה מאריך כל כך וכתב יציאתו מהיכן היה וכי לא ידענו ביצא מהמקום בהיה בה שזה מבית אביו וא״כ פי׳ל לך לך אל הארץ וגו׳ וע״ז פי׳ לא גלה לו מיד כדי להבבה בעיניו וכו׳ כלומר כדי להבב אם ארצו בעיניו כדי ליתן לו שכר טוב על כל דבור ודבור ועל כל פסיעה ופסיעה כי בריבוי התיבות והמאמרים

רש״י

ואברכך. בממון. ב״ר: **והיה ברכה.** הברכות נתונות בידך עד עכשיו היו בידי ברכתי לאד׳ ונח ומעכשיו אתה תברך את אשר תחפוץ. ב״ר. ד״א ואעשך לגוי גדול זהו שאומרים אלהי אברהם. ואברכך זהו שאומרי׳ אלהי יצחק. ואגדלה שמך זהו שאומרים אלהי יעקב יכול יהיו חותמין בכולן ת״ל והיה ברכה בך חותמין ולא בהם: **מארצך.** והלא כבר יצא משם עם אביו ובא עד לחרן אלא כך אמר לו התרחק עוד משם ה ולא מבית אביך: **אשר אראך.** לא גלה לו הארץ מיד כדי לחבבה ו בעיניו ולתת לו שכר על כל דבור ודבור. וכיוצא בו (בראשית כב) את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק, כיוצא בו (שם) על אחד ההרים אשר אומר אליך כיוצא בו (יונה ג) וקרא עליה את הקריאה אשר אנכי דובר אליך: (ג) **ונברכו בך.** יש אגדות רבות

פירוש ע״ט

אַגְרוֹסֶער עוֹשֶׁר וַאֲגַדְּלָה שְׁמֶךָ אונ איך וועל גְרוֹיס מַאכִין דַיין נָאמֶען דָאס הַייסְט עֶר וֶועט הָאבִּין אַגְרוֹסֶען שֵׁם. רַשִׁ״י שְׁרַייבְּט וַוייל דֶער וֶועג אִיז גוֹרֵם דֶעם מֶענְטְשׁ אַז עֶר וֶוערְט גְמִינֶערְט פוּן דְרַייא זַאכִין דַהַיינוּ עֶר וֶוערְט גְמִינֶערְט פוּן פְּרִיָה וּרְבִיָה אונ עֶס וֶוערְט אִים גְמִינֶערְט דָאס גֶעלְד ווארום אִין וֶועג גַייט זֵייעֶר פִיל גֶעלְד אַוֶועק אונ עֶר וֶוערְט גְמִינֶערְט פוּן זַיין שֵׁם ווארום אִיטְלִיכֶר מֶענְטְשׁ אוֹף זַיין אָרְט קֶען מֶען אִים אונ מֶען הַאלְט אִים עֶרְלִיךְ אָבֶּר אִין וֶועג קָאן אִים קַיינֶר נִיט אונ מֶען הַאלְט אִים נִיט אַזוֹ עֶרְלִיךְ ווי מֶען בַּדַארְף דְרוּם הָאט אִים גָאט צוּ גְזָאגְט אַז דִיא דְרַייא זַאכִין זָאלִין פוּן אִים נִיט גְמִינֶערְט וֶוערִין וֶהְיֵה בְּרָכָה אונ דוּ וֶועסְט זַיין אַיין בֶּענְטְשֶׁר כְּלוֹמַר דִיא בְּרָכוֹת וֶועלִין זַיין בַּייא דִיר אִין דִיא הֶענְד ווארום בִּיז אִין דֶער צַייט זֶענִין זֵיי גְוֶועזְן בַּיי מִיר אִין דִיא הֶענְד אִיךְ הָאבּ גְבֶענְטְשְׁט אָדָם הָרִאשׁוֹן אונ נֹחַ אונ פוּן הַיינְט אָן זָאלְסְטוּ בֶּענְטְשִׁין וֶועמִין דוּ וֶועסְט וֶועלִין אונ אַנְדֶער פְּשַׁט אִיז פַר הַאנְדְרִין וְאֶעֶשְׂךָ לְגוֹי גָדוֹל דָאס אִיז וָואס מֶען זָאגְט אִין דֶער עֶרְשְׁטֶער בְּרָכָה פוּן שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה אֱלֹהֵי אַבְרָהָם וַאֲבָרֶכְךָ דָס אִיז וָואס מֶען זָאגְט אֱלֹהֵי יִצְחָק וַאֲגַדְּלָה שְׁמֶךָ דָאס אִיז וָואס מֶען זָאגְט אֱלֹהֵי יַעֲקֹב וָואלְט אִיךְ גְוָואלְט מֵיינֶען אַז מֶען זָאל דִיא בְּרָכָה אוֹס לָאזִין אוֹךְ מִיט אַלִי דְרַייא דָס הַייסְט מֶען זָאל זָאגִין מָגֵן אַבְרָהָם מָגֵן יִצְחָק מָגֵן יַעֲקֹב שְׁטֵייט וַוייטֶער וֶהְיֵה בְּרָכָה מִיט דִיר אַלֵיין זָאל מֶען אוֹיס לָאזִין דִיא בְּרָכָה אָבֶּער נִיט מִיט זֵיי כְּלוֹמַר מֶען זָאל אוֹס לָאזִין מָגֵן אַבְרָהָם׃ (ג) וַאֲבָרְכָה אונ אִיךְ וֶועל בֶּענְטְשִׁין מְבָרְכֶיךָ דַיינֶע בֶּענְטְשֶׁר כְּלוֹמַר אִיךְ וֶועל בֶּענְטְשִׁין דֶעם וָואס וֶועט דִיךְ בֶּענְטְשִׁין וּמְקַלֶּלְךָ אונ דַיינֶע שֶׁעלְטֶערְס כְּלוֹמַר דֶער וָואס וֶועט דִיךְ שֶׁעלְטִין אָאֹר וֶועל אִיךְ אִים שֶׁעלְטִין וְנִבְרְכוּ בְךָ אונ זֵיי וֶועלִין זִיךְ בֶּענְטְשִׁין מִיט דִיר כֹּל מִשְׁפְּחֹת

אַרְעָא׃ ד וַאֲזַל אַבְרָם
כְּמָא דְּמַלֵּיל עִמֵּהּ יְיָ
וַאֲזַל עִמֵּהּ לוֹט וְאַבְרָם
בַּר שַׁבְעִין וְחָמֵשׁ שְׁנִין
בְּמִפְּקֵהּ מֵחָרָן׃ ה וּדְבַר
אַבְרָם יָת שָׂרַי אִתְּתֵהּ
וְיָת לוֹט בַּר אֲחוּהִי וְיָת
כָּל קִנְיָנְהוֹן דִּי קְנוֹ וְיָת
נַפְשָׁתָא דְּשַׁעְבִּידוּ
לְאוֹרַיְתָא בְּחָרָן וּנְפַקוּ
לְמֵיזַל לְאַרְעָא דִּכְנַעַן
וַאֲתוֹ לְאַרְעָא דִּכְנָעַן׃
ועבר

מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה׃ ד וַיֵּלֶךְ אַבְרָם
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלָיו יְהוָה וַיֵּלֶךְ אִתּוֹ
לוֹט וְאַבְרָם בֶּן־חָמֵשׁ שָׁנִים
וְשִׁבְעִים שָׁנָה בְּצֵאתוֹ מֵחָרָן׃
ה וַיִּקַּח אַבְרָם אֶת־שָׂרַי אִשְׁתּוֹ
וְאֶת־לוֹט בֶּן־אָחִיו וְאֶת־כָּל־רְכוּשָׁם
אֲשֶׁר רָכָשׁוּ וְאֶת־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־
עָשׂוּ בְחָרָן וַיֵּצְאוּ לָלֶכֶת אַרְצָה
כנען

ת״א. ואת הנפש. סנהדרין צט. כתובות [illegible]

רש״י

ופשוטו אדם אומר לבנו תהא כאברהם וכן כל ונברכו בך שבמקרא וזה מוכיח (בראשית מח) בך יברך ישראל לאמר ישמך אלהים כאפרים וכמנשה: (ה) אשר עשו בחרן. שהכניסו תחת כנפי השכינה אברהם מגייר את האנשים ושרה מגיירת הנשים ומעלה עליהם הכתוב כאלו עשאום (לכך כתיב אשר עשו) ופשוטו של מקרא עבדים ושפחות שקנו להם כמו (בס לא) עשה את כל הכבוד הזה (לשון קנין) (במדבר כד)

שפתי חכמים

שמתחלה אמר ארצו שיצא מבית ויצא לערו בעיניה שמקום הכות וכנס. ויהיה שכרו. ולפום לערא אגרא. מ״ה כתיב מארצך וממולדתך ומבית אביך וגו׳ כדי לחבב עליו את ארצו בריבוי תוארים ובהמה. א״כ מה שכתב רש״י אחריו מיד כיוצא בו את בנך כו׳ שהאריך בריבוי תוארים כדי לחבב את הנ׳ בעיניו כדי שיתן לו שכר טוב על כל דבור ודבור כי כפי ריבוי תוארים כן יהיה לערו בזכיתו והפרדו ממנו ולזה נמי לא גילה לו המקום אשר יבוא אותו שמה כדי שלא ידע את המקום הכוא ושמא הוא גרוע ממקומו שיצא משם וילטער יותר ובזה יהיה שכרו יותר. הרא״ם. ומהרש״ל פי׳ שמקשה ספרי קושיות. חדא למה לו להאריך בכל הסיפורים שלא הל״ל מיד מבית אביך ועוד למה לא גילה לו מיד ומתרץ מה שהאריך כדי לחבבה כו׳ ומה שלא גילה כו׳ כדי לתת שכר כו׳ כיוצא בו וכו׳ שהאריך בסיפור כדי לחבב לו לא יגיע בעיניו ולא גילה לו המקום מיד כדי לתת לו שכר כו׳ עכ״ל. (נדה לדרך) וג״ל ג״כ כפי׳ זה רק שדין. עם מורי מהר״ס יפה שהכינוי של לחבבה קאי על הארץ הנזכר מקודם דהיינו לא גילה לו הארץ דהילו הרלו שלא מבה מאן דבר במיה ייבזל עליו לחבבה וכן גבי קח נא את בנך את יחידך כו׳ מלת לחבב עליו את המלוה שהזכיר רש״י בה דהיינו מלות העקידה: ז כוכהתו

פירוש ע״ט

האדמה אלע משפחות פון דער ערד איטליכער מענטש אז ער וועט בענטשין זיין זון וועט ער זאגין דוא זאלסט זיין אזו וויא אברהם: (ד) וילך אברם אונ אברם איז אוועק גגאנגען פון דעם לאנד וואס ער איז גוועזן כאשר דבר אליו יי אזו וויא גאט האט צו אים גרעט וילך אתו לוט אונ לוט איז אויך מיט אים גגאנגען ואברם בן חמש ושבעים שנה בצאתו מחרן אונ אברם איז אלט גוועזן פינף אונ זיבציג יאר אז ער איז ארוס גגאנגען פון חרן: (ה) ויקח אברם את שרי אשתו אונ אברם האט גנומען זיין ווייב שרי ואת לוט בן אחיו אונ לוט זיין ברודערס זון ואת כל רכושם אשר רכשו אונ זייער האב וואס זיי האבין גיוונען ואת הנפש אשר עשו בחרן אונ אלע לייבער וואס זיי האבין איין גזאמלט אין חרן דאס מיינט מען די קנעכט אונ די דינסט מיידין וואס זייא האבין זיך גקויפט. רש״י שרייבט אזו איז דער פשט אשר עשו בחרן וואס זיי האבין בשאפין אין חרן ווארים אברהם האט מגייר גוועזן מאנ׳ אונ שרה האט

משלי ישראל

(וילך אברם כאשר דבר אליו יי וילך אתו לוט) אונ אברם איז אוועק גגאנגען פון הויז לארץ אזוי וויא גאט האט צו אים גרעט אונ לוט איז מיט אים מיט גגאנגען: דער מדרש זאגט לוט איז צו אברם גוועזן אמשל אין אברם איז גוועזן דער עיקר אזו וויא איין סוחר אז ער פארט נאך סחורה זאגט מען דער אונ דער סוחר פארט נאך סחורה אונ אז דער סוחר נעמט מיט אמשרת זאגט מען דער אונ דער סוחר פארט נאך סחורה אונ דער משרת פארט אויך מיט אים ווארים דער עיקר איז דער סוחר אונ דער טפל איז דער משרת דאס זאגט דער פסוק (וילך אברם כאשר דבר אליו יי) אברם איז גגאנגען קיין ארץ ישראל אזוי וויא גאט האט צוא אים גרעט (וילך אתו לוט) לוט איז מיט אים אויך גגאנגען. אברם האט איהם מיט גינומען:

כְּנַ֑עַן וַיָּבֹ֖אוּ אַ֥רְצָה כְּנָֽעַן׃ ו וַיַּעֲבֹ֤ר
אַבְרָם֙ בָּאָ֔רֶץ עַ֚ד מְק֣וֹם שְׁכֶ֔ם עַ֖ד
אֵל֣וֹן מוֹרֶ֑ה וְהַֽכְּנַעֲנִ֖י אָ֥ז בָּאָֽרֶץ׃
ז וַיֵּרָ֤א יְהוָה֙ אֶל־אַבְרָ֔ם וַיֹּ֕אמֶר
לְזַ֨רְעֲךָ֔ אֶתֵּ֖ן אֶת־הָאָ֣רֶץ הַזֹּ֑את וַיִּ֤בֶן
שָׁם֙ מִזְבֵּ֔חַ לַיהוָ֖ה הַנִּרְאֶ֥ה אֵלָֽיו׃

אונקלוס

וַעֲבַר אַבְרָם בְּאַרְעָא עַד אֲתַר שְׁכֶם עַד מֵישַׁר מוֹרֶה וּכְנַעֲנָאָה בְּכֵן בְּאַרְעָא׃ ז וְאִתְגְּלִי יְיָ לְאַבְרָם וַאֲמַר לִבְנָךְ אֶתֵּן יָת אַרְעָא הָדָא וּבְנָא תַמָּן מַדְבְּחָא קֳדָם יְיָ דְּאִתְגְּלִי לֵהּ׃

ויעתק ואסתלק

ת״א ויעבר סוטה לג.

בעל הטורים

לא הספק חנו והכרכה בהן לגמרי: (ז) הנראה, ב׳ במס׳ הכא והידך היפקד נומר הנה בנראה להכריס הבגלה הך

שפתי חכמים

מדכתיב הנגב אמר עבו האכן בלבון רבים היינו אברהם ושרה: ח מפום דכל ויעבור במקרא משמע דעבר הארץ ולא דר שם הוצרך לפרש דזה אין פירושו כן אלא נכנס לתוכה ומנ״ל לרש״י לפ׳ כן י״ל דדייק מדכתיב בארץ ולא כתיב הארץ. או י״ל דדייק מדכתיב עד מקום שכם ושכם היא בארץ כנען: ט דקשה לרש״י למה לא השמיענו הכתוב שבא לשכם שהוא ראשונה בגבול א״י כדמשמע לקמן בפרשה וישלח וע״ז פירש להתפלל א״נ דקשה לרש״י למה נאמר עד מקום שכם ולא כתיב עיר שכם כדכתיב גבי יעקב ויבא עיר שכם וע״ז פי׳ שבא להתפלל כו׳ ומ״ש נקט מקום דכל המתפלל צריך לקבוע מקום לתפלתו ודלא כפי׳ הרא״ם שפי׳ דאל״כ עד מקום שכם ל״ל (מהר״ן) וא״ת כיון שהכרהם ידע זה בנבואה א״כ למה אמר אח״כ ואנכי הולך ערירי הן לי לא נתת זרע וגו׳ שהיה חושב שימות בלי זרע וי״ל במ״מ היה דואג שיתבך הדבר שלא יוליד עד הזקנה ויקח אליעזר את ממונו ע״ש: י דקשה לרש״י הא כתיב עד מקום שכם עד אלון מורה וכיון דשכם הוא למה קראו אלון מורה ומפרש שהראהו הר גריזים והר עיבל ושם כתיב אלון מורה בפרשת ראה. ושם קבלו כו׳ כי אלון ל׳ אלה ומורה לשון הוראה וזו היא תורה מהרש״ל: כ דקשה לרש״י דאז מיעוט הוא משמע דבימי אברהם היה אבל אח״כ לא היה בארץ וסא בימי משה עדיין היה בארץ מ״ה הוכרח לפרש דאז ולא קודם אלא היה הולך וכובש: ל מלכי צדק היינו שם בן נח כדפירש״י לקמן ומלך שלם זה מלך ירושלים ומ״ש שבחלקו של שם נפלה אע״פ שזה

רש״י

ויפרא״ל טובה הי״ל לבן קונה וכונה: (ו) ויעבר אברם בארץ. נכנס ח לתוכה: עד מקום שכם להתפלל על בני יעקב ט כשיבאו להלחם בשכם: אלון מורה. הוא שכם הראהו הר גריזים והר עיבל י בשם קבלו ישראל שבועת התורה: והכנעני אז בארץ. היה הולך וכובש כ את א״י מזרעו של שם שבחלקו של שם נפלה כשחלק נח את הארץ לבניו שנא׳ (בראשית יד) ומלכי צדק ל מלך שלם לפיכך ויאמר אל אברם לזרעך אתן את הארץ הזאת עתיד אני להחזירה לבניך שהם מזרעו של שם: (ז) ויבן שם מזבח. על בשורת

פירוש ע״ט

מַגַּייר גְוֶוען וַוייבֶּר רָעכִינְט זַיי דֶער פָּסוּק גְלַייךְ וִויא זַייא הָאבִּין זַייא בַּשַּׁאפִין וַיֵּצְאוּ לָלֶכֶת אַרְצָה כְּנַעַן אוּנ זַייא זֶענִין אַרוּם גְגַאנְגֶען פוּן חָרָן צוּא גַיין צוּם לַאנְד כְּנַעַן: וַיָּבֹאוּ אַרְצָה כְּנָעַן אוּנ זַיי זֶענִין גְקוּמֶן אִין לַאנְד כְּנָעַן: (ו) וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בָּאָרֶץ אוּנ אַבְרָם אִיז אִיבֶּר גְפָארִין כְּלוֹמַר עֶר אִיז אַרַיין גְקוּמֶן אִין לַאנְד אוּנ הָט גְצוֹגִין עַד מְקוֹם שְׁכֶם בִּיז דִי שְׁטָאט שְׁכֶם. רַשִׁ״י שְׁרַייבְּט עֶר אִיז דָרוּם גְגַאנְגֶען קַיין שְׁכֶם עֶר זָאל מִתְפַּלֵּל זַיין אוֹף דִי קִינְדֶר פוּן יַעֲקֹב בִּשְׁעַת אַז זַייא וֶועלִין קוּמֶן מִלְחָמָה הַאלְטִין מִיט שְׁכֶם זָאלִין זַייא בַּייא קוּמֶן עַד אֵלוֹן מוֹרֶה עֶר אִיז גְקוּמֶען בִּיז דֶעם פְּלוֹן מוֹרֶה. רַשִׁ״י שְׁרַייבְּט גָאט הָאט אִים גְוִויזִין דֶעם בַּארְג גְרִיזִים אוּנ דֶעם בַּארְג עֵיבָל וָואס דִי יִשְׂרָאֵל הָאבִּין דָארְט מְקַבֵּל גְוֶוען דִי שְׁבוּעוֹת הַתּוֹרָה וְהַכְּנַעֲנִי אָז בָּאָרֶץ אוּנ דֶר כְּנַעֲנִי

אִיז דֶענְסְטְמָאל גְוֶוען אִין לַאנְד. רַשִׁ״י שְׁרַייבְּט דֶער כְּנַעֲנִי אִיז דֶענְסְטְמָאל גְגַאנְגֶען אוּנ הָט כּוֹבֵשׁ גְוֶוען אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל פוּן דִי קִינְדֶר פוּן שֵׁם וָוארוּם אַז נֹחַ הָאט צוּ טֵיילְט דִי וֶועלְט צוּ זַיינֶע קִינְדֶר אִיז אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גְפַאלִין אִין דֶעם חֵלֶק פוּן שֵׁם דְרוּם שְׁטֵייט וַוייטֶר: (ז) וַיֵּרָא יְיָ אֶל אַבְרָם אוּנ גָאט הָאט זִיךְ בַּווייזִין צוּ אַבְרָם וַיֹּאמֶר אוּנ הָאט גְזָאגְט לְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת צוּ דַיינֶע קִינְדֶר וֶועל אִיךְ גֶעבִּין דָאס דָאזִיגֶע לַאנְד כְּלוֹמַר דָם לַאנְד וָואס דֶער כְּנַעֲנִי נֶעמְט הַיינְט אַוֶועק פוּן דִי קִינְדֶר פוּן שֵׁם וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיְיָ הַנִּרְאֶה אֵלָיו הָט אַבְרָם דָארְטִין גְבוֹיעט אַמִּזְבֵּחַ צוּ גָאט וָוס עֶר הָאט זִיךְ צוּ אִים בַּווייזִין. רַשִׁ״י שְׁרַייבְּט עֶר הָט דְרוּם גְבוֹיעט אַמִּזְבֵּחַ ווייל גָאט הָאט אִים מְבַשֵּׂר גְוֶוען אַז עֶר וֶועט הָאבִּין קִינְדֶר אוּנ הָאט אִים מְבַשֵּׂר גְוֶוען אַז עֶר

ח וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם הָהָרָה מִקֶּדֶם לְבֵית־
אֵל וַיֵּט אָהֳלֹה בֵּית־אֵל מִיָּם וְהָעַי
מִקֶּדֶם וַיִּבֶן־שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה
וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה׃ ט וַיִּסַּע אַבְרָם
הלוך

אונקלוס

ח וְאִסְתַּלַּק מִתַּמָּן
לְטוּרָא מִמַּדְנַח לְבֵית
אֵל וּפְרַס מַשְׁכְּנֵהּ בֵּית
אֵל מִמַּעַרְבָא וְעַי
מִמַּדִינְחָא וּבְנָא תַמָּן
מַדְבְּחָא קֳדָם יְיָ וְצַלִּי
בִּשְׁמָא דַיְיָ׃ ט וּנְטַל
אברם

רשי

הזרע ועל מ בשורת א"י: (ח) ויעתק משם. נ אהלו: מקדם לבית אל. במזרחה של בית אל ס נמצאת בית אל במערבו הוא שנא' בית אל מים: אהלו. אהלה כתיב בתחלה נטה את אהל ע אשתו ואח"כ את שלו, ב"ר: ויבן שם מזבח. נתנבא שעתידין בניו פ להכשל שם על עון עכן והתפלל שם עליהם:

שפתי חכמים

סותר מה שפירש"י גבי והכנעני שבע שנים נבנתה אין זה קושיא דאיכא למימר אגדות חלוקות הן, וליכא למימר שכל א"י בחלקו של חם נפלה חוץ מירושלים וגבולים שנפלה בחלקו של שם דמלשון היה הולך וכובש את א"י מזרעו של שם משמע במשמעות הלשון כל א"י בחלקו של שם נפלה כרא"ם, אבל יותר נ"ל שירושלים וגבולים בחלקו של שם נפלה וזה דוקא רש"י היה הולך וכובש את א"י מזרעו של שם אין במשמעות הל' כל א"י אלא במשמעות הלשון הוא שהיה הולך וכובש את מקצת א"י שלא היה בידו של שנפן בן חם ממה שנפרש שהם מדרשות חלוקות וק"ל (מהר"א אשכנזי) בודאי בחלקו של שם נפלה כל א"י כשמעות רש"י כאן ומ"ש בפ' שלח ה"ש כי ידוע אם אדם א' הוא הבנאי יש לבנות סימן שבנה העיר אחת לפני חבירה ואם היה חם הבנאי בודאי יש לבנות כו' שבנה העיר הזו לפני האחרת ואז הוה ססי' שפיר שהקדימה אבל בזה א"א שיהיה חם בנאי מכח זה הקושיא אפשר שבנה חברון כו' אלא שהם בנה חברון ואם בנה צען א"כ א"א כלל ליתן סימן שזה העיר חברון נבנה משם ז' שנים לפני צוען שבנה חם מאחר שבני אנשים הכנענים ועל זאת לא צריך להביא סתירה אלא ודאי פירושו שהיתה מבונה כו': מ דק"ל למה בנה עכשיו מזבח דאי משום גילוי שכינה כדמשמע בקרא א"כ היה לו לבנות ג"כ מזבח בחרן כי שם נראה לו הקב"ה ג"כ כשאמרו לך לך ואע"פ שלא נכתב שם וירא ה' מ"מ גילוי שכינה היה ולכן פירש"י על הזרע ר"ל על הבנים ועל הארץ שנאמר לזרעך אתן את הארץ הרי שניהם בשורת הבנים ובשורת הארץ. ועי"ל דהוכחתו הוא מדכתיב לה' הנראה אליו דקשה לו למה לו למכתב הנראה אליו לא היה לו לכתוב אלא לה' אלא להכי כתב הנראה אליו כי הבנין המזבח היה על שמראה הנראה אליו עכשיו דהיינו בשורת הבנים והארץ וק"ל: נ דקשה לרש"י דהעתקה לא שייך בגוף שיש בו רוח חיים אלא ל' יציאה כמ"ש לעיל ויקח אברם וגו' או ל' נסיעה וגו' כמ"ש ויסע אברם וגו' ועל זה פירש"י אהלו היה מעתיק משם: ס רצונו לפרש שמלת מקדם דבוק הוא למלת ההרה ומפרש באיזה מקום היה ההר אבל אינו חוזר על ויעתק משם ולפרש מאיזה מקום היה נסיעתו והוכחתו מדכתיב אחריו בית אל מים והעי מקדם ואם הוא פירוש על נסיעתו מהיכן היה למה היה בית אל מים כיון שנסע מקדם לבית אל אדרבה קודם שנסע היה בית אל מים כיון שהיה במזרחו של בית אל אבל כיון שנסע משם לרוח האחרת לא היה כן אלא ע"כ מקדם דבוק למלת ההרה וזהו שנקט רש"י נמצא בית אל מים כלומר דעכשיו א"ש מה דכתיב בית אל מים, ואין להקשות כיון דמקדם פי' במזרחו היה לו לכתוב בקדם דמקדם משמע דקאי על ההר שהיה עומד מקדם לבית אל. לכן פירש"י במזרחו של בית אל ויהיה מ"ש דמקדם כמ"ש בעדן מקדם שפירושו במזרחו: ע וא"ת מנ"ל לרש"י דלמא איפכא וי"ל כוליל ואמרינן בגמרא דחייב אדם לכבד את אשתו יותר מגופו א"כ ודאי שלה נטה בראשונה: פ רצונו לתרץ למה בנה עוד מזבח דהא כבר בנה מזבח על בשורת הזרע ועל בשורת הארץ: (קנ"מ) נלע"ד דהקב"ה הראה לו שם זו יותר משאר צרות דהוה כמו שיור במתנתו שאמר לו לזרעך אתן את הארץ שהוא על תנאי שאם יחטאו בניו כמו עכן

פירוש ע"ט

זעט זייא געבין ארץ ישראל: (ח) וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם הָהָרָה
אונ ער האט פאר רוקט פון דארטין זיין געצעלט
צום בארג וואס דר בארג איז געוועזן מִקֶּדֶם פון
מזרח זייט פון דער שטאט בית אל וַיֵּט אָהֳלֹה אונ
ער האט גנייגט זיין געצעלט בית אל מִיָּם בית אל
איז געוועזן אין מערב זייט פון זיין געצעלט וְהָעַי מִקֶּדֶם
אונ די שטאט עי איז געוועזן פון מזרח זייט. רש"י
שרייבט דרום שטייט אהלה מיט איין הא דאס
איז טייטש איר געצעלט דען פריער האט ער
גמאכט דעם ווייבס געצעלט אונ דער נאך זיין
געצעלט וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיְיָ אונ ער הט דארטן גבויעט
אמזבח צו נאמט וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְיָ אונ ער האט גרופין
נאמס נאמין. רש"י שרייבט ער האט געזעהן
בנבואה אז דיא ישראל וועלין אויף דעם ארט
געשטרויכילט ווערין איבר דער עבירה פון עכן
וואס ער האט עובר חרם געוועזן דרום האט ער
גבויעט אמזבח אונ האט אויף דעם ארט תפלה
גטאן: (ט) וַיִּסַּע אַבְרָם אונ אברם הט געצוגין הָלוֹךְ
גיין וְנָסוֹעַ אונ ציהן הַנֶּגְבָּה קיין דרום זייט הייסט אז
ער איז געזעסין אויף איין ארט אחודש אדער מיין
אונ איז פון דארטין אוועק געגאנגען אונ הט געשטעלט
זיין געצעלט אויף אנאנדר ארט אונ האט זיך אויף
דעם אנדערין ארט אויך פאר זאמט אצייט אונ
איז ווידער אוועק געגאנגן אונ אלע זיינע נסיעות

הָלוֹךְ וְנָסוֹעַ הַנֶּגְבָּה: פ י וַיְהִי רָעָב
בָּאָרֶץ וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרַיְמָה לָגוּר
שָׁם כִּי־כָבֵד הָרָעָב בָּאָרֶץ: יא וַיְהִי
כַּאֲשֶׁר הִקְרִיב לָבוֹא מִצְרָיְמָה
וַיֹּאמֶר אֶל־שָׂרַי אִשְׁתּוֹ הִנֵּה־נָא
יָדַעְתִּי כִּי אִשָּׁה יְפַת־מַרְאֶה אָתְּ:

ת״א ויהי רעב ב״ק פ. הנה נא בתרא ח׳.

והיה

אַבְרָם אָזֵל וְנָטֵל
לְדָרוֹמָא: י וַהֲוָה כַפְנָא
בְּאַרְעָא וּנְחַת אַבְרָם
לְמִצְרַיִם לְאִתּוֹתָבָא
תַמָּן אֲרֵי תַקִּיף כַּפְנָא
בְּאַרְעָא: יא וַהֲוָה כַּד
קְרֵיב לְמֵיעַל לְמִצְרָיִם
וַאֲמַר לְשָׂרַי אִתְּתֵיהּ
הָא כְעַן יְדַעִית אֲרֵי
אִתְּתָא שַׁפִּירַת חֵיזוּ

את

רש״י

(ט) הלוך ונסוע. לפרקים יושב כאן חדש או יותר ונוסע משם ונוטה אהלו במקום אחר וכל מסעיו הנגבה צ ללכת לדרומה של א״י והיא לצד ירושלים (פירוש ירושלים היתה באמצע העולם וסוף ארץ ישראל כ״פ ביסעיה) שהיא בחלקו של יהודה שנטלו בדרומה של א״י הר המוריה שהיא נחלתו. ב״ר: (י) רעב בארץ. באותה הארץ לבדה לנסותו אם יהרהר אחר דבריו של הקב״ה שאמר לו ללכת אל ארץ כנען ועכשיו משיאה לצאת ממנה: (יא) הנה נא ידעתי. מ״א עד עכשיו לא הכיר בה מתוך צניעות שבשניהם ועכשיו הכיר בה ע״י מעשה ק. ד״א מנהג העולם שע״י טורח הדרך אדם מתבזה וזאת עמדה ביופיה. ופשוטו של מקרא הנה נא הגיע השעה שיש לדאג על יפיך ידעתי זה ימים רבים כי יפת מראה את ועכשיו אנו באים בין אנשים שחורים ר ומכוערים אחיהם של כושים ולא הורגלו באשה יפה. ודומה לו (בראשית יט) הנה נא אדוני סורו נא:

שפתי חכמים

שיפלו בידם: צ דקשה לרש״י דכאן משמע שנסע תמיד ולעיל כתיב ויעתק. אהלה משמע שחנה בנחיים וע״ק לרש״י דכתיב הלוך ונסוע הנגבה משמע שהיה נוסע לנגבה של עולם שהוא חוצה לארץ וזה אינו דהא היה נוסע מחרן לא״י ולכך פירש״י לפרקים יושב כאן כו׳ וכל מסעיו לנגבה כל מה שהיה נוסע לנגבה של א״י היה נוסע: ק ר״ל פי׳ ראה בבואה שלה במים שעברו דרך המים וראה בבואה שהיתה יפה מאוד. ד״א מנהג העולם כו׳ משום דעדיין קשה הלשונות סותרים זא״ז הנה נא משמע ל׳ הוה וידעתי ל׳ עבר מהרש״ל. ופשוטו של מקרא הנה נא הגיע שעה שיש לדאוג כו׳ ר״ל לפי זה צריך לחלוק הכתוב הנה נא הגיע השעה כו׳ ומלת ידעתי הוא התחלת ענין ידעתי זה ימים רבים ולזה מייתי רש״י ראיה שמחלקין הכתוב ודומה לו הנה נא אדוני סורו נא הגיע שעה שצריכין אתם לתת לב על רשעים וכו׳: ר ואע״פ שאצל אבימלך לא היו אנשים שחורים ואע״פ כן אמר אמרי נא אחותי את בכל תירוץ אברהם בעצמו זה באמרו רק אין יראת אלהים במקום הזה ופירש״י אכסניא שבא לעיר על עסקי אכילה ושתיה שואלין אותו או על עסקי אשתו שואלין אותו אשתך היא או

פירוש ע״ט

איז אַלְץ גְוָועֶן צוּ דָרוֹם זַייט פוּן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל דָס איז קֵיין יְרוּשָׁלַיִם צוּ: (י) וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ אוּנ עֶס איז גְוָוארִין אַהוּנְגֶר אִין לַאנְד. רַשִׁ״י שְׁרַייבְּט הַקָבָ״ה הָט נָאר אוּף דֶעם לַאנְד אַלֵיין אָן גְשִׁיקְט אַהוּנְגֶר צוּ פְּרוּבִין אַבְרָם דֶער מִיט אוּב עֶר וֶועט מְהַרְהֵר זַיין אוּף גָאטְס רֵייד וָואס עֶר הָאט אִים פְרִיעֶר גְזָאגְט עֶר זָאל גַיין קֵיין אֶרֶץ כְּנַעַן אוּנ הַיינְט שִׁיקְט עֶר אָן אַהוּנְגֶר אוּף דֶעם לַאנְד כְּדֵי עֶר זָאל מוּזִין פוּן דָארְט אַרוֹס גַיין וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרַיְמָה אוּנ אַבְרָם הָאט גְנִידָרְט קֵיין מִצְרַיִם לָגוּר שָׁם צוּ זוֹאנֶן דָארְטִין כִּי כָבֵד הָרָעָב בָּאָרֶץ וָוארוּם עֶס אִיז שְׁוֶוער גְוֶועֶן דֶער הוּנְגֶר אִין לַאנְד: (יא) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גְוֶועֶן כַּאֲשֶׁר הִקְרִיב לָבֹא מִצְרָיְמָה אַז עֶר הָאט גְנֶענְט צוּ קוּמֶן קֵיין מִצְרַיִם וַיֹּאמֶר אֶל שָׂרַי אִשְׁתּוֹ הָט עֶר גְזָאגְט צוּ זַיין וַויבּ שָׂרַי הִנֵּה נָא יָדַעְתִּי נוּן אַצוּנְד ווייס איך כִּי אִשָּׁה יְפַת מַרְאֶה אָתְּ אַז דוּ בִּיסְט אַיין אִשָּׁה פוּן שַׁיין גְשְׁטַאלְט. רַשִׁ״י שְׁרַייבְּט בִּיז אִין דֶער צַייט הָאט עֶר נִיט גִיוְוסְט פוּן אִיר שַׁיינְקֵייט מַחֲמַת גְרוֹס צְנִיעוּת וָואס צְוִוישִׁין זַיי אִיז גְוֶועזִין אוּנ עֶר הָאט קֵיין מָאל אִין אִיר שַׁיינְקֵייט נִיט גְקוּקְט נָאר אַצוּנְד אִיז עֶר גְוָואר גְוָוארִין דוּרְךְ אַיין מַעֲשֶׂה עֶר אִיז מִיט אִיר אִיבֶּער גְפָארִין אִיבֶּער אַוַואסֶער הָאבִּין זַייא זִיךְ גְמוּזְט דִי קְלֵיידֶר אוּף הֵייבִּין הָאט אַבְרָהָם דֶער זֶעהְן אִיר שַׁיינְקֵייט אָדֶער אַנַאנְדֶער פְּשַׁט אַבְרָהָם הָאט צוּ אִיר אַזוֹי גְזָאגְט דֶער סֵדֶר אִיז פוּן דִי וֶועלְט אַז דוּרְךְ דֶעם וָואס אַמֶענְטְשׁ גֵייט אִין וֶועג וֶוערְט עֶר אָן זַיין שׁוֹנְקֵייט אוּנ דוּ בִּיסְט אַזוֹי אַיין לַאנְגֶע צַייט אִין וֶועג אוּנ בִּיסְט גָאר אַלְץ אַיינְס אוּנ דֶר פְּשׁוּטֶר פְּשַׁט אִיז אַזוֹי הָט אַבְרָהָם צוּ אִיר גְזָאגְט הִנֵּה נָא נוּן אַצוּנְד אִיז גְקוּמֶן דִיא צַייט אַז אִיךְ זָאל מִיךְ זָארְגִין אוּף דַיין שׁוֹנְקֵייט יָדַעְתִּי אִיךְ ווייס פוּן לַאנְג

יב וְהָיָה כִּי־יִרְאוּ אֹתָךְ הַמִּצְרִים וְאָמְרוּ אִשְׁתּוֹ זֹאת וְהָרְגוּ אֹתִי וְאֹתָךְ יְחַיּוּ׃ יג אִמְרִי־נָא אֲחֹתִי אָתְּ לְמַעַן יִיטַב־לִי בַעֲבוּרֵךְ וְחָיְתָה נַפְשִׁי בִּגְלָלֵךְ׃ שני יד וַיְהִי כְּבוֹא אַבְרָם מִצְרָיְמָה וַיִּרְאוּ הַמִּצְרִים אֶת־הָאִשָּׁה כִּי־יָפָה הִוא מְאֹד׃

ויראו

את: יב וִיהֵי אֲרֵי יֶחֱזוּן יָתִיךְ מִצְרָאֵי וְיֵימְרוּן אִתְּתֵיהּ דָּא וְיִקְטְלוּן יָתִי וְיָתִיךְ יְקַיְּמוּן׃ יג אִמְרִי כְעַן אֲחָתִי אַתְּ בְּדִיל דְּיֵיטַב לִי בְּדִילִיךְ וְתִתְקַיַּם נַפְשִׁי בְּפִתְגָּמַיְכִי׃ יד וַהֲוָה כַּד עַל אַבְרָם לְמִצְרָיִם וַחֲזוֹ מִצְרָאֵי יָת אִתְּתָא אֲרֵי שַׁפִּירָא הִיא

לחדא

בעל הטורים

ברכה ליעקב כשגלה: (יב) יחיו. ב' במס' הכא ואידך יחיו תן ויכרתו כנען שכיון שיחיו אותך יתנו לך מתנות שדות וכרמים: (יג) אחותי את. ב' במס', הכא ואידך אמור לחכמה אחותי את לומר שאברהם וגם שרה היו גדולים בחכמה:

רש"י

(יג) למען ייטב לי בעבורך. יתנו לי מתנות: (יד) ויהי כבוא אברם מצרימה. היה לו לומר כבואם מצרימה אלא למד שהטמין אותה בתיבה ונו'

שפתי חכמים

אותך היא ודלא כתירוץ הרא"ם שתירץ בכבר ילא סקול בהיא אחותו: ש דקשה לו הא אין צריך כאן הטבה רק שלא יהרגוהו והוי הצלה ולא הטבה ולכך פי' יתנו לי מתנות. וא"ת א"כ משמע שאברהם רוצה במתנות והא לקמן גבי מלך סדום אמר מחוט ועד שרוך נעל לא אקח אע"פ שמן הדין היה שלו שהרי נטלו מן המלכים אפ"ה לא רצה במתנות וכ"ש במתנת חנם שאינו רוצה דכתיב שונא מתנות יחיה. וי"ל מתנה מועטה ע"ד כל הרוצה ליהנות יהנה כאלישע דקיימו אלילה והתיה ופונדק וכה ...ליה דלקמן כתיב והרכוש קח לך והשיב לו אברהם הרימותי ידי וגו' ולא תאמר אני העשרתי את אברם ועי"ל דהנביא הומדות ממון ולכך אמר לה אמרי נא וגו' כדי לפייסה אבל לא היה בדעתו ליקח מהם. ועי"ל דעכשיו לא היה לו מובר לכך היה נוטל מתנות כמו שפירש רש"י לקמן בפסוק וילך למסעיו לפרוע הקפותיו אבל גבי מלך סדום היה לו עושר מ"ה אפילו מה שהיה מן הדין ליטול לא נטל משום שונא מתנות יחיה וק"ל. יש מקשים והיאך היה אברהם רוצה להכשיל באיסור א"א במה שאמר להם שהיא אחותו וי"ל שאמר להם שהיא אחותו אבל מ"מ היה א"א ובעלה במדינת הים. ובזה יתורץ נמי מה שאמר והיתה נפשי בגללך לא היה לו לומר אלא והיתה נפשי אלא הכי אמר אברהם לשרה אני אדבר שאת אחותי וא"א את ובעלך הלך ממך ואני הוזר ומבקש אותו אולי אמצא אותו ויתן לך גט או במאת מת הוא ותנשא לאיש אחר מ"מ יהיו אותי בלא יכשלו באיסור א"א ומ"מ נתרצית נמי לזה כיון שאמר להם שהיא ספק א"א בודאי לא ישכבו אצלה ג"ל. ועיין בחזקוני: ת וקשה למה לא פירש"י זה לעיל וירד אברם מצרימה ועל ויהי כאשר הקריב לבא היה לו

פירוש ע"ט

כִּי אִשָּׁה יְפַת מַרְאֶה אָתְּ אַז דוּא בִּיסְט זֵייעֶר אַשֵׁיינֶע אִשָּׁה אוּנ אַצוּנְד קוּמֶן מִיר אֶן קֵיין מִצְרַיִם צְווִישְׁן אַזֶעלְכֶע מֶענְטְשְׁן וָואס זַייא זֶענִין שְׁוַוארְץ אוּנ מִיאוּס אוּנ זַייא הָענִין נִיט גְוואוֹנְט מִיט אַשֵׁיינֶע אִשָּׁה׃ (יב) וְהָיָה אוּנ עֶס וֶועט זַיין כִּי יִרְאוּ אוֹתָךְ הַמִּצְרִים אַז דִיא מִצְרִים וֶועלִין דִיךְ זֶעהֶן וְאָמְרוּ אוּנ זַייא וֶועלִין זָאגִין אִשְׁתּוֹ זֹאת דָאס אִיז זַיין וַוייבּ פוּן אַבְרָהָם וְהָרְגוּ אוֹתִי אוּנ זַיי וֶועלִין מִיךְ הַרְגְנֶן וְאוֹתָךְ יְחַיּוּ אוּנ דִיךְ וֶועלִין זַיי לָאזִין לֶעבִּין כְּדֵי זַיי זָאלִין דִיךְ נֶעמִין צוּ אֵיינֶעם פוּן זַייא פַאר אַוַוייבּ אָבֶּר אֵיין אֵשֶׁת אִישׁ אִיז בַּיי זַיי אוֹיךְ אָסוּר׃ (יג) דְרוּם אִמְרִי נָא זָאג נוּן אֲחוֹתִי אָתְּ דוּ בִּיסְט מַיין שְׁוֶועסְטֶער לְמַעַן דְרוּם יִיטַב לִי בַעֲבוּרֵךְ עֶס זָאל מִיר גוּט זַיין וֶועגְן דִיר וְחָיְתָה נַפְשִׁי בִּגְלָלֵךְ אוּנ עֶס זָאל לֶעבִּין מַיין לַייבּ פוּן דַיינֶט וֶועגְן׃ (יד) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גֶוועזְן כְּבוֹא

פירוש ע"ט

אַבְרָם מִצְרָיְמָה אַז אַבְרָם אִיז גֶקוּמֶן קֵיין מִצְרַיִם׃ דֶער מִדְרָשׁ שְׁרַייבְּט עֶס וָואלְט גֶקֶערְט צוּ שְׁטֵיין כְּבוֹאָם וָואלְט דֶר טַייטְשׁ גֶוועזְן זַייא זֶענִין גֶקוּמֶן כְּלוֹמַר אַבְרָהָם מִיט שָׂרָה אוּנ עֶס שְׁטֵייט כְּבוֹא אַבְרָם אִיז טַייטְשׁ אַבְרָם אִיז אַלֵיין גֶקוּמֶן אוּנ דִיא אִיז דֶען שָׂרָה אַהִין גֶקוּמֶן לֶערְנִין מִיר פוּן דַאנֶן אָפְּ אַז עֶר הָאט זִיא בַּהַאלְטִין אִין אַקַאסְטִין אוּנ אַז עֶר אִיז גֶקוּמֶן צוּ דֶעם אָרְט וְוִיא מֶען נֶעמְט מֶכֶס הָאבִּין זַייא צוּ אִים גֶזָאגְט דוּ פִירְסְט גֶוויס קְלֵיידֶער גִיבּ אוּנְז מֶכֶס פוּן קְלֵיידֶער הָאט אַבְרָהָם גֶזָאגְט אִיךְ וֶועל גֶעבִּין מֶכֶס פוּן קְלֵיידֶער הָאבִּין זַייא גֶזָאגְט אֶפְשַׁר אִיז דָארְטִין פַאר הַאנְדִין גָאלְד הָאט עֶר גֶיוָואלְט גֶעבִּין מֶכֶס פוּן גָאלְד הָאבִּין זַייא גֶזָאגְט עֶס מוּז זַיין דוּ פִירְסְט דְרִינֶן פֶּערִיל הָאט עֶר זַייא גֶיוָואלְט גֶעבִּין מֶכֶס פוּן פֶּערִיל

טו וַיִּרְאוּ אֹתָהּ שָׂרֵי פַרְעֹה וַיְהַלְלוּ
אֹתָהּ אֶל־פַּרְעֹה וַתֻּקַּח הָאִשָּׁה
בֵּית פַּרְעֹה׃ טז וּלְאַבְרָם הֵיטִיב
בַּעֲבוּרָהּ וַיְהִי־לוֹ צֹאן־וּבָקָר
וַחֲמֹרִים וַעֲבָדִים וּשְׁפָחֹת וַאֲתֹנֹת
וּגְמַלִּים׃ יז וַיְנַגַּע יְהוָה ׀ אֶת־פַּרְעֹה
נְגָעִים גְּדֹלִים וְאֶת־בֵּיתוֹ עַל־דְּבַר
שָׂרַי אֵשֶׁת אַבְרָם׃ יח וַיִּקְרָא פַרְעֹה
לְאַבְרָם וַיֹּאמֶר מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לִּי
לָמָּה לֹּא־הִגַּדְתָּ לִּי כִּי אִשְׁתְּךָ הִוא׃

ת״א ולאברם פליפא נס . וינגע ה׳ פרכין יז .

למה

לְהָדָא: טו וַחֲזוֹ יָתַהּ
רַבְרְבֵי פַרְעֹה וְשַׁבַּחוּ
יָתַהּ לְפַרְעֹה וְאִדְּבָרַת
אִתְּתָא לְבֵית פַּרְעֹה:
טז וּלְאַבְרָם אוֹטֵיב
בְּדִילַהּ וַהֲווֹ לֵהּ עָאן
וְתוֹרִין וַחֲמָרִין וְעַבְדִּין
וְאַמְהָן וַאֲתָנָן וְגַמְלִין:
יז וְאַיְתִי יְיָ עַל פַּרְעֹה
מַכְתָּשִׁין רַבְרְבִין וְעַל
אֱנָשׁ בֵּיתֵהּ עַל עֵיסַק
שָׂרַי אִתַּת אַבְרָם:
יח וּקְרָא פַרְעֹה לְאַבְרָם
וַאֲמַר מָא דָא עֲבַדְתְּ
לִי לְמָא לָא חַוֵּיתָא לִי
אֲרֵי אִתְּתָךְ הִיא:

למא

רש״י

שמכתו את המכה. פתחו ולא אותה: (טו) ויהללו אותה אל פרעה. הללוה ביניהם לומר א הגונה זו למלך: (טז) ולאברם היטיב. פרעה בעבורה: (יז) וינגע ה׳ וגו׳. במכת ראתן לקה ב שהתשמיש קשה לו (ב״ר): ואת ביתו. כתרגומו ועל אנש ביתיה (ומדרשו לכתות כותליו ועמודיו וכליו בר״י): על דבר שרי. ע״פ דברה ג אומרת למלאך הך והוא

שפתי חכמים

לסקלום נמי לא כתיב וירדו ויקרבו אלא משום דפשיטא ליה כיון שמזכיר אברהם גם שרה וכל אנשי ביתו בכלל כיון שהוא עיקר הבית א״כ ה״נ נימא הכי וי״ל דלעיל ל״ק מידי משום שאברהם היה עיקר ולכן תלה הכל באברהם אבל הכא היתה שרה עיקרת שהרי היא אברהם מבקש ממנה אמרי נא אחותי את א״כ הוא היתה שלכיו עקרת הבית והיה לו לומר כמותם כלומר לכל השפחות לכשוות שרה לאברהם וק״ל. ומהרא״י תירץ דדוקא הכא שייך למידק אמאי לא קאמר כמותם משום דהאי קרא מיירי בשרה דכתיב ויראו המצרים את האשה דלא מיירי באברהם מידי אבל קרא קמא מיירי באברהם ועוד דאיכו משום ספי: א דאל״כ היה לו לכתוב לפני פרעה או לפרעה: ב כ״ד מיני שחין הם ואין לך רע מכולם לתשמיש אלא ראתן וכו לקה פרעה דאל״כ מנא ידע שהיא אשתו במיד קרא לאברהם: ג רצונו להכן דהיה לו לכתוב על אודות שרי:

פירוש ע״ט

זאך האבין ווייא צו איהם גזאגט עס קאן אנדרש
גיט זיין דוא מוזט עפינען דעם קאסטין מיר זאלין
זעהן וואס דוא פירסט. האט ער געפינט דעם
קאסטין האט דאס שיינקייט פון שרה פר שיינט
דם גאנצע לאנד מצרים וַיִּרְאוּ הַמִּצְרִים אֶת הָאִשָּׁה כִּי
יָפָה הוא מאד אונ די מצרים האבין גזעהן די אשה
אז זיא איז זייער שיין: (טו) וַיִּרְאוּ אֹתָהּ שָׂרֵי פַרְעֹה
האבין זי גזעהן די הארן פון פרעה וַיְהַלְלוּ אֹתָהּ אֶל
פַּרְעֹה אונ זיי האבין זי גלויבט צו פרעה כלומר
זיי האבין זי גלויבט צווישן זיך אונ האבין גזאגט
זי איז ראוי צום מלך וַתֻּקַּח הָאִשָּׁה בֵּית פַּרְעֹה אונ די
אשה איז גנומן גווארין צום הויז פון פרעה:
(טז) וּלְאַבְרָם הֵיטִיב בַּעֲבוּרָהּ אונ צו אברם הט פרעה
גוטץ גטאן אין ווילן איר וַיְהִי לוֹ אונ עס איז גוועזן
צו איהם כלומר ער הט איהם געגעבן צֹאן וּבָקָר שאף
אונ רינדר וַחֲמֹרִים אונ אייזלין וַעֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת אונ
קנעכט אונ דינסט מיידין וַאֲתוֹנוֹת וּגְמַלִּים אייזלן אונ
קעמלך: (יז) וַיְנַגַּע יְיָ אֶת פַּרְעֹה נְגָעִים גְּדוֹלִים וְאֶת בֵּיתוֹ
אונ גאט הט גפלאגט פרעה אונ זיין הויז גזינד
מיט גרויסע פלאג עַל דְבַר שָׂרַי אֵשֶׁת אַבְרָם אין ווילן
שרי דם ווייב פון אברם כלומר ווייל ער הט
גנומן שרה צו זיך. רש״י שרייבט עַל דְבַר שָׂרַי איז
טייטש דורך די רייד פון שרה דען נעבן שרה
איז גשטאנן א מלאך אונ זי הט גזאגט צו דעם
מלאך שלאג אונ ער הט גשלאגן: (יח) וַיִּקְרָא
פַרְעֹה לְאַבְרָם אונ פרעה הט גרופן צו אברם וַיֹּאמֶר
אונ ער הט גזאגט מַה זֹאת עָשִׂיתָ לִּי ווארום האסטו
מיר דם גטאן לָמָּה לֹא הִגַּדְתָּ לִּי ווארום האסטו מיר

יט לָמָּה אָמַרְתָּ אֲחֹתִי הִוא וָאֶקַּח
אֹתָהּ לִי לְאִשָּׁה וְעַתָּה הִנֵּה אִשְׁתְּךָ
קַח וָלֵךְ׃ כ וַיְצַו עָלָיו פַּרְעֹה אֲנָשִׁים
וַיְשַׁלְּחוּ אֹתוֹ וְאֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶת־כָּל־
אֲשֶׁר־לוֹ׃ יג א וַיַּעַל אַבְרָם מִמִּצְרַיִם
הוּא וְאִשְׁתּוֹ וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וְלוֹט עִמּוֹ
הַנֶּגְבָּה׃ ב וְאַבְרָם כָּבֵד מְאֹד
בַּמִּקְנֶה בַּכֶּסֶף וּבַזָּהָב׃ ג וַיֵּלֶךְ
לְמַסָּעָיו מִנֶּגֶב וְעַד־בֵּית־אֵל עַד־
המקום

אונקלוס

יט לְמָא אֲמַרְתְּ אֲחָתִי
הִיא וּדְבָרִית יָתַהּ לִי
לְאִתּוּ וּכְעַן הָא אִתְּתָךְ
דְּבַר וְאִיזֵל׃ כ וּפַקֵּיד
עֲלוֹהִי פַּרְעֹה גּוּבְרִין
וְאַלְוִיאוּ יָתֵהּ וְיָת
אִתְּתֵהּ וְיָת כָּל דִּילֵהּ׃
א וּסְלֵיק אַבְרָם
מִמִּצְרַיִם הוּא וְאִתְּתֵהּ
וְכָל דִּילֵהּ וְלוֹט עִמֵּהּ
לְדָרוֹמָא׃ ב וְאַבְרָם
תַּקִּיף לַחֲדָא בִּבְעִירָא
בְּכַסְפָּא וּבְדַהֲבָא׃
ג וַאֲזַל לְמַטְּלָנוֹהִי
מדרומא

ת"א ויצו עליו סוטה מו. וילך ערכין יז. עד המקום ערכין טז.

בעל הטורים

(יט) ולך. ב' במס' הכא ואידך הנה רבקה לפניך קח ולך נהג. ולך באישה הטוגנית, מלמד שהיתה לדקת כמו האמהות,

רש"י

מכה: (יט) קח ולך. לא כאבימלך שא"ל הנה ארצי לפניך אלא א"ל לך ואל תעמוד שהמצרים שטופי זימה הם שנא' (יחזקאל כג) וזרמת סוסים זרמתם: (כ) ויצו עליו. על אודותיו ד לשלחו ולשמרו: וישלחו. כתרגומו ואלויאו: (א) ויעל אברם וגו' הנגבה. לבא לדרומה של א"י ה כמו שאמר למעלה הלוך ונסוע הנגבה להר המוריה ומ"מ כשהוא הולך ממצרים לארץ כנען מדרום לצפון הוא מהלך שארץ מצרים בדרומה של א"י כמו שמוכיח במסעות ובגבולי הארץ: (ב) כבד מאד. טעון משאות: (ג) וילך למסעיו. כשחזר

שפתי חכמים

ד דק"ל אי נוה אותם בזה דבר א"כ הל"ל על מה נוה אותם לכך פירש"י על אודותיו לשלחו ולשמרו. אבל אכתי קשה מנ"ל לרש"י שזה נוה אותם דילמא נוה שימהוהו לילך לשלום ולא יעכבוהו ומנ"ל לשמרו ולכך פירש"י וישלחו כתרגומו ואלויאו פירוש לשומרו ואכתי קשה מנא ליה לתרגום לפרש כן ולכך פירש"י כבד מאוד טעון משאות א"כ הו"ל וכתוב מכפר והולך בשבתו ודאי יציאתו היה ג"כ דרך כבוד וזהו שמפרש רש"י מלת כבד מאד קודם מלת ויעל אברם שלא על סדר המקרא: ה דק"ל דהא אברם בדרום היה דארץ מצרים בדרומו של א"י הוא ובדרומו של עולם וא"כ היה לו לכתוב ויעל אברם לפונה דהא מדרום לצפון היה נוסע ועל זה פירש

פירוש ע"ט

בִּיט גְזָאגְט כִּי אִשְׁתְּךָ הִיא אַז דָס אִיז דַיין וַוייבּ׃ (יט) לָמָּה אָמַרְתָּ אֲחֹתִי הִיא ווארוּם הָאסְטוּ גְזָאגְט זִי אִיז מַיין שְׁוֶועסְטֶער וָאֶקַּח אֹתָהּ לִי לְאִשָּׁה דְרוּם הָאבּ אִיךְ זִי גְנוּמְן צוּ מִיר פַר אַוַוייבּ וְעַתָּה הִנֵּה אִשְׁתְּךָ אוּנ אַצוּנְד אַז זִי אִיז דַיין וַוייבּ קַח נֶעם זִי וָלֵךְ אוּנ גֵיי אַוֶועק. רש"י שְׁרַייבְּט פַּרְעֹה הָט נִיט גְזָאגְט צוּ אַבְרָם אַזוֹי וִוי אֲבִימֶלֶךְ הָט צוּ אִים גְזָאגְט הִנֵּה אַרְצִי לְפָנֶיךָ דָס אִיז טַייטְשׁ מַיין לַאנְד אִיז פַר דִיר כְּלוֹמַר דוּ מֶעגְסְט וואוּנֶן אִין מַיין לַאנְד ווּא דוּ ווילְסְט דֶען פַּרְעֹה הָט גְיווּסְט אַז דִי מִצְרִים וֶוענִן זֵייעֶר לְהוּט זְנוּת צוּ טְרַייבְּן דְרוּם הָט עֶר אִים גְזָאגְט גֵיי אַוֶועק אוּנ זָאם נִיט טָאמֶער וֶועט אַנְדֶערֶר מִיט אִיר מְזַנֶּה זַיין׃ (כ) וַיְצַו עָלָיו פַּרְעֹה אֲנָשִׁים הָט פַּרְעֹה פוּן זַיינְט וֶועגְן גְשַׁאפְט מֶענְטשְׁן כְּלוֹמַר פוּן וֶועגְן אַבְרָם מֶען זָאל אִים בַּלַייטְן אוּנ מֶען זָאל אִים אָפּ הִיטְן וַיְשַׁלְּחוּ אוֹתוֹ אוּנ זֵיי הָאבְּן אִים בַּלַייט וְאֶת אִשְׁתּוֹ אוּנ זַיין וַוייבּ וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ אוּנ אַלְץ וָוס אִיז צוּ אִים׃ (א) וַיַּעַל אַבְרָם מִמִּצְרַיִם אוּנ אַבְרָם אִיז אוּף גְגַאנְגֶן פוּן מִצְרַיִם הוּא וְאִשְׁתּוֹ וְכָל אֲשֶׁר לוֹ עֶר אוּנ זַיין וַוייבּ אוּנ אַלְץ וָוס אִיז צוּ אִים וְלוֹט עִמּוֹ אוּנ לוֹט אִיז אוֹיךְ גְגַאנְגֶן מִיט אִים הַנֶּגְבָּה צוּ דָרוֹם זַייט כְּלוֹמַר עֶר הָט זִיךְ גְצוֹיגְן עֶר זָאל קוּמֶן צוּ דָרוֹם זַייט פוּן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל׃ (ב) וְאַבְרָם כָּבֵד מְאוֹד אוּנ אַבְרָם אִיז זֵייעֶר שְׁוֶוער גְוֶועזְן כְּלוֹמַר עֶר אִיז גְוֶועזְן בַּלָאדְן מִיט מַשָּׂאוֹת בַּמִּקְנֶה אִין פִיךְ בַּכֶּסֶף וּבַזָּהָב אִין זִילְבֶּר אוּנ אִין גָאלְד׃ (ג) וַיֵּלֶךְ לְמַסָּעָיו אוּנ עֶר אִיז גְגַאנְגֶן צוּ זַיין צִיאוּנְג. רש"י שְׁרַייבְּט לְמַסָּעָיו אִיז טַייטְשׁ צוּ זַיין

המקום אשר־היה שם אהלה
בתחלה בין בית־אל ובין העי :
ד אל־מקום המזבח אשר־עשה
שם בראשנה ויקרא שם אברם
בשם יהוה : שלישי ה וגם־ללוט
ההלך את־אברם היה צאן־ובקר
ואהלים : ו ולא־נשא אתם הארץ
לשבת יחדו כי־היה רכושם רב

ולא

ת״א וגם ללוט ב״ק מ׳ .

מדרומא ועד בית אל
עד אתרא די פרס תמן
משכנה בקדמיתא בין
בית אל ובין עי :
ד לאתר מדבחא די
עבד תמן בקדמיתא
וצלי תמן אברם
בשמא דיי : ה ואף
ללוט דאזיל עם אברם
הוה עאן ותורין
ומשכנין : ו ולא סוברת
יתהון ארעא למיתב
כחדא ארי הוה קנינהון

סגי

בעל הטורים

וקח משמנתי בידך ולך במסורה אחר קראת׃ בה קחנה בידך ולך ילמד שאם״ס שאינו מפרש בכאן שנתן לו מתנות כמו באבימלך ודאי נתן לו וזהו קחנה בידך ולך שנתן לו דבר שניתן מיד ליד : (ו) ולא נשא. ב׳ במסורה הכא ואידך ולא נשא דוד מספרם

שפתי חכמים

לבא לדרומה של א״י כו׳ וק״ל : ו ולפי פי׳ זה ק׳ א״כ הל״ל במסעיו לכן אמר ד״א בחזרתו פרע הקפותיו וא״כ הל״ל ויחזור למסעיו מהו וילך לכן צריך ג״כ לפי׳ ראשון, מהרש״ל: ז דקשה לרש״י והא לעיל כתיב הנגבה וא״כ ה״ל היה לו לכתוב וילך למסעיו הנגבה וע״ז פי׳ ארץ מצרים כו׳ כלומר הנגב קאי על מצרים וק״ל : ח רצה לתרץ שלא תקשה כיון דכבר עשה מזבח וקרא שם א״כ למה נאמר ג״כ ויקרא שם אברם וגו׳ ל״פ ואשר קרא שם כו׳ ר״ל דקרא רוצה להודיעך לאיזה מקום הולך למקום שקרא שם כבר בשם ה׳ : ט דקשה לרש״י דהא לעיל כתיב ויעל אברם וגו׳ ולוט עמו הנגבה :

רש״י

ממצרים לארץ כנען היה הולך ולן באכסניות שלן בהם בהליכתו למצרים למדך דרך ארץ שלא ישנה אדם מאכסניא שלו. ד״א (ב״ר) בחזרתו פרע הקפותיו : מנגב. ארץ מצרים ז בדרומה של ארץ כנען: (ד) אשר עשה שם בראשונה ויקרא שם. ואשר קרא שם ח אברם בשם ה׳. וגם יש לומר ויקרא שם עכשיו בשם ה׳ : (ה) ההולך את אברם. מי גרם שהיתה לו זאת ט הליכתו עם אברם : (ו) ולא נשא אתם. לא היתה יכולה להספיק מרעה למקניהם. ולשון קצר

פירוש ע״ט

ערשטע ציאונג כלומר אוף די הערבריגן וואס ער הט פריער גענעכטיגט בשעת ער איז גגאנגן קיין מצרים אונ היינט איז ער צוריק גגאנגן הט ער אוך אוף די אייגענע הארבריגן גענעכטיגט אונ דם לערינט אונז דער פסוק דרך ארץ אז אמענש נהער ניט משנה זיין זיין הארבריג אדער מען קאן זאגן דרום איז אברהם גגאנגן אוף דיא אייגינע ערטער ווס ער איז פריער גגאנגן כדי ער זאל בצאלן דם ווס ער הט אהין צו וועגס אן גבארגט מנגב פון דרום זייט ועד בית אל אונ ביז דער שטאט בית אל עד המקום אשר היה שם אהלה בתחלה ביז דעם ארט ווס זיין גצעלט איז דארט פריער גוועזן בין צווישן דר שטאט בית אל אונ צווישן דר שטאט עי : (ד) אל מקום המזבח אשר עשה שם בראשונה צו דעם ארט ווס ער הט צום ערשטן דארט גמאכט דעם מזבח ויקרא שם אברם

בשם יי׳ אונ ווס אברם הט דארט אן גרופן גאטס נאמן כלומר צו דעם ארט הט ער זיך גצוגן אדר מען קאן אזוי זאגן ויקרא שם אברם בשם יי׳ אצונדערט הט אברם אוף דעם זעלבן ארט נאך אמאל גטאן אן רופן גאטס נאמן : (ה) וגם ללוט ההולך את אברם אונ אוך צו לוט ווס ער איז גגאנגן מיט אברם היה איז גוועזן צאן ובקר ואהלים שאף אונ רינדר אונ גצעלטן . רש״י שרייבט דרום שטייט ההולך את אברם צו ווייזן אז דאס ווס לוט איז גגאנגן מיט אברם הט גורם גוועזן אז לוט הט אוך אלץ דם גוטס גהאט : (ו) ולא נשא אתם הארץ אונ עס הט ניט גקאנט ליידן זיי די ערד לשבת יחדו זיי זאלן ביי אנאנדר וואונן כלומר דיא ערד הט ניט גקאנט מספיק זיין פאשע פר זייערע בהמות וועגן כי היה רכושם רב ווארום זייער גוטס איז גוועזן פיל ולא יכלו לשבת יחדו אונ

וְלֹא יָכְלוּ לָשֶׁבֶת יַחְדָּו׃ ז וַיְהִי־רִיב
בֵּין רֹעֵי מִקְנֵה־אַבְרָם וּבֵין רֹעֵי
מִקְנֵה־לוֹט וְהַכְּנַעֲנִי וְהַפְּרִזִּי אָז יֹשֵׁב
בָּאָרֶץ׃ ח וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל־לוֹט
אַל־נָא תְהִי מְרִיבָה בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין
רֹעַי וּבֵין רֹעֶיךָ כִּי־אֲנָשִׁים אַחִים
אֲנָחְנוּ׃ ט הֲלֹא כָל־הָאָרֶץ לְפָנֶיךָ
הִפָּרֶד נָא מֵעָלָי אִם־הַשְּׂמֹאל
וְאֵימְנָה

מִנִי וְלָא יְכִילוּ לְמִיתַּב
כַּחֲדָא׃ ז וַהֲוַת מַצּוּתָא
בֵּין רָעֵי בְעִירֵהּ דְאַבְרָם
וּבֵין רָעֵי בְעִירֵהּ דְלוֹט
וּכְנַעֲנָאָה וּפְרִזָּאָה בְּכֵן
יָתֵיב בְּאַרְעָא׃ ח וַאֲמַר
אַבְרָם לְלוֹט לָא כְעַן
תְּהֵי מַצּוּתָא בֵּינָא
וּבֵינָךְ וּבֵין רָעֲוָתִי וּבֵין
רָעֲוָתָךְ אֲרֵי גּוּבְרִין
אַחִין אֲנַחְנָא׃ ט הֲלָא
כָל אַרְעָא קֳדָמָךְ
אִתְפָּרֵשׁ כְּעַן מִלְוָתִי
אם

ת"א כי אנשים יבמות יח.

בעל הטורים

שהיה להם רכוש הרבה אין מספר : רועי ב' במס' הכא ואידך ולא דרשו רועי את צאני . מלמד שהוכיחם על שלא היו רועים

רש"י

הוא וצריך להוסיף עליו כמו ולא נשא אותם מרעה הארץ לפיכך כתב ולא נשא בל' זכר : (ז) ויהי ריב . לפי שהיו רועיו של לוט רשעים ומרעים בהמתם בשדות אחרים ורועי אברם מוכיחים אותם על הגזל והם אומרים נתנה הארץ לאברם ולו אין יורש ולוט יורשו ואין זה גזל והכתוב אומר כ והכנעני והפרזי אז יושב בארץ ולא זכה בה ל אברם עדיין (ב"ר) : (ח) אנשים אחים . מ קרובים . ומ"א דומין בקלסתר פנים : (ט) אם השמאל ואימנה . בכל אשר תשב (אשב) לא אתרחק נ ממך ואעמוד לך למגן ולעזר וסוף דבר הולך לו שנאמר וישמע אברם כי נשבה אחיו וגו' : אימנה . אימין את עצמי כמו ואשמאילה

שפתי חכמים

י דקשה לרש"י דהרי הארץ ל' נקבה ואפ"ה לא הל"ל נשא לשון זכר וע"ק וכי אפשר זה שהארץ אינה יכולה לסבול ולישא בני אדם ל"פ להספיק מרעה ר"ל דנשא קאי אמרעה ומרעה לשון זכר : כ דרש"י רצה לפרש למה היה הריב ולמה נאמר עתה והכנעני יושב בארץ ל"פ שהיו כו' והכתוב אומר והכנעני פי' שהקב"ה היה מסבב זה ואין להקשות היה להם לומר עדיין אברם מוליד יורש די"ל דעדיפא מיניה קאמר דאפילו לדידהו שלא ידעו שסופו להוליד מ"מ הרי הכנעני וכו' : ל (ג"ה) דאל"כ יתן להם אברם רשות לרעות בכל מקום שירצו : מ דקשה לרש"י והא לאו אחים היו אלא קרובים ומדרש אגדה נקראו אחים שהיו דומים כו' ולפי המדרש צ"ל דאחים כמו כאחים : נ דקשה לרש"י דאברם אמר אנשים אחים ועכשיו אמר אם השמאל ואימינה דמשמע שרוצה להתרחק כי יש אימה בנאם

פירוש ע"ט

דרום האבן זיי ניט גקאנט ביי אנאנד וואנן : (ז) וַיְהִי רִיב בֵּין רוֹעֵי מִקְנֵה אַבְרָם וּבֵין רוֹעֵי מִקְנֵה לוֹט אונ עס איז גוועזן אקריג צווישין די פאסטעכר וואס האבין גיפאשיט דיא בהמות פון לוט . רש"י שרייבט וואס איז זייער קריג גוועזן דען דיא פאסטיכר פון לוט זענין גוועזן רשעים זיי פלעגן פאשין דיא בהמות אין פרעמדי פעלדר אונ די פאסטיכר פון אברם האבין זיך מיט זייא גקריגט אונ האבין זייא גשטראפט אונ האבין גזאגט דאס איז אגזילה אונ דיא פאסטיכער פון לוט האבין געענפערט דאס לאנד האט גאט צו גזאגט צו געבין צו אברם אונ אברם האט קיין קינדר גיט וועט דאך אים לוט ירשינן ווארום ער איז דאך זיין ברודרס זון דרום הייסט דאס ניט קיין גזל דרום זאגט ווייטר דער פסוק וְהַכְּנַעֲנִי אָז בָּאָרֶץ דער כנעני איז אבר דעמאלט גוועזן אין לאנד אונ אברם האט נאך דרינען ניט זוכה גוועזן הייסט דאס ארעכטע גזילה : (ח) וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל לוֹט האט אברם גזאגט צו לוט אַל נָא תְהִי מְרִיבָה בֵּינִי וּבֵינֶךָ איך בעט דיך לאז ניט זיין אקריג צווישין מיר אונ צווישין דיר וּבֵין רֹעַי וּבֵין רוֹעֶיךָ אונ צווישין מיינע פאסטיכר אונ צווישין דיינע פאסטיכר כִּי אֲנָשִׁים אַחִים אֲנָחְנוּ ווארום מיר זענין פריינט : (ט) הֲלֹא פאר וואר כָל הָאָרֶץ לְפָנֶיךָ דאס גאנצע לאנד איז פאר דיר כלומר דאס לאנד איז דאך אפין פאר דיר הִפָּרֶד נָא מֵעָלָי שייד דיך אפ נון פון מיר אִם הַשְּׂמֹאל אוב דו וועסט דיך לינקין וְאֵימְנָה וועל איך מיך רעכטין וְאִם הַיָּמִין אונ אוב דו וועסט דיך רעכטין

וְאֵימְנָה וְאִם־הַיָּמִין וְאַשְׂמְאִילָה׃
י וַיִּשָּׂא־לוֹט אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־כָּל־
כִּכַּר הַיַּרְדֵּן כִּי כֻלָּהּ מַשְׁקֶה לִפְנֵי |
שַׁחֵת יְהוָה אֶת־סְדֹם וְאֶת־עֲמֹרָה
כְּגַן־יְהוָה כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בֹּאֲכָה
צֹעַר׃ יא וַיִּבְחַר־לוֹ לוֹט אֵת כָּל־
כִּכַּר הַיַּרְדֵּן וַיִּסַּע לוֹט מִקֶּדֶם
ויפרדו

ת״א ויצא לוט מיד מ כוריות י. ויחת מיד שם. פא ל שם. כי כלה שם. כגן ה׳ כתובות קי״א סוטה לד

אִם אַתְּ לְצִפּוּנָא וַאֲנָא
לְדָרוֹמָא וְאִם אַתְּ
לְדָרוֹמָא וַאֲנָא לְצִפּוּנָא׃
י וּזְקַף לוֹט יָת עֵינוֹהִי
וַחֲזָא יָת כָּל מֵישַׁר
יַרְדְּנָא אֲרֵי כֻלַּהּ בֵּית
שַׁקְיָא קֳדָם חַבָּלוּת יְיָ
יָת סְדוֹם וְיָת עֲמֹרָה
כְּגִנְּתָא דַיְיָ כְּאַרְעָא
דְמִצְרַיִם מָטֵי לְצֹעַר׃
יא וּבְחַר לֵהּ לוֹט יָת
כָּל מֵישַׁר יַרְדְּנָא וּנְטַל
לוט

בעל הטורים

הגפן כלאו וע״ז סים סריב וזהו ולא דרשו אשי אם לפני: (יא) ויפרדו איש מעל אחיו אלהים. ס״ת שלום לומר כדי לפשות

רש״י

אשמאיל את עצמי ואם היה לו ליתקד והיימינה הך מלינו במקום אחר (ש״ב יד) אם יש להימין ואין נקוד להיימין: (י) כי כלה משקה. ארץ של נחלי מים: לפני שחת ה׳ את סדום ואת עמורה. היה אותו ע מישור. כגן ה׳ לאילנות. כארץ מצרים לזרעים (ב״ר): באכה צער. עד צער ומ״א דורשה לגנאי על שהיו שטופי זמה בחר לו לוט בשכונתם במסכת הוריות: (יא) ככר. מישור כתרגומו: מקדם.

שפתי חכמים

ביניהם וקשה מי הוליד השגחה והלא לא היה ריב ביניהם לכן פי׳ לא אתרחק כו׳ (רי״ק) אמר זה לפי שנראה שאלו המלות מיותרות שדי שיאמר הפרד נא מעלי לכ״ה לא אתרחק כו׳ וא״ת מה היה צריך להבטיחו על זה לז״א אעמוד למגן וכו׳ (רש״ת) דק״ל פשיטא אם הוא ילך על השמאל יאחר הוא בימין לז״א שיהיה לימינו ממה שלא יתרחק וכו׳: ה דקשה לרש״י דמשקה לשון מפעיל הוא ומה מפעיל שייך הכא ועוד שאין הכוונה שם על השקאה רק על הנחלים שבו וע״ז פירש ארץ נחלי מים וקראה מלשון השקה מפני שמהם תהיה ההשקאה: ע רצונו לפרש דכאי לפני שחת ה׳ וגו׳ הוא דבוק עם כגן ה׳ כארץ מצרים דאין לפ׳ דלפני שחת דבוק עם כלה משקה דמה בא להודיענו דהא ככר כתיב ויצא לוט את עיניו וירא וזה היה לפני שחת ה׳ אלא ע״כ דבוק הוא למטה (כרא״ם) דרש״י דייק מדכתיב בפ׳ בראשית ויצמח ה׳ אלהים מן האדמה כל עץ וגו׳ בתוך הגן א״כ ש״מ היכא דכתיב גן מיירי גן לאילנות. ומה שפי׳ כארץ מצרים לזרעים זה דייק מדכתיב בפ׳ עקב לא כארץ מצרים היא אשר יצאתם משם אשר תזרע את זרעך א״כ ש״מ שארץ מצרים ארץ זרעים היא (רי״ק) לפי שנראה שאלו בדמיונות הם לדבר אחד וא״כ די שיאמר הטוב שבכלם ואם ירצה לומר שניהם הל״ל היפה בהתחזקה כארץ מצרים כגן ה׳ שאם

פירוש ע״ט

וְאַשְׂמְאִילָה וועל איך מיך לינקין כלומר אז דוא וועסט גיין צו דער לינקר זייט וועל איך גיין צו דער רעכטער זייט און אז דו וועסט גיין צו דער רעכטער זייט וועל איך גיין צוא דער לינקר זייט דס הייסט איך וועל מיך פון דיר ניט דר ווייטרן און איך וועל דיר זיין צו איין הילף אז דו וועסט בדארפין און אזו איז אוך דער סוף געוועזן לוט האט בדארפט צו דער הילף פון אברם אזו וויא אין פסוק איטייט ווייטער וַיִּשְׁמַע אַבְרָם וכו׳ דאס איז טייטש אברם האט געהערט אז לוט איז געפאנגן געווארין איז ער נאך געלאפין און האט אים מציל געוועזן: (י) וַיִּשָּׂא לוֹט אֶת עֵינָיו און לוט הט אוף גהובן זיינע אויגין וַיַּרְא אֶת כָּל כִּכַּר הַיַּרְדֵּן און האט געזעהן דעם גאנצין פלין פון דעם ירדן כִּי כֻלָּהּ מַשְׁקֶה אז די איז גאר איינשטיל געטראנק כלומר עס איז איינשטיל בעך וואסר לִפְנֵי שַׁחֵת יְיָ איידער גאט הט פר דארבין סדום און עמורה איז דאס ארט געוועזן כְּגַן יְיָ וויא גאטס גארטין וואס דארט האט געוואקסין גוטע ביימער כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אזו וויא דאס לאנד מצרים וואס דרינען איז געוואקסין מיני זרעים בֹּאֲכָה צֹעַר ביז מען קומט קיין צוער: (יא) וַיִּבְחַר לוֹ לוֹט האט זיך לוט אוס דער וויילט אֵת כָּל כִּכַּר הַיַּרְדֵּן דעם גאנצין פלין פון דעם ירדן וַיִּסַּע לוֹט מִקֶּדֶם און לוט האט געצוגין פון מזרח זייט כלומר ער הט אוועק געצוגין פון אברם פון מזרח זייט און איז געגאנגן קיין מערב זייט. דער מדרש שרייבט מקדם איז טייטש פון פריער כלומר לוט האט אוועק געצוגן פון גאט וואס ער איז געוועזן פון פריער פר דער וועלט ער האט גזאגט איך וויל ניט אין אברם און איך וויל ניט זיין גאט וַיִּפָּרְדוּ אִישׁ מֵעַל אָחִיו און

ויפרדו איש מעל אחיו: יב אברם ישב בארץ־כנען ולוט ישב בערי הככר ויאהל עד־סדם: יג ואנשי סדם רעים וחטאים ליהוה מאד: יד ויהוה אמר אל־אברם אחרי

לוט מלקדמין ואתפרשו גבר מלות אחוהי: יב אברם יתב בארעא דכנען ולוט יתב בקירוי מישרא ופרס עד סדום: יג ואנשי דסדום בישין בממונהון וחיבין בגויתהון קדם יי לחדא: יד ויי אמר לאברם בתר דאתפרש לוט

ת״א ויאהל עד יומא לח. ואנשי סדום יומא בה בנהרין קו קס צטרם טנבים יס. וכ׳ אמר יומא לס.

הפרד

בעל הטורים

שלוט נתפרדו וגם כמו לו שיהיה שלוט לבניו וזהו שנאמר אל תלך את מואב: אברם. ב׳ ר״פ הכא ואידך אברם הוא אברהם. וזהו שדרשו רז״ל כ״מ. שנאמר בו הוא הוא בצדקו מתחלה ועד סוף וזהו הוא אברהם הוא אברם בצדקו מתחלה ועד סוף וע״כ אברם ישב ליפרד מלוט הרשע: (יג) ואנשי סדום. ג׳ ואנשי ריש פסוק הכא ואידך ואנשי קדש תהיון לי ואידך ואנשי תמיד יבדילו עוברים בארץ. פי׳ ואנשי קדש ובשר בשדה טריפה זה אבר מן החי זהו ואנשי תמיד יבדילו שהיו מוסרים לנסיות קדושים שלא נטמא וגם הקוברים ליקטו אברי המתים. ואנשי סדום רעים וחטאים מה היה רעתם מעבדים שעוברים בארץ שלא יכנסו לגם אורחים וזהו ואנשי תמיד יבדילו עוברים בארץ הם הסדומים שמבדילין ומשבכין שעוברים בארץ: וחטאי׳. ד׳ במסר׳ הכא ואידך ושבר פושעים וחטאים יחדו ועזבי ה׳ יכלו וחטאים אליך ישובו וחטאים בעדת צדיקים. פי׳ רעים וחטאים ע״כ פושעים וחטאים יחדו יכלו אבל אם ישבו תשובה כדכתיב וחטאים אליך ישובו יהיו בעדת צדיקים כדכתיב והחטאים בעדת

רש״י

נסע פ מאהל אברם (למזרח) והלך לו למערבו של אברם נמצא נוסע ממזרח למערב. ומדרש אגדה הסיע עצמו מקדמונו צ של עולם אמר אי אפשי לא באברם ולא באלהיו: (יב) ויאהל. נטע אהלים ק לרועיו ולמקנהו עד סדום: (יג) ואנשי סדום רעים. ואעפ״כ לא נמנע לוט מלשכון עמהם. ורבותינו (יומא לח) למדו ר מכאן (משלי י) ושם רשעים ירקב: רעים (סנהדרין קט) בגופם ש וחטאים בממונם: לה׳ מאד. יודעים רבונם ומתכוונים למרוד בו: (יד) אחרי הפרד לוט. כל זמן שהרשע עמו היה הדבור פורש

שפתי חכמים

הוא כגן ה׳ פשיטא שהיא הארץ מגרים לנ״א שבדמיון הוא כשני דברים כו׳: פ דקשה לרש״י כי בית אל בנגבו היה כדכתיב לעיל ויסע אברם הלוך ונסוע הנגבה ש״מ דבית אל בנגבו היה וא״כ היה לו לכתוב ויסע לוט מנגבו לכך פי׳ וכו׳. כתב הרא״ם ותימה במגבולי הארץ נראה שככר הירדן במזרחה של ארץ ישראל ובית אל תוך א״י ונמצא שההולך מבית אל שהיה אברם דר בה אל ככר הירדן הולך מאהלו למזרחו הוא וצריך עיון. וי״ל כי ככר הירדן היה מישור גדול והולך ומתפשט לתוך א״י עד שהיה סמוך לירושלים שהוא רחוק מבית אל והוא תוך א״י כי ככר הירדן היה סמוך לסדום שאינו רחוק כ״כ מירושלים והו״ק נ״ל: צ (קנ״מ) דאל״כ ויסע לוט מאברם מיבעי ליה דברי הין יושבין ביחד ונסע לוט ממנו: ק דקשה לרש״י למה נאמר ויאהל עד סדום לכן פי׳ נטע אהלים לרועים כלומר הרבה אהלים היה לו ונטע מן הככר עד סדום: ר ר״ל מדכתיב הכא ואנשי סדום רעים וחטאים ולא צריך למכתב כלל אלא מבוא דצריך להזכיר אנשי סדום כדכתיב ויאהל עד סדום כתיב נמי ואנשי סדום רעים וחטאים ומזה למד שלמה ע״ה דשם רשעים ירקב דצריך לזכור אותם לרעה: ש ופירוש היפך מה״א בתרגם ביבין בממונהון וחייבין בגויתהון וא״ת מנ״ל לרש״י וי״ל דגבי יוסף כתיב ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת והתם מיירי בגוף ה״נ רעים מיירי בגופם וכתיב בפרשת כי תצא גבי שכיר ולא יקרא עליך אל ה׳ והיה בך חטא והתם

פירוש ע״ט

זיי האבן זיך אפ געשייד איינר פון דעם אנדרן: (יב) אברם ישב בארץ כנען אברם איז געזעסן אין לאנד כנען ולוט ישב בערי הככר אונ לוט איז געזעסן אין דיא שטעט פון דעם פלון ויאהל אונ ער האט זיך געצעלט ער האט געמאכט געצעלטן פון זיינע פאסטוכער וועגין אונ פון זיינע בהמות וועגין אונ דיא געצעלטן האבן זיך גיצוגין ביז סדום: (יג) ואנשי אונ דיא מאנין פון סדום רעים וחטאים ליי מאוד זענין געוועזן שלעכט אונ זייער זינדיג צו גאט רש״י שרייבט רעים בייטט מען דאס וואס זייא האבן גזינדיגט מיט זייער גוף אונ וחטאים בייטט

פירוש ע״ט

מען דאס וואס זייא האבן גזינדיגט מיט זייער געלד ליי מאוד צו גאט זייער דאס בייטט מען זיי האבן גיוואוסט אז עס איז פאר האנדין אגאט אונ האבן זיך מתכוין גוועזן מורד צוא זיין אין אים אונ וויא קומט דער פסוק דא צוא שרייבן נעבין דער מעשה פון לוט וואס ער האט זיך גמאכט געצעלטין ביז סדום צו ווייזן האטשע לוט האט גיוואוסט אז זייא זענין רשעים האט ער זיך פארט ניט פאר מיטין פון צוא וואוינען מיט זייא: (יד) וי׳ אמר אל אברם אונ גאט האט גזאגט צו אברם אחרי הפרד לוט מעמו נאך דעם אז לוט האט זיך אפ

הִפָּרֶד־לוֹט מֵעִמּוֹ שָׂא נָא עֵינֶיךָ
וּרְאֵה מִן־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אַתָּה שָׁם
צָפֹנָה וָנֶגְבָּה וָקֵדְמָה וָיָמָּה׃ טו כִּי
אֶת־כָּל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה רֹאֶה
לְךָ אֶתְּנֶנָּה וּלְזַרְעֲךָ עַד־עוֹלָם׃
טז וְשַׂמְתִּי אֶת־זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ
אֲשֶׁר ׀ אִם־יוּכַל אִישׁ לִמְנוֹת אֶת־
עֲפַר הָאָרֶץ גַּם זַרְעֲךָ יִמָּנֶה׃ יז קוּם
הִתְהַלֵּךְ בָּאָרֶץ לְאָרְכָּהּ וּלְרָחְבָּהּ
כִּי לְךָ אֶתְּנֶנָּה׃ יח וַיֶּאֱהַל אַבְרָם
וַיָּבֹא וַיֵּשֶׁב בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא אֲשֶׁר
בְּחֶבְרוֹן וַיִּבֶן־שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה׃ פ

לוֹט מֵעִמֵּהּ זְקוֹף כְּעַן עֵינָךְ וַחֲזֵי מִן אַתְרָא דְּאַתְּ תַּמָּן לְצִפּוּנָא וּלְדָרוֹמָא וּלְמַדִּינְחָא וּלְמַעַרְבָא׃ טו אֲרֵי יָת כָּל אַרְעָא דִּי אַתְּ חָזֵי לָךְ אֶתְּנִנַּהּ וְלִבְנָךְ עַד עָלָם׃ טז וַאֲשַׁוֵּי יָת בְּנָךְ סַגִּיאִין כְּעַפְרָא דְּאַרְעָא כְּמָא דִּי לָא אֶפְשַׁר לִגְבַר לְמִמְנֵי יָת עַפְרָא דְאַרְעָא אַף בְּנָךְ לָא יִתְמְנוֹן׃ יז קוּם הַלֵּיךְ בְּאַרְעָא לְאָרְכַּהּ וּלְפָתְיַהּ אֲרֵי לָךְ אֶתְּנִנַּהּ׃ יח וּפְרַס אַבְרָם וַאֲתָא וִיתֵיב בְּמֵישְׁרֵי מַמְרֵא דִּי בְחֶבְרוֹן וּבְנָא תַמָּן מדבחא

ת"א קום התהלך שבת קיח נסחה סו סז פו ק סנהדרין קיא. ויהי

בעל הטורים

לדיקים: (יד) צפונה ונגבה וקדמה וימה. וליעקב אמר ימה וקדמה וצפונה ונגבה לאברהם הקדים הצפון לרמוז זכות הקרבנות שנשחטים בצפון וליעקב הקדים ימה שבזכותו ישבחו הים ושירו דכתיב וירא ישראל את היד הגדולה וגו' ישראל כלא: (יח) ויבן שם

שפתי חכמים

מעמו כמחון: ת כמו שמוכח מתוך פירש"י שפי' לעיל על שהיו שסופי זמה בהר לו לוט כו' זה בא לו שהיה בסוף בזמה מפני שהיה במצרים שהיו שסופי זמה למד מהם. ועוד פי' רש"י הביא

רש"י

מעמו. (ולעיל שהיה לוט אצלו וכתיב וירא ה' אל אברם בתוכה שעה את כבר היה וק"ל): (טז) אשר אם יוכל איש. כשם שא"א לעפר להמנות כך זרעך

פירוש ע"ט

גְשֵׁייד פוּן אִים. רַשִׁ"י שְׁרַייבְּט דְרוּם שְׁטֵייט דָא אַחֲרֵי הִפָּרֶד לוֹט מֵעִמּוֹ וָוארוּם אֵיי לוֹט הָאט זִיךְ פוּן אִים אָפּ גְשֵׁייד הָאט גָאט מִיט אִים נִיט גִירֶעט אוּנ אוֹבִין אַז לוֹט אִיז נָאךְ גְוָועז מִיט אִים שְׁטֵייט דָאךְ יוֹא וַיֵּרָא יְיָ אֶל אַבְרָם אִיז דֶער תִּירוּץ אִין דָער צֵייט אִיז נָאךְ לוֹט פְּרוּם גְוָועז שָׂא נָא עֵינֶיךָ הֵייבּ אוֹיף דַיינֶע אוֹיגִין וּרְאֵה מִן הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה שָׁם אוּנ זֶעה פוּן דֶעם אָרְט וָואס דוּ בִּיסְט דָארְטִין צָפֹנָה צוּ צָפוֹן זַייט וָנֶגְבָּה אוּנ צוּא דָרוֹם זַייט וָקֵדְמָה אוּנ צוּ מִזְרָח זַייט וָיָמָּה אוּנ צוּ מַעֲרָב זַייט׃ (טו) כִּי אֶת כָּל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה רוֹאֶה דֶען דָאס גַאנְצֶע לַאנְד וָואס דוּ זֶעהְסְט לְךָ אֶתְּנֶנָּה וֶועל אִיךְ דִיר דָס גֶעבִּין וּלְזַרְעֲךָ אוּנ צוּ דַיינֶע קִינְדֶר עַד עוֹלָם בִּיז אֵייבִּיג׃ (טז) וְשַׂמְתִּי אֶת זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ אוּנ אִיךְ וֶועל טָאן דַיינֶע קִינְדֶר אַזוֹ וְויא דִיא שְׁטוּבּ פוּן דֶער עֶרְד אֲשֶׁר אִם יוּכַל אִישׁ לִמְנוֹת אֶת עֲפַר הָאָרֶץ דֶען אַז אַמֶענְטְשׁ וֶועט קֶענִין צֵיילִין דָאס שְׁטוֹבּ פוּן דֶר עֶרְד גַּם זַרְעֲךָ יִמָּנֶה וֶועלִן דַיינֶע קִינְדֶר אוֹיךְ וֶוערִין גְצֵיילְט כְּלוֹמַר אַזוֹ וְויא עֶס אִיז נִיט מֵיגְלִיךְ אַז אַמֶענְטְשׁ זָאל קֶענִן אִיבֶּער צֵיילִין דֶעם שְׁטוֹבּ פוּן דֶער עֶרְד אַזוֹ וֶועלִן דַיינֶע קִינְדֶר אוֹיךְ נִיט קֶענִין גְצֵיילְט וֶוערִין׃ (יז) קוּם שְׁטֵיי אוֹיף הִתְהַלֵּךְ בָּאָרֶץ גֵייא דוּרְךָ אִין לַאנְד לְאָרְכָּהּ וּלְרָחְבָּהּ צוּ אִיר לֶענְג אוּנ צוּ אִיר בְּרֵייט כִּי לְךָ אֶתְּנֶנָּה דֶען צוּ דִיר וֶועל אִיךְ זִי גֶעבִּין׃ (יח) וַיֶּאֱהַל אַבְרָם אוּנ אַבְרָם הָט גְצֶעלְט וַיָּבֹא אוּנ עֶר אִיז גְקוּמֶן וַיֵּשֶׁב בְּאֵלוֹנֵי מַמְרֵא אוּנ הָאט זִיךְ בַּזֶעצְט אִין פְּלוֹן מַמְרֵא אֲשֶׁר בְּחֶבְרוֹן

רביעי יד א וַיְהִי בִּימֵי אַמְרָפֶל מֶלֶךְ־
שִׁנְעָר אַרְיוֹךְ מֶלֶךְ אֶלָּסָר
כְּדָרְלָעֹמֶר מֶלֶךְ עֵילָם וְתִדְעָל
מֶלֶךְ גּוֹיִם׃ ב עָשׂוּ מִלְחָמָה אֶת־
בֶּרַע מֶלֶךְ סְדֹם וְאֶת־בִּרְשַׁע מֶלֶךְ
עֲמֹרָה שִׁנְאָב ׀ מֶלֶךְ אַדְמָה
וְשֶׁמְאֵבֶר מֶלֶךְ צְבֹיִים וּמֶלֶךְ בֶּלַע
הִיא־צֹעַר׃ ג כָּל־אֵלֶּה חָבְרוּ אֶל־

צביים ק׳ עמק

ת״א ויהי בימי פירושין גג מגילה י׳. עשו מלחמה מגילה שם.

מַדְבְּחָא קֳדָם יְיָ׃
א וַהֲוָה בְּיוֹמֵי אַמְרָפֶל
מַלְכָּא דְבָבֶל אַרְיוֹךְ
מַלְכָּא דְאֶלָּסָר
כְּדָרְלָעֹמֶר מַלְכָּא
דְעֵילָם וְתִדְעָל מַלְכָּא
דְעַמְמֵי׃ ב סְדָרוּ
קְרָבָא עִם בֶּרַע מַלְכָּא
דִסְדֹם וְעִם בִּרְשַׁע
מַלְכָּא דַעֲמֹרָה שִׁנְאָב
מַלְכָּא דְאַדְמָה
וְשֶׁמְאֵבֶר מַלְכָּא
דִצְבוֹיִם וּמַלְכָּא דְבֶלַע
הִיא צֹעַר׃ ג כָּל אִלֵּין

בעל הטורים

מזבח. וסמיך ליה ויהי בימי אמרפל מלך שנער וגו׳ עשו מלחמה כמו שצריכין להביא קרבן קודם שיצאו למלחמה וסימנו דכתיב יזכור כל מנחותיך ועולתך ידשנה סלה יתן לך כלבבך וכל עצתך ימלא נרננה בישועתך ובשם אלהינו נדגול: (א) ויהי בימי.

רש״י

לא ימנה: (יח) ממרא. א שם אדם: (א) אמרפל. הוא נמרוד שאמר לאברהם ב פול לתוך כבשן האש (ב״ר): מלך גוים. מקום יש ששמו גוים על שם שנתקבצו שמה מכמה אומות ומקומות והמליכו איש עליהם ושמו תדעל (ב״ר): (ברע. רע לשמים ורע לבריות: ברשע שנתעלה ברשע): (ב) שנאב. שונא אביו שבשמים: שמאבר. שם ג אבר לעוף ולקפוץ ולמרוד בהקב״ה: בלע. שם ד העיר: (ג) עמק

שפתי חכמים

עצמו מקדמונו של עולם משמע דקודם לכן צדיק היה: א כלומר ולא שם מקום כדכתיב ענר אשכול וממרא: ב דק״ל והא נמרוד מלך בשנער היה: ג שם אבר ר״ל דעשה לו כנפים לעופף: ד דדייק רש״י מדכתיב בלע היא צוער דאם הוא שם אדם לא שייך למימר היא צוער וא״ל מנ״ל לרש״י שהכתוב הזכיר שמותם של מלכים אלו להודיע רשעתם דדרש שנאב שונא אביו שבשמים כו׳ וי״ל מדלא הזכיר בקרא ג״כ שמו של מלך צוער. אלא ודאי מה שהזכיר הכתוב שמות של מלכים אלו להורות על רשעתם ואפשר שמלך צוער לא היה רשע ושמו לא

פירוש ע״ט

וואס דער פלון איז אין דער שטאט חברון דאָרטן שם מזבח לה׳ אונ ער האט דארטן גבויעט אמזבח צו גאט׃ (א) ויהי אונ עס איז געוועזן בימי אין די טעג פון אמרפל דער מלך פון שנער. רש״י שרייבט אמרפל דס איז נמרוד אונ דרום הייסט ער אמרפל ווארום אמרפל מאכט אמר פול דאס איז טייטש ער האט גזאגט מען זאל ווארפן אברם אין קאלך אובין. אריוך דער קיניג פון אלסר. כדרלעומר דער קיניג פון עילם אונ תדעל דר קיניג פון דעם ארט וואס מען האט אן גרופין גוים ווייל עס האבין זיך דארטן צו נויף גזאמילט מענטשין פון עטליכע אומות אונ פון פיל מקומות אונ האבין גמאכט איבר זיך דעם תדעל פר א מלך׃ (ב) עשו מלחמה זייא האבין גמאכט איין מלחמה את ברע מיט דעם קיניג פון סדום אונ מיט ברשע דעם קיניג פון עמורה אונ מיט שנאב דעם קיניג פון אדמה. רש״י שרייבט דרום האט מען אים גרופין שנאב דאס מאכט שונא אב איז טייטש ער הט פיינד דעם פאטער וואס איז אין הימל דאס מיינט מען הקב״ה אונ מיט שמאבר דעם קיניג פון צבוים אונ דרום האט מע׳ אים גרופין שמאבר דס איז טייטש ער האט זיך גמאכט פליגיל צו פליען אונ צו שפרינגן דאס הייסט ער האט זיך גשטארקט מורד צו זיין אין הקב״ה ואת בלע אונ מיט דעם קיניג פון דער שטאט בלע דאס איז צוער׃ (ג) כל אלה חברו אלע דיא דאזיגע האבין זיך בהעפט אונ זענין צו אנאנדר גקומן אל עמק השדים צו דעם טאל וואס ער הייסט שדים הוא ים המלח דאס אצונד איז דארטין דער ים המלח. רש״י שרייבט אין אצייט ארום האט זיך דארטין דער ים ארייו גצוגן

עֵמֶק הַשִּׂדִּים הוּא יָם הַמֶּלַח׃
ד שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה עָבְדוּ אֶת־
כְּדָרְלָעֹמֶר וּשְׁלֹשׁ־עֶשְׂרֵה שָׁנָה
מָרָדוּ׃ ה וּבְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה
בָּא כְדָרְלָעֹמֶר וְהַמְּלָכִים אֲשֶׁר
אִתּוֹ וַיַּכּוּ אֶת־רְפָאִים בְּעַשְׁתְּרֹת
קַרְנַיִם וְאֶת־הַזּוּזִים בְּהָם וְאֵת
הָאֵימִים בְּשָׁוֵה קִרְיָתָיִם׃ ו וְאֶת־
הַחֹרִי בְּהַרְרָם שֵׂעִיר עַד אֵיל
פָּארָן אֲשֶׁר עַל־הַמִּדְבָּר׃ ז וַיָּשֻׁבוּ

ויבאו

אִתְכְּנָשׁוּ לְמֵישַׁר
חַקְלַיָּא הוּא אֲתַר יַמָּא
דְמִלְחָא׃ ד תַּרְתֵּי
עֲשַׂר שְׁנִין פְּלָחוּ יָת
כְּדָרְלָעֹמֶר וּתְלַת עֶשְׂרֵי
שְׁנִין מְרָדוּ׃ ה וּבְאַרְבַּע
עֶשְׂרֵי שְׁנִין אֲתָא
כְדָרְלָעֹמֶר וּמַלְכַיָּא
דְעִמֵּהּ וּמְחוֹ יָת גִּבָּרַיָּא
דִּי בְּעַשְׁתְּרוֹת קַרְנַיִם
וְיָת תַּקִּיפַיָּא דִּבְהֶמְתָּא
וְיָת אֵימְתָנֵי דִּבְשָׁוֵה
קִרְיָתַיִם׃ ו וְיָת חוֹרָאֵי
דִּי בְטוּרְהוֹן דְּשֵׂעִיר
עַד מֵישַׁר פָּארָן דִּסְמִיךְ
עַל מַדְבְּרָא׃ ז וְתָבוּ

ואתו

ת"א שתים עשרה שנא יא . את כדרלעומר תולין סס.

בעל הטורים

ס' דסמיכי. הכא ואידך ויהי בימי שפוט השופטים ויהי בימי אחשורוש הר כדאי' במדרש שלשה סימנים דימיהם וי: (ה) ובארבע עשרה. ב' ר"פ הכא ואידך (מ"ב י"ח) ובי"ד למלך חזקיהו עלה סנחריב לומר לך כשם שבאו האומות על חזקיהו ונפלו בידו כך

שפתי חכמים

היה מוכיח על רשעתו כמו שנאמר בלוט אמלטה נא וגו' כפירש"י שם: ה (רש"א) ר"ל לפי שנכתב השדים בה"א הידיעה ולא פי' הכתוב באיזה מקום היה זה עמק השדים לכ"פ כו' (נה"י) וכ"ל דהרב פי' שם העולם שלו ע"ש התואר שבו וה"פ ועמק השדים כך שמו ואין לו שום עולם אחר: ו כי לא יתכן שיהיה עמק וים בזמן אחד: ז פי' כי מלת הוא מורה שהוא עצמו היה לא שנמשך הים לתוכו דא"כ בו ים מיבעי ליה: ה ר"ל במלת למרדן שלא תפרש המקרא כן שתים עשרה שנה עבדו ובשלש עשרה שנה לעבדן מרדו ובארבע עשרה שנה נעבדן בא כדרלעומר וגו' דא"כ היה לו לומר ובי"ג שנה כמו שנקט אח"כ ובארבע עשרה שנה לכך מפרש למרדן ר"ל דמה שכתוב וי"ג שנה מרדו לא קאי אאותן י"ב שנה דלעיל אלא י"ג שנה בפני עצמן מרדו ועל אותן י"ג שנה אמר אחר כך ובי"ד שנה: ט ר"ל דרש"י דייק מדכתיב הכא רפאים ואימים וכתיב גבייהו הזוזים ובפרשת ואלה הדברים כתיב רפאים ואימים וזמזומים ודאי הזוזים היינו זמזומים: י דקשה לרש"י והלא על

רש"י

השדים. כך שמו על שם שהיו בו שדות הרבה ה ומדרשי אגדה ים הרבה: הוא ים המלח. לאחר זמן נמשך הים ו לתוכו ונעשה ים המלח. ומ"א האומר שנתבקעו הצורים סביבותיו ונמשכו ז יאורים לתוכו: (ד) שתים עשרה שנה עבדו. ה' מלכים הללו את כדרלעומר: (ה) ובארבע עשרה שנה. למרדן ח בא כדרלעומר לפי שהוא היה בעל המעשה נכנס בעובי הקורה: והמלכים. אלה שלשה מלכים: הזוזים. הם ט זמזומים: (ו) בהררם. בהר שלהם: איל פארן. כתרגומו מישור ואומר אני שאין איל לשון מישור י אלא מישור של פארן איל שמו ושל ממרא אלוני שמו ושל ירדן ככר שמו ושל שטים אבל שמו אבל השטים

פירוש ע"ט

איז גוואַרן דער יַם הַמֶּלַח׃ (ד) שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה צוועלף יאָר עָבְדוּ האָבּין די פינף מְלָכִים בֶּרַע אונ בִּרְשַׁע אונ שִׁנְאָב אונ שֶׁמְאֵבֶר אונ דער מֶלֶךְ פון צוֹעַר גדינט אים אונ זענין אונטר טעניג גוועזין צו כְּדָרְלָעוֹמֶר וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה אונ דרייצן יאר מָרָדוּ האָבּין זייא מורד גוועזין׃ (ה) וּבְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה אונ אין דעם פערצעהין יאר בָּא איז ער גקומן כְּדָרְלָעוֹמֶר וְהַמְּלָכִים אֲשֶׁר אִתּוֹ אונ דיא מְלָכִים וואס זענין מיט אים דאס מיינט מען דיא דריי מְלָכִים וואס אובין

איז גשטאַנען וַיַּכּוּ אֶת רְפָאִים אונ זייא האָבּין גשלאָגין דיא ריזין וואס האָבין גוואָנט אין עַשְׁתְּרוֹת קַרְנַיִם אונ האָבּין גשלאָגין דיא אוּמָה זוזים אין דעם אָרט וואס הייסט הָם אונ דיא אֵימִים וואס האָבין גוואוֹנט אין דעם אָרט שָׁוֵה קִרְיָתָיִם׃ (ו) וְאֶת הַחֹרִי אונ דיא חוֹרִים בְּהַרְרָם אין זייער בארג שֵׂעִיר עַד אֵיל פָּארָן ביז דעם פלון פון פָּארָן וואס ער האָט גהייסין אֵיל אֲשֶׁר עַל הַמִּדְבָּר וואס ער איז ביי דער מִדְבָּר׃ (ז) וַיָּשׁוּבוּ אונ זיי האָבין זיך ווידר גקערט

וַיָּבֹאוּ אֶל־עֵין מִשְׁפָּט הִוא קָדֵשׁ
וַיַּכּוּ אֶת־כָּל־שְׂדֵה הָעֲמָלֵקִי וְגַם
אֶת־הָאֱמֹרִי הַיֹּשֵׁב בְּחַצְצֹן תָּמָר׃
ח וַיֵּצֵא מֶלֶךְ־סְדֹם וּמֶלֶךְ עֲמֹרָה
וּמֶלֶךְ אַדְמָה וּמֶלֶךְ צְבֹיִים וּמֶלֶךְ
בֶּלַע הִוא־צֹעַר וַיַּעַרְכוּ אִתָּם
מִלְחָמָה בְּעֵמֶק הַשִּׂדִּים׃ ט אֵת
כְּדָרְלָעֹמֶר מֶלֶךְ עֵילָם וְתִדְעָל
מֶלֶךְ גּוֹיִם וְאַמְרָפֶל מֶלֶךְ שִׁנְעָר
וְאַרְיוֹךְ מֶלֶךְ אֶלָּסָר אַרְבָּעָה
מְלָכִים אֶת־הַחֲמִשָּׁה׃ י וְעֵמֶק

השדים

צבוים קרי

אונקלוס

וַאֲתוֹ לְמֵישַׁר פַּלּוּג
דִּינָא הִיא רְקָם וּמְחוֹ
יָת כָּל חֲקַל עֲמַלְקָאָה
וְאַף יָת אֱמוֹרָאָה דְּיָתֵיב
בְּעֵין גֶּדִי׃ ח וּנְפַק
מַלְכָּא דִסְדוֹם וּמַלְכָּא
דַעֲמוֹרָה וּמַלְכָּא
דְאַדְמָה וּמַלְכָּא
דִצְבוֹיִם וּמַלְכָּא דְבֶלַע
הִיא צוֹעַר וְסַדָּרוּ
עִמְּהוֹן קְרָבָא בְּמֵישַׁר
חַקְלַיָּא׃ ט עִם
כְּדָרְלָעֹמֶר מַלְכָּא
דְעֵילָם וְתִדְעָל מַלְכָּא
דְעַמְמִין וְאַמְרָפֶל
מַלְכָּא דְבָבֶל וְאַרְיוֹךְ
מַלְכָּא דְאֶלָּסָר אַרְבְּעָה
מַלְכִין לָקֳבֵיל חַמְשָׁא׃
י וּמֵישַׁר חַקְלַיָּא בֵּירִין

בירין

רש"י

וכן בעל גד בעל שמו ופולס מתורגמין מישור וכל אחד שמו עליו: על המדבר. אצל המדבר כמו (במדבר ב) ועליו מטה מנשה: (ז) עין משפט הוא קדש. על שם העתיד שעתידין משה ואהרן להשפט שם על עסקי אותו העין והם מי מריבה. ואונקלוס תרגמו כפשוטו מקום שהיו בני המדינה מתקבצים שם לכל משפט: שדה העמלקי. עדיין לא נולד עמלק ונקרא על שם העתיד: בחצצון תמר. הוא עין גדי מקרא מלא (בד"ה כ') ביהושפט: (ט) ארבעה מלכים וגו'.

שפתי חכמים

מלת אלוני ממרא נמי מתרגם מישור וא"כ אם חד מינייהו פירושו מישור ודאי הכי נמי לאו פירושו מישור ל"ש ואומר אני וכו':

פירוש ע"ט

ויבאו און זייא זענין גקומן צו דעם ארט עין משפט הוא דאס איז קדש. רש"י שרייבט דרום הייסט דאס ארט עין משפט דאס איז טייטש אקוואל פון משפט וייל משה מיט אהרן וועלין איבער דעם קוואל משפט ווערין דס מיינט מען די מי מריבה אונ נאך אפירוש איז וייל דיא לייט פון דר מדינה פלעגין זיך דארטין איין זאמלין צו איטליכן משפט ויכו אונ זייא האבין גשלאגין את כל שדה העמלקי אלע פעלדר פון עמלק כלומר דאס גאנצע לאנד וואס האט דער נאך געהערט צו עמלק וגם את האמרי אונ אוך דיא אמורים היושב וואס זייא זענין געזעסין אין חצצן תמר: (ח) ויצא אונ ער איז ארויס געגאנגן דר מלך פון סדום אונ דער מלך פון עמורה אונ דר מלך פון אדמה אונ דער מלך פון צבוים אונ דער מלך פון בלע דאס איז צוער ויערכו אונ זיי האבין אן גרעכט מיט זייא א מלחמה אין טאל שדים: (ט) את מיט כדרלעומר דער מלך פון עילם אונ מיט תדעל דער מלך פון גוים אונ מיט אמרפל דר מלך פון שנער אונ מיט אריוך דר קיניג פון אלסר ארבעה מלכים את החמשה דיא פיר מלכים קעגין דיא פינף. רש"י שרייבט האטשע דיא פיר זענין געוועזן ווייניגר האבין זיי פארט גובר געוועזן די מלחמה דס וייזט מיר אז זיי זענין געוועזן גבורים אונ פון דעסט וועגן האט זיך פארט אברהם ניט פאר מיטין פון צו נאך יאגן זיי אזו ווי ווייטר וועט שטיין: (י) ועמק אונ דער טאל פון שדים זענין דארט געוועזן באירות

הַשִּׂדִּים בֶּאֱרֹת בֶּאֱרֹת חֵמָר וַיָּנֻסוּ
מֶלֶךְ־סְדֹם וַעֲמֹרָה וַיִּפְּלוּ־שָׁמָּה
וְהַנִּשְׁאָרִים הֶרָה נָּסוּ׃ יא וַיִּקְחוּ
אֶת־כָּל־רְכֻשׁ סְדֹם וַעֲמֹרָה וְאֶת־
כָּל־אָכְלָם וַיֵּלֵכוּ׃ יב וַיִּקְחוּ אֶת־
לוֹט וְאֶת־רְכֻשׁוֹ בֶּן־אֲחִי אַבְרָם
וַיֵּלֵכוּ וְהוּא יֹשֵׁב בִּסְדֹם׃ יג וַיָּבֹא
הַפָּלִיט וַיַּגֵּד לְאַבְרָם הָעִבְרִי
וְהוּא שֹׁכֵן בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא הָאֱמֹרִי
אחי

בֵּירִין מַסְּקָן חֵימָרָא
וַעֲרַקוּ מַלְכָּא דִסְדוֹם
וַעֲמוֹרָה וּנְפַלוּ תַמָּן
וּדְאִשְׁתְּאָרוּ לְטוּרָא
עֲרַקוּ : יא וּשְׁבוֹ יָת
כָּל קִנְיָנָא דִסְדוֹם
וַעֲמוֹרָה וְיָת כָּל
מֵיכַלְהוֹן וַאֲזַלוּ :
יב וּשְׁבוֹ יָת לוֹט וְיָת
קִנְיָנֵהּ בַּר אֲחוּהִי
דְאַבְרָם וַאֲזַלוּ וְהוּא
יָתֵב בִּסְדוֹם : יג וַאֲתָא
מְשֵׁיזְבָא וְחַוִּי לְאַבְרָם
עִבְרָאָה וְהוּא שָׁרֵי
במישרי

ת״א ויבא הפליט נדה כא .

בעל הטורים

יפלו על אברהם ונפלו בידו : (יג) ויבא הפליט. בסדר״א בשעה שהפיל הקב״ה לסמאל ממקומו אחז בכנפות מיכאל להפילו עמו

שפתי חכמים

ב דקשה לרש״י למה צריך למימר ד׳ וכי לא ראינו דארבע הם ל״ה ואעפ״כ וכו׳ : ל דק״ל למה נאמר בארות בב׳ רבים וע״ק כיון דבארות של חמר היו שם א״כ למה כתיב וינוסו מלך סדום ועמורה ויפלו שמה הל״ל ויטבעו שמה דהרי נ׳ טביעה שייך בחמר וע״ק כיון דחמר היה למה לא מתו שם כשטבעו בחמר דהיינו טיט ל״פ בארות הרבה כו׳ א״כ מתורץ נמי למה לא כתיב ויטבעו דלא היה טיט רך : מ דק״ל א״כ למה קרא אותו בארות חמר והלא נוטלין כל החמר משם ובארות חמר משמע שתמיד היו מלאים טיט לכן אמר ומ״א כו׳, מהרש״ל : נ לא שפלט מדור המבול דלא כתיב וישאר אך נח ואשר אתו

רש״י

ואעפ״כ ב נלאו המועטים להודיעך שגבורים היו ואעפ״כ לא נמנע אברהם מלרדוף אחריהם : (י) בארת בארת חמר . בארות הרבה היו שם שנוטלין משם אדמה ל לטיט של בנין . ומדרש אגדה שהיה הטיט מוגבל בהם ונעשה נס למלך סדום שיצא משם מ לפי שהיו באומות מקצתן שלא היו מאמינין שניצל אברהם מאור כשדים מכבשן האש וכיון שיצא זה מן החמר האמינו באברהם למפרע (ב״ר) : הרה נסו . להר נסו . הרה כמו להר כל תיבה שצריכה למ״ד בתחלתה הטיל לה ה״א בסופה . ויש חילוק בין הרה להררה שה״א שבסוף התיבה עומדת במקום למ״ד שבראשה אבל (ס״א זו) אינה עומדת במקום למ״ד (ס״א לנקוד) ונקודה פת״ח התהיה והרי הרה כמו להר או כמו אל הר ואינו מפרש לאיזה הר אלא שכל אחד נס באשר מצא הר הרה וכשהוא נותן ה״א בראשה לכתוב ההרה או המדברה פתרונו כמו אל ההר או כמו להר (להר) ומשמע לאותו הר הידוע ומפורש בפרשה : (יב) והוא יושב בסדום . מי גרם לו זאת ישיבתו בסדום : (יג) ויבא הפליט . לפי פשוטו זה עוג שפלט מן נ המלחמה והוא שכתוב

פירוש ע״ט

בארות חמר גריבער וואס מע פלעגט פון דארטן נעמן ליים צו דיא בנינים . אונ דער מדרש שרייבט דם ליים איז געוועזן אין זיי אום גקנעטן אונ דער מלך פון סדום איז דארט אריין גפאלן אזו ווי ווייטר וועט שטיין אונ עס איז אים אנס געשעהן אז ער איז פון דארט ארוס גגאנגן וויל עס איז געוועזן צווישן די אומות אטייל וואס האבן ניט גגלייבט אז אברם איז ניצול געווארן פון דעם קאלך אויבן אונ אז זיי האבן געזעהן אז דער מלך סדום איז ארוס גגאנגן פון דעם ליים האבן זיי שון גגלייבט אויף דעם נס פון אברם אויך

פירוש ע״ט

וינסו אונ זיי זענן אנטלאפן געווארן : (יא) ויקחו את זיי האבן גנומן כלומר כדרלעומר מיט דיא דריי מלכים וואס זענן געוועזן מיט אים האבן צו גנומן את כל רכוש גאר דם גוטץ פון סדום אונ פון עמורה ואת כל אכלם אונ גאר זייער עסן ווארג וילכו אונ זענן אוועק גגאנגן : (יב) ויקחו את לוט ואת רכושו בן אחי אברם אונ זיי האבן גנומן מיט זיך לוט דעם זון פון דעם ברודר פון אברם אונ מיט גאר זיין גוטץ וילכו אונ זיי זענן אוועק גגאנגן והוא יושב בסדום ווער האט אים דם גורם געווען דם איז וואס ער איז געזעסן אין סדום : (יג) ויבא אונ ער איז

במישרי ממרא אמוראה אחוהי דאשכול ואחוהי דענר ואנון אנשי קימה דאברם: יד ושמע אברם ארי אשתבי אחוהי וזריזית עולמוהי ילידי

אַחִי אֶשְׁכֹּל וַאֲחִי עָנֵר וְהֵם בַּעֲלֵי בְרִית־אַבְרָם: יד וַיִּשְׁמַע אַבְרָם כִּי נִשְׁבָּה אָחִיו וַיָּרֶק אֶת־חֲנִיכָיו יְלִידֵי בֵיתוֹ שְׁמֹנָה עָשָׂר וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת

ת"א וירק את. נדרים לב.

בעל הטורים

ופלטו הקב"ה מידו . וכן ביחזקאל בא אלי הפליט מירושלים

רש"י

כי רק עוג נשאר מיתר הרפאים וזהו נשאר שלא הרגוהו אמרפל וחביריו כשהכו הרפאים בעשתרות קרנים שהואמר, ומדרש ב"ר זה עוג שפלט מדור המבול וזהו מיתר הרפאים שנאמר הנפילים ם היו בארץ וגו' ומתכוין שיהרג אברם ע וישא את שרה: העברי. שבא מעבר הנהר (ב"ר): בעלי ברית אברם. שכרתו עמו בליה (ס"א דבר אחר שהביאו לו עלה על המילה כמו שמפורש במקום אחר): (יד) וירק. כתרגומו פ וזריז וכן (ויקרא כו) והריקותי אחריכם חרב אזדיין בחרבי עליכם וכן (שמות טו) אריק חרבי וכן (תהלים לה) והרק חנית וסגור: חניכיו. חנכו כתיב (ס"א קרי) זה אליעזר שחנכו למצות והוא לשון תחלת כניסת האדם או כלי להאומנות שהוא עתיד לעמוד בה וכן (משלי כב) חנוך לנער (במדבר ז) חנכת המזבח (תהלים ל) הנכת הבית ובלע"ז קורין לו אינגנייא"ר (אונטערריכטען) וברש"י כ"י איספרייאי"ר (נוס ערשטען מאלע ברויכען): שמנה עשר וגו'. (נדרים לב) רבותינו אמרו אליעזר לבדו היה ח והוא מנין גימ' של שמו: עד דן. שם שבט כמו שראה ק שעתידין בניו להעמיד שם עגל

שפתי חכמים

נתכס: ם שנאמר הנפילים היו בארץ ר"ל דרפאים היינו ענקים ונפילים הם נ"כ ענקים שהיו בדור המבול והוא נשאר מאותן ענקים שבדור המבול ועי' וישאר אך נח שהיה גונה כדפי' רש"י ואשר אתו פי' מטורח הבהמות אשר אתו בתיבה: ע רוצה לפרש לפי המדרש מה טעם היה לעוג שבא לאברם ואמר לו שנשבה לוט בשלמא לפי פי' ראשון שפלט מהמלחמה בא והגיד לאברם בשביל שיעשה נקמה באמרפל וחביריו שהרגו אבותיו אלא לפי המדרש למה אמר לו אלא נ"ל מתכוין כו': פ והא דפי' רש"י בפרשת בשלח ואין לדחוק ולפרש אריק חרבי מלשון וירק את חניכיו אזדיין בחרבי. נראה כוונת רש"י דהכא א"א לפרש אלא ל' זיין מדכתיב את חניכיו רצונו נמי לדחוק ולפרש כל אריק בל' זיין כדי שלא תקשה בתחלה כשתשבב על פירושו מאותן המקראות אבל באמת פשוטו בכל מקום הוא לשון הרקה לבד מהכא וזהו דנקט רש"י בפרשת בשלח ואין לדחוק ולפרש כו' ודוק. ועיין בהרא"ס פי' אחר: צ משרך והא אין מקרא יוצא מידי פשוטו שנאמר שמונה עשר וגו' ופי' בשם רבינו בחיי כי כל מספר הזה היו בני ביתו ולאחר שנזדרזו למלחמה מיעטן וריקנן וזה שיהזרו כל החוטאים כדין תורה דכתיב מי האיש הירא וגו' ונשאר הוא ואליעזר לבדו. (ג"א) ודאי כל הבי"ת הלכו עמו כדי להבהיל המלכים שלא יתחזקו כנגדו ואע"ג דהוא לבדו היה ג"כ מגלה אותם כי אין מעצור לה' מ"מ לקחם כדי נסתיר הנס שיהא לו התחזקות מן הטבע כענין פיס לך אורב וגו' ולכך לקח כמנין אליעזר לרמז שהכל היה בשביל אליעזר: ק (קנ"מ) דהל"ל

פירוש ע"ט

גקומען הפליט דר אנטרינער . דר מדרש שרייבט דם מיינט מען עוג וואס ער איז ניצול גווארן פון דעם דור המבול ויגד לאברם העברי אונ ער האט גזאגט צו אברם העברי דרום האט מען אים גרופן עברי וייל ער איז גקומען פון עבר הנהר אז מען הט גנומען לוט אין דער שביה . רש"י שרייבט עוג הט זיך מתכוין גוועזן אז אברם זאל גיין מלחמה האלטן מיט די פיר מלכים אונ זאל גהרגית ווערן וועט ער נעמן שרה פאר אווייב והוא שוכן אונ אברם האט גרועט אין דעם פלון פון ממרא האמורי אחי אשכול ואחי ענר וואס ממרא איז גוועזן דער ברודר פון אשכול אונ פון ענר והם אונ זיי ענר אונ אשכול אונ ממרא זענן גוועזן בעלי ברית אברם זיי האבן מיט אברם כורת ברית גוועזן: (יד) וישמע אברם כי נשבה אחיו אונ אז אברם האט דער הערט אז זיין פריינט איז גפאנגן גווארן וירק את חניכיו הט ער גוואפינט זיינע יונגן ילידי ביתו וואס זיי זענן ביי אים אין הויז געבארן גווארן שמונה עשר ושלש מאות דריי הונדערט מיט אכצעהן: רש"י שרייבט עס שטייט חניכו דס איז לשון חינוך דם מיינט מען אליעזר וואס ער האט אים מחנך במצות גוועזן אונ דם ווארט אליעזר הט אין דר צאל דריי הונדערט מיט אכצעהן כלומר ער הט נאר אים אליין מיט זיך גנומען וירדוף אונ ער הט נאך גיאגט ביז דער שטאט דן. רש"י שרייבט דארט איז שלאף גווארן זיין כח וואר־ום ער הט גזעהן בנבואה אז זיינע קינדר וועלן דארט שטעלן אקאלב פר אין עבודת כוכבים:

מֵאוֹת וַיִּרְדֹּף עַד־דָּן׃ טו וַיֵּחָלֵק
עֲלֵיהֶם ׀ לַיְלָה הוּא וַעֲבָדָיו וַיַּכֵּם
וַיִּרְדְּפֵם עַד־חוֹבָה אֲשֶׁר מִשְּׂמֹאל
לְדַמָּשֶׂק׃ טז וַיָּשֶׁב אֵת כָּל־הָרְכֻשׁ
וְגַם אֶת־לוֹט אָחִיו וּרְכֻשׁוֹ הֵשִׁיב
וְגַם אֶת־הַנָּשִׁים וְאֶת־הָעָם׃
יז וַיֵּצֵא מֶלֶךְ־סְדֹם לִקְרָאתוֹ אַחֲרֵי
שׁוּבוֹ מֵהַכּוֹת אֶת־כְּדָרְלָעֹמֶר
וְאֶת־הַמְּלָכִים אֲשֶׁר אִתּוֹ אֶל־
עֵמֶק שָׁוֵה הוּא עֵמֶק הַמֶּלֶךְ׃

יְלִידֵי בֵיתֵהּ תְּלָת מְאָה
וּתְמָנֵת עֲסַר וּרְדַף עַד
דָּן׃ טו וְאִתְפְּלֵג עֲלֵיהוֹן
לֵילְיָא הוּא וְעַבְדוֹהִי
וּמְחוֹנוּן וּרְדָפִנּוּן עַד
חוֹבָה דִּי מִצִּפּוּנָא
לְדַמֶּשֶׂק׃ טז וַאֲתֵיב יָת
כָּל קִנְיָנָא וְאַף יָת לוֹט
בַּר אֲחוּהִי וְקִנְיָנֵהּ
אֲתֵיב וְאַף יָת נְשַׁיָּא
וְיָת עַמָּא׃ יז וּנְפַק
מַלְכָּא דִסְדוֹם
לְקַדָּמוּתֵהּ בָּתַר דְּתָב
מִלְּמִמְחֵי יָת
כְּדָרְלָעוֹמֶר וְיָת מַלְכַיָּא
דִּי עִמֵּהּ לְמֵישַׁר מַפְנָא
הוא

ומלכי

ת"א וירדוף כד סנהדרין לו. ויחלק סנהדרין שם

בעל הטורים

נאמר כוכבה כפיר : (טו) לדמשק . בגי' בגמ' הלא והיינו והגליתי אתכם מהלאה לדמשק . בבבל חמה ששם

שפתי חכמים

וירדוף עד דן. נ"ל כרי כתיב וירדפם עד חובה: ר (קנ"מ) אבל בלתי פרוש יהיה החלוק ללילה וגוב אין טעם להוא ועבדיו בבא אחריו: ש והוא ועבדיו קאי אדלעיל הוא ועבדיו

רש"י

(סנהדרין לו): (טו) ויחלק עליהם. לפי פשוטו סרס המקרא ויחלק הוא ועבדיו עליהם לילה כדרך הרודפים שמתפלגים אחר הנרדפים ר' כשבורחין זה לכאן וזה לכאן: לילה. כלומר אחר שהחשיך לא נמנע מלרדפם. ומ"א שנחלק הלילה ובחציו הראשון נעשה לו נס וחציו השני נשמר ובא לו לחצות של לילה של מצרים: עד חובה. אין מקום ששמו חובה ודן קורא חובה על שם ע"ז שעתידה להיות שם: (יז) עמק שוה. כך שמו ותרגומו למישר מפנא פנוי מאילנות ומכל מכשול: עמק המלך. בית ריסא דמלכא בית ריס א' שהוא של מלכים קנים שהיה מיוחד למלך לצחק שם. ומ"א עמק

פירוש ע"ט

(טו) ויחלק הוא ועבדיו און ער מיט זיינע קנעכט האבן זיך צו טיילט ביי דער נאכט אזו ווי דער סדר איז פון די וואס יאגן נאך וואס זיי צו טיילן זיך נאך דיא. וואס ווערן נאך געיאגט אז זייא זאלן אנטלופן דער אהער און דער אהער און חאטשע עס איז פינצטער גווארן האבן זיי זיך פארט ניט פר מיטן פון צו נאך יאגן זיי. און דער מדרש שרייבט דאס די נאכט איז גוועזן די ערשטע נאכט פון פסח און אזו איז דער פשט ויחלק עליהם לילה די נאכט פון פסח איז צו טיילט גווארן עס זאל אין איר געשעהן צוויי נסים היינו דיא ערשטע האלבע נאכט איז געשעהן דער נס וואס אברם האט געשלאגן די פיר מלכים און האט פון זיי מציל גוועזן לוט און די אנדרע האלבע נאכט

האט גווארט אז עס זאל אין איר געשעהן א נס אין מצרים דאס איז וואס די בכורים פון מצרים זענען אויס געשטארבן אין דער אנדערר האלבע נאכט פון פסח ויכם און ער האט געשלאגן זיי וירדפם וכו' און ער האט זיי נאך געיאגט ביז חובה אשר משמאל וואס דאס ארט איז פון דער לינקער זייט פון דמשק. רש"י שרייבט עס איז דאך די שטאט דן וואס רופט אן דער פסוק חובה דאס איז לשון שולד ווייל די ישראל האבן אויף דעם ארט עבודת כוכבים גדינט: (טז) וישב את כל הרכוש און ער האט ווידר געקערט גאר דאס האב וגם את לוט אחיו ורכשו השיב און אויך לוט און זיין האב האט ער ווידר געקערט וגם את הנשים ואת העם און אויך די ווייבר און דאס פאלק: (יז) ויצא מלך סדום לקראתו

יח וּמַלְכִּי־צֶדֶק מֶלֶךְ שָׁלֵם הוֹצִיא
לֶחֶם וָיָיִן וְהוּא כֹהֵן לְאֵל עֶלְיוֹן׃
יט וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמַר בָּרוּךְ אַבְרָם
לְאֵל עֶלְיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ׃
כ וּבָרוּךְ אֵל עֶלְיוֹן אֲשֶׁר־מִגֵּן
צָרֶיךָ בְּיָדֶךָ וַיִּתֶּן־לוֹ מַעֲשֵׂר מִכֹּל׃
חמישי כא וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ־סְדֹם אֶל־
אברם

ת"א והוא כהן נדרים לב. ויברכהו נדרים שם תענית יב. וברוך אל מגילה טז.

אונקלוס

הוא אתר בית ריסא
דמלכא: יח ומלכי
צדק מלכא דירושלם
אפק לחם וחמר והוא
משמש קדם אל
עלאה: יט וברכה
ואמר בריך אברם
לאל עלאה דקנינה
שמיא וארעא:
כ ובריך אל עלאה
דמסר סנאך בידך
ויהב לה חד מן עסרא
מכלא: כא ואמר מלכא דסדום לאברם הב

בעל הטורים

שדמשק גלו וזהו הוכה אשר משמאל לדמשק: (יח) מלך שלם. ר"ת שם לומר לך שזה שם בן נח: (יט) ברוך אברם לאל עליון. ז' פסוקים בתורה שכתוב בהם ברכה להקב"ה ברוך ה' אלהי שם. וברוך אל עליון. ויאמר ברוך ה' אלהי אדוני אברהם. והקוד ואשתחוה לה' ואברך. ויאמר יתרו ברוך ה'. ואכלת ושבעת וברכת את ה'. ונגד אמר ברוך. ובהם ק' תיבות כנגד ק' ברכות שבכל יום וז' פסוקים כנגד ז' ברכות שבשבת ויו"ט. ובחמשה מהם כשם אלא ברוך כנגד ה' חומשי תורה

רש"י

שהשוו שם כל האומות והמליכו את אברהם עליהם לנשיא אלהים ולקצין: (יח) ומלכי צדק. מ"א הוא שם בן נח (נדרים לב): לחם ויין. כך עושים ליגיעי מלחמה והראה לו שאין בלבו עליו על שהרג את בניו. ומ"א רמז לו על המנחות ועל הנסכים שיקריבו שם בניו: (יט) קונה שמים וארץ. כמו (תהלים קמו) עושה שמים וארץ ע"י עשייתן קנאן להיות שלו: (כ) אשר מגן. אשר הסגיר. וכן (הושע יא) אמגנך

שפתי חכמים

ויכם וירדפם וגו': ת ר"ל דמלך שלם ר"ת למפרע שם: א דכתיב אחרי הכותו את כדרלעומר וכדרלעומר היה מלך עילם ועילם הוא מבני שם ומהמתא גם עמו מבני שם היו, וכא הפירש"י כך עושין ליגיעי מלחמה פי' שלא תאמר כדי להאכילו כדרך האורחים א"כ למה לא הוציא להם בקר ולא להוציא להם להאכילם. והרא"ם פי' דא"כ למה הזכיר שהוציא לחם ויין דהא כן דרך הקרא בכל מקום שלא להזכיר אלא לחם לבד כמו ואקחה פת לחם ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם. ומ"ט אמר לחם ויין אלא שהם צריכין ליגיעי

פירוש ע"ט

אונ דער מֶלֶךְ סְדוֹם איז ארוס גנאנגן קעגן אים אַחֲרֵי שׁוּבוֹ מֵהַכּוֹת נאך דעם אז אַבְרָם האט זיך ווידר גקערט פון צו שלאגן כְּדָרְלָעֹמֶר דעם מֶלֶךְ אונ די מְלָכִים וואס זענן מיט אים גוועזן אֶל עֵמֶק שָׁוֵה צום גלייכן טאל הוּא עֵמֶק הַמֶּלֶךְ דס ווערט אן גרופן דער טאל פון דעם מֶלֶךְ: (יח) וּמַלְכִּי צֶדֶק רש"י שרייבט דס איז שֵׁם דער זון פון נֹחַ אונ מען האט אים גרופן מַלְכִּי צֶדֶק מֶלֶךְ שָׁלֵם דר מֶלֶךְ פון יְרוּשָׁלַיִם הוֹצִיא לֶחֶם וָיָיִן האט ארוס גצויגן ברויט אונ וויין צו אַבְרָם. רש"י שרייבט אזו טוט מען צו די וואס זענן מיד פון דר מִלְחָמָה אונ דר מיט האט ער אים גוויזן אז ער האט אויף אים קיין שִׂנְאָה ניט אין הארצן אויף דעם וואס ער האט גהרגית זיינע קינדר וְהוּא כֹהֵן לְאֵל עֶלְיוֹן אונ ער איז גוועזן א כהן צום אייבערשטן גאט: (יט) וַיְבָרְכֵהוּ אונ ער האט גבענטשט אים כלומר שם האט גבענטשט צו אַבְרָם וַיֹּאמַר אונ ער האט גזאגט בָּרוּךְ אַבְרָם לְאֵל עֶלְיוֹן גבענטשט זאל זיין אַבְרָם צו דם אייבערשטן גאט קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ וואס ער האט בשאפן הימל אונ ערד. רש"י שרייבט קוֹנֶה איז טייטש ער האט גקופט ווארום דורך דעם וואס ער האט זייא בשאפן האט ער זיי גקופט זיי זאלן זיין זיין: (כ) וּבָרוּךְ אֵל עֶלְיוֹן אונ גבענטשט זאל זיין דער אייבערשטר גאט אֲשֶׁר מִגֵּן צָרֶיךָ בְּיָדֶךָ וואס ער האט איבער גענפרט דיינע באליידיגער אין דיינע הענד וַיִּתֶּן לוֹ מַעֲשֵׂר מִכֹּל אונ ער האט געגבן צו שם מַעֲשֵׂר פון גאר זיין פר מעג ווארום שם איז גוועזן א כהן: (כא) וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ סְדוֹם אונ ער האט גזאגט דער מֶלֶךְ פון סְדוֹם צו אַבְרָם תֶּן לִי הַנֶּפֶשׁ גיב מיר דעם נֶפֶשׁ כלומר פון דעם גפענקניש וואס דו האסט

אַבְרָם תֶּן־לִי הַנֶּפֶשׁ וְהָרְכֻשׁ
קַח־לָךְ׃ כב וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל־
מֶלֶךְ סְדֹם הֲרִמֹתִי יָדִי אֶל־יְהוָה
אֵל עֶלְיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ׃
כג אִם־מִחוּט וְעַד שְׂרוֹךְ־נַעַל
וְאִם־אֶקַּח מִכָּל־אֲשֶׁר־לָךְ וְלֹא
תֹאמַר אֲנִי הֶעֱשַׁרְתִּי אֶת־אַבְרָם׃
כד בִּלְעָדַי רַק אֲשֶׁר אָכְלוּ הַנְּעָרִים
וְחֵלֶק הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָלְכוּ אִתִּי
ענר

הַב לִי נַפְשָׁתָא וְקִנְיָנָא
סַב לָךְ׃ כב וַאֲמַר
אַבְרָם לְמַלְכָּא דִסְדוֹם
אֲרֵימִית יְדִי בִּצְלוֹ קֳדָם
יְיָ אֵל עִלָּאָה
דְּקִנְיָנֵהּ שְׁמַיָּא וְאַרְעָא׃
כג אִם מִחוּטָא וְעַד
עַרְקַת מְסָנָא וְאִם אֶסַּב
מִכָּל דִּי לָךְ וְלָא תֵימַר
אֲנָא אַעְתַּרִית יָת
אַבְרָם׃ כד בַּר
מִדַּאֲכַלוּ עוּלֵימַיָּא וַחֲלָק
גֻּבְרַיָּא דִּי אֲזַלוּ עִמִּי
עָנֵר אֶשְׁכֹּל וּמַמְרֵא
אנון

ת״א תן לי נדרים לב. הרמתי סוטה ד. קונה שמים פסחים פז. אם מחוט סוטה יז חולין פט. בלעדי רק חולין צט.

בעל הטורים

הצריך לברך עליהם תחלה ואח״כ אברך עמהם וברוך אל עליון יהיו שנים כנגד שנים כדלים : (כב) הרימתי. ב׳ במסורה הכא ואידך כי הרמתי קולי ואקרא וזהו שאמרו חכמינו ז״ל שאשת פוטיפרע נתכוונה לטובה כמו שנתכוון אברם לשם שמים :

שפתי חכמים

מלחמה : ב דק״ל מי נתן למי ומפרש אברם נתן לו וכו׳ ומה טעם נתן ל״ס לפי שהיה כהן : ג ואע״פ שאין כאן זכר שבועה כמו גבי כי אשא אל שמים ידי דכתיב בתריה ואמרתי חי אנכי לעולם קאי הכתוב פה וסמך על שמבין הרא״ם. ועוד י״ל דנשא נמי לשון הרמה הוא וכמו שמצינו בהבא שהוא לשון שבועה ה״נ האי הרימותי שהוא לשון נשא נמי לשון שבועה אף שאינו מפורש בהדיא : ד ר״ל דרש״י דייק מדכתיב ואם אקח משמע מחוט ועד שרוך נעל מילתא בפ״ע ופירושו אם אעכב לעצמי מן השבי ואם אקח לאתת לי שכר כו׳. א״נ דק״ל הא כבר היה בידו ולא היה לו לומר ואם אקח אלא ע״כ ואם אקח ממה שתתן לי מבית גנזיך וק״ל : ה ר״ל דצריך לחלק הקרא לג׳ חלקים וכן פי׳ בלעדי רק אשר אכלו הנערים היינו עבדים אשר הלכו אתי כדכתיב לעיל הוא ועבדיו וזה אשר הלכו אתי לשון רש״י הוא ומה דכתיב בקרא וחלק האנשים אשר הלכו אתי ג״כ בפני עצמו ר״ל חניכיו דאמר לעיל הם האנשים אשר הלכו ההו וענר אשכול וממרא נמי בפ״ע ר״ל הם יקחו חלקם והוכחתו מדכתיב בקרא עוד פעם שנית הם יקחו חלקם ודאי קאי על ענר אשכול וממרא דאי קאי על האנשים אשר הלכו אתו לא הוה ליה למכתב חלק דהא כבר

רש״י

ישראל : ויתן לו. אברם ב מעשר מכל אשר לו לפי שהיה כהן : (כא) תן לי הנפש. (הגופים מן השבי) שלי שהצלת החזר לי הגופים לבדם : (כב) הרמותי ידי. לשון ג שבועה. מרים אני את ידי לאל עליון וכן (בראשית כב) בי נשבעתי נשבע אני וכן (בראשית כג) נתתי כסף השדה קח ממני נותן אני לך כסף השדה וקחהו ממני : (כג) אם מחוט ועד שרוך נעל. אעכב לעצמי מן השבי : ואם אקח מכל אשר לך. ואי״א לתת לי שכר ד מבית גנזיך לא אקח : ולא תאמר וגו׳. שהקב״ה הבטיחני לעשרני שנאמר ואברכך וגו׳ : (כד) הנערים. ה עבדי אשר הלכו אתי ועוד ענר אשכול וממרא וגו׳ אע״פ שעבדי נכנסו למלחמה שנאמר הוא ועבדיו ויכם וענר וחביריו ישבו על

פירוש ע״ט

מַצִּיל גֶעוֶוען קֶער מִיר. אוּם דִי נְפָשׁוֹת וְהָרְכוּשׁ קַח לָךְ אוּנ דָס הָאבּ נֶעם דִיר : (כב) וַיֹּאמֶר אַבְרָם. אוּנ אַבְרָם הָט גֶזָאגְט צוּ דֶעם מֶלֶךְ סְדוֹם הֲרִמוֹתִי יָדִי אִיךְ טוּא אוֹף הֵייבְּן מַיין הַאנְד אוּנ שְׁוֶוער לְאֵל עֶלְיוֹן קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ צוּ דֶעם אֵייבֶּרְשְׁטְן גָאט וָוס עֶר הָאט בַּשַׁאפְן הִימֶל אוּנ עֶרְד : (כג) אִם מִחוּט אוֹבּ פוּן אַפָּדֶעם וְעַד שְׂרוֹךְ נַעַל אוּנ בִּיז אַרֶעמִינְדִיל פוּן אַשוּךְ וֶועל אִיךְ מִיר אַיין הַאלְטְן פוּן דֶעם גַנְּפֶענְקֶנִישׁ וְאִם אֶקַּח מִכָּל אֲשֶׁר לָךְ אוּנ אוֹבּ אִיךְ וֶועל יעֶמְן פוּן אַלְץ וָוס אִיז צוּ דִיר בְּלוֹמַר וָוען דוּא וֶועסְט מִיר וֶועלְן גֶעבְּן שָׂכָר פוּן דַיינֶע אוֹצָרוֹת וֶועל אִיךְ נִיט נֶעמְן וְלֹא תֹאמַר אֲנִי הֶעֱשַׁרְתִּי אֶת אַבְרָם אוּנ דוּ זָאלְסְט נִיט זָאגְן אִיךְ הָאבּ רַייךְ גְמַאכְט אַבְרָם ווארוּם גָאט הָט מִיר צוּ גְזָאגְט עֶר אַלֵיין זָאל מִיךְ רַייךְ מַאכְן : (כד) בִּלְעָדַי בַּייעֶרְט רַק אֲשֶׁר אָכְלוּ הַנְּעָרִים וָוס דִי יוּנְגְן הָאבְּן אוֹף גְעֶסְן וְחֵלֶק הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָלְכוּ אִתִּי אוּנ דֶעם חֵלֶק פוּן דִי מַאנְן וָוס זֶענְן גְגַאנְגְן מִיט מִיר אוּנ אוֹךְ אֶשְׁכּוֹל עָנֵר

עָנֵר אֶשְׁכֹּל וּמַמְרֵא הֵם יִקְחוּ
חֶלְקָם׃ ס טו א אַחַר ׀ הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה הָיָה דְבַר־יְהוָה אֶל־
אַבְרָם בַּמַּחֲזֶה לֵאמֹר אַל־תִּירָא
אַבְרָם אָנֹכִי מָגֵן לָךְ שְׂכָרְךָ הַרְבֵּה
מְאֹד׃ ב וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֲדֹנָי יֱהוִה
מַה־תִּתֶּן־לִי וְאָנֹכִי הוֹלֵךְ עֲרִירִי
ובן

אונקלוס

אִנּוּן יְקַבְּלוּן חוּלָקְהוֹן׃
א בָּתַר פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין
הֲוָה פִּתְגָמָא דַייָ עִם
אַבְרָם בִּנְבוּאָה לְמֵימַר
לָא תִדְחַל אַבְרָם
מֵימְרִי תְּקוֹף לָךְ אַגְרָךְ
סַגִּי לַחֲדָא׃ ב וַאֲמַר
אַבְרָם יְיָ אֱלֹהִים מַה
תִּתֶּן לִי וַאֲנָא אָזֵל בְּלָא
וְלַד וּבַר פַּרְנָסָא הָדֵין
דְּבְבֵיתִי הוּא
דמשקאה

בעל הטורים

(ב) ערירי. ב' במס' הכא ואידך כתבו את האיש הזה ערירי ביכניה. בשבילו גלות יכניה שאברהם יצא מאור כשדים וכו':

רש"י

הכלים ו לשמור אפי' הכי הם יקחו חלקם וממנו למד דוד שאמר (ש"א ל) כחלק היורד למלחמה וכחלק היושב על הכלים יחדו יחלוקו ולכך נאמר (שם כה) ויהי מהיום ההוא ומעלה וישימה לחוק ולמשפט ולא נאמר והלאה לפי שכבר נתן החוק בימי אברם: (א) אחר הדברים האלה. כל מקום שנאמר אחר סמוך אחרי מופלג. ב"ר אחר הדברים האלה. אחר שנעשה לו נס זה שהרג את המלכים והיה דואג ואומר שמא קבלתי שכר על כל צדקותי לכך אמר לו המקום אל תירא אברם אנכי מגן לך מן העונש שלא תענש על כל אותן נפשות שהרגת ומה שאתה דואג על קבול שכרך שכרך הרבה מאד: (ב) הולך ערירי. מנחם בן סרוק פירשו לשון

שפתי חכמים

כתיב וחלק האנשים אלא ודאי הם יקחו חלקם קאי על ענר אשכול וממרא לחוד: ך שהכתוב מדכתיב לעיל והוא שוכן באלוני ממרא וגו' וכתיב בתריה וישמע אברם וגו' וירדוף וגו' ואלו ענר וחבריו לא קאמר ש"מ שנשארו שם לשמור את

פירוש ע"ט

וּמַמְרֵא הֵם יִקְחוּ חֶלְקָם זַיי זָאלְן נֶעמְן זַייעֶר חֵלֶק. רש"י שְׁרַייבְּט אַזוֹ הָט עֶר גְזָאגְט חָאטְשֶׁע מַיינֶע קְנֶעכְט זֶענְן גְגַאנְגֶן אִין דֶר מִלְחָמָה אוּנ עָנֵר מִיט זַיינֶע חֲבֵרִים זֶענְן גְזֶעסְן בַּיי דִי כֵּלִים צוּ הִיטְן זַיי זָאלְן זַיי פָּארְט נֶעמְן זַייעֶר חֵלֶק אוּנ פוּן אִים הָט דָוִד אָפּ גְלֶערְנְט וָואס עֶר הָאט גְזָאגְט אַז דֶער וָואס גֵייט אִין דֶער מִלְחָמָה אוּנ דֶער וָואס זִיצְט נֶעבְּן דִי כֵּלִים זָאלְן אַגְלַייכְן חֵלֶק נֶעמְן׃ (א) אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה נָאךְ דִי דָאזִיגֶע רַייד רש"י שְׁרַייבְּט נָאךְ דֶעם אַז עֶס אִיז גְשֶׁעהְן אַנֵס אַז אַבְרָם הָאט גְהַרְגֶ'ת דִי מְלָכִים הָט עֶר זִיךְ גְזָארְגְט אוּנ הָט גְזָאגְט טָאמֶר הָאבּ אִיךְ מְקַבֵּל גְוֶועְן מַיין שְׂכַר אוֹיף גָאר מַיינֶע צְדָקוֹת דְרוּם הָט אִים גָאט גְזָאגְט דוּ זָאלְסְט דִיךְ נִיט (ווֹאס) פָארְכְטְן אַזוֹ וְוִי עֶס שְׁטֵייט וַייטֶר הָיָה דְבַר יְיָ אִיז גְוֶוען דִי רֵייד פוּן גָאט צוּ אַבְרָם בַּמַּחֲזֶה אִין דֶר שַׁיין לֵאמֹר אַזוֹ צוּ זָאגְן אַל תִּירָא אַבְרָם דוּ זָאלְסְט דִיךְ נִיט פָארְכְטְן אַבְרָם אָנֹכִי מָגֵן לָךְ אִיךְ בִּין דַיין בַּשִׁיצֶר כְּלוֹמַר דוּ וֶועסְט נִיט גְשְׁטְרָאפְט וֶוערְן פַר דִיא אַלֶע נְשָׁמוֹת וָוס דוּ הָאסְט גְהַרְגֶ'ת אוּנ דָס וָוס דוּ זָארְגְסְט טָאמֶר הָאסְטוּ מְקַבֵּל גְוֶועְן דַיין שְׂכַר זָאג אִיךְ דִיר שְׂכָרְךָ הַרְבֵּה מְאֹד דַיין שְׂכַר אִיז זַייעֶר פִיל׃ (ב) וַיֹּאמֶר אַבְרָם הָט אַבְרָם גְזָאגְט אֲדֹנָי אֱלֹהִים גָאט מַיין הַאר מַה תִּתֶּן לִי וָואס טוּג מִיר דָס וָוס דוּ וֶועסְט מִיר גֶעבְּן וְאָנֹכִי הוֹלֵךְ עֲרִירִי אוּנ אִיךְ גֵיי אָן קִינְדֶר יָבֵן מֶשֶׁק בֵּיתִי אוּנ מַיין הוֹיז שְׁפַּייזֶר הוּא דַמֶּשֶׂק

משלי ישראל

(אַל תִּירָא אַבְרָם אָנֹכִי מָגֵן לָךְ) גָאט הָאט גְזָאגְט צוּא אַבְרָם הָאבּ קֵיין פָארְכְט נִיט אִיךְ בִּין דַיין בַּשִׁיצֶר. דֶער מִדְרָשׁ זָאגְט אַבְרָם הָאט גְזֶעהְן אַז נִמְרוֹד הָאט אִים אַרַיין גְוָוארְפְן אִין קַאלִיךְ אוֹבְן עֶר זָאל פָאר בְּרֶענְט וֶוערְן הָאט אִים גָאט מַצִּיל גְוֶועְן תָאט עֶר מוֹרָא גְיַהאט אֶפְשַׁר הָאט גָאט אִים בְּצָאלְט אִין גַאנְצְן זַיין שְׂכַר אוֹיף דֶער וֶועלְט הָאט גָאט צוּא אִים גְזָאגְט (אַל תִּירָא אַבְרָם אָנֹכִי מָגֵן לָךְ) הָאבּ קֵיין מוֹרָא נִים אַבְרָם. דִיא טוֹבוֹת וָואס אִיךְ הָאבּ דִיר גִיטָאן תָאבּ אִיךְ דִיר אוּמְזִיסְט גְטָאן אוּנ דַיין שְׂכַר אִיז לְעוֹלָם הַבָּא. לְמָשָׁל אִין אַגְרוֹיסְע שְׁטָאט אִיז גְוֶועְן אַסַךְ סוֹחֲרִים אוּנ זַייעֶר סְחוֹרָה וֶוערְט גִיבְּרַאכְט פוּן וַוייטֶע מְקוֹמוֹת נָאר וַוייל זַייא זֶענְן נִיט גְוֶועְן בְּכֹחַ אַז יֶעדֶער זָאל פָארְן פְלֶעגְן זַייא אוּם רִיכְטֶען אֵיינֶעם פוּן זַייא אַז עֶר זָאל בְּרֶענְגֶען יֶעדְן זַיין סְחוֹרָה

וּבֶן־מֶשֶׁק בֵּיתִי הוּא דַּמֶּשֶׂק
אֱלִיעֶזֶר׃ ג וַיֹּאמֶר אַבְרָם הֵן לִי
לֹא נָתַתָּה זָרַע וְהִנֵּה בֶן־בֵּיתִי
יוֹרֵשׁ אֹתִי׃ ד וְהִנֵּה דְבַר־יְהוָה
אֵלָיו לֵאמֹר לֹא יִירָשְׁךָ זֶה כִּי
אִם אֲשֶׁר יֵצֵא מִמֵּעֶיךָ הוּא יִירָשֶׁךָ׃
ה וַיּוֹצֵא אֹתוֹ הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הַבֶּט־
נָא הַשָּׁמַיְמָה וּסְפֹר הַכּוֹכָבִים
אִם־תּוּכַל לִסְפֹּר אֹתָם וַיֹּאמֶר לוֹ

אונקלוס

דַּמַּשְׂקָאָה אֱלִיעֶזֶר׃
ג וַאֲמַר אַבְרָם הָא לִי
לָא יְהַבְתְּ וְלָד וְהָא בַּר
בֵּיתִי יָרֵית יָתִי׃ ד וְהָא
פִּתְגָּמָא דַּיְיָ עִמֵּהּ
לְמֵימַר לָא יֵירְתִנָּךְ דֵּין
אֱלָהֵן בַּר דְּתוֹלִיד הוּא
יֵירְתִנָּךְ׃ ה וְאַפֵּיק יָתֵהּ
לְבָרָא וַאֲמַר אִסְתַּכֵּי
כְּעַן לִשְׁמַיָּא וּמְנֵי
כּוֹכְבַיָּא אִם תִּכּוֹל
לְמִמְנֵי יָתְהוֹן וַאֲמַר
לֵהּ כְּדֵין יְהוֹן בְּנָךְ׃

והימן

ת"א הוא דמשק יומא כח. וכנס בן בנת קנו. כי אם בנא בב. ויוצא אותו בבא בב נדרים לו. כה

בעל הטורים

גלו לכשדים שכוה בבל.: (ה) ויוצא אתו החוצה. בגי' הילטגנינותו. לו זרע שהרי בברית בין הבתרים היה אברהם בן ע"ה שנה: כה יהיה זרעך פי' כשיהיה לו עוד כ"ה שנים כמנין כ"ה יהיה יהיה. בגי' שלשים לומר לך שאין דור שאין בו ל' צדיקים וכן

רש"י

יורש וחבר לו ערירי ועונה (מלאכי ב) ערירי בלא יורש כאשר האמר (איוב לא) ובכל תבואתי תשרש תעקר שרשיה כך לשון ערירי השר בנים ובלעז דעזענפאנט"ס (קינדרלאז). ולי נראה ער ועונה מגזרת (שיר ה) ולבי ער וערירי לשון חרבן וכן (תהלים קלז) ערו ערו וכן (חבקוק ג) ערות יסוד וגו' (ירמיה נא) ערער התערער וכן (צפניה ב) כי ארזה ערה: ובן משק ביתי. כתרגומו שכל בני ביתי נזון על פיו כמו (בראשית מא) ועל פיך ישק האפוטרופא שלי והוא היה לי בן היה בני ממונה על שלי: דמשק. לפי התרגום מדמשק היה ולפי מדרש אגדה שרדף המלכים עד דמשק. ובגמרא שלנו דרשו נוטריקון דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים: (ג) הן לי לא נתתה זרע. ומה תועלת בכל אשר תתן לי: (ה) ויוצא אתו החוצה. לפי פשוטו הוציאו מאהלו לחוץ לראות הככבים. ולפי מדרשו אמר לו צא מאצטגנינות שלך שראית במזלות שאינך עתיד

משלי ישראל

וואס ער דארף אונ ער אליין האט זיך אויך געבראכט זיין סחורה אויף זייערי הוצאות דאס נעמליכע איז מיט אברם אויך ער איז געוועזן דער בעססטער פון זיין דור וואס דורך זיין זכות זאל אראפ קומען די ברכה פון דעם גאנצין דור ועגין דרום איז כדאי אז אברם זאל נעמין זיין חלק אומזיסט גאט זאל אים ניט אפ רעכינען פון זיין שכר אונ זיין שכר זאל זיין בהאלטין אויף עולם הבא׃
(ויאמר אברם הן לי לא נתתה זרע כו' ויוצא אותו החוצה ויאמר הבט נא השמימה וספור הכוכבים אם
תוכל

פירוש ע"ט

אליעזר איז אליעזר וואס ער איז פון דמשק כלומר אליעזר איז דער ממונה איבער מיין הויז אבער איך זאל האבן אזון וואלט מיין זון געוועזן דער ממונה׃ (ג) ויאמר אברם אונ אברם הט גזאגט הן נון לי לא נתתה זרע צו מיר האסטו ניט געגעבן קיין קינד והנה אונ נון בן ביתי מיין הויז מענטש יורש אותי וועט מיך יירשנן׃ (ד) והנה אונ נון דבר יי' אליו לאמר די רייד פון גאט איז געוועזן צו אים אזו צו זאגן לא יירשך זה עס וועט דיך ניט ירשנן דער דאזיגער כי אם אשר יצא ממעיך נאר ווס וועט ארוס גיין פון דיינע גדערים דס הייסט וואס ער וועט פון דיר ארוס קומן דער וועט דיך ירשנן׃ (ה) ויוצא אותו אונ ער הט אים ארוס גצוגן פון זיין געצעלט החוצה אויף דער גאס. אונ דער מדרש שרייבט גאט הט צו אים גזאגט גיי ארוס פון דעם וואס דו קוקסט אויף די מזלות אז דו וועסט ניט האבן קיין זון דען כל זמן דו הייסט אברם אן אה"א וועסטו ניט מוליד זיין אבר אברהם מיט אה"א וועט יוא מוליד זיין אונ ווידער שרי מיט איוד וועט ניט גווינן קיין קינד אבר שרה מיט אה"א וועט יוא גווינן דרום וועל איך צו אייך צו גבן איין אות פון מיין נאמן וועט משתנה ווערן דס מזל

כֹּה יִהְיֶה זַרְעֶךָ׃ ו וְהֶאֱמִן בַּיהוָה
וַיַּחְשְׁבֶהָ לּוֹ צְדָקָה׃ ששי ז וַיֹּאמֶר
אֵלָיו אֲנִי יְהוָה אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ
מֵאוּר כַּשְׂדִּים לָתֶת לְךָ אֶת־הָאָרֶץ
הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ׃ ח וַיֹּאמַר אֲדֹנָי
יְהוִה בַּמָּה אֵדַע כִּי אִירָשֶׁנָּה׃

ו וְהֵימִין בְּמֵימְרָא דַייָ
וְחַשְׁבַהּ לֵהּ לִזְכוּ׃
ז וַאֲמַר לֵהּ אֲנָא יְיָ
דְּאַפֵּקְתָּךְ מֵאוּרָא
דְכַשְׂדָּאֵי לְמִתַּן לָךְ יָת
אַרְעָא הָדָא לְמֵירְתַהּ׃
ח וַאֲמַר יְיָ אֱלֹהִים בְּמָה
אֵדַע אֲרֵי אֵירְתִנַּהּ׃

ואמר

ת"א ויאמר ה' ברכות ז שבועות כה מגילה לא נדרים לב ·

ויאמר

בעל הטורים

שאל כשאין יהיה יסא לדיקים. בזרעך שנא' ויאמר לו כה יהיה זרעך: (ו) ויחשבה. ג' במס', הכא ואידך ויחשבה לזונה גבי תמר. ויחשבה עלי לשכורה גבי חנה. היינו דאר"י יצא אלקי שם מי שחושדים אותו ואין בו שהרי תמר בשביל שחשדה יהודה זכתה ויצא ממנה פרץ וזרח שיצאו משם מלכים ונביאים. וחנה בשביל שחשדה עלי זכתה ויצאה ממנה שמואל. בשביל שנחשדה לזונה ולשכורה נחשב להן לצדקה. (ה"ה הרא"ש): (ח) במה אדע. במה בא"ת ב"ש שי"ן ועולה לחשבון ש' לכך נגזר על

רש"י

להעמיד בן. אברם אין לו בן, אבל אברהם יש לו בן. וכן שרי לא תלד, אבל שרה תלד. אני קורא לכם שם אחר וישתנה המזל. ד"א הוציאו מחללו של עולם והגביהו למעלה מן הכוכבים וזהו לשון הבטה מלמעלה למטה: (ו) והאמין בה'. לא שאל לו אות על זאת ט אבל על ירושת הארץ שאל לו אות ואמר לו במה אדע: ויחשבה לו צדקה. י הקב"ה חשבה לאברם לזכות ולצדקה על האמונה שהאמין בו. ד"א במה אדע לא שאל לו אות אלא אמר לפניו הודיעני באיזה זכות

שפתי חכמים

הכלים: ז אע"ג שהיה לו ישמעאל בעו שנקרא אברם דבעי הבא מן השפחה וכותית אינו קרוי בנך ואינו ראוי לירש אותו: ח וא"ת והא כתיב והביט אל נחש הנחשת והוי י"ל דה"פ והביט אליו הנחש וסא דכתיב הביטו אליו ונהרו דגם זה מלמטה למעלה י"ל דמלא כל הארץ כבודו מגלתי. והרא"ם פי' דה"פ אין הבטה האמור פה אלא מלמעלה למטה: ט ר"ל וכי תעלה על דעתך שאברהם לא האמין בהקב"ה ובנבואת עצמו והלא אברהם נביא היה וא"כ ל"ל למכתב והאמין בה' ומתרץ לא שאל לו אות. ואין להקשות למה לא ביקש אות על בשורת הבנים כמו על ירושת הארץ כבר תירץ הרמב"ן. והרא"ם תירץ כי ירושת הארץ לא היה עתה הבטחה אלא ספור דברים בעלמא אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים ע"ד לתת לך את הארץ הזאת לרשתה מ"ה בקש ממנו אות על ספק הבטחתו אבל הבנים היה הבטחה גמורה מ"ה לא בקש ממנו שום אות. ול"נ דגבי בנים לא בקש אות לפי מדרש רז"ל שהוציא אותו החוצה ואמר לו צא מאיצטגנינות שלך וכו' אברם אינו מוליד וכו' וזה ראה אברם מ"ה לא בקש אות כי אין לך אות גדול מזה משא"כ גבי הבטחת הארץ מש"ה בקש ממנו אות על זה ועי"ל דמש"ה נכנס ספק לאברהם על הבטחת ירושת הארץ כיון שלא כלל הבטחת ירושת הארץ עם הבטחת הבנים אלא חלקן לשנים מש"ה נכנס ספק בלב אברם על ירושת הארץ. נראה לי וק"ל: (רי"ק) אמר זה לפי שנראה שמלת והאמין כ' מיותרת שאחר שאברהם לא דבר כלום ע"מ שא"ל הש"י כה יהיה זרעך פשיטא שהאמין לז"א שמלת והאמין לאו לגופיה איצטריך אלא למידק מיניה ר"ל ע"ז דוקא האמין ולא שאל אות אבל כו': י פי' דמלת ויחשבה וגו' שבה אל הש"י ומלת לו שבה אל אברם לא שאלה

פירוש ע"ט

אונ איר װעט האבן אַזוֹן וַיֹּאמֶר אונ ער הט גזאגט הַבֶּט נָא הַשָּׁמַיְמָה קוּק נון צום הימל וּסְפוֹר הַכּוֹכָבִים אונ צייל די שטערן אִם תּוּכַל לִסְפּוֹר אוֹתָם אוב דו

משלי ישראל

תּוּכַל לִסְפּוֹר אוֹתָם כֹּה יִהְיֶה זַרְעֶךָ) אברם האט גזאגט צו גאט דוא האסט מיר ניט געגעבן קיין קינדער האט אים גאט גזאגט קוק אויף דעם הימעל אונ צייל דיא שטערין

וועסטו

װעסט זיי קענן איבר ציילן וַיֹּאמֶר לוֹ האט ער צו אים גזאגט כֹּה יִהְיֶה זַרְעֶךָ אזו װעלן זיין דיינע קינדר בלומר אזו ווי עס איז ניט מיגליך דו זאלסט די שטערן איבר ציילן אזו װעט ניט מיגליך זיין דיינע קינדר איבר צו ציילן: (ו) וְהֶאֱמִן בַּיְיָ אונ ער הט געגלייבט אין גאט. רש"י שרייבט ער הט אים ניט געפרעגט קיין צייכן דרויף אבר דאס װס ער הט אים צו גזאגט ער זאל אים מאכן ירשענן ארץ ישראל האט ער אים יוא געפרעגט אצייכן אזו וויא וייטר שטייט וַיַּחְשְׁבֶהָ לוֹ צְדָקָה אונ גאט הט דס גרעכינט צו אברם פר אצדקה אונ פר אזכות אוף דער אמונה װס ער הט געגלייבט אין אים: (ז) וַיֹּאמֶר אֵלָיו אונ ער הט גזאגט צו אים אֲנִי יְיָ איך בין גאט אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאוּר כַּשְׂדִּים וואס איך האב דיך אוס געצוגן פון אור כשדים לָתֶת לְךָ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ צוא געבן דיר דאס דאזיגע לאנד צוא ירשענן זיא: (ח) וַיֹּאמַר אונ ער האט גזאגט אֲדֹנָי אֱלֹהִים גאט מיין האר בַּמָּה אֵדַע כִּי אִירָשֶׁנָּה

ט וַיֹּאמֶר אֵלָיו קְחָה לִי עֶגְלָה מְשֻׁלֶּשֶׁת וְעֵז מְשֻׁלֶּשֶׁת וְאַיִל מְשֻׁלָּשׁ וְתֹר וְגוֹזָל׃ י וַיִּקַּח־לוֹ אֶת־כָּל־אֵלֶּה וַיְבַתֵּר אֹתָם בַּתָּוֶךְ וַיִּתֵּן אִישׁ

ט וַאֲמַר לֵהּ קָרֵב קֳדָמַי עֶגְלִין תְּלָתָא וְעִזִּין תְּלָתָא וְדִכְרִין תְּלָת וְשַׁפְנִינָא וּבַר יוֹנָה׃ י וְקָרֵיב קֳדָמוֹהִי יָת כָּל אִלֵּין וּפַלֵּיג יָתְהוֹן

ת״א קחה לי כגלה גם.

רש״י

יתקיימו: בה ב׳ אמר לו הקב״ה בזכות הקרבנות: (ט) עגלה משלשת. (ב״ר) שלשה עגלים רמז לג׳ פרים פר יוה״כ ופר העלם דבר של צבור ועגלה ערופה: ועז משלשת. רמז לשעיר הנעשה בפנים ושעירי מוספין של מועד ושעיר ל׳ חטאת יחיד: ואיל משלש. אשם ודאי ואשם תלוי וכבשה של חטאת יחיד: ותר וגוזל. תור ובן יונה: (י) ויבתר אתם. חלק כל אחד לשני חלקים ואין המקרא יוצא מידי פשוטו לפי שהיה כורת ברית עמו לשמור הבטחתו להוריש לבניו את הארץ כדכתיב ביום ההוא כרת ה׳ את אברם ברית לאמר וגו׳ ודרך כורתי ברית לחלק בהמה ולעבור בין בתריה כמה שנאמר להלן (ירמיה לד) העוברים בין בתרי העגל אף כאן תנור עשן ולפיד אש אשר עבר בין

שפתי חכמים

ויחשבה. שבה אל אברם ומלת לו שבה אל השם והוכחתו כי מלת צדקה אינו נופל אלא מהגדול להקטן שהגדול מתחסד עם הקטן ולא מהקטן אל הגדול: (רי״ק) אמר זה לפי שאם היה חוזר לאברם שביעת שאפילו שלא היה רואה במזלו שאינו מוליד היה מחשבה לצדקה ולא שיהיה ראוי לכך כ״ש שמזלו מנגד לו לזה אמר הקב״ה וכו׳: ב וכן פי׳ של קרא אדע במה אירשנה כלומר בשביל איזה זכות. כתב הרא״ם אבל אינו יודע איך יתיישב לפי זה והאמין בה׳ וגו׳ כי השאלה בקושיא דלעיל איך לא יאמין בנבואתו הוא בעצמו ותי׳ שהאמין שיזכה בזרע ולא נשארה בו מבוכה מאח״כ בירושת הארץ שנאמר נבוך באיזה זכות יתקיימו בה. ול״נ דגבי זרעו שהאמין שיתקיים זרעו אף שלא יהיה להם זכות וכמו שדרשו ואת הצפור לא בתר רמז לישראל שיתקיימו לעולם וכמו דכתיב אם אכלה בם ודרשו רז״ל אני כלין והם אינן כלין אבל בירושת הארץ אע״פ שהאמין שירשוה אבל אם יתקיים בידם היה ספק אצלו באיזה זכות יתקיים בידם כי לא היה יודע אם יהיה להם זכות בידם אע״פ שהיה יודע שבע״פ יירשוה אף שלא יהיה להם זכות כי כדאי זכות אבות שירשו את הארץ וכמו שפירש״י בתחלת פרשת וארא לכן אמר במה אדע וגו׳ נ״ל: ד כתב הרא״ם אע״פ שאינה באה לכפרת כל ישראל דומיא דפרים ושעירים דלעיל מ״מ מאחר שהיא באה על כל העיר

פירוש ע״ט

דורך וואס וועל איך וויסן אז איך וועל דאס ירשענען. רש״י שרייבט אברם האט געגלייבט אז הקב״ה וועט אים דאס לאנד מאכין ירשענען נאר ער האט אים געפרעגט דורך וואס פאר א זכות וועלין מיינע קינדער דרינען אקיום האבין האט אים גאט געענטפערט דורך דעם זכות פון די קרבנות: (ט) ויאמר אליו אונ ער האט געזאגט צו אים קחה לי עגלה משולשת נעם צו מיר דריי קעלבער ועז משולשת אונ דרייא ציגין ואיל משולש אונ דרייא ווידער ותור אונ א טערקיל טויב וגוזל אונ א יונגע טויב דאס האט הקב״ה כרמז געווען צו אברם אז דורך דעם זכות פון די קרבנות וועלין די ישראל ירשענען ארץ ישראל: (י) ויקח לו את כל אלה אונ ער האט דיא אלע גנומען ויבתר אותם בתוך אונ ער האט זייא צו שניטין אין דער מיטין כלומר ער האט זייא צוא טיילט אויף צווייא חלקים ויתן איש בתרו אונ ער האט געגעבין איין שטיק אקעגין דעם אנדרין. רש״י שרייבט דרום האט ער די בהמות צוא שניטין ווארום דער סדר איז פון דיא וואס זענין כורת ברית איינער מיט דער אנדערין צו

משלי ישראל

חכמים דען קענין זייא איבער ציילין אזוי וועט מען נים קענין דיינע קינדער איבער ציילין. דער ילקוט שרייבט אברהם האט געזאגט איך זעה אין דיא שטערין אז איך וועל נים האבין קיין קינדער ווייס איך דיר אז דו וועסט יוא האבין קינדער האט אים גאט געזאגט פון דעם שטערין וואס דוא זעהסט אז דוא וועסט נים האבין קיין קינדער למשל איין דארפס מענטש האט גיהאט זילבערנע אונ גילדערנע כלים אונ אסך צירונג האט ער מורא גיהאט צוא האלטין זייא ביא זיך אין שטוב האט ער זייא אוועק געגעבין צוא זיין חבר וואס ער זיצט אין שטאט כדי זייא זאלין זיין באהיט דער וייל האט זיך גיטראפין אז גנבים האבין ביא נאכט צוא גנבה׳ט אין גאנצין דאס גאלד אונ זילבער עס איז געקומען אין דער פריא האט דער שטאט מאן געשיקט איין שליח צום דארפס מאן ער זאל אים מודיע זיין וואס עס האט זיך גיטראפין. אז דער דארפס מאן האט דאס דער הערט האט ער תיכף געוואלט ארום שיקין מענטשין אויף אלע וועגין מען זאל כאפין דיא גנבים. דער שליח האט געזעהן וואס ער וויל טאן זאגט דער שליח צוא אים מיין דעה וואלט גוועזן איר זאלט זיך אפ לאזין דער פון נאך וואס זאלט איר אומזיסט הוצאות האבין. זאגט דער דארפס מאן צום שליח זאג נאר נאך וואס ביסטו צוא מיר געקומען זאגט דער שליח דיין חבר האט מיך געשיקט איך זאל דיר מודיע זיין אז מען האט דיא כלים צו גנבה׳ט. אגב דער דארפס מאן צו אים פארשטייא נאר דיינע רייד

אִישׁ־בִּתְרוֹ לִקְרַאת רֵעֵהוּ וְאֶת־הַצִּפֹּר לֹא בָתָר׃ יא וַיֵּרֶד הָעַיִט עַל־הַפְּגָרִים וַיַּשֵּׁב אֹתָם אַבְרָם׃ יב וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ לָבוֹא וְתַרְדֵּמָה נָפְלָה עַל־אַבְרָם וְהִנֵּה אֵימָה חֲשֵׁכָה גְדֹלָה

נפלת

יָתְהוֹן בְּשַׁוָה וִיהַב פַּלְגַיָא פַּלְגוּ לָקֳבֵל חַבְרֵהּ וְיָת עוֹפָא לָא פְלַג׃ יא וּנְחַת עוֹפָא עַל פַּלְגַיָא וְאַפְרַח יָתְהוֹן אַבְרָם׃ יב וַהֲוָה שִׁמְשָׁא לְמֵיעַל וְשִׁנְתָא נְפַלַת עַל אַבְרָם וְהָא אֵימָה קְבַל סַגִּי נְפַלַת עֲלוֹהִי

בעל הטורים

בניו גוזלת ה׳. הכבון כפה אדע. פסס נ״ב בניס לא סכל אים כיכירה וכבפים היו בגלות: (יב) ויהי השמש. ב׳ במס׳. הכא ואידך ויהי השמש בלה כנגד שני מקדשים כדכתיב ושמתי כדכוד שמבותיך ובעליך לאבני הקדח ונחרבו:

רש״י

הגוזרים הוא שלוהו בל שכינה בתוך אש: **ואת הצפור לא בתר.** לפי שהאומות עכו״ם נמשלו לפרים ואילים ושעירים שנאמר (תהלים כב) סבבוני פרים רבים וגו׳. ואומר (דניאל ח) והאיל אשר ראית בעל הקרנים מלכי מדי ופרס. ואומר והצפיר והשעיר מלך יון. וישראל נמשלו לבני יונה שנאמר (שה״ש ב) יונתי בחגוי הסלע לפיכך בתר הבהמות רמז על האומות: **ואת הצפור לא בתר.** רמז שיהיו ישראל קיימין לעולם: (יא) **העיט.** הוא עוף ועל שם שהוא עט ושואף את הנבלות לשום עני אוכל כמו (ש״א טו) ותעט אל השלל: **על הפגרים.** על מי הבתרים (ס״א הפגרים מתרגמינן פגליא אלא מתוך שהורגלו לתרגם איש בתרו ויהב פלגיא נתחלף להם תיבת פגליא לפלגיא ותרגומו הפגרים פלגיא וכל המתרגם כן טועה לפי שאין להקיש בתרים לפגרים שבתרים תרגומו פלגיא ופגרים תרגומו פגליא לשון פגול כמו פגול הוא (ויקרא ז) לשון פגר) (כך שמעתי מפי רבינו יהודה ב״ר שמואל) (וכן הגי׳ ברש״י כ״י ובכ״י אחרת כתיב כך פי׳ רבינו מאיר ב״ר שמואל): **וישב.** ל׳ נשיבה והפרחה כמו (תהלים קמז) ישב רוחו רמז שיבא דוד בן ישי לכלותם ואין מניחין אותו מן השמים עד שיבא מלך המשיח: (יב) **והנה אימה וגו׳.** רמז לצרות

שפתי חכמים

שישראל כפרת כל ישראל מקרי. ול״נ משום דאין לדיק אשר יעשה טוב ולא יחטא מ״ה כפרת כל ישראל מקרי: מ (רי״ק) אמר זה לפי שפגר לא נקרא אלא ב״ה שהוא שלם וכאן לא היו שלימים לפי שבתר אותם בתוך לז״א הפגרים הבתרים. וכוונת הרב שלא נאמר שירד העיט גם על הצפור ונראה שג״כ

פירוש ע״ט

מיליך זייא אַבְהֵבָה אונ גייען דורך צווישין דיא שטיקער אזוי דא האט הַקָבָ״ה מיט אים כּוֹרֵת בְּרִית גיוועזן ער זאל היטין זיין הַבְטָחָה צו מאכין ירשינען צו זיינע קינדער דאס לאנד דרום הט ער צוא שניטין דיא בְּהֵמוֹת אוף צווייא חֲלָקִים צוא איבער פארין צווישין זייא אונ דער אובין מיט רויך אונ דער בראנד פייער וואס איז איבער גפארין דורך דיא שטיקר אזו וויא ווייטר שטייט דאס איז ער שְׁלִיחַ פון דער שְׁכִינָה. וְאֶת הַצִּפֹּר אונ דעם פוגעל דאס איז דיא טויבּ לֹא בָתָר דאט ער ניט צו שניטין דאס איז אַרְמֶז אז דיא ישראל וואס זענין גגליכין צוא אַטוֹב וועלין זייא אייביג אַקִיום האבין: (יא) וַיֵּרֶד אונ ער האט גנידערט דער פוגיל עַל הַפְּגָרִים אוף דיא שטיקער וַיַּשֵּׁב אֹתָם אַבְרָם אונ אברם האט זייא גמאכט אוועק וויישן אונ אוועק פליען: (יב) וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ בָּאָה אונ עס איז גוועזן אז דיא זון איז אונטער גגאנגן וְתַרְדֵּמָה נָפְלָה עַל אַבְרָם אונ אשלאף איז גפאלין אוף אברם וְהִנֵּה אונ נון אֵימָה אפארכט חֲשֵׁכָה גְּדוֹלָה אונ אגרויס פינצטערניש נֹפֶלֶת עָלָיו איז אויף אים גפאלין דאס איז אַרְמֶז גוועזן צוא דיא צָרוֹת אונ צוא דעם

משלי ישראל

וואס דוא זאגסט אליין נאך וואס האט ער דיך גשיקט מיר מודיע זיין מן הַהֶתֵּם פאר שטיים ער אז איך וועל נאך זוכין וועל איך גפינען דיא גְנֵיבָה היינט פאר שטייא אז דיין עֵצָה איז דער ווידר דיין קומען. דער נִמְשָׁל איז גאט האט גוואלט אז אַבְרָם זאל תְּפִלָּה מאן אויף קינדער וואָרום גאט גלוסט צוא דער תְּפִלָּה פון צַדִּיקִים האט אים גאט גוויזין דורך דיא שטערין אז ער וועט נים האבין קיין קינדר דרוף האט אים גאט גזאגט דוא ווייסט נים וואס דיא שטערין בווייזין אַדְרַבָּה דאס וואס דוא זעהסט איז דער היפוך וואָרום דעם שטערין וואס דו זעהסט אז דוא וועסט נים האבין קיין קינדער ווייז איך דיר אז דו וועסט יוא האבין קינדער. וואָרום ווען עס זאל בלייבין אזו וויא דו זעהסט וואלט איך דיר גאר נים גוויזין דעם שטערין נאר איך ווייז דיר אומישני כדי דוא זאלסט צוא מיר תְּפִלָּה מאן ווּעסט האבין קינדער:

נֹפֶלֶת עָלָיו׃ יג וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יָדֹעַ
תֵּדַע כִּי־גֵר ׀ יִהְיֶה זַרְעֲךָ בְּאֶרֶץ
לֹא לָהֶם וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ אֹתָם אַרְבַּע
מֵאוֹת שָׁנָה׃ יד וְגַם אֶת־הַגּוֹי אֲשֶׁר
יַעֲבֹדוּ דָּן אָנֹכִי וְאַחֲרֵי־כֵן יֵצְאוּ
בִּרְכֻשׁ גָּדוֹל׃ טו וְאַתָּה תָּבוֹא אֶל־
אבתיך

עֲלוֹהִי׃ יג וַאֲמַר
לְאַבְרָם מִדַּע תִּדַּע אֲרֵי
דַּיָּרִין יְהוֹן בְּנָךְ בְּאַרְעָא
דְּלָא דִּילְהוֹן וְיִפְלְחוּן
בְּהוֹן וִיעַנּוּן יָתְהוֹן
אַרְבַּע מְאָה שְׁנִין׃
יד וְאַף יָת עַמָּא
דְּיִפְלְחוּן בְּהוֹן דָּיֵין אֲנָא
וּבָתַר כֵּן יִפְּקוּן בְּקִנְיָנָא
סַגִּי׃ טו וְאַתְּ תֵּיעוֹל
לות

ת״א ידוע תדע. שבת פט סוטה יא. ועבדום וענו אותם. שמות רבה פ״א . בראשית רבה פ״ג. ואתה תבוא. ברכות טז. קטן כח.

בעל הטורים

(יג) כי גר. סופי תיבות עולה למנין רד״ו :

שפתי חכמים

יבא לגלות מצרים לפי שהלפור הוא רמז לישראל כנ״א הכתרים רמז לעכו״ם : נ וגם השנים שהיו לקהת קודם שירד למצרים וא״כ הואיל ולא היה השיעבוד ד׳ מאות שנה למה כתיב ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה וי״ל ארבע מאות שנה קאי אגר יהיה זרעך בארץ לא להם דהרי משנולד יצחק היו גרים בשאר ארצות כדכתיב ויגר יצחק שהוא לשון גירות ולא קאי על ועבדום וענו אותם דעבדות לא היה אלא רד״ו שנה אבל הגירות היה משנולד יצחק : ס לכך כתיב בארץ לא להם שהרי לא באו מיד למצרים אלא בסוף ימי יעקב : ע יהיה מרומזים בפסוק דלמעלה והנה אימה חשיכה גדולה נופלת עליו אימה זו בבל חשיכה זו מדי שהחשיכו עיניהם של ישראל בצום ובתענית. גדולה זו יון. נופלת זו אדום : פ לאפוקי דין כמשמעו כי לא מצינו שעמד עמהם בדין : צ לא כאשר דכוש שבמקרא המורה על קנין כי זה הממון שהשאילום אינו מקנייהם : ק פי׳ העבדות והענוי אבל הגרות גם הוא היה בכלל גרות כי מיד כשנולד יצחק התחילו הד׳ מאות שנה וכמ״ש רש״י : ר כנימוהא ולא בשמים מדלא אמר בתר הכי אלא ללמדך כו׳

רש״י

והשך של גליות : (יג) כי גר יהיה זרעך. משנולד יצחק עד שיצאו ישראל ממצרים ת׳ שנה. כיצד יצחק בן ששים שנה כשנולד יעקב ויעקב כשירד למצרים אמר ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה הרי ק״צ ובמצרים היו מאתים ועשר כמנין רד״ו הרי ארבע מאות שנה. וא״ת במצרים היו ארבע מאות הרי קהת מיורדי מצרים היה צא וחשוב שנותיו של קהת ושל עמרם ושמונים של משה שהיה כשיצאו ישראל ממצרים אין אתה מוצא אלא שלש מאות וחמשים ואתה צריך להוציא מהן כל השנים שחי קהת אחר לידת עמרם ג ושחי עמרם אחר לידת משה : בארץ לא להם. ולא נאמר בארץ מצרים אלא לא להם ומשנולד יצחק ם ויגר אברהם וגו׳ ויגר יצחק בגרר (תהלים קה) ויעקב גר בארץ חם (בראשית מז) לגור בארץ באנו : (יד) וגם את הגוי. ע וגם לרבות הכשדים שאף הם כלים על ששיעבדו את ישראל : דן אנכי. בעשר פ מכות : ברכוש גדול. בממון צ גדול כמו שנאמר (שמות יב) וינצלו : (טו) ואתה תבוא. ולא תראה ק כל אלה : אל אבותיך. אביו עע״ז והוא מבשרו שיבא אליו ר ללמדך שעשה תרח תשובה : תקבר בשיבה טובה. בשרו שישמעאל

פירוש ע״ט

פִינְצְטֶערְנִישׁ פוּן דֶעם גָלוּת מִצְרַיִם׃ (יג) וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם אוּנ גָאט הָאט גְזָאגְט צוּא אַבְרָם יָדֹעַ תֵּדַע וִויסִין זָאלְסְטוּ וִויסִין כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם אַז דַיינֶע קִינְדֶער וֶועלִין זַיין פְרֶעמְד אוּנ עֶלִינְד אִין אַזָא לַאנְד וָואס אִיז נִיט זַייעֶרְס אוּנ פַר וָוס זָאגְט עֶר נִיט אִין לַאנְד מִצְרַיִם וָוארוּם פוּן דֶער צַייט אַז יִצְחָק אִיז גְבָארִין גְוָוארִין הָאט זִיךְ תֵּיכֶּף אָן גְהוֹבִּין דָאס גָלוּת חָאטְשֶׁע עֶר אִיז נִיט גְוֶועןְ אִין מִצְרַיִם אִיז דָאס פָארְט גֶערֶעכִינְט גְוָוארִין צוּ דִיא פִיר הוּנְדֶערְט יָאר פוּן דֶעם גָלוּת וָוארוּם עֶר הָט אוֹךְ גְוואוֹנְט אִין אַזוֹ אַלַאנְד וָואס הָאט צוּא אִים נִיט גְקֶערְט וַעֲבָדוּם אוּנ מֶען וֶועט דִינֶען מִיט זַייא וְעִנּוּ אוֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה אוּנ מֶען וֶועט זַייא פַּיינִיגְן

פִיר הוּנְדֶערְט יָאר׃ (יד) וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ אוּנ אוֹךְ דָאס פָאלְק וָואס עֶר וֶועט מִיט זַייא דִינֶען דָּן אָנֹכִי וֶועל אִיךְ מִשְׁפְּטִין מִיט צֶעהְן מַכּוֹת וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בִּרְכוּשׁ גָּדוֹל אוּנ דֶער נָאךְ וֶועלִין זַייא אַרוֹיס גֵיין מִיט גְרוֹס הָאבּ דָאס מֵיינְט מֶען מִיט פִיל גֶעלְד׃ (טו) וְאַתָּה תָּבוֹא אֶל אֲבוֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם אוּנ דוּא וֶועסְט קוּמֶען צוּא דַיינֶע עֶלְטֶערִין מִיט שָׁלוֹם אוּנ וֶועסְט נִיט זֶעהְן דָאס גָלוּת. רש״י שְׁרַייבְּט תֶּרַח הָאט דָאךְ גְדִינְט עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים אוּנ גָאט אִיז מְבַשֵּׂר צוּא אַבְרָם אַז עֶר וֶועט קוּמֶען צוּא זַיינֶע עֶלְטֶערְן בְּשָׁלוֹם נוּא וֶועט דָאךְ מוּזִין אַבְרָם קוּמֶען צוּ תֶּרַח אִין גֵיהִנָּם נָאר מִיר לֶערְנִין פוּן דַאנֶען אַז תֶּרַח הָט תְּשׁוּבָה גְטָאן אֵייא עֶר אִיז גְשְׁטָארְבִּן

אֲבֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם תִּקָּבֵר בְּשֵׂיבָה
טוֹבָה׃ טז וְדוֹר רְבִיעִי יָשׁוּבוּ הֵנָּה
כִּי לֹא־שָׁלֵם עֲוֺן הָאֱמֹרִי עַד־הֵנָּה׃
יז וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ בָּאָה וַעֲלָטָה הָיָה
וְהִנֵּה תַנּוּר עָשָׁן וְלַפִּיד אֵשׁ אֲשֶׁר
עָבַר בֵּין הַגְּזָרִים הָאֵלֶּה׃ יח בַּיּוֹם
הַהוּא כָּרַת יְהוָה אֶת־אַבְרָם בְּרִית
לאמר

לְוָת אֲבָהָתָךְ בִּשְׁלָם
תִּתְקְבַר בְּסֵיבוּ טָבָא׃
טז וְדָרָא רְבִיעָאָה
יְתוּבוּן הָכָא אֲרֵי לָא
שְׁלִים חוֹבָא דֶאֱמוֹרָאָה
עַד כְּעַן׃ יז וַהֲוָה
שִׁמְשָׁא עַלַּת וְקַבְלָא
הֲוָה וְהָא תַנּוּר דִּתְנַן
וּבְעוּר דְּאֶשָּׁתָא דִּי עֲדָא
בֵּין פַּלְגַיָּא הָאִלֵּין׃
יח בְּיוֹמָא הַהוּא גְּזַר יְיָ
עִם אַבְרָם קְיָם לְמֵימַר
לבנך

ת״א ודור רביעי. מדות ג.

בעל הטורים

(טז) ודור. ב׳ במסורה הכא ואידך דור הולך ודור בא. פי׳ דור הולך בזמן שגלו בניך מארצך וזו״ל אחר כא לרשת את הארץ, וזו״ל רביעי ישובו הנה. כד״א שנים יהיו שאם ולא ישובו הנה: (יח) ועלטה היה והנה תנור. ר״ת בהיפך שוטו בסראס לו הגליות

רש״י

תקבר בשיבה טובה בשרו שיהא ישמעאל עושה תשובה בימיו ולא יצא עשו לתרבות רעה בימיו ולפיכך מת ה׳ שנים קודם זמנו ובו ביום מרד עשו: (טז) ודור רביעי. לאחר שיגלו למצרים יהיו שם ג׳ דורות והרביעי ישובו לארץ הזאת לפי שבארץ כנען היה מדבר עמו וכרת ברית זו כדכתיב לתת לך הארץ הזאת לרשתה וכן היה יעקב ירד למצרים צא וחשוב דורותיו יהודה פרץ וחצרון וכלב בן חצרון מבאי הארץ היה: כי לא שלם עון האמרי. להיות משתלח מארצו עד אותו זמן שאין הקב״ה נפרע מאומה עד שתתמלא סאתה שנאמר (ישעיה כז) בסאסאה בשלחה תריבנה: (יז) ויהי השמש באה. כמו (בראשית מב) ויהי הם מריקים שקיהם (מ״ב יג) ויהי הם קוברים איש כלומר ויהי דבר זה: השמש באה שקעה: ועלטה היה. חשך היום: והנה תנור עשן וגו׳. רמז לו שיפלו הכותים ע״א בגיהנם: באה. טעמו למעלה לכך הוא מבואר שבא כבר ואם היה טעמו למטה באל״ף היה מבואר כשהיא שוקעת וא״א לומר כן שהרי כבר כתיב ויהי השמש לבא והעברת תנור עשן לאחר מכאן היתה נמצא בכבר שקעה וזה חילוק בכל תיבה לשון נקיבה שיסודה שתי אותיות כמו בא קם שב. כשהטעם למעלה לשון עבר הוא כגון זה וכגון ורחל באה. קמה אלומתי. הנה שבה יבמתך (רות א) וכשהטעם למטה הוא לשון

שפתי חכמים

מהרש״ל: ש (קנ״ט) דכתיב ויצא עשו מן השדה והוא עיף ודרז״ל ברציחה ואותו יום מת אברהם ע״ש: ת וא״ת והרי דור תמישי היה שהרי יעקב מיורדי מצרים היה ויעקב יהודה פרץ חצרון וכלב וי״ל דיעקב זקן היה ולא חשיב דור אלא נחשב כמת. ועוד י״ל דבימי יעקב לא היה שיעבוד כלל אבל בימי יהודה התחיל קצת השיעבוד כמו שפירש רב״י בפרשת ויחי. וויהיו ועבדום ועגו אותם דבוק עם דור רביעי: א כלומר לפרש למה כתיב ויהי ל׳ זכר והשמש ל׳ נקבה מדכתיב באה והוא ליה למכתב והוי השמש ומתרץ דה״פ ויהי דבר זה השמש באה וגו׳ ימלא ויהי קאי אדבר זה וכמו כן ויהי הם מריקים

פירוש ע״ט

תִּקָּבֵר בְּשֵׂיבָה טוֹבָה דוא װעסט בגראבן װערין מיט אגוטע עלטער. רש״י שרייבט דער מיט האט אים גאט מבשר געװען אז ישמעאל װעט תשובה טאן פאר זיין לעבין (עיין רש״י): (טז) וְדוֹר רְבִיעִי יָשׁוּבוּ הֵנָּה אונ דאס פערדע דור װעט װידער קערין כלומר נאך דעם אז זיי װעלין פר טריבן װערין װעלין זיי דארט זיין דרייא דורות אונ דם פערדע דור װעט װידער קערין צוא דעם לאנד דאס איז ארץ כנען כִּי לֹא שָׁלֵם עֲוֺן הָאֱמֹרִי װארום עס איז נאך ניט גאנץ דיא זינד פון דעם אמורי כלומר עס איז נאך ניט פאר פול זייער מאס דס הייסט זייא האבין נאך ניט גטאן אזו פיל עבירות אז זייא זאלין דורך דעם פאר שיקט װערין פון זייער לאנד עַד הֵנָּה ביז אין דער צייט כלומר ביז אין יענער צייט פון דעם פערדין דור דענסטמאל װעט ערשט פר פול װערין זייער מאס אונ הקב״ה שטראפט ניט קיין אומה ביז עס װערט פר פול איר מאס: (יז) וַיְהִי אונ עס איז געװארין הַשֶּׁמֶשׁ בָּאָה אז דיא זון איז אונטער גגאנגן וַעֲלָטָה הָיָה אונ עס איז געװארין איין נעפיל וְהִנֵּה אונ נון תַנּוּר עָשָׁן איין אויבן מיט רויך וְלַפִּיד אֵשׁ אונ פייער עָבַר בֵּין הַגְּזָרִים הָאֵלֶּה איז איבר געפארין צװישין די דאזיגע שטיקר (יח) בַּיּוֹם הַהוּא אין דעם זעלבינן טאג כָּרַת יְיָ אֶת

אברם

לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ נָתַתִּי אֶת־הָאָרֶץ
הַזֹּאת מִנְּהַר מִצְרַיִם עַד־הַנָּהָר
הַגָּדֹל נְהַר־פְּרָת׃ יט אֶת־הַקֵּינִי
וְאֶת־הַקְּנִזִּי וְאֵת הַקַּדְמֹנִי׃ כ וְאֶת־
הַחִתִּי וְאֶת־הַפְּרִזִּי וְאֶת־הָרְפָאִים׃
כא וְאֶת־הָאֱמֹרִי וְאֶת־הַכְּנַעֲנִי וְאֶת־
הַגִּרְגָּשִׁי וְאֶת־הַיְבוּסִי׃ ס טז א וְשָׂרַי
אֵשֶׁת אַבְרָם לֹא יָלְדָה לוֹ וְלָהּ
שִׁפְחָה מִצְרִית וּשְׁמָהּ הָגָר׃
ב וַתֹּאמֶר שָׂרַי אֶל־אַבְרָם הִנֵּה־נָא

לִבְנָךְ יְהָבִית יָת אַרְעָא
הָדָא מִן נַהֲרָא
דְמִצְרַיִם וְעַד נַהֲרָא
רַבָּא נַהֲרָא פְרָת׃
יט יָת שַׁלְמָאֵי וְיָת
קְנִזָּאֵי וְיָת קַדְמוֹנָאֵי׃
כ וְיָת חִתָּאֵי וְיָת פְּרִזָּאֵי
וְיָת גִּבָּרָאֵי׃ כא וְיָת
אֱמוֹרָאֵי וְיָת כְּנַעֲנָאֵי
וְיָת גִּרְגָּשָׁאֵי וְיָת
יְבוּסָאֵי׃ א וְשָׂרַי אִתַּת
אַבְרָם לָא יְלִידַת לֵהּ
וְלַהּ אַמְתָא מִצְרֵיתָא
וּשְׁמַהּ הָגָר׃ ב וַאֲמַרַת
שָׂרַי לְאַבְרָם הָא כְעַן

כנעני

עצרני

בעל הטורים

שדומין לתוכו: (א) ושרי. ב' במסרה ושרי אשת אברם ושרי ביהבכר עם דבורה עלמד שהיתה חשובה כאמהות: ולה. ד' במסורה. ולה שפחה מצרית. ולה שני פיות, ולה אמר לבלוק. ולה נפין הרבה בהיה שראה דואג. וזהו שדרשו והלך והתפ שתורה לגלולי אבי' והיינו ולה שתי פיות שתורה לה פה אחד להודות לעכו"ם וכיון בעשתה השובה חזר ולקחה כמו שאמרו

שפתי חכמים

וגו' כאלו אמר ווהי דבר זה שהם מריקים: ב נ"ל דעוג שהיה אמורי דכתיב שני מלכי האמורי מלך על החוי שהם רפאים והוא היה מבני האמורי ונקרא יתר הרפאים מפני שמלך עליהם דאי תימא ואת הרפאים זה עוג והם אמוריים כולם מאי ואת האמורי הא כבר הביא האמורי שנאמר ואת הרפאים והוא עוג שהוא אמורי כרא"ם: ג הוכחתו מדכתיב ולה שפחה והא כל מה שקנתה אשה קנה בעלה אלא והאי בת

רש"י

שווה דבר שנעשה עכשיו והולך כמו באה עם הצאן. בערב היא באה ובבקר היא שבה (אסתר ב): (יח) לזרעך נתתי. אמירתו של הקב"ה כאלו היא עשויה (ב"ר): הנהר הגדול נהר פרת. לפי שהוא דבוק לא"י קוראהו גדול אע"פ שהוא מאוחר בארבעה נהרות היוצאים מעדן שנאמר והנהר הרביעי הוא פרת. משל הדיוט עבד מלך מלך הדבק לשהור ויבתחוו לך: (יט) את הקיני. (ב"ר) עשר אומות יש כאן ולא נתן להם אלא שבעה גוים והשלשה אדום ומואב ועמון הם קיני קניזי וקדמוני עתידים להיות ירושה לעתיד שנאמר אדום ומואב משלוח ידם ובני עמון משמעתם (ישעיה יא): (כ) ואת הרפאים. ארץ עוג ב שנא' בה (דברים ג) ההוא יקרא ארץ רפאים: (א) שפחה מצרית. בת פרעה היתה כשראה נסים שנעשו לשרה ג אמר מוטב שתהא בתי שפחה בבית זה ולא גבירה

פירוש ע"ט

אַבְרָם בְּרִית לֵאמֹר הָאט גָאט כּוֹרֵת בְּרִית גְוֶועֶן מִיט אַבְרָם אַזוֹי צוּ זָאגִין לְזַרְעֲךָ נָתַתִּי אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת צוּא דַיינֶע קִינְדֶר הָאבּ אִיךְ גֶעגֶעבִּין דָם דָאזִיגֶע לַאנְד חָאטְשֶׁע אִין דֶער צַייט הָאט עֶר נָאךְ נִיט גֶעגֶעבִּן דָאס לַאנְד צוּא זַייעֶרֶע קִינְדֶער נָאר אַז הַקָּבָּ"ה זָאגְט צוּ אִיז גְלַייךְ וִויא עֶס אִיז שׁוֹן גְטָאן גְוָוארִין מִנְּהַר מִצְרַיִם פוּן דֶעם בָּאךְ פוּן מִצְרַיִם עַד הַנָּהָר הַגָּדוֹל נְהַר פְּרָת בִּיז דֶעם גְרוֹסִין בָּאךְ פְּרָת: (יט) וְאֶת הַקֵּינִי דָאס לַאנְד פוּן קֵינִי וכו': (א) וְשָׂרַי אֵשֶׁת אַבְרָם לֹא יָלְדָה לוֹ אוּנ שָׂרָה דָאס וַוייבּ פוּן אַבְרָם הָאט צוּא אִים נִיט גְיוֶועֶן קֵיין קִינְדֶר וְלָהּ שִׁפְחָה מִצְרִית אוּנ צוּא אִיר אִיז גְוֶועֶן אַדִינְסְט פוּן מִצְרַיִם. רַשִׁ"י שְׁרַייבְּט דִיא שִׁפְחָה אִיז גְוֶועֶן דִיא טָאכְטֶער פוּן פַּרְעֹה דֶען אַז פַּרְעֹה הָאט גֶעזֶעהֶן דִיא נִסִים וָואס אִיז גְשֶׁעהֶן צוּ שָׂרָה הָאט עֶר גְזָאגְט בֶּעסֶער זָאל מַיין טָאכְטֶער זַיין אַשִׁפְחָה אִין דֶעם הוֹיז אֵיידֶר אַהֶערִינְטֶע אִין אַנְדֶערֶער הוֹיז וּשְׁמָהּ אוּנ אִיר נָאמֶען אִיז גְוֶועֶן הָגָר: (ב) וַתֹּאמֶר שָׂרַי הָט שָׂרַי גְזָאגְט צוּ אַבְרָם הִנֵּה נָא עֲצָרַנִי יְיָ מִלֶּדֶת נוּן גָאט הָאט מִיךְ אִיךְ גְהַאלְטִין אָהְן פַר מִיטִין פוּן צוּ גְוִוינֶען בֹּא נָא אֶל שִׁפְחָתִי קוּם נוּן צוּא

עֲצָרַנִי יְהוָה מִלֶּדֶת בֹּא־נָא אֶל־שִׁפְחָתִי אוּלַי אִבָּנֶה מִמֶּנָּה וַיִּשְׁמַע אַבְרָם לְקוֹל שָׂרָי׃ ג וַתִּקַּח שָׂרַי אֵשֶׁת אַבְרָם אֶת־הָגָר הַמִּצְרִית שִׁפְחָתָהּ מִקֵּץ עֶשֶׂר שָׁנִים לְשֶׁבֶת אַבְרָם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַתִּתֵּן אֹתָהּ לְאַבְרָם אִישָׁהּ לוֹ לְאִשָּׁה׃ ד וַיָּבֹא אֶל־הָגָר וַתַּהַר וַתֵּרֶא כִּי הָרָתָה

וַתֵּקַל

אונקלוס

מְנַעַנִי יְיָ מִלְּמֵילַד עוּל כְּעַן לְוָת אַמְתִי מָאִים אִתְבְּנֵי מִנַּהּ וְקַבִּיל אַבְרָם לְמֵימַר שָׂרָי׃ ג וּדְבָרַת שָׂרַי אִתַּת אַבְרָם יָת הָגָר מִצְרֵיתָא אַמְתַהּ מִסּוֹף עֲשַׂר שְׁנִין לְמִתַּב אַבְרָם בְּאַרְעָא דִכְנָעַן וִיהָבַת יָתַהּ לְאַבְרָם בַּעְלַהּ לֵהּ לְאִנְתּוּ׃ ד וְעַל לְוָת הָגָר וְעַדִּיאַת וַחֲזָת אֲרֵי

עדיאת

ת״א · מקץ כבר יבמות סד.

בעל הטורים

קטורה זו הגר וזה הוא. ולא אמר עלי לבנים. ולא נפן הרבה שירי ג״כ במלכות ישמעאל: (ג) לשבת. ב׳ במס׳ הכא ואידך אבל נעם לשבת על מי בנפא אשה ושהה עמה י׳ בנים ולא ילדה דהיינו לשבת פר ישא אחרת ואין ישיבת ח״ל עולה מן המנין דכתיב לשבת אברם בארץ כנען. פי׳ כשישב על בארץ כנען: הרתה. ב״פ בפר׳ מכאן רמז לפירש״י שהכניסה בה

רש״י

בנית אחר: (ב) אולי אבנה ממנה. לימד על מי שאין לו בנים שאינו בנוי אלא הרוס: אבנה ממנה. בזכות ד שאכניס צרתי לתוך ביתי: לקול שרי. (ב״ר) לרוח ה הקודש שבה: (ג) ותקח שרי. לקחתה בדברים ו אשריך שזכית לידבק בגוף קדוש כזה (ב״ר): מקץ עשר שנים. מועד הקבוע לאשה ששהתה ז עשר שנים ולא ילדה לבעלה חייב ליסא אחרת (יבמות סד): לשבת אברם וגו׳. מגיד שאין ישיבת חולה לארץ עולה מן המנין לפי שלא נאמר לו ואעשך לגוי גדול עד שיבא לא״י: (ד) ויבא אל הגר ותהר. מביאה ה ראשונה (ב״ר): ותקל גברתה בעיניה.

שפתי חכמים

פרעה היתה. ונתן לה כתו כבהלה וכו׳ מ״מ כתיב לה לגמ׳ ע״ז כלומר שראה מעשים שנעשו לה לשרה וק״ל: ד ר״ל וכי אם הגר תלד תהא היא בנויה ומתרן דממנה פי׳ בסבתה: ה הוכחתו מדכתיב לקול שרי היה לו לכתוב לדברי אלא ש״מ לקול שבה לדברי דהיינו רוח הקודש: ו כיון דעיקר האדם הוא דעתו ולא יוכל לקחת דעתו כי אם בדברים טובים מושך דעתו לרצונו: ז דאל״כ מקץ עשר שנים למה לי אלא וכו׳: ח וא״ת מנ״ל לרש״י וי״ל מדכתיב ויבא אל הגר ותהר הוה לו לכתוב ויבא אליה ותהר הגר. נ״ל אלא למדרש שהיתה עוד שמה הגר ותהר בא כילד אלא נתעברה מביאה ראשונה וכוה כאלו היתה עוד בתולה ונתעברה. א״נ מדסמיך הגר אל ותהר היכא למדרש הגר ותהר הכל לא שהר נשים בא כילד אלא

פירוש ע״ט

מיין שִׁפְחָה אוּלַי אִבָּנֶה מִמֶּנָּה טאמֶר וָועל איך גִבּוֹיעֶט ווערין דורך איר. רש״י שרייבט זיא האט גזאגט טאמֶר אין דעם זכות וואס איך וועל אריין ברענגען מיין צָרָה אין מיין הויז אז איינער נעמט צוויא ווייבר הייסט איינע צוא דער אנדרר א צָרָה וועל איך אפשר אין דעם זכות האבין קינדר. וַיִּשְׁמַע אַבְרָם לְקוֹל שָׂרָי האט אברם צו געהערט צום קול פון שרי: (ג) וַתִּקַּח שָׂרַי אֵשֶׁת אַבְרָם אונ שרי דס ווייב פון אברם האט גנומן איר דינסט הָגָר דיא מִצְרִית. רש״י שרייבט שרה האט זיא איין גנומן מיט גוטע רייד זיא האט איר גזאגט וואול דיר וואס דוא ביסט זוכה צו בהעפטין דיך אין אהייליגן גוף מִקֵּץ עֶשֶׂר שָׁנִים לְשֶׁבֶת אַבְרָם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן פון סוף פון צעהן יאר ווס אברם איז געזעסין אין לאנד כנען רש״י שרייבט

פירוש ע״ט

דרום האט ער גווארט צעהן יאר איי ער האט גנומן הָגָר פאר א ווייב ווארום איין אִשָּׁה וואס זיא וואנט מיט איר מאן צעהן יאר אונ הט קיין קינדר ניט איז ער מחויב צו נעמן איין אנדר ווייב אונ די צייט וואס אברם האט מיט שרה גוואנט אין חוץ לָאָרֶץ דאס איז ניט גרעכינט גווארן ווארום גאט האט צו אברם גזאגט ער זאל אים מאכן צו א גרוס פאלק ערשט אז ער וועט קומן קיין ארץ ישראל דרום נאך דעם אז הט מיט שרה גוואנט צעהן יאר אין ארץ ישראל אונ הט מיט איר קיין קינדר ניט גהאט הט ער גנומן הָגָר פר א ווייב וַתִּתֵּן אֹתָהּ לְאַבְרָם אִישָׁהּ אונ שרה האט גגעבן איר דינסט הגר צו איר מאן אברם לוֹ לְאִשָּׁה צו אים פאר א ווייב: (ד) וַיָּבֹא אֶל

וַתֵּקַל גְּבִרְתָּהּ בְּעֵינֶיהָ׃ ה וַתֹּאמֶר שָׂרַי אֶל־אַבְרָם חֲמָסִי עָלֶיךָ אָנֹכִי נָתַתִּי שִׁפְחָתִי בְּחֵיקֶךָ וַתֵּרֶא כִּי הָרָתָה וָאֵקַל בְּעֵינֶיהָ יִשְׁפֹּט יְהוָה בֵּינִי וּבֵינֶיךָ׃ ו וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל־
שרי

ת"א ואמר אבר רב ה' לך ב.

עֲדִיאַת וּקְלַת רִבֻּנְתַּהּ בְּעֵינָהָא׃ ה וַאֲמַרַת שָׂרַי לְאַבְרָם דִּין לִי עֲלָךְ אֲנָא יְהָבִית אַמְתִי לָךְ וַחֲזַת אֲרֵי עֲדִיאַת וּקְלִית בְּעֵינָהָא יְדִין יְיָ בֵּינִי וּבֵינָךְ׃ ו וַאֲמַר אַבְרָם לְשָׂרַי הָא
אמתיך

בעל הטורים

שין הרף והפילה וחזה ונתפכרה: (ה) חמסי. ב' במס' המכי עליך. חמסי ושרי על ככל תהפר חשבת ליין בקיש

שפתי חכמים

נתעברה מביאה ראשונה מפא"כ באחרי נכים שאין מתעברין כלומר שנעשה לה נס והא אין אשה מתעברת מביאה ראשונה אלא ע"י נס וק"ל. ודלא כהרא"ם שפי' בלמה בעלמה כו' ע"ש ברא"ם: ט וא"ם תנ"ל דמשום שמביאה ראשונה נתעברה מ"כ ותקל כו' דלמא מסיבת הריון היה ותקל ולא מסיבת ביאה ראשונה וי"ל דא"כ הל"ל ותהר ותקל וגו' ועי"ל דאי מסיבת הריון למה ותקל דלמא שרה עקרה היא מ"מ לא זכתה להריון בשלמא אי משום מביאה ראשונה נתעברה א"ש דאמרה הגר ודאי אינה צדקת דאי צדקת היתה למה לא הועיל לה זכות דהא אני נתעברתי מביאה ראשונה שאין שום אשה מתעברת אלא ודאי אין לה זכות מסרה"ל: י לא החמס שאני עושה כי יו"ד הכינוי של חמסי מורה פה על הפועל והוא שרה. ועוד דברים אתה חומס זהו פי' אחר: כ ר"ל מסגר כמו שמפרש בקרא אנכי נתתי כו': ל ר"ל יו"ד שניים וכה"ף

פירוש ע"ט

הָגָר אונ עֶר אִיז גְקוּמֶן צוּ הָגָר דָס מַיינְט מֶען עֶר אִיז מִיט אִיר גְלֶעגְן וַתַּהַר אונ זִי אִיז טְרָאגְן גְוָוארְן וַתֵּרֶא אונ אַז הָגָר הָט גְזֶעהְן כִּי הָרָתָה אַז זִיא אִיז וָוארְן טְרָאגְן וַתֵּקַל גְּבִרְתָּהּ בְּעֵינֶיהָ אִיז גִיוָוארְן גְרִינְג אִיר הַארִינְטָע אִין אִירֶע אוֹגְן דָס הַייסְט זִי הָאט זִי גְהַאלְטְן פַר נִישְׁט. רש"י שְׁרַייבְּט הָגָר הָאט גְזָאגְט דִי שָׂרָה אִיז פוּן אִינְוַוייניג נִיט אַזוֹ וְוִי זִי וַוייזְט זִיךְ פוּן אוֹיסְנְוַוייניג זִי וַוייזְט זִיךְ גְלַייךְ וְוִיא דִי אִיז אַצַדֶקֶת אָבֶּר זִי אִיז נִיט קֵיין צַדֶקֶת וְהָא רְאָיָה זִי וואוֹנְט אַזוֹ אַלַאנְגֶע צַייט מִיט אַבְרָם אונ הָט נִיט זוֹכֶה גְוֶועְן טְרָאגְן וֶוערְן אונ אִיךְ בִּין טְרָאגְן גְוָוארְן פוּן דֶעם עֶרְשְׁטְן מָאל׃ (ה) וַתֹּאמֶר אונ זִי הָט גְזָאגְט שָׂרַי צוּ אַבְרָם חֲמָסִי עָלֶיךָ מַיין בְּרִיגוּנְג אִיז אוֹיף דִיר. רש"י שְׁרַייבְּט שָׂרָה הָט אַזוֹ גְזָאגְט דָס בְּרוֹגוּנְג וָוס צוּ מִיר אִיז גְטָאן גְוָוארְן וָוס אִיךְ הָאבּ קֵיין קִינְדֶר נִיט וַוארְף אִיךְ אוֹיף דִיר אַרוֹיף דֶעם עוֹנֶש וָוארוּם אַז דוּ הָאסְט מִתְפַּלֵל גְוֶועְן צוּ הקב"ה אוֹיף קִינְדֶר הָאסְטוּ נָאר מִתְפַּלֵל גְוֶועְן אוֹיף דִיר אונ דוּ וָוארְסְט בַּדַארְפְט

רש"י

אמרה שרי זו אין סתרה כגלויה מראה עצמה כאלו היא צדקת ואינה צדקת שלא זכתה להריון כל השנים שלא ואני נתעברתי ט מביאה ראשונה (ב"ר): חמסי עליך. חמס העשוי לי עליך אני מטיל העונש י כשהתפללת להקב"ה מה תתן לי ואנכי הולך ערירי לא התפללת אלא עליך והיה לך להתפלל על שנינו והייתי אני נפקדת עמך. ועוד דבריך אתה חומס ממני שאתה שומע כ בזיוני ושותק (ב"ר): אנכי נתתי שפחתי וגו' ביני וביניך. כל בינך שבמקרא חסר ל וזה מלא קרי ביה וביניך (ר"ל נוכח לנקבה) שהכניסה עין הרע בעיבורה של הגר והפילה עוברה הוא שהמלאך אומר להגר הנך הרה והלא כבר הרתה והוא מבשר לה

פירוש ע"ט

מִתְפַּלֵל זַיין אוֹיף אוּנְז בֵּיידֶע וָואלְטְן מִיר בֵּיידֶע גְדַאכְט גְוָוארְן אונ נָאךְ אַיינְס דוּ הוֹבְּסְט אַוֶועק דַיינֶע רֵייד פוּן מִיר דוּ הֶערְסְט מַיין בִּזָיוֹן וָואס הָגָר אִיז מִיךְ מְבַזֶה אונ דוּ שְׁוַוייגְסְט אָנֹכִי נָתַתִּי שִׁפְחָתִי בְּחֵיקֶךָ אִיךְ הָבּ גְגֶעבְּן מַיין שִׁפְחָה אִין דַיין שׁוֹס וַתֵּרֶא כִּי הָרָתָה אונ אַז זִיא הָט גְזֶעהְן אַז זִיא אִיז נָוארְן טְרָאגְן וָאֵקַל בְּעֵינֶיהָ בִּין אִיךְ גְוָוארְן גְרִינְג אִין אִירֶע אוֹגְן יִשְׁפֹּט יְיָ בֵּינִי וּבֵינֶיךָ גָאט זָאל מִשְׁפְּטְן צְוִוישְׁן מִיר אונ דִיר. רש"י שְׁרַייבְּט דָאס וָואס זִיא הָאט גְזָאגְט יִשְׁפֹּט יְיָ בֵּינִי וּבֵינֶיךָ הָט זִי אוֹיף הָגָר דָס אוֹיךְ גְזָאגְט אונ הָט אַרֵיין גְבְּרַאכְט אַיין עַיִן הָרָע אִין דֶעם עוּבָּר פוּן הָגָר אונ זִי הָאט מַפִּיל גְוֶועְן דָס קִינְד אונ דְרוּם שְׁטֵייט וַוייטֶער אַז דֶער מַלְאָךְ הָט גְזָאגְט צוּ הָגָר (הִנָּךְ הָרָה) דָס אִיז טַייטְשׁ דוּ וֶועסְט טְרָאגְן וֶוערְן אִיז דָאךְ קָשֶׁה זִי אִיז דָאךְ שׁוֹן לַאנְג טְרָאגֶענְדִיג אונ עֶר זָאגְט אִיר אַבְשׂוֹרָה אַז זִי וֶועט טְרָאגֶענְדִיג וֶוערְן אֶלָא מוּז גְדְרוּנְגֶן זַיין אַז זִי הָט דֶעם עֶרְשְׁטְן עוּבָּר מַפִּיל גְוֶועְן׃ (ו) וַיֹּאמֶר אַבְרָם הָט אַבְרָם גְזָאגְט צוּ

שָׂרַי הִנֵּה שִׁפְחָתֵךְ בְּיָדֵךְ עֲשִׂי־לָהּ
הַטּוֹב בְּעֵינָיִךְ וַתְּעַנֶּהָ שָׂרַי וַתִּבְרַח
מִפָּנֶיהָ׃ ז וַיִּמְצָאָהּ מַלְאַךְ יְהוָה עַל־
עֵין הַמַּיִם בַּמִּדְבָּר עַל־הָעַיִן בְּדֶרֶךְ
שׁוּר׃ ח וַיֹּאמַר הָגָר שִׁפְחַת שָׂרַי אֵי־
מִזֶּה בָאת וְאָנָה תֵלֵכִי וַתֹּאמֶר מִפְּנֵי
שָׂרַי גְּבִרְתִּי אָנֹכִי בֹּרַחַת׃ ט וַיֹּאמֶר
לָהּ מַלְאַךְ יְהוָה שׁוּבִי אֶל־גְּבִרְתֵּךְ
וְהִתְעַנִּי תַּחַת יָדֶיהָ׃ י וַיֹּאמֶר לָהּ

ת״א. ויאמר כגר ב״ק דף לב .

מלאך

אונקלוס

אַמְתִיךְ בִּידִיךְ עֲבִידִי
לַהּ כִּדְתַקִּין בְּעֵינָיְכִי
וְעַנִּיתַהּ שָׂרַי וַעֲרַקַת
מִקֳּדָמָהָא׃ ז וְאַשְׁכְּחַהּ
מַלְאֲכָא דַייָ עַל עֵינָא
דְמַיָּא בְּמַדְבְּרָא עַל
עֵינָא בְּאָרְחָא דְחַגְרָא׃
ח וַאֲמַר הָגָר אַמְתָא
דְשָׂרַי מְנָן אַתְּ אָתְיָא
וּלְאָן אַתְּ אָזְלָא וַאֲמַרַת
מִן קֳדָם שָׂרַי רִבּוֹנְתִי
אֲנָא עָרְקָא׃ ט וַאֲמַר
לַהּ מַלְאֲכָא דַייָ תּוּבִי
לְוָת רִבּוֹנְתִיךְ
וְאִשְׁתַּעְבְּדִי תְּחוֹת
יְדָהָא׃ י וַאֲמַר לַהּ מַלְאֲכָא דַייָ אַסְגָּאָה

אסגי

בעל הטורים

שרה לאין נאמר בשרה כי ברה מקרה ולאין עקרה ומה ברה הכניסה לרה אף ישראל השעבו״ם הן לריהן : (ז) על עין המים . ב׳ במס׳ דין ואידך הנה אנכי נלב על עין המים . בשוב הוא לסהפלל על המים כדכתיב מקול מחללים בין משאבים שם יתנו לדקות ה׳ וכן התפלה נמבלה למים דכתיב שפכי כמים לבך : ברחת . ב׳ במס׳ הכא ואידך מקול פרב ורומי קשת בורחת כל השיר מפני שרה הבריחה אז ישמעאל לפיכך ברהו יבהאל מפניו כי רובה קשת הוא ישמעאל כדכתיב ביה:

רש״י

שתהר אלא מלמד בהפילה הריון הראשון : (ו) ותענה שרי . היתה משעבדת בה בקושי (ב״ר) : (ח) אי מזה באת . מהיכן באת . יודע היה אלא ליתן לה פתח ליכנס עמה בדברים ולשון אי מזה היה המקום שתאמר עליו מזה מ אני בה : (ט) ויאמר לה מלאך ה׳ וגו׳ . על כל אמירה היה שלוח לה מלאך אחר לכך

שפתי חכמים

נקוד בקמ״ץ וכנו״ן בצו״א שהוא נוכח לזכר וכאן שהם יו״ד בין הנו״ן ובין הכ״ף קרי ביה בינין הנו״ן בציר״י כי יו״ד הנח מורה על הציר״י והכ״ף נקוד בצו״א שהוא נוכח לנקבה ויהיה לנוכח הגר בלא לזכר אמרה כן כו׳ : מ דהל״כ מאי אי מזה מאיזה

פירוש ע״ט

שָׂרָה הִנֵּה נון שִׁפְחָתֵךְ בְּיָדֵךְ דיין שִׁפְחָה איז אין דיינע הענט עֲשִׂי לָהּ הַטּוֹב בְּעֵינָיִךְ טוא מיט איר אזו ווי עס געפעלט אין דיינע אויגן וַתְּעַנֶּהָ שָׂרַי אונ שָׂרַי הט זי געפייניגט דם הייסט זי הט מיט איר שווער געארבעט וַתִּבְרַח מִפָּנֶיהָ איז הָגָר אנטלאפן געווארן פון פר איר : (ז) וַיִּמְצָאָהּ מַלְאַךְ יְיָ אונ עס האט זי געפונן אמלאך פון גאט עַל עֵין הַמַּיִם בַּמִּדְבָּר ביי איין קוואל ברונן פון וואסר אין דער מדבר עַל הָעַיִן בְּדֶרֶךְ שׁוּר ביי דעם קוואל ברונן וואס איז אויף דעם וועג ווי מען גייט צום אורט שור : (ח) וַיֹּאמַר אונ דער מלאך האט צו איר גזאגט מיט דעם לשון הָגָר שִׁפְחַת שָׂרַי הָגָר די שִׁפְחָה פון שָׂרַי אֵי מִזֶּה בָאת פון וועלכן ארט קומסטו וְאָנָה תֵּלֵכִי אונ וויא הין גייסטו . רש״י שרייבט דער מלאך האט געוואסט פון וואנן זיא קומט אונ ווי הין זי גייט נאר ער האט זי דרום געפרעגט כדי ער זאל מיט איר קומן אין רייד אריין וַתֹּאמֶר אונ זי הט גזאגט מִפְּנֵי שָׂרַי גְּבִרְתִּי אָנֹכִי בּוֹרַחַת פון פאר מיין הארינטע שָׂרַי אנטלויף איך : (ט) וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאַךְ יְיָ אונ ער האט גזאגט צו איר איין מלאך פון גאט . רש״י שרייבט דרום שטייט דא בייא איטליכער אמירה מלאך יי . ווארום צו איטליכער אמירה איז צו איר געשיקט געווארן איין אנדערר מלאך שׁוּבִי אֶל גְּבִרְתֵּךְ קער דיך ווידער צו דיין הארינטע וְהִתְעַנִּי תַּחַת יָדֶיהָ אונ זייא אונטער טעניג אונטער אירע הענט : (י) וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאַךְ יְיָ אונ אמלאך פון גאט האט צו איר גזאגט פון גאטס וועגן הַרְבָּה מָרִין אַרְבֶּה אֶת זַרְעֵךְ איך וועל מערין דיינע קינדער ולא

מַלְאַךְ יְהוָה הַרְבָּה אַרְבֶּה אֶת־
זַרְעֵךְ וְלֹא יִסָּפֵר מֵרֹב׃ יא וַיֹּאמֶר
לָהּ מַלְאַךְ יְהוָה הִנָּךְ הָרָה וְיֹלַדְתְּ
בֵּן וְקָרָאת שְׁמוֹ יִשְׁמָעֵאל כִּי־שָׁמַע
יְהוָה אֶל־עָנְיֵךְ׃ יב וְהוּא יִהְיֶה פֶּרֶא
אָדָם יָדוֹ בַכֹּל וְיַד כֹּל בּוֹ וְעַל־פְּנֵי
כָל־אֶחָיו יִשְׁכֹּן׃ יג וַתִּקְרָא שֵׁם־
יְהוָה הַדֹּבֵר אֵלֶיהָ אַתָּה אֵל רֳאִי
כִּי אָמְרָה הֲגַם הֲלֹם רָאִיתִי אַחֲרֵי
ראי

אונקלוס

אַסְגָאָה אַסְגֵּי יָת בְּנַיְכִי וְלָא
יִתְמְנוּן מִסְּגֵי׃ יא וַאֲמַר
לַהּ מַלְאֲכָא דַיְיָ הָא אַתְּ
מְעַדְיָא וְתֵלְדִין בַּר
וְתִקְרִין שְׁמֵהּ יִשְׁמָעֵאל
אֲרֵי קַבִּיל יְיָ צְלוֹתִיךְ׃
יב וְהוּא יְהֵא מְרוֹד
בַּאֲנָשָׁא הוּא יְהֵא צָרִיךְ
לְכֹלָּא וְאַף כָּל בְּנֵי
אֲנָשָׁא יְהוֹן צְרִיכִין לֵהּ
וְעַל אַפֵּי כָל אֲחוֹהִי
יִשְׁרֵי׃ יג וְצַלִּיאַת
בִּשְׁמָא דַיְיָ דְּמִתְמַלֵּל
עִמַּהּ וַאֲמַרַת אַתְּ הוּא
אֱלָהָא דְּחָזֵי כֹּלָּא אֲרֵי
אֲמַרַת הַבְּרַם הָכָא שָׁרֵיתִי חָזְיָא בָּתַר
דְּאִתְגְּלִי

בעל הטורים

רובה קשת: (יא) וקראת. ד' במס' הכא, וקראת אותה הכתה וקראת את שמו עמנו אל וקראת שוטה הומותיך שפ"י

שפתי חכמים

מיבעי ליה כי שם השם בתחלת התיבה מורה על השאלה כמו מאין תבא: ב לא שנשרה על ההריון שעבר שהרי כבר הפילו כדפירש"י לעיל: ם בקמ"ץ תחת התי"ו שהוא בינוני ואל תתמה על הו"ה שתחת התי"ו כי כמוהו יושבת בלבנון מקוננת בארזים שהם ג"כ בינוני ונקוד שו"א תחת התי"ו: ע ר"ל אע"פ שנקוד וקראת ולא נקוד בשו"א תחת התי"ו מ"מ ל' ציווי הוא כמו שאמר לזכר וקראת: פ ונקרא פרא כדכתיב פראים במדבר: (נח"י) ב"ר כר"י ולפ"ז א"ש ידו בכל ליסטים. אבל לר"ל שפי' פרא אדם בוזז נפשות א"כ צריך לדחוק ולפ' פי' אחר ידו בכל ודוחק הם: צ (ג"א) בשלמא בבית אברהם ראיתי מלאכים בשביל צדקת אברהם ושרה אבל

רש"י

נאמר מלאך בכל אמירה ואמירה: (יא) הנך הרה. כשתשובי תהרי כמו הנך הרה דאשת מנוח (שופטים יג): וילדת בן. כמו ויולדת ודומה לו (ירמיה כב) יושבת בלבנון מקוננת בארזים: וקראת שמו. צווי הוא כמו שאומר לזכר וקראת את שמו יצחק: (יב) פרא אדם. אוהב מדברות לצוד חיות כמו שכתוב ויהי רובה קשת וישב במדבר פארן: ידו בכל. ליסטים: ויד כל בו. הכל שונאין אותו ומתגרין בו: ועל פני כל אחיו ישכן. שיהיה זרעו גדול (ב"ר): (יג) אתה אל ראי. נקוד חטף קמ"ץ מפני שהוא שם דבר אלוה הראיה שרואה צ בעלבון של עלובין (ס"א ד"א אתה אל ראי משמע שהוא רואה הכל ואין שום דבר רואה אותו): הגם הלום. לשון תימה וכי סבורה הייתי שאף הלום במדברות ראיתי שלוחו של מקום

פירוש ע"ט

יִסָּפֵר מֵרֹב אוּנ זֵיי וֶועלִין נִיט קָאנִין גְצֵיילְט וֶוערִין פוּן וֶועגִין פוּלְקֵייט: (יא) וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאַךְ יְיָ אוּנ אַמַלְאַךְ פוּן גָאט הָאט צוּ אִיר גְזָאגְט הִנָּךְ הָרָה נוּן אַז דוּ וֶועסְט דִיךְ אוּם קֶערִין וֶועסְטוּ טְרָאגֶן וֶוערִין וְיֹלַדְתְּ בֵּן אוּנ דוּ וֶועסְט גְווִינֶען אַזוּן וְקָרָאת שְׁמוֹ אוּנ דוּ זָאלְסְט רוּפִין זַיין נָאמֶן יִשְׁמָעֵאל כִּי שָׁמַע יְיָ אֶל עָנְיֵךְ וָוארוּם גָאט הָאט גְהֶערְט צוּ דַיין פַּיין. דֶער תַּרְגוּם מַאכְט אַזוֹי דֶעם פְּשַׁט (כִּי שָׁמַע יְיָ אֶל עָנְיֵךְ) דֶען גָאט הָאט מְקַבֵּל גְוֶועזְן דַיין תְּפִלָּה: (יב) וְהוּא יִהְיֶה פֶּרֶא אָדָם אוּנ עֶר וֶועט זַיין אַווִילְדֶער מֶענְטְשׁ עֶר וֶועט לִיבּ הָאבִּין צוּ זַיין אִין דִי מִדְבָּרוֹת אוּנ צוּא חַאפִּין חַיּוֹת יָדוֹ בַכֹּל זַיין הַאנְט וֶועט זַיין אִין אַלֶע כְּלוֹמַר עֶר וֶועט זַיין אַגַזְלָן וְיַד כֹּל בּוֹ אוּנ דִי הֶענְט פוּן אִיטְלִיכֶען וֶועלִין זַיין אִין אִים כְּלוֹמַר אַלֶע וֶועלִין אִים פַיינְט הָאבִּין אוּנ וֶועלִין זִיךְ מִיט אִים מִתְגָּרֶה זַיין וְעַל פְּנֵי כָל אֶחָיו יִשְׁכֹּן אוּנ קֶעגִין אַלֶע זַיינֶע בְּרִידֶער וֶועט עֶר רוּעֶן דָאס הֵייסְט זַיינֶע קִינְדֶער וֶועלִין זַיין גְרוֹס אוּנ פִיל פָאלְק: (יג) וַתִּקְרָא שֵׁם יְיָ הַדֹּבֵר אֵלֶיהָ אוּנ זִיא הָאט גְרוּפִין דֶעם נָאמִין פוּן גָאט דֶר וָואס הָאט גְרֶעט צוּ אִיר אַתָּה אֵל רֳאִי דוּ בִּיסְט גָאט וָואס דוּ זֶעהְסְט דֶעם בִּיוּשׁ פוּן דִי פַאר שֶׁעמְטֶע כִּי אָמְרָה וָוארוּם זִיא הָאט גְזָאגְט הֲגַם

רֹאִֽי׃ יד עַל־כֵּן קָרָא לַבְּאֵר בְּאֵר
לַחַי רֹאִי הִנֵּה בֵין־קָדֵשׁ וּבֵין בָּרֶד׃
טו וַתֵּלֶד הָגָר לְאַבְרָם בֵּן וַיִּקְרָא
אַבְרָם שֶׁם־בְּנוֹ אֲשֶׁר־יָלְדָה הָגָר
יִשְׁמָעֵאל׃ טז וְאַבְרָם בֶּן־שְׁמֹנִים
שָׁנָה וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּלֶדֶת־הָגָר אֶת־
יִשְׁמָעֵאל לְאַבְרָם׃ ס יז א וַיְהִי אַבְרָם
בֶּן־תִּשְׁעִים שָׁנָה וְתֵשַׁע שָׁנִים
וַיֵּרָא יְהוָה אֶל־אַבְרָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו
אֲנִי־אֵל שַׁדַּי הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי וֶהְיֵה
תמים

ת״א ואברם בן שמנים מגילה יז. אני אל חגיגה יב. התהלך נדרים לא לב סוטה כד.

אונקלוס

דְאִתְגְּלִי לִי׃ יד עַל כֵּן קְרָא לְבֵירָא בֵּירָא דְמַלְאַךְ קַיָּמָא אִתַּחְזִי עֲלַהּ הָא הִיא בֵּין רְקַם וּבֵין חַגְרָא׃ טו וִילֵידַת הָגָר לְאַבְרָם בַּר וּקְרָא אַבְרָם שׁוּם בְּרַהּ דִּילֵידַת הָגָר יִשְׁמָעֵאל׃ טז וְאַבְרָם בַּר תְּמָנַן וְשִׁית שְׁנִין כַּד יְלֵידַת הָגָר יָת יִשְׁמָעֵאל לְאַבְרָם׃ א וַהֲוָה אַבְרָם בַּר תִּשְׁעִין וּתְשַׁע שְׁנִין וְאִתְגְּלִי יְיָ לְאַבְרָם וַאֲמַר לֵהּ אֲנָא אֵל שַׁדַּי פְּלַח קֳדָמַי
והוי

רש״י

אחרי רואי אותם בביתו של אברהם שם הייתי רגילה לראות מלאכים ותדע שהיתה רגילה לראותם שהרי מנוח ראה את המלאך פעם אחת ואמר מות נמות וזו ראתה ד׳ זה אחר זה ולא חרדה: (יד) באר לחי ראי. כתרגומו באר דמלאך קיימא אתחזי עלה: (טו) ויקרא אברם שם וגו׳. אע״פ שלא שמע אברם דברי המלאך שאמר וקראת שמו ישמעאל שרתה רוח הקודש ק עליו וקראו ישמעאל: (טז) ואברהם בן שמנים וגו׳. לשבחו של ישמעאל נכתב להודיע שהיה בן י״ג שנה ר כשנימול ולא עכב: (א) אני אל שדי.

שפתי חכמים

כמדבר לא נמצא לי אם לא שסוף רואה בעלבון וגו׳: ק (ג״א) דאי ממנה שמע אחר שהיה מצווה ולא הוא היתה לה לקרותו ישמעאל אלא שמרתה עליו רוח הקודש והשתא הוא כמו מצווה: ר שהרי אברהם היה בן נ״ט ישמעאל אותו וכשנולד

פירוש ע״ט

הלום האב איך דען גטראכט אז אפילו דא אין די מדברות ראיתי נאך מיין זעהן זיי אין דעם הויז פון אברם דען דארטין בין איך געוויינטליך געוועזן צו זעהן מלאכים. רש״י שרייבט עס איז גדרונגן אז זיא איז געוויינטליך געוועזן צוא זעהן מלאכים וואָרום מנוח האט געזעהן דעם מלאך איין מאל האט ער זיך איבר גשראקין אונ הט גזאגט צום ווייב מיר וועלין שטארבין ווייל מיר האבין גזעהן אמלאך אונ הגר האט גזעהן פיר מלאכים איינעם נאך דם אנדרן אונ הט זיך ניט איבר גשראקן׃ (יד) על כן קרא לבאר דרום האט זיא אן גרופין צוא דעם ברונן באר לחי ראי דאס איז אברונן וואס דא איז האט זיך בווייזן צו מיר אמלאך וואס לעבט אייביג הנה נון דער ברונן איז בין קדש ובין ברד צווישין קדש אונ צווישין ברד׃ (טו) ותלד הגר לאברם בן אונ הגר האט גיווגן צו אברם אזון ויקרא אברם שם בנו האט אברם אן גרופין דעם נאמן פון זיין זון אשר ילדה הגר ישמעאל וואס הגר האט גיהאט ישמעאל׃ (טז) ואברם בן שמנים שנה ושש שנים אונ אברם איז אלט געוועזן זעקס אונ אכציג יאר בלדת הגר את ישמעאל לאברם אז הגר האט גיווגן ישמעאל צו אברם׃ (א) ויהי אברם בן תשעים שנה ותשע שנים אונ אז אברם איז אלט גיוואָרין ניין אונ ניינציג יאר וירא יי אל אברם האט זיך גאט באווייזן צוא אברם

משלי ישראל

(וַיְהִי אַבְרָם בֶּן תִּשְׁעִים וְתֵשַׁע שָׁנִים וַיֵּרָא יְיָ אֶל אַבְרָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי אֵל שַׁדַּי הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי וֶהְיֵה תָמִים וְאֶתְּנָה בְרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ) אז אברם איז אלט גיוואָרין ניין אונ ניינציג יאר האט זיך גאט בווייזן צו אברם אונ האט אים גזאגט איך בין דער אלמעכטיגער גאט גיא פאר מיר אונ זייא גאנץ וועל איך געבין מיין זיכרהייט צווישין מיר אונ צווישין דיר. למשל איינער איז גיקומן אין אפרעמדע שטאט אריין איז ער אריין גגאנגען צוא איין עושר אונ בעט אים ער זאל אים צוא נעמן פאר אין
משרת

תָּמִים׃ ב וְאֶתְּנָה בְרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ וְאַרְבֶּה אוֹתְךָ בִּמְאֹד מְאֹד׃ ג וַיִּפֹּל אַבְרָם עַל־פָּנָיו וַיְדַבֵּר אִתּוֹ אֱלֹהִים לֵאמֹר׃ ד אֲנִי הִנֵּה בְרִיתִי אִתָּךְ

ת״א והאנא מדיש לב .

וֶהֱוֵי שְׁלִים׃ ב וְאֶתֵּן קְיָמִי בֵּין מֵימְרִי וּבֵינָךְ וְאַסְגֵּי יָתָךְ לַחֲדָא לַחֲדָא׃ ג וּנְפַל אַבְרָם עַל אַפּוֹהִי וּמַלִּיל עִמֵּהּ יְיָ לְמֵימָר׃ ד אֲנָא הָא
גזר
והיית

רש״י

אני הוא שיש די באלהותי לכל בריה ש לפיכך התהלך לפני ואהיה לך לאלוה ולפטרון וכן כל מקום שהוא במקרא פירושו כך די שלו והכל לפי הענין: התהלך לפני. כתרגומו פלח קדמי הדבק בעבודתי: והיה תמים. אף זה צווי אחר צווי היה שלם בכל נסיונותי ת ולפי מדרשו התהלך לפני במצות מילה ובדבר הזה תהיה תמים בכל זמן שהערלה בך אתה בעל מום לפני ד״א והיה תמים עכשיו אתה חסר ה׳ אברים א ב׳ עינים ב׳ אזנים וראש הגויה ב ואוסיף לך אות על שמך ויהיו מנין אותיותיך רמ״ח כמנין איבריך: (ב) ואתנה בריתי. ברית של אהבה וברית הארץ להורישה לך על ידי מצוה זו: (ג) ויפל אברם על פניו. ממורא השכינה שעד שלא מל לא היה בו כח לעמוד ג ורוח הקדש נצבת עליו וזהו שנאמר בבלעם

שפתי חכמים

היה בן פ״ו שנה. וא״ת והא לקמן בהדיא כתיב וישמעאל בנו בן שלש עשרה שנה וי״ל דמ״ה נכפל ללמד שהכתוב עצמו מעיד ע״ז שעשה זה משום מצות השם ולא משום יראת אביו שהכריחו לזה וק״ל נ״ל. ומהרא״י תירץ דמהסיא לא הוה שמעינן דהוה בן י״ג שנה מעת לעת דהוי שיעור ימי גדלותו ומ״ה לא עיכב ומהאי קרא שמעינן שפיר: ש פי׳ הברכה אמר להקב״ה רבש״ע אם אמול אז אהיה נמאס בעיני הבריות לכן אמר לו הקב״ה אני הוא שאמרתי לעולמי די כו׳ מהרש״ל: ת ר״ל דהא כתיב התהלך לפני וא״כ והיה תמים ל״ל ומפ׳ דאף זה פירושו כן דצווי אחר צווי הוא כלומר היה שלם בכל נסיונותי: א כתב הרא״ם הם האיברים המסורים העבירה ואין מסורים ביד אדם ומרוב צדקתו מסרם בידו דכתיב רגלי חסידיו ישמור כשאדם מתגבר על יצרו הוא בהקב״ה מוסרו בידו עכ״ל: ב וי״ל דודאי היו לו אבל אינם ברשותו וכאלו היה חסר מהם דהיינו ה׳ אברים אמר לו הקב״ה שבכל יהיה ברשותו וק״ל. וקשה והלא היה חסר ג״כ הלב דהא ערל לב היה וי״ל דלא חשיב רק אברים הנגלים ועי״ל דכתיב ומצאת את לבבו נאמן לפניך וא״כ וכרות עמו הברית וגו׳ אלמא דאפילו לפני המילה לא היה לו ג״כ ערלת לב. מהרש״ל: ג והא דכתיב לעיל וירא ה׳ אל אברם ולא כתיב שנפל על פניו וי״ל דלעיל נמי היה נופל ומכאן אתה למד והא דלא נכתב בהגילה עד השתא למד על הספרא בקודש בנימול ולאחר

פירוש ע״ט

וַיֹּאמֶר אֵלָיו און האט גזאגט צו אים אֲנִי אֵל שַׁדַּי איך בין דער אלמעכטיגער גאט . רש״י שרייבט שַׁדַּי איז לשון גנוג און אזו הט גאט אים גזאגט איך בין דער גאט וואס איך קאן גנוגין טאן צו אלע בשעפֿניש הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי דרום גייא פאר מיר כלומר אין מיין דינסט וֶהְיֵה תָמִים און זייא גאנץ אין אלע מיינע פרובין וואס איך וועל דיך פרובין נאלכטו ניט מהרהר זיין נאך מיר (מזרחי) : (ב) וְאֶתְּנָה בְרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ און איך וועל געבין מיין ברית צווישין מיר און צווישין דיר וְאַרְבֶּה אוֹתְךָ בִּמְאֹד מְאֹד און איך וועל דיך זייער מערין : (ג) וַיִּפֹּל אַבְרָם עַל פָּנָיו און אברם איז גפאלין אוף זיין פנים . רש״י שרייבט אברם איז גפאלין אוף זיין פנים מחמת מורא פון דר שכינה ווארום איידר ער הט זיך מל גוועזן האט ער קיין כח ניט גהאט איין צו שטיין בשעת אז די שכינה האט מיט אים גרעט און האט אים אזו גזאגט : (ד) אֲנִי איך הִנֵּה בְרִיתִי אִתָּךְ נון מיין ברית איז מיט דיר כלומר איך בין דיר כורת ברית וְהָיִיתָ לְאַב הֲמוֹן גּוֹיִם און דו וועסט

משלי ישראל

משרת אין גוועלב אריין זאגט צוא אים דער עושר איך קאן דיך ניט מאמער טוגסהו ניט צו דעם מסחר און דו קענסט מיך ניט ווייסטו ניט מיין מנהג צוא בין איך גוט פאר דיר נאר דער מענטש האט דעם עושר זייער גבעטין זאגט דער עושר צוא אים דוא בלייב בייא מיר אוף איין קליינע ציים און ועסט בייא מיר עסין וערסטו שון זעהן מיין מנהג און איך וועל זעהן דיין ארבעט וואס דו וועסט דער ווייל בייא מיר מאן נאך דעם וועלין מיר זיך פאר גלייכין . האט דער מענטש אזו גיטאן און איז בייא אים גבליבען אין אקליינע ציים זענין זייא זיך ביידע גיפעלין האט אים דער עושר צוא גינומען פאר איין משרת און האבין צווישין זיך גשריבען איין כתב און האבין אין כתב איין גשריבען וואס פאר איין ארבעט ער בדארף צוא טאן און וויפיל שכירות ער דארף נעמין און עדות האבין זיך חתמית . מילא איז דער חילוק פון פאר דעם כתב שרייבין בין נאך דעם כתב שרייבין הגם פריער האט דער משרת אויך גיארבעט און דער עושר האט אים גגעבין עסין און אלם וואס ער האט גדארפט נאר זייא האבין ניט גהאט קיין חיוב איינער צום אנדערין אמאל האט דער משרת מעהר גיארבעט וויפיל זיינע שכירות האט בטראפין און אמאל האט דיא שכירות מעהר בטראפין פון זיין ארבייט האבין זייא ניט מקפיד גוועזן איינער אוף דעם אנדערין . אפילו ווען זיין ארבעט איז דעם בעל הבית ניט גיפעלין

והיית לאב המון גוים: ה ולא־יקרא עוד את־שמך אברם והיה שמך אברהם כי אב־המון גוים נתתיך:
ו והפרתי אתך במאד מאד ונתתיך לגוים ומלכים ממך יצאו:
שביעי ז והקמתי את־בריתי ביני ובינך ובין זרעך אחריך לדרתם לברית עולם להיות לך לאלהים ולזרעך

אונקלוס

גזר קימי עמך ותהי לאב סגי עממין: ה ולא יתקרי עוד ית שמך אברם ויהי שמך אברהם ארי אב סגי עממין יהבתך: ו ואפיש יתך לחדא לחדא ואתננך לכנשין ומלכין דשליטין בעממיא מנך יפקון: ז ואקים ית קימי בין מימרי ובינך ובין בנך בתרך לדריהון לקים עלם

ת"א והיית לאב נדרים שם. ולא יקרא ברכות יג הוריות שם. והיה שמך הוריות שם מגילה שם. כי אב בבא קמא. להיות לך יבמות פב סר ק.

בעל הטורים

ברא"ם וישמעאל קראם הקב"ה. אבל ע"י קריאת אדם אל קראת יהושע: (ד) כי פעמים אב המון בפרשה וכוה עולה בחשבון

רש"י

של ונלוי עינים. בברייתא דר"א מצאתי כן: (ה) כי אב המון גוים. לשון נוטריקון של שמו. ורי"ש שהיתה בו בתחלה שלא היה אב אלא לארם שהוא מקומו ועכשיו אב לכל העולם ואפי' רי"ש שהיתה בו מתחלה לא זזה ממקומה שהרי יו"ד של שרי נתרעמה על השכינה עד שהוסיפה ליהושע שנאמר (במדבר יג) ויקרא משה להושע בן נון יהושע: (ו) ונתתיך לגוים. ישראל ואדום שהרי ישמעאל כבר היה לו ולא היה מבשרו עליו: (ז) והקמותי את בריתי. ומה היא הברית

שפתי חכמים

שישמעאל שהרי אחר שישמעאל כתיב ואברהם עודנו עומד לפני ה': ד רצונו לתרץ למה לא נקרא שמו אברהם והיה לו לומר ה' תחת ר' ולמה לא זזה הר' ממקומה ומתרץ כדי שלא תתרעם על הקב"ה שהרי אף יו"ד של שרי נתרעמה והא דזזה היו"ד משרי הטעם משום דעתידה לינתן בשמו של יהושע מ"מ זזה וק"ל. ועי"ל שהיו"ד היתה יכולה להתקיים אף בשם שרה הלכה ונפלה הלוים לפרט ואין לאברהם אבל הר' א"א לקיימה

פירוש ע"ט

זיין אפאטער צו פיל גוים: (ה) ולא יקרא עוד את שמך אברם אונ עס זאל מיין ניט גרופן ווערין דיין נאמן אברם והיה שמך אברהם אונ עס זאל זיין דיין נאמן אברהם כי אב המון גוים נתתיך ווארום איך האב דיך געגעבן דוא זאלסט זיין אפאטער פון פיל גוים: (ו) והפריתי אותך במאד מאד אונ איך וועל דיך פרוכפערין ונתתיך לגוים אונ איך וועל דיך געבין צו פעלקער כלומר פעלקער וועלין פון דיר ארוס קומן. רש"י שרייבט דאס מיינט ער ישראל אונ אדום אבער אויף ישמעאל הט ער אים ניט בדארפט מבשר זיין ווארום ער האט דאך שוין אים גהאט ומלכים ממך יצאו אונ מלכים וועלין פון דיר ארוס גיין דאס הייסט זייא וועלין פון דיר ארוס קומן: (ז) והקימותי את בריתי ביני ובינך אונ איך וועל בעשטעטיגן מיין ויבערהייט צווישן מיר אונ צווישן דיר ובין זרעך אחריך אונ צווישן דיינע קינדר וואס וועלין זיין נאך דיר לדורותם לברית עולם צוא זייער גבורט צו איין אייביגן זעכרהיים להיות לך לאלהים

משלי ישראל

האט ער זיך נים גקאנט בייזערין אויף אים ווארום ער איז אים נים גוועזן קיין חיוב אונ דעסגלייכן פאר קערט איז איהם גוועזן דאס געמליכע אבר נאך דעם כתב שרייבן וענן זייא גווארין איינער צום אנדערין אחיוב דער משרת מוז ארבעטין וויא אין כתב שטיים אונ דער בעל הבית מוז אים געבין זיינע שכירות אויך וויא אין כתב שטיים. אונ ווען איינער איז משנה איז דער אנדרער שון פטור. דער נמשל איז אברהם אבינו אז ער איז אלט גוועזן דרייא יאר האט ער דר קענט אז גאט איז איין גאט איבר דר גאנצר וועלט אונ האט זיך צוא אים באהעפט ער זאל אים דינין מים דעם גאנצין הארץ חאטשע גאט האט אים נאר נים גיבאטין נאר קיין שבת האט ער נים גיהאט פון גאט ווארום גאט האט אים נאך נים גיבאטין קיין שום מצוה נאר גאט האט געזעהן זיין בגלייבטין אברהם וויא ער דינט אים גטריא דרום ווען מען האט אים אין קאליך אובין ארין גווארפן האט גאט מים אים חסד גיטאן אונ האט אים מציל גוועזן עס איז אבער גוועזן אחסד חנם ווארום אברהם האט אים איך גדינט אומזיסט ווארום גאט האט אים

וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ׃ ח וְנָתַתִּי לְךָ
וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אֵת ׀ אֶרֶץ מְגֻרֶיךָ
אֵת כָּל־אֶרֶץ כְּנַעַן לַאֲחֻזַּת עוֹלָם
וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים׃ ט וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם וְאַתָּה אֶת־
בְּרִיתִי תִשְׁמֹר אַתָּה וְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ
לְדֹרֹתָם׃ י זֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר
תִּשְׁמְרוּ בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין זַרְעֲךָ
אַחֲרֶיךָ הִמּוֹל לָכֶם כָּל־זָכָר׃
יא וּנְמַלְתֶּם אֵת בְּשַׂר עָרְלַתְכֶם
והיה

עָלַם לְמֶהֱוֵי לָךְ לֶאֱלָהָא
וְלִבְנָךְ בָּתְרָךְ׃ ח וְאֶתֵּן
לָךְ וְלִבְנָךְ בָּתְרָךְ יָת
אַרְעָא תּוֹתָבוּתָךְ יָת
כָּל אַרְעָא דִּכְנַעַן
לְאַחְסָנַת עָלַם וְאֶהֱוֵי
לְהוֹן לֶאֱלָהָא׃ ט וַאֲמַר
יְיָ לְאַבְרָהָם וְאַתְּ יָת
קְיָמִי תִטַּר אַתְּ וּבְנָךְ
בָּתְרָךְ לְדָרֵיהוֹן׃ י דָּא
קְיָמִי דִּי תִטְּרוּן בֵּין
מֵימְרִי וּבֵינֵיכוֹן וּבֵין
בְּנָךְ בָּתְרָךְ מִגְזַר לְכוֹן
כָּל דְּכוּרָא׃ יא וְתִגְזְרוּן
יָת בְּשַׂר עָרְלַתְכוֹן
וִיהֵי לְאָת קְיָם בֵּין
מימרי

ת"א ונמלתם את סנהדרין נט עבודת כוכבים כו: כז: מנחות מב. המול לכם שבת קלג קידושין כט ובן שמונת שבת קלה.

רש"י

להיות לך לאלהים: (ח) לאחזת עולם. ושם אהיה לכם לאלהים אבל (בר ישראל) הדר בחוצה לארץ ה כמו שאין לו אלוה: (ט) ואתה. וי"ו זו מוסיף על ענין ראשון אני הנה בריתי אתך ואתה הוי זהיר לשמרה ומה היא שמירתה זאת בריתי אשר תשמרו המול לכם וגו': (י) ביני וביניכם וגו'. אותם של עכשיו: ובין זרעך אחריך. העתידין להולד אחריך: המול. כמו להמול ו' כמו שאתה אומר עשות כמו לעשות: (יא) ונמלתם. כמו ומלתם ז' והנו"ן בו

שפתי חכמים

בשמם. מהרש"ל: ה (מהר"ן) לפי שא"י נחלת ה' ולקחה לתלקו כמבואר בכמה פסוקים וח"ל חלק לבריס ולכך כל הדר בח"ל דומה כאלו עובד את עצמו מתחת רשותו של הקדוש ברוך הוא כביכול. כך הם דברי הנ"א: ו אף על פי שהוא לשון ציווי א"א שהוא ציווי שהרי כתב אחריו ונמלתם: ז כלומר

פירוש ע"ט

צוא זיין צוא דיר פֿאר אַגָאט: (ח) וְנָתַתִּי לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אונ איך וועל געבין צו דיר אונ צוא דיינע קינדער וואס ווערין זיין נאך דיר אֵת אֶרֶץ מְגֻרֶיךָ דאס לאנד פון דיין וואנונג אֵת כָּל אֶרֶץ כְּנַעַן לַאֲחֻזַּת עוֹלָם דאס גאנצע לאנד כנען צו איין אייביגע ארב וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים אונ איך וועל זיין צו זייא פֿאר אַגָאט: (ט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל אַבְרָהָם האט גאט געזאגט צו אַבְרָהָם וְאַתָּה אֶת בְּרִיתִי תִשְׁמֹר אונ דוא זאלסט היטין מיין פֿערבּהייט אונ וואס זאל זיין דם היטין דו זאלסט מל זיין אלע דיינע זכרים וויא ווייטר שטייט אַתָּה וְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ דו אונ דיינע קינדער וואס ווערין זיין נאך דיר לְדֹרֹתָם צוא זייער געבּירט: (י) זאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין זַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ דם איז דער בּרית וואס איר זאלט היטין צווישין מיר אונ צווישין אייערע קינדר וואס ווערין זיין נאך אייך הִמּוֹל לָכֶם כָּל זָכָר צו בשניידין צוא אייך אלע זכרים בלומר איר זאלט מל זיין אייערע זכרים: (יא) וּנְמַלְתֶּם אֵת בְּשַׂר עָרְלַתְכֶם אונ איר זאלט בשניידן

משלי ישראל

אים נאך נים אן געזאגט ער זאל אים דינן דאס זאגט דר פסוק (וְאַבְרָם בֶּן תִּשְׁעִים וְתֵשַׁע שָׁנִים) אברם איז אלט געווען ניין אונ ניינציג יאר אונ האט געדינט גאט אומזיסט גאט האט שון אבר געוואלט אים געבין שכר פֿאר דעם דינן (וַיֵּרָא יְיָ אֶל אַבְרָם) האט זיך גאט באוויזין צוא אברם (וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי אֵל שַׁדַּי) אונ האט אים געזאגט איך בין דר אלמעכטיגר גאט וואס איך האב בּכח צו בצאלין דר וואס דינט מיך (הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי וֶהְיֵה תָמִים) גייא פֿר מיר אונ זייא גאנץ מיט דיין דינן (וְאֶתְּנָה בְרִיתִי) וועל איך כורת ברית זיין (בֵּינִי) צווישין מיר וואס פֿאר איין דינסט איך באגער פֿון דיר (וּבֵינֶךָ) אונ צווישין דיר וואס פֿאר אשכר איך דארף דיר געבין פֿאר דיין דינן אצונד וועל איך דיר שון נים העלפֿין בתורת נדבה נאר עס וועט זיין אויף מיר איין חיוב צוא העלפֿין דיר דר פֿאר וואס דוא ווערסט מיך דינען אזו וויא איך זאג דיר אן, פונקט אזו וויא דר משרת מיט דעם בעל הבית:

מֵימְרִי וּבֵינֵיכוֹן׃ יב וּבַר תְּמָנְיָא יוֹמִין יִתְגְּזַר לְכוֹן כָּל דְּכוּרָא לְדָרָתֵיכוֹן יְלִיד בֵּיתָא וּזְבִין כַּסְפָּא מִכֹּל בַּר עַמְמִין דְּלָא מִבְּנָךְ הוּא׃ יג מִגְזַר יִגְזַר יְלִיד בֵּיתָךְ וּזְבִין כַּסְפָּךְ וּתְהֵי קְיָמִי בִּבְשַׂרְכוֹן לִקְיָם עָלַם׃ יד וְעָרֵל דְּכוּרָא דִּי לָא יִגְזַר יָת בְּשַׂר עָרְלְתֵיהּ וְיִשְׁתֵּיצֵי אֱנָשָׁא הַהוּא מֵעַמֵּיהּ יָת

קימי

וְהָיָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם׃ יב וּבֶן־שְׁמֹנַת יָמִים יִמּוֹל לָכֶם כָּל־זָכָר לְדֹרֹתֵיכֶם יְלִיד בָּיִת וּמִקְנַת־כֶּסֶף מִכֹּל בֶּן־נֵכָר אֲשֶׁר לֹא מִזַּרְעֲךָ הוּא׃ יג הִמּוֹל ׀ יִמּוֹל יְלִיד בֵּיתְךָ וּמִקְנַת כַּסְפֶּךָ וְהָיְתָה בְרִיתִי בִּבְשַׂרְכֶם לִבְרִית עוֹלָם׃ יד וְעָרֵל ׀ זָכָר אֲשֶׁר לֹא־יִמּוֹל אֶת־בְּשַׂר עָרְלָתוֹ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא

מעמיה

ת"א המול ימול יבמות עב עבודת כוכבים כז מנחות מב. וערל זכר שבת קלה קידושין כט.

רש"י

יתירה ליסוד הנופל בו לפרקים כגון נ' של נושך וכ' של נושא ונמלתם כמו ונשאתם אבל ימול לשון יפעל כמו יעשה יאכל (ברש"י ישן איתא): (יב) יליד בית. שילדתו השפחה בבית: מקנת כסף. שקנאו משנולד: (יג) המול ימול יליד ביתך. כאן כפל עליו ולא אמר לשמנה ימים ללמדך שיש יליד בית נמול לאחר (ס"א ב לאחד) שמנה ימים ל כמו שמפורש במס' שבת (דף קל"ה): (יד) וערל זכר. כאן למד שהמילה באותו מקום מ שהוא ניכר בין זכר לנקבה (ב"ר): אשר לא ימול. מגיע לכלל עונשין נ ונכרתה. אבל אביו אין ענוש עליו כרת אבל עובר בעשה: ונכרתה הנפש. הולך ערירי ומת קודם זמנו (שבת קד):

שפתי חכמים

בהע"ש שמשמעותו הינו לשון ניווי מכל מקום ניווי הוא: ה כלומר בהוא בנימול עלמו לא שמל את אחרים כמו ונמלתם שא"כ יתכר בקרא הפועל: ט ואכל יעשה בציר"י תחת היו"ד: י דהא למעלה ג"כ כתיב כל זכר לדורותיכם יליד בית וגו' וכתיב בן ח' ימים וגו' וכאן כפל עוד יליד ביתך ולא כתיב ששם: כ ר"ל ליום אחד כמו שמפורש שם כשלקחו שנים שפחה מעוברת זה שפחה וזה עוברה: ל כגון שקנה שפחה משנתעברה וילדה בשבת אינו דוחה את השבת: מ (רא"ם) דאל"כ זכר ל"ל (נח"י). ול"נ דס"פ דכל"ל וזכר ערל אלא ודאי להכי לא כתיב וזכר ערל משום דהוה משמע דהניווי הוא לזכר ולא לנקבה ואע"פ שהמלוה שייך גם גבי נקבה ולא לסורות מקום הערלה אבל השתא דכתיב וערל זכר משמע דבעי לסורות מקום הערלה וה"ש שהערלה היא במקום שמבדיל בין זכר לנקבה ופ"ש: נ ר"ל והרי עדיין קטן ולא בר עונשין

פירוש ע"ט

דאם פלייש פון אייער פאר שטאפונג וְהָיָה לְאוֹת בְּרִית אונ דאס זאל זיין צוא אצייכין אוף דעם זעכרהייט בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וואס צווישין מיר אונ צווישין אייך: (יב) וּבֶן שְׁמֹנַת יָמִים אונ דער וואס איז אלט אכט טאג יִמּוֹל לָכֶם זאל ווערין בשניטין צו אייך כָּל זָכָר לְדֹרֹתֵיכֶם אלע זכרים צו אייערי דורות יְלִיד בַּיִת אונ דער וואס ווערט געבארין בייא דיר אין הוז דאס איז אזו אזכר וואס די שפחה האט אים גיוונן בייא דיר אין הוז וּמִקְנַת כֶּסֶף אונ דם קופינג פון דיין געלד כלומר אזו אזכר וואס דו האסט אים גקופט פאר דיין געלד נאך דעם אז ער איז געבארין גוואורין מִכֹּל בֶּן נֵכָר פון אלע פרעמדי פעלקר אֲשֶׁר לֹא מִזַּרְעֲךָ הוּא וואס ער איז ניט פון דיינע קינדר: (יג) הִמּוֹל בשניטין יִמּוֹל ער זאל ווערין בשניטין יְלִיד בֵּיתְךָ דער וואס איז געבארין גוואורין אין דיין הוז וּמִקְנַת כַּסְפֶּךָ אונ דער וואס דוא האסט אים גקופט פאר דיין געלד וְהָיְתָה בְרִיתִי בִּבְשַׂרְכֶם לִבְרִית עוֹלָם אונ מיין זעכרהייט זאל זיין אין אייערע לייבר צו איין אייביגן זעכרהייט: (יד) וְעָרֵל זָכָר אונ אזכר וואס איז פאר שטאפט אֲשֶׁר לֹא יִמּוֹל אֶת בְּשַׂר עָרְלָתוֹ וואס ער וועט ניט בשניידין דאס פלייש פון זיין פאר שטאפונג וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ זאל ווערין פאר שניטין דאס לייב פון איר פאלק אֶת בְּרִיתִי הֵפַר ער האט פאר שטערט מיין ברית. רש"י שרייבט דאס שמועסט פון אזעלכין וואס דר פאטר האט אים ניט מל גוועזן מחמת עפיס אסיבה אונ אז ער אליין קומט לכלל עונשין דאס הייסט אז ער ווערט בר מצוה אונ איז זיך ניט מל איז ער חייב.

מֵעַמֶּיהָ אֶת־בְּרִיתִי הֵפַר: ס טו וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם שָׂרַי אִשְׁתְּךָ
לֹא־תִקְרָא אֶת־שְׁמָהּ שָׂרָי כִּי
שָׂרָה שְׁמָהּ: טז וּבֵרַכְתִּי אֹתָהּ
וְגַם נָתַתִּי מִמֶּנָּה לְךָ בֵּן וּבֵרַכְתִּיהָ
וְהָיְתָה לְגוֹיִם מַלְכֵי עַמִּים מִמֶּנָּה
יִהְיוּ: יז וַיִּפֹּל אַבְרָהָם עַל־פָּנָיו

ויצחק

קְיָמִי אַשְׁנִי: טו וַאֲמַר
יְיָ לְאַבְרָהָם שָׂרַי
אִתְּתָךְ לָא תִקְרֵי יָת
שְׁמַהּ שָׂרָי אֲרֵי שָׂרָה
שְׁמַהּ: טז וַאֲבָרֵךְ יָתַהּ
וְאַף יְהָבִית מִנַּהּ לָךְ
בַּר וַאֲבָרְכִנַּהּ וּתְהֵי
לִכְנִשִׁין מַלְכִין דְּשַׁלִּיטִין
בְּעַמְמַיָּא מִנַּהּ יְהוֹן:
יז וּנְפַל אַבְרָהָם עַל
אַפּוֹהִי וַחֲדִי וַאֲמַר

בלבה

ת"א את בריתי יבמות עב סנהדרין לח פד נט. שרי ברכות יג ר"ה יז. שרה ברכות שם. וברכתי ר"ה שם. ויפל סנהדרין שם.

בעל הטורים

יצחק וכן שרה בגימטריא יצחק: (יד) הפר. שנים במס' הכא ואידך ואת מצותו הפר שהורה אותו בתורה על שמופך שלשה

שפתי חכמים

ואתה ותחייב כרת וק"ל: ס דאל"כ מאי וברכתי אותה ואח"כ וגם נתתי ממנה לך בן אלא ודאי קאי עלה ברכה שקודם לכן והיא הנערות: ע' דאל"כ מאי וברכתיה אחר לידת הבן דהא כל יולדת מניקה את בנה וה"ה שרה כשחזרה לנערותה. לכן פי' כשנצרכה לכך וכו': פ' כלומר שאין באין לכתוב שענין כלומר יש בכח השם לעשות אף שהוא נגד הטבע אך אין כל אדם זוכה לזה שיתחסד עמו השם כמו שעושה לו. ואע"פ שכתב רש"י אחר זה כך אמר בלבו הנעשה חסד זה לאחר מה

רש"י

(טו) לא תקרא את שמה שרי. דמשמע שרי לי ולא לאחרים כי שרה סתם שמה שתהא שרה על כל (ברכות יג): (טז) וברכתי אותה. ומה היא הברכה שחזרה ס לנערותה שנאמר (לקמן יח) היתה לי עדנה: וברכתיה. בהנקת שדים כשנצרכה לכך ע ביום משתה של יצחק שהיו מרננים עליהם שהביאו אסופי מן השוק ואומרים בננו הוא והביאה כל אחת בנה עמה ומיניקתה לא הניקה והיא היניקה את כלם הוא שנאמר היניקה בנים שרה. ב"ר רמזו במקרא: (יז) ויפל אברהם על פניו ויצחק. זה ת"א לשון שמחה וחדי ועל שרה לשון מתוך למדת שאברהם האמין ושמח ושרה לא האמינה ולגלגה וזהו שהקפיד הקב"ה על שרה ולא הקפיד על אברהם: הלבן. יש תמיהות שהן קיימות פ כמו (ש"א ב) הנגלה נגליתי (ש"ב טו) הרואה אתה

פירוש ע"ט

כָּרֵת דאס הייסט ער האט קיין קינדר ניט אונ שטארבט פאר דער צייט אָבֶּר דער פאטר איז ניט חייב קיין כָּרֵת נאר ער איז עובר אוף איין עֲשֵׂה: (טו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל אַבְרָהָם אונ גאט האט גזאגט צוא אברהם שָׂרַי אִשְׁתְּךָ דיין ווייב שָׂרַי לֹא תִקְרָא אֶת שְׁמָהּ שָׂרָי זאלסט ניט אן רופין איר נאמין שָׂרָי כִּי שָׂרָה שְׁמָהּ דען שָׂרָה איז איר נאמן: (טז) וּבֵרַכְתִּי אֹתָהּ אונ איך וועל זיא בענטשין וְגַם נָתַתִּי מִמֶּנָּה לְךָ בֵּן אונ איך וועל דיר געבין אזון פון איר וּבֵרַכְתִּיהָ אונ איך וועל בענטשין זיא וְהָיְתָה לְגוֹיִם אונ זיא וועט זיין צוא פעלקר כלומר עס וועלין פון איר ארויס קומען פעלקער מַלְכֵי עַמִּים מִמֶּנָּה יִהְיוּ קיניגן איבר פעלקער וועלין פון איר זיין. רש"י שרייבט דרום שטייט דיא זאך צוויא מאל אין פסוק איך וועל זי בענטשין דען איין ברכה וועט זיין ווס זי וועט זיך ווידר קערין צו איר יונגקייט דאס הייסט זיא וועט קריגין איר צייט אונ דיא אנדרע ברכה וועט זיין אין דעם זייגן פון אירע ברוסט ווארום אז אברהם האט א סעודה גמאכט אז יצחק איז געבארין גווארין האבין פיל לייט גרעט אונ האבין גזאגט אזו אלאנגע צייט וויפיל אברהם מיט שרה האבין גוואנט צווישין זיך אונ האבין קיין קינדר ניט גהאט אונ אויף דער עלטר זאלין זייא האבין א קינד עס קאן גאר ניט זיין נאר עס מוז זיין אז זייא האבין גפונן א קינד אוף דעם מארק אונ זאגין דאס איז זייערס דרום זענען אלע גקומן אוף דער סעודה אונ האבין גבראכט מיט זיך זייער זייגידיגע קינדער אונ דיא זייגערין האבין זייא מיט זיך ניט גנומן אונ שרה האט אלע קינדר אן גזויגין: (יז) וַיִּפֹּל אַבְרָהָם עַל פָּנָיו איז אברהם גפאלין אויף זיין פנים וַיִּצְחָק אונ האט זיך גפרייט וַיֹּאמֶר בְּלִבּוֹ אונ האט זיך גטראכט אין זיין הארץ

וַיִּצְחָק וַיֹּאמֶר בְּלִבּוֹ הַלְּבֶן מֵאָה־
שָׁנָה יִוָּלֵד וְאִם־שָׂרָה הֲבַת־
תִּשְׁעִים שָׁנָה תֵּלֵד׃ יח וַיֹּאמֶר
אַבְרָהָם אֶל־הָאֱלֹהִים לוּ יִשְׁמָעֵאל
יִחְיֶה לְפָנֶיךָ׃ יט וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים
אֲבָל שָׂרָה אִשְׁתְּךָ יֹלֶדֶת לְךָ בֵּן
וְקָרָאתָ אֶת־שְׁמוֹ יִצְחָק וַהֲקִמֹתִי
את

ת"א ואם שרה מליפא מ:

בְּלִבֵּהּ הֲלְבַר מְאָה
שְׁנִין יְהֵי וְלַד וְאִם שָׂרָה
הֲבַת תִּשְׁעִין שְׁנִין
תְּלִיד׃ יח וַאֲמַר
אַבְרָהָם קֳדָם יְיָ לְוַי
יִשְׁמָעֵאל יִתְקַיַּם קֳדָמָךְ׃
יט וַאֲמַר יְיָ בְּקוּשְׁטָא
שָׂרָה אִתְּתָךְ תְּלִיד לָךְ
בַּר וְתִקְרֵי יָת שְׁמֵהּ
יִצְחָק וַאֲקֵים יָת קְיָמִי
עמה

בעל הטורים

כמו הכר דהכא בברית מילה אף מלומו הפר בברית מילה:

רש"י

אף זו היא קיימת וכך אמר בלבו הנעשה חסד זה לאחר מה שהקב"ה עושה לי: ואם שרה הבת תשעים שנה. היתה כדאי לילד ואע"פ בדורות הראשונים היו מולידין בני ת"ק שנה בימי אברהם נתמעטו השנים צ כבר ובא תשות כח בעולם וצא ולמד מעשרה דורות שמנח ועד אברהם שמיהרו תולדותיהן ק בני ס' ובני ע': (יח) לו ישמעאל יחיה. הלואי שיחיה ישמעאל איני כדאי לקבל ר מתן שכר כזה: יחיה לפניך. יחיה ביראתך ש כמו התהלך לפני שלא קדמי: (יט) אבל. ל' אמתת דברים וכן (לקמן מב) אבל אשמים אנחנו (מ"ב ד) אבל בן אין לה: וקראת את שמו יצחק. על שם הצחוק. וי"א על שם

שפתי חכמים

שהקב"ה עושה לו א"כ גם זה מאותן שבאו לשבים וי"ל דהאי זה הבאת הענין שיהא אחד מן הנמנעות אבל הוא נבינס הבת לפס"י שמהחסד עמו יותר מעט אחר ודו"ק כ"ל ודלא כפי' הרא"ם: צ כתב הרא"ם לא הבינותי דבריו בזה כי אע"פ שנתמעטו השנים בימי אברהם עדיין הקושיא במקומה עומדת שלא היה לו לתמוה ע"ז כי יתם הק' אל קע"ה שהם שנותיו של אברהם כיוהם הת"ק אל תתקע"ה שהם שנותיו של נח בקרוב כו' והאריך בקושיא. ונראה כי עיקר תמיהת אברהם היה על שהיו שניהם זקנים דאפשר שיוליד זקן אם אשתו ילדה אבל אם שניהם זקנים וילדו הוא דבר תמוה ובזה יתיישב קושיות הרא"ם ודו"ק. עוד הק' מה פריך רש"י מנח והרי גבי נח על פי הגזרה היתה שנסתם מעיינו כדי שלא יוליד בן שיגיע לעונשין קודם המבול וי"ל כי לא היה בגזרה אלא בנסתם מעיינו אבל מה שהוליד אחר ה' מאות שנה לא בגזרה היה אלא כטבע ודו"ק: ק פי' כי הק' שנים בתחלה לא היו רהוין להוליד מיד אלא לאחר ק' שנים כי באותן שנים היה בן מאה נער כבן י"ג עכשיו ואח"כ נתמעטו השנים והתחילו להוליד לשלשים שנה ומה שהוליד אברהם שהיה בן ק' שנה ל"ק מידי כי עיקר התימה הוא בזקן בזקנה שבטבע שיוליד עם זקנה ובזה יתורצו כל התמיהות הרא"ם ודו"ק והטין זה מצאתי בשם מהרש"ל: ר לא שלא היה הבן בבכורת יצחק: ש וא"ת והיאך היה מתפעל על יראת שמים הא אמרינן

פירוש ע"ט

הֲלְבֶן מֵאָה שָׁנָה יִוָּלֵד צוּ אַזֶעלְכִין וָוס אִיז אַלְט הוּנְדֶערְט יָאר זָאל וֶוערִין גִּוִוינֶען כְּלוֹמַר אִיז דֶען גִּטָאן גִּוָוארִין אַזוֹ אַחֶסֶד צוּ אַנְדֶערִין וָואס גָאט טוּט מִיט מִיר וְאִם שָׂרָה הֲבַת תִּשְׁעִים שָׁנָה תֵּלֵד אוּנ אוֹבּ שָׂרָה וָואס זִיא אִיז אַלְט נַיינְצִיג יָאר זָאל זַיין רָאוּי צוּ גִוִוינֶען. רש"י שְׁרַייבְּט הָאטְשֶׁע דִיא עֶרְשְׁטֶע דוֹרוֹת פְּלֶעגִין גִוִוינֶען צוּא פִינְף הוּנְדֶערְט יָאר אָבֶּער אִין דֶער צַייט פוּן אַבְרָהָם זֶענִין דִי יָארִין נִתְמַעֵט גִוָוארִין אוּנ מֶען הָט שׁוֹן אַזוֹ פִיל צַייט נִיט גְלֶעבְּט וִוִיא דִיא עֶרְשְׁטֶע דוֹרוֹת אוּנ עֶס אִיז גְקוּמֶען אַשְׁוַאכְּקֵייט אוֹף דֶער וֶועלְט וְהוּא רַאֲיָה אַז דִי צֶעהִן דוֹרוֹת וָוס אִיז גְוֶועןְ פוּן נֹחַ בִּיז אַבְרָהָם הָאבְּן אָן גְהוֹבְּן קִינְדֶר צוּ הָאבְּן צוּ זֶעכְצִיג אוּנ זִיבֶּצִיג יָאר׃

(יח) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל הָאֱלֹהִים הָאט אַבְרָהָם גְזָאגְט צוּ גָאט לוּ וֶוער וָואלְט כְּלוֹמַר הַלְוַאי יִשְׁמָעֵאל יִחְיֶה אַז יִשְׁמָעֵאל זָאל לֶעבְּן פַר דִיר. רש"י שְׁרַייבְּט אַבְרָהָם הָאט גְזָאגְט פַאר הקב"ה אִיךְ בִּין גָאר נִיט וֶוערְט אִיךְ זָאל מְקַבֵּל זַיין אַזוֹ אַשְׂכַר אַז אִיךְ זָאל הָאבְּן צוּ הוּנְדֶערְט יָאר אַזוּן אוּנ דְרוּם שְׁטֵייט לְפָנֶיךָ דֶען אַבְרָהָם הָאט גְזָאגְט הַלְוַאי יִשְׁמָעֵאל זָאל לֶעבְּן אִין דַיין פָארְכְט דָאס הַייסְט עֶר זָאל דִינֶען גָאט בָּרוּךְ הוּא׃ (יט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הָאט גָאט גְזָאגְט אֲבָל פַאר וָואר שָׂרָה אִשְׁתְּךָ יֹלֶדֶת לְךָ בֵּן דַיין וַוייבּ שָׂרָה וֶועט דִיר גִוִוינֶען אַזוּן וְקָרָאתָ אֶת שְׁמוֹ יִצְחָק אוּנ דוּ זָאלְסְט רוּפְן דַיין נָאמֶען יִצְחָק. רש"י שְׁרַייבְּט יִצְחָק אִיז לְשׁוֹן פְרַייד וַוייל אַבְרָהָם

אֶת־בְּרִיתִי אִתּוֹ לִבְרִית עוֹלָם
לְזַרְעוֹ אַחֲרָיו׃ כ וּלְיִשְׁמָעֵאל
שְׁמַעְתִּיךָ הִנֵּה ׀ בֵּרַכְתִּי אֹתוֹ
וְהִפְרֵיתִי אֹתוֹ וְהִרְבֵּיתִי אֹתוֹ
בִּמְאֹד מְאֹד שְׁנֵים־עָשָׂר נְשִׂיאִם
יוֹלִיד וּנְתַתִּיו לְגוֹי גָּדוֹל׃ כא וְאֶת־
בְּרִיתִי אָקִים אֶת־יִצְחָק אֲשֶׁר
תֵּלֵד לְךָ ׀ שָׂרָה לַמּוֹעֵד הַזֶּה בַּשָּׁנָה
הָאַחֶרֶת׃ כב וַיְכַל לְדַבֵּר אִתּוֹ

ויעל

עִמֵּהּ לִקְיָם עָלַם לִבְנוֹהִי
בַתְרוֹהִי׃ כ וְעַל
יִשְׁמָעֵאל קַבֵּלִית
צְלוֹתָךְ הָא בָּרֵכִית
יָתֵהּ וְאַפֵּישׁ יָתֵהּ וְאַסְגֵּי
יָתֵהּ לַחֲדָא לַחֲדָא תְּרֵין
עֲשַׂר רַבְרְבַיָא יוֹלִיד
וְאֶתְּנִנֵּהּ לְעַם סַגִּי׃
כא וְיָת קְיָמִי אֲקִים עִם
יִצְחָק דִּי תְלִיד לָךְ
שָׂרָה לְזִמְנָא הָדֵין
בְּשַׁתָּא אָחֳרַנְתָּא׃
כב וְשֵׁיצִי לְמַלָּלָא עִמֵּהּ
וְאִסְתַּלַּק יְקָרָא דַייָ

מעלוהי

בעל הטורים

(כא) ואת בריתי אקים את יצחק. אקים נוטריקון. אשר קידש ידיד מבטן:

שפתי חכמים

שכל מידי שמים חוץ מיראת שמים וי"ל דס"פ לו ישמעאל יחיה ר"ל שבשבילו יחיה ומ"ש לפניך דהיינו ביראתך לא שהיה מהפלל ע"ז אלא כך אמר וטוב שיחיה ביראתך ויהיה שתי בקשות הא' שיחיה והשנית ביראתו דאל"כ לפניך למה לי. (נח"י) דס"ק ביראתך באם יהיה צדיק אבל אם יהיה רשע אינני מלין על הרשעים ואין זו בקשה: ת (גור אריה) וצריך לשני הפירושים דאלו משום הלשון ה"ל למקרי צחק ומאי ענין סיו"ד אלא ע"ש הי' נסיונות ואין נפ' הי' נסיונות רק עם ה' של מילה וצ' וק' של אברהם ושרה וכהאי טעמא לחוד לא סגי דקאמר בקרא בפירוש לשון שחק ונראה דמשום לשון נקרא כן: א (קנ"מ) דאל"כ למה לא קרא אותם שבטים כבני שהא מסורה לזרעו של יצחק: (כ) שנים עשר

רש"י

הסבלה נסיונות ת ולי' שנה של שרה וה' ימים שממול וק' שנה של אברהם. (ס"א ואת בריתי למה נאמר הרי כבר כתיב ואתה את בריתי תשמור אתה וזרעך וגו' אלא לפי שאומר והקמותי וגו' יכול בני ישמעאל ובני קטורה בכלל הקיום ת"ל והקמותי את בריתי אתו ולא עם אחרים. ואת בריתי אקים את יצחק למה נאמר אלא למד שהיה קדוש מבטן. ד"א אמר רבי אבא מכאן למד ק"ו בן הגבירה מבן האמה כתיב הנה ברכתי אותו והפריתי אותו והרביתי אותו זה ישמעאל וק"ו ואת בריתי אקים את יצחק: את בריתי. ברית המילה נשיאים. כעננים יכלו א כמו (משלי כה) נשיאים

פירוש ע"ט

האט זיך גפרייט אז הקב"ה האט אים גזאגט אז ער וועט האבן אזון אזו וויא אובן איז גשטאנן והקמותי את בריתי אתו אונ איך וועל בשטעטיגין מיין פֿערבונד מיט אים לברית עולם צו איין אייביגן פֿערבונד לזרעו אחריו צוא זיינע קינדר וואס וועלן זיין נאך אים. רש"י שרייבט גאט האט אים גזאגט דר ברית פֿון דער מילה זאל זיין איבר געבליבן צו די קינדר פֿון יצחק: (כ) ולישמעאל אונ פֿון וועגן ישמעאל כלומר וואס דו האסט מיך געבעטן (לו ישמעאל יחיה לפניך) שמעתיך האב איך דיך צו געהערט דאס הייסט איך האב מקבל געווען דיין תפלה הנה ברכתי אותו נון איך האב אים גבענטשט והפריתי אותו אונ איך וועל אים

פֿרוכפֿערן והרביתי אותו במאוד מאד אונ איך וועל אים מערן זייער שנים עשר נשיאים יוליד צוועלף הארן וועט ער מאכן גוינן ונתתיו לגוי גדול אונ איך וועל אים געבן כלומר איך וועל אים מאכן צו אגרוס פֿאלק. רש"י בווארנט פֿאר וואס רופֿט זיי דער פסוק ניט אן שבטים אזו ווי די בני יעקב נאר ער רופֿט זיי אן נשיאים איז טייטש וואלקנס דאס איז מרמז אז זיי וועלן פֿר לענגר ווערן אזו ווי וואלקנס אונ אזו ווי די ווינטן: (כא) ואת בריתי אקים את יצחק אונ מיין פֿערבונד וועל איך בשטעטיגן מיט יצחק אשר תלד לך שרה למועד הזה בשנה האחרת וואס שרה וועט גוינן צו דיר צו דער זעלבינר צייט אין דעם אנדרן יאר: (כב) ויכל

וַיַּעַל אֱלֹהִים מֵעַל אַבְרָהָם: כג וַיִּקַּח
אַבְרָהָם אֶת־יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ וְאֵת
כָּל־יְלִידֵי בֵיתוֹ וְאֵת כָּל־מִקְנַת
כַּסְפּוֹ כָּל־זָכָר בְּאַנְשֵׁי בֵּית
אַבְרָהָם וַיָּמָל אֶת־בְּשַׂר עָרְלָתָם
בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר
אִתּוֹ אֱלֹהִים: מפטיר כד וְאַבְרָהָם
בֶּן־תִּשְׁעִים וָתֵשַׁע שָׁנָה בְּהִמֹּלוֹ
בְּשַׂר עָרְלָתוֹ: כה וְיִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ
בֶּן־שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה בְּהִמֹּלוֹ
את

אונקלוס

מֵעִלָּוֹהִי דְּאַבְרָהָם:
כג וּדְבַר אַבְרָהָם יָת
יִשְׁמָעֵאל בְּרֵהּ וְיָת כָּל
יְלִידֵי בֵיתֵהּ וְיָת כָּל
זְבִינֵי כַסְפֵּהּ כָּל דְּכוּרָא
בַּאֲנָשֵׁי בֵּית אַבְרָהָם
וּגְזַר יָת בִּשְׂרָא
דְעָרְלַתְהוֹן בִּכְרַן יוֹמָא
הָדֵין כְּמָא דִּי מַלִּיל
עִמֵּהּ יְיָ: כד וְאַבְרָהָם
בַּר תִּשְׁעִין וּתְשַׁע שְׁנִין
כַּד גְּזַר בִּשְׂרָא
דְעָרְלְתֵהּ: כה וְיִשְׁמָעֵאל
בְּרֵהּ בַּר תְּלַת עַשְׂרֵי
שְׁנִין כַּד גְּזַר יָת בִּשְׂרָא
דערלתה

רש"י

ורוח: (כב) מעל אברהם. לשון נקיה הוא כלפי שכינה ולמדנו (ב"ר) שהצדיקים מרכבתו של מקום: (כג) בעצם היום. בו ביום שנצטוה ביום ולא בלילה לא נתיירא לא מן הגויים ולא מן הלצנים ושלא יהיו אויביו ובני דורו אומרים אילו ראינוהו לא הנחנוהו למול ולקיים מצותו של מקום: וימל. ל' ב ויפעל: (כד) בהמולו. בהפעלו. כמו ג בהבראם (לעיל ב). (נפל אברהם הכין ואחז בערלתו ורצה לחתוך והיה מפיירא שהיה זקן מה עשה שלח ידו ואחז עמו שנאמר וכרות עמו הברית לו לא נאמר אלא עמו, ב"ר רפ"ט): (כה) בהמולו את בשר ערלתו. באברהם לא נאמר את לפי שלא היה חסר אלא חתוך בשר שכבר נתמעך. אבל ישמעאל שהיה ילד הוזקק לחתוך ערלה ד ולפרוע המילה לכך נאמר בו את (ב"ר):

שפתי חכמים

יעקב שהוא ל' גבורה או בריה והאבות אלא נשיאים כו': ב כלומר שמל אף בצהרים: ג מבנין נפעל שקיבל הפעולה כמו בהבראם שקיבל הבריאה והוא ג"כ ל' נפעל: ד דכל אתין וגמין רבויין הם (קנ"מ) ואע"ג דאמרינן בפ' הערל לא

פירוש ע"ט

לְדַבֵּר אִתּוֹ אונ ער האט אוס גלאזט צו רעדן מיט אים וַיַּעַל אֱלֹהִים מֵעַל אַבְרָהָם אונ גאטס כבוד האט זיך אפ גטאן פון אברהם: (כג) וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ אונ אברהם האט גנומען זיין זון ישמעאל וְאֵת כָּל יְלִידֵי בֵיתוֹ אונ אלע זיינע קנעכט וואס זענען גבוירן גוואָרן אין זיין הויז וְאֵת כָּל מִקְנַת כַּסְפּוֹ אונ אלע די וואס ער האט גקויפט פאר זיין געלד כָּל זָכָר בְּאַנְשֵׁי בֵּית אַבְרָהָם אלע זכרים פון די מאנן פון דעם הויז גזונד פון אברהם וַיָּמָל אֶת בְּשַׂר עָרְלָתָם אונ ער האט פאר שניטן די ערלה פון זייער פלייש בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה אין דעם לויטרקייט פון דעם טאג כלומר אין מיטן העלן טאג. רש"י שרייבט דרום שטייט בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה צו וויזן אז דעם אייגנעם טאג וואס ער איז גשאפט

פירוש ע"ט

גוואָרן האט ער מקיים גוועזן אונ גאר ביי טאג אונ ניט ביי נאכט דען ער האט ניט מורא גהאט פאר די לצנים אונ כדי זיינע פיינד אונ די לייט פון דעם דור זאלן ניט זאגן מיר זאלן גוועזן וואלטן מיר אים ניט גלאזט ער זאל זיך מל זיין אונ זאל מקיים זיין די מצות פון הקב"ה דרום האט ער זיך מל גוועזן אין מיטן טאג כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אִתּוֹ אֱלֹהִים אזו ווי גאט האט מיט אים גרעט: (כד) וְאַבְרָהָם בֶּן תִּשְׁעִים וָתֵשַׁע שָׁנָה בְּהִמּוֹלוֹ בְּשַׂר עָרְלָתוֹ אונ אברהם איז אלט גוועזן ניין אונ ניינציג יאר בשעת אז ער האט זיך מל גוועזן דאס לייב פון זיין ערלה: (כה) וְיִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה בְּהִמּוֹלוֹ אֵת בְּשַׂר עָרְלָתוֹ אונ זיין זון ישמעאל איז אלט גוועזן דרייא צעהן יאר אז ער האט אפ גשניטן דאס

אֵת בְּשַׂר עָרְלָתוֹ׃ כו בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה נִמּוֹל אַבְרָהָם וְיִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ׃ כז וְכָל־אַנְשֵׁי בֵיתוֹ יְלִיד בָּיִת וּמִקְנַת־כֶּסֶף מֵאֵת בֶּן־נֵכָר נִמֹּלוּ אִתּוֹ׃ פ פ פ

אונקלוס

דְעָרְלְתֵהּ׃ כו בִּכְרַן יוֹמָא הָדֵין אִתְגְּזַר אַבְרָהָם וְיִשְׁמָעֵאל בְּרֵהּ׃ כז וְכָל אֱנָשֵׁי בֵיתֵהּ יְלִידֵי בֵיתָא וּזְבִינֵי כַסְפָּא מִן בַּר עַמְמִין אִתְגְּזָרוּ עִמֵּהּ׃ פ פ פ

קכ"ו נמל"ו סימן. סכנד"ב סימן. ומפטירין למה תאמר יעקב בישעיה סימן מ׳:

שפתי חכמים

נמנה פריעה לאברהם קיימא הוא מעלמו כמו שקיים כל התורה הבל מילה משום דיודע היה שעתיד להלטוות עליה לא קיים עד שנלטווה ואז יקיים מלווה ועושה: ה וא"ת והרי לעיל נ"כ כתיב בעלם היום הזה ופירש"י בו ביום שנלטווה וכתיב אחרי: ואברהם בן תשעים ותשע שנה וגו׳ וי"ל דאי לא כתיב עוד בעלם היום הזה ה"א דעדיין לא הלאה לו שנת נ"ט שנה וכא דכתיב ואברהם בן תשעים ותשע שנה היינו דמקלת שנה ככולה לכן לריך למיכתב עוד בעלם היום הזה ללמדך שבו ביום מלאו לאברהם נ"ט שנה ולישמעאל י"ג שנה: חסלת לך לך

רש"י

(כו) בעצם היום הזה. שמלאו לאברהם נ"ט שנה ה ולישמעאל י"ג שנים נמול אברהם וישמעאל בנו:

חסלת פרשת לך לך

פירוש ע"ט

פלייש פון זיין ערלה: (כו) בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה אין דעם לוטערקייט פון דעם טאג נימול אַבְרָהָם וְיִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ איז ווארן בשניטן אברהם מיט זיין זון ישמעאל. רש"י באווארנט פון ווערסט וועגן שטייט נאך אמאל (בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה) צו ווייזן אז אין דעם טאג וואס איז דער פולט גווארן צו אברהם ניין אונ ניינציג יאר אונ צו ישמעאל איז דער פולט גווארן דרייצן יאר אין דעם זעלבינן טאג האפן זיי זיך מל גוועזן: (כז) וְכָל אַנְשֵׁי בֵיתוֹ אונ אלע מאנן פון זיין הויז גזונד יְלִיד בָּיִת וואס איז גבוירן גווארן אין זיין הויז וּמִקְנַת כֶּסֶף אונ די וואס ער האט גקויפט פאר זיין געלד מֵאֵת בֶּן נֵכָר פון פרעמדע פעלקער נִמֹּלוּ אִתּוֹ זענן ווארן בשניטן מיט אים:

הפטרת לך לך בישעיה סימן מ

לָמָּה תֹאמַר יַעֲקֹב וּתְדַבֵּר יִשְׂרָאֵל נִסְתְּרָה דַרְכִּי מֵיְהוָה וּמֵאֱלֹהַי מִשְׁפָּטִי יַעֲבוֹר׃ הֲלוֹא יָדַעְתָּ אִם־לֹא שָׁמַעְתָּ אֱלֹהֵי עוֹלָם יְהוָה בּוֹרֵא קְצוֹת הָאָרֶץ לֹא יִיעַף וְלֹא

כוכב מישראל

לָמָּה תֹאמַר יַעֲקֹב וּתְדַבֵּר יִשְׂרָאֵל נִסְתְּרָה דַרְכִּי וגו׳ על פי משל א פראסטער מענטש וואס האט נישט קיין ידיעה אין ארבייט. קומט אריין צוא א מחייניק אונ זעהט וויא דער מחייניק מאכט איין ווערק אז דר מענטש ווערט אים פרעגין פאר וואס מאכסטו אזו. ווערט אים דער מחייניק ענטפערין מיט כעס. קיין נאר ווייזט מען נישט קיין האלבע ארבייט אז איך וועל קאנטשין וועסטו דערנאכמאל זעהן אז מען דארף אזוי אויך שטיקל ארבייט. אזו זאגט השי"ת צוא דיא ישראל. פאר וואס זאגסטו ישראל מיין וועג איז פאר בארגין פון גאט וויא אזויא ביסטו מהרהר אוף השי"ת מעשים איידר דו זעהסט דעם גמר והתכלית. (הלא וגו׳ בורא קצות הארץ) דאס אלעס וואס

פירוש ע"ט

זאגט ישעיה פון גאטס וועגן לָמָּה תֹאמַר יַעֲקֹב ווארום זאלסטו פאלק פון יעקב זאגן וּתְדַבֵּר יִשְׂרָאֵל אונ דו ישראל זאלסט ריידן אין גלות נִסְתְּרָה דַרְכִּי מֵיְ עס איז פר בארגן מיין גוטער וועג פון פאר גאט כלומר ער האט מעלים גוועזן פון פאר זיינע אוגן אלץ וואס מיר האבן אים גדינט וּמֵאֱלֹהַי מִשְׁפָּטִי יַעֲבוֹר אונ פון פאר גאט איז מיין גוטער משפט אוועק גפארן כלומר ער האט אונז ניט גצאלט דאס גוטס וואס ער האט גקערט צו בצאלן צו אונזערע עלטערן אונ צו אונז אזו זאגסטו ישראל אין גלות אבר דו פעלסט: הֲלוֹא יָדַעְתָּ פאר וואר

די ווייסט דאך אליין וואול אִם לֹא שָׁמַעְתָּ וועז דו האסט שוין ניט גהערט פון קיין אנדרן ווייסטו

יגע אין חקר לתבונתו: נתן ליעף כח ולאין אונים עצמה ירבה: ויעפו נערים ויגעו ובחורים כשול יכשלו: וקוי יהוה יחליפו כח יעלו אבר כנשרים ירוצו ולא ייגעו ילכו ולא ייעפו: החרישו אלי איים ולאמים יחליפו כח יגשו אז ידברו יחדו למשפט נקרבה: מי העיר ממזרח צדק יקראהו לרגלו יתן לפניו גוים ומלכים ירד יתן כעפר חרבו כקש נדף קשתו: ירדפם יעבור שלום ארח ברגליו לא יבוא: מי פעל ועשה קרא הדרות מראש אני יהוה ראשון ואת אחרנים אני הוא: ראו איים וייראו קצות הארץ יחרדו:

פירוש ע״ט

דאך אליין וואול אלהי עולם יי אז גאט איז איין גאט אוף אייביג בורא קצות הארץ לא ייעף ולא ייגע ער הט בשאפן די עקין פון דער וועלט אונ האט זיך ניט מידע געווען אונ ניט גמיד אין חקר לתבונתו עס איז ניט פאר האנדן קיין פארשטונג צו זיין פאר שטאנדקייט נוא אזו איין גאט וואס האט אזו איין כח אונ אזו איין חכמה דר ווייסט וואל פון וועקט וועגן ער זאמט אייער גוטם דאס מיינט ער כדי ער זאל מבלה זיין אייערע פשעים אונ צו געגעבן אייערע זינד דורך די יסורים אבר אייער סוף וועט גוט זיין: נותן ליעף כח דען גאט גיט דעם מידן כח ולאין אונים עצמה ירבה אונ צו דעם וואס האט קיין כח ניט טוט ער מערן שטארקייט אזו וועט אייך גאט אוך געבן שטארקייט: ויעפו נערים אונ זיי וועלן זיך מערן די וואס זענען אום גליידיגט פון מצות ויגעו אונ וועלן מיד ווערן ובחורים כשול יכשלו אונ די יונגען כלומר די רשעים וואס זענן געווען שטארק גלייך ווי די יונגען די וועלן גשטרויכלט ווערן: וקוי יי יחליפו כח אונ די וואס האפן צו גאטס הילף די וועלן פר בייטן איין נייעם כח יעלו אבר כנשרים זיי וועלן אוף ברענגען אונ בקומען איין פליגל אזו ווי אדלערס ירוצו ולא ייגעו זיי וועלן לופן אונ וועלן ניט מיד ווערן ילכו ולא ייעפו זיי וועלן גיין אונ וועלן ניט מיד ווערן: זאגט ווייטר ישעיהו החרישו אלי איים שווייגט צו מיר איר פעלקר כלומר שווייגט כדי איר זאלט קענן הערן מיינע רייד ולאמים יחליפו כח אונ די קיניגרייך לאזן פר בייטן כח יגשו אז ידברו לאזן זיי גנעהנן אהער אונ לאזן זייא דערנאך מאל ריידן יחדו למשפט נקרבה לאמער גנעהנן מיט אנגדער צום משפט כלומר צום ויכוח: זאגט נאר מי העיר ממזרח ווער האט דען דער וועקט דעם אברהם צו ברענגן אים פון דעם לאנד ארם וואס אוף מזרח זייט פון דער וועלט אונ דאס גרעכטיקייט וואס ער האט גטאן דאס איז גגאנגן פאר זיינע פיס אין אלע ערטער ווי ער איז גגאנגן: יתן לפניו גוים דער דאזיגר הט געגעבן פר אים פעלקר ומלכים ירד אונ מלכים הט ער גמאכט נידרן פאר אים כדרלעומר מיט די איבריגע אדר יתן כעפר חרבו ער הט גגעבן אונ הט גשלאגן מיט זיין שווערד פיל הרוגים אזו וויא שטוב כקש נדף קשתו אונ מיט זיין בויגן הט ער דער שלאגן פיל מענטשן דאס זיי זענען גפאלן אזו ווי אים גקלאפטע שטרויא: ירדפם יעבור שלום ער האט זיי נאך גיאגט אונ איז איבר גפארן בשלום אן איין מכשול ארח ברגליו לא יבוא אין אזו איין וועג וואס ער איז פריער ניט גוויינט צו קומן מיט זיינע פיס: מי פעל ועשה ווער האט דאס אים גווערקט אונ גטאן קורא הדורות מראש דער גאט וואס האט גרופן דיא דורות פון אן הייב כלומר דער גאט וואס האט בשאפן אדם הראשון דער גאט האט דאס אלץ גטאן צו אברהם זאגט ישעיהו פון גאטס וועגן אני יי ראשון איך גאט בין געווען מיט די ערשטע לייט צו טאן זיי אונ צו העלפן זיי ואת אחרונים אני הוא אונ מיט די הינטערשטע כלומר מיט אייך ישראל וועל איך אויך זיין צו העלפן אייך: ראו איים די אומות

כוכב מישראל

וואס דיר דאס גיטראפן איז נישט דער תכלית נאר אהתחלה אונ אסיבה מאכן צוא זיין דיר מיט דיינע קינדר ישועות ונחמות:

(נותן ליעף כח ולאין אונים עצמה ירבה). למשל אז מען פארט מיט איין שווערין וואגן אוף אהויכן בארג וואס איז זעהר מסוכן שפארט מען אונטער דיא רעדיר מיט אשטיין ביא איטליכען טרים כדי אין צוא האלטין דיר וואגין זאל נישט לופין קריק. אזויא אז איינער האלט מלחמה מיטין יצר הרע מוז השי״ת אונטר שפארין יעדעס מאל ער זאל חלילה נישט קריק פאלין. אבער אז השי״ת זעהט אז דער מענטש האט שון גאר קיין כח נישט איין צוא נעמין דעם יצר הרע אונ ארוף

צו

קָרְבוּ וַיֶּאֱתָיוּן׃ אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ יַעְזֹרוּ וּלְאָחִיו יֹאמַר חֲזָק׃ וַיְחַזֵּק חָרָשׁ אֶת צֹרֵף מַחֲלִיק פַּטִּישׁ אֶת־הוֹלֶם פָּעַם אֹמֵר לַדֶּבֶק טוֹב הוּא וַיְחַזְּקֵהוּ בְמַסְמְרִים לֹא יִמּוֹט׃ וְאַתָּה יִשְׂרָאֵל עַבְדִּי יַעֲקֹב אֲשֶׁר בְּחַרְתִּיךָ זֶרַע אַבְרָהָם אֹהֲבִי׃ אֲשֶׁר הֶחֱזַקְתִּיךָ מִקְצוֹת הָאָרֶץ וּמֵאֲצִילֶיהָ קְרָאתִיךָ וָאֹמַר לְךָ עַבְדִּי־אַתָּה בְּחַרְתִּיךָ וְלֹא מְאַסְתִּיךָ׃ אַל־תִּירָא כִּי־עִמְּךָ אָנִי אַל־תִּשְׁתָּע כִּי־אֲנִי אֱלֹהֶיךָ אִמַּצְתִּיךָ אַף־עֲזַרְתִּיךָ אַף־תְּמַכְתִּיךָ בִּימִין צִדְקִי׃ הֵן יֵבֹשׁוּ וְיִכָּלְמוּ כֹּל הַנֶּחֱרִים בָּךְ יִהְיוּ כְאַיִן וְיֹאבְדוּ אַנְשֵׁי רִיבֶךָ׃ תְּבַקְשֵׁם וְלֹא תִמְצָאֵם

כוכב ישראל

צו קלאפטפין אוף דעם גרויסן בארג דעם יצה"ר דענסמאל טוז אים השי"ת געבין דעם גאנצין כח:

(הן יבושו ויכלמו כל הנחרים בך) על פי משל אסוחר האט זיך דער ווערט אז דער שכן האט איבר גרעט אין משרת ער זאל אים בגנבנן אונ איבער טראגין דיא סחורה צוא דעם שכן אונ האט בייא אים גקופט. האט דער סוחר ארין גילאדין דעם משרת צום בית דין אונ האט אום גוויזין על פי חשבון וויפיל סחורה אים פעלט האט ב"ד גיפסקט דער משרת זאל בצאלין וויפיל סוחרים וועלין אפ שאצין. האט דער סוחר גירופין דעם שכן ער זאל שאצין דיא סחורות. האט דר שכן גשאצט אסך מעהר כדי ער זאל זיין אחשוב בייא דעם סוחר דר נאך האט ב"ד אויף גשריבען דעם חשבון פון שאצוניק אונ דער שכן האט זיך גיחתמת דער נאך האט דער סוחר תובע גוועזין לדין דעם שכן אז ער זאל אים בצאלין פאר דיא גניבות ווייל ער האט אום גוויזין ומברר גוועזין אז ער האט איבר גירעט דעם משרת אונ האט צוא גנומן אלע גניבות האט ב"ד גיפסקת אז ער זאל בצאלין וויפיל ער האט אליין גישאצט. האט ער זיך זייער גישעמט. אזוי לעתיד וועט השי"ת נעמין אלע עממים לעמק יהושפט אונ חעם זייא פרעגין וואס פר אמשפט קומט די ישראל פאר זייערי חטאים וועלין זייא בוודאי מפליג זיין דעם עונש. וועט השי"ת דעם איינגעבן עונש זייא שבראפין ווייל זייא האבין גורם גוועזין דיא חטאים פון די ישראל דענסטמאל וועלין דיא עמלקים פאר שעמט ווערין:

פירוש ע"ט

עובדי כוכבים וועלין זעהן די גבורות וואס איך גאט וועל טאן צוא די ישראל ויראו אונ זיי וועלי מורא האבן קצות הארץ יחרדו די עקין פון דער ערד וועלין ציטרין קרבו ויאתיון זיי וועלין גנעהנן אונ וועלין זיך איין זאמלן איינר צום אנדרן אונ וועלין קומי צו מלחמה האלטן מיט די ישראל: איש את רעהו יעזורו איין מאן וועט העלפן זיין חבר ולאחיו יאמר חזק אונ צו זיין ברודר וועט ער זאגן שטארק דיך צו דער מלחמה דען זיי וועלן מיינן טאמר וועט זיי זייער אפ גאט קענען העלפן: ויחזק חרש את צורף אונ דער מייגסטר פון איזן וואס גיסט אום דעם דמות פון כוכבים וועט שטארקן דם גאלד שמיד וואס בדעקט די בילד מיט גאלד מחליק פטיש את הולם פעם אונ דער וואס טוט די גלאט מאכן מיט דעם האמר דעם דאזגן וואס טוט זיא מיט איין מאל איין קלאפ אמר לדבק ער וועט זאגן צו דעם בהעפטונג דאס מיינט מען די ערד וואס מען בהעפט אונ מען לייט צו צו איר מיט שטיקר איזן איינס צום אנדרין וועט ער זאגן טוב הוא דאס איז גוט צו לייטן דער מיט ויחזקהו במסמרים לא ימוט אונ ער וועט שטארקן די דמות מיט נעגיל כדי זי זאל זיך ניט אום גליטשן אזוי וועלין די עובדי כוכבים שטארקן איינר דעם אנדרן צו גיין מלחמה האלטן מיט דיא ישראל: ואתה ישראל עבדי אבר דו ישראל דוא ביסט מיין קנעכט יעקב אשר בחרתיך דו יעקב נום איך האב דיך אום דער ווילט זרע אברהם אוהבי דו ביסט פון די קינדר פון אברהם מיין ליב האבר: אשר החזקתיך מקצות הארץ וואס איך האב דיך גנומן צו מיין חלק פון דעם עק וועלט ומאציליה קראתיך אונ פון אירי גרוסע הארן האב איך דיך גרופן (בני בכורי ישראל). ואומר לך עבדי אתה אונ האב גזאגט צו דיר דו ביסט מיין קנעכט בחרתיך ולא מאסתיך איך האב דיך אום דר ווילט צו מיר אונ האב דיך ניט ממאס גוועזן. דרום איז מוטל אוף מיר צו העלפן דיר זאג איך דיר אל תירא כי עמך אני דו זאלסט קיין מורא ניט האבן דען איך בין מיט דיר אל תשתע דו זאלסט ניט זיין גלייך וויא וואקס כלומר דיין הארץ זאל ניט צו גיין פאר מורא כי אני יי' אלהיך דען איך בין דיין גאט אמצתיך אף עזרתיך איך האב דיך גשטארקט אונ דיר גהאלפן אף תמכתיך בימין צדקי אונ האב נאך דיר אונטר גלענט מיט מיין רעכטע האנט: הן יבושו ויכלמו כל הנחרים בך נון זיי וועלן מבויש ווערן אונ פר שעמט ווערן די אלע וואס האבן זיך אן גירייצט אן דיר יהיו כאין ויאבדו אנשי ריבך זיי וועלן זיין אזוי ווי גישט אונ וועלן פר לארן ווערן דייגע קריג לייט:

אַנְשֵׁי מַצֻּתֶךָ יִהְיוּ כְאַיִן וּכְאֶפֶס אַנְשֵׁי מִלְחַמְתֶּךָ׃ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מַחֲזִיק יְמִינֶךָ הָאֹמֵר לְךָ אַל־תִּירָא אֲנִי עֲזַרְתִּיךָ׃ אַל־תִּירְאִי תּוֹלַעַת יַעֲקֹב מְתֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי עֲזַרְתִּיךְ נְאֻם־יְהוָה וְגֹאֲלֵךְ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל׃ הִנֵּה שַׂמְתִּיךְ לְמוֹרַג חָרוּץ חָדָשׁ בַּעַל פִּיפִיּוֹת תָּדוּשׁ הָרִים וְתָדֹק וּגְבָעוֹת כַּמֹּץ תָּשִׂים׃ תִּזְרֵם וְרוּחַ תִּשָּׂאֵם וּסְעָרָה תָּפִיץ אוֹתָם וְאַתָּה תָּגִיל בַּיהוָה בִּקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל תִּתְהַלָּל׃

פירוש ע״ט

תְּבַקְשֵׁם וְלֹא תִמְצָאֵם אַנְשֵׁי מַצֻּתֶךָ דו וועסט זיי זוכן אונ וועסט זיי ניט געפונען דיינע קריג לייט יִהְיוּ כְאַיִן וּכְאֶפֶס אַנְשֵׁי מִלְחַמְתֶּךָ זיי וועלן זיין אזו ווי גאר נישט די מאנן וואס האבן געוואלט מלחמה האלטן מיט דיר׃ כִּי אֲנִי ה׳ אֱלֹהֶיךָ מַחֲזִיק יְמִינֶךָ דען איך גאט בין דיין גאט וואס שטארקט דיין רעכטע האנט הָאוֹמֵר לְךָ אַל תִּירָא אֲנִי עֲזַרְתִּיךָ וואס זאגט צו דיר דו זאלסט קיין מורא ניט האבן דען איך וועל דיר העלפן׃ אַל תִּירְאִי תּוֹלַעַת יַעֲקֹב דו זאלסט קיין מורא ניט האבן די משפחה פון יעקב וואס דו ביסט שלאף אזו ווי איין ווערמל וואס האט קיין כח ניט נאר אין מול אזו האט איר אויך קיין כח ניט נאר מיט אייערע תפלות מְתֵי יִשְׂרָאֵל איר מאנן פון ישראל אודר איר געציילטע לייט פון ישראל האט קיין מורא ניט אֲנִי עֲזַרְתִּיךְ נְאֻם ה׳ איך וועל דיר העלפן זאגט גאט וְגוֹאֲלֵךְ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל אונ דיין אויסלייזר וועט זיין דער היילינגר פון די ישראל

הִנֵּה שַׂמְתִּיךְ לְמוֹרַג חָרוּץ נון איך גאט האב דיך ישראל געמאכט צו איין קארב האלץ חָדָשׁ איין נייעם בַּעַל פִּיפִיּוֹת וואס ער האט פיל מיילר אונ שפיצן דער קארב האלץ איז זייער שארף אונ שנייט פיל אבער אז ער ווערט אלט ווערן טעמפע זיינע שפיצן שנייט ער שוין ניט אזו פיל תָּדוּשׁ הָרִים וְתָדוֹק דו וועסט דרעשין די בערג אונ וועסט זיי צו ריבן וּגְבָעוֹת כַּמּוֹץ תָּשִׂים אונ די הויך וועסטו מאכן אזו ווי פלעווי׃ תִּזְרֵם דו וועסט זיי ווינט שובלן גלייך ווי מען ווינט שובלט תבואה אקעגן דעם ווינט וְרוּחַ תִּשָּׂאֵם אונ דער ווינט וועט זיי אוועק טראגן וּסְעָרָה תָּפִיץ אוֹתָם אונ דער שטורם ווינט וועט זיי פר שפרייטן וְאַתָּה תָּגִיל בַּה׳ אונ דו וועסט דיך פרייען מיט גאטס הילף בִּקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל תִּתְהַלָּל מיט דעם היילגן פון די ישראל וועסטו דיך לויבן אונ ברימן׃

בראשית יח וירא

אונקלוס

א וְאִתְגְּלִי לֵהּ יְיָ בְּמֵישְׁרֵי מַמְרֵא וְהוּא יָתֵב

יח א וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא וְהוּא יֹשֵׁב

בתרע ת״א וחזו הלי כוסס יד פניפל ח׳. פתח

בעל הטורים

(א) וירא אליו. סמך נמלו אצל וירא מלמד שנראה לו כשביל שמילה ד״א נמולו אתו וסמך ליה וסוף יושב פתח

פירוש רשב״ם

(א) וירא אליו ה׳. היאך שבאו אליו שלשה אנשים שהיו מלאכים. שבהרבה מקומות כשנראה

רש״י

(א) וירא אליו. לבקר את החולה. (ב״מ פו) אמר רבי חמא בר חנינא יום שלישי למילתו היה

שפתי חכמים

א ואם תאמר מנ״ל לרש״י. וי״ל דרש״י דייק מדכתיב וירא אליו ה׳ ולא כתיב וירא ה׳ אל אברהם כשדיא אלא ודאי לכך לא נאמר אל אברהם דקאי אפרשת מילה דלעיל והתם כתיב בהדיא אל אברהם וה״נ נמי נראה אליו והוא לומר שלום לו כחולה דהא ככר נוס לו וכבר מל את עצמו ובני ביתו אלא ודאי לבקר את החולה. עוד יש לומר דרש״י דייק דלא מפרש אחר כך בפסוק למה נראה אליו אם

פירוש ע״ט

(א) וַיֵּרָא אֵלָיו ה׳ אונ גאט האט זיך באוויזן צו אים פלוצר צו אַבְרָהָם בְּאֵלוֹנֵי מַמְרֵא אין דעם פלון פון ממרא. רש״י שרייבט גאט איז געקומן מבקר חולה זיין. רבי חמא ברבי חנינא האט געזאגט עס איז געווען דעם דריטן טאג פון דעם טאג וואס ער האט זיך מל געווען איז גאט

פֶּתַח־הָאֹהֶל כְּחֹם הַיּוֹם׃ ב וַיִּשָּׂא עֵינָיו

בִּתְרַע מַשְׁכְּנָא כְּמֵיחַם יוֹמָא׃ ב וּזְקַף עֵינוֹהִי וַחֲזָא.

ת״א פתח סים בחום ה. ויקח מירן בליגה סו׃

פירוש רשב״ם

המלאך קורא בלשון שכינה כדכתיב כי שמי בקרבו שלוחו כמותו. וכן וירא מלאך ה׳ אליו בלבת אש מתוך הסנה וכתוב שם וירא ה׳ כי סר לראות׃ כחם היום. מה צורך לכתוב היום אלא להודיעך כי בלום כתיב ויבאו המלאכים

בעל הטורים

האוהל כחום היום. זהו שאחז״ל שאברהם ישב על פתח ניסנו ופינו מניח למי שנמול ליכנס שם הזן ממי שבא על הכותית שנמשכה ערלתו ואינו מכירו׃ וירא אלא ה׳. ס״ת אות מלמד שאות נהכון באהלו של אברהם׃ וירא אליו. בגי׳ זה ככבוד מילה נגלה אליו׃ וירא אליו ה׳ באלוני. בגי׳ לבקר החולה׃

ישב פתח האוהל. בגי׳ לסכנים את האורחים׃ כחם. ד׳ במקרא כחם היום. כחם השמש. כחם לא עלי אור. ויבאו כחם היום אל בית לוט בגם. שאברהם ישב פתח האהל ופינו מניח למי שנימול ליכנס כחם היום אלא כחם לח עלי אור דהיינו בג״ע כדכתיב והיה לך ה׳ לאור עולם אבל אין בושם פי׳ שבא על הכותית שאין לך בושת גדול ממי שבא על השמים כחם

רש״י

ב ובא הקב״ה ושאל בשלומו׃ באלני ממרא. הוא שנתן לו עצה על המילה ג׳ לפיכך נגלה עליו בחלקו

שפתי חכמים

כן מבמחא ודאי לבקר את החולה. (רי״ק) יש להקשות למה פירש״י לבקר את החולה ולא אמר לבקרו לפי שמכאן אנו למדין מצות ביקור חולים כמחז״ל לכך אמר לבקר את החולה ולא לביותו אברהם בלבד׃ ב פיק דמבום זה נגלה אליו כדי לבקרו א״כ סברא הוא דביום ג׳ הוא נגלה אליו דאז הוא חלה ביותר כמ״ש ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים. ומהרא״ם הקשה דאדרבה הכנה דיום ג׳ פהותה מסכנת ב׳ ימים הראשונים כדתניא בפ׳ ר״א דמילה מרחיצין את הקטן כו׳ ע״ש ומג״ל לרבי חמא בר חנינא שיום ג׳ למילתו היה דלמא ביום ב׳ היה נכי דביום הראשון לא היה מפני שהיה טרוד במילתו ובמילת עבדיו אבל מ״מ דלמא ביום שני היה כו׳. א״ל דלק״מ דע״כ לא פליגי אלא במילת קטן ואין ה״נ דבמילת קטן יום הראשון ושני יותר הם בסכנה מיום ג׳ דס״ל לא״ק דבשר של קטן בליק היא ור״א איתו מחלק ומביא ראיה מן המקרא אע״פ שאין כ״כ ראיה לדבר זכר לדבר אבל במילה גדול כ״ע לא פליגי דיום ג׳ הוא יותר בכנה מיום הראשון ובני וכמו שהעיד הכתוב ויהי ביום השלישי ות״א כד תקיפו עליהון כיביהון וכדפי׳ הרמב״ן כי הליחות נגרות ויורדות ומתהוה מכן הבורה וירבה מנהאובות והבשר דוה לא בייך נקמן שאין בו ליחות כ״כ אך סכנה דידיה היא המכה עצמה ומ״ה יום ג׳ ליכא הכנה כולי האי כיון דבליק בשר היא משא״כ בגדול דמתחלה אינן מתגברין ויורדין הליחות והמכה עצמה אין בה סכנה כיון שהוא בעל כח ויכול לכבול מכה חרב והוא דבר הנראה לעינים והמפורסמות אין צריכין ראיה. (נח״י) וי״ל להרן כדקי״ל דאין נכנסין לבקר את החולה בג׳ ימים הראשונים׃ הרא״ם הקשה דבב״ר אמרו לוטי ומבי עוגות כדא אמרה ע״פ היה וכן לקמן ומצות אכה פי׳ הרב שבה היה וכו׳ וא״כ ע״כ לומר דהב״ר ס״ל דהביקור היה ביום המילה שהוא בט״ו בניסן ורבי חמא ס״ל דהביקור היה בי״ח בניסן. ויש לתמוה על הרב שהביא אגדות חלוקות כו׳ והאריך בזה ולא נסירא כו׳ ע״ש. לכנ״ל פשוט הוא דב״ע ס״ל דהמילה היתה בי״ב בניסן והביקור היה בט״ו בניסן והבריסה בכותל היה בט״ו בניסן כשאמר לו הקב״ה למועד אשוב אליך ואף על גב דלמועד הוה נאמר ביום המילה וביום הביקור נאמר כהם למועד ולא נאמר הוה מ״מ כוליל והרב פי׳ שם למועד שקבעתי לך אתמול אימא למימר נמי איפכא דכבא״ל ביום המילה למועד הוה נהבוין ליום הביקור. וכן פי׳ הרב לקמן למועד אחר דבר אתו אלהים וע״ש׃ ג נראה דרש״י אינו מתרץ למה נראה אליו שם כי שמא משבה שהיה כך היה דבאוהו וזן היה אברהם שם אלא רצה לתרץ מה צריך הקרא להודיע שבם נראה אליו דהא כבר נאמר לעיל שהוא שוכן באלוני ממרא ומכתמא שם נגלה כי שם מל את עצמו ובני ביתו ובודאי שלא יצא משם שהיה עדיין חולה ממילתו. כיון שהקב״ה בא לבקרו. כ׳ הרא״ם וא״ת מי הכריח לרש״י דממרא נתן לו עצה דלמא לא נגלה לו שם אלא מבום דשם היה אהלו בהוהו יום וכו׳. ותירץ דמיתורא דקרא קדריש ליה דלא ה״ל למיכתב אלא וירא אליו ה׳ והוא וגו׳ כמנהג בשאר נבואותיו עכ״ל והוא כעין מה שפירשתי לעיל. א״נ כך משמע ממלת (ממרא) ר״ל שאמר לאברהם שבה מם בשום לך הקב״ה. אך קשה דהיאך יתכן לומר דאברהם אבינו ישאל עצה אם לקיים מצות בוראו אם לאו וכה צדיק גדול היה ושמד בעשרה נסיונות. והרא״ם מפרש דודאי גם בלאו הכי נמי היה מקיים מצות המילה שהיא מצות בוראו אלא דבשביל זה נפל עצה לפי שהשכול ענר וממרא היו בעלי ברית אברם ובשביל היו נראים לו כאלו הם הוכחים אותו ואברהם היה

פירוש עם

גִיקוּמֶן אוּנ הָאט שׁוֹאֵל בִּשְׁלוֹמוֹ גְוֶועֶן אוּנ וַוייל מַמְרֵא הָאט אַיין עֵצָה גְגֶעבְּן צוּ אַבְרָהָם עֶר זָאל זִיךְ מַל זַיין דְרוּם הָט גָאט זִיךְ בַּווייזְן צוּ אִים אִין זַיין חֵלֶק וְהוּא יֹשֵׁב אוּנ אַבְרָהָם אִיז גְזֶעסְן. רש״י שְׁרַייבְּט עֶס שְׁטֵייט יֹשֵׁב אָן אַוָּא״ו דֶען אַבְרָהָם הָט גְוֶואלְט אוֹיף שְׁטֵיין פַר דֶם כָּבוֹד פוּן דֶער שְׁכִינָה הָאט הקב״ה צוּ אִים גְזָאגְט דוּ זִיץ אוּנ אִיךְ וָועל שְׁטֵיין דוּ זָאלְסְט זַיין אַסִימָן צוּ דַיינֶע קִינְדֶר אַז אִיךְ וָועל שְׁטֵיין אִין דֶער עֵדָה פוּן דִי דַיָינִים אוּנ זֵיי וָועלְן זִיצְן פֶּתַח הָאֹהֶל אִין דֶער טִיר פוּן זַיין גֶצֶעלְט צוּ זֶעהֶן טָאמֶר פָארְט אִימֶצֶער וָועט עֶר

זַיי אַרַיין בְּרֶענְגֶען צוּ זִיךְ אִין שְׁטוּב כְּחֹם הַיּוֹם אַז דֶער טָאג אִיז גְוֶועְן גַאנְץ הַייס. רש״י שְׁרַייבְּט גָאט הָאט אַרוֹיס גְצוֹגְן דִי זוּן פוּן אִיר פוּטֶר פָאס עֶס זָאל וֶוערְן גַאנְץ הַייס אוֹיף דֶער וֶועלְט אַז קֵיין מֶענְטְשְׁן זָאלְן נִיט קָאנֶען גֵּיין כְּדֵי עֶר זָאל אִים נִיט מַטְרִיחַ זַיין מִיט אוֹרְחִים אוּנ וַוייל גָאט הָאט גְזֶעהֶן אַז אַבְרָהָם אִיז זִיךְ מְצַעֵר וָוס קֵיין אוֹרְחִים קוּמֶן נִיט הָאט עֶר צוּ אִים גְבְרַאכְט מַלְאָכִים אִין דֶעם גְשְׁטַאלְט פוּן מֶענְטְשְׁן אַזוֹי וִוי ווייטֶר שְׁטֵייט׃ (ב) וַיִּשָּׂא עֵינָיו הָט אַבְרָהָם אוֹיף גְהוֹיבְּן זַיינֶע אוֹיגְן וַיַּרְא אוּנ עֶר הָט גֶזֶעהֶן וְהִנֵּה אַנ׳

וַחֲזָא וְהָא תְּלָתָא גֻבְרִין קָיְמִין עִלָּווֹהִי וַחֲזָא וּרְהַט לְקַדָּמוּתְהוֹן מִתְּרַע מַשְׁכְּנָא וּסְגִיד עַל

עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים נִצָּבִים עָלָיו וַיַּרְא וַיָּרָץ לִקְרָאתָם מִפֶּתַח הָאֹהֶל וַיִּשְׁתַּחוּ אָרְצָה׃

ויאמר

בעל הטורים

בפתח יכנו לגיהנם דכתיב הנה יום בא בוער כתנור. כחם היום בגי' זהו בגיהנם ובגי' דם מילה: והנה שלשה: בגימ' אלו

פירוש רשב"ם

כדמות בערב ולבך אמר להם לוט סורו נא אל בית עבדכם ולינו. אלא אברהם לפי שבאו אליו כחם היום.

רש"י

(ב"ר): יושב. (ב"ר) ישב כתיב בקש לעמוד אמר לו הקב"ה שב ואני אעמוד ואתה סימן לבניך שעתיד אני להתיצב בעדת הדיינים והן יושבין שנא' (תהלים פב) אלהים נצב בעדת אל: פתח האהל. לראות אם יש עובר ושב ויכניסם בביתו: כחם היום. (ב"מ פו) הוציא הקב"ה חמה מנרתיקה שלא להטריחו באורחים ולפי שראהו מצטער שלא היו אורחים באים הביא המלאכים עליו בדמות אנשים: (ב) והנה שלשה אנשים. אחד לבשר את שרה ואחד

שפתי חכמים

רוצה לשקול דעתם אם הינה אחת כפה ואחת כלב עמו ואם היו אומרים לו שימול והאי כלב נמי אוהבים אותו וסוף דבר אשכול וענר נתנו לו עצה שלא ימול אלא ממרא לבד נתן עצה שימול ובזה היה מכיר אברהם בכן. ועי"ל דמשום זה נטל אברהם עצה לפי שהיה סבור והאי יתנו לו עצה שלא ימול. ואעפ"כ ימול את עצמו ואז יהיה שכרו יותר גדול ע"כ לשון ברא"ם. ועי"ל דנטל עצה אם ימול את עצמו בצנעה או בפרהסיא לפי שאברהם אמר שמא לא יניחוהו למול וסוף אמר מול בפרהסיא שלא יהיה בכם כח לעכב את הדבר כדכתיב לעיל בפ' לך לך בעצם היום וגו' (מהרש"ל מהרמ"ש). ול"נ בשאל אם ימול עצמו בפרהסיא כי לא מצינו שנצטוה למול בפרהסיא דוקא וא"כ ענר ואשכול היה מוחין בידו כדמשמע במדרש אבל ממרא החזיק לבו למול בפרהסיא ולא יחוש לשונאיו כלל לכך נפרע לו מדה כנגד מדה שנגלה בחלקו דייקא ומה שפרש"י לעיל שהקב"ה אמר לו אל תירא זה היה אחר שנתן לו ממרא העצה והסכים הקב"ה עמו. ועוד יש מדרש אגדה שאל את אשכול ואת ענר ומתו אמר לו ממרא לא יתקיימו אותם בתמול עד שתמול עצמך שנאמר שאל ימול והוא אמר וי"ו לומר שאל עצמו ימול אלהים כל לאברהם והתחיל למול את עצמו ולא היה יכול מתוך שנער בא הקב"ה וסייעו שנאמר וכרות עמו הברית ולפי שנתן לו עצה על המילה לפיכך נגלה בחלקו. אבל קשה אם לא יגלה עליו בחלקו היכן יגלה כי בחלקו היה דר. וי"ל כי באלונים אלה לידו כידור שם כדי לגלגל זכות עליו. (נה"ל) וכ"ת למה לקח עצה יותר על מצות מילה מבשאר מצות שבכל התורה וי"ל דבשלמא שאר מצות לא היה צריך ליקח עצה אם יקיים עד שיהיה מצווה מפי הקב"ה מפני שידע שלא יהיה מצווה על שום מצוה אהבת א"כ אף אם יהיה מצווה א"כ מפי הקב"ה על איזה מצוה אפ"ה לא נמנע מלקיים אותה מקודם שנצטווה בברי היה יכול לחזור ולקיים אותה ג"כ א"כ ויהיה מצווה ועושה משא"כ במצות מילה כשם ימול פעם אחת שוב אין יכול לחזור ולמול עצמו פעם שנית. שוב מצאתי בתירוץ זה כתוב בספר משפטי שמואל עכ"ל: ד ר"ל דיושב הוא בינוני משמע דיושב בשר קודם לכן וגם עתה אבל ישב משמע פועל עבר בשכר ישב ולא עתה א"כ למה צוה לכן פי' ביקש לעמוד מפני כבוד השכינה ואמר לו הקב"ה שב וכו' ודלא כהרא"ם כו' (נה"י). כ"ל דרש"פ מדכתיב ישב חסר משמע שהיתה ישיבה חסירה והיינו לפי שביקש לעמוד וכן כותבי ספרי' של ועפרון ישב שהיתה ישיבה חסרה לפי שבאותו יום מינוהו וע"ש: ה (נדה לדרך) כ"ל דק"ל דהא אמרינן בסוף מ"ק לכל אומרים שב חוץ מאבל וחולה ומשמע שב בהבלותך שב כחולי שלך וכאן בא הקב"ה לבקר את החולה איך אמר לו שב ל"פ ואתה סימן כו': ו קשה לרש"י ופי דרכם של חולים לישב על פתח האוהל אלא דרכם לישב או לשכב על המטה ומפרש לראות כו': ז וא"ת מ"ל לרש"י דלמא בלאו הכי היה החום גדול. י"ל דרש"י דייק מדכתיב כחם ולא כתיב בחם היום אלא ודאי ה"פ כחם שמשורש במקום אחר דכתיב הנה יום בא בוער כתנור לכן היה [illegible] כדי שלא יטריחו באורחים לכו' (נה"י). ול"נ דהס"ד דלא נאמרה על הזמן שעודם כ"ל האברהם להקדים עצמו לישב פתח האהל אם [illegible] ויכניסם בביתו דהא אמרינן בברכות דף כ"ז וכב"ר כחום היום ו' שעות. והם הנמש ד' שעות והלא זמן [illegible] כדאמרינן בשבת דף י' ובפסחים דף י"ב ע"ב גומר דלא לכורות הטעם על ישיבת פתח האהל: ח דק"ל [illegible] ה"ס נמי צריך להביאם כדמפרש והזיל. ומפרש ודאי בלא"ה נמי צריך להביאם אבל לא בדמות אנשים ובשביל אברהם הביאם בדמות אנשים: ט דק"ל למה היה צריך שלשה אנשים

פירוש ע"ט

נון שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים דְרַייא מַאנֶן נִצָּבִים עָלָיו שְׁטֵייעֶן פַר אִים. רש"י שְׁרַייבְּט דְרוּם הָט עֶר גִבְּרַאכְט דְרַייא מַלְאָכִים אֵיינֶר זָאל אַבְּשׂוֹרָה זָאגִין צוּא שָׂרָה אַז זִיא וֶועט הָאבִּין אַזוּן אוּנ אֵיינֶר זָאל אִיבֶּר קֶערִין סְדוֹם אוּנ אֵיינֶר זָאל הֵיילִין אַבְרָהָם. דֶען אֵיין מַלְאָךְ קָאן נִיט טָאן קֵיין צְווֵייא שְׁלִיחוּת אוּנ עֶס אִיז גִדְרוּנְגֶען אַז עֶס אִיז אַזוֹ ווָארוּם דִיא גַאנְצֶע פַּרְשָׁה דֶער מַאנְט זַייא בִּלְשׁוֹן רַבִּים וַיֹּאכֵלוּ זַייא הָאבִּין גִגֶעסִין וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו זַייא הָאבִּין גִזָאגְט צוּא אִים. אוּנ בַּייא דֶער בְּשׂוֹרָה שְׁטֵייט וַיֹּאמֶר אִיז טַייטְשׁ עֶר הָאט גִזָאגְט אוּנ בַּייא דֶעם אִיבֶּער קֶערִין פוּן סְדוֹם שְׁטֵייט דֶער מַלְאָךְ הָאט גִזָאגְט כִּי לֹא אוּכַל לַעֲשׂוֹת אִיז טַייטְשׁ אִיךְ קָאן נִיט טָאן שְׁטֵייט אַרְץ בִּלְשׁוֹן יָחִיד ווָארוּם אוֹיף אִיטְלִיכֶען שְׁלִיחוּת אִיז גִשִׁיקְט גִוָוארִין אֵיין אַנְדֶרֶר מַלְאָךְ וַיַּרְא אוּנ עֶר הָאט גִזֶעהֶן אַז זַייא שְׁטֵייעֶן אוֹיף אֵיין אָרְט אוּנ ווִילִין נִיט אַרַיין גֵיין צוּ אִים הָאט עֶר פַאר שְׁטַאנֶען אַז זַייא ווִילִין אִים נִיט מַטְרִיחַ זַיין

ג וַיֹּאמַר אֲדֹנָי אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אַל־נָא תַעֲבֹר מֵעַל עַבְדֶּךָ׃

עַל אַרְעָא: ג וַאֲמַר יְיָ אִם כְּעַן אַשְׁכָּחִית רַחֲמִין קֳדָמָךְ לָא כְעַן תִּעְבַּר

ת״א ויאמר ה׳ אבא קנו מליצה פס שבועות לה.

רש״י

להפוך את סדום ואחד לרפאות את אברהם שאין מלאך אחד עושה שתי שליחות (ב״ר). תדע לך י שכן כל הפרשה הוא מזכירן בלשון רבים ויאכלו ויאמרו אליו ובבשורה נאמר ויאמר שוב אשוב אליך ובהפיכת סדום הוא אומר כי לא אוכל לעשות דבר לבלתי הפכי (ב״ר). כ ורפאל שריפא את אברהם הלך משם להציל את לוט הוא שנאמר ויהי כהוציאם אותם החוצה ויאמר המלט על נפשך למדת שהאחד היה מציל: נצבים עליו. ל לפניו כמו (במדבר ב) ועליו מטה מנשה. אבל לשון נקיה הוא כלפי המלאכים: וירא. מהו וירא וירא ב׳ פעמים הראשון כמשמעו והשני לשון הבנה נסתכל שהיו נצבים במקום אחד והבין שלא היו רוצים להטריחו ואע״פ שיודעים היו שילא לקראתם עמדו במקומם לכבודו ולהראותו שלא רצו להטריחו וקדם הוא ורץ לקראתם (כך הגירסא ברש״י ישן) בבבא מציעא (פס) כתיב נצבים עליו וכתיב וירץ לקראתם מ כד חזיוהו דהוה שרי ואסר פירשו ממנו מיד וירץ לקראתם: (ג) ויאמר אדני אם נא וגו׳. לגדול שבהם נ אמר וקראם כלם אדונים ולגדול אמר אל נא תעבור וכיון שלא יעבור הוא יעמדו חבריו עמו ובלשון זה הוא חול (שבועות לה) ד״א קודש הוא והיה אומר להקב״ה להמתין לו עד שירוץ ויכניס את האורחים ואע״פ שכתוב אחר וירץ לקראתם האמירה קודם לכן היתה ודרך המקראות לדבר כן כמו שפירשתי אצל לא ידון רוחי באדם שנכתב אחר ויולד נח וא״א לומר כן אא״כ

שפתי חכמים

היה לו להביא מלאך אחד ומתרץ דהא בלא״ה צריך להביא שלשה מלאכים אחד לבשר את שרה כו׳: י הקשה מהרש״ל ושרי זה: תדע מן הקושיא דדלמא מלאך אחד עושה שתי שליחות ולמה כתב גבי כל מעשה ומעשה חד וקבלתי מאמ״ז שס״ק דילמא לעולם לאו משום שאין מלאך אחד עושה שתי שליחות אלא משום שהשלשה היו נזקקים לשליחות אחד ועל זה אמר תדע כו׳ עכ״ל: כ וקשה ל״ל רש״י להביא זה לכאן וי״ל דק״ל לפי פירושו שאין מלאך אחד עושה שתי שליחות דהא גבי בשורה נאמר לשון יחיד וכן גבי הפיכת סדום אבל גבי רפואה של אברהם לא מצינו ל׳ יחיד וע״ק לרש״י למה לא הביא ד׳ מלאכים אחד להציל את לוט כו׳ לכך כ׳ ורפאל שריפא כו׳ הלך כו׳. והוי כאלו כתב גבי רפואה נמי ל׳ יחיד הכא״ס. ועוד י״ל דלכך צריך להביא שאל הקשה לו בא לקמן גבי הפיכת סדום כתיב ויבאו שני המלאכים סדומה וגו׳ ש״מ שצריך להפיכת סדום שני מלאכים ואף על פי שבכבר עשה המלאך שליחותו ועל זה פי׳ ורפאל שריפא את אברהם ר״ל הוא אחד משני המלאכים דכתיב בקרא אחד מהם היה רפאל והלך משם להציל את לוט ולא הוי לוה שהפך את סדום: (מהר״ש) פרש״י רפאל שריפא את אברהם הלך להציל את לוט. ואם תאמר איך ייחס עצמו באמרו משחיתים אנחנו יש לומר זה שבא להציל את לוט בעצם והשחתת סדום היה במקרה כמ״ש ולוט בא צוערה וה׳ המטיר על סדום אם כן הצלת לוט היה סבת ההפכה במקרה וע״כ יצדק מאמר מלאך כממונה לטוב אין עושה וכן להיפך. ויש ספרים שגורסין שליחות של רפואה והצלה אחת היא דקשה לרש״י א״כ למה הביא ג׳ מלאכים הא בשנים סגי דהוא שנים שרפאו את אברהם ובשרו את שרה הם ילכו אל סדום ואחד יהפוך את סדום ואחד יציל את לוט לכן פי׳ הצלה ורפואה אחת היא אבל בשורה והצלה שני דברים הם ובמקצת פירושים איתנו ושטעם דאין מלאך אחד עושה שתי שליחות להודיע שאין מספר לגדודיו של הקב״ה ואין עניות במקום עשירות מצאתי: בח״י האריך שם בפלפול וסיים וי״ל דודאי הביא שלשה שלא יצטער אחר אורחים ואפי׳ אם היה מלאך אחד יכול לעשות שתי שליחות ומ״מ למה פרט הכתוב שהיו שלשה מה לי אם היו פחות או יותר ועל זה הירץ שהכתוב בא להודיענו שהיו שלשה לקיים שלשה מיני שליחות: ל ואין להקשות לפ״ז אמאי כתב והוא עומד עליהם כו״ל לפניהם. וי״ל לומר שבים דש מה אותם כמעודם שייך למכתב והוא עומד עליהם כלומר בסמוך להם ממש כדי שיהא מוכן מיד לשמש אותם משא״כ גבי נצבים דלא שייך האי טעמא וכ״נ מצינו בתלמוד בפרק ערבי פסחים והוי קאי עלייהו רב ייבא סבא לשמשם לגבי בעודם כו׳. מהרש״י: מ יש מקשים לפי מ״א שעמדו אצלו וא״כ פירשו ממנו והלכו להם לפי פי׳ זה היה לו לכתוב בקרא וירץ אחריהם וי״ל דבביתו של אברהם היו ארבע פתחים וכיון שהלכו לדרכם היה רץ אברהם מפתח זה שהיו עומדים אצלו אל פתח שביתה ברוח צפונית או דרומית לעכב אותם לכך כתיב לקראתם וק״ל. (תולדות יצחק) וי״ל דאין גם למלאכים כמ״ש לא ישבו בלכתם ואע״ג שבאו אליו בדמות אנשים מ״מ לא נהגו מעולם להראות אחור וקדם: נ דק״ל למה אמר בתחלה אדני ל׳ רבים ואחר כך אם נא מצאתי חן בעיניך לשון יחיד ועל זה פי׳ לגדול שבהם אמר ואין חילוק בין קמ״ץ לפת״ח כי כולם לשון רבים הם. וא״ת היאך ידע אברהם איזה גדול וי״ל לפי שבכבוד שהיו אנשים

פירוש ע״ט

האטשע זיי האבין גיווסט אז ער וועט גיין אקעגין זייא זענין זייא פארט גשטאנן אוף איין ארט פון זיין כבוד וועגין צו ווייזין אים אז זייא ווילין אים ניט מטריח זיין וירץ לקראתם מפתח האהל איז ער גילאפין אקייגין זייא פון דר טיר פון דעם גצעלט וישתחו ארצה אונ ער האט זיך גבוקט ביז צו דער ערד: (ג) ויאמר אונ ער האט גזאגט צום עלצטין פון זייא אדני מיין האר אם נא מצאתי חן בעיניך אוב איך האב גפונן חן אין דייני אויגן אל נא תעבור מעל

פירוש ע״ט

עבדך בעט איך דיך דוא זאלסט ניט איבר פארין פון אפ דיין קנעכט אונ אז דער עלצטער וועט ניט איבר פארין וועלין שון דיא איבריגע כמילא בלייבין שטיין מיט אים. אונ נאך אפירוש איז פר האנדרין אדני דאס איז גמיינט הקב״ה ווארום אובין אין פסוק שטייט אז גאט האט זיך צו אים באוויזין אונ אז אברהם האט דר זעהן דיא דריי מלאכים האט ער גזאגט צוא הקב״ה אדני מיין האר אם נא וכו׳ כלומר ער האט גבעטין הקב״ה ער

עַבְדֶּךָ׃ ד יֻקַּח־נָא מְעַט־מַיִם
וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשָּׁעֲנוּ תַּחַת
הָעֵץ׃ ה וְאֶקְחָה פַת־לֶחֶם וְסַעֲדוּ
לִבְּכֶם אַחַר תַּעֲבֹרוּ כִּי־עַל־כֵּן
עֲבַרְתֶּם עַל־עַבְדְּכֶם וַיֹּאמְרוּ כֵּן
תַּעֲשֶׂה

תִּעְבַּר מֵעַל עַבְדָּךְ׃
ד יִתְּסַב כְּעַן זְעֵיר מַיָּא
וְאַסְחוּ רַגְלֵיכוֹן
וְאִסְתְּמִיכוּ תְּחוֹת
אִילָנָא׃ ה וְאֶסַּב פִּתָּא
דְלַחְמָא וּסְעִידוּ לִבְּכוֹן
בָּתַר כֵּן תְּעִבְּרוּן אֲרֵי
עַל כֵּן עֲבַרְתּוּן עַל
עַבְדְּכוֹן

ת״א יֻקַּח נָא מְלִיבָאת שם. וְרַחֲצוּ מְלִיבאת שם. וְאֶקְחָה פַת שם ש׳. אחר תעבירו נדרים לו. כן תעשה מליאת פו.

בעל הטורים

מיכאל גבריאל ורפאל: (ד) יוקח. ג׳ במס׳ הכא ואידך ברזל מעפר יוקח וגם שבי גבור יוקח. פי׳ גם שבי צדיק מגבור יוקח בזכות יוקח נא מעט מים. ברזל מעפר יוקח פי׳ ברזל הרב של פורעניות יוקח מישראל שנמשלו לעפר בזכות אברהם שאמר ואנכי עפר ואפר. יוקח נא מעט מים. בגימט׳ מכאן זכו לבאר: ורחצו רגליכם. ב׳ במס׳ הכא ואידך דבאי פרשה גבי לוט מהכא ילפינן שחשב לע״א מדלוט הקדים לינה לרחיצה ואברהם הקדים רחיצה ללינה מלמד שהיה חושב שמא ערביים הם ויכניסו ע״א לתוך ביתו: (ה) ואקחה פת לחם. הל״ל וקחו פת לחם מכאן למד שבעה״ב בוצע: לבכם. ג׳ במס׳ הכא

רש״י

קודם גזילת ק״ב שנה ם ושתי הלשונות בב״ר: (ד) יקח נא. ע״י שליח ע והקב״ה שלם פ לבניו ע״י שליח צ שנאמר (במדבר כ) וירם משה את ידו ויך את הסלע: ורחצו רגליכם. כסבור שהם ערביים שמשתחוים לאבק רגליהם והקפיד שלא להכניס ע״ז לביתו (ב״מ פו). אבל לוט שלא הקפיד ק הקדים לינה לרחיצה שנאמר ולינו ורחצו רגליכם: תחת העץ. תחת ר האילן: (ה) וסעדו לבכם. בתורה בנביאים ובכתובים מצינו דפתא סעדתא דלבא. בתורה סעדו לבכם. בנביאים (שופטים יט) סעד לבך פת לחם. בכתובים (תהלים קד) ולחם לבב אנוש יסעד. א״ר חמא לבבכם אין כתיב כאן אלא לבכם ש מגיד שאין יצה״ר שולט במלאכים (ב״ר): אחר תעברו. אחר כן ת תלכו: כי על כן עברתם. כי הדבר הזה אני מבקש מכם מאחר שעברתם א עלי לכבודי: כי על כן. כמו על אשר וכן כל כי על כן שבמקרא (לקמן יט) כי על כן באו בצל קורתי (לקמן לג) כי על כן ראיתי פניך (שם לח) כי על כן לא נתתיה (במדבר י) כי על

שפתי חכמים

רב ושני תלמידים ודין הוא שסרב הולך באמצע וגדול מן התלמידים לימינו וקטן לשמאלו: ם (קל״מ) ר״ל שתי הלשונות של קודש ושל חול הם בב״ר ולא אבתי לשונות של לא ידון כו׳: ע (הרא״ם) אין הכוונה של רש״י על מלת יוקח שפירושו ע״י שליח דזה הוא דבר פשוט דאל״כ של״ל אקחה אלא הכוונה הוא על שהיה לבניו וכו׳: פ אבל הנהגה שלקח הוא בעצמו שנאמר ואקחה פת לחם הקב״ה נתן להם גם כן בעצמו והמטיר להם המן. מהרש״ל: צ (נח״י) המוב כשינו דזה הפסוק נאמר בפרשת חקת והוא לפורעניות ואלו בב״מ דף פ״ו הביאו פסוק מפ׳ בשלח והכית בצור וגו׳. והוא של ברכה שזהו באחרה של מרים כדפירש״י שם וכן בב״ר הביא פסוק שלי באר ענו לה שהוא ג״כ פסוק של ברכה. וע״ק למה הביא זה הדרוש כלל עיקר והוא אינו צורך לפשוטו של מקרא: ק דק״ל למה שינה הכתוב כאן מבלוט דהכא אמר רחיצה קודם לינה וגבי לוט נאמר לינה קודם רחיצה אלא ודאי משום ע״א וזה הקפיד וזה לא הקפיד ולכך נקט רש״י כאן ולוט לא הקפיד כו׳ (נח״י) קשה לי דלמא לוט נמי היה מקפיד והא דאמר לוט ולינו ורחצו לפי שלא נדמו לו כערביים ע״ש: ר לא דקעת פן כתו ונשל הברזל מן העץ והוא עץ תלוש דא״כ איך ישענו תחת עץ תלוש לכן פי׳ אילן וכן התרגום מתרגם כאן תחות אילנא ולא תחות אעא: ש (נח״י) ועל ב׳ בני אדם צייך לומר לבבכם לפי שאין דעותיהם שוות כדאי׳ בסנהדרין ד׳ ל״ח והטעם מפני הגזלנים והחמסנים והיינו היצה״ר ששולט באדם אבל במלאכים אין להם יצה״ר א״כ שוים הם בדעותיהם צייך לומר לבכם: ת דק״ל דבפסוק משמע אחר שתלכו תאכלו. לכן מפרש אחר כן תלכו דהיינו אחר האכילה ותעבורו פי׳ ותלכו: א ר״ל דמשמע דכוונתו היה להכול אגלו והוא כיתר מה דכתיב לעיל אם נא וגו׳ משמע שלא באו אצלו לאכול אלא ע״פ בקשתו ל״פ כי הדבר הזה

פירוש ע״ט

זָאל וַוארְטִין אוֹף אִים בִּיז עֶר וֶועט לוֹפִין אוּנ הֶעט אַרַיין בְּרֶענְגֶן דִיא אוֹרְחִים׃ (ד) יֻקַּח נָא כְּשֶׁמֵּ מַיִם נוּן עֶס זָאל גְנוּמֶן וֶוערִין דוּרְךְ אַשְׁלִיחַ אַבִּיסֶל וַואסֶר וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם אוּנ וַואשְׁט אַייךְ אַייעֶרֶע פִּיס׃ רַשִׁ״י שְׁרַייבְּט עֶר הָאט גְמֵיינְט זֵיי זֶענֶען פוּן דֶער אוּמָה עַרְבִיִים וָואס זַייא בּוּקֶן זִיךְ צוּם שְׁטוֹבּ פוּן זַייעֶרֶע פִיס הָאט עֶר מַקְפִּיד גְוֶועזְן זֵיי זָאלֶין נִיט אַרַיין בְּרֶענְגֶען קַיין עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים אִין שְׁטוּבּ וְהִשָּׁעֲנוּ אוּנ לֶענְט זִיךְ אוּנְטֶער תַּחַת הָעֵץ אוּנְטֶער דֶעם

פירוש ע״ט

בּוֹים׃ (ה) וְאֶקְחָה פַּת לֶחֶם אוּנ אִיךְ וֶועל נֶעמִין אַשְׁטִיק בְּרוֹט וֶועט אִיר עֶסִין וְסַעֲדוּ לִבְּכֶם אוּנ לֶענְט אוּנְטֶער אַייעֶר הַארְץ וָוארוּם בְּרוֹט אִיז אַיין אוּנְטֶער לֶעהְנוּנְג פוּן דֶעם הַארְצִין אַחַר תַּעֲבֹרוּ דֶער נָאךְ וֶועט אִיר אַוֶועק גֵיין כִּי דֶען דִיא זַאךְ בֶּעט אִיךְ פוּן אַייךְ עַל כֵּן עֲבַרְתֶּם עַל עַבְדְּכֶם ווייל אִיר זֶענְט אִיבֶּער גְפָארִין בַּיי אַייעֶר קְנֶעכְט כְּלוֹמַר ווייל אִיר זֶענְט אַרַיין גְגַאנְגֶען צוּ מִיר פוּן מַיין כָּבוֹד וֶועגִין וַיֹּאמְרוּ אוּנ זֵייא הָאבִּין גְזָאגְט כֵּן תַּעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אַזוֹיא

תַּעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ׃ ו וַיְמַהֵר אַבְרָהָם הָאֹהֱלָה אֶל־שָׂרָה וַיֹּאמֶר מַהֲרִי שְׁלֹשׁ סְאִים קֶמַח סֹלֶת לוּשִׁי וַעֲשִׂי עֻגוֹת׃ ז וְאֶל־הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם וַיִּקַּח בֶּן־בָּקָר רַךְ וָטוֹב וַיִּתֵּן אֶל־הַנַּעַר וַיְמַהֵר לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ׃ ח וַיִּקַּח חֶמְאָה וחלב

ת״א: קמח סלת ב״ס פו. ואל הבקר ב״ס פו פז. ויתן אל ב״ס פו. ויקח חמאה ב״ס פו פז.

עַבְדְּכוֹן וַאֲמָרוּ כֵּן תַּעְבֵּיד כְּמָא דִי מַלֶּלְתָּא׃ ו וְאוֹחִי אַבְרָהָם לְמַשְׁכְּנָא לְוָת שָׂרָה וַאֲמַר אוֹחַא תְּלָת סְאִין קִמְחָא דְסֻלְתָּא לוּשִׁי וְעֲבִידִי גְרִיצָן׃ ז וּלְוָת תּוֹרֵי רְהַט אַבְרָהָם וּדְבַר בַּר תּוֹרֵי רַכִּיךְ וְטַב וִיהַב לְעוּלֵימָא וְאוֹחִי לְמֶעְבַּד יָתֵהּ׃ ח וּנְסֵיב שְׁמַן וַחֲלַב

פירוש רשב״ם

בבקר שאין דרך אורחים ללון אלא לאכול ולעבור לפיכך לא אמר להם ללון אלא וסעדו לבכם ואחר תעבורו: (ו) קמח סולת. קמח של חטים שכל מקום שכתיב סלת מחטים הוא כדדרשינן ממלואים דכתיב סלת חטים תעשה אותם: כי על כן עברתם על עבדכם. וכן כי על כן באו בצל קורתי. כי על אשר באו דרך המקרא להסר אשר ברוב מקומות: (ז) ואל הבקר רץ אברהם, לפי שאמר להם פת לחם דבר מועט לפי שדרכם נחוץ ללכת הוצרך לרוץ ולמהר לפי שאמר להם מעט ועשה הרבה. ולהגיד השיבותו של אברהם נכתב כל זה: (ח) ויקח המאה.

בעל הטורים

ובר ואידך שיתו לבכם גחילה ובאיתם ושם לבכם וזהו שאמרו שהיה מלטטל על שלא באו לו אורחים וזהו שיתו לבכם שהיה מלטטל בלבו כיון שראה אלו ושם לבכם: (ז) ואל הבקר. ג׳ תגין על הקו״ף לומר שבלם בהמות היו ובזכות זה ניתן לו בן לק׳ שנה: ואל הבקר כן. שרן אחריו למערה. ואל הבקר כן.

שפתי חכמים

כו׳ וק״ל, ועל כן כמו על אשר: ב ק״ל דמשמע שאלוש אותם ביחד ותעשה מהן עוגות וכי היה אברהם רע עין שלא צוה לעשות עוגות מסולת לבד נ״פ סולת לבד לעוגות וקמח כו׳: ג וא״ת מנ״ל לרש״י ג׳ פרים דילמא לא היה אלא בקר אחד וי״ל דרש״י דייק מדכתיב בן בקר ודאי הוא רך בשנים ולמה כתיב רך ועוד קשה מאי וטוב ולא כתיב טוב אלא ש״מ דג׳ היו בן בקר א׳ רך ב׳ וטוב ג׳. ומהרא״ס פי׳ רך טוב מיבעי ליה ש״מ לדרשא ומדטוב לדרשא רך נמי לדרשא והוא גמ׳ פ׳ הפועלים: ד וא״ת מנ״ל לרש״י דלשונות היה וי״ל דק״ל למה שחט ג׳ בשביל ג׳ אנשים וכלא היכוד ממון הוא. וכ״ת לכבודם עשה והלא גם בבקר אחד יש כבוד גדול ועוד דבשחיטת ג׳ בקרים נראה בהם זוללים ואין זה כבוד אלא קלון לכך תירץ שרצונו היה להאכילם ג׳ לשונות. ואין להקשות ולמה ג׳ וי״ל כי טעם הלשון הוא טוב כי התיכה האמצעית היא יותר טובה והתיכה התחתונה היא יותר במינה לכן רצה להאכיל אותם ג׳ לשונות כדי שיאכל כל אחד מה שירצה או מה שיאכל הבירו וק״ל: (ג״א) דאל״כ היה צריך להתכן ולא הוי חתיכה הראויה להתכבד לפני אורחים השובים ומ״ש הרדל כמו שפירש״י בב״מ דף פ״ז לפי שמעדן מלכים ופרים הוא ע״ב. (עקידה) ג׳ פרים היו כדי להבוות סמנות שלא לבטיל קנאה בסעודה שבכבוד שלשתן בוה בעיניו: ה רש״י דייק מדכתיב הנער משמע הנער הנזכר לעיל דהיינו ישמעאל (רי״ק) נ״ל שאחר שהוא בעצמו רץ אל הבקר למה הניח כיום המצוה לאחר לזה אמר שהוא בנו ולהנכו: (דב״ט) דק״ל למה לא מלינו שנענש על זה כמו גבי יוקח נא מעט מים לכ״פ כו׳ וא״כ ראוי לקבל שכר: ו וא״ת מנ״ל לרש״י דלמא מה שלא הביא משום שלא נאפה עדיין וי״ל דעיקר הסעודה הוא הלחם כדכתיב עבד לחם רב ואי לא נאפה כלחם לא היה מכין שאר צרכי סעודה וק״ל: ז לאו דוקא בפירכה נדה דהא כתיב אחרי בלותי היתה לי עדנה ש״מ שלא היה לה עדן וכת אלא שחזר לה אורח

רש״י

כן ידעת חנותנו: (ו) קמח סלת. סלת לעוגות קמח לעמילן של טבחים ב לכסות את הקדרה לשאוב את הזוהמא: (ז) בן בקר רך וטוב. ג׳ פרים היו ג׳ כדי להאכילן ג׳ לשונות ד בחרדל (ב״מ פז): אל הנער. זה ה ישמעאל לחנכו במצות (ב״ר): (ח) ויקח חמאה וגו׳. ולחם לא הביא ו לפי שפירסה שרה ז נדה שחזר לה אורח נשים אותו היום ונטמאת

פירוש ע״ט

זאלסטו טאן אזו וויא דו האסט גרעט: (ו) וַיְמַהֵר אַבְרָהָם הָאֹהֱלָה אונ אברהם הט גאיילט צום געצעלט צו שָׂרָה וַיֹּאמֶר אונ ער האט גזאגט מַהֲרִי איל אונ ברענג שְׁלֹשׁ סְאִים קֶמַח סֹלֶת דריי מאס מעהל אונ זעמל מעל לוּשִׁי קנעט וַעֲשִׂי עֻגוֹת אונ מאך קוכן: (ז) וְאֶל הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם אונ צו דיא רינד שטאל איז אברהם גילאפין. וַיִּקַּח אונ ער האט גנומן בֶּן בָּקָר

פירוש ע״ט

איונגע רינד רַךְ אווייכע וָטוֹב אונ אגוטע. רש״י שרייבט עם שטייט דרום בֶּן בָּקָר רַךְ וָטוֹב צו ווייזן אז ער האט גנומן דרייא רינדר כדי ער זאל זיי געבין עסין דרייא צונגן מיט זענופט וַיִּתֵּן אֶל הַנַּעַר אונ ער האט דאס געגעבין צום יונג. וַיְמַהֵר לַעֲשׂוֹת אוֹתוֹ אונ ער הט גאיילט צו מאכין דאס: (ח) וַיִּקַּח חֶמְאָה וְחָלָב אונ ער האט גנומן פוטר אונ מילעך

וְחָלָב וּבֶן־הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּתֵּן לִפְנֵיהֶם וְהוּא־עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכֵלוּ׃ ט וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אַיֵּה שָׂרָה אִשְׁתֶּךָ וַיֹּאמֶר

הנה

וּבַר תּוֹרֵי דִּי עֲבַד וִיהַב קֳדָמֵיהוֹן וְהוּא מְשַׁמֵּשׁ עֲלָוֵיהוֹן תְּחוֹת אִילָנָא וַאֲכָלוּ׃ ט וַאֲמַרוּ לֵהּ אָן שָׂרָה אִתְּתָךְ וַאֲמַר הָא בְּמַשְׁכְּנָא׃

ואמר

ת״א וכוא עומד קידושין לב מליפא פו . ויאמרו יבמות פו :

בעל הטורים

פני׳ כן נאמרה : (ח) ויאכלו . וסדר ויאמרו אליו כמו לומר שאין מביאין בסעודה שמא יקדים קנס נותנו : (ט) ויאמרו אלת.

פירוש רשב״ם

חלב. לפי פשוטו של מקרא לא הוצרך לפרש שהביא את פת לחם על השלחן אלא התוספת שלא אמר להם הוצרך לומר שהביא. הבאת פת על השלחן אינו חידוש אבל החמאה והחלב והבשר שאינו מוכן לכל האורחים הוצרך לפרש : עומד עליהם. כשאיש יושב ואחד עומד קוראו עומד עליו. וכן וראה ה׳ יושב על כסא. שרפים עומדים ממעל לו. וכן במיכיהו וכל צבא השמים עומדים עליו מימינו ומשמאלו : תחת העץ. אילנות שבפרדס : (ט) איה שרה אשתך. אע״פ שהיו יודעים היו שואלים כדרך שמצינו בשכינה שאמר לאדם איכה. וכן בבלעם מי האנשים האלה עמך. וכן ישעיה שהיה יודע שאל כך

רש״י

שעיפה (ב״מ פס) : חמאה. שומן החלב שקולפין מעל פניו : ובן הבקר אשר עשה. אשר תקן. קמא קמא שתקן ה׳ אמטי ואייתי קמייהו : ויאכלו. נראו כמו שאכלו מכאן שלא ישנה אדם מן המנהג (ב״מ שם, ב״ר) : (ט) ויאמרו אליו. נקוד על אי״ו שבאליו ותניא ר׳ שמעון בן אלעזר אומר כל מקום שהכתב רבה על הנקודה אתה דורש הכתב וכו׳ וכאן הנקודה רבה על הכתב ואתה דורש הנקודה שאף לשרה שאלו איו אברהם למדנו שישאל אדם באכסניא שלו לאיש על האשה ולאשה על האיש. בב״מ (דפ״ז) אומרים יודעים היו מלאכי השרת שרה אמנו היכן היתה אלא להודיע שצנועה היתה כדי לחבבה על בעלה.

שפתי חכמים

כנשים דהיינו שראתה והיכרים היו כבדין עליה וחששה בפיסולי מעיה ופירסה וראתה שמא תהיה נדה ותטמא את העיסה ואברהם היה אוכל חולין בטהרה לכך פירשה מן העיסה והלכה לה ומתוך כך קודם שבא אחר אל העיסה נתמן ואותו זמן פסח היה ואסור בחמץ וק״ל. א״נ יש לו דבאמת פירסה נדה והא דכתיב אחרי בלותי היתה לי עדנה והא היה לה ומה שמוכחת י״ל דהבשורה היתה מקרה בעלמא היא והיא ידעה שאברהם היה אוכל חולין בטהרה כדפירש בה״ס. ואם תאמר והיאך נתן לפניהם חמאה וחלב ובן הבקר והא בשר בחלב הוא י״ל דמתחלה נתן לפניהם חמאה וחלב ואח״כ נתן לפניהם הבשר א״נ דס״ל כמ״ד דבקנוח והדחה מותר : ח ר״ל כא ג׳ לבונות היו וקרא משמע שלא היה אלא א׳ מדכתיב בן הבקר לשון יחיד. (מהרמ״ש) ק״ל והלא חמאה וחלב לא נזכר מקודם א״כ הנ״ל ויקח בן הבקר ואח״כ חמאה שהוא הנוכח ל״פ קמא קמא כו׳ ר״ל שחמאה והלב היו מוכנים לפניו קודם עשיית בן הבקר ודו״ק. ועי״ל מאחר עשה דייק שהוא מיותר ל״פ קמא כו׳ ר״ל אשר תקן בראשונה הביא מיד : ט וא״ת ומנ״ל לרש״י דילמא מש״ה כתיב ויאכלו דמשום שהיו מלאכים ואין בייך בהם אכילה ומש״ה כתיב ויאכלו נראות לאברהם שהם אורחים ולא מלאכים וי״ל דא״כ מה בא הכתוב להשמיענו לא לכתוב כלל ויאכלו דפשיטא הוא דלא אכלו או מאי נפקא מינה בזה אם אכלו או עבו עצמן כאלו אכלו לכך פי׳ מכאן כו׳ וק״ל : י וא״ת לא היה לו לנקוד רק ג׳ אהוד ויהיה הכתב מרובה והדרוש הכתב. וי״ל דבכל מקום דורשין הכתב קודם הנקודה ואילו היה נקוד על ג׳ א״כ לא היה הכרח בכתוב למי שאלו מתחלה אי שאלו לשרה תחלה על אברהם או לאברהם תחלה על שרה כיון דלא נקוד אלא על הל׳ הוה כאלו כתיב בקרא איו איה א״כ לא היינו יודעין על מי שאלו תחלה ואדרבה מן הכתב היה משמע דשאלו תחלה לשרה על אברהם דהא לכאי לא נקוד אלא הל׳

פירוש ע״ט

וּבֶן הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה אונ דיא יונגע רינד וואס ער הט פארטיג גמאכט וַיִּתֵּן לִפְנֵיהֶם אונ ער האט געגעבן פאר זייא. אדער וּבֶן הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּתֵּן לִפְנֵיהֶם אונ אימליכע רינד וואס איז פריער פארטיג געווארין האט ער פאר זייא געגעבין וְהוּא עֹמֵד עֲלֵיהֶם אונ ער איז געשטאנען איבר זייא תַּחַת הָעֵץ אונטר דעם בוים וַיֹּאכֵלוּ אונ זייא האבין געגעסין. רש״י שרייבט זייא האבין זיך גמאכט גלייך וויא זייא עסין אונ פון דאנן איז גדרונגען אז אמענטש זאל ניט משנה זיין פון דעם מנהג דען דיא מלאכים אין הימעל עסין זייא דאך ניט אונ אז זיי זענין געקומען אראפ אויף דער ערד וואס אלע לייט עסין האבין זייא זיך אויך גמאכט גלייך וויא זייא עסין : (ט) וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אונ זייא האבין גזאגט צוא אים אַיֵּה שָׂרָה אִשְׁתֶּךָ וואו איז דיין ווייב שרה. רש״י שרייבט די אל״ף מיט דער יו״ד מיט דער וא״ו פון דעם ווארט אֵלָיו זענין גפינטעלט אין דער תורה אונ מיר האבין גלערינט רבי שמעון בן אלעזר זאגט אומעדום וויא דיא גפינטעלטע אותיות זענין מער פון דעם ווארט דרשינן מיר דיא גפינטעלטע אותיות איז גלייך וויא עס וואלט דא גשטאנען אז דאס איז טייטש וויא איז ער כלומר דיא מלאכים האבין צו שרה אויך גפרעגט וויא איז אברהם אונ פון דאנן לערנין מיר אפ אז אמענטש זאל אויף דעם

הִנֵּה בָאֹהֶל׃ י וַיֹּאמֶר שׁוֹב אָשׁוּב אֵלֶיךָ כָּעֵת חַיָּה וְהִנֵּה־בֵן לְשָׂרָה אִשְׁתֶּךָ וְשָׂרָה שֹׁמַעַת פֶּתַח הָאֹהֶל

י וַאֲמַר מְתָב אֲתוּב לְוָתָךְ כְּעִדָּן דְּאַתּוּן קַיָּמִין וְהָא בַר לְשָׂרָה אִתְּתָךְ וְשָׂרָה שָׁמְעַת בִּתְרַע מַשְׁכְּנָא וְהוּא אחורוהי

רש"י

אמר רבי יוסי בר חנינא כדי לשגר לה כוס ב של ברכה: הנה באהל. צנועה ד היא: (י) כעת חיה. כעת הזאת לשנה הבאה ופסח היה ם ולפסח הבא נולד יצחק מדלא קרינן כעת ב אלא כעת: כעת חיה. כעת הזאת שתהא חיה לכם שתהיו כלכם שלימים וקיימים: שוב אשוב. לא בשרו המלאך שישוב אליו אלא בשליחותו של מקום ם א"ל כמו ויאמר לה מלאך ה' הרבה ארבה והוא אין בידו להרבות אלא בשליחותו של מקום אף כאן בשליחותו של מקום א"ל כן (ב"ר), (אלישע אמר לשונמית למועד הזה כעת חיה את חובקת בן ותאמר אל אדני איש האלהים אל תכזב

שפתי חכמים

במדרש אין שאלה אבל עכשיו שנקוד איו א"כ אנו דורשים הכתב קודם דהיינו איה דכתיב בקרא כלומר ששאלו מהאלה לאברהם היכן שרה אשתך ואחר כך שאלו לשרה איו אברהם. וא"ת מאי נ"מ בזה י"ל ללמדך דרך ארץ שהאורחים מתאכסנים לאיש על האשה ואחר כך לאשה על האיש וק"ל. (רש"א) והתירוץ הנכון בזה הוא שמאחר בתורה עצמה כל ענינה ע"פ הכתב הוא הנה מן המחויב שאם נגיח הכתב רבה ביחס אותו הכתב הנדרש צודק בקשורו עם הנאמר שהכל כתב וזה לא ימצא בכאן כי איו הוא רומז אל זכר נסתר ואיך יותכן לו אומרו שרה אשתך והביא ראיה לזה מפסוק או כדרך רחוקה שנקוד על הה' ע"ש והולם כשנקוד איו ותדרשהו לא נחוש אל הכתב כאחר הנה בפסוק אך נקח מלת איו תוספת לעצמו אחר שהכתב והנקודה הם שני דברים מתחלפים. ועי"ל לכך נקוד איו כי כל הנקודות באו לעקור האותיות והנה נשארה הלמ"ד לבדה כדי שתקח הה' ותביה על איה והוי כמו אליה פי' בה"א אליה שאלו על אברהם דאל"כ היכן מצינו ששאלו לשרה על אברהם דילמא לאחר שהיה בבית שאלו איו אברהם מפום הכי נקוד על איו במדרש זה. כך מצאתי בכתיבת יד אבא מורי ז"ל. ובזה מתורץ נמי מה ששמעתי להקשות מנ"ל לרש"י ששאלו לשרה על אברהם דילמא לאדם אחר שאלו עליו וק"ל. כתב הרא"ם ושלא אין שואלין בשלום אשה בגמרא דוקא כששואלין להאשה עצמה אבל ע"י בעלה מותר וע"ש. (ג"א) וא"ת אימתי שאלו לשרה איה אברהם הא בההיא רגע איהו והוא בהיכנס לביתו. וי"ל בעת שהיה אברהם רץ אל הבקר ועוסק בסעודה: ב ר"ל דאחר שהיו אוכלין היו מברכין ברכת המזון על הכוס ושרה לא היתה אצלם ואברהם לא היה רוצה לשלוח לה לפי שפירסה שרה נדה ולא הטמא המבקין עם הכים והוא לא רצה לגלות שפירסה נדה לכן לא רצה לשגור לכוס אחר ולשלוח לה. אי נמי י"ל דעיקר מצוה שתשתה מאותו כוס שברכו עליו. ולפ"ז יש לפרש מה שהשיב אברהם הנה באהל רמז לשם שפירסה נדה מ"ש יושבת בדד כדרך נשים נדות וק"ל: ד זה קאי אפירושו שפירש לעיל אלא להודיע שצנועה היתה כו' ר"ל לכך שאלו כדי שישיב הוא הנה באהל ומתוך זה יראה שהיא צנועה ופירושו להודיע לאברהם שהיא צנועה: ם וא"ת מנ"ל לרש"י דפסח היה. וי"ל דלשנה אחרת נולד יצחק וכתיב בפרשה בא ויהי מקץ שלשים שנה וארבע מאות שנה ויהי בעצם היום הזה יצאו וגו' וארבע מאות שנה היו מתחילין מיום שנולד יצחק כדכתיב כי יהיה זרע לאברהם ובאותו יום שהתחילו ארבע מאות שנה בו היו כלים וביום שכלו בו יצאו כדפירש"י שם ובם היו יוצאים בט"ו בניסן הוא יום א' של פסח א"כ הבשורה והלידה של יצחק היה נמי בפסח. ועי"ל דרש"י דייק מדכתיב גבי לוט ומצות אפה ש"מ דפסח היה וזה היה באותו היום שדבר המלאך כן: ב מדלא קרינן כעת בשו"א אלא כעת בקמ"ץ דכעת בשו"א דבוק לחיה ואין זמן מפורש אחריו. לכן נ"ל שהוא כמו כעת כלומר כעת הזאת וחיה דבור בפ"ע כדמפרש והולך שתהא חיה כו'. (מהרש"ם) נ"ל כעת בקמ"ץ משמע עת הרמוז כמו הכא שרע לו שריטה לפי שהוא כאלו נכתב ככעה אבל כעת בשו"א לא נראה בו איזה עת וק"ל: ם וא"ה מנא ליה לרש"י (מהרש"ם) נ"ל דק' מעיקרא ליתא כי ס"פ לא בשרו המלאך שהוא ישוב אליו אלא בשליחותו

פירוש ע"ט

האָרבּריג פרעגין דעם מאן אוף דעם ווייב ויאמר
אונ אַברהם האט גזאגט הנה באהל נון זיא איז אין
געצעלט. דיא גמרא זאגט דיא מלאכים האבין
געוואוסט וואו שרה איז נאר דרום האבין זייא אויף
איר געפרעגט זייא זאלין מודיע זיין צו אַברהם אַז
זיא איז אַצנועה געווען וואָרום דורך דעם וואס מען
זעהט זיא גאר ניט מיט דעם האבין זייא מודיע
געווען צו אַברהם אַז זיא איז אַגרויסע צנועה אונ
זייא האבין דאס געטאן כדי זיי זאלין זיא מאכין
בליבט צו איר מאן. רבי יוסי ברבי חנינא האט
געזאגט זיי האבין דרום געפרעגט וואו איז שרה כדי
זיי זאלין צו איר שיקן דעם כוס פון ברכה זי זאל

פירוש ע"ט

טרינקען ויאמר האט אַברהם געזאגט הנה באהל נון זי
איז אין געצעלט. רש"י בוואָרינט וואס פאר ענפער
איז דאס ווס ער האט זיי געענפערט זי איז אין געצעלט
זייא האבין דאך געוואוסט אַז זיא איז אין געצעלט
זייא האבין נאר געפרעגט פאר וואס ווייזט זיא זיך
ניט צוא אַברהם אַז זיא איז אַצנועה אַזוי וויא
זאָבן שטייט. דער תירוץ איז אַברהם האט אויך
דאס איינגענע געענטפערט זיא איז אין געצעלט
כלומר זיא איז אַצנועה. אונ עס איז ניט איר
הדר זי זאל זיך ווייזן (פרמי בבר אריה): (י) ויאמר האט
אים דער מלאך געזאגט פון גאָטס וועגן אַז גאָט
האט אַזוי געזאגט שוב ווידער קערן אָשוב אליך וועל

הָאֹהֶל וְהוּא אַחֲרָיו׃ יא וְאַבְרָהָם וְשָׂרָה זְקֵנִים בָּאִים בַּיָּמִים חָדַל לִהְיוֹת לְשָׂרָה אֹרַח כַּנָּשִׁים׃ יב וַתִּצְחַק שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר אַחֲרֵי בְלֹתִי הָיְתָה־לִּי עֶדְנָה וַאדֹנִי זָקֵן׃ יג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־ אברהם

אֲחוֹרוֹהִי׃ יא וְאַבְרָהָם וְשָׂרָה סִיבוּ עֲלוּ בְּיוֹמִין פְּסַק מִלְּמֶהֱוֵי לְשָׂרָה אֹרַח כִּנְשַׁיָּא׃ יב וְחַיְכַת שָׂרָה בִּמְעָהָא לְמֵימַר בָּתַר דְּסֵיבִית הֲוַת לִי עוּלֵימוּ וְרִבּוֹנִי סִיב׃ יג וַאֲמַר יְיָ לְאַבְרָהָם לְמָא דְנָן חִיכַת

ת"א ותצחק מגילה ט: מציעא כז. אחרי יומא עג. מציעא שם . ואדני זקן . יבמות סה מציעא פז . ויאמר ה' מציעא שם .

בעל הטורים

בגי' אמרו אליה איו : (יא) הכה כנבים . ר"ת וס"ת בגימ' נדה : (יב) ואדוני זקן . בגימ' טוחן ולא פולט :

פירוש רשב"ם

לחוקיה בשלוחי אויל מרודך . וכל זה דרך התחלת הדבור : (י) והוא אחריו . הפתח של אהל שרה היה אחרי המלאך לפיכך שמעה שרה את דבריהם : כעת חיה . כעת יולדת דכתיב עת יולדת ילדה וכן בהלכה קרוי' יולדת וקרוב לדבר כי חיות הנה כעין מילדת : (יב) עדנה . יתעדן הבשר ויתפשטו הקמטין : (יג) ויאמר ה'. המלאך הגדול

רש"י

בשפחתך : אותן המלאכים שבשרו את שרה אמרו שוב אשוב אליך ולא הגיד לה אלישע אותן המלאכים שהם חיים וקיימים לעולם אמרו שוב אשוב אבל אני בשר ודם שהיום חי ומחר מת בין חי ובין מת למועד הזה וגו') : והוא אחריו . הפתח היה אחר המלאך : (יא) חדל להיות . פסק ממנה : ארח כנשים . אורח נדות : (יב) בקרבה . מסתכלת במעיה ואמרה אפשר הקרבים הללו טעונין ולד השדים הללו שצמקו מושכין חלב תמוהא : עדנה . לחלוח בשר ולשון משנה משיר את השער ומעדן את הבשר . ד"א לשון עידן זמן וסת

שפתי חכמים

כל מקום ר"ל שהקב"ה ישוב אליו וכמ"ש אח"כ למועד אשוב אליך וגו' ולפ"ז שאמר שוב אשוב כשדבר בעדו דכן שליח לדבר כן בשם משלחו כמו אני חותנך יתרו לפ"ד שליח שלח לו . ודייק רש"י זה דלמא יאמר המלאך הגדולה בעצמו שוב אשוב והרי מצינו שנענשו על זה כמ"ש כי משחיתים אנחנו כו' אלא בשליחותו של מקום אמר . וי"ל דאל"כ במה הש"י ישלח אותו בשליחות אחרת ולא יהיה לו פנאי לבא עם הקב"ה ונמצא שקר בדבריו אלא ודאי בשליחותו של מקום אמר לו ובזה מתורץ נמי פי' כעת קודם שוב אשוב שלא כדרך המקרא : ע וא"ת מנ"ל לרש"י דנקט איפכא (מהרמ"ש) וי"ל דא"כ הל"ל והוא לפניו ר"ל המלאך היה לפני הפתח דאז שפיר משמע שהמלאך לא היה תוך האהל אלא לפני פתח האהל כאשר הוא האמת שאברהם ישב על פתח האהל ודיבר המלאך עמו אבל אי קאי אחריו על הפתח דהיינו בית המלאך היה אחר הפתח א"כ יהיה הפירוש שהמלאך היה אחר הפתח והוא תוך האהל וק"ל : פ וא"ת והלא פירש"י לעיל שאותו יום פירסה נדה ונטמאת העיסה ש"מ דהיה לה אורח כנשים . וי"ל דהיתה סבורה שמקרה הוא ולא אורח וסת וזהו שאמרה היתה לי עדנה אמרה כן כמסופקת כלומר מדם שראיתי כבר מסופקת אני בזה אם הוא וסת שלי או לא כי אם מקרה בעלמא מכה מגירת הלידה כהאמר אברהם מסרי בלי כליס ק"ת וגו' ודלא כפי' הרא"ם בפירוש גבי שינה שכתוב מפני שלום אמרה שרה אני אחרי בלותי כבר היתה לי עדנה אבל אדוני זקן וכו' כתב מהרש"ל ומ"ה נתן לה הקב"ה בנה לנידה :

פירוש ע"ט

איך וועל ווידר קערן צו דיר כָּעֵת אַזוֹ ווי די צייט איבער אַיאר חַיָּה אונ איר וועט לעבן אונ איר וועט אַלע זיין גאַנץ אונ אוף רעכטמוגט וְהִנֵּה בֵן לְשָׂרָה אִשְׁתֶּךָ אונ נון עס וועט געבארן ווערן אַזון צו דיין ווייב שָׂרָה וְשָׂרָה שׁוֹמַעַת פֶּתַח הָאֹהֶל אונ שָׂרָה האט דאס געהערט אין דער טיר פון דעם געצעלט וְהוּא אַחֲרָיו דען די טיר איז געוועזן אונטער דעם מַלְאַךְ : (יא) וְאַבְרָהָם וְשָׂרָה זְקֵנִים אונ אַבְרָהָם מיט שָׂרָה זענן אַלט געוועזן בָּאִים בַּיָּמִים זיי זענן געקומן אין די טעג דאס הייסט זיי זענן געוועזן בטראגטע לייט חָדַל עס איז וואָרן פאר מיטן לִהְיוֹת לְשָׂרָה אוֹרַח כַּנָּשִׁים צו זיין צו שָׂרָה דער סֵדֶר אַזוֹ ווי דיא

פירוש ע"ט

יונגע ווייבער דאס הייסט זי האט שון ניט געהאט קיין סֵדֶר נָשִׁים : (יב) וַתִּצְחַק שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ אונ שָׂרָה האט געלאכט אין זיך זעלבערט . רש"י שרייבט בְּקִרְבָּהּ איז טייטש אין איר בוך כְּלוֹמַר זי האט געקוקט אויף איר בוך אונ האט געזאגט איז דען מעגליך אז די געדערים זאלן אין זיך טראגן אקינד אודר איז דען מעגליך אז דיא איין געשרומפענע ברוסטן זאלן פון זיך ציהן מילך לֵאמֹר אונ האט אזו געזאגט אַחֲרֵי בְלֹתִי נאך דעם אז איך בין אלט הָיְתָה לִי עֶדְנָה זאל איך האבן מיין צייט פון דער נדה וַאֲדוֹנִי זָקֵן אונ מיין מאן איז אלט : (יג) וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל אַבְרָהָם האט גאט געזאגט צו אַבְרָהָם לָמָּה זֶּה

אַבְרָהָם לָמָּה זֶּה צָחֲקָה שָׂרָה
לֵאמֹר הַאַף אֻמְנָם אֵלֵד וַאֲנִי
זָקַנְתִּי׃ יד הֲיִפָּלֵא מֵיְהוָה דָּבָר
לַמּוֹעֵד אָשׁוּב אֵלֶיךָ כָּעֵת חַיָּה
וּלְשָׂרָה בֵן׃ שני טו וַתְּכַחֵשׁ שָׂרָה ׀
לֵאמֹר לֹא צָחַקְתִּי כִּי ׀ יָרֵאָה
וַיֹּאמֶר ׀ לֹא כִּי צָחָקְתְּ׃ טז וַיָּקֻמוּ
מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים וַיַּשְׁקִפוּ עַל־פְּנֵי
סדום

ת"א ואנא סיבית . היתכסי . לזמן . כעדן

אונקלוס

חַיְכַת שָׂרָה לְמֵימַר הֲבְרַם בְּקוּשְׁטָא אוֹלִיד וַאֲנָא סֵיבִית׃ יד הֲיִתְכַּסֵּי מִן קֳדָם יְיָ פִּתְגָּמָא לִזְמַן אֲתוּב לְוָתָךְ כְּעִדָּן דְּאַתּוּן קַיָּמִין וּלְשָׂרָה בָר׃ טו וְכַדִּיבַת שָׂרָה לְמֵימַר לָא חַיְכִית אֲרֵי דְחֵילַת וַאֲמַר לָא בְּרַם חַיְכַתְּ׃ טז וְקָמוּ מִתַּמָּן גֻּבְרַיָּא וְאִסְתְּכִיאוּ עַל אַפֵּי סְדוֹם וְאַבְרָהָם אָזֵיל עִמְּהוֹן

פירוש רשב"ם

שבתם : ואני זקנתי . שאמרה אחרי בלותי וגו' : (יד) היפלא מה' . ששלחנו אליך דבר . וכן וה' המטיר על סדום גפרית ואש מאת ה' מן השמים . הראשון שבפסוק הוא גבריאל . והשני שבפסוק הוא הקב"ה . וכן הוא מפורש בספר האגדה : (טו) כי צחקת . אלא צחקת . דוב כי שאחר לא מתפרשים אלא . שהרי כי משמש בארבעה לשונות אי דילמא אלא דהא . וכן לא תשתחוה לאלהיהם כי הרס תהרסם . לא תקפוץ את ידך כי פתח תפתח וגו' : (טז) ויקמו משם האנשים שנים מהם הלכו לסדום

בעל הטורים

(טז) על פני סדום. ס"ת מיל שסיעור מיל הלך עמהם ללותם כשיעור

שפתי חכמים

כדי שיהיה לה ג' חדשים שתקבע לה וסת כיון שפסקה מלראות ועכשיו חזרה לנערותה ותשעה חדשים ללידה אבל לפי מה שאמרו בר"ה נפקדה שרה משמע דלא ילדה אלא לז' חדשים וצ"ע וק"ל : צ (מהרש"ם) מרש"י נשמע שלא לפרש היפלא לשון פלא והימה ור"ל וכי יש לתמוה ולהתפלא מן הש"י שיעשה דבר חידוש ושלא כתרגומו וכו' דלתרגום ק' איך ילדק מ"ש הקב"ה היפלא ור"ל היתכסי על צחיקת שרה לפי שהיא אמרה ואדני זקן משמע שהוא דבר נמנע שתלד וא"כ הל"ל היגלה מה' . דבר או היה כ' תקלר מבא"כ לפי' לשון פלא ותימה א"ש ל"ש לעולם היפלא כתרגומו היתכסי ואפ"ה א"ש לתשובה על דברי שרה שהוא נמנע ר"ל וכי יש דבר וכו' מלעשות כרצונו כי כל דבר המכוסה מאדם הוא מופרד ממנו מלעשותו כשירצה אם יכול לעשות כשירצה יכול לומר אני יודע שיהיה זה. ומה שלא כתב רש"י כפי' לשון פלא ותימה

רש"י

נדות : (יג) האף אמנם . הגם אמת אלד : ואני זקנתי . שנה הכתוב מפני השלום שהרי היא אמרה ואדוני זקן : (יד) היפלא . כתרגומו היתכסי וכי שום דבר מופלא ומופרד ומכוסה ממני מלעשות כרצוני : למועד . לאותו מועד המיועד שקבעתי לך אתמול למועד הזה בשנה האחרת : (טו) כי יראה וגו' כי צחקת . הראשון משמש לשון דהא הוא שנותן טעם לדבר ותכחש שרה לפי שיראה והשני משמש בלשון אלא ויאמר לא כדבריך הוא אלא לחקת שאמרו רבותינו כי משמש בארבע לשונות אי דילמא אלא דהא : (טז) וישקיפו . כל השקפה שבמקרא לרעה חוץ מהשקיפה ממעון קדשך (דברים כו) שגדול כח מתנות

פירוש ע"ט

צָחֲקָה שָׂרָה וואָרוּם הָט שָׂרָה גְשְׁפֶּעט לֵאמֹר צוּ זָאגְן הַאַף אוֹיבּ אוֹךְ אֻמְנָם פַּאר וָואר כְּלוֹמַר אִיז דֶען אוֹךְ דָאס אֶמֶת אַז אִיךְ זָאל גְּוִוינֶען וַאֲנִי זָקַנְתִּי אוּנ אִיךְ בִּין דָאךְ אַלְט . רש"י בַּאווָארִינְט הָאטְשֶׁע שָׂרָה הָאט דָאךְ גְזָאגְט מַיין מַאן אִיז אַלְט נָאר הַקָבָּ"ה הָאט מְשַׁנֶּה גְוֶועֶן דָאס לָשׁוֹן פוּן דֶרֶךְ שָׁלוֹם וֶועגְן כְּדֵי אַבְרָהָם זָאל נִיט בְּרוֹגֶז זַיין אוֹף שָׂרָה : (יד) הֲיִפָּלֵא מֵיְיָ דָבָר אִיז דֶען פַר הַאנְגְרֶן אַזַאךְ אַז עֶס זָאל זַיין פַר הוֹלְן אוּנ אָפּ גְשַׁייד עֶס זָאל נִיט גְטָאן וֶוערְן אַזוֹ וִוי אִיךְ רֶצוֹן לַמּוֹעֵד צוּ דֶער צַייט וָואס אִיךְ הָאבּ דִיר נֶעכְטְן קוֹבֵעַ גְוֶועֶן אָשׁוּב אֵלֶיךָ וֶועל אִיךְ וִוידֶר קֶערְן צוּ דִיר כָּעֵת אַזוֹ וִוי דִי צַייט אִיבֶּער אַיאָר חַיָּה אוּנ אִיר וֶועט אַלֶע לֶעבְּן וּלְשָׂרָה בֵן אוּנ צוּ שָׂרָה וֶועט זַיין אַזוּן : (טו) וַתְּכַחֵשׁ שָׂרָה אוּנ שָׂרָה הָאט גְלַייקִינְט לֵאמֹר אוּנ הָאט גְזָאגְט לֹא צָחַקְתִּי אִיךְ הָאבּ נִיט גְשְׁפֶּעט כִּי יָרֵאָה וָוארוּם זִי הָט זִיךְ גְפָארְכְטְן וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָט גְזָאגְט צוּ שָׂרָה לֹא עֶס אִיז נִיט וָואר כִּי צָחָקְתְּ דֶען דוּ הָאסְט יוֹא גְשְׁפֶּעט : (טז) וַיָּקֻמוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים אוּנ זַיי זֶענְן אוֹף גְשְׁטַאנְן פוּן דָארְטְן דִי

סְדֹם וְאַבְרָהָם הֹלֵךְ עִמָּם
לְשַׁלְּחָם׃ 17 וַיהוָה אָמָר הַמְכַסֶּה
אֲנִי מֵאַבְרָהָם אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה׃
18 וְאַבְרָהָם הָיוֹ יִהְיֶה לְגוֹי גָּדוֹל
וְעָצוּם וְנִבְרְכוּ־בוֹ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ׃

ת״א. כולך עמם פליגא ט. וה׳ אמר יונא לח. ואברהם היו יונא פס.

כי

אונקלוס

עִמְּהוֹן לְאַלְוָאֵיהוֹן׃
יז וַיָי אֲמַר הַמְכַסֵּי אֲנָא
מֵאַבְרָהָם דִּי אֲנָא עָבֵד׃
יח וְאַבְרָהָם מֶהֱוָה יְהֵי
לְעַם סַגִּי וְתַקִּיף
וְיִתְבָּרְכוּן בְּדִילֵהּ כֹּל
עממי

בעל הטורים

עמם פ״ל: הלך עמם לשלחם וה׳ מלמד שהשכינה מלוה לצדיקים: (יח) ואברהם. ה׳ ר״פ ואברהם ושרה זקנים ואברהם היו יהיה ואברהם זקן ואברהם בן צ״ט שנה ואברהם בן מאת שנה פי׳ אע״פ שאברהם ושרה זקנים ואברהם היו יהיה לגוי גדול, היו יהיה לגוי בגימ׳ ק׳ פי׳ כשיהיה בן ק׳ אז יהיה לגוי גדול וזהו

רשי

עמים בהופך מדת הרוגז לרחמים: לשלחם. ללוותם כסבור אורחים הם: (יז) המכסה אני. בתמיה: אשר אני עשה. בסדום לא יפה לי לעשות דבר זה שלא מדעתו אני נתתי לו את הארץ הזאת והמשה כרכין הללו שלו הן שנאמר גבול הכנעני מצידון גו׳ בואכה סדומה ועמורה וגו׳. קראתי אותו אברהם אב המון גוים ואשמיד את הבנים ולא אודיע לאב שהוא אוהבי: (יח) ואברהם היו יהיה. מ״א זכר צדיק לברכה שאיל והזכירו ברכו. ופשוטו וכי ממנו אני מעלים

פירוש רשב״ם

כדכתיב ויבאו שני המלאכים סדמה וגדול שבהם היה לדבר עם אברהם. וזהו שכתב בו וה׳ אמר המכסה אני וגו׳ וכן אברהם עודנו עומד לפני ה׳. פסוקים אלו מדברי שלישי: (יז) המכסה אני מאברהם. מה שאני רוצה להפוך את סדום ואני ידע שבניו ישמרו דרך ה׳ ויזכו

שפתי חכמים

מכוס דא״כ הל״ל הופלא על ה׳ וגו׳ דגבי תימה שייך לומר יותר לבון על והו הא שרה לא אמרה בלבון תימה רק כתליסה דברים שהוא נמנע ואיך יתכן על זה תשובת הופלא ודו״ק: ק (מהרמ״ס) ר״ל שלא תטעה לומר במלת לשלחם הוא כמו בשלח פרעה שגלחם מרצונו דא״כ יהיה המקרא מסורס דהא ככר ה׳ וילכו משם ואיך אמר אח״כ הולך עמם לשלחם וע״ק שהרי הם לא היו ברשות אברהם כי הוא ביקש מהם אל נא תעבור וגו׳ נ״פ לויה וכו׳: ך וה״ת וזה בלאו קרא דלשלחם אנו ידענו שסבור שאורחים הם כיון שהכין להם כעודה לאכול ונתן להם מים לרחוץ וי״ל כי ע״י הבשורה והרפואה ה״א שהרגיש בדבר שהם מלאכים לכן קאמר כסבור שהם

אורחים וכו׳. הרא״ש: ש דאי לא פי׳ אלא טעם ראשון לבד ה״א מה שימאה הוא שלו ומה שלא ימצא לא יהיה שלו ולכך פי׳ קראתי אותו וכו׳ ואלו אמר זה הטעם לבד ה״א מה שהוא בארצו הוא שלו אבל בארבעה כרכים הללו אינם שלו לכך

פירוש ע״ט

מאנן גישיקט אונ זיי האבן גלוגט על פני סדום אויף סדום וְאַבְרָהָם הוֹלֵךְ עִמָּם לְשַׁלְּחָם אונ אברהם איז גגאנגן מיט זיי צו בלייטן זיי: (יז) וַיְיָ אָמַר אונ גאט האט גזאגט הַמְכַסֶּה אֲנִי מֵאַבְרָהָם זאל איך דען פר הולן פון אברהם אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה וואס איך וויל טאן עס איז ניט שיין איך זאל דאס טאן אן זיין וויסן. רש״י שרייבט גאט האט אזו גזאגט איך האב אים גגעבן דאס גאנצע לאנד אונ די פינף שטעט וואס איך וויל איבר קערן זענן אויך פון דעם לאנד געהערן. זיי דאך צו אים ווי שיקט זיך אז איך זאל פאר לענגרן די קינדר אונ זאל ניט מודיע זיין דעם פאטר: (יח) וְאַבְרָהָם אונ אברהם הָיוֹ זיין יִהְיֶה ער וועט זיין לְגוֹי גָּדוֹל צו אגרוס פאלק גלוימר וועל איך דען פון אים די זאך פר הולן ער איז דאך גליבט פאר מיר ער זאל זיין צו אגרוס פאלק וְנִבְרְכוּ בוֹ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ אונ זאלן זיך אין אים בענטשן אלע פעלקר פון

משלי ישראל

(הַמְכַסֶּה אֲנִי מֵאַבְרָהָם אֵת אֲשֶׁר אֲנִי עוֹשֶׂה וְאַבְרָהָם הָיוֹ יִהְיֶה לְגוֹי גָּדוֹל) גאט האט גזאגט וועל איך דען פאר הולין פון אברהם וואס איך וויל טאן איך וויל איבר קערין סדום אונ אברהם וועט זיך זיין צו אגרוס פאלק. לְמָשָׁל צוויא סוחרים זענן גיפארין נאך סחורה. איינר איז גוועזן איונגער מאן אונ דער אנדרר איז גוועזן איין אלטער מאן זענין זייא גיקומן אין אגרויסע שטאט האבין זייא גזעהן גיוועלבער וואס מען פאר קופט מלבושים זאגט דער אלטער איך באגער זייער צוא קופין אמלבוש פר מיין בן יחיד. וועגין נאר איך האב מורא מאכער וועט עס נים זיין גוט אויף אים זאגט צו אים דער יונגער. איך וועל קופין אצווייא דרייא מלבושים. זאגט צוא אים דער אלטער וואס וועט איר מאן אז זייא וועלין נים גוט זיין אויף אייער קינד וועמין קאנט איר דאס מלבוש אן טאן זאגט ער איך האב עטליכע קינדר קליינע אונ גרוסע אונ איך אליין בין איונגער מאן וועל איך נאך האבין קינדער אז דאס מלבוש וועט נים גוט זיין אויף דעם נייעסערין וועט עס נוצין פאר דעם קלענערין אדער זייא וועלין נוצין צו דיא קינדר וואס איך וועל דר נאך האבין. דער נמשל איז גאט האט גוואלט איבער קערין

כִּי יְדַעְתִּיו לְמַעַן אֲשֶׁר יְצַוֶּה אֶת־בָּנָיו וְאֶת־בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דֶּרֶךְ יְהוָה לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לְמַעַן הָבִיא יְהוָה עַל־אַבְרָהָם אֵת אֲשֶׁר־דִּבֶּר עָלָיו׃ כ וַיֹּאמֶר יְהוָה זַעֲקַת סְדֹם וַעֲמֹרָה כִּי־רָבָּה וְחַטָּאתָם כִּי כָבְדָה מְאֹד׃ כא אֵרֲדָה־נָּא וְאֶרְאֶה

הכצעקתה

עַמְמֵי אַרְעָא׃ יט אֲרֵי גְלֵי קֳדָמַי בְּדִיל דִּי יְפַקֵּד יָת בְּנוֹהִי וְיָת אֱנָשׁ בֵּיתֵהּ בַּתְרוֹהִי וְיִטְּרוּן אָרְחָן דְּתַקְנָן קֳדָם יְיָ לְמֶעְבַּד צְדָקְתָא וְדִינָא בְּדִיל דְּיַיְתֵי יְיָ עַל אַבְרָהָם יָת דְּמַלֵּיל עֲלוֹהִי׃ כ וַאֲמַר יְיָ קְבָלַת דִּסְדוֹם וַעֲמוֹרָה אֲרֵי סְגִיאַת וְחוֹבַתְהוֹן אֲרֵי תְקִיפַת לַחֲדָא׃ כא אִתְגְּלֵי כען

ת"א. כי ידעתיו יומא פז יבמות סט כתובות ח סנהדרין ס מ פסח ט ויאמר ה' יומא כב סנהדרין קט.

פירוש רשב"ם

להביא עליהם את אשר דבר לאברהם לתת להם את ארץ כנען ואלו העיירות מנחלת בניו הם. כדכתיב בגבול בני כנען בפ' נח ויהי גבול הכנעני מצידן באכה גררה עד עזה באכה סדומה ועמורה אדמה וצבוים עד לשע. ואיך אחריב קרקע שלו וקרקע בניו שלא מדעתו: (כ) ויאמר ה'. המלאך לאברהם שלוחים הללו אני שולח בשביל זעקת סדום כמו שאמר למעלה ואנשי סדום רעים וחטאים:

בעל הטורים

שנאמר כ"י כ"ן יבורך גבר: (יט) אשר יצוה את בניו. ס"ת תורה. אשר יצוה בגימ' תורה ובגימ' ברית: (כ) כי רבה בגימ'

רש"י

והרי הוא חביב לפני להיות לגוי גדול ולהתברך בו כל גויי הארץ: כי ידעתיו. לשון חבה כמו (רות ב) מודע לאישה (שם ג) הלא בועז מודעתנו (שמות לג) ואדעך בשם. ואמנם עיקר לשון כולם אינו אלא לשון ידיעה שהמחבב את האדם מקרבו אצלו ויודעו ומכירו ולמה ידעתיו למען אשר יצוה לפי שהוא מצוה את בניו עלי לשמור דרכי, ואם תפרשהו כתרגומו יודע אני בו שיצוה את בניו וגו' אין למען נופל על הלשון: יצוה. לשון הווה כמו (איוב א) ככה יעשה איוב (ע"פ ה' יחנו): למען הביא. כך הוא מצוה לבניו שמרו דרך ה' כדי שיביא ה' על אברהם וגו'. על בית אברהם לא נאמר אלא על אברהם למדנו כל המעמיד בן צדיק כאלו אינו מת: (כ) ויאמר ה'. אל אברהם מעשה כאשר אמר בלא יכסה ממנו: כי רבה. כל רבה שבמקרא הטעם למטה בבי"ת לפי שהן מתורגמין גדולה או גדלה והולכת אבל זה טעמו למעלה ברי"ש לפי שמתורגם גדלה כבר כמו שפירשתי ויהי השמש באה הנה באה ובמתך: (כא) ארדה נא. למד לדיינים שלא

משלי ישראל

סדום האט ער גזאגט (הַמְכַסֶּה אֲנִי מֵאַבְרָהָם אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה) וועל איך דען פאר הולין פון אברהם וואס איך וויל איבר קערין סדום גאט האט דאס מודיע גוועזן צו אברהם כדי ער זאל פון זייערט וועגין תפלה טאן תאמשע גאט האט געוואסט אז זיין תפלה וועט זייא נים העלפין וואדום אפילו איין צדיק איז אויך נים געוועזן ער זאל אויף זייא מגין זיין פון דעסט וועגין וועט דיא תפלה העלפין זיינע קינדער ווען זייא וועלין זיין שפעטיר. מאטר וועלין די שפעטערע דורות נים האבין זייער איינגנעם זכות אז גאט זאל זייא נסים טאן וועט זייא העלפין דיא תפלה פון אברהם דאס לאזט אונז דער פסוק ואברהם היו יהיה לגוי גדול) אברהם וועט זיך זיין צוא אנרום פאלק אז זיין תפלה וועט נים העלפין היינט וועט דיא תפלה העלפין זיינע קינדר וואס וועלין זיין שפעטיר. נאך איין משל בייא איין עושר איז קראנק געווארין זיין בן יחיד נאר נים שטארק קראנק הט ער

פירוש ע"ט

דער ערד: (יט) כִּי יְדַעְתִּיו דען איך האב אים ליב לְמַעַן אֲשֶׁר יְצַוֶּה אֶת בָּנָיו וְאֶת בֵּיתוֹ אַחֲרָיו ווייל ער טוט גביטען זיינע קינדר אונ זיין הויז גזונד נאך אים אונ זאגט צו זיי וְשָׁמְרוּ דֶרֶךְ יְיָ היט גאטס וועג לְמַעַן פון וועגן דעם הָבִיא יְיָ עַל אַבְרָהָם אֵת אֲשֶׁר דִבֶּר עָלָיו אז גאט זאל ברענגען אויף אברהם וואס ער הט גירעט פון זיינט וועגן. גאט הט אזו גמאן אזו ווי ער האט גזאגט אז ער וועט ניט פר הולין פון אים וואס ער וויל טאן: (כ) וַיֹּאמֶר יְיָ אונ גאט האט גזאגט זַעֲקַת דאס גשרייא פון די עניים ווס שרייען אויף די לייט פון סדום אונ פון עמורה כִּי רָבָּה עס איז גווארן זייער פיל וְחַטָּאתָם אונ זייער זינד כִּי כָבְדָה מְאֹד איז זייער שווער: (כא) אֵרֲדָה איך וועל מיך אנפלעקן נון וְאֶרְאֶה אונ איך וועל זעהן. רש"י שרייבט גאט האט נים

הַכְּצַעֲקָתָהּ הַבָּאָה אֵלַי עָשׂוּ ׀ כָּלָה וְאִם־לֹא אֵדָעָה׃ כב וַיִּפְנוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים וַיֵּלְכוּ סְדֹמָה וְאַבְרָהָם עוֹדֶנּוּ עֹמֵד לִפְנֵי יְהוָה׃

ויגש

הֲכִין וְאִדוּן הֲכִי כְּקַבְלְתְהוֹן דַּעֲלַת לִקֳדָמַי עֲבָדוּ אֶעֱבֵד עִמְּהוֹן גְּמִירָא אִם לָא תְּיִבִין וְאִם תְּיִבִין לָא אֶתְפָּרַע׃ כב וְאִתְפְּנִיאוּ מִתַּמָּן גֻּבְרַיָּא וַאֲזַלוּ לִסְדוֹם וְאַבְרָהָם עַד כְּעַן מְשַׁמֵּשׁ בִּצְלוֹ קֳדָם יי׳

פירוש רשב״ם

(כא) עשו כלה. פסיק יש בנתיים להפריד את הדבר כלומר אם כן עשו אעשה אותם כלה: (כב) עומד לפני

רש״י

יפסקו דיני נספות אלא בראיה את הכל כמו שפירשתי בפרשת הפלגה. ד״א ארדה נא לסוף מעשיהם: הכצעקתה. של א מדינה: הבאה אלי עשו. ב זכן עומדים במרדם כלה אני עושה בהם. ואם לא יעמדו במרדן אדעה מה אעשה להפרע מהן ביסורין ולא אכלה אותן. וכיוצא בו מצינו במקום אחר (שמות לג) ועתה הורד עדיך מעליך ואדעה מה אעשה לך. ולפיכך יש הפסק נקודת פסיק בין עשו לכלה כדי להפרי׳ סיבה מחברתה. ורבותינו דרשו הכצעקתה צעקת ריבה אחת שהרגוה מיתה משונה ג על שנתנה מזון לעני כמפורש בחלק: (כב) ויפנו משם. ממקום שאברהם ליוום שם: ואברהם עודנו עומד לפני ה׳. והלא לא הלך לעמוד לפניו אלא הקב״ה בא אצלו ואמר לו זעקת סדום ועמורה כי רבה והיה לו לכתוב וה׳ עודנו

שפתי חכמים

צריך לבני הטעמים מהרש״ל: ת לאו למימר דמאת וארא׳ מפיק לה אלא מלשון ירידה כאדם שיורד מכסאו ללכת ולראות ולחקור כדבר דאל״כ מאי ד״א ארדה לסוף מעשיהם. קאי בראיה והאומר ד״א ארדה נא ועוד שלא היה לו לפרש לימד על הדיינים על מלת ארדה נא אלא על מלת אראה וזאת דצורך לבני הטעמים משום דלטעם הראשון ק׳ וזא עדיין לא דן אותם אלא שירידה היתה לראות אם עשו העבירה לכך מביא ד״א וכו׳. ולפי ד״א קשה ה״ל לומר אראה נא וארדה. לכך צריך גם לטעם הראשון. מהרש״ל: א רצונו לתרץ דהיה לו לכתוב הכצעקתם כמו שכתוב לעיל וחטאתם ולמה כתב לשון נקבה אלא וכו׳: ב דאל״כ מאי עשו הא כבר כתיב וחטאתם כי כבדה מאד דמשמע שכבר עשו: ג שהפשיטוה ערומה והיו טחין אותה בדבש והדבורים נכנו אותה עד שמתה. ונ״ל דהיינו סיתה י״ל מגוזרת מזה על דבר אשר לא צעקה בעיר. גבי נערה המאורסה משום דלטעם הראשון קשה ומי איכא ספיקא קמי קב״ה שאם עשו העבירה כהם כלה לכן פי׳ צעקת ריבה

פירוש עט

בדארפט זעהן ווארום ער ווייסט אלץ נאר גאט האט דאס גטאן כדי צו לערנן די דיינים זייא זאלן ניט פסקנן דיני נפשות נאר אז זייא זעהן רעכט די זאך אונ קלערן גוט נאך אודר אזו איז דער פשט ארדה נא איך וועל קלערן צו דעם סוף פון זייערע מעשים הכצעקתה אויב אזו ווי איר געשרייא דאס איז גמיינט דאס געשריי פון דעם מיידל וואס זיי האבן איר אמיתה משונה אן גטאן פר דעם וואס זי האט איין ארום מאן עסן געגעבן הבאה אלי וואס איז גקומן צו מיר עשו האבן זיי גטאן אונ זיי זענן עומד במרדן דאס הייסט זיי טוען קיין תשובה ניט כלה וועל איך אין זיי טון אפרלענדניש ואם לא אונ אויב זיי וועלן יוא תשובה טאן אדעה וועל איך וויסן וואס איך זאל טאן זיי כלומר איך וועל זיי ניט פר לענדן נאר איך וועל געצאלט נעמין פון זיי מיט יסורים׃

משלי ישראל

ער גידופין אגרוסין דאקטער אונ הט זיך גילאזט קאסטין פיל געלד כדי ער זאל גיזונד ווערין אז דער עושר הט גזעהן אז ער ווערט נים גיך גיזונד ווי פון א קליינע קרענק האט ער גפרעגט דעם דאקטער פאר וואס ער ווערט נים גיזונד האט אים דער דאקטער גיענטפערט זאלסטו וויסין אז דיא קרענק האט אים לאנג גיפעלט נאר איך בין פריער בייא אים גיוועזן אונ האב אים בטראכט האב איך פאר שטאנען אז דיא קרענק איז בהאלטין אינווייניג אונ אויף דר עלטר וועט זיך דיא קרענק אן רופין אונ דענסטאלט וועט זיין דיא קרענק שווער צו היילין איבר צוויי זאכין איינמאל אז ער וועט זיין אלט וועלין אים דיא כוחות גמינערט ווערין וועט ער גים קענין פאר נעמין קיין רפואות דאס אנדרע ווער ווייסט אוב ער וועט דענסטאלט זיין איין עושר ער זאל זיך לאזין קאסטין פיל געלד נאר מיין שכל איז איך זאל אים איצט געבין וואס ער זאל אים דער וועקין דיא קרענק וועל איך אים קאנין גיך היילין איינמאל ווייל ער איז יונג איז ער בייא דיא כוחות וועט ער קענין פאר נעמין דיא רפואות. אונ דאס אנדרע דו ביסט איין עושר קענסטו

(כב) ויפנו משם האנשים אונ די מאנן דאס זענן די מלאכים האבן זיך פון דארטן געקערט כלומר פון דעם ארט וואס אברהם האט זיי דארטן אהין באלייט וילכו סדומה אונ זענן געגאנגן קיין

כג ויגש אברהם ויאמר האף תספה צדיק עם רשע: כד אולי יש חמשים צדיקם בתוך העיר האף תספה ולא תשא למקום למען חמשים הצדיקם אשר בקרבה: כה חללה לך מעשת | כדבר הזה להמית צדיק

ת"א חלילא לך מעבדת כפתגמא ד.

אונקלוס

יי: כג וקריב אברהם ואמר הברגז תשיצי זכאה עם חיבא: כד מאים אית חמשין זכאין בגו קרתא הברגז תשיצי ולא תשבוק לאתרא בדיל חמשין זכאין די בגוה: כה קושטא אנון דינך מלמעבד כפתגמא

פירוש רשב"ם

ה. לפני המלאך לבקש פניו: (כג) תספה. תכלה כדכתיב אספה עלימו רעות חצי אכלה בם. אכלה כפל לשון של אספה: (כד) בתוך העיר. סדם ומלך סדם היה ראש לכל המלכיות שבמקום ההוא:

בעל הטורים

כחצה ליתם: (כד) צדיקם. חסר. ד' כנגד ד' דורים שפיו

שפתי חכמים

וכו' אם הוא כדבריה שאמרה שלא כדין הרגום ואע"פ שהרגום כדין אדעה מה אעשה וכו' אבל המעשה היה ידוע וגלוי לפניו. מהרש"ל: ד אין הכוונה הגילה שהוסיפו או שהותירו על מה שכתוב בתורה אפי' אות אחת מגילה אלא הענין תיקון סופרים הוא שהם דקדקו ומצאו לפי ענין כל הו"א מן הכתובים שהם שעיקר הכוונה לא היתה כמו שנראה ממה שנכתב בספר אלא לד כוונה אחרת ולא היה לו לכתוב ואברהם עודנו עומד לא היה לו לומר אלא וה' עומד אלא שכינה הכתוב ולא קראה תקון סופרים אלא שהם דקדקו ופירשו שהם כינוים, ל' הרשב"א: ה (נח"י) רבים מקשים על ראיה זו דהא הרב גופיה פי' לקמן שדבר אליו קשות ובאמת שע"ס הוא ונ"ל ויגשו בני יהודה והוא ביהושע י"ד: ו דאינן נקראים

רש"י

עומד לפני אברהם אלא תיקון סופרים ד הוא זה (ב"ר) (אשר הפכוהו רז"ל לכתוב כן): (כג) ויגש אברהם. מצינו הגשה למלחמה (ש"ב י) ויגש יואב וגו' הגשה לפיוס ויגש אליו יהודה ה. והגשה לתפלה (מ"א יח) ויגש אליהו הנביא. ולכל אלה נכנס אברהם לדבר קשות ולפיוס ולתפלה: האף תספה. הגם תספה ולתרגום של אונקלוס שתרגמו לשון רוגז כך פירושו הלאף יביאך שתספה צדיק עם רשע: (כד) אולי יש חמשים צדיקם. עשרה צדיקים לכל ו כרך וכרך כי ה' מקומות יש: (כה) חלילה לך. וא"ת לא יצילו

משלי ישראל

קענסטו זיך לאזין קאסטין געלט אונ אז איך ווייל איים אצונד תהילין ווייס ער שון אויף דער עלטער אויך געזונד זיין. דער גמשל איז נאס האס געזעהן אז דיא שפעטירע דורות וועלין נים האבין קיין זכות אז ער זאל מים זייא סאן נסים האט נאס מסבב געווען אז דיא עלטערן זאלין תפלה טאן נגד דיא תפלה זאל העלפין דיא שפעטערע דורות אז נאט זאל מים זייא נסים טאן:

גאט האט געוואלט פרובין צו אברהם האט ער אים געזאגט ער זאל ברענגען זיין איינציגען זון יצחק אויף דר עקידה אונ זאל אים מקריב זיין פאר אקרבן עולה האט אברהם גנומען זיין זון יצחק אונ האט אים גיבראכט אויף דער עקידה. אונ האט גנומען דאס מעסער ער זאל אים קולין אזויא וויא נאט האט אים גהייסין האט אים גרופין איין מלאך פון דעם הימל אונ האט אים געזאגט דוא זאלסט נים שפרעקין דיין האנט צו קולין דיין זון יצחק נאך דעם האט אברהם דך ועהן אבאראן איז פאר קשעפים מים דיא הערנער אין אדארין האט ער גנומען דעם באראן אונ האט אים גקולט פאר אקרבן עולה האט אמלאך פון דעם הימל גירופין

פירוש ע"ט

סדום ואברהם עודנו עומד לפני יי אונ אברהם איז נאך גשטאנן פר גאט: (כג) ויגש אונ ער האט גנעהנט אברהם ויאמר אונ ער האט גזאגט האף דר צארין רעט דיך אן תספה דו זאלסט פאר דארבן דעם צדיק מיט דעם רשע: (כד) אולי יש חמשים צדיקים בתוך העיר פיליכט איז פר האנדן פופציג צדיקים אין דר שטאט האף תספה וועסטו דען פר דארבן ולא תשא למקום למען חמשים הצדיקים אשר בקרבה אונ וועסט ניט פאר געבן צו דעם אורט פון וועגן די פופציג צדיקים וואס איז פאר האנדן דרינן. רש"י שרייבט אברהם האט אזו גזאגט זייא זענן פינף מקומות אונ אז עס וועט זיך דרינן געפינען פופציג צדיקים צעהן צו איטליכר שטאט נוא וועסטו דען ניט מוחל זיין צו איטלכר שטאט פון וועגן צעהן צדיקים וואס זענן אין איר אונ אוב דו וועסט וועלן זאגן די צדיקים קאנן ניט ביצ'יל זיין די רשעים פרעג איך דיך ווארום זאלסטו טייטן די צדיקים כלומר לאזן האטשע די צדיקים בלייבן לעבן: (כה) חללה לך פאר מיטן צו דיר מעשות כדבר הזה פון צו טאן אזו אזא

הדין לקטלא זכאה עם חיבא ויהי זכאה כחיבא קושטא אנון דינך הדין כל ארעא לא יעביד דינא: כו ואמר יי אם אשכח בסדום חמשין זכאין בגו קרתא ואשבוק לכל

צדיק עם־רשע והיה כצדיק כרשע חללה לך השפט כל־הארץ לא יעשה משפט: כו ויאמר יהוה אם־אמצא בסדם חמשים צדיקם בתוך העיר ונשאתי לכל־

המקום

ת"א ונשאתי סנהדרין נט.

פירוש רשב"ם

(כה) השופט כל הארץ. ששלחך כאן לא יעשה משפט: (כו) ויאמר ה'. המלאך:

רש"י

ז הלדיקים את הרשעים למה תמית הלדיקים: חלילה לך. חולין הוא לך יאמרו כך הוא אומנתו שוטף הכל לדיקים ורשעים כך עשית לדור ח המבול ולדור הפלגה: כדבר הזה. לא הוא ולא ט כיולא בו: חלילה לך. לעולם י הבא: השפט כל הארץ. נקוד בחטף פתח ה"א של השופט לשון תימה וכי מי שהוא שופט לא יעשה כ משפט אמת: (כו) אם אמצא בסדום וגו' לכל המקום. לכל הכרכים לפי שסדום היתה מטרפולין

שפתי חכמים

רנים אלא שבכה דנקראין עדה: ז ר"ל שגרסת שהקרא סותר להדדי דבתחלה אמר ולא תשא למקום משמע שאף על הרשעים התפלל ואח"כ אמר חלילה לך וגו' להמית לדיק עם רשע משמע שלא התפלל אלא על הלדיקים ומתרץ דה"ק וא"ת לא יצילו וכו': ח ואע"פ שבדור המבול נשארו נח ובניו ואיך יאמרו שכך הוא אומנתו להמית לדיק עם רשע וגם בדור הפלגה לא המית כולם אלא ויפץ אותם וי"ל כי יאמרו בדור המבול היו גם יותר לדיקים ושטפם אך נח ובניו נשארו לקיום המין אבל באלו הכי היה שוטף הכל אפי' נח ובמקום שאין שוטף הכל והרון אפו יצא על היות אקלים לבד אזי הוא מכלה כל האקלים לדיקים ורשעים וכן היה בודאי בדור הפלגה. עיין בהרא"ם מה שהקשה ויש לתמוה דא"כ יאמר לו כשם שאמר אין אומנתו כן ולעכ"פ כשם אומרים כן א"כ אפילו אם לא אמית הלדיק עם הרשע אלא שיצילו הלדיקים עדיין יאמרו כך הוא אומנתו לשטוף הכל וכו' ופי' שם דהאי חלילה אדלעיל קאי חלילה לך משעות שלא תשא למקום בזכות הלדיקים הנמלאים כי יאמרו העולם כך הוא אומנתו בשוטף הכל הלדיקים ורשעים יחד כי אינם יודעים שהיו רשעים לבד רק חושבים שגם הלדיקים נשטפו עמהם ואח"כ כדי לתקן מאמר להמית לדיק עם רשע שאין לו קשר עם מה שלמעלה הימנו שהרי לא אמר עד כאן אלא שיצילו הלדיקים את המקום ולא שיצילו הלדיקים עמהם השטוף וא"ת והוא נמשך עד חלילה לך שאחרון וא"ת לא ילילו הלדיקים את הרשעים אבל הרגם לשעות כליה כלות חלילה לך השופט כל הארץ לא יעשה משפט ואחר שתיקן פי' שמקראות שב לפי' שלא חלילה עכ"ל. ויש קלת יש גם כן כמה שהקשתי וק"ל: ט וק"ל דשבועו של קרח משמע דהזכרים לא היה מתפלל אלא שלא יעשה עוד כיולא בזה ולא היה מתפלל על אנשי סדום וא"כ היך אמר בתפלתו אולי יש חמשים לדיקים מ"מ על אנשי סדום היה מתפלל לכן פי' לא הוא ולא כיולא בו דל' הזה כולל שניהם לעתיד ולשעבר ר"ל היה מתפלל גם על ישראל כשיהיו חוטאין שלא ימית לדיקים עם רשעים וזהו שפי' וא"כ חלילה לך לעולם הבא ר"ל לדורות הבאין: י י"ל כדאמרינן בחלק דאנשי סדום אין להם חלק לעולם הבא ומהרש"ל פי' אם כך הוא בעולם הזה הרי יש חילול השם אפילו לעולם הבא שאין בזיון גדול כזה מ"מ לא נמלא טעם לדבר למה תבוא לדיק עם רשע עכ"ל: כ ומה שהוליך לפרש ה"א בתימה הוא לומר וכי מי שהוא שופט וכו' ולא הספיק לו מה שפי' ה"א של השופט לשון תימה הוא ברוגז

פירוש עם

להמית צו טייטן אצדיק מיט ארשע והיה כצדיק כרשע אונ דער צדיק זאל זיין גליך אזו ווי דער רשע חלילה לך פר טיטן צו דיר השפט כל הארץ לא יעשה משפט שיקט זיך: דען דאס דער וואס איז ארעכטער פון דער גאנצער וועלט זאל ניט טאן קיין משפט אמת מען וועט זאגן אזו איז זיין סדר ער פארדארבט די צדיקים מיט די רשעים אזו האט ער גטאן צו דעם דור המבול אונ צום דור הפלגה: (כו) ויאמר יי האט גאט גזאגט אם אמצא בסדום חמשים צדיקים בתוך העיר אז איך וועל געפונען אין סדום פופציג צדיקים אין שטאט ונשאתי לכל המקום בעבורם וועל איך מוחל זיין צו

משלי ישראל

גירופין צו אברהם דאס אנדרי מאל אונ האט אים גזאגט גאט האט אזו גזאגט איך שווער ביא מיר ווייל דו האסט מיך גפאלגט אונ האסט גוואלט מקריב זיין דיין זון פאר אקרבן עולה דרום וועל איך דיך בענטשין אונ וועל מערין דייני קינדר. דר מדרש זאגט אז אברהם האט זיך גפרייט וואס ער טוט גאטס רצון ער האט אים גפירט צוא דר עקידה מיט שמחה גליך ווי ער וואלט אים גפירט צוא דר חופה מילא קען מען דען זאגן ח"ו אז עס קומט אים גים קיין שכר פאר דר מעשה פון דר עקידה. וואריב די משנה זאגט לפום צערא אגרא ווען דער מענטש האט צער פון דר מצוה אזו פיל שכר גיט מען אים. נאר מיר וועלין דיא זאך מפרש זיין דורך אמשל. איין שר האט גוואלט ביא זיך האבין אקלוגן מענטש ער זאל אבטאג געבין אוף זיין פארמיג אונ זאל קענה מגדל זיין בחכמת

נאר דעם אורט פון זייערט וועגן. רש"י בוויארינט עס איז דאך דארטן גוועון פינף מקומות וואס

הַמָּקוֹם בַּעֲבוּרָם׃ כז וַיַּעַן אַבְרָהָם
וַיֹּאמַר הִנֵּה־נָא הוֹאַלְתִּי לְדַבֵּר
אֶל־אֲדֹנָי וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר׃
כח אוּלַי יַחְסְרוּן חֲמִשִּׁים הַצַּדִּיקִם
חֲמִשָּׁה הֲתַשְׁחִית בַּחֲמִשָּׁה אֶת־
כָּל־הָעִיר וַיֹּאמֶר לֹא אַשְׁחִית

ת״א ואנכי עפר סוטה יז.

אם

לְכָל אַתְרָא בְּדִילְהוֹן׃
כז וַאֲתֵיב אַבְרָהָם
וַאֲמַר הָא כְעַן שָׁרֵיתִי
לְמַלָּלָא קֳדָם יְיָ וַאֲנָא
עֲפַר וּקְטַם׃ כח מָאִים
יַחְסְרוּן חַמְשִׁין זַכָּאִין
חַמְשָׁא הַתְחַבֵּל
בְּחַמְשָׁא יָת כָּל קַרְתָּא
וַאֲמַר לָא אֲחַבֵּל אִם

אשכח

בעל הטורים

הסיו כסדום ומלס מסכים דככי דכסתם סם׃ (כז) ואנכי עפר ואפר. מכאן זכס לאפר פרס ואפר סוטס. עפר בגימ׳ לכוסס כבי״ן סמאל ואפר בגימ׳ כפרס. עפר ואפר. ב׳ במס׳ סכא ואידך באיוב ונחמתי על עפר ואפר וס״ס גדול מס סגאמל

רש״י

והשוכס מכולס תלס בה הכתוב׃ (כז) ואנכי עפר ואפר. וכבר הייתי ראוי להיות עפר ע״י המלכים ואפר על ידי נמרוד לולי רחמיך אשר עמדו לי׃ (כח) התשחית בחמשה. והלא הן ט׳ לכל כרך

משלי ישראל

אונ עופות אונ איין צו זאמלין תבואות. אלדינג זאל ער האבין בייא זיך ער זאל ניט דארפין בייא קיין אנדערין קויפין הט ער זיך גיטראכט וויא בקומט מען אזו אמענטש אונ וויא אזו פרובט מען אים האט ער זיך מיישב גוועז ער וועט פארין אויף דער וועלט טאמער וועט ער קריגין אזו אמענטש. איז ער גקומן אוף אנאכט לענר אין אדארף פריין אונ האט זיך גהייסין געבין עסין. אונ טרינקן אין דר פריא האט ער גפרעגט וויא פיל עס באטרעפט דאס עסין אונ טרינקן האט דר בעל הבית גמאכט איין חשבון דאס פלייש אונ דיא עופות אונ דר ויין אונ דיא פוטער קאסט אזו פיל געלט ווארום איך האב אלדינג גקויפט ווייס איך וואס עס קאסט האט דער שר אים בצאלט אונ איז אוועק גפארין אונ איז גקומן אין איין אנדער דארף אוף נאכט לענר אונ האט זיך גהייסין געבין עסין אונ טרינקן אין דר פריא האט ער גפרעגט וויא פיל עס קאסט דאס עסין אונ טרינקן ענפערט אים דר בעל הבית וואס זאל איך דיר רעכנין אז איך האב קיין שום זאך ניט גקויפט איך בין אליין מגדל בהמות אונ עופות איך קויף ניט קיין שום זאך וויא דער שר האט דאס דער הערט האט ער זיך זייער גפרייט אונ זאגט צוא אים עס וועט דיר גוט זיין דוא וועסט בייא מיר זיין דר נאמן אונ דוא וועסט בייא מיר פירען נאר דיא שטוב. ווארום דו ביסט דר מענטש וואס איך האב גוואלט נאך דעם טראכט זיך דר שר ווייל ער האט מיר גגעבין עסין אונ טרינקן אונ עס קאסט אים ניט קיין געלד זאל איך אים ניט צאלין איך האב זיך פון אים מעהר הנאה גיהאט וויא פון דעם ערשטין ער איז זייער אקלוגר אונ איז אבריה אזו וויא איך האב אליין גוואלט דרום דארף איך ניט קוקין אוף דעם וואס עס

קאסט

פירוש ע״ט

דער מאנט דער פסוק נאר סדום איז דר תירוץ ווייל סדום איז גוועז די הויפט שטאט אונ איז גוועז חשובר פון דיא אלע שטעט דרום דר־מאנט דער פסוק סדום אבער עס גייט אויף אלע מקומות׃ (כז) ויען אברהם האט אברהם גיענפערט ויאמר אונ ער האט גזאגט הנה נא הואלתי לדבר אל אדני נון איך וויל ריידן צו מיין האר ואנכי עפר ואפר אונ איך בין ערד אונ אש. רש״י שרייבט אזו האט אברהם גזאגט איך וואלט שון לאנג ראוי גוועזן צו זיין ערד דורך דיא מלכים וואס איך האב מיט זיי מלחמה גהאלטן אונ איך וואלט איך ראוי גוועזן צו זיין אש דורך נמרוד ווס ער האט מיך גווארפן אין קאלך אובן אז עס וואלט ניט גוועזן דיין רחמנות דרום בעט איך דיך דו זאלסט אויף זיי אויך רחמנות האבן׃ (כח) אולי יחסרון חמשים הצדיקים חמשה פילייכט וועלן זיין גמינערט פון די פופציג צדיקים פינף התשחית בחמשה את כל העיר וועסטו דען פר דארבן פון וועגן פינף די גאנצע שטאט כלומר אז עס וועט אפילו נאר זיין פינף אונ פערציג צדיקים וועט זיך אן געמן צו איטליכר שטאט ניין צדיקים אונ דו גאט ב״ה ביסט דער צדיק פון דער וועלט זאלסטו דיך מצרף זיין צו זיי וועט מיט דיר זיין צעהן צו איטליכר שטאט אונ דו האסט דאך

גזאגט אז עס וועט זיין צעהן צדיקים צו איטליכר שטאט וועסטו מוחל זיין צו דעם גאנצן מקום

אַשְׁכַּח תַּמָּן אַרְבְּעִין וְחַמְשָׁא׃ כט וְאוֹסֵיף עוֹד לְמַלָּלָא קֳדָמוֹהִי וַאֲמַר מָאִים יִשְׁתַּכְּחוּן תַּמָּן אַרְבְּעִין וַאֲמַר לָא אַעְבֵּד גְּמִירָא בְּדִיל אַרְבְּעִין׃ ל וַאֲמַר לָא כְעַן יִתְקַף רוּגְזָא דַייָ וַאֲמַלֵּל מָאִים יִשְׁתַּכְּחוּן תַּמָּן תְּלָתִין וַאֲמַר לָא אַעְבֵּד גְּמִירָא אִם אַשְׁכַּח תַּמָּן תְּלָתִין׃ לא וַאֲמַר הָא כְעַן שָׁרֵיתִי לְמַלָּלָא קֳדָם יְיָ מָאִים יִשְׁתַּכְּחוּן תַּמָּן
עשרין

אִם־אֶמְצָא שָׁם אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה׃
כט וַיֹּסֶף עוֹד לְדַבֵּר אֵלָיו וַיֹּאמַר אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם אַרְבָּעִים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה בַּעֲבוּר הָאַרְבָּעִים׃
ל וַיֹּאמֶר אַל־נָא יִחַר לַאדֹנָי וַאֲדַבֵּרָה אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם שְׁלֹשִׁים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה אִם־אֶמְצָא שָׁם שְׁלֹשִׁים׃
לא וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא הוֹאַלְתִּי לְדַבֵּר אֶל־אֲדֹנָי אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם עֶשְׂרִים וַיֹּאמֶר
לא

רש״י

ואתה צדיקו של עולם תצטרף עמהם: (כט) אולי ימצאון שם ארבעים. וימלטו ד' הכרכים ל' וכן ל' יצילו ג' מהם או כ' יצילו ב' מהם או י' יצילו א' מהם:

שפתי חכמים

לסודום שה"א. כתיבה הוא אע"פ שהוא כמלת הנוספת בתיבה הוא קאי על מלות לא יעשה משפט: ל (נח"י) זה לשון תכר"ו קולון כשורה קנ"כ פי' שאכרכה ביקש שאם ימצא בעיר אחת

פירוש ע״ט

פון זייערט וועגן ויאמר האט גאט גזאגט לא אעשה את אם אמצא שם ארבעים וחמשה איך וועל ניט פר דארבן אז איך וועל דארטן גפינן פינף אונ פערציג: (כט) ויוסף עוד לדבר האט אברהם גמערט נאך צו ריידן ויאמר אונ ער האט גזאגט אולי ימצאון שם ארבעים פיליכט וועלן דארטן גפונן ווערן פערציג וועט זיין פיר שטעט צוא צעהן צדיקים לאזן ניצול ווערן פיר שטעט ויאמר האט גאט גזאגט לא אעשה בעבור הארבעים איך וועל ניט טוען פון וועגן די פערציג כלומר אז איך וועל גפינן אפילו נאר פערציג וועל איך זיי ניט פאר דארבן פון וועגן די פערציג: (ל) ויאמר אונ אברהם האט גזאגט אל נא נון יחר לאדני עס זאל גרימען צו מיין האר ואדברה וואס איך וועל ריידן אולי ימצאון שם שלשים פיליכט וועלן דארטן גפונן ווערן דרייסיג צדיקים לאזן ניצול ווערן דריי שטעט ויאמר האט גאט גזאגט לא אעשה וכו' איך וועל ניט פר דארבן אז איך וועל דארטין גפינען דרייסיג:

משלי ישראל

קאסט אים ניט קיין געלד על כל פנים קומט אים צוא צאלין אזו וויא איך האב דעם ערשטין גצאלט. דר נמשל איז אמת דעם וואס דער יצר הרע לאזט אים ניט מאן קיין מצות אונ ער האלט מיט אים מלחמה אונ ער איז גובר דעם יצר הרע אונ טוט יוא דיא מצוה דעם קומט בוודאי אגרוסין שכר ווארום וועדלוג דעם גרוסין צער וואס ער האט גיהאט אזו אגרוסין שכר קומט אים נאר אבער דר פרומער וואס פון זיין גבורין אן גלוסט ער נאר מצות צו טאן. אפילו דיא שווערסטי מצוה הערט ער ניט דעם יצר הרע איז דער ביא גאט זייער חשוב קומט אים על כל פנים ביא צאלין גליך מיט דעם וואס ער האלט מלחמה מיט דעם יצר הרע ווארום עס איז ביא גאט זייער חשוב וואס ער פירט זיך אויף אזו פון זיין יוגנט אן דאס געמליכע איז ביא אברהם אבינו חאטשי ער איז גנאנגן צוא טאן דעם רצון פון גאט ער זאל מקריב זיין זיין זון יצחק מיט גרוס שמחה אונ האט ניט גהאט קיין שום צער פון דעסט וועגין איז ער ניט ערגער פון דעם וואס ער האט צער ביא דער מצוה ווארום גאט האט הנאה פון זיין הנהגת וואס ער פירט זיך פון זיין יוגנט אן דאס זאגט דר פסוק
יען

(לא) ויאמר האט אברהם גזאגט הנה נא נון הואלתי לדבר אל אדני איך האב גוואלט ריידן צו מיין האר אולי ימצאון שם עשרים פיליכט וועלן דארטן גפונן

לֹא אַשְׁחִית בַּעֲבוּר הָעֶשְׂרִים׃
לב וַיֹּאמֶר אַל־נָא יִחַר לַאדֹנָי
וַאֲדַבְּרָה אַךְ־הַפַּעַם אוּלַי יִמָּצְאוּן
שָׁם עֲשָׂרָה וַיֹּאמֶר לֹא אַשְׁחִית
בַּעֲבוּר הָעֲשָׂרָה׃ לג וַיֵּלֶךְ יְהוָה
כַּאֲשֶׁר כִּלָּה לְדַבֵּר אֶל־אַבְרָהָם
וְאַבְרָהָם שָׁב לִמְקֹמוֹ׃ שלישי

עֶשְׂרִין וַאֲמַר לָא אֲחַבֵּל
בְּדִיל עֶשְׂרִין׃ לב וַאֲמַר
לָא כְעַן יִתְקַף רוּגְזָא
דַייָ וַאֲמַלֵּל בְּרַם זִמְנָא
הָדָא מָאִים יִשְׁתַּכְחוּן
תַּמָּן עַסְרָא וַאֲמַר לָא
אֲחַבֵּל בְּדִיל עַסְרָא׃
לג וְאִסְתַּלַּק יְקָרָא דַייָ
כַּד שֵׁיצִי לְמַלָּלָא עִם
אַבְרָהָם וְאַבְרָהָם תָּב
לאתרה

ויבאו

רש"י

(לא) הואלתי. רציתי ם כמו ויואל משה: (לב) אולי ימצאון שם עשרה. על פחות לא ביקש אמר דור המבול היו ח' נח ובניו ונשיהם ולא הצילו על דורם ועל ט' ע"י צירוף כבר בקש ג ולא מצא: (לג) וילך ה' וגו'. כיון שנשתתק הסניגור הלך לו הדיין: ואברהם שב למקומו. נסתלק הדיין נסתלק הסניגור ם והקטיגור מקטרג ולפיכך ויבאו ב' המלאכים סדומה להשחית. א' להשחית את סדום וא' להציל את לוט והוא אותו שבא לרפאות את אברהם והשליש בא לבשר את שרה כיון שעשה שליחותו נסתלק לו:

שפתי חכמים

חמשים צדיקים אפ"ה ויצלו המקום ר"ל גם כולל לה' עיירות וכ"ש אם ימצא בכל עיר ועיר והקב"ה הודה לדבריו והוסיף לומר ונשאתי לכל המקום ר"ל אף לכשרים וע"כ אמר פעם אחד עיר ופעם אחד מקום ופעם אחד לכל המקום וע"ש: ם אין לפקשות למה לא פי' מיד כן הואלתי רתשובה וי"ל דא"כ כיון דבריו של רש"י מותרין זה את זה דהא לקמן בפ' אלה הדברים כתיב הואיל משה ופירש"י גם התחיל כמו הנה נא הואלתי א"כ ש"מ הואלתי פי' התחיל כמו שפרש"י והואלתי הב' פירושו רציתי וק"ל: ג דכיון שמצינו גבי חמשים שביקש ע"י צירוף כמו שנאמר לעיל אולי יחסרון חמשים הצדיקים חמשה א"כ ביקש על ט' וע"י צירוף א"כ לא צריך עוד לבקש בודאי אם ימצא הש"י ט' צדיקים לא ישחית עיר אחת אך שהקב"ה לא מצא וכוא מדברי רש"י כלומר כיון שלא הגיל אפי' עיר אחת ודאי לא מצא וכו'. יש מקשים על פרש"י ז"ל דרש"י נפרש חמשים לצדיקים לה' ומ' לד' ל' לג' וכ' לבנים וי' לאחד מי הכניסו לדוחק זה ודילמא על כל הה' ערים היה מתפלל ומתחלה היו מתפלל על החמשים לתת חשבון שלם של י' לכל אחד ואחד מן הכרכים והוד ופיחת וכדי שיוכל להציל הכל היה כוונתו וכמ"ש הרמב"ן ז"ל ולא ידעתי מי הכניסו להרב נמ"ש כו' ונראה דרש"י דייק מדשני הכתוב בלשונו דלפעמים כתיב לא אעשה ולפעמים כתיב לא אשחית אלא ודאי ה"ק דמתחלה שביקש על מ"ה ע"י צירוף על ה' כרכים כתיב לא אשחית ר"ל לא אשחית אותם לגמרי אבל מ"מ יסורין אביא עליהם כיון דע"י צירוף הוא וכשביקש א"כ על מ' שלא צירוף על ד' כרכים כתיב לא אעשה משמע לא אעשה לגמרי אפילו יסורין לא אביא עליהם וכן גבי ל' נמי כתיב לא אעשה כיון דבלא צירוף היה וא"כ כשביקש על כ' ועל י' כתיב לא אשחית בעניהם משמע אבל יסורין אביא אע"פ שביקש בלא צירוף מ"מ כיון דהכרכים לא היה אלא ה' והג' מהם היו רשעים וכיון דהרוב היו רשעים אע"ג דבהני בניהם היו בכל א' וא' י' בלא צירוף כתיב לא אשחית אבל יסורין אביא א"כ ש"מ דמתחלה בקש על כל הערים וא"כ על ארבע וא"כ על שלשה וא"כ על שנים ואחר כך על אחד וק"ל: ם פי' בא ללמדנו בהש"י מבקש דברי הסניגור מפני שאין חפץ במות

פירוש ע"ט

ווערן צוואנציג צדיקים לאזן ניצול ווערן צוויי שטעט ויאמר האט גאט גזאגט לא אעשה בעבור העשרים איך וועל ניט פאר דארבן פון וועגן צוואנציג: (לב) ויאמר אברהם אונ אברהם האט גזאגט אל נא יחר לאדוני אונ עס זאל ניט גרימן צו מיין האר ואדברה אך הפעם אונ איך וועל ריידן נאר דאס מאל אולי ימצאון שם עשרה פילייכט וועלן דארטן גיפונן ווערן צעהן לאזן די צעהן מציל זיין איין שטאט ויאמר האט גאט גזאגט לא אשחית בעבור העשרה איך וועל ניט פאר דארבן פון וועגן די צעהן. רש"י שרייבט פר וואס האט ער ניט געבעטן אויף וויינגר פון צעהן דען אברהם האט אזו געטראכט אין דור המבול זענן געווען אכט צדיקים נח מיט זיינע זין מיט זייערע ווייבר אונ מיט גאט ב"ה איז געווען ניין אונ זיי האבן ניט מציל געווען אויף זייער דור דרום האט ער שון ניט געבעטן אויף ניין: (לג) וילך ה' כאשר כלה לדבר אל אברהם אונ גאט איז אוועק געגאנגן אז ער האט פר ענדיגט צו ריידן צו אברהם ואברהם שב למקומו אונ אברהם האט ווידר געקערט צו זיין ארט:

יט א וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדֹמָה בָּעֶרֶב וְלוֹט יֹשֵׁב בְּשַׁעַר־סְדֹם וַיַּרְא־לוֹט וַיָּקָם לִקְרָאתָם וַיִּשְׁתַּחוּ אַפַּיִם אָרְצָה: ב וַיֹּאמֶר הִנֶּה נָּא אֲדֹנַי סוּרוּ נָא אֶל־בֵּית עַבְדְּכֶם וְלִינוּ וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁכַּמְתֶּם

והלכתם

ת"א ויבאו שני מלאכים ט.

לְאַתְרֵהּ: א וַעֲלוּ תְּרֵין מַלְאֲכַיָּא לִסְדוֹם בְּרַמְשָׁא וְלוֹט יָתֵב בִּתְרַעָא דִסְדוֹם וַחֲזָא לוֹט וְקָם לְקַדָּמוּתְהוֹן וּסְגִיד עַל אַפּוֹהִי עַל אַרְעָא: ב וַאֲמַר בְּבָעוּ כְעַן רִבּוֹנַי זוּרוּ כְעַן לְבֵית עַבְדְּכוֹן וּבִיתוּ

ואסחו

רש"י

(א) המלאכים. ולהלן קראם אנשים ע כשהיתה שכינה עמהם פ קראם אנשים. ד"א אצל אברהם שכחו גדול והיו המלאכים תדירין אצלו כאנשים קראם אנשים ואצל לוט קראם מלאכים: בערב. וכי כל כך שהו המלאכים מחברון לסדום אלא מלאכי רחמים היו וממתינים שמא יוכל אברהם ללמד עליהם סניגוריא: ולוט ישב בשער סדום. ישב כתיב אותו היום צ מינוהו שופט ק עליהם (ב"ר): וירא לוט וגו'. מבית אברהם למד ר לחזור על האורחים: (ב) הנה נא אדני. הנה נא אתם אדונים ש לי אתה שעברתם עלי. ד"א הנה נא צריכים אתם לתת לב על הרשעים הללו שלא יכירו בהם וזו היא עצה נכונה. סורו נא. עקמו את הדרך ת לביתי דרך עקלתון שלא יכירו שאתם נכנסים שם לכך נאמר סורו (ב"ר): ולינו ורחצו רגליכם. וכי דרכן של בני אדם ללון תחלה ואח"כ לרחוץ. ועוד שהרי אברהם אמר להם תחלה ורחצו רגליכם אלא כך אמר לוט אם יראו אנשי סדום ויראו שכבר רחצו רגליהם יעלילו עלי ויאמרו כבר עברו

שפתי חכמים

הרשע וכשנסתלק או הלך לו דהא לא כן מ"ש הכא מכל הנבואות שאין כתוב בם וילך: ע רצונו לתרץ בזה דמשמע מן הקרא שהיו מלאכים ממש שלכבו לגבי לוט מלאכים וזה א"א שהרי לוט מלות אפה וא"כ נראו לו בדמות אנשים לכן פי' קראם אנשים כו' כלו' בקריאה השם לבד לא בהתפשטו מהגשמיות ומה שקראם גבי אברהם אנשים הוא מפני כבוד השכינה אבל גבי לוט שלא היתה השכינה קראם מלאכים: פ וקשה לפי' זה פשיטא הוא שהמלאכים אינן נחשבים לכלום נגד השכינה לכן אמר ד"א ולד"א ק' א"כ יקראם בכל מקום אנשים וכי תימא לא היינו יודעים שהיו מלאכים א"כ יקראם מלאכים והוי מטעם להודיענו שהיו תדירים וכי לא ידעינן שאברהם צדיק גמור יותר מלוט לכן צריך לטעם ראשון מהרש"ל: צ דק"ל למה כתיב חסר דאין להרוס כאן כמו גבי אברהם וא"כ למה כתיב הכר ועז"פ באותו יום כלומר שישיבתו היום הסרה קודם לכן: ק וא"ת מנ"ל לרש"י שהיה שופט לגמרי וי"ל מדכתיב וישב לשמר ושם שער הוא מקום שדנין בו כדאשכחן גבי בועז וע"ל מדכתיב אח"כ וישפוט שפוט משמע שהיה שופט: ר וא"ל שהיה מדקדק במלות שהרי לא היה מדקדק על ע"ז מדקדקים נונה לרחילה: ש ופירושו עתה שעברתם עלי אתם אדונים לי: ת ופירושו כבקשה

פירוש ע"ט

(א) וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדֹמָה זֶענִין דִי צְווייא מַלְאָכִים גְקוּמֶן קֵיין סְדוֹם אֵיינֶער אִיז גְגַאנְגֶען אִיבֶּר קֶערִין סְדוֹם אוּנ דֶער אַנְדֶרֶר אִיז גְגַאנְגֶען מַצִיל זַיין לוֹט אוּנ דָאס אִיז דֶער אֵייגִינֶער וָואס הָאט גְהֵיילְט אַבְרָהָם אוּנ דֶער דְרִיטֶר וָואס אִיז גְקוּמֶן מְבַשֵׂר זַיין צוּ שָׂרָה אַז עֶר הָאט אָפּ גְטָאן זַיין שְׁלִיחוּת הָט עֶר זִיךְ אָפּ גְטָאן. אוּנ פַאר וָואס רוּפְט זַיי דֶער פָּסוּק דָא אָן מַלְאָכִים אוּנ אַז זַיי זֶענִין גְקוּמֶן צוּ אַבְרָהָם דִיא בְּשׂוֹרָה זָאגִין הָאט זַייא דֶער פָּסוּק אָן גְרוּפִין מֶאנֶן אִיז דֶער תִּירוּץ דָארְטִין אִיז דִיא שְׁכִינָה גְוֶועזֶן מִיט זַיי הָאט עֶר זַייא גְרוּפִין מֶאנֶן אוּנ דָא אִיז דִיא שְׁכִינָה נִיט גְוֶועזֶן מִיט זַייא רוּפְט זַייא דֶער פָּסוּק אָן מַלְאָכִים אָדֶר בַּייא אַבְרָהָם זֶענִין מַלְאָכִים גְוֵוייִנְטְלִיךְ גְוֶועזֶן צוּ זַיין אַזוֹ וִויא מֶאנֶן רוּפְט זַייא דֶער פָּסוּק מֶאנֶן אוּנ בַּייא לוֹט רוּפְט עֶר זַייא מַלְאָכִים בָּעֶרֶב אִין נָאכְטְס. רַשִׁ"י פְרֶעגְט וָואס הָאבִּין זִיךְ דִיא מַלְאָכִים אַזוֹ לַאנְג גְזָאמְט פוּן חֶבְרוֹן קֵיין סְדוֹם דֶער תִּירוּץ אִיז זַיי זֶענִין גְוֶועזֶן מַלְאֲכֵי רַחֲמִים הָאבִּין זַייא גְוַוארְט טָאמֶר וֶועט אַבְרָהָם אוֹיף זַייא מְלַמֵּד זְכוּת זַיין אוּנ וֶועט אוּם בֶּעטִין בַּייא הַשֵׁי"ת עֶר זָאל זַיי נִיט פַר לֶענְדִין וְלוֹט יֹשֵׁב בְּשַׁעַר סְדֹם אוּנ לוֹט אִיז גְזֶעסִין אִין דֶעם טוֹיעֶר פוּן סְדוֹם וַיַּרְא לוֹט הָאט לוֹט דֶער זֶעהֶן דִיא מַלְאָכִים וַיָּקָם לִקְרָאתָם אִיז עֶר גִילָאפִין אַקֶעגִין זַייא. רַשִׁ"י שְׁרַייבְּט עֶר הָאט זִיךְ אָפּ גְלֶערִינְט פוּן אַבְרָהָם עֶר זָאל צוּא נֶעמִין אוֹרְחִים וַיִּשְׁתַּחוּ אַפַּיִם אָרְצָה אוּנ עֶר הָאט זִיךְ גְבּוּקְט מִיט זַיין פָּנִים צוּ דֶער עֶרְד: (ב) וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָאט גְזָאגְט הִנֵּה נָא אֲדֹנַי נוּן הַיינְט בַּדַארְפְט אִיר גֶעבִּין אַייעֶר הַאֲרָץ אוֹיף דִי רְשָׁעִים זַייא זָאלִין זִיךְ נִיט שְׁנוּזִין

וַהֲלַכְתֶּם לְדַרְכְּכֶם וַיֹּאמְרוּ לֹּא כִּי
בָרְחוֹב נָלִין׃ ג וַיִּפְצַר־בָּם מְאֹד
וַיָּסֻרוּ אֵלָיו וַיָּבֹאוּ אֶל־בֵּיתוֹ וַיַּעַשׂ
לָהֶם מִשְׁתֶּה וּמַצּוֹת אָפָה וַיֹּאכֵלוּ׃
ד טֶרֶם יִשְׁכָּבוּ וְאַנְשֵׁי הָעִיר אַנְשֵׁי
סְדֹם נָסַבּוּ עַל־הַבַּיִת מִנַּעַר וְעַד־
זָקֵן

תא ויעז פו צו ח.

רַגְלֵיכוֹן וְאַסְחוּ
וְתִתְקַדְּמוּן וּתְהָכוּן
לְאָרְחֲכוֹן וַאֲמַרוּ לָא
אֱלָהֵן בִּרְחוֹבָא נְבִית׃
ג וְאַתְקֵיף בְּהוֹן לַחֲדָא
וְזָרוּ לְוָתֵהּ וְעָלוּ לְבֵיתֵהּ
וַעֲבַד לְהוֹן מִשְׁתְּיָא
וּפַטִּיר אֲפָא לְהוֹן
וַאֲכָלוּ׃ ד עַד לָא
שְׁכִיבוּ וַאֲנָשֵׁי קַרְתָּא
אֱנָשֵׁי סְדוֹם אַקִּיפוּ עַל בֵּיתָא מֵעוּלֵימָא וְעַד סָבָא

פירוש רשב״ם

(ב) כי ברחוב נלין. אלא ברחוב נלין:

בעל הטורים

באיוב ממה שנאמר באברהם: (ג) ומצות. ב' במס' דין ואידך אלו אם ומצות מלמד שפסח היה דילפינן מצות דהכא ממצות הפסח: (ד) ישכבו. ג' במס' טרם ישכבו. פתאים ישכבו. יחד על עפר ישכבו. פי' שלים ישכבו השכו"ם שבהם כאנשי

שפתי חכמים

שכם סורו וכו' דאל"כ למה אמר סורו נא היה לו לומר בואו אל בית עבדכם: א וכא דאמר גבי אברהם לושי ועשי עוגות ולא אמר מצות שהרי פסח היה והיה לו לומר עוגות מצות י"ל דאברהם לוט שתעשה מלה עבירה לפי כבוד האורחים וק"ל: ב אנשי רשע כלומר כשרוצה לומר רשעים אומר אנשי סדום שאנשים רשעים היו: ג ר"ל וכי אפשר דבר זה שמקום קטן כזה דהיינו מה שסובב הבית יחזיק כל אנשי העיר ומתרץ

רש״י

שמי ימים או שלשה שבאו לביתך ולא הודעתנו לפיכך אמר מוטב שיתעכבו כאן באבק רגליהם שיהיו נראין כמו שבאו. עכשיו לפיכך אמר לינו תחלה ואח"כ רחצו: ויאמרו לא. ולאברהם אמרו כן תעשה. מכאן שמסרבין לקטן ואין מסרבין לגדול (ב"ר): כי ברחוב נלין. הרי כי משמש בלשון אלא שאמרו לא נסור אל ביתך אלא ברחובה של עיר נלין: ויסרו אליו. עקמו את הדרך לצד ביתו: ומצות אפה. פסח א היה: (ד) טרם ישכבו ואנשי העיר אנשי סדום. כך נדרש בב"ר טרם ישכבו ואנשי העיר היו בפיהם של מלאכים שהיו שואלים ללוט מה טיבם ומעשיהם והוא אומר להם רובם רשעים עודם מדברים בהם ואנשי סדום וגו', ופשוטו של מקרא ואנשי העיר אנשי רשע ב נסבו על הבית ועל שהיו רשעים נקראים אנשי סדום כמו שאמר הכתוב ואנשי סדום רעים וחטאים: כל העם מקצה. מקצה העיר עד הקצה שאין אחד מהם מוחה ג שאפילו צדיק אחד אין בהם:

פירוש ע״ט

אַז אִיר גֵייט אַרַיין צוּ מִיר אוּנ דָאס אִיז דִיא עֵצָה וָואס אִיר זָאלְט טָאן סורו נָא אֶל בֵּית עַבְדְּכֶם אִיךְ בֶּעט אַייךְ קֶערְט אָפּ אוּנ גֵייט אִין מַיין הויז מִיט אַיין קְרוּמֶען וֶועג זַייא זָאלִין זִיךְ נִיט שְׁטוֹסִין אַז אִיר גֵייט אַרַיין דָארְטִין אַרוּם וְלִינוּ אוּנ נֶעכְטִיגְט אִיבֶּער וּרְחֲצוּ רַגְלֵיכֶם אוּנ וַואשְׁט אַיירֶע פִּים וְהִשְׁכַּמְתֶּם וַהֲלַכְתֶּם לְדַרְכְּכֶם אוּנ אִיר וֶועט זִיךְ פֶּעדֶרִין אוּנ אִיר וֶועט גֵיין צוּ אַייעֶר וֶועג וַיֹּאמְרוּ אוּנ זַייא הָאבִּין גְזָאגְט לֹא מִיר וֶועלִין נִיט אַרַיין גֵיין צוּא דִיר אִין שְׁטוּבּ כִּי בָרְחוֹב נָלִין נָאר מִיר וֶועלִין נֶעכְטִיגֶען אוֹיף דֶער גַאס׃ (ג) וַיִּפְצַר בָּם מְאֹד הָאט עֶר זֵיי זֵייעֶר גְבֶּעטִין וַיָּסֻרוּ אֵלָיו וַיָּבֹאוּ אֶל בֵּיתוֹ הָאבִּין זַייא אָפּ גֶעקֶערְט צוּא אִים כְּלוֹמַר זַייא הָאבִּין פַאר קְרִימְט דֶעם וֶועג אוּנ זֶענִין גְקוּמֶן צוּא אִים אִין הויז וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה אוּנ עֶר הָאט צוּא זַייא גְמַאכְט אַמָאלְצַייט וּמַצּוֹת אָפָה

פירוש ע״ט

אוּנ עֶר הָאט גְבַּאקִין מַצּוֹת דֶען עֶס אִיז גְוֶועזְן אוּם פֶּסַח וַיֹּאכֵלוּ אוּנ זַייא הָאבִּין גְטָאן גְלַייךְ וִויא גְגֶעסִין׃ (ד) טֶרֶם יִשְׁכָּבוּ זֵיי הָאבִּין זִיךְ נָאךְ נִיט גְלֵייגְט וְאַנְשֵׁי הָעִיר אוּנ דִיא שְׁטָאט לַייט הָאבִּין אַרוּם גְרִינְגִילְט דֶם הויז. נָאךְ אַפְּשַׁט אִיז (טֶרֶם יִשְׁכָּבוּ) זַייא הָאבִּין זִיךְ נָאךְ נִיט גְלֵייגְט אוּנ דִי מַאנְן פוּן דֶר שְׁטָאט זֶענִין נָאךְ גְוֶועזְן בַּייא זֵיי אִין מוּל כְּלוֹמַר דִיא מַלְאָכִים הָאבִּין פוּן זַייא גְרֶעט זַייא הָאבִּין גְפְרֶעגְט צוּא לוט וָואס אִיז זַייעֶרֶע מַעֲשִׂים צִיא זֶענִין זַייא צַדִּיקִים צִי רְשָׁעִים אוּנ לוט הָאט זַייא גֶענְפֶערְט דָאס רוֹב פוּן זֵיי זֶענִין רְשָׁעִים אוּנ הָאבִּין נָאךְ גְרֶעט פוּן זֵיי וְאַנְשֵׁי סְדוֹם נָסַבּוּ עַל הַבַּיִת דֶר וַוייל הָאבִּין דִיא אַנְשֵׁי סְדוֹם אַרוּם גְרִינְגְלְט דָאס הויז מִנַּעַר וְעַד זָקֵן פוּן יוּנְג בִּיז אַלְט כָּל הָעָם מִקָּצֶה נָאר דֶם פָאלְק פוּן אַיין עֶק בִּיז אִין אַנְדֶרְן כְּלוֹמַר עֶס הָט

זָקֵן כָּל־הָעָם מִקָּצֶה׃ ה וַיִּקְרְאוּ
אֶל־לוֹט וַיֹּאמְרוּ לוֹ אַיֵּה הָאֲנָשִׁים
אֲשֶׁר־בָּאוּ אֵלֶיךָ הַלָּיְלָה הוֹצִיאֵם
אֵלֵינוּ וְנֵדְעָה אֹתָם׃ ו וַיֵּצֵא אֲלֵהֶם
לוֹט הַפֶּתְחָה וְהַדֶּלֶת סָגַר אַחֲרָיו׃
ז וַיֹּאמַר אַל־נָא אַחַי תָּרֵעוּ׃
ח הִנֵּה־נָא לִי שְׁתֵּי בָנוֹת אֲשֶׁר
לֹא־יָדְעוּ אִישׁ אוֹצִיאָה־נָּא אֶתְהֶן
אֲלֵיכֶם וַעֲשׂוּ לָהֶן כַּטּוֹב בְּעֵינֵיכֶם
רַק לָאֲנָשִׁים הָאֵל אַל־תַּעֲשׂוּ דָבָר
כִּי־עַל־כֵּן בָּאוּ בְּצֵל קֹרָתִי׃

ויאמר

אונקלוס

סָבָא כָּל עַמָּא מִסּוֹפֵהּ׃
ה וּקְרוֹ לְלוֹט וַאֲמָרוּ
לֵהּ אָן גֻּבְרַיָּא דִּי אֲתוֹ
לְוָתָךְ לֵילְיָא אַפֵּקִנּוּן
לְוָתָנָא וְנִדַּע יָתְהוֹן׃
ו וּנְפַק לְוָתְהוֹן לוֹט
לְתַרְעָא וְדַשָּׁא אֲחַד
בַּתְרוֹהִי׃ ז וַאֲמַר בְּבָעוּ
כְעַן אַחַי לָא תַבְאִישׁוּן׃
ח הָא כְעַן לִי תַּרְתֵּין
בְּנָן דִּי לָא יְדַעָנּוּן גְּבַר
אַפֵּק כְּעַן יָתְהֶן לְוָתְכוֹן
וְעִיבִידוּ לְהֶן כִּדְתַקִּין
בְּעֵינֵיכוֹן לְחוֹד לְגֻבְרַיָּא
הָאִלֵּין לָא תַעְבְּדוּן
מִדַּעַם אֲרֵי עַל כֵּן עָלוּ
בִּטְלַל שָׁרוּתִי׃

ואמרו

בעל הטורים

סדום כי על סדומים וכולא בבס נאמר אותו פסוק : מקצה . ב׳ במס׳ כל פעם מקצה כי נלכדה הטיר מקצה גבי ג״כ לומר לך שהאוין אלו למפולת כהלו ועוד כי בהכפו מכאן נלכדה גם

רש״י

(ה) ונדעה אתם. במשכב זכור ד כמו אשר לא ידעו איש (כ״ר) : האל . כמו האלה : כי על כן באו . כי הטובה הזאת תעשו לכבודי ה על אשר באו בצל קורתי תרגום בטלל שרותי תרגום של קורה שרותא:

פירוש רשב״ם

(ד) כל העם מקצה . להודיע שאפי׳ כ׳ או עשרה שאמר אברהם לא נמצא בהם : (ה) ונדעה אותם . משכב זכור . וכן בפלגש בגבעה : (ח) כי על כן על אשר באו :

שפתי חכמים

באין אחד מהם מוחה בידם וכיון בלא מיהו בכי כאלו בס עלמן עשו : ד וא״ת מנ״ל לרש״י וי״ל מדכתיב אחר כך הנה נא לי שתי בנות וגו׳ תשמע דגם הם היו מבקשים מתחלה בענין הזה דהיינו משכב זכור : ה (ג״א) דאל״כ וכי

פירוש ע״ט

אֲפִילוּ אֵיינֶר פוּן זַייא נִיט גִוועֶרְט דֶעם אֲפִילוּ אַיין צַדִיק אִיז נִיט גִוועֶן צְווִישִׁין זַיי : (ה) וַיִּקְרְאוּ אֶל לוֹט אוּנ זַייא הָאבִּין גְרוּפִין צוּ לוֹט וַיֹּאמְרוּ לוֹ אוּנ זַייא הָאבִּין גְזָאגְט צוּ אִים אַיֵּה הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר בָּאוּ אֵלֶיךָ הַלָּיְלָה ווִיא זֶענִין דִיא לַייט וָואס זֶענִין צוּא דִיר גְקוּמֶען בַּייא נַאכְט הוֹצִיאֵם אֵלֵינוּ וְנֵדְעָה אוֹתָם צִיא זַייא אַרוֹם צוּא אוּנְז אוּנ מִיר וֶועלִין בַּשְׁלָאפִין זַייא . רַשִׁ״י שְׁרַייבְּט זַייא הָאבִּין גְוואָלְט מִיט זֵיי לִיגִין מִשְׁכַּב זָכָר : (ו) וַיֵּצֵא אֲלֵיהֶם לוֹט הַפֶּתְחָה אוּנ לוֹט אִיז אַרוֹם גַאנְגֶען צוּ זַייא צוּא דֶער טִיר וְהַדֶּלֶת סָגַר אַחֲרָיו אוּנ דִיא טִיר הָאט עֶר פַר שְׁלָאסִין נָאךְ זִיךְ : (ז) וַיֹּאמַר אוּנ עֶר הָאט גְזָאגְט אַל נָא אַחַי תָּרֵעוּ אִיךְ בֶּעט אַייךְ

מַיינֶע פְרַיינְט אִיר זָאלְט נִיט אִיבְּלְן : (ח) הִנֵּה נָא לִי שְׁתֵּי בָנוֹת אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ אִישׁ נוּן עֶס אִיז פַר הַאנְדִין צוּ מִיר צְווייא טֶעכְטֶער וָואס זַייא ווייסִין נָאךְ נִיט פוּן קַיין מַאן דָאס הֵייסְט זַייא הָאבִּין נָאךְ קַיין מַאנְן נִיט גְהַאט אוֹצִיאָה נָא אֶתְהֶן אֲלֵיכֶם נוּן אִיךְ וֶועל זַייא אוֹם צִיעֶן צוּא אַייךְ וַעֲשׂוּ לָהֶן כַּטּוֹב בְּעֵינֵיכֶם אוּנ טוּט צוּא זַייא אַזוֹ וְוִיא עֶס אִיז וואל גְפֶאלִין אִין אַייעֶרֶע אוֹגִין רַק לָאֲנָשִׁים הָאֵל אַל תַּעֲשׂוּ דָבָר נָאר צוּא דִיא דָאזִיגֶע מַאנֶן זָאלְט אִיר נִיט טָאן קַיין שׁוּם זַאךְ כִּי עַל כֵּן בָּאוּ בְּצֵל קֹרָתִי דֶען דִיא טוֹבָה זָאלְט אִיר טָאן פוּן מַיין כָּבוֹד וֶועגִין ווייל זַייא זֶענִין גְקוּמֶען אִין דֶעם שָׁאטִין פוּן מַיין בַּאלְקִין דָס הֵייסְט

ט וַיֹּאמְרוּ ׀ גֶּשׁ־הָלְאָה וַיֹּאמְרוּ
הָאֶחָד בָּא־לָגוּר וַיִּשְׁפֹּט שָׁפוֹט
עַתָּה נָרַע לְךָ מֵהֶם וַיִּפְצְרוּ בָאִישׁ
בְּלוֹט מְאֹד וַיִּגְּשׁוּ לִשְׁבֹּר הַדָּלֶת׃
י וַיִּשְׁלְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת־יָדָם
וַיָּבִיאוּ אֶת־לוֹט אֲלֵיהֶם הַבָּיְתָה
וְאֶת־הַדֶּלֶת סָגָרוּ׃ יא וְאֶת־
הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־פֶּתַח הַבַּיִת הִכּוּ
בַּסַּנְוֵרִים מִקָּטֹן וְעַד־גָּדוֹל וַיִּלְאוּ
למצא

ט וַאֲמַרוּ קְרַב לְהָלָא
וַאֲמַרוּ חַד אֲתָא
לְאִתּוֹתָבָא וְהָא דָיֵין
דִּינָא כְּעַן נַבְאֵישׁ לָךְ
מִדִּילְהוֹן וּתְקִיפוּ
בְגַבְרָא בְלוֹט לַחֲדָא
וּקְרִיבוּ לְמִתְבַּר דַּשָּׁא׃
י וְאוֹשִׁיטוּ גֻבְרַיָּא יָת
יְדֵיהוֹן וְאַעִילוּ יָת לוֹט
לְוָתְהוֹן לְבֵיתָא וְיָת
דַּשָּׁא אֲחָדוּ׃ יא וְיָת
גֻבְרַיָּא דִּי בִתְרַע בֵּיתָא
מְחוֹ בְּשַׁבְרִירַיָּא
מִזְּעֵירָא וְעַד רַבָּא
ולאיאו

פירוש רשב"ם

(ט) גש הלאה. כדכתיב קרב אליך אל תגע בי כי קדשתיך התקרב לצד הלאה. כלומר ברח לך מאצלנו: בא לגור. לוט היה זר בסדום: נרע לך מהם. יותר מהם נעשה לך רעה: (יא) בסנורים. מכת עורון ושממון: וילאו. פירושו לא יכלו עוד למצא הפתח. לא בקשו הפתח. וכן ונלאו מצרים לשתות מים מן היאור. לא יכלו לשתות מאחר שהיה הדם וכן מוכיח לבסוף ולא יכלו לשתות ממי היאור. ובכמה מקומות לשון נלאו מטבל כמו כלכל לא אוכל. וכן והיה כי נראה כי נלאה מואב אל הבמות ובא אל מקדשו להתפלל ולא יוכל. וכן הנסה דבר אליך תלאה ועצור במילין מי יוכל. כלומר בשביל שנסה אותך הקב"ה ביסורים אתה נלאה. כלומר אין אתה יכול להיות

שפתי חכמים

ב בכול א' כלו אלא לוט שלא יעכו לפי דבר כרי לא היו נרדפים קודם לכן מאנשי סדום: ג ר"ל דלשון גש משמע שיקרב אליהם והלאה משמע שיתרחק מהם לכך מפרש קרב להלאה כלו' לך מאתנו ונמצא שהוא מתקרב לאותו מקום שהולך לשם: ד יחידי מדכתיב האחד. נכרי מדכתיב האחד בא לגור שהוא לשון גירות: ה מדכתיב וישפט שפוט שאין

רש"י

(ט) ויאמרו גש הלאה. קרב להלאה ׀ כלומר שתקרב לצדדין והתרחק ממנו וכן כל הלאה שבמקרא לשון ריחוק כמו (במדבר יז) זרה הלאה (ש"א כ) הנה החצי ממך והלאה גש הלאה המשך להלן בלשון לע"ז פריפ"י דנ"ש (ווייכע פאן אונז) ודבר נזיפה הוא לומר אין אנו חוששין לך ודומה לו (ישעיה סה) קרב אליך אל תגע בי. וכן (ישעיה מט) גשה לי ואשבה המשך לצדדין בעבורי ואשב אצלך. אתה מליץ על האורחין איך מלאך לבך. על שאמר להם על הבנות אמרו ט גם הלאה לשון נחת ועל שהיה מליץ על האורחים אמרו האחד בא לגור. אדם נכרי ז יחידי אתה בינינו שבאת לגור ויעשה שופט ונעשית מוכיח ח אותנו: הדלת. דלת הסובבת לנעול ולפתוח: (יא) פתח. הוא החלל שבו נכנסין ויוצאין: בסנורים. מכת עורון: מקטן ועד גדול. (ב"ר) הקטנים התחילו בעבירה תחלה כנאמר מנער ועד זקן לפיכך התחילה הפורענות מהם:

פירוש ע"ט

ווייל זייא זענין גקומן צו מיר אין הויז: (ט) ויאמרו אונ זייא האבין גזאגט גש הלאה גנעהן וואיטער כלומר גנעהן אויף אזייט אונ דער וויטער דיך פון אונז דאס הייסט זייא האבין אויף איהם אן געשריגען אונ האבין גזאגט מיר פרעגין נאך דיר ניט וויא אזו האט דיר דער פילט דיין הארץ דו זאלסט זיין אמליץ אויף דיא אורחים האחד בא לגור וישפוט שפוט דו ביסט אפרעמדר מענטש אונ איין איינציגר זאס דו ביסט גקומן וואנין צו וואיטי אונ וועקסט אונז ריכטין אונ שטראפין עתה נרע לך מהם אצונד וועלין מיר דיר ערגר טאן איידר צוא זייא ויפצרו באיש בלוט אונ זיי האבין זיך גשטארקט אדר גשפארט אויף לוט ויגשו לשבר הדלת אונ זייא האבין גנעהנט צו ברעכין דיא טיר: (י) וישלחו האנשים את ידם אונ דיא מאנן כלומר דיא מלאכים האבין אום גשטרעקט זייערע הענד ויביאו את לוט אליהם הביתה אונ זייא האבין גבראכט לוט צו זייא אין הויז ואת הדלת סגרו אונ דיא טיר האבין זייא פאר שלאסין: (יא) ואת האנשים אשר פתח הבית אונ דיא מאנען פון דרוס וואס זענין גשטאנען

לִמְצֹא הַפָּתַח׃ יב וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים
אֶל־לוֹט עֹד מִי־לְךָ פֹה חָתָן וּבָנֶיךָ
וּבְנֹתֶיךָ וְכֹל אֲשֶׁר־לְךָ בָּעִיר הוֹצֵא
מִן־הַמָּקוֹם׃ יג כִּי־מַשְׁחִתִים אֲנַחְנוּ
אֶת־הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־גָדְלָה צַעֲקָתָם
אֶת־פְּנֵי יְהוָה וַיְשַׁלְּחֵנוּ יְהוָה
לְשַׁחֲתָהּ׃ יד וַיֵּצֵא לוֹט וַיְדַבֵּר ׀ אֶל־
חֲתָנָיו ׀ לֹקְחֵי בְנֹתָיו וַיֹּאמֶר קוּמוּ
צְּאוּ מִן־הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־מַשְׁחִית
יהוה

דְּלָאִיאוּ לְאַשְׁכָּחָא
תַרְעָא׃ יב וַאֲמָרוּ
גֻבְרַיָּא לְלוֹט עוֹד מָן
לָךְ הָכָא חַתְנָא וּבְנָךְ
וּבְנָתָךְ וְכֹל דִּי לָךְ
בְּקַרְתָּא אַפֵּיק מִן
אַתְרָא׃ יג אֲרֵי מְחַבְּלִין
אֲנַחְנָא יָת אַתְרָא הָדֵין
אֲרֵי סְגִיאַת קְבַלְתְּהוֹן
קֳדָם יְיָ וְשַׁלְּחָנָא יְיָ
לְחַבָּלוּתַהּ׃ יד וּנְפַק
לוֹט וּמַלִּיל עִם חַתְנוֹהִי
נָסְבֵי בְּנָתֵיהּ וַאֲמַר
קוּמוּ פּוּקוּ מִן אַתְרָא
הָדֵין

בעל הטורים

הרס מקלס: (יב) מי לך פ"ה, בגימ' בוטו דמו לבוטו ביום מאנו: (יד) קומו לאו מן המקום. ב' במס' הכא ואידך קומו לאו מתוך העי מלמד שנהמלקו יכולא לכתות והכם בלא

פירוש רשב"ם

שותק וחשבת בלבך ואמרת ועצור במילין מי יוכל: (יב) עוד מי לך פה. העוד לך קרובים בעיר מלבד אלו שבבית: (יג) וישלחנו. משקל דגש. ואע"פ שכל

רש"י

(יב) עוד מי לך פה. פשוטו של מקרא מי יש לך עוד בעיר הזאת ט חוץ מאשתך ובנותיך שבבית: התן ובניך ובנתיך. אם יש לך חתן או בנים ובנות הוציא מן המקום: ובניך. בני בנותיך י הנשואות. ומ"ה עוד מאחר שעושין נבלה כזאת מי לך פתחון פה ללמד סניגוריא עליהם בכל הלילה היה מליץ ב עליהם טובות קרי ביה מי לך פה: (יד) התניו. שתי בנות נשואות היו לו בעיר: לקחי בנותיו. שאותן שבבית

שפתי חכמים

לפרש משמש שאין כאן טוען ונטען: ט כי עוד מי לך פה משמע שלא ידעו וחתן ובניך וגו' עם הכנוי משמע שידעו לכן פי' אם יש לך כו': י וא"ת מנ"ל לרש"י דילמא בניו היו וגם בני בניו וי"ל מדכתיב חתן תחילה ואח"כ בניך ובנותיך משמע דקאי בניך ובנותיך על החתן דהיינו בנות הנשואות: כ וגם דפי' לעיל שאמר לוט שרובם רשעים י"ל מהתלה אמר

פירוש ע"ט

פאר דער טיר פון דעם הויז האט בסנורים האבן זיי געשלאגן מיט בלינדקייט מקטן ועד גדול פון קליין ביז גרוס ויאלו למצא הפתח אונ זייא זענן מיד געווארן צו געפינן די טיר: (יב) ויאמרו האנשים אל לוט האבן די מלאכים געזאגט צו לוט עד מי לך פה ווער נאך איז פאר האנדן צו דיר דא אין דער דאזיגר שטאט חוץ פון דיין ווייב אונ דיינע טעכטר וואס זענן ביי דיר אין הויז. אונ דער מדרש מאכט דעם פשט (עוד) נאך ווייל זיי זענן אזעלכע רשעים (מי לך פה) ווי אזוי עפינט זיך ביי דיר דאס מויל אז דו זאלסט מלמד זכות זיין אויף זיי דען אגאנצע נאכט איז לוט געווען אמליץ פאר זיי חתן ובניך ובנתיך אוב דו האסט נאך איין איידעם אדר איין זון אדר טעכטר. רש"י שרייבט ובניך מיינט מען איינקלך. ווארום לוט האט קיין זין ניט געהאט וכל אשר לך בעיר אונ אלץ וואס דוא האסט אין שטאט הוצא מן המקום ציא אוס פון דעם ארט: (יג) כי משחיתים אנחנו את המקום הזה ווארום מיר וועלן פר דארבן דאס דאזיגע לאנד כי גדלה צעקתם את פני יי ווייל עס איז גרוס דאס געשרייא פון די עניים פר גאט אויף די לייט פון דעם ארט וישלחנו יי לשחתה אונ גאט האט געשיקט אונז צו פאר דארבן זי: (יד) ויצא לוט אונ לוט איז ארוס געגאנגן וידבר אל חתניו אונ ער האט גרעט צו זיינע איידעמעס. רש"י שרייבט ער האט געהאט צוויא אום געגעבענע טעכטר אין שטאט האט ער גרעט צו זייערע מאנן לקחי בנותיו אונ צו די חתנים וואס די טעכטער ביי אים אין הויז זענן געווען פר קנסות פר זיי מאטר אונ ער האט געזאגט קומו שטייט אויף צאו מן המקום הזה גייט ארוס

יְהוָה אֶת־הָעִיר וַיְהִי כִמְצַחֵק בְּעֵינֵי
חֲתָנָיו׃ טו וּכְמוֹ הַשַּׁחַר עָלָה וַיָּאִיצוּ
הַמַּלְאָכִים בְּלוֹט לֵאמֹר קוּם קַח
אֶת־אִשְׁתְּךָ וְאֶת־שְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ
הַנִּמְצָאֹת פֶּן־תִּסָּפֶה בַּעֲוֺן הָעִיר׃
טז וַיִּתְמַהְמָהּ ׀ וַיַּחֲזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ
וּבְיַד־אִשְׁתּוֹ וּבְיַד שְׁתֵּי בְנֹתָיו
בְּחֶמְלַת יְהוָה עָלָיו וַיֹּצִאֻהוּ וַיַּנִּחֻהוּ
מִחוּץ לָעִיר׃ יז וַיְהִי כְהוֹצִיאָם אֹתָם
הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הִמָּלֵט עַל־נַפְשֶׁךָ
אל

הָדֵין אֲרֵי מְחַבֵּל יְיָ יָת
קַרְתָּא וַהֲוָה כִּמְחָיֵךְ
בְּעֵינֵי חַתְנוֹהִי׃
טו וּכְמִסַּק צַפְרָא הֲוָה
וּדְחִיקוּ מַלְאֲכַיָּא בְּלוֹט
לְמֵימַר קוּם דְּבַר יָת
אִתְּתָךְ וְיָת תַּרְתֵּין
בְּנָתָךְ דְּאִשְׁתְּכַחַן
מְהֵימְנָא עִמָּךְ דִּילְמָא
תִלְקֵי בְּחוֹבֵי קַרְתָּא׃
טז וְאִתְעַכַּב וְאַתְקִיפוּ
גֻּבְרַיָּא בִּידֵהּ וּבִידָא
דְּאִתְּתֵהּ וּבִיד תַּרְתֵּין
בְּנָתֵהּ בִּרְחַם יְיָ עֲלוֹהִי
וְאַפְּקוּהִי וְאַשְׁרוּהִי
מִבָּרָא לְקַרְתָּא׃
יז וַהֲוָה כַּד אַפִּיקוּ
יתהון

ת״א רחלו פסחים נד. הנמלאות יבמות מז.

פירוש רשב״ם

שליחות של שלוחים החוזרים כתוב בהם וישלח משקל רפי באלו כתב משקל דגש. לפי שהוא שילוח של השחתה כדכתיב ושן בהמות אשלח בם. ישלח בהם ערוב: (טו) וכמו השחר עלה. נכתב פסוק זה בשביל שכתב לפנינו השמש יצא על הארץ ולוט בא צוערה להודיע שכל כך המתינו לו המלאכים בשביל חבתו של אברהם: (יז) אל תביט אחריך. בשביל צער התניך שבעיר. ועד כי המביט אחריו מתעכב בדרך. גם שלא לתסתכל

שפתי חכמים

בן אבל אחר כך כשראה שהמלאכים רוצים להשחית היה מליץ עליהם מהרש״ל: ל אבל אין לומר חתניו לוקחי בנותיו הכל אחד היו דזה פשיטא אם חתניו היו ודאי לקחו בנותיו ולמה היה צריך לכתוב: מ כמו שפירש״י בעצמו בסמוך גבי המלט על נפשך: נ וא״ת והא לעיל מוכח דהיה פן תספה בעון העיר משמע שלא הרשיע עמהם. (מהרמ״ש) ולק״מ דה״ק פן תספה בעון העיר אם תאחר בעיר עמהם ולזה לא יועיל זכות אברהם דהא אפי׳ זכות של צדיק עצמו אינו מועיל לזה כדמצינו בעל פתות מעשרה צדיקים לא ביקש בו׳ להציל כל העיר בשבילם ונספו בעון העיר כיון שנשארו עמהם ומ״ש

רש״י

ל אָרוסות להם: (טו) ויאיצו. כתרגומו ודחיקו מהרוהו: הנמצאות. המזומנות לך בבית להצילם ומ״א יש ווה ישובו של מקרא: תספה. תהיה כלה עד הוס כל הדור מתורגם עד דסף כל דרא: (טז) ויתמהמה. כדי להציל את מ ממונו: ויחזיקו. (ב״ר) א׳ מהם היה שליח להצילו והבירו להפוך סדום לכך אמר ויאמר המלט ולא נאמר ויאמרו: (יז) המלט על נפשך. דייך להציל נפשות אל תחוס על הממון: אל תביט אחריך. אתה הרשעת עמהם נ ובזכות

פירוש ע״ט

פון דעם דאזיגן ארט כִּי מַשְׁחִית יְיָ אֶת הָעִיר וואָרום גאט וועט פאר דארבן די שטאט וַיְהִי כִמְצַחֵק בְּעֵינֵי חֲתָנָיו אונ עס איז געוועזן אזו ווי א גלעכטר ביי זיינע איידעמס אין די אויגן: (טו) וּכְמוֹ הַשַּׁחַר עָלָה אונ אזו ווי דער מארגן שטערן איז אויף געגאנגן וַיָּאִיצוּ הַמַּלְאָכִים בְּלוֹט לֵאמֹר האבן געאיילט די מלאכים אויף לוט אונ האבן גזאגט קוּם שטיי אויף קַח אֶת אִשְׁתְּךָ וְאֶת שְׁתֵּי בְנוֹתֶיךָ הַנִּמְצָאֹת נעם דיין ווייב אונ דיינע צוויא טעכטר וואס זיי ווערן געפונן ביי דיר אין הויז פֶּן תִּסָּפֶה בַּעֲוֹן הָעִיר טאמער וועסטו פאר לענד ווערן אין ווילן די זינד פון דר שטאט: (טז) וַיִּתְמַהְמָה אונ ער האט זיך פאר זאמט כדי ער זאל מציל זיין דאס האב וַיַּחֲזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ וּבְיַד אִשְׁתּוֹ אונ די מלאכים האבן אן גנומן אין זיין האנד אונ אין דר האנד פון זיין ווייב וּבְיַד שְׁתֵּי בְנוֹתָיו אונ אין די הענד פון זיינע צוויא טעכטר בְּחֶמְלַת יְיָ עָלָיו אין ווילן דעם רחמנות פון גאט וואס איז געוועזן אויף אים וַיֹּצִאֻהוּ אונ זיי האבן אים ארויס געצוגן וַיַּנִּחֻהוּ מִחוּץ לָעִיר אונ זיי האבן אים גלאזט פון אויסן ווייניג פון דער שטאט: (יז) וַיְהִי אונ עס איז

אַל־תַּבִּיט אַחֲרֶיךָ וְאַל־תַּעֲמֹד
בְּכָל־הַכִּכָּר הָהָרָה הִמָּלֵט פֶּן־
תִּסָּפֶה׃ יח וַיֹּאמֶר לוֹט אֲלֵהֶם אַל־
נָא אֲדֹנָי׃ יט הִנֵּה־נָא מָצָא עַבְדְּךָ
חֵן בְּעֵינֶיךָ וַתַּגְדֵּל חַסְדְּךָ אֲשֶׁר
עָשִׂיתָ עִמָּדִי לְהַחֲיוֹת אֶת־נַפְשִׁי
וְאָנֹכִי לֹא אוּכַל לְהִמָּלֵט הָהָרָה
פן

ת"א ויאמר. לוט שבועות לה. הנה נא. כתובות סה.

יִתְּחוּן לְבָרָא וַאֲמַר
חוּס עַל נַפְשָׁךְ לָא
תִסְתַּכֵּי לַאֲחוֹרָךְ וְלָא
תְקוּם בְּכָל מֵישְׁרָא
לְטוּרָא אִשְׁתֵּזֵב דִּילְמָא
תִלְקֵי: יח וַאֲמַר לוֹט
לְהוֹן בְּבָעוּ כְעַן יְיָ:
יט הָא כְעַן אַשְׁכַּח
עַבְדָּךְ רַחֲמִין קֳדָמָךְ
וְאַסְגֵּיתָא טֵיבוּתָךְ דִּי
עֲבַדְתְּ עִמִּי לְקַיָּמָא
יָת נַפְשִׁי וַאֲנָא לֵית
אנא

רש"י

אברהם אתה ם ניצול אינך כדאי לראות בפורענותם ואתה ניצול: בכל הככר. ככר הירדן: ההרה המלט. אצל אברהם ה שהוא יושב בהר שנאמר ויעתק משם ההרה. ואף עכשיו היה יושב שם שנאמר אל המקום אשר היה שם אהלו בתחלה ואע"פ שכתוב ויאהל אברם וגו' אהלים הרבה היו לו ונסעו עד חברון. המלט לשון הצלה וכן כל המלטה שבמקרא השמול"ר (ענטשליפפען) בלעז וכן (ישעיה סו) והמליטה זכר שנשמט העובר מן הרחם (תהלים קכד) כצפור נמלטה (ישעיה מו) ולא יכלו מלט משא להשמיט משא הרעי שבנקביהם: (יח) אל נא אדני. (שבועות לה) רבותינו אמרו שם זה קדש ע שנאמר בו להחיות את נפשי מי שיש בידו להמית ולהחיות ותרגומו בבעו כען ה': אל נא. אל תאמר אלי להמלט ההרה:

שפתי חכמים

רש"י ובזכות אברהם אתה ניצול ר"ל שהיה נחשב כאלו לא הרשעת עמהם וכאלו אין אתה ראוי ליענש בשביל עצמך ולכך תצא משם ואתה ניצול אבל אם תשאר בעיר אצלם אפשר שתספה עמהם בעון העיר ולא יועיל לזה זכות אברהם. ועי"ל דלמ"ש רש"י הכא אינך כדאי לראות כו' ממילא נק"מ דלפ"ז לעיל נמי ס"ק פן תספה בעון העיר לפי שאינך כדאי לראות בפורענותם ואם כן תהיה נענש אם תשאר בעיר כמו שאירע לאשתו וק"ל: ם מקשים העולם הא פירש"י גבי ויזכור אלהים את אברהם שזכר ללוט שהיה יודע ששרה אשתו כו' וא"כ הוה מצי לפרש משום האי טעמא ניצול שהוא זכות עצמו וקשה נמי למה הזהירו שלא יביט אחוריו. (מהרמ"ש) וי"ל דהאי לאו זכות אברהם שהיה צדיק גדול כ"כ שהוא כדאי להציל את לוט שמיתה מדה כנגד מדה שהצילו לוט מן המיתה במה שלא גילה כו' לא היה לוט כדאי להנצל מתוך ההפיכה בשביל טובה זו אלו עשה טובה זו לאדם אחר שאינו צדיק גדול כ"כ כאברהם וא"כ תלוי זכותו בטובה זו בזכות אברהם דוקא וז"ש ויזכור אלהים את אברהם דהל"ל את לוט לפי פירש"י הנ"ל אלא כדפריבית וק"ל: ע (מהרמ"ש) ולפי זה צריך לומר כדפירש"י אח"כ אל נא אל תאמר אלי כו' נא לשון בקשה. ור"ל דככינה חריפא פסקי לשאי קרא וה"פ ויאמר לוט אליהם אל ור"ל אל

פירוש ע"ט

גוועזן כהוציאם אותם החוצה אז זיי האבן זייא ארויס גצויגן אויף דער גאס ויאמר האט גזאגט דער מלאך וואס איז גשיקט גווארן מציל צו זיין לוט המלט על נפשך מאך אנטרינן דיין לייב כלומר גנוג פון דיינעט וועגן צו מציל זיין נפשות דו זאלסט ניט הס האבן אויף קיין געלד אל תביט אחריך דו זאלסט ניט אבליק געבן אונטער זיך ואל תעמוד בכל הככר אונ דו זאלסט דיך ניט שטעלן אין גאנצן פלון ההרה המלט צום בארג ווער אנטרינן. רש"י שרייבט די האבן אים גזאגט ווער אנטרינן צו אברהם וואס ער זיצט אויף דעם בארג. פן תספה טאמער וועסטו פר לעגר ווערן: (יח) ויאמר לוט אליהם האט לוט צו זיי גזאגט אל נא אדני איך בעט דיך מיין

פירוש ע"ט

האר דו זאלסט מיר ניט הייסן אנטרינן צום בארג: (יט) הנה נא מצא עבדך חן בעיניך נון היינט האט גפונן דיין קנעכט חן אין דיינע אויגן ותגדל חסדך אשר עשית עמדי אונ דו האסט גיגרייסט דיין חסד וואס דו האסט גטאן מיט מיר להחיות את נפשי צו לאזן לעבן מיין לייב ואנכי לא אוכל להמלט ההרה אונ איך קען ניט מאכן מיך צו אנטרינן צום בארג. פן תדבקני הרעה ומתי טאמער וועט מיך בהעפטן דאס בייז אונ איך וועל שטארבן רש"י שרייבט אזוי האט לוט גזאגט אז איך בין גוועזן ביי די אנשי סדום הט גאט גזעהן מיינע מעשים אונ די מעשים פון סדום בין איך אן גזעהן גווארן אזוי ווי אצדיק אונ בין ווערט גוועזן אז איך

פֶּן־תִּדְבָּקַנִי הָרָעָה וָמַתִּי׃ כ הִנֵּה־נָא הָעִיר הַזֹּאת קְרֹבָה לָנוּס שָׁמָּה וְהִוא מִצְעָר אִמָּלְטָה נָּא שָׁמָּה הֲלֹא

אֲנָא יָכִיל לְאִשְׁתֵּזָבָא לְטוּרָא דִּילְמָא תְּעָרְעַנַּנִי בִּשְׁתָּא וְאֵימוּת׃ כ הָא כְעַן קַרְתָּא הָדָא קְרִיבָא לְמֶעֱרוֹק לְתַמָּן וְהִיא זְעֵירָא

ת"א הנה נא שבת י. אמלטה נא שבת שם

פירוש רשב"ם

במלאכים ובמעשיהם שלא לצורך כדכתיב מות נמות כי אלהים ראינו. וכן ביעקב כי ראיתי אלהים פנים אל פנים

רש"י

נא. לשון בקשה: (יט) פן תדבקני הרעה. כשהייתי אצל אנשי סדום היה הקב"ה רואה מעשי ומעשה בני העיר והייתי נראה צדיק וכדאי פ להנצל. וכשאבא אצל צדיק אני כרשע. וכן אמרה הצרפית לאליהו (מ"א יז) באת אלי להזכיר את עוני עד שלא באת אצלי היה הקב"ה רואה מעשי ומעשה עמי ואני צדקת ביניהם ומשבאת אצלי לפי מעשיך אני רשעה: (כ) העיר הזאת קרובה. (שבת פ"ק) קרובה ישיבתה נתיישבה מקרוב לפיכך לא נתמלאה סאתה עדיין ומה הוא קריבתה מדור הפלגה שנתפלגו האנשים והתחילו להתישב איש איש במקומו והיא היתה בשנת מות פלג ומשם ועד כאן נ"ב שנה שפלג מת בשנת מ"ח לאברהם כיצד פלג חי אחרי הולידו את רעו ר"ט שנה צא מהם ל"ב כשנולד שרוג ומשרוג עד שנולד נחור ל' הרי ס"ב ומנחור עד שנולד תרח כ"ט הרי צ"א ומשם עד שנולד אברהם ע' הרי קס"א תן להם מ"ח הרי ר"ט ואותה שנה היתה שנת הפלגה וכשנחרבה סדום היה אברהם בן צ"ט שנה הרי מדור הפלגה ע"כ נ"ב צ שנה וצוער איחרה ישיבתה אחרי סדום וחברותיה שנה אחת הוא שנאמר אמלטה נא. נא בגימטריא נ"א: הלא מצער היא. והלא עונותיה מועטין ויכול אתה להניחה: ותחי נפשי. בה זהו מדרשו. ופשוטו של מקרא הלא עיר קטנה הוא והנפש בה מעט אין

שפתי חכמים

שאמר אלי כו' ואחר כך מתחיל תפלתו להקב"ה וה"פ נא ה' הנה מצא עבדך וגו' להחיות נפשי וזהו שכתב רש"י נא לשון בקשה ר"ל במלת נא מתחיל בקשתו וכמ"ש קודם זה ותרגומו בבעו כו' ר"ל בבעו הוא תרגום של נא לשון בקשה ולכך מספק רש"י הסדר לפרש תחילה מלת אדני שהוא קודם שהוא מאוחר בפסוק ואח"כ אל נא שהם מוקדמים בפסוק אלא כדפירש רש"י בבא לומר מאחר שרבותינו אמרו שם זה קדש כו' לכן נ"ל שמלת אל נא מחולקים ואל פירושו אל שאמר אלי כו' ולא לשון בקשה ודו"ק: פ (נה"י) ואע"ג דלעיל פירש אתה הרשעת עמהם ובזכות אברהם אתה ניצול י"ל שהאמת הוא כן אבל לוט טעה בזה והיה סבור שבזכות עצמו הוא ניצול והא דפי' הרב בסמוך אף כל העיר אציל בגללך לאו למימר בזכותך אלא כדי שתנצל אתה ומ"מ הכל בזכות אברהם (מהרמ"ש) אבל קשה איך טעה לוט והא הכתוב שמע ממלאך אל תביט לפי שהרשעת כו' ואתה ניצול בזכות אברהם כו' אלא י"ל דלא על הצלתו ממהפכת סדום קאמר אלא על שאר הזמן שדר בסדום קאמר שהיה כדאי להנצל מעונש על מעשיו בהיותו נחשב צדיק כנגדם וק"ל: צ וא"ת מנ"ל לרש"י דבשאר מקומות היה ישיבתן נ"ב שנה דלמא הרבה שנים המתינו מלבנות אחר הפלגה. (מהרמ"ש) ולק"מ דהא פירש"י תחלת דבור זה וז"ל ומה הוא קריבתה מדור הפלגה שנתפלגו האנשים והתחילו להתישב איש איש במקומו כו' ומשם וע"כ נ"ב שנה כו' הרי שרש"י עצמו פי' שהוכחתו דכשנתפלגו האנשים תיכף התחילו לבנות ולהתישב איש איש במקומו וכן הדעת נותנה באמת שמתחלה רצו לבנות העיר והמגדל להתישב שם ואחר כך כשנפוצו משם על פני כל הארץ והתחילו לבנות כמגדל באו כ"א במקומו ונתיישבו שם. אבל מאמלטה נא גי' נ"א אין הוכחה כלל שאינו פשוטו של מקרא רק רמז בעלמא לסיוע וכן מוכח מל' רש"י הרי מדור הפלגה כו' ואח"כ אמר הוא שנאמר אמלטה נא וגו' נא בגי' נ"א וכן מבואר בפירש"י והתוספות בפ"ק דשבת וגם בעין יעקב כתב גם זכן פירש"י בתורה ודלא כמנחם יסודה: ק הרא"ש הקשה לא ידעתי איך יתוקן קושיית רבותינו שהקשו הא קחזי לה והלא כל צלמן

פירוש ע"ט

זָאל נִיצוֹל וֶוערִין אָבֶּר אַז אִיךְ וֶועל קוּמֶן צוּ אַבְרָהָם וֶועל אִיךְ זַיין אַזוֹ וִוי אַרְשָׁע׃ (כ) הִנֵּה נָא נוּן הָעִיר הַזֹּאת קְרֹבָה לָנוּס שָׁמָּה דִי שְׁטָאט אִיז נָאהֶענְט צוּא אַנְטְלוֹפְן וְהִיא מִצְעָר אוּנ זִי אִיז וֶוינְצִיג אִמָּלְטָה נָּא שָׁמָּה לָאז מִיךְ אַהִין אַנְטְלוֹפְן הֲלֹא מִצְעָר הִיא פַאר וָואר זִי אִיז וֶוינִיג כְּלוֹמַר דָם אִיז דָאךְ אַקְלֵיין שְׁטֶעטִיל אוּנ וֶוינִיג לַייט זֶענְן דְרִינֶן גֶהֶערְסְטוּ נִיט מַקְפִּיד זַיין אַז דוּ וֶועסְט דָם אִיבֶּר לָאזְן אוּנ נִיט פַר דַארְבְּן אוּנ לָאז בְּלַייבְּן לֶעבְּן מַיין נֶפֶשׁ דְרִינֶן. רַשִׁ"י שְׁרַייבְּט אַזוֹ אִיז דֶער פְּשָׁט (הָעִיר הַזֹּאת קְרֹבָה) נוּן דִי שְׁטָאט אִיז נֶעהֶנְטֶער בֶּזֶעצְט גְוָוארְן דָאס הֵייסְט זִי אִיז שְׁפֶּעטֶר מִיט אַיאָר בֶּזֶעצְט גְוָוארְן נָאךְ דֶעם בֶּזֶעצוּנְג פוּן סְדוֹם מִיט דְרַיא אִיבְּרִיגֶע שְׁטֶעט וָואס גֶהֶערְן צוּ אִיר וָוארוּם פוּן דֶער צַייט אַז סְדוֹם אִיז בֶּזֶעצְט גְוָוארְן בִּיז אַהֶער אִיז צְוַוייא אוּנ פוּפְצִיג יָאר אוּנ פוּן דֶר צַייט פוּן דֶעם בֶּזֶעצוּנְג פוּן צוֹעַר אִיז נָאר אֵיין אוּנ פוּפְצִיג יָאר דָאס מֵיינְט דֶער פָּסוּק וָואס שְׁטֵייט (אִמָּלְטָה נָּא שָׁמָּה) וָוארוּם נָא מַרְעֶפְט אָן אֵיין אוּנ פוּפְצִיג כְּלוֹמַר לוֹט הָאט גְזָאגְט אִיךְ וֶועל אַנְטְלוֹפְן אִין דֶעם שְׁטֶעטִיל וָואס זִי אִיז עֶרְשְׁט בֶּזֶעצְט גְוָוארְן אֵיין אוּן פוּפְצִיג יָאר הֲלֹא מִצְעָר הִוא פַאר וָואר אִיר זִינְד זֶענְן וֶוינִיג עֶס אִיז נָאךְ נִיט גְוָוארְן פַאר פוּל אִיר מָאס קֶענְסְטוּ דָאס אִיבֶּר לָאזְן אוּנ נִיט פַר

הֲלֹא מִצְעָר הִוא וּתְחִי נַפְשִׁי׃ רביעי
כא וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה נָשָׂאתִי פָנֶיךָ
גַּם לַדָּבָר הַזֶּה לְבִלְתִּי הָפְכִּי אֶת־
הָעִיר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ׃ כב מַהֵר הִמָּלֵט
שָׁמָּה כִּי לֹא אוּכַל לַעֲשׂוֹת דָּבָר
עַד־בֹּאֲךָ שָׁמָּה עַל־כֵּן קָרָא שֵׁם־
הָעִיר צוֹעַר׃ כג הַשֶּׁמֶשׁ יָצָא עַל־
הָאָרֶץ וְלוֹט בָּא צֹעֲרָה׃ כד וַיהוָה

המטיר

ת״א וכ׳ כפשיב סנהדרין לח קד .

אונקלוס

זְעֵירָא אִשְׁתֵּיזֵב כְּעַן
תַּמָּן הֲלָא זְעֵירָא הִיא
וְתִתְקַיַּם נַפְשִׁי׃
כא וַאֲמַר לֵיהּ הָא
נְסֵיבִית אַפָּךְ אַף
לְפִתְגָמָא הָדֵין בְּדִיל
דְּלָא לְמֶהְפַּךְ יָת קַרְתָּא
דְּבְעֵיתָא עֲלַהּ׃
כב אוֹחִי לְאִשְׁתֵּיזָבָא תַמָּן
אֲרֵי לָא אִכּוּל לְמֶעְבַּד
פִּתְגָמָא עַד מֵיתָךְ
לְתַמָּן עַל כֵּן קְרָא שְׁמָא
דְּקַרְתָּא צוֹעַר׃
כג שִׁמְשָׁא נְפַק עַל
אַרְעָא וְלוֹט עָאל לְצוֹעַר׃ כד וַיָי אַמְטַר על

פירוש רשב״ם

תנצל נפשי: (כ) הלא מצער הוא. כמה מועטים ויכול אתה להניחה עכשיו שאין בה רוב חטאים: (כד) וה׳

רש״י

לך להקפיד אם הניחה ותחי נפשי בה: (כא) גם לדבר הזה. לא דייך שאתה ניצול אלא אף כל העיר אציל בגללך: הפכי. הופך אני ר כמו עד בואי אחרי רואי מדי דברי בו (ירמיה לא): (כב) כי לא אוכל לעשות. זהו עונשן של מלאכים על שאמרו כי משחיתים אנחנו ותלו הדבר בעצמן לפיכך לא זזו משם עד שהוזקקו לומר שאין הדבר ברשותן: כי לא אוכל. לשון יחיד מכאן אתה למד שהאחד הופך והאחד מציל ש שאין שני מלאכים נשלחים לדבר אחד: על כן קרא שם העיר צוער. על שם ת והיא מצער: (כד) וה׳ המטיר. כ״מ שנאמר וה׳ הוא

שפתי חכמים

של רבותינו ז״ל שכוונתו מפשוטו אינו אלא מפני קושיא זו כדמפרש בפ״ק דשבת. (ממ״ש) לק״מ דפשוטו של מקרא במספר׳ רש״י הוא אסיפא דקרא הלא מצער היא ולא אתחילת הפסוק הנה וגו׳ קרובה וגו׳ והיא מצער ור״פ הנה העיר הזאת קרובה וגו׳ ודאי נ״ל כמדרשו ישיבתה קרובה. והיא מצער ר״ל עונותיה מועטים וכו׳. אבל הלא מצער דסיפא דקרא שפירש״י תאלם גם כן על פי מדרשו וז״ש אא״כ ופשוטו של מקרא ר״ל מצער השני יכול להיות כפשוטו עיר קטנה אין לך להקפיד כו׳ ומה שהוכרח רש״י להביא הפשוטו של מקרא על סיפיה דקרא דהא ע״כ נ״ל דרישא דקרא הוא לפי מדרשו כנ״ל י״ל שנראה שלפי מדרשו קשה הלא מצער השני כפול הוא דל״ל לומר שני פעמים שעונותיה מועטים לכך הביא שפשוטו שהלא מצער פירוש עיר קטנה: ר (ממ״ש) שלא תטעה לפרש הופך אותי שזה ג״כ פי׳ אחד על מדבר בעדו אבל לא יתכן כאן: ש אבל מדלעיל דכתיב ויאמר המלט על נפשך ולא כתיב ויאמרו אין ראיה דלמא בכללה לא היה אלא אחד אבל בהפיכה היו שניהם יחדו: ת כלומר דע״כ אוכיח מצער קא

פירוש ע״ט

דארבן וּתְחִי נַפְשִׁי אונ לאז דארטן מיין נֶפֶשׁ בלייבן לעבן: (כא) וַיֹּאמֶר אֵלָיו האט דער מלאך גזאגט צו איהם הִנֵּה נון נָשָׂאתִי פָנֶיךָ גַּם לַדָּבָר הַזֶּה איך האב פר טראגן דיין פָּנִים צו דר זאך אוך דם הייסט איך טוא דיר די זאך אוך צו ליב לְבִלְתִּי הָפְכִּי אֶת הָעִיר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ איך זאל ניט פר קערן די שטאט וואס דו האסט גזאגט אונ ניט גנוג וואס דו וועסט ניצול ווערן וועל איך נאך אפילו מציל זיין די גאנצע שטאט פון דיינט וועגן: (כב) מַהֵר הִמָּלֵט שָׁמָּה ווער אנטרונן דארטן כלומר אנטלויף גיך אהין כִּי לֹא אוּכַל לַעֲשׂוֹת דָּבָר עַד בֹּאֲךָ שָׁמָּה ווארום איך קען ניט טאן קיין שום זאך ביז דו וועסט קומן אהין עַל כֵּן דרום ווייל לוט הט גזאגט (וְהִיא מִצְעָר) קָרָא שֵׁם הָעִיר צוֹעַר האט מען גרופן דעם נאמן פון דער שטאט צוער: (כג) הַשֶּׁמֶשׁ יָצָא עַל הָאָרֶץ אונ אז דיא זון איז אוף גגאנגן אוף דר ערד וְלוֹט בָּא צֹעֲרָה אונ לוט איז גקומען קיין צוער: (כד) וַיי הִמְטִיר אונ גאט האט גמאכט רעגינען אוף סְדוֹם אונ אוף עֲמוֹרָה גָּפְרִית וָאֵשׁ מֵאֵת יְיָ שוועבל אונ פייער פון גאט מִן הַשָּׁמָיִם פון דעם הימעל:

הַמַּמְטִיר עַל־סְדֹם וְעַל־עֲמֹרָה
גָּפְרִית וָאֵשׁ מֵאֵת יְהוָה מִן־
הַשָּׁמָיִם׃ כה וַיַּהֲפֹךְ אֶת־הֶעָרִים
הָאֵל וְאֵת כָּל־הַכִּכָּר וְאֵת כָּל־
יֹשְׁבֵי הֶעָרִים וְצֶמַח הָאֲדָמָה׃
כו וַתַּבֵּט אִשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו וַתְּהִי

ת״א ויפגע את פגיעה כח . ופנה נרכום וד .

עַל סְדוֹם וְעַל עֲמוֹרָה
גָּפְרִיתָא וְאֶשָּׁתָא מִן
קֳדָם יְיָ מִן שְׁמַיָּא׃
כה וַהֲפַךְ יָת קִרְוַיָּא
הָאִלֵּין וְיָת כָּל מֵישְׁרָא
וְיָת כָּל יָתְבֵי קִרְוַיָּא
וְצִמְחָא דְּאַרְעָא׃
כו וְאִסְתְּכִיאַת אִתְּתֵיהּ
מִבַּתְרוֹהִי וַהֲוָת קָמָא
דמלחא

נציב

פירוש רשב״ם

המטיר. המלאך גבריאל: מאת ה׳. שכינת השם. וכן

בעל הטורים

פי׳ רוצים לגאת ומהו בג׳ ימי הפסח : (כו) ותבט אשתו.

רשי

ובית א דינו : המטיר על סדום. בעלות השחר ב כמו שנאמר וכמו השחר עלה בשעה שהלבנה עומדת ברקיע עם החמה לפי שהיו מהם עובדין להחמה ומהם ללבנה אמר הקב״ה אם אפרע מהם ביום ג יהיו שעובדי לבנה אומרים אלו היתה בלילה כשהלבנה מושלת לא היינו חרבין. ואם אפרע מהם בלילה יהיו שאובדי החמה אומרים אלו היה ביום כשהחמה מושלת לא היינו חרבים לכך כתיב וכמו השחר עלה ונפרע מהם בשעה שהחמה והלבנה מושלים: המטיר וגו׳ גפרית ואש. בתחלה מטר ד ונעשה גפרית ואש (מכילתא בשלח): מאת ה׳. דרך המקראות לדבר כן כמו נשי למך ולא אמר נשי. וכן אמר דוד (מ״א א) קחו עמכם את עבדי אדוניכם. ולא אמר מעבדי וכן אחשורוש בשם המלך ולא אמר בשמי. אף כאן אמר מאת ה׳ ולא אמר מאתו: מן השמים. והוא שאמר הכתוב (איוב לו) כי בם ידין עמים וגו׳ כשבא ליסר הבריות מביא עליהם אש מן השמים כמו שעשה לסדום וכשבא להוריד המן מן השמים (שמות טז) הנני ממטיר לכם לחם מן השמים : (כה) ויהפך את הערים וגו׳. ארבעתם יושבות בסלע אחד והפכן מלמעלה למטה שנאמר (איוב כח) בחלמיש שלח ידו וגו׳ : (כו) ותבט אשתו מאחריו. מאחריו ה של לוט :

שפתי חכמים

ולא אדשמיך ליה : א כלומר בית דינו וה׳ הסכימו לדבר זה וא״ת למה הקדים הכ״ד קודם ה׳. (מהרמ״ש) ולק״מ דהכ״ד לא נכתב בהדיא בקרא רק נרמז באות וי״ו דוה׳ וא״כ איך אפשר להקדים ה׳ קודם הכ״ד במלה א׳. ואין להקשות למה לא מפ׳ ג״כ לעיל גבי וה׳ אמר המכסה אני מאברהם וכן לקמן גבי וה׳ פקד את שרה והרא״ם נתן טעם לכולם ע״ש באורך (מהרמ״ש) ולק״מ דכ״מ שנאמר וה׳ הוא וב״ד ר״ל כשאינו נמשך משלפניו דוקא דאל״כ הכ״ל הפעולה קודם ה׳ כשהוא תחלת דיבור וענין כגון ההא וימטר ה׳ ולא וה׳ המטיר דמשמעותו אמצע ענין והרי הוא באמת תחלה ענין לכך צ״ל לרמז בו הוא וב״ד אבל וה׳ אמר המכסה היא וי״ו החבור נמשך משלפניו ויקומו משם וגו׳ שהלכו לסדומית ועי״כ וה׳ אמר המכסה וגו׳ כפירש״י גם אני נהתי וכו׳ עד ולא אודיע לאב וכו׳ וכן וה׳ פקד וגו׳ פירש״י סמך פרשה זו לכאן ללמד כל המבקש וכו׳ ב״מ דרש״י פירש וי״ו של וה׳ פקד לסורות שנמשך למעלה אבל הכא לא נמשך השלפניו כלל והדרשה כתיב השמש יצא וכו׳ וא״כ המטיר וגו׳ ובאמת המטיר קודם שיצא השמש כמ״ש וכמו השחר עלה וגו׳ ופירש״י בזמן שהחמה ולבנה שולטים וכו׳ ודו״ק : ב כלומר דוה׳ המטיר לא קאי אקרא שלפניו השמש יצא על הארץ ולוט בא צוערה וא״כ כשבא לצוער המטיר אלא ה״ק וה׳ המטיר כלומר כבר קודם שבא לוט לצוער אלא מעלות השחר קודם שיצא השמש על הארץ : ג וקשה והלא כולם יהיו נשחתים ומה יכולים לדבר. וי״ל דהקב״ה היה רוצה להראות שאע״פ שלא יהיה להם פתחון פה אפ״ה לא יחזרו בתשובה מהרש״ל. (מהרמ״ש) לק״מ דר״ל עובדי חמה ולבנה שבשאר מקומות יאמרו כן ולא עובדי חמה ולבנה שבסדום שנשחתים והא דפירש״י לא היינו חריבין דמשמע שאותן שבסדום יאמרו כן על עצמן י״ל דגם על אותן שבשאר מקומות שייך לשון זה כאלו מדברים על עצמן ע״ד האחד יתרו נעשה כשרו הדודין : ד דקשה לרש״י למה כתיב המטיר ולא כתיב הבנין. (מהרמ״ש) ק״ל המטיר וגו׳ דברים כותרים זה את זה גפרית אינו מטר ל״פ בתחלה וכו׳ : ה דק״ל למה לא כתיב מאחריה אלא ה״פ כשהיתה מאחריו היתה מבטת. ומהרש״ל פירש מאחריו של לוט שהיתה הולכת מאחר שהיא גולה בעבורו ראשית היא לראות מאחוריו אך

פירוש ע״ט

(כה) וַיַּהֲפֹךְ אֶת הֶעָרִים הָאֵל אונ עֶר הָאט פַר קֶערְט דִיא אַלֶע שְׁטֶעט וְאֵת כָּל הַכִּכָּר אונ גָאר דֶעם פְּלוֹן וְאֵת כָּל יֹשְׁבֵי הֶעָרִים אונ אַלֶע דִיא זִיצֶער פוּן דִיא שְׁטֶעט וְצֶמַח הָאֲדָמָה אונ דָאס שְׁפְּרָאצוּנְג פוּן דֶער עֶרְד : (כו) וַתַּבֵּט אִשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו אונ דָאס וַוייבּ פוּן לוֹט הָאט אַבְּלִיק גֶעגֶעבִּין פוּן אוּנְטֶער אִים מַיינְט מֶען פוּן אוּנְטֶער לוֹט וַתְּהִי נְצִיב מֶלַח אונ זִיא אִיז

פירוש ע״ט

גְוָוארִין אַיין שְׁטַאנְד זַאלְץ . רַשִ״י שְׁרַייבְּט מִיט זַאלְץ הָאט זִיא גֶזִינְדִיגְט דֶען אַז לוֹט הָאט צוּא אִיר גֶזָאגְט גִיבּ אַבִּיסִיל זַאלְץ צוּא דִיא אוֹרְחִים הָט זִיא אִים גֶעעְנְפֶערְט אֲפִילוּ דֶעם דָאזִיגֶן שְׁלֶעכְטִין מִנְהָג ווִילְסְטוּ אוֹךְ אוֹיף בְּרֶענְגֶען אִין דֶער שְׁטָאט סְדוֹם אִיז זִיא אוֹךְ גֶשְׁטְרָאפְט גְוָוארִין אַז עֶס אִיז פוּן אִיר גְוָוארִין אַיין שְׁטַאנְד זַאלְץ : (כז) וַיַּשְׁכֵּם

נְצִיב מֶלַח׃ כז וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם
בַּבֹּקֶר אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־עָמַד שָׁם
אֶת־פְּנֵי יְהוָה׃ כח וַיַּשְׁקֵף עַל־פְּנֵי
סְדֹם וַעֲמֹרָה וְעַל כָּל־פְּנֵי אֶרֶץ
הַכִּכָּר וַיַּרְא וְהִנֵּה עָלָה קִיטֹר
הָאָרֶץ כְּקִיטֹר הַכִּבְשָׁן׃ כט וַיְהִי
בְּשַׁחֵת אֱלֹהִים אֶת־עָרֵי הַכִּכָּר
וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־אַבְרָהָם וַיְשַׁלַּח
אֶת־לוֹט מִתּוֹךְ הַהֲפֵכָה בַּהֲפֹךְ
אֶת־הֶעָרִים אֲשֶׁר־יָשַׁב בָּהֵן לוֹט׃

ויעל

דִמְלְחָא׃ כז וְאַקְדֵּים
אַבְרָהָם בְּצַפְרָא
לְאַתְרָא דְשַׁמֵּשׁ תַּמָּן
בִּצְלוֹ קֳדָם יְיָ׃
כח וְאִסְתְּכִי עַל אַפֵּי
סְדוֹם וַעֲמוֹרָה וְעַל כָּל
אַפֵּי אַרְעָא דְמֵישְׁרָא
וַחֲזָא וְהָא סְלִיק תְּנָנָא
דְאַרְעָא כִּתְנָנָא
דְאַתּוּנָא׃ כט וַהֲוָה
בְּחַבָּלוּת יְיָ יָת קִרְוֵי
מֵישְׁרָא וּדְכִיר יְיָ יָת
אַבְרָהָם וְשַׁלַּח יָת לוֹט
מִגּוֹ הֲפֵכְתָּא כַּד הֲפַךְ
יָת קִרְוַיָּא דִּי הֲוָה יָתֵיב
בְּהֵן

ת"א ויצנס בדנוה ו כג כח. עלה קיטר מנחות ס. ויהי בשחת ברכות נד.

בעל הטורים

דומ' שיא מירית: השמש יצא וגו'. הפסוק מתחיל בה"א

פירוש רשב"ם

הוא בבראשית רבה ובתנחומא: (כח) וישקף. לדעת

רש"י

ותהי נציב מלח. (ב"ר) במלח חטאה ובמלח לקתה אמר לה תני מעט מלח לאורחים הללו א"ל אף המנהג הרע הזה אתה באה להנהיג במקום הזה: (כח) קיטור. תימור של עשן בור"א (ברא"נדפאקקעל) בלעז: כבשן. חפירה שסורפין בה את האבנים לסיד וכן כל כבשן שבתורה: (כט) ויזכר אלהים את אברהם. (ב"ר) מהו זכירתו של אברהם על לוט נזכר ז שהיה לוט יודע ששרה אשתו של אברהם ושמע שאמר אברהם במצרים על שרה אחותי היא ולא גלה הדבר ז שהיה חס עליו

שפתי חכמים

מאחוריה לא תביע עכ"ל: ו (ממ"ש) דכל מקום שנאמר ויזכור נ"ל שהזכירה נאמרה על אותו שהולך לישועה והצלה כמו ויזכור אלהים את רחל וגו' וגם בה"ג ויזכרה ה' אבל כאן יכול הזכירה לאברהם וישועה ללוט ל"פ ויזכור אלהים את לוט שצריך לישועה ומ"ש את אברהם ר"ל זכר ללוט הטובה שעשה עם אברהם ואת אברהם כמו עם אברהם וק"ל: ז וקשה מהרא"ם אבל על כל זה יש לשאול מדוע לא נזכר הטובה שעשה לוט לאברהם שעזב את ארצו ומקום מולדתו והלך אחריו בכל מקום שהלך. ול"נ שאין זה טענה לרבותינו ז"ל דיש לומר דמה שהלך לוט עם אברהם לא היה לטובת אברהם אלא לטובתו שאם ימות אברהם יירש הוא אותו כמו שפירש"י גבי ויהי ריב בין רועי מקנה אברם וגו' אבל מה שלא גילה אותן ששרה אשתו היא חשבה לטובה לו כיון שהליכתו לא היה אלא לירשו היה לו לגלות ששרה אשתו היא ויהרגו את אברהם כיון שנתן עיניו בממון לכן חשבה לו לטובה

פירוש ע"ט

אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר אונ ער האט זיך גפֶעדערט אַבְרָהָם אין דער פְֿריא אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר עָמַד שָׁם אֶת פְּנֵי יְיָ צוּא דעם ארט וואס ער איז דארטן גשטאנען פֿר גאט: (כח) וַיַּשְׁקֵף עַל פְּנֵי סְדוֹם וַעֲמוֹרָה אונ ער האט גלוגט קעגן סדום אונ עמורה וְעַל כָּל פְּנֵי אֶרֶץ הַכִּכָּר אונ אויף גאר דעם לאנד פון דעם פלון וַיַּרְא אונ ער האט געזעהן וְהִנֵּה עָלָה קִיטוֹר הָאָרֶץ כְּקִיטוֹר הַכִּבְשָׁן אונ עס איז אויף גגאנגן איין רויך פון דעם לאנד אזוי וויא דער רויך פון דעם קאלך אובן: (כט) וַיְהִי אונ עס איז גוועזן בְּשַׁחֵת אֱלֹהִים אֶת עָרֵי הַכִּכָּר אז גאט הט פֿר דארבן דיא שטעט פון דעם פלון וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת אַבְרָהָם אונ גאט הט גדענקט אַבְרָהָם וַיְשַׁלַּח אֶת לוֹט מִתּוֹךְ הַהֲפֵכָה אונ האט ארויס גשיקט לוט פון דעם פֿאר קערונג בַּהֲפֹךְ אֶת הֶעָרִים אֲשֶׁר יָשַׁב בָּהֵן לוֹט אז עס איז פֿאר קערט גווארין דיא שטעט וואס לוט איז אין זייא גזעסין. רש"י שרייבט גאט הט גדענקט צו לוט דיא טובה וואס ער האט גזאגט צוא אברהם וואס ער האט גהערט אז אברהם האט גזאגט אין מצרים אויף שרה זיא איז מיין שוועסטר אונ ער האט ניט מגלה גוועזן דיא זאך ווארום ער האט חס גהאט אויף אברהם דרום האט גאט אויף אים חס גהאט אונ הט אים מציל

ל וַיַּעַל לוֹט מִצּוֹעַר וַיֵּשֶׁב בָּהָר
וּשְׁתֵּי בְנֹתָיו עִמּוֹ כִּי יָרֵא לָשֶׁבֶת
בְּצוֹעַר וַיֵּשֶׁב בַּמְּעָרָה הוּא וּשְׁתֵּי
בְנֹתָיו׃ לא וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל־
הַצְּעִירָה אָבִינוּ זָקֵן וְאִישׁ אֵין
בָּאָרֶץ לָבוֹא עָלֵינוּ כְּדֶרֶךְ כָּל־
הָאָרֶץ׃ לב לְכָה נַשְׁקֶה אֶת־אָבִינוּ
יַיִן וְנִשְׁכְּבָה עִמּוֹ וּנְחַיֶּה מֵאָבִינוּ
זָרַע׃ לג וַתַּשְׁקֶיןָ אֶת־אֲבִיהֶן יַיִן
בלילה

בְּהֵן לוֹט׃ ל וּסְלֵק לוֹט
מִצּוֹעַר וִיתֵב בְּטוּרָא
וְתַרְתֵּין בְּנָתֵהּ עִמֵּהּ
אֲרֵי דְחִיל לְמִתַּב
בְּצוֹעַר וִיתֵב בִּמְעַרְתָּא
הוּא וְתַרְתֵּין בְּנָתֵהּ׃
לא וַאֲמֶרֶת רַבְּתָא
לִזְעֶרְתָּא אֲבוּנָא סִיב
וּגְבַר לֵית בְּאַרְעָא
לְמֵיעַל עֲלָנָא כְּאוֹרַח
כָּל אַרְעָא׃ לב אִיתָא
נַשְׁקֵי יָת אֲבוּנָא חַמְרָא
וְנִשְׁכּוּב עִמֵּהּ וּנְקַיֵּם
מֵאֲבוּנָא בְּנִין׃
לג וְאַשְׁקִיאָן יָת אֲבוּהֵן

פירוש רשב״ם

אם נמצא שם עשרה וניצולו אם לאו: (ל) כי ירא לשבת בצוער. שלא הניחו המלאך אלא שלא היה לו פנאי להמלט ההרה ועכשיו שהיה לו פנאי קיים דברי המלאך לשבת בהר אולי יהפוך העיר: (לא) ואיש אין בארץ. סבורות היו שהעולם נהפך שהביא מבול של אש:

בעל הטורים ∙ חמרא

ומסיים בה״א מלמד שהלך ה׳ מילין קודם שיצא השמש: (לא) כדרך. ב׳ במסורה כדרך כל הארץ כדרך יום כה גבי אליו מה כאן חכמים השמש אף לכאן וזהו מה שאמרו ז״ל שנתאוו לעריות בשאלת השליו: (לג) ונחיה. ג׳ במסורה ב׳ כאן ואידך ונחיה סוס ופרד ולא נכרית מהכהנה מלמד שעמו

שפתי חכמים

והו״ק: ח כתב הרא״ם אבל יש לתמוה איך היה דעת מי שאמר בבראשית רבה ומניין היה להם יין במערה אלא מתוך שהיה להם הרבה היו כונסים אותן למערות ותפס דעת רבי יודן בר סימון שאמר נעשה להם מעין כו׳ ונראה מזה דלהם נמים נתכוונו ורש״י פירש בכירה שפתחה בזנות ש״מ להם זנות נתכוונו ולא לשם שמים ותירץ דעת רש״י אפילו לדברי האומר לדבר זנות נתכוונו זימן להם הקב״ה יין כדי להוציא

רש״י

לפיכך הם הקב״ה עליו: (ל) כי ירא לשבת בצוער לפי שהיתה קרובה לסדום: (לא) אבינו זקן. ואם לא עכשיו אימתי שמא ימות או יפסוק מלהוליד: ואיש אין בארץ. סבורות היו שכל העולם נחרב כמו בדור המבול (ב״ר): (לג) ותשקין וגו׳. יין נזדמן להן במערה להוציא מהן שני אומות: ותשכב

פירוש ע״ט

גוועען פון דעם פאר קערונג פון סדום: (ל) וַיַּעַל לוֹט מִצּוֹעַר איז לוט אויף געגאנגען פון דר שטאט צוער וַיֵּשֶׁב בָּהָר אונ ער האט זיך בזעצט אויף דעם בארג וּשְׁתֵּי בְנוֹתָיו עִמּוֹ אונ זיינע צוויי טעכטער זענן געוועען מיט אים כִּי יָרֵא לָשֶׁבֶת בְּצוֹעַר ווארום ער האט זיך געפארכטן צו זיצן אין צוער וייל עס איז נאהינט געוועען צו סדום וַיֵּשֶׁב בַּמְּעָרָה הוּא וּשְׁתֵּי בְנוֹתָיו אונ ער איז געזעסין אין איין הייל ער מיט זיינע צווייא טעכטער: (לא) וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל הַצְּעִירָה אונ זי האט געזאגט די עלצטע טאכטר צו דער יונגסטע אָבִינוּ זָקֵן אונזר פאטר איז אלט אונ אז מיר וועלין ניט טאן אצונד אהתחבולה אז מיר זאלין האבין קינדר ווען דען וועלן מיר דאס טאן דען עס וועט שוין קיין צייט ניט זיין ווארום טאמער וועט ער שטארבין אדער ער וועט אויף הערין מוליד זיין וְאִישׁ אֵין בָּאָרֶץ לָבוֹא עָלֵינוּ אונ קיין מאן איז ניט פאר האנדין אויף דער ערד ער זאל קומען אויף אונז כְּדֶרֶךְ כָּל הָאָרֶץ אזו וויא דער סדר איז גאר די וועלט רש״י שרייבט זייא האבן גמיינט אז גאר די וועלט איז חרוב געווארן אזו וויא אין דור המבול: (לב) לְכָה נַשְׁקֶה אֶת אָבִינוּ יַיִן לאמער גיין לאמער אן טרינקען אונזער פאטר מיט וויין וְנִשְׁכְּבָה עִמּוֹ אונ מיר וועלן ליגן מיט אים ביא זאמען וּנְחַיֶּה מֵאָבִינוּ אונ מיר וועלן דער נערן פון אונזער פאטר זֶרַע קינדער: (לג) וַתַּשְׁקֶיןָ אֶת אֲבִיהֶן יַיִן בַּלַּיְלָה הוּא אונ זייא האבן אן געטרענקט זייער פאטער מיט וויין די זעלביגע נאכט רש״י שרייבט הקב״ה האט אנס געטאן אונ האט זיי צו געשיקט וויין אין דער הייל כדי עס זאל פון זיי

בַּלַּיְלָה הוּא וַתָּבֹא הַבְּכִירָה וַתִּשְׁכַּב אֶת־אָבִיהָ וְלֹא־יָדַע בְּשִׁכְבָהּ וּבְקוּמָהּ׃ לד וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל־הַצְּעִירָה הֵן־שָׁכַבְתִּי אֶמֶשׁ אֶת־אָבִי נַשְׁקֶנּוּ יַיִן גַּם־הַלַּיְלָה וּבֹאִי שִׁכְבִי עִמּוֹ וּנְחַיֶּה מֵאָבִינוּ זָרַע׃ לה וַתַּשְׁקֶיןָ גַּם בַּלַּיְלָה הַהוּא אֶת־אֲבִיהֶן יָיִן וַתָּקָם הַצְּעִירָה וַתִּשְׁכַּב עִמּוֹ וְלֹא־יָדַע בְּשִׁכְבָהּ וּבְקֻמָהּ׃ לו וַתַּהֲרֶיןָ שְׁתֵּי

בנות

חַמְרָא בְּלֵילְיָא הוּא וְעַלַּת רַבְּתָא וּשְׁכִיבָא עִם אֲבוּהָא וְלָא יְדַע בְּמִשְׁכְּבַהּ וּבְקִימַהּ׃ לד וַהֲוָה בְּיוֹמָא דְבַתְרוֹהִי וַאֲמֶרֶת רַבְּתָא לִזְעֶרְתָּא הָא שְׁכֵיבִית רַמְשָׁא עִם אַבָּא נַשְׁקְנֵהּ חַמְרָא אַף בְּלֵילְיָא וְעוּלִי שְׁכִיבִי עִמֵּהּ וּנְקַיֵּם מֵאֲבוּנָא בְּנִין׃ לה וְאַשְׁקִיאָן אַף בְּלֵילְיָא הַהוּא יָת אֲבוּהֶן חַמְרָא וְקָמַת זְעֶרְתָּא וּשְׁכִיבַת עִמֵּהּ וְלָא יְדַע בְּמִשְׁכְּבַהּ וּבְקִימַהּ׃ לו וְעַדִּיאָן תַּרְתֵּין בְּנָת לוֹט מֵאֲבוּהֶן

ת״א ובקומה מיר גב סוריום יח.

בעל הטורים

בנות לוט משכבה בקומה: (לג) ובקומה.. נקוד על סוף ו' לומר שבשכבה עמו קודם ו' שעות וקודם הלות בעוד שכבתו חוק ועל כן לא ידע בקומה אבל רות לא שכבה עם בועז אלא לאחר ו' שעות היינו דכתיב ותקם בטרם יכיר איש את רעהו בוי"ו שלא קמה עד לאחר ו' שעות על כן ידע בקומה: (לד) כלמירה כן בכבתי אמש. ס"ת למפרע בינה לומר לך שיבן היה ולא הרגיש:

רש״י

את אביה. ובצעירה כתיב ותשכב עמו לצעירה לפי שלא פתחה בזנות אלא אחותה למדתה חיסך עליה הכתוב ולא פירש גנותה. אבל בכירה שפתחה בזנות פרסמה הכתוב במפורש. ובקומה של בכירה נקוד (והרי כאלו לא נכתב ובקומה) לומר שבקומה ידע ט ואעפ"כ לא נשמר ליל שני מלשתות. (הא"ר לוי כל מי שהוא להוט אחר בולמוס של עריות לסוף מאכילים אותו מבשרו): (לו) ותהרין וגו'. אע"פ שאין האשה

שפתי חכמים

מכה ב' באומות והנ"ל כתבתי: ט וא"ת וכא כתיב ולא ידע בשכבה ובקומה וי"ל מתחלה לא ידע בשכבה ובקומה ואחר כך בליל שני כשהתחיל לשתות יין היה נזכר מה שעשה ואפ"ה שתה. מהרש"ל. (ג"א) וא"ת למה כתיב ובקומה מאחר שידע וי"ל שודאי בקומה ממטתו ידע אבל לא ידע בשעלה. (מהרמ"ש) אבל קשה על זה דלפ"ז ידע בקומה ממטתו והדרא קושיא לדוכתא כא כתיב לא ידע בשכבה ובקומה אלא ה"פ בשעת קימה ממטתו לא ידע ונקוד כא לומר שאח"כ נודע לו משכיבה וקימה כמו שנ"ל ג"כ לפשוט

פירוש ע״ט

אַרוּם קוּמֶן צְוֵוייא אוּמוֹת וַתָּבֹא הַבְּכִירָה אוּנ זִי אִיז גְקוּמֶען דִיא עֶלְצְטֶע וַתִּשְׁכַּב אֶת אָבִיהָ אוּנ זִיא אִיז גְלֶעגְן מִיט אִיר פָּאטֶר וְלֹא יָדַע בְּשִׁכְבָהּ וּבְקוּמָהּ אוּנ עֶר הָאט נִיט גִיווּסְט פוּן אִיר לַייגְן אוּנ פוּן אִיר אוּף שְׁטֵיין: (לד) וַיְהִי מִמָּחֳרָת אוּנ עֶס אִיז גְוֶועְן אוּף דֶעם אַנְדֶרְן מָארְגְן וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל הַצְּעִירָה הָאט גְזָאגְט דִי עֶלְצְטֶע צוּ דֶער יוּנְגְסְטֶע הֵן נוּן שָׁכַבְתִּי אֶמֶשׁ אֶת אָבִי אִיךְ בִּין גְלֶעגְן נֶעכְטְן מִיט מַיין פָּאטֶר נַשְׁקֶנּוּ יַיִן גַּם הַלַּיְלָה לָאמִיר אִים אָן טְרִינְקְן וַויין הַיינְטִיגְע

נַאכְט אוֹיךְ וּבֹאִי שִׁכְבִי עִמּוֹ אוּנ קוּם לִיג מִיט אִים וּנְחַיֶּה מֵאָבִינוּ אוּנ מִיר וֶועלְן דֶר נֶערְן פוּן אוּנזֶער פָּאטֶר זָרַע קִינְדֶער: (לה) וַתַּשְׁקֶיןָ גַּם בַּלַּיְלָה הַהוּא אֶת אֲבִיהֶן יָיִן אוּנ זַייא הָאבְּן אָן גְטְרִינְקְט דִיא נַאכְט אוֹיךְ זַייעֶר פָּאטֶר מִיט וַויין וַתָּקָם הַצְּעִירָה וַתִּשְׁכַּב עִמּוֹ אוּנ זִיא אִיז אוּף גְשְׁטַאנֶען דִי יוּנְגְסְטֶע אוּנ אִיז גְלֶעגְן מִיט אִים וְלֹא יָדַע בְּשִׁכְבָהּ וּבְקוּמָהּ אוּנ עֶר הָאט נִיט גִיווּסְט פוּן אִיר לַייגְן אוּנ פוּן אִיר אוּף שְׁטֵיין וַתַּהֲרֶיןָ שְׁתֵּי בְנוֹת לוֹט אוּנ זַייא זֶענֶען טְרָאגְן גְוָוארְן דִיא צְוֵויי טֶעכְטֶער

בְּנוֹת־לוֹט מֵאֲבִיהֶן׃ לו וַתֵּלֶד
הַבְּכִירָה בֵּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מוֹאָב
הוּא אֲבִי־מוֹאָב עַד־הַיּוֹם׃
לח וְהַצְּעִירָה גַם־הִוא יָלְדָה בֵּן
וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בֶּן־עַמִּי הוּא אֲבִי בְנֵי־
עַמּוֹן עַד־הַיּוֹם׃ ס כ א וַיִּסַּע מִשָּׁם
אַבְרָהָם אַרְצָה הַנֶּגֶב וַיֵּשֶׁב בֵּין־
קָדֵשׁ וּבֵין שׁוּר וַיָּגָר בִּגְרָר׃ ב וַיֹּאמֶר
אַבְרָהָם אֶל־שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֲחֹתִי
הִוא וַיִּשְׁלַח אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ גְּרָר
ויקח

ת״א מואב ב״ק לח הוריות יא. בן עמי ב״ק שם הוריות שם.

מֵאֲבוּהֶן׃ לז וִילֵידַת
רַבְּתָא בַּר וּקְרַת שְׁמֵהּ
מוֹאָב הוּא אֲבוּהוֹן
דְּמוֹאֲבָאֵי עַד יוֹמָא דֵין׃
לח וּזְעֶרְתָּא אַף הִיא
יְלֵידַת בַּר וּקְרַת שְׁמֵהּ
בַּר עַמִּי הוּא אֲבוּהוֹן
דִּבְנֵי עַמּוֹן עַד יוֹמָא
דֵין׃ א וּנְטַל מִתַּמָּן
אַבְרָהָם לְאַרְעָא
דָרוֹמָא וִיתֵיב בֵּין רְקַם
וּבֵין חַגְרָא וְאִתּוֹתַב
בִּגְרָר׃ ב וַאֲמַר
אַבְרָהָם עַל שָׂרָה
אִתְּתֵהּ אֲחָתִי הִיא
וּשְׁלַח אֲבִימֶלֶךְ מַלְכָּא
דגרר

פירוש רשב״ם

(לו) עד היום. בימי משה. וכן כל עד היום עד ימי

שפתי חכמים

שבשעת קימה נודע לו דמתחלה נודע לו גם משכיבה שהוא קימה בלא שכיבה ומ״ש רש״י לומר בקומה ידע ר״ל להפוקי בין שכיבה לקימה לא ידע ודו״ק: י פי׳ רבעו דמתרגמינן לרבעה נתמלא. ויש גורסין עדותן בדל״ת והיא כמו אלה בתולי בתי תרגום יונתן אלה עדות בתי: ב ועל הפי׳ הזה קשה למה הלך לגרר שהוא רחוק הרבה ומ״ה הביא ד״א כו׳ ומאחר

רש״י

מתעברת מביאה ראשונה אלו שלמוי׳ בעצמן והוציאו ערותן (ס״א עדותן) לחוץ ונתעברו מביאה ראשונה: (לז) מואב. זו שלא היתה צנועה פירסמה שמאביה היא אבל צעירה קראתו בל׳ נקיה וקבלה שכר בימי משה שנאמר בבני עמון (דברים ב׳) אל תתגר בם כלל ובמואב לא הזהיר אלא שלא ילחם בם אבל לצערן התיר לו: (א) ויסע משם אברהם. כשראה שחרבו הכרכים ופסקו העוברים והשבים נסע לו משם (ב״ר). ד״א להתרחק מלוט שיצא עליו שם רע שבא על בנותיו: (ב) ויאמר אברהם. כאן לא נטל רשות אלא על כרחה שלא בטובתה לפי שכבר לוקחה לבית פרעה ע״י כן: אל שרה אשתו. על

פירוש ע״ט

פון לוט מֵאֲבִיהֶן פון זייער פאטער: (לו) וַתֵּלֶד הַבְּכִירָה בֵּן אונ די עלצטע האט געווינן א זון וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מוֹאָב האט זי גרופן זיין נאמן מואב הוא אֲבִי מוֹאָב ער איז דער פאטר פון מואב כלומר פון אים קומן ארויס די אומה מואבים עַד הַיּוֹם ביז היינטיגן טאג איז די אומה פאר האנדן: (לח) וְהַצְּעִירָה אונ די יונגסטע גַם הִוא יָלְדָה בֵן זיא האט אויך געווינן א זון וַתִּקְרָא שְׁמוֹ אונ זיא האט אן גרופן זיין נאמן בֶּן עַמִּי הוּא אֲבִי בְנֵי עַמּוֹן ער איז דער פאטער פון די בני עמון דאס הייסט פון אים קומן ארויס די אומה עמונים עַד הַיּוֹם ביז היינטיגן טאג איז די אומה פר האנדן אויף דער וועלט: (א) וַיִּסַּע מִשָּׁם אַבְרָהָם אַרְצָה הַנֶּגֶב אונ אברהם האט פון דארטן ארויס געצויגן צו דעם לאנד וואס איז קיין דרום זייט. רש״י שרייבט אז אברהם האט געזעהן אז די שטעט זענן חרוב געווארן אונ עס האבן אויף געהערט צו זיין עוברים ושבים האט ער ניט געקאנט מקיים זיין הכנסת אורחים דרום האט ער אוועק געצויגן פון דארטן אדר ער איז דרום אוועק געצויגן פון דארטן ער זאל זיך דער ווייטערן פון לוט מחמת עס איז אויף אים ארויס געגאנגן איין שם רע אז ער איז געלעגן מיט זיינע טעכטער וַיֵּשֶׁב אונ אברהם הט זיך בזעצט בֵּין קָדֵשׁ וּבֵין שׁוּר צווישן קדש אונ צווישן שור וַיָּגָר בִּגְרָר אונ ער האט געוואוינט אין דער שטאט גרר: (ב) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל שָׂרָה אִשְׁתּוֹ האט אברהם געזאגט אויף זיין ווייב שָׂרָה אֲחֹתִי הִוא זי איז מיין שוועסטער.

דגרר ודבר ית שרה:
ג ואתא מימר מן
קדם יי לות אבימלך
בחלמא דליליא ואמר
לה הא את מית על
עיסק אתתא דדברתא
והיא אתת גבר:
ד ואבימלך לא קרב
לותה ואמר יי העם
אף זכאי תקטול:
ה הלא הוא אמר לי
אחתי היא והיא אף
היא אמרת אחי הוא
בקשיטות לבי
ובזכאות

ויקח את־שרה: ג ויבא אלהים
אל־אבימלך בחלום הלילה
ויאמר לו הנך מת על־האשה
אשר־לקחת והוא בעלת בעל:
ד ואבימלך לא קרב אליה ויאמר
אדני הגוי גם־צדיק תהרג: ה הלא
הוא אמר־לי אחתי הוא והיא־גם־
הוא אמרה אחי הוא בתם־לבבי
ובנקין

ת"א הנך מת מכות ס. והוא בעולת בעל קידושין ג י. אדני הגוי ב"ק נב מכות ס. הלא הוא ב"ק שם מכות שם.

בעל הטורים

כה: (ד) הגוי גם צדיק תהרג. פי' אם תהרג אותי גם אהרגם

פירוש רשב"ם

האופר שכתב את הדבר: (ד) ואבימלך לא קרב אליה.

רש"י

שרה. בשבו. ובעולת בו (פ"א ד) אל הלקח הרון וגו' ואל מות תמיה. שניהם בלשון על: (ד) לא קרב אליה. המלאך מנעו ל כמו שנאמר לא נתתיך לנגוע אליה: הגוי גם צדיק תהרג. אף אם הוא צדיק תהרגנו שמא כך דרכך לאבד האומות הנס כך עשית לדור המבול ולדור הפלגה אף אני אומר שהרגתם על לא דבר כשם שאתה אומר להרגני: (ה) גם היא. לרבות עבדים וגמלים והמרים ם שלה (שומרי גמלים ורועי חמורים) את כלם שאלתי ואמרו לי אחיה הוא: בתם לבבי. שלא דמיתי להטוא: ובנקיון כפי.

שפתי חכמים

שהיה רוצה לשתתק ממנו נסע לגרר למקום יהוד. מהרש"ל: ל (גח"י) הוצרך לפרש כדי שלא תקשה קראי אהדדי דכתיב בשמוך ולהבון דמשמע המניעה היה מהש"י ואלו הכא משמע דבעצמו לא קרב: מ כך היא הגירסא וקאי על אנשים

פירוש ע"ט

רש"י שרייבט דא האט ער פון שרה קיין רשות ניט גנומן אז זי זאל מסכים זיין אונ זיא זאל אוך אזו זאגן ווארום ער האט גיוואוסט אז זיא וועט דרוף ניט מסכים זיין דען זיא איז שון איין מאל דורך דעם גנומן גוואורן צו פרעה דרום הט ער זיא ניט גפרעגט אונ הט אליין גזאגט (אחתי היא) וישלח אבימלך מלך גרר ויקח את שרה אונ אבימלך דער קיניג פון גרר האט גשיקט אונ האט גנומן שרה: (ג) ויבא אלהים אל אבימלך בחלום הלילה אונ אמלאך פון גאט איז גקומן צוא אבימלך אין חלום פון דער נאכט ויאמר לו אונ ער האט צו אים גזאגט הנך מת נון דו וועסט שטארבן על האשה אשר לקחת אין ווילן דער אשה וואס דו האסט גנומן והיא בעולת בעל אונ זיא איז איין אשת איש: (ד) ואבימלך לא קרב אליה אונ אבימלך האט צו איר ניט גנעהנט ווארום דר מלאך האט אים ניט גלאזט אין איר אן רירן

פירוש ע"ט

ויאמר אונ אבימלך האט גזאגט הגוי גם צדיק תהרג אוב אזו אפאלק וואס איז אפילו גערעכט טוסטו אוך הרגנן. רש"י שרייבט אבימלך הט אזו גזאגט פאר הקב"ה טאמער איז אזו דיין סדר צוא מאכין פאר לירן דיא אומות אומזיסט אזו האסטו גטאן צו דעם דור המבול אונ צו דור הפלגה אזו וויא דו זאגסט מיך צו הרגנן: (ה) הלא פאר וואר הוא אמר לי אחתי היא ער הט מיר גזאגט זי איז מיין שוועסטר והיא גם הוא אמרה אחי הוא אונ זיא האט אוך גזאגט אוף אברהם ער איז מיין ברודר. רש"י שרייבט גם היא ווייזט אונז אז אבימלך האט גזאגט איך האב גפרעגט זייערע קנעכט אונ דיא וואס טרייבין דיא אייזלן אונ דיא קעמלן האבן אלע גזאגט אז אברהם איז איר ברודר בתם לבבי מיט גאנצקייט פון מיין הארץ ובנקיון כפי אונ מיט ריינקייט פון מיינע הענט עשיתי זאת האב איך

וּבְנִקְיֹן כַּפַּי עָשִׂיתִי זֹאת׃ ו וַיֹּאמֶר
אֵלָיו הָאֱלֹהִים בַּחֲלֹם גַּם אָנֹכִי
יָדַעְתִּי כִּי בְתָם־לְבָבְךָ עָשִׂיתָ זֹּאת
וָאֶחְשֹׂךְ גַּם־אָנֹכִי אוֹתְךָ מֵחֲטוֹ־לִי
עַל־כֵּן לֹא־נְתַתִּיךָ לִנְגֹּעַ אֵלֶיהָ׃
ז וְעַתָּה הָשֵׁב אֵשֶׁת־הָאִישׁ כִּי־נָבִיא
הוּא וְיִתְפַּלֵּל בַּעַדְךָ וֶחְיֵה וְאִם־
אֵינְךָ מֵשִׁיב דַּע כִּי־מוֹת תָּמוּת
אַתָּה וְכָל־אֲשֶׁר־לָךְ׃ ח וַיַּשְׁכֵּם
אבימלך חסר א'

ת״א מחטו לי מנוח בס . ובתם לבבך ב״ק בס תמות בס . כי נביא ב״ק בס .

אונקלוס

וּבְזַכָאוּת יְדַי עֲבָדִית דָא׃ ו וַאֲמַר לֵהּ מֵימַר מִן קֳדָם יְיָ בְּחֶלְמָא אַף קֳדָמַי גְלֵי אֲרֵי בְּקַשִׁיטוּת לִבָּךְ עֲבַדְתְּ דָא וּמְנָעִית אַף אֲנָא יָתָךְ מִלְמֶחֱטֵי קֳדָמַי עַל כֵּן לָא שְׁבַקְתָּךְ לְמִקְרַב לְוָתַהּ׃ ז וּכְעַן אֲתֵיב אִתַּת גַּבְרָא אֲרֵי נְבִיָּא הוּא וִיצַלֵּי עֲלָךְ וְתֵחֵי וְאִם לֵיתָךְ מְתִיב דַּע אֲרֵי מֵימַת תְּמוּת אַתְּ וְכָל דִּי לָךְ׃ ח וְאַקְדֵּים אֲבִימֶלֶךְ

בצפרא

פירוש רשב״ם

להגיד מה שהקב״ה אומר על כן לא נתתיך לנגוע אליה: (ז) כי נביא הוא . לשון ניב שפתים . רגיל אצלי ומדבר את דברי ואני אוהב את דבריו ושומע תפלתו: ויתפלל

בעל הטורים

כלדיק תסרוג כי סוא פסע וגרס לי זאת: (ז) ויתפלל ג' במס' ככה והידך ויסגוד לו ויבתחו ויתפלל ויתפלל בעדו תמיד מלמד בסיה אבימלך לריך לבקש לאברהם שיתפלל בעדו וזהו. ויסגוד

שפתי חכמים

מנכיגי הגמלים והחמורים וק״ל: ב ר״ל דסיל״ל גם אנכי ידעתי כי בתם לבבך ובנקיון כפיך עשית זאת כמ״ש אבימלך בעלמו: ם וא״ת סוף סוף לא נקי מן החטא בסרי לא עבס סעבירס וי״ל כך אמר סקב״ס נקיות החטא לאו ממך סוא כאשר אמרת אלא ממני סוא כי אתה סיית בוכב עמס. אף אם כגידס לך שסיא אשתו: ע רלונו לפרש שנקרא משמע

רש״י

נקי אני מן החטא שלא נגעתי בה: (ו) ידעתי כי בתם לבבך וגו'. אמת שלא דמית מתחילה ב להחטא אבל נקיון כפים ם אין כאן (הדא אמר ממשמש ידים יש כאן): לא נתתיך . לא ממך היה שלא נגעת בה אלא חשכתי אני אותך מחטוא ולא נתתי לך כח, וכן (לקמן לא) ולא נתנו אלהים . וכן (שופטים טו) ולא נתנו אביה לבוא: (ז) השב אשת האיש . ואל תהא סבור שמא ע תתגנה בעיניו ולא יקבלנה או ישנאך ולא יתפלל עליך (א״ל אבימלך ומי מפרסמו שלא נגעתי בה, א״ל): כי נביא הוא . ויודע שלא

פירוש ע״ט

דאס גְטָאן כְּלוֹמַר אִיךְ בִּין רֵיין פוּן אַזִינְד דֶעןְ אִיךְ הָאבּ אִין אִיר נִיט אָן גְרִירְט: (ו) וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָאֱלֹהִים הָט גָאט צוּ אִים גְזָאגְט בַּחֲלוֹם אִין חָלוֹם גַּם אָנֹכִי יָדַעְתִּי אִיךְ וַויים אוֹךְ כִּי בְּתָם לְבָבְךָ עָשִׂיתָ זֹאת אַז מִיט גַאנְצְקֵייט פוּן דַיין הַארְצְן הָאסְטוּ דָאס גְטָאן וָאֶחְשֹׂךְ גַּם אָנֹכִי אוֹתְךָ מֵחֲטוֹ לִי אוּנ אִיךְ הָאבּ דִיךְ פַר מִיטְן פוּן צוּ זִינְדִיגְן צוּ מִיר כְּלוֹמַר דָאס אִיז אֶמֶת אַז דוּא הָאסְט פוּן פְרִיעָר נִיט אִין זִין גְהַאט צוּ זִינְדִיגְן אָבֶּר דָם וָואס דוּ זָאגְסְט דוּא בִּיסְט רֵיין פוּן אַזִינְד מַחֲמַת דוּ הָאסְט אִין אִיר נִיט אָן גְרִירְט דָאס אִיז נִיט פוּן דִיר גְוֶועןְ דִיא מְנִיעָה נָאר אִיךְ הָאבּ דִיךְ פַר מִיטְן פוּן צוּ זִינְדִיגְן עַל כֵּן לֹא נְתַתִּיךָ לִנְגֹּעַ אֵלֶיהָ דְרוּם הָאבּ אִיךְ דִיר נִיט גֶעגֶעבְּן קֵיין כֹּחַ צוּ אָן רִירְן זִיךְ צוּ אִיר: (ז) וְעַתָּה אוּנ אַצוּנְד הָשֵׁב אֵשֶׁת הָאִישׁ קֶער וִוידֶר דִי אֵשֶׁת אִישׁ אוּנ דוּ זָאלְסְט נִיט טְרַאכְטְן זִי וֶועט מְבוּזֶה וֶוערְן בַּיי אִים אִין דִי אוֹגְן אוּנ עֶר וֶועט זִי נִיט וֶועלְן בַּיי דִיר צוּ נֶעמְן אָדֶר עֶר וֶועט דִיךְ פַיינְט הָאבְּן אוּנ וֶועט נִיט מִתְפַּלֵּל זַיין פוּן דַיינְט וֶועגְן זָאג אִיךְ דִיר כִּי נָבִיא הוּא אַז עֶר אִיז אַנָבִיא אוּנ ווייסְט אַז דוּ הָאסְט אִין אִיר נִיט אָן גְרִירְט וְיִתְפַּלֵּל בַּעַדְךָ אוּנ וֶועט מִתְפַּלֵּל זַיין פַר דִיר וֶחְיֵה אוּנ דוּ וֶועסְט בְּלַייבְּן לֶעבְּן וְאִם אֵינְךָ מֵשִׁיב אוּנ אַז דוּ וֶועסְט נִיט ווידֶר קֶערְן זִי דַע זָאלְסְטוּ ווִיסְן כִּי מוֹת תָּמוּת אַתָּה וְכָל אֲשֶׁר לָךְ אַז דוּ וֶועסְט שְׁטַארְבְּן אוּנ אַלְץ וָואס צוּ דִיר: (ח) וַיַּשְׁכֵּם אֲבִימֶלֶךְ בַּבֹּקֶר אוּנ

אֲבִימֶלֶךְ בַּבֹּקֶר וַיִּקְרָא לְכָל־
עֲבָדָיו וַיְדַבֵּר אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה בְּאָזְנֵיהֶם וַיִּירְאוּ הָאֲנָשִׁים
מְאֹד׃ ט וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם
וַיֹּאמֶר לוֹ מֶה־עָשִׂיתָ לָּנוּ וּמֶה־
חָטָאתִי לָךְ כִּי־הֵבֵאתָ עָלַי וְעַל־
מַמְלַכְתִּי חֲטָאָה גְדֹלָה מַעֲשִׂים
אֲשֶׁר לֹא־יֵעָשׂוּ עָשִׂיתָ עִמָּדִי׃
י וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל־אַבְרָהָם
מָה רָאִיתָ כִּי עָשִׂיתָ אֶת־הַדָּבָר
הַזֶּה׃ יא וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם כִּי אָמַרְתִּי
רַק אֵין־יִרְאַת אֱלֹהִים בַּמָּקוֹם הַזֶּה
והרגוני

בְּצַפְרָא וּקְרָא לְכָל
עַבְדוֹהִי וּמַלֵּיל יָת כָּל
פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין
קֳדָמֵיהוֹן וּדְחִילוּ
גּוּבְרַיָּא לַחֲדָא׃ ט וּקְרָא
אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם
וַאֲמַר לֵהּ מָה עֲבַדְתְּ
לָנָא וּמָה חָבִית לָךְ
אֲרֵי אַיְתֵיתָא עֲלַי וְעַל
מַלְכוּתִי חוֹבָא רַבָּא
עוֹבָדִין דִּי לָא כָשְׁרִין
לְאִתְעֲבָדָא עֲבַדְתְּ
עִמִּי׃ י וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ
לְאַבְרָהָם מָה חֲזֵיתָ
אֲרֵי עֲבַדְתְּ יָת פִּתְגָּמָא
הָדֵין׃ יא וַאֲמַר
אַבְרָהָם אֲרֵי אֲמָרִית
לְחוֹד לֵית דַּחַלְתָּא דַייָ
בְּאַתְרָא הָדֵין וְיִקְטְלֻנַּנִי
על

רש״י

נגעת בה לפייס ויתפלל בעדך (ב"ק צב): (ט) מעשים אשר לא יעשו. מכה אשר לא הורגלה לבא על בריה בא לנו על ידך עצירת כל נקבים של זרע ושל קטנים ורעי ואזנים וחוטם: (יא) רק אין יראת אלהים. אכסנאי שבא לעיר על עסקי אכילה ושתיה שואלין אותו או על עסקי

שפתי חכמים

ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא דמשמע דוקא דמש"ה צריך להחזיר מפני שהוא נביא והיא אשת איש אבל אי לא היה נביא לא היה מחזירה לו ואף שהיא אשת איש והרי גם ב"נ הוזהרו על עריות ומתרץ דמה דכתיב כי נביא הוא ס"ל אל תסיק סבור כו': פ אבל אין לפרש דמעשים אשר לא יעשו קאי על אכסנאי דהא לא עבר הוא מעשה אלא דיבור

פירוש ע״ט

אֲבִימֶלֶךְ הָט זִיךְ גִּפֶעֶרְדֶט אִין דֶער פְרִיא וַיִּקְרָא לְכָל עֲבָדָיו אוּנ עֶר הָט גְרוּפְן צוּ אַלֶע זַיינֶע קְנֶעכְט וַיְדַבֵּר אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאָזְנֵיהֶם אוּנ הָאט גְרֶעט אַלֶע דִי רָאזִיגֶע רֵייד אִין זַייעֶרֶע אוֹעֶרְן וַיִּירְאוּ הָאֲנָשִׁים מְאֹד אוּנ דִי מֶענְטְשְׁן הָאבְּן זִיךְ זַייעֶר גִפָארְכְטְן׃ (ט) וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם אוּנ עֶר הָט גְרוּפְן אֲבִימֶלֶךְ צוּ אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר לוֹ אוּנ עֶר הָט צוּ אִים גְזָאגְט מֶה עָשִׂיתָ לָּנוּ וָוס הָאסְטוּ אוּנְז גְטָאן וּמֶה חָטָאתִי לָךְ אוּנ וָוס הָאבּ אִיךְ צוּ דִיר גְזִינְדִיגְט כִּי הֵבֵאתָ עָלַי וְעַל מַמְלַכְתִּי חֲטָאָה גְדוֹלָה וָואס דוּ הָאסְט גְבְּרַאכְט אוֹיף מִיר אוּן אוֹיף מַיין קִינִיגְרַייךְ אַגְרוֹסֶע זִינְד מַעֲשִׂים אֲשֶׁר לֹא יֵעָשׂוּ עָשִׂיתָ עִמָּדִי אַזֶעלְכֶע מַעֲשִׂים וָואס וֶוערְט נִיט גְטָאן הָאסְטוּ גְטָאן מִיט מִיר כְּלוֹמַר אַזוּ אַמַּכָּה וָוס אִיז נִיט גְוַויינְטְלִיךְ צוּא קוּמֶן אוֹיף קֵיין בַּשְׂעֶפֶּנִיש אִיז אוֹיף אוּנְז גְקוּמֶן דוּרְךְ דִיר. רשׁ״י שְׁרַייבְּט זַיי זֶענְן גֶעצַר גְוֶוען פוּן אַלֶע עֶרְטֶער׃ (י) וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל אַבְרָהָם אוּנ אֲבִימֶלֶךְ הָאט גְזָאגְט צוּ אַבְרָהָם מָה רָאִיתָ וָואס הָאסְטוּ גְזֶעהְן כִּי עָשִׂיתָ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה וָוס דוּ הָאסְט גְטָאן דִי זַאךְ כְּלוֹמַר וִוי פַאלְסְטוּ אוֹיף דָם צוּ טָאן׃ (יא) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם הָט אַבְרָהָם גְזָאגְט כִּי אָמַרְתִּי וָוארוּם אִיךְ הָאבּ מִיר גְטְרַאכְט רַק נַייעֶרְט אֵין יִרְאַת אֱלֹהִים בַּמָּקוֹם הַזֶּה עֶס אִיז נִיט פַר הַאנְדְן קֵיין גָאטְס פָארְכְט אִין דֶעם דָאזִיגְן אָרְט. רשׁ״י שְׁרַייבְּט אַבְרָהָם הָט אַזוּ גְזָאגְט צוּ זַיי אַיין אוֹרַח אַז עֶר קוּמְט אִין שְׁטָאט אַרַיין צוּ גְהֶער מֶען אִים פְרֶעגְן

וַהֲרָגוּנִי עַל־דְּבַר אִשְׁתִּי׃ יב וְגַם־
אָמְנָה אֲחֹתִי בַת־אָבִי הִוא אַךְ לֹא
בַת־אִמִּי וַתְּהִי־לִי לְאִשָּׁה׃ יג וַיְהִי
כַּאֲשֶׁר הִתְעוּ אֹתִי אֱלֹהִים מִבֵּית
אָבִי וָאֹמַר לָהּ זֶה חַסְדֵּךְ אֲשֶׁר
תַּעֲשִׂי עִמָּדִי אֶל־כָּל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר
נבוא

עַל עֵסֶק אִתְּתִי ׃
יב וּבְרַם בְּקוּשְׁטָא
אֲחָתִי בַת אַבָּא הִיא
בְּרַם לָא בַת אִמִּי וַהֲוָת
לִי לְאִנְתּוּ ׃ יג וַהֲוָה
כַּד טְעוֹ עַמְמַיָּא בָּתַר
עוֹבָדֵי יְדֵיהוֹן יָתִי קָרֵיב
יְיָ לְדַחַלְתֵּהּ מִבֵּית
אַבָּא וַאֲמָרִית לַהּ דֵּין
טֵיבוּתִיךְ דִּי תַּעְבְּדִין
עמי

ת"א וגם אמנה סנהדרין נח.

פירוש רשב"ם

בעדך. שהרי היה צריך רחמים ככתיב לפניו כי עצור עצר וגו': (יב) אחותי בת אבי. כי בני בנים הרי הם כבנים והיא היתה בת הרן בן תרח: אך לא בת אמי. לא אחותי ממש שיצאה מבטן אמי והיא מותרת לי ותהי לי לאשה: (יג) כאשר התעו אותי. הגלני ממקומי שנאמר לך לך מארצך וזהו שכתב ארמי אובד אבי משום שהוגלה משום כי התעו אותי ואובד אבי כפל לשון הוא כדכתיב

בעל הטורים

לו דמתהו ויתפלל ולא כאותה פעם לבד אלא תמיד היה צריך לתפלתו כדכתיב ויתפלל בעדו תמיד: (יא) והרגוני. ב' במס' והרגוני על דבר אשתי והרגוני ושבו אל רחבעם גבי ירבעם שהשוה ישראל שבאותן הימים לעו"א ומיהו הכא כתיב מלא

שפתי חכמים

בעלמא: צ' כלומר היה לו לומר בת אבי היא ולא היה צ"ל בת אמי אלא כדי לאמת את דבריו כראשונים שאמר אחותי היא אמר כך. וא"ת לעיל גבי פרעה למה לא השיב אברהם כלום וי"ל דפרעה לא שאל אותו אלא פעם אחד מ"ה לא השיבו אבל אבימלך שאלו שני פעמים מ"ה הוצרך להשיב לו.

רש"י

אשתו שואלין אותו (ב"ק שם) אשתך היא או אחותך היא: (יב) אחתי בת אבי היא. ובת אב מותרת לבן נח שאין אבות לעו"א. וכדי לאמת דבריו צ' השיבו כן. וא"ת והלא בת אחיו היתה. בני בנים הרי הן כבנים והרי היא בתו של תרח. וכן הוא אומר ללוט כי אנשים אחים נחנו: אך לא בת אמי. הרן מאם אחרת היה: (יג) ויהי כאשר התעו אותי וגו'. אונקלוס תרגם מה שתרגם. ויש ליישב עוד דבר דבור על אופניו. כשהוציאני הקב"ה מבית אבי להיות משוטט ונד ממקום למקום וידעתי שאעבור במקום רשעים ואומר לה זה חסדך וגו': כאשר התעו. לשון רבים ואל תתמה כי בהרבה מקומות לשון אלהות ולשון מרות קרוי לשון רבים. אשר הלכו אלהים. אלהים חיים. אלהים קדושים. וכל ל' אלהים ל' רבים. וכן ויקח אדוני יוסף. אדוני האדונים. אדוני הארץ. וכן בעליו יומת. והועד בבעליו. וא"ת מהו לשון התעו כל הגולה ממקומו ואינו מיושב קרוי תועה. כמו (לקמן כא) ותלך ותתע. (תהלים קיט) תעיתי כשה אובד (איוב לח) יתעו לבלי אוכל ילאו ויקשו לבקש אכלם: אמרי לי. עלי וכן (לקמן כו) וישאלו אנשי המקום לאשתו על אשתו. וכן (שמות יד) ואמר פרעה לבני ישראל כמו

פירוש ע"ט

אוב ער וויל עסן אדער טרינקען צו גהער מען אים פרעגן אוף זיין ווייב איז דאס דיין ווייב אדר דיין שוועסטער מן הסתם איז דער סדר אז מען זאל אים פרעגן איף עסן אדר טרינקן אונ אז איך בין אריין גקומן אין אייער שטאט הט מען מיך תיכף גפרעגט אוף מיין ווייב האב איך גטראכט אז קיין גאטס פארכט איז ניט פאר האנדן אין דעם לאנד וַהֲרָגוּנִי עַל דְּבַר אִשְׁתִּי אונ מען וועט מיך הארגנן אום ווילן מיין ווייב : (יב) וְגַם אָמְנָה אונ אוך אמת אֲחוֹתִי בַת אָבִי הוּא זי איז מיין שוועסטער פון פאטר האלב אַךְ נייערט לֹא בַת אִמִּי זי איז ניט מיין מוטרס טאכטר אונ אשוועסטר

פירוש ע"ט

פון פאטר האלב איז מותר צו אבן נח וַתְּהִי לִי לְאִשָּׁה איז זי גווארן צו מיר פר אווייב . רש"י שרייבט דס הט ער פון דעסט וועגן אזו גענפרט כדי ער זאל אמת מאכן זיינע רייד : (יג) וַיְהִי אונ עס איז גוועזן כַּאֲשֶׁר הִתְעוּ אוֹתִי אֱלֹהִים מִבֵּית אָבִי אז גאט הט מיך פר אירט פון מיין פאטרס הוז גזינד האב איך גיוועסט אז איך וועל איבר פאהן דורך אזעלכע ערטר ווו עס איז פר האנדן רשעים וָאֹמַר לָהּ האב איך צו איר גזאגט זֶה חַסְדֵּךְ אֲשֶׁר תַּעֲשִׂי עִמָּדִי דס איז דיין חסד וואס דו זאלסט מיט מיר טאן אֶל כָּל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר נָבוֹא שָׁמָּה צו איטלכן ארט וואס מיר וועלן דארטן קומן אִמְרִי לִי זאג אוף

נָבוֹא שָׁמָּה אִמְרִי־לִי אָחִי הוּא:
יד וַיִּקַּח אֲבִימֶלֶךְ צֹאן וּבָקָר וַעֲבָדִים
וּשְׁפָחֹת וַיִּתֵּן לְאַבְרָהָם וַיָּשֶׁב לוֹ אֵת
שָׂרָה אִשְׁתּוֹ: טו וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ
הִנֵּה אַרְצִי לְפָנֶיךָ בַּטּוֹב בְּעֵינֶיךָ
שֵׁב: טז וּלְשָׂרָה אָמַר הִנֵּה נָתַתִּי
אֶלֶף כֶּסֶף לְאָחִיךְ הִנֵּה הוּא־לָךְ
כְּסוּת עֵינַיִם לְכֹל אֲשֶׁר אִתָּךְ וְאֵת
כל

עִמִּי לְכָל אַתְרָא דִּי נְהָךְ לְתַמָּן אֱמָרִי עֲלַי אָחִי הוּא: יד וּדְבַר אֲבִימֶלֶךְ עָאן וְתוֹרִין וְעַבְדִּין וְאַמְהָן וִיהַב לְאַבְרָהָם וַאֲתֵיב לֵהּ יָת שָׂרָה אִתְּתֵהּ: טו וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ הָא אַרְעִי קֳדָמָךְ בִּדְתַקִּין בְּעֵינָךְ תִּיב: טז וּלְשָׂרָה אֲמַר הָא יְהָבִית אֲלַף סִלְעִין דִּכְסַף לַאֲחִיךְ הָא הוּא לִיךְ כְּסוּת
דיקר

ת א כנס. פוה בגילה סו כה ב"ק לג.

בעל הטורים

וסתם תפר שאינם רשעים כל כך כמו פו"ה: (טז) ולשרה. ב' במס' ולשרה אמר ולשרה בן שכתוב כאן גבי שרה הנה הוא לך כסות עינים רמז שיהיה בן נשרה שיהיה לו כסות עינים

פירוש רשב"ם

תעיתי כשה אובד צאן אובדות היו עמי. רועיהם התעום: אמרי לי. אמרי עלי: (טו) ולשרה אמר. דברי פיוסים ותנחומים הנה לקחתי אותך בתחלה לא באונס ולא בכת אלא כמנהג נישואין שהרי נתתי מהר ומתן אלף כסף לאחיך בשביל שהייתי סבור שהיה אחיך כמו שאמרת לי ולא זהו מתן של צאן ובקר שנתן אבימלך לאברהם לבסוף אלא קודם שהביאה אל ביתו שאפי' פרעה שנענש יותר כתיב בו ולאברם הטיב בעבורה קודם נישואין וכ"ש אבימלך: נתתי אלף כסף. מתחלה כדכתיב בפרעה וכדכתיב הרבו עלי מהר ומתן וכדכתיב ומגדנות

רש"י

על בני ישראל (שופטים ט) הן יאמרו לי אשה הרגתהו: (יד) ויתן לאברהם. כדי שיפייסו ויתפלל עליו: (טו) הנה ארצי לפניך. אבל פרעה אמר לו הנה אשתך קח ולך. לפי שנתיירא שהמצרים שטופי זמה: (טז) ולשרה אמר. אבימלך לכבודה כדי לפייסה הנה עשיתי לך כבוד זה נתתי ממון לאחיך שאמרת עליו אחי הוא הנה הממון והכבוד הזה לך כסות עינים: לכל אשר אתך. יכסו עיניהם שלא יקילוך שאלו השיבותיך ריקנית יש להם לומר לאחר שנתעלל בה החזירה עכשיו שהוצרכתי לבזבז ממון לפייסך יודעים יהיו שעל כרחי השיבותיך וע"י נס: ואת כל. ועם כל באי העולם: ונכחת. יהא לך פתחון פה להתוכח ולהראות דברים נכרים הללו ולשון תוכחה בכ"מ ברור דברים ובלעז אשפורפי"ר. (הוא אפרוביר להט ל"א

שפתי חכמים

מהרש"ל: ק דאי על לקיחת אשתו הרי לא נגע בה וכאלו לא לקחה. (נח"י) כא דאבימלך הוצרך לפייס את אברהם ולא כן פרעה י"ל דפרעה אונס גמור היה כי אברהם מעצמו השתכם ואמר לשרה אמרי נא אחותי את כו' אבל הכא שאלו אשתך היא או אחותך היא וירא שמא יהרגוהו והיה מוכרח לומר אחותי היא ולפיכך לא נלקה פרעה רק במכת ראתן שהתשמיש קשה לו ואחר שהשיבה לא הוצרך עוד לרפואה אבל אבימלך גם אחר שהשיבה ופייסה ונתן מתנות אפ"ה כי עצור עצר לפי שהיה קרוב למזיד במה שאלוהו אשתך וכמ"ש אכסנאי שבא לעיר כו': ר כלומר ואף על פי שאבימלך לא נתן לאברהם אלא כדי שיתפלל עליו כמו שפי' לעיל ואיך אמר לשרה שלכבודה נהגה לו לא היפך הדברים אלא כדי לפייסה. והקשה מהרא"ם ואם תאמר מנ"ל לרש"י שנתנם לאברהם כדי לפייסו דלמא כשנתנם לאברהם ע"מ כן שיהיו לכבודה. וי"ל שמדברי הכם שא"ל השב אשת האיש כי נביא הוא ויתפלל בעדך ידענו שכל עצמו של אבימלך לא היה

פירוש ע"ט

מיר אָחִי הוּא ער איז מיין ברודער: (יד) וַיִּקַּח אֲבִימֶלֶךְ האט אבימלך גנומן צֹאן וּבָקָר שאף אונ רינדר וַעֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת אונ קנעכט אונ דינסט מיידן וַיִּתֵּן לְאַבְרָהָם אונ האט געגעבן צוא אברהם כדי ער זאל איבר געבעטן ווערן וַיָּשֶׁב לוֹ אֶת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אונ האט ווידר גקערט צו אים זיין ווייב שרה: (טו) וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ האט אבימלך גזאגט הִנֵּה נון אַרְצִי לְפָנֶיךָ מיין לאנד איז פאר דיר בַּטּוֹב בְּעֵינֶיךָ שֵׁב ווי עס איז דיר וואל

פירו"ש ע"ט

געפעלן בייזעץ דיך: (טז) וּלְשָׂרָה אָמַר אונ צו שרה האט אבימלך גזאגט הִנֵּה נון איך טוא דיר דם דאזיגן כבוד נָתַתִּי אֶלֶף כֶּסֶף לְאָחִיךְ איך האב גגעבן טויזנט זילברנע מטבעות צו דעם וואס דו האסט גזאגט ער איז דיין ברודר הִנֵּה נון דס געלד אונ דעם כבוד וואס איך טו דיר אן הוּא לָךְ דס איז צו דיר כְּסוּת עֵינַיִם איין צו דעק צו די אויגן לְכֹל אֲשֶׁר אִתָּךְ צו די אלע וואס זענן מיט דיר זאלסטו ניט

כֹּל וְנֹכָחַת: יז וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם אֶל־
הָאֱלֹהִים וַיִּרְפָּא אֱלֹהִים אֶת־
אֲבִימֶלֶךְ וְאֶת־אִשְׁתּוֹ וְאַמְהֹתָיו
וַיֵּלֵדוּ: יח כִּי־עָצֹר עָצַר יְהוָה בְּעַד כָּל־
רֶחֶם לְבֵית אֲבִימֶלֶךְ עַל־דְּבַר שָׂרָה
אֵשֶׁת אַבְרָהָם: ס כא א וַיהוָה פָּקַד
אֶת

ת"א ויתפלל ב"ק לב . כי עצור תענית ח ב"ק שם . בעד כל ב"ק שם . וה' פקד ר"ה י"א לב תענית ח מגילה לא ב"ק לב.

אונקלוס

דִּיקָר עֵינִין חֲלָף דִּשְׁלָחִית דְּבָרְתִּיךְ וַחֲזֵית יָתִיךְ וְיָת כָּל דְּעִמָּךְ וְעַל כָּל מָה דַּאֲמָרַת אִתּוֹכַחַת: יז וְצַלִּי אַבְרָהָם קֳדָם יְיָ וְאַסִּי יְיָ יָת אֲבִימֶלֶךְ וְיָת אִתְּתֵהּ וְאַמְהָתֵהּ וְאִתְרְוָחוּ: יח אֲרֵי מֵיחַד אֲחַד יְיָ בְּאַפֵּי כָּל פְּתַח וַלְדָּא לְבֵית אֲבִימֶלֶךְ עַל עֵיסַק שָׂרָה אִתַּת אַבְרָהָם: א וַיְיָ דְּכִיר יָת שָׂרָה כְּמָא

פירוש רשב"ם

נתן לאביה ולאמה. הנה הוא לך כסות עינים לכל אשר אתך ואת כל. אלף כסף שנתתי לאחיך מתחלה כבוד גדול הוא לך וכסות עיניהם של כל בני ביתך אשר אתך וגם לכל העולם שלא יסתכלו בך לגנאי לומר אשה זו מנהג הפקר נהג בה אבימלך כי הכל ידעו כי דרך כבוד לקחה ובעל כרחו החזירה. כסות עינים שלא יראו בך לגנאי כדכתיב וכסה את עין הארץ ולא יוכל לראות את הארץ וכשמסתכלים באדם לבזותו כתב לראות בך. עיני תראינה בה. ותחז בציון עינינו: ונוכחת. מפורסם ומתווכח יפה כי דרך כבוד נהגתי בך ואל תשימי לבבך רק טוב זהו עיקר לפי פשוטו. כי לכבוד של שרה אמר אבימלך כל זה ולא לקנתרה ולתוכיחה:

בעל הטורים

דכתיב ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות: (א) וה' פקד. כ"מ שנאמר וה' הוא ובית דינו שנמנו עליה סנגוריא ואמרו אם לא תתן לה עתה בן א"כ תאמר את סקן בגזלת ומנו אותם ת' שנה מטיסים לו זרע והוא בן מאה עתה וצריך שיתחיל מעתה. ד"א שאמרו בנות לוט נתעברו מביאת איסור מאביהן ושרה לא תתעבר מאברהם. ד"א שאמרו נסתרה עם אבימלך וכתיב ואם טהורה היא ונקתה ונזרעה זרע. ומה שלא נפקדה אחר סתירת פרעה לפי שכאן היה מממום ידים ולא היה חסר כי אם ביאה: פקד את שרה. בגי' אף כל הפקרות

שפתי חכמים

אלא לפייסו כדי שיתפלל עליו ותכתמא כמתנות נמי נתן לו בשביל זה. וי"ל דאי משום כבודה למה נתנם לאברהם לשרה היה לו ליתנם ולא לאברהם כי זה היה לה לכבוד יותר לפי דברי אבימלך אלא ודאי עיקר נתינה לאברהם היה כדי להתפלל עליו ודבריו עם שרה לא היה אלא לכבודה ולפייסה אמר כך וק"ל: ש והאין לומר שפירושו על אודות שרה כמו על דבר אשר לא קדמו וגו' פשרי כתיב לעיל גם אנכי ידעתי וגו' ואחשוך אותך מחטוא לי דמשמע שלא עצר הקב"ה כח נשמש אלא לאבימלך בלבד והכא כתיב כי עצר ה' בעד כל רחם וגו' אלא ע"כ צ"ל ע"פ דבורה של שרה עשה זה ומעתה מה שפירש"י לעיל גבי וינגע ה' את פרעה וגו' על פי דבורה

רש"י

ל"ז ערלייטערן. בעשיידן. בעשטיממען) ואונקלוס תרגם בפנים אחרים ולשון המקרא כך הוא נופל על התרגום הנה הוא לך כסות של כבוד על העינים שלא שלטו בך ובכל אשר אתך ועל כן תרגומו וחזית יתיך וית כל דעמך. ויש מדרש אגדה אבל ישוב לשון המקרא פירשתי: (יז) וילדו. כתרגומו ואתרוחו. נפתחו נקביהם והוציאו והיא לידה שלהם: (יח) בעד כל רחם. כנגד כל פתח: על דבר שרה. ע"פ דבורה של שרה: (א) וה' פקד את שרה וגו'. (ב"ק לב) סמך פרשה זו ללמדך שכל המבקש רחמים

פירוש ע"ט

מבוזה וועהן בייא זיי אין די אויגן ווארום אז איך וואלט דיך ווידר געקערט ליידיג וואלטן זיי געקענט זאגן נאך דעם אז ער הט מיט איר זיין ווילן געטאן הט ער זי אפ געגעבן אבר אצונד אז איך האב גמוזט געבן פיל געלד אונ איבר בעטין דיך וועלן זיי וויסן אז איך האב דיך גמוזט בעל כרחי אפ שיקן אונ דורך אנם ואת כל אונ מיט אלע לייט פון דער וועלט ונוכחת אונ דוא וועסט דיך באווערן כלומר עס וועט זיין צו דיר אפתחון פה אויכוח צו האבן אונ צוא ווייזן דיא אלע זאכן וואס דורך זייא ווערט דער קענט אז איך האב דיך ניט אן גרירט: (יז) וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם אֶל הָאֱלֹהִים האט אברהם מתפלל געוועזן צו גאט וַיִּרְפָּא אֱלֹהִים אֶת אֲבִימֶלֶךְ וְאֶת אִשְׁתּוֹ וְאַמְהֹתָיו אונ גאט האט געהיילט אבימלך אונ זיין ווייב אונ זיינע דינסט מיידן וַיֵּלֵדוּ אונ זיי האבן גיוונן כלומר זייא זענן געווארן אפין: (יח) כִּי עָצוֹר עָצַר יְיָ בְּעַד כָּל רֶחֶם לְבֵית אֲבִימֶלֶךְ דען גאט האט פריער אויף געהאלטן קעגן אלע טראכטן עַל דְּבַר שָׂרָה אין ווילן שָׂרָה אֵשֶׁת אַבְרָהָם דאס ווייב פון אברהם: (א) וַיְיָ פָּקַד אֶת שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמָר אונ גאט הט גדענקט

אֶת־שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמָר וַיַּעַשׂ יְהֹוָה
לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר: ב וַתַּהַר וַתֵּלֶד
שָׂרָה לְאַבְרָהָם בֵּן לִזְקֻנָיו לַמּוֹעֵד
אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֹתוֹ אֱלֹהִים: ג וַיִּקְרָא
אַבְרָהָם אֶת־שֶׁם־בְּנוֹ הַנּוֹלַד־לוֹ
אֲשֶׁר־יָלְדָה־לּוֹ שָׂרָה יִצְחָק: ד וַיָּמָל
אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ בֶּן־שְׁמֹנַת
יָמִים

ת״א וימל קידושין כט.

אונקלוס

כְּמָא דִי אֲמַר וַעֲבַד
יְיָ לְשָׂרָה כְּמָא דִי מַלִּיל:
ב וְעַדִּיאַת וִילִידַת שָׂרָה
לְאַבְרָהָם בַּר
לְסֵיבְתוֹהִי לִזְמַן דִּי
מַלִּיל יָתֵהּ יְיָ: ג וּקְרָא
אַבְרָהָם יָת שׁוּם בְּרֵהּ
דְאִתְיְלִיד לֵהּ דִּילִידַת
לֵהּ שָׂרָה יִצְחָק: ד וּגְזַר
אַבְרָהָם יָת יִצְחָק בְּרֵהּ
בַּר תְּמַנְיָא יוֹמִין כְּמָא
דִי

רש״י

על חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה ת תחלה שנאמר ויתפלל וגו׳ וסמיך ליה וה׳ פקד את שרה שפקדה כבר קודם שריפא את אבימלך: פקד את שרה. בהריון: כאשר דבר. בלידה והיכן היא אמירה והיכן הוא דבור אמירה ויאמר אלהים אבל שרה אשתך וגו׳. דבור היה דבר ה׳ אל אברם בברית בין הבתרים א ושם נאמר לא יירשך זה וגו׳. והביא היורש משרה: ויעש ה׳ לשרה כאשר דבר. ב לאברהם: (ב) (למועד אשר דבר אתו. רבי יודן ורבי חמא רבי יודן אומר מלמד שנולד לט׳ חדשים שלא יאמרו מביתו של אבימלך הוא ורבי חמא אומר לז׳ חדשים): למועד אשר דבר אתו. דמלול יתיה את המועד ג אשר דבר וקבע כשאמר לו למועד אשוב אליך שרט לו שריטה בכותל ואמר לו כשתגיע חמה לשריטה זו בשנה האחרת תלד: (לזקניו. שהיה זיו איקונין שלו

שפתי חכמים

כל שרה משרה נפקא בג״ש נ״ל: ת וא״ת מה הוכחה יש מכאן דילמא מה שפקדה עתה לפי שעתה היה המועד שקבע לו הקב״ה דאם לא עכשיו אימתי דהא בשנה צריכה לילד ונראה שבנה היתה הפקידה וי״ל דרש״י בעצמו תירץ זה במה שכתב פקד כבר קודם שריפא את אבימלך וקשה מה בא להשמיענו שקודם שריפא את אבימלך ריפא את שרה אלא ודאי שבא להשמיענו כל המבקש כו׳ רא״ם. כתב הרא״ם הימא דמשמע משמע שאין כאן מקומו דאל״כ מאי סמך פרשה זו דקאמר ואין הדבר כן שהרי בט״ו בניסן בשר המלאך את שרה ובט״ו בו נהפכה סדום וניצול לוט עם בנותיו ובשנעשה מעשה לוט עם בנותיו מיד נסע אברהם וישב לו בגרר ושם נלקחה שרה ועצר השם בעד כל רחם לבית אבימלך והתפלל אברהם עליהם ונתרפאו ונראה שבנה נפקדה שרה הרי כל הסיפורים האלו נמשכים זה אחר זה על הסדר ומה זה שאמר סמך פרשה זו וכו׳ תירץ כיון דכתיב וה׳ פקד את שרה דמשמע שפקד אותה קודם שריפא את אבימלך אם כן לא היה לו להקדים אלא ללמדך וכו׳: א הקשה מהרא״ם אבל יש לתמוה למה לא פירש גבי כאשר אמר לאברהם ולא אמרה והיכן והשב מפני שאמר אמירה ויאמר אבל שרה וגו׳ בזו האמירה לאברהם נאמרה לא רצה לפרש וגבי כאשר דבר נמי לא היה צריך לפרש מכיון שאמר גבי דיבור היה דבר ה׳ אל אברם אלא כדי להודיע הספרים שבין ויעש ה׳ לשרה כאשר דבר ובין למועד אשר דיבר שהראשון שב לאברהם והשני למועד כמו שכתב אחר זה: ב וא״ם נ״ל לרש״י לפרש זה וי״ל דל״ל אעפ״י שלא אמר הקב״ה לא יירשך זה וגו׳ אלא לאברהם אבל לא הבטיחו שיהיה היורש משרה מ״מ ויעש ה׳ לשרה אע״פ שלא דבר אלא לאברהם. מהרש״ל: ג דק״ל למה כתיב אתו בחולם היה לו לינקד בחיר״ק אתה באל״ף דהא עם אברהם היה הדבור ועל זה פי׳ דאותו קאי אמועד ולפי שאין נופל ל׳ דבור על המועד מ״ה הוצרך להוסיף

פירוש ע״ט

צוּ שָׂרָה אַזוֹ וִוי עֶר הָאט גְזָאגְט אַז זִי זָאל טְרָאגֶן וֶוערִין וַיַּעַשׂ יְיָ לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר אוּנ גָאט הָט גְטָאן צוּ שָׂרָה אַזוֹ וִויא עֶר הָאט גְרֶעט צוּ אַבְרָהָם (לֹא יִירָשְׁךָ זֶה) דָאס אִיז טַייטְשׁ עֶס וֶועט דִיךְ נִיט יַרְשְׁנֶען דֶער דָאזִיגֶר דָאס מֵיינְט מֶען אֱלִיעֶזֶר (כִּי אִם אֲשֶׁר יֵצֵא מִמֵּעֶיךָ הוּא יִירָשֶׁךָ) נָאר דֶר וָואס וֶועט אַרוֹס גֵייִן פוּן דַיינֶע גִידֶערִים דֶער וֶועט דִיךְ יַרְשְׁנֶען הָט דָס גָאט מְקַיֵּים גְוֶועזֶן צוּא אַבְרָהָם אוּנ הָאט גְבְרַאכְט דֶעם יוֹרֵשׁ פוּן שָׂרָה: (ב) וַתַּהַר אוּנ זִי אִיז טְרָאגֶן גְוָוארְן וַתֵּלֶד שָׂרָה לְאַבְרָהָם בֵּן לִזְקֻנָיו אוּנ שָׂרָה הָט גִיוּוֶנְן צוּ אַבְרָהָם אַזוֹן צוּ זַיין עֶלְטֶער לַמּוֹעֵד אֲשֶׁר דִּבֶּר אֹתוֹ אֱלֹהִים צוּ דֶער צַייט וָואס גָאט הָאט מִיט אִים גְרֶעט. כְּלוֹמַר דִיא צַייט הָט עֶר קוֹבֵעַ גְוֶועזֶן בְּשַׁעַת אַז עֶר הָט אִים גְזָאגְט (לַמּוֹעֵד אָשׁוּב אֵלֶיךָ) הָאט עֶר אַקְרִיץ גְטָאן אִין דֶער וַואנְד אוּף דֶעם אָרְט וִויא דִי זוּן אִיז גְקוּמֶן אוּנ הָאט צוּא אִים גְזָאגְט אַז דִיא זוּן וֶועט קוּמֶן צוּא דֶעם אָרְט אִיבֶּר אַיָאר דֶענְסְמָאל וֶועט זִיא גִיוּוֶנְן: (ג) וַיִּקְרָא אַבְרָהָם אוּנ אַבְרָהָם הָט אָן גְרוּפְן אֶת שֵׁם בְּנוֹ הַנּוֹלַד לוֹ דֶעם נָאמֶן פוּן זַיין זוּן וָואס אִיז גְבָארְן גְוָוארְן צוּ אִים אֲשֶׁר יָלְדָה לוֹ שָׂרָה יִצְחָק וָואס שָׂרָה הָאט צוּא אִים גִיוּוֶנְן הָאט עֶר אִים גְרוּפְן יִצְחָק: (ד) וַיָּמָל אַבְרָהָם אֶת יִצְחָק בְּנוֹ הָט אַבְרָהָם מַל

יָמִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים: חמישי
ה וְאַבְרָהָם בֶּן־מְאַת שָׁנָה בְּהִוָּלֶד
לוֹ אֵת יִצְחָק בְּנוֹ: ו וַתֹּאמֶר שָׂרָה
צְחֹק עָשָׂה לִי אֱלֹהִים כָּל־הַשֹּׁמֵעַ
יִצְחַק־לִי: ז וַתֹּאמֶר מִי מִלֵּל
לְאַבְרָהָם הֵינִיקָה בָנִים שָׂרָה כִּי־
יָלַדְתִּי בֵן לִזְקֻנָיו: ח וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד
וַיִּגָּמַל וַיַּעַשׂ אַבְרָהָם מִשְׁתֶּה גָדוֹל
ביום

אונקלוס

דִּי פַּקִּיד יָתֵהּ יְיָ: ה וְאַבְרָהָם בַּר מְאָה שְׁנִין כַּד אִתְיְלִיד לֵהּ יָת יִצְחָק בְּרֵהּ: ו וַאֲמֶרֶת שָׂרָה חֶדְוָא עֲבַד לִי יְיָ כָּל דְּשָׁמַע יֶחְדֵּי לִי: ז וַאֲמֶרֶת מָאן מְהֵימָן דַּאֲמַר לְאַבְרָהָם וְקַיָּם דְּתוֹנִיק בְּנִין שָׂרָה אֲרֵי יְלֵידִית בַּר לְסֵיבְתוֹהִי: ח וּרְבָא רַבְיָא וְאִתְחֲסִיל וַעֲבַד אַבְרָהָם מִשְׁתְּיָא רַבָּא
ביומא

ת״א כאשר צוה קידושין כט ואברהם בן מגילה טו. ומאה מגילה ח. ויגמל הילד פסחים קיט סנהדרין כט

פירוש רשב״ם

(ו) צחוק. שמחה של תמהון: (ז) ותאמר מי מלל לאברהם. כלומר ידעו ויבינו כל השומעים כי האלהים שמלל לאברהם להיות לו בן משרה כי היניקה בנים שרה אחרי זקנתה ולזקוניו של אברהם כי אין גדול כאלהים:

בעל הטורים

פקד: (ז) מלל ג׳ בתרי ליטנא הכא ואידך שומר מה מליל מדבר במפלת אדם לומר שבזכות אברהם יהיה מפלת אדם: (ח) ויגמל. נגדל מן הדדים כדכתיב בשמואל עד גמלך

שפתי חכמים

דבר וקנס וכו׳ כדי שיפול הדיבור על קביעת המקום וק״ל: ד במלת מי כמלת מה וסיא מצמצמת למעלה וכבוד כמו מה רב טובך מה גדלו מעשיך. רא״ם. ול״נ דהי כמשמן מה אמרה מי מלל כלא הקב״ה מלל אלא לכון בכח וכו׳: ה מהרש״ל למה לא כתיב והגמל אלא ויגמל הילד מעלמו לפי שהיה לסוף כ״ד חדשים בבינוק מעלמו פוסק מלינק שמואם בחלב אמו עכ״ל: ו פי׳ הרא״ם דבכניא מאי נ״מ גימטריא בלא ק׳ כלומר לסוף מאה לאברהם:

רש״י

דומה לו): (ו) יצחק לי. ישמח עלי. ומדרש אגדה הרבה עקרות נפקדו עמה הרבה חולים נתרפאו בו ביום הרבה תפלות נענו עמה ורב שחוק היה בעולם: (ז) מי מלל לאברהם. ל׳ שבח ד וחשיבות כמו (ישעיה מא) מי פעל ועשה (ישעיה מ). מי ברא אלה ראו מי הוא (וכמה הוא גדול) שומר הבטחתו הקב״ה מבטיח ועושה: מלל. שינה הכתוב ולא אמר דבר ה היניקה בנים שרה. ומהו בנים לכן רבים ביום המשתה הביאו השרות את בניהן עמהן והניקה אותם שהיו אומרות לא ילדה שרה אלא אסופי הביאה מן השוק: (ח) ויגמל. לסוף ו כ״ד חדש (גיטין עה): משתה גדול. שהיו שם גדולי הדור ו שם ועבר ואבימלך.

פירוש ע״ט

גֶעוֶוען זַיין זון יִצְחָק בֶּן שְׁמוֹנַת יָמִים אַז עֶר אִיז אַלְט גְוָוארְן אַכְט טָאג כַּאֲשֶׁר צִוָּה אוֹתוֹ אֱלֹהִים אַזוֹ ווִי גָאט הָאט אִים גְשַׁאפְט: (ה) וְאַבְרָהָם בֶּן מְאַת שָׁנָה בְּהִוָּלֶד לוֹ אֶת יִצְחָק בְּנוֹ אוּנ אַבְרָהָם אִיז אַלְט גֶעוֶוען הוּנְדֶערְט יָאר אַז עֶס אִיז גִיבּוֹירְן גְוָוארְן צוּ אִים זַיין זוּן יִצְחָק: (ו) וַתֹּאמֶר שָׂרָה צְחוֹק עָשָׂה לִי אֱלֹהִים הָאט שָׂרָה גְזָאגְט אַפְרֵייד הָאט מִיר גָאט גְמַאכְט כָּל הַשּׁוֹמֵעַ וֶוער עֶס וֶועט דָאס הֶערְן יִצְחַק לִי וֶועט זִיךְ פְרֵייעֶן פוּן מַיינְט וֶועגִין. דֶער מִדְרָשׁ שְׁרַייבְּט פִיל עֲקָרוֹת זֶענְן גְדֶענְקְט גְוָוארְן מִיט אִיר אוּנ הָאבְּן אוֹיךְ גִיבּוֹירְן קִינְדֶער אוּנ פִיל קְרַאנְקֶע זֶענְן דֶעם טָאג גְהֵיילְט גְוָוארְן אוּנ פִיל תְּפִלּוֹת זֶענְן דֶעם טָאג גְעֶנְטְפֶערְט גְוָוארְן אוּנ דוּרְךְ דֶעם אִיז גֶעוֶוען פִיל פְרֵייד אוֹיף דֶער וֶועלְט: (ז) וַתֹּאמֶר אוּנ זִיא הָאט גְזָאגְט מִי מִלֵּל לְאַבְרָהָם וֶוער הָאט גְרֶעט צוּא אַבְרָהָם הֵינִיקָה בָנִים שָׂרָה שָׂרָה זָאל זַייגִין קִינְדֶער כִּי יָלַדְתִּי בֵן לִזְקֻנָיו אַז אִיךְ זָאל גִיבּוֹירְן אַזוּן אוֹיף זַיין עֶלְטֶער כְּלוֹמַר זֶעהְט וֶוער עֶס אִיז אוּנ וָואס פַאר אַגְרוֹיסְקַייט דָאס אִיז דֶער וָואס הִיט זַיין הַבְטָחָה דָאס אִיז הַקָּבָּ״ה וָואס עֶר אִיז מַבְטִיחַ אוּנ טוּט: (ח) וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיִּגָּמַל אוּנ דָאס קִינְד אִיז דֶער וַואקְסִין גְוָוארִין. אוּנ עֶר אִיז גְוָוארְן אַנְטְוַוינְט וַיַּעַשׂ אַבְרָהָם מִשְׁתֶּה גָדוֹל בְּיוֹם הִגָּמֵל אֶת יִצְחָק אוּנ אַבְרָהָם הָאט גְמַאכְט אַגְרוֹיסְן מָאל צַייט אִין דֶעם טָאג אַז יִצְחָק אִיז אַנְטְוַוינְט גְוָוארִין. רַשִׁ״י שְׁרַייבְּט דֶרוּם רוּפְט אָן דֶר פָּסוּק מִשְׁתֶּה גָדוֹל וַוייל אוֹיף דֶער סְעוּדָה אִיז גֶעוֶוען גְדוֹלֵי הַדּוֹר דָאס

בַּיּוֹם הִגָּמֵל אֶת־יִצְחָק׃ ט וַתֵּרֶא שָׂרָה אֶת־בֶּן־הָגָר הַמִּצְרִית אֲשֶׁר־יָלְדָה לְאַבְרָהָם מְצַחֵק׃ י וַתֹּאמֶר לְאַבְרָהָם גָּרֵשׁ הָאָמָה הַזֹּאת וְאֶת־בְּנָהּ כִּי לֹא יִירַשׁ בֶּן־הָאָמָה הַזֹּאת עִם־בְּנִי עִם־יִצְחָק׃ יא וַיֵּרַע הַדָּבָר מְאֹד בְּעֵינֵי אַבְרָהָם עַל אוֹדֹת בְּנוֹ׃

ויאמר

בְּיוֹמָא דְאִתְחֲסֵיל יָת יִצְחָק׃ ט וַחֲזַת שָׂרָה יָת בַּר הָגָר מִצְרֵיתָא דִילִידַת לְאַבְרָהָם מְחָאִיךְ׃ י וַאֲמַרַת לְאַבְרָהָם תָּרֵיךְ אַמְתָא הָדָא וְיָת בְּרַהּ אֲרֵי לָא יֵרַת בַּר אַמְתָא הָדָא עִם בְּרִי עִם יִצְחָק׃ יא וּבְאֵישׁ פִּתְגָמָא לַחֲדָא בְּעֵינֵי אַבְרָהָם עַל עֵיסַק

ברה

בעל הטורים

מלא. בגי' ק' לומר שהיה אברהם בן ק' שניקה בנים שרה: (ט) מצחק. בגי' נהרג זהו שאמז"ל שהיה יורה בו חץ כדי להרגו: (י) גרש ג' במס' גרש את האמה. גרש לך. כלה

רש"י

(ב"ר): (ט) מצחק. לשון ע"ז כמו שנאמר (שמות לב) ויקומו לצחק. ד"א לשון גלוי עריות כמה דתימא לצחק בי. ד"א לשון רציחה כמה דתימא (ש"ב ב) יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו וגו': (י) עם בני וגו'. מתשובת שרה כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני אתה למד שהיה מריב עם יצחק על הירושה ואומר אני בכור ונוטל פי שנים ויוצאים בשדה ונוטל קשתו ויורה בו חצים כד"א (משלי כו) כמתלהלה היורה זקים וגו' ואמר הלא משחק אני: עם בני עם יצחק. (ב"ר) מכיון שהוא בני אפילו אם אינו הגון כיצחק או הגון כיצחק אפי' אם אינו בני אין זה כדאי לירש עמו ק"ו עם בני עם יצחק ששתיהן בו: (יא) על אודות בנו. (ב"ר) על ששמע שיצא ט לתרבות רעה

פירוש רשב"ם

אותו: ביום הגמל. שעשה אז משתה כמו שמצינו בשמואל כאשר גמלתו הביאתו שילה וקרבנות עמו: (ט) מצחק. שכבר גדל הרבה ולא רצתה להשהותו עוד פן ירצה

שפתי חכמים

אם היתה הסעודה גדולה בימים או באנשים רבים שמספר אלא להודיע שגדולי עולם היו שם: ז (ממ"ש) דאי רק א' הו"ל בהדיא מהו מצחק אלא אמר לשון כולל מצחק דמשמע כולהו בהדדי שהן בג' וק"ל. והקשה הרא"ם ואמר אם כדברי הרב הא דאמר הקב"ה עכשיו מה הוא צדיק או רשע ואמרו צדיק והא אין רשע כמוהו וי"ל שעל אותו עון שקטרגו עליו אמרו צדיק ומה שאין זה דומה לבן סורר ומורה משום דבן סורר ומורה התחיל לעשות דברים שמביאים אותו לידי חיוב מיתה לבסוף אבל ישמעאל לא עשה ענין שמביא אותו למות בגמא עכ"ל: ח (ממ"ש) דאל"כ ב"פ עם ל"ל הו"ל עם בני יצחק אלא בא לומר מעלת בני לבד כדאי שלא ירש ישמעאל עמו וכן מעלת יצחק בלבד כדאי וק"ל ודלא כת"י: ט (ממ"ש) שביא מדרש ופשוטו דלפשוטו לבד קשה שהקב"ה א"ל אל ירע בעיניך על הנער ועל אמתך ש"מ שהרע בעיניו ג"כ על אמתו:

פירוש ע"ט

מיינט מען דיא גרויסע לייט פון דעם דור היינו שם אונ עבר אונ אבימלך: (ט) וַתֵּרֶא שָׂרָה אֶת בֶּן הָגָר הַמִּצְרִית אֲשֶׁר יָלְדָה לְאַבְרָהָם אונ שרה הט גזעהן דעם זון פון הגר המצרית וואס הגר האט גיוועזן צוא אברהם מצחק ער שפעט. רש"י שרייבט מצחק מיינט מען ער האט גדינט עבודת כוכבים. אונ נאך אפשט איז פר האנגן מצחק איז לשון רציחה ער האט זיך גקריגט מיט יצחק איבר דר ירושה ער האט גזאגט איך בין א בכור וועל איך נעמען צוויי חלקים אונ זענן ארום גגאנגן אין פעלד אונ ישמעאל האט גנומען זיין בויגן אונ האט גווארפן אין יצחק פיילן אונ האט גזאגט איך טרייב קאטאוויס: (י) וַתֹּאמֶר הט שרה גזאגט לְאַבְרָהָם צו אברהם גָּרֵשׁ הָאָמָה הַזֹּאת וְאֶת בְּנָהּ פאר-טרייב דיא דאזיגע דינסט מוד מיט איר זון כִּי לֹא יִירַשׁ בֶּן הָאָמָה עִם בְּנִי עִם יִצְחָק דען ער זאל ניט ירשנן דער זון פון דער דאזיגער דינסט מוד מיט מיין זון מיט יצחק. רש"י באווארינט אז זיא הט שון גזאגט עם בני פון וועסט וועגין האט זי גיזאגט עם יצחק זי האט דאך קיין אנדרן זון ניט גהאט נאר אזו הט זי גזאגט אז ער איז נאר מיין זון ער זאל אפילו ניט זיין אזו פרום וויא יצחק אדר ער זאל האבן אין זיך נאר דיא מעלה ער זאל זיין פרום אזו וויא יצחק אונ זאל ניט זיין מיין זון וואלט אויך ישמעאל ניט ראוי גוועזן צו ירשנן מיט אים מכל שכן אז ער האט אין זיך ביידע מעלות ער איז מיין זון אונ איז פרום אויך דער צו: (יא) וַיֵּרַע הַדָּבָר מְאוֹד בְּעֵינֵי אַבְרָהָם אונ עס איז זייער איבל גפאלן

יב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם אַל־
יֵרַע בְּעֵינֶיךָ עַל־הַנַּעַר וְעַל־אֲמָתֶךָ
כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שָׂרָה שְׁמַע
בְּקֹלָהּ כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע׃
יג וְגַם אֶת־בֶּן־הָאָמָה לְגוֹי אֲשִׂימֶנּוּ
כִּי זַרְעֲךָ הוּא׃ יד וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם ׀
בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח־לֶחֶם וְחֵמַת מַיִם וַיִּתֵּן
אֶל־הָגָר שָׂם עַל־שִׁכְמָהּ וְאֶת־הַיֶּלֶד

וישלחה

בְּרָהּ׃ יב וַאֲמַר יְיָ
לְאַבְרָהָם לָא יַבְאֵשׁ
בְּעֵינָךְ עַל עוּלֵימָא וְעַל
אַמְתָךְ כֹּל דִּי תֵימַר לָךְ
שָׂרָה קַבֵּל מִנַּהּ אֲרֵי
בְיִצְחָק יִתְקְרוֹן לָךְ
בְּנִין׃ יג וְאַף יָת בַּר
אַמְתָא לְעַם אֲשַׁוְּנֵהּ
אֲרֵי בְרָךְ הוּא׃
יד וְאַקְדֵּים אַבְרָהָם
בְּצַפְרָא וּנְסִיב לַחְמָא
וְרָקְבָא דְמַיָּא וִיהַב
לְהָגָר שַׁוִּי עַל כַּתְפַהּ

וְיָת

ת"א כל אשר פגילה יד סנהדרין פט. כי ביצחק תרים לא סנהדרין נט.

פירוש רשב"ם

להחזיק בירושת אביו עם יצחק: (יב) יקרא לך זרע. בריתי שהקימותי לזרעך לתת להם את ארץ כנען כדכתיב

בעל הטורים

גרש יגרש. גרש האמה הזאת ואת בנה ואז תגרש הכן ובשביל שגרש' שרה להגר מביתה נענשה ונשתעבדו בניה וכולהם

רש"י

ופשוטו על שאומרת לו לשלחו: (יב) שמע בקלה. (בקול רוה"ק שבה) למדנו שהיה אברהם טפל לשרה בנביאות: (יד) לחם וחמת מים. ולא כסף וזהב לפי שהיה שונאו ב על שיצא לתרבות רעה: ואת

שפתי חכמים

ולמה אמר וירע וגו' על אודות בנו לבד לכן פי' וכו' ר"ל שיצא לת"ר דזה לא שייך גבי אמתו ואי לאו פשוטו ק' מאי קאמר הקב"ה אל ירע וגו' על הנער וגו' כל אשר תאמר אליך שרה וגו' מאי שייך אמירת שרה לשמוע בקולה לענין יצא לת"ר גם נ"ט כי ביצחק וכו' אינו שייך לשלא ירע בעיניו שיצא לת"ר לכך הוצרך גם לפשוטו כו' ונראה מזה שניהם כמ"ש על אודות בנו שהוא כפול כי תיבת אודות ג"כ פירושו כמו על וכ"פ על נ"ל והכ"ל על בנו כמ"ש אחר כך אל ירע וגו' על הנער ולא כתיב על אודות הנער אלא להורות שהורע בעיניו ב' דברים ועל שניהם: לבד אמר הקב"ה אל ירע וגו': י (ממ"ש) דויק הל"ל שמע לדבריה כמ"ש כל אשר תאמר או שמע אליה כדרך המקרא וזהו אם שמוע תשמעו אל מצותי וע"ק דקול בלא דיבור הוא רק הברת קול בעלמא ומה שייך לאיות להברת קול לבד ל"פ בקול רוח הקודש להורות שהיא לא דברה מעצמה כלום אלא מקול רוח הקודש ודומה לו קצת שימוש לשון יצאה בת קול מ"כ נמי דרשו גבי אדה"ר על פסוק לקול אשתך שהיתה מיללת עליו בקולה וכו': כ ולפשוטו שלא יצא לתרבות רעה למה לא נתן לו בסף וזהב י"ל דאברהם היה סבור במיעוט זמן אחר שיצא

פירוש ע"ט

דיא זאך אין די אוגן פון אַבְרָהָם עַל אודות בְּנוֹ פון וועגן זיין זון וואס שָׂרָה האט גזאגט מען זאל אים אַוועק שיקן אָדער עַל אדות בְּנוֹ אין ווילן זיין זון ווארום ער האט גהערט אז ער איז ארוס גגאנגן לְתַרְבּוּת רָעָה: (יב) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל אַבְרָהָם הט גאט גזאגט צו אַבְרָהָם אַל יֵרַע בְּעֵינֶיךָ עס זאל ניט איבל פאלן אין דיינע אוגן עַל הַנַּעַר וְעַל אֲמָתֶךָ אוף דעם יונג אונ אויף דיין דינסט מויד כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שָׂרָה אלץ וואס שָׂרָה זאגט דיר שְׁמַע בְּקוֹלָהּ פר נעם איר קול דאס הייסט דוא זאלסט זיא פאלגין כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע דען אין יִצְחָק וועט גרופן ווערן צו דיר אזאמן כלומר דיא קינדר פון יִצְחָק וועלן גרופן ווערן דיינע קינדר: (יג) וְגַם אֶת בֶּן הָאָמָה לְגוֹי אֲשִׂימֶנּוּ אונ אוך דעם זון פון דר דינסט מויד וועל איך מאכן צו אפאלק כִּי זַרְעֲךָ הוּא וויל ער איז דיין זאמין: (יד) וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר אונ ער האט זיך גפעדרט אַבְרָהָם אין דר פריא וַיִּקַּח אונ ער הט גנומן לֶחֶם וְחֵמַת מַיִם ברוט אונ אלאגיל וואסער. רש"י שרייבט אבר קיין געלט האט ער אים ניט געגבן ווארום ער האט אים פיינד גהאט מחמת ער איז ארוס גגאנגען לְהַרְבּוּת רָעָה וַיִּתֵּן אֶל הָגָר אונ ער האט געגבין צוא הָגָר דאס ברויט מיט דעם וואסער שָׂם עַל שִׁכְמָהּ ער האט גטאן אוף איר אקסיל וְאֶת הַיֶּלֶד אונ דם קינד הט ער אוך גטאן אוף איר אקסיל. רש"י שרייבט שָׂרָה הט אין אים ארין געבראכט איין עין הרע הט אים אן גחאפט אהיץ אונ איז קראנק גוואורן אונ האט ניט גקאנט גיין דרום האט ער אים גגעבן אוף איר אקסיל וַיְשַׁלְּחֶהָ

וַיְשַׁלְּחֶהָ וַתֵּלֶךְ וַתֵּתַע בְּמִדְבַּר בְּאֵר
שָׁבַע׃ טו וַיִּכְלוּ הַמַּיִם מִן־הַחֵמֶת
וַתַּשְׁלֵךְ אֶת־הַיֶּלֶד תַּחַת אַחַד
הַשִּׂיחִם׃ טז וַתֵּלֶךְ וַתֵּשֶׁב לָהּ מִנֶּגֶד
הַרְחֵק כִּמְטַחֲוֵי קֶשֶׁת כִּי אָמְרָה
אַל־אֶרְאֶה בְּמוֹת הַיָּלֶד וַתֵּשֶׁב
מִנֶּגֶד וַתִּשָּׂא אֶת־קֹלָהּ וַתֵּבְךְּ׃
וישמע

אונקלוס

וְיָת רַבְיָא וְשַׁלְּחַהּ וַאֲזַלַת וּתְעָת בְּמַדְבְּרָא בְּאֵר שָׁבַע׃ טו וּשְׁלִימוּ מַיָּא מִן רַקְבָּא וּרְמַת יָת רַבְיָא תְּחוֹת חַד מִן אִילָנַיָּא׃ טז וַאֲזַלַת וִיתִיבַת לַהּ מִקָּבֵל אַרְחִיקַת כְּמֵיגַד קַשְׁתָּא אֲרֵי אֲמָרַת לָא אֶחֱזֵי בְּמוֹתָא דְרַבְיָא וִיתִיבַת מִקָּבֵל וַאֲרִימַת יָת קָלַהּ

בעל הטורים

לפתגרם מסס: (טו) ויכלו ג' במס' הלא ואידך ויכלו באפס תקוה. ויכלו בבושת ימי. כיון שכלו המים ימי כלו ויכלו בבושה

פירוש רשב"ם

כי גר יהיה זרעך וגו' על יצחק הבטחתיך: (יד) ותתע במדבר באר שבע. לפיכך ויכלו מים מן החמת שאלו הלכה הדרך ישר היה מספיק לה החמת מים שנתן לה אברהם עד המלון: (טז) כמטחוי. כתרגום:

רש"י

הילד. (ב"ר) אף הולך שם על הכתף לפי שהכניסה בו שרה עין רעה ואחזתו חמה ולא יכול לילך ברגליו (ב"ר): ותלך ותתע. חזרה לגלולי בית אביה (ב"ר): (טו) ויכלו המים. לפי שדרך חולים לשתות הרבה: (טז) מנגד. מרחוק (ב"ר): כמטחוי קשת. כשתי ביאות והוא לשון יריית חץ בלשון משנה שהטיח באשתו ע"י שהזרע יורה כחץ. וא"ת היה לו לכתוב כמטחי קשת מספם הוי"ו ליכנס לכאן כמו (שה"ש ב) בחגוי הסלע מגזרת (ישעיה יט) והיתה אדמת יהודה למצרים לחגא ומגזרת (תהלים קז) יחוגו וינועו כשכור וכן (שם סה) קצוי ארץ מגזרת קצה: ותשב מנגד. כיון שקרב למות הוסיפה

שפתי חכמים

כרוגז משרה אשיבנו אלו מהרש"ל. ולפי פי' מהרמ"ש לעיל בסי' א' לק"מ לפי שאין פשוטו הולך על המדרש והולך לשניהם ע"ש אבל תירוץ מהרש"ל אינו נכון דא"כ הו"ל לרש"י לכתוב טעם מהרש"ל הרגה להשיבו וכו' דמספיק לפשוטו ולמדרשו ולא הו"ל לרש"י לכתוב רק הטעם שמספיק למדרשו לבד ודו"ק: ל נקרא ואת הילד קאי אדסמיך ליה ולא על ויתן אל הגר דא"כ הכל על השכם אף הילד הוה ליה למכתב בהדיא ותשלחהו והדר ותלך את הילד וגו': מ (מת"ב) דייק והלך משמע לדעתה ולרצונה כהוראה לשון הליכה בכל מקום ואח"כ אמר ותתע משמע שלא ידעה להיכן תלך שהיתה תועה במדבר וא"כ הוו תרי מילי דסתרי אהדדי וא"ל מתחלה ותלך קודם שהיתה תועה ואח"כ ותתע וגו' א"כ ותלך ל"ל פשיטא שהלכה מתחלה בלא העות הדרך עדיין ותו דכוונת הכתוב לומר שתעתה במדבר ועי"כ לא היה לה מים ואחר הספור אבל אנ"ל שהלכה בדרך ל"פ שותתע היה בכוונה וז"ש והלך ותתע בהלכה להעות בכוונה דהיינו בהזרה כו' ומ"ש ותתע הוא ע"א והוא ע"ד ויסי אחבר התעו וגו' וכמו בת"א כד טעו עממיא בתר ע"א כו': נ (מת"ב) דייק דהל"ל ויכלו המים כמ"ב אחלה ויקח לחם וחמת מים ויתן וגו' דמשמע נתן אברהם האכילה והשתיה לפי ערך הראוי זה לזה א"כ היה הראוי להיות שייסם כלים בפעם אחד כמו ל"פ בבא להורות שהשתה יותר מדאי ולא לפי ערך האכילה והיינו לפי שדרך חולים וכו' וגכ"א ויכלו המים ולא היה עוד מים לשתות דלשון ויכלו משמע שהאוכל כלה בעונתו: ס לא לשון נגד כפשוטו דמאי ל"מ בזה דבכלמא לפירוש מרחוק א"ש שנתן הפסוק אח"כ הטעם כי אמרה וגו' אל אראה וגו' ותו מלינו שויתי ה' לנגדי תמיד שהוא לשון נוכח וע"כ הוא לשון קירוב וכאן אמר אח"כ הרחק וגו' והם דברים כותבים ל"פ דמנגד כמ"ש הוא בהיפך כמו מן נגד שהמ"ם כחיר"ק פי' כמו מן וה"ל

פירוש עם

אונ ער האט זיא אַוועק גְשִׁיקְט וַתֵּלֶךְ וַתֵּתַע בְּמִדְבַּר בְּאֵר שָׁבַע אוּנ זיא איז גֶגַאנְגֶען אוּנ איז פַאר עֶרְט גְוָוארְן אין דֶער מִדְבָּר פוּן בְּאֵר שֶׁבַע׃ (טו) וַיִּכְלוּ אוּנ זַיי זֶענִין אוֹיס גְגַאנְגֶען הַמַּיִם מִן הַחֵמֶת דָּס וַואסֶר פוּן דֶעם לָאגִיל. רַשִׁ"י שְׁרַייבְּט אַבְרָהָם הָט איר גִגֶעבְּן וַואסֶר גְנוּג נָאר וַוייל יִשְׁמָעֵאל איז קְרַאנְק גְוָוארְן אוּנ הָאט גֶהַאט גְרוֹיס הִיץ הָאט עֶר דָאס וַואסֶר אוֹיס גֶטְרוּנְקֶען וַתַּשְׁלֵךְ אֶת הַיֶּלֶד אוּנ זיא הָאט אַוֶעק גְוָוארְפְן דָאס קִינְד תַּחַת אַחַד הַשִּׂיחִם אוּנְטֶער אֵיינֶם פוּן דִיא בֵּיימֶר׃ (טז) וַתֵּלֶךְ אוּנ זיא איז גַגַאנְגֶען וַתֵּשֶׁב לָהּ מִנֶּגֶד אוּנ זיא הָאט זִיךְ גֶזֶעצְט פוּן וַוייטְן הַרְחֵק כִּמְטַחֲוֵי קֶשֶׁת וַוייט אַזוֹ וִויא צְוֵוייא בּוֹגְן שִׁיס כִּי אָמְרָה וָוארוּם זִי הָט זִיךְ גְטְרַאכְט אַל אֶרְאֶה בְּמוֹת הַיֶּלֶד אִיךְ וֶועל נִיט זֶעהְן אִין דֶעם שְׁטַארְבְּן פוּן דֶעם קִינְד וַתֵּשֶׁב מִנֶּגֶד אוּנ זיא הָאט זִיךְ גְזֶעצְט פוּן דֶער וַוייטְן. רַשִׁ"י שְׁרַייבְּט אַז זיא הָאט גְזֶעהְן אַז עֶס איז נָאהֶענְט דָאס קִינְד זָאל שְׁטַארְבְּן הָט זיא זִיךְ גֶזֶעצְט נָאךְ וַוייטֶער וַתִּשָּׂא אֶת קוֹלָהּ וַתֵּבְךְּ אוּנ זיא

יז וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־קוֹל הַנַּעַר וַיִּקְרָא מַלְאַךְ אֱלֹהִים ׀ אֶל־הָגָר מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר לָהּ מַה־לָּךְ הָגָר אַל־תִּירְאִי כִּי־שָׁמַע אֱלֹהִים אֶל־קוֹל
הנער

ת״א כי שמע. ר״ה טז.

קָלַהּ וּבְכָת: יז וּשְׁמִיעַ קֳדָם יְיָ יָת קָלֵהּ דְּרַבְיָא וּקְרָא מַלְאֲכָא דַּייָ לְהָגָר מִן שְׁמַיָּא וַאֲמַר לַהּ מַה לִּיךְ הָגָר לָא תִדְחֲלִי אֲרֵי שְׁמִיעַ קֳדָם
יי
זעירא

פירוש רשב״ם

(יז) באשר הוא שם. לפי שלא היתה רואה אותו שהרי נתרחקה מאותו מקום הוצרך לומר במקום אשר הוא שם

שפתי חכמים

דלא ישכב נוכח הילד בקרוב אלא מרחוק כרחק כמטחוי וגו׳ ודו״ק: ע נ״ל הא גם היא בכתה כדכתיב והשא קולה ותבך ולמה לא שמע לקולה. והא דאמרינן בפ״ק דברכות ולוקים ר״י לנפשיה ומשני אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורין נ״ל משום דלא הוי מכוין אבל אי הוי מכוון טפי עדיף רא״ם: פ מה שקשה מכאן על בן סורר ומורה שהוא נידון על שם סופו בפרשת כי תצא אפרשנו בס״ד. כתב הרא״ם אבל יש לתמוה למה לא קטרגו עליו מאותן עבירות שבידו וקטרגו עליו מאותן עבירות שעתיד לעשות ולא הוא אלא בניו ובניהן וזמא י״ל שהאנדה הזאת אתיא אליבא דר״ב דפליג אנייהו דר״ע ושאר הדורשין שדרשו קרא דמצחק לגנאי. אבל בעיני נראה שדוחק הוא שנאמר מדרשות חלוקות הן אה לא שהוא אסורה בהדיא שהוא כן לכן נראה שלא היו יכולין לקטרג עליו ממעשים שבידו כי אין ב״ד מעניפין אלא מבן כ׳ שנה ומעלה וישמעאל לא היה כי אם י״ז שנה והא דלא קטרגו ממעשים שבידו ע״ש שעתיד י״ל דהמעשים שבידו עכשיו עשה תשובה בסוף ימיו כמו שפירש״י לקמן בפרשת חיי שרה גבי ויקברו אותו יצחק וישמעאל ודו״ק נ״ל: צ וא״ת והא כתיב לא יושתו אבות על בנים י״ל שהקב״ה שאל למלאכי

רש״י

להרחק: (יז) את קול הנער. מכאן שיפה תפלת החולה ע מתפלת אחרים עליו והיא קודמת להתקבל (ב״ר): באשר הוא שם. (ר״ה טז) לפי מעשים שהוא עושה עכשיו הוא נדון פ ולא לפי מה שהוא עתיד לעשות לפי שהיו מלאכי השרת מקטרגים ואומרים רבש״ע מי שעתיד זרעו צ להמית בצמא אתה מעלה לו באר והוא משיבם עכשיו מה הוא צדיק או רשע אמרו לו צדיק (ר״ל בענין זה שאינו ראוי לעונש מיתה בצמא ודו״ק) אמר להם לפי מעשיו של עכשיו אני דנו וזהו באשר הוא שם. והיכן המית את ישראל בצמא כשהגלם נבוכדנצר שנאמר (ישעיה כא) משא בערב וגו׳ לקראת צמא התיו מים וגו׳ כשהיו מוליכין אותם אצל ערביים היו ישראל אומרים לשבאים בבקשה מכם הוליכונו אצל בני דודנו ישמעאל וירחמו עלינו שנא׳ (שם כה) אורחות דודנים א״ת דודנים אלא דודים ואלו יוצאים לקראתם ומביאין להם בשר ודג מלוח ונודות נפוחים כסבורים ישראל שמלאים מים וכשמכניסו לתוך

פירוש ע״ט

האט אוף גהובן איר קול אונ האט גוויינט: (יז) וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת קוֹל הַנַּעַר אונ גאט האט גהערט דאס קול פון דעם יונג כלומר ער האט אן גנומן זיין תְּפִלָּה פון דאנן איז גרונגן אז דיא תְּפִלָּה וואס דער חולה איז אוף זיך אליין מתפלל ווערט עס גיכער אן גנומן ווי דיא תְּפִלָּה וואס אנדרע זענן אוף אים מתפלל וַיִּקְרָא מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים אֶל הָגָר מִן הַשָּׁמַיִם האט איין מלאך פון גאט גרופן צוא הָגָר פון דעם הימל וַיֹּאמֶר לָהּ אונ ער האט גזאגט צוא איר מַה לָּךְ הָגָר וואס איז צו דיר הָגָר אַל תִּירְאִי דו זאלסט דיך ניט פארכטן כִּי שָׁמַע אֱלֹהִים אֶל קוֹל הַנַּעַר ווארום גאט האט צו גהערט דאס קול פון דעם יונג בַּאֲשֶׁר הוּא שָׁם דארטן וויא ער איז. רש״י שרייבט דיא מלאכים האבין מקטרג גוועזן אונ האבן גזאגט רבונו של עולם דר ישמעאל וואס זיינע קינדער וועלן טייטן דיינע קינדער דורך דארשט זאלסטו אים אוף ברענגען איין ברונן אזו זיא ווייטער וועט שטיין ווארום בשעת אז

מען האט דיא ישראל גפירט אין גלות צו דיא ערביים האבין דיא ישראל גזאגט צוא דיא וואס האבן זייא גפירט מיר בעטן אייך פירט אונז צו דיא קינדר פון אונזר פעטר ישמעאל וועלן זייא זיך איבער אונז מרחם זיין אונ וועלין אונז געבין עסן אונ טרינקן זענן דיא ישמעאלים זיי אקעגן גגאנגען אונ האבן זייא גבראכט גזאלצן פלייש אונ גזאלצענע פיש כדי אז זייא וועלן דאס עסן זאל זייא נאך דעם דארשטן אונ האבן גבראכט אן גבלאזינע לאגלין אונ די ישראל האבן גמיינט אז דיא לאגלן זענן פול מיט וואסר אונ אז זייא האבן אוף געפינט די לאגלן אונ האבן גנומן אין מול צוא טרינקן איז דער ווינד פון דיא לאגלין אריין אין זייער גוף זענן זייא דער פון גשטארבן האט הקב״ה זייא גפרעגט אונ אצונד ווי אזו איז ער צוא איז ער אצדיק צו איז ער ארשע האבן זיי געענפרט אצונד איז ער נאך אצדיק האט גאט ברוך הוא געענפרט נאך זיינע מעשים פון אצונד

הַנַּעַר בַּאֲשֶׁר הוּא־שָׁם׃ יח קוּמִי שְׂאִי
אֶת־הַנַּעַר וְהַחֲזִיקִי אֶת־יָדֵךְ בּוֹ כִּי־
לְגוֹי גָּדוֹל אֲשִׂימֶנּוּ׃ יט וַיִּפְקַח אֱלֹהִים
אֶת־עֵינֶיהָ וַתֵּרֶא בְּאֵר מָיִם וַתֵּלֶךְ
וַתְּמַלֵּא אֶת־הַחֵמֶת מַיִם וַתַּשְׁקְ
אֶת־הַנָּעַר׃ כ וַיְהִי אֱלֹהִים אֶת־הַנַּעַר
וַיִּגְדָּל וַיֵּשֶׁב בַּמִּדְבָּר וַיְהִי רֹבֶה
קַשָּׁת׃ כא וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבַּר פָּארָן
וַתִּקַּח־לוֹ אִמּוֹ אִשָּׁה מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃
פ ששי כב וַיְהִי בָּעֵת הַהִוא וַיֹּאמֶר
אבימלך

יְיָ יָת קָלֵהּ דְּרַבְיָא
בַּאֲתַר דְּהוּא תַמָּן׃
יח קוּמִי טוּלִי יָת רַבְיָא
וְאַתְקִיפִי יָת יְדֵךְ בֵּהּ
אֲרֵי לְעַם סַגִּי אֲשַׁוְּנֵהּ׃
יט וּגְלָא יְיָ יָת עֵינַהָא
וַחֲזָת בֵּירָא דְּמַיָּא
וַאֲזַלַת וּמְלַת יָת רְקְבָּא
מַיָּא וְאַשְׁקִיאַת יָת
רַבְיָא׃ כ וַהֲוָה מֵימְרָא
דַּיְיָ בְּסַעֲדֵהּ דְּרַבְיָא
וּרְבָא וִיתֵב בְּמַדְבְּרָא
וַהֲוָה רָבֵי קַשְׁתָּא׃
כא וִיתֵב בְּמַדְבְּרָא
דְּפָארָן וּנְסֵיבַת לֵהּ
אִמֵּהּ אִתְּתָא מֵאַרְעָא
דְּמִצְרָיִם׃ כב וַהֲוָה

בערנא

פירוש רשב"ם

נתן לו את המים: (כ) רובה קשת. מושך בקשת ושני גזרות הן. ומררהו ורבו וגם יסבו עליו רביו מלשון רבב כמו סובו מן סבב. שומו שמים מן שמם. דומו יושבי אי מן דממה דקה כולם נכפלים באות אחרונה. אבל רובה מגזרת רבה. עשה. בנה. קנה. שיאמר עושה. בונה. קונה: (כא) במדבר פארן. כדכתיב והוא יהיה פרא אדם: (כב) ויהי בעת ההיא. שנולד יצחק משרה וירע אבימלך נסים שעשה לו הקב"ה לכך בא עתה לכרות

רש"י

פיו ופותחו הרוה נכנס בגופו ומת: (כ) רבה קשת. יורה חצים בקשת. קשת. על שם האומנות כמו חמר גמל צייד לפיכך השי"ן מודגשת היה יושב במדבר ומלסטם את העוברים הוא שנאמר ידו בכל וגו': (כא) מארץ מצרים. ממקום גדוליה שנאמר ולה שפחה מצרית וגו'. היינו דאמרי אינשי זרוק חוטרא

פירוש ע"ט

מִשְׁפָּט אִיךְ אִים אוּנ אַטַייל זָאגְן אַזוֹ הָאבְּן דִיא מַלְאָכִים גְעֶנְפֶּרְט צוּא הַקָבָּ"ה אַצוּנְד אִיז עֶר נָאךְ קֵיין בַּר עוֹנְשִׁין נִיט וָואַרוּם אִין הִימֶל שְׁטְרָאפְּט מֶען נִיט פַר צְוָואנְצִיג יָאר הָאט גָאט גְזָאגְט אִיךְ מִשְׁפָּט אִים וְויא עֶר אִיז אַצוּנְד: (יח) קוּמִי שְׁטֵייא אוֹיף שְׂאִי אֶת הַנַּעַר הֵייבּ אוֹיף דַיין יוּנְג וְהַחֲזִיקִי אֶת יָדֵךְ בּוֹ אוּנ בַּגְרֵייף דַיינֶע הֶענְד אִין אִים כִּי לְגוֹי גָדוֹל אֲשִׂימֶנּוּ וָואַרוּם אִיךְ וֶועל אִים מַאכְן צוּא אַגְרוֹיס פָאלְק: (יט) וַיִּפְקַח אֱלֹהִים אֶת עֵינֶיהָ אוּנ גָאט הָט אוֹיף גְעֶפִינְט אִירֶע אוֹגְן וַתֵּרֶא בְּאֵר מָיִם אוּנ זִיא הָאט דֶער זֶעהְן אַבְּרוּנְ' מִיט וַואסֶער וַתֵּלֶךְ אוּנ זִי אִיז גַנְאנְגְן וַתְּמַלֵּא אֶת הַחֵמֶת מַיִם אוּנ הָאט דֶער פִילְט דֶעם לָאגִיל מִיט וַואסֶער וַתַּשְׁקְ אֶת הַנַּעַר אוּנ זִיא הָאט אַן גְטְרֶענְקְט דֶעם יוּנְג: (כ) וַיְהִי אֱלֹהִים אֶת הַנַּעַר וַיִּגְדָּל אוּנ גָאט אִיז גְוֶועןְ מִיט דֶעם יוּנְג אוּנ עֶר אִיז אוֹיף גְוַואקְסְן גְוָוארְן וַיֵּשֶׁב בַּמִּדְבָּר אוּנ עֶר אִיז גְזֶעסְן אִין דֶער מִדְבָּר וַיְהִי אוּנ עֶר אִיז גְוֶועןְ רוֹבֶה קַשָּׁת אַשִׁיסֶר מִיט פַיילְן בּוֹגְן. רַשִׁ"י שְׁרַייבְּט עֶר אִיז גִיזֶעסְן אִין דֶער מִדְבָּר אוּנ הָאט בַּגַזְלִית דִיא וָואס זֶענִין אִיבֶּר גְפָארִין: (כא) וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבַּר פָּארָן אוּנ עֶר אִיז גְזֶעסִין אִין דֶער מִדְבַּר פָּארָן וַתִּקַּח לוֹ אִמּוֹ אִשָּׁה מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אוּנ דִיא מוּטֶער הָט צוּ אִים גְנוּמְן אַיין אִשָּׁה פוּן דֶעם לַאנְד מִצְרַיִם. רַשִׁ"י שְׁרַייבְּט וַוייל זִיא אִיז אַרוֹס גְקוּמֶן פוּן מִצְרַיִם דְרוּם הָאט זִיא אִים גְנוּמֶן אַוַוייבּ פוּן מִצְרַיִם דְרוּם זָאגְן לַייט אַייבֶּערְךְ וָוארְט וַוארְף אַשְׁטֶעקְן אִין דֶר לוּפְט פַאלְט עֶר אוֹיף דֶר עֶרְד דָאס אִיז דָאס אָרְט פוּן וַואנֶען עֶר אִיז גְוַואקְסְן: (כב) וַיְהִי בָּעֵת הַהִיא אוּנ עֶס אִיז גְוֶועןְ אִין דֶר זֶעלְבִּיגֶר

אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל שַׂר־צְבָאוֹ אֶל־אַבְרָהָם לֵאמֹר אֱלֹהִים עִמְּךָ בְּכֹל אֲשֶׁר־אַתָּה עֹשֶׂה׃
כג וְעַתָּה הִשָּׁבְעָה לִּי בֵאלֹהִים הֵנָּה אִם־תִּשְׁקֹר לִי וּלְנִינִי וּלְנֶכְדִּי כַּחֶסֶד אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי עִמְּךָ תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי וְעִם־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־גַּרְתָּה בָּהּ׃
כד וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אָנֹכִי אִשָּׁבֵעַ׃
כה וְהוֹכִחַ אַבְרָהָם אֶת־אֲבִימֶלֶךְ עַל־אֹדוֹת בְּאֵר הַמַּיִם אֲשֶׁר גָּזְלוּ עַבְדֵי אֲבִימֶלֶךְ׃
כו וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ
לא

בְּעִדָּנָא הַהִיא וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל רַב חֵילֵהּ לְאַבְרָהָם לְמֵימַר מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעְדָּךְ בְּכֹל דִּי אַתְּ עָבֵד׃
כג וּכְעַן קַיֵּים לִי בְּמֵימְרָא דַיְיָ הָכָא דְּלָא תְשַׁקַּר בִּי וּבִבְרִי וּבְבַר בְּרִי כְּטֵיבוּתָא דִּי עֲבָדִית עִמָּךְ תַּעְבֵּד עִמִּי וְעִם אַרְעָא דְאִתּוֹתַבְתָּא בַהּ׃
כד וַאֲמַר אַבְרָהָם אֲנָא אֲקַיֵּים׃
כה וְאוֹכַח אַבְרָהָם יָת אֲבִימֶלֶךְ עַל עֵיסַק בֵּירָא דְמַיָּא דִּי אֲנִיסוּ עַבְדֵי אֲבִימֶלֶךְ׃
כו וַאֲמַר
אבימלך

ת״א לא משקר סוטה י׳ חולין ס.

פירוש רשב״ם

ברית עמו. וכן כל בעת ההיא צריך לפרש לפי המאורע: (כג) ולנכדי. בן בני:

בעל הטורים

שמיטה לפא מגונה כהוד: (כג) לנכדי. בגימטריא בן בני:

רש״י

להודיע מפיקרים קאי: (כג) אלהים עמך. לפי שראו שיצא מהפוכת סדום לשלום ועם המלכים נלחם ונפלו בידו ונפקדה אשתו לזקוניו: (כג) ולניני ולנכדי. עד כאן רחמי האב על הבן: כחסד אשר עשיתי עמך תעשה עמדי. שאמרתי לך הנה ארצי לפניך (ב״ר): (כה) והוכח. נתוכח עמו על כך:

פירוש ע״ט

צוים ויאמר אבימלך ופיכול שר צבאו אל אברהם אונ ער האט געזאגט אבימלך אונ פיכול זיין הייבט מאן צו אברהם לאמר אזו צוא זאגן אלהים עמך בכל אשר אתה עושה גאט איז מיט דיר אין אלץ וואס דו טוסט. רש״י שרייבט וויל זייא האבן געזעהן אז ער איז ארוס געגאנגען פון דר שכונה פון סדום בשלום אונ האט מלחמה געהאלטן מיט די מלכים אונ זיי זענין אריין געפאלין אין זיינע הענד אונ זיין ווייב האט אים אקינד געהאט אויף דער עלטער דרום האבן זייא געזאגט גאט איז מיט דיר אין אלץ וואס דו טוסט: (כג) ועתה אצונד השבעה לי באלהים הנה שווער צו מיר דא ביי גאט אם תשקר אוב דוא וועסט פעלשין כלומר דו זאלסט ניט פעלשין לי צו מיר ולניני אונ צו מיינע קינדער ולנכדי אונ צו

פירוש ע״ט

מיינע אייניקלך כחסד אשר עשיתי עמך אזו וויא דער חסד וואס איך האב מיט דיר געטאן דאס איז וואס איך האב דיר געזאגט מיין לאנד איז פאר דיר דו מעגסט זיצן ווו דו ווילסט תעשה עמדי זאלסטו מיט מיר אויך אזו טאן חסד ועם הארץ אשר גרתה בה אונ מיט דעם לאנד וואס דו האסט דרינן געוואונט: (כד) ויאמר אברהם אנכי אשבע האט אברהם געזאגט איך וועל שווערין: (כה) והוכיח אברהם את אבימלך אונ אברהם האט אויבוח געהאט מיט אבימלך על אדות באר המים אשר גזלו עבדי אבימלך אום ווילין דער ברונען מיט וואסר וואס דיא קנעכט פון אבימלך האבן געגזילת: כו) ויאמר אבימלך אונ ער האט געזאגט אבימלך לא ידעתי מי עשה את הדבר הזה איך וויים ניט ווער עס האט געטאן די ראזינע זאך גם אתה לא

לֹא יָדַעְתִּי מִי עָשָׂה אֶת־הַדָּבָר
הַזֶּה וְגַם־אַתָּה לֹא־הִגַּדְתָּ לִּי וְגַם
אָנֹכִי לֹא שָׁמַעְתִּי בִּלְתִּי הַיּוֹם׃
כז וַיִּקַּח אַבְרָהָם צֹאן וּבָקָר וַיִּתֵּן
לַאֲבִימֶלֶךְ וַיִּכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם בְּרִית׃
כח וַיַּצֵּב אַבְרָהָם אֶת־שֶׁבַע כִּבְשֹׂת
הַצֹּאן לְבַדְּהֶן׃ כט וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ
אֶל־אַבְרָהָם מָה הֵנָּה שֶׁבַע כְּבָשֹׂת
הָאֵלֶּה אֲשֶׁר הִצַּבְתָּ לְבַדָּנָה׃
ל וַיֹּאמֶר כִּי אֶת־שֶׁבַע כְּבָשֹׂת תִּקַּח
מִיָּדִי בַּעֲבוּר תִּהְיֶה־לִּי לְעֵדָה כִּי
חפרתי

אֲבִימֶלֶךְ לָא יְדַעִית
מָאן עֲבַד יָת
פִּתְגָמָא הָדֵין וְאַף
אַתְּ לָא חַוִּיתָ לִי וְאַף
אֲנָא לָא שְׁמָעִית אֶלָּהֵין
יוֹמָא דֵין׃ כז וּדְבַר
אַבְרָהָם עָאן וְתוֹרִין
וִיהַב לַאֲבִימֶלֶךְ וּגְזַרוּ
תַּרְוֵיהוֹן קְיָם׃ כח וַאֲקִים
אַבְרָהָם יָת שְׁבַע חוּרְפַן
דְּעָאן בִּלְחוֹדֵיהֶן׃
כט וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ
לְאַבְרָהָם מָה אִנּוּן
שְׁבַע חוּרְפַן אִלֵּין
דַּאֲקֵימְתָּא בִּלְחוֹדֵיהֶן׃
ל וַאֲמַר אֲרֵי יָת שְׁבַע
חוּרְפַן תְּקַבֵּל מִן יְדִי
בְּדִיל דִּתְהֵי לִי לְסָהֲדוּ
ארי

בעל הטורים

(כט) כבשת. ב׳ במס׳ כבשת לבדנה. אתה כבשת כל גבולות

רש״י

(ל) בעבור תהיה לי. זאת: לְעֵדָה. לשון עדות של נקבה כן כמו ועדה המצבה: כי חפרתי את הבאר. מריבים היו עליה רועי אבימלך ואומרים אנחנו הפרנוה שמרו ביניהם כל מי שיעלה על הבאר

שפתי חכמים

סברת אם עשה מצירה במים כלומר אם הוא לדיק במים או רשע והשיבו לו לדיק הוא במים אבל רשע הוא ממקום אחר ועוד שבנינו ימיתו בניך כנמא והאם מעלה לו את כבה׃ וסקנ״ס סבי׳ לכם כיון שעתס כוא לדיק בענין זה מעלה אני לו כבאר. מהרש״ל: כן וכא דלא כתיב לעד וכתב לעדה

פירוש ע״ט

הִגַּדְתָּ לִי אונ אוך דו האסט מיר ניט גזאגט וְגַם אָנֹכִי לֹא שָׁמַעְתִּי בִּלְתִּי הַיּוֹם אונ אוך איך האב דאס ניט גהערט נאר היינט׃ (כז) וַיִּקַּח אַבְרָהָם אונ אברהם האט גנומן צֹאן וּבָקָר שאף אונ רינדער וַיִּתֵּן לַאֲבִימֶלֶךְ אונ ער הט גגעבן צו אבימלך וַיִּכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם בְּרִית אונ זיי האבן ביידע גזורת ברית גוועזן׃ (כח) וַיַּצֵּב אַבְרָהָם הט אברהם אנידער גשטעלט אֶת שֶׁבַע כִּבְשֹׂת הַצֹּאן לְבַדְּהֶן די זיבן שאף אליין׃ (כט) וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל אַבְרָהָם מָה הֵנָּה שֶׁבַע כְּבָשֹׂת הָאֵלֶּה ווס בטייטן די זיבן לעמליך אֲשֶׁר הִצַּבְתָּ לְבַדָּנָה וואס דו האסט זיי גשטעלט באזונדר׃ (ל) וַיֹּאמֶר הט אברהם גזאגט כִּי אֶת שֶׁבַע כְּבָשֹׂת תִּקַּח מִיָּדִי דען דיא זיבן לעמליך זאלסטו נעמן פון מיין האנט בַּעֲבוּר פון וועגן תִּהְיֶה לִּי לְעֵדָה דס זאל זיין צוא מיר פאר איין עדות כִּי חָפַרְתִּי אֶת הַבְּאֵר הַזֹּאת אז איך האב גגראבן דיא ברונען. רש״י שרייבט די פאסטיכער פון אבימלך האבן גקריגט אונ האבן גזאגט מיר האבן גגראבן די ברונען האבן זיי צווישן זיך אפ גשמוסט דר וואס וועט זיך ווייזן ביי דער ברונן אונ דאס וואסר וועט ארויף גיין אקעגן אים צו דעם גהער דיא ברונען זענן זיי אוף גגאנגן קעגן אברהם. אונ דער מדרש שרייבט די פאסטיכר פון אברהם האבן גזאגט וועלכר פון אונזרע הארן וועלן שטעלן זייגע שאף ביי דער ברונן אונ די וואסר וועלן ארויף גיין קעגן די לעמליך דרום הט אברהם גזאגט צו אבימלך דו זאלסט ביי מיר נעמן די זיבן לעמליך כדי עס זאל זיין איין עדות אז איך האב גגראבן די ברונען וואר״ם

חָפַרְתִּי אֶת־הַבְּאֵר הַזֹּאת׃ לא עַל־
כֵּן קָרָא לַמָּקוֹם הַהוּא בְּאֵר שָׁבַע
כִּי שָׁם נִשְׁבְּעוּ שְׁנֵיהֶם׃ לב וַיִּכְרְתוּ
בְרִית בִּבְאֵר שָׁבַע וַיָּקָם אֲבִימֶלֶךְ
וּפִיכֹל שַׂר־צְבָאוֹ וַיָּשֻׁבוּ אֶל־אֶרֶץ
פְּלִשְׁתִּים׃ לג וַיִּטַּע אֶשֶׁל בִּבְאֵר
שָׁבַע וַיִּקְרָא־שָׁם בְּשֵׁם יְהוָה אֵל
עוֹלָם׃ לד וַיָּגָר אַבְרָהָם בְּאֶרֶץ
פלשתים

ת״א ויטע אשל סוטה י. ויקרא שם סוטה שם.

אונקלוס

אֲרֵי חֲפָרִית יָת בֵּירָא
הָדֵין׃ לא עַל כֵּן קְרָא
לְאַתְרָא הַהוּא בְּאֵר
שָׁבַע אֲרֵי תַמָּן קַיָּימוּ
תַּרְוֵיהוֹן׃ לב וּגְזָרוּ קְיָם
בִּבְאֵר שָׁבַע וְקָם
אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל רַב
חֵילֵיהּ וְתָבוּ לְאַרַע
פְּלִשְׁתָּאֵי׃ לג וּנְצִיב
אִילָנָא בִּבְאֵר שָׁבַע
וְצַלִּי תַמָּן בִּשְׁמָא דַיְיָ
אֱלָהָא דְעָלְמָא׃
לד וְאִתּוֹתַב אַבְרָהָם
בארע

פירוש רשב״ם

(לג) ויטע אשל. פרדס היה והתפלל שם:

שפתי חכמים

מפני שהוא לשון נקיבה כי עדה לנקבה כמו עד לזכר: ר דאל״כ איך שייך זה דאין לומר ע״י עדים א״כ מאי טעם דעבדי אברהם שלא תבעו לפני אבימלך שהרי היה להם

רש״י

ר ויעלו המים לקראתו שלו הוא ועלו לקראת אברהם: (לג) אשל. רב ושמואל חד אמר פרדס להביא ממנו פירות לאורחים בסעודה. וחד אמר פונדק לאכסני׳ ובו כל מיני פירות. ומצינו לשון נטיעה באהלים שנאמר (דניאל יא) ויטע אהלי אפדנו: ויקרא שם וגו׳. ע״י ידי אותו אשל נקרא שמו של הקב״ה אלוה לכל העולם לאחר שאוכלים ושותים אמר להם ברכו למי שאכלתם משלו סבורים אתם שמשלי אכלתם משל מי שאמר והיה העולם אכלתם (סוטה י): (לד) ימים רבים. מרובים על של חברון בחברון עשה כ״ה שנה וכאן כ״ו שהרי בן ע״ה שנה היה בצאתו מחרן אותה שנה ויבא וישב באלוני ממרא שלא מצינו קודם לכן שנתיישב אלא שם שבכל מקומותיו היה כאורח חונה ונוסע והולך שנאמר ויעבור אברם. ויעתק משם. ויהי רעב וירד אברם מצרימה. ובמצרים לא עשה אלא שלשה חדשים שהרי שלחו פרעה מיד וילך למסעיו עד ויבא וישב באלוני ממרא אשר בחברון שם ישב עד שנהפכה סדום מיד ויסע משם אברהם מפני בושה של לוט ובא לארץ פלשתים ובן צ״ט שנה היה שהרי בשלישי למילתו באו אלו המלאכים הרי כ״ה שנה וכאן כתיב ימים רבים מרובים על הראשונים ולא בא הכתוב לסתום אלא לפרש ואם היו מרובים עליהם שתי שנים או יותר היה מפרשם ועל כרחך אינם יתרים יותר משנה הרי כ״ו שנה מיד יצא משם וחזר לחברון ואותה

פירוש ע״ט

דורך זיי איז דם גוואר גווארן: (לא) על כן קרא למקום ההוא באר שבע האט ער גרופן דם זעלביגע ארט באר שבע כי שם נשבעו שניהם ווארום דארטן האבן ביידי גשווארן אברהם מיט אבימלך: (לב) ויכרתו ברית בבאר שבע אונ האבן כורת ברית גוועזן אין באר שבע ויקם אבימלך ופיכל שר צבאו אונ ער איז אויף גשטאנן אבימלך אונ זיין הייבט מאן פיכול וישבו אל ארץ פלשתים אונ זיי האבן זיך ווידר גקערט צו דעם לאנד פלשתים: (לג) ויטע אשל בבאר שבע אונ ער האט גפלאנצט אבוים אין באר שבע. רש״י שרייבט רב אונ שמואל קריגן דרינן איינר זאגט ער האט גפלאנצט איין ווין גארטן ער זאל ברענגן אלע מיני פירות צו די אורחים אונ דער אנדרר זאגט ער האט גמאכט אהערבריג פון אורחים וועגן אונ דארטן איז גוועזן אלע מיני פירות ויקרא שם בשם יי אל עולם אונ דורך דעם אשל איז אן גרופן גווארן דער נאמן פון גאט ער איז אגאט צוא גאר דער וועלט ווארום נאך דעם אז די אורחים האבן אפ גגעסן אונ אפ גטרונקן האט אברהם צו זיי גזאגט לובט צו דעם וואס איר האט גגעסן פון זיינעם איר מיינט איר האט גגעסן פון מיינעם ניין איר האט גגעסן פון דעמס וואס ער האט גזאגט אונ עס איז בשאפן גווארן דיא וועלט: (לד) ויגר אברהם בארץ פלשתים

בְּאַרְעָא פְּלִשְׁתָּאֵי יוֹמִין סַגִּיאִין׃ א וַהֲוָה בָּתַר פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין וַיָי נַסִּי יָת אַבְרָהָם וַאֲמַר לֵהּ אַבְרָהָם וַאֲמַר הָא אֲנָא׃ ב וַאֲמַר דְּבַר כְּעַן יָת בְּרָךְ יָת יְחִידָךְ דִּי רְחֵמְתָּ יָת יִצְחָק וְאִיזֵל

פְּלִשְׁתִּים יָמִים רַבִּים׃ פ שביעי
כב א וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת־אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי׃ ב וַיֹּאמֶר קַח־נָא אֶת־בִּנְךָ אֶת־יְחִידְךָ אֲשֶׁר־ אהבת

ת"א ויהי אחר סנהדרין פט. והאלהים מגילה לא.

פירוש רשב"ם

(א) ויהי אחר הדברים האלה. כל מקום שנאמר אחר הדברים האלה מחובר אל הפרשה שלמעלה. אחר הדברים האלה שהרג אברם המלכים אמר לו הקב"ה אל תירא אברם מן האומות. ויהי אחר הדברים האלה שנולד יצחק ויוגד לאברהם לאמר כו' ובתואל ילד את רבקה. וכן אחר הדברים האלה שהגיד מרדכי על בגתן ותרש גדל המלך אחשורוש את המן שרצה להרוג את מרדכי והועיל לו מה שהציל את המלך ונתלה המן. אף כאן אחר הדברים שכרת אברהם ברית לאבימלך לו ולנינו ולנכדו של אברהם ונתן לו שבע כבשות הצאן וחרה אפו של הקב"ה על זאת שהרי ארץ פלשתים ניתן לאברהם וגם ביהושע מטילים על ערי חמשת סרני פלשתים גורל בכלל גבול ישראל והקב"ה צוה עליהם לא תחיה כל נשמה לכן והאלהים נסה את אברהם קנתרו וצערו כדכתיב תנסה דבר אליך תלאה. על נסותם את ה'. מסה ומריבה. בתנני ה' ונסני. כלומר נתגאיתה בבן שנתתי לך לכרות ברית ביניכם ובין בניהם. ועתה לך והעלהו לעולה וראה מה הועילה כריתות ברית שלך וכן מצאתי אח"כ במ' של שמואל. ויהי ארון ה' בארץ פלשתים שבעה חדשים. כתב את שבע כבשות הצאן תקח מידי אמר לו הקב"ה אתה נתת לו שבע כבשות חייך שבניו עושים שבע מלחמות עם בניך ונוצחין אותן. ד"א חייך שבניו הורגים שבע צדיקים מבניך ואלו הן שמשון חפני ופנחס שאול ושלשה בניו. ד"א חייך שבניו מחריבים שבע משכנות ואלו הן אהל מועד וגלגל נוב ושילה וגבעון ובית עולמים תרין. ד"א שארון מחזיר את שדה פלשתים שבעה חדשים. נסה.

רש"י

שנה קודם לפני עקידתו של יצחק י"ב שנים, כך שנויה בסדר עולם (ב"ר): (א) אחר הדברים האלה. יש מרבותינו אומרים (סנהדרין פט) אחר דבריו של שטן שהיה מקטרג ואומר מכל סעודה שעשה אברהם לא הקריב לפניך פר אחד או איל אחד אמר לו כלום עשה אלא בשביל בנו אלו הייתי אומר לו זבח אותו לפני לא היה מעכב. וי"א אחר דבריו של ישמעאל שהיה מתפאר על יצחק שמל בן י"ג שנה ולא מיחה אמר לו יצחק באבר אחד אתה מיראני אלו אמר לי הקב"ה זבח עצמך לפני לא הייתי מעכב: הנני. כך היא ענייתם של חסידים לשון ענוה הוא ולשון זימון: (ב) קח נא. אין נא אלא לשון בקשה א"ל בבקשה ממך עמוד לי בזה הנסיון שלא יאמרו הראשונות

שפתי חכמים

מדיס וק"ל: ש מה שהצריך לפרש זאת משום פסוק שלאחריו בכתוב ויהי אחר הדברים האלה וגו' בסוף סמוך דכל מקום שכתב אחר הוא סמוך כדפירש"י בפרשת לך לך וזה היה י"ב שנה אחרי כן ואם כן למה נאמר אחר לכך מפרש אחר דבריו של שטן כו' ולא אחר הדברים שהיה בין אברהם לאבימלך דסמיך ליה: ת פי' אין נא האמור כאן אלא לשון בקשה דהא מצינו בכמה מקומות נא שהוא ל' בקשה ברא"ם:

פירוש ע"ט

יָמִים רַבִּים אונ אַבְרָהָם הָט גְוואוֹנְט אִין לַאנְד פְּלִשְׁתִּים פִיל יֶעג: (א) וַיְהִי אונ עֶס אִיז גְוֶועזְן אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה נָאךְ דִי דָאזִיגֶע רֵייד. רש"י שְׁרַייבְּט נָאךְ דִי רֵייד פוּן דֶעם שָׂטָן וָוס עֶר הָט מְקַטְרֵג גְוֶועזְן אונ הָט גְזָאגְט פַאר גָאט ב"ה פוּן גָאר דֶער סְעוּדָה וָוס אַבְרָהָם הָט גְמַאכְט הָאט עֶר פַאר דִיר נִיט מַקְרִיב גְוֶועזְן קֵיין שׁוּם קָרְבָּן הָט גָאט ב"ה גֶעעֶנְפֶערְט עֶר הָט דָאךְ דָס גְטָאן גָאר פוּן זַיין זוּן וֶועגְן אונ אַז אִיךְ וָואלְט אִים גְזָאגְט עֶר זָאל שֶׁעכְטְן זַיין זוּן פַאר מִיר וָואלְט עֶר מִיךְ גְפָאלְגְט אונ אַטֵייל זָאגְן נָאךְ דִי רֵייד פוּן יִשְׁמָעֵאל וָוס עֶר הָט זִיךְ בַּרִימְט אַקֶעגְן יִצְחָק אונ הָט גְזָאגְט אִיךְ בִּין אַלְט גְוֶועזְן דְרַייצֶעהְן יָאר

אַז מַיין פָאטֶער הָט מִיךְ מַל גְוֶועזְן אונ אִיךְ הָאבּ אִים נִיט גְוֶוערְט הָט יִצְחָק צוּ אִים גְזָאגְט דוּ בַּארִימְסְט דִיךְ מִיט אֵיין אֵבֶר פוּן דַיין לֵייבּ אַז גָאט זָאל מִיר זָאגְן אִיךְ זָאל מִיךְ אַלֵיין שֶׁעכְטְן פַאר אִים וָואלְט אִיךְ אִים נִיט וִוידֶר גְוֶועזְן וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם אונ גָאט הָט גְפְּרוּבְט צוּ אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם אונ עֶר הָאט צוּא אִים גְזָאגְט אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הָט אַבְרָהָם גְזָאגְט הִנֵּנִי דָא בִּין אִיךְ אָן גְבְרֵייט צוּ טָאן וָוס דוּ וֶועסְט מִיר שַׁאפְן: (ב) וַיֹּאמֶר אונ עֶר הָט גְזָאגְט קַח נֶעם נָא אִיךְ בֶּעט דִיךְ. רש"י שְׁרַייבְּט גָאט בָּרוּךְ הוּא הָאט אִים גְזָאגְט אִיךְ בֶּעט דִיךְ דוּ זָאלְסְט בַּשְׁטֵיין אִין דֶם נִסָּיוֹן כְּדֵי מֶען זָאל נִיט זָאגְן אִין דִיא עֶרְשְׁטֶע

אָהַבְתָּ אֶת־יִצְחָק וְלֶךְ־לְךָ אֶל־אֶרֶץ הַמֹּרִיָּה וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה עַל אַחַד הֶהָרִים אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ׃
ג וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת־חֲמֹרוֹ וַיִּקַּח אֶת־שְׁנֵי
נְעָרָיו

אונקלוס

וְאִיזֵל לָךְ לְאַרְעָא פוּלְחָנָא וְאַסְּקֵהִי קֳדָמַי תַּמָּן לַעֲלָתָא עַל חַד מִן טוּרַיָּא דִּי אֵימַר לָךְ׃
ג וְאַקְדֵּים אַבְרָהָם בְּצַפְרָא וְזָרֵז יָת חֲמָרֵהּ וּדְבַר יָת תְּרֵין עוּלֵימוֹהִי עִמֵּהּ וְיָת
יצחק

ת"א וישכם. פסחים ד סנהדרין קה חולין זה.

פירוש רשב"ם

קונטר אריא"ה: (ב) המוריה. האמוריה ארץ האמורי. הרבה אלפי"ן חסרים, וימש חושך כמו ויאמש. לא יהל

בעל הטורים

ארץ. כוכות שאברהם נכראין כל גבולות ארץ: (ג) אל ארץ המריה. בגי' בירושלים:

שפתי חכמים

א כתי' שלא יאמרו שהקב"ה הטריף דעתו ולכך עשה אבל אי לא הוה מטורף בדעתו לא היה עושה: (נה"י) ונ"ל דבטעמא קמא לא סגי דא"ה כן הל"ל את בנך יחידך אשר אהבת ומדאמר את ב"מ לחלק אתא והיינו שבכל פעם השיב הקב"ה על שאלת אברהם ובטעמא בתרא להוד לא סגי דא"כ הול"ל איפכא קח את יצחק את בנך את יחידך אשר אהבת דהוה נמי חיבוב מצוה: ב וכי לא היו לו אלא שני נערים אלא נעריו שמיוחדים לו שהם ישמעאל ואליעזר. עיין לקמן בפרשת בלק מה שפירשתי גבי שני נערים דבלעם למה שינה רש"י פירוש דהתם מהכא. ומהרש"ל פי' דבלעם שהיה רוחו גבוהה והיה צריך לשימוש פי' שהיו משמשים זה את זה אבל אברהם שהיה רוחו נמוכה לא היה צריך לשימוש שהיה משמש את עצמו רק שלא יצא יחידי שאם יצטרך אחד מנעריו

רש"י

לא היה בהן ממש (סנהדרין פט): את בנך. אמר לו שני בנים יש לי אמר לו את יחידך. אמר לו זה יחיד לאמו וזה יחיד לאמו אמר לו אשר אהבת אמר לו שניהם אני אוהב אמר לו את יצחק. ולמה לא גילה לו מתחילה שלא לערבבו פתאום א ותזוח דעתו עליו ותטרף וכדי לחבב עליו את המצוה וליתן לו שכר על כל דבור ודבור: ארץ המוריה. ירושלים וכן בדברי הימים (ב ג) לבנות את בית ה' בירושלים בהר המוריה. ורבותינו פירשו על שם שמשם הוראה יוצאה לישראל. ואונקלוס תרגמו על שם עבודת הקטרת שיש בו מור נרד ושאר בשמים: והעלהו. לא אמר לו שחטהו לפי שלא היה חפץ הקב"ה לשחטו אלא להעלהו להר לעשותו עולה ומשהעלהו אמר לו הורידהו: אחד ההרים. הקב"ה מתהא הצדיקים. (ס"א מתהא לצדיקים) ואח"כ מגלה להם וכל זה כדי להרבות שכרן וכן (לעיל יב) הארץ אשר אראך וכן ביונה (יונה ג) וקרא אליה את הקריאה: (ג) וישכם. נזדרז למצוה: ויחבש. הוא בעצמו ולא צוה לאחד מעבדיו שהאהבה מקלקלת השורה: את שני נעריו (ב"ר) ישמעאל ואליעזר שאין אדם חשוב רשאי לצאת לדרך ב בלא ב' אנשים שאם יצטרך האחד לנקביו ויתרחק יהיה השני עמו: ויבקע. תרגומו וצלח כמו

פירוש ע"ט

גַמְיוֹנוֹת איז ניט גְוֶועֶן קַיין מַמָּשׁ אֶת בִּנְךָ דַיין זוּן אֶת יְחִידְךָ דַיין אַיינְצִיגְן אֲשֶׁר אָהַבְתָּ וָואס דוּ הָאסְט לִיבּ אֶת יִצְחָק רַשִׁ"י שְׁרַייבְּט הקב"ה הָט צוּ אִים גְזָאגְט נֶעם דַיין זוּן הָאט אַבְרָהָם גֶעֶנְפֶרְט אִיךְ הָאבּ צְווייא זִין וֶועלְכֶן זָאל אִיךְ נֶעמֶן הָט הקב"ה ווידֶר גְזָאגְט דַיין אַיינְצִיגְן הָט אַבְרָהָם גֶעֶנְפֶרְט זַיי זֶענְן בֵּיידֶע אַיינְצִיגֶע דֶער איז אַיין אַיינְצִיגֶער בַּיי זַיין מוּטֶער אוּנ דֶר אִיז אַיין אַיינְצִיגֶער בַּיי זַיין מוּטֶער הָט הקב"ה גְזָאגְט דֶעם וָוס דוּ הָאסְט לִיבּ הָט אַבְרָהָם גֶעֶנְפֶרְט אִיךְ הָאבּ בֵּיידֶע לִיבּ הָט הקב"ה ווידֶר גְזָאגְט אֶת יִצְחָק אוּנ דְרוּם הָאט וָואס תֵּיכֶּף נִיט גְזָאגְט עֶר זָאל יִצְחָק מַקְרִיב זַיין כְּדֵי זַיין דֵיעָה זָאל נִיט מְבוּלְבָּל וֶוערְן אוּנ ווידֶר כְּדֵי עֶר זָאל אוֹיף אִים בַּלִיבְּן דִי מִצְוָה אוּנ צוּ גֶעבְּן אִים שְׂכַר אוֹיף אִיטְלִיכְן דִיבּוּר וְדִיבּוּר וְלֶךְ לְךָ אוּנ גֵיי דִיר אֶל אֶרֶץ הַמּוֹרִיָּה צוּם לַאנְד מוֹרִיָּה דָס אִיז יְרוּשָׁלַיִם וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעוֹלָה אוּנ בְּרֶענְג אִים דָארְטְן אוֹיף פַר אַיין עוֹלָה. רַשִׁ"י שְׁרַייבְּט הקב"ה הָט אִים נִיט גְוָואלְט מֶען זָאל אִים מַקְרִיב זַיין נָאר אוֹיף בְּרֶענְגֶן אִים אוֹיף דֶעם בַּארְג פוּן אַיין עוֹלָה וֶוענְן אוּנ אַז עֶר הָאט אִים אוֹיף גְבְּרַאכְט הָט עֶר אִים גְזָאגְט נִידֶר אִים אַרָאפּ עַל אַחַד הֶהָרִים אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ אוֹיף אֵיינֶם פוּן דִי בֶּערְג וָואס אִיךְ ווֶעל דִיר זָאגְן׃ (ג) וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר אוּנ אַבְרָהָם הָאט זִיךְ גְפֶערְדֶרְט אִין דֶער פְרִי עֶר הָט זִיךְ מְזָרֵז גְוֶועזְן צוּ דֶר מִצְוָה וַיַּחֲבֹשׁ אֶת חֲמֹרוֹ אוּנ עֶר הָאט אַלֵיין גְגוּרְט זַיין אֵייזֶל אוּנ הָט נִיט גְשִׁיקְט צוּ אֵיינֶם פוּן זַיינֶע קְנֶעכְט מֵחֲמַת לִיבְּשַׁאפְט וָואס עֶר הָט גְהַאט צוּא הקב"ה מְקַיֵּים זַיין זַיינֶע מִצְוֹת וַיִּקַּח אֶת שְׁנֵי נְעָרָיו אִתּוֹ אוּנ עֶר הָאט גְנוּמְן זַיינֶע

נְעָרָיו אִתּוֹ וְאֵת יִצְחָק בְּנוֹ וַיְבַקַּע עֲצֵי עֹלָה וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אָמַר־לוֹ הָאֱלֹהִים׃
ד בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־הַמָּקוֹם מֵרָחֹק׃
ה וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־נְעָרָיו שְׁבוּ־לָכֶם פֹּה עִם־הַחֲמוֹר וַאֲנִי וְהַנַּעַר נֵלְכָה עַד־כֹּה וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם׃

ויקח

יִצְחָק בְּרֵהּ וְצַלַּח אָעֵי לַעֲלָתָא וְקָם וַאֲזַל לְאַתְרָא דִּי אֲמַר לֵהּ יְיָ׃
ד בְּיוֹמָא תְלִיתָאָה וּזְקַף אַבְרָהָם יָת עֵינוֹהִי וַחֲזָא יָת אַתְרָא מֵרָחִיק׃
ה וַאֲמַר אַבְרָהָם לְעוּלֵימוֹהִי אוֹרִיכוּ לְכוֹן הָכָא עִם חֲמָרָא וַאֲנָא וְעוּלֵימָא נִתְמְטֵי עַד כָּא וְנִסְגּוּד וּנְתוּב לְוָתְכוֹן׃

ונסיב

ת"א ויאמר יבמות סב כתובות קיא ב"ק פט נדה יז. ונשתחוה מועד קטן יח.

בעל הטורים

(ד) את המקום. בגי' זה ירושלים: מרחק. חסר כתיב קרי ביה מרחיק שהשטן היה מרחיק המקום מלפניהם: (ה) ונשובה. ו' במסורה ונשתחוה ונשובה נתנה ראש ונשובה לכן ונשובה נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה השיבנו ה' אליך ונשובה לכן ונשובה אל ה'. בזכות אברהם שאמר ונשתחוה ונשובה זכו ישראל לעשות תשובה והיינו לכן ונשובה נחפשה דרכינו ונשובה השיבנו ה' אליך ונשובה ובזכותם הגליות מתקבצות לכן ונשובה אל עיר ה' ואם לא זכו אומר נתנה ראש

רש"י

(פ"ב יח) ואלמו הירדן ג לשון ביקוע סינדר"א בלעז (ספאלטען): (ד) ביום השלישי. למה איחר מלהראותו מיד כדי שלא יאמרו הממו וערבבו פתאום וטרף דעתו ואלו היה לו שהות להמלך אל לבו לא היה עושה: וירא את המקום. ראה ענן קשור על ההר: (ה) עד כה. כלומר דרך מועט למקום אשר לפנינו. ומדרש אגדה אראה היכן הוא מה שאמר לי המקום כה יהיה זרעך: ונשובה. נתנבא ששניהם

שפתי חכמים

לנקביו מפני שכי לקח שני נערים עמו לכך פי' מעט זה עכ"ל: ג ונראה לי דאינו מביא ראיה מן התרגום אלא בא לפרש דגלא נמי לשון ביקוע כדאשכחן ואלמו את הירדן:

פירוש ע"ט

צְוַויי יוּנְגְן מִיט זִיךְ דָס זֶענֶן יִשְׁמָעֵאל אוּנ אֱלִיעֶזֶר דֶען אַיין אָדָם חָשׁוּב טָאר נִיט גֵיין אִין וֶועג אָן צְווַייא לַייט (עיין רש"י) וְאֵת יִצְחָק בְּנוֹ אוּנ הָאט גְנוּמְן זַיין זוּן יִצְחָק וַיְבַקַּע עֲצֵי עוֹלָה אוּנ אַבְרָהָם הָאט גְשְׁפָּאלְטְן דָאס הָאלְץ פוּן וֶועגְן דֶער עוֹלָה וַיָּקָם אוּנ עֶר אִיז אוֹיף גְשְׁטַאנֶען וַיֵּלֶךְ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר לוֹ הָאֱלֹהִים אוּנ אִיז גְגַאנְגְן צוּ דֶעם אָרְט וָואס גָאט הָאט אִים גְזָאגְט׃ (ד) בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי אִין דֶעם דְרִיטְן טָאג וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת עֵינָיו הָאט אַבְרָהָם אוֹיף גְהוֹיבְּן זַיינֶע אוֹיגְן וַיַּרְא אֶת הַמָּקוֹם מֵרָחוֹק אוּנ עֶר הָאט דֶער זֶעהְן דָס אָרְט פוּן וַוייטְן. רש"י שְׁרַייבְּט עֶר הָט גְזֶעהְן אַיין וָואלְקְן אִיז גְוֶועזְן גְצוֹיגְן אִיבֶּר דֶעם בַּארְג הָט עֶר פַאר שְׁטַאנֶען אַז דָס אִיז דָס אָרְט אוּנ פַאר וָוס הָאט הקב"ה אִים גְווִיזְן דָס אָרְט עֶרְשְׁט דֶעם דְרִיטְן טָאג כְּדֵי מֶען זָאל נִיט זָאגְן הקב"ה הָט אִים פַאר טוּמְלְט אוּנ עֶר הָט קַיין

פירוש ע"ט

צַייט נִיט גְהַאט זִיךְ מְיַשֵּׁב צוּ זַיין אָבֶּער עֶר זָאל צַייט הָאבְּן צוּ בַּדֶענְקְן זִיךְ ווָאלְט עֶר דָאס נִיט גְוועזְן גְטָאן׃ (ה) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל נְעָרָיו אוּנ אַבְרָהָם הָט גְזָאגְט צוּ זַיינֶע יוּנְגְן שְׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמוֹר בְּלַייבְּט דָא זַאמְן מִיט דֶעם אֵייזְל וַאֲנִי וְהַנַּעַר נֵלְכָה עַד כֹּה אוּנ אִיךְ אוּנ דֶר יוּנְג דָס אִיז יִצְחָק וֶועלְן מִיר גֵיין אַקְלַיין בִּיסֶל וֶועג צוּ דֶעם אָרְט וָואס אִיז פַאר אוּנְז. אִין מִדְרָשׁ שְׁטֵייט אַזוּ הָט אַבְרָהָם גְזָאגְט אַז נָאט הֵייסְט מִיר מַקְרִיב זַיין מַיין זוּן יִצְחָק פַאר אַיין עוֹלָה וֶועל אִיךְ זֶעהְן וִויא אַזוּ וֶועט מְקוּיָּם וֶוערְן דֶער פָּסוּק (כֹּה יִהְיֶה זַרְעֶךָ) דָאס אִיז טַייטְשׁ דַיינֶע קִינְדֶר וֶועלְן זַיין אַזוּ וִוי דִיא שְׁטֶערְן אִין הִימֶל וְנִשְׁתַּחֲוֶה אוּנ מִיר וֶועלְן זִיךְ בּוּקְן פַאר גָאט וְנָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם אוּנ מִיר וֶועלְן זִיךְ ווידֶר קֶערְן צוּ אַייךְ. רש"י שְׁרַייבְּט אַבְרָהָם הָאט נְבִיאוּת גְזָאגְט אַז זַיי וֶועלְן זִיךְ בֵּיידֶע אוּם קֶערְן׃

ו וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת־עֲצֵי הָעֹלָה
וַיָּשֶׂם עַל־יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ אֶת־
הָאֵשׁ וְאֶת־הַמַּאֲכֶלֶת וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם
יַחְדָּו׃ ז וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־אַבְרָהָם
אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הִנֶּנִּי בְנִי
וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וְאַיֵּה
הַשֶּׂה לְעֹלָה׃ ח וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם
אֱלֹהִים יִרְאֶה־לּוֹ הַשֶּׂה לְעֹלָה בְּנִי
וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו׃ ט וַיָּבֹאוּ אֶל־
הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר־לוֹ הָאֱלֹהִים
וַיִּבֶן שָׁם אַבְרָהָם אֶת־הַמִּזְבֵּחַ

ויערוך

אונקלוס

ו וּנְסֵיב אַבְרָהָם יָת
אָעֵי דַעֲלָתָא וְשַׁוִּי עַל
יִצְחָק בְּרֵהּ וּנְסֵיב בִּידֵהּ
יָת אֶשָּׁתָא וְיָת סַכִּינָא
וַאֲזַלוּ תַּרְוֵיהוֹן כַּחֲדָא׃
ז וַאֲמַר יִצְחָק לְאַבְרָהָם
אֲבוּהִי וַאֲמַר אַבָּא
וַאֲמַר הָא אֲנָא בְרִי
וַאֲמַר הָא אֶשָּׁתָא
וְאָעַיָּא וְאָן אִימְּרָא
לַעֲלָתָא׃ ח וַאֲמַר
אַבְרָהָם קֳדָם יְיָ גְּלֵי
לֵהּ אִימְּרָא לַעֲלָתָא
בְּרִי וַאֲזַלוּ תַּרְוֵיהוֹן
כַּחֲדָא׃ ט וַאֲתוֹ לְאַתְרָא
דִּי אֲמַר לֵהּ יְיָ וּבְנָא
תַמָּן אַבְרָהָם יָת
מדבחא

ת"א כמה לשלם סנהדרין פט. אלהים יראה ברכות סב.

פירוש רשב"ם

כמו לא יאהל שם ערבי: (ו) המאכלת סכין. ע"ש וחרבי

שפתי חכמים

ד' והא דצריך לשני טעמים דלפי טעם א' קשה לקרות אותו אוכלת ל"ש שמכשרת ולטעם זה לחוד ק' לקרות אותו סכין כמשמעו ל"פ עוד ע"ש שישראל כו'. (מ"מ) והא דלא כגי בפי' בהרא לחוד דלפ"ז א"ש בנקרא מאכלת ולא אוכלת ולא בכין דא"כ קשה דה"א הידיעה של המאכלת מורה על דבר ידוע כבר והא עד הנה לא היה לסכין שם של מאכלת כלל מעולם רק עכשיו ע"י מעשה זה קורא אותו הפסוק כך לכן שולרן לפ' ג"כ לטעם א' שאוכלת ושמכשרת וכו' וא"כ הוא שם

רש"י

שניהם: (ו) המאכלת. סכין על שם שאוכלת את הבשר כמה דתימא (דברים לב) וחרבי תאכל בשר ושמכשרת בשר לאכילה. ד"א זאת נקראת מאכלת ד על שם שישראל אוכלים מתן שכרה: וילכו שניהם יחדו. אברהם שהיה יודע שהולך לשחוט את בנו היה הולך ברצון ושמחה כיצחק שלא היה מרגיש בדבר: (ח) יראה לו השה. כלומר יראה ויבחר לו השה

פירוש ע"ט

(ו) וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת עֲצֵי הָעוֹלָה אונ אַבְרָהָם הָט גְנוּמֶן דָאס הָאלְץ וַיָּשֶׂם עַל יִצְחָק בְּנוֹ אונ עֶר הָט גְטָאן אוּף זַיין זוּן יִצְחָק וַיִּקַּח בְּיָדוֹ אֶת הָאֵשׁ וְאֶת הַמַּאֲכֶלֶת אונ עֶר הָאט גְנוּמֶען אִין זַיין הַאנְד דָאס פַייעֶר אונ דָאס מֶעסֶער וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו אונ זֶענִין גְגַאנְגֶען בֵּיידֶע בַּאנַנְד: (ז) וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל אַבְרָהָם אָבִיו אונ עֶר הָט גְזָאגְט יִצְחָק צוּ זַיין פָאטֶר אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר אונ עֶר הָאט גְזָאגְט אָבִי מַיין פָאטֶער וַיֹּאמֶר אונ עֶר הָאט גְזָאגְט הִנֶּנִי בְנִי דָא בִּין אִיךְ מַיין זוּן וַיֹּאמֶר אונ יִצְחָק הָאט גְזָאגְט הִנֵּה נוּן הָאֵשׁ וְהָעֵצִים דָא אִיז פַר הַאנְדֶן פַייעֶר אונ הָאלְץ וְאַיֵּה הַשֶּׂה לְעוֹלָה אונ ווּ אִיז דָאס לַעמְלֶע צוּא אַיין עוֹלָה: (ח) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אונ עֶר הָאט גְזָאגְט אַבְרָהָם אֱלֹהִים יִרְאֶה לוֹ הַשֶּׂה גָאט וֶועט וַויזִין אונ וֶועט אוּס דֶער וֶוילִין צוּ זִיךְ אַלֶעמִיל אונ אַז עֶר וֶועט נִיט אוּס דֶער וֶוילִין לְעוֹלָה בְּנִי וֶועט זַיין מַיין זוּן צוּא אַיין עוֹלָה וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו אונ זַייא זֶענִין בֵּיידֶע גְגַאנְגֶען בַּייא אַנַנְד. רַשִׁ"י שְׁרַייבְּט תָאטְשֶׁע יִצְחָק הָאט שׁוֹן פַר שְׁטַאנֶען אַז עֶר גֵייט מֶען זָאל אִים שֶׁעכְטִין זֶענִין זַייא פָארְט גְגַאנְגֶען בֵּיידֶע מִיט אַגְלַייךְ הַארְץ צוּא טָאן דֶעם רָצוֹן פוּן הַקָּבָּ"ה: (ט) וַיָּבֹאוּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר לוֹ הָאֱלֹהִים אונ זַיי זֶענֶן גְקוּמֶען צוּ דֶעם אָרְט וָוס גָאט הָט אִים גְזָאגְט וַיִּבֶן שָׁם אַבְרָהָם אֶת הַמִּזְבֵּחַ אונ עֶר הָט גְבוֹיעֶט דָארְטֶן אַבְרָהָם אַמִזְבֵּחַ וַיַּעֲרוֹךְ אֶת הָעֵצִים אונ עֶר הָאט אָן גְרֶעכְט דָאס הָאלְץ וַיַּעֲקוֹד אֶת יִצְחָק בְּנוֹ אונ עַר הָאט גְבוּנְדִין זַיין זוּן יִצְחָק וַיָּשֶׂם אוֹתוֹ עַל

וַיַּעֲרֹךְ אֶת־הָעֵצִים וַיַּעֲקֹד אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ וַיָּשֶׂם אֹתוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ מִמַּעַל לָעֵצִים: י וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת־יָדוֹ וַיִּקַּח אֶת־הַמַּאֲכֶלֶת לִשְׁחֹט אֶת־בְּנוֹ: יא וַיִּקְרָא אֵלָיו מַלְאַךְ יְהוָה מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם | אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי: יב וַיֹּאמֶר אַל־תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל־הַנַּעַר וְאַל־תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה כִּי | עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי־יְרֵא אֱלֹהִים

אתה

מַדְבְּחָא וְסַדַּר יָת אָעַיָּא
וַעֲקַד יָת יִצְחָק בְּרֵהּ
וְשַׁוִּי יָתֵהּ עַל מַדְבְּחָא
עֵיל מִן אָעַיָּא:
י וְאוֹשִׁיט אַבְרָהָם יָת
יְדֵהּ וּנְסֵיב יָת סַכִּינָא
לְמִיכַּס יָת בְּרֵהּ:
יא וּקְרָא לֵהּ מַלְאֲכָא
דַּייָ מִן שְׁמַיָּא וַאֲמַר
אַבְרָהָם אַבְרָהָם וַאֲמַר
הָא אֲנָא: יב וַאֲמַר לָא
תוֹשֵׁיט יְדָךְ לְעוּלֵימָא
וְלָא תַעֲבֵּד לֵהּ מִדָּעַם
אֲרֵי כְעַן יְדַעְנָא אֲרֵי
דחלא

ת"א ויעלה. זבחים לו מנחות פב חולין יז. כי ירא סוטה לא בתרא טו.

בעל הטורים

ומוכה הכל בזכות אברהם: (י) לשחוט. ב' במסורה לשחוט את בנו לשחוט עליהם העולה בס' יחזקאל גבי קרבנות שאנו עומדים שנין הקרבנות מאברהם כדאמרו כופתין היו התמיד יד ורגל כעקידת יצחק בן אברהם: (יא) ויקרא אליו מלאך ה' מן

פירוש רשב"ם

תאכל בשר: (יב) כי עתה ידעתי. כלומר עתה אני רואה

רש"י

ואם אין שה לעולה בני. ואעפ"י שהבין יצחק שהוא הולך להשחט וילכו שניהם יחדו בלב שוה: (ט) ויעקד. (שבת נד) ידיו ורגליו מאחוריו הידים והרגלים ביחד היא עקידה והוא לשון עקודים שהיו קרסוליהם לבנים מקום שעוקדין אותו בו היה ניכר: (יא) אברהם אברהם. לשון חבה הוא שכופל את שמו: (יב) אל תשלח. לשחוט אמר לו א"כ לחנם באתי לכאן אעשה בו חבלה ואוציא ממנו מעט דם א"ל אל תעש לו מאומה אל תעש בו מום: כי עתה ידעתי. א"ר אבא א"ל אברהם אפרש לפניך את שיחתי אתמול אמרת לי כי ביצחק יקרא לך זרע וחזרת ואמרת קח נא את בנך עכשיו אתה אומר לי אל תשלח ידך אל הנער אמר לו הקב"ה לא אחלל בריתי ומוצא שפתי לא אשנה כשאמרתי לך קח מוצא שפתי לא אשנה לא אמרתי לך שחטהו אלא העלהו אסקתיה אחתיה: כי עתה ידעתי. מעתה יש לי מה להשיב לשטן ולאומות התמהים מה היא חבתי אצלך יש לי פתחון פה עכשיו

שפתי חכמים

לכך הכין: ה"ק וכי הוצאת דם הוה מום אלא י"ל אברהם אמר אוציא ממנו דם ואקריב אותו א"ל הקב"ה אל תוציא ממנו דם והכהנים ככר בלא די בהוצאת דם א"ל א"כ אקריב ממנו

פירוש ע"ט

הַמִּזְבֵּחַ מִמַּעַל לָעֵצִים אונ ער הָט אים גְטָאן אוף דעם מִזְבֵּחַ איבער דעם האלץ: (י) וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת יָדוֹ אונ אַבְרָהָם האט אוס גְשְׁטְרעקט זיין האנד וַיִּקַּח אֶת הַמַּאֲכֶלֶת לִשְׁחוֹט אֶת בְּנוֹ אונ הט גנומן דאס מעסר צו שעכטין זיין זון: (יא) וַיִּקְרָא אֵלָיו מַלְאַךְ יְיָ מִן הַשָּׁמַיִם אונ אמלאך פון גאט האט צו אים גרופן פון דעם הימל וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אַבְרָהָם אונ ער הט גזאגט אברהם אברהם. רש"י שרייבט דאס וואס ער הט צוויי מאל אן גרופן אברהם דאס איז לשון ליבשאפט וַיֹּאמֶר הט אברהם גזאגט הִנֵּנִי דא בין איך: (יב) וַיֹּאמֶר האט דער מלאך גזאגט אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנַּעַר דוא זאלסט ניט שטרעקין דיין האנט צו דעם יונג צו שעכטין אים האט אברהם גזאגט בין איך דען אום זיסט אהער גקומן איך וועל אים האטשע לאזין אביסל בלוט האט אים דער מלאך גזאגט וְאַל תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה דו זאלסט צו אים גאר ניט טאן בלומר דוא זאלסט אין אים קיין מום ניט מאכין כִּי עַתָּה יָדַעְתִּי ווארום אצונד ווייס איך כִּי יְרֵא אֱלֹהִים אַתָּה אז דו ביסט אגאטס פארכטיגר וְלֹא חָשַׂכְתָּ אֶת בִּנְךָ אֶת יְחִידְךָ מִמֶּנִּי אונ דוא האסט ניט פאר מיטין דיין איינציגן זון פון מיר. רש"י שרייבט אברהם הט גזאגט פר הקב"ה איך וויל מיר פר דיר אוס ריידין מיין הארץ נעכטין האסטו מיר גזאגט אין יצחק וועט גרופן ווערין מיין זאמין אונ דער נאך האסטו מיר ווידער גזאגט נעם דיין זון אונ זייא אים מקריב פאר איין עולה אונ אצונד זאגסטו

אַתָּה וְלֹא חָשַׂכְתָּ אֶת־בִּנְךָ אֶת־
יְחִידְךָ מִמֶּנִּי׃ יג וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת־
עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה־אַיִל אַחַר נֶאֱחַז
בַּסְּבַךְ בְּקַרְנָיו וַיֵּלֶךְ אַבְרָהָם וַיִּקַּח
אֶת־הָאַיִל וַיַּעֲלֵהוּ לְעֹלָה תַּחַת בְּנוֹ׃
יד וַיִּקְרָא אַבְרָהָם שֵׁם־הַמָּקוֹם
הַהוּא יְהוָה ׀ יִרְאֶה אֲשֶׁר יֵאָמֵר הַיּוֹם
בהר

דְהָלָא דַיְיָ אַתְּ וְלָא
מְנַעְתָּ יָת בְּרָךְ יָת
יְחִידָךְ מִנִּי׃ יג וּזְקַף
אַבְרָהָם יָת עֵינוֹהִי בָּתַר
אִלֵּין וַחֲזָא וְהָא דִכְרָא
בָּתַר אֲחִיד בְּאִילָנָא
בְּקַרְנוֹהִי וַאֲזַל אַבְרָהָם
וּנְסֵיב יָת דִּכְרָא וְאַסְקֵהּ
לַעֲלָתָא חֲלַף בְּרֵהּ׃
יד וּפְלַח וְצַלִּי אַבְרָהָם
תַּמָּן בְּאַתְרָא הַהוּא
ואמר

ת״א ויעלהו זבחים לז מנחות כב. אשר יאמר פסחים פח

פירוש רשב״ם

נתפרסם לכל העולם כי ירא אלהים אתה: (יג) וירא והנה איל. עובר לפניו: אחר נאחז בסבך בקרניו. כלומר אחר כן ראה את האיל מדי עברו נאחז בסבכי היער חשב בלבו ודאי זה המלאך בא בשליחותו של הקב״ה וזימן לי איל זה תחת בני ולכן נאחז בסבך שאוכל לקחתו ולהקריבו. וכן קדמו שרים אחר נוגנים. ושבו העבים אחר הגשם. ואח״כ ובא הגשם. וכן ואחר באו משה ואהרן כולם פירושם אחרי כן: (יד) אשר יאמר היום ולמחר בהר ה׳ יראה בהר ה׳ נראה הקב״ה לאברהם:

בעל הטורים

השמים. ב״ת בני מיכאל סיה: (יד) ה׳ יראה. בפסוק לומר לך שקרא שם המקום ה׳ וזה שאז״ל אפי׳ שם חדש שעתיד הקב״ה להדש לירושלים ידע. וזהו שנאמר ושם העיר מיום ה׳ שמה: בהר ה׳. ג׳ במס׳ בתנ״ך בתורה בהר ה׳ בנביאים לכה

שפתי חכמים

אבר א׳ א״נ אל תעשה בו מום מסרס״ל: ד דהיה לו לכתוב וירא איל אחר נאחז. וכנה למה לי אלא מלמד שהיה מוכן לכך כו׳: ז כלומר דאחר קאי אדלעיל. ואין כאן מקומו וכ״ק קרא וישא אברהם את עיניו אחר וירא והנה איל נאחז ועל זה מביא ראיה מן התרגום שהרי תרגם וזקף אברהם עינוהי בתר אלין ר״ל אחר אלה: ה (ממ״ש) כיון שאמר נאחז לשון יחיד. וע״כ צ״ל דקאי על האיל. א״כ בקרניו צ״ל צ״ע למורה

רש״י

שרואים כי ירא אלהים אתה: (יג) והנה איל. מוכן היה לכך ד מששת ימי בראשית: אחר. אחרי שאמר לו המלאך ז אל תשלח ידך ראהו כשהוא נאחז והוא שמתרגמינן וזקף אברהם עינוהי בתר אלין. (ס״א ולפי האגדה אחר כל דברי המלאך והשכינה ואחר מענותיו של אברהם): בסבך. אילן: בקרניו. שהיה רץ אצל אברהם ח והשטן סוככו ומערבבו באילנות: תחת בנו. מאחר שכתוב ויעלהו לעולה לא חסר המקרא כלום מהו תחת בנו על כל עבודה שעשה ממנו היה מתפלל ואומר יה״ר שתהא זו כאלו היא עשויה בבני כאלו בני שחוט כאלו דמו זרוק כאלו בני מופשט כאלו הוא נקטר ונעשה דשן: (יד) ה׳ יראה. פשוטו כתרגומו ה׳ יבחר ויראה לו את

פירוש ע״ט

מיר ווידר שטרעק ניט דיין האנד צו דעם יונג הט הקב״ה אים געענפערט וואס איך זאג בין איך ניט משנה דען אז איך האב גזאגט (קח נא את בנך) האב איך ניט גזאגט דוא זאלסט אים שעכטין נאר איך האב אים געהייסין אויף ברענגען אוף דעם מזבח אונ אצונד אז דוא האסט אים אוף גברעכט מאך אים ווידר אראפ נידרין (כי עתה ידעתי) דע׳ פון היינט אן איז פר האנדין צו מיר וואס אפ צו ענטפערין צום שטן וואס פר וונדרט זיך וואס איז מיין ליבשאפט אין דיר ווארום זייא זעהן (כי ירא אלהים אתה) אז דוא ביסט אגאטס פארכטיגער: (יג) וישא אברהם את עיניו אונ ער האט אויף גהובין זיינע אוגין וירא אונ ער האט גזעהן והנה אונ נון איל איין ווידר אחר נאך דעם אז דער מלאך הט

פירוש ע״ט

אים גזאגט (אל תשלח ידך) הט ער גזעהן דעם ווידר נאחז ער איז ווארין אן גהאלטין בסבך אין דארין בקרניו מיט זיינע הערנר וילך אברהם אונ אברהם איז גגאנגן ויקח את האיל אונ ער האט גנומן דעם ווידר ויעלהו לעולה תחת בנו אונ ער האט אים אוף גבראכט צוא פאר איין עולה אוף דעם ארט פון זיין זון. רש״י שרייבט אוף איטליכר עבודה וואס ער האט גטאן האט ער מתפלל גוועזן אונ האט גזאגט עס זאל זיין דער ווילין פון הקב״ה עס זאל זיין גליך וויא מיין זון איז גשאכטין גווארין אונ וויא גליך זיין בלוט איז גשפרענגט אונ גליך וויא ער איז נקטר גווארין אונ עס איז גווארין פון אים אש: (יד) ויקרא אברהם שם המקום ההוא אונ אברהם הט אן גרופין דעם נאמן פון דעם ראזינן

בְּהַר יְהֹוָה יֵרָאֶה׃ טו וַיִּקְרָא מַלְאַךְ
יְהֹוָה אֶל־אַבְרָהָם שֵׁנִית מִן
הַשָּׁמָיִם׃ טז וַיֹּאמֶר בִּי נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם
יְהֹוָה כִּי יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת־הַדָּבָר
הַזֶּה וְלֹא חָשַׂכְתָּ אֶת־בִּנְךָ אֶת־
יְחִידֶךָ׃ יז כִּי־בָרֵךְ אֲבָרֶכְךָ וְהַרְבָּה
אַרְבֶּה אֶת־זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם
וְכַחוֹל אֲשֶׁר עַל־שְׂפַת הַיָּם וְיִרַשׁ
זַרְעֲךָ אֵת שַׁעַר אֹיְבָיו׃ יח וְהִתְבָּרְכוּ
בזרעך

ת״א בהר ה׳ נדרים סג. כחול אשר בתרא ו.

ואמר קדם יי הכא יהון
פלחן דריא בכן
יתאמר ביומא הדין
בטורא הדין אברהם
קדם יי פלח: טו וקרא
מלאכא דיי לאברהם
תנינות מן שמיא:
טז ואמר במימרי
קיימית אמר יי ארי
חלף די עבדתא ית
פתגמא הדין ולא
מנעתא ית ברך ית
יחידך: יז ארי ברכא
אברכנך ואסגאה אסגי
ית בנך ככוכבי שמיא
וכחלא די על כיף ימא וירתון בנך ית קרוי סנאיהון: יח ויתברכון בדיל

בעל הטורים

בשר ס׳ בכתובים מי ימלא בשר ס׳ כנגד שלש רגלים שעולין לכך ס׳ לרגל: (יז) והרבה ארבה את זרעך. ג״ס כתיב זרעך בפ׳ זו כנגד ג״ס זרע שנקראו ישראל. זרע ברך ה׳ בני זרע אברהם דכתיב וס׳ ברך את אברהם בכל. זרע קדש מצבתה כנגד יצחק שקדש שמו של הקב״ה. כלב זרע אמת כנגד יעקב שהיה מטתו שלימה והיינו דכתיב תתן אמת ליעקב: וכחול ב׳ במס׳ דין ולידך וכחול ארבה ימים וזהו שנאמר כי כימי העץ ימי עמי שהבטיחו ג״כ בארבות ימים:

רש״י

המקום הזה להשרות בו שכינתו ולהקריב כאן קרבנות: אשר יאמר היום. שיאמרו לימי הדורות עליו בהר זה יראה הקב״ה לעמו: היום. הימים העתידין כמו עד היום הזה שבכל המקרא שבכל הדורות הבאים הקוראים את המקרא הזה אומרים עד היום הזה על היום שעומדים בו. ומ״א ה׳ יראה עקידה זו לסלוח לישראל בכל שנה ולהצילם מן הפורענות כדי שיאמר היום הזה בכל הדורות הבאים בהר ה׳ יראה אפרו של יצחק צבור ועומד לכפרה: (יז) ברך אברכך. אחת לאב ואחת לבן: והרבה ארבה. אחת לאב

פירוש ע״ט

ארט יי יראה גאט זאל זעהן אונ זאל אום דר ווילן דאס דאזיגע ארט צו מאכין רועען זיין שכינה דרינן אונ צו מקריב זיין די קרבנות אשר יאמר היום וואס וועט גזאגט ווערין אוף אים צוא דיא טעג וואס וועלין קומן בהר אוף דעם בארג יי יראה וועט זיך

משלי ישראל

(יען אשר עשית את הדבר הזה) ווייל דוא האסט ניפירט דיין זון יצחק צו דר עקידה מיט גרוס שמחה (ולא חשכת את בנך את יחידך) אונ דוא האסט נים פאר מיטין דיין בן יחיד פון צוא מקריב זיין (כי ברך אברכך) דרום וועל איך דיך בענטשין האטשע דו האסט קיין צער נים גהאט:

גאט בוויזין צוא זיין פאלק: (טו) ויקרא מלאך יי אל אברהם שנית מן השמים אונ אמלאך פון גאט האט גרופן צו אברהם דאס אנדרע מאל פון דעם הימעל: (טז) ויאמר אונ ער האט גזאגט בי נשבעתי איך האב בייא מיר זעלבערט גשווארין נאום יי רעט גאט כי יען אשר עשית את הדבר הזה דרום ווייל דוא האסט גטאן דיא דאזיגע זאך ולא חשכת את בנך את יחידך אונ דוא האסט ניט פאר מיטין דיין איינציגן זון: (יז) כי ברך אברכך דען איך וועל דיך בענטשין והרבה ארבה את זרעך אונ מערין וועל איך מערין דיינע קינדר ככוכבי השמים אזו וויא דיא שטערין פון דעם הימל וכחול אשר על שפת הים אונ אזו ווי דאס זאמד וואס אוף דעם בארטין פון דעם ים ויירש זרעך את שער איביו אונ דיינע קינדער וועלין ירשינן דיא שטעט פון זיינע פיינד: (יח) והתברכו בזרעך כל גויי הארץ אונ זייא וועלין זיך בענטשין אין דיינע קינדר אלע

בזרעך כל גויי הארץ עקב אשר
שמעת בקלי: יט וישב אברהם
אל־נעריו ויקמו וילכו יחדו אל־
באר שבע וישב אברהם בבאר
שבע: פ מפטיר כ ויהי אחרי
הדברים האלה ויגד לאברהם
לאמר הנה ילדה מלכה גם־הוא
בנים לנחור אחיך: כא את־עוץ
בכרו ואת־בוז אחיו ואת־קמואל
אבי ארם: כב ואת־כשד ואת־חזו
ואת־פלדש ואת־ידלף ואת
בתואל

בדיל בנך כל עממיא
דארעא חלף די
קבלתא למימרי:
יט ותב אברהם לות
עולימוהי וקמו ואזלו
כחדא לבאר שבע
ויתב אברהם בבאר
שבע: כ והוה בתר
פתגמיא האלין
ואתחוא לאברהם
למימר הא ילידת
מלכה אף היא בנין
לנחור אחוך: כא ית
עוץ בוכרה וית בוז
אחוהי וית קמואל
אבוהי דארם: כב וית
כשד וית חזו וית
פלדש וית ידלף וית
בתואל

בעל הטורים

(יח) עקב אשר שמעת בקולי. ס"ת ברית:

רש"י

ט ולאחת לבן: (יט) וישב אברהם בבאר שבע. לא ישיבה ממש שהרי בחברון היה יושב י"ב שנים לפני עקידתו של יצחק יצא מבאר שבע והלך לו לחברון כמו שנאמר ויגר אברהם בארץ פלשתים ימים רבים מרובים משל חברון הראשונים והם כ"ו שנה כמו שפירשנו למעלה: (כ) אחר הדברים האלה ויגד וגו'. בשובו מהר המוריה היה אברהם מהרהר ואומר אלו היה בני שחוט כבר היה הולך בלא בנים היה לו

שפתי חכמים

שהיה פני כאילו דהיינו קרניו לקראת פני אברהם שהיה רוצה כדי להקריבו והשטן סובכו כדי לעכבו. ואפשר שגם מהרא"ם כיון לזה ע"ש: ט (נח"י) ונ"ל דה"פ שבני הברכות ליצחק אחד בזכות עצמו ואחד בזכות אברהם וזה אחת לאב ואחת לבן: י כתב הרא"ם ולא ידעתי מי הכריחו לרש"י ז"ל לשנות פשוטו של מקרא שהוא מורה על הדברים האמורים למעלה כנראה מאליו כאלו שהם דברי המלאך שהבטיחו בשרבה ארבה ונתבשר אחר הדברים ההם בבת זוגו של יצחק וללכת להביאו אשה מבנות ענר אשכול וממרא בשרו הקב"ה שנולדה רבקה בת זוגו וזהו הדברים האלה י הרהורי דברים שהיו ע"י עקידה: גם הוא. אף היא השוותה משפחותיה למשפחות אברהם נ"כ מה אברהם י"ב

פירוש ע"ט

בעלקר פון דער ערד עקב אשר שמעת בקולי וועיל דו האסט געהארכט צו מיין קול: (יט) וישב אברהם אל נעריו אונ אברהם האט זיך ווידר גקערט צו זיינע יונגן ויקומו אונ זייא זענין אוף געשטאנען וילכו יחדו אל באר שבע אונ זייא זענין גגאנגן באננד צוא דער שטאט באר שבע וישב אברהם בבאר שבע אונ אברהם האט זיך גזומט אין באר שבע: (כ) ויהי אונ עס איז געוועזן אחרי הדברים האלה נאך די דאזיגע רייד. רש"י שרייבט נאך דעם אז אברהם האט זיך אום

פירוש ע"ט

גקערט פון דער עקידה האט אברהם מהרהר געוועזן אז מיין זון זאל געשאכטין ווערין וואלט איך געשטארבין אן קינדר איך וואלט אים געקערט געבין אוייב פון דיא טעכטער פון ענר אשכול וממרא האט אים גאט מבשר געוועזן אז עס איז געבארין געווארין זיין בת זוג ויגד לאברהם לאמר אונ עס איז גזאגט געווארין צו אברהם אזו צוא זאגין הנה נון ילדה מלכה גם היא בנים לנחור אחיך מלכה האט אויך געוואונען זין צו דיין ברודער נחור: (כא) את עוץ

בתואל: כג ובתואל ילד את־רבקה
שמנה אלה ילדה מלכה לנחור
אחי אברהם: כד ופילגשו ושמה
ראומה ותלד גם־הוא את־טבח
ואת־גחם ואת־תחש ואת־מעכה:

בתואל: כג ובתואל
אוליד ית רבקה
תמניא אלין ילידת
מלכה לנחור אחוהי
דאברהם: כד ולחינתיה
ושמה ראומה וילידת
אף היא ית טבח וית
גחם וית תחש וית
מעכה: פ פ פ

פ פ פ קמ"ז אטנו"ן סימן. ומפטירין ואשה אחת במלכים ב' סימן ד':

רש"י

שבטים שאלו מיעקב ח' בני הגבירות וד' בני השפחות אף אלו ח' בני גבירות וד' בני פלגש: (כג) ובתואל ילד את רבקה. כל היחוסין הללו לא נכתבו אלא בשביל פסוק זה: השלמת פרשת וירא

שפתי חכמים

אחרי כמדרש של כרכורי דבריס שלא נזכרו בכתוב כלל וכו' פד ונפרו שקב"ה בנולדה רבקה דמשמע מיד אע"פ שכתוב בו אחרי ורש"י ז"ל פי' בכמה מקומות כ"מ שנאמר אחרי מופלג. שוא י"ל דקרוי מיפלג כל זמן שלא יסיה תכף ממש כלו כוס אומר עכ"ל: השלמת פרשת וירא

פירוש ע"ט

בכורו ואת בוז אחיו וכו': (כב) ואת כשד וכו': (כג) ובתואל ילד את רבקה אונ בתואל הט גמאכט געווינען רבקה. רש"י שרייבט דער נאנצר יחוס וואס דא איז אונ' גרעכינט איז מיין ניט געשריבען געווארין נאר פון דעם פסוק וועגין:

הפטרת וירא במלכים ב' סימן ד

ואשה אחת מנשי בני־הנביאים צעקה אל־אלישע לאמר עבדך אישי מת ואתה
ידעת כי עבדך היה ירא את־יהוה והנשה בא לקחת את־שני ילדי לו
לעבדים: ויאמר אליה אלישע מה אעשה־לך הגידי לי מה־יש־לך לכי כ' בבית
ותאמר אין לשפחתך כל בבית כי אם־אסוך שמן: ויאמר לכי שאלי־לך כלים מן־
החוץ מאת כל־שכניך שכנכי כ' כלים רקים אל־תמעיטי: ובאת וסגרת הדלת בעדך
ובעד־בניך ויצקת על כל־הכלים האלה והמלא תסיעי: ותלך מאתו ותסגר הדלת

פירוש ע"ט

ואשה אחת מנשי בני הנביאים אונ איין אשה פון דיא ווייבער פון דיא נביאים דאס איז געווען דס ווייב פון עובדיה צעקה אל אלישע לאמר הט געשריגן צוא אלישע צוא זאגין עבדך אישי מת דיין קנעכט מיין מאן איז געשטארבין ואתה ידעת כי עבדך היה ירא את יי' אונ דוא ווייסט וואל אז דיין קנעכט האט מורא געהאט פאר גאט והנושה בא לקחת שני ילדי לו לעבדים אונ דער וואס האט אנטליען אים געלט איז געקומן צו נעמין מיינע צווי קינדער צו זיך צו קנעכט איבר דעם וואס איך האב אים ניט צו צאלין: ויאמר אליה אלישע האט אלישע גזאגט צוא איר מה אעשה לך וואס זאל איך דיר טאן הגידי לי מה יש לך בבית זאג מיר וואס איז דא צו דיר אין שטוב ותאמר האט זיא גזאגט אין לשפחתך כל בבית עס איז ניט דא צוא דיין דינסט קיין שום זאך אין שטוב כי אם אסוך שמן נייערט איין ביסעל בוימעל אויף איין מאל זיך צו שמירין: ויאמר האט ער גזאגט לכי שאלי לך כלים מן החוץ גיי אנטליי כלים צו דיר פון דער גאס מאת כל שכניך פון אלע דיינע שכנים כלים רקים ליידיגע כלים אל תמעיטי דו זאלסט ניט מינערין: ובאת וסגרת הדלת אונ זאלסט קומען אונ זאלסט צוא שליסין דיא טיר בעדך ובעד בניך פר דיר אונ פאר דיינע קינדער ויצקת על כל הכלים האלה אונ זאלסט גיסין אויף אלע די דאזיגע כלים והמלא תסיעי אונ

בעדה ובעד בניה הם מגישים אליה והיא מוצקת מיצקת כ׳: ויהי | כמלאת הכלים
ותאמר אל־בנה הגישה אלי עוד כלי ויאמר אליה אין עוד כלי ויעמד השמן: ותבא
ותגד לאיש האלהים ויאמר לכי מכרי את־השמן ושלמי את־נשיך נשיכי כ׳ ואת ובניך
בניכי כ׳ תחיי בנותר: ויהי היום ויעבר אלישע אל־שונם ושם אשה גדולה ותחזק
בו לאכל־לחם ויהי מדי עברו יסר שמה לאכל־לחם: ותאמר אל־אישה הנה־נא
ידעתי כי איש אלהים קדוש הוא עבר עלינו תמיד: נעשה־נא עלית־קיר קטנה
ונשים לו שם מטה ושלחן וכסא ומנורה והיה בבאו אלינו יסור שמה: ויהי היום ויבא
שמה ויסר אל־העליה וישכב־שמה: ויאמר אל־גיחזי נערו קרא לשונמית הזאת
ויקרא־לה ותעמד לפניו: ויאמר לו אמר־נא אליה הנה חרדת | אלינו את־כל־החרדה
הזאת מה לעשות לך היש לדבר־לך אל־המלך או אל־שר הצבא ותאמר בתוך עמי

פירוש ע״ט

דיא פולע כלי זאלסטו אוועק רוקין אונ זאלסט געבין אנדערע כלי איין ליידיגע אויף דעם ארט צו דער פילין זיא אבער דיא כלי פון בוימעל זאלסטו שטעלין אויף איין ארט: ותלך מאתו איז זיא אוועק גגאנגין פון אים ותסגור הדלת בעדה ובעד בניה אונ הט פאר שלאסין די טיר פר איר אונ פר אירע קינדער הם מגישים אליה זייא האבין גנעהנט צוא איר דיא ליידיגע כלים והיא מוצקת אונ זיא האט אן גגאסין: ויהי כמלאת הכלים איז גוועזן אז די כלים זענין דער פילט גווארין ותאמר אל בנה הגישה אלי עוד כלי האט זיא גזאגט צו איר זון גנעהן נאך צו מיר איין כלי ויאמר אליה אין עוד כלי האט ער גזאגט צוא איר עס איז ניט דא נאך איין כלי ויעמוד השמן איז גבליבן שטיין דער בוימעל כלומר ער האט אויף געהערט צו גיין: ותבא ותגד לאיש האלהים איז זיא גקומן אונ האט עס גזאגט צו דעם געטליכן מאן ויאמר הט ער גזאגט לכי מכרי את השמן גיי פר קויף דעם בוימל ושלמי את נשיך אונ בצאל דיין אנטלייער ואת ובניך אונ דו אונ דיינע קינדער תחיי בנותר זאלט איר זיך דער נערין מיט דעם איבריגן: ויהי עס איז גוועזן איין טאג ויעבור אלישע אל שונם איז אלישע איבער גפארין צו דער שטאט שונם ושם אשה גדולה אונ דארטין איז גוועזן איין אשה חשובה דאס איז גוועזן אבישג השונמית שוועסטער ותחזק בו לאכל לחם הט זיא אים שטארק גבעטין דס ער זאל בייא איר ברוט עסין ויהי מדי עברו איז גוועזן ווען ער פלעגט דארטין דורך פארין יסור שמה לאכל לחם פלעגט ער אפ קערין אהין אין הויז אריין צוא עסין ברויט ותאמר אל אישה האט זיא גזאגט צו איר מאן הנה נא ידעתי כי איש אלהים קדוש הוא נון איך וויים אז דער נביא פון גאט איז איין היייליגר מאן עובר עלינו ער פארט איבר צו אונז תמיד: נעשה נא עלית קיר קטנה לאמיר מאכין פון זיינט וועגין איין אויבר שטיבל מיט איין קליינע וואנט ונשים לו שם מטה ושלחן וכסא ומנורה אונ לאמיר אים דארטין טאן איין בעט אונ איין טיש אונ איין שטול אונ איין לייכטער והיה אונ עס וועט זיין בבאו אלינו אז ער וועט קומן צו אונז יסור שמה וועט ער אפ קערין אהין: ויהי היום איז גוועזין איין טאג ויבא שמה איז ער גקומן אהין ויסר אל העליה וישכב שמה אונ ער האט אפ גקערט אויף דעם אויבער שטיבל אונ האט זיך דארטין גלייגט: ויאמר אל גיחזי נערו אונ הט גזאגט צו גיחזי זיין יונג קרא לשונמית הזאת רוף צוא דער דאזיגער שונמית ויקרא לה האט ער גרופין צו איר ותעמוד לפניו האט זי זיך גשטעלט פר אים: ויאמר לו הט אלישע גזאגט צו גיחזי אמר נא אליה זאג נאר צו איר הנה חרדת אלינו את כל החרדה הזאת נון דו האסט גאיילט פון אונזרט וועגין גאר דס דאזיגע איילונג כלומר דוא האסט דיר צום הארץ גנומן דעם דאזיגן עסק צו בוען צו מיר איין אויבר שטיבל מה לעשות לך וואס פאר איין טובה בדארפסט דו האבין מיר זאלין דיר טאן היש לדבר לך אל המלך או אל שר הצבא האסטו עפיס צו ריידין צום מלך אדר צום הייבט מאן ותאמר האט זיא גזאגט בתוך עמי אנכי יושבת איך זיץ צווישין מיין פאלק אונ צווישין מיינע קרובים אונ קיין מענטש טוט מיר ניט קיין שלעכץ דאס איך זאל בדארפין קלאגין אוף אים: ויאמר הט אלישע גזאגט צו גיחזי ומה לעשות

אנכי ישבת: ויאמר ומה לעשות לה ויאמר גיחזי אבל בן אין לה ואישה זקן: ויאמר קרא לה ויקרא לה ותעמד בפתח: ויאמר למועד הזה כעת חיה את אתי כ׳ חבקת בן ותאמר אל אדני איש האלהים אל תכזב בשפחתך: ותהר האשה ותלד בן למועד הזה כעת חיה אשר דבר אליה אלישע: ויגדל הילד ויהי היום ויצא אל אביו אל הקצרים: ויאמר אל אביו ראשי ראשי ויאמר אל הנער שאהו אל אמו: וישאהו ויביאהו אל אמו וישב על ברכיה עד הצהרים וימת: ותעל ותשכבהו על מטת איש האלהים ותסגר בעדו ותצא: ותקרא אל אישה ותאמר שלחה נא לי אחד מן הנערים ואחת האתנות וארוצה עד איש האלהים ואשובה: ויאמר מדוע את אתי כ׳ הלכת הלכתי כ׳ אליו היום לא חדש ולא שבת ותאמר שלום: כאן מסיימין הספרדים ותחבש האתון ותאמר אל נערה נהג ולך אל תעצר לי לרכב כי אם אמרתי לך: ותלך ותבא אל איש האלהים אל הר הכרמל ויהי כראות איש האלהים אתה מנגד ויאמר אל גיחזי נערו הנה השונמית הלז: עתה רוץ נא לקראתה ואמר לה

פירוש ע״ט

לה אונ וואס דען זאלין מיר טאן אקעגין דר דאזיגר טובה ווס זי הט אונז גטאן ויאמר גיחזי האט גיחזי גזאגט אבל פאר וואר בן אין לה זיא האט ניט קיין זון ואישה זקן אונ איר מאן איז אלט: ויאמר הט אלישע גזאגט קרא לה רוף זיא ויקרא לה אונ ער האט זיא גרופין ותעמוד בפתח הט זיא זיך גשטעלט אין דער טיר: ויאמר הט אלישע גזאגט צו איר למועד הזה צו דער דאזיגר צייט איבער א יאר כעת חיה אזו ווי דו לעבסט היינט אזו ועסטו איבר א יאר אין דער צייט אויך לעבין את חובקת בן וועסטו האלזין איין זון ותאמר האט זיא גזאגט איך בעט דיך אל אדוני זאג ניט אזו מיין האר דם איך וועל האלזין איין זון דען דאס לשון (חובקת) איז משמע ניט אויף לאנג. איש האלהים דו געטליכר מאן אל תכזב בשפחתך דו זאלסט ניט מאכין אויף הערין אין דיין דינסט כלומר ווייז מיר ניט אזו איין זאך וואס וועט אויף הערין נאר זאלסט בעטין גאט אייף אזון ווס זאל לעבין בלייבין ותהר האשה ותלד בן איז די אשה טראגינדיג גווארין אונ הט גיוונן איין זון למועד הזה צו דער דאזיגר צייט כעת חיה ווס זי הט דר לעבט בשלום אשר דבר אליה אלישע וואס אלישע הט גרעט צו איר ויגדל הילד איז דער וואקסין גווארין דאס קינד ויהי היום איז גוועין איין טאג ויצא אל אביו איז ער ארויס גגאנגן צו זיין פאטער אל הקוצרים צו דיא שניטערס: ויאמר אל אביו ראשי ראשי אונ הט גזאגט צו זיין פאטער מיין קאפ טוט מיר וויי ויאמר אל הנער הט דר פאטער גזאגט צו איין יונג שאהו אל אמו טראג אים צו זייר מוטער: וישאהו ויביאהו אל אמו האט ער אים גטראגין אונ האט אים גבראכט צו זיין מוטער וישב על ברכיה עד הצהרים וימות איז ער גזעסין אויף אירע קניא ביז אין מיטן טאג אונ איז גשטארבן: ותעל ותשכיבהו על מטת איש האלהים איז זי אויף גגאנגין אונ הט אים גלייגט אויף דעם בעט פון דעם געטליכען מאן ותסגור בעדו ותצא אונ הט פאר שלאסן פר אים אונ איז ארויס גגאנגן: ותקרא אל אישה ותאמר אונ האט גרופן צו איר מאן אונ האט גזאגט שלחה נא לי אחד מן הנערים שיק מיר איינעם פון דיא יונגן ואחת האתונות אונ איין אייזל פון די אייזלן וארוצה עד איש האלהים אונ איך וועל לויפן ביז דעם געטליכן מאן ואשובה אונ איך וועל מיך ווידר קערן: ויאמר האט ער גזאגט מדוע את הולכת אליו היום ווארום גייסטו היינט צו אים לא חודש ולא שבת עס איז ניט היינט קיין ראש חודש אונ ניט קיין שבת מוז זיין עפיס נייעס ותאמר שלום האט זי גזאגט עס איז שלום: ותחבש האתון הט זי אן גגורט דם אייזל ותאמר אל נערה אונ הט גזאגט צו איר יונג נהג ולך פיר אונ גיי געך אל תעצר לי לרכב אונ דו זאלסט ניט אויף האלטן אונ זאמן פון מיינט וועגן צוא רייטן כי אם אמרתי לך נייערט אז איך וועל דיר זאגן: ותלך ותבוא אל איש האלהים איז זיא גגאנגן אונ איז גקומן צו דעם געטליכן מאן אל הר הכרמל צו דם בארג כרמל ויהי כראות איש האלהים אותה מנגד איז גוועזן אז דער געטליכר מאן האט זי גזעהן פון ווייטנס ויאמר אל גיחזי נערו האט ער

הֲשָׁלוֹם לָךְ הֲשָׁלוֹם לְאִישֵׁךְ הֲשָׁלוֹם לַיָּלֶד וַתֹּאמֶר שָׁלוֹם׃ וַתָּבֹא אֶל־אִישׁ הָאֱלֹהִים
אֶל־הָהָר וַתַּחֲזֵק בְּרַגְלָיו וַיִּגַּשׁ גֵּיחֲזִי לְהָדְפָהּ וַיֹּאמֶר אִישׁ הָאֱלֹהִים הַרְפֵּה־לָהּ כִּי־
נַפְשָׁהּ מָרָה־לָהּ וַיהוָה הֶעְלִים מִמֶּנִּי וְלֹא הִגִּיד לִי׃ וַתֹּאמֶר הֲשָׁאַלְתִּי בֵן מֵאֵת אֲדֹנִי
הֲלֹא אָמַרְתִּי לֹא תַשְׁלֶה אֹתִי׃ וַיֹּאמֶר לְגֵיחֲזִי חֲגֹר מָתְנֶיךָ וְקַח מִשְׁעַנְתִּי בְיָדְךָ וָלֵךְ כִּי־
תִמְצָא אִישׁ לֹא תְבָרְכֶנּוּ וְכִי־יְבָרֶכְךָ אִישׁ לֹא תַעֲנֶנּוּ וְשַׂמְתָּ מִשְׁעַנְתִּי עַל־פְּנֵי הַנָּעַר׃
וַתֹּאמֶר אֵם הַנַּעַר חַי־יְהוָה וְחֵי־נַפְשְׁךָ אִם־אֶעֶזְבֶךָּ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אַחֲרֶיהָ׃ וְגֵחֲזִי עָבַר
לִפְנֵיהֶם וַיָּשֶׂם אֶת־הַמִּשְׁעֶנֶת עַל־פְּנֵי הַנַּעַר וְאֵין קוֹל וְאֵין קָשֶׁב וַיָּשָׁב לִקְרָאתוֹ וַיַּגֶּד־
לוֹ לֵאמֹר לֹא הֵקִיץ הַנָּעַר׃ וַיָּבֹא אֱלִישָׁע הַבָּיְתָה וְהִנֵּה הַנַּעַר מֵת מֻשְׁכָּב עַל־מִטָּתוֹ׃
וַיָּבֹא וַיִּסְגֹּר הַדֶּלֶת בְּעַד שְׁנֵיהֶם וַיִּתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה׃ וַיַּעַל וַיִּשְׁכַּב עַל־הַיֶּלֶד וַיָּשֶׂם פִּיו

כוכב מישראל

ותאמר לגיחזי קח משענתי בידך וגו׳ וישם המשענת על פני הנער ואין קול ואין קשב. על פי משל איין אדון האט מזהיר געוועזן זיין קנעכט אז ער זאל אכטיג געבן אויף זיין בן יחיד אויף יעדען טריט אונ זאל אים אליין געבן עסן אונ טרינקען נישט דורך אשליח. דר קנעכט האט מקיים געוועזן אונ הט אים געגעבן עסן מיט אלעפיל טרינקען מיט איין כוס. אז דער פאטער איז געקומן האט דאס קינד גזאגט צום פאטער אז דער קנעכט האט נישט מקיים געוועזן דר האט איהם געגעבן עסן מיט אלעפיל טרינקען מיט אכוס. האט דער פאטער געלאכט אונ זאגט צו איהם אז דער לעפיל אונ דער כוס איז אבלי נישט קיין שליח. אזוי ווען גיחזי זאל מיט קיינעם נישט רידין אויף דעם וועג וואלט ער געוועזן וויא אבלי וואלט געוועזן גלייך וויא אלישע לייגט אליין ארויף דעם משענת. נאר ווייל גיחזי האט עוסק געוועזן אין וועג מיט שאלות ותשובות האט ער געהייסין אשליח אונ דר שליסיל פון תחית המתים איז נישט נמסר צוא אשליח ובפרט ער איז נישט געוועזן אצדיק דריבער האט דער משענת נישט געפועלט:

פירוש ע״ט

גזאגט צו גיחזי זיין יונג הנה השונמית הלז נון דאס איז די דאזיגע שונמית: ועתה אונ היינט רוץ נא לקראתה ואמר לה לויף נאר אקעגן איר אונ זאג צו איר השלום לך השלום לאישך השלום לילד אוב עס איז שלום צו דיר אוב עס איז שלום צו דיין מאן אונ אוב עס איז שלום צו דיין קינד האט זיא גיחזי געפרעגט ותאמר שלום הט זיא גזאגט עס איז שלום ותבא אל איש האלהים אונ איז געקומן צו דעם געטליכן מאן אל ההר צו דעם בארג ותחזק ברגליו אונ האט אים אן גנומן אין זיינע פים ויגש גיחזי להדפה הט גיחזי גגעהנט אוועק שטופן זי ויאמר איש האלהים הט דער געטליכער מאן גזאגט הרפה לה לאז איר אפ כי נפשה מרה לה דען איר גמיט איז איר פר ביטערט ויי העלים ממני ולא הגיד לי אונ גאט הט עס פר הולן פון מיר אונ הט עס מיר ניט גזאגט ותאמר הט זי גזאגט השאלתי בן מאת אדני האב איך דען געבעטן איין זון פון מיין הער: הלא אמרתי פר וואר איך האב דאך דיר גזאגט לא תשלה אתי דו זאלסט מיך ניט נארן מיט אזו אזון וואס וועט ניט לאנג לעבן ויאמר לגיחזי הט אלישע גזאגט צו גיחזי חגור מתניך וקח משענתי בידך ולך גורט אן דיינע לענדן אונ נעם מיין שטעקן אין דיין האנט אונ גיי כי תמצא איש לא תברכנו אז דו וועסט געפונען איין מאן זאלסטו אים ניט בענטשן כלומר זאלסט אים קיין שלום ניט געבן וכי יברכך איש לא תעננו אונ אז איין מאן וועט דיך בענטשן זאלסטו אים ניט ענטפרן כדי ער זאל ניט מפרסם זיין אז ער גייט מכח דעם נס אונ ער האט אבער יוא מפורסם גמאכט ושמת משענתי על פני הנער אונ זאלסט טאן מיין שטעקן אויף דעם פנים פון דם יונג דרום הט עס ניט געהאלפן: ותאמר אם הנער הט גזאגט די מוטר פון דם יונג חי יי וחי נפשך אם אעזבך אזו ווי גאט לעבט אונ אזו ווי דו לעבסט אוב איך וועל דיך פר לאזן דו מוזט אליין גיין מיט מיר ויקם וילך אחריה איז ער אויף גשטאנען אונ איז גגאנגן נאך איר וגיחזי עבר לפניהם אונ גיחזי איז איבר גפארן פר זיי וישם את המשענת על פני הנער אונ הט גטאן דעם שטעקן אויף דעם פנים פון דעם יונג ואין קול ואין קשב אונ עס איז ניט געוועזן קיין קול אונ איין פר נעמונג וישב לקראתו ויגד לו לאמר הט ער זיך אום געקערט אקעגן אים אונ האט גזאגט צו אים צו זאגן לא הקיץ הנער דער יונג הט זיך ניט אויף גוואכט ויבא אלישע הביתה איז אלישע געקומן אין שטוב והנה הנער מת אונ נון דער יונג איז טוט משכב על מטתו אונ ליגט אויף זיין בעט: ויבא ויסגור הדלת בעד שניהם איז ער געקומן אונ האט

עַל־פִּיו וְעֵינָיו עַל־עֵינָיו וְכַפָּיו עַל־כַּפָּו כפיו כ׳ וַיִּגְהַר עָלָיו וַיָּחָם בְּשַׂר הַיָּלֶד׃ וַיָּשָׁב וַיֵּלֶךְ
בַּבַּיִת אַחַת הֵנָּה וְאַחַת הֵנָּה וַיַּעַל וַיִּגְהַר עָלָיו וַיְזוֹרֵר הַנַּעַר עַד־שֶׁבַע פְּעָמִים וַיִּפְקַח
הַנַּעַר אֶת־עֵינָיו׃ וַיִּקְרָא אֶל־גֵּיחֲזִי וַיֹּאמֶר קְרָא אֶל־הַשֻּׁנַמִּית הַזֹּאת וַיִּקְרָאֶהָ וַתָּבוֹא אֵלָיו
וַיֹּאמֶר שְׂאִי בְנֵךְ׃ וַתָּבֹא וַתִּפֹּל עַל־רַגְלָיו וַתִּשְׁתַּחוּ אָרְצָה וַתִּשָּׂא אֶת־בְּנָהּ וַתֵּצֵא׃

פירוש ע״ט

פַר שְׁלָאפְן דִי מִיר פַר זַיי בֵּיידֶע. וַיִּתְפַּלֵּל אֶל ה׳ אוּנ הָט גִבֶּעטְן צוּ גָאט וַיַּעַל וַיִּשְׁכַּב עַל הַיֶּלֶד אוּנ אִיז אוֹף גִגַאנְגֶען אוּנ הָט זִיךְ גְלֵייגְט אוֹף דֶעם קִינְד וַיָּשֶׂם פִּיו עַל פִּיו וְעֵינָיו עַל עֵינָיו וְכַפָּיו עַל כַּפָּיו אוּנ הָאט גְטָאן זַיין מוֹל אוֹף דֶעם קִינְדְס מוֹל אוּנ זַיינֶע אוֹיגְן אוֹיף דֶעם קִינְדְס אוֹיגְן אוּן זַיינֶע הֶענְד אוֹיף דֶעם קִינְדְס הֶענְד וַיִּגְהַר עָלָיו אוּנ הָט זִיךְ פַר שְׁפְּרֵייט אוֹף אִים וַיָּחָם בְּשַׂר הַיֶּלֶד אוּנ עֶס אִיז וַוארִים גְוָוארְן דָס פְלֵייש פוּן דֶעם קִינְד׃ וַיָּשָׁב וַיֵּלֶךְ בַּבַּיִת אוּנ הָט זִיךְ אוּם גְקֶערְט אוּנ אִיז גַנַאנְגֶען אִין דֶעם הוֹיז אַחַת הֵנָּה וְאַחַת הֵנָּה אֵיין מָאל אַהִין אוּנ אֵיין מָאל אַהֶער וַיַּעַל וַיִּגְהַר עָלָיו אוּנ אִיז אוֹף גִגַאנְגֶען אוּנ הָט זִיךְ ווידֶר פַר שְׁפְּרֵייט אוֹף דֶעם קִינְד וַיְזוֹרֵר הַנַּעַר עַד שֶׁבַע פְּעָמִים הָט גְנִיסְט דֶער יוּנְג בִּיז זִיבְּן מָאל וַיִּפְקַח הַנַּעַר אֶת עֵינָיו אוּנ דֶער יוּנְג הָט גֶעפִינְט זַיינֶע אוֹיגְן׃ וַיִּקְרָא אֶל גֵּיחֲזִי וַיֹּאמֶר הָט אֱלִישָׁע גְרוּפְן צוּ גֵיחֲזִי אוּנ הָט גְזָאגְט קְרָא אֶל הַשֻּׁנַמִּית הַזֹּאת רוּף צוּ דֶער דָאזִיגֶר שׁוּנַמִּית וַיִּקְרָאֶהָ הָט עֶר זִי גְרוּפְן וַתָּבֹא אֵלָיו אִיז זִי גְקוּמֶען צוּ אִים וַיֹּאמֶר הָט עֶר גְזָאגְט צוּ אִיר שְׂאִי בְנֵךְ הֵייבּ אוֹף דַיין זוּן וַתָּבֹא וַתִּפּוֹל עַל רַגְלָיו וַתִּשְׁתַּחוּ אָרְצָה אִיז זִי גְקוּמֶען אוּנ אִיז גְפַאלְן פַר זַיינֶע פִיס אוּנ הָט זִיךְ גִבּוּקְט צוּא דֶער עֶרְד וַתִּשָּׂא אֶת בְּנָהּ וַתֵּצֵא אוּנ הָט אוֹף גְהוֹיבְּן אִיר זוּן אוּנ אִיז אַרוֹס גַנַאנְגֶען׃

אונקלוס בראשית חיי שרה כג

כג א וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים

א וַהֲווֹ חַיֵּי שָׂרָה מְאָה וְעֶשְׂרִין וּשְׁבַע שְׁנִין שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה׃ וּמִיתַת

בעל הטורים

(א) חיי שרה. כתיב לעיל מיניה ובתואל ילד את רבקה עד שלא בקעה שמשה של שרה זרחה שמשה של רבקה: שרה מאה שנה. ר״ת כשם וזרח השמש

פירוש רשב״ם

(א) ויהיו חיי שרה. אע״פ שבשאר נשים לא נתפרש ימי חייהן בשרה הוצרך לפרש בשביל שהוצרך להזכיר מיתתה בשביל קנין המערה פירש מתי מתה

רש״י

(א) ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים. לכך נכתב שנה בכל כלל וכלל לומר לך שכל אחד נדרש לעצמו א בת ק׳ כבת

שפתי חכמים

א פירוש ולא כלל האחדים עם העשיריות לחוד והמאות לחוד כדלעיל בפ׳ בראשית ופ׳ נח ומ״ל דק׳ לרש״י נמי נאמר גבי מאה שנה וגבי שבע שנים דהא בפ׳ בראשית ובפ׳ תולדות נמי כתיב בכולן גבי מאה שנה וכן גבי שנים שפחותים ממאה נמי כתיב כמו שנים אלא שנה המוני קשה לרש״י בכתוב גבי עשרים דלא מנינו לכולן שנכתב ג״פ שנה וע״כ צ״ל דאתי לדרשה וכיון דהד אתי למדרש כולן נמי אתי לדרשה דכל אחד נדרש בפ״ע פי׳ כל כלל מתפרש לעצמו ואינו מתחבר עם הכללים האחרים עד שיהיו כולהן יחד כך אחד כמנהג המספרים מאחדים ומעשיריות וממאה משום דשנה ושנה להלן ומהלך האחדים לחוד והמאות לחוד. וגפ״ז כעשרים ושבע אינם כנוספים על כמאה אלא כהלשונים

פירוש ע״ט

(א) וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה אוּנ זַיי זֶענֶען גְוֶועזְן דִי לֶעבּ טָאג פוּן שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה הוּנְדֶערְט יָאר וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אוּנ צְוַואנְצִיג יָאר וְשֶׁבַע שָׁנִים אוּנ זִיבְּן יָאר רש״י שְׁרַייבְּט דְרוּם שְׁטֵייט בַּיי אִיטְלִיכֶן כְּלָל שָׁנָה צוּ וַוייזְן אַז אִיטְלִיכֶר כְּלָל וֶוערְט בַּאזוּנְדֶר נִדְרָשׁ אַז שָׂרָה אִיז אַלְט גְוֶועזְן הוּנְדֶערְט יָאר אִיז זִי גְוֶועזְן אַזוֹ וִוי אֵיינֶע פוּן צְוַואנְצִיג יָאר צוּ זִינְד אַזוֹ וִוי אֵיינֶע פוּן צְוַואנְצִיג יָאר הָאט נָאךְ נִיט גְזִינְדִיגְט וָוארוּם זִי אִיז נִיט קֵיין בַּת עוֹנֶשׁ אַז שָׂרָה אִיז אַלְט גְוֶועזְן הוּנְדֶערְט יָאר הָט זִי אוֹךְ נִיט גְזִינְדִיגְט אוּנ אַז זִיא אִיז אַלְט גְוֶועזְן צְוַואנְצִיג יָאר אִיז זִי אַזוֹי שֵׁיין גְוֶועזְן וִוי אֵיינֶע פוּן זִיבְּן יָאר שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה דִי לֶעבּ טָאג פוּן שָׂרָה. רש״י שְׁרַייבְּט דְרוּם שְׁטֵייט שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה צוּ וַוייזְן

שָׁנִים שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה׃ ב וַתָּמָת שָׂרָה בְּקִרְיַת אַרְבַּע הִוא חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹא אַבְרָהָם לִסְפֹּד לְשָׂרָה וְלִבְכֹּתָהּ׃ ג וַיָּקָם אַבְרָהָם מֵעַל

ב וּמִיתַת שָׂרָה בְּקִרְיַת אַרְבַּע הִיא חֶבְרוֹן בְּאַרְעָא דִכְנָעַן וַאֲתָא אַבְרָהָם לְמִסְפַּד לְשָׂרָה וּלְמִבְכְּיַהּ׃ ג וְקָם אַבְרָהָם מֵעַל אַפֵּי

נ"א קרית ארבע פירובין נג. ויבא אברהם ר"ה יו ב"ב נג סנהדרין מו. ויקם אברהם נדרים יח מעל

פירוש רשב"ם

אחר תשעים של הורתה: (ב) ויבא אברהם. אפילו לא בא ממקום אחר אעפ"כ ראוי לומר כי בא לסופדה:

בעל הטורים

וכל השמם: שני חיי שרה. לא אמר ימי לפי שחזרה לימי נערות ובבחורותיה עוד פסקי מאנה ימי הנערות לפיכך אמר שני. ד"א מנין ויהיו היה עיקר שנותיה מכנולד יצחק דבת צ' היתה כנולד וכל ימיה קל"ז: (ב) ולבכתה. כ"ף קטנה שלא בכה אלא מעט לפי שזקנה היתה א"נ בבהתה כמו גורמת מיתתה שנשרה דין ועל כן נענשה היא שחלה והאבד עלמו נדעת אין מספידין אותו: (ג) ויקם אברהם מעל פני מתו ודבר אל בני חת לא אמר. מלמד שאסור לספר לפני המת: ס בני חת בפ' לפי שהמדבר מקחו של מ"ח כאלו קיים עשרת

שפתי חכמים

בכתוך סמאם: ב משמע פר"ל דמוס ססוקים אנו נמדין שכל ימיה היו טובים ונסמוך פי' רש"י שני חיי שרה כולן שוין לטובה משמע דמשני חיי שרה למדין אנו שכל ימיה היו טובים ואם כן דבריו סותרין זא"ז. ולק"מ דאדרבה לפי פסוקא דבת ק' כבת כ' לחטא לא ידענו שהיתה בת ק' ליופי כבת כ' שכלל כלל נדרש לעצמו למעלה לבד לכך צריך שני חיי שרה כולן שוים וכו'. (ממ"ש) ועי"ל דלפי שנכתב שנה להקיש זה לזה בת ק' כבת כ' ר"ל כ' שנים מלידתה ואם כן הכ"ז שנים שבפסוק הם אותן הנכללים בתוך המאה ולא אותן הנוספים על המאה כפשוטו של המקרא וא"כ אפשר לומר שהכ"ז שנים באחד כמאה היה בה חטא ולא היתה יפה לכך הוצרך שני חיי שרה כולם שוים ומשני חיי שרה לבד לא היינו יודעים רק שמעלה אחד כולה שוים לי"ש ג"כ שנה שכל כלל לאורות ספיקא בב' מעלות חטא ויופי ועל שניהם קאי שני חיי שרה ודו"ק: ג ככא משמע דמיד אחר כ' היתה בת עונשין ובפ' בראשית גבי ויולד נח את שם וגו' פירש"י בעצמו דקודם מ"ת עד ק' לא היה בר עונשין וי"ל דגבי אברהם ושרה שאני משום דהם קבלו עליהם את התורה ולאחר מ"ת העונש הוא מבן כ' ולמעלה ובא הכתוב להודיענו שאפי' לפי הזמן שאחר מ"ת שבני עונשים הם מבני כ' ולמעלה לא חטאה. כרא"ם: ד כתב הרא"ם אבל לא ידעתי מי הכריחם למדרש קרית ארבע ע"ש ארבע ענקים וכו' כי אחר שמצאנו שנקרא מושל העיר ארבע כדכתיב ושם תכרון לפנים קרית ארבע האדם הגדול בענקים היה ראוי לומר שפי' קרית האדם שנקרא ארבע ויפרשו למה נקרא שמו ארבע ולא למה נקרא שם העיר ארבע. ושמא י"ל משום שמצאו טעם לקריאת העיר למה נקרא שמה ארבע ולא לקריאת אדון העיר בשם ארבע מ"ה פי' שהעיר נקרא ע"ש ד' זוגות וכו' ומושל העיר ג"כ נקרא ארבע ע"ש עירו עכ"ל: ה (ממ"ב) הוצרך לשני טעמים כי לכל אחד מהטעמים לבדו קשה דסי"ל לקרות העיר ע"ש הענין עצמו בהוא שהוא לשם העיר לפי' ד' ענקים היל"ל קרית ענקים ולפירוש ב' היל"ל קרית זוגות ולא ארבע דאין צריך לקרות שם העיר אחר המספר שאינו שהוא לשם העיר דאין בו נפקותא אם היו ד' או פחות או יותר מכן בזוגות ל"ש שניהם ר"ל דקריית ארבע נקרא ע"ש שיש בה איזה דברים של מספר ד' ד' והיינו ד' ענקים וד' זוגות ולא ע"ש ענין אחד לבדו ותו אפי' את"ל שסבת שם העיר הוא הענין עצמו מ"מ קראו ע"ש המספר כדי לקצר ולכלול ולרמוז במלת ארבע ב' ענינים שהיו שם כל א' של מספר ד' דהכי מינייהו משקת והו"ק: ו וא"ת מנ"ל לרש"י וי"ל דפוחיל וכתיב כתם ולא מפרש מהיכן בא ודאי קאי אמקום שישב שם ולא נזכר בפסוק שישב בשום מקום אחר העקידה אלא בבאר שבע כדכתיב בפ' וירא: ז (ברא"ם) לאו בסמיכות פרשיות קאמר דא"כ הל"ל זה כהלת הפרשה

רש"י

כ' לחטא ב מה בת כ' לא חטאה שהרי אינה בת עונשין ג אף בת ק' בלא חטא ובת כ' כבת ז' ליופי: שני חיי שרה. כלן שוין לטובה: (ב) בקרית ארבע. על שם ד ארבע ענקים שהיו שם אחימן ששי ותלמי ואביהם. ד"א ע"ש ד' זוגות שנקברו ה שם איש ואשתו (ב"ר) אדם וחוה. אברהם ושרה. יצחק ורבקה. יעקב ולאה: ויבא אברהם. מבאר ו שבע: לספד לשרה ולבכתה. נסמכה מיתת שרה ז לעקידת יצחק לפי שע"י בשורת העקידה

פירוש ע"ט

אַלֶע יָאר זֶענֶן גְלַייךְ צוּא גוּטְן: (ב) וַתָּמָת שָׂרָה בְּקִרְיַת אַרְבַּע אוּנ שָׂרָה אִיז גֶשְׁטָארְבְּן אִין קִרְיַת אַרְבַּע הִיא חֶבְרוֹן דָס אִיז חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן אִין לַאנְד כְּנַעַן. רַשִׁ"י שְׁרַייבְּט דְרוּם הָט מֶען דִי שְׁטָאט גְרוּפְן אַרְבַּע וַוייל עֶס אִיז דָארְטְן גְוֶועְן פִיר רִיזְן אֲחִימַן שֵׁשַׁי וְתַלְמַי אוּנ זַייעֶר פָאטֶר. נָאךְ אַפֵּירוּשׁ מַאכְט רַשִׁ"י דְרוּם הָאט מֶען גְרוּפְן דִי שְׁטָאט אַרְבַּע וַוייל עֶס אִיז דָארְט בַּגְרָאבְּן גְוָוארְן פִיר פָּאר הַיְינוּ אָדָם וְחַוָּה אַבְרָהָם וְשָׂרָה יִצְחָק וְרִבְקָה יַעֲקֹב וְלֵאָה וַיָּבֹא אַבְרָהָם אוּנ אַבְרָהָם אִיז גְקוּמְן פוּן בְּאֵר שֶׁבַע לִסְפּוֹד לְשָׂרָה וְלִבְכּוֹתָהּ צוּ בַּקְלָאגְן שָׂרָה אוּנ צוּ בַּאוַויינֶען זִי. רַשִׁ"י שְׁרַייבְּט דְרוּם שְׁטֵייט דִי פַּרְשָׁה פוּן מִיתַת שָׂרָה נִיט וַוייט פוּן דֶער פַּרְשָׁה פוּן דִי עֲקֵידָה פוּן יִצְחָק וַוייל דוּרְךְ דֶער בְּשׂוֹרָה פוּן דֶער עֲקֵידָה אַז אִיר זוּן אִיז אָן גְבְּרֵייט גְוָוארְן צוּא דֶער שְׁחִיטָה אוּנ אִיז שִׁיר גְשָׁאכְטְן גְוָוארְן אִיז פוּן אִיר אַרוֹס גְפְלוֹגֶן אִיר נְשָׁמָה אוּנ זִיא אִיז גְשְׁטָארְבְּן: (ג) וַיָּקָם אַבְרָהָם מֵעַל פְּנֵי מֵתוֹ אוּנ

מעל פני מתו וידבר אל־בני־חת לאמר׃ ד גר־ותושב אנכי עמכם תנו לי אחזת־קבר עמכם ואקברה מתי מלפני׃ ה ויענו בני־חת את־אברהם לאמר לו׃ ו שמענו ׀ אדני נשיא אלהים אתה בתוכנו במבחר קברינו

קבר

אונקלוס

אפי מיתה ומליל עם בני חתאה למימר׃ ד דיירותותבא אנא עמכון הבו לי אחסנת קבורא עמכון ואקבר מיתי מן קדמי׃ ה ואתיבו בני חתאה ית אברהם למימר ליה׃ ו קביל מננא רבונא רב קדם יי את ביננא בשפר

קברנא

פירוש רשב״ם

(ד) גר ותושב אנכי. מארץ נכריה באתי לגור כאן ונתישבתי עמכם לכן אין לי מקום קברות אבות הנה: בקרית ארבע. שם האיש ארבע כדכתיב ביהושע קרית ארבע אבי הענק כמו קרית סיחון: תנו לי אחזת קבר. הניחו לי לקנות קרקע כאן ותתרצו אתם יושבי העיר להניח לקבור בה מתי ממשפחתי כי אחוזת קבר אין יכול להיות אלא ברצון כל בני העיר. וכך מוכיח לפנינו כשנתן אברהם הכסף לעפרון ויקם לאברהם למקנה אח״כ קבר אברהם וקם לו לאחוזת קבר מאת כל בני חת: מלפני. אוציאנו מלפני לקוברו: (ו) נשיא אלהים. ולא

רש״י

ה במזדמן בנה לפתיחה וכמעט שלא נכתבו כראה בו נכמתה. ממנה וממנה: (ד) גר ותושב אנכי עמכם. גר מארץ אחרת ונתיישבתי עמכם. ומ״א אם תרצו הריני גר ואם לאו אהיה תושב ואטלנה מן הדין שאמר לי הקב״ה לזרעך אתן את הארץ הזאת: אחזת קבר. אחוזת קרקע לבית הקברות:

שפתי חכמים

ועוד מנ״ל באין זה מקומו אלא בסמוכות ומניות דקבלה סיתה בידם במתה סמוך לעקידה ומסמיך ליה אקרא ויבא אברהם: ה דהל״כ נמנ״מ כתב רהמגא ויבא אלא בא לומר שבא מהר המוריה ע״י וכו׳: ט וא״ת כמעט שנכתב הו״ל למנקט וי״ל דס״פ שלא בא מהר המוריה והגיד לה ענין העקידה והתחיל להגיד לה שנזדמן בנה לשחיטה ואחר שמגיד לסיים דבריו ונומר לה שניצל ולא נשחט וכמעט שאמר לה שלא נשחט כ״ל שעה מועטה קודם לכן נכבלה כל כך מדבריו ופרחה רוחה ונשמתה. מהרש״א: י וא״ת יכלא כפ׳ לך לך כתיב והכנעני והפרזי אז יושב בארץ וגם פרש״י ולא זכה בה אברהם עדיין ב״מ שעדיין לא היה לאברהם חלק בה י״ל דעדיל לא היה עדיין זרע לאברהם אבל עתה הו״ל זרע ולכך נקט שפה שאמר לו הקב״ה לזרעך אתן וגו׳ ועתה יש לו זרע ולכך לכל הפחות תנו לי אחוזת קבר אף שעדיין אין זרעי ראוי לרשת את הארץ כיון שעדיין מועטים הם: ב דק״ל דאין לשון אחוזה נופל אלא בדבר שיש בו ממש לא על קבר שהוא בור הנול לכן פירש״י אחוזת קרקע לקבר

פירוש ע״ם

אברהם איז אויף געשטאנען פון פאר זיין מת ויידבר אל בני חת אונ ער האט גרעט צו די בני חת לאמר צו זאגן: (ד) גר ותושב אנכי עמכם איך בין מיט אייך איין גר אונ איין תושב. רש״י שרייבט ער האט גזאגט איך בין איין גר פון אפרעמד לאנד אונ איך בין א תושב ווארום איך האב זיך מיט אייך באזעצט. דער מדרש שרייבט ער האט צו זיי אזו גזאגט אויב איר וועט וועלן מיר פר קויפן א פעלד פר איין אחוזה בין איך א פרעמדר וועל איך אייך צאלן אונ אויב איר וועט ניט וועלן בין איך א תושב אונ איך וועל נעמן מן הדין א שטיקל ערד אויף א קבר ווארום גאט ברוך הוא האט צו מיר גזאגט (לזרעך אתן את הארץ) צו דיינע קינדר וועל איך געבן דאס לאנד תנו לי אחזת קבר עמכם גיט מיר א שטיקל ערד אויף א קבר מיט אייך ואקברה מתי מלפני אונ איך וועל בגראבן מיין מת פון פאר מיר: (ה) ויענו בני חת את אברהם אונ די בני חת האבן געענפרט צו אברהם לאמר לו צוא זאגן צוא אים: (ו) שמענו אדני הער אונז צוא אונזר האר נשיא אלהים אתה בתוכנו דו ביסט צווישן אונז א געטליכער האר במבחר קברינו קבור את מתך אין אונזר

משלי ישראל

אז אונזר מוטר שרה איז געשטארבין איז אברהם געגאנגן צו די קינדר פון חת ביא זייא צו קויפן א שטיקל ערד פון זייערע האבין זיי אים געזאגט (שמענו אדוני נשיא אלהים אתה בתוכנו) הער אונז צו האר דו געטשר פון גאט ביסטו צווישן אונז. עס איז א משל א גרויסר רב איז געזעסן אין א גרויסע שטאט אונ אויף דר עלטר האט ער זיך באזעצט אין א קליין שטעטיל אונ אז עס קומט אין שטעטיל איין אורח אונ פרעגט איינם אויף דעם רב אונ ער ענטפרט אים ער איז אונזר רב מיינט דר מענטש אז ער זאגט אויף דעם רב א שבח אבר באמת איז דאס

פאר

קְבֹר אֶת־מֵתֶךָ אִישׁ מִמֶּנּוּ אֶת־
קִבְרוֹ לֹא־יִכְלֶה מִמְּךָ מִקְּבֹר
מֵתֶךָ׃ ז וַיָּקָם אַבְרָהָם וַיִּשְׁתַּחוּ
לְעַם־הָאָרֶץ לִבְנֵי־חֵת׃ ח וַיְדַבֵּר
אִתָּם לֵאמֹר אִם־יֵשׁ אֶת־נַפְשְׁכֶם
לִקְבֹּר אֶת־מֵתִי מִלְּפָנַי שְׁמָעוּנִי
וּפִגְעוּ־לִי בְּעֶפְרוֹן בֶּן־צֹחַר׃ ט וְיִתֶּן־
לִי אֶת־מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר־
לוֹ אֲשֶׁר בִּקְצֵה שָׂדֵהוּ בְּכֶסֶף מָלֵא
יתנגה

קְבַרְנָא קְבַר יָת מִיתָךְ
אֱנָשׁ מִנַּנָא יָת קִבְרֵהּ
לָא יִמְנַע מִנָּךְ
מִלְמִקְבַּר מִיתָךְ׃
ז וְקָם אַבְרָהָם וּסְגִיד
לְעַמָּא דְאַרְעָא לִבְנֵי
חִתָּאָה׃ ח וּמַלֵּיל
עִמְּהוֹן לְמֵימַר אִם אִית
רַעֲוָא בְנַפְשְׁכוֹן לְמִקְבַּר
יָת מִיתִי מִן קֳדָמַי
קַבִּילוּ מִנִּי וּבְעוֹ לִי מִן
עֶפְרוֹן בַּר צֹחַר׃
ט וְיִתֵּן לִי יָת מְעָרַת
כָּפֶלְתָּא דִּי לֵהּ דִּי
בִּסְטַר חַקְלֵהּ בִּכְסַף

ת״א מערת עירובין נג.

פירוש רשב״ם

גר ותושב ואין אתה צריך לקנות: במבחר קברינו. במקום שקוברין שרי הארץ והרי לך קבר מזומן: (ט) מערת המכפלה. כל הבקעה קרויה מכפלה כמו ככר הירדן. וכן מוכיח לפנינו שדה עפרון אשר במכפלה: בכסף מלא. בכל שוויו: בתוככם. לעיניכם ותהיו עדים: לאחזת קבר.

בעל הטורים שלים

כדכתיב שים נפש י״פ מ״ת: (ו) מתך. ד׳ במסורה הכא ג׳ וחד יחיו נתיך וגו׳ דהכא מספיד דבחד מת איירי והיא דהתם מלא דאיירי ברבים ויש כאן רמז למה שאמרו במתי א״י הייס תחלה דהכא כתיב מתך והתם כתיב יחיו מתיך פי׳ מתך דהכא יחיו מתיך דהתם: לא יכלה. ב׳ הכא ואידך

שפתי חכמים

ולאחוזה קאי אקרקע. והרא״ם פי׳ דאחוזה קאי על קרקע בסוף תחת רבות האדם לא כן קבר שסוקלם למת לכן פי׳ שיתנו לו קרקע לאחוזה לעשות קברות: ל (ממ״ס) אע״פ שזה בסוף בה״א וזה באל״ף מ״מ שוין בפירושו אבל אין פירושו ל׳ כליון כמו עשו כלה כלה ונחלה שהם בה״א לבסוף כמו הכא לא יכלה דכאן אין לו שום משמעות אב הוא ל׳ כליון וק״ל: מ (ממ״ס) ב׳ פירושים אלו הם ב׳ מ״ד בעירובין פרק כיצד מעברין וכוונתם שלא נטעה לפרש מערה עצמה כפולה מערה לפנים ממערה או ע״ג מערה דא״כ מערה הכפולה מבע״ל דאז פי׳ מערה שהיא כפולה מאחר שלא היה תי״ו המורה על הסמיכות והדביקות וס׳ הנקבה של

רש״י

(ו) לא יכלה. לא ימנע ל כמו (תהלים מ) לא תכלא רחמיך. וכמו (לעיל ח) ויכלא הגשם. (ח) נפשכם. רצונכם: ופגעו לי. לשון בקשה כמו (רות א) אל תפגעי בי: (ט) המכפלה. בית ועליה על גביו. ד״א שכפולה מ בזוגות (עירובין נג): בכסף מלא. שלם כל שוויה וכן דוד אמר לארונה

משלי ישראל

פאר אים נים קיין שבח וואָרום וויגדלוג זיין גרוסקייט וואָלט ער בדארפט זיין רב אין אגרוסע שטאָט צווישען גרוסי חכמים וואס דען וואָלט ער בדארפט ענפערן ער איז דר רב פון יענער גרוסער, שטאָט נאָר לעת עתה זיצט ער ביא אונז דאס נעמליכע איז מיט דיא קינדער פון חת זייא האָבין גוואָלט צו אברהם אפ געבין כבוד האָבין זיי אים גזאָגט (נשיא אלהים אתה) דו ביסט דר עלצטער פון גאָם אפילו בייא גרוסע לייט ביסטו אויך דר עלצטער פון זייא נאָר לעת עתה (בתוכנו) ביסטו צווישען אונז דר עלצטער:

פירוש ע״ט

בעסטען קבר בגראב דיין מת איש ממנו את קברו לא יכלה ממך מקביר מתך קיין מענטש פון אונז ווערט ניט פר מיידן פון דיר זיין קבר וואס ער האט זיך אן גגרייט וועט ער ניט פר מיידן פון דיר צו בגראבן דיין מת: (ז) ויקם אברהם אונ אברהם איז אוף גשטאנען וישתחו לעם הארץ אונ ער האט זיך גבוקט צוא דעם פאלק פון דעם לאנד לבני חת צו די בני חת: (ח) מדבר אתם אונ ער האט מיט
וישקול
זיי גרעט לאמר צו זאגן אם יש את נפשכם אוב עס איז אייער ווילן לקבור את מתי מלפני צו בגראבן מיין מת פון פאר מיר שמעוני הערט איר מיך צו ופגעו לי בעפרון בן צוחר אונ בעט פון מיינט וועגן עפרון דער זון פון צוחר: (ט) ויתן לי את מערת המכפלה אונ ער זאל מיר געבן די מערת המכפלה אשר לו וואס זי איז צו אים אשר בקצה שדהו וואס איז אין עק פון זיין פעלד. רש״י שרייבט דרום הם

יִתְּנֶנָּה לִּי בְּתוֹכְכֶם לַאֲחֻזַּת־קָבֶר׃
י וְעֶפְרוֹן יֹשֵׁב בְּתוֹךְ בְּנֵי־חֵת וַיַּעַן
עֶפְרוֹן הַחִתִּי אֶת־אַבְרָהָם בְּאָזְנֵי
בְנֵי־חֵת לְכֹל בָּאֵי שַׁעַר־עִירוֹ
לֵאמֹר׃ יא לֹא־אֲדֹנִי שְׁמָעֵנִי הַשָּׂדֶה
נָתַתִּי לָךְ וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ לְךָ
נְתַתִּיהָ לְעֵינֵי בְנֵי־עַמִּי נְתַתִּיהָ לָּךְ
קְבֹר מֵתֶךָ׃ יב וַיִּשְׁתַּחוּ אַבְרָהָם
לפני

שְׁלִים יִתְּנִנַּהּ לִי בֵּינֵיכוֹן
לְאַחְסָנַת קְבוּרָא׃
י וְעֶפְרוֹן יָתֵב בְּגוֹ בְּנֵי
חִתָּאָה וַאֲתֵיב עֶפְרוֹן
חִתָּאָה יָת אַבְרָהָם
קֳדָם בְּנֵי חִתָּאָה לְכָל
עָלֵי תְרַע קַרְתֵּהּ
לְמֵימָר׃ יא לָא רִבּוֹנִי
קַבֵּיל מִנִּי חַקְלָא יְהָבִית
לָךְ וּמְעַרְתָּא דִּי בֵהּ
לָךְ יְהָבִיתַהּ לְעֵינֵי בְּנֵי
עַמִּי יְהָבִיתַהּ לָךְ קְבַר
מִיתָךְ׃ יב וּסְגִיד
אברהם

פירוש רשב"ם

שתתרצו כלכם לקבור בה מתי: (יא) השדה נתתי לך. נותן אני אותה עכשיו לך רוי"ן בלעז: והמערה אשר בו אינך שואל כי אם המערה אשר בקצה השדה ובמכירה אני נותן לך במתנה כל השדה והמערה: (יב) וישתחו אברהם.

רש"י

(דה"א כא) בכסף מלא: (י) ועפרון ישב. כתיב חסר אותו היום מנוהו שוטר עליהם מפני חשיבותו של אברהם שהיה צריך לו עלה לגדולה: לכל באי שער עירו. שבטלו כולן ממלאכתן ובאו לגמול חסד לשרה: (יא) לא אדני. לא תקנה אותה בדמים:

שפתי חכמים

תיבת כפולה היה מוסב על המערה אבל השתא דכתיב מערת בתי"ו הסמיכות והדביקות גם המכפלה הוא שם דבר של כפלות פי' מערה של כפלות אחר שהיה בה למר ע"ש כפלות הבנין בית ועליה ע"ג ולמר ע"ש כפלות הזוגות ורש"י לא הכריע ביניהם איזה מהם קרוב לפשוטו של מקרא ולכן הביא גם שניהם כי שניהם הא' טובים ועי"ל דרש"י ס"ל דעל כ"א לנדו קשה למ"ל לקנות המערה בה מכפלה ע"ש זה שאינו עיקר הכונה הי"ל לקרותו עפי בשם כנה העקרית למר מערה בית ועליה או מערה בנין כפול ולמר מערה זוגות או מערה זוגות כפולים לכן פי' שניהם ור"ל שנקראת כן ע"ש שיש בה איזה עניינים של כפלות בנין וזוגות ולא ע"ש הענין עצמו או כדי לקצר ולכלול במלת מכפלה ב' עניינים דהי מינייהו תפקת ועד"ז ה"נ גבי קרית הרבע וק"ל: ב) דאם היה כתיב בוי"ו יושב היה בינוני והיה משמעותו שישב כבר וגם יושב עכשיו בתוך בני חת בשוה אבל לא כתיב חסר ישב הוא עבר משמע שבכבר ישב בתוך בני חת עמהם בשוה ולא היה לפי שלותו היום וכו': ג) (נח"י) ונראה שדקדק זה מהיגוי לשון דכאן כתיב באי שער עירו ובפרשת ויבלא במעשה דשכם כתיב יוצאי שער עירו אלא דהכא והתם רבותא קמ"ל דהא קמ"ל באילו מי שבי"ל מלאכה ביטל מלאכתו ובא לגמול חסד

פירוש ע"ט

מען זי גרופן מַכְפֵּלָה ווייל זי איז געוועזן גטאפילט
כְּלוֹמַר אונטן אשטוב אונ אויבן אשטוב נאך
אפירוש איז ווייל זי איז גיטאפילט מיט פאר
פאלקן בְּכֶסֶף מָלֵא פר וויפל געלד זי איז ווערט
יִתְּנֶנָּה לִי זאל ער זי צו מיר געבן בְּתוֹכְכֶם צווישן
אייך לַאֲחֻזַּת קָבֶר פר איין ארב אוף אקבר: (י) וְעֶפְרוֹן
יֹשֵׁב בְּתוֹךְ בְּנֵי חֵת אונ עֶפְרוֹן איז געזעסן צווישן די
בְּנֵי חֵת. רש"י שרייבט יֹשֵׁב שטייט אן אוואו
צו ווייזן דעם טאג האבן זיי אים גמאכט פאר
איין עלצטן איבר דעם חֲשִׁיבוּת פון אַבְרָהָם
ווייל אַבְרָהָם הט צו אים בדארפט האבן איז ער
גקומן צו דער גְּדוּלָה וַיַּעַן עֶפְרוֹן הַחִתִּי אֶת אַבְרָהָם אונ
עֶפְרוֹן הַחִתִּי הט געענפרט צו אַבְרָהָם בְּאָזְנֵי בְנֵי חֵת

אין די אויערן פון די בְּנֵי חֵת זייא האבן געהערט
לְכֹל בָּאֵי שַׁעַר עִירוֹ צו אלי וואס קומן אין טויער פון
זיין שטאט. רש"י שרייבט זיי האבן אלע מְבַטֵּל
געווען זייער מְלָאכָה כְּדֵי זיי זאלן גומל חֶסֶד זיין
צו שָׂרָה זיי זאלן זי מְלַוֶּה זיין לֵאמֹר צו זאגן:
(יא) לֹא אֲדֹנִי ניט אזו מיין הער דו זאלסט זי ניט
קויפן פאר געלד שְׁמָעֵנִי הער מיך צו הַשָּׂדֶה נָתַתִּי לָךְ
דם פעלד איז גלייך ווי איך וואלט דיר שון לאנג
געגעבן אמַתָּנָה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר בּוֹ לְךָ נְתַתִּיהָ אונ די
הייל וואס איז אין פעלד טוא איך דיר געבן לְעֵינֵי
בְּנֵי עַמִּי נְתַתִּיהָ לָּךְ צו פר די אויגן פון מיין פאלק
טוא איך זי דיר געבן קְבֹר מֵתֶךָ בגראב דיין מת:
(יב) וַיִּשְׁתַּחוּ אַבְרָהָם לִפְנֵי עַם הָאָרֶץ אונ אַבְרָהָם האט

לִפְנֵי עַם־הָאָרֶץ׃ יג וַיְדַבֵּר אֶל־
עֶפְרוֹן בְּאָזְנֵי עַם־הָאָרֶץ לֵאמֹר
אַךְ אִם־אַתָּה לוּ שְׁמָעֵנִי נָתַתִּי
כֶּסֶף הַשָּׂדֶה קַח מִמֶּנִּי וְאֶקְבְּרָה
אֶת־מֵתִי שָׁמָּה׃ יד וַיַּעַן עֶפְרוֹן אֶת־
אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ׃ טו אֲדֹנִי שְׁמָעֵנִי
אֶרֶץ אַרְבַּע מֵאֹת שֶׁקֶל־כֶּסֶף בֵּינִי
וּבֵינְךָ מַה־הִוא וְאֶת־מֵתְךָ קְבֹר׃
טז וַיִּשְׁמַע אַבְרָהָם אֶל־עֶפְרוֹן

ת"א נספי כסף קידושין ב יד. ארץ ארבע פליאה פו. וישמע אברהם פליאה כב.

וישקל

אונקלוס

אַבְרָהָם קֳדָם עַמָּא
דְאַרְעָא׃ יג וּמַלֵּיל עִם
עֶפְרוֹן קֳדָם עַמָּא
דְאַרְעָא לְמֵימַר בְּרַם
אִם אַתְּ עָבֵד לִי טֵיבוּ
קַבֵּל מִנִּי אֶתֵּן כַּסְפָּא
דְּמֵי חַקְלָא סַב מִנִּי
וְאֶקְבַּר יָת מִיתִי תַּמָּן׃
יד וַאֲתֵיב עֶפְרוֹן יָת
אַבְרָהָם לְמֵימַר לֵהּ׃
טו רִבּוֹנִי קַבֵּל מִנִּי
אַרְעָא שָׁוְיָא אַרְבַּע
מְאָה סִלְעִין דִּכְסַף
בֵּינָא וּבֵינָךְ מַה הִיא
וְיָת מִיתָךְ קְבַר׃
טז וְקַבֵּל אַבְרָהָם מִן עֶפְרוֹן וּתְקַל אַבְרָהָם לְעֶפְרוֹן

פירוש רשב"ם

לעפרון לפני עם הארץ: (טו) ארץ ארבע מאות. ארץ שאינו שוה אלא ארבע מאות שקל כסף ביני ובינך מה הוא והיה לך לקחתה ממני בחנם ואת מתך קבר בחנם אם תרצה: (טז) וישמע אברהם. די לחכימא ברמיזא: עובר לסוחר. כסף צרוף ומתקבל: כל מיני סחורה. וכן ביהודית מצינו בכסף עובר. טוב בכל מקום. וכן אצבעותיו מור

שפתי חכמים

והתם קמ"ל דאפילו מי שהיה לו נהון לגאלת הפ"ס לא יצא עד שמל א"ע תחלה כדי לדבק בזרע יעקב: ע הולרך לוה בעבור מלה לך בלעו"ס הוה לה נמעט מהדברים האמורים למעלה אף כאן נמעט לא אני הי הכבי וכו': פ דהכא קאי על הכסף שצריך נתינה מיד ליד לאפוקי קרקע שהיה ברשותו פי' הרי היא כמו שנתתי לך כי אינו מהוסר גוביינא (מהרש"ל): (מת"ס) לא דהינה לפרש מלת נתתי כסף וגו' שהוא עבר וכל"ל ל' עתיד אתן כסף וגו' פירש דר"ל בלואי שנתתי כבר ולעיל השדה נתתי וגו' שהוא ג"כ ל' עבר והול"ל ל' עתיד ופירש"י הרי היא כמו שנתתיה וכו' מבוס דכאן אמר א"כ קח ממני וגו' ואם פירושו הרי הוא כמו שנתתי כבר לא יפול עליו בזה לומר קח ממני שאם הוא כאלו כבר נתן לעפרון א"כ ע"כ הוא כאלו כבר קבל עפרון שאין נתינה בייך אלא ליד המקבל לכן פי' בלואי שנתתי וכו' ולפ"ז א"ש שאמר אח"כ ולכן עתה קח ממני וגו' ולעיל לא מני לפרש כדהכא דכאן כתיב לו שמעני נתתי וגו' דלו פי' בלואי ואפשר לומר דקאי על שמעני בלואי ותשמעני ועל נהיה בלואי נתתי וכו'

רש"י

נתתי לך. הרי היא כמו שנתתיה לך: (יג) אך אם אתה לו שמעני. אתה אומר לי לשמוע לך ולקחה בחנם אני אי אפשי בכך ע אך אם אתה לו שמעני הלואי ותשמעני: נתתי. דוני"ש בלעז (געבען) מוכן הוא אצלי והלואי נתתי פ לך כבר: (טו) ביני ובינך. בין שני אוהבים כמונו מה היא חשובה לכלום אלא

פירוש ע"ט

זיך גבוקט צו פר דעם פאלק פון דעם לאנד׃ (יג) וַיְדַבֵּר אֶל עֶפְרוֹן בְּאָזְנֵי עַם הָאָרֶץ אין די אויערן פון דעם פאלק פון דעם לאנד כלומר זיי האבן אלע געהערט לֵאמֹר צו זאגן אַךְ נייערט אִם אַתָּה אוב דו לוּ שְׁמָעֵנִי הַלְוַאי זאלסטו מיך צו הערן דו זאגסט איך זאל דיך צו הערן צו נעמן אום זיסט דם וויל איך ניט דם געלט איז ביי מיר גרייט נָתַתִּי כֶּסֶף הַשָּׂדֶה הַלְוַאי וואלט איך דיר שון לאנג געגעבן געלד פר דעם פעלד קַח מִמֶּנִּי נעם תאטשע היינט ביי מיר וְאֶקְבְּרָה אֶת מֵתִי שָׁמָּה אונ איך וועל דארטן בגראבן מיין מת׃ (יד) וַיַּעַן עֶפְרוֹן אֶת אַבְרָהָם אונ עפרון האט געענפרט צו אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ צו זאגן צו אים׃ (טו) אֲדֹנִי שְׁמָעֵנִי מיין האר הער מיך צוא אֶרֶץ אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף אזו אשטיקל ערד וואס איז ווערט פיר הונדערט שְׁקָלִים בֵּינִי וּבֵינְךָ צווישן מיר אונ צווישן דיר אזעלכע צוויי ליב האבר ווי מיר זענן מַה הִיא וואס איז גאר חשוב לייג אנידר דם געלד וְאֶת מֵתְךָ קְבוֹר אונ באגראב דיין מת׃ (טז) וַיִּשְׁמַע אַבְרָהָם אֶל עֶפְרוֹן אונ אברהם האט צו געהערט צו עפרון וַיִּשְׁקֹל

וַיִּשְׁקֹל אַבְרָהָם לְעֶפְרֹן אֶת־הַכֶּסֶף אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּאָזְנֵי בְנֵי־חֵת אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף עֹבֵר לַסֹּחֵר׃ שני
יז וַיָּקָם ׀ שְׂדֵה עֶפְרוֹן אֲשֶׁר בַּמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר לִפְנֵי מַמְרֵא
השדה

לְעֶפְרוֹן יָת כַּסְפָּא דְּמַלִּיל קֳדָם בְּנֵי חִתָּאָה אַרְבַּע מְאָה סִלְעִין דִּכְסַף דְּמִתְקַבַּל סְחוֹרָא בְּכָל מְדִינָתָא׃
יז וְקָם חֲקַל עֶפְרוֹן דִּי בִּכְפֶלְתָּא דִּי קֳדָם מַמְרֵא חַקְלָא וּמְעַרְתָּא
די

ת"א ארבע מאות בכורות נ. ויקם שדה בבתרא סט.

בעל הטורים

בכבא שבלתו יכלה על כן לא יכלה ממון מקבור מתך כי צריך כל אדם לירא מן המות ואם לא יתן לו מקום קבורה גם לו לא ישיה מקום קבורה: (טז) לעפרן. חסר בגי' עין רע. עפרן עולה ת' כנגד ארבע מאות שקלים שלקח כמפרש: (יז) ויקם שדה עפרון. ר"ת בספן שבו רמז לשבו שיקום

רש"י

הנח את המכר (ב"ר) ואת מתך קבור: (טז) וישקל אברהם לעפרן. (בכורות נ) חסר וי"ו לפי שאמר הרבה ואפי' מעט לא עשה (ב"מ פז) שנטל ממנו שקלים גדולים שהן קנטרין שנאמר עובר לסוחר שמתקבלים בכל מקום ויש מקום ששקליהן גדולים שהן קנטרין צנטינאר"ש (צענטנער) בלעז: (יז) ויקם שדה עפרון. תקומה היתה לו שיצא מיד הדיוט ליד מלך. ופשוטו של מקרא ויקם השדה והמערה אשר

שפתי חכמים

מבא"ר לעיל וא"ת אלו לא כתיב הכא קח ממני וגו' היינו צריכים לדחוק דלא קאי נמי על נתתי רק על מלת שמעני להוד והיינו מפרשים עפי הכי הוא כמו שנתתי וכו' כדלעיל ודו"ק: צ ר"ל למה אמר ביני ובינך מ"ש הוא מאלה בני אדם ומהכן בין בני אוהבים והו ק"ל למה אמר ואת מתך קבור וי"ו על ואת למ"ל ומתרן דכך אמר לו הנח את המכר ואת מתך קבור וה"כ ואת קאי אהנח את המכר: ק ולפ"ג דיעקב ואהרן ג"כ חסרים וי"ו מ"מ הואיל ועפרון לא הוא בכל הפרשה אלא זה חסר כלבד אתי למדרש אבל יעקב ואהרן בכ"מ חסרים הם ובמקום שהם מלאים למדרש ההה: ר לא מג' קנין כמו וקם ביה אבל כשיצא אבל לו חומה לגמיותם לקונה אותו בפי' רש"י יצא מכחו של מוכר ונעמד בכחו של קונה דהתם הקונה כתיב. אבל תקומה וכלא לא כתיב כי לאברהם למקנה הימו דכוק עם פסוק הקודם.

פירוש ע"ט

אַבְרָהָם לְעֶפְרֹן אונ אַבְרָהָם הָאט גוואוגן צו עֶפְרוֹן אֶת הַכֶּסֶף אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּאָזְנֵי בְנֵי חֵת דָס גֶעלְד וָואס עֶר הָט גֶרֶעט פַר דִי בְּנֵי חֵת אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף פִיר הוּנְדֶרט זִילְבֶּרְנֶע שְׁקָלִים עֹבֵר לַסּוֹחֵר וָואס פָארְט אִיבֶּר צוּ אִיטְלִיכֶן סוֹחֵר כְּלוֹמַר עֶר הָאט אִים גֶעגֶעבְּן גְרוֹסֶע שְׁקָלִים. רַשִׁ"י שְׁרַייבְּט עֶפְרוֹן שְׁטֵייט דָא אָן אַוָא"ו וַוייל עֶר הָאט גְזָאגְט פִיל אָבֶּער הָאט גְזָאגְט עֶר וֶועט אִים שֶׁענְקֶן דִיא מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אוּנ עֶר הָאט אֲפִילוּ ווינְצִיג אוֹיךְ נִיט גְטָאן עֶר הָט בַּייא אִים גְנוּמֶן גְרוֹסֶע שְׁקָלִים וָואס מֶען נֶעמְט זַייא אוֹיף אַלֶע עֶרְטֶער פַר אַשְׁקָל: (יז) וַיָּקָם שְׂדֵה עֶפְרוֹן אוּנ עֶס הָאט גְהָאט אַבֶּשְׁטַאנְד דָס פֶעלְד פוּן עֶפְרוֹן. רַשִׁ"י שְׁרַייבְּט וַיָּקָם אִיז טַייטְשׁ עֶס הָאט גְהָאט אַיין תְּקוּמָה כְּלוֹמַר דָס פֶעלְד אִיז הֶעשׁוּבֶר גְוָוארְן עֶס אִיז אַרֵ"ס גְגַאנְגֶן פוּן אַיין הֶדְיוֹט צוּ דֶער הַאנְד פוּן אַמֶלֶךְ. אוּנ דֶר פְּאשׁוּטֶער פְּשַׁט אִיז וַיָּקָם שְׂדֵה עֶפְרוֹן אוּנ עֶס הָט גְהַאט אַבֶּשְׁטַאנְד דָאס פֶעלְד פוּן עֶפְרוֹן אֲשֶׁר בַּמַּכְפֵּלָה וָוס אִיז אִין דֶער מַכְפֵּלָה

מע"לי ישראל

(וַיִּשְׁקֹל אַבְרָהָם לְעֶפְרוֹן אֶת הַכֶּסֶף אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּאָזְנֵי בְנֵי חֵת) אַבְרָהָם הָאט אָפּ גְוואוגְן צוּא עֶפְרוֹן דָאס גֶעלְט וָואס עֶר הָאט גְרֶעט מִיט דִיא קִינְדֶר פוּן חֵת צוּא גֶעבִּין פַאר דֶעם שְׁטִיקִיל אֶרְד וָואס וֶוערְט אָן גִירוּפִין מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה צוּ בַּהאלְטִין זַיין וַוייב שָׂרָה אִין דֶר תּוֹרָה שְׁטֵייט גִשְׁרִיבֶּן דָאס וָוארְט עֶפְרוֹן חָסֵר אָן אַוָא"ו עֶס קוּמְט צוּ ווייזִין עֶפְרוֹן וָואלְט דָאווי גְוֶועזְן צוּ דֶר מַאנְט וֶוערִין פַאר נָאס תָּמִיד צוּ גוּטִין וַוייל אִין זַיין חֵלֶק פֶעלְד לִיגְן דִיא אָבוֹת אוּנ זַייעֶר נִידְרִיכְטִיגְשׁ וֶוערְט זִיךְ תָּמִיד דֶר מַאנְט פַאר נָאס צוּא גוּטִין וָואלְט עֶר אוֹיךְ דֶר מַאנְט גְוָוארִין פַאר נָאס צוּ גוּטִין נָאר וַוייל עֶר הָאט גְנוּמֶן גֶעלְט בַּייא אַבְרָהָם דְרוּם הָאט עֶר אָן גְוָוארִין צוּא דֶר מַאנְט וֶוערִין פַאר נָאס צוּא גוּטִין עֶס אִיז אַמָשָׁל. אַגְרוֹיסֶר שַׂר הָאט אַמָאל גְנֶעכְטִיגְט בַּייא אַיינֶם הָאט אִים דֶער בַּעַל הַבַּיִת גְגֶעבִּין אַיין אֶרְט אוֹיף דִיא וָועגִין מִיט דִיא פֶערְד אוּנ אַיין אֶרְט פוּן דִיא קְנֶעכְט וָועגִין אוּנ עֶסִין אוּנ טְרִינְקִין פַאר אַלֶע זַייֶנִי לַייט וֶועגִין אִין דֶר פְרִיא פְרֶעגְט אִים דֶר שַׂר וָואס קוּמְט דִיר פַאר דֶעם אִין נַאכְטִין הָאט עֶר אִים גְמַאכְט אַחֶשְׁבּוֹן ווִיפִיל עֶס קוּמְט אוּנ דֶר שַׂר הָאט אִים בְּצָאלְט אוּנ אִיז אַוֶועק גְפָארִין אוּנ הָאט פַר גֶעסִין פוּן דֶעם מֶענְטְשׁ אִין אַצַייט אַרוּם הָאט דֶר שַׂר גְנֶעכְטִיגְט בַּייא אַיין אַנְדְרִין הָאט אִים דֶר בַּעַל הַבַּיִת אוֹיךְ זַייעֶר שֵׁיין צוּ גינומען

אֲשֶׁר לִפְנֵי מַמְרֵא וָואס אִיז פַאר מַמְרֵא הַשָּׂדֶה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר בּוֹ דָס פֶעלְד אוּנ דִי הַייל וָוס אִיז אִין אִים דְּלָ׳

הַשָּׂדֶה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ וְכָל־
הָעֵץ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה אֲשֶׁר בְּכָל־
גְּבֻלוֹ סָבִיב׃ יח לְאַבְרָהָם לְמִקְנָה
לְעֵינֵי בְנֵי־חֵת בְּכֹל בָּאֵי שַׁעַר־
עִירוֹ׃ יט וְאַחֲרֵי־כֵן קָבַר אַבְרָהָם
אֶת־שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֶל־מְעָרַת
שְׂדֵה הַמַּכְפֵּלָה עַל־פְּנֵי מַמְרֵא
הִוא חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן׃ כ וַיָּקָם
הַשָּׂדֶה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ
לְאַבְרָהָם לַאֲחֻזַּת־קָבֶר מֵאֵת בְּנֵי
חת

דִּי בֵהּ וְכָל אִילָנֵי דִּי
בְחַקְלָא דִּי בְכָל
תְּחוּמֵהּ סְחוֹר סְחוֹר׃
יח לְאַבְרָהָם לִזְבִינוֹהִי
לְעֵינֵי בְנֵי חִתָּאָה בְּכֹל
עָלֵי תְרַע קַרְתֵּהּ׃
יט וּבָתַר כֵּן קְבַר
אַבְרָהָם יָת שָׂרָה
אִתְּתֵהּ בִּמְעָרַת חֲקַל
כָּפֵלְתָּא עַל אַפֵּי מַמְרֵא
הִיא חֶבְרוֹן בְּאַרְעָא
דִכְנָעַן׃ כ וְקָם חַקְלָא
וּמְעַרְתָּא דִּי בֵהּ
לְאַבְרָהָם לְאַחְסָנַת
קְבוּרָא מִן בְּנֵי חִתָּאָה׃
ואברהם

פירוש רשב"ם

עובר . סוב בכל מקום : (יח) לאברהם למקנה . קם לאחר נתינת הכסף כדכתיב ונתן הכסף וקם לו אבל לאחוזת קבר

שפתי חכמים / רש"י

מפני פיסוק סטעמים : ש (ממ"ב) לכאורה קשה ממ"נ אי בו וכל העץ ש לאברהם למקנה וגו' : (יח) בכל באי
פשוטו א"פ ולק"מ אין דרך רש"י לסביא דרש בהגס ואי
פשוטו לא א"ם א"כ למה הביא לפשוטו והס"ג לריך לדקדק בכל מקום שמביא רש"י שניהם . וי"ל דלפשוט לבד קשה
ויקם שדה עפרון וגו' עד השדה אשר בו וגו' מיותר הול"ל ויקם השדה והמערה וגו' לאברהם למקנה וגו' למ"ל שדה
עפרון אמו עד השתא לא ידענו שהיתה שדה עפרון לכך לריך לומר תקומה היתה לשדה של עפרון דויקא שמתחלה היתה
ביד הדיוט דהיינו עפרון ולמדרש תקומה לבד וכו' קשה כיון דככר אמר ויקם שדה עפרון למה הזכיר פעם ב' השדה
והמערה וגו' הול"ל ויקם שדה עפרון וגו' והמערה וכל העץ וגו' גם לפי' תקומה וכו' אין לו חיבור עם היפיה דקרא
לאברהם למקנה ולכן נ"ל גם פשוטו באה לסורות בקש השדה והמערה וכל העץ לאברהם למקנה ולהורות ב' פירושים הלו
לכן אמר שדה עפרון ואח"כ פעם ב' השדה והמערה דויקס קאי. אהרווייהו על שדה עפרון ר"ל תקומה הו' ועל השדה

משלי ישראל

גְּנוּמָן נָאר דֶר בַּעַל הַבַּיִת הָאט זִיךְ גְּטְרַאכְט אַז קֵיין גֶעלְט
זָאל עֶר נִיט נֶעמִין בַּייא דֶעם שַׂר וַוייל עֶס אִיז בַּייא
אִים אַגְרוֹיס כָּבוֹד וָואס דֶר שַׂר שְׁטֵייט בַּייא אִים אַיין אִין
דֶר פְרִיא פְרֶעגְט אִים דֶר שַׂר וָואס קוּמְט דִיר פַאר דֶעם
עֶסִין אוּנ טְרִינְקִין עֶנְפֶרְט אִים דֶער בַּעַל הַבַּיִת וָואס זָאל
אִיךְ דִיר זָאגִין וָואס פַאר הֲנָאָה אִיךְ הָאבּ וָואס אִיךְ הָאבּ
זוֹכֶה גְוֶועזְן דוּא זָאלְסְט בַּייא מִיר אַיין שְׁטֵיין אוּנ אִיךְ
זָאל דִיךְ בַּאדִינֶען וִויא אַזוֹי זָאל אִיךְ בַּייא דִיר פַר לַאנְגֶען
גֶעלְט אַז דֶר שַׂר הָאט דָאס דֶר הֶערְט הָאט זִיךְ בַּייא
אִים אִין הַאַרְץ דֶר וֶועקְט אַגְרוֹיס לִיבְּשַׁאפְט אוֹיף דֶעם בַּעַל
הַבַּיִת אוּנ הָאט אִים גְבֶעטִין עֶר זָאל בַּייא אִים נֶעמִין
מַתָּנוֹת וָואס זַייא הָאבִּין בַּטְרַאפִין מֶעהְר פוּן דֶם גְצָאלְץ
אוּנ פוּן דֶעמִילְט אָן הָאט עֶר אִים גְדֶענְקְט מִיט זַיין הוֹיז
גֵיזוּנְד תָּמִיד צוּ גוּטִין אָבֶּר דֶעם פְרִירִינֶן הָאט דֶר שַׂר פַר
גֶעסִין וַוייל עֶר הָאט גְמֵיינְט זַיין טוֹבָה אוּנ הָאט גְנוּמָן
נעלם

פירוש ע"ט

הָעֵץ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה אוּנ אַלֶע בֵּייטֶער וָואס אִיז אִין
פֶעלְד אֲשֶׁר בְּכָל גְּבֻלוֹ וָואס אִיז אִין זַיין גְמַארְק
סָבִיב אַרוּם אַלֶע הָט דָם גְהַאט אַיין בַּשְׁטַאנְד :
(יח) לְאַבְרָהָם לְמִקְנָה לְעֵינֵי בְּנֵי חֵת צוּ אַבְרָהָם פַר אַיין
קוֹיפוּנְג פַאר דִי אוֹיגְן פוּן דִי בְּנֵי חֵת בְּכֹל בָּאֵי שַׁעַר
עִירוֹ אִין אַלֶע וָוס קוּמֶן אִין טוֹיעֶר פוּן זַיין שְׁטָאט
כְּלוֹמַר אַז זַיי זֶענֶען אַלֶע גְשְׁטַאנֶען הָאט עֶר אִים
מַקְנֶה גְוֶועזְן דָאס פֶעלְד : (יט) וְאַחֲרֵי כֵן קָבַר אַבְרָהָם
אֶת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אוּנ דֶער נָאךְ הָט אַבְרָהָם בַּגְרָאבְּן
זַיין וַוייבּ שָׂרָה אֶל מְעָרַת שְׂדֵה הַמַּכְפֵּלָה צוּ דֶר מְעָרַת
הַמַּכְפֵּלָה וָוס אִיז אִין פֶעלְד עַל פְּנֵי מַמְרֵא פַר מַמְרֵא
הִוא חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן דָם אִיז חֶבְרוֹן אִין לַאנְד כְּנַעַן :
(כ) וַיָּקָם הַשָּׂדֶה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר בּוֹ אוּנ עֶס הָאט גְהַאט

אַבַּשְׁטַאנְד דָם פֶעלְד אוּנ דִי הֵייל וָוס אִיז אִין אִים לְאַבְרָהָם לַאֲחֻזַּת קָבֶר צוּ אַבְרָהָם פַאר אַבֵּית

חֵת: ס כד א וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וַיהוָה בֵּרַךְ אֶת־אַבְרָהָם בַּכֹּל: ב וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־עַבְדּוֹ זְקַן בֵּיתוֹ הַמֹּשֵׁל בְּכָל־אֲשֶׁר־לוֹ שִׂים־נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי: ג וְאַשְׁבִּיעֲךָ בַּיהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם ואלהי

א וְאַבְרָהָם סִיב עָל בְּיוֹמִין וַיְיָ בָּרִיךְ יָת אַבְרָהָם בְּכֹלָּא: ב וַאֲמַר אַבְרָהָם לְעַבְדֵּהּ סָבָא דְבֵיתֵהּ דְּשַׁלִּיט בְּכָל דִּי לֵהּ שַׁוִּי כְעַן יְדָךְ תְּחוֹת יַרְכִּי: ג וַאֲקַיֵּם עֲלָךְ בְּמֵימְרָא דַּייָ אֱלָהָא דִשְׁמַיָּא וֵאלָהָא דְאַרְעָא דלא

ת"א ואברהם זקן יומא כח קידושין פב מגילה פו סנהדרין קז. ברך את בכל סוטה כ קידושין כב בתרא יו יז יח. ויאמר אברהם יומא כח. ואשביעך שבועות לח.

בעל הטורים

נפטר על המעלה: (א) ואברהם זקן. וסמיך ליה וה' ברכו כשהזקין ולא יכול עוד ללכת ולבא ליבא וליפן אז הולך לברכה וה' ברכו: בא בימים. בגמטריא בימין ימים שמים כלכו בבן שנולד יצחק: (ב) המושל. ב' במס' הכא ואידך אם רוח המושל תעלה עליך שה"ל אברהם אפילו אם רוח המושל או בוס אוגם יעלה עליך מקומך אל תנח אלא לך לאחרי: נא ידך. בגי'

פירוש רשב"ם

מאת בני חת לא קם והוחזק לאברהם עד שקבר שרה אשתו או ויקם לאחוזת קבר מאת בני חת: (א) בא בימים והרי הגיע עת להשיא את בנו בחייו: וה' ברך את אברהם להודיע האמור לפנינו שלא שלח עבדו לקחת אשה ממשפחתו מחמת חוסר נשים בארץ כנען שלא היו רוצים להזדווג לו שהרי נתברך בכל וכל העולם מתאוים להזדווג לו אבל הוא לא רצה כי אם ממשפחתו. וזהו שאמר העבד וה' ברך את אדני מאד ויגדל ולכך הוצרך לפרש תחלה ברך את אברהם בכל. כמו וחם אבי כנען: (ב) שים נא ידך תחת ירכי. וכן ביוסף כשנשבע ליעקב כריתות ברית ושבועה של בן ועבד לאדוניו כך היתה

רש"י

שער עירו. בקרב כולם ובמעמד כולם ת הקנהו לו: (א) ברך את אברהם בכל. בכל עולה בגימ' בן ומאחר שהיה לו בן היה א צריך להשיאו אשה: (ב) זקן ביתו. לפי שהוא דבוק ונקוד זקן: תחת ירכי. (שבועות לח) לפי שהנשבע צריך שיטול בידו חפץ של מצוה כגון ספר תורה או תפילין. והמילה היתה מצוה ראשונה לו ובאה לו ע"י צער והיתה חביבה עליו ונטלה. (ר"ל מה שלא אמר תחת ירכך וה"ל

שפתי חכמים

ובמעמד וגו' ר"ל שקם לאברהם למקנה ולפשוטו פי' ויקם ר"ל שדה מכחו של מוכר ועומד ברשו של קונה כדפירש"י גבי וקם הבית וכו' ול"ק מה שהקשה הרא"ם ומנחת יהודה אחריו ואין צריך להיכוים דהוקים שלהם אלא הכא והתם פי' אחד להם דלפשוטו בכאן פי' הוא ויקם שעומד ברשו של קונה והוא כדפירש"י שהם וקם הבית וגו' לקונה שעומד ברשו של קונה כי רש"י מפרש וקם הבית ר"ל עומדה בעמד הבית ומ"ש ברשו של קונה מדכתיב אחריו לקונה וה"נ הכא ויקם לשון עמידה בעמד השדה לאברהם · והרא"ם ומ"י הבינו דוקם הבית לשון קנין לפירש"י דהתם. ואינו כן והתימה מהן

להם זה: ת מפני שבית בכל מקום מורה על תוך ומפני שאין תוך וקרב שייך במקום הזה אמר במעמד כולם וכאן לא רצה לפרש רש"י כמו שפי' לעיל שהוא בעון ממלאכתו וכו' דא"כ הול"ל לכל כמ"ש לעיל ולמה כתב בכל משמע שבא בתוכן א"ו אתי למדרש במעמד כולן: א (ג"א) דא"כ מה ענינו לכאן והא דלא כתב בן בפי' הוא להודיענו שבכן

פירוש ע"ט

הַקְּבָרוֹת מֵאֵת בְּנֵי חֵת פון די בְּנֵי חֵת: (א) וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים אונ אַבְרָהָם איז אַלט גִּוֶועזן ער איז גְקוּמֶן אין די יָארֶן וַיְיָ בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל אונ גָאט הָט גִבֶּענְטְשְׁט אַבְרָהָם מִיט אַלֶירְלַיי בְּרָכוֹת - רש"י שְׁרַייבְּט בַּכֹּל טְרֶעפְט אָן צְוֵויי אונ פּוּפְצִיג ווי פִיל בֵּן טְרֶעפְט אָן בְּרוּמֶר גָאט הָאט אִים גִבֶּענְטְשְׁט מִיט אַזוּן אונ ווייל ער הָט גְהַאט אַזוּן הָאט ער בַּדַארְפְט אִים גֶעבְּן אַ ווייב: (ב) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל עַבְדּוֹ אונ אַבְרָהָם הָאט גְזָאגְט צוּא זַיין קְנֶעכְט זְקַן בֵּיתוֹ דֶער עֶלְצְטֶער פון זַיין הויז הַמּוֹשֵׁל בְּכָל אֲשֶׁר לוֹ דֶער ווָאס הָט גְוֶועלְטִיגְט אִיבֶּר אַלְדִינְג ווָאס צוּ אִים אִיז שִׂים נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי טוּא נוּן דַיין הַאנְד אוּנְטֶער מַיין דִיךְ. רש"י שְׁרַייבְּט אַז מֶען שְׁווֶערְט מוּז מֶען הַאלְטְן אַזַאךְ פון אַ מִצְוָה אונ ווייל די מִילָה אִיז צוּ אִים גְוֶועזְן דִיא עֶרְשְׁטֶע מִצְוָה אִיז זִי אִים גְלִיבְּט גְוֶועזְן הָט ער זִי גְנוּמֶן בַּיי אִיר צוּ שְׁווֶערְן: (ג) וְאַשְׁבִּיעֲךָ בַּיי אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וֵאלֹהֵי

משלי ישראל

גֶעלְט אָבֶּר נִיט ווֶעגִין כָּבוֹד פון דֶעם שַׂר דָאס אִיז דִיא זַאךְ פון עֶפְרוֹן ער ווָאלְט תָּמִיד גְדֶענְקְט גְוֶועזְן פַר נָאם לְטוֹבָה נָאר ווייל ער הָאט בַּייא אַבְרָהָם אָבִינוּ גֶעלְד גְנוּמֶן פָאר דֶער מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה הָאט ער נִיט גְמֵיינְט די טוֹבָה פון אַבְרָהָם נָאר זַיין טוֹבָה דְרוּם אִיז זַיין טוֹבָה פַאר גֶעבְּן גְוָואוּרְן אִיבֶּר דֶעם שְׁבָחִים אִין דֶר תּוֹרָה דָאס ווָארְט עֶפְרוֹן אָן אוא"ו צוּ ווייזְן אַז עֶפְרוֹן אִיז חָסֵר טוֹבָה אִיבֶּר דֶעם גֶעלְט נֶעמְן:

וֵאלֹהֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא־תִקַּח אִשָּׁה
לִבְנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אָנֹכִי
יוֹשֵׁב בְּקִרְבּוֹ׃ ד כִּי אֶל־אַרְצִי וְאֶל־
מוֹלַדְתִּי תֵּלֵךְ וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי
לְיִצְחָק׃ ה וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָעֶבֶד אוּלַי
לֹא־תֹאבֶה הָאִשָּׁה לָלֶכֶת אַחֲרַי
אֶל־הָאָרֶץ הַזֹּאת הֶהָשֵׁב אָשִׁיב
אֶת־בִּנְךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יָצָאתָ
מִשָּׁם׃ ו וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם
הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תָּשִׁיב אֶת־בְּנִי
שָׁמָּה׃ ז יְהוָה ׀ אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם
אֲשֶׁר לְקָחַנִי מִבֵּית אָבִי וּמֵאֶרֶץ
מולדתי

אונקלוס

דְּלָא תִסַּב אִתְּתָא לִבְרִי
מִבְּנָת כְּנַעֲנָאֵי דִּי אֲנָא
יָתֵיב בֵּינֵיהוֹן׃ ד אֱלָהֵין
לְאַרְעִי וּלְיַלָּדוּתִי תֵּיזִיל
וְתִסַּב אִתְּתָא לִבְרִי
לְיִצְחָק׃ ה וַאֲמַר לֵהּ
עַבְדָּא מָאִים לָא תֵיבֵי
אִתְּתָא לְמֵיתֵי בַּתְרַי
לְאַרְעָא הָדָא הַאֲתָבָא
אָתֵיב יָת בְּרָךְ לְאַרְעָא
דִּי נְפַקְתָּא מִתַּמָּן׃
ו וַאֲמַר לֵהּ אַבְרָהָם
אִסְתַּמַּר לָךְ דִּילְמָא
תָתֵיב יָת בְּרִי לְתַמָּן׃
ז יְיָ אֱלָהָא דִשְׁמַיָּא דִּי
דַבְּרַנִי מִבֵּית אַבָּא
וּמֵאֲרַע יַלָּדוּתִי וְדִי
מלל

פירוש רשב״ם

שדומה ענין תשעבוד וכן כתב בן יכבד אב ועבד אדוניו. אבל תקיעת כף אל כף או כריתות ברית דבר לשנים ולעביר ביי התריו מצויה בשאר בני אדם: (ד) כי אל ארצי. ולא כאותה שאינה קרובי אלא למולדתי שבארצי תלך: (ה) ההשב אשיב את בנך. אל ארץ אבותך. ואע״פ שורעו של אברהם לא היה שם קורא אותו השבה הואיל והיה אברהם שם: (ז) ה׳ אלהי השמים. שהביאני כאן ויתן לזרעי זאת הארץ ידעתי שאינו רוצה שירחק זרעי מכאן שא״כ מה לו להקב״ה להביאני כאן לפיכך יודע אני שישלח מלאכו להצליח דרכיך לקיים לי הבטחתו:

רש״י

להפסיע העבד במילתו לפי שבל הנכנס היתה רתבוגה לו קודם מילת העבד וק״ל): (ז) ה׳ אלהי השמים

פירוש ע״ט

הָאָרֶץ אונ איך װעל דיך באשװערן בײ גאט פון הימל אונ ערד װאס אֲשֶׁר לֹא תִקַּח אִשָּׁה לִבְנִי דוא זאלסט ניט נעמן אװײב צו מײן זון מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אָנֹכִי יוֹשֵׁב בְּקִרְבּוֹ פון די טעכטער פון כנעני װוס איך זיץ צװישן אים: (ד) כִּי אֶל אַרְצִי וְאֶל מוֹלַדְתִּי תֵּלֵךְ נײערט צו מײן לאנד אונ צו מײן משפחה זאלסטו גײן וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי לְיִצְחָק אונ דוא זאלסט נעמן אײן װײב צו מײן זון יצחק: (ה) וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָעֶבֶד אונ דער קנעכט הט צו אים גזאגט אוּלַי לֹא תֹאבֶה הָאִשָּׁה לָלֶכֶת אַחֲרַי אֶל הָאָרֶץ הַזֹּאת טאמער װעט די אשה ניט װעלן גײן נאך מיר צו דעם לאנד הֶהָשֵׁב אוב אום קערן אָשִׁיב אֶת בִּנְךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר יָצָאתָ מִשָּׁם זאל איך אום קערן דײן זון צו דעם לאנד װאס דו ביסט ארוס גגאנגן פון דארט: (ו) וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם אונ אברהם האט צו אים גזאגט הִשָּׁמֶר לְךָ זײ גהיט צו דיר פֶּן תָּשִׁיב אֶת בְּנִי שָׁמָּה טאמער װעסטו אום קערן מײן זון אהינצו כלומר דוא זאלסט אים אהין ניט פירן: (ז) ה׳ אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם דער גאט פון דעם הימל אֲשֶׁר לְקָחַנִי מִבֵּית אָבִי וּמֵאֶרֶץ מוֹלַדְתִּי װוס הט מיך גפירט פון מײן פאטערס הױז אונ פון דעם לאנד פון מײן משפחה. רש״י פרעגט װארום הט ער ניט גזאגט (ואלהי הָאָרֶץ) אונ אובן הט ער גזאגט (וְאַשְׁבִּיעֲךָ בַּיי אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וֵאלֹהֵי הָאָרֶץ) דער תירוץ איז אברהם האט צו אים גזאגט אצונד איז ער דער גאט פון הימל אונ פון ערד װארום איך האב אים גװײנט אין

מוֹלַדְתִּי וַאֲשֶׁר דִּבֶּר־לִי וַאֲשֶׁר
נִשְׁבַּע־לִי לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת־
הָאָרֶץ הַזֹּאת הוּא יִשְׁלַח מַלְאָכוֹ
לְפָנֶיךָ וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי מִשָּׁם׃
ח וְאִם־לֹא תֹאבֶה הָאִשָּׁה לָלֶכֶת
אַחֲרֶיךָ וְנִקִּיתָ מִשְּׁבֻעָתִי זֹאת רַק
אֶת־בְּנִי לֹא תָשֵׁב שָׁמָּה׃ ט וַיָּשֶׂם
הָעֶבֶד אֶת־יָדוֹ תַּחַת יֶרֶךְ אַבְרָהָם
אֲדֹנָיו וַיִּשָּׁבַע לוֹ עַל־הַדָּבָר
הַזֶּה׃ שלישי י וַיִּקַּח הָעֶבֶד עֲשָׂרָה

גמלים

אונקלוס

מַלֵּיל לִי וְדִי קַיֵּים לִי
לְמֵימַר לִבְנָךְ אֶתֵּן יָת
אַרְעָא הָדָא הוּא יִשְׁלַח
מַלְאֲכֵיהּ קֳדָמָךְ וְתִסַּב
אִתְּתָא לִבְרִי מִתַּמָּן׃
ח וְאִם לָא תֵיבֵי אִתְּתָא
לְמֵיתֵי בַּתְרָךְ וּתְהֵי
זַכָּאָה מִמּוֹמָתִי דָא
לְחוֹד יָת בְּרִי לָא תְתֵיב
לְתַמָּן׃ ט וְשַׁוִּי עַבְדָּא
יָת יְדֵיהּ תְּחוֹת יַרְכָּא
דְאַבְרָהָם רִבּוֹנֵיהּ וְקַיֵּים
לֵיהּ עַל פִּתְגָּמָא הָדֵין׃
י וּדְבַר עַבְדָּא עַשְׂרָא
גַמְלִין מִגַּמְלֵי רִבּוֹנֵיהּ
ואזל

ת"א יאם לא קידושין סא.

בעל הטורים

שלא שהשביעו במילה: (ז) ישלח מלאכו. המיוחד לו דכתיב כי ילך מלאכי לפניך אבל לא שכתוב בו מלאך ושלחתי לפניך מלאך. ב"פ כתיב מלאכו ופי' שביקש על ב' א' בשליחה

פירוש רשב"ם

(ט) על הדבר הזה. על התנאי שפירש לו אברהם:

רש"י

אשר לקחני מבית אבי. ולא אמר ואלהי הארץ ולמעלה אמר ב ואשביעך וגו'. אמר לו עכשיו הוא אלהי השמים ואלהי הארץ שהרגלתיו בפי הבריות אבל כשלקחני מבית אבי היה אלהי השמים ולא אלהי הארץ שלא היו באי עולם מכירים בו ושמו לא היה רגיל בארץ: מבית אבי. מחרן: ומארץ מולדתי. מאור ג כשדים: ואשר דבר לי. לצרכי כמו אשר דבר עלי. וכן כל לי ולו ולהם הסמוכים אצל דבור מפורשים בלשון על. ותרגום שלהם (רצונו שלכך התרגום להשתמש למ"ד במקום בעבור וק"ל) עלי עלוהי עליהון שאין נופל אצל דבור לי ולו ולהם אלא אלי אליו אליהם ותרגומו שלהם עמי עמיה עמהון שאצל האמירה נופל לי לו ולהם: ואשר נשבע לי. בין הבתרים: (ח) ונקית משבועתי וגו'. וקח לו אשה מבנות ד ענר אשכול וממרא (קידושין סא): רק את בני

שפתי חכמים

נשבע לי. כשעד שלא היה לו בן אמר מה תתן לי וגו' אבל עכשיו כל השררות שלו ברכות שלמות: ב כלומר שלמעלה נאמר ואלהי הארץ: ג (נח"י) הרא"ם והרמב"ן האריכו ודבר פשוט הוא שהרב בוחר דארץ מולדתו היינו אור כשדים ומולדתו היינו בית משפחתו עיר חרן ע"ש (וזהו מבית אבי): ד מדכתיב אשר אנכי יושב בקרבו א"כ משמע דהכנעני יושב בקרבו נמי שלא יקח דהיינו מבנות ענר אשכול וממרא דהיו בעלי בריתו וא"כ מאלא נמי הא דכתיב הכא ונקית משבועתי אם לא תאבה ללכת וגו' קאי נמי על ענר אשכול

פירוש ע"ט

מול פון די לייט אָבֶער בְּשַׁעַת עֶר האָט מִיךְ גְפִירְט פון מַיין פָאטֶערְס הויז איז עֶר נָאר גְוֶועֶן דֶער גָאט פון הִימֶל אָבֶער די לַייט פון דֶער עֶרְד הָאבְּן ניט גְיווּסְט אַז עֶס איז פַר הַאנְדְן אַגָאט וַאֲשֶׁר דִּבֶּר לִי אונ וָוס עֶר הָט גְרֶעט פון מַיינְט ווֶעגְן וַאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לִי אונ וָוס עֶר האָט גְשְׁווּאוֹרְן צוּ מִיר בַּיי בְּרִית בֵּין הַבְּתָרִים לֵאמֹר צוּ זָאגְן לְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת צוּ דַיינֶע קִינְדֶער וֶועל אִיךְ גֶעבְּן דָאס לַאנְד הוּא יִשְׁלַח מַלְאָכוֹ לְפָנֶיךָ עֶר וֶועט שִׁיקְן זַיין מַלְאָךְ פַר דִיר וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי מִשָּׁם אונ דוּא זָאלְסְט נֶעמְן אַווייבּ צוּ מַיין זוּן פון דָארְט׃ (ח) וְאִם לֹא תֹאבֶה הָאִשָּׁה לָלֶכֶת אַחֲרֶיךָ אונ אוּב דִיא אִשָּׁה וֶועט ניט ווֶעלְן גֵיין נָאךְ דִיר וְנִקִּיתָ מִשְּׁבֻעָתִי זֹאת אונ דוּא וֶועסְט זַיין רֵיין פון מַיין שְׁבוּעָה רַק אֶת בְּנִי לֹא תָשֵׁב שָׁמָּה נָאר מַיין זוּן זָאלְסְטוּ ניט אוּם קֶערְן אַהִינְצוּ (ויין רש"י)׃ (ט) וַיָּשֶׂם הָעֶבֶד וכו' אונ דֶער עֶבֶד הָאט גְטָאן די הַאנְד אוּנְטֶער דֶעם דִיךְ פון זַיין הַאר אַבְרָהָם וַיִּשָּׁבַע לוֹ עַל הַדָּבָר הַזֶּה אונ עֶר הָאט גְשְׁווּאוֹרְן צוּ אִים אוֹיף דֶר דָאזִיגֶר זַאךְ׃ (י) וַיִּקַּח הָעֶבֶד עֲשָׂרָה גְמַלִּים אונ דֶער קְנֶעכְט

גְמַלִּים מִגְּמַלֵּי אֲדֹנָיו וַיֵּלֶךְ וְכָל־טוּב אֲדֹנָיו בְּיָדוֹ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל־אֲרַם נַהֲרַיִם אֶל־עִיר נָחוֹר׃ יא וַיַּבְרֵךְ הַגְּמַלִּים מִחוּץ לָעִיר אֶל־בְּאֵר הַמָּיִם לְעֵת עֶרֶב לְעֵת צֵאת הַשֹּׁאֲבֹת׃ יב וַיֹּאמַר ׀ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם הַקְרֵה־נָא לְפָנַי הַיּוֹם וַעֲשֵׂה־חֶסֶד עִם אֲדֹנִי אַבְרָהָם׃ יג הִנֵּה אָנֹכִי נִצָּב עַל־עֵין הַמָּיִם וּבְנוֹת אַנְשֵׁי הָעִיר

יצאת

וַאֲזַל וְכָל שְׁפַר רִבּוֹנֵהּ בִּידֵהּ וְקָם וַאֲזַל לַאֲרַם דִּי עַל פְּרָת לְקַרְתָּא דְנָחוֹר׃ יא וְאַשְׁרֵי גַמְלַיָּא מִבָּרָא לְקַרְתָּא לְבֵירָא דְמַיָּא לְעִדָּן רַמְשָׁא לְעִדָּן דְּנָפְקָן מַלְיָתָא׃ יב וַאֲמַר יְיָ אֱלָהֵיהּ דְּרִבּוֹנִי אַבְרָהָם זַמֵּין כְּעַן קֳדָמַי יוֹמָא דֵין וַעֲבֵיד טֵיבוּ עִם רִבּוֹנִי אַבְרָהָם׃ יג הָא אֲנָא קָאֵים עַל עֵינָא דְמַיָּא וּבְנָת אֱנָשֵׁי קַרְתָּא נָפְקָן לְמִמְלֵי

מיא

פירוש רשב"ם

(י) וכל טוב אדוניו. האנשים החשובים של בית אברהם הוא שנאמר לפניו והאנשים אשר עמו: (יא) ויברך הגמלים. שני ברכים יש לגמל זה על גב זה וצריך להבריכו פעמים קודם שישתה מפני גובהו והוא שאמרו חכמים בשחיטת

בעל הטורים

ואחד במזרח: (י) וכל טוב. ב' במס'. הכא ואידך וכל טוב דמשק אליעזר לקח גם מטוב דמשק: (יב) עם אדוני אברהם. ס"ה מים לומר בזכות יוקח נא מעט מים ענהו על המים ובתוספ' דל"ת בל חס"ד כ"ת דמים שאמר בזכות דמו בגבסך

רש"י

וגו'. רק מיעוט הוא בני אינו חוזר אבל יעקב בן בני סופו לחזור: (י) מגמלי אדוניו. (ב"ר) נכרין היו משאר גמלים שהיו יוצאין זמומין מפני הגזל שלא ירעו בשדות אחרים: וכל טוב אדניו בידו. (ב"ר) שטר מתנה כתב ליצחק על כל אשר לו כדי שיקפצו לשלוח לו בתו: ארם נהרים. בין שתי נהרות

שפתי חכמים

וממרא: ה מדכתיב ויפתח הגמלים משמע דעד עכשיו היו זמומין וק"ל. ואע"ג דאין הקב"ה מביא תקלה ע"י בהמתן של צדיקים כדאית' בחולין דף ז' ע"א. דאעפ"כ זמם אותם שלא יאכלו אפי' מעודי רבות הנכרים והוא הספק כי מסתמא הגמלים מתייאשין מהם אך אליעזר עבד אברהם מרוב חסידותו היה כו לא רצה ליהנות משל אחרים אפי' מן המותר. והרא"ם הי' פליג כותבין על הנס א"נ סיכה דברי ריזקא שהלכו בין שדות אחרים באני: ו דהפסוק דקאמר וילך וכל טוב אדוניו בידו משמע דרביתא קאמ' אע"פ שהולך עדיין הוא כל טוב אדוניו בידו ולאי הוה הפי' ברכותו מה בא ללמדנו בכל טוב אדוניו עוד בידו כי מאי רבותא איכא. ועי"ל למה לא הודיענו הקרא בפרשה שלפני זה שכל טוב אדוניו ברכותו א"ו שטר מתנה נתן ליצחק. והרא"ם כ' דהל"ל היך כוס

פירוש ע"ט

האט גנומן צעהן קעמלן מִגְּמַלֵּי פון דיא קעמלן אֲדֹנָיו זיין האר. רש"י שרייבט דיא קעמלן זענן וואֶרן דר קענט אז זיי זענן פון אברהם ווארום זיי זענן גגאנגן פר שלאסן דיא מייליר כדי זיי זאלן זיך ניט פאשן אין פרעמדע פעלדר וַיֵּלֶךְ אונ ער איז גגאנגן וְכָל טוּב אֲדֹנָיו בְּיָדוֹ אונ ער הט מיט גנומן גאר דאס גוטץ פון זיין האר אין זיין האנד. רש"י שרייבט אברהם האט אים מיט גגעבן אשטר מתנה אז ער שענקט צו יצחק גאר זיין פר מעגן כדי זיי זאלן חשק האבן צו געבן זייער טאכטר צו יצחק פאר א ווייב וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל אֲרַם נַהֲרַיִם אונ ער איז אויף גשטאנן אונ ער איז גגאנגן צו אֲרַם נַהֲרַיִם אֶל עִיר נָחוֹר צו דר שטאט פון נחור: (יא) וַיַּבְרֵךְ הַגְּמַלִּים מִחוּץ לָעִיר אונ ער הט גמאכט קניען די קעמלן אויסן ווייניג פון דער שטאט אֶל בְּאֵר הַמָּיִם ביא דעם ברונן וואסער: (יב) וַיֹּאמַר אונ ער הט גזאגט יְיָ גאט אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם דר גאט פון מיין האר אברהם. הַקְרֵה נָא לְפָנַי הַיּוֹם איך בעט דיך מאך טרעפן פר מיר היינט וַעֲשֵׂה חֶסֶד עִם אֲדֹנִי אַבְרָהָם אונ טוא גנאד מיט מיין האר אברהם: (יג) הִנֵּה אָנֹכִי נִצָּב עַל עֵין הַמָּיִם אונ איך שטיי ביי דעם קוואל וואסר וּבְנוֹת

מיא: יד ותהי עולימתא דאימר לה ארכיני כען קולתיך ואשתי ותימר אשת ואף גמלך אשקי יתה זמינתא לעבדך ליצחק ובה אידע ארי עבדת טיבו עם רבוני: טו והוה הוא עד לא שיצי למללא והא רבקה נפקת די איתילידת לבתואל בר מלכה אתת נחור אחוהי דאברהם וקולתה על כתפה: טז ועולימתא שפירת חיזו לחדא בתולתא וגבר לא ידעה ונחתת לעינא

יצאת לשאב מים: יד והיה הנער
הנערה ק אשר אמר אליה הטי־נא
כדך ואשתה ואמרה שתה וגם־
גמליך אשקה אתה הכחת
לעבדך ליצחק ובה אדע כי־
עשית חסד עם־אדני: טו ויהי־הוא
טרם כלה לדבר והנה רבקה
יצאת אשר ילדה לבתואל בן־
מלכה אשת נחור אחי אברהם
וכדה על־שכמה: טז והנער והנערה ק
טבת מראה מאד בתולה ואיש
לא

ת״א וכ״כ כנערה. תענים ד . וכנערם יבמות כה.

בעל הטורים

כשהד הפקידה עני: (יד) ובה. ג׳ במס׳ הכא ואידך וכה יחסו טמי פני. וכה הבן יקרה. פי׳ וכה אדע כי עשית חסד

פירוש רשב״ם

תולין וכנגדו בגמל ניכר: (יד) אותה הוכחת. כלומר אותה שהוכחת ליצחק היא תאמר לי כן ולא אשה אחרת:

רש״י

יוכבת: (יא) ויברך הגמלים. הרביצם: (יד) אותה הוכחת. ראויה היא לו שתהא גומלת חסדים וכדאי ליכנס בביתו של אברהם ולשון הוכחת בררת הפרוביפ״ס בלעז (זות האום בעבעדען): ובה אדע. לשון ז תפלה הודע לי בה: כי עשית חסד. אם תהיה ממשפחתו והוגנת לו אדע כי עשית חסד (ב״ר): (טז) בתולה. ממקום בתולים (ב״ר): ואיש לא

שפתי חכמים

בידו דודאי לא נתן כל ממונו כרבות אליעזר ואין לפקבות ואל כתיב ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק דמשמע דעד השתא לא נתן לו בטר מתנה ליצחק דהכנר פירש״י כשם רבי נחמיה ברכת דייתיקי שא״ל הקב״ה לאברהם והיה ברכה הברכות מסורים בידך ואברהם מסרם ליצחק ועי״ל שהנכסים אשר קנה לאחר שנתן המתנה ליצחק באותן עבר בניס לאחר מיתת ברם אותן נכסים נתן לו קודם מותו וק״ל: ז לא פע״י שבי׳ ידע זה אלא כוה התלת דבור שהתהן לה׳ שיודיע לו כה.

פירוש ע״ט

אנשי העיר יצאת לשאב מים אונ די טעכטער פון די שטאט לייט גייען ארום שעפן וואסר: (יד) והיה הנערה אשר אמר אליה אונ עס וועט זיין דם מיידל וואס איך וועל צו איר זאגן הטי נא כדך ואשתה נייג נון אן דיין קרוג אונ איך וועל טרינקן ואמרה שתה וגם גמליך אשקה אונ זיא וועט זאגן טרינק אונ דיינע קעמלן וועל איך אויך אן טרינקן אתה הכחת לעבדך ליצחק זיא האסטו באוועררט צו דיין קנעכט צו יצחק. רש״י שרייבט ער הט גזאגט זיא איז ווערט זיא זאל טאן גמילות חסד אונ זיא איז ווערט זיא זאל אריין גיין אין הויז פון אברהם ובה אדע אונ איך קעט דיך דארך איר זאל איך

וויסן כי עשית חסד עם אדני אז דו האסט גטאן חסד מיט מיין האר כלומר אז זיא וועט זיין פון זיין משפחה אונ וועט זיין הגון צו אים וועל איך וויסן אז דו האסט גטאן חסד מיט מיין האר: (טו) ויהי אונ עס איז געוועזן הוא טרם כלה לדבר ער הט נאך ניט פר לענדר צו ריידן והנה נון רבקה יצאת רבקה איז ארוס גגאנגען אשר ילדה לבתואל וואס זי איז געבארין גיווארן צו בתואל בן מלכה דער זון פון מלכה אשת נחור אחי אברהם דאס ווייב פון נחור דער ברודער פון אברהם וכדה על שכמה אונ איר קרוג אויף איר אקסיל: (טז) והנערה טובת מראה מאד אונ דאס מיידיל איז זייער אשיין געשטאלט בתולה

לא ידעה ותרד העינה ותמלא
כדה ותעל: יז וירץ העבד
לקראתה ויאמר הגמיאיני נא
מעט־מים מכדך: יח ותאמר שתה
אדני ותמהר ותרד כדה על־ידה
ותשקהו: יט ותכל להשקתו
ותאמר גם לגמליך אשאב עד
אם־כלו לשתת: כ ותמהר ותער
כדה אל־השקת ותרץ עוד אל־

ת"א הגמיאיני שבת מ.

לְעֵינָא וּמְלַת קוּלְתַהּ
וּסְלֵקַת: יז וּרְהַט
עַבְדָּא לִקְדָמוּתַהּ
וַאֲמַר אַטְעֲמִינִי כְעַן
זְעֵיר מַיָּא מִקּוּלְתִיךְ:
יח וַאֲמַרַת אִשְׁתְּ רִבּוֹנִי
וְאוֹחִיאַת וַאֲחֵיתַת
קוּלְתַהּ עַל יְדַהּ
וְאַשְׁקִיתֵהּ: יט וְשֵׁיצִיאַת
לְאַשְׁקָיוּתֵהּ וַאֲמַרַת אַף
לְגַמְלָךְ אֱמְלֵי עַד דִּי
יִסְפְּקוּן לְמִשְׁתֵּי:
כ וְאוֹחִיאַת וּנְפָצַת
קוּלְתַהּ לְבֵית שַׁקְיָא
ורהטת

הבאר

פירוש רשב"ם

שלא הוכחת: (טז) ואיש לא ידעה. אפילו מעשה חידודין. כי צנועה היתה: (יט) גם לגמליך אשאב. הבין שזימן לו הקב"ה מה שביקש: (כ) ותער. כמו ותערה כמו ותכל ותכלה מגזרת וקיר ערה מגן: השוקת. מלשון וישק צאן לבן. שם דבר כמו בושת מלשון גם בוש לא

שפתי חכמים

כי עשה חסד. ומהרש"ל פי' דהל"ל ה"ל ניהוג ממש: ז דק"ל למה נאמר לקראתה כיון שכבר מלאה הכד ועלתה מן הבאר הל"ל וירץ אחריה שהרי גם העבד היה עומד על הבאר אלא כדכתיב הנה אנכי נצב על עין המים אלא לקראתה ה"פ שרץ העבד אחריה בשביל שהמים עלו לקראתה. כן מצאתי בשם מהר"ר אברהם מפראג. ומהרש"ל פי' וז"ל ונראה שכך הוא הפשט שלא היה עומד אצל המעיין ממש אלא רחוק ממנו ורש"י דייק מדכתיב וירץ העבד וגו' עבד דכתב קרא נ"ל דהא כל הענין מפסיק ממנו וכמ"ש לקמן והאיש משתאה וגו' ויאמר בת מי את אלא בעבור שהיה עבד אברהם וידע שאברהם הורגל באלו נסים כדלעיל גבי שבע כבשות האלה היה רץ לקראתה ואמר ראויה היא לבית אברהם שהרי המים עולים לקראתה כמו לאברהם עכ"ל: ט ולא מלשון כליה כי תרגום

בעל הטורים

אם תשים לדקת גומלת חסדים וכו' אבן יקרה שאין לה כלי כסף וזהב ואבן יקרה כן איתא בב"ר רב הונא בשם רבי יוסי אבן יקרה היתה מבקלה בקש: (טז) לא ידעה. ב' במס' הכא ואידך והמלך לא ידעה מה שאין לא ידעה בין בלא כדרכה אף הכא נמי: (יט) ותכל. ב' במס' הכא ואידך

רש"י

ידעה. שלא כדרכה לפי שבנות הגוים היו משמרות מקום בתוליהן ומפקירות עצמן ממקום אחר העיד על זו שנקייה מכל: (יז) וירץ העבד לקראתה. לפי שראה שעלו המים לקראתה. (ב"ר): הגמיאיני נא. לשון גמיעה הומי"ר בלעז (שלוקקען שלירפען): (יח) ותורד כדה. מעל שכמה: (יט) עד אם כלו. הרי אם משמש בלשון אשר: אם כלו. ת"א די יספקון שזו היא גמר שתייתן כששתו די ספוקן: (כ) ותער. לשון ניעור והרבה יש בלשון משנה המערה מכלי אל כלי ובמקרא יש לו דומה, (תהלים קמא) אל תער נפשי, (ישעיה נג) אשר הערה למות נפשו: השקת. אבן חלולה ששותים בה הגמלים:

פירוש ע"ט

זיא איז אבתולה ואיש לא ידעה אונ קיין מאן האט זיא ניט בשלאפין ותרד העינה ותמלא כדה ותעל אונ זיא האט גנידרט צום קוואל ברונן אונ הט דר פילט איר קרוג מיט וואסר אונ הט אוף גבראכט: (יז) וירץ העבד לקראתה אונ דער קנעכט איז גלאפין אקעגין איר. רש"י שרייבט וויל ער האט גזעהן דיא וואסר זענין אוף גגאנגן אקעגין איר הט ער פאר שטאנן אז זיא איז אצדיקת דרום איז ער גלאפין אקעגין איר ויאמר הגמיאיני נא מעט מים מכדך אונ ער האט גזאגט איך בעט דיך מאך מיך אן זופין אביסיל וואסער פון דיין קרוג: (יח) ותאמר שתה אדוני אונ זיא האט גזאגט טרינק מיין האר ותמהר ותורד כדה על ידה ותשקהו אונ זיא הט גאיילט אונ זיא האט אראפ גנידערט איר קרוג פון איר אקסיל אויף איר האנט אונ זיא הט אן גטרענקט אים: (יט) ותכל להשקותו אונ זיא האט פאר לענדט צו אן טרינקן אים ותאמר גם לגמליך אשאב אונ זיא האט גזאגט צו דיינע קעמלין וועל איך אויך אן שעפין עד אם כלו לשתות ביז וואנן זייא וועלין פר לענדין צוא טרינקן: (כ) ותמהר ותער כדה אל השוקת

וּרְהָטַת עוֹד לְבֵירָא
לְמִמְלֵי וּמְלַת לְכָל
גַּמְלוֹהִי׃ כא וְגַבְרָא
שָׁהֵי בַהּ מִסְתַּכֵּל שָׁתֵיק
לְמִידַע הַאַצְלַח יְיָ
אָרְחֵהּ אִם לָא׃
כב וַהֲוָה כַּד סְפִיקוּ
גַמְלַיָּא לְמִשְׁתֵּי וּנְסֵיב
גַּבְרָא קְדָשָׁא דְדַהֲבָא
תִּקְלָא מַתְקְלֵהּ וּתְרֵין
שֵׁירִין עַל יְדָהָא מַתְקַל
עֲשַׂר סִלְעִין דְּדַהֲבָא
מתקלהון

הַבְּאֵר לִשְׁאֹב וַתִּשְׁאַב לְכָל־
גְּמַלָּיו׃ כא וְהָאִישׁ מִשְׁתָּאֵה לָהּ
מַחֲרִישׁ לָדַעַת הַהִצְלִיחַ יְהוָה
דַּרְכּוֹ אִם־לֹא׃ כב וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כִּלּוּ
הַגְּמַלִּים לִשְׁתּוֹת וַיִּקַּח הָאִישׁ נֶזֶם
זָהָב בֶּקַע מִשְׁקָלוֹ וּשְׁנֵי צְמִידִים
עַל־יָדֶיהָ עֲשָׂרָה זָהָב מִשְׁקָלָם׃
ויאמר

בעל הטורים

ותכל דוד וגו' לצאת אל אבשלום כי נחם על אמנון כי מת. ותכל דוד לצאת לנה ותכל להשקותו כי שמה כוס תנחומין על אמנון: (כב) בקע. ב' במס' הכא ואידך בקע לגלגלת ברמז לה זכות

פירוש רשב"ם

יבושו: (כא) והאיש משתאה. מלשון תשאה שממה והתי"ו כמו תי"ו בישתבח מן שבח. וישתמר חוקות עמרי. מלשון שמר כלומר משתומם ומחשב על שאמרה לו זאת הנערה. והמפרש לשון שתייה אי אפשר מפני שהאל"ף שבו לא תהיה בלשון שתייה. ועוד שלא אמרה לו רבקה להשקות את גמליו עד לאחר שתייתו ואז התחיל להיות מחשב ותוהא: (כב) ויקח האיש נזם זהב. יש לומר שאחר ששאל לה בת מי את נתן לה כמו שכתוב בפנינו בסיפור דבריו אלא שלא להפסיק סדר דבריו. ותשובת דבריה לכן הקדים

רש"י

(כא) משתאה. לשון שהיה כמו שאו ערים, משתאה שממה (ישעיה ו): משתאה. משתומם ומתבהל על שראה דברו קרוב להצליח אבל אינו יודע אם ממשפחת אברהם היא אם לאו. ואל תתמה בתי"ו של משתאה שאין לך תיבה שתחלת יסודה שי"ן ומדברת בלשון מתפעל שאין תי"ו מפרידה בין שתי אותיות של עיקר היסוד כגון (משתאה) משתולל (ישעיה נט) מגזרת שולל, ישתומם (שם סג) מגזרת שממה. (מיכה ו) וישתמר חקות עמרי מגזרת ושמר אף כאן משתאה מגזרת שאה וכמו שהאה מולא לשון שמומם באדם נבהל ונואש ובעל מחשבות כמו (איוב יח) על יומו נשמו אחרונים (ירמיה ב) שומו שמים (דניאל ד) אשתומם כשעה חדא כך מפרש לשון שאייה באדם בהול ובעל מחשבות. ואונקלוס תרגם לשון שהייה וגברא שהי בוהא ועומד במקום אחד לראות ההצליח ה' דרכו ואין לתרגם שתיה שהרי אינו לשון שתיה שאין האל"ף נופלת בלשון שתיה: משתאה לה. משתומם עליה כמו (לעיל כ) אמרי לי אחי הוא. וכמו (לקמן כו) וישאלו אנשי המקום לאשתו: (כב) בקע. רמז לשקלי ישראל בקע לגלגלת: ושני צמידים. רמז לשני לוחות מצומדות: עשרה זהב משקלם. רמז

שפתי חכמים

כלה גמירא: י ר"ל נמה לי האל"ף בשלמא לפי התרגום שפי' לשון שהייה השורש הוא שהי או שהה והא האל"ף תחת היו"ד למ"ד הפעל או תחת ה"א למ"ד הפעל אבל אם הוא לשון שתייה השורש שלו הוא שתה הא כל ג' אותיות שרשיות הן מפורשות במלת משתאה ודו"ק: כ דאל"כ בקע משקלו ל"ל הרי לא היה משקלו מופלג וכן עשרה זהב משקלם ובשני למודים דרשו מה שדרשו משום דקשה להם שני. נ"ל הא

פירוש ע"ט

אונ זיא האט גאַיילט אונ זיא הט אוס גליידיגט איר קרוג צו דר טרינק קאריטע וַתָּרָץ עוֹד אֶל הַבְּאֵר לִשְׁאֹב אונ זי איז נאך גילאפין צום ברונן אן צו שעפין וַתִּשְׁאַב לְכָל גְּמַלָּיו אונ זיא הט אן גשעפט צו אלע זיינע קעמלין: (כא) וְהָאִישׁ מִשְׁתָּאֵה לָהּ אונ דר מאן אליעזר וואר זיך פר וואונדרן פון איהרנט וועגן דיויל ער האט געזעהן אז עס איז נאהענט זיינע רייד זאלין בגליקט ווערין נאר ער הט ניט גיוואוסט אוב זי איז פון משפחת אברהם אוב ניט מַחֲרִישׁ לָדַעַת הַהִצְלִיחַ יְיָ דַּרְכּוֹ אִם לֹא ער וואר שטיל שווייגין צו וויסין אוב גאט האט בגליקט זיין וועג וואס ער איז גגאנגען אונ אוב ניט: (כב) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כִּלּוּ הַגְּמַלִּים לִשְׁתּוֹת אונ עס וואר וויא די קעמלין האבן פאר ענדט צו טרינקן וַיִּקַּח הָאִישׁ נֶזֶם זָהָב אונ דער מענטש האט גנומען אגילדענעם נאז באנד בֶּקַע מִשְׁקָלוֹ זיין וואג איז גוועזן אהאלבין שקל ער הט כרמז גוועזן אז די ישראל וועלין געבין איטליכר אהאלבין שקל אז מען וועט זיי ציילין וּשְׁנֵי צְמִידִים עַל יָדֶיהָ אונ צוויא ארום בענדליך אויף די הענט ער האט כרמז גוועזן אז די ישראל וועלין מקבל

כג ויאמר בת־מי את הגידי נא לי
היש בית־אביך מקום לנו ללין׃
כד ותאמר אליו בת־בתואל אנכי
בן־מלכה אשר ילדה לנחור׃
כה ותאמר אליו גם־תבן גם־מספוא
רב עמנו גם־מקום ללון׃ כו ויקד
האיש וישתחו ליהוה׃ רביעי כז ויאמר
ברוך יהוה אלהי אדני אברהם
אשר

מתקלהון׃ כג ואמר בת מן את חוי כען לי האית בית אבוך אתר כשר לנא למבת׃ כד ואמרת לה בת בתואל אנא בר מלכה דילידת לנחור׃ כה ואמרת לה אף תבנא אף כספתא סגי עמנא אף אתר כשר למבת׃ כו וכרע גברא וסגיד קדם יי׃ כז ואמר בריך יי אלהא דרבוני אברהם

פירוש רשב״ם

מעשה לנתינתה שנתן לה׃ בקע. חצי שקל כמו נטה ידך על הים ובקעהו׃ (כג) מקום לנו ללין. מקום לנו בביתך ולמה אנו צריכין. ללין. לבית לינה שם דבר הוא. כמו כי יהיה ריב בין אנשים. כן וירב בלבן. בין דין לדין. שם דבר מן וילן שם בלילה הוא. אבל היא שאמרה גם מקום ללון. פירושה ללון גופני כמו לקום לשוב מצרימה ואלו אי אמרה גם מקום לכם כמו שאמרו הם מקום לנו היה לה לומר ללין כמו שאמרו הם שהיה משמע גם מקום לכם ולמה לבית לינה. אבל ללון אין צריך פי׳ שהרי משמע ללון בו בני אדם וזהו עיקר פשוטו למדקדק לשון הקדש׃ (כה) גם תבן. שלא שאלת גם מקום ללון ששאלת דרך המקרא לכפול כמו גם לי גם

שפתי הכמים

מיעוט גמידים שנים׃ ל רא״ם והע״ג שכיסור העבד ללבן כתב שאלה תחלה ואחר כך נתן כבר פי׳ רש״י שם שלא יתפסו אותו בדבריו וכו׳ ולוכא למימר שסיפורו ללבן סיה עיקר והכא אין מוקדם ומאוחר בתורה דבחד ענין מאי דמוקדם מוקדם וכו׳ אבל קשה לדבריו דהא לעיל ר״פ וירא פרש״י גבי ויאמר אדני וגו׳ דאין מוקדם ומאוחר אפי׳ בחד ענין וכמו שפרש״י גבי לא ידון רוחי באדם ע״ש׃ מ דאל״כ למה לא אמר בשניהם ללין או בשניהם ללון׃ נ שם דבר על משקל

רש״י

לעשרת הדברות שבהן׃ (כג) ויאמר בת מי את. לאחר שנתן לה שאלה ל לפי שהיה בטוח בזכותו של אברהם שהצליח הקב״ה דרכו׃ ללין. לינה מ אחת. לין שם דבר נ והיא אמרה ללון כמה לינות (אתה יכול ללון אצלינו)׃ (כד) בת בתואל. השיבתו על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון׃ (כה) מספוא. כל מאכל הגמלים קרוי מספוא כגון (כ״א כגון עצה) תבן ושעורים׃

משלי ישראל

ויאמר ברוך יי אלהי אדוני אברהם כו׳ אנכי בדרך נחני יי בית אחי אדוני׃ אז אברהם האט געשיקט זיין קנעכט אליעזר ער זאל נעמען פר זיין זון יצחק פון זיין לאנד אונ פון זיין משפחה איין ווייב איז אליעזר געגאנגן צו

פירוש ע״ט

זיין צווייא בהעפטע לזוחות עשרה זהב משקלם זוויער וואג איז געוועזן צעהן רענדליך ער האט גרמז געוועזן אויף דיא עשרת הדברות וואס שטייט אויף די לוחות׃ (כג) ויאמר בת מי את ער האט געזאגט ווענים טאכטער ביסטו. רש״י שרייבט ער האט איר פריער געגעבן דיא מתנות אונ דר נאך האט ער זיא געפרעגט ווער זיא איז ווייל ער איז בטוח געווען אין דעם זכות פון אברהם אז גאט ב״ה האט בגליקט זיין וועג הגידי נא לי זאג נון צוא מיר היש בית אביך מקום לנו ללין אוב עס איז פר האנדין אין דיין פאטערס הויז איין ארט פאר אונז איבער צו נעכטיגן אנאכט׃ (כד) ותאמר אליו בת בתואל אנכי אונ זיא האט גזאגט צו אים איך בין דיא טאכטר פון בתואל בן מלכה אשר ילדה לנחור דער זון פון מלכה וואס זיא האט געבוירן צו נחור. רש״י שרייבט אויף דעם וואס ער האט זיא צום ערשטין געפרעגט האט זי צום ערשטין געענפערט אונ אויף דעם וואס ער האט זי צום אונטערשטין געפרעגט האט זי צום אונטערשטין געענפערט׃ (כה) ותאמר אליו גם תבן גם מספוא רב עמנו אונ זיא האט געזאגט צו אים עס איז אויך דא שטרוי אונ אויך פיל פאשע מיט אונז גם מקום ללון אונ עס איז אויך דא איין ארט צו נעכטיגן פיל נעכט׃ (כו) ויקוד האיש וישתחו ליי אונ דר מאן האט גקניט אונ האט זיך גבוקט צו גאט׃ (כז) ויאמר ברוך יי וגו׳ אונ ער האט געזאגט גלויבט איז דער גאט פון מיין האר אברהם אשר לא עזב

אֲשֶׁר לֹא־עָזַב חַסְדּוֹ וַאֲמִתּוֹ מֵעִם
אֲדֹנִי אָנֹכִי בַּדֶּרֶךְ נָחַנִי יְהוָה בֵּית
אֲחֵי אֲדֹנִי׃ כח וַתָּרָץ הַנַּעֲרָ הנערה קרי
וַתַּגֵּד לְבֵית אִמָּהּ כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה׃
כט וּלְרִבְקָה אָח וּשְׁמוֹ לָבָן וַיָּרָץ
לָבָן אֶל־הָאִישׁ הַחוּצָה אֶל־הָעָיִן׃
ל וַיְהִי ׀ כִּרְאֹת אֶת־הַנֶּזֶם וְאֶת־
הַצְּמִדִים עַל־יְדֵי אֲחֹתוֹ וּכְשָׁמְעוֹ
את

אַבְרָהָם דִּי לָא מְנַע
טֵיבוּתֵהּ וְקוּשְׁטֵהּ מִן
רִבּוֹנִי אֲנָא בְּאוֹרַח
תַּקְנָא דַּבְּרַנִי יְיָ בֵּית
אֲחוּהִי דְּרִבּוֹנִי׃
כח וּרְהָטַת עוּלֵימְתָא
וְחַוִּיאַת לְבֵית אִמַּהּ
כְּפִתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין׃
כט וּלְרִבְקָה אֲחָא
וּשְׁמֵהּ לָבָן וּרְהַט לָבָן
לְוָת גַּבְרָא לְבָרָא לְוָת
עֵינָא׃ ל וַהֲוָה כַּד
חֲזָא יָת קְדָשָׁא וְיָת

שיריא

בעל הטורים

הפסקים: (כט) ולרבקה. ב' במס' חד ר"פ ולרבקה אח וחד ס"פ והכיין מורת רוח ליצחק ולרבקה שכהו עיניו מעשן ע"ז של עשו אבל לרבקה לא הזיק לפי שהיא רגילה כן בבית אביה שהיה כומר לע"ז וע"כ הקדים הכתוב שם יצחק לומר שלא היו מורת רוח לרבקה כמו ליצחק. א"נ רמז למ"ש הנושא אשה יבדוק באחיה שרוב בנים דומין לאחי האם ובשביל שהיה

רש"י

בדרך. דרך המזומן דרך הישר באותו דרך שהייתי צריך. וכן כל בי"ת ולמ"ד וה"א המשמשים בראש התיבה ונקודים בפת"ח מדברים בדבר הפשוט שנזכר כבר במקום אחר או שהוא מבורר וניכר באיזו הוא מדבר: (כח) לבית אמה. דרך הנשים היתה להיות להן בית לישב בו למלאכתן ואין הבת מגדת אלא לאמה: (כט) וירץ. למה רץ ועל מה רץ ע ויהי כראות

שפתי חכמים

שיר ניר ולגון מקור הכולל ליגות רבות ולינה אחת וכו': ם ופא דכתיב גבי רחל והגד לאביה משום שמתה אמה. בב"ר: ע (מת"כ) אין כוונת רש"י להקשות למה רץ וכו' ולתרץ הקושיא במ"ש אמר עשיר וכו' רק רוצה ליישב ולתקן ל' הפסוק שהוא מסורס ומהופך דהל"ל תחלה ויהי כראות וגו' וכשמעו וגו' ואח"כ וירץ כסדר ראה ושמע מתחלתו ואח"כ רץ גם לא יתכן לומר רץ מתחלה ואח"כ ראה הנזם ושמע מרבקה ואח"כ ויבא אל האיש וגו' וגדולה מזו שאמר:

פירוש ע"ט

חַסְדּוֹ וַאֲמִתּוֹ מֵעִם אֲדוֹנִי וָואס עֶר הָאט נִיט פַר לָאזְט זַיין חֶסֶד אוּנ זַיין אֱמֶת פוּן מַיין הַאר אָנֹכִי אִיךְ בַּדֶּרֶךְ אִין גוּטִין וָועג נָחַנִי יְיָ בֵּית אֲחֵי אֲדוֹנִי הָאט מִיךְ גָאט גְפִירְט אִין הוֹיז פוּן דִי פְרַיינְד פוּן מַיין הַאר: (כח) וַתָּרָץ הַנַּעֲרָה וַתַּגֵּד לְבֵית אִמָּהּ אוּנ דָם מֵיידִיל אִיז גִילָאפִין אוּנ הָט גְזָאגְט אִין הוֹיז פוּן אִיר מוּטֶער כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה אַזוֹ וְויא דִיא דָאזִיגֶע רֵייד: (כט) וּלְרִבְקָה אָח וּשְׁמוֹ לָבָן אוּנ צוּא רִבְקָה אִיז גְוֶועזְן אַבְּרוּדֶער אוּנ זַיין נָאמֶן וָואר לָבָן וַיָּרָץ לָבָן אֶל הָאִישׁ הַחוּצָה אֶל הָעָיִן אוּנ לָבָן אִיז גְלָאפִין צוּ דֶעם מֶענְטְשׁ אוֹיף דֶער גַאס צוּ דֶעם קְוַואל בְּרוּנְן. רַשִׁ"י פְרֶעגְט נָאךְ וָואס אִיז עֶר גִילָאפִין דֶער תֵּירוּץ אִיז. (ל) וַיְהִי כִּרְאוֹת אֶת הַנֶּזֶם וְאֶת הַצְּמִידִים עַל יְדֵי אֲחוֹתוֹ אוּנ עֶס אִיז גְוֶועזְן אַז עֶר הָאט גְזֶעהְן דֶעם נָאז בַּאנְד מִיט דִיא אָרוּם בֶּענְדְלִיךְ אוֹיף דִי הֶענְט פוּן זַיין שְׁוֶועסְטֶער הָט עֶר גְזָאגְט דֶער אִיז

משלי ישראל

צוּ דֶר שְׁטָאט אֲרַם נַהֲרַיִם אוּנ אִיז צוּא גְגַאנְגֶן צוּ אַיין בְּרוּנֶן וַואסֶר אוּנְטֶר דֶר שְׁטָאט אוּנ הָאט זִיךְ גְמַאכְט אַזוֹ אַיין סִימָן דִיא בְּתוּלוֹת וֶועלִין אַרוּם גַיין שֶׁעפִּין וַואסֶר וֶועל אִיךְ זָאגְן גִיב מִיר אַטְרוּנְק וַואסֶר אוּנ זִיא וֶועט מִיר עֶנְפֶרְן טְרִינְק אוּנ אִיךְ וֶועל דַייְנֵי קֶעמְלִין אוֹיךְ אָן טְרִינְקֶן וֶועל אִיךְ וִויסִין אַז דִיא דָאזִיגֶע הָאט גָאט בַּשֶׁערְט צוּא יִצְחָק פַר אַיין וַוייב אִיז רִבְקָה אַרוּם גְגַאנְגֶן שֶׁעפִּין וַואסֶר הָאט עֶר צוּ אִיר גְזָאגְט גִיב מִיר אַיין טְרוּנְק וַואסֶר הָאט זִיא גְזָאגְט טְרִינְק אוּנ אִיךְ וֶועל דַיינֶע קֶעמְלְן אוֹיךְ אָן טְרִינְקֶן הָאט עֶר זִיא גְפְרֶעגְט וֶועמְס טָאכְטֶר בִּיסְטוּ הָאט זִיא גֶעֶנְפֶרְט אִיךְ בִּין דִיא טָאכְטֶר פוּן בְּתוּאֵל בְּתוּאֵל אִיז דֶר זוּן פוּן נָחוֹר. נָחוֹר אִיז דֶר בְּרוּדֶר פוּן אַבְרָהָם הָאט אֱלִיעֶזֶר גְזָאגְט גְלוֹיבְּט אִיז דֶר גָאט פוּן מַיין הַאר אַבְרָהָם אִיךְ בִּין גְגַאנְגֶן אִין וֶועג אוּנ גָאט הָאט מִיךְ גִיפִירְט צוּ דֶם הוֹיז פוּן דֶם בְּרוּדֶר פוּן מַיין הַאר. דֶר מִדְרָשׁ זָאגְט דִיא שְׁטָאט אֲרַם נַהֲרַיִם אִיז אִים אַקֶעגְן גְשְׁפְּרוּנְגֶן. עֶס אִיז אַיין מָשָׁל אַיין סוֹחֵר הָאט גְדוּנְגֶן אַיין בַּעַל עֲגָלָה פַר גָאל אִים פִירִין אִין אַיין שְׁטָאט אַרַיין הָאט דֶר בַּעַל

אֶת־דִּבְרֵי רִבְקָה אֲחֹתוֹ לֵאמֹר כֹּה־דִבֶּר אֵלַי הָאִישׁ וַיָּבֹא אֶל־הָאִישׁ וְהִנֵּה עֹמֵד עַל־הַגְּמַלִּים עַל־הָעָיִן׃ לא וַיֹּאמֶר בּוֹא בְּרוּךְ יְהוָה לָמָּה תַעֲמֹד בַּחוּץ וְאָנֹכִי פִּנִּיתִי הַבַּיִת וּמָקוֹם לַגְּמַלִּים׃ לב וַיָּבֹא הָאִישׁ הַבַּיְתָה וַיְפַתַּח הַגְּמַלִּים וַיִּתֵּן תֶּבֶן וּמִסְפּוֹא לַגְּמַלִּים וּמַיִם לִרְחֹץ רגליו

שֵׁירַיָּא עַל יְדֵי אֲחָתַהּ וְכַד שְׁמַע יָת פִּתְגָּמֵי רִבְקָה אֲחָתֵהּ לְמֵימַר כְּדֵין מַלֵּל עִמִּי גַּבְרָא וַאֲתָא לְוָת גַּבְרָא וְהָא קָאֵם עִלָּוֵי גַמְלַיָּא עַל עֵינָא׃ לא וַאֲמַר עוּל בְּרִיכָא דַיְיָ לְמָא אַתְּ קָאֵם בְּבָרָא וַאֲנָא פַנֵּיתִי בֵיתָא וַאֲתַר כָּשַׁר לְגַמְלַיָּא׃ לב וְעַל גַּבְרָא לְבֵיתָא וּשְׁרָא גַמְלַיָּא וִיהַב תִּבְנָא וכסתא

פירוש רשב״ם

לך: (לב) ויפתח. כמו אל יתהלל חוגר כמפתח. התיר

בעל הטורים

פסים רשע ילדה אשו כרשע וזהו ולרבקה אח ושמו לבן ותסיין מורה רוח ליצחק ולרבקה: (לא) ומקום. ב׳ הכא ואידך ומקום לאסב יתוקו. בבציל מקום לזהב שראה מה שנתן לאחותו סיגה מקום לגמלים: (לב) ויפתח. ב׳ הכא ואידך ויפתח של הלוחות ידועים כמנין הבית מה כתב לשון ליור אף הכא הת הגמלים של אברהם מגורין ומפומנים וזכרים לכל שהיו שלו שהגמלים

רש״י

את הנזם אמר עשיר הוא זה ונתן עיניו בממון: (ל) על הגמלים. לשמרן כמו (לעיל יח) והוא עומד עליהם. לשמשם: (לא) פניתי הבית. מעבודת אלילים (ב״ר): (לב) ויפתח. התיר זמם שלהם

שפתי חכמים

ויהי כראות באמצע הענין דהל״ל להסמיך וירץ ויבא ולא להפסיק במ״ש ויהי כראות וגו׳ ל״ש וירץ למה רץ וכו׳ל לכך נכתב הפסוק כסדר זה ליתן בעצמו טעם למה וירץ כלל ותו יש כאן ב׳ הנות על הרואה דהיינו כראות וגו׳ וכשמעו וגו׳ וו״ש ועל מה רץ כלומר על איזה סיבה רץ ובא הכתוב במה שסמך ויהי כראות לוירץ וגו׳ לפרש ויהי הרואה כראות הנזם וגו׳ אמר עשיר וכו׳ ולא היתה מחמת שמיעת דברי רבקה לדונו לזכות שעשה לכבוד אליעזר או מחמת הכה אחרת ולא מחמת ממון מבא״כ אם היה נכתב ויהי כראות וגו׳ וכשמעו וגו׳ קודם לוירץ וגו׳ לא היינו יודעים על איזה הכה רץ או אם על שניהם ודו״ק וכזה מדוקדק פרש״י שהזכיר בדבריו לשון הפ׳ למה וירץ וכו׳ ויהי כראות את הנזם אמר עשיר וכו׳ שניכרין בזה דברי אמת שכוונתו לתקן לשון הפסוק שיהיה לו סדר וחיבור נכון ומתקנו בהוספתו באמצע איזה תיבות כדרכו ברוב המקומות לנקי בדברי רש״י דאלו היה כוונתו להקשות ולתרץ כהבנת המפרשים היל״ל למה רץ וכו׳ אמר עשיר וכו׳ ומ״ש ויהי כראות את הנזם קודם מ״ש אמר עשיר וגו׳ אין לו שחר והבנה כלל: פ דאם לא כן מאי עומד רוכב מבע״ל: צ דהל״כ פניתי הבית מיותר דמה לי בזה

פירוש ע״ט

אַיין עוֹשֶׁר הָט עֶר בַּיי אִים גְוָואלְט אוּם נַארִין זַיין גֶעלְט וּכְשָׁמְעוֹ אֶת דִּבְרֵי רִבְקָה אוּנ אַז זַיין טָאן הָערִין דִיא רֵייד פוּן רִבְקָה לֵאמֹר צוּ זָאגִין כֹּה דִבֶּר אֵלַי הָאִישׁ אַזוֹ הָט דֶער מֶענְטְשׁ צוּ מִיר גֶרֶעט וַיָּבֹא אֶל הָאִישׁ וְהִנֵּה עוֹמֵד עַל הַגְּמַלִּים עַל הָעָיִן אוּנ עֶר אִיז גְקוּמֶן צוּ דֶעם מֶענְטְשׁ אוּנ עֶר אִיז גְשְׁטַאנֶן בַּיי דִי קֶעמְלֶן בַּיי דֶעם קְוָואל׃ (לא) וַיֹּאמֶר בֹּא בְּרוּךְ יְיָ אוּנ עֶר הָט גְזָאגְט קוּם דוּ גְבֶּענְשְׁטֶער פוּן גָאט לָמָּה תַעֲמֹד בַּחוּץ פַאר וָואס טוּסְט דוּא דָערְן שְׁטֵיין אוֹיף דֶער פְרַייעֶר גַאס וְאָנֹכִי פִּנִּיתִי הַבַּיִת וּמָקוֹם לַגְּמַלִּים אוּנ אִיךְ הָאבּ אוּם גְרַאמְט דִי שְׁטוּבּ פוּן דֶער עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים אוּנ אַיין אָרְט צוּ דִיא קֶעמְלִין׃ (לב) וַיָּבֹא הָאִישׁ הַבַּיְתָה וַיְפַתַּח הַגְּמַלִּים אוּנ דֶער מַאן אִיז גְקוּמֶן אִין הוֹיז אַרַיין אוּנ הָאט גְעֶפִינְט. דִיא מֵיילֶר אַן

משלי ישראל

עֶגְלָה אַיין גְשְׁפַּאנְט דִיא פֶעֶרְד אִין דֶם וָואגִין אוּנ הָאט אוֹיף גְזֶעצְט אַיין שְׁטוּמֶן מְשָׁרֵת שֶׁר זָאל דִיא פֶעֶרְד אָן פְּרַייבִּין זָאגְט דֶר סוֹחֵר צוּם בַּעַל עֲגָלָה וָואס הָאסְטוּ מִיר אוֹיף גְזֶעצְט אַיין שְׁטוּמֶן מְשָׁרֵת וָואס עֶר קָאן צוּ מִיר נִיט רֵיידְן זָאגְט דֶר בַּעַל עֲגָלָה וָואס אִיז דֶען אַז דוּא וֶועסְט צוּא אִים רֵיידְן וֶועט עֶר שׁוֹן וִויסִין וָואס דוּ מֵיינְסְט זָאגְט עֶר צוּ דֶעם בַּעַל עֲגָלָה אִיךְ וֶועל אִים דַארְפִין פְרֶעגִין צוּ דִיא שְׁטָאט אִיז נָאךְ וַוייט אוּנ וִויא הִין אִיךְ זָאל אַרַיין פָארִין וָוארוּם אִיךְ בִּין פְרֶעמְד אִין יֶענֶר שְׁטָאט אִיךְ בִּין דָארְט נָאךְ קֵיין מָאל נִיט גְוֶוען עֶנְפֶערְט אִים דֶר בַּעַל עֲגָלָה זָאלְסְט וִויסִין אַז דֶם גַאנְצִין וֶועג וֶועט דֶר מְשָׁרֵת נִיט בְּלַייבִּין שְׁטֵיין מִיט דֶר פוּר בִּיז שֶׁר וֶועט קוּמֶען אִיז שְׁטָאט אַרַיין וֶועסְטוּ שׁוֹן וִויסִין וִויא דִיא פוּר וֶועט בְּלַייבִּין שְׁטֵיין דָארְט בַּדַארְפְסְטוּ אַרָאפּ גֵיין דָאס וֶועט זַיין דַיין סִימָן

רַגְלָיו וְרַגְלֵי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר אִתּוֹ׃
לג וַיּוּשַׂם לְפָנָיו לֶאֱכֹל וַיֹּאמֶר לֹא
אֹכַל עַד אִם־דִּבַּרְתִּי דְּבָרָי וַיֹּאמֶר
דַּבֵּר׃ לד וַיֹּאמַר עֶבֶד אַבְרָהָם
אָנֹכִי׃ לה וַיהוָה בֵּרַךְ אֶת־אֲדֹנִי
מְאֹד וַיִּגְדָּל וַיִּתֶּן־לוֹ צֹאן וּבָקָר
וְכֶסֶף וְזָהָב וַעֲבָדִם וּשְׁפָחֹת
וּגְמַלִּים וַחֲמֹרִים׃ לו וַתֵּלֶד שָׂרָה
אֵשֶׁת אֲדֹנִי בֵן לַאדֹנִי אַחֲרֵי

זקנתה ויושם ק׳

וְכִסְּתָא לְגַמְלַיָּא וּמַיָּא
לְאַסְחָאָה רַגְלוֹהִי וְרַגְלֵי
גֻבְרַיָּא דְּעִמֵּהּ׃
לג וְשַׁוִּיאוּ קֳדָמוֹהִי
לְמֵיכַל וַאֲמַר לָא אֵיכוּל
עַד דַּאֲמַלֵּל פִּתְגָּמָי
וַאֲמַר מַלֵּל׃ לד וַאֲמַר
עַבְדָּא דְאַבְרָהָם אֲנָא׃
לה וַיָי בָּרִיךְ יָת רִבּוֹנִי
לַחֲדָא וּרְבָא וִיהַב לֵהּ
עָאן וְתוֹרִין וּכְסַף וּדְהַב
וְעַבְדִּין וְאַמְהָן וְגַמְלִין
וַחֲמָרִין׃ לו וִילֵידַת
שָׂרָה אִתַּת רִבּוֹנִי
בר

ת״א ויאמר עבד ב״ק נג.

בעל הטורים

לא היו רוחצים כבודות אורחים : (לג) ויושם . כתיב מלמד שנתנו לו סם המות בקערה ומיכאל עליו לאכול כדי שלא יזיקו : ויושם . ב׳ דסמיכי הכא ואידך ויושם בארון כמו שבלעו המיתו ונתנו בארון והוא הרגיש ואמר לא אוכל עד אם

פירוש רשב״ם

חבישתם : (לג) עד אם דברתי דברי . אחרי שראה שהסכים הקב״ה על ידו לא היה לו להתעסק באכילה ושתיה תחילה : (לה) ברך את אדוני . לכן הקדים למעלה ברך את אברהם בכל ויגדל וכל אנשי המלכות היו חפצים

רש״י

שהיה סותם את פיהם שלא ירעו בדרך בשדות אחרים (ב״ר) : (לג) עד אם דברתי . הרי אם משמש בלשון אשר ובלשון כי כמו (לקמן מט) עד כי יבא שילה וז״ש רז״ל כי משמש בד׳ לשונות והאחד אי והוא אם :

שפתי חכמים

במשיקרא לא היה פנוי בית מקום ללון ולגמלים די : ק דק״ל דאם משמע דספק לו אם דיבר והא דיבר ומתרץ אם משמע בל׳ אשר וכו׳ כי כמו עד כי יבא שילה דהיינו אם ופירוש משמש בל׳ אשר דכיון דאם כמו כי הא כי אינו משמש אלא בד׳ לשונות והם אלא דילמא אי דהא אבל לא אם וא״כ מנ״ל

פירוש ע״ט

דיא קעמלין וואררום זייא זענין גוועזן פאר שלאסין כדי זייא זאלין זיך ניט פאשען אין פרעמדע פעלדר ויתן תבן ומספוא לגמלים אונ ער הט געגעבן שטרוי אונ פאשע צו די קעמלין ומים לרחוץ רגליו ורגלי האנשים אשר אתו אונ וואסער צו וואשן זייגע פיס אונ דיא פיס פון די מאנן וואס זענען געוועזן מיט אים : (לג) ויישם לפניו לאכול אונ עס איז געווארן געטאן פאר אים צו עסין . ויאמר לא אכל עד אם דברתי דברי אונ ער הט געזאגט איך וועל ניט עסן ביז וואנן איך וועל אויס ריידן מיינע רייד ויאמר דבר אונ ער האט געזאגט רייד : (לד) ויאמר עבד אברהם אנכי אונ ער הט געזאגט איך בין א קנעכט פון אברהם : (לה) וה׳ ברך את אדני מאד אונ גאט הט זייער געבענטשט מיין האר ויגדל אונ ער איז געווארן גראפערט ויתן לו צאן ובקר וכסף וזהב ועבדים ושפחות וגמלים וחמורים אונ ער הט צו אים געגעבן שאף אונ רינדר אונ זילבר אונ גאלד אונ קנעכט אונ דינסט מיידין אונ קעמלן אונ אייזלין :
(לו) ותלד שרה אשת אדני בן לאדני אחרי זקנתה אונ מיין הארס ווייב שרה הט געוואונן איין זון צו מיין האר

משלי ישראל

דר נמשל איז אליעזר איז גגאנגן נעמן צו יצחק א ווייב אויף אזו איין וועג וואס ער איז נאך קיין מאל נים גגאנגן אונ האט נים גיווסט וויא דר זיווג איז נאר ווייל גאט האט אים גבאן דאס נס וואס דר וועג איז אים אקעגין גשפרונגן האט ער גיווסט אז דא איז בוודאי דר זיווג דרום האט ער תיכף גלובט גאט פון זיין האר אברהם אונ האט גזאגט (אנכי) איך האב גיווסט (בדרך) מיט דעם וואס דר וועג איז מיר אקעגין גשפרונגן אונ בין גבליבן שטיין ביא דר שטאט (נחני יי׳ בית אחי אדוני) אז גאט האט מיך גפירט צוא דר משפחה פון מיין האר :

אז לבן דר ברודר פון רבקה האט גבראכט דעם אליעזר צו זיין פאטר אין שטוב אריין האט אליעזר זייא דר ציילט אז אברהם האט אים אן גזאגט ער זאל גיין צוא זיין משפחה ער זאל פר זיין זון יצחק פון דארטין נעמן א ווייב

זקנתה ויתן־לו את־כל־אשר־לו׃
לז וישבעני אדני לאמר לא־תקח
אשה לבני מבנות הכנעני אשר
אנכי ישב בארצו׃ לח אם־לא אל־
בית־אבי תלך ואל־משפחתי
ולקחת אשה לבני׃ לט ואמר אל־
אדני אלי לא־תלך האשה אחרי׃

ויאמר

אונקלוס

בר לרבוני בתר
דסיבת ויהב לה ית
כל דילה׃ לז וקיים
עלי רבוני למימר לא
תסב אתתא לברי
מבנת כנענאי די אנא
יתב בארעה׃
לח אלהן לבית אבא
תיזיל ולזרעיתי ותסב
אתתא לברי׃
לט ואמרית לרבוני

מאים

פירוש רשב"ם

להתחרות עמו אף אינו חפץ: (לו) ויתן לו את כל אשר

בעל הטורים

דברתי דברי כי עבד אברהם אנכי והגדתי בביתי שלא לאכול עד שאדבר דברי ברכה נטילת ידים ברכת המוציא וזהו חסב

כי יצלא בכוס כל ברכה לטובה מצטרף ולא לרעה וכן היה לו בכח המלאך והזיר סס סמות נגד בתואל ואכל ומת. וי"מ

שפתי חכמים

דהא משמע כל' אבר ומתכן וכו' א"כ ב"מ דכי משמע בלשון אב אף כאן אם כמו כי דהיינו אבר: ר תקן בזה ג' ענינים האחד שהדביק מלת תלך אל מלת לא כאלו כתיב אם לא תלך אל בית אבי מפני שמלת לא אין לה קשר עם מלת אל וכו' ולא תאבה האשה וכו' בכוונת זה היה משמע שאם תלך אל בית אבי מיד תפטר משבועתי בין תאבה בין לא תאבה והוסיף מלת תהלה מפני שכוונת זה משמע שאם הקה מבנות הכנעני ואח"כ תלך ולא תאבה אתה פטור ג"כ. ואינו כן שאין לו היתר כלל אם לא ביולך תחלה ולא תאבה ומאמר ולקחת אשה

רש"י

(לו) ויתן לו את כל אשר לו. שטר מתנה הראה להם: (לז) לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני. אם לא תלך תחלה אל בית אבי ולא תאבה ר ללכת אחריך: (לט) אלי לא תלך האשה. אלי

משלי ישראל

מאומר אל אדני אולי לא תאבה האשה ללכת אחרי: האב איך גזאגט צו מיין האר טאטר ווען די אשה ניט וועלין גיין נאך מיר. רש"י זאגט דאס ווארט אולי שטייט אין דר תורה אן אוא"ו נאך דר אלף מאכט דאס אלי איז דר טייטש צוא מיר ווארום אליעזר האט גיהאט איין טאכטר האט אליעזר מיט פליים גזאגט טאטר ווען דיא אשה ניט וועלין גיין נאך מיר כדי אז אברהם זאל זאגין אז דיא אשה וועט ניט וועלין נאך גיין וועל איך נעמין דיין טאכטר צו מיין זון יצחק דריבר שטייט אלי צו מיר צוא ווייזין אליעזר האט גמיינט אז אברהם זאל זיך קערין צוא אים לאמיר פאר שטיין נאך וואס האט אליעזר דר ציילט צוא לבן או ער האט גפרעגט צוא אברהם טאטר ווען דיא אשה ניט וועלין גיין. וועל איך געבין צו פר שטיין מיט אמשל איין סוחר פלעגט שיקין זיין משולח קיין לייפציג צוא דם פאבריקאנט נאך סחורה אויף בארג אין אצייט ארום הט ער אים אפ גשיקט דאס געלט אונ הט ווידר גנומן סחורה אויף בארג אזו פלעגט ער זיך תמיד נוהג זיין. אמאל האט זיך דר סוחר מיישב גוועזן אונ האט גשיקט זיין משולח ער זאל נעמין בייא דעם פאבריקאנט פאר אגרוסע סאמע סחורה אונ זאל אים מאן איין אן זאמן ער זאל אים שון קיין געלט ניט שיקין אז דר משולח

פירוש ע"ט

נאך איר עלטר ויתן לו את כל אשר לו אונ ער הט אים געגעבן אלדינג וואס איז צו אים כלומר ער האט אים געגעבן אשטר מתנה: (לז) וישבעני אדוני לאמר אונ מיין האר הט מיך באשווארן ער האט צו מיר גזאגט לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני אשר אנכי ישב בארצו דו זאלסט ניט נעמן אוויב צוא מיין זון פון די טעכטר פון כנעני וואס איך זיין אין זיין לאנד: (לח) אם לא אל בית אבי תלך ואל משפחתי ציימן דו זאלסט גיין צו מיין פאטרם הויז אונ צוא מיין משפחה ולקחת אשה לבני אונ דוא זאלסט נעמן אווייב צוא מיין זון: (לט) ואמר אל אדוני אונ איך האב גזאגט צו מיין האר אולי לא תלך האשה אחרי טאטר ווען דיא אשה ניט גיין נאך מיר. רש"י שרייבט דא שטייט אלי אן אוא"ו מאכט דם אלי איז טייטש צו מיר כלומר אליעזר האט גהאט אטאכטר הט ער אלץ נאך גקלערט ער זאל געבן אן צוא הערן אז יצחק זאל נעמן זיין טאכטר האט אברהם צוא אים

_{האט}
גזאגט מיין זון איז געבענטשט הייסט ער ברוך אונ דוא ביסט אפגעבט ביכמו איין ארר אונ

בְּאִם לָא תֵיתֵי אִתְּתָא
בַּתְרָי: מ וַאֲמַר לִי יְיָ
דִּי פְּלָחִית קֳדָמוֹהִי
יִשְׁלַח מַלְאֲכֵהּ עִמָּךְ
וְיַצְלַח אָרְחָךְ וְתִסַּב
אִתְּתָא לִבְרִי מִזַּרְעִיתִי
וּמִבֵּית אַבָּא: מא בְּכֵן
תְּהֵי זַכַּי מִמּוֹמָתִי אֲרֵי
תְהָךְ לְזַרְעִיתִי וְאִם לָא
יִתְּנוּן לָךְ וּתְהֵי זַכַּי
מִמּוֹמָתִי: מב וַאֲתֵית
יוֹמָא דֵין לְעֵינָא
וַאֲמָרִית יְיָ אֱלָהָא
דְּרִבּוֹנִי אַבְרָהָם אִם
אִית

מ וַיֹּאמֶר אֵלָי יְהוָה אֲשֶׁר־הִתְהַלַּכְתִּי
לְפָנָיו יִשְׁלַח מַלְאָכוֹ אִתָּךְ וְהִצְלִיחַ
דַּרְכֶּךָ וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי
מִמִּשְׁפַּחְתִּי וּמִבֵּית אָבִי: מא אָז
תִּנָּקֶה מֵאָלָתִי כִּי תָבוֹא אֶל־
מִשְׁפַּחְתִּי וְאִם־לֹא יִתְּנוּ לָךְ וְהָיִיתָ
נָקִי מֵאָלָתִי: מב וָאָבֹא הַיּוֹם אֶל־
הָעָיִן וָאֹמַר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנִי
אַבְרָהָם אִם־יֶשְׁךָ־נָּא מַצְלִיחַ דַּרְכִּי
אשר

ת״א אז תנקי קידושין סא. ואבא היום סנהדרין צה.

בעל הטורים

שיתנו לו דבר איסור ואמר לא אוכל עד אם דברתי דברי עבד אברהם אני ואיני אוכל דבר איסור: (מא) אז תנקה מאלתי. אברהם אמר משבועתי שהוא החמיר עליהם לומר בהביאו באלה שפיה

פירוש רשב״ם

לו. לא יחלקו אחיו עמו: (מ) ישלח מלאכו. יודע אני שיתנו לך: (מב) ואמר ה׳ אלהי אדוני אברהם וגו׳. כל אריכות דברים להודיעם שמאת הקב״ה יצא הדבר:

רש״י

כתיב בת היתה לו לאליעזר ש׳ והיה מחזר למצוא עילה שיאמר לו אברהם לפנות אליו להשיאו בתו אמר לו אברהם בני ברוך ואתה ארור ת ואין ארור מדבק בברוך: (מב) ואבא היום. היום יצאתי והיום באתי מכאן שקפצה לו הארץ. אמר רבי אחא יפה שיחתן

שפתי חכמים

לבני הוא התחלת דיבור כאלו אמר אבל תקח אשה לבני ממשפחתי הנזכרים למעלה: ש׳ וא״ת ולמה לא כתיב אולי דלעיל חסר מתחלה כשאמר העבד לאברהם אולי לא תאבה כדי למדרש וי״ל משום דלעיל כתיב אח״כ השבע אביו וגו׳ לא משמע שהיה מחזר עילה אלא שאל אותו אם לא תאבה לילך עמו אם יכול להשיב ליצחק שמה אבל כאן לא כתיב אח״כ הכי מודרש בפיל הכי. מהרש״י. ועי״ל כבה״ל לכן בא ברוך כ׳ אמר אליעזר מעכשיו אני ברוך ובמה יקח יצחק את בתי לכן הסר באחרונה למידרש הכי ולא בראשונה כי עדיין לא היה ברוך. ומהרש״ל תירץ כי מעולם לא עלתה על לבו שיתחתן באברהם כיון שהוא ברוך והוא ארור אלא אליעזר היה מתירא כיון שהגיד להם שהשביעו אברהם שלא יקח אשה אלא מבני משפחתו שיעשבוהו שיתן להם ממון הרבה מש״ה א״ל אלי רמז להם שבת יש לו עכ״ל: ת ר״ל דאליעזר בא מכנען דכתיב ביה ארור כנען וא״ת והלא ענר אשכול וממרא נמי ארורים היו דהיו אמוריים וי״ל מ״מ כי

פירוש ע״ט

איין ארור קען זיך ניט מדבק זיין צו א ברוך׃ (מ) ויאמר אלי אונ ער האט גזאגט צו מיר יי׳ אשר התהלכתי לפניו גאט וואס איך האב מיך פאר אים גיער מיט ישלח מלאכו אתך והצליח דרכך ער וועט שיקן זיין מלאך מיט דיר אונ ער וועט באגליקן דיין וועג ולקחת אשה לבני ממשפחתי ומבית אבי אונ דו וועסט נעמן א ווייב צו מיין זון פון מיין משפחה

משלי ישראל

האט דאס דר הערט איז אים דיא זאך נים געפעלן אונ זאגט צוא אים מיר געפעלט או דר פאבריקאנט וועט שוין מעהר נים וועלן שיקן קיין סחורה ענטפערט דר סוחר מיט כעס פאר וואס האט ער ביז אצונד געשיקט בקיצור דער משולח איז גפארין אונ איז גקומן צום פאבריקאנט אונ זאגט ציא אים דר סוחר האט מיך נאך אמאל געשיקט נעמין סחורה איף בארג אזו ויא תמיד האב איך אים גזאגט מיר געפעלט אז דר פאבריקאנט וועט שון מעהר

אונ פון מיין פאטערס הויז׃ (מא) אז תנקה מאלתי דענץ מאל אז דו וועסט מיך פאלגין וועסטו זיין ריין פון מיין שבועה כי תבוא אל משפחתי אז דו וועסט קומן צו מיין משפחה ואם לא יתנו לך אונ אויב זיי וועלן דיר ניט געבן והיית נקי מאלתי דאמאלס וועסטו זיין ריין פון מיין שבועה׃ (מב) ואבא היום אל העין אונ איך בין היינט גקומן צום קוואל ברונן. רש״י שרייבט ער האט גזאגט היינט בין איך ארוס געגאנגן פון דער היים אונ היינט בין איך גקומן אהער פון דעם איז גדרונגן אז דאס לאנד איז אים אנטקעגן געשפרונגען ואמר אונ איך האב גזאגט יי׳ אלהי אדוני אברהם דו ביסט

אֲשֶׁר אָנֹכִי הֹלֵךְ עָלֶיהָ: מג הִנֵּה אָנֹכִי נִצָּב עַל־עֵין הַמָּיִם וְהָיָה הָעַלְמָה הַיֹּצֵאת לִשְׁאֹב וְאָמַרְתִּי אֵלֶיהָ הַשְׁקִינִי־נָא מְעַט־מַיִם מִכַּדֵּךְ: מד וְאָמְרָה אֵלַי גַּם־אַתָּה שְׁתֵה וְגַם לִגְמַלֶּיךָ אֶשְׁאָב הִוא הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־הֹכִיחַ יְהוָה לְבֶן־אֲדֹנִי: מה אֲנִי טֶרֶם אֲכַלֶּה לְדַבֵּר אֶל־לִבִּי וְהִנֵּה רִבְקָה יֹצֵאת וְכַדָּהּ עַל־שִׁכְמָהּ וַתֵּרֶד הָעַיְנָה וַתִּשְׁאָב

ואמר

ת״א והדס של בשמת טבניס כם.

אית כען רעוא קדמך לאצלחא ארחי די אנא אזיל עלה: מג הא אנא קאם על עינא דמיא ויהי עולימתא דתפוק לממלי ואימר לה אשקיני כען זעיר מיא מקולתיך: מד ותימר לי אף את אשת ואף לגמלך אמלי היא אתתא דזמין יי לבר רבוני: מה אנא עד לא שיציתי למללא עם לבי והא רבקה נפקת וקולתה על כתפה ונחתת לעינא ומלת

ואמרית

רש״י

של עבדי אבות לפני המקום משורתן של בנים שהרי פרשה של אליעזר כפולה בתורה והרבה גופי תורה לא נתנו אלא ברמיזה: (מד) גם אתה. גם לרבות אנשים שעמו: הוכיח. ביכר והודיע וכן כל הוכחה שבמקרא ברור דבר: (מה) טרם אכלה. טרם שאני מכלה וכן כל לשון הווה פעמים שהוא מדבר בלשון עבר כמו טרם כליתי ופעמים שמדבר בלשון עתיד כמו (איוב א) כי אמר הרי לשון עבר. ככה יעשה איוב

משלי ישראל

נים שיקן קיין סחורה דר פאבריקאנט האט ראם דר הערט האט ער זיך משער גוועזן בן הסתם וויל דר סוחר מיר סאן איין אן זעמפל אונ האט שון מעהר נים גוואלט שיקן קיין סחורה איז זיך דאס נאר גוועזן איבער דעם משולה וייל ער האט אים דר ציילט דאס וואס ער האט דעם סוחר געענטפערט אז ער וועט נים וועלין שיקן קיין סחורה דאס נעמליכע איז מיט אליעזר ער האט מיט פליים דר ציילט צוא לבן מיט בתואל אז ער האט געענטפערט צוא אברהם פאטר ווען דיא אשה נים וועלין גיין נאך מיר כדי לבן מיט בתואל זאלין איבער טראכטן אונ זייא זאלין מורא האבין צוא שיקן רבקה מיט אים זייא זאלין זיך טראכטן ווען עס איז גוועזן צוא אליעזר אספק אוב מען וועט מיט אים שיקן דיא בתולה בן הסתם איז דא ספיס אמיינונג וואָרום ווער וועט נים וועלין געבין זיין טאכטער צוא יצחק פאר אווייב וועלין זייא בוודאי זיא נים וועלין שיקן מיט אים וועט אברהם בוודאי נעמין דיא טאכטער פון אליעזר צו יצחק פאר אווייב דרום איז רעכט וואס גם שטייט אין דר תורה (אולי) אן אי״ו מאכט דס (אלי) צוא מיר זיין טאכטר זאל יצחק נעמין פאר אווייב:

פירוש ע״ט

דר גאט פון מיין האר אברהם אם יש נא מצליח דרכי אשר אנכי הולך עליה אוב דוא ווילסט נן באגליקן מיין וועג וואס איך גייא אויף איר: (מג) הנה אנכי נצב על עין המים נון איך וועל שטיין בייא דעם קוואל ברונן וואסר והיה העלמה היוצאת לשאב אונ עס וועט זיין דאס מיידל וואס וועט ארויס גיין צו שעפין ואמרתי אליה השקיני נא מעט מים מכדך אונ איך וועל צו איר זאגן איך בעט דיך מאך מיך אן טרינקן אביסיל וואסר פון דיין קרוג: (מד) ואמרה אלי אונ זיא וועט זאגן צו מיר גם אתה שתה טרינק דו אויך מיט דיינע מענטשן וגם לגמליך אשאב אונ צו דיינע קעמלין וועל איך אויך אן שעפין היא האשה אשר הוכיח יי לבן אדוני זיא איז די אשה וואס גאט האט באשערט צו דעם זון פון מיין האר: (מה) אני טרם אכלה לדבר אל לבי איי איך האב פר לענדט צו רייזן צו מיין הארץ והנה רבקה יוצאת נון איז רבקה ארוס גיאנגן וכדה על שכמה אונ איר קרוג ואר אויף איר אקסיל ותרד העינה ותשאב אונ זיא האט גנידרט צום קוואל ברונן אונ האט אן גשעפט ואמר אליה השקיני נא

וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ הַשְׁקִינִי נָא׃ מו וַתְּמַהֵר
וַתּוֹרֶד כַּדָּהּ מֵעָלֶיהָ וַתֹּאמֶר שְׁתֵה
וְגַם־גְּמַלֶּיךָ אַשְׁקֶה וָאֵשְׁתְּ וְגַם
הַגְּמַלִּים הִשְׁקָתָה׃ מז וָאֶשְׁאַל
אֹתָהּ וָאֹמַר בַּת־מִי אַתְּ וַתֹּאמֶר
בַּת־בְּתוּאֵל בֶּן־נָחוֹר אֲשֶׁר יָלְדָה־
לּוֹ מִלְכָּה וָאָשִׂם הַנֶּזֶם עַל־אַפָּהּ
וְהַצְּמִידִים עַל־יָדֶיהָ׃ מח וָאֶקֹּד
וָאֶשְׁתַּחֲוֶה לַיהוָה וָאֲבָרֵךְ אֶת־
יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם אֲשֶׁר
הִנְחַנִי בְּדֶרֶךְ אֱמֶת לָקַחַת אֶת־
בַּת־אֲחִי אֲדֹנִי לִבְנוֹ׃ מט וְעַתָּה אִם־
ישכם

וַאֲמָרִית לַהּ אַשְׁקִינִי
כְעַן : מו וְאוֹחִיאַת
וַאֲחֵיתַת קוּלְתַהּ מִנַהּ
וַאֲמֶרֶת אִשְׁתְּ וְאַף
גַּמְלָךְ אַשְׁקֵי וּשְׁתֵיתִי
וְאַף גַּמְלַיָא אַשְׁקִיאַת :
מז וּשְׁאֵילִית יָתַהּ
וַאֲמָרִית בַּת מַן אַתְּ
וַאֲמֶרֶת בַּת בְּתוּאֵל בַּר
נָחוֹר דִילֵידַת לֵהּ
מִלְכָּה וְשַׁוֵיתִי קְדָשָׁא
עַל אַפַּהּ וְשֵׁירַיָא עַל
יְדָהָא : מח וּכְרָעִית
וּסְגָדִית קֳדָם יְיָ וּבָרֵכִית
יָת יְיָ אֱלָהֵהּ דְרִבּוֹנִי
אַבְרָהָם דְדַבְּרַנִי
בְּאוֹרַח קְשׁוֹט לְמִסַב
יָת בַּת אֲחוּהִי דְרִבּוֹנִי
לִבְרֵהּ : מט וּכְעַן אִם
איתיכון

בעל הטורים

המורים יותר כדי שיתלו : כי אבא אל משפחתי . ולא אל בית אבי לומר באשה לא ימלא מבית אב יקח מבית אם : (מז) ואשם הנזם . חסר יו"ד לומר

פירוש רשב"ם

(מח) בדרך אמת . שנאמנו דברי הקב"ה לעשות חסד שלא נגע בבשרה (ואפילו לא ביו"ד

רש"י

הרי לי עתיד ופי' שמהם לי כזוה כי אומר היה אולי אולי תפלו בני וגו' והיה עושה כך : (מז) ואשאל ואשים . שנה הסדר שהרי הוא תחלה נתן ואח"כ שאל אלא שלא יתפשוהו בדבריו ויאמרו היאך נתת לה :

פירוש ע"ט

אונ איך האב צו איר גזאגט איך בעט דיך מאך מיך אן טרינקן : (מו) וַתְּמַהֵר וַתּוֹרֶד כַּדָּהּ מֵעָלֶיהָ אונ זיא הט גיאיילט אונ הט פון איר אראפ גנידרט איר קרוג וַתֹּאמֶר שְׁתֵה וְגַם גְּמַלֶּיךָ אַשְׁקֶה אונ זיא הט גזאגט טרינק אונ דיינע קעמלן וועל איך אוך אן טרינקן וָאֵשְׁתְּ וְגַם הַגְּמַלִּים הִשְׁקָתָה אונ איך האב גטרונקן אונ די קעמלן הט זיא אוך אן גיטרענקט: (מז) וָאֶשְׁאַל אֹתָהּ אונ איך האב זיא גפרעגט וָאֹמַר בַּת מִי אַתְּ אונ איך האב גזאגט וועמס טאכטר ביסטו וַתֹּאמֶר בַּת בְּתוּאֵל בֶּן נָחוֹר אונ זיא הט גזאגט איך בין די טאכטר פון בתואל דער זון פון נחור אֲשֶׁר יָלְדָה לוֹ מִלְכָּה וואס מלכה האט צו אים גיוונן וָאָשִׂם הַנֶּזֶם עַל אַפָּהּ וְהַצְּמִידִים עַל יָדֶיהָ אונ איך האב

פירוש ע"ט

גטאן דעם נאז באנד אויף איר נאז אונ די ארום בענדליך אויף אירע הענד. רש"י שרייבט ער האט דאך איר פריער גגעבן אונ דער נאך האט ער זיא גפרעגט פון וועגן וואס הט ער פר זיי אנדערשט גזאגט כדי זיי זאלן ניט זאגן וויא האסטו איר גגעבן די מתנות אז דו האכט נאך ניט גיוואסט ווער זיא איז : (מח) וָאֶקֹּד וָאֶשְׁתַּחֲוֶה לַיי אונ איך האב גיקניט אונ גבוקט צו גאט וָאֲבָרֵךְ אֶת יי אֱלֹהֵי אֲדוֹנִי אַבְרָהָם אונ איך האב גלובט דעם גאט פון מיין האר אברהם אֲשֶׁר הִנְחַנִי בְּדֶרֶךְ אֱמֶת וואס ער האט מיך גפירט אין רעכטן וועג לָקַחַת אֶת בַּת אֲחִי אֲדוֹנִי לִבְנוֹ צו נעמן אטאכטר פון מיין הארס פריינד צו זיין זון : (מט) וְעַתָּה אִם יֶשְׁכֶם

יֶשְׁכֶם עֹשִׂים חֶסֶד וֶאֱמֶת אֶת־אֲדֹנִי
הַגִּידוּ לִי וְאִם־לֹא הַגִּידוּ לִי וְאֶפְנֶה
עַל־יָמִין אוֹ עַל־שְׂמֹאל׃
נ וַיַּעַן לָבָן וּבְתוּאֵל וַיֹּאמְרוּ מֵיְהוָה
יָצָא הַדָּבָר לֹא נוּכַל דַּבֵּר אֵלֶיךָ
רַע אוֹ־טוֹב׃ נא הִנֵּה־רִבְקָה לְפָנֶיךָ
קַח וָלֵךְ וּתְהִי אִשָּׁה לְבֶן־אֲדֹנֶיךָ
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה׃ נב וַיְהִי כַּאֲשֶׁר
שָׁמַע עֶבֶד אַבְרָהָם אֶת־דִּבְרֵיהֶם
וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה לַיהוָה׃ חמישי
נג וַיּוֹצֵא הָעֶבֶד כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב

ובגדים

אִיתֵיכוֹן עָבְדִין טֵיבוּ וּקְשׁוֹט עִם רִבּוֹנִי חַווֹ לִי וְאִם לָא חַווֹ לִי וְאֶתְפְּנֵי עַל יַמִּינָא אוֹ עַל שְׂמָאלָא׃ נ וַאֲתֵיב לָבָן וּבְתוּאֵל וַאֲמַרוּ מִן קֳדָם יְיָ נְפַק פִּתְגָּמָא לֵית אֲנַחְנָא יָכְלִין לְמַלָּלָא עִמָּךְ בִּישׁ אוֹ טָב׃ נא הָא רִבְקָה קֳדָמָךְ דְּבַר וְאֵיזִיל וּתְהֵי אִתְּתָא לְבַר רִבּוֹנָךְ כְּמָא דִּי מַלֵּיל יְיָ׃ נב וַהֲוָה כַּד שְׁמַע עַבְדָּא דְּאַבְרָהָם יָת פִּתְגָּמֵיהוֹן וּסְגִיד עַל אַרְעָא קֳדָם יְיָ׃ נג וְאַפֵּק

עבדא

ת״א ויען לבן מוסר קטן ים.

פירוש רשב״ם

לאברהם ולכם: (מט) על ימין או על שמאל. אל שאר קרובים שיש לאדוני: (נ) לא נוכל דבר אליך רע או טוב. לא הסתירה ולא הבנין תלוי ברצוננו כי על כרחנו רוצים ולא רוצים כי הקב״ה עשה שהיכולת בידו: (נג) כלי כסף וכלי זהב. תכשיטי נשים של כסף וזהב כדכתיב

בעל הטורים

אלכטותיה) מהמת לגיטות: (מט) על ימין או על שמאל. (עם סתיכות והכולל. בגימ׳ ישמעאל וממון ומואב. פס

רש״י

ועדיין אינך יודע מי היא: (מט) על ימין. מבנות ישמעאל: על שמאל. מבנות לוט שהיה יושב לשמאלו של אברהם (ב״ר): (נ) ויען לבן ובתואל. רשע היה וקפץ להשיב לפני אביו: לא נוכל דבר אליך. למאן בדבר הזה לא ע״י תשובת דבר רע ולא ע״י תשובה דבר הגון לפי שניכר שמה׳ יצא הדבר לפי דבריך שזימנה לך (ב״ר): (נב) וישתחו ארצה. מכאן שמודים על בשורה טובה (ב״ר): (נג) ומגדנות.

פירוש ע״ט

עֹשִׂים חֶסֶד וֶאֱמֶת אֶת אֲדֹנִי אונ אַצוּנְד אוֹב אִיר וָועט טָאן חֶסֶד וֶאֱמֶת מִיט מַיין הַאר הַגִּידוּ לִי זָאגְט מִיר וְאִם לֹא הַגִּידוּ לִי אונ אוֹב נִיט זָאגְט מִיר וְאֶפְנֶה עַל יָמִין אונ אִיךְ וָועל מִיךְ קֶעְרְן אוֹף דֶער רֶעכְטֶער זַייט אונ וָועל נֶעמְן פוּן דִי טֶעכְטֶער פוּן יִשְׁמָעֵאל אוֹ עַל שְׂמֹאל אוֹדֶער אוֹף דֶער לִינְקֶע זַייט אונ וָועל נֶעמְן פוּן דִיא טֶעכְטֶער פוּן לוֹט וָואס אִיז גֶעזֶעסְן אִין דֶער לִינְקֶע זַייט פוּן אַבְרָהָם׃ (נ) וַיַּעַן לָבָן וּבְתוּאֵל אונ עֶר הָאט גֶעעֶנְפֶערְט לָבָן אונ בְּתוּאֵל. רש״י שְׁרַייבְּט לָבָן אִיז גֶוועֶן אַרְשָׁע הָאט עֶר פְרִיעֶר גֶעעֶנְפֶערְט פַר דֶעם פָאטֶער וַיֹּאמְרוּ מֵיְיָ יָצָא הַדָּבָר אונ זַייא הָאבְּן גֶזָאגְט פוּן גָאט אִיז אַרוֹיס גֶגַאנְגְן דִיא זַאךְ לֹא נוּכַל דַּבֵּר אֵלֶיךָ מִיר קֶענְן נִיט רֵיידְן צוּ דִיר רַע אוֹ טוֹב בֵּייז אָדֶער גוּטְץ אַז מַחֲמַת דֶעם זָאלְן מִיר נִיט וֶועלְן דִי זַאךְ׃ (נא) הִנֵּה רִבְקָה לְפָנֶיךָ קַח וָלֵךְ נוּן רִבְקָה אִיז פַר דִיר נֶעם זִיא אונ גֵייא וּתְהִי אִשָּׁה לְבֶן אֲדֹנֶיךָ אונ זִיא זָאל זַיין אַוַוייבּ צוּ דַיין הַארְם זוּן כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְיָ אַזוֹי וִויא גָאט הָאט גֶרֶעט׃ (נב) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר שָׁמַע עֶבֶד אַבְרָהָם אֶת דִּבְרֵיהֶם אונ עֶס אִיז גֶוועֶן וִויא דֶער קְנֶעכְט פוּן אַבְרָהָם הָט גֶהֶערְט זֵייעֶרֶע רֵייד וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה לַיְיָ אונ עֶר הָאט זִיךְ גֶבּוּקְט אוֹף דֶער עֶרְד צוּ גָאט. רש״י שְׁרַייבְּט פוּן דַאנֶען אִיז גֶדְרוּנְגֶען אַז מֶען בַּדַארְף לוֹבְּן גָאט פַאר אַגוּטֶע בְּשׂוֹרָה׃ (נג) וַיּוֹצֵא הָעֶבֶד כְּלֵי כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב וּבְגָדִים וַיִּתֵּן לְרִבְקָה אונ דֶער קְנֶעכְט הָאט אוֹיס גֶצוֹגְן זִילְבֶּרְנֶע כֵּלִים אונ גִילְדֶערְנֶע

וּבְגָדִים וַיִּתֵּן לְרִבְקָה וּמִגְדָּנֹת נָתַן
לְאָחִיהָ וּלְאִמָּהּ׃ נד וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ
הוּא וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־עִמּוֹ וַיָּלִינוּ
וַיָּקוּמוּ בַבֹּקֶר וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֻנִי
לַאדֹנִי׃ נה וַיֹּאמֶר אָחִיהָ וְאִמָּהּ תֵּשֵׁב
הַנַּעַר הנערה ק אִתָּנוּ יָמִים אוֹ עָשׂוֹר
אַחַר תֵּלֵךְ׃ נו וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַל־
תְּאַחֲרוּ אֹתִי וַיהוָה הִצְלִיחַ דַּרְכִּי
שַׁלְּחוּנִי וְאֵלְכָה לַאדֹנִי׃ נז וַיֹּאמְרוּ

ת"א ויאמר אחיה כתובות נז. אחר תלך נדרים לז. · נק"א

עַבְדָּא מָנִין דִּכְסַף וּמָנִין
דִּדְהַב וּלְבוּשִׁין וִיהַב
לְרִבְקָה וּמִגְדָּנִין יְהַב
לַאֲחוּהָא וּלְאִמַּהּ׃
נד וַאֲכָלוּ וּשְׁתִיאוּ הוּא
וְגוּבְרַיָּא דִּי עִמֵּהּ וּבָתוּ
וְקָמוּ בְצַפְרָא וַאֲמַר
שַׁלְּחוּנִי לְוָת רִבּוֹנִי׃
נה וַאֲמַר אֲחוּהָא
וְאִמַּהּ תְּתִיב עוּלֶמְתָּא
עִמָּנָא עִדָּן בְּעִדָּן אוֹ
עַסְרָא יַרְחִין בָּתַר כֵּן
תֵּיזִיל׃ נו וַאֲמַר לְהוֹן
לָא תְּאַחֲרוּן יָתִי וַיְיָ
אַצְלַח אָרְחִי שַׁלְּחוּנִי
וְאֵיהָךְ לְוָת רִבּוֹנִי׃ נז וַאֲמַרוּ נִקְרֵי לְעוּלֶמְתָּא

בעל הטורים

כאומות) : (ס) אל תאחרו אותי וכו'. ס"ת לוים בלוים :

פירוש רשב"ם

איש אשר מצא כלי זהב אצעדה וגו' וכתיב ושאלה אשה משכנתה ומגרת ביתה כלי כסף וכלי זהב ושמלות ושמתם על בניכם ועל בנותיכם : (נו) וה' הצליח דרכי. אין הקב"ה רוצה שיהא איחור בדבר שאין זה עיקר הצלחה :

רש"י

ל' מגדים שהביא עמו מיני פירות של א"י : (נד) וילינו. כל לינה שבמקרא לינת לילה אחד : (נה) ויאמר אחיה ואמה. ובתואל היכן היה הוא היה רוצה לעכב ובא מלאך והמיתו : ימים. שנה כמו (ויקרא כה) ימים תהיה גאולתו שנותנין לבתולה זמן י"ב חדש לפרנס את עצמה בתכשיטים (כתובות נז) : או עשור. י' חדשים וא"ת ימים ממש אין דרך המשדכים לבקש דבר מועט ואם לא תרצה תן לנו מרובה מזה :

שפתי חכמים

היתה הקללה מתקיימת כיון דהיה עבד וא"כ היה ארור שפי' מהם ובזה יתורץ התיבה מברא"ם ע"ש : א וא"ת למה לא פירש"י כן לעיל גבי ויקד האיש וישתחו. וי"ל דלעיל כתיב אחריו ויאמר ברוך ה' אלהי וגו' דהיכא למימר לכן השתחוה לפי שאמר ברכה והזכיר השם דברוך לשון ברכה אבל הכא לא כתיב אחריו ברכה. (קצ"מ) ונ"ר כתבו על ויקד האיש ורש"י כתבו כאן שהרי אין לומר שמודים על בשורה טובה עד שאמרו קח ולך. אבל כשדברו עם רבקה עדיין לא ידע אם תלכה : ב ר"ל היה נותן סם המות בקערה שאכלה ומיכרו עליו לאכול כדי שלא ירגיש בדבר דכאן כתיב ויושם לפניו לאכול וגבי יוסף נמי כתיב ויושם בארון אף כאן כן. ברצו להמיתו ולישנו בארון וזאת כרגיש בדבר ואמר לא אוכל עד

פירוש ע"ט

כֵּלִים און קְלֵיידֶר און הָאט גֶעגֶעבְּן צוּ רִבְקָה
וּמִגְדָּנֹת נָתַן לְאָחִיהָ וּלְאִמָּהּ און זִיסֶע שְׁפַּייז וָואס עֶר
הָאט מִיט זִיךְ גֶעבְּרַאכְט פוּן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הָאט
עֶר גֶעגֶעבְּן צוּ אִיר בְּרוּדֶר און צוּ אִיר מוּטֶער׃
(נד) וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ הוּא וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר עִמּוֹ וַיָּלִינוּ און זֵיי
הָאבְּן גֶעגֶעסְן און גֶעטְרוּנְקֶען עֶר מִיט דִי מַאנֶען וָואס
זֶענֶען גֶעוֶוען מִיט אִים און הָאבְּן גֶענֶעכְטִיגְט וַיָּקוּמוּ
בַבֹּקֶר און זֶענֶען אוֹיף גֶעשְׁטַאנֶען אִין דֶער פְרִיא וַיֹּאמֶר
שַׁלְּחֻנִי לַאדֹנִי און עֶר הָאט גֶעזָאגְט שִׁיקְט מִיךְ צוּ
מַיין הַאר׃ (נה) וַיֹּאמֶר אָחִיהָ וְאִמָּהּ און עֶר הָאט
גֶעזָאגְט אִיר בְּרוּדֶר און אִיר מוּטֶער תֵּשֵׁב הַנַּעֲרָה אִתָּנוּ
יָמִים אוֹ עָשׂוֹר זִיא זָאל זַאמְן מִיט אוּנְז דָאס מֵיידְל
אַיין יָאר טֶעג אוֹדֶער צֶעהְן חֳדָשִׁים זִיא זָאל זִיךְ
אָן גְרֵייטְן אִיר צִירוּנְג אַחַר תֵּלֵךְ דֶער נָאךְ וֶועט זִיא
גֵיין. רַשִׁ"י פְרֶעגְט וְוִי אִיז בְּתוּאֵל גֶעוֶוען וָואס לָבָן
מִיט דֶער מוּטֶער הָאבְּן גֶעעֶנְפֶערְט. דֶער תֵּירוּץ אִיז
עֶר הָאט גֶעוָואלְט מְעַכֵּב זַיין אִיז גֶעקוּמֶען אַמַלְאָךְ
און הָאט אִים גֶעטֵייט׃ (נו) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם אַל תְּאַחֲרוּ
אֹתִי און עֶר הָאט צוּ זֵייא גֶעזָאגְט אִיר זָאלְט מִיךְ
נִיט זַאמְן וַה' הִצְלִיחַ דַּרְכִּי און גָאט הָט בַּגְלִיקְט מַיין
וֶועג שַׁלְּחוּנִי וְאֵלְכָה לַאדֹנִי שִׁיקְט מִיךְ און אִיךְ וֶועל
גֵיין צוּ מַיין הַאר׃ (נז) וַיֹּאמְרוּ נִקְרָא לַנַּעֲרָה וְנִשְׁאֲלָה

נִקְרָא לַנַּעַר לנערה ק וְנִשְׁאֲלָה אֶת־
פִּיהָ: נח וַיִּקְרְאוּ לְרִבְקָה וַיֹּאמְרוּ
אֵלֶיהָ הֲתֵלְכִי עִם־הָאִישׁ הַזֶּה
וַתֹּאמֶר אֵלֵךְ: נט וַיְשַׁלְּחוּ אֶת־
רִבְקָה אֲחֹתָם וְאֶת־מֵנִקְתָּהּ וְאֶת־
עֶבֶד אַבְרָהָם וְאֶת־אֲנָשָׁיו: ס וַיְבָרְכוּ
אֶת־רִבְקָה וַיֹּאמְרוּ לָהּ אֲחֹתֵנוּ אַתְּ
הֲיִי לְאַלְפֵי רְבָבָה וְיִירַשׁ זַרְעֵךְ
אֵת שַׁעַר שֹׂנְאָיו: סא וַתָּקָם רִבְקָה

ונערתיה

ת׳א ופקס רבקס. פפתיס ג.

אונקלוס

לְעוּלֶמְתָּא וְנִשְׁמַע מַה
דְהִיא אָמְרָה: נח וּקְרוֹ
לְרִבְקָה וַאֲמַרוּ לַהּ
הֲתֵיזְלִין עִם גַּבְרָא הָדֵין
וַאֲמֶרֶת אֵיזִיל:
נט וְשַׁלַּחוּ יָת רִבְקָה
אֲחַתְהוֹן וְיָת מֵינִקְתַּהּ
וְיָת עַבְדָּא דְאַבְרָהָם
וְיָת גֻּבְרוֹהִי: ס וּבָרִיכוּ
יָת רִבְקָה וַאֲמַרוּ לַהּ
אֲחָתָנָא אַתְּ הֲוַי לְאַלְפִין
וּלְרִבְוָן וְיֵירְתוּן בְּנַיְכִי
יָת קִרְוֵי סַנְאֵיהוֹן:
סא וְקָמַת רִבְקָה

ועולמתהא

פירוש רשב"ם

אם יתעכב: (נז) נקרא לנערה. אם תרצה להתעכב ימים או עשור כדברינו או מיד ליד כדבריך. דרך ארץ הוא כן כלומר אע"פ שהקב"ה חפץ בזיווג זה אעפ"כ אמרו לה התלכי עם האיש הזה או עם אדם אחר לאחר ימים או עשור שמנהג הוא כמו ששנינו נותנים לבתולה שנים עשר חדש לפרנס את עצמה: (נח) ותאמר אלך. איני חוששת להתעכב בשביל קשוטי עצמי: (ס) את היי לאלפי רבבה ויירש זרעך. ממך יצאו אותם הבנים שנאמר בהם

בעל הטורים

(נח) עם האיש הזה. ס"ת מזה לרמז שהלך כדת משה וישראל: (ס) את היי. היי בגימ' כ"ה כלומר תהי כמה שנאמר כה יהיה זרעך: רבבה. ד' במס' היי לאלפי רבבה ובניו ינינו רבבה ומאה מכם רבבה ירדופו רבבה כצמח השדה נתתיך. שאמרו לה שתהיה מאותם שכתוב ינינו רבבה ורבבה כצמח השדה וכו':

שפתי חכמים

אם דברתי דברי ובתוך כך בנה המלאך הקערה ובא הסם במות לפני בתואל ואכל ומת מאליו: ג דקשה וכא לעיל אמר לא אכל וגו' וניכר שמה' יצא הדבר: ד דק"ל למה כתיב אלך ולא כתיב הן או כן דהא הם שאלו אותה התלכי עם האיש. פרש"י: ה לכך נקט זרעך דהא הברכה ליצחק נתנה ואיך נתנו לה וכא דכתיב את והיא לא היתה בכלל הברכה אלא מכיון בזרעה וכהן גם הוי כאלו היא עצמה זכתה בה:

רש"י

(נז) ונשאלה את פיה. מכאן שאין משיאין את האשה אלא מדעתה (ב"ר): (נח) ותאמר אלך. מעצמי ד ואף אם אינכם רוצים: (ס) את היי לאלפי רבבה. את וזרעך תקבלו אותה ברכה שנאמר לאברהם בהר המוריה הרבה ארבה את זרעך וגו'. יה"ר שיהא אותו הזרע ממך ה ולא מאשה אחרת:

פירוש ע"ט

אֶת פִּיהָ אונ זייא האבן גזאגט לאמר רופן דאס מיידל אונ וועלן זיא פרעגן וואס זיא וועט זאגן דרויף מיט איר מויל. רש"י שרייבט פון דאנן איז גידרונגן מען קער ניט חתונה מאכן א טאכטער נאר מיט איר ווילן: (נח) וַיִּקְרְאוּ לְרִבְקָה וַיֹּאמְרוּ אֵלֶיהָ אונ זיי האבן גרופן צו רבקה אונ האבן צו איר גזאגט הֲתֵלְכִי עִם הָאִישׁ הַזֶּה אויב דו וועסט גיין מיט דעם דאזיגן מאן וַתֹּאמֶר אֵלֵךְ אונ זיא הט גזאגט איך וויל גיין אפילו איר וועט ניט וועלן: (נט) וַיְשַׁלְּחוּ אֶת רִבְקָה אֲחֹתָם וְאֶת מֵנִקְתָּהּ אונ האבן באגלייט זייער שוועסטער רבקה מיט איר זייגערן וְאֶת עֶבֶד אַבְרָהָם וְאֶת אֲנָשָׁיו אונ דעם קנעכט פון אברהם אונ זיינע מאנן: (ס) וַיְבָרְכוּ אֶת רִבְקָה אונ זיי האבן געבענשט רבקה וַיֹּאמְרוּ לָהּ אונ זיי האבן גזאגט צו איר אֲחֹתֵנוּ אַתְּ הֲיִי לְאַלְפֵי רְבָבָה אונזער שוועסטער דו זאלסט זיין צו טויזנטער אונ צעהן טויזנטער. רש"י שרייבט זיי האבן איר גזאגט די ברכה וואס איז גזאגט געווארן צו אברהם אויף דעם הר המוריה איך וועל מערן דיינע קינדער זאל דס זיין פון דיר אונ ניט פון אנדערע אשה וְיִירַשׁ זַרְעֵךְ אֵת שַׁעַר שֹׂנְאָיו אונ דיינע קינדער זאלן ירשינן דיא שטעט פון זיינע פיינט: (סא) וַתָּקָם רִבְקָה וְנַעֲרֹתֶיהָ אונ זיא איז אויף געשטאנען רבקה מיט אירע מיידן וַתִּרְכַּבְנָה עַל הַגְּמַלִּים וַתֵּלַכְנָה אַחֲרֵי הָאִישׁ

וְנַעֲרֹתֶיהָ וַתִּרְכַּבְנָה עַל־הַגְּמַלִּים
וַתֵּלַכְנָה אַחֲרֵי הָאִישׁ וַיִּקַּח הָעֶבֶד
אֶת־רִבְקָה וַיֵּלַךְ׃ סב וְיִצְחָק בָּא
מִבּוֹא בְּאֵר לַחַי רֹאִי וְהוּא יוֹשֵׁב
בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב׃ סג וַיֵּצֵא יִצְחָק לָשׂוּחַ
בַּשָּׂדֶה לִפְנוֹת עָרֶב וַיִּשָּׂא עֵינָיו
וַיַּרְא וְהִנֵּה גְמַלִּים בָּאִים׃ סד וַתִּשָּׂא
רִבְקָה אֶת־עֵינֶיהָ וַתֵּרֶא אֶת־יִצְחָק
ותפל

אונקלוס

ועולימתהא ורכיבא
על גמליא ואזלא בתר
גברא ודבר עבדא ית
רבקה ואזל׃ סב ויצחק
אתא ממיתוהי מבירא
דמלאך קימא אתחזי
עלה והוא יתב בארע
דרומא׃ סג ונפק יצחק
לצלאה בחקלא למפני
רמשא וזקף עינוהי
וחזא והא גמליא אתן׃
סד וזקפת רבקה ית
עינהא וחזת ית יצחק
ואתרכינת

ת"א ותלכנה ברכות סא עירובין יח. ויצא יצחק ברכות כו פסחים פח עבודת כוכבים ז.

בעל הטורים

(סב) והוא יושב בארץ הנגב. וסמיך ליה ויצא יצחק לשוח בשדה רמז למה שאמרו הגולה שיושבים ידרים: (סג) לשוח בשדה. היינו שיצחק תקן תפלת המנחה ואז נזדמנה לו רבקה והיינו דכתיב על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא דהיינו אשה דכתיב מצא אשה מצא טוב: לפנות

פירוש רשב"ם

בשעת עקידה ויירש זרעך את שער אויביו. זהו פירוש ר' יוסף בר שמעון ק"א: (סב) ויצחק בא מבוא. כמו באבה סרומה. ויצחק באותו היום שבא העבד בא מבאר של באר לחי ראי שהרי יצחק יושב בארץ הנגב ששם באר לחי ראי כדכתיב על העין בדרך שור. וכתיב ויסע משם אברהם ארצה הנגב וישב בין קדש ובין שור ולפי שבא משם ביום ההוא ולא היה יודע מה היו עושים פועלים שלו. והיו נוטעים גנות ופרדסים: (סג) ויצא יצחק לשוח בשדה. כדכתיב וכל שיח השדה. כלומר למעת אילנות ולראות ענייני פועליו ואז בהיותו בשדה

רש"י

(סב) מבוא באר לחי ראי. שהלך להביא הגר לאברהם אביו שישאנה (ב"ר): יושב בארץ הנגב. קרוב לאותו באר שנאמר ויסע משם אברהם ארצה הנגב וישב בין קדש ובין שור ושם היה הבאר שנאמר הנה בין קדש ו ובין ברד: (סג) לשוח. (ב"ר) לשון תפלה ז כמו (תהלים קב) ישפוך שיחו: (סד) ותרא את יצחק. ראתה אותו הדור ח ותוהא (ס"א ותמהה) מפניו (ב"ר): ותפל. השמיטה עצמה לארץ ט כתרגומו ואתרכינת הטתה עצמה לארץ ולא הגיעה עד הקרקע כמו הטי נא כדך ארכיני (פ"ב כח) ויטו שמים וארכין ל' מוטה לארץ ודומה לו (תהלים לז) כי יפול לא יוטל י כלומר אם יטה לארץ לא יגיע עד לארץ אלא מטמע מעל גב הגמל נפלה אבל לא על הארץ:

שפתי חכמים

ו ברד ושור חדא הוא דהתרגום מתרגם על שניהם חגרא ומאחר שבאחד מהם כתוב ארצה הנגב ובאחד כתוב ששם היה הבאר למדו שארץ הנגב קרוב לאותו באר: ז וקשה דעל ישפוך שיחו פי' כמו לשוח בשדה. והתוספות תירצו כי כן סוגיית הגמרא שברי מלינו גבי אבתר שמביא ראיה שהיה לדקת מדכתיב ויהי אומן את הדסה וכתיב והוא לג בין ההדסים מה הדסים לדיקים אף כאן וכו' וכנג מביא ראיה מאסתר וכו'. אבל אין נ"ל. וי"ל דתרוויהו צריכי דאי מהתם ה"א דיבור ולא תפלה דהא לעיל כתיב תפלה לעני אבל לשוח בשדה עם מי דיבר אלא ע"כ תפלה קבע ואי מהכא ה"א לשוח הוי מלשון בנות שוח כלומר שהלך לטייל בין האילנות שבשדה מ"ה מביא ראיה מישפוך שיחו עכ"ל מהרש"ל: ח דאם לא כן סולך ידעה שהוא יצחק שנפלה מעל הגמל: ט מדכתיב ותפול מעל הגמל ולא כתיב מהגמל או ותפול י אף על פי שיפול לא יושלך לארץ כמו שמפרש והולך לא יגיע

פירוש ע"ט

אונ זיי זענן גריטן אויף די קעמלן אונ זיי זענן געגאנגן נאך דעם מאן ויקח העבד את רבקה וילך אונ דער קנעכט הט גנומן רבקה אונ איז געגאנגן׃ (סב) ויצחק בא אונ יצחק איז געקומען מבוא באר לחי ראי פון צו קומען פון דעם ברונען לחי רואי. רש"י שרייבט יצחק איז אהין געגאנגן נאך הגר ער זאל זיא ברענגן צום פאטער והוא יושב בארץ הנגב אונ ער איז געזעסן אין דעם לאנד פון דרום זייט׃ (סג) ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב אונ יצחק איז ארויס געגאנגן אין פעלד תפלה צו טאן פר נאכט וישא עיניו אונ ער האט אויף געהובן זיינע אויגן וירא והנה גמלים באים אונ ער האט געזעהן אז קעמלין קומען׃ (סד) ותשא רבקה את עיניה ותרא את יצחק אונ רבקה הט אויף געהובין אירע אויגין אונ זי הט געזעהן יצחק. רש"י שרייבט זיא האט געזעהן אז ער איז מהודר הט זי זיך אויף איס פר' וונדרט ותפול מעל

ותפל מעל הגמל: סה ותאמר אל־העבד מי־האיש הלזה ההלך בשדה לקראתנו ויאמר העבד הוא אדני ותקח הצעיף ותתכס: סו ויספר העבד ליצחק את כל־הדברים אשר עשה: סז ויבאה יצחק האהלה שרה אמו ויקח את־רבקה ותהי־לו לאשה ויאהבה

ת״א ויביאה ב״ק זב.

וינחם

ואתרכינת מעל גמלא: סה ואמרת לעבדא מן גברא דיכי דמהלך בחקלא לקדמותנא ואמר עבדא הוא רבוני ונסיבת עיפא ואתכסיאת: סו ואשתעי עבדא ליצחק ית כל פתגמיא די עבד: סז ואעלה יצחק למשכנא וחזא והא תקנין עובדהא כעובדי שרה אמה

ונסיב

פירוש רשב״ם

דאה גמלים באים והלך לקראתם לראות אם הם גמלי אביו שהוליך העבד: (סד) ותפול מעל הגמל. לצניעות לפי שהיתה רוכבת כמו איש משום ביעתותא דגמלא כדמפרש בפסחים: (סה) הלזה. מרחיק רגיל לומר כן. וכן בעל החלומות הלזה בא. אבל כשאדם בקרוב אומר המן הרע הזה: (סו) ויספר העבד ליצחק. להודיעו נסים

בעל הטורים

ערב. ב׳ במסורה הכא ואידך והיה לפנות ערב ירחץ במים רמז מה שאמרו בגמ׳ שעולים מן המנחה ולמעלה דמה הכא מנחה שיצחק תקן תפלת המנחה אף התם נמי מנחה: (סז) ויבאה. ב׳ במסורה הכא בראשית וכתיב חפר וטוגה כ״ד מלמד שקשטה בכ״ד קשוטים: האהלה. ח׳ במסורה רמז שהכניסה מקומות שהיתה שכינה משכן גלגל שילה נוב גבעון בית ראשון בית שני לעתיד לבא: ותהי לו לאשה ויוסף אברהם. דרך ארץ

שמי במתה לבתו והניחה לו בנים ישיאם קודם שיבא להרת. ד״א זהו שאמרו שתין תכלי מטיי׳ לכלה דקל חבריה שמע דאכיל ואיסו לא אמי: ויאהבה. ב׳ במס׳ הכא ואידך ויאהבה אמנון שהם סיתה אהבה שתלויה בדבר ע״כ בטלה אבל הכא

שפתי חכמים

וכו׳: כ שכן מקבלין הפעולה מאחר שכן מבנין נפעל. כך מלת ותתכס היא מתפעלת ומקבלת פעולה מאחר: ל דכו״ל ויביאה לאהל שרה אמו דאהל דבוק הוא לשרה. אבל האהלה דבור בפני עצמו הוא: מ (ג״א) כנגד ג׳ מצות שהנשים מצווה בהן. כנגד חלה ברכה מצויה. נגד הדלקת נר דלוק. וענן קשור הוא כנגד נדה וזהו לכבוד קדושת טהרה שהיתה

רש״י

הקרקע: (סה) ותתכס. לשון ותתפעל כמו ותקבר ב ותשבר: (סו) ויספר העבד. (ב״ר) גלה לו נסים שנעשו לו שקפצה לו הארץ ושנזדמנה לו רבקה בתפלתו: (סז) האהלה שרה אמו. ויביאה האהלה והרי היא שרה אמו כלומר ונעשית דוגמת ל שרה אמו שכל זמן ששרה קיימת היה נר דלוק מע״ש לערב שבת וברכה מצויה בעיסה וענן קשור על האהל מ ומשמתה פסקו וכשבאת רבקה חזרו (ב״ר): אחרי אמו. דרך ארץ כל

פירוש ע״ט

דעם גמל אונ זי הט זיך אן גהובן אראפ צו גליטשן פון דעם קעמיל: (סה) ותאמר אל העבד אונ זיא הט גזאגט צוא דעם קנעכט מי האיש הזה ההולך בשדה לקראתנו ווער איז דער דאזיגר מאן וואס גייט אין פעלד אקעגין אונז ויאמר העבד הוא אדוני אונ ער האט גזאגט דער קנעכט ער איז מיין האר ותקח הצעיף ותתכס אונ זיא הט גנומן דעם שפרייט טוך אונ הט זיך בדעקט: (סו) ויספר העבד ליצחק את כל הדברים אשר עשה אונ ער הט דר ציילט דר קנעכט צו יצחק אלע די זאכין וואס ער הט גטאן. רש״י שרייבט ער הט אים דער ציילט די נסים וואס איז ווארין גשאן צו אים ווי דם לאנד איז איהם

פירוש ע״ט

אקעגין גשפרונגן אונ ווי דורך זיין תפלה הט זיך רבקה גטראפין: (סז) ויביאה יצחק האהלה שרה אמו אונ ער הט זיא גבראכט יצחק אין זיין מוטערס געצעלט. רש״י שרייבט ווי ער האט זי גבראכט אין געצעלט אריין איז זי ווארין גלייך צו זיין מוטער שרה ווארום כל זמן אז שרה הט גלעבט פלעגט אלעבט ברענין פון איין ערב שבת ביז אין אנדרן אונ די ברכה פלעגט זיין אין טייג אונ אוואלקין פלעגט זיין אן גבונדן אויף דעם געצעלט אונ וויא זי איז געשטארבין הט דם אלץ אויף געהערט אונ ווי רבקה איז גקומן האבין זיך די אלע זאכין אום געקערט ויקח את רבקה ותהי לו לאשה ויאהבה אונ חא

וְנָסֵיב יָת רִבְקָה וַהֲוָת
לֵהּ לְאִנְתּוּ וּרְחִימַהּ
וְאִתְנְחֵם יִצְחָק בָּתַר
דְּמִיתַת אִמֵּהּ׃
א וְאוֹסֵיף אַבְרָהָם
וּנְסֵיב אִתְּתָא וּשְׁמַהּ
קְטוּרָה׃ ב וִילֵידַת לֵהּ
יָת זִמְרָן וְיָת יָקְשָׁן וְיָת
מְדָן וְיָת מִדְיָן וְיָת
יִשְׁבָּק וְיָת שׁוּחַ׃
ג וְיָקְשָׁן אוֹלֵיד יָת שְׁבָא
וְיָת דְּדָן וּבְנֵי דְדָן הֲווֹ
לְמַשִּׁירִין וְלִשְׁכוּנִין
וְלַנְגָּוָן׃ ד וּבְנֵי מִדְיָן
עֵיפָה וָעֵפֶר וַחֲנוֹךְ
וַאֲבִידָע וְאֶלְדָּעָה כָּל אִלֵּין בְּנֵי קְטוּרָה׃

וַיִּנָּחֵם יִצְחָק אַחֲרֵי אִמּוֹ׃ פ ששי
כה א וַיֹּסֶף אַבְרָהָם וַיִּקַּח אִשָּׁה
וּשְׁמָהּ קְטוּרָה׃ ב וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־
זִמְרָן וְאֶת־יָקְשָׁן וְאֶת־מְדָן וְאֶת־
מִדְיָן וְאֶת־יִשְׁבָּק וְאֶת־שׁוּחַ׃
ג וְיָקְשָׁן יָלַד אֶת־שְׁבָא וְאֶת־דְּדָן
וּבְנֵי דְדָן הָיוּ אַשּׁוּרִם וּלְטוּשִׁם
וּלְאֻמִּים׃ ד וּבְנֵי מִדְיָן עֵיפָה וָעֵפֶר
וַחֲנֹךְ וַאֲבִידָע וְאֶלְדָּעָה כָּל־אֵלֶּה

ת״א ויסף אברהם ב״ק בס זבחים קב.

בני ... ויהב

בעל הטורים
סימן תלוים בדבר על כן לא בטלה : וינחם. ב׳ במס׳ וינחם

פירוש רשב״ם
שנגשו לו לדעת כי בת מולו היא : (א) קטורה . לפי

רש״י
זמן שאמו של אדם קיימת כרוך הוא אצלה נ ומשמתה הוא מתנחם באשתו : (א) קטורה. (ב״ר) זו הגר ונקראת קטורה על שם שנאים מעשיה כקטרת ם ושקשרה פתחה שלא נזדווגה ע לאדם מיום שפרשה מאברהם : (ג) אשורם ולטושם. שם ראשי פ אומות (ב״ר). ותרגום של אונקלוס אין לי ליישבו על לשון המקרא. (שפירש למשירין לשון מחנה. וא״ת שאינו כן מפני האל״ף שאינה יסודית הרי לנו תיבות שאין בראשם אל״ף ונוספה אל״ף בראשם כמו חומת אנך שהוא מן נכה רגלים וכמו הסוך שמן שהוא מן ורחצת וסכת : ולטושם. הם בעלי אהלים המתפזרים אנה ואנה ונוסעים איש באהלי אפדנו וכן הוא אומר (ש״א ל) והנה נטושים על פני כל הארץ שכן למ״ד ונו״ן

שפתי חכמים
זהירה בנדתה לפרש עלמה כי הטהרה מביאה לידי רוח הקדש : נ דאל״כ אחרי אמו ל״ל : ם אבל קשה למה לא קרא אותה קטרת מ״ם פי׳ ושקשרה פתחה ולפי׳ האחרון קשה היה לו לקרותה קשורה לכן פירש פי׳ הראשון. מהרש״ל : ע (ג״א) והא דפירש״י שחזרה לגלולי בית אביה נ״ל שהיתה בדעתה לחזור לגלולו וכו׳ דסברה כיון שנטרדה מבית אברהם גם אלהיו הסתיר פניו ממנה וכו׳ וכשראתה הנס שנעשה לבנה בבאר ושנגלה לה המלאך לא הוציאה עצמה מתחת כנפי רשותו, וכג״א כי שאחר שנעשה לה הנס חזרה בתשובה : פ ר״ל האחד מבניו נתייחסו אליו כל האשורים וכן לשני דאל״כ אשור ולטוש מבע״ל . (ג״א) דאל״כ ובני דדן אשורים ולטושים

פירוש ע״ט
גנומן רִבְקָה אונ זיא וואר צו אים צו אַווייב וַיִּנָּחֵם יִצְחָק אַחֲרֵי אִמּוֹ אונ יִצְחָק איז וואָרין גטְרֵייסְט נאָך זיין מוטער. רש״י שְׁרַייבְּט דער מִנְהָג פון דער וועלט איז כָּל זְמַן דיא מוטער פון דעם מענטש לעבט איז ער גוויינטליך בַּייא איר אונ אַז זיא שטארבט ווערט ער גטְרֵייסְט מיט זיין ווייב : (א) וַיֹּסֶף אַבְרָהָם וַיִּקַּח אִשָּׁה וּשְׁמָהּ קְטוּרָה אונ אַבְרָהָם הָט גמערט אונ ער הָט גנומן אַווייב אונ איר נאָמן וואר קְטוּרָה . רש״י שְׁרַייבְּט דאס איז הָגָר נָאר חייל זי הָט זיך ניט מְזַווג גוועזן צו קיין מענטש פון דעם טָאג ווָס זיא איז וואָרין אָפּ גישייד פון אַבְרָהָם דרום הָט מען זי גרופין קְטוּרָה דָם איז אַלְשוֹן אָן גבונדין כְּלוֹמַר זי איז גוועזן אָן גבונדין צו אַבְרָהָם : (ב) וַתֵּלֶד לוֹ אונ זי הָט גיווינן צו אים אֶת זִמְרָן וְאֶת יָקְשָׁן וְאֶת מְדָן וְאֶת מִדְיָן וְאֶת יִשְׁבָּק וְאֶת שׁוּחַ : (ג) וְיָקְשָׁן יָלַד אונ יָקְשָׁן הָט גמאכט גיווינן אֶת שְׁבָא אַזון שְׁבָא וְאֶת דְּדָן אונ אַזון דְדָן וּבְנֵי דְדָן הָיוּ אַשּׁוּרִים וּלְטוּשִׁים וּלְאוּמִּים אונ די קינדר פון דְדָן זענין גוועזן אַשּׁוּרִים וּלְטוּשִׁים וּלְאוּמִּים אַזוי האבין גהייסין די עלצטע פון די אומות : (ד) וּבְנֵי מִדְיָן אונ די קינדר

בְּנֵי קְטוּרָה׃ ה וַיִּתֵּן אַבְרָהָם אֶת־
כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ לְיִצְחָק׃ ו וְלִבְנֵי
הַפִּילַגְשִׁים אֲשֶׁר לְאַבְרָהָם נָתַן
אַבְרָהָם מַתָּנֹת וַיְשַׁלְּחֵם מֵעַל
יִצְחָק בְּנוֹ בְּעוֹדֶנּוּ חַי קֵדְמָה אֶל־
אֶרֶץ קֶדֶם׃ ז וְאֵלֶּה יְמֵי שְׁנֵי־חַיֵּי
אַבְרָהָם אֲשֶׁר־חָי מְאַת שָׁנָה
וְשִׁבְעִים שָׁנָה וְחָמֵשׁ שָׁנִים׃
ח וַיִּגְוַע וַיָּמָת אַבְרָהָם בְּשֵׂיבָה
טוֹבָה זָקֵן וְשָׂבֵעַ וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו׃
ויקברו

ה וִיהַב אַבְרָהָם יָת כָּל
דִּילֵהּ לְיִצְחָק׃ ו וְלִבְנֵי
לְחֵינָתָא דִּי לְאַבְרָהָם
יְהַב אַבְרָהָם מַתְּנָן
וְשַׁלְּחִנּוּן מֵעַל יִצְחָק
בְּרֵהּ בְּעוֹד דְּהוּא קַיָּם
קִידוּמָא לַאֲרַע
מַדִּינְחָא׃ ז וְאִלֵּין יוֹמֵי
שְׁנֵי חַיֵּי אַבְרָהָם דַּחֲיָא
מְאָה וְשַׁבְעִין וְחָמֵשׁ
שְׁנִין׃ ח וְאִתְנְגִיד וּמִית
אַבְרָהָם בְּסֵיבוּ טָבָא
סִיב וּשְׂבַע יוֹמִין
וְאִתְכְּנִישׁ לְעַמֵּהּ׃
וקברו

ת"א ויתן אברהם סנהדרין נח. ולבני הפילגשים סנהדרין נח.

פירוש רשב"ם

הפשט אין זו הגר: (ו) הפילגשים. הגר וקטורה: מתנות. ממון הרבה: קדמה אל ארץ קדם. שירשו בניו נחלותיו שיש לו שם: (ח) בשיבת טובה. כמו שאמר לו הקב"ה ואתה תבוא אל אבותיך בשלום תקבר בשיבה טובה שלא

רש"י

מתחלפות זו בזו): (ה) ויתן אברהם וגו' (ב"ר) א"ר נחמיה ברכת דייתיקי צ שאמר לו הקב"ה לאברהם והיה ברכה הברכות מסורות בידך לברך את מי שתרצה ואברהם מסרם ליצחק: (ו) הפילגשים. (ב"ר) חסר כתיב ק שלא היתה אלא פילגש אחת היא הגר היא קטורה. נשים בכתובה, פילגשים ר בלא כתובה. כדאמרינן (בסנהדרין ד' כא) בנשים ופילגשים דדוד: נתן אברהם מתנות. פי' רבותינו שם ש טומאה מסר ת להם (שם לא). ד"א מה שניתן לו על אודות שרה ושאר מתנות שנתנו לו הכל נתן להם שלא רצה ליהנות מהם: (ז) מאת שנה ושבעים

שפתי חכמים

מבע"ל מאי היו דקאמר אלא בה וכו': צ ק"ל והלא כבר נתן כל אשר לו ליצחק. ודייתיקי פי' מגבון נתיק יומין כלומר זה הקב"ה. א"נ ג' מלות כן דא תהא קאי כלומר שתהא המתנה קיימת שהחזיק אותו בנכסיו שנתן לו כבר וק"ל: ק כלומר שלא נכתבו האחרות אלא כהגר מלאתי: ר דק"ל לפ"ז שהפלגש דכתיב הכא היינו הגר הא לעיל קרי לה אשה וי"ל דהא דקרי לה אשה לפי שהיה לה כתובה כמו אשה והא דקרי לה פלגש י"ל שלא לקחה אלא לשכיבה בעלמא ולא לפריה ורביה ול' פילגש פלג אשה כלומר לשכיבה ולא לפריה ורביה ודו"ק: ש פי' מעשה שדים א"נ שם הטהרים לסוכירו בטומאה דיודע היה דבניו כללו לא יהיו נזהרין בטהרה ולכך לא מסר להם שם טהרה וק"ל: ת והא

פירוש ע"ט

פון מדין האבן גהייסן עיפה ועפר וחנוך ואבידע ואלדעה כל אלה בני קטורה: (ה) ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק אונ אברהם האט געגעבן אלץ וואס איז צו אים צו יצחק. רש"י שרייבט גאט האט גזאגט צו אברהם והיה ברכה וועמין דוא וועסט וועלין וועסטו בענטשן האט ער דם איבר געגעבן צו יצחק: (ו) ולבני הפילגשים אשר לאברהם אונ צו די זין פון די קייפס ווייבער פון אברהם נתן אברהם מתנות האט אברהם געגעבן מתנות וישלחם מעל יצחק בנו בעודנו חי קדמה אונ ער האט זייא אוועק געשיקט פון זיין זון יצחק אז ער האט נאך געלעבט קיין קדם אל ארץ קדם צום לאנד פון מזרח זייט: (ז) ואלה ימי שני חיי אברהם אשר חי אונ דאס איז די לעב טאג פון דיא יארין פון אברהם וואס ער האט געלעבט מאת שנה הונדערט יאר ושבעים שנה אונ זיבציג יאר וחמש שנים אונ פינף יארין. רש"י שרייבט דער פסוק ווייזט מיר אז אברהם איז אלט געווען הונדערט יאר איז ער געווען אזו ווי איינר פון זיבציג יאר אונ אז ער איז אלט געווען זיבציג יאר איז ער געווען אזו ווי איינר פון פינף יאר אן זינד: (ח) ויגוע וימת אברהם בשיבה טובה אונ ער איז ווארין פר גאנגן אונ אברהם איז געשטארבן אין אגוטע עלטער זקן ושבע אלט אונ זאט מיט פיל יארין ויאסף אל עמו

ט וּקְבַרוּ יָתֵהּ יִצְחָק
וְיִשְׁמָעֵאל בְּנוֹהִי
בִּמְעָרַת כָּפֶלְתָּא בַּחֲקַל
עֶפְרוֹן בַּר צֹחַר חִתָּאָה
דִּי עַל אַפֵּי מַמְרֵא׃
י חַקְלָא דִי זְבַן אַבְרָהָם
מִן בְּנֵי חִתָּאָה תַּמָּן
אִתְקְבַר אַבְרָהָם וְשָׂרָה
אִתְּתֵהּ׃ יא וַהֲוָה בָּתַר
דְּמִית אַבְרָהָם וּבָרֵיךְ יְיָ
יָת יִצְחָק בְּרֵהּ וִיתֵיב
יִצְחָק עִם בֵּירָא דְמַלְאַךְ
קַיָּמָא אִתְחֲזִי עֲלַהּ׃
יב וְאִלֵּין תּוֹלְדַת
יִשְׁמָעֵאל בַּר אַבְרָהָם
דִּי יְלֵידַת הָגָר מִצְרֵיתָא
אַמְתָא דְשָׂרָה
לְאַבְרָהָם

ט וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ יִצְחָק וְיִשְׁמָעֵאל
בָּנָיו אֶל־מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אֶל־
שְׂדֵה עֶפְרֹן בֶּן־צֹחַר הַחִתִּי אֲשֶׁר
עַל־פְּנֵי מַמְרֵא׃ י הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר־
קָנָה אַבְרָהָם מֵאֵת בְּנֵי־חֵת שָׁמָּה
קֻבַּר אַבְרָהָם וְשָׂרָה אִשְׁתּוֹ׃ יא וַיְהִי
אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים
אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ וַיֵּשֶׁב יִצְחָק עִם־
בְּאֵר לַחַי רֹאִי׃ פ שביעי יב וְאֵלֶּה
תֹּלְדֹת יִשְׁמָעֵאל בֶּן־אַבְרָהָם אֲשֶׁר
יָלְדָה הָגָר הַמִּצְרִית שִׁפְחַת שָׂרָה
לְאַבְרָהָם

ת"א ויקברו נפלה יז. הבדה אבר קידושין כ. ויהי אחרי סוטה יד. והלה סנהדרין נה.

פירוש רשב"ם

אירע העינוי בימיו: (יב) אשר ילדה הגר המצרית. כלומר אין זה בנו הנקרא על שם זרעו אלא בן שפחה. אבל ביצחק כתוב לפנינו אלה תולדות יצחק בן אברהם. כיצד היה בנו. אברהם הוליד את יצחק. כלומר זה הוא

רש"י

שנה וחמש שנים. בן ק' כבן ע' ובן ע' כבן ה' בלא חטא: (ט) יצחק וישמעאל. (ב"ר) מכאן שעשה ישמעאל תשובה והוליך את יצחק לפניו א והיא היא שיבה טובה שנאמרה באברהם: (יא) ויהי אחרי מות אברהם ויברך וגו'. נחמו ב תנחומי אבלים (סוטה יד) ד"א אע"פ שמסר הקב"ה את הברכות לאברהם נתיירא לברך את יצחק ג מפני שצפה את עשו יוצא

שפתי חכמים

ככר נתן ליצחק כל ממונו: א ר"ל למה הזכיר יצחק קודם ישמעאל כיון שהוא הגדול: ב (נח"י) דאס"ד ברכו כפשוטו למה אמר הכתוב אחרי מות מה לי אם ברכו בחייו או לאחר מותו: ג וא"ת והא לעיל פירש"י דאברהם נתן ליצחק הברכות וי"ל דנתן לו הברכות שיברך את אחרים אבל יצחק גופיה

פירוש ע"ט

אונ איז וואָרין אַיין גיטאָן צו זיין פאָלק: (ט) וַיִּקְבְּרוּ אותו יצחק וישמעאל בניו אל מערת המכפלה אונ זיי האבן אים בגראבין יצחק מיט ישמעאל זיינע זין אין דער מערת המכפלה אל שדה עפרון בן צוחר החתי אין דעם פעלד פון עפרון דער זון פון צוחר החתי אשר על פני ממרא וואס איז פאַר ממרא. רש"י שרייבט ישמעאל הט תשובה געטאן הט ער גיפירט יצחק פאר זיך אונ דאס שטייט ביי אברהם ער האט געהאט אגוטע עלטער: (י) השדה אשר קנה אברהם מאת בני חת דאס פעלד וואס אברהם הט געקופט פון די בני חת שמה קבר אברהם ושרה אשתו דארטן איז וואָרן באַגראבן אברהם מיט זיין ווייב שרה: (יא) ויהי אחרי מות אברהם אונ עס איז געוועזן נאך דעם טוט פון אברהם ויברך אלהים את יצחק בנו אונ גאט האט געבענטשט זיין זון יצחק. רש"י שרייבט גאט הט אים מנחם אבל געוועזן. איין אנדער פירוש איז גאט ברוך הוא האט איבער געענפערט די ברכות צו אברהם פון דעסט וועגן האט ער מורא געהאט צו בענטשין יצחק ווייל ער האט געזעהן בנבואה אז עס וועט פון אים ארוס קומן עשו האט ער געזאגט גאט ברוך הוא זאל בענטשן דעם וואס וועט גוט זיין אין זיינע אויגן אצונד איז גאט ב"ה געקומן אונ האט אים געבענטשט: (יב) ואלה תולדות ישמעאל בן אברהם אונ דאס זענ

לְאַבְרָהָם׃ יג וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי
יִשְׁמָעֵאל בִּשְׁמֹתָם לְתוֹלְדֹתָם
בְּכֹר יִשְׁמָעֵאל נְבָיֹת וְקֵדָר
וְאַדְבְּאֵל וּמִבְשָׂם׃ יד וּמִשְׁמָע וְדוּמָה
וּמַשָּׂא׃ טו חֲדַד וְתֵימָא יְטוּר נָפִישׁ
וָקֵדְמָה׃ מפטיר טז אֵלֶּה הֵם בְּנֵי
יִשְׁמָעֵאל וְאֵלֶּה שְׁמֹתָם בְּחַצְרֵיהֶם
וּבְטִירֹתָם שְׁנֵים־עָשָׂר נְשִׂיאִם
לְאֻמֹּתָם׃ יז וְאֵלֶּה שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל
מְאַת שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְשֶׁבַע
שָׁנִים וַיִּגְוַע וַיָּמָת וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו׃
יח וַיִּשְׁכְּנוּ מֵחֲוִילָה עַד־שׁוּר אֲשֶׁר

על

ת״א ואלה בני מגילה יז

לְאַבְרָהָם׃ יג וְאִלֵּין
שְׁמָהַת בְּנֵי
יִשְׁמָעֵאל בִּשְׁמָהַתְהוֹן
לְתוּלְדָתְהוֹן בּוּכְרָא
דְיִשְׁמָעֵאל נְבָיוֹת וְקֵדָר
וְאַדְבְּאֵל וּמִבְשָׂם׃
יד וּמִשְׁמָע וְדוּמָה
וּמַשָּׂא׃ טו חֲדַד וְתֵימָא
יְטוּר נָפִישׁ וְקֵדְמָה׃
טז אִלֵּין אִנּוּן בְּנֵי
יִשְׁמָעֵאל וְאִלֵּין
שְׁמָהַתְהוֹן בְּפַצְחֵיהוֹן
וּבְכַרְכֵּיהוֹן תְּרֵין עֲסַר
רַבְרְבִין לְאֻמֵּיהוֹן׃
יז וְאִלֵּין שְׁנֵי חַיֵּי
יִשְׁמָעֵאל מְאָה וּתְלָתִין
וּשְׁבַע שְׁנִין וְאִתְנְגִיד
וּמִית וְאִתְכְּנִישׁ לְעַמֵּיהּ׃
יח וּשְׁרוֹ מֵחֲוִילָה עַד

חגרא

פירוש רשב״ם

עיקר תולדתו של אברהם כמו פרק הוליד את חצרון וגו׳: (יז) ואלה שני חיי ישמעאל. חכמים פירשו במגילה למה נמנו שנותיו של ישמעאל. ולפי הפשט לכבודו של אברהם הואיל ונתפרש שנת לידתו ואברהם בן שמונים

שפתי חכמים

לא נהפכך וכ״ה דעת נח״י: ד ופי׳ בשמותם לתולדותם במונה שמותם כאן לסדר תולדותם דאל״כ בשמותם לתולדותם למ״ל וז״ש אח״כ בכור ישמעאל נביות: ה פי׳ לא נכתב שנה בכל כלל אלא לדרשה בלא נכתבו אלא כדי ליוחס וכו׳

רש״י

ממנו אמר יבא בעל הברכות ויברך את אשר ייטב בעיניו ובא הקב״ה וברכו: בשמתם לתולדותם. סדר ד לידתן זה אחר זה: (טז) בחצריהם. כרכים שאין להם חומה. ותרגומו בפצחיהון שהם מפולשים לשון פתיחה כמו (תהלים צח) פצחו ורננו: ואלה שני חיי ישמעאל וגו׳. אמר רבי חייא בר אבא למה נמנו שנותיו של ישמעאל ה כדי ליחס בהם שנותיו של יעקב משנותיו של ישמעאל למדנו ששמש יעקב בבית עבר י״ד שנה כשפירש מאביו קודם שבא אצל לבן שהרי כשפירש יעקב מאביו מת ישמעאל כשנאמר וילך עשו אל ישמעאל וגו׳ כמו

פירוש ע״ט

די קִינְדֶר פוּן יִשְׁמָעֵאל דֶער זוּן פוּן אַבְרָהָם אֲשֶׁר יָלְדָה הָגָר הַמִּצְרִית שִׁפְחַת שָׂרָה לְאַבְרָהָם וָואס הָגָר הַמִּצְרִית דִיא דִינְסְט פוּן שָׂרָה הָאט גִיווֹינְן צוּ אַבְרָהָם׃ (יג) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל אוּנ דָאס אִיז דִיא נֶעמֶן פוּן דִיא קִינְדֶר פוּן יִשְׁמָעֵאל בִּשְׁמוֹתָם לְתוֹלְדוֹתָם אִין זַייעֶרֶע נֶעמֶן צוּ זַייעֶר גְבָארְן בְּכוֹר יִשְׁמָעֵאל דֶר עֶלְצְטֶר זוּן פוּן יִשְׁמָעֵאל הָאט מֶען גִרוּפְן נְבָיוֹת׃ וכו׳׃ (יד) וּמִשְׁמָע (טו) חֲדַד וכו׳׃ (טז) אֵלֶּה הֵם בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל דִי דָאזִיגֶע זֶענְן דִי קִינְדֶר פוּן יִשְׁמָעֵאל וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם אוּנ דָאס אִיז זֵייעֶרֶע

פירוש ע״ט

נֶעמֶן בְּחַצְרֵיהֶם וּבְטִירוֹתָם אִין זֵייעֶרֶע אוֹפִינֶע שְׁטֶעט אוּנ אִין זֵייעֶרֶע פַּאלַאטְצִין שְׁנֵים עָשָׂר נְשִׂיאִים לְאֻמּוֹתָם צְוֶועלְף הַארְן צוּ זֵייעֶרֶע פֶעלְקֶר׃ (יז) וְאֵלֶּה שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל אוּנ דָס זֶענְן דִי יָאר וָוס יִשְׁמָעֵאל הָאט גִלֶעבְּט מְאַת שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים הוּנְדֶרְט אוּנ זִיבְּנְע דְרַייסִיג יָאר וַיִּגְוַע וַיָּמָת וַיֵּאָסֶף אֶל עַמָּיו אוּנ עֶר אִיז וָוארְן פַר גַאנְגְן אוּנ עֶר אִיז גִשְׁטָארְבְּן אוּנ אִיז וָוארְן אַיין גְטָאן צוּ זַיין פָאלְק. רַשִׁ״י שְׁרַייבְּט דָאס לָשׁוֹן גְוִויעָה שְׁטֵייט נָאר בַּייא צַדִיקִים׃ (יח) וַיִּשְׁכְּנוּ מֵחֲוִילָה עַד שׁוּר אוּנ זֵיי הָאבְּן

הגרא די על אפי עַל־פְּנֵי מִצְרַיִם בֹּאֲכָה אַשּׁוּרָה עַל־
מצרים ממטי לאתור
על אפי כל אחוהי פְּנֵי כָל־אֶחָיו נָפָל׃ פ פ פ
שרא׃ פ פ פ

ק"ה יהויד"ע סימן וספטירין והמלך דוד זקן במלכים א' סימן א':

בעל הטורים

ילחק. ויתם כתוב חסדיו פי' בסיתם לדקת והסידה: (יח) על פני כל אחיו נפל. סמיך ליה ואלה תולדות ילחק לומר כשיפול ישמעאל באחרית הימים אז ימלח בן דוד שהוא מתולדות ילחק:

פירוש רשב"ם

שנה וששים שנים בלדת הגר את ישמעאל וגם שנת מילתו כדכתיב וישמעאל בנו בן שלש עשרה שנה וגו' חזור עתה ופי' כל ימי חייו: (יח) על פני כל אחיו נפל. שכן כדכתיב על פני כל אחיו ישכן:

רש"י

במפורש בסוף מגילת נקרלת (ורפ"י הכילו סוף כלכת תולדות): ויגוע. לא נאמרה גויעה אלא בלדיקים: (יח) נפל. שכן כמו (שופטים ז) מדין ועמלק וכל בני קדם נופלים בעמק. כאן הוא אומר לשון נפילה ולהלן הוא אומר על פני כל אחיו ישכן (לעיל טז) עד שלא מת אברהם ישכון משמת אברהם נפל: חסלת פרשת חיי שרה

שפתי חכמים

ולא בגלים שוים לטובה. מהרש"ל: ו ולפ"ג הגדור המכול ג"כ נאמר גויעה פי' בגמרא דדוקא היכא דכתיב גויעה גבי ויאסף בלדיקים מפתעי וגדור המכול לא נאמר ויאסף:
חסלת פרשת חיי שרה

פירוש ע"ט

גרוזט פון חוילה ביז שור אשר על פני מצרים וואס איז פר מצרים באכה אשורה וויא מען קומט קיין אשור על פני כל אחיו נפל פר אלע זיינע ברידער האט ער גירוט. רש"י שרייבט דא שטייט נפל לשון פאלן אונ אין אנדער ארט שטייט (על פני כל אחיו ישכן) אז אברהם האט גלעבט האט ער גירוט ווי אברהם איז געשטארבן איז ער געפאלן:

הפטרת חיי שרה במלכים א' סימן א

וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וַיְכַסֻּהוּ בַּבְּגָדִים וְלֹא יִחַם לוֹ׃ וַיֹּאמְרוּ לוֹ עֲבָדָיו יְבַקְשׁוּ
לַאדֹנִי הַמֶּלֶךְ נַעֲרָה בְתוּלָה וְעָמְדָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וּתְהִי־לוֹ סֹכֶנֶת וְשָׁכְבָה
בְחֵיקֶךָ וְחַם לַאדֹנִי הַמֶּלֶךְ׃ וַיְבַקְשׁוּ נַעֲרָה יָפָה בְּכֹל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל וַיִּמְצְאוּ אֶת־אֲבִישַׁג
הַשּׁוּנַמִּית וַיָּבִאוּ אֹתָהּ לַמֶּלֶךְ׃ וְהַנַּעֲרָה יָפָה עַד־מְאֹד וַתְּהִי לַמֶּלֶךְ סֹכֶנֶת וַתְּשָׁרְתֵהוּ
וְהַמֶּלֶךְ לֹא יְדָעָהּ׃ וַאֲדֹנִיָּה בֶן־חַגִּית מִתְנַשֵּׂא לֵאמֹר אֲנִי אֶמְלֹךְ וַיַּעַשׂ לוֹ רֶכֶב וּפָרָשִׁים

פירוש ע"ט

והמלך דוד זקן אונ דר מלך דוד איז אלט געווארן בא בימים ער איז גקומן אין זיינע אלטע טעג ויכסהו בבגדים האבן אים זיינע קנעכט צוא גדעקט מיט קליידר ולא יחם לו אונ עס האט אים ניט גווארימט: ויאמרו לו עבדיו האבן זיינע קנעכט גזאגט צו אים יבקשו לאדוני המלך לאזן זייא זוכן צו מיין האר קיניג נערה בתולה איין יונגע פרויא וואס זיא איז נאך איין בתולה דען איין בתולה טוגן אירע בתולים ווארמן איר לייב ועמדה לפני המלך אונ זיא זאל שטיין פר דעם מלך צו בדינן אים ותהי לו סוכנת אונ זיא זאל זיין צו אים איין דער ווארימן ושכבה בחיקך אונ זיא זאל ליגן אין דיין שוס וחם לאדוני המלך דען וועט ווארים זיין צוא מיין האר קיניג: ויבקשו נערה יפה בכל גבול ישראל האבן זיי גזוכט איין שיינע יונגע פרויא אין גאר דעם גבול ישראל וימצאו את אבישג השונמית האבן זיי געפונן די אבישג פון דער שטאט שונם ויביאו אתה למלך אונ האבן זיא גבראכט צו דעם מלך: והנערה יפה עד מאד אונ די יונגע פרויא איז זייער שיין געווען ותהי למלך סוכנת אין זיא געוועזין צום מלך איין דער ווארימן ותשרתהו אונ האט אים בדינט והמלך לא ידעה אונ דער מלך איז מיט איר

כוכב מישראל

(ואדוניה בן חגית מתנשא לאמר אני אמלוך). פריר האט אדוניהו נישט גקלערט אויף די מלוכה ווייל ער האט גיוואוסט אז די מלוכה גיהער צו שלמה. נאר וויא דוד האט גנומן אבישג השונמית אונ דוד האט שון גיהאט אכציג יאהר אונ מיין טאר מען נישט נעמן וויא אזו האט ער גנומן אבישג כן הספקם אין בייא בת שבע נישט געווען קיין קידושין גמורים ווייל זיא איז געוועזן איין אשת איש איז שלמה אבן פילגש דריבר האט ער גזאגט אני אמלוך:

וַחֲמִשִּׁים אִישׁ רָצִים לְפָנָיו׃ וְלֹא־עֲצָבוֹ אָבִיו מִיָּמָיו לֵאמֹר מַדּוּעַ כָּכָה עָשִׂיתָ וְגַם־הוּא טוֹב־תֹּאַר מְאֹד וְאֹתוֹ יָלְדָה אַחֲרֵי אַבְשָׁלוֹם׃ וַיִּהְיוּ דְבָרָיו עִם יוֹאָב בֶּן־צְרוּיָה וְעִם אֶבְיָתָר הַכֹּהֵן וַיַּעְזְרוּ אַחֲרֵי אֲדֹנִיָּה׃ וְצָדוֹק הַכֹּהֵן וּבְנָיָהוּ בֶן־יְהוֹיָדָע וְנָתָן הַנָּבִיא וְשִׁמְעִי וְרֵעִי וְהַגִּבּוֹרִים אֲשֶׁר לְדָוִד לֹא הָיוּ עִם־אֲדֹנִיָּהוּ׃ וַיִּזְבַּח אֲדֹנִיָּהוּ צֹאן וּבָקָר וּמְרִיא עִם אֶבֶן הַזֹּחֶלֶת אֲשֶׁר־אֵצֶל עֵין רֹגֵל וַיִּקְרָא אֶת־כָּל־אֶחָיו בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּלְכָל־אַנְשֵׁי יְהוּדָה עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ׃ וְאֶת־נָתָן הַנָּבִיא וּבְנָיָהוּ וְאֶת־הַגִּבּוֹרִים וְאֶת־שְׁלֹמֹה אָחִיו לֹא קָרָא׃ וַיֹּאמֶר נָתָן אֶל־בַּת־שֶׁבַע אֵם־שְׁלֹמֹה לֵאמֹר הֲלוֹא שָׁמַעַתְּ כִּי מָלַךְ אֲדֹנִיָּהוּ בֶן־חַגִּית וַאֲדֹנֵינוּ דָוִד לֹא יָדָע׃ וְעַתָּה לְכִי אִיעָצֵךְ נָא עֵצָה וּמַלְּטִי אֶת־נַפְשֵׁךְ וְאֶת־נֶפֶשׁ בְּנֵךְ שְׁלֹמֹה׃ לְכִי וּבֹאִי ׀ אֶל־הַמֶּלֶךְ דָּוִד וְאָמַרְתְּ אֵלָיו הֲלֹא־אַתָּה אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ נִשְׁבַּעְתָּ

פירוש ע״ט

נישט גלעטן. די חכמים זאגן וויל אין דר תורה שטייט לא ירבה לו נשים איין מלך זאל ניט מערן זיך קיין ווייבר אונ דוד הט שון גהאט אכצעהן ווייבר דרום האט ער ניט גטארט ליגן מיט איר: ואדוניה בן חגית מתנשא אונ אדוניה בן חגית האט זיך דער הויבן אונ בארימט לאמר צו זאגן אני אמלוך איך וועל קיניגן ויעש לו רכב ופרשים אונ ער האט זיך גמאכט רייט וועגן אונ רייטר וחמשים איש אונ פופציג מאן רצים לפניו זענן גלאפן פאר אים: ולא עצבו אביו מימיו אונ זיין פאטר דוד האט אים ניט טרויעריג גמאכט אונ ניט גשטראפט פון אלע זיינע טעג לאמר צו זאגן מדוע ככה עשית ווארום האסטו אזו גטאן אונ פון דאנן לערינט מען אף דער וואס פר מייד שטראפונג פון זיין זון ברענגט ער אים צום טוט וגם הוא טוב תואר מאד אונ ער איז אויך גוועזן זייער שיין פון גשטאלט אזו ווי אבשלום אונ דאס שיינקייט האט זיא ביידע גורם גוועזן דאס זיי האבן זיך גרוס גהאלטן ואתו ילדה אונ דעם אדוניה האט זיין מוטר חגית אויף גצויגן לתרבות רעה אחרי אבשלום נאך אבשלום כלומר נאך דעם שלעכט אויף ציהן וואס די מוטר פון אבשלום הט אויף גצויגן דעם אבשלום: ויהיו דבריו עם יואב בן צרויה איז גוועזן די רייד פון אדוניה מיט יואב בן צרויה ועם אביתר הכהן אונ מיט אביתר הכהן הייסט ער האט מיט זיא אפ גישמוסט ויעזרו אחרי אדוניה אונ זייא האבן גהאלפן נאך אדוניה: וצדוק הכהן ובניהו בן יהוידע ונתן הנביא אונ צדוק הכהן אונ בניהו בן יהוידע אונ נתן הנביא דאס ער האט נביאות גזאגט צו דוד אז שלמה וועט קיניגן נאך אים ושמעי ורעי אונ שמעי אונ רעי והגבורים

אשר לדוד אונ דיא גבורים וואס זענן צו דוד גוועזן לא היו עם אדוניהו זענען ניט גוועזן מיט אדוניהו: ויזבח אדוניהו צאן ובקר ומריא הט אדוניהו גשאכטן שאף אונ רינדר אונ גישטאפטע אוקסין עם אבן הזחלת ביא דעם שלעפ שטיין דען עס איז גוועזן איין גרוסר שטיין וואס דיא יונגע לייט פלעגן פרובן צו רירן אים פון זיין ארט אונ צו שלעפן אים אשר אצל עין רוגל וואס דער שטיין איז ביא דעם קוואל פון דעם וואסר וואס דר קוואל הייסט רוגל ויקרא את כל אחיו בני המלך אונ האט גרופן אלע זיינע ברידר די קינדר פון דעם מלך ולכל אנשי יהודה עבדי המלך אונ צו אלע מאנן פון שבט יהודה דיא קנעכט פון דעם מלך: ואת נתן הנביא ובניהו ואת הגבורים אונ נתן הנביא אונ בניהו אונ דיא גבורים ואת שלמה אחיו אונ שלמה זיין ברודר לא קרא הט ער ניט גרופן: ויאמר נתן אל בת שבע אם שלמה הט נתן הנביא גזאגט צו בת שבע די מוטר פון שלמה לאמר צו זאגן הלוא שמעת כי מלך אדוניהו בן חגית פר וואר האסט גהערט אז אדוניהו בן חגית איז מלך גווארן ואדונינו דוד לא ידע אונ אונזר האר דוד ווייסט ניט דר פון: ועתה לכי איעצך נא עצה אונ היינט גיי איך וועל דיר ראטן איין עצה ומלטי את נפשך ואת נפש בנך שלמה אונ דו וועסט מאכן אנטרינן דיין נפש אונ דם נפש פון דיין זון שלמה פון קריג ווארום ער וועט דאך ווערן מלך נאך דם טוט פון דעם מלך דוד אזו ווי גאט הט אים מבטיח גוועזן לכי ובאי אל המלך דוד גיי אונ קום צו דעם מלך דוד ואמרת אליו אונ זאלסט זאגין צוא אים הלא אתה אדוני המלך נשבעת לאמתך פאר וואר דו מיין האר קיניג האסט גשווארן צו מיר דיין דינסט לאמר צו זאגן מיר כי שלמה בנך ימלוך

לאמתך לאמר כי־שלמה בנך ימלך אחרי והוא ישב על־כסאי ומדוע מלך אדניהו:
הנה עודך מדברת שם עם־המלך ואני אבוא אחריך ומלאתי את־דבריך: ותבא בת־
שבע אל־המלך החדרה והמלך זקן מאד ואבישג השונמית משרת את־המלך:
ותקד בת־שבע ותשתחו למלך ויאמר המלך מה־לך: ותאמר לו אדני אתה נשבעת
ביהוה אלהיך לאמתך כי־שלמה בנך ימלך אחרי והוא ישב על־כסאי: ועתה הנה
אדניה מלך ועתה אדני המלך לא ידעת: ויזבח שור ומריא־וצאן לרב ויקרא לכל־
בני המלך ולאביתר הכהן וליאב שר הצבא ולשלמה עבדך לא קרא: ואתה אדני
המלך עיני כל־ישראל עליך להגיד להם מי ישב על־כסא אדני־המלך אחריו: והיה
כשכב אדני־המלך עם־אבתיו והייתי אני ובני שלמה חטאים: והנה עודנה מדברת
עם־המלך ונתן הנביא בא: ויגידו למלך לאמר הנה נתן הנביא ויבא לפני המלך
וישתחו למלך על־אפיו ארצה: ויאמר נתן אדני המלך אתה אמרת אדניהו ימלך
אחרי והוא ישב על־כסאי: כי ׀ ירד היום ויזבח שור ומריא־וצאן לרב ויקרא לכל־

פירוש עט

אחרי דאס שלמה דיין זון ווערט קיניגען נאך מיר והוא ישב על כסאי אונ ער ווערט זיצין אויף מיין שטול ומדוע מלך אדוניהו אונ ווארום האט היינט גקיניגט אדוניהו: הנה עודך מדברת שם עם המלך אונ ווי דוא ווערסט נאך דארטן ריידן מיט דעם מלך ואני אבוא אחריך דען וועל איך קומן נאך דיר ומלאתי את דבריך אונ וועל דער פילן דיינע רייד: ותבא בת שבע אל המלך החדרה איז גקומן בת שבע צוא דעם מלך אין זיין חדר והמלך זקן מאוד אונ דר מלך איז זייער אלט גוועזין ואבישג השונמית משרת את המלך אונ אבישג השונמית הט בדינט דעם מלך ותקד בת שבע ותשתחו למלך הט בת שבע גקניט אונ הט זיך גבוקט צו דעם מלך ויאמר המלך מה לך האט דער מלך גזאגט וואס איז צו דיר ותאמר לו הט זי גזאגט צו אים אדוני מיין האר אתה נשבעת ביי אלהיך לאמתך דוא האסט גשווארין ביי. דיין גאט צו מיר דיין דינסט אונ האסט מיר גזאגט כי שלמה בנך ימלוך אחרי דאס שלמה דיין זון ווערט קיניגן נאך מיר והוא ישב על כסאי אונ ער ווערט זיצן אויף מיין שטול: ועתה הנה אדוניה מלך אונ היינט הט אדוניה גקיניגט ועתה אונ היינט אדוני המלך מיין האר קיניג לא ידעת דוא ווייסט עס ניט: ויזבח שור ומריא אונ ער האט גשאכטין אקסין אונ גשטאפטע אקסין וצאן לרוב אונ פיל שאף ויקרא לכל בני המלך ולאביתר הכהן וליואב שר הצבא אונ הט גרופין צו אלע קינדר פון דעם מלך אונ צו אביתר הכהן אונ צו יואב דם הייבט מאן ולשלמה עבדך לא קרא אונ צו שלמה דיין קנעכט

פירוש עט

הט ער ניט גירופין: ואתה אדוני המלך אונ דו מיין האר קיניג עיני כל ישראל עליך דיא אוגין פון כל ישראל זענין אויף דיר להגיד להם דאס דו זאלסט זיי זאגין מי ישב על כסא אדוני המלך אחריו ווער עס זאל זיצין אויף דער שטול פון מיין האר קיניג נאך אים: והיה כשכב אדוני המלך עם אבותיו אונ עס ווערט זיין אז מיין האר קיניג ווערט ליגין מיט זיינע עלטרין נאך זיין טוט והייתי אני ובני שלמה דען וועל איך אונ מיין זון שלמה זיין גמינרט פון דר גדולה: והנה עודנה מדברת שם עם המלך אונ ווי זי הט דא נאך גירעט מיט דעם מלך ונתן הנביא בא אונ דער נתן הנביא איז גקומן: ויגידו למלך לאמר האבין זייא גזאגט צו דעם מלך צו זאגין הנה נתן הנביא דאס נתן הנביא איז גקומן ויבא לפני המלך איז ער גקומן פר דעם מלך וישתחו למלך על אפיו ארצה אונ הט זיך גבוקט צו דעם מלך אויף זיין פנים צו דר ערד: ויאמר נתן הט נתן גזאגט אדוני המלך מיין האר קיניג אתה אמרת האסטו דען גזאגט אדוניהו ימלוך אחרי אדוניהו זאל קיניגן נאך מיר והוא ישב על כסאי אונ ער זאל זיצין אויף מיין שטול: כי ירד היום דס ער האט היינט גנידערט אונ דרום שטייט ער האט גנידערט ווארום די שטאט איז גשטאנן אויף איין בארג אונ דער אבן הזוחלת איז גוועזן אונטין אין טאל ויזבח שור ומריא אונ הט גשאכטין אקסין אונ גשטאפטע אקסין וצאן לרוב אונ פיהל שאף ויקרא לכל בני המלך אונ האט גרופין צו אלע קינדר פון דעם מלך ולשרי הצבא אונ צו די הארין פון דעם

בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּלְשָׂרֵי הַצָּבָא וּלְאֶבְיָתָר הַכֹּהֵן וְהִנָּם אֹכְלִים וְשֹׁתִים לְפָנָיו וַיֹּאמְרוּ יְחִי הַמֶּלֶךְ
אֲדֹנִיָּהוּ׃ וְלִי אֲנִי־עַבְדֶּךָ וּלְצָדֹק הַכֹּהֵן וְלִבְנָיָהוּ בֶן־יְהוֹיָדָע וְלִשְׁלֹמֹה עַבְדְּךָ לֹא קָרָא׃ אִם
מֵאֵת אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ נִהְיָה הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא הוֹדַעְתָּ אֶת־עַבְדְּךָ עבדיך כ׳ מִי יֵשֵׁב עַל־כִּסֵּא
אֲדֹנִי־הַמֶּלֶךְ אַחֲרָיו׃ וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֹּאמֶר קִרְאוּ־לִי לְבַת־שָׁבַע וַתָּבֹא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ
וַתַּעֲמֹד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ׃ וַיִּשָּׁבַע הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמַר חַי־יְהוָה אֲשֶׁר־פָּדָה אֶת־נַפְשִׁי מִכָּל־צָרָה׃
כִּי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָךְ בַּיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר כִּי־שְׁלֹמֹה בְנֵךְ יִמְלֹךְ אַחֲרַי וְהוּא
יֵשֵׁב עַל־כִּסְאִי תַּחְתָּי כִּי כֵּן אֶעֱשֶׂה הַיּוֹם הַזֶּה׃ וַתִּקֹּד בַּת־שֶׁבַע אַפַּיִם אֶרֶץ וַתִּשְׁתַּחוּ
לַמֶּלֶךְ וַתֹּאמֶר יְחִי אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ דָּוִד לְעֹלָם׃

פירוש ע״ט

חַיִל וּלְאֶבְיָתָר הַכֹּהֵן צוּ אֶבְיָתָר הַכֹּהֵן וְהִנָּם אוֹכְלִים וְשׁוֹתִים לְפָנָיו אוּנ זֵיי עֶסִין אוּנ טְרִינְקֶן פַאר אִים וַיֹּאמְרוּ אוּנ זֵיי זָאגִין יְחִי הַמֶּלֶךְ אֲדוֹנִיָּהוּ עֶר זָאל לֶעבִּין דֶר מֶלֶךְ אֲדוֹנִיָּהוּ׃ וְלִי אֲנִי עַבְדֶּךָ אוּנ צוּא מִיר דֵיין קְנֶעכְט וּלְצָדוֹק הַכֹּהֵן וְלִבְנָיָהוּ בֶּן יְהוֹיָדָע אוּנ צוּ צָדוֹק הַכֹּהֵן אוּנ צוּ בְּנָיָהוּ דֶער זוּן פוּן יְהוֹיָדָע וְלִשְׁלֹמֹה עַבְדְּךָ אוּנ צוּ שְׁלֹמֹה דַיין קְנֶעכְט לֹא קָרָא הָט עֶר נִיט גִירוּפִין׃ אִם מֵאֵת אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ נִהְיָה הַדָּבָר הַזֶּה אוּב פוּן מַיין הַאר קֶינִיג אִיז גְטָאן גְוָוארִין דִי דָאזִיגֶע זַאךְ פוּן אֲדוֹנִיָּהוּ אִיז מִיר אַיין תְּמִיָּה וְלֹא הוֹדַעְתָּ אֶת עַבְדְּךָ וָוארוּם הָאסְטוּ נִיט מוֹדִיעַ גְוֶועזְן מִיר דֵיין קְנֶעכְט מִי יֵשֵׁב עַל כִּסֵּא אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ וֶוער זָאל זִיצֶן אוֹיף דֶר שְׁטוּל פוּן מַיין הַאר קֶינִיג אַחֲרָיו נָאךְ אִים׃ וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֹּאמֶר הָט עֶר גֶעעֶנְפֶערְט דֶער מֶלֶךְ דָּוִד אוּנ הָאט גְזָאגְט קִרְאוּ לִי לְבַת שָׁבַע רוּפְט מִיר צוּ בַּת שֶׁבַע וַתָּבֹא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ אִיז זִי גְקוּמֶן פַר דֶעם מֶלֶךְ וַתַּעֲמוֹד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ

אוּנ הָאט זִיךְ גְשְׁטֶעלְט פַר דֶעם מֶלֶךְ׃ וַיִּשָּׁבַע הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמַר הָט דֶר מֶלֶךְ גְשְׁוואוֹרִין אוּנ הָט גְזָאגְט חַי ה׳ אַזוֹ וִויא גָאט לֶעבְּט אֲשֶׁר פָּדָה אֶת נַפְשִׁי מִכָּל צָרָה וָואס עֶר הָט אוּנס גִילֵייזְט מַיין לַייבּ פוּן אַלֶע צָרוֹת כִּי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָךְ בַּה׳ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל דֶען אַזוֹ וִוי אִיךְ הָאבּ גְשְׁווארִין צוּ דִיר בַּייא גָאט דֶר גָאט פוּן יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר צוּ זָאגִין דִיר כִּי שְׁלֹמֹה בְנֵךְ יִמְלוֹךְ אַחֲרַי דֶם שְׁלֹמֹה דַיין זוּן וֶועט קֶינִיגֶן נָאךְ מִיר וְהוּא יֵשֵׁב עַל כִּסְאִי תַּחְתָּי אוּנ עֶר וֶועט זִיצִין אוֹיף דֶער שְׁטוּל נָאךְ מִיר כִּי כֵּן אֶעֱשֶׂה הַיּוֹם הַזֶּה דֶען אַזוֹ וֶועל אִיךְ טָאן דֶעם הַיינְטִיגֶן טָאג׃ וַתִּקּוֹד בַּת שֶׁבַע אַפַּיִם אֶרֶץ הָט בַּת שֶׁבַע גְקְנִיט אוֹיף אִיר פָּנִים צוּ דֶער עֶרְד וַתִּשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ אוּנ הָט זִיךְ גְבּוּקְט צוּ דֶעם מֶלֶךְ וַתֹּאמֶר אוּנ זִי הָט גְזָאגְט יְחִי אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ דָּוִד לְעוֹלָם עֶר זָאל לֶעבִּין מַיין הַאר קֶינִיג דָּוִד אוֹיף אֵייבִּיג. כְּלוֹמַר זַיין נְשָׁמָה זָאל לֶעבִּן אוֹיף עוֹלָם הַבָּא׃

בראשית כה תולדות

יט וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן־אַבְרָהָם אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת־יִצְחָק׃

אונקלוס

יט וְאִלֵּין תּוּלְדָת יִצְחָק בַּר אַבְרָהָם אַבְרָהָם אוֹלִיד יָת יִצְחָק

ת״א ואלה כסהדרין נח. אברהם מ״ע פו.

ויהי

פירוש רשב״ם

(יט) ואלה תולדת יצחק. אברהם הוליד את יצחק. לפי פשוטו של מקרא לפי שאמר למעלה בישמעאל בן אברהם אשר ילדה הגר המצרית. אבל כאן יצחק עיקר בן היה לאברהם שהוא הוליד את יצחק

בעל הטורים

(יט) הוליד. בג׳ דומס בהיה זו אקונין בג׳ ילחק דומה

שפתי חכמים

א פי׳ דכ״מ דכתיב ואלה מוסיף על ענין ראשון וכמו באברהם סוליד לדיק ורשע כן ילחק סוליד לדיק ורשע׃

רש״י

(יט) ואלה תולדת יצחק. יעקב ועשו א האמורים בפרשה׃ אברהם הוליד את יצחק.

פירוש ע״ט

(יט) וְאֵלֶּה אוּנ דִי דָאזִיגֶע כְּלוֹמַר יַעֲקֹב אוּנ עֵשָׂו וָואס וֶועלִין שְׁטַיין וַוייטֶער אִין דִי פָּרָשָׁה

פירוש ע״ט

תּוֹלְדוֹת יִצְחָק זֶענִין גְוֶועזְן דִי קִינְדֶער פוּן יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם יִצְחָק אִיז גְוֶועזְן דֶער זוּן פוּן אַבְרָהָם אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת

יִצְחָק: כ וַהֲוָה יִצְחָק בַּר אַרְבְּעִין שְׁנִין כַּד נְסֵיב יָת רִבְקָה בַּת בְּתוּאֵל אֲרַמָּאָה מִפַּדַּן אֲרָם אֲחָתֵהּ דְּלָבָן אֲרַמָּאָה

כ וַיְהִי יִצְחָק בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּקַחְתּוֹ אֶת־רִבְקָה בַּת־בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי מִפַּדַּן אֲרָם אֲחוֹת לָבָן הָאֲרַמִּי

ת״א ויהי יצחק יכפום פר.

בעל הטורים

לאברהם: (כ) בקחתו. ב׳ במסורה בקחתו את רבקה. בקחתו והוא אסור בזיקים גבי ירמיה מה קחתו דהתם אסור אף הכא אסור ללמד שאף יצחק עקר היה ודלפי׳ מתנות ליצחק כתיב הכא ויעתר יצחק וכתיב התם ויעתר פנחס: לבן

פירוש רשב״ם

מאשתו גמורה כדכתיב כי ביצחק יקרא לך זרע. וכן בדברי הימים לאחר שכתב כי בני אברהם היו יצחק וישמעאל ובני קטורה חוזר וכותב סתם ויולד אברהם את יצחק: (כ) בן מ׳ שנה. וכתיב בן ס׳ שנה בלדת אותם

רש״י

(לאחר שקרא הקב״ה שמו אברהם אח״כ הוליד את יצחק. ד״א) ע״י שכתב הכתוב יצחק בן אברהם הוזקק לומר אברהם הוליד את יצחק ב לפי שהיו ליצני הדור אומרים מאבימלך נתעברה שרה שהרי כמה שנים שהתה עם אברהם ולא נתעברה הימנו מה עשה הקב״ה צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם והעידו הכל אברהם הוליד את יצחק וזהו שכתב כאן יצחק בן אברהם (היה) שהרי עדות יש שאברהם הוליד את יצחק: (כ) בן ארבעים שנה. שהרי ג כשבא אברהם מהר המוריה נתבשר שנולדה רבקה ויצחק היה בן ל״ז שנה שהרי בו בפרק מתה שרה ומשנולד יצחק עד העקידה שמתה שרה ל״ז שנה דבת צ׳ היתה כשנולד יצחק ובת קכ״ז כשמתה שנאמר ויהיו חיי שרה וגו׳ הרי ליצחק ל״ז שנים ובו בפרק נולדה רבקה ד המתין לה עד שתהא ראויה לביאה ג׳ שנים ה ונשאה: בת בתואל מפדן ארם אחות לבן. וכי עדיין לא נכתב שהיא בת בתואל ואחות לבן ומפדן ארם אלא להגיד שבחה שהיתה בת רשע ו ואחות רשע ומקומה אנשי רשע ולא למדה ממעשיהם: מפדן ארם. על שם ששני ארם היו ארם נהרים וארם צובה קורא אותו פדן לשון צמד בקר תרגום פדן תורין. ויש פותרין פדן ארם כמו שדה ארם בלשון ישמעאל קורין

שפתי חכמים

ב (נח״י) כ׳ הרא״ם ומה שהוזקק לאמר שיצחק הוא בן אברהם הוא לפי שליצני הדור וכו׳. ולא נהירא דא״כ לא לכתוב לא וי״ו ולא ה׳ רק לכתוב אלה תולדות יצחק כמו אלה תולדות נח או אלה תולדות יעקב לכן צ״ל דה״ק ע״כ לפרש על עשו ויעקב האמורים בפרשה שהיה אחד צדיק ואחד רשע והשתא א״ש בע״י שכתב הכתוב יצחק בן אברהם הוזקק לחזור ולומר וכו׳ ואל תקשה לא לכתוב לא זה ולא זה לפי שהיו ליצני הדור אומרים שזמן לידת יצחק מאבימלך וכו׳ שהרי שהתה וכו׳ ועכשיו מצאו מקום לחזק את דבריהם שהרי אחד היה צדיק כמו שרה וא׳ רשע כמו אבימלך ואלו היו מאברהם היו שניהם צדיקים לכך הוצרך לומר בן אברהם ולחזק כתב אברהם וכו׳ וזהו שסיים הרב וזהו שכתב כאן וכו׳ שאילולא אחד צדיק ואחד רשע לא היה כותב זה בכאן אלא במקום אחר ודו״ק: ג אין המקרא צריך סעד לדבריו שהיה בן ארבעים שנה אלא ה״ק מפני מה לא נשא לי״ח או כ׳ שנה שהרי קיים כל התורה ויחיד וחביב לאביו ולאמו ה״ל להשיאו משהיה ראוי לזרע וע״ז פי׳ שהרי וכו׳: ד דאל״כ למה שהה כ״כ ולא נשאה תיכף לגבורה ר״ל דמן הדין הי״ל לישא כבר אשה אבל לא היה יכול מפני שלא רצה אברהם להשיאו אשה מבנות כנען כמו שפירש״י לעיל בפסוק ויהי אחר הדברים האלה אחרי הרהורי דברים וכו׳: ה ואע״פ שאינה ראויה להריון אפ״ה נשאה כדי שלא יהיה בהרהורי עבירה: ו וא״ת כבר שמעינן כיון שכתב לעיל בת בתואל אחות לבן וי״ל דר״ל דמכלל שמעינן שהכתוב מעיד בעצמו דלדקת היתה ולא

פירוש ע״ט

יצחק אַבְרָהָם האט גמאכט געווינן יִצְחָק. רש״י שרייבט ווייל עס שטייט יִצְחָק איז געוועזן דר זון פון אַבְרָהָם דרום הט דער פסוק גמוזט שטעלין אז אַבְרָהָם האט גמאכט געווינן יִצְחָק ווייל דיא שפעטערס פון דעם דור האבין גזאגט פון אֲבִימֶלֶךְ איז שָׂרָה טראגין געווארין ווס ער הט זי געהאלטין ביי זיך איין נאכט ווארום וויא פיל יארין זיא הט געוואנט מיט אַבְרָהָם איז זיא פון אים ניט טראגין געווארין ווס הט גאט געטאן הט ער גימאלט דאס געשטאלט פון יִצְחָק אזו וויא דאס געשטאלט פון אַבְרָהָם האבין שוין אלע עדות גזאגט אז אַבְרָהָם הט געמאכט גווינן יִצְחָק דרום שטעלט מיר דער פסוק (יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם) דאס איז טייטש יִצְחָק איז געוועזן דער זון פון אַבְרָהָם ווארום עס איז פאר האנדין עדות אז אַבְרָהָם הט געמאכט געווינן יִצְחָק: (כ) וַיְהִי יִצְחָק בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה אונ יִצְחָק איז אלט געוועזן פערציג יאר בְּקַחְתּוֹ אֶת רִבְקָה בַּת בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי אז ער הט גנומן רִבְקָה די טאכטר פון בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי מִפַּדַּן אֲרָם פון דער שטאט פַּדַּן אֲרָם אֲחוֹת לָבָן הָאֲרַמִּי די שוועסטר פון לָבָן הָאֲרַמִּי לוֹ צו אים לְאִשָּׁה צו פאר איין ווייב. רש״י שרייבט דרום שטעלט דר פסוק בַּת בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי מִפַּדַּן אֲרָם אֲחוֹת לָבָן הָאֲרַמִּי צו ווייזין דעם שבח פון רִבְקָה זי איז געוועזן איין טאכטר פון איין רשע אונ איין שוועסטר פון איין רשע אונ אלע לייט פון איר שטאט זענין געוועזן רשעים אונ זי הט זיך פארט ניט אפ געלערנט

הָאֲרַמִּי לוֹ לְאִשָּׁה׃ כא וַיֶּעְתַּר יִצְחָק
לַיהוָה לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ כִּי עֲקָרָה הִוא
וַיֵּעָתֶר לוֹ יְהוָה וַתַּהַר רִבְקָה
אִשְׁתּוֹ׃ כב וַיִּתְרֹצְצוּ הַבָּנִים בְּקִרְבָּהּ
ותאמר

אונקלוס

אֲרַמָּאָה לֵהּ לְאִנְתּוּ׃
כא וְצַלִּי יִצְחָק קֳדָם
יְיָ לָקֳבֵל אִתְּתֵהּ אֲרֵי
עַקְרָה הִיא וְקַבֵּל
צְלוֹתֵהּ יְיָ וְעַדִּיאַת
רִבְקָה אִתְּתֵהּ׃
כב וּדְחָקִין בְּנַיָּא
בִּמְעַהָא

ת"א ויעתר יצחק סוכה יד יבמות סד . ויעתר לו בתרא פד .

פירוש רשב"ם

משני הפסוקים הללו למדנו שהיתה עקרה עשרים שנה: (כא) ויעתר. רבוי דברים. העתרתם עלי דבריכם: לנכח. בשביל: (כב) ויתרוצצו הבנים בקרבה. לשון רץ לקראת רץ שהיו רצים ומתנענעים בתוך גופה כדרך עוברים. וכן מן קם מתקוממים מן לן מתלוננים. אבל מלשון רצץ עזב דלים הי' לו לומר וירצצו כמו בטרם

בעל הטורים

הארמי. אותיות הרמאי: (כא) כי עקרה היא. הוא כתיב לומר לך שאף הוא היה עקר והיה דורש שמקרא אומר היא ולא הוא דהא כתיב כי ביצחק יקרא לך זרע אלמא לאו עקר היה: ותהר רבקה אשתו. אשתו בגי' קש ואש והיה בית יעקב אש ובית עשו לקש: ויתרוצצו. זה הולך אחר לו את בני ישראל וזה הולך אחר עכו"ם דכתיב הואיל הלך אחרי צו:

רש"י

לשדה פדן: (כא) ויעתר. הרבה והפציר בתפלה: ויעתר לו. נתפצר ונתפייס ונתפתה לו ז ואומר אני כל לשון עתר לשון הפצרה וריבוי ח הוא וכן (יחזקאל לה) והעתרתם עלי דבריכם וכן (משלי כז) ונעתרות נשיקות שונא דומות למרובות ט והנה למשא אנקרישר"ש (געהייפט) בלעז: לנכח אשתו. זה עומד בזוית זו ומתפלל וזו עומדת בזוית זו ומתפללת (יבמות סד): ויעתר לו. לו ולא לה כ שאין דומה תפלת צדיק בן רשע לתפלת צדיק בן צדיק לפיכך לו ולא לה: (כב) ויתרוצצו. ע"כ המקרא הזה אומר דורשני שסתם מה היא רצוצה זו ל וכתב אם כן למה זה אנכי. רבותינו דרשוהו לשון ריצה כשהיתה עוברת על פתחי תורה של שם ועבר יעקב רץ ומפרכס לצאת עוברת על פתחי ע"א עשו מפרכס לצאת. ד"א מתרוצצים זה

שפתי חכמים

למדה ממעשיהם: ז כי כאן במקבל הפעולה אי אפשר לפרשו מענין רבוי כי אם הפצרה שקרוב לרבוי ולכך כ' ג"כ בריש' והפציר ולכן פירשו קודם לנוכח אשתו וגם כי לא יאמר להקב"ה לשון נתפצר ולכן העתיקו למלת נתפתה כלומר שהקב"ה היה מתרצה לו: ח ר"ל דמלת ויעתר אין משמעותו לשון הפצרה אלא לשון הפצרה ורבוי הוא ולא לשון תפלה: ט ר"ל איך אפשר לומר דונעתרות נמי ל' ריבוי הוא א"כ קשה היאך שייך לומר שהשונא ינשק הרבה ועז"פ דומות למרובות והנה למשא ר"ל אע"פ שאינו נושק אלא פעם אחד מ"מ דומה בעיניו כאלו נשק הרבה פעמים והנשיקה האחת היא כמשא עליו והא דלא הביא הא' וכן נעתרות וגו' לעיל גבי ויעתר שהוא נמי לשון ריבוי י"ל דלעיל הוי מצי למימר דמלת ויעתר משמש ב' לשונות ל' הפצרה ול' ריבוי כמו שפירש"י גבי לשבור אוכל שמשמש ב' לשונות ל' מכר ול' קנין וגבי ויעתר לו פי' בלשון ויעתר ל' הפצרה הוא דלא שייך גבי הקב"ה ל' ריבוי לומר שנתרבה ח"ו וא"כ פי' של נעתרות נשיקות שונא נמי ל' הפצרה הוא כלומר מצריכים להפציר בשונא שישק לשונאו אבל עכשיו שפי' גם ויעתר לו פירושו ל' ריבוי וא"כ כל לשון ויעתר הוא ל' ריבוי וא"כ צריכין אנו לפרש קרא דונעתרות נשיקות שונא ל' דומות למרובות וק"ל: י לפי שאין דרך המתפללים להתפלל זה לעומת זה: כ דק"ל ויעתר להם מבע"ל דהא בשניהם התפללו ומתרץ לו ולא לה וכו': ל ר"ל כיון שסתם מה היא רצוצה זו א"כ משמע היא רצוצה כדרך שאר נשים מעוברות וא"כ למה כתיב אח"כ א"כ למה זה אנכי וכי אינה יודעת שהיה לה צער העיבור אלא ודאי כמו שדרשו רז"ל שהיא ל' ריצה דאין דרך לשום כן

פירוש ע"ט

פון זייערע מעשים: (כא) וַיֶּעְתַּר יִצְחָק לַיְיָ אונ יִצְחָק האט געמערט אונ געשטארקט מִתְפַּלֵּל זיין פר גאט ב"ה לְנוֹכַח אִשְׁתּוֹ צו אקעגן זיין ווייב כְּלוֹמַר יִצְחָק איז געשטאנען אין איין ווינקיל אונ האט מִתְפַּלֵּל געווען פאר גאט בָּרוּךְ הוּא אונ רִבְקָה איז געשטאנען אין אנדערין ווינקיל אונ האט מִתְפַּלֵּל געווען פאר גאט ב"ה וַיֵּעָתֶר לוֹ יְיָ אונ גאט איז איבר געבעטין אונ איבר גערעט געווארין צו אים כְּלוֹמַר ער האט מְקַבֵּל געווען זיין תְּפִלָּה אבר ניט איר תְּפִלָּה ווארום עס איז ניט גלייך די תְּפִלָּה פון א צַדִּיק בֶּן צַדִּיק צו דער תְּפִלָּה פון א צַדִּיק בֶּן רָשָׁע וַתַּהַר רִבְקָה אִשְׁתּוֹ אונ זיין ווייב רִבְקָה איז טראגינדיג געווארין:

(כב) וַיִּתְרוֹצְצוּ הַבָּנִים בְּקִרְבָּהּ אונ די קינדר האבין זיך געשטוסין אין איר בויך. אונזרע חֲכָמִים האבין גדרשת וַיִּתְרוֹצְצוּ איז לָשׁוֹן לופין כְּלוֹמַר אז זיא איז געגאנגן פאר די טירין פון שֵׁם וָעֵבֶר וואס זייא האבין דארטין געלערינט תּוֹרָה איז יַעֲקֹב גילאפין אונ האט געצאפילט ארוס צו גיין אונ אז זיא איז געגאנגן פר די טירין פון עֲבוֹדַת גִלּוּלִים האט עֵשָׂו גיצאפילט ארוס צו גיין וַתֹּאמֶר האט רִבְקָה גזאגט אִם כֵּן אז דער צַעַר פון דעם טראגין איז זוא אזוי גרוס לָמָּה זֶה אָנֹכִי ווארום האב איך געגלוסט אונ האב מִתְפַּלֵּל געווען אז איך זאל טראגין ווערין וַתֵּלֶךְ אונ זי איז געגאנגן אין דעם בֵּית הַמִּדְרָשׁ פון

וַתֹּאמֶר אִם־כֵּן לָמָּה זֶּה אָנֹכִי וַתֵּלֶךְ לִדְרֹשׁ אֶת־יְהוָה׃ כג וַיֹּאמֶר יְהוָה לָהּ שְׁנֵי גֹיִים בְּבִטְנֵךְ וּשְׁנֵי לְאֻמִּים מִמֵּעַיִךְ יִפָּרֵדוּ וּלְאֹם מִלְאֹם יֶאֱמָץ וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר׃ כד וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ ללדת

בִּמְעָהָא וַאֲמַרַת אִם כֵּן לְמָא דְנַן אֲנָא וַאֲזַלַת לְמִתְבַּע אוּלְפַן מִן קֳדָם יְיָ: כג וַאֲמַר יְיָ לַהּ תְּרֵין עַמְמִין בִּמְעַיְכִי וְתַרְתֵּין מַלְכְּוָן מִמְּעַיְכִי יִתְפָּרְשָׁן וּמַלְכוּ מִמַּלְכוּ יִתְקַף וְרַבָּא יִשְׁתַּעְבִּיד לִזְעֵירָא: כד וּשְׁלִימוּ יוֹמַהָא

ת״א שני גוים ברכות נז עבודת כוכבים י״א. ולאם מלאם פסחים מב סוטה מא סנהדרין לב: וימלאו ברכות ח. | גוים קרי

בעל הטורים

זה מתיר ליווי של זה וזה מתיר ליווי של זה: (כג) גוים. גיים כתיב למה לעשרה אומות שבאו להחריב את בית המקדש אדום וישמעאלים וגו׳ והם יו״ד. דבר אחר גיים עולה ס״ג וזה נתהפך בן ס״ג וזה בא בס״ג אומות במורכן בית שני דו׳ אומות נעקרו והיינו דכתיב הכל ס״ג יחדו נאלחו: בני גוים בבטנך. בגימטריא זה רבי יהודה ואנטונינוס: ולאום מלאום יאמץ. יתגבר על חבירו ויחריבו והיינו דכתיב אמלאה החרבה:

פירוש רשב״ם

יתנגפו רגליכם: לדרוש את ה׳. אל הנביאים שבאותן הימים כדכתיב לדרוש את ה׳ מאתו. וכתיב כי יבא אלי העם לדרוש את ה׳: (כג) ויאמר ה׳ לה. ע״י נביא ג שני גוים. אל תיראי כי צער העיבור שלך בשביל שני תאומים יש בבטנך שמרובת צער העיבור של שנים מעיבור אחד: ושני לאמים. מלכיות. כדכתיב מלכי ארץ וכל לאמים כפל לשון הוא. אבל לאמים הוא עמים ובתוך שהנביא

רש״י

פה זה ומריבים בנחלת שני עולמות: ותאמר אם כן. גדול צער העבור: למה זה אנכי. מתאוה ומתפללת על הריון: ותלך לדרש. לבית מדרשו של שם: לדרש את ה׳. שיגיד לה מה תהא בסופה: (כג) ויאמר ה׳ לה. ע״י שליח לשם נאמר ברוח הקודש והוא אמר לה: שני גוים בבטנך. גיים כתיב כמו (המו) גאים אלו אנטונינוס ורבי שלא פסקו מעל שולחנם לא צנון ולא חזרת לא בימות החמה ולא בימות הגשמים (ע״ז י״א): ושני לאמים. אין לאום אלא מלכות: ממעיך יפרדו. מן המעים הם נפרדים זה לרשעו וזה לתומו: מלאם יאמץ. לא ישוו בגדולה כשזה קם זה נופל וכן הוא אומר אמלאה החרבה (יחזקאל כו) לא נתמלאה צור אלא מחורבנה של ירושלים: (כד) וימלאו ימיה. אבל בתמר כתיב

שפתי חכמים

בשאר נשים ועכשיו אם כן ותאמר אם כן שצער העיבור שלי יותר משאר נשים למה זה אנכי: מ דאל״כ ותדרוש את ה׳ מבעי ליה מאי ותלך ועוד מלא כל הארץ כבודו ואין שייך הליכה לבית מדרשו של עבר בזמן שהיה שם קיים דהוא היה בן בנו של שם. וא״ל למה לא הלכה אצל אברהם שהרי גם הוא היה נביא. וי״ל דהקב״ה סיבב כן להעלים מאברהם ענין ההריון שלא יצטער שהרי מת אברהם קודם שיצא עשו לתרבות רעה כדי שתהא מיתתו בשיבה טובה: נ דאין שייך לומר דהוא עצמו קאמר לה כיון שהיא עצמה לא היתה מדברת אל השכינה ועי״ל דרש״י דייק מדכתיב ויאמר ה׳ לה ולא כתיב ויאמר לה ה׳ כמ״ש גבי הגר ויאמר לה מלאך ה׳ ויאמר לה כוונו אלא ודאי ה״ק ויאמר ה׳ לשליח שיאמר לה: ם והוא ל׳ גאים כי היו״ד בא במקום אל״ף: ע פי׳ דאנטונינוס בא מעשו ורבי בא מיעקב. וקשה הא אמרינן בכתובות בשעת פטירתו של רבי זקף י׳ אצבעותיו כלפי מעלה וכו׳ ואמר לא נהניתי מעולם הזה לפי התורה שיגעתי אפי׳ באצבע קטנה. וי״ל דבני ביתו היו אוכלין ולא פסקו משולחנו וזה הוא גאות אבל רבי בעצמו לא היה אוכל. רא״ם ועיין בנח״י: פ דאל״כ ושני לאמים ל״ל. (מהר״ן) דויקו ממלת יאמץ דלא שייך אלא במלכים וכ״ה בהדיא ברש״י ע״ז ד׳ ב׳: צ פי׳ שאין הכוונה בזה להודיע לה מה שיש במעיה שהרי כבר אמר שני גוים בבטנך רק הכוונה הוא להודיע לה איכות הגוים שבבטנה מה היא ואומר שבעודם במעיה בטרם שאתם לאויר העולם הם נפרדים זה מזה שלא כמנהג זה לרשעו וזה לתומו בעודם במעיה ולכן כתב במקום יפרדו שהוא ל׳ עתיד נפרדים שהוא ל׳ בינוני לומר שכבר הם נפרדים במעיה. כרא״ם. וא״ת הרי מצינו בספרי שאין יצה״ר שולט באדם במעי אמו כדכתיב מנעוריו פי׳ משננער ממעי אמו. וצ״ל פי׳ שאין האדם מתאוה ביצה״ר לחטוא קודם שנולד אבל מה שטבעו רע ומתרחם בעבירה לפני ע״א זה היה בטבעו רלב נשפדנך כמינו ע״ש: ק כלומר לא יהיו שניהם בגדולה בזמן א׳ אלא וכו׳ ומ״ש מלאום כמו מכל מלמדי שהוא כמו מן

פירוש ע״ט

שֵׁם וְעֵבֶר לִדְרוֹשׁ אֶת יְיָ צוּ פָארְשְׁטֵין, דִי לֶערְנִירִם
פוּן גָאט זַיי זָאלִין אִיר זָאגִין וָוס דָס בַּטַייט:
(כג) וַיֹּאמֶר יְיָ לָהּ הָט גָאט צוּ אִיר גְזָאגְט דוּרְךְ אַיין
שְׁלִיחַ כְּלוֹמַר צוּ שֵׁם אִיז גְזָאגְט גְוָוארִין דוּרְךְ
רוּחַ הַקוֹדֶשׁ אוּנ שֵׁם הָט צוּ אִיר גְזָאגְט שְׁנֵי גוֹיִם
בְּבִטְנֵךְ צְוַויי פֶעלְקֶר זֶענִין אִין דַיין בּוֹיךְ וּשְׁנֵי לְאוּמִים
אוּנ צְוַוייא קֶינִיגְרַייכִין מִמֵּעַיִךְ יִפָּרֵדוּ וֶועלִין זִיךְ אָפּ
שֵׁיידִין פוּן דַיינֶע גֶעדֶערִים כְּלוֹמַר כּוֹן דִיא גֶידֶערִים

פירוש ע״ט

וֶועלִין זַיי וֶוערִין אָפּ גְשֵׁייד אַייגֶר פוּן דֶעם אַנְדֶרִין
דֶער צוּ זַיין רִשְׁעַת אוּנ דֶער צוּ זַיין גוּטְקֵייט וּלְאוֹם
אוּנ אַיין קֶינִיגְרַייךְ מִלְאוֹם פוּן דֶעם אַנְדֶרִין קֶינִיגְרַייךְ
יֶאֱמָץ וֶועט זִיךְ שְׁטַארְקִין זַיי וֶועלִין נִיט הָאבִּין דִי
גְדוּלָה אִין אַיין צַייט כְּלוֹמַר אַז אַיינֶר וֶועט עוֹלֶה
לִגְדוּלָה זַיין וֶועט דֶער אַנְדֶרֶר אוּנְטֶער טֶענִיג זַיין
צוּ אִים וְרַב אוּנ דֶער עֶלְצְטֶער יַעֲבוֹד עֶר וֶועט דִינֶען
צָעִיר דֶעם יוּנְגְסְטֶן: (כד) וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ לָלֶדֶת אוּנ עֶס

לָלֶדֶת וְהִנֵּה תוֹמִם בְּבִטְנָהּ: כה וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן אַדְמוֹנִי כֻּלּוֹ כְּאַדֶּרֶת שֵׂעָר וַיִּקְרְאוּ שְׁמוֹ עֵשָׂו: כו וְאַחֲרֵי־כֵן יָצָא אָחִיו וְיָדוֹ אֹחֶזֶת בַּעֲקֵב עֵשָׂו

ת"א ויזא יפחים ו.

יוֹמָהָא לְמֵילַד וְהָא תְיוֹמִין בִּמְעָהָא: כה וּנְפַק קַדְמָאָה סָמוֹק כֻּלֵּהּ כִּגְלִים דִּשְׂעָר וּקְרוֹ שְׁמֵהּ עֵשָׂו: כו וּבָתַר כֵּן נְפַק אֲחוּהִי וִידֵהּ אֲחִידָא בְּעִקְבָא דְעֵשָׂו

פירוש רשב"ם

שתתחיל לומר לה גמר ופירש לה כל העתידות: ורב יעבוד צעיר. ולכן אהבה את יעקב שאהבו הקב"ה וכדכתיב ואהב את יעקב: (כד) והנה תומים. בכל דבר חדוש רגיל לומר כן. וכן ויהי בבקר והנה היא לאה כי עד עתה היה סבור שהיא רחל וכן ויקץ פרעה והנה חלום כי לא היה סבור שהיה חלום עד שניער משנתו: (כה) אדמוני. רו"ש בל"ל: כאדרת שער. שלובשים הרועים: ויקראו. כל העולם שמו עשו. אדם עשוי ונגמר שהיה בעל שער:

בעל הטורים

(כד) תומם. חסר יו"ד ואל"ף שהברה י"א כנגד י"א שבטים שהיתה ראויה להוליד כדאיתא במדרש: (כה) אדמוני. ב' במס' הכא ואידך והוא אדמוני עם יפה עינים גבי דוד כשראה שמואל את דוד אדמוני אמר זה שופך דמים כעשו וע"כ נאמר עם יפה עינים עם דעת סנהדרין שהוא עושה שנקראו עיני העדה שנאמר ואם מעיני העדה: אדמוני. מלמד שבשעת כתם אשו ונתגלגל בדם. ד"א אדמוני מל' אדם שילא גמל שער כאדם גדול והיינו כאדרת שער שהיה מלא שערות כאדרת שאם הוא מלשון הודם אדרת שער אינה אדומה: שמו עשו. שהיה עשוי ונגמר. שמו בגימ' שלום שאלמלא שמו שהוא שלום היה מחריב העולם ד"א עשו ע' ש"ו שהא והשלים ע' אומות שבראשו בעולם: (כו) ואחרי כן יצא אחיו. כ"ן עולה ע' שה' אומות כן הון מיעקב: וידו. ג' במס'. הכא. ואידך וידו הנטויה

שפתי חכמים

ולא יותר ממנו. כלומר שכאחד יקח האומן מחבירו. וגור הוא מלכות עשו: ר פי' לא נכתב זה פה אלא לסימן דאל"כ מה בא להודיענו שהוא אדמוני בשלמא כאדרת שער בא לתת טעם למה שמו עשו. והא דכתיב גבי דוד והוא אדמוני ככר פי' רז"ל כדוד כתיב עם יפה עינים שסיבות דמים שלו היה ע"פ סנהדרין שנקראים עינים: ש ר"ל דשער דכתיב בקרא לא קאי על אדרת דבכ"מ חוץ מאדם אין נקרא שער אלא נוצה או צמר אלא ה"ק כולו בשר כאדרת שהוא כולו צמר. (נח"י) הרא"ם שכת פסוק אלא בזכריה י"ג ולא ילבשו אדרת שער הרי דשער קאי אאדרת וס"ם דקרא כולו היה מלא שער כאדרת המלאה שער וסל"ל כולו שער כאדרת שער אלא שכ"ף הדמיון מורה ע"ז וכ"פ הרד"ק בשרש שער האדרת בעלת שער ע"ש: ת כיון דכתיב ויצא הראשון הו"ל נמי ויצא השני ומתרץ שמעתי מ"א וכו' פי' מ"מ לא כתיב שני דמן הדין הו"ל לצאת ראשון כמו שהיה ביצירה ראשון וכו':

רש"י

חיה בעת לדתה. אבל מלאו ימיה כי לז' חדשים ילדתם: והנה תומם. חסר, ובתמר תאומים מלא לפי ששניהם צדיקים אבל כאן אחד צדיק ואחד רשע: (כה) אדמוני. סימן הוא שיהא שופך דמים (בראשית רבה): כלו כאדרת שער. מלא שער כטלית של צמר המלאה שער פלוקי"א בלעז (האריג, פול מיט האר): ויקראו שמו עשו. הכל קראו לו כן לפי שהיה נעשה ונגמר בשערו כבן שנים הרבה: (כו) ואחרי כן יצא אחיו וגו'. שמעתי מדרש אגדה ת הדורשו לפי פשוטו בדין היה אוחז בו לעכבו יעקב נוצר מטפה ראשונה ועשו מן השניה. צא ולמד משפופרת שפיה קצרה תן בה שתי אבנים זו אחר זו הנכנסת ראשונה תצא אחרונה והנכנסת אחרונה תצא ראשונה נמצא עשו הנוצר באחרונה יצא ראשון ויעקב שנוצר ראשונה יצא אחרון ויעקב בא לעכבו שיהא ראשון ללידה כראשון ליצירה ויפטור את רחמה ויטול את הבכורה

פירוש ע"ט

איז וואָרין דר פּילט אירע טעג צו גווינן וְהִנֵּה אונ נון תוֹמִים בְּבִטְנָהּ עס איז גוועזן אצווילינג אין איר בויך: (כה) וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן אונ דר ערשטער איז ארויס גגאנגען אַדְמוֹנִי רויט כֻּלּוֹ כְּאַדֶּרֶת שֵׂעָר פול מיט האר אזו ווי אקלייד פון וואָל איז פול מיט האר וַיִּקְרְאוּ שְׁמוֹ עֵשָׂו אונ זיי האבן גרופן זיין נאמן עשו. רש"י שרייבט אלע האבין אים אזו גרופין ווייל ער איז גמאכט גוואָרין אונ גנמר גוואָרין מיט זיינע האר אזו ווי איינר וואס איז אלט פיל יארן דרום האבן אים אלע גרופן עשו וואָרום עשו איז לשון גמאכט: (כו) וְאַחֲרֵי כֵן יָצָא אָחִיו אונ דער נאך איז ארויס זיין ברודער וְיָדוֹ אֹחֶזֶת בַּעֲקֵב עֵשָׂו אונ זיין האנד האט בגריפט אין דעם פעדשט פון עשו ער האט אים איין גהאלטן מחמת יעקב האט גוואָלט פריער ארויס גיין כדי ער זאל זיין דער בכור. דער מדרש שרייבט יעקב איז בדין גרעכט גוועזן וואס ער האט אים איין גהאלטן ער זאל צום ערשטן ארויס גיין וואָרום יעקב איז דער רעכטער בכור גוועזן למשל אז מען וואַרפט אריין אין אשמאלע כלי צוויי שטיינדלעך איינס נאך דעם אנדערן אונ אז מען דארף זיי ארויס נעמן דס שטיינדיל וואס מען האט אריין גוואָרפן צום הינטערשטן גייט דאס פריער ארויס אונ דאס ערשטע גייט

דְעֵשָׂו וּקְרָא שְׁמֵיהּ יַעֲקֹב וְיִצְחָק בַּר שִׁתִּין שְׁנִין כַּד יְלִידַת יָתְהוֹן : כז וּרְבִיאוּ עוּלֵמַיָּא וַהֲוָה עֵשָׂו גְּבַר נַחְשִׁירְכָן

עֵשָׂו וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וְיִצְחָק בֶּן שִׁשִּׁים שָׁנָה בְּלֶדֶת אֹתָם :
כז וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֵשָׂו אִישׁ

ידע

ת"א ויצחק ב מגילה ח .

רש"י

מן הדין : בעקב עשו . סימן שאין זה מספיק א לגמור מלכותו עד שזה עומד ונוטלה הימנו : ויקרא שמו יעקב . ב הקב"ה . (אמר אתם קריתון לבכורכם שם אף אני אקרא לבני שם הה"ד ויקרא שמו יעקב) . ד"א אביו קרא לו יעקב על שם ג אחיזת העקב : בן ששים שנה . י' שנים משנשאה עד שנעשית בת י"ג שנה וראויה להריון וי' שנים הללו צפה והמתין לה ד כמו שעשה אביו לשרה כיון שלא נתעברה ידע שהיא עקרה והתפלל עליה ושפחה לא רצה ליקח לפי שנתקדש בהר המוריה להיות עולה תמימה (יבמות סד) : (כז) ויגדלו הנערים ויהי עשו . כל זמן ה שהיו קטנים לא היו נכרים במעשיהם ואין אדם מדקדק בהם מה טיבם כיון שנעשו בני י"ג שנה זה פירש לבתי מדרשות וזה פירש לע"ז : יודע ציד . לצוד ולרמות את אביו ו בפיו ושואלו אבא היאך מעשרין ז את המלח ואת התבן כסבור אביו שהוא מדקדק במצות (תנחומא) : איש שדה . כמשמעו אדם בטל וצודה בקשתו ח חיות ועופות : תם . אינו

שפתי חכמים

א דאל"כ וידו אוחזת בו סגי : ב דק"ל למה לא כתיב מי קרא אותו ועוד כיון דכתיב ויצחק בן ס' שנה ש"מ דעד השתא לאו ביצחק מיירי קרא לכן פי' הקב"ה קראו ד"א אביו קראו ולמה לא כתיב יצחק שלא יאמרו האומות אביו קראו יעקב כי ידע שיעקבנו פעמים . מהרש"ל : ג דלפי' ראשון קשה למה צריך לכתוב בעקב עשו מנ"מ בזה ובשביל כי' אין זה מספיק וכו' אבל לפי' ד"א שאביו קרא לו א"כ בעקב עשו אין מיותר לגמרי כי צריך למכתב כדי ליתן טעם מפני מה קרא לו אביו שם יעקב : ד דק"ל למה המתין כל כך שלהתפלל עד שנעשה בן ס' שנה יותר מאברהם שלא המתין אלא י' שנים כמו שפירש"י לעיל בפ' וירא והוא המתין כ' שנה ל"פ וכו' וכי היאך נילף מסכת דאם המתין י' שנים אז צריך להתפלל ולא ליקח אשה לכן אמר ושפחה וכו' ולאו דוקא שפחה : ה דק"ל והא ממעים היו נפרדים זה לרשעו וזה לתומו ועו"פ כ"ו כלומר אע"פ שהיה עשו עושה רשע היו תולין בנערותו והבריות לא הכירו בו עד שנעשה בן י"ג שנה וא"ת והא עשו לא יצא לתרבות רעה עד שהיה בן ט"ו שנה שלמה נתקצרו ימי אברהם חמש שנים כמו שפירש"י לקמן וי"ל דאותן שתי שנים עשה בצנעה ואח"כ עשה בפרהסיא : ו מדכתיב יודע משמע דבר שצריך חכמה דאם לא כן הייתי איש שדה . ועוד י"ל לומר דאיש ציד הוא היפך של איש תם כמו כאיש שדה היפך של יושב אהלים ואי היה פירושו צד חיות לא הוה היפך של איש תם דאשכר הוא דאיש תם נמי יכול לצוד חיות : ז דאינן חייבים במעשר אפילו מדרבנן והוא מדקדק במצות וק"ל : (קל"מ) ומ"ש שהטעה אותו במצות במעשר נ"ל משום דהמצוה הזאת מצינו בפי' שהחזיק אברהם שנאמר ויתן לו מעשר מכל ודאי שהחזיקו בניו אח"כ ג"כ במצוה זאת כדלקמן ביצחק בפ' מאה שערים וכן ביעקב עשר אעשרנו לך ודו"ק : ח לא עובד באדמה דא"כ איש אדמה מבע"ל

פירוש ע"ט

ארום צום הינטערשטן אזו דא יעקב איז בשאפן גוואורן אין דער מוטערס בראכט צום ערשטן אונ עשו צום הינטערשטן אונ אז עס איז גקומן די צייט פון דעם גוינן איז עשו צום ערשטן ארויס גגאנגן אונ יעקב האט גוואלט צום ערשטין ארויס גיין אזו ווי ער איז צום ערשטן בשאפן גוואורן אונ זאל נעמן די בכורה מן הדין דרום הט ער אים צו גהאלטן ביי דעם פערשט ויקרא שמו יעקב אונ ער האט גרופן זיין נאמן יעקב . רש"י שרייבט הקדוש ברוך הוא האט אים אזו גרופן אדר דער פאטר הט אים גרופן יעקב וויל ער האט גהאלטן דעם פערשט אונ יעקב איז לשון פערשט ויצחק בן ששים שנה אונ יצחק איז אלט גוועזן זעכציג יאר בלדת אתם אז זיא הט גווינן זיי . רש"י שרייבט אז יצחק הט גנומן רבקה איז זיא אלט גוועזן דרייא יאר האט ער גווארט צעהן יאר אזו ווי זיין פאטר אברהם הט גווארט צו זיין מוטער שרה אונ ווי יצחק האט גזעהן אז זיא איז ניט טראגן גוואורן האט ער גיווסט אז זיא איז איין עקרה אונ האט מתפלל גוועזן זיא זאל האבן קינדר אונ קיין שפחה האט ער ניט גוואלט נעמן וויל ער איז גהייליגט גוואורן אויף דעם הר המוריה פאר איין עולה תמימה : (כז) ויגדלו הנערים אונ אז דיא יונגן זענן גרויס גוואורן ויהי עשו אונ עשו איז גוועזן איש יודע ציד איין מענטש וואס ווייסט צו פאנגן חיות אונ עופות איש שדה איין פעלד מענטש ויעקב איש תם אונ יעקב איז גוועזן אגאנץ פרומר וואס ער האט גמיינט אין זיין הארץ האט ער גרעט מיט זיין מויל ישב אהלים ער פלעגט זיצן אין די גצעלטן ביא שם ועבר אונ הט גלערנט תורה . רש"י שרייבט כל זמן זייא זענן גוועזן קליין האט מען ניט דר קענט זייערע מעשים אונ קיין מענטש האט ניט מדקדק גוועזן אויף זייערע מעשים

יֹדֵעַ צַיִד אִישׁ שָׂדֶה וְיַעֲקֹב אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֹהָלִים׃ כח וַיֶּאֱהַב יִצְחָק אֶת־עֵשָׂו כִּי־צַיִד בְּפִיו וְרִבְקָה אֹהֶבֶת אֶת־יַעֲקֹב׃ כט וַיָּזֶד יַעֲקֹב נָזִיד וַיָּבֹא עֵשָׂו מִן־הַשָּׂדֶה וְהוּא עָיֵף׃ ל וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל־יַעֲקֹב הַלְעִיטֵנִי נָא מִן־הָאָדֹם הָאָדֹם הַזֶּה כִּי עָיֵף אָנֹכִי עַל־כֵּן קָרָא־

שמו

נַחְשִׁירְכָן גְּבַר נָפֵק לְחַקְלָא וְיַעֲקֹב גְּבַר שְׁלִים מְשַׁמֵּשׁ בֵּית אוּלְפָנָא׃ כח וְרָחֵם יִצְחָק יָת עֵשָׂו אֲרֵי מִצֵּידֵהּ הֲוָה אָכִיל וְרִבְקָה רָחֲמַת יָת יַעֲקֹב׃ כט וּבַשִּׁיל יַעֲקֹב תַּבְשִׁילָא וַאֲתָא עֵשָׂו מִן חַקְלָא וְהוּא מְשַׁלְהֵי׃ ל וַאֲמַר עֵשָׂו לְיַעֲקֹב אַטְעֲמִנִי כְעַן מִן סִמּוֹקָא סִמּוֹקָא

הדין

ת״א ויעקב איש בתרא קנג. ויזד יעקב סוטה יא סנהדרין כט בתרא יו. ויבא עשו בתרא יו.

פירוש רשב״ם

(כז) יודע ציד. לצוד ציד להביא: יושב אהלים. רועה צאן אביו. כמו שפירשתי איש יושב אהל ומקנה: (כח) ציד בפיו. פשוטו כתרגום: אוהבת את יעקב. שהיתה מכרת בתומתו וגם ממה שאמר הקב״ה ורב יעבוד צעיר והוצרך להקדים כאן אהבת יצחק לעשו ורבקה אוהבת את יעקב להודיע מה שכתב לפנינו יצחק רצה לברך את עשו ורבקה הערימה לברך את יעקב: (ל) מן האדם האדם הזה. דרך אדם הממהר לשאול מחבירו כופל את דבריו וזה שהיה רעב הרי הוא כאומר תן לי מהרה לאכול:

בעל הטורים

וחילך וידו מלקתה להם כישעיה כתפלת השכו״ם שכשפט לידה רמז שיפלו בידו השכו״ם: (כז) איש תם. ס״ת שם שישב באהלי שם ללמוד. ת״ם שנים (יושב) שנתכנסו לארץ עד שנכנס הבית רמז. לאחר ת״ם שנים יושב אהלים של שכינה: יושב אוהלים. עולה ת״י שכך שרתה שכינה באהל: יעקב בגימ׳ מלאך האלהים בגי׳ הגן עדן ובגי׳ (וירחץ) לא יאסף: לדרום. בגימטריא מן שם בן נח: (כט) נזיד. בגימטריא אל אבלו: הלעיטני גל מן. ר״ת שמן לומר כשם שיעקב קנה מעשו בכורתו בלחם ועדשים כן קנה מרדכי את המן לעבד בפת לחם:

שפתי חכמים

כמו נכח או עובד אדמה כמו קין: ט דאל״כ והוא רעב מבע״ל: י דכתיב בסמוך נזיד עדשים וצ״כ הלעיטני נא מן האדום: כ וא״ת דלמא הגיעו עת שנותיו למות וי״ל מדכתיב גבי אברהם זקן ושבע ולא כתיב ימים כמו גבי יצחק זקן

רש״י

בקי בכל אלה אלא כלבו כן פיו. מי שאינו חריף לרמות קרוי תם: יושב אהלים. אהלו של שם ואהלו של עבר: (כח) בפיו. כתרגומו בפיו של יצחק. ומדרשו בפיו של עשו שהיה צד אותו ומרמהו בדבריו:

(כט) ויזד. לשון בישול כתרגומו: והוא עיף. (ב״ר) ברציחה ט כמה דתימא (ירמיה ד) כי עיפה נפשי להורגים: (ל) הלעיטני. אפתח פי ושפוך הרבה לתוכה כמו ששנינו אין אובסין את הגמל אבל מלעיטין אותו: מן האדם האדם. עדשים אדומות י ואותו היום מת אברהם שלא יראה את עשו בן בנו יוצא לתרבות רעה ואין זו שיבה טובה שהבטיחו הקב״ה לפיכך קצר הקב״ה ה׳ שנים משנותיו כ שיצחק חי ק״פ שנה וזה קע״ה שנה ובישל יעקב עדשים להברות את האבל ולמה עדשים שדומות לגלגל שהאבלות גלגל החוזר בעולם (ועוד מה עדשים אין להם פה כך האבל אין לו פה שאסור לדבר ולפיכך המנהג להברות את האבל בתחלה מאכלו ביצים שהם עגולים ואין להם פה כך אבל אין לו פה כדאמרינן במועד קטן אבל כל ג׳ ימים הראשונים אינו משיב שלום לכל אדם וכ״ש שאינו שואל בתחלה מג׳ ועד ז׳ משיב ואינו שואל

פירוש ע״ט

אונ אז זיי זענן אלט גוואורן דרייצן יאר האט זיך יעקב אפ געשייד צו בתי מדרשות אונ עשו האט זיך אפ געשייד צו עבודת כוכבים: (כח) ויאהב יצחק את עשו. אונ יצחק האט ליב געהאט זיין זון עשו כי וואורום ציד ער האט געפאנגן בפיו אין זיין מויל פון זיין פאטער יצחק כלומר עשו פלעגט פאנגן חיות אונ עופות אונ פלעגט געבן זיין פאטער עסן (ורבקה אוהבת את יעקב) אונ רבקה האט ליב געהאט איר זון יעקב: (כט) ויזד יעקב נזיד אונ יעקב האט געקאכט איין געקעכטס ויבא עשו מן השדה אונ עשו איז געקומן פון דעם פעלד והוא עיף אונ ער איז גוועזן מיד פון דר רציחה: (ל) ויאמר עשו אל יעקב האט עשו געזאגט צו יעקב הלעיטני נא מן האדם האדם הזה פון די דאזיגע רויטע לינזן מאך מיך אן זופן כי עיף אנכי וואורום איך בין מיד על כ׳ דרום אזו וויל ער האט זיך געהייסן מאכן אן זופן מיט רויטע לינזן קרא שמו אדום האט ער גרופן זיין נאמן אדום וואורום אדום איז לשון רויט. רש״י

שְׁמוֹ אֱדוֹם: לא וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב מִכְרָה כַיּוֹם אֶת־בְּכֹרָתְךָ לִי: לב וַיֹּאמֶר עֵשָׂו הִנֵּה אָנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוּת וְלָמָּה־זֶּה לִי בְּכֹרָה: לג וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הִשָּׁבְעָה לִּי כַּיּוֹם וַיִּשָּׁבַע לוֹ וַיִּמְכֹּר אֶת־בְּכֹרָתוֹ לְיַעֲקֹב: לד וְיַעֲקֹב נָתַן
לעשו

הָדֵין אֲרֵי מְשַׁלְהֵי אֲנָא עַל כֵּן קְרָא שְׁמֵהּ אֱדוֹם: לא וַאֲמַר יַעֲקֹב זַבִּין כְּיוֹם דִּלְהֵן יָת בְּכֵרוּתָךְ לִי: לב וַאֲמַר עֵשָׂו הָא אֲנָא אָזֵל לִמְמָת וּלְמָא דְנָן לִי בְּכֵרוּתָא: לג וַאֲמַר יַעֲקֹב קַיֵּם לִי כְּיוֹם דִּלְהֵן וְקַיֵּים לֵהּ וְזַבִּין יָת בְּכֵרוּתֵהּ לְיַעֲקֹב: לד וְיַעֲקֹב יְהַב לְעֵשָׂו
להם

ת"א הנה אנכי סוטה יב בתרא יז. וימכור את ברכות ז:

בעל הטורים
(לב) ולמה זה. ב' במסורה במקף דין ופידך ולמה זה הכל

פירוש הרשב"ם
על כן קרא שמו אדום: הוא אדמוני ונתאוה לאכול אדום. ובשביל העבתנותו מכר בכורתו ולשם בזיון קרא לו כן שבשביל אדום מכר בכורתו: (לא) מכרה כיום. כלומר לאלתר מיד מכור לי חלק בכורתך הראוי לך בממון אבי בממון שאתן לך ואח"כ אתן לך המאכל לעדות ולקיום כדרך שמצינו ויאכלו שם על הגל לקיים ברית בין לבן ליעקב: (לב) הנה אנכי הולך למות. בכל יום אני הולך לצוד חיות ביערים המצויים שם דובים ואריות

רש"י
וכו', ברש"י ישן): (לא) מכרה כיום. כתרגומו כיום דילהן כיום שהוא ברור כך מכור לי מכירה ברורה: בכרתך. לפי שהעבודה בבכורות אמר יעקב אין רשע זה כדאי שיקריב להקב"ה: (לב) הנה אנכי הולך למות. (מתנודדת והולכת היא הבכורה שלא תהא כל עת העבודה בבכורות כי שבט לוי יטול אותה. ועוד) אמר עשו מה טיבה של עבודה זו א"ל כמה אזהרות ועונשין ומיתות תלויין בה כאותה ששנינו (סנהד' פג) אלו הן שבמיתה שתויי יין ופרועי ראש אמר אני הולך למות על ידה א"כ מה חפץ לי

שפתי חכמים
ובנע ימים וכן בפאר לדיקים: ל דאם מפני הרעב אמר כן

פירוש ע"ט
שרייבט דעם טאג איז אברהם געשטארבן כדי ער זאל ניט זעהן זיין איינקל גייט ארוס לתרבות רעה ווארום גאט האט אים צו גזאגט ער זאל האבן אגוט עלטער דרום הט גאט מקצר געווען פינף יאר פון זיינע יארן ווארום יצחק האט דאך גלעבט הונדערט מיט אכציג יאר אונ אברהם האט מיין ניט גלעבט נאר הונדערט מיט פינף אונ זיבציג יאר אונ איז געשטארבן איז יצחק געווארן איין אבל דרום האט יעקב דעם טאג גקאכט לינזן ווארום עס איז קיילכדיג אונ אבילות איז אויך אזו וויא ארעד וואס דרייט זיך ארום דאס הייסט אמאל איז דער איין אבל אונ אמאל איז דער איין אבל: (לא) ויאמר יעקב אונ יעקב האט גזאגט מכרה כיום את בכורתך לי פר קויף צו מיר די בכורה אזו איין לויטרע מכירה וויא דער טאג איז לויטר. רש"י שרייבט ווייל די בכורים פלעגן טאן די עבודה כלומר זיי פלעגן מקריב זיין קרבנות הט יעקב גזאגט דער רשע איז ניט ראוי ער זאל מקריב זיין קרבנות צו גאט ב"ה: (לב) ויאמר עשו אונ עשו הט גזאגט הנה אנכי הולך למות איך גיי צו שטארבן. רש"י שרייבט עשו האט גפרעגט וואס איז די עבודה האט יעקב גזאגט פיל עונשין אונ פיל מיתות הענגט אן אין דר עבודה אזו וויא מיר האבן גלערנט אז מען טוט די עבודה מיט איין אפ גדעקטין קאפ אודר אז מען איז שיכור קומט מיתה הט עשו גזאגט איבער דער בכורה וועל איך שטארבן ולמה זה לי בכורה וואס טויג מיר די בכורה: (לג) ויאמר יעקב האט יעקב גזאגט השבעה לי כיום שווער מיר אזו לויטער וויא דר טאג אז דוא פאר קופסט מיר באמת וישבע לו אונ ער האט צו אים גשווארן וימכור את בכורתו ליעקב אונ האט פאר קופט זיין בכורה צוא יעקב: (לד) ויעקב נתן לעשו אונ יעקב האט גיגעבין צוא עשו להם ונזיד עדשים ברוט מיט גיקעכץ פון לינזין ויאכל וישת אונ ער הט געסן

לְעֵשָׂו לֶחֶם וּנְזִיד עֲדָשִׁים וַיֹּאכַל
וַיֵּשְׁתְּ וַיָּקָם וַיֵּלַךְ וַיִּבֶז עֵשָׂו אֶת־
הַבְּכֹרָה׃ פ כו א וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ
מִלְּבַד הָרָעָב הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיָה
בִּימֵי אַבְרָהָם וַיֵּלֶךְ יִצְחָק אֶל־
אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ־פְּלִשְׁתִּים גְּרָרָה׃
ב וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה וַיֹּאמֶר אַל־תֵּרֵד
מִצְרָיְמָה שְׁכֹן בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אֹמַר
אֵלֶיךָ׃ ג גּוּר בָּאָרֶץ הַזֹּאת וְאֶהְיֶה
עִמְּךָ וַאֲבָרְכֶךָּ כִּי־לְךָ וּלְזַרְעֲךָ

לְחֵם וְתַבְשִׁיל
דִטְלוֹפְחִין וַאֲכַל וּשְׁתִי
וְקָם וַאֲזַל וְשָׁט עֵשָׂו
יָת בְּכֵרוּתָא׃ א וַהֲוָה
כַפְנָא בְּאַרְעָא בַּר
מִכַּפְנָא קַדְמָאָה דִּי
הֲוָה בְּיוֹמֵי אַבְרָהָם
וַאֲזַל יִצְחָק לְוָת
אֲבִימֶלֶךְ מַלְכָּא
דִפְלִשְׁתָּאֵי לִגְרָר׃
ב וְאִתְגְּלִי לֵהּ יְיָ וַאֲמַר
לָא תֵחוֹת לְמִצְרָיִם שְׁרִי
בְּאַרְעָא דִּי אֵימַר לָךְ׃
ג דוּר בְּאַרְעָא הָדָא
וִיהֵי מֵימְרִי בְּסַעְדָּךְ
וַאֲבָרְכִנָּךְ אֲרֵי לָךְ
ולבנך

ת״א עדשים בתרא שם ; גור בארץ סנהדרין קיא . כי לך ב״ב קיט . אתן

פירוש רשב״ם

דעות ואני מסוכן למות למה זה לי להמתין חלק בכורה לאחר מיתת אבינו . כך פי׳ אבי הרב רבי מאיר מ״ס : (לד) ויבז עשו את הבכורה . וימכר את בכורתו בדמים . ואחר כן ויעקב נתן לעשו וגו׳ כמנהג בני אדם לקיום דבר : ויבז עשו . לפי שלבסוף נתחרט על כך כדכתיב את בכורתי לקח . לכן הקדים כאן להודיע שמותו עתה בשביל אכילה ביזה את הבכורה אבל לבסוף היה מתחרט : ויבז . כמו ויבזה מן דבר ה׳ בזה כמו ויקן מן קנה : (א) מלבד הרעב הראשון אשר היה בימי אברהם . כדכתיב ויהי רעב בארץ וירד אברם מצרימה . לא הוצרך פסוק זה אלא להודיעך שכשם שאברהם אביו היה הולך בשביל הרעב למצרים כך יצחק היה יורד למצרים דרך ארץ פלשתים דרך קצרה כדכתיב ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא ולכך אמר לו הקב״ה אל תרד מצרימה לפי שיודע הקב״ה שהיה יורד למצרים : (ג) כי לך וגו׳ . ובשביל שנתתי לו ולזרעו את הארץ הזאת צויתי לו לצאת מארצו וממולדתו כדכתיב

בעל הטורים

תהבלו מלמד שכפר בעיקר והלך אחרי ההבל : (לד) ויבז ב׳ . ויבז עשו . ויבז בעיניו גבי המן דהיינו בזוה בן בזוה זה סמן שילא מעשו : (א) ויהי רעב . סמך לויבז עשו וש״ה בכא

שפתי חכמים

בנה אנכי מת . מבע״ל : מ ר״ל כיון שכתב שמכר בכורתו ליעקב פ״מ שלא רצה בה וא״כ ל״ל למיכתב ויבז אלא העיד וכו׳ ר״ל דבלא זה נמי ידעינן שרשע היה אלא בזה הוא בא לו העיד הכתוב וכו׳ כדפי׳ לעיל גבי בת בתואל מפדן ארם : נ י״ל דעולה היה קדשי קדשים שאין רשאין לצאתן

רש״י

בה : (לד) ויבז עשו . העיד הכתוב על רשעו מ שביזה עבודתו של מקום : (ב) אל תרד מצרימה . שהיה דעתו לרדת למצרים כמו שירד אביו בימי הרעב אמר לו אל תרד מצרימה שאתה עולה תמימה נ ואין

פירוש ע״ט

אונ גטרונקן וַיָּקָם וַיֵּלַךְ אונ ער איז אויף גשטאנן אונ ער איז אַוועק גגאנגן וַיִּבֶז עֵשָׂו אֶת הַבְּכוֹרָה אונ עשו האט מבזה גוועזן די בכורה : (א) וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ אונ עס איז גוועזן איין הונגר אין דעם לאנד מִלְּבַד הָרָעָב הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיָה בִּימֵי אַבְרָהָם חוץ דעם ערשטין הונגר וואס איז גוועזן אין די טעג פון אברהם וַיֵּלֶךְ יִצְחָק אֶל אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ פְּלִשְׁתִּים גְּרָרָה אונ יצחק איז גגאנגן צו אבימלך דער קיניג פון פלשתים קיין גרר : (ב) וַיֵּרָא אֵלָיו יְיָ האט זיך גאט צו אים באוויזן וַיֹּאמֶר אונ האט גזאגט אַל תֵּרֵד מִצְרָיְמָה דו זאלסט ניט נידרן קיין מצרים . רש״י שרייבט ווייל יצחק איז גוועזן איין עולה תמימה האט גאט גזאגט אז חוץ לארץ איז ניט ווערט יצחק זאל זיין דרינען שְׁכֹן בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ רוא אין דעם לאנד וואס איך וועל צו דיר זאגין : (ג) גּוּר בָּאָרֶץ הַזֹּאת וואן אין דעם דאזיגן לאנד וְאֶהְיֶה עִמְּךָ אונ איך וועל זיין מיט דיר וַאֲבָרְכֶךָּ אונ איך וועל בענטשין דיך כִּי לְךָ וּלְזַרְעֲךָ ווארום צוא דיר אונ צו דיינע קינדער אֶתֵּן איך וועל געבן אֶת כָּל הָאֲרָצוֹת הָאֵל אלע די דאזיגע לענדר וַהֲקִימוֹתִי אֶת

אֶתֵּן אֶת־כָּל־הָאֲרָצֹת הָאֵל
וַהֲקִמֹתִי אֶת־הַשְּׁבֻעָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם אָבִיךָ׃
ד וְהִרְבֵּיתִי אֶת־זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי
הַשָּׁמַיִם וְנָתַתִּי לְזַרְעֲךָ אֵת כָּל־
הָאֲרָצֹת הָאֵל וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ
כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ׃ ה עֵקֶב אֲשֶׁר־שָׁמַע
אַבְרָהָם בְּקֹלִי וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמַרְתִּי

מצותי

ת״א עקב אשר. יומא כח נדרים לב קידושין כב.

אונקלוס

לִבְנָךְ אֶתֵּין יָת כָּל
אַרְעָתָא הָאִלֵּין וְאֲקֵים
יָת קְיָמָא דִּי קַיֵּמִית
לְאַבְרָהָם אֲבוּךְ׃
ד וְאַסְגֵּי יָת בְּנָךְ
סַגִּיאִין כְּכוֹכְבֵי שְׁמַיָּא
וְאֶתֵּין לִבְנָךְ יָת כָּל
אַרְעָתָא הָאִלֵּין
וְיִתְבָּרְכוּן בְּדִיל בְּנָךְ
כֹּל עַמְמֵי אַרְעָא׃
ה חֲלָף דִּי קַבִּיל
אַבְרָהָם בְּמֵימְרִי וּנְטַר

מטרת

בעל הטורים

רשע בא גם בוז: (ג) הארצות האל. רמז ל״א מלכים: הארצת. חסר וי״ו שיתכנס לו אחר ו׳ דורות וזהו יצחק יעקב לוי קהת עמרם משה: (ה) עקב אשר שמע וגו׳. יש בפסוק יו״ד תיבות כנגד יו״ד הדברות שבהם עק״ב תיבות וכנגדם נתנסה יו״ד נסיונות וקיים עולם שנברא בי׳ מאמרות: עק״ב שנים שמע בקולי דבן ג׳ שנים הכיר בוראו וחייו קע״ה: עקב אשר שמע אברהם. בגי׳ קיים אף עירובי תבשילין ונתוסף לו ה״א

פירוש רשב״ם

ישם אל הארץ אשר אראך: (ה) עקב אשר שמע אברהם בקולי. על העקידה דכתיב אשר שמעת בקולי: וישמר משמרתי. כגון מילה דכתיב בה ואתה את בריתי תשמור: מצותי. כגון מצות שמנה ימים דכתיב כאשר צוה אותו

רש״י

חוצה לארץ כדאי לך: (ג) האל. כמו האלה: (ד) והתברכו בזרעך. אדם אומר לבנו יהא זרעך כזרעו של יצחק וכן בכל המקרא וזה אב לכולן בך יברך ישראל לאמר ישמך וגו׳ ואף לענין הקללה מצינו כן והיתה האשה לאלה שהמקלל שונאו אומר תהא כפלונית וכן (ישעיה סה) והנחתם שמכם לשבועה לבחירי שהנשבע אומר אהא כפלוני אם עשיתי כך וכך: (ה) שמע אברהם בקולי. כשנסיתי אותו: וישמר משמרתי. גזרות להרחקה על אזהרות שבתורה כגון שניות לעריות ושבות לשבת (יבמות כא): מצותי. דברים שאילו לא נכתבו ראוין הן להצטוות כגון גזל ושפיכות דמים: חקותי. דברים שיצה״ר ורשעים משיבין עליהם כגון אכילת חזיר ולבישת שעטנז שאין טעם בדבר אלא גזירת המלך וחקותיו על עבדיו: ותורתי. להביא תורה שבעל פה:

שפתי חכמים

לחוץ לעזרה אף א״י עזרה שלך היא ואין אתה ראוי לצאת לח״ל: ם רצונו לפרש והתברכו בפה לא שיתברכו בברכת זרעך דאם כן היה לו לומר והתברכו מזרעך: ע וא״ת כיון שקיימו כל התורה למה נשא יעקב שתי אחיות ועמרם יוכבד אחות אביו. וי״ל דלא קיבלו עליהם לקיימם

פירוש ע״ט

הַשְּׁבֻעָה אונ איך וועל באשטעטיגן דיא שבועה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם אָבִיךָ וואס איך האב גשווארן צו דיין פאטר אברהם: (ד) וְהִרְבֵּיתִי אֶת זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם אונ איך וועל מערין דיינע קינדר אזו וויא דיא שטערין פון דעם הימל וְנָתַתִּי לְזַרְעֲךָ אונ איך וועל געבין צוא דיינע קינדער אֶת כָּל הָאֲרָצוֹת הָאֵל אלע דיא דאזיגע לענדר וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ אונ זייא וועלין זיך בענטשין מיט דיינע קינדער אלע פעלקער פון דער ערד כלומר אז א מענטש וועט וועלין בענטשין זיין זון וועט ער צוא אים זאגין דיינע קינדר זאלין אזו זיין וויא דיא קינדר פון יצחק: (ה) עֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקֹלִי ווייל אברהם האט פאר נומן מיין קול וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמַרְתִּי אונ ער האט גהיטין מיין היטונג כלומר אפילו אזוי אזאך וואס איז מן התורה מותר נאר די חכמים האבין גוזר גוועזן אז עס זאל אסור זיין כדי מען זאל דורך דעם ניט קומען צוא ארעכטע עבירה מִצְוֹתַי מיינע מצות דס מיינט מען אזעלכע מצות וואס זייא זאלין אפילו ניט זיין גשריבן אין דער תורה בדארף מען זייא אויך האלטין מכח שכל דהיינו גזל אונ רציחה חֻקּוֹתַי מיינע גזעץ דאס מיינט מען די מצות וואס דר יצר הרע פרעגט דעם טעם פאר וואס טארין מיר קיין חזיר ניט עסין אונ פר וואס טאר מען ניט גיין אין שעטנז

מִצְוֺתַי חֻקּוֹתַי וְתוֹרֹתָי׃ שני ו וַיֵּשֶׁב
יִצְחָק בִּגְרָר׃ ז וַיִּשְׁאֲלוּ אַנְשֵׁי
הַמָּקוֹם לְאִשְׁתּוֹ וַיֹּאמֶר אֲחֹתִי הִוא
כִּי יָרֵא לֵאמֹר אִשְׁתִּי פֶּן־יַהַרְגֻנִי
אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם עַל־רִבְקָה כִּי־טוֹבַת
מַרְאֶה הִוא׃ ח וַיְהִי כִּי אָרְכוּ־לוֹ
שָׁם הַיָּמִים וַיַּשְׁקֵף אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ
פְּלִשְׁתִּים בְּעַד הַחַלּוֹן וַיַּרְא וְהִנֵּה
יִצְחָק מְצַחֵק אֵת רִבְקָה אִשְׁתּוֹ׃
ט וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְיִצְחָק וַיֹּאמֶר
אַךְ הִנֵּה אִשְׁתְּךָ הִוא וְאֵיךְ אָמַרְתָּ
אחותי

מַטְּרַת מֵימְרִי פִּקּוּדַי
קְיָמַי וְאוֹרָיָתָי׃ ו וִיתֵיב
יִצְחָק בִּגְרָר׃ ז וּשְׁאִילוּ
אֱנָשֵׁי אַתְרָא עַל עֵיסַק
אִתְּתֵיהּ וַאֲמַר אֲחָתִי
הִיא אֲרֵי דְחֵיל לְמֵימַר
אִתְּתִי דִּלְמָא יִקְטְלֻנַּנִי
אֱנָשֵׁי אַתְרָא עַל רִבְקָה
אֲרֵי שַׁפִּירַת חֶיזוּ הִיא׃
ח וַהֲוָה כַּד סְגִיאוּ לֵיהּ
תַּמָּן יוֹמַיָּא וְאִסְתְּכִי
אֲבִימֶלֶךְ מַלְכָּא
דִּפְלִשְׁתָּאֵי מִן חֲרַכָּא
וַחֲזָא וְהָא יִצְחָק מְחַיֵּיךְ
עִם רִבְקָה אִתְּתֵיהּ׃
ט וּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ
לְיִצְחָק וַאֲמַר בְּרַם הָא
אתתך

פירוש רשב״ם

אלהים: חקותי ותורותי. לפי עיקר פשוטו (מצות) השכליות כגון גזל ועריות וחימוד והדינין והכנסת אורחים כלם היו נוהגין קודם מתן תורה אלא שנתחדש ונתפרש לישראל וכרתו ברית לקיימו: (ח) ויהי כי ארכו לו שם הימים. לא נזהר מעתה כל כך שלא להתנהג עם אשתו מנהג אישות מאחר שלא נתנו לב לגוזלה ממנו: מצחק. תשמיש כדכתיב בא אלי העבד העברי אשר הבאת לנו לצחק בי. ובמקום אחר הוא אומר בא אלי לשכב עמי:

בעל הטורים

יתירה על שמו כנגד בקולי משמרתי מצותי חקותי ותורתי: (ח) מצחק. ב׳ הנה יצחק מצחק שהיה ילדה להכרסה מצחק. מלמד שהיה משמש לך ביום חמה בעליכן ומזגה שמכן מה

שפתי חכמים

אלא כמ״ש והם היו כח״ל. הרמב״ן: פ דמשמע בפסוק שמשאלו את רבקה ויצחק השיב והואך הייך זה א״כ פי׳ על וכו׳: צ פי׳ וישקף ענין מקום הכהקפה שמות ולא הבב לכן וישקף אבימלך:

רש״י

הלכה למשה מסיני (ב״ר): (ז) לאשתו. על אשתו פ כמו (לעיל כ) אמרי לי אחי הוא: (ח) כי ארכו. אמר מעתה אין לי לדאוג מאחר שלא אנסוה עד צ עכשיו ולא חסר להיות נשמר: וישקף אבימלך

פירוש ע״ט

וְתוֹרוֹתָי אוּנ מַיין תּוֹרָה דָס מֵיינְט מֶען תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה דָאס אַלְץ הָט אַבְרָהָם גִיהִיט: (ו) וַיֵּשֶׁב יִצְחָק בִּגְרָר אוּנ יִצְחָק אִיז גִזֶעסִין אִין גְרָר: (ז) וַיִּשְׁאֲלוּ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם לְאִשְׁתּוֹ הָאבִין דִי שְׁטָאט לַייט גִפְרֶעגְט פוּן וֶועגִין זַיין וַוייבּ וֶוער זִיא אִיז וַיֹּאמֶר הָאט יִצְחָק גִזָאגְט אֲחוֹתִי הִוא זִי אִיז מַיין שְׁוֶועסְטֶער כִּי יָרֵא לֵאמֹר אִשְׁתִּי וָוארוּם עֶר הָאט זִיךְ גִפַארְכְטִין צוּ זָאגִין זִי אִיז מַיין וַוייבּ וָוארוּם עֶר הָאט זִיךְ גִיטְרַאכְט פֶּן יַהַרְגוּנִי אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם עַל רִבְקָה טָאמֶער וֶועלִין מִיךְ דִיא שְׁטָאט לַייט הַרְגִ׳נֶן אִיבֶּער רִבְקָה כִּי טוֹבַת מַרְאֶה הִוא וָוארוּם זִי אִיז זֵייעֶר שֵׁיין גִשְׁטַאלְט: (ח) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גִוֶועןְ כִּי אָרְכוּ לוֹ שָׁם הַיָּמִים אַז עֶס אִיז חָארִין

צוּ אִים דֶער לֶענְגֶערְט דָארְט דִי טֶעג כְּלוֹמַר אַז עֶר אִיז דָארְטִין גִזֶעסִין אַיין לַאנְגֶע צַייט. רַשִׁ״י שְׁרַייבְּט יִצְחָק הָאט גִטְרַאכְט אַז מֶען הָט זִי נִיט מְאַנֵס גִוֶועןְ בִּיז אַצוּנְד בַּדַארְף אִיךְ שׁוֹן קֵיין מוֹרָא נִיט הָאבִּין הָט עֶר זִיךְ שׁוֹן נִיט גִיהִיט וַיַּשְׁקֵף אוּנ עֶר הָאט גְלוּגְט אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ פְּלִשְׁתִּים דֶער קֶינִיג פוּן פְּלִשְׁתִּים בְּעַד הַחַלּוֹן דוּרְךְ דֶעם פֶענְצְטֶער וַיַּרְא אוּנ עֶר הָאט גִזֶעהְן וְהִנֵּה נוּן יִצְחָק מְצַחֵק אֶת רִבְקָה אִשְׁתּוֹ יִצְחָק וָואר זִיךְ שְׁפִּילִין מִיט זַיין וַוייבּ רִבְקָה: (ט) וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְיִצְחָק אוּנ עֶר הָט גְרוּפִין אֲבִימֶלֶךְ צוּ יִצְחָק וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָט גִזָאגְט אַךְ בַּייעֶרְט הִנֵּה נוּן אִשְׁתְּךָ הִוא אַז זִי אִיז דַיין וַוייבּ וְאֵיךְ אָמַרְתָּ אֲחוֹתִי

אַחֹתִי הִוא וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק כִּי
אָמַרְתִּי פֶּן־אָמוּת עָלֶיהָ׃ י וַיֹּאמֶר
אֲבִימֶלֶךְ מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לָּנוּ
כִּמְעַט שָׁכַב אַחַד הָעָם אֶת־
אִשְׁתֶּךָ וְהֵבֵאתָ עָלֵינוּ אָשָׁם׃
יא וַיְצַו אֲבִימֶלֶךְ אֶת־כָּל־הָעָם
לֵאמֹר הַנֹּגֵעַ בָּאִישׁ הַזֶּה וּבְאִשְׁתּוֹ
מוֹת יוּמָת׃ יב וַיִּזְרַע יִצְחָק בָּאָרֶץ
הַהִוא וַיִּמְצָא בַּשָּׁנָה הַהִוא מֵאָה
שְׁעָרִים וַיְבָרְכֵהוּ יְהוָה׃ שלישי

אִתְּתָךְ הִיא וְאֵיכְדֵין
אֲמַרְתְּ אֲחָתִי הִיא
וַאֲמַר לֵהּ יִצְחָק אֲרֵי
אֲמָרִית דִּלְמָא אֵימוּת
עֲלַהּ׃ י וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ
מָא דָא עֲבַדְתְּ לָנָא
כִּזְעֵיר פּוֹן שְׁכִיב דִּמְיַחַד
בְּעַמָּא עִם אִתְּתָךְ
וְאַיְתֵיתָא עֲלָנָא חוֹבָא׃
יא וּפַקֵּיד אֲבִימֶלֶךְ יָת
כָּל עַמָּא לְמֵימַר דְּיֶנְזַק
בְּגֻבְרָא הָדֵין וּבְאִתְּתֵהּ
אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵל׃
יב וּזְרַע יִצְחָק בְּאַרְעָא
הַהִיא וְאַשְׁכַּח בְּשַׁתָּא
הַהִיא עַל חַד מְאָה
בדשערוהי

ויגדל

בעל הטורים

מצחק דהכא אשת איש אף התם אשת איש: (י) אחד העם. ב׳. דין ואידך כי בא אחד העם וכתם אחרי כדוד המלך

רש״י

ונו׳. ק שראהו משמש מטתו: (י) אחד העם. המיוחד ר בעם זה המלך: והבאת עלינו אשם. אם שכב כבר ש הבאת אשם עלינו: (יב) בארץ ההיא. אע״פ שאינה חשובה כא״י עצמה ת כארץ שבעת הגוים (ב״ר): בשנה ההיא. אע״פ שאינה כתקנה שהיתה שנת רעבון (ב״ר): בארץ ההיא בשנה ההיא. שניהם למה לומר שהארץ קשה והשנה קשה: מאה שערים. שאמדוה כמה ראויה א לעשות ועשתה על אחת שאמדוה מאה. ורבותינו אמרו אומד

פירוש רשב״ם

(יב) בארץ ההיא. אע״פ שהארץ קשה היא: בשנה ההיא. אע״פ שהיא שנת בצורת ורעבון: מאה שערים. שדה

שפתי חכמים

ק דאל״כ מנא ידע דאשתו היתה. ול״ע דלמא נשיקה וחבוק ראה (נה״י) נראה דדייק תיבת אשתו מיותר הוא מלמד שהיה מצחק מעשה אשתו דהיינו במטה. ומה שפירש״י על וישקף ולא על וירא דלא תימא שראהו ממש משמש דחלילה לצדיק כמוהו לעשות חלון פתוח אלא שסגר החלון ומכח זה הבין אבימלך וזהו וישקף ר״ל שפתח וסגר בעד החלון ר״ל כנגד החלון כמו כל בעד שבמקרא (וע״ש בסוהר דברי הרא״ם): ר דרש״י דייק מדכתיב והבאת עלינו אשם ואי קאי אמלך א״ש דהא גבי מלך נמי עלינו ל׳ רבים וכן גבי אדם חשוב וק״ל. (נח״י) נ״ל דדייק מדכל״ל אתה בכנו״ל תחת בהל״ף ולא בפת״ח וכן פי׳ בפסוק דן ידין עמו באחת: ש (נח״י) א״א לפרש לשון עתיד דהא אמר שכב בהוה עבר ועוד דהא לוה להכריז שהיא אשתו וממילא לא ישכבו אצלה: ת דק״ל דהא גרר נמי א״י הוא כדפי׳ לעיל: א ומאה שערים פי׳ ל׳ שיעור שמערה גופה:

פירוש ע״ט

היא אונ ווי האסטו גזאגט אז זי איז דיין שוועסטער ויאמר אליו יצחק האט יצחק צו אים גזאגט כי אמרתי פן אמות עליה ווארום איך האב גטראכט טאמר וועל איך גטייט ווערין אום וועגין איר: (י) ויאמר אבימלך אונ אבימלך האט גזאגט מה זאת עשית לנו וואס האסטו גטאן צו אונז כמעט אז ווינציג שכב אחד העם ער וואלט גלעגין איינער פון דעם פאלק. רש״י שרייבט אחד איז דר טייטש דר בעסטער פון דעם פאלק כלומר דער מלך את אשתך מיט דיין ווייב והבאת עלינו אשם אונ דוא וואלסט גיהאט גבראכט אויף אונז איין שולד: (יא) ויצו אבימלך את כל העם אונ ער הט גשאפט אבימלך צו גאר זיין פאלק לאמר צוא זאגין הנוגע באיש הזה ובאשתו דער מענטש וואס וועט אן רירין דעם מאן אדער זיין ווייב מות יומת זאל ער ווערן גטייט: (יב) ויזרע יצחק בארץ ההיא אונ יצחק האט גזייעט אין דעם לאנד וימצא בשנת ההיא אונ ער הט גפונן אין דעם דאזיגן יאר מאה שערים הונדערט מאל אזו פיל ווי מען הט גשאצט עס זאל וואקסין. רש״י שרייבט דרום שטייט (בארץ ההיא ט׳) דאס ווייזט אז דאס לאנד

יג וַיִּגְדַּל הָאִישׁ וַיֵּלֶךְ הָלוֹךְ וְגָדֵל
עַד כִּי־גָדַל מְאֹד׃ יד וַיְהִי־לוֹ מִקְנֵה־
צֹאן וּמִקְנֵה בָקָר וַעֲבֻדָּה רַבָּה
וַיְקַנְאוּ אֹתוֹ פְּלִשְׁתִּים׃ טו וְכָל־
הַבְּאֵרֹת אֲשֶׁר חָפְרוּ עַבְדֵי אָבִיו
בִּימֵי אַבְרָהָם אָבִיו סִתְּמוּם
פְּלִשְׁתִּים וַיְמַלְאוּם עָפָר׃ טז וַיֹּאמֶר
אֲבִימֶלֶךְ אֶל־יִצְחָק לֵךְ מֵעִמָּנוּ כִּי־
עצמת

בְּדִשְׁעָרוֹהִי וּבָרְכֵהּ יְיָ׃
יג וּרְבָא גַּבְרָא וַאֲזַל
אָזִיל וְרָבֵי עַד דִּי רְבָא
לַחֲדָא׃ יד וַהֲוָה לֵהּ
גֵּיתֵי עָנָא וְגֵיתֵי תוֹרִין
וּפָלְחָנָא סַגְיָא וְקַנִּיאוּ
בֵהּ פְּלִשְׁתָּאֵי׃ טו וְכָל
בֵּירִין דִּי חֲפָרוּ עַבְדֵי
אֲבוּהִי בְּיוֹמֵי אַבְרָהָם
אֲבוּהִי טַמּוּנוּן פְּלִשְׁתָּאֵי
וּמְלַאנוּן עַפְרָא׃
טז וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ
לְיִצְחָק אֱזֵל מֵעִמָּנָא
ארי

פירוש רשב״ם

ששיערוהו שיוציא כור א׳ הוציא מאה כורין: (יד) ועבדה רבה. עבודת שדה וכרמים, כי סתם עבודה עבודת קרקע היא: (טו) סתמום פלשתים. שלא יחזיקו בניו בהם אחרי מותו והוצרך לכתוב בשביל כשנתרחק משם שב וחפרם

בעל הטורים

כהלכה שהיית מהלאותיו של שאול מה התם איירי במלך אף הכא אמר בשביל שלטו בהות המלך: (יג) ויגדל האיש וילך הלוך וגדל עד כי גדל: שלשה גדולות כנגד ג׳ ברכות שנתברך בעקידה כי ברך אברכך והתברכו בזרעך: (יד) ועבדה רבה. ב׳ במס׳ הכא ואידך באיוב מה התם גדול מכל בני קדם אף הכא היה גדול מכל ואף מאבימלך שהיה מלך: (טו) וימלאום. ב׳. הכא. וימלאום למלך שאול גבי מאה ערלות של פלשתים

שפתי חכמים

ב דק״ל למה אמדוהו והא קיי״ל דאין הברכה מצויה בדבר המנוי והמדוד אלא בדבר הסמוי מן העין ל״פ שהיה רוצה ליתן מעשר וקי״ל דאין מעשרין אומדות: ג דאל״כ עד כי גדל מאוד ל״ל ולהכי נקט פרדותיו דרבותא קאמר דגבי פרדות אין הברכה מצויה כלל כדפירש״י בפ׳ ראה וק״ל: ד ואי״ל מפני קנאה דאל״כ ויקנאו אותו פלשתים ויסתמו את כל הבארות אשר חפרו מבע״ל: (נה״י) ול״נ דמפני הקנאה סתמו וכדי שלא לטרחות הקנאה אמרו תקלה וכו׳ דאל״כ ה״ל להסמיך ויקנאו וגו׳ ויאמר אבימלך לך מעמנו וגו׳ ואח״כ ויבא ויתפור וגו׳ ולמה כתב וכל הבארות וגו׳ לפסוק ויקנאו ש״מ מפני הקנאה סתמו ושכנו שירגיש בקנאתם וילך משם וכאשר ראה

רש״י

ב זה למעשרות היה: (יג) כי גדל מאד. שהיו אומרים זבל פרדותיו של יצחק ולא כספו וזהבו של אבימלך (ב״ר): (יד) ועבדה רבה. פעולה רבה בלשון לעז אובריינ״א (תרגום. געטעטע. געווערב) עבודה משמע עבודה אחת. עבדה משמע פעולה רבה: (טו) סתמום פלשתים. מפני שאמרו תקלה הם לנו מפני הגייסות ד הבאות עלינו. טמונון פלשתאי לי

פירוש ע״ט

איז גוועזן איין שלעכט לאנד אונ דאס יאר איז
געוועזן איין שלעכט יאר אונ עס האט פארט אזוי
פיל גוואקסין וַיְבָרְכֵהוּ יְיָ אונ גאט האט אים געבענשט:
(יג) וַיִּגְדַּל הָאִישׁ אונ יצחק איז ווארין גיאכפערט
כלומר ער איז ווארין רייך וַיֵּלֶךְ אונ ער איז גגאנגן
הָלוֹךְ גיין וְגָדֵל אונ גאכפערט כלומר ער איז איטליכס
מאל רייכער גווארין עַד כִּי גָדַל מְאֹד ביז וואנען ער
איז אזו רייך גווארין אז מען פלעגט זאגין דאס
מיסט פון די מול אייזלין פון יצחק אז מען זאל
דער מיט אום מיסטיגן די פעלדר וואלט ווערט
גוועזן די ברכה אונ די הצלחה דר פון מער פון
דעם גאלד אונ זילבר פון אבימלך (סורחי): (יד) וַיְהִי
לוֹ אונ עס איז גוועזן צו אים מִקְנֵה פיך צאן פון שאף

וּמִקְנֵה בָקָר אונ פיך פון רינדר וַעֲבֻדָּה רַבָּה אונ פיל
ארבעט וַיְקַנְאוּ אֹתוֹ פְּלִשְׁתִּים אונ די פלשתים האבן
אים מקנא גוועזן: (טו) וְכָל הַבְּאֵרֹת אונ אלע ברונם
אֲשֶׁר חָפְרוּ עַבְדֵי אָבִיו וואס די קנעכט פון זיין פאטער
האבין גגראבין בִּימֵי אַבְרָהָם אָבִיו אין דיא טעג פון
זיין פאטער אברהם סִתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים האבין דיא
פלשתים זייא פאר שטאפט וַיְמַלְאוּם עָפָר אונ זייא
האבין זיי דר פילט מיט ערד ווארום די פלשתים
האבין גזאגט דיא ברונם זענין אשטרויכלונג צו
פר אונז אז דיא פעלקער וועלין קומן אוף אונז
מלחמה האלטין וועלין זייא האבין וואסער צו
טרינקן: (טז) וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל יִצְחָק אונ ער האט
גזאגט אבימלך צו יצחק לֵךְ מֵעִמָּנוּ גייא אוועק פון

עָצַמְתָּ מִמֶּנּוּ מְאֹד׃ יז וַיֵּלֶךְ מִשָּׁם
יִצְחָק וַיִּחַן בְּנַחַל־גְּרָר וַיֵּשֶׁב שָׁם׃
יח וַיָּשָׁב יִצְחָק וַיַּחְפֹּר׀ אֶת־בְּאֵרֹת
הַמַּיִם אֲשֶׁר חָפְרוּ בִּימֵי אַבְרָהָם
אָבִיו וַיְסַתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים אַחֲרֵי מוֹת
אַבְרָהָם וַיִּקְרָא לָהֶן שֵׁמוֹת
כַּשֵּׁמֹת אֲשֶׁר־קָרָא לָהֶן אָבִיו׃
יט וַיַּחְפְּרוּ עַבְדֵי־יִצְחָק בַּנָּחַל
וַיִּמְצְאוּ־שָׁם בְּאֵר מַיִם חַיִּים׃
כ וַיָּרִיבוּ רֹעֵי גְרָר עִם־רֹעֵי יִצְחָק
לֵאמֹר לָנוּ הַמָּיִם וַיִּקְרָא שֵׁם־
הַבְּאֵר עֵשֶׂק כִּי הִתְעַשְּׂקוּ עִמּוֹ׃

אֲרֵי תְקֵפְתָּא מִנַּנָא
לַחֲדָא׃ יז וַאֲזַל מִתַּמָּן
יִצְחָק וּשְׁרָא בְּנַחֲלָא
דִגְרָר וִיתֵב תַּמָּן׃
יח וְתָב יִצְחָק וַחֲפַר יָת
בֵּירֵי דְמַיָּא דִּי חֲפַרוּ
בְּיוֹמֵי אַבְרָהָם אֲבוּהִי
וְטַמּוּנוּן פְּלִשְׁתָּאֵי בָּתַר
דְּמִית אַבְרָהָם וּקְרָא
לְהֵן שְׁמָהָן כִּשְׁמָהָן דִּי
הֲוָה קָרֵי לְהֵן אֲבוּהִי׃
יט וַחֲפַרוּ עַבְדֵי יִצְחָק
בְּנַחֲלָא וְאַשְׁכַּחוּ תַמָּן
בֵּירָא דְמַיִן נָבְעִין׃
כ וּנְצוֹ רַעֲוָתָא דִגְרָר
עִם רַעֲוָתָא דְיִצְחָק
לְמֵימַר דִּי לָנָא מַיָּא
וּקְרָא שְׁמָא דְבֵירָא
עַסְקָא אֲרֵי אִתְעַסִּיקוּ
עִמֵּהּ

ת״א ויחפרו ברכות נו. מים חיים בס. וירבו רועי סנהדרין קיא. — ויחפרו

בעל הטורים

כמו למה שנותנין הטלית בספר. ד״א לפי שעבר אבימלך על כוונתו ומלא הבארות בעפר מלא דוד לבטל ק׳ ערלות פלשתים

פירוש רשב״ם

דוגמת וחם הוא אבי כנען: (יח) אשר קרא להן אביו: כבלים ונתן לו ר׳ במקום ק׳: (כ) עשק. כנגד

רש״י

סתומה ה וכל׳ התלמוד מסמטס את הלב: בנחל גרר. רחוק ו מן העיר: (יח) וישב ויחפר. הבארות אשר חפרו בימי אברהם אביו ופלשתים סתמום וקודם ז שנכנע יצחק מגרר חזר וחפרן: (כ) עשק. ח ערעור:

שפתי חכמים

אבימלך שלא נתקיימה מחשבתו ה״ל בפירוש לך ממנו: ה רש״י נשמר שלא תפרש כתרגום כמו טמוני חול שהוא לשון מטמון ל״פ דהוא ג״כ ל׳ סתימה: ו דק״ל דהא אבימלך אמר לו לך מעמנו דהיינו מגרר ולמה חנה בנחל גרר כיון שהוא קרוב לעיר: ז רנל״ם דהא כבר הלך יצחק משם וסותך הפרן יעוד קשה כיון שחפרן אברהם למה חזר יצחק וחפרן יעוד קשה למה כתיב ויסתמום פלשתים דמשמע שחזר יצחק וחפרן וחזרו פלשתים וסתמום ואין הענין כן כי לא מצינו שסתמום אחר חפירת יצחק. ומתרץ ופלשתים כו׳. נה״י שצריך כזה וגרס ופלשתים סתמום וקודם שנכנע יצחק מגרר חזר וחפרן לבארות שאחר שנכנע מגרר ויחן בנחל גרר רחוק מן העיר חזר וחפר הבארות וכו׳ כ״ש: ח ר״ל בזה שלא תפרש עשק לשון ערעור אלא הוא עשק ממש כלומר בעסק

פירוש ע״ט

אונז כי עצמת ממנו וואָרום דו האָסט דיך געשטאַרקט מער פון אונז מאד זייער: (יז) וילך משם יצחק אונ יצחק איז אַוועק געגאַנגען פון דאָרטין ויחן בנחל גרר אונ ער האָט גרוט אין טאָל פון גרר וישב שם אונ האָט זיך דאָרט באַזעצט: (יח) וישב יצחק אונ יצחק האָט ווידר געקערט ויחפר את בארות המים אונ ער האָט גגראבן די ברונם וואסר אשר חפרו בימי אברהם אביו וואס זייא האָבן געגראבן אין דיא טעג פון זיין פאָטר אברהם ויסתמום פלשתים אחרי מות אברהם אונ דיא פלשתים האָבן זייא פר שטאָפּט נאָך דעם טוט פון אברהם האָט יצחק זייא ווידער גגראבן ויקרא להן שמות אונ ער האָט זייא גרופן נעמען כשמת אשר קרא להן אביו אזו וויא דיא נעמן וואס זיין פאָטר האָט זייא גרופן: (יט) ויחפרו עבדי יצחק בנחל אונ די קנעכט פון יצחק האָבן גגראבן אין טאָל וימצאו שם באר מים חיים אונ זייא האָבן דאָרט געפונן איין ברונען מיט קוועלעדיגע וואסר: (כ) ויריבו רעי גרר עם רועי

כא וַיַּחְפְּרוּ בְּאֵר אַחֶרֶת וַיָּרִיבוּ גַּם־
עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ שִׂטְנָה׃
כב וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם וַיַּחְפֹּר בְּאֵר אַחֶרֶת
וְלֹא רָבוּ עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ
רְחֹבוֹת וַיֹּאמֶר כִּי עַתָּה הִרְחִיב
יְהוָה לָנוּ וּפָרִינוּ בָאָרֶץ׃ רביעי כג וַיַּעַל
מִשָּׁם בְּאֵר שָׁבַע׃ כד וַיֵּרָא אֵלָיו
יְהוָה בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיֹּאמֶר אָנֹכִי
אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ אַל־תִּירָא כִּי־
אִתְּךָ אָנֹכִי וּבֵרַכְתִּיךָ וְהִרְבֵּיתִי אֶת־
זַרְעֲךָ בַּעֲבוּר אַבְרָהָם עַבְדִּי׃

ויבן

שְׁמַהּ : כא וַחֲפַרוּ
בֵּירָא אָחֳרֵי וּנְצוֹ אַף
עֲלַהּ וּקְרָא שְׁמַהּ
שִׂטְנָה : כב וְאִסְתַּלַּק
מִתַּמָּן וַחֲפַר בֵּירָא
אָחֳרֵי וְלָא נְצוֹ עֲלַהּ
וּקְרָא שְׁמַהּ רְחוֹבוֹת
וַאֲמַר אֲרֵי כְעַן אַפְתִּי
יְיָ לָנָא וְנִיפוּשׁ בְּאַרְעָא :
כג וְאִסְתַּלַּק מִתַּמָּן
בְּאֵר שָׁבַע : כד וְאִתְגְּלִי
לֵהּ יְיָ בְּלֵילְיָא הַהוּא
וַאֲמַר אֲנָא אֱלָהֵהּ
דְּאַבְרָהָם אֲבוּךְ לָא
תִדְחַל אֲרֵי בְסַעֲדָךְ
מֵימְרִי וַאֲבָרְכִנָּךְ וְאַסְגֵּי
יָת בְּנָךְ בְּדִיל אַבְרָהָם
עבדי

פירוש רשב"ם

כדי שלא יוכל אדם לערער עליהם : (כב) ולא רבו עליה. לפי שנתרחק מפרעיתם דכתיב ויעתק משם : (כג) ויעל משם באר שבע. כי היה מתירא מהם שכן מוכיח

בעל הטורים

בכל שעשקו את בית יהודה ומיד שוקטים בה : (כא) שטנה כנגד המן שכתוב שטנה על יהודים. ולכן שטנה ב' הכא והכים דהתם : (כב) רחובות. כנגד יון שגזרו שלא יטבלו כדי למונעם מפריה ורביה ונעשה להם נס ונזדמן להם מקוה לכל א' וא' וזהו ופרינו בארץ : (כד) אנכי אלהי אברהם אביך . ולא כתב כי אלהים כמו באברהם ויעקב לפי שנתייחד ביסורים בלי מדת

שפתי חכמים

כזה הוא לשון ערעור וכמ"ש בסמוך נתעשקו וכו' במריבה

רש"י

כי התעשקו עמו. נתעשקו עמו עליה במריבה וערעור : (כא) שטנה. נוטריקון (מלה נוטה , הינדערונג , שטערונג) : (כב) ופרינו בארץ .

פירוש ע"ט

יצחק אונ זייא האבן זיך גקריגט דיא פאסטכר פון גרר מיט דיא פאסטכר פון יצחק לאמר דיא פאסטכער פון גרר האבן גזאגט לנו המים דיא וואסר קער צו אונז ויקרא שם הבאר עשק אונ ער האט גרופן דעם נאמן פון דער ברונן עשק דס איז קריגן כי התעשקו עמו ווארום זייא האבין גקריגט מיט אים : (כא) ויחפרו באר אחרת אונ זיי האבן גגראבן איין אנדרע ברונן ויריבו גם עליה אונ זייא האבן אוף איר אויך גקריגט ויקרא שמה שטנה אונ ער האט גרופן איר נאמן שטנה : (כב) ויעתק משם אונ ער האט פאר רוקט פון דארט ויחפור באר אחרת אונ ער האט גגראבן איין אנדערע ברונן ולא רבו עליה אונ זייא האבן ניט

גקריגט אויף איר ויקרא שמה רחובות אונ ער האט גרופן איר נאמן רחובות ויאמר אונ ער האט גזאגט כי עתה ווארום אצונד הרחיב ער הט ברייט גמאכט יי' גאט לנו צו אונז ופרינו בארץ אונ מיר וועלן זיך מערן אין לאנד : (כג) ויעל משם באר שבע אונ ער איז אויף גגאנגן קיין באר שבע : (כד) וירא אליו יי' אונ גאט האט זיך צוא אים באוויזן בלילה ההוא אין דיא דאזיגע נאכט ויאמר אונ ער האט גזאגט אנכי אלהי אברהם אביך איך בין דער גאט פון דיין פאטר אברהם אל תירא דו זאלסט דיך ניט פארכטן כי אתך אנכי ווארום איך בין מיט דיר וברכתיך אונ איך וועל בענטשן דיך והרביתי את זרעך אונ איך וועל מערן דיינע

כה וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה וַיֶּט־שָׁם אָהֳלוֹ וַיִּכְרוּ־שָׁם עַבְדֵי־יִצְחָק בְּאֵר: כו וַאֲבִימֶלֶךְ הָלַךְ אֵלָיו מִגְּרָר וַאֲחֻזַּת מֵרֵעֵהוּ וּפִיכֹל שַׂר־צְבָאוֹ: כז וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יִצְחָק מַדּוּעַ בָּאתֶם אֵלָי וְאַתֶּם שְׂנֵאתֶם אֹתִי וַתְּשַׁלְּחוּנִי מֵאִתְּכֶם: כח וַיֹּאמְרוּ רָאוֹ רָאִינוּ כִּי־הָיָה יְהוָה ׀ עִמָּךְ וַנֹּאמֶר תְּהִי נָא אָלָה בֵּינוֹתֵינוּ

בינינו

אונקלוס

עַבְדִּי: כה וּבְנָא תַמָּן מַדְבְּחָא וְצַלִּי בִּשְׁמָא דַיְיָ וּפְרַס תַּמָּן מַשְׁכְּנֵהּ וּכְרוֹ תַמָּן עַבְדֵי יִצְחָק בֵּירָא: כו וַאֲבִימֶלֶךְ אֲזַל לְוָתֵהּ מִגְּרָר וְסִיעַת מֵרַחֲמוֹהִי וּפִיכֹל רַב חֵילֵהּ: כז וַאֲמַר לְהוֹן יִצְחָק מָא דֵין אֲתֵיתוּן לְוָתִי וְאַתּוּן סְנֵיתוּן יָתִי וְשַׁלַּחְתּוּנִי מִלְּוָתְכוֹן: כח וַאֲמַרוּ מֶחֱזָא חֲזֵינָא אֲרֵי הֲוָה מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעְדָּךְ וַאֲמַרְנָא תִּתְקַיַּם כְּעַן

מומתא   **בעל הטורים**

התמים: (כח) ראו. ד' במס' וב' כתיבי בוי"ו וב' בה"א. ראו ראינו. ורעו ורעו. ראה ראיתי. אם ראה תראה בעני אמתך והד שכתי ראה תחת השמש. הנך דהיירי בכתיב כמו ראו ראיתי וראו ראו כתיבי בוא"ו והנך דהיירי בעתיד כתיבי בה"א דים אם

פירוש רשב"ם

שא"ל הקב"ה אל תירא כי אתך אני נמצא שהיה מתיירא: (כה) ויכרו שם עבדי יצחק באר. ולא קרא לו יצחק שם עד לבסוף שאבימלך הלך אליו מגרר ונשבעו איש לאחיו ואז באו עבדיו והגידו לו על אודות הבאר אשר חפרו ואז קרא לו שבעה על שם השבועה שנשבעו הוא ואבימלך:

(כו) ואחזת מרעהו. כתרגום חבורת אוהביו כמו ויתנה למרעהו. והמ"ם כמו מ"ם של מריע והוקע וכמ"ם של אנכי כסב כלי מלחמה. וכן יתר מרעהו צדיק ודרך רשעים תתעם הצדיק יתר ויכונן דרך ישר את מרעהו כמו ויתורו את ארץ כנען אבל דרך רשעים לעצמם ושכיניהם תתעם פיט"אשגרור בלע"ז. יתור הוא את עצמו. יתר הוא את אחרים כמו ישוב ישיב יקום יקים זה פועל וזה מפעיל: (כח) תהי נא אלה אשר בינותינו. ביני ובין

רש"י

(כו) ואחזת מרעהו. כתרגומו ומיעוט מן בתרעת: כתרגומו וסיעת מרחמוהי סיעת מאוהביו (ב"ר). ויש פותרין מרעהו מ' מיסוד התיבה כמו (משלי יט) בלבוש מרעים דמתבון כדי שתהיה תיבת ואחוזת דבוקה אצל אין דרך הארץ לדבר על המלכות כן סיעת אוהביו אע"כ כל סיעת אוהביו הוליך עמו ולא היה לו אלא סיעה אחת של אוהבים לכן יש לפותרו בלשון הראשון. ואל תתמה על תי"ו של אחוזת ואע"פ שאינה תיבה סמוכה יש דוגמתה במקרא (תהלים ס) עזרת מצר (ישעיה נא) ושכורת ולא מיין: אחזת. ל' קבוצה ואגודה שנאחזין יחד: (כח) ראו ראינו. ראו

שפתי חכמים

ועוזר: ט דלא יתכן לומר שהוא ל' עבר כיון שאמר כי עתה הרחיב ה' לנו ואיך יאמר ופרינו ככר כתרן אלא ל' עתיד ורש"י פליג על הרגים שלנו שמתרגם ויפשינוא וכוא

פירוש ע"ט

קינדער בעבור אברהם עבדי פון וועגן מיין קנעכט אברהם: (כה) ויבן שם מזבח אונ יצחק הט דארט גבויעט איין מזבח ויקרא בשם יי אונ האט גרופן אין גאטס נאמן כלומר ער האט דארט תפלה גטאן ויט שם אהלו אונ ער האט דארט גנייגט זיין גצעלט ויכרו שם עבדי יצחק אונ זייא האבין גגראבין דארטין דיא קנעכט פון יצחק איין ברונען: (כו) ואבימלך הלך אליו מגרר אונ אבימלך איז גגאנגן צו אים פון גרר ואחזת מרעהו אונ איין איין זאמלונג פון זיינע ליב האבר ופיכל שר צבאו אונ פיכול זיין היכבט מאן: (כז) ויאמר אלהם אתם יצחק האט צו זייא גזאגט מדוע באתם אלי ווארום זענט איר גקומן צו מיר ואתם שנאתם אתי אונ איר האט דאך פיינט מיך ותשלחוני מאתכם אונ איר האט מיך אוועק גשיקט פון אייך: (כח) ויאמרו אונ זייא האבן גזאגט ראו ראינו ראו זעהן ראינו מיר האבן גזעהן. רש"י שרייבט זייא האבן גזאגט מיר האבן גזעהן ביא דיין פאטר אונ מיר זעהן ביי דיר אויך כי היה יי עמך אז גאט איז גוועזן מיט דיר ונאמר אונ מיר האבן גזאגט תהי נא אלה זיא זאל זיין די שבועה בינותינו וואס זיא איז צווישן אונז פון דיא טעג פון דיין פאטער זאל זיא זיין

בֵּינֵינוּ וּבֵינֶךָ וְנִכְרְתָה בְרִית עִמָּךְ׃
כט אִם־תַּעֲשֵׂה עִמָּנוּ רָעָה כַּאֲשֶׁר
לֹא נְגַעֲנוּךָ וְכַאֲשֶׁר עָשִׂינוּ עִמְּךָ
רַק־טוֹב וַנְּשַׁלֵּחֲךָ בְּשָׁלוֹם אַתָּה
עַתָּה בְּרוּךְ יְהוָה׃ חמישי ל וַיַּעַשׂ
לָהֶם מִשְׁתֶּה וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ׃
לא וַיַּשְׁכִּימוּ בַבֹּקֶר וַיִּשָּׁבְעוּ אִישׁ
לְאָחִיו וַיְשַׁלְּחֵם יִצְחָק וַיֵּלְכוּ מֵאִתּוֹ
בְּשָׁלוֹם׃ לב וַיְהִי ׀ בַּיּוֹם הַהוּא
וַיָּבֹאוּ עַבְדֵי יִצְחָק וַיַּגִּדוּ לוֹ עַל־
אדות

אונקלוס

מוּמָתָא דַהֲוָת בֵּין
אֲבָהָתָנָא בֵּינָנָא וּבֵינָךְ
וְנִגְזַר קְיָם עִמָּךְ׃
כט אִם תַּעְבֵּד עִמָּנָא
בִּישָׁא כְּמָא דִי לָא
אֲנֵזְקְנָךְ וּכְמָא דִי
עֲבַדְנָא עִמָּךְ לְחוֹד טָב
וְשַׁלַּחְנָךְ בִּשְׁלָם אַתְּ
כְּעַן בְּרִיכָא דַיְיָ׃
ל וַעֲבַד לְהוֹן מִשְׁתְּיָא
וַאֲכַלוּ וּשְׁתִיאוּ׃
לא וְאַקְדִּימוּ בְצַפְרָא
וְקַיִּימוּ גְּבַר לַאֲחוּהִי
וְשַׁלְּחִנּוּן יִצְחָק וַאֲזַלוּ
מִלְּוָתֵהּ בִּשְׁלָם׃
לב וַהֲוָה בְּיוֹמָא הַהוּא
וַאֲתוֹ עַבְדֵי יִצְחָק
וחויאו

פירוש רשב"ם

אביך שתתקיים גם עתה שכן היה תנאי אם תשקור לי ולניני ולנכדי: (כט) אתה עתה ברוך ה'. כמו כן כרות ברית עמנו ושלחתנו בשלום כמו שעשינו לך. אתה שאתה ברוך ה' דוגמת בא ברוך ה' שכתוב בלבן. וכן

לומר כמו בכוונתם על לבן ובהואל לסרוג לאליעזר כדפרישית ויבם לפניו להכול כך היה כוונת אבימלך להרוג את יצחק וזהו מוכח קרא דכתיב כאשר לא נגענוך כלומר לא עשינו ממך רעה כמו שהיה בדעתנו ועשינו עמך רק טוב:

בעל הטורים

למקרא קרי ביה ראה בשוא ל' יחיד: (כט) אתה עתה · ג' במס' הכא אתה עתה ברוך ה' ואידך אתה עתה תפשה מלוכה. אתה עשה הקל מן הטול. מלמד שהמליכו ליצחק עליהם וזהו אתה עתה תפשה מלוכה ושקלו עולם מעלין: ברוך ה'. ב' במס' הכא אתה עתה ברוך ה' ואידך בוא ברוך ה'

שפתי חכמים

ל' טעה לכן פירש"י בתרגומו כ"ל וניטוש וק"ל: י דק"ל כפל לכן דקאמר בינותינו בינינו ובינך וע"ז קאמר הכי נא וכו' ר"ל דמקרא כאלו הוא מסורס וכ"ל הכי אלה בינותינו נא בינו ובינך וה"פ תהיה האלה אשר בינותינו וכו' והוסיף ה"א על מלת אלה ומלת אשר מפני שהוא כיפור דברים מה שהיה עם אברהם וגם הוסיף מלת גם מפני שהוא ברית שעבר כבר עם אברהם רוצה הוא לעשות גם עם יצחק לכן הוסיף מלת גם עתה ופירושו מוכח דמלת עתה הוא בא במקום נא: ב והוסיף מלת גם כאלו אמר במלת אתה הכתוב

רש"י

באביך לאחוו בך: תהי נא אלה בינותינו וגו'. האלה אשר בינותינו מימי אביך י תהי גם עתה בינינו ובינך: (כט) לא נגענוך. כשאמרנו לך לך מעמנו: אתה. ב גם אתה (ס"א עתה) עשה לנו

פירוש ע"ט

אַצוּנְד בֵּינֵי וּבֵינֶךָ צְווִישְׁן מִיר אוּנ צְווִישְׁן דִיר וְנִכְרְתָה בְרִית עִמָּךְ אוּנ מִיר וָועלְן מִיט דִיר כוֹרֵת בְּרִית זַיין: (כט) אִם תַּעֲשֵׂה עִמָּנוּ רָעָה אוּב דוּא וֶועסְט טָאן מִיט אוּנְז בֵּייז כַּאֲשֶׁר לֹא נְגַעֲנוּךָ אַזוֹ וִויא מִיר הָאבְּן דִיךְ נִיט אָן גְרִירְט, אַז מִיר הָאבְּן דִיךְ גְהֵייסְן אַוֶועק גֵיין פוּן אוּנְז וְכַאֲשֶׁר עָשִׂינוּ עִמְּךָ רַק טוֹב אוּנ וִוידֶר אַזוֹ וִויא מִיר הָאבְּן מִיט דִיר גְטָאן נָאר גוּטְס וַנְּשַׁלֵּחֲךָ בְּשָׁלוֹם אוּנ מִיר הָאבְּן דִיךְ אַוֶועק גְשִׁיקְט בְּשָׁלוֹם אַתָּה עַתָּה בְּרוּךְ יְיָ אַזוֹ טוּא דוּ מִיט אוּנְז אַיךְ אַזוֹ אַצוּנְד וָואס דוּ בִּיסְט אַגְבֶּענְטְשְׁטֶער פוּן גָאט: (ל) וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה אוּנ יִצְחָק הָאט פוּן זַייעֶרְט וֶועגְן גְמַאכְט אַיין מָאל צַייט וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ אוּנ זַייא הָאבְּן גְגֶעסְן אוּנ גְטְרוּנְקְן: (לא) וַיַּשְׁכִּימוּ בַבֹּקֶר אוּנ זַייא הָאבְּן זִיךְ גְוֶועקְט אִין דֶער פְרִיא וַיִּשָּׁבְעוּ אִישׁ לְאָחִיו אוּנ זַייא הָאבְּן גְשְׁווָארְן אַיינֶר צוּם אַנְדֶרְן וַיְשַׁלְּחֵם יִצְחָק אוּנ יִצְחָק הָאט זַייא אַוֶועק גְשִׁיקְט וַיֵּלְכוּ מֵאִתּוֹ בְּשָׁלוֹם אוּנ זַייא זֶענְן אַוֶועק גְגַאנְגְן פוּן אִים מִיט שָׁלוֹם: (לב) וַיְהִי בַּיּוֹם הַהוּא אוּנ עֶס אִיז גְוֶועזְן אִין דֶעם דָאזִיגְן טָאג וַיָּבֹאוּ עַבְדֵי יִצְחָק אוּנ זַייא

אֹדוֹת הַבְּאֵר אֲשֶׁר חָפָרוּ וַיֹּאמְרוּ לוֹ מָצָאנוּ מָיִם׃ לג וַיִּקְרָא אֹתָהּ שִׁבְעָה עַל־כֵּן שֵׁם־הָעִיר בְּאֵר שֶׁבַע עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃ ס לד וַיְהִי עֵשָׂו בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיִּקַּח אִשָּׁה אֶת־יְהוּדִית בַּת־בְּאֵרִי הַחִתִּי וְאֶת־בָּשְׂמַת בַּת־אֵילֹן הַחִתִּי׃ לה וַתִּהְיֶיןָ מֹרַת רוּחַ לְיִצְחָק וּלְרִבְקָה׃ ס

ויהי

וְחַוִּיאוּ לֵהּ עַל עֵיסַק בֵּירָא דִּי חֲפָרוּ וַאֲמָרוּ לֵהּ אַשְׁכַּחְנָא מַיָּא׃ לג וּקְרָא יָתַהּ שִׁבְעָה עַל כֵּן שְׁמָא דְקַרְתָּא בְּאֵר שֶׁבַע עַד יוֹמָא הָדֵין׃ לד וַהֲוָה עֵשָׂו בַּר אַרְבְּעִין שְׁנִין וּנְסִיב אִתְּתָא יָת יְהוּדִית בַּת בְּאֵרִי חִתָּאָה וְיָת בָּשְׂמַת בַּת אֵילוֹן חִתָּאָה׃ לה וַהֲוָאָה מְסָרְבָן וּמַרְגְּזָן עַל מֵימַר יִצְחָק וְרִבְקָה׃

והוה

בעל הטורים

(לג) שבעה. כנגד אדוה על כן בכולם כתיב שמם או שם זקנן כתיב ויקרא אותה שבעה ולא כתיב שם מבוש קמן נתתיך בגוים ולא בם לו על פני הון ב׳ (לד) באר״י ב׳ במסו׳ הכא בת באר״י החתי ואידך הושע בן בארי שאמר הושע לפני הקב״ה החליפם באומה אחרת בזרעו בל עבו:

פירוש רשב״ם

אשה יצחק וילכו מאתו בשלום: (לג) על כן שם העיר באר שבע. ואין זו אותו באר שבע של אברהם כי שני באר שבע היו כדכתיב ויבא באר שבע אשר ליהודה: (לד) ויהי עשו בן ארבעים שנה. ואז היה יצחק בן מאה כי בן ששים היה בלדת רבקה אותם. להודיענו בא מה שכתב אחריו ויהי כי זקן יצחק: ויקח אשה את יהודית כו׳: (מ) ותהיין מרת רוח. לפי שעתיד לומר אם לוקח יעקב אשה מבנות חת כאלה לכך הוצרך לפרש תחלה מרת רוח. כמו כן עושה לזכר יאמר עושה דברו לנקיבה. ובשהוא דבוק יאמר עושת: כן יאמר מן מורה לשון ממרה מן ימרה את פיך יאמר מורה לנקיבה ובשהיא דבוק יאמר מרת רוח קונטרריאנ״ץ אבל לב יודע מרת נפשו הסה קמץ לפי שהיא שם דבר לשון מרירות אבל זה מלאפי״ם היא לשון פועל ומגזרת כי מרה מריתי מחסיפי לס״ד

רש״י

כמו כן: (לג) שבעה. ע״ש הברית: (לד) בן ארבעים שנה. עשו היה נמשל לחזיר שנאמר (תהלים פ) יכרסמנה חזיר מיער החזיר הזה כשהוא שוכב פושט טלפיו לומר ראו שאני טהור כך אלו גוזלים וחומסים ומראים עצמם כשרים כל מ׳ שנה היה עשו צד נשים מתחת יד בעליהן ומענה אותם כשהיה בן מ׳ אמר אבא בן מ׳ שנה נשא אשה אף אני כן: (לה) מורת רוח. ל׳ המראת רוח כמו (דברי׳ ט) ממרים הייתם ל כל מעשיהן היו להכעיס ולעצבון: ליצחק ולרבקה. שהיו מ עובדות ע״ז (ב״ר):

שפתי חכמים

כתורה פירושו גם אתה ולפי גירסא זו שהיא כרוב ספרים ז״ל דעתם כרוך ה׳ מלאה בהפי נסבה כיא וס״פ כהוא נתינת טעם אבל מעלה לאה אנו מבקשים ממך כן לפי שעתה ראוי בברוך ה׳ אתה: ל דאם כוה ל׳ מרירות אין נופל בו תי״ו הדבוקות כיון שברבו מרר אבל לשון ממרים שרשו מרה ובהא תי״ו הדבוקות תחת ה״א למ״ד הפעל. ופי׳ כל אחת ואחת היתה ממרת כנגן אבל לשון מרירות אין נופל על הרגון וק״ל: מ ונ״ל דהפ״י דייק מדכתיב יצחק קודם רבקה לומר דליצחק

פירוש ע״ט

זייגן געקומן די קנעכט פון יצחק ויגדו לו און זיי האבן גזאגט צו אים על אדות הבאר אשר חפרו אום וועגן דער ברונעם וואס זיא האבן גגראבן ויאמרו לו מצאנו מים און זיא האבן גזאגט צוא אים מיר האבן געפונן וואסר: (לג) ויקרא אתה שבעה און ער האט זיא גרופן שבעה דאס איז לשון שבועה על כן דרום אזו וויל זיא האבן דארטן געשווארן שם העיר באר שבע איז דער נאמן פון דער שטאט באר שבע עד היום הזה ביז אין דעם היינטיגן טאג: (לד) ויהי עשו בן ארבעים שנה און עס איז געוועזן אז עשו איז אלט געווארן פערציג יאר ויקח אשה את יהודית בת בארי החתי האט ער גנומען אווייב יהודית דיא טאכטר פון בארי החתי ואת בשמת בת אלון החתי און בשמת דיא טאכטר פון אלון החתי: (לה) ותהיין מרת רוח ליצחק ולרבקה און זיי האבן ווידר גשפעניגט אין דר צערנונג דעם ווילן פון יצחק און רבקה מחמת זיא האבן גדינט עבודת כוכבים: (א) ויהי כי זקן

כז א וַיְהִי כִּי־זָקֵן יִצְחָק וַתִּכְהֶיןָ עֵינָיו
מֵרְאֹת וַיִּקְרָא אֶת־עֵשָׂו ׀ בְּנוֹ הַגָּדֹל
וַיֹּאמֶר אֵלָיו בְּנִי וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּנִי׃
ב וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא זָקַנְתִּי לֹא יָדַעְתִּי
יוֹם מוֹתִי׃ ג וְעַתָּה שָׂא־נָא כֵלֶיךָ
תֶּלְיְךָ וְקַשְׁתֶּךָ וְצֵא הַשָּׂדֶה וְצוּדָה
לִי צידה

ת״א ויהי כי יזקן. מגילה טו כח. ותכהין. ב״ק צג.

אונקלוס

א וַהֲוָה כַּד סִיב יִצְחָק וְכַהֲיָא עֵינוֹהִי מִלְּמֶחֱזֵי וּקְרָא יָת עֵשָׂו בְּרֵהּ רַבָּא וַאֲמַר לֵהּ בְּרִי וַאֲמַר לֵהּ הָא אֲנָא׃ ב וַאֲמַר הָא כְעַן סֵיבִית לֵית אֲנָא יָדַע יוֹמָא דְּאֵמוּת׃ ג וּכְעַן סַב כְּעַן זֵינָךְ סֵיפָךְ וְקַשְׁתָּךְ וּפוּק לְחַקְלָא וְצוּד לִי

פירוש רשב״ם

הפעל: (א) ותכהין עיניו. מן הזקנה כמו שמצינו בספר שמואל ועיניו החלו כהות: (ב) הנה נא. אני מבקש ממך בשביל שזקנתי ואני רוצה לתת לך הברכות אשר בידי לחלוק לך בחיי כמו דכתיב אצל אברהם בירושת הארץ: (ג) שא נא כליך. כופל נא שני בכאן כמו שפירשתי אצל הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את: תליך. אשפתו שתלויים בה החצים: תליך. מגזרת ושאר האופים תלה.

בעל הטורים

(א) ותכהין עיניו מ לות. מפום דכתיב כי השוחד יעור ויהא לקח שוחד מעשו. מראות בג׳ בטעמי הנגינות: (ג) שא נא כליך. כלומר חדד סכינך כמו משיאה על גבי חברתה: ולא. ב׳ כמנ׳. ולא השדה. ולא הלחם. כדאיתא בב״ר. כליך זה כבל כבלי בה כלי ב״ה. תליך זה מדי ע״ש המן שבא ממדי. קשתך זה יון. השדה זה אדום ורמז לו כל ד׳ גליות שעתידין ליפול ביד ישראל שהקב״ה ילחם בהם והיינו דכתיב ולא הלחם

שפתי חכמים

היה בלער יותר גדול לפי שלא היה רגיל כל ימיו בע״א אבל רבקה היתה רגילה באביה ובאחיה שהיו עובדי אלילים: ג כמשמעו שעשו קשה לעינים אבל רבקה היתה רגילה בו בדפריבית. (מהרש״ל) וז״ל דצריך רש״י לג׳ טעמים אלו דבבהלים מפרש מבום עשן והוא מכת כמיכות ואח״כ ה״ל ואיך הבית הקב״ה הקלה לודו אלא מפני הברכה לא מנעו הקב״ה מן הסבה וקשה סוף כוף מאחר בכיה העשן למה רבקה אינה נכמת נ״ל שבכר כהו עיניו בתקנת ע״י העקידה

רש״י

(א) ותכהין. בעשן ב של אלו (שהיו מעשנות ומקטירות לע״א). ד״א כשנעקד ע״ג המזבח והיה אביו רוצה לשחטו באותה שעה נפתחו השמים וראו מלאכי השרת והיו בוכים וירדו דמעותיהם ונפלו על עיניו לפיכך כהו עיניו. ד״א כדי שיטול יעקב את הברכות: (ב) לא ידעתי יום מותי. א״ר יהושע בן קרחה אם מגיע אדם לפרק אבותיו ידאג חמש שנים לפניהם וחמש לאחר כן ויצחק היה בן קכ״ג (כי יעקב בן ס״ג כשנתברך דוק ברש״י סוף הסדר) אמר שמא לפרק אמי אני מגיע והיא מתה בת קכ״ז והריני בן ה׳ שנים סמוך לפרקה לפיכך לא ידעתי יום מותי שמא לפרק אמי שמא לפרק אבא: (ג) תליך. חרבך שדרך לתלותה: שא נא. ל׳ השחזה כמותה שבינו (ביצה כח) אין משחיזין את

פירוש ע״ט

יצחק אונ עם איז גוועזן אז יצחק איז אלט גווארן ותכהין עיניו מראות איז ווארן טונקל זיינע אויגן פון צו זעהן. רש״י שרייבט זייא זענן טונקל גווארן פון דעם רויך וואס דיא ווייבר פון עשו פלעגן רעכערן אודער בשעת עקידה האט זיך גיעפינט דער היכל וויא דיא מלאכים האבן דער זעהן וויא אברהם וויל שעכטין זיין זון יצחק האבן זייא גוויינט זענן זייערע טרערין גפאלן אין דיא אויגן פון יצחק דריבער זענן זייא טונקל גווארן אודער כדי יעקב זאל צו נעמן די ברכות ויקרא את עשו בנו הגדול אונ ער הט גרופן עשו זיין עלצטען זון ויאמר אליו אונ ער האט גזאגט צוא אים בני מיין זון ויאמר הנני אונ ער האט גזאגט צוא אים דא בין איך: (ב) ויאמר הנה נא זקנתי אונ ער האט גזאגט נו איך בין אלט לא ידעתי יום מותי איך וויים ניט דעם טאג פון מיין טוט: (ג) ועתה אונ אצונד שא נא כליך שארף נו דיינע כלים תליך דיין שווערד אונ פאר וואס רופט ער דאס אן תליך דאס איז לשון הענגן וייל דער חרב איז מען זאל זיא אוף הענגן וקשתך אונ דיין בויגן וצא השדה וצודה לי ציד אונ גייא ארוס אין פעלד אונ זאלסט פאנגן פון מיינט וועגן אפאנגונג. רש״י שרייבט דרום שטייט דאס לשון שא נא דאס איז טייטש שארף אום דאס ווייזט מיר אז יצחק האט גזאגט צו עשו שארף אום דיין מעסר אונ זאלסט גוט שעכטן דוא זאלסט מיך ניט מאכן עסן קיין נבלה אונ האט אים גזאגט דאס

לִי צָֽיִדה׃ ד וַעֲשֵׂה־לִי מַטְעַמִּים
כַּאֲשֶׁר אָהַבְתִּי וְהָבִיאָה לִּי וְאֹכֵלָה
בַּעֲבוּר תְּבָרֶכְךָ נַפְשִׁי בְּטֶרֶם
אָמוּת׃ ה וְרִבְקָה שֹׁמַעַת בְּדַבֵּר
יִצְחָק אֶל־עֵשָׂו בְּנוֹ וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו
הַשָּׂדֶה לָצוּד צַיִד לְהָבִיא׃ ו וְרִבְקָה
אָמְרָה אֶל־יַעֲקֹב בְּנָהּ לֵאמֹר הִנֵּה
שָׁמַעְתִּי אֶת־אָבִיךָ מְדַבֵּר אֶל־עֵשָׂו
אחיך

יתיר ה

צֵידָא׃ ד וַעֲבֵיד לִי
תַבְשִׁילִין כְּמָא
דִרְחֵימִית וְאַיְתִי לִי
וְאֵיכוּל בְּדִיל דִּי
תְבָרְכִנָּךְ נַפְשִׁי עַד לָא
אֵימוּת׃ ה וְרִבְקָה
שְׁמַעַת כַּד מַלֵּיל יִצְחָק
לְוָת עֵשָׂו בְּרֵהּ וַאֲזַל
עֵשָׂו לְחַקְלָא לְמֵיצַד
צֵידָא לְאַיְתָאָה׃
ו וְרִבְקָה אֲמַרַת לְוָת
יַעֲקֹב בְּרַהּ לְמֵימַר הָא
שְׁמָעִית מִן אֲבוּךְ
ממלל

בעל הטורים

בספלק: ציד. צידה כתיב ה"א יתירה שלמדו ה' הלכות שחיטה וה' סימני טהרה בעוף. אינו דורס. אגבע יתירה. זפק. קרקבנו נקלף. חולק את רגליו. וכשהיא מפרסת סורסת. מעלה גרה. ואין לה שנים למעלה. קרנים. וכשרה סולך שתי ועלה תחת הטוקן: (ה) בדבר. ב' ורבקה שומעת בדבר יצחק אל עשו בנו ואידך ותשלוזנה כליותי בדבר שפתיך מישרים.

רש"י

הסכין אכל מפיתה על גבי חברתה חדד סכינך ושחוט יפה שלא תאכילני נבלה. (ב"ר): וצודה לי. מן ההפקר ע ולא מן הגזל: (ה) לצוד ציד להביא.

שפתי חכמים

וכא זה ואיבד את הכל: ם פי' שלא יהיה כסכין פגומה. כתב הרא"ם ול"נ נהי דעשו הוי מהימן לו ליצחק דבחזקת כשר היה בעיניו סוף סוף כיון דהוה שחיט ליה לעוף בהדי דפרח גימום דילמא עביד ליה חלדה ותירך כמו שאירלו בגמ' חולין דף ל'. (נח"י) ואין לורך לאריכת הרא"ם דהא יצחק לא ביקש שיביא לו עופות אלא חיות וכדפרש"י כסמוך כי טעם הגדי כטעם הצבי ועוד וכו' ואע"ג דקרא הזכיר גם קשתך דמשמע קאי אירות עופות מ"מ היכא למימר דקשת קאי על החיה ר"ל שיורה בהיה במקום שאינו עושה טריפה כדי שלא תוכל לברוח ואח"כ ישחטנה בחרב: ע דאם לא

פירוש ע"ט

לְשׁוֹן וְצוּדָה דָאס וַייזְט אַז יִצְחָק הָאט גְזָאגְט צוּ עֵשָׂו דוּא זָאלְסְט מִיר חַאפְּן פוּן הֶפְקֵר אָבֶּר נִיט פוּן גָזֵל׃ (ד) וַעֲשֵׂה לִי מַטְעַמִּים כַּאֲשֶׁר אָהַבְתִּי אוּנ מַאךְ מִיר זִיסֶע שְׁפַּייז אַזוֹ וְוִיא אִיךְ הָאבּ לִיבּ וְהָבִיאָה לִי וְאֹכֵלָה אוּנ דוּא זָאלְסְט בְּרֶענְגֶען צוּא מִיר אוּנ אִיךְ וֶועל עֶסְן בַּעֲבוּר תְּבָרֶכְךָ נַפְשִׁי בְּטֶרֶם אָמוּת פוּן וֶועגְן דֶעם וֶועט דִיךְ מַיין ווילין בֶּענְטְשִׁין אֵיידֶר אִיךְ וֶועל שְׁטַארְבְּן׃ (ה) וְרִבְקָה שׁוֹמַעַת בְּדַבֵּר יִצְחָק אֶל עֵשָׂו בְּנוֹ אוּנ רִבְקָה הָאט גֶהֶערְט אַז יִצְחָק הָאט גְרֶעט צוּ זַיין זוּן עֵשָׂו וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו הַשָּׂדֶה אוּנ עֵשָׂו אִיז גְגַאנְגֶען אִין פֶעלְד לָצוּד צַיִד לְהָבִיא צוּא פַאנְגֶען אַפַאנְגוּנְג צוּ בְּרֶענְגֶען. רַשִׁ"י שְׁרַייבְּט דְרוּם שְׁטֵייט דָאס לָשׁוֹן לְהָבִיא דָאס אִיז טַייטְשׁ צוּא בְּרֶענְגֶען דָאס וַייזְט מִיר אַז עֵשָׂו אִיז גְגַאנְגֶען אִין פֶעלְד אַרַיין אִין דֶער דֵעָה אַז אֵיר וֶועט נִיט גְפִינֶן פוּן הֶפְקֵר זָאל עֶר בְּרֶענְגֶען פוּן גָזֵל׃ (ו) וְרִבְקָה אָמְרָה אֶל יַעֲקֹב בְּנָהּ לֵאמֹר אוּנ רִבְקָה הָאט גְזָאגְט צוּ אִיר זוּן יַעֲקֹב

משלי ישראל

(וְרִבְקָה אָמְרָה אֶל יַעֲקֹב בְּנָהּ הִנֵּה שָׁמַעְתִּי אֶת אָבִיךָ מְדַבֵּר אֶל עֵשָׂו אָחִיךָ לֵאמֹר הָבִיאָה לִי צַיִד וַעֲשֵׂה לִי מַטְעַמִּים בַּעֲבוּר תְּבָרֶכְךָ נַפְשִׁי). רִבְקָה הָאט גְזָאגְט צוּא אִיר זוּן יַעֲקֹב אִיךְ הָאבּ גֶהֶערְט, וִויא דַיין פָאטֶער הָאט גְזָאגְט צוּא דַיין בְּרוּדֶער עֵשָׂו בְּרֶענְג מִיר פוּן דֶעם וָואס דוּא וֶועסְט חַאפְּן אִין פֶעלְד אוּנ מַאךְ מִיר אַזִיסֶי שְׁפַּייז פוּן וֶועגְן עֶס זָאל דִיךְ בֶּענְטְשִׁין מַיין לַייבּ. לָאמִיר פַרְשְׁטֵיין הָאט דֶען יִצְחָק נִיט גְקֶענְט בֶּענְטְשִׁין צוּ עֵשָׂו אָן זִיסִי שְׁפַּייז נָאר אִיךְ וֶועל גֶעבִּין צוּ פַאר שְׁטֵיין מִיט אַמָשָׁל. וֶוען אֵיינֶער דַארְף מָאן אַיין זַאךְ נָאר עֶר הָאט פוּן דֶער זַאךְ קֵיין הֲנָאָה נִיט אֶת דֶר שְׁטֵיינֶר עֶר זָאל טְרִינְקִין אַיין גְלֶעזִיל וַויין כְּדֵי עֶר זָאל זִיךְ מַאכִין הָאֳרֶץ צוּא מָאן דִיא זַאךְ דָאס נֶעמְלִיכֶע אִיז גְוֶוען מִיט יִצְחָק עֶר הָאט גְוואלְט בֶּענְטְשִׁין עֵשָׂו וַוייל עֶר אִיז דֶער עֶלְצְטֶער זוּן נָאר דָאס הָאֳרֶץ הָאט אִים נִיט פַאר טְרָאגִין עֶר זָאל אִים בֶּענְטְשִׁין וַוייל עֶר אִיז נִיט רָאוּי הָאט עֶר זִיךְ גִיזוּכְט אַיין עֵצָה אוּנ הָאט זִיךְ גִיהַיישִׁין בְּרֶענְגֶען זִיסֶי שְׁפַּייז כְּדֵי עֶר זָאל זִיךְ מִתְעוֹרֵר זַיין אִים צוּ בֶּענְטְשִׁין.
דאס

אָחִיךָ לֵאמֹר׃ ז הָבִיאָה לִּי צַיִד
וַעֲשֵׂה־לִי מַטְעַמִּים וְאֹכֵלָה
וַאֲבָרֶכְכָה לִפְנֵי יְהוָה לִפְנֵי מוֹתִי׃
ח וְעַתָּה בְנִי שְׁמַע בְּקֹלִי לַאֲשֶׁר
אֲנִי מְצַוָּה אֹתָךְ׃ ט לֶךְ־נָא אֶל־
הַצֹּאן וְקַח־לִי מִשָּׁם שְׁנֵי גְּדָיֵי עִזִּים
טֹבִים וְאֶעֱשֶׂה אֹתָם מַטְעַמִּים
לְאָבִיךָ

אונקלוס: מְמַלֵּל עִם עֵשָׂו אֲחוּךְ לְמֵימָר׃ ז אֵיתִילִי צֵידָא וְעֲבֵיד לִי תַּבְשִׁילִין וְאֵיכוּל וַאֲבָרְכִנָּךְ קֳדָם יְיָ קֳדָם מוֹתִי׃ ח וּכְעַן בְּרִי קַבֵּל מִנִּי לְמָא דִּי אֲנָא מְפַקֵּד יָתָךְ׃ ט אֱזֵיל כְּעַן לְוָת עָנָא וְסַב לִי מִתַּמָּן תְּרֵין גַּדְיֵי בַּר עִזִּין טָבִין וְאַעֲבֵיד יָתְהוֹן תַּבְשִׁילִין לַאֲבוּךְ

פירוש רשב"ם

זכן שבייך בן אבינועם. מגורת שבה ענה: (ז) לפני ה'. בשם ה'. אבל נמרוד גבור ציד לפני ה'. פירושו בכל העולם. וכן נינוה היתה עיר גדולה לאלהים. בכל עולמו של הקב"ה לא היתה עיר גדולה כנינוה: (ט) לך נא אל הצאן. ממקום אומנותו שהיה יושב אהלים: גדיי עזים. בשביל העורות ששערן קשה כשער אדם לקת עזים

בעל הטורים

שאמרה ליעקב תעלוזנה כליותי אם תדבר מישרים ניצחק כד סיברכך: לגוד. בגי' מן גזל: לסביא. בגי' בגזל: (ז) הביאה. ג'. הביאה לי ציד הביאה למוסר לבך האמונות לאדוניהם הביאה ונתתה שאמרה לו רבקה הביאה למוסר לבך וקח מוסרי ושמע בקולי והביאה לאביך שיאכל ויתנה: (ט) לך נא אל הצאן. ר"ת נאה לך. פי' נאה לך ונאה לבניך כי פסח היה

שפתי חכמים

כן לי ל"ל הא כתיב והביאה לי ל"פ וכו': פ וקשה ואיך אמרה רבקה לפני ה' מה שלא אמר יצחק. (נה"י) דקשה לרש"י מאחר שעשו היה צדיק בעיני יצחק למה הוצרך להזהירו ביום כ"כ שלא יאכילנו נבלה ושלא יביא מן הגזל וע"ז תי' כוונת יצחק היתה שברכות יהיו בכונת ה' וביסכים על ידו לפיכך זרזו ביום יותר וע"ז אמרה רבקה שהלך לצוד ציד להביא ואפי' מן הגזל וממילא שעשו לא יבגות בדברי אביו ויאכילנו נבלה ח"כ בודאי הקב"ה לא יסכים על ידו לכן אמרה קח לי משם ולא מן הגזל: צ וי"ל דהפסח נולד יצחק כמו שפירש"י בפ' וירא הקב"ה ממלא וימיהם של צדיקים באותן הימים בנולדין באותן הימים הם מתים דכתיב גבי משה בן מאה ועשרים שנה הנכי היום שפירש"י היום מלאו ימי ומדאמר יצחק לא ידעתי יום מותי במה היום המות והוי

רש"י

מהו להביא אם לא ימצא ציד יביא מן הגזל: (ז) לפני ה'. ברשותו פ' שיסכים על ידי: (ט) וקח לי. משלי הם ואינם גזל שכך כתב לה יצחק בכתובתה ליטול שני גדיי עזים בכל יום. (ב"ר): שני גדיי עזים. וכי שני גדיי עזים היה מאכלו של יצחק אלא פסח היה האחד הקריב צ לפסחו והאחד עשה מטעמים. בפרקי דר"א: כאשר אהב. כי טעם הגדי כטעם הצבי:

משלי ישראל

דאס האט רבקה גזאגט צו יעקב איך האב געהערט דיין פאטער יצחק האט געזאגט צו דיין ברודער עשו גייא מאך מיר איין שפייז כדי איך זאל דיך בענטשין האב איך פאר שטאנען אז דיין פאטער האט נים קיין חארץ אים צוא בענטשין ווארום ווען נים נאך וואס האט ער זיך גיהייסין ברענגען זיסי שפייז. דרום הער מיך צוא נעם אציקעלי אונ מאך דיין פאטער זיסי שפייז וועט ער דיך בענטשין:

אז

פירוש ע"ט

אזו צו זאגן הִנֵּה שָׁמַעְתִּי אֶת אָבִיךָ מְדַבֵּר אֶל עֵשָׂו אָחִיךָ לֵאמֹר נון איך האב געהערט דיין פאטער רעדין צו עשו דיין ברודער אזו צוא זאגן: (ז) הָבִיאָה לִי צַיִד וַעֲשֵׂה לִי מַטְעַמִּים וְאֹכֵלָה ברענג צו מיר אפאנגונג אונ מאך מיר זיסע שפייז אונ איך וועל עסין וַאֲבָרֶכְכָה אונ איך וועל דיך בענטשין לִפְנֵי יְיָ פאר גאט כלומר מיט זיין רשות דאס הייסט גאט וועט מסכים זיין אויף דעם לִפְנֵי מוֹתִי פאר מיין טוט: (ח) וְעַתָּה בְנִי שְׁמַע בְּקֹלִי אונ היינט מיין זון הער צוא מיין קול לַאֲשֶׁר אֲנִי מְצַוָּה אֹתָךְ צוא וואס איך שאף דיך: (ט) לֶךְ נָא אֶל הַצֹּאן גייא נון צוא די שאף וְקַח לִי מִשָּׁם שְׁנֵי גְּדָיֵי עִזִּים טֹבִים אונ נעם צוא מיר פון דארטן צוויא גוטע ציקעליך פון ציגן. רש"י שרייבט דרום שפייט לשון וְקַח לִי דאס איז טייטש נעם פון מיינע ווארום יצחק האט צו רבקה פאר שריבן אין דער כתובה אז זיא זאל זיך נעמן אלע טאג צוויא ציקעלעך. רש"י פרעגט האט דען יצחק בדארפט האבין צוויא ציקעלך אויף איין מאל פאר וואס האט רבקה גהייסן נעמן צוויא ציקעלעך איז דער תירוץ ווארום דענצמאל איז גוועזן פסח האט

לְאָבִיךָ כַּאֲשֶׁר אָהֵב׃ י וְהֵבֵאתָ
לְאָבִיךָ וְאָכָל בַּעֲבֻר אֲשֶׁר יְבָרֶכְךָ
לִפְנֵי מוֹתוֹ׃ יא וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־
רִבְקָה אִמּוֹ הֵן עֵשָׂו אָחִי אִישׁ שָׂעִר
וְאָנֹכִי אִישׁ חָלָק׃ יב אוּלַי יְמֻשֵּׁנִי
אָבִי וְהָיִיתִי בְעֵינָיו כִּמְתַעְתֵּעַ
וְהֵבֵאתִי עָלַי קְלָלָה וְלֹא בְרָכָה׃
יג וַתֹּאמֶר לוֹ אִמּוֹ עָלַי קִלְלָתְךָ בְּנִי
אַךְ שְׁמַע בְּקֹלִי וְלֵךְ קַח־לִי׃
יד וַיֵּלֶךְ וַיִּקַּח וַיָּבֵא לְאִמּוֹ וַתַּעַשׂ
אִמּוֹ מַטְעַמִּים כַּאֲשֶׁר אָהֵב אָבִיו׃
טו וַתִּקַּח רִבְקָה אֶת־בִּגְדֵי עֵשָׂו בְּנָהּ
הגדל

לַאֲבוּךְ כְּמָא דִי רָחֵם׃
י וְתַיְתֵי לַאֲבוּךְ וְיֵיכוּל
בְּדִיל דִיבָרְכִנָּךְ קֳדָם
מוֹתֵהּ׃ יא וַאֲמַר יַעֲקֹב
לְרִבְקָה אִמֵּהּ הָא עֵשָׂו
אָחִי גְבַר שַׂעְרָן וַאֲנָא
גְבַר שְׁעִיעַ׃ יב מָאִים
יְמַשְׁשִׁנַּנִי אַבָּא וְאֶהֱי
בְעֵינוֹהִי כְּמִתְלָעֵב
וְאַיְתֵי מֵיתַי עֲלַי לְוָטִין
וְלָא בִרְכָן׃ יג וַאֲמַרַת
לֵהּ אִמֵּהּ עֲלַי אִתְאֲמַר
בִּנְבוּאָה דְלָא יֵיתוּן
לְוָטַיָּא עֲלָךְ בְּרִי בְּרַם
קַבֵּל מִנִּי וְאִיזֵיל סַב לִי׃
יד וַאֲזַל וּנְסִיב וְאַיְתִי
לְאִמֵּהּ וַעֲבַדַת אִמֵּהּ
תַבְשִׁילִין כְּמָא דִרְחֵם
אֲבוּהִי׃ טו וּנְסִיבַת
רבקה

ת״א אולי ימשני סוטה כד. והייתי בעיניו סנהדרין לב.

בעל הטורים

ולקח ב׳ אחד לפסח וא׳ לחגיגה : וקח לי מכאן שני... כ״ח
(יג) עלי קללתך. עלי ועל צווארי כלומר כי היתה בוטחת במה שאמר לה הקב״ה ורב יעבד צעיר :

פירוש רשב״ם

ולא כבשים : (יב) ימשני אבי. מן ממשש בצהרים. כמו ימשוהו ערבי נחל. מן סבב דגש תחת אות החסרה ;

רש״י

(יא) איש שער. בעל שער : (יב) ימשני. כמו (דברים כח) ממשש בצהרים : החמדות. הנקיות כתרגומו דכייתא. ד״א שחמד אותן מן נמרוד : אשר אתה בבית. והלא כמה נשים היו לו והוא

שפתי חכמים

פסח היה : ק פי׳ שהבגדים היו בהם צורין של כל מיני חיות ועופות נמרוד וילא לשדה היו החיות כורעין אצלו

פירוש ע״ט

ער איינם מקריב געוועזן פֿר איין קרבן פסח אונ איינם האט ער געמאכט זיסע שפייז ועשה אתם מטעמים לאביך כאשר אהב אונ איך וועל זיי מאכן זיסע שפייז צוא דיין פאטער אזו וויא ער האט ליב : (י) והבאת לאביך ואכל אונ דו זאלסט ברענגן צוא דיין פאטער אונ ער וועט עסן בעבור אשר יברכך לפני מותו פון וועגן דאס ער זאל דיך בענטשין פאר זיין טוט : (יא) ויאמר יעקב אל רבקה אמו האט יעקב גזאגט צוא רבקה זיין מוטער הן עשו אחי איש שעיר נון מיין ברודער עשו איז א האריגער מענטש ואנכי איש חלק אונ איך בין איין גלאטער מענטש : (יב) אולי ימשני אבי טאמער וועט מיך מיין פאטער טאפן והייתי בעיניו כמתעתע וועל איך זיין אין זיינע אויגן אזו וויא אפאר אירטער והבאתי עלי קללה ולא ברכה וועל איך ברענגן אויף מיר איין קללה אונ ניט קיין ברכה : (יג) ותאמר לו אמו האט זיין מוטער צוא אים גזאגט עלי קללתך בני דיא קללה זאל אויף מיר זיין מיין זון אך שמע בקולי ולך קח לי נאר הער צוא אין מיין קול אונ גייא נעם צוא מיר : (יד) וילך ויקח ויבא לאמו אונ ער איז גגאנגן אונ האט געבראכט צוא זיין מוטער ותעש אמו מטעמים כאשר אהב אביו האט געמאכט זיין מוטער זיסע שפייז אזו וויא זיין פאטער האט ליב : (טו) ותקח רבקה את בגדי עשו בנה החמדת האט

הַגָּדֹל הַחֲמֻדֹת אֲשֶׁר אִתָּהּ בַּבָּיִת
וַתַּלְבֵּשׁ אֶת־יַעֲקֹב בְּנָהּ הַקָּטָן׃
טז וְאֵת עֹרֹת גְּדָיֵי הָעִזִּים הִלְבִּישָׁה
עַל־יָדָיו וְעַל חֶלְקַת צַוָּארָיו׃
יז וַתִּתֵּן אֶת־הַמַּטְעַמִּים וְאֶת־
הַלֶּחֶם אֲשֶׁר עָשָׂתָה בְּיַד יַעֲקֹב
בְּנָהּ׃ יח וַיָּבֹא אֶל־אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי
וַיֹּאמֶר הִנֶּנִּי מִי אַתָּה בְּנִי׃ יט וַיֹּאמֶר
יַעֲקֹב אֶל־אָבִיו אָנֹכִי עֵשָׂו בְּכֹרֶךָ

ת"א ואם כוחם חולין קיג.

עשיתי

אונקלוס

רִבְקָה יָת לְבוּשֵׁי עֵשָׂו
בְּרַהּ רַבָּא דְּכִיתָא דִּי
עִמַּהּ בְּבֵיתָא וְאַלְבִּישַׁת
יָת יַעֲקֹב בְּרַהּ זְעֵירָא׃
טז וְיָת מַשְׁכֵּי גַּדְיֵי בַּר
עִזֵּי אַלְבִּישַׁת עַל יְדוֹהִי
וְעַל שְׁעִיעוּת צַוְּארוֹהִי׃
יז וִיהָבַת יָת תַּבְשִׁילַיָּא
וְיָת לַחְמָא דִּי עֲבָדַת
בִּידָא דְּיַעֲקֹב בְּרַהּ׃
יח וַעַל לְוָת אֲבוּהִי
וַאֲמַר אַבָּא וַאֲמַר הָא
אֲנָא מַן אַתְּ בְּרִי׃
יט וַאֲמַר יַעֲקֹב לַאֲבוּהִי

אנא

פירוש הרשב"ם

(טו) החמודות. שהיה עובד בהן אביו בשעת אכילה:

בעל הטורים

מבני. מבם בני׳ מבני בכן כהב לם ככהונכם: (יט) בכרך.

שפתי חכמים

היה וכחין חלנו ועפו כרג חת נמרוד ולקחן: ר׳ דחל״כ היה יעקב מדבר בקר ה״ו והמ״ת וכלח עדיין היה מבקר כיון בעפו

רש"י

מפקיד הלל למו חלח היה בקי במעשיהן והופקן: (יט) אנכי עשו בכרך. הנכי המביח לך ר ועפו

משלי ישראל

אַז יַעֲקֹב הָאט גִבְּרַאכְט דִיא זִיסֶע שְׁפַּייז צוּא זַיין פָאטֶער יִצְחָק אוּנ הָט זִיךְ גִיהֵייסֶן בְּענְטְשֶׁן (וַיֹּאמֶר מִי אַתָּה בְּנִי וַיֹּאמֶר אָנֹכִי עֵשָׂו בְּכוֹרֶךָ) הָאט יִצְחָק גְזָאגְט צוּ אִים וֶוער בִּיסְטוּ מַיין זוּן הָאט יַעֲקֹב גֶעעֶנְפֶערְט אִיךְ בִּין עֵשָׂו דַיין עֶלְצְטֶער זוּן. אִיז קָשֶׁה יַעֲקֹב אִיז גְוֶועזֶן אַיין אִישׁ תָּם הָט עֶר זִיךְ בְּוַודַּאי אָפּ גִיהִיט פוּן צוּ זָאגְן אַלִיגִין אוּנ פוּן דֶעם פָּסוּק אִיז מַשְׁמַע אַז יַעֲקֹב הָאט ח״ו גְזָאגְט אַלִיגִין. נָאר אִיךְ וֶועל דָאס גֶעבְּן צוּ פַר שְׁטֵיין מִיט אַיין דִמְיוֹן חַיְינוּ רְאוּבֵן הָאט גִיהַאט אַיינְעקְסִיל אוֹיף לֵוִי אוּנ הָאט דָאס וֶועקְסִיל פַר קוֹיפְט צוּ שִׁמְעוֹן. אִיז שִׁמְעוֹן גְקוּמֶן צוּ לֵוִי אוּנ מָאנְט אִים דֶעם חוֹב פְרֶעגְט אִים לֵוִי וֶוער בִּיסְטוּ עֶנְפֶערְט שִׁמְעוֹן אִיךְ בִּין רְאוּבֵן וָואס דוּ בִּיסְט אִים שׁוּלְדִיג גֶעלְד. זָאגְט לֵוִי אִיךְ וַוייס אַז דוּא הֵייסְט שִׁמְעוֹן אוּנ בַּייא דִיר הָאבּ אִיךְ גָאר נִישְׁט גִילִיגֶן קֵיין גֶעלְד זָאגְט שִׁמְעוֹן צוּ אִים הָאטְשֶׁע אִיךְ הֵייס שִׁמְעוֹן פוּן דֶעסְט וֶועגְן אַקֶעגְן דֶעם חוֹב אָבּ צוּא גֶעמֶען הֵייס אִיךְ רְאוּבֵן וָואס עֶר מָאנְט דִיךְ גֶעלְט אוּנ אִיךְ הָאבּ בַּייא אִים אָפּ גְקוֹיפְט דָאס וֶועקְסִיל קוּם אִיךְ דִיךְ מָאנֶען מִיט זַיין כֹּחַ וָואס דוּא בִּיסְט אִים שׁוּלְדִיג. דָאס אִיז דֶער עִנְיָן מִיט יַעֲקֹב. יִצְחָק הָאט גְוָואלְט בֶּענְטְשְׁן צוּ עֵשָׂו וַוייל עֶר אִיז דֶער בְּכוֹר אִיז עֶר רָאוּי עֶר זָאל פְרִיעֶר גִבֶּענְטְשְׁט וֶוערִין נָאר יַעֲקֹב הָאט זִיךְ אָפּ גְקוֹיפְט דִיא בְּכוֹרָה בַּייא עֵשָׂו הַיינְט אִיז שׁוֹן יַעֲקֹב אַז יַעֲקֹב הָאט מִיךְ לִיגִין גְזָאגְט יִצְחָק הָאט אִים גְפְרֶעגְט וֶוער בִּיסְטוּ מַיין זוּן הָאט יַעֲקֹב

פירוש ע"ט

רִבְקָה גְנוּמֶן דִיא קְלֵיידֶער פוּן עֵשָׂו אִיר עֶלְצְטְן זוּן הַחֲמוּדוֹת דִיא גְלוּסְטִיגֶע אוּנ דִיא רֵיינֶע אֲשֶׁר אִתָּהּ בַּבָּיִת וָוס בַּיי אִיר אִין שְׁטוּב אִיז. רש״י שְׁרַייבְּט חָאטְשֶׁע עֶר הָאט גְהַאט ווִיפִיל וַוייבֶּר הָאט עֶר פָארְט גְהַאלְטְן דִיא קְלֵיידֶר בַּייא זַיין מוּטֶער וָוארוּם זֵייא הָאט עֶר נִיט גְוָואלְט גְטְרוֹיעֶן וַתַּלְבֵּשׁ אֶת יַעֲקֹב בְּנָהּ הַקָּטָן אוּנ זִיא הָאט אָן גְקְלֵייד אִיר קְלֶענְסְטִין זוּן יַעֲקֹב: (טז) וְאֵת עוֹרוֹת גְּדָיֵי הָעִזִּים הִלְבִּישָׁה עַל יָדָיו אוּנ דִיא פֶעל פוּן דִיא צִיקֶעלֶעךְ פוּן צִיגְן הָאט זִיא אָן גְקְלֵייד אוֹיף זַיינֶע הֶענְד וְעַל חֶלְקַת צַוָּארָיו אוּנ אוֹיף דֶעם גְלַאטְקֵייט פוּן זַיין הַאלְז: (יז) וַתִּתֵּן אֶת הַמַּטְעַמִּים וְאֶת הַלֶּחֶם אֲשֶׁר עָשָׂתָה בְּיַד יַעֲקֹב בְּנָהּ אוּנ זִיא הָאט גְגֶעבְּן דִיא זִיסֶע שְׁפַּייז אוּנ דָאס בְּרוֹט וָואס זִיא הָאט גְמַאכְט אִין דֶער הַאנְד פוּן יַעֲקֹב אִיר זוּן: (יח) וַיָּבֹא אֶל אָבִיו אִיז עֶר גְקוּמֶן צוּם פָאטֶער וַיֹּאמֶר אָבִי אוּנ עֶר הָאט גְזָאגְט מַיין פָאטֶער וַיֹּאמֶר הִנֶּנִּי הָאט עֶר גְזָאגְט דָא בִּין אִיךְ מִי אַתָּה בְּנִי וֶוער בִּיסְטוּ מַיין זוּן: (יט) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל אָבִיו אָנֹכִי עֵשָׂו בְּכֹרֶךָ הָאט יַעֲקֹב גְזָאגְט צוּא זַיין פָאטֶער אִיךְ בִּין עֵשָׂו דַיין

עָשִׂיתִי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֵלָי קוּם־נָא
שְׁבָה וְאָכְלָה מִצֵּידִי בַּעֲבוּר
תְּבָרְכַנִּי נַפְשֶׁךָ: כ וַיֹּאמֶר יִצְחָק
אֶל־בְּנוֹ מַה־זֶּה מִהַרְתָּ לִמְצֹא בְּנִי
וַיֹּאמֶר כִּי הִקְרָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
לְפָנָי: כא וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־יַעֲקֹב
גְּשָׁה־נָּא וַאֲמֻשְׁךָ בְּנִי הַאַתָּה זֶה
בְּנִי עֵשָׂו אִם־לֹא: כב וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב
אֶל־יִצְחָק אָבִיו וַיְמֻשֵּׁהוּ וַיֹּאמַר

הקל

אֲנָא עֵשָׂו בּוּכְרָךְ
עֲבָדִית כְּמָא דִי
מַלֵּלְתָּא לִי קוּם כְּעַן
אִסְתְּחַר וֶאֱכוֹל מִצֵּידִי
בְּדִיל דִּי תְבָרְכִנַּנִי
נַפְשָׁךְ: כ וַאֲמַר יִצְחָק
לִבְרֵהּ מָא דֵין אוֹחִיתָא
לְאַשְׁכָּחָא בְּרִי וַאֲמַר
אֲרֵי זַמִּין יְיָ אֱלָהָךְ
קֳדָמָי: כא וַאֲמַר יִצְחָק
לְיַעֲקֹב קְרֵיב כְּעַן
וַאֲמַשְׁשִׁנָּךְ בְּרִי הַאַתְּ דֵּין
בְּרִי עֵשָׂו אִם לָא:
כב וּקְרֵיב יַעֲקֹב לְוָת

יצחק

בעל הטורים

ד' אנכי בכרך. אנכי הוא את בנך בכרך. שאמר יעקב אני הוא שנאמר עליו בני בכורי ישראל אבל עשו בנך בכורך נאמר

פירוש רשב"ם

(יט) ואכלה מצידי. הה"א קמץ לפי שהוא לשון צווי כמו אכל בשמחה לחמך. אבל ואכלה מציד בני הוא שלאפום

רש"י

הוא בכורך: עשיתי. כמה דברים כאשר דברת אלי: שבה. לשון מיסב על השלחן לכך מתורגם אסתחר: גשה נא ואמשך. אמר יצחק בלבו אין דרך עשו להיות שם שמים שגור בפיו וזה אמר כי הקרה

שפתי חכמים

הכר לו כבכורה ולכך אמר עשו הוא בכרך. וי"ל דהוא לא לקחה מעשו אלא לענין עבודה אבל הבכורה נשארה עדיין לעשו לענין נחלת פי שנים. ועי"ל דעשו היה בכור ללידה וק"ל: ש' וא"ת והא יצחק היה מחזיק את עשו כצדיק גמור וי"ל דהכי פירושו כיון שצדיק גמור הוא לכך אינו מוציא שם שמים לבטלה ואע"פ דכ"ב הוא ביעקב דהא היה מחזיקו יותר לצדיק מעשו כדפרישית לעיל מ"מ כבר כיון כעשו אינו יכול ליזהר כולא ילך כמנהגו מוציא מיזהר וזהיר שלא להזכיר שם שמים יותר מיעקב מפני שיעקב יושב אוהלים וגו' בא

פירוש ע"ט

עֶלְצְטֶער זוּן עָשִׂיתִי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֵלָי אִיךְ הָאבּ גִּטְאן אַזוֹ וְוִיא דוּא הָאסְט צוּא מִיר גֶערֶעט. רש"י בַּאווֶירִינְט וויא גִּשִׁיקְט זִיךְ דָאס אַז יַעֲקֹב זָאל זָאגִין שֶׁקֶר נָאר יַעֲקֹב הָאט אַזוֹ גִּזָאגְט אָנֹכִי אִיךְ בִּין דֶער וְואס הָאט דִיר גִּבְּרַאכְט (עֵשָׂו בְּכוֹרֶךָ) אוּנ עֵשָׂו אִיז דַיין עֶלְצְטֶער זוּן. עָשִׂיתִי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֵלָי אִיךְ הָאבּ גִּטְאן פִיל זַאכְן וְואס דוּא הָאסְט צוּ מִיר גֶערֶעט. קוּם נָא שְׁבָה שְׁטֵייא אוֹיף אִיךְ בֶּעט דִיךְ אוּנ זִיץ וְאָכְלָה מִצֵּידִי אוּנ עֶס פוּן מַיין פַאנְגוּנְג בַּעֲבוּר תְּבָרְכַנִּי נַפְשֶׁךָ פוּן וְועגְן דַיין ווִילְן זָאל מִיךְ בֶּענְטְשְׁן: (כ) וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל בְּנוֹ הָאט יִצְחָק גִּזָאגְט צוּא זַיין זוּן מַה זֶה מִהַרְתָּ וכו' וְואס בַּאטַייט דָאס מַיין קִינְד וְואס דוּא הָאסְט אַזוֹ גִּיךְ גִּפוּנֶן: וַיֹּאמֶר כִּי הִקְרָה ה' אֱלֹהֶיךָ לְפָנָי הָאט יַעֲקֹב גִּזָאגְט וְוארוּם גָאט הָאט גִּמַאכְט טְרֶעפְן צוּ פַאר מִיר אַזוֹ אִיךְ הָאבּ דָאס אַזוֹי גִּיךְ גִּקְרִיגְן: (כא) וַיֹּאמֶר

יִצְחָק אֶל יַעֲקֹב הָאט יִצְחָק גִּזָאגְט צוּא יַעֲקֹב גְּשָׁה נָא וַאֲמֻשְׁךָ בְּנִי גֵּנֶעהְן צוּ מִיר וְועל אִיךְ דִיךְ טַאפְּן מַיין זוּן הַאַתָּה זֶה בְּנִי עֵשָׂו אִם לֹא אוּבּ דוּא בִּיסְט מַיין זוּן עֵשָׂו אוּבּ נִיט. רש"י שְׁרַייבְּט וְויא בַּאלְד יִצְחָק הָאט גִּהֶערְט פוּן אִים דִי וְוערְטֶער (כִּי הִקְרָה ה' אֱלֹהֶיךָ) הָאט יִצְחָק גִּטְרַאכְט דָאס אִיז גְּוִויס נִיט עֵשָׂו נָאר יַעֲקֹב וְוארוּם עֵשָׂו הָאט קֵיין מָאל נִיט דֶער מַאנְט גָאטְס נָאמֶן דְרוּם הָאט עֶר גִּזָאגְט גֵּנֶעהְן צוּא מִיר וְועל אִיךְ דִיךְ טַאפְּן אוּבּ דוּא בִּיסְט מַיין זוּן עֵשָׂו אוּבּ נִיט: (כב) וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב אֶל יִצְחָק אָבִיו וַיְמֻשֵּׁהוּ אוּנ יַעֲקֹב הָאט גֵּנֶעהְנְט צוּא זַיין פָאטֶר הָאט עֶר אִים גִּטַאפְּט וַיֹּאמֶר הַקֹּל קוֹל יַעֲקֹב וְהַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו הָאט יִצְחָק גִּזָאגְט דָאס קוֹל אִיז דָאס קוֹל פוּן יַעֲקֹב וְואס עֶר רֶעט בְּתַחֲנוּנִים אָבֶּער דִיא הֶענְט אִיז דִיא הֶענְט פוּן עֵשָׂו וְואס זַייא זֶענֶען הָארִיג

הַקֹּל קוֹל יַעֲקֹב וְהַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו׃
כג וְלֹא הִכִּירוֹ כִּי־הָיוּ יָדָיו כִּידֵי
עֵשָׂו אָחִיו שְׂעִרֹת וַיְבָרְכֵהוּ׃
כד וַיֹּאמֶר אַתָּה זֶה בְּנִי עֵשָׂו וַיֹּאמֶר
אָנִי׃ כה וַיֹּאמֶר הַגִּשָׁה לִּי וְאֹכְלָה
מִצֵּיד בְּנִי לְמַעַן תְּבָרֶכְךָ נַפְשִׁי
וַיַּגֶּשׁ־לוֹ וַיֹּאכַל וַיָּבֵא לוֹ יַיִן וַיֵּשְׁתְּ׃
כו וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק אָבִיו גְּשָׁה־נָּא
וּשְׁקָה־לִּי בְּנִי׃ כז וַיִּגַּשׁ וַיִּשַּׁק־לוֹ

ת"א בכל קול גיפין מ. וירח

יִצְחָק אֲבוּהִי וּמַשְׁהֵהּ
וַאֲמַר קָלָא קָלֵהּ דְיַעֲקֹב
וִידַיָא יְדוֹהִי דְעֵשָׂו׃
כג וְלָא אִשְׁתְּמוֹדְעֵהּ
אֲרֵי הֲוָאָה יְדוֹהִי כִּידֵי
עֵשָׂו אֲחוּהִי שְׂעִירָן
וּבָרְכֵהּ׃ כד וַאֲמַר אַתְּ
דֵין בְּרִי עֵשָׂו וַאֲמַר
אֲנָא׃ כה וַאֲמַר קָרֵיב
קֳדָמַי וְאֵיכוֹל מְצֵידָא
דִבְרִי בְּדִיל דִי
תְבָרְכִנָּךְ נַפְשִׁי וְקָרֵיב
לֵהּ וַאֲכַל וְאַיְתִי לֵהּ
חַמְרָא וּשְׁתִי׃ כו וַאֲמַר
לֵהּ יִצְחָק אֲבוּהִי קְרֵיב
כְּעַן וְנַשֵּׁק לִי בְּרִי׃ כז וּקְרֵיב וְנַשֵּׁק לֵהּ וארח

פירוש רשב"ם

שהוא לשון אפעל. כמו זכור ה' לדוד יאמר זכרה לחסדי דוד לשון ציווי: (כב) הקול קול יעקב. לפי שתאומים היו היה קולן דומות קצת זה לזה ולכך מעת יצחק בקולו מאחר שמצאו איש שער על צואריו: (כד) אתה זה בני

שפתי חכמים

למקום מסוף: ת דהוי כמשמעות מעביעות עינא דקלא קאי מיד כ"ל למימר כשאמר לו אנכי עשו בכורך ועוד לעיל כשאמר לאמו אולי ימשני אבי למה לא פחד שיכירו בטביעת קולו אלא קולם היו שוים ל"פ שקאי על דברי התנוגים: א ואע"פ

רש"י

ה' אלהיך: (כב) קול יעקב. שמדבר בל' תחנונים ת. קום נא אבל עשו בל' קנטוריא דכר א יקום אבי: (כד) ויאמר אני. לא אמר אני עשו אלא אני:

משלי ישראל

געפרעגט (אנכי עשו בכורך) איך מעג זיין ווער איך בין. בין איך דיין בכור אוף דעם ארט פון עשו:

(הקול קול יעקב והידים ידי עשו) אז יעקב האט זיך פאר שטעלט אין גשטאלט פון עשו אונ איז גקומן צוא זיין פאטער יצחק ער זאל אים בענטשין אונ יצחק איז שון גוועזן בלינד האט יצחק גפרעגט צוא יעקב ווער ביסטו האט יעקב גזאגט איך בין עשו דיין בכור זאגט יצחק גנעהן צו מיר וועל איך דיך אן טאפין איז יעקב צו גגאנגן האט אים יצחק אן גיטאפט דיא הענד זייא זענין גוועזן האריג מחמת ער האט אן גיטאן אויף דיא הענד העטשקעס פון דיא פעליר פון ציקעליך הט יצחק גזאגט דאס קול איז פון יעקב ווארום דאס קול פון עשו איז גרעבער וויא דאס קול פון יעקב אונ די הענד זענין זייא דיא הענד פון עשו זענין גוועזן האריג האט יצחק גבענטשט יעקב מיט א ברכה:

פירוש ע"ט

(כג) ולא הכירו אונ ער האט אים ניט דר קענט כי היו ידיו כידי עשו אחיו ווארום זיינע הענד זענען גוועזן אזו וויא דיא הענד פון עשו זיין ברודער שערות האריג ויברכהו אונ ער הט אים גבענטשט: (כד) ויאמר אתה זה בני עשו האט יצחק גזאגט ביסטו מיין זון עשו ויאמר אני האט ער גזאגט איך. רש"י שרייבט יעקב האט ניט גזאגט איך בין עשו נאר ער האט גזאגט איך כלומר איך בין ווער איך בין: (כה) ויאמר הגישה לי ואכלה מציד בני למען תברכך נפשי האט יצחק גזאגט גנעהן צוא מיר דאס שפייז אונ איך וועל עסין פון דעם פאנגונג פון מיין זון פון וועגן עס זאל דיך מיין ווילין בענטשין ויגש לו ויאכל האט ער גבראכט גנעהן צוא אים האט ער גגעסין ויבא לו יין וישת אונ ער האט גבראכט צוא אים וויין אונ ער האט גטרונקן. דער מדרש שרייבט דר מלאך מיכאל האט אים וויין גבראכט פון דעם גן עדן: (כו) ויאמר אליו יצחק אביו גשה נא ושקה לי בני האט זיין פאטער יצחק צוא אים גזאגט גנעהן צוא מיר אונ קוש מיך מיין זון: (כז) ויגש וישק לו האט ער גנעהנט אונ האט אים גקושט וירח

וַיָּרַח אֶת־רֵיחַ בְּגָדָיו וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמֶר רְאֵה רֵיחַ בְּנִי כְּרֵיחַ שָׂדֶה אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ יְהוָה׃ ששי כח וְיִתֶּן־לְךָ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ וְרֹב דָּגָן וְתִירֹשׁ׃ כט יַעַבְדוּךָ עַמִּים וְיִשְׁתַּחֲוֻ לְךָ לְאֻמִּים הֱוֵה גביר

וַאֲרַח יָת רֵיחָא דִלְבוּשׁוֹהִי וּבָרְכֵהּ וַאֲמַר חֲזִי רֵיחָא דִבְרִי כְּרֵיחָא דְחַקְלָא דִי בָרְכֵהּ יְיָ׃ כח וְיִתֵּן לָךְ יְיָ מִטַּלָּא דִשְׁמַיָּא וּמִטּוּבָא דְאַרְעָא וּסְגִיאוּת עִיבוּר וַחֲמַר׃ כט יִפְלְחֻנָּךְ עַמְמִין וְיִשְׁתַּעְבְּדוּן לָךְ מַלְכְוָן הֱוֵי

ת״א וירח את. סנהדרין לו. ראה ריח. תענית כט. | וישתחוו קרי

בעל הטורים

פניו. פני הורג את בנך בכלך: (כז) וירח. ב׳ במס׳ דין ואידך וירח ה׳ את ריח הניחוח מלמד שנכנס עמו ריח ג״ע: וילה. בגימ׳ ניל פסח: (כז) כריח. ב׳. כריח שדה. כריח לבנון. שזכה ריח ניחוח שעולה נון לבנון פי׳ בסמ״ק עמד נו: (כח) ויתן לך. י׳ תיבות בפסוק וי״ב ברכות נתברך כנגד עשרת הדברות שעתידין י״ב בניו לקבל: וישתחו לך חסר וי״ו כנגד ו׳ דורות שמדוד עד יורם שעבדו אדום את ישראל ומכאן ואילך פשע בו ויש בזו הברכה כ״ו תיבות לומר לך בברכו בשם הנכבד שעולה כ״ו: הוה. ב׳ במס׳ הוה גביר לאחיך כי לשלג יאמר הוה ארץ בזכות יעקב יורד גשם ושלג:

פירוש רשב״ם

עשו. נראה שאתה בני עשו: (כז) ריח בגדיו. החמודות ובגדיהם היו מבושמים במוגמר: אשר ברכו ה׳. השדה שהוא מלא נרד וכרכום קנה וקנמון. וכן פיים רבי אליעזר הקליר שדה מבורך כהריח ברכו בטל: (כח) ויתן לך. מוסב על ברכו ה׳ והוא ה״ק יתן לך מטל מטל

רש״י

(כז) וירח וגו׳. והלא אין ריח רע יותר משטף העזים אלא מלמד שנכנסה עמו ב ריח גן עדן: כריח שדה אשר ברכו ה׳. שנתן בו ריח טוב וזהו שדה תפוחים ג כן דרשו רז״ל: (כח) ויתן לך. יתן ויחזור ויתן ד (ב״ר). ולפי פשוטו מוסב לענין הראשון ראה ריח בני שנתן לו הקב״ה כריח שדה וגו׳ ועוד יתן לך מטל השמים וגו׳: מטל השמים. כמשמעו ומדרש אגדה יש להרבה פנים. (ד״א מהו האלהים בדין אם ראוי לך יתן לך ואם לאו לא יתן לך. אבל לעשו אמר משמני הארץ יהיה מושבך בין צדיק בין רשע יתן לך וממנו למד שלמה כשעשה הבית סידר תפלתו ישראל שהוא בעל אמונה ומצדיק עליו הדין לא יקרא עליך תגר לפיכך (מ״א ח) ונתת לאיש כדרכיו אשר תדע את לבבו אבל נכרי מחוסר אמנה לפיכך אמר ואתה תשמע השמים וגו׳ ועשית ככל אשר יקרא אליך הנכרי

שפתי חכמים

שהיה מחזיקו כצדיק גמור מ״מ אין זה מורה על רשעתו כי יש הרבה בני אדם שדבריהם כלבון קנטוריא אע״פ בהם כשרים: ב לפי שעשו חמד הבגדים שהלו מנמרוד ונמרוד יהבן מאדם הראשון ואדם היה לובשן בג״ע: ג ואשר ברכו ה׳ שב אל השדה כאלו אמר כריח השדה אשר נתן בו ה׳ ריח טוב וזהו שדה של תפוחים: ד דק״ל למה כתיב ויתן בוי״ו אלא פי׳ ויתן לך ואם יפסוק הברכה מפני החטא אפ״ה יחזור ויתן ופירוש זה היינו לפי מדרשם ז״ל דלפי פשוטו מוסיף על ענין ראשון כ״ל נתן לך ברכה אחת לכן קאמר ויתן לך עוד ברכה זו והוכן מלינו לעיל שברכו י״ל מדכתיב אשר ברכו ה׳ שנתן לו הקב״ה ברכה כי אשר ברכו ה׳ שב אל בני הכתוב למעלה כאלו אמר ראה ריח בני אשר ברכו ה׳. כריח

פירוש ע״ט

את רֵיחַ בְּגָדָיו אונ ער הט גשמעקט דם שמעקונג פון זיינע קליידר וַיְבָרְכֵהוּ אונ הט אים גבענטשט. רש״י פרעגט וואס האט דא יצחק גשמעקט עס איז דאך ניט פאר האנדן אזו איין ריח רע וויא פון דיא פעל פון ציגן נאר פון דאגן לערנן מיר אפ אז עס איז אריין גגאנגן מיט יעקב דר ריח פון דעם גן עדן ויאמר ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו יי׳ האט יצחק גזאגט זעה דער ריח פון מיין זון איז אזו וויא דער ריח פון דעם פעלד וואס גאט האט אים גבענטשט דאס איז דר גן עדן: (כח) ויתן לך האלהים מטל השמים ומשמני הארץ אונ גאט זאל דיר געבן פון טויא פון הימל אונ פון פעטקייט פון דער ערד ורוב דגן ותירוש אונ פיל קארן אונ ויין: (כט) יעבדוך עמים פעלקער זאלין דיך דינן וישתחו לך לאמים אונ קיניגרייכן זאלן זיך

משלי ישראל

(ויתן לך האלהים מטל השמים ומשמני הארץ ורוב דגן ותירוש) יצחק האט גבענטשט צוא יעקב גאט זאל דיר געבן פון דער טויא פון דעם הימל אונ דיא פעטיקייט פון דער ערד אונ פיל קארין אונ אלטין ויין. לאמיר פרשטיין נאך וואס האט גאט אפ גקליבן צוא יעקב אז מיט דער ברכה זאל אים דער פאטער בענטשין דער מדרש זאגט (מטל השמים) מיינט מען די שטאט ציון מיט ירושלים. אונ (משמני הארץ) מיינט מען די קרבנות. אונ (רוב דגן) מיינט מען דיא ביכורים (ותירוש) מיינט מען דיא נסכים. עס איז אמשל אגרויסר עשר האט גיהאט פיל גשעפטין אז ער איז גקומען אויף דער עלטער האט

גביר לאחיך וישתחוו לך בני אמך ארריך ארור ומברכיך ברוך: ל ויהי כאשר כלה יצחק לברך את־יעקב ויהי אך־יצא יצא

יעקב

הוי רב לאחך ויסגדון לך בני אמך מלטטך יהון ליטין ומברכך יהון בריכין: ל והוה כד שיצי יצחק לברכא ית יעקב והוה ברם

מפק

פירוש רשב"ם

השמים כעין ברכת השדה: (כט) בני אמך. אבל ביעקב שהיה לו נשים הרבה כתוב בו וישתחוו לך בני אביך: (ל) ויהי אך יצא יצא. להגיד נסים שנעשו ליעקב בא הכתוב. שאלו הקדים עשו לבא רגע אחד קודם לא

רש"י

בין ראוי בין שאינו ראוי הן לו כדי שלא יקרא עליך תגר (ב"ר פס"ו מדויק): (כט) בני אמך. ויעקב אמר ליהודה בני אביך לפי שהיו לו בנים מכמה אמהות וכאן שלא נשא אלא אשה אחת אמר בני אמך (ב"ר): אורריך ארור ומברכיך ברוך. ובבלעם הוא אומר מברכיך ברוך ואורריך ארור (ב"ר) הצדיקים תחלתם יסורים וסופן שלוה ואורריהם ומצעריהם קודמים למברכיהם ו לפיכך יצחק הקדים קללת אוררים לברכת מברכים והרשעים תחלתן שלוה וסופן יסורין לפיכך בלעם הקדים ברכה לקללה: (ל) יצא יצא. זה

שפתי חכמים

השדה שנתן לו הקב"ה ריח טוב: ה (ג"א) שלא רצה לתלות הקללה בעצמו לומר שבניו יהיו עבדים: ו כלומר יסורין וצרות שלהם באין תחלה לפיכך יצחק הקדים קללות אוררים וכו'. והרמב"ן טען למה כתיב בפ' לך ואברכה מברכיך ומקללך אאר ותי' שהרי כתיב אחריו ונברכו וגו' הרי גם קללות אוררים קודם לברכת מברכים. ואע"פ שבלעם אמר לישראל מברכיך ברוך וגו' לא אמר זה אלא למה שהורגל לדבר עם הרשעים א"נ שהיה מברך אותם שיגיע להם כמעלה הרשעים שיהיה

פירוש ע"ט

בוקן צוא דיר היה גביר לאחיך זייא אהאר איבר דיינע ברודר וישתחוו לך בני אמך אונ זייא זאלן זיך בוקן צו דיר דיא קינדר פון דיין מוטר. רש"י שרייבט ווייל יצחק האט גהאט קינדער נאר פון איין ווייב דרום שטייט דיא קינדר פון דיין מוטר אבר יעקב האט גהאט קינדר פון עטליכע ווייבער האט ער געבענטשט יהודה אונ האט גזאגט זייא זאלן זיך צוא דיר בוקן דיא קינדר פון דיין פאטר איז אין כלל דיא קינדר פון אלע ווייבר. ארריך ארור ומברכיך ברוך דיא דאזיגע וואס שעלטן דיך זאלן זיין גשאלטן אונ דיא וואס בענטשן דיך זאלן זיין גבענטשט. רש"י שרייבט דיא צדיקים האבן פריר יסורים אונ דער נאך שלוה דרום האט יצחק גזאגט פריר דם ווארט קללה אונ דער נאך דאס ווארט ברכה אבר דיא רשעים האבן פריר שלוה אונ דער נאך יסורים דרום שטייט ביי בלעם פריר דאס ווארט ברכה אונ דער נאך דאס ווארט קללה: (ל) ויהי אונ עס איז גוועזן כאשר כלה יצחק לברך את יעקב אז יצחק האט, אום גלאזט צו בענטשן יעקב ויהי אונ עס איז גוועזן אך נייערט יצא אוס גיין יצא ער איז ארוס גגאנגן מאת פני יצחק אביו פון פר זיין פאטר יצחק ועשו אחיו אונ זיין ברודר

משלי ישראל

האט ער זיך בארעכינט עס איז דאס בעסטע איך זאל איבר געבין דאס עשירות מיט אלע גשעפטן איינם פון מיינע קינדר אונ ער זאל שפייזן דאס גאנצע הויז גזינד מיינס האט ער גרופין אלע זיינע קינדר אונ האט צוא זייא גזאגט וועלכר פון אייך וויל ער זאל בלייבן אויף מיין ארט וועל איך אים איבער געבין אין גאנצן מיין עשירות אונ ער זאל שפייזן אין גאנצין מיין הויז גזינד. האבין זייא קיינער נים גוואלט אן נעמן דאס דאזיגע אמליכר האט גזאגט וויא אזוי קאן איך אויף מיר נעמן אזוי אשווערי משא איך זאל טראגין דעם עול פון דעם גאנצין הויז גזינד אויף מיר בעסר וועל איך זיין פון דיא גשפייזטע נים איך זאל הארעווין אונ זאל יעגים שפייזין. עס איז אבער גוועזן צווישן זייא איין קלוגר האט ער דעם פאטר גענפערט איך נעם אויף מיר איך זאל שפייזן דיין גאנץ הויז גזינד נאר דו זאלסט מקיים זיין דיינע רייד אונ זאלסט מיר איבר געבין דאס גאנצע עשירות מיט אלע גשעפטן אזוי גבליבן אז זייא זענין ארום גגאנגן פרעגט אים איינר פון זייני פריינד נאך וואס האסטו אויף דיר גנומן אזוי איין עול דוא זאלסט אויף דיר טראגין דיא משא פון גאר דאס בני בית ענפרט אים דר קלוגר פר שטייא נאר וואס פר איין גרויסי טובה עס וועט מיר ארוס קומן אמאל דער פאטר וועט מיר איבער געבין אלע הייזר מיט דיא קליידין מיט דיא פעלדער מיט דיא גערטנר וואס דער פון מאכט מען אלע יאר גאלד אונ דאס צווייטע איך וועל בקי ווערין אין אלע גשעפטין אונ אין אלע ארבעט פון דיא פעלדר אונ פון דיא גערטנר אונ איך וועל ווייסין פון שטוב זאכין אינ פון דיא אלע זאכין וועל איך לערנין חכמה. דער נמשל איז דיא ברכות מיט אלע טובות קומן אויף דר וועלט נאר דורך דר תורה אונ כדי סך זאל זיא קענין מקיים זיין האט אונז גאט

יַעֲקֹב מֵאֵת פְּנֵי יִצְחָק אָבִיו וְעֵשָׂו
אָחִיו בָּא מִצֵּידוֹ׃ לא וַיַּעַשׂ גַּם־הוּא
מַטְעַמִּים וַיָּבֵא לְאָבִיו וַיֹּאמֶר
לְאָבִיו יָקֻם אָבִי וְיֹאכַל מִצֵּיד בְּנוֹ
בַּעֲבֻר תְּבָרְכַנִּי נַפְשֶׁךָ׃ לב וַיֹּאמֶר
לוֹ יִצְחָק אָבִיו מִי־אָתָּה וַיֹּאמֶר אֲנִי
בִּנְךָ בְכֹרְךָ עֵשָׂו׃ לג וַיֶּחֱרַד יִצְחָק
חֲרָדָה גְּדֹלָה עַד־מְאֹד וַיֹּאמֶר מִי־
אֵפוֹא הוּא הַצָּד־צַיִד וַיָּבֵא לִי וָאֹכַל
מכל

ת"א אלא פני טוכס ס. פי אפוא בתרא פו. ואוכל מכל. סוטה כ בתרא יו.

מִפַּק נְפַק יַעֲקֹב מִלְּוָת
אַפֵּי יִצְחָק אֲבוּהִי וְעֵשָׂו
אֲחוּהִי אֲתָא מִצֵּידֵהּ׃
לא וַעֲבַד אַף הוּא
תַּבְשִׁילִין וְאָעֵיל לְוָת
אֲבוּהִי וַאֲמַר לַאֲבוּהִי
יְקוּם אַבָּא וְיֵיכוּל מִצֵּידָא
דִּבְרֵהּ בְּדִיל דִּי
תְבָרְכִנַּנִי נַפְשָׁךְ׃
לב וַאֲמַר לֵהּ יִצְחָק
אֲבוּהִי מָן אַתְּ וַאֲמַר
אֲנָא בְּרָךְ בּוּכְרָךְ עֵשָׂו׃
לג וּתְוַהּ יִצְחָק תְּוָהָא
רַבָּא עַד לַחֲדָא וַאֲמַר
מָן הוּא דֵּיכִי דְּצָד צֵידָא
ואעיל

בעל הטורים

(לג) ויאמר מי איפוא ר"ת אמו מי נעשה סרסור בדבר

פירוש רשב"ם

נתברך יעקב׃ (לג) ויחרד יצחק. על שמצא שער בחלקת

רש"י

יצא ז וזה בא׃ (לג) ויחרד. כתרגומו ותוה לשון תמיה. ומדרשו ראה ה גיהנם פתוחה ט מתחתיו׃ מי אפוא. ל' לעצמו משמש עם כמה י דברים. ד"א איפוא איה הוא מי הוא ואיפוא הוא הצד ציד׃

שפתי חכמים

להם ג"כ תמלה כליה כו' וק"ל׃ ז דאל"כ מתי יצאות למ"ל אלא מזה יצא מאהל אביו וזה יצא מן השדה ובא אל הבית. והרא"ם פי' דאך מיעט הוצאה׃ ח וא"כ לפי מדרש רז"ל יהיה פי' של ויחרד היינו כמשמעו לשון תמיהה אלא ל' פחד על פתיחת גיהנם. ואע"פ דלפי פשוטו נמי ויחרדו היינו ל' תמיהה אלא לשון חרדה אלא ר"ל דהחרדה היה כמשמעו על דבר כתמיהה על מי איפוא ולאפוקי לפי המדרש החרדה הוא בגיהנם׃ ט (ג"א) פי' מתחתיו תחת עבו כי עם יעקב נכנס ג"ע ועם זה גיהנם׃ י פי' שאינה מלה מורכבת מאיפה

פירוש ע"ט

עֵשָׂו בָּא מִצֵּידוֹ איז גקומן פון זיין גייעג כלומר גאר ווי יַעֲקֹב איז ארוס גגאנגן איז עֵשָׂו אן גקומן׃ (לא) וַיַּעַשׂ גַּם הוּא מַטְעַמִּים אונ ער הט אויך גמאכט זיסע שפייז וַיָּבֵא לְאָבִיו אונ הט גבראכט צוא זיין פאטר וַיֹּאמֶר לְאָבִיו אונ ער האט גזאגט צו זיין פאטר יָקֻם אָבִי לאז אויף שטיין מיין פאטר וְיֹאכַל מִצֵּיד בְּנוֹ אונ לאז עסין פון דם גיפאנג פון זיין זון בַּעֲבוּר אום ווילין תְּבָרֲכַנִּי נַפְשֶׁךָ עס זאל בענטשין מיך דיין ווילן׃ (לב) וַיֹּאמֶר לוֹ יִצְחָק אָבִיו האט זיין פאטר צוא אים גזאגט מִי אָתָּה ווער ביסטו וַיֹּאמֶר האט ער גזאגט אֲנִי בִּנְךָ בְּכֹרְךָ עֵשָׂו איך בין דיין עלצטער זון עֵשָׂו׃ (לג) וַיֶּחֱרַד יִצְחָק אונ יִצְחָק איז דער ציטרט גווארן חֲרָדָה גְדוֹלָה עַד מְאֹד זייער אגרוס ציטרניש. דער מדרש שרייבט ער האט גזעהן דעם גיהנם איז אופן אונטר אים וַיֹּאמֶר אונ ער האט גזאגט מִי אֵפוֹא הוּא הַצָּד צַיִד ווער איז ער אונ ווא איז ער יעם הט גיפאנגען

משלי ישראל

גיבראכט קיין ירושלים אונ האט אינז גבויט דאס בית המקדש מיט דעם שלחן מיט דר מנורה אונ דיא קטורת מיט דעם לחם הפנים אונ צו דעם האט ער אום דר ווייל דיא היילגע כהנים זייא זאלין דינין אין בית המקדש מיט דיא אלע איז פר פילט גווארין די דינסט פון גאט אונ פון די אלע זאכין וואס עס שטייט פרייש דורך דר תורה אונ ירושלים אונ דורך דיא אנדרי זאכין האבין מיר צו אונז משפיע גוועזן אלע טובות פון גאט. אונ פון אונז איז צו טיילט גווארין אויף דר גאנצר וועלט דרום האט גאט גיפירט אז יַעֲקֹב זאל גבענטשט ווערין מיט דיא ברכות (מטל השמים) ער זאל האבין די ברכות פון דר וועלט אונ פון אים זאלין דיא ברכות צוא טיילט ווערין אין דר וועלט אזו ווייא דר קלוגר האט אויף זיך גנומן ער זאל שפייזין דאס גאנצע הויז גיזונד. היינט איז שון רעכט וואס דר מדרש זאגט (מטל השמים) מיינט מען ציון מיט ירושלים אונ (משמני הארץ) מיינט מען דיא קרבנות וואריס דורך דער עבודה וואס מען האט גטאן אין בית המקדש מיט דיא קרבנות אונ מיט נסכים אונ מיט דיא ביכורים האבין מיר
משפיע

מכל בטרם תבוא ואברכהו גם
ברוך יהיה: לד כשמע עשו את
דברי אביו ויצעק צעקה גדלה
ומרה עד מאד ויאמר לאביו
ברכני גם אני אבי: לה ויאמר בא
אחיך

ואכיל לי ואכלית
מכלא עד לא תיעול
וברכתה אף בריך
יהי: לד כד שמע עשו
ית פתגמי אבוהי וצוח
צוחא רבא ומרירא
עד לחדא ואמר
לאבוהי ברכני אף אנא
אבא: לה ואמר על
אחוך

פירוש רשב"ם

צווארין של יעקב: מי איפוא. תיקון לשון הוא כמו איזי שבתלמוד אימא לי איזי את אורש ב"ל. גם ברוך יהיה. שמיהר לעובדני וגם ידע שבעצת רבקה עשה הכל

בעל הטורים

רקה. איפוא בגימ' גיהנם ...גיהנם עמו: ואברכהו. ב' דין ואידך כי אחד קראתיו ואברכהו גבי אברהם כמו ברכת אברהם כיכן את יעקב. וכתיב נמי ויתן לך את ברכת אברהם:

שפתי חכמים

ואיפה רק הוא לשון כ"ע והוא משמש לכמה ענינים וכו': ב דאל"כ מכל נ"ל: ל וק' והלא קרא דויעקבני הוא אחר פסוק גם ברוך יהיה. וי"ל דבודאי עשו צעק מיד בקול רם מה עשה לי באה הזה ויעקבני זה פעמים ושמע אביו ואמר גם ברוך יהיה והנה כשמוע עשו דברי אביו באמר גם ברוך יהיה אחר באמר ויעקבני זה פעמים ולא הבנית בו או אמר ט הכי קרא שמו יעקב כלומר אני מבינ באתוב בעיניך עקינהו ורמאוהו ומה"כ קראתו יעקב לבון עתיד ולא עקב ביעקבני

רש"י

ואכל מכל. מכל טעמים ב שבקשתי לטעום טעמתי בו (ב"ר): גם ברוך יהיה. שלא תאמר אילולא שרימה יעקב לאביו לא נטל את ל' הברכות לכך הסכים

משלי ישראל

משפית גוטע שפע אויף דר וועלט אונ פון דר תורה נייען ארוס אלע חכמות:

אז יצחק האט גבענטשט צוא יעקב אונ האט נים גיוואסט אוב דאס איז יעקב וואהרום ער איז גוועזן בלינד האט ער גימיינט אז עס איז עשו אינ אז יעקב איז גאר ארוס גגאנגן פון דר שטוב איז עשו אן גקומן פון דעם גיעג אונ האט אויך גמאכט זיסי שפייז אונ האט גבראכט צום פאטר אונ זאגט צוא אים שטייא אויף מיין פאטר אונ זאלסט עסין פון מיינע מאכלים וואס איך האב דיר גמאכט כדי דוא זאלסט מיך בענטשין זאגט יצחק צוא אים ווער ביסטו זאגט עשו איך בין דיין בכור עשו האט יצחק אים דער קענט אין קול אז דאס איז עשו זאגט ער דיין ברודר איז גקומן מיט קלוגשאפט אונ האט צוא גנומן דיא ברכה האט עשו זייער גשריגן מיט אביטר קול אונ זאגט איז דען אומזינסט הייסט ער יעקב ער האט מיך צווייא מאל אפ גינארט איין מאל דיא בכורה האט ער ביי מיר צוא גנומן אונ אצונד האט ער ביי מיר צוא גנומן דיא ברכה אונ עשו האט גשריגן בענטש מיך אויך טאטי אונ זאגט נים וואס פאר אברכה עס איז איין משל איין גנב האט ביי איינם גגנבת אטייערי כלי אונ האט זיא ביי זיך בהאלטין ביי נאכט שפין גקומן גנבים אונ האבין ביי דעם גנב אוועק גגנבת דיא כלי ניים דר גנב אונ וויינט אונ שרייט אזו מען האט ביי מיר אוועק גגנבת איין טייערי כלי אונ אז מען האט איהם גפרעגט וואס איז דיא כלי אונ וואס פאר איין סימן האט דיא כלי האט ער גשוויגן אונ האט גאר נים געענפרט נאר ער האט גשריגן אונ האט גוויינט וואהרום עס האט אים באנק גיטאן די כלי אונ האט מורא גיהאט צוא זאגין וואס פאר איין כלי וואהרום מען וועט וויסין אז ער האט גגנבת דיא כלי איז אים גיווען אגנבה גיטאג. דר נמשל איז יצחק האט גוואלט איין טיילן דיא ביידי קינדר יעקבן מיט עשו'ן ביידי יעלטין דיא

פירוש ע"ט

אגיפעגנ ויבא לי אונ האט מיר גבראכט ואכל מכל בטרם תבוא אונ האב גגעסין פון אלץ אייי דוא ביסט גקומן ואברכהו אונ איך האב אים גבענטשט. רש"י שרייבט דרום שטייט איך האב גגעסן פון אלץ וואהרום יצחק האט אזו גזאגט פון אלע מטעמים וואס איך האב גוואלט צו פאר זוכן האב איך פאר זוכט אין דעם עסן גם אויך ברוך יהיה גבענטשט זאל ער זיין. רש"י שרייבט דרום האט יצחק גזאגט גבענטשט זאל ער זיין כדי מען זאל נים זאגן אז ווען יעקב זאל נים נארן צוא זיין פאטר וואלט ער נים גנומן דיא ברכות דרום האט יצחק מסכים גווען אונ האט אים גבענטשט מיט זיין ווילן: (לד) כשמע עשו את דברי אביו אונ אז עשו האט גהערט דיא רייד פון זיין פאטר אז יעקב האט צוא גנומן דיא ברכות ויצעק צעקה גדולה ומרה עד מאד האט ער גשריגן איין גרוס גשרייא אונ זייער אביטערס ויאמר לאביו אונ ער האט גזאגט צוא זיין פאטר ברכני גם אני אבי בענטש מיך אויך מיין פאטר: (לה) ויאמר האט יצחק גזאגט בא אחיך במרמה דיין ברודער איז גיקומע

אָחִיךָ בְּמִרְמָה וַיִּקַּח בִּרְכָתֶךָ׃
לו וַיֹּאמֶר הֲכִי קָרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב
וַיַּעְקְבֵנִי זֶה פַעֲמַיִם אֶת־בְּכֹרָתִי
לָקָח וְהִנֵּה עַתָּה לָקַח בִּרְכָתִי
וַיֹּאמַר הֲלֹא־אָצַלְתָּ לִּי בְּרָכָה׃

אֲחוּךְ בְּחָכְמְתָא וְקַבִּיל
בִּרְכְּתָךְ: לו וַאֲמַר
יָאוּת קְרָא שְׁמֵהּ יַעֲקֹב
וְחַכְּמַנִי דְּנַן תַּרְתֵּין
זִמְנִין יָת בְּכֵירוּתִי נְסֵיב
וְהָא כְעַן קַבִּיל בִּרְכְתִי
וַאֲמַר הֲלָא שְׁבַקְתְּ לִי
ברכתא

ת״א הכי קרא בראשית ו׃

ויען

בעל הטורים

(לה) במרמה. ג׳ במס׳ דין והידך ויפנו בני יעקב וגו׳ במרמה בשביל שהוא בא לאביו במרמה בא בניו במרמה: ברכתך. ב׳ במס׳ ויקח ברכתך. על עמך ברכתך סלה. שמזו הברכה היה לבניו ברכה סלה: (לו) ברכתי. ג׳ במס׳ לקח ברכתי. קח נא את ברכתי. ולויתי את ברכתי. הקב״ה נוה את ברכתו ולא הסר כלום מכל סדורון כדכתיב ויבא יעקב

פירוש רשב״ם

והיא היתה מכרת בו שראוי לברכות: (לו) הכי קרא שמו יעקב. בתמיה הלמען אשר קרא שמו יעקב בשעת לידה בשביל שידו אוחזת בעקבי ונמצאתי אני בכור והוא פשוט והיה לו ליטול פחות ממני יטול פי שנים ממני וכן הכי אחי אתה ודייך ליטול שכר הרבה ועבדתני חנם בתמיה וכן בבבא בתרא שנינו בפ׳ מי שמת בזמן שהנכסים

רש״י

ם וברכו מדעתו (ב״ר): (לה) במרמה. נ בחכמה: (לו) הכי קרא שמו. לשון תימה הוא כמו (לקמן כט) הכי אחי ם אתה שמא לכך נקרא שמו יעקב ע״ש סופו שהוא עתיד לעקבני. תנחומא למה חרד יצחק אמר שמא עון יש בי שברכתי קטן לפני גדול ושניתי סדר היחס התחיל עשו מצעק ויעקבני זה פעמים. אמר לו אביו מה עשה לך אמר לו את בכרתי לקח אמר בכך הייתי מצר וחרד שמא עברתי על שורת הדין עכשיו לבכור ברכתי גם ברוך יהיה: ויעקבני. כתרגומו וכמני הרבני וארב וכמן ויש מתרגמין וחכמני

שפתי חכמים

פעמים (מהרש״ל): מ דאל״כ גם ברוך יהיה ל״ל הלא כבר ברכו: נ דאל״כ מאי ברוך יהיה: ם שהוא מבואר ממ״ש

פירוש ע״ט

גקומן מיט חָכְמָה וַיִּקַּח בִּרְכָתֶךָ אונ האט צו גנומן דיין בְּרָכָה׃ (לו) וַיֹּאמֶר האט עשׂו גזאגט הֲכִי אוב דרום קָרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב עס איז ווארן גרופן זיין נאמן יַעֲקֹב וַיַּעְקְבֵנִי זֶה פַּעֲמַיִם הט ער זיך גיקליגט איבר מיר צווייא מאל אֶת בְּכֹרָתִי לָקָח מיין בְּכוֹרָה האט ער צוא גנומן וְהִנֵּה עַתָּה לָקַח בִּרְכָתִי אצונד האט ער צוא גנומן מיין בְּרָכָה. דער מדרש תַּנְחוּמָא שרייבט וואס הט זיך יִצְחָק דר שראקן ווארום ער האט זיך גטראכט טאמר האב איך איין עֲבֵירָה גטאן וואס איך האב גבענטשט דעם יונגבטן זון פאר דעם עלצטן אונ אז עֵשָׂו האט אן גהובן צוא שרייען יַעֲקֹב האט גקליגט איבר מיר צווייא מאל האט אים יִצְחָק גפרעגט וואס האט ער דען דיר גטאן האט ער גזאגט מיין בכורה האט ער צוא גנומן האט יִצְחָק גזאגט דרום האב איך מיך מצער גוועזן איך האב גטראכט איך האב אפשר אום רעכט גטאן ווס איך האב גבענטשט דעם קלענצטן זון פריער פון דעם עלצטן אצונד הער איך אז איך האב דעם בכור גבענטשט אזו זאל ער גבענטשט זיין פאטר אונ ער האט גזאגט הֲלֹא פאר וואר אָצַלְתָּ לִּי בְּרָכָה דוא האסט אפ געשייד צוא מיר איין

משלי ישראל

וועלם מיט יענר וועלט האט יִצְחָק גוואלט בענטשן יַעֲקֹבִין וואס ער האט גמיינט אז דאס איז עֵשָׂו אונ עֵשָׂו איז אבכור קומט אים עוֹלָם הַבָּא אונ יַעֲקֹב האט דר קענט אז יִצְחָק וויל איהם בענטשן מיט עוֹלָם הַבָּא ווארום יִצְחָק הט דאך גמיינט אז דם איז עֵשָׂו דר בכור איז דיא בְּרָכָה בייא יַעֲקֹבִין גוועזן איבריג ווארום ער האט דך גיוואסט ער לערינט תּוֹרָה וועט ער כמילא האבין עוֹלָם הַבָּא האט ער גוואלט אז דר פאטר זאל אים בענטשן מיט עוֹלָם הַזֶּה האט זיך יַעֲקֹב מיישב גוועזן אונ זאגט צום פאטר מיט דעם לָשׁוֹן גלייך וויא ער איז עֵשָׂו איך האב יַעֲקֹב פאר קופט דיא בְּכוֹרָה אונ יִצְחָק האט דך גמיינט אז דאס איז עֵשָׂו האט ער זיך גטראכט אז יַעֲקֹב האט גקופט דיא בְּכוֹרָה איז שון יַעֲקֹב דר בכור קומט יַעֲקֹבִין עוֹלָם הַבָּא וועל איך דעם בענטשן מיט עוֹלָם הַזֶּה איז יַעֲקֹב גבענטשט גווארין מיט עוֹלָם הַזֶּה אונ יִצְחָק האט גמיינט אז ער בענטשט עֵשָׂו מיט עוֹלָם הַזֶּה ווארום ער האט זיך שון גיווסט אז עֵשָׂו איז ניט קיין בכור נאך דעם אז עֵשָׂו איז גקומן אונ האט גהערט אז יַעֲקֹב איז פריער גוועזן אונ יִצְחָק הט אים גבענטשט האט עֵשָׂו גמיינט אז יַעֲקֹב איז סתם גקומן צום פאטר אונ האט אים גבראכט עסין אונ האט אים גזאגט אז ער איז יַעֲקֹב האט ער גטראכט דער טאטי האט בוודאי יַעֲקֹבִין מיט עוֹלָם הַזֶּה גבענטשט ווארום ער איז ניט קיין בכור האט עֵשָׂו זייער באנג גטאן נאך עוֹלָם הַזֶּה הט ער גשריגן מיט אביטר גשרייא בענטש מיך איך טאטי אונ האט ניט

לז וַיַּעַן יִצְחָק וַיֹּאמֶר לְעֵשָׂו הֵן גְּבִיר
שַׂמְתִּיו לָךְ וְאֶת־כָּל־אֶחָיו נָתַתִּי
לוֹ לַעֲבָדִים וְדָגָן וְתִירֹשׁ סְמַכְתִּיו
וּלְכָה אֵפוֹא מָה אֶעֱשֶׂה בְּנִי׃
לח וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל־אָבִיו הַבְרָכָה
אַחַת הִוא־לְךָ אָבִי בָּרְכֵנִי גַם־אָנִי
אָבִי וַיִּשָּׂא עֵשָׂו קֹלוֹ וַיֵּבְךְּ׃ לט וַיַּעַן
יִצְחָק אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה
מִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ יִהְיֶה מוֹשָׁבֶךָ וּמִטַּל
הַשָּׁמַיִם מֵעָל׃ מ וְעַל־חַרְבְּךָ תִחְיֶה
ואת

בִּרְכְּתָא׃ לז וַאֲתֵיב יִצְחָק וַאֲמַר לְעֵשָׂו הָא רַב שַׁוִּיתֵהּ לָךְ וְיָת כָּל אֲחוֹהִי יְהָבִית לֵהּ לְעַבְדִּין וְעִיבוּר וַחֲמַר סְעַדְתֵּהּ וְלָךְ כְּעַן מָה אֶעְבֵּיד בְּרִי׃ לח וַאֲמַר עֵשָׂו לַאֲבוּהִי הֲבִרְכְּתָא חֲדָא הִיא לָךְ אַבָּא בָּרֵךְ לִי אַף אֲנָא אַבָּא וַאֲרִים עֵשָׂו קָלֵהּ וּבְכָא׃ לט וַאֲתֵיב יִצְחָק אֲבוּהִי וַאֲמַר לֵהּ הָא מְטוּבָא דְאַרְעָא יְהֵא מוֹתְבָךְ וּמִטַּלָּא דִשְׁמַיָּא מִלְּעֵלָּא׃ מ וְעַל חַרְבָּךְ
תחי

ת״א ופירש סנהדרין ס. כבכנה סנהדרין קא.

פירוש רשב״ם

מרובין הבנים יירשו והבנות יזונו. נכסים מועטים הבנות יזונו והבנים ישאלו על הפתחים. אדמון אומר וכי בשביל שאני זכר ויפה כחי בנכסים מרובים הורע כחי בנכסים מועטים בתמיה: (לז) נתתי לו לעבדים. מה שקנה עבד קנה רבו: (מ) ועל חרבך תחיה. אומנתך שהיית צד חיות בכלי זיינך: כאשר תריד. כמו אריד

שפתי חכמים

אחריו ועבדתני. הנס הגידה לו וגו׳: ע׳ לאפוקי ממה שנאמר לעיל מטל השמים ומשמני הארץ דלעיל קאי אפירות הארץ שהתבואה והפירות שבארצך יהיו שמנים וטובים אבל כאן נאמר על המקום ביהיה המקום מקום השמן שבארץ

רש״י

נתהכה לו: אצלת. לשון הפרשה כמו ויאצל (ס״א ויאצל): (לז) הן גביר. ברכה זו שביעית היא והוא עושה אותה ראשונה אלא אמר לו מה תועלת לך בברכה אם תקנה נכסים שלו הם שהרי גביר שמתיו לך ומה שקנה עבד קנה רבו: ולכה אפוא מה אעשה. איה איפה אבקש מה לעשות לך: (לח) הברכה אחת. ה״א זו משמשת לשון תמיה כמו (במדבר יג) הבשמנים השמנה היא (ש״ב ג) הכמות נבל: (לט) משמני הארץ וגו׳. זו איטליא״ה ע׳ של יון (כ״ר): ועל חרבך. כמו בחרבך יש על

משלי ישראל

ניט גזאגט וואס פאר אברכה וואורום ער האט זיך גשעמט פר דעם פאטר וואורום פאר דעם פאטר האט ער זיך גמאכט פאר אצדיק דרום האט ער גשריגן בענטש מיך אונ זאגט ניט וואס פונקט וויא דר גנב האט גשריגן מען האט ביא אים גגנבת אבלי אונ זאגט ניט וואס פאר אבלי מען זאל ניט וויסן אז ער איז אגנב נאך דעם אז יצחק האט גזאגט צו עשו׳ן אז יעקב איז גקומן מיט קלוגשאפט אונ האט גזאגט אז ער איז עשו האט עשו גמיינט אז יצחק האט גבענטשט יעקב׳ן מיט שלם

פירוש ע״ט

בְּרָכָה: (לז) וַיַּעַן יִצְחָק האט יִצְחָק געענפרט וַיֹּאמֶר לְעֵשָׂו אונ ער האט גזאגט צוא עֵשָׂו הֵן גְּבִיר שַׂמְתִּיו לָךְ נון איין האר האב איך אים גטאן איבר דיר וְאֶת כָּל אֶחָיו נָתַתִּי לוֹ לַעֲבָדִים אונ אלע זיינע ברידר האב איך געגעבן צוא אים צוא קנעכט וְדָגָן וְתִירֹשׁ סְמַכְתִּיו אונ מיט קארן אונ מיט וויין האב איך אים גמאכט אונטער לענן (פייו רש״י) וּלְכָה אונ צו דיר אֵפוֹא וויא בלומר וויא זאל איך דיר געבן איין עצה מָה אֶעֱשֶׂה בְּנִי הבא וואס זאל איך טאן צוא דיר מיין זון: (לח) וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל אָבִיו האט עשו גזאגט צום פאטר הַבְרָכָה אַחַת הִוא לְךָ אָבִי איז דען נאר איין ברכה צו דיר מיין פאטר בָּרְכֵנִי גַם אָנִי אָבִי בענטש מיך אויך מיין פאטער וַיִּשָּׂא עֵשָׂו קֹלוֹ וַיֵּבְךְּ האט עשו אוף גהובן זיין קול אונ האט גוויינט: (לט) וַיַּעַן יִצְחָק אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו האט יצחק זיין פאטר געענפרט אונ ער האט גזאגט צו אים הִנֵּה מִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ יִהְיֶה מוֹשָׁבֶךָ נון פון פעטיקייט פון דער ערד זאל זיין דיין זיצונג וּמִטַּל הַשָּׁמַיִם מֵעָל אונ פון טויא פון דעם הימל פון אובן: (מ) וְעַל חַרְבְּךָ

תְּהֵי וְיָת אֲחוּךְ תִּפְלַח
וִיהֵי כַּד יַעְבְּרוּן בְּנוֹהִי
עַל פִּתְגָּמֵי אוֹרַיְתָא
וְתַעְדֵּי נִירֵהּ מֵעַל
צַוְרָךְ׃ מא וּנְטַר עֵשָׂו
דְּבָבוּ לְיַעֲקֹב עַל
בִּרְכְתָא דִּי בָרְכֵהּ
אֲבוּהִי וַאֲמַר עֵשָׂו
בְּלִבֵּהּ יִקְרְבוּן יוֹמֵי
אֶבְלֵי דְאַבָּא וְאֶקְטוֹל
יָת יַעֲקֹב אֲחִי׃
מב וְאִתְחַוָּא לְרִבְקָה
יָת

וְאֶת־אָחִיךָ תַּעֲבֹד וְהָיָה כַּאֲשֶׁר
תָּרִיד וּפָרַקְתָּ עֻלּוֹ מֵעַל צַוָּארֶךָ׃
מא וַיִּשְׂטֹם עֵשָׂו אֶת־יַעֲקֹב עַל־
הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ אָבִיו וַיֹּאמֶר
עֵשָׂו בְּלִבּוֹ יִקְרְבוּ יְמֵי אֵבֶל אָבִי
וְאַהַרְגָה אֶת־יַעֲקֹב אָחִי׃ מב וַיֻּגַּד
לְרִבְקָה אֶת־דִּבְרֵי עֵשָׂו בְּנָהּ הַגָּדֹל
ותשלח

ת״א וכיס כאשר שנם סס ויטטם פצו נרנום ז.

רש״י

שהוא במקום אות ב׳ כמו (יחזקאל לג) עמדתם על הרבכם בחרבכם (שמות ו) על צבאותם בצבאותם: והיה כאשר תריד. לשון צער כמו (תהלים נה) אריד בשיחי כלומר כשיעברו ישראל על התורה ויהיה לך פתחון פה להצטער על הברכות שנטל ופרקת עלו וגו׳: (מא) יקרבו ימי אבל אבי. כמשמעו שלא אצער את אבא צ׳ ומ״א לכמה פנים יש׳

שפתי חכמים

וזהו שנאמר מושבך ולא במושבך ע״כ שמורה על המקום שיושב שם דאל״כ קשה הא בירך את יעקב בברכה משמני הארץ: פ (מהר״ן) וא״ה שלא נמצא שנתן יצחק ליעקב הברכות על תנאי וי״ל דכתיב ויתן לך האלהים מאת האלהים משמע בדין שאם אתה ראוי וכו׳: צ אע״פ שהיה רשע את זה לא עשה שיהא מצער את אביו כי היה נוהג בו כבוד באביו והא ראיה

(מב) ויגד לרבקה. ברוח הקודש הוגד לה מה

פירוש ע״ם

תְּהְיֶה אונ מיט דיין שווערד זאלסטו דיך דער נערן וְאֶת אָחִיךָ תַּעֲבוֹד אונ דיין ברודר זאלסטו דינן וְהָיָה כַּאֲשֶׁר תָּרִיד אונ עס וועט זיין אז דו וועסט קלאגן כלומר אז דיא ישראל וועלן עובר זיין אויף דער תורה וועסטו האבן איין פתחון פה צוא קלאגן אויף דיא ברכות וואס ער האט ביי דיר גנומן וּפָרַקְתָּ עֻלּוֹ מֵעַל צַוָּארֶךָ דענסטמאל זאלסטו אראפ ווארפן זיין יאך פון אפ דיין האלז:
(מא) וַיִּשְׂטוֹם עֵשָׂו אֶת יַעֲקֹב אונ עשו האט גהאסט אויף יעקב עַל הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ אָבִיו אויף דער ברכה וואס זיין פאטר האט אים געבענטשט וַיֹּאמֶר עֵשָׂו בְּלִבּוֹ אונ עשו האט זיך גטראכט אין הארצן יִקְרְבוּ יְמֵי אֵבֶל אָבִי עס וועלן גנעהנן דיא טעג פון דעם טרויריגקייט פון מיין פאטר כלומר אז מיין פאטער וועט שטארבן וְאַהַרְגָה אֶת יַעֲקֹב אָחִי וועל איך הארגנען מיין ברודער יעקב אבר פאר מיין פאטרס לעבן וועל איך אים ניט הארגינן ווארום איך וויל מיין פאטר ניט מצער זיין: (מב) וַיֻּגַּד לְרִבְקָה אֶת דִּבְרֵי עֵשָׂו בְּנָהּ הַגָּדוֹל אונ עס איז גזאגט גווארן צוא רבקה ברוח הקודש דיא רייד פון

משלי ישראל

תָבא ווארום ער האט דאך גזאגט אז ער איז דר בכור איז אים אביסיל גרינגער גווארן אויף דעם הארץ אונ האט זיך גפריים ער האט נים גיוואוסט אז יעקב האט גזאגט יצחקן אז עשו האט פאר קופט דיא בכורה צוא יעקובין איז עשו שון קיין בכור נים קומט אים עולם הזה:
נאך אמשל איינר האט גוואלט קופין ביא זיין חבר עפים אזאך אונ דר חבר האט אים נים גוואלט פר קופין דיא זאך האט ער זיך מישב גווען אונ האט דעם חבר פאר מיאוסט דיא זאך ביז עס איז דעם חבר נמאס גווארין דיא זאך אונ הט אים דיא זאך פאר קופט איז גגאנגן דר קונה צו איין פארבער אונ האט אים גגעבין דיא זאך ער זאל זיא אפ פארבין אונ איז גקומן צו זיין חבר וואס ער האט ביא אים דיא זאך גקופט אונ האט אים פאר קופט דיא זאך פאר ווייניג געלד האט דר חבר דר קענט דיא זאך אז ער האט זיא ביא אים גקופט אונ האט זיך פארם נים גוואלט גלייבין אוב דאס איז דיא איינגי זאך ער האט זיך גטראכט אוב דאס איז מיין זאך וואס ער הט ביא מיר גקופט וואס הם ער מיך נידארפט אפ נארין תחילת אונ זאל ביא מיר קופין אונ אצונד זאל ער מיר דאס אנדרי מאל נארין אונ זאל מיר פאר קופין אז ער וויל נים דיא זאך נאך וואס האט ער מיך נבעטן איך זאל אים פר קופין פונקט דאס נעמליכי איז גווען מים עשו. עשו האט גקלערט צו יעקב האט אים גזאגט דעם פאטר אז ער האט גקופט דיא בכורה צו ער האט נים אים גזאגט האט ער זיך אזו בטראכט יעקב האט מיך

עשו איר עלצטן זון וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְיַעֲקֹב בְּנָהּ הַקָּטָן אונ זיא הט גשיקט אונ הט גרופן צו יעקב איר

ותשלח ותקרא ליעקב בנה
הקטן ותאמר אליו הנה עשו
אחיך מתנחם לך להרגך:
מג ועתה בני שמע בקלי וקום
ברח־לך אל־לבן אחי חרנה:
מד וישבת עמו ימים אחדים עד
אשר־תשוב חמת אחיך: מה עד־
שוב אף־אחיך ממך ושכח את
אשר־עשית לו ושלחתי ולקחתיך
משם למה אשכל גם־שניכם יום
אחד: מו ותאמר רבקה אל־יצחק
קצתי

ת״א למה אשכל סוטה יג.

אונקלוס

ית פתגמי עשו ברה
רבא ושלחת וקרת
ליעקב ברה זעירא
ואמרת לה הא עשו
אחוך כמין לך
למקטלך: מג וכען
ברי קבל מני וקום
אזיל לך לות לבן אחי
לחרן: מד ותתיב
עמה יומין זעירין עד
דיתוב חימתא דאחוך:
מה עד דיתוב רוגזא
דאחוך מנך ויתנשי
ית די עבדת לה
ואשלח ואדברינך
מתמן למה אתכל אף
תרויכון יומא חד:
מו ואמרת רבקה
ליצחק

פירוש רשב״ם

בשיחי כשיעבוד בך בפרך ולא תוכל לסבול. ופרקת עלו: (מה) גם שניכם. אם יהרוג אותך גם הוא יהרג.

שפתי חכמים

ממה שנאמר וירא עשו כי רעות בנות כנען בעיני יצחק אביו וגו': ק ול״ת וכלא גם לפי המדרש הוא לשון תנחומין י״ל דה״פ אם באנו לפרש מל' המדרש בהוא ל' תנחומין ואינו ל' מחשבה או תוכל לפרשו במתנחם על הברכות בהריגתך והין

רש״י

שעבו מהרהר בלבו: מתנחם לך. נחם על האחוה לחשוב מחשבה אחרת להתנכר לך ולהרגך. ומ״א כבר אתה מת בעיניו ושתה עליך כוס של תנחומים ולפי פשוטו לשון תנחומים ק מתנחם הוא על הברכות בהריגתך: (מד) אחדים. מועטים: (מה) למה אשכל. אהיה שכולה משניכם. (למד על) הקובר את בניו קרוי שכול. וכן ביעקב אמר כאשר שכלתי שכלתי: גם שניכם. אם יקום עליך ואתה תהרגנו יעמדו בניו ויהרגוך ורוח הקדש נזרקה בה ונתנבאה שביום אחד ימותו כמו שמפורש בפרק המקנא (סוטה

פירוש ע״ט

קלענצטן זון ותאמר אליו אונ זיא האט צוא אים גזאגט הנה עשו אחיך מתנחם לך להרגך דיין ברודר בראט זיך צוא הארגענן דיך (עיין רש״י). אונ דער מדרש שרייבט אזו האט זיא צו אים גזאגט דוא ביקסט שון ביא אים לאנג גשטארבן אין זיינע אויגן אונ ער האט שון גטרונקן אויף דיר אכוס של תנחומים אונ דער פאשוטר פשט איז ער טרייסט זיך אויף דיא ברכות מיט דעם וואס ער וועט דיך הארגענן: (מג) ועתה אונ אצונד בני שמע בקלי מיין זון פאר נעם אין מיין קול וקום אונ שטייא אויף ברח לך אל לבן אחי חרנה אנטלויף דיר צו מיין ברודר לבן קיין חרן: (מד) וישבת עמו אונ

פירוש ע״ט

דו זאלסט זיצן מיט אים כלומר דו זאלסט ביא אים זומן ימים אחדים וויניג טעג עד אשר תשוב חמת אחיך ביז עס וועט ווידר קערן דער צארן פון דיין ברודר: (מה) עד שוב אף אחיך ממך ביז עס וועט ווידר קערן דיין ברודרס צארן פון דיר ושכח את אשר עשית לו אונ ער וועט פאר געסן וואס דוא האסט אים גטאן ושלחתי ולקחתיך משם וועל איך שיקן אונ וועל דיך געמן פון דארטן למה ווארום אשכל זאל איך ווערן פר ווארפן כלומר איר וועט שטארבן גם שניכם יום אחד אויך ביידע אין איין טאג (עיין רש״י): (מו) ותאמר רבקה אל יצחק אונ רבקה האט גזאגט צוא יצחק קצתי בחיי איך האב פאר

-קָצְתִּי בְחַיַּי מִפְּנֵי בְּנוֹת חֵת אִם־לֹקֵחַ יַעֲקֹב אִשָּׁה מִבְּנוֹת־חֵת כָּאֵלֶּה מִבְּנוֹת הָאָרֶץ לָמָּה לִּי חַיִּים׃ כח א וַיִּקְרָא יִצְחָק אֶל־יַעֲקֹב וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ וַיְצַוֵּהוּ וַיֹּאמֶר לוֹ לֹא־תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנָעַן׃ ב קוּם לֵךְ פַּדֶּנָה אֲרָם בֵּיתָה בְתוּאֵל אֲבִי אִמֶּךָ וְקַח־לְךָ מִשָּׁם אִשָּׁה מִבְּנוֹת לָבָן אֲחִי אִמֶּךָ׃ ג וְאֵל שַׁדַּי יְבָרֵךְ אֹתְךָ וְיַפְרְךָ וְיַרְבֶּךָ וְהָיִיתָ לִקְהַל

עמים

ס׳ תי״א

לְיִצְחָק עָקִית בְּחַיַּי מִן קֳדָם בְּנַת חִתָּאָה אִם נָסִיב יַעֲקֹב אִתְּתָא מִבְּנַת חִתָּאָה כְּאִלֵּין מִבְּנַת אַרְעָא לְמָא לִי חַיִּין : א וּקְרָא יִצְחָק לְיַעֲקֹב וּבָרֵיךְ יָתֵהּ וּפַקְדֵהּ וַאֲמַר לֵהּ לָא תִסַּב אִתְּתָא מִבְּנַת כְּנָעַן : ב קוּם אֱזֵיל לְפַדַּן אֲרָם לְבֵית בְּתוּאֵל אֲבוּהָא דְאִמָּךְ וְסַב לָךְ מִתַּמָּן אִתְּתָא מִבְּנַת לָבָן אֲחוּהָא דְאִמָּךְ : ג וְאֵל שַׁדַּי יְבָרֵךְ יָתָךְ וְיַפְשְׁנָךְ וְיַסְגְּנָךְ וּתְהֵי לִכְנִשַׁת

שבטין

בעל הטורים

שלם : (מו) קצתי בחיי . קו״ף קטנה שנלאתה שעתיד ליתרצ

פירוש רשב״ם

על ידי גואלי הדם : (מו) אם לקח יעקב . דרך חכמה

רש״י

יב) : (מו) קצתי בחיי . מאסתי בחיי : (ב) פדנה. כמו לפדן : ביתה בתואל . לבית בתואל כל תיבה שצריכה למ״ד בתחלתה ר הטיל לה ה״א בסופה

שפתי הכמים

צריך לפרשו על כוס של תנחומים : ר לאו דוקא כל תיבה דלא נמצא כלל זה אלא דוקא בשמות המקומות והארצות כמו (יבמות יג) : (ג) ואל שדי . מי שדי בברכותי

פירוש ע״ט

מיאוסת אין מיין לעבן מִפְּנֵי בְּנוֹת חֵת פון וועגן די טעכטער פון חֵת אִם לֹקֵחַ יַעֲקֹב אִשָּׁה מִבְּנוֹת חֵת כָּאֵלֶּה אוב יַעֲקֹב וועט נעמן אַווייב פון דיא טעכטער פון חֵת אַזו וויא די דאזיגע לָמָּה לִי חַיִּים וואס טויג מיר דאס לעבן : (א) וַיִּקְרָא יִצְחָק וכו׳ אונ יִצְחָק האט גרופן צוא יַעֲקֹב אונ האט אים גבענטשט וַיְצַוֵּהוּ אונ האט אים געשאפט וַיֹּאמֶר לוֹ אונ האט צו אים גזאגט לֹא תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנָעַן דוא זאלסט ניט נעמן קיין אשה פון דיא טעכטער פון כְּנַעַן : (ב) קוּם שטיי אויף לֵךְ פַּדֶּנָה אֲרָם גיי קיין פַּדַן אֲרָם בֵּיתָה בְתוּאֵל אֲבִי אִמֶּךָ צום הויז פון בְּתוּאֵל דער פאטער פון דיין מוטער וְקַח לְךָ מִשָּׁם אִשָּׁה מִבְּנוֹת לָבָן אֲחִי אִמֶּךָ אונ נעם דיר פון דארטן איין ווייב פון דיא טעכטער פון לָבָן דער ברודער פון דיין מוטער : (ג) וְאֵל שַׁדַּי אונ דער אלמעכטיגער גאט יְבָרֵךְ אֹתְךָ זאל דיך בענטשן וְיַפְרְךָ אונ ער זאל דיך פרוכפרן

משלי ישראל

מיך פריער אָפּ גינארט אונ האט ביי מיר גקויפט דיא בְּכוֹרָה איז זיך גדרונגן אז ער וויל עולם הבא הינט אז ער האט אים גזאגט דעם טאטין אז ער האט גקויפט ביי מיר דיא בְּכוֹרָה אונ האט זיך פאר שטעלט דר טאטי זאל מיינן אז ער איז עֵשָׂו כדי דר טאטי זאל אים בענטשן מיט עולם הזה ווארום עֵשָׂו קומט דאך עולם הזה ווארום ער איז שון נים קיין בְּכוֹר אז עס איז אזו ער וויל עולם הזה נאך וואס האט ער גקויפט תחילת דיא בְּכוֹרָה ווער האט אים גינייט דר צו ער זאל קופן תחילת דיא בְּכוֹרָה אונ ער זאל מיך אצונד נארין צוויי מאל דאס חם עֵשָׂו גזאגט (הֲכִי קָרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וַיַּעְקְבֵנִי זֶה פַעֲמַיִם) ער הייסט דען יַעֲקֹב ער זאל מיך נארין צווייא מאל :

(וַיִּקְרָא יִצְחָק אֶל יַעֲקֹב וַיְבָרֶךְ אותו כו׳ : וְיִתֶּן לְךָ אֶת בִּרְכַּת אַבְרָהָם לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אִתָּךְ לְרִשְׁתְּךָ אֶת אֶרֶץ מְגֻרֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן אֱלֹהִים לְאַבְרָהָם) יִצְחָק האט גרופן צו יַעֲקֹב אונ הט אים גבענטשט גאט זאל דיר געבין דיא בְּרָכָה פון אַבְרָהָם צוא דיר אונ צו דייני קינדר צוא מאכין ירשינן דיך דאס לאנד פון דיין וואנונג וואס גאט האט גגעבין צוא אַבְרָהָם . איז קָשֶׁה

יצחק

וְיַרְבֶּךָ אונ זאל דיך מערן וְהָיִיתָ לִקְהַל עַמִּים . אונ דוא

עַמִּים׃ ד וְיִתֶּן־לְךָ אֶת־בִּרְכַּת
אַבְרָהָם לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אִתָּךְ לְרִשְׁתְּךָ
אֶת־אֶרֶץ מְגֻרֶיךָ אֲשֶׁר־נָתַן אֱלֹהִים
לְאַבְרָהָם׃ שביעי ה וַיִּשְׁלַח יִצְחָק
אֶת־יַעֲקֹב וַיֵּלֶךְ פַּדֶּנָה אֲרָם אֶל־
לָבָן בֶּן־בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי אֲחִי רִבְקָה
אֵם יַעֲקֹב וְעֵשָׂו׃ ו וַיַּרְא עֵשָׂו
כִּי־בֵרַךְ יִצְחָק אֶת־יַעֲקֹב וְשִׁלַּח
אֹתוֹ פַּדֶּנָה אֲרָם לָקַחַת־לוֹ מִשָּׁם
אִשָּׁה בְּבָרְכוֹ אֹתוֹ וַיְצַו עָלָיו לֵאמֹר

לא

אונקלוס

שִׁבְטִין׃ ד וְיִתֵּן לָךְ יָת
בִּרְכְּתָא דְאַבְרָהָם לָךְ
וְלִבְנָךְ עִמָּךְ לְמֵירְתָךְ
יָת אֲרַע תּוֹתָבוּתָךְ דִּי
יְהַב יְיָ לְאַבְרָהָם׃
ה וּשְׁלַח יִצְחָק יָת יַעֲקֹב
וַאֲזַל לְפַדַּן אֲרָם לְוַת
לָבָן בַּר בְּתוּאֵל
אֲרַמָּאָה אֲחוּהָא
דְרִבְקָה אִמֵּהּ דְיַעֲקֹב
וְעֵשָׂו׃ ו וַחֲזָא עֵשָׂו
אֲרֵי בָרִיךְ יִצְחָק יָת
יַעֲקֹב וְשַׁלַּח יָתֵהּ לְפַדַּן
אֲרָם לְמִסַּב לֵהּ מִתַּמָּן
אִתְּתָא כַּד בָּרִיךְ יָתֵהּ
וּפַקֵּיד עֲלוֹהִי לְמֵימַר

לא

פירוש רשב"ם

אמרה רבקה ליצחק להרחיק יעקב מעשו ולא גילתה לו שבשביל שטימת אחיו עשתה כן: (ד) לרשתך את ארץ מגוריך. מאחר שלא תקח אשה מבנות כנען שהיו עבדים כמו שציוה אברהם ליצחק: (ו) וירא עשו כי ברך יצחק את יעקב. בברכות אחרונות הללו נתן לו את ארץ כנען

בעל הטורים

הנים שנכתו ק' אמה וקו"ף של ודור קן לה גדולה שבקש דוד על ההיכל שנכתו ק' אמה שלא יחרב:

שפתי חכמים

גנלה חברונה וקנת בכלים המונחה: ש דאל"כ מה ענין זה הפה לכאן: ת דאל"כ ויתן לך ברכת הברכה מבע"ל לא אב ברכת אברהם דמשמע שנטלה ממנו ונתנה לזה ומה שלא פי' ברכת הברהם לירושת הארץ שיזכה בה הוא יותר מכל שאר בניו משום דירושת הארץ מהנה היא ולא ברכה

רש"י

ש למתברכין. מפיו יברך אותך: (ד) את ברכת אברהם. שאמר לו ואעשך לגוי גדול. והתברכו בזרעך. יהיה אותן ברכות האמורות בשבילך ת ממך יצא אותו הגוי ואותו הזרע המבורך: (ה) אם יעקב

משלי ישראל

יִצְחָק הָאט זִיךְ שׁוֹן פְרִיעֶר גֶבֶּענְטְשְׁט צוּא יַעֲקֹב מִיט דֶר בְּרָכָה (וְיִתֵּן לְךָ) נָאךְ וָואס הָאט עֶר אִים נָאךְ אַמָאל גְבֶּענְטְשְׁט מִיט דֶר בְּרָכָה (וְיִתֶּן לְךָ) אוּנ ווידר וָואס הָאט עֶר דֶר מַאנְט דִיא בִּרְכַּת פוּן אַבְרָהָם וָואס הָאט עֶר גְמֵיינְט דָה מִיט דֶר מֶדְרַשׁ זָאגְט עֶר הָאט גְמֵיינְט די בְּרָכָה פוּן גָלוּת פוּן דָעסְט וֶועגִין פַּר שְׁטֵייעְן מִיר נִיט. אוּנ ווידר הָאט עֶר גְזָאגְט (לְרִשְׁתְּךָ) צוּא מַאכִין יַרְשִׁינְן דִיךְ פַאר שְׁטֵייעְן מִיר אוֹךְ נִיט נָאר דֶר עִנְיָן דֶר פוּן אִיז אַזוֹ אַבְרָהָם הָאט גִיהַאט גָלוּת אַזוֹ וִויא מִיר גְפוּנְן אִין פ' לֶךְ גָאט הָאט גְזָאגְט צוּא אַבְרָהָם גֵייא אַוֶועק פוּן דַיין לַאנְד וָואס דוּ בִּיסְט גְבוֹרִין גְוֶוארִין אִיז אַבְרָהָם אַוֶועק גְגַאנְגְן אוּנ אִיז גְוֶועזְן אַגֶר אִין אַפְרֶעמְד לַאנְד אוּנ הָאט גְהַאט שְׁלֶעכְטִי בַּגֶעגְנִישׁ מִיט פַּרְעֹה אוּנ מִיט אֲבִימֶלֶךְ אוּנ גָאט הָאט אִים גְהָאלְפִין אַזוֹ אִיז אִים גְוֶועזְן אַצַייט שְׁלֶעכְט אוּנ אוֹיף דֶר עֶלְטֶער הָאט אִים גָאט גֶגֶעבִּין דִיא בְּרָכָה אוּנ אִיז גְוֶוארִין אַיין עוֹשֶׁר מִיט דֶר בְּרָכָה הָאט יִצְחָק גְבֶּענְטְשְׁט צוּא יַעֲקֹב אִיךְ וֶועל צוּא פַאר שְׁטֵיין גֶעבִּין מִיט אַמָשָׁל אַגְרוֹסֶר לַמְדָן אוּנ אַמְיוּחָס אִיז אַרוּם גְפַארְן אוֹיף דִיא שְׁטֶעטְלִיךְ נָאךְ אַנְדָבָה הָאט עֶר מִיט

פירוש ע"ט

זָאלְסְט זַיין צוּ אַיין זַאמְלוּנְג פוּן פֶעלְקֶער: (ד) וְיִתֶּן לְךָ אֶת בִּרְכַּת אַבְרָהָם אוּנ עֶר זָאל דִיר גֶעבִּין דָאס בֶּענְטְשׁוּנְג פוּן אַבְרָהָם לְךָ צוּ דִיר וּלְזַרְעֲךָ אִתָּךְ אוּנ צוּא דַיינֶע קִינְדֶער מִיט דִיר לְרִשְׁתְּךָ אֶת אֶרֶץ מְגוּרֶיךָ צוּ מַאכִין דִיךְ יַרְשִׁינְן דָאס לַאנְד פוּן דַיין וואוּנוּנְג אֲשֶׁר נָתַן אֱלֹהִים לְאַבְרָהָם וָואס גָאט הָאט גְגֶעבִּין צוּ אַבְרָהָם: (ה) וַיִּשְׁלַח יִצְחָק אֶת יַעֲקֹב אוּנ יִצְחָק הָאט אַוֶועק גְשִׁיקְט יַעֲקֹב וַיֵּלֶךְ פַּדֶּנָה אֲרָם אוּנ עֶר אִיז גְגַאנְגְן קַיין פַּדַן אֲרָם אֶל לָבָן בֶּן בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי צוּא לָבָן דֶער זוּן פוּן בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי אֲחִי רִבְקָה לָבָן אִיז גְוֶועזְן דֶער בְּרוּדֶר פוּן רִבְקָה אֵם יַעֲקֹב וְעֵשָׂו וָוס זִיא אִיז דִיא מוּטֶער פוּן יַעֲקֹב מִיט עֵשָׂו: (ו) וַיַּרְא עֵשָׂו אוּנ אַז עֵשָׂו הָאט גְזֶעהְן כִּי בֵרַךְ יִצְחָק אֶת יַעֲקֹב אַז יִצְחָק הָט גְבֶּענְטְשְׁט צוּ יַעֲקֹב וְשִׁלַּח אֹתוֹ פַּדֶּנָה

לָא תִסַּב אִתְּתָא מִבְּנַת כְּנָעַן׃ ז וְקַבֵּיל יַעֲקֹב מִן אֲבוּהִי וּמִן אִמֵּיהּ וַאֲזַל לְפַדַּן אֲרָם׃ ח וַחֲזָא עֵשָׂו אֲרֵי בִישָׁא בְּנַת כְּנַעַן בְּעֵינֵי יִצְחָק אֲבוּהִי׃ ט וַאֲזַל עֵשָׂו לְוָת יִשְׁמָעֵאל וּנְסֵיב יָת מָחֲלַת בַּת יִשְׁמָעֵאל בַּר אַבְרָהָם אֲחָתֵיהּ
דנביות

לֹא־תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנָעַן׃
מפטיר ז וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל־אָבִיו וְאֶל־אִמּוֹ וַיֵּלֶךְ פַּדֶּנָה אֲרָם׃ ח וַיַּרְא עֵשָׂו כִּי רָעוֹת בְּנוֹת כְּנָעַן בְּעֵינֵי יִצְחָק אָבִיו׃ ט וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל־יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח אֶת־מָחֲלַת ׀ בַּת־יִשְׁמָעֵאל בֶּן־אַבְרָהָם אֲחוֹת נְבָיוֹת עַל־
נשיו

ת״א וירא עשו מגילה יז. וילך עשו מגילה יז ב״ק לח.

פירוש רשב״ם

שניתנה לאברהם. תם אמר לו לקחת אשה ממשפחתו וגם צוהו שלא לקחת מבנות כנען חשב עשו בלבו מה שנשאתי מבנות כנען גזל ממני ברכת אברהם ולקח את בת ישמעאל ממשפחת אברהם. חשב בלבו שמא מעתה אזכה לנחלת אברהם: (ט) אחות נביות. לפי שהיה ראשון שבבני ישמעאל קורא אותה אחות נביות וכן ותקח

רש״י

ועשו. איני יודע א מה מלמדנו: (ז) וישמע יעקב. מחובר לענין של מעלה וירא עשו כי ברך יצחק וגו׳ וכי שלח אותו פדנה ארם וכי שמע יעקב אל אביו והלך פדנה ארם וכי רעות בנות כנען והלך גם הוא אל ישמעאל: (ט) אחות נביות. ממשמע שנאמר בת ישמעאל איני יודע שהיא אחות נביות אלא למדנו שמת ישמעאל משיעדה לעשו קודם נשואיה והשיאה נביות אחיה. ולמדנו שהיה יעקב באותו הפרק בן ס״ג שנים שהרי ישמעאל בן ע״ד שנים היה כשנולד יעקב. י״ד שנה היה גדול ישמעאל מיצחק ויצחק בן ס׳ שנה בלדת אותם הרי ע״ד ושנותיו היו קל״ז שנאמר ואלה שני חיי ישמעאל וגו׳ נמצא יעקב כשמת ישמעאל בן ס״ג שנים היה ולמדנו מכאן שנטמן בבית עבר י״ד שנה ב ואח״כ הלך לחרן שהרי לא שהה בבית לבן לפני לידתו של יוסף אלא י״ד שנה שנאמר עבדתיך י״ד שנה בשתי בנותיך ושש שנים בצאנך ושכר

שפתי חכמים

(כרא״ם): א (קנ״מ) יש מקשים מה בא להודיענו שאינו יודע אם לא ידע ישתוק וי״ל דרש״י ידע שיש ליישב כמה אנפי כפירושי המפרשים וע״ש אבל לא ידע איזה הוא אמתי ליישב הפשיטות של מקרא. ועי׳ בגו״א: ב וקשה דמ״ש דנקט הכא עבר ולעיל גבי לדרוש את ה׳ נקט שם וגבי ויתרוצצו נקט שם ועבר וי״ל דכיון שנקט שתם ויתרוצצו ללמד ולהורות דכשהלכה אצל בתי מדרשות היה יעקב מפרכס לצאת ושם ועבר שתי מדרשות היו. דכתיב ויעקב איש תם יושב אוהלים ופי׳ מסתמא על שניהם נאמר. וגבי ותלך לדרוש את ה׳ הואיל והלכה אל אחד ודאי. הלכה לשם דהוא היה אבי אביו של עבר והיה גדול ממנו. ומה שנקט הכא עבר לבד משום דשם כבר מת היה באותה שעה: חסלת פרשת תולדות

פירוש ע״ט

אֲרָם אונ האט אים אַוועק גשיקט קיין פַּדַּן אֲרָם לָקַחַת לוֹ מִשָּׁם אִשָּׁה צו נעמן זיך פון דארטן אַווייב בְּבָרְכוֹ אֹתוֹ אין זיין טוען בענטשן אים וַיְצַו עָלָיו לֵאמֹר אונ ער האט גשאפט אויף אים צו זאגן לא תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנַעַן דוא זאלסט ניט נעמן איין אשה פון דיא טעכטער פון כְּנַעַן: (ז) וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל אָבִיו וְאֶל אִמּוֹ אונ יעקב האט צו געהערט צו זיין פאטער אונ מוטער וַיֵּלֶךְ פַּדֶּנָה אֲרָם אונ ער איז גגאנגן קיין פַּדַּן אֲרָם: (ח) וַיַּרְא עֵשָׂו אונ עשו האט גזעהן כִּי רָעוֹת בְּנוֹת כְּנַעַן בְּעֵינֵי יִצְחָק אָבִיו אז דיא בנות כנען זענן איבל גפעלן אין דיא אויגן פון זיין פאטער יצחק: (ט) וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל יִשְׁמָעֵאל איז עשו גגאנגן צוא ישמעאל וַיִּקַּח אונ ער האט גנומן אֶת

משלי ישראל

גנומן אַבריף פון זייני שטאטס לייט אז ער איז אַלמן אונ אַמיוחס כדי וו הין ער וועט קומן זאל מען אים שיין צו נעמן אונ אים געבן אשייני נדבה. אין אַצייט ארום האט אים גאט גהאלפן אונ איז גווארין איין עושר אויף דר עלטר האט ער גנומן איין טיילין זיין פר מעגין דיא קינדר איז ער גקומן איבר דעם בריף וואס ער פלעגט מיט אים ארום פארין אויף דר וועלט נאך געלד האט ער גזאגט צו דיא קינדר ווער וויל דעם בריף האבין דיא קינדר גזאגט גאט זאל אונז אפ היטין פון אזעלכי עסקים אונ איינר פון זייא האט גיענפרט צום פאטער אוב דר בריף וועט זיין אהין דעם חלק וואס איך דארף נעמן גלייך מיט אלי גיב אים מיר אפט איך האף צו גאט אז ער וועט מיך ניט פאר לאזין איך זאל דארפן מיר זוכן פרנסה מיט דעם בריף נאר וואס וועט עס מיך הארין אז ער וועט ביי מיר ליגן ווער ווייסט וויא עס קאן זיך מיט מיר פאסירין דר נמשל איז אברהם איז גווען אגר אין אפרעמד לאנד אונ גאט האט אים גמאכט גרויס אונ האט אים געגבן זיין השגחה ער זאל

נָשָׁיו לוֹ לְאִשָּׁה׃ פפפ

דִּנְבָיוֹת עַל נְשׁוֹהִי לֵהּ לְאִנְתּוּ׃ ססס

קו פסוקים עלו סימן. ויבא ל"ו יי"ן סימן. ומפטירין במלאכי בסימן א':

פירוש רשב"ם

מרים הנביאה אחות אהרן. לפי שאהרן נולד קודם משה קורא לה אחות אהרן אבל במקום שהזכיר משה ואהרן בפסוק אחד קורא אותה אחותם כדכתיב ותלד לעמרם את אהרן ואת משה ואת מרים אחותם. וכן ואחות לוטן תמנע. לפי שהיה ראשון כדכתיב לוטן ושובל וצבעון וענה:

רש"י

שלאן משנולד יוסף היה שנאמר ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף וגו' ויוסף בן ל' שנה היה כשמלך ומשם עד שירד יעקב למצרים ט' שנים ז' של שובע וב' של רעב ויעקב אמר לפרעה ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה הא חשוב י"ד שלפני לידת יוסף ושלשים של יוסף ותשע משמלך עד שבא יעקב. הרי נ"ג וכשפירש מאביו היה בן ס"ג הרי קי"ו והוא אומר שלשים ומאת שנה הרי חסרים י"ד שנים הא למדת שאחר שקבל הברכות נטמן בבית עבר י"ד שנים. (אבל לא נענש עליהם בזכות התורה שהרי לא פירש יוסף מאביו אלא כ"ב שנה דהיינו מי"ז עד ל"ט כנגד כ"ב שפירש יעקב מאביו ולא כבדו והם כ' שנים בבית לבן ושתי שנים ששהה בדרך כדכתיב ויבן לו בית ולמקנהו עשה סכות ופי' רז"ל מזה הפסוק ששהה י"ח חדשים בדרך דבית הוא ימות הגשמים וסכות הוא ימות החמה ולחשבון הפסוקים שחשבנו לעיל משפירש מאביו עד שירד למצרים שהיה בן ק"ל שנים ששם אנו מוצאים עוד י"ד שנים אלא ודאי נטמן בבית עבר בהליכתו לבית לבן ללמוד תורה ממנו ובשביל זכות התורה לא נענש עליהם ולא פירש יוסף ממנו אלא כ"ב שנה מדה כנגד מדה, ע"כ מצאתי ברש"י ישן): על נשיו. הוסיף רשעה על רשעתו (ר"ל מרשעת על מרשעיות שהיו לו כבר וק"ל) שלא גרש את הראשונות:

חסלת פרשת תולדות

פירוש ע"ט

מַחֲלַת בַּת יִשְׁמָעֵאל מַחֲלַת דִיא טָאכְטֶער פוּן יִשְׁמָעֵאל בֶּן אַבְרָהָם וָואס עֶר אִיז גְוֶועְן דֶער זוּן פוּן אַבְרָהָם אֲחוֹת נְבָיוֹת וָואס זִיא אִיז גְוֶועְן דִי שְׁוֶועסְטֶער פוּן נְבָיוֹת עַל נָשָׁיו אוֹיף זַיינֶע וַוייבֶּר לוֹ צוּ אִים לְאִשָּׁה צוּ פַאר אַוַוייבּ׃

משלי ישראל

הָאבִּין חֵן בַּייא אִימְלִיכְן אוּנ הָאט אִים מַצִּיל גְוֶועְן פוּן אַלֵי צָרוֹת. אוּנ אוֹיף דֶר עֶלְטֶער הָאט אִים גָאט גֶבֶּענְטְשְׁט מִיט עֲשִׁירוּת אוּנ הָאט דָאס דָאזִיגֶע גֶמַאכְט יַרְשִׁינֶען צוּא יִצְחָק. אוּנ יִצְחָק הָאט דָאס גֶמַאכְט יַרְשִׁינֶען צוּ יַעֲקֹב. אוּנ אַז יַעֲקֹב הָאט גֶדַארְפְט אַוֶועק פַאר זַיין בְּרוּדֶער עֵשָׂו אִין אַפְרֶעמְד לַאנְד הָאט עֶר בַּדַארְפְט הָאבִּין דִיא הַנְהָגָה וָואס אַבְרָהָם הָאט גִיהַאט אֵיידֶר עֶר אִיז גֶבֶּענְטְשְׁט גְוָוארִין מִיט עֲשִׁירוּת גָאט זָאל אִים גֶעבִּין חֵן בַּייא אִיטְלִיכְן דָאס הָאט אִים יִצְחָק גְזָאגְט (וְיִתֶּן לְךָ אֶת בִּרְכַּת אַבְרָהָם) גָאט זָאל דִיר גֶעבִּין דִיא בְּרָכָה פוּן אַבְרָהָם אַז דוּא וֶועסְט פַאר טְרִיבְּן וֶוערִין זָאלְסְטוּ הָאבִּין חֵן בַּייא אִיטְלִיכְן אִין דִיא אֵיגִין (לְרִשְׁתְּךָ) אַחוּץ וָואס דוּ וֶועסְט יַרְשִׁינֶען (אֶרֶץ מְגוּרֶיךָ) דָאס לַאנְד פוּן דַיין וואנוּנג וָואס גָאט הָאט צוּ גְזָאגְט צוּ אַבְרָהָם דָאס מֵיינְט מֶען אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל:

הפטרת תולדות במלאכי סימן א

מַשָּׂא דְבַר־יְהוָה אֶל־יִשְׂרָאֵל בְּיַד מַלְאָכִי׃ אָהַבְתִּי אֶתְכֶם אָמַר יְהוָה וַאֲמַרְתֶּם בַּמָּה אֲהַבְתָּנוּ הֲלוֹא־אָח עֵשָׂו לְיַעֲקֹב נְאֻם־יְהוָה וָאֹהַב אֶת־יַעֲקֹב׃ וְאֶת־עֵשָׂו שָׂנֵאתִי

פירוש ע"ט

מַשָּׂא דְּבַר יְיָ אֶל יִשְׂרָאֵל דָס אִיז דִי לַאסְט פוּן גָאטְס רֵייד כְּלוֹמַר דָאס אִיז דִי נְבוּאָה וָואס אִיז אִיבֶּר גֶעגֶעפֶּרְט גְוָוארְן צוּ מַלְאָכִי הַנָּבִיא וָואס עֶר זָאל טְרָאגְן צוּ דִי יִשְׂרָאֵל בְּיַד מַלְאָכִי אוּנ דָם נְבִיאוּת אִיז נָאךְ פוּן לַאנְג גְוֶועְן אִין דֶער הַאנְט פוּן מַלְאָכִי אוּנ פוּן דַאנֶן הָאבִּין דִיא חֲכָמִים גְדַרְשְׁ'ת אַז אַלֶע נְבִיאִים זֶענֶען גִשְׁטַאנְגֶן אוֹיף דֶעם בַּארְג סִינַי אוּנ דָארְטְן אִיז אִיבֶּר גֶעגֶעפֶּרְט גְוָוארִין צוּ זֵיי דָאס נְבִיאוּת׃ אָהַבְתִּי אֶתְכֶם אָמַר יְיָ גָאט הָאט גְזָאגְט צוּ דִי יִשְׂרָאֵל אִיךְ הָאבּ אַייךְ לִיבּ וַאֲמַרְתֶּם אוּנ אוּב אִיר יִשְׂרָאֵל וֶועט זָאגְן בַּמָּה מִיט וָוס וַוייזְטּ מִיר אֲהַבְתָּנוּ אַז דוּ הָאסְט אוּנְז לִיבּ וֶועל אִיךְ אַייךְ זָאגְן הֲלוֹא פַר וָואר אָח עֵשָׂו לְיַעֲקֹב עֵשָׂו אִיז דָאךְ אַבְּרוּדֶער צוּ אַייעֶר עֶלְטֶער פָאטֶער יַעֲקֹב נְאֻם יְיָ רֶעט גָאט

כוכב מישראל

(וַאֲמַרְתֶּם בַּמָּה אֲהַבְתָּנוּ וגו') דְרַייא קִינְדֶר הָאבִּין גְלֶערְנְט אִין אֵיין חֶדֶר. אֵיין תַּלְמִיד אִיז אַמַתְמִיד וּמַשְׂכִּיל דֶר צְווייטֶער לֶערִינְט נָאר מִיט דֶעם רֶבִּין דֶר נָאךְ שְׁטִיפְט עֶר אַגַאנְצֶן טָאג. דֶר דְרִיטֶער וִויל מִיט דֶעם רֶבִּין אוֹיךְ נִישְׁט לֶערְנֶען נָאר שְׁטִיפְט. דְרִיבֶּר הָאט עֶר דֶעם עֶרְשְׁטִין זֵייעֶר לִיבּ. דֶעם דְרִיטֶן זֵייעֶר פַיינְד. דֶעם צְווייטִין נִישְׁט לִיבּ נִישְׁט פַיינְט. פְרֶעגְט דֶר דְרִיטֶער דֶם רֶבִּין פַאר וָואס הָאסְטוּ מִיךְ זֵייעֶר פַיינְד אִיךְ שְׁטִיף דָאךְ בַּאזוּמְן אַגַאנְצִי טָאג מִיט דֶם צְווייטְן. זָאגְט דֶר רֶבִּי אִיבֶּר דִיר הָאבּ אִיךְ אִים נִישְׁט פַיינְד ווייל עֶר לערינט.

וָאֶשְׂנָא אֶת־הָרָיו שְׁמָמָה וְאֶת־נַחֲלָתוֹ לְתַנּוֹת מִדְבָּר׃ כִּי־תֹאמַר אֱדוֹם רֻשַּׁשְׁנוּ וְנָשׁוּב וְנִבְנֶה חֳרָבוֹת כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הֵמָּה יִבְנוּ וַאֲנִי אֶהֱרוֹס וְקָרְאוּ לָהֶם גְּבוּל רִשְׁעָה וְהָעָם אֲשֶׁר־זָעַם יְהוָה עַד־עוֹלָם׃ וְעֵינֵיכֶם תִּרְאֶינָה וְאַתֶּם תֹּאמְרוּ יִגְדַּל יְהוָה מֵעַל לִגְבוּל יִשְׂרָאֵל׃ בֵּן יְכַבֵּד אָב וְעֶבֶד אֲדֹנָיו וְאִם־אָב אָנִי אַיֵּה כְבוֹדִי וְאִם־אֲדוֹנִים אָנִי אַיֵּה מוֹרָאִי אָמַר ׀ יְהוָה צְבָאוֹת לָכֶם הַכֹּהֲנִים בּוֹזֵי שְׁמִי וַאֲמַרְתֶּם בַּמֶּה בָזִינוּ אֶת־שְׁמֶךָ׃ מַגִּישִׁים

פירוש ע״ט

וָאֹהַב אֶת יַעֲקֹב אונ איך האב ליב געהאט יעקב צו געבן אים אגלוסטיג לאנד דס איז ארץ ישראל וואס אלע אומות גלוסטן דער צוא׃ וְאֶת עֵשָׂו שָׂנֵאתִי אונ עשו האב איך פיינט געהאט איז נאר דער תירוץ וויל איך האב אים פיינט וָאָשִׂים אֶת הָרָיו שְׁמָמָה אונ איך האב געמאן זיינע בערג צו וויסט בלומר זיי זענן ניט גליך צו די בערג פון ארץ ישראל וְאֶת נַחֲלָתוֹ לְתַנּוֹת מִדְבָּר אונ זיין נחלה האב איך געמאכט צו אוואוינונג צו די שלאנגן פון דער מדבר׃ כִּי תֹאמַר אֱדוֹם אז אדום וועט זאגן רֻשַּׁשְׁנוּ מיר זענן פריער ארום געוועזן דרום זענן אונזערע שטעט וויסט געוועזן אבער אצונד זענן מיר רייך געווארן פון דעם רויבונג וואס מיר האבן בערויבט ירושלים וְנָשׁוּב וועלן מיר ווידר קערן וְנִבְנֶה חֳרָבוֹת אונ וועלן בויען אונזערע חרבות כֹּה אָמַר יְיָ צְבָאוֹת האט גאט אזו געזאגט הֵמָּה יִבְנוּ זיי וועלן בויען וַאֲנִי אֶהֱרוֹס אונ איך וועל צו פירן דס הייסט איך וועל צוא ברעכן זייער געביא וְקָרְאוּ לָהֶם אונ מען וועט זייער געמארק רופן גְּבוּל רִשְׁעָה אבייזר געמארק וְהָעָם אונ זיי זענן אזו אפאלק אֲשֶׁר זָעַם יְיָ עַד עוֹלָם וואס גאט האט אוף זיי געצערינט אוף אייביג׃ וְעֵינֵיכֶם תִּרְאֶינָה אונ אייערע אויגן איר ישראל וועלן דס זעהן וְאַתֶּם תֹּאמְרוּ אונ איר וועט זאגן יִגְדַּל יְיָ מֵעַל לִגְבוּל יִשְׂרָאֵל עס זאל געזעהן ווערן די גדולה פון גאט איבער דעם געמארק פון ישראל צו לאזן וויסן אז מיר זענן זיין פאלק׃ זאגט גאט ב״ה בֵּן יְכַבֵּד אָב אוף אזון איז אחיוב ער זאל ערליך האלטן זיין פאטר וְעֶבֶד אֲדוֹנָיו אונ אקנעכט זיין הארן אונ איר ישראל ווערט אן גרופן קינדר אונ קנעכט צו מיר נוא זאגט משה ב״ה משה נפשך וְאִם אָב אָנִי אוב איך בין צו אייך אפאטער אַיֵּה כְבוֹדִי ווא איז מיין כבוד דס הייסט פר וואס האלט איר מיך ניט ערליך וְאִם אֲדוֹנִים אָנִי אונ אוב איך בין אהאר אַיֵּה מוֹרָאִי ווא איז מיין מורא אָמַר יְיָ צְבָאוֹת לָכֶם אזו הט דער גאט וואס הערשט איבער אלע הערשאפט געזאגט צו אייך הַכֹּהֲנִים בּוֹזֵי שְׁמִי איר בהנים יס איר זאגט

כוכב מישראל

לערינם חאטשי בים מיר. זאגט ער פאר וואס האסטו איהם נישט ליב אזו וויא דעם ערשטן. זאגט דר רבי וויל דר ערשטער איז אמתמיד אונ לערינט שטענדיג׃ נאר דס חשיבות פון אנדרן איז נאר צו ליב דיר. אבר ליב האבין פאר וואס זאל איך איהם. אזו אז יודין זענין זבאים הייסן זיי ישראל. אז נישט נאר קיין עוולות קיין רשעות טוען זייא נישט הייסן זייא יעקב. אבר עמלק איז בטבע בים מדות רעות בים רשעות דורך זייא ווערין דיא יודין נתעלה האטשי בבחינת יעקב ער איז נישט בתכלית השלימות. נאר זייערי מדות ברענגן נישט אז מען זאל זייא נאך ליב האבין. נאר השי״ת טוט חסדים מיט זייא אונ בנויתם זיין ליבשאפט האטשי צוא יעקב. דאס זאגט השי״ת (הלא אח עשו ליעקב) אין תענוגי העולם הזה שלא לשם שמים זענין זייא ביידי גליך וויא ברודר. פון דעסט וועגין האב איך ליב יעקב חאצבי עשו האב איך פיינד׃

(כי תאמר אדום רששנו וגו׳ וקראו להם גבול רשעה ונו׳) על פי משל. נבירים האבן געיילט נדבות צו נשרפים יעדערי לערך נאך זיין שאדן איש כברכת ידו. איז אריין געקומן איין עני וואס האט קיינמאל קיין בית גיהאט אונ האט פאר לאנגט אנדבה הגונה זאגט דר ממונה איך האב נאר רשות צוא געבן נדבות צוא דיא וואס זענן בדלות געווארן דורך די שריפה אבר דוא ביסט געוועזן איין עני פון געבורינשאפט. דיא שריפה האט דיר קיין שאדן געמאן. אזו אלי מצרים חאס זענן געוועזן במעלת הצלחה אפילו זייא פאלן ארונטר פון דר הצלחה האבין זייא אהפנונג זייא וועלן ווייטר ארוף שטייגן צו זייער הצלחה. אבר אדום וואס אוף אים שטייט (הנה קטן נתתיך בגוים בזוי אתה מאוד) אוף אים איז נגזר געווארן ער זאל זיין שטענדיג שפל דריבר אז ער וועט האבין אמפלה וועט ער זאגן חאצבי איך בין פאר ארימט געווארן אבער איך וועל ווייטר אוף געבויט ווערין. זאגט השי״ת (המה יבנו ואני אהרוס) איך וועל זייא צוא פירן (וקראו להם גבול רשעה) ווייל אוף זייא צערינט השי״ת בית אייביג אז זייא זאלין זיין במצב השפלות׃

(וקראו להם גבול רשעה). על פי משל אזו וויא ביי אימליכן בעל הבית איז פאר האנדן איין כלי מיוחד אריין צוא טאן דארט אלי טיאוסי זאכן אונ דם שטייט אין אמקום מיוחד אונ אז עס ווערט פול ווארפט מען ארום מחוץ לעיר. אזו איז אדום די כלי וואס דאס שלעכטס פון די גאנצי וועלט זאמלט זיך צום נויף אוף זייא אונ בייא אדום איז דר מקום מיוחד אין דאס שלעכטס וואס אצדיק טוט אמאל על פי מקרה. נימט השי״ת איבער אוף דעם רשע גמור אונ דר צדיק בלייבט ריין. אזו וויא עס שטייט (ונשא השעיר עליו את כל עונותם וגו׳)׃

עַל־מִזְבְּחִי לֶחֶם מְגֹאָל וַאֲמַרְתֶּם בַּמֶּה גֵאַלְנוּךָ בֶּאֱמָרְכֶם שֻׁלְחַן יְהוָה נִבְזֶה הוּא. וְכִי
תַגִּישׁוּן עִוֵּר לִזְבֹּחַ אֵין רָע וְכִי תַגִּישׁוּ פִּסֵּחַ וְחֹלֶה אֵין רָע הַקְרִיבֵהוּ נָא לְפֶחָתֶךָ הֲיִרְצְךָ אוֹ
הֲיִשָּׂא פָנֶיךָ אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: וְעַתָּה חַלּוּ־נָא פְנֵי־אֵל וִיחָנֵנוּ מִיֶּדְכֶם הָיְתָה זֹּאת הֲיִשָּׂא
מִכֶּם פָּנִים אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: מִי גַם־בָּכֶם וְיִסְגֹּר דְּלָתַיִם וְלֹא־תָאִירוּ מִזְבְּחִי חִנָּם אֵין־לִי
חֵפֶץ בָּכֶם אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וּמִנְחָה לֹא־אֶרְצֶה מִיֶּדְכֶם: כִּי מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ וְעַד־מְבוֹאוֹ
גָּדוֹל שְׁמִי בַּגּוֹיִם וּבְכָל־מָקוֹם מֻקְטָר מֻגָּשׁ לִשְׁמִי וּמִנְחָה טְהוֹרָה כִּי־גָדוֹל שְׁמִי בַּגּוֹיִם
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: וְאַתֶּם מְחַלְּלִים אוֹתוֹ בֶּאֱמָרְכֶם שֻׁלְחַן אֲדֹנָי מְגֹאָל הוּא וְנִיבוֹ נִבְזֶה

פירוש ע"ט

מבזה מיין נאמן ואמרתם במה בזינו את שמך איך וויס אז איר וועט זאגן מיט וואס האבן מיר דיין נאמן מבזה גוועזן וועל איך אייך זאגן דס איז דר בזיון: מגישים על מזבחי וואס איר מאכט גנעהנן אויף מיין מזבח לחם מגואל פר אום ווערדיגט ברוט ואמרתם אונ אז איר וועט זאגן במה גאלנוך מיט וואס האבן מיר פר אום ווערדיגט כלומר פר מיאוסת צו דיר דס ברוט פון דיין מזבח ענפר איך אייך מיט דעם האט איר פר אום ווערדיגט באמרכם מיט דעם וואס איר זאגט שלחן יי' נבזה הוא גאטס טיש איז פר שעמט כלומר דיא כהנים האבן מבזה גוועזן דיא קרבנות אונ האבן גזאגט מחמת עס איז אגרויסע טרחא דס טיילן איטליכן קרבן באזונדר ווילן מיר בעסר גאר קיין חלק ניט נעמן דער מיט האט איר כהנים מבזה גוועזן דאס ברוט פון מיין מזבח: וכי תגישון עור אונ אז איר טוט גנעהנן אבלינדן לזבוח צו שעכטן כלומר אז איר זענט פר מיר מקריב אבלינדע בהמה פאר אקרבן אין רע איז דען דס ניט אבייזע זאך פון אייך וכי תגישו פסח וחולה אונ אז איר מאכט גנעהנן פאר אקרבן אהינקעדיגע בהמה אדר אקראנקע אין רע איז דס ניט אבייזע זאך פון אייך הקריבהו נא לפחתך גנעהן נאר אזעלכן צוא דיין שררה אונ זעה הירצך אוב ער וועט דיך בווילגן או אדר הישא פניך אוב ער וועט פר טראגן דיין פנים כלומר צו איין שררה מוז מען אויך ארעכטן מליץ שיקן ניט קיין בלינדן אדר איין הינקעדיגן: נוא זאגט דער נביא ועתה אונ אצונד איר כהנים וואס איר טוט דם שלעכץ ווי זאל דם אויף גיין אויף אייער הארצן איר זאלט זיין די שלוחים פון די ישראל חלו נא פני אל אז איר זאלט בעטן פר גאט ויחננו אונ אז ער זאל אונז לייט זעליגן פר וואר מידכם היתה זאת פון אייער האנט איז דם בייז

פירוש ע"ט

גוועזן הישא מכם פנים קאן דען דם זיין אז ער זאל פר נעמן פון אייך אייער פנים אמר יי' צבאות אזו האט גזאגט גאט וואס הערשט איבר אלע הערשאפט: מי גם בכם ווער איז אויך צווישן אייך כלומר הלואי עס זאל אויף שטיין אגוטר מענטש פון אייך ויסגור דלתים אונ זאל פר שליסן די טירן פון דעם בית המקדש איר זאלט דארטן ניט ברענגן די אום ווערדיגע קרבנות ולא תאירו מזבחי חנם אונ איר זאלט ניט אן צינדן אויף מיין מזבח אום זיסט כלומר אזעלכע קרבנות וואס זענן מיר ניט מרוצה דרום אויך אין לי חפץ בכם בגער איך אין אייך ניט אמר יי' צבאות זאגט גאט ומנחה לא ארצה מידכם אונ קיין מנחה וועל איך אויך ניט באוויליגן פון אייער האנט: כי דען ממזרח שמש פון דר זייט וואס די זון הייבט אן צו שיינן דס איז מזרח זייט ועד מבואו אונ ביז מערב זייט וואס זי גייט דארט אונטער גדול שמי בגוים איז גאכפערט מיין נאמן צווישן די פעלקר דהיינו זיי זאגן איך בין אגאט איבר אלע געטר ובכל מקום אונ אין אלע ערטר מקטר מגש לשמי ווערט גערעכפט אונ גנעהנט פון מיינט וועגן כלומר אפילו די עובדי כוכבים זענן מנדב קרבנות פון מיינט וועגן אדר אין אלע ערטר אפילו אין גלות איז דאך קיין בית המקדש ניט פר האנדן מען זאל מקריב זיין קרבנות אז דיא תלמידי חכמים לערנן די דינים פון קרבנות איז גלייך ווי מען וואלט מקריב גוועזן קרבנות ומנחה טהורה אונ עס איז גלייך ווי זיי וואלטן מקריב גוועזן איין ריינע קרבן מנחה כי גדול שמי בגוים ווארום דורך אייך איז מיין נאמן גרוס צווישן די פעלקר אמר יי' צבאות זאגט גאט דער האר פון אלע הערשאפט: ואתם מחללים אותו אונ איר מאכט אים פר אום הייליגן מיט זיין נאמן באמרכם שלחן יי' מגאל הוא אין אייער טאן זאגן דער טיש פון גאט דם

אָכְלוֹ׃ וַאֲמַרְתֶּם הִנֵּה מַתְּלָאָה וְהִפַּחְתֶּם אוֹתוֹ אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וַהֲבֵאתֶם גָּזוּל וְאֶת־
הַפִּסֵּחַ וְאֶת־הַחוֹלֶה וַהֲבֵאתֶם אֶת הַמִּנְחָה הַאֶרְצֶה אוֹתָהּ מִיֶּדְכֶם אָמַר יְהוָה׃ וְאָרוּר
נוֹכֵל וְיֵשׁ בְּעֶדְרוֹ זָכָר וְנֹדֵר וְזֹבֵחַ מָשְׁחָת לַאדֹנָי כִּי מֶלֶךְ גָּדוֹל אָנִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
וּשְׁמִי נוֹרָא בַגּוֹיִם׃ וְעַתָּה אֲלֵיכֶם הַמִּצְוָה הַזֹּאת הַכֹּהֲנִים׃ אִם־לֹא תִשְׁמְעוּ וְאִם־לֹא
תָשִׂימוּ עַל־לֵב לָתֵת כָּבוֹד לִשְׁמִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וְשִׁלַּחְתִּי בָכֶם אֶת־הַמְּאֵרָה
וְאָרוֹתִי אֶת־בִּרְכוֹתֵיכֶם וְגַם אָרוֹתִיהָ כִּי אֵינְכֶם שָׂמִים עַל־לֵב׃ הִנְנִי גֹעֵר לָכֶם אֶת־
הַזֶּרַע וְזֵרִיתִי פֶרֶשׁ עַל־פְּנֵיכֶם פֶּרֶשׁ חַגֵּיכֶם וְנָשָׂא אֶתְכֶם אֵלָיו׃ וִידַעְתֶּם כִּי שִׁלַּחְתִּי
אֲלֵיכֶם אֵת הַמִּצְוָה הַזֹּאת לִהְיוֹת בְּרִיתִי אֶת־לֵוִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת׃ בְּרִיתִי ׀ הָיְתָה
אִתּוֹ הַחַיִּים וְהַשָּׁלוֹם וָאֶתְּנֵם־לוֹ מוֹרָא וַיִּירָאֵנִי וּמִפְּנֵי שְׁמִי נִחַת הוּא׃ תּוֹרַת אֱמֶת

פירוש ע״ט

מיינט מען דעם מזבח איז אום װערדיג וניבו אונ זיין רייד װאס איר רעט. אוף אים זאגט איר תמיד גבוה אכלו זיין עסן װאס מיר עסן פון אים איז מבוזה: ואמרתם הנה מתלאה אונ איר טוט זאגן מיר האבן געבראכט איין מאגירע בהמה פאר אקרבן װארום מיר זענן ארימע לייט והפחתם אותו אונ דרום מאכט איר מיין מזבח טרויעריג . רש״י שרייבט עס װאלט געקערט שטיין אותי איר מאכט מיך טרויעריג נאר פון גאטס כבוד װעגן שטייט אותו אמר יי׳ צבאות אזו זאגט דער האר פון אלע העררשאפטן אונ װידר מאכט איר טרויעריג מיין מזבח והבאתם גזול אונ איר טוט ברענגן איין גגזועלטע בהמה ואת הפסח אונ איין הינקדיגע ואת החולה אונ איין קראנקע בהמה והבאתם את המנחה אונ איר טוט ברענגען מיט אקרבן מנחה מען זאל זייא מקריב זיין הארצה אותה מידכם איז דען רעכט אז איך זאל דאס באווילגן פון אייערע הענט אמר יי׳ זאגט גאט: וארור פאר שאלטן זאל װערן נוכל דער װאס גראכט פאלשקייט פר מיר צוא זאגן איך האב ניט קיין בעסערע בהמה ויש בעדרו זכר אונ דער אמת איז עס איז דא אין זיין סטאדע אזו איין זכר װאס ער איז װערט מען זאל אים מקריב זיין פאר אקרבן עולה ונודר וזובח משחת ליי׳ אונ ער איז מנדר אונ שעכט איין פאר דארבינע כלומר אזו איין בהמה װאס זיא האט איין מום שעכט ער פון גאטס װעגן אונ איר קערט אזו ניט טאן כי מלך גדול אני װארום איך בין אגרוסר מלך אמר יי׳ צבאות זאגט גאט צבאות ושמי נורא בגוים אונ מיין נאמן איז פארכטיג צװישן דיא פעלקר: ועתה אליכם המצוה הזאת הכהנים אונ אצונד צוא אייך כהנים איז דיא דאזיגע מצוה איר זאלט אכטונג געבן מען זאל ניט מקריב זיין אזעלכע קרבנות: אם לא תשמעו אונ איר װעט ניט צוא הערן ואם לא תשימו על לב אונ איר װעט ניט טאן אוף אייער הארץ לתת כבוד לשמי צוא געבן כבוד צו מיין נאמן אמר יי׳ צבאות זאגט גאט צבאות ושלחתי בכם את המארה אונ איך װעל אין אייך שיקן דאס מינרונג וארותי את ברכותיכם אונ איך װעל שעלטן אייער בענטשונג כלומר די תבואה מיט דיא פירות װאס בדארף גבענטשט װערן װעל איך פלוכן וגם ארותיה אונ איך װעל באלד שעלטן איך בדארף ניט װארטן אוף איין תנאי ביז איר װעט ניט צוא הערן כי אינכם שמים על לב װארום איך װייס איר װעט בוודאי ניט טאן אוף אייער הארץ מיך צוא הערן: הנני גוער לכם את הזרע נון איך װעל אן שרייען אונ פאר דארבן צוא אייך דאס זייאונג וזריתי פרש על פניכם אונ איך װעל פאר שפרייטן מיסט אוף אייער פנים װאס פאר אמיסט פרש חגיכם דאס מיסט פון אייערע קרבנות װאס איר זענט מקריב אום יום טוב ונשא אתכם אליו אונ דאס מיסט װעט אייך טראגן צוא זיך כלומר איר װעט אוך אזו פיל חשוב זיין אזו װיא דאס מיסט: וידעתם כי שלחתי אליכם את המצוה הזאת אונ איר כהנים זאלט װיסן אז איך שיק אייך דיא דאזיגע מצוה אז איר זאלט ניט מקריב זיין אזעלכע קרבנות להיות בריתי את לוי איך װיל אז איר זאלט זיין אין דעם ברית װאס איך האב פאר שניטן מיט שבט לוי אמר יי׳ צבאות זאגט גאט צבאות: בריתי היתה אתו איך האב מיט אים

הָיְתָה בְּפִיהוּ וְעַוְלָה לֹא־נִמְצָא בִשְׂפָתָיו בְּשָׁלוֹם וּבְמִישׁוֹר הָלַךְ אִתִּי וְרַבִּים הֵשִׁיב מֵעָוֹן׃ כִּי־שִׂפְתֵי כֹהֵן יִשְׁמְרוּ־דַעַת וְתוֹרָה יְבַקְשׁוּ מִפִּיהוּ כִּי מַלְאַךְ יְהוָה־צְבָאוֹת הוּא׃

פירוש ע"ט

כּוֹרֵת בְּרִית גְּוֶועְן הַחַיִּים וְהַשָּׁלוֹם עֶר זָאל לֶעבְּן אוּנ עֶס זָאל צוּ אִים זַיין שָׁלוֹם אַזוֹ וְויא גָאט הָאט גְזָאגְט צוּא פִּנְחָס (הִנְנִי נֹתֵן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שָׁלוֹם)׃ וָאֶתְּנֵם לוֹ מוֹרָא אוּנ אִיךְ הָאבּ אִים גְגֶעבְּן עֶר זָאל מְקַבֵּל זַיין דִיא תּוֹרָה מִיט פָארְכְט וַיִּירָאֵנִי אוּנ עֶר הָאט זִיךְ גְפָארְכְטְן פַאר מִיר וּמִפְּנֵי שְׁמִי נִחַת הוּא אוּנ פַאר מַיין נָאמְן הָט עֶר גְטָאן אַנְגְּכְטְן כְּלוֹמַר עֶר הָאט מוֹרָא גְהַאט׃ תּוֹרַת אֱמֶת הָיְתָה בְּפִיהוּ דִי וָוארְהַאפְטִיגֶע תּוֹרָה אִיז גְוֶועְן אִין זַיין מוֹל וְעַוְלָה לֹא נִמְצָא בִשְׂפָתָיו אוּנ קֵיין אוּם רֶעכְט אִיז נִיט וָוארְן גְפוּנְן אִין זַיינֶע לֶעפְּצְן בְּשָׁלוֹם וּבְמִישׁוֹר הָלַךְ אִתִּי אַהֲרֹן אוּנ אֶלְעָזָר אוּנ פִּנְחָס אִיז מִיט מִיר גְגַאנְגְן מִיט שָׁלוֹם אוּנ מִיט רֶעכְט פַארְטִיקַייט וְרַבִּים הֵשִׁיב מֵעָוֹן אוּנ בַּייא דֶעם עֵגֶל הָאבְּן זַייא גְמַאכְט אוּם קֶערְן גַאנְץ שֵׁבֶט לֵוִי פוּן זִינְד׃ כִּי שִׂפְתֵי כֹהֵן יִשְׁמְרוּ דַעַת וָוארוּם דִי לֶעפְּצְין פוּן דֶעם כֹּהֵן דַארְפְן הִיטְן דָם וִויסְן שַׁאפְט פוּן דֶר תּוֹרָה פַאר וָואס וְתוֹרָה יְבַקְשׁוּ מִפִּיהוּ וָוארוּם דִיא לַייט בַּאגֶערְן פוּן זַיין מוֹל צוּא לֶערְנְן תּוֹרָה דִיא כֹּהֲנִים זָאלְן פַּסְקִינְן אִיסוּר וְהֶיתֵּר וָוארוּם עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (יוֹרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ לְיַעֲקֹב) דָאס אִיז טַייטְשׁ שֵׁבֶט לֵוִי זָאלְן לֶערְנְן דִיא דִינִים צוּ דִי קִינְדֶר פוּן יַעֲקֹב. כִּי מַלְאַךְ יְיָ צְבָאוֹת הוּא וָוארוּם דֶער כֹּהֵן אִיז אַיין שָׁלִיחַ פוּן גָאט דֶער כֹּהֵן אִיז גְלַייךְ צוּ דִיא מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת וָואס זַייא דִינְן פַר גָאט דֶער כֹּהֵן דִינְט פַר גָאט אִין קָדְשֵׁי קָדָשִׁים אִיבֶּר דֶעם דַארְפְן דִי כֹּהֲנִים שְׁטַארְק הִיטְן מִצְוֹת׃

בראשית כח ויצא

אונקלוס

י וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה׃

י וּנְפַק יַעֲקֹב מִבְּאֵרָא דְשָׁבַע וַאֲזַל לְחָרָן

ת"א ויצא יעקב סנהדרין צה חולין צא עקידה שער כב׃

פירוש רשב"ם

(י) ויצא וילך חרנה. הלך לצד חרן׃

בעל הטורים

(י) ויצא יעקב. י"א פרשה זו סתומה (שאין בכל הסדרה לא פתוחה ולא סתומה) הטעם לפי שיצא בסתר וברח בהחבא. לעיל מיניה כתיב לו לאשה וסמיך ליה ויצא יעקב שיצא ליקח אשה׃ ויצא יעקב מבאר. בגי' שנה זיוה הודה הדרה׃ יעקב מבאר שבע. ס"ת עבר שנטמן בבית עבר׃ ויצא יעקב מבאר שבע. ס"ת אברע.

שפתי חכמים

א קצ"מ פי' מתחלה ק"ל למה חזר וכתב ויצא יעקב וס"א כבר כתיב וישלח יצחק את יעקב וגו' פי' ע"י שהפסיק בפרשתו של יעקב בענין עשו ונתן הטעם למה הפסיק שבשביל וגו' ובשבילים שנה המפסקת בה לשבלים בנת שהורה ואמר ומשגמר וכו' ע"ש׃ ב דקה כתיב. וילך פדנה. אדם ולא כתב קודם לכן ויצא יעקב אלא שכיון שהלך פדנה אר ודאי יצא מבאר שבע וא"כ ק"נ לא היה צריך לכתוב אלא

רש"י

(י) ויצא יעקב. על ידי שהשביל שרשות בנות כנען בעיני יצחק אביו הלך עשו אל ישמעאל הפסיק הענין בפרשתו של יעקב וכתיב וירא עשו כי ברך וגו' ומשגמר חזר א לענין הראשון׃ ויצא. לא היה צריך לכתוב אלא וילך יעקב חרנה ב ולמה הזכיר יציאתו אלא מגיד שיציאת צדיק מן המקום עושה רושם

משלי ישראל

דֶער מִדְרָשׁ זָאגְט אִין פָּרָשַׁת וַיֵּצֵא עֶס שְׁטֵייט אִין תְּהִלִּים (אֶשָּׂא עֵינַי כו') יַעֲקֹב הָאט גְזָאגְט אֱלִיעֶזֶר אַז עֶר אִיז גְגַאנְגְן בְּרֶענְגְן רִבְקָה הָט עֶר מִיט זִיךְ גִיהַאט אַזָא בַּאנְד אוּנ פִינְגֶערְלִיךְ אוּנ אִיךְ הָאבּ בַּייא מִיר גָאר נִיט פוּן וָואנְן קָאן קוּמְן מַיין הִילְף נָאךְ דֶעם הָאט עֶר גְזָאגְט הָאבּ אִיךְ דֶען פַאר לוֹרִין מַיין בִּטָּחוֹן פוּן גָאט עֶזְרִי מֵעִם יְיָ עוֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ) מַיין הִילְף אִיז פַר גָאט וָואס עֶר הָאט בַּשַׁאפְן הִימְל אוּנ עֶרְד דָאס אִיז נִים צוּ פַר שְׁטֵיין אֱמֶת דִיא סוֹף רֵייד פוּן יַעֲקֹב הָאט עֶר גְגְלַייבְּט אַז גָאט װעט אִים הֶעלְפְן נָאר דִיא תְּחִלַּת רֵייד אִיז מַשְׁמָע אַז עֶר הָאט

פירוש ע"ט

(י) וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע אוּנ יַעֲקֹב אִיז אַרוֹם גְגַאנְגְן פוּן בְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה אוּנ עֶר הָאט אִין זִינֶען גְהַאט צוּ גֵיין קֵיין חָרָן. רַשִׁ"י פְרֶעגְט עֶס דַארְף מֶער נִיט צוּא שְׁטֵיין נָאר וַיֵּלֶךְ יַעֲקֹב חָרָנָה אַז יַעֲקֹב אִיז גְגַאנְגְן קֵיין חָרָן וָואס שְׁטֵייט אַז עֶר אִיז אַרוֹם גְגַאנְגְן פוּן בְּאֵר שָׁבַע דֶער תֵּירוּץ אִיז דֶער פָּסוּק וַוייזְט מִיר אַז אַצַדִּיק גֵייט אַרוֹם פוּן אַיין שְׁטָאט װערְט אַיין צֵייכְן אִין

חי"ע

שְׁטָאט וָוארוּם כָּל זְמַן אַז דֶער צַדִּיק אִיז אִין שְׁטָאט אִיז עֶר אִיר לוֹיבּ אוּנ אִיר לוֹמֶערְקַייט

לְחָרָן׃ יא וַעֲרַע בְּאַתְרָא וּבָת תַּמָּן אֲרֵי עַל שִׁמְשָׁא וּנְסֵיב מֵאַבְנֵי אַתְרָא וְשַׁוִּי אִסָּדוֹהִי וּשְׁכֵיב בְּאַתְרָא

חָרָֽנָה׃ יא וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיָּלֶן שָׁם כִּי־בָא הַשֶּׁמֶשׁ וַיִּקַּח מֵאַבְנֵי הַמָּקוֹם וַיָּשֶׂם מְרַאֲשֹׁתָיו וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם

ה"א ויקח מאבני חולין צא

בעל הטורים

מבאר שבע. ב"ת ע"ב וכ"ן של שבע. עשר. בי"ד שנים נטמן בבית עבר: מבאר שבע ר"ת שם שנים נטמן בבית שם: וילך. בגימ' בו ביום: (יא) ויפגע במקום. ג"פ כתיב מקום בפסוק רמז לג' רגלים שיעלו כולן למקום ההוא: כי בא השמש.

פירוש רשב"ם

(יא) ויפגע במקום. אירע לו דרכו במקום אחד חוץ מעיר לוז: כי בא השמש. ולא היה לו פנאי ליכנס בעיר ביום. כדאמר רב יהודה לעולם יכנס אדם בכי טוב ויצא בכי טוב: ויקח מאבני המקום. כדכתיב ויקח את האבן

רש"י

ג שבזמן שהצדיק בעיר הוא הודה ד הוא זיוה הוא הדרה יצא משם פנה הודה ה פנה זיוה פנה הדרה. וכן (רות א) ותצא מן המקום ו האמור בנעמי ורות: וילך חרנה. יצא ללכת ז לחרן: (יא) ויפגע במקום. לא הזכיר הכתוב באיזה מקום ח אלא במקום הנזכר במקום אחר הוא הר המוריה שנאמר בו וירא את המקום מרחוק: ויפגע. (כמו יהושע טז) ט ופגע ביריחו ופגע בדבשת. (ברכות כז) ורבותינו פירשו לשון תפלה י (ירמיה ז) ואל תפגע בי ולמדנו שתקן תפלת ערבית ושנה הכתוב ולא כתב ויתפלל ללמדך כ שקפצה לו הארץ כמו שמפורש בפרק גיד הנשה (חולין צ"א): כי בא השמש. היה לו לכתוב ויבא השמש וילן שם ל כי בא השמש משמע שבקעה לו חמה פתאום שלא בעונתה כדי שילין שם: וישם מראשותיו.

שפתי חכמים

וילך: ג דהוו כאלו נכתב בהו יציאות ויצא יעקב וגם וילך חרנה אלא אחד שיצא גופו ואחד שיצא זיוו הדרו הודו (רא"ם). וכתב עליו מהרש"ל ופירושו דלא כפי' הב"ר דפי' מדכתיב ויצא ולא כתיב ויצאו שהרי גמלים ושאר הבהמות נמי יצאו אלא מגיד לך שפנה זיוו וכו'. ונ"ל דצריכים לדברי הרא"ם ולדברי הב"ר וכוונת הפשט מדכתיב ויצא וגם וילך יתירה הוא אלא מגיד הוא יצא ולא אחר ואח"כ הקשה והלא גמלים נ"כ יצאו אלא כשהוא יצא או פנה הודו וזיוו וכו' ולא כשהיה אחר יוצא עכ"ל: ד ר"ל בעוד שהצדיק בעיר האנשים והעם ג"כ צדיקים לפי שמתביישין מן הצדיק וגם הוא מוכיחן: ה ר"ל העם שבעיר עושין עבירות. והיינו לקשות והא יצחק עדיין נשאר בעיר כבר פירשו בב"ר אינו דומה זכות צדיק א' לזכות ב' צדיקים: ו וקשה דהכא הביא ראיה מהתם לכאן והתם גבי נעמי ורות מביא ראיה מכאן. וי"ל דהתי לא הביא ראיה מהתם שיפה אומר דלמא בהי יציאות כאמורים כאן בא לאשמעינן דאחד יציאת גופו ואחד יציאת ממונו וגאונו וכבודו שיצאו עמו לכך צריך להביא ראיה מהתם ביציאת צדיק עושה רושם כמו שפי' שהא דהתם א"א לפרש על יציאת ממונם דהא התם אמרה וריקם השיבני ה' אלא היה לה שום ממון והתם מביא ראיה מהכא דהי מהתם ה"א דוקא התם עושה רושם משום שלא נשאר שום צדיק זולתם אבל במקום צדיקים מנ"ל דעושה רושם משום הכי מביא ראיה מהכא דהא נשארו יצחק ורבקה ואפ"ה עשה רושם יציאת יעקב וק"ל (עיין בלד"ל ובם הארכתי מאד לישב זה): ז דק"ל וילך חרנה משמע שבא לחרן וזה א"א שהרי אח"כ כתיב ויפגע במקום וזה היה קודם ביאתו לחרן ודוחק לומר שחזר וילך כשמשמעו שבא לחרן ואח"כ שב לבאר שבע מה שפגע לו בדרך כי אין זה דרך המקרא לכן פירש יצא ללכת: ח דק"ל וכלא בא הכתוב לפרש ולא לסתום והכתוב אינו מפרש באיזה מקום ל"פ במקום וכו': ט שפי' לשון חניה ולא פגישה: י פי' ויפגע במקום בהקב"ה שקראו מקום ע"ש שהוא מקומו של עולם (רא"ם): כ דכשלמא ואל תפגע בי פי' אל תגש בי להפציר אבל אצל הקב"ה לא שייך למימר שהי' א"כ קשה למה שינה וכו'. (מהרש"ל) אלא שלכך כתיב ויפגע שהוא נמי לשון פגישה כדי שתלמוד ממנו ג"כ קפיצת הדרך ואי הוה כתיב ויפגוש לא הייתי לומד ממנו תפלה לכך כתב בפסוק ויפגע דמשמע תרוויהו: ל אע"פ שאין הפרש בין ויבא השמש וילן שם ובין וילן שם כי בא השמש מ"מ הוי כסדר הענינים כפי הסדר וכמו דכתיב הנה נא רפה היום לערוב לכו נא וגו' אלא ודאי על שקיעה הפתאומית נאמר.

פירוש ע"ט

אונ איר שוֶנְקייט בְּלוֹמַר מִילוּבְּט דִי שְׁטָאט אונ אַז דֶער צַדִיק גֵייט אַרויס פוּן דֶער שְׁטָאט גֵייט אַרוֹם איר לוֹבּ מִיט איר לוֹיטֶערְקֵייט אונ איר שׁוֹנְקֵייט: (יא) וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם אונ עֶר הָט בַּגֶעגִינְט דָאס אָרְט בְּלוֹמַר עֶר אִיז גְקוּמֶן צוּ דֶעם אָרְט. רש"י שְׁרַייבְּט בַּמָּקוֹם מֵיינְט מֶען דֶעם הַר הַמּוֹרִיָה אונזֶערֶע רַבָּנָן הָאבְּן גְזָאגְט וַיִּפְגַּע אִיז פַיְיטְשׁ עֶר הָאט גְבֶּעטִין בְּלוֹמַר יַעֲקֹב הָאט

משלי ישראל

חי"ו קֵיין בְּטָחוֹן נִיט גְהַאט אַז גָאט זָאל אִים הֶעלְפֶן נָאר דִי זַאךְ אִיז אַזוֹי גָאט אִיז זִיךְ נוֹהֵג מִיט אוּנְז מִיט צְווייא הַנְהָגוֹת עַל פִּי דֶרֶךְ הַטֶּבַע אוּנ שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע פְרִיעֶר הֶעלְפְט עֶר אוּנְז עַל פִּי דֶרֶךְ הַטֶּבַע נָאר אַז עֶר זֶעהְט אַז עֶס קָאן נִיט זַיין עַל פִּי דֶרֶךְ הַטֶּבַע טוּט עֶר דִיא זַאךְ מִיט אַנְס שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע עֶס אִיז אַמָּשָׁל אַז אַיין עוֹשֶׁר הָאט גֶעגֶעבְּן זַיין זוּן אַסַךְ גֶעלְד עֶר זָאל הַאנְדְלֶען אוּנ זָאל זִיךְ דֶער מִיט מְפַרְנֵס זַיין אוּנ דֶער זוּן אִיז אַלֵי מָאל אָרִימֶער גְוָוארִין פוּן דֶעם מִסְחָר אוּנ זַיין פַּרְנָסָה אִיז גְוֶועזְן בְּדַחֲקוּת אַמָּאל הָאט עֶר זִיךְ גְקְלָאגְט פַאר דֶעם פָאטֶער אַז עֶס

דָארְטִין תְּפִלָּה גְטָאן אונ פוּן דַאנֶן לֶערְנֶן מִיר אַז יַעֲקֹב הָאט מְתַקֵן גְוֶועזְן תְּפִלַּת עַרְבִית אונ דֶרוּם שְׁטֶעלְט נִיט דֶר פָּסוּק וַיִּתְפַּלֵּל נָאר וַיִּפְגַּע עֶר הָט בַּאגֶעגִינְט אַז דָאס אָרְט אִיז אִים אַנְטְקֶעגִין: וַיָּלֶן שָׁם אונ עֶר הָאט דָארְטִין גִינֶעכְטִיגְט כִּי בָא הַשֶּׁמֶשׁ ווָארוּם דִיא זוּן אִיז אוּנְטֶער גְגַאנְגֶן,

במקום ההוא: יב ויחלם והנה סלם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה

באתרא ההוא: יב וחלם והא סלמא נעיץ בארעא ורישה מטי

ת״א ויחלם והנה פקידם צער כב ;

פירוש רשב״ם

אשר שם מראשותיו: (יב) סלם מצב ארצה. מוצב על ידי אחרים. נצב בעצמו. וכן נגש אל הערפל מעצמו מוקטר ומגש על ידי אחרים. וכן אשר אתה מראה בהר. אחרים

בעל הטורים

ל״ת כבה שכבה מאור השמש שלא בעונתו: (יב) סלם. בגי׳ זה בנבואה: סולם. בגימ׳ זה כסא הכבוד: סולם. בגי׳ קול שקול תפלת הצדיקים סוא סולם למלאכים לעלות בו וזהו עלה המלאך בלהב הקרבן ותפלה היא העבודה לכך כל מי שמכוין בתפלתו הסולם שלם בשליבותיו ויכולים לעלות בו: סולם. בגימ׳ ממון ובגי׳ עוני כי זה ישפיל וזה ירים: סלם. אותיות סמל שהראהו היאך בניו עובדי ע״א: והנה סלם. בגימ׳ וקן שהראהו קיצי הגליות: סלם. בגי׳ סיני שהראהו מעמד הר סיני. סולם מוצב. בגי׳ מרכבו: מוצב. ג׳ הכא ואידך הלון מוצב אשר בשכם. ונצבתי עליך מוצב. שהראהו ביאת הארץ היינו מוצב אשר בשכם שאותו מקום כבשו תחלה וגלו ממנה היינו ונצבתי עליך מוצב: סלם. אותיות למס. שרמז לו הגליות. ורמז לו הקרבנות. והנה סולם מוצב בגי׳ הכבש. ארצה. רמז למזבח אדמה: וראשו מגיע השמימה.

שפתי חכמים

ועי״ל מדכתיב כי בא השמש משמע אבל אי לא בא הוה הולך עוד וא״כ ש״מ שהיה עוד היום גדול וא״כ מאי כי בא השמש אלא ששקעה וכו׳. כך פירש״י בפ׳ הלך: ם דאל״כ ויקח אבן מבע״ל: נ דאל״כ היו הכתובים מכחישין זה את זה דכאן כתיב ויקח מאבני המקום משמע שהיו אבנים הרבה ובסמוך כתיב ויקח את האבן לכך צריכין לתרץ דודאי מתחלה היו אבנים הרבה אלא כשהתחילו מריבות כו׳.

רש״י

עשאן כמין מרזב ם סביב לראשו שירא מפני חיות רעות התחילו מריבות זו עם זו נ זאת אומרת עלי יניח צדיק את ראשו וזאת אומרת עלי יניח מיד עשאן הקב״ה אבן אחת וזהו שנאמר ויקח את האבן אשר שם מראשותיו: וישכב במקום ההוא. לשון מיעוט באותו מקום שכב אבל י״ד שנים ששמש בבית

משלי ישראל

איז אים זייער שלעכט הט דר פאטר זיך אוף אים נבייזרט אונ זאגט אים איך האב דיר אמאל אפ גטיילט דיין חלק פון מיין עשירות וואס ווילסטו פון מיר נאך האבן בנייא זיך דר מיט וואס דו האסט נאר אז איך וועל זעהן אז דוא האסט שון גאר נים מיט וואס זיך מפרנס זיין דענמאלט וועל איך דיך מוזין נעמן צוא מיר אונ וועל דיך מפרנס זיין אין אציים ארום איז געוועזן אשריפה לעבן זיין קלייט ווענן גקומן זייני פריינד אים מודיע זיין ער זאל גיך גיין מציל זיין דיא סחורה האט ער נים געוואלט גיין אונ האט גזאגט עס איז מיר בעסר אז דיא סחורה זאל אין גאנצן פר ברענט ווערין וועט מיין פאטר זעהן אז איך האב נים מיט וואס זיך מפרנס צוא זיין וועט ער מיך נעמן צוא זיך אונ וועט מיך מפרנס זיין דס נעמליכע איז געוועזן מיט יעקב אבינו אז ער איז אוועק גגאנגען פון זיין פאטר יצחק ווייל ער האט מורא גיהאט פאר עשו האט אים יצחק גבענטשט מיט דר ברכה אז גאט זאל מיט אים טאן למעלה מן הטבע דאס זאגט דר מדרש יעקב האט אזו גזאגט (אשא עיני גו׳ מאין יבא עזרי) איך הייב אוף מייני אוגן צוא זעהן פון וואנן וועט קומן מיין הילף היינו ער האט בייא זיך גטראכט מאמר איז נאך מעגליך אז גאט זאל אים העלפן בדרך הטבע דרום האט ער גזאגט אליעזר איז גגאנגן ברענגן רבקה האט ער מיט זיך גיהאט אנאז באנד אונ אורינגליך אונ איך האב בייא מיר גאר נים נאך דעם האט ער גזאגט האב איך דען ח״ו פאר לורין דעם בטחון פון גאט (עזרי מעם יי׳ עושה שמים וארץ) מיין הילף וועט זיין פון גאט וואס האט בשאפן הימל אונ ערד ער וועט מיר

פירוש ע״ט

רש״י פרעגט עס וואלט גקערט שטיין אין פסוק פריער ויבא השמש אונ דער נאך וילן שם נאר דר תירוץ איז כי בא השמש ווייזט מיר אז דיא זון איז פלוצלונג אונטער גגאנגן ניט אין דער צייט כדי יעקב זאל דארטן נעכטיגין ויקח מאבני המקום אונ ער האט גנומן פון דיא שטיינר פון דעם ארט וישם מראשותיו אונ ער האט גטאן פון צוא קאפינס. רש״י שרייבט ער האט דיא שטיינר גלייגט ארום זיין קאפ אזו וויא איין רינג ווייל ער האט זיך גפארכטין פאר דיא חיות רעות האבין זיך דיא שטיינר אן גהובן צוא קריגין דר שטיין האט גזאגט אוף מיר זאל דער צדיק לייגין זיין קאפ אונ דער שטיין האט גזאגט אוף מיר זאל ער לייגין זיין קאפ האט הקדוש ברוך הוא תיכף גמאכט פון אלע שטיינר איין שטיין אזוי שטייט ווייטר אין פסוק ויקח את האבן אשר שם מראשותיו אונ ער האט גנומן דעם שטיין וואס ער האט גטאן פון צוא קאפינס וישכב במקום ההוא אונ ער האט זיך גלייגט אוף דעם זעלביגען ארט. רש״י שרייבט דרום שטייט במקום ההוא צוא ווייזין אוף דעם ארט האט ער זיך גלייגט

אבר דיא פערצהן יאר וואס יעקב איז געוועזן אין בית המדרש פון שם ועבר הט ער זיך ניט גלייגט שלאפן בייא נאכט וויארום ער האט גלערינט תורה: (יב) ויחלום אונ עס האט זיך אים גחלמט והנה נון סולם מוצב ארצה אלייטר וואר שטיין אוף דער ערד וראשו מגיע השמימה אונ זיין שפיץ הט

מטי עד צית שמיא והא מלאכיא דיי סלקין ונחתין ביה: יג והא יקרא דיי מעתד עלוהי ואמר אנא יי אלהיה דאברהם

הַשָּׁמָיְמָה וְהִנֵּה מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים עֹלִים וְיֹרְדִים בּוֹ: יג וְהִנֵּה יְהוָה נִצָּב עָלָיו וַיֹּאמַר אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵי אַבְרָהָם

ת"א והנה מלאכי שם. והנה ה' כיהודין קיה תולין שם.

בעל הטורים

דמז לגיח הקרבנות העולה השמים. ד"א והנה סלם בגי' וזהו מזבח העולה: והנה מלאכי. אותיות אלו הכהנים שעולין ויורדים בכבש: מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה. רמז לפי שמועלך לארץ לפי מעה יעלה השמימה: מלאכי אלהים. ב' דסמיכי, הכא ואידך ויפגעו בו מלאכי אלהים ז"ש במדרש מלאכים שליווהו בארץ לא ליווהו לח"ל וזהו מלאכי אלהים עולים אותם שליווהו בארץ. ויפגעו בו מלאכי אלהים היינו מלאכי אלהים שעלו אז פגעו בו עתה ללוותו בארץ. עולים (ויורדים). בגימ' בכל מדי יון: (יג) והנה ה'. ד' במסו' והנה ה' נצב עליו והנה ה' נגב על הומת אנך והנה ה' עובר באורות בשמים ה"ג כתיב וזה בעל השמים וכן והנה ה' עובר דאיירי במלכות

פירוש רשב"ם

הראו לו. אבל נראה מעצמו: עולים ויורדים. לפי הפשט אין לדקדק במה שהקדים עולים ליורדים שכן דרך ארץ

רש"י

עכר לא שכב בלילה שהיה עוסק בתורה: **עולים ויורדים**: עולים תחלה ואחר כך יורדים. מלאכים שליווהו בארץ אין יוצאים חוצה לארץ ועלו לרקיע וירדו מלאכי חוצה לארץ ללוותו: (יג) **נצב עליו**.

שפתי חכמים

וא"ת מנ"ל שלקח אבנים הרבה דלמא ויקח אבן אחד מאבני המקום כות דקאמר והיינו דכתיב ויקח את האבן אשר שם מראשותיו ותי' בתוס' דהל"ל ויקח אבן כמו ויקחו אבן וישימו התחיו שכרי הכתוב לא בא לכתוב אלא לפרש אלא מדכתיב מאבני (שהם) ש"מ אבנים טובא הוו: ם ק"ל דהול"ל יורדים

פירוש ע"ט

גְּגרייכט צום הימל וְהִנֵּה נון מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים עֹלִים די מַלְאָכִים פון גאט זענען ארוף גגאנגען וְיֹרְדִים אונ זיי האבן אראפ גנידערט אוף אים. רש"י שרייבט זיי זענן אראפ גנידערט זיא זאלן אים בגלייטן: (יג) וְהִנֵּה נון יי גאט נִצָּב עָלָיו ער וואר שטיין ביי אים ער זאל אים היטין וַיֹּאמַר אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אביך אונ ער האט גזאגט איך בין דער גאט פון דיין

משלי ישראל

מיר העלפן שלא כדרך הטבע ווארום איך האב ביא מיר גאר ניט איך זאל גהאלפן ווערן בדרך הטבע ועט ער מיר מוזן העלפן שלא כדרך הטבע וועט אין מיר מקוים ווערן דיא ברכה פון מיין פאטר יצחק:

(וְהִנֵּה מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים עֹלִים וְיֹרְדִים בּוֹ) יעקב איז דורך גגאנגן דורך דעם ארט וויא דאס בית המקדש וועט שטיין הט ער דארטן תפלה גטאן אונ האט דארטן גנעכטיגט האט זיך אים גחלמט אז איין לייטר שטייט אוף דר ערד אונ די שפיץ פון דר לייטר גרייכט ביז צום הימל אונ דיא מלאכים פון גאט גייען ארוף אונ אראפ דורך דער לייטר זאגט דר ילקוט דיא מלאכים מיינט מען דיא שרים ווארום איטליכע אומה הט איין שר אין הימל האט אים גאט גוויזן אז דר שר פון בבל איז ארוף גגאנגן זיבציג יאר אונ נאך דעם האט ער גיהאט איין ירידה אונ נאך דעם האט ער אים גוויזן דעם שר פון מדי איז ארוף גגאנגן צוויא אונ פערציג יאר אונ נאך דעם האט ער גיהאט איין ירידה אונ הט אים גוויזן דעם שר פון יון אונ נאך כדומה אונ צוא לעצט האט ער אים גוויזן דעם שר פון אדום גיים ארוף אוף דר לייטר אונ פון איין עליה האט ער גוט גיווסט אונ קיין ירידה האט ער ניט גזעהן האט זיך יעקב גשראקן אונ גזאגט פאמר האט דר שר קיין ירידה ניט ועט ח"ו פאר מייני קינדר ניט גוט זיין האט אים גאט גזאגט האב קיין מורא ניט אזו זאגט דר ילקוט. אצונד לאמיר פאר שטיין פאר וואס האט אים גאט ניט גוויזן דעם סוף פון אדום ווען ער וועט האבן פון דר עליה איין ירידה וועלן מיר געבן צו פאר שטיין דיא זאך מיט אמשל איינר איז גשטארבן אונ הט איבר גלאזט אקליין יונגל אונ האט איבר גלאזט איין פרנסה הוז אונ דאס בית דין האט גשטעלט אפוטרופוס (איין רעגירער) אז ער זאל פאר דינגן דאס הוז ביז דאס יונגל וועט גרוס ווערן האבן בעגמשן אן גהובן צוא גיין דינגן דאס הוז אונ האבן גשטייגט איינס אוף דעם אנדרן האט דר עפיטרופוס זיך אן גרופן וואס גארפט איר זיך קריגן אונ אן שטייגן איינר אוף דעם אנדערין אמער דינגט דאס הוז אלי בשותפות אונ איטליכר וועט וועט אין הוז וויא פיל עס וועט זיך אן געמן אוף זיין הלק ביז דאס יונגל וועט גרוס ווערן האבן זייא אזו גטאן אונ האבן גדונגן דאס הוז בשותפות אונ דר עפיטרופוס האט גמאכט צווישן זיי איין כתב ווען יעדר זאל זיך אריין ציהן אין הוז אונ ווען ער זאל זיך ארוס ציען פון דעם הוז אונ ואס עס איז אום גקומן אז ער זאל זיך אריין ציהן צום לעצט האט דר עפיטרופוס גאר איין גשריבן דיא צייט וואס ער דארף זיך אריין ציהן אבר ווען ער דארף זיך ארוס ציהן האט ער ניט אן גשריבן אין כתב ווארום אין כתב שטייט זיך דר זמן ביז ווען זייא האבן גדונגן אז עס וועט קומן דר סוף זמן וועט זיך שון זיין דאס יונגל גרוס וועט ער ממילא ביא זייא צו נעמן דאס הוז ווארום ער איז זיך דער בעל הבית איבער דעם הוז דרום האט דער עפיטרופוס ניט גדארפט איין שרייבן דיא צייט ווען דר לעצטר בדארף זיך ארוס ציהן פון דעם הוז. דר נמשל איז גאט האט גזעהן אז די ישראל וועלן זיין ארום אין מצות זייא וועלן ניט קענן מקבל זיין דיא טובות פון דר וועלט בדי זייא זאלן ניט זינדיגן האט גאט

אַבְרָהָם אָבִיךָ וֵאלֹהֵי יִצְחָק הָאָרֶץ
אֲשֶׁר אַתָּה שֹׁכֵב עָלֶיהָ לְךָ אֶתְּנֶנָּה
וּלְזַרְעֶךָ׃ יד וְהָיָה זַרְעֲךָ כַּעֲפַר
הָאָרֶץ וּפָרַצְתָּ יָמָּה וָקֵדְמָה וְצָפֹנָה
וָנֶגְבָּה וְנִבְרְכוּ בְךָ כָּל־מִשְׁפְּחֹת
הָאֲדָמָה

דְאַבְרָהָם אֲבוּךְ וֵאלָהֵהּ
דְיִצְחָק אַרְעָא דִי אַתְּ
שְׁרֵי עֲלַהּ לָךְ אֶתְּנִנַּהּ
וְלִבְנָךְ׃ יד וִיהוֹן בְּנָךְ
סַגִּיאִין כְּעַפְרָא דְאַרְעָא
וְתִתְקְף לְמַעַרְבָא
וּלְמַדִּינְחָא וּלְצִפּוּנָא
וּלְדָרוֹמָא וְיִתְבָּרְכוּן
בְּדִילָךְ כָּל זַרְעֲיָת
אַרְעָא׃

ת״א ופרצת יפה בנפש קית׃

פירוש רשב״ם

להכיר עליה קודם ירידה׃ (יג) הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה ולזרעך. ואם תאמר דבר מועט הוא. ופרצת ימה וקדמה. לארבע רוחות העולם׃ (יד) ונברכו. לשון סבריך ומרכיב. כלומר יתערבו במשפחתך משפחות

שפתי חכמים

תמלה דהא דירת המלאכים בשמים הוא׃ ע דאל״כ הא מלא כל הארץ כבודו ומאי נצב עליו אלא עליו על יעקב והא דהארך נאמרו בתוכו שעה ולא קודם לכן אמרו בגמרא לפי שדיוקנו של יעקב חקוק בכסא הכבוד ועכשיו ראו המלאכים את יעקב וידעו שדיוקנו הוא ונתקנאו בו הואיל שהוא קרוב לכסא הכבוד יותר מהם והיה בדעתם להזיקו לכך אמרו הקב״ה ומ״ל הואיל שהמלאכים של א״י היו עולים ומלאכים של ח״ל היו יורדים בין כך ובין כך לא היו המלאכים הללו לכך אמרו הקב״ה עכשיו. רא״ם׃ פ דהל״כ מאי רבותיה הוא שנתן לו את הארץ. אבר שנב עליה שהוא רק ד׳ אמות וע״ז קאמר קיפל הקב״ה. וקשה לגור קיפל הותה לו נהוך ד׳ אמות. י״ל כדי שתהיה נוח לכבוש כל ארץ ישראל כארבע אמות אשר הוא שוכב עליהם בגל הארץ ישראל כלולה בה. וכעין ירה ווור ויאמר אן מבועב לה׳׃ צ לא כמו פן יפרון גם שהוא

בעל הטורים ארעא

אף הכא. והנה כולם מולב אלה במפשה מרכבה׃ ואלהי יצחק. תימה למה לא אמר יצחק אביך כמו באברהם. וי״א לפי שאמר באברהם אני ה׳ שאמר אלהי אברהם אביך וביצחק שלא אמר אני ה׳ לא אמר אלהי אביך׃ (יד) ופרצת ימה.

רש״י

ע לשמרו׃ ואלהי יצחק. אף על פי שלא מצינו במקרא שייחד הקב״ה שמו על הצדיקים בחייהם לכתוב אלהי פלוני משום שנאמר (איוב טו) הן בקדושיו לא יאמין כאן ייחד שמו על יצחק לפי שכהו עיניו וכלוא בבית והרי הוא כמת ויצר הרע פסק ממנו. (תנחומא)׃ שכב עליה. (חולין שם) קיפל הקב״ה כל ארץ ישראל תחתיו פ רמז לו שתהא נוחה ליכבש לבניו (כד׳ אמות שזה מקומו של אדם)׃ (יד) ופרצת. וחזקת צ כמו

משלי ישראל

איבר נאנפרט דיא טובות פון דר וועלט צוא דיא אומות העולם ביז משיח וועט קומן וועלן מיר זיין ריין צו מקבל זיין די טובות פון דר וועלט אז ער האט אפ געשטעלט יעדר אומה אציים ווען זיא זאל אן הייבן גוועלטיגן אונ ווען עס זאל זיך פון איר אפ טאן דיא ממשלה ממילא ווען דיא אומה פאלט הייבט אן דיא אנדרי אומה מושל זיין אבר דיא לעצטי אומה דאס מיינט מען אדום האט גאט נים בדארפט אפ זעצין איין זמן ווען זיא וועט אויף הערן צו מושל זיין ווארום ווען משיח וועט קומן וועט יעדר וויסן אז גאט איז מושל איף דר גאנצר וועלט אונ קיין אנדר מושל וועט נים זיין ווארום גאט איז דער בעל הבית פון דער וועלט אונ מיר וועלן שון דעמולט האבן ריינע מחשבות צו גאט וועלן מיר קענין מקבל זיין דיא טובות פון דר וועלט וועט גאט ביא אים אליין אפ נעמן דאס גוועלטיגקייט דאס זאגט דר ילקוט גאט האט גוויזין צו יעקב וויא דר שר פון בבל גייט אוף זיבציג יאר אונ נאך דעם האט ער איין ירידה אונ פון דיא איבריגי אומות דיא שרים דעסט גלייכן אונ צום סוף האט ער אים גוויזין דעם שר פון אדום גייט ארוף אונ ווען ער וועט ארוף גיין האט ער נים גיווסט האט זיך יעקב גשראקן אונ האט גזאגט אפשר וועט אדום קיין ירידה נים האבן האט אים גאט גזאגט האב נאר קיין מורא ניט דארפסט נים ווייסן זיין ירידה ווארום איך אליין וועל ביי אים צו נעמן די ממשלה ג׳

פירוש עבֿ

דיין עלטער פאטער אברהם ואלהי יצחק אונ איך בין דער גאט פון דיין פאטער יצחק הארץ אשר אתה שוכב עליה דיא ערד וואס דוא ליגסט אויף איר לך אתננה ולזרעך וועל איך געבין צוא דיר אונ צוא דיינע קינדר. רש״י שרייבט גאט ברוך הוא האט איין גוויקלט דאס גאנצע לאנד ארץ ישראל אונטער אים אונ האט אים מרמז געוועזן אז עס וועט זיין גרינג דיינע קינדר איין צוא נעמן דאס לאנד׃ (יד) והיה זרעך כעפר הארץ אונ דיינע קינדר וועלן זיין אזו וויא דאס שטוב פון דער ערד ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה אונ דוא וועסט דיך שטארקין קעגין מזרח אונ מערב אונ צפון אונ דרום ונברכו בך כל משפחת האדמה אונ זייא וועלן ווערין גבענשט אלע משפחות פון דער ערד אין דיר אונ אין דיינע קינדר׃

והנה

אַרְעָא וּבְדִיל בְּנָךְ׃
טו וְהָא מֵימְרִי בְּסַעֲדָךְ וְאֶטְּרִנָּךְ בְּכָל אֲתַר דִּי תְהָךְ וַאֲתִיבִנָּךְ לְאַרְעָא הָדָא אֲרֵי לָא אֶשְׁבְּקִנָּךְ עַד דִּי אַעְבֵּיד יָת דְּמַלֵּלִית לָךְ׃
טז וְאִתְּעַר יַעֲקֹב מִשְּׁנְתֵהּ וַאֲמַר בְּקוּשְׁטָא אִית יְקָרָא דַּיְיָ שָׁרֵי בְּאַתְרָא הָדֵין וַאֲנָא לָא הֲוֵיתִי יָדַע׃

הָאֲדָמָה וּבְזַרְעֶךָ׃ טו וְהִנֵּה אָנֹכִי
עִמָּךְ וּשְׁמַרְתִּיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר־תֵּלֵךְ
וַהֲשִׁבֹתִיךָ אֶל־הָאֲדָמָה הַזֹּאת כִּי
לֹא אֶעֱזָבְךָ עַד אֲשֶׁר אִם־עָשִׂיתִי
אֵת אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי לָךְ׃ טז וַיִּיקַץ
יַעֲקֹב מִשְּׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר אָכֵן יֵשׁ יְהוָה
בַּמָּקוֹם הַזֶּה וְאָנֹכִי לֹא יָדָעְתִּי׃

ת״א והנה אנכי ברמש ד סנהדרין לח. ואנכי לא פקידה שער לג. וירא

בעל הטורים

בגימ' קריעת ים וזהו ויבא ישראל ישראל כבא : (טו) והשבתיך אל האדמה . בגי' זה מלכות מלכיות : (טז) וייקץ יעקב משנתו ויאמר . ס"ת לנור לומר שאין תפלתו של אדם נשמעת אלא בלבור. משנתו קרי ביה ממשנתו מתוך שהוא הוגה בתורה

פירוש רשב״ם

האדמה שהרי משקל רפי הוא וכבר פירשתיו בפ' לך לך : (טו) כי לא אעזבך . בדרכים עד אשר אם עשיתי את אשר דברתי עליך . להשיבך אל האדמה הזאת כי בדרכים אתה צריך שמירת מלאכים יותר. כדכתיב כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך : (טז) אכן יש ה' במקום . לא כמה שהייתי סבור כששכבתי כאן שהוא מקום חול אך כן הוא שהוא מקום קודש. וכן כל אכן שבמקרא אך

רש״י

וכן יפלון : (טו) אנכי עמך . לפי שהיה ירא מעשו ומלבן : עד אשר אם עשיתי . אם משמש בל' כי (גיטין ל) : דברתי לך . לצרכך ועליך מה שהבטחתי לאברהם על זרעו לך הבטחתי ולא לעשו באלה אמרתי לו כי יצחק יקרא לך זרע אלא כי ביצחק ולא כל יצחק וכן כל לי ולך ולו ולהם הסמוכים אלל דיבור משמשים לשון על וזה יוכיח בהרי עם יעקב לא אמר ש קודם לכן : (טז) ואנכי לא ידעתי . שאם

שפתי חכמים

לבון כריכה : ק דהל"כ מאי הנכי עמך דמשמע מגן לך . (נח"י) ירא בהליכה מעשו שלא ירדוף אחריו ובחזרתו מלבן כמעשה שהיה וזהו שהיום ובמהריך בכל אשר תלך ובשיבותיך : ר דק"ל כי לא אעזבך עד אשר משמע בודאי לא אעזבך עד אשר עשיתי ומלא אם משמע שהוא ספק אם יעשה אם לא לכך מפרש אם משמש בלשון כי דהוא נמי לשון ודאי כלומר כיון שכי משמש לשון אם גם אם משמש לשון כי : ש וא"ת דלמא אשר דברתי לך קאי על כדיבור שדבר עמו עתה וכוא ויאמר אני ה' וגו' וי"ל דא"כ הל"ל כל אשר אני מדבר

פירוש ע״ט

(טו) וְהִנֵּה נוּן אָנֹכִי עִמָּךְ אִיךְ בִּין מִיט דִיר. רַשִׁ״י שְׁרַייבְּט וַוייל יַעֲקֹב הָט זִיךְ גְפָארְכְטִין פַר עֵשָׂו אוּנ פַר לָבָן הָאט גָאט אִים גְזָאגְט אִיךְ בִּין מִיט דִיר וּשְׁמַרְתִּיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ אוּנ אִיךְ וֶועל דִיךְ הִיטִין וואו דוּ וֶועסְט גֵיין וַהֲשִׁיבוֹתִיךָ אֶל הָאֲדָמָה הַזֹּאת אוּנ אִיךְ וֶועל אוּם קֶערִין דִיךְ צוּ דֶער דָאזִיגֶער עֶרְד כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ וָוארוּם אִיךְ וֶועל דִיךְ נִיט פַאר לָאזִין עַד אֲשֶׁר אִם עָשִׂיתִי בִּיז וַוואנֶען אִיךְ וֶועל דָאס טָאן אֵת אֲשֶׁר דִבַּרְתִּי לָךְ וָואס אִיךְ הָאבּ גְרֶעדְט פוּן דַיינֶעט וֶועגִן צוּ דַיינֶע עֶלְטֶערִין׃ (טז) וַיִּיקַץ יַעֲקֹב מִשְּׁנָתוֹ אוּנ יַעֲקֹב הָאט זִיךְ אוֹיף גְוַואכְט פוּן זַיין שְׁלָאף וַיֹּאמֶר אָכֵן יֵשׁ יְיָ בַּמָּקוֹם הַזֶּה אוּנ עֶר הָאט גְזָאגְט פַאר וָואר גָאט אִיז דָא אוֹיף דֶעם אָרְט כְּלוֹמַר דָא רוּעֶט דִיא שְׁכִינָה וְאָנֹכִי לֹא יָדָעְתִּי אוּנ

משלי ישראל

(וְהִנֵּה אָנֹכִי עִמָּךְ וּשְׁמַרְתִּיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ) גָאט הָט גְזָאגְט צוּ יַעֲקֹב אִיךְ וֶועל זַיין מִיט דִיר אוּנ אִיךְ וֶועל דִיךְ הִיטֶן ווּ הִין דוּא וֶועסְט גֵיין אִין קָשֶׁה פַר וָואס הָט גָאט אִים נִיט צוּ גְזָאגְט קֵיין פַּרְנָסָה עָס אִיז אַמָשָׁל . אֵיינֶער הָט גְשִׁיקְט זַיין זוּן אִין אַוֶועקְן וֶועג אוּנ הָט אִים אָן גְגְרֵייט אַלְדִינְג וָואס עֶר דַארְף הָאבְּן אוֹיף דֶעם וֶועג קְלֵיידֶר אוּנ כֵּלִים אוּנ נָאךְ אַנְדֶערֶע זַאכְן אוּנ הָאט אִים מִיט גֶעגֶעבְּן אַבֵּייטְל גֶעלְט אוֹיף דֶער הוֹצָאָה דֶער וַוייל חָט מֶען זַיי מִידִיעַ גְוֶוען אַז דֶר וֶועג אִיז אַגְּנֶזָה צוּ פָאהְרִן הָט דֶער פָאטֶער גְזָאגְט אַצוּנְד וֶועל אִיךְ מוּזְן אַלֵיין פָאהְרִן מִיט מַיין זוּן אִיךְ זָאל אִים בַּהִיטְן פוּן שְׁלֶעכְטֶע בֶּגֶעגְנִישׁ אַז זַיי הָאבְּן זִיךְ אוֹיף גְזֶעצְט אוֹיף דֶער פוּר זָאגְט דֶר זוּן צוּם פָאטֶער ווִי אִיז דֶער בֵּייטְל גֶעלְד וָואס דוּ הָאסְט מִיר אָן גְגְרֵייט אוֹיף דֶם וֶועג גִיב אִים מִיר וֶועל אִיךְ הָאבְּן אוֹיף הוֹצָאוֹת זָאגְט דֶער פָאטֶער צוּ אִים וָואס דַארְפְסְטוּ בַּייא מִיר נֶעמֶען דָאס גֶעלְט אוֹיף הוֹצָאוֹת אִיךְ פָאר זִיךְ מִיט דִיר וָואס דוּא וֶועסְט דַארְפִין וֶועל אִיךְ דִיר קוֹיפְן דָאס נֶעמְלִיכֶע אִיז גְוֶוען מִיט יַעֲקֹב גָאט הָט גְבֶּענְטְשְׁט צוּ אַבְרָהָם אוּנ הָאט אִים אִיבֶּר גְגֶעבְּן

יז וַיִּירָא וַיֹּאמַר מַה־נּוֹרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵין זֶה כִּי אִם־בֵּית אֱלֹהִים וזה

יז וּדְחֵיל וַאֲמַר מָא דְחִילוּ אַתְרָא הָדֵין לֵית דֵּין אֲתַר הֶדְיוֹט אֱלָהֵין אֲתַר דְּרַעֲוָא בֵהּ מִן קדם

ת״א פה נורא פקידה פס.

רש״י

דפתי לא יסנתי ת במקוס קדוש כזה: (יז) כי אם בית אלהים. א״ר אלעזר בשם רבי יוסי בן זמרא הסולם הזה עומד בבאר שבע א ואמצע שיפועו מגיע כנגד בית המקדש. שבאר שבע עומד בדרומה של יהודה וירושלים בצפונה בגבול שבין יהודה ובנימין ובית אל היה בצפון של נחלת בנימין בגבול שבין בנימין ובין בני יוסף נמצא סולם שרגליו בבאר שבע וראשו בבית אל מגיע אמצע שיפועו נגד ירושלים. וכלפי שאמרו רבותינו שאמר הקב״ה צדיק זה בא לבית מלוני ויפטר בלא לינה. ועוד אמרו יעקב קראו לירושלים בית אל וזו לוז הוא ולא ירושלים ומהיכן למדו לומר כן אומר אני שנעקר הר המוריה ובא לכאן וזו היא קפיצת הארץ האמורה בשחיטת חולין שבא בית המקדש לקראתו עד בית אל וזהו ויפגע במקום. וא״ת וכשעבר יעקב על בית המקדש ב מדוע לא עכבו שם איהו לא יהיב לביה להתפלל במקום שהתפללו אבותיו ומן השמים יעכבוהו איהו עד הכן אזל כדאמרינן בפרק גיד הנשה וקרא מוכיח וילך חרנה כי משא לחרן אמר אפשר שעברתי על מקום שהתפללו אבותי ולא התפללתי בו. יהב דעתיה למהדר והדר עד בית אל וקפצה לו הארץ. (בית אל לא זה הוא הסמוך לעי אלא לירושלים ועל שם שהיתה עיר האלהים קראה בית אל והוא הר המורי׳ שהתפלל בו אברהם והוא השדה שהתפלל בו יצחק וכן אמרו בסוטה לכו ונעלה וגו׳ לא כאברהם שקראו הר ולא כיצחק שקראו שדה אלא כיעקב שקראו בית אל ע״כ פרש״י מדוייק): מה נורא. תרגום מה דחילו

שפתי חכמים

עמך ולא לשון דברתי שהוא ל׳ עבר כיון דחדא נבואה היא והכל בחלום אחד ולא הקיץ משנתו בנתים וק״ל: ת דאל״כ מנ״מ אם לא ידע: א דק״ל כיון שאמר יעקב כי אם בית אלהים משמע שהיה בבית אל כמ״ש ויקרא את שם המקום ההוא בית אל א״כ משמע שהסולם הזה עומד בבית אל ולעיל משמע שהיה עומד בבאר שבע מדכתיב לעיל ויחלום והנה סולם מוצב ארצה וגו׳ ולא מפרש באיזה מקום של ארץ היה א״כ ודאי קאי אמאי דכתיב לפניו בהאי דהיינו באר שבע ודרשינן סמוכות. א״כ קשיא קראי אהדדי לכך מפרש שהסולם הזה עומד בבאר שבע כדמשמע מפסוק ואמצע שיפועו נגד ב״ה דהיינו ירושלים וראשו בבית אל כדמשמע נמי בפסוק דאין לומר סוף שיפועו היה כנגד ב״ה אם כן היה יעקב חוץ מהסולם שהרי באר שבע בדרום יהודה וב״המ״ק בצפונו בגבול שבין יהודה ובנימין ולוז הוא בצפונו של בנימין וא״כ מה היה מעלת לוז שקרא לו בית אלהים ושער השמים הרי לא היה שם לא רגלי הסולם ולא ראשו לכן פי׳ שאמצע שיפועו היה כנגד ב״ה וסוף הסולם היינו ראשו היה כנגד בית אל שהוא לוז. כתב מהרש״ל כך נ״ל פירוש הפסוק והגעת רש״י וכלפי שארז״ל שאמר הקב״ה צדיק זה בא לבית מלוני ויפטר בלא לינה ובית מלונו של הקב״ה היינו ירושלים וכאן משמע שלן בבית אל ועוד אמרו יעקב קראו לירושלים בית אל וזהו לוז כדכתיב ואולם לוז שם העיר כו׳ והפי׳ אם אתה יכול לתרץ שהכתוב שהוכל לומר לוז היא ירושלים עדיין קשה מהיכן למדו לומר כן אני אומר וכו׳ ואז קראו לוז שהוא שם העיר לראשונה וירושלים שקפץ לשם קראוה ביהד בית אל ובזה יתורץ ד״א שפירש לאפוקי דעת הרא״ם דלפי פירושו שבנוסחאות שלנו כתיב יעקב קראו לירושלים בית אל ועיקר שלדבריו זהו לוז ולא ירושלים ג״כ מדברי חכמים הוא וזה לא מצאתי בשום מקום ועוד לפי התירוץ ג״כ קשה דלמאי לוז היינו ירושלים וקפיצת הארץ היינו כשבא לאמצעית הדרך בא לוז כנגדו אלא ודאי שהיה ברור לרש״י שירושלים לא לוז היה כדמוכח קרא כדפירשתי עכ״ל: ב ר״ל כך הוא המאמר פתח בגמרא ולשון קושיא היא למה לא עכבוהו שם ומתרץ איהו לא יהיב וכו׳ עד ומן השמים יעכבוהו ר״ל כיון דהוא עצמו

פירוש ע״ט

איך האב ניט געוואוסט. רש״י שרייבט ער הט גזאגט איך וואלט וויסין וואלט איך ניט געשלאפן אוף אזו אהייליגן ארט וויא דאס איז: (יז) וַיִּירָא אונ ער האט זיך גפארכטן וַיֹּאמַר מַה נּוֹרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה אונ ער האט גזאגט וויא פארכטיג איז דאס ארט אֵין זֶה דאס איז ניט אנדערש כִּי אִם בֵּית אֱלֹהִים נאר גאטס הויז כלומר דא וועט גבויעט ווערן דאס בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמָיִם אונ דאס איז דער טויער פון דעם הימל וואו דיא תְּפִלּוֹת גייען ארוף דער מדרש שרייבט דער בה״מ של מעלה

משלי ישראל

אלי טובות פון דר וועלט ער זאל זיך מיט זיי מפרנס זיין אונ אברהם הט גבענטשט יצחק מיט דר ברכה אונ יצחק האט גבענטשט צו יעקב מיט דר ברכה ער זאל האבן דיא טובות פון דער וועלט נאר אז יעקב הט גמוזט אנטלופן פר זיין ברודר עשו צו זיין פעטער לבן אונ הט בדארפט גיין אין וועג אונ גאט הט גמוזט זיין מיט אים אוף דעם וועג ער זאל אים היטן פון אלי שלעכטיקייט אונ זאל אים געבן אלדינג וואס ער דארף הט אים שון גאט ניט בדארפט געבן פון זיין ברכה וואס דער פאטער הט אים גבענטשט ווארום גאט איז זיך מיט אים אוף דעם וועג צו בהיטן אים:

(וַיֹּאמַר מַה נּוֹרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵין זֶה כִּי אִם בֵּית אֱלֹהִים) יַעֲקֹב אָבִינוּ האט גנעבשיגט אוף דעם ארט ווי דס בית המקדש וועט שטיין הט ער זיך אוף גיכאפט פון דעם שלאף אונ הט גזאגט וואס פר איין פארכטיג ארט דס איז עס איז נים אנדערש נאר עס איז דאס הויז פון גאט מיר דארפן פאר שטיין ווערלונג יעקב הט גזאגט איז משמע גלייך ווי ער האט מיט איינם איכוח אונ ער פרעגט אים אונ יעקב ענטפרט (אֵין זֶה) עס איז ניט דס דאזיגי וואס דוא זאגסט (כִּי אִם בֵּית אֱלֹהִים) נאר דאס איז דאס הויז פון גאט זאגט דער דובר מגיד מיר גיפעלט יעקב פאר ענפרט וואס פיל מחקרים פרעגן פר וואס איז דאס בית המקדש פארכטיגר פון אלי

וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמָיִם׃ יח וַיַּשְׁכֵּם יַעֲקֹב
בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח אֶת־הָאֶבֶן אֲשֶׁר־שָׂם
מְרַאֲשֹׁתָיו וַיָּשֶׂם אֹתָהּ מַצֵּבָה וַיִּצֹק
שֶׁמֶן עַל־רֹאשָׁהּ׃ יט וַיִּקְרָא אֶת־
שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא בֵּית־אֵל וְאוּלָם
לוּז שֵׁם־הָעִיר לָרִאשֹׁנָה׃ כ וַיִּדַּר
יַעֲקֹב נֶדֶר לֵאמֹר אִם־יִהְיֶה אֱלֹהִים
עִמָּדִי וּשְׁמָרַנִי בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה אֲשֶׁר
אָנֹכִי הוֹלֵךְ וְנָתַן־לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל
ובגד

קֳדָם יְיָ וְדֵין תְּרַע קֳבֵל
שְׁמַיָּא׃ יח וְאַקְדֵּים
יַעֲקֹב בְּצַפְרָא וּנְסֵיב
יָת אַבְנָא דִּי שַׁוִּי
אִסָּדוֹהִי וְשַׁוִּי יָתַהּ קָמָא
וַאֲרִיק מִשְׁחָא עַל רֵישַׁהּ׃
יט וּקְרָא יָת שְׁמָא
דְּאַתְרָא הַהוּא בֵּית אֵל
וּבְרַם לוּז שְׁמָא דְקַרְתָּא
בְּקַדְמֵיתָא׃ כ וְקַיֵּים
יַעֲקֹב קְיָם לְמֵימַר אִם
יְהֵא מֵימְרָא דַייָ בְּסַעְדִּי
וְיִטְּרִנַּנִי בְּאָרְחָא הָדֵין
דִּי אֲנָא אָזֵל וְיִתֵּן לִי
להמא

ת״א ונתן לי לחם פקידה שער מז.

בעל הטורים

כיוס גם בלילה. לא שכב לבו מלהגות בה בהלומו: (יז) וזה בשד השמים ושכם. לומר שבעלות שהלה פותחין בשד השמים וסוף זמן טוב לתפלה: (כ) וידר. ג׳ במס׳ וידר יעקב וידר ישראל וידר יפתח. לומר שהלדיקים היו נודרין והכהשון שנדר היה יעקב וזהו אשר נשבע לה׳ נדר לאביר יעקב למה אמר

פירוש רשב״ם

כן ולא במו שהייתי סבור. וכן אכן נודע הדבר: (יח) ויצק שמן על ראשה. ומשח אותה לקדשה להקריב עליה קרבנות בשובו כדכתיב במשכן וכליו וימשחם ויקדש אותם וכן מוכיח לפנינו. אנכי האל בית אל אשר משחת שם מצבה וגו׳ יהיה בית אלהים לקרבנות: (יט) ואולם. לוז שם

רש״י

אתרא הדין. דאילו שם דבר הוא כמו סוכלהנו וכמו ג למלכב: וזה שער השמים. מקום תפלה לעלות תפלתם השמימה. ומדרשו שבית המקדש של מעלה ד מכוון כנגד בית המקדש של מטה: (כ) אם יהיה אלהים עמדי. אם ישמור לי הבטחות הללו שהבטיחני להיות ה עמדי כמו שאמר לי והנה אנכי עמך: ושמרני. כמו שאמר לי ושמרתיך בכל אשר תלך: ונתן לי לחם לאכול. כמו שאמר כי לא

שפתי חכמים

לא התפלל ומן השמים יעננהו בתמיה אין כופין אדם לדבר מגונה: ג מביא ראייה שדמילו בוי״ו לאו לבון רבים הוא אלא דרך התרגום הוא כן כמו תבונה דהוא נמי שם דבר ואפ״ה תרגומו סוכלתנו בוי״ו וכן בגד ללבוש נמי שם דבר הוא ותרגומו בוי״ו יכבו וא״כ ש״מ שדרך התרגום כן: ד (נח״י) נ״ל דהמדרש אינו חולק אלא שמפרש הטעם למה דוקא זה המקום הוא שער לעליית התפלה לפי שהוא מכוון נגד ב״ה של מעלה ומ״מ שער השמים הוא דרך משל כי אין לשמים שער או חלון: ה רל״ת דהא ליתנא דקרא כשל הוא

פירוש ע״ט

מַעְלָה שְׁטֵייט גְלַייךְ קֶעגִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁל מַטָּה: (יח) וַיַּשְׁכֵּם יַעֲקֹב בַּבֹּקֶר הָאט זִיךְ יַעֲקֹב גְפֶעדֶערְט אִין דֶער פְרִיא וַיִּקַּח אֶת־הָאֶבֶן אֲשֶׁר שָׂם מְרַאֲשֹׁתָיו אוּנ עֶר הָאט גְנוּמֶן דֶעם שְׁטֵיין וָואס עֶר הָאט גְטָאן פוּן זַיין צוּא קָאפִּינְס וַיָּשֶׂם אוֹתָהּ מַצֵּבָה אוּנ עֶר הָאט גְמַאכְט זִיא פַר אַיין בַּשְׁטַאנְד וַיִּצֹק שֶׁמֶן עַל רֹאשָׁהּ אוּנ עֶר הָאט גְגָאסֶן אֵייל אוֹיף אִיר שְׁפִּיץ: (יט) וַיִּקְרָא אֶת שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא בֵּית אֵל אוּנ עֶר הָאט גְרוּפְן דֶעם נָאמֶן פוּן דֶעם אָרְט בֵּית אֵל וְאוּלָם לוּז שֵׁם הָעִיר לָרִאשֹׁנָה אָבֶּער צוּם עֶרְשְׁטְן הָאט דִיא שְׁטָאט גְהֵייסֶן לוּז: (כ) וַיִּדַּר יַעֲקֹב נֶדֶר אוּנ יַעֲקֹב הָאט אַיין נֶדֶר גְטָאן לֵאמֹר צוּ זָאגְן אִם יִהְיֶה אֱלֹהִים עִמָּדִי אַז גָאט וָועט זַיין מִיט מִיר אַזוֹ וִויא עֶר אִיז מִיר מַבְטִיחַ וּשְׁמָרַנִי בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי הוֹלֵךְ אוּנ עֶר וָועט מִיךְ הִיטְן אוֹיף דֶעם וֶועג וָואס אִיךְ גֵייא וְנָתַן לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל אוּנ עֶר וֶועט

משלי ישראל

עֶרְטֶר פוּן דֶר וֶועלְט גָאטְס כָּבוֹד אִיז זִיךְ פוּל גָאר דִיא וֶועלְט פַאר עֶנְפֶּערְט יַעֲקֹב דָאס אִיז דָאס הוֹז פוּן גָאט אַלֵיין לְמָשָׁל אֵיינֶר אִיז גְקוּמֶן אִין אַמַלְכוּת שְׁטָאט אוּנ אִיז גְגַאנְגֶן אִין גַאסְן עֶר זָאל אָן קוּקְן דִי שֵׁיינֶע מוֹיֶרְן הָאט עֶר דֶער זֶעהְן אַשֵׁיינֶעם פַּאלַיץ אוּנ אַפֶּעסְטֶער. פְרֶעגְט עֶר צוּ וֶועמֶן קֶער דֶער פַּאלַיץ עֶנְפֶּרְט מֶען אִים דָאס אִיז דֶער פַּאלַיץ פוּן דֶעם מֶלֶךְ אִיז עֶר צוּ גְגַאנְגֶן צוּם הוֹיף אוּנ זֶעהְט אַסַךְ אֵיינְצִיגֶע חֲדָרִים אִיז דָא אִין פַּאלַיץ פְרֶעגְט עֶר וֶוער זֶענֶען דִיא חֲדָרִים עֶנְפֶּרְט מֶען אִים דָאס חֶדֶר קֶער צוּם דָאקְטֶר פוּן דֶעם מֶלֶךְ אוּנ דָאס חֶדֶר קֶער צוּ דֶעם מִינִיסְטֶר אוּנ דָם חֶדֶר קֶער צוּם שַׂר בִּיז עֶר אִיז גְקוּמֶן צוּם חֶדֶר פוּן דֶעם מֶלֶךְ זָאגְט מֶען אִים דָאס אִיז דָם חֶדֶר פוּן
דעם

וּבֶגֶד לִלְבֹּשׁ׃ כא וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם אֶל־בֵּית אָבִי וְהָיָה יְהוָה לִי לֵאלֹהִים׃
כב וְהָאֶבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי מַצֵּבָה יִהְיֶה בֵּית אֱלֹהִים וְכֹל אֲשֶׁר תִּתֶּן־לִי עַשֵּׂר אֲעַשְּׂרֶנּוּ לָךְ׃ שני

וישא

ת"א וכאבן הזאת אשר שמתי ר' זו.

אונקלוס

לַחְמָא לְמֵיכַל וּלְבוּשׁ לְמִלְבַּשׁ׃ כא וְאֵתוּב בִּשְׁלָם לְבֵית אַבָּא וִיהֵא מֵימְרָא דַייָ לִי לֶאֱלָהּ׃ כב וְאַבְנָא הָדָא דִּי שַׁוֵּיתִי קָמָא תְּהֵי דִּי אֱהֵי פָלַח עֲלַהּ קֳדָם יְיָ וְכֹל דִּי תִתֶּן לִי חַד מִן עַשְׂרָא אַפְרְשִׁנֵּהּ׃

פירוש רשב"ם

העיר. ועל שם המקום שחוץ לעיר ששכב יעקב נקרא שם העיר עצמה בית אל: (כא) ושבתי בשלום. כמו שאמר לי והשיבותיך אל האדמה הזאת: והיה ה' לי לאלהים. שיסייעני בכל מעשי: (כב) עשר אעשרנו לך.

בעל הטורים קדמך

אביו יעקב לפי שהוא פתח בנדרים תחלה: ללבוש. ב' במס' הכא ואידך ללבוש את הבגדים מלמד שיעקב היה כהן גדול דהאי בב"ר אמר הקב"ה למיכאל אתה עשית יעקב כה"ג שני בעל מום שהוא צולע על ירכו חייך שאתה צריך להיות כה"ג למעלה במקומו ז"ש ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש שיקיים לו הכהונה שקיימו מעשו שהעבודה היתה בבכורות: (כב) עשר אעשרנו. בגי' וזהו כל שמעשרו אל יעשר יותר מחומש:

שפתי חכמים

דכתיב אם יהיה אלהים עמדי היינו ושמרני ועז"פ אם ישמור לי וכו' כלומר דהאי אם יהיה אלהים עמדי קאי אשמירת הבטחות וא"ת איך יתכן לומר שיעקב היה מסופק אם יקיים הקב"ה הבטחתו אם לאו. וי"ל שהיה ירא שמא יגרום החטא ולא ישמור לו. ועי"ל דיעקב היה סבור שמא חלום הוא ואין חלום בלא דברים בטלים מ"ה אמר אם וגו' וק"ל. וא"ת כיון פרש"י בא להוכיח שהבטחות מן המקרא שהכן הבטיחו נמי על בגד ללבוש וי"ל כיון שהבטיחו על הלחם ודאי שהבטיחו נמי על בגד ללבוש כמו שאחז"ל עשיק לגבך ובזי לכריסך פי' זבין בגדים יקרים ועשיק ממונך בשביל בגדים. בזי לכריסך פי' אבל לכריסך אל הזבן אלא בשויה ולא ביוקר מכדי דמיה ואמר נמי בפ' כיסוי הדם לעולם יאכל אדם וישתה פחות ממה שיש לו וילבש ויתכסה כפי מה שיש לו וכיון שהקב"ה הבטיחו על הלחם לאכול א"כ ודאי הבטיחו נמי על בגד ללבוש דאל"כ היה צריך לגמגם ממאכלו כדי ליקח בגדים ונמצא שלא יהיה לו לחם לאכול והקב"ה הבטיחו על הלחם לאכול (מהרש"ל): ו (נח"ו) וזהו ג"כ מכלל ההבטחות של הש"י דהא אמר את אשר דברתי לך ופרש"י לגרשך ועליך ואם לא יהיה שלם מן החטא וילמוד מדרכי לבן בודאי שלא יתקיים מה שנאמר עליו כמו כל הבטחות של הקב"ה שהן על תנאי שלא יגרום החטא: ז ר"ל שגם והיה ה' לי וגו' הוא מכלל ההבטחות ולא שהוא כנודר שנדר דהא אף אם לא יתקיימו ההבטחות הללו מחויב הוא שיהיה ה' לו לאלהים: ח לכך מייתי רש"י וכן של' תקשה על התרגום מנ"ל שתרגומו כן דדוקא על מצבה זו יפלח לפני הקב"ה ותי' דהא לבסוף כן עשה א"כ ש"מ שגם מתחלה היה דעתו כן ויהיה והיה ה' לי לאלהים על תנאי ולא נדר ולכן תרגם אהי פלח עלה קדם ה' ר"ל ודאי הוא שיקריב

רש"י

אעזבך והמבקש לחם הוא נעזב שנאמר ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם (תהלים לז): (כא) ושבתי. כמו שאמר לי והשיבותיך אל האדמה: בשלום. שלם מן החטא שלא אלמד מדרכי לבן: והיה ה' לי לאלהים. שיחול שמו עלי מתחלה ועד סוף שלא ימצא פסול בזרעי כמ"ש אשר דברתי לך והבטחה זו הבטיח לאברהם שנאמר להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך (לעיל יז) (זרעך מיוחס שלא ימצא בו שום פסול): (כב) והאבן הזאת. כך מפורש וי"ו זו של והאבן אם תעשה לי את אלה ואף אני אעשה זאת: והאבן הזאת אשר שמתי מצבה וגו'. כתרגומו אהי פלח עלה קדם ה' וכן את עשה כשובו מפדן ארם כשאמר לו קום עלה בית אל (לקמן לה) מה נאמר שם ויצב יעקב מצבה וגו' ויסך עליה נסך:

משלי ישראל

דעם מלך האט ער זיך פאר ווּנדערט אונ זאגט איר האט זיך מיר פריר געזאגט אז נאר דר פאליץ קער צום מלך. אונ אצונד זאגט איר מיר אז נאר דס הדר קער צום מלך האבן זיי אים גענפרט עס איז טאקי אמת אז נאר דער פאליץ קער צום מלך נאר דר מלך האט אפ גנעבן זיינע מענטשן איטליכן בזונדר אחדר פון יעדין שר. ונעבין נאר דאס חדר וואס מיר האבן דיר געוויזן איז אפ גזונדרט נאר צו דם מלך אליין קיינר טאר אין דעם ניט אריין גיין פיידן דער מלך שאפט אז מען

פירוש ע"ט

מיר געבן ברוט צו עסין ובגד ללבוש אונ אקלייד אן צוא קליידן: (כא) ושבתי בשלום אל בית אבי אונ איך וועל מיך אום קערין בשלום צו מיין פאטר אזו אן זינד איך זאל מיך ניט אפ לערנן דיא וועגין פון לבן והיה יי לי לאלהים אונ גאט וועט צו מיר זיין איין גאט. רש"י שרייבט דם מיינט מען ער וועט מאכן רוען זיין נאמן אוף מיר פון תחלה ביז סוף עס וועט ניט זאל געפונן ווערין קיין פסול אין מיינע קינדר: (כב) והאבן הזאת אשר שמתי מצבה אונ דעם דאזיגן שטיין. וואס איך האב גשטאן פאר איין בשטאנד יהיה בית אלהים וועט זיין גאטס הויז כלומר איך וועל דינען גאט ברוך הוא וכל אשר תתן לי אונ אלץ וואס דו וועסט מיר

כט א וישא יעקב רגליו וילך ארצה
בני־קדם׃ ב וירא והנה באר
בשדה והנה־שם שלשה עדרי־
צאן רבצים עליה כי מן־הבאר
ההוא ישקו העדרים והאבן גדלה
על־פי הבאר׃ ג ונאספו־שמה כל־
העדרים וגללו את־האבן מעל
פי הבאר והשקו את־הצאן

והשיבו

קדמך׃ א ונטל יעקב
רגלוהי ואזל לארע בני
מדינחא׃ ב וחזא והא
בירא בחקלא והא
תמן תלתא עדרין דען
רבעין עלה ארי מן
בירא ההיא משקן
עדריא ואבנא רבתא
על פומא דבירא׃
ג ומתכנשין לתמן כל
עדריא ומגנדרין ית
אבנא מעל פומא
דבירא ומשקן ית ענא

ומתיבין

בעל הטורים

(ב) וירא והנה באר בשדה. המלה לו אמו כמו שאמרי יפת תואר ונזדמנתי על הבאר כן יהיה לך מבנות אמי אם תראה שהיא כהוגני היא בת מזלך: והנה באר בשדה. כמו לבאר שהיה ליצחק במדבר: שלשה עדרי. בגי' זה אהרן ומשה ומרים: כי מן הבאר ההוא. בגי' משה: והאבן. ב' בפ' ע"ש שני לוחות אבנים. ז"ס באר בפרשה כנגד ז' ימי כה:

פירוש רשב"ם

להקריב לפניך עולה: (א) וישא יעקב רגליו. מתוך שהבטיחו הקב"ה הלך בשמחה ובמרוצה: בני קדם. ארם כדכתיב ארם מקדם: (ב) רובצים עליה. ממתינים:

רש"י

(א) וישא יעקב רגליו. משנתבשר בשורה טובה שהובטח בשמירה נשא לבו את רגליו ונעשה קל ללכת. כך מפורש בב"ר: (ב) ישקו העדרים. משקים הרועים את העדרים והמקרא דבר בלשון קצרה: (ג) ונאספו. רגילים היו להאסף לפי שהיתה האבן גדולה: וגללו. ונוללין ותרגומו ומגנדרין. כל לשון

שפתי חכמים

קרבנות אפי' לא ישמור הבטחתו אבל לא על המזבח זה דוקא ומ"ש וכל אשר תתן לי וגו' דמשמע שאם לא ישמור גו ההבטחות לא יעשר ל"ק די"ל דה"ק אבל כל אשר תתן לי עשר וגו' אף אם לא תשמור ההבטחות. ומהרש"ל לתב ול"נ שכך אמר יעקב אם תשמור ההבטחות אז עשר אעשרנו שתי מעשרות ואם לאו אעשר פעם אחת וכן עשה עכ"ל: ט שפירושו היו משקים וכן ונאספו וגללו עתיד במקום הוה ופי' היו

אתמים והיו גוללין תמיד: י ר"ל שכך הי' ראוי לכתוב והנה ג' עדרי צאן רובצים עליה ונמה רובצים מבוס ואחשבי

פירוש ע"ט

געבין זעהר אעשרנו לך וועל איך אפ שיידן מעשר פון דיינט וועגין: (א) וישא יעקב רגליו אונ יעקב האט אוף געהובן זיינע פים. רש"י שרייבט וויא גאט האט אים געזאגט איין גוטע בשורה אז ער וועט אים היטן איז זיין הארץ גרינג געווארין אונ ער האט געקענט גיך גיין וילך ארצה בני קדם אונ ער איז געגאנגן צוא דעם לאנד פון דיא לייט וואס וואונען אין מזרח זייט: (ב) וירא אונ ער האט געזעהן והנה נון באר בשדה עס איז איין ברונען אין פעלד והנה נון שם שלשה עדרי צאן רובצים עליה אונ דארטין איז דרייא סטאדעס מיט שאף הוערין בייא איר כי מן הבאר ההוא ישקו העדרים ווארום פון דעם דאזיגן ברונען פלעגין דיא פאסטיכר אן טרינקן דיא סטאדעס והאבן גדולה על פי הבאר אונ איין גרויסער שטיין ליגט אוף דעם מויל פון דעם ברונען: (ג) ונאספו שמה אונ דארטין ווערן איין גזאמילט אלע סטאדעס וגללו את האבן מעל פי הבאר

משלי ישראל

זאל אריין קומן דארף זיך דער מענטש אן טאן אין שיינע מלבושים לכבוד דעם מלך אונ אריין קומן דאס איז דער ענין אמת מאקי דער כבוד פון גאט איז פול נאר דיא וועלט פון דעסט וועגין הט ער דיא ערד געגעבן צו די מענטשן דיא זאלן אוף איר וואוינן אונ צווישן זיי איז גאט אוך דא. נאר דם בית המקדש איז אפ געזונדערט פון גאטס וועגן ער זאל מאכן רוען זיין נאמען דארט אזו ווי אין פסוק שטייט אז קיינר האט נים גיטארט אריין גיין אין קדשי קדשים נאר דר כהן גדול אום יום כפור דם זאגט דר פסוק (וייקץ יעקב משנתו) יעקב האט זיך אוף געהאפט פון דעם שלאף (ויאמר מה נורא המקום הזה) וואס פאר אפארכטיג ארט דאס איז אזו ווי איינר פר וונדרט זיך פר וואס איז דאס אורט פארכטיגר פון אלי ערטר גאט איז זיך פול אוף גאר דר וועלט אונ ער ענפערט זיך אליין (אין זה כי אם בית אלהים) עס איז נים אנדערש אז עס איז דם הויז פון גאט דאס בית המקדש וועט דא שטיין וום עס וועט זיין

וְהֵשִׁיבוּ אֶת־הָאֶבֶן עַל־פִּי הַבְּאֵר
לִמְקֹמָהּ׃ ד וַיֹּאמֶר לָהֶם יַעֲקֹב אַחַי
מֵאַיִן אַתֶּם וַיֹּאמְרוּ מֵחָרָן אֲנָחְנוּ׃
ה וַיֹּאמֶר לָהֶם הַיְדַעְתֶּם אֶת־לָבָן
בֶּן־נָחוֹר וַיֹּאמְרוּ יָדָעְנוּ׃ ו וַיֹּאמֶר
לָהֶם הֲשָׁלוֹם לוֹ וַיֹּאמְרוּ שָׁלוֹם
וְהִנֵּה רָחֵל בִּתּוֹ בָּאָה עִם־הַצֹּאן׃
ז וַיֹּאמֶר הֵן עוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל לֹא־
עֵת הֵאָסֵף הַמִּקְנֶה הַשְׁקוּ הַצֹּאן

ולכו

וּמְתִיבִין יָת אַבְנָא עַל
פּוּמָא דְבֵירָא לְאַתְרַהּ׃
ד וַאֲמַר לְהוֹן יַעֲקֹב
אַחַי מְנָן אַתּוּן וַאֲמָרוּ
מֵחָרָן אֲנַחְנָא׃ ה וַאֲמַר
לְהוֹן הֲיִדַעְתּוּן יָת לָבָן
בַּר נָחוֹר וַאֲמָרוּ יְדַעְנָא׃
ו וַאֲמַר לְהוֹן הַשְׁלָם
לֵהּ וַאֲמָרוּ שְׁלָם וְהָא
רָחֵל בְּרַתֵּהּ אָתְיָא עִם
עָנָא׃ ז וַאֲמַר הָא עוֹד
יוֹמָא סַגִּי לָא עִדַּן
לְמִכְנַשׁ בְּעִיר אַשְׁקוּ
עָנָא וְאִזִילוּ רְעוֹ׃

ואמרו

ה"א מן עוד היום ה' באתר ב' ואפתח.

בעל הטורים

שמגלגלים בכח מים וכנגד שבעה שקורין בתורה בשבת. וה' מהם הי הבאר כנגד ה' שקורין בי"ט וג' מהם מע"ש הבאר כנגד ג' שקורין בחול: ויאמרו שלום. ולא אמרו שלום לו מי אמר, אלום אין שלום לרשעים:

שפתי חכמים

אמה וגו' ולמה ואספו מפני שהאבן גדולה ע"ש הבאר: ב פא דלא מביא התרגום מיד לעיל על ישקו הטדרים ועל ונאספו מגום דכאן כתיב וגללו ומתרגם ומגנדרים דהוא ל' זוג וכמון נמי כתיב וגללו ומתרגם ויגנדרון דהוא ל' עתיד א"כ מוכח בהדיא מן התרגום דכל הפסוק מדבר לשון הוה אבל גבי ישקו לא מוכח מתוך התרגום דלא כתיב ב"פ ישקו אלא לעיל כתיב ישקו וכאן כתיב והשקינו וכן כל הלשונות אינן שוין הוך מן וגללו: ל דק"ל דהפ' כופל הענין דכיון שבירים אתה לא שלמתה פעולת היום. ואם הבהמות שלכם אעפ"כ לא עת ל האסף המקנה וגו' (ג"ד):

רש"י

שווה משתנה לדבר בלשון עתיד ובלשון כ עבר לפי שכל דבר ההוה תמיד כבר היה ועתיד להיות: והשיבו. תרגומו ומתיבין: (ו) באה עם הצאן. הטעם בהל"ף ותרגומו אתיא. ורחל באה. הטעם למעלה בבי"ת ותרגומו אתת. הראשון לשון עושה והשני לשון עשתה: (ז) הן עוד היום גדול. לפי שראה אותם רובצים כסבור שרוצים לאסוף המקנה הביתה ולא ירעו עוד אמר להם הן עוד היום גדול כלומר אם

פירוש ע"ט

אונ דיא פאסטיכר טועֶן אַראָפּ קאַלעֶרין דעם שטיין פון דעם מויל פון דער ברונן וְהִשְׁקוּ אֶת הַצֹּאן אונ זיי טְרִינְקְן אַן דיא שאָף וְהֵשִׁיבוּ אֶת הָאֶבֶן עַל פִּי הַבְּאֵר לִמְקוֹמָהּ אונ זיי קערן אום דעם שטיין אויף דעם מויל פון דער ברונען צוא איר אָרט: (ה) וַיֹּאמֶר לָהֶם יַעֲקֹב האט יעקב צוא זייא גזאגט אַחַי מיינע פריינד מֵאַיִן אַתֶּם פון וואַנען זייט איר וַיֹּאמְרוּ אונ זייא האבן גזאגט מֵחָרָן אֲנָחְנוּ מיר זענן פון חרן: (ה) וַיֹּאמֶר לָהֶם האט ער צוא זייא גזאגט הַיְדַעְתֶּם אֶת לָבָן בֶּן נָחוֹר קענט איר לבן דעם זון פון נחור וַיֹּאמְרוּ אונ זייא האבן גזאגט יָדָעְנוּ מיר קאָנן אים: (ו) וַיֹּאמֶר לָהֶם אונ ער האט גזאגט צו זייא הֲשָׁלוֹם לוֹ אויב עס איז צו אים שלום וַיֹּאמְרוּ שָׁלוֹם אונ זייא האבן גזאגט עס איז שלום וְהִנֵּה רָחֵל בִּתּוֹ בָּאָה עִם הַצֹּאן זיין טאכטער רחל קומט מיט דיא שאָף: (ז) וַיֹּאמֶר אונ ער האט גזאגט הֵן עוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל דער טאג איז נאך גרוס. רש"י שרייבט ווייל ער האט גזעהן אז זייא ליגין האט ער גימיינט אז זייא ווילן שוין מער ניט פאשין האט ער צוא זייא גזאגט דער טאג איז גרוס אויב איר זייט גידונגענע האט איר נאך צייט צו פאשין אגאנצן טאג אונ אויב דאס איז אייערע בהמות לֹא עֵת הֵאָסֵף הַמִּקְנֶה איז דאך ניט דיא צייט איין צוא זאמלן דיא בהמות הַשְׁקוּ הַצֹּאן טרינקט

וְלְכוּ רְעוּ׃ ח וַיֹּאמְרוּ לֹא נוּכַל עַד
אֲשֶׁר יֵאָסְפוּ כָּל־הָעֲדָרִים וְגָלְלוּ
אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וְהִשְׁקִינוּ
הַצֹּאן׃ ט עוֹדֶנּוּ מְדַבֵּר עִמָּם וְרָחֵל ׀
בָּאָה עִם־הַצֹּאן אֲשֶׁר לְאָבִיהָ כִּי
רֹעָה הִוא׃ י וַיְהִי כַּאֲשֶׁר רָאָה
יַעֲקֹב אֶת־רָחֵל בַּת־לָבָן אֲחִי אִמּוֹ
וְאֶת־צֹאן לָבָן אֲחִי אִמּוֹ וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב
וַיָּגֶל אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר
וַיַּשְׁקְ אֶת־צֹאן לָבָן אֲחִי אִמּוֹ׃
יא וַיִּשַּׁק יַעֲקֹב לְרָחֵל וַיִּשָּׂא אֶת־

קלו

ח וַאֲמַרוּ לָא נִכּוּל עַד
דִּי מִתְכַּנְשִׁין כָּל עֶדְרַיָּא
וּמְנַגְּדִין יָת אַבְנָא
מֵעַל פּוּמָּא דְּבֵירָא
וְנַשְׁקֵי עָנָא׃ ט עַד
דְּהוּא מְמַלֵּל עִמְּהוֹן
וְרָחֵל אֲתַת עִם עָנָא דִּי
לַאֲבוּהָא אֲרֵי רָעֲיָתָא
הִיא׃ י וַהֲוָה כַּד חֲזָא
יַעֲקֹב יָת רָחֵל בַּת לָבָן
אֲחוּהָא דְאִמֵּהּ וְיָת
עָנָא דְּלָבָן אֲחוּהָא
דְאִמֵּהּ וּקְרֵב יַעֲקֹב
וְנַגֵּד יָת אַבְנָא מֵעַל
פּוּמָּא דְבֵירָא וְאַשְׁקֵי
יָת עָנָא דְּלָבָן אֲחוּהָא
דְאִמֵּהּ׃ יא וּנְשַׁק יַעֲקֹב
לרחל

ת״א ויפי כאשר מגילא י.

בעל הטורים

(ט) כי רעה היא. ב׳ במס׳ הכא ואידך שן רעה ורגל מועדת אותו פסוק נדרש בגליות וכן כי רעה הוא נדרש ג״כ בכ״כ בגליות: (י) ויגל. ב׳ הכא ואידך ויגל כבודי שכיון שהאם

פירוש רשב״ם

(ח) עד אשר יאספו כל העדרים וגללו את האבן. והאבן גדולה על פי הבאר. שלא יפול אדם. או שלא ישאבו ממנה שאר בני אדם: (י) ויגל את האבן. לבדו להודיע

רש״י

(ח) לא נוכל. להשקות לפי שהאבן גדולה: וגללו. זה מתורגם ויגנדרון לפי שהוא ל׳ עתיד: (י) ויגש יעקב ויגל. כמי שמעביר את הפקק

שפתי חכמים

שאמר הן עוד היום גדול לא הי״ל תו למכתב לא עת האסף המקנה דודאי כן הוא לכך מדרש דשני ענינים הם: ם פי׳ וא״א נגוללה כדפירש״י לעיל מרוב כבדה ולא שכן שהכיתו

פירוש ע״ט

אַן דִי שָׁאף וּלְכוּ רְעוּ אוּנ גֵייט פַּאשִׁין: (ח) וַיֹּאמְרוּ אוּנ זַייא הָאבִּן גְזָאגְט לֹא נוּכַל מִיר קָאנֶן נִיט אָן טְרִינְקְן דִי שָׁאף עַד אֲשֶׁר יֵאָסְפוּ כָּל הָעֲדָרִים בִּיז וַואנֶן זַייא וֶועלְן וֶוערִין אַיין גִיזַאמִילְט אַלֶע פַּאסְטִיכָר וְגָלְלוּ אֶת הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר אוּנ זַייא וֶועלְן אַרָאפּ קֵאלְרְן דֶעם שְׁטַיין פוּן דֶער בְּרוּנֶעְן וְהִשְׁקִינוּ הַצֹּאן וֶועלְן מִיר אָן טְרִינְקְן דִיא שָׁאף: (ט) עוֹדֶנּוּ מְדַבֵּר עִמָּם עֶר וָואר נָאךְ מִיט זַייא רֵידִין וְרָחֵל בָּאָה אוּנ רָחֵל אִיז גְקוּמֶן עִם הַצֹּאן אֲשֶׁר לְאָבִיהָ מִיט דִי שָׁאף וָואס אִיז צוּא אִיר פָּאטֶער כִּי רוֹעָה הִיא וָוארוּם זִיא אִיז אַיין פַּאסְטִיכֶערִן: (י) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גְוֶועזְן כַּאֲשֶׁר רָאָה יַעֲקֹב אֶת רָחֵל ווִיא יַעֲקֹב הָאט גְזֶעהֶן רָחֵל בַּת לָבָן אֲחִי אִמּוֹ דִיא טָאכְטֶער פוּן זַיין מוּטֶערְס בְּרוּדֶר וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב הָאט יַעֲקֹב גִינֶענְט וַיָּגֶל אֶת הָאֶבֶן אוּנ עֶר הָאט דֶעם שְׁטַיין אַרָאפּ גִיקָאלֶערְט. רַשִׁ״י שְׁרַייבְּט עֶר הָאט אַרָאפּ גְנוּמֶן דֶעם שְׁטַיין פוּן דֶער בְּרוּנֶעְן אַזוֹ וִויא אַיין מֶענְטְשׁ נֶעמְט אַרָאפּ אַיין פַאר שְׁטָאפּוּנְג פוּן אַיין פְלַאשׁ כַּחֲמַת עֶר אִיז גְוֶועזִין אַיין בַּעַל כֹּחַ וַיַּשְׁקְ אֶת צֹאן לָבָן אוּנ עֶר הָאט אָן גִיטְרוּנְקְן דִיא שָׁאף פוּן לָבָן אֲחִי אִמּוֹ זַיין פֶעטֶער: (יא) וַיִּשַּׁק יַעֲקֹב לְרָחֵל אוּנ יַעֲקֹב הָאט גְקוּשְׁט צוּא רָחֵל וַיִּשָּׂא אֶת קֹלוֹ אוּנ עֶר הָט אוּף גְהוֹבִּין זַיין קוֹל אוּנ עֶר הָט גְוַויינְט וַוייל עֶר אִיז גְקוּמֶן מִיט לֵיידִיגֶע הֶענְט עֶר הָט גְזָאגְט אַז אֱלִיעֶזֶר דֶער קְנֶעכְט פוּן מַיין פָּאטֶערְס פָאטֶער אִיז גְקוּמֶן קַיין חָרָן נֶעמְן צוּ מַיין פָּאטֶער יִצְחָק אַוַויבּ הָט עֶר מִיט זִיךְ גְהַאט אוֹרִינְגְלַאךְ אוּנ הֶעפְטְלִיךְ אוּנ זִיסֶע שְׁפַּייז אוּנ אִיךְ הָאבּ

קֹלוֹ וַיֵּבְךְּ׃ יב וַיַּגֵּד יַעֲקֹב לְרָחֵל כִּי
אֲחִי אָבִיהָ הוּא וְכִי בֶן־רִבְקָה הוּא
וַתָּרָץ וַתַּגֵּד לְאָבִיהָ׃ יג וַיְהִי כִשְׁמֹעַ
לָבָן אֶת־שֵׁמַע ׀ יַעֲקֹב בֶּן־אֲחֹתוֹ
וַיָּרָץ לִקְרָאתוֹ וַיְחַבֶּק־לוֹ וַיְנַשֶּׁק־לוֹ
וַיְבִיאֵהוּ אֶל־בֵּיתוֹ וַיְסַפֵּר לְלָבָן אֵת
כל

לְרָחֵל וַאֲרֵים יָת קָלַהּ וּבְכָא׃ יב וְחַוִּי יַעֲקֹב לְרָחֵל אֲרֵי בַר אֲחַת אֲבוּהָא הוּא וַאֲרֵי בַר רִבְקָה הוּא וּרְהָטַת וְחַוִּיאַת לַאֲבוּהָא׃ יג וַהֲוָה כַּד שְׁמַע לָבָן יָת שֵׁמַע יַעֲקֹב בַּר אֲחָתֵהּ וּרְהַט לְקַדָּמוּתֵהּ וְגַפֵּף לֵהּ ונשיק

ת"א ויגד יעקב. מגילה יג. בתרא קכג.

פירוש רשב"ם

גבורתו בא הכתוב : (יג) את כל הדברים האלה. שאביו שלחו בשביל שידמה ללבן : (יג) שמע. כי כשמע שמע יעקב כאשר שמע למצרים יחילו כשמע צור מתי יהיה זה מקויים כשתלא שמועת גאולת יעקב : ויחבק לו וינשק לו. מתחלה חבקו לראות אם הוא הגוי מעות במתניו וכשלא מצא נשקו

בעל הטורים

אותה שרחם עליו רוח הקודש וזהו ויגל כבודי בדכתיב מכס כבודי. ד"א אימתי ויגל כבודי כשיתקיים ויגל את האבן

שפתי חכמים

בינוים : ב פי' כיסוי משלאוהיות ור"ל שלא גלל האבן כמו שרועים אך בקל ודייק זה מדכתיב ויגל שהוא לשון גלוי ולא כתיב ויגלל : ם ולפ"ז קשה אם כוונה אומרת לו למה אתה בוכה בודאי לא הזכיר לה מיתתה וא"כ מה כתיב לה לכ"פ ד"א ולד"א נהוד קשה איך לדיק כזה יבכה על חסרון ממון. מהרש"ל: ע דברבקה כתיב ותגד לבית אמה לכ"פ אמה מתה : פ דאל"כ למה רץ : צ כלומר כיון שלא רץ אלא בשביל הממון א"כ למה חבק אותו לכ"פ וכו' : ק מהרש"ל. אין

רש"י

מעל פי ב גלויות להודיעך שכחו גדול (ב"ר) : ויבך. לפי שצפה ברוח הקודש שאינה נכנסת עמו ם לקבורה ד"א לפי שבא בידים ריקניות אמר אליעזר עבד אבי אבא היו בידיו נזמים וצמידים ומגדנות ואני אין בידי כלום. לפי שרדף אליפז בן עשו במצות אביו אחריו להורגו והשיגו ולפי שגדל אליפז בחיקו של יצחק משך ידו א"ל מה אעשה לציווי של אבא אמר לו יעקב טול מה שבידי והעני חשוב כמת : (יב) כי אחי אביה הוא. קרוב לאביה כמו (לעיל יג) אנשים אחים אנחנו. ומדרשו אם לרמאות הוא בא גם אני אחיו ברמאות ואם אדם כשר הוא גם אני בן רבקה אחותו הכשרה : ותגד לאביה. (ב"ר) לפי שאמה מתה ע לא היה לה להגיד אלא לו : (יג) וירץ לקראתו. (ב"ר) כסבור ממון הוא פ טעון שהרי עבד הבית בא לכאן בעשרה גמלים טעונים : ויחבק. כשלא ראה עמו כלום אמר שמא זהובים צ הביא והנם בחיקו (ב"ר) : וינשק לו. אמר שמא מרגליות הביא ק והם בפיו (ב"ר) : ויספר ללבן. שלא בא אלא מחמת אונס

פירוש ע"ט

גאר ניט אין מיינע הענט מחמת אֱלִיפַז דער זון פון עשו האט נאך גיאגט נאך יַעֲקֹב נאר ווייל אֱלִיפַז איז גוואקסין גווארין ביא יִצְחָק האט ער אים ניט גוואלט הארגינען האט יַעֲקֹב גזאגט נעם ביא מיר צוא אלדינג וואס איך האב וועל איך זיין איין עני אונ איין עני איז גליך וויא איין מת : (יב) וַיַּגֵּד יַעֲקֹב לְרָחֵל אונ יַעֲקֹב האט גזאגט צוא רָחֵל כִּי אֲחִי אָבִיהָ הוּא אז ער איז דער פריינט פון איר פאטער וְכִי בֶן רִבְקָה הוּא אונ אז ער איז דער זון פון רִבְקָה וַתָּרָץ וַתַּגֵּד לְאָבִיהָ אונ זיא איז גילאפן אונ האט גזאגט צו איר פאטר. רש"י שרייבט איר מוטר איז גשטארבן הט זיא קיינעם ניט גהאט צוא זאגן נאר צום פאטער : (יג) וַיְהִי עס איז גוועזן כִּשְׁמֹעַ לָבָן וויא לָבָן האט גהערט אֶת שֵׁמַע יַעֲקֹב בֶּן אֲחֹתוֹ דאס הערונג פון יַעֲקֹב דער זון פון זיין שוועסטער וַיָּרָץ לִקְרָאתוֹ אונ ער איז אים אנקעגין גלאפין. רש"י שרייבט לָבָן האט גמיינט ער האט מיט זיך פיל געלט אז דר קנעכט פון אַבְרָהָם איז גקומן האט ער מיט גבראכט צעהן אן גילאדינע קעמלן וויא ער הט גזעהן אז ער האט ניט קיין קעמלך וַיְחַבֵּק לוֹ הט ער אים גהאלזט ער האט גמיינט טאמער האט ער רענדליך אין זיין שוים וויא לָבָן האט גזעהן אז ער האט ניט וַיְנַשֶּׁק לוֹ האט ער אים גקושט טאמער האט ער גיבראכט פעריל אין מויל וַיְבִיאֵהוּ אֶל בֵּיתוֹ אונ ער האט אים גיבראכט אין זיין הויז אריין וַיְסַפֵּר לְלָבָן אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אונ ער האט דער ציילט צוא לָבָן גאר דיא רייד אז ער האט גמוזט אנטלופין פאר זיין ברודר אונ אֱלִיפַז האט ביא אים אלדינג אוועק גנומען :

כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה׃ יד וַיֹּאמֶר לוֹ לָבָן אַךְ עַצְמִי וּבְשָׂרִי אָתָּה וַיֵּשֶׁב עִמּוֹ חֹדֶשׁ יָמִים׃ טו וַיֹּאמֶר לָבָן לְיַעֲקֹב הֲכִי־אָחִי אַתָּה וַעֲבַדְתַּנִי חִנָּם הַגִּידָה לִּי מַה־מַּשְׂכֻּרְתֶּךָ׃ טז וּלְלָבָן שְׁתֵּי בָנוֹת שֵׁם הַגְּדֹלָה לֵאָה וְשֵׁם הַקְּטַנָּה רָחֵל׃ יז וְעֵינֵי לֵאָה רַכּוֹת וְרָחֵל הָיְתָה יְפַת־תֹּאַר וִיפַת

וְנַשִּׁיק לֵהּ וְאַעֲלֵהּ לְבֵיתֵהּ וְאִשְׁתָּעִי לְלָבָן יָת כָּל פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין׃ יד וַאֲמַר לֵהּ לָבָן בְּרַם קָרִיבִי וּבִשְׂרִי אַתְּ וִיתֵיב עִמֵּהּ יְרַח יוֹמִין׃ טו וַאֲמַר לָבָן לְיַעֲקֹב הַמִּדְּאָחִי אַתְּ וְתִפְלְחִנַּנִי מַגָּן חַוִּי לִי מָה אַגְרָךְ׃ טז וּלְלָבָן תַּרְתֵּין בְּנָן שׁוּם רַבְּתָא לֵאָה וְשׁוּם זְעֵרְתָּא רָחֵל׃ יז וְעֵינֵי לֵאָה יָאָן וְרָחֵל הֲוָת שַׁפִּירָא

ת״א ועיני לאה בערא זם.

פירוש רשב״ם

לדאות אם יש אדם טובה בפיו. ויחבק לו וינשק לו בני׳ היכתו לגזול מה שעליו: (יז) ועיני לאה רכות. ג׳ ר״פ. סבא והידך ועיני ישראל כבדו מזוקן ועיני רשעים תכלינה לנמה היו עיניה רכות לפי שהיתה יראה במה הנשא לעשו וכן ועיני ישראל כבדו מזוקן לפי שראה ירבעם ואחאב יצאו ממנו וזה סוא ועיני לאה רכות ועיני ישראל כבדו בשביל ועיני רשעים. רכות שנים. ועיני לאה רכות. אם ידבר אליך רכות. אטע״כ

רש״י

אחיו ר׳ ושנטלו ממונו ממנו: (יד) אך עצמי ובשרי. מעתה אין לי לאספך הביתה ש׳ הואיל ואין בידך כלום אלא מפני קורבה אטפל בך חדש ימים ת׳ וגו׳ והיא והלך זו לא לחנם שהיה רועה צאנו: הכי אחי אתה. לשון תימה וכי בשביל שאחי אתה לו לאה אמרת חנם: ועבדתני. כמו ותעב׳ לשון עבר והוסיף וי״ו כל׳ ... כמו הקטנה לכן אמר ברחל בתך (יז) רכות. (ב״ב ... כל עמו ב וכל׳

בעל הטורים

ואמו שלחוהו אל אנשי משפחתו: (יד) אך עצמי ובשרי אתה וגו׳. ויפה כוונת לבא אלי: (טז) וללבן שתי בנות. והפסיק תשובת דבריו של יעקב כי לפי שהיה לו שתי בנות והקטנה מצאה חן בעיניו לפיכך ביקש את הקטנה: (יז) רכות. נאות. וור״ש בלע״ז, וכלה שעיניה נאות אין כל גופה צריך בדיקה. ועינים שהורות אינן רכות בלבנים: יפת תואר. כמו במחוגה יתארהו. ויפת התואר והמצח

שפתי חכמים

... כתו ממש דקך לכבוד אבנים טובות בפיו אלא י״ל אלא שיבנה את שמה מבואר אבנות ... למאות לא היה יכלה ועי״ל שאם לא אמר רק בפך הקטנה שמא תלך אביו עוד בת ויתן אותה ליעקב כיון שהנשואין לא היו אלא אחר שבע שנים של עבודה ואף בתחלה קטנה היא תכלא ראויה לביאה שהרי יצחק נשא רבקה בהיותה רק בת שלש שנים ולא יעשה שום דמאות בעולם הקטנה: ו׳ שאין מדרך מוסר שיאמר שהכיר תיכף שבלמו

פירוש ע״ט

... האט גזאגט איך בין שוין ... פיר (יד) ניאמציג יאר ווען וועל איך קאנן ברענגן אויף ... ניידערגיוועלט צוועלף שבטים יאביאה אליה אונ איך פלוני קומן צו איר: (כב) ויאסף לבן את כל אנשי המקום גאר - לבן האט איין גזאמלט גאר די שטאט לייט איין ... משתה אונ ער האט גמאכט איין מאל צייט: (כג) ויהי בערב אונ אז עס איז גקומן אויף דר נאכט ויקח את לאה בתו האט ער גנומן זיין טאכטר לאה ויבא אותה אליו אונ ער האט זי גבראכט צו אים ויבא אליה אונ ער איז גקומן צו איר: (כד) ויתן לבן לה את זלפה שפחתו אונ לבן האט צו איר געגעבן זיין דינסט מיד זלפה ללאה בתו שפחה צו זיין טאכטר לאה פר אדינסט מייד: (כה) ויהי בבקר אונ עס איז גוועזן אין דר פריא והנה נון היא לאה זיא איז לאה. רש״י שרייבט יעקב האט מורא געהאט לבן זאל אים ניט נארין האט ער איבר גגעבן צו רחל סימנין אונ ווי רחל האט געזעהן אז מען פירט אריין לאה צו אים זאגט זיא אצונד וועט מיין שוועסטר פר שעמט ווערין האט זי איבר געגעבן די סימנים צו לאה דריבער האט ער ביי נאכט ניט געוואוסט אז זי איז לאה ויאמר אל לבן אונ ער האט גזאגט צו לבן מה זאת וואס איז דאס דאזיגע עשית לי וואס דו האסט געטאן צו מיר הלא ברחל עבדתי עמך פר וואר איך האב פאר רחל גדינט מיט דיר ולמה רמיתני ווארום האסטו מיך גנארט: (כו) ויאמר לבן אונ ער האט גזאגט לבן לא יעשה כן במקומנו עס ווערט אזו

וְיפַת מַרְאֶה: שלישי יח וַיֶּאֱהַב יַעֲקֹב
אֶת־רָחֵל וַיֹּאמֶר אֶעֱבָדְךָ שֶׁבַע
שָׁנִים בְּרָחֵל בִּתְּךָ הַקְּטַנָּה:
יט וַיֹּאמֶר לָבָן טוֹב תִּתִּי אֹתָהּ לָךְ
מִתִּתִּי אֹתָהּ לְאִישׁ אַחֵר שְׁבָה
עִמָּדִי: כ וַיַּעֲבֹד יַעֲקֹב בְּרָחֵל שֶׁבַע
שָׁנִים וַיִּהְיוּ בְעֵינָיו כְּיָמִים אֲחָדִים
בְּאַהֲבָתוֹ אֹתָהּ: כא וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב
אֶל־לָבָן הָבָה אֶת־אִשְׁתִּי כִּי מָלְאוּ
ימי

אונקלוס

שַׁפִּירָא בְרֵיוָא וְיָאָיָא
בְחֶזְוָא: יח וּרְחֵם
יַעֲקֹב יָת רָחֵל וַאֲמַר
אֶפְלְחִנָּךְ שְׁבַע שְׁנִין
בְּרָחֵל בְּרַתָּךְ זְעֵירְתָּא:
יט וַאֲמַר לָבָן טַב
דְּאֶתֵּן יָתַהּ לָךְ מִדְּאֶתֵּן
יָתַהּ לִגְבַר אָחֳרָן תִּיב
עִמִּי: כ וּפְלַח יַעֲקֹב
בְּרָחֵל שְׁבַע שְׁנִין וַהֲווֹ
בְעֵינוֹהִי כְּיוֹמִין זְעִירִין
בִּדְרָחֵים יָתַהּ:
כא וַאֲמַר יַעֲקֹב לְלָבָן
הַב יָת אִתְּתִי אֲרֵי
אשלמית

פירוש רשב״ם

והפה והלחיים: יפת מראה. לבן ואדמדם: (כא) כי מלאו

שפתי חכמים

שהיתה וכו׳ ומתוך גנותה הלמוד בגנה. וא״ת דמשמע דגם לאה היתה יפת תואר אלא בעיניה היו רכות וא״כ אין זה הסיפך בל ורחל היתה יפת תואר וגו׳ אלא כן הל״ל ועיני ל׳ יפות וי״ל כיון שעיניה לא היו יפות גם היא לא היתה אבל רחל היתה נגמרת כלה שעיניה יפות כל גופה אין צריך אחיו ברמאותא׳ שפיר עליו ורחל היתה יפת וגו׳ וק״ל: ע לא היה לה להגיד אלא׳ : ד׳ כלו׳ שכנרא נוהגת לכאן בעשרה נמלים מעונים: ויחבק. כשלא לאה ׳ וינשק לו. אמר שמא מרגליות הביא ׳ק והם בפיו

רש״י

ושתי בנות ללבן הגדולה לגדול והקטנה לקטן: תאר. הוא צורת הפרצוף לשון (ישעיה מד) יתארהו בשרד קונפא״ס בלעז (צירקעל): מראה. הוא זיו קלסתר: (יח) אעבדך שבע שנים. (ב״ר) הם ימים אחדים שאמרה לו אמו ג וישבת עמו ימים אחדים ותדע שכן הוא שהרי כתיב ויהיו בעיניו ד כימים אחדים: ברחל בתך הקטנה. כל הסימנים הללו למה לפי שהיה יודע ברמאי אמר לו אעבדך ברחל ושמא תאמר רחל אחרת מן השוק ה״ל בתך ושמא תאמר לאה שמה רחל ת״ל הקטנה (ב״ר): ויספר

פירוש ע״ט

גאר ניט אין מיינע הענט מחמת אליפז דער זון פון עשו האט נאך גיאגט נאך יעקב נאר ווייל אליפז איז גוואקסין גווארין ביא יצחק האט ער אים ניט גוואלט הארגינען האט יעקב גזאגט גיעם ביא מיר צוא אלדינג וואס איך האב וועל איך זיין איין עני אונ איין עני איז גליך וויא איין מת: (יב) וַיַּגֵּד יַעֲקֹב לְרָחֵל אונ יעקב האט גזאגט צוא רחל כִּי אֲחִי אָבִיהָ הוּא אז ער איז דער פריינט פון איר פאטער וְכִי בֶן רִבְקָה הוּא אונ אז ער איז דער זון פון רבקה וַתָּרָץ וַתַּגֵּד לְאָבִיהָ אונ זיא איז גילאפן אונ האט גזאגט צו איר פאטר. רש״י שרייבט איר מוטר איז גשטארבן הט זיא קיינעם ניט גהאט צוא זאגן נאר צום פאטער: (יג) וַיְהִי עס איז גוועז כִּשְׁמֹעַ לָבָן וויא לבן האט גהערט אֶת שֵׁמַע יַעֲקֹב בֶּן אֲחֹתוֹ דאס הערונג פון יעקב דער זון פון זיין שוועסטר: (כא) מלאו ימי. ער איז אים אנקעגין גלאפין. ו׳ האט גמיינט ער האט מיט זיך פיל געלט דיא קנעכט פון אברהם איז גקומן האט גאר ניט גבראכט צעהן אן גילאדינע קעמלן וויא (ט) ויאמר גזעהן אז ער האט ניט קיין קעמלך וַיְחַבֶּק ׳ אותה ער אים גהאלזט ער האט גמיינט טאמער ׳ דיר ער רענדליך אין זיין שוים וויא לבן האט גזען אז ער האט ניט וַיְנַשֶּׁק לו האט ער אים גקושט טאמער האט ער גיבראכט פעריל אין מויל וַיְבִיאֵהוּ אֶל בֵּיתוֹ אונ ער האט אים גיבראכט אין זיין הויז אריין וַיְסַפֵּר לְלָבָן אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אונ ער האט דער ציילט צוא לבן גאר דיא רייד אז ער האט גמוזט אנטלופין פאר זיין ברודר אונ אליפז האט ביא אים אלדינג אוועק גנומען:

יָמָי וְאָבוֹאָה אֵלֶיהָ: כב וַיֶּאֱסֹף לָבָן
אֶת־כָּל־אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם וַיַּעַשׂ
מִשְׁתֶּה: כג וַיְהִי בָעֶרֶב וַיִּקַּח אֶת־
לֵאָה בִתּוֹ וַיָּבֵא אֹתָהּ אֵלָיו וַיָּבֹא
אֵלֶיהָ: כד וַיִּתֵּן לָבָן לָהּ אֶת־זִלְפָּה
שִׁפְחָתוֹ לְלֵאָה בִתּוֹ שִׁפְחָה:
כה וַיְהִי בַבֹּקֶר וְהִנֵּה־הִוא לֵאָה
וַיֹּאמֶר אֶל־לָבָן מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לִּי
הֲלֹא בְרָחֵל עָבַדְתִּי עִמָּךְ וְלָמָּה
רִמִּיתָנִי: כו וַיֹּאמֶר לָבָן לֹא־יֵעָשֶׂה
כֵן

ת"א ויהי בבקר מגילה יג בפ"ח קמ"ב.

אַשְׁלֵמִית יוֹמֵי פָּלְחָנִי
וְאֵעוֹל לְוָתַהּ: כב וּכְנַשׁ
לָבָן יָת כָּל אֱנָשֵׁי אַתְרָא
וַעֲבַד מִשְׁתְּיָא:
כג וַהֲוָה בְרַמְשָׁא
וּדְבַר יָת לֵאָה בְרַתֵּהּ
וְאָעֵיל יָתַהּ לְוָתֵהּ וְעַל
לְוָתַהּ: כד וִיהַב לָבָן
לַהּ יָת זִלְפָּה אַמְתֵּהּ
לְלֵאָה בְרַתֵּהּ לְאַמְהוּ:
כה וַהֲוָה בְצַפְרָא וְהָא
הִיא לֵאָה וַאֲמַר לְלָבָן
מָא דָא עֲבַדְתְּ לִי הֲלָא
בְרָחֵל פְּלָחִית עִמָּךְ
וּלְמָא שַׁקַּרְתְּ בִּי:
כו וַאֲמַר לָבָן לָא
יתעבד

פירוש רשב"ם

ימי. שבע שנים שעבדתיך: (כה) והנה היא לאה. בדבר

רש"י

שאמרה לי אמי. ועוד מלאו ימי שהרי אני בן פ"ד שנה ואימתי אעמיד י"ב שבטים וזהו שנאמר ואבואה אליה והלא קל שבקלים אינו אומר כן אלא להוליד תולדות אמר כן: (כה) ויהי בבקר והנה היא לאה. אבל בלילה לא היתה לאה לפי שמסר יעקב סימנים לרחל וכשראתה רחל שמכניסין לו לאה אמרה

שפתי חכמים

לא היה ירא יעקב שמא יתנה גם זלפה בשם רחל ויתן לו זלפה בשמה רחל ובתו הקטנה וי"ל דזלפה אינו בתו ממש כיון דהיתה מפלגש וגם אין שמה רחל אלא שישנה את שמה לרחל ומשום שני רמאות לא היה ירא וע"ל שאם לא אמר רק בתך הקטנה שמא תלד אשתו עוד בת ויתן אותה ליעקב כיון שהנשואין לא היו אלא אחר שבע שנים של עבודה ואף שתהיה קטנה לא תהא ראויה לביאה שהרי יצחק נשא רבקה שהיתה רק בת שלש שנים ולא יעשה שום רמאות בעולם

בפני התנאי הוא שיתן לו בתו הקטנה לכן אמר ברחל בתך הקטנה : ד שאין מדרך מוסר שיאמר השכיר תיכף שבלמו

פירוש ע"ט

שרייבט ער האט גזאגט איך בין שון אַלט פיר אונ אַכציג יאָר ווען ווער איך קאָנען ברענגן אויף דער וועלט צוועלף שְׁבָטִים וְאָבוֹאָה אֵלֶיהָ אונ איך וועל קומען צו איר: (כב) וַיֶּאֱסֹף לָבָן אֶת כָּל אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם אונ לָבָן האט איין גזאמלט גאר די שטאט לייט וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה אונ ער האט גמאכט איין מאל צייט: (כג) וַיְהִי בָעֶרֶב אונ אז עס איז גקומען אויף דר נאכט וַיִּקַּח אֶת לֵאָה בִתּוֹ האט ער גנומען זיין טאכטר לֵאָה וַיָּבֵא אֹתָהּ אֵלָיו אונ ער הט זי גבראכט צו אים וַיָּבֹא אֵלֶיהָ אונ ער איז גקומען צו איר: (כד) וַיִּתֵּן לָבָן לָהּ אֶת זִלְפָּה שִׁפְחָתוֹ אונ לָבָן הט צו איר געבן זיין דינסט מיד זִלְפָּה לְלֵאָה בִתּוֹ שִׁפְחָה צו זיין טאכטר לֵאָה פר א דינסט מיד: (כה) וַיְהִי בַבֹּקֶר אונ עס איז גוועזן אין דער פריא וְהִנֵּה הִיא לֵאָה זיא איז לֵאָה. רש"י שרייבט יַעֲקֹב האט מורא גהאט לָבָן זאל אים ניט נארין הט ער איבר געגעבן צו רָחֵל סימנין אונ ווי רָחֵל האט גזעהן אז מען פירט אריין לֵאָה צו אים זאגט זיא אצונד וועט מיין שוועסטר פר שעמט ווערין הט זי איבר געגעבן דיא סִימָנִים צו לֵאָה דריבער הט ער ביי נאכט ניט גיוואוסט אז זי איז לֵאָה וַיֹּאמֶר אֶל לָבָן אונ ער הט גזאגט צו לָבָן מַה זֹּאת עָשִׂיתָ לִּי וואס איז דאס דאזיגע וואס דו האסט געטאן צו מיר הֲלֹא בְרָחֵל עָבַדְתִּי עִמָּךְ פר וואר איך האב פאר רָחֵל גדינט מיט דיר וְלָמָּה רִמִּיתָנִי ווארום האסטו מיך גנארט: (כו) וַיֹּאמֶר לָבָן אונ ער האט גזאגט לָבָן לֹא יֵעָשֶׂה כֵן בִּמְקוֹמֵנוּ עס ווערט אזוי

כן במקומנו לתת הצעירה לפני
הבכירה: כז מלא שבע זאת ונתנה
לך גם את זאת בעבדה אשר
תעבד עמדי עוד שבע שנים
אחרות: כח ויעש יעקב כן וימלא
שבע זאת ויתן לו את רחל בתו
לו לאשה: כט ויתן לבן לרחל
בתו את בלהה שפחתו לה
לשפחה: ל ויבא גם אל רחל
ויאהב גם את רחל מלאה ויעבד
עמו עוד שבע שנים אחרות:

יתעבד כדין באתרנא
למתן זעירתא קדם
רבתא: כז אשלים
שבועתא דדא ונתן
לך אף ית דא בפלחנא
די תפלח עמי עוד
שבע שנין אחרנין:
כח ועבד יעקב כן
ואשלים שבועתא דדא
ויהב לה ית רחל
ברתה לה לאנתו:
כט ויהב לבן לרחל
ברתה ית בלהה
אמתה לה לאמהו:
ל ועל אף לות רחל
ורחים אף ית רחל
מלאה ופלח עמה עוד
שבע שנין אחרנין:

ירא

פירוש רשב"ם

שלא נודע תחלה אומר והנה. וכן והנה חלום: (כז) מלא שבוע זאת. שבעת ימי המשתה של לאה: ונתנה. ותנתן לך גם את זאת מיד בעבודה אשר תעבוד עמדי אתרי נישואי רחל: עוד שבע שנים אחרות. כדכתיב ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף ויאמר יעקב אל לבן שלחני וגו' כי עכשיו הושלמו ארבע עשרה שנה בשתי בנותיו: (ל) ויאהב גם את רחל. וגם אהבה יותר מלאה כלומר בא אליה וגם אהבה. רוב גם הפוכים כן בתורה. וכן

והוא

שפתי חכמים

מני עבודתו הבא את בכירי : ז פ"כ וימלא שבוע זאת

רש"י

עכשיו תכלם אחותי עמדה ומסרה לה אותן סימנים (מגילה יג) : (כז) מלא שבוע זאת. דבוק הוא שהרי נקוד בחטף (פי' בפת"ח) שבוע של זאת והן שבעת ימי המשתה בגמרא ירושלמית במועד קטן. וא"א לומר שבוע ממש שאם כן היה צריך לינקד בקמץ השי"ן. ועוד שהשבוע לשון זכר כדכתיב שבעה שבועות תספר לך לפיכך אין משמע שבוע אלא שבע שטיינ"א בלעז (הייי זיבענטלינג) : ונתנה לך. לשון רבים כמו נרדה ונבלה ונשרפה אף זה ונתן רבים ונתנה וגו': גם את זאת. מיד לאחר שבעת ימי המשתה ז והעבוד לאחר נשואיה : (ל) עוד שבע שנים

פירוש ע"ט

ניט גטאן אין אונזער ארט לתת הצעירה לפני הבכירה צו געבין די יונגסטע פריער פאר דער עלצטע : (כז) מלא שבוע זאת דר פיל די שבעת ימי המשתה ונתנה לך גם את זאת אונ זי וועט ווערין געגעבין צו דיר דיא דאזיגע אויך באלד נאך שבעת ימי המשתה בעבודה פאר דער דינסט אשר תעבוד עמדי וואס דו וועסט דינען מיט מיר עוד שבע שנים אחרות נאך אנדרע זיבן יאר נאך דר חתונה : (כח) ויעש יעקב כן אונ יעקב הט אזו גטאן וימלא שבוע זאת אונ ער האט דר פילט דיא חתונה וואך ויתן לו את רחל בתו אונ ער האט צו אים געגעבין זיין טאכטער רחל לו לאשה צו אים פר אווייב : (כט) ויתן לבן לרחל בתו אונ ער הט געגעבין לבן צו זיין טאכטער רחל את בלהה שפחתו זיין דינסט מיד בלהה לה לשפחה צו איר פאר אדינסט : (ל) ויבא גם אל רחל אונ ער איז גקומן צוא רחל אויך ויאהב גם את רחל מלאה אונ ער הט אויך ליב געהאט רחל מער פון לאה ויעבוד עמו עוד שבע שנים אחרות אונ ער האט מיט אים גדינט נאך זיבען אנדרע יאר. רש"י שרייבט דר פסוק גלייכט די אנדרע זיבען יאר צו די ערשטע זיבען יאר אזו ווי ער הט די ערשטע זיבן יאר גדינט באמונה אזו האט ער דיא אנדרע זיבען יאר אויך גדינט

לא וַיַּרְא יְהוָה כִּי־שְׂנוּאָה לֵאָה
וַיִּפְתַּח אֶת־רַחְמָהּ וְרָחֵל עֲקָרָה׃
לב וַתַּהַר לֵאָה וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא
שְׁמוֹ רְאוּבֵן כִּי אָמְרָה כִּי־רָאָה
יְהוָה בְּעָנְיִי כִּי עַתָּה יֶאֱהָבַנִי אִישִׁי׃
לג וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר כִּי
שָׁמַע יְהוָה כִּי־שְׂנוּאָה אָנֹכִי וַיִּתֶּן
לו

ת״א. וירא ה׳ כי שנואה לאה. בסרת פה. ויפתח את רחמה. בכורות מה.

אונקלוס

לא וַחֲזָא יְיָ אֲרֵי
שְׂנִיאֲתָא לֵאָה וִיהַב
לַהּ עִדּוּי וְרָחֵל עֲקָרָא׃
לב וְעַדִּיאַת לֵאָה
וִילֵידַת בַּר וּקְרָת שְׁמֵהּ
רְאוּבֵן אֲרֵי אֲמַרַת אֲרֵי
גְלֵי קֳדָם יְיָ עֻלְבָּנִי אֲרֵי
כְעַן יְרַחֲמִנַּנִי בַּעְלִי׃
לג וְעַדִּיאַת עוֹד וִילֵידַת
בַּר וַאֲמַרַת אֲרֵי שְׁמִיעַ
קֳדָם יְיָ אֲרֵי שְׂנִיאֲתָא
אנא

בעל הטורים

לא. טוב לותב לופה: (לא) וירא ה׳ כי שנואה ס״ת אהיה לפי שהבטיחה יעקב כמו שהפקירה עצמה גו כך הפקירה עצמה לאחר לכך פתיח הקב״ה כמו עליה: (לב) ותקרא שמו ראובן. ואח״כ כתיב כי אמרה ובאחרים אינו כן אלא תחלה הוא מפרש

פירוש רשב״ם

וברכתם. גם אותי גם תברכו אותי. וכן גם אותך הרגתי הנה לחצתי רגליך ונעשית שפי. ופסח גם עדיין הייתי הורג אותך: (לא) ורחל עקרה. בשביל שכתוב לפניו שאמרה ליעקב הבה לי בנים כתב כן: (לב) יאהבני.

רש״י

אחרות. (כ״ל) אחרות הקיפן לראשונות ה מה הראשונות באמונה אף האחרונות באמונה ואע״פ שנרמאית בא עליו: (לב) ותקרא שמו ראובן. (ברכות) רבותינו פירשו. אמרה ראו מה בין בני לבן חמי שמכר הבכורה ליעקב וזה לא מכרה ליוסף ולא ערער עליו ולא

שפתי חכמים

ויתן לו וגו׳: ה דייק מדכתיב אחרות דיתור הוא. א״נ מדכתיב עוד משמע עוד אחרות הדומות לראשונות מה הראשונות באמונה דהא עדיין לא רמאו אף האחרונות באמונה

פירוש ע״ט

באמונה האמתשע ער הט אים גינארט: (לא) וירא יי כי שנואה לאה אונ גאט האט געזעהן אז לאה איז אגיפיינטע ויפתח את רחמה אונ ער האט גיעפינט איר טראכט זיא זאל קענין קינדער האבין ורחל עקרה אונ רחל איז גוועזן איין עקרה: (לב) ותהר לאה אונ לאה איז טראגידיג גווארין ותלד בן אונ זי האט גיוואונען איין זון ותקרא שמו ראובן אונ זי האט גרופן זיין נאמן ראובן אונזרע רבנן האבן מפורש גוועזן דריבער הט זיא אים גרופין ראובן זי האט גזאגט זעהט דעם חילוק צווישן מיין זון אונ צווישן מיין שווערס זון ער הט פר קופט זיין בכורה צו יעקב אונ מיין זון הט ניט פר קופט די בכורה צו יוסף אונ ער הט אוף אים ניט גקריגט אונ ניט גינוג וואס ער הט אוף אים ניט גיקריגט הט ער אים נאך גוואלט ארוס ציען פון דעם גרוב וואס מ׳האט אים ארין גווארפן כי אמרה ווארום זי האט גזאגט כי ראה ה׳ ווארום גאט הט געזעהן בעניי אין מיין פיין כי עתה יאהבני אישי ווארום אצונד וועט ער ליב האבן מיך מיין מאן: (לג) ותהר עוד אונ זי איז נאך דר טראגין גווארן ותלד בן אונ זיא הט גוואונען אזון ותאמר אונ זי הט גזאגט כי שמע יי ווארום גאט האט גהערט

משלי ישראל

פון נאמס ווענן אס גזוגדרט ער זאל דארט מאכן רוען זיין שכינה:

(וירא יי כי שנואה לאה ויפתח את רחמה ורחל עקרה) גאט הט געזעהן אז יעקב הט פיינד לאה הט גאט אוף געפינט איר טראכט זי זאל האבן קינדער אונ רחל איז גוועזן איין עקרה זיא האט נים גיהאט קיין קינדער עס איז אמשל עס איז גוועזן אקליין שטעטיל הט מען דארט גמאכט דרייא פרנסים דארף דעם בפעל פון דעם מלך אונ דארט איז גוועזן איינער וואס ער האט גוואלט זיין איינער פון די דרייא פרנסים אונ דער שר האט אים אבער נים גוואלט הט ער זיך מישב גוועזן אונ איז גפארין צום מלך מיט איין מתנה אונ זאל אים בעטין אז ער זאל אים מאכין איינער פון די דרייא פרנסים הט דר מלך מקבל גוועזן דיא מתנה אונ הט אים מיט געגעבן אפאפיר צום שר פון דם שטעטל ער זאל אים מאכן איינער פון די דרייא פרנסים דער וייל איידר ער איז אן גקומן מיט דעם פאפיר פון דעם מלך הט זיך דארט גמאכן איין בלבול הט דר שר די דרייא פרנסים איין גשלאסין אין קייטין אין דר תפיסה ווייא ער איז אן גקומן מיט דעם פאפיר פון דעם מלך הט דר שר דם איבר גליינט אונ זאגט איך וועל אזו טאן דוא ותפסט זיין איינער פון די דרייא הט ער איינעם ארוס גלאזט פון דר תפיסה אים הט ער ארין גנומן אין תפיסה אוף יעניטס אורט

לי גם־את־זה ותקרא שמו שמעון׃
לד ותהר עוד ותלד בן ותאמר עתה הפעם ילוה אישי אלי כי־ילדתי לו שלשה בנים על־כן קרא־שמו לוי׃
לה ותהר עוד ותלד בן ותאמר הפעם אודה את־יהוה
על

אונקלוס

אנא ויהב לי אף ית דין וקרת שמה שמעון׃
לד ועדיאת עוד וילידת בר ואמרת הדא זמנא יתחבר לי בעלי ארי ילידית לה תלתא בנין על כן קרא שמה לוי׃
לה ועדיאת עוד וילידת בר ואמרת הדא זימנא אודה קדם יי על כן קרת

פירוש רשב"ם

כמו יאתבני. וכן הבדל יבדילני (ישעיה נ"ו) כמו יבדילני: (לד) על כן קרא שמו לוי. יש לומר שיעקב קרא לו שם:

שפתי חכמים

אע"פ שראתה וק"ל: ט וא"ת וכא בפ"ק דמגילה לא חשיב אלא ז' נביאות שרה מרים דבורה חנה אביגיל וחולדה ואסתר. וי"ל דהתם חשבו מה שהקרא מעיד עליהן ושרה הקרא מעיד עליה דכתיב כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה מלמד שאברהם היה טפל לשרה בנביאות וכן כולם אבל גבי אמהות לא מצינו שהיו מתנבאות כי אפשר לפרש הקרא דהכא כפשוטו. ומהרש"ל פירש שהאמהות לא היו מתנבאות ב"א על עצמן שהיו יודעות מה שיהא עליהן אבל מה שיהא לעתיד על האחרים לא היו יודעות מ"כ לא חשב אותם בכלל שאר נביאות עכ"ל: י כלומר השבט לוי היו נושאין ארון ונתן לו כ"ד מתנות כהונה ועל שם שלוהו במתנות

רש"י

עד שלא ערער עליו אלא שבקש להוציאו מן הכלל: (לד) הפעם ילוה אישי. (ב"ר) לפי שהאמהות נביאות היו ט ויודעות שי"ב שבטים יוצאים מיעקב וד' נשים ישא אמרה מעתה אין לו פתחון פה עלי שהרי נטלתי כל חלקי בבנים: על כן. כל מי שנאמר בו ע"כ מרובה באוכלסין חוץ מלוי שהארון י היה מכלה בהם: קרא שמו לוי. בכולם כתיב ותקרא (פי' היא קראה) וזה כתב בו קרא ויש מדרש אגדה באלה הדברים רבה ששלח הקב"ה גבריאל והביאו לפניו וקרא לו שם זה קראו לוי: (לה) הפעם אודה. שנטלתי יותר מחלקי

משלי ישראל

דער נמשל איז דיא אמהות אונזערע האבן אלי בדארפט זיין עקרות מחמת אטעם וואס עס איז דא אבהאלטינר. שרה איז גוועזן תחלת איין עקרה. רבקה איז אויך גוועזן תחלת איין עקרה נאר יעקב האט אבער גהאט צוויא ווייבר רחל מיט לאה האט בדארפט זיין לאה דיא עקרה ווארום זיא האט מיט איהם פריר התונה גיהאט אונ זיא זאל זיין ביא איהם דער עיקר נאר וייל ער האט לאה פיינד גיהאט אונ רחל האט ער ליב גיהאט איז רחל ביא איהם גוועזן דער עיקר האט גאט פר ציטן אונ האט גמאכט רחל פר איין עקרה אויף דעם ארט פון לאה דס זאגט דר פסוק (וירא ה' כי שנואה לאה) גאט האט גזעהן אז יעקב האט פיינד לאה אונ רחל איז ביא איהם דער עיקר (ויפתח את רחמה) האט ער אויף געפינט איד פראכט אז לאה זאל האבן קינדר (ורחל עקרה) אונ רחל איז גוועזן איין עקרה אויף דעם ארט פון לאה:

פירוש ע"ט

כי שנואה אנכי אז איך בין אנגיפיינטע ויתן לי גם את זה אונ ער האט מיר גגעבן דעם דאזיגן ותקרא שמו שמעון אונ זי האט גרופן זיין נאמן שמעון: (לד) ותהר עוד אונ זי איז נאך איין מאל טראגין גווארין ותלד בן אונ זי האט גוואונען איין זון ותאמר אונ זי האט גזאגט עתה אצונד הפעם ילוה אישי אלי דם מאל וועט זיך מיין מאן צו מיר בהעפטין כי ילדתי לו שלשה בנים ווארום איך האב צו איהם גוואונען דריי זין. רש"י שרייבט וייל אונזערע אמהות זענן גוועזן נביאות האבן זיא גוואוסט אז פון יעקב וועט ארוס קומען צוועליף שבטים אונ ער וועט האבן פיר ווייבר דריבר האט זי גזאגט אצונד וועט מיין מאן ניט האבן צו ריידין אויף מיר ווארום איך האב גוואונען גאר מיין חלק על כן דרום אזוי קרא שמו לוי האט ער גריפן זיין נאמן לוי. רש"י פרעגט ביא אלע קינדר שטייט ותקרא אונ דא שטייט קרא דער מדרש שרייבט גאט האט נאך איהם גשיקט דעם מלאך גבריאל אונ ער האט איהם גבראכט פר איהם אונ האט איהם גגעבן פיר אונ צוואנציג מתנות כהונה אונ וייל ער האט איהם בהעפט מיט מתנות האט ער גרופן זיין נאמן לוי: (לה) ותהר עוד ותלד בן איז זיא נאך טראגן גווארין אונ זי האט גוואונען איין זון ותאמר אונ זיא האט גזאגט הפעם אודה את יי דאס מאל וועל איך לויבן גאט ווארום איך האב שון מער פון מיין חלק ותעמוד מלדת אונ זי האט אויף געהערט צו גווינען

עַל־כֵּן קָרְאָה שְׁמוֹ יְהוּדָה וַתַּעֲמֹד
מִלֶּדֶת׃ ל א וַתֵּרֶא רָחֵל כִּי לֹא
יָלְדָה לְיַעֲקֹב וַתְּקַנֵּא רָחֵל
בַּאֲחֹתָהּ וַתֹּאמֶר אֶל־יַעֲקֹב הָבָה־
לִּי בָנִים וְאִם־אַיִן מֵתָה אָנֹכִי׃
ב וַיִּחַר־אַף יַעֲקֹב בְּרָחֵל וַיֹּאמֶר
הֲתַחַת אֱלֹהִים אָנֹכִי אֲשֶׁר־מָנַע
מִמֵּךְ פְּרִי־בָטֶן׃ ג וַתֹּאמֶר הִנֵּה
אֲמָתִי בִלְהָה בֹּא אֵלֶיהָ וְתֵלֵד עַל־
ברכי

קְרַת שְׁמֵהּ יְהוּדָה
וְקָמַת מִלְּמֵילַד׃
א וַחֲזַת רָחֵל אֲרֵי לָא
יְלֵידַת לְיַעֲקֹב וְקַנִּיאַת
רָחֵל בַּאֲחָתַהּ וַאֲמֶרֶת
לְיַעֲקֹב הַב לִי בְנִין
וְאִם לָא מֵיתָא אֲנָא׃
ב וּתְקֵיף רוּגְזָא דְיַעֲקֹב
בְּרָחֵל וַאֲמַר הָא מִנִּי
אַתְּ בָּעְיָא הֲלָא מִן
קֳדָם יְיָ תִּבְעִין דִּי מְנַע
מִנִּיךְ וַלְדָּא דִמְעִין׃
ג וַאֲמֶרֶת הָא אַמְתִי
בִלְהָה עוּל לְוָתַהּ וּתְלִיד
ואנא

ת״א הבה לי בנים נדרים סד ע״ב. התחת אלהים פקידה בב״ר ח.

בעל הטורים

אמה סתם ואח״כ הנה : (ג) הנה אמתי בלהה . ולא אמרה

פירוש רשב״ם

(א) מתה אנכי . טעמו למטה שהוא מוטל להבא . אבל מתה

רש״י

מעתה יש לי להודות : (א) ותקנא רחל באחתה . קנאה במעשיה הטובים ב אמרה אילולי שצדקה ממני לא זכתה לבנים (ב״ר) : הבה לי . וכי כך עשה אביך לאמך ל והלא התפלל עליה : מתה אנכי . מכאן למי שאין לו בנים מ שחשוב כמת (ב״ר) : (ב) התחת . וכי במקומו אני : אשר מנע ממך . את אמרת שאעשה כאבא אני איני כאבא אבא לא היו לו בנים אני יש לי בנים ממך מנע נ ולא ממני : (ג) על ברכי . כתרגומו ואנא ארבי : ואבנה גם אנכי מקובלת בעיני המקום אמרה לו א״כ רשע אתה לכן

שפתי חכמים

הקדש ולא היו יכולין להוליד בו כ״כ ומתוך כך מתו הרבה מינייהו : ב דאל״כ הא אסור לקנאות : ל הוכחתו מתשובתו של יעקב בהשיב לה אנכי מנע ממך ולאו ממך משמע כמו בשילה״י בסמוך שהשיב לה אתה אמרה שאעשה כאבא אני איני כאבא וכו׳ אלא ממך מנע ולא ממני משמע שהיא הוכירה לו אביו : מ דאל״כ למה בקשה בנים . ומאת מפני שהוא ולא בינוני ועומד ולא יוצא : נ מהרש״ל . יש להקשות והלא כמה נביאים היו מתפללים על אחרים כמו אלישע על האשה הצרפית ואף יעקב הו״ל להתפלל אף שהי״ל בנים וע״ק למה ויחר ליעקב ה״ל להשיב בנחת כי דברי חכמים בנחת נשמעים אלא י״ל דיעקב אמר לה שהתפלל עליה והתפללה הרה אפי׳ כה בהחזיקה אותו לרבע ואמר לה איני דומה לאבא

פירוש ע״ט

קינדער : (א) וַתֵּרֶא רָחֵל כִּי לֹא יָלְדָה לְיַעֲקֹב אונ רָחֵל האט געזעהן אז זיא האט ניט געוואונען קיין קינדער צו יַעֲקֹב וַתְּקַנֵּא רָחֵל בַּאֲחֹתָהּ אונ רָחֵל האט מקנא געוועזן אין איר שוועסטער . רש״י שרייבט זי האט מקנא געוועזן אין אירע מעשים טובים זי הט געזאגט אז זיא וואלט ניט געוועזן מער צדיקת פון מיר וואלט זי ניט זוכה געוועזן צו האבן קינדער וַתֹּאמֶר אֶל יַעֲקֹב הָבָה לִּי בָנִים אונ זיא האט געזאגט צו יעקב גיב מיר קינדער . רש״י שרייבט זי האט צו אים געזאגט האט דען דיין פאטער אזוי געטאן צו דיין מוטער ער האט דאך אויף איר מתפלל געוועזן זי זאל האבן קינדער זיי דוא אויף מיר אויך מתפלל וְאִם אַיִן אונ אויב ניט מֵתָה אָנֹכִי בין איך טוט . רש״י שרייבט

פירוש ע״ט

פון דאנען איז געדרונגען ווער עס האט ניט קיין קינדער איז גלייך וויא איין מת : (ב) וַיִּחַר אַף יַעֲקֹב בְּרָחֵל אונ עס הט גגרימט דער צארין פון יעקב אין רחל וַיֹּאמֶר הֲתַחַת אֱלֹהִים אָנֹכִי אונ ער הט געזאגט בין איך דען אין דעם ארט פון גאט אֲשֶׁר מָנַע מִמֵּךְ פְּרִי בָטֶן וואס ער הט פון דיר פאר מיטין קינדר פון דעם בויך דו זאגסט איך זאל טאן ווי מיין פאטער מיין פאטער הט ניט גיהאט קיין קינדר איך האב יוא קינדר . פון דיר האט ער פאר מיטין אבר ניט פון מיר : (ג) וַתֹּאמֶר הִנֵּה אֲמָתִי בִלְהָה אונ זיא האט געזאגט נון מיין דינסט בִלְהָה בֹּא אֵלֶיהָ קום צו איר וְתֵלֵד עַל בִּרְכַּי אונ זיא זאל געווינען אויף מיין דער ציאונג כלומר איך וועל די קינדר דר ציען וְאִבָּנֶה

בְּרְכַּי וְאִבָּנֶה גַם־אָנֹכִי מִמֶּנָּה׃
ד וַתִּתֶּן־לוֹ אֶת־בִּלְהָה שִׁפְחָתָהּ
לְאִשָּׁה וַיָּבֹא אֵלֶיהָ יַעֲקֹב׃ ה וַתַּהַר
בִּלְהָה וַתֵּלֶד לְיַעֲקֹב בֵּן׃ ו וַתֹּאמֶר
רָחֵל דָּנַנִּי אֱלֹהִים וְגַם שָׁמַע בְּקֹלִי
וַיִּתֶּן־לִי בֵּן עַל־כֵּן קָרְאָה שְׁמוֹ דָּן׃
ז וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בִּלְהָה שִׁפְחַת
רָחֵל בֵּן שֵׁנִי לְיַעֲקֹב׃ ח וַתֹּאמֶר
רָחֵל נַפְתּוּלֵי אֱלֹהִים ׀ נִפְתַּלְתִּי
עם

וַאֲנָא אֲרַבֵּי וְאֶתְבְּנֵי
אַף אֲנָא מִנַּהּ׃
ד וִיהָבַת לֵהּ יָת בִּלְהָה
אַמְתַהּ לְאִנְתּוּ וְעַל
לְוָתַהּ יַעֲקֹב׃
ה וְעַדִּיאַת בִּלְהָה
וִילִידַת לְיַעֲקֹב בָּר׃
ו וַאֲמֶרֶת רָחֵל דָּנַנִּי יְיָ
וְאַף קַבִּיל צְלוֹתִי וִיהַב
לִי בָּר עַל כֵּן קְרָת
שְׁמֵהּ דָּן׃ ז וְעַדִּיאַת
עוֹד וִילִידַת בִּלְהָה
אַמְתָא דְרָחֵל בַּר תִּנְיָן
לְיַעֲקֹב׃ ח וַאֲמֶרֶת
רָחֵל קַבִּיל יְיָ בָּעוּתִי
באתחננותי

פירוש רשב"ם

עלי רחל מעצמו למעלה שהוא לשעבר: (ח) נפתולי אלהים נפתלתי. חיבור ה"ק נתחברתי. נו"ן ראשונה בשביל

שפתי חכמים

כי הנה היא ג"כ עקר והיה תפלתו נשמעת מחמת זכות בניהם הכל אני איני עקר כי ממך מנע ולא ממני ואין כאן הלא זכות של אחד ולכן אין תפלתי נשמעת עד כאן לשונו: ה כלומר אע"פ שהיו לו בנים מהגר וכו' ואף גם אתה אע"פ שיש לך בנים עשה כן עמי: ע (קל"ת) ב"ר דנני וחייבני ורהג עקרה דנני וזכני ויתן לי בן וה"כ יהיה דנני אלהים וגם שמע בקולי ב' ענינים (וע' בכלה"ס): פ פירוש

רש"י

אנכי. מהו גם אמרה לו זקנך אברהם היו לו בנים מהגר ם והגר מתניו כנגד ברה. אמר לה זקנתי הכניסה צרתה לביתה אמרה לו אם הדבר הזה מעכב הנה אמתי והכנס גם אנכי ממנה כשרה: (ו) דנני אלהים. דנני וחייבני ע וזכני (ב"ר): (ח) נפתולי אלהים. מנחם בן סרוק פירשו במחברת פ לשון פתיל הצמיד פתיל הבורים מאת המקום נתחברתי עם אחותי לזכות לבנים. ואני מפרשו לשון עקש ופתלתול נתעקשתי והפצרתי פצירות ונפתולים הרבה למקום

פירוש ע"ט

גם אנכי ממנה אונ איך וועל אוך גבויעט ווערין פון איר זכות וועגין. רש"י פרעגט וואס שטייט דס ווארט גם דער תירוץ איז זיא האט גזאגט צוא יעקב דיין פאטרס פאטר אברהם האט אוך גהאט קינדער מיט הגר פון דעסט וועגין האט ער אן גגורט זייגע לענדין קעגין שרה הט יעקב גזאגט שרה האט אריין גבראכט אין איר שטוב איין צרתה דאס מיינט מען זיא הט גגעבין איר דינסט הגר צו אברהם פר אווייב הט רחל גזאגט אוב גם ווענט זיך אין דעם נן איז מיין דינסט בלהה נעם זיא אונ קום צוא איר אונ איך וועל אויך גבויעט ווערן אין איר זכות אזו ווי שרה: (ד) ותתן לו את בלהה שפחתה לאשה אונ זיא האט גגעבין צוא אים איר דינסט בלהה פאר אווייב ויבא אליה יעקב אונ ער איז גקומן צוא איר יעקב: (ה) ותהר בלהה אונ בלהה איז טראגין גווארן ותלד בן אונ זיא הט גיוונן איין זון צוא יעקב: (ו) ותאמר רחל אונ רחל האט גזאגט דנני אלהים גאט הט מיך גמשפט אונ ער האט מיך גרעכט גמאכט וגם שמע בקולי אונ ער הט אוך צו גהערט מיין קול ויתן לי בן אונ ער הט צו מיר גגעבין איין זון על כן קראה שמו דן דרום אזו הט זיא גרופין זיין נאמן דן: (ז) ותהר אונ זיא איז נאך טראגין גווארן ותלד בלהה שפחת רחל אונ זיא האט גיוונן בלהה די דינסט פון רחל בן שני ליעקב דעם אנדרן זון צו יעקב: (ח) ותאמר רחל אונ רחל האט גזאגט נפתולי אלהים בהעפטונג פון גאט זוכה זיין צוא קינדער נפתלתי עם אחותי בין איך ווארין בהעפט מיט מיין שוועסטער גם יכלתי איך האב אוך בייא גקומען דער תרגום מאכט נפתולי אין ארשין תפלה זיא האט גזאגט איך האב גבעטין

עם־אחתי גם־יכלתי ותקרא שמו
נפתלי: ט ותרא לאה כי עמדה
מלדת ותקח את־זלפה שפחתה
ותתן אתה ליעקב לאשה:
י ותלד זלפה שפחת לאה ליעקב
בן: יא ותאמר לאה בגד ותקרא
את־שמו גד: יב ותלד זלפה
שפחת לאה בן שני ליעקב:
יג ותאמר לאה באשרי כי אשרוני
בנות

בא גד קרי

באתחננותי בצלותי
המידת דיהי לי ולד
כאחתי אף אתיהיב
לי וקרת שמה נפתלי:
ט וחזת לאה ארי קמת
מלמילד ודברת ית
זלפה אמתה ויהבת
יתה ליעקב לאנתו:
י וילידת זלפה אמתא
דלאה ליעקב בר:
יא ואמרת לאה אתא
גד וקרת ית שמה גד:
יב וילידת זלפה אמתא
דלאה בר תנין ליעקב:
יג ואמרת לאה
תשבחתא

פירוש רשב"ם

נו"ן שנייה. וכן נכסוף נכספתה. נשאל נשאל דוד: (יא) בא גד. בא אלינו מזל טוב כמו העורכים לגד שלחן. וכן במסכת שבת גד גדי וסינוק לא. וכן בב"ב אתא מזלא דביתא. והמפרש לשון גדוד טועה שאעפ"י שהשמות מעין האמירה. כמו ראובן כי ראה ה' בעניי. שמעון כי שמע ה'. אמירת האשה אין לנו לכתבה אלא כעין עיקר הדיבור. וגד אינו יכול להיות לשון גדוד בלא כפילות של שני דלתין. יגודו על נפש צדיק דגש תחת דל"ת שני ההסרה. כמו ויסכו בעונם. ויסולו עלי אורחות אידם יסובו עלי רביו בכלם דגש תחת אות ההסרה: (יג) באשרי

רש"י

להיות שוה לאחותי: גם יכלתי. הסכים על ידי. ואונקלוס תרגם לשון תפלה. נפתולי אלהים נפתלתי במה בקשות המקובלות לפניו נתקבלתי ונעתרתי כאחותי. נפתלתי. נתקבלה תפלתי. ומ"א יש רבים בלשון טפליקון: (י) ותלד זלפה. בכולן נאמר הריון חוץ מזלפה לפי שהיתה בחורה מכולן ותינוקת בשנים ואין הריון ניכר בה וכדי לרמות ליעקב נתנה לבן ללאה בלא יבין שמכניסין לו את לאה שכך מנהגן ליתן שפחה הגדולה לגדולה והקטנה לקטנה: (יא) בא גד. בא מזל טוב כמו (שבת סז ע"ב) גד גדי וסנוק

פירוש ע"ט

אזעלכע תפלות וואס איז ליב פאר גאט אונ נפתלתי איז טייטש עס איז ווארין אן גנומן מיין געבעט ותקרא שמו נפתלי אונ זיא האט גרופין זיין נאמן נפתלי: (ט) ותרא לאה כי עמדה מלדת אונ לאה האט געזעהן אז זיא איז ווארין אוף געהערט פון צו געווינן ותקח את זלפה שפחתה אונ זיא האט גנומן איר דינסט זלפה ותתן אותה ליעקב לאשה אונ זיא האט געגעבין זיא צו יעקב פר אווייב: (י) ותלד זלפה שפחת לאה ליעקב בן אונ זלפה די דינסט פון לאה האט געווינן צו יעקב איין זון. רש"י שרייבט בייא אלע ווייבער שטייט ותהר אונ זיא איז גוואורין טראגין אונ בייא זלפה שטייט ותלד זיא האט געווינן ווייל זיא איז גוועזן יונג האט מען ניט אן געזעהן איר טראגין אונ לבן האט זיא געגעבין צו לאה פר א דינסט כדי ער זאל נארין יעקב ער זאל ניט פאר שטיין אז ער גיט אים זיין טאכטער לאה ווארום דר מנהג איז מען גיט אגרוסע דינסט צוא דער גרוסער טאכטער: (יא) ותאמר לאה בא גד אונ לאה האט גזאגט עס איז גקומן אמזל טוב דר מדרש טאכט גד איז טייטש פר שניטין ער איז ווארין געבוירין גימלת איין אנדר פירוש איז בגד איז געפעלשט זיא האט גזאגט צו אים אז הוא ביסט גלעגין בייא מיין דינסט מיר האסטו אין מיר געפעלשט: (יב) ותלד זלפה שפחת לאה אונ זיא האט געווינן זלפה די דינסט פון לאה בן שני ליעקב דעם אנדרין זון צו יעקב ותאמר לאה אונ לאה האט גזאגט באשרי אין מיין לוב כי אשרוני בנות ווארום זייא וועלין לובין מיך די טעכטר ותקרא את שמו אשר אונ זיא האט גרופין זיין נאמן אשר:

בָּנוֹת וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ אָשֵׁר׃ רביעי
יד וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן בִּימֵי קְצִיר־חִטִּים
וַיִּמְצָא דוּדָאִים בַּשָּׂדֶה וַיָּבֵא אֹתָם
אֶל־לֵאָה אִמּוֹ וַתֹּאמֶר רָחֵל אֶל־
לֵאָה תְּנִי־נָא לִי מִדּוּדָאֵי בְּנֵךְ׃
טו וַתֹּאמֶר לָהּ הַמְעַט קַחְתֵּךְ אֶת־
אִישִׁי וְלָקַחַת גַּם אֶת־דּוּדָאֵי בְּנִי
וַתֹּאמֶר רָחֵל לָכֵן יִשְׁכַּב עִמָּךְ
הַלַּיְלָה תַּחַת דּוּדָאֵי בְנֵךְ׃ טז וַיָּבֹא
יעקב

ת״א ריש ראשם ביפי נדר סנהדרין לט.

אונקלוס

תִּשְׁבַּחְתָּא הֲוַת לִי אֲרֵי
בְּכֵן יְשַׁבְּחֻנַּנִי נְשַׁיָּא
וּקְרָת יָת שְׁמֵהּ אָשֵׁר׃
יד וַאֲזַל רְאוּבֵן בְּיוֹמֵי
חֲצַד חִטִּין וְאַשְׁכַּח
יַבְרוּחִין בְּחַקְלָא וְאַיְתִי
יָתְהוֹן לְלֵאָה אִמֵּהּ
וַאֲמֶרֶת רָחֵל לְלֵאָה
הָבִי כְעַן לִי מִיַּבְרוּחֵי
דִּבְרִיךְ׃ טו וַאֲמֶרֶת
לַהּ הַזְעֵיר דִּדְבַרְתְּ יָת
בַּעְלִי וּלְמִסַּב אַף יָת
יַבְרוּחֵי דִּבְרִי וַאֲמֶרֶת
רָחֵל בְּכֵן יִשְׁכּוּב עִמִּיךְ
בְּלֵילְיָא חֲלָף יַבְרוּחֵי
דִּבְרִיךְ׃ טז וַאֲתָא יַעֲקֹב מִן חַקְלָא בְּרַמְשָׁא

פירוש ר שב״ם

אני מיהדת במישור ובשבח שמאשרות אותי בנות : (יד) דודאים . תאנים כדכתיב הדודאים נתנו ריח :

בעל הטורים

בפסוק כדכתיב בהגר לפי שהיתה בת לבן מפילגש : (יד) דודאים בגי׳ כאדם . ככל שמות השבטים אין ס׳ אלא ביוסף רמז שהיה שמו של שם ובכולם אין טי״ן אלא בשמעון על שם ושין שלא שבלם נשך משום מעשה זמרי : (טו) לכן ישכב עמך הלילה . ע״כ לא נקברה עמו במערה : לכן . בגי׳ מדה

שפתי חכמים

כהינור שלו שמחבר שהיבות הדומין ול״ו היה מחבר נפתולי אלהים נפתלתי עם לחיד פתיל : צ׳ וגד הוא ל׳ חיתוך כלומר שמילהו היה נחתך : ק׳ דאל״כ מהו תחת דודאי בנך דקאמר

רש״י

לא ודומה לו (ישעיה סה) העורכים לגד שלחן . ומ״א שנולד כ׳ מהול כמו (דניאל ד) גדו אילנא ולא ידעתי על מה נכתב תיבה אחת . ד״א למה נקראת תיבה אחת גד כמו בגדת כי בגבאם אל שפחתי כאשה שבגד באשת נעורים : (יד) בימי קציר חטים . להגיד שבחן של שבטים שעת הקציר היה ולא פשט ידו בגזל להביא חטים ושעורים אלא דבר ההפקר שאין אדם מקפיד בו : דודאים . (סנהדרין לט) סיגלי עשב הוא ובלשון ישמעאל יסמי״ן : (טו) ולקחת גם את דודאי בני . בתמיה ולעשות עוד זאת ליקח גם את דודאי בני ותרגומו ולמיסב : לכן ישכב עמך הלילה . שלי היתה שכיבת לילה ק׳ זו ואני נותנה לך תחת דודאי בנך ולפי שזלזלה במשכב הצדיק לא

פירוש ע״ט

(יד) וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן אונ ראובן איז גגאנגן בִּימֵי קְצִיר חִטִּים אין דר צייט וואס מען האט גשניטן ווייץ וַיִּמְצָא דוּדָאִים בַּשָּׂדֶה אונ ער האט גפונן פייגלך אין פעלד דם איז אזו אקרייטיכער וַיָּבֵא אֹתָם אונ ער האט גיבראכט זיי צו זיין מוטער לֵאָה. רש״י שרייבט דרום שטייט אז עס איז גוועזן די צייט פון שניט צו ווייזן דעם שבח פון די שבטים דען עס איז גוועזן די צייט פון שניט אונ ער הט ניט גבראכט קיין ווייץ אדער אנדרע תבואה נאר ער האט גבראכט אזו אזאך וואס איז הפקר וַתֹּאמֶר רָחֵל אֶל לֵאָה האט רחל גזאגט צו לאה תְּנָה לִי מִדּוּדָאֵי בְּנֵךְ גיב מיר די פייגלך פון דיין זון : (טו) וַתֹּאמֶר לֵאָה האט לֵאָה צוא איר גזאגט הַמְעַט קַחְתֵּךְ אֶת אִישִׁי איז דיר דען נאך ווייניג וואס דוא האסט צוא גנומן מיין מאן וְלָקַחַת גַּם אֶת דוּדָאֵי בְּנִי אונ זאלסט נאך דם טאן צוא נעמין דיא פייפליך פון מיין זון דאס הייסט וואס מיין זון האט גבראכט וַתֹּאמֶר רָחֵל האט רחל גזאגט לָכֵן דרום יִשְׁכַּב עִמָּךְ הַלַּיְלָה זאל ער מיט דיר ליגין די נאכט תַּחַת דוּדָאֵי בְּנֵךְ פר דיא פייפליך פון דיין זון. רש״י שרייבט אזוי האט זיא צוא איר גזאגט דאס גלעגער פון יעקב געהער צו מיר דיא היינטיגע נאכט אונ איך שענק דאס דיר פר די פייפליך פון דיין זון : (טז) וַיָּבֹא יַעֲקֹב מִן הַשָּׂדֶה בָּעֶרֶב אונ יעקב איז גקומן פון דעם פעלד פאר נאכט

יעקב מן השדה בערב ותצא
לאה לקראתו ותאמר אלי תבוא
כי שכר שכרתיך בדודאי בני
וישכב עמה בלילה הוא: יז וישמע
אלהים אל לאה ותהר ותלד
ליעקב בן חמישי: יח ותאמר
לאה נתן אלהים שכרי אשר
נתתי שפחתי לאישי ותקרא שמו
יששכר: יט ותהר עוד לאה ותלד
בן ששי ליעקב: כ ותאמר לאה
זבדני אלהים | אתי זבד טוב

אונקלוס

ברמשא ונפקת לאה
לקדמותיה ואמרת
לותי תיעול ארי מיגר
אגרתיך ביברוחי
דברי ושכיב עמה
בליליא הוא: יז וקביל
יי צלותה דלאה
ועדיאת וילידת ליעקב
בר חמישאי:
יח ואמרת לאה יהב
יי אגרי דיהבית אמתי
לבעלי וקרת שמה
יששכר: יט ועדיאת
עוד לאה וילידת בר
שתיתי ליעקב: כ ואמרת
לאה יהב יי יתה לי
חלק טב הדא זמנא
יהי

ת״א ויצאה לאה עירובין ק. בלילה הוא נדה לא.

הפעם

בעל הטורים

בעמדם. בלוי כתיב כי ילדתי לו ג׳ ובזבולון כתיב כי ילדתי לו ו׳ כשילדה ג׳ אמרה הרי ילדתי ג׳ כנגד חלקי וכשילדה עוד ג׳

פירוש רשב״ם

(יח) יששכר. שני שכרים א׳ שכר הדודאים וא׳ שכר שנתתי שפחתי לאישי: (כ) זבד. לשון חלק ומנה יפה

רש״י

זכתה ד להקבר עמו (נדה לא): (טז) שכר שכרתיך. נתתי לרחל שכרה: בלילה הוא. הקב״ה סייעו ש שילא משם יששכר (ב״ר): (יז) וישמע אלהים אל לאה. שהיתה מתאוה ומחזרת ת להרבות שבטים: (כ) זבד טוב. כתרגומו: יזבלני. לשון זבול הודבריי״א בלעז (הערבערגע) בית א מדור מעתה לא תהא עיקר דירתו אלא עמי ב שיש לי בנים כנגד כל

שפתי חכמים

דמשמע הליפין גמורים בזה נותן שלו וזה נותן שלו: ר ולע״ג באמו״ל כדי שהשה לשירה לבניה כשיגלה נבוזראדן וכמו שפירש״י לקמן בפרשת ויחי וי״ל דאלו לא גלולה כותה לאה נקברה במקומה והיתה היא לעזרה לבניה ומפני בגלולה לא זכתה ליקבר עמו וק״ל: ש ר״ל דכוא היינו הקב״ה דאל״כ הכיא מובע״ל וסיאך סייעו י״ל ביעקב בא מן השדה ורוכב על החמור והיה רוצה לרכוב באהל רחל והקב״ה נתן דעה בחמור והיה נוער כדי שתשמע לאה ותצא לקראתו כדי שילך באהל לאה וכן היה והלך גם באהל לאה ובאותה לילה יצא מביניהם יששכר וזהו מ״ש יששכר חמור גרם. ר״ל כיאך באה בנולד יששכר חמור גרם ר״ל בשחמור היה הגורם כדפי׳: ת ר״ל דאין ל׳ וישמע שייך אלא במי שמתפלל ושכה לא מצינו שהתפללה על בנים לכ״פ שהיתה מתאוה כו׳ ופי״ו נחשב לה כאלו התפללה וכן גם הקב״ה רצונה: א פי׳ בית זבולו זביה עמי וכוו יזבלני הוא במקום עמי לא שפירושו ביקה אותי לביה זבולו: ב כתב הרה״ם ולא ידעתי למה אמר

פירוש ע״ט

ותצא לאה לקראתו איז לאה ארויס גגאנגן קעגין אים ותאמר אונ זיא הט גזאגט אלי תבא צו מיר זאלסטו קומן כי ווארום שכר דינגן שכרתיך האב איך דיך גדונגן בדודאי בני פר די פייפליך פון מיין זון וישכב עמה בלילה הוא אונ ער איז מיט איר גלעגין אין דר זעלביגר נאכט: (יז) וישמע אלהים אל לאה אונ גאט האט צו גהערכט צו לאה כלומר ער האט גטאן איר ווילין ווס זיא הט גלוסט צו מערין שבטים ותהר אונ זיא איז טראגן גווארן ותלד ליעקב בן חמישי

אונ הט גיוועזן צו יעקב אפינפטין זון: (יח) ותאמר לאה הט לאה גזאגט נתן אלהים שכרי גאט הט מיר גגעבין מיין שכר אשר נתתי שפחתי לאישי ווייל איך האב גגעבין מיין שפחה צו מיין מאן ותקרא שמו יששכר אונ דרום האט זיא אן גרופין זיין נאמען יששכר ווארום יששכר איז לשון שכר: (יט) ותהר עוד לאה אונ לאה איז נאך טראגנדיג גווארין ותלד בן ששי אונ האט גיוועגן אזעקסטין זון צו יעקב: (כ) ותאמר לאה הט לאה גזאגט זבדני אותי אלהים זבד

הַפַּעַם יִזְבְּלֵנִי אִישִׁי כִּי־יָלַדְתִּי לוֹ
שִׁשָּׁה בָנִים וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ זְבֻלוּן׃
כא וְאַחַר יָלְדָה בַּת וַתִּקְרָא אֶת־
שְׁמָהּ דִּינָה׃ כב וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־
רָחֵל וַיִּשְׁמַע אֵלֶיהָ אֱלֹהִים וַיִּפְתַּח
אֶת־רַחְמָהּ׃ כג וַתַּהַר וַתֵּלֶד בֵּן
וַתֹּאמֶר אָסַף אֱלֹהִים אֶת־חֶרְפָּתִי׃

יְהֵי מְדוֹרַהּ דְּבַעְלִי
לְוָתִי אֲרֵי יְלֵידִית לֵהּ
שִׁתָּא בְנִין וּקְרָת יָת
שְׁמֵהּ זְבוּלוּן׃ כא וּבָתַר
כֵּן יְלֵידַת בְּרַתָּא וּקְרָת
יָת שְׁמַהּ דִּינָה׃ כב וְעַל
דּוּכְרָנַהּ דְּרָחֵל קֳדָם יְיָ
וְקַבִּיל צְלוֹתַהּ יְיָ וִיהַב
לַהּ עִדּוּי׃ כג וְעַדִּיאַת
וִילֵידַת בַּר וַאֲמָרַת
כְּנַשׁ יְיָ יָת חִסּוּדִי׃

ת"א ואחר ילדה בת ותקרא ברכות ס. ויזכור אלהים רבה פרשה עג. וישמע אלהים ויפתח תענית ב.

ותקרא וקרת

פירוש רשב"ם

לפי הענין: יזבלני. כמו בנה בניתי בית זבול לך. לשון דירה: (כא) ותקרא את שמה דינה. ולא נכתבה הוראה על לידת הבת לדעת למה נקראת כן שאין מורים על הבת כמו על הבן ולהודיעך בא שכל בני יעקב היו זכרים חוץ מזו. וכן בת אשר סרח. בכל שבעים נפש לא היו רק שתי בנות. יוכבד וסרח: (כג) אסף אלהים. כמו ואספתו אל תוך ביתך. וכמו אספתי את שלומי הכנסת והטמנת את חרפתי שהייתי נקראת עקרה:

שפתי חכמים

בל' שלילה לא תהא וכו' ולא אמר מעתה תהא עיקר דירתו עמי בהיות כל' ככתוב: ג דהל"כ מה זכר לה דבכל מקום זכירה נופל על מעשה שעשה כמו ויזכור אלהים את נח וגו' כמו שפירש"י שלא שמצו כתיבה וכמו זכירה דגבי לוט שלא הגיד שעשה אבתו של אברהם וכו': ד (ג"א) שהוא מדה כנגד מדה היא עשתה שלא תצא אחותה בחרפה מבעלה לכך אין ראוי שלא תלד ותצא בחרפה מבעלה: ה האדמון עשו כשם כשהבינו. שלא הרה שלא היו לרחל חבלי לידה, לכה הפק. לקחתה לו לאשה והיא נבהלה: ו לא שקבן אותה

רש"י

נכון: (כא) דינה. פירשו רבותינו שדנה לאה דין בעצמה אם זה זכר לא תהא רחל אחותי כאחת השפחות והתפללה עליו ונהפך לנקבה (ברכות ס): (כב) ויזכור אלהים את רחל. (ב"ר) זכר לה שמסרה ג סימניה לאחותה ד ושהיתה מצירה שלא תעלה בגורלו של עשו שמא יגרשנה יעקב לפי שאין לה בנים ואף עשו הרשע כך עלה בלבו כששמע שאין לה בנים. הוא שייסד הפייט ה האדמון כשע שלא הרה לכה לקחתה לו ונתבהלה: (כג) אסף. הכניסה במקום שלא תראה ו וכן (ישעיה ד) אסף חרפתנו (שמות ט) ולא יאסף הביתה (יואל ד) אספו נגהם (ישעיה ס) וירחך לא יאסף לא יאמין:

פירוש ע"ט

טוב גאט הט מיר אגוט טייל צו גטיילט הפעם דאס מאל יזבלני ער וועט הארבריגן מיט מיר אישי מיין מאן כלומר דאס עיקר וואנונג פון מיין מאן וועט זיין מיט מיר כי ילדתי לו ששה בנים ווארום איך האב צו אים גיוואגן זעקס זין ותקרא שמו אונ דרום האט זיא גרופן זיין נאמן זבולון דס איז לשון הארבריג: (כא) ואחר ילדה בת אונ דער נאך האט זיא גיוואגן א טאכטער ותקרא שמה דינה אונ זיא הט גרופן איר נאמן דינה. רש"י שרייבט דינה איז לשון משפט דען לאה הט גטראגן אובר הט זיא זיך גמשפט אין זיך אליין אונ האט גזאגט אז דאס וועט זיין אזכר וועל איך שוין האבן זיבען זין וועט מיין שוועסטער רחל ניט זיין אפילו אזו וויא איינע פון די שפחות זיי האבן גיוואנען צו צוויא זין אונ רחל וועט מער ניט האבן נאר איין זון דען לאה הט גיווכט אז יעקב וועט מער ניט האבן נאר צוועלף שבטים האט לאה מתפלל גוועזן איז דר עובר פר קערט גווארין צו אנקבה: (כב) ויזכר אלהים את רחל אונ גאט האט גדאכט רחל. רש"י שרייבט ער האט איר גדענקט דעם זכות וואס זיא האט איבר געגעבן צו לאה די סימנים אז וויא אובין איז גשטאנען אונ וואס זיא האט זיך מצער גוועזן טאמער וועט זיא אן קומן צו עשו. דען יעקב וועט איר אפשר גט געבין ווייל זיא האט קיין קינדער ניט אונ עשו וועט זיא נעמין וישמע אליה אלהים אונ גאט האט צו גהערט איר גיבעט ויפתח את רחמה אונ האט אויך גיעפינט איר בראכט: (כג) ותהר אונ זיא איז טראגין גווארין ותלד בן אונ זיא הט גיוואגן אזון ותאמר אונ זיא הט גזאגט אסף אלהים את חרפתי גאט הט איין גטאן מיין

כד וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ יוֹסֵף לֵאמֹר
יֹסֵף יְהוָה לִי בֵּן אַחֵר: כה וַיְהִי
כַּאֲשֶׁר יָלְדָה רָחֵל אֶת־יוֹסֵף וַיֹּאמֶר
יַעֲקֹב אֶל־לָבָן שַׁלְּחֵנִי וְאֵלְכָה אֶל־
מְקוֹמִי וּלְאַרְצִי: כו תְּנָה אֶת־נָשַׁי
וְאֶת־יְלָדַי אֲשֶׁר עָבַדְתִּי אֹתְךָ בָּהֵן
וְאֵלֵכָה כִּי אַתָּה יָדַעְתָּ אֶת־עֲבֹדָתִי
אֲשֶׁר עֲבַדְתִּיךָ: כז וַיֹּאמֶר אֵלָיו
לָבָן אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ
נִחַשְׁתִּי וַיְבָרְכֵנִי יְהוָה בִּגְלָלֶךָ: חמישי

כד וּקְרַת יָת שְׁמֵהּ
יוֹסֵף לְמֵימַר יוֹסֵף יְיָ לִי
בַּר אָחֳרָן: כה וַהֲוָה
כַּד יְלֵידַת רָחֵל יָת יוֹסֵף
וַאֲמַר יַעֲקֹב לְלָבָן
שַׁלְּחַנִי וְאֵיהַךְ לְאַתְרִי
וּלְאַרְעִי: כו הַב יָת
נְשַׁי וְיָת בְּנַי דִּי פְלַחִית
יָתָךְ בְּהֵן וְאֵזִיל אֲרֵי
אַתְּ יְדַעְתְּ יָת פֻּלְחָנִי
דִּפְלַחְתָּךְ: כז וַאֲמַר
לֵהּ לָבָן אִם כְּעַן
אַשְׁכַּחִית רַחֲמִין קֳדָמָךְ
נַסֵּיתִי וּבָרְכַנִי יְיָ
בדילך

ת"א ויהי כאשר ילדה קכב. ויברכני ה' בגללך נדה לא ברכות מב סנהדרין לט. ויאמר

פירוש רשב"ם

(כד) ותקרא את שמו יוסף. על שאמרה אסף אלהים את חרפתי. ואם כן תקראהו אסף יוד של יוסף למה על שם שהתפללה יוסף ה' לי בן אחר. והרי שם זה משמש שני אמירות אסף ויוסף: (כח) שלחני. כי עתה כשנולד

רש"י

חרפתי. שהייתי לחרפה שאני עקרה והיו אומרים עלי שאעלה לחלקו של עשו הרשע. ומגדה כל זמן שאין לאשה בן אין לה במי לתלות ז סרחונה מביא לה בן תולה בו מי שבר כלי זה בנך מי אכל תאנים אלו בנך: (כד) יוסף ה' לי בן אחר. יודעת היתה בנבואה שאין יעקב עתיד להעמיד אלא שנים עשר שבטים אמרה יהי רצון שאותו שהוא עתיד להעמיד יהא ממני לכך לא נתפללה אלא על בן אחר: (כה) כאשר ילדה רחל את יוסף. משנולד שטנו של עשו שנא' (עובדיה א) והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש אש בלא להבה אינו שולט למרחוק משנולד יוסף בטח יעקב בהקב"ה ורצה לשוב: (כו) תנה את נשי וגו'. איני רוצה לצאת כי אם ברשות: (כז) נחשתי. מנחש הייתי נסיתי בנחוש

שפתי חכמים

במקום אחד כי זה הוא לגעתה שלא תראה חרפתה יותר: ז ופי' חרפתי סרחוני ותטלתי על שבירת כלי בית בעלי:

פירוש ע"ט

שאנד וואס איך האב גיהאט ווייל איך בין גוועזן
איין עקרה אונ מען האט אויף מיר גזאגט אז איך
וועל אן קומען צו עשו: (כד) ותקרא את שמו יוסף אונ
זיא האט גרופן זיין נאמן יוסף לאמר זיא האט אזו
גזאגט יוסף יי לי בן אחר גאט זאל צו מיר מערן נאך
אוין. רש"י שרייבט זיא האט געוואוסט בנבואה אז
יעקב וועט מער ניט האבין נאר צוועלף שבטים
אונ ער האט שון גיהאט עלף דרום האט זי געבעטן
אונ האט גזאגט יהי רצון עס זאל זיין דער ווילין
פון הקב"ה אז דער איינער זון וואס דארף נאך
געבורין ווערין זאל זיין פון מיר: (כה) ויהי אונ עס
איז געוועזן כאשר ילדה רחל אז רחל האט גיווינן יוסף
ויאמר יעקב אל לבן האט יעקב גזאגט צוא לבן שלחני

שיק מיך אוועק ואלכה אל מקומי ולארצי אונ איך וועל
גיין צו מיין ארט אונ צו מיין לאנד: (כו) תנה לי
את נשי ואת ילדי גיב מיר מיינע ווייבער אונ מיינע
קינדער אשר עבדתי אותך בהן וואס איך האב דיך
גידינט פאר זייא ואלכה אונ איך וועל אוועק גיין
איך וויל ניט ארום גיין פון דיר נאר מיט דיין
רשות כי אתה ידעת את עבודתי אשר עבדתיך ווארום דו
ווייסט דאך די דינסט וואס איך האב דיך גיטריי
גידינט: (כז) ויאמר אליו לבן האט לבן צו אים גזאגט
אם נא מצאתי חן בעיניך אויב נון איך האב געפונן חן אין
דיינע אויגן נחשתי איך האב גפרובט דאס הייסט
איך האב גפרובט מיט מיין כישוף ויברכני יי בגללך
אז גאט האט מיך געבענטשט פון וועגין דיר כלומר

כח וַיֹּאמַ֑ר נָקְבָ֧ה שְׂכָרְךָ֛ עָלַ֖י
וְאֶתֵּֽנָה׃ כט וַיֹּ֣אמֶר אֵלָ֔יו אַתָּ֣ה
יָדַ֔עְתָּ אֵ֖ת אֲשֶׁ֣ר עֲבַדְתִּ֑יךָ וְאֵ֛ת
אֲשֶׁר־הָיָ֥ה מִקְנְךָ֖ אִתִּֽי׃ ל כִּ֣י מְעַ֞ט
אֲשֶׁר־הָיָ֧ה לְךָ֣ לְפָנַ֗י וַיִּפְרֹ֣ץ לָרֹ֔ב
וַיְבָ֧רֶךְ יְהוָ֛ה אֹתְךָ֖ לְרַגְלִ֑י וְעַתָּ֗ה
מָתַ֛י אֶעֱשֶׂ֥ה גַם־אָנֹכִ֖י לְבֵיתִֽי׃
לא וַיֹּ֖אמֶר מָ֣ה אֶתֶּן־לָ֑ךְ וַיֹּ֤אמֶר יַעֲקֹב֙
לֹא־תִתֶּן־לִ֣י מְא֔וּמָה אִם־תַּֽעֲשֶׂה־
לי

בְּדִילָךְ׃ כח וַאֲמַר
פָּרֵישׁ אַגְרָךְ עֲלַי וְאֶתֵּן׃
כט וַאֲמַר לֵהּ אַתְּ
יְדַעְתְּ יָת דִּפְלַחְתָּךְ
וְיָת דַּהֲוָה בְעִירָךְ עִמִּי׃
ל אֲרֵי זְעֵיר דִּי הֲוָה לָךְ
קֳדָמַי וּתְקֵיף לִמְסְגֵי
וּבָרֵיךְ יְיָ יָתָךְ בְּדִילִי
וּכְעַן אֵימָתַי אֶעְבֵּיד
אַף אֲנָא לְבֵיתִי׃
לא וַאֲמַר מָה אֶתֶּן לָךְ
וַאֲמַר יַעֲקֹב לָא תִתֵּן
לִי מִדַּעַם אִם תַּעְבֵּד
פתגמא

ת"א נקבה שכרך עלי ואתנה גם .

פירוש רשב"ם

יוסף נשלמו שבע שנים אחרות של רחל: (ל) לרגלי. בשבילי. דוגמת לרגל המלאכה אשר לפני: (לא) לא תתן לי מאומה. מכל הצאן שיש לך עכשיו שהרי עבדתיך בשביל בנותיך אבל ממה שארעה צאנך מכאן ולהבא

שפתי חכמים

ח ול"ה דלמא פי' בנים קטנים וי"ל דמ"מ לא הי"ל לשלוח רחל בתו מאחר שגדולה אלא או שלחה או זולתה משפחה בשלמא אי לא הי"ל בנים א"ש דשלח רחל לפי שאין לו בנים א"כ היא בת יורשת דבנות מאחר שגדולה קודמות לבנות משפחה ובודאי היא תשמור יפה אבל אי הי"ל בנים א"כ היא לא תירש מנכסיו כלום דלעולם הבנים קודמין לבנות אם כן לא הי"ל לשלוח רחל אלא ודאי לא היו לו בנים כלל. מהרש"ל: ט פירוש שאין הכוונה שידע שהיה מקנהו אתו רק מיעוט כמותו וכו': י רצ"ל דאי כמשמעו שיעקב אמר לביתי אלך אל בית אבי ואעשה גם שהרי כתיב אחריו ויאמר מה אתן לך וגו' תשובה אדעה וגו' משמע שלא היה בדעתו לילך מעמו אלא לשמור צאנו אלא לביתי פירוש לצורך ביתי: כ רל"ש גם אנכי משמע דקודם לכן היה אחר עושה לצורך

רש"י

עלי שעל ידך באה לי ברכה. כשבאת לכאן לא היו לי בנים שנאמר והנה רחל בתו באה עם הצאן אפשר יש לו בנים והוא שולח בתו את אצל הרועים ועכשיו היו לו בנים שנאמר וישמע את דברי בני לבן: (כח) נקבה שכרך. כתרגומו פריש אגרך: (כט) ואת אשר היה מקנך אתי. את חשבון מיעוט מקנך ט שבא לידי מתחלה כמה היו: (ל) לרגלי. (ב"ר) עם רגלי בשביל ביאת רגלי באת אלך הברכה כמו (שמות יא) העם אשר ברגליך. (שופטים ח) לעם אשר ברגלי. הבאים עמי: גם אנכי לביתי. לצורך ביתי י עכשיו אין עושין לצרכי אלא בני כ וצריך (אני) להיות עושה

פירוש ע"ט

דורך דיר איז מיר גקומן דיא בְּרָכָה דען איי דו ביסט אן גקומן האב איך קיין זין ניט גיהאט אונ היינט האב איך יוא זין׃ (כח) וַיֹּאמַר אֵלָיו הט לָבָן גזאגט נָקְבָה שְׂכָרְךָ עָלַי וְאֶתֵּנָה בשייד דיין שְׂכַר אוף מיר כְּלוֹמַר זאג מיר וויא פיל שְׂכִירוּת דו ווילסט וועל איך דיר געבין׃ (כט) וַיֹּאמֶר אֵלָיו האט יַעֲקֹב צו אים גזאגט אַתָּה יָדַעְתָּ אֵת אֲשֶׁר עֲבַדְתִּיךָ דו ווייסט דאך וואל וויא אזו געטרייא איך האב דיך גדינט וְאֵת אֲשֶׁר הָיָה מִקְנְךָ אִתִּי אונ דס וואס דיינע פיך איז גוועזן מיט מיר׃ (ל) כִּי מְעַט אֲשֶׁר הָיָה לְךָ לְפָנַי דען דס וואס דו האסט גיהאט איי איך בין אן גקומן צו דיר איז גוועזן ווייניג וַיִּפְרֹץ לָרֹב אונ אצונד האט זיך דאס גשטארקט צו פיל וַיְבָרֶךְ יְיָ אֹתְךָ לְרַגְלִי אונ גאט האט דיך גבענטשט פון מיינט וועגין וְעַתָּה אונ אצונד מָתַי אֶעֱשֶׂה גַם אָנֹכִי לְבֵיתִי ווען וועל איך אויך טאן פון מיין הויז גזינד וועגין כְּלוֹמַר אצונד טועם נאר מיינע קינדר פון מיינט וועגין אונ איך בדארף אבער אויך טאן מיט זייא אונ זאל זייא אונטער לעהנן׃ (לא) וַיֹּאמַר הט לָבָן גזאגט מָה אֶתֶּן לָךְ וואס זאל איך דיר געבין וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הט יַעֲקֹב גזאגט לֹא תִתֶּן לִי מְאוּמָה דוא זאלסט מיר גאר ניט געבין אִם תַּעֲשֶׂה לִי אֶת הַדָּבָר הַזֶּה אוב דו וועסט מיר טאן דיא דאזיגע זאך כְּלוֹמַר אז דו וועסט מְרוּצֶה זיין צו דער זאך וואס איך וועל דיר זאגן אֲשׁוּבָה

לִי הַדָּבָר הַזֶּה אָשׁוּבָה אֶרְעֶה צֹאנְךָ אֶשְׁמֹר׃ לב אֶעֱבֹר בְּכָל־צֹאנְךָ הַיּוֹם הָסֵר מִשָּׁם כָּל־שֶׂה נָקֹד וְטָלוּא וְכָל־שֶׂה־חוּם בַּכְּשָׂבִים וְטָלוּא וְנָקֹד בָּעִזִּים וְהָיָה שְׂכָרִי׃ לג וְעָנְתָה־בִּי צִדְקָתִי בְּיוֹם מָחָר

כי

אונקלוס

לִי פִּתְגָמָא הָדֵין אֲתוּב אֶרְעֵי עָנָךְ אֶטָּר׃ לב אֶעְבַּר בְּכָל עָנָךְ יוֹמָא דֵין הַעְדִּי מִתַּמָּן כָּל אִמַּר נְמוֹר וּרְקוֹעַ וְכָל אִמַּר שְׁחוֹם בְּאִמְּרַיָּא וּרְקוֹעַ וּנְמוֹר בְּעִזַּיָּא וִיהֵי אַגְרִי׃ לג וְתַסְהֵד בִּי זָכוּתִי בְּיוֹם דְּמָחָר אֲרֵי תֵיעוֹל

על

בעל הטורים

סמרה כרי ילדתי ו' ב' חלקים : (לג) ביום מחר . ב' במס' בכא ואידך אל תתהלל ביום מחר . אמר הקב"ה ליעקב וכי אתה יודע מה יהיה ביום מחר אל תתהלל ביום מחר למחר הצואר והקדקד . והוא נדגש שהוא כמו . חפל בנזרת נפל . ונקוד בן ויקוד הוא על שם הקדקד . כמו עקוד ברגל על שם ויעקוד את יצחק קשירה ברגל : הסר משם . לצורכך : והיה שכרי . מכאן ולהבא אותן שיוולדו : (לג) וענתה בי צדקתי . מהיום ולהבא יפניך כשתבא לראות שכרי ולא תמצא בדם אלא נקדים ועקודים : חוב

פירוש רשב"ם

תן לי העקודים והנקודים . ואותן עקודים ונקודים שיש עכשיו בצאנך הסר משם ותן ביד בניך שלך להפרידם מעל העתודים להוולד מכבשיו שיהיו שכרי : (לב) נקד . נראה לי שלאי הקדקד והצואר . שהרי ויקד ארצה כפיפת

רש"י

גם אני עמהם לסמכן וזהו גם : (לב) נקד . מנומר בהברבורות דקות כמו נקודות פונטר"א בלעז (פונקטירט): טלוא . לשון טלאים הברבורות רחבות : חום . שחום ל' דומה לאדום רוס"ו בלעז (רויטע) לשון מבנה שהמחית ונמלאת לבנה לענין התבואה : והיה שברי . אותן שיולדו מכאן ולהבא נקודים וטלואים בעזים ושחומים בכשבים יהיו שלי ואותן שישנן עכשיו הסרם מהם והפקידם ביד בניך שלא תאמר לי על הנולדים מעתה אלו היו שם מתחלה מ ועוד שלא תאמר לי ע"י הזכרים ב שהן נקודים וטלואים תלדנה הנקבות דוגמתן מכאן ולהלך : (לג) וענתה בי וגו'. אם תחשדני שאני נוטל משלך כלום תענה בי צדקתי כי תבא צדקתי גב אותם תמיד שלא יהיו לי עכשיו לא עזים נקוד וטלוא ולא כבשים נקוד ועקוד וטלוא רק אותן שיולדו מכאן והילך נקוד ישל א בעזים והום בכבשים יהיו שלי ומה שלא אמר לסביר הום בעזים מפני שהיינו בנמלא ומעתה בוהרו כל שקוביות כג"ל : נ פי' הרא"ם שקשה לפי טעם ראשון ימנו אותם כמה הם עכשיו וממילא ידעינן מה שיהיו יותר שנולדו אח"כ ועל

שפתי חכמים

ביהו לכ"פ עכשיו כו' : ל ר"ל שהתרגום שמתרגם על חום שחום דבוא לשון אדום : מ הקשה הרא"ם א"כ בפי' היה בעזים נקוד וטלוא ולא בכבשים וסכתוב אמר הסר משם כל שה נקוד וטלוא ומתרץ דכה דאמר קרא כוא היה מדכתיב שה בכבים ושה עזים ב"מ עז נמי קרוי שה . (מהרש"ל) וק"ל על דברי הרא"ם הדרבה מדהוצרכה התורה לפרש בו עזים ב"מ כ"מ שנאמר שה כחם שה בוא ולא היה וע"ק לפי דבריו היה לו למנקט בחד כללא ולא הו"ל אלא נקוד וטלוא בעזים וע"ק למה התחיל הכתוב בשה והיים בשה וע"ק שעם קרא שה ופעם קרא היה שנאמר ושכר ביום ככוא את התיבים וגו' לכך נ"ל שבשה הוא שה ממש ולא היה ושפי' היה נקוד וטלוא בעזים והום בכבשים ומה שאמר הסר משם כל שה נקוד וטלוא כך אמר יעקב עכ"פ תסיר נקוד וטלוא בעזים והום בכבשים ואפילו נקוד וטלוא בכבשים שראויים להיות שלי ולא כבשים נקוד ועקוד וטלוא רק אותן שיולדו מכאן והילך נקוד

פירוש ע"ט

וועל איך מיך ווידער קערין אֶרְעֶה צֹאנְךָ אונ וועל באשין דיינע שאף אֶשְׁמֹר איך וועל זייא היטין : (לב) אֶעֱבוֹר בְּכָל צֹאנְךָ הַיּוֹם איך וועל איבער פארין היינט צווישין אלע שאף הָסֵר מִשָּׁם טוא אפ פון דארטין כָּל שֶׂה אלע שעפסין נָקֹד וואס איז גפינטעלט וְטָלוּא גפלעקט וְכָל שֶׂה אונ איטליכר שעפס חוּם וואס איז רוטליך בַּכְּשָׂבִים צווישין דיא שאף וְטָלוּא אונ גפלעקט וְנָקֹד אונ גפינטעלט בָּעִזִּים צווישן די ציגן וְהָיָה שְׂכָרִי אונ דאס זאל זיין מיינע שכירות כלומר דיא דאזיגע וואס וועלין גבורין ווערין פון אצונד אן אונ ווייטער מיט דיא מראות זאל דאס זיין מיינע שכירות אונ די דאזיגע וואס זענין אצונד פר האנדין מיט די מראות שייד אפ פון דארטין אונ גיב זיי אפ אין דיא הענט פון דיינע זין כדי דו זאלסט ניט זאגין אויף די וואס וועלין גבורין ווערין פון אצונד אונ ווייטער די זענין דאך פון פריער געוועין אונ ווידר דו זאלסט ניט זאגין דורך דיא זכרים וואס זיי האבין אזעלכע מראות וועלין די נקבות גיווינן אויך אזעלכע : (לג) וְעָנְתָה בִּי צִדְקָתִי אונ עס וועט עדות זאגן אין מיר מיין גרעכטיקייט בְּיוֹם מָחָר אין דעם טאג פון מארגין כלומר אונ דו וועסט מיך חושד זיין אז איך נעם עפיס פון דיינע

כי תבוא על שכרי לפניך כל
אשר איננו נקד וטלוא בעזים וחום
בכשבים גנוב הוא אתי: לד ויאמר
לבן הן לו יהי כדברך: לה ויסר
ביום ההוא את התישים העקדים
והטלאים ואת כל העזים הנקדות
והטלאת כל אשר לבן בו וכל
חום בכשבים ויתן ביד בניו:
לו וישם דרך שלשת ימים בינו
ובין יעקב ויעקב רעה את צאן
לבן

על אגרי קדמך כל די
ליתוהי נמור ורקוע
בעזיא ושחום באמריא
גנובא הוא עמי:
לד ואמר לבן ברם לוי
יהי כפתגמך:
לה ואעדי ביומא
ההוא ית תישיא
רגוליא ורקועיא וית
כל עזיא נמורתא
ורקועתא כל די חור
בה וכל דשחום
באמריא ויהב ביד
בנוהי: לו ושוי מהלך
תלתא יומין בינוהי
ובין יעקב ויעקב רעי
ית

פירוש רשב״ם

בכשבים. אבל לא בעזים כי רובם חום הם: (לה) ויתן ביד בניו. של לבן: (לו) ובין יעקב. צאן לבן שהיה

שפתי חכמים

זה אמר רש״י שלא תאמר וכו׳: ם וסתי״ו שבא לנקבה נשארת לא אנוכה וכוכחתו מדכתיב לפניך ר״ל שלדקה כאלו אמר כי תבא לפניך לדקתי ועניה בי על שכרי: ע הולכך לפרש גנוב הוא אתי שלא נחשוב שפירושו אני בסיתר קניתי ונמלא שהיה גנוב ואני לא ידעתיו לכ״ס וכו׳ לא שבא לידי בסיתר ואח״כ נמלא בהוא גנוב ביד המוכר אותו לי: פ לא כמו הן לי לא נחתם זרע שפירושו ל׳ הנה: צ פי׳ אע״פ שאמרו כפיו השב לבן אולי לא אמרו בלבו או יתחרט:

רש״י

ם ותעיד על שכרי לפניך שלא תמצא בעדרי כי אם נקודים וטלואים וכל שתמצא בהן שאינו נקוד או טלוא או חום בידוע שגנבתיו לך ובגניבה ע הוא שרוי אצלי: (לד) הן. לשון פ קבלת דברים: לו יהי כדברך. הלואי צ שתחפוץ בכך: (לה) ויסר. לבן ביום ק ההוא וגו׳: התישים. עזים זכרים: כל אשר לבן בו. ק לא יעקב בשכרו כתיב אחריו ויתן ביד בניו וישם דרך ג׳

פירוש ע״ט

כי ווארום תבוא עס וועט קומען מיין גערעכטיקייט אונ וועט עדות זאגין על שכרי לפניך פאר דיר אויף מיין שכירות ווארום דוא וועסט ניט געפינען אין מיין איינינער סטאדע נאר אזעלכע וואס זענין געפינטעלט אונ געפלעקט כל אשר איננו נקוד וטלוא בעזים אונ אז דו וועסט געפינען צווישין די ציגין אזעלכע וואס איז ניט געפינטעלט אונ געפלעקט וחום בכשבים אונ צווישין די שאף וועסטו געפינען אזעלכע וואס האבין ניט קיין רויטליכע מראה גנוב הוא אתי איז דאס געגנבת בייא מיר כלומר עס איז בייא מיר בגניבה: (לד) ויאמר לבן האט לבן געזאגט הן פאר וואר לו הלואי יהי כדברך עס זאל זיין אזו וויא דיינע רייד כלומר הלואי דוא זאלסט מרוצה ווערין צו מיר: (לה) ויסר ביום ההוא אונ לבן האט אפ גטאן אין דעם דאזיגן טאג את התישים די זכרים פון די ציגין העקודים די געפינטעלטע והטלואים אונ די געפלעקטע ואת כל העזים אונ דיא ציגין הנקודות והטלואות דיא געפינטעלטע אונ דיא געפלעקטע כל אשר לבן בו וואס זייא האבין אין זיך געהאט ווייסי פלעקין ויתן ביד בניו אונ לבן האט געגעבין אין דער האנט פון זיינע קינדער: (לו) וישם דרך שלשת ימים בינו ובין יעקב אונ ער האט געמאן דרייא טעג רייז צווישין אים אונ צווישין יעקב ויעקב רועה את צאן לבן אונ יעקב האט געפיטערט דיא שאף פון לבן הנותרות דיא איבר געבליבענע היינו קראנקע אונ דיא וואס קענין ניט גווינן דיא דאזיגע האט לבן

לָבָן הַנּוֹתָרֹת׃ לז וַיִּקַּח־לוֹ יַעֲקֹב מַקַּל לִבְנֶה לַח וְלוּז וְעַרְמוֹן וַיְפַצֵּל בָּהֵן פְּצָלוֹת לְבָנוֹת מַחְשֹׂף הַלָּבָן אֲשֶׁר עַל־הַמַּקְלוֹת׃ לח וַיַּצֵּג אֶת־הַמַּקְלוֹת אֲשֶׁר פִּצֵּל בָּרְהָטִים בְּשִׁקְתוֹת הַמָּיִם אֲשֶׁר תָּבֹאןָ הַצֹּאן לִשְׁתּוֹת לְנֹכַח הַצֹּאן וַיֵּחַמְנָה בְּבֹאָן לִשְׁתּוֹת׃ לט וַיֶּחֱמוּ הַצֹּאן

יָת עָנָא דְּלָבָן דְּאִשְׁתָּאֲרָן׃ לז וּנְסִיב לֵהּ יַעֲקֹב חוּטְרִין דִּלְבַן רַטִּיבִין דִּלְוּז וְדִדְלוֹף וְקַלִּיף בְּהוֹן קִלְפִין חִוָּרִין קְלוֹף חִוָּר דִּי עַל חוּטְרַיָּא׃ לח וְדָעִיץ יָת חוּטְרַיָּא דִּי קַלִּיף בְּרַהֲטַיָּא אֲתַר בֵּית שַׁקְיָא דְמַיָּא אֲתַר דְּאָתְיָן עָנָא לְמִשְׁתֵּי לְקָבְלֵיהוֹן דְּעָנָא וּמִתְיַחֲמָן בְּמֵיתֵיהוֹן לְמִשְׁתֵּי׃ לט וְאִתְיַחֲמָא עָנָא בְּחוּטְרַיָּא וִילִידָן

עָנָא

פירוש רשב"ם

דועה נתרחק דרך. שלשת ימים מצאנו של לבן העקודים הנקודים שהסיר לצאנו של לבן: (לז) מקל לבנה. לפי שהוא דבוק. מקל של לבנה לפיכך הוא פתח. וכן מעשר בקר. מספד תמרורים ובלא דבקים ויך את האתון במקל. בכל רחובות מספד. מעשר מן המעשר: לח. שאינו יבש: מחשף. גילוי כמו ווהועך חשופה. חשף ה' את זרוע קדשו: (לח) ויחמנה. כמו ויישרנה הפרות מנוי יעמדנה. הציים לשון זכר והציים לשון נקבה שהיה לו לומר כמו ותקרבנה בנות צלפחד: (לט) ויחמו הצאן. כולן לשון זכר:

רש"י

כל חבר היתה בו הכרכורות לבנות: ויתן. לבן ביד בניו: (לו) הנותרת. הרעועות שבהן החולות והעקרות שאינן אלא פירים אותן מסר לו: (לז) מקל לבנה. עץ הוא ושמו לבנה ר כמה דתימא (הושע ד) תחת אלון ולבנה ואומר אני הוא שקורין טרימבל שהוא לבן (פופעלהאלץ): לח. כשהוא רטוב: ולוז. ועוד לקח ש מקל לוז עץ שגדלין בו אגוזים דקים קולדר"י בלעז (האזעלנוס שטרויך): וערמון. קשטניי"ר בלעז (קאשטאניען בוים): פצלות. קלופים קלופים שהיה עושהו מנומר: מחשף הלבן. גלוי לובן של מקל. כשהיה קולפו היה נראה ונגלה לובן שלו במקום הקלוף: (לח) ויצג. תרגומו ודעיץ לשון תחיבה ונעיצה הוא בלשון ארמית והרבה יש בגמ' דלה ובלפה דק נ"ה מידי דלה כמו דעלה אלא שמקלר את לשונו: ברהטים. במרוצות המים ת בבריכות העשויות בארץ להשקות שם הצאן: אשר תבאן וגו'. ברהטים אשר תבאן הצאן לשתות שם הציג המקלות א לנוכח הצאן: ויחמנה וגו'. (ב"ר) הבהמה רואה את המקלות והיא נרתעת לאחוריה ב והזכר רובעה ויולדת כיוצא בו. ר' הושעיה

שפתי חכמים

וימים בינו ובין יעקב: ר דאל"כ הול"ל בקמץ תחת הבי"ת והנו"ן. (רא"ם) דאי סעך היה לבן למה צריך יעקב לפצלו כדי שיהיה לבן, בלא"ה נמי היה לבן: ש דק"ל הא לבנה לאו לוז הוא לכן פי' ועוד וכו'. והרא"ם פי' דמלת לח מפסיק בין לבנה ולוז א"כ הוכרח לומר שלוז וערמון אינם דבקים עם מלת לח רק הם כמו ענין אחר: ת דתרגום וירך ורבא: א דהאבר הכהן הגאן דבוק הוא לשקתות המים כדי שיהא לנוכח הצאן שב אל ויצג את המקלות כלומר שהציג המקלות ברהטים בשקתות המים כדי שיהא נוכח הצאן בשעת שתיה ויחמנה: ב דאל"כ מאי ויחמנה דאין דרך המים להמב

פירוש ע"ט

איבר גענפערט צו יעקב: (לז) וַיִּקַּח לוֹ יַעֲקֹב האט יעקב צו זיך גנומען מַקַּל לִבְנֶה אשטעקין פון אזו אהאלץ וואס מען רופט דאס אן לִבְנָה לַח פייכט וְלוּז אונ נאך הט ער גנומען אשטעקין פון ניסין האלץ וְעַרְמוֹן אונ קעסטין האלץ וַיְפַצֵּל בָּהֵן אונ ער האט אין זייא אפ גישיילט פְּצָלוֹת שאלעכץ לְבָנוֹת ווייסע כלומר ער האט די שטעקין אפ גשיילט ערטער ווייס אונ הט זיי גמאכט גפינטעלט מַחְשֹׂף הַלָּבָן אֲשֶׁר עַל הַמַּקְלוֹת אז ער הט אפ גשיילט איז גוועזן דאס אפ גישיילט: (לח) וַיַּצֵּג אֶת הַמַּקְלוֹת אֲשֶׁר פִּצֵּל אונ ער האט אריין גשטעלט די שטעקין וואס ער הט אפ גשיילט בָּרְהָטִים אין די קאריטעס בְּשִׁקְתוֹת הַמָּיִם אין דעם אן טרינקן פון דיא וואסר אֲשֶׁר תָּבֹאןָ הַצֹּאן לִשְׁתּוֹת ווס די שאף קומן צו טרינקן לְנֹכַח הַצֹּאן קעגין די שאף הט ער אריין גשטעקט דיא שטעקין וַיֵּחַמְנָה בְּבֹאָן לִשְׁתּוֹת אונ זיי האבין זיך דר היצט אז זייא זענין גקומן טרינקן: (לט) וַיֶּחֱמוּ הַצֹּאן אֶל הַמַּקְלוֹת אונ דיא שאף האבין זיך דר היצט

הַצֹּאן אֶל־הַמַּקְלוֹת וַתֵּלַדְןָ הַצֹּאן
עֲקֻדִּים נְקֻדִּים וּטְלֻאִים׃ מ וְהַכְּשָׂבִים
הִפְרִיד יַעֲקֹב וַיִּתֵּן פְּנֵי הַצֹּאן אֶל־
עָקֹד וְכָל־חוּם בְּצֹאן לָבָן וַיָּשֶׁת לוֹ
עֲדָרִים לְבַדּוֹ וְלֹא שָׁתָם עַל־צֹאן
לָבָן׃ מא וְהָיָה בְּכָל־יַחֵם הַצֹּאן
הַמְקֻשָּׁרוֹת וְשָׂם יַעֲקֹב אֶת־
הַמַּקְלוֹת לְעֵינֵי הַצֹּאן בָּרְהָטִים
ליחמנה

עָנָא רְגוֹלִין נְמוֹרִין
וּרְקוֹעִין : מ וְאִמְּרַיָּא
אַפְרֵשׁ יַעֲקֹב וִיהַב
בְּרֵישׁ עָנָא כָּל דִּרְגוֹל
וְכָל דִּשְׁחוּם בְּעָנָא
דְלָבָן וְשַׁוִּי לֵהּ עֶדְרִין
בִּלְחוֹדוֹהִי וְלָא עָרְבִנּוּן
עִם עָנָא דְלָבָן :
מא וַהֲוֵי בְּכָל עִדָּן
דִּמְתְיַחֲמָן עָנָא
מְבַכְּרָתָא וּמְשַׁוֵּי יַעֲקֹב
יָת חוּטְרַיָּא לְעֵינֵי
עָנָא בְּרַהֲטַיָּא
ליהמותהון

פירוש הרשב"ם

(מ) והכשבים הפריד יעקב. העקודים והנקודים הפריד מצאן לבן שנה ראשונה ושנייה והיה נותן את פני הצאן לבן אליהם כדי שיראו אותם ותתעברנה כמותם. וגם המקלות היה נותן בשקתות המים. שני מעשים הללו היה עושה כדי שתלדנה עקודים ונקודים : (מא) המקשרות. בזמן שרובן רגילות להתעבר ביחד :

שפתי חכמים

שנחמות ולדעת ר' הושעיא החמום הוא העיבור : ג כי לא המקלות הם הסבה שילדו הצאן עקודים נקודים וטלואים כי אם מראיהן והוא מחשוף הלבן וא"ת היאך עשה יעקב רמאות זו במקלות ורבו בו הדיעות. ול"נ אותן שנולדו מצאן יעקב אף שלא היו להם סימנים הנ"ל מן הדין הם של יעקב כיון שנולדו מהצאן שלו ולבן רצה ליקח ממנו אף הנולדים מצאנו אמר יעקב אעשה מקלות כדי שילדו הצאן שלי כולם עקודים נקוד וטלוא כדי שאזכה את מה שהוא שלי מהרב"ל : ד פי' צאן שבצאן הם העזים כי כל חום בכשבים הפריד לבן כמו שכתוב לעיל אבל חום בעזים לא הכיר לבן מפני שלא היה שכרו כמו שלא הסיר העקודים והטלואים מן הכשבים רק מן העזים כמו שכתבתי לעיל מפני שלא היו שכרו והו"ק. עיין ברא"ם שהאריך כאן ועוד כתב ויובן במלת הנולדים שהנ"ל עקודים נקודים מסובבת בדברי הרב אם לא הפרש הנולדים שכבר קודם הכרס כאלו אמר הרב העקודים נקודים שכבר

רש"י

אומר המים נעשין זרע במעיהן ולא היו צריכות לזכר וזהו ויחמנה וגו'. (ר"ל בתיבה זו שהזכרו ל' זכר ונקבה כמ"ש הרא"ב"ע) : (לט) אל המקלות. אל מראות המקלות : עקדים. משונים במקום עקידתן הם קרסולי ידיהן ורגליהן : (מ) והכשבים הפריד יעקב. הנולדים עקודים נקודים הבדיל והפריד לעצמו ועשה אותן עדר עדר לבדו והוליך אותו העדר העקוד לפני הצאן ופני הצאן ההולכות אחריהם צופות אליהם וזהו שאמר ויתן פני הצאן אל עקוד שהיה פני הצאן אל העקודים ואל כל חום שנמצא בצאן לבן : וישת לו עדרים. כמו שפירשתי : (מא) המקשרות. כתרגומו הבכירות ואין לו עד במקרא. ומנחם חברו עם אחיתופל בקושרים (שמואל ב' טו) ויהי הקשר אמיץ (שם). אותן המתקשרות יחד למהר עיבורן :

פירוש ע"ט

צוא דעם געשטאלט פון דעם שטעקין וַתֵּלַדְןָ הַצֹּאן האבין דיא שאף געווארן עֲקֻדִּים זעלכע שעפסליך וואס זעניין געוועזן פאר ענדערט אויף דעם אָרט ווא מען בינד זייא דאס איז אויף זייערע הענט אונ אויף די פיס נְקֻדִּים גפינטעלט וּטְלֻאִים אונ גפלעקט : (מ) וְהַכְּשָׂבִים אונ דיא שאף וואס זענין געבורין גפינטעלט אונ גפלעקט הִפְרִיד יַעֲקֹב האט יעקב אפ געשייט בזונדער אונ האט פון זייא זיך גמאכט סטאדעס וַיִּתֵּן פְּנֵי הַצֹּאן אונ ער האט געגעבין דעם פנים פון דיא שאף אֶל עָקֹד צוא דיא גפינטעלטע וְכָל חוּם בְּצֹאן לָבָן אונ צוא דיא רויטליכע שאף וואס איז געבורין געווארין צווישין די שאף פון לָבָן וַיָּשֶׁת לוֹ עֲדָרִים לְבַדּוֹ אונ ער האט געמאכט פון זיי סטאדעס צו זיך אליין וְלֹא שָׁתָם עַל צֹאן לָבָן אונ האט זייא ניט געטאן דאס הייסט ער האט זיי ניט צו מישט מיט דיא שאף פון לָבָן : (מא) וְהָיָה אונ עס איז געוועזן בְּכָל יַחֵם הַצֹּאן הַמְקֻשָּׁרוֹת איטליכעס מאל וואס דיא פריערדיגע שאף דאס הייסט וואס זייא ווערין פריא מעוברת אונ דער היצין זיך וְשָׂם יַעֲקֹב אֶת הַמַּקְלוֹת לְעֵינֵי הַצֹּאן בָּרְהָטִים האט יעקב געטאן די שטעקינס צו פאר די אויגין פון די שאף אין דער קאריטע בְּיַחְמֵנָה בַּמַּקְלוֹת צו דער היצין זייא מיט דיא מַרְאוֹת

לְיַחֲמֶנָּה בַּמַּקְלוֹת׃ מב וּבְהַעֲטִיף
הַצֹּאן לֹא יָשִׂים וְהָיָה הָעֲטֻפִים
לְלָבָן וְהַקְּשֻׁרִים לְיַעֲקֹב׃ מג וַיִּפְרֹץ
הָאִישׁ מְאֹד מְאֹד וַיְהִי־לוֹ צֹאן
רַבּוֹת וּשְׁפָחוֹת וַעֲבָדִים וּגְמַלִּים
וַחֲמֹרִים׃ לא א וַיִּשְׁמַע אֶת־דִּבְרֵי
בְנֵי־לָבָן לֵאמֹר לָקַח יַעֲקֹב אֵת
כָּל־אֲשֶׁר לְאָבִינוּ וּמֵאֲשֶׁר לְאָבִינוּ
עָשָׂה אֵת כָּל־הַכָּבֹד הַזֶּה׃ ב וַיַּרְא
יַעֲקֹב אֶת־פְּנֵי לָבָן וְהִנֵּה אֵינֶנּוּ עִמּוֹ
כִּתְמוֹל שִׁלְשׁוֹם׃ ג וַיֹּאמֶר יְהוָה
אל

לְיַחֲמוּתְהוֹן בְּחוּטְרַיָּא׃
מב וּבְלַקִּישׁוּת עָנָא לָא
מְשַׁוֵּי וַהֲווֹ לַקִּישַׁיָּא
לְלָבָן וּבַכִּירַיָּא לְיַעֲקֹב׃
מג וּתְקֵיף גַּבְרָא לַחֲדָא
לַחֲדָא וַהֲווֹ לֵהּ עָאן
סַגִּיאָן וְאַמְהָן וְעַבְדִין
וְגַמְלִין וַחֲמָרִין׃
א וּשְׁמַע יָת פִּתְגָּמֵי
בְּנֵי לָבָן דְּאָמְרִין נְסֵיב
יַעֲקֹב יָת כָּל דִּי
לַאֲבוּנָא וּמִדִּי לַאֲבוּנָא
קְנָא יָת כָּל נִכְסַיָּא
הָאִלֵּין׃ ב וַחֲזָא יַעֲקֹב
יָת סְבַר אַפֵּי לָבָן וְהָא
לֵיתוֹהִי עִמֵּהּ כְּמֵאִתְמָלֵי
וּמִדְּקַמּוֹהִי׃ ג וַאֲמַר יְיָ
ליעקב

בעל הטורים

במק דינה יולדת ממך: (מב) העטופים, ב' במס' העטופים ללבן העטופים ברעב. פי' שנתן לו הקהובים שמתו ברעב

פירוש רשב"ם

(מב) ובהעטיף. כשעבר זמן המבכירות להתעבר לא היה חושש על המאוחרות: (א) הכבוד. עשם ממון. כמו

רש"י

(מב) ובהעטיף. לשון איחור כתרגומו ובלקשות: ומנחם חברו עם (תהלים ס"ה) ועמקים יעטפו בר לשון עטיפת כסות כלומר מתעטפות בצמרן ושערן ואינן מתאוות להתיחם ע"י הזכרים: (מג) צאן רבות. פרות ורבות מפרות שאר צאן: ושפחות ועבדים: מוכר צאנו בדמים יקרים ולוקח לו כל אלה: (א) עשה. כנס כמו (במדבר כ"ד יח) וישראל עושה חיל ויש את

שפתי חכמים

נולדו בצאן לבן בלא ככרים לבן מפני שאינם בכרו: ה דאין לפרש כמשמעו שהיו לו צאן הרבה בלא שכר כתיב ופרוץ האיש מאד מאד ונודאי הוא דקאי על הצאן דכתיב לעיל מיניה אלא שהיו פרות וכו' רא"ם: ו דאל"כ קאי בצאן ומזכיר שפחות ועבדים (ממ"ב) דאל"כ היה מכראוי להקדים אדם לבהמה והו דאה"כ חזר והזכיר בהמה גמלים וכו' ל"פ במכר וכו' ר"ל לכך הקדים הצאן שבו"ל מתחלה ואח"כ נקה מה שקנה בדמיהן ובדרך כסדר אדם קודם בהמה ולפ"ז

פירוש ע"ט

פון דיא שטעקינס אונ זאלין זיך אין קוקן אין דיא שטעקינס אונ זאלין גווינען אויך אזעלכע געשטאלטין: (מב) וּבְהַעֲטִיף הַצֹּאן אונ אין דר צייט אז די שפעטיגע שאף טוען דר היצין זיך לֹא יָשִׂים האט ער ניט געטאן די שטעקינס וְהָיָה אונ עס איז געוועזן הָעֲטֻפִים לְלָבָן דיא שפעטיגע צו לָבָן וְהַקְּשֻׁרִים לְיַעֲקֹב אונ דיא פריערדיגע צוא יעקב: (מג) וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ מְאֹד מְאֹד אונ דר מאן יעקב האט זיך זייער געשטארקט וַיְהִי לוֹ אונ עס איז געוועזן צו אים צֹאן רַבּוֹת פיל שאף וּשְׁפָחוֹת אונ דינסט מיידין וַעֲבָדִים אונ קנעכט וּגְמַלִּים וַחֲמֹרִים אונ קעמלין אונ אייזלין ער האט גאר גיפט זייער שאף אונ האט דאס אלין געקויפט: (א) וַיִּשְׁמַע אֶת דִּבְרֵי בְנֵי לָבָן אונ יעקב האט געהערט די רייד פון דיא זין פון לבן לֵאמֹר צו זאגין לָקַח יַעֲקֹב אֵת כָּל אֲשֶׁר לְאָבִינוּ יעקב האט צוא גנומען אלץ וואס צו אונזער פאטער גיהער וּמֵאֲשֶׁר לְאָבִינוּ אונ פון צו אונזר פאטר גיהער כלומר פון אונזר פאטערס גוטס עָשָׂה אֵת כָּל הַכָּבֹד הַזֶּה האט יעקב איין גיזאמילט גאר דעם כבוד דאס איז גימיינט דס גרוסע האב: (ב) וַיַּרְא יַעֲקֹב אֶת פְּנֵי לָבָן אונ יעקב האט געזעהן דאס פנים פון לבן וְהִנֵּה אונ נון אֵינֶנּוּ עִמּוֹ ער איז ניט מיט אים אין גוטין מוט כִּתְמוֹל שִׁלְשׁוֹם אזו וויא ער איז געוועזן מיט אים נעכטין אונ איער נעכטין: (ג) וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל יַעֲקֹב האט גאט גזאגט צו

אֶל־יַעֲקֹב שׁוּב אֶל־אֶרֶץ אֲבוֹתֶיךָ
וּלְמוֹלַדְתֶּךָ וְאֶהְיֶה עִמָּךְ׃ ד וַיִּשְׁלַח
יַעֲקֹב וַיִּקְרָא לְרָחֵל וּלְלֵאָה הַשָּׂדֶה
אֶל־צֹאנוֹ׃ ה וַיֹּאמֶר לָהֶן רֹאֶה אָנֹכִי
אֶת־פְּנֵי אֲבִיכֶן כִּי־אֵינֶנּוּ אֵלַי
כִּתְמֹל שִׁלְשֹׁם וֵאלֹהֵי אָבִי הָיָה
עִמָּדִי׃ ו וְאַתֵּנָה יְדַעְתֶּן כִּי בְּכָל־
כֹּחִי עָבַדְתִּי אֶת־אֲבִיכֶן׃ ז וַאֲבִיכֶן
הֵתֶל בִּי וְהֶחֱלִף אֶת־מַשְׂכֻּרְתִּי
עֲשֶׂרֶת מֹנִים וְלֹא־נְתָנוֹ אֱלֹהִים
לְהָרַע

לְיַעֲקֹב תּוּב לְאַרְעָא
דַאֲבָהָתָךְ וּלְיַלָּדוּתָךְ
וִיהֵי מֵימְרִי בְּסַעֲדָךְ׃
ד וּשְׁלַח יַעֲקֹב וּקְרָא
לְרָחֵל וּלְלֵאָה לְחַקְלָא
לְוָת עָנֵיהּ׃ ה וַאֲמַר לְהֵן
חָזֵי אֲנָא יָת סְבַר אַפֵּי
אֲבוּכֵן אֲרֵי לֵיתוֹהִי
עִמִּי כְּמֵאִתְמָלֵי
וּמִדְּקַמּוֹהִי וֶאֱלָהֵיהּ
דְּאַבָּא הֲוָה בְּסַעְדִּי׃
ו וְאַתּוּן יְדַעְתִּין אֲרֵי
בְּכָל חֵילִי פְּלָחִית יָת
אֲבוּכֵן׃ ז וַאֲבוּכֵן שַׁקַּר
בִּי וְאַשְׁנִי יָת אַגְרִי עֲשַׂר
זִמְנִין וְלָא שַׁבְקֵהּ יְיָ
לְאַבְאָשָׁא

ת"א ויקרא לרחל וללאה השדה בדגשת ה.

פירוש רשב"ם

ואברם כבד במקנה בכסף ובזהב: (ה) ואלהי אבי היה עמדי. אע"פ שפניו רעים אני לא גזלתי כמנו כלום אלא הקב"ה היה עמדי ונתן לי: (ז) מנים. מניינים. עשר אינו

בעל הטורים

א"נ בשביל שמשה יעקב דבר שנראה כרמאות גרם לבני שנתעטפו ברעב: (ו) אתנה. ג' ואתנה ידעתן. ואתנה לאני לאן מרעיתי. ואתנה גשם שוטף אבני אלגביש תפלנה מה

שפתי חכמים

בהן כבדר הנ"ל כמו בצאן שמכר ג"כ עבדים ושפחות ולוקח מהן גמלים והמורים וז"ש רש"י ולוקח לו כל אלה ר"ל תרמי בצאן: ז לא שכוה תנאי שאם תשוב אהיה עמך אלא מראה מקום הוא לו מפני שכאן א"א כו': ח אבל אין לפרש ואהיה עמך לשמרך בדרך כי כבר הובטח על זה והנה אנכי עמך ושמרתיך וגו' ר"ל שם אמרה בכינתי עליך ויתחייב מזה שיובטח שלא יפרע בדרך. ויתורץ בזה מה שפרש"י בפרשת ויצא בתי שבטחות וכו' שנראה מזה שאהיה עמך כאמור פה ר"ל לשמרך בדרך: ט דמונים הוא לשון מנין דהוא עשרה וכתיב

רש"י

עמלך: (ג) שוב אל ארץ אבותיך. ושם אהיה עמך ז אבל בעודך מחובר לטמא אי אפשר ה להשרות שכינתי עליך (ב"ר): (ד) ויקרא לרחל וללאה. לרחל תחלה ואחר כך ללאה שהיא היתה עקרת הבית שבשבילה נזדווג יעקב עם לבן ואף בניה של לאה מודים בדבר שהרי בועז וביתו משבט יהודה אומרים כרחל וכלאה אשר בנו שתיהם וגו' הקדימו רחל ללאה: (ז) עשרת מנים. אין מונים פחות מעשרה.

פירוש ע"ט

יַעֲקֹב שׁוּב אֶל אֶרֶץ אֲבוֹתֶיךָ קער ווידר צו דעם לאנד פון דיינע עלטערן וּלְמוֹלַדְתֶּךָ אונ צו דיין גבירט וְאֶהְיֶה עִמָּךְ אונ איך וועל מיט דיר זיין אבער כל זמן דו בהעפסט דיך מיט לבן איז ניט מיגליך צוא מאכין רוען מיין שכינה אוף דיר: (ד) וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב אונ יעקב האט גשיקט וַיִּקְרָא אונ ער האט גילאזט רופין צו רחל אונ צוא לאה. רש"י שרייבט ער האט פריער גשיקט צו רחל אונ דער נאך צוא לאה ווארום רחל איז גוועז בייא אים די עקרת הבית הַשָּׂדֶה אין פעלד אֶל צֹאנוֹ צו זיינע שאף כלומר צו דעם ארט וויא ער פיטערט דיא שאף: (ה) וַיֹּאמֶר לָהֶם אונ ער הט צו זיי גזאגט רֹאֶה אָנֹכִי אֶת פְּנֵי אֲבִיכֶן איך זעה דאס פנים פון אייער פאטער כִּי אֵינֶנּוּ אֵלַי אז ער איז ניט צו מיר אין גוטין מוט כִּתְמוֹל שִׁלְשׁוֹם אזו וויא נעכטין אונ אייער נעכטין וֵאלֹהֵי אָבִי הָיָה עִמָּדִי אונ דער גאט פון מיין פאטער איז גוועזן מיט מיר אין מיין הילף: (ו) וְאַתֵּנָה יְדַעְתֶּן אונ איר ווייסט כִּי בְּכָל כֹּחִי עָבַדְתִּי אֶת אֲבִיכֶן אז מיט גאר מיין כח האב איך גדינט אייער פאטער: (ז) וַאֲבִיכֶן הֵתֶל בִּי אונ אייער פאטער האט אין מיר גפעלטשט וְהֶחֱלִף אֶת מַשְׂכֻּרְתִּי אונ האט פאר ביטין מיין לון עֲשֶׂרֶת מוֹנִים צעהן מאל. רש"י שרייבט מונים איז ניט ווייניגער פון צעהן אונ דא שטייט עשרת מונים איז צעהן פון דאנען לערנין מיר אז ער האט

לְהָרַע עִמָּדִי: ח אִם־כֹּה יֹאמַר נְקֻדִּים יִהְיֶה שְׂכָרֶךָ וְיָלְדוּ כָל־הַצֹּאן נְקֻדִּים וְאִם־כֹּה יֹאמַר עֲקֻדִּים יִהְיֶה שְׂכָרֶךָ וְיָלְדוּ כָל־הַצֹּאן עֲקֻדִּים: ט וַיַּצֵּל אֱלֹהִים אֶת־מִקְנֵה אֲבִיכֶם וַיִּתֶּן־לִי: י וַיְהִי בְּעֵת יַחֵם הַצֹּאן וָאֶשָּׂא עֵינַי וָאֵרֶא בַּחֲלוֹם וְהִנֵּה הָעַתֻּדִים הָעֹלִים עַל־הַצֹּאן עֲקֻדִּים נְקֻדִּים וּבְרֻדִּים: יא וַיֹּאמֶר אֵלַי מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים בַּחֲלוֹם יַעֲקֹב

ואמר

לְאַבְאָשָׁא עִמִּי: ח אִם כְּדֵין הֲוָה אֲמַר נְמוֹרִין יְהֵא אַגְרָךְ וִילִידָן כָּל עָנָא נְמוֹרִין וְאִם כְּדֵין הֲוָה אֲמַר רְגוֹלִין יְהֵא אַגְרָךְ וִילִידָן כָּל עָנָא רְגוֹלִין: ט וְאַפְרֵשׁ יְיָ יָת גֵּיתֵי דַּאֲבוּכוֹן וִיהַב לִי: י וַהֲוָה בְּעִדָּן דְּאִתְיַחֲמָא עָנָא וּזְקָפִית עֵינַי וַחֲזֵית בְּחֶלְמָא וְהָא תְּיָשַׁיָּא דְּסָלְקִין עַל עָנָא רְגוֹלִין נְמוֹרִין וּפְצִיחִין: יא וַאֲמַר לִי מַלְאֲכָא דַיְיָ בְּחֶלְמָא יַעֲקֹב וַאֲמָרִית הָא

אנא

בעל הטורים

לאן מרעיתי דלהלן מדבר כיסראל אף לאן המאור כאן דורש כלימר הרבה מגיינים: (ח) וילדו כל הצאן נקדים. בזה לא

פירוש רשב"ם

דוקא. כמו עשר נשים להמכם. עשר פעמים הכלימוני הועיל מחשף הלבן: (ט) ויצל. הפריש וכן כל לשון

רש"י

מנים. ל' סכום כלל סהכבון והן עבירות. למדנו סהחליף תנאו י' מאה פעמים: (י) והנה העתודים. אע"פ שהבדילם לבן כולם בלא יתעברו הלאן דוגמתן היו המלאכים מביאין אותן מעדר המסור ביד לבן ב לעדר שביד יעקב (ב"ר) ♦ וברדים. תרגומו ופציחין פייב"ר בלעז (גיספריינקלט) חוט של לבן מקיף את גופו סביב והברבורית שלו פתוחה ומפולשת מזו אל זו ל (ס"א מזן אל זן) ואין לי להביא עד מן המקרא:

שפתי חכמים

עשרת מונים משמע עשרת פעמים יו"ד דהיינו ק' אבל מונים אין פירושו פעמים: י פי' דנקט רש"י תנאו ולא נקט משכורתו משום דאין הפסד בזה אם מחליף משכורתו כגון אם היה הייב ליתן לו מעות ונתן לו מטלטלין אין הפסד בזה לכך נקט תנאו עיקר שתנאי היה מחליף כדפירש"י לקמן (פמ"א) היית משנה תנאי שבינינו מנקוד לטלוא וכו': ב כלומר מ"ש והנה העתודים העולים וגו' ודאי לא קאי על אותן שנולדו לו ליעקב דא"כ מה אתא לאשמועינן אלא מוכרח אתה לומר שלאן לבן היו והיאך באו לכאן ועז"פ אע"פ וכו': ל ר"ל

פירוש ע"ט

מִשַּׁנָּה גְוֶועְן זַיין תְּנַאי הוּנְדֶרְט מָאל וְלֹא נְתָנוֹ אֱלֹהִים לְהָרַע עִמָּדִי אוּנ גָאט הָאט אִים נִיט גִילָאזְט מִיט מִיר שְׁלֶעכְט טָאן: (ח) אִם כֹּה יֹאמַר אַז עֶר הָאט אַזוֹיא גְזָאגְט נְקוּדִים יִהְיֶה שְׂכָרֶךָ דִיא גְפִינְקֶעלְטִי שָׁאף זָאל זַאיְן דַיין לוֹן וְיָלְדוּ כָל הַצֹּאן נְקוּדִים הָאבִּין אַלֶע שָׁאף גִיווֹנִין גְפִינְקִילְטֶע שֶׁעפְּסִין וְאִם כֹּה יֹאמַר אוּנ אַז עֶר הָאט אַזוֹ גְזָאגְט עֲקוּדִים יִהְיֶה שְׂכָרֶךָ אַזֶעלְכֶע שָׁאף וָואס בַּיי זֵיי אִיז פְלֶעקִין אִין אָרְט פוּן זַייעֶר בִּינְדִין דִיא זָאלִין זַיין דַיין לוֹן וְיָלְדוּ כָל הַצֹּאן עֲקוּדִים הָאבִּין אַלֶע שָׁאף גִיווֹנִין גְפְלֶעקְטֶע: (ט) וַיַּצֵּל אֱלֹהִים אֶת מִקְנֵה אֲבִיכֶם אוּנ גָאט הָאט אָפּ גִישַׁייד דִי פִיך פוּן אַייֶער פָאטֶר וַיִּתֶּן לִי אוּנ הָט גְגֶעבִּין צוּ מִיר: (י) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גְוֶועְן בְּעֵת יַחֵם הַצֹּאן אִין דֶר צַייט

וָואס דִיא שָׁאף דֶר הִיצִין זִיךְ וָאֶשָּׂא עֵינַי הָאב אִיךְ אוּף גִיהוֹבִּין מַיינֶע אוֹגִין וָאֵרֶא בַּחֲלוֹם אוּנ אִיךְ הָאב גְזֶעהִין אִין חָלוֹם וְהִנֵּה אוּנ נוּן הָעַתּוּדִים הָעוֹלִים עַל הַצֹּאן דִיא זְכָרִים וָואס גֵייעֶן אוּף דִי שָׁאף עֲקוּדִים נְקוּדִים רש"י שְׁרַייבְּט הָאטְשֶׁע לָבָן הָט אָפּ גִשַׁייד אַלֶע זְכָרִים וָואס הָאבִּין גִיהַאט דִיא מַרְאוֹת כְּדֵי דִיא שָׁאף זָאלִין נִיט מְעוּבֶּרֶת וֶוערִין פוּן זַייא זַייעֶר גְלַייכִין הָאבִּין דִיא מַלְאָכִים זַייא גְנוּמֶן פוּן דֶער סְטַאדֶע פוּן דִי זִין פוּן לָבָן אוּנ הָאבִּן זַייא גִבְּרַאכְט צוּ דֶער סְטַאדֶע פוּן יַעֲקֹב וּבְרוּדִים אַזוֹי גִירַיפִּילְט דָאס הֵייסְט אַזוֹ וִויא אַוַייסֶר פָאדִים הָאט אַרוּם גְרִינְגִילְט אַרוּם דֶם גוּף: (יא) וַיֹּאמֶר אֵלַי מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים בַּחֲלוֹם הָאט צוּא מִיר גְזָאגְט אַמַלְאָךְ פוּן גָאט אִין

וְאֹמַר הִנֵּנִי: יב וַיֹּאמֶר שָׂא־נָא עֵינֶיךָ
וּרְאֵה כָּל־הָעַתֻּדִים הָעֹלִים עַל־
הַצֹּאן עֲקֻדִּים נְקֻדִּים וּבְרֻדִּים כִּי
רָאִיתִי אֵת כָּל־אֲשֶׁר לָבָן עֹשֶׂה
לָּךְ: יג אָנֹכִי הָאֵל בֵּית־אֵל אֲשֶׁר
מָשַׁחְתָּ שָּׁם מַצֵּבָה אֲשֶׁר נָדַרְתָּ לִּי
שָׁם נֶדֶר עַתָּה קוּם צֵא מִן־הָאָרֶץ
הַזֹּאת וְשׁוּב אֶל־אֶרֶץ מוֹלַדְתֶּךָ:
יד וַתַּעַן רָחֵל וְלֵאָה וַתֹּאמַרְנָה לוֹ
הַעוֹד לָנוּ חֵלֶק וְנַחֲלָה בְּבֵית
אָבִינוּ: טו הֲלוֹא נָכְרִיּוֹת נֶחְשַׁבְנוּ
לו

אנא: יב ואמר זקוף
כען עינך וחזי כל
תישיא דסלקין על
ענא רגולין נמורין
ופציחין ארי גלי קדמי
ית כל די לבן עבד
לך: יג אנא אלהא
דאתגליתי עלך בבית
אל די משחתא תמן
קמא די קימתא קדמי
תמן קים כען קום פוק
מן ארעא הדא ותוב
לארעא ילדותך:
יד ואתיבת רחל ולאה
ואמרן לה העיד כען
לנא חלק ואחסנא
בבית אבונא: טו הלא
נוכראן

פירוש רשב"ם

ישועת ותשלמת וחליצה לשון הפרשה הם: (יג) אשר משחת. לתקדישה ועדיין לא הקרבת עליה נדריך:

בעל הטורים

במדרש על הגליות גשם שוטף ואבני אלגביש שאמר להן אתם ידעתן שהיה גשם שוטף ואבנים יורדים עלי בהיותי בשדה

רש"י

(יג) האל בית אל. כמו אל בית אל ה"א יתירה ודרך המקראות לדבר כן כמו (במדבר ב) כי אתם באים אל הארץ כנען: משחת שם. לשון רבוי וגדולה כשנמשח למלכות כך וילק שמן על ראשה להיות משוחה למזבח: אשר נדרת לי. וצריך אתה לשלמו שאמרת יהיה בית אלהים שתקריב שם קרבנות: (יד) העוד לנו. למה נעכב על ידך מלשוב. כלום אנו מיחלות לירש בנכסי אבינו כלום בין הזכרים: (טו) הלא נכריות נחשבנו לו. אפי' בשעה שדרך בני אדם לתת נדוניא לבנותיו בשעת נשואין נהג

פירוש ע"ט

חלום כלומר ער האט מיך גרופין יעקב ואומר הנני האב איך גזאגט דא בין איך: (יב) ויאמר האט דער מלאך גזאגט שא נא עיניך הייב אוף נון דיינע אויגן וראה אונ זעה כל העתודים העולים על הצאן אלע זכרים וואס גייען אוף די שאף זענין עקודים נקודים וברודים כי ראיתי את כל אשר לבן עושה לך ווארום איך האב גזעהן דאס ווס לבן טוט צו דיר: (יג) אנכי האל בית אל איך בין דער גאט וואס איך האב מיך צו דיר באוויזין אין בית אל אשר משחת שם מצבה וואס דו האסט דארטין גזאלבט אמצבה אשר נדרת לי שם נדר וואס דו האסט דארטין צו מיר אנדר גטאן עתה אצונד קום שטייא אוף צא מן הארץ הזאת גיא ארוס פון דעם דאזיגן לאנד אונ בצאל דיין נדר אין בית אל ושוב אל ארץ מולדתך אונ קער ווידר צו דעם לאנד פון דיין גבורט אזו האט מיך גאט גזאגט בעט איך אייך איר זאלט מרוצה ווערין אונ איר זאלט גיין מיט מיר: (יד) ותען האט געענפרט רחל אונ לאה ותאמרנה לו אונ האבין גזאגט צוא אים העוד לנו חלק ונחלה בבית אבינו איז דען נאך פר האנדין צו אונז אחלק אונ איין ארב אין אונזער פאטערס הויז פאר וואס זאלין מיר דען דיך ניט ווערין פאלגין האבין מיר דען נאך עפיס אחלק צו נעמין פון אונזער פאטערס האב צווישין די זכרים: (טו) הלא נכריות נחשבנו לו פר וואר מיר זענן גרעכינט צו אים אזוי וויא פרעמדע כי מכרנו דען ער האט אונז פר קופט כלומר אפילו אין דער צייט

לוֹ כִּי מְכָרָנוּ וַיֹּאכַל גַּם־אָכוֹל אֶת־
כַּסְפֵּנוּ׃ טז כִּי כָל־הָעֹשֶׁר אֲשֶׁר
הִצִּיל אֱלֹהִים מֵאָבִינוּ לָנוּ הוּא
וּלְבָנֵינוּ וְעַתָּה כֹּל אֲשֶׁר אָמַר
אֱלֹהִים אֵלֶיךָ עֲשֵׂה׃ ששי יז וַיָּקָם
יַעֲקֹב וַיִּשָּׂא אֶת־בָּנָיו וְאֶת־נָשָׁיו
עַל־הַגְּמַלִּים׃ יח וַיִּנְהַג אֶת־כָּל־
מִקְנֵהוּ וְאֶת־כָּל־רְכֻשׁוֹ אֲשֶׁר רָכָשׁ
מִקְנֵה קִנְיָנוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּפַדַּן
אֲרָם לָבוֹא אֶל־יִצְחָק אָבִיו אַרְצָה
כְּנָעַן׃ יט וְלָבָן הָלַךְ לִגְזֹז אֶת־צֹאנוֹ
ותגנב

אונקלוס

נוּכְרָאָן אִתְחֲשַׁבְנָא לֵהּ
אֲרֵי זַבְּנָנָא וַאֲכַל אַף
מֵיכַל יָת כַּסְפָּנָא׃
טז אֲרֵי כָל עוּתְרָא דִּי
אַפְרֵשׁ יְיָ מֵאֲבוּנָא
דִּילָנָא הוּא וְלִבְנָנָא
וּכְעַן כֹּל דִּי אֲמַר יְיָ
לָךְ עֲבֵד׃ יז וְקָם
יַעֲקֹב וּנְטַל יָת בְּנוֹהִי
וְיָת נְשׁוֹהִי עַל גַּמְלַיָּא׃
יח וּדְבַר יָת כָּל גֵּיתוֹהִי
וְיָת כָּל קִנְיָנֵהּ דִּי קְנָא
גֵּיתֵי קִנְיָנֵהּ דִּי קְנָא
בְּפַדַּן אֲרָם לְמֵיתֵי לְוָת
יִצְחָק אֲבוּהִי לְאַרְעָא
דִּכְנָעַן׃ יט וְלָבָן אֲזַל
לְמִגַּז יָת עָנֵהּ וּנְסִיבַת
רחל

פירוש רשב"ם

(טו) כספנו. שנשתכר בנו בנשואינו שהיה לך להשתכר בינינו כפך לפרנסינו : (יח) ותגנוב רחל את התרפים.

רשי

עמנו כנכריות כי מכרנו לך (שעבדת אותו בנו י"ד שנה ולא נתננו לך אלא) בשכר הפעולה : את כספנו. שעכב דמי שכר מ פעולתך : (טז) כי כל העשר. כי זה משמש בלשון אלא. כלומר משל אבינו אין לנו כלום אלא מה שהציל הקב"ה מאבינו שלנו הוא : הציל. לשון הפרים וכן כל לשון הצלה שבמקרא לשון הפרשה שמפרישו מן הרעה ומן הטוב : (יז) את בניו ואת נשיו. הקדים זכרים לנקבות ועשו הקדים נקבות לזכרים ב שנאמר (לקמן לו) ויקח עשו את נשיו ואת בניו וגו' : (יח) מקנה קנינו. מה שקנה מצאנו ם עבדים ושפחות וגמלים וחמורים : (יט) לגזוז את

שפתי חכמים

דאין שייך מעכבו אלא אותו הוא של לבן פתות ומעכב כל גופו : מ פי' של אותן שש שנים שעבדת אותו בשכר כי על הי"ד שנים כבר אמרו כי מכרנו : ב מפני שהיה בסוף בזימה והיו נשיו עיקר. רא"ם : ם פי' המקנה של קנינו שקנאו ע"י מכירת צאנו ופי' וינהג את כל מקנהו המקנה

פירוש ע"ט

אַז דֶר סֵדֶר אִיז פוּן לַייט צוּ גֶעבִּין נָדָן צוּ טָעכְטֶער דְהַיְינוּ בְּשַׁעַת זֵייעֶר חֲתוּנָה אוּנ עֶר הָט זִיךְ מִיט אוּנְז דֶערְבֶּעטְמָאל אוֹךְ נוֹהֵג גְוֶוען אַזוֹ וִויא מִיט פְרֶעמְדֶע דֶען עֶר הָט אוּנְז פַר קוֹפְט צוּ דִיר פַר דֶעם לוֹן וָואס דוּ הָאסְט בַּיי אִים גְאַרְבֶּעט וַיֹּאכַל גַּם אָכוֹל אֶת כַּסְפֵּנוּ אוּנ הָט נָאךְ אוֹיף גְגֶעסִין אוּנְזֶער גֶעלְט כְּלוֹמַר דָאס גֶעלְט וָואס עֶר וָואלְט דִיר בַּדַארְפְט גֶעבִּין פַאר דַיין שְׂכִירוּת הָאט עֶר זִיךְ גְהַאלְטִין : (טז) מִמֵילָא פוּן אוּנְזֶער פָאטֶער הָאבִּין מִיר גָאר נִיט כִּי כָל הָעֹשֶׁר אֲשֶׁר הִצִּיל אֱלֹהִים מֵאָבִינוּ גָאר דָאס עֲשִׁירוּת וָואס גָאט הָט אָפ גְשֵׁייד פוּן אוּנְזֶער פָאטֶער לָנוּ הוּא וּלְבָנֵינוּ דָאס גִיהֶער צוּ אוּנְז אוּנ צוּ אוּנְזֶערֶע קִינְדֶער וְעַתָּה אוּנ אַצוּנְד כֹּל אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים אֵלֶיךָ עֲשֵׂה אַלְץ וָואס גָאט הָט צוּ דִיר גְזָאגְט דָאס טוּא : (יז) וַיָּקָם יַעֲקֹב אִיז יַעֲקֹב אוֹיף גְשְׁטַאנֶען וַיִּשָּׂא אֶת בָּנָיו וְאֶת נָשָׁיו עַל הַגְּמַלִּים אוּנ עֶר הָאט אוֹיף גְהוֹבִּין זַיינֶע זִין אוּנ זַיינֶע וַוייבֶּער אוֹיף דִיא קֶעמְלִיךְ : (יח) וַיִּנְהַג אֶת כָּל מִקְנֵהוּ אוּנ עֶר הָאט גְפִירְט אַלֶע זַיינֶע פִיךְ וְאֶת כָּל רְכֻשׁוֹ אוּנ גָאר זַיין גוּטְס אֲשֶׁר רָכַשׁ וָואס עֶר הָאט גִיווּנְן מִקְנֵה קִנְיָנוֹ אוּנ וָואס עֶר הָט גְקוֹפְט הָט עֶר מִיט זִיךְ גְפִירְט לָבוֹא צוּ קוּמֶען צוּ זַיין פָאטֶער יִצְחָק צוּם לַאנְד כְּנָעַן : (יט) וְלָבָן הָלַךְ אוּנ לָבָן אִיז גְגַאנְגֶען לִגְזֹז אֶת צֹאנוֹ צוּא שֶׁערִין זַיינֶע שָׁאף וַתִּגְנֹב רָחֵל אֶת הַתְּרָפִים

וַתִּגְנֹב רָחֵל אֶת־הַתְּרָפִים אֲשֶׁר
לְאָבִיהָ׃ כ וַיִּגְנֹב יַעֲקֹב אֶת־לֵב
לָבָן הָאֲרַמִּי עַל־בְּלִי הִגִּיד לוֹ כִּי
בֹרֵחַ הוּא׃ כא וַיִּבְרַח הוּא וְכָל־
אֲשֶׁר־לוֹ וַיָּקָם וַיַּעֲבֹר אֶת־הַנָּהָר
וַיָּשֶׂם אֶת־פָּנָיו הַר הַגִּלְעָד׃ כב וַיֻּגַּד
לְלָבָן בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי בָרַח
יַעֲקֹב׃ כג וַיִּקַּח אֶת־אֶחָיו עִמּוֹ
וַיִּרְדֹּף אַחֲרָיו דֶּרֶךְ שִׁבְעַת יָמִים
וַיַּדְבֵּק אֹתוֹ בְּהַר הַגִּלְעָד׃ כד וַיָּבֹא
אֱלֹהִים אֶל־לָבָן הָאֲרַמִּי בַּחֲלֹם
הלילה

אונקלוס

רָחֵל יָת צַלְמָנַיָּא דִּי
לַאֲבוּהָא׃ כ וּכְסִי
יַעֲקֹב מִן לְבָּא דְלָבָן
אֲרַמָּאָה עַל דְּלָא חַוִּי
לֵהּ אֲרֵי אָזֵל הוּא׃
כא וַאֲזַל הוּא וְכָל דִּי
לֵהּ וְקָם וַעֲבַר יָת פְּרָת
וְשַׁוִּי יָת אַפּוֹהִי לְטוּרָא
דְגִלְעָד׃ כב וְאִתְחַוָּא
לְלָבָן בְּיוֹמָא תְלִיתָאָה
אֲרֵי אֲזַל יַעֲקֹב׃
כג וּדְבַר יָת אֲחוֹהִי
עִמֵּהּ וּרְדַף בַּתְרוֹהִי
מַהֲלַךְ שִׁבְעַת יוֹמִין
וְאַדְבֵּק יָתֵהּ בְּטוּרָא
דְגִלְעָד׃ כד וַאֲתָא
מֵימַר מִן קֳדָם יְיָ לְוַת
לבן

פירוש רשב״ם

לא יגידו ויודיעו ללבן כי רוצה יעקב לברוח כענין שנא' אין אפוד ותרפים. כי התרפים דברו און. רגילים היו לקסום בהם: (כג) דרך שבעת ימים. כי יעקב היה הולך לאט בשביל צאנו ולבן שהיה רחוק ממנו הלך לגוז את צאנו כדכתיב וישם דרך שלשת ימים בינו ובין יעקב

בעל הטורים

פה הלאן: (כב) כי ברח. ב' במס' כי ברח יעקב כי ברח הפה. איתא במדרש שעמלק הגיד ללבן על בריחת יעקב וגם

שפתי חכמים

שנולד לו בבכרו: ע אמר זה משום קרא שאחריו שכתוב ביום השלישי וגו' למה לא נודע עד יום השלישי: פ דהל"כ אבר להביה מיותר אלא לפרישו וכו': צ כלומר אלו היה

רש״י

צאנו. שנתן ביד בניו דרך שלשת ימים ע בינו ובין יעקב: ותגנב רחל את התרפים. להפריש את אביה פ מע"א נתכוונה (ב"ר): (כב) ביום השלישי שהרי דרך שלשת ימים היה ביניהם: (כג) את אחיו. קרוביו: דרך שבעת ימים. כל אותן שלשה ימים שהלך המגיד להגיד ללבן הלך יעקב לדרכו נמצא יעקב רחוק מלבן ששה ימים ובשביעי השיגו לבן למדנו שכל מה שהלך יעקב בששה ימים צ הלך לבן ביום אחד (שנאמר וירדוף אחריו דרך שבעת ימים ולא נאמר

פירוש ע״ט

אֲשֶׁר לְאָבִיהָ אונ רָחֵל הָאט גְנַנְבֶת דיא בִּילְדֶער וָואס הָאט גֶהֶערְט צום פָאטֶער: (כ) וַיִּגְנוֹב יַעֲקֹב אֶת לֵב לָבָן יַעֲקֹב הָאט גְנַנְבֶת דָאס הַארְץ פוּן לָבָן אֲרַמִּי עַל בְּלִי הִגִּיד לוֹ כִּי בוֹרֵחַ הוּא עֶר הָאט אִים נִיט גְזָאגְט אַז עֶר אַנְטְלוֹפְט: (כא) וַיִּבְרַח הוּא וְכָל אֲשֶׁר לוֹ אונ עֶר אִיז אַנְטְלָאפִין גְוָוארִין מִיט אַלִין וָואס גֶהֶער צוּא אִים וַיָּקָם אונ עֶר אִיז אוֹף גְשְׁטַאנֶען וַיַּעֲבוֹר אֶת הַנָּהָר אונ עֶר אִיז אִיבֶּער גְפָארִין דֶעם טַייךְ וַיָּשֶׂם אֶת פָּנָיו הַר הַגִּלְעָד אונ עֶר הָאט גְטָאן זַיין פְּנִים צוּם בַּארְג פוּן גִלְעָד כְּלוֹמַר אַהִין אִיז עֶר גֶגַאנְגֶן: (כב) וַיֻּגַּד לְלָבָן בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי בָרַח יַעֲקֹב

אונ עֶס אִיז גְזָאגְט גְוָוארִין צוּא לָבָן אִין דֶעם דְרִיטִין טָאג אַז יַעֲקֹב אִיז אַנְטְלָאפִין גְוָוארִין: (כג) וַיִּקַּח אֶת אֶחָיו עִמּוֹ הָט לָבָן גְנוּמֶן זַיינֶע פְרַיינְד מִיט זִיךְ וַיִּרְדּוֹף אַחֲרָיו דֶּרֶךְ שִׁבְעַת יָמִים אונ עֶר הָאט נָאךְ אִים גְיָאגְט זִיבִּין טָאג רַייז וַיַּדְבֵּק אֹתוֹ בְּהַר הַגִּלְעָד אונ עֶר הָאט אִים גְרֵייכְט בַּייא דֶעם בַּארְג פוּן גִלְעָד. רש״י שְׁרַייבְּט וויפִיל יַעֲקֹב אִיז גְגַאנְגֶן אִין זִיבִּין טֶעג אִיז לָבָן אַיין גְגַאנְגֶן אִין אַיין טָאג: (כד) וַיָּבֹא אֱלֹהִים אונ אַמַלְאָךְ פוּן גָאט אִיז גְקוּמֶן צוּא לָבָן אִין חָלוֹם פוּן דֶער נַאכְט וַיֹּאמֶר לוֹ אונ הָאט צוּא אִים גְזָאגְט הִשָּׁמֶר לְךָ הִיט דִיךְ פֶּן

הַלָּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־
תְּדַבֵּר עִם־יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד־רָע׃
כה וַיַּשֵּׂג לָבָן אֶת־יַעֲקֹב וְיַעֲקֹב תָּקַע
אֶת־אָהֳלוֹ בָּהָר וְלָבָן תָּקַע אֶת־
אֶחָיו בְּהַר הַגִּלְעָד׃ כו וַיֹּאמֶר לָבָן
לְיַעֲקֹב מֶה עָשִׂיתָ וַתִּגְנֹב אֶת־
לְבָבִי וַתְּנַהֵג אֶת־בְּנֹתַי כִּשְׁבֻיוֹת
חָרֶב׃ כז לָמָּה נַחְבֵּאתָ לִבְרֹחַ
וַתִּגְנֹב אֹתִי וְלֹא־הִגַּדְתָּ לִּי
וָאֲשַׁלֵּחֲךָ בְּשִׂמְחָה וּבְשִׁרִים בְּתֹף
וּבְכִנּוֹר׃ כח וְלֹא נְטַשְׁתַּנִי לְנַשֵּׁק
לבני

ת״א השמר לך יבמות קג זהר מ.

אונקלוס

לָבָן אֲרַמָּאָה בְּחֶילְמָא
דְלֵילְיָא וַאֲמַר לֵיהּ
אִסְתַּמַּר לָךְ דִּילְמָא
תְּמַלֵּיל עִם יַעֲקֹב מִטַּב
עַד בִּישׁ׃ כה וְאַדְבֵּיק
לָבָן יָת יַעֲקֹב וְיַעֲקֹב
פְּרַס יָת מַשְׁכְּנֵיהּ
בְּטוּרָא וְלָבָן אַשְׁרֵי יָת
אֲחוֹהִי בְּטוּרָא דְגִלְעָד׃
כו וַאֲמַר לָבָן לְיַעֲקֹב
מָה עֲבַדְתְּ וְכַסֵּיתָא
מִנִּי וּדְבַרְתָּא יָת בְּנָתַי
כְּשַׁבְיוֹת חַרְבָּא׃
כז לְמָא אִטְמַרְתְּ לְמֵיזַל
וְכַסֵּיתָא מִנִּי וְלָא
חַוֵּיתָא לִי וְשַׁלַּחְתָּךְ
פּוֹן בְּחֶדְוָא וּבְתוּשְׁבְּחָן
בְּתוּפִּין וּבְכִנָּרִין׃
כח וְלָא שְׁבַקְתַּנִי לְנַשָּׁקָא לִבְנַי וְלִבְנָתַי כען

בעל הטורים

לפרעה על בריחת ישראל. כי ברח. בגי׳ עמלק: (כה) תקע. ד׳ במס׳ הכלת תקע למען תקע ביום הזה תקע חטים שנאתי אשה נזקק הכא איירי ברמאותו של לבן וכן ביוסף מדברו אחיו ברמאות כדכתיב ואתם חשבתם עלי רעה וכן תקע חטים שנאתי אותן הפוסים רמאות בלבם וכיוצא בו תקע לנקם זה יוסף שתקע לנקה עם אחיו בהם חשבוהו לרעה והוא מבכב

רש״י

וירדוף אחריו ז׳ ימים): (כד) מטוב ועד רע. כל טובתן של רשעים רעה היא אצל הצדיקים (יבמות קג): (כו) כשביות חרב. כל חיל הבא למלחמה קרוי חרב: (כז) ותגנב אתי. גנבת את דעתי:

שפתי חכמים

אצל מקום אחר לבן (היה ז׳ ימים): ק ונ״ל דס״ק באל תדבר עמו מה שהוא טוב בעיניך כלומר שיטוב עמך להכן והוא רעה אצלו כי כל זמן שיהיה מחובר אצל רשע אין השכינה שורה עליו. וק״ל: ר דהא לא נופל לשון שביה גבי חרב

פירוש ע״ט

תְּדַבֵּר עִם יַעֲקֹב מִטּוֹב וְעַד רָע טָאמָר וועסטו רֵיידִין מִיט יַעֲקֹב פוּן גוּטֶץ בִּיז שְׁלֶעכְץ כְּלוֹמַר דוּא זָאלְסְט מִיט אִים נִיט רֵיידְן קֵיין גוּטְס אוּנ קֵיין שְׁלֶעכְטְץ ווָארוּם דָאס גוּטְס פוּן דִיא רְשָׁעִים אִיז אַ רָעָה צוּ דִיא צַדִּיקִים: (כה) וַיַּשֵּׂג לָבָן אֶת יַעֲקֹב אוּנ לָבָן הָאט גְרֵייכְט יַעֲקֹב וְיַעֲקֹב תָּקַע אֶת אָהֳלוֹ בָּהָר אוּנ יַעֲקֹב הָאט אַווֶעק גֶרוּקְט זַיין גְצֶעלְט אוֹף דֶעם בַּארְג וְלָבָן תָּקַע אֶת אֶחָיו בְּהַר הַגִּלְעָד אוּנ לָבָן הָט גֶרוּקְט מִיט זַיינֶע פְרֵיינְד אוֹף דֶעם בַּארְג פוּן גִלְעָד: (כו) וַיֹּאמֶר אוּנ לָבָן הָאט גְזָאגְט צוּא יַעֲקֹב מֶה עָשִׂיתָ ווָאס הָאסְטוּ גְטָאן וַתִּגְנֹב אֶת לְבָבִי ווָאס דוּא הָאסְט גְגַנְבֶת מֵיין הַארְץ וַתְּנַהֵג אֶת בְּנֹתַי כִּשְׁבֻיוֹת חָרֶב אוּנ דוּא הָאסְט אַווֶעק גְפִירְט מַיינֶע טֶעכְטֶער גְלַייךְ וִויא דִי ווָאס זֶענֶען גְפַאנְגֶן צוּ דֶער שְׁווֶערְד פוּן מִלְחָמָה: (כז) לָמָּה נַחְבֵּאתָ לִבְרֹחַ ווָארוּם בִּיסְטוּ ווָארִין בַּאהַאלְטִין צוּא אַנְטְלוֹיפְן שְׁטִילֶער הֵייט וַתִּגְנֹב אֹתִי אוּנ דוּא הָאסְט גְגַנְבֶת מַיין דֵעָה וְלֹא הִגַּדְתָּ לִי אוּנ דוּ הָאסְט מִיר נִיט גְזָאגְט וָאֲשַׁלֵּחֲךָ בְּשִׂמְחָה ווָאלְט אִיךְ דִיךְ גְהַאט אַווֶעק גֶשִׁיקְט מִיט פְרֵייד וּבְשִׁרִים אוּנ מִיט גְזַאנְג בְּתֹף מִיט אַפּוּיק וּבְכִנּוֹר אוּנ מִיט אַפִּידְל: (כח) וְלֹא נְטַשְׁתַּנִי אוּנ דוּ הָאסְט מִיךְ נִיט גְלָאזְט לְנַשֵּׁק לְבָנַי וְלִבְנוֹתַי צוּ קוּשִׁין צוּ מַיינֶע זִין אוּנ צוּ מַיינֶע טֶעכְטֶער עַתָּה אַצוּנְד הִסְכַּלְתָּ עֲשׂוֹ הָאסְטוּ דִיךְ בַּאנַארְעשְׁט צוּא טָאן:

לְבָנַי וְלִבְנֹתָי עַתָּה הִסְכַּלְתָּ עֲשׂוֹ׃
כט יֶשׁ־לְאֵל יָדִי לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם רָע
וֵאלֹהֵי אֲבִיכֶם אֶמֶשׁ ׀ אָמַר אֵלַי
לֵאמֹר הִשָּׁמֶר לְךָ מִדַּבֵּר עִם־
יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד־רָע׃ ל וְעַתָּה הָלֹךְ
הָלַכְתָּ כִּי־נִכְסֹף נִכְסַפְתָּה לְבֵית
אָבִיךָ לָמָּה גָנַבְתָּ אֶת־אֱלֹהָי׃
לא וַיַּעַן יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר לְלָבָן כִּי
יָרֵאתִי כִּי אָמַרְתִּי פֶּן־תִּגְזֹל אֶת־
בְּנוֹתֶיךָ מֵעִמִּי׃ לב עִם אֲשֶׁר תִּמְצָא
אֶת־אֱלֹהֶיךָ לֹא יִחְיֶה נֶגֶד אַחֵינוּ
הַכֶּר־לְךָ מָה עִמָּדִי וְקַח־לָךְ וְלֹא־

ידע

אונקלוס

כְּעַן אַסְכֶּלְתָּא לְמֶעְבַּד׃
כט אִית חֵילָא בִידִי
לְמֶעְבַּד עִמְּכוֹן בִּישׁ
וֵאלָהָא דַאֲבוּכוֹן
בְּרַמְשָׁא אֲמַר לִי
לְמֵימַר אִסְתַּמַּר לָךְ
מִלְּמַלָּלָא עִם יַעֲקֹב
מִטַּב עַד בִּישׁ׃ ל וּכְעַן
מֵיזַל אֲזַלְתָּ אֲרֵי חַמָּדָא
חַמֵּדְתָּא לְבֵית אֲבוּךְ
לְמָא נְסַבְתָּא יָת
דַּחַלְתִּי׃ לא וַאֲתֵיב
יַעֲקֹב וַאֲמַר לְלָבָן אֲרֵי
דְחֵילִית אֲרֵי אֲמָרִית
דִּילְמָא תָנֵיס יָת בְּנָתָךְ
מִנִּי׃ לב עִם דִּי תַשְׁכַּח
יָת דַּחַלְתָּךְ לָא יִתְקַיַּם
קֳדָם אֲחָנָא אִשְׁתְּמוֹדַע
לָךְ מָה דְעִמִּי וְסַב לָךְ

ולא

פירוש רשב״ם

(כט) ואלהי אביכם וגו׳. ואני הולך לו כבוד: (לא) כי יראתי וגו׳: והוא מיהר לרדוף והשיגו לסוף שבעת ימים: (לב) עם אשר תמצא. השיב על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון. לא יחיה כלומר אני אעשה נקמה מגופו:

רש״י

(כט) יש לאל ידי. יש כח וחיל בידי לעשות עמכם רע וכל אל שהוא לשון קדש על שם עוזו ורוב אונים הוא: (ל) נכספתה. המדת, והרבה יש במקרא (תהלים פד) נכספה וגם כלתה נפשי (איוב יד) למעשה ידיך תכסוף: (לא) כי יראתי וגו׳. השיבו על ראשון ראשון שאמר לו ותנהג את בנותי וגו׳: (לב) לא יחיה. ומאותה קללה מתה רחל בדרך (ב״ר) מה עמדי. משלך:

פירוש ע״ט

(כט) יֵשׁ לְאֵל יָדִי עס איז פאר האנדין כח אין מיין האנד לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם רָע צו טאן מיט אייך שלעכץ נאר וֵאלֹהֵי אֲבִיכֶם אֶמֶשׁ אָמַר אֵלַי דער גאט פון אייער פאטער האט מיר נעכטין גזאגט לֵאמֹר אזו צוא זאגין הִשָּׁמֶר לְךָ מִדַּבֵּר עִם יַעֲקֹב היט דיך צוא ריידן מיט יעקב פון גוטין ביז שלעכטין: (ל) וְעַתָּה און אצונד הָלוֹךְ גיין הָלַכְתָּ דו ביסט גגאנגען כלומר ווען דו ביסט שוין אפילו אוועק גגאנגען כִּי נִכְסֹף נִכְסַפְתָּה לְבֵית אָבִיךָ דען דו האסט גגלוסט צו דיין פאטערס הויז גיוועזן לָמָּה גָנַבְתָּ אֶת אֱלֹהָי ווארום האסטו נאך גגנבת מיין גאט: (לא) וַיַּעַן יַעֲקֹב האט יעקב גיענטפערט אונ האט גזאגט צו לָבָן. דאס וואס

דו האסט מיך צום ערשטן גפרעגט פון וועסט וועגין איך בין אוועק גגאנגען אן דיין וויסן ענפר איך דיר כִּי יָרֵאתִי ווארום איך האב מיך גפארכטן כִּי אָמַרְתִּי דען איך האב גטראכט פֶּן תִּגְזֹל אֶת בְּנוֹתֶיךָ מֵעִמִּי טאמער וועסטו אוועק נעמין דיינע טעכטר פון מיר: (לב) אונ דאס וואס דוא פרעגסט מיך ווארום האב איך גגנבת דיין אפ גאט זאג איך דיר עִם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶת אֱלֹהֶיךָ ביא וועמין דו וועסט געפינען דיין אפ גאט לֹא יִחְיֶה זאל ער נים לעבין. רש״י שרייבט דורך דר קללה איז רחל גשטארבן ווארום זיא הט די בילדר גיהאט נֶגֶד אַחֵינוּ קעגין אונזרע פריינד הַכֶּר לְךָ מָה עִמָּדִי דר קען דיר וואס

וְלָא יְדַע יַעֲקֹב אֲרֵי
רָחֵל גְּנִיבַתְּנוּן:
לג וְעַל לָבָן בְּמַשְׁכְּנָא
דְיַעֲקֹב וּבְמַשְׁכְּנָא
דְלֵאָה וּבְמַשְׁכְּנָא
דְתַרְתֵּין לְחֵינָתָא וְלָא
אַשְׁכַּח וּנְפַק מִמַּשְׁכְּנָא
דְלֵאָה וְעַל בְּמַשְׁכְּנָא
דְרָחֵל: לד וְרָחֵל
נְסִיבַת יָת צַלְמָנַיָּא
וְשַׁוִּיתִנּוּן בַּעֲבִיטָא
דְגַמְלָא וִיתִיבַת עֲלֵיהוֹן
וּמַשֵּׁישׁ לָבָן יָת כָּל
מַשְׁכְּנָא וְלָא אַשְׁכַּח:
לה וַאֲמַרַת לַאֲבוּהָא
לָא יִתְקַף בְּעֵינֵי רִבּוֹנִי אֲרֵי לָא אִכּוּל לְמֵיקָם מִן

יָדַע יַעֲקֹב כִּי רָחֵל גְּנָבָתַם: לג וַיָּבֹא
לָבָן בְּאֹהֶל־יַעֲקֹב ׀ וּבְאֹהֶל לֵאָה
וּבְאֹהֶל שְׁתֵּי הָאֲמָהֹת וְלֹא מָצָא
וַיֵּצֵא מֵאֹהֶל לֵאָה וַיָּבֹא בְּאֹהֶל
רָחֵל: לד וְרָחֵל לָקְחָה אֶת־הַתְּרָפִים
וַתְּשִׂמֵם בְּכַר הַגָּמָל וַתֵּשֶׁב עֲלֵיהֶם
וַיְמַשֵּׁשׁ לָבָן אֶת־כָּל־הָאֹהֶל וְלֹא
מָצָא: לה וַתֹּאמֶר אֶל־אָבִיהָ אַל־
יִחַר בְּעֵינֵי אֲדֹנִי כִּי לוֹא אוּכַל
לקום

בעל הטורים

נמוכה: (לה) לוא. ב' במס' מלאים הכא ואידך אם לוא יגיד וגבה עונו לומר לא אוכל לקום מפניך מפני התרפים

פירוש רשב"ם

(לג) ויבא לבן באהל יעקב ואח"כ באהל לאה ואח"כ באהל שתי השפחות ולמה לא מצאם באהל רחל. שהרי כשיצא מאהל לאה ויבא באהל רחל ישבה רחל על כר הגמל שהתרפים בתוכו ויצא מאהל לאה ויבא באהל רחל כלו' אעפ"י שאמרנו למעלה באהל לאה ובאהל שתי השפחות לא כך היה אלא בתחלה כשיצא מאהל לאה נכנס באהל רחל אבל מפני אורך דברים שאמר לבן לרחל ורחל ללבן לא היה רוצה להפסיק את הפסוק הראשון: (לד) בכר. כר או כסת שנותנים על הגמל לשבת עליו:

רש"י

(לג) באהל יעקב. הוא אוהל רחל שהיה יעקב תדיר אצלה וכה"א בני רחל אשת יעקב ובכולן לא נאמר אשת יעקב: ויבא באהל רחל. כשיצא מאהל לאה חזר לו לאהל רחל עד שחפש באהל האמהות (ס"א השפחות) וכל כך למה לפי שהיה מכיר בה שהיא ממששנית: (לד) בכר הגמל.

שפתי חכמים

אלא הל"ל כבכוונות היו: ש רצ"ל למה נאמר אהל יעקב וכי היה הכוד בעיניו לעכוד ע"א ובפרט בבואו אל בית אביו בגם הוא עצמו אמר כי נכסוף נכספתה לבית אביך למה גנבת את אלהי וכלא בית אביו לאו עו"א הם לכ"ס הוא אהל רחל וכו': ת ר"ל הא אהל יעקב הוא אהל רחל כדפירש"י בסמוך וא"כ למ"ל ויבא באהל רחל הא כבר חפש בו וע"ק קיל"ל ויצא מאהל שתי האמהות ויבא באהל רחל דהא כבר

פירוש ע"ט

עס איז פאר האנדין מיט מיר פון דיינעם וְקַח לָךְ אונ נעם דיר אפ וְלֹא יָדַע יַעֲקֹב כִּי רָחֵל גְּנָבָתַם אונ יַעֲקֹב הט ניט גיוואוסט אז רָחֵל הט גגנבעת זיי: (לג) וַיָּבֹא לָבָן איז לָבָן גקומן אין דעם גיצעלט פון יַעֲקֹב. רש"י שרייבט דאס מיינט מען דעם גיצעלט פון רָחֵל נאר פר וואס רופט דר פסוק אן אהל יַעֲקֹב וּוייל יַעֲקֹב פלעגט ביא איר גוויינטליך צו זיין וּבְאֹהֶל לֵאָה אונ אין גיצעלט פון לֵאָה וּבְאֹהֶל שְׁתֵּי הָאֲמָהוֹת אונ אין דעם גצעלט פון די צוויי דינסטן וְלֹא מָצָא אונ ער האט ניט גפונן וַיֵּצֵא מֵאֹהֶל לֵאָה אונ בשעת אז ער איז ארוס גגאנגן פון דעם גצעלט פון לֵאָה וַיָּבֹא בְּאֹהֶל רָחֵל איז ער ווידער גקומען אין דעם גצעלט פון רָחֵל. רש"י שרייבט דרום איז ער נאך איין מאל אריין גגאנגן אין דעם גיצעלט פון רָחֵל ווייל ער האט גזעהן זיא הט זיך עפּיס גיפארעט האט ער זיך גשטוסין אז דיא בילדר מוזין ביי איר זיין: (לד) וְרָחֵל לָקְחָה אֶת הַתְּרָפִים אונ רָחֵל הט גנומן דיא בילדער וַתְּשִׂמֵם בְּכַר הַגָּמָל אונ הט זיי אריין גטאן אין דעם קישין פון דעם קעמל דאס מיינט מען דעם זאטיל וַתֵּשֶׁב עֲלֵיהֶם אונ זיא האט זיך אויף זייא גזעצט וַיְמַשֵּׁשׁ לָבָן אֶת כָּל הָאֹהֶל אונ לָבָן האט גיטאפט דעם גאנצין גצעלט וְלֹא מָצָא אונ ער האט ניט גפונן: (לה) וַתֹּאמֶר אֶל אָבִיהָ אונ זיא האט גזאגט צוא איר פאטער אַל יִחַר בְּעֵינֵי

לָקוּם מִפָּנֶיךָ כִּי־דֶרֶךְ נָשִׁים לִי וַיְחַפֵּשׂ וְלֹא מָצָא אֶת־הַתְּרָפִים׃
לו וַיִּחַר לְיַעֲקֹב וַיָּרֶב בְּלָבָן וַיַּעַן יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר לְלָבָן מַה־פִּשְׁעִי
מַה חַטָּאתִי כִּי דָלַקְתָּ אַחֲרָי׃
לז כִּי־מִשַּׁשְׁתָּ אֶת־כָּל־כֵּלַי מַה־מָּצָאתָ מִכֹּל כְּלֵי־בֵיתֶךָ שִׂים כֹּה נֶגֶד אַחַי וְאַחֶיךָ וְיוֹכִיחוּ בֵּין שְׁנֵינוּ׃
לח זֶה עֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי עִמָּךְ רְחֵלֶיךָ וְעִזֶּיךָ לֹא שִׁכֵּלוּ וְאֵילֵי צֹאנְךָ

מִן קֳדָמָךְ אֲרֵי אֹרַח נְשִׁין לִי וּבְלַשׁ וְלָא אַשְׁכַּח יָת צַלְמָנַיָּא׃
לו וּתְקֵיף לְיַעֲקֹב וּנְצָא עִם לָבָן וַאֲתֵיב יַעֲקֹב וַאֲמַר לְלָבָן מַה חוֹבִי מַה סוּרְחָנִי אֲרֵי רְדַפְתָּא בַּתְרָי׃
לז אֲרֵי מַשֵּׁשְׁתָּא יָת כָּל מָנַי מָא אַשְׁכַּחְתָּא מִכֹּל מָנֵי בֵיתָךְ שַׁוִּי הָכָא קֳדָם אַחַי וְאַחָךְ וְיוֹכְחוּן בֵּין תַּרְוָנָא׃
לח דְּנַן עַסְרִין שְׁנִין אֲנָא עִמָּךְ רַחֲלָךְ וְעִזָּךְ לָא אַתְכִּילוּ וְדִכְרֵי עָנָךְ לא

תא כי דרך נשים פ"א כד. ואילי צאנך בבא קמא סה.

פירוש רשב"ם

(לח) לא שכלו. מתוך חוסר פרעה ומתוך שמירת פתותה: ואילי צאנך. דרך רועי צאן במדבר לאכול מן הכבשים

בעל הטורים

אבל מפני אחר אקום כי הכי דדרשינן התם אם לו לא יגיד פי' (לדיינים) [לאהובס] וגמא שוני אבל לאחר אם לא יגיד בבגיל זה לא ישא עונו: מאהל. ד' במס' וילא מאהל לאה. מאהל מועד לאמר. ואח"כ מתהלך מאהל אל אהל יהלך לגלא יתהך ויסחך מאהל. פי' בגעם בפוקם המשכן נאסרו הבמות והיינו ויקרא אלא מאהל מועד דוקא ונאהר בעברו הירדן הותרו הבמות עד שבאו לשילה והיינו וילא מאהל לאה דהיינו המשכן בגלגל שבא מבגם יהודה פילא עלאם ויבא באהל רחל זה שילה בחלק יוסף ואז ואח"כ מתהלך מאהל אל אהל משילה לנוב וגבעון נגבעון ומשם לבית עולמים ואז נאסרו הבמות והיינו יתלך לגלא ויסחך מאהל בלא היה טוב כיתד. הדאי אבי

שפתי הכמים / רש"י

יצא מאהל לאה ובא לאהל בתי האמהות לכ"ש כפילא וכו': ל' כרים וכסתות כתרגומו בעביטא דגמלא והוא מרדעת
א מג' אותה הוכחת לעגדך לא מג' והוכית אברהם את העבויה כמין כר ובעירובין (דף יז) הקיסוה בעביטין
וקן עביטי גמלים בסע"ו בלעז (זאטעטל): (לו) דלקת. רדפת כמו (איכה ד) על ההרים דלקונו וכמו (ש"א יז)
מדלוק אחרי פלשתים: (לז) ויוכיחו. ויבררו א עם מי הדין אפרובי"ר בלעז (פריפפען אונטערזוכבען):
(לח) לא שכלו. לא הפילו עיבורם כמו (סוטה ס') רחם משכיל (איוב כא) תפלט פרתו ולא תשכל: ואילי

פירוש ע"ט

אֲדוֹנִי עֶס זָאל נִיט גְרִימֶען אִין דִיא אוֹגִין פוּן מַיין הַאר כְּלוֹמַר עֶס זָאל דִיךְ מַיין פָאטֶער נִיט פַאר דְרִיסִין וָואס אִיךְ שְׁטַייא נִיט אוֹף פַאר דִיר כִּי לֹא אוּכַל לָקוּם מִפָּנֶיךָ וָוארוּם אִיךְ קֶען נִיט אוֹף שְׁטַיין פַאר דִיר כִּי דֶרֶךְ נָשִׁים לִי דֶען דֶער סֵדֶר פוּן דִיא וַוייבֶּער אִיז צוּ מִיר וַיְחַפֵּשׂ אוּנ לָבָן הָט גְזוּכְט וְלֹא מָצָא אֶת הַתְּרָפִים אוּנ עֶר הָט נִיט גְפוּנֶען דִי בִּילְדֶער: (לו) וַיִּחַר לְיַעֲקֹב אוּנ עֶס הָאט גְגְרִימְט צוּ יַעֲקֹב וַיָּרֶב בְּלָבָן אוּנ עֶר הָאט זִיךְ גְקְרִיגְט מִיט לָבָן וַיַּעַן יַעֲקֹב הָט יַעֲקֹב גְעֶנְפֶרְט וַיֹּאמֶר לְלָבָן אוּנ הָט גְזָאגְט צוּ לָבָן מַה פִּשְׁעִי וָואס הָאב אִיךְ דִיר גְמִיסְט גְרֵייפְט מַה חַטָּאתִי וָוס הָאב אִיךְ גְזִינְדִיגְט כִּי דָלַקְתָּ אַחֲרָי וָואס דוּ הָאסְט נָאךְ גְיָאגְט נָאךְ מִיר: (לז) כִּי מִשַּׁשְׁתָּ אֶת כָּל כֵּלַי וָוס דוּא הָאסְט בַּאטַאפְּט אַלֶע מַיינֶע כֵּלִים מַה מָּצָאתָ מִכֹּל כְּלֵי בֵיתֶךָ וָוס הָאסְטוּ גְפוּנֶען בַּייא מִיר פוּן אַלֶע כֵּלִים פוּן דַיין הוֹיז שִׂים כֹּה טוּא דָא כְּלוֹמַר רֶעד דָא דַיינֶע רֵייד נֶגֶד אַחַי וְאַחֶיךָ קֶעגִין מַיינֶע פְרַיינְד אוּנ דַיינֶע פְרַיינְד וְיוֹכִיחוּ בֵּין שְׁנֵינוּ אוּנ זַייא זָאלִין בַּוֶּוערִין כְּלוֹמַר זַייא זָאלִין אוֹיס קְלֶערִין וָוער עֶס אִיז גֶרֶעכְט צְווִישִׁין אוּנְז בֵּיידֶע: (לח) זֶה עֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי עִמָּךְ צְוַואנְצִיג יָאר בִּין אִיךְ דָאךְ מִיט דִיר גְוֶועזִין רְחֵלֶיךָ וְעִזֶּיךָ דַיינֶע שָׁאף אוּנ דַיינֶע צִיגִין לֹא

לא אֲכָלִית: לט דִתְבִירָא לָא אַיְתֵיתִי לְוָתָךְ דַּהֲוָה שָׁגֵי מִמִּנְיָנָא מִנִּי אַתְּ בָּעֵי לַהּ נְטָרִית בִּימָמָא וּנְטָרִית בְּלֵילְיָא: מ הֲוֵיתִי בִימָמָא אֲכַלְנִי שַׁרְבָא וּגְלִידָא הֲוָה נָחִית עֲלַי בְּלֵילְיָא וְנַדַּד שִׁנְתִּי מֵעֵינָי: מא דְּנַן לִי עַסְרִין שְׁנִין בְּבֵיתָךְ פְּלַחְתָּךְ אַרְבַּע עַסְרֵי שְׁנִין בְּתַרְתֵּין בְּנָתָךְ וְשִׁתְּ שְׁנִין בְּעָנָךְ וְאַשְׁנֵיתָא

צֹאנְךָ לֹא אָכָלְתִּי: לט טְרֵפָה לֹא־הֵבֵאתִי אֵלֶיךָ אָנֹכִי אֲחַטֶּנָּה מִיָּדִי תְּבַקְשֶׁנָּה גְּנֻבְתִי יוֹם וּגְנֻבְתִי לָיְלָה: מ הָיִיתִי בַיּוֹם אֲכָלַנִי חֹרֶב וְקֶרַח בַּלָּיְלָה וַתִּדַּד שְׁנָתִי מֵעֵינָי: מא זֶה־לִּי עֶשְׂרִים שָׁנָה בְּבֵיתֶךָ עֲבַדְתִּיךָ אַרְבַּע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה בִּשְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּצֹאנֶךָ וַתַּחֲלֵף אֶת־משכרתי

ת"א פיי"ס: ביום בגיפא גג. וה לי כפרים ע"א ט:

פירוש רשב"ם

חובתים: (לט) אחטנה. כמו אחטאנה אני הפסדתי משלי כמו אני ובני שלמה חטאים הרבה אלפין חסרים: גנבתי יום. יו"ד יתירה גנובת יום וגנובת לילה שלמתי כמו רבתי עם שרתי במדינות. אבל גנבתי קמץ פתחנו

רש"י

צאנך. (ב"ק סה) מכאן אמרו איל בן יומו ב קרוי איל באל"כ מה שכתוב אילים לא אכל הא כבשים אכל א"כ גזלן הוא: (לט) טריפה. ע"י ארי וזאב: אנכי אחטנה. ל' (שופטים כ) קולע אל השערה ולא יחטיא (מ"א א) אני ובני שלמה חטאים. חסרים. אנכי אחסרנה אם חסרה ג חסרה לי מידי תבקשנה. אנכי אחטנה. תרגומו דהות שגיא ממנינא שהיתה נפקדת ומתוקלת כמו (במדבר לא) ולא נפקד ממנו איש תרגומו ולא שגא: גנבתי יום וגנבתי לילה. גנובת יום או גנובת לילה הכל שלמתי: גנבתי. כמו (איכה א) רבתי בגוים שרתי במדינות (ישעיה א') מלאתי משפט (הושע יא) אוהבתי לדוש: (מ) אכלני חרב. לשון אש ד אוכלה: קרח. כמו (תהלים קמז) משליך קרחו תרגומו גלידא: שנתי. לשון שינה: (מא) ותחלף את משכרתי. היית משנה תנאי שבינינו מנכה

שפתי חכמים

א כי מלך דאל"כ יוכיחו אותו מנע"ל: ב וכא דכפ' שלא פירש"י בתוך כנגד קרוי כבש ול"ג הדפים קרוי איל כיינו לענין קרבן ועי' בתוספות ב"ק דף ס': ג כוסיף מלת אם הסרה שלא תאמר כיון שאמר ועזיך לא שכלו וכו' א"כ מאי זה דכתיב אנכי אחטנה לכ"פ אם חסרה כלומר אם קרה מקרה בשום פעם שחסרה שום בהמה אנכי אחטנה פי' עלי היה להשלים חסרונה: ד שכוא ל' כלויה:

פירוש ע"ט

שכלו האבין ניט גוואָרפין וְאֵילֵי צֹאנְךָ אונ ווידר פון דיינע שאף האב איך ניט גגעסן: (לט) טְרֵפָה איין פאר צוקונג וואס אַלייבּ אָדר אַוואָלף האט פאר צוקט לֹא הֵבֵאתִי אֵלֶיךָ האב איך צו דיר ניט גבראַכט אָנֹכִי אֲחַטֶּנָּה איך בין גמינערט גוואָרן כלומר אז עס איז עפּיס נחסר גוואָרן האב איך גמוזט דר לייגן מִיָּדִי תְּבַקְשֶׁנָּה פון מיין האנד האסטו דס גזוכט גְּנֻבְתִי יוֹם וּגְנֻבְתִי לָיְלָה אז עס איז גגנבת גוואָרן בייא טאג אָדער בייא נאכט האב איך דס אַלץ משלים גוועזן: (מ) הָיִיתִי בַיּוֹם אֲכָלַנִי חֹרֶב איך בין גוועזן בייא טאג פאר דארבן אָדער פאר ברענט פון דער זון וְקֶרַח בַּלָּיְלָה אונ בייא נאכט איז אויף מיר גפאלן דר שנייא וַתִּדַּד שְׁנָתִי מֵעֵינָי אונ עס איז וואָרן פאר וואָגילט דער שלאף פון מיינע אויגן: (מא) זֶה לִּי עֶשְׂרִים שָׁנָה בְּבֵיתֶךָ צוואַנציג יאָר בין איך דאך גוועזן אין דיין הויז עֲבַדְתִּיךָ אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה בִּשְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ איך האב דיך גדינט פערצעהן יאָר פאר דיינע צווייא טעכטער וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּצֹאנֶךָ אונ זעקס יאָר פאר דיינע שאף וַתַּחֲלֵף אֶת מַשְׂכֻּרְתִּי עֲשֶׂרֶת מֹנִים אונ דוא האסט פאר ביטן דעם תנאי פון דעם לון וואס צווישן אונז צעהן מאָל צעהן אז מיר האבן צווישן זיך גמאכט איך זאל נעמן אַזעלכע שאף וואס זענן גפינטעלט אונ דר נאך אז דוא האסט געזעהן אז דיא שאף האבן צום מיינסטן גיווּנן גפינטעלטע שעפליך האסטו גזאגט דער תנאי איז גוועזן איך זאל נעמן די גפלעקטע אונ

משכרתי עשרת מנים: מב לולי
אלהי אבי אלהי אברהם ופחד
יצחק היה לי כי עתה ריקם
שלחתני את־עניי ואת־יגיע כפי
ראה אלהים ויוכח אמש: שביעי
מג ויען לבן ויאמר אל־יעקב
הבנות בנתי והבנים בני והצאן
צאני וכל אשר־אתה ראה לי־הוא
ולבנתי מה־אעשה לאלה היום
או לבניהן אשר ילדו: מד ועתה
לכה נכרתה ברית אני ואתה
והיה לעד ביני ובינך: מה ויקח
יעקב

ת״א כנשם בנפי יכמום כב.

אונקלוס

ואשניתא ית אגרי
עשר זמנין: מב אילולא
פון אלהה דאבא
אלהה דאברהם
ודדחיל לה יצחק הוה
בסעדי ארי כען ריקן
שלחתני ית עמלי וית
ליאות ידי גלי קדם יי
ואוכח ברמשא:
מג ואתיב לבן ואמר
ליעקב בנתא בנתי
ובניא בני ועניא עני
וכל די את חזי דילי
הוא ולבנתי מא
אעביד לאלין יומא דין
או לבניהן דילידן:
מד וכען אתא נגזר
קים אנא ואת ויהי
לסהיד ביני ובינך:
מה ונסיב יעקב אבנא
וזקפה

פירוש רשב״ם

גנובת שלי: (מב) שלחתני. ולא בשמחה ובשירים: (מג) מה אעשה. היאך אוכל לעשות להם רעה:

שפתי חכמים

ה וקשה והא בפרשה ויצא כתיב ואלהי יצחק וי״ל דס״ם פיעקב אמר איך שהקב״ה אמר אלהי יצחק: ה לא בשאל ליעקב מה תרצה שהעצה לכן פיעקב לא ביקש זה ממנו: ו כואיל וכתיב כתמא ודאי קאי אדלמעלה אלהי אבי ועי״ל

רש״י

למלוא ומעקודים לברודים: (מב) ופחד יצחק. לא רצה לומר אלהי יצחק שאין הקב״ה מייחד שמו על הצדיקים בחייהם ואע״פ שאמר לו בצאתו מבאר שבע אני ה׳ אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק בשביל שכהו עיניו והרי הוא כמת. ויעקב נתיירא לומר ה ואלהי אמר ופחד: ויוכח. לשון תוכחה הוא ולא לשון הוכחה הוא: (מג) מה אעשה לאלה. איך תעלה על לבי ה להרע להן: (מד) והיה לעד. ו הקב״ה:

פירוש ע״ט

אזו אגלייכן איז גוועזן ביז הונדערט מאל: (מב) לולי ייאלט ניט גוועזן דם אלהי אברהם ופחד יצחק גאט פון אברהם אונ פארכט פון יצחק היה לי וואס איז גוועזן צו מיר כלומר גאט זאל מיר ניט בייגשטיין כי פר וואר עתה ריקם שלחתני וואלסטו מיך אצונד ליידיג אוועק גשיקט את עניי מיין פיין ואת יגיע כפי ראה אלהים אונ מיין מידיקייט פון מיינע הענט האט גאט געזעהן ויוכח הכ״ע דיך גשטראפט אמש נעכטן: (מג) ויען לבן האט לבן גענפערט צוא יעקב הבנות בנותי דיא טעכטער זענן מיינע טעכטער והבנים בני אונ די זין זענן מיינע זין והצאן צאני אונ דיא שאף זענן

מיינע שאף וכל אשר אתה רואה לי הוא אונ אלץ וואס דו זעהסט איז מיינס ולבנותי אונ צו מיינע טעכטער מה אעשה לאלה היום וואס זאל איך טאן צוא דיא דאזיגע היינט כלומר וויא אזו זאל אוף גיין אוף מיין דעה איך זאל זיי שלעכץ טאן או לבניהן אשר ילדו אדער צוא זייערע קינדער וואס זייא האבין גיוונן: (מד) ועתה לכה אונ אצונד לאמיר גיין נכרתה ברית אני ואתה לאמיר כורת ברית זיין איך אונ דו והיה לעד ביני ובינך אונ גאט זאל זיין איין עדות צווישן מיר אונ צווישן דיר: (מה) ויקח יעקב אבן אונ יעקב האט גנומן א שטיין וירימה מצבה אונ האט

יעקב אבן וירימה מצבה:
מו ויאמר יעקב לאחיו לקטו אבנים
ויקחו אבנים ויעשו־גל ויאכלו שם
על־הגל: מז ויקרא־לו לבן יגר
שהדותא ויעקב קרא לו גלעד:
מח ויאמר לבן הגל הזה עד ביני
ובינך היום על־כן קרא־שמו
גלעד: מט והמצפה אשר אמר
יצף יהוה ביני ובינך כי נסתר איש
מרעהו: נ אם־תענה את־בנתי
ואם־תקח נשים על־בנתי אין
איש

ת"א יגר שהדותא בבא קמא מגילה ט. אם תענה את יומא כב כתובות מ:

אונקלוס

חקפה קמא: מו ואמר יעקב לאחוהי לקוטו אבנין ונסיבו אבנין ועבדו דגורא ואכלו תמן על דגורא: מז וקרא לה לבן יגר שהדותא ויעקב קרא לה גלעד: מח ואמר לבן דגורא הדין סהיד ביני ובינך יומא דין על כן קרא שמה גלעד: מט וסכותא די אמר יסך מימרא דיי ביני ובינך ארי נתכסי גבר מחברה: נ אם תעני ית בנתי ואם תסב נשין על בנתי לית אנש עמנא
חזי

פירוש רשב"ם

(מט) והמצפה. דכתיב את מצפה גלעד: יצף. מן

רש"י

(מו) לאחיו. הם בניו שהיו לו אחים נגשים אליו לצרה ולמלחמה (ב"ר): (מז) יגר שהדותא. תרגומו של גלעד. (ע"כ קרא שמו) גלעד. גל עד: (מט) והמצפה אשר אמר וגו'. ז והמצפה אשר בהר הגלעד. וכמ"ש ויעבר את מצפה גלעד (שופטים יא) ולמה נקרא שמה מצפה לפי שאמר כל אחד מהם לחברו יצף ה' ביני וביניך אם תעבור את הברית: כי נסתר. ולא נראה איש את רעהו: (נ) בנתי בנתי. ב' פעמים אף בלהה וזלפה בנותיו היו מפלגש: אם תענה את בנתי. למנוע מהן עונת תשמיש

שפתי חכמים

דאי קאי אברית והיתה מבע"ל: ז ר"ל דהא דמצינו בהר הגלעד נקרא מצפה כמו שמביא רש"י הפסוק (שופטים יא) ולמה נקרא כן ומפרש הפסוק בעצמו בשביל זה נקרא נמי מצפה לפי שאמר יצף ה' וגו':

פירוש ע"ט

זיא אוף גשטעלט פאר איין בשטאנד: (מו) ויאמר יעקב לאחיו האט יעקב גזאגט צו זיינע פריינד לקטו אבנים קליבט צו נויף שטיינער ויקחו אבנים אונ זייא האבן גנומן שטיינר ויעשו גל אונ זיי האבן גמאכט אהופן ויאכלו שם על הגל אונ זייא האבן דארטן גגעסן אוף דעם הופן: (מז) ויקרא לו לבן האט לבן אן גרופן דעם הופן (יגר שהדותא) ויעקב קרא לו אונ יעקב האט אים גרופן גלעד: (מח) ויאמר לבן האט לבן צוא אים גזאגט הגל הזה עד ביני ובינך היום דער דאזיגער הופן זאל זיין איין עדות צווישן מיר אונ צווישן דיר היינט אז מיר האבן צווישן זיך כורת ברית גוועזן על כן דרום אזו קרא שמו גלעד האט מען גרופן זיין נאמן גלעד: (מט) והמצפה אונ פר וואס האט מען גרופן דאס ארט מצפה אשר אמר ווייל איינער האט צום אנדערין גזאגט יצף יי ביני ובינך גאט זאל לוגן צווישן מיר אונ צווישן דיר כי נסתר איש מרעהו אז מיר וועלן זיך פר בארגן איינער פון דעם אנדרן אונ אונזרע ערטר זענן ווייט איינס פון דעם אנדרן וועלן מיר זיך ניט קענן זעהן אז איינר דם אנדערן זאל קענן שטראפן דרום מוזן מיר מאכן הקב"ה פר אדיין אז ער זאל משפטן דעם וואס וועט עובר זיין אוף דיא תנאים וואס איז צווישן אונז (מיזרחי): (נ) אונ דאס האט לבן אליין גזאגט אם תענה את בנתי אויב דו וועסט פייניגן

אִ֖ישׁ עִמָּ֑נוּ רְאֵ֕ה אֱלֹהִ֥ים עֵ֖ד בֵּינִ֥י
וּבֵינֶֽךָ׃ נא וַיֹּ֥אמֶר לָבָ֖ן לְיַעֲקֹ֑ב הִנֵּ֣ה ׀
הַגַּ֣ל הַזֶּ֗ה וְהִנֵּה֙ הַמַּצֵּבָ֔ה אֲשֶׁ֥ר
יָרִ֖יתִי בֵּינִ֥י וּבֵינֶֽךָ׃ נב עֵ֚ד הַגַּ֣ל הַזֶּ֔ה
וְעֵדָ֖ה הַמַּצֵּבָ֑ה אִם־אָ֗נִי לֹֽא־אֶעֱבֹ֤ר
אֵלֶ֙יךָ֙ אֶת־הַגַּ֣ל הַזֶּ֔ה וְאִם־אַ֠תָּה לֹא־
תַעֲבֹ֨ר אֵלַ֜י אֶת־הַגַּ֥ל הַזֶּ֛ה וְאֶת־
הַמַּצֵּבָ֥ה הַזֹּ֖את לְרָעָֽה׃ נג אֱלֹהֵ֨י
אַבְרָהָ֜ם וֵאלֹהֵ֤י נָחוֹר֙ יִשְׁפְּט֣וּ בֵינֵ֔ינוּ
אֱלֹהֵ֖י אֲבִיהֶ֑ם וַיִּשָּׁבַ֣ע יַעֲקֹ֔ב בְּפַ֖חַד
אָבִ֥יו יִצְחָֽק׃ נד וַיִּזְבַּ֨ח יַעֲקֹ֥ב זֶ֙בַח֙
בהר

חֲזִי מֵימְרָא דַייָ סָהִיד
בֵּינִי וּבֵינָךְ׃ נא וַאֲמַר
לָבָן לְיַעֲקֹב הָא דְגוֹרָא
הָדֵין וְהָא קָמְתָא דִי
אֲקֵימִית בֵּינִי וּבֵינָךְ׃
נב סָהִיד דְגוֹרָא הָדֵין
וְסָהֲדָא קָמְתָא אִם
אֲנָא לָא אֶעְבַּר לְוָתָךְ
יָת דְגוֹרָא הָדֵין וְאִם
אַתְּ לָא תִעְבַּר לְוָתִי
יָת דְגוֹרָא הָדֵין וְיָת
קָמְתָא הָדָא לְבִישׁ׃
נג אֱלָהֵה דְאַבְרָהָם
וֶאֱלָהֵה דְנָחוֹר יְדוּנוּן
בֵּינָנָא אֱלָהֵה דַאֲבוּהוֹן
וְקַיֵּים יַעֲקֹב בִּדְדָחִיל
לֵהּ אֲבוּהִי יִצְחָק׃
נד וּנְכַס יַעֲקֹב נִכְסְתָא
בטורא

פירוש רשב״ם

צופה נתתיך. כמו ירב בארץ. פרה ורבה: (נא) יריתי. וקפתי יעקב ירה אותה בעצת לבן כמו ירה בים:

שפתי חכמים

ח ר״ל דאם משמע לשון ספק וכאן א״א לפרשו כן ל״פ אם משמש בל׳ אשר פי׳ במקום כי״ן כאלו אמר עדה המצבה שאני לא אעבור וכו׳: ט פי׳ ואינו רשאי למחקו: י כאן לא פרש״י כמו גבי ויאמר יעקב לאחיו ופרש״י שם בניו

רש״י

(יומא עז): (נא) יריתי. כמו ירה בים כזה כמות יורה החן: (נב) אם אני. הרי אם משמש בלשון אשר ח כמו (לעיל כד) עד אם דברתי דברי ופירושו עד אשר דברתי דברי: לרעה. (ב״ר) לרעה אי אתה עובר אבל אתה עובר לפרקמטיא: (נג) אלהי אברהם. ט קדש (ב״ר): ואלהי נחור. חול: אלהי אביהם. חול: (נד) ויזבח יעקב זבח. שחט בהמות למשתה: לאחיו. לאוהביו י שעם לבן:

פירוש ע״ט

מיינע טעכטער וְאִם תִּקַּח נָשִׁים עַל בְּנוֹתַי אונ אוב דו וועסט נאך ווייבער נעמן הויץ מיינע טעכטער אין אִישׁ עִמָּנוּ עס איז דאך קיין מענטש ניט פר האנדן מיט אונז אז ער זאל הערן וואס מיר מאכן צווישן זיך רְאֵה רָאֵה אֱלֹהִים עֵד בֵּינִי וּבֵינֶךָ גאט איז איין עדות צווישן מיר אונ צווישן דיר: (נא) וַיֹּאמֶר האט לבן גזאגט צו יעקב הִנֵּה נון הַגַּל הַזֶּה דר הופן וְהִנֵּה אונ נון הַמַּצֵּבָה אֲשֶׁר יָרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ דם איז דם בשטאנד וואס איך האב גווארפן דאס הייסט וואס איך האב גשטעלט זאל זיין איין עדות צווישן מיר אונ צווישען דיר: (נב) עֵד הַגַּל הַזֶּה דער הויפן זאל זיין איין עדות וְעֵדָה הַמַּצֵּבָה אונ דאס בשטאנד זאל אוך זיין איין עדות אִם אֲנִי לֹא אֶעֱבֹר אֵלֶיךָ אֶת הַגַּל הַזֶּה אז איך זאל ניט איבר פארן צו דיר דם הויפן כלומר פון דעם הויפן אונ ווייטר אונ דו זאלסט אוך ניט איבר פארין לְרָעָה פון שלעכטץ כלומר צו שלעכץ טאן איינר דם אנדרין טארין מיר ניט אבר מיר מעגין איבער פארין סחורה צו האנדלין: (נג) אֱלֹהֵי דר גאט פון אברהם וֵאלֹהֵי אונ דר אפ גאט פון נחור יִשְׁפְּטוּ בֵינֵינוּ זאלין משפטין צווישן אונז אֱלֹהֵי אֲבִיהֶם אונ דר אפ גאט פון זייער פאטר וַיִּשָּׁבַע יַעֲקֹב בְּפַחַד אָבִיו יִצְחָק אונ יעקב הט גשווארין ביי דם גאט וואס איז דער פארכט פון זיין פאטר יצחק דאס איז הקב״ה: (נד) וַיִּזְבַּח יַעֲקֹב זֶבַח בָּהָר אונ יעקב האט גשאכטין אשעכטונג איף דם בארג וַיִּקְרָא לְאֶחָיו אונ ער הט

בְּטוּרָא וּקְרָא לַאֲחוֹהִי
לְמֵיכַל לַחְמָא וַאֲכַלוּ
לַחְמָא וּבִיתוּ בְּטוּרָא׃
א וְאַקְדֵּים לָבָן בְּצַפְרָא
וְנַשֵּׁיק לִבְנוֹהִי וְלִבְנָתֵיהּ
וּבָרֵיךְ יָתְהֶן וַאֲזַל וְתָב
לָבָן לְאַתְרֵיהּ׃ ב וְיַעֲקֹב
אֲזַל לְאָרְחֵיהּ וַעֲרַעוּ
בֵהּ מַלְאֲכַיָּא דַיְיָ׃
ג וַאֲמַר יַעֲקֹב כַּד חֲזָנוּן
מַשְׁרִיתָא מִן קֳדָם יְיָ
הֵיווּ וּקְרָא שְׁמָא דְאַתְרָא
הַהוּא מַחֲנָיִם׃ פ פ פ

בָּהָר וַיִּקְרָא לְאֶחָיו לֶאֱכָל־לָחֶם
וַיֹּאכְלוּ לֶחֶם וַיָּלִינוּ בָּהָר׃ מפטיר
לב א וַיַּשְׁכֵּם לָבָן בַּבֹּקֶר וַיְנַשֵּׁק
לְבָנָיו וְלִבְנוֹתָיו וַיְבָרֶךְ אֶתְהֶם וַיֵּלֶךְ
וַיָּשָׁב לָבָן לִמְקֹמוֹ׃ ב וְיַעֲקֹב הָלַךְ
לְדַרְכּוֹ וַיִּפְגְּעוּ־בוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים׃
ג וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב כַּאֲשֶׁר רָאָם מַחֲנֵה
אֱלֹהִים זֶה וַיִּקְרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם
הַהוּא מַחֲנָיִם׃ פ פ פ

ת״א וינגש בו חולין יח ס׳ כווסי פרשת מגורע ופרשת פנחס. ויאמר יעקב ברכות סב.

קמ״ח הלק״י מהני״ם סימן ומפטירין ויברח יעקב כמבואר בלבוש והובא במ״א

בעל הטורים

הרא״ש ז״ל: (ג) מחנים. נוטריקון מאותם חיילות נטל יעקב מלאכים:

פירוש רשב״ם

(ב) ויפגעו בו. לשומרו כדכתיב והנה אנכי עמך:

רש״י

לאכל לחם. כל דבר מאכל קרוי לחם כמו (דניאל ה) עבד לחם רב (ירמיה יא) נשחיתה עץ בלחמו: (ב) ויפגעו בו מלאכי אלהים. מלאכים של ארץ ישראל באו לקראתו ללוותו לארץ: (ג) מחנים. שתי מחנות של חוצה לארץ שבאו עמו עד כאן. ושל ארץ ישראל שבאו לקראתו (ב״ר ותנחומא):

חסלת פרשת ויצא

שפתי חכמים

דכאן אין שייך לומר שעשה משתה לבניו וכה דלא פי׳ לעיל כמו הכא י״ל דלעיל אמר יעקב לקטו אבנים שהוא לשון ציווי ולא שייך לצוות לאנשים שאינן סרים למשמעתו לכ״פ על בניו: ב רל״ת דהל״ל לאכול בשר בשרי שחט להם בהמות: ל וק׳ וכא גבי עולים ויורדים פירש״י שלא היו שניהם יחד אלא עולים תחלה ואח״כ יורדים לפי שפירש״י בר״פ ויצא יעקב מלאכים מלאכים ממש ל״ל דס״פ דודאי המלאכים של א״ל רלו נמי לעלות קודם שירדו מלאכי א״י אלא יעקב עיכבן כאן כדאן לפי שרלה לשלחן לעשו א״כ ש״מ מלאכים ממש היו: חסלת פרשת ויצא

פירוש ע״ט

גרופן צו זיינע פריינד לֶאֱכָל לָחֶם צו עסין ברויט וַיֹּאכְלוּ לֶחֶם אונ זיי האבן געגעסין ברויט וַיָּלִינוּ בָהָר אונ זיי האבן גענעכטיגט אויף דעם בארג: (א) וַיַּשְׁכֵּם לָבָן בַּבֹּקֶר אונ לבן האט זיך גפעדרט אין דר פריא וַיְנַשֵּׁק לְבָנָיו אונ ער האט גקושט צו זיינע זין דאס מיינט מען זיינע איניקלעך וְלִבְנוֹתָיו אונ צו זיינע טעכטער וַיְבָרֶךְ אֶתְהֶם אונ ער האט זיי געבענשט וַיָּשָׁב לָבָן לִמְקֹמוֹ אונ לבן האט זיך ווידר גקערט צו זיין ארט: (ב) וְיַעֲקֹב הָלַךְ לְדַרְכּוֹ אונ יעקב איז גגאנגן צו זיין וועג וַיִּפְגְּעוּ בוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים אונ זיי האבן בגעגינט אים מלאכים פון גאט. רש״י שרייבט מלאכים פון ארץ ישראל זענן אים גקומן אקעגין צו בלייטין אים קיין ארץ ישראל: (ג) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אונ יעקב האט גזאגט כַּאֲשֶׁר רָאָם אז ער האט זייא גזעהן מַחֲנֵה אֱלֹהִים זֶה דאס איז א מחנה פון גאט וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא אונ ער האט גרופין דם זעלביגע ארט מַחֲנָיִם דאס איז טייטש צוויא מחנות כלומר פון חוצה לארץ אונ פון ארץ ישראל וואס זייא זענן אים אקעגין גקומן. דער בעל הטורים שרייבט דיא אותיות פון מחנים מאכין מאותן היילות נטל יעקב מלאכים דאס איז טייטש פון דיא שארין האט יעקב גנומן מלאכים צו שיקן צו עשו אזו וויא אין דער אנדערר סדרה וועט שטיין:

וַיִּבְרַח יַעֲקֹב שְׂדֵה אֲרָם וַיַּעֲבֹד יִשְׂרָאֵל בְּאִשָּׁה וּבְאִשָּׁה שָׁמָר׃ וּבְנָבִיא הֶעֱלָה
יְהוָה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם וּבְנָבִיא נִשְׁמָר׃ הִכְעִיס אֶפְרַיִם תַּמְרוּרִים וְדָמָיו
עָלָיו יִטּוֹשׁ וְחֶרְפָּתוֹ יָשִׁיב לוֹ אֲדֹנָיו׃ כְּדַבֵּר אֶפְרַיִם רְתֵת נָשָׂא הוּא בְּיִשְׂרָאֵל וַיֶּאְשַׁם
בַּבַּעַל וַיָּמֹת׃ וְעַתָּה ׀ יוֹסִפוּ לַחֲטֹא וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם מַסֵּכָה מִכַּסְפָּם כִּתְבוּנָם עֲצַבִּים
מַעֲשֵׂה חָרָשִׁים כֻּלֹּה לָהֶם הֵם אֹמְרִים זֹבְחֵי אָדָם עֲגָלִים יִשָּׁקוּן׃ לָכֵן יִהְיוּ כַּעֲנַן־בֹּקֶר
וְכַטַּל מַשְׁכִּים הֹלֵךְ כְּמֹץ יְסֹעֵר מִגֹּרֶן וּכְעָשָׁן מֵאֲרֻבָּה׃ וְאָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מֵאֶרֶץ
מִצְרָיִם וֵאלֹהִים זוּלָתִי לֹא תֵדָע וּמוֹשִׁיעַ אַיִן בִּלְתִּי׃ אֲנִי יְדַעְתִּיךָ בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ
תַּלְאֻבוֹת׃ כְּמַרְעִיתָם וַיִּשְׂבָּעוּ שָׂבְעוּ וַיָּרָם לִבָּם עַל־כֵּן שְׁכֵחוּנִי׃ וָאֱהִי לָהֶם כְּמוֹ־

פירוש ע"ט

אין דר הפטורה פון פרשה ויצא שטייט ווי יעקב הט גיהערשט מיט אמלאך אונ ער האט דעם מלאך ביי גקומן זאגט גאט דש האב איך צו אים אויך גטאן: ויברח יעקב אונ אז יעקב הט בדארפט אנטלויפין איז ער אנטלאפין פון דם פעלד ארם אונ איר ווייסט דאך וואל ווי איך האב אים דארטן גיהיט אז איר וועט פרום זיין וועל איך אייך אויך היטין ויעבוד ישראל אונ יעקב הט גדינט ביי לבן פר איין אשה אונ פר איין אשה הט ער גיהיט ביי לבן די שאף: ובנביא אונ דורך אנביא האט גאט אויף גבראכט די ישראל פון מצרים אונ דורך דם נביא זייט איר ווארין גהיט ווי אזו קענט איר שפעטין פון די נביאים: הכעיס אפרים דס וואס ירבעם בן נבט וואס קומט ארויס פון אפרים טוט צערגען ער איז מבזה די נביאים אונ פעלשט אין גאט תמרורים דש וועט צו אים זיין ביטר ודמיו אונ זיין בלוט וום ער האט פר גאסין פון די ישראל מיט דם וום ער האט זיי גמאכט זינדיגן מיט דער געטצען דינסט איז דם ערגר איידר ער זאל זיי הרגנן עליו יטוש וועט גאט אויף אים פר שפרייטין כלומר ער וועט אים שטראפין וחרפתו אונ זיין חרפה וואס ער האט מבזה גוועזן שלמה המלך ער הט אים גשטראפט צווישן פיל לייט וועט זיין האר גאט צו אים אום קערין כלומר ער וועט דר פר אים אויך שטראפין ווארום ער איז דאך אגרוסר רשע: כדבר אפרים אז ירבעם וואס קומט ארוס פון אפרים האט גרעט קעגן שלמה המלך רתת איז דאך גוועזן מיט גרוס ציטערניש ווארום שלמה איז גוועזן אגרוסר מלך הט ער זוכה גוועזן ער איז ווארן דר היבן צווישן דיא ישראל כלומר ער איז גווארין אנשיא ויאשם

בבעל וויא ער האט גקריגן דיא גדולה האט ער גזינדיגט אונ הט גדינט עבודת כוכבים איז ער גשטארבן: ועתה אונ אצונד דם הוז גזינד פון יהוא האבן דאס גזעהן אונ טוען מערן צו זינדיגן אונ זיי מאכן זיך פון זייערע זילבר גגאסינע עבודת כוכבים וויא זייער גשטאלט אזעלכע בילדער וואס מיינכטרס מאכן צו זיי הם אומרים טוען דיא נביאי שקר זאגן זובחי אדם די וואס שעכטן איין מענטש כלומר דער וואס שעכט זיין זון צו דיא עבודת כוכבים עגלים ישקון דר איז ווערט ער זאל קושין דיא גילדענע קעלבר: לכן דרום ווערן זיי פאר לענט אזו וויא אוואלקן אונ אזו וויא אטויא גייט אין דר פריא גיך אוועק אונ אזו ווי אפלעווע ווערט אוועק גבלאזן דורך אשטארקן ווינט פון דעם שייער אונ אזו וויא ארוך ווערט גיך פאר לענט פון דעם פענצטר אזו גיך וועט איר פאר לענט ווערין: ואנכי יי אלהיך אונ איך בין דיין גאט וואס איך האב דיך אוס גצוגן פון מצרים אונ אגאט חוץ מיר געהערסטו ניט וויסן ווארום דוא האסט ניט קיין העלפר חוץ מיר: אני ידעתיך במדבר איך האב דיך גקענט אין דר מדבר אין אזו איין לאנד ווס מען גלוכט צו אלדינג כלומר אין דער מדבר קען מען גאר ניט קריגען אונ איך האב אייך אלדינג בניגינט: כמרעיתם וישבעו ווי זיי זענן גקומן קיין ארץ ישראל זענן זייא ווארן זאט אונ עם איז ווארן האפערדיג זייער הארץ דרום אזו האבין זיי מיך פר געסין: ואהי להם כמו שחל דרום וועל איך צו זייא זיין אזו וויא איין לייב אזו וויא אלעמפערט קוקט אויף דעם וועג ער זאל קריגין עסין אשור אזו וועל איך אויף זייא לוגין איך זאל זיי פר לירין: אפגשם כדוב איך וועל זיי באגעגינן וויא איין בער וואס ער איז פר ווארפן פון זיינע

כנמר על־דרך אשור: אפגשם כדב שכול ואקרע סגור לבם ואכלם שם
כלביא חית השדה תבקעם: שחתך ישראל כי־בי בעזרך: אהי מלכך אפוא ויושיעך
בכל־עריך ושפטיך אשר אמרת תנה־לי מלך ושרים: אתן־לך מלך באפי ואקח
בעברתי: צרור עון אפרים צפונה חטאתו: חבלי יולדה יבאו לו הוא־בן לא
חכם כי־עת לא־יעמד במשבר בנים: מיד שאול אפדם ממות אגאלם אהי דבריך
מות אהי קטבך שאול נחם יסתר מעיני: כי הוא בין אחים יפריא יבוא קדים
רוח יהוה ממדבר עלה ויבוש מקורו ויחרב מעינו הוא ישסה אוצר כל־כלי חמדה:
תאשם שמרון כי מרתה באלהיה בחרב יפלו עלליהם ירטשו והריותיו יבקעו:
שובה ישראל עד יהוה אלהיך כי כשלת בעונך: קחו עמכם דברים ושובו אל־

פירוש ע״ט

קינדר איז ער זייער ביז אונ צו רייסט איטליכן אונ איך וועל צו רייסן דס פר שליסונג פון זייער הארץ אונ איך וועל זיא אוף עסין דארטין אזו וויא איין לעמפערט חית השדה דיא חיות פון דעם פעלד וועלן זיא צו שפאלטין: שחתך ישראל דוא האסט דיך פר דארבין ישראל כי בי ווארום דוא האסט אין מיר ווידער געשפעניגט בעזרך אין דיין העלפר איך פלעג דיר העלפן: צרור עון אפרים עס איז איין גבונדן די זינד פון אפרים איך האב זיי ניט מוחל געוועזן זייערע זינד זיי זענן פר בארגן ביי מיר חבלי יולדה דיא וויטאג פון אגווינערין וועלין קומן צו אים הוא בן ער איז איין זון וואס איז ניט קלוג כי עת עס וועט קומן איין צייט ווס ער וועט ניט קענין בשטיין אוף דעם בראך. שטול וואס מען גווינט קינדער כלומר ער וועט ניט קאנען אים שטיין דאס פורעניות: מיד שאול אפדם איך פלעג זייא אוס לייזין פון דעם גרוב פון גיהנם איך פלעג זיי אים לייזן פון טוט אונ אצונד וועל איך ריידין אז זייא זאלין שטארבין איך וועל זיין דיך אפ האקין אין גרוב פון גיהנם נחם יסתר מעיני בדענקן וועט ווערן פאר בארגן פון מיינע איגן כלומר איך וועל מיך ניט בדענקן אויף דעם ביין: כי הוא בין אחים יפריא ער איז גוואקסן צווישן זיינע ברידער ער איז געווען זייער חשוב אצונד אז ער האט גזינדיגט וועט קומן איין שטארקער מלך וואס ער איז שטארק וויא איין מזרח ווינט רוח יי׳ עס וועט אוף גיין אהינט פון גאט פון דר מדבר אונ ער וועט מאכן טריקן זיין קוואל ברונן ער וועט אוועק ריבן אלע אוצרות פון די גלוסטיגע כלים: תאשם שומרון דיא שטאט שומרון וועט ווערין אנפלעקט אונ זיא האט ווידר געשפעניגט אין איר גאט אין שווערד וועלן זייא פאלן זייערע קליינע קינדער וועלין צו שפאלטן ווערן והריותיו יבקעו אונ דיא טראגעדיגע ווייבער פון שומרון וועלן צו שפאלטין ווערין:

דאס טייטש פון שובה ישראל געפינט מען אין הפטרה וילך:

כוכב מישראל

(שובה ישראל וגו׳) על פי משל אז א מלך איז אין כעס אוף זיין מדינה ווייל זייא האבן מורד געוועזן איז סך בותר גרויסע חכמים ומליצים זייא שטעלין זיך פאר דעם מלך אונ ער איז זייא נושא פנים אונ איז זייא מוחל. אבער אז איטליך איז מורד ובפרט איין עני ואביון קען ער נישט קומען פאר דעם מלך איבער דיא שומרים וואס שטייען פאר דעם שער המלך. נאר אז עס טרעפט אז דער מלך פארט דורך זיין שטאט דענסמאהל קען דער יחיד דער לאנגן א בקשה צום מלך. אזוי אזאנץ יאהר אז דיא שכינה איז אין הימעל קאן איין תפלת יחיד נים נתקבל ווערין ווייל די שומרים זענן מעכב דיא תפלה נאר תפלת רבים ווייל צווישן זייא איז דיא צדיקים וואס זענן נושא חן פאר השי״ת. אבער עשי״ת איז דא דיא שכינה אוף דעם עולם השפל אונ קיין מחיצה איז נישט מפסיק קען איטליך אוך תשובה טאן דאס זאגט דר פסוק (שובה ישראל). דוא יחיד טוא תשובה. (עד יי׳) ביז וואנן השי״ת איז לעבין דיר (כי כשלת בעונך) ווייל דוא ביסט מיט עונות. האסטו נישט קיין בעסערי צייט וויא אין עשרת ימי תשובה:

(שובה ישראל וגו׳ קחו עמכם דברים וגו׳) צוויא מחותנים האבן זיך מתחתן געוועזן אונ חתן כלה זענן נישט געוועזן דר ביי אונ האבין זיך נישט געזעהן. אויף יום טוב האט געשיקט אבי הכלה אקאראטע פאר בעטין דעם חתן. דעם חתנ׳ס פאטר האט געוואוסט אז דער זון איז קיין מאהל נישט געוועזן אין דער פרעמד אונ ווייסט נישט הלכות דרך ארץ האט אים דער פאטר געלערינט אז ער וועט קומען צו דעם מחותן אין דער פריא זאל ער זאגין גוט מארגין. ביא טאג גאט העלף. ביא נאכט גוטן אווינד. אז ער וועט אוועק גיין זאל ער זאגין אגוטן

טאג

יְהוָה אִמְרוּ אֵלָיו כָּל־תִּשָּׂא עָוֹן וְקַח־טוֹב וּנְשַׁלְּמָה פָרִים שְׂפָתֵינוּ׃ אַשּׁוּר ׀ לֹא יוֹשִׁיעֵנוּ
עַל סוּס לֹא נִרְכָּב וְלֹא־נֹאמַר עוֹד אֱלֹהֵינוּ לְמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ אֲשֶׁר־בְּךָ יְרֻחַם יָתוֹם׃ אֶרְפָּא
מְשׁוּבָתָם אֹהֲבֵם נְדָבָה כִּי שָׁב אַפִּי מִמֶּנּוּ׃ אֶהְיֶה כַטַּל לְיִשְׂרָאֵל יִפְרַח כַּשּׁוֹשַׁנָּה וְיַךְ
שָׁרָשָׁיו כַּלְּבָנוֹן׃ יֵלְכוּ יֹנְקוֹתָיו וִיהִי כַזַּיִת הוֹדוֹ וְרֵיחַ לוֹ כַּלְּבָנוֹן׃ יָשֻׁבוּ יֹשְׁבֵי בְצִלּוֹ
יְחַיּוּ דָגָן וְיִפְרְחוּ כַגָּפֶן זִכְרוֹ כְּיֵין לְבָנוֹן׃ אֶפְרַיִם מַה־לִּי עוֹד לָעֲצַבִּים אֲנִי עָנִיתִי
וַאֲשׁוּרֶנּוּ אֲנִי כִּבְרוֹשׁ רַעֲנָן מִמֶּנִּי פֶּרְיְךָ נִמְצָא׃ מִי חָכָם וְיָבֵן אֵלֶּה נָבוֹן וְיֵדָעֵם כִּי־
יְשָׁרִים דַּרְכֵי יְהוָה וְצַדִּקִים יֵלְכוּ בָם וּפֹשְׁעִים יִכָּשְׁלוּ בָם׃

כוכב מישראל

טאג. ביא דעם אוועק פארין זייט גזונד. אדאנק אייך מיט אייער בני בית פאר אייער גוטקייט. אזו האט ער זיך גחזרת אסך מאל ביז וואנן עס איז גוועזין גוויינטליך אין מול צו זאגן איטליכעס ווארט וויא עס פאסט. וויא ער איז אריין גקומן צוא דעם מחותן אונ דאס גאנצע בני בית איז איהם אקעגין גקומן רופט זיך אן דער חתן. גוט מארגין מחותן גאט העלף גוט נאווינד אגוטין טאג זייט גזונד. אדאנק אייך פאר דיא טובה אין איין מינוט ארום זאגט ער ווייטער דאס איינגע ווייל ער איז גוועזין גוואנט. דר מחותן איז גווארן דר שראקן ער האט גזעהן אז ער איז משוגע האט ער איהם אפ גשיקט אהיים מיט דיא תנאים. אזו אז עס קומט ראש השנה ויום כיפור אז איינער וויל טאן תשובה טוט ער נישט כסדר התשובה. פריער חרטה אוף עבר אונ עזיבת החטא אוף להבא. אונ ווידוי אוף סליחה ומחילה. נאר דער שוטה טוט אלץ אין איינם זאגט אסך תהלים ושערי ציון אונ אלי מאל על חטא אונ אשמנו אן אסדר. זאגט דר פסוק וויא אזו מען דארף צוא טאן. (שובה ישראל) במעשה אונ האב חרטה דר נאך (קחו עמכם דברים) אונ זייא זיך מתודה בדיבור פה אונ בעט השי"ת אוף מחילה וסליחה:

(כי ישרים דרכי יי וגו' צדיקים וגו') איין עושר איין איש פשוט האט גבעטין דעם שמש אז ער זאל איהם אן גרייטן א לולב מיט איין אתרוג אונ ער זאל קומן צוא איהם ביא נאכט ער זאל איהם לערנן וויא אזו מען מאכט די נענועים אונ ער וועט איהם בצאלין ערליך. דר שמש איז גקומן צו דעם עושר ביא נאכט האט ער נישט גיהאט מיט וואס צו לערנין איהם ווייל דער לולב ואתרוג איז גוועזין אין שול. האט ער איהם גלערינט מיט איין שטעקן אונ מיט איין ציבעלע אזו האט ער זיך גלערינט אגאנצי נאכט אין דר פריא דר עושר איז גקומן אין שול דר שמש האט איהם דר לאנגט דעם לולב מיט דעם אתרוג האט ער נישט גיוזסט וויא אזו מען האלט דעם לולב ווייל ער האט זיך נאר גלערינט מיט אשטעקן האט ער גשאקילט מיט דעם לולב אז ער האט איהם גהאלטן מיט דיא בלעטר אראפ איז גווארין איין גרוס גלעכטר אין שול. זאגט ער צוא דעם שמש איך האב גמיינט אז מיט איין לולב מיט איין אתרוג איז מען משיג כבוד צום סוף האב איך משיג גוועזין איין בזיון. זאגט דער שמש באמת איז דר לולב ואתרוג פאר אכבוד נאר אז מען האלט איהם מיט דיא בלעטר ארוף. אבער דוא האסט גהאלטן פאר קערט דריבער ביסטו גווארין מבוזה. דאס איז דער פשט פון פסוק (כי ישרים דרכי יי) באמת זענן דרכי השי"ת ישרים וטובים נאר בתנאי (צדיקים ילכו בם) ווייל זיי ווייסין וויא אזו צו טאן אבער (ופושעים יכשלו בם) ווייל זייא קערין איבער דיא תורה ומצות ווערין זייא נכשל:

בראשית לב וישלח

אונקלוס

ד וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו אֶל־עֵשָׂו אָחִיו אַרְצָה שֵׂעִיר

ד וּשְׁלַח יַעֲקֹב אִזְגַּדִּין קֳדָמוֹהִי לְוָת עֵשָׂו אֲחוּהִי לְאַרְעָא דְשֵׂעִיר

פירוש רשב"ם

(ד) וישלח יעקב וגו' אותם לאמר. צוה אותם ואמר להם כה תאמרון. והשלוחים לא יודעין

שפתי חכמים

א דאל"ב מלת לפניו ל"ל וה"פ וישלח יעקב מלאכים לפניו ר"ל אותן דכתיב לפי בסליחות דהיינו ויפגעו

משלי ישראל

וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו אֶל עֵשָׂו אָחִיו גו' לֵאמֹר כֹּה תֹאמְרוּן לַאדֹנִי לְעֵשָׂו עִם לָבָן גַּרְתִּי וָאֵחַר עַד עָתָּה וַיְהִי לִי שׁוֹר וַחֲמוֹר צֹאן וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה וָאֶשְׁלְחָה לְהַגִּיד לַאדֹנִי לִמְצֹא חֵן.

בעל הטורים

ם לבן גרתי. כלומר אע"פ שהייתי גבים לבן קיימתי תרי"ג מצות: ואחר עד עתה. וס"ת א"ב

רש"י

(ד) וישלח יעקב מלאכים. מלאכים ממש (ב"ר): ארצה שעיר. לארץ שעיר

פירוש ע"ט

(ד) וישלח יעקב מלאכים אונ יעקב האט גשיקט שלוחים רש"י שרייבט ער האט גשיקט רעכטע מלאכים לפניו צו פאר איהם אל עשו אחיו צו זיין ברודר

שְׂעִיר שְׂדֵה אֱדוֹם׃ ה וַיְצַו אֹתָם
לֵאמֹר כֹּה תֹאמְרוּן לַאדֹנִי לְעֵשָׂו
כֹּה אָמַר עַבְדְּךָ יַעֲקֹב עִם־לָבָן
גַּרְתִּי וָאֵחַר עַד־עָתָּה׃ ו וַיְהִי־לִי

שׁוֹר

דְשֵׂעִיר לַחֲקַל אֱדוֹם׃
ה וּפַקֵּיד יָתְהוֹן לְמֵימַר
כְּדֵין תֵּימְרוּן לְרִבּוֹנִי
לְעֵשָׂו כִּדְנַן אֲמַר עַבְדָּךְ
יַעֲקֹב עִם לָבָן דָּרִית
וְאוֹחָרִית עַד כְּעַן׃
ו וַהֲוָה לִי תּוֹרִין

וחמרין

בעל הטורים

סקיימת המצות בזה והנהם עמי ואחר עד עתה כלומר אני לריך להתאחר עד שיעברו עתה ע' כל בבל ות' כל מלכים וכ' אלפים ויבא אלא הששי בהם ימות המשיח ואח"כ ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו. ד"א גרתי אותיות תגרי שהייתי עם לבן שהיה לי שמי תגרי ואני היה ריב ובעל מלחמה והכל כדי להפחידו: גרתי. ב' במס' ככה ואידך אויה לי כי גרתי משך. בשביל שיעקב ירא מעשו וקראו אדוני והקב"ה הבטיחו ככר נשמרתיך בכל אשר תלך גרם לגנות שנעשו גרים בין האומות: (ו) ויהי לי שור וחמור. ולא הזכיר מינים אחרים אלא רמז ליוסף שהוא שטנו של עשו ולישככר שעוסקין בתורה

פירוש רשב"ם

דאנתו של יעקב: עם לבן גרתי. כאשר ידעת במצות אבי ואמי שלא יחשוב בשבילו ברח: ואחר. כמו ואאחר כמו ואהב את יעקב כמו ואאהב וכן ואכל. ואחר

רש"י

כל תיבה שצריכה למ"ד בתחלתה הטיל לה הכתוב ה"א בסופה: (ה) גרתי. לא נעשיתי שר וחשוב ב אלא גר אינך כדאי לשנוא אותי על ברכות אביך שברכני הוה גביר לאחיך שהרי לא נתקיימה בי. ד"א גרתי בגימטריא תרי"ג כלומר עם לבן הרשע גרתי ותרי"ג מצות שמרתי ג ולא למדתי ממעשיו הרעים: (ו) ויהי לי שור וחמור. אבא אמר לי מטל השמים ומשמני

שפתי חכמים

בו מלאכי אלהים וגו' (ועוד דברים רבים נאמרו בזה עיין בג"ה ובמזרחי ובנח"י): ב דאל"כ עם לבן אחרתי סול"ל: ג כלומר ואין אתה יכול לי דהא דבירך הוסך אביך ועל חרבך תחיה היינו דוקא בזמן כאשר תריד אבל אני קיימתי את כל התורה. ומהרש"ל פי' ר"ל לפי שק"ל למה א"ל בתחלה לא נעשיתי שר וכו' אדרבה בזה יכיה לו לאותו רשע פתחון פה לומר א"כ אין הברכות מקויימות בך בודאי לא קיימת מצות ויש לי לקיים בך והיה כאשר תריד וגו' לכן אמר כל תרי"ג

פירוש ע"ט

עֵשָׂו אַרְצָה שֵׂעִיר צוּם לַאנְד שֵׂעִיר שְׂדֵה אֱדוֹם אִין פֶעלְד פוּן אֱדוֹם: (ה) וַיְצַו אוֹתָם לֵאמֹר אוּנ עֶר הָאט זֵייא גְשַׁאפְט אַזוֹ צוּ זָאגְן כֹּה תֹאמְרוּן לַאדֹנִי לְעֵשָׂו אַזוֹ זָאלְט אִיר זָאגְן צוּ מַיין הַאר צוּ עֵשָׂו כֹּה אָמַר עַבְדְּךָ יַעֲקֹב אַזוֹ הָט גְזָאגְט דַיין קְנֶעכְט יַעֲקֹב עִם לָבָן גַּרְתִּי מִיט לָבָן הָאבּ אִיךְ גְוואֹנְט וָאֵחַר עַד עָתָּה אוּנ אִיךְ הָאבּ מִיךְ גְזָאמְט בִּיז אַהֶער. רש"י שְׁרַייבְּט גַּרְתִּי אִיז לְשׁוֹן פְרֶעמְד אוּנ עֶלִינְד אוּנ אַזוֹ הָאט יַעֲקֹב צוּ אִים בַּאפוֹלְן אִיךְ בִּין נִיט גְוָוארְן קֵיין הַאר אוּנ קֵיין חָשׁוּב נָאר אִיךְ בִּין גְוֶועזְן אַגֵר דָאס הַייסְט אַפְרֶעמְדֶר אוּנ אוֹךְ אַיין עֶלִינְטֶער מְמֵילָא גְהֶערְסְטוּ מִיךְ נִיט פַיינְט הָאבְּן פוּן וֶועגְן דִיא בְּרָכוֹת וָואס מַיין פָאטֶער הָאט מִיךְ גְבֶּענְטְשְׁט אִיךְ זָאל זַיין אַהַאר אִיבֶּער מַיינֶע בְּרוּדֶר וָוארוּם עֶס אִיז דָאךְ אִין מִיר נִיט מְקוּיָם גְוָוארְן. נָאךְ אַפְּשַׁט אִיז פַר הַאנְדְן דִיא אוֹתִיּוֹת פוּן גַּרְתִּי טְרֶעפְן אָן אִין דֶר צָאל תרי"ג דָאס הַייסְט זֶעקְס הוּנְדֶערְט מִיט דְרַייצֶעהְן אוּנ אַזוֹ הָאט עֶר צוּ אִים בַּאפוֹלְן מִיט לָבָן הָאבּ אִיךְ גְוואֹנְט אוּנ דִיא תרי"ג מִצְוֹת הָאבּ אִיךְ פָארְט גִיהִיט אִיךְ הָאבּ מִיךְ נִיט אָפּ גְלֶערְנְט פוּן זַיינֶע מַעֲשִׂים דְרוּם הָאבּ אִיךְ נִיט מוֹרָא פַר דִיר: (ו) וַיְהִי לִי אוּנ עֶס אִיז גְוֶועזְן צוּ מִיר שׁוֹר וַחֲ

משלי ישראל

בְּעֵינֶיךָ) יַעֲקֹב הָאט גְשִׁיקְט מִיט שְׁלוּחִים אַיין מַתָּנָה פוּן בְּהֵמוֹת צוּ זַיין בְּרוּדֶר עֵשָׂו עֶר זָאל אִים אִיבֶּער בֶּעטְן. אוּנ הָאט זֵייא אָן גְזָאגְט אִיר זָאלְט אַזוֹ זָאגְן צוּא מַיין הַאר עֵשָׂו. אִיךְ הָאבּ גְוואֹנְט מִיט לָבָן אוּנ הָאבּ מִיךְ פַאר זוּמְט בִּיז אִיצְט. אוּנ אִיךְ הָאבּ אָקְסִין אוּנ אֵייזְלְן אוּנ שָׁאף מִיט קְנֶעכְט אוּנ דִינְסְטְן אוּנ אִיךְ שִׁיק דָאס צוּא זָאגְן צוּא מַיין הַאר אִיךְ זָאל גְפִינֶען לִיבְּשַׁאפְט אִין דַיינֶע אוֹגְן. דִיא מְפָרְשִׁים פְרֶעגְן יַעֲקֹב הָאט גְשִׁיקְט צוּא עֵשָׂו אִים אִיבֶּער בֶּעטְן אַז עֶר זָאל נִיט בְּרוֹגֶז זַיין אוֹף אִים פַאר דֶעם וָואס דֶר פָאטֶר הָאט אִים גְבֶּענְטְשְׁט אִיז עֶר אִים נָאךְ מוֹדִיעַ אַז עֶר הָאט אָקְסִין מִיט אֵייזְלְן אוּנ שָׁאף מִיט קְנֶעכְט אוּנ דִינְסְטְן וָועט עֶר זִיךְ נָאךְ מֶער מְקַנֵּא זַיין אִין אִים אוּנ וֶועט אוֹף אִים מֶעהְר בְּרוֹגֶז זַיין וָוארוּם עֶר וֶועט זֶעהְן אַז פִיל גוּטְס אִיז אִים גְקוּמֶן פוּן דֶר בְּרָכָה וָואס דֶער פָאטֶר הָאט אִים גְבֶּענְטְשְׁט נָאר צוּא פַאר עֶנְפֶּרְן דִיא זַאךְ הָאבְּן מִיר שׁוֹן פְרִיעֶר גְשְׁמוּסְט דֶר פוּן אַז בַּייא גָאט אִיז דָא צְווייא הַנְהָגוֹת אַיין הַנְהָגָה אִיז עַל פִּי נֵס אוּנ אַיין הַנְהָגָה אִיז עַל פִּי דֶרֶךְ הַטֶּבַע. אוּנ מִיט דֶר הַנְהָגָה פוּן דֶרֶךְ הַטֶּבַע הָאט גָאט זִיךְ נוֹהֵג גְוֶועזְן מִיט אַבְרָהָם אֵיידֶר עֶר הָאט אִים גְבֶּענְטְשְׁט מִיט דֶר בְּרָכָה בַּכֹּל אוּנ מִיט דֶר הַנְהָגָה הָט אַבְרָהָם גְבֶּענְטְשְׁט צוּא יִצְחָק אוּנ יִצְחָק צוּא יַעֲקֹב אוּנ ווידֶר לָאמִיר פַאר שְׁטֵיין אַז דִיא בֵּיידֶע הַנְהָגוֹת זֶענְן נִיט גְלַייךְ דִיא הַנְהָגָה פוּן עַל פִּי טֶבַע קָאן מֶען נִיט בַּגְלִיקְן מִיט אַמָאל אִין אַיין טָאג אָדֶר אִין צְווייא טָאג נָאר עֶס גִיהֶערְט אַלִי מָאל ווערט

פר

שׁוֹר וַחֲמוֹר צֹאן וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה וָאֶשְׁלְחָה לְהַגִּיד לַאדֹנִי לִמְצֹא־חֵן בְּעֵינֶיךָ׃ ז וַיָּשֻׁבוּ הַמַּלְאָכִים אֶל־יַעֲקֹב לֵאמֹר בָּאנוּ אֶל־אָחִיךָ אֶל־עֵשָׂו וְגַם הֹלֵךְ לִקְרָאתְךָ

וארבע

וַחֲמָרִין עָאן וְעַבְדִין וְאַמְהָן וּשְׁלָחִית לְחַוָּאָה לְרִבּוֹנִי לְאַשְׁכָּחָא רַחֲמִין בְּעֵינָךְ׃ ז וְתָבוּ אִזְגַּדַּיָּא לְוָת יַעֲקֹב לְמֵימַר אֲתֵינָא לְוָת אֲחוּךְ לְוָת עֵשָׂו וְאַף אָתֵי לְקַדָּמוּתָךְ וְאַרְבַּע

מאה

פירוש רשב״ם

חסרון אלף של יסוד: (ז) באנו אל אחיך אל עשו. ומצאת חן בעיניו כאשר אמרת וגם הנה והוא מתוך

בעל הטורים

לקיים הקול קול יעקב בבתי מדרשות: לי שור. בגי׳ שמלד יוסף.. שור בגי׳ קרן יוסף. ויהי לי שור. וזי לי שיתחכמו

שפתי חכמים

שלום שמרתי ואעפ״כ לא נעביתי כו׳: ד לומר שהויתן אינו מן הארץ אע״פ שנזונין מן הארץ דאל״כ מעיקרא אמר גרסי להודיעו שלא נתקיימו הברכות והדר אמר ויהי לי שור וחמור ועי״כ שפי׳ כדרך בני אדם לומר על שוורים הרבה שור דהא בלא ליה דורון כל אותם המתנה הרי ימלא בקרן בדבריו באמר ויהי לי שור אחד. ולפי ד״א דלעיל י״ל דס״ק ליה אע״פ שהרי״ג מצות שמרתי עדיין לא נתקיימה בי ברכת אבי שהרי אין לי אלא שור וחמור ולא קבלתי שאר ברכת אבי שהוא משמני הארץ ולכן אין אני ירא ממך וק״ל: ה דאם הוא שולח לו בשביל זה להגיד לו שם לבן גרתי ויהי לי וכו׳ א״כ למצא חן בעיניך נמי קאי על זה וזה א״א דהא אין להגדה הזאת שכה למציאת חן אלא שלא ישטמני לכן מפרש להודיע שאני בא אליך להשתעבד לך ובזאת אמצא ג״כ חן בעיניך. ומהרש״ל כתב דק״ל והלא אמר למצוא כה המרון מהו דכתיב אא״כ להגיד וגו׳ אלא לומר שאני בא וכו׳ ובזה יהיה

רש״י

הארץ זו אינה לא מן השמים ולא מן הארץ: שור וחמור. דרך ארץ לומר על שורים הרבה שור. אדם אומר לחבירו בלילה קרא התרנגול ואינו אומר קראו התרנגולים: ואשלחה להגיד לאדוני. להודיע שאני בא אליך: למצוא חן בעיניך. שאני שלם עמך ומבקש אהבתך: (ז) באנו אל אחיך אל עשו. שהיית אומר אחי הוא אבל הוא

משלי ישראל

ער גרעסר ביז אין אציים ארום ווערט ער בגליקט אבר די הנהגה פון על פי נס קאן מען גליקליך ווערן אין איין שעה עס איז איין משל ווען איין ארום מאן לאזט זיך אוועק פון דר היים אין חייטי לענדר אונ פאר זוכט זיך עטליכי יאר אונ קומט אהיים מיט פיל געלד איז מען זיך משער מן הסתם איז אים די הצלחה גקומן על פי דרך הטבע ער האט גיהאנדילט אונ האט צוא ביסליך גגליקט ביז ער איז גווארין איין עושר אדר ער האט גיארבעט האט ער פאר דינט את האט צוא נאנד גלייגט דאס געלד אבר ווען דר ארומאן קומט אהיים אין אקורצע צייט אונ ברענגט אהיים אסאך געלד איז מען זיך משער מן הסתם האט אים גאט בגליקט על פי נס היינו ער האט גפונן איין מציאה. אבר ווען עס טרעפט זיך אז דר ארומאן פאר זוכט זיך פיל יאר אונ האט נים קיין פרוטה מיט צפיס אהיים צוא קומן אונ גאט האט אים בגליקט על פי נס אונ קומט אהיים מיט דיגם עשירות ווייל קיינר ווייסט נים וויא אזו עס האט זיך מיט אים גפירט נאר דיא צייט איז מען זיך משער מן הסתם האט אים גאט גהאלפין על פי דרך הטבע ער האט גיהאנדילט אדר ער האט גיארבעט נאר דיא צייט איז אים דר פון גקומן דאס געלד בווז ער וויא דר ציילין דעם אמת אז דיא גאנצי צייט וואס ער האט זיך דארט פאר זוכט האט ער גאר נים פאר דינט נאר גאט האט אים גהאלפין על פי נס כדי אנדרי מענטשן זאלן נים טאן אזו וויא ער האט גטאן אונ זאלין פאר לאזין דיא היים אוף אלאנגע צייט אומזיסט נייא זאלין זיך נים פאר לאזין אוף דעם נס וואס גאט האט אים גיטאן דאס געמליכי איז מיט יעקב

פירוש ע״ט

איין אקס אונ איין אייזל צאן שאף ועבד ושפחה אונ אקנעכט אונ אדינסט מייד. רש״י שרייבט האטשע ער האט דאך גיהאט פיל אקסן אונ פיל אייזלן נאר דער סדר איז אז מען זאל זאגן אוף פיל אקסן איין אקס אזו וויא איינער זאגט ביא נאכט האט דער האן גקרייט אונ זאגט נים דיא הענער האבן גקרייט. אונ אזו האט ער צו אים באפולן מיין פאטר האט מיך גבענטשט גאט זאל מיר געבן פון דער טויא פון דעם הימל אונ פון דעם פעטיקייט פון דער ערד אונ דאס איז נים פון דעם הימל אונ נים פון דער ערד. איז דאך דיא ברכה פון מיין פאטער אין מיר נים מקוים גווארן דרום גהערסטו מיך נים פיינד האבן פר די ברכות ואשלחה להגיד לאדוני אונ איך האב גשיקט צו זאגן צו מיין האר אז איך קום צו דיר למצא חן בעיניך צו גפינן חן אין דיינע אויגן אז איך בין שלום מיט דיר אונ פר לאנג דיין ליבשאפט: (ז) וישובו המלאכים אל יעקב לאמר אונ דיא שלוחים האבן זיך ווידער גקערט צוא יעקב אונ האבן צוא אים גזאגט אזו באנו אל אחיך אל עשו מיר זענן גקומן צוא

וְאַרְבַּע־מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ׃ ח וַיִּירָא
יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֶר לוֹ וַיַּחַץ אֶת־
הָעָם אֲשֶׁר־אִתּוֹ וְאֶת־הַצֹּאן וְאֶת־
הַבָּקָר וְהַגְּמַלִּים לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת׃
ט וַיֹּאמֶר אִם־יָבוֹא עֵשָׂו אֶל־הַמַּחֲנֶה
האחת

מְאָה גֻּבְרָא עִמֵּהּ׃
ח וּדְחֵיל יַעֲקֹב לַחֲדָא
וַעֲקַת לֵהּ וּפַלֵּיג יָת
עַמָּא דִּי עִמֵּהּ וְיָת עָנָא
וְיָת תּוֹרֵי וְגַמְלַיָּא
לִתְרֵין מַשְׁרְיָן׃ ט וַאֲמַר
אִם יֵיתֵי עֵשָׂו
לְמַשְׁרִיתָא חֲדָא
וימחנה

ת"א ויירא יעקב מאד ויצר לו ברכות ד סנהדרין לח.

בעל הטורים

עתה סגור ומסגור הטמא והטהור יחדיו: (ח) ויירא יעקב. אע"פ שנאמר לו והיה זרעך כעפר הארץ אפשר שיתקיים בזרע

פירוש רשב"ם

ששמח בביאתך ובאהבתו אותך הולך לקראתך וארבע מאות איש עמו לכבודך. וזהו עיקר פשוטו. וכן גם הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בלבו: (ח) ויירא יעקב.

בלבו אעפ"י שהראה לשלוחים כי לכבודו מתכוין הוא לא האמין שמחשבת עשו לטובה אלא לרעה: ויצר. מגורת

רש"י

נוהג עמך כעשו הרשע עודנו בשנאתו (ב"ר פ' ע"ה): (ח) ויירא. ויצר. ויירא שמא יהרג (ב"ר ותנחומא) ויצר לו אם יהרוג הוא את אחרים. (ס"א שמא יהרוג את אחרים ועוד נירסות ההרוג ול"ע במזרחי הספרים בשניהם): (ט) המחנה האחת והכהו.

שפתי חכמים

לו מניאות הן לפי שדרך כ"א כשמבולהים לפיוס אין באים בעצמן אבל אני בא ג"כ בעצמי וכ"ז בעבור שאני הלם עמך: ו דאל"כ עשו ל"ל והלא אין לו אלא את א' אלא עשו כמפורסם בתכלית הרשע רא"ם. ועי"ל דק"ל הל"ל באנו אל עשו אחיך ולא אל אחיך אל עשו כמו דכתיב בתחלת הפ' אל עשו אחיו וק"ל. ומהרש"ל פי' אל אל ל"ל וא"ל למה אמר לאדוני לעשו

י"ל כוא נוח להם לעשות תואר ללבן אבל כשהשיבו לו תשובה מה להם לתאר הלבון לכך מדקדק וכו' עכ"ל: ז וא"ת והלא כבר הבטיחו הקב"ה בצאתו מבית אביו והשיבותיך אל האדמה הזאת כבר פי' בגמרא (ברכות ד' וסנהדרין לח) שמא יגרום החטא. ועי"ל דההבטחה לא היתה אלא והשיבותיך אל האדמה הזאת כלומר להביאו אל א"י אבל לא הבטיחו שיביאו אל בית אביו (וע' בהרא"ם ובר"ן וג"א ומ"י): ח י"ל דיעקב היה ירא שמא יהרוג את עשו ויאהן ויצטער ביותר לפי שהיה הורג

פירוש ע"ט

דיין ברודר צו עשו אונ האבן צו אים גזאגט דו האסט גזאגט ער איז דיין ברודר אבער ער איז זיך מיט דיר נוהג אזו וויא עשו ער הט נאך אויף דיר גרוס פיינט שאפט וגם הולך לקראתך אונ אויך ער גייט קעגין דיר וארבע מאות איש עמו אונ פיר הונדערט מאן זענן מיט אים: (ח) ויירא יעקב מאד האט זיך יעקב זייער גיפארכטין ויצר לו אונ עס הט אים באנק גטאן. רש"י שרייבט יעקב הט זיך גיפארכטין טאמר וועט ער גיהרגת ווערין אונ עס הט אים באנק גטאן אז ער וועט הרגנן אנדערע ויחץ את העם אשר אתו אונ ער הט צו טיילט דס פאלק ווס מיט אים ואת הצאן ואת הבקר אונ די שאף אונ די רינדער והגמלים אונ די קעמלן לשני מחנות אויף צוויא שארין: (ט) ויאמר אונ ער הט גזאגט אם יבא עשו אל המחנה האחת והכהו אז עשו וועט קומן צו איין מחנה אונ וועט אים שלאגין והיה המחנה הנשאר לפליטה וועט זיין דיא איבר גיבליבענע מחנה צו אנטרינונג כלומר ווארום איך וועל מיט אים מלחמה האלטין. רש"י שרייבט יעקב הט זיך אן גיגרייט צו דריי זאכין

משלי ישראל

אוך ער האט זיך ביא לבן פאר זאמט צוואנציג יאר אונ איז ארוס גגאנגן מיט גרוס עשירות מיט שאף אונ בהמות אונ אז עשו איז גוואר גווארין פון דעם עשירות האט זיך אין אים דר וועקט דיא שנאה פון פריער ווייל ער זעהט וואס פר אין עשר יעקב איז גווארין דורך דעם וואס דר פאטר הט אים גבענטשט אבער אין אמת איז נים גוועזן דיא הצלחה פון יעקב איז נאר גוועזן על פי נס אזו וויא יעקב האט גזאגט צוא לבן (לולי אלהי אבי בעזרי כי עתה ריקם שלחתני) ווען נים דר גאט פון מיין פאטר זאל מיר זיין אין מיין הילף וואלסטו מיך גוועזן אוועק גשיקט ליידיג פון דיר איז זיך דאס עשירות גוועזן נאר על פי נס דרום האט יעקב בארפט מודיע זיין צוא עשו אז דיא הצלחה איז נים גוועזן על פי דרך הטבע דורך דיא ברכות פון דעם פאטר נאר עס איז גוועזן על פי נס והראיה וויא פיל יאהר ער איז גוועזן ביא לבן האט ער גאר נים גיהאט און דס האט יעקב באפולין צו עשו (עם לבן גרתי ואחר עד עתה) איך האב גוואנט מיט לבן אונ האב מיך גזאמט ביז אצונדרדט אונ עס איז גוועזן אומזיסט (ויהי לי שור וחמור) נאר דאס וואס איך האב אקסין מיט איזלין איז פון איצט עס איז נאר על פי נס דרום זאלסטו אוף מיר נים ברוגז זיין פאר דיא ברכות הט דר פאטר הט מיך גבענטשט:

(ויירא יעקב מאוד) יעקב האט זייער מורא גיהאט פאר עשו

דר מדרש זאגט יעקב האט גזעהן אז עשו קומט אן פון ווייטין האט ער אויף גהויבן דיא אויגן צוא גאט אונ האט תפלה גטאן אונ גאט האט אים מבטיח גוועזן אז דר דעם איש

הָאַחַת וְהִכָּהוּ וְהָיָה הַמַּחֲנֶה
הַנִּשְׁאָר לִפְלֵיטָה׃ י וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב
אֱלֹהֵי אָבִי אַבְרָהָם וֵאלֹהֵי אָבִי
יִצְחָק יְהוָה הָאֹמֵר אֵלַי שׁוּב
לארצך

וְיִמְחִנֵּהּ וִיהֵי מַשְׁרִיתָא
דְּתִשְׁתְּאַר לְשֵׁיזָבָא׃
י וַאֲמַר יַעֲקֹב אֱלָהֵהּ
דְּאַבָּא אַבְרָהָם וֵאלָהֵהּ
דְּאַבָּא יִצְחָק יְיָ דִּי אֲמַר
לִי תּוּב לְאַרְעָךְ
ולילדותך

ת״א ופי׳ כמחנה סנהדרין לט.

פירוש רשב״ם

צחד את המדינים. וכן הוא ותקל גברתה. מן קלל: ויחץ. מן אשר חצה משה: (ט) לפליטה. שהיו רחוקים המחנות זה מזה ואם יראו פורענות יברחו: המחנה האחת. לשון נקבה הוא כדכתיב אם תחנה עלי מחנה: הנשאר. לשון זכר. הרבה מצינו תיבות פעמים זכר פעמים נקבה. כמו השמש יצא על הארץ. ותך השמש. רוח סערה עושה דברו. ורוח באה מעבר המדבר ויגע בארבע פנות הבית: (י) אלהי אבי אברהם ואלהי אבי

רש״י

מחנה משמש לשון זכר ולשון נקבה. (תהלים כ״ז) אם תחנה עלי מחנה הרי לשון נקבה (לקמן לג) המחנה הזה לשון זכר. וכן יש שאר דברים משמשים לשון זכר ולשון נקבה (לעיל יט) השמש יצא על הארץ (תהלים יט) מקצה השמים מוצאו הרי לשון זכר (מ״ב ג) והשמש זרחה על המים הרי לשון נקבה. וכן רוח (איוב א) והנה רוח גדולה באה הרי לשון נקבה ויגע בארבע פנות הבית הרי לשון זכר (מ״א יט) ורוח גדולה וחזק מפרק הרים הרי לשון זכר ולשון נקבה. וכן אש (במדבר טז) ואש יצאה מאת ה׳ לשון נקבה (תהלים קד) אש לוהט לשון זכר: והיה המחנה הנשאר לפליטה. על כרחו כי אלחם עמו ט התקין עצמו לשלשה דברים לדורון לתפלה ולמלחמה. לדורון. ותעבור המנחה על פניו. לתפלה, אלהי אבי אברהם. למלחמה, והיה המחנה הנשאר לפליטה: (י) ואלהי אבי יצחק. ולהלן הוא אומר ופחד יצחק ועוד מהו שחזר והזכיר

שפתי חכמים

לעשו כי בחזקת בכורות היה עשו בעיני יצחק ויקלל את יעקב שנתווה. א״נ י״ל דיעקב ודאי לא היה ירא שמא יהרוג את עשו דקי״ל הבא להרגך השכם להרגו אלא שיעקב היה מתירא שמא יהרוג הוא אנשים של עשו ואולי הם לא באו להרוג את יעקב אלא אנשים של יעקב רק עשו בא להרוג את יעקב ואע״פ שאנשיו של עשו היו רודפין אחר אנשיו של יעקב וכל אדם ניתן להציל את הנרדף בנפשו של רודף מ״מ אם יכול להציל באחד מאבריו והרגו נהרג עליו ויעקב היה ירא שמא יהרוג אותן מכח בלבול המלחמה אע״פ שהיה יכול להציל באחד מאיבריהם. יש מקשים למה ירא יעקב שמא יהרג והא עשו אמר יקרבו ימי אבל וגו׳ ויצחק היה עודנו חי ועוד יש להקשות היאך שלח את אליפז שירדוף אחר יעקב ויהרגהו לכן נראה שמה שאמר עשו יקרבו ימי אבל וגו׳ אבל כל זמן שיהיה אביו חי לא יהרגהו כיון שהיה אצל יצחק אבל כשיהיה במקום אחר יהרגהו (עיין במ״י): ט ר״ל כי אלחם עמו אזי בודאי יהיה שאר למחנה שנייה לפלט. ומהרש״ל כתב נראה דמדקדק מדלא כתיב אולי וכתיב והיה משמע דבע״כ וכל זה מדקדק כדי לקיים הדרש שהתקין עצמו לג׳

פירוש ע״ט

ער הָט אִים אַמַּתָּנָה גְשִׁיקְט טָאמֶר וֶועט עֶר אִים דוּרךְ דֶר מַתָּנָה אִיבֶּר בֶּעטְן אוּנ טָאמָר וֶועט דִיא מַתָּנָה נִיט הֶעלְפִין הָאט עֶר זִיךְ אָן גִיבְּרֵייט מִלְחָמָה מִיט אִים צוּ הַאלְטְן אוּנ הָט זִיךְ אָן גִיבְּרֵייט תְּפִלָּה צוּ טָאן צוּ גָאט׃ (י) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הָט יַעֲקֹב גְזָאגְט אֱלֹהֵי אָבִי דֶר גָאט פוּן מַיין פָאטֶר אַבְרָהָם וֵאלֹהֵי אָבִי אוּנ דֶר גָאט פוּן מַיין פָאטֶר יִצְחָק יְיָ הָאוֹמֵר אֵלַי דֶר גָאט וָואס הָט צוּ מִיר גְזָאגְט שׁוּב לְאַרְצְךָ וּלְמוֹלַדְתְּךָ וְאֵיטִיבָה עִמָּךְ קֶער ווִידֶר צוּ דַיין לַאנְד אוּנ צוּ דַיין גִבּוּרְד אוּנ אִיךְ וֶועל מִיט דִיר גוּטְץ טָאן. רַשִׁ״י שְׁרַייבְּט פַר נוֹס הָט עֶר דָא גְזָאגְט וֵאלֹהֵי אָבִי יִצְחָק אוּנ אַז עֶר הָט גִירֶעט מִיט לָבָן הָט עֶר גְזָאגְט וּפַחַד יִצְחָק אוּנ ווִידֶר פוּן וֶועסְט וֶועגִין דֶר מַאנְט עֶר ווִידֶר דֶעם שֵׁם אוּנ זָאגְט ה׳ הָאוֹמֵר אֵלַי עֶס וָואלְט גָאר בַּדַארְפְט שְׁטֵיין הָאוֹמֵר אֵלַי שׁוּב לְאַרְצְךָ וגו׳ דֶער תֵּירוּץ אִיז אַזוֹ הָאט יַעֲקֹב גְזָאגְט פַאר הקב״ה צְווֵייא הַבְטָחוֹת הָאסְטוּ

משלי ישראל

הֶעלְפִין דִיא רַייד פוּן דֶעם מִדְרָשׁ אִיז אַפְלִיאָה נָאר דֶר תְּנָיָן אִיז אַזוֹ. אוּנְזֶרֵי חֲכָמִים הָאבִּין גְזָאגְט (מַעֲשֵׂי אָבוֹת סִימָן לַבָּנִים) דִיא מַעֲשִׂים וָואס גָאט כּוּם מִיט דִיא אָבוֹת אִיז דָאס אַסִימָן צוּא דִיא קִינְדֶר לְדוֹרוֹת וָוארוּם וָואס פַאר אַשְׁלֶעכְץ עֶס הָאט גִטְרָאפִין צוּא אוּנְזֶרֵי עֶלְטֶערְן אִיז גְוֶועזְן אַסִימָן אַז לְדוֹרוֹת וֶועט זִיךְ צוּא זַייעֶרֶע קִינְדֶר אוֹיךְ אַזוֹ אַשְׁלֶעכְץ טְרֶעפִין אוּנ גָאט וֶועט זַייא הֶעלְפִין אַזוֹ וִויא עֶר הָאט גְהָאלְפִין דִיא עֶלְטֶערְן עֶס אִיז אַמָשָׁל אִין אַיין שְׁטָאט אִיז גְוֶועזְן פִיל קְרַאנְקֶע מֶענְטְשִׁין אוּנ קֵיין רוֹפֵא אִין דָארְט נִיט גְוֶועזְן אוּנ דֶר שַׂר פוּן דֶר שְׁטָאט אִיז גְזֶעסִין אִין אַיין אַנְדֶרֶע שְׁטָאט אוּנ הָאט גִיהַאט בַּייא זִיךְ אַיין רוֹפֵא. נָאר עֶס אִיז גְוֶועזְן גַאנְץ ווַייט פוּן דֶר שְׁטָאט אוּנ אִין דֶר שְׁטָאט אִיז גְוֶועזְן אַיין מֶענְטְשׁ וָואס עֶר אִיז גְוֶועזְן אַחָשׁוּב בַּייא דֶעם שַׂר הָאט דֶר שַׂר גְזָאגְט אַז פוּן זַיינִים וֶועגִין וֶועט עֶר שִׁיקְן דֶעם רוֹפֵא. נָאר דֶר מֶענְטְשׁ אִיז אָבֶר נִיט קְרַאנְק גְוֶועזְן. וַיְהִי הַיּוֹם הָאט דֶעם מֶענְטְשׁ אָן גְהוֹבְּן דֶר קָאפּ ווַייא צוּא טָאן עֶר וָואלְט זִיךְ אִין שְׁטָאט אוֹיךְ גְקָאנְט בַּקוּמֶן אַרְפוּאָה נָאר עֶר הָאט זִיךְ מְיַישֵּׁב גְוֶועזְן אַז עֶר זָאל זִיךְ מַאכְן גְלַייךְ ווַייא עֶר אִיז גוּט קְרַאנְק אוּנ הָאט אָן גְהוֹבְּן צוּא קְרֶעכְצְן אוּנ צוּא שְׁרַייעֶן אַז מֶען זָאל גִיךְ שִׁיקְן צוּם שַׂר עֶר זָאל אִים שִׁיקְן דֶעם רוֹפֵא. אִין דִיא בְּנֵי בַּיִת גִירֶעט אֵיינֶער ווַייא הָאבְּן דָאךְ גִיווּסְט

לארצך ולמולדתך ואיטיבה עמך: יא קטנתי מכל החסדים ומכל־האמת אשר עשית את־עבדך כי במקלי עברתי את־

הירדן

ת"א קטנתי מכל שבת לב תענית כ.

אונקלוס

ולילדותך ואוטיב עמך: יא זעירן זכותי מכל חסדין ומכל טבון די עבדת עם עבדך ארי יחידי עברית ית ירדנא

הדין

בעל הטורים

אסר שיולד אחר כן: (י) ואיטיבה. מלא יו"ד התפלל ש' פעמים לו י' נסיונות של אברהם: (יא) קטנתי. יו"ד כפופה אע"פ שנתברכתי ביו"ד ברכות ירא אני שמא יגרום לי החטא: במקלי. בגי' יעקב פי' בגופי לבדי. ד"א בזכות יעקב עברו

פירוש רשב"ם

יצחק. שהבטחתני בלשון זה בצאתי מבאר שבע ויאמר אני ה' אלהי אברהם אביך וגו' ואלהי יצחק: (יא) קטנתי מכל. מלהיות לי החסדים וגו' וכן קטן מהכיל את העולה ואת השלמים ולפי שעשית לי חסדים ואמת יותר מן הראוי

רש"י

שם המיוחד היה לו לכתוב האומר אלי שוב לארצך וגו'. אלא כך אמר יעקב לפני הקב"ה שתי הבטחות הבטחתני אחת בצאתי מבית אבי מבאר שבע שאמרת לי אני ה' אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק ושם אמרת לי ושמרתיך בכל אשר תלך. ובבית לבן אמרת לי שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך ואהיה עמך. י ושם נגלית אלי בשם המיוחד שנאמר ויאמר ה' אל יעקב שוב אל ארץ אבותיך וגו' בשתי הבטחות האלו אני בא לפניך: (יא) קטנתי מכל החסדים. (שבת לב) נתמעטו זכיותי ע"י החסדים והאמת כ שעשית עמי לכך אני ירא שמא משהבטחתני נתלכלכתי בחטא ל ויגרום לי להמסר ביד עשו: ומכל האמת. אמתת דבריך מ ששמרת לי כל ההבטחות שהבטחתני:

שפתי חכמים

דברים (נת"י) דא"א לפרש אולי דא"כ יותר היה מסתבר לקבץ הכל למחנה א' ולהלחם עמו אולי יתגבר עליו ברוב עם כשלמא אם המחנה הנשאר בעל כרחו תהיה לפליטה שפיר עבד שחלק לשני מחנות כי מוטב לתפוס את ודאי ההצלה למחנה הנשאר אע"פ שהמחנה האחת תהיה יותר בסכנה מלהיות בספק סכנה לכולם ולספק הצלה לכולם ומפרש שלשתן מן המקראות ומלחמה מפרש מן המחנה הנשאר לפליטה א"כ ש"מ דקאי על המלחמה לכך מפרש אלחם עמו: י וכך אמר לו כיון שהבטחתני להיות עמי כשאבא אל ארץ אבותי אם כן כשאמות בדרך נמצא שלא נתקיימה בי הבטחתך: כ ר"ל מכל החסדים היינו בשביל החסדים ואת עבדך היינו שעשית עמי ומפ' דאת פי' עם: ל דאי היה מעט בשביל מיעוט זכיות להוד בשביל זה לא היה צריך לירא דקי"ל אין מיתה בלא חטא ואין יסורין בלא עון לכך הוצרך לפרש נמי הטעם של שמא יגרום החטא ואי היה הטעם של שמא יגרום החטא לחוד ה"א דתבוס זה נמי לא היה לו לירא דזכיותיו יכין מכריעין לו על הזכותיו לכך הוצרך נמי לפ' הטעם של מיעוט זכיות וא"כ בשביל ב' טעמים הללו היה ירא: מ ק' לרש"י וכו' בשביל שהקב"ה אמת יתמעטו זכיותיו כדפרש"י לעיל גבי

פירוש ע"ט

מיר מבטיח גוועו בשעת אז איך בין ארויס גגאנגן פון מיין פאטערס הויז גזינר דענסטמאל האסטו מיר גיזאגט אני ה' אלהי אברהם ואלהי יצחק אונ דארטן האסטו מיר גזאגט ושמרתיך בכל אשר תלך דס איז טייטש אונ איך וועל דיך היטן אין אלע וועגן וואו דו וועסט גיין אונ די אנדערע הבטחה האסטו מיר מבטיח גוועו בשעת איך בין גוועו בייא לבן אונ דארטין האסטו דיך צו מיר באוויזין מיט דעם שם המיוחד אליין אזו וויא עס שטייט אין פסוק ויאמר ה' אל יעקב שוב אל ארץ אבותיך וגו' דס איז טייטש קער דיך ווידר צו דעם לאנד פון דיינע עלטערין אונ איך וועל מיט דיר זיין מיט די צוויי הבטחות קום איך היינט פר דיר: (יא) קטנתי איך בין ווארין גמינערט פון מיינע זכיות מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית את עבדך מחמת דעם גינאד אונ דעם אמת וואס דוא האסט מיט מיין קנעכט שון גטאן כי במקלי עברתי את הירדן ווארום נאר מיט דס שטעקין בין איך

משלי ישראל

אז ער איז נאר גיט קראנק האבן זייא אים גפרעגט נאך וואס דארפסטו דעם רופא. האט ער געענפערט פון מיינט וועגן דארף איך ניט דעם רופא נאר דיא שטאט לייט דארפין זעבער האבין דעם רופא אונ פון זייערט וועגן וויל דר שר זייא ניט שיקן דעם רופא מוז איך מיך מאכין פאר גוט קראנק ווען ער פון מיינט וועגין יוא שיקין דעם רופא דער וייל וועלין אלי גיהיילט ווערין דער נמשל איז גאט הט גזעהן אז די שפעטערי דורות וועלין ניט האבן קיין זכות פון זייערי מעשים אז ער זאל זיי העלפין האט גאט מגלגל גוועזן אויף אונזערע עלטערין שלעכין אונ זיי האבין תפלה גטאן צו גאט אונ גאט הט זייא גהאלפין אונ וואס גאט האט גטאן מיט דיא עלטערן אזו מוז בלייבן אויף דיא דורות אויך דאס זאגט דער מדרש יעקב האט גזעהן פון ווייטן אז עשו קומט אן פון ווייטין הייסט ער האט גזעהן אז עשו וועט קומן שפעטער אויף זיינע קינדער אונ וועט זיי שלאגין טאן האטשי ער האט גקאנט אליין בשמיין אקעגין עשו ווארום ער איז גוועזן איין גבור אונ זיינע קינדער זענן אויך גוועזן גבורים אונ האט נהאט קענטם פון דעסט וועגן האט ער אויף גהויבין זיינע אויגן צו גאט אונ האט תפלה גטאן אז ער זאל נהאלפין וועה פון

אים

הַיַּרְדֵּן הַזֶּה וְעַתָּה הָיִיתִי לִשְׁנֵי
מַחֲנוֹת׃ יב הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי
מִיַּד עֵשָׂו כִּי־יָרֵא אָנֹכִי אֹתוֹ פֶּן־
יָבוֹא וְהִכַּנִי אֵם עַל־בָּנִים׃ יג וְאַתָּה
אָמַרְתָּ הֵיטֵב אֵיטִיב עִמָּךְ וְשַׂמְתִּי
אֶת־זַרְעֲךָ כְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא־
יִסָּפֵר

אונקלוס

הָדֵין וּכְעַן הֲוֵיתִי לִתְרֵין
מַשְׁרְיָן׃ יב שֵׁזְבְנִי
כְעַן מִידָא דְאָחִי מִידָא
דְעֵשָׂו אֲרֵי דָחֵל אֲנָא
מִנֵּהּ דִּילְמָא יֵיתֵי
וְיִמְחִנַּנִי אִמָּא עַל בְּנַיָּא׃
יג וְאַתְּ אֲמַרְתְּ אוֹטָבָא
אוֹטֵיב עִמָּךְ וַאֲשַׁוֵּי יָת
בְּנָךְ סַגִּיאִין כְּחָלָא
דְיַמָּא דִי לָא יִתְמְנוֹן
מִסְּגִי

פירוש רשב"ם

לי ואני עדיין לא קיימתי נדרי ולא עבדתיך כראוי לכך אני ירא אעפ"י שהבטחתני שאינך דן את האדם אלא לפי מעשיו כמו שמצינו בחזקיה שאמר לו הנביא מת אתה ולא תחיה ואעפ"כ בתפלת חזקיה הוסיף הקב"ה על ימיו חמש עשרה שנה: (יב) פן יבא והכני. לפי שקטנתי מכל החסדים כאשר פירשתי: (יג) ואתה אמרת היטב איטיב עמך. אעפ"י שאין אתה מחויב לקיים לי הבטחתך שהרי קטנתי וגו' אעפ"כ עשה למען כבוד שמך שתתקיים הבטחתך כמו שאמר משה להקב"ה כשרצה לכלות את ישראל למה יאמרו מצרים ברעה, ובמקום אחר מבלתי יכולת ה' וגו' וישחטם במדבר וגו' ואמר לו הקב"ה סלחתי

בעל הטורים

ישראל את הירדן: (יב) הצילני נא מיד. ר"ת סמן כמו לסמן שילא להכות אם על בנים כדכתיב טף ונשים: והכני ב' במס'. הכא ואידך הם יוכל להלחם אתי והכני גבי גלית לומר מה יעקב נתירא אף דוד נתירא מה יעקב נרדף אף דוד נרדף וכמו שיעקב ניצל מעשו אף דוד ניצל מגלית וזכות יעקב עמד לדוד וכמו שנגדו חד היה מלחמה אף יעקב הכין עצמו למלחמ' בשתקין עצמו לג' דברים: אם על בנים. ב' במס' הכא ואידך אם על בנים רוטשה כשנחריב מלך אשור שאמר להשמיד

שפתי חכמים

זכיותי וכו'. וגם מה שפי' שאמרת לי במקום ועשה מטוס דכדבור. אינו נופל ל' עשייה אלא ל' שמירה ושמירתו היא עשייתו: ב ולפ"ז פי' ועתה וגו' כמו ועוד פי' שעשה לו שתי טובות אחד שנבקע לו הירדן ושעשה ב' מחנות. משא"כ לפשוטו אין כאן אלא חסד אחד: ס ה"נ מדקדק מדכתיב שני זימני מיד מיד שאין שייך לומר תואר כל' כשמדבר עם הקב"ה. מהרש"ל: ע והע"פ דאמרינן דברה תורה כלשון בני אדם הכא מוכח דלדרשה בא דהל"ל היטב תיטיב. לנוכח כמו הענק תעניק וכו' ולא כהרא"ם שפי' היכא דאיכא למדרש דרשינן וא"ת הא לעיל פירש"י שיעקב היה אומר נתמעטו זכיותי וי"ל דכאן ודאי לא היה מתפלל בשביל זכיותיו אלא בשביל זכות אבותיו לכך מפרש נמי היטב בזכות אבותיך וק"ל: פ מכאן נמי משמע דאת אשר דברתי לך קאי על אברהם כדפירש"י כה' ולא דאל"כ קשה וכלא לא אמר ליעקב

רש"י

כי במקלי. לא היה עמי לא כסף ולא זהב ולא מקנה אלא מקלי לבדו. ומדרש אגדה נתן מקלו בירדן ב ונבקע הירדן: (יב) מיד אחי מיד עשו. מיד אחי שאין נוהג עמי כאח ס אלא כעשו הרשע: (יג) היטב איטיב. היטב בזכותך איטיב ע בזכות אבותיך (ב"ר): ושמתי את זרעך כחול הים. והיכן א"ל כן והלא לא א"ל אלא (לעיל כח) והיה זרעך כעפר הארץ. אלא שא"ל (שם) כי לא אעזבך עד אשר אם עשיתי את אשר דברתי לך ולאברהם פ אמר הרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים:

פירוש ע"ט

איבר גפארן דעם ירדן אונ מיין איינגנס האב איך גאר ניט גהאט וְעַתָּה הָיִיתִי לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת אונ היינט בין איך גווארין צו צווייא מַחֲנוֹת אונ טאמר זינד דיא צייט פון דיין הַבְטָחָה האב איך גזינדיגט אונ קיין זְכִיּוֹת האב איך שון אויך ניט דרום האב איך מורא טאמר וועט דער חֵטְא גורם זיין איך זאל איבר געענטפערט ווערן אין די הענט פון עֵשָׂו דרום בעט איך דיך: (יב) הַצִּילֵנִי נָא זיי מיך מציל נון מִיַּד אָחִי פון מיין ברודער מִיַּד עֵשָׂו פון האנד פון עֵשָׂו. רש"י שרייבט אזו האט ער גזאגט זייא מיך מציל פון מיין ברודר וואס ער איז זיך מיט מיר ניט נוהג ווייא א ברודער נאר אזו וויא עֵשָׂו כִּי יָרֵא אָנֹכִי אֹתוֹ ווארום איך פארכט מיך פאר אים פֶּן יָבוֹא וְהִכַּנִי אֵם עַל בָּנִים טאמר וועט ער קומן אונ וועט מיך שלאגן דיא מוטער מיט דיא קינדער: (יג) וְאַתָּה אָמַרְתָּ אונ דוא האסט גזאגט הֵיטֵב איך וועל באגוטיגן מיט דיר פון וועגן דיין זכות אֵיטִיב עִמָּךְ איך וועל באגוטיגן מיט דיר פון וועגן דעם זכות פון דיינע עלטרן וְשַׂמְתִּי אֶת זַרְעֲךָ אונ איך וועל טאן דיינע קינדער כְּחוֹל הַיָּם אזו וויא דאס זאמד פון דעם ים אֲשֶׁר לֹא יִסָּפֵר מֵרֹב וואס עס זאל ניט קענן גיציילט ווערן

מִסְגֵי: יד וּבָת תַּמָּן בְּלֵילְיָא הַהוּא וּנְסִיב מִן דְּאַיְתִי בִּידֵהּ תִּקְרֻבְתָּא לְעֵשָׂו אֲחוּהִי: טו עִזֵּי מָאתָן וּתְיָשַׁיָּא עַסְרִין רַחְלִין מָאתָן וְדִכְרִין עַסְרִין: טז גַּמְלֵי מֵינְקָתָא וּבְנֵיהוֹן תְּלָתִין תּוֹרָתָא אַרְבְּעִין וְתוֹרֵי עַסְרָא אֲתָנָן עַסְרִין וְעִירֵי

עסרא

יִסָּפֵר מֵרֹב: שני יד וַיָּלֶן שָׁם בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיִּקַּח מִן־הַבָּא בְיָדוֹ מִנְחָה לְעֵשָׂו אָחִיו: טו עִזִּים מָאתַיִם וּתְיָשִׁים עֶשְׂרִים רְחֵלִים מָאתַיִם וְאֵילִים עֶשְׂרִים: טז גְּמַלִּים מֵינִיקוֹת וּבְנֵיהֶם שְׁלֹשִׁים פָּרוֹת אַרְבָּעִים וּפָרִים עֲשָׂרָה אֲתֹנֹת עֶשְׂרִים

ועירם

ה״א רחלים מאתים תולין קלו.

בעל הטורים

את ישראל כמו עשו שבא להלחם עם יעקב וכן לא תקח האם על הבנים רמז לגליות : (יד) מן הבא בידו מנחה נשבי׳ .
שבלה נו אבנים טובות שאדם צורר בידו : מנחה . בגימטריא אבנים : (טו) עזים מאתים . כל הפסוק מסיים בס״ס וכן פסוק ומנחתם ונסכיהם שבפינ׳ הבהמות שבלה נעשו הם הק״ג קרבנות שבנפ ואן שהמידים כדמספר בפרשת פנחס ושם ה׳ ממי״ן וכנגדם מלכו במגנה מלכים בהדוב לפני מלך מלך בישראל ד״א לכך מסיים הכל במ״ם לפי שכל הבהמות

פירוש רשב״ם

כדברך ויהיה ה׳ על הרעה : (טז) ובניהם . לפי פשוטו

רש״י

(יד) הבא בידו. ברשותו וכן (במדבר כא) ויקח את כל ארצו מידו. ומ״א מן הבא בידו אבנים טובות ומרגליות שאדם צורר בצרור ונושאם בידו. ד״א מן הבא בידו מן החולין שנטל מעשר כמה דאת אמר עשר אעשרנו לך והדר לקח מנחה: (טו) עזים מאתים ותישים עשרים. מאתים עזים צריכות עשרים תישים וכן כולם הזכרים כדי צורך הנקבות. ובב״ר דורש מכאן לעונה האמורה בתורה הטיילים בכל יום הפועלים שתים בשבת החמרים אחת בשבת הגמלים אחת לשלשים יום הספנים אחת לששה חדשים ואיני יודע לכוין המדרש הזה בכיוון. אך נראה בעיני שלמדנו מכאן שאין העונה שוה בכל אדם אלא לפי טורח המוטל עליו שמצינו כאן שמסר לכל תיש עשר עזים וכן לכל איל לפי שהם פנויים ממלאכה דרכן להרבות תשמיש לעבר עשר נקבות והבהמה משנתעברה אינה מקבלת זכר ופרים שעוסקין במלאכה לא מסר לזכר אלא ד׳ נקבות ולחמור שהולך בדרך רחוקה שתי נקבות לזכר. ולגמלים שהולכים דרך יותר רחוקה נקבה אחת לזכר: (טז) גמלים מיניקות שלשים. ובניהם עמהם. ומ״א ובניהם בנאיהם זכר כנגד נקבה ש ולפי שצנוע בתשמיש לא פרסמו:

שפתי חכמים

ק : צ וקשה א״כ למה אמר בידו לכך כתיב ומ״א כו׳. ועז״ק דכו״ל לפי כ״א בשמו לכך אמר ד״א מן החולין אך על״ז ק׳ דהולין כבר בן בידו נ״ל בכל הפירושים. מהרש״ל: ק (נח״י) כוונת הרב דדרך הטבע לכל בעל חי לשרבות בהשמים לפי כחו ולפי שפנאי שלו לכך כתיב וכאיל יש להם פנאי כל היום נתן להם עשר נקבות או למלאות תאותם או לשרבות ולדות לבעליהם וכן לכולם לפי הפנאי שלהם וא״כ הוקשה לשרב והלא כתיב והאיל אף שיש להם פנאי כל היום מ״מ אלו בר דעה הוא שיבין שיש לבעלים ריוח כשישמש עם הרבה נקבות ואולי ימלא תאותו עם נקבה אחת וישמש עמה כמה פעמים שיאהוב ועז״ש ובכמה וכו׳ ומוכרח לפרש משום ויולך אל השנים והפליגות וכו׳ והרא״ם דרך אחרת לו והאדם יראה לעינים ויבחר בין דברי לדבריו ועיין בכתובות דס״ב דבפנאי תליא מילתא: ר ר״ל גם בניהם היו ל׳ דאל״כ הרי בא להגדיל הדורון ולמה כוללן במספר יחד עם הבנים. ואין הבנים נחשבים אצל המותיכן אלא טרם המקרא כאלו כתיב גמלים מניקות שלשים וכו׳: ש א״כ א״ב דכתיב שלשים

פירוש ע״ט

פון װעגן פילקייט: (יד) וַיָּלֶן שָׁם בַּלַּיְלָה הַהוּא אונ יַעֲקֹב האט דָארְטֶן גינעכטיגט דיא זעלביגע נאכט וַיִּקַּח אונ ער האט גנומען מִן הַבָּא בְיָדוֹ פון דעם װאס איז גקומען אין זיין רְשׁוּת מִנְחָה אפריזאנט דאס הייסט אַמַתָּנָה לְעֵשָׂו אָחִיו צוא זיין ברודער עשו. דר מדרש שרייבט מִן הַבָּא בְיָדוֹ איז טייטש פון דיא זאכן װאס מען בינד דאס איין אין אבינדיל אונ מען טראגט דאס אין דיא הענט דאס מיינט מען אֲבָנִים טוֹבוֹת אונ פעריל:

(טו) עִזִּים מָאתַיִם ציגין צװייא הונדרט וּתְיָשִׁים עֶשְׂרִים אונ זְכָרִים פון ציגין צװאנציג רְחֵלִים מָאתַיִם אונ שאף צװייא הונדרט וְאֵילִים עֶשְׂרִים אונ צװאנציג װידער: (טז) גְּמַלִּים מֵינִיקוֹת וּבְנֵיהֶם שְׁלֹשִׁים דרייסיג זייגידיגע קעמלן אונ זייערע קינדער װענן איך גװען מיט זייא. דר מדרש שרייבט וּבְנֵיהֶם דאס מיינט מען זייערע זְכָרִים כְּלוֹמַר צוא איטליכער נְקֵבָה האט ער גנומען אזכר פָּרוֹת אַרְבָּעִים פערציג קיא וּפָרִים עֲשָׂרָה אונ צעהן שטיר דאס מיינט מען

וַעְיָרִם עֲשָׂרָה: יז וַיִּתֵּן בְּיַד־עֲבָדָיו
עֵדֶר עֵדֶר לְבַדּוֹ וַיֹּאמֶר אֶל־עֲבָדָיו
עִבְרוּ לְפָנַי וְרֶוַח תָּשִׂימוּ בֵּין עֵדֶר
וּבֵין עֵדֶר: יח וַיְצַו אֶת־הָרִאשׁוֹן
לֵאמֹר כִּי יִפְגָשְׁךָ עֵשָׂו אָחִי וּשְׁאֵלְךָ
לֵאמֹר לְמִי־אַתָּה וְאָנָה תֵלֵךְ וּלְמִי
אֵלֶּה לְפָנֶיךָ: יט וְאָמַרְתָּ לְעַבְדְּךָ
לְיַעֲקֹב

עֲסַרָא: יז וִיהַב בְּיַד
עַבְדוֹהִי עֶדְרָא עֶדְרָא
בִּלְחוֹדוֹהִי וַאֲמַר
לְעַבְדוֹהִי עִבָרוּ קֳדָמַי
וּרְוָחָא תְּשַׁוּוּן בֵּין
עֶדְרָא וּבֵין עֶדְרָא:
יח וּפַקֵּד יָת קַדְמָאָה
לְמֵימָר אֲרֵי יְעָרְעִנָּךְ
עֵשָׂו אָחִי וְיִשְׁאֲלִנָּךְ
לְמֵימַר לְמָן אַתְּ וּלְאָן
אַתְּ אָזֵל וּלְמָן אִלֵּין
הֳדָמָךְ: יט וְתֵימַר

פירוש רשב"ם

בניהם ממש והיה בהם זכרים: (יז) ורוח תשימו. דרך כבוד הוא למחנות הרבה זה אחר זה: (יח) למי אתה.

בעל הטורים

לעבדך שאלו לו היו בעלי מומים שלא יקריב מהם קרבן: (יז) ורוח. ב' הכא ואידך רוח והצלה יעמוד ליהודים. כמו לדורות הבאים שיתנו דורון לשריהם: (יח) ויצו את הראשון. ד"פ את כנגד ד' מלכיות: ולמי. ג' במס'. דין; ואידך ולמי כל חמדת ישראל. ולמי אני עמל. לומר כל חמדת ישראל ועמלם נטלו בני עשו וזהו ולמי כל חמדת ישראל ולמי אני עמל ולמי אלה לפניך ד"א כך אמר יעקב למי אני עמל לתת כל חמדת ישראל

שפתי חכמים

אחר בניהם לנקבות שבין הכל היו ל' וקא דלא הזכיר מנין הזכרים בפירוש ומספר הנקבות בפי' משום שלנועין בתשמיש וכו', (מהרש"ל) ובניהם עמהם ר"ל גם בניהם ל' וקשה א"כ הל"ל גבי בניהם ג"כ שלשים כמו גבי גמלים ע"כ שביא ומ"א שכולם היו שלשים וא"ל א"כ למה לא מפרש לן כמה היו נקבות וכמה היו הזכרים ל"פ ולפי וכו'. וה"ל ט"ו זכרים וט"ו נקבות: א לא לפניו ממש מדכתיב בתוך ותעבור וכו' והוא לן והוי לא היו מיעקב אלא דרך מועט אז היו לנין כולן במלון אחד. וזה נמי א"א שהיה יותר מדרך יום דהא בו ביום היה יעקב נותן לעשו את המנחה כמו שמוכח מן המקראות שבאים אחרי כן: ב מדיעקב צוה להם לומר והנה גם הוא אחרינו א"כ ודאי גם להם אמר כן עברו לפני ואני אבא אחריכם: ג ר"ל עדר אחר עדר באורך דאלו ברוחב מאי ראשון שני ושלישי שייך כיון הא כולם ראשונים נקראו: ד ר"ל למי ששני כשבוטו כמ"ש רש"י ואמרת לעבדך ליעקב על ראשון ראשון וכו' ואי סוה כראשון ג"כ כשבוטו הל"ל ואמרת לאדוני לכך בסוף היה תשובה על שאלתו:

רש"י

הכתוב (ב"ר): ועירים. חמורים זכרים: (יז) עדר עדר לבדו. כל מין ומין לעצמו: עברו לפני. דרך יום או פחות א ואני אבא ב אחריכם: ורוח תשימו. עדר לפני חבירו ג מלא עין כדי להשביע עינו של אותו רשע ולתמהו על רבוי הדורון: (יח) למי אתה. של מי אתה מי שלחך ותרגום דמאן את: ולמי אלה לפניך. ואלה שלפניך של מי הם למי המנחה הזאת ד שלוחה למ"ד משמשת בראש התיבה במקום של כמו (לעיל לא) וכל אשר אתה רואה לי הוא שלי הוא (תלים כד) לה' הארץ ומלואה של ה': (יט) ואמרת לעבדך ליעקב. על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון

פירוש ע"ט

דיא זכרים פון זייא אתונות עשרים צוואנציג אייזלן ועירים עשרה אונ צעהן זכרים פון אייזל ויתן ביד עבדיו אונ ער הט איבר געענטפערט אין די הענט פון זיינע קנעכט עדר עדר לבדו איטליכן מיט סטאדעס באזונדר ויאמר אל עבדיו אונ ער האט געזאגט צוא זיינע קנעכט עברו לפני פארט איבער פאר מיר אונ איך וועל קומן נאך אייך ורוח תשימו בין עדר ובין עדר אונ איין דער ווייטערונג זאלט איר טאן צווישן איין סטאדע אונ צווישן דער אנדרער סטאדע. רש"י שרייבט ער האט זיי אן געזאגט איין סטאדע פון דר אנדרער זאל זיין ווייט וויא מען קאן מיט איין אויג דער זעהן עס זאל ווערין זאט דאס אויג פון עשו אונ ער זאל זיך פאר וואונדערין אויף דעם פילקייט פון דער מתנה: (יח) ויצו את הראשון אונ ער הט גבאטן דעם ערשטין וואס איז גגאנגן מיט דער ערשטע סטאדע לאמר אזו צו זאגן כי יפגשך עשו אחי אז מיין ברודר עשו וועט דיך באגעגנען ושאלך אונ וועט פרעגן דיך למי אתה פון וועמן ביסטו כלומר ווער האט דיך גשיקט ואנה תלך אונ וואו אהין גייסטו ולמי אלה לפניך אונ דיא דאזיגע בהמות וום זענן פר דיר צו וועמן איז דיא מתנה גשיקט גווארן: (יט) ואמרת זאלסטו זאגן לעבדך ליעקב צוא דיין קנעכט יעקב מנחה היא שלוחה לאדני אונ די מנחה

לְעַבְדָּךְ לְיַעֲקֹב תִּקְרֻבְתָּא הִיא דִּמְשַׁלְּחָא לְרִבּוֹנִי לְעֵשָׂו וְהָא אַף הוּא אָתֵי בַּתְרָנָא׃ כ וּפַקֵּיד אַף יָת תִּנְיָנָא אַף יָת תְּלִיתָאָה אַף יָת כָּל דְּאָזְלִין בָּתַר עֶדְרַיָּא לְמֵימַר כְּפִתְגָּמָא הָדֵין תְּמַלְּלוּן עִם עֵשָׂו כַּד תַּשְׁכְּחוּן יָתֵהּ׃ כא וְתֵימְרוּן אַף הָא עַבְדָּךְ יַעֲקֹב אָתֵי בַּתְרָנָא אֲרֵי אֲמַר אֲנִיחֶנֵּהּ לְרוּגְזֵהּ בְּתִקְרֻבְתָּא דִּמְהַלְּכָא קֳדָמַי וּבָתַר כֵּן אֶחֱזֵי אַפּוֹהִי מָאִים יִסַּב אַפָּי׃

לְיַעֲקֹב מִנְחָה הִוא שְׁלוּחָה לַאדֹנִי
לְעֵשָׂו וְהִנֵּה גַם הוּא אַחֲרֵינוּ׃
כ וַיְצַו גַּם אֶת הַשֵּׁנִי גַּם אֶת הַשְּׁלִישִׁי
גַּם אֶת כָּל הַהֹלְכִים אַחֲרֵי
הָעֲדָרִים לֵאמֹר כַּדָּבָר הַזֶּה
תְּדַבְּרוּן אֶל עֵשָׂו בְּמֹצַאֲכֶם אֹתוֹ׃
כא וַאֲמַרְתֶּם גַּם הִנֵּה עַבְדְּךָ יַעֲקֹב
אַחֲרֵינוּ כִּי אָמַר אֲכַפְּרָה פָנָיו
בַּמִּנְחָה הַהֹלֶכֶת לְפָנָי וְאַחֲרֵי כֵן
אֶרְאֶה פָנָיו אוּלַי יִשָּׂא פָנָי׃

ועברת ותעבר

בעל הטורים

למי אלה לפניך: שלוחה. ג' במס' הכא ואידך נפתלי אילה שלוחה והנה יד שלוחה גבי דניאל פי' מה התם אמרי שפר אף כאן שע"י המנחה נתן אמרי שפר וכבוד וא"ל מנחה היא שלוחה לאדוני. לפיכך כה אמר עבדך יעקב וכמו התם יד שלוחה אף כאן בהעפ"י שלא רצה בפיו לקבלה שנה ידו שלוחה

רש"י

ה מדכתיב גם את כל ההולכים אחרי כו' א"כ כאחרון ג"כ אמר כך והא אחריו לא היה כלום הע"כ צ"ל דקאי על יעקב ונלמוד ממנו על כולם וזה דקאמר בקרא אח"כ ואמרתם גם הנה עבדך יעקב אחרינו למה ליה וזה כבר אמרו זה כל העדרים וי"ל דה"ק לכו יעקב מה שאני אומר אתכם שתאמרו לו והנה גם הוא אחרינו אל תאמרו זה הפעם בכבר שמי אלא כך תאמרו לו בפירוש גם הנה עבדך יעקב וגו' כלומר

פירוש רשב"ם

עבד. והם השיבו לעבדך ליעקב: (יט) מנחה. כמו שפירשתי בפ' בראשית: (כא) כי אמר אכפרה פניו. כן חשב יעקב בלבו ואין זה מדברי השלוחים: וגם הנה הוא אחרינו. ולפי שרצה יעקב לברוח בלילה דרך אחר' אם לא מפני שעכבו המלאך לכך היה מתכוון להטעותו

שפתי חכמים

שאלת למי אתה לעבדך ליעקב אני ותרגומו דעבדך דיעקב ושאלת ולמי אלה לפניך מנחה היא שלוחה וגו': והנה גם הוא אחרינו. ה יעקב: (כא) אכפרה פניו. אבטל רוגזו וכן (ישעיה כח) וכופר בריתכם את מות (שם מז) לא תוכלי כפרה. ונראה בעיני שכל כפרה שאצל עון וחטא ואצל פנים כולן לשון קנוח והעברה הן ולשון ארמי הוא והרבה בגמרא וכפר ידיה, בעי לכפורי ידיה בההוא גברא, וגם בלשון המקרא נקראים המזרקים של קדש כפורי זהב על שם שהכהן

פירוש ע"ט

איז געשיקט געווארן צו מיין האר צו עֵשָׂו וְהִנֵּה גַם הוּא אַחֲרֵינוּ אונ נון ער איז אויך אונטער אונז כלומר יַעֲקֹב קומט אויך אן נאך אונז: (כ) וַיְצַו אֶת הַשֵּׁנִי אונ ער האט געבאטין דעם אנדערן אויך אזו גַם אֶת הַשְּׁלִישִׁי דעם דריטין אויך גַם אֶת כָּל הַהֹלְכִים אַחֲרֵי הָעֲדָרִים אויך אלע וואס גייען נאך דיא סטארעס האט ער אלע געבאטין לֵאמֹר צוא זאגן כַּדָּבָר הַזֶּה אזו וויא דיא רייד וואס איך האב אן גזאגט דעם ערשטין תְּדַבְּרוּן אֶל עֵשָׂו בְּמֹצַאֲכֶם אֹתוֹ אזו זאלט איר אלע רידן צוא עֵשָׂו אז איר וועט גרייכין אים: (כא) וַאֲמַרְתֶּם אונ איר זאלט זאגן גַם אויך הִנֵּה נון עַבְדְּךָ יַעֲקֹב אַחֲרֵינוּ דיין קנעכט יַעֲקֹב איז אויך אונטער אונז נאר פר וואס גייט ער ניט מיט אונז גלייך כִּי אָמַר ווארום ער האט זיך געטראכט אֲכַפְּרָה פָנָיו איך וועל אפ ווישין זיין צארין בַּמִּנְחָה הַהֹלֶכֶת לְפָנָי מיט דער מנחה וואס זיא גייט פאר מיר וְאַחֲרֵי כֵן אונ דער נאך אזו וועל איך זעהן זיין פָּנִים אוּלַי יִשָּׂא פָנָי פיל לייכט וועט ער פאר געבין מיין פָּנִים:

כב וַתַּעֲבֹר הַמִּנְחָה עַל־פָּנָיו וְהוּא
לָן בַּלַּיְלָה־הַהוּא בַּמַּחֲנֶה׃ כג וַיָּקָם |
בַּלַּיְלָה הוּא וַיִּקַּח אֶת־שְׁתֵּי נָשָׁיו
וְאֶת־שְׁתֵּי שִׁפְחֹתָיו וְאֶת־אַחַד
עָשָׂר יְלָדָיו וַיַּעֲבֹר אֵת מַעֲבַר יַבֹּק׃
כד וַיִּקָּחֵם וַיַּעֲבִרֵם אֶת־הַנָּחַל וַיַּעֲבֵר
את

כב וַעֲבָרַת תִּקְרֻבְתָּא
עַל אַפּוֹהִי וְהוּא בָת
בְּלֵילְיָא הַהוּא
בְּמַשְׁרִיתָא׃ כג וְקָם
בְּלֵילְיָא הוּא וּדְבַר
יָת תַּרְתֵּין נְשׁוֹהִי וְיָת
תַּרְתֵּין לְחֵינָתֵהּ וְיָת
חַד עֲסַר בְּנוֹהִי וַעֲבַר
יָת מַעֲבַר יוּבְקָא׃
כד וּדְבָרְנוּן וַעֲבָרְנוּן
יָת

פירוש רשב"ם

לעשו שלא יפגעהו: (כג) ויקם בלילה הוא. נתכוין לברוח דרך אחרת לפיכך עבר הנחל בלילה כמו שמצינו בדוד בברחו מפני אבשלום בדרכים הללו של ירדן ומחנים שעבר יעקב ובלילה כמו כן ויאמרו אל דוד קומו עברו את המים וגו' ויקם דוד וכל העם אשר אתו ויעברו את הירדן עד אור הבקר עד אחד לא נעדר אשר לא עבר את הירדן וגו' ודוד בא מחנים ואבשלום עבר את הירדן וגו':
מעבר יבק. מעברות המים כדי לברוח:

בעל הטורים

לקבלה: (כג) ילדיו. ג' במס'. אחד עשר ילדיו. כי ברלותו ילדיו. ילדיו אל אל יבושו. זהו שיש במדרש שראה יעקב ג' רבואות מבני בניו כמו שראה י"א ילדיו כך ראה רבואות מילדיו וכמו התם ילדיו אל אל יבושו גם כאן אמר לילדיו שיתפללו נאל בלילה מיד עשו כמו שיש בב"ר שהגיע כ"א לבדו ואמר כ"א יתפלל לבדו בש"ע: (כד) ויעבירם. ב' במס' הכא ואידך ויעבירם ביבשה מלמד שנבקע לו מעבר יבוק ועבר ביבשה:

שפתי חכמים

שתאכירו לו סעבדות: ז (ג"א) מדכתיב על פניו שהוא כמו על אפו ולא כתיב לפניו: ז וא"ת מנ"ל לרש"י דלמא דינה היתה מאחד עשר ילדיו ואחד מבניו היה חסר. וי"ל מדכתיב בפ' מקץ אלהים יחנך בני פי' יוסף אמר כן לבנימין ופירש"י שם דבפאר י"א שבטים שמענו לבן הגינה דכתיב אבר הנן אלהים וגו' ובנימין עדיין לא היה נולד לכך ברכו יוסף בחנינה א"כ ש"מ בהדיא די"א ילדים קאי או"א שבטים חוץ מדינה דאל"כ הדרא קושיא לדוכתא: ח כלומר לכך אנו צריכין לפרש בדינה שיתה חסרה ושם אותה בתיבה מפני עשו דאם לא כן למה נענש יעקב בדינה א"ו מפני זה נענש שהיה מתיירא מפני עשו ושם אותה בתיבה וק"ל וכזה יתורץ קושיא דלעיל: ט וא"ת וכרי לקמן כתיב קום ע"ש בית אל ופירש"י שם לפי שאחרת בדרך נענשת וכו' וי"ל דזה וזה גרמו וק"ל: י דאל"כ הול"ל אחר ויעבר את מעבר יבק עוד פ"א ויעבר שהזר אלא נשיו וא"כ ויקחם וגו'. עוד י"ל דרש"י דייק מדכתיב ויקחם ויעבירם דלא הכ"ל אלא ויעבירם אנא ודאי

רש"י

מקנת ידין כהן בשפת המזרק: (כב) על פניו. כמו לפניו וכן (ירמיה ו) חמס ושוד ישמע בה על פני תמיד וכן (ישעיה סה) המכעיסים אותי על פני. ומ"א על פניו אף הוא ברוי בכעס ז שהיה צריך לכל זה (ב"ר): (כג) ואת אחד עשר ילדיו. (ב"ר) ודינה היכן היתה נתנה בתיבה ונעל בפניה שלא יתן בה עשו עיניו ח ולכך נענש יעקב שמנעה מאחיו ט שמא תחזירנו למוטב ונפלה ביד שכם: יבק. שם הנהר: (כד) את אשר לו. הבהמה והמטלטלים עשה עצמו כגשר י נוטל מכאן ומניח כאן:

פירוש ע"ט

(כב) וַתַּעֲבוֹר הַמִּנְחָה עַל פָּנָיו אונ עס איז איבער גפארן דיא מנחה פאר אים. רש"י שרייבט על פניו איז טייטש אויך זיין צארין כלומר יעקב איז געווען אין כעס וואס ער האט דאס אלין באדארפט האבן וְהוּא לָן בַּלַּיְלָה הַהוּא בַּמַּחֲנֶה אונ ער הט גנעכטיגט די דאזיגע נאכט אין דער מחנה: (כג) וַיָּקָם בַּלַּיְלָה הוּא אונ ער איז אויף געשטאנען ביי יא נאכט וַיִּקַּח אֶת שְׁתֵּי נָשָׁיו וְאֶת שְׁתֵּי שִׁפְחוֹתָיו אונ ער הט גנומן זיינע צוויא ווייבער אונ זיינע צוויי דינסטן וְאֶת אַחַד עָשָׂר יְלָדָיו אונ זיינע עליף קינדער. רש"י שרייבט וויא איז דינה געוועזען מיט דינה האט ער דאך גיהאט צוועלף קינדער נאר ער האט זיא פאר שלאסן אין אקאסטין כדי עשו זאל אויף איר קיין אוג ניט געבן אונ זאל זיא ניט נעמן פר א ווייב אונ ווייל ער האט זיא פאר מיטן פון זיין ברודער אונ אז עשו וואלט איר גנומען וואלט זיא אים אפשר געבראכט דער צו ער זאל גוט אונ פרום זיין איז יעקב דרום געשטראפט געווארן איז זיא אריין געפאלן צוא שכם אין דיא הענד וַיַּעֲבוֹר אֵת מַעֲבַר יַבֹּק אונ ער איז איבער געפארן דעם איבער פאר פון דעם טייך יבוק: (כד) וַיִּקָּחֵם אונ האט גנומען זייא כלומר דיא ווייבער מיט דיא קינדער וַיַּעֲבִרֵם אֶת הַנַּחַל אונ ער האט זייא גמאכט איבער פארן אלין וואס איז צו אים כלומר דיא בהמ"ת מיט דיא מטלטלים:

אֶת־אֲשֶׁר־לוֹ : כה וַיִּוָּתֵר יַעֲקֹב לְבַדּוֹ וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר : כו וַיַּרְא כִּי לֹא יָכֹל לוֹ וַיִּגַּע בְּכַף־יְרֵכוֹ וַתֵּקַע כַּף־יֶרֶךְ יַעֲקֹב בְּהֵאָבְקוֹ עִמּוֹ : כז וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֵנִי כִּי עָלָה הַשָּׁחַר וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁלֵּחֲךָ

יָת נַחְלָא וְאַעְבַּר יָת דִּילֵהּ : כה וְאִשְׁתְּאַר יַעֲקֹב בִּלְחוֹדוֹהִי וְאִשְׁתַּדַּל גַּבְרָא עִמֵּהּ עַד דִּסְלֵק צַפְרָא : כו וַחֲזָא אֲרֵי לָא יָכִיל לֵהּ וּקְרֵיב בְּפִתֵּי יַרְכֵּהּ וְזָע פִּתֵּי יַרְכָּא דְיַעֲקֹב בְּאִשְׁתַּדָּלוּתֵהּ עִמֵּהּ : כז וַאֲמַר שַׁלְּחַנִי אֲרֵי סְלֵיק צַפְרָא וַאֲמַר לָא אֲשַׁלְּחִנָּךְ

ת״א ויותר יעקב בס נה. ויאבק בס נ. וירא כי לא ס׳ כעקר פ׳ נרא״ים. בהאבקו כמו אונן בס. ויאמר שלחני בס נה וגנ פ׳ כעקר פ׳ סוריב.

בעל הטורים

(כה) ויאבק. בגי׳ כסא הכבוד מלמד שהעלו אבק עד כסא הכבוד : איש עמו. בגי׳ שרו אדום : ויאבק איש עמו. ר״ת קשו על גם בית שהו נקבה : (כו) ויגע בכף ירכו. נראה אם כן שמלאך כמותו אם היו לו קפיצים שהמלאכים אין להם קפיצים. א״נ נפוסלו מן העבודה לפי שהגיע מעשו הכהונה שהכהן בעבודה : בכף ירכו. בגי׳ נפוסלו מבחורים :

פירוש רשב״ם

(כה) ויותר יעקב לבדו. כלומר שהעביר כל אשר לו שלא היה עוד לעבור אלא הוא לבדו ורצה לעבור אחריהם כדי לברוח דרך אחרת שלא יפגשנו עשו נתכוון : ויאבק. מלאך עמו שלא יוכל לברוח ויראה קיום של הקב״ה שלא יזיקהו עשו : (כו) כי לא יכול לו. המלאך ורצה לעבור ולברוח בעל כרחו : ותקע. נבדלה מן הירך כמו פן תקע נפשי ממך : (כז) כי עלה השחר. וכיון שהאיר

רש״י

(כה) ויותר יעקב. שכח פכים קטנים ב וחזר עליהם (חולין צא) : ויאבק איש. מנחם פי׳ ויתעפר איש מלשון אבק שהיו מעלים עפר ברגליהם ע״י נענועם. ול״נ שהוא לשון ויתקשר ולשון ארמי הוא בתר דאביקו ביה ואבק ליה מיבק לשון עניבה שכן דרך שנים שמתעצמים להפיל איש את רעהו שחובקו ואובקו בזרועותיו ופירשו רז״ל שהוא שרו של עשו (ב״ר) : (כו) ויגע בכף ירכו. קולית הירך התקוע בקולית קרוי כף ע״ש שהבשר שעליה כמין כף של קדירה : ותקע. נתקעקעה ממקום מחברתה ודומה לו (ירמיה ו) פן תקע נפשי ממך לשון הסרה ומשנה לקעקע ביצתן לשרש שרשיהן : (כז) כי עלה השחר. וצריך אני לומר שירה ביום :

שפתי חכמים

עשה עצמו כגשר וכו׳ : ב (קל״מ) לפי שכל הכלים חשובים ככר העביר דכתיב ויעבר את כל אשר לו. ולאו דוקא פכים אלא כלים שאין חשובים נקראים פכים וכבר נאמרו בזה דברים רבים בג״א ובהר״ן אבל רש״י פי׳ כן בב״ק דף עו : ל כדמוכיח רש״י לקמן גבי אם נא מצאתי חן בעיניך וגו׳. וכתב מהרש״ל ואם תקשה למה צריך רש״י לדחוק ולפרש שהוא לשון ארמי ולא פי׳ כפי׳ מנחם י״ל לפי שפי׳ רז״ל שהוא שרו של עשו לפיכך פי׳ פירוש אחר מפני שאין שייך לומר שהעלו עפר עד כסא הכבוד כיון שהוא שרו של עשו עכ״ל :

פירוש ע״ט

(כה) ויותר יעקב לבדו אונ יעקב איז אליין איבער געבליבן. רש״י שרייבט ער האט פר געסן קליינע קריגליך האט ער זיך אום געקערט נאך זייא ויאבק איש עמו עד עלות השחר אונ עס האט זיך גיראנגלט אמענטש אדער אמלאך מיט אים ביז דר מארגן שטערין איז אויף גגאנגן : (כו) וירא אונ ער האט געזעהן כלומר דער מלאך האט גזעהן כי לא יכול לו אז ער קאן אים ניט בייא קומן ויגע בכף ירכו האט ער אים אן גרירט אין דעם טענר אדר אין דעם באלן פון זיין דיך ותקע כף ירך יעקב בהאבקו עמו אונ עס איז ווארן פר רוקט דער באלין פון דעם דיך פון יעקב אין זיין מאן ראנגלן מיט אים : (כז) ויאמר האט דר מלאך גזאגט צו יעקב שלחני כי עלה השחר

פירוש ע״ט

שיק מיך אוועק כלומר לאז מיך אפ ווארום דר מארגן שטערן איז אויף גגאנגן דר מדרש שרייבט יעקב האט צו אים גזאגט ביסטו דען אגנב וואס דו האסט מורא פאר דעם מארגן שטערן האט ער אים געענפערט איך בין אמלאך אונ פון דר צייט אן וואס איך בין בשאפן איז נאך מיין צייט ניט גקומן שירה צו זאגן נאר אצונד דרום בעט איך דיך אז דו זאלסט מיך לאזן גיין שירה זאגן ויאמר האט יעקב גזאגט לא אשלחך איך וועל דיך ניט אפ לאזן כי אם ברכתני נייערט אז דוא ווערסט מיך בענטשן. רש״י שרייבט יעקב האט אים גזאגט איך וועל דיך ניט לאזן סיידן דו וועסט מיר מודה זיין דאס הייסט דוא זאלסט מסכים זיין אויף דיא

אֲשַׁלֵּחֲךָ כִּי אִם־בֵּרַכְתָּנִי׃ כח וַיֹּאמֶר
אֵלָיו מַה־שְּׁמֶךָ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב׃
כט וַיֹּאמֶר לֹא יַעֲקֹב יֵאָמֵר עוֹד
שִׁמְךָ כִּי אִם־יִשְׂרָאֵל כִּי־שָׂרִיתָ
עִם־אֱלֹהִים וְעִם־אֲנָשִׁים וַתּוּכָל׃
ל וַיִּשְׁאַל יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הַגִּידָה־נָּא
שְׁמֶךָ וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶּה תִּשְׁאַל לִשְׁמִי

ויברך

אונקלוס

אֲשַׁלְּחִנָּךְ אֱלָהֵין
בָּרֵכְתָּנִי׃ כח וַאֲמַר לֵהּ
מָא שְׁמָךְ וַאֲמַר יַעֲקֹב׃
כט וַאֲמַר לָא יַעֲקֹב
יִתְאֲמַר עוֹד שְׁמָךְ
אֱלָהֵין יִשְׂרָאֵל אֲרֵי
רַבְרְבַת קֳדָם יְיָ וְעִם
גּוּבְרַיָּא וִיכֵלְתָּא׃
ל וּשְׁאֵל יַעֲקֹב וַאֲמַר
חַוִּי כְעַן שְׁמָךְ וַאֲמַר
לְמָא דְנַן אַתְּ שָׁאֵל

לשמי

ת״א כי שרית עם חולין נב.

בעל הטורים

היום מעתה יש לילך לדרכך: כי אם ברכתני. שתשלחני מאתך בשלום שלא אהיה נזוק כמה שנתאבקתי עמך כי

פירוש רשב״ם

(כז) ברכתני. בגי׳ הודה לברכתי שנתן על שמו היה:

עתה עלה השחר אז ידע יעקב שהוא מלאך: (כט) כי שרית. מגזרת שרה את אלהים כמו קנה קנית. עשה עשית. אבל וישר אל מלאך ויוכל מגזרת שב קם רץ שיאמר ויקם וישר וירץ ומה שלקה יעקב ונצלע לפי שהקב״ה הבטיחו והוא היה בורח. וכן מצינו בכל ההולכים בדרך שלא ברצון הקב״ה או במאנים. ללכת שנענשו במשה כתיב שלח נא ביד תשלח ויחר אף ה׳ במשה. ולפי הדרש אעפ״י שאמרו חכמים בב״ם חרון אף עושה

שפתי חכמים

מ וה״ת דלפא ביקש ממנו שיברכו ממש. וי״ל מדהשיב לו המלאך לא יעקב וגו׳ כיאך בלה תשובה זו לזה אלא ודאי ה״פ כדמפרש רש״י לא יאמר עליך וכו׳ א״כ ש״מ שיעקב היה מבקש ממנו דבר זה שיודה לו על הברכות והוא היה משיבו השיר. רא״ם: נ ר״ל לא שהחליף המלאך כאן שמו אלא היה אומר לו שהקב״ה עתיד להחליף את שמך ואמר לו

רש״י

(ב״ר חולין צא): ברכתני. הודה לי על הברכות מ שברכני אבי שעשו מערער עליהן. (כאן קשה לרש״י שברכני הל״ל. אלא הודה וכו׳ וכן איתא בהדיא בזוהר פרשת תזריע עמוד מ״ה ודוק): (כט) לא יעקב. לא יאמר עוד שהברכות באו לך בעקבה ורמיה כי אם בשררה וגלוי פנים וסוף שהקב״ה

נגלה עליך בבית אל ומחליף שמך נ ושם הוא מברכך ואני שם אהיה ואודה לך עליהן וזהו שכתוב (הושע יב) וישר אל מלאך ויוכל בכה ויתחנן לו בכה המלאך ויתחנן לו ומה נתחנן לו בית אל ימצאנו ושם ידבר עמנו המתן לי עד שידבר עמנו שם ולא רצה יעקב ועל כרחו הודה לו עליהן וזהו ויברך אותו שם שהיה מתחנן להמתין לו ולא רצה: ועם אנשים. עשו ולבן: ותוכל. להם: (ל) למה זה תשאל. (ב״ר) אין לנו שם קבוע

פירוש ע״ט

בְּרָכוֹת וָואס מַיין פָאטֶער הָאט מִיךְ גִבֶּענְטְשְׁט וָוארוּם עֵשָׂו קְרִיגְט אוּף זַייא: (כח) וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָט דֶער מַלְאָךְ צוּא אִים גְזָאגְט מַה שְּׁמֶךָ וִויא אַזוֹ אִיז דַיין נָאמֶן וַיֹּאמֶר הָאט עֶר גְזָאגְט יַעֲקֹב אִיז מַיין נָאמֶן: (כט) וַיֹּאמֶר לֹא יַעֲקֹב יֵאָמֵר עוֹד שִׁמְךָ דַיין נָאמֶן זָאל נִיט גְרוּפִין וֶוערִין יַעֲקֹב. כִּי אִם יִשְׂרָאֵל נַייעֶרְט יִשְׂרָאֵל כִּי שָׂרִיתָ עִם אֱלֹהִים וָוארוּם דוּ הָאסְט גְהֶערְשְׁט מִיט אַיין מַלְאָךְ וְעִם אֲנָשִׁים אוּנ מִיט מַאנֶן דָם מֵיינְט מֶען עֵשָׂו אוּנ לָבָן וַתּוּכָל אוּנ דוּ הָאסְט זַייא בַּייא גְקוּמֶען. רַשִׁ״י שְׁרַייבְּט אַזוֹ הָאט עֶר אִים גְזָאגְט לֹא יַעֲקֹב יֵאָמֵר עוֹד שִׁמְךָ עֶס זָאל שׁוֹן נִיט גְזָאגְט וֶוערְן אַז דִי בְּרָכוֹת זֶענֶן צוּ דִיר אָן גְקוּמֶן מִיט פַאלְשְׁקֵייט כִּי אִם יִשְׂרָאֵל נָאר מִיט הֶערְשַׁאפְט אוּנ דֶר סוֹף וֶועט זַיין אַז הַקָּבָּ״ה וֶועט זִיךְ בַּווייזְן צוּא דִיר אִין בֵּית

אֵל אוּנ וֶועט פַר בַּייטְן דַיין נָאמֶן אוּנ וֶועט דִיךְ דָארְטְן בֶּענְטְשְׁן אוּנ אִיךְ וֶועל דָארְטְן זַיין אוּנ וֶועל דִיר מוֹדֶה זַיין אוּף דִיא בְּרָכוֹת הָאט יַעֲקֹב נִיט גְוָואלְט הָאט עֶר אִים גְמוּזְט דָארְטְן מוֹדֶה זַיין דָם מֵיינְט דֶער פָּסוּק וָואס שְׁטֵייט וַוייטֶער וַיְבָרֶךְ אוֹתוֹ שָׁם אִיז טַייטְשׁ עֶר הָט אִים דָארְטְן גִבֶּענְשְׁט כְּלוֹמַר עֶר הָאט אִים דָארְטְן אוּף דֶעם אָרְט גְמוּזְט מוֹדֶה זַיין אוּף דִי בְּרָכוֹת: (ל) וַיִּשְׁאַל יַעֲקֹב אוּנ יַעֲקֹב הָט גְפְרֶעגְט דֶעם מַלְאָךְ וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָאט גְזָאגְט הַגִּידָה נָּא שְׁמֶךָ זָאג מִיר וִויא אַזוֹ אִיז דַיין נָאמֶן וַיֹּאמֶר הָט דֶער מַלְאָךְ גְזָאגְט לָמָּה זֶּה תִּשְׁאַל לִשְׁמִי פוּן וֶועגְן וָואס פְרֶעגְסְטוּ אוּף מַיין נָאמֶן דֶען מַלְאָכִים הָאבְּן נִיט קַיין גְזֶעצְטִין נָאמֶן דֶען אוּנְזֶערֶע נֶעמֶן וֶוערְן פַאר עֶנְדֶרְט נָאךְ דֶעם שְׁלִיחוּת נָאךְ וָואס מִיר וֶוערְן

לִשְׁמִי וּבָרֵיךְ יָתֵהּ תַּמָּן׃ לא וּקְרָא יַעֲקֹב שְׁמָא דְּאַתְרָא פְּנִיאֵל אֲרֵי חֲזֵיתִי מַלְאֲכָא דַּייָ אַפִּין בְּאַפִּין וְאִשְׁתְּזֵבַת נַפְשִׁי׃ לב וּדְנַח לֵהּ שִׁמְשָׁא כַּד עֲבַר יָת פְּנוּאֵל וְהוּא מְטַלַּע עַל יַרְכֵּהּ׃ לג עַל כֵּן לָא יֵכְלוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת גִּידָא דְנַשְׁיָא דִּי עַל פֻּתֵּי יַרְכָּא עַד יוֹמָא הָדֵין אֲרֵי קְרֵיב בְּפֻתֵּי יַרְכָּא דְיַעֲקֹב בְּגִידָא דְנַשְׁיָא׃ א וּזְקַף יַעֲקֹב עֵינוֹהִי וַחֲזָא

וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ שָׁם׃ שלישי לא וַיִּקְרָא יַעֲקֹב שֵׁם הַמָּקוֹם פְּנִיאֵל כִּי־רָאִיתִי אֱלֹהִים פָּנִים אֶל־פָּנִים וַתִּנָּצֵל נַפְשִׁי׃ לב וַיִּזְרַח־לוֹ הַשֶּׁמֶשׁ כַּאֲשֶׁר עָבַר אֶת־פְּנוּאֵל וְהוּא צֹלֵעַ עַל־יְרֵכוֹ׃ לג עַל־כֵּן לֹא־יֹאכְלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־גִּיד הַנָּשֶׁה אֲשֶׁר עַל־כַּף הַיָּרֵךְ עַד הַיּוֹם הַזֶּה כִּי נָגַע בְּכַף־יֶרֶךְ יַעֲקֹב בְּגִיד הַנָּשֶׁה׃ לג א וַיִּשָּׂא יעקב

ת״א ויזנח לו סנהדרין לה חולין נא. על כן לא פסחים כב חולין ז. אשר על כף חולין לו כריתות כא. הירך קידושין כא הוריות יב חולין לא זקלד.

פירוש רשב״ם

דורש וכאן מה דורש יש הלא אהרן אחיך הלוי עתיד הי׳א להיות לוי ואתה כהן ועכשיו הוא יהיה כהן ואתה לוי. אך לפי הפשט לפי שהיה מתעצל ללכת כתב ויהי בדרך במלון ויפגשהו ויבקש המיתו. וכן ביונה שנבלע במעי הדגה. וכן בבלעם ויחר אף אלהים כי הולך הוא ונעשה חיגר כדכתיב ותלחץ רגל בלעם. וילך שפי חיגר כמו ושפו עצמותיו: (לב) והוא צולע על ירכו. עתה כשהית השמש ראוהו צולע על ירכו. כמו ויהי בבוקר והנה היא לאה כי עד עכשיו לא נודע שהיא לאה: (לג) על כן לא יאכלו. לזכרון גבורתו של יעקב ונס שעשה לו הקב״ה שלא מת: הירך. טעמו למטה ברי״ש כי כן שמה וכן גדר מזה וכן גזל וכשירך דבוק נהפכים להיות פתח

רש״י

מפתין ס סמוסינו (הכל) לפי מלות עבודת הבליהות שלא מפתלהים: (לב) ויזרח לו השמש. ל׳ בני אדם הוא כשהגענו למקום פלוני האיר לנו השחר זהו פשוטו ומ״א ויזרח לו לצרכו לרפאות את צלעתו כמה דתימא (מלאכי ג) שמש צדקה ומרפא בכנפיה ואותן בעות שמיהרה לבקוע בשבילו ע כשילא מבאר בבע מיהרה לזרוח בשבילו: והוא צלע. היה צולע פ כשזרחה השמש: (לג) גיד הנשה. ולמה נקרא שמו גיד הנשה לפי שנשה ממקומו ועלה והוא לשון קפילה וכן (ירמיה נא) נשתה גבורתם וכן (לקמן מא) כי נשני אלהים את כל עמלי: (על כף הירך. פולפ״א בלעז (גרהבע דיקע) כל בשר גבוה ותלול ועגול קרוי כף כמו עד בהתמלך הכף שבמני בגדות):

שפתי חכמים

ב״והו הילוך אני מפ׳ אותו עליך על הברכות וכו׳: ס לא בכעס כשבאל זה ממנו בסרי גס הוא שאל בזה מיעקב: ע דק״ל אפי׳ אם זרחה בשבילו מ״מ מה זה לו וכי לו לבדו זרחה וכו׳: פ ר״ל כשהתחילה השמש לזרוח היה צולע אבל

פירוש ע״ט

גשיקט פון השי״ת וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ שָׁם אונ דר מַלְאָךְ הָט אים דָארְטְן גִבֶּענְטְשְׁט: (לא) וַיִּקְרָא יַעֲקֹב שֵׁם הַמָּקוֹם האט יַעֲקֹב גרופן דעם נָאמְן פון דעם אָרְט פְּנוּאֵל כִּי רָאִיתִי אֱלֹהִים פָּנִים אֶל פָּנִים ווייל איך האב גזעהן אַמַלְאָךְ פון גאט בַשַׁיינְפֶּערְליךְ וַתִּנָּצֵל נַפְשִׁי אונ מיין לייב איז ניצול גוואָרן: (לב) וַיִּזְרַח לוֹ הַשֶּׁמֶשׁ אונ דיא זון האט פון זיינט וועגן גשיינט צו היילן זיין דיךְ כַּאֲשֶׁר עָבַר אֶת פְּנוּאֵל אז ער איז איבער גפארין דאס ארט פנואל. רש״י שרייבט דיא צייט וואס דיא זון האט גאיילט אונטער צוא גיין אז ער איז ארוס גגאנגען פון באר שבע האט זיא היינט גאיילט צו שיינן פון זיינט וועגן וְהוּא צֹלֵעַ עַל יְרֵכוֹ אונ ער הט גהונקן אוף זיין דיךְ איי דיא זון איז אוף גגאנגען אונ אז זיא האט גשיינט איז ער גהיילט גווארין: (לג) עַל כֵּן דרום אזוי לֹא יֹאכְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל זאלן ניט עסן דיא קינדר פון ישראל דעם גִּיד הַנָּשֶׁה אֲשֶׁר עַל כַּף הַיָּרֵךְ וואס ער איז אוף דעם באלן פון דעם דיךְ עַד הַיּוֹם הַזֶּה ביז דעם היינטיגן טאג כִּי נָגַע בְּכַף יֶרֶךְ יַעֲקֹב ווארום דר מלאך האט אן גרירט אין דעם באלן פון דעם דיךְ פון יעקב אין גִּיד הַנָּשֶׁה: (א) וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב עֵינָיו האט יעקב אוף גהובן זיינע אויגן וַיַּרְא אונ ער האט גזעהן וְהִנֵּה נון

יַעֲקֹב עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה עֵשָׂו בָּא
וְעִמּוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ וַיַּחַץ אֶת־
הַיְלָדִים עַל־לֵאָה וְעַל־רָחֵל וְעַל
שְׁתֵּי הַשְּׁפָחוֹת׃ ב וַיָּשֶׂם אֶת־
הַשְּׁפָחוֹת וְאֶת־יַלְדֵיהֶן רִאשֹׁנָה
וְאֶת־לֵאָה וִילָדֶיהָ אַחֲרֹנִים וְאֶת־
רָחֵל וְאֶת־יוֹסֵף אַחֲרֹנִים׃ ג וְהוּא
עָבַר לִפְנֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה שֶׁבַע
פְּעָמִים עַד־גִּשְׁתּוֹ עַד־אָחִיו׃
ד וַיָּרָץ עֵשָׂו לִקְרָאתוֹ וַיְחַבְּקֵהוּ
וַיִּפֹּל עַל־צַוָּארָו וַיִּשָּׁקֵהוּ וַיִּבְכּוּ׃
ה וַיִּשָּׂא אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־הַנָּשִׁים

ואת

אונקלוס

וַחֲזָא וְהָא עֵשָׂו אָתֵא וְעִמֵּהּ אַרְבַּע מְאָה גֻּבְרִין וּפַלֵּיג יָת בְּנַיָּא עַל לֵאָה וְעַל רָחֵל וְעַל תַּרְתֵּין לְחֵינָתָא׃ ב וְשַׁוִּי יָת לְחֵינָתָא וְיָת בְּנֵיהֶן קַדְמָאִין וְיָת לֵאָה וּבְנָהָא בַּתְרָאִין וְיָת רָחֵל וְיָת יוֹסֵף בַּתְרָאִין׃ ג וְהוּא עֲבַר קֳדָמֵיהוֹן וּסְגִיד עַל אַרְעָא שְׁבַע זִמְנִין עַד מִקְרְבֵהּ עַד אֲחוּהִי׃ ד וּרְהַט עֵשָׂו לְקַדָּמוּתֵהּ וְגַפְּפֵהּ וּנְפַל עַל צַוְּארֵהּ וְנַשְּׁקֵהּ וּבְכוֹ׃ ה וּזְקַף יָת עֵינוֹהִי וַחֲזָא יָת נְשַׁיָּא וְיָת בְּנַיָּא וַאֲמַר מָן
אִלֵּין

ת"א והוא עבר ופתיס ז סוכה לע פגילה כת נדה כג. ויגש אם הנגיס ס' סוכר פרשת נלק. צואריו קרי. נקוד על וישקהו

פירוש רשב"ם

קמן ומעמו באות ראשונה. ירד יעקב. ירד המשכן : ולהעביר ז' הועבות מלבו: (ד) וישקהו. נקוד למעלה כיון לנכבו : וישקהו.

בעל הטורים

(ג) וישתחו ארצה ז' פעמים. ע"ס כי שבע יפול צדיק וקם בגימ' לנושכהו דוד הרכות שני"ו כני' פבו :

רש"י

(ב) ואת לאה וילדיה אחרנים. אחרון אחרון חביב : (ג) עבר לפניהם. אמר אם יבא אותו רשע להלחם ילחם בי תחילה : (ד) ויחבקהו. נתגלגלו רחמיו כשראהו משתחוה כל ההשתחואות הללו : וישקהו.

פירוש ע"ט

עֵשָׂו בָּא וְעִמּוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ עֵשָׂו קוּמְט אָן אוּנ מִיט אִים זֶענֶן פִיר הוּנְדֶרְט מַאן וַיַּחַץ אֶת הַיְלָדִים אוּנ עֶר הָאט צוּ טֵיילְט דִיא קִינְדֶער אוּף לֵאָה אוּנ אוּף רָחֵל אוּנ אוּף דִי צְוַויא שְׁפָחוֹת כְּלוֹמַר אִיטְלִיכְס וַוייבּ מִיט אִירֶע קִינְדֶער הָאט עֶר בַּאזוּנְדֶער גְשְׁטֶעלְט וַיָּשֶׂם אוּנ עֶר הָאט גְטָאן אֶת הַשְּׁפָחוֹת וְאֶת יַלְדֵיהֶן רִאשֹׁנָה דִיא שְׁפָחוֹת מִיט זֵייעֶרֶע קִינְדֶער צוּם עֶרְשְׁטְן וְאֶת לֵאָה וִילָדֶיהָ אַחֲרוֹנִים אוּנ לֵאָה מִיט אִירֶע קִינְדֶער צוּם הִינְטֶערְשְׁטִין וְאֶת רָחֵל וְאֶת יוֹסֵף אַחֲרוֹנִים אוּנ רָחֵל מִיט יוֹסֵף צוּם גַאנְץ הִינְטֶרְשְׁטְן. רַשִׁ"י שְׁרַייבְּט וָואס עֶר הָאט גְשְׁטֶעלְט צוּם הִינְטֶרְשְׁטְן אִיז בַּיי אִים גְלִיבְּטֶער : (ג) וְהוּא עָבַר לִפְנֵיהֶם אוּנ עֶר אַלֵיין אִיז אִיבֶּער גְפָארְן פָאר זֵייא וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה שֶׁבַע פְּעָמִים אוּנ הָאט זִיךְ גְבּוּקְט צוּ דֶר עֶרְד זִיבְּן מָאל עַד גִּשְׁתּוֹ עַד אָחִיו בִּיז עֶר הָט גְנֶעהֶנְט צוּ זֵיין בְּרוּדֶר : (ד) וַיָּרָץ עֵשָׂו לִקְרָאתוֹ אוּנ עֵשָׂו אִיז גְלָאפְן אַנְקֶעגִין אִים וַיִּשָּׁקֵהוּ אוּנ הָט אִים גְקוּשְׁט וַיִּבְכּוּ אוּנ זֵיי הָאבְּן גְוֵויינְט. רַשִׁ"י שְׁרַייבְּט דִיא אוֹתִיּוֹת פוּן וַיִּשָּׁקֵהוּ זֶענֶן גְפִּינְטֶעלְט אִין דֶער תּוֹרָה קְרִיגִין אוּנְזֶערֶע חֲכָמִים דְרִינֶן אַטֵייל זָאגִן דָאס וַוייזְט אוּנְז אַז עֶר הָאט אִים נִיט גְקוּשְׁט מִיט זֵיין גַאנְצִן הַארְץ אוּנ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי זָאגְט דָאס אִיז גְוִויס אַז זֶענֶן דֶר הִיצְט גְוָוארְן זַיין רַחֲמָנוּת אוּנ הָט אִים גְקוּשְׁט מִיט זֵיין גַאנְצִן הַארְץ : (ה) וַיִּשָּׂא אֶת עֵינָיו אוּנ עֶר הָט אוּף גְהוֹבְּן זֵיינֶע אוֹגְן וַיַּרְא אֶת הַנָּשִׁים וְאֶת הַיְלָדִים אוּנ עֶר הָאט גְזֶעהְן דִיא וַוייבֶּער אוּנ דִיא קִינְדֶער

אִלֵּין לָךְ וַאֲמַר בְּנַיָּא דִּי חַן יְיָ יָת עַבְדָּךְ׃ ו וּקְרִיבַת לְחֵינָתָא אִנִּין וּבְנֵיהֵן וּסְגִידָא׃ ז וּקְרִיבַת אַף לֵאָה וּבְנַהָא וּסְגִידוּ וּבָתַר כֵּן קְרִיב יוֹסֵף וְרָחֵל וּסְגִידוּ׃ ח וַאֲמַר מָן לָךְ כָּל מַשְׁרִיתָא הָדֵין דִּי עֲרָעִית וַאֲמַר לְאַשְׁכָּחָא
רחמין

וְאֶת־הַיְלָדִים וַיֹּאמֶר מִי־אֵלֶּה לָּךְ׃ וַיֹּאמַר הַיְלָדִים אֲשֶׁר־חָנַן אֱלֹהִים אֶת־עַבְדֶּךָ׃ רביעי ו וַתִּגַּשְׁןָ הַשְּׁפָחוֹת הֵנָּה וְיַלְדֵיהֶן וַתִּשְׁתַּחֲוֶיןָ׃ ז וַתִּגַּשׁ גַּם־לֵאָה וִילָדֶיהָ וַיִּשְׁתַּחֲווּ וְאַחַר נִגַּשׁ יוֹסֵף וְרָחֵל וַיִּשְׁתַּחֲווּ׃ ח וַיֹּאמֶר מִי לְךָ כָּל־הַמַּחֲנֶה הַזֶּה אֲשֶׁר
פגשתי

בעל הטורים

(ח) מי לך. ג' במס' הכא ואידך מי לך פה כי חצבת לך פה קבר ועוד מי לך פה ומי לך פה חתן ובניך זהו שיש במקרא דהיו כתות מלאכים פוגעין בעשו ובאנשיו ומכים אותם והם מי

פירוש רשב"ם

(ז) נגש יוסף ורחל. לפי הפשט דרך להזכיר את האיש תחלה. אבל למעלה מתוך שאמר לאה וילדיה אמר כמו כן רחל ויוסף: (ח) מי לך כל המחנה. של עדרים ששלחת:

רש"י

נקוד עליו ויש חולקין בדבר הזה בברייתא דספרי יש שדרשו נקודה צ זו לומר שלא נשקו בכל לבו (ב"ר). א"ר ש בן יוחאי הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב אלא שנכמרו רחמיו באותה שעה ונשקו בכל לבו (ב"ר): (ה) מי אלה לך. מי אלה להיות לך: (ז) נגש יוסף ורחל. בכלן האמהות נגשות לפני הבנים אבל ברחל יוסף נגש לפניה אמר אמי יפת תואר שמא יתלה בה עיניו של אותו רשע אעמוד כנגד ואעכבנו מלהסתכל בה מכאן זכה יוסף לברכת עלי עין: (ח) מי לך כל המחנה. מי כל המחנה אשר פגשתי ר שהוא שלך כלומר למה הוא לך. ופשוטו של מקרא על מוליכי המנחה. ומדרשו כתות של מלאכים פגע ש שהיו דוחפין אותו ואת אנשיו ואומרים להם של מי אתם והם אומרים להם של עשו והן אומרים הכו הכו ואלו אומרים הניחו בנו של יצחק הוא ולא היו מניחים עליו. בן בנו של אברהם הוא ולא היו מניחים.

שפתי חכמים

מיד א"כ נתרפא: צ ר"ל מלת וישקהו נקוד לגד שזי"ן שבו אינה נקודה והוי כאלו כתיב ויקה"ו ל' הקהה את שיניו שהיה בדעתו לנשכו: ק רל"ת דמי אלה משמע שלא ידע של מי היו ואכ"כ אמר לך לכן פי' להיות שלך כלומר מאיזה לד הם שלך אם הם בניך או עבדיך או שכיריך: ר דהכא א"א לפרש כמו גבי מי אלה לך כלומר עבדיך או בניך דהא היה יודע עשו שהם מוליכי המנחה וכודאי עבדיו הם ועוד מה השיב לו למצא חן בעיניך אלא וגו' כלומר למה טרחת לכל זה. ומהרש"ל כתב כי בודאי פי' של מי לך פירושו של מי הם. וא"ל א"כ מה השיב לו למצוא חן בעיניך ה"ל להשיב התלה שהם שלו אין זה קושיא כי כך שאל אותו עשו מי לך כל המחנה כלומר למי הם כל המחנה שפגשתי שאני צריך לומר למה הוא לך לכך השיב לו יעקב למצא חן בעיניך כי עיקר שאלתו היה על למה הוא לך וכו' עכ"ל: ש דאל"כ מאי כל המחנה דהא מוליכי המנחה לא היו כ"א ג' עבדים. ומה שהשיב ויאמר למצוא חן בעיני אדוני וכי בשביל שהכו אותו המלאכים ימצא חן בעיניו. וי"ל דכיון כשאמרו אחיו של יעקב הוא היו מניחין א"כ ראה שיעקב היה חשוב

פירוש ע"ט

וַיֹּאמֶר אונ ער האט גזאגט מִי אֵלֶּה לָךְ ווער זענן די דאזיגע אז זייא זענן דיין כלומר אין וואס פר איין אופן זענן זייא דיין צו זענין זייא דיינע קינדער אדער קנעכט וַיֹּאמַר האט יעקב גזאגט הַיְלָדִים אֲשֶׁר חָנַן אֱלֹהִים אֶת עַבְדֶּךָ דאס זענן דיא קינדר וואס גאט האט גלייט זעליגט דיין קנעכט: (ו) וַתִּגַּשְׁןָ הַשְּׁפָחוֹת הֵנָּה וְיַלְדֵיהֶן וַתִּשְׁתַּחֲוֶיןָ אונ זייא האבין גנעהנט דיא שפחות זייא אונ זייערע קינדער אונ האבין זיך גבוקט: (ז) וַתִּגַּשׁ גַּם לֵאָה וִילָדֶיהָ וַיִּשְׁתַּחֲווּ אונ לאה מיט אירע קינדער האבן אוך גנעהנט אונ האבין זיך גבוקט וְאַחַר נִגַּשׁ יוֹסֵף וְרָחֵל וַיִּשְׁתַּחֲווּ אונ דער נאך האט גנעהנט יוסף אונ רחל אונ האבן זיך גבוקט.

פירוש ע"ט

רש"י שרייבט פאר וואס בייא אלע האבן דיא מוטער גנעהנט פאר דיא קינדער אונ בייא רחל האט יוסף פריער גנעהנט פר רחל ווארום יוסף האט אזו גטראכט מיין מוטר איז איין יפת תואר טאמער וועט עשו זיך אין איר פאר ליבען דרום וועל איך מיך שטעלן פאר איר אונ וועל זיא פר שטעלן ער זאל אויף איר ניט קוקן אונ דרום האט יוסף זוכה גוועזן צו דר ברכה עלי עין אז קיין עין הרע זאל אין זיינע קינדר ניט שולט זיין: (ח) וַיֹּאמֶר אונ עשו האט גזאגט מִי לְךָ כָּל הַמַּחֲנֶה הַזֶּה אֲשֶׁר פָּגָשְׁתִּי ווער איז דיא מחנה וואס איך האב בגעגינט ווס זיא איז דיין. רש"י שרייבט דאס גייט אויף דיא

פְּגָשְׁתִּי וַיֹּאמֶר לִמְצֹא־חֵן בְּעֵינֵי
אֲדֹנִי׃ ט וַיֹּאמֶר עֵשָׂו יֶשׁ־לִי רָב אָחִי
יְהִי לְךָ אֲשֶׁר־לָךְ׃ י וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב
אַל־נָא אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ
וְלָקַחְתָּ מִנְחָתִי מִיָּדִי כִּי עַל־כֵּן
רָאִיתִי פָנֶיךָ כִּרְאֹת פְּנֵי אֱלֹהִים
וַתִּרְצֵנִי׃ יא קַח־נָא אֶת־בִּרְכָתִי
אשר

רַחֲמִין בְּעֵינֵי רִבּוֹנִי׃
ט וַאֲמַר עֵשָׂו אִית לִי
סַגִּי אָחִי אַצְלַח בְּדִילָךְ׃
י וַאֲמַר יַעֲקֹב בְּבָעוּ
אִם כְּעַן אַשְׁכַּחִית
רַחֲמִין בְּעֵינָךְ וּתְקַבֵּל
תִּקְרֻבְתָּא מִן יְדִי אֲרֵי
עַל כֵּן חֲזֵיתִנּוּן לְאַפָּךְ
כְּחֵיזוּ אַפֵּי רַבְרְבַיָּא
וְאִתְרְעִית לִי׃ יא קַבֵּל
כְּעַן יָת תִּקְרֻבְתִּי
דאיתותיאת

ת״א כראת פני סוכה ה סוטה מא ס׳ בזוהר פרשת תרומה.

בעל הטורים

לך כל המתנה שהיו מכים בהם עד שהיו הולכים לשם קברים לקבור המתים והשפגע בו וראה לו בנים ובנות אמר מי לך פה בנים ובנות לא כך אמרת כשהיינו בבטן אמנו מריבים על שני עולמות שאתה היית בוחר בעה״ב שאין בו פריה ורביה א״כ מי לך אלו הבנים: (י) כראת פני אלהים. בגימ׳ שר שלך שרמז לו ברכה שרו ונצול ממנו: אחי יהי לך אשר לך.

שפתי חכמים

בעיניהם של מלאכים לכך וימצא חן בעיניו כלומר להודיע שיש לו הרבה אוהבים ועי״ז גם הוא יבוא להיות אוהבו: ת רש״י דייק מכפל ל׳ יהי לך אשר לך כיון שיש לי רב הוי: א שמלת אל תמיד לעולם דבוק עם אזהרה לכך אמר אל נא תאמר לי כן שפירושו בבקשה אל כו׳ (מהרש״ל) שלא תאמר אל נא קאי על הודאתו שהודה לו על הברכות זה לא יתכן אלא על האמירה שא״ל יש לי רב ואינו רוצה לקבלה לחוד קאי: ב הוצרך לתוספת הזה מפני שפי׳ כי על כן הוא כי על אשר כן א״כ היה די בא׳ מהם או שיכתוב על אשר ראיתי פניך וגו׳ או כי ראיתי פניך לפיכך הוצרך להוסיף תוספת זה כדי שתהיה מלת כי טעם על ולקחת מנחתי מידי שלמעלה הימנו כאלו אמר ולקחת את מנחתי מידי כי כדאי וכגון לך שתקבלנו ומלת על כן דבקה עם ראיתי פניך וכו׳ ועד״ז פי׳ בכ״מ שכתוב כי על כן: ג לא שבראות כ״ף ההשואה כלומר ראיתי פניך כמו שראיתי ג״כ פני אלהים שאין השואת הראיה שבה לנתינת המנחה ל״פ המוכים וכו׳: ד הודיענו

רש״י

אחיו של יעקב הוא אומרים להם אם כן מחלנו אתם: (ט) יהי לך אשר לך. כאן הודה לו על הברכות (ב״ר): (י) אל נא. אל נא תאמר לי כן: אם נא מצאתי חן בעיניך ולקחת מנחתי מידי כי על כן ראיתי פניך וגו׳. כי כדאי והגון לך שתקבל מנחתי על אשר ראיתי פניך ב והן חשובין לי כראיית פני המלאך שראיתי ג שר שלך ועוד על שנתרצית לי למחול לי על סורחני. ולמה הזכיר לו ראיית המלאך כדי שיתירא הימנו ויאמר ראה מלאכים ונצול איני יכול לו מעתה: ותרצני. נתפייסת לי ד וכן כל רצון שבמקרא לשון פיוס אפיימנ״ט בלעז (בעזענפטיגונג). כי לא לרצון יהיה לכם (ויקרא כב) הקרבנות באות לפיים ולרצות וכן (משלי י) שפתי צדיק ידעון רצון יודעים לפיים ולרצות: (יא) ברכתי. מנחתי מנחה זו הבאה

פירוש ע״ט

וָואס זַייא הָאבְּן גְפִירְט דִיא מַתָּנָה הָאט עֵשָׂו אִים גְפְרֶעגְט וָואס טוֹג דָאס דִיר וָואס דוּ הָאסְט מִיר גְשִׁיקְט אַ מַתָּנָה וַיֹּאמֶר הָאט יַעֲקֹב גְזָאגְט לִמְצֹא חֵן בְּעֵינֵי אֲדוֹנִי צוּ גְפִינְן חֵן אִין דִיא אוֹגְן פוּן מַיין הַארְן׃ (ט) וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָט גְזָאגְט עֵשָׂו יֶשׁ לִי רָב אָחִי אִיךְ הָאבּ גִינוּג מַיין בְּרוּדֶר יְהִי לְךָ אֲשֶׁר לָךְ עֶס זָאל זַיין צוּ דִיר וָואס דוּא הָאסְט כְּלוֹמַר הַאלְט דִיר דָאס דַיינִיגֶע. רַשִׁ״י שְׁרַייבְּט דָא הָאט עֶר אִים מוֹדֶה גְוֶועזְן אוּנ הָאט מַסְכִּים גְוֶועזְן צוּ דִיא בְּרָכוֹת וָואס דֶער פָאטֶר הָאט אִים גְבֶּענְטְשְׁט אוּנ דָאס הָאט עֶר גְמֵיינְט מִיט דֶעם וָואס עֶר הָאט גְזָאגְט יְהִי לְךָ אֲשֶׁר לָךְ כְּלוֹמַר הַאלְט דִיר דִיא בְּרָכוֹת׃ (י) וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָאט גְזָאגְט יַעֲקֹב אַל נִיט נָא אִיךְ בֶּעט דִיךְ אִם מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אוֹבּ אִיךְ הָאבּ גְפוּנְן חֵן אִין דַיינֶע אוֹגְן וְלָקַחְתָּ מִנְחָתִי מִיָּדִי זָאלְסְטוּ נֶעמְן מַיין מַתָּנָה פוּן מַיין הַאנְד כִּי דֶען עֶס אִיז רָאוּי צוּ דִיר דוּ זָאלְסְט צוּ נֶעמְן פוּן מִיר דִיא מַתָּנָה עַל כֵּן רָאִיתִי פָנֶיךָ וַוייל אִיךְ הָאבּ גְזֶעהְן דַיין פָּנִים אוּנ עֶס אִיז בַּייא מִיר חָשׁוּב כִּרְאֹת פְּנֵי אֱלֹהִים אַזוֹ וִויא דָם זֶעהְן דָאס פָּנִים פוּן אַמַלְאָךְ וָואס אִיךְ הָאבּ גְזֶעהְן דַיין שַׂר וַתִּרְצֵנִי אוּנ וִוידֶער וַוייל דוּא בִּיסְט בַּאוִוילִיגְט גְוָוארְן צוּא מִיר׃ (יא) קַח נָא אֶת בִּרְכָתִי אֲשֶׁר הוּבָאת לָךְ נֶעם נוּן מַיין מַתָּנָה וָואס אִיז גְבְּרַאכְט צוּ דִיר אָן דַיין טִרְחָא נָאר אִיךְ הָאבּ מִיךְ גִימִיהְט בִּיז זִיא אִיז גְקוּמְן צוּ דִיר אִין דִיא הֶענְד אַרַיין כִּי חַנַּנִי אֱלֹהִים וַוארוּם גָאט הָאט מִיךְ גְלַייט זֶעלִיגְט וְכִי יֶשׁ לִי כֹל

דְּאִתֵּיתִיאַת לָךְ אֲרֵי רַחֵים עֲלַי קֳדָם יְיָ וַאֲרֵי אִית לִי כֹלָּא וְאַתְקֵיף בֵּהּ וְקַבֵּיל׃ יב וַאֲמַר טוּל וּנְהָךְ וְאֵיהַךְ לְקִבְלָךְ׃ יג וַאֲמַר לֵהּ רִבּוֹנִי יָדַע אֲרֵי יַנְקַיָּא רַכִּיכִין וְעָנָא וְתוֹרֵי מֵינִקְתָא עֲלַי וְיִדְחוֹקִנּוּן יוֹמָא חַד וִימוּתוּן כָּל עָנָא׃ יד יִעְבַּר כְּעַן רִבּוֹנִי קֳדָם עַבְדֵּהּ וַאֲנָא אֲדַבַּר בְּנִיחַ לרגל

אֲשֶׁר הֻבָאת לָךְ כִּי־חַנַּנִי אֱלֹהִים וְכִי יֶשׁ־לִי־כֹל וַיִּפְצַר־בּוֹ וַיִּקָּח׃
יב וַיֹּאמֶר נִסְעָה וְנֵלֵכָה וְאֵלְכָה
לְנֶגְדֶּךָ׃ יג וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲדֹנִי יֹדֵעַ
כִּי־הַיְלָדִים רַכִּים וְהַצֹּאן וְהַבָּקָר
עָלוֹת עָלָי וּדְפָקוּם יוֹם אֶחָד וָמֵתוּ
כָּל־הַצֹּאן׃ יד יַעֲבָר־נָא אֲדֹנִי לִפְנֵי
עַבְדּוֹ וַאֲנִי אֶתְנָהֲלָה לְאִטִּי לְרֶגֶל
המלאכה

ת״א וכי יש לי כל סוטה ס בפרק ח. ויאמר נסעה חגיגה כ כ״ח ח.

בעל הטורים

בגי׳ זה הברכות: (יב) לנגדך. ב׳ במסו׳ ואלכה לנגדך שתה עונותינו לנגדך שעשו רצה לילך עם יעקב ואמר יעקב למה תלך עמי ותזכור עונותי בפשעתי נגדך וכשלא אהיה עמך שמא תשכח: (יג) עלות. ב׳ במסו׳ דין ואידך בשמואל פרות עלות ב״פ וכדוד מאחר עלות הביאו ואידך והתקו יבא עלות יגהל אר״ל דוד שמלך ויעקב היו מרחמין על הצאן והיו

פירוש רשב״ם

(יא) חנני (ס״א חננני) חנני: (יד) עד אשר אבא אל

רש״י

על ראיית פנים ולפרקים אינה באה אלא לשאילת שלום וכל ברכה שהיא לראיית פנים כגון ויברך יעקב את פרעה (מ״ז ז). עשו אתי ברכה דסנחריב. וכן (ש״ב ח) לשאול לו לשלום ולברכו דתועי מלך חמת כולם לשון ברכת שלום הן שקורין בלעז שלודא״ר (גריסטען) אף זו ברכתי מו״ן שלו״ד (מיין גרוס): אשר הבאת לך. לא טרחת בה ואני יגעתי ה׳ להגיע עד שבאה לידך (ב״ר): חנני. נון ראשונה מודגשת לפי שהיא משמשת במקום שתי נוני״ן שהיה לו לומר חננני שאין חנן בלא שתי נונין והשלישית לשימוש כמו עשני זבדני: יש לי כל. כל ספוקי ועשו דבר בלשון גאוה יש לי רב יותר מכדי צרכי: (יב) נסעה. כמו שמעה סלחה שהוא כמו שמע סלח אף כאן נסעה כמו נסע והנו״ן יסוד בתיבה ו׳ והרגום של אונקלוס טול ונהך עשו אמר ליעקב ז׳ נסע מכאן ונלך: ואלכה לנגדך. בשוה לך טובה זו אעשה לך שאאריך ימי מהלכתי ללכת לאט כאשר אתה צריך וזהו לנגדך בשוה לך: (יג) עלות עלי. הצאן והבקר שהן עלות מוטלות עלי לנהלן לאט: עלות. מגדלות עולליהן לשון (איכה ב) עולל ויונק. (ישעיה כה) עול ימים (ש״א ו) שתי פרות עלות בלעז אנפיפי״ש (בעקינדערס): ודפקום יום אחד. (ואם ידפקום יום אחד) ליגעם בדרך במרוצה ומתו כל הצאן: ודפקום. כמו קול דודי דופק (שה״ש ה) נוקש בדלת: (יד) יעבר נא אדני. אל תאריך ימי הליכתך עבור כפי דרכך

שפתי חכמים

בזה בסוי״ו של ותרגני הוא במקום ועוד הנה שנויה לקבלת המנחה דאל״כ איך נופל ותרגני על ראות פני אלהים: ה פירוש מאחר שלא טרחת בה במותי ראוי שתקבלנה. פי׳ עד שבאה לידך עד הזמן הזה שכבר באה לידך: ו כמו שמעה סלחה שהבי״ן היא מן היסוד והה״א היא נוספת אף כאן הנו״ן היא מהיסוד והה״א נוסף והוא מבנין הקל ולא מבנין נפעל ולא נו״ן האית״ן כרא״ם. דאי הוה נו״ן האיתן הול״ל ב׳ נונין חד נון מן היסוד והד נו״ן מן השימוש והיה ראוי לכתוב ננסעה: ז ר״ל דהתרגום נמי מוכיח כן שמתרגם על נסעה טול משמע שהוא ציווי כיון שלא מתרגם נסל אבל

פירוש ע״ט

אונ עס איז פר האנדן צו מיר גאר מין בדערפניש ויפצר בו ער הט גשטארקט אונ גמערט צו בעטן ויקח אונ ער האט צו גנומן: (יב) ויאמר האט עשו גזאגט נסעה ציא ונלכה אונ מיר וועלין גיין ואלכה לנגדך אונ איך וועל גיין צו קעגן דיר כלומר גליך מיט דיר אזו וויא דו דארפסט: (יג) ויאמר אליו הט יעקב צו אים גזאגט אדני יודע מין האר ווייס כי הילדים רכים אז דיא קינדער זענן יונג והצאן והבקר אונ דיא שאף אונ דיא רינדר עלות דיא זייגדינגע עלי זענן מוטל אויף מיר איך זאל זיי פירן פאמעלך ודפקום יום אחד אונ אז זיי וועלן צו גקוועטשט ווערן איין טאג צו מיר מאכין זייא אין וועג ומתו כל הצאן וועלן אוס פיגרן אלע שאף: (יד) יעבר נא אדני לפני עבדו לאז דר האר איבער פארן פאר זיין קנעכט

הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר־לְפָנַי וּלְרֶגֶל הַיְלָדִים עַד אֲשֶׁר־אָבֹא אֶל־אֲדֹנִי שֵׂעִירָה׃ טו וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אַצִּיגָה־נָּא עִמְּךָ מִן־הָעָם אֲשֶׁר אִתִּי וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶּה אֶמְצָא־חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי׃ טז וַיָּשָׁב בַּיּוֹם הַהוּא עֵשָׂו לְדַרְכּוֹ שֵׂעִירָה׃ יז וְיַעֲקֹב נָסַע סֻכֹּתָה וַיִּבֶן לוֹ בָּיִת וּלְמִקְנֵהוּ עָשָׂה סֻכֹּת עַל־

כֵּן

לְרֶגֶל עֲבִדְתָּא דִּי קֳדָמַי וּלְרֶגֶל יָנְקַיָּא עַד דִּי אֵיעוֹל לְוָת רִבּוֹנִי לְשֵׂעִיר׃ טו וַאֲמַר עֵשָׂו אֶשְׁבּוֹק כְּעַן עִמָּךְ מִן עַמָּא דְעִמִּי וַאֲמַר לְמָא דְנַן אַשְׁכַּח רַחֲמִין בְּעֵינֵי רִבּוֹנִי׃ טז וְתָב בְּיוֹמָא הַהוּא עֵשָׂו לְאָרְחֵיהּ לְשֵׂעִיר׃ יז וְיַעֲקֹב נְטַל לְסֻכּוֹת וּבְנָא לֵיהּ בֵּיתָא וְלִבְעִירֵיהּ עֲבַד מְטַלָּן

עַל

ת"א עד אשר אבא שם כה. ויעקב נסע מגילה יז ע"א כה.

פירוש רשב"ם

אדוני שעירה. הרחיב לו את הדרך:

בעל הטורים

שכיאו ומה סה שוסים כרועה עדרו ירעה: (טז) שעירה. ג' במס' אל אדני שעירה וישב עשו לדרכו שעירה ועד ההר שעירה לאמן במסעה כך וז"ס כאן שלוא וכדוד מאמר שלות

שפתי חכמים

ה כלומר לא שילך הוא לפניו והוא אחריו וק"ל: ט ולמ"ד לרגל הוא במקום כפי רגל ר"ל כפי כח הליכת רגלי לא כפי לורך הרגל לשיות רגל: י דק"ל דפסוק ויאמר למה זה אמלא חן משמע שלא רלה למלות חן והוא שלח לו מנחה גדולה כדי למלות חן בעיניו ועז"ש למה זה תעשה וכו'. ואמלא חן בעיניך מאמר בפ"ע הוא: כ וא"ת והלא הע"ג דכתיב עשו לחוד בקרא אנשיו נמי במשמע כדכתיב בסמוך ויעקב נסע גלכה קאי גם על עשו לכך תרגומו ונקן וק"ל:

רש"י

ה ולף אם תתרחק: אתנהלה. אתנהל ה"א יתירה כמו ארדה אשמעה: לאטי. לאט שלי לשון נחת (ישעיה ח) ההולכים לאט, (ש"ב יח) לאט לי לנער. לאטי הלמ"ד מן היסוד והיא משמשת אתנהל נחת שלי: לרגל המלאכה. לפי לורך הליכת רגלי המלאכה המוטלת ט עלי להוליך: ולרגל הילדים. לפי רגליהם שהם יכולים לילך: עד אשר אבא אל אדני שעירה. הרחיב לו הדרך שלא היה דעתו ללכת אלא עד סוכות ואמר עד אשר אבוא אל אדוני שעירה אמר אם דעתו לעשות לי רעה ימתין עד בואי אצלו והוא לא הלך (ב"ר) ואימתי ילך בימי המשיח שנאמר (עובדיה א) ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו. ומ"א יש לפרשה זו רבים: (טו) ויאמר למה זה. תעשה לי טובה זו שאיני לריך לה: אמצא חן בעיני אדני. ולא תשלם לי עתה שום גמול: וישב ביום ההוא עשו לדרכו. (ב"ר) עשו לבדו וד' מאות איש שהלכו עמו נשמטו מאצלו אחד אחד כ והיכן פרע להם הקב"ה בימי דוד שנאמר (ש"א ל) כי אם ד' מאות איש אשר רכבו על הגמלים: (יז) ויבן לו בית.

פירוש ע"ט

כלומר יעקב האט גזאגט צו עשו גייא דו פריער פאר מיר ואני אתנהלה אונ איך וועל מיך פירן לאטי פאמעלך לרגל צו פוס המלאכה דיא ווערק אשר לפני וואס פאר מיר כלומר נאך דעם כח נאך פון דיא בהמות וויפיל זייא קאנען גיין מיט דיא פיס אונ פון דיא קינדער עד אשר אבא ביז איך וועל קומען צו מיין האר קיין שעיר. רש"י שרייבט די רעה פון יעקב איז דאך גוועזן נאר צו גיין קיין סוכות ניט קיין שעיר. נאר יעקב האט זיך אזו גטראכט אז עשו האט איין מחשבה מיר שלעכץ צו טאן זאל ער ווארטן ביז איך וועל צו אים קומען אבר יעקב איז גאר צוא אים ניט גגאנגן אונ ווען דען וועט ער גיין אז משיח וועט קומען (עיין רש"י): (טו) ויאמר עשו האט עשו גזאגט אצינה נא עמך מן העם אשר אתי נון איך וועל אפ שטעלן דיר פון דעם פאלק וואס איז מיט מיר ויאמר האט יעקב גזאגט למה זה וואס טוג מיר דאס אז דו זאלסט מיר טאן אזו אטובה וואס איך דארף זיא ניט אמצא חן בעיני אדוני לאז מיך גפינן חן אין דיינע אויגן אונ דוא זאלסט מיר ניט צאלן היינט קיין שום גמול אונ קיין שום טובה: (טז) וישב ביום ההוא עשו לדרכו שעירה אונ עשו האט זיך דעם זעלבינגן טאג ווידער גקערט צו זיין וועג קיין שעיר: (יז) ויעקב נסע סכתה אונ יעקב האט גצוגן קיין סוכות ויבן לו בית אא

כֵּן קָרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם סֻכּוֹת׃ ס
יח וַיָּבֹא יַעֲקֹב שָׁלֵם עִיר שְׁכֶם
אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנַעַן בְּבֹאוֹ מִפַּדַּן
אֲרָם וַיִּחַן אֶת־פְּנֵי הָעִיר׃ יט וַיִּקֶן
אֶת־חֶלְקַת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר נָטָה־
שָׁם אָהֳלוֹ מִיַּד בְּנֵי־חֲמוֹר אֲבִי
שְׁכֶם בְּמֵאָה קְשִׂיטָה׃ כ וַיַּצֶּב־שָׁם
מזבח

עַל כֵּן קְרָא שְׁמָא
דְאַתְרָא סֻכּוֹת׃
יח וַאֲתָא יַעֲקֹב שְׁלִים
קַרְתָּא דִשְׁכֶם דִּי
בְּאַרְעָא דִכְנַעַן בְּמֵיתֵיהּ
מִפַּדַּן דַּאֲרָם וּשְׁרָא
לָקֳבֵל אַפֵּי קַרְתָּא׃
יט וּזְבַן יָת אַחְסָנַת
חַקְלָא דִּי פְרַס תַּמָּן
מַשְׁכְּנֵהּ מִידָא דִבְנֵי
חֲמוֹר אֲבוּהִי דִשְׁכֶם
בְּמְאָה חוּרְפָן׃ כ וַאֲקִים
תַּמָּן

ת"א ויבא יעקב שלם לג. ויחן את פני שם. במאה קשיטה רלא הנה כו.

בעל הטורים

שחלק שלום שעולה שנאמר ועלו מושיעים בהר ציון וגו' וזהו עד אשר אבא אל אדוני שעירה ס"ת אליה. אבא שעירה ד' רמז נאחר ד' גליות יבא אליה לפני בא יום ה' הגדול והנורא וזה עיר שכם. עירו של שכם כמו כי חשבון עיר סיחון מלך האמרי היא כדכתיב וירא אותה שכם בן חמור החוי: (יט) קשיטה.

פירוש רשב"ם

(יח) ויבא יעקב שלם. אל עיר ששמה שלם. כמו ותבאנה בית לחם. המפרש שלם שלם בהורתו שלם בממונו טועה הוא לפי הפשט שאין דרך המקרא לדבר כך ותם מה צורך וכי בשביל מיעוט דורון שנתן לעשו הוצרך לכתוב כן:

רש"י

(מגילה יח) שהה שם י"ח חדש ל' קיץ והורף וקיץ. סכות קיץ, בית חורף, סכות קיץ: (יח) שלם. שלם בגופו שנתרפא מצלעתו (שבת לג) שלם בממונו שלא חסר כלום מכל אותו דורון. שלם בתורתו שלא שכח תלמודו בבית לבן: עיר שכם. כמו לעיר וכמוהו (רות א) עד בואנה בית לחם: בבואו מפדן ארם. כאדם האומר להבירו יצא פלוני מבין שיני אריות ובא שלם. אף כאן ויבא שלם מפדן ארם מלבן ומעשו שנזדווגו לו בדרך: ויחן את פני העיר. ערב שבת היה. בשלחות דרכו אחאי. בר"י: (יט) קשיטה. מעה. אמר ר"ע כשהלכתי לכרכי הים היו קורין למעה קשיטה, (ותרגומו חורפן סובים הריפים בכל מקום

שפתי חכמים

כבתה ה"ה נמי נביו ובניו ועבדיו אלא שנקט העיקר ה"ה ה"נ. וי"ל מפני שאמר עשו הליגה נא וגו'. ונשעה לומר שנאהרו. גבי יעקב מב"ה הי"ל לכתוב נסדיא שהלכו עמו רא"ם. ועוד י"ל כיון שכתוב מתחלה וירא והנה עשו בא וד' אים עמו א"כ הוא שפל אצלם כיון שהזכירם א"כ גבי וישב עשו הי"ל ג"כ להזכירם עמו מטעם זה משא"כ ביעקב וק"ל: ר והקשה רא"ם ולא ידעתי למה הביא רש"י ז"ל זה המדרש והלא הבית והסכות שניהם היו בזמן אחד הבית לעצמו והסכות לבהמות כדכתיב בקרא ורש"י בפירוש כתב ואני לא באתי לפרשו אלא לפי פשוטו כו' ע"כ ומהרש"ל פי' לפי שכתוב בקרא ב"פ סכות ופעם אחת בית ר"ל סכות קיץ בית חורף וכו' (קל"מ) הביא זה המדרש כדי לכוין מספר הכ"ב שנה שלא קיים יעקב כבוד אב. ואם כמ"ש בפ' וישב על פסוק ויתאבל על בנו: מ מהרש"ל מדכתיב שלם כתם משמע בכל שלמותיו ומה כתיב בענין זה למעלה הוי"ל מקנה ולמטה ויקן את

הלקת השדה משמע הוי"ל ממון ושלם בתורתו מדכתיב בקרא בבאו מפדן ארם למ"ל אלא לומר לך שאפילו בבואו מפדן

פירוש ע"ט

ער האט גבועט צוא זיך אהוז ולמקנהו עשה סוכות אונ צו זיינע פיך האט ער גמאכט ביידליך על כן קרא שם המקום דרום האט מען גרופן דעם נאמען פון דעם ארט סוכות: (יח) ויבא יעקב שלם עיר שכם אונ יעקב איז גקומן גאנץ אין דר שטאט שכם וואס איז אין ארץ כנען. רש"י שרייבט ער איז גוועז גאנץ אונ גזונד מיט זיין גוף ער איז גהיילט גווארן אוף זיין דיך אונ ער האט אוף גהערט צו הינקן אונ גאנץ מיט זיין געלד עס איז אים ניט גהסר גווארן זיין געלד מהמת דער מתנה וואס ער האט גשיקט צוא עשו ווארום גאט האט דס

אים ממלא גוועזן אונ גאנץ מיט זיין תורה ער האט ניט פאר געסן דאס לערנן אין דער צייט וואס ער איז גוועזן אין הוז פון לבן בבואו אז יעקב איז גקומען פון פדן ארם ויחן את פני העיר אונ ער האט גרועט פאר דער שטאט: (יט) ויקן את חלקת השדה אשר נטה שם אהלו אונ יעקב האט גקופט די שטיק פעלד וואס ער האט דארטן גנייגט זיין גיצעלט מיד בני חמור ביי דיא קינדר פון חמור דער פאטר פון שכם במאה קשיטה פר הונדערט מטבעות: (כ) ויצב שם מזבח אונ ער הט דארטן אוף גשטעלט אמזבח ויקרא לו אונ ער האט דעם

מִזְבֵּ֑חַ וַיִּקְרָא־ל֔וֹ אֵ֖ל אֱלֹהֵ֥י
יִשְׂרָאֵֽל׃ ס חמישי לד א וַתֵּצֵ֤א דִינָה֙
בַּת־לֵאָ֔ה אֲשֶׁ֥ר יָלְדָ֖ה לְיַעֲקֹ֑ב
לִרְא֖וֹת בִּבְנ֥וֹת הָאָֽרֶץ׃ ב וַיַּ֨רְא
אֹתָ֜הּ שְׁכֶ֧ם בֶּן־חֲמ֛וֹר הַחִוִּ֖י נְשִׂ֣יא
הָאָ֑רֶץ וַיִּקַּ֥ח אֹתָ֛הּ וַיִּשְׁכַּ֥ב אֹתָ֖הּ
וַיְעַנֶּֽהָ׃ ג וַתִּדְבַּ֣ק נַפְשׁ֔וֹ בְּדִינָ֖ה בַּת־
יַעֲקֹ֑ב וַיֶּֽאֱהַב֙ אֶת־הַֽנַּעֲרָ֔ הנערה קרי
וַיְדַבֵּ֖ר עַל־לֵ֥ב הַֽנַּעֲרָֽ׃ הנערה קרי

תַּמָּן מַדְבְּחָא וּפְלַח
עֲלוֹהִי קֳדָם אֵל אֱלָהָא
דְיִשְׂרָאֵל׃ א וּנְפַקַת
דִּינָה בַּת לֵאָה דִּי
יְלֵידַת לְיַעֲקֹב לְמֶחֱזֵי
בִּבְנָת אַרְעָא׃ ב וַחֲזָא
יָתַהּ שְׁכֶם בַּר חֲמוֹר
חִוָּאָה רַבָּא דְאַרְעָא
וּדְבַר יָתַהּ וּשְׁכִיב יָתַהּ
וְעַנְיַהּ׃ ג וְאִתְרְעִיאַת
נַפְשֵׁהּ בְּדִינָה בַּת
יַעֲקֹב וּרְחֵים יָת
עוּלֶמְתָּא וּמַלֵּיל עַל
לִבַּהּ דְּעוּלֶמְתָּא׃
ואמר

ת״א ויקרא לו אל אלהי ישראל מגילה יח. וירא אתה שכם בן חמור נזיר נג סנהדרין פ סוריוס י. ואמר

פירוש רשב״ם

מין כמטבע ששמה כן: (כ) אל אלהי ישראל. שהצילני מלבן ומעשו. כלומר האלהים הוא אלהי יעקב שהצילני מלבן ומעשו וכמו שקורים שם אדם אליעזר עמנואל כמו כן נקרא המזבח כך וכמו שפירשתי פשוטה: (א) ותצא דינה. כי חוץ לעיר נטה אהלו ויצאה משם ונכנסה לעיר: (ב) נשיא הארץ. והמפרש שכם שם העיר טועה הוא שלא

בעל הטורים

ועלו מושיעים לשפוט את הר עשו: (א) בבנות. שניה במס' בבנות הארץ אהיך אסר גבי שמשון. לומר בשביל שלא רצה ליתן לאחיו בתו כדאי' במדרש שהטמינה בתיבה מפניו

שפתי חכמים

ארם שכולם עמי הארץ אעפ״כ לא שכח תלמודו: נ כאלו אמר ויקרא אלהי ישראל ליעקב אל וה״פ הקב״ה אל בעליונים ויעקב אל בתחתונים כ״ל וכיון שהפשטים ברווח בשבילו על

רש״י

עובר לסוחר): (כ) ויקרא לו אל אלהי ישראל. לא שהמזבח קרוי אלהי ישראל אלא על שם שהיה הקב״ה עמו והצילו קרא שם המזבח על שם הנס להיות שבחו של מקום נזכר בקריאת השם כלומר מי שהוא אל הוא הקב״ה הוא לאלהים לי ששמי ישראל. וכן מצינו במשה (שמות יז) ויקרא שמו ה׳ נסי לא שהמזבח קרוי ה׳ אלא על שם הנס קרא שם המזבח להזכיר שבחו של הקב״ה ה׳ נסי. ורבותינו דרשו שהקב״ה קראו ליעקב אל (מגילה יח) ודברי תורה כפטיש יפוצץ סלע מתחלקים לכמה טעמים. ואני ליישב פשוטו של מקרא באתי: (א) בת לאה. ולא בת יעקב. אלא ע״ש יציאתה נקראת בת לאה שאף היא יצאנית היתה (ב״ר) שנאמר ותצא לאה לקראתו. (ועליה משלו המשל כאמה כבתה): (ב) וישכב אתה. כדרכה: ויענה. שלא כדרכה (יומא עז): (ג) על לב

פירוש ע״ט

מִזְבֵּחַ גרופן אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל רש״י שרייבט ניט דר מִזְבֵּחַ ווערט גרופן אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל נאר פון וועגן דיא נסים וואס גאט האט מיט אים גטאן האט ער גזאגט אל דר וואס איז אגאט דאס איז הקב״ה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל ער איז אגאט צו מיר וואס מיין נאמן איז יִשְׂרָאֵל׃ (א) וַתֵּצֵא דִינָה בַּת לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לְיַעֲקֹב לִרְאוֹת בִּבְנוֹת הָאָרֶץ און זיא איז ארוס גגאנגען דינה דיא טאכטר פון לאה וואס זיא האט גיווזן צוא יַעֲקֹב צו זעהן אין דיא טעכטער פון דעם לאנד. רש״י שרייבט דרום שטייט דיא טאכטר פון לאה און ניט דיא טאכטער פון יַעֲקֹב וויל זיא האט גהאט דיא טבע פון איר מוטער לאה דען איר

פירוש ע״ט

מוטער לאה האט אויך ליב גהאט ארוס צוא גיין וויא עס שטייט אין פסוק וַתֵּצֵא לֵאָה לִקְרָאתוֹ וגו׳ דם איז טייטש לאה איז אקעגן גגאנגן איר מאן יַעֲקֹב און האט גזאגט אֵלַי תָּבוֹא וגו׳׃ (ב) וַיַּרְא אוֹתָהּ און ער האט דער זעהן זיא שְׁכֶם דר זון פון חֲמוֹר דר חִוִּי נְשִׂיא הָאָרֶץ דער הער פון דעם לאנד וַיִּקַּח אוֹתָהּ און ער האט זיא גנומען וַיִּשְׁכַּב אוֹתָהּ און ער איז גלעגן מיט איר וַיְעַנֶּהָ און ער האט זיא גפייניגט׃ (ג) וַתִּדְבַּק נַפְשׁוֹ און עס איז ווארן באהעפט זיין לייב אין דינה דיא טאכטער פון יַעֲקֹב וַיֶּאֱהַב אֶת הַנַּעֲרָה און ער האט ליב גהאט דיא יונג פרויא וַיְדַבֵּר עַל לֵב הַנַּעֲרָה און ער האט גרעדט אויף דעב

ד ויאמר שכם אל־חמור אביו
לאמר קח־לי את־הילדה הזאת
לאשה: ה ויעקב שמע כי טמא
את־דינה בתו ובניו היו את־מקנהו
בשדה והחרש יעקב עד־באם:
ו ויצא חמור אבי־שכם אל־יעקב
לדבר אתו: ז ובני יעקב באו מן־
השדה כשמעם ויתעצבו האנשים
ויחר

ת״א כי נבלה עשה בתרא טו סנהדרין סד.

ד ואמר שכם לחמור
אבוהי למימר סב לי
עולימתא הדא לאנתו:
ה ויעקב שמע ארי
סאיב ית דינה
ברתה ובנוהי הוו עם
גיתוהי בחקלא ושתיק
יעקב עד מיתיהון:
ו ונפק חמור אבוהי
דשכם לות יעקב
למללא עמה: ז ובני
יעקב עלו מן חקלא
כד שמעו ואתנסיסו
גובריא

פירוש רשב״ם

מצינו בכל מקום עיר ציון עיר ירושלים אלא העיר נזכרת אחרי השם ואפילו אם זאת היא שכם שמא לזכרון גבורת בני יעקב שמו את שמה שכם כדכתיב בלוז שנקרא בית אל וכדכתיב ויקרא ללשם דן על שם דן אביהם. לזכרון גבורתם שהרגו אנשי העיר. וכדכתיב ויהי בונה עיר ויקרא שם העיר כשם בנו חנוך: (ז) ובני יעקב באו מן השדה: ובתוך כך יצא חמור לדבר אל יעקב ומצאם וידבר אתם וגו׳ בנותיכם התתנו לנו ואת בנותינו תקחו

רש״י

הנערה. דברים המתיישבין על הלב ראו אביך בחלקת שדה קטנה כמה ממון בזבז אני אמלך ותקנה הטיל

פירוש ע״ט

הארץ פון מיידיל. רש״י שרייבט ער האט מיט איר גרעט אזעלכע רייד וואס זייא ווערן אן גנומן אוף דעם הארץ. ער האט איר גזאגט זעה פאר אזו אקליין שטיקל פעלד וויפיל געלד דיין פאטער האט גגעבן איך וועל דיך נעמן וועסטו האבן דיא גאנצע שטאט מיט אלע פעלדער: (ד) ויאמר שכם אל חמור אביו לאמר. אונ שכם האט גזאגט צו זיין פאטער חמור אזו צו זאגן קח לי את הילדה הזאת לאשה נעם מיר דאס דאזיגע מיידיל פאר א ווייב: (ה) ויעקב שמע כי טמא את דינה בתו. אונ יעקב האט גהערט אז ער האט פר אום ריינגט זיין טאכטער דינה. ובניו היו את מקנהו בשדה. אונ זיינע זין זענן גוועזן מיט זיינע פיך אין פעלד והחריש יעקב עד בואם אונ יעקב האט גשוויגן ביז זייער קומען: (ו) ויצא חמור אבי שכם לדבר אתו. אונ ער איז ארויס גגאנגען חמור דער פאטער פון שכם צו ריידן מיט איהם בלומר מיט יעקב: (ז) ובני יעקב באו מן השדה. אונ דיא קינדער פון יעקב זענן גקומן פון דעם פעלד כשמעם אז זייא האבן דער הערט דיא מעשה ויתעצבו האנשים אונ זייא זענן גוואר ברוגיז דיא

משלי ישראל

אים אונ זיין תפלה זאל העלפן צו זיינע קינדר אוף שפעטר אויך: (ובני יעקב באו מן השדה כו׳ ויחר להם מאוד כי נבלה עשה בישראל לשכב את בת יעקב וכן לא יעשה) דיא קינדער פון יעקב זענן גקומן פון דעם פעלד האט זייא זייער פר דראסן וואס שכם דר זון פון חמור הט מטמא גוועזן מיט גוואלד זייער שוועסטער דינה אונ אזא זאך ווערט נים גטאן. דר מדרש זאגט אפילו צווישן היידין ווערט דאס אויך נים גטאן ווארום פון דער צייט וואס נאח האט גבראכט דעם מבול האבן דיא עובדי גלולים אוף זיך גנומן דעם איסור פון זנות איז זיך דר חטא פון שכם גוועזן זייער גרוס אחוץ וואס ער האט מזנה גוועזן מיט דר טאכטער פון יעקב דעם צדיק אפילו צווישן דיא ע״ג איז דאס אוך איין אומווערדיגי זאך עס איז א משל איינר איז איין גשטאנען אין א שענק הוא איז ער ביי נאכט אוף גשטאנען פון דעם גלעגר אונ איז גגאנגען צום שענק טרינקן משקה בגניבה אונ הט אום גווארפין דאס טישל מיט דיא פלעשר משקה אונ האט זייא צו בראכן אז דר בעל הבית האט דאס דר זעהן האט ער אים גמאנט ער זאל אים בצאלן פאר דעם שאדן האט דר אורח גזאגט וואס בין איך שולדיג איך בין גגאנגען אין דר פינצטר האב איך מיך נים גקאנט היטין איז אזו ארום דר משפט מען זאל נאך קלערן אוב ער איז גגאנגען טרינקן וואסר אונ עס האט זיך אים גבראכן דר אומגליק דארף ער אים נים צאלן אונ אוב ער הט גוואלט טרינקן משקה בגניבה חאטשי ער וויל אצונד בצאלן פאר דר משקה וואס ער האט שאדן גטאן מוז ער נאך בצאלן פאר דיא פלעשר אויך ווייל זיין גאנג איז גוועזן וויא איין רשע דר

וַיִּחַר לָהֶם מְאֹד כִּי נְבָלָה עָשָׂה בְיִשְׂרָאֵל לִשְׁכַּב אֶת־בַּת־יַעֲקֹב
וְכֵן לֹא יֵעָשֶׂה׃ ח וַיְדַבֵּר חֲמוֹר אִתָּם
לֵאמֹר שְׁכֶם בְּנִי חָשְׁקָה נַפְשׁוֹ
בְּבִתְּכֶם תְּנוּ נָא אֹתָהּ לוֹ לְאִשָּׁה׃
ט וְהִתְחַתְּנוּ אֹתָנוּ בְּנֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ
לָנוּ וְאֶת־בְּנֹתֵינוּ תִּקְחוּ לָכֶם׃
י וְאִתָּנוּ תֵּשֵׁבוּ וְהָאָרֶץ תִּהְיֶה
לִפְנֵיכֶם שְׁבוּ וּסְחָרוּהָ וְהֵאָחֲזוּ בָּהּ׃
ויאמר

גֻּבְרַיָּא וּתְקֵיף לְהוֹן לַחֲדָא אֲרֵי קְלָנָא עֲבַד בְּיִשְׂרָאֵל לְמִשְׁכַּב עִם בַּת יַעֲקֹב וְכֵן לָא כָשַׁר לְאִתְעֲבָדָא׃ ח וּמַלִּיל חֲמוֹר עִמְּהוֹן לְמֵימַר שְׁכֶם בְּרִי אִתְרְעִיאַת נַפְשֵׁהּ בִּבְרַתְּכוֹן הָבוּ כְעַן יָתַהּ לֵהּ לְאִנְתּוּ׃ ט וְאִתְחַתְּנוּן בָּנָא בְּנָתֵיכוֹן תִּתְּנוּן לָנָא וְיָת בְּנָתָנָא תִּסְּבוּן לְכוֹן׃ י וְעִמָּנָא תִּתְּבוּן וְאַרְעָא תְּהֵי קֳדָמֵיכוֹן תִּיבוּ וְעִבִידוּ בַהּ

פירוש רשב״ם

לכם. בבני יעקב תלו החיתונים לכבודם לתת ולקחת. אבל כשספרו את הדבר לאנשי עירם אמרו למפרע לכבוד

סחורתא

בני העיר שהם יהיו הלוקחים והנותנים כדי לפתותם שישמעו אליהם להמול: (י) וסחרוה. התי״ת נורמת

שפתי חכמים

כלרך א״כ כוא דומה כאלו הוא בעצמו אל: ס והעובר יהא נדון כמותה כך קבלו עליהם לף שלא מן הדין כדפי׳ לעיל כפ׳ חיי שרה. וכן דויק הלשון כון גודכין וכו׳ עבו כנגד גא מסוא

רש״י

וכל בדותיה: (ז) וכן לא יעשה. לענות את הבתולות שהאומות גדרו עצמן מן העריות ס ע״י המבול (ב״ר): (ח) חשקה. חפלה:

משלי ישראל

נמשל איז שכם הט גוועלט התחלת מונה זיין פיי מיט וועלכר בתולה עס איז איז אים אקעגן גקומן דיא טאכטר פון יעקב אונ באמת וואלט מען אים בדארפט צו משפטן יעדלוג איינר טוט אזאך אומגערן ווארום ער האט זיך ניט מתכוין גוועזן דווקא צוא איר היען וואלט דאס גירעט גוועזן אז בייא דיא עו״ג זאל דאס ניט זיין קיין איסור אבר אז בייא דיא עו״ג איז דאס איך איין חטא דרום איז דר חטא זייער גרוס וואס ער האט מונה גוועזן מיט דינה דיא טאכטר פון יעקב אונ אהוץ וואס בייא זייא איז דאס אוך איין חטא איז ער זיך גגאנגן פון תחלת אן וויא ארשע דם זאגט דר פסוק (וכן לא יעשה) אפילו צווישן היידין ווערט דאס
איך ניט גטאן דרום איז זיין חטא זייער גרוס:
(וידבר חמור אתם לאמר שכם בני חשקה נפשו בבתכם תנו
נא אותה לו לאשה) חמור דער פאטער פון שכם הט
גזאגט צו דיא קינדר פון יעקב מיך זון שכם גלוסט צוא אייער טאכטר גיט זיא אים פר איין ווייב לאמר פאר שטיין דיא זאך איז אזו דיא קינדר פון יעקב וואלטן ניט גוועזן שכם גמשפט אזוי איינעם וואס ער טוט אזינר אים גערן איז דר חטא ניט אזוי גרוס ווארום וייל ער האט זיך ניט מתכוין גוועזן צו מונה זיין דווקא מיט דינה וואס זיא איז אמיוחסת גאר. אז דר פאטר פון שכם איז גקומן צו דיא קינדר פון יעקב אונ הט גזאגט מיין זון שכם גלוסט צו אייער טאכטר האבן זיא פר שטאנן

פירוש ע״ט

מאנן ויחר להם מאוד אונ עס האט צוא זייא זייער גגרימט דאס הייסט עס האט זייא זייער פאר דראסן כי נבלה עשה בישראל ווארום עס איז גטאן גווארן אשאנד צווישן דיא ישראל לשכב את בת יעקב צוא ליגין מיט דיא טאכטער פון יעקב וכן לא יעשה אונ עס ווערט ניט גטאן אזו אז מען זאל מענה זיין בתולות. רש״י שרייבט זינט דר מבול איז גוועזן האבן זייא זיך אגדר גטאן אז זייא זאלן ניט טרייבן קיין זנות: (ח) וידבר חמור אתם לאמר אונ חמור האט מיט זייא גרעט אזו צו זאגן שכם בני חשקה נפשו בבתכם מיין זון שכם האט באגערט אדר עס הט גגלוסט זיין לייב אין אייער טאכטער תנו אותה לו לאשה גיבט זיא צו אים פר א ווייב: (ט) והתחתנו אותנו אונ מיר זאלן זיך צווישן אנגדר מתחתן זיין בנותיכם תתנו לנו אייערע טעכטער זאלט איר געבן צו אונז פאר ווייבר ואת בנותינו תקחו לכם אונ אונזערע טעכטער זאלט איר נעמן צו אייך פאר ווייבער: (י) ואתנו תשבו אונ מיט אונז זאלט

סְחוֹרְתָּא וְאַחְסִינוּ בַהּ׃
יא וַאֲמַר שְׁכֶם לַאֲבוּהָא וְלַאֲחָהָא אַשְׁכַּח רַחֲמִין בְּעֵינֵיכוֹן וְדִי תֵימְרוּן לִי אֶתֵּן׃
יב אַסְגּוּ עֲלַי לַחֲדָא מוֹהֲרִין וּמַתְּנָן וְאֶתֵּן כְּמָא דִי תֵימְרוּן לִי וְהָבוּ לִי יָת עוּלֶמְתָּא לְאִנְתּוּ׃
יג וַאֲתִיבוּ בְנֵי יַעֲקֹב יָת שְׁכֶם וְיָת חֲמוֹר אֲבוּהִי בְּחָכְמְתָא וּמַלִּילוּ דִּי

יא וַיֹּאמֶר שְׁכֶם אֶל־אָבִיהָ וְאֶל־אַחֶיהָ אֶמְצָא־חֵן בְּעֵינֵיכֶם וַאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי אֶתֵּן׃ יב הַרְבּוּ עָלַי מְאֹד מֹהַר וּמַתָּן וְאֶתְּנָה כַּאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלָי וּתְנוּ־לִי אֶת־הַנַּעַר (הנערה קרי) לְאִשָּׁה׃ יג וַיַּעֲנוּ בְנֵי־יַעֲקֹב אֶת־שְׁכֶם וְאֶת־חֲמוֹר אָבִיו בְּמִרְמָה וַיְדַבֵּרוּ אֲשֶׁר טִמֵּא אֵת

דינה

סאב

בעל הטורים

נעשה בילאה לראות בבנות הארץ ובעלה שכם: (יב) הרבו. ב' במסו' הכא ואידך הגלגל הרבו לפשוע אע"פ שהרבה במוהר

פירוש רשב"ם

וכן מן גאל יגאלני מן שחט שחטוהו מן שאל ישאלוני משפטי צדק. מן בחר בחרוהו. מן פעל יפעלוהו:

רש"י

(יב) מהר. כתובה (ב"ר)׃ (יג) במרמה. בחכמה: אשר טמא. הכתוב אומר שלא היתה רמיה שהרי טמא

שפתי חכמים

לווי מפי הכם ודוק. וא"ת הא פנויה אינה בכלל עריות. וי"ל כיון בגזל אותה והא עליה הוה כמו ערוה וחייב עליה הריגה רא"ם. (נה"י) הקשה ע"ז התירוץ ואמר דהפנויה לא נאסרו לבני נח רק ע"י גדר וכייג ומה שנתחייב שכם מיתה היינו מבוס גזל אליבא דהרמב"ם או מבוס שהר מעביו הרעים

פירוש ע"ט

איר זיצן וְהָאָרֶץ תִּהְיֶה לִפְנֵיכֶם אונ דָאס לַאנְד זָאל זַיין פַאר אַייך וּסְחָרוּהָ אונ הַאנְדִילְט דְרִינֶן וְהֵאָחֲזוּ בָהּ אונ בַּגְרֵייפְּט דְּרִינֶן׃ (יא) וַיֹּאמֶר שְׁכֶם אֶל אָבִיהָ וְאֶל אַחֶיהָ אונ שְׁכֶם הָאט גְזָאגְט צוּא אִיר פָאטֶר אונ צוּא אִיהְרֶע בְּרִידֶער אֶמְצָא חֵן בְּעֵינֵיכֶם לָאזְט מִיךְ גְפִינֶן חֵן אִין אַייעֶרֶע אוֹגֶן וַאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי אֶתֵּן אונ וָואס אִיר וֶועט מִיר זָאגֶן וֶועל אִיךְ גֶעבְּן׃ (יב) הַרְבּוּ עָלַי מֶערְט אוֹף מִיר מוֹהַר גָאבּ כְּלוֹמֶר דִיא כְּתוּבָּה וּמַתָּן אונ גְשַׁאנְק וְאֶתְּנָה כַּאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי אונ אִיךְ וֶועל גֶעבְּן אַזוֹ וִויא אִיר וֶועט זָאגְן צוּ מִיר וּתְנוּ לִי אֶת הַנַּעֲרָה לְאִשָּׁה אונ גִיט מִיר דִיא יוּנְג פְרוֹיא פַאר אַוַוייבּ׃ (יג) וַיַּעֲנוּ בְנֵי יַעֲקֹב אֶת שְׁכֶם וְאֶת חֲמוֹר אָבִיו אונ דִיא בְּנֵי יַעֲקֹב הָאבְּן גְעֶנְפֶּרְט צוּא שְׁכֶם אונ צוּא זַיין פָאטֶר חֲמוֹר בְּמִרְמָה מִיט חָכְמָה וַיְדַבְּרוּ אונ זֵייא הָאבְּן דְרִיבֶּער גֶרֶעט מִיט חָכְמָה הָאטְשֶׁע זֵייא הָאבְּן נִיט מְקַיֵּים גְוֶועֶן זֵייעֶרֶע רֵייד זֶוענְן זֵייא גֶרֶעכְט גְוֶועֶן אֲשֶׁר טִמֵּא אֶת דִינָה אֲחוֹתָם וַוייל עֶר הָט

פאר

משלי ישראל

אַז זַיין בַּיוָנָה אִיז נִיט הַייל זִיא אִיז שֵׁיין גָאר זַיין כַּוָנָה אִיז גְוֶועֶן וַוייל זִיא אִיז דִיא מָאבְטֶר פוּן יַעֲקֹב אַמְיוּחֶסֶת הָאט זַייא פַאר דְרָאסְן וַוייל עֶר הָאט דִיא זַאךְ גְטָאן בְּמֵזִיד עֶס אִיז אַמָשָׁל אַיינֶר הָאט גְמַאכְט אַסְעוּדָה אונ הָאט גְרוּפְן מֶענְטְשְׁן אוֹף דֶר סְעוּדָה אונ הָאט גְזֶעצְט דִיא מֶענְטְשְׁן בַּייא דֶעם טִישׁ כְּסֵדֶר דִיא שֶׁענֶערֶע מֶענְטְשְׁן הָאט עֶר גְזֶעצְט אוֹבְן אונ דִיא גְמֵיינֶע פוּן אוּנְטְן אִין הָאט אוֹף גְגֶעבְּן אוֹף דֶעם טִישׁ עֶסְן הָאט אֵיינֶער פוּן דִיא גְמֵיינֶע לַייט אוּם גְשְׁטְרֶעקְט דִיא הַאנְד אונ הָאט זִיךְ צוּא גְנוּמֶן דָאס בֶּעסְטֶי עֶסְן. הָאט דָאס דֶעם בַּעַל הַבַּיִת זֵייעֶר פַאר דְרָאסְן נָאר עֶר הָאט גְשְׁוִויגְן וַוייל עֶר הָאט גְטְרַאכְט אֶפְשַׁר הָט עֶר זִיךְ נִיט מְתַכֵּוין גְוֶועֶן דֶר צוּא. נָאךְ דֶעם הָאט דֶר בַּעַל הַבַּיִת נָאךְ אַמָאל עֶסְן גְגֶעבְּן הָאט דֶר מֶענְטְשׁ ווִידֶר אוּם גְשְׁטְרֶעקְט דִיא הֶענְד אונ הָאט צוּ גְנוּמֶן דָס בֶּעסְטֶי עֶסְן וִויא דֶר בַּעַל הַבַּיִת הָאט דָאס דֶר זֶעהְן הָאט דָאס אִים שׁוֹן זֵייעֶר פַאר דְרָאסְן אונ הוֹיבְּט זִיךְ אָן צוּ אִים פְרִיר הָאבּ אִיךְ גְמֵיינְט אַז דוּ הָאסְט דִיךְ נִיט מְתַכֵּוין גְוֶועֶן אָבֶּער אַצוּנְד זֶעה אִיךְ אַז דוּ בִּיסְט זִיךְ מְתַכֵּוין פַאר וָואס זָאלְסְטוּ נִיט פַאר שְׁטֵיין אַז דוּ בִּיסְט נִיט רָאוּי דֶר צוּא דָאס נֶעמְלִיכִי אִיז גְוֶועֶן מִיט דִיא קִינְדֶער פוּן יַעֲקֹב פְרִיר הָאבְּן זֵייא גְמֵיינְט אַז שְׁכֶם הָאט זִיךְ נִיט מְתַכֵּוין גְוֶועֶן צוּא דִינָה דַּוְקָא. נָאר וַוייל זִיא הָאט זִיךְ אִים גְטְרָאפְן הָאט עֶר מִיט אִיר מְזַנֶּה גְוֶועֶן אָבֶּער אַז חֲמוֹר דֶר פָאטֶר פוּן שְׁכֶם אִיז גְקוּמֶן אונ הָאט גְזָאגְט מַיין זוּן שְׁכֶם גְלוּסְט צוּ דִינָה הָאבְּן זֵייא פַאר שְׁטַאנְען אַז עֶר הָאט זִיךְ נָאר צוּא אִיר מְתַכֵּוין גְוֶועֶן וַוייל זִיא אִיז דִיא טָאכְטֶר פוּן יַעֲקֹב זִיא אִיז אַיין מְיוּחֶסֶת אִיבֶּער דֶעם הָאט עֶר דַּוְקָא מִיט אִיר מְזַנֶּה גְוֶועֶן דְרוּם הָאט זֵייא זֵייעֶר פַאר דְרָאסְן׃

דִּינָה אֲחֹתָם: יד וַיֹּאמְרוּ אֲלֵיהֶם לֹא נוּכַל לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר הַזֶּה לָתֵת אֶת־אֲחֹתֵנוּ לְאִישׁ אֲשֶׁר־לוֹ עָרְלָה כִּי־חֶרְפָּה הִוא לָנוּ: טו אַךְ־בְּזֹאת נֵאוֹת לָכֶם אִם תִּהְיוּ כָמֹנוּ לְהִמֹּל לָכֶם כָּל־זָכָר: טז וְנָתַנּוּ אֶת־בְּנֹתֵינוּ לָכֶם וְאֶת־בְּנֹתֵיכֶם נִקַּח־לָנוּ וְיָשַׁבְנוּ אִתְּכֶם וְהָיִינוּ לְעַם אֶחָד: יז וְאִם־לֹא תִשְׁמְעוּ אֵלֵינוּ לְהִמּוֹל וְלָקַחְנוּ אֶת־בִּתֵּנוּ וְהָלָכְנוּ: יח וַיִּיטְבוּ דִבְרֵיהֶם בְּעֵינֵי חֲמוֹר וּבְעֵינֵי שְׁכֶם

בן

כַּאֲבִית דִּינָה אֲחָתְהוֹן: יד וַאֲמַרוּ לְהוֹן לָא נִכּוּל לְמֶעְבַּד פִּתְגָּמָא הָדֵין לְמִתַּן יָת אֲחָתַנָא לִגְבַר דִּי לֵהּ עָרְלְתָא אֲרֵי חִסּוּדָא הִיא לָנָא: טו בְּרַם בְּדָא נִתְפַּס לְכוֹן אִם תְּהוֹן כְּוָתָנָא לְמִגְזַר לְכוֹן כָּל דְּכוּרָא: טז וְנִתֵּן יָת בְּנָתָנָא לְכוֹן וְיָת בְּנָתֵיכוֹן נִסַּב לָנָא וְנִתּוּב עִמְּכוֹן וּנְהֵי לְעַמָּא חַד: יז וְאִם לָא תְקַבְּלוּן מִנָּנָא לְמִגְזַר וְנִדְבַּר יָת בְּרַתָּנָא וְנֵיזֵיל: יח וּשְׁפַרוּ פִּתְגָּמֵיהוֹן בְּעֵינֵי חֲמוֹר

וּבְעֵינֵי

פירוש רשב"ם

(טז) ונתנו. דגש. כמו ונתננו פירוש ניתן. ובן מצרים

בעל הטורים

כמו שכרכו. בגלגל דהיינו בע"א הכהו גם אלו לפבוע בספמו

שפתי חכמים

אליבא דהרמב"ן והא דהרב לא הזכיר א' מאלו הב' טעמים לפי שהרב לא בוקש למצוא טעם לחיוב מיתתו אלא לפרש לשכב את בת יעקב וכן לא יעשה אפי' כפנויה וטוקשה לו קושיית הרא"ם ועי"ז תי' שפחות גדרו וכו' וע"ש בארוכות: ע' ר"ל אל תפרשנו מל' נוי או נוה ודירה דא"כ ק'אך כואת יאותו לנו יאתו לנו מבע"ל שהוא לשון נוי: פ פי' מבנין נפעל והינו לכון לפעול מגזרת טוב מול דא"כ היה ראוי להיות הלמ"ד בקמ"ץ ומ"ש במלאפו"ם ואם שכתו נמול לנמול או למול בקמ"ץ והולם

רש"י

את דינה אחותם (כ"כ): (יד) חרפה הוא. שמן פסול הוא אצלנו הבא להרף חבירו הוא אומר לו ערל אתה או בן ערל. חרפה בכל מקום גדוף: (טו) נאות לכם. נתרצה ע לכם לשון (מ"ב יב) ויאותו (הכהנים ביהוידע): להמל. להיות נמול פ הינו לשון לפעול אלא לשון לספעל: (טז) ונתנו. נו"ן שניה מודגשת לפי שהיא משמשת במקום שתי נוני"ן ונתננו: ואת בנותיכם נקח לנו. אתה מוצא בתנאי שאמר השר ליעקב יתחתנו בני יעקב לחמור שאלו החשובות בבני יעקב ליקח בנות שכם את שיבחרו להם ובנותיהם יתנו לכם לפי דעתם דכתיב ונתנו את בנותינו לפי דעתנו ואת בנותיכם נקח לנו בכל אשר נחפוץ. וכשדברו המול

פירוש ע"ט

פאר אום ריינִיגט זייער שוועסטער דינה ויאמרו אליהם אונ דיא בני יעקב האבין גזאגט צוא שכם אונ זיין פאטער לא נוכל לעשות הדבר מיר קאנען ניט טאן דיא דאזיגע זאך לתת את אחותינו צוא געבן אונזער שוועסטער צו פר אווייב לאיש אשר לו ערלה צו אזו אמאן וואס ער איז ניט גימלת כי חרפה היא לנו וואָרום דס איז צו אונז אשאנד: (טו) אך נייערט בזאת נאות לכם מיט דעם דאזיגן וועלין מיר צוא אייך פרוצה ווערין אם תהיו כמונו אז איר וועט זיין אזו ווי מיר להמול לכם כל זכר עס זאל ווערין גימלת צו אייך אלע זכרים: (טז) ונתנו את בנותינו לכם וועלן מיר געבן אונזערע טעכטער צו אייך פר ווייבער ואת בנותיכם נקח לנו אונ אייערע טעכטער וועלן מיר נעמן צוא אונז וישבנו אתכם אונ מיר וועלן זיצין מיט אייך והיינו לעם אחד אונ מיר וועלן זיין צו איין פאלק: (יז) ואם לא תשמעו אלינו אונ אויב איר וועט אונז ניט צו הערין להמול צו מל זיין ולקחנו את בתנו והלכנו וועלן מיר נעמן אונזער טאכטער אונ מיר וועלן אוועק גיין: (יח) וייטבו דבריהם בעיני חמור ובעיני שכם בן חמור אונ עס איז

בֶּן־חֲמֽוֹר׃ יט וְלֹֽא־אֵחַ֤ר הַנַּ֙עַר֙
לַעֲשׂ֣וֹת הַדָּבָ֔ר כִּ֥י חָפֵ֖ץ בְּבַֽת־יַעֲקֹ֑ב
וְה֣וּא נִכְבָּ֔ד מִכֹּ֖ל בֵּ֥ית אָבִֽיו׃ כ וַיָּבֹ֥א
חֲמ֛וֹר וּשְׁכֶ֥ם בְּנ֖וֹ אֶל־שַׁ֣עַר עִירָ֑ם
וַיְדַבְּר֛וּ אֶל־אַנְשֵׁ֥י עִירָ֖ם לֵאמֹֽר׃
כא הָאֲנָשִׁ֨ים הָאֵ֜לֶּה שְֽׁלֵמִ֧ים הֵ֣ם
אִתָּ֗נוּ וְיֵשְׁב֤וּ בָאָ֙רֶץ֙ וְיִסְחֲר֣וּ אֹתָ֔הּ
וְהָאָ֛רֶץ הִנֵּ֥ה רַחֲבַת־יָדַ֖יִם לִפְנֵיהֶ֑ם
אֶת־בְּנֹתָם֙ נִקַּֽח־לָ֣נוּ לְנָשִׁ֔ים וְאֶת־
בְּנֹתֵ֖ינוּ נִתֵּ֥ן לָהֶֽם׃ כב אַךְ־בְּ֠זֹאת
יֵאֹ֨תוּ לָ֤נוּ הָֽאֲנָשִׁים֙ לָשֶׁ֣בֶת אִתָּ֔נוּ
לִהְי֖וֹת לְעַ֣ם אֶחָ֑ד בְּהִמּ֥וֹל לָ֙נוּ֙ כָּל־
זכר

בְּעֵינֵי שְׁכֶם בַּר חֲמוֹר׃
יט וְלָא אוֹחַר עוּלֵימָא
לְמֶעֱבַד פִּתְגָּמָא אֲרֵי
אִתְרְעִי בְּבַת יַעֲקֹב
וְהוּא יַקִּיר מִכֹּל בֵּית
אֲבוּהִי׃ כ וַאֲתָא
חֲמוֹר וּשְׁכֶם בְּרֵהּ
לִתְרַע קַרְתְּהוֹן וּמַלִּילוּ
עִם אֱנָשֵׁי קַרְתְּהוֹן
לְמֵימַר׃ כא גֻּבְרַיָּא
הָאִלֵּין שְׁלָמִין אִנּוּן
עִמַּנָא וְיִתְּבוּן בְּאַרְעָא
וְיַעְבְּדוּן בַּהּ סְחוֹרְתָא
וְאַרְעָא הָא פְּתָיוּת יְדַיִן
קֳדָמֵיהוֹן יָת בְּנָתֵיהוֹן
נִסַּב לָנָא לִנְשִׁין וְיָת
בְּנָתָנָא נִתֵּן לְהוֹן׃
כב בְּרַם בְּדָא יִתְפְּסוּן
לָנָא גֻּבְרַיָּא לְמִתַּב
עִמַּנָא לְמֶהֱוֵי לְעַמָּא
חד

פירוש הרשב״ם

נתנו יד. כמו נתננו: (יט) ולא אחר. מגזרת לא תאחר שהוא משקל כבד כמו תשבר: והוא נכבד. ושמעו לו:

רש״י

ושכם בנו אל יושבי עירם הפכו הדברים את בנותם נקח לנו לנשים ואת בנותינו נתן להם כדי לרצותם שיאותו להמול: (כא) שלמים. בשלום ובלב שלם: והארץ הנה רחבת ידים. כאדם שידו רחבה וותרנית כלומר אל תפחדו כנוס פרקמטיא הרבה באה לכאן ואין לנו קונים: (כב) בהמול. בהיות

פירוש ע״ט

וואול געפעלין זייערע רייד אין די אויגין פון חמור אונ אין די אויגין פון שכם דער זון פון חמור׃ (יט) ולא אחר הנער לעשות הדבר אונ דר יונג שכם הט ניט גזוימט צו טאן די זאך כלומר ער האט זיך מל גיוועזן והוא נכבד מכל בית אביו אונ ער איז גיערליכסטר פון גאר זיין פאטערס הוז׃ (כ) ויבא חמור אונ ער איז גקומן חמור אונ זיין זון שכם אל שער עירם צום טויער פון זייער שטאט וידברו אל אנשי עירם לאמר אונ זיי האבן צו זייערע שטאט לייט גירעט אזו צו זאגן׃ (כא) האנשים האלה דיא דאזיגע מאנן שלמים הם אתנו זיינען גאנץ מיט אונז כלומר זיי זעגן מיט אונז שלום אונ מיט דעם גאנצן הארץ וישבו בארץ אונ לאזין די זיצן אין

לאנד ויסחרו אותה אונ זיי זאלן האנדלען אין איר והארץ אונ דס לאנד הנה נון עס איז איין רחבת ידים פר זיי מחמת פיל סחורה קומט אן אהער אונ קיין קונים איז ניט פר האנדין אונ אצונד אז זיי וועלן זיך באזעצין ביי אונז וועלין זייא מרויח זיין וועלין קריגן סחורה צו קויפן אונ איר וועט אויך קיין היזיק ניט האבן את בנתם נקח לנו זייערע טעכטער וועלן מיר נעמן צוא אונז פאר ווייבער ואת בנותינו נתן להם אונ אונזערע טעכטער וועלן מיר געבן צוא זייא׃ (כב) אך נייערט בזאת יאתו לנו האנשים לשבת אתנו מיט דעם תנאי וועלן דיא לייט צוא אונז מרוצה ווערן צוא זיצן מיט אונז להיות לעם אחד צוא זיין צו איין פאלק בהמול

זָכָ֔ר כַּאֲשֶׁ֖ר הֵ֥ם נִמֹּלִֽים׃ כג מִקְנֵהֶ֤ם
וְקִנְיָנָם֙ וְכָל־בְּהֶמְתָּ֔ם הֲל֥וֹא לָ֖נוּ הֵ֑ם
אַ֚ךְ נֵא֣וֹתָה לָהֶ֔ם וְיֵשְׁב֖וּ אִתָּֽנוּ׃
כד וַיִּשְׁמְע֤וּ אֶל־חֲמוֹר֙ וְאֶל־שְׁכֶ֣ם
בְּנ֔וֹ כָּל־יֹצְאֵ֖י שַׁ֣עַר עִיר֑וֹ וַיִּמֹּ֙לוּ֙ כָּל־
זָכָ֔ר כָּל־יֹצְאֵ֖י שַׁ֥עַר עִירֽוֹ׃ כה וַיְהִ֩י
בַיּ֨וֹם הַשְּׁלִישִׁ֜י בִּֽהְיוֹתָ֣ם כֹּֽאֲבִ֗ים
וַיִּקְח֣וּ שְׁנֵֽי־בְנֵֽי־יַ֠עֲקֹב שִׁמְע֨וֹן וְלֵוִ֜י
אֲחֵ֤י דִינָה֙ אִ֣ישׁ חַרְבּ֔וֹ וַיָּבֹ֥אוּ עַל־
העיר

ת״א ויהי ביום שבת קלד נדרים לא.

אונקלוס

חַד לְמִגְזַר לַנָא כָּל דְכוּרָא כְּמָא דִי אִנּוּן גְזִירִין׃ כג גֵיתֵיהוֹן וְקִנְיָנְהוֹן וְכָל בְּעִירְהוֹן הֲלָא דִילָנָא אִנּוּן בְּרַם נִתְפַּיֵס לְהוֹן וְיִתִיבוּן עִמָּנָא׃ כד וְקַבִּילוּ מִן חֲמוֹר וּמִן שְׁכֶם בְּרֵהּ כָּל נָפְקֵי תְּרַע קַרְתֵּהּ וּגְזָרוּ כָּל דְכוּרָא כָּל נָפְקֵי תְּרַע קַרְתֵּהּ׃ כה וַהֲוָה בְּיוֹמָא תְלִיתָאָה כַּד תְּקִיפוּ עֲלֵיהוֹן כְּאֵבֵיהוֹן וּנְסִיבוּ תְרֵין בְּנֵי יַעֲקֹב שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אֲחֵי דִינָה גְּבַר חַרְבֵּהּ וְעָלוּ עַל קַרְתָּא
דיתבון

פירוש רשב״ם

(כה) בהיותם כואבים. לפי דרך ארץ. ופשוטו של מקרא אז היו כואבים מיום ראשון ושני: ויבואו על העיר. שהיו יושבים בטח ולא נזהרו מהם. וכן כל בטח שבכל מקום על היושבים הוא אומר בין בתורה בין בנביאים:

שפתי חכמים

מנע״ל: צ רל״ל דקרא משמע שבני יעקב היו מבקשים אותם להניח לישב אתם והא איפכא: ק דהל״ל שמעון ולוי שני בני יעקב ל״ל אלא וכו׳. מהרש״ל: ר דאל״כ אחי דינה ל״ל אלא לומר שמלד שאחות עשו זה ולא מכח שהיו אנשי דמים: ש ר״ל יעקב א״נ על תפילתו של אברהם שהתפלל עליהם כדמפרש ס״פ לך לך. מהרש״ל:

רש״י

נמול: (כג) אך נאותה להם. לדבר זה ועי״ כן ישבו צ אתנו: (כה) שני בני יעקב. בניו היו ואעפ״כ נהגו עצמן שמעון ולוי כשאר אנשים ק שאינם בניו שלא נטלו עצה הימנו (ב״ר): אחי דינה. לפי שמסרו עצמן עליה ר נקראו אחיה: בטח. שהיו כואבים. ומ״א בטוחים היו על כחו ש של זקן (ב״ר):

פירוש ע״ט

לָנוּ כָּל זָכָר כַּאֲשֶׁר הֵם נִמּוֹלִים אַז עֶס וֶועט וֶוערְן גְמַלְתְּ צוּ אוּנְז אַלֶע זְכָרִים אַזוֹ וְויא זַייא וֶוערְן גִימַלְתְּ: (כג) מִקְנֵיהֶם זַייעֶרֶע פִיךְ וְקִנְיָנָם אוּנ זַייעֶר קוֹפוּנְג וְכָל בְּהֶמְתָּם אוּנ אַלֶע זַייעֶרֶע בְּהֵמוֹת הֲלֹא פַאר וָואר לָנוּ הֵם דָאס אִיז צוּא אוּנְז כְּלוֹמַר וֶועט אַלְץ זַיין אוּנְזֶערְס אַךְ נַייעֶרְט נֵאוֹתָה לָהֶם מִיר זָאלְן מְרוּצֶה זַוערְן צוּ זַייא אַז מִיר זָאלִין זִיךְ מַל זַיין וְיֵשְׁבוּ אִתָּנוּ אוּנ הוּרְךְ דֶעם וֶועלְן זַייא זִיךְ בַּזֶעצְן בַּייא אוּנְז: (כד) וַיִּשְׁמְעוּ אוּנ זַייא הָאבִּין צוּ גְהֶערְט צוּא חֲמוֹר אוּנ צוּא זַיין זוּן שְׁכֶם כָּל יוֹצְאֵי שַׁעַר עִירוֹ אַלֶע אוּם גַייעֶר צוּם טוֹעֶר פוּן דֶער שְׁטָאט וַיִּמֹּלוּ אוּנ זַייא הָאבִּן גִימַלְתְּ אַלֶע זְכָרִים כָּל יוֹצְאֵי שַׁעַר עִירוֹ אַלֶע אוּם גַייעֶר צוּם טוֹעֶר פוּן דֶער שְׁטָאט: (כה) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גְוֶועזְן בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי אִין דְרִיטְן טָאג פוּן דֶעם בַּאשְׁנַיידוּנְג. בִּהְיוֹתָם כּוֹאֲבִים אַז זַיי זֶענְן גְוֶועזְן

אִין רֶעכְטְן וַוייטָאג וַיִּקְחוּ שְׁנֵי בְנֵי יַעֲקֹב שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אֲחֵי דִינָה אִישׁ חַרְבּוֹ צְוַוייא זִין פוּן יַעֲקֹב שִׁמְעוֹן אוּנ לֵוִי דִיא בְּרִידֶער פוּן דִינָה הָאבְּן גְנוּמְן אִיטְלִיכֶער זַיין שְׁוֶוערְד וַיָּבוֹאוּ אוּנ זַיי זֶענְן גְקוּמֶן אוּף דֶר שְׁטָאט זִיכֶערְלִיךְ עֶס הָאט זִיךְ קֵיינֶר אַנְטְקֶעגְן זַייא נִיט גְשְׁטֶעלְט צוּ הַאלְטִין מִלְחָמָה מֵחֲמַת זַיי זֶענְן אַלֶע קְרַאנְק גְוֶועזְן אָדֶר זַיי הָאבְּן זִיךְ פַר זִיכֶרְט אוּף דֶם כֹּחַ פוּן זַייעֶר אַלְטְין פָאטֶר. רש״י שְׁרַייבְּט חָאטְשֶׁי זַייא זֶענְן דִיא קִינְדֶער פוּן יַעֲקֹב הָאבְּן זַייא זִיךְ נוֹהֵג גְוֶועזְן אַזוֹ וְויא פְרֶעמְדֶע מֶענְטְשְׁן וָואס זֶענְן נִיט זַיינֶע זִין דֶען זַייא הָאבִּין מִיט אִים קֵיין עֵצָה גְהַאלְטְן אוּנ ווִידֶער פוּן וֶועסְט וֶועגְן שְׁטֵייט אֲחֵי דִינָה ווַייסִין מִיר דֶען נִיט אַז זַייא זֶענְן גְוֶוען דִיא בְּרִידֶר פוּן דִינָה נָאר ווַייל זַייא הָאבְּן זִיךְ מוֹסֵר נֶפֶשׁ גְוֶוען פוּן אִירְט וֶועגְן דְרוּם זֶענְן זַייא גְרוּפְן

הָעִיר בֶּטַח וַיַּהַרְגוּ כָּל־זָכָר׃ כו וְאֶת־
חֲמוֹר וְאֶת־שְׁכֶם בְּנוֹ הָרְגוּ לְפִי־
חָרֶב וַיִּקְחוּ אֶת־דִּינָה מִבֵּית שְׁכֶם
וַיֵּצֵאוּ׃ כז בְּנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ עַל־
הַחֲלָלִים וַיָּבֹזּוּ הָעִיר אֲשֶׁר טִמְּאוּ
אֲחוֹתָם׃ כח אֶת־צֹאנָם וְאֶת־בְּקָרָם
וְאֶת־חֲמֹרֵיהֶם וְאֵת אֲשֶׁר־בָּעִיר
וְאֶת־אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה לָקָחוּ׃ כט וְאֶת־
כָּל־חֵילָם וְאֶת־כָּל־טַפָּם וְאֶת־
נְשֵׁיהֶם שָׁבוּ וַיָּבֹזּוּ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר
בַּבָּיִת׃ ל וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־שִׁמְעוֹן
וְאֶל־לֵוִי עֲכַרְתֶּם אֹתִי לְהַבְאִישֵׁנִי

דְּיָתְבָא לְרוּחְצָן וּקְטָלוּ
כָּל דְּכוּרָא׃ כו וְיָת
חֲמוֹר וְיָת שְׁכֶם בְּרֵהּ
קְטָלוּ לְפִתְגָם דְּחָרֶב
וּדְבָרוּ יָת דִּינָה מִבֵּית
שְׁכֶם וּנְפָקוּ׃ כז בְּנֵי
יַעֲקֹב עָלוּ לְחַלָּצָא
קְטִילַיָּא וּבַזּוּ קַרְתָּא דִּי
סָאִיבוּ אֲחָתְהוֹן׃
כח יָת עָנְהוֹן וְיָת
תּוֹרֵיהוֹן וְיָת חֲמָרֵיהוֹן
וְיָת דִּי בְקַרְתָּא וְיָת דִּי
בְחַקְלָא דְּבָרוּ׃ כט וְיָת
כָּל נִכְסֵיהוֹן וְיָת כָּל
טַפְלְהוֹן וְיָת נְשֵׁיהוֹן
שְׁבוֹ וּבַזּוּ וְיָת כָּל דִּי
בְּבֵיתָא׃ ל וַאֲמַר
יַעֲקֹב לְשִׁמְעוֹן וּלְלֵוִי
עֲכַרְתּוּן יָתִי לְמִתַּן

דבבו   בישב

בעל הטורים

טמא שלא לעבוד ע"א: (כז) טמאו. ג' במס' טמאו אחותם טמאו את מקדשי טמאו את היכל קדשך. כולם למדין מזה שמטי מקדשי לשבות מעשה שכם וכן טמאו את היכל קדשך כדכתיב נשים בציון ענו. טמאו אחותם וסמך את צאנם לומר

פירוש רשב"ם

(ל) להבאישני. את ריחי כמו אשר הבאשתם את ריחנו:

רש"י

(כז) על החללים. לפשט ההללים וכן ת"א לחלצא קטיליא: (כט) חילם. ממונם. וכן (דברים ח) עשה לי את החיל הזה (במדבר כד) וישראל עושה חיל. (תהלים מט) ועזבו לאחרים חילם: שבו. לשון שביה לפיכך ת' טעמו מלרע: (ל) עכרתם. לשון מים עכורים אין דעתי צלולה עכשיו. ואגדה צלולה

שפתי חכמים

ת' ובדרשו שבה אבל אם היה טעמו מלעיל על משקל קמו בנו היה פירושו בזו והיה מלשון בוזה:

פירוש ע"ט

גוואָרן אירע בריהדער וַיַּהַרְגוּ כָּל זָכָר אונ זייא האבן גיהרגת אלע זכרים: (כו) וְאֶת חֲמוֹר וְאֶת שְׁכֶם בְּנוֹ הָרְגוּ לְפִי חָרֶב אונ חמור אונ זיין זון שכם האבין זייא גהרגת צום שארף פון דר שווערד וַיִּקְחוּ אֶת דִּינָה מִבֵּית שְׁכֶם וַיֵּצֵאוּ אונ זיי האבן גנומן דינה פון דעם הויז פון שכם אונ זענן ארוס גגאנגן: (כז) בְּנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ עַל הַחֲלָלִים דיא קינדר פון יעקב זענן גקומן אפ צוא ציהן דיא דער שלאגענע וַיָּבֹזּוּ הָעִיר אֲשֶׁר טִמְּאוּ אֲחוֹתָם אונ זייא האבין גרובט דיא שטאט וויל דיא האבן מטמא גוועזן זייער שוועסטר: (כח) אֶת צֹאנָם זייערע שאף וְאֶת בְּקָרָם אונ זייערע רינדר וְאֶת חֲמוֹרֵיהֶם אונ זייערע אייזלן וְאֵת אֲשֶׁר בָּעִיר אונ דאס וואס איז גוועזן אין שטאט וְאֵת אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה אונ דם וואס איז גוועזן אין פעלד לָקָחוּ האבן זייא צוא גנומן: (כט) וְאֶת כָּל חֵילָם אונ גאר זייער געלד וְאֶת כָּל טַפָּם אונ אלע זייערע קינדר וְאֶת נְשֵׁיהֶם אונ זייערע ווייבער שָׁבוּ האבן זייא גפאנגן וַיָּבֹזּוּ אונ האבן גרובט וְאֵת כָּל אֲשֶׁר בַּבָּיִת אונ אלין וואס איז גוועזן אין דיא הייזער: (ל) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב האט יעקב גזאגט צו שמעון אונ צו לוי עֲכַרְתֶּם אֹתִי איר האט מיך בטריבט לְהַבְאִישֵׁנִי צו פר מיאוסין מיך בְּיוֹשֵׁב הָאָרֶץ בייא דיא זיצער פון דעם לאנד דר תרגום

בישב הארץ בכנעני ובפרזי ואני
מתי מספר ונאספו עלי והכוני
ונשמדתי אני וביתי : לא ויאמרו
הכזונה יעשה את־אחותנו : פ
לה א ויאמר אלהים אל־יעקב קום
עלה בית־אל ושב־שם ועשה־שם
מזבח לאל הנראה אליך בברחך
מפני עשו אחיך : ב ויאמר יעקב
אל־ביתו ואל כל־אשר עמו הסרו
את־אלהי הנכר אשר בתככם
והטהרו והחליפו שמלתיכם :

ז' רבתי

ונקומה

אונקלוס

דבבו בינא ובין יתבי ארעא בכנענאה ובפרזאה ואנא עם דמנין ויתכנשון עלי וימחנוני ואשתצי אנא ואנש ביתי : לא ואמרו הכנפקת ברא יעבד ית אחתנא : א ואמר יי ליעקב קום סק לבית אל ותיב תמן ועבד תמן מדבחא לאלהא דאתגלי לך במערקך מן קדם עשו אחוך : ב ואמר יעקב לאנש ביתה ולכל די עמה אעדו ית טעות עממיא די ביניכון ואדכו ושנו
כסותכון

פירוש רשב"ם

(ב) אלהי הנכר. שלקחו בעיר :

בעל הטורים

לך בעשו מעשה בהמה : (ב) והחליפו שמלתיכם :

שפתי חכמים

א פסוק זוה בפרשת כי תשא ר"ל לאחר שתפרה והרבה ונחלה : ב אבל עכשיו יהיו כנורין דזמן עמה ואין עלינו : ג דק"ל דלא נקראת זונה אלא מי שמפקרת עלמה בזנות לכל אדם וא"כ למה כתיב כזונה יעשה והיאך יכול זות לעשותה זונה כיון שהיא אינה מפקרת עלמה לכן מפרש הפקר ר"ל שעשה כאלו היתה הפקר : ד דק"ל דלמה ס"פ כזונה שהכר די"ת והוי כאלו נכתב הכזונה יעשה את אחותנו ואת פי' עם וס"פ של הפסוק כמו שעושין עם זונה יעשה עם אחותנו והוה פי' זונה ממש לכך מביא התרגום שמתרגם ית פ"מ שאין פירושו עם וע"כ פי' הכזונה הפקר והמתרגם פי' כן מדלא כתיב הכזונה : ה דהל"ל למה הולך ואוסו קוס עלה שלא כבר נדר . יעקב ע"ז אנא ב"ק ליה מהר ועלה ואל תתהר עוד וכו' אבל על היהורו בבית לכן לא נענש

רש"י

היתה החבית ועכרתם אותה (תנחומא) . מסורת היתה ביד כנענים שיפלו ביד בני יעקב אלא שהיו אומרים עד אשר תפרה א ונחלת את הארץ לפיכך היו ב שותקין : מתי מספר. אנשים מועטים : (לא) הכזונה. ג הפקר : את אחותנו . ית ד אחתנא : (א) קום עלה . (תנחומא) לפי שאחרת בדרך ה נענשת ובא לך זאת מבתך : (ב) הנכר . שיש בידכם משלל של שכם : והטהרו . מע"א : והחליפו שמלתיכם. שמא יש בידכם כסות של ע"א :

פירוש ע"ט

מאכט דעם פשט להבאישני בישב הארץ צוא געבן אפיינד שאפט צווישן מיר אונ דיא זיצער פון דעם לאנד ואני מתי מספר אונ איך בין מיט ווייניג מענטשן ונאספו עלי והכוני אונ זייא וועלין מיך שלאגן ונשמדתי אונ איך וועל ווערין פר טיליגט אני וביתי איך אונ מיין הוז גזינד : (לא) ויאמרו האבן זייא גזאגט הכזונה יעשה את אחותנו זאל ער דען מאכן אונזר שוועסטר הפקר אזו ווי אזונה : (א) ויאמר אלהים אל יעקב אונ גאט האט גזאגט צוא יעקב קום עלה בית אל שטייא אוף אונ גיי אוף ביית אל ועשה שם מזבח לאל הנראה אליך בברחך מפני עשו אחיך אונ מאך דארטן אמזבח צו דעם גאט וואס האט זיך צוא דיר באוויזן אז דוא ביסט אנטלאפן גוואָרן פר דיין ברודר עשו : (ב) ויאמר יעקב אל ביתו ואל כל אשר עמו האט יעקב גזאגט צוא זיין הוז גזינד אונ צו דיא אלע וואס זענן גוועזן מיט אים הסירו את אלהי הנכר אשר בתוככם טוט אפ דיא פרעמדע אפ געטר וואס איז פר האנדן פון דעם רובונג פון שכם צווישן אייך והטהרו אונ ריינגט אייך פון דיא עבודת כוכבים והחליפו

ג ונקומה ונעלה בית־אל ואעשה־
שם מזבח לאל הענה אתי ביום
צרתי ויהי עמדי בדרך אשר
הלכתי: ד ויתנו אל־יעקב את
כל־אלהי הנכר אשר בידם ואת־
הנזמים אשר באזניהם ויטמן
אתם יעקב תחת האלה אשר
עם־שכם: ה ויסעו ויהי | חתת
אלהים על־הערים אשר
סביבותיהם ולא רדפו אחרי בני
יעקב: ו ויבא יעקב לוזה אשר
בארץ כנען הוא בית־אל הוא
וכל־העם אשר־עמו: ז ויבן שם
מזבח

אונקלוס

כסותכון: ג ונקום
ונסק לבית אל ואעבד
תמן מדבחא לאלהא
דקביל צלותי ביומא
דעקתי והוה מימרה
בסעדי בארחא די
אזלית: ד ויהבו ליעקב
ית כל טעות עממיא
די בידיהון וית קדשיא
די באדניהון וטמר
יתהון יעקב תחות
בוטמא די עם שכם:
ה ונטלו והות דחלא
מן קדם יי על עממיא
די בקרוי סחרניהון
ולא רדפו בתר בני
יעקב: ו ואתא יעקב
ללוז די בארעא דכנען
היא בית אל הוא וכל
עמא די עמה: ז ובנא
תמן מדבחא וקרא
לאתרא

ת״א ונקומה ונעלה עקידה שער כה. האל העונה כנהדרין לח.

בעל הטורים

(ג) ונקומה ונעלה בית אל. כמו להם: דהיאה בפ״ק דסכת רמי פוזמקי ומאני: ונקומה ג׳. במס׳ הכא והידך בלחם כנער אתי ונקומה ונקומה עליה למלחמה. באמר יהודה כזכות ונקומה ונעלה בית אל בלחם הנער ונקומה וכן בזוהו זכות ונקומה עליה למלחמה: (ה) ויסעו. ב׳ במס׳ חד ר״פ והד ס״פ. דין ר״פ הידך ס״פ אלה מסעי בני ישראל ויסעו

רש״י

(ד) האלה. מין אילן ו סרק: עם שכם. אצל שכם:
(ה) חתת: פחד:

שפתי חכמים

לפי שלא הל הנדר עליו אלא מסיאה לבוב כדכתיב וסג... בשלום וגו׳: ו ר״ל באינו עושה פירות. סרק פי׳ רק מן

פירוש ע״ט

שמלותיכם אונ פאר ביט אייערע קליידער וואָרום
טאמר איז פאר האנדין צווישין אייך איין קלייד
פון עבודת כוכבים ונקומה אונ לאמיר אוף שטיין
ונעלה אונ מיר וועלין אוף גיין קיין בית אל ואעשה
שם מזבח אונ איך וועל דארטן מאכין אמזבח לאל
העונה אותי ביום צרתי צו דעם גאט וואס האט מיר
געענפערט אין דעם טאג וואס מיר איז געוועזין ענג
ויהי עמדי בדרך אשר הלכתי אונ ער איז מיט מיר געוועזין
אין דעם וועג וואס איך בין געגאנגען:
(ד) ויתנו אונ זיי האבין געגעבין צו יעקב את כל אלהי
הנכר אשר בידם אלע פרעמדע אפ געטער וואס עס

פירוש ע״ט

איז געוועזין אין זייערע הענד ואת הנזמים אשר באזניהם
אונ דיא אורינגליך וואס איז געוועזין אין זייערע
אויערן ויטמן אותם יעקב אונ יעקב האט זייא פאר
בארגין תחת האלה אשר עם שכם אונטער דעם לינדין
בוים וואס איז נעבין שכם: (ה) ויסעו אונ זיי האבין
געצויגין ויהי חתת אלהים על הערים אשר סביבותיהם אונ עס
איז געוועזין דיא פארכט פון גאט אויף דיא שטעט
וואס ארום זייא ולא רדפו אונ זייא האבין ניט נאך
געיאגט נאך דיא בני יעקב: (ו) ויבא יעקב לוזה אונ
יעקב איז געקומען אין דער שטאט לוז וואס אין
לאנד כנען דאס איז בית אל הוא וכל העם אשר עמו

מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא לַמָּקוֹם אֵל בֵּית־אֵל
כִּי שָׁם נִגְלוּ אֵלָיו הָאֱלֹהִים בְּבָרְחוֹ
מִפְּנֵי אָחִיו: ח וַתָּמָת דְּבֹרָה מֵינֶקֶת
רִבְקָה וַתִּקָּבֵר מִתַּחַת לְבֵית־אֵל
תַּחַת הָאַלּוֹן וַיִּקְרָא שְׁמוֹ אַלּוֹן
בָּכוּת: פ ט וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶל־יַעֲקֹב
עוֹד

אונקלוס

לְאַתְרָא אֵל בֵּית אֵל אֲרֵי תַמָּן אִתְגְּלִי לֵהּ יְיָ בְּמֵעְרְקֵהּ מִן קֳדָם אֲחוּהִי: ח וּמִיתַת דְּבוֹרָה מֵינִקְתָּא דְרִבְקָה וְאִתְקְבָרַת מִלְּרַע לְבֵית אֵל בְּשִׁפּוּלֵי מֵישְׁרָא וּקְרָא שְׁמֵהּ מֵישַׁר בְּכִיתָא: ט וְאִתְגְּלִי יְיָ לְיַעֲקֹב עוֹד

ת"א ויקרא למקום פכתים פה מקידה פאר כם . כי פם נגלו כנכדרין לה .

פירוש רשב"ם

(ז) ויקרא למקום. שחוץ לח שהקים מצבה שם בבאו מבית אביו: אל בית אל. כי מתחלה נקראת שם העיר בית אל. ואולם לח שם העיר לראשונה. אבל עכשיו קרא שם המקום בית אל שהוץ לעיר אשר חלם שם אל בית אל לפי שעד עתה הוא היה בעוזרו: (ח) אלון בכות. לא נכתב אלא מפני שכל המקומות שהלך יעקב בחזרתו הילך ומפרש: (ט) וירא אלהים אל יעקב עוד. אחר שנסע מלוז הוא בית אל

רש"י

(ז) אל בית אל. הקב"ה בבית אל ז נילוי שכינתו בבית אל. יש תיבה חסרה בי"ת המשמשת בראשה כמו (ש"ב ט) הנה הוא בית מכיר בן עמיאל כמו בבית מכיר. בית אביך (לעיל כד) כמו בבית אביך: נגלו אליו האלהים. במקומות הרבה יש שם אלהות ואדנות בלשון רבים כמו אדני יוסף אס בעליו עמו ולא נאמר בעלו וכן אלהים שהוא לשון שופט ומרות נזכר בלשון רבים אבל אחד מכל שאר השמות לא תמצא בלשון רבים: (ח) ותמת דבורה. מה ענין דבורה בבית יעקב אלא לפי שאמרה רבקה ליעקב ושלחתי ולקחתיך משם שלחה דבורה אצלו לפדן ארם לצאת משם ומתה בדרך. מדברי רבי משה הדרשן למדתיה: מתחת לבית אל. העיר יושבת בהר ונקברה ברגלי ההר: תחת האלון. בשפולי מישרא שהיה מישור מלמעלה בשפוע ההר והקבורה מלמטה ומישור של בית אל היו קורין לו ה אלון. ואגדה נתבשר שם באבל שני שהוגד לו על אמו ט שמתה (ב"ר). ואלון בלשון יוני (אבל) [אחר] ולפיכך (ולפי ש) שעלימו את יום מותה שלא יקללו הבריות י כרס שילא

שפתי חכמים

ספירות. (נח"י) יעקב לא רצה לשכנם שוליך אותם ליה כמלת כי רלה לשכר לקיים נדרו א"כ נהכם לטומנם בעפר וכדי שלא ירבים היוזה אדם לאחר זמן שיה כאן הפירה לפיכך טמנם תחת אילן כרק: ז כי אל. איננה מלה מקוברת כיון שבוא נקוד בציר"י וגם בטעם בתחת אל שהיא טעמא מורה שבוא מוכרת: ח ר"ל דאלון אין פירושו מיבור אלא אלון כמו של מיבור כדפרש"י בפ' לך. אול פארן וע"ש: ט דכיון דקודם לכן לא מתה שהרי שלחה דבורה אללו ש"מ שעדיין לא מתה וכשבא יעקב אל בית אביו לא כתב אלא ויבא יעקב אל ילחק אביו ולא כתיב אל רבקה אמו שהרי על ידי שפלחה לו דבורה בא אלא ש"מ שמתה וכיון שעכשיו נתבשר לו על האבילות בני דכתיב אלון בכות ר"ל אבילות אחר א"כ ודאי הוגד לו על אמו שמתה: י ויצחק היה כלוא בביתו כיון שלא יכול לראות ויעקב היה בפדן ארם ולא היה עדיין אללה אלא עשו לבד ולכך העלימו את יום מותה כדי שלא יעסוק עשו בקבורתה כי ע"ז יקללו את הכרס שיצא ממנו. יש מקשין למה יקללו אותם לאחר מיתה יותר מבחייה. וי"ל כי קודם מיתתה לא ראו אותו כי היה שם אצל אמיו בארץ בעיר ספרי יעקב שלא לכם כמנהג אבל עכשיו בירא לקברה ולא יהיה שם אלא הוא מ"ה יקללו אותה. ומהרש"ל פי' דמ"ה העלימו מיתתה כדי שיהיו סבורים שהיא עודנה היה ואין

פירוש ע"ט

ער און גאר זיין פאלק וואס מיט אים: (ז) וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ און ער האט דארטין גבועט איין מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא לַמָּקוֹם און ער האט אן גרופן דאס ארט אֵל בֵּית אֵל גאט איז אין בֵּית אֵל כלומר דם אנפלעקונג פון זיין שְׁכִינָה איז אין בֵּית אֵל כִּי שָׁם נִגְלוּ אֵלָיו הָאֱלֹהִים ווייל גאט האט זיך דארטין צו אים בוויזן בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי אָחִיו אז ער איז אנטלאפן גווארן פאר זיין ברודער: (ח) וַתָּמָת דְּבוֹרָה מֵינֶקֶת רִבְקָה און זיא איז גשטארבן דבורה דיא זייגערין פון רִבְקָה. רש"י שרייבט וויא קומט דבורה צו יַעֲקֹב. איז נ"ר ה' רן ווארום רִבְקָה האט גזאגט צו יַעֲקֹב בשעת אז זיא האט אים גשיקט צוא לָבָן איך וועל שיקן און וועל דיך פון דארטין צו נעמן האט זיא גשיקט דבורה צוא יַעֲקֹב קיין פַּדַּן אֲרָם ער זאל פון דארטין ארוס גיין און זיא איז גשטארבן אין וועג צו ריק וועגם וַתִּקָּבֵר מִתַּחַת לְבֵית אֵל און זיא איז באגראבן גווארן פון אונטר בֵּית אֵל. רש"י שרייבט בֵּית אֵל איז גשטאנען אויף א בארג און זיא איז באגראבן אונטן אין עק בארג תַּחַת הָאַלּוֹן אונטער דעם לינדן בוים וַיִּקְרָא שְׁמוֹ און ער האט אן גרופן זיין נאמען פון דעם לינדן בוים אַלּוֹן בָּכוּת: (ט) וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶל יַעֲקֹב עוֹד בְּבוֹאוֹ מִפַּדַּן אֲרָם

עוֹד בְּבֹאוֹ מִפַּדַּן אֲרָם וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ׃
י וַיֹּאמֶר־לוֹ אֱלֹהִים שִׁמְךָ יַעֲקֹב
לֹא־יִקָּרֵא שִׁמְךָ עוֹד יַעֲקֹב כִּי אִם־
יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֶךָ וַיִּקְרָא אֶת־
שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל׃ יא וַיֹּאמֶר לוֹ אֱלֹהִים
אֲנִי אֵל שַׁדַּי פְּרֵה וּרְבֵה גּוֹי וּקְהַל
גּוֹיִם יִהְיֶה מִמֶּךָּ וּמְלָכִים מֵחֲלָצֶיךָ
יֵצֵאוּ׃ ששי יב וְאֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי
לְאַבְרָהָם

ת״א לא יקרא שמך ברכות יב: אני אל שדי יבמות סה פקידה שבר מח.

אונקלוס

עוֹד בְּמֵיתוֹהִי מִפַּדַּן
אֲרָם וּבָרִיךְ יָתֵהּ׃
י וַאֲמַר לֵהּ יְיָ שְׁמָךְ
יַעֲקֹב לָא יִתְקְרֵי שְׁמָךְ
עוֹד יַעֲקֹב אֱלָהֵין
יִשְׂרָאֵל יְהֵא שְׁמָךְ
וּקְרָא יָת שְׁמֵהּ יִשְׂרָאֵל׃
יא וַאֲמַר לֵהּ יְיָ אֲנָא
אֵל שַׁדַּי פּוּשׁ וּסְגֵי עַם
וּכְנִשַּׁת שִׁבְטִין יְהֵא
מִנָּךְ וּמַלְכִין דְּשַׁלִּיטִין
בְּעַמְמַיָּא מִנָּךְ יִפְּקוּן׃
יב וְיָת אַרְעָא דִּי
יְהָבִית

בעל הטורים

שלמד בסוד הדגלים שמסמין כשין מטהו כל יעקב לומר שם קרא עוד את המקום השני בית אל כמו שמפרש כאן תחת האלונים של השרים שם לפנין כל הטעמים ירמוס מהם: (י) אני אל שדי פרה ורבה. פוא שם של פריה ורביה כי נמלא שם של שי״ן דל״ת יו״ד עולה ה״ק כמנין איברים שבאדם ושסה״ה: (יא) גוי וקהל גוים יהיו ממך.

פירוש רשב״ם

רש״י

ממנו עשו אף הכתוב לא פרסמה: (ט) עוד. פעם שני במקום הזה אחד בלכתו ואחד בשובו: ויברך אתו. ברכת אבלים (ב״ר): (י) לא יקרא שמך עוד יעקב. לשון אדם הבא במארב ועקבה אלא לשון שר ונגיד: (יא) אני אל שדי. שאני כדאי לברך שהברכות שלי: פרה ורבה. על שם שעדיין לא נולד בנימין ואע״פ שכבר נתעברה ממנו: גוי. בנימין: גוים. (ב״ר) מנשה ואפרים שעתידים לצאת מיוסף והם במנין השבטים: ומלכים. (ב״ר) שאול ואיש בשת שהיו משבט בנימין שעדיין לא נולדו (ופסוק זה דרשו אבנר כשהמליך איש בשת ואף השבטים דרשוהו וקרעו בנימין דכתיב (שופטים כא) איש ממנו לא יתן את בתו לבנימין לאשה וחזרו ואמרו אלמלא היה עולה מן השבטים לא היה הקב״ה אומר ליעקב ומלכים מחלציך יצאו): גוי וקהל גוים. בנים עתידים בניו להיות כמנין הגוים שהם ע׳ אומות וכן כל הסנהדרין שבעים. ד״א שעתידים בניו להקריב

שפתי חכמים

דבאין לקלל אותה מבוא לא תקלל הרב וזה דוקא מקיים: ב לשון ואורב וקם עליו: ל דק״ל למה נאמר אני ועוד למה נאמר שם של שדי ולא אחד משאר שמות: מ כתב הרא״ם צריך לגרוס וקהל גוים מנשה ואפרים דדרים גוי אחד וקהל אחד כי כולי דלא מקשה אמאי דפי׳ בפרשת ויחי בכרני שעתידים לצאת ממני עוד קהל ועמים או צריך לגרוס הכא קהל עמים בלא וי״ו והכא גרסינן גוים מנשה ואפרים. ועיין בג״א פרשת ויחי שמבנה כגירסא: נ פי׳ דכתיב מחלציך יצאו משמע שעדיין הם בהון אלציו דאין זה אלא

פירוש ע״ט

אונ גָאט הָאט זִיךְ צוּא יַעֲקֹב בַּאוִויזִין נָאךְ אַיין מָאל אַז עֶר אִיז גְקוּמֶען פוּן פַּדַּן אֲרָם כְּלוֹמַר אַיין מָאל הָאט עֶר זִיךְ צוּא אִים בַּאוִויזִין אַז עֶר אִיז גְגַאנְגֶען קַיין פַּדַּן אוּנ דָס אַנְדֶרֶע מָאל אַז עֶר אִיז קְרִיק גְגַאנְגֶען וַיְבָרֶךְ אוֹתוֹ אוּנ עֶר הָט אִים גְבֶּענְשְׁט רַשִׁ״י שְׁרַייבְּט עֶר הָאט אִים גְבֶּענְשְׁט בִּרְכַּת אֲבֵלִים ווָארוּם יַעֲקֹב אִיז דָארְטִין גְוָוארְן גְוָוארְ אַז זַיין מוּטֶער אִיז גְשְׁטָארְבֶּן: (י) וַיֹּאמֶר לוֹ אֱלֹהִים הָאט גָאט צוּ אִים גְזָאגְט שִׁמְךָ יַעֲקֹב דַיין נָאמֶען אִיז יַעֲקֹב לֹא יִקָּרֵא שִׁמְךָ עוֹד יַעֲקֹב פוּן אַצוּנְד זָאל נִיט אָ גְרוּפְן ווֶערְן דַיין נָאמֶען יַעֲקֹב כִּי אִם נַייעֶרְט יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֶךָ דַיין נָאמֶען זָאל זַיין יִשְׂרָאֵל וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל אוּנ עֶר הָאט גְרוּפְן זַיין נָאמֶען יִשְׂרָאֵל: (יא) וַיֹּאמֶר לוֹ אֱלֹהִים אוּנ גָאט הָאט צוּ אִים גְזָאגְט אֲנִי אֵל שַׁדַּי אִיךְ בִּין דֶר אַלְמֶעכְטִיגֶר גָאט אִיךְ בֶּענְטְשׁ דִיךְ אוּנ זָאג דִיר פְּרֵה פְרוּכְפֶּר זִיךְ וּרְבֵה אוּנ מֶער זִיךְ גּוֹי אַיין פָאלְק דָאס אִיז בִּנְיָמִין וּקְהַל גּוֹיִם אוּנ אַיין זַאמְלוּנְג פוּן פֶעלְקֶער דָאס מַיינְט מֶען מְנַשֶּׁה אוּנ אֶפְרַיִם ווָאס זֵייא ווֶעלִין אַרוֹס קוּמֶען פוּן יוֹסֵף אוּנ זֵייא ווֶעלִין גְרֶעכִינְט ווֶערִין אִין צָאל פוּן דִיא שְׁבָטִים יִהְיֶה מִמֶּךָּ ווֶעלִין זַיין פוּן דִיר וּמְלָכִים מֵחֲלָצֶיךָ יֵצֵאוּ אוּנ מְלָכִים ווֶעלִין אַרוֹס גֵיין פוּן דַיינֶע לֶענְדְן: (יב) וְאֶת הָאָרֶץ אוּנ דָאס לַאנְד ווָאס אִיךְ הָאב גְגֶעבְּן צוּא אַבְרָהָם לְךָ אֶתְּנֶנָּה צוּא דִיר ווֶעל אִיךְ דָאס גֶעבְּן

לְאַבְרָהָם וּלְיִצְחָק לְךָ אֶתְּנֶנָּה
וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אֶתֵּן אֶת־הָאָרֶץ׃
יג וַיַּעַל מֵעָלָיו אֱלֹהִים בַּמָּקוֹם
אֲשֶׁר־דִּבֶּר אִתּוֹ׃ יד וַיַּצֵּב יַעֲקֹב
מַצֵּבָה בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־דִּבֶּר אִתּוֹ
מַצֶּבֶת אָבֶן וַיַּסֵּךְ עָלֶיהָ נֶסֶךְ וַיִּצֹק
עָלֶיהָ שָׁמֶן׃ טו וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶת־
שֵׁם הַמָּקוֹם אֲשֶׁר דִּבֶּר אִתּוֹ שָׁם
אֱלֹהִים בֵּית־אֵל׃ טז וַיִּסְעוּ מִבֵּית
אֵל וַיְהִי־עוֹד כִּבְרַת־הָאָרֶץ לָבוֹא
אֶפְרָתָה וַתֵּלֶד רָחֵל וַתְּקַשׁ
בלדתה

אונקלוס

יְהַבִית לְאַבְרָהָם
וּלְיִצְחָק לָךְ אֶתְּנִנַּהּ
וְלִבְנָךְ בַּתְרָךְ אֶתֵּן יָת
אַרְעָא׃ יג וְאִסְתַּלַּק
מֵעִלָּווֹהִי יְקָרָא דַייָ
בְּאַתְרָא דִּי מַלִּיל עִמֵּהּ׃
יד וַאֲקִים יַעֲקֹב קָמְתָא
בְּאַתְרָא דִּי מַלִּיל עִמֵּהּ
קָמַת אַבְנָא וְאַסֵּיךְ
עֲלַהּ נִסּוּכִין וַאֲרִיק עֲלַהּ
מִשְׁחָא׃ טו וּקְרָא יַעֲקֹב
יָת שְׁמָא דְּאַתְרָא דִּי
מַלִּיל עִמֵּהּ תַּמָּן יְיָ בֵּית
אֵל׃ טז וּנְטַלוּ מִבֵּית
אֵל וַהֲוָה עוֹד כְּרוּבַת
אַרְעָא לְמֵיעַל לְאֶפְרָת
וִילֵידַת רָחֵל וְקַשִּׁיאַת
בְּמֵילְדַהּ

ת"א ויעל מעליו אלהים פקידה בס.

פירוש רשב"ם

והולך: (יד) במקום אשר דבר אתו. כמה פעמים נאמר לשון זה בפרשה זו לפי שהיה המקום באמצע הדרכים ואין שם עיר: (טז) כברת. כמו ירוע כבירים. ואוריד כביר יושבים. לשון רבוי ולפי ריבוי

רש"י

בשעת איסור הבמות כגוים בימי אליהו (ברש"י ישן): (יד) במקום אשר דבר אתו. איני יודע מה מלמדנו: (טז) כברת הארץ. מנחם פירש לשון כביר רבוי מהלך רב. ואגדה בזמן שהארץ חלולה ומנוקבת ככברה (ב"ר) שהניר מצוי הסתיו עבר והשרב עדיין לא בא ע. ואין זה פשוטו של מקרא שהרי בנעמן מצינו (מ"ב ה) וילך מאתו כברת ארץ פ ואומר אני שהוא שם מדת קרקע כמו מהלך פרסה או יותר כמו שאתה אומר צמד כרם חלקת שדה צ כך במהלך אדם נותן שם מדה (קרקע כמו מהלך מיל) כברת

שפתי חכמים

משמע בנימין שעדיין לא נולד: ה (נח"י) אע"ג דבב"ר למדו מזה הפסוק האבות הן הן המרכבה והרב ה"ל לאהי דרוש דהא הביאו סוף פ' לך לך מ"מ ה"ל דאלו התיבות במקום אשר דבר אתו מיותרות דהא גבי אברהם כתיב ויעל מעליו אלהים ולא כתיב במקום אשר דבר אתו: ע שאע"פ שזמן יפה היה וא"כ לא היה לו לקוברה בדרך אלא היה לו שאת אותה לאפרת אע"פ כן לא עשה כדפירש"י בפ' ויחי ואע"פ שפי' שם דעת הגריד היה משמע שבאמצע הקיץ היה א"כ י"ל דלכך מנע להוליכה ליקבר בארץ ישראל כיון שהיה החום גדול. וי"ל דמה שפי' עת הגריד היה שהארץ חלולה כו' לא היה באמצע הקיץ אלא בתחילת הקיץ והארץ היתה חלולה ע"י ברזל של החורשה שהניר היה מצוי: פ ר"ל והשם מאי רבותיה בזה אם הוא ככברה. והסתיו עבר והשרב עדיין לא בא למאי נפקא מינה אלא ודאי מהלך מועט היה וכיד רדף אחריו גיחזי: צ ר"ל כשאדם מוכר לחבירו כרם אומר לו אני מוכר לך צמד כרם וכשמוכר לו שדה אומר לו חלקת

פירוש ע"ט

וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אֶתֵּן אֶת הָאָרֶץ אונ צו דיינע קינדר וואס ועלן זיין נאך דיר וועל איך געבן דאס לאנד: (יג) וַיַּעַל מֵעָלָיו אֱלֹהִים אונ גאט הט זיך פון אים אפ געטאן בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר דִּבֶּר אִתּוֹ אויף דעם ארט וואס ער האט מיט אים גירעט: (יד) וַיַּצֵּב יַעֲקֹב אונ יעקב האט גישטעלט אבשטאנד בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר דִּבֶּר אִתּוֹ אויף דעם א"ט וואס ער האט מיט אים גרעט מַצֶּבֶת אֶבֶן איין בשטאנד פון שטיין וַיַּסֵּךְ עָלֶיהָ נֶסֶךְ אונ וַיִּצֹק עָלֶיהָ שָׁמֶן אונ ער הט אויף איר גגאסן אגיסונג פון גאטס וועגן ער הט אויף איר גגאסן אייל: (טו) וַיִּקְרָא הט יעקב גרופן שֵׁם הַמָּקוֹם אֲשֶׁר דִּבֶּר אִתּוֹ שָׁם אֱלֹהִים דעם נאמן פון דעם ארט ווס גאט הט מיט אים דארטין גרעט בית אל: (טז) וַיִּסְעוּ אונ זייא האבן גצוגן פון בית אל וַיְהִי עוֹד כִּבְרַת הָאָרֶץ לָבוֹא אֶפְרָתָה אונ עס איז גוועזן נאך איין אקער פעלד צוא קומן קיין אֶפְרָת וַתֵּלֶד רָחֵל האט רחל גוואלט

בְּלִדְתָּהּ: יז וַיְהִי בְהַקְשֹׁתָהּ
בְּלִדְתָּהּ וַתֹּאמֶר לָהּ הַמְיַלֶּדֶת
אַל־תִּירְאִי כִּי־גַם־זֶה לָךְ בֵּן: יח וַיְהִי
בְּצֵאת נַפְשָׁהּ כִּי מֵתָה וַתִּקְרָא
שְׁמוֹ בֶּן־אוֹנִי וְאָבִיו קָרָא־לוֹ בִנְיָמִין:
יט וַתָּמָת רָחֵל וַתִּקָּבֵר בְּדֶרֶךְ
אֶפְרָתָה הִוא בֵּית לָחֶם: כ וַיַּצֵּב
יַעֲקֹב מַצֵּבָה עַל־קְבֻרָתָהּ הִוא
מַצֶּבֶת קְבֻרַת־רָחֵל עַד־הַיּוֹם:
כא וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וַיֵּט אָהֳלֹה מֵהָלְאָה
לְמִגְדַּל־עֵדֶר: כב וַיְהִי בִּשְׁכֹּן יִשְׂרָאֵל
בארץ

בְּמֵילְדַהּ: יז וַהֲוָה
בְּקַשְׁיוּתַהּ בְּמֵילְדַהּ
וַאֲמֶרֶת לַהּ חָיְתָא לָא
תִדְחֲלִי אֲרֵי אַף דֵּין
לִיךְ בַּר: יח וַהֲוָה
בְּמִפַּק נַפְשַׁהּ אֲרֵי
מֵיתַת וּקְרַת שְׁמֵהּ בַּר
דְּוַי וַאֲבוּהִי קְרָא לֵהּ
בִּנְיָמִין: יט וּמִיתַת רָחֵל
וְאִתְקְבַרַת בְּאֹרַח
אֶפְרָת הִיא בֵּית לָחֶם:
כ וַאֲקִים יַעֲקֹב קָמְתָא
עַל קְבֻרְתַּהּ הִיא קָמַת
קְבֻרְתָּא דְרָחֵל עַד
יוֹמָא דֵין: כא וּנְטַל
יִשְׂרָאֵל וּפְרַס מַשְׁכְּנֵהּ
מִלְּהָלָא לְמִגְדְּלָא
דְעֵדֶר: כב וַהֲוָה כַּד
שרא

ת"א והניו קרא לו סוטה לו . ויהי בשכן מגילה כה .

פירוש רשב"ם

ארץ עד אפרת נקברה בדרך: ותקש. כמו ותקשה. כמו ותצו ותצוה. ותכס. ותכסה: (יז) אל תיראי כי גם זה לך בן. כאשר התפללת יוסף ה' לי בן אחר ולא חפץ להמיתך אלא קבל תפילתך ולדבר על לבה נתכוונה: (יח) בנימין. בן זקונים. בן ימים. כמו לקץ הימין. כמו הימים: (כ) היא מצבת קבורת רחל. שאמר שמואל לשאול כשהלך ממנו לאחר שמשחו למלך: (כא) למגדל עדר. סמוך לבית לחם היה כדכתיב בתרי עשר ואתה

רש"י

ארץ: (יז) כי גם זה. נוסף לך על יוסף. ורבותינו דרשו עם כל שבט נולדה תאומה ועם בנימין נולדה תאומה יתירה: (יח) בן אוני. בן צערי: בנימין. נראה בעיני לפי שהוא לבדו נולד בארץ כנען שהיא בנגב כשאדם בא מארם נהרים כמו שנאמר בנגב בארץ כנען הלוך ונסוע הנגבה: בנימין. בן ימין לשון (תהלים פט) צפון וימין אתה בראתם לפיכך הוא מלא (ד"א בנימין בן ימים שנולד לעת זקנתו ונכתב בנון כמו (דניאל יב) לקץ הימין): (כב) בשכן ישראל בארץ ההוא. עד שלא בא לחברון אצל יצחק ארעוהו

שפתי חכמים

כפרש כלומר בכיה מדה הידוע להם : ה ר"ל לפי שאותו

פירוש ע"ט

גְוִוינְן וַתְּקַשׁ בְּלִדְתָּהּ אוּנ עֶס אִיז גְוֶועןְ שְׁוֶוער אִין אִיר
גְוִוינְן דֶס הַייסְט זִיא אִיז שְׁוֶוער גְגַאנְגֶן צוּ קִינְד:
(יז) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גְוֶועןְ בְּהַקְשֹׁתָהּ בְּלִדְתָּהּ אִין אִיר
מָאן שְׁוֶוער גְוִוינְן וַתֹּאמֶר לָהּ הַמְיַלֶּדֶת הָט דִיא הַייבִּין
צוּ אִיר גְזָאגְט אַל תִּירְאִי דוּ זָאלְסְט דִיךְ נִיט פָארְכְטִן
כִּי גַם זֶה לָךְ בֵּן דֶעןְ דֶר וֶועט אוֹךְ זַיין צוּ דִיר אַזוּן:
(יח) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גְוֶועןְ בְּצֵאת נַפְשָׁהּ אַז אִיר
נְשָׁמָה הָאט גְזָאלְט אוֹס גֵיין כִּי מֵתָה וָוארוּם זִיא
אִיז גְשְׁטָארְבִּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ הָאט זִיא אִן גְרוּפִן זַיין
נָאמִן בֶּן אוֹנִי דֶר זוּן פוּן מַיין צַעַר וְאָבִיו קָרָא לוֹ אוּנ
דֶר פָאטֶר הָאט אִים אָן גְרוּפִן בִּנְיָמִין: (יט) וַתָּמָת
רָחֵל אוּנ רָחֵל אִיז גְשְׁטָארְבִּן וַתִּקָּבֵר בְּדֶרֶךְ אֶפְרָתָה אוּנ
זִיא אִיז בַּגְרָאבִּן גְוָוארְן אִין דֶעם וֶועג וְוִיא מֶען
גֵייט קֵיין אֶפְרָת הִיא דָאס אִיז בֵּית לָחֶם: (כ) וַיַּצֵּב
יַעֲקֹב מַצֵּבָה עַל קְבוּרָתָהּ הָט יַעֲקֹב גְשְׁטֶעלְט אַמַצֵּבָה
בַּייא אִיר קֶבֶר הִיא מַצֶּבֶת קְבוּרַת רָחֵל עַד הַיּוֹם דֶס אִיז
דִיא מַצֵּבָה פוּן דֶעם קֶבֶר פוּן רָחֵל בִּיז הַיינְטִיגְן
טָאג: (כא) וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל אוּנ יִשְׂרָאֵל הָאט גְצוֹגְן
וַיֵּט אָהֳלֹה מֵהָלְאָה אוּנ עֶר הָאט גְנֵייגְט זַיין גְצֶעלְט
פוּן ווייטֶער פוּן מִגְדַּל עֵדֶר: (כב) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז
גְוֶועןְ בִּשְׁכֹּן יִשְׂרָאֵל בָּאָרֶץ הַהִוא אַז יִשְׂרָאֵל הָט גְרוּעְט
אִין דֶעם דָאזִיגְן לַאנְד וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן אִיז רְאוּבֵן גְגַאנְגֶן

בָּאָרֶץ הַהִוא וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן וַיִּשְׁכַּב אֶת־בִּלְהָה פִּילֶגֶשׁ אָבִיו וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל : פ פסקא באמצע פסוק וַיִּהְיוּ בְנֵי יַעֲקֹב שְׁנֵים עָשָׂר :
כג בְּנֵי לֵאָה בְּכוֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן וְלֵוִי וִיהוּדָה וְיִשָּׂשכָר וּזְבֻלוּן :
כד בְּנֵי רָחֵל יוֹסֵף וּבִנְיָמִן :
כה וּבְנֵי בִלְהָה שִׁפְחַת רָחֵל דָּן וְנַפְתָּלִי :
ט וּבְנֵי זלפה

ת"א וילך ראובן אצם ס .

שְׁרָא יִשְׂרָאֵל בְּאַרְעָא הַהִיא וַאֲזַל רְאוּבֵן וּשְׁכִיב עִם בִּלְהָה לְחֵינָתָא דַאֲבוּהִי וּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל וַהֲווֹ בְנֵי יַעֲקֹב תְּרֵי עֲסַר : כג בְּנֵי לֵאָה בּוּכְרָא דְיַעֲקֹב רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן וְלֵוִי וִיהוּדָה וְיִשָּׂשכָר וּזְבוּלוּן : כד בְּנֵי רָחֵל יוֹסֵף וּבִנְיָמִין : כה וּבְנֵי בִלְהָה אַמְתָא דְרָחֵל דָּן וְנַפְתָּלִי : כו וּבְנֵי זִלְפָּה אמתא

פירוש רשב"ם

בית לחם אפרתה וגו' וכתיב בסמוך ואתה מגדל עדר וגו' : (כב) וישמע ישראל . לא נכתב זה אלא להודיעך שבשביל ששמע יעקב את הדבר אמר לו בשעת צוואתו פחז כמים אל תותר כי עלית משכבי אביך : ויהיו בני יעקב שנים עשר . עתה בשנולד בנימין היו שנים עשר ועד שסיים כל ענין אותה הפרשה לא היה רוצה להפסיק זה :

שפתי חכמים

ביאתו מלכות אלא יצחק אביו לכך הירע לו כל זאת : ר' לפי שסיתה שפחת רחל מהרש"ל . ול"ת מ"ט דיעקב ולמה לא נתן באהל לאה י"ל לפי שיעקב היה סבור שלאה לא תרצה ליקח משום שלא נתן מטתו בחיי רחל באהלה ג"כ עכשיו לא תרצה ליקח אבל ראובן שהיה רגיל אצל אמו ויודע שתקח מ"ה סלך וכלל . עכ"ל : ש ר"ל כשעשה כה"ג עבודה היה מלובש בחשן ובאפוד והיו שמות השבטים בחשן ועל כתפות האפוד ראובן היה הראשון : ת כשנמנו שמות השבטים הוא נמנה

רש"י

כל אלה : וישכב . (שבת נה) מתוך שבלבל משכבו מעלה עליו הכתוב כאלו שכבה ולמה בלבל וחלל יצועיו שכשמתה רחל נטל יעקב מטתו שהיתה נתונה תדיר באהל רחל ולא בשאר אהלים ונתנה באהל בלהה בא ראובן ותבע ר' עלבון אמו אמר אם אחות אמי היתה צרה לאמי שפחת אחות אמי תהא צרה לאמי לכך בלבל : ויהיו בני יעקב שנים עשר . מתחיל לענין ראשון משנולד בנימין נשלמה המטה ומעתה ראויים להמנות ומנאן . ורבותינו דרשו ללמדנו בא שכולן שוין וכולן צדיקים שלא חטא ראובן : (כג) בכור יעקב . אפי' בשעת הקלקלה קראו בכור : בכור יעקב . בכור לנחלה בכור לעבודה בכור ש' למנין ת' ולא נתנה

פירוש ע"ט

וַיִּשְׁכַּב אֶת בִּלְהָה פִּילֶגֶשׁ אָבִיו אונ איז גֶלֶעגְן בַּיי בִּלְהָה דִי פִּילֶגֶשׁ פוּן זַיין פָאטֶר וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל אוּנ יִשְׂרָאֵל הָאט דָאס גְהֶערְט . רש"י שְׁרַייבְּט עֶר אִיז נִיט גְלֶעגְן בַּיי אִיר נָאר וַוייל עֶר הָאט מְבַלְבֵּל גְוֶוען דֶם גְלֶעגֶר פוּן זַיין פָאטֶר רֶעכִינְט דֶם דֶר פָּסוּק גְלַייךְ וִויא עֶר אִיז בַּיי אִיר גְלֶעגְן אוּנ פוּן וֶועסְט וֶועגְן הָאט רְאוּבֵן דָאס גְטָאן וָוארוּם בְּשַׁעַת אַז רָחֵל הָט גְלֶעבְּט אִיז דֶם בֶּעט פוּן יַעֲקֹב גְשְׁטַאנְן אִין גְצֶעלְט פוּן רָחֵל אוּנ אַז רָחֵל אִיז גְשְׁטָארְבְּן הָאט יַעֲקֹב גְנוּמֶן זַיין בֶּעט אוּנ הָאט גְשְׁטֶעלְט אִין גְצֶעלְט פוּן בִּלְהָה דִיא שִׁפְחָה פוּן רָחֵל הָאט זִיךְ רְאוּבֵן אָן גְנוּמֶן פַר זַיין מוּטֶר לֵאָה אוּנ הָאט גְזָאגְט וַוייל מַיין מוּטֶערְס שְׁוֶועסְטֶער אִיז גְוֶוען אַ צָרָה צוּ מַיין מוּטֶר זָאל דִיא דִינְסְט אוֹךְ זַיין אַ צָרָה צוּא מַיין מוּטֶר דְרוּם הָאט עֶר צוּא וָוארְפְן זַיין גְלֶעגֶר וַיִּהְיוּ בְנֵי יַעֲקֹב שְׁנֵים עָשָׂר אוּנ דִיא קִינְדֶר פוּן יַעֲקֹב זֶענְן גְוֶוען צְוֶועלְף . רש"י שְׁרַייבְּט דָאס גַייט אַרוּף כְּלוֹמַר אַז בִּנְיָמִין אִיז גְבוֹרְן גְוָוארְן אִיז שׁוֹן גְוָוארְן צְוֶועלְף שְׁבָטִים זֶענְן זַייא רָאוּי גְוֶוען מֶען זָאל זַייא צֵיילְן הָאט זַייא דֶר פָּסוּק גְצֵיילְט אוּנְזֶערֶע חֲכָמִים הָאבְּן גְדַרְשְׁנְט וַיִּהְיוּ בְנֵי יַעֲקֹב שְׁנֵים עָשָׂר דִי קִינְדֶר פוּן יַעֲקֹב זֶענְן גְוֶוען צְוֶועלְף כְּלוֹמַר זַייא זֶענְן אַלֶע גְלַייךְ אוּנ זֶענְן אַלֶע צַדִּיקִים דָאס וַוייזְט מִיר אַז רְאוּבֵן הָאט נִיט גְזִינְדִיגְט דֶר מִיט וָואס עֶר הָט מְבַלְבֵּל גְוֶוען דֶעם פָאטֶערְס גְלֶעגֶר : (כג) בְּנֵי לֵאָה וגו' :

וְזִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה גָּד וְאָשֵׁר אֵלֶּה
בְּנֵי יַעֲקֹב אֲשֶׁר יֻלַּד־לוֹ בְּפַדַּן
אֲרָם׃ כז וַיָּבֹא יַעֲקֹב אֶל־יִצְחָק
אָבִיו מַמְרֵא קִרְיַת הָאַרְבַּע הִוא
חֶבְרוֹן אֲשֶׁר־גָּר־שָׁם אַבְרָהָם
וְיִצְחָק׃ כח וַיִּהְיוּ יְמֵי יִצְחָק מְאַת
שָׁנָה וּשְׁמֹנִים שָׁנָה׃ כט וַיִּגְוַע יִצְחָק
וַיָּמָת וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו זָקֵן וּשְׂבַע
יָמִים וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ עֵשָׂו וְיַעֲקֹב
בָּנָיו׃ פ לו א וְאֵלֶּה תֹּלְדוֹת עֵשָׂו
הוּא

וְזִלְפָּה אַמְתָא דְלֵאָה גָּד וְאָשֵׁר
אִלֵּין בְּנֵי יַעֲקֹב דִּי
אִתְיְלִידוּ לֵהּ בְּפַדַּן
אֲרָם׃ כז וַאֲתָא יַעֲקֹב
לְוָת יִצְחָק אֲבוּהִי
מַמְרֵא קִרְיַת אַרְבַּע
הִיא חֶבְרוֹן דִּי דָר תַּמָּן
אַבְרָהָם וְיִצְחָק׃
כח וַהֲווֹ יוֹמֵי יִצְחָק
מְאָה וּתְמָנַן שְׁנִין׃
כט וְאִתְנְגִיד יִצְחָק
וּמִית וְאִתְכְּנֵישׁ לְעַמֵּהּ
סִיב וּשְׂבַע יוֹמִין וּקְבָרוּ
יָתֵהּ עֵשָׂו וְיַעֲקֹב בְּנוֹהִי׃
א וְאִלֵּין תּוּלְדַת עֵשָׂו
הוּא

ת״א ויקברו אותו בשרה יו.

בעל הטורים

בגימ' ילדמס ויסופ: (כט) זקן ושבע ימים. ג' במסו' דילחק ובאיוב שמיסס לדיקים וכן באברהם זקן ושבע ובלדיקים נאמר כן לשבח וברשעים לגנאי אדם ילוד אשה קצר ימים

פירוש רשב״ם

(כט) עשו ויעקב. לפי שהיה בכור ויעקב היה חולק לו כבוד הקדימו הכתוב. אבל בקבורת אברהם הקדים הכתיב יצחק לישמעאל לפי שהיה בן השפחה:

רש״י

בכורה ליוסף אלא לענין השבטים שנעשה לשני שבטים: (כז) ממרא. שם א המישור: קרית הארבע. שם העיר ב ממרא קרית הארבע אל מישור של קרית ארבע. וא״ת היה לו לכתוב ממרא הקרית ארבע כן דרך המקרא בכל דבר שבשמו כפול כגון זה וכגון בית לחם אבי עזר בית אל אם הולכך להפיל בו ה״א נותנה בראש התיבה השניה (ש״א טז) בית הלחמי (שופטים ו) בעפרת אבי העזרי (מ״א טז) בנה חיאל בית האלי: (כט) ויגוע יצחק. אין מוקדם ומאוחר בתורה מכירתו של יוסף קדמה למיתתו של יצחק י״ב שנה שהרי כשנולד יעקב היה יצחק בן ס' שנה שנאמר ויצחק בן ס' שנה וגו' יצחק מת בשנת ק״כ ליעקב אם תוציא ששים מק״פ שנה נשארו ק״כ ויוסף נמכר בן י״ז שנה ואותה שנה שנת מאה ושמונה ליעקב כילד בן ששים ושלש נתברך ארבע עשרה שנה נטמן בבית עבר הרי שבעים ושבע וארבע עשרה עבד באשה ובסוף ארבע עשרה נולד יוסף שנאמר ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף וגו' הרי תשעים ואחת וי״ז עד שלא נמכר יוסף הרי מאה ושמנה (עוד מפורש מן המקרא משנמכר יוסף עד שבא יעקב מצרימה כ״ב שנה שנאמר ויוסף בן שלשים שנה וגו' וז' שנים שובע ושנתים רעב הרי

שפתי חכמים

תחלה מלאתי: א וקא דכתיב לעיל בפ' לך וישב באלוני ממרא אשר בחברון ופירש״י שם אדם י״ל דשתם כתיב באלוני ממרא ואלון שם המישור וא״ל דשמא שני שמות יש לו אלון וממרא וקראן בשני שמותיו דהיינו אלון וממרא א״כ הל״ל באלוני בממרא להורות ששני שמות יש לו למישור אע״כ מדלא כתיב הכי ש״מ שם אחד הוא והרא״ם פי' לא שם האדם מדכתיב אחריו קרית הארבע: ב פי' שמה של עיר היה קרית ארבע ולא קרית של ארבע שהוא שם אדם מדכתיב ותמת שרה בקרית ארבע ש״מ בקרית ארבע הוא שם המקום וה״א שבמלת הארבע דכתיב הכא הוא במקום של כלומר אל מישור של קרית ארבע וכמו שמפ' רש״י בעצמו אחר זה

פירוש ע״ט

(כד) (כה) (כו) וּבְנֵי זִלְפָּה וגו': (כז) וַיָּבֹא יַעֲקֹב איז יַעֲקֹב גְקוּמֶן צוּ זַיין פָאטֶער קֵיין מַמְרֵא. אין קִרְיַת הָאַרְבַּע הוּא דָאס מֵיינְט מֶען חֶבְרוֹן אֲשֶׁר גָּר שָׁם ווָאס דָארְטְן הָאט גְוואוֹנְט אַבְרָהָם אוּנ יִצְחָק: (כח) וַיִּהְיוּ אוּנ זַייא זֶענְן גְוֶועזְן יְמֵי יִצְחָק דִיא טֶעג פוּן יִצְחָק מְאַת שָׁנָה וּשְׁמֹנִים שָׁנָה הוּנְדֶערְט אוּנ אַכְצִיג יָאר: (כט) וַיִּגְוַע יִצְחָק וַיָּמֹת אוּנ יִצְחָק אִיז פָאר גַאנְגֶן אוּנ עֶר אִיז גְשְׁטָארְבְּן וַיֵּאָסֶף אֶל עַמָּיו אוּנ עֶר אִיז אַיין גְטָאן גְוָוארְן צוּ זַיין פָאלְק. זָקֵן אַלְט וּשְׂבַע יָמִים אוּנ זַאט מִיט טֶעג וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ אוּנ זַייא הָאבְּן אִים בַּגְרָאבְּן עֵשָׂו אוּנ יַעֲקֹב בָּנָיו זַיינֶע קִינְדֶער: (א) וְאֵלֶּה תֹּלְדוֹת עֵשָׂו אוּנ דָאס זֶענְן דִיא קִינְדֶער פוּן עֵשָׂו: (ב) עֵשָׂו

הוּא אֱדוֹם׃ ב עֵשָׂו לָקַח אֶת־נָשָׁיו
מִבְּנוֹת כְּנָעַן אֶת־עָדָה בַּת־אֵילוֹן
הַחִתִּי וְאֶת־אָהֳלִיבָמָה בַּת־עֲנָה
בַּת־צִבְעוֹן הַחִוִּי׃ ג וְאֶת־בָּשְׂמַת
בַּת־יִשְׁמָעֵאל אֲחוֹת נְבָיוֹת׃ ד וַתֵּלֶד
עָדָה לְעֵשָׂו אֶת־אֱלִיפָז וּבָשְׂמַת
יָלְדָה אֶת־רְעוּאֵל׃ ה וְאָהֳלִיבָמָה
יָלְדָה אֶת־יְעִישׁ יעוש קרי וְאֶת־יַעְלָם
וְאֶת־קֹרַח אֵלֶּה בְּנֵי עֵשָׂו אֲשֶׁר
יֻלְּדוּ־לוֹ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן׃ ו וַיִּקַּח עֵשָׂו
אֶת־נָשָׁיו וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־בְּנֹתָיו
ואת

אונקלוס

הוּא אֱדוֹם : ב עֵשָׂו
נְסִיב יָת נְשׁוֹהִי מִבְּנַת כְּנַעַן יָת עָדָה בַּת אֵילוֹן חִתָּאָה וְיָת אָהֳלִיבָמָה בַּת עֲנָה בַּת צִבְעוֹן
חִוָּאָה : ג וְיָת בָּשְׂמַת בַּת יִשְׁמָעֵאל אֲחָתֵהּ
דִּנְבָיוֹת : ד וִילִידַת
עָדָה לְעֵשָׂו יָת אֱלִיפָז וּבָשְׂמַת יְלִידַת יָת
רְעוּאֵל : ה וְאָהֳלִיבָמָה
יְלִידַת יָת יְעוּשׁ וְיָת יַעְלָם וְיָת קֹרַח אִלֵּין בְּנֵי עֵשָׂו דִּי אִתְיְלִידוּ לֵהּ בְּאַרְעָא דִּכְנָעַן :
ו וּדְבַר עֵשָׂו יָת נְשׁוֹהִי וְיָת בְּנוֹהִי וְיָת בְּנָתֵהּ
וְיָת

פירוש רשב"ם

(ב) עשו לקח את נשיו מבנות כנען. המדקדק יתן לב כי בפ' ראשונה של תולדות יצחק נאמר יהודית בת בארי החתי. בשמת בת אילון החתי. מחלת בת ישמעאל. ובפ' זו לא הוזכר בת בארי כלל לא שמה ולא שם אביה. אבל אילון וישמעאל אביהן של שתי נשיו הראשונות הוזכרו שהוחלפו שמות הבנות כאשר מצינו בכמה מקומות. בשמת בת אילון נקראת כאן עדה בת אילון ומחלת בת ישמעאל נקראת כאן בשמת. לכן יש לומר יהודית בת בארי מתה בלא בנים אבל בת אילון ובת ישמעאל היו להם בנים המפורשים כאן. ואהליבמה בת ענה בת צבעון החוי לקח אח"כ אחר שהלך לו לשבת בהר שעיר ונתחתן בבני שעיר החוי ככתוב לפנינו כי אהליבמה היתה בת ענה בת צבעון בן

בעל הטורים

והכא רוגז: (ד) ותלד עדה. בבני יעקב כשמייחס אומר בני לאה בני רחל וכן כולן לפי שהם בניינו של עולם ולכך נקראו בנים אבל בני עשו אינם נקראים בנים אלא ולדות:

שפתי חכמים

וק"ל : ב וקשה ולכתוב למה לא כינה לה שם טוב כדי לראות את אביו וסי"ל לעיל בפ' תולדות להזכיר אותו שם כינוי אם היה לה וי"ל שעשו קרא לה שם אחר שאינו של ע"א אלא שכתוב קראה כך בשם ע"א לפי שכתוב לעיל אח"כ והכוין עינין מראות ופרש"י בעשן של אלו ואם היה משנה שמה היה קשה שיכן מצינו שהיו מקטרות לכך קראה לעיל בשם זה כדי לראות את זה שלכך נקראת בשמת ע"ש וכו' מהרש"ל. ואע"פ שיהודית היא בת בארי החתי ואהליבמה היא בת ענה החוי י"ל הוא ענה הוא בארי דשני שמות הי"ל וכא דמייחס להו פעם למשפחת החוי ופעם למשפחת החתי אפשר דאביו היה ממשפחת החתי ואמו היתה ממשפחת החוי לכן מייחסו פ"א למשפחת החתי ופעם לחוי. הר"ם כ' אולי שבאו חתי וחוי על אשה א'. וא"ה מנ"ל לרש"י דיהודית היא אהליבמה דלמא יהודית מתה ואהליבמה אשה אחרת היתה תי' הרא"ם מדכתיב את נשיו ולא כתיב נשים ש"מ הן הן נשיו האמורים

רש"י

כ"ב וכתיב ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה נמלא יעקב במכירתו ק"ח) : (ג) עדה בת אילון. היא בשמת בת אילון ונקראת בשמת על שם שהיתה מקטרת בשמים לע"א : אהליבמה. היא יהודית והוא כינה שמה יהודית לומר שהיא כופרת בע"א כדי להטעות את אביו : בת ענה בת צבעון. אם בת ענה לא בת צבעון ענה בנו של צבעון שנאמר ואלה בני צבעון ואיה וענה מלמד שבא צבעון על כלתו אשת ענה ויצאת אהליבמה מבין שניהם והודיעך הכתוב שכולן בני ממזרות היו : (ג) בשמת בת ישמעאל. ולהלן קורה לה מחלת מצינו באגדת מדרש ספר שמואל ג' מוחלים להן עונותיהן גר שנתגייר והעולה לגדולה והנושא אשה ולמד הטעם מכאן לכך נקראת מחלת שנמחלו עונותיו : אחות נביות. על שם שהוא השיאה ע[...]
מסמס ישמעאל נקראת על שמו : (ה) ואהליבמה ילדה וגו'. קרח זה ממזר היה וכן אליפז היה

פירוש ע"ט

לקח את נשיו מבנות כנען עשו האט גנומן זיינע ווייבר פון די טעכטער פון כנען את עדה וגו' : (ד) (ה)

(ו) ויקח עשו את נשיו האט עשו גנומן זיינע ווייבר ואת בניו ואת בנותיו און זיין און זיינע טעכטער

וְאֶת־כָּל־נַפְשׁוֹת בֵּיתוֹ וְאֶת־מִקְנֵהוּ
וְאֶת־כָּל־בְּהֶמְתּוֹ וְאֵת כָּל־קִנְיָנוֹ
אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיֵּלֶךְ אֶל־
אֶרֶץ מִפְּנֵי יַעֲקֹב אָחִיו׃ ז כִּי־הָיָה
רְכוּשָׁם רָב מִשֶּׁבֶת יַחְדָּו וְלֹא יָכְלָה
אֶרֶץ מְגוּרֵיהֶם לָשֵׂאת אֹתָם מִפְּנֵי
מִקְנֵיהֶם׃ ח וַיֵּשֶׁב עֵשָׂו בְּהַר שֵׂעִיר
עֵשָׂו הוּא אֱדוֹם׃ ט וְאֵלֶּה תֹּלְדוֹת
עֵשָׂו אֲבִי אֱדוֹם בְּהַר שֵׂעִיר׃ י אֵלֶּה
שְׁמוֹת בְּנֵי־עֵשָׂו אֱלִיפַז בֶּן־עָדָה
אֵשֶׁת עֵשָׂו רְעוּאֵל בֶּן־בָּשְׂמַת
אשת

ית כל נפשת ביתה
וית גיתוהי וית כל
בעירה וית כל קנינה
די קנא בארעא דכנען
ואזל לארעא אחרי מן
קדם יעקב אחוהי׃
ז ארי הוה קנינהון סגי
מלמתב כחדא ולא
יכילת ארע
תותבותהון לסוברא
יתהון מן קדם גיתיהון׃
ח ויתיב עשו בטורא
דשעיר עשו הוא
אדום׃ ט ואלין תולדת
עשו אבוהון
דאדומאי בטורא
דשעיר׃ י אלין שמהת
בני עשו אליפז בר
עדה

בעל הטורים

(ז) ולא יכלה. ב׳ במס׳ דין ואידך ולא יכלה עוד הצפינו לפי שיעקב ברחה עליו בכיה ומלאים עובדי ע״א ולא היה יכול

פירוש רשב״ם

שעיר החורי וגם תמנע פילגש אליפז כתובה שם בבני שעיר. ולפי שאהליבמה אשתו אחרונה היתה לפיכך הזכיר אותה ואת בניה בכל הפרשיות האלו לבסוף: מפני יעקב אחיו. כי יעקב קנה את הבכורה ודינו היה לירש את יצחק לכך ישב בארץ מגורי אביו: (ב) ואלה תולדות עשו. בני בניו. כאשר פירשתי באלה תולדות

רש״י

ד שבא על אשת אביו אל אהליבמה אשת עשו מתרו הוא מנוי עם אלופי אליפז בסוף הענין (ב״ר): וילך אל ארץ. לגור בה באשר ימצא: (ז) ולא יכלה ארץ מגוריהם. להספיק מרעה לבהמות שלהם. ומ״א (ב״ר) מפני יעקב אחיו. מפני שטר חוב של גזירת כי גר יהיה זרעך המוטל על זרעו של יצחק אמר אלך לי מכאן. אין לי חלק לא במתנה שנתנה לו הארץ הזאת ולא בפרעון השטר ומפני ו הבושה שמכר בכורתו: (ט) ואלה. התולדות שהולידו בניו משהלך לשעיר:

שפתי חכמים

למעלה: ד כתב הרא״ם וא״ת מנ״ל דלמא תרי קרח היו וי״ל כיון דלא חשב אותו בבניו של אהליבמה וא״כ חשב אותו באלופים של אליפז ש״מ ממזר היה: ה דא״כ למה אינו מפרש לאיזה ארץ הלך: ו כלומר ועוד טעם אחר:

פירוש ע״ט

ואת כל נפשות ביתו און אלע לייבר פון זיין הויז גזינד ואת מקנהו ואת כל בהמתו און זיינע פיך און אלע בהמות ואת כל קנינו און גאר זיין קויפונג. אשר רכש וואס ער האט גיוואונען אין לאנד כנען וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו און ער איז אוועק גגאנגן אין לאנד פון פאר זיין ברודר יעקב כלומר ער איז גגאנגן זוכן זיך אוואונג וויא ער ווערט געפינען: (ז) כי היה רכושם רב דען זייער גוטס איז געוועזן פיל משבת יחדו פון צו זיצן באנאנדר דאס הייסט זייא האבן באנאנדר ניט געקאנט זיצן ולא יכלה ארץ מגוריהם לשאת

פירוש ע״ט

אותם מפני מקניהם און דאס לאנד פון זייער וואונונג האט ניט געקאנט ליידן פון זייערע פיך כלומר דיא ערד האט ניט געקאנט מספיק זיין קיין פיטערניש צו זייערע בהמות: (ח) וישב עשו און עשו איז געזעסן אויף דעם בארג שעיר עשו ער איז אדום: (ט) ואלה תולדות עשו און דאס זענן די קינדער פון עשו אבי אדום ער איז דער פאטר פון אדום דאס מיינט מען פון אים איז אדום געקומן אדום בהר אין בארג שעיר כלומר וואס זיינע קינדר האבן געזעסן פון דר צייט אז ער איז געגאנגן

אשת עשו: יא ויהיו בני אליפז תימן
אומר צפו וגעתם וקנז: יב ותמנע
היתה פילגש לאליפז בן עשו ותלד
לאליפז את עמלק אלה בני עדה
אשת עשו: יג ואלה בני רעואל
נחת וזרח שמה ומזה אלה היו בני
בשמת אשת עשו: יד ואלה היו
בני אהליבמה בת ענה בת צבעון

אשת

ת״א ותמנע היתה סנהדרין צט.

עדה אתת עשו רעואל
בר בשמת אתת עשו:
יא והוו בני אליפז תימן
אומר צפו וגעתם וקנז:
יב ותמנע הות לחינתא
לאליפז בר עשו וילידת
לאליפז ית עמלק אלין
בני עדה אתת עשו:
יג ואלין בני רעואל נחת
וזרח שמה ומזה אלין
הוו בני בשמת אתת
עשו: יד ואלין הוו בני
אהליבמה בת ענה

בת

פירוש רשב״ם

נח: (יב) ותמנע היתה פילגש. ראיתי בשוחר טוב ותמנע מחובר גם לפסוק העליון שכן בדברי הימים צפו וגעתם וקנז ותמנע ועמלק. ואח״כ הוא אומר בבני שעיר ואחות לוטן תמנע. דוגמת אחות נביות. אחות אהרן כמו שפירשתי: ותמנע היתה פילגש. הראשון זכר מבני אליפז והשני נקבה. ואחות לוטן תמנע. וכמוהו יהושע ועתה חלק את הארץ הזאת בנחלה לתשעת השבטים והצי השבט המנשה עמו הראובני והגדי לקחו נחלת׳ אשר נתן להם משה בעבר הירדן מזרחה. על כרחך פסוק שני חסר ממנו כי היה לו לומר וחצי שבט המנשה כבר לקחו נחלתם לפיכך יש לך לומר כי פסוק זה פונה אל סוף הפסוק שכתוב בו וחצי שבט המנשה אע״פ שמדברים הפסוקים בשני חצאי שבט מנשה לאחד מהם חילק משה ולשני חילק יהושע. ואני שמואל מצאתי פסוק שלישי בדברי הימים דוגמתן במשפחות בני יהונתן בן שאול. ובני מיכה פיתון ומלך ותארע ואחז. ואחז הוליד את יהועדה ויהועדה הוליד את עלמת וגו׳ ואותה פרשה נשנית וכפולה בתוך דף אחד תחלת הפרשה אשר נשנית ובגבעון ישבו וסוף הפרשה אלה בני אצל. וכתיב ובני מיכה פיתון ומלך ותחרע. ואחז הוליד וגו׳ בעל כרחך חסר ואחז מפסוק זה שהיה לו לכתוב ותחרע ואחז ואחז הוליד אלא שתיבת ואחז הוליד פונה אל פסוק שלמעלה

שפתי חכמים

ז (ממ״ש) דאל״כ ל״ל ותמנע היתה פילגש וגו׳ כל״ל גם עמלק מבני אליפז בכלם למה מזכיר שם אמו טפי מבני אליפז האחרים גם מנ״מ שהיתה פילגש או אשתו ל״פ להודיע וכו׳ עד הלואי ואהיה פילגש וכו׳ לכן פירש״י בסמוך דמש״ה הוצרך לכתוב משפחות החורי וק״ל: ח כ׳ הרא״ם וא״ת מנ״ל דיש כאן ממזרות דלמא לאחר שמת שעיר החורי נשא אליפז אשת שעיר והוליד ממנה תמנע. ומהרש״ל תי׳ דא״כ היאך שייך לומר שהיתה בתו פילגשו בפרהסיא בשלמא כשבא אליפז על אשת שעיר באיסור לא היו יודעין העולם שתמנע היתה בתו של אליפז. ול״נ דאם היתה בתו של אליפז למה כתיב ואחות לוטן תמנע כהיינו אי לאו בתו של אליפז היתה אלא מכה ממזרות שבא אליפז על אשת שעיר בעוד שהיה הי ושיו העולם סבורין שהיתה בתו של שעיר ואחות לוטן מן האב ומן האם בא לאשמועינן גדולתו של אברהם אבל אי כו׳ תמנע בתו של אליפז בהיתר וא״כ נשאה אליפז לפילגש כי בן נח מותר בבתו למנ״מ בא להודיע הכתוב שהיא אחו׳ לוטן או להודיע גדולתו של אברהם וכו׳ וכא היא היתה מזרעו של אברהם בעיני כל שכרי בהיתר נשא אליפז אשת שעיר והוליד ממנה תמנע ודו״ק כ״ל. והרא״ם הי׳ משום דכל המשפחות כללו לא נכתבו כאן אלא להודיע קלונם ופסולתם מב״כ פ׳

רש״י

(יב) ותמנע היתה פילגש. להודיע גדולתו של אברהם כמה היו תאבים לידבק בזרעו תמנע זו בת אלופים היתה שנאמר ואחות לוטן תמנע ולוטן מאלופי יושבי שעיר היה מן החורים שישבו בה לפנים אמרה איני זוכה להנשא לך ז הלואי ואהיה פילגש. ובדברי הימים מונה אותה בבניו של אליפז ח מלמד שבא על אשתו של שעיר ויצאה תמנע מביניהם וכשגדלה נעשית פילגשו וזהו ואחות לוטן תמנע ולא מנאה עם בני שעיר

פירוש ע״ט

קיין שעיר: (ו) ואלה שמות בני עשו וגו׳: (יב) ותמנע היתה אונ תמנע איז גוועזן איין פילגש צו אליפז. רש״י שרייבט דער פסוק איז אונז מודיע דאס גרוסקייט פון אברהם ווי פיל מען האט גגלוסט בהעפטן זיך אין זיינע קינדר דען תמנע איז דאך גוועזן דיא שוועסטר פון לוטן אונ איז גוועזן פון דיא הארין וואס זענן גזעסן אין שעיר איזו עשו האט דאס בצווונגן האט זיא גזאגט אז איך בין ניט זוכה איך זאל גנומן ווערן צו עשו פאר אווייב הלוואי זאל איך חאטשע זיין צוא אים אפילגש: (יג) ואלה בני רעואל וגו׳: (יד) (טו) אלה אלופי דאס זענן די הארן פון דיא קינדר פון עשו

אשת עשו ותלד לעשו את־יעיש
יעוש ק ואת־יעלם ואת־קרח: טו אלה
אלופי בני־עשו בני אליפז בכור
עשו אלוף תימן אלוף אומר
אלוף צפו אלוף קנז: טז אלוף קרח
אלוף געתם אלוף עמלק אלה
אלופי אליפז בארץ אדום אלה
בני עדה: יז ואלה בני רעואל בן־
עשו אלוף נחת אלוף זרח אלוף
שמה אלוף מזה אלה אלופי
רעואל בארץ אדום אלה בני
בשמת אשת עשו: יח ואלה בני
אהליבמה אשת עשו אלוף יעוש
אלוף יעלם אלוף קרח אלה
אלופי אהליבמה בת־ענה אשת
עשו: יט אלה בני־עשו ואלה
אלופיהם הוא אדום: ס שביעי כ אלה
בני־שעיר החרי ישבי הארץ לוטן
ושובל

בת צבעון אתת עשו
וילידת לעשו ית יעוש
וית יעלם וית קרח:
טו אלין רברבי בני
עשו בני אליפז בוכרא
דעשו רבא תימן רבא
אומר רבא צפו רבא
קנז: טז רבא קרח
רבא געתם רבא עמלק
אלין רברבי דאליפז
בארעא דאדום אלין
בני עדה: יז ואלין
בני רעואל בר עשו
רבא נחת רבא זרח
רבא שמה רבא מזה
אלין רברבי רעואל
בארעא דאדום אלין
בני בשמת אתת עשו:
יח ואלין בני אהליבמה
אתת עשו רבא יעוש
רבא יעלם רבא קרח
אלין רברבי אהליבמה
בת ענה אתת עשו:
יט אלין בני עשו ואלין
רברבניהון הוא אדום:
כ אלין בני שעיר
חוראה יתבי ארעא
לוטן ושובל וצבעון
וענה

ת״א אלה בני שעיר שבת כה פסוקים נד בתגא קטו.

בעל הטורים

וכבול: (יד) יעוש. יעיש כתיב בקבץ י׳ אומות לבא על הפלא כמורבן הבית וסם הסני אדום וגו׳ די׳ גליות גלו ישראל על ידו: (כ) ישבי הארץ. כבי׳ היו מליכים כארץ:

פירוש רשב״ם

כאילו כתיב ובני מיכה פיתון ומלך ותחרע ואחז הוליד וגו׳ שכך כתוב בפרשה ראשונה: (טו) כל אלופים שבפרשה משרי עיירות ומשפחות. ואלוף קרח הנזכר בבני אליפז. נראה בעיני שהוא הממזר שמבני אליפז הנזכר בדברי הימים שהרי בבני אהליבמה יש קרח אחר: (כ) יושבי הארץ. מתחלה ובני עשו יירשום ככתוב

רש״י

היתה אחותו מן האם ולא מן האב: (טו) אלה אלופי בני עשו. ראשי משפחות: (כ) יושבי

שפתי חכמים

היכא דליכא למיתלא בהו קלקולא תלינן: ט כלומר הן נשיאים והאבות כל אחד מהם על משפחה אחת לא כמהם

פירוש ע״ט

דאס זיינען פֿון דיא עלצטע פֿון דיא משפחות בני אליפז וגו׳: (טז) (יז) (יח) (יט) (כ) אלה בני שעיר

וְשׁוֹבָל וְצִבְעוֹן וַעֲנָה׃ כא וְדִשׁוֹן
וְאֵצֶר וְדִישָׁן אֵלֶּה אַלּוּפֵי הַחֹרִי בְּנֵי
שֵׂעִיר בְּאֶרֶץ אֱדוֹם׃ כב וַיִּהְיוּ בְנֵי־
לוֹטָן חֹרִי וְהֵימָם וַאֲחוֹת לוֹטָן
תִּמְנָע׃ כג וְאֵלֶּה בְּנֵי שׁוֹבָל עַלְוָן
וּמָנַחַת וְעֵיבָל שְׁפוֹ וְאוֹנָם׃ כד וְאֵלֶּה
בְנֵי־צִבְעוֹן וְאַיָּה וַעֲנָה הוּא עֲנָה
אֲשֶׁר מָצָא אֶת־הַיֵּמִם בַּמִּדְבָּר
בִּרְעֹתוֹ אֶת־הַחֲמֹרִים לְצִבְעוֹן
אביו

וַעֲנָה׃ כא וְדִשׁוֹן
וְאֵצֶר וְדִישָׁן אִלֵּין
רַבְרְבֵי חוֹרָאָה בְּנֵי
שֵׂעִיר בְּאַרְעָא דֶאֱדוֹם׃
כב וַהֲווֹ בְנֵי לוֹטָן חוֹרִי
וְהֵימָם וַאֲחָתֵיהּ דְּלוֹטָן
תִּמְנָע׃ כג וְאִלֵּין בְּנֵי
שׁוֹבָל עַלְוָן וּמָנַחַת
וְעֵיבָל שְׁפוֹ וְאוֹנָם׃
כד וְאִלֵּין בְּנֵי צִבְעוֹן
וְאַיָּה וַעֲנָה הוּא עֲנָה
דִּי אַשְׁכַּח יָת גִּבָּרַיָּא
בְּמַדְבְּרָא כַּד הֲוָה רָעֵי
יָת חֲמָרַיָּא לְצִבְעוֹן
אבוהי

ת״א ואחות לוטן סנהדרין לט. ואלה בני פסחים נד בבא קמא סה. הוא ענה פסחים שם. את הימים חולין ס.

פירוש רשב״ם

באלה הדברים וישבו תחתם: (כב) ואחות לוטן תמנע. לפי שהיה גדול שבאחיו קורא לה אחות לוטן. וכן אחות נביות וכן מרים הנביאה אחות אהרן: (כד) ואיה וענה. נראה בעיני כך שמן כמו ופסי ושתי ואע״פ שבדברי הימים כתיב איה וענה אין לדקדק בכך כאשר כתיב בתורה עוץ וחול וגתר ומש. ובדברי הימים ומשך והמפרש לו׳ יתירה יש לתמוה מה היה לו לכתוב ו׳ יתירה בזה יותר משאר בנים והראיות שמביאים אינן כי אותן ווי״ן שמביאין אינן יתירות ותשב תמר ושוממה. פירוש כמו שבי אלמנה בית אביך כי השיבה הוא כפל לשון של שוממה והרי הוא כאילו כתיב ותשב בדודה ושוממה. מגערתך אלהי יעקב נרדם ורכב וסוס. כך פירושו. מגערת אלהי יעקב חיל שונאינו הנזכר למעלה וגם רכבו וסוסיו כדכתיב סוס ורוכבו רמה בים: הוא ענה. שנזכר בימי משה על שם גבורתו: אשר

שפתי חכמים

נולדו כמשפחות: י וא״ת מנ״ל דצבעון בא על אמו דהיה אשתו של שעיר דלמא שעיר אביו של צבעון בא על אשת צבעון והוליד את ענה והעולם היו סבורין דבנו של צבעון היה אבל באמת בנו של שעיר היה אחיו של צבעון. וי״ל דסברא הוא דאלינן קלקלה במקולקל ולעיל נמי מצינו דצבעון היה המקולקל דבא על כלתו אשתו של ענה ואין סברא לומר דשני מקולקלין הין וא״ת לעיל גופי׳ מנ״ל דצבעון היה המקולקל ובא על כלתו דלמא ענה היה המקולקל ובא על אמו אשתו של צבעון וי״ל א״כ היו נמי שני מקולקלין ענה ושעיר וכיון דיכולין לתלות הכל בצבעון תלינן ברא״ם. וקשה מהרש״ל למה נעשה בתי נשים מקולקלין את ענה כלתו של צבעון ואשת שעיר אמו של צבעון. וי״ל שהנשים אינן נקראות מקולקלין שהם אינם עושין מעשה כלל אבל האיש בעושה מעשה נקרא מקולקל. א״נ הנשים יכולים לומר אנוסים היינו אבל האיש אינו יכול לפטור עצמו בטענה זו לפי שאין קישוי אלא לדעת: ב. ר״ל דר׳ חנינא היה רופא ואמר מימי לא שאלני אדם

רש״י

הארץ. שהיו יושביה קודם שבא עשו לשם. ורבותינו דרשו (שבת פה) שהיו בקיאין ביישובה של ארץ מלא קנה זה לזיתים מלא קנה זה לגפנים שהיו טועמין ויודעין אי זו נטיעה ראויה לו: (כד) ואיה וענה. וי״ו יתירה והוא כמו איה וענה והרבה יש במקרא (דניאל ח) תת וקדש וצבא מרמס (תהלים ע״ו) נרדם ורכב וסוס: הוא ענה. האמור למעלה שהוא אחיו של צבעון וכאן הוא קורא אותו בנו מלמד שבא צבעון על י אמו והוליד את ענה: את הימם. פרדים הרביע חמור על סוס נקבה וילדה פרד והוא היה ממזר והביא פסולין לעולם (חולין ה׳) ולמה נקרא שמם ימים שאימתן מוטלת על הבריות דאמר ר״ח מימי לא שאלני אדם ב על מכת פרדה לבנה והיה (והלא קא חזינן דהיה אל עקרי והיה אלא והיתה כי המכה לא תתרפא לעולם, ברב״י יפן) ולא סוזקק

פירוש ע״ט

יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ דָאס זֶענֶן דִיא קִינְדֶער פוּן שֵׂעִיר דִיא זִיצֶער פוּן דֶעם לַאנְד וָואס זֶענֶן דְרִינֶען גֶעזֶעסֶן אֵיי עֵשָׂו אִיז אַהִין אָן גְקוּמֶען אוּנְזֶערֶע חֲכָמִים הָאבְּן גְדַרְשְׁנְט יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מֵיינְט מֶען זֵייא זֶענֶן גְוִיט גְוֶוען אִין דֶעם יִשׁוּב פוּן דֶעם לַאנְד זֵיי הָאבְּן פַר זוּכְט דִיא עֶרְד הָאבְּן זֵייא גִיוְואוּסְט וָואס עֶס אִיז גוּט אוֹיף דֶעם אֶרְט צוּ זַייעֶן לוֹטָן וְשׁוֹבָל וְצִבְעוֹן וַעֲנָה: (כא) (כב) (כג) (כד) וְאֵלֶּה בְּנֵי צִבְעוֹן אוּנ דָאס זֶענֶן דִיא קִינְדֶער פוּן צִבְעוֹן וְאַיָּה וַעֲנָה. הוּא עֲנָה דֶס אִיז דֶער עֲנָה וָואס אוֹבְּן אִיז גְשְׁטַאנֶען וָואס עֶר אִיז גְוֶוען דֶער בְּרוּדֶער פוּן צִבְעוֹן אוּנ דָא רוּפְט דֶר פָּסוּק אִים אַ זוּן פוּן צִבְעוֹן אֲשֶׁר מָצָא אֶת הַיֵּמִם

אָבִיו׃ כה וְאֵ֥לֶּה בְנֵי־עֲנָ֖ה דִּשֹׁ֑ן וְאָהֳלִֽיבָמָ֖ה בַּת־עֲנָֽה׃ כו וְאֵ֖לֶּה בְּנֵ֣י דִישָׁ֑ן חֶמְדָּ֥ן וְאֶשְׁבָּ֖ן וְיִתְרָ֥ן וּכְרָֽן׃ כז אֵ֖לֶּה בְּנֵי־אֵ֑צֶר בִּלְהָ֥ן וְזַעֲוָ֖ן וַעֲקָֽן׃ כח אֵ֥לֶּה בְנֵי־דִישָׁ֖ן ע֥וּץ וַאֲרָֽן׃ כט אֵ֖לֶּה אַלּוּפֵ֣י הַחֹרִ֑י אַלּ֤וּף לוֹטָן֙ אַלּ֣וּף שׁוֹבָ֔ל אַלּ֥וּף צִבְע֖וֹן אַלּ֥וּף עֲנָֽה׃ ל אַלּ֥וּף דִּשֹׁ֛ן אַלּ֥וּף אֵ֖צֶר אַלּ֣וּף דִּישָׁ֑ן אֵ֣לֶּה אַלּוּפֵ֧י הַחֹרִ֛י לְאַלֻּפֵיהֶ֖ם בְּאֶ֥רֶץ שֵׂעִֽיר׃ פ לא וְאֵ֙לֶּה֙ הַמְּלָכִ֔ים אֲשֶׁ֥ר מָלְכ֖וּ בְּאֶ֣רֶץ אֱד֑וֹם לִפְנֵ֥י מְלָךְ־מֶ֖לֶךְ לִבְנֵ֥י יִשְׂרָאֵֽל׃ לב וַיִּמְלֹ֣ךְ בֶּֽאֱד֔וֹם בֶּ֖לַע בֶּן־בְּע֑וֹר וְשֵׁ֥ם עִיר֖וֹ דִּנְהָֽבָה׃ לג וַיָּ֖מָת בָּ֑לַע וַיִּמְלֹ֣ךְ תַּחְתָּ֔יו יוֹבָ֥ב בֶּן־זֶ֖רַח מִבָּצְרָֽה׃

אֲבוּהִי׃ כה וְאִלֵּין בְּנֵי עֲנָה דִּישֹׁן וְאָהֳלִיבָמָה בַּת עֲנָה׃ כו וְאִלֵּין בְּנֵי דִישָׁן חֶמְדָּן וְאֶשְׁבָּן וְיִתְרָן וּכְרָן׃ כז אִלֵּין בְּנֵי אֵצֶר בִּלְהָן וְזַעֲוָן וַעֲקָן׃ כח אִלֵּין בְּנֵי דִישָׁן עוּץ וַאֲרָן׃ כט אִלֵּין רַבְרְבֵי חוֹרָאָה רַבָּא לוֹטָן רַבָּא שׁוֹבָל רַבָּא צִבְעוֹן רַבָּא עֲנָה׃ ל רַבָּא דִשֹׁן רַבָּא אֵצֶר רַבָּא דִישָׁן אִלֵּין רַבְרְבֵי חוֹרָאָה לְרַבְרְבָנֵיהוֹן בְּאַרְעָא דְשֵׂעִיר׃ לא וְאִלֵּין מַלְכַיָּא דִי מְלַכוּ בְּאַרְעָא דֶאֱדוֹם קֳדָם דִי מְלַךְ מַלְכָּא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ לב וּמְלַךְ בֶּאֱדוֹם בֶּלַע בַּר בְּעוֹר וְשׁוּם קַרְתֵּהּ דִנְהָבָה׃ לג וּמִית בֶּלַע וּמְלַךְ תְּחוֹתוֹהִי יוֹבָב בַּר זֶרַח מִבָּצְרָה׃

ת"א ואלה המלכים כפר כיוסד כד גבא. וימלך באדום פ' הוזכר כב.

וימת

בעל הטורים

(לא) ואלה המלכים. בשביל שאמר יעקב לעשו ח"פ אדוני מלכו ח' מלכים קודם ישראל וכנגדם מלכו ח' מלכים עד יהורם ובימיו פשע אדום: (לג) מבצרה. ב' דין ואידך המיך בגדים מבצרה לע"ל תלקה בצרה עם אדום לפי שהעמידה להם מלך

פירוש רשב"ם

מצא את הימים. הגבורים או חיות רעות ונצחם. לפי פשוטו אין לדקדק יותר: (לא) לפני מלך מלך. לפני משה שהושיע את ישראל. כל שרי עם ועם קורא מלך עד דוד. מצאתי ביוסיפון אחרי אלו המלכים קרוב

רש"י

לכתוב לנו משפחות החורי אלא מפני תמנע ולהודיע גדולת אברהם כמו שפירשתי למעלה: (לא) ואלה המלכים וגו'. שמנה היו וכנגדן העמיד יעקב וביטל מלכות עשו בימיהם ל' ואלו הן שאול ואיש בשת דוד ושלמה רחבעם אביה אסא יהושפט. ובימי יורם בנו כתיב (מ"ב ח) בימיו פשע אדום מתחת יד יהודה וימליכו עליהם מלך וביומי שאול כתיב אין מלך באדום נצב מלך: (לג) יובב בן זרח מבצרה. בצרה מערי מואב היא שנאמר (ירמיה מח) ועל קריות ועל בצרה וגו'. ולפי שהעמידה מלך לאדום עתידה [illegible]

שפתי חכמים

על רבותא מכת פרדה ונתתי לו רפואה: ל ר"ל כיון דכתיב וגו' ס מלאום יאמץ מכאן דלא יבוו בגדולה ולכן כשמלכו מלכי ישראל בטל המלכות של עשו כל הזמן שמלכו כדמפ' ואזיל: מ דהא כוס האחרון ומיד בימיו שהתחיל מלכות של עשו וכן בימי שאול בכיס המלך [illegible] מלכות של עשו: נ (מו' מענדל) דק"ל מ"ל לך ישראל

פירוש ע"ט

בכבד וואס ער האט געפונען די מול אייזלן ברעותו את התמורים אז ער האט געמעטרט דיא אייזלן צו

משלי ישראל

זיין פאטער צבעון: (כה) ואלה בני ענה וגו' שמות אלופי עשו למשפחותם [illegible]

שנאם קדום

לד וַיָּמָת יוֹבָב וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו חֻשָׁם
מֵאֶרֶץ הַתֵּימָנִי׃ לה וַיָּמָת חֻשָׁם
וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הֲדַד בֶּן־בְּדַד
הַמַּכֶּה אֶת־מִדְיָן בִּשְׂדֵה מוֹאָב
וְשֵׁם עִירוֹ עֲוִית׃ לו וַיָּמָת הֲדָד
וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו שַׂמְלָה מִמַּשְׂרֵקָה׃
לז וַיָּמָת שַׂמְלָה וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו
שָׁאוּל מֵרְחֹבוֹת הַנָּהָר׃ לח וַיָּמָת
שָׁאוּל וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו בַּעַל חָנָן בֶּן־
עַכְבּוֹר׃ לט וַיָּמָת בַּעַל חָנָן בֶּן־
עַכְבּוֹר וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הֲדַר וְשֵׁם
עִירוֹ פָּעוּ וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ מְהֵיטַבְאֵל
בַּת־מַטְרֵד בַּת מֵי זָהָב׃ מפטיר
ס וְאֵלֶּה שְׁמוֹת אַלּוּפֵי עֵשָׂו
לְמִשְׁפְּחֹתָם לִמְקֹמֹתָם בִּשְׁמֹתָם
אלוף

ת״א ויפלך תחתיו אשר בס סוף כסדרו .

מִבָּצְרָה׃ לד וּמִית
יוֹבָב וּמְלַךְ תְּחוֹתוֹהִי
חֻשָׁם מֵאַרְעָא דָרוֹמָא׃
לה וּמִית חֻשָׁם וּמְלַךְ
תְּחוֹתוֹהִי הֲדַד בַּר בְּדַד
דִּקְטִיל יָת מִדְיָנָאֵי
בְּחַקְלָא דְמוֹאָב וְשׁוּם
קַרְתֵּהּ עֲוִית׃ לו וּמִית
הֲדַד וּמְלַךְ תְּחוֹתוֹהִי
שַׂמְלָה מִמַּשְׂרֵקָה׃
לז וּמִית שַׂמְלָה וּמְלַךְ
תְּחוֹתוֹהִי שָׁאוּל
מֵרְחוֹבֵי דְעַל פְּרָת׃
לח וּמִית שָׁאוּל וּמְלַךְ
תְּחוֹתוֹהִי בַּעַל חָנָן בַּר
עַכְבּוֹר׃ לט וּמִית בַּעַל
חָנָן בַּר עַכְבּוֹר וּמְלַךְ
תְּחוֹתוֹהִי הֲדַר וְשׁוּם
קַרְתֵּהּ פָּעוּ וְשׁוּם
אִתְּתֵהּ מְהֵיטַבְאֵל
בַּת מַטְרֵד בַּת מְצָרֵף
דַּהֲבָא׃ מ וְאִלֵּין
שְׁמָהַת רַבְרְבֵי עֵשָׂו
לְזַרְעִיָּתְהוֹן לְאַתְרֵיהוֹן
בשמהתהון

פירוש רשב״ם

לארבעים מלכים נקובי שמות זה אחר זה : (לט) בת מי זהב . אינו מדקדק לפי פשוטו בשמות כל כך : (מ) ואלה שמות אלופי עשו למשפחותם למקומותם . באלופים הללו מזכיר מקצתם של אלופים הנאמרים למעלה בבני עשו . ויש לומר שלבסוף נעשו אלו האחרונים עיקר להיות אלופי עיר ועיר דכתיב כאן למקומותם בארץ אחוזתם .

בעל הטורים

שהמליכה לגם וזהו חמון בגדים . מבצרה תלקה בצרה שנאמר יובב בן זרח מבצרה . בכולן מזכיר שמות מקומותיהם חוץ מבעל חנן בן עכבור לפי שלא הי״ל מקום ידוע שהי״ל עוברים רבים והיה מתחבא היום כאן ולמחר כאן ולא היה יושב במקום ידוע : (לט) ושם אשתו . מזכיר שם אשתו מלמד שמלך על ידה שהיתה בת גדולים ועשירים . מונה כאן ח׳

שפתי חכמים

כיון שיחסו ע״ש מקומו כמו שמלה ממשרקה וכו׳ ותי׳ שלא היה איש ידוע וניכר ע״ש מקומו ולזה הוצרך לייחסו ע״ש ...לא יחסו על שם מקומו אלא להודיע שעתידה ללקוח יושבי הארץ ד״ה) ר״ל ז״ש שכתוב למקומותם כשמותם פי׳ זיצער פון דעם מקומותם וז״ש אח״כ והראשונים וכו׳ הם עשו איז אהין ... בלא היקשי הא כבר מנה לעיל אלופי בני גדרשת יושבי ...מות אלופי עשו. שנקראו על שם מדינותיהם ם לאחר שמת הדר ופסקה מהם מלכות

רש״י

שנאמר (ישעיה לד) כי זבח לה׳ בבצרה : (לה) המכה את מדין בשדה מואב . שבא מדין על מואב למלחמה והלך מלך אדום לעזור את מואב ומכאן אנו למדים שהיו מדין ומואב מריבים זה עם זה ובימי בלעם עשו שלום להתקשר על ישראל : (לט) בת מי זהב . מהו זהב עשיר היה ואין זהב חשוב בעיניו לכלום :

פירוש ע״ט

גוועז אין דער... פון עשו צו זייערע משפחות צוא זייערע ערטער כלומר וואס דיא נעמן פון דיא
ווכט דיא

אַלּוּף תִּמְנָע אַלּוּף עַלְוָה אַלּוּף
יְתֵת׃ מא אַלּוּף אָהֳלִיבָמָה אַלּוּף
אֵלָה אַלּוּף פִּינֹן׃ מב אַלּוּף קְנַז אַלּוּף
תֵּימָן אַלּוּף מִבְצָר׃ מג אַלּוּף
מַגְדִּיאֵל אַלּוּף עִירָם אֵלֶּה ׀ אַלּוּפֵי
אֱדוֹם לְמֹשְׁבֹתָם בְּאֶרֶץ אֲחֻזָּתָם
הוּא עֵשָׂו אֲבִי אֱדוֹם׃ פ פ פ

בִּשְׁמָהַתְהוֹן רַבָּא
תִמְנָע רַבָּא עַלְוָה
רַבָּא יְתֵת׃ מא רַבָּא
אָהֳלִיבָמָה רַבָּא
אֵלָה רַבָּא פִינֹן׃
מב רַבָּא קְנַז רַבָּא תֵימָן
רַבָּא מִבְצָר׃ מג רַבָּא
מַגְדִּיאֵל רַבָּא עִירָם
אִלֵּין רַבְרְבֵי אֱדוֹם
לְמוֹתְבָנְהוֹן בְּאַרְעָא
אַחְסַנְתְּהוֹן הוּא עֵשָׂו
אֲבוּהוֹן דֶּאֱדוֹמָאֵי׃ פ פ פ

ת״א כות עשו מגילה יא.

קנ״ד קלימה סימן. וספט״רין חזון עובדיה בת״ע

בעל הטורים

אלופי ו״א אלופים וכנגדן נאמרו בישעיה י״א שופטים מיהושע עד שמואל וח׳ מלכים עד יורם וזהו והלכה לנגדך׃

פירוש רשב״ם

וראיה לדברי שבכל פרשיות בני עשו ובני שעיר והמלכים אשר מלכו עד סוף הפרשה כולה הנם כתובים בדברי הימים. ופרשת אלופי בני עשו הראשונה אינה נזכרת שם כלל כי אם אלופי פרשה שנייה לבד׃

רש״י

ובראבונים הנזכרים למעלה הם שמות תולדותם וכן מפורש בדברי הימים וימת הדד ויהיו אלופי אדום אלוף תמנע וגו׳׃ (מג) מגדיאל. היא רומי׃

הסלת פרשת וישלח

שפתי חכמים

עשו גם כן מנה האחרים. והא ראיה שאלו נקראים ע״ש מדינותיהם דהא מגדיאל היא רומי כדאיתא במד״ר שנראה לר׳ אמי אלוף נהלום כיוס תוך מגדיאל אבל כאחרים כגון אלוף קנז וכו׳ הסבר ששם נקראים ע״ש תולדותם מאחר שנזכרים למעלה בשמות אלו וכן ג״כ אהליבמה אלוף תמנע וכל שמות תולדותם עפי מאחר דמצינו לעיל שהם שמות אדם ואינך ג״כ אין הכרח שהם שמות מדינה לכך מביא ראיה ממגדיאל שהוא שם מקום לכן י״ל שכולם נקראו ע״ש מדינותיהם שבא זה וגילה על זה׃ חסלת פרשת וישלח

פירוש ע״ט

האָבן זענן גרופֿן געוואָרן אויף דעם נאָמען פֿון זייערע מְדִינוֹת אַלּוּף תִּמְנָע וגו׳׃ (מג) אַלּוּף מַגְדִּיאֵל רש״י שרייבט מַגְדִּיאֵל מיינט מען רוֹם אֵלֶּה אַלּוּפֵי אֱדוֹם דאס זענן דיא האָרן פֿון אֱדוֹם לְמֹשְׁבֹתָם צו זייער זיצונג בְּאֶרֶץ אֲחֻזָּתָם אין דעם לאַנד פֿון זייער ארבּ הוּא עֵשָׂו אֲבִי אֱדוֹם ער איז דר עֵשָׂו דר פֿאָטער פֿון אֱדוֹם׃

הפטרת וישלח

בת״ע בהושע סימן י״א

הפטרה זו היא הפטרת ויצא לספרדים וגם הפטרת וישלח יעקב מפטירין הספרדים גם כן אחר הפטרה זו מפני שהם בנביא אחד. אבל האשכנזים מפטירין בויצא רק וישלח יעקב לבד כמבואר ברמב״ם ובלבוש׃

וְעַמִּי תְלוּאִים לִמְשׁוּבָתִי וְאֶל־עַל יִקְרָאֻהוּ יַחַד לֹא יְרוֹמֵם׃ אֵיךְ אֶתֶּנְךָ אֶפְרַיִם
אֲמַגֶּנְךָ יִשְׂרָאֵל אֵיךְ אֶתֶּנְךָ כְאַדְמָה אֲשִׂימְךָ כִּצְבֹאיִם נֶהְפַּךְ עָלַי לִבִּי יַחַד

פירוש ע״ט

וְעַמִּי אונ מיין פֿאָלק יִשְׂרָאֵל תְּלוּאִים לִמְשׁוּבָתִי הענגן צו מיין ווידר קערן כלומר זייא זענן מסופק צוא זאָלין זיי תְּשׁוּבָה טאָן אָדער ניט תְּשׁוּבָה טאָן וְאֶל עַל יִקְרָאֻהוּ יַחַד לֹא יְרוֹמֵם אונ צו דער זאך וואס דיא נְבִיאִים רופֿן זייא זענען זייא מיט אנאנדר ניט דער הויבּן אונ ווילין דס ניט טאָן׃ איך האב פֿאַרט אויף זיי רַחֲמָנוּת אונ זאג אֵיךְ אֶתֶּנְךָ וויא זאָל איך דיך איבּר ענפֿרן דיך יִשְׂרָאֵל אין דיא הענד פֿון דיינע פֿיינד אֵיךְ אֶתֶּנְךָ ווי זאָל איך געבּן אונ פֿר לענגרן דיך אַזוּ וויא די שְׁטָאט אַדְמָה איך זאָל דיך טאָן אַזוּ וויא דיא שְׁטָאט צְבֹאיִם דאס זענן דיא שְׁטֶעט פֿון לאַנד סְדוֹם

נִכְמְרוּ נִחוּמָי׃ לֹא אֶעֱשֶׂה חֲרוֹן אַפִּי לֹא אָשׁוּב לְשַׁחֵת אֶפְרָיִם כִּי אֵל אָנֹכִי וְלֹא־אִישׁ
בְּקִרְבְּךָ קָדוֹשׁ וְלֹא אָבוֹא בְּעִיר׃ אַחֲרֵי יְהוָה יֵלְכוּ כְּאַרְיֵה יִשְׁאָג כִּי־הוּא יִשְׁאַג וְיֶחֶרְדוּ
בָנִים מִיָּם׃ יֶחֶרְדוּ כְצִפּוֹר מִמִּצְרַיִם וּכְיוֹנָה מֵאֶרֶץ אַשּׁוּר וְהוֹשַׁבְתִּים עַל־בָּתֵּיהֶם נְאֻם
יְהוָה׃ סְבָבֻנִי בְכַחַשׁ אֶפְרַיִם וּבְמִרְמָה בֵּית יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה עֹד רָד עִם־אֵל וְעִם־
קְדוֹשִׁים נֶאֱמָן׃ אֶפְרַיִם רֹעֶה רוּחַ וְרֹדֵף קָדִים כָּל־הַיּוֹם כָּזָב וָשֹׁד יַרְבֶּה וּבְרִית עִם־
אַשּׁוּר יִכְרֹתוּ וְשֶׁמֶן לְמִצְרַיִם יוּבָל׃ וְרִיב לַיהוָה עִם־יְהוּדָה וְלִפְקֹד עַל־יַעֲקֹב כִּדְרָכָיו
כְּמַעֲלָלָיו יָשִׁיב לוֹ׃ בַּבֶּטֶן עָקַב אֶת־אָחִיו וּבְאוֹנוֹ שָׂרָה אֶת־אֱלֹהִים׃ וַיָּשַׂר אֶל־מַלְאָךְ

כוכב מישראל

(וְרִיב לַיְיָ עִם יְהוּדָה) עַל פִּי מָשָׁל אַז צְווייא בְּרִידֶר אֵיינֶר אַיין חָכָם אונ אֵיינֶר אַיין שׁוֹטֶה הָאבְּן זִיךְ צוּ טֵיילְט מִיט אַיְרוּשָׁה. הָאט דֶר חָכָם אָפּ גְנַארְט דֶעם שׁוֹטֶה אונ הָאט אִים גְגֶעבְּן אַקְלֵיין חֵלֶק. אִין אַצַייט אַרוּם אִיז דֶר שׁוֹטֶה גְוָוארְן אַיין אֶבְיוֹן. הָאט אִים זַיין בְּרוּדֶר אַרוּם גְהָאלְפְן פִיל מָאל מִיט פַּרְנָסָה אונ מִיט גֶעבְּן וָועגְן דִיא קִינְדֶער. דֶר נָאךְ הָאט זִיךְ דֶר שׁוֹטֶה דֶר ווּסְט אַז עֶר הָאט אִים גְנַארְט. אונ הָאט גְקְרִיגְט זִיךְ מִיט אִים אונ זָאגְט דְהַיבֶר בִּין אִיךְ אַיין אֶבְיוֹן. זָאגְט דֶר עוֹשֶׁר וָועןְ אֲפִילוּ דָאס אִיז אֱמֶת. אָבֶּר אִיךְ הָעלְף דִיר אַלֶע מָאל מִיט פַּרְנָסָה. אַזוֹ עֵשָׂו הָאט אוּם גְצוֹגְן דִיא גַאנְצֶע ווּהָמָא אֲפִילוּ יַעֲקֹבְס חֵלֶק. דְהַיבֶר לֶעָתִיד ווֶעט עֵשָׂו זִיךְ וָועצְן לֶעבְּן יַעֲקֹב פַאר עֶנְפֶערְן פַאר וָואס עֶר אִיז שְׁלֶעכְטְס אִיבֶּר יַעֲקֹב. וָועט יַעֲקֹב זָאגְן אֲפִילוּ וָועןְ דָאס אִיז אֱמֶת הָאסְטוּ צוּ מִיר גָאר גִישְׁט וָוארוּם ווִיפִיל הָאבּ אִיךְ גְלִיטְן אִיבֶּר דִיר (וֶאֱהִי דִבְרֶיךָ מָוֶת) אִיךְ בִּין שִׁיעוּר גְוֶועזְן טוֹט. דָאס זָאגְט דֶר פָּסוּק (וְרִיב לַיְיָ עִם יְהוּדָה) הַשֵׁ״ית קְרִיגְט זִיךְ מִיט דִיא יִשְׂרָאֵל אַז דִיר הָט גִישְׁט גְפוֹעֶלְט וָואס עֵשָׂו הָאט אוּם גְצוֹגְן דִיא ווּהָמָא (בַּבֶּטֶן עָקַב אֶת אָחִיו) נָאךְ וָואס הָאסְטוּ גְלָאקִירְט אוֹיף אִים אִין בּוֹיךְ אַטוֹנְד אַז דוּא זִינְדִיגְסְט דַארְפְסְטוּ לֵיידְן צָארְן פוּן עֵשָׂו יַצֶה״ר וָואס אִיז פוּן דַיין חֵלֶק׃

פירוש עט

אונ עֲמוֹרָה וָואס זֶענְן אִיבֶּר גֶעקֶערְט גְוָוארְן נֶהְפַּךְ עָלַי לִבִּי עֶס אִיז פַאר קֶערְט גְוָוארְן אוֹיף מִיר אונ אִין מִיר מַיין הַארְץ יַחַד מִיט אַנַאנְדֶר זַייא דֶר הִיצְן זִיךְ אִין מִיר מַיינֶע גְדַאנְקֶן׃ לֹא אֶעֱשֶׂה אִיךְ וָועל נִיט טָאן מַיין גְרִים צָארְן לֹא אָשׁוּב אִיךְ וָועל נִיט ווִידֶר קֶערְן פוּן דֶעם וָואס אִיךְ הָאבּ גְזָאגְט אִין דֶר תּוֹרָה לֹא מְאַסְתִּים אִיךְ הָאבּ דִיא יִשְׂרָאֵל נִיט פַאר מִיאוּסְט לְשַׁחֵת צוּ פַאר דַארְבְּן אֶפְרַיִם וָוארוּם אִיךְ בִּין אַגָאט וָואס אִיךְ בִּין מְקַיֵּים דִיא טוֹבָה וָואס אִיךְ זָאג צוּא אונ אִיךְ בִּין נִיט אַמֶענְטְשׁ אִיךְ זָאל חֲרָטָה הָאבְּן בְּקִרְבְּךָ קָדוֹשׁ צְווִישְׁן דִיר בִּין אִיךְ הַיילִיגֶער גָאט וְלֹא אָבוֹא בְּעִיר אונ אִיךְ וָועל נִיט קוּמֶן אִין דֶר שְׁטָאט וָוארוּם אִיךְ הָאבּ שׁוֹן לַאנְג מַבְטִיחַ גְוֶועזְן צוּ מַאכְן רוּעֶן מַיין שְׁכִינָה צְווִישְׁן דִיר אִין יְרוּשָׁלַיִם דַוְוקָא׃ זָאגְט דֶר נָבִיא אַחֲרֵי יְיָ יֵלֵכוּ נָאךְ גָאט וֶועלְן דִי יִשְׂרָאֵל גֵיין דֶעןְ כְּאַרְיֵה יִשְׁאַג אַזוֹ וויא אַלֵייבּ וָועט גָאט שְׁרַייעֶן אַז זַייא זָאלְן אַרוּם גֵיין פוּן גָלוּת בָּבֶל כִּי הוּא יִשְׁאַג וָוארוּם עֶר וָועט שְׁרַייעֶן׃ אונ זַייא וָועלְן זִיךְ אַיילְן אַיין זַאמְלְן דִיא פַאר טְרִיבֶּענֶע קִינְדֶער מִיָּם פוּן מַעֲרָב זַייט אַזוֹ וויא אַפוֹגִיל וֶועלְן זַייא זִיךְ אַיין זַאמְלְן פוּן מִצְרַיִם אונ אַזוֹ וויא אַטוֹבּ וָואס קֶערְט זִיךְ אוּם צוּא אִיר נֶעסְט אַזוֹ וָועלְן זִיךְ דִיא יִשְׂרָאֵל ווִידֶר קֶערְן פוּן דֶעם לַאנְד אַשּׁוּר אונ אִיךְ וָועל זַייא בַּאזֶעצְן אִין זֵייעֶרֶע הַייזֶר אַזוֹ רֶעט גָאט׃ סְבָבוּנִי בְכַחַשׁ זַייא הָאבְּן מִיךְ אַרוּם גְרִינְגְלְט מִיט לִיגְן דָאס פָאלְק פוּן אֶפְרַיִם אונ מִיט פַאלְשְׁקֵייט הָאבְּן מִיךְ אַרוּם גְרִינְגְלְט דָאס הוֹז גְזִינְד פוּן יִשְׂרָאֵל דָאס זֶענְן דִיא מְלָכִים פוּן דִיא עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים וִיהוּדָה אונ דִיא מַלְכֵי יְהוּדָה זֶענְן נָאךְ גְוֶועןְ גָאטְס פֶארְכְט אונ מִיט הַקָּבָּ״ה וָואס עֶר הַייסְט אֱלֹהִים קְדוֹשִׁים זֶענְן זַייא וָואר הַאפְטִיג׃ אֶפְרַיִם רוֹעֶה רוּחַ אֶפְרַיִם בַּאהֶעפְט זִיךְ צוּ אַזוֹ אַזַאךְ וָואס אִיז הֶבֶל אַזוֹ וויא אַווִינְט דָאס מֵיינְט מֶען צוּא דְמוּת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת וְרוֹדֵף קָדִים יָאגְט דֶעם מִזְרָח ווִינְט אַגַאנְצְן טָאג לִיגְן אונ רוֹבוּנְג טוּט עֶר מֶערְן אונ זַייא זֶענְן כּוֹרֵת בְּרִית מִיט אַשּׁוּר אונ בּוֹמִיל פִירְן זַיי קַיין מִצְרַיִם פוּן שׁוֹחַד וֶועגְן׃ וְרִיב לַיְיָ אונ דִי קְרִיג ווָס גָאט הָט מִיט דִי יִשְׂרָאֵל דָאס זָאגְט עֶר צוּ דֶעם שֵׁבֶט יְהוּדָה וְלִפְקוֹד עַל יַעֲקֹב אונ דֶר ווִילְן פוּן גָאט צוּ גְדֶענְקֶען אוֹיף יַעֲקֹב מֵיינְט מֶען אוֹיף דִי יִשְׂרָאֵל כִּדְרָכָיו עֶר זָאל בַּצָאלְן אַזוֹ וויא זֵייעֶרֶע בֵּייזֶע וֶועגִין אַזוֹ ווִי זַיינֶע בֵּייזֶע וֶוערְק וָועט עֶר אִים ווִידֶר קֶערִין׃ זָאגְט בַּ״ה זֶעהְט וָואס פַאר אַטוֹבוֹת הָאבּ אִיךְ אַיךְ גִיטָאן צוּ יַעֲקֹב בַּבֶּטֶן אונ דֶר מוּטֶערְס בּוֹיךְ הָאט עֶר בַּאגְרַייפְט דִי פֶערְשׁ פוּן זַיין בְּרוּדֶר וּבְאוֹנוֹ אונ מִיט זַיין מַאכְט הָט עֶר גִיהֶערְשְׁט אִיבֶּר אַמַלְאָךְ וַיָּיטֶן׃ וַיָּשַׂר אֶל מַלְאָךְ עֶר הָט גִיהֶערְשְׁט אִיבֶּ׳ דֶם מַלְאָךְ אונ

וַיֻּכָל בָּכָה וַיִּתְחַנֶּן־לוֹ בֵּית־אֵל יִמְצָאֶנּוּ וְשָׁם יְדַבֵּר עִמָּנוּ׃ וַיהוָה אֱלֹהֵי הַצְּבָאוֹת יְהוָה
זִכְרוֹ׃ וְאַתָּה בֵּאלֹהֶיךָ תָשׁוּב חֶסֶד וּמִשְׁפָּט שְׁמֹר וְקַוֵּה אֶל־אֱלֹהֶיךָ תָּמִיד׃ כְּנַעַן
בְּיָדוֹ מֹאזְנֵי מִרְמָה לַעֲשֹׁק אָהֵב׃ וַיֹּאמֶר אֶפְרַיִם אַךְ עָשַׁרְתִּי מָצָאתִי אוֹן לִי כָּל־יְגִיעַי
לֹא יִמְצְאוּ־לִי עָוֹן אֲשֶׁר־חֵטְא׃ וְאָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם עֹד אוֹשִׁיבְךָ בָאֳהָלִים
כִּימֵי מוֹעֵד׃ וְדִבַּרְתִּי עַל־הַנְּבִיאִים וְאָנֹכִי חָזוֹן הִרְבֵּיתִי וּבְיַד הַנְּבִיאִים אֲדַמֶּה׃ אִם־

פירוש ע״ט

ער האט אים בייגיקומן. בכה דר מלאך האט גוויינט אונ האט זיך גיבעטין ביים יעקב אונ האט אים גזאגט היינט לאז מיך אפ בית אל ימצאנו דער סוף וועט זיין הקדוש ברוך הוא וועט זיך באווייזן צו דיר אין בית אל אונ דארטין וועט ער אונז גיפינן אונ דארטין וועט ער מיט אונז ריידין אונ הקב״ה אונ איך וועל מסכים זיין אויף דיא ברכות וואס דיין פאטר יצחק האט דיך גיבענשט: ויי אלהי הצבאות אונ גאט דער הער פון אלע הערשאפט גאט איז זיין גידעכינעש כלומר דער גאט וואס איך בין גוועזן דענסטמאל דער בין איך היינט אויך אונ אז איר זאלט גיין מיט מיר מיט גאנצקייט אזוא וויא אייער פאטער יעקב וואלט איך מיט אייך נוהג גיוועזן אזו ווי איך האב מיך נוהג גוועזן מיט אים: ואתה אונ דו ישראל אויף דיין גאטס הבטחה מעגסטו דיך פאר לאזין נאר חסד מיט גירעכטיגקייט זאלסטו היטן ביסטו בטוח צו האפין צו זיין הילף: אבר איר טוט ניט אזו נאר כנען די ישראל זענין סוחרים כלומר די ישראל האבין אכבידה אויף זייער געלט וואס זיי האנדלין אונ זיין האנט איז פאלשע וואג שאלין פר צוקין גזלן האט ער ליב: ויאמר אפרים אונ אפרים זאגט אך נייערט איך בין רייך אונ גיעסן וועגין זאל איך דינען הקדוש ברוך הוא מצאתי און לי איך האב גפונן אקראפט דער מדרש שרייבט דם גייט אויף ירבעם בן נבט וואס ער איז גיוועזן פון שבט אפרים ער האט גיזאגט איך האב גפונן אשטר חוב אויף די ישראל אז זיי זענין צו מיר קנעכט אונ איך בין אבלכות איבר זיי ווארום אונזר פאטר יוסף האט זיי גיקויפט אזו ווי עס שטייט אין פסוק אין פרשת ויחי וילכו גם אחיו ויפלו לפניו דאס איז טייטש דיא ברידר זענין גיגאנגן אונ זענין גיפאלין פאר אים אונ האבין גזאגט הננו לך לעבדים דאס איז טייטש מיר זענין צו דיר קנעכט אונ אלץ וואס דער קנעכט האט גיהער צום הארין דרום בין איך רייך דען גאר דס געלט פון די ישראל איז מיין. אונ אויך מחמת דעם כל יגיעי אלע מיינע מידיקייט כלומר גאר מיין געלט וועט מען ניט גפינען דרינען קיין זינד אשר חטא וואס ער זאל הייסין איך האב גזינדיגט דען אז איך נעם שון אפילו ביי זיי אוועק קומט דאס מיר בדין ווייל זיי זענין מיינע קנעכט דרוף זאגט ברוך הוא צו ירבעם די רייד פון די ברידר פון יוסף הצדיק האסטו ניט פר געסין זיי ווילן צו אים קנעכט זיין: ואנכי יי אלהיך אונ דם וואס שטייט אין עשרת הדברות אנכי יי אלהיך דאס איז טייטש איך בין דיין גאט דאס האט ירבעם יוא פר געסין אונ האט גישטעלט צווייא דמות פון כוכבים ומזלות איינע אין דער שטאט דן אונ דיא אנדערע אין בית אל אונ דער פשוטר פיטש איז אזו דו אפרים זאגסט איך בין רייך אונ האב גפונן אשטארקייט צו מיר דורך דיא גזילות אונ דורך פאלשע וואגין וואס איך מאך מיר עס וואלט אבר בעסר גוועזן אז דו זאלסט דיך טראכטן גאר מיין מידקייט אונ דאס געלט וואס איך האב וועט מיר ניט מספיק זיין מכפר צו זיין אויף מיינע זינד אונ טאמר טראכסטו איך גאט פר שטייט ניט אויף דעם פאלשקייט וואס דו טוסט בסוד זאג איך דיר וויא קאן דאס זיין: ואנכי יי אלהיך איך בין דאך דר גאט וואס האט דיך אויס גצוגן פון מצרים אונ דארטן האב איך פאר שטאנען וואס איז אבכור אדר ניט ממילא וועל איך דא אויך וויסן ווער עס האלט בסוד אפאלשע וואג עוד אושיבך באהלים איך גאט וועל פאר שניידן פון דיר דיא פאלשע סוחרים אונ איך וועל דיך זעצין אין דיא געצעלטן צו לערנן תורה אזו וויא דיא ערשטע צייטן וואס יעקב איז גוועזן איין איש תם אונ איז גזעסן אין דיא גצעלטן אונ האט גלערינט תורה: ודברתי אונ איך גאט האב גירעדט מיט דיא נביאים זייא זאלין אייך שטראפין אונ

גלעד און אך־שוא היו בגלגל שורים זבחו גם מזבחותם כגלים על תלמי שדי:

פירוש ע"ט

צוא דיא נביאים האב איך מיך באוויזן אין פיל ערלייא גשטאלט: אם גלעד אונ אז עס קומט אוף גלעד אברא איך האבן זייא דאס אליין גורם געוועזן אך שוא היו זייא זענן פאלש געוועזן בגלגל אונ אין

פירוש ע"ט

דר שטאט גלגל האבן זייא גשאכטן אקסן צו דר דמות כוכבים ומזלות גם מזבחותם מזבחות זענן פיל כגלים אזו וויא דיא הופן וואס זענן אוף דיא בייטן פון דעם פעלד:

הפטרת וישלח לספרדים

בת"ע בעובדיה סימן א

הגה מצאתי בחומשים כתוב בסוף הפטרה רק לספרדים. אך מבואר ברמב"ם וגבוה בסוף הפטרת וישלח בין לספרדים בין לאשכנזים:

חזון עבדיה כה־אמר אדני יהוה לאדום שמועה שמענו מאת יהוה וציר בגוים שלח קומו ונקומה עליה למלחמה: הנה קטן נתתיך בגוים בזוי אתה מאד: זדון לבך השיאך שכני בחגוי־סלע מרום שבתו אמר בלבו מי יורדני ארץ: אם־תגביה כנשר ואם־בין כוכבים שים קנך משם אורידך נאם־יהוה: אם־גנבים באו־לך אם־שודדי לילה איך נדמיתה הלוא יגנבו דים אם־בצרים באו לך הלוא ישאירו עללות: איך נחפשו עשו נבעו מצפניו: עד־הגבול שלחוך כל אנשי בריתך השיאוך יכלו לך אנשי שלמך לחמך ישימו מזור תחתיך אין תבונה בו: הלוא ביום ההוא נאם־יהוה והאבדתי חכמים מאדום ותבונה מהר עשו: וחתו גבוריך תימן למען יכרת־איש מהר עשו מקטל: מחמס אחיך יעקב תכסך בושה ונכרת לעולם: ביום עמדך מנגד ביום שבות זרים חילו ונכרים באו שערו ועל־ירושלם ידו גורל גם־אתה כאחד מהם: ואל־תרא ביום־אחיך ביום נכרו ואל־תשמח לבני־יהודה ביום אבדם ואל־תגדל פיך ביום צרה: אל־תבוא בשער־עמי ביום אידם אל־תרא גם־אתה ברעתו ביום אידו ואל־תשלחנה בחילו ביום אידו: ואל־תעמד על־הפרק להכרית את־פליטיו ואל־תסגר שרידיו ביום צרה: כי־קרוב יום־יהוה על־כל־הגוים כאשר עשית יעשה לך גמלך ישוב בראשך: כי כאשר שתיתם על־הר קדשי ישתו כל־הגוים תמיד ושתו ולעו והיו כלוא היו: ובהר ציון תהיה פליטה והיה קדש וירשו בית יעקב את מורשיהם: והיה בית־יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש ודלקו בהם ואכלום ולא־יהיה שריד לבית עשו כי יהוה דבר: וירשו הנגב את־הר עשו והשפלה את־פלשתים וירשו את־שדה אפרים ואת שדה שמרון ובנימן את־הגלעד: וגלת החל־הזה לבני ישראל אשר־כנענים עד־צרפת וגל

כוכב מישראל

(חזון עבדיה וגו׳ הנה קטן נתתיך בגוים וגו׳) על פי משל אין עושר האט צוואה גלאזט צו זיינע צוויא זין איינר אתם ווישר אונ איינר איין שכור אז דיא גאנצי נכסים מיט די סחורה צוז דעם שכור. אונ דיא וויין שענק מיט דיא אכסניא צו דעם חכם. דאס מען אים גפרעגט אדרבה ער האט גדארפט מאן פר קערט. האט דר עושר גענטפרט מיט חכמה. דר כוף ווען זיין אז דאס גאנצי עשירות וועט אריין קומן צוא דעם חכם ווייל ער וועט פאר שיכרן דאס פאר מעגן בייא אים אין שענק. נאר דר חריל וועט ער זיין זאב מיט דעם עשירות לפנים. אזו חכם יצחק געוואלט בענטשן עשו מיט עשירות אונ יעקב מיט כאשר הריד

כוכב מישראל

אז עשו וועט זינדיגן זאל יעקב צו נעמן בייא אים דאס עשיר! אונ עשו וועט דאך בודאי זינדיגן נאר דר ווייל לפנים זו ער האבן ברכות עולם הזה. וויא יצחק האט זיך דר ווי אז יעקב האט גנומן ברכות עולם הזה האט ער זיך דר שרא ווארום יעקב איז נישט שכית ער זאל זינדיגן וועט עשו ג נישט האבן טובות העוה"ז אפילו לפנים. דאס איז דר פשט פסוק (הנה קטן נתתיך וגו׳) איך האב גמיינט אז דוא בי קליין ליגסט דוא בהאלטן אין שפאלט פון פעלזן. צום (מרום שבתו) זיצט ער אזו הויך ווס אונזרע הבאים האבן גבאכט אחיך בצותינו:

דוּ֥שָּׁלִַ֖ם אֲשֶׁ֣ר בִּסְפָרַ֑ד יִֽרְשׁ֕וּ אֵ֖ת עָרֵ֥י הַנֶּֽגֶב׃ וְעָל֤וּ מֽוֹשִׁעִים֙ בְּהַ֣ר צִיּ֔וֹן לִשְׁפֹּ֖ט אֶת־
הַ֣ר עֵשָׂ֑ו וְהָיְתָ֥ה לַיהוָ֖ה הַמְּלוּכָֽה׃

בראשית לז וישב

אונקלוס

וִיתֵיב יַעֲקֹב בְּאַרְעָא תּוֹתָבוּת אֲבוּהִי בְּאַרְעָא דִכְנָעַן׃
ב אִלֵּין תּוֹלְדַת יַעֲקֹב יוֹסֵף בַּר שְׁבַע עַסְרֵי שְׁנִין

לז א וַיֵּ֣שֶׁב יַעֲקֹ֔ב בְּאֶ֖רֶץ מְגוּרֵ֣י אָבִ֑יו בְּאֶ֖רֶץ כְּנָֽעַן׃
ב אֵ֣לֶּה ׀ תֹּלְד֣וֹת יַעֲקֹ֗ב יוֹסֵ֞ף בֶּן־שְׁבַֽע

ת״א וישב יעקב סנהדרין קו. אלה תולדות ברכות נה ס״טה לו ב״ר קנג.

בעל הטורים

(א) וישב. זש״ה כסיל כ׳ משפטיך סנה אויבך מצל לשדם שנקלרם והזוהם מפליט סתכן והמון ומסליכן התבואס נשארת במקומה כדכתיב בעשו וילך אל ארן אבל יעקב פיב כיס וישב יעקב: מגורי. ב׳ במס׳ הכא ואידך מגורי אל רכב העי״ס בסי״ל מגורי אל הרב ישב לו ביניהם מבל לאחד ר״ה כת של כלבים ולא לגשכו וישב ביניהם כך ישב לו יעקב ין עשו ואלופיו: מגורי אביו. בגימ׳ זה הכרון: וישב יעקב ארץ מגורי אביו. בגימ׳ וישב לקיים מלות כבוד אמר בשכר כבוד זכה שנו לכל הכבוד הזה: מגורי. ת״ד כסופס כמין

פירוש רשב״ם

(א) וישב יעקב. עשו הלך אל ארץ אחרת מפני יעקב אחיו אבל יעקב ישב אצל אביו בארץ מגוריו כי לו משפט הבכורה: (ב) אלה תולדות יעקב. ישכילו ויבינו אוהבי שכל מה שלימדו רבותינו כי אין מקרא יוצא מידי פשוטו. אף כי עיקרה של תורה באה ללמדנו ולהודיענו בראיות הפשט וההגדות וההלכות והדינין ועל ידי אריכות הלשון ועל ידי שלשים ושתים מידות של ר׳ אליעזר בנו של ר׳ יוסי הגלילי וע״י שלש עשרה מידות של ר׳ ישמעאל והראשונים מתוך חסידותם נתעסקו לנטות אחרי הדרשות

רש״י

(א) וישב יעקב וגו׳. אחר שכתב לך ישובי עשו ותולדותיו בדרך א קצרה שלא היו חשובים וחשובים לפרש היאך נתיישבו וסדר מלחמותיהם אין ורישו את החורי פירש לך ישובי יעקב ותולדותיו בדרך ארוכה כל גלגולי סבתם לפי שהם חשובים לפני המקום האריך בהם. וכן אתה מוצא בעשרה דורות שמאדם עד נח פלוני הוליד פלוני וכשבא לנח האריך בו וכן בעשרה דורות שמנח ועד אברהם קצר בהם ומשהגיע אצל אברהם האריך בו משל למרגלית שנפלה בין החול אדם ממשמש בחול וכוברו בכברה עד שמוצא את המרגלית ומשמצאה הוא משליך את הצרורות מידו ונוטל מרגליות. (ד״א וישב יעקב הפשתני הזה נכנסו גמליו טעונים פשתן הפשתני תמה אנה יכנס כל הפשתן הזה היה פיקח אחד משיב לו ניצוץ אחד יוצא ממפוחך ששורף את כולו כך יעקב ראה כל האלופים הכתובים למעלה תמה ואמר מי יכול לכבוש את כולן מה כתיב למטה אלה תולדות יעקב יוסף וכתיב והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש ניצוץ אחד יוצא מיוסף שמכלה ושורף את כולם, בב״ר ינן): (ב) אלה תלדות יעקב. ואלה של תולדות

שפתי חכמים

א דק״ל דהו״ל לכתוב מקודם ואלה תולדות יעקב ואח״כ וישב יעקב כמו שמצינו גבי עשו דכתיב מקודם תולדותיו ואח״כ היכן נתיישבו. ומתרץ אחר שכתב וכו׳ כלומר שלא בא הכתוב למנות תולדותיו של יעקב אלא בא לפרש ישובו וישוב תולדותיו היאך נתיישבו שהרי גם בפרשתו של עשו מפרש ישובו וישוב תולדותיו שהרי כתיב וישב עשו בהר שעיר הרי ישובו. ואח״כ מפ׳ תולדותיו כדכתיב ואלה תולדות עשו וגו׳ ואח״כ מפ׳ ישובי בניו ואלה שמות אלופי עשו למשפחותם למקומותם וגו׳ אלה אלופי אדום במושבותם. וזהו שנקט אחר שכתב לך ישובי עשו ר״ל שגם בפרשתו מפ׳ ישובו וישובי תולדותיו א״כ כאן גבי יעקב נ״כ מפרש ישובו וישובי תולדותיו וסיינו הא דכתיב וישב יעקב הרי ישובו ואח״כ כתיב ואלה תולדות יעקב ר״ל ואלה ישובי של תולדות יעקב גם הם כמו ישובי תולדות עשו והתחיל לספר המקרים שקרו להם עד בואם שם ההלא שמקרות יוסף בן י״ז שנה נמכר

פירוש ע״ט

(א) וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו בְּאֶרֶץ כְּנָעַן אוּנ יַעֲקֹב הָאט זִיךְ בַּאזֶעצְט אִין דֶעם לַאנְד דָם אוּנְג פוּן זַיין פָאטֶר אִין לַאנְד כְּנַעַן. רש״י שְׁרַייבְּט נָאךְ דֶעם אַז דֶר פָּסוּק הָאט גְשְׁטֶעלְט דָאס בַּאזֶעצוּנְג פוּן עֵשָׂו אוּנ זַייְנֶע קִינְדֶר אִיז עֶר דֶר מְפוֹרָשׁ דָאס בַּאזֶעצוּנְג פוּן יַעֲקֹב אוּנ פוּן זַיין קִינְדֶער בַּאֲרִיכוּת מַחְמַת דָאס וָואר דִיא דֶר כַּוָּונָה פוּן דֶעם סִפּוּר אוּנ אַזוֹ גְפִינֶען מִיר דִיא צֶעהְן דוֹרוֹת פוּן אָדָם הָרִאשׁוֹן בִּיז נֹחַ אוּנ אַזוֹ בַּייא דִיא צֶעהְן דוֹרוֹת וָואס אִיז גְוֶוען פוּן נֹחַ בִּיז אַבְרָהָם אוּנ אַז עֶס אִיז גְקוּמֶען צוּ נֹחַ אוּנ אַבְרָהָם הָאט עֶר מַאֲרִיךְ גְוֶוען מִיט זֵייא: (ב) אֵלֶּה תֹּלְדוֹת יַעֲקֹב דָאס זֶענֶען דִיא סִיבּוֹת וָואס צוּא דִיא קִינְדֶר פוּן יַעֲקֹב אִיז צוּא הַאנְדְרֶן גְקוּמֶען דִיא עֶרְשְׁטֶע סִיבָּה יוֹסֵף בֶּן שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה וגו׳ אוּנ דוּרְךְ דֶעם אִיז אוּם גְקוּמֶען אַז זֵייא הָאבְּן גְנִידֶרְט קַיין מִצְרַיִם אַזוֹ וִויא וַייטֶער וֶועט שְׁטֵיין אוּנ דֶר מֶדְרָשׁ שְׁרַייבְּט דֶר פְּסוּק הֶענְגְט אָן דָאס גְבִירְט

שְׁבַע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה הָיָה רֹעֶה אֶת־אחיו

שְׁנִין (כַּד) הֲוָה רָעֵי עִם אֲחוֹהִי בְּעָנָא וְהוּא

פירוש רשב"ם

שהן עיקר ומתוך כך לא הורגלו בעומק פשוטו של מקרא. ולפי שאמרו חכמים אל תרבו בניכם בהגיון. וגם אמרו העוסק במקרא מדה ואינה מדה העוסק בתלמוד אין לך מדה גדולה מזו ומתוך כך לא הורגלו כל כך בפשוטו של מקראות וכדאמרי' במסכת שבת הוינא בר תמני סרי שנין וגרסינן כולה תלמודא ולא הוה ידענא דאין מקרא יוצא מידי פשוטו. וגם רבינו שלמה אבי אמי מאיר עיני גולה שפירש תורה נביאים וכתובים נתן לב לפרש פשוטו של מקרא. ואף אני שמואל ב"ר מאיר חתנו זצ"ל נתווכחתי עמו ולפניו והודה לי שאילו היה לו פנאי הי' צריך לעשות פירושים אחרים לפי הפשטות המתחדשים בכל יום. ועתה יראו המשכילים מה שפירשו הראשונים. אלה מקראות ומאורעות שאירעו ליעקב (אלה מקראות) ותנה זה הכל הוא. כי כל אלה תולדות האמורים בתורה ובכתובים יש מהם שמפרש בני האדם ויש מהם רבים שמפרשים בני בנים. כאשר פירשתי באלה תולדות נח. למעלה בפ' בראשית כתיב ויהי נח בן חמש מאות שנה ויולד נח את שם את חם ואת יפת. ואחרי כן מפרש כי העולם חטאו ונח מצא חן ואחרי כן מפרש אלה תולדות נח בני בניו היאך כי שלשה בנים היה לו וציוה הקב"ה להכניסם בתיבה י"ב חדש ובצאתם ויולדו להם בנים אחר המבול עד שעולים לשבעים בנים שהיו שבעים אומות כדכתיב מאלה נפרדו וגו' וכן בעשו פרשה ראשונה מפרש בני עשו שנולדו לו במקום אביו ואחרי כן וילך אל ארץ וגו' וישב לו בהר שעיר וכל הפרשה וכתיב אלה תולדות עשו אבי אדום בהר שעיר. וכל פרשה שניית זאת בבני עשו וכשם שמצינו בעשו שפירש שבניו נולדו במגורי אביו קודם שהלך אל ארץ מפני יעקב ובני בניו נולדו בהר שעיר כן ביעקב למעלה כתב ויהיו בני יעקב שנים עשר וגו'. ומפרש לבסוף אלה בני יעקב אשר ילד לו בפדן ארם ויבא אל יצחק אביו וגו' הרי פירש בניו של יעקב היכן נולדו כאשר עשה בבני עשו ועתה כותב אלה תולדות יעקב בני בניו שהיו שבעים והיאך נולדו. כיצד יוסף היה בן שבע עשרה שנה ונתקנאו בו אחיו ומתוך כך ירד יהודה מאת אחיו והי' לו בנים בכזיב ובעדולם שלה ופרץ וזרח ונתגלגל הדבר שיוסף הורד מצרימה ונולדו לו במצרים מנשה ואפרים ושלח יוסף בשביל אביו וביתו עד שהיו שבעים וכל זה היה צריך משה רבינו לכתוב שעל זה הוכיחם בשבעים נפש ירדו אבותיך וגו': בן שבע עשרה שנה. להודיעך כי עשרים ושתים שנה נעלם מאביו יעקב שהרי בן שלשים שנה היה בעמדו לפני פרעה ושבע שנים השובע ושני שנים של רעב ואז בא אביו כדכתיב ועוד חמש שנים אשר אין חריש וקציר: היה רועה את אחיו בצאן. בני לאה לפי דרך ארץ קרא אחיו ולא בני השפחות: והוא נער את בני בלהה וגו'. נערותו ורגילותו ומשתאיו היו עם בני בלהה ובני זלפה ומתוך כך התחילו אחיו בני לאה לשנוא אותו: את אחיו. עם אחיו רועה ובשמחת נערותו הי'

רש"י

ב יעקב אלה ישוביהם וגלגוליהם ג עד שבאו לכלל ישוב סבה ראשונה יוסף בן שבע עשרה וגו' ע"י זה נתגלגלו וירדו למצרים, זהו אחר ישוב פשוטו של מקרא להיות דבר דבור על אופניו ; ומ"א דורש תלה הכתוב תולדות יעקב ד ביוסף מפני כמה דברים אחת שכל עצמו של יעקב לא עבד אצל לבן אלא ברחל ה ושהיה זיו איקונין ו של יוסף דומה לו וכל מה שאירע ליעקב אירע ליוסף

שפתי חכמים

למצרים ונשתעבדו שם ויצאו וכך וכך אירע להם עד בואם לארץ נושבת: ב זה הפי' קאי אדלעיל וה"ה דק"ל כיון שפי' לעיל הפסוק בא לפרש ישובו של יעקב וישובי תולדותיו א"כ היכן מצינו הפי' ישובי תולדותיו והא כתיב אלה תולדות יעקב יוסף בן י"ז שנה וגו' ועו"פ ואלה של תולדות יעקב וזה ל' רש"י ואינו מציין על הפסוק לכך כתב ואלה ולא אלה כל' הפ' כלומר אלה גלגולי וסבות ישובי התולדות של יעקב דהיינו השבטים יוסף בן י"ז שנה וגו' וע"י יוסף באו למצרים ואח"כ יצאו משם ובאו לא"י ואע"פ שמצינו כיוצא בזה באלה תולדות יצחק שהתחיל הכתוב באלה תולדות יצחק והתחיל במקרים שקרו לו קודם לידתם ולא הוקשה זה לרש"י י"ל דעיקר קושיית רש"י הכא דהתחיל בישובי יעקב ואח"כ כתב אלה תולדות יעקב וגו' הו"ל להפסק: ג מפני שאין ישוב של תולדותיו נזכרים בתורה רק של ב' שבטים ואפי' לכן נקט רש"י וגלגוליהם: ד ר"ל שלא בא לפר' אלא תולדות של יעקב ולא ישובי תולדותיו. ומה שכתב אלה תולדות יעקב יוסף לומר שכל תולדותיו נקרא ע"ש יוסף שהרי מפני הכתו של רחל שיוליד בן מרחל עבד ז' שנים כראשונים ואח"כ רימה אותו ונתן לו את לאה והוליד ממנה בנים ואח"כ נתנה לו רחל בלהה שפחתה לאשה כיון שראתה שאין לה בנים והוליד גם מבלהה בנים ואח"כ נתנה לו לאה גם זלפה שפחתה לאשה וגם ממנה הוליד בנים ואח"כ ילדה רחל את יוסף ומיד כשנולד יוסף אמר יעקב ללבן לחזור אל מקום אבותיו וא"כ נמצא שכל תולדותיו לא היו אלא בשביל יוסף שנולד מרחל: ה וא"ת והא בנימין נמי בא מרחל ולמה נקט יוסף. וי"ל מ"מ עיקר עבודתו לא היה אלא בשביל יוסף כמו שנ' לעיל ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף ויאמר יעקב שלחני וגו' כדפירשתי לעיל: ו והא דלא נקט רש"י קלסתר פניו כמו שנקט לעיל בפ' תולדות גבי יצחק משום דרש"י דייק שהיה דומה לו מדכתיב זקונים כדפירש'

פירוש ע"ט

פון יַעֲקֹב אין יוֹסֵף מַחֲמַת עֶטְלִיכֶע זַאכְן דָאס עֶרְשְׁטֶע איז וָוארוּם דָאס עִיקָר דִינֶען וָואס יַעֲקֹב הָאט גְדִינְט בַּייא לָבָן הָאט עֶר נָאר גְדִינְט פַאר רָחֵל וָואס פוּן איר איז גְקוּמֶן אַרוֹם יוֹסֵף אוּנ דָם אַנְדֶרֶע מַחֲמַת דָם גְשְׁטַאלְט פוּן יוֹסֵף איז גְלַייךְ גְוֶועזְן צוּא יַעֲקֹב אוּנ וָואס עֶס הָאט זִיךְ גְטְרָאפְן צוּא יַעֲקֹב הָאט זִיךְ גְטְרָאפְן צוּ יוֹסֵף יַעֲקֹב הָאט אִים זַיין בְּרוּדֶר גְוָואלְט הַרְגֶנֶען אוּנ יוֹסֵף הָאבְּן אִים זַיינֶע בְּרִידֶר אוֹיךְ גְוָואלְט הַרְגֶנֶען אוּנ נָאךְ פִיל זַאכְן אַזֶעלְכֶע אוּנ נָאךְ אַדְרַשׁ איז פַאר הָאנֶד וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב יַעֲקֹב הָט גְוָואלְט זִיצְן בְּשַׁלְוָה איז אין אַרוֹף גְשְׁפְּרוּנְגֶען דֶר צָארְן פוּן יוֹסֵף דִיא צַדִיקִים ווילְן זִיצְן בְּשַׁלְוָה זָאגְט גָאט בָּרוּךְ הוּא איז נִיט גְנוּג צוּא דִיא צַדִיקִים וָואס איז אָן גְבְּרֵייט פוּ זֵייעֶרְט וֶועגְן לְעוֹלָם הַבָּא אוּנ זֵייא ווילְן נָאךְ זִיצְן בְּשַׁלְוָה בְּעוֹלָם הַזֶה יוֹסֵף בֶּן שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה הָיָה

מְרַבֵּי עִם בְּנֵי בִלְהָה וְעִם בְּנֵי זִלְפָּה נְשֵׁי אֲבוּהִי וְאַיְתִי יוֹסֵף יָת דִּבְּהוֹן בִּישָׁא לְוָת אֲבוּהוֹן

אֶחָיו בַּצֹּאן וְהוּא נַעַר אֶת־בְּנֵי בִלְהָה וְאֶת־בְּנֵי זִלְפָּה נְשֵׁי אָבִיו וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־דִּבָּתָם רָעָה אֶל־אֲבִיהֶם

ת"א ויבא יוסף סנהדרין קו.

בעל הטורים

כ"ף אמר מה שזכה שבו לכל הכבוד הזה בשכר הכיבוד ואפ"ס שבכבני אבא ביו"ד ברכות הולכתי לבנות יו"ד רבנים כדכתיב עזים מאתים וגו' אלך ואכוף אלמי ואכבד את אבי במברון: (ב) דבתם רעה. בגי' שהם אכלו באבר מן החי. דבתם בגי' מום מלמד שלא"כ הורג ג'. נער בגי' בושה זש"ס ומוליא

רש"י

ז זה נשפט וזה נשפט זה אחיו מבקש להרגו וזה אחיו מבקשים להרגו וכן הרבה בב"ר. ועוד נדרש בו ח וישב ביקש יעקב לישב בשלוה קפץ עליו רוגזו של יוסף ט צדיקים מבקשים לישב בשלוה אומר הקב"ה לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם לעוה"ב אלא מבקשים לישב בשלוה בעוה"ז: והוא נער. שהיה עושה מעשה נערות י מתקן בשערו וממשמש בעיניו כדי שיהיה נראה יפה: את בני בלהה. כלומר רגיל אצל בני בלהה כ לפי שהיו אחיו מבזין אותן והוא מקרבן: את דבתם רעה. כל רעה שהיה רואה ל באחיו בני לאה מ היה מגיד לאביו שהיו אוכלין אבר מן החי ומזלזלין בבני השפחות לקרותן עבדים והחשודים על העריות נ ובשלשתן לקה על אבר מן החי וישחטו שעיר עזים במכירתו ולא ס אכלוהו חי (כדי שילקה במיתתה) ועל דבה שספר עליהם שקורין לאחיהם עבדים לעבד נמכר יוסף, ועל העריות שספר עליהם ותשא אשת אדוניו וגו': דבתם. כל לשון דבה פרלי"ן בלע"ז (ריידעריי"ה, בעררייד ען) כל מה שהיה יכול לדבר בהם רעה היה מספר: דבה. לשון (פיר ז) דובב

פירוש רשב"ם

נבדל מהם ורגיל (עם) בני השפחות ולא עמהם כמו נער. כדכתיב כי נער ישראל. וכתיב יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו. הולך ומונה כל מיני ענינים שגרמו לשנוא אותו. וגם ויבא יוסף דבתם רעה: את דבתם של אחיו רעה. במדרש אגדה לפי פירושם שאמר לאביו כך סבורים.

שפתי חכמים

כסמוך לכך נקט זיו איקונין דזקנים נוטריקו"ן זיו איקונין וק"ל: ז כהלו אמר התולדות שהכל מעידים עליהן שהן של יעקב הוא יוסף כמו שפירש"י לעיל גבי ואלה תולדות יצחק בן אברהם או משום שהוא לבדו אירע לו מה שאירע ליעקב ומפני זה ידעו הכל שהוא בנו: ח דק"ל למה לא כתיב ויתי יעקב בארץ וגו': ט (נה"י) אע"ג דבכ"מ במדרש הרב כן הוא משום שכתוב חסר כמו והוא ישב פתח האהל או ולוט ישב וכו' משא"כ הכא שאין מקום לדרוש ביקש י"ל דמדכתיב א"כ אלה תולדות יעקב יוסף שאין לו קשר עם וישב יעקב או הל"ל אלה תולדות יעקב ראובן וכו' ע"כ בא לפרש שאלה תולדות יעקב יוסף גרמו שלא נתקיימה המחשבה של וישב וכו' ומ"ש קפץ עליו רוגזו פי' המחלוקה וריב שלו כמו אל תרגזו שתרגומו אל התגרו: י דאל"כ והוא נער וכו': כ (נה"י) דא"א לפרש שהוא ענין אחר שהיה עושה מעשה נערות אצל בני בלהה וכי חוץ להם לא היה עושה אלא וכו': ל דייק מדלא כתיב ויוציא יוסף דבתם כמו שכתוב גבי מרגלים ויוציאו דבת הארץ לזה כתב היה רואה ר"ל שלדעתו אמת היה לכך כתיב כאן ויבא ר"ל שהביא הדברים כהוייתן בפני אביו כאשר ראה ולא היה אומר דבר מה שלא ראה אבל גבי מרגלים כתיב ויוציאו ר"ל שהיו מוציאים דברים שקרים מלבן: מ אע"פ דבקרא סתם כתיב את אחיו י"ל דכיון שיוסף היה מקרב את בני השפחות ואם היו רשעים בעיניו לא היה מקרבן ועוד שהוא היה אוהב

מלבן בודאי לא היה הדבה עליהן: נ וקשה דהאך יתכן לומר בבני יעקב יהיו השודין על זאת ואי ח"ו אמת הוא למה ענה יוסף על זה. וי"ל דודאי לא היו חשודין על זה אלא שיוסף היה טועה בדבר לכך נענש שהיה לו לעיין בדבר על מה שהעידן על אמ"ה שהיה רואה אותן שאכלו מבהמה שנשחטה ועדיין מפרכסת דמותר לאכלה דכוון שנשחטה שחיטה מתירה הוא סבר שכ"ז שמפרכסת עדיין הוי אמ"ה או שהיה רואה שאוכלין בן פקועה שמותר בשחיטת אמו ואפי' שהוא שור גדול א"ל שחיטה מן הדין אלא מפני מראית עין והוא היה סבור שאמ"ה הוא כיון דצריך שחיטה משום מראית עין ועל מה שזלזלו בבני השפחות ה"פ מפני שהיו קוראין לבני בלהה וזלפה בני השפחות וכוונתם היה שהיו משועבדים לרחל ולאה וזה אמת הוא שהיו בני השפחות שהרי גם הפסוק קראם כן אבל הוא היה סובר מדקרו להו בני השפחות כוונתם שנולדו קודם שנשתחררו א"כ נושים של שפחות היינו עבדים כנענים ומה שהיה חושדן על העריות ה"פ דקי"ל אין משתמשין באשה ר"ל שאדם אחר אסור להשתמש בא"א ויוסף היה רואה שהיו משתמשין בעסקי משא ומתן עמהן לכך חשדן על העריות אבל טעות היה בידו דהא דאמרינן אין משתמשין באשה היינו דוקא דברים של חבה כגון רחיצת פניו ידיו ורגליו והצעת המטה אבל שאר דברים שאינן של חבה או לישא וליתן עמהם מותר. וא"ת מנ"ל לרש"י שהיה חושדן על כל הג' דברים. וי"ל דרש"י עצמו מתרץ קושיא זו כיון שמצינו דבשלשתן לקה. ועי"ל דילפינן רעה רעה לג"ש כתיב הכא דבתם רעה וכתיב לקמן חיה רעה אכלתהו מה לכלן א"ס דהיה דורסת ואוכלת כשהוא חי אף כאן אבר מן החי ועבדים ילפינן מדכתיב בפ' משפטים אם רעה בעיני אדוניה מה רעה דלהלן קאי על עבדות אף כאן עבדות. ועריות ילפינן מדכתיב לקמן גבי יוסף ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת מה רעה דלהלן קאי על עריות אף כאן קאי על עריות: ס כלומר דלא הוי"ל למכתב כלל

פירוש ע"ט

רֹעֶה אֶת אֶחָיו בַּצֹּאן יוֹסֵף אִיז אַלְט גְוֶועֶן זִיבְּצֶן יָאר זֶה עֶר הָאט גְפִּיטֶערְט שָׁאף מִיט זַיינֶע בְּרִידֶר וְהוּא נַעַר אוּנ עֶר וָואר זִיךְ צִיהֶן אֶת בְּנֵי בִלְהָה וְאֶת בְּנֵי זִלְפָּה מִיט דִיא קִינְדֶער פוּן בִּלְהָה אוּנ מִיט דִיא קִינְדֶער פוּן זִלְפָּה וָוארוּם זַיינֶע בְּרִידֶר פְלֶעגְן זֵייא

פירוש ע"ט

מְבַזֶּה זַיין אוּנ עֶר פְלֶעגְט זֵייא מְקָרֵב זַיין נְשֵׁי אָבִיו דִיא וַוייבֶּר פוּן זַיין פָאטֶער וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת דִּבָּתָם רָעָה אֶל אֲבִיהֶם אוּנ יוֹסֵף הָט גְבְּרַאכְט שְׁלֶעכְטֶע רֵייד אוֹיף זֵייא צוּא זֵייעֶר פָאטֶר. רַשִׁ"י שְׁרַייבְּט עֶר הָאט גְזָאגְט זֵייא עֶסְן אֵבֶר מִן הַחַי אוּנ זֶענְן מְזַלְזֵל דִי

אֲבִיהֶם׃ ג וְיִשְׂרָאֵל אָהַב אֶת־יוֹסֵף מִכָּל־בָּנָיו כִּי־בֶן־זְקֻנִים הוּא לוֹ וְעָשָׂה לוֹ כְּתֹנֶת פַּסִּים׃ ד וַיִּרְאוּ אֶחָיו כִּי־אֹתוֹ אָהַב אֲבִיהֶם מִכָּל־אֶחָיו וַיִּשְׂנְאוּ אֹתוֹ וְלֹא יָכְלוּ דַּבְּרוֹ לְשָׁלֹם׃

אונקלוס

אֲבוּהוֹן׃ ג וְיִשְׂרָאֵל רָחֵים יָת יוֹסֵף מִכָּל בְּנוֹהִי אֲרֵי בַר חַכִּים הוּא לֵהּ וַעֲבַד לֵהּ כִּתּוּנָא דְפַסֵּי׃ ד וַחֲזוֹ אֲחוֹהִי אֲרֵי יָתֵהּ רָחֵם אֲבוּהוֹן מִכָּל אֲחוֹהִי וּסְנוֹ יָתֵהּ וְלָא צָבַן לְמַלָּלָא

פירוש רשב״ם

הם בני השפחות אבל אני מכבדם ואני רגיל אצלם. פשטנים אחרים לא עמדו על העיקר: (ג) וישראל אהב וגו׳. כל זה גרם הקנאה: בן זקונים. כי אחרון היה לי״א בנים אבל בנימין לא נולד אחרי כן עד זמן ארוכה והרבה

בעל הטורים

דבה סוא כסיל: בן זקנים. זקנים כ׳ שמסר לו כל מה שקבל מזקנים שהם שם ועבר: בן זקנים הוא לו. ס״ת אמון שמסר לו סתרי תורה שנאמר בה ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשועים זקנים בגימט׳ עולה ר״ז שמסר לו רזי תורה ובגי׳ זר ע״ב עטרת זקנים בני בנים: זקנים. נוטריקון זרעים קדשים נשים

יבוצות מועד. פסים מטריקון פוטיפר סוחרים ישמעאלים נדיינים: פסים. עולה בגי׳ קן רמז לו שטל ידו ילדו למצרים וישתעבדו בניו והקב״ה יתבר מגין קן מן השיעבוד ורמז לו שימכור לו הקן ורמז שימלוך פ׳ שנים ממנין פי״ב בהוא מנין שנותיו. ד״א פסים ל׳ פסו המו שטל ידו מת קודם לאחיו. פסים שגרם פיוסים בינו לבין אחיו. פסים בגי׳ פה יד לו. ועשה לו כתונת פסים. בגי׳ משקל שני סלעים מילת. זהו שאמרו בפ״ק דשבת בשביל שני סלעים מילת שהוסיף יעקב ליוסף יותר משאר אחיו נתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים: (ד) אותו אהב אביהם מכל אחיו. בגי׳ בגלה סוד לו בלבד וגם

שפתי חכמים

וישמעו דכא לא היו אוכלין אותו אלא לומר לך אע״פ שלא היו רוצין לאוכלו אפ״ה שחטו אותו: ע ואת״ת והא בנימין נולד לו יותר לעת זקנתו מיוסף וי״ל משום דכל בניו של יעקב נולדו לו מיד זה אחר זה דהא בו׳ שנים נולדו כולם חוץ מבנימין שהפסיק בו זמן ארוך והיו העולם סבורין שלא יוליד ממנה עוד בן והיו קורין ליוסף בן זקונים ואפי׳ אחר שנולד בנימין קראו אותו בן זקונים מתוך שהורגלו בו: פ דלפי׳ ראשון קשה מנ״מ אם נולד לעת זקנתו או בימי ילדותו לכן אמר ואונקלוס תרגם וכו׳ ועדיין קשה כל״ל בן זקנותו מאי זקונים אלא בא לומר שהיה זיו איקונין וכו׳.

רש״י

שפתי יפנים: (ג) **בן זקנים.** שנולד לו לעת זקנתו ע ואונקלוס תרגם בר חכים הוא ליה פ כל מה שלמד משם ועבר מסר לו. ד״א שהיה זיו איקונין שלו דומה לו: **פסים.** (שבת י) לשון כלי מלת כמו כרפס ותכלת וכמו כתונת הפסים דתמר ואמנון, ומ״א על שם צרותיו צ שנמכר לפוטיפר ולסוחרים ולישמעאלים ולמדינים: (ד) **ולא יכלו דברו לשלום.** מתוך גנותם למדנו שבחם שלא דברו אחת בפה ואחת בלב:

מסרש״ל: צ לפי׳ א׳ ק׳ למ״מ אמר קרא שעשה לו כתונת פסים. אי משום לצורות שלא ישנה אדם לבן בין הבנים שהרי בשביל ב׳ סלעים שהיה כתונה של יוסף יותר שוה היו מתקנאים בו אחיו. דאין זה משמעות הקרא דהא לא כתיב ויראו אחיו כי עשה לו כתנת פסים אלא ודאי בשביל חלומותיו ודבריו היו מתקנאים בו לכן מביא מדרש אגדה כו׳ מהרש״ל זר״ל פסים נוטריקו״ן ׳פוטיפרע ׳סוחרים ׳ישמעאלים ׳מדינים וג״ל לפי זאת סהגדה שהכר וי״ו ממלת סוחרים בפסוק ויעברו אנשים מדינים סוחרים שצריך לסיות וסוחרים ואף שנעלם בקרא מכירת יוסף לסוחרים דהא נעלם נמי מכירה:

פירוש ע״ט

בְּנֵי הַשְּׁפָחוֹת צו רופן זייא קְנֶעכְט אונ זַייא וָוענְן חָשׁוּד אוף זְנוּת אונ מִיט אַלֶע דְרַייא זַאכְן וָואס עֶר הָאט דֶר צֵיילְט אִיז עֶר גְשְׁטְרָאפְט גְוָוארְן אַז עֶר אִיז פַר קוֹפְט גְוָוארְן אונ זֵיי הָאבְן בְּשַׁעַת מַעֲשֶׂה גְקוֹלְט אַצִיקֶעלֶע. אונ הָאבְן דָאס נִיט גְגֶעסְן לֶעבֶּעדִיגֶר הַייט אונ פַאר דֶעם וָואס עֶר הָאט אוף זֵייא דֶר צֵיילְט זֵייא רוּפְן אָן זֵייעֶרֶע בְּרִידֶר קְנֶעכְט אִיז עֶר גְשְׁטְרָאפְט גְוָוארְן אונ אִיז אַלֵיין פַאר קוֹפְט גְוָוארְן פַאר אַקְנֶעכְט אונ פַאר דָאס וָואס עֶר הָאט דֶר צֵיילְט זֵייא זָענְן חָשׁוּד אוף זְנוּת אִיז עֶר גְשְׁטְרָאפְט גְוָוארְן אַז דֶם וַוייבּ פוּן פּוֹטִיפַר הָאט מִיט אִים גְוָואלְט מְזַנֶה זַיין׃ (ג) וְיִשְׂרָאֵל אָהַב אֶת יוֹסֵף אונ יִשְׂרָאֵל הָאט לִיבּ גְהַאט יוֹסֵף מִכָּל בָּנָיו מֶער פוּן אַלֶע זַיינֶע זִין כִּי וָוארוּם בֶּן זְקוּנִים הוּא לוֹ עֶר אִיז צוּ אִים גְבוֹרְן גְוָוארְן אוף דֶר עֶלְטֶר אונ דֶר תַּרְגּוּם מַאכְט דֶעם פְּשַׁט אֲרֵי בַר חַכִּים הוּא לֵיהּ דָאס אִיז טַייטְשׁ עֶר אִיז גְוֶוע צוּ אִים אַקְלוּגֶר זוּן דֶען וָואס יַעֲקֹב הָט גְלֶערִינְט פוּן שֵׁם וָעֵבֶר הָאט עֶר אִים מוֹסֵר גְוֶוען אָדֶער זְקוּנִים אִיז טַייטְשׁ גְשְׁטַאלְט אונ אַזוֹ אִיז דֶער פְּשַׁט כִּי בֶן זְקוּנִים הוּא לוֹ דֶען דָאס גְשְׁטַאלְט פוּן יוֹסֵף אִיז גְלַייךְ גְוֶוען צוּ יַעֲקֹב וְעָשָׂה לוֹ כְּתֹנֶת פַּסִּים אונ יַעֲקֹב הָט גְמַאכְט צוּ יוֹסֵף אַיין זַיידְן הֶעמְדְל (ד) וַיִּרְאוּ אֶחָיו אונ זַיינֶע בְּרִידֶר הָאבְּן גְזֶעהְן כִּי אֹתוֹ אָהַב אֲבִיהֶם מִכָּל אֶחָיו אַז אִים הָאט זֵייעֶר פָאטֶר לִיבּ מֶער פוּן אַלֶע בְּרִידֶר וַיִּשְׂנְאוּ אֹתוֹ אונ זַייא הָא

לְשָׁלֹם׃ ה וַיַּחֲלֹם יוֹסֵף חֲלוֹם וַיַּגֵּד
לְאֶחָיו וַיּוֹסִפוּ עוֹד שְׂנֹא אֹתוֹ׃
ו וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שִׁמְעוּ־נָא הַחֲלוֹם
הַזֶּה אֲשֶׁר חָלָמְתִּי׃ ז וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ
מְאַלְּמִים אֲלֻמִּים בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה
וְהִנֵּה קָמָה אֲלֻמָּתִי וְגַם־נִצָּבָה וְהִנֵּה
תְסֻבֶּינָה אֲלֻמֹּתֵיכֶם וַתִּשְׁתַּחֲוֶיןָ
לַאֲלֻמָּתִי׃ ח וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֶחָיו הֲמָלֹךְ
תִּמְלֹךְ עָלֵינוּ אִם־מָשׁוֹל תִּמְשֹׁל
בָּנוּ וַיּוֹסִפוּ עוֹד שְׂנֹא אֹתוֹ עַל־

חלמתיו

אונקלוס

לְמַלָּלָא עִמֵּהּ לִשְׁלָם׃
ה וַחֲלַם יוֹסֵף חֶלְמָא
וְחַוִּי לַאֲחוֹהִי וְאוֹסִיפוּ
עוֹד סְנוֹ יָתֵהּ׃ ו וַאֲמַר
לְהוֹן שְׁמַעוּ כְעַן חֶלְמָא
הָדֵין דִּי חֲלֵמִית׃ ז וְהָא
אֲנַחְנָא מְאַסְּרִין אֱסָרָן
בְּגוֹ חַקְלָא וְהָא קָמַת
אֱסָרְתִּי וְאַף אִזְדַּקְפַת
וְהָא מִסְתַּחֲרָן
אֱסָרָתְכוֹן וְסָגְדָן
לַאֱסָרְתִּי׃ ח וַאֲמַרוּ
לֵהּ אֲחוֹהִי הֲמַלְכוּ אַתְּ
מְדַמֵּי לְמִמְלַךְ עֲלָנָא
אוֹ שׁוּלְטָן אַתְּ סְבִיר
לְמִשְׁלַט בָּנָא וְאוֹסִיפוּ
עוֹד סְנוֹ יָתֵהּ עַל

הלמוהי

בעל הטורים

לשלם: לשלם. חסר ו' מלא ה' כנגד לה' של שיעבוד. ד"א קרי כאן לשלם שהשלמו לו גמולו : (ז) נצבה . ב' במס' הכא ואידך בית נתיבות נצבה לומר שעי"ז החלום הגיע ביהן של ישראל בגלגלה בשנת רעבון : ותשתחוין. ב' במס' הכא ואידך ותגשן השפחות ותשתחוין לומר שאף ע"פ שלא ראה בחלום שראובן אלא רמז להשתחוות י"א אחיו אעפ"כ כל בית

פירוש רשב"ם

קודם שנולד בנימין היה לו בן זקונים והתחיל לאוהבו :

רש"י

דברו. לדבר עמו: (ז) מאלמים אלמים. כתרגומו מאסרין אסרן עמרין וכן (תהלים קכט) נושא אלומותיו כמוהו בלשון משנה והאלומות נוטל ומכריז: קמה אלומתי. נזקפה: וגם נצבה. לעמוד על עמדה ק בזקיפה :

שפתי חכמים

למדינים דאל"כ סותרים נ"ל : ק (מג"ה) כוונתו לפרש החילוק בין קמה לנצבה שבלהורה הוא כפול שהוא ענין אחד לכ"פ קמה ר"ל נזקפה משכיבתה לפי שעה וגם נצבה לעמוד תמיד

פירוש ע"ט

…ניט געקענט ריידן מיט אים צוא פריד. רש"י שרייבט פון דאנן קאן מען זעהן דעם שבח פון זיא שבטים אז זייא זענן ניט געווען אחד בפה ואחד בלב דען זייא האבן אים אין הארץ פיינד האט האבן זייא מיט אים ניט געקאנט ריידן לשלום: (ה) ויחלום יוסף חלום אונ עס האט זיך געחלומט צו יוסף איין חלום ויגד אותו לאחיו אונ ער האט דעם חלום געזאגט צו זיינע ברידר ויוסיפו עוד שנוא אותו אונ זייא האבן נאך געמערט פיינד צוא האבן אים: (ו) ויאמר אליהם אונ ער האט געזאגט צוא זייא שמעו נא החלום הזה הערט צו דעם דאזיגן חלום אשר חלמתי וואס עס הט זיך מיר געחלומט: (ז) והנה אונ נו אנחנו מאלמים אלומים בתוך השדה מיר בינדן גארבן אין פעלד והנה אונ נון קמה אלומתי זיא איז אוף געשטאנן מיין גארב וגם אונ אוך נצבה זיא איז געבליבן שטיין אוף איר בשטאנד אין דר הויך והנה אונ נון תסובינה זייא האבן געטאן ארום רינגלען זייא אלומותיכם איירע גארבן ותשתחוין לאלומתי אונ זיי האבן זיך געבוקט צו מיין גארב: (ח) ויאמרו לו אחיו אונ זיינע ברידר האבן צו אים געזאגט המלוך תמלוך עלינו דוא ווילסט איבר אונז קעניגן אם משול אוב געוועלטיגן תמשול בנו דו ווילסט איבר אונז געוועלטיגן ויוסיפו עוד שנוא אותו אונ זייא האבן געמערט נאך פיינד האבן אים על חלומותיו איבער זיינע חלומות ועל דבריו אונ איבער זיינע רייד וואס ער האט לשון הרע גרעט אוף זיי:

חֲלֹמֹתָיו וְעַל־דְּבָרָיו׃ ט וַיַּחֲלֹם עוֹד חֲלוֹם אַחֵר וַיְסַפֵּר אֹתוֹ לְאֶחָיו וַיֹּאמֶר הִנֵּה חָלַמְתִּי חֲלוֹם עוֹד וְהִנֵּה הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאַחַד עָשָׂר כּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוִים לִי׃ י וַיְסַפֵּר אֶל־אָבִיו וְאֶל־אֶחָיו וַיִּגְעַר־בּוֹ אָבִיו וַיֹּאמֶר לוֹ מָה הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חָלָמְתָּ הֲבוֹא נָבוֹא אֲנִי וְאִמְּךָ וְאַחֶיךָ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְךָ אָרְצָה׃

ויקנאו

חֶלְמוֹהִי וְעַל פִּתְגָּמוֹהִי׃ ט וַחֲלַם עוֹד חֶלְמָא אָחֳרָנָא וְאִשְׁתָּעִי יָתֵהּ לַאֲחוֹהִי וַאֲמַר הָא חֲלֵמִית חֶלְמָא עוֹד וְהָא שִׁמְשָׁא וְסִהֲרָא וְחַד עֲשַׂר כּוֹכְבַיָּא סָגְדִין לִי׃ י וְאִשְׁתָּעִי לַאֲבוּהִי וְלַאֲחוּהִי וּנְזַף בֵּהּ אֲבוּהִי וַאֲמַר לֵהּ מָא חֶלְמָא הָדֵין דִּי חֲלַמְתָּא הֲמֵיתָא נֵיתֵי אֲנָא וְאִמָּךְ וְאַחָךְ לְמִסְגַּד לָךְ עַל אַרְעָא׃

וקניאו

ת"א והנה השמש ברכות נה. הכוה נכוה אני ברכות נד מגילה כב שבועות יז.

פירוש רשב"ם

פשים. פתיל: (ח) ועל דבריו. ויבא יוסף את דבתם רעה: (י) מה החלום הזה וגו'. אפילו תיתת אמו קיימת היה

בעל הטורים

אבין שפתחא לו כדכתיב ותגבן השפחות הנה וילדיהן: (י) ויגער. ב' במס' הכא ואידך ויגער ביס סוף ויחרב לומר

רש"י

(ח) ועל דבריו. על דבתם רעה שהיה מביא לאביהם: (י) ויספר אל אביו ואל אחיו. לאחר שספר אותו לאחיו חזר וספרו לאביו בפניהם: ויגער בו. לפי שהיה מטיל שנאה עליו: הבוא נבוא. והלא אמך כבר מתה (ב"ר) והוא לא היה יודע שהדברים מגיעין לבלהה שגדלתו כאמו. (ב"ר)

שפתי חכמים

בן על עמדה בזקיפה וק"ל: ר וקשה למה נחלום הראשון לא ספר אותו לאביו וי"ל שיוסף היה יודע כי רוב החלומות הולכים אחר הפה וכיון שהאחין פתרו אותו לטובה מש"ה לא רצה לספר אותו לאביו אבל בחלום השני שלא פתרו לו אחיו כלומר שלא רצו לפתור אותו לטובה כי גשיהם הרגישו הדבר דמ"ה אמר חלומותיו כדי שיפתרו לו לטובה הוצרך לספר אותו לאביו כדי לפתור לו וכן עשה וגער בו כדי שלא יטילו אחיו שנאה עליו. מהרש"ל: ש ר"ל יוסף היה מטיל שנאה על בנמו לכך נער בו ולא מבום בזוקשה בעיניו אם החלום יהיה אמת שהרי אחרין כתיב ואביו שמר את הדבר: ת הקשה הרא"ם מנ"ל דלמא לעולם היה יודע והא דקא מתמה היינו כדפירש"י לעיל שלא יטילו שנאה עליו. וע"ק למה גבי הדברים מגיעים לבלהה אמרו שיעקב לא היה יודע זה שאלו היה יודע זה לא היה אומר והלא אמך מתה כי הו"ל לחוש שמא ירגישו בניו ואלו לגבי אין חלום בלא דברים בטלים לא פחד שמא ידעו גם בניו שאין חלום בלא דברים בטלים ויאמרו שאין דברי יעקב אלא דרך התבולה בעלמא. ותי' מהרש"ל דא"כ דהיה יעקב יודע שהדברים מגיעים לבלהה בודאי גם בניו היו יודעים מפני שזה תלוי בסברא וא"כ מה כוונה מלבד כמה שאמר הבוא נבוא וגו' ומ"ש אה"כ ואביו

פירוש ע"ט

(ט) וַיַּחֲלֹם עוֹד חֲלוֹם אַחֵר אונ עֶס הָאט זִיךְ אִים גֶחָלֹמְתְּ נָאךְ אַיין אַנְדֶר חָלוֹם וַיְסַפֵּר אוֹתוֹ לְאֶחָיו הָט עֶר דָעם חָלוֹם דֶר צֵיילְט צוּא זַיינֶע בְּרִידֶר וַיֹּאמֶר אונ עֶר הָט גְזָאגְט הִנֵּה נוּן חָלַמְתִּי חֲלוֹם עוֹד עֶס הָט זִיךְ מִיר גֶחָלֹמְתְּ נָאךְ אַיין חָלוֹם וְהִנֵּה נוּן הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאַחַד עָשָׂר כּוֹכָבִים דִיא זוּן מִיט דֶר לְבָנָה אונ עֶלְף שְׁטֶערְן טוּעֶן זִיךְ בּוּקְן צוּא מִיר׃ (י) וַיְסַפֵּר אֶל אָבִיו וְאֶל אֶחָיו אונ עֶר הָט דֶר צֵיילְט צוּ זַיין פָאטֶר אונ צוּא זַיינֶע בְּרִידֶער כְּלוֹמַר נָאךְ דָעם אַז עֶר הָאט דֶר צֵיילְט דָעם חָלוֹם פַאר זַיינֶע בְּרִידֶר הָאט עֶר נָאךְ אַמָאל דֶר צֵיילְט דָעם פָאטֶר פַאר זֵייא וַיִּגְעַר בּוֹ אָבִיו הָאט דֶער פָאטֶער אוֹיף אִים אָן גֶשְׁרִיעֶן וָוארוּם דוּרךְ דֶיעם וָואס עֶר הָאט דֶר צֵיילְט הָאבֶּן אִים דִיא בְּרִידֶר פַיינְד גֶהַאט וַיֹּאמֶר לוֹ אונ עֶר הָאט גְזָאגְט צוּ אִים מָה הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חָלָמְתָּ וָואס אִיז דָאס פַאר אַחָלוֹם וָואס עֶס הָאט זִיךְ דִיר גִיחָלֹמְתְּ הֲבוֹא אוּבּ קוּמֶן נָבוֹא מִיר וֶועלִין קוּמֶן אֲנִי וְאִמְּךָ וְאַחֶיךָ אִיךְ אונ דַיין מוּטֶר אונ דַיינֶע בְּרִידֶר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְךָ אָרְצָה צוּ בּוּקְן זִיךְ צוּ דִיר צוּא דֶער עֶרְד כְּלוֹמַר יַעֲקֹב הָאט אַזוֹ גְזָאגְט דִיא זוּן בַּטַייט דָאךְ אוֹיף מִיר אונ דִי לְבָנָה בַּטַייט דָאךְ אוֹיף דַיין מוּטֶר אונ דִיא עֶלְף שְׁטֶערְן בַּטַייט אוֹיף

יא וַיְקַנְאוּ־בוֹ אֶחָיו וְאָבִיו שָׁמַר אֶת־
הַדָּבָר׃ שני יב וַיֵּלְכוּ אֶחָיו לִרְעוֹת
אֶת־צֹאן אֲבִיהֶם בִּשְׁכֶם׃ יג וַיֹּאמֶר
יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף הֲלוֹא אַחֶיךָ
רֹעִים בִּשְׁכֶם לְכָה וְאֶשְׁלָחֲךָ
אֲלֵיהֶם וַיֹּאמֶר לוֹ הִנֵּנִי׃ יד וַיֹּאמֶר
לוֹ לֶךְ־נָא רְאֵה אֶת־שְׁלוֹם אַחֶיךָ
וְאֶת־שְׁלוֹם הַצֹּאן וַהֲשִׁבֵנִי דָּבָר

ת״א לך נא ראה חלין ית פקידה שפר טב.

וישלחהו

אונקלוס

יא וְקַנִּיאוּ בֵהּ אֲחוֹהִי וַאֲבוּהִי נְטַר יָת פִּתְגָּמָא׃ יב וַאֲזַלוּ אֲחוֹהִי לְמִרְעֵי יָת עָנָא דַאֲבוּהוֹן בִּשְׁכֶם׃ יג וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף הֲלָא אֲחָךְ רָעַן בִּשְׁכֶם אֱתָא וְאֶשְׁלְחִנָּךְ לְוָתְהוֹן וַאֲמַר לֵהּ הָא אֲנָא׃ יד וַאֲמַר לֵהּ אִיזֵל כְּעַן חֲזֵי יָת שְׁלָמָא דַאֲחָךְ וְיָת שְׁלָמָא דְעָנָא וַאֲתֵבְנִי פִּתְגָּמָא

ושלחה

בעל הטורים

לך נא ותגער דסכה יעקב אף ויגער דהתם אבירי כיעקב שבגלותו הרג והו שדרכו וירא ישראל ישראל כבא: (יד) לך נא ראה. לומר שלא ילך אלא כדי שיוכל בבטחה ביוכל לראות: והשיבני דבר. גלגלה בו רוה״ק שבישו נהפך אליו: עמק. בגי׳ כד״ו

פירוש רשב״ם

אומר להוכיחו: (יא) ואביו שמר את הדבר. מה צורך לכתוב זה אלא שכשבאה לו הבשורה ולא האמין לבניו שהוא חי וירא ישראל את העגלות אשר שלח פרעה כי לא נשלחו כי אם על פי המלך כמו שכתוב שם עגלות על פי פרעה אז האמין על ידי החלומות שנוכיחין שסופו להיות מושל. ומגלות הללו על ידי מלכית ומשלה באיב ימתיק כך אמר רב עוד יוסף בני חי. כי תימה גדולה היה היאך האמין אחרי שראה כתנתו מלאה דם כמו שנהרד יצחק על יעקב בשביל שמצא שער בחלקת צואריו: (יג) הלא אחיך רועים בשכם. במקום סכנה שהרגו אנשי המקום. זה שמעתי מר׳ יוסף קרא חברינו והנאה לי:

רש״י

ורבותינו למדו מכאן א שאין חלום בלא דברים בטלים ויעקב נתכוון להוציא הדבר מלב ב בניו שלא יקנאוהו לכך אמר לו הבוא נבוא וגו׳ כשם שא״א באמך כך השאר הוא בטל (ב״ר): (יא) שמר את הדבר. היה ממתין ומצפה מתי יבא וכן (ישעיה כו) שומר אמונים וכן (איוב יד) לא תשמור על חטאתי לא תמתין: (יב) לרעות את צאן. נקוד על את שלא הלכו אלא לרעות את עצמן (ב״ר): (יג) הנני. לשון ענוה וזריזות

שפתי חכמים

שמר את הדבר ר״ל שהיה קבלה בידו שאין חלום בלא דברים בטלים וזה היה קבלה בידו ובניו לא ידעו הקבלה: א כלו׳ למה קרא מתמיה יעקב ואמר הבוא נבוא וגו׳ וכי לא ידע זה שאין חלום בלא דברים בטלים אלא לסוניא וכו׳: ב כמה כוכבים שפי׳ אמך היינו נופל הלא אמו מתה אלא שאין חלום וכו׳: ג פי׳ דאי לא היה נקוד על את היה את דבוק לצאן והוי פירושו לרעות את הצאן אבל עכשיו דנקוד על את א״כ הוי כאלו אינו נכתב לגמרי את וא״כ לא הוי לרעות דבוק לתיבה שלאחריו והוי פי׳ הלכו לרעות היינו את עצמן ולאן

פירוש ע״ט

דיינע עלף ברידר אז מיר אלע וועלן זיך צו דיר בוקן אונ אזו ווי עס איז ניט געמאלט דיין מוטער זאל זיך צוא דיר בוקן ווארום זיא איז דאך שון לאנג געשטארבן אזו איז דר גאנצער חלום בטל אונ יעקב האט זיך מכוון געוועזן ארוס ציהן דיא שנאה פון דיא ברידרס הארץ: (יא) ויקנאו בו אחיו אונ זיינע ברידר האבן אים מקנא געוועזן ואביו שמר את הדבר אונ דער פאטער האט געווארט אויף דער זאך אונ הט געהאפט ווען ווערט דר חלום מקוים ווערן: (יב) וילכו אחיו לרעות את צאן אביהם אונ זיינע ברידער זענן געגאנגן פיטערן דיא שאף פון זייער פאטער בשכם אין דר שטאט שכם: (יג) ויאמר ישראל אל יוסף האט געזאגט ישראל צו יוסף הלא פר וואר אחיך רועים בשכם דיינע ברידער פיטערן אין שכם לכה גייא ואשלחך אליהם אונ איך וועל דיך צו זייא שיקן ויאמר לו האט יוסף צו אים געזאגט הנני איך בין אן גברייט צו גיין אין דיין שליחות חאטשע יוסף האט געוואוסט אז זיינע ברידר האבן אים פיינד האט ער פארט זיך מזרז געוועזן צו גיין אין דעם שליחות פון זיין פאטער: (יד) ויאמר לו האט יעקב געזאגט צו יוסף לך נא גייא נון ראה את שלום אחיך ואת שלום הצאן זעה דיעם שלום פון דיינע ברידער אונ דעם שלום פון דיא שאף וויא אזוי עס פירט זיך מיט זיי והשיבני דבר אונ קער ווידר

וַיִּשְׁלָחֵהוּ מֵעֵמֶק חֶבְרוֹן וַיָּבֹא
שְׁכֶמָה׃ טו וַיִּמְצָאֵהוּ אִישׁ וְהִנֵּה
תֹעֶה בַּשָּׂדֶה וַיִּשְׁאָלֵהוּ הָאִישׁ
לֵאמֹר מַה־תְּבַקֵּשׁ׃ טז וַיֹּאמֶר אֶת־
אַחַי אָנֹכִי מְבַקֵּשׁ הַגִּידָה־נָּא לִי
אֵיפֹה הֵם רֹעִים׃ יז וַיֹּאמֶר הָאִישׁ

אונקלוס

וְשַׁלְחֵהּ מִמֵּישַׁר חֶבְרוֹן
וַאֲתָא לִשְׁכֶם׃
טו וְאַשְׁכְּחֵהּ גַּבְרָא
וְהָא תָעֵי בְּחַקְלָא
וּשְׁאֵלֵהּ גַּבְרָא לְמֵימַר
מָא אַתְּ בָּעֵי׃ טז וַאֲמַר
יָת אַחַי אֲנָא בָּעֵי חֲוִי
כְעַן לִי הֵיכָא אִנּוּן
רָעַן׃ יז וַאֲמַר גַּבְרָא

נטלו נסעו

ת״א ויצלחהו מעמק חברון סוטה יא. איפה הם נפרה מו.

פירוש רשב״ם

(יד) ויבא שכמה. ולא מצאם: (טו) וימצאהו איש והנה תעה וגו׳. להגיד חשיבותו של יוסף נכתב זה שלא רצה לחזור לאביו בשלא מצאם בשכם אלא בקשם עד שמצאם ואף על פי שהיה יודע שמתקנאים בו הלך ובקשם כמו

בעל הטורים

שמי״ג נשתעבדו כד״ו שנים ולוהו עד הכרון. ה״ל אבא תאו כך. ה״ל כתיב ידינו לא בשכם את הדם הזה בלא פטרונו בלא לויה ובזה נפטר ממנו ומתוך כך זכרו וסיינו דכתיב וירא את העגלות אשר שלח יוסף. וזהו שאמרו אל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך ד״ס שמתוך כך זוכרהו: (טו) תועה. ג׳ במס׳ סכא והידך תמורו תועה והידך אדם תועה מדרך השכל. לומר לך שתעה וילא מאת הדרך ונכנס בשדות לבקש אז תמורו תועה ואמרינן כ״ש אבדת גופו שאם לאם חבירו שמעה בדרך שלריך להשיבו ואחיו לא חסו לאבידת גופו על כן תעו מדרך השכל: וישאלהו האיש. בגי׳ מלאך גבריאל שאלו: (טז) איפה הם רעים. כתיב חסר רמז שהם התחילו ברעה

שפתי חכמים

אניכם בשכם מלתא באפי נפשיה הוא ואי לא הוי נכתב לגמרי מלה את לא הוה מוכית שניה מידי דודאי יכולין למימר לרעות את עלמן אבל מ״מ יותר סברא הוא לומר דדבוק הוא לבדדי דכולה חדא מילתא הוא אע״פ שלא כתיב את הוה אמרינן דמקרא קצר הוא אבל השתא דכתיב את ונקוד עליו כאלו הוא נמחק לומר לך דלא דביקות הוא אלא שני דברים כן דאל״כ למה נקוד עליו: ד וא״ת ולמה לא פי׳ כן גבי אברהם אברהם משה משה וי״ל דהא אין שייך לומר הנני בלשון ענוה דהא כבר דבר עמו כדכתיב ויאמר ישראל אל יוסף הלא וגו׳: ה כתב רא״ם נ״ל שאין זו ראייה שחברון היתה בהר שהם מפני שכתב בה ל׳ עלייה דלמא כתב ל׳ עלייה מפני שא״י גבוה מכל הארצות כדפרש״י בפסוק מהרו ועלו אל אבי אלא נ״ל דראייתם הוא כיון שהקלוהו לבית הקברות ואין מקלין לביה״ק אלא מקום טרשין כמ״ש בשלטי הגבורות ומקום טרשין אינו אלא בהר עכ״ל, א״נ מדכתיב ויעלו ויתורו וגו׳ וכתיב בתריה ויעלו בנגב ויבא עד חברון למה כפל וכתב ויעלו הרי זימני הי״ל ויעלו בנגב ויתורו את הארץ ממדבר צין עד רחוב לבא חמת ויבא עד חברון וגו׳, אלא לפני כתיב עוד ויעלו בנגב ויבא עד חברון דהאי ויעלו קאי על חברון שהיתה יושבת בהר והו״ק נ״ל: ו דאל״כ ויבא שמה מבע״ל שהרי כבר כתיב רועים בשכם אלא בשם כידוע. מהרש״ל דלא כל״ל אלא ויגלהו מעמק חברון וימלאהו אלא וכו׳: ז מדלא אמר יוסף לאיש הידעת את אחי איפה הם רועים רק אמר הגידה נא לי ש״מ שהיה מלאך ומדכתיב איש ש״מ שהוא גבריאל ולא אחר (ג״ה) דאל״כ שהיה מלאך ל״ל כל הסיפור שהיה תועה בדרך מה לי אם הלך בתחלה אליהם בלא תעות הדרך או לא אלא שהיה מלאך והקב״ה שלחו להגיעו אל אחיו כדי לקיים גזירתו דאל״כ היה

רש״י

ד חדרו למלות אביו ואע״פ שהיה יודע באחיו שבולאין אותו: (יד) מעמק חברון. והלא חברון ה בהר שנאמר (במדבר יג) ויעלו בנגב ויבא עד חברון אלא (ב״ר) מעלה עמוקה של אותו לדיק הקבור בחברון לקיים מה שנאמר לאברהם בין הבתרים (לעיל טו) כי גר יהיה זרעך: ויבא שכמה. (סוטה יא) מקום מוכן לפורעניות ו שם קלקלו השבטים שם ענו את דינה שם נחלקה מלכות בית דוד שנאמר (מ״א יב) וילך רחבעם שכם: (טו) וימצאהו איש. (תנחומא) זה ז גבריאל שנאמר (דניאל ט) והאיש גבריאל:

פירוש ע״ט

צו מיר איין ענפר וַיִּשְׁלָחֵהוּ מֵעֵמֶק חֶבְרוֹן אונ ער האט אים גשיקט פון דעם טאל פון חברון. רש״י פרעגט חברון איז דאך גשטאנן אויף איין בארג נאר אזו מיינט דר פסוק מעמק פון דר טיפר עצה וואס הקדוש ברוך הוא האט גרעט מיט דעם צדיק אברהם וואס ער איז בגראבן אין חברון כי גר יהיה זרעך דס איז טייטש דיינע קינדר וועלן זיין פרעמד אונ עלינט אין איין פרעמד לאנד אונ דורך דעם שליחות איז דאס מקוים גוואָרן וַיָּבֹא שְׁכֶמָה אונ יוסף איז גקומען קיין שכם: (טו) וַיִּמְצָאֵהוּ אונ עס הט אים גפונן איש איין מאן רש״י שרייבט דאס איז גוועזן דר מלאך גבריאל וְהִנֵּה אונ נון תֹּעֶה בַּשָּׂדֶה ער אירט אין פעלד וַיִּשְׁאָלֵהוּ הָאִישׁ האט אים דר מאן גפרעגט לֵאמֹר אזו צו זאגן מַה תְּבַקֵּשׁ וואס זוכסטו: (טז) וַיֹּאמֶר אֶת אַחַי אָנֹכִי מְבַקֵּשׁ הט ער גזאגט מיינע ברידר טוא איך זוכן הַגִּידָה נָּא לִי זאג נון מיר אֵיפֹה הֵם רוֹעִים ווא פיטערין זייא: (יז) וַיֹּאמֶר הָאִישׁ האט דר מלאך צו

נָֽסְעוּ מִזֶּה כִּי שָׁמַעְתִּי אֹֽמְרִים נֵֽלְכָה
דֹּתָיְנָה וַיֵּלֶךְ יוֹסֵף אַחַר אֶחָיו
וַיִּמְצָאֵם בְּדֹתָן׃ יח וַיִּרְאוּ אֹתוֹ
מֵרָחֹק וּבְטֶרֶם יִקְרַב אֲלֵיהֶם
וַיִּֽתְנַכְּלוּ אֹתוֹ לַהֲמִיתוֹ׃ יט וַיֹּאמְרוּ
אִישׁ אֶל־אָחִיו הִנֵּה בַּעַל הַחֲלֹמוֹת
הַלָּזֶה בָּא׃ כ וְעַתָּה ׀ לְכוּ וְנַֽהַרְגֵהוּ
וְנַשְׁלִכֵהוּ בְּאַחַד הַבֹּרוֹת וְאָמַרְנוּ
חַיָּה רָעָה אֲכָלָתְהוּ וְנִרְאֶה מַה־
יהיו

נְטַלוּ מִכָּא אֲרֵי שְׁמָעִית
דְּאָמְרִין נֵיזֵל לְדֹתָן
וַאֲזַל יוֹסֵף בָּתַר אֲחוֹהִי
וְאַשְׁכְּחִנּוּן בְּדֹתָן׃
יח וַחֲזוֹ יָתֵהּ מֵרָחִיק
עַד לָא קְרֵיב לְוָתְהוֹן
וְחַשִּׁיבוּ עֲלוֹהִי
לְמִקְטְלֵהּ׃ יט וַאֲמַרוּ
גְּבַר לַאֲחוּהִי הָא מָרֵי
חֶלְמַיָּא דֵּיכִי אָתֵא׃
כ וּכְעַן אֱתוֹ וְנִקְטְלִנֵּהּ
וְנִרְמְנֵהּ בְּחַד מִן גֻּבַיָּא
וְנֵימַר חַיְתָא בִּישְׁתָא
אֲכַלְתֵּהּ וְנֶחֱזֵי מָא יְהוֹן
בסוף

בעל הטורים

בימי יהפכו שמלכותו בבנים : (יז) וימצאם בדותן . בה נמצא יהודה עליו זכות ועל כן זכה שמלכו מורעו בניה כמנין דהן מדוד עד צדקיהו : (יח) ובטרם . ג' במס' הכא ואידך ובטרם יתנגפו רגליכם . ובטרם תצא מרחם . בפטון זה נתנכלו כבלות ונתנגפו רגליהם . ובטרם תצא מלחם כדה"י

פירוש רשב"ם

שאמר לו אביו והשיבני דבר : (יז) בדתן . לפי הפשט שם העיר וגם בשופטים היא נזכרת : (יח) ויתנכלו אותו . נתמלאו נכליות וערמומיות עליו כמו וארור נוכל . בנכליהם אשר נכלו : (יט) הלזה . כל הלזה כשרואים אותו מרחוק וכן מי האיש הלזה צ"ל ב"ל אבל הזה ציש"ם ב"ל כמו המן הרע הזה כשהוא בקרוב : (כ) לכו ונהרגהו . לשון הזמנת בני אדם . וכן לכו ונמכרנו לישמעאלים . וכן הבה נא הבה נתחכמה . וכן ראה אנכי נותן לפניכם

רש"י

(יז) נסעו מזה . (תנחומא) הסיעו עצמן מן האחוה : נלכה דתינה . לבקש לך נכלי דתות שימיתוך בהם . ולפי פשוטו שם מקום הוא ואין מקרא יוצא מידי פשוטו : (יח) ויתנכלו . נתמלאו נכלים וערמומיות : אתו . כמו אתו עמו כלומר אליו : (כ) ונראה מה יהיו חלומותיו . א"ר יצחק מקרא זה אומר דרשני רוח הקודש אומרת כן הם אומרים ונהרגהו והכתוב מסיים ונראה מה יהיו חלומותיו נראה דבר מי יקום או שלכם או שלי . וא"א שיאמרו הם ונראה מה יהיו

שפתי חכמים

הוזר אמכם כיון שלא מצא אותם : ח דק"ל מה ענין תשובה זו על שאלתו דהא יוסף לא בקש אלא שיגיד לו איפה הם ומצאן הגיד לו נסעו מזה ועוד הא יוסף נמי היה יודע שנסעו מזה כיון שלא מצאן שם לכ"פ הסיעו עצמן מן האחוה פי' ורוצין להרגך ואל תלך להם . ומ"ל גרס"י נפרש כן י"ל זה בגימ' י"ב וה"פ נסעו מי"ב ר"ל אינם רוצים שיהיו י"ב ורוצין להרגך ולא יהיו אלא י"א דמיונו נסעו מז"ה . א"נ הוכחת רש"י ממלת זה כלומר נסעו מזה שאתה אומר את אחי אנכי מבקש אבל הם נסעו מן כאן : ט דק"ל כיון שא"ל המלאך נסעו מזה כלומר נסעו מן האחוה אמאי כי שמעתי אומרים וגו' והא כל כי נתינת טעם ורא"ה הוא והכא מאי ראיה איכא ולכ"פ נכלי דתות איך יהרגוך : י דק"ל דאין שלא כל אותו כהול"ם נופל על ויתנכלו שהוא לשון מתפעל שעניינו התמלאו נכלים והיינו דכן נמלא אותו בשמא אי הוה כתיב ויתנכלו הוה משמע ל' אותו אבל על הלשון של ויתנכלו אינו

פירוש ע"ט

אים גזאגט נסעו מזה זייא האבן אוועק געצוגן פון דאנן כי שמעתי אומרים דען איך האב געהערט זייא האבן געזאגט נלכה דותינה מיר וועלן גיין קיין דותן רש"י שרייבט אזו איז דער פשט נסעו מזה זייא האבן זיך אוועק געצוגן פון דעם ברידער שאפט צוא זוכן משפטים צוא טייטן דיך וילך יוסף אחר אחיו איז יוסף געגאנגען נאך זיינע ברידר וימצאם בדותן אונ ער האט זייא געפונן אין דותן : (יח) ויראו אותו מרחוק אונ זייא האבן אים דר זעהן פון וייטן

פירוש ע"ט

ובטרם יקרב אליהם אונ איידר יוסף האט צוא זייא גנעהנט ויתנכלו אותו אונ זייא האבן גטראכט מחשבות להמיתו צו טייטן אים : (יט) ויאמרו איש אל אחיו האט איינר צום אנדרן געזאגט הנה נון בעל החלומות דר האר פון דיא חלומות הלזה דר דאזיגר בא ער קומט אן : (כ) ועתה אונ אצונד לכו ונהרגהו לאמר גיין אונ לאמער אים הרגנן ונשליכהו באחד הבורות אונ לאמר אים ארייןווארפן אין איינע פון דיא גריבער ואמרנו חיה רעה אכלתהו אונ מיר

יִהְיוּ חֲלֹמֹתָיו׃ כא וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן
וַיַּצִּלֵהוּ מִיָּדָם וַיֹּאמֶר לֹא נַכֶּנּוּ נָפֶשׁ׃
כב וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם ׀ רְאוּבֵן אַל־
תִּשְׁפְּכוּ־דָם הַשְׁלִיכוּ אֹתוֹ אֶל־
הַבּוֹר הַזֶּה אֲשֶׁר בַּמִּדְבָּר וְיָד אַל־
תִּשְׁלְחוּ־בוֹ לְמַעַן הַצִּיל אֹתוֹ מִיָּדָם
לַהֲשִׁיבוֹ אֶל־אָבִיו׃ שלישי כג וַיְהִי
כַּאֲשֶׁר־בָּא יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו וַיַּפְשִׁיטוּ
אֶת

ת״א וישמע ראובן בכורות ז.

בְּסוֹף חֶלְמוֹהִי׃
כא וּשְׁמַע רְאוּבֵן
וְשֵׁיזְבֵהּ מִידֵיהוֹן וַאֲמַר
לָא נִקְטְלִנֵּהּ נְפָשׁ׃
כב וַאֲמַר לְהוֹן רְאוּבֵן
לָא תוֹשְׁדוּן דְּמָא רְמוֹ
יָתֵהּ לְגֻבָּא הָדֵין דִּי
בְמַדְבְּרָא וִידָא לָא
תוֹשְׁטוּן בֵּהּ בְּדִיל
לְשֵׁיזָבָא יָתֵהּ מִידֵיהוֹן
לַאֲתָבוּתֵהּ לְוַת אֲבוּהִי׃
כג וַהֲוָה כַּד עַל יוֹסֵף
לְוַת אֲחוֹהִי וְאַשְׁלָחוּ יָת
יוסף

פירוש רשב״ם

חיום : (כא) ויצילהו מידם. שלא נהרג : (כב) השליכו אותו אל הבור הזה אשר במדבר. מקום שאין בני אדם מצויין שם וימות מאליו : למען הציל. הפסוק מעיד על ראובן כי להצילו נתכוון כמו שמוכיח סופו :

רש״י

חלומותיו שמכיון שיהרגוהו בטלו חלומותיו : (כא) לא נכנו נפש. מכת נפש זו היא מיתה : (כב) למען הציל אותו. רוח הקדש מעידה על ראובן שלא אמר זאת אלא להציל אותו שיבא הוא ויעלנו משם אמר אני בכור וגדול שבכולן לא יתלה הסרחון אלא בי :

שפתי חכמים

נופל סה' של אותו אלא אליו ועז"ס אותו כמו אתו בחיר"ק ר"ל אם סוברין אחר המסורה א"כ אז סוה קרינן אתו בחיר"ק דהא כתיב חסר וי"ו א"נ כיון שמצינו אותנו בסוא כמו אתנו א"כ אותו נמי כמו אתו ואתו הוינו עמו ועמו כלומר אליו פי' התרגום של אליו עמו כדפירש"י בפרשת חיי שרה א"כ הוי כאלו נאמר אליו רא"ם . ומהרש"ל פי' לפי שק"ל דאותו מיותר ולא כולל אלא ויתנכלו להמיתו אלא ר"ל כמו אתו פי' עמו בגם יוסף היה כדעתו שיהרגוהו ועדיין לא להורות לך דל"ת בסוא והם היה דעתם להרוג את אדם אחר לכך אמר כלומר אליו ליוסף בסוא והם היה דעתם להרוג את יוסף עכ"ל . ויש עוד גירסות אחרות : ב (מהרמ"ם) דאל"כ קשה דמלת נכנו שמוסב על יוסף אין לו היכור כלו' נמלא נפש שלאחריו ל"פ דה"ל כאלו נכתב מכת נפש וק"ל : ל דק"ל היאך יתכן לומר שראובן עצמו אמר שישליכו אותו בבור כדי שהוא יציל אותו אל הבור דה"פ לא היו מניחין את ראובן להעלותו . ועוד דאי קאי על ראובן הי"ל למען אציל ולמה כתב למען הציל . כתב הרא"ם לא שמעתי למה הוצרך לכתוב זה כי ידוע הוא מעצמו שאין זה מדברי ראובן וכו' : מ וקשה מנ"ל שבשביל כך היה רוצה להציל אותו דלמא הכיר גדול היה ולא היה רוצה להכות נפש . וי"ל דכתיב לק' בפ' ויחי בברכות שבירך יעקב את בניו שבירך יהודה באמר מה בצע ולמה לא בירך את ראובן שהיה רוצה

פירוש ע״ט

וועלן זאגן איין חַיָּה רָעָה האט אים אויף געגעסן וְנִרְאֶה אונז מיר וועלן זעהן מַה יִּהְיוּ חֲלוֹמוֹתָיו וואס עס וועט זיין דער סוף פון זיינע חלומות . רש״י שרייבט זייא האבן געזאגט לאמר אים הרגנן האט דער רוח הקודש געענטפערט וְנִרְאֶה מַה יִּהְיוּ חֲלוֹמוֹתָיו לאמר זעהן וואס זיינע חלומות בטייטן כלומר וועסט רייד וועלן מקיים האבן צוא מיינע צוא אייערע : (כא) וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיַּצִּלֵהוּ מִיָּדָם האט ראובן געהערט האט ער אים מציל געווען פון זייערע הענט וַיֹּאמֶר אונ ער האט געזאגט לֹא נַכֶּנּוּ נֶפֶשׁ לאמר ניט דער שלאגן איין לייב : (כב) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם רְאוּבֵן האט ראובן צוא זייא געזאגט אַל תִּשְׁפְּכוּ דָם פאר גיסט ניט קיין בלוט הַשְׁלִיכוּ אוֹתוֹ אֶל הַבּוֹר הַזֶּה ווארפט אים אריין אין דעם דאזיגן גרוב אֲשֶׁר בַּמִּדְבָּר וואס עס איז אין דר מדבר וְיָד אַל תִּשְׁלְחוּ בוֹ אונ איין האנד זאלט איר ניט אויס שטרעקן אויף אים לְמַעַן הַצִּיל אוֹתוֹ מִיָּדָם פון וועגן ער זאל אים מציל זיין פון זייערע הענד לַהֲשִׁיבוֹ אֶל אָבִיו צוא ווידער קערן אים צוא זיין פאטר . רש״י שרייבט דער רוח הקודש זאגט עדות אויף ראובן אז ער האט דאס נאר געזאגט כדי ער זאל אים מציל זיין אונ זאל אים פון דארטן ארויף ברענגען ער האט זיך געטראכט איך בין דר עלצטר פון אלע וועט דר פאטר דיא זאך ניט אן הענגן אין קיינעם נאר אין מיר : (כג) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר בָּא יוֹסֵף אֶל אֶחָיו אונ עס איז געווען אז יוסף איז געקומען צוא זיינע ברידער

אֶת־יוֹסֵף אֶת־כֻּתָּנְתּוֹ אֶת־כְּתֹנֶת הַפַּסִּים אֲשֶׁר עָלָיו׃ כד וַיִּקָּחֻהוּ וַיַּשְׁלִכוּ אֹתוֹ הַבֹּרָה וְהַבּוֹר רֵק אֵין בּוֹ מָיִם׃ כה וַיֵּשְׁבוּ לֶאֱכָל־לֶחֶם וַיִּשְׂאוּ עֵינֵיהֶם וַיִּרְאוּ וְהִנֵּה אֹרְחַת יִשְׁמְעֵאלִים בָּאָה מִגִּלְעָד וּגְמַלֵּיהֶם נֹשְׂאִים נְכֹאת וּצְרִי וָלֹט הוֹלְכִים

להוריד

ת״א והבור רק אין. חגיגה ג שבת כב.

יוֹסֵף יָת כִּתּוּנֵהּ יָת כִּתּוּנָא דְפַסֵּי דִּי עֲלוֹהִי׃ כד וְנַסְבוּהִי וּרְמוֹ יָתֵהּ לְגוּבָּא וְגוּבָּא רֵיקָא לֵית בֵּהּ מַיָּא׃ כה וְאַסְחַרוּ לְמֵיכַל לַחְמָא וּזְקַפוּ עֵינֵיהוֹן וַחֲזוֹ וְהָא שַׁיָּרַת עַרְבָאֵי אָתְיָא מִגִּלְעָד וְגַמְלֵיהוֹן טְעִינִין שְׁעַף וּקְטַף וּלְטוֹם אָזְלִין לְאַחָתָא

למצרים

בעל הטורים

במדרש שמנה יוסף מסול: (כג) כתנתו. ג׳ במסורה הכא ואידך קרוע את כתנתו גבי בהול לומר שגם בכאן קרעו כתנתו מעליו למכר סדכר: (כד) ויקחהו. כתיב חסר וי״ו שלא לקחו אלא א׳ והיא שמעון וע״כ ויקח מאתם את שמעון: רק. ג׳ במס׳ הכא ואידך כי לא דבר רק הוא שלא היה הבור ריקן שהרי יש בו נחשים. ועקרבים מים אין בו אבל יש בו נחשים ועקרבים ועוד גמרינן אין בו מים דהכא מהאי דכתיב

רש״י

(כג) את כתנתו. זה חלוק: את כתנת הפסים. הוא שהוסיף לו אביו יותר על אחיו (ב״ר): (כד) והבור רק אין בו מים. ממשמע שנאמר והבור רק איני יודע שאין בו מים מה ת״ל אין בו מים. מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו (ב״ר פבת כב): (כה) ארחת. כתרגומו שיירת על שם הולכי ארח: וגמליהם נושאים וגו׳. למה פרסם הכתוב את משאם להודיע מתן שכרן של צדיקים שאין דרכן של ערביים לשאת אלא נפט ועטרן שריחן רע ולזה נזדמנו בשמים שלא יוזק מריח רע: נכאת. כל כנוסי בשמים הרבה קרוי נכאת וכן (מ״ב כ) ויראם את כל בית נכתה מרקחת בשמיו. ואונקלוס תרגם לשון שעוה: וצרי. שרף הנוטף מעצי הקטף והוא נטף הנמנה עם סמני הקטורת: ולט. לוטיא שמו כלבון מבגה

פירוש רשב״ם

(כג) את כתנת הפסים. לא הזכירה אלא לרמוז לך שהיא גרמה תחילת השנאה. וזה אינו אלא לפי שהוא אומר לפניו וישלחו את כתנת הפסים להטעותו שיחשוב בלבו כי חיה רעה אכלתהו. כמו שאמר ויכירה ויאמר כתונת בני לכך הוא מזכירה כאן: (כד) אין בו מים. שאם היה בו מים לא היו משליכין אותו שם שא״כ היו מטביעין אותו וממיתין אותו בידם והם אמרו ויד אל תשלחו בו וידנו אל

שפתי חכמים

להצילו מכל וכל והיה בדעתו להשיבו אל אביו והדרכה יהודה היה נותן עצה למכור אותו אלא והאי דראובן לא היה כוונתו לפה שמים כי אם שלא יהלו סברהון בו כלומר אתם נכור וכו׳. מהרש״ל: ג כתב מהרש״ל פי׳ הרא״ם שבכל א׳ הוא שלא היה עליו אלא כתנת א׳ של פסים וכן אמר הכתוב את כתנתו ואיזה זה כתונת הפסים שעליו דאין לומר שהי״ל ב׳ כתנות זה ע״ג זה דאין נקרא כתונת אלא זה שע״ג בשרו. אבל לא נ״ל אלא שהי״ל ב׳ כתנות זעג״ז א׳ ע״ג בשרו מפני הזיעה שלא יקלקל את כתונת הפסים וזה הפשיטו שניהם כאחד שהיו אוחזין בתחתונה והיו מפשיטים שניהם כאחד ולכך אמר הסר עליו ר״ל הכתונת הפסים אשר על האחר והטעם שהיו אוחזין בתחתונה כדי לכראות לו שלא על מה שהוסיף לו אביו כתונת הפסים עשו זאת אלא בשביל דבתו רעה ובשביל חלומותיו עכ״ל: ם רש״י דייק מדכתיב הבור רק ולאי הוה בו דבר כגון עלים ואבנים אין זה נקרא רק בשלמא אי הוו בו נחשים ועקרבים א״ש דכתיב רק דנחשים

פירוש ע״ט

הִפְשִׁיטוּ אֶת יוֹסֵף האָבְּן זַייא אוֹיפְ גִיצוֹיגְן פוּן יוֹסֵף אֶת כֻּתָּנְתּוֹ זַיין הֶעמְדְל אֶת כְּתֹנֶת הַפַּסִּים זַיין זַיידְן הֶעמְדְל אֲשֶׁר עָלָיו וָואס עֶס אִיז גִוועֶן אוֹיף אִים. רש״י. עֶרִייבְּט כֻּתָּנְתּוֹ מֵיינְט מֶען דָאס הֶעמְדְל וָוס עֶס אִיז בַּייא דֶעם לַייבּ כְּתֹנֶת הַפַּסִּים דָאס אִיז דָאס הֶעמְדְל וָואס זַיין פָאטֶר הָאט אִים מוֹסִיף גִוועֶן מֶער פוּן זַיינֶע בְּרִידֶר: (כד) וַיִּקָּחֻהוּ אוּנ זֵיי הָאבְּן גִנוּמֶען אִים וַיַּשְׁלִיכוּ אֹתוֹ אוּנ זַייא הָאבְּן אִים אַרַיין גִוָוארְפְן הַבֹּרָה אִין גְרוּבּ אַרַיין וְהַבּוֹר רֵק אֵין בּוֹ מָיִם אוּנ דֶר גְרוּבּ אִיז גִוועֶן לֵיידִיג פוּן וַואסֶר אָבֶּער

נְחָשִׁים וַעֲקְרַבִּים זֶענְן יוֹא גִוועֶן אִין אִים: (כה) וַיֵּשְׁבוּ לֶאֱכָל לֶחֶם אוּנ זַייא הָאבְּן זִיךְ גִזֶעצְט צוּ עֶסְן בְּרוֹט וַיִּשְׂאוּ עֵינֵיהֶם הָאבְּן זַייא אוֹיף גִהוֹבְּן זַייעֶרֶע אוֹיגְן וַיִּרְאוּ אוּנ זַייא הָאבְּן גִזֶעהְן וְהִנֵּה אוּנ נוּן אֹרְחַת יִשְׁמְעֵאלִים בָּאָה מִגִּלְעָד אַיין פַּארְטֵייא מִיט יִשְׁמְעֵאלִים קוּמֶען פוּן גִלְעָד וּגְמַלֵּיהֶם נֹשְׂאִים נְכֹאת וּצְרִי וָלֹט אוּנ זַייעֶרֶע קֶעמְלֶן זֶענֶען [illegible] מִיט וַואקְס אוּנ מִיט זַאפְט וָואס טְרִיפְט פוּן דִיא בֵּיימֶער פוּן קְטַף אוּנ מִיט אוֹלוּנְט הוֹלְכִים לְהוֹרִיד מִצְרָיְמָה זַייא זֶענֶען גִגַאנְגֶן צוּא נִידֶרְן קֵיין מִצְרַיִם:

לְהוֹרִיד מִצְרָיְמָה׃ כו וַיֹּאמֶר יְהוּדָה
אֶל־אֶחָיו מַה־בֶּצַע כִּי נַהֲרֹג אֶת־
אָחִינוּ וְכִסִּינוּ אֶת־דָּמוֹ׃ כז לְכוּ
וְנִמְכְּרֶנּוּ לַיִּשְׁמְעֵאלִים וְיָדֵנוּ אַל־
תְּהִי־בוֹ כִּי־אָחִינוּ בְשָׂרֵנוּ הוּא
וַיִּשְׁמְעוּ אֶחָיו׃ כח וַיַּעַבְרוּ אֲנָשִׁים
מִדְיָנִים סֹחֲרִים וַיִּמְשְׁכוּ וַיַּעֲלוּ אֶת־
יוֹסֵף מִן־הַבּוֹר וַיִּמְכְּרוּ אֶת־יוֹסֵף
לַיִּשְׁמְעֵאלִים

לְמִצְרָיִם׃ כו וַאֲמַר
יְהוּדָה לַאֲחוֹהִי מָא
מָמוֹן מִתְהֲנֵי לָנָא אֲרֵי
נִקְטוֹל יָת אֲחוּנָא וּנְכַסֵּי
עַל דְּמֵהּ׃ כז אֱתוֹ
וּנְזַבְּנִנֵּהּ לַעֲרָבָאֵי
וִידָנָא לָא תְהֵי בֵהּ
אֲרֵי אֲחוּנָא בִסְרָנָא
הוּא וְקַבִּילוּ מִנֵּהּ
אֲחוֹהִי׃ כח וַעֲבַרוּ
גַּבְרֵי מִדְיָנָאֵי תַּגָּרֵי
וּנְגַדוּ וְאַסִּיקוּ יָת יוֹסֵף
מִן גֻּבָּא וְזַבִּינוּ יָת יוֹסֵף
לַעֲרָבָאֵי

ת"א ויאמר יהודה אל אחיו סנהדרין ו.

פירוש רשב"ם

תהי בו לגרום לו מיתה: (כח) ויעברו אנשים מדינים. ובתוך שהיו יושבים לאכול לחם ורחוקים היו קצת מן הבור לבלתי אכול על הדם וממתינים היו לישמעאלים שראו וקודם שבאו הישמעאלים עברו אנשים מדינים אחרים דרך שם וראוהו בבור ומשכוהו ומכרוהו המדינים לישמעאלים וי"ל שהאחים לא ידעו ואע"פ שכתוב אשר מכרתם אותי מצרימה י"ל שהגרמת מעשיהם סייעה במכירתו. זה נראה לי לפי עומק דרך פשוטו של מקרא כי ויעברו אנשים מדינים משמע ע"י מקרה והם מכרוהו לישמעאלים. ואף אם באתה לומר וימכרו את יוסף לישמעאלים

בעל הטורים

נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים: (כו) מה בצע. ב' במס' הכא ואידך מה בצע בדמי וזהו מה בצע בדמי אם אהרוג את אחי: (כח) וימכרו. ב' במס' הכא ואידך וימכרו

שפתי חכמים

ועקרבים דרכן ליכנס בחורין ובסדקין והוה כאלו רק אבל מ"מ היו בו חלופין ג"כ כתיב הכא אבל אין בו מים ובפ' עקב כתיב נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים מה אין מים דנאמר להלן מורה שיש בו נחשים ועקרבים אף הכא מורה שיש בו נחשים ועקרבים. (מהר"ב) ול"נ דל"ל דאין בו מים לדיוקא דעלים ואבנים היו בו דמנ"מ בזה אלא בא לסתור מה שאמר דברי מזיקים היו בו ואפ"ה השליכוהו בו וק"ל, וא"ל כיון דנחשים ועקרבים יש בו א"כ בלא ראובן אינם צריכים להמיתו הנחשים והעקרבים וי"ל שהם לא ידעו מזה אלא שהיו סבורים שאין בו אפילו נחשים ועקרבים דא"כ איך רצו למכור אותו כיון שראו הנס שהקב"ה שלא הזיקו ולא המיתו אותו. רא"ם: ע' אבל לא הפרשנו לבון גזולה: פ רגל"ת שה לאו חיה ועוד שהא השליכוהו אל הבור ואין כאן דם שצריך לכסותו: צ' דייק מדכתיב וימשכו ויעלו את יוסף מן הבור וימכרו ואי היו המדינים היאך היו רשאים למוכרו והא עדיין לא היה בלבם ועוד דאי המדינים משכו אותו מן הבור בלא ידיעם.

רש"י

ורבותינו פירשו שרף עשב ושמו אסטרולוזיא"ה במסכת נדה (דף ח): (כו) מה בצע. מה ממון כתרגומו: וכסינו את דמו. ונעלים את מיתתו: (כז) וישמעו. וקבילו מניה וכל שמיעה שהיא קבלת דברים כגון זה וכגון וישמע יעקב אל אביו ושמע מהלכה נקבל וכל שהיא שמיעת האוזן כגון וישמעו את קול ה' אלהים מתהלך בגן ורבקה שומעת וישמע ישראל שמעתי את תלונות כולן מתורגם ושמעו ושמע שמיע קדמי: (כח) ויעברו אנשים מדינים. זו היא שיירה אחרת והודיעך הכתוב שנמכר פעמים הרבה: וימשכו. בני יעקב את יוסף מן הבור וימכרוהו לישמעאלים והישמעאלים למדינים והמדינים למצרים:

פירוש ע"ט

רש"י שרייבט פון וועסט וועגן האט דער פסוק אז"וס גשטעלט וואס זייא האבן גטראגן צו ווייזן דעם מתן שכר פון דיא צדיקים חאטשע עס איז גיט דר סדר פון דיא ערביים זיי זאלן טראגן אנדרע זאכן נאר פעך אונ אנדרע זאכן וואס האבן אשלעכטן ריח אונ צוא יוסף האט זיך גדרפן גזעין בשמים וואס האבן איין גוטן ריח: (כו) מה בצע כי נהרוג את אחינו וואס פאר אגעלט וועט אונז ארוס קומען אז מיר וועלן פאר הולן זיין בלוט כלומר מיר וועלן פר הולן זיין מיתה: (כז) לכו לאמר גיין ונמכרנו לישמעאלים אונ לאמר אים פאר קופן צוא דיא ישמעאלים וידינו אל תהי בו אונ אונזערע הענד זאל ניט זיין אויף אים כי אחינו בשרנו הוא דען ער איז דאך אונזער ברודער אונזער בלוט אונ פלייש וישמעו אחיו האבן זיינע ברידר פאר נומן זיינע רייד: (כח) ויעברו אנשים מדינים סוחרים אונ עס זענן גפארן מאנן פון מדין כיהרים. רש"י שרייבט דיא מדינים זענן גוועזן

לַיִּשְׁמְעֵאלִים בְּעֶשְׂרִים כָּסֶף וַיָּבִיאוּ אֶת־יוֹסֵף מִצְרָיְמָה׃ כט וַיָּשָׁב רְאוּבֵן אֶל־הַבּוֹר וְהִנֵּה אֵין־יוֹסֵף בַּבּוֹר וַיִּקְרַע אֶת־בְּגָדָיו׃ ל וַיָּשָׁב אֶל־אֶחָיו וַיֹּאמַר הַיֶּלֶד אֵינֶנּוּ וַאֲנִי אָנָה אֲנִי־בָא׃ לא וַיִּקְחוּ אֶת־כְּתֹנֶת

יוסף

לַעֲרָבָאֵי בְּעֶסְרִין כְּסַף וְאַיְתִיוּ יָת יוֹסֵף לְמִצְרָיִם׃ כט וְתָב רְאוּבֵן לְגֻבָּא וְהָא לֵית יוֹסֵף בְּגֻבָּא וּבְזַע יָת לְבוּשׁוֹהִי׃ ל וְתָב לְוָת אֲחוֹהִי וַאֲמַר עוּלֵימָא לֵיתוֹהִי וַאֲנָא לְאָן אֲנָא אָתֵי׃ לא וּנְסִיבוּ יָת

כתונא

בעל הטורים

לא ימיתו שנפרש מילמיתו פה בעבו ליוסף: בעשרים כסף. שהוסיף לו אביו משקל שני סלעים מילת ומכרוהו בכ׳ סלעים שהגיע לכל אחד שני סלעים. ד״א דמי עבד הם ל׳ סלעים והם שמכרוהו בפחות סוכרכו לגלגל בו בגים. ד״א בבן ערך מבן ה׳ עד בן כ׳ שהכרים סלעים: (ל) ואני אנה אני בא. באמר

פירוש רשב״ם

כי אחיו מכרוהו אם כן צריך לומר שהם ציוו למדינים סוחרים להשכו מן הבור ואח״כ מכרוהו לישמעאלים: (ל) אנה אני בא. למה באתי אל הבור:

רש״י

(כט) וישב ראובן. ובמכירתו לא היה שם שהגיע יומו לילך ולשמש את אביו. ד״א עסוק היה בשקו ר ובתעניתו על שבלבל יצועי אביו: (ל) אנה אני בא.

שפתי חכמים

כאחים ומכרו אותו א״כ מאי זה דכתיב אני יוסף אחיכם אשר מכרתם אותי כנס וכא הם לא מכרו אותי. ועוד למה לא נכתב לכו ונמכרנו לישמעאלים וכא לא מכרו אותו אלא וימשכו קאי על בני יעקב והם מכרוהו לישמעאלים וישמעאלים למדינים. ואין להקשות מנ״ל לרש״י דישמעאלים מכרוהו למדינים דלמא מכרו אותו למדינים שהם אומה אחרת כדכתיב ואת מדן ואת מדין דא״כ למ״מ הזכיר הכתוב ויעברו אנשים מדינים סוחרים אע״כ לענין מכירת יוסף הזכיר הכתוב שישמעאלים מכרו אותו למדינים ומדינים למדנים ומדנים לפוטיפר וק״ל נ״ל. אבל הרא״ם כתב במדינים ומדנים א׳ הוא ולעיל גבי כתונת פסים הזכיר נמי סוחרים היינו לפי ההגדה ולאו אי״ם לפי פשוטו במדינים וסוחרים א׳ הם ובייש אבל קשה מפסוק ויקנהו פוטיפר וגו׳ מיד הישמעאלים י״ל אע״פ שנמכר פעמים רבות אבל עדיין לא נתנו לישמעאלים מחיר הכסף שנתנו בעדו ומכח זה היה עוד ביד הישמעאלים רק ריוח יותר על הכסף לא היה של ישמעאלים אלא של מדינים ומכח זה נקרא עדיין ביד הישמעאלים וק״ל. נ״ל: ק כא דדחיק רש״י לפרש כן וכן לפי ד״א עסוק היה בשקו וכו׳ דלמא הלך לו לעסקיו, י״ל דאי הלך לדבר הרשות היאך רצה לו לילך שלא ידע שאחיו מבקשים להמית את יוסף ולמה לא ירא שילך לו שימיתו אותו אלא נ״ל שלדבר מצוה הלך שהגיע יומו וכו׳ וקשה א״כ מהו וישב הול״ל ויבא ל״פ ד״א ל׳ תשובה ועשה ההגון לכד לא יתכן דא״כ הי״ל להמתין עד יום אחר בשביל יוסף ל״פ שהגיע יומו וכו׳ ולא היה יכול להמתין מהרש״ל: ר דייק מדכתיב הכא וישב ראובן אל הבור ונאמר גבי מרדכי וישב מרדכי אל שער המלך מה להלן שק ותענית א״נ כאן. וי״ל דהא דעשה תשובה היינו שנענש מ״ה לא היה בשעת מכירה דהל״ל בין דהכי רש״י פותרים אהדדי דהא בפ׳ ואת הברכה פי׳ ואת ליהודה כיון שהודה יהודה על מעשה תמר הודה נמי

פירוש ע״ט

אַיין אַנְדֶער פַּרְטֵייא אוּנ דֶר פָּסוּק אִיז מִיר מוֹדִיעַ אַז עֶר אִיז פַר קוֹפְט גְוָואוּרְן עֶטְלִיכֶע מָאל וַיִּמְשְׁכוּ וַיַּעֲלוּ אֶת יוֹסֵף מִן הַבּוֹר הָאבְּן זַייא אַרוֹף גְצוֹגְן אוּנ הָאבְּן אַרוֹף גְבְּרַאכְט יוֹסֵף פוּן דֶעם גְרוּבּ וַיִּמְכְּרוּ אֶת יוֹסֵף לַיִּשְׁמְעֵאלִים בְּעֶשְׂרִים כָּסֶף אוּנ הָאבְּן פַר קוֹפְט יוֹסֵף צוּא דִיא יִשְׁמְעֵאלִים פַר צְוָואנְצִיג זִילְבֶּרְנֶע מַטְבֵּעוֹת אוּנ דִיא יִשְׁמְעֵאלִים הָאבְּן אִים פַאר קוֹפְט צוּא דִיא מִדְיָנִים אוּנ דִיא מִדְיָנִים הָאבְּן אִים פַאר קוֹפְט קַיין מִצְרַיִם וַיָּבִיאוּ אֶת יוֹסֵף מִצְרָיְמָה אוּנ זַייא הָאבְּן גְבְּרַאכְט יוֹסֵף קַיין מִצְרַיִם: (כט) וַיָּשָׁב רְאוּבֵן אֶל הַבּוֹר אוּנ רְאוּבֵן הָט זִיךְ ווִידֶר גְקֶערְט צוּא דֶעם גְרוּבּ וְהִנֵּה נוּן אֵין יוֹסֵף בַּבּוֹר יוֹסֵף אִיז נִיט אִין דֶעם גְרוּבּ וַיִּקְרַע אֶת בְּגָדָיו הָט רְאוּבֵן צוּא רִיסְן זַיינֶע קְלֵיידֶר. רַשִׁ״י שְׁרַייבְּט רְאוּבֵן אִיז נִיט גְוֶועזְן בַּייא דֶעם פַר קוֹפְן וָואָרוּם דִי שְׁבָטִים הָאבְּן מְשַׁמֵּשׁ גְוֶועזְן יַעֲקֹב טָאג ווַייס אוּנ דֶעם טָאג וָואס מֶען הָאט יוֹסֵף פַאר קוֹפְט אִיז גְוֶועזְן דֶר טָאג פוּן רְאוּבֵן צוּא גֵיין מְשַׁמֵּשׁ זַיין דֶעם פָאטֶער: (ל) וַיָּשָׁב אֶל אֶחָיו הָאט זִיךְ רְאוּבֵן ווִידֶער גְקֶערְט צוּא זַיינֶע בְּרִידֶר וַיֹּאמַר אוּנ הָאט גְזָאגְט הַיֶּלֶד אֵינֶנּוּ דָאס קִינְד יוֹסֵף אִיז נִיט דָא וַאֲנִי אוּנ אִיךְ אָנָה אֲנִי בָא ווּא אַהִין וֶועל אִיךְ קוּמֶן כְּלוֹמַר ווּא אַהִין וֶועל אִיךְ אַנְטְלוֹפְן פוּן דֶעם צַעַר פוּן מַיין פָאטֶער: (לא) וַיִּקְחוּ אֶת כְּתֹנֶת יוֹסֵף הָאבְּן זַייא גְנוּמֶן דָאס הֶעמְדְל פוּן יוֹסֵף וַיִּשְׁחֲטוּ שְׂעִיר עִזִּים אוּנ הָאבְּן גְשָׁאכְטְן אַיין צִיקַעלֶע פוּן צִיגְן וַיִּטְבְּלוּ את

יוֹסֵף וַיִּשְׁחֲטוּ שְׂעִיר עִזִּים וַיִּטְבְּלוּ
אֶת־הַכֻּתֹּנֶת בַּדָּם׃ לב וַיְשַׁלְּחוּ אֶת־
כְּתֹנֶת הַפַּסִּים וַיָּבִיאוּ אֶל־אֲבִיהֶם
וַיֹּאמְרוּ זֹאת מָצָאנוּ הַכֶּר־נָא
הַכְּתֹנֶת בִּנְךָ הִוא אִם־לֹא׃
לג וַיַּכִּירָהּ וַיֹּאמֶר כְּתֹנֶת בְּנִי חַיָּה
רָעָה אֲכָלָתְהוּ טָרֹף טֹרַף יוֹסֵף׃

ת"א וישחטו שעיר זבחים נח. ויטבלו את פרקין מח. הכר נא סוטה י.

ויקרע

אונקלוס

כִּתּוּנָא דְיוֹסֵף וּנְכִיסוּ
צְפִיר בַּר עִזֵּי וּטְבָלוּ
יָת כִּתּוּנָא בִּדְמָא :
לב וְשַׁלַּחוּ יָת כִּתּוּנָא
דְפַסֵּי וְאַיְתִיוּ לְוָת
אֲבוּהוֹן וַאֲמָרוּ דָא
אַשְׁכַּחְנָא אִשְׁתְּמוֹדַע
כְּעַן הֲכִתּוּנָא דִבְרָךְ
הִיא אִם לָא :
לג וְאִשְׁתְּמוֹדְעַהּ וַאֲמַר
כִּתּוּנָא דִבְרִי הִיא חַיְתָא
בִּישְׁתָא אֲכַלְתֵּהּ מִקְטַל
קְטִיל

פירוש רשב"ם

(לב) וישלחו. על ידי בני אדם שלא יגידו הי השולחים אלא שאמרו זאת מצאנו :

בעל הטורים

לא ישלם הפרחון אלא כי ויאמר קנאתי לבכורה בנתנה לו : (לג) הכר נא. ב' במס' הכא ואידך הכר נא למי ההותמת

רש"י

אנה אברח ש מצערו של אבא : (לא) שעיר עזים. דמו דומה לשל אדם : הכתנת. זה שמה וכסויה דבוקה לתיבה. אחרת כגון כתנת יוסף כתנת פסים כתנת בד נקוד כתנת : (לג) ויאמר כתנת בני. ת היא זו : חיה רעה אכלתהו. נצנצה בו רוח הקדש (ב"ר) סופו שתתגרה בו אשת פוטיפר א ולמה לא גלה לו הקב"ה לפי שהחרימו וקללו את כל מי שיגלה ושתפו להקב"ה ב עמהם (תנחומא) אבל יצחק היה יודע שהוא חי אמר היאך אגלה והקב"ה אינו גולה

שפתי חכמים

דאון על מתה בלבה ושבה שבוכה אלא מתחלה עשה בלבה ואח"כ עשה בפרהסיא : ש דהל"ל וכי מפני שהילד איננו נפסק לו המקום ולא נשאר לו מקום לברוח שם ול"ל דר"ל אנה אני בא לבקשו א"כ ואני מיותר אלא ה"ק מאחר שהילד איננו אני צריך לברוח מפני צרת אבא ואנה אברח : ת והכי הוא מקרא קצר כי בזולת היא זו אין לו מובן : א דהל"כ לא הו"ל למכתב אלא טרוף טורף יוסף וע"ק מנא ידע שהיה דעת טרפתהו דלמא לסטים הרגוהו : ב בודאי לא היה מוכרח לכך אלא בעצמו היה מסכים עמהם מפני כמה דברים חדא כדי שיתקיים כי גר יהיה זרעך דאי היה יודע יעקב לא הורד למצרים כי היה פודה את יוסף בכל ממון שבעולם. ועוד דאי היה יודע יעקב היה מקלל אותם למחות את שמם ואז יכלה זרעו של ישראל והקב"ה רצה שיפרו וירבו ולכ"פ בכמוך והקב"ה לא היה רוצה לגלות לו משמע שלא היה מוכרח לכך ואם רצה היה מגלה אלא שהקב"ה הסכים עמהם כדי שיתקיים הגזרה של ועבדום וענו אותם. ועי"ל כדפירש"י בחומש ימים רבים כ"ב שנה וכו' וקשה מנ"מ אם כ"ב שנה או יותר הוא א"ו דקשה לרש"י למה לא הגיד לו הקב"ה ליעקב ולמה היה מצערו כ"ב שנה אלא משום זה היה עושה כנגד כ"ב שנה שלא קיים כיבוד אב ואם שאם הגיד לו הקב"ה היה יעקב מתפלל והיה מבטל מה שנגזר עליו כלומר כ"ב שנה והקב"ה רצה לנקום לו על שביטל כבוד אב ואם לכך הסכים עמהם בחרם כדי שלא יהיו רשאים לגלות דחרם הוא כמו שבועה וכשהקב"ה נשבע אין התפלה מבטלת כדפירש"י בפ' הקם לכן לא שניהו בשבועה וכו'

משלי ישראל

(וַיֹּאמְרוּ זֹאת מָצָאנוּ הַכֶּר נָא הַכְּתֹנֶת בִּנְךָ הִיא) אַז יְהוּדָה הָאט דִיא בְּרִידֶר אַיין עֵצָה גֶגֶעבְּן זַייא זָאלְן יוֹסֵף פַאר קוֹיפְן פַאר אַיין קְנֶעכְט הָאבְּן זַייא פוּן זַייעֶר בְּרוּדֶר יוֹסֵף אַראפּ גְנוּמְן דָאס זַיידֶענֶע הֶעמְדְל אוּנ הָאבְּן עֶס צוּא שְׁטָאכִין אוּנ הָאבְּן גְקוֹילְט אַצִיקֶעלֶע אוּנ זַייא הָאבְּן דָאס הֶעמְדְל אַיין גְטוּנְקְט אִין דֶעם בְּלוּט אוּנ הָאבְּן עֶס גְבְּרַאכְט צוּם פָאטֶער יַעֲקֹב אוּנ הָאבְּן אִים גְזָאגְט דָאס הֶעמְדְל הָאבְּן מִיר גְפוּנֶען דֶר קֶען צִי דָאס אִיז דָאס הֶעמְדְל פוּן דַיין זוּן יוֹסֵף אוּנ אִים הָאבְּן זַייא פַאר קוֹיפְט פַאר אַיין קְנֶעכְט. זָאגְט דֶר מִדְרָשׁ גָאט הָאט גְזָאגְט דוּא יְהוּדָה הָאסְט אַפּ גְנַארְט דַיין פָאטֶער מִיט אַיין צִיקֶעלִי אוּנ הָאסְט גְזָאגְט (הַכֶּר נָא) אִיךְ שְׁווֶער אַז דַיין שְׁנוּר תָּמָר וֶועט דִיךְ אוֹיךְ אָפּ נַארְן מִיט אַצִיקֶעלֶע אוּנ זִיא וֶועט דִיר זָאגְן (הַכֶּר נָא). יְהוּדָה הָאט גְהַאט צְווייא זִין עֶר אִיז שׁוֹין עֶר הָאט גְהַאט אַיין וַוייבּ זִיא הָאט גְהֵייסְן תָּמָר. אַז

פירוש ע"ט

הַכֻּתֹּנֶת בַּדָּם אוּנ הָאבְּן אַיין גְטוּנְקְט דָאס הֶעמְדְל אִין דֶעם בְּלוּט אוּנ דְרוּם הָאבְּן זַייא גְנוּמֶען בְּלוּט פוּן אַיין צִיג וָוארוּם עֶס אִיז גְלַייךְ צוּ דֶעם בְּלוּט פוּן אַיין מֶענְטְשׁ : (לב) וַיְשַׁלְּחוּ אֶת כְּתֹנֶת הַפַּסִּים אוּנ זַייא הָאבְּן גְשִׁיקְט אָדֶר צוּא שְׁטָאכְן דָאס זַיידְן הֶעמְדְל וַיָּבִיאוּ אֶל אֲבִיהֶם אוּנ הָאבְּן גְבְּרַאכְט צוּא זַייעֶר פָאטֶער וַיֹּאמְרוּ זֹאת מָצָאנוּ אוּנ הָאבְּן גְזָאגְט דָאס הֶעמְדְל הָאבְּן מִיר גְפוּנֶען הַכֶּר נָא דֶר קֶען נוּן הַכְּתֹנֶת בִּנְךָ הִוא אוּבּ עֶס אִיז דֶם הֶעמְדְל פוּן דַיין זוּן אִם לֹא אוּנ אוּבּ נִיט : (לג) וַיַּכִּירָהּ אוּנ יַעֲקֹב הָאט דָאס דֶער קֶענְט וַיֹּאמֶר כְּתֹנֶת בְּנִי אוּנ הָאט גְזָאגְט דָאס הֶעמְדְל אִיז פוּן מַיין זוּן חַיָּה רָעָה אֲכָלָתְהוּ אַיין

קְטִיל יוֹסֵף׃ לד וּבְזַע יַעֲקֹב לְבוּשׁוֹהִי וַאֲסַר שַׂקָּא בְּחַרְצֵהּ וְאִתְאַבַּל עַל בְּרֵהּ יוֹמִין סַגִּיאִין׃ לה וְקָמוּ כָּל בְּנוֹהִי וְכָל בְּנָתֵהּ לְנַחֲמוּתֵהּ וְסָרֵיב לְקַבָּלָא תַנְחוּמִין וַאֲמַר אֲרֵי אֵחוֹת לְוָת ברי

לד וַיִּקְרַע יַעֲקֹב שִׂמְלֹתָיו וַיָּשֶׂם שַׂק בְּמָתְנָיו וַיִּתְאַבֵּל עַל־בְּנוֹ יָמִים רַבִּים׃ לה וַיָּקֻמוּ כָל־בָּנָיו וְכָל־בְּנֹתָיו לְנַחֲמוֹ וַיְמָאֵן לְהִתְנַחֵם וַיֹּאמֶר כִּי־אֵרֵד אֶל־בְּנִי אָבֵל שְׁאֹלָה

פירוש רשב"ם

(לה) כי ארד. לא אנחם אלא ארד אל בני אבל שאולה: ויבך אותו אביו. כלומר זמן מרובה. ולפי

רש"י

לגלות לו: (לד) ימים רבים. כ"ב שנה משפירש ממנו עד שירד יעקב למצרים שנאמר יוסף בן שבע עשרה שנה וגו' ובן שלשים שנה היה בעמדו לפני פרעה ושבע שני השובע ושנתים הרעב כשבא יעקב למצרים הרי כ"ב שנה כנגד כ"ב שנה שלא קיים יעקב כבוד אב ואם (מגילה טז) כ' שנה שהיה בבית לבן וב' שנים בדרך בשובו מבית לבן שנה וחצי בסכות וששה חדשים בבית אל וזהו שאמר ללבן זה לי עשרים שנה בביתך לי הן עלי הן וסופי ללקות כנגדן: (לה) וכל בנתיו. רבי יהודה אומר אחיות תאומות נולדו עם כל שבט ושבט ה ונשאום. רבי נחמיה אומר כנעניות היו אלא מהו וכל בנותיו כלותיו שאין אדם נמנע מלקרא לחתנו בנו ולכלתו בתו: וימאן להתנחם. (ב"ר) אין אדם

שפתי חכמים

בתפלה כדי שלא ירבו בתפלה על כך ה"נ שהדבר בוא כמו בבועה לכך השכים עמהם: ג (נח"י) כתב מהרי"ק שורש ל"ז דהילכך הרב להביא זה אע"פ שאינו קרוב לפשוטו כדי ליתן טעם למה השכים הקב"ה עם החרם ולא גילה ליעקב לפי שנגזר על יעקב להצטער כ"ב שנה ע"כ: ד וא"ת למה נענש על כך והא יצחק ורבקה ציוו לו לילך לשם וליקח אשה (קצ"ת) ותי' רבינו בחיי בפ' תולדות ז"ל כי דעתו היה שיקח אשה ויחזור מיד אבל כשנתן עיניו ברחל מחמת יופיה ואמר אעבדך ז' שנים ברחל וא"כ כל הזמן ששהה היה ברצונו: ה ר"ל כל א' נשא התאומה שנולדה עם אחיו והיתה אחותו מן האב ולא מן האם דלבני נח אחותו מן

פירוש ע"ט

בייזע חיה האט אים אויף געגעסן טרוף טורף יוסף עס איז ווארן פר צוקט יוסף: (לד) וַיִּקְרַע יַעֲקֹב שִׂמְלֹתָיו און יעקב האט צוא ריסן זיינע קליידר וַיָּשֶׂם שַׂק בְּמָתְנָיו און הט גטאן איין זאק איבר זיינע לענדן וַיִּתְאַבֵּל עַל בְּנוֹ און האט גטרויערט אויף זיין זון יָמִים רַבִּים פיל טעג: (לה) וַיָּקוּמוּ כָל בָּנָיו וְכָל בְּנוֹתָיו לְנַחֲמוֹ און זיא זענן אויף גשטאנן אלע זיינע זין און אלע זיינע טעכטר צו טרייסטן אים וַיְמָאֵן לְהִתְנַחֵם האט ער זיך ניט גוואלט לאזן טרייסטן ווארום איין מענטש איז ניט מקבל תנחומין אויף אזעלכן זום ער לעבט און מען מיינט ער איז גשטארבן דען אויף איין מת איז נגזר גווארן אז עס זאל פר געסן ווערן פון דעם הארצן אבר ניט אויף איין לעבדיגן מענטש וַיֹּאמֶר און ער הט גזאגט כִּי אֵרֵד אֶל בְּנִי איך וועל נידרן דורך מיין זון אָבֵל ברוערקייט שְׁאוֹלָה אין גרוב כלומר איך וועל מיך ניט טרייסטן זויא לאנג איך וועל לעבן. און דער מדרש שרייבט שאולה מיינט מען דעם גיהנם ווארום דר סימן איז איבער געגעבן גווארן בייא מיר פון הקדוש ברוך הוא אז עס וועט ניט שטארבן

משלי ישראל

ער איז גשטארבן האט אונז גנומן זיין ברודרס ווייב תמר. נאך דעם איז אונן אוך גשטארבן איז תמר גבליבן זיצן איין אלמנה. וַיְהִי הַיּוֹם איז יהודה גגאנגן שערן דיא שאף האט זיך תמר גזעצט אויף דעם וועג און האט זיך פאר וויקילט מען זאל זיא ניט דר קענן וויא יהודה האט זיא דר זעהן האט ער צוא איר גזאגט גרייט דיך אן איך וועל קומן צוא דיר האט תמר גפרעגט וואס וועסטו מיר געבן האט ער גזאגט איך וועל דיר שיקן איין ציגעלי זאגט תמר גיב מיר איין משכון האט ער איר געגעבן איין משכון און איז צו איר גקומן און זיא איז מעוברת גווארן נאך דעם הט יהודה איר גשיקט דס ציגעלי ער זאל אפ נעמן דאס משכון האט דר שליח זיא ניט געפונן. וַיְהִי הַיּוֹם האבן דיא מענטשן פון איר שטאט דר זעהן אז זיא איז מעוברת. האבן זייא מודיע גוועזן צוא יהודה אז זיין שנור תמר הט מזנה גוועזן און זיא איז מעוברת האט יהודה גזאגט מען זאל זיא פאר ברענן ווארום זיא איז גוועזן אבת כהן און אז אבת כהן איז מזנה קומט איר שריפה. אז מען האט זיא ארוס גנומן צוא פאר ברענן האט זיא ארוס גנומן דאס משכון און האט גזאגט (הכר נא) דר קען וועמס משכון דאס איז פון דעם בין איך מעוברת האט יהודה מודה גוועזן נאך זאגט דר דר מדרש אז פון יהודה מיט תמר בדארף ארוס קומן משיח (ויוסף הורד מצרימה) און יוסף האט גנידרט קיין מצרים מיט דיא מדינים. זאגט דר מדרש יעקב האט גדארפט קומן קיין מצרים גקאפיטס מיט קייטן כדי ער זאל מקיים זיין וואס גאט האט צוא גזאגט צוא אברהם. נאר גאט האט גזאגט יעקב

שְׁאֹלָה וַיֵּבְךְּ אֹתוֹ אָבִיו׃
לו וְהַמְּדָנִים מָכְרוּ אֹתוֹ אֶל־
מִצְרָיִם לְפוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה שַׂר
הַטַּבָּחִים׃ פ רביעי לח א וַיְהִי בָּעֵת
הַהִוא וַיֵּרֶד יְהוּדָה מֵאֵת אֶחָיו וַיֵּט
עַד־אִישׁ עֲדֻלָּמִי וּשְׁמוֹ חִירָה׃

ת״א ויט בתם סוטה יג סנהדרין קב .

בְּרִי כַּד אֲבִילָא לִשְׁאוֹל
וּבְכָא יָתֵהּ אֲבוּהִי׃
לו וּמְדִינָאֵי זַבִּינוּ יָתֵהּ
לְמִצְרַיִם לְפוּטִיפַר רַבָּא
דְפַרְעֹה רַב קָטוֹלַיָא׃
א וַהֲוָה בְּעִדָּנָא הַהִיא
וּנְחַת יְהוּדָה מִלְּוַת
אֲחוּהִי וּסְטָא עַד גַּבְרָא
עֲדֻלָּמָאָה וּשְׁמֵהּ חִירָה׃

וירא

וחזא

פירוש הרשב״ם

שהוא מיותר דרשו חכמים אביו יצחק אף כי היה יודע שלא נהרג: (לו) והמדנים מכרו אותו. אל מדיני מצרים. כדן ומדין וישמעאלים אחים היו ומדן וישמעאלים אחד הם לפי השם לכך הוא אומר כי מדנים (מדינים) מכרוהו

שפתי חכמים

הלב לא כוי ערוה: ו שמעתי להקשות וכי יעקב לא היה יודע דאין מקבלין תנחומין על החי וסבור שהוא מת וא״כ למה היה מתאבל על יוסף הא היה יודע שהוא חי וי״ל דהא באחז״ל דאין מקבלין תנחומין על החי וסבור שהוא מת דבר זה לא למדו אלא מיעקב כיון דגזירה היא שהמת נשכח מן הלב ומקבלין תנחומין עליו ויעקב לא קבל ש״מ דאין מקבלין תנחומין על החי וכו׳ וא״כ דיעקב לא ידע זה. ומהרש״ל הי׳ כשאדם מצער את עצמו אינו יודע שהוא מצער עצמו יותר מדאי שהוא סבור שכל הצער שזה אינו נחשב לכלום: ז פי׳ בעבור בני שלא יצדק לפרשו אצל או לו כמו ואבימלך הלך אליו מגרר וכמו ויאמר אליו אני ה׳: ח פי׳ באבלותי זאת תתקיים בי עד שאקבר ולא שאהיה אבל בקבר כי אין שם לא אבילות ולא שמחה: ט כי שאולה הוא א׳ מז׳ שמות שיש לגיהנם. (ג״א) הטעם הוא כי דין האדם בגיהנם י״ב חודש ואם כל בניו קיימים שהם כנגד י״ב חדשי השנה שהוא דין האדם בגיהנם אז אין הגיהנם שולט בו: י דק״ל דלא הו״ל לכתוב אלא ויבך אותו כמו שכתוב לעיל כל בניו וכל בנותיו לנחמו. ופ״ק למה נאמר ויבך ולא נאמר ויתאבל כמ״ש לעיל ויתאבל על בנו ועז״פ זה יצחק וגבי יצחק לא יתכן לכתוב ויתאבל דהוא לא היה מתאבל דיודע היה ביוסף הי וא״ל מנא ידע זה ובמאי י״ל שהקב״ה גילה לו שלא יצער את עצמו לפי שלא החרימו רק שלא לגלות ליעקב: כ דאם הזמין לו נוטאי לרי ולוט שלא יוזק מריח רע של זפת וכו׳ כ״ש שלא

רש״י

מקבל תנחומין על החי וסבור שמת ו שעל המת נגזרה גזירה שישתכח מן הלב ולא על החי: ארד אל בני. ז כמו על בני והרבה אל משמשין בלשון על (ש״ב כא) אל שאול ואל בית הדמים (ש״א ד) אל הלקח ארון האלהים ואל מות חמיה ואישה: אבל שאלה. כפשוטו לשון קבר הוא באבלי אקבר ולא אתנחם כל ימי ח. ומדרשו גיהנם סימן זה היה מסור בידי מפי הגבורה אם לא ימות אחד מבני בחיי מובטח אני ט שאיני רואה גיהנם: ויבך אתו אביו. יצחק היה בוכה מפני צרתו של יעקב אבל לא היה מתאבל י שהיה יודע שהוא חי: (לו) הטבחים. שוחטי בהמות כ המלך: (א) ויהי בעת ההיא. למה נסמכה פרשה זו לכאן והפסיק בפרשתו של יוסף ללמד שהורידוהו אחיו מגדולתו כשראו בצרת אביהם אמרו אתה אמרת למכרו אלו אמרת להשיבו היינו שומעי׳ לך: ויט. מאת אחיו: עד איש עדלמי. נשתתף עמו:

משלי ישראל

אין מיין בכוד זאל ער גיין קיין מצרים מים בזיון נאר איך הכל מסבב זיין אז יוסף זאל קומען קיין מצרים וועט שון ממילא יעקב קומען קיין מצרים אונ ווייל דיא ברידר האבן צוא יוסף פיינד געהאט האט גאט מסבב געוועזן אז דורך דיא ברידר זאל יוסף קומען קיין מצרים אונ דר עיקר האט אים יהודה פאר קויפט. מילא קען מען זאגן אז יהודה האט גענומען איין עולה וויאס ער האט פאר קויפט זיין ברודר פאר איין קנעכט אבר באמת האט יהודה גענומען דעם רצון פון גאט האט אים גאט געוואלט בצאלן זיין שכר היינו עס זאל פון אים ארוס קומען משיח פאר דעם וואס דורך אים איז גענומען געווארן דר רצון פון גאט. נאר ווייל יהודה האט גענומען גאטס רצון נים בדרך כבוד ווארום פאר מענטשין איז נים רעכט אז איין ברודער זאל פאר קויפן דעם אנדערן ברודר פאר איין קנעכט. דרום האט אים גאט בצאלט אוך נים בדרך כבוד. עס זאל פון אים ארוס

פירוש ע״ט

איינר פון מיינע קינדר בייא מיין לעבן בין איך בטוח אז איך וועל ניט זעהן דאס גיהנם אונ היינט איז מיין זון יוסף געשטארבן וועל איך זעהן דאס גיהנם וַיֵּבְךְּ אוֹתוֹ אָבִיו אונ זיין פאטר האט אים באוויינט: (לו) וְהַמְּדָנִים מָכְרוּ אוֹתוֹ אֶל מִצְרָיִם אונ די מדינים האבן אים פר קויפט קיין מצרים לְפוֹטִיפַר צוא פוטיפר סְרִיס פַּרְעֹה דר עלצטר באדינר פון פרעה שַׂר הַטַּבָּחִים דר עלצטר שעכט מייסטר פון דעם מלך: (א) וַיְהִי בָּעֵת הַהִיא אונ עס איז געוועזן אין דער זעלביגר צייט וַיֵּרֶד יְהוּדָה מֵאֵת אֶחָיו האט יהודה גנידרט פון זיינע ברידר וַיֵּט עַד אִישׁ עֲדֻלָּמִי אונ האט גנייגט ביז אמאן פון עדולמי וּשְׁמוֹ אונ

ב וַיַּרְא־שָׁם יְהוּדָה בַּת־אִישׁ כְּנַעֲנִי
וּשְׁמוֹ שׁוּעַ וַיִּקָּחֶהָ וַיָּבֹא אֵלֶיהָ׃
ג וַתַּהַר וַתֵּלֶד בֵּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ
עֵר׃ ד וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא
אֶת־שְׁמוֹ אוֹנָן׃ ה וַתֹּסֶף עוֹד וַתֵּלֶד
בֵּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שֵׁלָה וְהָיָה
בִכְזִיב

ת״א ויהא בר פסתים ג .

אונקלוס

ב וַחֲזָא תַמָּן יְהוּדָה
בַּת גְּבַר תַּגָּרָא וּשְׁמֵהּ
שׁוּעַ וְנַסְבַהּ וְעַל לְוָתַהּ׃
ג וְעַדִּיאַת וִילִידַת בָּר
וּקְרָא יָת שְׁמֵהּ עֵר׃
ד וְעַדִּיאַת עוֹד וִילִידַת
בַּר וּקְרַת יָת שְׁמֵהּ
אוֹנָן׃ ה וְאוֹסִיפַת עוֹד
וִילִידַת בַּר וּקְרַת יָת
שְׁמֵהּ שֵׁלָה וַהֲוָת
בִּכְזִיב

פירוש רשב״ם

ישמעאלים הורידוהו שמה כי שניהם אחד הם לפי הפשט : (ב) כנעני . כתרגומו תגרא . כמו כנעניה נכבדי ארץ . כנען בידו מאזני מרמה . כי מבנות כנען היו נזהרים : (ה) והיה בכזיב . יהודה . ושם נולד לו בן :

רש״י

(ב) כנעני. תגרא (ב״ר) : (ה) והיה בכזיב. (פסיקתא ב״ר) שם המקום ואומר אני ע״ש שפסקה מלדת קרוי כזיב לי׳ (ירמיה יה) היו תהיה לי כמו אכזב (ישעיה נח) אשר לא יכזבו מימיו ואל״כ מה בא להודיענו.

שפתי חכמים

יכול אותו לידי כורג נפשות שהוא מאוס יותר . וכתרגום ס״ל אע״פ דהיה ממונה על ההורגים דהוינו מותר הוא עצמו לא הרגם : ל וא״ת מנ״ל לרש״י .מא כנעני ממש . וי״ל דזה אינו דהא מצינו באברהם לא היה רוצה להביא ליצחק כנענית וכן יצחק היה מצוה ליעקב שיהא נזהר בהם וגודאי היו בניו ג״כ נזהרין בזה . וא״ת והא לעיל פרש״י ר׳ נחמיה אמר כנעניות היו ס״מ שהיו נושאין כנעניות . וי״ל דלעיל איירי כגון אומה אחרת שבא על כנענית דאותה בת אינה כנענית דהוגכין אחר האב אבל כאן א״א לפרש כן דהא כתיב

פירוש ע״ט

זיין נאמען איז געווען הירה . רש״י שרייבט וויא קומט דיא פרשה מפסיק זיין צווישן דיא פרשה פון יוסף צו ווייזן אז די ברידער האבן אים אראפ גענידערט פון זיין גדולה אז זייא האבן געזעהן דיא צרות פון זייער פאטער . דיא ברידער האבן אזוי געזאגט דוא האסט געזאגט מיר זאלן אים פר קויפן ווען דוא וואלסט געזאגט מיר זאלן אים ווידר קערן וואלטן מיר דיך צוא געהערט : (ב) וַיַּרְא שָׁם יְהוּדָה בַּת אִישׁ כְּנַעֲנִי האט דארטן יהודה געזעהן איין טאכטער פון איין כוחר וּשְׁמוֹ שׁוּעַ אונ זיין נאמן איז געווען שוע וַיִּקָּחֶהָ האט ער זיא גנומן וַיָּבֹא אֵלֶיהָ אונ איז צוא איהר געקומען : (ג) וַתַּהַר וַתֵּלֶד בֵּן אונ זיא איז וואררן טראגן אונ האט געוואונן איין זון וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ האט ער גרופן זיין נאמן ער : (ד) וַתַּהַר עוֹד אונ זיא איז געווארן נאך אמאל טראגענדיג וַתֵּלֶד בֵּן אונ האט געוואונן אזון וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ אוֹנָן האט זיא גרופן זיין נאמן אונן : (ה) וַתֹּסֶף עוֹד אונ זי האט נאך גמערט וַתֵּלֶד בֵּן אונ האט געוואונן אזון וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ שֵׁלָה האט זיא גרופן זיין נאמן שלה וְהָיָה אונ זיא איז געווען בִכְזִיב אין דר שטאט כזיב אדר בכזיב איז לשון אפ[illegible] בלומר זיא האט שוין אויף געהערט צו

משלי ישראל

קומן משיח נאר דיא מעשה דר פון זאל זיין שלא בדרך כבוד עם איז איין משל איין עושר האט חתונה געמאכט זיין זון אונ דר זון איז געווען איין חכם אונ איין למדן איז געווען דר מנהג אז דר רב פון דר שטאט זאל אין דעם טאג פון דר חופה קריינן דעם חתן מיט דר מורינו . הַיינו מען זאל אים אויף רופן צוא דר תורה מיט דעם טיטיל פון מורינו האט דר רב געשריבן איין מכתב לכבוד דעם דאזיגן גביר אונ לכבוד דעם חתן דיא שיינע מורינו אונ ארום דר מורינו האט ער געשריבן איין שיר מיט איין מליצה אינ אין דעם שיר איז געשטאנן דס גרויסקייט מיט דעם כבוד פון דעם גביר מיט דעם חתן נאר דר מיט האט דר רב געפעלט וואס ער האט דיא מורינו געשריבן אויף זייער מיאוס פאפיר אונ געלעכט אונ פאר שמירט אונ האט דאס פאפיר געשיקט צום גביר דעם פאפר פון דעם חתן מיט זיין משרת וויא ער האט דעם בריף דר זעהן נאך ביי דעם משרת אונ דיא הענד וויא דער בריף איז זייער מיאוס אונ פר שמירט מיט פלעקן האט דאס דעם גביר זייער פאר דראסן נאר פון דעסט וועגן האט ער דעם בריף צוא גנומן ווארום ער האט נית געוואלט דעם רב דר צערינן וויא ער האט אויף געעפנט דעם בריף האט ער דר זעהן וואס פר איין גרויסן כבוד דר רב האט אויף אים געשריבן מיט דעם שיינעם שיר איז דאס אים זייער געפעלן אבר נאר פון אינווייניג אונ פון אויסווייניג נית האט זיך דר גביר מיישב געוועזן ער זאל זיך מיט דעם רב גאר נית קריגן ווארום דר ענין פון דר בריף איז זיך זייער שיין פר אים נאר ער האט זיך געבראכט ער זאל אים בצאל׳ אזוי וויא ער האט אים געבן היינו עס איז געקומן דיא [illegible]

בכזיב בלדתה אתו: ו ויקח יהודה
אשה לער בכורו ושמה תמר:
ז ויהי ער בכור יהודה רע בעיני
יהוה וימתהו יהוה: ח ויאמר יהודה
לאונן בא אל־אשת אחיך ויבם
אתה והקם זרע לאחיך: ט וידע
אונן כי לא לו יהיה הזרע והיה
אם־בא אל־אשת אחיו ושחת
ארצה לבלתי נתן־זרע לאחיו:

וירע

ת"א ופיה אם בא יבמום גו.

אונקלוס

בכזיב כד ילידת יתה:
ו ונסיב יהודה אתתא
לער בוכרה ושמה
תמר: ז והוה ער
בוכרא דיהודה ביש
קדם יי ואמיתה יי:
ח ואמר יהודה לאונן
עול לות אתת אחוך
ויבם יתה ואקים זרעא
לאחוך: ט וידע אונן
ארי לא על שמה
מתקרי זרעא והוה כד
עליל לות אתת אחוהי
ומחבל ארחיה על
ארעא בדיל דלא
לקימא

פירוש רשב"ם

(ט) כי לא לו יהיה הזרע. ומקפידים היו בכך: נתן זרע. חטף קמץ. שכל תיבת מלאפום שמטעמת באות אחרונה ותיבת שסמוכ' לה מטעמת באות ראשונה הרי הם במקף והמלאפו"ם נהפך לחטף קמץ וכן ארך אפים וגדל חסד. ואם שלש אלה לא יעשה לה. אבל את שלש הערים מלאפו"ם הוא:

שפתי חכמים

איש כנעני משמע שהאיש היה כנעני וק"ל: ם בגלמא מה שהיה אונן משחית כמו שמפרש הפסוק המעם דהכן נקרא ע"ש אהיו במת וזה לא היה רולה לעבות: ג (נת"י) הלריך גם לסתור דברי הרמב"ן והרא"ם ע"ש. וה"ם הכן יהא נקרא על גם המת כהלו המת הוא אהיו וז"ש הקם זרע לאחיך ולא

רש"י

ובב"ר להיותי והקרא שמו שלה וגו' פסקת: (ז) רע בעיני ה'. כרעתו של אונן משחית זרעו שנא' באונן וימת גם אותו כמיתתו של ער מיתתו של אונן ולמה היה ער משחית זרעו ש כדי שלא תתעבר ויכחיש יפיה: (ח) והקם זרע. הבן יקרא ג ע"ש המת: (פ) ושחת

משלי ישראל

דר זאל אפ שיקן דעם רב זיין רהש אזו וויא עס קומט אים האט ער גנומן אשיין שטיק לעקיך אונ פון דעם בעקסן איין גבאכץ אונ צוואנציג קערבלך אוך אונ האט דאס ארוף גלייגט אויף איין הילצרנס טעליר אין פאר שטירטן אונ האט איבר גדעקט מיט איין פאר שטירם מישפיכל אמיאום אונ האט דס גשיקט מיט אמיאום יונגל וואס ער גייט נאקיט אונ בארוויס וויא דאס יונגל האט דאס אים גבראכט איז דר רב גווארן נייגר אין כעס נאר פון דעסט ווענן האט ער עס צוא גנומן וויא ער האט אוף גדעקט דעם טעליר האט ער דר זעהן דעם לעקיך מיט איין גבאכץ אונ דאס געלט איז דאס אים זייער גפעלן נאר פון דרוכן איז דאס גוועזן מיאוס אן צוא קוקן אין טעליכע מעג ארום האט זיך בגעגינט דר רב מיט דעם גביר זאגט דר רב צום גביר וואס האט איר גמיינט דר מיט ווס איר האט מיר גשיקט אזו איין פאר שטירטן הילצרנע טעליר אנפערט אים דר גביר פאר וואס האט איר מיר גשיקט אזו אנוטי מדיגו אוף אזו איין מיאוס פאפיר דרום האב איך אייך גטאן וויא איר האט מיר גטאן. דר נמשל איז הט דען גאט מיט גקאנט מאכן אז יוסף זאל ביב איין אנדרן אופן קומן

פירוש ע"ט

האבן קינדר בלדתה אותו אז זיא האט אים גיווגן: (ו) ויקח יהודה אשה לער בכורו האט יהודה גנומן איין וייב צוא זיין בכור ער ושמה תמר אונ איר נאמן איז גוועזן תמר: (ז) ויהי ער בכור יהודה רע בעיני יי אונ ער דר בכור פון יהודה איז גוועזן בייז אין גאטס אויגן וימיתהו יי האט אים גאט גטייט: (ח) ויאמר יהודה לאונן האט יהודה גזאגט צו אונן בא אל אשת אחיך קום צוא דיין ברודרס וייב ויבם אותה אונ זייא זיא מיבם הקם זרע לאחיך אונ ריכט אוף זאמן צוא דיין ברודר כלומר דער זון וואס דוא וועסט מיט איר האבן וועט גרופן ווערן אוף דעם נאמן פון דעם מת: (ט) וידע אונ ער האט גיוואוסט אונן כי לא לו יהיה הזרע אז ניט אוף זיין נאמן וועט גרופן ווערן דיא קינדר והיה אונ עס איז גוועזן אם בא אל אשת אחיו אז ער איז גקומן צו

י וַיֵּרַע בְּעֵינֵי יְהוָה אֲשֶׁר עָשָׂה וַיָּמֶת
גַּם־אֹתוֹ׃ יא וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְתָמָר
כַּלָּתוֹ שְׁבִי אַלְמָנָה בֵית־אָבִיךְ עַד־
יִגְדַּל שֵׁלָה בְנִי כִּי אָמַר פֶּן־יָמוּת
גַּם־הוּא כְּאֶחָיו וַתֵּלֶךְ תָּמָר וַתֵּשֶׁב
בֵּית אָבִיהָ׃ יב וַיִּרְבּוּ הַיָּמִים וַתָּמָת
בַּת־שׁוּעַ אֵשֶׁת־יְהוּדָה וַיִּנָּחֶם
יְהוּדָה וַיַּעַל עַל־גֹּזְזֵי צֹאנוֹ הוּא

ת״א וירע בעיני ה׳ נדה יג. וימת גם אתו יבמות לד. ותמת בת סוטה יג.

וחירה

אונקלוס

לְקִיָּמָא זַרְעָא לַאֲחוּהִי׃
י וּבְאִישׁ קֳדָם יְיָ דִּי
עֲבַד וַאֲמִית אַף יָתֵהּ׃
יא וַאֲמַר יְהוּדָה לְתָמָר
כַּלְּתֵהּ תִּיבִי אַרְמְלָא
בֵּית אֲבוּךְ עַד דְּיִרְבֵּי
שֵׁלָה בְרִי אֲרֵי אֲמַר
דִּלְמָא יְמוּת אַף הוּא
כְּאָחוֹהִי וַאֲזַלַת תָּמָר
וִיתֵיבַת בֵּית אֲבוּהָא׃
יב וּסְגִיאוּ יוֹמַיָּא וּמִיתַת
בַּת שׁוּעַ אִתַּת יְהוּדָה
וְאִתְנַחֵם יְהוּדָה וּסְלֵיק
על

בעל הטורים

השתילים כלבון שרימה יהודה את אביו כאותו לי׳ נפרע ממנו:

פירוש רשב״ם

(י) גם אותו. דרשו חכמים כי בעון כזה מת על שהיה משחית.

רש״י

ארצה. דש מבפנים וזורה מבחוץ (ב״ר): (יא) כי אמר וגו׳. כלומר דוחה היה אותה בקש שלה שה בדעתו להשיאה לו: כי אמר פן ימות. מוחזקת היא שימותו אנשיה (יבמות לד): (יב) ויעל על

שפתי חכמים

פי׳ להקיך דלא כמה גריס ע״ש: ם דק״ל דהפסוק כותר עלמו דמתחלה כתיב עד יגדל שלה בני משמע שהיה בדעתו ליתנה לשלה והה״כ כתיב כי אמר פן ימות וגו׳ משמע שלא רצה ליתנה לו ועוד הלא כי מאי נתינת. טעם הוא אבל מעלה במאמר

פירוש ע״ט

זיין ברודרס ווייב וְשִׁחֵת אַרְצָה און ער האט פאר דארבן צוא דר ערד לְבִלְתִּי פון וועגן ניט נְתָן זֶרַע לְאָחִיו צוא געבן איין זאמן צו זיין ברודר: (י) וַיֵּרַע בְּעֵינֵי יְיָ אֲשֶׁר עָשָׂה האט געאיבילט אין גאטס אויגן וואס ער האט געטאן וַיָּמֶת גַּם אוֹתוֹ האט ער אים אויך געטייט: (יא) וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְתָמָר כַּלָּתוֹ האט יהודה געזאגט צוא זיין שנור שְׁבִי אַלְמָנָה בֵּית אָבִיךְ זיין איין אלמנה אין דעם הויז פון דיין פאטער עַד יִגְדַּל שֵׁלָה בְּנִי ביז מיין זון שלה וועט גרוס ווערן. רש״י מאכט ער האט זיא נאר מדחה געוועזן דען זיין דעה איז ניט געוועזן ער זאל זיא געבן צוא שלה פאר אווייב כִּי אָמַר פֶּן יָמוּת גַּם הוּא כְּאֶחָיו ווארום ער האט זיך געטראכט טאמער וועט ער אויך שטארבן אזו ווי זיינע ברידר ווארום ווייל זיא איז איין מוחזקת אז איהרע מאנן זאלן שטארבן דען עס איז ביי איר צווייא מאנן געשטארבן וַתֵּלֶךְ תָּמָר און תמר איז געגאנגן וַתֵּשֶׁב בֵּית אָבִיהָ און האט זיך געזעצט אין דעם הויז פון איר פאטער: (יב) וַיִּרְבּוּ הַיָּמִים און עס האט זיך גמערט די טעג

משלי ישראל

קיין מצרים נאר ווייל דיא ברידר האבן אים זייער פיינד געהאט וועגן זיינע חלומות און זיא האבן געוואלט מבטל זיין זיינע חלומות דרום האט גאט געפירט אז דורך זיא זאל יוסף קומן קיין מצרים איז זיך דיא עצה פון יהודה וואס ער האט געגעבן אז מען זאל יוסף פאר קויפן קיין מצרים ביא גאט זייער געפעלן ווארום ער דארף זיין אין מצרים כדי יעקב זאל קומן קיין מצרים נאר פאר מענטשינס אויגן איז דאס זייער ניט רעכט געוועזן נאך מער וואס ער האט אפ גענארט דעם פאטער מיט דעם בלוט פון אציקעלע און האט אים געזאגט (הכר נא) דר קען אוב דאס העמדל איז פון דיין זון דרום האט אים גאט אויך אזוי געטאן און האט אים אויך אזוי בצאלט ווייל פון יהודה בדארף ארוס קומען משיח ווייל ער האט דר פילט גאטס רצון וואס יוסף איז געקומען קיין מצרים נאר פר מענטשן איז דאס איין בזיון האט גאט געפירט אז דיא זאך זאל אויך זיין בבזיון. ווארום פאר מענטשן האט דיא זאך אים געוויזן הלילה וויא זנות נאר באמת האט גאט דם געוואלט אז עס זאל אזוי געטאן ווערן דאס האט גאט געזאגט צו יהודה איך שיק ער ווייל דוא האסט אפ גענארט דיין פאטער מיט אציקעלע און האסט אים געזאגט (הכר נא) וועט דיך דיין שנור תמר איך אפ נארן מיט אציקעלע און זיא וועט דיר אויך זאגן (הכר נא) אזו וויא פריער איז געשטאנן האט אים גאט בצאלט מדה כנגד מדה:

ותמת בת שוע אשת יהודה איז געשטארבן די טאכטר פון שוע דם ווייב פון יהודה וינחם יהודה איז יהודה:

וְחִירָה רֵעֵהוּ הָעֲדֻלָּמִי תִּמְנָתָה׃
יג וַיֻּגַּד לְתָמָר לֵאמֹר הִנֵּה חָמִיךְ
עֹלֶה תִמְנָתָה לָגֹז צֹאנוֹ׃ יד וַתָּסַר
בִּגְדֵי אַלְמְנוּתָהּ מֵעָלֶיהָ וַתְּכַס
בַּצָּעִיף וַתִּתְעַלָּף וַתֵּשֶׁב בְּפֶתַח
עֵינַיִם אֲשֶׁר עַל־דֶּרֶךְ תִּמְנָתָה כִּי
רָאֲתָה כִּי־גָדַל שֵׁלָה וְהִוא לֹא־
נִתְּנָה לוֹ לְאִשָּׁה׃ טו וַיִּרְאֶהָ יְהוּדָה
וַיַּחְשְׁבֶהָ

ת״א ותכס בצעיף סוטה י ספר הזוהר פ׳ אחרי מות ופ׳ ויקהל. ויראה יהודה מגילה י סוטה י.

אונקלוס

עַל גּוֹזְזֵי עָנֵהּ הוּא
וְחִירָה רַחֲמֵהּ עֲדֻלָּמָאָה
לְתִמְנָת׃ יג וְאִתְחַוָּא
לְתָמָר לְמֵימַר הָא
חֲמוּיִךְ סָלֵק לְתִמְנָת
לְמֵיגַז עָנֵהּ׃
יד וְאַעְדִּיאַת לְבוּשֵׁי
אַרְמְלוּתַהּ מִנַּהּ
וְאִתְכַּסִּיאַת בְּעֵיפָא
וְאִתְקָנַת וִיתִיבַת
בְּפָרָשׁוּת עֵינִין דִּי עַל
אֹרַח תִּמְנָת אֲרֵי חֲזָת
אֲרֵי רְבָא שֵׁלָה וְהִיא
לָא אִתְיְהִיבַת לֵהּ
לְאִנְתּוּ׃ טו וַחֲזָאַהּ יְהוּדָה וְחַשְׁבַהּ כְּנָפְקַת בָּרָא

פירוש רשב״ם

זרעו שלא תתעבר ותכחיש יופיה: (יד) ותכס ראשה בצעיף. שאין זה דרך אלמנות: ותתעלף. כסתה פניה שלא תכירנה יהודה: בפתח עינים. בשער של פרשת דרכים שהכל עוברים ונראים לעינים דרך שם והמפרשים

בעל הטורים

(יד) בפתח עינים אשר. ס״ת רמ״ח כמנין אברהם שאמרה יהי רצון שאזכה לזרע אברהם: כי גדל. ג׳ במסורה הכא ואידך עד כי גדל הכאב מאד בשביל שראתה כי גדל שלה גדל הכאב שלה ובזכות זו יצא ממנה מלכות בית דוד שהיה הולך וגדל

שפתי חכמים

שמחזקת לקטלנית איך אפשר שיתננה לו אחר שיגדל ועו״ש דומה היה אומה בקש ר״ל מ״ש עד כי יגדל שלה בני דומה היה אומה שלא היה בדעתו להשיאו לה ומ״ש כי אמר פן ימות הוא נתינת טעם ע״ז למה לא היה בדעתו וכו׳ ומפרש כי אמר פן ימות וכו׳: ע והא״ת דלעיל כתיב ויעל ופרש״י דויעל דבוק עם תמנתה א״כ למה לא פי׳ זה לעיל י״ל דלמא ויעל קאי על גוזזי צאנו כלומר עלה לשר מקום שהיו שם הרועים לעמוד על גוזזי צאנו וק״ל: פ מדכתיב בסמוך כי כסתה פניה דמשמע שהכר הוזכר זה למעלה: צ לפי ששני דרכים מתפצלות זה לכאן וזה לכאן צריך לפקוח עינים להתבונן באיזה דרך ילך וכוונו פתח עינים פקיחת עינים: ק פי׳ בקברו של אברהם אבינו והתפללה שיזדמן לה איש מזרע אברהם כדי להעמיד בנים ממנו והוא מאמר רז״ל בפ״ק

רש״י

גוזזי צאנו. ויבא תמנתה לעמוד על גוזזי צאנו: (יג) עולה תמנתה. ובשמשון הוא אומר (שופטים יד) וירד שמשון וגו׳ תמנתה ע בשפוע ההר היתה יושבת עולין לה מכאן ויורדין לה מכאן: (יד) ותתעלף. כסתה פניה פ שלא יכיר בה: ותשב בפתח עינים. בפתיחת עינים בפרשת דרכים צ שעל דרך תמנתה (סוטה י) ורבותינו דרשו בפתחו של אברהם אבינו ק שכל עינים מצפות לראותו: כי ראתה כי גדל שלה וגו׳. לפיכך הפקירה עצמה אצל יהודה

פירוש ע״ט

וָוארִן גִטְרַייסְט וַיַּעַל אוּנ עֶר אִיז אוֹף גִגַאנְגֶען עַל גּוֹזְזֵי צֹאנוֹ עֶר זָאל שְׁטֵיין בַּייא דֶעם שֶׁערִינְג פוּן זַיינֶע שָׁאף הוּא וְחִירָה רֵעֵהוּ הָעֲדֻלָּמִי עֶר מִיט זַיין חָבֵר חִירָה הָעֲדוּלָמִי תִּמְנָתָה קַיין תִּמְנָת: (יג) וַיֻּגַּד לְתָמָר אוּנ עֶס אִיז גִזָאגְט גִוָוארְן צוּא תָּמָר לֵאמֹר צוּא זָאגְן הִנֵּה נוּן חָמִיךְ עוֹלֶה תִּמְנָתָה דַיין שְׁוֶוער גֵייט אוֹף קַיין תִּמְנָת לָגֹז צֹאנוֹ צוּא שֶׁערְן זַיינֶע שָׁאף: (יד) וַתָּסַר בִּגְדֵי אַלְמְנוּתָהּ מֵעָלֶיהָ הָט זִי אָפּ גִטָאן אִירֶע קְלַיידֶר וָוס זִיא אִיז גִגַאנְגֶן אַלְמָנָה וַויים פוּן אִיר וַתְּכַס בַּצָּעִיף אוּנ זִיא הָאט זִיךְ צוּ גִדֶעקְט מִיט אַיין שְׁלַייאֶער וַתִּתְעַלָּף אוּנ זִיא הָאט זִיךְ אַרוּם גִהִילְט דָאס פָּנִים כְּדֵי מֶען זָאל זִיא נִיט דֶער קֶענֶן וַתֵּשֶׁב בְּפֶתַח עֵינַיִם אוּנ זִיא הָאט זִיךְ גִזֶעצְט ווּא דִי וֶועגְן צוּא שֵׁיידְן זִיךְ עַל דֶּרֶךְ תִּמְנָתָה בַּייא דֶעם וֶועג פוּן תִּמְנָת כִּי רָאֲתָה כִּי גָדַל שֵׁלָה וָוארוּם זִיא הָאט גִזֶעהְן שֵׁלָה אִיז שׁוֹן גְרוֹס גִוָוארְן וְהִיא לֹא נִתְּנָה לוֹ לְאִשָּׁה אוּנ זִיא וֶוערְט נִיט גִגֶעבְּן צוּא אִים פַאר אַוַוייבּ דְרוּם הָאט זִיא זִיךְ מַפְקִיר גִוֶועזְן צוּ יְהוּדָה וָוארוּם זִיא הָאט גִגְלוֹיבְּט צוּ הָאבְּן קִינְדֶער פוּן אִים: (טו) וַיִּרְאֶהָ יְהוּדָה הָאט יְהוּדָה זִיא גִזֶעהְן וַיַּחְשְׁבֶהָ לְזוֹנָה הָאט עֶר זִיא גִרֶעכִינְט פַאר אַיין זוֹנָה כִּי כִסְּתָה פָנֶיהָ דֶען זִיא הָאט צוּא גִדֶעקְט אִיר פָּנִים הָאט עֶר

וַיַּחְשְׁבֶהָ לְזוֹנָה כִּי כִסְּתָה פָּנֶיהָ׃
טז וַיֵּט אֵלֶיהָ אֶל־הַדֶּרֶךְ וַיֹּאמֶר
הָבָה־נָּא אָבוֹא אֵלַיִךְ כִּי לֹא יָדַע
כִּי כַלָּתוֹ הִוא וַתֹּאמֶר מַה־תִּתֶּן־לִּי
כִּי תָבוֹא אֵלָי׃ יז וַיֹּאמֶר אָנֹכִי
אֲשַׁלַּח גְּדִי־עִזִּים מִן־הַצֹּאן וַתֹּאמֶר
אִם־תִּתֵּן עֵרָבוֹן עַד־שָׁלְחֶךָ׃
יח וַיֹּאמֶר מָה הָעֵרָבוֹן אֲשֶׁר אֶתֶּן־
לָךְ וַתֹּאמֶר חֹתָמְךָ וּפְתִילֶךָ וּמַטְּךָ
אשר

בְּרָא אֲרֵי כַסִּיאַת
אַפַּהָא : טז וּסְטָא
לְוָתַהּ לְאָרְחָא וַאֲמַר
הָבִי כְעַן אֵיעוֹל לְוָתִיךְ
אֲרֵי לָא יְדַע אֲרֵי
כַלְּתֵהּ הִיא וַאֲמֶרֶת מָה
תִּתֵּן לִי אֲרֵי תֵיעוֹל
לְוָתִי : יז וַאֲמַר אֲנָא
אֲשַׁלַּח גַּדְיָא בַּר עִזֵּי
מִן עָנָא וַאֲמֶרֶת אִם
תִּתֵּן מַשְׁכּוֹנָא עַד
דְּתִשְׁלַח : יח וַאֲמַר מָא
מַשְׁכּוֹנָא דִּי אֶתֵּן לָךְ
וַאֲמֶרֶת עִזְקְתָךְ
ושושפך

בעל הטורים

עד כי גדל מאד : (טו) ויחשבה. ג' במסו' עמ"ש בפ' לך לך: לזונה ב' במס' ויחשבה לזונה אילה סיתה לזונה מה תמר כבזיון ולבסוף כבוד אף ירושלים בופה בכבוד כדכתיב ולכבוד הסיה בתוכה והו זאת קומתך דמתה לתמר : (יח) ופתילך תפליך. פפתילים כתפילין : ומטך. ב' במס' סכא ופידך ומטך אשר אני שלחתי את הגדי : (יח) חותמך. טבעתך. פתילך. אזור. וממך. שלשה כלים הללו מזומנים לתת כי איני

פירוש רשב"ם

שם עיר פתח. שהרי כתוב לפנינו היא בעינים ואלו היה שם עיר היה לו לומר בעינים הבי"ת חט"ף (שרא) שלא מצינו שיאמר רק בבית אל ביריחו בירושלים: (טו) כי כסתה פניה. עכשיו לפי הפשט כדכתיב ותתעלף : (יז) עד שלחך. רפי שתשלח שלוחך שיביא הגדי וגם יש רגיל לומר לשון רפי בשליחות דורון כדכתיב מנחה היא שלוחה

רש"י

שהיתה מתאוה ר להעמיד ממנו בנים : (טו) ויחשבה לזונה. לפי שיושבת ש בפרשת דרכים : כי כסתה פניה. ולא יכול לראותה ולהכירה. ומדרש רבותינו כי כסתה פניה כשהיתה בבית חמיה היתה צנועה ת לפיכך לא חשדה : (טז) ויט אליה אל הדרך. מדרך שהיה בה נטה אל הדרך אשר היא בה ובלשון לע"ז דשטורני"ר (אבלענקען) : הבה נא. הכיני עצמך ודעתך לכך. כל לשון הבה הזמנה הוא חוץ ממקום שיש לתרגמו בלשון נתינה ואף אותן של הזמנה קרובים ללשון נתינה הם : (יז) ערבון. משכון : (יח) חתמך

שפתי חכמים

דכוסה : ר בכרי אא"כ הורה ולבשה בגדי אלמנותה ואם בשביל זנות היתה עושה לא היתה חוזרת ולובשת בגדי אלמנותה. מהרש"ל : ש דק"ל מה נתינת טעם זה נא וכי בשביל שכסתה פניה תהיה זונה אדרבה צנועה היא כיון שכסתה את פניה ל"פ לפי שיושבת וכו' וא"כ אמר כי כסתה פניה ומפני זה לא הכירה שאלו הכירה לא היה חושבה לזונה וא"ת יהודה איך בא על הזונה הא האבות ובניהם קיימו וקבלו עליהם התורה וא"כ היאך עבר על לאו דלא תהיה קדשה. והרא"ם תי' אפשר שקדשה בכסף או בשטר והגדי הוא לפיוס בעלמא. א"נ י"ל דקידש אותה בביאה ולאם קידושין בא אליה. והא דאמר בגמ' הנאף עלי מאן דמקדש בביאה היינו בעדים אבל בינו לבינה מותר והכא לאו עדים היו אלא דעהו שהוא כנפשו או שלא בפניו היה וז"ש הכתוב הבה נא ופירש"י הכיני עצמך ודעתך כלומר להתקדש לי בביאה א"נ ס"ל דלאו לא תהיה קדשה בישראל ויפרא"ית נאמר דכותיה. אינה אסורה אלא מדרבנן : ת (דב"ט) דאל"כ הוה ליה

פירוש ע"ט

ניט גקאנט דר קענן זיא : (טז) וַיֵּט אֵלֶיהָ אֶל הַדֶּרֶךְ האט ער גנייגט צוא איר צו דעם וועג ווא זיא איז גוועסן וַיֹּאמֶר הָבָה נָא ברייט דיך אן נון צוא דר זאך אָבוֹא אֵלַיִךְ איך וועל קומן צו דיר כִּי לֹא יָדַע כִּי כַלָּתוֹ הִיא דען ער האט ניט גיוואסט אז זיא איז זיין שנור וַתֹּאמֶר מַה תִּתֶּן לִי כִּי תָבוֹא אֵלָי האט זיא גזאגט וואס וועסטו מיר געבן אז דוא וועסט קומן צוא מיר : (יז) וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֲשַׁלַּח גְּדִי עִזִּים מִן הַצֹּאן איך וועל דיר שיקן איין ציקעלע פון ציגן פון דיא שאף וַתֹּאמֶר אִם תִּתֵּן עֵרָבוֹן עַד שָׁלְחֶךָ אוב דוא וועסט מיר געבן איין משכון ביז דוא וועסט מיר שיקן וועל איך מרוצה ווערן : (יח) וַיֹּאמֶר מָה הָעֵרָבוֹן אֲשֶׁר אֶתֶּן לָךְ וואס פאר איין משכון ווילסטו איך זאל דיר געבן וַתֹּאמֶר האט זיא גזאגט חֹתָמְךָ וּפְתִילֶךָ דיין חתימה אונ דיין קלייד וּמַטְּךָ אֲשֶׁר בְּיָדֶךָ אונ דיין שטעקן וואס איז אין דיין האנד וַיִּתֶּן לָהּ האט ער איר געבן

אֲשֶׁר בְּיָדֶךָ וַיִּתֶּן־לָהּ וַיָּבֹא אֵלֶיהָ
וַתַּהַר לוֹ׃ יט וַתָּקָם וַתֵּלֶךְ וַתָּסַר
צְעִיפָהּ מֵעָלֶיהָ וַתִּלְבַּשׁ בִּגְדֵי
אַלְמְנוּתָהּ׃ כ וַיִּשְׁלַח יְהוּדָה אֶת־
גְּדִי הָעִזִּים בְּיַד רֵעֵהוּ הָעֲדֻלָּמִי
לָקַחַת הָעֵרָבוֹן מִיַּד הָאִשָּׁה וְלֹא
מְצָאָהּ׃ כא וַיִּשְׁאַל אֶת־אַנְשֵׁי
מְקֹמָהּ לֵאמֹר אַיֵּה הַקְּדֵשָׁה הִוא
בָעֵינַיִם עַל־הַדָּרֶךְ וַיֹּאמְרוּ לֹא־
הָיְתָה בָזֶה קְדֵשָׁה׃ כב וַיָּשָׁב אֶל־
יְהוּדָה וַיֹּאמֶר לֹא מְצָאתִיהָ וְגַם
אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם אָמְרוּ לֹא־הָיְתָה
בזה

וְשׁוּשִׁפָּךְ וְחוּטְרָךְ דִּי
בִידָךְ וִיהַב לַהּ וְעַל
לְוָתַהּ וְעַדִּיאַת לֵהּ׃
יט וְקָמַת וַאֲזָלַת
וְאַעְדִּיאַת עֲיִפַהּ מִנַּהּ
וּלְבֵישַׁת לְבוּשֵׁי
אַרְמְלוּתַהּ׃ כ וְשַׁדַּר
יְהוּדָה יָת גַּדְיָא בַר עִזֵּי
בִּידָא דְרַחְמֵהּ
עֲדֻלָּמָאָה לְמִסַּב
מַשְׁכּוֹנָא מִידָא
דְאִתְּתָא וְלָא אַשְׁכְּחַהּ׃
כא וּשְׁאֵיל יָת אֱנָשֵׁי
אַתְרַהּ לְמֵימַר אָן
מְקַדַּשְׁתָּא הִיא בְעֵינַיִן
עַל אָרְחָא וַאֲמַרוּ לֵית
הָכָא מְקַדַּשְׁתָּא׃
כב וְתָב לְוָת יְהוּדָה
וַאֲמַר לָא אַשְׁכַּחְתַּהּ
וְאַף אֱנָשֵׁי אַתְרָא אֲמַרוּ
לית

ת"א וישלח יהודה את גדי העזים חולין קלא.

פירוש רשב"ם

מלבוש: (כא) הקדשה. מיועדת ומזומנת לכל ביאה כדכתיב וגם קדש היה בארץ. ולא היתה קדשה מבנות

בעל הטורים

הכית בו את היאור. מלמד שזה המטה שנתן בידה הוא המטה שהכה בו את היאור ונעשו בו כל הנסים: (כ) אלמנה. ב' במס'

שפתי חכמים

להכירה בשעת הדבור ובשעת התשמיש כי ודאי לאחר כן גלתה פניה לכך אמר ומ"ר כו': א דק"ל למה מתרגם התרגום על חותמך עזקתך דהיינו הטבעת והא חותם כתיב ועו"פ טבעת שאתה חותם בה ומה שמתרגם נמי על פתילך שושיפך דהיינו המטלך והא פתילך כתיב ועו"פ והמטלך שאתה מתכסה בה ר"ל גבי פתיל דכתיב גבי ציצית כתיב ביה אחר תכלת א"כ ה"נ כמו כך שאתה מתכסה וכו': ב פי' דק"ל למה כתיב ותהר לו הול"ל ממנו כמו לדקה ממני ופירש"י ממני נתעברתי

רש"י

ופתילך. עזקתך ושושיפך טבעת שאתה חותם בה ומטלך א שאתה מתכסה בה: ותהר לו. גבורים כיוצא בו ב צדיקים כיוצא בו: (כא) הקדשה.

פירוש עט

וַיָּבֹא אֵלֶיהָ אונ ער איז צוא איר גקומן וַתַּהַר לוֹ אונ זיא איז טראגן גווארן צו אים כלומר גבורים אונ צדיקים אזו וויא ער: (יט) וַתָּקָם וַתֵּלֶךְ אונ זיא איז אוף גשטאנען אונ איז אוועק גגאנגן וַתָּסַר צְעִיפָהּ מֵעָלֶיהָ אונ האט אפ גטאן דעם שלייער פון איר וַתִּלְבַּשׁ בִּגְדֵי אַלְמְנוּתָהּ אונ זיא האט אן גקלייד דיא קליידר וואס זיא איז גיגאנגן אלמנה ווייס: (כ) וַיִּשְׁלַח יְהוּדָה אֶת גְּדִי הָעִזִּים האט יהודה גשיקט דם ציקעלע פון דיא ציגן בְּיַד רֵעֵהוּ הָעֲדֻלָּמִי דורך דר האנד פון חבר פון עדולם לָקַחַת הָעֵרָבוֹן מִיַּד הָאִשָּׁה ער זאל אפ נעמן דעם משכון פון דר אשה וְלֹא מְצָאָהּ האט ער זיא ניט גפונען: (כא) וַיִּשְׁאַל אֶת אַנְשֵׁי מְקֹמָהּ האט ער גפרעגט דיא מענטשן פון איר ארט לֵאמֹר צו זאג אַיֵּה הַקְּדֵשָׁה וואו איז דיא אן בריטערן כלומר די זוֹנָה הִוא בָעֵינַיִם עַל הַדָּרֶךְ וואס זיא איז גזעסן או דעם ארט וואו דיא וועגן צוא שיידן זיך וַיֹּאמ אונ זייא האבן גזאגט לֹא הָיְתָה בָזֶה קְדֵשָׁה עס א ניט גוועזן דא קיין אן בריטערן: (כב) וַיָּשָׁב יְהוּדָה אונ ער האט זיך ווידר גקערט צוא יהוד וַיֹּאמֶר לֹא מְצָאתִיהָ אונ האט גזאגט איך האב זי ניט גפונען וְגַם אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם אָמְרוּ לֹא הָיְתָה בָזֶה ו אונ דיא שטאט לייט האבן אוך גזאגט עס

לֵית הָכָא מְקַדַּשְׁתָּא: כג וַאֲמַר יְהוּדָה תִּסַּב לַהּ דִּילְמָא נְהֵי לְחוּךְ הָא שְׁדַרִית גַּדְיָא הָדֵין וְאַתְּ לָא אַשְׁכַּחְתַּהּ: כד וַהֲוָה כִּתְלָתוּת יַרְחַיָּא וְאִתְחַוָּא לִיהוּדָה לְמֵימַר זַנִּיאַת תָּמָר כַּלְּתָךְ וְאַף הָא מְעַדְּיָא לִזְנוּתָא וַאֲמַר יְהוּדָה אַפְּקוּהָ

ותתוקד

בָזֶה קְדֵשָׁה: כג וַיֹּאמֶר יְהוּדָה תִּקַּח לָהּ פֶּן נִהְיֶה לָבוּז הִנֵּה שָׁלַחְתִּי הַגְּדִי הַזֶּה וְאַתָּה לֹא מְצָאתָהּ: כד וַיְהִי ׀ כְּמִשְׁלֹשׁ חֳדָשִׁים וַיֻּגַּד לִיהוּדָה לֵאמֹר זָנְתָה תָּמָר כַּלָּתֶךָ וְגַם הִנֵּה הָרָה לִזְנוּנִים וַיֹּאמֶר יְהוּדָה הוֹצִיאוּהָ וְתִשָּׂרֵף:

ת״א ויהי כמשלש נדה מג. ויאמר יהודה ע״ז לו.

הוא

בעל הטורים

הכא יאידך ולא בשדה מלאה נומר בשביל בשדה מלאה תהלה ושתה הורה לביתה ע״כ לא מלאה: (כג) לבוז. ב׳ במס׳. פן נהיה לבוז. ונעוה לב יהיה לבוז. בשביל בעיות לב אביו נומר הכל לא הכתונת בנך היא היה לבוז באמרה לו הכר נא נמי החותמת: (כד) ויאמר יהודה הוציאוה ותשרף. הוא ר״ת בה בן אהרן מלמד שהקב״ה זימן לה הבימינין בנאבדו ממנה: הוציאוה ותשרף. פרש״י לפי שבתו של שם היתה ובת כהן בזינתה בשריפה. והקשה הרמב״ן דוקא שכתב בת כהן שזנתה בשריפה היינו ארוסה או נשואה אבל שומרת יבם אפי׳ כהנת היתה אלא שלהו ול״ת מפני שהיה יהוש בבני נח והוכרתן זו היא מיתתן הא מוכח בסנהדרין שאין יהוש נוהג בבני נח כלל. ועו״ק דכל מיתה האמורה בבני נח אינה אלא סייף ועוד מה שאמר צדקה ממני כ״ש שהיה לה להתחייב ופי׳ הוא בשביל שהיה קצין ומושל כארץ והכלה אשר זנתה עליו אינה נידונית כמשפט שאר נשים הזונות אך כמבזה את המלכות וע״כ אמר הוציאוה ותשרף כי כלו לפניו נעשית לה את כל אשר יצוה והוא חייב אותה מיתה למעלת המלכות. וע״ד הפשט שהיה המשפט אשר זונה תחת אישה במוסרים אותה לבעלה והוא דן אותה לחיים או למות כרצונו והנה תמר היתה מיועדת

פירוש רשב״ם

ישראל: (כג) תקח לה. מה שבידה. כי לא אשלח עוד עליה פן נהיה לבוז לחזור אחר הקדשות: (כד) זנתה תמר כלתך. וא״ת מי יודע אם אמת שזינתה תדע שהרי גם הרה היא כבר: ותשרף. לפי הפשט כך היה מנהגם

רש״י

מקודשת ומזומנת לזנות: (כג) תקח לה. ג יהיה שלה מה שבידה: פן נהיה לבוז. אם תבקשנה עוד ד יתפרסם הדבר ויהיה גנאי כי מה עלי לעשות עוד ה לאמת דברי: הנה שלחתי הגדי הזה. לפי שרמה יהודה את אביו בגדי עזים שהטביל כתנת יוסף בדמו רמוהו גם אותו בגדי עזים (ב״ר): (כד) כמשלש חדשים. (נדה מג) רובו של ראשון ורובו של ו אחרון והאמצעי שלם ז ול׳ כמשלש חדשים כשהשלים החדשים כמו (אסתר ב) ומשלוח מנות משלוח ידה וכן תרגם אונקלוס כתלתות ירחיא: הרה לזנונים. שם דבר מעוברת ח כמי אשה הרה וכמו ברה כחמה: ותשרף. אמר אפרים מקשאה משום רבי מאיר בתו

שפתי חכמים

אלא דומה לו ר״ל שדומה לו במדותיו וכו׳ ואין להקשות מנין דגבורים וצדיקים י״ל דהני מינייהו מפקת: ג דק״ל דהא ככר נתן לה ולמה כתיב תקח לה ועז״פ יהיה שלה: ד ולא בשביל בזיון לה שערבון יהא זה בזיון להם: ה רצונו לפרש מה שכתוב הנה שלחתי מה טעם הוא אשלמעלה ומפרש דה״ק א״ת שהרי מוכרח אני לכך שהרי אמרתי שאשלח לה גדי עזים כי מה עלי וכו׳ הנה שלחתי וגו׳ והוכרח לפרש כי מה עלי לעשות קודם הנה שלחתי מפני שבזולת זה אין טעם דביקות המאמר תקח לה למאמר הנה שלחתי וק״ל: ו אע״פ שהולד אינו ניכר אלא עד ג׳ חדשים דהוא שלים של ימי עבורה ה״מ היכא דילדה לט׳ אבל תמר ילדה לז׳ חדשים מדכתיב ויהי בעת לדתה ולא כתיב וימלאו ימיה כמו גבי רבקה וכדפירש״י בפ׳ תולדות. לכך היה הולד ניכר קודם ג׳ חדשים: ז וא״ת מנ״ל לרש״י דלמא איפכא הראשון והשני שלם והאחרון לא היה שלם או הראשון לא היה שלם והשני והשלישי היו שלמים. וי״ל דא״כ לא יהיה רק ב׳ חדשים עברה ימים שהרי מחדש א׳ לא יהיה רק עברה ימים שהוא שליש של חדש וזה אינו נקרא חדש כיון שהוא מיעוט של חדש והא קאמר כמשלש חדשים כלומר ג׳ חדשים שלמים. והרא״ם פי׳ דאפשר שאין שעובר ניכר בשליש ימי עבור רק ברוב ראשון ואמצעי שלם ורוב שלישי כג׳ חדשים שלמים דרובו ככולו מטעם דהדבר גורמים: ח ר״ל לפי שמצאנו הרה בנין עתיד כמו שנק הרה וילדת בן והכא לא שייך לומר הכי שהוא בנין עתיד דמי יאמר להם שהיא עתידה להיות

פירוש ע״ט

דא ניט געוועזן קיין אן בריוועֶרין: (כג) ויאמר יהודה בה לה לאז זיא זיך דאס נעמען וואס ביי איר אין זיא העֶנד פן נהיה לבוז טאמער ווערען מיר זיין צו שאנד כלומר אז דוא וועֶרשט זיך נאך זוכן וועט מפורסם ווערן דיא זאך: (כד) ויהי כמשלש חדשים

אונ עס איז געוועזן אין דריא חדשים ארום ויגד ליהודה איז ווארן געזאגט צו יהודה לאמר צוא זאגן זנתה תמר כלתך דיין שנור תמר האט מזנה געוועזן וגם אונ אויך הנה נון הרה לזנונים זיא איז טראגן פון זנות ויאמר יהודה האט יהודה גזאגט הוציאוה ציהט

כה הִוא מוּצֵאת וְהִיא שָׁלְחָה אֶל־
חָמִיהָ לֵאמֹר לְאִישׁ אֲשֶׁר־אֵלֶּה לּוֹ
אָנֹכִי הָרָה וַתֹּאמֶר הַכֶּר־נָא לְמִי
הַחֹתֶמֶת וְהַפְּתִילִים וְהַמַּטֶּה הָאֵלֶּה׃
כו וַיַּכֵּר יְהוּדָה וַיֹּאמֶר צָדְקָה מִמֶּנִּי
כִּי

ת"א היא מוצאת ברכות מג כתובות סז סוטה י מליפת נט. וכית שלחה אל חמיה סוטה שם. הכר נא שם. ויכר יהודה שם ודף ז מכות כג.

אונקלוס: וְתִתּוֹקַד׃ כה הִיא מִתַּפְּקָא וְהִיא שְׁלַחַת לְוָת חֲמוּהָא לְמֵימַר לְגַבְרָא דִּי אִלֵּין דִּילֵיהּ מִנֵּיהּ אֲנָא מְעַדְּיָא וַאֲמָרַת אִשְׁתְּמוֹדַע כְּעַן לְמַן עִזְקְתָא וְשׁוֹשִׁפָא וְחוּטְרָא הָאִלֵּין׃ כו וְאִשְׁתְּמוֹדַע יְהוּדָה וַאֲמַר זַכָּאָה מִנִּי מְעַדְּיָא אֲרֵי עַל כֵּן לָא יְהַבְתַּהּ

פירוש רשב"ם

ואחר שזקוקה ליבם: (כה) היא מוצאת. לאחר שהוציאוה שלחה הערבון ועדיין לא רצתה לגלות אלא לאיש אשר אלה לו: (כו) צדקה ממני. יותר ממני שאני צויתיה לשבת בית אביה עד יגדל שלה היא השלימה תנאי

בעל הטורים

לכלה. כמו ושם לשם כת"א בנימוסיהם. ור"י החסיד פי' לא דן אותה יהודה לשריפה אלא שישרפו לה רושם בין עיניה לסימן שהיא זונה וכאשר ידע יהודה שהיה ממנו ולא היתה אשה לא עשו לה דבר. עוד מקשים על מ"ש יהודה הוציאוה ותשרף והלא יהודה מלך היה. ומלך לא דן ולא דנין אותו ועוד כדיני נפשות מתחילין מן הצד ועוד היאך היה דן על כלתו ומתרצים שיצחק ויעקב ויהודה דנוה והתחילו ביהודה מן הצד. ובמדרש שהם בעצמו דנה וא"א לעשות כשתדקדק בחשבון שנות דור ודור תמלא שמת כבר ומ"ש בע"ז פנוי הבא על הפנויה בית דינו של שם גזרו משום מעשה דתמר לא שהיה קיים אלא כל בית דינו אחריו נקראו על שמו: (כה) היא מוצאת. קרי חסר אלף גומר לך שאמרה אפי' אם יציתו בה אש אמות לא תודה: הכר נא למי החותמת. ב"פ מילה שאמרה לו פיה

רש"י

של שם היתה ט שהוא כהן לפיכך דנוה י בשריפה: (כה) היא מוצאת. להשרף: והיא שלחה אל חמיה. לא רצתה להלבין פניו ולומר ממך אני מעוברת אלא לאיש אשר אלה לו. אמרה אם יודה מעצמו יודה ואם לאו ישרפוני ואל אלבין פניו. מכאן אמרו נוח לו לאדם כ שיפילוהו לכבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברבים: הכר נא. אין נא אלא לשון בקשה הכר נא בוראך ואל תאבד ל שלש נפשות: (כו) צדקה. מ בדבריה: ממני. היא מעוברת ורז"ל

שפתי חכמים

הרה ל"ם שהוא שם דבר: ט ג"ד כתו דהא שם כבר מת כשהיה יעקב נ' שנה ועתה הוא יותר מבן ק"י שנים אלא ממשפחתו: י וא"ת למה חייבה בשריפה הא לאו נשואה היתה וגם לא מאורסה היתה וכל כהן אינה בשריפה אלא כשהיא נשואה או ארוסה ומה שהיתה זקוקה ליבם לאו בת מיתה היתה אלא לאו דלא תהיה אשת המת החוצה וי"ל דלכך דנוה במיתה כדי לאיים על הבריות שלא יפרצו הדור ויקלקלו וכיון דדנוה במיתה דנוה בשריפה דהא מצינו בשאר מקום דבת כהן דינה בשריפה וזה נ"כ דעת רש"י שפי' לפיכך דנוה בשריפה וכמו שפי' הרא"ם. ומהרש"ל כתב וקשה והלא פנויה היתה וי"ל דשומרת יבם היתה: כ וא"ת מנלן דלמא מה שהגיד לא היתה מודה משום דעדיין לא הפילוה לאש ולא היה אש בוער אבל אם היה האש בוער היתה מודה וי"ל דפי' ר"ת בתוס' פ' הזהב מדכתיב היא מוצאת הכר א' שהוא מלבון ויצאת אש בגיון א"כ ש"מ שהאש היה בוער ואפ"ה לא היתה מודה לכך פי' מכאן אמרו וכו': ל היא לא היתה יודעת בג' נפשות היו אלא רש"י נקט זה לפי האמת שהיו ג' אבל ה א לא אמרה רק שתי נפשות. ופי' מהרש"ל דהוכחת רש"י הוא מדכתיב הכר נא וגו' ולמה כתב נא באמצע ה"ל נכתב או בהתחלה או בסוף ולכן מדקדק רש"י מתחלה אמרה הכר שאני הרה ממך ועוד אמרה נא כלומר ועוד בקשה אחרת שלא תאבד הנפש היתירה ועוד בקשה אחרת שלא תאבד שלש נפשות עכ"ל: מ דק"ל דלדרוש ממני משמע שהיה

פירוש ע"ט

זיא אוס וַתִּשָּׂרֵף אונ לָאז זיא וֶוערן פַאר בְּרֶענְט׃ (כה) הִוא מוּצֵאת זיא איז וָוארן אוס גְצוֹגְן מֶען זָאל זיא פַאר בְּרֶענֶן וְהִיא שָׁלְחָה אֶל חָמִיהָ אונ זיא הָאט גְשִׁיקְט צוּא איר שְׁוֶוער לֵאמֹר צוּא זָאגְן לְאִישׁ וגו' צוּא דֶעם מֶענְטְשׁ וָואס דיא דָאזִיגֶע זַאכְן זֶענֶן זַיינֶע אָנֹכִי הָרָה בִּין אִיךְ טְרָאגְן. רש"י שְׁרַייבְּט זיא הָאט אִים נִיט גְוָואלְט מְבַייֵשׁ זַיין אונ צוּא זָאגְן פוּן דִיר בִּין אִיךְ מְעוּבֶּרֶת נָאר זיא הָאט גְזָאגְט פוּן דֶעם מֶענְטְשׁ בִּין אִיךְ מְעוּבֶּרֶת. וָואס דיא זַאכְן זֶענֶן זַיין וָוארוּם זיא הָט זִיךְ גְטְרַאכְט וֶועט ער אַלֵיין מוֹדֶה זַיין אִיז גוּט אונ אוּבּ נִיט זָאל מֶען מִיךְ בֶּעסֶער פַאר בְּרֶענְן אונ אִיךְ וֶועל אִים נִיט מְבַייֵשׁ זַיין פוּן דַאנֶן הָאבְּן דיא חֲכָמִים גְזָאגְט עֶס גְהֶער נִיחָא זַיין אַמֶענְטְשׁ עֶר זָאל זִיךְ לָאזְן אַרַיין וַוארְפְן אִין קַאלְךְ אוֹבְן אונ זָאל נִיט מְבַייֵשׁ זַיין זַיין חָבֵר פַאר פִיל לַייט וַתֹּאמֶר הַכֶּר נָא הָאט זיא גְזָאגְט אִיךְ בֶּעט דִיךְ דֶר קָאן נוּן לְמִי הַחֹתֶמֶת וְהַפְּתִילִים וְהַמַּטֶּה הָאֵלֶּה צוּ וֶועמֶן גְהֶער דיא חֲתִימָה אונ דָם קְלֵייד אונ דֶר דָאזִיגֶר שְׁטֶעקְן׃ (כו) וַיַּכֵּר יְהוּדָה הָאט יְהוּדָה דֶר קָאנְט וַיֹּאמֶר צָדְקָה אונ הָאט

כִּי־עַל־כֵּן לֹא־נְתַתִּיהָ לְשֵׁלָה בְנִי
וְלֹא־יָסַף עוֹד לְדַעְתָּהּ׃ כז וַיְהִי
בְּעֵת לִדְתָּהּ וְהִנֵּה תְאוֹמִים
בְּבִטְנָהּ׃ כח וַיְהִי בְלִדְתָּהּ וַיִּתֶּן־יָד
וַתִּקַּח הַמְיַלֶּדֶת וַתִּקְשֹׁר עַל־יָדוֹ
שָׁנִי לֵאמֹר זֶה יָצָא רִאשֹׁנָה׃ כט וַיְהִי
כְּמֵשִׁיב יָדוֹ וְהִנֵּה יָצָא אָחִיו וַתֹּאמֶר
מַה־פָּרַצְתָּ עָלֶיךָ פָּרֶץ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ
פרץ

ת"א ולא יסף עוד לדעתה סוטה י.

אונקלוס

יְהַבְתַּהּ לְשֵׁלָה בְרִי
וְלָא אוֹסִיף עוֹד
לְמִידְעַהּ: כז וַהֲוָה
בְּעִדָּן מֵילְדַהּ וְהָא
תְיוֹמִין בִּמְעָהָא:
כח וַהֲוָה בְּמֵילְדַהּ וִיהַב
יְדָא וּנְסִיבַת חַיְתָא
וּקְטָרַת עַל יְדֵהּ
זְהוֹרִיתָא לְמֵימַר דֵּין
נְפַק קַדְמָאָה: כט וַהֲוָה
כַּד אֲתֵיב יְדֵהּ וְהָא נְפַק
אֲחוּהִי וַאֲמֶרֶת מָא
תְקוֹף סַגִּי עֲלָךְ לְמִתְקַף
וקרא

בעל הטורים

את שהם ותודה: (כט) מה פרצת. כמו שהמלך פורץ גדר לעשות לו דרך ואין ממחין בידו. פרץ בא"ת ב"ש עולה י"ד

פירוש רשב"ם

שצויתיה אבל אני לא השלמתי לה תנאי שתתניתי לה כי לא נתתיה לשלה בני וכן על צדקו נפשו מאלהים. יותר מאלהים. וכן בשאול ויאמר אל דוד צדיק אתה ממני. יותר ממני: לא יסף. ולא הוסיף שאם אתה מפרשו ולא פסק היה לו לכתוב ולא יסף (נ"א יסוף) עוד לדעתה:

רש"י

דרשו שיצאה בת קול ואמרה ממני ומאתי יצאו הדברים לפי שהיתה צנועה בבית חמיה גזרתי שיצאו ממנה מלכים ומשבט יהודה גזרתי להעמיד מלכים בישראל: כי על כן לא נתתיה. פי' כדין עשתה על אשר לא נתתיה לשלה בני: ולא יסף עוד. יש אומרים לא הוסיף ויש אומרים לא פסק (והבירו גבי אלדד ומידד ולא יספו ומתרגמינן ולא פסקו): (כז) בעת לדתה. וברבקה הוא אומר וימלאו ימיה ללדת להלן למלאים וכאן לחסרים: והנה תאומים. מלא ולהלן תומים הכל לפי שהאחד רשע אבל אלו שניהם צדיקים: (כח) ויתן יד. הוציא האחד ידו לחוץ ולאחר שקשרה ע' על ידו השני החזירה: (כט) פרצת. חזקת עליך

שפתי חכמים

היתה צדקת יותר ממנו ומנ"מ בזה כאן אם היה יותר צדקת או לא (נה"י) צדקה בדברים ולא צדקה במעשה הזנות דסא קרא תמר ולא ידע כי כלתו היא משמע הא אם ידע לא היה בא עליה ומאחר שהיא ידעה איך הפירה עצמה לו והסיונות דהיקי לא סמכינן מ"מ צדקה בדבריה שאני מכיר שהסימנים הם שלי ומסתמא ממני היא מעוברת כמו שאמרו לא היתה בזה קדשה וגם התבונן כמבלש חדשים מוכיח מאי אמרת שמא גם אחרים באו עליה ונתעברה מהם זה הוא ספק והסימנים הם ודאי: ב דכי על כן ל"ל כאחד כגי: ם ה"פ מ"ד לא הוסיף כבר דעתו של יהודה לא היה שיבא עליה אלא כדי לקיים זרע על שם המת וכיון שקיים לא בא עליה עוד. ומ"ד לא פסק כיון שראה יהודה שמהאוות להוליד בנים ממש והיה כוונתה לש"ש לכך לא פסק מלדעתה: ע מלת ויתן יד משמע שהעובר כיון נתת לה יד לכך אמר הוציא ומפני שלא פי' המקרא מי נתן יד ולא אמר המוציא או הנותן לכך אמר שהאחד שפירושו כאחד מבניהם. ומפני שלא יתכן לומר כמשיב ידו הא"כ שהחזירה לכן הוסיף ולאחר שקשרה וכו':

פירוש ע"ט

גזאגט די איז גרעכט ממני פון מיר איז זיא טראגן כי על כן לא נתתיה לשלה בני זיא האט בדין גטאן וויל איך האב זיא ניט געגעבן צוא מיין זון שלה ולא יסף עוד לדעתה אונ ער האט שון ניט גמערט אדר ניט אוף געהערט צו בשלאפן זיא: (כז) ויהי בעת לדתה אונ אז עס איז גקומן דיא צייט פון איר גווינן והנה אונ נון תאומים בבטנה איז גוועזן איין צווילינג אין איר בוך: (כח) ויהי בלדתה אונ אז עס איז געווען אין איר טאג גווינן ויתן יד האט איין קינד איין האנד ארויס גשטרעקט ותקח המילדת ותקשור עליו שני האט גנומן דיא היבן אונ האט אן גקניפט אוף זיין האנד ארוטן פארים לאמר זיא האט גזאגט זה יצא ראשונה דער איז צום ערשטן ארויס גגאנגן: (כט) ויהי אונ עס איז גוועזן כמשיב ידו אז ער האט ווידר גקערט זיין האנד והנה אונ נון יצא אחיו איז זיין ברודער ארויס גגאנגן ותאמר האט זיא גזאגט מה פרצת עליך פרץ וואס האסטו דיך גשטארקט איין שטארקונג ויקרא את שמו אונ ער

פֶּרֶץ: ל וְאַחַר יָצָא אָחִיו אֲשֶׁר עַל־
יָדוֹ הַשָּׁנִי וַיִּקְרָא שְׁמוֹ זָרַח: ס חמישי
לט א וְיוֹסֵף הוּרַד מִצְרָיְמָה וַיִּקְנֵהוּ
פּוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה שַׂר הַטַּבָּחִים
אִישׁ מִצְרִי מִיַּד הַיִּשְׁמְעֵאלִים אֲשֶׁר
הוֹרִדֻהוּ שָׁמָּה: ב וַיְהִי יְהוָה אֶת־
יוֹסֵף וַיְהִי אִישׁ מַצְלִיחַ וַיְהִי בְּבֵית
אֲדֹנָיו הַמִּצְרִי: ג וַיַּרְא אֲדֹנָיו כִּי
יְהוָה אִתּוֹ וְכֹל אֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה

יהוה

ת"א ויוסף הורד סוטה יג.

וּקְרָא שְׁמֵהּ פָּרֶץ:
ל וּבָתַר כֵּן נְפַק
אֲחוּהִי דִּי עַל יְדֵהּ
זְהוֹרִיתָא וּקְרָא שְׁמֵהּ
זָרַח: א וְיוֹסֵף אִתָּחַת
לְמִצְרָיִם וּזְבָנֵהּ פּוֹטִיפַר
רַבָּא דְּפַרְעֹה רַב
קָטוֹלַיָּא גְּבַר מִצְרָאָה
מִידָא דַּעֲרָבָאֵי דִּי
אַחִיתוּהִי לְתַמָּן:
ב וַהֲוָה מֵימְרָא דַּייָ
בְּסַעְדֵּהּ דְּיוֹסֵף וַהֲוָה
גְּבַר מַצְלַח וַהֲוָה בְּבֵית
רִבּוֹנֵהּ מִצְרָאָה: ג וַחֲזָא
רִבּוֹנֵהּ אֲרֵי מֵימְרָא דַּייָ

פירוש רשב"ם

(ל) זרח. בשביל השני שהוא אדום. חרת לשון אדמומית הוא כדכתיב והצרעת זרחה במצחו וכן כל זריחת שמש בבקר ובערב אדום הוא וכתיב ויהי בבקר והשמש זרחה על המים ויראו מואב מנגד את המים אדומים כדם. וכן בבבא בתרא בהמוכר את הספינה. האי שמשא סומקתא היא והאי דלא סמקא אלא בפניא ורמשא משום דנהורין לא בריא בשביל מאור היום הגדול: (א) שר הטבחים. צל

בעל הטורים בסעדה

וכוס כניס' דוד: (א) הורד ב' במס'. ויוסף הורד. הורד שאול נומר שסקול הגלות כנגד ניסנס: הורידהו. ב' במס'

שפתי חכמים

פ ד' דברים שלקח עכן ומה כן אדרת שנער אחד וב' תתיכות כסף של ר' שקלים הרי ג' ולשון זהב הרי ד': (נח"י) פרא"ס סקפס דבסנהדרין ד' מ"ג איכא מ"ד שמעל בג' חרמים והיכא מ"ד שמעל בה' ד' בימי משה וא' בימי יהושע אלמא בין למ"ד וכין למ"ד איך ד' והי' הכיא דב"ר לא קמיירי אלא כאותן ד' שהיו בימי משה ע"כ ולא נהירא דהא בב"ר קחשיב הד' חרמים חרמו של עמלק חרמו של סיחון ועוג והרמו של יריחו וחרמו של מדין ע"כ וא"כ קחשיב ג' בימי משה וא' בימי יהושע וע"ש בתי' באריכות ובעל הידושי אגדות הניח בס בגמרא ר' יוחנן אמר ד' חרמות וכו': צ' דומיא דפם פרן פסיס מסוס מעשה שסיס: ק (ג"ה) דאל"כ הרי כבר כתיב והמדנים מכרו אותו אלא שהפסיק וכו': ר וא"ה למה לא פי' זה הטעם לעיל גמי בתחלת הפרשה למה הפסיק בפרשתו של יהודה ולא פי' שם אלא שהורידוהו מגדולתו ולא פי' ועוד כדי לסמוך וכו' וי"ל דלעיל ס"ח פגליה דהמר היתה כוונתה לשם שמים אבל עכשיו הוכיח רש"י מן הפסוק לדקה ממני בכוונתה היה לש"ש לכך מפ' פה הטעם. (קל"ע) דאי מטעם דהבין לחוד לא ס"ל לפסוק אלא עד

רש"י

הוזק: (ל) אשר על ידו השני. ארבע ידות כתובות כאן כנגד ארבע חרמים שמעל עכן שיצא ממנו. ויש אומרים כנגד ד' דברים שלקח פ אדרת שנער ושני תמיכות כסף של מאתים שקלים ולשון זהב (ב"ר): ויקרא שמו זרח. ע"ש זריחת צ' מראית השני: (א) ויוסף הורד. חוזר לענין ראשון אלא שהפסיק בו כדי לסמוך ק ירידתו של יהודה למכירתו של יוסף לומר לך שבשבילו הורידוהו מגדולתו. ועוד כדי לסמוך מעשה אשתו של פוטיפר למעשה תמר ר לומר לך מה זו לשם שמים אף זו לשם שמים שראתה באצטרולוגין שלה שעתידה להעמיד בנים ממנו ואינה יודעת אם ממנה אם מבתה: (ג) כי ה' אתו. שם שמים שגור בפיו

פירוש ע"ט

האט גרופן זיין נאמן פֶּרֶץ: (ל) וְאַחַר יָצָא אָחִיו אונ דר נאך איז ארויס גאנגן זיין ברודר אֲשֶׁר עַל יָדוֹ הַשָּׁנִי וואס עס איז אויף זיין האנד דער רויטער פאדים וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ זָרַח האט ער גרופן זיין נאמן זרח: (א) וְיוֹסֵף הוּרַד מִצְרָיְמָה אונ יוסף איז ווארן גנידערט קיין מִצְרַיִם וַיִּקְנֵהוּ אונ ער האט גקויפט איהם פּוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה דר עלצטר בדינר פון פרעה שַׂר הַטַּבָּחִים דער עלצטר שעכט מיינסטר אִישׁ מִצְרִי אמאן פון מִצְרַיִם מִיַּד הַיִּשְׁמְעֵאלִים האט איהם גקויפט פון דיא יִשְׁמְעֵאלִים אֲשֶׁר הוֹרִדֻהוּ שָׁמָּה וואס זיי האבן איהם גמאכט נידרן אהין: (ב) וַיְהִי יְיָ אֶת יוֹסֵף אונ גאט איז גוועזן מיט יוסף וַיְהִי אִישׁ מַצְלִיחַ אונ ער איז גוועזן איין באגליקטער מענטש וַיְהִי בְּבֵית אֲדוֹנָיו הַמִּצְרִי אונ ער איז גוועזן אין דעם הויז פ זיין האר פון דעם מִצְרִי: (ג) וַיַּרְא אֲדוֹנָיו כִּי יְיָ אִתּוֹ האט זיין האר געזעהן אז גאט איז מיט איהם

יְהוָה מַצְלִיחַ בְּיָדוֹ׃ ד וַיִּמְצָא יוֹסֵף
חֵן בְּעֵינָיו וַיְשָׁרֶת אֹתוֹ וַיַּפְקִדֵהוּ
עַל־בֵּיתוֹ וְכָל־יֶשׁ־לוֹ נָתַן בְּיָדוֹ׃
ה וַיְהִי מֵאָז הִפְקִיד אֹתוֹ בְּבֵיתוֹ וְעַל
כָּל־אֲשֶׁר יֶשׁ־לוֹ וַיְבָרֶךְ יְהוָה אֶת־
בֵּית הַמִּצְרִי בִּגְלַל יוֹסֵף וַיְהִי בִּרְכַּת
יְהוָה בְּכָל־אֲשֶׁר יֶשׁ־לוֹ בַּבַּיִת
וּבַשָּׂדֶה׃ ו וַיַּעֲזֹב כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ בְּיַד
יוֹסֵף וְלֹא־יָדַע אִתּוֹ מְאוּמָה כִּי־אִם־
הַלֶּחֶם אֲשֶׁר־הוּא אוֹכֵל וַיְהִי יוֹסֵף
יפה

ת״א ויברך ה׳ את ברכות צב סנהדרין לט.

בסעדה וכל די הוא
עבד יי מצלח בידה׃
ד ואשכח יוסף רחמין
בעינוהי ושמש יתה
ומניה על ביתה וכל
דאית לה מסר בידה׃
ה והוה מעדן דמני
יתה בביתה ועל כל די
אית לה ובריך יי ית
בית מצראה בדיל יוסף
והוה ברכתא דיי בכל
די אית לה בביתא
ובחקלא׃ ו ושבק כל
די לה בידא דיוסף
ולא ידע עמה מדעם
אלהין לחמא די הוא
אכל

בעל הטורים

הורידוהו שמה הורידוהו אצל גבי בנימין בשביל שגרם יהודה ליוסף שהורידוהו שמה למצרים הוצרך גם הוא להוריד בנימין שמה: (ד) וכל יש לו נתן בידו׳ סופי תיבות לשונו מלמד שבא גבריאל ולמד לו שבעים לשון ולכך הצליח בידו: (ו) כי אם הלחם אשר

רש״י

(ב״ר): (ד) וכל יש לו. הרי לשון קצר חסר אשר: (ו) ולא ידע אתו מאומה. שלא היה נותן לבו לכלום: כי אם הלחם. היא אשתו אלא שדבר בלשון נקיה: ויהי יוסף יפה תואר. כיון שראה עצמו מושל התחיל אוכל ושותה ומסלסל בשערו (ב״ר) אמר הקב״ה אביך מתאבל ואתה מסלסל בשערך

פירוש רשב״ם

ידו נידונין הנרצחים והאסורים בבית הסוהר שלו: (ו) ולא ידע אתו מאומה. בבית: כי אם הלחם אשר הוא אוכל. לא היה מעיין ומבין כלל בכל צרכי ביתו מהיכן בא לו עד שעה שרואה את מאכלו על השלחן ואוכלו. כל מיני

שפתי חכמים

ויורד הימים בזהו מטעם אחר וגם הוא לו לסבלים. ענינו של יוסף ותי׳ כדי לסמוך מעשה אשתו כו׳. ואי מטעם זה לאחוז כי״ל להתחיל ויברכו הימים ותמת וגו׳ אשת יהודה וגו׳ ולמה התחיל בוירד יוסף. אלא שהורידוהו לכך גם שלא בא ליתן טעם אלא על סמיכות וירד למכירה כתב ההוא. טעמא להוד אבל כאן בא ליתן טעם על הפסוקות כולן לכ״א ב׳ הטעמים: ש והא״ת דלמא לחם ממש הוא וי״ל דרש״י דייק מדכתיב בדבריו של יוסף ולא חשך ממני מאומה כי אם אותך משמע הכל דבר שפקיד בידו חוץ מאשתו לכך צ״ל דלחם הוא אשתו: ת דהא״כ מה ענין זה לכאן. (נח״י) ק״ל דבכל מקום ויהי פירושו שנתהוה עכשיו לא קודם לכן ויוסף מפעת לידתו היה יפה תואר ומתמתא גם יפה מראה וע״ז תי׳ כיון שראה עצמו

פירוש ע״ט

אשר הוא עשה אונ אלדינג וואס ער טוט יי מצליח
בידו בגליקט גאט אין זיינע הענד: (ד) וימצא יוסף
חן בעיניו האט יוסף גפונן ליבשאפט אין זיינע אוגן
ויפקידהו אונ ער האט אים באפולן איבר זיין הוז
כלומר ער האט אים גמאכט פאר איין עלצטן
כל יש לו אונ אלץ וואס עס איז גוועזן צו אים נתן
בידו האט ער געגעבן אין זיין האנד: (ה) ויהי מאז
הפקיד אותו בביתו ועל כל אשר יש לו אונ עס איז גוועזן
פון דענסטמאל וואס ער הט אים באפולן איבר
זיין הוז אונ איבר אלע זאכן וואס עס איז גוועזן
צו אים ויברך יי את בית המצרי בגלל יוסף האט גאט

פירוש ע״ט

געבענשט דאס הוז פון דעם מצרי פון וועגן יוסף
ויהי ברכת יי בכל אשר יש לו אונ עס איז גוועזן גאטס
ברכה אין אלע זאכן וואס עס איז גוועזן צו אים
בבית אין שטוב ובשדה אונ אין פעלד: (ו) ויעזב
כל אשר לו ביד יוסף אונ ער האט פאר לאזן אלץ
וואס איז גוועזן צו אים אין דר האנד פון יוסף
ולא ידע אתו מאומה אונ ער האט ניט גיוואוסט בייא
אים קיין שום זאך כלומר ער האט ניט געגעבן
זיין הארץ צוא קיין שום זאך כי אם הלחם אשר הוא
אוכל נייערט דאס ברוט וואס ער האט געגעסן
כלומר דאס ווייב ויהי יוסף יפה תואר ויפה מראה אונ

יְפֵה־תֹאַר וִיפֵה מַרְאֶה׃ ששי ז וַיְהִי
אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתִּשָּׂא
אֵשֶׁת־אֲדֹנָיו אֶת־עֵינֶיהָ אֶל־יוֹסֵף
וַתֹּאמֶר שִׁכְבָה עִמִּי׃ ח וַיְמָאֵן ׀
וַיֹּאמֶר אֶל־אֵשֶׁת אֲדֹנָיו הֵן אֲדֹנִי
לֹא־יָדַע אִתִּי מַה־בַּבָּיִת וְכֹל אֲשֶׁר־
יֶשׁ־לוֹ נָתַן בְּיָדִי׃ ט אֵינֶנּוּ גָדוֹל בַּבַּיִת
הַזֶּה מִמֶּנִּי וְלֹא־חָשַׂךְ מִמֶּנִּי מְאוּמָה
כִּי אִם־אוֹתָךְ בַּאֲשֶׁר אַתְּ־אִשְׁתּוֹ
וְאֵיךְ אֶעֱשֶׂה הָרָעָה הַגְּדֹלָה הַזֹּאת
וְחָטָאתִי לֵאלֹהִים׃ י וַיְהִי כְּדַבְּרָהּ
אל

אָכֵל וַהֲוָה יוֹסֵף שַׁפִּיר
בְּרֵיוָא וְיָאֵי בְּחֶזְוָא׃
ז וַהֲוָה בָּתַר פִּתְגָּמַיָא
הָאִלֵּין וּזְקָפַת אִתַּת
רִבּוֹנֵהּ יַת עֵינָהָא לְוָת
יוֹסֵף וַאֲמַרַת שְׁכוּב
עִמִּי׃ ח וְסָרֵיב וַאֲמַר
לְאִתַּת רִבּוֹנֵהּ הָא
רִבּוֹנִי לָא יָדַע עִמִּי מָא
דִבְבֵיתָא וְכֹל דִּי אִית
לֵהּ מְסַר בִּידִי׃
ט לֵיתוֹהִי רַב בְּבֵיתָא
הָדֵין מִנִּי וְלָא מְנַע מִנִּי
מִדַּעַם אֱלָהֵן יָתִיךְ
בְּדִיל דְּאַתְּ אִתְּתֵהּ
וְאֶכְדֵּין אֶעֱבֵיד בִּישְׁתָּא
רַבְּתָא הָדָא וְאֵחוֹב
קֳדָם יְיָ׃ י וַהֲוָה כַּד
מלילת

ת״א ותשא אשת אדניו. נדר כב סוטה י. אינו גדול מקידש שמר נג. ואיך אעשה ערכין טו. וחטאתי לאלהים סנהדרין קח׳

פירוש רשב״ם

מאכל קורא אותו לחם כדכתיב עבד לחם רב. וכן כי לפני לחמי אנחתי תבוא. מאכלי. לא ידע אתו מכל צרכי ביתו לא היה רואה רק בשעת אכילה: (ט) ולא חשך ממני. שלהיות שליט על הכל כי אם אותך:

שפתי חכמים

מוכל ולא עשה זה קודם לכן: א מדכתיב לעיל פיה רעה אכלתהו וכיינו דקאי על אשתו של פוטיפרע כדפירש״י לעיל לכן קרי לה בל׳ חיה. ומה שכינה אותה בשם דוב כי מה

רש״י

אמי מגדה כך אמ א הדוב: מיד (ז) ותשא אשת אדוניו וגו׳. כל מקום שנאמר אחר סמוך: (ט) והחטאתי לאלהים. בני נח נצטוו על העריות:

פירוש ע״ט

יוסף איז גוועזן אַשֵׁיין גִשְׁטַאלְט אונ שֵׁיין פון אָן צוּא זֶעהְן. רש״י שְׁרַייבְּט ווייל יוֹסֵף האט גִזֶעהְן זִיךְ אַז עֶר איז אַיין מוֹשֵׁל האט עֶר אָן גְהוֹבְּן גוּט עֶסְן אונ גוּט טְרִינְקְן אונ האט זִיךְ גִקְרַייזִילְט די האר. האט גָאט גְזָאגְט דַיין פָאטֶר טְרוֹעֶרְט אונ דוּ קְרַייזִילְסְט דִיר דִיא האר. אִיךְ וָועל אָן רֵייצְן אוֹיף דִיר אַבֶּער דָאס מַיינְט מֶען דָאס ווַייבּ פוּן פוֹטִיפַר אַזוֹ וִויא ווַייטֶער וָועט שְׁטֵיין: (ז) וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אונ אַז עֶס איז גְוֶועזְן נָאךְ דִי דָאזִיגֶע רֵייד וַתִּשָּׂא אֵשֶׁת אֲדוֹנָיו אֶת עֵינֶיהָ אֶל יוֹסֵף האט אוֹיף גְהוֹבְּן דָאס ווַייבּ פוּן זַיין הַאר אִיהְרֶע אוֹיגְן צוּא יוֹסֵף וַתֹּאמֶר שִׁכְבָה עִמִּי אונ זִיא הָט גְזָאגְט לִיג מִיט מִיר: (ח) וַיְמָאֵן הָט יוֹסֵף נִיט גְוָואלְט וַיֹּאמֶר אֶל אֵשֶׁת אֲדוֹנָיו אונ האט גְזָאגְט צוּא זַיין הַארִינְס ווַייבּ הֵן אֲדוֹנִי לֹא יָדַע אִתִּי מַה בַּבַּיִת נון מַיין האר ווייסְט נִיט וָואס עֶס איז פַאר הַאנְדְן מִיט מִיר אִין שְׁטוּבּ וְכָל אֲשֶׁר יֶשׁ לוֹ אונ אַלְץ וָואס איז פַר הַאנְדְן צוּא אִים נָתַן בְּיָדִי האט עֶר גְגֶעבְּן אִין מַיינֶע הֶענְד: (ט) אֵינֶנּוּ גָדוֹל בַּבַּיִת הַזֶּה מִמֶּנִּי עֶס איז נִיט פַר הַאנְדְן אִין דֶר שְׁטוּבּ קֵיין גְרֶעסֶערֶער עֶלְצְטֶער פוּן מִיר וְלֹא חָשַׂךְ מִמֶּנִּי מְאוּמָה כִּי אִם אוֹתָךְ אונ עֶר האט נִיט פַר מִיטְן פוּן מִיר קֵיין שׁוּם זַאךְ נָאר דִיךְ בַּאֲשֶׁר אַתְּ אִשְׁתּוֹ ווייל דוּ בִּיסְט זַיין ווַייבּ וְאֵיךְ אֶעֱשֶׂה הָרָעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת אונ וִויא זָאל אִיךְ אַזוֹיא אַגְרוֹסֶע שְׁלֶעכְטֶע זַאךְ טָאן וְחָטָאתִי לֵאלֹהִים אונ וָועל שׁוּלְדִיגְן צוּא גָאט: (י) וַיְהִי כְּדַבְּרָהּ אֶל יוֹסֵף יוֹם יוֹם אונ עֶס איז גְוֶועזְן אַז זִיא האט גְרֶעט צוּא יוֹסֵף טָאג אוֹיף טָאג וְלֹא שָׁמַע אֵלֶיהָ אונ עֶר האט נִיט צוּ

אֶל־יוֹסֵף יוֹם ׀ יוֹם וְלֹא־שָׁמַע אֵלֶיהָ
לִשְׁכַּב אֶצְלָהּ לִהְיוֹת עִמָּהּ׃ יא וַיְהִי
כְּהַיּוֹם הַזֶּה וַיָּבֹא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת
מְלַאכְתּוֹ וְאֵין אִישׁ מֵאַנְשֵׁי הַבַּיִת
שָׁם בַּבָּיִת׃ יב וַתִּתְפְּשֵׂהוּ בְּבִגְדוֹ
לֵאמֹר שִׁכְבָה עִמִּי וַיַּעֲזֹב בִּגְדוֹ
בְּיָדָהּ וַיָּנָס וַיֵּצֵא הַחוּצָה׃ יג וַיְהִי
כִּרְאוֹתָהּ כִּי־עָזַב בִּגְדוֹ בְּיָדָהּ וַיָּנָס
הַחוּצָה׃ יד וַתִּקְרָא לְאַנְשֵׁי בֵיתָהּ
ותאמר

אונקלוס

מְמַלְּלַת עִם יוֹסֵף יוֹם יוֹם
וְלָא קַבֵּיל מִנַּהּ לְמִשְׁכַּב
לְוָתַהּ לְמֶהֱוֵי עִמַּהּ׃
יא וַהֲוָה כְּיוֹמָא הָדֵין
וְעַל לְבֵיתָא לְמִבְדַּק
בִּכְתָבֵי חוּשְׁבְּנֵהּ וְלֵית
אֱנָשׁ מֵאֱנָשֵׁי בֵיתָא
תַּמָּן בְּבֵיתָא׃
יב וְאַחַדְתֵּהּ בִּלְבוּשֵׁהּ
לְמֵימַר שְׁכוּב עִמִּי
וְשַׁבְקֵהּ לִלְבוּשֵׁהּ בִּידַהּ
וַעֲרַק וּנְפַק לְשׁוּקָא׃
יג וַהֲוָה כַּד חֲזַת אֲרֵי
שַׁבְקֵהּ לִלְבוּשֵׁהּ בִּידַהּ
וַעֲרַק לְשׁוּקָא׃
יד וּקְרָת לֶאֱנָשֵׁי בֵיתַהּ
ואמרת

ת"א ולא שמע אליה לשכב אצלה יומא לה סוטה ג פ"א ה. ויבא הביתה שבת מט סוטה לו. ותתפשהו סוטה כב.

בעל הטורים

הוא אוכל. בגי' היא אשתו: (י) להיות עמה. בגי' לתוך גיהנם: (יב) בבגדו. ב' במס' עיין בפ' משפטים:

פירוש רשב"ם

(י) להיות עמה. נזהר היה אפילו להתיחד עמה עד שאירע מעשה שנשאר יחידי בעל כרחו לעשות מלאכת

רש"י

(י) לשכב אצלה. אפילו ב בלא תשמיש: להיות עמה. לעוה"ב: (יא) ויהי כהיום הזה. כלומר ויהי כאשר הגיע יום מיוחד (הנחומה) יום צחוק יום איד שלהם שהלכו כולם לבית ע"א אמרה אין לי יום הגון להזקק ליוסף כהיום הזה אמרה להם חולה אני ואיני יכולה לילך: לעשות מלאכתו. רב ושמואל חד אמר מלאכתו ממש וחד אמר לעשות צרכיו עמה ג אלא שנראית לו דמות דיוקנו ד של אביו וכו' כדאיתא במס'

שפתי חכמים

א כדוב הזה אין לו מנוחה כי תמיד מנגע את עצמו כך אשת פוטיפרע לא היה לה מנוחה כי היתה מחזרת אחר יוסף להבעל לו: ב דאל"כ למה לא כתיב לשכב עמה כמאמר שכבה עמי (נח"י) קשה דאם לשכב אצלה אפי' בלא תשמיש מאי זה דקאמר להיות עמה לעוה"ב על מה יענש. והפשר: דה"ק ולא שמע אליה לשכב אצלה אפי' בלא תשמיש בהיה מתיירא שמא יתגבר יצרו עליו לשמש עמה ויורד בגיהנם: ג פי' גם בתוספות מדכתיב ויבא הביתה שהוא מל' ביאה הכל"ל ויהי כהיום ואין איש וגו': ד תוספות בגם רבי מסה

פירוש ע"ט

גְהֶערְט זִיא לִשְׁכַּב אֶצְלָהּ צוּא לִיגְן בַּייא אִיר לִהְיוֹת עִמָּהּ עֶר זָאל מִיט אִיר זַיין לְעוֹלָם הַבָּא: (יא) וַיְהִי כְּהַיּוֹם הַזֶּה אוּנ אַז עֶס אִיז גְוֶועְן אַזוֹ וְויא דֶער דָאזִיגֶער טָאג וֶוענְן זַייא אַלֶע גְגַאנְגֶען צוּ דֶר עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הָאט זִיא גְזָאגְט עֶס אִיז נִיט פַּר הַאנְדְן אַזוֹ אַטָאג עֶס זָאל אַזוֹ גוּט אוּס קוּמֶען אִיךְ זָאל קֶענְן זַיין מִיט יוֹסֵף אַזוֹ וְויא דֶער טָאג הָאט זִיא גְזָאגְט צוּא דִיא הוֹז לַייט אִיךְ בִּין קְרַאנְק אוּנ אִיךְ קָאן נִיט גֵיין צוּא דֶער עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וַיָּבֹא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ אוּנ יוֹסֵף אִיז גְקוּמֶען אִין שְׁטוּבּ צוּא טָאן זַיין מְלָאכָה אָדֶר עֶר אִיז גְקוּמֶען מִיט אִיר דִיא עֲבֵירָה טָאן נָאר עֶס הָאט זִיךְ צוּ אִים בַּאוַויזְן דָאס גְשְׁטַאלְט פוּן זַיין פָאטֶער הָאט עֶר זִיךְ אָפּ גְשֵׁייד וְאֵין אִישׁ מֵאַנְשֵׁי הַבַּיִת שָׁם בַּבַּיִת אוּנ עֶס אִיז נִיט גְוֶועְן אַיין מֶענְטְשׁ פוּן דִיא שְׁטוּבּ לַייט דָארְטְן אִין שְׁטוּבּ: (יב) וַתִּתְפְּשֵׂהוּ בְּבִגְדוֹ הָאט זִיא אִים בַּאגְרִיפְן אִין זַיין קְלֵייד לֵאמֹר צוּא זָאגְן שִׁכְבָה עִמִּי לִיג מִיט מִיר וַיַּעֲזֹב בִּגְדוֹ בְּיָדָהּ וַיָּנָס הָט עֶר פַר לָאזְן זַיין קְלֵייד אִין אִירֶע הֶענְד אוּנ עֶר אִיז אַנְטְלָאפְן גְוָוארְן וַיֵּצֵא הַחוּצָה אוּנ עֶר אִיז אַרוֹס גְגַאנְגֶען אוֹיף דֶר גַאס: (יג) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גְוֶועְן כִּרְאוֹתָהּ כִּי עָזַב בִּגְדוֹ בְּיָדָהּ אַז זִיא הָאט גְזֶעהְן אַז עֶר הָאט פַאר לָאזְן זַיין קְלֵייד אִין אִירֶע הֶענְד וַיָּנָס הַחוּצָה אוּנ עֶר אִיז אַנְטְלָאפְן גְוָוארְן אוֹיף דֶר גַאס: (יד) וַתִּקְרָא לְאַנְשֵׁי בֵיתָהּ וַתֹּאמֶר לָהֶם הָאט זִיא גְרוּפְן צוּא אִירֶע שְׁטוּבּ לַייט אוּנ זִיא הָאט צוּא זַייא

וַתֹּאמֶר לָהֶם לֵאמֹר רְאוּ הֵבִיא
לָנוּ אִישׁ עִבְרִי לְצַחֶק בָּנוּ בָּא אֵלַי
לִשְׁכַּב עִמִּי וָאֶקְרָא בְּקוֹל גָּדוֹל׃
טו וַיְהִי כְשָׁמְעוֹ כִּי־הֲרִימֹתִי קוֹלִי
וָאֶקְרָא וַיַּעֲזֹב בִּגְדוֹ אֶצְלִי וַיָּנָס וַיֵּצֵא
הַחוּצָה׃ טז וַתַּנַּח בִּגְדוֹ אֶצְלָהּ עַד־
בּוֹא אֲדֹנָיו אֶל־בֵּיתוֹ׃ יז וַתְּדַבֵּר
אֵלָיו כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר בָּא
אֵלַי הָעֶבֶד הָעִבְרִי אֲשֶׁר־הֵבֵאתָ
לָּנוּ לְצַחֶק בִּי׃ יח וַיְהִי כַּהֲרִימִי קוֹלִי
וָאֶקְרָא וַיַּעֲזֹב בִּגְדוֹ אֶצְלִי וַיָּנָס
הַחוּצָה

וַאֲמַרַת לְהוֹן לְמֵימַר חֲזוֹ אַיְתִי לָנָא גַּבְרָא עִבְרָאָה לְחַיָּכָא בָנָא עַל לְוָתִי לְמִשְׁכַּב עִמִּי וּקְרֵית בְּקָלָא רַבָּא׃ טו וַהֲוָה כַּד שְׁמַע אֲרֵי אֲרֵימִית קָלִי וּקְרֵית וְשַׁבְקֵיהּ לִלְבוּשֵׁיהּ לְוָתִי וַעֲרַק וּנְפַק לְשׁוּקָא׃ טז וְאַחְתְּתֵיהּ לִלְבוּשֵׁיהּ לְוָתַהּ עַד דְּעַל רִבּוֹנֵיהּ לְבֵיתֵיהּ׃ יז וּמַלֵּילַת עִמֵּיהּ כְּפִתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין לְמֵימַר עַל לְוָתִי עַבְדָּא עִבְרָאָה דִּי אַיְתִיתָא לָנָא לְחַיָּכָא בִי׃ יח וַהֲוָה כַּד אֲרֵימִית קָלִי וּקְרֵית וְשַׁבְקֵיהּ לִלְבוּשֵׁהּ

פירוש רשב"ם

צורכי הבית כדרכו ואירע באותו יום שלא נותר איש בבית ומדרש אגדה שהלכו לראות נילוס נהר מצרים שעלה על כל גדותיו: (יד) ואקרא בקול גדול. לפי שאתם רחוקים ממני שאילו לא הרימותי קולי היה שוכב עמי בעל כרחי:

בעל הטורים

(טו) כהרימותי ב' במס' עיין בס' לך לך:

שפתי חכמים

שדרשו מדכתיב ואין איש מאנשי הבית שם בבית משמע דאיש מאנשי הבית לא היה בבית אבל איש אחר היה בבית וע"כ צריך לומר דיעקב היה כדמשמע בפרשת ויהי בפירש"י וק"ל: ה (נ"א) אע"ג דלעיל פ' לך לך בפסוק ויגד לאברם העברי פירש"י שבא מעבר הנהר לבד ולא פי' מבני בניו של עבר י"ל כיון שאברהם עצמו בא משם די לו במה שבא מעבר הנהר אבל בזרעו לא די זה שהם לא באו מעבר הנהר הוצרכו

רש"י

סוטה (דף לו): (יד) ראו הביא לנו. ה"ז לשון קצרה הביא לנו ולא פירש מי הביאו ועל בעלה אומרת כן: עברי. (ב"ר) מעבר הנהר ה מבני עבר (ס"א מעבר הנהר): (טז) אדניו. של יוסף: (יז) בא אלי.

פירוש ע"ט

גזאגט לאמר אזו צו זאגן ראו הביא לנו זעהט מיין מאן האט אונז גבראכט איש איין מענטש עברי איין יהודי לצחק בנו ער זאל פון אונז גשפעט מאכן בא אלי לשכב עמי ער איז גקומן צוא מיר ער זאל מיט מיר ליגן ואקרא בקול גדול האב איך גרופן מיט איין גרוס קול דס הייסט איך האב אן גהובן צו שריען: (טו) ויהי כשמעו אונ עס איז גוועז אין זיין מאן הערן כי הרימותי קולי ואקרא אז איך האב אוף גהובן מיין קול אונ איך האב גשריען ויעזוב בגדו אצלי וינס האט, ער איבר גלאזין ביי מיר זיינע קלייד אונ איז אנטלאפן גווארן ויצא החוצה אונ ער איז ארוס גגאנגן אויף דר גאס: (טז) ותנח בגדו אצלה אונ זיא האט גלייגט זיין קלייד ביא איר עד בא אדוניו אל ביתו ביז זיין הער איז גקומן צו זיין הוז: (יז) ותדבר אליו כדברים האלה אונ זיא האט צוא אים גרעט אזו וויא דיא דאזיגע רייד לאמר צוא זאגן בא אלי העבד עס איז גקומען צוא מיר דער קנעכט העברי דער יודישער אשר הבאת לנו וואס דוא האסט גבראכט צו אונז לצחק בי צו שפעטן פון מיר דאס הייסט ער האט גוואלט מיט מיר ליגן: (יח) ויהי אונ אז עס איז גוועזן כהרימי קולי אז איך האב אוף גהובן מיין קול ואקרא אונ איך האב גשריגן ויעזוב בגדו אצלי האט ער איבער גלאזן זיין קלייד בייא מיר וינס החוצה אונ ער איז אנטלאפן

הַחוּצָה׃ יט וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ אֲדֹנָיו אֶת־
דִּבְרֵי אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר דִּבְּרָה אֵלָיו
לֵאמֹר כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה עָשָׂה לִי
עַבְדֶּךָ וַיִּחַר אַפּוֹ׃ כ וַיִּקַּח אֲדֹנֵי יוֹסֵף
אֹתוֹ וַיִּתְּנֵהוּ אֶל־בֵּית הַסֹּהַר מְקוֹם
אֲשֶׁר־אֲסוּרֵי אסירי קרי הַמֶּלֶךְ אֲסוּרִים
וַיְהִי־שָׁם בְּבֵית הַסֹּהַר׃ כא וַיְהִי
יְהוָה אֶת־יוֹסֵף וַיֵּט אֵלָיו חָסֶד וַיִּתֵּן
חִנּוֹ בְּעֵינֵי שַׂר בֵּית־הַסֹּהַר׃ כב וַיִּתֵּן
שַׂר בֵּית־הַסֹּהַר בְּיַד־יוֹסֵף אֵת כָּל־
הָאֲסִירִם אֲשֶׁר בְּבֵית הַסֹּהַר

ואת

לִלְבוּשֵׁהּ לְוָתִי וַעֲרַק
לְשׁוּקָא׃ יט וַהֲוָה כַּד
שְׁמַע רִבּוֹנֵהּ יָת פִּתְגָמֵי
אִתְּתֵהּ דִּי מַלֵּילַת עִמֵּהּ
לְמֵימַר כְּפִתְגָמַיָּא
הָאִלֵּין עֲבַד לִי עַבְדָּךְ
וּתְקֵיף רָגְזֵהּ׃ כ וּנְסֵיב
רִבּוֹנֵהּ דְּיוֹסֵף יָתֵהּ
וִיהָבֵהּ לְבֵית אֲסִירֵי
אֲתַר דִּי אֲסִירֵי מַלְכָּא
אֲסִירִין וַהֲוָה תַּמָּן
בְּבֵית אֲסִירֵי׃
כא וַהֲוָה מֵימְרָא דַּיְיָ
בְּסַעֲדֵהּ דְּיוֹסֵף וּנְגַד לֵהּ
חִסְדָּא וִיהָבֵהּ לְרַחֲמִין
בְּעֵינֵי רַב בֵּית אֲסִירֵי׃
כב וִיהַב רַב בֵּית
אֲסִירֵי בִּידָא דְּיוֹסֵף יָת
כָּל אֲסִירַיָּא דִּי בְּבֵית אֲסִירֵי וְיָת כָּל דִּי עָבְדִין

תמן

בעל הטורים

(כ) אשר אסורי המלך אסורים אסורי כתיב ואסירי ק' וזהו ב' שנים על שאמר לשר המשקים כי אם זכרתני : ללמד שי' שנים היה האסור על שבולים. דהה מל' י' אותיו אסורים . ג' במס' ב' גדי יוסף ואי' ס' מתיר אסורים

רש"י

להצחק בי העבד העברי ו' אשר הבאת לנו : (יט) ויהי כשמוע אדוניו וגו'. בשעת תשמיש אמרה לו כן וזהו שאמרה כדברים האלה עשה לי עבדך ענייני תשמיש כאלה : (כא) ויט אליו חסד. שהיה מקובל לכל

שפתי חכמים

בניהם וכן במה שהם מבני עבר לא די דלמה יתייחסו לעבר ולא לשם : ו' ר"ל דרש"י מהפך הפסוק דכתיב בה אלי

פירוש ע"ט

גוואָרן אויף דער גאַס : (יט) וַיְהִי אַז עֶס אִיז גְוֶועזְן כִּשְׁמֹעַ אֲדֹנָיו אֶת דִּבְרֵי אִשְׁתּוֹ אַז זַיין הַאר הָט גְהֶערְט דיא רייד פון זיין ווייבּ אֲשֶׁר דִּבְּרָה אֵלָיו וָואס זיא האט צוא אים גרעט לֵאמֹר צוא זאָגן כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה אזו וויא דיא דאזיגע זאכן זיא האט גמיינט דיא זינד עָשָׂה לִי עַבְדְּךָ האט מיר דיין קנעכט גטאן וַיִּחַר אַפּוֹ אונ הט גגרימט זיין צארן : (כ) וַיִּקַּח אֲדֹנֵי יוֹסֵף אונ ער הט גנומן אים דר האר פון יוסף וַיִּתְּנֵהוּ אונ ער האט געגעבן אים אֶל בֵּית הַסֹּהַר אין דעם הויז פון דעם געפענקניש מְקוֹם אֲשֶׁר אֲסִירֵי הַמֶּלֶךְ אֲסוּרִים אויף דעם אָרט וואו דיא גפאנגענע פון דעם מלך זענן גפאנגן וַיְהִי שָׁם אונ ער איז דארטן גזעסן בְּבֵית הַסֹּהַר אין דעם גפאנגן הויז : (כא) וַיְהִי יְיָ אֶת יוֹסֵף אונ גאט איז געוועזן מיט יוסף וַיֵּט אֵלָיו חֶסֶד אונ ער האט גנייגט צוא אים גנאד קלומר ער איז אן גנומען געוועזן צוא אלע מענטשן וואס דארטן זענן געוועזן נייהו אונ ער האט געגעבן חִנּוֹ זיין ליבשאפט בְּעֵינֵי שַׂר בֵּית הַסֹּהַר אין דיא אויגן פון דעם האר פון דער תפיסה וואו יוסף איז גזעסן : (כב) וַיִּתֵּן שַׂר בֵּית הַסֹּהַר בְּיַד יוֹסֵף אונ ער הט געגעבן דער האר פון דעם תפיסה הויז אין דיא הענד פון יוסף אֵת כָּל הָאֲסִירִים אלע גפאנגענע אֲשֶׁר בְּבֵית הַסֹּהַר וואס זענן אין דעם תפיסה הויז וְאֵת כָּל אֲשֶׁר עֹשִׂים שָׁם אונ אלץ וואס עס איז דארטן גטאן געווארן הוּא הָיָה עֹשֶׂה האט ער דאס גטאן כלומר עס איז גטאן געווארן דורך דיא הַיד פון

וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר עֹשִׂים שָׁם הוּא הָיָה
עֹשֶׂה׃ כג אֵין ׀ שַׂר בֵּית־הַסֹּהַר
רֹאֶה אֶת־כָּל־מְאוּמָה בְּיָדוֹ בַּאֲשֶׁר
יְהוָה אִתּוֹ וַאֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה יְהוָה
מַצְלִיחַ׃ פ שביעי מ א וַיְהִי אַחַר
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה חָטְאוּ מַשְׁקֵה
מֶלֶךְ־מִצְרַיִם וְהָאֹפֶה לַאֲדֹנֵיהֶם
לְמֶלֶךְ מִצְרָיִם׃ ב וַיִּקְצֹף פַּרְעֹה עַל
שְׁנֵי סָרִיסָיו עַל שַׂר הַמַּשְׁקִים וְעַל
שַׂר הָאוֹפִים׃ ג וַיִּתֵּן אֹתָם בְּמִשְׁמַר
בֵּית שַׂר הַטַּבָּחִים אֶל־בֵּית הַסֹּהַר
מְקוֹם אֲשֶׁר יוֹסֵף אָסוּר שָׁם׃

ויפקד

תַּמָּן עַל מֵימְרֵיהּ הֲוָה
מִתְעֲבֵד׃ כג לֵית רַב
בֵּית אֲסִירֵי חָזֵי יָת כָּל
סֻרְחָן בִּידֵיהּ בְּדִי
מֵימְרָא דַייָ בְּסַעֲדֵיהּ
וְדִי הוּא עָבֵד יְיָ
מַצְלַח׃ א וַהֲוָה בָּתַר
פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין סְרָחוּ
שָׁקְיָא מַלְכָּא דְמִצְרַיִם
וְנַחְתּוֹמֵי לְרִבּוֹנֵיהוֹן
לְמַלְכָּא דְמִצְרָיִם׃
ב וּרְגַז פַּרְעֹה עַל תְּרֵין
רַבְרְבָנוֹהִי עַל רַב שָׁקֵי
וְעַל רַב נַחְתּוֹמֵי׃
ג וִיהַב יָתְהוֹן בְּמַטְּרָא
בֵּית רַב קָטוֹלַיָּא לְבֵית
אֲסִירֵי אֲתַר דִּי יוֹסֵף

אסיר

בעל הטורים

הכי שאחז"ל שאמרה לו אשתו של פוטיפר אני חובשך בבית האסורים אמר לה ה' מתיר אסורים: (כג) ואשר הוא עושה ה' מצליח. ולא כתיב מצליח בידו כמו למעלה לפי שבכאן היה בבית האסורים ולא היה עסק בידו כמו למעלה שהיה בבית אדוניו ומתעסק בשל אדוניו: (א) לאדוניהם. ב' במס' לאדוניהם למלך מצרים. האומרות לאדוניהם הביאה ונשתה

שפתי חכמים

שעבד כעברי אשר הבאת לנו לצחק בי דאי כדכתיב אינו מיושב דהוא לא הביא אותו כדי לצחק בה: ז ר"ל שהיה לו עבדים תחתיו והוא היה אומר להם שיעשו והיינו במימריה הוה מתעביד לא שהיה עושה מה שהיו הם צריכין לעשות דא"כ היה מפרש שלהם ומאי ויתן חנו בעיני שר בית הסוהר: ח שלא יתכן לפ' הבי"ת כמשמעו כי אחריו כתיב ואשר הוא עושה ה' מצליח בידו שפירושו וכל אשר הוא עושה ה' מצליח לא שיש מקום שה' אתו ויש מקום שאין ה' אתו: ט פיולי הוא בלשון תרגום וא"כ פי' מלת פיולי בל' יון הוא פוטירין: י וא"ת דלמא איפכא הוה י"ל דעל כרחך צ"ל דכן הוה במעשה דאי איפכא היה במעשה א"כ הוה קשה למה נתלה זה וזה לא נתלה בשלמא אי נמצא לבר המשקים זבוב אפי'

רש"י

רואיו ל' כלה נאה וחסודה שבמשנה: (כב) הוא היה עשה. כתרגומו במימריה ז הוה מתעביד: (כג) באשר ה' אתו. בשביל ח שה' אתו: (א) אחר הדברים האלה. לפי שהרגילה אותה ארורה את הצדיק בפי כולם לדבר בו הביא להם הקב"ה סורחנם של אלו שיפנו אליהם ולא אליו ועוד שתבוא הרווחה לצדיק על ידיהם: חטאו. זה נמצא זבוב בפיילי ט פוטירין שלו וזה נמצא צרור י בגלוסקין שלו:

פירוש ע"ט

יוסף: (א) וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אונ אז עס איז געוועזן נאך דיא דאזיגע רייד. חָטְאוּ מַשְׁקֵה מֶלֶךְ מִצְרַיִם האט געזינדיגט דער שענק מיינסטער פון דעם מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְהָאֹפֶה אונ דער בעקער לַאֲדֹנֵיהֶם צו זייער הער לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם צו דעם מלך פון מצרים רש"י שרייבט ביא דעם שענק מיינסטער איז געפונן געווארן איין פליג אין זיין געטראנק אונ ביי דעם בעקער איז געפונן געווארן איין שטיק ערד אין דעם ברוט: (ב) וַיִּקְצֹף פַּרְעֹה עַל שְׁנֵי סָרִיסָיו אונ פרעה האט געצערנט אויף זיינע צוויי בדינערס עַל שַׂר הַמַּשְׁקִים אויף דעם האר פון דיא געטראנקן וְעַל שַׂר הָאוֹפִים אונ אויף דעם האר פון דעם געבעקס: (ג) וַיִּתֵּן אֹתָם בְּמִשְׁמַר אונ ער האט זייא געגעבן אין דר תְּפִיסָה בֵּית שַׂר הַטַּבָּחִים אין דעם הויז פון דעם

ד וַיִּפְקֹד שַׂר הַטַּבָּחִים אֶת־יוֹסֵף אִתָּם וַיְשָׁרֶת אֹתָם וַיִּהְיוּ יָמִים בְּמִשְׁמָר: ה וַיַּחַלְמוּ חֲלוֹם שְׁנֵיהֶם אִישׁ חֲלֹמוֹ בְּלַיְלָה אֶחָד אִישׁ כְּפִתְרוֹן חֲלֹמוֹ הַמַּשְׁקֶה וְהָאֹפֶה אֲשֶׁר לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם אֲשֶׁר אֲסוּרִים בְּבֵית הַסֹּהַר: ו וַיָּבֹא אֲלֵיהֶם יוֹסֵף בַּבֹּקֶר וַיַּרְא אֹתָם וְהִנָּם זֹעֲפִים:

וישאל

אֲסִיר תַּמָּן: ד וּמַנִּי רַב קָטוֹלַיָּא יָת יוֹסֵף עִמְּהוֹן וְשַׁמֵּישׁ יָתְהוֹן וַהֲווֹ יוֹמִין בְּמַטְּרָא: ה וַחֲלָמוּ חֶלְמָא תַּרְוֵיהוֹן גְּבַר חֶלְמֵהּ בְּלֵילְיָא חַד גְּבַר כְּפוּשְׁרַן חֶלְמֵהּ שַׁקְיָא וְנַחְתּוֹמֵי דִּי לְמַלְכָּא דְמִצְרַיִם דִּי אֲסִירִין בְּבֵית אֲסִירֵי: ו וַאֲתָא לְוָתְהוֹן יוֹסֵף בְּצַפְרָא וַחֲזָא יָתְהוֹן וְהָא אִנּוּן נְסִיסִין

בעל הטורים

מה להלן על עסקי שתיה אף כאן על עסקי שתיה כמו שדרז"ל שנמצא זבוב בכוס שלו: (ו) זעפים. ב' במס' הכא ואידך למה יראה את פניכם זועפים מה התם על עסקי אכילה בשביל שלא רצו לאכול יהיו פניהם זועפים אף הכא זועפים פניהם

פירוש רשב"ם

(ד) ויפקד שר הטבחים. מינהו על כל צרכי האסורים שם: ויהיו ימים. שנה שלימה כדכתיב ימים תהיה גאולתו. ובן ימים או עשור: (ה) איש חלומו. חלום הראוי לפתרון הנראה שהוא עיקר ולא חלום של הבלים:

רש"י

והאופה. את פת המלך ואין ל' אפייה אלא בפת, ובלעז פיסטו"ר: (ד) ויפקד שר הטבחים וגו'. להיות ב אתם: ויהיו ימים במשמר. ל י"ב חדש: (ה) ויחלמו חלום שניהם. ויחלמו שניהם חלום מ זה פשוטו, ומדרשו כ"א חלם חלום שניהם נ שחלם את חלומו ופתרון חבירו. וזהו שנאמר וירא שר האופים כי טוב פתר: איש כפתרון חלומו. כל אחד חלם חלום הדומה לפתרון העתיד לבא עליהם: (ו) זעפים. עצבים כמו (מ"א כ) סר וזעף (מיכה ז)

שפתי חכמים

שפיר דלא נחלה דאנוס הוא דאינו יכול לשמור את עצמו מזבוב שנפל לכוס פתאום אבל לאופה שנמצא צרור בגלוסקין שלו פושע הוא דהיה לו לבדוק התנור יפה שלא ישאר בו צרור: ב ר"ל דמקרא משמע ויפקד שר הטבחים את יוסף אתם שהיה ממנה אותן ג"כ על דבר ואי הוה כתיב באתלא שהיה ממנה שר המשקים ושר האופים על דבר היה נופל עליו ויפקד שר הטבחים את יוסף אתם אבל כשתא שאינו כן מאי אתם לכן פי' להיות אתם וכו': ל דייק מדכתיב בפ' בשר ימים שהיה גאולתו ימים ימים לנ"ם. ואין לומר דלמא שני ימים ממש היו במשמר ובליל שני חלמו החלום א"כ למה ליה ליוסף לומר בעוד שלשת ימים לא הו"ל רק אחר שלשה ימים: מ פי' שכל א' מבניהם ראה חלום ולא שכל אחד ראה חלום של שניהם דהיינו חלומו וחלום חבירו: נ חלום של שניהם אך במקום שהיה לכם לומר שחלם חלום חבירו אמרו פתרון חלום חבירו וא"ל מנ"ל דקאי אפתרון דלמא כמשמעו דכל אחד חלם חלום שלו וחלום חבירו. י"ל מדכתיב בתריה איש חלומו בלילה אחד ולעיל כתיב חלום שניהם שבני חלומות חלמו לכם א"כ פתרי קראי

פירוש עם

שֶׁעבְּט מַיינְסְטֶער מְקוֹם אֲשֶׁר יוֹסֵף אָסוּר שָׁם אִין דֶעם אָרט ווא יוֹסֵף אִיז דָארְטְן גְּפַאנְגְן: (ד) וַיִּפְקֹד שַׂר הַטַּבָּחִים אֶת יוֹסֵף אִתָּם אוּנ עֶר הָאט בַּאפָעלְט דֶער שֶׁעבְּט מַיינְסְטֶער יוֹסֵף עֶר זָאל זַיין אִיבֶּער זַייא וַיְשָׁרֶת אוֹתָם אוּנ עֶר הָאט זַייא בַּאדִינְט וַיִּהְיוּ יָמִים בְּמִשְׁמָר אוּנ זַייא זֶענְן גְוֶועְן אַיָאר אִין דֶר תְּפִיסָה: (ה) וַיַּחַלְמוּ חֲלוֹם שְׁנֵיהֶם אוּנ עֶס הָאט זִיךְ בֵּיידֶע גִיחָלֹמְתּ אַיין חָלוֹם. רש"י שְׁרַייבְּט אִיטְלִיכְן הָט גִיחָלֹמְתּ זַיין חָלוֹם אוּנ דֶר פִּתְרוֹן פוּן דֶעם חָלוֹם פוּן זַיין חָבֵר אוּנ דְרוּם שְׁטֵייט וַוייטֶער אִין פָּסוּק וַיַּרְא שַׂר הָאוֹפִים כִּי טוֹב פָּתָר דָאס אִיז טַייטְשׁ דֶר שַׂר הָאוֹפִים הָאט גְזֶעהְן אַז יוֹסֵף הָאט גוּט פּוֹתֵר גְוֶועְן צוּא דֶעם שַׂר הַמַּשְׁקִים אִישׁ חֲלוֹמוֹ אִיטְלִיכְן הָאט זִיךְ אַיין חָלוֹם גְחָלֹמְתּ בְּלַיְלָה אֶחָד אִין אַיין נַאכְט כְּלוֹמֶר דִיא חָלוֹמוֹת הָאט זִיךְ צוּא זַייא בֵּיידֶע גִיחָלֹמְתּ אִין אַיין נַאכְט אִישׁ כְּפִתְרוֹן חֲלוֹמוֹ אִיטְלִיכְן הָאט זִיךְ גְחָלֹמְתּ אַיין חָלוֹם וָואס אִיז גְלַייךְ צוּא דֶעם פִּתְרוֹן וָואס אִיז אָן גְבְּרֵייט צוּא קוּמֶען אוֹיף זַייא הַמַּשְׁקֶה דֶר טְרִינְק מַיינְסְטֶער וְהָאוֹפֶה אוּנ דֶעם בֶּעקֶר וָואס זֶענְן צוּ דֶעם מֶלֶךְ מִצְרַיִם אֲשֶׁר אֲסוּרִים בְּבֵית הַסֹּהַר וָואס זַייא זֶענְן גְפַאנְגְן אִין גְפֶענְקְנִישׁ: (ו) וַיָּבֹא אֲלֵיהֶם יוֹסֵף בַּבֹּקֶר אוּנ יוֹסֵף אִיז צוּא זַייא גְקוּמֶן אִין דֶר פְרִיא וַיַּרְא אוֹתָם אוּנ עֶר הָאט גְזֶעהְן זַייא וְהִנָּם זוֹעֲפִים אוּנ נוּן זַייא זֶענְן

ז וַיִּשְׁאַל אֶת־סְרִיסֵי פַרְעֹה אֲשֶׁר
אִתּוֹ בְמִשְׁמַר בֵּית אֲדֹנָיו לֵאמֹר
מַדּוּעַ פְּנֵיכֶם רָעִים הַיּוֹם: ח וַיֹּאמְרוּ
אֵלָיו חֲלוֹם חָלַמְנוּ וּפֹתֵר אֵין אֹתוֹ
וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף הֲלוֹא לֵאלֹהִים
פִּתְרֹנִים סַפְּרוּ־נָא לִי: ט וַיְסַפֵּר שַׂר־
הַמַּשְׁקִים אֶת־חֲלֹמוֹ לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר
לוֹ בַּחֲלוֹמִי וְהִנֵּה־גֶפֶן לְפָנָי: י וּבַגֶּפֶן
שְׁלֹשָׁה שָׂרִיגִם וְהִוא כְפֹרַחַת
עָלְתָה נִצָּהּ הִבְשִׁילוּ אַשְׁכְּלֹתֶיהָ
ענבים

ת״א ובגפן שלשה שריגם חולין צב סוטה פרק ויחי וב״ב דברים. והוא כפרחת חולין שם.

נְסִיסִין: ז וּשְׁאֵיל יָת
רַבְרְבֵי פַרְעֹה דִי עִמֵּהּ
בְּמַטְּרַת בֵּית רִבּוֹנֵהּ
לְמֵימַר מָא דֵין אַפֵּיכוֹן
בִּישִׁין יוֹמָא דֵין:
ח וַאֲמַרוּ לֵהּ חֶלְמָא
חֲלַמְנָא וּפָשַׁר לֵית לֵהּ
וַאֲמַר לְהוֹן יוֹסֵף הֲלָא
מִן קֳדָם יְיָ פּוּשְׁרַן
(חֶלְמַיָּא) אִשְׁתָּעוּ כְעַן
לִי: ט וְאִשְׁתָּעִי רַב שָׁקֵי
יָת חֶלְמֵהּ לְיוֹסֵף וַאֲמַר
לֵהּ בְּחֶלְמִי וְהָא גוּפְנָא
קֳדָמָי: י וּבְגוּפְנָא
תְּלָתָא שִׁבְשִׁין וְהִיא
כַד אַפְרַחַת אַפֵּקַת
לַבְלְבִין וַאֲנִיצַת גִּין

פירוש רשב״ם

(ח) ופותר אין אותו. כמו ואין פותר אותו. וכן ביחזקאל ונושים אינם אותם: (י) כפורחת עלתה נצה. שכן הכפור שכפרו כפרו בגוים כבוד יוסף שהבחוסו לפני פרעה:

בעל הטורים

בשילו פל מפקי סכילה זה נמלא זבוב וכו׳: (ח) ספרו. ג׳ הכא ואידך ספרו בגוים את כבודו הך בתהלים וחד בד״ה שהם הכפור שכפרו כפרו בגוים כבוד יוסף: (י) שרגים. כתיב חסר בני׳ אבות העולם. דסיכא מ״ד אלו

שפתי חכמים

אסדדי אע״כ נ״ל חלום שלו ופתרון חבירו וזהו שכתב איש כחלומו כפתרון חלום חבירו, פי׳ חלום שדומה לדבר שעתיד לבא עליהם ולא כפי שמובן בגם שפתרון ראה בחלום א״כ מה פתר יוסף: ס פי׳ כ״ף של כפורחת היא כ״ף כדמיון ולא כ״ף האמר כי לא תמצא כ״ף כזאת כי אם על המקור ולא על הפעול. ופי׳ ויהי כמשיב ידו כדמות משיב ידו ופי׳ כשלא כי״ל כוונה בזה רק מפני שהוציא ידו ואח״כ קברו בחוש הפני והכניסה נ״ו ונראה כאלו היה זה בכוונה כינה הוצאת היד בשם נתינה והכנסה בשם השבה והתרגום שתרגם כד אפרחת תרגם הענין ולא המלות והראיה שתרגם פורחה בינוני אפרחת שהוא לשון פועל עבר. עכ״ל הרא״ם: ע כלומר שנראה לו בחלומו שהיתה פורחת ממש כבריאתה כגפן בלי שום שינוי ודמיון: פ כלומר ולא בראה שכל ניהד כמובן

רש״י

זעף ה׳ הסא: (י) שריגם. זמורות ארוכות שקורין וידי״ץ: והיא כפרחת. דומה לפורחת ס והיא כפורחת נדמה לי בחלומי כאלו היא פורחת ע ואחר הפרח עלתה נצה פ ונעשו סמדר אשפני״ר בלעז (אויפשפרון אדער אויפבליעבען איינער בלומא) ואחר כך הבשילו. והיא כד אפרחת אפיקת לבלבין ע״כ תרגום של פורחת ק גדול מפרח כדכתיב (ישעיה יח) ובוסר גומל יהיה

פירוש ע״ט

טְרוֹיעֲרִיג: (ז) וַיִּשְׁאַל אֶת סְרִיסֵי פַרְעֹה אֲשֶׁר אִתּוֹ בְּמִשְׁמַר
אוּנ עֶר הָאט גְפְרֶעגְט דִיא בֶּאדִינֶערְס פוּן פַּרְעֹה
וָואס זַיי זֶענְן מִיט אִים אִין דֶר תְּפִיסָה בֵּית אֲדוֹנָיו
אִין דֶעם הוֹז פוּן זַיין הַאר לֵאמֹר צוּא זָאגְן מַדּוּעַ
פְּנֵיכֶם רָעִים הַיּוֹם וָוארוּם אִיז אַייעֶר פָּנִים שְׁלֶעכְט
הַיינְט: (ח) וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו חֲלוֹם חָלַמְנוּ וּפוֹתֵר אֵין אוֹתוֹ
הָאבְּן זַייא צוּא אִים גְזָאגְט אַיין חָלוֹם הָאט זִיךְ
אוּנְז גְחָלוֹמְת אוּנ קֵיין בַּאשֵׁיידֶער אִיז נִיט פַאר
הַאנְדְן צוּ אִים וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף הָאט יוֹסֵף צוּ זַיי
גְזָאגְט הֲלֹא פַאר וָואר לֵאלֹהִים פִּתְרוֹנִים צוּ גָאט אִיז
פַר הַאנְדְן בְּשֵׁיידֶערְס סַפְּרוּ נָא לִי דֶרְ צֵיילְט מִיר:
(ט) וַיְסַפֵּר אוּנ עֶר הָאט דֶר צֵיילְט שַׂר הַמַּשְׁקִים אֶת
חֲלוֹמוֹ לְיוֹסֵף דֶער הַאר פוּן דֶעם גְטְרַאנְק זַיין חָלוֹם
צוּ יוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ אוּנ הָאט צוּ אִים גְזָאגְט בַּחֲלוֹמִי
אִין מַיין חָלוֹם הָאט זִיךְ מִיר גְחָלוֹמְת וְהִנֵּה אוּנ נָךְ
גֶּפֶן לְפָנָי אַיין וַויין שְׁטָאק אִיז פַאר מִיר: (י) וּבַגֶּפֶן
אוּנ אִין דֶעם וַויין שְׁטָאק זֶענְן גְוֶועְן שְׁלֹשָׁה שָׂרִיגִים
דְרַייא צְוַוייגְן וְהִיא כְפוֹרַחַת אוּנ עֶר אִיז גְלַייךְ אַזוּ
ווִיא אַבְּלִיאוּנְג. כְּלוֹמַר עֶס הָאט זִיךְ מִיר גְדַאכְט
גְלַייךְ ווִיא דֶר וַויין שְׁטָאק הָאט גְבְּלִיט עָלְתָה וכו׳

עֲנָבִים: יא וְכוֹס פַּרְעֹה בְּיָדִי וָאֶקַּח
אֶת־הָעֲנָבִים וָאֶשְׂחַט אֹתָם אֶל־
כּוֹס פַּרְעֹה וָאֶתֵּן אֶת־הַכּוֹס עַל־כַּף
פַּרְעֹה: יב וַיֹּאמֶר לוֹ יוֹסֵף זֶה פִּתְרֹנוֹ
שְׁלֹשֶׁת הַשָּׂרִגִים שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם:
יג בְּעוֹד | שְׁלֹשֶׁת יָמִים יִשָּׂא פַרְעֹה
אֶת־רֹאשֶׁךָ וַהֲשִׁיבְךָ עַל־כַּנֶּךָ
וְנָתַתָּ כוֹס־פַּרְעֹה בְּיָדוֹ כַּמִּשְׁפָּט
הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיִיתָ מַשְׁקֵהוּ: יד כִּי
אִם־זְכַרְתַּנִי אִתְּךָ כַּאֲשֶׁר יִיטַב לָךְ
ועשית

ת״א וכוס פרעה בידי ואקח כוסות ט חולין צב.

אונקלוס

בַּשִּׁילוּ אַתְכַּלָּהָא
עִנְבִין: יא וְכַסָּא
דְּפַרְעֹה בִּידִי וּנְסֵיבִית
יָת עִנְבַיָּא וַעֲצָרִית
יָתְהוֹן לְכַסָּא דְּפַרְעֹה
וִיהָבִית יָת כַּסָּא עַל
יְדָא דְּפַרְעֹה: יב וַאֲמַר
לֵהּ יוֹסֵף דֵּין פִּשְׁרָנֵהּ
תְּלָתָא שִׁבְשִׁין תְּלָתָא
יוֹמִין אִנּוּן: יג בְּסוֹף
תְּלָתָא יוֹמִין יִדְכְּרִנָּךְ
פַּרְעֹה (יָת רֵישָׁךְ)
וִיתֵיבִנָּךְ עַל שִׁמּוּשָׁךְ
וְתִתֵּן כַּסָּא דְּפַרְעֹה
בִּידֵהּ כְּהִלְכְתָא
קַדְמָאָה דִּי הֲוֵיתָא
מַשְׁקֵי לֵהּ: יד אֱלָהֵן

תדכרנני

פירוש רשב״ם

הבנהג ויצץ ציץ ויגמול שקדים: (יא) ואשחט. כתרגומו: (יג) ישא פרעה את ראשך. כמו שא את ראש כל עדת וגו׳ יפקד אותך פרעה בתוך עבדיו: והשיבך. כדי להשיבך על כנך. וכן כתיב וישא את ראש שר המשקים בתוך עבדיו. אבל והשיבך ה׳ מצרים פירושו וישיב אותך: (יד) כי אם זכרתני אתך. כלומר כל כך אני בטוח

רש״י

גלש וכתיב (במדבר יז) ויוצא פרח והדר ויצץ ציץ: (יא) ואשחט. כתרגומו ועצרית והרבה יש בלשון משנה: (יב) שלשת ימים הם. סימן הם לך לשלשת ימים. ויש מדרשי אגדה הרבה (חולין צב): (יג) ישא פרעה את ראשך. ל׳ חשבון כשיפקוד שאר עבדיו לשרת לפניו בסעודה ימנה אותך עמהם: כנך. בסיס שלך ומושבך: (יד) כי אם זכרתני אתך. אשר אם זכרתני אתך כי מאחר שייטב לך

שפתי חכמים

מן הכתוב דאין מראין לו לאדם פיל דקאי בקופא דמחטא: צ לא שהם עצמם שלשת ימים כמובן מן הקרא: ק ר״ל בפרעה ישא את ראשך והיית כל כך חשוב עד אשר אם זכרתני תוכל אתה להוציאני ויהיה מלת כי במקום כאשר מכוס דכי משמש בד׳ לשונות והאחד מהם אם וזהו אשר והוסיף הרב מאחר שייטב לך מפני שאין מדרך המוסר שיזכירהו

פירוש ע״ט

עס איז אויף געגאנגען נצה אַשׁפּראָצונג אונ דר נאָך הבשילו זייא זענען וואָרן צייטיג אשכלותיה אירע הענגלך ענבים וויין טרויבן: (יא) וכוס פרעה בידי אונ דער כוס פון פרעה איז אין מיין האנד ואקח את הענבים אונ איך האָב גנומן דיא וויין טרויבן ואשחט אותם אל כוס פרעה אונ איך האָב אום גקוועטשט זייא אין דעם כוס פון פרעה ואתן את הכוס אונ איך דעם האָב איך געגעבן דעם כוס על כף פרעה אויף דר האנד פון פרעה: (יב) ויאמר לו יוסף האָט יוסף צו אים געזאָגט זה פתרונו דס איז זיין בשיידונג שלשת השריגים דיא דרייא צווייגען שלשת ימים הם צייכן אויף דרייא טעג: (יג) בעוד שלשת ימים נאך

פירוש ע״ט

אין דרייא טעג ארום ישא פרעה את ראשך ווערט פרעה ציילן דיין קאָפּ. רש״י שרייבט כלומר נאָך דרייא טעג ארום ווערט פרעה ציילן זיינע קנעכט זייא באדינען פאר אים בייא דר סעודה ווערט ער דיך אויך ציילן צווישן זייא והשיבך אונ ער ווערט דיך ווידער קערן על כנך אויף דיין פוס דס הייסט אויף דיין ערשטן דינסט ונתת כוס פרעה בידו אונ דו וועסט געבן דעם כוס פון פרעה אין זיין האנד כמשפט הראשון אזו וויא דאס ערשטע ריכט כלומר אזו וויא דו פלעגסט צוא אים אין דיא הענד געבן צום ערשטן אשר היית משקהו אז דוא ביסט גוועזן זיין שענקער: (יד) כי אם זכרתני

וַעֲשִׂיתָ־נָּא עִמָּדִי חָסֶד וְהִזְכַּרְתַּנִי
אֶל־פַּרְעֹה וְהוֹצֵאתַנִי מִן־הַבַּיִת
הַזֶּה׃ טו כִּי־גֻנֹּב גֻּנַּבְתִּי מֵאֶרֶץ
הָעִבְרִים וְגַם־פֹּה לֹא־עָשִׂיתִי
מְאוּמָה כִּי־שָׂמוּ אֹתִי בַּבּוֹר׃ טז וַיַּרְא
שַׂר־הָאֹפִים כִּי־טוֹב פָּתָר וַיֹּאמֶר
אֶל־יוֹסֵף אַף־אֲנִי בַּחֲלוֹמִי וְהִנֵּה
שְׁלֹשָׁה סַלֵּי חֹרִי עַל־רֹאשִׁי׃ יז וּבַסַּל
הָעֶלְיוֹן מִכֹּל מַאֲכַל פַּרְעֹה מַעֲשֵׂה
אֹפֶה וְהָעוֹף אֹכֵל אֹתָם מִן־הַסַּל
מֵעַל רֹאשִׁי׃ יח וַיַּעַן יוֹסֵף וַיֹּאמֶר זֶה
פִּתְרֹנוֹ שְׁלֹשֶׁת הַסַּלִּים שְׁלֹשֶׁת
יָמִים

ת״א וירא שר האפים כי [illegible].

תִּדְכְּרִנַּנִי עִמָּךְ כַּד יֵיטַב
לָךְ וְתַעְבֵּד כְּעַן עִמִּי
טִיבוּ וְתִדְכַּר עֲלַי קֳדָם
פַּרְעֹה וְתַפְּקִנַּנִי מִן בֵּית
אֲסִירַיָּא הָדֵין׃ טו אֲרֵי
מִגְנַב גְּנִיבְנָא מֵאַרְעָא
דְעִבְרָאֵי וְאַף הָכָא לָא
עֲבָדִית מִדַּעַם אֲרֵי
שַׁוִּיאוּ יָתִי בְּבֵית
אֲסִירֵי׃ טז וַחֲזָא רַב
נַחְתּוֹמֵי אֲרֵי יָאוּת
פְּשַׁר וַאֲמַר לְיוֹסֵף אַף
אֲנָא בְּחֶלְמִי וְהָא
תְּלָתָא סַלִּין דְּחִירוּ עַל
רֵישִׁי׃ יז וּבְסַלָּא
עִלָּאָה מִכֹּל מֵיכַל
פַּרְעֹה עוֹבַד נַחְתּוֹם
וְעוֹפָא אָכֵל יָתְהוֹן מִן
סַלָּא מֵעִלָּוֵי רֵישִׁי׃
יח וַאֲתֵיב יוֹסֵף וַאֲמַר
דֵּין פֻּשְׁרָנֵהּ תְּלָתָא סַלִּין תְּלָתָא יוֹמִין אִנּוּן׃

בסוף

פירוש רשב״ם

שתשא חן בעיני פרעה שאם תזכרני וגר ידעתי כי תוכל להוציאני מן הבית הזה שהרי לא פשעתי כאן כלום כשאר אסירים. וגם לא מן הדין אני עבד כי גונבתי וגר וגם פה לא עשיתי מאומה וגר ואיני חייב לא עבודה ולא בית האסורים להיות אסור כאן: (טז) כי טוב פתר. ניכרין דברי אמת: סלי חורי. מנוקבים. כמו חורי עפר וכפים.

רש״י

כפתרונו: ועשית נא עמדי חסד. אין נא אלא לשון בקשה הרי אתה עושה עמי חסד: (טז) סלי חורי. סלים של נצרים קלופים חורין חורין ובמקומנו יש הרבה ודרך מוכרי פת כסנין שקורין אובלי״ש

פירוש ע״ם

אַתָּה דוא וועסט מיך בְּוַדַּאי גֶדענקן בַּייא דיר כַּאֲשֶׁר יִיטַב לָךְ ווייל עס וועט דיר גוט זיין בעט איך דיך וְעָשִׂיתָ עִמָּדִי חֶסֶד דו זאלסט מיט מיר טאן חֶסֶד וְהִזְכַּרְתַּנִי אֶל פַּרְעֹה אונ דוא זאלסט מיך דער מאנן צו פַּרְעֹה וְהוֹצֵאתַנִי מִן הַבַּיִת הַזֶּה וועסטו קאנן מיך מאכן אוס ציהען פון דעם דאזיגן הויז דאס איז פון דער תְּפִיסָה: (טו) כִּי גֻנֹּב דען גגנבת גוואַרן גֻנַּבְתִּי איך בין גגנבת גווארן מֵאֶרֶץ הָעִבְרִים פון דעם יודישען לאנד וְגַם פֹּה לֹא עָשִׂיתִי מְאוּמָה אונ אוך דא האב איך גאר ניט גטאן כִּי שָׂמוּ אֹתִי בַּבּוֹר דאס זייא האבן מיך גטאן אין דעם גרוב:

פירוש ע״ט

(טז) וַיַּרְא שַׂר הָאֹפִים כִּי טוֹב פָּתָר אונ דער הַאר פון דעם גבעקס האט געזעהן אז ער האט אים גוט פותר גוועזן וַיֹּאמֶר אֶל יוֹסֵף האט ער געזאגט צו יוסף אַף אֲנִי בַּחֲלוֹמִי איך האב אוך געזעהן אין מיין חלום וְהִנֵּה נון שְׁלֹשָׁה סַלֵּי חוֹרִי עַל רֹאשִׁי דרייא גלעכערטע קערב אוף מיין קאפ: (יז) וּבַסַּל הָעֶלְיוֹן מִכֹּל מַאֲכַל פַּרְעֹה אונ אין דער אויבערשטע קארב איז גוועזן פון אלערלייא עסן ווארג מַעֲשֵׂה ווערג אֹפֶה פון גבעקס וְהָעוֹף אֹכֵל אֹתָם מִן הַסַּל מֵעַל רֹאשִׁי אונ דער פויגל האט גגעסן זיי פון דעם קארב וואס עס איז אויף מיין קאפ: (יח) וַיַּעַן יוֹסֵף האט יוסף געענפערט וַיֹּאמֶר ע׳

יָמִים הֵם׃ יט בְּעוֹד ׀ שְׁלֹשֶׁת יָמִים
יִשָּׂא פַרְעֹה אֶת־רֹאשְׁךָ מֵעָלֶיךָ
וְתָלָה אוֹתְךָ עַל־עֵץ וְאָכַל הָעוֹף
אֶת־בְּשָׂרְךָ מֵעָלֶיךָ׃ מפטיר כ וַיְהִי ׀
בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יוֹם הֻלֶּדֶת אֶת־
פַּרְעֹה וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה לְכָל־עֲבָדָיו
וַיִּשָּׂא אֶת־רֹאשׁ ׀ שַׂר הַמַּשְׁקִים
וְאֶת־רֹאשׁ שַׂר הָאֹפִים בְּתוֹךְ
עֲבָדָיו׃ כא וַיָּשֶׁב אֶת־שַׂר הַמַּשְׁקִים
עַל־מַשְׁקֵהוּ וַיִּתֵּן הַכּוֹס עַל־כַּף
פַּרְעֹה׃ כב וְאֵת שַׂר הָאֹפִים תָּלָה
כַּאֲשֶׁר פָּתַר לָהֶם יוֹסֵף׃ כג וְלֹא־

זכר

אונקלוס

ט בְּסוֹף תְּלָתָא יוֹמִין
עֲדֵי פַּרְעֹה יָת רֵישָׁךְ
מִנָּךְ וְיִצְלוֹב יָתָךְ עַל
צְלִיבָא וְיֵיכוּל עוֹפָא יָת
בִּשְׂרָךְ מִנָּךְ׃ כ וַהֲוָה
בְּיוֹמָא תְלִיתָאָה יוֹמָא
בֵּית וַלְדָא דְפַרְעֹה
וַעֲבַד מִשְׁתְּיָא לְכָל
עַבְדוֹהִי וְאַדְכַּר יָת
רֵישׁ רַב שָׁקֵי וְיָת רֵישׁ
רַב נַחְתּוֹמֵי בְּגוֹ
עַבְדוֹהִי׃ כא וַאֲתֵיב
יָת רַב שָׁקֵי עַל שַׁקְיוּתֵהּ
וִיהַב כָּסָא עַל יְדָא
דְפַרְעֹה׃ כב וְיָת רַב
נַחְתּוֹמֵי צְלַב כְּמָא דִי
פַשַּׁר לְהוֹן יוֹסֵף׃
כג וְלָא דְכִיר רַב שָׁקֵי
יָת

בעל הטורים

סבות: (כג) ולא זכר. ג' במס' סכא והידך ולא זכר יוסף ...ה אינו נשיאות של חשבון אלא של זקיפת תליה:

פירוש רשב"ם

ואורנים חורי לפיכך יכול היה העוף לאכול דרך נקבי ארינת הסל: (יט) ישא פרעה את ראשך. ממש מעליך. (כג) ולא זכר שר המשקים את יוסף. מיד בצאתו כש...

רש"י

...יפפען. קוכען) לתתם באותן סלים: יום הלדת ...ת פרעה. יום לידתו וקורין לו יום גינוסיא ולשון הולדת לפי שאין הולד נולד אלא על ידי אחרים שהחיה מילדת את האשה ועל כן החיה נקראת מילדת ...ן (יחזקאל טז) מולדותיך ביום הולדת אותך וכן (ויקרא יג) אחרי הוכבס את הנגע שכיבוסו על ידי ...זרים: וישא את ראש וגו'. מנאם עם שאר עבדיו שהיה מונה המשרתים שישרתו לו בסעודתו ...כ את אלו בתוכם כמו שאו את ראש ל' מנין: (כג) ולא זכר שר המשקים. בו ביום: וישכחהו.

שפתי חכמים

...ר פי' יום הלידה בל' יון: מיד כשהיטיב לו רק אח"כ כשהיה בעומד ומקרא נשמו:

פירוש ע"ט

...זט גזאגט זה פתרונו דאס איז זיין באשיידונג ...שת הסלים דיא דרייא קערב שלשת ימים הם זייא ...טייטן אויף דריי טעג: (יט) בעוד שלשת ימים נאך ...ן דריי טעג ארום ישא פרעה את ראשך מעליך וועט ...עה אויף הייבן דיין קאפ פון דיר ותלה אותך על ...אונ ער וועט דיך אויף הענגן אויף דער תליה ...ל העוף את בשרך מעליך אונ דיא פייגל וועלן עסן ...ן פלייש פון דיר: (כ) ויהי אונ אז עס איז גוועזן ...ז השלישי אין דעם דריטן טאג יום הלדת דר געווין ...ג פון פרעה ויעש משתה לכל עבדיו האט ער

פירוש ע"ט

גמאכט איין סעודה צוא אלע זיינע קנעכט וישא את ראש שר המשקים האט ער געציילט דעם קאפ פון דעם שר המשקים ואת ראש שר האופים אונ דעם קאפ פון דעם שר האופים בתוך עבדיו צווישן זיינע קנעכט: (כא) וישב את שר המשקים על משקהו אונ האט ווידער גקערט דעם שר המשקים אויף זיין גטראנק ויתן הכוס על כף פרעה אונ ער האט גגעבן דעם כוס אויף דער האנד פון פרעה: (כב) ואת שר האופים תלה אונ דעם שר האופים האט ער אויף גהאנגן כאשר פתר להם יוסף אזו וויא יוסף האט זייא

זָכַר שַׂר־הַמַּשְׁקִים אֶת־יוֹסֵף יָת יוֹסֵף וְאַנְשְׁיֵהּ
וַיִּשְׁכָּחֵהוּ׃ פ פ פ פ פ פ

קי"ב יב"ק סימן : ומפטירין כה אמר ה' בתרי עשר בעמוס סימן ב'

פירוש רשב"ם

שביקש ממנו יוסף כי אם זכרתני אתך : וישכחהו . זמן מרובה אחרי כן . עד שעה שהקב"ה עשה ליוסף נסים והוצרך להזכירו :

בעל הטורים

סמך את החסד . ולא זכר הדום רגליו . שכל המשקים היה כפוי טובה ולא זכר הטובה שעשה לו יוסף וכן היה יואש כפוי טובה ולא זכר הטובה שעשה לו יהוידע הכהן והרג לזכריה בנו ועל זה נכרתו כמה נפשות מישראל שהיה דמו תוסס עד שנחרב הבית והוא ולא זכר הדום רגליו ביום אפו :

שפתי חכמים

ש (קנ"מ) דאל"כ מנ"מ דכתיב ולא זכר . אם כא לומר שלא עשה עמו חסד זה נכתב כבר ויהי מקץ שנתים אלא לומר שסבה היתה מאת השי"ת שלא הזכירו עד אחר שתי שנים מפני שתלה בטחונו בשר המשקים (נח"י) מבואר כזה בב"ר פ"ז אתה מוצא שלא היה יוסף ראוי לסיות בבית האסורים אלא עשר שנים מפני שהוציא דבה על עשרה אחיו וע"י שאמר לשר המשקים וכו' : השלת פרשת וישב

רש"י

לאחר מכאן מפני שתלה בו יוסף לזכרו של הוזקק להיות אסור שתי שנים שנאמר (תהלים מ) אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו ולא פנה אל רהבים ולא בטח על מצרים הקרוים רהב : השלת פרשת וישב

פירוש ע"ט

באשיר : (כג) וְלֹא זָכַר שַׂר הַמַּשְׁקִים אֶת יוֹסֵף און דער שַׂר הַמַּשְׁקִים האט ניט גדענקט יוסף אין דעם דאזיגן טאג וַיִּשְׁכָּחֵהוּ און ער האט פר געסן אים נאך דער צייט . רש"י שרייבט ווייל יוֹסֵף הט אן גהאנגען זיין בטחון אויף דעם שַׂר הַמַּשְׁקִים ער זאל אים דער מאנן פאר פַּרְעֹה האט אים גאט גשטראפט אז ער האט נאך גמוזט זיין צוויי יאר אין דער תְּפִיסָה :

הפטרת וישב

בת"ע בעמוס סימן ב

כֹּה אָמַר יְהוָה עַל־שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל־אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ עַל־מִכְרָם בַּכֶּסֶף צַדִּיק וְאֶבְיוֹן בַּעֲבוּר נַעֲלָיִם׃ הַשֹּׁאֲפִים עַל־עֲפַר־אֶרֶץ בְּרֹאשׁ דַּלִּים וְדֶרֶךְ עֲנָוִים יַטּוּ וְאִישׁ וְאָבִיו יֵלְכוּ אֶל־הַנַּעֲרָה לְמַעַן חַלֵּל אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי׃ וְעַל־בְּגָדִים חֲבֻלִים יַטּוּ אֵצֶל כָּל־מִזְבֵּחַ וְיֵין עֲנוּשִׁים יִשְׁתּוּ בֵּית אֱלֹהֵיהֶם׃ וְאָנֹכִי הִשְׁמַדְתִּי אֶת־

פירוש ע"ט

כה אמר ה' אזו זאגט גאט אויף דריי זינד וואס די ישראל האבן גזינדיגט האב איך זייא מוחל גווען אונ אויף דיא פערדע זינד וועל איך זייא ניט מוחל זיין אויף דעם וואס זייא פאר קופן פר געלד דעם גרעכטן פון וועגן דעם וואס די דיינים נעמן שוחד אונ זייא בייגן דעם משפט פון דעם אביון פון וועגן פאר שליכונג אז איין אביון האט אפעלד צווישן דיא פעלדער פון די דיינים בייגן זייא אוועק זיין משפט אז ער קומט זיך פר זייא לאדן כדי ער זאל מוזן פאר קופן זיין פעלד דעם דיין כדי דער דיין זאל קענן פאר שליסן זיינע פעלדער : השואפים וואס זייא טוען גלוסטן אז זיי בייען אויף דער ערד בראש דלים טראכטן זייא אויף דיא קעפ פון דיא ארומע לייט זייא גזלן אונ דיא גוטע לייט מוזן אוועק גייגן פון דעם גלייכן וועג ווייל זייא האבן פר זייא מורא אונ איין מאן מיט זיין פאטר גייען מזנה זיין מיט איין נערה וואס זיא איז מקודש גווארן צוא איין מאן דורכם זייא זאלן מאכן פאר שוועכן מיין היילגן נאמן : ועל בגדים אונ אויף גמשכנתי קליידער פון דיא ארימע לייט טוען זייא זיך נייגן אונ אן שפארי כהמת זייא מאכן פון זייא איין פאר שפרייטונג בייא דעם עסן בייא איטליכען מזבח ויין ענושים אונ גשטראפטן ווין כלומר וואס זייא נעמן ביי דיא ארומע לייט קנס טוען זייא טרינקן אין דיז הייזער פון זייערע געצן : ואנכי השמדתי אונ איך האב פאר זייא פאר טיליגט דעם אמורי וואס זיין הוך איז וויא טענן ביימער אונ שטארק ווי דיא בייטער וואס הייסן אילון אונ איך האב פ טיליגט זיינע פירות פון אובן אונ זיינע ווארצי

הָאֱמֹרִי מִפְּנֵיהֶם אֲשֶׁר כְּגֹבַהּ אֲרָזִים גָּבְהוֹ וְחָסֹן הוּא כָּאַלּוֹנִים וָאַשְׁמִיד פִּרְיוֹ מִמַּעַל
וְשָׁרָשָׁיו מִתָּחַת׃ וְאָנֹכִי הֶעֱלֵיתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם וָאוֹלֵךְ אֶתְכֶם בַּמִּדְבָּר
אַרְבָּעִים שָׁנָה לָרֶשֶׁת אֶת־אֶרֶץ הָאֱמֹרִי׃ וָאָקִים מִבְּנֵיכֶם לִנְבִיאִים וּמִבַּחוּרֵיכֶם
לִנְזִרִים הַאַף אֵין־זֹאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נְאֻם־יְהוָה׃ וַתַּשְׁקוּ אֶת־הַנְּזִרִים יָיִן וְעַל־הַנְּבִיאִים
צִוִּיתֶם לֵאמֹר לֹא תִּנָּבְאוּ׃ הִנֵּה אָנֹכִי מֵעִיק תַּחְתֵּיכֶם כַּאֲשֶׁר תָּעִיק הָעֲגָלָה הַמְלֵאָה
לָהּ עָמִיר׃ וְאָבַד מָנוֹס מִקָּל וְחָזָק לֹא־יְאַמֵּץ כֹּחוֹ וְגִבּוֹר לֹא־יְמַלֵּט נַפְשׁוֹ׃ וְתֹפֵשׂ הַקֶּשֶׁת
לֹא יַעֲמֹד וְקַל בְּרַגְלָיו לֹא יְמַלֵּט וְרֹכֵב הַסּוּס לֹא יְמַלֵּט נַפְשׁוֹ׃ וְאַמִּיץ לִבּוֹ בַּגִּבּוֹרִים
עָרוֹם יָנוּס בַּיּוֹם־הַהוּא נְאֻם־יְהוָה׃ שִׁמְעוּ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עֲלֵיכֶם
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל כָּל־הַמִּשְׁפָּחָה אֲשֶׁר הֶעֱלֵיתִי מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר׃ רַק אֶתְכֶם יָדַעְתִּי
מִכֹּל מִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה עַל־כֵּן אֶפְקֹד עֲלֵיכֶם אֵת כָּל־עֲוֺנֹתֵיכֶם׃ הֲיֵלְכוּ שְׁנַיִם יַחְדָּו
בִּלְתִּי אִם־נוֹעָדוּ׃ הֲיִשְׁאַג אַרְיֵה בַּיַּעַר וְטֶרֶף אֵין לוֹ הֲיִתֵּן כְּפִיר קוֹלוֹ מִמְּעֹנָתוֹ בִּלְתִּי
אִם־לָכָד׃ הֲתִפֹּל צִפּוֹר עַל־פַּח הָאָרֶץ וּמוֹקֵשׁ אֵין לָהּ הֲיַעֲלֶה־פַּח מִן־הָאֲדָמָה וְלָכוֹד
לֹא יִלְכּוֹד׃ אִם־יִתָּקַע שׁוֹפָר בְּעִיר וְעָם לֹא יֶחֱרָדוּ אִם־תִּהְיֶה רָעָה בְּעִיר וַיהוָה לֹא

פירוש ע״ט

ן אונטן: וְאָנֹכִי הֶעֱלֵיתִי אונ איך האב אייך אויף גבראכט פון מצרים אונ איך האב אייך געפירט ן דער מדבר פערציג יאר צוא ירשנן דאס נד פון אמורי: וָאָקִים אונ איך האב אויף שטעלט פון אייערע זין צוא נביאים פון אייערע ן צוא נזירים צוא לערנן תורה הַאַף אֵין זֹאת בְּנֵי אל איז דאס אויך ניט צווישן די ישראל וויא נט איר דאס לייקענן נְאֻם יְיָ אזו זאגט גאט: ק אונ איר הט גמאכט אן טרינקן די נזירים כדי זייא זאלן ניט טארן פסקנן אונ אויף די אים האט איר געבאטן צו זאגן איר זאלט ניט נביאות זאגן: הִנֵּה אָנֹכִי נון איך וועל אייך ויינגן אויף אייערע ערטר אזו וויא עס ווערט יוינגן א וואגן וואס איז דר פילט מיט גארבן עס ווערט ווערן פאר לארן דאס אנטרינונג ים גרינגן אונ דער שטארקער וועט ניט רקן זיין כח צוא אנטרינן זיין לייב אונ דר האלט איין בויגן וועט ניט קענן באשטיין ד וואס איז גרינג אויף זיינע פיס וועט ניט אנטרינען אונ דער וואס רייט אויף פערד ער ניט קענן אנטרינען זיין לייב: וְאַמִּיץ לִבּוֹ ם אונ דער וואס שטארקט זיין הארץ צווישן די גבורים וועט ער נאקעט אנטלופן אין דעם ן טאג דאס זענן די רייד פון גאט: שִׁמְעוּ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה הערט צו די דאזיגע זאך וואס גאט אויף אייך גרעט איר קינדער ישראל אויף גאר דער משפחה וואס איך האב אויף געבראכט נד מצרים לֵאמֹר צו זאגן: אִם יִתָּקַע שׁוֹפָר בְּעִיר אוב עס ווערט געבלאזן מיט א שופר אין שטאט אס פאלק זאל זיך ניט דר שרעקן אִם תִּהְיֶה רָעָה בְּעִיר אוב עס וועט זיין איין בייז אין שטאט

כוכב מישראל

(רַק אֶתְכֶם יָדַעְתִּי מִכָּל מִשְׁפְּחוֹת וגו׳ עַל כֵּן אֶפְקוֹד עֲלֵיכֶם וגו׳) עַל פִּי מָשָׁל צווייא סוחרים האבן גהאט איין מסחר. נאר איינר האט גהאנדילט מיט אבוסל געלט נאר זיין איינגס. אונ דר אנדרר האט גהאט אגרוסן מסחר נאר פון פרעמד געלט. איין מאל איז דר קליינר געפארן אויף איין יריד איז ער אריין געפארן אין איין אכסניא אונ האט אום געשפאנט די פערד אונ האט זיך געלייגט שלאפן. קומט דר בעל אכסניא אונ וועקט אים אויף אונ זאגט אים נעם ארוס דיין וואגן ווארום דא בדארף אריין פארן א גרוסער סוחר. האט אים זייער געקרענקט פאר וואס ער מוז אפ טרעטן צוא ליב דעם גרוסן סוחר. אין אצייט ארום איז דר גרוסר סוחר געווארן ארום אונ די בעלי חובות האבן אים געזעצט אין תפיסה האט זיינע גוטע פריינד מקבץ געוועזן נדבות אונ האבן געקומן צוא דעם קליינעם סוחר געמן א נדבה. האט ער זייא דר ציילט די מעשה אונ האט גזאגט איך האב געוואסט זיין סוף אונ הט גדאנקט השי״ת וואס ער הט נישט פרעמד געלט. אזו לעתיד ביום הדין הגדול (אז ירננו כל עצי יער יעלוז שדי וגו׳) וועלן אלע נבראים פרייען זיך פאר וואס (כי בא לשפוט הארץ) ווייל השי״ת וועט משפטן דעם מענטש פאר וואס ער האט צוא זאמן גנומן אלע כחות אונ אלע מדות פון אלע ברואים אונ איז געוועזן איבר די אמו״של. דאס איז דר פשט פון פסוק השי״ת זאגט צוא די ישראל ווייל איר זענט ריינר אונ איר האט מיין פאר מעגן מיט מדות וויא אלע עמלקים דריבער וועל איך אויף אייך באפקידן אייערע עונות:

עָשָׂה׃ כִּי לֹא יַעֲשֶׂה אֲדֹנָי יֱהֹוִה דָּבָר כִּי אִם־גָּלָה סוֹדוֹ אֶל־עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים׃
אַרְיֵה שָׁאָג מִי לֹא יִירָא אֲדֹנָי יֱהֹוִה דִּבֶּר מִי לֹא יִנָּבֵא׃

פירוש ע״ט

אונ גאט זאל די זאך ניט טאן כי לא יעשה ווארום דער שטארקער גאט טוט ניט קיין זאך נייערט ער טוט אנטפלעקן דעם זעלביגן סוד צוא זיינע קנעכט צו דיא נביאים: אריה שאג אז איין לייב שרייעט ווער פארכט זיך דען ניט ה׳ אלהים אז דער שטארקער גאט טוט ריידן צו דיא נביאים ווער זאל דען ניט נביאות זאגן:

בראשית מא מקץ

אונקלוס

מא א וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנָתַיִם יָמִים וּפַרְעֹה חֹלֵם וְהִנֵּה עֹמֵד עַל־הַיְאֹר׃ ב וְהִנֵּה מִן־הַיְאֹר

עלת

א וַהֲוָה מִסּוֹף תַּרְתֵּין שְׁנִין וּפַרְעֹה חָלֵם וְהָא קָאֵם עַל נַהֲרָא׃ ב וְהָא מִן נהרא

ת״א ויהי מקץ שנתים ימים מיד ל.

פירוש רשב״ם

(א) ויהי מקץ שנתים ימים. שתי שנים שלימות כדכתיב ימים תהיה גאולתו. ואם לא יגאל עד מלאת לו שנה תמימה. וכן ימים או עשור. וכן למועדה מימים ימימה בפסח מדבר שהוא משנה לשנה שלימה. אבל מקץ שנתים בלא ימים היה משמע מקץ שנה ויום אחד כדכתיב בן שנתו בתוך השנה קורהו בן שנתו: (ב) והנה מן היאור עולות. דרך ארץ לשתות הבהמות ביאור

בעל הטורים

(א) ויהי מקץ. גאמר כאן מקץ ונאמר באברהם מקץ עשר שנים שם לכאן מעשר אף כאן לסוף עשר שנים וזהו ויהי מקץ דהיינו לסוף עשר ועוד שנתים: ויהי מקץ שנתים ימים ופרעה חולם. בגימ׳ עשר שנים:

שפתי חכמים

א דבר פשוט דלשון קץ כתרגומו מסוף הוא אבל קשה ימים דכתיב בקרא ל״ל בשלמא אי לשון מקץ לאו לשון סוף הוא אלא לשון מקצת כמו מקצה אחיו מש״ה צריך שקרא למנקט ימים לומר שתי שנים שלימות היו מיום ליום ולא מקצת שתי שנים אבל כיון דמקץ לשון סוף הוא א״כ ימים דכתיב בקרא למה לי ומפ׳ דס״א מקץ לשון מקצת הוא וס״א דכל לשון קץ נמי לשון מקצת הוא אלא סיבה שהוא מוכח מן המקרא שהוא לשון סוף להכי כתב הקרא שנה וימים ללמד שהוא לשון סוף ולא מקצת ומעתה כל לי קץ סוף הוא וזהו שהוא לשון סוף ולא מקצת ומעתה כל לי קץ סוף הוא אנו למדין מכאן דכל לי קץ סוף הוא כמו דמוכח ששה דמקץ לשון סוף אנו למדין מכאן דכל לי קץ סוף הוא בנקט רש״י וכן כל לשון קץ סוף הוא כלומר כיון דמוכח שהא דמקץ לשון סוף הוא בפעמים מתפרש סוף כמו דקן קן לג״ם ודו״ק נ״ל. ודלא כהרא״ם שכתב דמ״ש נקט כל לשון קץ סוף מבא״ב אלא קצה בפעמים מתפרש סוף כמו מקצה שלש שנים ופעם קצה כמו כרוב א׳ מקצה ופעם קצת כמו ומקצה אחיו. ואף שכתב כמה פעמים קודם זה בכמה מקומות אין זה קושיא כי כמוהו רבים עכ״ל. ונוכל להקשות מקרא דמקץ ז׳ שנים תעשה שמטה בפירושו מתחלת השנה השביעית כדכתיב והשביעית תשמטנה דקרא מקץ ז׳ שנים תעשה שמטה בהשמטת כספים מיירי והשמטת כספים אינה משמטת אלא בסופה. רא״ם וק״ל: ב דק״ל למה כתיב על היאור בה״א הידיעה א״ו כ״ש היאור הידוע שנהר לפיכך וקאי על כד׳ נהרות שכתובים בפרשת בראשית וא״כ למה לא כתיב בכאן נהר כמ״ש שם א״ו אי הוה כתיב נהר לא הייתי יודע על איזה נהר קאי שד׳ נהרות כתובים שם לכך כתיב היאור כלומר שנהר שעשוי יאורים והוא נילוס ונילוס היינו פישון שנזכר בפ׳ בראשית ולדפירש״י שם וכל נהר נהרות דנקט רש״י קאי אאחד מד׳ נהרות הנזכרים בבראשית למה לא הוכיר אותו בשמו המיוחד אלא לפי שעשוי יאורים יאורים ע״ז בא

רש״י

(א) ויהי מקץ. כתרגומו מסוף וכל לי קץ א סוף הוא: על היאור. כל שאר נהרות אינם קרויים יאורים ב חוץ מנילוס מפני שכל הארץ עשויין יאורים יאורים בידי אדם ג ונילוס עולה בתוכם ומשקה אותם לפי שאין גשמים יורדין במצרים תדיר כשאר ארצות: (מן היאור עלת. זהו עקרו של הלום לפי שבשביעתן ורעיבתן מתוך גדולם הנהר ומתוך יבשותו):

פירוש ע״ט

(א) וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנָתַיִם יָמִים אונ עס איז גיוועזן אין סוף צוויא יאר וּפַרְעֹה חוֹלֵם אונ פרעה האט זיך געחלומט וְהִנֵּה אונ נון עוֹמֵד עַל הַיְאוֹר ער איז געשטאנן ביא דעם טייך. רש״י שרייבט אנדרע טייכן ווערן ניט אן גרופן יאור נאר דער טייך ווערט אן גרופן יאור ווייל דיא מענטשן פלעגן מאכן אין דעם לאנד קליינע טייכלך אונ דער נילוס פלעגט אויף גיין אונ פלעגט אריין גיסן אין זייא וואסר ווייל אין מצרים פלעגט ניט אפט גי רעגן אזו וויא אין אנדרע לענדער: (ב) וְהִנֵּה מִן הַיְאוֹר עוֹלוֹת שֶׁבַע פָּרוֹת יְפוֹת מַרְאֶה וּבְרִיאוֹת בָּשָׂר נון פ דעם טייך גייען אויף זיבן קיא [illegible]

עֹלֹת שֶׁבַע פָּרוֹת יְפוֹת מַרְאֶה
וּבְרִיאֹת בָּשָׂר וַתִּרְעֶינָה בָּאָחוּ׃
ג וְהִנֵּה שֶׁבַע פָּרוֹת אֲחֵרוֹת עֹלוֹת
אַחֲרֵיהֶן מִן־הַיְאֹר רָעוֹת מַרְאֶה
וְדַקּוֹת בָּשָׂר וַתַּעֲמֹדְנָה אֵצֶל
הַפָּרוֹת עַל־שְׂפַת הַיְאֹר׃
ד וַתֹּאכַלְנָה הַפָּרוֹת רָעוֹת הַמַּרְאֶה
וְדַקֹּת הַבָּשָׂר אֵת שֶׁבַע הַפָּרוֹת
יְפֹת הַמַּרְאֶה וְהַבְּרִיאֹת וַיִּקַץ
פַּרְעֹה׃ ה וַיִּישָׁן וַיַּחֲלֹם שֵׁנִית וְהִנֵּה
שבע

אונקלוס

נַהֲרָא סָלְקָן שְׁבַע תּוֹרָן
שַׁפִּירָן לְמֶחֱזֵי וּפַטִּימָן
בְּשַׂר וְרָעְיָן בְּאַחֲוָא׃
ג וְהָא שְׁבַע תּוֹרָן
אָחֳרָנְיָן סָלְקָן בַּתְרֵיהוֹן
מִן נַהֲרָא בִּישָׁן לְמֶחֱזֵי
חֲסִירָן בְּשַׂר וְקָמָן
לָקֳבְלֵיהוֹן דְּתוֹרָתָא עַל
כֵּיף נַהֲרָא׃ ד וַאֲכָלָן
תּוֹרָתָא בִּישָׁן לְמֶחֱזֵי
חֲסִירָן בְּשַׂר יָת שְׁבַע
תּוֹרָתָא שַׁפִּירָן לְמֶחֱזֵי
וּפַטִּימָתָא וְאִתְּעַר
פַּרְעֹה׃ ה וּדְמוֹךְ וַחֲלַם
תִּנְיָנוּת וְהָא שְׁבַע
שבליא

בעל הטורים

(ב) שבע פרות. ס״ת מגלה יפיפיה מצרים ולמה ז׳ פ״ת מצרים לומר מנשים לבנים נפתחים פתרונים כפלוחים בבכ

רש״י

(ב) יפות מראה. סימן הוא לימי השובע שהבריות נראות יפות זו לזו שאין עין בריה צרה בחברתה: באחו. בתוך מרי״ש בלעז (זומפף) כמו ישגא אחו: (ג) ודקות בשר. מינצ״ש בלעז (גארם דין) לשון דק: (ד) ותאכלנה. סימן שתהא כל שמחת השובע נשכחת בימי הרעב:

פירוש רשב״ם

ומתוחות ודלות ורועות באחו: באחו. מקום עשבים כדכתיב ישגא אחו בלי מים: (ד) ויקץ פרעה. וייקץ

שפתי חכמים

אדם לכן קראו בשם יאור וכל שאר נהרות אינם עשויים כן: ד דק״ל למה לא פתר יוסף את זה למה היו הפרות יפות מראה שפתר רק בריאות בשר ולא טוב המראה ורוע המראה ותתרץ כיון שמצינו שפתר דשבע פרות הטובות הם סימן לשבע ימי השובע א״כ ה״ה בזה הפתרון נמי פתר יוסף דיפות מראה סימן הוא לימי השובע והפתרון קאי נמי על זה דבימי השובע נראות הבריות יפות אלו לאלו דהיינו יפות מראה כלומר שמקבל זה את זה בסבר פנים יפות ונותן לו די מחסורו אשר יחסר לו: ה דק״ל דכיון שייך לומר דק אבהמה ולבשר הוה ליה למיכתב כיחוש בשר ועז״פ טינצ״ש בלעז כלומר דהאי בלשון לעז קורין לבהמה כחושה טינצ״ש ואע״פ שטינצ״ש הוא לשון דק אפ״ה קורין לבהמה כחושה טינצ״ש א״כ בלשון עברי נמי קורין לבהמה כחושה דקות בשר ולכן דק דנקט רש״י קאי אטינצ״ש בלעז: ו דק״ל דותאכלנה הפרות יש לפרש בשתי פירושים. הא׳ שתהא כל שמחת השובע נשכחת בימי הרעב. והשני שהוא סימן שיהא לבריות מאכל בימי הרעב וזה סימן טוב הוא ועז״פ הוא סימן שתהא

פירוש ע״ט

אונ פעט פלייש כלומר זייא זענן געוועזן זייער שיין אונ פעט. רש״י שרייבט דאס איז געוועזן איין סימן אויף דיא זאטע יארן דיא לייט ווערן אן זעהן שיין איינר קעגן אנדרן איין מענטש מוט דעם אנדערן: ותרעינה באחו אונ זייא האבן זיך גפיטערט אין גמוזיכץ: (ג) והנה אונ זעה שבע פרות אחרות עולות אחריהן מן היאור זיבן אנדרי זייא זענן אויף גגאנגן נאך דיא פון דעם טייך רעות מראה בייז געשטאלט ודקות בשר אונ דין פלייש לומר מאגערע קיא ותעמודנה אצל הפרות אונ זייא האבן זיך געשטעלט ביא דיא קיא על שפת היאור אויף דעם בארטן פון דעם טייך: (ד) ותאכלנה הפרות רעות המראה ודקות הבשר אונ זייא האבן אויף גגעסן דיא קיא וואס זייא זענן געוועזן בייז געשטאלט אונ דין פלייש את שבע הפרות יפות המראה והבריאות דיא זיבן קיא וואס זענן שיין געשטאלט אונ פעט פלייש. רש״י שרייבט דאס איז אסימן אז דיא פרייד פון דיא זאטע יארן וועט ווערן פאר געסן אין דיא הונגער יארן ויקץ פרעה אונ פרעה איז וואָרן אויף גוואכט: (ה) ויישן ויחלום שנית אונ ער איז אנטשלאפן געווארן האט זיך אים דם אנדרע מאל גחלמט והנה נן שבע שבלים עולות בקנה אחד זיבן

שֶׁבַע שִׁבֳּלִים עֹלוֹת בְּקָנֶה אֶחָד
בְּרִיאוֹת וְטֹבוֹת׃ ו וְהִנֵּה שֶׁבַע
שִׁבֳּלִים דַּקּוֹת וּשְׁדוּפֹת קָדִים
צֹמְחוֹת אַחֲרֵיהֶן׃ ז וַתִּבְלַעְנָה
הַשִּׁבֳּלִים הַדַּקּוֹת אֵת שֶׁבַע
הַשִּׁבֳּלִים הַבְּרִיאוֹת וְהַמְּלֵאוֹת
וַיִּיקַץ פַּרְעֹה וְהִנֵּה חֲלוֹם׃ ח וַיְהִי
בַבֹּקֶר וַתִּפָּעֶם רוּחוֹ וַיִּשְׁלַח וַיִּקְרָא
אֶת

שֻׁבְלַיָּא סָלְקָן
בְּקַנְיָא חַד פַּטִּימָן
וְטָבָן׃ ו וְהָא שְׁבַע
שֻׁבְלַיָּא לַקְיָן וּשְׁקִיפָן
קִדּוּם צָמְחָן בָּתְרֵיהוֹן׃
ז וּבְלָעָא שֻׁבְלַיָּא
לַקְיָתָא יָת שְׁבַע
שֻׁבְלַיָּא פַּטִּימָתָא
וּמַלְיָתָא וְאִתְּעַר פַּרְעֹה
וְהָא חֶלְמָא׃ ח וַהֲוָה
בְצַפְרָא וּמִטָּרְפָא
רוּחֵהּ וּשְׁלַח וּקְרָא יָת
כָּל

ת״א וייקן פרעה. עקידה שער כה.

פירוש רשב״ם

מיד ויחלום וגו' בין שינת מעט לשינה שנייה רגיל חלום להתחלף לענין אחר ועדיין אינו נותן לב להבין שזה הלום הוא עד שנגמרה שינתו וניעור לגמרי ואז וייקץ פרעה לבסוף והנה חלום אבל עד עתה לא ידע: (ה) בקנה אחד. זהו סי' לשובע לכל גרעין שבע שבלים: (ז) והנה חלום. כמו והנה היא לאה. אבל עד עתה היה סבור שראה ממש ולא חלום: (ח) ותפעם רוחו. נתחלפה דעתו כרישפשא בלע״ז וחשב לבקר ולדעת הפתרון וכן

בעל הטורים

ז' ח' פעמים מקץ כנגד יתפרנסו ממלכים: (ה) בקנה א'. ג' במס' ב' הכא ואידך גבי מנורה בהבינה הוא אור לעולם ולכן ראה בשובות בקנה אחד ובשדופות לא ראה בקנה אחד:

רש״י

(ה) בקנה אחד. ז טוליד״ל בלעז: בריאות. שיינ״ש ח בלעז: (ו) ושדופת. השלוי״דש בלעז (הויסגעפלאכטן) ושקיפן ט קדום חבוטות ל' משקוף המבוט תמיד ע״י הדלת המכה עליו: קדים. רוח מזרחית שקורין י ביס״א (רויכטער ווינד): (ז) הבריאות. שיינ״ש בלעז: והנה חלום. והנה נשלם חלום שלם לפניו ב והולרך לפותרים: (ח) ותפעם רוחו. ומטרפא רוחיה מקשקשת בתוכו כפעמון ובנבוכדנצר הוא אומר (דניאל ב) ותתפעם רוחו

שפתי חכמים

וכו'. וזה שפי' אמת דהא מצינו לקמן בהדיא שיוסף פתר אותו כן. ומהרש״ל פי' דקשה לרש״י למה אמר ותתבלענה הל״ל ותבלענה כי אין לשון אכילה שייך לומר על ב״ח זה את זה לכך מפרש סימן וכו'. עכ״ל: ז ר״ל כמו בל' לעז קורין לקש של שבלים טולד״ל שהוא נמי שם קנה של עץ וא״כ בלשון עברי נמי כן הוא: ח דק״ל דאין שייך לומר בריאות השבלים אלא דוקא אבעלי חיים כגון לעיל גבי פרות ומתרץ דהא בלעז קורין לשבלים טובות שיינ״ש שהוא בל״א פרי״ש א״כ ה״ה בלשון עברי שייך לשון בריאות גבי שבלים: ט ר״ל דשדפון היינו חולי של שדפון ולא שייך אלא גבי אדם אבל לא גבי תבואה ומתרץ דבלשון לעז קורין לו בלייד״ש אע״פ שהוא חולי אדם א״כ ה״ה בלשון עברי. הכי אונקלוס לא תרגם דשדופות הוא לשון שדפון אלא שקיפן שהוא ל' חבטה כך פי' הרא״ם וכתב עליו מהרש״ל ואין נ״ל דהא בפרשת תבא פירש״י בהדיא על שדפון שהוא מכת תבואה וי״ל שיש חילוק בין שדפון ובין שדופות שהרי רש״י מביא ב' לשונות של לעז משמע שהוא פי' בענין אחר ממה שפי' שם וא״ל שהכא פי' על הרוח דהא פי' שהם פירוש אחר על רוח. דק״ל דהכא משמע שרוח מזרחית רע הוא וכמ״ש אמרינן דרוח מזרחית הוא טוב יותר מכל הרוחות וסימן ברכה הוא לעולם ל״פ וכו' ר״ל דלרוח מזרחית יש ג' רוחות ואותו רוח שקורין ביס״א הוא רע: כ כי בפעם ראשון הוצ ליקץ עוד דלמא יחלום עוד כאשר אירע באמת אבל בקיץ השני שהיה קרוב לבוקר שלא ישן עוד אז נשלם החלום ונצטרך לפותרים (נח״י) ומפני שבאת והנה מורה על הזמן לומר שעכשיו הוא כך ולא קודם לכן והכא ליכא לפרש והנה חלום נגמר לאחר הקיצה דהא גם קודם הקיצה נגמר החלום כשראה השבלים בלעו הפרות וכו'. ל״נ לפרש כשבא חלום כראשון אע״פ שלדעת פרעה אפשר שהיה נגמר מ״מ לפי האמת אינו נגמר כמ״ש ועל השנות החלום פעמים כי נכון הדבר וגו' ע״ש: ל פי' ותפעם הוא מל' פעמון שהיה מקשקש בשמו

פירוש ע״ט

זאנגען גייען אויף אין איין שטרוי בריאות וטובות פעטע אונ גוטע: (ו) והנה אונ נון שבע שבלים דקות ושדופת קדים זיבען זאנגן דינע אונ אום געקלאפטע פון מזרח ווינט צומחות אחריהן האבן געשפראצט נאך זיא: (ז) ותבלענה השבלים הדקות את שבע השבלים הבריאות והמלאות אונ זיא האבן איין געשלונגען די

פירוש ע״ט

דינע זאנגן דיא זיבן פעטע אונ פולע זאנגן ויקץ פרעה אונ פרעה איז ווארן אויף געוואכט והנה חלום נון איז דער חלום ווארן גאנץ פאר אים האט ער בדארפט מען זאל אים בשיידן דעם חלום וואס ער באטייט: (ח) ויהי בבוקר ותפעם רוחו אז עס איז געוועזן אין דער פריא אונ עס האט געקלאפט די

את־כל־חרטמי מצרים ואת־כל־
חכמיה ויספר פרעה להם את־
חלמו ואין־פותר אותם לפרעה׃
ט וידבר שר המשקים את־פרעה
לאמר את־חטאי אני מזכיר היום׃
י פרעה קצף על־עבדיו ויתן אתי
במשמר בית שר הטבחים אתי

ואת

כל חרשי מצרים וית
כל חכימהא ואשתעי
פרעה להון ית חלמה
ולית דפשר יתהון
לפרעה׃ ט ומליל רב
שקי (עם) לפרעה
למימר ית סרחני אנא
מדכר יומא דין׃
י פרעה רגז על
עבדוהי ויהב יתי
במטרת בית רב
קטוליא

ת״א אני מזכיר מקידה בבר לח

פירוש ישבים

בדניאל ויאמר המלך חלום חלמתי ותפעם רוחי לדעת את החלום: ואין פותר אותם. דברים המתיישבים לפרעה: (י) פרעה קצף על עבדיו. כל פרעה בלשון מצרים מלך. וכן כל מלכי מצרים נקראים. ושל פלשתים אבימלך אפי' בימי דוד בשנותו את טעמו לפני אבימלך. ושל ירושלים מלכי צדק ביהושע אדוני צדק מלך שלם. ובימי דוד על דברתי אני מבטיח שתהיה מלכי צדק מלך ירושלים. ושל עמלק אגג. בימי משה וירום מאגג מלכו. ובימי שאול אגג מלך עמלק. אף כאן פרעה לשון מלכות כי כשמו של מלך אין אומרים לפניו (דוד) פרעה קצף

רש״י

לפי שהיו שם שתי פעימות שבחת החלום והעלמת פתרונו (צ״ר): החרטמי. הנחרים במימי מתים בעצמות (מימי הן עצמות בלבן ארמי ם ובמבנה בית הה״א מלא כמוא מלה עצמות): ואין פותר אותם לפרעה. פותרים היו אותם אבל לא לפרעה שלא היה קולן נכנס באזניו ולא היה לו קורת רוח ג׳ בפתרונם שהיו אומרים שבע בנות אתה מוליד

שפתי חכמים

כלו׳ כמו סעגלא המקשקש בתוך הזוג: ם י״ל דלכך צריך לפרש תתהלה כל׳ ארמי משום דר״ל הרטמי הם ב׳ תיבות חר מלשון נחירים טומי מל׳ טימי וזה לפרשו מל׳ נחירים של אף שהיו נותנים העצם של מת בנחירים של אף והיה מדבר וגם לפרשו בזה ל׳ חור מלשון והעצמות יהרו שהיו נותנין העצמות תחת בית השחי ומחממין אותן והיה מדבר ע״י כשוף: ג אבל כשאמר לו יוסף שהיה רעב באתן היה לו קורת רוה לפי שאמר שלכך כראה לו הקב״ה כדי לעשות תקנה

פירוש ע״ט

אטום כלומר זיין הארץ איז געווען שוועד ויִשלח ויקרא את כל חרטמי מצרים ואת כל חכמיה אונ ער הט געשיקט אונ ער האט גרופן דיא כישוף מאכער פון מצרים אונ אלע אירע חכמים ויספר פרעה להם את חלומו אונ פרעה האט זייא דער ציילט זיין חלום ואין פותר אותם לפרעה אונ קיינער האט ניט געקאנט באשיידן זייא צוא פרעה. רש״י שרייבט וייא האבן יוא בשייד נאר צו פרעה זענן זייערע רייד ניט אריין גגאנגן אין זיינע אויערן ער האט פון זייא ניט געהאט קיין נחת רוח זייא האבן זאגט דער חלום באטייט דוא וועסט האבן ווינן זיבען טעכטער אונ זיבען טעכטער וועסטו גראבן: (ט) וידבר שר המשקים את פרעה אונ ער הט רעט דער שר המשקים פאר פרעה לאמר צוא אגן את חטאי אני מזכיר היום מיינע זינד מוז איך היינט גדענקן: (י) פרעה קצף על עבדיו פרעה האט

משלי ישראל

(וישלח ויקרא את כל חרטומי מצרים ואת כל חכמיה) פרעה האט געשיקט רופן אלע חכמים פון מצרים זייא זאלן אים זאגן וואס זיין חלום באטייט (ואין פותר אותם) קיינר הט אים ניט פותר גוועזן. זאגט דר מדרש זייא האבן יוא באשייד גזאגט עס איז אים ניט אריין גגאנגן אין דיא אויערן זייא האבן גזאגט דיא זיבען פעטע קיא וואס דוא האסט געזעהן אין חלום באטייט אז דוא וועסט האבן זיבן טעכטער אונ דיא זיבען גוטע זאנגן באטייטן אז דוא וועסט איין נעמן זיבן מדינות איז דאס אים ניט געפעלן. אבר יוסף האט פותר חלום גוועזן אז דיא זיבן פעטע קיא מיט דיא זיבן זאנגן באטייט איך זיבן זאטע יארן אונ דיא זיבען מאגערע קיא מיט דיא זיבן שלעכטע זאנגן באטייטן אויף זיבן הונגר יאר דאס איז פרעה געפעלן איך וועל דאס געבן צו פאר שטיין מיט אמשל. עס איז געוועזן איין מלך ער האט געהאט איין בן יחיד ניט קיין קלוגר האט דר מלך זיך בטראכט מיין זון וועט זיך בלייבן קיניג נאך מיר אונ ער פאר שטייט נאר ניט קיין שום חכמות האט ער זיך מיישב גוועזן אונ הט אים אוועק געשיקט אין איינים לאנד וואס מען לערנט דארט חכמות. איז דר בן יחיד דארט גוועזן כמה יאר ביז ער

האט

ציילט אוף זיינע קנעכט ויתן אתי במשמר בית שר הטבחים אונ ער הט מיך געגעבן אין דיא תפיסה

וְאֵת שַׂר הָאֹפִים׃ יא וַנַּחַלְמָה חֲלוֹם בְּלַיְלָה אֶחָד אֲנִי וָהוּא אִישׁ כְּפִתְרוֹן חֲלֹמוֹ חָלָמְנוּ׃ יב וְשָׁם אִתָּנוּ נַעַר עִבְרִי עֶבֶד לְשַׂר הַטַּבָּחִים וַנְּסַפֶּר־לוֹ וַיִּפְתָּר־לָנוּ אֶת־חֲלֹמֹתֵינוּ

איש

קְטוֹלַיָּא יָתִי וְיָת רַב נַחְתּוֹמֵי׃ יא וַחֲלַמְנָא חֶלְמָא בְּלֵילְיָא חַד אֲנָא וְהוּא גְּבַר כְּפֻשְׁרַן חֶלְמֵהּ חֲלַמְנָא׃ יב וְתַמָּן עִמָּנָא עוּלֵם עִבְרָאָה עַבְדָּא לְרַב קְטוֹלַיָּא וְאִשְׁתָּעֵינָא לֵהּ וּפַשַּׁר לָנָא יָת חֶלְמָנָא

גבר

ת"א ושם אתנו נער מגילה יג.

פירוש רשב"ם

ע"ל עבדיו. אלא כך אמר לפניו אדוני קצף על עבדיו. וכן לפניו אני פרעה. אני אהיה המלך לבדי כדכתיב

שפתי חכמים

למדינה שלא ימותו ברעב מהרש"ל. עקידה בחלומות שהמלכים אינם דברים פרטיים רק דברים כוללים כל מלכותו או כל העולם כחלומותיו של נבוכדנצר לכך לא היה לו קורת רוח: ם ר"ל נער בגימ' שוטה: ע (נח"י) וכ"ש שאר לשונות וכתיב בנימוסי מצרים שצריך שהמושל יהא מכיר ע' לשון עי' סוטה דף ל"ו: פ דעבד נמי מיותר דכיון דאמר ושם אתנו נער עברי וכודאי שלא היה בבית הסוהר בוש נער עברי כי אם יוסף וא"כ למנ"ת קאמר שהוא עבד לשר הטבחים אלא ודאי

רש"י

שבע בנות אתה קובר (ב"ר): (יא) איש כפתרון חלומו. חלום הראוי לפתרון שנפתר לנו ודומה לו: (יב) נער עברי עבד. ארורים הרשעים שאין טובתם שלמה מזכירו בלשון בזיון: נער. שוטה ם ואין ראוי לגדולה: עברי. אפילו לשוננו ע אינו מכיר: עבד. וכתיב בנימוסי מצרים פ ואין עבד מולך ולא לובש בגדי שרים. (ס"א שרים וכן גרס רא"ם): איש כחלומו.

פירוש ע"ט

אין דעם הויז פון דעם שעכט מייסטער אֹתִי וְאֵת שַׂר הָאֹפִים מיך מיט דעם שר האופים: (יא) וַנַּחַלְמָה חֲלוֹם בְּלַיְלָה אֶחָד אֲנִי וָהוּא אונ עס האט זיך אונז גחלמט איך מיט אים אין איין נאכט אחלום אִישׁ כְּפִתְרוֹן חֲלוֹמוֹ חָלָמְנוּ איטליכער פון אונז האט זיך גחלמט אזו אחלום וואס איז ראוי צוא בשיידן אונ איז גלייך צו דעם בשיידעניש וואס מיהאט בשייד: (יב) וְשָׁם אִתָּנוּ אונ דארטן אין דר תפיסה איז גוועזן מיט אונז נַעַר עִבְרִי עֶבֶד איין יונג איין יהודי אקנעכט לְשַׂר הַטַּבָּחִים צוא דעם שעכט מייסטער. רש"י שרייבט פאר פלוכט זענן דיא רשעים ווארום אז זייא טוען אטובה טוען זייא ניט אין גאנצן דער שר המשקים האט צו יוסף גוועלט אטובה טאן הט ער אים גרופן מיט איין לשון בזיון ער האט גזאגט נער דאס איז טייטש ער איז יונג ער האט קיין שכל ניט ער איז ניט ראוי צוא גדולה ער האט אים גרופן עברי איז טייטש איין יהודי ער קאן אפילו אונזער לשון ניט עבד ער איז איין קנעכט אונ עס שטייט גשריבן אין דיא ריכט פון מצרים אז קיין קנעכט טאר ניט זיין קיין מלך אונ טאר ניט אן קליידן קלייד פון אשר וַנְּסַפֶּר לוֹ. אונ מיר האבן דר ציילט צו אים וַיִּפְתָּר לָנוּ אֶת חֲלוֹמֹתֵינוּ אונ ער הט אונז בשייד

משלי ישראל

האט זיך גלערינט פיל חכמות. נאך דעם האט ער גשיקט צום פאטער אבריף ער זאל אים שון אהיים נעמן האט דר פאטער אים אהיים גנומן ווארום ער האט שון גקאנט אלערליי חכמות אז ער איז אהיים גקומן האט דר מלך גמאכט אגרויסע סעודה פאר אלע זיינע הארן מיט דיא יועצים נאך דר סעודה האט איינר פון די הארן גוואלט פרובן דעם בן מלך די חכמות וואס ער האט זיך אום גלערינט פרעגט אים דר שר וואס פאר אחכמות האסטו זיך אום גלערינט ענפערט אים דר בן מלך איך קאן חכמת מדידה אונ חשבונות אונ נאך אנדרע חכמות נעמט דר שר איין פינגערל אין דר האנד אונ מאכט צו דיא האנד אונ זאגט צום בן מלך דר קען וואס איך האלט אין דר האנד האט ער אים אן גנומן. דיא האנד אונ הט זיך בטראכט מיט דעם כלל וואס מען האט אים גלערינט אונ זאגט צו אים דוא האסט אין דר האנד איין קאליכדיגע זאך אונ אינווייניג איז הול האט זיך דר שר פאר וואונדרט אונ זאגט אים עס איז טאקי איין קאליכדיגע זאך אונ אינווייניג איז הול נאר זאג מיר ווס די קאליכיקע זאך איז זאגט אים דר בן מלך דר כלל פון דר חכמה איז נאר מען זאל וויסן צו דיא זאך איז קאליכיג אדר פירעקיכדיג אוב עס איז הול אדר ניט אבר מען זאל וויסן וואס פאר אמין דאס איז קען מען ניט וויסן זאגט אים דר שר פון דעסט וועגן קען מען זיך שון אליין משער זיין אונ פאר שטיין וואס דיא זאך איז אן אבעל. שטייט דר בן מלך אביסל אונ באטראכט זיך אונ זאגט דאס איז אמיל שטיין ווארום אמיל שטיין איז קאליכדיג אין הול אונ דר מיט האט ער מיט דעם זאגן באוויזן זיין נארישן שכל וואס ער האט אין זיך אמת טאקי ער איז גלערינט אין כלל פון דר חכמה אבר ער זאל אליין פאר שטיין מיט זיין שכל צוא וואס דיא זאך איז בעסר

גְּבַר כְּחֶלְמֵהּ פַּשַּׁר:
יג וַהֲוָה כְּמָא דִּי פַשַּׁר
לַנָא כֵּן הֲוָה יָתִי אֲתֵיב
עַל שִׁמּוּשִׁי וְיָתֵהּ צְלָב:
יד וּשְׁלַח פַּרְעֹה וּקְרָא
יָת יוֹסֵף וְאַרְהִיטוּהִי
מִן בֵּית אֲסִירֵי וְסַפַּר
וְשַׁנִּי כְּסוּתֵהּ וַעֲל לְוָת
פַּרְעֹה: טו וַאֲמַר
פַּרְעֹה לְיוֹסֵף חֶלְמָא
חֲלָמִית וּפָשַׁר לֵית לֵהּ
וַאֲנָא שְׁמָעִית עֲלָךְ
לְמֵימַר דְּאַתְּ שָׁמַע
חלמא

אִישׁ כַּחֲלֹמוֹ פָּתָר: יג וַיְהִי כַּאֲשֶׁר
פָּתַר־לָנוּ כֵּן הָיָה אֹתִי הֵשִׁיב עַל־
כַּנִּי וְאֹתוֹ תָלָה: יד וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה
וַיִּקְרָא אֶת־יוֹסֵף וַיְרִיצֻהוּ מִן־הַבּוֹר
וַיְגַלַּח וַיְחַלֵּף שִׂמְלֹתָיו וַיָּבֹא אֶל־
פַּרְעֹה: שני טו וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־
יוֹסֵף חֲלוֹם חָלַמְתִּי וּפֹתֵר אֵין אֹתוֹ
וַאֲנִי שָׁמַעְתִּי עָלֶיךָ לֵאמֹר תִּשְׁמַע
חלום

ת״א איש כחלומו ברכות נס. ויהי כאשר פתר לנו שם. ויגלח ויחלף שם מ״.

בעל הטורים

(ת) כפתר פתר. בגימטריא׳ שהחלומות הולכים אחר הפה:

פתר. כשפשעו חלומי פתר וגם כמו שפתר לנו כן היה:

פירוש רשב״ם

רק הכסא אגדל ממך. לכן נקרא יוסף אברך. אבי המלך. ובספר לקח טוב פירש כמותי: (יב) איש כחלומו (יג) ויהי כאשר פתר וגו׳ אותי השיב על כני: (טו) תשמע

רש״י

לפי החלום וקרוב לענינו: (יג) השיב על כני. פרעה המוזכר למעלה כמו שאמר פרעה קצף על עבדיו הרי מקרא קצר לשון ולא פירש מי השיב לפי שאין צריך לפרש מי השיב מי שבידו להשיב והוא פרעה וכן דרך כל מקראות קצרים על מי שבידו לעשות הם סותמי׳ את הדבר: (יד) מן הבור. מן בית הסוהר שהוא עשוי כמין גומא וכן כל בור שבמקרא ל׳ גומא ואף אם אין בו מים ר׳ קרוי בור פוס״ש בלעז (הייגע גרובע): ויגלח. מפני כבוד המלכות (ב״ר): (טו) תשמע

שפתי חכמים

לדרשא: צ׳ גבי כי שמו אותי בבור היה אפשר לומר שהוא בור ממש אלא שאח״כ נהנוהו בבית הסוהר אבל הכא צריך לפרש כן דלא תימא אחר בואו שר המשקים מבית הסוהר שמו אותו בבית בבור ל״פ שבור הוא בית הסוהר מדכתיב ויריצהו מן הבור והבור אין שייך ל׳ ריצה כ״א משיכה כדכתיב וימשכו את יוסף מן הבור: ק פי׳ שלמעלה כתיב בשמוהו בבית הסוהר וכאן כתיב ויריצהו מן הבור לכ״פ שהוא עשוי וכו׳ שהרפ״ל: ר (נח״י) דאל״כ כיון בגדיו לאיש ובביאה שהיה צריך להחליפם גם בלא כבוד המלכות ולמה הוצרך לומר ויחלף שמלותיו ל״פ בור הוא בית הסוהר א״כ לא היה בו מים ולמה החליף שמלותיו אלא מפני כבוד המלכות: ש דא׳

פירוש ע״ט

אונזרע חלומות איש כחלומו פתר איטליכן מענטש האט ער באשייד אזו וויא זיין חלום כלומר ער האט באשייד נאך דעם חלום אונ נאהענט צוא דעם ענין פון דעם חלום: (יג) ויהי כאשר פתר לנו כן היה אונ וויא ער האט צוא אונז באשייד אזו איז גוועזן אותי השיב על כני מיך הט פרעה גמאכט אום קערן אויף מיין געכט ואותו תלה אונ אים האט ער גהאנגען: (יד) וישלח פרעה ויקרא את יוסף אונ פרעה האט גשיקט אונ ער האט אים גמאכט לויפן פון דעם גרוב כלומר ער האט אים ארויס נומן פון דער תפיסה ויגלח אונ ער האט זיך אפ שירען זיינע האר פון דעם מלכות כבוד וועגן ויחלף שמלותיו אונ ער האט פר ביטן זיינע קליידר ויבא אל פרעה אונ ער איז גקומען צוא פרעה:
(טו) ויאמר פרעה אל יוסף חלום חלמתי ופותר אין אותו אונ ער האט גזאגט פרעה צו יוסף עס הט זיך מיר

משלי ישראל

צו גלייכן דר צוא האט ער שון קיין פאר שטאנד נים ווארום דאס איז גוועזן אין דעם שכל פון דעם מענטש אליין נים אין דעם שכל פון דעם לימוד דר נמשל איז דיא חכמי מצרים האבן גיוווסט צוא באשיידן צו פרעה דעם חלום ווערלוג דעם כלל פון דר חכמה אזו וויא מיר האבן געשמוסט אז דיא חכמה איז נאר בלערנט על פי כלל. היינו דיא זיבן גוטע קיא מיט דיא זיבן גוטע זאנגן ווייזן אויף זיבן טעכטר אונ זיבן מדינות נאר זייא האבן בדארפט ברעכינן מיט דעם שכל צו וואס די זאך איז בעסר צוא גלייכן עס איז בעסר צוא גלייכן דיא זיבן גוטע קיא מיט דיא זיבן גוטע זאנגן צוא זיבן יאר דאס האבן זייא שון מיט זייער איינינם שכל נים געקענט בארעכינן דרום איז צוא פרעה נים איין גנאנגן זייערע רייד נאר יוסף האט דאס מיט זיין שכל וואס גאט האט אים געגעבן יוא בארעכינט דרום האט פרעה זיינע רייד אן גנומן:

חֲלוֹם לִפְתֹּר אֹתוֹ: טז וַיַּעַן יוֹסֵף אֶת־פַּרְעֹה לֵאמֹר בִּלְעָדָי אֱלֹהִים יַעֲנֶה אֶת־שְׁלוֹם פַּרְעֹה: יז וַיְדַבֵּר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף בַּחֲלֹמִי הִנְנִי עֹמֵד עַל־שְׂפַת הַיְאֹר: יח וְהִנֵּה מִן־הַיְאֹר עֹלֹת שֶׁבַע פָּרוֹת בְּרִיאוֹת בָּשָׂר וִיפֹת תֹּאַר וַתִּרְעֶינָה בָּאָחוּ: יט וְהִנֵּה שֶׁבַע־פָּרוֹת אֲחֵרוֹת עֹלוֹת אַחֲרֵיהֶן דַּלּוֹת וְרָעוֹת תֹּאַר מְאֹד וְרַקּוֹת בָּשָׂר לֹא־רָאִיתִי כָהֵנָּה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם לָרֹעַ: כ וַתֹּאכַלְנָה הַפָּרוֹת

הרקות

חֶלְמָא לְמִפְשַׁר יָתֵהּ: טז וַאֲתֵיב יוֹסֵף יָת פַּרְעֹה לְמֵימַר לָא מִן חָכְמְתִי אֱלָהֵן מִן קֳדָם יְיָ יִתּוֹתַב יָת שְׁלָמָא דְפַרְעֹה: יז וּמַלִּיל פַּרְעֹה (עִם) לְיוֹסֵף בְּחֶלְמִי הָא אֲנָא קָאֵם עַל כֵּיף נַהְרָא: יח וְהָא מִן נַהְרָא סָלְקָן שְׁבַע תּוֹרָן פַּטִּימָן בְּשַׂר וְשַׁפִּירָן לְמֶחֱזֵי וּרְעַיָן בְּאַחֲוָא: יט וְהָא שְׁבַע תּוֹרָן אָחֳרָנְיָן סָלְקָן בַּתְרֵיהוֹן חֲסִיכָן וּבִישָׁן לְמֶחֱזֵי לַחֲדָא וַחֲסִירָן בְּשַׂר לָא חֲזֵיתִי כְוָתְהֵן בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרַיִם לְבִישׁוּ: כ וַאֲכָלָן תּוֹרָתָא חֲסִיכָתָא וּבִישָׁתָא

פירוש רשב"ם

חלום. תבין חלום ויודע לפותרו: (טז) בלעדי. איני תלוי

שפתי חכמים

מפום שמתה כא לא ידע עדיין היך דינו ולא שעדיין לא בא לפני פרעה ומי יודע אם יכול לפתור אותו או לא: ת דה"א לפי כאן כמו בלעדי אבל אכלו הנערים דפירושו הוץ מה שאכלו דכיאך שייך לומר הוץ מאלהים יענה כו' וגם א"ל בפירושו אלא אלהים שסברי דעתו של יוסף לפתור לו חלומו אלא ה"פ בלעדי הם ב' תיבות בלי עדי ועדי פי' משלי כמו שמפ' ותז"ל: א ולא מלשון עוני: ב פי' משום דאמרינן כל אכין ורקין מיעוטין הן ורקות דהכא נמי מיעוט כוה ומשו

פירוש ע"ט

גְהָלֶמְת אַחָלוֹם אוּנ קֵיינֶער קֶען מִיר אִים נִיט בַּשֵׁיידְן וַאֲנִי שָׁמַעְתִּי עָלֶיךָ לֵאמֹר אוּנ אִיךְ הָאבּ גְהֶערְט אוֹף דִיר זָאגְן תִּשְׁמַע חֲלוֹם לִפְתֹּר אוֹתוֹ דוּא טוּסְט פַר שְׁטֵיין אוּנ פַאר נֶעמְן אַחָלוֹם צוּ בַּשֵׁיידְן אִים: (טז) וַיַּעַן יוֹסֵף אֶת פַּרְעֹה לֵאמֹר אוּנ יוֹסֵף הָט גֶעעֶנְטְפֶערְט צוּ פַּרְעֹה אַזוֹ צוּ זָאגְן בִּלְעָדָי חוּץ מִיר דִיא חָכְמָה אִיז נִיט מַיין אֱלֹהִים יַעֲנֶה אֶת שְׁלוֹם פַּרְעֹה גָאט וֶועט עֶנְטְפֶערְן אִין מַיין מוֹל דֶעם שָׁלוֹם צוּא פַּרְעֹה: (יז) וַיְדַבֵּר פַּרְעֹה אֶל יוֹסֵף אוּנ עֶר הָאט גְרֶעט פַּרְעֹה צוּא יוֹסֵף בַּחֲלוֹמִי אִין מַיין חָלוֹם הָאט זִיךְ מִיר גְדוּכְט הִנְנִי עוֹמֵד עַל שְׂפַת הַיְאוֹר אִיךְ בִּין גְשְׁטַאנֶען

בעל הטורים

(יט) כהנה. ב' במסורה הכא ואידך ואם מעט ואוסיפה לך

רש"י

חלום לפתור אתו. תאזין ותבין חלום לפתור אותו: תשמע. לשון הבנה והאזנה כמו שומע יוסף אשר לא תשמע לשונו אנטינדר"א בלעז (פערשטעהען) (טז) בלעדי. אין החכמה משלי אלא אלהים יענה יתן עניה בפי לשלום פרעה: (יט) דלות. א כחושות כמו (ש"ב י) מדוע אתה ככה דל דאמנון: ורקות בשר. כל לשון רקות במקרא חסרי ב בשר ובלי

פירוש ע"ט

אוֹף דֶעם בָּארְטְן פוּן דֶעם טַייךְ: (יח) וְהִנֵּה אוּנ מִן הַיְאוֹר עוֹלוֹת שֶׁבַע פָּרוֹת בְּרִיאוֹת בָּשָׂר וִיפוֹת תּוֹאַר פ דֶעם טַייךְ זֶענְן אוֹף גְגַאנְגְן זִיבְּן פֶעטֶע קִיא א שֵׁיין גְשְׁטַאלְט וַתִּרְעֶינָה בָּאָחוּ אוּנ זַייא הָאבְּן ז גְפִיטֶערְט אִין דֶעם גְמוּזִיכְץ: (יט) וְהִנֵּה שֶׁבַע פָּ אֲחֵרוֹת עוֹלוֹת אַחֲרֵיהֶן אוּנ נוּן אַנְדֶרֶע זִיבֶּען קִיא זֶ אוֹף גְגַאנְגֶן נָאךְ זַייא לֵיידִיג אָן פְלֵיישׁ לֹא רָאִ כָהֵנָּה בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם אִיךְ הָאבּ נִיט גְזֶעהְן אִין גַאנ לַאנְד פוּן מִצְרַיִם אַזוֹ וְוִיא זַייא צוּא שְׁלֶעכְ (כ) וַתֹּאכַלְנָה הַפָּרוֹת הָרַקּוֹת וְהָרָעוֹת אוּנ דִי זִיבְּן לֵייד אוּנ שְׁלֶעכְטֶע קִיא הָאבְּן אוֹף גְגֶעסְן אֵת שֶׁבַע הַ

הָֽרַקּ֣וֹת וְהָֽרָע֔וֹת אֵ֚ת שֶׁ֣בַע הַפָּר֔וֹת הָרִֽאשֹׁנ֖וֹת הַבְּרִיאֹֽת׃ כא וַתָּבֹ֣אנָה אֶל־קִרְבֶּ֗נָה וְלֹ֤א נוֹדַע֙ כִּי־בָ֣אוּ אֶל־קִרְבֶּ֔נָה וּמַרְאֵיהֶ֣ן רַ֔ע כַּאֲשֶׁ֖ר בַּתְּחִלָּ֑ה וָאִיקָֽץ׃ כב וָאֵ֖רֶא בַּחֲלֹמִ֑י וְהִנֵּ֣ה ׀ שֶׁ֣בַע שִׁבֳּלִ֗ים עֹלֹ֛ת בְּקָנֶ֥ה אֶחָ֖ד מְלֵאֹ֥ת וְטֹבֽוֹת׃ כג וְהִנֵּה֙ שֶׁ֣בַע שִׁבֳּלִ֔ים צְנֻמ֥וֹת דַּקּ֖וֹת שְׁדֻפ֣וֹת קָדִ֑ים צֹמְח֖וֹת אַחֲרֵיהֶֽם׃ כד וַתִּבְלַ֙עְןָ֙ הַשִּׁבֳּלִ֣ים הַדַּקֹּ֔ת אֵ֖ת שֶׁ֣בַע הַשִּׁבֳּלִ֣ים הַטֹּב֑וֹת וָאֹמַר֙ אֶל־הַֽחַרְטֻמִּ֔ים וְאֵ֥ין מַגִּ֖יד לִֽי׃ כה וַיֹּ֤אמֶר יוֹסֵף֙ אֶל־פַּרְעֹ֔ה חֲל֥וֹם פַּרְעֹ֖ה אֶחָ֣ד הֽוּא

וּבִישָׁתָא יָת שְׁבַע תּוֹרָתָא קַדְמָיָתָא פַּטִּימָתָא׃ כא וְעָלָא לִמְעֵיהֶן וְלָא אִתְיְדַע אֲרֵי עַלּוּ לִמְעֵיהֶן וּמֶחֱזֵיהֶן בִּישׁ כַּד בְּקַדְמֵיתָא וְאִתְּעָרִית׃ כב וַחֲזֵית בְּחֶלְמִי וְהָא שְׁבַע שֻׁבְּלַיָּא סָלְקָן בְּקַנְיָא חַד מָלְיָן וְטָבָן׃ כג וְהָא שְׁבַע שֻׁבְּלַיָּא נָצָן לָקְיָן שְׁקִיפָן קִדּוּם צָמְחָן בַּתְרֵיהוֹן׃ כד וּבְלָעָן שֻׁבְּלַיָּא לַקְיָתָא יָת שְׁבַע שֻׁבְּלַיָּא טָבָתָא וַאֲמָרִית לְחָרָשַׁיָּא וְלֵית דִּי מְחַוֵּי לִי׃ כה וַאֲמַר יוֹסֵף לְפַרְעֹה חֶלְמָא דְּפַרְעֹה חַד הוּא יָת דִּי יְיָ עָתִיד לְמֶעְבַּד

בעל הטורים

כהנה שלומר הכתוב ומוגה אני. מה ממות את האש וזהו ולוסיפה לך כהנה שאם היתה רעה לא ראיתי כהנה לרוע:

פירוש רשב"ם

כי אלא הקב"ה יודיעני לפתור שלומך: (כא) ולא נודע כי באו אל קרבנה. כך אמר פרעה עכשיו ליוסף. עתה אני זוכר כי בשעת החלום נדמה לי כאלו לא באו אל קרבנה. אבל למעלה לא היה ראוי לכתוב אלא ראיית האכילה שראה שזו איכלת זו אבל מה שחשב פרעה בלבו על מה שהיה תמיה שמראיהן רע כבתחילה לא היה ראוי לכתוב: (כג) צנומות. פתר לפי עניינו ואין לו חבר

רש"י

בלע"ז (אלמ"ש בוולאך): (כג) צנמות. צונמא בל' ארמי סלע הרי הן כעץ בלי לחלוח וקשות כסלע ותרגומו נצן לקין ב' נצן אין בהן אלא הקש לפי שנתרוקנו מן הזרע:

שפתי חכמים

ממעט ממעט בבשר אבל אין פירושו כמו ריק בלע"ז ומעלומי סעי"ן: ב וקשה למה מביא התרגום והלא הביא התרגום של יבש כסלע ונ"ל דק"ל שפרעה אמר ליוסף שהשבלים צנומות

פירוש ע"ט

הָרִאשֹׁנוֹת הַבְּרִיאֹת דִי זִיבֶּן עֶרְשְׁטֶע קִיא דִי פֶּעטֶע: (כא) וַתָּבֹאנָה אֶל קִרְבֶּנָה אוּנ דִיא פֶּעטֶע קִיא זֶענֶן קוּמֶען אִין זַייעֶר בּוֹיךְ וּמַרְאֵיהֶן רַע כַּאֲשֶׁר בַּתְּחִלָּה אוּנ זַייעֶר גִשְׁטַאלְט וָואר שְׁלֶעכְט אַזוֹ וִוי פְרִיעֶר וָאִיקָץ אוּנ אִיךְ בִּין וָוארְן אוֹיף גִוָואכְט: (כב) וָאֵרֶא בַּחֲלוֹמִי אוּנ אִיךְ הָאבּ גִזֶעהֶן אִין מַיין חָלוֹם וְהִנֵּה אוּנ נוּן שֶׁבַע שִׁבֳּלִים עוֹלוֹת בְּקָנֶה אֶחָד זִיבֶּען זַאנְגֶען גִייעֶן אוֹיף אִין אֵיין שְׁטְרוֹא מְלֵאוֹת וְטוֹבוֹת פוּלֶע אוּנ גוּטֶע: (כג) וְהִנֵּה שֶׁבַע שִׁבֳּלִים נוּן זִיבֶּען הַארְטֶע זַאנְגֶען דַקּוֹת

שְׁדוּפוֹת קָדִים דִינֶע אוּנ אוּם גִקְלַאפְּטֶע פוּן מִזְרָח וִוינְט צוֹמְחוֹת אַחֲרֵיהֶן הָאט גִשְׁפְּרָאצְט נָאךְ זֵייא: (כד) וַתִּבְלַעְנָה הַשִּׁבֳּלִים הַדַּקּוֹת אֵת שֶׁבַע הַשִּׁבֳּלִים הַטּוֹבוֹת אוּנ דִיא זִיבֶּן דִינֶע זַאנְגֶן הָאבֶּן אַיין גִשְׁלוּנְגֶן דִיא זִיבֶּן גוּטֶע זַאנְגֶן וָאוֹמַר אֶל הַחַרְטוּמִים אוּנ אִיךְ הָאבּ גִזָאגְט צוּא דִיא כִּישׁוּף מַאכֶער וְאֵין מַגִּיד לִי אוּנ קֵיינֶר זָאגְט מִיר נִיט וָואס עֶס בַּאטַייט: (כה) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל פַּרְעֹה אוּנ יוֹסֵף הָאט גִזָאגְט צוּ פַּרְעֹה חֲלוֹם פַּרְעֹה אֶחָד הוּא דֶער חָלוֹם פוּן פַּרְעֹה אִיז אֵיינֶער

הוּא אֵת אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עֹשֶׂה הִגִּיד
לְפַרְעֹה׃ כו שֶׁבַע פָּרֹת הַטֹּבֹת
שֶׁבַע שָׁנִים הֵנָּה וְשֶׁבַע הַשִּׁבֳּלִים
הַטֹּבֹת שֶׁבַע שָׁנִים הֵנָּה חֲלוֹם אֶחָד
הוּא׃ כז וְשֶׁבַע הַפָּרוֹת הָרַקּוֹת
וְהָרָעֹת הָעֹלֹת אַחֲרֵיהֶן שֶׁבַע
שָׁנִים הֵנָּה וְשֶׁבַע הַשִּׁבֳּלִים הָרֵקוֹת
שְׁדֻפוֹת הַקָּדִים יִהְיוּ שֶׁבַע שְׁנֵי
רָעָב׃ כח הוּא הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי
אֶל־פַּרְעֹה אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עֹשֶׂה

לְמֶעְבַּד חַוִּי לְפַרְעֹה׃
כו שְׁבַע תּוֹרָתָא
טָבָתָא שְׁבַע שְׁנִין אִנּוּן
וּשְׁבַע שֻׁבְּלַיָּא טָבָתָא
שְׁבַע שְׁנִין אִנּוּן חֶלְמָא
חַד הוּא׃ כז וּשְׁבַע
תּוֹרָתָא חֲסִיכָתָא
וּבִישָׁתָא דְּסָלְקָן
בָּתְרֵיהוֹן שְׁבַע שְׁנִין
אִנּוּן וּשְׁבַע שֻׁבְּלַיָּא
לְקָיָתָא דִּשְׁקִיפָן קִדּוּם
יֶהֶוְיָן שְׁבַע שְׁנֵי כַפְנָא׃
כח הוּא פִּתְגָּמָא דִּי
מַלֵּלִית עִם פַּרְעֹה דִּי
יְיָ עָתִיד לְמֶעְבַּד אַחְזֵי
לפרעה

הראה

פירש"י רשב"ם

בבקרא. ויש לומר כי לשון צונמא שבתלמוד הוא קשים כאבן בלא לחלוח: (כה) אשר האלהים עושה. מה שעתיד

שפתי חכמים

וויוסף לא פירש ע"ז כלום אלא על רעות ורקות וגם בחלומו לעיל לא אמר נגומות אע"כ נ"ל שפרעה היה רוצה לבדוק את יוסף אם אמת יפתור לו או וא"ל דבר שלא ראה מעולם ואמר אם יבין את זה יבין החלום לגמרי ויוסף הבין את הדבר ולא פתר לו כלום ע"ז כך נ"ל אתה לגרש פשוטו של קרא. וקשה לרש"י ע"ז מהיכן ידע יוסף את זה וכי נביא היה לכך מביא התרגום דראשון של נגומות בשות יבש כשלע ויוסף היה מבין זה מכח כברא בזה הדבר לא היה בחלומו כי אם היה זה לא היה קיום לעולם שיהא קללה כ"כ שיהא יבש כשלע אלא נ"ל שיהי' לו להלוחית מעט ועדיין קשה מנלן שלנומות הוא לשון שלע דלמא הוא ל' נגן לקין ל"פ שזה התרגום ג"כ משמע שאין בו להלוחית כי נגן הוא לשון שאין בו אלא גן. פשרש"י: ד דק"ל למה פתר יוסף שחלום אחד הוא. כיון שהלם הוזו ב"פ בפרות ובשבלים ודאי ב' חלומות הם וע"ז פי'

רש"י

(כו) שבע שנים ושבע שנים. כולן אינן אלא שבע ואשר נשנה החלום פעמים לפי שהדבר מזומן כמו שפירש לו בסוף ועל השנות ד החלום וגו'. בשבע שנים הטובות נאמר הגיד לפרעה לפי שהיה סמוך: ובשבע שני רעב נאמר הראה את פרעה לפי שהיה

משלי ישראל

(אֵת אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עוֹשֶׂה הֶרְאָה אֶת פַּרְעֹה) יוֹסֵף הָאט גְזָאגְט צוּא פַּרְעֹה וָואס גָאט וִויל טָאן דָאס אַיינֶענֶע וַוייזְט עֶר צוּא פַּרְעֹה נִיט בְּרֶמֶז דִיא זִיבְּן גוּטֶע זַאנְגֶן וַוייזְט אוֹיף דִי גוּטֶע תְּבוּאָה וָואס וֶועט זַיין אִין דִיא זִיבֶּן יָאר אוּנ דִי זִיבֶּן גוּטֵי קִיא וַוייזְט אוֹיף דֶעם שֵׁיינֶעם גְשְׁטַאלְט וָואס אַלֶע בְּשֶׁעפֶּנִישׁ וֶועלְן הָאבְּן אִין דִיא זִיבֶּן גוּטֵי יָארְן נִיט וְוִיא דִיא חַכְמֵי מִצְרַיִם הָאבְּן גְזָאגְט בְּרֶמֶז אַיינֶר הָאט גְזָאגְט אַז עֶס וַוייזְט אַז עֶר וֶועט הָאבְּן זִיבְּן טֶעכְטֶער אוּנ דֶר אַנְדֶרֶער הָאט גְזָאגְט אַז עֶר וֶועט אַיין נֶעמֶן זִיבְּן מְדִינוֹת עֶס אִיז אַמָשָׁל אַזוֹ וְוִיא אַיינֶר הָט פַאר לוֹרְן אַיין זַאךְ בַּיים עֶר אַרוּם מִיט אַבִּיטַר הָאֶרֶץ אוּנ זוּכְט בַּאגֶעגְנֶען אִים זַיינֶע בֶּקַאנְטֶע דֶער זָאגְט אִים טָאטֶר הָאסְטוּ אִין מַארְק פַאר לוֹרְן אוּנ דֶר זָאגְט אִים טָאטֶר הָאסְטוּ פַאר לוֹרְן אִין דֶר גַאס אוּנ דֶר זָאגְט אִים טָאטֶר הָאסְטוּ פַאר לוֹרְן אִין דֶר הַיים אוֹיף דֶעם גֶלֶעגֶער. אֵיין קְלוּגֶר אִיז גְוֶועזְן צְוִוישְׁן זַייא אוּנ זָאגְט צוּא אִים טָאטֶר הָאסְטוּ גָאר אֵיין מַטְבֵּעַ דוּא הָאסְט

פירוש ע"ט

אֵת אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עֹשֶׂה הִגִּיד לְפַרְעֹה אוּנ וָואס גָאט וִויל טָאן הָאט עֶר גְזָאגְט צוּא פַּרְעֹה: (כו) שֶׁבַע פָּרוֹת הַטּוֹבוֹת שֶׁבַע שָׁנִים הֵנָּה דִיא זִיבְּן גוּטֶע קִיא בַּאטַייטְ אוֹיף זִיבֶּעְן יָאר וְשֶׁבַע הַשִּׁבֳּלִים הַטּוֹבוֹת שֶׁבַע שָׁנִים הֵנָּה אוּנ דִיא זִיבֶּן גוּטֶע זַאנְגֶן בַּאטַייטְן אוֹיף דִי זִיבְּ יָאר חֲלוֹם אֶחָד הוּא עֶס אִיז אַיין חָלוֹם: (כז) וְשֶׁבַע הַפָּרוֹת הָרַקּוֹת הָרָעוֹת הָעוֹלוֹת אַחֲרֵיהֶן אוּנ דִי זִיבֶּן לֵיידִיגֵי אוּנ שְׁלֶעכְטֶע קִיא וָואס זֶענֶן אוֹיף גְגַאנְגֶען נָאךְ זַייא שֶׁבַע שָׁנִים הֵנָּה זַייא בַּאטַייטְן אוֹיף זִיבֶּען יָאר וְשֶׁבַע הַשִּׁבֳּלִים הָרֵקוֹת שְׁדוּפוֹת הַקָּדִים אוּנ דִי זִיבֶּן לֵיידִיגֶע זַאנְגֶען וָואס זֶענֶן אוֹם גְקְלַאפְּט פוּן דֶעם מִזְרָח וִוינְט בַּאטַייט יִהְיוּ שֶׁבַע שְׁנֵי רָעָב זַייא וֶועלְן זַיין זִיבֶּן יָאר הוּנְגֶר: (כח) הוּא הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל פַּרְ

הָרְאָה אֶת־פַּרְעֹה׃ כט הִנֵּה שֶׁבַע שָׁנִים בָּאוֹת שָׂבָע גָּדוֹל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ ל וְקָמוּ שֶׁבַע שְׁנֵי רָעָב אַחֲרֵיהֶן וְנִשְׁכַּח כָּל־הַשָּׂבָע בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וְכִלָּה הָרָעָב אֶת־הָאָרֶץ׃ לא וְלֹא־יִוָּדַע הַשָּׂבָע בָּאָרֶץ מִפְּנֵי הָרָעָב הַהוּא אַחֲרֵי־כֵן כִּי־כָבֵד הוּא מְאֹד׃ לב וְעַל הִשָּׁנוֹת הַחֲלוֹם

אל

ת״א ועל כשנות החלום אל

פַּרְעֹה׃ כט הָא שָׁבַע שְׁנִין אָתְיָן שׂוֹבְעָא רַבָּא בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרָיִם׃ ל וִיקוּמוּן שְׁבַע שְׁנֵי כַפְנָא בַּתְרֵיהֶן וְיִתְנְשֵׁי כָּל שׂוֹבְעָא בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם וִישֵׁיצֵי כַפְנָא יָת עַמָּא דְאַרְעָא׃ לא וְלָא יִתְיְדַע שׂוֹבְעָא בְּאַרְעָא מִן קֳדָם כַּפְנָא הַהוּא דִיהֵי בָתַר כֵּן אֲרֵי תַקִּיף הוּא לַחֲדָא׃ לב וְעַל דְאִתַּנֵּי חֶלְמָא

לפרעה בעל הטורים

(כט) שבע. ג׳ במסורה הכא ואידך ויגלהו אסמיך שבע נואל לן ...א כמו דבר בקר רעב ומהם יאמר דברך בקרך וכו׳ ... בנה: (לב) ועל השנות החלום וגו׳. אבל חלומות של יוסף אע״פ שנשנו באלומות ובכוכבים אלו היה בלילה.

פירוש רשב״ם

לעשות הגיד לפרעה. כי על המלך תלוים תקנות המלכות: (כט) שבע גדול. כולו קמץ כי טעמו למטה ושם דבר: (ל) ונשכח כל השבע. דוגמת ולא נודע כי באו אל

רשי

דבר מופלג וכחוק נופל בו לשון מראה: (ל) ונשכח כל השבע. הוא פתרון הבליעה: (לא) ולא יודע השבע. הוא פתרון ולא נודע ה כי באו אל קרבנה:

שפתי חכמים

ועל וכו׳: ה וא״ת ולמה לא פי׳ על ותבלע כל השבע הוא פתרון אכילת הפרות הטובות ולמה מפ׳ כבליעה דכוונו בליעת שבלים י״ל מפום דלשון ולא נודע ולשון ולא יודע תרוייהו

פירוש עם

אם איז די זאך וואס איך האב גרעט צו פרעה אשר האלהים עושה הראה את פרעה וואס גאט וויל טאן האט ער ווייזן צוא פרעה. רש״י שרייבט בייא די זיבן גוטע יאר שטייט הגיד דאס איז טייטש ... טוט זאגן וייל זיי האבן זיך באלד אן גהובן ... ביי די זיבן יאר הונגר שטייט הראה דם איז טייטש ער טוט ווייזן ווייל זייא זענן געווען אין ... לאנגע צייט שיקט זיך צוא זאגן הראה: (כט) הנה שבע שנים באות נון עם וועט קומן זיבען ... שבע גדול בכל ארץ מצרים וועט זיין גרוס זעט אין גאנצן לאנד מצרים: (ל) וקמו שבע שני רעב אחריהן ... זייא וועלין אוף שטיין נאך זייא זיבען יאר ... הונגער ונשכח כל השבע בארץ מצרים אונ עס ווערט ... געסן גאר דיא זעט אין לאנד מצרים דאס ... דער פתרון פון דעם איין שלינגען וכלה הרעב ... תארץ אונ ער וועט פאר לענדן דער הונגער ... אם לאנד מצרים: (לא) ולא יודע השבע בארץ מפני הרעב ההוא אחרי כן אונ עס וועט ניט הערן גיוואסט ... א זעט אין דעם לאנד פון וועגן דעם דאזיגן הונגער וואס דער נאך וועט זיין כי כבד הוא מאד ... ארום ער וועט זיין זייער שווער דאס איז דר פתרון פון ולא נודע כי באו אל קרבנה: (לב) ועל השנות

משלי ישראל

נאר נים פאר לורן ליג פאר אריין דיא האנד אין קעשענע אפשר ליגט אין קעשענע דיא זאך וואס דוא זוכסט אזו היא דו האסט אריין גליינט דאס נעמליכע אין גוועזן מים דעם חלום פון פרעה דיא חכמי מצרים האבן גזוכט צוא פותר זיין דעם חלום פון פרעה מים אפרעמדע זאך נאר דר קלוגר יוסף האט גזעהן מים זיין שכל או דר חלום וואס פרעה האט גזעהן דם איינציגע דארף זיין דיא זיבן גוטי זאנגן זענן זיבן וועמי יאר דיא זיבן פעטע קיא וועלן דיא מענטשן מים דיא בהמות אום ווייזן שיין אין דיא וועמי יארן אונ דיא זיבן שלעכטע זאנגן זענן הונגר יאר אונ די מאגערע קיא בטייטן אז דיא מענטשן מיט דיא בהמות וועלן אום ווייזן שלעכט אין דיא הונגר יארן דאס נעמליכע וואס ער האט גזעהן אין חלום דאס נעמליכע וועט זיין אזו וויא דר מים דר זאך וואס ער האט גמיינט אז ער האט פר לורן האט ער גזוכט ביז עס איז דר קלוגר גקומן אונ האט אים גזאגט וואו דוא האסט אריין גליינט דיא זאך דארט ליגט דיא זאך:

השתה

אֶל־פַּרְעֹה פַּעֲמָיִם כִּי־נָכוֹן הַדָּבָר
מֵעִם הָאֱלֹהִים וּמְמַהֵר הָאֱלֹהִים
לַעֲשֹׂתוֹ׃ לג וְעַתָּה יֵרֶא פַרְעֹה אִישׁ
נָבוֹן וְחָכָם וִישִׁיתֵהוּ עַל־אֶרֶץ
מִצְרָיִם׃ לד יַעֲשֶׂה פַרְעֹה וְיַפְקֵד
פְּקִדִים עַל־הָאָרֶץ וְחִמֵּשׁ אֶת־
אֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשֶׁבַע שְׁנֵי הַשָּׂבָע׃
לה וְיִקְבְּצוּ אֶת־כָּל־אֹכֶל הַשָּׁנִים
הַטֹּבוֹת הַבָּאֹת הָאֵלֶּה וְיִצְבְּרוּ־בָר

תחת

אונקלוס

לְפַרְעֹה תַּרְתֵּין זִמְנִין אֲרֵי תַקִּין פִּתְגָּמָא מִן קֳדָם יְיָ וּמוֹחִי יְיָ לְמֶעְבְּדֵהּ׃ לג וּכְעַן יֶחֱזֵי פַרְעֹה גְּבַר סוּכְלְתָן וְחַכִּים וִימַנֵּינֵהּ עַל אַרְעָא דְמִצְרָיִם׃ לד יַעְבֵּד פַּרְעֹה וִימַנֵּי מְהֵימְנִין עַל אַרְעָא וִיזָרֵז יָת אַרְעָא דְמִצְרַיִם בְּשֶׁבַע שְׁנֵי שׂוֹבְעָא׃ לה וְיִכְנְשׁוּן יָת כָּל עִיבוּר שְׁנַיָּא טָבָן דְּאָתְיָן הָאִלֵּין

ויצברון

פירוש רשב"ם

אחד כאלה הוו נכתרים: (לד) ויפקד פקידים וחמש, שהממונים יגבו חומש כל התבואות לצורך המלך אשר משפטו בשאר שנים לעשר כדכתיב בשמואל את שדותיכם יעשור עתה יטול פי שנים וכמו כן הנהיג יוסף לבסוף על אדמת מצרים לפרעה לחומש: (לה) ויצברו בר תחת יד. ממונה של פרעה וכל זה היה בעל כרחם של מצרים ולכך כ'

בעל הטורים

שכל כך יסיה הטובה שיתמלאו כל האוצרות: (לד) ויפקד. ב' במס' הכא ואידך ויפקד המלך פקידים אחשורוש הפקיד פקידים לקבץ לו נשים ע"כ נתרושם כמו שדרשו חז"ל ויסם המלך אחשורוש מס שנטפה רם והיינו דכתיב אל תתן לנשים חילך הכל יוסף הפקיד פקידים לקבץ בר אל כן הפשיר וליקט כל הכסף: (לה) ויקבצו. ב' במס' דין ואידך ויקבצו את כל נערה

שפתי חכמים

הס מ"ל כודעס פ"ס פי' על מלת ולא יודע הוא פתרון ולא מדע מה פא"כ מלת ונשכח באין פירושו לשון כודעס פ"ס פי' על פתרון הכלועה וק"ל: ו ולא כמו אמת נכון הדבר שפירושו מכוון: ז לא ביקח החומש לפי שלא נזכר בעפייהו רק הקבוץ והוא הזירח: ח פתח קטן הוא הגול וקמץ קטן

רש"י

(לב) נכון. ו מזומן: (לד) וחמש. כתרגומו וזרז ז וכן וחמושים: (לה) את כל אכל. שם דבר הוא לפיכך טעמו באל"ף ונקוד בפתח קטן ח ואוכל שהוא פועל כגון כי כל אוכל חלב טעמו בכ' ונקוד קמץ קטן:

משלי ישראל

(וְעַתָּה יֵרֶא פַּרְעֹה אִישׁ נָבוֹן וְחָכָם כו') וְתַן יוֹסֵף הָאט בַּשַׁייד צוּא פַּרְעֹה דֶעם חָלוֹם הָאט עֶר תֵּיכֶף צוּא פַּרְעֹה גְזָאגְט אַזוֹנְד זָאל פַּרְעֹה זֶעהְן אַיין פַּאר שְׁטֶענְדִיגְן מֶענְטְשׁ אוּנ אַקְלוּגְן וָואס עֶר זָאל אַיין זַאמְלְן דִיא תְּבוּאוֹת פוּן דִיא זִיבְּן זַעטִי יָאר אִין אַיין אוֹצָר אַרַיין עֶס זָאל זַיין וֶועגְן דִיא זִיבְּן הוּנְגֶר יָאר וָואס צוּא עֶסְן (וַיִּיטַב הַדָּבָר בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו) אִין דִיא זַאךְ וָואס יוֹסֵף הָאט גְזָאגְט גְפֶעלְן אִין דִיא אוֹיגְן פוּן פַּרְעֹה אוּנ אִין דִיא אוֹיגְן פוּן דִיא קְנֶעכְט לָאבֶּר פַּאר שְׁטֵיין וָואס דֶר צִיל דֶר פָּסוּק עֶס אִיז גְפֶעלְן דִיא רֵייד פוּן יוֹסֵף צוּא דִיא קְנֶעכְט פוּן פַּרְעֹה אוֹךְ דֶר עִיקָר אִיז זִיךְ נָאר עֶס זָאל גְפֶעלְן דֶעם מֶלֶךְ נָאר דִיא זַאךְ אִיז צוּא פַאר שְׁטֵיין דוּרְךְ אַיין דִמְיוֹן אַיין בֶּן מֶלֶךְ אִיז גְוֶועזְן זֵייעֶר שְׁלַאף הָאט דֶר מֶלֶךְ גְשִׁיקְט צוּא אַלֶע דָאקְטוֹרִים פוּן גָאר זַיין מְדִינָה זֵייא זָאלְן זִיךְ אַיין עֵצָה הַאלְטְן צוּא זוּכְן אִים אַיין רְפוּאָה. זֵייא זֶענְן גְקוּמֶען אוּנ הָאבְּן גְקְלֶערְט אוּנ הָאבְּן נִיט גְקֶענְט גְפִינֶען קַיין מִיטֶעל חָאמְשְׁע דֶר נִימוּס הַמַּלְכוּת אִיז אַז נִיט יֶעדֶר וֶוער עֶס וִויל זָאל אַרַיין גַיין אִין דֶעם חֶדֶר פוּן דֶעם בֶּן מֶלֶךְ נָאר וַוייל עֶר הָאט גְוָואלְט אַז דָאס הָאפְנוּנְג פוּן זַיין זוּן אִיז פַר לוֹרְן.

פירוש ע"ט

הַחֲלוֹם אֶל פַּרְעֹה פַּעֲמָיִם אוּנ פוּן וֶועגְן וָואס דֶר חָלוֹם אִיז וָוארְן פַאר עֶנְדֶרְט צְוֵוייא מָאל כִּי נָכוֹן הַדָּבָר מֵעִם הָאֱלֹהִים וָוארוּם דִיא זַאךְ אִיז אָן גְבְּרֵייט פוּן גָאט וּמְמַהֵר הָאֱלֹהִים לַעֲשׂוֹתוֹ אוּנ גָאט וֶועט אֵיילְן טָאן אִים: (לג) וְעַתָּה יֵרֶא פַרְעֹה אִישׁ נָבוֹן וְחָכָם אוּנ אַצוּנְד זָאל פַּרְעֹה אוֹיס קְלוֹיבְּן אַפַּאר שְׁטֶענְדִיגְן אוּנ אַקְלוּגְן מַאן וִישִׁיתֵהוּ עַל אֶרֶץ מִצְרָיִם אוּנ עֶר זָאל אִים טָאן אִיבֶּר דֶעם לַאנְד מִצְרַיִם: (לד) יַעֲשֶׂה פַרְעֹה פַּרְעֹה זָאל טָאן וְיַפְקֵד פְּקִידִים עַל הָאָרֶץ אוּנ עֶר זָאל בַּפֶעלְן עֶלְצְטֶע אִיבֶּר דֶעם לַאנְד וְחִמֵּשׁ אֶת אֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשֶׁבַע שְׁנֵי הַשָּׂבָע אוּנ עֶר זָאל וָואפִינֶען דֶם לַאנְד מִצְרַיִם אִין דִיא זִיבְּן זַאטֶע יָאר: (לה) וְיִקְבְּצוּ אֶת כָּל אוֹכֶל הַשָּׁנִים הַטּוֹבוֹת אוּנ זֵייא זָאלְן אַיין זַאמְלְן נָאר דָאס עֶסְן וַוארְג פוּן דִיא גוּטֶע יָארְן הַבָּאוֹת הָאֵלֶּה דִיא דָאזִיגֶע וָואס וֶועלְן קוּמֶען וְיִצְבְּרוּ בָר תַּחַת

תַּחַת יַד־פַּרְעֹה אֹכֶל בֶּעָרִים וְשָׁמָרוּ: לו וְהָיָה הָאֹכֶל לְפִקָּדוֹן לָאָרֶץ לְשֶׁבַע שְׁנֵי הָרָעָב אֲשֶׁר תִּהְיֶיןָ בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וְלֹא־תִכָּרֵת הָאָרֶץ בָּרָעָב: לז וַיִּיטַב הַדָּבָר בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי כָּל־עֲבָדָיו: לח וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־עֲבָדָיו הֲנִמְצָא

כזה

וְיִצְבְּרוּן עִיבוּרָא תְּחוֹת יְדָא דְּפַרְעֹה עִיבוּר בְּקִירְוַיָּא וְיִטְּרוּן: לו וִיהֵי עִיבוּרָא גְּנִיז לְעַמָּא דְּאַרְעָא לִשְׁבַע שְׁנֵי כַּפְנָא דִּי יְהוֹיָן בְּאַרְעָא דְּמִצְרָיִם וְלָא תִשְׁתֵּיצֵי עַמָּא דְּאַרְעָא בְּכַפְנָא: לז וּשְׁפַר פִּתְגָּמָא בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי כָּל עַבְדּוֹהִי: לח וַאֲמַר פַּרְעֹה לְעַבְדּוֹהִי הֲנִשְׁכַּח כְּדֵין גְּבַר דִּי

רוּחַ

פירוש רשב"ם

ויפקד פקידים יצברו שכן מצינו באחשורוש ויפקד המלך פקידים בכל מדינות מלכותו ויקבצו כל נערה וגו'. ויקבצו היא הגבייה מבעלי חשדות. ויצברו היא האסיפה אל ידי שומרי האוצרות וכן ביוסף תמצא ויקבוץ ויצבור אוכל

רש"י

תחת יד פרעה. ברשותו ובאוצרותיו: (לו) והיה האכל. הצבור כשאר פקדון הגנוז ט לקיום י הארץ: (לח) הנמצא כזה. הנמצא כ כדין אם נלך ונבקשנו ל הנמצא כמוהו. הנמצא לשון תמיהה וכן כל ה"א

שפתי חכמים

הוא גירי: ט ר"ל אם פרוצין להניח באוצר הוא כשאר פקדון הגנוז ור"ל לא שיהנו לאיש אחר אלא יהיה גנוז כשאר פקדון כמו כסף וזהב: י ר"ל לא לאדמה אלא לבריות: כ לא כמו הנסים כדבר הגדול הזה או הנשמע כמוהו שפירושו שאין כדבר הגדול הזה בכל העולם כולו. דא"כ ה"ל לתרגם

התתמה כדין ומדתרגם הנשכח משמע אם נלך כו'. ויהיה הנו"ן נו"ן האית"ן מלשון עתיד ולא נו"ן הנפעל מל' עבר והוכחת התרגום דאי הוה פירושו הנמצא בכל העולם. כדבר הזה קשה למנ"מ אמר פרעה זה בבלמא אי פירושו אם נלך וכו' אתי שפיר דיוסף אמר לפרעה ועתה ירא פרעה איש נבון וחכם וגו' ואמר פרעה לעבדיו אם נלך ונבקשנו כלום נוכל למצוא כמותו לכך אנו צריכין לפקוד את יוסף על זה: ל ולהכי מביא התרגום לפרש הנמצא כזה ר"ל עתה אם נמצא כזה ולא שיהיה פי' מעולם ספרי היה אברהם יצחק ויעקב לכך צריך לפרש עתה וזה מבואר בתרגום יותר מבקרא דבתרגום אם לא לומר אם נמצא כבר הל"ל אם אשתכח כדין אבל במקרא אין חילוק בין לשון עבר בין לשון עתיד בסוף

פירוש ע"ט

יַד פַּרְעֹה. אוּנ זַייא זָאלְן אַיין זַאמְלְן קָארְן אוּנְטֶער פַּרְעֹה זַיין הַאנְד כְּלוֹמַר אִין זַיין רְשׁוּת אוּנ אִין זַיינֶע אוֹצְרוֹת אוֹכֶל בֶּעָרִים דָאס עֶסְן וַוארְג זָאל לִיגְן אִין דִיא שְׁטֶעט וְשָׁמָרוּ אוּנ זַייא זָאלְן וֶוערְן גְהִיט: (לו) וְהָיָה הָאוֹכֶל לְפִקָּדוֹן אוּנ דָאס עֶסְן וַוארְג זָאל זַיין נוּא אַבַּהֶעלְטִינְשׁ צוּא דֶעם לַאנְד לְשֶׁבַע שְׁנֵי הָרָעָב אֲשֶׁר תִּהְיֶינָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם צוּא דִיא זִיבְּן יָאר הוּנְגֶער וָואס זַייא וֶועלְן זַיין אִין לַאנְד מִצְרַיִם וְלֹא תִכָּרֵת אֶרֶץ בָּרָעָב אוּנ דָאס לַאנְד זָאל נִיט פַאר שְׁנִיטְן וֶוערְן אִין הוּנְגֶער: (לז) וַיִּיטַב הַדָּבָר בְּעֵינֵי פַּרְעֹה אִיז דִי זַאךְ ווֹאל גְפֶעלְן אִין דִיא אוֹגְן פוּן פַּרְעֹה וּבְעֵינֵי כָל עֲבָדָיו אוּנ אִין דִיא אוֹגְן פוּן זַיינֶע קְנֶעכְט: (לח) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל עֲבָדָיו הָאט פַּרְעֹה גְזָאגְט צוּא זַיינֶע קְנֶעכְט הֲנִמְצָא כָזֶה וֶועלְן מִיר דֶען גְפִינְן אַזוֹי אַ דֶער דָאזִיגֶער כְּלוֹמַר אַז מִיר וֶועלְן זוּכְן וֶועלְן

משלי ישראל

הָאט עֶר גְהַייסְן וָוערְ עֶס וַוייל מֶעג אַרַיין גֵיין אִין דֶעם חֶדֶר פוּן דֶעם בֶּן מֶלֶךְ ווארוּם עֶר הָאט זִיךְ גְּבְרַאכְט טָאמֶר וֶועט אַרַיין קוּמֶן אַפְרֶעמְדֶר מֶענְטְשׁ וָואס עֶר וֶועט זָאגְן אַזוֹי אַיין זַאךְ וָואס עֶס וֶועט הֶעלְפְן אָדֶר עֶר וֶועט זָאגְן אַסְגוּלָה אָדֶר אַיין שְׁפְּרָאךְ אָדֶר עֶר וֶועט זָאגְן אַיין מִין קְרַייטִיכְץ וָואס עֶס וֶועט הֶעלְפְן עֶס אִיז אָבֶּר גְוֶועזְן אַיין דָאקְטָר אַקְלוּגֶר מֶענְטְשׁ אִין דֶר מַלְכוּת שְׁטָאט נָאר עֶר אִיז גְוֶוען אַיין אָרוּם מַאן וַוייל עֶר הָאט קַיין גְלִיק נִיט גְהַאט הָאט מֶען אִים נִיט גְהַאלְטְן פַאר קַיין קְלוּגְן דָאקְטָר הָאמְשִׁי עֶר הָאט פְרִיעֶר גְהֶערְט פוּן דֶער שְׁלַאפְקַייט פוּן דֶעם בֶּן מֶלֶךְ הָאט עֶר פַאר שְׁטַאנְן זַיין מִיטֶל וָואס עֶר דַארְף נָאר עֶר הָאט אָבֶּר נִיט גְוָואלְט גֵיין וַוייל דִיא גְרוֹסֶע דָאקְטוֹרִים וָואס זֶענְן דָארְט גְוֶוען הָאט עֶר זִיךְ גְבְּרַאכְט מֶען וֶועט אִים נִיט אַרַיין לָאזְן צוּם בֶּן מֶלֶךְ נָאר וַוייל עֶר הָאט גְהֶערְט אַז דֶר מֶלֶךְ הָאט בַּפְרַייט אַז יֶעדֶר מֶעג אַרַיין גֵיין צוּם בֶּן מֶלֶךְ אִיז עֶר אוֹיךְ גְקוּמֶן אוּנ אִיז צוּא גְגַאנְגֶען צוּם בֶּן מֶלֶךְ אוּנ הָאט אִים בַּטְרַאכְט הָאט עֶר פַאר שְׁטַאנְן אַז עֶר קֶען אִים גֶעבְּן אַיין מִיטֶל אוֹיף צוּא הַיילְן דוּרְךְ אַזֶעלְכֶע קְרַייטִיכְצֶר וָואס עֶס גְפִינְט זִיךְ אִין דֶר מְדִינָה נָאר עֶר הָאט זִיךְ גְבְּרַאכְט אַז עֶר

כזה איש אשר רוח אלהים בו׃ שלישי
לט ויאמר פרעה אל־יוסף אחרי
הודיע אלהים אותך את־כל־זאת
אין־נבון וחכם כמוך׃ מ אתה
תהיה על־ביתי ועל־פיך ישק כל־
עמי רק הכסא אגדל ממך׃
מא ויאמר פרעה אל־יוסף ראה
נתתי

רוּחַ נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ בֵּהּ׃ לט וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף בָּתַר דְּאוֹדַע יְיָ יָתָךְ יָת כָּל דָּא לֵית סָכְלְתָן וְחַכִּים כְּוָתָךְ׃ מ אַתְּ תְּהֵי מְמַנָּא עַל בֵּיתִי וְעַל מֵימְרָךְ יִתְּזַן כָּל עַמִּי לְחוֹד כָּרְסֵי מַלְכוּתָא הָדֵין אֱהֵי יַקִּיר מִנָּךְ׃ מא וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף
חזי

פירוש רשב״ם

בצרים. כי כל עיר ועיר יוכלו למכרו בשני הרעב: (לח) אשר רוח אלהים בו. בפתרון חלומות. וכל שכן לחכמת דרך ארץ: (לט) נבון. מבין עתידות ורואה הנולד. חכם קיבץ חכמות ממה שראה ושמע: (מ) ישק. יודרזו בכלי קרב על מלחמה לצאת על האויבים. לשון עיר מבצר

בעל הטורים

זש״ה דגן ותירוש ינובב בתולות: (מ) ישק. ב׳ על פיך ישק ומידך. שפתים ישק משיב דברים נכוחים בשביל שהשיב דברים

שפתי חכמים

מלת כנמצא וכו׳ והתרגום מדקדק ג״כ מן הקרא שזה אינו ל׳ עבר מדכתיב הנמצא כזה וגו׳ ס״ל״ל הנמצא איש אשר רוח אלהים בו כזה אלא מ״ה אמר כזה בתחלה כדי שיהא מוסב איש אשר רוח אלהים על כזה כלומר שאין איש כזה ברוח אלהים וכו׳ וכל זה כדי לסורות לנו שקאי על נלך ונבקשנו עתה. ודו״ק מהרש״ל: מ דאי לספר שבחו של יוסף לא למה משבחו בפניו ועוד למה לא היה משבח אותו ככר כשספר לו חלומו א״ו זאת היא תשובה למאמר יוסף שאמר ירא פרעה כלומר מאחר שרוח אלהים בך שאתה יודע ענין הרעב וא״כ תדע ג״כ אין ומה לעשות כזה לאסוף התבואה:

רש״י

המשמשת ברא״ש תיבה ונקוד בחטף פתח: (לט) אין נבון וחכם כמוך. לבקש איש נבון וחכם שאמרת מ לא נמצא כמוך: (מ) ישק. יתזן יתפרנס. כל צרכי עמי נ יהיו נעשים על ידך כמו (לעיל טו) ובן משק ביתי. וכמו (תהלים ב׳) נשקו בר גרניסו״ן בלעז (פערזאָרגען, פערזעהען): רק הכסא. שיהיו קורין לי מלך: כסא. לשון של המלוכה כמו (מלכים א׳ א׳)

נ פי׳ כך תרגומו ופירושו יתפרנס וקא דלא כתוב יהזן י״נ

משלי ישראל

זָעטם זָאגְן דֶעם מִיטֶל פַאר דִיא דָאקְטוֹרִים וֶועלְן אַלֶע לַאכְן פוּן אִים זַייא וֶועלְן אִים זָאגְן דוּא נַארִישֶׁער מֶענְטְשׁ וִויא שְׁטֶעלְסְטוּ זִיךְ אַיין צוּ זָאגְן אַזֶעלְכֶע גְרָאבִּי רֵייד אוּנ גְמֵיינֵי נַארִישֶׁע רֵייד פַאר אַזֶעלְכֶע גְרוֹסֶע דָאקְטוֹרִים וִויא מִיר זֶענְן וָואס מִיר הָאבְן שׁוֹן פְרִיעֶר גְקְלֶערְט אוֹיף אַזֶעלְכֵי קְרֵייטִיכְצֶר וָואס מֶען בְּרֶענְגְט זַייא פוּן וַוייטִי לֶענְדֶר אוּנ זַייא זֶענְן צוּא הֵיילְן אַלֶע שְׁלַאפְקֵייט פוּן דֶעסְט וֶועגְן אִיז דָאס גְוֶוען אוּמְזִיסְט אוּנ עֶס הֶעלְפְט נִיט אוּנ דוּא הֶערְסְט אַזֶעלְכֵי קְלוּגֵי רֵייד הָאט עֶר זִיךְ מְיַישֵׁב גְוֶוען עֶר זָאל זַייא זָאגְן מִיט אַזוֹ אַיין אוֹפְן עֶס זָאל זַייא אוֹיךְ גְפֶעלְן הָאט עֶר אַזוֹ גְזָאגְט אִיךְ הָאבּ גְקְלֶערְט מִיט מַיין נַארִישְׁן שֵׂכֶל הָאבּ אִיךְ גְפוּנְן אַיין מִיטֶל צוּא דֶר קְרֶענְק פוּן דֶעם בֶּן מֶלֶךְ מִים אַזֶעלְכֶע קְרֵייטִיכְצֶר וָואס זַייא גְפִינְן זִיךְ בַּייא אוּנְז אִין דֶר מְדִינָה נָאר מֶען דַארְף צוּ דִיא קְרֵייטִיכְצֶר הָאבְן אַיין גְלֶערִינְטְן מֶענְטְשׁ עֶר זָאל וִויסְן צוּא קָאכְן זַייא אוּנ זַייא צוּא רַייבְּן אוּנ וִויא פִיל מֶען דַארְף פוּן יֶעדְן מִין דֶר מֶענְטְשׁ וָואס אִיז פַאר שְׁטֶענְדִיג דֶר צוּא דֶר אִיז רָאוּי אַז דֶר מֶלֶךְ זָאל אִים גֶעבְּן זַיין כָּבוֹד אוּנ אַז דִיא דָאקְטוֹרִים הָאבְן דָר הֶערְט דִיא רֵייד פוּן דֶם אָרִימֶן דָאקְטָאר אִיז זַייא אַלֶע גְפֶעלְן אוּנ הָאבְן גְזָאגְט עֶס אִיז אֱמֶת אַזוֹ וִויא עֶר זָאגְט וָוארוּם אִיטְלִיכֶר הָאט זִיךְ גְטְרַאכְט דֶר

פירוש ע״ט

מִיר דֶען גְפִינְן נָאךְ אַזוֹ אַמֶענְטְשׁ וִויא עֶר אִיז אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ אֱלֹהִים בּוֹ אַזוֹ אַמֶענְטְשׁ וָואס גָאטְס נְבוּאָה אִיז אִין אִים׃ (לט) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל יוֹסֵף אוּנ פַּרְעֹה הָאט גְזָאגְט צוּ יוֹסֵף אַחֲרֵי הוֹדִיעַ אֱלֹהִים אוֹתְךָ אֶת כָּל זֹאת וַוייל גָאט הָאט דִיר גְלָאזְט וִויסְן דָאס אַלְדִינְג אֵין נָבוֹן וְחָכָם כָּמוֹךָ אִיז נִיט פַאר הַאנְדְן אַיין פַאר שְׁטַאנְדִיגֶר אוּנ אַקְלוּגֶר אַזוֹ וִויא דוּ בִּיסְט׃ (מ) אַתָּה תִּהְיֶה עַל בֵּיתִי דוּא זָאלְסְט זַיין אַיין עֶלְצְטֶער אִיבֶּער מַיין הוֹיז וְעַל פִּיךָ יִשַּׁק כָּל עַמִּי אוּנ דוּרְךְ דַיין מוֹל זָאל וֶוערְן גְשְׁפַּייזְט גָאר מַיין פָאלְק כְּלוֹמַר אַלֶע בַּדֶערְפֶענִישׁ פוּן מַיין פָאלְק זָאל וֶוערְן גְטָאן דוּרְךְ דַיין מוֹל רַק הַכִּסֵּא אֶגְדַּל מִמֶּךָּ נָאר דִיא שְׁטוּל פוּן דֶר מְלוּכָה וֶועל אִיךְ מַאכְן גְרֶעסֶר פוּן דִיר כְּלוֹמַר מֶען וֶועט מִיךְ רוּפְן מֶלֶךְ׃ (מא) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל יוֹסֵף אוּנ פַּרְעֹה הָאט גְזָאגְט צוּ יוֹסֵף רְאֵה נָתַתִּי אוֹתְךָ עַל כָּל אֶרֶץ מִצְרָיִם זֶעה אִיךְ הָאבּ דִיךְ גְזֶעצְט אוֹ

נָתַתִּי אֹתְךָ עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ מב וַיָּסַר פַּרְעֹה אֶת־טַבַּעְתּוֹ מֵעַל יָדוֹ וַיִּתֵּן אֹתָהּ עַל־יַד יוֹסֵף וַיַּלְבֵּשׁ אֹתוֹ בִּגְדֵי־שֵׁשׁ וַיָּשֶׂם רְבִד הַזָּהָב עַל־צַוָּארוֹ׃ מג וַיַּרְכֵּב אֹתוֹ בְּמִרְכֶּבֶת הַמִּשְׁנֶה אֲשֶׁר־לוֹ וַיִּקְרְאוּ לְפָנָיו
אברך

ת״א ויקראו לפניו בפרה ד׳.

חֲזֵי מַנֵּיתִי יָתָךְ עַל כָּל אַרְעָא דְמִצְרָיִם׃ מב וְאַעְדִּי פַרְעֹה יָת עִזְקְתֵהּ מֵעַל יְדֵהּ וִיהַב יָתַהּ עַל יְדָא דְיוֹסֵף וְאַלְבֵּישׁ יָתֵהּ לְבוּשִׁין דְּבוּץ וְשַׁוִּי מָנִיכָא דְדַהֲבָא עַל צַוְּארֵהּ׃ מג וְאַרְכֵּיב יָתֵהּ בִּרְתִכָּא תִנְיֵתָא דִּי לֵהּ
ואבריזו

פירוש רשב״ם

הנשק. נושקי רומי קשת: (מא) נתתי אותך. נותן אני אותך. בשעה נתינת טבעת על ידי יוסף אמר לו כך: (מב) בגדי שש. של מצרים חשובים כדכתיב שש ורקמה ממצרים: רביד. לשון דבר הפרוש ופשוט על האדם כמו מרבדים רבדתי ערשי: (מג) במרכבת המשנה. סוס או פרידה המיוחדת לרכוב עליה האיש כשנה למלך אשר

רש״י

מגדל את כסאו מכסא אדוני המלך: (מא) נתתי אתך. מניתי יתך ס ואעפ״כ ל׳ נתינה הוא כמו ולתתך עליון בין לגדולה בין לשפלות נופל ל׳ נתינה עליו כמו (מלאכי ב) נתתי אתכם נבזים ושפלים: (מב) ויסר פרעה את טבעתו. נתינת טבעת המלך היא אות למי שנותנה לו להיות שני לו לגדולה: בגדי שש. דבר החשובות הוא ע במצרים: רביד. ענק ועל שהוא רצוף בטבעות קרוי רביד. וכן (משלי ז) רבדתי ערשי רצפתי ערשי מרבפות. בלשון משנה מוקף רובדין של אבן על הרובד שבעזרה פ והוא רצפה: (מג) במרכבת המשנה. השניה למרכבתו המהלכת אצל שלו: אברך. כתרגומו דין אבא למלכא צ כך בלשון ארמי מלך בהשותפין לא ריכא ולא בר ריכא. ובדברי אגדה

שפתי חכמים

דסיתי אומר דלא מיניה אלא על מוזות לכך כתיב יפה בפי׳ כל ערכי עמי וכו׳: ס דאם הוא נתינה ממש מאי על ארץ מצרים היה לו לומר בארץ מצרים ועוד הא כבר היה בארץ מצרים: ע דמצרים היו עובדין לגילום וגילום הוא פישון ולכך נקרא פישון מפני שהוא מגדל פשתן כדפירש״י בפ׳ בראשית היולך בגדי פשתן חשובין לשן וק״ל (דב״ם) והנה הא אלו הכם מארץ ישראל והנה לי שאין פירושו פשתן כי בגדי שש הוא דבר חשוב נעשה מצבעונים הרבה ממשי והוא מלבוש שלובשין על כל הבגדים ואינו כשם הנזכר במלאכת המשכן. ומשמעות דברי רש״י כדבריו בפי׳ דבר החשובות הוא במצרים והיינו היה ר״ל שהוא שבאן לא היה לפרש רק בגדי שש החשובות הוא במצרים וגם בפ׳ תרומה פי׳ שש פשתן וכאן לא פי׳ שהוא פשתן רק שהוא דבר החשוב: פ ר״ל דכך נאמר שם על הרובד. והוא רצפה: צ זה הכל

משלי ישראל

מלך ווען אים אום דר ווילן צוא מאכן דיא קרייטיכער דרום האבן זייא אלע חכמים גוועט צוא זיינע רייד דעם גלייכן אז יוסף איז גקומן פאר פרעה אונ אלע זיינע קנעכט מיט דיא האר אן גטאן אין דיא קרונן שטייען לעבן אים האט זיך יוסף גבראכט אז ער ווען פותר חלום זיין דעם חלום אליין וועלן די חכמי מצרים פון אים לאכן זייא ווערן זאגן עס זיצן אזו פיל חכמים פאר דעם מלך וואס זייא בראכטן מיט זייערע הערצר אזעלכי טיפי שכליות אונ עס איז אים נים געפעלן אונ דוא שטעלסט זיך איין צו זאגן פראסטי רייד. דרום האט זיך יוסף איין עצה גגעבן ער זאל פותר חלום זיין אונ אום לאזן צום סוף (ועתה ירא פרעה איש נבון וחכם) אצונד זאל פרעה אים קלויבן איין קלוגן מענטש ער זאל זיין דר ראש איבר מצרים צוא איין זאמלן דיא תבואות פון דיא זיבן זאטי יארן עס זאל זיין ווען דיא הונגר יאר אונ דר מיט האט ער זייא פר שלאגן דיא מיילר ווארום יעדר האט גמיינט אז אים ווט פרעה מאכן פאר איין ראש דאס זאגט דר פסוק וייטב הדבר בעיני פרעה ובעיני עבדיו אין דיא זאך געפעלן פרעה אונ דיא קנעכט אלע האבן גשוויגן:

פירוש ע״ט

דעם גאנצן לאנד מצרים: (מב) ויסר פרעה את טבעתו מעל ידו אונ פרעה האט אפ גטאן זיין פינגרל פון זיין האנד ויתן אותה על יד יוסף אונ ער האט דאס געגעבן אויף דר האנד פון יוסף. רש״י שרייבט אז דר מלך גיט איינעם זיין פינגרל איז דאס אצייכן אז ער איז אשני למלך וילבש אותו בגדי שש אונ ער האט אים א גקלייד קליידר פון לייגען דס איז גוועזן אגרוס חשיבות אין מצרים וישם רביד הזהב אונ האט גטאן אגילדענם האלז באנד אויף זיין האלז: (מג) וירכב אותו במרכבת המשנה אשר לו אונ ער האט אים גמאכט רייטן אין דעם אנדרן רייט וואגן וואס איז צוא אים ויקראו לפניו אברך דאס איז טייטש ער איז איין עלצטר בייא דעם מלך אונ דר מדרש אגדה זאגט אברך איז זייא ווערטר (אב) עלצט (רך) יונג בזומר ער

אַבְרֵךְ וְנָתוֹן אֹתוֹ עַל כָּל־אֶרֶץ
מִצְרָיִם׃ מד וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף
אֲנִי פַרְעֹה וּבִלְעָדֶיךָ לֹא־יָרִים אִישׁ
אֶת־יָדוֹ וְאֶת־רַגְלוֹ בְּכָל־אֶרֶץ
מִצְרָיִם׃ מה וַיִּקְרָא פַרְעֹה שֵׁם־
יוֹסֵף צָפְנַת פַּעְנֵחַ וַיִּתֶּן־לוֹ אֶת־
אָסְנַת בַּת־פּוֹטִי פֶרַע כֹּהֵן אֹן
לְאִשָּׁה

ת״א. ובלעדיך לא ירים איש את ידו.

אונקלוס: וְאַכְרִיזוּ קֳדָמוֹהִי דֵּין אַבָּא לְמַלְכָּא וּמַנֵּי יָתֵהּ עַל כָּל אַרְעָא דְמִצְרָיִם׃ מד וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף אֲנָא פַּרְעֹה וּבַר מִמֵּימְרָךְ לָא יְרִים גְּבַר יָת יְדֵהּ לְמֵיהַד זֵין וְיָת רַגְלֵהּ לְמִרְכַּב עַל סוּסְיָא בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרָיִם׃ מה וּקְרָא פַרְעֹה שׁוּם יוֹסֵף גַּבְרָא דְּמַטַּמְרָן גַּלְיָן לֵהּ וִיהַב לֵהּ יָת אָסְנַת בַּת פּוֹטִי פֶרַע רַבָּא דְאוֹן לְאִתְּתָא

פירוש רשב״ם

לו: אברך. הוא אב למלך. כדאמרינן לא רכא ולא בר רכא. כלומר אב למלך. וזהו וישימני לאב לפרעה כי פרעה לשון מלך כמו שפירשתי למעלה אב שר לצורך המלך: (מד) אני פרעה. אני מלך וזהו רק הכסא אגדל ממך: לא ירים איש את ידו. לעשות שררה כמו שכתוב בירבעם אשר הרים יד במלך. רמה ידו ושררותו על ידי המלך שלמה כמו שכתוב שם ויפקד אותו לכל בית יוסף: (מה) צפנת פענח. כתרגומו ולשון מצרים הוא. וכן היה דרכם לקרוא לאדם בשעת שממנים אותו על ביתם שם הראוי. וכן ויקרא משה להושע בן נון יהושע כשנעשה משרתו. וכן ויקרא לדניאל בלטשצר. כדכתיב די שמיה בלטשצר כשום אלהיה: פוטיפרע. אין זה פוטיפר לפי הפשט: כהן און. של אותה העיר כדכתיב ובני

בעל הטורים

נמחים זכה לנטל פיך ישק כל פמי: (מה) לפנת פענח. מוטליקון לדיק פטפט נפש תלוס פוטיפר פנס נפשו הנס.

שפתי חכמים

למלך: ק פי׳ לדידך לריך אתה לחלק את התיבה לשתי תיבות אם דוחק. וא״ת למה לא פריך נמי אלעיל בהדגש דין אבא למלכא לריך נמי לפרש אב דהיינו אבא ורך היינו מלך כדפירש״י לעיל. וי״ל דלעיל לא לריך לחבר אלו תיבה אחרת אבל לפי׳ זה לריך לחבר אל אב בחכמה ואל רך לריך לחבר אליו בשנים וזה דוחק: ר וה״פ של אברך דהכל היו באין אליו ואומרים לו אברך לך: ש דייק מדכתיב ויקרא פרעה שם יוסף וגו׳ ויתן לו את אסנת וגו׳ ר״ל פרעה נתן ליוסף את אסנת ומנ״מ בזה ואם כן ע״כ לריך לומר דפוטיפרע הוא פוטיפר ויש נפקותא גדולה בזה דפרעה היה רוצה ליתן גדולה ליוסף ללובשו בגדי מלוכה ופרעה ירא כיון דעבד הוא לא יניחו לו גדולה זו ועוד בנימוסי מצרים כתיב אין עבד מולך אלא לובש בגדי שרים לכך רצה ליתן ליוסף בת אדוניו של יוסף דאם האדון נתן לעבדו אשה הוא מבותרר וכ״ש אם נותן לו בתו שהוא משוחרר א״כ ש״מ דפוטיפרע הוא פוטיפר וק״ל: ת והסירוס נלמד מלשון פרע ולא פוטיפר כנ״ל:

רש״י

(ספרי פרשה דברים) דרש ר׳ יהודה אברך זה יוסף שהוא אב בחכמה ורך בשנים אמר לו בן דורמסקית עד מתי אתה מעוות עלינו את הכתובים ק אין אברך אלא לשון ברכים שהכל היו נכנסין לפניו ויוצאין תחת ידו ר כענין שנאמר ונתון אותו וגו׳: (מד) אני פרעה. שיש יכולת בידי לגזור גזירה על מלכותי ואני גוזר שלא ירים איש את ידו: ובלעדיך. שלא ברשותך. ד״א אני פרעה אני אהיה מלך ובלעדיך וגו׳ וזהו דוגמת רק הכסא אלא שהוצרך לפרשה בשעת נתינת הטבעת את ידו ואת רגלו. כתרגומו: (מה) צפנת פענח. מפרש הצפונות ואין לפענח דמיון במקרא: פוטי פרע. הוא פוטיפר ונקרא פוטי פרע ש ע שנסתרס מאליו ת לפי שחמד את יוסף א למשכב זכו

א וא״ת הא לעיל פירש״י שם בשעת השמים אמרה לו כך

פירוש ע״ט

איז איין עלצטר אין דר חָכְמָה אוּנ ער איז יונג אין דיא יאָרן נאך אפירוש איז אַבְרֵךְ איז טייטש קניען כלומר אַלע מוזן פאר אים קניען וְנָתוֹן אֹתוֹ עַל כָּל אֶרֶץ מִצְרָיִם אונ ער האט אים געזעצט אויף דעם גאנצן לאנד מִצְרַיִם: (מד) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל יוֹסֵף אונ פַּרְעֹה האט גזאגט צוא יוֹסֵף אֲנִי פַּרְעֹה איך בין פַּרְעֹה כלומר איך בין אמלך מעג איך גוזר זיין וואס איך וויל וּבִלְעָדֶיךָ לֹא יָרִים אִישׁ אֶת יָדוֹ וְאֶת רַגְלוֹ בְּכָל אֶרֶץ מִצְרָיִם אונ חוץ דיר כלומר אן דיין ווישן זאל קיין מענטש ניט אויף הייבן זיין האנד מלחמה האלטן אונ זיין פוס צו רייטן אין גאנץ לאנד מִצְרַיִם: (מה) וַיִּקְרָא פַּרְעֹה שֵׁם יוֹסֵף צָפְנַת פַּעְנֵחַ אונ פַּרְעֹה האט גרופן דעם נאמן פון יוֹסֵף צָפְנַת פַּעְנֵחַ דאס איז טייטש פאר באָרגענע זאכן טוט ער אנטפלעקן וַיִּתֶּן לוֹ אֶת אָסְנַת בַּת פּוֹטִיפֶרַע כֹּהֵן אֹן לְאִשָּׁה אונ ער האט געגבן צוא אים אָסְנַת ד

לְאִשָּׁה וַיֵּצֵא יוֹסֵף עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃
מו וְיוֹסֵף בֶּן־שְׁלֹשִׁים שָׁנָה בְּעָמְדוֹ
לִפְנֵי פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרָיִם וַיֵּצֵא
יוֹסֵף מִלִּפְנֵי פַרְעֹה וַיַּעֲבֹר בְּכָל־
אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ מז וַתַּעַשׂ הָאָרֶץ
בְּשֶׁבַע שְׁנֵי הַשָּׂבָע לִקְמָצִים׃
מח וַיִּקְבֹּץ אֶת־כָּל־אֹכֶל׀ שֶׁבַע שָׁנִים
אֲשֶׁר הָיוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּתֶּן־אֹכֶל
בֶּעָרִים אֹכֶל שְׂדֵה־הָעִיר אֲשֶׁר
סְבִיבֹתֶיהָ נָתַן בְּתוֹכָהּ׃ מט וַיִּצְבֹּר
יוסף

ת״א ויוסף בן כרסם נס מגילה ח׳.

לְאִתְּתָא וּנְפַק יוֹסֵף (שַׁלִּיט) עַל אַרְעָא דְמִצְרָיִם׃ מו וְיוֹסֵף בַּר תְּלָתִין שְׁנִין כַּד קָם קֳדָם פַּרְעֹה מַלְכָּא דְמִצְרָיִם וּנְפַק יוֹסֵף מִן קֳדָם פַּרְעֹה וַעֲבַר (שַׁלִּיט) בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרָיִם׃ מז וּכְנָשׁוּ דָיְרֵי אַרְעָא בְּשַׁבַע שְׁנֵי שׂוֹבְעָא עִיבוּרָא לְאוֹצָרִין׃ מח וּכְנַשׁ יָת כָּל עִיבוּר שְׁבַע שְׁנִין דִּי הֲווֹ בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם וִיהַב עִיבוּר בְּקִרְוַיָּא עִיבוּר חֲקַל קַרְתָּא דִּי בְסַחֲרָנָהָא יְהַב בְּגַוַּהּ׃ מט וּכְנַשׁ יוֹסֵף עִיבוּרָא

פירוש רשב״ם

דוד כהגים היו שלטונים: (מו) בן שלשים. וראוי לשררה: (מז) ותעש הארץ. הוציאה הרבה תבואה. כמו ועשת

רש״י

(סוטה יג): (מז) ותעש הארץ. כתרגומו ואין הלשון נעקר ב מלבון עשייה: לקמצים. קומץ על קומץ יד על יד היו אוצרים: (מח) אכל שדה העיר אשר סביבתיה נתן בתוכה. שכל ארץ וארץ מעמדת פירותיה ג ונותנין בתבואה מעפר המקום ד ומעמיד את התבואה מלירקב. (נ״ל שהוא דעת רבי נחמיה וא״ל כלל להגיה ברש״י כהכל עלה בדעת

שפתי הכמים

וי״ל דלא היה מתמה אלא היה מנסף ומנשק ומש״ה נקט נמי רש״י ענייני תמיה כאלה ולא תמוה ממש. ועי״ל שהיה כהים בילים ולא כרים גיד כמו שפי׳ הרד״ק: ב פי׳ ותעש הארץ בעשתה אוצרות ופירוש הארץ אנשי הארץ כמו ארץ כי תחטא: ג ר״ל דבפסוק משמע שכל האוכל שגדל סביב העיר היה נותן בתוך אותה העיר ולא בעיר אחרת וטעמא מאי ועז״פ לפי שכל ארץ וארץ וכו׳: ד י״א שהוא פירוש אחר וה״פ כל האוכל היו מוליכין אותו למצרים מקום שהיה יוסף

פירוש ע״ט

מאכטר פון פוטיפרע דר האר פון און פר אווייב: וַיֵּצֵא יוֹסֵף עַל אֶרֶץ מִצְרָיִם אונ יוסף איז ארום גגאנגען אויף דעם לאנד מצרים: (מו) וְיוֹסֵף בֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה אונ יוסף איז אלט געוועזן דרייסיג יאר בְּעָמְדוֹ לִפְנֵי פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרָיִם אין זיין טאג שטיין פר פרעה דר קעניג פון מצרים וַיֵּצֵא יוֹסֵף מִלִּפְנֵי פַּרְעֹה אונ יוסף איז ארום גגאנגען פון פאר פרעה וַיַּעֲבֹר בְּכָל אֶרֶץ מִצְרָיִם אונ ער איז איבר גפארן אין גאנצן לאנד מצרים: (מז) וַתַּעַשׂ הָאָרֶץ בְּשֶׁבַע שְׁנֵי הַשָּׂבָע אונ עס הט געוואקסן אין דעם לאנד אין דיא זיבן יאר פון דר זעט לִקְמָצִים צו הויפן כלומר ביסליך ווייס האבן זייא איין גזאמילט פיל תבואה דער מדרש מאכט

איטליכע זאנג איז געוועזן פול אהויפן: (מח) וַיִּקְבֹּץ אֶת כָּל אֹכֶל שֶׁבַע שָׁנִים אֲשֶׁר הָיוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אונ ער הט איין גזאמילט גאר דאס עסן פון דיא זיבן יאר וואס זייא זענן געוועזן אין מצרים וַיִּתֶּן אֹכֶל בֶּעָרִים אונ ער האט געגעבן דאס עסן ווארג אין די שטעט אֹכֶל שְׂדֵה הָעִיר אֲשֶׁר סְבִיבֹתֶיהָ נָתַן בְּתוֹכָהּ דאס עסן ווארג וואס איז געוועזן אין דיא פעלדר ארום דר שטאט הט ער געגעבן אין דר שטאט ווארום אין איטליכן לאנד קען לאנג געוועהר איהרע פירות אונ אין דר תבואה הט ער אריין גטאן ערד פון דעם ארט ווא דיא תבואה האט געוואקסן כדי זיא זאל גיט פאר פולט ווערן: (מט) וַיִּצְבֹּר יוֹסֵף בַּר

יוֹסֵף בָּר כְּחוֹל הַיָּם הַרְבֵּה מְאֹד עַד כִּי־חָדַל לִסְפֹּר כִּי־אֵין מִסְפָּר׃
נ וּלְיוֹסֵף יֻלַּד שְׁנֵי בָנִים בְּטֶרֶם תָּבוֹא שְׁנַת הָרָעָב אֲשֶׁר יָלְדָה־לּוֹ אָסְנַת בַּת־פּוֹטִי פֶרַע כֹּהֵן אוֹן׃
נא וַיִּקְרָא יוֹסֵף אֶת־שֵׁם הַבְּכוֹר מְנַשֶּׁה כִּי־נַשַּׁנִי אֱלֹהִים אֶת־כָּל־עֲמָלִי וְאֵת כָּל־בֵּית אָבִי׃
נב וְאֵת שֵׁם הַשֵּׁנִי קָרָא אֶפְרָיִם כִּי־הִפְרַנִי אֱלֹהִים בְּאֶרֶץ עָנְיִי׃ רביעי
נג וַתִּכְלֶינָה

שבע

ת״א ולְיוֹסף ילד תענית יא.

עִיבּוּרָא כְּחָלָא דְיַמָּא סַגִּי לַחֲדָא עַד דִּי פְסַק לְמִמְנֵי אֲרֵי לֵית מִנְיָן׃
נ וּלְיוֹסֵף אִתְיְלִיד תְּרֵין בְּנִין עַד לָא עָלַת שַׁתָּא דְּכַפְנָא דִּילִידַת לֵהּ אָסְנַת בַּת פּוֹטִי פֶרַע רַבָּא דְאוֹן׃
נא וּקְרָא יוֹסֵף יָת שׁוּם בּוּכְרָא מְנַשֶּׁה אֲרֵי אַנְשְׁיַנִי יְיָ יָת כָּל עַמְלִי וְיָת כָּל בֵּית אַבָּא׃
נב וְיָת שׁוּם תִּנְיָנָא קְרָא אֶפְרָיִם אֲרֵי אַפְשַׁנִי יְיָ בְּאַרְעָא שִׁעְבּוּדִי׃
נג וּשְׁלִימָא

שבע

פירוש רשב״ם

את התבואה לשלש השנים: לקמצים. בקנה אחד בלא קומץ שבלים ולכך היה השבע גדול: (נ) בטרם תבוא שנת הרעב. ולפי שבא יעקב בתחלת ימי הרעב בשנה שנייה ולסוף שבע עשרה שנה בשעת מותו אמר ליוסף שני בניך הנולדים לך עד באי אליך לי הם. אבל מולדתך אשר הולדת אחריהם אחרי באי אליך לך יהיו לכך פירש כאן אפרים ומנשה נולדו לפני שנות הרעב קודם שבא יעקב אבל אחרי כן הוליד בנים ובני בנים שנקראו ע שם אחיהם בנחלתם כמו שאמר יעקב: (נא) נשני. מן נשש. כמו חנני אלהים מן חנן. הדגש תחת אן החסרה ואילו היה מגזרת לא הנשני נשיתי טובה. שהוא בהמופי למ״ד הפעל. היה לו לומר נשני. כמו עבדי רם:

בעל הטורים

ד״א לפיכך פודה נביא ת״נך פותר ענין נביא חוזה: (נ) וליוסף ב׳ במס׳ וליוסף יולד שני בנים בטרם וגו׳ ולידך וליוסף אמר מבורכת ה׳ אלא כדאמרינן כל המבתפו עלמו כם הלכו:

שפתי חכמים

פס והא דכתיב בקרא אוכל שדה העיר וגו׳ נתן בתוכה כ״פ בגריך ליתן מעפר בגדלה פס בתוכה אבל אח״כ כיון מוליכין אותה למלכים וק״ל: ה כי מתמה לכון אבר כדפירש״י עד אבר הדל לו לכופר לספור: ו דהדל מבמע במשמעו חדל ולמה לא כפר יותר מפני כי אין מספר כלומר בכוח יודע

רש״י

קלהב): (מט) עד כי חדל לספר. עד כי הז לו הסופר ה לספור וה״ז מקרא קצר: כי אין מספר לפי שאין מספר והרי כי משמש ו בלשון דהא: (נ) בטרם תבוא שנת הרעב. (תענית יא) מכאן שאס

פירוש ע״ט

און יוסף האט איין גזאמלט קארן כחול הים הרבה מאוד זייער פיל אזו וויא דאס זאמד פון דעם ים עד כי חדל לספור ביז ער האט פאר מיטן צוא ציילן כי אין מספר וואררום עס איז ניט געווען קיין צאל: (נ) וליוסף יולד שני בנים און צוא יוסף איז וואורן גבורן צווייא זין בטרם תבא שנת הרעב איידי די הונגר יאר זענן גקומען. רש״י שרייבט פון דאנן איז גדרונגן אז מען איז זיך פורש פון איין ווייב אז עס איז אהונגר אויף דר וועלט אשר ילדה לו אסנת בת פוטיפרע כהן און וואס זיא האט געוונן צוא אים

פירוש ע״ט

אסנת די טאכטר פון פוטיפרע דר האר פון או (נא) ויקרא יוסף שם הבכור מנשה און יוסף האט גרו דעם נאמן פון דעם עלצטן זון מנשה כי נש אלהים את כל עמלי ואת כל בית אבי וואררום גאט הא מיך גמאכט פאר געסן גאר מיין מידיקייט א מיין פאטערס הוז: (נב) ואת שם השני קרא אפ און דעם נאמן פון דעם אנדרן זון האט ער גרו אפרים כי הפרני אלהים בארץ עניי וואררום גאט הא מיך גפרוכפערט אין דעם לאנד פון מיין ביי (נג) ותכלינה שבע שני השבע און זיא זענן וואורן כ

שְׁבַע שְׁנֵי שׂוֹבְעָא דִי
הֲוָה בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם׃
נד וּשְׁרִיאָה שְׁבַע שְׁנֵי
כַפְנָא לְמֵיתֵי כְּמָא דִי
אֲמַר יוֹסֵף וַהֲוָה כַפְנָא
בְּכָל אַרְעָתָא וּבְכָל
אַרְעָא דְמִצְרַיִם הֲוָה
לַחְמָא׃ נה וּכְפְנַת כָּל
אַרְעָא דְמִצְרַיִם וּצְוַח
עַמָּא (קֳדָם) לְפַרְעֹה
(עַל) לְלַחְמָא וַאֲמַר
פַּרְעֹה לְכָל מִצְרָאֵי
אִיזִילוּ לְוָת יוֹסֵף דִי
יֵימַר לְכוֹן תַּעְבְּדוּן׃
נו וְכַפְנָא הֲוָה עַל כָּל
אַפֵּי אַרְעָא וּפְתַח יוֹסֵף
יָת כָּל אוֹצְרַיָּא דִי
בְהוֹן עִיבוּרָא וְזַבִּין

שֶׁבַע שְׁנֵי הַשָּׂבָע אֲשֶׁר הָיָה בְּאֶרֶץ
מִצְרָיִם׃ נד וַתְּחִלֶּינָה שֶׁבַע שְׁנֵי
הָרָעָב לָבוֹא כַּאֲשֶׁר אָמַר יוֹסֵף וַיְהִי
רָעָב בְּכָל־הָאֲרָצוֹת וּבְכָל־אֶרֶץ
מִצְרַיִם הָיָה לָחֶם׃ נה וַתִּרְעַב כָּל־
אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּצְעַק הָעָם אֶל־
פַּרְעֹה לַלָּחֶם וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה לְכָל־
מִצְרַיִם לְכוּ אֶל־יוֹסֵף אֲשֶׁר־יֹאמַר
לָכֶם תַּעֲשׂוּ׃ נו וְהָרָעָב הָיָה עַל
כָּל־פְּנֵי הָאָרֶץ וַיִּפְתַּח יוֹסֵף אֶת־כָּל־
אֲשֶׁר בָּהֶם וַיִּשְׁבֹּר לְמִצְרַיִם וַיֶּחֱזַק
הרעב

בעל הטורים

לכתם זוכה ורואה בנחמת לבור : (נה) לכם תעשו. בגימ' וסף אוכל בערים : (נו) וישבר. לשון קנין מאכל ומשתה

פירוש רשב״ם

האיש אשר כלני, דמני כן רומה את רעהו. כלני כלה ה' את חמתו : (נד) ובכל ארץ מצרים היה לחם. כי נתן כדכתיב לבו שברו ואכלו בלא כסף ובלא מחיר יין וחלב :

רש״י

לאדם לשמש מטתו ז בשני רעבון : (נה) ותרעב כל ארץ מצרים. (ב"ר) בהרקיבה תבואתם שאצרו חוץ משל יוסף : אשר יאמר וכו'. לפי שהי' יוסף אומר להם שימולו ח וכשבאו אצל פרעה ואומרים כך הוא אומר לנו א"ל למה לא צברתם בר והלא הכריז לכם בשני הרעב בא אמרו לו אספנו הרבה והרקיבה אמר הם א"כ כל אשר יאמר לכם תעשו הרי גזר על התבואה הרקיבה מה אם יגזור עלינו ונמות : (נו) על כל פני הארץ. מי הם פני הארץ אלו ט העשירים (ב"ר) : את כל אשר בהם. כתרגומו די בהון עיבורא : וישבר למצרים. שבר לשון מכר ולשון

שפתי חכמים

שבודאי לא יהיה לו מספר בכל כך הרבה יהיה והדל מתהלה הסופר לספור : מהרש"ל : ז' והא"ג דכתיב ויהי רעב בכל הארצות ובכל ארץ מצרים היה לחם צריך לפרש ויהי רעב בכל הארצות אפי' באוצרות אבל בכל ארץ מצרים היה להם באוצרות. והא דיצחק שימש מטתו בשנת רעבון בפ' תולדות פירש"י. כתב רא"ם והא"ת והא לוי היה משמש מטתו בשנת רעבון דהא יוכבד נולדה לו בין החומות כדפירש"י בפ' ויגש ובאותו זמן רעב היה י"ל דתבוכי בנים מותר לשמש מטתו אפי' בשנת רעבון : ח דייק מדכתיב אשר יאמר לכם תעשו נמה כתיב בלשון אמירה ולא כתיב אשר יגזור א"ו אמירה היינו מילה כדכתיב גבי דוד שם אנכי על אמרתך, והמפרשים הרבו בזה וע"ש : ט אבל העניים כובשין את פניהם לארץ ואין נושאין

פירוש ע״ט

ענט דיא זאטע יארן אֲשֶׁר הָיָה בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וואס ענן גוועזן אין מִצְרַיִם : (נד) וַתְּחִלֶּינָה שֶׁבַע שְׁנֵי הָרָעָב בוא אונ זייא האבן אן גהובן דיא זיבן יאר הונגר ו קומן כַּאֲשֶׁר אָמַר יוֹסֵף אזו וויא יוסף הט גזאגט הי רָעָב בְּכָל הָאֲרָצוֹת אונ עס איז גוועזן אהונגר אין לע לענדר וּבְכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם הָיָה לָחֶם אונ אין גאנצן אנד מִצְרַיִם איז גוועזן ברוט : (נה) וַתִּרְעַב כָּל אֶרֶץ רַיִם אונ דאס גאנצע לאנד מִצְרַיִם איז ווארן הונגעריג ווארום דיא תבואה וואס זיי האבן זיך איין גזאמלט אן יוסף איז פאר פולט גווארן וַיִּצְעַק הָעָם אֶל פַּרְעֹה לַלָּחֶם אונ דאס פאלק הט גשריגן צו פרעה וועגן ברוט וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה לְכָל מִצְרַיִם אונ פרעה האט גזאגט צו אלע מִצְרַיִם לְכוּ אֶל יוֹסֵף גייט צוא יוסף אֲשֶׁר יֹאמַר לָכֶם תַּעֲשׂוּ וואס ער וועט צוא איך זאגן זאלט איר טאן : (נו) וְהָרָעָב הָיָה עַל כָּל פְּנֵי הָאָרֶץ אונ דר הונגר איז גוועזן אויף דעם גאנצן לאנד

הָרָעָב בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ נז וְכָל־
הָאָרֶץ בָּאוּ מִצְרַיְמָה לִשְׁבֹּר אֶל־
יוֹסֵף כִּי־חָזַק הָרָעָב בְּכָל־הָאָרֶץ׃
מב א וַיַּרְא יַעֲקֹב כִּי יֶשׁ־שֶׁבֶר
בְּמִצְרָיִם וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְבָנָיו לָמָּה
תִּתְרָאוּ׃ ב וַיֹּאמֶר הִנֵּה שָׁמַעְתִּי כִּי
יֶשׁ־שֶׁבֶר בְּמִצְרָיִם רְדוּ־שָׁמָּה וְשִׁבְרוּ

ת"א וכל הארץ באו מצרימה פסחים קיט יבמות יג: וירא יעקב כי יש שבר ס' הווה פ' אמור. ויאמר יעקב לבניו למה תענית י׳

לְמִצְרַיִם וּתְקֵיף כַּפְנָא
בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם׃
נז וְכָל דַּיָּרֵי אַרְעָא אֲתוֹ
לְמִצְרַיִם לְמִזְבַּן
עִיבוּרָא מִן יוֹסֵף אֲרֵי
תְקֵיף כַּפְנָא בְּכָל
אַרְעָא׃ א וַחֲזָא יַעֲקֹב
אֲרֵי אִית עִיבוּרָא
מִזְדַּבַּן בְּמִצְרַיִם וַאֲמַר
יַעֲקֹב לִבְנוֹהִי לְמָא
תִתְחֲזוּן׃ ב וַאֲמַר הָא
שְׁמָעִית (אָמְרִין) אֲרֵי
אִית עִיבוּרָא מִזְדַּבַּן בְּמִצְרַיִם חוּתוּ תַמָּן וּזְבוּנוּ

פירוש רשב"ם

(נז) וכל הארץ באו מצרימה אל יוסף לשבור: (א) למה תתראו. כמו לכה ונתראה פנים דאמציה שהגיס דעתו להראות גדולתו ליואש מלך ישראל אף כאן למה תתראו בפני האנשים שיש לכם תבואה כל צרככם שאתם מתעכבין

שפתי חכמים

שניהם: י ר"ל בלא כאמר הע"ג שהוא ל' מכר מ"מ הוא נמי לשון דיגון וכיון דנכתב בל' שבר א"כ דוקא גבי תבואה שייך לכתוב ל' שבר גבי קנין כיון דלשון מכר ולשון דגון שייך בתבואה אבל גבי יין או בהר משקים לא שייך לכתוב לשון שבר כיון דאין שייך בהם ל' דגון ומפ' שאף ביין וכו': כ דאי אתם מראים עצמיכם בפניהם שאתם שבעים ויש לכם תבואה כיון שהם קרובים שלנו אזי ובואו אלינו לבקש ליתן להם אוכל לכך לכו וקנו אוכל כדי שיסברו שאין לנו אוכל אבל באמת בזמן הזה היה להם אוכל וכו' ולפי זה תתראו הוא ל' שביעה: ל ויתחלף האל"ף במלת תתראו לוי"ו בשברה רוה וכמוהו רביה ופי' סקרא כן הוא מרוה תלמודו כעס"ז

רש"י

קנין הוא י כאן משמש לשון מכר. שברו לנו מעט אוכל לשון קנין. ואל תאמר אינו כי אם בתבואה שאף ביין וחלב מצינו (ישעיה נה) ולכו שברו בלא כסף ובלא מחיר יין וחלב: (נז) וכל הארץ באו מצרימה. אל יוסף לשבור ואם תדרשהו כסדרו היה צריך לכתוב לשבור מן יוסף: (א) וירא יעקב כי יש שבר במצרים. ומהיכן ראה והלא לא ראה אלא שמע שנאמר הנה שמעתי וגו' ומהו וירא ראה באספקלריא של קדש שעדיין יש לו שבר במצרים ולא היתה נבואה ממש להודיעו בפירוש שזה יוסף: למה תתראו. למה תראו עצמכם בפני בני ישמעאל ובני עשו כ כאלו אתם שבעים כי באותה שעה עדיין היה להם תבואה (תענית י). (ול"נ פשוטו למה תתראו למה יהו הכל מסתכלין בכם ומתמיהים בכם שאין אתם מבקשים לכם אוכל בטרם שיכלה מה בידכם). ומפי אחרים שמעתי שהוא לשון כחישה למה תהיו כחושים ברעב. ודומה לו (משלי יא) ומרוה ל גם הוא יורא: (ב) רדו שמה.

פירוש ע"ט

מִצְרַיִם. רש"י שְׁרַייבְּט פְּנֵי הָאָרֶץ מֵיינְט מֶען דִיא עֲשִׁירִים בַּייא דִיא עֲשִׁירִים אִיז אוֹךְ גְוֶועְן הוּנְגֶר וַיִּפְתַּח יוֹסֵף אֶת כָּל אֲשֶׁר בָּהֶם אוּנ יוֹסֵף הָט גֶעֶפִינְט אַלֶע אוֹצָרוֹת וָואס אִיז אִין זֵייא גְוֶועְן תְּבוּאָה וַיִּשְׁבּוֹר לְמִצְרַיִם אוּנ עֶר הָאט פַאר קוֹפְט צוּ דִיא מִצְרַיִם וַיֶּחֱזַק הָרָעָב בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם אוּנ עֶר הָט זִיךְ גְשְׁטַארְקְט דֶר הוּנְגֶר אִין לַאנְד מִצְרַיִם: (נז) וְכָל הָאָרֶץ בָּאוּ מִצְרַיְמָה לִשְׁבּוֹר אֶל יוֹסֵף אוּנ דִיא לַייט פוּן דֶעם גַאנְצְן לַאנְד זֶענֶן גְקוּמֶען קֵיין מִצְרַיִם צוּא יוֹסֵף קוֹפְן תְּבוּאָה כִּי חָזַק הָרָעָב בְּכָל הָאָרֶץ וָוארוּם דֶר הוּנְגֶר הָט זִיךְ גְשְׁטַארְקְט אִין דֶעם גַאנְצְן לַאנְד: (א) וַיַּרְא יַעֲקֹב כִּי יֶשׁ שֶׁבֶר בְּמִצְרַיִם אוּנ יַעֲקֹב הָאט גְזֶעהְן אַז

עֶס אִיז דָא קָארְן אִין מִצְרַיִם. רש"י שְׁרַייבְּט שֶׁבֶר אִיז טַייטְשׁ הָאפְנוּנְג דָאס הֵייסְט עֶר הָאט גְזֶעהְן בְּרוּחַ הַקּוֹדֶשׁ אַז עֶר הָאט אַהָפְנוּנְג אִין מִצְרַיִם וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְבָנָיו אוּנ יַעֲקֹב הָאט גְזָאגְט צוּא זַיינֶע זִין לָמָּה תִּתְרָאוּ וָוארוּם זָאלְט אִיר וֶוערְן גְזֶעהְן פַאר דִיא בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל אוּנ פַאר דִיא בְּנֵי עֵשָׂו גְלַייךְ אַז אִיר זַייט זַאט. נָאךְ אַפֵּירוּשׁ אִיז לָמָּה תִּתְרָאוּ וָוארוּם זָאלְט אִיר וֶוערְן מָאגֶער פוּן הוּנְגֶער (ב) וַיֹּאמֶר הִנֵּה שָׁמַעְתִּי כִּי יֶשׁ שֶׁבֶר בְּמִצְרַיִם אוּנ עֶר הָט גְזָאגְט אִיךְ הָאבּ גְהֶערְט אַז עֶס אִיז פַאר הַאנְד קָארְן אִין מִצְרַיִם רְדוּ שָׁמָּה גִידֶערְט אַהִין. רש"י מַאכְט וָוארוּם הָאט עֶר צוּא זֵייא גְזָאגְט רְדוּ בִּין

וזבונו לנא מתמן ונחי
ולא נמות׃ ג ונחתו
אחי יוסף עסרא למזבן
עיבורא ממצרים׃
ד וית בנימין אחוהי
דיוסף לא שלח יעקב
עם אחוהי ארי אמר
דלמא יערעניה מותא׃
ה ואתו בני ישראל
למזבן עיבורא בגו
עליא ארי הוה כפנא
בארעא דכנען׃ ו ויוסף
הוא דשליט על ארעא
הוא

ושברו־לנו משם ונחיה ולא נמות׃
ג וירדו אחי־יוסף עשרה לשבר
בר ממצרים׃ ד ואת־בנימין אחי
יוסף לא־שלח יעקב את־אחיו כי
אמר פן־יקראנו אסון׃ ה ויבאו בני
ישראל לשבר בתוך הבאים כי־
היה הרעב בארץ כנען׃ ו ויוסף
הוא השליט על־הארץ הוא
המשביר

ת״א הוא כמשביר סתהדין לב .

רש״י

ולא אמר לכו רמז למאתים ועשר שנים שנשתעבדו למצרים כמנין רד״ו: (ג) וירדו אחי יוסף. ולא כתב בני יעקב מלמד שהיו מתחרטים במכירתו ונתנו לבם להתנהג עמו באחוה ולפדותו בכל ממון שיפסקו עליהם: עשרה. מה ת״ל והלא כתיב ואת בנימין אחי יוסף לא שלח אלא לענין האחוה היו חלוקין לעשרה שלא היתה אהבת כולם ושנאת כולם שוה לו אבל לענין לשבור בר כולם לב אחד להם (ב״ר): (ד) פן יקראנו אסון. ובבית לא יקראנו אסון אר״א בן יעקב מכאן שהשטן מקטרג בשעת הסכנה (ב״ר): (ה) בתוך הבאים. מטמינין עצמן שלא יכירום לפי שצוה להם אביהם שלא יתראו כולם בפתח א׳ אלא שיכנס כ״א בפתחו כדי שלא תשלוט בהם עין הרע שכולם נאים וכולם גבורים:

שפתי חכמים

גם הוא יורה בעש״ב. וא״ת מאי ראייה זה לפי׳ אחרון שפי׳ שהוא ל׳ כהיטה אדרבה הא מייתי ראייה שהוא לשון שביעה וי״ל דגם לפירוש האחרון הוא ראייה וגבי׳ תתראו כמו תתרוו והוא מלשון בלא שביעה כמו הולך ערירי ומפרש רש״י בלא בנים אע״פ שפירוש יורשים כיונו יש לו בנים וכן ודשנו את המזבח דכתיב בפ׳ במדבר שפי׳ דשן ואפ״ה מפרש רש״י ויטלו את הדשן וא״כ ה״נ כן הוא והוא כאלו כתב תתרוו דאל״ף מתחלף בוי״ו דאותיות אהו״י מתחלפין זה עם זה ואפשר דמרוה הוא ג״כ יש לפרש מל׳ בלא שביעה ויהיה דומה ממש לתתראו ויהיה פי׳ הפסוק ומרוה כלומר מי שהוא בלא שביעה בעוה״ז גם הוא יהיה שבע לעוה״ב וק״ל: מ נ״ג ולא אמר לכו דמרדו לא שמעינן מידי דצריך לכתוב רדו כיון שא״י גבוה מכל הארצות והסולך מא״י למצרים צריך לכתוב רדו וכמ״ש: כי היה הרעב. מוסב על הבאים כי היה הרעב

פירוש ע״ט

לט ער האט זייא מרמז געוועזן אז זייא וועלן מוזן ארבעטן אין מצרים צוויא הונדערט מיט צעהן יאר וויא פיל רד״ו באטרעפט ושברו לנו משם אונ קופט אונז פון דארטן תבואה ונחיה אונ מיר וועלן לעבן ולא נמות אונ מיר וועלן ניט שטארבן: (ג) וירדו אחי יוסף עשרה אונ דיא צעהן ברידער פון יוסף האבן גנידרט. רש״י שרייבט ווארום שטייט ניט בני יעקב נאר דר פסוק וויזט מיר אז זיי האבן חרטה געהאט וואס זייא האבן יוסף פאר קופט אונ זייא האבן גגעבן זייער הארץ זייא זאלן זיך מיט אים נוהג זיין ברידער שאפט זייא זאלן אים אוס לייזן פר וויא פיל געלט מען וועט זייא הייכן געבן לשבור בר ממצרים זיי האבן גנידרט צו קופן קארן פון מצרים: (ד) ואת בנימין אחי יוסף אונ בנימין דר ברודער פון יוסף לא שלח יעקב את אחיו האט יעקב ניט גשיקט מיט זיינע ברידר כי אמר פן יקראנו אסון ווארום ער הט גטראכט טאמר וועט אים טרעפן אמארד ווארום דר שטן איז מקטרג בשעת הסכנה: (ה) ויבואו בני ישראל לשבור אונ זייא זענן גקומן דיא קינדר פון יעקב צוא קופן קארן בתוך הבאים צווישן דיא לייט וואס זענן גקומן. רש״י שרייבט וויל זייער פאטר הט זייא אן גזאגט זייא זאלן ניט אריין גיין אלע אין איין טוער כדי עס זאל אוף זייא ניט שולט זיין איין עין הרע דרום האבן זייא זיך בהאלטן צווישן דיא לייט כי היה הרעב בארץ ווארום עס איז גוועזן אהונגר אין לאנד כנען: (ו) ויוסף הוא השליט על הארץ אונ יוסף איז גוועזן דער גוועלטיגר איבער דעם לאנד הוא המשביר לכל עם הארץ ער האט פר קופט צו גאר דעם פאלק פון דעם לאנד ויבאו אחי יוסף

הַמַּשְׁבִּיר לְכָל־עַם הָאָרֶץ וַיָּבֹאוּ אֲחֵי יוֹסֵף וַיִּשְׁתַּחֲווּ־לוֹ אַפַּיִם אָרְצָה׃ ז וַיַּרְא יוֹסֵף אֶת־אֶחָיו וַיַּכִּרֵם וַיִּתְנַכֵּר אֲלֵיהֶם וַיְדַבֵּר אִתָּם קָשׁוֹת וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מֵאַיִן בָּאתֶם וַיֹּאמְרוּ מֵאֶרֶץ כְּנַעַן לִשְׁבָּר־אֹכֶל׃ ח וַיַּכֵּר יוֹסֵף אֶת־אֶחָיו וְהֵם לֹא הִכִּרֻהוּ׃ ט וַיִּזְכֹּר יוֹסֵף אֵת הַחֲלֹמוֹת

אשר

ת״א ויכר יוסף יבמות פח כתובות כז מציעא לט .

הוּא דְזַבִּין עִיבוּרָא לְכָל עַמָּא דְאַרְעָא וַאֲתוֹ אֲחֵי יוֹסֵף וּסְגִידוּ לֵהּ עַל אַפַּיָא עַל אַרְעָא׃ ז וַחֲזָא יוֹסֵף יָת אֲחוֹהִי וְאִשְׁתְּמוֹדְעִנּוּן וְחַשִּׁיב מָא דִמְמַלֵּיל לְהוֹן וּמַלֵּיל עִמְּהוֹן קַשְׁיָן וַאֲמַר לְהוֹן מְנָן אֲתֵיתוּן וַאֲמָרוּ מֵאַרְעָא דִכְנַעַן לְמִזְבַּן עִיבוּרָא׃ ח וְאִשְׁתְּמוֹדַע יוֹסֵף יָת אֲחוֹהִי וְאִנּוּן לָא אִשְׁתְּמוֹדְעֻהִי׃ ט וּדְכִיר יוֹסֵף יָת חֶלְמַיָּא דִּי חֲלַים לְהוֹן וַאֲמַר לְהוֹן מְאַלְּלִין

פירוש רשב״ם

כאן ואין לכם תבואה וכל העם יורדים מצרימה לקנות תבואה ואתם יושבים ומתראים כאלו יש לכם : (ז) מאין באתם . הראה להם שאינו מכירם . כי לא שאל להם למת באתם : (ח) והם לא הכירוהו . כי בא עתה לפניהם בחתימת זקן ועוד שראוהו מושל בכל המלכות בבגדי מלכות וגם מן הקול לא היו מכירים אותו כי על ידי מתורגמן היה מדבר עמהם כדכתיב כי המליץ בינותם :

בעל הטורים

כשאלה תמשו שלום אותם לשאול : (ו) וישתחוו לו . בגימ׳ בכאן נתקיים החלום : (ז) ויכרם . ביקש לקבלם בסבר פנים יפות ובא השטן שמלאו חימה והזכירו מיד ויתנכר אליהם ולכן כתיב אח״כ ויכר לשון יחיד . ויתנכר בגי׳ על ידי כחים גבריאל : (ח) לא הכירוהו . ב׳ במס׳ הכא ואידך גבי איוב ויראו אותו מרחוק ולא הכירוהו מה התם לא הכירוהו בשביל שנשתנה מחמת היסורים אף כאן לא הכירוהו בשביל שנשתנה :

שפתי חכמים

כרא״ם וכן כתב בכל ספ׳ כולה ל׳ ירידה אלא ל״ג ליה . וזכי קשה לרש״י למה צריך למכתב שמה דהא אח״כ כתיב משם ואם כן הל״ל רדו ושברו לנו משם וגו׳ אלא לכך כתיב שמה ר״ל רד״ו שנים והיו שמה אבל בלא מלת שמה לא תשנן למדרש מידי . ועי״ל דגרסי׳ ליה וה״פ דק״ל למה כתיב רדו שהוא לשון ירידה הול״ל לשון מעליא לכו אף על פי שא״י גבוה מכל הארצות אפ״ה במדבר לנוכח לא הול״ל ל׳ ירידה אלא רמז וכו׳ : נ ופי׳ ויתנכר הראה עצמו נכרי :

רש״י

בארץ כנען והיו בתוך הרבה שיורדות שם : (ו) וישתחוו לו אפים . נשתטחו לו על פניהם וכן כל השתחואה פשוט ידים ורגלים הוא (שבועות טז) : (ז) ויתנכר אליהם . (בראשית רבה) נעשה להם כנכרי נ בדברים לדבר קשות (ב״ר) : (ח) ויכר יוסף וגו׳ . לפי שהניחם חתומי זקן (ב״מ לט כתובות כז) : והם לא הכירוהו . שיצא מאצלם בלא חתימת זקן ועכשיו מלאוהו

פירוש ע״ט

און זייא זענן גקומן דיא ברידר פון יוסף וַיִּשְׁתַּחֲווּ לוֹ אַפַּיִם אָרְצָה און זייא האבן זיך גבוקט צו אים מיט זייער פָּנִים צו דר ערד : (ז) וַיַּרְא יוֹסֵף אֶת אֶחָיו וַיַּכִּרֵם און יוסף האט גזעהן זיינע ברידר און ער האט זייא דער קענט וַיִּתְנַכֵּר אֲלֵיהֶם און ער האט זיך גמאכט פרעמד צו זייא וַיְדַבֵּר אִתָּם קָשׁוֹת און ער הט מיט זייא גרעט הארטע רייד וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מֵאַיִן בָּאתֶם און ער האט צוא זייא גזאגט פון וואנן זייט איר גקומן וַיֹּאמְרוּ מֵאֶרֶץ כְּנַעַן לִשְׁבָּר אֹכֶל און זיי האבן גזאגט מיר קומן פון לאנד כנען צו קופן עסן : (ח) וַיַּכֵּר יוֹסֵף אֶת אֶחָיו און יוסף האט דר קענט זיינע ברידר ווייל ער הט זייא גלאזן מיט בערד וְהֵם לֹא הִכִּרֻהוּ און זייא האבן אים ניט דר קענט ווארום ער איז פון זייא אוועק איונגר מאן אן א בארד און אצונד האט ער שון גהאט איין בארד . דר מדרש אגדה מאכט אז זייא זענן ווארן איבר גענפרט אין זיינע הענד האט ער זיי דר קענט פאר ברידר ער האט זיך אוף זייא מרחם גוועזן און אז ער איז גפאלן אין זייערע הענד האבן זייא אים ניט דר קענט זייא זאלן זיך מיט אים נוהג זיין וויא מיט א ברודער : (ט) וַיִּזְכֹּר יוֹסֵף אֵת הַחֲלֹמוֹת אֲשֶׁר חָלַם לָהֶם און יוסף האט גדענקט די חלומות וואס האט זיך אים גחלמט ווען זייא האט ער גיוועסט אז די חלומות זענן

אֲשֶׁר חָלַם לָהֶם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם
מְרַגְּלִים אַתֶּם לִרְאוֹת אֶת־עֶרְוַת
הָאָרֶץ בָּאתֶם׃ י וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו לֹא
אֲדֹנִי וַעֲבָדֶיךָ בָּאוּ לִשְׁבָּר־אֹכֶל׃
יא כֻּלָּנוּ בְּנֵי אִישׁ־אֶחָד נָחְנוּ כֵּנִים
אֲנַחְנוּ לֹא־הָיוּ עֲבָדֶיךָ מְרַגְּלִים׃
יב וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם לֹא כִּי־עֶרְוַת
הארץ

אונקלוס

מְאַלְלִין אַתּוּן לְמֶחֱזֵי יָת
בִּדְקָא דְאַרְעָא
אֲתֵיתוּן׃ י וַאֲמַרוּ לֵהּ
לָא רִבּוֹנִי וְעַבְדָךְ אֲתוֹ
לְמִזְבַּן עִיבוּרָא׃
יא כֻּלָּנָא בְּנֵי גַבְרָא
חַד נַחְנָא כֵּיוָנֵי אֲנַחְנָא
לָא הֲווֹ עַבְדָךְ אַלִּילֵי׃
יב וַאֲמַר לְהוֹן לָא אֱלָהֵין
בִּדְקָא דְאַרְעָא אֲתֵיתוּן
למחזי

פירוש רשב"ם

(ט) ערות. פרצות החומות ומאיזה מקום נוחה ליכבש. כדכתיב ערות יסוד. ערו ערו עד היסוד. ערות על יאור. ולפי שהיו בעלי קומה וכולם עשרה כל שעה ביחד ולא היו נפרדים אלו מאלו כשאר בני אדם הבאים משאר מקומות לשבור בר אמר להם מרגלים אתם: (יא) כולנו בני איש אחד נחנו. לכך אנו הולכים יחד ולא בשביל עצה רעה כמרגלים: (יב) ויאמר אליהם לא כי ערות הארץ באתם לראות. שאם כן איך לא נשאר אחד מכם:

בעל הטורים

שהיה עבד ונעשה שר וגדול בכל הארץ. ומיהו אתם לא הכירוהו מרחוק אבל כשקרבו אליו הכירוהו והוא לא הכירוהו כלל שלא עלה על דעתם שיגיע יוסף למעלה כזו: (יא) בני איש אחד נחנו. ולא אמרו אנחנו רמז שא' ממנו חסר: נחנו. ג' במסורה, הכא, ואידך נחנו נעבור חלוצים. נחנו פשענו. וזהו שדרשו שאמרו נתנו להרוג כל העיר בשבילו אם לא יתנוהו לנו וזהו בשביל שנהנו נעבור חלוצים להלחם אם לא יתנוהו לנו לפדותו וכן נחנו פשענו: מרגלים אתם. פי' ולא אני שיהושע שילא ממנו לא היה בעלת מרגלים והם אמרו לא היו עבדיך מרגלים פי' יהושע שהביאו כי היה כלב שהמדברים גם ממני יצא כלב שלא היה בעלת המרגלים: לא היו. בגימ' כלב:

רש"י

בחתימת זקן. וס"א ויכר יוסף את אחיו כשנמסרו בידו הכיר שהם אחיו וריחם עליהם והם לא הכירוהו כשנפל בידם לנהוג בו אחוה: (ט) אשר חלם להם. עליהם וידע שנתקיימו שהרי השתחוו לו: ערות הארץ. גלוי הארץ מהיכן היא נוחה ליכבש. כמו (יחזקאל יז) ערום ועריה. וכן כל ערוה שבמקרא ל' גילוי. (ות"א בדקא דארעא כמו בדק הבית ם רעוע הבית אבל לא דקדק לפרשו אחר ל' המקרא): (י) לא אדני. לא תאמר כן ע שהרי עבדיך באו פ לשבר אוכל: (יא) כלנו בני איש אחד נחנו. נצנצה בהם רוח הקדש וכללוהו עמהם שאף הוא בן אביהם: כנים. אמתיים כמו (שמות י) כן דברת (במדבר כז) כן בנות צלפחד דוברות, (ישעיה טז) ועברתו לא כן בדיו: (יב) כי ערות הארץ באתם לראות. (ב"ר) שהרי נכנסתם בעשרה שערי העיר צ למה לא נכנסתם:

שפתי חכמים

ם פי' סדק של קיר: ע הוצרך להוסיף מלות תאמר כן כיון שפסק עליהם שהם מרגלים לא תפול על זה כי הם מלת אל כמו שמצינו גבי חנה בהשבה עלי לשכורה והשיבה לו אל תתן אמתך לפני בת בליעל אבל מלת לא לא תפול כהשיבת תשובה על שאלה או בקשה: פ אין זה הוכחה כי יוסף אמר לא כי אלא לרגל הארץ באתם אלא ה"ה לא תאמר כן אלא הרי עבדיך וכו' והוא כמו אבל עבדיך כו': צ שיוסף היה יודע שאחיו באין לשבר אוכל והיה מצוה לשומרי השער שכל מי שיבא לעיר יכתוב שמו ושם אביו ויביאו וירא לו ועשרה שומרי השער באו ובכל מקום היה מוצא כזה ראובן בן יעקב וכזה שמעון בן יעקב וכזה היה יודע שבעשר שערים נכנסו. וא"ת

פירוש ע"ט

זקנים געווארן. ווארום זייא האבן זיך צוא אים
בוקם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מְרַגְּלִים אַתֶּם אונ ער האט צוא
זייא גזאגט איר זייט אום זעהערם לִרְאוֹת אֶת עֶרְוַת
הָאָרֶץ בָּאתֶם איר זייט גקומן אום זעהן דם אנפלעקונג
פון דעם לאנד וואו עס איז גרינג איין צו נעמן:
(י) וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו לֹא אֲדוֹנִי אונ זייא האבן צוא אים
זאגט דו זאלסט דאס נים זאגן וַעֲבָדֶיךָ בָּאוּ לִשְׁבָּר
אֹכֶל אונ דיינע קנעכט זענן גקומן צו קופן עסן
ארג: (יא) כֻּלָּנוּ בְּנֵי אִישׁ אֶחָד נָחְנוּ מיר אלע זענן
קינדר פון איין מענטש. רש"י שרייבט עס האט
אין זייא גשפראצט ארוח הקודש זייא האבן אים
אוך אריין גנומן אין כלל אריין אז ער איז אוך
זייער פאטערם זון כֵּנִים אֲנַחְנוּ מיר זענן ערליכע
לייט לֹא הָיוּ עֲבָדֶיךָ מְרַגְּלִים דיינע קנעכט זענן ני:
גוועזן קיין אום זעהערם: (יב) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אונ
ער האט צוא זייא גזאגט לא ניט וויא איר זאגט
כִּי עֶרְוַת הָאָרֶץ בָּאתֶם לִרְאוֹת נאר דאס אנטפלעקונג
פון דעם לאנד זייט איר גקומן צו זעהן ווארום

הָאָרֶץ בָּאתֶם לִרְאוֹת׃ יג וַיֹּאמְרוּ
שְׁנֵים עָשָׂר עֲבָדֶיךָ אַחִים ׀ אֲנַחְנוּ
בְּנֵי אִישׁ־אֶחָד בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְהִנֵּה
הַקָּטֹן אֶת־אָבִינוּ הַיּוֹם וְהָאֶחָד
אֵינֶנּוּ׃ יד וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף הוּא
אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֲלֵכֶם לֵאמֹר
מְרַגְּלִים אַתֶּם׃ טו בְּזֹאת תִּבָּחֵנוּ
חי

אונקלוס

לְמֶחֱזֵי: יג וַאֲמָרוּ תְּרֵין
עֲסַר עַבְדָּךְ אַחִין
אֲנַחְנָא בְּנֵי גַּבְרָא חַד
בְּאַרְעָא דִכְנַעַן וְהָא
זְעֵירָא עִם אֲבוּנָא יוֹמָא
דֵין וְחַד לֵיתוֹהִי:
יד וַאֲמַר לְהוֹן יוֹסֵף
הוּא דִּי מַלֵּילִית עִמְּכוֹן
לְמֵימַר מְאַלְּלֵי אַתּוּן:
טו בְּדָא תִתְבַּחֲנוּן חֵי
פרעה

ת״א שנים עשר יבמות יז.

פירוש רשב״ם

את אביכם. כלומר אצלו ולדעת אם בנימין קיים אמר

שפתי חכמים

למה לא פירש״י זה לעיל גבי לראות את ערות הארץ וגו׳. ויש לומר דכאן מוכח שפיר מדכתיב אחר כך ויאמרו שנים עשר עבדיך וגו׳ מה ענין תשובה זו על מה שאמר להם מרגלים אתם אלא על כרחך צריך לומר שיוסף מתחלה אמר להם שהרי נכנסתם בי׳ שערי העיר והם השיבו לו לא כן אלא כולנו בני איש אחד וגו׳ והאחד איננו בשביל אותו אחד נתפזרנו: ק דק״ל הוא אשר דברתי משמע דהם נמי אמרו שמרגלים הם ולכך קאמר יוסף הוא אשר דברתי ואין זה אמת כי הם אמרו לאו מרגלים אנחנו ומתרץ דהוא היה ראוי לכתוב בסוף כלומר אשר דברתי וגו׳ מרגלים אתם הוא האמת. יש מקשין במה פשט אותם יוסף שהם מרגלים עד שאמר להם הוא הדבר וגו׳ וע״ק במאי יתאמת זה באם יביאו את בנימין שאינם מרגלים. ונ״ל דה״פ מתחלה אמר להם מרגלים אתם שהרי נכנסתם בי׳ שערי העיר כדפירש״י והשיבו לו בני איש אחד נחנו ואין איש שולח כל בניו כאחד לרגל שמא יתפסו ויהרגו כולם אמר להם א״כ כ״ש שמרגלים אתם כי איך ישלח אדם כל בניו ממנו ולא ישאר א׳ או שנים לשמשו א״ו מרגלים אתם ואביכם שלח אתכם לרגל את הארץ ומכח יראה שמא תתפשו לא רציתם להכנס בפסק עד שאביכם הוכרח לבלות את כלכם וגם כדי שתקחו עצה זמ״ז כי התועה ברוב יועץ וע״ז השיבו שנים עשר עבדיך וגו׳ והנה אחד נשאר אצל אבינו לשמשו ואנחנו עשרה הלכנו לחקור ולדרוש אחר אחינו שנאבד ואין מי שיעשה זה כאמונה כאחיו ולשום נפשנו בכפינו להביא אותו אצל אביו ומפני זה נכנסנו ביו״ד שערים השיב להם הוא מה״ר שאתם אומרים שנאבד אחיכם זה כמה שנים ולא חקרתם אחריו אלא עכשיו בודאי שקר אתם דוברים אין זו כ״א לרגל את הארץ באתם וגם זה שקר שאמרתם שנשאר אחד מכם אצל אביו לשמשו לכן בזאת תבחנו אם יבא אחיכם עמכם אז יש להסתפק אם מרגלים

בעל הטורים

(יג) והאחד איננו. וסמיך ליה ויאמר אליהם יוסף שהיה מכב

רש״י

בשער א׳: (יג) ויאמרו שנים עשר עבדיך וגו׳. ובשביל אותו א׳ שאיננו נתפזרנו בעיר לבקשו: (יד) הוא אשר דברתי. הדבר אשר דברתי שאתם מרגלים ק הוא האמת והנכון זהו לפי פשוטו. ומדרשו א״ל ואלו מצאתם אותו ויפסקו עליכם ממון הרבה תפדוהו. אמרו לו הן. א״ל ואם יאמרו לכם שלא יחזירוהו בשום ממון מה תעשו אמרו לכך באנו להרוג או ליהרג. אמר להם הוא אשר דברתי אליכם להרוג בני העיר באתם מנחש אני בגביע שלי ששנים מכם החריבו כרך

פירוש ע״ט

איר זייט דאך ניט גקומן דורך איין טויער:
(יג) וַיֹּאמְרוּ שְׁנֵים עָשָׂר עֲבָדֶיךָ אַחִים אונ זייא האבן
גזאגט צוועלף ברידער זענן מיר דיינע קנעכט
בְּנֵי אִישׁ אֶחָד בְּאֶרֶץ כְּנָעַן קינדר פון איין מענטש אין
לאנד כנען וְהִנֵּה הַקָּטֹן אֶת אָבִינוּ הַיּוֹם אונ דר קליינר
ברודר איז מיט אונזר פאטר היינט וְהָאֶחָד אֵינֶנּוּ
אונ איינער איז ניט דא דרום זענן מיר גגאנגען
איטליכר אין אבאזונדערן טויער צוא זוכן אים:
(יד) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם יוֹסֵף אונ יוסף האט צו זיי גזאגט
הוּא אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֲלֵיכֶם לֵאמֹר דם איז וואס איך האב צו
אייך גרעט צוא זאגן מְרַגְּלִים אַתֶּם איר זייט אום
געהערם. דער מדרש מאכט ער האט צוא זייא

פירוש ע״ט

גזאגט אז איר וועט אים געפינן אונ מען וועט
וועלן פאר אים פיל געלט וועט איר געבן האב
זייא גזאגט יוא האטער צו זייא גזאגט וויא וועט
זיין אז מען וועט אים ניט וועלן אפ געבן פאר
געלט האבן זייא גזאגט דרוף זענן מיר גקומן
ענטפער מיר זאלן אנדרע הרגנן ענטפער מיר זאל
נהרג ווערן האט יוסף גזאגט דאס האב אי
גזאגט אז איר זייט מרגלים איר זענט גקומ
הרגנן דיא שטאט לייט איך וויים דאס פון מי
בעכער אז צווייא פון אייך האבן חרוב גמאכ
איין גרוסע שטאט שכם: (טו) בְּזֹאת תִּבָּחֵנוּ מי
דעם וועט איר גפרובט ווערן חֵי פַרְעֹה אזו ווי

חֵי פַרְעֹה אִם־תֵּצְאוּ מִזֶּה כִּי אִם־
בְּבוֹא אֲחִיכֶם הַקָּטֹן הֵנָּה׃ טז שִׁלְחוּ
מִכֶּם אֶחָד וְיִקַּח אֶת־אֲחִיכֶם וְאַתֶּם
הֵאָסְרוּ וְיִבָּחֲנוּ דִּבְרֵיכֶם הַאֱמֶת
אִתְּכֶם וְאִם־לֹא חֵי פַרְעֹה כִּי
מְרַגְּלִים אַתֶּם׃ יז וַיֶּאֱסֹף אֹתָם אֶל־
מִשְׁמָר שְׁלֹשֶׁת יָמִים׃ יח וַיֹּאמֶר
אֲלֵהֶם יוֹסֵף בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי זֹאת
עֲשׂוּ וִחְיוּ אֶת־הָאֱלֹהִים אֲנִי יָרֵא׃ חמישי
יט אִם־כֵּנִים אַתֶּם אֲחִיכֶם אֶחָד
יֵאָסֵר בְּבֵית מִשְׁמַרְכֶם וְאַתֶּם לְכוּ
הביאו

פַּרְעֹה אִם תִּפְּקוּן מִכָּא
אֱלָהֵין בְּמֵיתֵי אֲחוּכוֹן
זְעֵירָא הָכָא׃ טז שְׁלַחוּ
מִנְּכוֹן חַד וִידַבַּר יָת
אֲחוּכוֹן וְאַתּוּן
תִּתְאַסְרוּן וְיִתְבַּחֲנוּן
פִּתְגָמֵיכוֹן הַקְשׁוֹט
אַתּוּן אָמְרִין וְאִם לָא
חֵי פַרְעֹה אֲרֵי מְאַלְּלֵי
אַתּוּן׃ יז וּכְנַשׁ יָתְהוֹן
לְמַטְּרָא תְּלָתָא יוֹמִין׃
יח וַאֲמַר לְהוֹן יוֹסֵף
בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה דָּא
עִיבִידוּ וְקַיִּימוּ מִן קֳדָם
יְיָ אֲנָא דָּחֵל׃ יט אִם
כֵּיוָנֵי אַתּוּן אֲחוּכוֹן חַד
יִתְאֲסַר בְּבֵית
מַטַּרְתְּכוֹן וְאַתּוּן אִיזִילוּ
אובילו

בעל הטורים

בגניא והומר אני מנחס ששמו יוסף : (טו) כי אם בבוא . בבוא עולה למנין י"ב שלא תצאו מזה עד שיבאו י"ב אחים : (יז)

פירוש רשב"ם

לחם כן . והם השיבו שנים עשר עבדיך אחים אנחנו וגו' . וכן של משמר שלשת ימים . כנגד ג' דברים שעשו לו ויספיסו

רש"י

גדול של שכם : (טו) חי פרעה. אם יחיה ר פרעה . כשהיה נשבע לשקר היה נשבע בחיי פרעה: אם תצאו מזה. מן המקום הזה: (טז) האמת אתכם. אם אמת ש אתכם . לפיכך ה"א נקוד פתח שהוא כמו בלשון תימה ואם לא תביאוהו חי פרעה ת כי מרגלים אתם : (יז) משמר . בית א האסורים : (יט) בבית משמרכם . שאתם אסורים בו ב עכשיו : ואתם

שפתי חכמים

אתם אבל אם לא יבא בודאי מרגלים אתם בלי ספק מכל הטענות ביש לטעון כאשר הזכרתי ובזה יתיישבו כל הקושיות ודו"ק וקלא כעין זה מצאתי בשם מהרש"ל : ר פי' לפי פשוטו של קרא אין לו הבנה מ"ש הוסיף מלת אם ויהי' טעמו אם חי פרעה לא תצאו מזה ויהיה אם דקרא במקום לא כמו אם לדוד אכזב פי' לא אכזב ויתחייב מזה באם תצאו לא יחיה ובאמת יצאו אלא כשהיה נשבע לשקר וכו' : ש דק"ל דמלי האמת מורה שהוא הודה להם שהאמת אתם והוא סותר למאמר תבחנו במורה שהוא מסופק מהם לפיכך הוצרך לומר הזה הוא ה"א בתימה כמו האם כן הוא : ת בא"א לומר ואם לא תבחנו חי פרעה וכו' שהר אם לא יבחנו לא יתחייב שהם מרגלים : א פי' ולא שהם שומרים עליהם דהא כתיב אחריו יאסר בבית משמרכם והא דלא פירש"י זה לעיל בפ' ויתן שמשמר הוא בית האסורים משום דלעיל כתיב בהדיא בסוף בית הסוהר דכתיב ויתן אותו במשמר וגו' : ב שלא

פירוש ע"ט

ווּא פַּרְעֹה לֶעבְּט אִם תֵּצְאוּ מִזֶּה אוּב אִיר וֶועט
אַרוּס גֵיין פוּן דַאנְן כִּי אִם בְּבוֹא אֲחִיכֶם הַקָּטֹן הֵנָּה
גֵייעֶרְט אַז אַייעֶר קְלֵיינֶער בְּרוּדֶער וֶועט קוּמֶען
אַהֶער : (טו) שִׁלְחוּ מִכֶּם אֶחָד וְיִקַּח אֶת אֲחִיכֶם שִׁיקְט
אַיינֶם פוּן אַייךְ אוּנ עֶר זָאל נֶעמֶן אַייעֶר בְּרוּדֶר
וְאַתֶּם הֵאָסְרוּ אוּנ אִיר זָאלְט זַיין גְבוּנְדְן וְיִבָּחֲנוּ דִּבְרֵיכֶם
הַאֱמֶת אִתְּכֶם אוּנ זַייא וֶועלֶן וֶוערְן גְּפְּרוּבְט אַייעֶרֶע
רֵייד אוּב עֶס אִיז מִיט אַייךְ אֱמֶת וְאִם לֹא אוּנ אוּב
אִיר וֶועט אִים נִיט בְּרֶענְגֶן חֵי פַּרְעֹה שְׁוֶוער אִיךְ

בַּייא דֶעם לֶעבְּן פוּן פַּרְעֹה כִּי מְרַגְּלִים אַתֶּם אַז אִיר
זֶענְט מְרַגְּלִים : (יז) וַיֶּאֱסֹף אוֹתָם אֶל מִשְׁמָר שְׁלֹשֶׁת יָמִים
אוּנ עֶר הָאט זַייא אַיין גְזַאמְלְט אִין אַיין הֶפְּסֵחַ
אוֹף דְרַייא טָאג : (יח) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם יוֹסֵף בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
אוּנ עֶר הָאט צוּא זַייא גְזָאגְט יוֹסֵף דֶעם דְרִיטְן
טָאג זֹאת עֲשׂוּ וִחְיוּ דָאס זָאלְט אִיר טָאן וֶועט אִיר
בְּלַייבְּן לֶעבְּן אֶת הָאֱלֹהִים אֲנִי יָרֵא אִיךְ פָאֶרכְט מִיךְ
פַר גָאט : (יט) אִם כֵּנִים אַתֶּם אוּב אִיר זֶענְט גֶרֶעכְט
אֲחִיכֶם אֶחָד יֵאָסֵר בְּבֵית מִשְׁמַרְכֶם אַייעֶר אַיין בְּרוּדֶר זָאל

הָבִ֕יאוּ שֶׁ֖בֶר רַעֲב֥וֹן בָּתֵּיכֶֽם׃ כ וְאֶת־
אֲחִיכֶ֤ם הַקָּטֹן֙ תָּבִ֣יאוּ אֵלַ֔י וְיֵאָמְנ֥וּ
דִבְרֵיכֶ֖ם וְלֹ֣א תָמ֑וּתוּ וַיַּעֲשׂוּ־כֵֽן׃
כא וַיֹּאמְר֞וּ אִ֣ישׁ אֶל־אָחִ֗יו אֲבָל֮
אֲשֵׁמִ֣ים ׀ אֲנַ֘חְנוּ֮ עַל־אָחִ֒ינוּ֒ אֲשֶׁ֨ר
רָאִ֜ינוּ צָרַ֥ת נַפְשׁ֛וֹ בְּהִתְחַנְנ֥וֹ אֵלֵ֖ינוּ
וְלֹ֣א שָׁמָ֑עְנוּ עַל־כֵּן֙ בָּ֣אָה אֵלֵ֔ינוּ
הַצָּרָ֖ה הַזֹּֽאת׃ כב וַיַּעַן֩ רְאוּבֵ֨ן אֹתָ֜ם
לֵאמֹ֗ר הֲלוֹא֩ אָמַ֨רְתִּי אֲלֵיכֶ֧ם ׀
לֵאמֹ֛ר אַל־תֶּחֶטְא֥וּ בַיֶּ֖לֶד וְלֹ֣א
שְׁמַעְתֶּ֑ם וְגַם־דָּמ֖וֹ הִנֵּ֥ה נִדְרָֽשׁ׃
והם

אַיְתִיאוּ עִבוּרָא
דְחַסִּיר בְּבָתֵּיכוֹן:
כ וְיַת אֲחוּכוֹן זְעֵירָא
תַּיְתוּן לְוָתִי וְיִתְהֵימְנוּן
פִּתְגָּמֵיכוֹן וְלָא תְמוּתוּן
וַעֲבָדוּ כֵן: כא וַאֲמַרוּ
גְּבַר לַאֲחוּהִי בְּקוּשְׁטָא
חַיָּבִין אֲנַחְנָא עַל
אֲחוּנָא דִּי חֲזֵינָא עָקַת
נַפְשֵׁהּ כַּד הֲוָה מִתְחַנַּן
לָנָא וְלָא קַבֵּלְנָא מִנֵּהּ
עַל כֵּן אֲתָת לְוָתָנָא
עָקְתָא הָדָא:
כב וַאֲתֵיב רְאוּבֵן
יָתְהוֹן לְמֵימַר הֲלָא
אֲמָרִית לְוָתְכוֹן לְמֵימַר
לָא תְחוּבוּן (תֶּחֶטְאוּן)
בְּעוּלֵימָא וְלָא קַבֶּלְתּוּן
וְאַף דְּמֵהּ הָא מִתְבְּעֵי: ואנון

פירוש רשב"ם

כתיב לפנינו שאול שאל האיש לנו ולמולדתנו: (כא) הצרה הזאת. מדה כנגד מדה אנחנו השלכנוהו בבור והנה

שפתי חכמים

נראה שהכינוי מורה שמתחלה נעשה בשבילם: ג ומלת שבר פה מורה על קניה לא על מכר ומפני שהרעבון אינו לבתיהם הוצרך להוסיף אנשי בתיכם: ד אין ויאמנו מל' אמונה אלא כמו והאמרה האשה אמן וכו' בפי' אחת שאמר הכהן יתן ה' וכו' ועליו כתיב והאמרה האשה אמן ולא יפול בו לשון אמונה

רש"י

לכו הביאו. בית אסורכם: שבר רעבון בתיכם. מה שקניתם לרעבון אנשי בתיכם: (כ) ויאמנו דבריכם. יתאמתו ויתקיימו כמו (במדבר ה) אמן אמן וכמו (מ"א ח) יאמן נא דבריך: (כא) אבל. כתרגומו בקושטא. ראיתי בב"ר לישנא דרומאה (לשון בני הנגב) הוא אבל ברם: באה אלינו. טעמו בבי"ת לפי שהוא בלשון עבר שכבר באה ותרגומו אתת לנא: (כב) וגם

פירוש ע"ט

זיין גבונדן אין אייער תפיסה וואס איר זיצט וְאַתֶּם לְכוּ הָבִיאוּ שֶׁבֶר רַעֲבוֹן בָּתֵּיכֶם אונ איר גייט אונ ברענגט קאורן צו דעם הונגר וואס איז אין אייערע הייזר: (כ) וְאֶת אֲחִיכֶם הַקָּטֹן תָּבִיאוּ אֵלַי אונ אייער ברודר דעם קליינעם זאלט איר ברענגן צוא מיר וְיֵאָמְנוּ דִבְרֵיכֶם וְלֹא תָמוּתוּ אונ זייא וועלן וואר זיין אייערע רייד אונ איר וועט ניט שטארבן וַיַּעֲשׂוּ כֵן אונ זייא האבן אזו גטאן: (כא) וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אָחִיו אונ זייא האבן גזאגט איין ברודר צום אנדרן אֲבָל אֲשֵׁמִים אֲנַחְנוּ פאר וואר מיר זענן שולדיג עַל אָחִינוּ איבער אונזר ברודר אֲשֶׁר רָאִינוּ צָרַת נַפְשׁוֹ וואס מיר האבן

פירוש ע"ט

גזעהן דיא צרות פון זיין לייב בְּהִתְחַנְנוֹ אֵלֵינוּ אין זיין טאן בעטן צוא אונז וְלֹא שָׁמָעְנוּ אונ מיר האבן ניט צוא געהערט עַל כֵּן דרום אזו בָּאָה אֵלֵינוּ הַצָּרָה הַזֹּאת איז זיא גקומן צו אונז דיא דאזיגע צרה: (כב) וַיַּעַן רְאוּבֵן אֹתָם לֵאמֹר אונ ראובן האט זייא געענטפערט צוא זאגן הֲלֹא אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם פאר וואר איך האב צו אייך גזאגט לֵאמֹר צו זאגן אַל תֶּחֶטְאוּ בַיֶּלֶד איר זאלט ניט זינדיגן אין דעם קינד וְלֹא שְׁמַעְתֶּם אונ איר האט ניט צוא געהערט וְגַם דָּמוֹ הִנֵּה נִדְרָשׁ אונ זיין בלוט ווערט נון גפארשט. רש"י שרייבט דאס ווארט גם ווייזט אז דאס בלוט פון דעם זקן

כג וְאִנּוּן לָא יָדְעִין אֲרֵי שָׁמַע יוֹסֵף אֲרֵי מְתֻרְגְּמָן הֲוָה בֵּינֵיהוֹן: כד וְאִסְתְּחַר מִלְּוָתְהוֹן וּבְכָא וְתָב לְוָתְהוֹן וּמַלִּיל עִמְּהוֹן וּדְבַר מִלְּוָתְהוֹן יָת שִׁמְעוֹן וַאֲסַר יָתֵהּ לְעֵינֵיהוֹן: כה וּפַקֵּיד יוֹסֵף וּמְלוֹ יָת מָנֵיהוֹן עִיבוּרָא וּלְאָתָבָא כַּסְפֵּיהוֹן גְּבַר לְסַקֵּהּ וּלְמִתַּן לְהוֹן זְוָדִין לְאָרְחָא וַעֲבַד לְהוֹן כֵּן: כו וּנְטַלוּ יָת עִיבוּרְהוֹן

כג וְהֵם֙ לֹ֣א יָֽדְע֔וּ כִּ֥י שֹׁמֵ֖עַ יוֹסֵ֑ף כִּ֥י הַמֵּלִ֖יץ בֵּינֹתָֽם: כד וַיִּסֹּ֥ב מֵעֲלֵיהֶ֖ם וַיֵּ֑בְךְּ וַיָּ֨שָׁב אֲלֵהֶ֜ם וַיְדַבֵּ֣ר אֲלֵהֶ֗ם וַיִּקַּ֤ח מֵֽאִתָּם֙ אֶת־שִׁמְע֔וֹן וַיֶּאֱסֹ֥ר אֹת֖וֹ לְעֵינֵיהֶֽם: כה וַיְצַ֣ו יוֹסֵ֗ף וַיְמַלְא֣וּ אֶת־כְּלֵיהֶם֮ בָּר֒ וּלְהָשִׁ֤יב כַּסְפֵּיהֶם֙ אִ֣ישׁ אֶל־שַׂקּ֔וֹ וְלָתֵ֥ת לָהֶ֛ם צֵדָ֖ה לַדָּ֑רֶךְ וַיַּ֥עַשׂ לָהֶ֖ם כֵּֽן: כו וַיִּשְׂא֥וּ אֶת־

ת״א את כספכם ס׳ כמכר ב׳ אחרי צום

שברם

פירוש רשב״ם

אנהנו נאסרים בבור השבי: (כג) כי שומע יוסף. מבין. כי עד עתה המליץ בינותם כאילו אינו מבין לשונם:

(כד) את שמעון. להפרידו מלוי שלא יתייעצו בין שניהם לעשות חבלה כאשר עשו בשכם:

רש״י

רמו. אתין וגמין רבויין דמו וגם דם הזקן: (כג) והם לא ידעו כי שמע יוסף. מבין לשונם ובפניו היו מודים כן: כי המליץ בינותם. כי כשהיו מדברים עמו היה המליץ ביניהם היודע לשון עברי ולשון מצרי והיה מליץ דבריהם ליוסף ודברי יוסף להם לכך היו סבורים שאין יוסף מכיר בלשון עברי: המליץ. זה מנשה בנו: (כד) ויסב מעליהם. נתרחק מעליהם שלא יראוהו בוכה: ויבך. לפי ששמע שהיו מתחרטין: את שמעון. (ב״ר) הוא השליכו לבור הוא שאמר ללוי הנה בעל החלומות הלזה בא. ד״א נתכוון יוסף להפרידו מלוי שמא יתיעצו שניהם להרוג אותו: ויאסור אתו לעיניהם. לא אסרו אלא

שפתי חכמים

רק לאמת יהיה זה כשהיה יורכה נופלת וכו׳: ה ר״ל דבכל פעם כשדברו עמו קודם לכן היה מליץ ביניהן ועתה לא היה המליץ ביניהם והיו סבורים שיוסף אינו מבין לשה״ק: ו דק״ל למה בכה כי״ל לרגז עליהם כששמע שהם עצמם מתודים אין אלא טוב עשו לכ״פ מ״ה בכה משום ששמע שהיו מתחרטים. מהרש״ל: ז דייק מדכתיב בפ׳ וישב ויאמרו איש אל אחיו הנה בעל החלומות וגו׳ וכתיב שמעון ולוי אחים רא״ם וכא דכתיב לעיל ויקחהו דמשמע רבים וי״ל ויקחהו הסר וי״ו

פירוש ע״ט

עקב ווערט אוך גפארשט: (כג) וְהֵם לֹא יָדְעוּ כִּי שֹׁמֵעַ יוֹסֵף זייא האבן ניט גיוואוסט אז יוסף פאר שטייט וואס זייא רעדן כִּי הַמֵּלִיץ בֵּינֹתָם ווארום עס איז צווישן זייא געווען איין פיר שפרעכר מְנַשֶּׁה לעגט העט זייערע רייד אונ פלעגט זאגן צוא ספ אונ די רייד פון יוסף פלעגט ער זיי זאגן: (כד) וַיִּסֹּב מֵעֲלֵיהֶם וַיֵּבְךְּ אונ ער האט זיך אוועק קערט פון זייא אונ האט גוויינט ווייל ער האט הערט אז זייא האבן חרטה וַיָּשָׁב אֲלֵהֶם אונ ער אט זיך אום גקערט צוא זייא אונ האט גרעט א זייא וַיִּקַּח מֵאִתָּם אֶת שִׁמְעוֹן אונ ער האט גנומן ון זייא שמעון. רש״י שרייבט שמעון הט אים יין גווארפן אין גרוב ער האט גזאגט צוא לוי - בעל החלומות גייט. איין אנדר פירוש איז

דרום הט ער גנומן שמעון כדי ער זאל אים אפ שיידן פון לוי זייא זאלן ניט איין עצה האלטן באנאנדר זייא זאלן אים הרגנן וַיֶּאֱסֹר אֹתוֹ לְעֵינֵיהֶם אונ ער האט אים גבונדן פאר זייערע אויגן אונ וויא זייא זענן אוועק גגאנגען האט ער אים אום גצוגן פון דער תפיסה אונ האט אים געגעבן עסן אונ טרינקן: (כה) וַיְצַו יוֹסֵף אונ יוסף האט גבאטן וַיְמַלְאוּ אֶת כְּלֵיהֶם בָּר אונ זיי האבן דר פילט זייערע כלים מיט קארין וּלְהָשִׁיב כַּסְפֵּיהֶם אִישׁ אֶל שַׂקּוֹ אונ אום צוא קערן דאס געלט פון איטליכן מאן אין זיין זאק וְלָתֵת לָהֶם צֵדָה לַדָּרֶךְ אונ צוא געבן צו זייא שפייז אויף דעם וועג וַיַּעַשׂ לָהֶם כֵּן אונ ער הט צו זייא אזו גטאן: (כו) וַיִּשְׂאוּ אֶת שִׁבְרָם עַל חֲמֹרֵיהֶם אונ זיי האבן גטראגן זייער קארין אויף זייערע אייזלן

שִׁבְרָם עַל־חֲמֹרֵיהֶם וַיֵּלְכוּ מִשָּׁם׃
כז וַיִּפְתַּח הָאֶחָד אֶת־שַׂקּוֹ לָתֵת
מִסְפּוֹא לַחֲמֹרוֹ בַּמָּלוֹן וַיַּרְא אֶת־
כַּסְפּוֹ וְהִנֵּה־הוּא בְּפִי אַמְתַּחְתּוֹ׃
כח וַיֹּאמֶר אֶל־אֶחָיו הוּשַׁב כַּסְפִּי
וְגַם הִנֵּה בְאַמְתַּחְתִּי וַיֵּצֵא לִבָּם
וַיֶּחֶרְדוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו לֵאמֹר מַה־
זֹּאת עָשָׂה אֱלֹהִים לָנוּ׃ כט וַיָּבֹאוּ
אֶל־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם אַרְצָה כְּנָעַן
וַיַּגִּידוּ לוֹ אֵת כָּל־הַקֹּרֹת אֹתָם
לֵאמֹר׃ ל דִּבֶּר הָאִישׁ אֲדֹנֵי הָאָרֶץ
אִתָּנוּ קָשׁוֹת וַיִּתֵּן אֹתָנוּ כִּמְרַגְּלִים
את

עִיבוּרְהוֹן עַל חֲמָרֵיהוֹן
וַאֲזַלוּ מִתַּמָּן׃ כז וּפְתַח
חַד יָת סַקֵּיהּ לְמִתַּן
כִּסְתָּא לַחֲמָרֵיהּ בְּבֵית
מְבָתָא וַחֲזָא יָת כַּסְפֵּיהּ
וְהָא הוּא בְּפוּם טוֹעֲנֵיהּ׃
כח וַאֲמַר לַאֲחוֹהִי
אִתּוֹתַב כַּסְפִּי וְאַף הָא
בְּטוֹעֲנִי וּנְפַק מַדַּע
לִבְּהוֹן וּתְוַהוּ גְּבַר
לַאֲחוּהִי לְמֵימַר מָא
דָא עֲבַד יְיָ לָנָא׃
כט וַאֲתוֹ לְוָת יַעֲקֹב
אֲבוּהוֹן אַרְעָא דִּכְנַעַן
וְחַוִּיאוּ לֵיהּ יָת כָּל
דְּעָרְעָן יָתְהוֹן לְמֵימַר׃
ל מַלִּיל גַּבְרָא רִבּוֹנָא
דְאַרְעָא עִמָּנָא קַשְׁיָן
וִיהַב יָתָנָא כִּמְאַלְּלֵי
יָת

ת"א ויצא לבם תענית ט. דבר האיש מכות יא.

פירוש רשב"ם

(כח) מה זאת עשה. מדה כנגד מדה יש כאן להוסיף

בעל הטורים

את כספו׃ ויבליעו ויעברו׃ (כח) עמם אנסים. ב' במסרה

שפתי חכמים

כאמתעי כתיב וקרינן ויקחהו בגימ"י תחת ההי"ת שהוא לי' יהיד׃ ה דאל"כ נעניהם ל"ל׃ ט דאל"כ מאי האחד בפ"א׃ י ולא תפרש במלון במקום המיוחד למלון לכל העוברים ושבים כיון דכתיב במלון בפ"ח דאל"כ כי"ל לכתוב התלה זיבוהו למלון ואה"כ ויפתח וגו' במלון׃ כ והא דנקט רש"י הוא שק ולא נקט שקו משום דק"ל דבראש הפ' כתיב ויפתח הא' את שקו ואח"כ כתיב והנה הוא בפי אמתחתו משמע דלא היה שק ועז"פ הוא השק ר"ל אמתחתו דהכא היינו שק דלעיל׃ ל ופי' מה זאת רעה היא זאת ולא טובה שהביאנו לידי

רש"י

לעיניהם ה וכיון שיצאו הוציאו והאכילו והשקהו (ב"ר)׃ (פז) ויפתח האחד. הוא לוי שנשאר יחיד ט משמעו בן זוגו׃ במלון. במקום שלנו י בלילה׃ אמתחתו הוא כ שק׃ (כח) וגם הנה באמתחתי. הכסף עם התבואה׃ מה זאת עשה אלהים לנו להביאנו לידי עלילה זו ל שלא הושב אלא להתעולל

פירוש ע"ט

וַיֵּלְכוּ מִשָּׁם אונ זענן אַוֶועק גגאַנגֶן פון דָארטֶן׃ (כז) וַיִּפְתַּח הָאֶחָד אֶת שַׂקּוֹ אונ איינר הָאט געֶפינט זיין זַאק לָתֵת מִסְפּוֹא לַחֲמֹרוֹ בַּמָּלוֹן צו גֶעבֶן פִיטֶערְנִיש צוא זיין אייזֶיל אין דֶם הַארְבֶּרִיג וַיַּרְא אֶת כַּסְפּוֹ אונ ער הָאט גזֶעהֶן זַיין גֶעלְט וְהִנֵּה הוּא בְּפִי אַמְתַּחְתּוֹ נון עס איז אין מול פון זַיין זַאק׃ (כח) וַיֹּאמֶר אֶל אֶחָיו הוּשַׁב כַּסְפִּי אונ ער הָאט גזָאגְט צוא זַיינֶע בְּרִידֶר עס איז וָוארְן אוּם גֶקֶערְט מַיין גֶעלְט וְגַם הִנֵּה בְּאַמְתַּחְתִּי אונ עס איז אוך נון אין מַיין זַאק וַיֵּצֵא לִבָּם. אונ עס איז אוס גגאנגֶן זַייֶער הַארְץ וַיֶּחֶרְדוּ אִישׁ אֶל אָחִיו אונ זַייא זֶענֶן וָוארְן דֶר שְׁרָאקְן אֵיין בְּרוּדֶר צוּם אַנְדֶרְן לֵאמֹר צו זָאגְן מַה זֹּאת עָשָׂה אֱלֹהִים לָנוּ וָואס הָט דָאס גָאט צו אוּנְז גְטָאן׃ (כט) וַיָּבֹאוּ אֶל יַעֲקֹב אֲבִיהֶם אַרְצָה כְּנָעַן אונ זֵיי זֶענֶן גְקוּמֶן צוּ זַייעֶ פָאטֶר צוּם לַאנְד כְּנַעַן וַיַּגִּידוּ לוֹ אֵת כָּל הַקּוֹרוֹת אוֹתָם אונ זֵייא הָאבְּן גזָאגְט צוּ אִים אַלְדִינְג וָואס הָט זֵייא גְטְרָאפְן לֵאמֹר צוא זָאגְן׃ (ל) דִּבֶּר הָאִישׁ אֲדֹנֵי הָאָרֶץ אִתָּנוּ קָשׁוֹת ער הָאט גְרֶעט דֶר מַאן דֶר הַאר פון דֶעם לַאנְד מִיט אוּנְז הַארְטֶע רֵייד וַיִּתֵּן אוֹתָנוּ כִּמְרַגְּלִים אֶת הָאָרֶץ אונ ער הָאט אוּנְז גֶגֶעבְּן אַזוֹ ווי

אֶת־הָאָֽרֶץ׃ לא וַנֹּאמֶר אֵלָיו כֵּנִים
אֲנָֽחְנוּ לֹא הָיִינוּ מְרַגְּלִֽים׃ לב שְׁנֵים־
עָשָׂר אֲנַחְנוּ אַחִים בְּנֵי אָבִינוּ
הָאֶחָד אֵינֶנּוּ וְהַקָּטֹן הַיּוֹם אֶת־
אָבִינוּ בְּאֶרֶץ כְּנָֽעַן׃ לג וַיֹּאמֶר אֵלֵינוּ
הָאִישׁ אֲדֹנֵי הָאָרֶץ בְּזֹאת אֵדַע כִּי
כֵנִים אַתֶּם אֲחִיכֶם הָאֶחָד הַנִּיחוּ
אִתִּי וְאֶת־רַעֲבוֹן בָּתֵּיכֶם קְחוּ וָלֵֽכוּ׃
לד וְהָבִיאוּ אֶת־אֲחִיכֶם הַקָּטֹן אֵלַי
וְאֵדְעָה כִּי לֹא מְרַגְּלִים אַתֶּם כִּי
כֵנִים אַתֶּם אֶת־אֲחִיכֶם אֶתֵּן לָכֶם
וְאֶת־הָאָרֶץ תִּסְחָֽרוּ׃ לה וַיְהִי הֵם
מְרִיקִים שַׂקֵּיהֶם וְהִנֵּה־אִישׁ צְרוֹר־

כספו

יָת אַרְעָא׃ לא וַאֲמַרְנָא
לֵהּ כֵּיוָנֵי אֲנַחְנָא לָא
הֲוֵינָא מְאַלְּלֵי׃
לב תְּרֵין עֲסַר אֲנַחְנָא
אַחִין בְּנֵי אֲבוּנָא חַד
לֵיתוֹהִי וּזְעֵירָא יוֹמָא
דֵין עִם אֲבוּנָא בְּאַרְעָא
דִכְנָעַן׃ לג וַאֲמַר לָנָא
גַּבְרָא רִבּוֹנָא דְאַרְעָא
בְּדָא אֵדַע אֲרֵי כֵּיוָנֵי
אַתּוּן אֲחוּכוֹן חַד
שְׁבוּקוּ לְוָתִי וְיָת
עִיבוּרָא דַּחֲסִיר
בָּתֵּיכוֹן סִיבוּ וְאִיזִילוּ׃
לד וְאַיְתִיאוּ יָת אֲחוּכוֹן
זְעֵירָא לְוָתִי וְאֵדַע אֲרֵי
לָא מְאַלְּלֵי אַתּוּן אֲרֵי
כֵּיוָנֵי אַתּוּן יָת אֲחוּכוֹן
אֶתֵּן לְכוֹן וְיָת אַרְעָא
תַּעְבְּדוּן בַּהּ סְחוֹרְתָּא׃
לה וַהֲוָה אִנּוּן מְרִיקִין

סקיהון

בעל הטורים

יש ר"פ יתרו : (לג) ולכו . ג' במס'. הכא ואידך גם
הם גם בקרבם קחו ולכו . והוו לכם ולכו . מלמד שהכבם
הותם לסוליך לכן וכקר אע"פ שאין יוצאים ממלרים וזהו גם
נכנכם גם בקרבם קחו ולכו . ואמר להם שלא יוצאו אלא כבי

רש"י

גו : (לד) ואת הארץ תסחרו . מ תסובבו .
לכון סוחרים וסחורה על שם שמחזרים וסובבים
פלקמפיא : (לה) צרור כספו . קשר כספו :

שפתי חכמים

הכבך דאל"כ מאי ויהלדו : מ וא"ת וכיכן מלינו שאמר להם
יוסף כן וי"ל דכיון ביוסף אמר להם שהם מרגלים בודאי
לא היה מניחן לילך בעיר כדי שלא ירגלו לכך אם יביאו את

פירוש ע"ט

ז וָעהְרם דָם לַאנְד : (לא) וַנֹּאמֶר אֵלָיו כֵּנִים אֲנַחְנוּ
מִיר הָאבְּן גְזָאגְט צוּ אִים מִיר זֶענְן עֶרְלִיכֶע
ט לֹא הָיִינוּ מְרַגְּלִים מִיר זֶענְן נִיט גְוֶועְן קֵיין אוּס
ךְרם : (לב) שְׁנֵים עָשָׂר אֲנַחְנוּ אַחִים בְּנֵי אָבִינוּ צְוֶועלְף
דֶר זֶענְן מִיר דִיא קִינְדֶר פוּן אוּנְזֶר פָאטֶר
ד אֵינֶנּוּ אַיינֶער אִיז נִיט דָא וְהַקָּטֹן הַיּוֹם אֶת אָבִינוּ
ז כְּנָעַן אוּנ דֶר קְלֵיינֶר בְּרוּדֶר אִיז הַיינְט מִיט
יר פָאטֶר אִין לַאנְד כְּנָעַן : (לג) וַיֹּאמֶר אֵלֵינוּ הָאִישׁ
עֶר הָאט גְזָאגְט צוּ אוּנְז דֶר מַאן אֲדֹנֵי הָאָרֶץ
הַאר פוּן דֶעם לַאנְד בְּזֹאת אֵדַע כִּי כֵנִים אַתֶּם מִיט
ז וֶועל אִיךְ וִויסְן אַז אִיר זֶענְט גְרֶעכְטֶע לַייט

אֲחִיכֶם הָאֶחָד הַנִּיחוּ אִתִּי אַיין בְּרוּדֶר פוּן אַייךְ לָאזְט
בַּייא מִיר וְאֶת רַעֲבוֹן בָּתֵּיכֶם קְחוּ וָלֵכוּ אוּנ דֶעם הוּנְגֶר
פוּן אַייעֶרֶע הַייזֶר כְּלוֹמַר דִיא תְּבוּאָה נֶעמְט אוּנ
גֵייט : (לד) וְהָבִיאוּ אֶת אֲחִיכֶם הַקָּטֹן אֵלַי אוּנ בְּרֶענְגְט
אַייעֶר קְלֵיינֶם בְּרוּדֶר צוּא מִיר וְאֵדְעָה כִּי לֹא מְרַגְּלִים
אַתֶּם אוּנ אִיךְ וֶועל וִויסְן אַז אִיר זֶענְט נִיט קֵיין
מְרַגְּלִים כִּי כֵנִים אַתֶּם אַז אִיר זַייט גְרֶעכְטֶע לַייט
אֶת אֲחִיכֶם אֶתֵּן לָכֶם אַייעֶר בְּרוּדֶר וֶועל אִיךְ אַייךְ
גֶעבְּן וְאֶת הָאָרֶץ תִּסְחָרוּ אוּנ דָאס לַאנְד וֶועט אִיר
אַרוּם רִינְגְלֶן צוּ הַאנְדְלְן : (לה) וַיְהִי הֵם מְרִיקִים שַׂקֵּיהֶם
אוּנ עֶס אִיז גֶוֶועְן אַז זַייא הָאבְּן אוּס גְלֵיידִיגְט

כַּסְפּוֹ בְּשַׂקּוֹ וַיִּרְאוּ אֶת־צְרֹרוֹת
כַּסְפֵּיהֶם הֵמָּה וַאֲבִיהֶם וַיִּירָאוּ׃
לו וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יַעֲקֹב אֲבִיהֶם אֹתִי
שִׁכַּלְתֶּם יוֹסֵף אֵינֶנּוּ וְשִׁמְעוֹן אֵינֶנּוּ
וְאֶת־בִּנְיָמִן תִּקָּחוּ עָלַי הָיוּ כֻלָּנָה׃
לז וַיֹּאמֶר רְאוּבֵן אֶל־אָבִיו לֵאמֹר
אֶת־שְׁנֵי בָנַי תָּמִית אִם־לֹא אֲבִיאֶנּוּ
אֵלֶיךָ תְּנָה אֹתוֹ עַל־יָדִי וַאֲנִי
אֲשִׁיבֶנּוּ אֵלֶיךָ׃ לח וַיֹּאמֶר לֹא־יֵרֵד
בְּנִי עִמָּכֶם כִּי־אָחִיו מֵת וְהוּא לְבַדּוֹ
נִשְׁאָר וּקְרָאָהוּ אָסוֹן בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר

ת"א יוסף איננו תולין לה. תנה אותו על בתרא קמצ. וקראהו אסון כפוכות ל

אונקלוס

סַקֵּיהוֹן וְהָא גְּבַר צְרָר
כַּסְפֵּהּ בְּסַקֵּהּ וַחֲזוֹ יָת
צְרָרֵי כַסְפֵּיהוֹן אִנּוּן
וַאֲבוּהוֹן וּדְחִילוּ׃
לו וַאֲמַר לְהוֹן יַעֲקֹב
אֲבוּהוֹן יָתִי אַתְכֵּלְתּוּן
יוֹסֵף לֵיתוֹהִי וְשִׁמְעוֹן
לֵיתוֹהִי וְיָת בִּנְיָמִן
תִּדְבְּרוּן עֲלַי הֲווֹ כֻלְּהוֹן׃
לז וַאֲמַר רְאוּבֵן לְוָת
אֲבוּהִי לְמֵימַר יָת תְּרֵין
בְּנַי תְּמִית אִם לָא
אַיְתֵנֵּהּ לְוָתָךְ הַב יָתֵהּ
עַל יְדִי וַאֲנָא אֲתִבְנֵּהּ
לָךְ׃ לח וַאֲמַר לָא
יֵחוֹת בְּרִי עִמְּכוֹן אֲרֵי
אֲחוּהִי מִית וְהוּא
בִּלְחוֹדוֹהִי אִשְׁתְּאַר

תלכו

פירוש רשב"ם

לנו ממון על פירעון עוונינו: (לה) כספיהם. לפי שהסמך מבלעת את החטף נדגשת הפ"א של כספיהם וכן נסך פינוק אע"פ שאין ניחוס יש סימן. ד"א כלנה כתיב חסר שאני מוטל מזון נשותיהם שהם כלותי: (לז) תמית. ב' במס' דין ואידך ופותם תמית קנאה דורם אותו במדרש בעדת קרח דכתיב בהו קנאה ויקנאו למשה במחנה אלו דתן ואבירם בשני

בעל הטורים ויערענה

טוב וזהו ואור לכם ולכו: (לו) כולנה. ב' במס' הכא ואידך ואת עולית על כולנה לומר שלטרו על בנימין עלה על כל הלער שנלטער משמעון ויוסף לפי שהוזק בו ג"ס ואמרי

שפתי חכמים

בנימין ולא יהיו חשודין בעיניו כמרגלים אז יהיו רשאין לילך ולסבב בעיר וזהו ויאמנו דבריכם ותסחרו מלשון סיבוב ולא מל' סחורה דא"כ מה זה לכאן: ג (רא"ם) תימה דהכא

רש"י

(לו) אתי שכלתם. מלמד שחשדן שמא הרגוהו או מכרוהו כ כיוסף: שכלתם. כל מי שבניו אבודין קרוי שכול: (לח) לא ירד בני עמכם. לא קב

פירוש ע"ט

זייערע זעק וְהִנֵּה נון אִישׁ צְרוֹר כַּסְפּוֹ בְּשַׂקּוֹ איטליכר מאן האט גהאט זיין בינטל געלט אין זיין זאק וַיִּרְאוּ אֶת צְרוֹרוֹת כַּסְפֵּיהֶם אונ זיי האבן געזעהן זייערע בינטלך געלט הֵמָּה וַאֲבִיהֶם וַיִּירָאוּ זייא מיט זייער פאטער אונ זייא האבן זיך גפארכט: (ו) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם יַעֲקֹב אֲבִיהֶם אונ ער האט גזאגט צוא זייא זייער פאטער יַעֲקֹב אוֹתִי שִׁכַּלְתֶּם מיך האט איר גמאכט פר ווארפן אן קינדר יוֹסֵף אֵינֶנּוּ יוסף איז ניט דא וְשִׁמְעוֹן אֵינֶנּוּ אונ שמעון איז ניט דא יעקב האט זיי חושד גוועזן אז זייא האבן אים גהרגת אדר פר קופט אזו וויא יוסף וְאֶת בִּנְיָמִן תִּקָּחוּ אונ בנימין ווערט איר נעמן עָלַי הָיוּ כֻלָּנָה אויף מיר איז דיא צארג פון איינך אלע: (לז) וַיֹּאמֶר רְאוּבֵן אֶל אָבִיו לֵאמֹר אונ ער האט גזאגט ראובן צו זיין פאטער צו זאגן אֶת שְׁנֵי בָנַי תָּמִית מיינע צווייא זין זאלסטו טייטן אִם לֹא אֲבִיאֶנּוּ אֵלֶיךָ אוב איך וועל אים ניט ברענגן צוא דיר תְּנָה אוֹתוֹ עַל יָדִי גיב אים אויף מיין האנד וַאֲנִי אֲשִׁיבֶנּוּ אֵלֶיךָ אונ איך וועל אים אום קערן דיר: (לח) וַיֹּאמֶר לֹא יֵרֵד בְּנִי עִמָּכֶם אונ ער האט גזאגט ער וועט ניט נידערן מיין זון מיט אייך רש"י שרייבט ער האט ניט גוואלט מקבל זיין דיא רייד פון ראובן ער האט גזאגט דער בכור איז איין נאר ער זאגט איך זאל טייטן זיינע קינדר ווענן זיי דען זיינע קינדר אונ מיינע ניט כִּי אָחִיו מֵת ווארום זיין ברודר איז גשטארבן וְהוּא לְבַדּוֹ נִשְׁאָר אונ ער איז אליין איבר גבליבן וּקְרָאָהוּ ז

תֵּלְכוּ־בָהּ וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־שֵׂיבָתִי בְּיָגוֹן שְׁאוֹלָה׃ מג א וְהָרָעָב כָּבֵד בָּאָרֶץ׃ ב וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כִּלּוּ לֶאֱכֹל אֶת־הַשֶּׁבֶר אֲשֶׁר הֵבִיאוּ מִמִּצְרָיִם וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם אֲבִיהֶם שֻׁבוּ שִׁבְרוּ־לָנוּ מְעַט־אֹכֶל׃ ג וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוּדָה לֵאמֹר הָעֵד הֵעִד בָּנוּ הָאִישׁ לֵאמֹר לֹא־תִרְאוּ פָנַי בִּלְתִּי אֲחִיכֶם אִתְּכֶם

ויערענה מותא בארחא די תהכון בה ותחתון ית שיבתי בדוונא לשאול: א וכפנא תקיף בארעא: ב והוה כד שיציאו למיכל ית עיבורא די איתיאו ממצרים ואמר להון אבוהון תובו זבונו לנא זעיר עיבורא: ג ואמר ליה יהודה למימר אסהדא אסהיד בנא גברא למימר לא תחזון אפי אלהין כד אחוכון

אתכם | אחוכון

בעל הטורים

שאמר את שני בני תמית נתקיים בבני בניו והם דתן ואבירם.

רש"י

דבריו ם של ראובן אמר בכור שוטה הוא זה. הוא אומר להמית בניו וכי בניו הם ולא בני (ב"ר): (ב) כאשר כלו לאכל. יהודה אמר להם המתינו לזקן עד שתכלה פת מן הבית (ב"ר): כאשר כלו. כד שציאו (והמתרגם כד ספיקו טועה כאשר כלו הגמלים לשתות מתורגם כד ספיקו לשתאה די ספוקם הוא גמר שתייתם. אבל זה כאשר כלו לאכול כאשר תם האוכל הוא ומתרגמינן כד שציאו): (ג) העד העיד. לשון התראה שסתם התראה מתרה בו בפני עדים. וכן (דברים ל) העידותי בכם (שמות יט) רד העד בעם: לא תראו פני בלתי אחיכם אתכם. לא תראוני בלא אחיכם עמכם ואונקלוס תרגם אלהין כד אחוכון עמכון יישב הדבר על אופנו ולא דקדק לתרגם צ' אחר לשון המקרא:

שפתי חכמים

שבשעה שיעקב אבינו נודע לו עכשיו בשעת השיו שנקשים שילך בנימין שעשה שמכרו את יוסף וא"כ איך אמר להם את"כ אתם ידעתם וגו' ואומר אך טרוף וגו' (נד"ל). הקושיא מעיקרא ליתא כי לא מצינו שיעקב אמר לבניו אתם ידעתם וגו' רק יהודה אמר כן ליוסף בשם אביו ואפשר לומר שיהודה בדה זאת מלבו כדי שיכמרו רחמי יוסף עליו כשם שאמר ואחיו מת ופירש"י מפני היראה היה מוציא דבר שקר מפיו ה"נ באמרו אך טרף טורף יוסף ולא ראיתיו וגו' שהרי יעקב אמר עכשיו לא ירד בני עמכם כי אחיו מת ולא אמר טורף כנ"ל: ם לא מחום שמא יקראהו אסון בדרך לא רצה שילך בנימין עמהם כמו שמפורש בקרא דא"כ כשאמר יהודה אנכי אערבנו וגו' למה לא טען הפחד של וקראהו אסון א"ו טענת וקראהו אסון אינו אלא דחייה בעלמא שלא רצה לגייבו שם באינו מקבל דבריו. ומה שלא קבל דבריו של ראובן י"ל שירא שיקח אותו אדוני הארץ במאסר כמו שלקח את שמעון ואין מידו מציל אבל כשלקח אותו יהודה על ידיו נתן אותו לילך כי ידע יעקב כיון שיהודה מכניס ומסור את עצמו עליו עד שיציל אותו מידו: ע' דהל"כ למה ענה יהודה לבדו על שובו שברו בזה נאמר לכולם אלא כו' פ דה"ל דפי' כמו כל בלתי שבמקרא שפירושו אלא דא"כ ה"ל למכתב נמי בלתי כאשר אחיכם אתכם לכך נ"ל דבלתי דכאן פי' בלא (מהרש"ל) שלא תאמר שכך פירושו שלא תראוני בלתי אחיכם לבד ותראני לכ"ש שאינו כן רק שלא תראוני בלתי אחיכם אתכם: צ ר"ל שתרגם כלוי בלתי אלא שתגיה מלת כד שהוא כמו כאשר כיונו מפני שלא דקדק אחר לשון המקרא דדוחק הוא להגיה

פירוש ע"ט

בדרך אשר תלכו בה אונ עס וועט אים טרעפן איין שום אין דעם וועג וואס איר וועט גיין והורדתם את שיבתי ביגון שאולה אונ איר וועט מאכן נידרן מיין גרייזע עלטר מיט טרויעריקייט אין גרוב פון דעם יהנם: (א) והרעב כבד בארץ אונ דער הונגר איז געווען שווער אין דעם לאנד: (ב) ויהי כאשר כלו לאכול את השבר אשר הביאו ממצרים אונ עס איז געוועזן אז דיא האבן פאר לענט צו עסן דאס קארין וואס זייא האבן געבראכט פון מצרים ויאמר אליהם אביהם שובו שברו לנו אונ ער האט צו זייא געזאגט זייער פאטר קערט אום אונ קופט צו אונז אביסל עסן ווארג: (ג) ויאמר אליו יהודה לאמר אונ ער האט געזאגט צו אים יהודה צו זאגן העד באווארענען העד בנו האיש לאמר ער הט באווארענט אן אונז דר מאן צו זאגן לא תראו פני איר זאלט ניט זעהן מיין פנים בלתי אחיכם אתכם נייערט אז אייער ברודער וועט

אֶתְכֶם׃ ד אִם־יֶשְׁךָ מְשַׁלֵּחַ אֶת־
אָחִינוּ אִתָּנוּ נֵרְדָה וְנִשְׁבְּרָה לְךָ
אֹכֶל׃ ה וְאִם־אֵינְךָ מְשַׁלֵּחַ לֹא נֵרֵד
כִּי־הָאִישׁ אָמַר אֵלֵינוּ לֹא־תִרְאוּ
פָנַי בִּלְתִּי אֲחִיכֶם אִתְּכֶם׃ ו וַיֹּאמֶר
יִשְׂרָאֵל לָמָה הֲרֵעֹתֶם לִי לְהַגִּיד
לָאִישׁ הַעוֹד לָכֶם אָח׃ ז וַיֹּאמְרוּ
שָׁאוֹל שָׁאַל־הָאִישׁ לָנוּ וּלְמוֹלַדְתֵּנוּ
לֵאמֹר הַעוֹד אֲבִיכֶם חַי הֲיֵשׁ לָכֶם
אָח וַנַּגֶּד־לוֹ עַל־פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
הֲיָדוֹעַ נֵדַע כִּי יֹאמַר הוֹרִידוּ אֶת־
אחיכם

אֲחוּכוֹן עִמְּכוֹן׃ ד אִם
אִיתָךְ מְשַׁלַּח יָת
אֲחוּנָא עִמָּנָא נֵיחוֹת
וְנִזְבֵּן לָךְ עִיבוּרָא׃
ה וְאִם לֵיתָךְ מְשַׁלַּח
לָא נֵיחוֹת אֲרֵי גַבְרָא
אֲמַר לָנָא לָא תֶחֱזוֹן
אַפַּי אֱלָהֵין כַּד אֲחוּכוֹן
עִמְּכוֹן׃ ו וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל
לְמָא אַבְאֶשְׁתּוּן לִי
לְחַוָּאָה לְגַבְרָא
הַאִית לְכוֹן אֲחָא׃
ז וַאֲמָרוּ מִשְׁאַל שְׁאֵל
גַּבְרָא לָנָא וּלְיַלְדוּתָנָא
לְמֵימַר הַעַד כְּעַן
אֲבוּכוֹן קַיָּם הַאִית
לְכוֹן אֲחָא וְחַוֵּינָא לֵהּ
עַל מֵימַר פִּתְגָּמַיָּא
הָאִלֵּין הֲמִדַּע הֲוֵינָא יָדְעִין אֲרֵי יֵימַר אוחיתו

בעל הטורים

את שני: בגימטריא זה דתן ואבירם: (ד) נרדה. ג' במס' הכא ואידך נרדה ונבלה שם שפתם נרדה אחר פלשתים לילה. שאמר אם ישך משלח נרדה מיד ונרדה ביום ובלילה למכר הדבר כמו שאמר נרדה לילה וגם רמז למה שרדפו שירדו להרוג. אבן מצרים כדכתיב נרדה ונבלה שם שפתם: (ז) על פי. ב' במס' ע"פ הדברים ע"פ שנים עדים שהוצרכנו להגיד לו ע"פ

שפתי חכמים

תיבה בפסוק: ק כ"ל אפילו הקטנים הבוכנים בעריסה מדכתיב ולמולדתנו שפירושו בעריסות שהילדים מונחים בהם: ך שע"פ הדברים האלה פירוש ע"פ שאלותיו וא"כ ונגד לו כך וכך לפי שאלותיו. דאילו היה פירוש ונגד לו ע"פ הדברים האלה בשאל היום לכם אב וכו' ונגד לו את הדברים. האלה

רש"י

(ז) לנו ולמולדתנו. למשפחותינו. ומדרשו אפילו עצינו (כ"א עצי) (וי"מ ל' עלה שמדברים ביחידות וזהו עצי) עריסותינו ק גלה לנו: ונגד לו. שיש לנו ר אב ואח: על פי הדברים האלה. ע"פ שאלותיו אשר שאל הוזקקנו להגיד: כי יאמר. אשר יאמר כי משמש בל' אם ואם משמש כי והו' אבל ה"ז שימוש אחד מד' לשונות שמשמש כי

פירוש ע"ט

זַיין מיט אַייך: (ד) אִם יֶשְׁךָ מְשַׁלֵּחַ אֶת אָחִינוּ אִתָּנוּ אוּב
דוּא וֶועסְט שִׁיקְן אוּנְזֶער בְּרוּדֶר מִיט אוּנְז נֵרְדָה
וְנִשְׁבְּרָה לְךָ אוֹכֶל וֶועלְן מִיר נִידֶערְן אוּנ מִיר וֶועלְן
קוֹיפְן צוּא דִיר עֶסְן: (ה) וְאִם אֵינְךָ מְשַׁלֵּחַ לֹא נֵרֵד אוּנ
אוּב דוּא וֶועסְט נִיט שִׁיקְן וֶועלְן מִיר נִיט נִידֶערְן
כִּי הָאִישׁ אָמַר אֵלֵינוּ וָוארוּם דֶר מַאן הָאט גְזָאגְט צוּ
אוּנְז לֹא תִרְאוּ פָּנַי בִּלְתִּי אֲחִיכֶם אִיר זָאלְט נִיט זֶעהְן
מַיין פָּנִים אַז אַייעֶר בְּרוּדֶער וֶועט נִיט זַיין מִיט
אַייך: (ו) וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל לָמָה הֲרֵעֹתֶם לִי אוּנ . הָאט
גְזָאגְט יַעֲקֹב וָוארוּם הָאט אִיר בֵּייז גְטָאן צוּ מִיר
לְהַגִּיד לָאִישׁ צוּא זָאגְן צוּ דֶעם מַאן אַז אִיר הָאט
נָאךְ אַבְּרוּדֶער: (ז) וַיֹּאמְרוּ אוּנ זֵייא הָאבְּן גְזָאגְט
שָׁאוֹל פְרֶעגְן שָׁאַל הָאִישׁ לָנוּ וּלְמוֹלַדְתֵּנוּ דֶר מַאן הָאט
גְפְרֶעגְט צוּ אוּנְז אוּנ אוֹיף אוּנְזֶער מִשְׁפָּחָה לֵאמֹר צ
זָאגְן הַעוֹד אֲבִיכֶם חַי אוּב אַייעֶר פָאטֶר לֶעבְּט נָאן
הֲיֵשׁ לָכֶם אָח אוּב עֶס אִיז צוּא אַייךְ דָא אַבְּרוּדֶער
וַנַּגֶּד לוֹ עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אוּנ מִיר הָאבְּן גְזָאגְט צ
אִים נָאךְ דִיא דָאזִיגֶע רֵייד וָואס עֶר הָאט אוּנְ
גְפְרֶעגְט הָאבְּן מִיר אִים גְעֶנְפֶערְט הֲיָדוֹעַ אוּב וְויכ
נֵדַע כִּי יֹאמַר הוֹרִידוּ אֶת אֲחִיכֶם הָאבְּן מִיר דֶען גְזָאלְ

אֲחִיכֶם׃ ח וַיֹּאמֶר יְהוּדָה אֶל־יִשְׂרָאֵל אָבִיו שִׁלְחָה הַנַּעַר אִתִּי וְנָקוּמָה וְנֵלֵכָה וְנִחְיֶה וְלֹא נָמוּת גַּם־אֲנַחְנוּ גַם־אַתָּה גַּם־טַפֵּנוּ׃ ט אָנֹכִי אֶעֶרְבֶנּוּ מִיָּדִי תְּבַקְשֶׁנּוּ אִם־לֹא הֲבִיאֹתִיו אֵלֶיךָ וְהִצַּגְתִּיו לְפָנֶיךָ וְחָטָאתִי לְךָ כָּל־הַיָּמִים׃ י כִּי לוּלֵא הִתְמַהְמָהְנוּ כִּי־עַתָּה שַׁבְנוּ זֶה פַעֲמָיִם׃ יא וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יִשְׂרָאֵל אֲבִיהֶם אִם־כֵּן ׀

אפוא

ת״א אנכי אערבנו בתרא קכג . אם לא מכות יא . אם ך אמות בתרא טו .

אַחִיתוּ יָת אֲחוּכוֹן : ח וַאֲמַר יְהוּדָה לְיִשְׂרָאֵל אֲבוּהִי שְׁלַח עוּלֵימָא עִמִּי וּנְקוּם וְנֵיזֵיל וְנֵיחֵי וְלָא נְמוּת אַף אֲנַחְנָא אַף אַתְּ אַף טַפְלָנָא : ט אֲנָא מְעָרְבְנָא בֵהּ מִן יְדִי תִּבְעֲנֵהּ אִם לָא אַיְתֵנֵהּ לָךְ וַאֲקִימִנֵּהּ קֳדָמָךְ וְאֱהֵי חָטֵי לָךְ כָּל יוֹמַיָּא : י אֲרֵי אִלּוּלְפוֹן בְּדָא אִתְעַכַּבְנָא אֲרֵי כְעַן תַּבְנָא דְנַן תַּרְתֵּין זִמְנִין : יא וַאֲמַר לְהוֹן

ישראל

בעל הטורים

סהדרים בהלה כאלו היו עדים בדבר : (ט) לך כל הימים . בגימ׳ בעולם הזה ובבא : (י) כי עתה שבנו זה . ב״ת הם בן

רש״י

לי בהרי כי זה כמו אם עד אם דברתי דברי : (ח) ונחיה. נלגלה בו רוה״ק ש ע״י הליכה זו תחי רוחך כנאמר ותחי רוח יעקב אביהם : ולא נמות. ברעב (ב״ר) בנימין ספק יתפש ספק לא יתפש ואנו כלנו מתים ת ברעב אם לא נלך מוטב שנניח את הספק ותתפוש את הודאי : (ט) והצגתיו לפניך. שלא אביאנו אליך מת כי אם חי : וחטאתי לך כל הימים. לעוה״ב : (י) לולא התמהמהנו. על ידך כבר היינו שבים עם שמעון ולא נצטערת א כל הימים אלו : (יא) אפוא. כל לשון אפוא לשון יתר הוא לתקן המלה בלשון עברי א״כ אזדקק לעשות שאשלחנו עמכם

שפתי חכמים

מבע״ל : ש דמדאמר ולא נמות פשיטא דנחיה ול״ל למכתב ונחיה אלא וכו׳ : ת דקשה לו מה מסדר ניה ולא נמות דהא מבוס שכי פולת אוסה לקנות תבואה ועז״פ בנימין ספק וכו׳ לכך אמר ולא נמות . מהרש״ל : א דאל״כ מנ״מ אם היו שבים פעמים אע״כ עם שמעון היינו שבים והיית מרוית צער

פירוש ע״ט

יסן אז ער וועט זאגן מאכט נידרן אייער ברודר : (ח) וַיֹּאמֶר יְהוּדָה אֶל יִשְׂרָאֵל אָבִיו יהודה האט גזאגט צו יעקב זיין פאטער שִׁלְחָה הַנַּעַר אִתִּי שיק דעם יונג מיט מיר וְנָקוּמָה וְנֵלֵכָה אונ מיר וועלן אוף שטיין אונ מיר וועלן גיין וְנִחְיֶה אונ מיר וועלן לעבן . רש״י שרייבט עס האט אין אים גשפראצט ארוח הקודש אז זייא וועלן אצונד גיין וועט ווערן דר פילט דיא נבואה פון יעקב וְלֹא נָמוּת גַם אֲנַחְנוּ גַם אַתָּה אונ מיר וועלן ניט שטארבן ניט מיר ניט דו ניט אונזער קליין גזינד . רש״י שרייבט זיי האבן זא אים גזאגט אוף בנימין איז אספק אוב מען וועט אים נעמן אין התפיסה אוב ניט אונ דס איז בודאי אז מיר וועלן ניט גיין קויפן תבואה וועלן מיר שטארבן אלע פאר הונגר בעסר לאז שטיין דעם ספק אונ זאלסט בעסער האלטן דעם וודאי :

(ט) אָנֹכִי אֶעֶרְבֶנּוּ איך וועל פאר אים ערב זיין מִיָּדִי תְּבַקְשֶׁנּוּ פון מיין האנד זאלסטו אים זוכן אִם לֹא הֲבִיאֹתִיו אֵלֶיךָ וְהִצַּגְתִּיו לְפָנֶיךָ אוב איך וועל אים ניט ברענגן צוא דיר אונ וועל ניט שטעלן אים פאר דיר לעבדיגר הייט וְחָטָאתִי לְךָ כָּל הַיָּמִים אונ איך וועל זיין זינדיג צו דיר אלע טעג אפילו לעולם הבא : (י) כִּי לוּלֵא הִתְמַהְמָהְנוּ וואָרום ווען ניט מיר וואלטן זיך גזאמט כִּי עַתָּה אזו וויא אצונד שַׁבְנוּ זֶה פַעֲמָיִם וואלטן מיר זיך שון אום גקערט צוויי מאל אונ מיר וואלטן גבראכט שמעון וואלסטו קיין צער ניט גהאט ביז אהער : (יא) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יִשְׂרָאֵל אֲבִיהֶם אונ ער האט גזאגט צוא זייא זייער פאטער יעקב אִם כֵּן אַז עס איז יוא אזו אז איך מוז יוא אים שיקן אֵפוֹא וויא מוז איך טראכטן איין עצה זֹאת עֲשׂוּ דאס זאלט איר טאן קְחוּ מִזִּמְרַת הָאָרֶץ בִּכְלֵיכֶם

אֵפוֹא זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ מִזִּמְרַת הָאָרֶץ
בִּכְלֵיכֶם וְהוֹרִידוּ לָאִישׁ מִנְחָה
מְעַט צֳרִי וּמְעַט דְּבַשׁ נְכֹאת וָלֹט
בָּטְנִים וּשְׁקֵדִים׃ יב וְכֶסֶף מִשְׁנֶה
קְחוּ בְיֶדְכֶם וְאֶת־הַכֶּסֶף הַמּוּשָׁב
בְּפִי אַמְתְּחֹתֵיכֶם תָּשִׁיבוּ בְיֶדְכֶם
אוּלַי מִשְׁגֶּה הוּא׃ יג וְאֶת־אֲחִיכֶם
קָחוּ וְקוּמוּ שׁוּבוּ אֶל־הָאִישׁ׃ יד וְאֵל
שַׁדַּי יִתֵּן לָכֶם רַחֲמִים לִפְנֵי הָאִישׁ
ושלח

אונקלוס

יִשְׂרָאֵל אֲבוּהוֹן אִם כֵּן
הָכָא דָא עֲבִידוּ
סִיבוּ מִדִּמְשַׁבַּח
בְּאַרְעָא בְּמָנֵיכוֹן
וְאוֹחִיתוּ לְגַבְרָא
תִּקְרֻבְתָּא זְעֵיר קְטַף
וּזְעֵיר דְּבַשׁ שְׁעַף
וּלְטוֹם בָּטְנִין וְשִׁגְדִּין׃
יב וְכַסְפָּא עַל חַד תְּרֵין
סִיבוּ בִּידְכוֹן וְיָת
כַּסְפָּא דְּאִתּוֹתַב בְּפוּם
טוֹעֲנֵיכוֹן תְּתִיבוּן
בִּידְכוֹן מָאִים שָׁלוּ
הוּא׃ יג וְיָת אֲחוּכוֹן
דְּבָרוּ וְקוּמוּ תּוּבוּ לְוָת
גַּבְרָא׃ יד וְאֵל שַׁדַּי יִתֵּן לְכוֹן רַחֲמִין קֳדָם
גברא

פירוש רשב"ם

נפכותם: (יב) וכסף משנה. לקנות: אולי משגה הוא. לסימן נתנוהו על פי האמתחות להכיר כל אחד איזה

בעל הטורים

ד' נוטר שהכם מלוה נלדיקים: (יא) מעט לרי מעט דבש וגו'. ו' מינים כנגדו לו. מנחה נגד ו' בני הנבירות כל א' מין א':

שפתי חכמים

שנלטערת עד הנה: ב אבל לא הפרש כסף שני הון מכסף המושב ואח"כ וכסף משנה וגו': ג פי' כך אמר יעקב לבניו אם הוא מעצמו מרגיז עליכם ומילר אתכם א"כ הוא מלך הטבע שייסוהו בפירות. כללו שכן מזמרת הארץ. ואם לא

רש"י

צריך אני לחזור ולבקש היה פה תקנה ועלה להשיאכם ואומר אני זאת עשו: מזמרת הארץ. מתורגם מדמשבח בארעא שהכל מזמרים עליו כשהוא בא לעולם נכאת. שעוה. ב"ר: בטנים. לא ידעתי מה הם ונפי' א' ב' של ר' מכיר ראיתי פוסטנאי"ם ודומה לי שהם הפרסקין (בפירזיכע): (יב) וכסף משנה. כפלים כראשון: קחו בידכם. לשכור אוכל שמא ב הוקר השער: אולי משגה הוא. שמא הממונה על הבית שכחו בשגג: (יד) ואל שדי. מעתה אינכם חסרים כלום אלא תפלה ג הריני מתפלל עליכם ואל שדי. שדי בנתינת רחמיו וכדי היכולת בידו ליתן יתן לכם רחמים זהו פשוטו. ומדרשו מי שאמר לעולם די יאמר די לצרותי שלא שקטתי מנעורי צרת לבן צרת עשו צרת רחל צרת דינה צרת יוסף צרת שמע

פירוש ע"ט

נֶעמְט אִין אַייעֶרֶע כֵּלִים אַבִּיסָעל גוּטֶע פֵּירוֹת וָואס מֶען לוֹבְּט דָאס לַאנְד מִיט זַייא מְעַט צֳרִי אַבִּיסֶל טְרִיף וַואקְס וּמְעַט דְּבַשׁ אוּנ אַבִּיסֶל הָאנִיק נְכֹאת וָלֹט טְרִיָאק אוּנ אַלוּנְט וַויין בָּטְנִים וּשְׁקֵדִים אַפְּרְקָאסֶען אוּנ מַאנְדְלֶן׃ (יב) וְכֶסֶף מִשְׁנֶה קְחוּ בְיֶדְכֶם אוּנ טָאפִּיל גֶעלְט נֶעמְט מִיט אִין אַייעֶרֶע הֶענְד וָוארוּם טָאמֶר אִיז דִיא תְּבוּאָה טַייעֶר גְוָוארְן וְאֶת הַכֶּסֶף הַמּוּשָׁב בְּפִי אַמְתְּחֹתֵיכֶם תָּשִׁיבוּ בְיֶדְכֶם אוּנ דָאס גֶעלְט וָואס אִיז וָוארְן אוּם גֶקֶערְט אִין אַייעֶרֶע זֶעק זָאלְט אִיר אוּם קֶערְן אִין אַייעֶרֶע הֶענְד אוּלַי מִשְׁגֶּה הוּא טָאמֶר הָאט דֶר מְמוּנֶּה פוּן דֶעם הוֹז פַּר גֶעסְן גֶעבְּן דָאס גֶעלְט בְּשׁוֹגֵג׃ (יג) וְאֶת אֲחִיכֶם קָחוּ אוּנ אַייעֶר בְּרוּדֶר נֶעמְט וְקוּמוּ שׁוּבוּ אֶל הָאִישׁ אוּנ שְׁטֵייט אוּף קֶערְט אַייךְ אוּם צוּ דֶעם מַאן (יד) וְאֵל שַׁדַּי יִתֵּן לָכֶם רַחֲמִים לִפְנֵי הָאִישׁ אַצוּנְד הָאט יַעֲקֹב תְּפִלָּה גְטָאן דֶר אַלְמֶעכְטִיגֶער גָאט זָאל אַייךְ גֶעבְּן דֶר בַּארִימְהֶערְצִיקַייט פַאר דֶעם מַאן. רַשִׁ"י שְׁרַייבְּט דְרוּם הָאט עֶר גְזָאגְט אֵל שַׁדַּי עֶר הָאט גְזָאגְט דֶר גָאט וָואס הָאט גְזָאגְט צוּ דֶר וֶועלְט דַי דִי אִיז טַייטְשׁ גִינוּג כְּלוֹמַר דִיא וֶועלְט זָאל נִיט גְרֶעסֶער וֶוערְן זָאל עֶר זָאגְן גִינוּג אוּף מַיינֶע צָרוֹת וָוארוּם פוּן מַיין יוּגֶינְט אָן הָאבּ אִיךְ נִיט גְרוּהְט פוּן צָרוֹת אִיךְ הָאבּ גְהַאט צָרוֹת לָבָן אוּנ צָרוֹת עֵשָׂו אוּנ צָרוֹת רָחֵל אוּנ צָרוֹת דִינָה צָרוֹת

וְשִׁלַּח לָכֶם אֶת־אֲחִיכֶם אַחֵר וְאֶת־
בִּנְיָמִין וַאֲנִי כַּאֲשֶׁר שָׁכֹלְתִּי
שָׁכָלְתִּי׃ טו וַיִּקְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת־
הַמִּנְחָה הַזֹּאת וּמִשְׁנֶה־כֶּסֶף לָקְחוּ
בְיָדָם וְאֶת־בִּנְיָמִן וַיָּקֻמוּ וַיֵּרְדוּ
מִצְרַיִם וַיַּעַמְדוּ לִפְנֵי יוֹסֵף׃ ששי
טז וַיַּרְא יוֹסֵף אִתָּם אֶת־בִּנְיָמִין
וַיֹּאמֶר לַאֲשֶׁר עַל־בֵּיתוֹ הָבֵא אֶת־
הָאֲנָשִׁים הַבָּיְתָה וּטְבֹחַ טֶבַח וְהָכֵן
כִּי אִתִּי יֹאכְלוּ הָאֲנָשִׁים בַּצָּהֳרָיִם׃
ויעש		ת״א וטבח טבח חולין צה.

גַּבְרָא וְיִפְטַר לְכוֹן יָת
אֲחוּכוֹן אָחֳרָנָא וְיָת
בִּנְיָמִין וַאֲנָא כְּמָא
דִּי אִתְכֵּלִית תְּכֵלִית׃
טו וּנְסִיבוּ גֻבְרַיָּא יָת
תִּקְרֻבְתָּא הָדָא וְעַל
חַד תְּרֵין כַּסְפָּא נְסִיבוּ
בִידֵיהוֹן וּדְבָרוּ יָת
בִּנְיָמִן וְקָמוּ וּנְחָתוּ
לְמִצְרַיִם וְקָמוּ קֳדָם
יוֹסֵף׃ טז וַחֲזָא יוֹסֵף
עִמְּהוֹן יָת בִּנְיָמִין וַאֲמַר
לְדִי מְמַנָּא עַל בֵּיתֵהּ
אָעֵיל יָת גֻּבְרַיָּא לְבֵיתָא
וְנכוֹס נִכְסְתָא וְאַתְקֵין
אֲרֵי עִמִּי יֵיכְלוּן גֻּבְרַיָּא
בְּשֵׁירוּתָא

בעל הטורים

(טו) ומשנה. ב' במס' ומשנה כסף ומשנה שברון. לומר לך ...ש כפל הכסף בשבונה בא הכסף ניד שהי יוסף כאו לבלמו

פירוש רשב״ם

אמתחת שלו לפי חשבון הכסף ושכחוהו לחזור ולקחתו: (יד) כאשר שכלתי שכלתי. כמו וכאשר

רש״י

...רם בממון: ושלח לכם. ויפטר לכון כתרגומו ...פטרנו מאסוריו לי להפטר יכלתו והינו נופל בתרגום ...' תפלת בהכי לשם הס הולכים אלא: את אחיכם. ... בממון: אחר. רוה״ק נזרקה בו לרבות יוסף (ב״ר): ואני. עד שובכם אהיה ד שכול מספק: כאשר שכלתי. מיוסף ומשמעון: שכלתי. מבנימין: (טו) ואת בנימין. מתרגמינן ודברו ית בנימין לפי שאין לקיחת הכסף ולקיחת האדם שוה בלשון ארמי בדבר הנקח ביד מתרגמינן ונסיב והדבר הנקח בהנהגת דברים מתרגמינן ודבר: (טז) וטבוח טבח והכן. כמו ולטבוח טבח ולהכן ואין טבוח לשון צווי שהיה לו לומר ה ומבח: בצהרים. זה מתורגם בשירותא והוא לשון סעודה ראשונה ו בלשון ארמי ובלע״ז דיזנ״ר ויש הרבה בגמרא בדא לכלבא שירותיה. בלע אכולה

שפתי חכמים

יתפייס בזה בודאי כנה בוא מאת השם או אין הסר אלא תפלה כריני מתפלל וכו'. מהרש״ל: ד לא באני צכול מעתה דא״כ מאי ואל שדי יתן לכם רחמים וגו': ה על משקל בנה לך. בנה רצו שהוא ציווי: ו פי' בשחרית אבל אין פירושו כבאר נכרים שמקראת משום דדרך העולם לאכול ד' שעות על היום ואפי' ת״ה דרכם לאכל בתחלת שעה ששית כדאמרינן

פירוש ע״ט

יוסף צרות שמעון צרות בנימין וְשִׁלַּח לָכֶם אֶת אֲחִיכֶם אַחֵר וְאֶת בִּנְיָמִין אונ ער זאל ארוס שיקן אייער אנדרן ברודר כלומר ער זאל ארוס שיקן שמעון מיט בנימין. רש״י שרייבט דרום הט ער גזאגט אחר דר רוח הקודש האט אין אים גשפראצט אז יוסף וועט אוך גפונן ווערן וַאֲנִי כַּאֲשֶׁר שָׁכֹלְתִּי אונ איך אזו וויא איך בין ווארן פאר ווארפן פון יוסף אונ פון שמעון שָׁכָלְתִּי בין איך ווארן פאר ווארפן פון בנימין: (טו) וַיִּקְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת הַמִּנְחָה הַזֹּאת אונ דיא מאנן האבן גנומן דיא דאזיגע מתנה וּמִשְׁנֶה כֶּסֶף לָקְחוּ בְיָדָם אונ טאפיל געלט

פירוש ע״ט

האבן זיי גנומן אין זייערע הענד וְאֶת בִּנְיָמִן בנימין האבן זייא אוך מיט גפירט וַיָּקֻמוּ וַיֵּרְדוּ מִצְרַיִם אונ זייא זענן אוף גשטאנן אונ זייא האבן גנידערט קיין מצרים וַיַּעַמְדוּ לִפְנֵי יוֹסֵף אונ זייא האבן זיך גשטעלט פאר יוסף: (טז) וַיַּרְא יוֹסֵף אִתָּם אֶת בִּנְיָמִין אונ יוסף האט גזעהן מיט זייא בנימין וַיֹּאמֶר לַאֲשֶׁר עַל בֵּיתוֹ אונ ער האט גזאגט צוא דעם וואס ער האט גשאפט איבר זיין הויז הָבֵא אֶת הָאֲנָשִׁים הַבָּיְתָה ברענג דיא מאנן אין שטוב אריין וּטְבֹחַ טֶבַח אונ שעכט אשעכטונג וְהָכֵן אונ גרייט אן כִּי אִתִּי יֹאכְלוּ הָאֲנָשִׁים בַּצָּהֳרָיִם ווארום מיט מיר וועלן עסן דיא

יז וַיַּעַשׂ הָאִישׁ כַּאֲשֶׁר אָמַר יוֹסֵף וַיָּבֵא הָאִישׁ אֶת־הָאֲנָשִׁים בֵּיתָה יוֹסֵף׃ יח וַיִּירְאוּ הָאֲנָשִׁים כִּי הוּבְאוּ בֵּית יוֹסֵף וַיֹּאמְרוּ עַל־דְּבַר הַכֶּסֶף הַשָּׁב בְּאַמְתְּחֹתֵינוּ בַּתְּחִלָּה אֲנַחְנוּ מוּבָאִים לְהִתְגֹּלֵל עָלֵינוּ וּלְהִתְנַפֵּל עָלֵינוּ וְלָקַחַת אֹתָנוּ לַעֲבָדִים וְאֶת־חֲמֹרֵינוּ׃ יט וַיִּגְּשׁוּ אֶל־הָאִישׁ אֲשֶׁר עַל־בֵּית יוֹסֵף וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו פֶּתַח הַבָּיִת׃ כ וַיֹּאמְרוּ בִּי אֲדֹנִי יָרֹד

ת״א בי אדני יבמות לז סנהדרין סד.

ירדנו

אונקלוס

בְּשֵׁירוּתָא׃ יז וַעֲבַד גַּבְרָא כְּמָא דִי אֲמַר יוֹסֵף וְאָעֵיל גַּבְרָא יָת גֻּבְרַיָּא לְבֵית יוֹסֵף׃ יח וּדְחִילוּ גֻּבְרַיָּא אֲרֵי אִתָּעֲלוּ לְבֵית יוֹסֵף וַאֲמָרוּ עַל עֵסַק כַּסְפָּא דְּאִתּוֹתַב בְּטוֹעֲנַנָא בְּקַדְמֵיתָא אֲנַחְנָא מִתָּעֲלִין לְאִתְרַבְרָבָא עֲלָנָא וּלְאִסְתַּקָּפָא עֲלָנָא וּלְמִקְנֵי יָתָנָא לְעַבְדִּין וּלְמִדְבַּר יָת חֲמָרָנָא׃ יט וְקָרִיבוּ לְוָת גַּבְרָא דִי מְמַנָּא עַל בֵּית יוֹסֵף וּמַלִּילוּ עִמֵּהּ בִּתְרַע בֵּיתָא׃

כ וַאֲמָרוּ בְּבָעוּ רִבּוֹנִי מֵיחַת נְחֶתְנָא בְּקַדְמֵיתָא

פירוש רשב״ם

אבדתי אבדתי כלומר על הספק אני שולחו פה שיארע יארע: (יט) וידברו אליו פתח הבית. קודם שנכנסו:

שפתי חכמים

כגמרא דבבא: ז ר״ל על ולהתנפל פירש כן: ח לאתרברבא פי׳ ל׳ אדנות. וקשה וכלא זה נגד פירושו ועוד למה תירגם לאסתקפא שלא אחר ל׳ המקרא, וי״ל שמתחלה פירש על להתגולל לאתרברבא שהוא אחר ל׳ המקרא גלת הזהב ואז לא נופל עליו ל׳ ולהתנפל אם לא בפירושו לאסתקפא עלנא פי׳ להתעולל. בשלמא אי הוה פי׳ של להתגולל ל׳ גלילות דבר כפשוטו ואז היה נופל עליו ל׳ להתנפל כפיר אבל עכשיו

רש״י

שירותא (ברכות לט). אבל כל תרגום של צהרים שירותא: (יח) וייראו האנשים. כתוב הוא בשני יודי״ן ותרגומו ודחילו: כי הובאו בית יוסף. ואין דרך שאר הבאים לשבור בר ללון בבית יוסף כי אם בפונדקאות שבעיר. ויראו שאין זה אלא לאספם אל משמר: אנחנו מובאים. אל תוך הבית הזה: להתגולל. להיות מתגלגלת עלינו עלילת הכסף ולהיותה נופלת עלינו. ואונקלוס שתרגם ולאסתקפא ז עלנא הוא ל׳ להתעולל כדמתרגמינן עלילות דברים תסקופי מילין. ולא תרגמו אחר לשון המקרא ולהתגולל שתרגם לאתרברבא ח הוא לשון (קהלת יב) גלת הזהב (נחום ב) והצב גלתה העלתה שהוא ל׳ מלכות: (כ) בי אדני. (יבמות לז סנהדרין סד) ל׳ בעיא ותחנונים

פירוש ע״ט

מאנן אמאל צייט: (יז) וַיַּעַשׂ הָאִישׁ כַּאֲשֶׁר אָמַר יוֹסֵף אונ דער מאן האט גטאן וויא יוסף האט גזאגט וַיָּבֵא הָאִישׁ אֶת הָאֲנָשִׁים בֵּיתָה יוֹסֵף אונ דער מאן האט גבראכט דיא מאנן צוא יוסף אין שטוב אריין: (יח) וַיִּירְאוּ הָאֲנָשִׁים כִּי הוּבְאוּ בֵּית יוֹסֵף אונ דיא מאנען האבן זיך גפארכטן וייל זיא זענן גבראכט גווארן צו יוסף אין שטוב אריין וַיֹּאמְרוּ עַל דְּבַר הַכֶּסֶף הַשָּׁב בְּאַמְתְּחֹתֵינוּ בַּתְּחִלָּה אֲנַחְנוּ מוּבָאִים אונ זייא האבן גזאגט פון וועגן דעם געלט וואס איז ווארן אום גקערט אין אונזרע זעק צום ערשטן ווערן מיר גבראכט לְהִתְגֹּלֵל עָלֵינוּ צו וועלגערן אויף אונז וּלְהִתְנַפֵּל עָלֵינוּ אונ צו פאלן איבר אונז וְלָקַחַת אֹתָנוּ לַעֲבָדִים אונ צו נעמן אונז פאר קנעכט וְאֶת חֲמֹרֵינוּ אונ צו נעמן אונזרע איזלן: (יט) וַיִּגְּשׁוּ אֶל הָאִישׁ אֲשֶׁר עַל בֵּית יוֹסֵף אונ זייא האבן גנעהנט צוא דעם מאן וואס האט גהאט צו שאפן איבר דעם הויז פון יוסף וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו פֶּתַח הַבָּיִת אונ זיי האבן גרעט צו איהם אין דר טיר פון שטוב: (כ) וַיֹּאמְרוּ בִּי אֲדֹנִי אונ זייא האבן גזאגט מיר בעטן דיך מיין האר יָרֹד יָרַדְנוּ בַּתְּחִלָּה לִשְׁבָּר אֹכֶל מיר האבן גנידר

יָרֹדְנוּ בַּתְּחִלָּה לִשְׁבָּר־אֹכֶל׃ כא וַיְהִי
כִּי־בָאנוּ אֶל־הַמָּלוֹן וַנִּפְתְּחָה אֶת־
אַמְתְּחֹתֵינוּ וְהִנֵּה כֶסֶף־אִישׁ בְּפִי
אַמְתַּחְתּוֹ כַּסְפֵּנוּ בְּמִשְׁקָלוֹ וַנָּשֶׁב
אֹתוֹ בְּיָדֵנוּ׃ כב וְכֶסֶף אַחֵר הוֹרַדְנוּ
בְיָדֵנוּ לִשְׁבָּר־אֹכֶל לֹא יָדַעְנוּ מִי־
שָׂם כַּסְפֵּנוּ בְּאַמְתְּחֹתֵינוּ׃ כג וַיֹּאמֶר
שָׁלוֹם לָכֶם אַל־תִּירָאוּ אֱלֹהֵיכֶם
וֵאלֹהֵי אֲבִיכֶם נָתַן לָכֶם מַטְמוֹן
בְּאַמְתְּחֹתֵיכֶם כַּסְפְּכֶם בָּא אֵלָי
וַיּוֹצֵא אֲלֵהֶם אֶת־שִׁמְעוֹן׃ כד וַיָּבֵא
האיש

בְּקַדְמֵיתָא לְמִזְבַּן
עִיבוּרָא׃ כא וַהֲוָה כַּד
אֲתֵינָא לְבֵית מְבָתָא
וּפְתַחְנָא יָת טוֹעֲנָנָא
וְהָא כְסַף גְּבַר בְּפוּם
טוֹעֲנֵיהּ כַּסְפָּנָא
בְּמַתְקָלֵיהּ וַאֲתֵיבְנָא
יָתֵיהּ בִּידָנָא׃
כב וְכַסְפָּא אָחֳרָנָא
אַחֵיתְנָא בִידָנָא לְמִזְבַּן
עִיבוּרָא לָא יְדַעְנָא מַן
שַׁוִּי כַסְפָּנָא בְּטוֹעֲנָנָא׃
כג וַאֲמַר שְׁלָם לְכוֹן
לָא תִדְחֲלוּן אֱלָהֲכוֹן
וֵאלָהָא דַאֲבוּכוֹן יְהַב
לְכוֹן סִימָא בְּטוֹעֲנֵיכוֹן
כַּסְפְּכוֹן אֲתָא לְוָתִי
וְאַפֵּיק לְוָתְהוֹן יָת
שִׁמְעוֹן׃ כד וְאָעֵיל גַּבְרָא יָת גֻּבְרַיָּא לְבֵית יוֹסֵף

בעל הטורים

בכספים כ"ב שעתידין השבטים לשלם כל הכסף שלקחו מישראל

פירוש רשב"ם

(כג) ואלהי אביכם. הכל היו יודעים שמלומדים בניסים היה

רש"י

הוא בלשון ארמי בייא בייא: ירד ירדנו. ירידה ט הוא לנו (ב"ר) רגילים היינו לפרנס אחרים עכשיו אנו צריכים לך: (כג) אלהיכם. (תנחומא) בזכותכם ואם אין זכותכם כדאי האלהי אביכם בזכות אביכם נתן לכם מטמון: (כד) ויבא האיש. הבאה אחר הבאה לפי שהיו דוחפים אותו חוץ עד שדברו אליו פתח

שפתי חכמים

ולהתגולל הוא לשון התרברבות נ"ל ולהתנפל ל' עלילות דברים מפרש"י: ט דייק מדכתיב כפל לשון אבל לא דייק מדכתיב ל' ירידה ולא לשון הליכה כדפי' על רדו שמה ע"ש ואע"ג דדברה תורה כלשון בני אדם היכא דאיכא למדרש דרשינן,

פירוש ע"ט

צום עֶרְשְׁטְן צוּ קוֹיפְן עֶסְן וַוארְג. רש"י שְׁרַייבְּט וויא האבן גזאגט ירוד ירדנו עם איז צו אונז איין ירידה מיר פלעגן אנדרע מפרנס זיין אצונד בדארפין מיר האבן צו דיר: (כא) ויהי כי באנו אל המלון אונ עם איז געוועזן אז מיר זענן גקומן צוא דם הארבריג ונפתחה את אמתחתינו אונ מיר האבן געפינט אונזרע זעק והנה כסף איש בפי אמתחתו נון איז דאס געלט פון איטליכען מאן אין מול פון זיין זאק כספנו במשקלו אונזר געלט מיט זיין וואג ונשב אותו בידנו אונ מיר האבן אים אום גקערט מיט אונזרע הענד: (כב) וכסף אחר הורדנו בידנו אונ אנדרע געלט האבן מיר גבראכט נידערין אין אונזרע הענד לשבר אוכל צו קויפן עסן לא ידענו מי שם כספנו באמתחתינו מיר ווייסן ניט ווער עם האט גטאן אונזער געלט אין אונזערע זעק: (כג) ויאמר שלום לכם אונ ער האט גזאגט עם איז צוא אייך שלום אל תיראו איר זאלט אייך ניט פארכטן אלהיכם אייער גאט ואלהי אביכם אונ דר גאט פון אייער פאטער נתן לכם מטמון באמתחתיכם ער האט געגעבן אבאהאלטינעם אוצר אין אייערע זעק כספכם בא אלי אייער געלט איז אן גקומן צו מיר ויוצא אליהם את שמעון אונ ער האט אוס גצויגן צוא זייא זייער ברודער שמעון: (כד) ויבא האיש את האנשים ביתה יוסף אונ דר מאן האט גבראכט דיא

הָאִישׁ אֶת־הָאֲנָשִׁים בֵּיתָה יוֹסֵף
וַיִּתֶּן־מַיִם וַיִּרְחֲצוּ רַגְלֵיהֶם וַיִּתֵּן
מִסְפּוֹא לַחֲמֹרֵיהֶם: כה וַיָּכִינוּ אֶת־
הַמִּנְחָה עַד־בּוֹא יוֹסֵף בַּצָּהֳרָיִם כִּי
שָׁמְעוּ כִּי־שָׁם יֹאכְלוּ לָחֶם: כו וַיָּבֹא
יוֹסֵף הַבַּיְתָה וַיָּבִיאוּ לוֹ אֶת־הַמִּנְחָה
אֲשֶׁר־בְּיָדָם הַבָּיְתָה וַיִּשְׁתַּחֲווּ־לוֹ
אָרְצָה: כז וַיִּשְׁאַל לָהֶם לְשָׁלוֹם
וַיֹּאמֶר הֲשָׁלוֹם אֲבִיכֶם הַזָּקֵן אֲשֶׁר
אֲמַרְתֶּם הַעוֹדֶנּוּ חָי: כח וַיֹּאמְרוּ
שָׁלוֹם לְעַבְדְּךָ לְאָבִינוּ עוֹדֶנּוּ חָי
וַיִּקְּדוּ וַיִּשְׁתַּחֲוֻּ: כט וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא
אֶת־בִּנְיָמִין אָחִיו בֶּן־אִמּוֹ וַיֹּאמֶר

הזה

ת״א את בנימין אחיו בן אמו כפרה קמ. וישתחוו קרי

יוֹסֵף וִיהַב מַיָּא וְאַסְחוּ
רִגְלֵיהוֹן וִיהַב כִּסְתָּא
לַחֲמָרֵיהוֹן: כה וְאַתְקִינוּ
יָת תִּקְרֻבְתָּא עַד דְּעָל
יוֹסֵף בְּשֵׁירוּתָא אֲרֵי
שְׁמָעוּ אֲרֵי תַמָּן יֵיכְלוּן
לַחְמָא: כו וְעַל יוֹסֵף
לְבֵיתָא וְאַיְתִיאוּ לֵהּ יָת
תִּקְרֻבְתָּא דִּי בִידֵיהוֹן
לְבֵיתָא וּסְגִידוּ לֵהּ
לְאַרְעָא: כז וּשְׁאֵיל
לְהוֹן לִשְׁלָם וַאֲמַר
הַשְׁלָם אֲבוּכוֹן סָבָא
דִּי אֲמַרְתּוּן הַעַד כְּעַן
קַיָּם: כח וַאֲמָרוּ שְׁלָם
לְעַבְדָּךְ לַאֲבוּנָא עַד
כְּעַן קַיָּם וּכְרָעוּ וּסְגִידוּ:
כט וּזְקַף עֵינוֹהִי וַחֲזָא
יָת בִּנְיָמִין אֲחוּהִי בַּר
אִמֵּהּ וַאֲמַר הֲדֵין

אחוכון

פירוש רשב״ם

(כה) ויכינו את המנחה. כי בדרך בשקים הוכחש ישי

רש״י

הנים ומשאמר להם שלום לכם נמשכו ובאו אחריו: (כה) ויכינו. הזמינו עטרוהו בכלים נאים: (כו) הביתה. מפרוזדור לטרקלין. (נראה דווקא דרש״י מהביתה בתלתא ויביאו לו את המנחה אשר בידם הביתה דק״ל הלא כבר הוכנו בביתו של יוסף אלא ע״כ צ״ל מפרוזדור לטרקלין ודוק: (כח) ויקדו

פירוש ע״ט

מאנן אין שטוב אריין צו יוסף ויתן מים וירחצו רגליהם אונ ער האט געגעבן וואסער אונ זיי האבן גוואשן זייערע פיס ויתן מספוא לחמוריהם אונ ער הט געגעבן פיטערניש צו זייערע איזלן: (כה) ויכינו את המנחה עד בא יוסף בצהרים אונ זייא האבן אן גבריים דיא מתנה ביז יוסף ווערט קומן אין מיטן טאג כי שמעו כי שם יאכלו לחם ווארום זייא האבן גהערט אז זיי וועלן דארטן עסן ברוט: (כו) ויבא יוסף הביתה אונ יוסף איז דער נאך גקומן אין שטוב אריין ויביאו את המנחה אשר בידם הביתה אונ זייא האבן גבראכט צו אים דיא מתנה וואס איז אין זייערע הענד

פירוש ע״ט

אין שטוב אריין וישתחוו לו ארצה אונ זיי האבן זיך צו אים גבוקט ביז צו דר ערד: (כז) וישאל להם לשלום אונ ער האט גפרעגט צוא זייא צו שלום ויאמר השלום אביכם הזקן אשר אמרתם אונ ער האט גזאגט אוב עס איז שלום צו אייער אלטן פאטער וואס איר האט גזאגט העודנו חי לעבט ער נאך: (כח) ויאמרו שלום לעבדך לאבינו אונ זייא האבן גזאגט עס איז שלום צו אונזער פאטער דיין קנעכט עודנו חי ער לעבט נאך ויקדו וישתחוו אונ זייא האבן גנייגט אונ האבן זיך גבוקט: (כט) וישא עיניו וירא את בנימין אחיו אונ ער האט אוף גהובן זיינע אוגן

הֲזֶה אֲחִיכֶם הַקָּטֹן אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם
אֵלָי וַיֹּאמַר אֱלֹהִים יָחְנְךָ בְּנִי׃ שביעי
ל וַיְמַהֵר יוֹסֵף כִּי־נִכְמְרוּ רַחֲמָיו אֶל־
אָחִיו וַיְבַקֵּשׁ לִבְכּוֹת וַיָּבֹא הַחַדְרָה
וַיֵּבְךְּ שָׁמָּה׃ לא וַיִּרְחַץ פָּנָיו וַיֵּצֵא
וַיִּתְאַפַּק וַיֹּאמֶר שִׂימוּ לָחֶם׃
לב וַיָּשִׂימוּ לוֹ לְבַדּוֹ וְלָהֶם לְבַדָּם
וְלַמִּצְרִים הָאֹכְלִים אִתּוֹ לְבַדָּם כִּי
לא

אונקלוס

אֲחוּכוֹן זְעֵירָא דִּי
אֲמַרְתּוּן לִי וַאֲמַר מִן
קֳדָם יְיָ יִתְרַחַם עֲלָךְ
בְּרִי׃ ל וְאוֹחִי יוֹסֵף
אֲרֵי אִתְגּוֹלָלוּ רַחֲמוֹהִי
עַל אֲחוּהִי וּבְעָא
לְמִבְכֵּי וְעַל לְאִדְרוֹן
בֵּית מִשְׁכְּבָא וּבְכָא
תַמָּן׃ לא וְאַסְחֵי
אַפּוֹהִי וּנְפַק וְאִתְחַסִּין
וַאֲמַר שַׁוִּיאוּ לַחְמָא׃
לב וְשַׁוִּיאוּ לֵהּ
בִּלְחוֹדוֹהִי וּלְהוֹן
בִּלְחוֹדֵיהוֹן וּלְמִצְרָאֵי דְּאָכְלִין עִמֵּהּ בִּלְחוֹדֵיהוֹן

בעל הטורים

פלי כבנים : (כט) יחנך בני. ב' במס' הכא ואידך חנון יחנך לקול זעקך. זהו בית במדרש שאלו כמה בנים יש לך עשרה במה וא"ל בגלות קרא שמותם ע"ש הצרות שמצאו לאחיו וזהו לקול זעקך שא"ל שהיה מצטער על אחיו מיד נכמרו רחמיו וא"ל אלהים יחנך בני : (לא) ויתאפק. ב' במסרה הכא ואידך ויתאפק המן ויבא אל ביתו. שם הכא התאפק לצער

רש"י

וישתחוו. על שאלת שלום. קידה כפיפת קדקד השתחואה משתטח לארץ : (כט) אלהים יחנך בני. בשאר שבטים שמענו חנינה אשר חנן אלהים את עבדך ובנימין עדיין לא נולד לכך ברכו יוסף בחנינה : כי נכמרו רחמיו. שאלו יש לך אח מאם אמר לו אח היה לי ואיני יודע היכן הוא יש לך בנים א"ל יש לי עשרה א"ל ומה שמם אמר לו בלע ובכר וגו' אמר לו מה טיבן של שמות הללו א"ל כולם על שם אחי והצרות אשר מצאוהו. בלע שנבלע בין האומות. בכר שהיה בכור לאמי. אשבל ששבאו אל. גרא שנתגייר באכסניא. ונעמן שהיה נעים ביותר. אחי וראש אחי היה וראשי היה. מפים מפי אבי למד. וחפים שלא ראה חופתי ולא ראיתי אני חופתו. וארד שירד לבין האומות כדאיתא במס' סוטה. מיד נכמרו רחמיו : נכמרו. נתחממו ובלשון משנה (ב"מ עד) על הכומר של זיתים ובלשון ארמי (פסחים נח) במכמר בשרא. במקרא עורנו כתנור נכמרו נתחממו ונקמטו קמטים קמטים מפני זלעפות רעב. כן דרך כל עור כשמחממין אותו נקמט ונכווץ : (לא) ויתאפק. נתאמץ והוא לשון (איוב יב) ומזיח אפיקים רפה וכן (שם מא) אפיקי

שפתי חכמים

רא"ם : י מדכתיב לעיל וישתחוו אפים ארצה :

פירוש ע"ט

אונ ער האט געזעהן זיין ברודר בנימין בן אמו זיין מוטערס זון ויאמר הזה אחיכם הקטן אשר אמרתם אלי אונ ער האט געזאגט אוב דר איז אייער קליינער ברודר וואס איר האט צו מיר געזאגט ויאמר אלהים יחנך בני אונ ער האט געזאגט גאט זאל דיך לייט זעליגן מיין זון. רש"י שרייבט בייא דיא אנדרע שבטים געפינן מיר דאס לשון חנינה יעקב האט געזאגט צו עשו אשר חנן אלהים את עבדך וואס גאט האט געלייט זעליגט דיין קנעכט אונ דענסטמאל איז בנימין נאך ניט געוועזן דרום האט אים יוסף געבענטשט מיט דעם לשון יחנך בני : (ל) וימהר יוסף כי נכמרו רחמיו אל אחיו אונ יוסף האט גאיילט

פירוש ע"ט

ווארום עס איז וואהרן דר היצט זיין דר בארימקייט צו זיין ברודר ויבקש לבכות אונ ער האט געוואלט וויינען ויבא החדרה ויבך שמה אונ ער איז געקומן אין קאמער אריין אונ ער הט געוויינט דארט : (לא) וירחץ פניו ויצא אונ ער האט געוואשן זיין פנים אונ ער איז ארויס געגאנגען ויתאפק אונ ער האט זיך איין געהאלטן ויאמר שימו לחם אונ ער האט געזאגט גיט ברויט צום טיש : (לב) וישימו לו לבדו אונ זייא האבן געטאן צוא אים באזונדר ולהם לבדם אונ צוא זייא באזונדער ולמצרים האוכלים אתו לבדם אונ צוא דיא מצרים וואס זייא האבן געגעסן מיט אים האבן זייא געטאן באזונדר כי לא יוכלון המצרים לאכל את

לֹא יוּכְלוּן הַמִּצְרִים לֶאֱכֹל אֶת־
הָעִבְרִים לֶחֶם כִּי־תוֹעֵבָה הִוא
לְמִצְרָיִם׃ לג וַיֵּשְׁבוּ לְפָנָיו הַבְּכֹר
כִּבְכֹרָתוֹ וְהַצָּעִיר כִּצְעִרָתוֹ וַיִּתְמְהוּ
הָאֲנָשִׁים אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ׃ לד וַיִּשָּׂא
מַשְׂאֹת מֵאֵת פָּנָיו אֲלֵהֶם וַתֵּרֶב
מַשְׂאַת בִּנְיָמִן מִמַּשְׂאֹת כֻּלָּם חָמֵשׁ
יָדוֹת

ת״א ויטל מטלס מקמיס לו מליטל גג מכוס יס.

אונקלוס

בִּלְחוֹדֵיהוֹן אֲרֵי לָא יָכְלִין מִצְרָאֵי לְמֵיכַל עִם עִבְרָאֵי לַחְמָא אֲרֵי בְעִירָא דְּמִצְרָאֵי דַּחֲלִין לֵהּ עִבְרָאֵי אָכְלִין׃ לג וְאַסְחַרוּ קֳדָמוֹהִי רַבָּא כְּרַבְיוּתֵהּ וּזְעֵירָא כִּזְעֵרוּתֵהּ וּתְמַהוּ גֻּבְרַיָּא גְּבַר לְחַבְרֵהּ׃ לד וּנְטַל חֳלָקִין מִן קֳדָמוֹהִי לִקְדָמֵיהוֹן וּסְגֵי חֻלָקָא דְבִנְיָמִין

מחלקי

פירוש רשב״ם

הפירות : (לב) כי תועבה . כאוס ובזוי היה למצרים לאכול עם אנשי עבר הנהר כי נבזים היו בעיניהם ואנשי מצרים גסי רוח היו כדכתיב קראתי לזאת [רהב] הם שבת וכן כי תועבת מצרים כל רועה צאן. מבזים היו בעיניהם הרועים כי הצאן היו כאוס בעיניהם . כדכתיב הן נזבח את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלונו דבר תמשוקץ למצרים ומאוס נזבח לעיניהם לצורנו ולא יבזו אותנו לסוקלנו באבנים דרך בזיון כמו שמצינו בשמעי בן גרא יצוא יצא ויסקל . קילל דוד וסיקל בעפר דרך בזיון : (לג) וישבו לפניו . צוה יוסף להושיבם כך : ויתמהו . שהרי כולם נולדו בשבע שנים ואין להבחין איזה קודם לזה : (לד) ותרב . כמו ותרבה נתרבתה מתנתו . וכן ותכל כל

בעל הטורים

וסופו שמחה כשהודיעם שהוא יוסף אף שהם תחלה נער וסופו שמחה ושמון ליסודים : (לג) והצעיר . ב' במס' . והצעיר כצעירתו והצעיר לגוי עצום בנימין שהיה צעיר משאו גדול מכולם כדכתיב ותרב משאת בנימין ממשאות כולם : משאת . ב' במס' וישא משאת . משאות שוא ומדוחים . כלומר במדרש שהיה מכה בגביע ואומר פלוני ופלוני מאם אחת ישבו ביחד ואני אין לי

רש״י

מנמס : (לב) כי תועבה הוא . דבר שנאוי הוא למצרים לאכול את העברים ואונקלוס נתן טעם לדבר : (לג) הבכור כבכרתו. מכה בגביע וקורא ראובן שמעון לוי יהודה יששכר וזבולון בני אם אחת הסבו כסדר הזה בסוף סדר תולדותיהם וכן כולם כיון שהגיע לבנימין אמר זה אין לו אם ואני אין לי אם ישב אצלי : (לד) משאת . מנות : חמש ידות . חלקו עם אחיו ומשאת יוסף ואסנת ומנשה ואפרים : וישכרו

פירוש ע״ט

הָעִבְרִים לָחֶם וָוארוּם דִיא מִצְרַיִם הָאבְּן נִיט גֶקֶענְט עֶסְן אִין אַיינֶעם מִיט דִיא עִבְרִים בְּרוֹט כִּי תוֹעֵבָה הִיא לְמִצְרָיִם וָוארוּם עֶס אִיז אַיין אוּם ווִירְדִיגְקֵייט צוּ דִיא מִצְרַיִם וַויִיל דִי מִצְרַיִם פְלֶעגְן הַאלְטְן שָׁאף צוּא זַייעֶרֶע גֶעצְן דִינְסְט אוּנ דִיא יְהוּדִים הָאבְּן גְגֶעסְן שָׁאפְּן פְלֵייש : (לג) וַיֵּשְׁבוּ לְפָנָיו הַבְּכֹר כִּבְכֹרָתוֹ וְהַצָּעִיר כִּצְעִרָתוֹ אוּנ זַייא הָאבְּן זִיךְ גֶזֶעצְט פַר אִים דֶר עֶלְצְטֶר נָאךְ זַיין אַלְטֶקֵייט אוּנ דֶר יוּנְגְסְטֶער נָאךְ זַיין יוּנְגְקֵייט. רַשִׁ״י שְׁרַייבְּט עֶר הָט גְקְלַאפְּט אִין זַיין בֶּעכֶר אוּנ עֶר הָאט גְזָאגְט רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי יְהוּדָה יִשָּׂשכָר זְבוּלוּן זֶענְן פוּן אַיין מוּטֶער זָאלְן זִיךְ זֶעצְן כְּסֵדֶר נָאךְ זַייעֶר גְבוּרְן נָאךְ אוּנ אַזוֹ הָאט עֶר גְהֵייסְן אַלֶע בְּרִידֶר זִיךְ זֶעצְן נָאךְ זַייעֶר עֶלְטֶר נָאר ווִיא עֶר אִיז גְקוּמֶן צוּ בִּנְיָמִין הָאט עֶר גְזָאגְט עֶר הָט נִיט קֵיין מוּטֶר אוּנ אִיךְ הָאבּ אוֹךְ נִיט קֵיין מוּטֶר זָאל עֶר זִיךְ זֶעצְן לֶעבְּן מִיר וַיִּתְמְהוּ הָאֲנָשִׁים אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ אוּנ זַייא הָאבְּן זִיךְ פַאר ווּנְדֶערְט דִיא מַאנְן אֵיינֶער צוּם אַנְדֶערְן : (לד) וַיִּשָּׂא מַשְׂאֹת מֵאֵת פָּנָיו אֲלֵיהֶם אוּנ עֶר הָט גְטְרָאגְן חֲלָקִים פוּן פַאר אִים צוּא זַייא וַתֵּרֶב מַשְׂאַת בִּנְיָמִן מִמַּשְׂאֹת כֻּלָּם חָמֵשׁ יָדוֹת אוּנ זַיא אִיז וָוארְן גְמֶערְט דָאס חֵלֶק פוּן בִּנְיָמִין פוּן זַייעֶרֶע מַתָּנוֹת פִינְף חֲלָקִים. רַשִׁ״י שְׁרַייבְּט עֶר הָאט גְהַאט אַיין חֵלֶק גְלַייךְ מִיט זַיינֶע בְּרִידֶר אוּנ יוֹסֵף מִיט זַיין ווַייבּ אוּנ מְנַשֶּׁה מִיט אֶפְרַיִם הָאבְּן אִים אוֹךְ גְגֶעבְּן פוּן זִיךְ חֲלָקִים וַיִּשְׁתּוּ וַיִּשְׁכְּרוּ עִמּוֹ אוּנ זַייא הָאבְּן גְטְרוּנְקְן אוּנ גְשִׁיכּוֹרְט מִיט אִים. רַשִׁ״י שְׁרַייבְּט נָאר דֶעם טָאג הָאבְּן זַיי גְטְרוּנְקְן אָבֶּער פוּן דֶעם טָאג אָן וָואס זַייא הָאבְּן אִים פַאר קוֹיפְט בִּיז אַהֶער הָאבְּן זַיי נִיט גְטְרוּנְקְן קֵיין ווַיין אוּנ יוֹסֵף

ידות וישתו וישכרו עמו: מד א ויצו
את אשר על ביתו לאמר מלא
את אמתחת האנשים אכל
כאשר יוכלון שאת ושים כסף
איש בפי אמתחתו: ב ואת גביעי
גביע הכסף תשים בפי אמתחת
הקטן ואת כסף שברו ויעש כדבר
יוסף אשר דבר: ג הבקר אור
והאנשים שלחו המה וחמריהם:
ד הם יצאו את העיר לא הרחיקו
ויוסף אמר לאשר על ביתו קום
רדף אחרי האנשים והשגתם
ואמרת אלהם למה שלמתם רעה
תחת

אונקלוס

מחלקי דכלהון חמשא חלקין ושתיאו ורויאו עמיה: א ופקיד ית די ממנא על ביתיה למימר מלי ית טועני גבריא עיבורא כמא די יכלין למטען ושוי כסף גבר בפום טועניה: ב וית כלידי כלידא דכספא תשוי בפום טוענא דזעירא וית כסף זבינוהי ועבד כפתגמא דיוסף די מליל: ג צפרא נהר וגבריא אתפטרו אנון וחמריהון: ד אנון נפקו מן קרתא לא ארחיקו ויוסף אמר לדי ממנא על ביתיה קום רדף בתר גבריא ותדבקנון ותימר להון למא שלמתון בישא

ת״א וישתו וישכרו עמו קלט. הבקר אור פסחים ב׳ ...

חלף

בעל הטורים

סס מלמי ... מכאות סוף ומדוקים:

פירוש רשב״ם

עבודת משכן אהל מועד. נשתלמה: (ג) הבקר אור. האיר כמו ראו נא כי אורו עיני לשעבר. וכן מה טובו אהליך יעקב: (ד) יצאו את העיר. כמו עברו וסבו את העיר. וכן כצאתי את העיר. כמו בני יצאוני יצאו ממני:

רש״י

עמו. (ב״ר) ומיום שמכרוהו לא שתו יין ולא הוא שתה יין ובאותו היום שתו: (ב) גביע. כוס ארוך

פירוש ע״ט

האט אויך ניט געטרונקען קיין וויין: (א) ויצו את אשר על ביתו לאמר אונ ער האט געשאפט דעם מאן וואס איז געזעצט געווארן איבר זיין הויז צו זאגן מלא את אמתחות האנשים כאשר יוכלון שאת דר פיל דיא זעק פון דיא מאנן מיט עסן וואורג וויא פיל זיי וועלן קענן טראגן ושים כסף איש בפי אמתחתו אונ דו זאלסט טאן דאס געלט פון איטליכען מאן אין מול פון זיין זאק: (ב) ואת גביעי אונ מיין בעכר גביע הכסף תשים בפי אמתחת הקטן אונ דעם זילבערנם בעכר זאלסטו טאן אין דעם מול פון דעם קלענערינס זאק ואת כסף שברו אונ דאס געלט פון זיין קויפונג זאלסטו אויך אריין טאן ויעש כדבר יוסף אשר דבר אונ ער האט געטאן אזו וויא דיא רייד וואס יוסף האט גערעט: (ג) הבקר אור אין דער פריא וויא עס איז ליכטיג געווארן והאנשים שלחו המה וחמריהם אונ דיא מאנען זענן אוועק געשיקט געווארן מיט זייערע אייזלען: (ד) הם יצאו את העיר זיי זענן ארויס געגאנגן פון דר שטאט לא הרחיקו זיי זענן ניט גוועז ווייט ויוסף אמר לאשר על ביתו קום רדוף אחרי האנשים אונ יוסף האט געזאגט צוא דעם מאן וואס איבר זיין הויז שטייא אויף אונ יאג נאך דיא מאנן והשגתם ואמרת אלהם אונ דו זאלסט זיי גרייכן אונ זאלסט

תַּחַת טוֹבָה׃ ה הֲלוֹא זֶה אֲשֶׁר
יִשְׁתֶּה אֲדֹנִי בּוֹ וְהוּא נַחֵשׁ יְנַחֵשׁ בּוֹ
הֲרֵעֹתֶם אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם׃ ו וַיַּשִּׂגֵם
וַיְדַבֵּר אֲלֵהֶם אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה׃
ז וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו לָמָּה יְדַבֵּר אֲדֹנִי
כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה חָלִילָה לַעֲבָדֶיךָ
מֵעֲשׂוֹת כַּדָּבָר הַזֶּה׃ ח הֵן כֶּסֶף
אֲשֶׁר מָצָאנוּ בְּפִי אַמְתְּחֹתֵינוּ
הֱשִׁיבֹנוּ אֵלֶיךָ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְאֵיךְ
נִגְנֹב מִבֵּית אֲדֹנֶיךָ כֶּסֶף אוֹ זָהָב׃
ט אֲשֶׁר יִמָּצֵא אִתּוֹ מֵעֲבָדֶיךָ וָמֵת
וְגַם־אֲנַחְנוּ נִהְיֶה לַאדֹנִי לַעֲבָדִים׃

ויאמר

חֲלָף טַבְתָא׃ ה הֲלָא
דֵין דְשָׁתֵי רִבּוֹנִי בֵּהּ
וְהוּא בָּדָקָא מְבַדֵּק
בֵּהּ אַבְאֶשְׁתּוּן דִי
עֲבַדְתּוּן׃ ו וְאַדְבֵּיקִנּוּן
וּמַלִּיל עִמְּהוֹן יָת
פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין׃
ז וַאֲמָרוּ לֵהּ לְמָא יְמַלֵּל
רִבּוֹנִי כְּפִתְגָּמַיָּא
הָאִלֵּין חַס לְעַבְדָךְ
מִלְּמֶעְבַּד כְּפִתְגָּמָא
הָדֵין׃ ח הָא כַסְפָּא דִי
אַשְׁכַּחְנָא בְּפוּם
טוֹעֲנָנָא אֲתֵיבְנוּהִי לָךְ
מֵאַרְעָא דִכְנַעַן וְאֶכְדֵין
נִגְנוּב מִבֵּית רִבּוֹנָךְ
כַּסְפָּא אוֹ דַהֲבָא (מָנִין
דִכְסַף אוֹ מָנִין דִדְהַב)׃
ט דִי יִשְׁתְּכַח עִמֵּהּ
מֵעַבְדָךְ וּמִית וְאַף

אנחנא

פירוש רשב"ם

(ה) והוא נחש ינחש בו. יש לומר שהיה מראה עצמו לעיניהם כיודע ענינים על ידי קסם. ויש מפרשים חכם כמותי ינחש על ידי הכוס מי גנבו ממני לפי שכתוב לפניו כי נחש ינחש איש אשר כמוני ואין כתיב שם ינחש בו:

שפתי חכמים

ב דייק מדכתיב גביעי גביע כ"ס משמע דכוס ארוך הוא ואין לסקסות דכיאך לא היה מתיירא שיאמרו שלנו הוא י"ל כיון דמנחשי' בו ודאי של יוסף הוא כי לא נתנו בבית יעקב זק"ל: ל הקשה הרא"ם לעיל כמ' וירא בפסוק חלילה לך מעשות כדבר הזה תרגם קושטא והוי' מפני שלא יפול אלא בשם לשון הם כי אינו

רש"י

כ וקורין לו מדרינ"ס (רעמר): (ז) חלילה לעבדיך. חולין הוא. לנו לשון גנאי. ותרגום חס לעבדיך חס מאת הקב"ה יהי עלינו ל מעשות זאת והרבה יש בגמ' חס ושלום: (ח) הן כסף כו'. זה אחד מעשרה ק"ו

פירוש ע"ט

צו זיא זאגן לָמָּה שִׁלַּמְתֶּם רָעָה תַּחַת טוֹבָה װארום הָט איר בצאלט בייז פר גוטס: (ה) הֲלֹא זֶה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה אֲדוֹנִי בּוֹ פאר װאר דאס איז דר בעכר װאס מיין האר טרינקט אין אים וְהוּא נַחֵשׁ יְנַחֵשׁ בּוֹ אונ ער טוט מיט אים כישוף הֲרֵעוֹתֶם אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם איר הט גטאן שלעכט: (ו) וַיַּשִּׂגֵם אונ ער האט גרייכט זייא וַיְדַבֵּר אֲלֵיהֶם אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אונ ער הט גרעט צו זייא אזו װיא דיא זאגע רייד: (ז) וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אונ זיי האבן גזאגט צו אים לָמָּה יְדַבֵּר אֲדוֹנִי כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה װארום זאל מיין האר ריידן אזו װיא דיא זאגע רייד חָלִילָה לַעֲבָדֶיךָ מֵעֲשׂוֹת כַּדָּבָר הַזֶּה פר מיטן צוא דיינע קנעכט פון צוא טאן אזו װיא דיא זאגע זאך: (ח) הֵן כֶּסֶף אֲשֶׁר מָצָאנוּ בְּפִי אַמְתְּחוֹתֵינוּ נון דאס געלט װאס מיר האבן גפונן אין מול פון אונזערע זעק הֱשִׁיבוֹנוּ אֵלֶיךָ מֵאֶרֶץ כְּנַעַן האבן מיר גבראכט אום קערן צוא דיר פון לאנד כנען וְאֵיךְ נִגְנוֹב מִבֵּית אֲדוֹנֶיךָ כֶּסֶף אוֹ זָהָב אונ װיא װעלן מיר גנבנן פון דיין הארנס הוז זילבר אדר גאלד: (ט) אֲשֶׁר יִמָּצֵא אִתּוֹ מֵעֲבָדֶיךָ וָמֵת בייא דעם פון דיינע קנעכט װאס װעט װערן גפונן דר בעכר זאל ער װערן גטייט וְגַם אֲנַחְנוּ נִהְיֶה לַאדוֹנִי לַעֲבָדִים אונ מיר װעלן אויך זיין צו מיין האר פאר קנעכט:

י וַיֹּאמֶר גַּם־עַתָּה כְדִבְרֵיכֶם כֶּן־
הוּא אֲשֶׁר יִמָּצֵא אִתּוֹ יִהְיֶה־לִּי עָבֶד
וְאַתֶּם תִּהְיוּ נְקִיִּם׃ יא וַיְמַהֲרוּ וַיּוֹרִדוּ
אִישׁ אֶת־אַמְתַּחְתּוֹ אָרְצָה וַיִּפְתְּחוּ
אִישׁ אַמְתַּחְתּוֹ׃ יב וַיְחַפֵּשׂ בַּגָּדוֹל
הֵחֵל וּבַקָּטֹן כִּלָּה וַיִּמָּצֵא הַגָּבִיעַ
בְּאַמְתַּחַת בִּנְיָמִן׃ יג וַיִּקְרְעוּ
שִׂמְלֹתָם וַיַּעֲמֹס אִישׁ עַל־חֲמֹרוֹ
וַיָּשֻׁבוּ הָעִירָה׃ מפטיר יד וַיָּבֹא יְהוּדָה
וְאֶחָיו בֵּיתָה יוֹסֵף וְהוּא עוֹדֶנּוּ שָׁם

ויפלו

ת״א ויחפש בגדול. פסחים ז ח.

אַמְתַּחְנָא נְהֵי לְרִבּוֹנִי
לְעַבְדִּין: י וַאֲמַר אַף
כְּעַן כְּפִתְגָמֵיכוֹן כֵּן הוּא
דִּי יִשְׁתְּכַח עִמֵּהּ יְהֵי
לִי עַבְדָּא וְאַתּוּן תְּהוֹן
זַכָּאִין: יא וְאוֹחִיאוּ
וְאַחִיתוּ גְּבַר יָת
טוֹעֲנֵהּ לְאַרְעָא וּפְתַחוּ
גְּבַר טוֹעֲנֵהּ: יב וּבְלַשׁ
בְּרַבָּא שָׁרִי וּבִזְעֵירָא
שֵׁצִי וְאִשְׁתְּכַח כַּלִּידָא
בְּטוֹעֲנָא דְּבִנְיָמִן:
יג וּבְזַעוּ לְבוּשֵׁיהוֹן
וּרְמוֹ גְּבַר עַל חֲמָרֵהּ
וְתָבוּ לְקַרְתָּא: יד וְעַל
יְהוּדָה וַאֲחוֹהִי לְבֵית
יוֹסֵף וְהוּא עַד כְּעַן
תַּמָּן

פירוש ר׳ בחיי

(י) כדבריכם כן הוא. שהרי כולכם שותפים וכן מנהג סוחרים ללקוט זה על זה אבל איני חפץ אלא הוא לבדו

רש״י

האמורים בתורה. וכולן מנוין בב״ר: (י) גם עתה כדבריכם. אף זו מן הדין אמת כדבריכם כן הוא שכולכם חייבים בדבר עשרה שנמצאת גנבה ביד אחד מהם כולם נתפסים. אבל אני אעשה לכם לפנים משורת הדין אשר ימצא אתו יהיה לי עבד: (יב) בגדול החל. שלא ירגישו שהיה יודע היכן הוא: (יג) ויעמס איש על חמורו. בעלי זרוע היו ולא הוצרכו לסייע זה את זה לטעון: וישובו העירה. מטרפולין היתה והוא אומר העירה העיר כל שהוא. אלא שלא היתה חשובה בעיניהם אלא כעיר בינונית של עשרה בני אדם לענין המלחמה: (יד) עודנו שם. שהיה ממתין להם:

שפתי חכמים

נופל בו שירחמו עליו: מ פי׳ שמאמר כדבריכם כן הוא אינו בא על אשר ימצא אתו מעבדיך ומת כי עשרה בנמצא גניבה אצל אחד מהם כולם בו״ה בעונש יהיה מה שיהיה לכן אמר הרב בכלכם חייבים ומה שאמרו הם אשר ימצא אתו מעבדיך ומת היה ע״ד גוזמא מרוב טהרותן ומפני בטחון שאשר ימצא אתו מעבדיך ומת הוא ביאור כדבריכם כן הוא וגו׳ והיו כדבר כן שהרי הם לא אמרו כן לפיכך הוצרך הרב להוסיף

פירוש ע״ט

(י) וַיֹּאמֶר גַּם עַתָּה כְדִבְרֵיכֶם כֶּן הוּא אונ עֶר הָט גְזָאגְט אַצוּנְד אוֹךְ אַזוֹ ווִיא אַייעֶרֶע רֵייד אַזוֹ גְהֶער צוּ זַיין. רש״י שְׁרַייבְּט עֶר הָאט צוּ זַייא גְזָאגְט עֶס אִיז רֶעכְט אַזוֹ ווִיא אִיר זָאגְט אַז מֶען גְפִינְט בַּיי אַיינֶעם פוּן צֶעהְן מֶענְטְשְׁן אַגְנֵיבָה נֶעמְט מֶען אַלֶע צֶעהְן אִין תְּפִיסָה נָאר אִיךְ ווֶעל מִיט אַייךְ טָאן לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין אֲשֶׁר יִמָּצֵא אִתּוֹ בַּיי דֶעם זִיךְ ווֶעט ווֶערְן גְפוּנֶע דֶר בֶּעכֶר יִהְיֶה לִּי עָבֶד זָאל זַיין צוּא מִיר אַקְנֶעכְט וְאַתֶּם תִּהְיוּ נְקִיִּם אונ אִיר זָאלְט פְרַייא זַיין: (יא) וַיְמַהֲרוּ וַיּוֹרִדוּ אִישׁ אֶת אַמְתַּחְתּוֹ אָרְצָה אונ זַייא הָאבְּן גְאַיילְט אונ הָאבְּן אַרָאפּ גְנִידֶערְט אִיטְלִיכֶר מַאן זַיין זַאק: (יב) וַיְחַפֵּשׂ אונ עֶר הָאט גְזוּכְט בַּגָּדוֹל הֵחֵל וּבַקָּטֹן כִּלָּה בַּייא דֶעם גְרוֹסְן הָאט עֶר אָן גְהוֹבְּן צוּא זוּכְן אונ בַּייא דֶעם קְלֵיינֶעם הָאט עֶר פַר לֶענְט כְּדֵי זַייא זָאלְן זִיךְ נִיט שְׁטוֹסְן אַז עֶר הָאט גְיוּוּסְט בַּייא ווֶעמְן דֶער בֶּעכֶר אִיז וַיִּמָּצֵא הַגָּבִיעַ בְּאַמְתַּחַת בִּנְיָמִן אונ עֶר אִיז ווָארְן גְפוּנֶען דֶר בֶּעכֶער אִין דֶעם זַאק פוּן בִּנְיָמִין: (יג) וַיִּקְרְעוּ שִׂמְלֹתָם אונ זַייא הָאבְּן צוּא רִיסְן זַייעֶרֶע קְלֵיידֶער וַיַּעֲמֹס אִישׁ עַל חֲמֹרוֹ אונ אִיטְלִיכֶר מַאן הָאט אַלֵיין אָן גְלָאדְן דִי מַשָּׂא אוֹף זַיין אֵייזְל וַיָּשֻׁבוּ הָעִירָה אונ זַייא הָאבְּן זִיךְ אוּם גְקֶערְט אִין שְׁטָאט אַרַיין: (יד) וַיָּבֹא יְהוּדָה וְאֶחָיו בֵּיתָה יוֹסֵף אונ יְהוּדָה מִיט זַיינֶע בְּרִידֶער זֶענֶען גְקוּמֶען אִין דֶעם הוֹיז פוּן יוֹסֵף וְהוּא

וַיִּפְּלוּ לְפָנָיו אָרְצָה׃ טו וַיֹּאמֶר לָהֶם
יוֹסֵף מָה־הַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה אֲשֶׁר
עֲשִׂיתֶם הֲלוֹא יְדַעְתֶּם כִּי־נַחֵשׁ
יְנַחֵשׁ אִישׁ אֲשֶׁר כָּמֹנִי׃ טז וַיֹּאמֶר
יְהוּדָה מַה־נֹּאמַר לַאדֹנִי מַה־נְּדַבֵּר
וּמַה־נִּצְטַדָּק הָאֱלֹהִים מָצָא אֶת־
עֲוֹן עֲבָדֶיךָ הִנֶּנּוּ עֲבָדִים לַאדֹנִי גַּם
אֲנַחְנוּ גַּם אֲשֶׁר־נִמְצָא הַגָּבִיעַ בְּיָדוֹ׃
יז וַיֹּאמֶר חָלִילָה לִּי מֵעֲשׂוֹת זֹאת
הָאִישׁ אֲשֶׁר נִמְצָא הַגָּבִיעַ בְּיָדוֹ
הוּא

ת״א פס נמר ומה נצת קס. חלילה לי פקידה סער כו.

תַּמָּן וּנְפַלוּ קֳדָמוֹהִי לְאַרְעָא׃ טו וַאֲמַר לְהוֹן יוֹסֵף מָא עוֹבָדָא הָדֵין דִּי עֲבַדְתּוּן הֲלָא יְדַעְתּוּן אֲרֵי בָדָקָא מְבָדֵק גַּבְרָא דִּי כְוָתִי׃ טז וַאֲמַר יְהוּדָה מָא נֵימַר לְרִבּוֹנִי מַה נְּמַלֵּל וּמַה נִּזְכֵּי מִן קֳדָם יְיָ אִשְׁתְּכַח יָת חוֹבָא בְעַבְדָךְ הָא אֲנַחְנָא עַבְדִין לְרִבּוֹנִי אַף אֲנַחְנָא אַף דִּי אִשְׁתְּכַח כַּלִּידָא בִּידֵהּ׃ יז וַאֲמַר חַס לִי מִלְּמֶעְבַּד דָּא גַּבְרָא דִּי אִשְׁתְּכַח כלידא

פירוש רשב״ם

יהיה לי עבד: (טו) איש אשר כמוני. כי דרך השרים לקסום קסם כמו שמצינו כי עמד מלך בבל על אם הדרך לקסום קסם והנני יודע מי גנב ממוני:

רש״י

(טו) הלא ידעתם כי נחש ינחש וגו׳. הלא ידעתם כי איש חשוב כמוני יודע לנחש ולדעת מדעת ומסברא ובינה כי אתם גנבתם הגביע: (טז) האלהים מצא. יודעים אנו שלא סרחנו אבל

שפתי חכמים

אבל אני אעשה לכם לפנים משורת הדין הוא לבדו יהיה לי עבד וכו׳ שאינו מן הדין רק לפנים משורת הדין: ב כלו׳ אע״פ בגנבתם הכוס שאני מנחש בו וא״כ מבינן יש לי לידע שאתם

מאת המקום נהיתה להביא לנו זאת מצא בעל חוב מקום לגבות שטר חובו: ומה נצטדק. לשון צדק. וכן כל תיבה שתחלת יסודה צד״י והיא באה לדבר בל׳ מתפעל או נתפעל נותן טי״ת במקום תי״ו והיא נותנה לפני אות ראשונה של יסוד התיבה אלא באמצע אותיות העיקר כגון נצטדק מגזירת צדק וישטבע מגזרת צבע ויצטירו מגזרת ציר אמונים הצטיידנו מגזרת צדה לדרך. ותיבה שתחלתה סמ״ך או שי״ן כשהיא מתפעלת התי״ו מפרדת את אותיות העיקר כגון (קהלת יב) ויסתבל החגב (דניאל ז) מסתכל הוית בקרניא מגזרת סכל. (מיכה ו) וישתמר חקות עמרי מגזרת שמר. (ישעיה נט) וסר מרע משתולל מגזרת (איוב יז) מוליך יועצים שולל (שמות מז)

פירוש ע״ט

עוֹדֶנּוּ שָׁם אוּנ ער אִיז נָאךְ דָארְטְן גְוֶועזְן ער הָאט אוֹיף זַייא גְוַוארְט וַיִּפְּלוּ לְפָנָיו אָרְצָה אוּנ זַייא זֶענְן גְפַאלְן פַאר אִים צוּ דֶר עֶרְד׃ (טו) וַיֹּאמֶר לָהֶם יוֹסֵף אוּנ יוֹסֵף הָאט צוּ זַייא גְזָאגְט מָה הַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם וָואס אִיז דָאס פַר אַמַעֲשֶׂה וָואס אִיר הָט גְטָאן הֲלֹא יְדַעְתֶּם כִּי נַחֵשׁ יְנַחֵשׁ אִישׁ אֲשֶׁר כָּמוֹנִי פַר וָואר אִיר הָט דָאךְ גִיווּסְט אַז אַזוֹ אַמַאן וִויא אִיךְ קֶען פְּרוּבְן מִיט שֵׂכֶל אוּנ מִיט פַאר שְׁטַאנְד אַז אִיר הָאט גַנְבֶעט דֶעם בֶּעכֶער׃ (טז) וַיֹּאמֶר יְהוּדָה אוּנ ער הָאט גְזָאגְט יְהוּדָה מַה נֹּאמַר לַאדוֹנִי וָואס זָאלְן [illegible]ר זָאגְן צוּא מַיין הַאר מַה נְּדַבֵּר וָואס זָאלְן מִיר רֵייְדְן וּמַה נִּצְטַדָּק אוּנ וָואס זָאלְן מִיר זִיךְ גְרֶעכְט מַאכְן הָאֱלֹהִים מָצָא אֶת עֲוֹן עֲבָדֶיךָ גָאט הָאט גֶעבְּן דִי זִינְד פוּן דַיינֶע קְנֶעכְט. רש״י שְׁרַייבְּט זַיי הָאבְּן גְזָאגְט מִיר ווייסְן אַז מִיר זֶענְן נִיט שׁוּלְדִיג נָאר דָאס אִיז פוּן גָאט ער זָאל אוּנְז שְׁטְרָאפְן אוֹיף אוּנְזֶערֶע זִינְד וָואס מִיר הָאבְּן גְזִינְדִיגְט הִנֶּנּוּ עֲבָדִים לַאדוֹנִי מִיר וֶועלְן זַיין קְנֶעכְט צוּא אוּנְזֶער הַאר גַּם אֲנַחְנוּ מִיר אוֹיךְ גַּם אֲשֶׁר נִמְצָא הַגָּבִיעַ בְּיָדוֹ אוּנ דֶער אוֹיךְ וָואס עֶס אִיז גְפוּנְן גְוָוארְן דֶער בֶּעכֶער אִין זַיין הַאנְד׃ (יז) וַיֹּאמֶר חָלִילָה לִּי מֵעֲשׂוֹת זֹאת אוּנ ער הָאט גְזָאגְט פַאר מִיטְן צוּ מִיר [illegible] טָאן דָאס דָאזִיגֶע

בלידא בידה הוא יהי לי עבדא ואתון סקו לשלם לות אבוכון : ס ס ס

הוּא יִהְיֶה־לִּי עָבֶד וְאַתֶּם עֲלוּ לְשָׁלוֹם אֶל־אֲבִיכֶם : ס ס ס

קמ"ו. יחזקיהו. אמציה. יהיה לי עבד סי'. ותיבות אלפים כ"ה. ומפטירין ויקץ שלמה במ"א סימן ג' :

רש"י

מסתולל בכמו מגזרת (ירמיה יח) דרך לא סלולה :

הסלת פרשת מקץ

שפתי חכמים

נמנהם אע"פ מסכרת כיס לכם לידע זה כי אים כמוני כו' וק"ל :

חסלת פרשת מקץ :

פירוש ע"ט

(...)ש אֲשֶׁר נִמְצָא הַגָּבִיעַ בְּיָדוֹ דער מאן וואס עס איז (...)זארן געפונן דער בעכר אין זיין האנד הוא יִהְיֶה לִי (...)בד ער זאל זיין צו מיר אקנעכט וְאַתֶּם עֲלוּ לְשָׁלוֹם

פירוש ע"ט

אֶל אֲבִיכֶם אונ איר גייט אויף צו שלום צוא אייער פאטר :

הפטרת מקץ במלכים א סימן ג

וַיִּקַץ שְׁלֹמֹה וְהִנֵּה חֲלוֹם וַיָּבוֹא יְרוּשָׁלַ͏ִם וַיַּעֲמֹד ׀ לִפְנֵי ׀ אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה וַיַּעַל עֹלוֹת וַיַּעַשׂ שְׁלָמִים וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה לְכָל־עֲבָדָיו : אָז תָּבֹאנָה שְׁתַּיִם נָשִׁים זֹנוֹת אֶל־הַמֶּלֶךְ וַתַּעֲמֹדְנָה לְפָנָיו : וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הָאַחַת בִּי אֲדֹנִי אֲנִי וְהָאִשָּׁה הַזֹּאת יֹשְׁבֹת בְּבַיִת אֶחָד וָאֵלֵד עִמָּהּ בַּבָּיִת : וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לְלִדְתִּי וַתֵּלֶד גַּם־הָאִשָּׁה הַזֹּאת וַאֲנַחְנוּ יַחְדָּו אֵין־זָר אִתָּנוּ בַּבַּיִת זוּלָתִי שְׁתַּיִם־אֲנַחְנוּ בַּבָּיִת : וַיָּמָת בֶּן־הָאִשָּׁה הַזֹּאת לָיְלָה אֲשֶׁר שָׁכְבָה עָלָיו : וַתָּקָם בְּתוֹךְ הַלַּיְלָה וַתִּקַּח אֶת־בְּנִי מֵאֶצְלִי וַאֲמָתְךָ יְשֵׁנָה וַתַּשְׁכִּיבֵהוּ בְּחֵיקָהּ וְאֶת־בְּנָהּ הַמֵּת הִשְׁכִּיבָה בְחֵיקִי : וָאָקֻם בַּבֹּקֶר לְהֵינִיק

פירוש ע"ט

(...)יקץ שלמה האט זיך שלמה אויף גכאפט פון דעם שלאף וְהִנֵּה חֲלוֹם האט ער געזעהן אז דער חלום איז אמת אז גאט האט אים געגעבן חכמה (...)ויז ער גקומן קיין ירושלים אונ הט זיך געשטעלט (...)ואר דם ארון הברית פון גאט אונ האט אויף געבראכט עולות אונ האט גמאכט שלמים אונ הט גמאכט איין סעודה צוא אלע זיינע קנעכט : אז תבאנה דעמאלט זענן גקומן צווייא ווייבר זונות (...)ו דעם מלך אונ האבן זיך געשטעלט פר אים : ותאמר האשה האחת הט איין אשה גזאגט איך בעט (...)ך מיין האר דו זאלסט מיך צו הערן איך אונ (...)א דאזיגע אשה זיצן מיר אין איין הוז אונ איך (...)אב גיוונן מיט איר אין איין הוז : וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי אונ עס איז גוועזן אין דעם דריטן טאג צוא מיין (...)ינן האט די דאזיגע אשה אויך גיוונן אונ מיר זענן נאר בצאנאנד אין דעם הוז קיין פרעמדער (...)ז ניט פאר האנדן מיט אונז אין הוז נייערט מיר צווייא זענן אין דעם הוז : וַיָּמָת בֶּן הָאִשָּׁה הַזֹּאת (...)ז געשטארבן דר זון פון דר דאזיגר אשה בייא נאכט דען זיא איז גלעגן אויף אים אונ הט אים (...)שטיקט : וַתָּקָם בְּתוֹךְ הַלַּיְלָה איז זיא אויף געשטאנן אין מיטן דר נאכט אונ זיא האט צוא גנומן מיין (...) פון מיר אונ דיין דינסט האט גשלאפן אונ זיא הט אים גלייגט אין איר שוים אונ איר טוטן

כוכב מישראל

(אָז תָּבֹאנָה שְׁתַּיִם נָשִׁים זֹנוֹת וגו') שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ האט באוויזן מיט חכמה וועלכע מוטר איז פון דעם לעבדיגן קינד אונ וועלכע פון דעם טוטן קינד. באמת איז דר פשט פון דעם פסוק אז דיא אשה פון דעם טוטן קינד האט אן גהויבן צוא מענן פאר דעם מלך אונ האט גמאכט אבלבול דיא אנדרע אשה אז זיא האט בייא איר ארום גנומן דאס לעבדיגע קינד אונ האט איר ארייך גלייגט אין שוס דאס קינד וואס זיא האט דער דריקט. איר כוונה איז נאר גוועזן מחמת קנאה פאר וואס דיא חברתה האט אלעבדיגי קינד זאל איך האבן אטוט קינד. ובאמת האט זיא נישט גוואלט האדעוועזן איין פרעמד קינד אונ פר דעם מלך איז טאקי גשטאנען דיא אשה פון דעם לעבדיגן קינד מיט איר קינד אויף דער האנד. דער מלך האט דאס פאר שטאנען פון

אֶת־בְּנִי וְהִנֵּה־מֵת וָאֶתְבּוֹנֵן אֵלָיו בַּבֹּקֶר וְהִנֵּה לֹא־הָיָה בְנִי אֲשֶׁר יָלָדְתִּי׃ וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הָאַחֶרֶת לֹא כִי בְּנִי הַחַי וּבְנֵךְ הַמֵּת וְזֹאת אֹמֶרֶת לֹא כִי בְּנֵךְ הַמֵּת וּבְנִי הֶחָי וַתְּדַבֵּרְנָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ׃ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ זֹאת אֹמֶרֶת זֶה־בְּנִי הַחַי וּבְנֵךְ הַמֵּת וְזֹאת אֹמֶרֶת לֹא כִי בְּנֵךְ הַמֵּת וּבְנִי הֶחָי׃ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ קְחוּ־לִי חָרֶב וַיָּבִאוּ הַחֶרֶב לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ׃ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ גִּזְרוּ אֶת־הַיֶּלֶד הַחַי לִשְׁנָיִם וּתְנוּ אֶת־הַחֲצִי לְאַחַת וְאֶת־הַחֲצִי לְאֶחָת׃ וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־בְּנָהּ הַחַי אֶל־הַמֶּלֶךְ כִּי־נִכְמְרוּ רַחֲמֶיהָ עַל־בְּנָהּ וַתֹּאמֶר ׀ בִּי אֲדֹנִי תְּנוּ־לָהּ אֶת־הַיָּלוּד הַחַי וְהָמֵת אַל־תְּמִיתֻהוּ וְזֹאת אֹמֶרֶת גַּם־לִי גַּם־לָךְ לֹא יִהְיֶה גְּזֹרוּ׃ וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר תְּנוּ־לָהּ אֶת־הַיָּלוּד הַחַי וְהָמֵת לֹא תְמִיתֻהוּ הִיא אִמּוֹ׃ וַיִּשְׁמְעוּ כָל־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר שָׁפַט הַמֶּלֶךְ וַיִּרְאוּ מִפְּנֵי הַמֶּלֶךְ כִּי רָאוּ כִּי־חָכְמַת אֱלֹהִים בְּקִרְבּוֹ לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט׃ וַיְהִי הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל׃

כוכב מישראל

פון דיזע טענות דדיבר האט ער איבר גחזרת די טענות (זאת אומרת) די אשה זאגט (בני החי) דאס קינד וואס איך טראג איז מיין ווייל דער עיקר טענה איז געוועזן בייא איר אז דאס לעבדיגע קינד איז איר ומםילא (ובנך המת) איז דיין קינד דאס טויטע (וזאת אומרת) אונ די זאגט (לא כי בנך המת) ניין דיין קינד איז דאס טויטע אונ דאס איז געוועזן בייא איר די ערשטע טענה און דער עיקר ומםילא (ובני החי) איז מיין דאס לעבדיגע קינד. האט דער מלך געוואלט באווייזן מיט איין ראיה אז דאס איז דר אמת זאגט ער נעמט איין שווערד וגו׳ האט די מרשעת מאכי געהייסן צו שניידן האבן אלע געזעהן דעם אמת :

פירוש עם

זון האט זיא געלייגט אין מיין שוס : ואקום בבקר אונ איך בין אויף געשטאנען אין דר פריא צוא אן זייגן מיין זון האב איך געזעהן אז ער איז טוט האב איך אכטונג געגעבן צוא אים אין דר פריא האב איך געזעהן אז עס איז ניט געוועזן מיין זון וואס איך האב געוואונן : ותאמר האשה האחרת לא האט די אנדרע אשה געזאגט עס איז ניט אזו נייערט מיין זון איז דר וואס לעבט אונ דיין זון איז דער טוטער וזאת אומרת אונ די דאזיגע האט געזאגט עס איז ניט אזו נייערט דיין זון איז דר טוטע אונ מיין זון איז דער לעבדיגער ותדברנה לפני המלך האבן זייא די טענות גרעט פאר דעם מלך ויאמר המלך האט דער מלך געזאגט זאת אומרת די דאזיגע זאגט דאס איז מיין זון דער וואס לעבט אונ דיין זון איז דער טוטער וזאת אומרת אונ די דאזיגע זאגט לא עס איז ניט אזו נייערט דיין זו איז דער טוטר אונ מיין זון איז דער לעבדיגר : ויאמר המלך האט דר מלך געזאגט קחו לי חרב נעמט מיר כלומר ברענגט מיר איין שווערד האבן זייא געבראכט איין שווערד פר דעם מלך : ויאמר המלך האט דר מלך געזאגט צו שניידט דם לעבידיגע קינד אויף צוויי חלקים אונ גיט איין העלפט איינע אונ דיא אנדרע העלפטי צו איינע : ותאמר האשה אשר בנה החי האט געזאגט די אשה וואס איר זון איז געוועזן דר לעבדיגר צו דעם מלך כי נכמרו ווארום עס הט זיך דר היצט איר רחמנות אויף איר זון האט זיא געזאגט איך בעט דיך מיין האר גיב איר דאס לעבעדיגע קינד אונ טויט זאלסטו אים ניט טייטן וזאת אומרת אונ די אנדרע הט געזאגט גם לי גם לך לאז ניט זיין ניט מיר א ניט דיר צו שניידט דם קינד : ויען המלך ויאמר הט דר מלך געענטפרט אונ האט געזאגט גיט איר ד לעבדיגע קינד אונ טייטן זאלט איר ניט טייטן היא אמו זיא איז זיין מוטר ווייל זיא האט זיך בארימט איבר אים אונ דיא חכמים זאגן איין בת קול איז ארוס געגאנגן אונ האט געזאגט ד פסק איז אמת היא אמו זיא איז זיין מוטר דיא וואס הט געזאגט מען זאל דם קינד לאזן לעב וישמעו כל ישראל האבן געהערט כל ישראל דעם משפט וואס דר מלך האט גמשפט האבן ז מורא געהאט פר דעם מלך כי ראו ווייל זיי האבן געזעהן אז די חכמה פון גאט איז אין אים צ טאן משפט : ויהי המלך שלמה איז געוועזן דר מלך שלמה איין מלך איבער כל ישראל :

יח וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנִי יְדַבֶּר־נָא עַבְדְּךָ דָבָר בְּאָזְנֵי אֲדֹנִי וְאַל־יִחַר אַפְּךָ בְּעַבְדֶּךָ כִּי כָמוֹךָ כְּפַרְעֹה: יט אֲדֹנִי שָׁאַל

יח וּקְרֵיב לְוָתֵיהּ יְהוּדָה וַאֲמַר בְּבָעוּ רִבּוֹנִי יְמַלֵּל כְּעַן עַבְדָּךְ פִּתְגָּמָא קֳדָם רִבּוֹנִי וְלָא יִתְקֵף רוּגְזָךְ בְּעַבְדָּךְ אֲרֵי כְּפַרְעֹה כֵּן אַתְּ : יט רִבּוֹנִי שְׁאֵיל

בעל הטורים

(יח) ויגש אליו יהודה. בגי' זהו להלחם עם יוסף ובגימ' גם נכנס לפיוס דלפעמים דברים נכנס (ועפרש"י): ויגש אליו יהודה ס"ת הוא שאמר לו אני שוה לך שכמו שאתה מלך גם אני מלך וע"ז דורש במדרש כי הנה המלכים נועדו: כי אדני. פי' כי תהא התלה והנער יעל עם אחיו: אל יחר. ב' במס' הכא ואידך ואל יחר בעיניכם כי מכרתם אותי הנה כי למחיה שלחני אלהים לפניכם ודרשינן שלמד בגשתו פניהם כשולי הקדירה כי על מי היה להם לחרות ה"נ אמר לו יהודה אל ישתנו פניך צריך אני לדבר מעט: כמוך כפרעה.

פירוש רשב"ם

(יח) ויגש. כי כמוך כפרעה. הרי אתה כמלך ויראתי מחרון אפך: (יט) אדני שאל. אתה

רש"י

(יח) ויגש אליו. דבר באזני אדני. (ב"ר) יכנסו דברי א באזניך: ואל יחר אפך. מכאן אתה למד שדבר אליו ב קשות: כי כמוך כפרעה. חשוב אתה בעיני כמלך ג זהו פשוטו. ומדרשו ד סופך ללקות עליו בצרעת כמו שלקה פרעה ה ע"י זקנתי שרה על לילה אחת שעכבה (ב"ר). ד"א מה פרעה ו גוזר ואינו מקיים מבטיח ואינו עושה אף אתה כן. וכי זו היא שימת עין שאמרת לשום עינך עליו. ד"א כי כמוך כפרעה אם תקניטני אהרוג אותך ז ואת אדונך (ב"ר): (יט) אדני שאל את עבדיו. (ב"ר) מתחלה בעלילה באת עלינו ח למה היה לך לשאול כל אלה בתך היינו מבקשים או אחותנו אתה ט מבקש

שפתי חכמים

א דהא לא היו מדברים עם יוסף אלא ע"י מליץ ולא היו יודעין שמבין לשון עברי וא"כ איך יוכל לדבר עם יוסף בעצמו וק"ל. וי"ל דאין כבוד למלך שאדם שפל ילחוש לו באוזן. רא"ם: ב ולא בלשון רך ובקשה רשה כדרך המדברים עם המלך דאל"כ למה יכעס: ג דכי כמוך כפרעה נתינת טעם הוא למה שאמר לו בי אדוני שהוצרכתי לחלות פניך ולבקש בל' בקשה ותחנונים ויוסף לא היה מלך לכך צ"ל לו כי כמוך כפרעה חשוב אתה בעיני כמלך. אבל אין לומר שהוא נתינת טעם למאמר ואל יחר הסמוך לו מטעם דאדרבה היא הנותנת שכיון שהוא חשוב כמלך לא היה לו לדבר אליו קשות: ד המדרש לא רצה לפרש שהיה מדבר עמו דברים רכים רק שהיה מדבר אתו קשות מ"ה דרכו סופך וכו' ולמדרשו קשה דהל"ל כי אתה תהיה כפרעה לכ"פ ד"א מה פרעה וכו' כלומר שלעת הזאת דומה אתה לפרעה ולפי' זה קשה הו"ל כפרעה כמוך כיון שהוא מדמה יוסף לפרעה ל"פ ושה אתה כפרעה כצ"ל לכך צריך שני הפירושים ולכל הפירושים קשה וטעם זה לבדו א"א דא"כ איך אמר אל יחר אפך כי איך לא ד"א אם תקניטני וכו' שהיה מדמה לענין הריגת פרעה ליוסף יחר אפו שהוא אומר שיהרגהו לכך צריך ג"כ לטעמים דלעיל. מהרש"ל: ה ולפי פי' זה צ"ל דכי כמוך כפרעה קאי אמה שאמר לו ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני ומהו הדבר שאדבר לך כי כמוך כפרעה כלומר שסופך ללקות וכו': ו פי' שהרי הב כשנקשו שאין עבד מולך ולא לובש בגדי משי ולא קיים שהרי המליך אותך שאתה היית עבד ומבטיח ואינו עושה לומר ומה הגזרה שגזר שאין בה חסרון כיס אפ"ה לא קיים מכ"ש הבטחה שיש בה חסרון כיס שאינו מקיים אף אתה כן מבטיח ואינו עושה וכי זו וכו' אבל אינו קאי אגוזר ואינו מקיים כי לא מצינו שיוסף גזר שום דבר ולא קיים וכן לא אינו שפרעה הבטיח בשום דבר ולא קיים הבטחתו. הרא"ם. וקשה מה היה לו עם פרעה ומפני מה זלזל הוא את המלך צ"ל שכך אמר יהודה ליוסף על מה אתה בוטח על פרעה אתה תולה בטחון שלך שהרי פרעה עצמו גוזר ואינו מקיים שהרי כתב בנימוסי מצרים שלא יהיה עבד מלך ולא קיים. מהרש"ל: ז וי"ל לפי פירוש זה קאי כי כמוך אואל יחר פי' לכך בקשתיך שאל יחר אפך שאם יחר אפך אהרוג אותך ואת אדונך: ח דק"ל למה א"צ הואך דיבר לו יוסף וכי לא ידע יוסף מה שדיבר ומתרץ דלכך הזכיר הדברים לומר לו מתחלה בעלילה וכו': ט מפני דאין דרך לשאול על הבנים ועל הבנות ועל

פירוש עט

יח וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה אונ יהודה האט גנעהנט צו יוסף וַיֹּאמֶר אונ האט גזאגט בִּי אֲדֹנִי איך עט דיך מיין האר יְדַבֶּר נָא עַבְדְּךָ דָבָר לאז דיין עבט רעדין פאר דיר אזאך אונ דיא רייד זאלן יין גיין בְּאָזְנֵי אֲדֹנִי אין דיא אויערן פון מיין האר מר דוא זאלסט מיינע רייד פאר נעמן וְאַל יִחַר בְּעַבְדֶּךָ אונ עס זאל ניט גרימן דיין צארן אין דיין קנעכט כלומר אז איך וועל דיר עפיס דן שלא בכבוד זאלסטו ניט ברוגז זיין אונ וואס בעט איך דיך כי כמוך כפרעה וואררום דו ביסט ביא מיר גלייך אזו וויא פרעה כלומר דו ביסט חשוב וויא אמלך אונ אנטקעגן אמלך טאר מען ניט רעדן שלא בכבוד. רש"י שרייבט אזו האט ער גזאגט כי כמוך כפרעה דיין סוף וועט זיין אז דו וועסט גשלאגן ווערן מיט צרעת איבר דעם וואס דוא ווילסט האלטן ביא דיר אונזער ברודר בנימין אזו וויא פרעה איז גשלאגן גווארן מיט צרעת וויל ער האט נאר גהאלטן אונזער עלטר באבע שרה איין נאכט: (יט) אֲדֹנִי שָׁאַל אֶת עֲבָדָיו לֵאמֹר מיין האר האט גפרעגט אונזערע

שָׁאַל אֶת־עֲבָדָיו לֵאמֹר הֲיֵשׁ־לָכֶם
אָב אוֹ־אָח׃ כ וַנֹּאמֶר אֶל־אֲדֹנִי יֶשׁ־
לָנוּ אָב זָקֵן וְיֶלֶד זְקֻנִים קָטָן וְאָחִיו
מֵת וַיִּוָּתֵר הוּא לְבַדּוֹ לְאִמּוֹ וְאָבִיו
אֲהֵבוֹ׃ כא וַתֹּאמֶר אֶל־עֲבָדֶיךָ
הוֹרִדֻהוּ אֵלָי וְאָשִׂימָה עֵינִי עָלָיו׃
כב וַנֹּאמֶר אֶל־אֲדֹנִי לֹא־יוּכַל הַנַּעַר
לעזב

שְׁאֵיל יָת עַבְדוֹהִי לְמֵימַר הַאִית לְכוֹן אַבָּא אוֹ אָחָא׃ כ וַאֲמַרְנָא לְרִבּוֹנִי אִית לָנָא אַבָּא כָבָא וּבַר סֵיבְתִין זְעֵיר וְאָחוּהִי מִית וְאִשְׁתְּאַר הוּא בִלְחוֹדוֹהִי לְאִמֵּהּ וַאֲבוּהִי רָחֵים לֵהּ׃ כא וַאֲמַרְתְּ לְעַבְדָךְ אַחִיתוֹהִי לְוָתִי וַאֲשַׁוֵּי עֵינִי עֲלוֹהִי
כב וַאֲמַרְנָא לְרִבּוֹנִי לָא יִכּוּל עוּלֵימָא לְמִשְׁבַּק

פירוש רשב"ם

גרמת לנו להביאו הנה והולין הוא לך לעבכו : ואשימה עיני עליו . אפילו פשע גנאי הוא למושל הארץ להכרית כי אים הרגתי נפלטי וולד נהבורתי באס נגיח לבנימין כאן הכי בנימין כי ס"ס נכס להיות זה בגלה זה : וילד זקנים.

בעל הטורים

בגימ' כך אתחיל : (יט) היש לכם אב או אח . ופל אמס נ בסל כי ידע בכבר מתה : (כ) וילד . ב' במסורה הכה ואיד כהלו הרגת אים דהיינו יעקב לפלטי וולד נהבורתי דהיי חבר שמסר לו כל מה בנלמד מזקנים דהיינו שם ועבר : ויותר

שפתי חכמים

סאבות ועל האמהות אלא בהתון . וא"ת ולמה נקט רש"י נבי יוסף נתן וגבי אחיו אהוהנו ולא נקט איפכא דהא הם היו זקנים יותר מיוסף . י"ל משום דיוסף היה הטוב בעיניהם במלך לכך היו אומרים בתך היינו מבקשים דדרך של התן לנהוג כבוד בחמיו וכן אהותנו אתה מבקש ונריכים אנו לנהוג בו כבוד כדי שייטיב להותנו . אבל איפכא היה גנאי ליוסף דאז היה יוסף נריך לנהוג כבוד בהם : י רל לפ' בלא האמר הואיל ווודע היה יהודה שביקש עלילה למה השיבו יש לנו אב זקן וגו' ומתרץ דס"ק אעפ"כ וכו' : ב וא אדרבה בזה היה מכחיש א"ע דהא בפ' מקץ כתיב כשבאו אל יוסף א"ל שעדיין הי אלא שנמכר שנאמר וכא' אינגו . ו דבירידה ראשונה אמרו הא' איננו אבל בירידה שניה היו אומרים לו שמת וכאן מיירי בירידה שניה ואף שלא נכ בהדיא ששאל לו על אחיו שנאבד מה היה בו מ"מ יכולנו לומר ששאל לו דבלא"ה אנו מוכרחים לומר כן דהא כי שכא איך שיוסף אמר להם הורידוהו אלי ואשימה עיני עליו ולא מצינו שיוסף היה אומר להם כן אע"כ צ"ל דהיה או להם כן אע"פ שלא נכתב לעיל מידי א"כ ה"נ נריכין אנו לפרש כן שבירידה שניה כששאל על אביהם שאל נמי על אחי שנאבד ואז השיבו לו שמת מפני היראה כיון שראו שגזה להם להביא את בנימין שמא יצוה להם שיחפשו אחר הנ' ויביאו לו ומש"ה השיבו לו שבאה להם השמועה אחר שחיפשו שהוא מת וק"ל : ל ר"ל דהאי לאמו פירושו מאמו שלא י

רש"י

ואעפ"כ ונאמר אל אדוני לא כחדנו ממך דבר (כ) ואחיו מת . מפני היראה היה מוציא דבר שקר מפיו אמר אם אומר לו שהוא קיים כ יאמר הביאו אצלו : לבדו לאמו . מאותו האם ל אין לו עוד אח

פירוש ע"ט

קְנֶעכְט אַזוֹ צוּ זָאגְן הֲיֵשׁ לָכֶם אָב אוֹ אָח אוּבּ עֶס אִיז פַר הַאנְדְן צוּ אַייךְ אַפָּאטֶער אָדֶר אַבְּרוּדֶר כְּלוֹמַר פוּן אָן הַייבּ אָן בִּיסְטוּ גְקוּמֶן מִיט אַבִּלְבּוּל צוּא אוּנְז וָוארוּם וָואס הָאסְטוּ אוּנְז דָאס בַּדַארְפְט פְרֶעגְן מִיר הָאבְּן דֶען גְוָואלְט נֶעמְן דַיין טָאכְטֶער פַאר אַוַוייבּ אָדֶר דוּא הָאסְט דֶען גְוָואלְט נֶעמְן אוּנְזֶער שְׁוֶועסְטֶער פַאר אַוַוייבּ פוּן דֶעסְט וֶועגְן׃ (כ) וַנֹּאמֶר אֶל אֲדוֹנִי יֵשׁ לָנוּ אָב זָקֵן וְיֶלֶד זְקוּנִים קָטָן הָאבְּן מִיר פָארְט גְזָאגְט דֶעם אֶמֶת צוּא מַיין הַאר אַז מִיר הָאבְּן אַיין אַלְטְן פָאטֶער אוּנ עֶר הָאט בַּייא זִיךְ אַקְלֵיין קִינְד וָואס אִיז אִים גְבוֹרְן גְוָוארְן אוֹף זַיין עֶלְטֶער וְאָחִיו מֵת אוּנ דֶעם קִינְדְס בְּרוּדֶער פוּן אַיין מוּטֶער אִיז גְשְׁטָארְבְּן . רַשִׁ"י שְׁרַייבְּט מֵחֲמַת מוֹרָא הָאט עֶר גְמוּזְט זָאגְן אַלִיגְן אַז דֶר אַנְדֶר בְּרוּדֶר אִיז גְשְׁטָארְבְּן וָוארוּם עֶר הָט מוֹרָא גְהַ טָאמֶר וֶועט עֶר זָאגְן בְּרֶענְגְט אִים צוּ מִיר נ הוּא לְבַדּוֹ לְאִמּוֹ אוּנ עֶר אַלֵיין אִיז אִיבֶּר גְבְּלִיבְּן זַיין מוּטֶער וְאָבִיו אֲהֵבוֹ אוּנ זַיין פָאטֶער הָט אִים ל (כא) וַתֹּאמֶר אֶל עֲבָדֶיךָ הוֹרִידוּהוּ אֵלָי הָאסְטוּ גְזָאגְט אוּנְז דַיינֶע קְנֶעכְט נִידֶערְט אִים צוּ מִיר כָּל בְּרֶענְגְט אִים צוּ מִיר וְאָשִׂימָה עֵינִי עָלָיו אוּנ אִיךְ טָאן מַיינֶע אוֹגְן אוֹף אִים כְּלוֹמַר אִיךְ וֶועל נָאר אָן קוּקְן׃ (כב) וַנֹּאמֶר אֶל אֲדוֹנִי הָאבְּן גְזָאגְט צוּא אוּנְזֶער הַאר לֹא יוּכַל הַנַּעַר לַעֲזוֹב אֶת

לַעֲזֹב אֶת־אָבִיו וְעָזַב אֶת־אָבִיו
וָמֵת׃ כג וַתֹּאמֶר אֶל־עֲבָדֶיךָ אִם־
לֹא יֵרֵד אֲחִיכֶם הַקָּטֹן אִתְּכֶם לֹא
תֹסִפוּן לִרְאוֹת פָּנָי׃ כד וַיְהִי כִּי
עָלִינוּ אֶל־עַבְדְּךָ אָבִי וַנַּגֶּד לוֹ אֵת
דִּבְרֵי אֲדֹנִי׃ כה וַיֹּאמֶר אָבִינוּ שֻׁבוּ
שִׁבְרוּ־לָנוּ מְעַט־אֹכֶל׃ כו וַנֹּאמֶר
לֹא נוּכַל לָרֶדֶת אִם־יֵשׁ אָחִינוּ
הַקָּטֹן אִתָּנוּ וְיָרַדְנוּ כִּי־לֹא נוּכַל
לִרְאוֹת פְּנֵי הָאִישׁ וְאָחִינוּ הַקָּטֹן
אֵינֶנּוּ אִתָּנוּ׃ כז וַיֹּאמֶר עַבְדְּךָ אָבִי
אֵלֵינוּ אַתֶּם יְדַעְתֶּם כִּי שְׁנַיִם יָלְדָה־

לְמִשְׁבַּק יָת אֲבוּהִי
וְאִם יִשְׁבּוֹק יָת אֲבוּהִי
וּמִית: כג וַאֲמַרְתְּ
לְעַבְדָךְ אִם לָא יֵחוֹת
אֲחוּכוֹן זְעֵירָא עִמְּכוֹן
לָא תוֹסְפוּן לְמֶחֱזֵי
אַפָּי: כד וַהֲוָה כַּד
סְלֵיקְנָא לְעַבְדָךְ אַבָּא
וְחַוֵּינָא לֵהּ יָת פִּתְגָמֵי
רִבּוֹנִי: כה וַאֲמַר
אֲבוּנָא תּוּבוּ זְבוּנוּ לָנָא
זְעֵיר עִיבוּרָא:
כו וַאֲמַרְנָא לָא נִכּוֹל
לְמֵיחַת אִם אִית אֲחוּנָא
זְעֵירָא עִמָּנָא וְנֵחוֹת
אֲרֵי לָא נִכּוֹל לְמֶחֱזֵי
אַפֵּי גַבְרָא וַאֲחוּנָא
זְעֵירָא לֵיתוֹהִי עִמָּנָא:
כז וַאֲמַר עַבְדָךְ אַבָּא
לָנָא אַתּוּן יְדַעְתּוּן אֲרֵי תְרֵין יְלֵידַת לִי אִתְּתִי לי

בעל הטורים

ב' במס' הכא ואידך ויותר יעקב לבדו מה התם מלחמה דכתיב ויאבק איש. אף הכא הכין עצמו למלחמה: (כג) לא תוסיפון לראות פני. ב' במס' הכא ואידך לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד שאמר להם לא די שלא תראו עוד את פני אלא

פירוש רשב"ם

דבריו: (כב) ועזב את אביו ומת. ימות:

רש"י

(כב) ועזב את אביו ומת. אם יעזוב את אביו דואגים אנו שמא ימות בדרך שהרי אמו בדרך מתה:

שפתי חכמים

לומר לאמו אלא בכוונת אמו קיימת אבל לאחר מיתתה צריך לומר שנבאר כוח תאמו: מ (נח"י) וקשה דה"ל למה תלה

פירוש ע"ט

ר יונג קאן ניט פר לאזן זיין פאטר וְעָזַב אֶת אָבִיו
ווארום אז ער וועט פאר לאזן זיין פאטער וָמֵת
זאגן מיר מורא טאמער וועט ער שטארבן אין
וועג ווארום זיין מוטער רחל איז אויך אין וועג
שטארבן: (כג) וַתֹּאמֶר אֶל עֲבָדֶיךָ האסטו גזאגט צו
אונז דיינע קנעכט אִם לֹא יֵרֵד אֲחִיכֶם הַקָּטֹן אִתְּכֶם ווען
אייער קלענסטר ברודר וועט ניט נידרן אהער
מיט אייך לֹא תוֹסִיפוּן לִרְאוֹת פָּנָי זאלט איר ניט מערן
זעהן מיין פנים: (כד) וַיְהִי אונ עס איז גוועזן
עָלִינוּ אֶל עַבְדְּךָ אָבִי אז מיר זענין אויף גגאנגן צוא
דיין קנעכט וואס ער איז מיין פאטר וַנַּגֶּד לוֹ אֵת
דִּבְרֵי אֲדֹנִי האבן מיר אים גזאגט דיא רייד פון
מיין הער: (כה) וַיֹּאמֶר אָבִינוּ האט אונזר פאטער
גזאגט צוא אונז שֻׁבוּ שִׁבְרוּ לָנוּ מְעַט אֹכֶל גייט ווידר
אמאל קיין מִצְרַיִם אונ קויפט אונז אביסעל עסן
שפייז: (כו) וַנֹּאמֶר האבן מיר גזאגט צוא אים לֹא
נוּכַל לָרֶדֶת מיר קאנן ניט נידערן אִם יֵשׁ אָחִינוּ הַקָּטֹן
אִתָּנוּ וְיָרַדְנוּ אויב אונזער קלענסטער ברודר וועט
אויך זיין מיט אונז וועלן מיר נידערן כִּי לֹא נוּכַל
לִרְאוֹת פְּנֵי הָאִישׁ וְאָחִינוּ הַקָּטֹן אֵינֶנּוּ אִתָּנוּ ווארום מיר
קאנן ניט זעהן דם פנים פון דעם מאן אז אונזר
קלענסטער ברודער וועט ניט זיין מיט אונז:
(כז) וַיֹּאמֶר עַבְדְּךָ אָבִי אֵלֵינוּ האט גזאגט דיין קנעכט
מיין פאטר צוא אונז אַתֶּם יְדַעְתֶּם איר ווייסט דאך

לִי אִשְׁתִּי: כח וַיֵּצֵא הָאֶחָד מֵאִתִּי
וָאֹמַר אַךְ טָרֹף טֹרָף וְלֹא רְאִיתִיו
עַד־הֵנָּה: כט וּלְקַחְתֶּם גַּם־אֶת־זֶה
מֵעִם פָּנַי וְקָרָהוּ אָסוֹן וְהוֹרַדְתֶּם
אֶת־שֵׂיבָתִי בְּרָעָה שְׁאֹלָה: ל וְעַתָּה
כְּבֹאִי אֶל־עַבְדְּךָ אָבִי וְהַנַּעַר אֵינֶנּוּ
אִתָּנוּ וְנַפְשׁוֹ קְשׁוּרָה בְנַפְשׁוֹ: שני
לא וְהָיָה כִּרְאוֹתוֹ כִּי־אֵין הַנַּעַר וָמֵת
וְהוֹרִידוּ עֲבָדֶיךָ אֶת־שֵׂיבַת עַבְדְּךָ
אבינו

אונקלוס

אִתְּתִי: כח וּנְפַק חַד
מִלְּוָתִי וַאֲמָרִית בְּרַם
מִקְטַל קְטִיל וְלָא
חֲזִתֵּהּ עַד כְּעַן
כט וְתִדְבְּרוּן אַף יָת
דֵּין מִן קֳדָמַי וִיעָרְעִנֵּהּ
מוֹתָא וְתַחֲתוּן יָת
שֵׂיבְתִי בְּבִישְׁתָּא
לִשְׁאוֹל: ל וּכְעַן כְּמֵיתִ
לְוָת עַבְדָּךְ אַבָּא
וְעוּלֵימָא לֵיתוֹהִי עִמָּנָא
וְנַפְשֵׁהּ חֲבִיבָא לֵהּ
כְּנַפְשֵׁהּ: לא וִיהֵי כַּד
יֶחֱזֵי אֲרֵי לֵית עוּלֵימָא
וּמִית וְיַחֲתוּן עַבְדָּךְ
יָת

פירוש רשב"ם

(ל) ונפשו קשורה בנפשו. אביו ולכך בראותו כי אין הנער ומת:

בעל הטורים

ככל הדרך לא תוסיפו לשוב עוד: (כט) והורדתם. ב' במס' דין ואידך והורדתם את אבי הנה משל לפרה שאינה רוצה ליכנס לבתיאס שכינהו את ולדה והיא נכנסת כך יעקב לא רצה לירד למצרים וכשמע שיוסף שם נכנס מיד: (ל) קשורה. ב' במ

שפתי חכמים

בשיבת אביו שהרי גם אם אביו ירד עמו לא יצא מפני טרחת הדרך שהרי רחל מתה על פני יעקב. וע"ק למה הזכיר יהודה שיבת אביו ויעקב אמר פן יקראנו אסון: ב דקשה לרש"י דכאן כתיב בשביל בנימין והורדתם את שיבתי ברעה שאולה ולעיל בפ' מקץ כתב כן בשביל יוסף דכתיב כי ארד אל בני אבל שאולה ומתרץ דודאי כבר בשביל יוסף הורידו שיבתו ברעה שאולה אלא עכשיו כשהוא וכו'. א"נ דק"ל למה היה מצטער על בנימין יותר מרחל או יוסף או שמעון ם הואיל וכתיב בקרא שנים ילדה לי אשתי וגו'. ונ"ל מדכתיב והורדתם את שיבתי ברעה שאולה ובפ' מקץ כתיב ביגון שאולה י"ל דה"ק כבר בהיותי מתנחם על אמו ועתה לא יהיו לי נחומין על אמו ואירד ברעה שאולה וכמו שאמרו בספרו בלא אשה שרוי בלא טובה וממילא הוא שורה ברעה. מהרש"ל: ע ואח"ת מנ"ל לרש"י שקאי ג"כ ארחל דכא רג

רש"י

(כט) וקרהו אסון. (ב"ר) שהשטן מקטרג בשעת הסכנה: והורדתם את שיבתי וגו'. עכשיו כשהוא אצלי אני ב מתנחם בו על אמו ם ועל אחיו ואם ימות זה דומה עלי שמלשתן ע מתו ביום אחד: (לא) והיה כראותו כי אין הנער ומת. אבי

פירוש ע"ט

כִּי שְׁנַיִם יָלְדָה לִּי אִשְׁתִּי אַז נָאר צְוַוייא זִין הָאט מִיר מַיין וַוייבּ רָחֵל גִיוואוּנֶען: (כח) וַיֵּצֵא הָאֶחָד מֵאִתִּי אִיז אֵיינֶער דָאס מַיינְט מֶען יוֹסֵף פוּן מִיר אַוֶועק גְגַאנְגֶן וָאוֹמַר אַךְ טָרוֹף טוֹרָף הָאבּ אִיךְ מִיר גְטְרַאכְט גַיוֶוערְט אַחַיָּה רָעָה הָט אִים פַאר צוּקְט וְלֹא רְאִיתִיו עַד הֵנָּה אוּנ אִיךְ הָאבּ אִים נִיט גְזֶעהֶן בִּיז אַצוּנְד אִיז מִיר מַיין נִיט אִיבֶּער גִבְּלִיבֶּן פוּן אִיר נָאר בִּנְיָמִין: (כט) וּלְקַחְתֶּם גַּם אֶת זֶה מֵעִם פָּנַי אוּנ אִיר ווִילְט נָאךְ דֶעם אוּךְ אַוֶועק נֶעמֶן פוּן מִיר וְקָרָהוּ אָסוֹן הָאבּ אִיךְ מוֹרָא טָאמֶער וֶועט אִים טְרֶעפְן אַטוּט אִין וֶועג וְהוֹרַדְתֶּם אֶת שֵׂיבָתִי וֶועט אִיר מַאכְן גִידָרְן מַיין עֶלְטֶער בְּרָעָה מִיט בַּייזְן שְׁאוֹלָה בִּיז אִין קֶבֶר אַרַיין. רַשִׁ"י שְׁרַייבְּט אַזוֹי הָט יַעֲקֹב גְזָאגְט

אַז בִּנְיָמִין אִיז בַּייא מִיר טְרֵייסְט אִיךְ מִיךְ מִי אִים אוֹיף זַיין מוּטֶער אוּנ אוֹיף זַיין בְּרוּדֶר אָבֶּער עֶר וֶועט ח"ו שְׁטַארְבְּן אִין וֶועג וֶועט בַּייא מ גְלַייךְ זַיין ווִיא אַלֶע דְרַייא זֶענְן גִשְׁטָארְבְּן אֵיין טָאג: (ל) וְעַתָּה אוּנ אַצוּנְד כְּבוֹאִי אֶל עַבְ אָבִי אַז אִיךְ וֶועל קוּמֶן צוּא דַיין קְנֶעכְט צוּא מ פָאטֶער וְהַנַּעַר אֵינֶנּוּ אִתָּנוּ אוּנ דֶר יוּנְג בִּנְיָמִין אִיז נ מִיט אוּנְז וְנַפְשׁוֹ קְשׁוּרָה בְנַפְשׁוֹ אוּנ מַיין פָאטֶע לַייבּ אִיז אָן גִקְנִיפְּט אִין דֶעם לַייבּ פוּן בִּנְיָ כְּלוֹמַר עֶר קָאן גָאר אָן אִים נִיט זַיין: (לא) וְ אוּנ עֶם וֶועט זַיין כִּרְאוֹתוֹ כִּי אֵין הַנַּעַר אַז עֶר וֶו זֶעהֶן אַז דֶר יוּנְג אִיז נִישְׁט דָא מִיט אוּנְז וָמֵת וֶוי עֶר שְׁטַארְבְּן פַאר צָרוֹת וְהוֹרִידוּ עֲבָדֶיךָ וֶועלְן

אָבִ֛ינוּ בְּיָג֖וֹן שְׁאֹֽלָה׃ לב כִּ֤י עַבְדְּךָ֙
עָרַ֣ב אֶת־הַנַּ֔עַר מֵעִ֥ם אָבִ֖י לֵאמֹ֑ר
אִם־לֹ֤א אֲבִיאֶ֙נּוּ֙ אֵלֶ֔יךָ וְחָטָ֥אתִי
לְאָבִ֖י כָּל־הַיָּמִֽים׃ לג וְעַתָּ֗ה יֵֽשֶׁב־
נָ֤א עַבְדְּךָ֙ תַּ֣חַת הַנַּ֔עַר עֶ֖בֶד לַֽאדֹנִ֑י
וְהַנַּ֖עַר יַ֥עַל עִם־אֶחָֽיו׃ לד כִּי־אֵיךְ֙
אֶֽעֱלֶ֣ה אֶל־אָבִ֔י וְהַנַּ֖עַר אֵינֶ֣נּוּ אִתִּ֑י
פֶּ֚ן אֶרְאֶ֣ה בָרָ֔ע אֲשֶׁ֥ר יִמְצָ֖א אֶת־
אָבִֽי׃ מה א וְלֹֽא־יָכֹ֨ל יוֹסֵ֜ף
לְהִתְאַפֵּ֗ק לְכֹ֤ל הַנִּצָּבִים֙ עָלָ֔יו

ויקרא

ית שֵׂיבַת עַבְדָּךְ
אֲבוּנָא בִּדְווֹנָא לִשְׁאוֹל׃
לב אֲרֵי עַבְדָּךְ מְעָרַב
בְּעוּלֵימָא מִן אַבָּא
לְמֵימַר אִם לָא אַיְתֵנֵהּ
לְוָתָךְ וָאֱהֵי חָטֵי לְאַבָּא
כָּל יוֹמַיָּא׃ לג וּכְעַן
יְתֵב כְּעַן עַבְדָּךְ תְּחוֹת
עוּלֵימָא עַבְדָּא לְרִבּוֹנִי
וְעוּלֵימָא יִסַּק עִם
אֲחוֹהִי׃ לד אֲרֵי אֱכְדֵין
אֶסַּק לְוָת אַבָּא
וְעוּלֵימָא לֵיתוֹהִי עִמִּי
דִּלְמָא אֶחֱזֵי בְּבִישָׁא דִּי
יַשְׁכַּח יָת אַבָּא׃
א וְלָא יְכִיל יוֹסֵף
לְאִתְחַסָּנָא לְכֹל דְּקָיְמִין
עִלוֹהִי

בעל הטורים

הגה ולהיך אולת קבורה בלב גער בסה גער ואף אם לקח (...) בגליע הוא מפני אולהו הקבורה בו א״נ מפני באולתו קבורה

פירוש רשב״ם

(לב) כי עבדך. לכך אני מדבר יותר מכל אחי. ואהיה עבד תחתיו: (א) ולא יכול יוסף להתאפק. עוד. כי עד

רש״י

מלרסו: (לב) כי עבדך ערב את הנער. וא״ת למה אני נכנס לתגר יותר מאחי. הם כולם מבחוץ ואני נתקשרתי בקשר חזק להיות מנודה פ בב׳ עולמות: (לג) ישב נא עבדך וגו׳. (ב״ר) לכל דבר אני מעולה ממנו לגבורה צ ולמלחמה ולכנוס: (א) ולא יכול יוסף להתאפק לכל הנצבים. לא היה

שפתי חכמים

לא נזכרה בקרא וי״ל מדכתיב לעיל בניס ילדה לי אשתי הכי פירושו שנים ילדה לי והיא אשתי ר״ל המיוחדת לי לפי שעיקר דירתו היה אלל רחל מש״ה היה מתאבל על רחל וע״י יוסף היה מתנחם וכשמת יוסף ונשאר בנימין הייתי מתנחם בו על אמו ועל אחיו ואם ימות זה דומה עלי כאילו שלשתן מתו ביום אחד: פ וא״ת והא פירש״י לעיל וחטאתי לך כל הימים בעוה״ב והכא פי׳ בב׳ עולמות וי״ל דהא יהודה בכאן היה מספר הדברים שדבר עם יעקב וא״כ כך היה לו לומר וחטאתי

ך כל הימים אלא ע״כ צ״ל והטאתי לאבי הוא בעוה״ז בהיות אבי קיים וגם לעולם שכולו יום דהיינו בעוה״ב וא״ל למה צריך יהודה עתה להתנצל א״ט אין מקבל את עלמו בנדוי שני עולמות וי״ל משום דסבר שמא יוסף אינו מאמין בעונש עוה״ב מש״ה צורך לו לומר גם עונש עוה״ז מאח״כ בני יעקב שמאמין בעונש עוה״ב וק״ל: צ קשה

פירוש ע״ט

יונגע קנעכט מאכן נידרן את שיבת עבדך אבינו דם עלטר פון אונזער פאטר דיין קנעכט ביגון שאולה מיט טרויערקייט אין קבר אריין: אונ אז דוא עסט וועלין פרעגן וואס קריג איך מיך מיין אזו אלע מיינע ברידר (לב) כי עבדך ערב את הנער וואררום ך דיין קנעכט האב ערב גוועזן פר דעם קינד ם אבי פון מיין פאטער לאמר אזו צו זאגן אם לא יאנו אליך אז איך וועל אים ניט ברענגן צו דיר באתי לאבי כל הימים וועל איך זינדיגין צוא מיין טער אלע טעג אוף דר וועלט אונ אוף יענר עלט: (לג) ועתה אונ אצונד בעט איך דיך ישב

נא עבדך תחת הנער עבד לאדוני איך דיין קנעכט וועל דא זיצין פר איין קנעכט צו מיין האר פר דעם קינד וואררום צוא אלע זאכן בין איך נוציגר פון אים והנער יעל עם אחיו אונ דער יונג לאז אוף גיין מיט זיינע איבריגע ברידר: (לד) כי איך אעלה אל אבי וואררם וויא אזו קאן איך אוף גיין צוא מיין פאטר והנער איננו אתי ווען דר יונג איז נישט דא מיט מיר פן אראה ברע אשר ימצא את אבי טאמר וועל איך זעהן אין דעם בייז וואס וועט גרייכן מיין פאטר: (א) ולא יכול יוסף להתאפק אונ יוסף הט זיך ניט גקאנט איין האלטן לכל הנצבים עליו צוא דיא

וַיִּקְרָא הוֹצִיאוּ כָל־אִישׁ מֵעָלָי וְלֹא־
עָמַד אִישׁ אִתּוֹ בְּהִתְוַדַּע יוֹסֵף אֶל־
אֶחָיו׃ ב וַיִּתֵּן אֶת־קֹלוֹ בִּבְכִי
וַיִּשְׁמְעוּ מִצְרַיִם וַיִּשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה׃
ג וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו אֲנִי יוֹסֵף
הַעוֹד אָבִי חָי וְלֹא־יָכְלוּ אֶחָיו
לַעֲנוֹת אֹתוֹ כִּי נִבְהֲלוּ מִפָּנָיו׃
ד וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו גְּשׁוּ־נָא אֵלַי
וַיִּגָּשׁוּ וַיֹּאמֶר אֲנִי יוֹסֵף אֲחִיכֶם אֲשֶׁר־
מכרתם

ת״א ולא יכלו אחיו לענות תגיגה ד׳.

אונקלוס

עֲלוֹהִי וּקְרָא אַפִּיקוּ כָל אֱנָשׁ מֵעִלָּוָי וְלָא קָם אֱנָשׁ עִמֵּהּ כַּד אִתְיְדַע יוֹסֵף לְוַת אֲחוֹהִי׃
ב וִיהַב יָת קָלֵהּ בִּבְכִיתָא וּשְׁמָעוּ מִצְרַיִם וּשְׁמַע אֱנָשׁ בֵּית פַּרְעֹה׃
ג וַאֲמַר יוֹסֵף לַאֲחוֹהִי אֲנָא יוֹסֵף הַעַד כְּעַן אַבָּא קַיָּם וְלָא יְכִילוּ אֲחוֹהִי לַאֲתָבָא יָתֵהּ פִּתְגָּם אֲרֵי אִתְבְּהִילוּ מִן קֳדָמוֹהִי׃
ד וַאֲמַר יוֹסֵף לַאֲחוֹהִי קְרִיבוּ כְעַן לְוָתִי וּקְרִיבוּ וַאֲמַר אֲנָא יוֹסֵף אֲחוּכוֹן דִּי זבנתון

פירוש רשב״ם

עתה היה קשה כל מעשיו על ידי שהיה מתאפק בלבו כמו שכתוב למעלה ויתאפק ויאמר שימו לחם: לכל הנצבים עליו. בפני כל הנצבים עליו ולא יכול עוד להתאפק. ויקרא למשרתיו הוציאו כל הנצבים עלי מן הבית. כך עיקר פשוטו: (ב) וישמעו מצרים. אנשי העיר. ואח״כ וישמע בית פרעה:

שפתי חכמים

ממ״ג מהו גבורה אם הוא גבור למלחמה הרי כתב אח״כ למלחמה ואם הוא לשימוש הרי ג״כ כתב לשימוש וי״ל למכתב גבורה וי״ל למלחמה ולשימוש הוא פי׳ של לגבורה כלו׳ למה אני גבור למלחמה ולשימוש: ק וסכי משמע הפסוק ולא יכול יוסף לסבול שיהיו אחיו מתביישין לכל העם הנצבים עליו ר״ל נגד כל העם לפיכך צוה להוציאם דאל״כ למה הוציאם: ר דאל״כ היה לו לנקוד וישמע בקמץ תחת השי״ן (וגם נלערך

רש״י

יכול לסבול שיהיו מצרים נצבים עליו ושומעין שאחיו ק מתביישין בהודעו להם: (ב) וישמע בית פרעה. ביתו של פרעה כלומר עבדיו ובני ביתו. ואין זה לשון בית ממש ר אלא כמו בית ישראל. בית יהודה מיסנד״ס בלעז: (ג) נבהלו מפניו. מפני הבושה: (ד) גשו נא אלי. ראה אותם נסוגים לאחור אמר עכשיו אחי

פירוש ע״ט

אַלֶע וְואס זֶענְן גְשְׁטַאנְן פַר אִים כְּלוֹמֶר עֶר הָט זִיךְ נִיט גְקָאנְט אוֹף הַאלְטְן צוּא הַארִין בִּיז זַייא וֶועלְן אַוֶועק גֵיין אוּנ דָר נָאךְ זָאל עֶר זִיךְ דָער קֶענְן צוּ זַיינֶע בְּרִידֶער. נָאר וַיִּקְרָא אוּנ עֶר הָאט גְרוּפְן הוֹצִיאוּ כָל אִישׁ מֵעָלָי צִיט אוֹם אַלֶע מֶענְטְשְׁן פוּן אָפ מִיר. זָאגְט דֶר פָּסוּק וְלֹא עָמַד אִישׁ אִתּוֹ עֶס אִיז נִיט גְשְׁטַאנֶען קֵיין מֶענְטְשׁ מִיט אִים בְּהִתְוַדַּע יוֹסֵף אֶל אֶחָיו אַז יוֹסֵף הָאט זִיךְ גְמַאכְט דֶער קֶענְן צוּ זַיינֶע בְּרִידֶר מַחֲמַת עֶר הָאט נִיט גְוָואלְט אַז דִיא מִצְרַיִם זָאלְן זֶעהְן וִויא זַיינֶע בְּרִידֶער וֶועלְן מְבוּיָשׁ וֶוערְן פַר אִים: (ב) וַיִּתֵּן אֶת קוֹלוֹ בִּבְכִי אוּנ יוֹסֵף הָאט גְגֶעבְן זַיין קוֹל מִיט גְוֵויין וַיִּשְׁמְעוּ מִצְרַיִם אוּנ דָאס גְוֵויין הָאבְן גְהֶערְט דִיא מִצְרַיִם וַיִּשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה אוּנ דָס אִיז דֶר הֶערְט גְוָוארְן אִין דֶעם הוֹז גְזִינְד פוּן פַּרְעֹה: (ג) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אֶחָיו הָאט יוֹסֵף גְזָאגְט צוּא זַיינֶע בְּרִידֶער אֲנִי יוֹסֵף אִיךְ בִּין יוֹסֵף הַעוֹד אָבִי חָי לֶעבְּט נָאךְ מַיין פָאטֶער וְלֹא יָכְלוּ אֶחָיו לַעֲנוֹת אֹתוֹ אוּנ זַיינֶע בְּרִידֶער הָאבְּן אִים נִיט גְקֶענְט עֶנְפֶערְן כִּי נִבְהֲלוּ מִפָּנָיו וָוארוּם זַייא זֶענְן פַר אִים דֶר שְׁרָאקְן גְוָוארְן: (ד) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אֶחָיו אוּנ יוֹסֵף הָאט גְזָאגְט צוּ זַיינֶע בְּרִידֶר גְשׁוּ נָא אֵלַי אִיךְ בֶּעט אַייךְ גְנֶעהֶנְט צוּ מִיר עֶר הָאט גְזֶעהְן זַייא קֶערִין זִיךְ אַרוּנְטֶער נוייל זַייא זֶענְן פַאר שֶׁעמְט גְוָוארְן דְרוּם הָאט עֶר זַייא גְרוּפְן צוּא זִיךְ מִיט אוֹיךְ לָשׁוֹן אוּנ מִיט גְבֶּעט וַיִּגָּשׁוּ הָאבְּן זַייא גְנֶעהֶנְט צוּא אִים וַיֹּאמֶר אֲנִי יוֹסֵף אֲחִיכֶם אֲשֶׁר מְכַרְתֶּם אוֹתִי מִצְרָיְמָה הָט עֶר גְזָאגְט אִיךְ בִּין אַייעֶר בְּרוּדֶר יוֹסֵף וָואס אִיר הָאט מִיךְ פַר קוֹפְט קֵיין מִצְרַיִם:

מְכַרְתֶּם אֹתִי מִצְרָיְמָה: ה וְעַתָּה ׀
אַל־תֵּעָצְבוּ וְאַל־יִחַר בְּעֵינֵיכֶם כִּי־
מְכַרְתֶּם אֹתִי הֵנָּה כִּי לְמִחְיָה
שְׁלָחַנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם: ו כִּי־זֶה
שְׁנָתַיִם הָרָעָב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ וְעוֹד
חָמֵשׁ שָׁנִים אֲשֶׁר אֵין־חָרִישׁ וְקָצִיר:
ז וַיִּשְׁלָחֵנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם לָשׂוּם
לָכֶם שְׁאֵרִית בָּאָרֶץ וּלְהַחֲיוֹת

ת״א כי זה שנתים. ע״א ט.

לכם

זַבֵּנְתּוּן יָתִי לְמִצְרָיִם:
ה וּכְעַן לָא תִתְנַסְּסוּן
וְלָא יִתְקַף בְּעֵינֵיכוֹן
אֲרֵי זַבֵּנְתּוּן יָתִי הָלְכָא
אֲרֵי לְקַיָּמָא שַׁלְחַנִי יְיָ
קֳדָמֵיכוֹן: ו אֲרֵי דְנַן
תַּרְתֵּין שְׁנִין כַּפְנָא בְּגוֹ
אַרְעָא וְעוֹד חֲמֵשׁ שְׁנִין
דִּי לֵית זְרוֹעָא וַחֲצָדָא:
ז וְשַׁלְחַנִי יְיָ קֳדָמֵיכוֹן
לְשַׁוָּאָה לְכוֹן שְׁאָרָא
בְּאַרְעָא וּלְקַיָּמָא
לְכוֹן לְשֵׁיזָבָא רַבָּא:
וּכְעַן

בעל הטורים

בו לריך שתהא נפשו קשורה בנפשו של אביו לתנכו: (ו) וקליר. ב׳ במס׳ הכא ואידך עוד כל ימי הארץ זרע וקליר ודאי לא בא יוסף לבטל גזירת המקום זרע וקליר לא ישבותו ע״כ אמר אשר אין חריש וקליר כי ודאי לא ישבותו זרע וקליר ובשיזרעו יקלרו ובאן לא רלו לזרוע אמרו מוטב שנאכל מה שבידנו מאה שנזרע אותו ואולי לא נחיה עד שנקלור ע״כ אמר חריש וקליר ולא

פירוש רשב״ם

(ח) כי למחיה שלחני. הקב״ה עשה כל זאת לטובתכם:

רש״י

בגלמים קרא להם בלשון רכה ותחנונים והראה להם ש שהוא מהול (ב״ר): (ה) למחיה. להיות לכם למחיה: (ו) כי זה שנתים הרעב. עברו משני

שפתי חכמים

לומר בבית כמו כבית). מהרש״ל: ש ואת מנ״ל לרש״י משום דהראה להם המילה היה אומר להם גשו שמא משום בראה אותם נסוגים לאחור היה אומר להם גשו. וי״ל דרש״י דייק מדכתיב גשו ולא כתיב קרבו אלא אלא מדכתיב לשון הגשה משמע הגשה קרובה ולמה היו צריכין ליגש כ״כ קרוב לו אלא שהראה להם המילה. וא״ל מנ״ל שראה אותם נסוגים לאחור דילמא מ״ש להם גשו אינו אלא משום שהראה לכם שהוא מהול דא״כ לא למ״ל בשלמא אי ראה אותם שנסוגים

פירוש ע״ט

(ה) וְעַתָּה אונ אַצוּנְד אַל תֵּעָצְבוּ איר זָאלְט נִיט טְרוֹיעֶרִיג זַיין וְאַל יִחַר בְּעֵינֵיכֶם אונ עֶס זָאל נִיט פַּר דְרִיסִין אִין אַייעֶרִי אוֹגֶן כִּי מְכַרְתֶּם אוֹתִי הֵנָּה ווָס אִיר הָאט מִיךְ אַהֶער פַּר קוֹיפְט כְּלוֹמַר אִיר זָאלְט נִיט בְּרוֹגֶז זַיין אַיינֶס אוֹיף עֶס אַנְדֶרִי כִּי לְמִחְיָה שְׁלָחַנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם ווָארוּם גָאט הָט מִיךְ גְשִׁיקְט אַהֶער אִיךְ זָאל פַאר אַייךְ זַיין פַּר אַשְׁפַּייזֶער: (ו) כִּי זֶה שְׁנָתַיִם הָרָעָב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ ווָארוּם עֶס אִיז עֶרְשְׁט אַוֶועק גְגַאנְגֶען צְווַייא יָאר פוּן דִיא יָארֶן פוּן הוּנְגֶער וְעוֹד חָמֵשׁ שָׁנִים אונ עֶס וֶועט נָאךְ זַיין פִינְף יָאר אֲשֶׁר אֵין חָרִישׁ וְקָצִיר ווָאס עֶס וֶועט נִיט זַיין קֵיין אַקִיר אונ שְׁנִיט: (ז) וַיִּשְׁלָחֵנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם הָט מִיךְ גָאט אַהֶער פַר אַייךְ גְשִׁיקְט לָשׂוּם לָכֶם שְׁאֵרִית בָּאָרֶץ אַזוֹא טָאן אַייךְ אַיין אִיבֶּער בְּלַייבּוּנְג אִין לַאנְד וּלְהַחֲיוֹת לָכֶם לִפְלֵיטָה גְדוֹלָה אונ אִיךְ זָאל אַייךְ דֶער נֶערִן צוּ אַיין גְרוֹסִין אַנְטְרִינוּנְג כְּלוֹמַר דוּרְךְ מִיר זָאלְט אִיר הָאבִּן צוּ עֶסִן אונ זָאלְט אַנְטְרִינֶען וֶוערִן

משלי ישראל

וְעַתָּה אַל תֵּעָצְבוּ וְאַל יִחַר בְּעֵינֵיכֶם כִּי מְכַרְתֶּם אוֹתִי הֵנָּה כִּי לְמִחְיָה שְׁלָחַנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם) יוֹסֵף הָט גְזָאגְט צוּ דִיא בְּרִידֶר אַצוּנְד זָאלְט אִיר נִיט טְרוֹיעֶרְן אונ עֶס זָאל אַייךְ נִיט זַיין פַאר דְרָאסִיג ווָאס אִיר הָאט מִיךְ אַהֶער פַּר קוֹיפְט ווָארוּם גָאט הָאט מִיךְ גְשִׁיקְט פוּן אַיין דֶער גְזוּנְג וֶועגְן צוּ פַאר אַייךְ עֶס אִיז אַמָשָׁל. אַיין גְרוֹסֶר שַׂר הָאט גְהַאט אַיין טַייעֶרִן שְׁטֵיין אונ עֶס הָאט זִיךְ אוֹיף אִים גְמַאכְט אַקְרִיץ. הָאט זִיךְ דֶר שַׂר אַיין עֵצָה גְהַאלְטִין מִיט גְרוֹסֶע בַּעֲלֵי מְלָאכוֹת ווָאס אַרְבֶּעטִן אֲבָנִים טוֹבוֹת. אוֹב מֶען קֶען דֶעם שְׁטֵיין פַאר רֶעכְטִן הָאבִּן זַייא צוּא אִים גְזָאגְט אֲפִילוּ מָאן וֶועט אִים פַאר רֶעכְטִן וֶועט אַלְץ דֶר קְרִיץ בְּלַייבִּן. בִּיז עֶס אִיז גְקוּמֶען אַיין גְרוֹסֶר בַּעַל מְלָאכָה אֻמָּן אונ הָט גְזָאגְט צוּם שַׂר אִיךְ וֶועל דִיר אַיין עֵצָה גֶעבִּן. דֶר שְׁטֵיין אִיז נָאךְ אַצוּנְד אוֹךְ אַטַייעֶרֶר שְׁטֵיין נָאר עֶר וֶועט נָאךְ טַייעֶרֶר וֶוערִן אַז אִיךְ וֶועל אוֹיף אִים קְרִיצִין שַׁיינֶע צוּרוֹת מִיט טַייעֶרִי בְּלוּמֶען אונ אִיךְ וֶועל אוּם קְרִיצִין דִיין שַׁיינֶעם נָאמֶען אִיךְ. אונ זָאלְסְט ווִיסִן אַז מַיין אָן הֵייבּ מְלֶאכֶת וֶועט זַיין פוּן דֶעם קְרִיץ. ווָארוּם פוּן דֶעם קְרִיץ וֶועט זִיךְ אַוֶועק נֶעמִן אִין דִיא זַייטִן שְׁטֶרָאמִין פוּן דִיא בְּלוּמֶען חָתַנִּי אונ נָאךְ כְּדוֹמֶה. אונ דֶר תְּבָ״ן וֶועט דֶר נָאךְ וֶוערְן בַּ

לָכֶם לִפְלֵיטָה גְּדֹלָה׃ שלישי ח וְעַתָּה
לֹא־אַתֶּם שְׁלַחְתֶּם אֹתִי הֵנָּה כִּי
הָאֱלֹהִים וַיְשִׂימֵנִי לְאָב לְפַרְעֹה
וּלְאָדוֹן לְכָל־בֵּיתוֹ וּמֹשֵׁל בְּכָל־
אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ ט מַהֲרוּ וַעֲלוּ אֶל־
אָבִי וַאֲמַרְתֶּם אֵלָיו כֹּה אָמַר בִּנְךָ
יוֹסֵף שָׂמַנִי אֱלֹהִים לְאָדוֹן לְכָל־
מִצְרָיִם רְדָה אֵלַי אַל־תַּעֲמֹד׃
י וְיָשַׁבְתָּ בְאֶרֶץ־גֹּשֶׁן וְהָיִיתָ קָרוֹב
אֵלַי אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבְנֵי בָנֶיךָ וְצֹאנְךָ
וּבְקָרְךָ וְכָל־אֲשֶׁר־לָךְ׃ יא וְכִלְכַּלְתִּי

אתך

אונקלוס

ח וּכְעַן לָא אַתּוּן
שְׁלַחְתּוּן יָתִי הַלְכָא
אֱלָהֵן מִן קֳדָם יְיָ
וְשַׁוְיַנִי לְאַבָּא לְפַרְעֹה
וּלְרִבּוֹן לְכָל אֱנָשׁ בֵּיתֵהּ
וְשַׁלִּיט בְּכָל אַרְעָא
דְמִצְרָיִם׃ ט אוֹחוּ
וּסְקוּ לְוָת אַבָּא וְתֵימְרוּן
לֵהּ כִּדְנַן אֲמַר בְּרָךְ
יוֹסֵף שַׁוְיַנִי יְיָ לְרִבּוֹן
לְכָל מִצְרָיִם חוּת לְוָתִי
לָא תִתְעַכַּב׃ י וְתֵתֵיב
בְּאַרְעָא דְגֹשֶׁן וּתְהֵי
קָרִיב לִי אַתְּ וּבְנָךְ
וּבְנֵי בְנָךְ וְעָנָךְ וְתוֹרָךְ
וְכָל דִּי לָךְ׃ יא וְאֵזוּן
יָתָךְ תַּמָּן אֲרֵי עוֹד

חמש

פירוש רשב"ם

(ח) כי האלהים. אלא האלהים:

בעל הטורים

אמר זרם וקניר: (ט) כדה. ב' במס' ככא ומידך כדכ

רש"י

הרטב: (ח) לאב. לחבר ולפטרון (גוס נפטימלער. פלוכרקן): (ט) ועלו אל אבי. ארן ישראל גבוה

משלי ישראל

אַיין מְגִלָּה. אַז אִיךְ וֶועל אוּם קְרִיצְן דִיא צוּרוֹת מִיט דִי בְּלוּמֶן. אוּף דֶעם אַיינִיגֶם גַאנְג אִיז גֶוועֶן דִיא מְכִירָה פוּן יוֹסֵף וָוארוּם דוּרְךְ דֶעם וָואס מֶען הָאט אִים פַאר קוֹיפְט קִיין מִצְרַיִם אִיז גֶוועֶן דִיא סִיבָּה אַז יַעֲקֹב מִיט זַיינֶע קִינְדֶר זָאלְן קוּמֶן קִיין מִצְרַיִם דָאס הָאט יוֹסֵף זַייא גֶזָאגְט אִיר זָאלְט נִיט טְרוֹיעֶרְן וָואס אִיר הָאט מִיךְ פַאר קוֹיפְט אַהֶער וָוארוּם גָאט הָאט מִיךְ גֶשִׁיקְט צוּא דֶער נֶערְן אַייךְ. אִיר זָאלְט נִיט טְרַאכְטְן אַז דָאס פַאר קוֹיפְן אִיז פָארְט גֶוועֶן פוּן דֶר תְּחִילָּה אַחֶסְרוֹן דֶר נָאךְ אִיז אָבֶּער גֶוָוארְן אַיין תִּיקוּן. הַיְינוּ דִיא מַעֲשִׂים וַייעֶרִי אִיז תְּחִלַּת גֶוועֶן מִיט יוֹסֵף אוּף אַיין שְׁלֶעכְטְן אוֹפֶן נָאר דֶר נָאךְ הָאט גָאט גֶפִירְט אִיז דֶר פוּן גֶווָארְן אַיין טוֹבָה דְרוּם הָאט יוֹסֵף צוּא זַייא נָאךְ גֶזָאגְט ולא אתם שלחתם אותי הנה נִיט אִיר הָאט מִיךְ גֶשִׁיקְט אַהֶער וָוארוּם אִיבְּלִיכֶר זֶעוּוֶט אוּנ פַאר שְׁטֵייט אַז פוּן דֶר תְּחִילָּה הָאט גָאט אַזוֹי גֶפִירְט אַז עֶס זָאל אַיין טוֹבָה אַרוֹיס קוּמֶן נָאר אִיר הָאט גֶמֵיינְט אַז עֶס אִיז אַחֶסְרוֹן אָבֶּר בַּייא גָאט אִיז גֶוועֶן פוּן תְּחִלַּת אָן אַיין מַעֲלָה:

פירוש ע"ט

פוּן דֶעם הוּנְגֶר: (ח) וְעַתָּה אוּנ אַצוּנְד זָאלְט אִיר ווִיסְן לא אַתֶּם שְׁלַחְתֶּם אוֹתִי הֵנָּה אַז נִיט אִיר הָט מִיךְ אַהֶער גֶשִׁיקְט כִּי הָאֱלֹהִים נָאר גָאט וַיְשִׂימֵנִי לְאָב לְפַרְעֹה אוּנ עֶר הָאט גֶמַאכְט מִיךְ צוּא אַיין חָבֵר בַּייא פַּרְעֹה וּלְאָדוֹן לְכָל בֵּיתוֹ אוּנ צוּ אַיין הַאר אִיבֶּער זַיין הוֹיז גֶזִינְד וּמוֹשֵׁל בְּכָל אֶרֶץ מִצְרָיִם אוּנ אַיין גֶוועלְטִיגֶער אִיבֶּער דֶעם גַאנְצְן לַאנְד מִצְרַיִם: (ט) מַהֲרוּ וַעֲלוּ אֶ אָבִי אַיילְט אוּנ גֵייט אוּף צוּ מַיין פָאטֶער וַאֲמַרְתֶּם אֵלָיו אוּנ אִיר זָאלְט צוּ אִים זָאגְן כֹּה אָמַר בִּנְךָ יוֹסֵף אַזוֹ הָאט גֶזָאגְט דַיין זוּן יוֹסֵף שָׂמַנִי אֱלֹהִים לְאָדוֹן לְכָ מִצְרַיִם גָאט הָאט מִיךְ גֶמַאכְט פַאר אַהַאר אִיבֶּער דֶעם גַאנְצְן לַאנְד מִצְרַיִם רְדָה אֵלַי נִידֶער צוּ מִי אַהֶער קִיין מִצְרַיִם אַל תַּעֲמוֹד אוּנ זָאלְסְט דִיךְ נִי זָאמֶן דָארְטְן: (י) וְיָשַׁבְתָּ בְּאֶרֶץ גּוֹשֶׁן אוּנ דוּא וֶועסְט דִיךְ בַּזֶעצְן אִין דֶעם לַאנְד גוֹשֶׁן וְהָיִיתָ קָרוֹב אֵלַי א

ויגידו

דוּא וֶועסְט זַיין נָאהֶנְט צוּ מִיר אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבְנֵי בָנֶיךָ דוּ מִיט דַיינֶע זִין אוּנ מִיט דַיינֶע אֵיינִיקְלֶךְ וְצֹאנְךָ וּבְקָרְךָ וְכָל אֲשֶׁר לָךְ אוּנ מִיט דַיינֶע שָׁאף אוּנ מִיט דַיינֶע רִינְדֶר אוּנ מִיט אַלִין וָואס דוּ הָאסְט: (יא) וְכִלְכַּלְתִּי

חֲמֵשׁ שְׁנִין כַּפְנָא דִּלְמָא
תִּתְמַסְכַּן אַתְּ וֶאֱנָשׁ
בֵּיתָךְ וְכָל דִּי לָךְ׃
יב וְהָא עֵינֵיכוֹן חָזְיָן
וְעֵינֵי אָחִי בִנְיָמִין אֲרֵי
בְּלִישָׁנְכוֹן אֲנָא מְמַלֵּל
עִמְּכוֹן׃ יג וּתְחַוּוּן
לְאַבָּא יָת כָּל יְקָרִי
בְּמִצְרַיִם וְיָת כָּל דִּי
חֲזֵיתוּן וּתוֹחוּן וְתַחְתוּן
יָת אַבָּא הָלְכָא׃
יד וּנְפַל עַל צַוְּארֵי
דְּבִנְיָמִין אֲחוּהִי וּבְכָא
ובנימן

אִתְּךָ שָׁם כִּי־עוֹד חָמֵשׁ שָׁנִים רָעָב
פֶּן־תִּוָּרֵשׁ אַתָּה וּבֵיתְךָ וְכָל־אֲשֶׁר
לָךְ׃ יב וְהִנֵּה עֵינֵיכֶם רֹאוֹת וְעֵינֵי
אָחִי בִנְיָמִין כִּי־פִי הַמְדַבֵּר אֲלֵיכֶם׃
יג וְהִגַּדְתֶּם לְאָבִי אֶת־כָּל־כְּבוֹדִי
בְּמִצְרַיִם וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר רְאִיתֶם
וּמִהַרְתֶּם וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־אָבִי הֵנָּה׃
יד וַיִּפֹּל עַל־צַוְּארֵי בִנְיָמִן־אָחִיו וַיֵּבְךְּ
ובנימן

ת"א והנה עיניכם מגילה טז. ויפל על צוארי בנימן מגילה טז.

בעל הטורים

סבכה אם ערלים גבי כ"כ כשילד לגיהנם לומר לך שסקול כגלות כנגד גיהנם: (י) פן תורש. ב' במס' ססה ולידך אל תאהב שנה פן תורש וש"ה וקרעים חלבים נומה ללמדך כל היטן בנים שמדרש תורתו נעשית קרעים קרעים וזהו אל תאהב שנה בב"ס פן תורש מלמודך וכן אמר יוסף ליעקב אומב שתבא לכאן אף ללכת הולה לארן פן סורש מתורה כי לא הוכל ללמוד בה מפני הרעב: (יב) עיניכם רואות. בגימ' הרואתי לכם המילה: כי פי המדבר אליכם. בגי' בעגלה

פירוש רשב"ם

(יא) פן תורש. תתגרש מן הארץ ע"י רעבון. כמו והורשתם והאבדתם מהר. מגזרת ירש יאמר תורש. מן יקש יאמר תוקש בו: (יב) כי פי המדבר אליכם. ועד עתה על ידי מליץ. לפי עיקר פשוטו. בשורה שתאמרו לאבי לא מפי שמועה ששמעתם מאחרים שהרי אתם בעיניכם רואים ומכירים כי אני יוסף מדבר אליכם ולפיכך והגדתם את כל כבודי במצרים ואת כל אשר ראיתם: (יג) את כל כבודי. לא ידאג לבא כי יש כח

רש"י

מכל האהלות: (יא) פן תורש. דלמא תתמסכן לשון מורים ת ומעשיר: (יב) והנה עיניכם ראות. בכבודי ועיני אחיכם שאני מהול ככם. ועוד כי פי המדבר אליכם בלשון הקודש (ב"ר): ועיני אחי בנימין. (מגילה יז) השוה את כולם יחד לומר שכשם שאין לי שנאה על בנימין א אחי שהרי לא היה במכירתי כך אין בלבי שנאה עליכם: (יד) ויפל על צוארי בנימין אחיו ויבך. על שני מקדשות ב שעתידין

שפתי חכמים

אהור מ"ס סולרך לומר מלת נא לדבר עמהם בל' רכה כדי שלא יתביישו אבל אם עמדו על מקומם למה דבר עמהם בל' התחנונים וק"ל: ת ולא מלשון הכרת ובלות כמו אכנו נדבר והורישנו כי לא יתכן זה שהרי היה ליוסף להאכיל לכל העם בשבע שני הרעב: א (נח"י) ותימה לי מאי קיבור יהיה לזה עם כי פי המדבר אליכם בלשון הקודש: ב מדכתיב כאן

פירוש ע"ט

אִתְּךָ שָׁם אונ איך וועל דיך דארט שְׁפַּייזְן כִּי עוֹד חָמֵשׁ שָׁנִים רָעָב ווארום עס וועט נאך זיין פינף יאר הונגר פֶּן תִּוָּרֵשׁ אַתָּה וּבֵיתְךָ וְכָל אֲשֶׁר לָךְ טאמר וועסטו פר ארימט ווערן דו מיט דיין הויזגזינד אונ מיט אלץ וואס דו האסט: (יב) וְהִנֵּה עֵינֵיכֶם רוֹאוֹת אונ נון אייערע אויגן זעהן דאך מיין כָּבוֹד וְעֵינֵי אָחִי בִנְיָמִין אונ דיא אויגן פון מיין ברודר בנימין זעהן אויך אין מיין כבוד. רש"י שרייבט ער הט דרום גמאכט גלייך זייא צו זיין ברודר בנימין ווארום ער האט אזו גזאגט וויא איך בין ניט ברוגז אויף מיין ברודר בנימין ווארום ער איז דאך ניט גוועזן ביא מיין פאר קופן אזו בין איך אויף אייך אויך ניט ברוגז כִּי פִי הַמְדַבֵּר אֲלֵיכֶם אונ נאך זעהט איר

אז איך רייד דאך מיט אייך אויף לשון הקודש אונ איך בין גמלת אזו וויא איר בין איך דאך בוודאי אייער ברודר: (יג) וְהִגַּדְתֶּם לְאָבִי אֶת כָּל כְּבוֹדִי בְּמִצְרַיִם אונ איר זאלט זאגן צו מיין פאטער גאר מיין כבוד וואס איך האב אין מצרים וְאֵת כָּל אֲשֶׁר רְאִיתֶם אונ אלץ וואס איר האט גזעהן וּמִהַרְתֶּם אונ איר זאלט איילן צו ברענגן אֶת אָבִי הֵנָּה מיין פאטער אהער: (יד) וַיִּפֹּל עַל צַוְּארֵי בִנְיָמִן אָחִיו וַיֵּבְךְּ אונ ער איז גפאלן אויף דעם האלז פון זיין ברודר בנימין אונ האט גוויינט מחמת ער האט געזהן ברוח הקודש אז דיא צוויא מקדשות וואס וועלן גבועט ווערן אין דעם חלק פון בנימין וועלן חרוב ווערן וּבִנְיָמִן בָּכָה עַל צַוָּארָיו אונ בנימין איז

וּבִנְיָמִן בָּכָה עַל־צַוָּארָיו׃ טו וַיְנַשֵּׁק
לְכָל־אֶחָיו וַיֵּבְךְּ עֲלֵהֶם וְאַחֲרֵי כֵן
דִּבְּרוּ אֶחָיו אִתּוֹ׃ טז וְהַקֹּל נִשְׁמַע
בֵּית פַּרְעֹה לֵאמֹר בָּאוּ אֲחֵי יוֹסֵף
וַיִּיטַב בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו׃
יז וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף אֱמֹר אֶל־
אַחֶיךָ זֹאת עֲשׂוּ טַעֲנוּ אֶת־בְּעִירְכֶם
וּלְכוּ־בֹאוּ אַרְצָה כְּנָעַן׃ יח וּקְחוּ
אֶת־אֲבִיכֶם וְאֶת־בָּתֵּיכֶם וּבֹאוּ אֵלָי
וְאֶתְּנָה לָכֶם אֶת־טוּב אֶרֶץ מִצְרַיִם
ואכלו

אונקלוס

וּבִנְיָמִן בְּכָא עַל
צַוְּארֵהּ׃ טו וְנַשֵּׁיק לְכָל
אֲחוֹהִי וּבְכָא עֲלֵיהוֹן
וּבָתַר כֵּן מַלִּילוּ אֲחוֹהִי
עִמֵּהּ׃ טז וְקָלָא
אִשְׁתְּמַע בֵּית פַּרְעֹה
לְמֵימַר אֲתוֹ אֲחֵי יוֹסֵף
וּשְׁפַר בְּעֵינֵי פַרְעֹה
וּבְעֵינֵי עַבְדוֹהִי׃
יז וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף
אֱמַר לַאֲחָךְ דָּא עֲבִידוּ
טְעוּנוּ יָת בְּעִירְכוֹן
וְאִזִּילוּ אוֹבִילוּ לְאַרְעָא
דִכְנָעַן׃ יח וּדְבָרוּ יָת
אֲבוּכוֹן וְיָת אֱנָשׁ
בָּתֵּיכוֹן וְאִיתוֹ לְוָתִי
ואתן

רש"י

להיות בחלקו של בנימין וסופן להחרב: ובנימין בכה על צואריו. על משכן שילה ג שעתיד להיות בחלקו של יוסף וסופו להחרב: (וינשק. הוסיף בנשיקה מנשק והולך דיבייס"ר בלעז (צערקיפען) ולע"ד דיוקו של רש"י דביוסף כתיב ויפל ויבך תרתי משמע אשני מקדשות ולכך עשה ב' פעולות ע"ז הרמז. משא"כ בנימין דלא כתיב רק ובנימין בכה פעולה אחת שלא רמז רק על חורבן אחד. ועיין בביאור ח"י בשם הוא בדרך דרש): (טו) ואחרי כן. מאחר שראוהו בוכה ולבו שלם עמהם: דברו אחיו אתו. שמתחלה היו בושים ממנו: (טז) והקל נשמע בית פרעה. כמו בבית פרעה וזהו לשון בית ד ממש: (יז) טענו את בעירכם. ה תבואה: (יח) את טוב ארץ מצרים. ארץ

שפתי חכמים

צוארי ולא כתיב צואריו ונאמר בשיר השירים צוארך כמגדל כשן מה לשלן מקדש אף כאן מקדש: ג וא"ת דלמא כפשוטו בשלמא מה שפי' לעיל גבי יוסף משום דכתיב צוארי דהוא ל' רבים ולא כתיב צואריו אבל כאן כתיב צואריו דלמא כפשוטו. (נא"י) הרא"ם האריך בזה. גם במתנות כהונה כתב צואריו ל' יחיד ולא רהו הגמ' בפ"ק דמגילה והיתה נמי התם כמה צוארים כוו ליה לבנימין ופירש"י דל"ג ליה שכן דרך הכתוב לקרות צואר ל' רבים וכו' וכל מה שטרח הרא"ם הוא לריק ול"נ דבנוי ל' קא דריש מדכתיב גבי אחיו ויבך עליהם והלו גבי יוסף ובנימין הזכיר ל' צואר. ש"מ לדרשה קאתי לרמז על ב"ה שנקרא צוארך כנ"ל. ומה שדרשו גבי בנימין שני מקדשות וגבי יוסף אחד לפי שהאמת היה כך ולא מלשון רבים ויחיד דרשו כן: ד עיין לעיל פסוק ב' מש"ש: ה והוא פועל יוצא ושליש כלומר שיטענו הבהמות בתבואה להפוקי שלא תפרש טענו אם בעירכם כלומר שיאכילו את בהמתם דא"כ מאי

פירוש ע"ט

דיא ברידער פון יוסף זענן גקומן וייטב בעיני פרעה ובעיני עבדיו אונ עס איז וואל געפעלן אין דיא אויגן פון פרעה אונ אין דיא אויגן פון זיינע קנעכט: (יז) ויאמר פרעה אל יוסף אונ פרעה האט גזאגט צו יוסף אמור אל אחיך זאת עשו זאג צו דיינע ברידר דאס זאלט איר טאן טענו את בעירכם לאדעט אן אייערי אייזלן מיט תבואה ולכו באו ארצה כנען אונ גייט אונ פירט עס קיין לאנד כנען: (יח) וקחו את אביכם ואת בתיכם אונ נעמט אייער פאטר אונ אייער הויז גזינד ובאו אלי אונ קומט צוא מיר ואתנה לכם את טוב ארץ מצרים אונ איך וועל אייך געבן דאס

פירוש ע"ט

געפאלן אויף דעם האלז פון יוסף אונ האט גוויינט אויף דעם משכן שילה וואס וועט זיין אין דעם חלק פון יוסף אונ וועט חרוב ווערן: (טו) וינשק לכל אחיו אונ ער האט גקושט צו אלע זיינע ברידר ויבך עליהם אונ האט גוויינט אויף זייא ואחרי כן אונ דער נאך אז דיא ברידער האבן גזעהן אז זיין הארץ איז גאנץ מיט זייא דברו אחיו אתו האבן די ברידער מיט אים ערשט גרעט וואורום פריער האבן זייא זיך גשעמט פר אים: (טז) והקול נשמע בית פרעה אונ דאס קול איז געהערט גווארן אין דעם הויז פון פרעה לאמר אזוי צו זאגן באו אחי יוסף

וְאִכְלוּ אֶת־חֵלֶב הָאָרֶץ׃ רביעי
יט וְאַתָּה צֻוֵּיתָה זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ־
לָכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עֲגָלוֹת
לְטַפְּכֶם וְלִנְשֵׁיכֶם וּנְשָׂאתֶם אֶת־
אֲבִיכֶם וּבָאתֶם׃ כ וְעֵינְכֶם אַל־תָּחֹס
עַל־כְּלֵיכֶם כִּי־טוּב כָּל־אֶרֶץ
מִצְרַיִם לָכֶם הוּא׃ כא וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף עֲגָלוֹת עַל־
פִּי פַרְעֹה וַיִּתֵּן לָהֶם צֵדָה לַדָּרֶךְ׃
כב לְכֻלָּם נָתַן לָאִישׁ חֲלִפוֹת
שְׂמָלֹת וּלְבִנְיָמִן נָתַן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת
כֶּסֶף וְחָמֵשׁ חֲלִפֹת שְׂמָלֹת׃

ת״א ולבנימין נת׳ כלב מחי׳ מגילה יו.

ולאביו

וְאֶתֵּן לְכוֹן יָת טוּב
אַרְעָא דְמִצְרַיִם
וְתֵיכְלוּן יָת טוּבָא
דְאַרְעָא׃ יט וְאַתְּ
מְפַקְּדָא דָא עִיבִידוּ
סִיבוּ לְכוֹן מֵאַרְעָא
דְמִצְרַיִם עֲגָלָן
לְטַפְלֵיכוֹן וְלִנְשֵׁיכוֹן
וְתִטְּלוּן יָת אֲבוּכוֹן
וְתֵיתוּן׃ כ וְעֵינְכוֹן לָא
תְחוּס עַל מָנֵיכוֹן אֲרֵי
טַב כָּל אַרְעָא דְמִצְרַיִם
דִּלְכוֹן הוּא׃ כא וַעֲבָדוּ
כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וִיהַב
לְהוֹן יוֹסֵף עֲגָלָן עַל
מֵימַר פַּרְעֹה וִיהַב
לְהוֹן זְוָדִין לְאָרְחָא׃
כב לְכֻלְּהוֹן יְהַב לִגְבַר
אִצְטְלָוָן דִּלְבוּשָׁא
וּלְבִנְיָמִן יְהַב תְּלָת
מְאָה סִלְעִין דִּכְסַף וַחֲמֵשׁ אִצְטְלָוָן דִּלְבוּשִׁין

פירוש רשב״ם

יכולת בידי להטיב לו: (יט) ואתה צויתה. עתה אני מציה אותך לקחת עגלות ובהמות למשוך. כי לא היה אדם יכול להוציא מן המלכות עגלה כי אם על פי פרעה. ודוגמא זו בתלמוד. אין פרה וחזירה יוצאת ממצרים אלא

רש״י

ומן. נבלה ואינו יודע מה נבלה סופה לעשותה כמצולה ואין ו בה דגים: חלב הארץ. כל חלב ל׳ מיטב הוא: (כ) ואתה צויתה. מפי ז לומר להם: זאת

שפתי חכמים

נפקא ליה מוניה (רא״ם): ו פי׳ דבמים עמוקים אין דגים בעומקה אלא למעלה הולכים: ז דק״ל למה לא כתיב מי לוה לו כן וע״ק למה כתיב אהרין זאת עשו בל׳ רבים כל״ל זאת עשה שהרי גם לעיל אמר בל׳ יחיד ואתה לויתה ל״פ מפי

פירוש ע״ט

בעסטע פון מִצְרַיִם וְאִכְלוּ אֶת חֵלֶב הָאָרֶץ אונ איר וועט עסן דס בעסטע פון דעם לאנד: (יט) וְאַתָּה צֻוֵּיתָה אונ דו ווערסט געבאטן דו זאלסט זיי זאגן פון מיינט וועגן קְחוּ לָכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עֲגָלוֹת לְטַפְּכֶם איר זאלט אייך נעמן פון דעם לאנד מִצְרַיִם וועגין פון אייערע קליינע קינדער וועגן וְלִנְשֵׁיכֶם אונ צו אייערע ווייבער וּנְשָׂאתֶם אֶת אֲבִיכֶם וּבָאתֶם אונ איר זאלט טראגן אייער פאטער אונ זאלט אהער קומען: (כ) וְעֵינְכֶם אַל תָּחֹס עַל כְּלֵיכֶם אונ אייערע אויגן זאלן זיך ניט דר בארימן אויף אייערי כלים דאס איר וועט ניט קאנן פירן אהער אין גאנצן כִּי טוּב כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם לָכֶם הוּא ווארום דאס בעסטע פון דעם לאנד מִצְרַיִם איז אייערס: (כא) וַיַּעֲשׂוּ כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל האבן די קינדער פון יַעֲקֹב אזו גטאן וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף עֲגָלוֹת אונ יוֹסֵף האט זיי געגעבן וועגן עַל פִּי פַרְעֹה דורך דער ציווי פון פַּרְעֹה וַיִּתֵּן לָהֶם צֵדָה לַדָּרֶךְ אונ ער האט זייא געגעבן שפייז אויף דעם וועג: (כב) לְכֻלָּם נָתַן צו אלע האט ער געגעבן לָאִישׁ חֲלִיפוֹת שְׂמָלוֹת צווא איטליכען מענטש כלומר צווא איטליכען ברודער איין פאר קליידער וּלְבִנְיָמִן נָתַן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת כֶּסֶף אונ צו בִּנְיָמִין האט ער געגעבן דריי הונדערט זילבער שטיק וְחָמֵשׁ חֲלִיפוֹת שְׂמָלוֹת אונ

כג וּלְאָבִיו שָׁלַח כְּזֹאת עֲשָׂרָה
חֲמֹרִים נֹשְׂאִים מִטּוּב מִצְרָיִם
וְעֶשֶׂר אֲתֹנֹת נֹשְׂאֹת בָּר וָלֶחֶם וּמָזוֹן
לְאָבִיו לַדָּרֶךְ׃ כד וַיְשַׁלַּח אֶת־אֶחָיו
וַיֵּלֵכוּ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַל־תִּרְגְּזוּ
בַּדָּרֶךְ׃ כה וַיַּעֲלוּ מִמִּצְרָיִם וַיָּבֹאוּ
אֶרֶץ כְּנַעַן אֶל־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם׃

ת״א ולאביו שלח כס. אל תרגזו ספרים.

ויגדו

אונקלוס

דִּלְבוּשִׁין׃ כג וְלַאֲבוּהִי שְׁלַח כְּדָא עַסְרָא חֲמָרִין טְעִינִין מִטּוּבָא דְמִצְרָיִם וַעֲסַר אֲתָנָן טְעִינָן עִיבוּר וּלְחֵם וּזְוָדִין לַאֲבוּהִי לְאָרְחָא׃ כד וְשַׁלַּח יָת אֲחוֹהִי וַאֲזָלוּ וַאֲמַר לְהוֹן לָא תִתְנַצּוֹן בְּאָרְחָא׃ כה וּסְלִיקוּ מִמִּצְרָיִם וַאֲתוֹ לְאַרְעָא דִכְנַעַן לְוָת יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן׃

פירוש רשב״ם

אם כן נמלה תאם שלה: (כג) כזאת. כמו כן. עשרת חמורים לעשרת אחיו. ואע״פ שבנימין חזר עמהם לא רצה להטריחו. אמרינן בתלמוד קללת חכם אפילו על תנאי והשלים התנאי היא באה מנלן מיהודה שאע״פ שהחזיר את בנימין לאביו היו עצמותיו מגולגלין בארון וכו׳: (כד) וישלח את אחיו. כל לשון לוייה משקל דגש. לשון שליחות החתר משקל רפי: אל תרגזו. אל תיראו כלום בדרך מפני ליסטים כי שלום מכל צד. וכן רגזו ואל החטאו. היו יראים מן הקב״ה ולא תחטאו. וכן ונתן ה׳ לך לב רגז. דחיל כתרגום. וכן ירגזון יריעות. לשון נענוע כאדם המתיירא. וכן רגזה בוטחות. המרגיז ארץ ממקומה. אבל רגזה (רגזה) של תרגום של דניאל וישל

בעל הטורים

והויאו

מרוסה שסימן זה שמסר להם. לאביו שפירש ממנו בעגלה ערופה: (כג) ומזון. ב׳ במס׳ הכא ואידך ומזון לכלא בי׳ אע״פ שאמר ומזון לאביו ומזון לכלא בי׳ ששלח מזון לפרנס כולם: (כד) אל תרגזו. אל תסמכו עלי לומר אחינו גדול הארץ לעשות סול לשום אדם אלא אל תרגזו לשום אדם לילך בדרך על שדה זרועה. ד״א אמר להם אל תתעסקו בדבר הלכה: אלהם אל תרגזו. בגי׳ זהו אל תדברו בהלכה: אלהם אל תרגזו בדרך. בגי׳

שפתי חכמים

וכו׳: ח כתב מהרש״ל מדלא כתיב בקרא מהו הטוב ששלח לו ש״מ שהוא דבר שאינו חשוב ולמה שלח לו לפי שליעקב היה טוב ל״פ שהוא יין ישן שזה אינו דבר חשוב כל כך וליעקב היה דבר חשוב מפני שדעת זקנים נוחה הימנו וכו׳ עכ״ל: ט פי׳ אם אתם עוסקים בדבר הלכה צריכים אתם לעיין בו יותר ואין דעתיכם על הדרך ומתוך כך טועה אתכם הדרך כלומר תתעו. רש״י פ״ק דתענית. ודוקא שלא לעיין ולעסוק טוב להם אבל שלא למגרס לא נוח להם דהא אמרו רז״ל בנים שהיו מהלכים בדרך ואין ביניהם ד״ת וכו׳: י כתב מהרש״ל כפי׳ הראשון הוא אגיבא דחד מ״ד בגמ׳ וגם פירש״י ד״א אגיבא דברייתא ופי׳ גם כן שתכנסו בחמה לעיר ובגי׳ הפי׳ פירשה בברייתא לפי שהברייתא ס״ל שפי׳ אל תרגזו הוא ל׳ התגברות הליכה ולא ידעה הברייתא אם הוא הליכה שאדם פוסע פסיעה גסה או כשאדם מהלך זמן ארוך כלומר עד הלילה ל״פ אלו שני הפירושים א׳ של פסיעה וא׳ של תכנסו בחמה לעיר ר״ל כשאדם רוגז פוסע פסיעות גסות ואמר מר

רש״י

עשו. כך אמור להם שברשותי היא: (כג) שלח כזאת. כחשבון הזה ומהו החשבון עשרה חמורים וגו׳. (רצונו שמלת כזאת המיותרת ובכ״ף הדמיון מורה על כי מעולם לא שלח לו י׳ חמורים וי׳ אתונות רק הכי קאמר קרא ולאביו שלח בעגלות כזאת וגו׳ כלומר כחשבון הזה שהוא משא י׳ חמורים וי׳ אתונות והשתא אתי שפיר דלא מצינו נכתב אלא וירא את העגלות ולא שום חמורים ואתונות וק״ל. כ״ה הגאון מהרש״ל): מטוב מצרים. מצינו בגמרא ששלח לו יין ישן שדעת זקנים ח נוחה הימנו. ומ״א גריסין של פול: בר ולחם (ומזון). כתרגומו: ומזון. ליפתן (כך גירסת רא״ם): (כד) אל תרגזו בדרך. אל תתעסקו בדבר הלכה ט שלא תרגז עליכם הדרך. ד״א אל תפסיעו פסיעה גסה י ותכנסו בחמה לעיר. ולפי פשוטו של מקרא יש לומר לפי שהיו נכלמים

פירוש ע״ט

פינף פאר קליידר: (כג) וּלְאָבִיו שָׁלַח כְּזֹאת און צו זיין פאטר האט ער גשיקט אזו וויא דער חשבון עֲשָׂרָה חֲמֹרִים נֹשְׂאִים מִטּוּב מִצְרָיִם צעהן אייזלן וואס האבן גטראגן פון דעם בעסטן פון מצרים וְעֶשֶׂר אֲתֹנֹת נֹשְׂאֹת בָּר און צעהן אייזלין וואס האבן גטראגן תבואה וָלֶחֶם וּמָזוֹן און ברוט און אנדרע שפייז לְאָבִיו לַדָּרֶךְ צום פאטער אוף דעם וועג: (כד) וַיְשַׁלַּח אֶת אֶחָיו און ער האט באגלייט זיינע ברידר וַיֵּלֵכוּ און זיי זענן אוועק גגאנגן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם און ער האט גזאגט צוא זייא אַל תִּרְגְּזוּ בַּדָּרֶךְ איר זאלט ניט צערנן אוף דעם וועג איינר אוף דעם אנדרן און זאגן איבער דיר איז ער פאר קופט גוואָרן און דר אנדרר וועט זאגן איבר דיר זאלט איר דאס ניט טאן: (כה) וַיַּעֲלוּ מִמִּצְרָיִם און זיי זענן אוף גגאנגען קיין מצרים וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ כְּנַעַן און זענן גקומען צום לאנד כנען אֶל יַעֲקֹב אֲבִיהֶם צוא זייער

כו וַיַּגִּדוּ לוֹ לֵאמֹר עוֹד יוֹסֵף חַי וְכִי־הוּא מֹשֵׁל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם וַיָּפָג לִבּוֹ כִּי לֹא־הֶאֱמִין לָהֶם׃ כז וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו אֵת כָּל־דִּבְרֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵהֶם וַיַּרְא אֶת־הָעֲגָלוֹת אֲשֶׁר־שָׁלַח יוֹסֵף לָשֵׂאת אֹתוֹ וַתְּחִי רוּחַ יעקב

אונקלוס

כו וְחַוִּיאוּ לֵהּ לְמֵימַר עַד כְּעַן יוֹסֵף קַיָּם וַאֲרֵי הוּא שַׁלִּיט בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרָיִם וַהֲוֹו מְלַיָּא פֵּיגָן עַל לִבֵּהּ אֲרֵי לָא הֵימֵין לְהוֹן׃ כז וּמַלִּילוּ עִמֵּהּ יָת כָּל פִּתְגָּמֵי יוֹסֵף דִּי מַלִּיל עִמְּהוֹן וַחֲזָא יָת עֲגָלָתָא דִּשְׁלַח יוֹסֵף לְמִטַּל יָתֵהּ וּשְׁרַת רוח

בעל הטורים

זהו אל תפסעו פסיעה גסה: (כו) ויגדו לו. חסר א"ד שלא הגידו לו עד שהתירו החרם שהחרימו. במסרה: ד"פ כתיב עגלות כפ' וד"פ כתיב עגלה ערופה בפ' שופטים שפירש ממנו בפ' עגלה ערופה: (כז) וירא את העגלות. בגי' לפה בהלכות

פירוש רשב"ם

עורא לשון כעס. מרגבל לע"ז של רוגז של כ"ד ספרים: (כו) וכי הוא מושל. ואל תירא מלבוא אליו: ויפג לבו. החליף לבו לומר אין זה אמת כי לא האמין להם. כמו אל תתני פוגת לך. וריחו לא נמר מתורגם וריחו לא פג: (כז) את כל דברי יוסף. שאר דברים שדיבר אליהם הכתובים למעלה שבכה על צואריהם והכירו בודאי שהוא אחיהם. וגם ראה את העגלות אשר שלח יוסף על פי פרעה. ותחי רוח יעקב כי שמר את הדבר שסוף יוסף להיות מושל כי אינן יוצאות ממצרים כי אם על פי מושל

רש"י

היה דואג שמא ירגזו בדרך על דבר מכירתו להתוכח זה עם זה ולומר על ידך נמכר אתה ספרת לה"ר עליו וגרמת לנו לשנאתו: (כו) וכי הוא מושל. ואשר הוא ב מושל: ויפג לבו. נחלף לבו והלך מלהאמין לא היה לבו פונה אל הדברים ל' לשון מפיגין טעמן בלשון משנה. וכמו (איכה ב) אל תתני פוגת. (ירמיה מח) וריחו לא נמר מתרגמינן וריחיה לא פג: (כז) את כל דברי יוסף. סימן מסר להם במה היה עוסק כ כשפירש ממנו בפרשת עגלה ערופה זהו שנא' וירא את העגלות אשר שלח יוסף ולא נאמר אשר שלח פרעה: ותחי רוח יעקב. שרתה עליו שכינה

שפתי חכמים

פסיעה גסה נוטלת א' מת"ק ממאור עיניו של אדם: כ לפי שפי' של כי הוא אם ואם הוא אשר. מהרש"ל: ל (נח"י) דק"ל למה לא האמין שהוא חי והלא הוא עצמו היה הושדן שמא מכרוהו ועז"ש מכיון שאמרו שהוא מושל וזה אין הדעת סובלת להאמין שאיש נכרי ימשול וכ"ש במצרים שאין עבד מולך מדכא ליתא הא נמי ליתא לכן אמר לא היה לבו פונה אל הדברים, והו"ק: מ דק"ל דכתיב וידברו אליו וגו' דברי יוסף אחר כי לא האמין להם דמשמע שבאו לדבר אליו ולהוכיח לו שיאמינו דבריהם ומה היה ההוכחה שהוכיחו אלא סימן מסר להם כו' בפרשת עגלה ערופה ור"ל העגלות דכתיב בקרא קרינן עגלות בסגו"ל תחת העי"ן וטו"א תחת הג'. וי"ל כשיוסף פי' מיעקב היה יעקב מלוה אותו עד עמק חברון כדפירש"י לעיל בפסוק וישלחהו מעמק חברון ויוסף א"ל חזור כך א"ל יעקב איני רשאי לחזור שחייב אדם ללוות חבירו כדכתיב בפרשת עגלה ערופה בפסוק וידינו לא שפכה לא פטרנוהו בלא

פירוש ע"ט

פאטר יַעֲקֹב: (כו) וַיַּגִּידוּ לוֹ אונ זַייא הָאבְּן גְזָאגְט צוּ אִים לֵאמֹר אַזוֹ צוּ זָאגְן עוֹד יוֹסֵף חַי יוֹסֵף לֶעבְּט נָאךְ וְכִי הוּא מוֹשֵׁל בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם אונ עֶר אִיז אַיין גְוֶועלְטִיגֶער אִיבֶּר דֶעם גַאנְצְן לַאנְד מִצְרַיִם וַיָּפָג לִבּוֹ אִיז פַאר בִּיטְן גְוָוארְן זַיין הַארְץ אונ עֶס אִיז אַוֶועק גְגַאנְגֶען פוּן צוּ גְלַייבְּן זַייא כִּי לֹא הֶאֱמִין לָהֶם וָוארוּם עֶר הָאט זַייא נִיט גְוָואלְט גְלַייבִּין: (כז) וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו אֵת כָּל דִּבְרֵי יוֹסֵף הָאבְּן זַייא צוּ אִים גְרֶעט אַלֶע רֵייד וָואס יוֹסֵף הָאט צוּ זַייא גְרֶעט וַיַּרְא אֶת הָעֲגָלוֹת אֲשֶׁר שָׁלַח יוֹסֵף לָשֵׂאת אוֹתוֹ אונ עֶר הָט דֶער זֶעהְן דִיא וָועגְן וָואס יוֹסֵף הָאט גְשִׁיקְט צוּ בְּרֶענְגֶען אִים מִיט זַייא וַתְּחִי רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם הָאט זִיךְ דֶר קְוִויקְט דִי נְבוּאָה פוּן זַייעֶר פָאטֶר יַעֲקֹב

משלי ישראל

(וַיַּגִּידוּ לוֹ לֵאמֹר עוֹד יוֹסֵף חַי וְכִי הוּא מוֹשֵׁל בְּכָל אֶרֶץ מִצְרָיִם) דִיא בְּרִידֶר פוּן יוֹסֵף זֶענְן גְקוּמֶען צוּ זַייעֶר פָאטֶר יַעֲקֹב אונ זַייא הָאבְּן אִים גְזָאגְט אַז יוֹסֵף לֶעבְּט אונ עֶר גְוֶועלְטִיגְט אוֹיף גַאנְץ מִצְרַיִם אונ דִיא קִינְדֶער הָאבְּן אִים בְּוַודַאי דֶר צֵיילְט תֵּיכֶף אַז עֶס אִיז גְקוּמֶען וָועגְן פוּן פַּרְעֹה צוּא בְּרֶענְגֶען אִים קֵיין מִצְרַיִם פוּן דֶעסְט וֶועגְן שְׁטֵייט וַוייטֶער (וַיָּפָג לִבּוֹ כִּי לֹא הֶאֱמִין לָהֶם) עֶס אִיז אִים אוּם גְוֶועבְּט גְוָוארְן זַיין הַארְץ וָוארוּם עֶר הָאט זַייא נִיט גְגְלַייבְּט אַז פַּרְעֹה זָאל וֶועלְן זִיךְ בַּארִימֶען מִיט יַעֲקֹב (וַיְסַפְּרוּ לוֹ אֶת כָּל דִּבְרֵי יוֹסֵף) אַז זַייא הָאבְּן אִים שׁוֹן דֶר צֵיילְט דִיא רֵייד פוּן יוֹסֵף וָואס יוֹסֵף הָאט זַייא גְזָאגְט אַז פַּרְעֹה הָאט גְהֵייסְן אַז יוֹסֵף זָאל שִׁיקְן דִיא וֶועגְן צוּם פָאטֶר אוֹיף זַיין נָאמֶען דַוְוקָא (וַיַּרְא אֶת הָעֲגָלוֹת אֲשֶׁר שָׁלַח יוֹסֵף) אונ עֶר הָאט גְזֶעהְן דִיא וֶועגְן וָואס יוֹסֵף הָאט גְשִׁיקְט אוֹיף זַיין נָאמֶען דֶענְסְמָאל הָאט עֶר עֶרְשְׁט גְגְלַייבְּט אַז פַּרְעֹה וִויל זִיךְ מִיט אִים בַּארִימֶען ...

יַעֲקֹב אֲבִיהֶם׃ חמישי כח וַיֹּאמֶר
יִשְׂרָאֵל רַב עוֹד־יוֹסֵף בְּנִי חָי אֵלְכָה
וְאֶרְאֶנּוּ בְּטֶרֶם אָמוּת׃ מו א וַיִּסַּע
יִשְׂרָאֵל וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וַיָּבֹא בְּאֵרָה
שָּׁבַע וַיִּזְבַּח זְבָחִים לֵאלֹהֵי אָבִיו
יִצְחָק׃ ב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים ׀ לְיִשְׂרָאֵל
בְּמַרְאֹת הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב ׀
יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי׃ ג וַיֹּאמֶר אָנֹכִי
הָאֵל

ת״א ויאמר אלהים כרכום א׳.

רוּחַ נְבוּאָה עַל יַעֲקֹב
אֲבוּהוֹן׃ כח וַאֲמַר
יִשְׂרָאֵל סַגִּי לִי חֶדְוָא
עַד כְּעַן יוֹסֵף בְּרִי קַיָּם
אֵיזִיל וְאֶחֱזֵנֵּהּ עַד לָא
אֱמוּת׃ א וּנְטַל יִשְׂרָאֵל
וְכָל דִּי לֵהּ וַאֲתָא
לִבְאֵר שָׁבַע וּדְבַח
דִּבְחִין לֵאלָהָא אֲבוּהִי
יִצְחָק׃ ב וַאֲמַר יְיָ
לְיִשְׂרָאֵל בְּחֶזְוֵי דְלֵילְיָא
וַאֲמַר יַעֲקֹב יַעֲקֹב
וַאֲמַר הָא אֲנָא׃
ג וַאֲמַר אֲנָא אֵל אֱלָהָא
דאבוך

פירוש רשב״ם

כמו שפירשתי למעלה: (כח) רב. די. בפוגת לבי שלא האמנתי אלא ודאי עוד יוסף בני חי. פשטות אחרים של ערמומיות אומרים והנם הבל. ואני הצעיר שמעתי רב עוד יוסף בני חי אתם אומרים עוד יוסף חי וכי הוא מושל רב לי במה שהוא עדיין חי אפילו אינו מושל. אלכה ואראנו בטרם אמות וגו׳: (א) לאלהי אביו יצחק. שעשה שם יצחק מזבח בבאר שבע כשנגלה לו הקב״ה כמה

בעל הטורים

עגלה ערופה: (ב) לישראל במראות הלילה. ז׳ הנין בסי״ן ס״ם כי שבע יפול צדיק וקם בהאי עליו ז׳ צרות ויצל מהם

שפתי חכמים

גו״ה כדפירש״י שם ומתוך כך למדו פרשת עגלה ערופה ויהיה פי׳ ולא את העגלות לי סנה שהגידו לו פ׳ עגלה ערופה אז שהבינו שאמת הוא: נ ר״ל דרוח הוינו נבואה כדכתיב ורוח לבשה את עמשי: ס דק״ל דהל״ל לאלהי אבותיו או

רש״י

נ שפירשה ממנו: (כח) רב עוד. רב לי עוד שמחה וחדוה הואיל ועוד יוסף בני חי: (א) בארה שבע. כמו לבאר שבע ה״א בסוף תיבה במקום למ״ד בתחלתה: לאלהי אביו יצחק. חייב אדם בכבוד אביו יותר ס מבכבוד זקנו לפיכך תלה ביצחק ולא באברהם: (ב) יעקב יעקב. לשון חיבה: (ג) אל תירא

משלי ישראל

איז איין מָשָׁל. עֶס אִיז גִּוֶעזְן אַיין סְפָרַדִּישׁ שְׁטֶעטִיל הָאבְּן זַייא זִיךְ אוֹיף גְּנוּמֶן אַיין אַשְׁכְּנַזִּיר רַב חָאטְשֶׁי אַשְׁכְּנַזִּים מִיט סְפָרַד הָאבְּן נִיט קַיין שָׁלוֹם נָאר וַוייל דֶר אַשְׁכְּנַזִּיר אִיז גִּוֶעזְן אַגְרוֹיסֶר חָכָם אוּנ אַיְרָא שָׁמַיִם הָאבִּין זַייא אִים אוֹיף גְּנוּמֶן פַאר אַרַב אוּנ הָאבִּין מִיט אִים גִּמַאכְט בִּתְנַאי אַז עֶר זָאל נָאר מִיט בְּרֶענְגִּין דִּיא קְלֵיינֶע קִינְדֶר אוּנ דִּיא גְּרוֹיסֶע זָאלְן דָארְט בְּלַייבְּן. סִילָא אַז מֶען הָאט גִּשִׁיקְט אַוֶועגְן נָאךְ זַיין הוֹיז גִּזֵינְד מִן הַסְתָּם הָאט מֶען גִּשִׁיקְט אַקְלֵיינֶעם וָואגְן וְתַדְּלוּג פוּן זַיינִים וֶועגְן מִיט דִּיא קְלֵיינֶע קִינְדֶר אוּנ וֶועלְן נִיט זַיין קַיין וַותְּרָנִים צוּא שִׁיקְן אַגְרוֹיסְן וָואגְן טָאמֶר וֶועט זִיךְ אוֹיף זֶעצְן נָאךְ אַיינֶר פוּן דִּיא גְרוֹיסֶי קִינְדֶר אָדֶר וַוייבֶּר אַפְּרֵייעֶר. דָאס נִמְשָׁל כִּי אִיז גִּוֶעזְן מִיט יַעֲקֹב אָבִינוּ עֶר הָט גִּוָאלְט ווִיסְן ווִיא אַזוּ עֶס אִיז בַּייא פַּרְעֹה אִין הָאָרֶץ הָאט עֶר זִיךְ גִּטְרַאכְט עֶר וֶועט זֶעהֶן דָאס וַותְּרָנוּת פוּן דִּיא וֶועגְן אוּב עֶר הָאט גִּשִׁיקְט גְּרוֹיסֶי וֶועגְן אִיז אַסִימָן אַז פַּרְעֹה ווִיל אִים מִיט דֶעם גַאנְצְן הָאָרֶץ עֶר זָאל זִיךְ פַאר נֶעמֶן מִיט דֶעם גַאנְצְן בְּנֵי בַּיִת דֶער נָאכְמָאל וֶועט עֶר פָאהְרְן קַיין מִצְרַיִם אוּנ אוּב עֶס אִיז קְלֵיינֶע וֶועגְן וֶועט עֶר ווִיסְן אַז פַּרְעֹה ווִיל אִים נִיט נָאר עֶר הָאט גִּטוּהְט צוּ יוֹסֵף צוּא לִיב פָאן וֶועט עֶר

פירוש ע״ט

כְּלוֹמַר דִּי שְׁכִינָה הָט אוֹיף אִים גְּרוּעֶט: (כח) וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל רַב עוֹד יוֹסֵף בְּנִי חַי הָט גְּזָאגְט יַעֲקֹב אִיךְ הָאבּ נָאךְ פִיל שִׂמְחָה אוּנ גְּדוּלָּה דֶר לֶעבְּט ווייל מַיין זוּן יוֹסֵף לֶעבְּט נָאךְ אֵלְכָה וְאֶרְאֶנּוּ בְּטֶרֶם אָמוּת אִיךְ וֶועל גֵּיין אוּנ וֶועל זֶעהְן אִים אֵיידֶער אִיךְ וֶועל שְׁטַארְבְּן: (א) וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וְכָל אֲשֶׁר לוֹ אוּנ יַעֲקֹב הָט גִּצוֹגְן מִיט אַלְץ וָואס עֶר הָאט גִּהַאט וַיָּבֹא בְּאֵרָה שָׁבַע אוּנ אִיז גִּקוּמֶן קַיין בְּאֵר שֶׁבַע וַיִּזְבַּח זְבָחִים אוּנ הָאט גִּשָׁאכְטְן קָרְבָּנוֹת לֵאלֹהֵי אָבִיו יִצְחָק צוּא דֶעם גָאט פוּן זַיין פָאטֶער יִצְחָק: (ב) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְיִשְׂרָאֵל בְּמַרְאוֹת הַלַּיְלָה אוּנ גָאט הָאט גְּזָאגְט צוּא יַעֲקֹב בִּנְבוּאָה בַּייא דֶר נַאכְט וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב יַעֲקֹב אוּנ הָט אִים גְּרוּפְן מִיט דֶעם לָשׁוֹן יַעֲקֹב יַעֲקֹב דָאס אִיז אַלָשׁוֹן לִיבְּשַׁאפְט וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי הָאט יַעֲקֹב גְּזָאגְט דָא בִּין אִיךְ: (ג) וַיֹּאמֶר אָנֹכִי הָאֵל אֱלֹהֵי אָבִיךָ הָט אִים גָאט גְּזָאגְט אִיךְ בִּין דֶער גָאט פוּן דַיין פָאטֶער

הָאֵל אֱלֹהֵי אָבִיךָ אַל־תִּירָא מֵרְדָה מִצְרַיְמָה כִּי־לְגוֹי גָּדוֹל אֲשִׂימְךָ שָׁם׃
ד אָנֹכִי אֵרֵד עִמְּךָ מִצְרַיְמָה וְאָנֹכִי אַעַלְךָ גַם־עָלֹה וְיוֹסֵף יָשִׁית יָדוֹ עַל־עֵינֶיךָ׃ ה וַיָּקָם יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיִּשְׂאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם וְאֶת־טַפָּם וְאֶת־נְשֵׁיהֶם בָּעֲגָלוֹת אֲשֶׁר־שָׁלַח פַּרְעֹה לָשֵׂאת אֹתוֹ׃ ו וַיִּקְחוּ אֶת־מִקְנֵיהֶם וְאֶת־רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכְשׁוּ בְּאֶרֶץ כְּנַעַן

ויבאו

דַאֲבוּךְ לָא תִדְחַל מִלְּמֵיחַת לְמִצְרַיִם אֲרֵי לְעַם סַגִּי אֲשַׁוֵּינָךְ תַּמָּן׃
ד אֲנָא אֵחוֹת עִמָּךְ לְמִצְרַיִם וַאֲנָא אַסֵּקִנָּךְ אַף אַסָּקָא וְיוֹסֵף יְשַׁוֵּי יְדוֹהִי עַל עֵינָךְ׃ ה וְקָם יַעֲקֹב מִבְּאֵרָא דְשָׁבַע וּנְטָלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל יָת יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן וְיָת טַפְלְהוֹן וְיָת נְשֵׁיהוֹן בַּעֲגָלָתָא דִי שְׁלַח פַּרְעֹה לְמִטַּל יָתֵהּ׃ ו וּדְבָרוּ יָת גֵּיתֵיהוֹן וְיָת קִנְיָנְהוֹן דִּי קְנוֹ בְּאַרְעָא דִכְנַעַן וַאֲתוֹ לְמִצְרַיִם יַעֲקֹב

וכל

ת"א אנכי ארד. כרשם נו שנס פט. ישית ידו על כ' פוסר פ' שלח לך.

בעל הטורים

מפו לכן מלאך דינה יוסף שמעון בנימין : (ד) גם עלה. כתיב כה"א כפו לאמר ס' דורות יעקב לוי קהת עמרם משה : ויוסף ישית ידו על עיניך. יעלה עיניך כשתמות הכניהו שלא ימת עלה שנקבר עם אבותיו במערת המכפלה :

פירוש רשב"ם

שנאמר בפרשת אלה תולדות יצחק ועשה גם הוא שם זבחים כמו שעשה אביו : (ד) אעלך גם עלה . כלומר ארד עמך וגם עלה אעלך . כמו וברכתם גם אותי . גם ישית ידו על עיניך . על ענייניך וצרכך ישתדל לעשותם כדכתיב ישית

רש"י

מרדה מצרימה. לפי שהיה מיצר על שנזקק לצאת לחוצה לארץ : (ד) ואנכי אעלך. הבטיחו להיות ע נקבר בארץ : (ו) אשר רכשו בארץ כנען. אבל מה שרכש בפדן ארם הכל נתן לעשו בשביל חלקו

שפתי חכמים

נאלצו אברהם דהא הוא היה העיקר להרבות אבות ולא כן יצחק שקבל מאברהם : ע דייק מדכתיב אעלך משמע לא"י

פירוש ע"ט

אל תירא מרדה מצרימה דו זאלסט דיך ניט פארכטן פון צו נידערן קיין מצרים כי לגוי גדול אשימך שם וואַרום איך וועל דיך דארט מאַכן צוא אַגרוס פאָלק : (ד) אנכי ארד עמך מצרימה איך וועל נידערן מיט דיר קיין מצרים כלומר מיין שכינה וועט זיך פון דיר ניט אפ טאָן ואנכי אעלך גם עלה אונ איך וועל דיך אויף ברענגען פון מצרים . רש"י שרייבט ער האט אים צוא גזאגט אז ער וועט בגראבן ווערן אין ארץ ישראל ויוסף ישית ידו על עיניך אונ יוסף וועט אויף דיר אבטונג געבן : (ה) ויקם יעקב מבאר שבע אונ יעקב איז אויף גשטאנן פון באר שבע וישאו בני ישראל את יעקב אביהם אונ די קינדר פון יעקב האבן גטראגן זייער פאטר ואת טפם ואת נשיהם אונ זייערע קליינע קינדר אונ זייערע ווייבר בעגלות אשר שלח פרעה מיט די וועגין וואס פרעה האט גשיקט לשאת אותו צוא טראגן אים קיין מצרים : (ו) ויקחו את מקניהם ואת רכושם אונ זייא האבן גנומן זייערע פיך אונ זייער גוטס אשר רכשו בארץ כנען וואס זייא האבן איין גזאמילט אין לאנד כנען. רש"י שרייבט אָבער דאס גוטס וואס ער האט איין גזאמילט אין פדן ארם בייא לבן האט ער אפ גגעבן צו עשו פאר זיין חלק וואס ער האט גהאט אין דער מערת המכפלה:

משלי ישראל

בוודאי נים פארן אונ וועט זיין אין זיין לאנד דאס זאגט דר פסוק (ויספרו אליו את כל דברי יוסף) זייא האבן אים דר ציילט אז יוסף האט זייא גזאגט אז פרעה האט אים נהייסן שיקן וועגן אויף זיין נאכן אזו וויא אונז שיקט נאך איין פאטער (וירא את העגלות אשר שלח יוסף) אז ער האט געזען די וועגן וואס יוסף האט גשיקט איז גרוסי וועגן האט ער גיווסט אז פרעה וויל אים מיט דעם גאנצן הארץ דענסטמאל האט ער זיך גגלייבט אונ איז גפארן קיין מצרים :

וַיָּבֹאוּ מִצְרָיְמָה יַעֲקֹב וְכָל־זַרְעוֹ
אִתּוֹ׃ ז בָּנָיו וּבְנֵי בָנָיו אִתּוֹ בְּנֹתָיו
וּבְנוֹת בָּנָיו וְכָל־זַרְעוֹ הֵבִיא אִתּוֹ
מִצְרָיְמָה׃ ח וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרַיְמָה יַעֲקֹב
וּבָנָיו בְּכֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן׃ ט וּבְנֵי
רְאוּבֵן חֲנוֹךְ וּפַלּוּא וְחֶצְרֹן וְכַרְמִי׃
י וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יְמוּאֵל וְיָמִין וְאֹהַד
וְיָכִין וְצֹחַר וְשָׁאוּל בֶּן־הַכְּנַעֲנִית׃
יא וּבְנֵי לֵוִי גֵּרְשׁוֹן קְהָת וּמְרָרִי׃
יב וּבְנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן וְשֵׁלָה וָפֶרֶץ
וָזֶרַח וַיָּמָת עֵר וְאוֹנָן בְּאֶרֶץ כְּנַעַן
ויהיו

ח״א וימת ער ואונן סוטה יג.

אונקלוס

וְכָל זַרְעֵהּ עִמֵּהּ׃
ז בְּנוֹהִי וּבְנֵי בְנוֹהִי
עִמֵּהּ בְּנָתֵהּ וּבְנַת
בְּנוֹהִי וְכָל זַרְעֵהּ אַעִיל
עִמֵּהּ לְמִצְרָיִם׃
ח וְאִלֵּין שְׁמָהַת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל דְּעָלוּ לְמִצְרַיִם
יַעֲקֹב וּבְנוֹהִי בּוּכְרָא
דְּיַעֲקֹב רְאוּבֵן׃ ט וּבְנֵי
רְאוּבֵן חֲנוֹךְ וּפַלּוּא
וְחֶצְרוֹן וְכַרְמִי׃ י וּבְנֵי
שִׁמְעוֹן יְמוּאֵל וְיָמִין
וְאֹהַד וְיָכִין וְצֹחַר
וְשָׁאוּל בַּר כְּנַעֲנֵיתָא
יא וּבְנֵי לֵוִי גֵּרְשׁוֹן קְהָת
וּמְרָרִי׃ יב וּבְנֵי יְהוּדָה
עֵר וְאוֹנָן וְשֵׁלָה וָפֶרֶץ
וָזָרַח וּמִית עֵר וְאוֹנָן
בְּאַרְעָא דִכְנַעַן וַהֲווֹ
בני

פירוש רשב״ם

יחד על שניגו׃ (ח) יעקב ובניו. יעקב מחשבון שבעים

רש״י

במערת המכפלה אמר נכסי חוצה לארץ אינן כדאי לו וזהו אשר כריתי לי העמיד לו צבורין של זהב וכסף כמין כרי ואמר לו טול את אלו׃ (ז) ובנות בניו. סרח בת אשר ויוכבד בת לוי׃ (ח) הבאים מצרימה. על שם השעה קורא להם וצ׳ הכתוב באים. ואין לתמוה על אשר לא כתב אשר באו׃ (י) בן הכנענית. בן דינה שנבעלה לכנעני. כשהרגו את שכם לא היתה

שפתי חכמים

טבילה גבוה מכל הארצות וק״ל׃ פ׳ וא״ת והרי גם כתיב בנותיו ל׳ רבים והרי לא הי״ל רק דינה ואין לומר כרבי יהודה דאמר אחיות התאומות נולדו עם כל שבט ושבט דהא לפני ירידתן מתו כדפירש״י בסמוך וגם א״ל כרבי נחמיה דאמר כנעניות היו ומהו בנותיו כלותיו שאין אדם נמנע מלקרות להתנו בנו ולכלתו בתו (סוכה ברש״י פרשת וישב ע״פ ויקומו כל בניו כו׳) דהא יולאי ירכו קחשיב כאן. (נה״י) וי״ל ליישב שדרך הכתוב כשמדבר ביחוסי הרבים אמר ביחיד ל׳ רבים כמו ובני דן חושים ובני פלוא אליאב וא״כ אע״ג דבנותיו קאי אדינה להוד אפ״ה סוכה דאיכא לרבויי מרבינן ולא סמכינן אשינויא דהיקא ולכן פי׳ סרח ויוכבד וכ״מ בב׳ דף קמ״ג. ואין להקשות היפכא בפסוק ויקומו נהמו מנ״ל לר״י לומר תאומות ולר״נ כלותיו דלמא דינה לבדה היה כמו הכא דש״ס דכתיב וכל בנותיו א״נ ש״ה דאיכא יתוסי דרבים כנ״ל׃ צ׳ דק״ל הא משה רבינו כתב לנו את התורה וכימיו כבר באו וא״כ כל״ל באו ועז״פ ע״ש והו׳׃ ק דק״ל דהכ״ל בכולן בני כנעניות למ״ד דכנעניות היו ולמה כה

פירוש ע״ט

דארט וַיָּבֹאוּ מִצְרָיְמָה אוּנ זיי זֶענֶן גְּקוּמֶען קַיין מִצְרַיִם יַעֲקֹב וְכָל זַרְעוֹ אִתּוֹ יַעֲקֹב אוּנ גָאר זַיינֶע קִינְדֶער מִיט אִים׃ (ז) בָּנָיו וּבְנֵי בָנָיו אִתּוֹ זַיינֶע זִין אוּנ דִיא זִין פוּן זַיינֶע זִין בְּנֹתָיו וּבְנוֹת בָּנָיו זַיינֶע טֶעכְטֶער אוּנ דִיא טֶעכְטֶער פוּן זַיינֶע זִין הֵבִיא אִתּוֹ מִצְרָיְמָה הָאט עֶר גְּבְרַאכְט מִיט זִיךְ קַיין מִצְרַיִם׃ (ח) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרַיְמָה אוּנ דָאס זֶענֶן דִיא נֶעמֶן פוּן דִיא קִינְדֶער יִשְׂרָאֵל וָואס זֶענֶן גְקוּמֶען קַיין מִצְרַיִם יַעֲקֹב מִיט זַיינֶע זִין בְּכוֹר יַעֲקֹב דֶער בְּכוֹר פוּן יַעֲקֹב אִיז גְוֶועֶן רְאוּבֵן׃ (ט) וּבְנֵי רְאוּבֵן אוּנ דִיא קִינְדֶער פוּן רְאוּבֵן זֶענֶן גְוֶועֶן חֲנוֹךְ וגו׳׃ (י) וּבְנֵי שִׁמְעוֹן אוּנ דִיא קִינְדֶער פוּן שִׁמְעוֹן זֶענֶן גְוֶועֶן יְמוּאֵל וגו׳ (יא) וּבְנֵי לֵוִי אוּנ דִיא קִינְדֶער פוּן לֵוִי זֶענֶן גֵּרְשׁוֹן וגו׳׃ (יב) (יג) (יד) (טו) אֵלֶּה בְּנֵי לֵאָה׃

וַיִּהְיוּ בְנֵי־פֶרֶץ חֶצְרֹן וְחָמוּל׃ יג וּבְנֵי
יִשָּׂשכָר תּוֹלָע וּפֻוָּה וְיוֹב וְשִׁמְרֹן׃
יד וּבְנֵי זְבֻלוּן סֶרֶד וְאֵלוֹן וְיַחְלְאֵל׃
טו אֵלֶּה ׀ בְּנֵי לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה
לְיַעֲקֹב בְּפַדַּן אֲרָם וְאֵת דִּינָה בִתּוֹ
כָּל־נֶפֶשׁ בָּנָיו וּבְנוֹתָיו שְׁלֹשִׁים
וְשָׁלֹשׁ׃ טז וּבְנֵי גָד צִפְיוֹן וְחַגִּי שׁוּנִי
וְאֶצְבֹּן עֵרִי וַאֲרוֹדִי וְאַרְאֵלִי׃ יז וּבְנֵי
אָשֵׁר יִמְנָה וְיִשְׁוָה וְיִשְׁוִי וּבְרִיעָה
וְשֶׂרַח אֲחֹתָם וּבְנֵי בְרִיעָה חֶבֶר
וּמַלְכִּיאֵל׃ יח אֵלֶּה בְּנֵי זִלְפָּה אֲשֶׁר־
נָתַן לָבָן לְלֵאָה בִתּוֹ וַתֵּלֶד אֶת־
אֵלֶּה לְיַעֲקֹב שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה נָפֶשׁ׃
יט בְּנֵי רָחֵל אֵשֶׁת יַעֲקֹב יוֹסֵף
וּבִנְיָמִן׃ כ וַיִּוָּלֵד לְיוֹסֵף בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם אֲשֶׁר יָלְדָה־לּוֹ אָסְנַת בַּת־
פּוֹטִי פֶרַע כֹּהֵן אֹן אֶת־מְנַשֶּׁה וְאֶת־

אפרים

ת״א ואת דינה בתו בתיה קנב כדה לג.

פֶרֶץ חֶצְרוֹן וְחָמוּל׃
וּבְנֵי יִשָּׂשכָר תּוֹלָע
פֻוָּה וְיוֹב וְשִׁמְרוֹן׃
וּבְנֵי זְבֻלוּן סֶרֶד
אֵלוֹן וְיַחְלְאֵל׃ טו אִלֵּין
נֵי לֵאָה דִּי יְלִידַת
יַעֲקֹב בְּפַדַּן אֲרָם וְיַת
דִּינָה בְרַתֵּהּ כָּל נַפְשׁ
נוֹהִי וּבְנָתֵהּ תְּלָתִין
תְלָת׃ טז וּבְנֵי גָד
פְיוֹן וְחַגִּי שׁוּנִי וְאֶצְבּוֹן
רִי וַאֲרוֹדִי וְאַרְאֵלִי׃
וּבְנֵי אָשֵׁר יִמְנָה
שְׁוָה וְיִשְׁוִי וּבְרִיעָה
סֶרַח אֲחָתְהוֹן וּבְנֵי
רִיעָה חֶבֶר וּמַלְכִּיאֵל׃
ח אִלֵּין בְּנֵי זִלְפָּה
י יְהַב לָבָן לְלֵאָה
רַתֵּהּ וִילֵידַת יָת אִלֵּין
יַעֲקֹב שִׁית עַסְרֵי
נַפְשָׁא׃ יט בְּנֵי רָחֵל
תַּת יַעֲקֹב יוֹסֵף
נְיָמִן׃ כ וְאִתְיְלִידוּ
וֹסֵף בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם
לֵידַת לֵהּ אָסְנַת בַּת
טִי פֶרַע רַבָּא דְאוֹן
מְנַשֶּׁה וְיָת אֶפְרָיִם׃

ובני

פירוש רשב״ם

ז כמוכיח לפניו לפי הפשט: (טו) כל נפש בניו ובנותיו. של יעקב ולאה הכל ל״ג עם יעקב. ורבותינו

רש״י

ז כולה ללאת עד שנשבע לה שמעון שיטלנה (ב״ר): אלה בני לאה ואת דינה בתו. הזכרים בלאה והנקבות תלה ביעקב ללמדך אשה מזרעת לה יולדת זכר איש מזריע תחלה יולדת נקבה:

שלשים ושלש. ובפרטן אי אתה מוצא אלא ל״ב אלא זו יוכבד שנולדה בין החומות בכניסתן לעיר שנא׳ אשר ילדה אותה ללוי במצרים לידתה במצרים ואין הורתה במצרים: (יט) בני רחל אשת יעקב. ובכולן לא

פירוש ע״ט

יעקב דאס זענן דיא זין פון לאה וואס זיא ט גיווינן צוא יעקב אין פדן ארם ואת דינה בתו זיין טאכטער דינה כל נפש בניו ובנותיו אלע

פירוש ע״ט

לייבר פון זיינע זין אונ זיינע טעכטער וואס לאה האט אים גיווינן זענן גוועזן שלשים ושלש דרייסיג אונ דרייאיג פארשון: (טז) ובני גד אונ די קינדער פון גד

אֶפְרָיִם׃ כא וּבְנֵי בִנְיָמִן בֶּלַע וָבֶכֶר
וְאַשְׁבֵּל גֵּרָא וְנַעֲמָן אֵחִי וָרֹאשׁ
מֻפִּים וְחֻפִּים וָאָרְדְּ׃ כב אֵלֶּה בְּנֵי
רָחֵל אֲשֶׁר יֻלַּד לְיַעֲקֹב כָּל־נֶפֶשׁ
אַרְבָּעָה עָשָׂר׃ כג וּבְנֵי־דָן חֻשִׁים׃
כד וּבְנֵי נַפְתָּלִי יַחְצְאֵל וְגוּנִי וְיֵצֶר
וְשִׁלֵּם׃ כה אֵלֶּה בְּנֵי בִלְהָה אֲשֶׁר־
נָתַן לָבָן לְרָחֵל בִּתּוֹ וַתֵּלֶד אֶת־
אֵלֶּה לְיַעֲקֹב כָּל־נֶפֶשׁ שִׁבְעָה׃
כו כָּל־הַנֶּפֶשׁ הַבָּאָה לְיַעֲקֹב
מִצְרַיְמָה יֹצְאֵי יְרֵכוֹ מִלְּבַד נְשֵׁי בְנֵי־
יַעֲקֹב כָּל־נֶפֶשׁ שִׁשִּׁים וָשֵׁשׁ׃ כז וּבְנֵי

יוסף

כא וּבְנֵי בִנְיָמִן בֶּלַע
וָבֶכֶר וְאַשְׁבֵּל גֵּרָא
וְנַעֲמָן אֵחִי וְרֹאשׁ מֻפִּים
וְחֻפִּים וָאָרְדְּ׃ כב אִלֵּין
בְּנֵי רָחֵל דִּי אִתְיְלִידוּ
לְיַעֲקֹב כָּל נַפְשָׁא
אַרְבְּעָה עֲשַׂר׃
כג וּבְנֵי דָן חוּשִׁים׃
כד וּבְנֵי נַפְתָּלִי יַחְצְאֵל
וְגוּנִי וְיֵצֶר וְשִׁלֵּם׃
כה אִלֵּין בְּנֵי בִלְהָה
דִּיהַב לָבָן לְרָחֵל בְּרַתֵּהּ
וִילִידַת יָת אִלֵּין לְיַעֲקֹב
כָּל נַפְשָׁא שַׁבְעָא׃
כו כָּל נַפְשָׁתָא דְּעָלָא
לְיַעֲקֹב לְמִצְרַיִם נָפְקֵי
יַרְכֵּהּ בַּר מִנְּשֵׁי בְּנֵי
יַעֲקֹב כָּל נַפְשָׁא שִׁתִּין
וְשִׁית׃ כז וּבְנֵי יוֹסֵף

די

ת״א ובני בנימין בלע ובכר. כוגם לו.

פירוש רשב״ם

פירש״י זו יוכבד שנולדה בין החומות: (כו) יוצאי ירכו. דבאים מצרימה כל נפש ששים ושש. כי יעקב שהוא מחשבון של שלשים ושלש של לאה אינן בכלל יוצאי ירכו כי יוצאי ירכו לא היו כי אם ששים ותשע וכי אמר משה בשבעים נפש ירדו אבותיך מצרימה שיעקב ובניו

בעל הטורים

כהיו: (כא) וראש. ב׳ במס׳ הכא ואידך זכר עניי ומרודי לענה וראש. כדאי׳ במדרש בקלת. בנימין לכל בניו ע״ש הגלות שאירעו ליוסף וזהו וראש ע״ש זכור עניי ומרודי לענה וראש: (כג) חושים. ב׳ במס׳ מתלי ליפני ובני דן חשים ואנחש נהגן קשים דאמרי׳ בפ׳ מי שמת שהיו בני דן כחשים של קנס פי׳

שפתי חכמים

גבי שאול סכנענית ויתר מבכולן. ולמ״ד בעת כל אחד נולדה תאומה עמו ואותן תאומות היו נושאין א״כ לא כל״ל כנעניות כלל ומאחר בן דינה וכו׳ ובאתה מתורץ להרווייהו: ר (מהרש״ל) דהל״ל נמה לא חשב אותן בהחשבון באלו בנים ולכך אמר שמתו ואלו נשים נכריות הם ואינן בכלל יוצאי ירך יעקב והכתוב מפרש בעצמו הטעם: ע׳ כדכתיב בפ׳ ויבלה ויקח עמו וגו׳ ואת כל נפשות ביתו. וז״ל דטעות יש ברש״י דאת נפשות

רש״י

נאמר בהן אשת אלא שהיתה עיקרו של בית: (כו) כל הנפש הבאה ליעקב. שיצאו מארץ כנען לבוא למצרים ואין הבאה זו לשון עבר אלא לשון הווה כמו (אסתר ב) בערב היא באה וכמו והנה רחל בתו באה עם הצאן לפיכך טעמו למטה באל״ף לפי שכשיצאו לבוא מארץ כנען לא היו אלא ששים ושש. והשני כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים נשם הוא לשון עבר לפיכך טעמו למעלה בבי״ת לפי שמשבאו שם היו שבעים שמצאו שם יוסף ושני בניו ונתוספה להם יוכבד בין החומות. (ועיין בביאור לת״י ומשם תמצא לרוות צמאונך ברש״י). ולדברי האומר תאומות נולדו עם השבטים צריכים אנו לומר שמתו לפני ירידתן למצרים שהרי לא נמנו כאן (מצאתי בויקרא רבה עשו שש נפשות יש היו לו והכתוב קורא אותן נפשות ביתו לשון רבים לפי שהיו עובדין לאלוהות הרבה. יעקב שבעים

פירוש ע״ט

זענן גוועזן צפיון וגו׳: (כו) כל הנפש הבאה ליעקב מצרימה אלע לייבער וואס זענן געקומן מיט יעקב קיין מצרים יוצאי ירכו די וואס זענן ארויס געגאנגן פון זיין דיך מיינט מען זיינע קינדער און קינדס

פירוש ע״ט

קינדער מלבד נשי בני יעקב חוץ די ווייבר פון די קינדער פון יעקב כל נפש אלע לייבער זענן געווען ששים ושש זעקס און זעכציג: (כז) ובני יוסף אשר ילד לו במצרים און די קינדער פון יוסף וואס זענן אים

יוסף אשר־ילד־לו במצרים נפש
שנים כל־הנפש לבית־יעקב
הבאה מצרימה שבעים: ס ששי
כח ואת־יהודה שלח לפניו אל־יוסף
להורת לפניו גשנה ויבאו ארצה
גשן: כט ויאסר יוסף מרכבתו ויעל
לקראת־ישראל אביו גשנה וירא
אליו ויפל על־צואריו ויבך על־
צואריו עוד: ל ויאמר ישראל אל־
יוסף

די אתילידו ליה
במצרים נפשא תרין
כל נפשתא לבית
יעקב דעלו למצרים
שבעין: כח וית יהודה
שלח קדמוהי לות יוסף
לפנאה קדמוהי לגשן
ואתו לארעא דגשן:
כט וטקים יוסף
רתכוהי וסליק
לקדמות ישראל
אבוהי לגשן ואתגלי
ליה ונפל על צורה
ובכא על צורה עוד:
ל ואמר ישראל ליוסף

בעל הטורים

אלו פלמכס הוא שהדיומלמעלה הוא מתפלל לכמה קנים שמכן אחד

פירוש רשב"ם

חוז שבעים: (כט) עוד. הרבה. כדכתיב כי לא על איש

רש"י

היו לו והכתוב קורא אותן נפש לפי שהיו עובדים לאל אחד): (כח) להורת לפניו. כתרגומו לפנות לו מקום ולהורות היאך יתיישב בה: לפניו. קודם שיגיע לשם. ומ"א להורות לפניו לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה: (כט) ויאסר יוסף מרכבתו. הוא עצמו אסר את הסוסים למרכבה א להזדרז לכבוד אביו: וירא אליו. יוסף נראה ב אל אביו: ויבך על צואריו עוד. לשון הרבות בכיה וכן (איוב לד) כי לא על איש ישים עוד לשון רבוי הוא אינו שם עליו עלות נוספות על חטאיו ג אף כאן הרבה והוסיף בבכי יותר על הרגיל אבל יעקב לא נפל על צוארי יוסף ולא נשקו ואמרו רבותינו שהיה קורא ד את שמע:

שפתי חכמים

שבו לא היו אלא המשה והמדרש מביא שבה ונ"ע: ת ר"ל מדכתיב להורת חסר וי"ו בגוים יש בו אותיות תורה: א דאל"כ וירכב במרכבתו מבע"ל: ב (מהרש"ל) דאין שייך לומר ביעקב נראה ליוסף שהרי יעקב לא הלך להראות לו אלא לראותו הלך ועוד שהלך למצרים לגור שם אבל יוסף הלך לקראתו להראות לו לאביו: ג רש"י מפרש הפסוק שהביא כי לא על איש ישים עוד דפסוק זה קאי כשהקב"ה נפרע מן הרשעים אינו נפרע מהם יותר ממה בחטאו דהיינו אינו שם עליו וכו': ד מקבים העולם דלמא היה עומד ומתפלל. וי"ל דהא אמרו רז"ל אסור לעבור לפני המתפלל כדי שלא יבטל כוונתו וכ"ש יוסף איך נפל על צוארו במה יבטל כוונת יעקב וכו' אבל ק"ש עיקר הכוונה הוא בפסוק ראשון דהוא עיקר קבלת עול מלכות שמים והוא נפל עליו לאחר שקרא פסוק ראשון. וא"ת יוסף למה לא קרא ג"כ את שמע. וי"ל דיוסף

פירוש ע"ט

גבורן גווארן אין מצרים איז גוועזן נפש שנים צוויי מענטשן כל הנפש לבית יעקב אלע לייבר פון דעם הויז גזינד פון יעקב הבאה מצרימה וואס זענין שון גקומען קיין מצרים איז גוועזן שבעים זיבציג: (כח) ואת יהודה שלח לפניו אונ יהודה האט יעקב גשיקט פר זיך להורות לפניו גושנה ער זאל אום ראמן איין ארט פון זיינט וועגן איידר ער וועט קומען אהין אונ זאל אים ווייזן וויא ער זאל זיך דארט בזעצן אין גשן. דער מדרש שרייבט ער האט אים גשיקט ער זאל אים דארט מאכן איין בית המדרש וואו יעקב זאל דרינן לערנן ויבאו ארצה גשן אונ דר נאך זענין זייא אלע גקומן אין דעם לאנד גשן:

פירוש ע"ט

(כט) ויאסור יוסף מרכבתו אונ יוסף האט אליין איין גשפאנט דיא פערד אין זיין רייט וואגן פון זיין פאטערס כבוד וועגן ויעל לקראת ישראל אביו גושנה אונ איז אוף גגאנגן קעגן זיין פאטער ישראל קיין גשן וירא אליו אונ יוסף האט זיך בוויזן צו זיין פאטער יעקב ויפול על צואריו אונ יוסף איז גפאלן אוף זיין האלז ויבך על צואריו עוד אונ ער הט פיל גוויינט. רש"י שרייבט פר וואס איז יעקב ניט גפאלן אוף דעם האלז פון יוסף אונ האט אים ניט גקושט נאר ער האט דעמסטמאל גזאגט קריאת שמע האט ער ניט געוואלט מפסיק זיין: (ל) ויאמר ישראל אל יוסף אונ ער האט גזאגט יעקב צו יוסף אמותה

יוסף אמותה הפעם אחרי ראותי
את־פניך כי עודך חי: לא ויאמר
יוסף אל־אחיו ואל־בית אביו
אעלה ואגידה לפרעה ואמרה
אליו אחי ובית־אבי אשר בארץ־
כנען באו אלי: לב והאנשים רעי
צאן כי־אנשי מקנה היו וצאנם
ובקרם וכל־אשר להם הביאו:
לג והיה כי־יקרא לכם פרעה ואמר
מה־מעשיכם: לד ואמרתם אנשי
מקנה

אלו אנא מאית זמנא
הדא מנחם אנא בתר
דחזיתי ית אפך ארי
עד כען את קים:
לא ואמר יוסף לאחוהי
ולבית אבוהי אסק
ואחוי לפרעה ואימר
לה אחי ובית אבא די
בארעא דכנען אתו
לותי: לב וגבריא רעי
ענא ארי גברי מרי
גיתי הוו ועניהון
ותורהון וכל די להון
איתיאו: לג ויהי ארי
יקרי לכון פרעה ויימר
מא עובדיכון:
לד ותימרון גברי מרי
גיתי

ת״א ואפרש אבני כפר סיהר ד׳ נגמם:

פירוש רשב״ם

ישים עוד: (לב) והאנשים רועי צאן. כל זה אמר יוסף

בעל הטורים

בס״ל אלו רבים וכן גמי נהגן הובים שדקך שנלמים נסדבק

שפתי חכמים

היה עוסק במצות כבוד אביו ועוסק במצוה פטור מן המצוה. וצ״ל דיוסף היה פוטר עצמו בפסוק ראשון מפני שהיה טרוד כדאמרינן במס׳ ישראל וגו׳ זו כיון ק״ש של רבי יהודה שנשיא מפני שהיה טרוד בגירכא עם התלמידים: ה כלומר לא בקשתי למות מאחר שזכה לראות פניו כפי המובן ממנו דאדרבה מאחר שזכה לראות פניו ראוי להתפלל שיחיה כדי לשמוח עם בנו. כימי עניו: ו ודעתו של רש״י שלא תאמר כו

רש״י

(ל) אמותה הפעם. פשוטו כתרגומו ה ומדרשו סבור הייתי למות שתי מיתות בעוה״ז ולעוה״ב שנסתלקה ממני שכינה והייתי אומר שיתבעני הקב״ה מיתתך עכשיו שעודך חי לא אמות אלא פעם אחת: (לא) ואמרה אליו אחי וגו׳. ועוד אומר לו ו והאנשים רועי צאן כו׳ל וכתיב והאנשים רועי צאן וגו׳ בדבר האנשי נביה את

פירוש ע״ט

הפעם ווען איך זאל שון אצונד שטארבן וואלט איך מיך שון געטרייסט אחרי ראותי את פניך כי עודך חי ווייל איך האב שון געזעהן דיין פנים אז דוא לעבסט נאך. רש״י שרייבט אזו הט ער געזאגט איך האב גמיינט איך וועל שטארבן צוויא מיתות פון עולם הזה אונ פון עולם הבא מחמת דיא שכינה הט זיך פון מיר אפ געטאן האב איך גמיינט אז גאט וועט מאנן דיין מיתה פון מיר ווייל איך האב דיך גשיקט צוא דיינע ברידער אבר אצונד אז דוא לעבסט וועל איך שון מער ניט שטארבין נאר איין מאל כלומר נאר פון דר וועלט: (לא) ויאמר יוסף אל אחיו ואל בית אביו אונ יוסף האט גזאגט צו זיינע ברידער אונ צוא זיין פאטרם הויז גזינד אעלה ואגידה לפרעה איך וועל אוף גיין אונ וועל זאגן צו פרעה ואומרה אליו אונ איך וועל זאגן צו אים אחי ובית אבי אשר בארץ כנען מייני ברידר אונ מיין פאטרס הויז גזינד וואס זענן געוועזן אין לאנד כנען באו אלי זענן גקומן צוא מיר: (לב) והאנשים רועי צאן אונ דיא מענטשן זענן פאסטיכר פון שאף כי אנשי מקנה היו ווארום זייא זענן געוועזן הארין פון שאף כלומר זייא פלעגן האנדלן תמיד מיט שאף דריבער זענן זייא בקי וויא אזו מען פאשיט זיי וצאנם ובקרם וכל אשר להם הביאו אונ זייערע שאף אונ זייערע רינדער אונ גאר זייער פאר מעג האבן זייא אלץ גבראכט והיה אונ עס וועט זיין כי יקרא לכם פרעה ואמר מה מעשיכם אז פרעה וועט אייך רופן אונ וועט אייך פרעגן וואס אייער ווערג איז: (לד) ואמרתם אנשי

מִקְנֶה הָיוּ עֲבָדֶיךָ מִנְּעוּרֵינוּ וְעַד־
עַתָּה גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־אֲבֹתֵינוּ בַּעֲבוּר
תֵּשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן כִּי־תוֹעֲבַת
מִצְרַיִם כָּל־רֹעֵה צֹאן׃ מז׃ א וַיָּבֹא
יוֹסֵף וַיַּגֵּד לְפַרְעֹה וַיֹּאמֶר אָבִי וְאַחַי
וְצֹאנָם וּבְקָרָם וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם
בָּאוּ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְהִנָּם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן׃
ב וּמִקְצֵה אֶחָיו לָקַח חֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים
וַיַּצִּגֵם לִפְנֵי פַרְעֹה׃ ג וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה
אל

גִּתֵי הֲווֹ עַבְדָּךְ
מֵעוּלֵימָנָא וְעַד כְּעַן אַף
אֲנַחְנָא אַף אֲבָהָתָנָא
בְּדִיל דִּי תֵיתְּבוּן
בְּאַרְעָא דְגשֶׁן אֲרֵי
מְרַחֲקִין מִצְרָאֵי כָּל
רָעֵי עָנָא : א וַאֲתָא
יוֹסֵף וְחַוִּי לְפַרְעֹה
וַאֲמַר אַבָּא וַאֲחַי וְעָנְהוֹן
וְתוֹרֵיהוֹן וְכָל דִּי לְהוֹן
אֲתוֹ מֵאַרְעָא דִכְנָעַן
וְהָא אִנּוּן בְּאַרְעָא
דְגשֶׁן : ב וּמִקְצָת מִן
אֲחוֹהִי דְּבַר חַמְשָׁא
גֻבְרִין וַאֲקִימִנּוּן קֳדָם
פַּרְעֹה : ג וַאֲמַר פַּרְעֹה לַאֲחוֹהִי מָא עוֹבָדֵיכוֹן ואמרו

ת״א ומקצה אחיו בבא קמא צב.

בעל הטורים

אלו שם אלא שלא יפרידו אותם מאויבים : (ב) ומקצה אחיו

רש״י

(לד) בעבור תשבו בארץ גשן. והיא צריכה לכם שהיא ארץ מרעה וכשתאמרו לו שאין אתם בקיאין במלאכה אחרת ירחיקכם מעליו ויושיבכם שם : כי תועבת מצרים וגו׳. לפי שהם להם ז אלהות : (ב) ומקצה אחיו. מן הפחותים שבהם לגבורה שאין נראים גבורים. שאם יראה אותם גבורים יעשה אותם אנשי מלחמתו. ואלה הם ראובן שמעון לוי יששכר ובנימין. אותם שלא כפל משה שמותם כשברכם. אבל שמות הגבורים כפל. וזאת ליהודה ויאמר שמע ה׳ קול יהודה. ולגד אמר ברוך מרחיב גד. ולנפתלי אמר נפתלי. ולדן אמר דן. וכן לזבולן וכן לאשר.

פירוש רשב״ם

לפרעה : (לד) כי תועבת מצרים. גנאים היו בעיניהם כל

שפתי חכמים

ולאחיו אמר כן והאנשים וגו׳ ר״ל האנשים האלים אבל לא לפרעה לכך פירש ועוד אומר לו דבר זה והאנשים וגו׳ ודייק מכפל ל׳ ולאגידה ולאומרה : ז לפי שהם יודעים בהרועים רועי הצאן יודעין בוודאי לפי שהם תמיד אצלן הצאן יודעין שאין בהם ממש הלכך בוזאים כל רועי צאן. א״נ ל׳ תועבה בבקרא הוא ל׳ עבודת אלילים כלומר שהמצרים נוהגים כבוד גדול כרועי צאן והם נחשבים בעיניהם כעבודת אלילים עצמה

פירוש ע״ט

מִקְנֶה הָיוּ עֲבָדֶיךָ מִנְּעוּרֵינוּ וְעַד עַתָּה זָאלְט אִיר זָאגְן דֵיינֶע קְנֶעכְט זֶענֶען דִיא הַארְן פוּן פִיך פוּן אוּנְזֶער יוּגֶינְט אָן בִּיז אַצוּנְד גַּם אֲנַחְנוּ גַּם אֲבוֹתֵינוּ אִיךְ מִיר אוּנ אוּנְזֶערֶע עֶלְטֶערְן אוּנ פוּן וֶועסְט וֶועגְן הַיים אִיךְ אַייךְ אַזוֹ זָאגְן בַּעֲבוּר תֵּשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן פוּן וֶועגְן אִיר זָאלְט בְּלַייבְּן זִיצְן אִין לַאנְד גֹשֶׁן וָוארוּם דוּרְךְ דֶעם אַז אִיר וֶועט אִים זָאגְן אִיר זֶענְט נִיט בְּקִי אִין קֵיין אַנְדֶער אוּמְנוּת וֶועט עֶר אַייךְ פוּן זִיךְ דֶר וַוייטֶערְן. אוּנ אִיר בַּדַארְפְט דָאךְ דָאס לַאנְד וַוייל דָארְטְן אִיז פַאר הַאנְדִין פַּאשִׁי פַאר אַייֶערֶע פִיךְ כִּי תוֹעֲבַת מִצְרַיִם כָּל רוֹעֵה צֹאן וָוארוּם דָאס אִיז אוּמְוֶוערְדִיג בַּייא דִיא מִצְרַיִם דִיא וָואס פַּאשְׁן שָׁאף וַוייל זַייא דִינֶען צוּ דִיא שָׁאף : (א) וַיָּבֹא יוֹסֵף וַיַּגֵּד לְפַרְעֹה אוּנ יוֹסֵף אִיז גְקוּמֶען אוּנ הָאט גְזָאגְט צוּא פַּרְעֹה וַיֹּאמֶר אָבִי וְאַחַי וְצֹאנָם וּבְקָרָם וְכָל אֲשֶׁר לָהֶם אוּנ הָאט גְזָאגְט מַיין פָאטֶער אוּנ מַיינֶע בְּרִידֶער אוּנ זַייעֶרֶע שָׁאף אוּנ זַייעֶרֶע רִינְדֶער אוּנ מִיט אַלְץ וָואס זֵיי הָאבְּן בָּאוּ מֵאֶרֶץ כְּנַעַן זֶענֶען גְקוּמֶען פוּן דֶעם לַאנְד כְּנַעַן וְהִנָּם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן אוּנ זַייא זֶענֶען אִין דֶעם לַאנְד גֹשֶׁן : (ב) וּמִקְצֵה אֶחָיו לָקַח חֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים אוּנ פוּן אַיין טֵייל פוּן זַיינֶע בְּרִידֶער הָאט עֶר גְנוּמֶען פִינְף מֶענְטְשְׁן. רַשִׁ״י שְׁרַייבְּט עֶר הָאט גְנוּמֶען פוּן דִיא וָואס זַייא וֶוערְן נִיט גְוִויזְן פַאר גִבּוֹרִים כְּדֵי עֶר זָאל זַייא נִיט מַאכְן הַארְן אִיבֶּער זַיין מִלְחָמָה אִינ דִיא פִינְף הָאט עֶר גְנוּמֶען וַיַּצִּגֵם לִפְנֵי פַרְעֹה אִינ עֶר הָאט זַייא גְשְׁטֶעלְט פַאר פַּרְעֹה : (ג) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה

אֶל־אֶחָיו מַה־מַּעֲשֵׂיכֶם וַיֹּאמְרוּ
אֶל־פַּרְעֹה רֹעֵה צֹאן עֲבָדֶיךָ גַּם־
אֲנַחְנוּ גַּם־אֲבוֹתֵינוּ׃
ד וַיֹּאמְרוּ אֶל־
פַּרְעֹה לָגוּר בָּאָרֶץ בָּאנוּ כִּי־אֵין
מִרְעֶה לַצֹּאן אֲשֶׁר לַעֲבָדֶיךָ כִּי־
כָבֵד הָרָעָב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְעַתָּה
יֵשְׁבוּ־נָא עֲבָדֶיךָ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן׃
ה וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר
אָבִיךָ וְאַחֶיךָ בָּאוּ אֵלֶיךָ׃
ו אֶרֶץ
מִצְרַיִם לְפָנֶיךָ הִוא בְּמֵיטַב הָאָרֶץ
הוֹשֵׁב אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אַחֶיךָ יֵשְׁבוּ
בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וְאִם־יָדַעְתָּ וְיֶשׁ־בָּם
אנשי

וַאֲמַרוּ לְפַרְעֹה רָעֵי
עָנָא עַבְדָךְ אַף אֲנַחְנָא
אַף אֲבָהָתָנָא׃ ד וַאֲמַרוּ
לְפַרְעֹה לְאִתּוֹתָבָא
בְּאַרְעָא אֲתֵינָא אֲרֵי
לֵית רַעְיָא לְעָנָא דִּי
לְעַבְדָךְ אֲרֵי תַּקִּיף
כַּפְנָא בְּאַרְעָא דִכְנָעַן
וּכְעַן יִתְבוּן כְּעַן עַבְדָךְ
בְּאַרְעָא דְגֹשֶׁן׃ ה וַאֲמַר
פַּרְעֹה לְיוֹסֵף לְמֵימַר
אֲבוּךְ וַאֲחָךְ אֲתוֹ
לְוָתָךְ׃ ו אַרְעָא
דְמִצְרַיִם קֳדָמָךְ הִיא
בִּדְשַׁפִּיר בְּאַרְעָא
אוֹתֵיב יָת אֲבוּךְ וְיָת
אַחָךְ יִתְבוּן בְּאַרְעָא
דְגֹשֶׁן וְאִם יָדַעְתְּ וְאִית
בְּהוֹן גֻּבְרִין דְּחֵילָא
ותמנינון

פירוש רשב"ם

רועי הצאן כי מאוסה צאן בעיניהם בין לאכילה בין לזבח כדכתיב הן נזבח את תועבת מצרים וגו': (ד) לגור בארץ. ולא מתוך חוסר ממון אלא בשביל מרעה לצאננו. כל זה

בעל הטורים

לקח בגימ' זה החלשים: (ו) במיטב הארץ. בגי' גושן: ובמתם. ב' במסרה הכא ואידך ובמתם בארון. מלמד שהיו ממונים ושרים על כל אלפי הגויים והיו שמם כתובים וגנוזים

שפתי חכמים

מ"ש יושיב אותם במיטב הארץ: ח כל אותן מ' שנה שהיו ישראל במדבר היו עצמותיו של יהודה מגולגלין בארון וכו'

משום חלשות אלא טעם יש בדבר ח כדאיתא בב"ק.

רש"י

זהו לשון ב"ר שהיא אגדת א"י. אבל בגמ' בבלית שלנו (ב"ק לב) מצינו שאותם שכפל משה שמותם הם החלשים ואותן הביא לפני פרעה ויהודה שהוכפל שמו לא הוכפל. ובברייתא דספרי שנינו כוותא הברכה כמו בגמ' שלנו:

פירוש ע"ט

אֶל אֶחָיו אונ פַּרְעֹה האט גזאגט צוא דיא ברידר פון יוסף מַה מַּעֲשֵׂיכֶם וואס איז אייער ווערג. וַיֹּאמְרוּ אֶל פַּרְעֹה האבן זייא גזאגט צו פרעה רֹעֵה צֹאן עֲבָדֶיךָ מיר דיינע קנעכט זענן פאסטיכער פון שאף גַּם אֲנַחְנוּ גַּם אֲבוֹתֵינוּ אוך מיר אונ אוך אונזרי עלטרן: (ד) וַיֹּאמְרוּ אֶל פַּרְעֹה לָגוּר בָּאָרֶץ בָּאנוּ. אונ זייא האבן גזאגט צוא פרעה מיר זענן גקומן צוא וואנן אין דעם לאנד מצרים כִּי אֵין מִרְעֶה לַצֹּאן אֲשֶׁר לַעֲבָדֶיךָ דארום עס איז ניט פאר האנדן אין לאנד כנען קיין פאשי וְעַתָּה אונ אצונד בעטן מיר דיך יֵשְׁבוּ נָא עֲבָדֶיךָ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן לאזן דיינע קנעכט זיצן אין לאנד גֹּשֶׁן: (ה) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל יוֹסֵף לֵאמֹר אונ פרעה האט גזאגט צוא יוסף אזו צו זאגן אָבִיךָ וְאַחֶיךָ בָּאוּ אֵלֶיךָ דיין פאטער אונ דיינע ברידר זענן גקומן צו דיר: (ו) אֶרֶץ מִצְרַיִם לְפָנֶיךָ הִוא דָס לאנד מצרים איז דאך פאר דיר בְּמֵיטַב הָאָרֶץ אין דעם בעסטן פון דעם לאנד הוֹשֵׁב אֶת אָבִיךָ וְאֶת אַחֶיךָ באזעץ דיין פאטער אונ דיינע ברידר בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן אין דעם לאנד גושן כלומר ארץ גושן איז דס בעסטע לאנד וְאִם יָדַעְתָּ וְיֶשׁ בָּם אַנְשֵׁי חַיִל אונ אויב דוא ווייסט אז עס איז פר האנדן צווישן זייא בריות וואס זענן דבקי אין זייער אומנות פון שאף פאשן וְשַׂמְתָּם שָׂרֵי מִקְנֶה

אַנְשֵׁי־חַיִל וְשַׂמְתָּם שָׂרֵי מִקְנֶה עַל־
אֲשֶׁר־לִי׃ ז וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־יַעֲקֹב
אָבִיו וַיַּעֲמִדֵהוּ לִפְנֵי פַרְעֹה וַיְבָרֶךְ
יַעֲקֹב אֶת־פַּרְעֹה׃ ח וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה
אֶל־יַעֲקֹב כַּמָּה יְמֵי שְׁנֵי חַיֶּיךָ׃
ט וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־פַּרְעֹה יְמֵי שְׁנֵי
מְגוּרַי שְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה מְעַט
וְרָעִים הָיוּ יְמֵי שְׁנֵי חַיַּי וְלֹא הִשִּׂיגוּ
אֶת־יְמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אֲבֹתַי בִּימֵי
מְגוּרֵיהֶם׃ י וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת־פַּרְעֹה

ת״א ויאמר פרעה אל יעקב מגילה י״ח. ויאמר יעקב אל פרעה שם.

ויצא

וּתְמַנֵּנוּן רַבָּנֵי גֵיתֵי עַל
דִּי לִי׃ ז וְאַיְתִי יוֹסֵף
יָת יַעֲקֹב אֲבוּהִי
וְאַקְימֵהּ קֳדָם פַּרְעֹה
וּבָרֵיךְ יַעֲקֹב יָת פַּרְעֹה׃
ח וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיַעֲקֹב
כְּמָה יוֹמֵי שְׁנֵי חַיָּךְ׃
ט וַאֲמַר יַעֲקֹב לְפַרְעֹה
יוֹמֵי שְׁנֵי תּוֹתָבוּתִי
מְאָה וּתְלָתִין שְׁנִין
זְעִירִין וּבִישִׁין הֲווֹ יוֹמֵי
שְׁנֵי חַיַּי וְלָא אַדְבִּיקוּ
יָת יוֹמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אֲבָהָתַי
בְּיוֹמֵי תּוֹתָבוּתְהוֹן׃
י וּבָרֵיךְ יַעֲקֹב יָת
פַּרְעֹה וּנְפַק מִן קֳדָם
פַּרְעֹה

בעל הטורים

באלנו המלך וזה הוא והמהם באהרן: (ז) ויעמדהו. ב׳ בממ׳ הכא ואידך ויעמדהו לפני אלעזר הכהן לפי שיעקב היה זקן והיו צריכין לסומכו כדי שיוכל לעמוד וגם יהושע היה מתביים בנכנסו מנסיג לפני משה והיה יכא ממשה שמא יענישהו והיו צריכין

פירוש רשב״ם

אמרו שלא יאמר פרעה ליקח משל יוסף באו: (ו) אנשי חיל. ראוים לגבורה ולשררת כמו אשת חיל את. ואני הצעיר מצאתי תרגום שרי מקנה רבני חילא כפי׳ רבינו: (ט) מעט ורעים. לפי שנראה יעקב בעיניו זקן יותר מראי

רש״י

(ו) אנשי חיל. בקיאין באומנות ט לרעות צאן: על אשר לי. על צאן י שלי: (ז) ויברך יעקב. היא שאילת שלום כדרך כל הנראים לפני המלכים לפרקים סלודי״ר בלעז (גריסען): (ט) שני מגורי. ימי גרותי כל ימי הייתי גר בארץ ולא הגינו בטובה: (י) ויברך יעקב. כדרך כל הזקנים הנפטרים מלפני שרים מברכים אותם ונוטלים רשות ומה ברכה ברכו שיעלה כ נילוס לרגליו לפי שאין מצרים שותה מי גשמים אלא

שפתי חכמים

והביאו רש״י בזאת הברכה: ט ר״ל אין חיל זה ל׳ חסידות או לשון ממון: י מדכתיב רועה צאן עבדיך וכיון שלא אמרו לפרעה אלא שהם רועי צאן ודאי מקנה דכתיב בקרא ג״כ קאי על צאן: כ זה הוא ממדרש תנחומא והוא כמו ד״ה שויברך הוא ברכה ממש כמו שמסיק בסוף דלפי׳ ראשון לאו ברכה ממש הוא אלא כדפי׳ כל הנפטרים נוטלים רשות ומה פירוך ומה ברכה ברכו ה״נ הכל פי׳ אחד הוא דברכה ממש הוא נילוס עולה ומשקה ומברכתו של יעקב ואילך היה פרעה

פירוש ע״פ

עַל אֲשֶׁר לִי זָאלְסְטוּ זַייא מַאכְן פַאר הַארִין אִיבֶּער מַיינֶע שָׁאף כְּלוֹמַר וִויא מֶען זָאל מַיינֶע שָׁאף פַּאשְׁן: (ז) וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת יַעֲקֹב אָבִיו וַיַּעֲמִדֵהוּ לִפְנֵי פַרְעֹה אוּנ יוֹסֵף הָאט גְּבְרַאכְט זַיין פָאטֶר יַעֲקֹב אוּנ הָט אִים גְשְׁטֶעלְט פַאר פַּרְעֹה וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת פַּרְעֹה הָט יַעֲקֹב גְּבֶּענְטְשְׁט צוּ פַּרְעֹה. רַשִׁ״י שְׁרַייבְּט דָאס מֵיינְט כֶען עֶר הָאט גְּפְרֶעגְט אִין זַיין שָׁלוֹם אַזוּ וִויא דֶר שְׁטֵייגֶר אִיז אַז כֶען זֶעהְט זִיךְ מִיט מְלָכִים צוּא צֵייטִין: (ח) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל יַעֲקֹב הָאט גְזָאגְט פַּרְעֹה צוּ יַעֲקֹב כַּמָּה יְמֵי שְׁנֵי חַיֶּיךָ וִויפִיל יָאר בִּיסְטוּ אַלְט: (ט) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל פַּרְעֹה הָאט יַעֲקֹב גְזָאגְט

פירוש ע״ט

צוּ פַּרְעֹה יְמֵי שְׁנֵי מְגוּרַי דִיא יָארְן פוּן מַיין וואַנְדְּלוּנְג זֶענְן שְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה הוּנְדֶערְט אוּנ דְרַייסִיג יָאר מְעַט וֶוייְנִיג וְרָעִים אוּנ בֵּייז הָיוּ יְמֵי שְׁנֵי חַיַּי זֶענְן גְוֶועזְן מַיינֶע יָארְן וָואס אִיךְ הָאבּ בִּיז אַהֶער גְלֶעבְּט וְלֹא הִשִּׂיגוּ אוּנ זֵייא הָאבְּן נִיט גְגְרֵייכְט אֶת אוּנ יְמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אֲבוֹתַי דִיא יָארְן פוּן דִיא לֶעבּ טָאג פוּן מַיינֶע עֶלְטֶרְן בִּימֵי אִין דִיא טֶעג מְגוּרֵיהֶם פוּן זֵייעֶר וואַנְדְּלוּנְג כְּלוֹמַר מַיינֶע עֶלְטֶרְן הָאבְּן גְהַאט בֶּעסֶערֶע יָארְן אַיידֶער אִיךְ: (י) וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת פַּרְעֹה אוּנ יַעֲקֹב הָאט גְבֶּענְטְשְׁט צוּא פַּרְעֹה וַיֵּצֵא מִלִּפְנֵי פַרְעֹה אוּנ אִיז אַרוֹיס גְגַאנְגֶן פוּן פַאר פַּרְעֹה. רַשִׁ״י שְׁרַייבְּט

וַיֵּצֵא מִלִּפְנֵי פַרְעֹה׃ שביעי יא וַיּוֹשֵׁב
יוֹסֵף אֶת־אָבִיו וְאֶת־אֶחָיו וַיִּתֵּן לָהֶם
אֲחֻזָּה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּמֵיטַב
הָאָרֶץ בְּאֶרֶץ רַעְמְסֵס כַּאֲשֶׁר צִוָּה
פַרְעֹה׃ יב וַיְכַלְכֵּל יוֹסֵף אֶת־אָבִיו
וְאֶת־אֶחָיו וְאֵת כָּל־בֵּית אָבִיו לֶחֶם
לְפִי הַטָּף׃ יג וְלֶחֶם אֵין בְּכָל־הָאָרֶץ
כִּי־כָבֵד הָרָעָב מְאֹד וַתֵּלַהּ אֶרֶץ
מִצְרַיִם וְאֶרֶץ כְּנַעַן מִפְּנֵי הָרָעָב׃
יד וַיְלַקֵּט יוֹסֵף אֶת־כָּל־הַכֶּסֶף
הנמצא

ת״א ויכלכל יוסף תרג ג · וילקט יוסף פסחים קיט .

פַּרְעֹה : יא וְאוֹתֵיב
יוֹסֵף יָת אֲבוּהִי וְיָת
אֲחוּהִי וִיהַב לְהוֹן
אַחְסָנָא בְּאַרְעָא
דְמִצְרַיִם בִּדְשַׁפִּיר
בְּאַרְעָא בְּאַרְעָא
דְרַעְמְסֵס כְּמָא דִי
פַקִּיד פַּרְעֹה : יב וְזָן
יוֹסֵף יָת אֲבוּהִי וְיָת
אֲחוּהִי וְיָת כָּל בֵּית
אֲבוּהִי לַחְמָא לְפוּם
טַפְלָא : יג וְלַחְמָא לֵית
בְּכָל אַרְעָא אֲרֵי תַקִּיף
כַּפְנָא לַחֲדָא וְאִשְׁתַּלְהִי
עַמָּא דְאַרְעָא דְמִצְרַיִם
וְעַמָּא דְאַרְעָא דִכְנַעַן
מִן קֳדָם כַּפְנָא :

יד וְלַקִּיט יוֹסֵף יָת כָּל כַּסְפָּא דְאִשְׁתְּכַח בארעא

פירוש רשב״ם

ששאל לו כמה ימי שני חייך השיב לו יעקב מעט הם אבל רעים הם ולכך אני נראה בעיניך זקן יותר מדאי : (יג) ותלה. כמו ותכה מכעס עיני. הה״י עיקר לפיכך מפיק ה״א וכן נגה אור : ארץ מצרים וארץ כנען. אבל תרחוקות יותר

שפתי חכמים

דדרך כל הנפטרים מלפני שרים מברכין אותן ר״ל נרכה מעט ופי׳ קאי ומה נרכה ברכו : ל כלומר דרך הטף הוא לפרר פתם בלא לצורך ואמר שאף לפי צורך הטף שדרכן לפרר הוא יותר מכדי צרכן כלכל אותן כ״ש שכלכל לפי הצורך לבני ביתם : מ דהיינו כנס דאמרינן דסא מברכא יעקב

רש״י

בא אל נילוס והוא עולה לקראתו ומשקה את הארץ (תנחומא) : (יא) רעמסס. מארץ גושן היא : (יב) לפי הטף. לפי הצריך לכל בני ביתם : (יג) ולחם אין בכל הארץ. חוזר לענין הראשון לתחלת שני

פירוש ע״ט

דאס מיינט מען ער האט ביי אים רשות גנומן ער זאל אוועק גיין אזו וויא דר שטייגר איז אז מען גייט אוועק פון מלכים בענטשט מען זייא אונ מען נעמט בייא זייא רשות. אונ די ברכה האט ער אים גבענטשט אז דר נילוס זאל אים אקעגן גיין וואָרום אין מצרים גייט ניט קיין רעגן נאר דר נילוס טרענקט אן דיא פעלדר. אונ פון דר צייט אן אז יעקב האט אים גבענטשט פלעגט פרעה גיין צום נילוס איז דר נילוס אים אקעגן גגאנגן אונ פלעגט אן טרענקן דיא פעלדער : (יא) וַיּוֹשֵׁב יוֹסֵף אֶת אָבִיו וְאֶת אֶחָיו אונ יוסף האט בזעצט זיין פאטר אונ זיינע ברידער וַיִּתֵּן לָהֶם אֲחֻזָּה. אונ האט זייא געגעבן איין ערב אין דעם לאנד מצרים בְּמֵיטַב הָאָרֶץ אין דעם בעסטן פון דעם לאנד מצרים

פירוש ע״ט

דאס איז בְּאֶרֶץ רַעְמְסֵס אין דעם לאנד רעמסס. רש״י שרייבט רעמסס איז גוועזן אין דעם לאנד גשן : (יב) וַיְכַלְכֵּל יוֹסֵף אֶת אָבִיו וְאֶת אֶחָיו אונ יוסף ה[את] גשפייזט צו זיין פאטר אונ צו זיינע ברידר וְאֵת כָּל בֵּית אָבִיו אונ נאר זיין פאטערס הויז גזינד האט ער אלץ געגעבן לֶחֶם לְפִי הַטָּף שפייז וועדליג מען האט בדארפט צום גאנצן הויז גזינד אונ צו דיא קליינע קינדר : (יג) זאגט דר פסוק וְלֶחֶם אֵין בְּכָל הָאָרֶץ אונ אין דעם גאנצן לאנד איז ניט גוועזן קיין ברוט כִּי כָבֵד הָרָעָב מְאֹד וואָרום דער הונגער איז זייער שווער גוועזן וַתֵּלַהּ איז מיד גוואָרין דיא מענטשן וואס זענן גוועזן אין לאנד מצרים אונ אין לאנד כְּנַעַן מִפְּנֵי הָרָעָב פון וועגן דעם הונגר : (יד) וַיְלַקֵּט יוֹסֵף אֶת כָּל הַכֶּסֶף אונ יוסף האט אן גקליבן

הַנִּמְצָא בְאֶרֶץ־מִצְרַיִם וּבְאֶרֶץ
כְּנַעַן בַּשֶּׁבֶר אֲשֶׁר־הֵם שֹׁבְרִים
וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־הַכֶּסֶף בֵּיתָה פַרְעֹה׃
טו וַיִּתֹּם הַכֶּסֶף מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
וּמֵאֶרֶץ כְּנַעַן וַיָּבֹאוּ כָל־מִצְרַיִם
אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר הָבָה־לָּנוּ לֶחֶם
וְלָמָּה נָמוּת נֶגְדֶּךָ כִּי אָפֵס כָּסֶף׃
טז וַיֹּאמֶר יוֹסֵף הָבוּ מִקְנֵיכֶם וְאֶתְּנָה
לָכֶם בְּמִקְנֵיכֶם אִם־אָפֵס כָּסֶף׃
יז וַיָּבִיאוּ אֶת־מִקְנֵיהֶם אֶל־יוֹסֵף
וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף לֶחֶם בַּסּוּסִים
וּבְמִקְנֵה הַצֹּאן וּבְמִקְנֵה הַבָּקָר
ובחמרים

בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם
וּבְאַרְעָא דִכְנַעַן
בְּעִיבוּרָא דִי אִנּוּן זָבְנִין
וְאַיְתִי יוֹסֵף יָת כַּסְפָּא
לְבֵית פַּרְעֹה׃
טו וּשְׁלִים כַּסְפָּא
מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם
וּמֵאַרְעָא דִכְנַעַן וַאֲתוֹ
כָל מִצְרָאֵי לְוָת יוֹסֵף
לְמֵימַר הַב לָנָא לַחְמָא
וּלְמָא נְמוּת לָקֳבְלָךְ
אֲרֵי שְׁלִים כַּסְפָּא׃
טז וַאֲמַר יוֹסֵף הָבוּ
גֵיתֵיכוֹן וְאֶתֵּן לְכוֹן
בְּגֵיתֵיכוֹן אִם שְׁלִים
כַּסְפָּא׃ יז וְאַיְתִיוּ יָת
גֵיתֵיהוֹן לְוָת יוֹסֵף וִיהַב
לְהוֹן יוֹסֵף לַחְמָא
בְּסוּסָוָתָא וּבְגֵיתֵי עָנָא
ובגיתי

בעל הטורים

לבומנו ולכן הכריע בלא היתה עמידתן שלימה : (יד) ביתה בגבול בלא זכר סגולות בעבה לו יוסף והביא כל הכסף לביתו
פרעה . ב׳ במסורה הכא והידך ערוב כבד ביתה פרעה .. פ"ז לא הערוב תחלה ביתה פרעה. ד"א לומר כמו שמכניסין

רש"י

הרעב : ותלה. כמו ותלאה לשון עייפות כתרגומו ודומה לו (משלי כו) כמתלהלה ה היורה זקים : (יד) בשבר אשר הם שוברים. נותנין לו ה את הכסף : (טו) אפס. כתרגומו שלים : (יז) וינהלם. כמו וינהגם ודומה לו (ישעיה נא) אין מנהל לה (תהלים

שפתי חכמים

למצרים כלה הרעב כדפירש"י בסמוך וע"כ דהוזר אתחילת בני הרעב שהיה קודם שבא יעקב למצרים : ב בפס"א הוא המורה האל"ף כי אותיות אהו"י מתחלפים : ם ר"ל שלא תאמר דשבר הוא ל׳ מכירה דא"כ ל׳ מכירה הוה הי"ל לכתוב כשבר אשר הוא בוכר ואז היה קאי על יוסף שמכר להם אבל עכשיו דכתיב בשבר אשר הם שוברים קאי על העם הקונים

פירוש ע"ט

נאר דאס געלט הַנִּמְצָא בְאֶרֶץ מִצְרַיִם וּבְאֶרֶץ כְּנַעַן וואס איז געפונן געווארן אין דעם לאנד מִצְרַיִם אונ אין דעם לאנד כְּנַעַן בַּשֶּׁבֶר אֲשֶׁר הֵם שֹׁבְרִים פאר דער תבואה וואס זייא האבן ביי אים געקויפט וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת הַכֶּסֶף בֵּיתָה פַרְעֹה אונ יוֹסֵף האט אריין געבראכט דאס געלט אין דעם הויז פון פַּרְעֹה : (טו) וַיִּתֹּם הַכֶּסֶף האט זיך אויס געלאזט דאס געלט פון דעם לאנד מִצְרַיִם אונ פון דעם לאנד כְּנַעַן וַיָּבֹאוּ כָל מִצְרַיִם אֶל יוֹסֵף לֵאמֹר זענען געקומן אלע מִצְרַיִם צו יוֹסֵף אונ האבן אים אזו געזאגט הָבָה לָנוּ לֶחֶם גיב אונז ברויט לֶחֶם ; נָמוּת נֶגְדֶּךָ אונ ווארום זאלן מיר שטארבן

פירוש ע"ט

קעגן דיר כִּי אָפֵס כָּסֶף ווארום עס האט זיך שון אויס געלאזט דאס געלט ביי אונז : (טז) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף הָבוּ מִקְנֵיכֶם האט יוֹסֵף געזאגט צוא די מִצְרַיִם גיט אייערי פיך וְאֶתְּנָה לָכֶם בְּמִקְנֵיכֶם וועל איך אייך געבן שפייז פאר אייערע פיך אִם אָפֵס כָּסֶף אויב עס האט זיך אויס געלאזט דאס געלט ביי אייך : (יז) וַיָּבִיאוּ אֶת מִקְנֵיהֶם אֶל יוֹסֵף האבן זייא געבראכט זייערי פיך צו יוֹסֵף וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף לֶחֶם אונ יוֹסֵף האט זיי געגעבן ברויט בַּסּוּסִים פאר די פערד וּבְמִקְנֵה הַצֹּאן אונ פאר די פיך פון שאף וּבְמִקְנֵה הַבָּקָר אונ פאר די פיך פון רינדער וּבַחֲמֹרִים אונ פאר די אייזלן וַיְנַהֲלֵם

וּבַחֲמֹרִים וַיְנַהֲלֵם בַּלֶּחֶם בְּכָל־
מִקְנֵהֶם בַּשָּׁנָה הַהִוא: יח וַתִּתֹּם
הַשָּׁנָה הַהִוא וַיָּבֹאוּ אֵלָיו בַּשָּׁנָה
הַשֵּׁנִית וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא־נְכַחֵד
מֵאֲדֹנִי כִּי אִם־תַּם הַכֶּסֶף וּמִקְנֵה
הַבְּהֵמָה אֶל־אֲדֹנִי לֹא נִשְׁאַר לִפְנֵי
אֲדֹנִי בִּלְתִּי אִם־גְּוִיָּתֵנוּ וְאַדְמָתֵנוּ:
יט לָמָּה נָמוּת לְעֵינֶיךָ גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־
אַדְמָתֵנוּ קְנֵה־אֹתָנוּ וְאֶת־אַדְמָתֵנוּ
בַּלָּחֶם וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְאַדְמָתֵנוּ
עֲבָדִים לְפַרְעֹה וְתֶן־זֶרַע וְנִחְיֶה
ולא

אונקלוס

וּבְגֵיתֵי תוֹרִין וּבַחֲמָרִין
וְזַנְנוּן בְּלַחְמָא בְּכָל
גֵּיתֵיהוֹן בְּשַׁתָּא הַהִיא:
יח וּשְׁלִימַת שַׁתָּא
הַהִיא וַאֲתוֹ לְוָתֵהּ
בְּשַׁתָּא תִנְיֵתָא וַאֲמָרוּ
לֵהּ לָא נְכַסֵּי מִן רִבּוֹנִי
אֱלָהֵין שְׁלִים כַּסְפָּא
וְגֵיתֵי בְעִירָא לְוָת
רִבּוֹנִי לָא אִשְׁתְּאַר
קֳדָם רִבּוֹנִי אֱלָהֵין
גְּוִיָּתָנָא וְאַרְעֲנָא:
יט לְמָא נְמוּת לְעֵינָךְ
אַף אֲנַחְנָא אַף אַרְעֲנָא
קְנֵי יָתָנָא וְיָת אַרְעֲנָא
בְּלַחְמָא וּנְהֵי אֲנַחְנָא
וְאַרְעֲנָא עַבְדִּין לְפַרְעֹה
וְהַב בַּר זַרְעָא וְנֵיחֵי
ולא

פירוש רשב״ם

מארץ כנען לא חיו באים לארץ מצרים כי רחוקות יותר

שפתי חכמים

שתבואה מיוסף: ע׳ כוסיף מלת אבר במקום אם מפני שמלת אם מורה על כתנאי והין ענין תנאי נופל כאן וכוסיף מלות זנא ככל מפני בנראה מפשוטו שהם הכסף מיוסף לכן כוסיף מלות ונא הכל ליד אדוני כלומר כי כל הכסף בסיס לנו לא הוצאנו אותו לבוס דבר כי הכל בא ליד אדונינו: פ דבלתי זס א״א לפרשו לבון אלא וגם לשון לא שהרי לא נתקשר עמו מלת אם ל״פ דלעולם לבון לא סוא ומקרא מסורס סוא אם לא גויתנו וזכו שנקט רש״י אם לא גויתנו היינו בלתי ופירושו אלא גויתנו: צ דהל״כ והן להם או כר מנע״ל: ק וה״פ

רש״י

כג) על מי מנוחות ינהלני: (יח) בשנה השנית. שמא לבני הרעב: כי אם תם הכסף וגו׳. פי אבר תם הכסף והמקנה ע׳ ובא הכל אליד אדוני: בלתי אם גויתנו. כמו אם לא פ גויתנו. (ה״ג רא״ם וכן בדפוס ישן ועיין בנ״א מייבב נירכא בניה): (יט) ותן זרע. לזרוע האדמה צ ואע״פ שאמר יוסף

פירוש ע״ט

אונ ער האט זייא גפירט בַּלֶּחֶם מיט ברוט כלומר ער האט זייא געגעבן ברוט בְּכָל מִקְנֵיהֶם פאר אלע זייערע שאף בַּשָּׁנָה הַהִיא. אין דעם דאזיגען יאר: (יח) וַתִּתֹּם הַשָּׁנָה הַהוּא אונ עם האט זיך אום גלאזט דאס דאזיגע יאר וַיָּבֹאוּ אֵלָיו בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית אונ זייא זענן גקומן צו אים אין דעם אנדרן יאר פון הונגר וַיֹּאמְרוּ לוֹ אונ האבן גזאגט צו אים לֹא נְכַחֵד מֵאֲדוֹנִי מיר וועלן ניט פאר מיידן פון אונזער האר צו בעטן ער זאל אונז געבן ברוט כִּי אִם תַּם הַכֶּסֶף וּמִקְנֵה הַבְּהֵמָה וואָרום דאס געלט אונ דיא פיך פון דיא בְּהֵמוֹת האבן זיך דאך ביא אונז שון אום גלאזט אונ עס איז אלץ אן גקומן אֶל אֲדוֹנִי צו

פירוש ע״ט

אונזער האר לֹא נִשְׁאַר לִפְנֵי אֲדוֹנִי עס איז ניט איבר גבליבן פאר אונזר האר אזו אזאך מיר זאלן עס דיר געבן בִּלְתִּי אִם גְּוִיָּתֵנוּ וְאַדְמָתֵנוּ נאר אז אונזער לייבר אונ אונזער ערד: (יט) לָמָּה נָמוּת לְעֵינֶיךָ אונ ווארום זאלן מיר שטארבן פר דיינע אויגן גַּם אוך אֲנַחְנוּ מיר גַּם אוך אַדְמָתֵנוּ אונזער ערד כלומר מיר וועלן שטארבן פאר הונגר אונ אונזר ערד ווערט אוך וויסט ווערין קְנֵה אוֹתָנוּ וְאֶת אַדְמָתֵנוּ קויף אונז אונ אונזר ערד בַּלֶּחֶם פר ברוט כלומר גיב אונז ברוט אונ דר פאר וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְאַדְמָתֵנוּ עֲבָדִים וועלן מיר זיין קנעכט צו פרעה אונ אונזר ערד וועט אוך קערן צו פרעה וְתֶן זֶרַע אונ גיב אונז זאמן צו

ולא נמות והאדמה לא תשם:
כ ויקן יוסף את־כל־אדמת מצרים לפרעה כי־מכרו מצרים איש שדהו כי־חזק עלהם הרעב ותהי הארץ לפרעה: כא ואת־העם העביר אתו לערים מקצה גבול־מצרים ועד־קצהו: כב רק אדמת הכהנים לא קנה כי חק לכהנים מאת פרעה ואכלו את־חקם אשר נתן להם פרעה על־כן לא מכרו

את

ת"א ואת העם חולין ס. ואכלו את ביצה מ.

ולא נמות וארעא לא תבור: כ וקנא יוסף ית כל ארעא דמצרים לפרעה ארי זבינו מצרים גבר חקליה ארי תקיף עליהון כפנא והות ארעא לפרעה: כא וית עמא אעבר יתיה מקרי לקרי מסיפי תחום מצרים ועד סופיה: כב לחוד ארעא דכומריא לא קנא ארי חלקא לכומריא מן קדם פרעה ואכלין ית חלקהון די יהב להון

בעל הטורים

הכסף אזל כאשר כך לא נעלם מאדני פרעה שהיה לפניו מאד

פירוש רשב"ם

בדאי או שמא לא היה שם רעב גדול כל כך: (כא) העביר

רש"י

ועוד חמש שנים אשר אין חריש וקציר מכיון שבא יעקב למצרים באה ברכה לרגליו והתחילו לזרוע וכלה הרעב וכן שנינו בתוספתא דסוטה: לא תשם. לא תהא שממה. לא תבור לשון שדה בור שאינו חרוש: (כ) ותהי הארץ לפרעה. קנויה לו: (כא) ואת העם העביר. יוסף מעיר לעיר לזכרון שאין להם עוד חלק בארץ והושיב של עיר זו בחברתה. ולא הוצרך הכתוב לכתוב זאת אלא להודיעך שבחו של יוסף שנתכוון להסיר חרפה מעל אחיו שלא יהיו קורין אותם גולים (חולין ס): מקצה גבול מצרים וגו'. כן עשה לכל הערים אשר במלכות מצרים מקצה גבולה ועד קצה גבולה: (כב) הכהנים. הכומרים כל לשון כהן משרת לאלהות הוא חוץ מאותן שהם לשון גדולה כמו כהן מדין כהן און: חוק לכהנים. חק כך וכך

שפתי חכמים

א"כ יאמרו ביוסף בדאי הוא שהרי הוא אמר ז' שנים יהיה רעב. וי"ל דלא כלה הרעב רק במצרים אבל לא בשאר ארצות ובראותם בשינוים עולם לקראתו ידעו שע"י ברכתו של יעקב הוא: ר פי' ולא תהא ממשלתו שנה קודם זה כן טוה: ש שלא תאמר פרעה הסמוך לו כי הקונה והמעביר והנותן זרע הכל יוסף היה: ת פי' שלא תאמר דוקא מקצה זה היה מחליף לקצה האחר אבל האמצע במדינה לא היה מחליף לכך אמר כל הענינים וכו': א (נה"י) דכ"מ שנאמר כהן סתם ולא פי' לאיזה דבר בא הכהן משמשת הוא כהן לאלהות וכ"ב שפירש כהן לשם או כהן לעכו"ם אבל כהן מדין כהן

פירוש ע"ט

זייען אונזרע פעלדר וְחְיֶה וועלן מיר זיך דר פון קאנען דער נערין וְלֹא נָמוּת אונ מיר וועלין ניט שטארבן וְהָאֲדָמָה לֹא תֵשָׁם אונ דיא ערד וועט איך ניט פר וויסט זיין: (כ) וַיִּקֶן יוֹסֵף אֶת כָּל אַדְמַת מִצְרַיִם אונ יוסף האט גקופט גאר דיא ערד פון מצרים אז דיא ערד פון מצרים אונ דיא פעלדער זאלן גהערן לְפַרְעֹה צוא פרעה: (כא) וְאֶת הָעָם הֶעֱבִיר אֹתוֹ לֶעָרִים אונ דאס פאלק מצרים האט ער גמאכט איבער פירין אין אנדרע שטעט מִקְצֵה גְבוּל מִצְרַיִם וְעַד קָצֵהוּ פון איין עק פון דיא גמארקן פון מצרים

ביז אין דעם אנדערן כלומר ער הט אלץ איבר גפירט דיא מענטשן פון איין שטאט אין דער אנדער פון אזכרון וועגן אז זייא האבן שון קיין חלק ניט אין לאנד מצרים. רש"י שרייבט דרום הט ער אזו גטאן כדי מען זאל ניט אוף ווארפן זיינע ברידער איר זענט פאר טריבענע פון איין פרעמד לאנד דרום האט ער אלע מצרים איבר גפירט פון איין שטאט אין דר אנדרע ווען זייא איך פאר טריבענע: (כב) רַק אַדְמַת הַכֹּהֲנִים נייארט דיא ערד פון דיא גלחים לֹא קָנָה האט ער נים

אֶת־אַדְמָתָם׃ כג וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־
הָעָם הֵן קָנִיתִי אֶתְכֶם הַיּוֹם וְאֶת־
אַדְמַתְכֶם לְפַרְעֹה הֵא־לָכֶם זֶרַע
וּזְרַעְתֶּם אֶת־הָאֲדָמָה׃ כד וְהָיָה
בַּתְּבוּאֹת וּנְתַתֶּם חֲמִישִׁית לְפַרְעֹה
וְאַרְבַּע הַיָּדֹת יִהְיֶה לָכֶם לְזֶרַע
הַשָּׂדֶה וּלְאָכְלְכֶם וְלַאֲשֶׁר
בְּבָתֵּיכֶם וְלֶאֱכֹל לְטַפְּכֶם׃ מפטיר
כה וַיֹּאמְרוּ הֶחֱיִתָנוּ נִמְצָא־חֵן בְּעֵינֵי
אדני

אונקלוס

לְהוֹן פַּרְעֹה עַל כֵּן לָא
זַבִּינוּ יָת אַרְעֲהוֹן׃
כג וַאֲמַר יוֹסֵף לְעַמָּא
הָא קְנֵיתִי יָתְכוֹן יוֹמָא
דֵין וְיָת אַרְעֲכוֹן
לְפַרְעֹה הָא לְכוֹן בַּר
זַרְעָא וְתִזְרְעוּן יָת
אַרְעָא׃ כד וִיהֵי
בְּאָעוֹלֵי עֲלַלְתָּא וְתִתְּנוּן
חַד מִן חַמְשָׁא לְפַרְעֹה
וְאַרְבַּע חֻלְקִין יְהֵא
לְכוֹן לְבַר זְרַע חַקְלָא
וּלְמֵיכַלְכוֹן וְלֶאֱנָשׁ
בְּבָתֵּיכוֹן וּלְמֵיכַל
לְטַפְלְכוֹן׃ כה וַאֲמַרוּ

פירוש רשב"ם

אותו לעבדים. כמו שעשה סנחריב כדכתיב אל ארץ כארצכם כדי שלא יבדנו בה הזקה איש איש בארצו לאחר סבירה:

בעל הטורים קימתנא

כסדר. ביהם תרגום מלגו: (כג) הא. ג' במס' הא לכם זרע על בם. ונתתם החמישית לפרעה והדא ביחזקאל הא דרכך בראש נתתי ע"ה ואל תחמול על זקן ובחור ובתולה וטף ונשים הרי חמשה והדא בדניאל הא כדי פרזלא דהבא כספא חספא ונחשא הרי חמשה דברים:

שפתי חכמים

מון המזכיר הם המדינה או הם העיר הם שר ונשיא שלהם הוא ולכך ת"א בכלן כומריא. והלא כהן און וכהן מדין תרגם רבא דאון רבא דמדין: ב לא בשנה ראשונה לבדה. הקשה הרא"ם למה לא פי' זה לעיל גבי והיה בתבואות שבכל שנה שאז היה שב לכל הכתובים שאחריו. (נח"י) י"ל דכאן מוכח שפיר דקאי אכל השנים דעל שנה זו כבר אמר הא לכם זרע וכו' וא"כ לזרע השדה ל"ל אלא ע"כ דלא עסק הוא זה לשנה ראשונה בלבד ובשאר השנים לא יצטרכו ליתן החומש דא"כ מה הוספת לנו אם יזרעו או לא אע"כ שהפסוק היה לכל שנה וא"כ הוצרך להזהיר שיזרעו כדי שלא יגרע החומש: ג מסוף דכתיב אח"כ בהדיא לטפכם דהיינו בנים קטנים: ד לא שהוא התחלת ענין שהיו מבקשים למצוא חן מעתה כי

רש"י

לחם ליום: (כג) הא. כמו הנה כמו (יחזקאל טז) וגם אני הא דרכך בראש נתתי: (כד) לזרע השדה. בכל ב שנה: ולאשר בבתיכם. ולאכול העבדים והשפחות ג אשר בבתיכם: טפכם. בנים קטנים: (כה) נמצא חן. לעשות לנו זאת ד כמו שאמרת:

פירוש ע"ט

גְקוֹיפְט כִּי חוֹק לַכֹּהֲנִים מֵאֵת פַּרְעֹה ווָארוּם דִיא גַלָחִים הָאבְּן גְהַאט אָפּ גְזֶעצְט פוּן פַּרְעֹה ווִי פִיל בְּרוֹט מֶען בְּדַארְף זַייא גֶעבְּן אִיטְלִיכְן טָאג וְאָכְלוּ אֶת חֻקָּם אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם פַּרְעֹה הָאבְּן זַייא גְגֶעסְן דָאס בְּרוֹט פוּן זַייעֶר חָק וָואס פַּרְעֹה הָאט זַייא גְגֶעבְּן עַל כֵּן לֹא מָכְרוּ אֶת אַדְמָתָם דְרוּם הָאבְּן זַייא נִיט בְּדַארְפְט פַר קוֹיפְן זַייעֶרֶע פֶעלְדֶער׃ (כג) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל הָעָם אוּנ יוֹסֵף הָאט גְזָאגְט צוּם פָאלְק הֵן פַאר ווָאר קָנִיתִי אֶתְכֶם הַיּוֹם אִיךְ הָאבּ אַייךְ הַיינְט גְקוֹיפְט פַאר קְנֶעכְט צוּא פַּרְעֹה וְאֶת אַדְמַתְכֶם אוּנ אַייעֶר עֶרְד הָאבּ אִיךְ גְקוֹיפְט צוּ פַּרְעֹה הֵא לָכֶם זֶרַע נַאט אַייךְ זָאמְן וּזְרַעְתֶּם אֶת הָאֲדָמָה אוּנ אִיר זָאלְט זַייעֶן דִיא עֶרְד׃ (כד) וְהָיָה אוּנ עֶס ווֶעט זַיין בַּתְּבוּאֹת אִין דִיא

פירוש ע"ט

תְּבוּאוֹת ווָס עֶס ווֶעט וַואקְסְן אִין דִי פֶעלְדֶר וּנְתַתֶּם הַחֲמִישִׁית לְפַרְעֹה זָאלְט אִיר גֶעבִּין אַפִּינְפְטֶל צוּ פַּרְעֹה וְאַרְבַּע הַיָּדוֹת יִהְיֶה לָכֶם אוּנ פִיר טֵייל זָאל זַיין צוּ אַייךְ לְזֶרַע הַשָּׂדֶה צוּא זַייעֶן דִיא פֶעלְדֶר וּלְאָכְלְכֶם אוּנ אוֹיף אַייעֶרֶע עֶסְן שְׁפַּייז וְלַאֲשֶׁר בְּבָתֵּיכֶם אוּנ צוּא אַייעֶר הוֹיז גְזִינְד וְלֶאֱכוֹל לְטַפְּכֶם אוּנ אִיר זָאלְט הָאבְּן דֶר פוּן צוּ גֶעבְּן עֶסְן אַייעֶרִי קְלֵיינִי קִינְדֶר׃ (כה) וַיֹּאמְרוּ הָאבְּן דָס פָאלְק גְזָאגְט צוּ יוֹסֵף הֶחֱיִתָנוּ דוּ הָאסְט גְמַאכְט אוּנְז לֶעבְּן דֶר מִיט ווָאס דוּ ווֶעסְט אוּנְז גֶעבְּן נִמְצָא חֵן בְּעֵינֵי אֲדוֹנִי לָאמִיר גְפִינְן לִיבְּשַׁאפְט אִין דִיא אוֹיגְן פוּן אוּנְזֶער הַאר אַז דוּ זָאלְסְט אַזוֹ טָאן ווִיא דוּא הָאסְט אוּנְז דָא גְזָאגְט וְהָיִינוּ עֲבָדִים לְפַרְעֹה אוּנ מִיר ווֶעלִין זַיין קְנֶעכְט צוּא פַּרְעֹה אַז

אֲדֹנִי וְהָיִינוּ עֲבָדִים לְפַרְעֹה׃ כו וַיָּשֶׂם
אֹתָהּ יוֹסֵף לְחֹק עַד־הַיּוֹם הַזֶּה עַל־
אַדְמַת מִצְרַיִם לְפַרְעֹה לַחֹמֶשׁ רַק
אַדְמַת הַכֹּהֲנִים לְבַדָּם לֹא הָיְתָה
לְפַרְעֹה׃ כז וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וַיֵּאָחֲזוּ בָהּ
וַיִּפְרוּ וַיִּרְבּוּ מְאֹד׃

ת״א וישב ישראל בארץ מצרים סנהדרין קו

ק״ו פסוקים יהללא״ל סימן: ומפטירין ביחזקאל בסימן ל״ז
(בס״ת אין כאן פיסקא כלל כי אם ריוח אות א׳:)

אונקלוס

קַמְתָנָא נַשְׁכַּח רַחֲמִין
בְּעֵינֵי רִבּוֹנִי וּנְהֵי עַבְדִין
לְפַרְעֹה: כו וְשַׁוִּי יָתַהּ
יוֹסֵף לִגְזֵרָא עַד יוֹמָא
הָדֵין עַל אַרְעָא
דְמִצְרַיִם דִּי יְהוֹן יָהֲבִין
חַד מִן חַמְשָׁא לְפַרְעֹה
לְחוֹד אַרְעָא דְכוּמְרַיָּא
בִּלְחוֹדֵיהוֹן לָא הֲוָת
לְפַרְעֹה: כז וִיתֵיב
יִשְׂרָאֵל בְּאַרְעָא
דְמִצְרַיִם בְּאַרְעָא דְגֹשֶׁן
וְאַחְסִינוּ בַהּ וּנְפִישׁוּ
וּסְגִיאוּ לַחֲדָא:

רש״י

והיינו עבדים לפרעה. להעלות לו המס הזה בכל שנה ה לחק שלא יעבור: (כז) וישב ישראל בארץ מצרים. והיכן בארץ גושן שהיא מארץ מצרים: ויאחזו בה. לשון אחוזה:
חסלת פרשת ויגש

שפתי חכמים

אין לו טעם במקום הזה כה״ס: ה לא ביהיו עבדים קנוים לו קנין הגוף. דהא כתיב לעיל ויקן יוסף את כל אדמת מצרים לפרעה הרי שלא קנה רק אדמתם ולא אותם לעבדים: ו (ג״א) שלא תאמר שישבו בשתי ארצות במצרים ובגושן:
חסלת פרשת ויגש

פירוש ע״ט

מיר זאלן אים געבן אלע יאר אפיפטל: (כו) וישם אותה יוסף לחוק עד היום הזה האט יוסף דאס גמאכט פאר א גזעץ ביז היינטיגן טאג על אדמת מצרים אויף אלע פעלדער פון מצרים זאל זיין לפרעה לחומש צו פרעה א פיפטל פון זייער תבואות רק נאר אדמת הכהנים לבדם דיא ערד פון די גלחים אליין לא היתה לפרעה איז ניט געוועזן צוא פרעה: (כז) וישב ישראל בארץ מצרים אונ דיא ישראל זענין געזעסן אין דעם לאנד מצרים אונ ווא בארץ גושן אין לאנד גושן ויאחזו בה אונ זייא האבן בגריפין אין איר ויפרו אונ זיי האבן זיך גפרוכפערט וירבו מאוד אונ האבן זיך זייער גמערט:

הפטרת ויגש ביחזקאל סימן לז

וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ וְאַתָּה בֶן־אָדָם קַח־לְךָ עֵץ אֶחָד וּכְתֹב עָלָיו לִיהוּדָה
וְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָיו חברו כתיב וּלְקַח עֵץ אֶחָד וּכְתוֹב עָלָיו לְיוֹסֵף עֵץ אֶפְרַיִם

פירוש ע״ט

יחזקאל הנביא הט גזאגט ויהי דבר ה׳ אלי לאמר אונ עס איז געוועזן גאטס נבואה צוא מיר אזוי צוא זאגין ואתה בן אדם אונ דוא בן אדם קח לך עץ אחד וכתוב עליו נעם דיר איין האלץ אונ שרייב אויף אים די פיר ווערטר ליהודה ולבני ישראל חבריו כלומר דאס האלץ זאל זיין צוא יהודה אונ בנימין וואס יאט זיך מיט אים בהעפט ולקח עץ אחד אונ נעם איין האלץ וכתוב עליו אונ שרייב אויף אים אויף דיא זיבען ווערטער ליוסף עץ אפרים וכל בית ישראל חבריו כלומר דס האלץ איז צו יוסף דהיינו צוא אפרים אונ צוא דיא איבריגע ניין שבטים וואס האבן זיך באהעפט אין דעם מלך ירבעם וואס ער קומט ארויס פון שבט אפרים: וקרב אותם אחד אל אחד אונ נעהן איין האלץ צום אנדרן לך לעץ אחד צו דיר צו איין האלץ כלומר דר נאך אז דוא וועסט האבן אויף איטליכען האלץ אויף

וכל־בית ישראל חבריו חברו כתיב: וקרב אתם אחד אל־אחד לך לעץ אחד והיו
לאחדים בידך: וכאשר יאמרו אליך בני עמך לאמר הלוא־תגיד לנו מה־אלה לך:
דבר אלהם כה־אמר אדני יהוה הנה אני לקח את־עץ יוסף אשר ביד־אפרים
ושבטי ישראל חבריו חברו כתיב ונתתי אותם עליו את־עץ יהודה ועשיתם לעץ
אחד והיו אחד בידי: והיו העצים אשר תכתב עליהם בידך לעיניהם: ודבר
אליהם כה־אמר אדני יהוה הנה אני לקח את־בני ישראל מבין הגוים אשר הלכו־
שם וקבצתי אתם מסביב והבאתי אותם אל־אדמתם: ועשיתי אותם לגוי אחד
בארץ בהרי ישראל ומלך אחד יהיה לכלם למלך ולא יהיו־יהיה כתיב עוד לשני
גוים ולא יחצו עוד לשתי ממלכות עוד: ולא יטמאו עוד בגלוליהם ובשקוציהם
ובכל פשעיהם והושעתי אותם מכל מושבתיהם אשר חטאו בהם וטהרתי אותם

כוכב מישראל

ודבר אליהם כה אמר יי הנה אני לוקח את עץ יוסף וגו') אונזרי חכמים זאגן אז פריער וועט קומן משיח בן יוסף ער וועט זיין מלך איבער דיא עשרת השבטים. אונ וועט מלחמה האלטן מיט גוג ומגוג. אונ יודין וועלן זיך צום נויף זאמלן אונטער זיין דגל. דר נאך וועט קומן משיח בן דוד אונ וועט זיין אויף זייא א מלך. דאס איז דר ערשטער משל (קח לך עץ אחד וגו' ליהודה ולבני ישראל חבירו) ווייל פריער וועלן זיך מתחבר זיין יהודה ובנימין וואס זענן פאר בריבן גוואהן פון בית ראשון אונ זענן באזאמען אונ האבן צוא דיא גאולה. ובאחרית הימים וועלן זיך צום נויף קומן דיא עשרת השבטים וואס זענן מעבר לסמבטיון האובדים והנדחים אונטער דגל משיח בן יוסף וואס ער וועט צום נויף נעמן דיא אלע נדחים דאס איז דער משל השני (ליוסף עץ אפרים ולכל בית ישראל חבידיו) דער נאך וועלן צום נויף קומען דיא בני יהודה ובנימין זאלן אויך זיין אונטער זיין שבט וממשלה. אונ וועלן ביידי זיין איין פאלק דורך די נסים ונפלאות וואס השי"ת וועט בווייזן (וקרב אותם אחד אל אחד) אונ אלע דיא עשרת השבטים אונ יהודה ובנימין וועלן זיך מתקרב זיין בזאמען (ונתתי אותם עליו את עץ יהודה) דער נאך וועלן זייא זיך מתחבר זיין נאך אמאל אונטער דגל מלכות בית דוד:

פירוש עט

געשריבן בזונדערע נעמן צו ווייזן אז דם מלכות אפרים אונ דאס מלכות יהודה איז צוא טיילט זאלסטו נעמן ביידי העלצר אין איינם (והיו לאחדים בידך) אונ איך וועל מאכן אז דיא צוויא העלצער זאלן ווערן איין האלץ בייא דיר אין דער האנד (וכאשר יאמרו לך בני עמך לאמר) אונ אז דיא קינדער פון דיין פאלק וועלן צו דיר זאגן (הלא פאר וואר תגיד לנו) זאג צו אונז (מה אלה לך) וואס בטייט דם (דבר אליהם) זאלסטו ריידן צו זייא (כה אמר אדני) אזו האט גזאגט דר הער גאט (הנה) נון (אני לוקח את עץ יוסף) איך וועל נעמן דאס האלץ פון יוסף (אשר ביד אפרים ושבטי ישראל חבריו) וואס איז אין דר האנד פון אפרים אונ דיא שבטים פון ישראל זיינע חברים (ונתתי אותם עליו את עץ יהודה) אונ וועל זייא געבן אויף דעם האלץ פון שבט יהודה (ועשיתם לעץ אחד) אונ איך וועל זייא טאן צוא איין האלץ (והיו אחד בידי) אונ זייא וועלין זיין אין מיין האנד צוא איינם כלומר דם איז ארמז אז אפרים אונ יהודה וועלן שון ניט זיין גטיילט אויף צוויי מלכים נאר זייא וועלן זיין איין מלכות: (והיו העצים אשר תכתב עליהם בידך) אונ דיא העלצר וואס דוא וועסט אויף זייא דאס שרייבן זאל דאס שרייבן זיין (לעיניהם) פאר זייערי אויגן: (ודבר אליהם) אונ רייד צוא זייא (כה אמר יי אלהים) אזו הט גזאגט דר הער גאט (הנה) נון (אני לוקח את בני ישראל מבין הגוים) איך וועל נעמן דיא קינדער ישראל פון צווישן דיא פעלקר (אשר הלכו שם) וואס זייא זענן גגאנגן אהין (וקבצתי אותם) אונ איך וועל זייא איין זאמלן (מסביב) פון ארום (והבאתי אותם אל אדמתם) אונ איך וועל זייא ברענגן אין זייער לאנד: (ועשיתי אותם לגוי אחד בארץ) אונ איך וועל זייא מאכן צוא איין פאלק אין לאנד (בהרי ישראל) אויף דיא בערג פון ישראל כלומר אין ארץ ישראל (ומלך אחד יהיה לכולם למלך) אונ איין מלך וועט זיין צו אלע פר א מלך (ולא יהיו עוד לשני גוים) אונ זייא וועלן שון ניט זיין צוא צווייא פעלקר (ולא יחצו לשתי ממלכות עוד) אונ זייא וועלן שון ניט מער צוא טיילט ווערן אויף צווייא קיניגרייך (ולא יטמאו עוד בגלוליהם) אונ זיי וועלן זיך שון ניט מטמא זיין מיט זייערי אפ געטער (ובשקוציהם) אונ מיט זייערע אום ווערדיקייט (ובכל פשעיהם) אונ מיט אלי זייערי מיסטייט (והושעתי אותם מכל מושבותיהם

וְהָיוּ־לִי לְעָם וַאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים׃ וְעַבְדִּי דָוִד מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם וְרוֹעֶה אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם וּבְמִשְׁפָּטַי יֵלֵכוּ וְחֻקֹּתַי יִשְׁמְרוּ וְעָשׂוּ אוֹתָם׃ וְיָשְׁבוּ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְעַבְדִּי לְיַעֲקֹב אֲשֶׁר יָשְׁבוּ־בָהּ אֲבוֹתֵיכֶם וְיָשְׁבוּ עָלֶיהָ הֵמָּה וּבְנֵיהֶם וּבְנֵי בְנֵיהֶם עַד־עוֹלָם וְדָוִד עַבְדִּי נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם׃ וְכָרַתִּי לָהֶם בְּרִית שָׁלוֹם בְּרִית עוֹלָם יִהְיֶה אוֹתָם וּנְתַתִּים וְהִרְבֵּיתִי אוֹתָם וְנָתַתִּי אֶת־מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם׃ וְהָיָה מִשְׁכָּנִי עֲלֵיהֶם וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים וְהֵמָּה יִהְיוּ־לִי לְעָם׃ וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדֵּשׁ אֶת־יִשְׂרָאֵל בִּהְיוֹת מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם׃

פירוש ע״ט

אונ איך וועל זייא העלפן פון אלע זייערי זינדן אֲשֶׁר חָטְאוּ בָהֶם וואס זייא האבן דארט גזינדיגט וְטִהַרְתִּי אוֹתָם אונ איך וועל זייא ריינגן וְהָיוּ לִי לְעָם אונ זייא וועלן זיין צוא מיר פאר איין פאלק וַאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים אונ איך וועל צוא זייא זיין איין גאט וְעַבְדִּי דָוִד מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם אונ מיין קנעכט דָוִד המלך וועט קיניגן איבר זייא וְרוֹעֶה אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם אונ איין פאסטיך וועט זיין צו אלע וּבְמִשְׁפָּטַי יֵלֵכוּ אונ אין מיינע מִשְׁפָּטִים וועלן זיי גיין וְחֻקֹּתַי יִשְׁמְרוּ אונ מיינע גזעץ וועלן זייא היטן וְעָשׂוּ אוֹתָם אונ וועלן זייא טאן וְיָשְׁבוּ עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְעַבְדִּי לְיַעֲקֹב אונ זייא וועלן זיצן אין איין רוהט אונ אין אבערייט אנדר א׳ אסוף אונ אן אגבול אזו וויא איך האב גזאגט צו מיין קנעכט יַעֲקֹב אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בָהּ אֲבוֹתֵיכֶם וואס אייערע עלטרן זענן דרינן גזעסן וְיָשְׁבוּ עָלֶיהָ הֵמָּה וּבְנֵיהֶם וּבְנֵי בְנֵיהֶם עַד עוֹלָם אונ זייא וועלן דארטן זיצן מיט זייערי קינדר אונ זייערע קינדס קינדר ביז אייביג וְדָוִד עַבְדִּי נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם אונ מיין קנעכט דָוִד וועט זיין איין האר איבער זייא אויף אייביג וְכָרַתִּי לָהֶם בְּרִית שָׁלוֹם אונ איך וועל מיט זייא כורת ברית זיין איין ברית פון שָׁלוֹם בְּרִית עוֹלָם יִהְיֶה אוֹתָם איין אייביגליכן ברית וועט דאס זייא זיין וּנְתַתִּים וְהִרְבֵּיתִי אוֹתָם אונ איך וועל זייא געבן אונ מערן וְנָתַתִּי אֶת מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם אונ איך וועל געבן מיין בית המקדש צווישן זייא אויף אייביג וְהָיָה מִשְׁכָּנִי עֲלֵיהֶם אונ איך וועל מאכן רוען מיין שכינה צווישן זייא וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים אונ איך וועל צו זייא זיין צוא איין גאט וְהֵמָּה יִהְיוּ לִי לְעָם אונ זייא וועלן צוא מיר זיין צוא איין פאלק וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם אונ אלע פעלקר וועלן וויסן כִּי אֲנִי יְיָ מְקַדֵּשׁ אֶת יִשְׂרָאֵל אז איך גאט טוא הייליגן דיא ישראל בִּהְיוֹת מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם דאס וועט אלץ זיין אז מיין בית המקדש וועט זיין צווישן זייא לְעוֹלָם אויף אייביג:

אונקלוס בראשית מז ויחי

כח וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה וַיְהִי יְמֵי־יַעֲקֹב

כח וַחֲיָא יַעֲקֹב בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם שְׁבַע עַשְׂרֵי שְׁנִין וַהֲווֹ יוֹמֵי יעקב

שני

בעל הטורים

כח) ויחי. וירבו מאד ויחי יעקב. בגי׳ רשם ס׳ ריבוא והיו שנאמר ברמותו ילדיו ברמותו מוציאת רבואות. דת. מולה ס׳. לומר שהיה ס׳ רבוא מילדיו. ד״א וירבו מאד ויחי יעקב מלמד שהיה ל׳ רבוא דלקמן קאמר במאד מאד והוא ס׳ רבוא והכא לא כתיב אלא חד מאד דהיינו הכא וכן כתיב לקמן ו׳ לשונות והם פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד והכא לא כתיבי אלא תלתא ויפרו וירבו מאד ולהכי ליכא דרוש הכי כי כרמותו ילדיו כ״י עולה ל׳ שהיה ל׳ רבואות

רשי

כח) ויחי יעקב. למה פרשה זו סתומה א לפי שכיון שנפטר יעקב אבינו נסתמו עיניהם

שפתי חכמים

א כלומר קבלה היא בידינו מסורה ע״ש שפ׳ ויחי היא תחלת פסקא ולא הרי פרשה היא עם ויגש

פירוש ע״ט

כח) וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אונ יַעֲקֹב האט גלעבט אין לאנד מִצְרַיִם שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה זיבצן יאר וַיְהִי יְמֵי יַעֲקֹב אונ עס זענן גוועזן דיא טעג פון יַעֲקֹב שְׁנֵי חַיָּיו די יאהרן פון זיין לעבן מאג שֶׁבַע שָׁנִים

שְׁנֵי חַיָּיו שֶׁבַע שָׁנִים וְאַרְבָּעִים
וּמְאַת שָׁנָה׃ כט וַיִּקְרְבוּ יְמֵי־יִשְׂרָאֵל
לָמוּת וַיִּקְרָא ׀ לִבְנוֹ לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר
לוֹ אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ שִׂים־
נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי וְעָשִׂיתָ עִמָּדִי

חסד

ת״א ויקרבו ימי סנהדרין קז.

יַעֲקֹב שְׁנֵי חַיּוֹהִי מְאָה
וְאַרְבְּעִין וּשְׁבַע שְׁנִין׃
כט וּקְרִיבוּ יוֹמֵי יִשְׂרָאֵל
לִמְמָת וּקְרָא לִבְרֵיהּ
לְיוֹסֵף וַאֲמַר לֵיהּ אִם
כְּעַן אַשְׁכָּחִית רַחֲמִין
בְּעֵינָךְ שַׁוִּי כְעַן יְדָךְ
תְּחוֹת יַרְכִּי וְתַעֲבֵד

עמי

פירוש רשב״ם

(כט) ויחי. ויקרבו ימי ישראל למות. כל מקום שאדם חפץ לצוות את בניו צריך לומר ויקרבו. וכן ויהי כי זקן יצחק וגו׳ ויקרא את עשו וגו׳ לא ידעתי יום מותי. וכן ויקרבו ימי דוד למות ויצו את שלמה בנו. ועיקר תחלת פרשה זו מן וישב ישראל בארץ מצרים וגו׳ כי עליו מחובר ויחי יעקב אלא שלא רצו הקהלות לסיים פרשת ויגש בותהי הארץ לפרעה וסיימוה בוישב ישראל: שים נא ידך. כבר פירשתיו אצל עבד אברהם:

בעל הטורים

מגדליו. ד״א ויחי יעקב בארץ שלא היו ימים טובים אלא לפי אלא כמנין ויחי י״ז שנה משנולד יוסף עד שנמכר וי״ז שנה במצרים. ד״א ויחי יעקב בארץ מצרים י״ז שנה שהרשעים לא היו חיים שהרי אמר כי ארד אל בני אבל שאולה: שבע שנים. כנגד י״ז שנה שגדל הוא ליוסף כלכלו י״ז שנה: ויהי ימי יעקב. בכ״מ שנאמר ויהי ימי לא הגיע לימי אבותיו ויהי ימי חנוך ויהי ימי למך וכן בכ״מ שנאמר בו קריבה: שבע שנים וארבעים ומאה שנה. שנה המוטעם תחלה מה שלא שבע כן באברהם וליצחק בשביל שהיו ימיו מעטים ורעים הזכיר. המוטעם תחלה, וחיה ל״ג שנה פחות מאביו משום דכתיב קללת חנם לו תבא על שקלל לרחל ואמר עם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה חסרו לו מנין יחי״ה שהוא ל״ג משנותיו: (כט) ויקרבו ימי. ב׳ במס׳ הלא ואידך גבי דוד איתא במדרש אמר הקב״ה אתה תהיה קמ״ז מזמורים כמנין שנות יעקב תזכה כמותו מה הוא ובניו מלכו ביחד אף אתה ימלוך שלמה בנך בחייך. ד״א מה יעקב לא הגיע לימי אבותיו אף דוד כן דכתיב ביה והמלך דוד זקן בא בימים וגו׳: בא

שפתי חכמים

ישראל כו׳ ודרך פרשה סתומה שיעורה ט׳ אותיות והכא כולה סתומה ואין בה ריוח כלל: ב ר״ל שלא היה להם שעבוד ממש אלא צרת השעבוד שהיה מנקב מתחיל שיעבדו לו בדאמרינן במס׳ סוטה בפרק כשם שהיו מעבידים אותם מתחלה בפה רך וכו׳: ג וא״ת לפי פי׳ א׳ הי״ל לסתום לקמן בפסוק שנכתב בו במת יעקב ולד״א הי״ל לסתום בפסוק האספו והגידה לכם. וי״ל דבאמצע הסדרא אינו ניכר אם נסתמה בדרכו להיות נסתם ולא הייתי יודע הדרכות כללו זכאן הוא מונה כל שנותיו והוי מקום מיתתו וכן לענין גלוי הקץ דמסתמא לא היה מגלה להם הקץ אלא סמוך למיתתו וכאן הוא מקום מיתתו כדפירש״י לכן מוכח שפיר מיניה. ומהרש״ל כתב דלטעם א׳ קשה הי״ל לסתום פ׳ במות בכורי בפ׳ זו לא הזכיר השעבוד לכן פי׳ ד״א. ולד״א ק׳ הי״ל לסתום בפ׳ של ויקרא יעקב אל בניו וכו׳ לכן צריך גם לטעם א׳: ד דקשה למה נאמר ויקרבו ימי בל׳ רבים וגם למה נאמר ימי דמשמע דקריבה קאי אימים הל״ל ויקרב ישראל למות ומפרש דאמת הוא דקריבה אימים ופי׳ נתקרבו ונתקלצו הימים:

רש״י

ולבם של ישראל מצרת השעבוד ב שהתחילו לשעבדם: ד״א שבקש לגלות את הקץ ג לבניו ונסתם ממנו בב״ר: (כט) ויקרבו ימי ישראל למות. (ב״ר) כל מי שנאמר בו קריבה ד למות לא הגיע לימי אבותיו (יצחק חי ק״פ ויעקב קמ״ז בדוד נאמר קריבה אביו חי ת׳ שנים והוא חי ע׳): ויקרא לבנו ליוסף. (ב״ר) למי שהיה יכולת בידו לעשות: שים נא ידך.

משלי ישראל

(ויקרא לבנו ליוסף כו׳) אז יעקב האט בדארפט צוא שטארבן האט ער גרופן צוא יוסף אונ האט אים גזאגט אוב איך האב געפונן חן אין דיינע אויגן זאלסטו מיר שווערן (ועשית עמדי חסד ואמת) דוא זאלסט טין מיר סאן חסד אונ אמת זאגט דר מדרש ווי איז דען דא איין חסד וואס ער איז פאלש נאר דר אמת איז דר חסד וואס מען טוט כים דיא מתים דר חסד היסט איין חסד של אמת איך וויל דאס פר שפיין געבן דורך איין משל איינער האט געוואלט געבן זיין ליב האבר איין גרויסע מתנה נאר ער האט גטראכט טאמער ווען דאס ווייב ניט וועלין לידן האט ער זיך מיישב גווען אונ האט איף זיך אפ גשריבן אייניקסל פון אמאמע גילט אונ האט איף דעם וועקסל גחתמט עדות אזו ווי דר מנהג איז אונ האט דם וועקסל איבער געגעבן צוא זיין ליב האבר כדי נאך דעם אז עס ווערט קומן דיא צייט פון דעם זאל פרעגן איף דעם וועקסיל ווערט דר

פירוש ע״ט

וארבעים ומאת שנה הונדערט מיט זיבן אונ פערציג יאר. רש״י שרייבט פר וואס אין דר ספר תורה איז ניט פאר האנדין קיין הפסק צווישן יענער סדרה ווארום אז יעקב אבינו איז געשטארבן אי פאר שטאפט געווארן דיא אויגן אונ דיא הערצן פון דיא ישראל איבער דער צרה פון שעבוד ווארום דיא מצרים האבן שון אן גהויבן מיט זיי צוא ארבעטן: (כט) ויקרבו ימי ישראל למות אונ ער האט גנעהנט דיא טעג פון יעקב צוא שטארבן ויקרא לבנו ליוסף האט ער גרופן צוא זיין זון יוסף ויאמר לו אונ האט צוא אים גזאגט אם נא מצאתי חן בעיניך אוב איך האב געפונען לייט זעליקייט א

עמי טיבו וקשוט לא כען תקברנני במצרים: ל ואשכוב עם אבהתי ותטלנני ממצרים ותקברנני בקברתהון ואמר

חסד ואמת אל נא תקברני במצרים: ל ושכבתי עם אבתי ונשאתני ממצרים וקברתני בקברתם

ת"א ונשאתני כשנפוס קיא. מיד

בעל הטורים

ידך. בגי' מילה: חסד ואמת. פרש"י חסד שעושין עם המתים הוא חסד אמת. אמת מסריקין ארון מטה סכריכין:

רש"י

ה וכשבע: חסד ואמת. חסד שעושין עם המתים הוא חסד של אמת שאינו מצפה לתשלום גמול: אל נא תקברני במצרים. סופה להיות עפרה כנים (ומרחשין תחת גופי) ושאין מתי חוצה לארץ חיים אלא בצער גלגול מחילות ושלא יעשוני מצרים ע"א (ב"ר): (ל) ושכבתי עם אבותי. וי"ו זו מחובר למעלה

שפתי חכמים

ה דעת רש"י שלא תאמר דשימת יד היה השבועה והוכחתו מדכתיב גבי אברהם כה' היו שרה שים נא ידך תחת ירכי וכתיב ואשביעך בה' אלא הכוונה שיהיה תחת מצוה בידו בשעה שנשבע ואע"פ שאצלו לא היתה מצוה דאמונה נמצך במנהג כן מאברהם. רא"ם: ך לאו דוקא נקט רש"י חסד שעושין עם המתים אלא ר"ל כל הוכחה דאינו מצפה לתשלום גמול אע"ג שהוא חי שייך ביה חסד ואמת והנה אליעזר א"ל שיתנו לו רבקה בחנם ואל תלפו לבוא תשלום גמול לא ממנו שיתן להם מתנות וכ"ש באברהם לא יתן להם מתנות כיון שהוא רחוק מהם. וא"ת למה לא פירש"י לעיל גבי אליעזר שהוא חסד של אמת וי"ל דהכי תאינו שבילם יעקב ליוסף על מה שנשבע לו לכוליהו לא"י שה"ל ואני נתתי לך שכם א' וגו' וכמו שפירש"י לקמן לכן פרש"י כאן לומר עכ"ז נשבע שביקש יעקב מיוסף שיקבור אותו בא"י לא בשביל שיתן לו כלום וגם לא היה בדעתו ליתן לו שכם ומש"כ נאמ' כאן חסד ואמת: ז (מהרש"ל) י"ל דצריך לג' טעמים הללו דאי משום כנים לחוד הו"ל לצוות לעשות ארון מברזל לכך פי' גלגול מחילות ואי משום הני תרי טעמים לחוד א"כ עדיין למה יטריח אותו להעלותו לא"י מיד יצוה להם שיעלו עצמותיו עמהם כשיעלו מארץ מצרים כמו שצוה יוסף לכ"פ הטעם שלא יעשוני ע"א ולטעם ע"א לחוד קשה למה צוה להעלותו לא"י הו"ל לצוות לקברו אל נילוס לכן צריך לטעם גלגול מחילות ולכני תרי טעמי לחוד

פירוש עט

דיינע אונן שים נא ידך תחת ירכי טוא דיין האנד אונטער מיין דיך אונ שווער מיר ועשית עמדי חסד ואמת אונ זאלסט מיט מיר טאן אחסד פון אמת. רש"י שרייבט דעם חסד וואס מען טוט מיט טוטי לייט דאס איז איין חסד פון אמת ווארום מען האפט דאך ניט אז דער מת זאל אים אפ טאן גומס אל נא תקברני במצרים אונ וואס פר איין חסד זאלסטו טאן מיט מיר דו זאלסט מיך ניט בגראבן אין מצרים: (ל) ושכבתי עם אבותי אונ איך וועל שלאפן אזו וויא מיינע עלטערן ונשאתני ממצרים אונ דוא זאלסט מיך טראגן פון מצרים וקברתני בקבורתם אונ זאלסט מיך באגראבן דארט וואו זייא זענן באגראבן כלומר אין דער מערת המכפלה אונ איבער דרייא טעמים האט יעקב ניט געוואלט בגראבן ווערן אין מצרים איינם איז חייל ער האט געזעהן ברוח הקודש אז עס וועט זיין כנים אין זייער ערד וועלן זייא קריכן אונטער זיין גוף אונ דאס אנדרע אז משיח וועט קומן קאנן דיא מתים פון חוץ לארץ ניט לעבעדיג ווערן סיידן זיי זאלן זיך קאלערן דורך היילן קיין ארץ ישראל אונ דארט וועלן זיי ערשט לעבעדיג ווערן אונ יעקב האט ניט געוואלט ער זאל דאר

משלי ישראל

מוזן באצאלן דיא סומע געלט וויא פיל עס קומט אוף דעם וועקסל אונ דאס ווייב וועט אוך גאר גיט קענן ריידן ווארום ווען אפילו זיא וועט ניט וועלן צאלן. וועלן שון דיא דיינים דיא נייטן אז מען זאל מתן באצאלן מילא בייא דעם וועקסיל צאלן גשיקט זיך חסד אונ אמת ווארום בייא דעם וועקסל מאנן גשיקט זיך דאס ווארט אמת ווארום דאס וועקסל ווייזט אז ער איז אים שולדיג דאס געלט אבר פון דעסט וועגן איז דאס נאר אחסד פון דעם אן הייב וואס ער האט זיך אליין מתחייב גוועזן מיט דעם געלט פון דעם וועקסל בתורת חסד ונדבה דאס איז גוועזן מיט יעקב אבינו יעקב האט מורא גהאט מאמר וועט פרעה ניט וועלן לאזן אז יוסף זאל טראגן דעם פאטר פון מצרים קיין ארץ ישראל דרום האט זיך יעקב מישב גוועזן אונ האט גזאגט צוא יוסף איך בעט דיך אז דו זאלסט מיט מיר טאן איין חסד דוא זאלסט מיך טראגן פון מצרים קיין ארץ ישראל נאר טאמער וועט דיך פרעה ניט וועלן לאזן זאלסטו מיר דרויף צוא שווערן וועסטו שון מוזן דיא שבועה מקיים זיין וועט דאס הייסן אמת דאס האט אים יעקב מזאגט שווער מיר (ועשית עמדי חסד ואמת) דו זאלסט מיט מיר טאן איין חסד אונ דער חסד וועט הייסן אמת היינו פרעה וועט דיך מוזן לאזן מקיים זיין מיין צוואה ווארום דו וועסט דארפן מקיים זיין דיא שבועה וואס דוא האסט מיר גשווארן אז דו זאלסט מיך טראגן פון מצרים קיין ארץ ישראל:

(דער זכות פון דיא הייליגע אבות אברהם יצחק יעקב מיט דיא שבטים וואס זייא שטייען אין דעם ספר דער מאנט זאל אוף אונז מגין זיין אז מיר זאלן זוכה זיין צו דער לעבן דעם גואל צדק במהרה בימינו אמן:

בִּקְבֻרָתָם וַיֹּאמַר אָנֹכִי אֶעֱשֶׂה כִדְבָרֶךָ׃ לא וַיֹּאמֶר הִשָּׁבְעָה לִי וַיִּשָּׁבַע לוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ יִשְׂרָאֵל עַל־רֹאשׁ הַמִּטָּה׃ פ מח א וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף הִנֵּה אָבִיךָ חֹלֶה וַיִּקַּח אֶת־שְׁנֵי בָנָיו עִמּוֹ אֶת

אונקלוס

וַאֲמַר אֲנָא אֶעְבֵּד כְּפִתְגָמָךְ׃ לא וַאֲמַר קַיֵּים לִי וְקַיֵּים לֵהּ וּסְגִיד יִשְׂרָאֵל עַל רֵישׁ עַרְסָא׃ א וַהֲוָה בָּתַר פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין וַאֲמַר לְיוֹסֵף הָא אֲבוּךְ שְׁכִיב מְרַע וּדְבַר יָת תְּרֵין בְּנוֹהִי עִמֵּהּ יָת מְנַשֶּׁה וְיָת אֶפְרַיִם

ת״א וישתחו מגילה יז. ויאמר ליוסף מגילה כז סנהדרין קז.

פירוש רשב״ם

(לא) וישתחו ישראל. ליוסף ממקום שהיה על המטה׃ (א) ויאמר ליוסף. אדם אחד אמר וכן ויגד המגיד ליעקב׃

בעל הטורים

(לא) וישתחו. בגי׳ מודים על הכבורים סוכה׃

שפתי חכמים

בז״ל לכשכיפו כמו שהשביע יוסף אחיו לכן לריך לטעם עפרה כנים׃ ח משום דרש״י פי׳ בסמוך ושכבתי היא הגויעה הול״ל מקודם ושכבתי בהיא במיתה ואח״כ הול״ל אל לא תקברני ל״פ וי״ו זו וכו׳׃ ט שהוא ל׳ קבורה ממש ומפני שושכבתי מורה ע״י עלמו וקבורתו היא ע״י אחרים הוכרח לפרש ושכבתי כמו השכיבני לכך הוסיף נמי אלא במערה כיון שושכבתי עם אבותי הוא ל׳ קבורה ממש בפיר מגורם עם אבותי שה״ק השכיבני עם אבותי במערה׃ י ר״ל דשני פסירום הם אדא דהול״ל בתחלה ונשאתני ממצרים ואח״כ ושכבתי דהא מתחלה לריך לישא אותו ואח״כ קוברין אותו ועוד דכפל ל״הוא דהא כתיב אהריו וקברתני בקבורתם׃ כ ע״כ שכיבה דגבי דוד הוא מיתה דאי שכיבה הוא קבורה א״כ הוה משמע דקברו אותו אצל אבין דהיינו בבית לחם שהיה דר שם אבין של דוד ואח״כ כתיב ויקבר בעיר דוד משמע בציון שהיא עיר דוד אע״כ ל״ל דשכיבה הוא גויעה דהיינו מיתה׃ ל (קנ״מ) מצאתי בספר שם אדם בכשועל הוא מלך על בחיים הדם א׳ ועל אותו הדם אמר תעלא בעידניה׃ מ וא״ם זכא בסמוך פי׳ תעלא בעידניה סגיד ליה משמע שהשתחוה ליוסף וי״ל דאי לא השתחוה אלא בשביל יוסף למה דוקא ראש המטה ואי לא השתחוה אלא בשביל שכינה הול״ל וישתחו ישראל אל ה׳ או אל אלהים אלא על כרחך דבשביל שכינה ובשביל יוסף היה משתחוה׃ נ אף על פי שלא היה חולה מ״מ מקום תשש כחו והיה כחולה דאל״כ למה בקש מ קבורתו׃ ס (מהרש״ל) דא״ל נגד השכינה לסוד א״כ הול״ל נראה במטה אלא היה משתחוה גם ליוסף רק שהוא ד לפרש הקרא בהשתחוה ליוסף והפך לנגד השכינה לכ״פ ד״א על שהיתה וכו׳ וזה לבד לא יתכן דא״כ למ״ל על ראש לכן גם לטעם ראשון פב״ל׃ ע שפי׳ ויאמר כמו ויגד כי על החדשות טפל ל׳ הגדה לא ל׳ אמירה כי מה שהיה יעקב חולה

רש״י

לאחרונה המקרא ח היה לא ידך תחת ירכי והשבע ואני סופי לשכב עם אבותי ואתה תשאני ממצרים ואין לומר ושכבתי עם אבותי השכיבני עם אבותי במערה ט שהרי כתיב אחריו ונשאתני ממצרי וקברתני בקבורתם י ועוד מצינו בכ״מ ל׳ שכיבה ס אבותיו היא הגויעה ולא הקבורה כמו (מ״א ב) וישכב דוד עם אבותיו ואח״כ ויקבר כ בעיר דוד׃ (לא) וישתחו ישראל. תעלא בעידניה ל סגיד ליה׃ על ראש המטה. הפך עצמו לצד השכינה מ מכ אמרו שהשכינה למעלה מראשותיו של נ חולה (ש י נדרים מ). ד״א ס על ראש המטה על שהיתה מטתו שלימה ולא היה בה רשע שהרי יוסף מלך הוא וג נשבה לבין הגוים והרי הוא עומד בצדקו׃ (א) ויאמר ליוסף. אחד מן המגידים ע והרי זה מקרא קצר ו

פירוש ע״ט

נָאךְ הָאבְּן אַזוֹ אַצַּער אוּנ דֶר דְרִיטֶר טַעַם אִיז עֶר הָאט מוֹרָא גְהַאט דִיא מִצְרִים זָאלְן אִים נִיט מַאכְן פַאר אַיין עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וַוייל אַז עֶר אִיז גְקוּמֶען קֵיין מִצְרַיִם אִיז גְוָוארְן אַבְּרָכָה אוּנ דֶער הוּנְגֶר אִיז נִיט אַזוֹ גְרוֹס גְוֶועזְן וַיֹּאמֶר הָט יוֹסֵף גְזָאגְט אָנֹכִי אֶעֱשֶׂה כִדְבָרֶךָ אִיךְ וָועל טָאן אַזוֹ וִויא דַיינֶע רֵייד׃ (לא) וַיֹּאמֶר הִשָּׁבְעָה לִי הָאט יַעֲקֹב גְזָאגְט צוּא יוֹסֵף שְׁוֶוער מִיר אוֹיף דֶעם אַז דוּא וֶועסְט מִיךְ טְרָאגְן אִין דֶער מְעָרָה אַרַיין וַיִּשָּׁבַע לוֹ הָאט יוֹסֵף שְׁווֹארְן צוּא אִים וַיִּשְׁתַּחוּ יִשְׂרָאֵל עַל רֹאשׁ הַמִּטָּה הָאט זִיךְ יַעֲקֹב גְבוּקְט צוּ אִים בַּייא זַיין צוּ קָאפִּינְס פוּן דֶעם בֶּעט. רַשִׁ״י שְׁרַייבְּט חָאטְשֶׁע יוֹסֵף דָאךְ גְוֶועזְן זַיין זוּן פוּן דֶעסְט וֶועגְן הָאט יַעֲקֹב צוּא אִים גְבוּקְט וַוייל עֶר הָאט בַּדַארְפְט צוּא טוֹבָה אַזוֹ וִויא דֶר לֵייבּ בוּקְט זִיךְ צוּם פוּקְס דֶר צֵייט אַז דֶר פוּקְס אִיז אַמַלְכוּת חָאטְשֶׁי לֵייבּ אִיז שְׁטַארְקֶער פוּן אִים אוּנ דְרוּם הָאט זִיךְ אוּם גְקֶערְט צוּ זַיין צוּ קָאפִּינְס וָוארוּם אַיין קְרַאנְקְן אִיז דִיא שְׁכִינָה צוּ קָאפִּינְס הָט זִיךְ דֶר עִיקָר גְבוּקְט צוּ דֶר שְׁכִינָה׃ (א) וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אוּנ עֶס אִיז גְוֶועזְן נָאךְ דִיא דָא רֵייד כְּלוֹמַר אִין עֶטְלִיכֶע טֶעג אַרוּם וַיֹּאמֶר

את־מנשה ואת־אפרים: ב ויגד
ליעקב ויאמר הנה בנך יוסף בא
אליך ויתחזק ישראל וישב על־
המטה: ג ויאמר יעקב אל־יוסף
אל שדי נראה־אלי בלוז בארץ
כנען ויברך אתי: ד ויאמר אלי
הנני מפרך והרביתך ונתתיך
לקהל עמים ונתתי את־הארץ
הזאת

אונקלוס

אפרים: ב וחויו ליעקב
ואמר הא ברך יוסף
אתא לותך ואתתקף
ישראל ויתיב על
ערסא: ג ואמר יעקב
ליוסף אל שדי אתגלי
לי בלוז בארעא דכנען
ובריך יתי: ד ואמר
לי הא אנא מפשינך
ואסגנך ואתננך
לכנשת שבטין ואתן
ית ארעא הדא לבנך
בתרך:

ת"א כנני מנהג כוריום ו:

בעל הטורים

(ב) על המטה. ב' במס' וישב על המטה והמן נופל על המטה בשלדיקים אפי' כשהן חלשים מתחזקים שנאמר ויתחזק ישראל וישב על המטה והרשעים אפילו בתוקפן הן נופלים שנאמר והמן נופל על המטה:

פירוש רשב"ם

(ב) וישב על המטה. היו רגליו למטה לארץ ולכך כתוב לפנינו ויוצא יוסף אותם מעם ברכיו וגם להגיד חזקו של יעקב שכל דברי צוואתו עשה בישיבה ורגליו על הארץ עד שסיים כל דבריו ואח"כ ויאסוף רגליו אל המטה הכניסם אל המטה כמו ואספתו אל תוך ביתך. ואין איש מאסף אותי הביתה: (ג) נראה אלי בלוז. בשובי מפדן ארם וכתיב אני אל שדי פרה ורבה:

רש"י

אפרים היה רגיל לפני יעקב בתלמוד פ וכשחלה יעקב בארץ גושן הלך אפרים אצל אביו למצרים להגיד לו: ויקח את שני בניו עמו. כדי שיברכם צ יעקב לפני ק מותו: (ב) ויגד. המגיד ליעקב ולא פי' מי והרבה מקראות ר קצרי לשון: ויתחזק ישראל. אמר אע"פ שהוא בני מלך הוא אחלק לו כבוד מכאן שחולקין כבוד למלכות. ש וכן משה חלק כבוד למלכות וירדו כל עבדיך אלה אלי (שמות יא) ת וכן אליהו וישנס מתניו וגו' (מ"א יח): (ד) ונתתיך לקהל עמים. בשרני שעתידים לצאת ממני עוד קהל ועמים ואע"פ שאמר לי גוי וקהל גוים גוי אמר לי על בנימין קהל גוים הרי שנים לבד מבנימין ושוב לא נולד לי בן למדני שעתיד אחד משבטי להחלק א ועתה מכה ידע שנס פרעה ירד כמו שאירע בסוף אלא משום כבוד מלכות אמר כן: א כלומר ונחלקו לשנים נחשב כאלו

שפתי חכמים

מושב היה הידוע בעולם כי עד שלא בא יעקב לא היה תולשה בעולם וכה דלא כתיב ויגד כי אל המגיד לא היה כ"כ הידוע כי המגיד אחד מבני ביתו והיה רגיל אצל יעקב וראה בחליו: פ לפ"ז אין זה מקרא קצר רא"ם. וי"ל שראייתם מדכתיב לקמן ויגלא ישראל את ימינו וגו' שכל את ידיו הול"ל ספק את ידיו אלא רמז לו בזה משום שאפרים היה בעל תורה ושכיל יותר ממנשה מ"ה השכיל ג"כ את ידיו ומנין ידע יעקב זה אלא משום שאפרים היה רגיל וכו' וק"ל: צ דאל"כ מה לורך להזכיר זה רא"ם: ק דהיה יודע שהם כחו של יעקב (ע"ל אות נ') עכשיו הגידו לו שהוא חולה אמר יוסף בלבו בודאי הגיע יום מותו ולכן לקח בניו עמו כדי כו' רא"ם: ר הכא לא מצי רש"י לפרש דאפרים היה דקא ויקח את שני בניו עמו משמע דהיה אצל יוסף והלך עמו אל יעקב: ש שהרי יוסף היה צריך ליעקב ואעפ"כ כשהוה לו אבל לעיל פירש"י תעלא בעידניה וכו' לפי שיעקב היה צריך ליוסף: ת ובאמת משום כבוד מלכות אמר כן: א כלומר ונחלקו לשנים נחשב כאלו

פירוש ע"ט

איז גזאגט געווארן צוא יוסף הנה אביך חולה פון דיין פאטער איז קראנק ויקח את שני בניו עמו האט ער גנומן זיינע צווייא זין את מנשה ואת אפרים מנשה מיט אפרים מיט זיך כדי יעקב זאל זיי בענטשן פאר זיין טוט: (ב) ויגד ליעקב אונ עס איז גזאגט געווארן צו יעקב ויאמר הנה בנך יוסף בא אליך אונ ער האט גזאגט דיין זון יוסף קומט צוא דיר ויתחזק ישראל וישב על המטה האט זיך יעקב גשטארקט אונ האט זיך גזעצט אויף דעם בעט: (ג) ויאמר יעקב אל יוסף אונ יעקב האט גזאגט צו יוסף אל שדי נראה אלי בלוז דער אלמעכטיגער גאט האט זיך באוויזן צוא מיר אין דער שטאט לוז בארץ כנען אין דעם לאנד כנען ויברך אותי אונ האט מיך גבענשט: (ד) ויאמר אלי אונ האט צו מיר אזו גזאגט הנני מפרך איך וועל פרוכפערן דיך והרביתך אונ וועל מערן דיך ונתתיך אונ איך וועל געבן דיך לקהל עמים צו איין זאמלונג פון פעלקער ונתתי את הארץ הזאת אונ איך וועל געבן דס דאזיגע לאנד

הַזֹּאת לְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אֲחֻזַּת עוֹלָם׃
ה וְעַתָּה שְׁנֵי־בָנֶיךָ הַנּוֹלָדִים לְךָ
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד־בֹּאִי אֵלֶיךָ
מִצְרַיְמָה לִי־הֵם אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה
כִּרְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן יִהְיוּ־לִי׃
ו וּמוֹלַדְתְּךָ אֲשֶׁר־הוֹלַדְתָּ אַחֲרֵיהֶם
לְךָ יִהְיוּ עַל שֵׁם אֲחֵיהֶם יִקָּרְאוּ
בנחלתם

בָּתְרָךְ אַחְסָנַת עָלַם׃
ה וּכְעַן תְּרֵין בְּנָךְ
דְּאִתְיְלִידוּ לָךְ בְּאַרְעָא
דְמִצְרַיִם עַד מֵיתִי
לְוָתָךְ לְמִצְרַיִם דִּילִי
אִנּוּן אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה
כִּרְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן יְהוֹן
קֳדָמַי׃ ו וּבְנָךְ דִּ
תוֹלִיד בַּתְרֵיהוֹן דִּילָךְ
יְהוֹן עַל שׁוּם אֲחוּהוֹן
יִתְקְרוֹן בְּאַחְסַנְתְּהוֹן
ואנא

ת"א ועתה שני הדיס ל. אפרים ומנשה בברא קנג כשובים שב. על שם יקראו טריפות ו.

פירוש רשב"ם

(ה) ועתה שני בניך וגו'. כלומר מאחר שנתן לי הקב"ה את ארץ כנען הרי ברשותי לעשותך בכור ליטול פי שנים שבטים ולכך שני בניך יטלו כנגד ראובן ושמעון: עד באי. לפני בואי. כדכתיב וליוסף יולד שני בנים בטרם תבא שנת הרעב כלומר קודם שבאתי מצרימה: (ו) ומולדתך. בניך או בני בניך שנולדו לך אחרי באי בו שבע עשרה שנה שהייתי כאן על שם אחיהם יקראו ולא יהיו שבטים כי אם בתי אבות כי כל שבעים נפש ש בשעת ביאת יעקב בין בנים בין בני בנים היו בתי אבות ולהם נתחלקה הארץ כדאמרינן בבבא בתרא ובדכו בפנחס אפילו בבני פרץ. לחצרון משפחת החצרוני לחמול משפחת החמולי. וכן בבני בלע ארד ונעמן וגו' וכו

בעל הטורים

(ס) אפרים ומנשה. בגי' ראובן ושמעון: (ו) יקראו ב' במסורה הכא ואידך בניו יקראו על שבט אחיו כמו שבכ נקראו בנחלתם על שם אחיהם שהיו להם מהי המגרש מי

שפתי חכמים

נולדו שני בנים אחרים כי כל אחד מהם אשר בם נחלק השבט אינו השבט הנחלק. רא"ם: ב לא עד בואי כמשמעו דפא כתיב וליוסף יולד שני בנים בטרם תבא שנת הרעב וכשבא יעקב ליוסף היו כבר שני שנים של רעב עוברים: ג דמה אשר משמע דודאי הוא שיוליד לכן פי' אם תוליד דאשר הוא אם הואיל ומאינו דאם הוא אשר כדפירש"י בפ' חיי שרה גם אשר הוא אם: ד דאותה נחלה שירשו השבטים היו נקראים על שמם כמו נחלת ראובן או נחלת שמעון וכן כולם וגם לנחלת מנשה ואפרים יקרא הנחלה על שמם נחלת מנשה נחלת אפרים כלומר כל אחד ואחד חשוב לעצמו כמו שיטול כל א' מן השבטים ולא יקרא נחלת יוסף וזהו שנקט רש"י לעיל

רש"י

אותה מתנה אני נותן לך: (ה) הנולדים לך ו באי אליך. לפני בואי אליך ב כלומר שנולדו משפר ממני עד שבאתי אליך: לי הם. בחשבון שאר הם ליטול חלק בארץ איש כנגדו: (ו) ומולדתך וגו' אם תוליד עוד ג לא יהיו במנין בני אלא בתוך ש אפרים ומנשה יהיו נכללים ולא יהא להם שם בשבו לענין הנחלה ואע"פ שנחלקה הארץ למנין גולגל כדכתיב לרב תרבו נחלתו וכל איש ואיש נטל בשוה מן הבכורים מ"מ לא נקראו ד שבטים אלא אלו (לו גורל שארץ למנין שמות השבטים ונביא לכל שבט ו

פירוש ע"ם

לְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ צו דיינע קינדער וואס וועלן זיין נאך דיר. אֲחֻזַּת עוֹלָם איין ערב אויף אייביג. רש"י שרייבט אזו האט אים יעקב גזאגט גאט האט זיך צו מיר באוויזן אין לוז און הט מיר אבשורה גזאגט אז פון מיר וועט נאך ארוס קומן קהל און עמים דאס הייסט איך וועל נאך האבן צוויא שבטים און איך האב דאך אבר שון מער ניט גהאט פון דענסטמאל אן קיין קינדר האט דאך גאט בוודאי גמיינט אז איינר פון מיינע קינדר וועט צוא טיילט ווערן אויף צוויא שבטים: (ה) וְעַתָּה און אצונד שענק איך דיר דיא מתנה שְׁנֵי בָנֶיךָ הַנּוֹלָדִים לְךָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אז דיינע צוויא זין וואס זענן דיר גבארן גווארן אין לאנד מצרים

פירוש ע"ט

עַד בֹּאִי אֵלֶיךָ מִצְרַיְמָה פאר מיין קומען צוא דיר מצרים לי הם זענן זיי מיין כלומר זיי זענן גרעכ גלייך וויא זייא וואלטן גוועזן מיינע קינדר אַ וּמְנַשֶּׁה כִּרְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן יִהְיוּ לִי דיינע צוויא זין אֶפְ און מנשה זענן ביא מיר גערעכנט אזו ראובן און שמעון כלומר זייא זאלן ווער גרופן שבטים אזו וויא ראובן און שמעון אַ דגלים און אקעגן נשיאים און אקעגן צו פ פון ארץ ישראל: (ו) וּמוֹלַדְתְּךָ אֲשֶׁר הוֹלַדְתָּ אַ אבר דיינע קינדר וואס דו וועסט גווינן נא לְךָ יִהְיוּ זאל זיין צו דיר עַל שֵׁם אֲחֵיהֶם אויף זיי ברידערס נעמן כלומר אויף שבט אפרים אַ אויף שבט מנשה יִקָּרְאוּ בְּנַחֲלָתָם זאלן זייא אַ

ו וַאֲנָא בְּמֵיתִי מִפַּדַּן
מִיתַת עֲלַי רָחֵל
בְּאַרְעָא דִכְנַעַן
בְּאָרְחָא בְּעוֹד כְּרוֹבָא
דְאַרְעָא לְמֵיעַל לְאֶפְרָת
וּקְבַרְתַּהּ תַּמָּן בְּאֹרַח
אֶפְרָת הִיא בֵּית לָחֶם׃
ז וַחֲזָא יִשְׂרָאֵל יָת בְּנֵי
יוֹסֵף

בְּנַחֲלָתָם׃ ז וַאֲנִי ׀ בְּבֹאִי מִפַּדָּן
מֵתָה עָלַי רָחֵל בְּאֶרֶץ כְּנַעַן בַּדֶּרֶךְ
בְּעוֹד כִּבְרַת־אֶרֶץ לָבֹא אֶפְרָתָה
וָאֶקְבְּרֶהָ שָּׁם בְּדֶרֶךְ אֶפְרָת הִוא
בֵּית לָחֶם׃ ח וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־בְּנֵי
יוֹסֵף

ת״א ואני בבאי. סנהדרין כב.

פירוש רשב״ם

סוף לאלה תחלק הארץ בנחלה וגו׳ לשמות מטות אבותם ינחלו וכן בני בניו של יוסף שנולדו אחרי כן יקראו על שם אחיהם בנחלתם והיו בתי אבות כדכתיב בפרשת פנחס: (ז) ואני בבואי מפדן. באותו הדרך לאחר שברכני הקב״ה מתה רחל באותו הדרך בעוד הרבה הדרך עד היישוב לכן קברתיה בדרך כי לא היה פנאי לקוברה אצל לאה במערת המכפלה ושלא יפשיעהו יוסף על אמו הוצרך לומר כן: (ח) וירא ישראל. אע״פ שכתוב לפנינו ולא יוכל

רש״י

גליס לזה ולזה): (ז) ואני בבאי מפדן וגו׳. אע״פ שאני מטריח עליך להוליכני להקבר בארץ כנען ולא כך עשיתי לאמך שהרי מתה סמוך לבית לחם: כברת ארץ. מדת ארץ והם אלפים אמה כמדת תחום שבת כדברי ר׳ משה הדרשן. ולא תאמר שעכבו עלי גשמים מלהוליכה ולקברה בחברון עת הגריד היה והארץ חלולה ומנוקבת ה ככברה: ואקברה שם. ולא הולכתיה אפילו לבית לחם להכניסה לארץ ו וידעתי שיש בלבך עלי אבל דע לך שעל פי הדבור קברתיה שם שתהא לעזרה ז לבניה כשיגלה אותם נבוזראדן והיו עוברים דרך שם יצאת רחל על קברה ובוכה ומבקשת עליהם רחמים שנא׳ (ירמיה לא) קול ברמה נשמע וגו׳ והקב״ה משיבה יש שכר לפעולתך נאם ה׳ וגו׳ ושבו בנים לגבולם. ואונקלוס תרגם כרוב ארעא כדי חרישת יום (ס״א ארץ) ואומר אני שהיה להם שם קוראין אותו כדי מחרישה אחת קוריאד״א בלעז כדאמרינן כרוב ותני ה כמה דמסיק תעלא מבי כרבא: (ח) וירא ישראל את בני יוסף. בקש לברכם ונסתלקה שכינה ממנו ט לפי שעתיד ירבעם

שפתי חכמים

ולא יהיה לכם שם בשבטים כ״ל ולא יקרא הנחלה על שמם: ה ואע״פ שפי׳ כברת מל׳ מדה מ״מ מדאפקיה בלשון כברה ש״מ תרתי: ו וא״ת והא בפסוק בסדיא כתיב בנקברה בא״י דכתיב מתה עלי רחל בארץ כנען וכנען הוא א״י. וי״ל דהא ודאי נקברה בא״י אלא לארץ פירושו בעיר שבני אדם יושבים כמו ארץ נושבת: ז וקשה והא בפ׳ ויחי פירש״י בשביל שגלגלה בתכבה הלדיק לא זכתה ליקבר עמו וי״ל שאותו דבר היה גורם לה שלא נקברה עמו במערת המכפלה אבל עדיין קשה למה לא זכתה ליכנס ולהקבר בעיר ולא בשדה אלא כדי שתהא לעזרה וכו׳ וא״ל שזה הטעם לבד גרם ולא מפני שגלגלה דא״כ למה רחל לא נקברה עם יעקב יותר מבאר אמהות אע״כ דתרוויהו גרמו ואין להקשות למה לא א״ל יעקב מזה עד עכשיו שעל פי הדבור היה כן לא רצה לגלות לו הצרות שעתידים לבא עד עת ההכרח דהא לא עכשיו אומתי (ג״א): ח פי׳ חרוש ושנה: ט דק״ל מה זה דכתיב מי אלה וכי יעקב לא היה מכירן. א״נ דק״ל וירא ישראל והא כסמוך

פירוש ע״ט

גרן אין זייער ארב וואס זייא װעלן נעמן אין ארץ ישראל: (ז) וַאֲנִי אונ איך האטשע איך בין דיך מטריח מיט מיין קבורה אז דו זאלסט מיך טראגן קיין ארץ ישראל אונ צו דיין מוטער רחל האב איך ניט אזו גטאן וואָרום בְּבֹאִי מִפַּדָּן אין מיין אהין קומן פון פדן ארם מֵתָה עָלַי רָחֵל בְּאֶרֶץ כְּנַעַן בַּדֶּרֶךְ איז רחל ביי מיר גשטארבן אין לאנד כנען אויף דעם וועג בְּעוֹד כִּבְרַת אֶרֶץ לָבֹא אֶפְרָתָה עס איז נאך געוועזן איין אקער לאנד דאס מיינט מען אתחום שבת צוא קומען קיין אפרת אונ פון דעסט וועגן וָאֶקְבְּרֶהָ שָׁם בְּדֶרֶךְ אֶפְרָת האב איך זי דארט בגראבן אויף דעם וועג ווא מען גייט קיין אפרת דס איז בית לחם אונ איך האב זייא אפילו ניט אריין גפירט קיין בית לחם ווייס איך דאך אז דו האסט בוודאי אויף מיר אתרעומות דר פר אבר זאלסט וויסן אז איך האב עס גטאן על פי הדבור כדי זי זאל זיין צו אהילף צו אירע קינדר אז נבוזראדן וועט זייא פאר טרייבן אין גלות וועט ער זייא דארט ארום פירן וועט רחל ארוס גיין פון דעם קבר אונ וועט וויינן אונ שרייען אונ תפלה טאן אזו וויא עס שטייט אין פסוק (קול ברמה נשמע) איר קול וועט גהערט ווערן אין הימל (רחל מבכה על בניה) רחל וויינט אונ בעט אויף אירע קינדר זייא זאלן אוס גלייזט ווערן אונ גאט וועט איר ענפרן (יש שכר לפעולתך) עס איז פאר האנדן שכר צו דיין וועג אונ דיא קינדר וועלן זיך ווידער קערן צוא זייער גבול קיין ארץ ישראל: (ח) וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת בְּנֵי יוֹסֵף אונ יעקב האט געזעהן די קינדר

יוסף ויאמר מי־אלה: ט ויאמר יוסף
אל־אביו בני הם אשר־נתן־
לי אלהים בזה ויאמר קחם־נא אלי
ואברכם: שני י ועיני ישראל כבדו
מזקן לא יוכל לראות ויגש אתם
אליו וישק להם ויחבק להם:
יא ויאמר ישראל אל־יוסף ראה
פניך לא פללתי והנה הראה אתי
אלהים

ת״א ועיני ישראל יוקרו גו

יוסף ואמר מן אלין:
ט ואמר יוסף לאבוהי
בני אנון די יהב לי יי
הכא ואמר קרבנון
כען לותי ואברכנון:
י ועיני ישראל יקרן
מסיבו לא יכיל למחזי
וקריב יתהון לותה
ונשיק להון וגפיף להון:
יא ואמר ישראל ליוסף
למחזי אפך לא סברית
והא אחזי יתי יי אף
ית

פירוש רשב״ם

לראות. יש רואה דמות אדם ואין מכיר דמות פניו. וכן לא יראני האדם וכתיב ראיתי (נ״א ואראה) את ה׳: (ט) בזה. במלכות הזאת: (יא) ראה. כמו ראות וכן עשה כהיום הזה: לא פללתי. לא דנתי בלבי כל פילול לשון דין וכן ויעמוד פנחס ויפלל עשה נקמה. כדכתיב ויקם מתוך העדה ויקח רומח בידו וגו׳ לשון נקמת דין:

שפתי חכמים

כתיב ועיני ישראל כבדו מזוקן לא יוכל לראות ועו״פ בקש לברכם וכו׳ וע״כ שאי וירא ברוה״ק קאמר כמו וירא יעקב כי יש שבר במצרים: י וקשה למה הראה לו שטר אירוסין ואח״כ בקש רחמים ולמה לא עשה להיפך וי״ל שמתחלה היה סבור דמ״ה אינו רוצה לברך אותם מפני שסובר שאינם בני קידושין והם ממזרים לכך הראה לו שטר וכו׳ שאינם ממזרים וכיון שראה שעדיין לא בירך אותם אמר בודאי נסתלקה ממנו רוה״ק ובקש רחמים, מהרש״ל: כ דק״ל פשיטא כיון שסבור שטרוף טורף איך יחשוב מחשבה לראות אותו ועו״פ לא מלאני לבי כלום לא עלתה על דעתי מחשבה אחרת ולומר

בעל הטורים

שבטי ישראל: (ט) קחם נא אלי ואברכם. קחם ליה וחד קחם בקמ״ן תרגלתי לאפרים. קחם פי׳ תרגלתי לאפרים השריתי שרינתי עמו בשביל אפרים אימתי בשעה שנתברך מפי יעקב וקחם על זרועו שנאמר קחם נא אלי ואברכם: (י) מזקן. כתיב חסר ע״ש ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות כשם שרימה יעקב לאביו בברכות כשכהו עיניו כך עשו לו בניו

רש״י

ואחאב לצאת מאפרים ויהוא ובניו ממנשה: ויאמר מי אלה. מהיכן יצאו אלו שאינן ראויין לברכה: (ט) בזה. הראה לו שטר אירוסין ושטר כתובה י ובקש יוסף רחמים על הדבר ונחה עליו רוח הקודש: ויאמר קחם נא אלי ואברכם. זהו שאמר הכתוב (הושע יא) ואנכי תרגלתי לאפרים קחם על זרועותיו. תרגלתי רוחי ביעקב בשביל אפרים עד שלקחן על זרועותיו: (יא) לא פללתי. לא מלאני לבי להשוב (נ״א לחשוב) מחשבה שאראה פניך כ עוד.

פירוש ע״ט

פון יוסף. רש״י שרייבט ער האט זייא געוואלט בענטשן האט זיך דיא שכינה פון אים אפ געטאן נוייל ירבעם מיט אחאב די מלכים פון די ישראל וועלן ארוס קומן פון אפרים אונ יהוא מיט זייני קינדער פון מנשה אונ זייא זענן געווען רשעים ויאמר האט יעקב געזאגט מי אלה ווער זענן דיא דאזיגע כלומר פון וואנן קומן דיא דאזיגע ארוס וואס זייא זענן ניט ראוי מען זאל זיי בענטשן: (ט) ויאמר יוסף אל אביו האט יוסף געזאגט צוא זיין פאטער בני הם דאס זענן מיינע זין אשר נתן לי אלהים וואס גאט האט מיר געגעבן בזה מיט דעם דאזיגן שטר אירוסין אונ שטר כתובה הט יוסף תפלה געטאן האט גאט געמאכט רוען דיא שכינה ווידר אויף יעקב ויאמר קחם נא אלי האט יעקב געזאגט צו יוסף פיר זייא צוא מיר ואברכם אונ איך וועל זייא בענטשן. זאגט דר פסוק: (י) ועיני ישראל כבדו אונ די אויגן פון יעקב זענן געווען שווער כלומר טונקל מזקן פון וועגן אלטקייט לא יוכל לראות ער הט ניט געקאנט רעכט זעהן ויגש אותם אליו אונ יוסף האט גענעהנט זיינע קינדר צו אים וישק להם אונ יעקב האט זייא געקושט ויחבק להם אונ ער האט זייא געהאלזט: (יא) ויאמר ישראל אל יוסף הט יעקב געזאגט צוא יוסף ראה פניך לא פללתי דיין פנים האב איך שוין ניט געטראכט צו זעהן והנה אונ נון הראה אתי

ית בנך: יב ואפיק
יוסף יתהון מן קדמוהי
וסגיד על אפוהי על
ארעא: יג ודבר יוסף
ית תרויהון ית אפרים
בימינה משמאלא
דישראל וית מנשה
בשמאלה מימינא
דישראל וקריב לותה:
יד ואושיט ישראל ית
ימינה ושוי על רישא
דאפרים והוא זעירא
וית שמאלה על רישא
דמנשה אחכימנון
לידוהי

אלהים גם את־זרעך: יב ויוצא יוסף
אתם מעם ברכיו וישתחו לאפיו
ארצה: יג ויקח יוסף את־שניהם
את־אפרים בימינו משמאל
ישראל ואת־מנשה בשמאלו
מימין ישראל ויגש אליו: יד וישלח
ישראל את־ימינו וישת על־ראש
אפרים והוא הצעיר ואת־שמאלו
על־ראש מנשה שכל את־ידיו כי
מנשה

ת"א שכל את מנחות א.

בעל הטורים

ברמז אותם שהשליך לו יוסף מגבה באספים: (יד) והוא
אמיר. בגי' הוא הקטין עצמו לכך זכה ולא ממנו יהושע

פירוש רשב"ם

(יג) את אפרים בימינו. להושיבו אצל שמאלו של ישראל:
(יד) שכל את ידיו. כמו שכל שהוא לשון אדם מעוקם.

רש"י

פללתי. ל' מחשבה כמו (ישעיה טז) הביאו עצה עשו
פלילה: (יב) ויוצא יוסף אתם. לאחר שנשקם
הוציאם יוסף מעם ברכיו כדי ליטלם זה לימין וזה
לשמאל לסמוך ידיו עליהם ולברכם: וישתחו לאפיו.
כשחזר לאחוריו מלפני אביו: (יג) את אפרים
בימינו משמאל ישראל. הבא לקראת חבירו
ימינו כנגד שמאל חבירו וכיון שהוא הבכור מיומן לברכה:
(יד) שכל את ידיו. כתרגומו אחכמינון בהשכל
חכמה השכיל את ידיו לכך מדעת כי יודע היה כי מנשה הבכור ואעפ"כ לא שת ימינו עליו:

שפתי חכמים

שמא לא נטרף והראה אותך הי: ל (נח"י) כ"ל דהזיל לטעמיה
שפי' כפי' מקן דכל כשתאותס שבמקרא הוא פיסוע ידים
ורגלים ומגולה בעודו עומד לפני אביו לא היה יכול להשתחוות
אלא ודאי כשחזר וכו': מ דק"ל דכל כי במקרא הוא נתינת
טעם לאמעלה ולפי' התרגום דמשמע בכל ל' חכמה אין זה
נתינת טעם ועו"פ אע"פ כלומר אע"פ שהיה יודע כי מנשה
הבכור וכו' וכיוונו הכמה כמו שפי' הפסוק בסמוך כי יודע
וכו'. וכתב מהרש"ל רבים פירשו כי כמו אע"פ אבל אין

פירוש ע"ט

אלהים האט מיר גאט גוויזן גם את זרעך דיינע
קינדער אויך: (יב) ויוצא יוסף אתם מעם ברכיו האט
יוסף ארוס גצויגן פון דר קניא פון זיין פאטר
כדי ער זאל זעצן מנשה אויף דער רעכטער זייט
פון זיין פאטר אונ אפרים אויף דער לינקער זייט
כדי דער פאטר זאל זייא בענטשן וישתחו לאפיו
ארצה אונ יוסף האט זיך גבוקט צוא זיין פאטער
מיט זיין פנים ביז צו דר ערד: (יג) ויקח יוסף את
שניהם האט יוסף גנומען זייא ביידי את אונ אפרים
אפרים האט ער געשטעלט בימינו ביי זיין רעכטע
האנד כדי ער זאל זיין משמאל ישראל אין דר לינקר
האנד פון יעקב ואת מנשה אונ צו מנשה האט ער
גנומען בשמאלו אין זיין לינקע האנד כדי ער זאל
זיין מימין ישראל פון דיא רעכטער האנד פון יעקב

פירוש ע"ט

ווארום יוסף איז געשטאנען אקעגין דיא רעכטע
האנד פון יעקב האט ער גוואלט וויל מנשה איז
אבכור זאל יעקב אים בענטשן מיט זיין רעכטע
האנד ויגש אליו אונ ער האט זייא גנעהנט צוא
אים: (יד) וישלח ישראל את ימינו האט יעקב אוס
גשטרעקט זיין רעכטע האנד וישת על ראש אפרים
אונ הט זיא גטאן אויף דעם קאפ פון אפרים והוא
הצעיר אונ ער איז דר יונגסטר ואת שמאלו אונ זיין
לינקע האנד האט ער גטאן על ראש מנשה אויף
דעם קאפ פון מנשה. זאגט דער פסוק שכל את
ידיו ער האט גקליגט מיט זיינע הענד כלומר ער
האט עס גטאן מיט חכמה ער האט גיוואסט כי
מנשה הבכור אז מנשה איז דר בכור אונ פון דעסט
וועגן האט ער פארט זיין רעכטע האנד אויף אים

מְנַשֶּׁה הַבְּכוֹר׃ טו וַיְבָרֶךְ אֶת־יוֹסֵף וַיֹּאמַר הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר הִתְהַלְּכוּ אֲבֹתַי לְפָנָיו אַבְרָהָם וְיִצְחָק הָאֱלֹהִים הָרֹעֶה אֹתִי מֵעוֹדִי עַד־הַיּוֹם הַזֶּה׃ טז הַמַּלְאָךְ הַגֹּאֵל אֹתִי מִכָּל־רָע יְבָרֵךְ אֶת־הַנְּעָרִים וְיִקָּרֵא בָהֶם שְׁמִי וְשֵׁם אֲבֹתַי אַבְרָהָם וְיִצְחָק וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ׃
שלישי יז וַיַּרְא יוֹסֵף כִּי־יָשִׁית אָבִיו יַד־יְמִינוֹ עַל־רֹאשׁ אֶפְרַיִם וַיֵּרַע בְּעֵינָיו וַיִּתְמֹךְ יַד־אָבִיו לְהָסִיר

ת״א האלהים הרעה אתי. המלאך כם. וידגו לרב ברכות כ סוטה לו בליעה פד בביא קיח. וירא יוסף מנחות לו.

לִידוֹהִי אֲרֵי מְנַשֶּׁה בּוּכְרָא׃ טו וּבָרֵיךְ יָת יוֹסֵף וַאֲמַר יְיָ דִּי פְלַחוּ אֲבָהָתַי קֳדָמוֹהִי אַבְרָהָם וְיִצְחָק יְיָ דְּזָן יָתִי מִדְּאִיתָנִי עַד יוֹמָא הָדֵין׃ טז מַלְאָכָא דִּי פְרַק יָתִי מִכָּל בִּישָׁא יְבָרֵךְ יָת עוּלֵימַיָּא וְיִתְקְרֵי בְהוֹן שְׁמִי וְשׁוּם אֲבָהָתַי אַבְרָהָם וְיִצְחָק וּכְנוּנֵי יַמָּא יִסְגּוּן בְּגוֹ בְּנֵי אֱנָשָׁא עַל אַרְעָא׃ יז וַחֲזָא יוֹסֵף אֲרֵי שַׁוִּי אֲבוּהִי יַד יְמִינֵהּ עַל רֵישָׁא דְאֶפְרַיִם וּבְאֵישׁ בְּעֵינוֹהִי וּסְעַד יְדָא דַאֲבוּהִי

פירוש רשב״ם

ונפתלו: כי מנשה הבכור. ידוע היה יעקב שיוסף בנו הביאם שיהא מנשה לימינו של יעקב ואפרים לשמאלו והוא רצה לתת ימינו על ראש הצעיר ושמאלו על ראש הבכור: (טו) ויברך את יוסף. ברכת הבנים היא ברכת האב: (טז) ויקרא בהם שמי. שיהיה על זרעם וזרע זרעם: וידגו. בגזרת תבופי למד פעל של ה״א כמו מן בכה ויבכו מן שבה וישבו: (יז) כי ישית. קודם שיברכם וראה

בעל הטורים

בסוף מלא הכמה: (טז) ויקרא. ג׳ במס׳ ויקרא בהם שמי. ויקרא שמו בישראל נאמר בכל בבני ישראל יקראו ע״ש יוסף

שפתי חכמים

נ״ל אלא כך הוא שהיבור בכל את ידיו ונתן טעם למה בכל זלמה לא אמר לו שיוסף שיעמיד אפרים מימינו ומנשה משמאלו כי מנשה הבכור ר״ל בשביל שהיה מנשה הבכור לא היה רוצה לביים אותו: נ פלוני נמלאך כה לגאול שום אדם בלא רשות הקב״ה: כ הולך לפרש זה בלא תאמר דע״כ לאו מנשה

רש״י

(טז) המלאך הגאל אתי. מלאך הרגיל להשתלח נ אלי בצרתי כענין שנאמר ויאמר אלי מלאך האלהים בחלום יעקב וגו׳ אנכי האל בית אל: יברך את הנערים. מנשה ואפרים: וידגו. כדגים הללו שפרים ורבים ואין עין הרע שולטת בהם: (יז) ויתמך

פירוש ע״ט

ניט גלייגט: (טו) וַיְבָרֶךְ אֶת יוֹסֵף אונ ער הט גבענשט צו יוסף כלומר וויל ער האט גבענטשט זיינע קינדר הייסט עס גליך וויא ער האט אים אליין גבענטשט וַיֹּאמַר אונ ער האט גזאגט הָאֱלֹהִים דער גאט אֲשֶׁר הִתְהַלְּכוּ אֲבֹתַי לְפָנָיו אַבְרָהָם וְיִצְחָק וואס מיינע עלטרן אברהם אונ יצחק זענן גגאנגן פאר אים אונ האבן אים גדינט הָאֱלֹהִים דר גאט הָרֹעֶה אֹתִי וואס ער האט מיך גשפייזט מֵעוֹדִי עַד הַיּוֹם הַזֶּה פון מיין יוגינט אן ביז היינטיגען טאג: (טז) הַמַּלְאָךְ הַגֹּאֵל אֹתִי מִכָּל רָע דער מלאך וואס איז געוויינטליך ער זאל גשיקט ווערן צו מיר אום לייזן מיך פון אלע צרות יְבָרֵךְ אֶת הַנְּעָרִים זאל ער בענטשן דיא קינדר מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם וְיִקָּרֵא בָהֶם אונ עס זאל אין זייא ווערן אן גרופן שְׁמִי מיין נאמן וְשֵׁם אֲבֹתַי אונ דער נאמן פון מיינע עלטרן אַבְרָהָם וְיִצְחָק אברהם אונ יצחק וְיִדְגּוּ אונ זאלין זיך פרוכפרן אזו וויא פיש לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ צוא מערן זיך צווישן לאנד כלומר עס זאל אין זייא ניט שולט זיין קיין עין הרע אזו וויא פיש מערן זיך אונ קיין עין הרע איז ניט שולט אין זייא: (יז) וַיַּרְא יוֹסֵף כִּי יָשִׁית אָבִיו יַד יְמִינוֹ אונ יוסף האט גזעהן אז זיין פאטר האט גטאן זיין רעכטע האנד עַל רֹאשׁ אֶפְרַיִם אויף דעם

דַאֲבוּהִי לְאַעְדָאָה יָתַהּ
מֵעַל רֵישָׁא דְאֶפְרַיִם
לְאַנְחוּתַהּ עַל רֵישָׁא
דִמְנַשֶּׁה׃ יח וַאֲמַר
יוֹסֵף לַאֲבוּהִי לָא כֵן
אַבָּא אֲרֵי דֵין בּוּכְרָא
שַׁו יְמִינָךְ עַל רֵישֵׁהּ׃
יט וְסָרֵיב אֲבוּהִי וַאֲמַר
יְדַעְנָא בְרִי יְדַעְנָא אַף
הוּא יְהֵי לְעַמָּא וְאַף
הוּא יִסְגֵּי וּבְרַם אֲחוּהִי
זְעֵירָא

אֹתָהּ מֵעַל רֹאשׁ־אֶפְרַיִם עַל־רֹאשׁ
מְנַשֶּׁה׃ יח וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אָבִיו
לֹא־כֵן אָבִי כִּי־זֶה הַבְּכֹר שִׂים יְמִינְךָ
עַל־רֹאשׁוֹ׃ יט וַיְמָאֵן אָבִיו וַיֹּאמֶר
יָדַעְתִּי בְנִי יָדַעְתִּי גַּם־הוּא יִהְיֶה־
לְּעָם וְגַם־הוּא יִגְדָּל וְאוּלָם אָחִיו
הַקָּטֹן יִגְדַּל מִמֶּנּוּ וְזַרְעוֹ יִהְיֶה מְלֹא־
הַגּוֹיִם

ת"א וזרעו יהיה מלא הגוים כו.

בעל הטורים

דהסיר גאלה כזרוע ממך כמו יעקב ויוסף סלה: (יט) ידעתי. ב' המסה מלכים הה' מלכים יצאו ממנשה: וזרעו יהיה מלא.

פירוש רשב"ם

יוסף ששיכל את ידיו ויאמר יוסף לאביו לא כן אבי. אין לפרש ולומר לא יפה אתה עושה אלא היה לו לשאול לאביו מדוע אתה עושה כן אלא כך אמר יוסף ליעקב לא כך סדורים הבנים כמו שאתה סבור שלא דקדקתי להביאם כסדר לפי ימינך ושמאלך לתת הבכור לימינך הצעיר לשמאלך אלא בימיני לקחתי הבכור והצעיר בשמאלי לכך אתה מעקם ידיך להבאתי. להסיר אותה מעל ראש אפרים כדי לשימה על ראש מנשה וכן כל לשון הסרה כתובים בקוצר. סורה אלי אל תירא. סורה משם לפנות אלי ויסורו אליו סרו משם לבוא אליו: (יח) לא כן אבי. לא עשיתי כן אלא הבכור הבאתי לימינך והצעיר לשמאלך אמר לו יעקב ידעתי בני ידעתי כי חכם אתה והבאתם כסדר לפי ימיני ושמאלי מפני שאתה סבור שאשים ימיני על הבכור אבל אני מתכוין לתת ימיני על הצעיר שהוא לימינך: (יט) ואולם. ואלא:

רשי

יד אביו. הרימה מעל ראש בנו ע ותמכה בידו: (יט) ידעתי בני ידעתי. שהוא פ הבכור: גם הוא יהיה לעם וגו'. שעתיד גדעון לצאת ממנו שהקב"ה עושה נס על ידו: ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו. שעתיד יהושע לצאת ממנו שינחיל את הארץ וילמד תורה לישראל: וזרעו יהיה מלא

שפתי הכמים

ואפרים הוא דהא כתיב בסמוך ויברכם ביום ההוא וגו' ומה נריך לו לברך פעם אחרת וי"א דנערים הם בנים קטנים של יוסף לכ"פ דעכ"ז ע"כ מנשה ואפרים הם דהא לא היו לו בנים אחרים והא דבירך אותם ב"פ י"ל דהכא כתיב ויברך את יוסף וכלל אותם בברכתו של יוסף אבל לא בירך אותם בפ"ע ואח"כ ייחם להם ברכה בפ"ע (קנ"מ) ולענ"ד נראה מפני שכתוב הנערים בה"א הידיעה הנזכרים לעיל ולא נזכרו כי אם מנשה ואפרים גם לא נולד ליוסף אחר נערים דהא ז' לעיל אחר הולדת אם תלד: ע הולרך לפרש כן מפני שברמה שהיא ההגבה ומלא ויתמוך שמורה על ההמיכה שם שני הפכים: פ הולרך לפ' בלא תאמר ידעתי בני ידעתי דגם הוא יהיה לעם והיה משמע שגם יוסף היה יודע שמנשה יהיה לעם רק שיוסף הבב שיעקב אבינו אינו יודע ומ"ש קאמר לו יעקב שגם הוא יודע כמוהו שיגדל וגם יהיה לעם:

פירוש ע"ט

קאפ פון אֶפְרַיִם וַיֵּרַע בְּעֵינָיו איז איבעל גפאלן אין זיינע אויגן וַיִּתְמֹךְ יַד אָבִיו האט ער אראפ גנומען זיין פאטרס האנד פון דעם קאפ פון אֶפְרַיִם אונ האט זי אן גלעהנט מיט זיין האנד לְהָסִיר אוֹתָהּ מֵעַל רֹאשׁ אֶפְרַיִם כדי ער זאל זיא אפ טאן פון קאפ פון אֶפְרַיִם אונ לייגן זיא עַל רֹאשׁ מְנַשֶּׁה אויף דעם קאפ פון מְנַשֶּׁה: (יח) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אָבִיו האט יוסף גזאגט צוא זיין פאטער לֹא כֵן אָבִי עס איז ניט אזו מיין פאטער וויא דוא מיינסט אז אֶפְרַיִם איז דר בכור כִּי זֶה הַבְּכוֹר נאר דר דאזיגר איז דר בכור שִׂים יְמִינְךָ עַל רֹאשׁוֹ לייג דיין רעכטע האנד אויף זיין קאפ: (יט) וַיְמָאֵן אָבִיו האט זיין פאטער ניט געוואלט וַיֹּאמֶר אונ האט גזאגט יָדַעְתִּי בְנִי איך וייס וואול מיין זון יָדַעְתִּי איך וייס אז מְנַשֶּׁה איז דער בכור גַּם הוּא יִהְיֶה לְעָם ער וועט אויך זיין צוא אגרוס פאלק וְגַם הוּא יִגְדָּל אונ ער וועט אויך גרוס זיין פון אים וועט ארוס קומן גדעון וואס גאט וועט דורך אים טאן אנס צוא יִשְׂרָאֵל וְאוּלָם אונ פאר וואר אָחִיו הַקָּטֹן זיין קלענער ברודר דאס איז אֶפְרַיִם יִגְדַּל מִמֶּנּוּ וועט גרעסער זיין פון אים ווארום פון אים וועט ארוס קומן יְהוֹשֻׁעַ וואס ער וועט די יִשְׂרָאֵל מאכן ארבין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אונ וועט מיט זייא תּוֹרָה לערנן וְזַרְעוֹ יִהְיֶה מְלֹא הַגּוֹיִם אונ דר שם פון זיינע קינדער וועט זיין צווישן אלע פעלקר אונ

הַגּוֹיִם׃ כ וַיְבָרְכֵם בַּיּוֹם הַהוּא
לֵאמוֹר בְּךָ יְבָרֵךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר
יְשִׂמְךָ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם וְכִמְנַשֶּׁה
וַיָּשֶׂם אֶת־אֶפְרַיִם לִפְנֵי מְנַשֶּׁה׃
כא וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף הִנֵּה
אָנֹכִי מֵת וְהָיָה אֱלֹהִים עִמָּכֶם
וְהֵשִׁיב אֶתְכֶם אֶל־אֶרֶץ אֲבֹתֵיכֶם׃
כב וַאֲנִי נָתַתִּי לְךָ שְׁכֶם אַחַד עַל־
אחיך

ת״א ואני נתתי בפרח קנג .

אונקלוס

וְעִירָא יִסְגֵּי מִנֵּהּ וּבְנוֹהִי
יְהוֹן שַׁלִּיטִין בְּעַמְמַיָּא׃
כ וּבָרֵיכִנּוּן בְּיוֹמָא
הַהוּא לְמֵימַר בָּךְ
יְבָרֵךְ יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר
יְשַׁוִּינָךְ יְיָ כְּאֶפְרַיִם
וְכִמְנַשֶּׁה וְשַׁוִּי יָת
אֶפְרַיִם קֳדָם מְנַשֶּׁה׃
כא וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל
לְיוֹסֵף הָא אֲנָא מָאִית
וִיהֵי מֵימְרָא דַייָ
בְּסַעְדְּכוֹן וְיָתֵיב יָתְכוֹן
לְאַרְעָא דַאֲבָהָתְכוֹן׃
כב וַאֲנָא יְהָבִית לָךְ
חולק

פירוש רשב״ם

(כ) בך יברך ישראל. איש איש את בנו: וישם את אפרים לפני מנשה. באומרו ישימך אלהים כאפרים וכמנשה. וכן לשון שימה נופל בדברים ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם ואת התורה אשר שם משה. שימה בפיהם: (כא) הנה אנכי מת. ויודע אני שאחרי מותי יהיה אלהים עמכם והשיב אתכם אל ארץ אבותיכם לאחר ד׳ מאות שנה שנאמר לאברהם: (כב) ואני. באותה הארץ נתתי לך חלק אחד יותר על אחיך שמנשה ואפרים כראובן ושמעון יהיו לי לקחת שני

בעל הטורים

בגי׳ יהושע: (כ) ביום ההוא לאמור ישימך אלהים כאפרים וכמנשה. לאמור מלא ו׳ שהו׳ מקומות הקדים אפרים למנשה כנגד ששה צדיקים השופטים שיעמדו ממנו ועל כן מבול המשל כמו מלא וי״ו אבל המלך תמלך עלינו חסר וי״ו בכל המלכים שעמדו ממנו היו רשעים: אפרים לפני. בגי׳ דגלים בנשיאים: (כב) שכם אחד. בגי׳ בחלק בכורה:

שפתי חכמים

זה לא מפורש בקרא כי יוסף לא קאמר אלא כי מנשה הוא הבכור ולנ״פ ידעתי בני ידעתי כמוהך כי הוא הבכור ועוד יודע אני מה שאין אתה יודע בגם הוא יהיה לעם בגם זאת אני יודע שיגדל: צ דק״ל דזרעו יהיה מלא הגוים משמע שזרעו יהיו נפוצים בכל העולם ואדרבה זה קללה הוא ועז״פ שמעו כו׳ ר״ל שם שלו כאלו אמר גם זרעו יהיה בכל העולם דהיינו ע״י ירח והמה שנראין בכל העולם: ק כי מאמר ישראל הוא כלל ישראל והוא ל׳ רבים ואיך אמר ישימך שהוא ל׳ יחיד לכן הוסיף ויאמר איש לבנו וכו׳: ר בהסיפה הזאת אינה מסבות שלא לקח את אפרים והם הוטו לפני

רש״י

הגוים. כל העולם יתמלא בצאת צ שמעו ושמו כשיעמיד חמה בגבעון וירח בעמק אילון: (כ) בך יברך ישראל. הבא לברך את בניו יברכם בברכתם ויאמר איש לבנו ק ישימך אלהים כאפרים וכמנשה: וישם את אפרים. בברכתו לפני מנשה ר להקדימו בדגלים ובחנוכת הנשיאים: (כב) ואני נתתי לך.

פירוש ע״ט

אוף גאר דר וועלט אז ער וועט מאכן שטיין די זון אין דעם ארט גבעון אונ דיא לבנה אין דעם ארט עמק אילון׃ (כ) וַיְבָרְכֵם בַּיּוֹם הַהוּא אונ ער האט זייא געבענטשט דעם זעלביגן טאג לֵאמֹר אזו צוא זאגין בְּךָ יְבָרֵךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר מיט דיר מנשה אונ אפרים זאלן זיך בענטשן אלע יודן כלומר אז איינר וועט וועלן בענטשן זיין קינד זאל ער אזו זאגן יְשִׂמְךָ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם וְכִמְנַשֶּׁה גאט זאל דיך טאן אזו ווי אפרים אונ מנשה וַיָּשֶׂם אֶת אֶפְרַיִם לִפְנֵי מְנַשֶּׁה אונ ער האט גטאן מיט זיין ברכה צו אפרים פר מנשה ער זאל זיין פריער אין דיא דגלים אונ בשעת די נשיאים וועלן ברענגן קרבנות מחנך

פירוש ע״ט

צוא זיין דאם משכן זאל דער נשיא פון אפרים פריער ברענגן איידער מנשה׃ (כא) וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל יוֹסֵף אונ יעקב האט גזאגט צו יוסף הִנֵּה אָנֹכִי מֵת נון איך וועל שטארבן וְהָיָה אֱלֹהִים עִמָּכֶם אונ גאט וועט זיין מיט אייך וְהֵשִׁיב אֶתְכֶם אֶל אֶרֶץ אֲבֹתֵיכֶם אונ ער וועט אייך ווידער קערן צוא דעם לאנד וואס אייערע עלטערן זענן געזעסן דס הייסט ארץ ישראל׃ (כב) וַאֲנִי נָתַתִּי לְךָ אונ ווייל דוא ביסט דיך מטריח מיט מיין קבורה שענק איך דיר איין נחלה ווא דוא זאלסט בגראבן ווערן דאס איז די שטאט שכם אונ דאס וועט דיר זיין אחד על אחיך איין חלק מער פון דייניע ברידער כלומר

אונקלוס

עֲלַק חַד יַתִּיר עַל
אֲחָךְ דִּי נְסֵבִית מִידָא
אֱמוֹרָאָה בִּצְלוֹתִי
בְּבָעוּתִי : א וּקְרָא
יַעֲקֹב לִבְנוֹהִי וַאֲמַר
אִתְכַּנַּשׁוּ וַאֲחַוֵּי לְכוֹן
יָת דִּי יְעָרַע יָתְכוֹן
בְּסוֹף יוֹמַיָּא :

אַחִיךָ אֲשֶׁר לָקַחְתִּי מִיַּד הָאֱמֹרִי
בְּחַרְבִּי וּבְקַשְׁתִּי : פ רביעי
מט א וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל־בָּנָיו וַיֹּאמֶר
הֵאָסְפוּ וְאַגִּידָה לָכֶם אֵת אֲשֶׁר־
יִקְרָא אֶתְכֶם בְּאַחֲרִית הַיָּמִים :

אתכנשו ת״א ויקרא יעקב פסחים נו. הקבצו

בעל הטורים

א) ויקרא יעקב לבניו. בגלה לגלות נכה סקן ובכסס מנו המר יעקב במה יש בכס הטה המרו לו תדקדק במותיס ולא נמלה בהם לותיות הט ומר נכס גם הין

פירוש רשב״ם

חלקים בארץ אשר אני ובני עתידים לקחת מיד האמורי בחרבי ובקשתי במלחמת יהושע. ואע״פ שכתוב ביהושע לא בחרבך ולא בקשתך אותו פסוק בשני מלכי האמורי מדבר וכמו שאמרו הכמים צרעה לא עברה את הירדן כתיב ביהושע ואשלח לפניכם את הצרעה. ותגרש אותם מפניכם שני מלכי האמורי (אשר בעבר הירדן) לא בחרבך ולא בקשתך זכותו של יעקב גרם להם: (א) ויקרא יעקב. שלח בשבילם: האספו. כי שבעים נפש הגדילו באלו שבע עשרה שנה ונעשו עם רב וכדברי רבותינו [לשש] מאות אלף: את אשר יקרא אתכם. ענין גבורתם ונחלתם:

רש״י

פי באתה טורח להתעסק בי בקבורתי וגם אני נתתי לך את נחלה שתקבר בה ואיזו זו שכם שנאמר (יהושע כד) ואת עצמות יוסף אשר העלו וגו׳ ממצרים קברו בשכם: שכם אחד על אחיך. שכם ממש היא תהיה לך א חלק אחד יתירה על אחיך: בחרבי ובקשתי. כשהרגו שמעון ולוי את אנשי שכם נתכנסו כל סביבותיהם להזדווג להם והגר יעקב כלי מלחמה כנגדן. ד״א שכם אחד היא הבכורה שיטלו בניו שני חלקים ושכם ל׳ חלק הוא כתרגומו והרבה יש לו דומים במקרא (תהלים כא) כי תשיתמו שכם תשית שונאי לפני ב להלקים (שם ס) אחלקה שכם (הושע ו) דרך ירצחו שכמה איש חלקו (צפניה ג) לעבדו שכם אחד: אשר לקחתי מיד האמורי. מיד עשו שעשה מעשה אמורי. ד״א שהיה לו אביו באמרי פיו: בחרבי ובקשתי. היא חכמתו ותפלתו. (ועיין ברא״ם שכתב דא״א לפרש על חרבם של שמעון ולוי דהא לא עשו מדעתו שהרי כעס עליהם ע״ז. ולענ״ד בלא״ה א״א לפרש עליהם דמה נתינת טעם יהיה על שנתנו ליוסף מפני שלקחוהו שמעון ולוי בחרבם ובקשתם והלא אדרבה מזה הטעם ראוי שינתן לשמעון ולוי ולא ליוסף ודו״ק: (א) ואגידה לכם. (ב״ר) בקש לגלות את הקץ ה ונסתלקה ממנו שכינה והתחיל אומר דברים אחרים:

שפתי חכמים

מנשה אלא שהמשה בואת כיא שומה שעלה שבוא קודם במעלה לדגלים וכו׳: ש הולרך לומר אתה טורח וכו׳ משני בכל״ז אין לפסוק זה שום קישור למעלה: ת פי׳ נתתי לך ככר לפי שבאותן ברכות שברכו א״כ יהיו הכל שוין בו לכך א״ל בזו נתתי ר״ל נתתי לך ולא יהיה בכלל אותן ברכות. מהרש״ל: א (מהרש״ל) דק״ל דהא שכם הוא שם העיר למה כתיב אחד ל׳ זכר אע״כ א׳ לאו העיר קאי לכ״פ העיר שכם תהיה לך חלק אחד: ב הוא פי׳ על כי תשיתמו שכם: ג ולפי טעם זה קשה למה דמהו דוקא לאמורי לכ״פ ד״א ולד״א קשה הל״ל אמרי ולא אמורי לכן צריך לב׳ טעמים. מהרש״ל: ד ר״ל בחרבי היינו חכמה כמו שהחרב מציל את בעלה כך החכמה מצלה את בעלה כענין שנאמר החכמה תחיה בעליה ובקשתי הוא לשון בקשה ותפלה: ה הוציא וכתיב האספו והקבצו ב׳ לשונות רמז לקץ דכתיב ונפוצות יהודה יקבץ שהוא רמז לגלות אחרון. ועי״ל מדכתיב באחרית הימים

פירוש ע״ט

ווייל דעם וואס דו וועסט געבן גליך מיט דיינע ברידער אחלק אין ארץ ישראל שענק איך דיר אחוץ שכם אשר לקחתי מיד האמורי וואס איך האב אים אוועק גנומען פון דעם אמורי בחרבי ובקשתי מיט מיין שווערד אונ מיט מיין בוגן ווארום אז שמעון ולוי האבן אום גהרגת שכם האבן זיך אין גזאמילט דיא אמוריים מלחמה צוא האלטן מיט זייא האט זיך יעקב אן גגורט כלי מלחמה אונ האט מיט זייא אליין מלחמה גהאלטן. נאך אפירוש איז ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך אונ איך גיב דיר איין טייל מער אז דיינע ברידער דאס איז דיא בכורה. אשר לקחתי וואס איך האב זיא אוועק גנומען מיד האמורי פון עשו וואס ער טוט דיא מעשים פון אמורי בחרבי ובקשתי מיט מיין חכמה אונ מיט מיין תפלה: (א) ויקרא יעקב אל בניו אונ יעקב האט גרופן צוא זיינע קינדר ויאמר אונ ער האט גזאגט האספו זאמילט אייך איין ואגידה לכם אונ איך וועל אייך זאגן את אשר יקרא אתכם באחרית הימים וואס עס וועט זיך אייך טרעפן אין סוף פון דיא טעג. רש״י שרייבט ער האט זייא גוואלט מגלה זיין ווען משיח וועט קומען האט זיך דיא שכינה פון אים אפ גטאן האט ער

ב הִקָּבְצוּ וְשִׁמְעוּ בְּנֵי יַעֲקֹב וְשִׁמְעוּ
אֶל־יִשְׂרָאֵל אֲבִיכֶם׃ ג רְאוּבֵן
בְּכֹרִי אַתָּה כֹּחִי וְרֵאשִׁית אוֹנִי יֶתֶר
שְׂאֵת וְיֶתֶר עָז׃ ד פַּחַז כַּמַּיִם אַל־
תּוֹתַר כִּי עָלִיתָ מִשְׁכְּבֵי אָבִיךָ אָז
חִלַּלְתָּ יְצוּעִי עָלָה׃ פ ה שִׁמְעוֹן וְלֵוִי
אחים,

תא כחי וראשית יבמות עו: פחז כמים שבת נה: חללת שם.

ב אִתְכַּנָּשׁוּ וּשְׁמָעוּ בְּנֵי יַעֲקֹב וְקַבִּילוּ אוּלְפָן מִן יִשְׂרָאֵל אֲבוּכוֹן׃ ג רְאוּבֵן בּוּכְרִי אַתְּ חֵילִי וְרֵישׁ תָּקְפִי לָךְ הֲוָה חָזֵי לְמִסַּב תְּלָתָא חוּלָקִין בְּכֵירוּתָא כְּהֻנְּתָא וּמַלְכוּתָא׃ ד עַל דַּאֲזַלְתָּא לְקֳבֵל אַפָּךְ הָא כְּמַיָּא בְּרַם לָא אַהֲנֵיתָא חוּלָק יַתִּיר לָא תִסַּב אֲרֵי סְלֶקְתָּא בֵּית מִשְׁכְּבֵי אָבוּךְ בְּכֵן אַחֵילְתָּא לְשִׁוּוּיִי בְּרִי סְלֶקְתָּא׃ ה שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אַחִין גברין

פירוש רשב"ם

(ג) כחי וראשית אוני יתר שאת ויתר עז. דיבור אחד הוא. דרך המקראות לכפול את דבריהם. כחי כמו חילי חילי ממוני. וגם אוני ממוני הוא כדכתיב מצאתי און לי וידיו תשבנה אונו כלומר כבודי אתה ומתוך כך חילי וראשית ממוני יתר על אחיך היה לך לשאת ויתר. עז היה לך למלוך על אחיך אבל פחיזה ובהלה היה לך כמים הנשפכין לכן אל תותר לא הבכורה ולא המלכות: (ד) כי עלית משכבי אביך. וכן כתוב בדברי הימים ובחללו יצועי אביו נתנה בכורתו לבני יוסף בן ישראל ולא להתייחס לבכורה כי יהודה גבר באחיו ולנגיד ממנו והבכורה ליוסף: יצועי עלה. כלומר יצועי היתה עולה. הרבה לשון פעל מתפעלים לשון פועל כמו נתתי ככף השדה נותן אני:

בעל הטורים

בכאן אותיות קץ: (ב) ושמעו. אותיות שמע ו' שאמר לאם שמע ישראל שיש בו ו' תיבות: ושמעו בני יעקב ושמעו. בגי' זהו סוף הימים. לגלות הקץ: ושמעו אל ישראל. בגי' זהו קלו של מלך המשיח: (ג) ראובן. בגי' לא בכור. יוסף גמלאה בגי' הבכורה: (ה) שמעון ולוי אחים. בגי' ואין נהם

שפתי חכמים

נ"ל אלא רמז לקץ סימן שיהיה באחרית הימים: ו דאלת אוני יתיר הוא שהרי כבר כתיב כחי ואוני היינו נמי כחי כדפירש"י ואע"פ דאין אנשים מתעברת מביאה ראשונה אפשר דלאה מוכת עץ היתה. והרא"ם תי' שמעכה באצבע וש עוד תירוצים אחרים ע"ש (נח"י) ולולא דבריהם הייתי מפרש שלא נתעברה מטיפה ראשונה אלא בכל הטיפות של יעקב הי"ל לראובן שלא רואה קרי מחמת הרהור ע"ב מ"ש: ז דאלו קאי על שם דבייך לומר חילול על הקב"ה כמו חילול השם אבל

רש"י

(ג) וראשית אוני. היא טפה ראשונה שלו שלא ראה קרי מימיו (ב"ר): אוני. כחי כמו (הושע יב) מצאתי און לי (ישעיה מ) מרוב אונים. ולאין אונים: יתר שאת. ראוי היית להיות יתר על אחיך בכהונה לשון נשיאות כפים: ויתר עז. במלכות כמו (ש"א ב) ויתן עז למלכו ומי גרם לך להפסיד כל אלה: (ד) פחז כמים. הפחז והבהלה אשר מהרת להראות כעסך כמים הללו הממהרים למרוצתם. לכך: אל תותר. אל תרבה ליטול כל היתרונות הללו שהיו ראויות לך. ומהו הפחז אשר פחזת: כי עלית משכבי אביך אז חללת. אותו שם ז שעלה על יצועי והיא השכינה שהיה דרכה להיות עולה על יצועי: פחז. שם דבר הוא לפיכך טעמו למעלה וכולו נקוד פת"ח ואלו היה לשון עבר היה נקוד חציו קמ"ץ וחציו פת"ח וטעמו למטה: יצועי. ל' משכב ע"ש שמציעים אותו ע"י לבדין וסדינין והרבה דומים לו (תהלים סג) אם זכרתיך על יצועי (שם קלב) אם אעלה על ערש יצועי: (ה) שמעון ולוי אחים. בעצה אחת על שכם

פירוש ע"ט

אָן גְהוֹבְּן צוּא זָאגְן אַנְדֶרֶע רֵייד׃ (ב) הִקָּבְצוּ וְשִׁמְעוּ בְּנֵי יַעֲקֹב זַאמִילְט אַייךְ אַיין אוּנ הֶערְט צוּא אִיר קִינְדֶר פוּן יַעֲקֹב וְשִׁמְעוּ אֶל יִשְׂרָאֵל אֲבִיכֶם אוּנ הֶערְט צוּ אַייעֶר פָאטֶר יִשְׂרָאֵל׃ (ג) רְאוּבֵן בְּכוֹרִי אַתָּה דוּא בִּיסְט מַיין בְּכוֹר כֹּחִי וְרֵאשִׁית אוֹנִי מַיין עֶרְשְׁטֶע קְרַאפְט אוּנ מַיין מַאכְט יֶתֶר וָואלְסְטוּ דָאךְ בַּדַארְפְט צוּ זַיין מַיין פוּן דַיינֶע בְּרִידֶר שְׂאֵת מִיט דֶר כְּהוּנָּה וְיֶתֶר עָז אוּנ מֶער מִיט שְׁטַארְקַייט דָאס הַייסְט מִיט מַלְכוּת בְּלוֹמַר פוּן דִיר וָואלְט בַּדַארְפְט אַרוֹס קוּמֶען דִיא כְּהוּנָּה אוּנ דִיא מְלָכִים פוּן דִי יִשְׂרָאֵל׃

נָאר פַאר וָואס הָאסְטוּ דָאס אָן גְוואֹרְן פַּחַז כַּמַּיִם ווייל דוּא הָאסְט גְאַיילְט צוּא וַוייזְן דַיין כַּעַס אַזוֹי וִויא וַואסֶר לוֹיפְן גֶעךְ דְרוּם אַל תּוֹתַר זָאלְסְטוּ נִיט מֶער זַיין פוּן דַיינֶע בְּרִידֶער אוּנ וָואס אִיז גְוֶועזְן דַיין אַיילְן כִּי עָלִיתָ מִשְׁכְּבֵי אָבִיךָ וָוארוּם דוּ הָאסְט אָפּ גְטָאן דַיין פָאטֶערְס גְלֶעגֶר אָז חִלַּלְתָּ דֶערְנָאךְ מָאל הָאסְטוּ פַאר שְׁוֶועכְט יְצוּעִי עָלָה דִיא שְׁכִינָה וָואס זִיא פְלֶעגְט אוֹיף מַיין בֶּעטִיל אוֹיף אוּנ אָפּ גֵיין׃ (ה) שִׁמְעוֹן וְלֵוִי צוּ שִׁמְעוֹן אוּנ צוּא לֵוִי הָאט יַעֲקֹב אַזוֹי גְזָאגְט דִיא זֶענֶן אַחִים בְּרִידֶר אִין אַיינֶר עֵצָה

גַּבְרִין גִּבָּרִין בְּאַרַע תּוֹתָבוּתְהוֹן עֲבָדוּ גְבוּרָא: ו בְּרָזְהוֹן לָא הֲוָת נַפְשִׁי בְּאִתְכַּנָּשׁוּתְהוֹן לְמֵחַךְ לָא נְחָתִית מִן יְקָרִי

אַחִים כְּלֵי חָמָס מְכֵרֹתֵיהֶם׃
ו בְּסֹדָם אַל־תָּבֹא נַפְשִׁי בִּקְהָלָם
אַל־תֵּחַד כְּבֹדִי כִּי בְאַפָּם הָרְגוּ

איש

ת"א בסדם אל סנהדרין קט. כי באפם מגילה ט.

בעל הטורים

הלך כאלו: (ו) תחד. ב' במס' הכא ואידך לא תחד אתם בקבורה שבקש יעקב שאף לאחר הקבורה לא יהיו מזכירין אותו במעשה קרח וזהו בקהלם שנא' שם ויקהל עליהם קרח אבל כשמייחסם על הדוכן הזכירו שנא' בן לוי בן ישראל: כי

פירוש רשב"ם

(ה) מכרותיהם. אחותיהם כפל לשון של שמעון ולוי אחים. כלומר שמעון ולוי אחים היו לרעה כלי חמס היתה אחותם. מכרותיך ומולדתיך לשון קרובים. אבל מכרותיהם משקל דגש הוא. כמו מסיבותיהם לשון קורבה אבל הרי"ש במקום החיר"ק נהפכת לציר"י הוא כמו ברך תחת ברך.

איבד ושיבר וכן חרף ה'. ושרת את אחיו כולם משקל דגש בכרותיהם לוד פרנטייש בלע"ז: (ו) בסודם אל תבא נפשי. יהי רצן שלא התא נפשי בעצתם כי כל אל שבתורה להבא הן או קללה או בקשה או צווי לא ימצא

רש"י

ועל יוסף ויאמרו איש אל אחיו וגו' ועתה לכו ונהרגהו מי הם א"ת ראובן או יהודה הרי לא הסכימו בהריגתו א"ת בני השפחות הרי לא היתה שנאתן שלימה ח שנאמ' והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה וגו' יששכר וזבולן לא היו מדברים בפני אחיהם הגדולים מהם ט על כרחך שמעון ולוי הם שקראם אביהם אחים: כלי חמס. אומנות זו של רציחה חמס הוא בידיהם מברכת עשו היא זו אומנות שלו היא ואתם חמסתם אותה הימנו: מכרתיהם. לשון כלי זיין, הסייף בל' יוני מכי"ר (תנחומא). ד"א מכרתיהם (ב"ר) בארץ מגורתם י נהגו עצמן בכלי חמס כמו (יחזקאל טז) מכורותיך ומולדתיך זהו תרגום של אונקלוס: (ו) בסדם אל תבא נפשי. (ב"ר) זה מעשה זמרי כשנתקבצו שבטו של שמעון להביא את המדינית לפני משה ואמרו לו זו אסורה או מותרת אם תאמר אסורה בת יתרו מי התירה כ לך אל יזכר שמי בדבר שנאמר זמרי בן סלוא נשיא בית אב לשמעוני ולא כתב בן יעקב: בקהלם. כשיקהיל קרח שהוא משבטו של לוי את כל העדה על משה ועל אהרן: אל תחד כבדי. שם אל יתיחד עמהם שמי ל שנאמר בן קרח בן יצהר בן קהת בן לוי ולא נאמר בן יעקב אבל בדברי הימים כשנתיחסו בני קרח על הדוכן נאמר (דה"א ו) בן קרח בן יצהר בן קהת בן לוי בן ישראל: אל תחד כבדי. כבוד

שפתי חכמים

לא שייך לשון חילול על כמעה והמפרשו כך טועה: ח לא אמר הטעם משום שלא היו מדברים לפני אחיהם הגדולים מהם מפני שכיון שאמר לאביהם שהיו קורין לבני השפחות עבדים א"כ הוא הוציא שם רע עליהם והיה להם פתחון פה שהרי יוסף קרא אותם עבדים לכך נתן טעם ברור כו' (מהרש"ל): ט וא"ת והיאך היו מדברים שמעון ולוי בפני ראובן ותי' מהרש"ל שלא היה ראובן באותו פעם שם שהלך לשמש את אביו: י לפי שהכ"ף במלת מכרותיהם נחלפת בגימ"ל שהם מאותיות גיכ"ק: כ ובאמת לפורה גיורת היתה עי"ל דמשה נשאה קודם מתן תורה: ל דלכך הביא רש"י זה דאל תקשה מנ"ל לפרש כן דלמא מה שלא מנה יעקב במעשה זמרי ובקרח דאין דרך של קרא לייחס אלא עד

פירוש ע"ט

איבער שכם אונ איבער יוסף אזו וויא עס שטייט אין פסוק (ויאמרו איש אל אחיו) אונ זיי האבן גזאגט איין ברודר צום אנדרן (ועתה לכו ונהרגהו) אונ אצונד גייט אונ מיר וועלן אים הרגנן ווער קאן דס זיין ער זאל דאס זאגן איך קאן ניט זאגן ראובן אדר יהודה זיי האבן דאך ניט מסכים גוועזן אויף זיין הריגה ווארום ראובן האט גזאגט (אל תשפכו דם) איר זאלט ניט פאר גיסן קיין בלוט אונ יהודה האט גזאגט (מה בצע) וואס וועט אונז ארוס קומן אז מיר וועלן הרגנן אונזר ברודר. עס קאן ניט זיין דיא בני השפחות ווארום זייער שנאה איז דאך ניט אין גאנצן גוועזן אויף יוסף אזו וויא עס שטייט אין פסוק (והוא נער את בני בלהה) אונ יוסף פלעגט זיין געוויינטליך ביא דיא בני בלהה עס קאן ניט זיין יששכר אדר זבולון זייא האבן דאך ניט גקאנט ריידין פאר דיא עלצטע ברידער מוז דס נאר זיין שמעון אונ לוי אחים וואס דר פאטר האט זייא גרופן אחים כלי חמס מכרותיהם דיא כלי אומנות פון רציחה גהער צו עשו אונ זיי האבן עס ביי אים אוועק גנומט אדר מכרותיהם זייער וואנונג כלומר אין דעם לאנד וואס זייא האבן גוואנט האבן זייא זיך נוהג גוועזן מיט דיא כלי זיין אונ האבן גטאן גרויסע גבורות: (ו) זאגט יעקב אבינו בסודם אין זייער ראט פון מעשה זמרי אל תבא נפשי זאל ניט קומען מיין לייב דאס הייסט אז דר שבט שמעון וועט זיך איין זאמלן אונ וועלן ברענגען דיא מדינית פאר משה רבינו אונ וועלן אים פרעגן צו איז דיא מדינית אסור אדר מותר אונ אוב דו וועסט זאגן זי איז אסור ווער האט דיר מתיר גוועזן צו נעמן דיא טאכטער

אִישׁ וּבִרְצֹנָם עִקְּרוּ־שׁוֹר׃ ז אָרוּר אַפָּם כִּי עָז וְעֶבְרָתָם כִּי קָשָׁתָה אֲחַלְּקֵם בְּיַעֲקֹב וַאֲפִיצֵם בְּיִשְׂרָאֵל׃ פ

יהודה

יְקָרִי אֲרֵי בְּרָגְזְהוֹן קְטָלוּ קְטוֹל וּבִרְעוּתְהוֹן תַּרְעוּ שׁוּר סַנְאָה׃ ז לִיט רָגְזְהוֹן אֲרֵי תַקִּיף וְחֵמַתְהוֹן אֲרֵי קַשְׁיָא אֲפַלְּגִנּוּן בְּיַעֲקֹב וְאֶבַדְּרִנּוּן בְּיִשְׂרָאֵל׃

יהודה

ת"א ארור אפם יומא כב.

פירוש רשב"ם

אל לשעבר. לכן אין לפרש לא באה נפשי: כי באפם. שהרי באפם עקרו שור. כמו ואת סוסיהם תעקר: (ז) ארור אפם. לא יצליחו באפם להנקם ולעשות רעה ולכן איני חפץ בקהלם ובחיבורם יחד אחלקם ביעקב. כי לוי נתפזר

רש"י

ל' זכר הוא ועל כרחך אתה צריך לפרש כמדבר אל הכבוד ואומר אתה כבודי אל תיחד מ עמהם כמו (ישעיה יד) לא תחד אתם בקבורה: כי באפם הרגו איש. אלו חמור ואנשי שכם ואינן חשובין כולם אלא כאיש אחד וכן הוא אומר בגדעון (שופטים ו) והכית את מדין כאיש אחד. וכן במצרים סוס ורוכב רמה בים. זהו מדרשו. ופשוטו אנשים הרבה קורא אותם כל אחד לעצמו באפם הרגו כל איש שכעסו עלי וכן (יחזקאל יט) וילמד לטרוף טרף אדם אכל וברצונם עקרו שור. רצו לעקור את יוסף נ שנקרא שור שנאמר בכור שורו הדר לו. עקרו אשריפו"ל בלע"ז ל' (יהושע יא) את סוסיהם תעקר: (ז) ארור אפם כי עז. אפי' בשעת תוכחה לא קלל אלא את אפם וזהו שאמר בלעם מה אקוב לא קבה ס אל: אחלקם ביעקב. אפרידם זה מזה שלא יהא לוי במנין השבטי' והרי הם חלוקים. ד"א ע אין לך עניים סופרי ומלמדי תינוקות אלא משמעון כדי שיהיו נפוצים, ושבט

שפתי חכמים

השבטים לכך הביא זה דהא מצינו שייחס עד אחר יעקב וא"כ למה לא יחסו גבי קרח אלא עד לוי וקשיא קראי אהדדי אע"כ צ"ל דיעקב בקש ע"ז שלא ייחסו שם. ובזה נראה שיתורץ קושיית הרא"ם שהקשה אדרבה יקשה בד"ה למה בזכר שם שמו של יעקב שלא כמנהג ועוד כ' הרא"ם אך קשה א"כ גבי זמרי בן סלוא נימא במה שלא נאמר לשמעוני בן יעקב הוא מפני שראשי המשפחות אינן עולין רק עד השבטים ונראה כיון שמצינו גבי קרח שלא יחסו אותו עד יעקב מפני תפלתו כמו שכתבתי דאל"כ הוה קשיא קראי אהדדי א"כ גבי זמרי נמי נימא במפני תפלתו של יעקב הוא דהא גבי אהדדי נקטי להו דכתיב בסודם וגו' וק"ל: מ כי נכה לזכר הוא נסתר לנקבה כמו הכא דמלת אחד הוא לשון נסתר לנקבה וג"כ נוכח לזכר וק"ל: נ לא שעקרוהו שהרי יוסף מלך הלא מפני שמחשבתן היה לעקור נקראו עוקרים וכמוהו ארמי אובד אבי: ס ר"ל אל היינו יעקב כדפירש"י גם בפ' בלק: ע דלפי' א' קשה מכו ואפיצם בישראל לכן פי' ד"א ואין לומר אם כד"א פי' של ואפיצם הוא א"כ מאי ד"א הא בפי' ראשון לא פי' כלום על ואפיצם. וי"ל שהד"א הוא פי' גם על אחלקם וה"פ אחלקם זה מזה ובמה אחלקם ואפיצם

פירוש ע"ט

פון יתרו זיא איז דאך אוך אמדינית זאל דענם מאל ניט דר מאנט ווערן מיין נאמן אזו ווי עס שטייט אין פסוק (זמרי בן סלוא נשיא בית אב לשמעוני) אונ שטייט ניט לשמעון בן יעקב ובקהלם אונ אין זייער טאן איין זאמלן בייא דער קריג פון קרח וואס ער איז פון שבט לוי אל תחד כבודי זאל ניט ווערן גאיינציגט מיין כבוד עס זאל דארט אוך מיין נאמן ניט דר מאנט ווערן אזו ווי עס שטייט אין פסוק (ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי) אונ עס שטייט ניט בן יעקב אבער אז זיי האבן זיך מיחס גוועזן אויף צוא דוכנן שטייט יוא (בן קרח בן יצהר בן קהת בן לוי בן ישראל) כי באפם הרגו איש ווארום מיט זייער צארן האבן זייא אום גהרגת גאנץ שכם גלייך ווי איין מענטש וברצונם אונ מיט זייער ווילן עקרו שור האבן זייא גוואלט אום רייסן יוסף הצדיק וואס ער ווערט אן גרופן שור אזו וויא עס שטייט (בכור שורו הדר לו) (ז) ארור אפם פאר פלוכט זאל ווערן זייער צארן כי עז ווארום ער איז שטארק ועברתם כי קשתה א זייער גרים צארן וואס ער איז הארט. רש" שרייבט אפילו בשעת אז ער האט זייא גשאלטן האט ער מער ניט גשאלטן נאר זייער צארן אבער זיי אליין האט ער ניט גשאלטן דרום האט בלעם גזאגט (מה אקוב לא קבה אל) ווי זאל איך זיי שעלטן אז יעקב אבינו האט זייא ניט גשאלטן אחלקם ביעקב איך וועל זייא צו טיילן צווישן יעקב ואפיצם בישראל אונ איך וועל זייא פאר שפרייטן צווי דיא ישראל דאס הייסט אז שבט לוי זאל נ זיין אין דר צאל פון דיא צוועלף שבטים א אזו איז דער פשט אחלקם ביעקב פון שבט שמ זאלן זיין סופרים אונ מלמדים אונ עניים כדי זאלן זיין צו שפרייט אונ שבט לוי זאלן גיין ז

ח יְהוּדָה אַתְּ אוֹדֵיתָא וְלָא בְהֵיתְתָא בָּךְ יְדוֹן אַחָךְ יְדָךְ תִּתְקַף עַל בַּעֲלֵי דְבָבָךְ יִתְבַּדְּרוּן סַנְאָךְ יְהוֹן מְחַזְרִין קְדָל קֳדָמָךְ וִיהוֹן מַקְדְּמִין לְמִשְׁאַל בִּשְׁלָמָךְ בְּנֵי אֲבוּךְ : ט שִׁלְטוֹן יְהֵי בְשֵׁרוּיָא ובסופא

ח יְהוּדָה אַתָּה יוֹדוּךָ אַחֶיךָ יָדְךָ בְּעֹרֶף אֹיְבֶיךָ יִשְׁתַּחֲווּ לְךָ בְּנֵי אָבִיךָ : ט גּוּר אַרְיֵה יְהוּדָה מִטֶּרֶף

בני

ת'א ידך בעורף מגילה יז סנהדרין מכות כה . בראש עמוד בי'ה שמ'ו

בעל הטורים

באפס הרגו איש בני' זה שכם בן חמור : (ח) יהודה . ביה שמו צריך להיות ברא"ש הדף . בי"ת בראשית . יו"ד יהודה אתה יודוך . ה"א הבאים אחריהם ביה . שי"ן שמר לך . מ"ם מה טובו אהליך . וי"ו ואפידה בה את השמים ע"ש כי ביה ה' צור עולמים : אחיך ידך בעורף אויביך . ר"ת בגי' דוד דכתיב ביה ואויבי תתה לי עורף : ישתחוו לך . ב' במס' הכא ואידך כל הארץ ישתחוו לך ויזמרו לך . וכן ואדונינו ב' במס' ואדונינו מכל אלהים ואדונינו דוד . פ"ש כסאו כשמש נגדי ע"ש די כרסון רמיו א' לו וא' לדוד : (ט) גור אריה יהודה . בגי' זהו דוד וגם שלמה . ובגי' זה נחשון . גור אריה יהודה . ר"ת בגי' דוד . עלית ג' במס'. מטרף בני עלית . כי עלית משכבי

פירוש רשב"ם

בשנים עשר שבטים כדכתיב ביהושע נמצא שמעון לבדו בלא לוי : (ח) יהודה אתה יודוך . המפרש ישבחוך אחיך שמות הוא בידו . אלא לפי שגינה את הראשונים ונטל מלכות מראובן ופיזר שמעון ולוי אמר ליהודה אבל אתה יתנו לך אחיך הוד מלכות כמו שמוכיח סוף הפסוק וישתחוו לך בני אביך . וכן ונתת מהודך עליו . הן לו משרותך בחייך . וכן בדניאל ולא נתנו עליו הוד מלכות וכן בשלמה כתיב הוד מלכות . ויתן עליו הוד מלכות בדברי הימים . יודוך ימליכוך . כמו יהודוך . כדכתיב כי על כן עמים יהודוך וכן יושיע ה' כמו יהושיע . הוד מלכות . אין ה"א עיקר אלא מגזרת חטופי פה הפעל הוא של אות ירד כמו ישב יצא . שיאמר הוציא הושיב . וכן מן ירה בים הורה . ויורו המורים . וכן איש לא הונה מגזרת לא תונו . וכן יאמר הודו לה' . יודו לה' . הוגה וריעהם כולם בראשם את ירד ונופלת לפרקים ובאה אות (יו"ד) [נ"ל וא"ו] במקומה : וישתחוו . שתמלוך עליהם : בני אביך . לפי שמארבע אמהות היו אמר בני אביך אבל כשבירך יצחק את יעקב כתיב בני אמך : (ח) גור אריה יהודה . כמו והנה כפיר אריות . הנער קרוי גור כדכתיב בתוך כפירים רבתה גוריה . לפי שהוא קל וגבור יותר מאריה זקן ממשיל את יהודה לגור אריה : מטרף בני עלית . אתה יהודה בני לאחר העלה מלטרוף טרף בעט"ם ותכרע

רש"י

של לוי עשאו מחזר על הגרנות לתרומות ולמעשרות נתן לו תפולתו פ דלך כבוד : (ח) יהודה אתה יודוך אחיך . לפי שהוכיח את הראשונים בקנטורים התחיל יהודה נסוג לאחוריו (שלא יוכיחנו על מעשה תמר) וקראו יעקב בדברי רצוי יהודה לא אתה כמותם (ב"ר) : ידך בערף איביך . בימי צ דוד (ש"ב כב) ואויבי תתה לי עורף : בני אביך . ע"פ שהיו מנשים הרבה לא אמר בני אמך כדרך שאמר יצחק : (ט) גור אריה . על דוד נתנבא בתחלה גור (ש"ב ה) בהיות שאול מלך עלינו אתה המוציא והמביא את ישראל ולבסוף אריה כשהמליכוהו עליהם . וזהו שתרגם אונקלוס שלטון יהא בשרויא בתחלתו : מטרף . ממה שחשדתיך בטרוף טורף יוסף חיה רעה אכלתהו וחנו

שפתי חכמים

כלומר ואפילו סוף פי' על ואחלקם מכרס"ל : פ אחלקם ביעקב קאי אשמעון ואפיצם בישראל קאי על לוי לכן כתיב בישראל דהוא לשון חשיבות : צ. דה"ל ליעקב לברך אותו שהמשול בגוים או תמלוך אתה ולכן אמר ידך בעורף לרמז

פירוש ע"ט

דיא שייערם נאך תְּרוּמוֹת אוּנ נאך מַעְשְׂרוֹת : (ח) יְהוּדָה אַתָּה יוֹדוּךָ אַחֶיךָ דו יְהוּדָה דיך וועלן לויבן דיינע ברידר . רש"י שרייבט וויא יְהוּדָה האט געהערט אז ער שטראפט זיינע ברידער מיט שטראף רייד האט ער אן געהויבן ארונטער צוא גיין האט ער אים גרופן מיט גוטע רייד אונ הט אים געזאגט דו ביסט ניט אזו וויא זייא יָדְךָ בְּעֹרֶף אֹיְבֶיךָ דיין האנד וועט זיין אין דעם אקין פון דיינע פיינד כלומר דיינע פיינד וועלן פאר דיר אנטלויפן אונ דוא וועסט זייא שלאגן אין אקין יִשְׁתַּחֲווּ לְךָ בְּנֵי אָבִיךָ עס וועלן זיך צו דיר בוקן דיין ... מַעֲשֵׂה פון ... ישעיה אַרוֹם קוּמֶן ... מְלָכִים . רש"י שרייבט פאר וואס אז יִצְחָק האט געבענטשט צוא יַעֲקֹב האט ער אים געזאגט עס זאל זיך צוא דיר בוקן בְּנֵי אִמֶּךָ דיין מוטערס קינדר אונ יַעֲקֹב הט געזאגט בְּנֵי אָבִיךָ דיין פאטערס קינדר נאר דער תירוץ איז יִצְחָק האט מיין ניט געהאט נאר איין ווייב דרום האט ער געזאגט (בְּנֵי אִמֶּךָ) אבער יַעֲקֹב האט געהאט קינדער פון פיר ווייבער דרום האט ער געזאגט בְּנֵי אָבִיךָ אלע דיין פאטערס קינדר : (ט) גּוּר אַרְיֵה יְהוּדָה איין יונגער לייב אַרְיֵה יְהוּדָה איין אלטער לייב וועט זיין יְהוּדָה . רש"י שרייבט דאס האט ער נְבוּאוֹת געזאגט אוף דָוִד הַמֶּלֶךְ אין דעם אן הייב אז שָׁאוּל איז געווען א מֶלֶךְ איז דָוִד געווען איין יונגער לייב כלומר א גרויסער העטר אבער נאך ניט קיין מַלְכוּת אונ דר נאך איז

גּוּר אַרְיֵה יְהוּדָה מִטֶּרֶף בְּנִי עָלִיתָ כָּרַע רָבַץ כְּאַרְיֵה וּכְלָבִיא מִי יְקִימֶנּוּ׃ י לֹא־יָסוּר שֵׁבֶט מִיהוּדָה וּמְחֹקֵק מִבֵּין רַגְלָיו עד

ת״א שם יסור סנהדרין ס כריתות יח.

וּבְסוֹפָא יִתְרַבָּא מַלְכָּא מִדְּבֵית יְהוּדָה אֲרֵי מִדִּין קַטְלָא בְּרִי נַפְשָׁךְ סְלֶקְתָּא יְנוּחַ יִשְׁרֵי בִּתְקוֹף כְּאַרְיָא וּכְלֵיתָא וְלֵית מַלְכוּ דִּתְזַעְזְעִנֵּהּ׃

י לָא יֶעְדֵּי עָבֵד שׁוּלְטָן מִדְּבֵית יְהוּדָה וְסָפְרָא מִבְּנֵי בְנוֹהִי עַד עָלְמָא עד

פירוש רשב״ם

ותשכב בעירך ולא יבא אויב להחריד ולהקימך ממקומך. זהו עיקר פשוטו. והמפרשו בבכירת יוסף לא ידע פשוטו של פסוק ולא בחילוק טעמים כלל: (י) לא יסור שבט מיהודה. המלכות שניתן לו להשתחוות לו כל אחיו שנים עשר לא תפסיק ממנו כל אותה הגדולה ולא מחוקק ושררה מזרעו עד כי יבא יהודה שילה. כלומר עד כי יבא מלך יהודה הוא רחבעם בן שלמה שבא להדש המלוכה בשילה שזהו קרוב לשכם אבל אז יסורו עשרת השבטים ממנו וימליכו את ירבעם ולא נשאר לרחבעם בן שלמה רק יהודה ובנימין: יקהת עמים. קבוצת האומות שהיו כפופים תחת שלמה אביו כדכתיב הוא רודה בכל עבר הנהר נתקבצו שם להמליך את רחבעם כדכתיב וילך רחבעם שכמה כי שכם בא כל ישראל להמליך אותו ושכם אצל שילה כדכתיב ביהושע ויאסף יהושע כל ישראל שכמה וכל הפרשה. ולבסוף מפרש כל אלו הדברים היה לפני ה׳ בשילה. וגם בשופטים הנה חג ה׳ בשילה במסילה העולה בית אל שכמה וגו׳ וגם בירמיה ויבאו אנשים משכם משילה ומשומרון. וקרקע חלקה היו בשכם סביב האלה אשר עם שכם הראויה להתקבץ שם בני אדם ולכבוד משכן אשר בשילה הסמוך שם. ויעקב

בעל הטורים

אביך. עלית למרום. ללאוכן אמר עלית וכיית ראוי ליקח מתנות כהונה ומלוכה דכתיב ביה ויתן עז למלכו ומי גרם לך שהפסדת אותו כי עלית משכבי אביך. וליהודה אמר אבל אתה שמטרף בני עלית זכית ועלית ולקחת מתנות מלוכה: (י) ומחוקק מבין רגליו. בגי׳ תלמידי חכמים: מחקק. סולם

שפתי חכמים

על דוד (מהרש״ל): ק ר״ל מי קאי על יהודה ולא על יוסף אדא דהא יהודה גם הוא בנו. ועוד דהא מטרף תמר ג״כ סלק עצמו וכמו שפירש״י וא״כ סלק עצמו מתיסן ולמה נקט בני על יוסף א״ו בני קאי על יהודה: ר דק״ל והא עד שאול לא היה מלך בישראל ועז״פ מדוד ואילך שהוא משבט יהודה: ש (נה״י) קאי אדלעיל לא יסור שבט מובלים מיהודה ואפילו בזמן הגלות היה להם שררה מועטת וכל זה יתנהג עד כי יבא שילה מי שהשבט שלו. והרב נקט המלוכה המורת משבט והיא כיה: ת ר״ל דהוא נמי מפרש שילה קאי אגואל אבל לא מפרש דהוא ל׳ שילו אלא ב׳ תיבות הם שי לו פי׳ כנתה לו: א מביא ראיה דיקהת בחד יו״ד ל׳ אסיפה:

רש״י

יהודה שנמשל לאריה: בני עלית. סלקת את עצמך ואמרת מה בצע וגו׳. וכן בהריגת תמר שהודה צדקה ממני: לפיכך כרע רבץ וגו׳ בימי שלמה (מ״א ה׳) איש תחת גפנו וגו׳: (י) לא יסור שבט מיהודה מדוד ואילך ר אלו ראשי גליות שבבבל שרודים את העם בשבט שממונים ע״פ המלכות (סנהדרין ה): ומחקק מבין רגליו. תלמידים אלו נשיאי א״י: עד כי יבא שילה. מלך המשיח שהמלוכה ש שלו. וכן תרגמו אונקלוס. ומ״א שילו שי לו שנאמר (תהלים עו) יובילו שי למורא: ולו יקהת עמים. אסיפת העמים שהיו״ד עיקר היא ביסוד כמו יפעתך ופעמים שנופלת ממנו וכמה אותיות משמשות בלשון זה והם נקראים עיקר נופל כגון נו״ן של נוגף ושל נושך והל״ף (איוב יג) שבאחוי באזניכם (יחזקאל כא) ובאבחת חרב (והוא ל׳ הרב ופי׳ אימת הרב והוא לשון זיין (מ״ב ד) והסוך שמן. אף זה יקהת עמים אסיפת עמים שנאמר (ישעיה יא) אליו גוים ידרשו ודומה לו (משלי ל) עין תלעג א לאב ותבוז ליקהת אם לקבוץ קמטים שבפניה מפני זקנתה ובגמ׳ דיתבי ומקהו אקהתא בשוק

פירוש ע״ט

שון גוואָרן איין אַלְטֶר לֵייבּ דאס הייסט ער איז אַמַלְכוּת גוואָרן מִטֶּרֶף בְּנִי פון דעם פַר צוקונג פון מיין זון יוסף וואס איך האב דיך חשד געוועזן מיט טָרוֹף טוֹרַף יוֹסֵף פון איין חַיָּה רָעָה האב איך גמיינט אז דוא האסט איהם גהרגת וואָרום דוא ביסט גגליכן צו איין לייב אבר אצונד ווייס איך אז עָלִיתָ דוא האסט דיך דער פון אפ גטאן און האסט נאך גזאגט מַה בֶּצַע וואס וועט אונז אַרוֹם קומן אז מיר וועלן הרגנן אונזר ברודר און ביי תָּמָר האסטו גזאגט (צָדְקָה מִמֶּנִּי) זיא איז גרעכט פון מיר איז זיא מְעוּבֶּרֶת דריבער ביסטו זוכה זיין כָּרַע ער וועט קניען רָבַץ ער וועט הוֹערן כְּאַרְיֵה וּכְלָבִיא אזו וויא איין לייב און אזו וויא אַלֶעמְפָּר מִי יְקִימֶנּוּ און וועלכער מלכות וועט קאָנן אקעגן איהם בשטיין. רש״י שרייבט דס האט ער נביאות גזאגט אוף דער צייט פון שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ׃ (י) לֹא יָסוּר שֵׁבֶט מִיהוּדָה עס וועט ניט אפ טאן אגוועלטיגע פון דיא קינדר פון יְהוּדָה דאס מיינט מען די ראשי גליות וואס זענן אין בָּבֶל וּמְחוֹקֵק מִבֵּין רַגְלָיו און איין קריצלר פון צווישן זיינע פיס דס מיינט מען דיא נְשִׂיאִים פון אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל און דאס וועט אלין איין עַד כִּי יָבֹא שִׁילֹה ביז דר מלך המשיח

עַד כִּי־יָבֹא שִׁילֹה וְלוֹ יִקְּהַת עַמִּים׃ יא אֹסְרִי לַגֶּפֶן עִירֹה וְלַשֹּׂרֵקָה בְּנִי אֲתֹנוֹ כִּבֵּס בַּיַּיִן לְבֻשׁוֹ וּבְדַם־ עֲנָבִים סוּתֹה׃ יב חַכְלִילִי עֵינַיִם

ת״א עד כי יבא סנהדרין לח. אסרי לגפן ברכות נז כתובות קיא. חכלילי כתובות קיא.
עירו קרי סותו קרי
מיין

עַד דְּיֵיתֵי מְשִׁיחָא דְּדִילֵהּ הִיא מַלְכוּתָא וְלֵהּ יִשְׁתַּמְעוּן עַמְמַיָּא׃ יא יַסְחַר יִשְׂרָאֵל לְקַרְתֵּהּ עַמָּא יִבְנוּן הֵיכְלֵהּ יְהוֹן צַדִּיקַיָּא סְחוֹר סְחוֹר לֵהּ וְעָבְדֵי אוֹרַיְתָא בְּאוּלְפַן עִמֵּהּ יְהֵי אַרְגְּוָן טַב לְבוּשׁוֹהִי כְּסוּתֵהּ מֵילָא מֵילָא צְבַע זְהוֹרִי וּצְבְעוֹנִין׃ יב יִסְמְקוּן טוּרוֹהִי בְּכַרְמוֹהִי יְטוּפוּן נַעֲווֹהִי בַּחֲמַר יְחַוְּרָן בִּקְעָתֵהּ

בעל הטורים

צמ״ח שלמ״ה אותיות באדם ע״ש ערוכה בכל ושמורה: יבא שילה. בגימטריא משיח. שילה בגימטריא משה דכתיב ביה ישא ראשי עם מאז שיתה יהודה לקדשו דכתיב שרי יהודה ענבים: ולשורקה אחת בני אתונו. כפל לשון כדכתיב בשלמה וישראל ויהודה רבים איש תחת גפנו ואיש תחת תאנתו כי משופע ביין היו: כבס ביין לבושו. לאחר שבצרו הענבים ודורכים אותן בגיתות מתלכלכין בגדיהם בדריכת היינות כדכתיב מדוע אדום ללבושך ובגדיך כדורך בגת. וכתב שם וכל מלבושי אגאלתי. ואחר הדריכה שותים את היין. ולכך הוא אומר חכלילי עינים מיין. כדכתיב ולמי חכלילות עינים למאחרים על היין: סותה. לשון בגד: (יב) חכלילי. אדמות עינים קרוי כן: ולבן שינים. משתיית חלב כדכתיב שתיתי ייני עם חלבי. וכן בלא כסף ובלא מחיר יין וחלב. ולבן כמו לפן. כשהוא דבוק יאמר ולבן. כמו מן חלב וחלב צאן:

פירוש רשב״ם

עיקר הגדולה של יהודה שמדוד עד רחבעם פירש. אבל חוסר הגדולה לא רצה לפרש אלא מכללו של מקרא אתה מדקדק שמשילה ואילך נתמעטה: (יא) אסרי לגפן עירה. עיר בן אתונות צריך לקשור לגפן אחת להטעינו מרוב

רש״י

ב דנסרדעא (דפומבדיתא) במס׳ יבמות (דף קי) ויכול היה לומר קהיית עמים: (יא) אסרי לגפן עירה. נתנבא על הארץ יהודה שתהא מושכת יין כמעיין איש יהודה יאסור לגפן עיר אחד ויטענו מגפן אחת ומשורק אחד בן אתון אחד: שרקה. זמורה ארוכה קורייל״א בלעז: כבס ביין. כל זה לשון רבוי יין: סותה. לשון מין בגד הוא ואין לו דמיון במקרא: אסרי. כמו אוסר דוגמתו (תהלים קיג) המקימי מעפר דל (שם קכג) היושבי בשמים וכן בני אתוני כענין זה. ואונקלוס תרגם במלך ג׳ המשיח. גפן הם ישראל. עירה זו ירושלים. שורקה אלו ישראל (ירמיה ב) ואנכי נטעתיך שורק: בני אתנו. יבנון היכליה ל׳ שער האיתון בס׳ (יחזקאל מ). ועוד תרגמו בפנים אחרים. גפן אלו צדיקים. בני אתונו עבדי אורייתא באולפן על שם רוכבי אתונות ד׳ צחורות. כבס ביין יהא ארגוון טב לבושוהי בליבועו דומה ליין ולבעונין הוא ל׳ סותה שהאשה לובשתן ומסיתה בהן את הזכר ליתן עיניו בה. ואף רבותינו פירשו בגמ׳ ל׳ הסתת שכרות במס׳ כתובות (דף קיא) ועל היין במה תאמר אינו מרוה ת״ל סותה: (יב) חכלילי. ל׳ אודם כתרגומו וכן (משלי כג) למי חכלילות עינים שכן דרך שותי יין עיניהם מאדימין: מחלב. מרוב חלב שיהא בארצו מרעה טוב לעדרי צאן. וכן פי׳ המקרא אדום עינים יהא מרוב יין ולבן שנים מרוב חלב ולפי תרגומו עינים ל׳ הרים שמשם צופים למרחוק ועוד תרגמו בפנים אחרים ל׳ מעינות וקילוח היקבים נעוהי יקבים שלו ול׳ ארמי הוא במס׳ ע״ז (דף עד) נעוה ארחתו. יחוורן בקעתיה תרגם שנים לשון שני הסלעים:

שפתי חכמים

ב מקשים קהלות שניהם הנאים ושומעים דבריהם ע״ש: ג וסכי משמע שקרא אוכרי לגפן עירה ושכנן ישראל עיר ירושלים ולשורקה בני אתונו וישראל יבנון כ״ה: ד ר״ל דקאי פסוק זה את״ח נמורות פי׳ לבנות ת״ח שלובשים בגדים לבנים א״נ רוכבים על אתונות לבנות ממקום למקום כדי ללמוד

פירוש ע״ט

ווערט קומן וואס דיא מלוכה איז זיין וְלוֹ יִקְּהַת עַמִּים אונ צו אים וועלן זיך איין זאמלן פיל פעלקר: (יא) אֹסְרִי לַגֶּפֶן עִירֹה ער ווערט בינדן צוא איין ווייך שטאק איין יונג פילעבן כלומר עס ווערט זיין אזו אברכה אין דעם לאנד פון יהודה פון דעם וויין פון איין ווייך שטאק ווערט אזו פיל זיין אז ער ווערט דר מיט אן לאדן איין יונג פילעבן וְלַשֹּׂרֵקָה אונ פון איין צווייג וויין טרויבן ווערט ער אן לאדן

פירוש ע״ט

בְּנִי אֲתֹנוֹ איין יונג איזל כִּבֵּס בַּיַּיִן לְבֻשׁוֹ ער ווערט וואשן אין וויין זיין קלייד מַהֲמַת פילקייט וּבְדַם עֲנָבִים אונ אין דעם רוטקייט פון דיא וויין טרויבן ווערט ער וואשן סוּתֹה זיין קלייד: (יב) חַכְלִילִי עֵינַיִם מִיָּיִן עס וועלן זיין רוט זייערע אוגין פון וועגין פיל וויין וואורום דיא וואס טרינקן פיל וויין זענן זייא רוט דיא אוגן וּלְבֶן שִׁנַּיִם אונ עס וועלן זיין וויים זייערע ציין מֵחָלָב פון פיל מילך וואורום אין

מִיָּיִן וּלְבֶן־שִׁנַּיִם מֵחָלָב׃ פ יג זְבוּלֻן לְחוֹף יַמִּים יִשְׁכֹּן וְהוּא לְחוֹף אֳנִיֹּת וְיַרְכָתוֹ עַל־צִידֹן׃ פ יד יִשָּׂשכָר חֲמֹר גָּרֶם רֹבֵץ בֵּין הַמִּשְׁפְּתָיִם׃ טו וַיַּרְא מְנֻחָה כִּי טוֹב וְאֶת־הָאָרֶץ

כי

ת"א ולבן שנים כתובות קיא. זבולן לחוף פסחים ד. יששכר נדרים ב ב"ק יז נדה לא.

אונקלוס

בְּקַעֲתֵהּ בְּעִיבּוּר וּבְעֶדְרֵי עָנָא: יג זְבוּלֻן עַל סְפַר יַמְמַיָּא יִשְׁרֵי וְהוּא יְכַבֵּשׁ מָחוֹזִין בִּסְפִינָן וְטוּב יַמָּא יֵיכוּל וּתְחוּמֵהּ יְהֵי מָטֵי עַל צִידוֹן: יד יִשָּׂשכָר עֲתִיר בְּנִכְסִין וְאַחְסַנְתֵּהּ בֵּין תְּחוּמַיָּא: טו וַחֲזָא חוּלָקָא אֲרֵי טָב וְיָת אַרְעָא אֲרֵי מַעְבְּדָא פֵּירִין

פירוש רשב"ם

(יג) לחוף ימים. שפת הים שהים חופף שם ומתחכך. ואם תאמר מה בצע מאחר ששפת הים גבוהה מאוד ואין יכולין לרדת שם לקנות סחורה. לכן הוא מפרש והוא לחוף אניות במקום הנמל והשפה נמוכה ובאין האניות ובאין יושבי הארץ וקונים סחורה שבאניות: על צידון. שהוא מקום סחורה רבה כדכתיב סוחר צידון עובר ים מלאוך בישעיה וכתיב בושי צידון כי אמר ים מעוז הים וגו'. ולכן אמר משה שמח זבולון בצאתך בים לסחורה: (יד) יששכר חמור גרם. לא כזבולון שהולך עם עוברי ימים לסחורה אלא עובד אדמתו והיה כחמור בעל אברים חזק מצוי בין המשפתים תחומי העיר לחרוש ולעבוד את האדמה. כדכתיב על כל מים משלחי רגל השור והחמור. להרוש ולזרוע וכן אמר משה שמח זבולון בצאתך ויששכר באוהליך: (טו) וירא. יששכר מנוחת האדמה כי טוב.

בעל הטורים

כגמתם: (יג) וירכתו על צידן. כתיב חסר. צידן ל' צידה שהיה מספיק מזון ליששכר: (יד) יששכר חמר גרם. קרי ביה חמור גרם ששמעה לאה קול נעקת החמור ויצאה לקראת יעקב והביאתו לאהלה: בין המשפתים. ב' במס' הכא ואידך למה ישבת בין המשפתים. כמו שהחמור נושא כל המשא כך היה יששכר נושא משאות של ישראל בתורה ורוב סנהדרין היו משל יששכר כתיב הכא רובץ בין המשפתים שהיו מרביצין תורה בישראל בלשכת הגזית שהיתה חציה בקדש וחציה בחול וכתיב התם למה ישבת בין המשפתים שהיתה נחלתו על שפת הים

שפתי הכמים

תורה: ה דכתיב וכן דמשמע שכונהו על חוף ימים היינו ארצו אבל הוא עצמו לחוף האניות כלומר במקום הנמל במקום שהאניות מביאות סחורה שם יהא מצוי. נ"י דהכי כל זה ואמר שארץ זבולון היתה בסוף הים מקום המבדיל בין א"י ובין ארצות העמים וממילא כל הספינות עוברים דרך ארצו

רש"י

(יג) זבולן לחוף ימים. על חוף ימים ה' תהיה ארצו. חוף כתרגומו ספר מרק"א בלעז (יבמות מח) והוא יהיה מצוי תדיר על חוף אניות במקום הנמל שאניות מביאות שם פרקמטיא שהיה זבולן עוסק בפרקמטיא וממציא מזון לשבט יששכר (תנחומא) והם עוסקים בתורה הוא שאמר משה (דברים לג) שמח זבולן בצאתך ויששכר באהליך זבולן יוצא בפרקמטיא ויששכר עוסק בתורה באהלים: וירכתו על צידן. סוף גבולו יהיה סמוך לצידון וירכתו סופו כמו ולירכתי המשכן: (יד) יששכר חמור גרם. חמור בעל עצמות סובל עול תורה כחמור חזק שמטעינין אותו משא כבד: רבץ בין המשפתים. כחמור המהלך ביום ובלילה ואין לו לינה בבית וכשהוא רוצה לנוח רובץ בין התחומין בתחומי העיירות שהולך שם פרקמטיא: (טו) וירא מנוחה כי טוב. ראה לחלקו ארץ

פירוש ע"ט

זיין לאנד וועט זיין גוטע פאשע וועלן דיא שאף אונ דיא בהמות געבן פיל מילך: (יג) זבולון לחוף ימים ישכון דר שבט זבולון וועט רוען ביא דיא בארטינס פון ימים דארט וועט זיין לאנד והוא לחוף אניות אונ וועט תמיד זיין גוויינטליך ביי דעם בארטן וו שיפן וועלן אן קומן מיט סחורות ווארום דער שבט זבולון האבין גהאנדילט אונ האבן דעם שבט יששכר געגעבן צו עסן אונ דר שבט יששכר האבן גלערינט וירכתו אונ דר עק פון זיין גבול וועט זיין על צידון ביי צידון: (יד) יששכר חמור גרם יששכר טוט אויף זיך טראגן דעם עול פון דר תורה אזו ווי אין ברייט ביינערדיג אייזל

פירוש ע"ט

איז גוואנט צו ליידן דעם יאך פון דר משא אונ אזו וויא איין אייזל וואס גייט ביי טאג אונ ביינא נאכט אונ עס נעכטיגט אפילו ניט אין קיין הויז נאר רובץ ער טוט הוערן בין המשפתים צווישן דיא גמארקן אזו אויך יששכר גייט אין בתי מדרשות לערנן תורה טאג אונ נאכט אונ רועט זיך ניט אפ: (טו) וירא מנוחה כי טוב אונ ער הט געזעהן דס רואונג פון זיין לאנד אז עס איז גוט עס וואקסט דרינן פיל פירות ואת הארץ אונ דאס לאנד כי נעמה אז עס איז זיס ויט שכמו הט ער גנייגט זיין אקסיל לסבול צו ליידן דעם יאך פון דער תורה ויהי אונ ער איז צוא זיינע ברידער למס עבד צו צינס פון

כִּי נָעֵמָה וַיֵּט שִׁכְמוֹ לִסְבֹּל וַיְהִי
לְמַס עֹבֵד׃ ס טז דָּן יָדִין עַמּוֹ כְּאַחַד
שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל׃ יז יְהִי־דָן נָחָשׁ עֲלֵי־
דֶרֶךְ שְׁפִיפֹן עֲלֵי־אֹרַח הַנֹּשֵׁךְ
עִקְּבֵי־סוּס וַיִּפֹּל רֹכְבוֹ אָחוֹר׃

לישועתך

פֵּירִין וִיכַבֵּשׁ מְחוֹזֵי עַמְמַיָא וִישֵׁיצֵי יָת דְיָרֵיהוֹן וּדְאִשְׁתַּאֲרוּן בְּהוֹן יְהוֹן לֵהּ פָּלְחִין וּמַסְּקֵי מִסִּין׃
טז מִדְּבֵית דָּן יִתְבְּחַר וִיקוּם גַּבְרָא בְּיוֹמוֹהִי יִתְפְּרֵק עַמֵּהּ וּבִשְׁנוֹהִי יְנוּחוּן כַּחֲדָא שִׁבְטַיָא דְיִשְׂרָאֵל׃ יז יְהֵי גַבְרָא דְיִתְבְּחַר וִיקוּם מִדְּבֵית דָּן אֵימְתֵהּ תִּתְרְמֵי עַל עַמְמַיָא וּמְחָתֵהּ תִּתְקֵף בִּפְלִשְׁתָּאֵי כְּחִיוֵי חוּרְמָן יִשְׁרֵי עַל אָרְחָא וּכְפִתְנָא יִכְמוֹן עַל שְׁבִילָא יְקַטֵּל גִּבָּרֵי מַשְׁרִית פְּלִשְׁתָּאֵי פָּרָשִׁין עִם רַגְלָאִין יעקר

ת״א דן ידין עמו שופטים ד סוטה י. יהי דן נחש סוטה ט ית. שפיפן עלי סוטה י סנהדרין קכ.

בעל הטורים

בין יש ליבמה כדמתרגמינן ואחסנתיה בין תחומיא : (טו) למס עובד . ג׳ במס׳ הכא ואידך דיהושע ואשר לא הורים וגו׳ ויתנס למס עובד . ויעלם שלמה למס עובד . לומר לא די שלומד תורה לכל ישראל אלא שהעלם לפס מס ממונו שהיה מספיק לכל מי שיבא ללמוד : (טז) כאחד שבטי ישראל . פי׳ כדוד ולכן

פירוש רשב״ם

יותר מלצאת למרחקים : ואת הארץ כי נעמה . ומצלחת כדכתיב אל המנוחה ואל הנחלה . ויט שכמו לסבול . עול של מלכי ישראל ויהי למס עובד לתת למלכים עישור תבואותיו כדכתיב ואת שדותיכם יעשור זהו עיקר הפשט . ובשורת עושר הוא לשבט יששכר : (טו) דן ידין עמו . המפרש על שמשון לא ידע בעומק פשוטו של מקרא כלל וכי יעקב בא להתנבאות על אדם שנפל ביד פלשתים וינקרו את עיניו ומת עם פלשתים בענין רע . חלילה . אך על שבטו של דן נתנבא שהוא מאסף לכל המחנות וגם ביהושע כתיב והמאסף הולך אחר הארון ולפי שהיה הולך כל הימים בין בימי משה בין בימי יהושע אחר כל הדגלים והיה צריך להלחם עם כל האומות הרודפים אחריהם לזנב כל הנחשלים אחריהם בדרך ולהנקם מן האומות כי נבורים היו . לכך אמר יעקב דן ידין עמו . ינקום נקמת עמו כאחד כל שבטי ישראל היה נוקם נקמתם ומשמרם מרודפיהם כמו כי ידין ה׳ את עמו וגו׳ : (יז) יהי .

רש״י

מבורכת וטובה להוציא פירות : ויט שכמו לסבל . עול תורה : ויהי . לכל אחיו ישראל : למס עבד . לפסוק להם הוראות של תורה וסדרי עבורין שנאמר (דה״א יב) ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל ראשיהם מאתים ראשי סנהדראות העמיד לכל אחיהם על פיהם . ויט שכמו . השפיל שכמו כמו ויט שמים הטו אזניכם ואונקלוס תרגם בפנים אחרים ויט שכמו לסבול מלחמות ולכבוש מחוזות שהם יושבים על הספר ויהי׳ האויב כבוש תחתיו למס עובד : (טז) דן ידין עמו . ינקום נקמת עמו מפלשתים כמו כי ידין ה׳ עמו : כאחד שבטי ישראל . כל ישראל יהיו כאחד ו עמו ואת כולם ידין ועל שמשון נבא נבואה זו . ועוד יש לפרש כאחד שבטי ישראל כמיוחד שבשבטים הוא דוד שבא מיהודה : (יז) שפיפן . הוא נחש ואומר אני שקרוי כן על שם שהוא ז נושף כמו (בראשית ג) ואתה תשופנו עקב : הנשך עקבי סוס . כך דרכו של נחש ודמהו לנחש הנושך עקבי סוס ויפול רכבו אחור בלא נגע בו ודוגמתו מצינו בשמשון (שופטים טז) וילפת וגו׳ את שני עמודי התוך וגו׳ ובעל הגג מתו . ואונקלוס תרגם כחיוי חורמן שם מין נחש שאין רפואה לנשיכתו והוא לפעוני וקרוי חורמן על שם שעושה הכל חרם . וכפיתנא כמו פתן . יכמון יארוב :

שפתי חכמים

ע״ש : ו כלומר כאילו הוא הפוך ופירושו כל ישראל יחד שכרו שמשון נקם נקמות של ישראל יחד ואין לפרש ידין לשפוט כי לא מצינו זה בשום מקום : ז נושף הוא כמין בריקה וכן פירש״י

פירוש ע״ט

יונקט דאס. מיינט מען ער זאל זייא פסקנען האַלות אונ דעם סדר פון דיא יאָרן וועלכם יאָר אל זיין איין עיבור אונ וועלכם ניט וואָרום פון יששכר זענן געוועזן דיא סנהדרין : (טז) דן פון דן שבט אַרוס קומען שמשון ידין עמו ער וועט זיך נקם נעמן אין די פלשתים אַנקמה פר זיין פאָלק אחד שבטי ישראל אַזו וויא דער בעסטער פון דיא שבטים פון דיא ישראל דאס מיינט מען דוד המלך : (יז) יהי דן עס זאל זיין דר שמשון וואס קומט אַרוס פון דן נחש עלי דרך וויא אַשלאַנג וואס איז אויף דר ערד שפיפון וויא איין פיפער נאָטער עלי אורח אויף דעם שטעג הנושך עקבי סוס וואס ער בייסט דיא פערשט פון דעם פערד ויפול רכבו אחור אונ זיין רייטער פאלט אונטער זיך אַזו וויא שמשון האט זיך אן געהאלטן בייא דיא זיילין פון דער מוער אונ האט אום גוואָרפן זענן געשטאָרבן

יח לִֽישׁוּעָתְךָ֖ קִוִּ֥יתִי יְהוָֽה׃ ס חמישי
יט גָּ֖ד גְּד֣וּד יְגוּדֶ֑נּוּ וְה֖וּא יָגֻ֥ד עָקֵֽב׃
ס כ מֵאָשֵׁ֖ר שְׁמֵנָ֣ה לַחְמ֑וֹ וְה֖וּא יִתֵּ֥ן
מעדני

יַעֲקֹב סוּסְוָן וּרְתִכִּין
וִימַגַּר רוֹכְבֵיהוֹן
לַאֲחוֹרָא: יח לְפוּרְקָנָךְ
סַבָּרִית יְיָ: יט מִדְּבֵית
גָּד מַשִּׁרְיָת מְזַיְּנִין כַּד
יַעַבְרוּן יָת יַרְדְּנָא קֳדָם
אֲחֵיהוֹן לִקְרָבָא וּבְנִכְסִין סַגִּיאִין יְתוּבוּן לְאַרְעֲהוֹן: כ דְּאָשֵׁר טָבָא אַרְעֵהּ
וְהִיא מַרְבְּיָא בְּתַפְנוּקֵי
מלכין

פירוש רשב"ם

שבטו של דן נחש עלי דרך להרוג את העכו"ם. ויפול רכבו. האויבים נופלים לפניו: (יח) לישועתך דן קויתי ה'. שיושיע אותך וישגבך על העכו"ם: (יט) גד גדוד. גדוד ישראל יגודו אחריו כשיהיו הולכים למלחמת יהושע. כדכתיב חלוצים תעברו לפני אחיכם ובשוב גד מן המלחמה ישובו של גד אחר עקיבן של ישראל שכן דרך כשיוצאין למלחמה יוצאין תחילה ובחזרתן הם אחרונים לשמור את השבטים מן המלחמה פן ירדפו האויבים אחריהם: (כ) מאשר שמנה לחמו. כי מאשר היו מביאין שמן זית וממגנים מאכלם בשמן. וכן אמר משה ברוך מבנים אשר. יברכוהו ישראל. ויהי רצוי להם לפי שטובל בשמן רגלו: והוא יתן מעדני מלך. כס של שמן היו גובין ממנו מלכי ישראל למשוח בו לעדן את בשרם כדאמרי' במנחות אנפיקינון שמן זית שלא הביא שליש ולמה גובין אותם

בעל הטורים

אותיות של ראשי פסוקים דן יהי לישועתך. בגי' כדוד: (יט) יגודנו. ב' במס' הכא ואידך לעלות לעם יגודנו. פירוש שבני גד לקחו נחלה מעבר לירדן והיו באין עליו גדודים מסביביו וזה פירושו גדוד יגודנו יגוד. אותו והוא יגד עקב שהיו גבורים והיו נלחמים בהם ומחזירין אותם על עקבם ולא די שמחזירין אותם אלא שהיו עולים אחריהם לארצם לשלול שלל וזהו לעלות לעם יגודנו שהיו עולים אל העם אשר יגודו אותם:

שפתי חכמים

בפרשת ברכות: ח י"ל דלכך מביא על הפסוק זה ראייה ממשה רבינו אלא תקשה ליה מנ"ל לפרש דשמנה דכתיב כאן הוא ל' שמן דלמא מאכל שלו יהיה טוב ושמן לכך מביא ראייה ממשרע"ה וזה פשיטא הוא. דבענין זה שבירכן יעקב בירכן מרע"ה והתם כתיב בהדיא וטובל בשמן רגלו וק"ל:

רש"י

(יח) לישועתך קויתי ה'. נתנבא שינקרו פלשתים את עיניו וסופו לומר (שופטים טז) זכרני נא וחזקני נא אך הפעם: (יט) גד גדוד יגודנו. כולם ל' גדוד הם וכך חברו מנחם. וא"ת אין גדוד בלא ב' דלתי"ן י"ל גדוד שם דבר צריך שני דלתי"ן שכן דרך תיבה בת שתי אותיות להכפל בסופה ואין יסודה אלא שתי אותיות וכן אמר (משלי כו) כצפור לנוד מגזרת (איוב ז) ושבעתי נדודים (שופטים ה) שם נפל שדוד מגזרת ישוד נהרים אף יגוד יגודנו וגדוד מגזרה אחת הם וכשהוא מדבר בל' יפעל אינו כפול כמו יגוד ירום ישוד ישוב וכשהוא מהפעל או מפעיל אחרים הוא כפול כמו יתגודד יתרומם יתבולל יתעודד. ובל' מפעיל (תהלים קמו) יתום ואלמנה יעודד (ישעיה מט) לשובב יעקב אליו (שם נח) משובב נתיבות. אף יגודנו האמור כאן אין לשון שיפעילוהו אחרים אלא כמו יגוד הימנו כמו (ירמיה י) בני יצאוני יצאו ממני. גד גדוד יגודנו. גדודים יגודו הימנו שיעברו הירדן עם אחיהם למלחמה כל חלוץ עד שנכבשה הארץ: והוא יגד עקב. כל גדודיו ישובו על עקבם לנחלתם שלקחו בעבר הירדן ולא יפקד מהם איש: עקב. בדרכם ובמסילותם שהלכו ישובו כמו (תהלים עז) ועקבותיך לא נודעו וכן (שה"ש א) בעקבי הצאן בל' לעז טרציא"ס: (כ) מאשר שמנה לחמו. מאכל הבא מחלקו של אשר יהא שמן שיהיו זיתים מרובים בחלקו והוא מושך שמן כמעין. וכן ברכו משה וטובל בשמן רגלו כמו ששנינו במנחות (דף פה) פעם אחת הוצרכו אנשי

פירוש ע"ט

וָואס זֶענְן גְשְׁטַאנֶן פוּן אוּבֶן: (יח) לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי יְיָ צוּ דַיין הִילְף טוּא אִיךְ הָאפְן גָאט. רש"י שְׁרַייבְּט דָאס הָט גְזָאגְט יַעֲקֹב בִּנְבוּאָה אַז דֶר סוֹף וֶועט זַיין אַז דִיא פְּלִשְׁתִּים וֶועלִין צוּא שִׁמְשׁוֹן הַגִּבּוֹר אוֹם שְׁטֶעכְן דִיא אוֹגְן אוּנ עֶר וֶועט זָאגְן (זָכְרֵנִי וְחַזְּקֵנִי אַךְ הַפַּעַם) גֶדֶענְק מִיךְ אוּנ שְׁטַארְק מִיךְ נָאךְ דֶם מָאל אִיךְ זָאל מִיךְ נוֹקֵם זַיין אִין דִי פְּלִשְׁתִּים: (יט) גָד דֶער שֵׁבֶט גָד גְדוּד שָׁארְן יְגוּדֶנּוּ עֶר וֶועט שָׁארְן כְּלוֹמַר שֵׁבֶט גָד וֶועט מִיט זַיין חַיִל אִיבֶּר אִין דֶעם יַרְדֵּן צוּ הֶעלְפְן זַייעֶרֶע אַנְדֶרֶע בְּרִידֶער בִּיז זֵיי וֶועלְן אַיין נֶעמְן דָאס לַאנְד כְּנַעַן וְהוּא יָגֻד אוּנ דִיא אַייגִינֶע שָׁארְן וֶועלְן ווִידֶער צוּרִיק גֵּיין עָקֵב מִיט דֶעם זֶעלְבִּיגְן טְרִיט וָואס זֵיי זֶענְן אַהִין גְגַאנְגֶען אוּנ עֶס וֶועט פוּן זֵייא נִיט גְמִינֶערְט וֶוערְן אֲפִילוּ אַיין מֶענְטְשׁ: (כ) מֵאָשֵׁר שְׁמֵנָה לַחְמוֹ דָאס שְׁפַּייז וָואס וֶועט זַיין אִין חֵלֶק פוּן אָשֵׁר וֶועט זַייעֶר פֶעט זַיין וָוארוּם אִין זַיין חֵלֶק וֶועט זַיין פִיל בּוֹם אַייל אַזוֹ וִויא אַקְוַואל וְהוּא יִתֵּן אוּנ עֶר וֶועט גֶעבְּן מַעֲדַנֵּי מֶלֶךְ דָאס זִיסֶע שְׁפַּייז פוּן דִיא מְלָכִים כְּלוֹמַר אַלֶע מְלָכִים וֶועלְן בַּייא אִים קוֹפְן דָאס

מַלְכִּין׃ כא נַפְתָּלִי בְּאַרַע טָבָא יִתְרְמֵי עַדְבֵהּ וְאַחְסַנְתֵּהּ תְּהֵי מַעְבְּדָא פֵּירִין יְהוֹן מוֹדַן וּמְבָרְכִין עֲלֵיהוֹן׃ כב בְּרִי דִיסְגֵי יוֹסֵף בְּרִי דְיִתְבָּרַךְ כְּגֻפֶן דִּנְצִיב עַל עֵינָא דְמַיָּא תְּרֵין שִׁבְטִין יִפְּקוּן מִבְּנוֹהִי

מַעֲדַנֵּי־מֶלֶךְ׃ ס כא נַפְתָּלִי אַיָּלָה שְׁלֻחָה הַנֹּתֵן אִמְרֵי־שָׁפֶר׃ ס כב בֵּן פֹּרָת יוֹסֵף בֵּן פֹּרָת עֲלֵי־עָיִן בָּנוֹת צָעֲדָה

ת"א ונפתלי סוטה יג יג. בן פרת ברכות כא כס סוטה לו ב"ק יז פליגא כד בתרא קיח זבחים קיח.

בעל הטורים

(כא) נפתלי אילה שלוחה. ניבא על מלחמת ברק עם סיסרא שלקח י' אלפים איש מנפתלי ואמר ל' נקבה אילה שלוחה ע"ש דבורה: הנותן אמרי שפר. ע"ש ותשר דבורה. אמרי שפר בגי' שיר ושבחה. אילה שלוחה הנותן אמרי שפר. בגי' ותשר דבורה וברק בן אבינועם ביום ההוא: (כב) בן פורת יוסף. לא הזכירו בשמו כמו שעשה לאחרים שחלק לו כבוד בשביל המלכות והתחיל בשם בניו. בן פורת בגי' מנשה ואפרים.

פירוש רשב"ם

שמשיר את השער ומעדן את הבשר. כמו היתה לי עדנת בשר חלק: (כא) אילה שלוחה. גבורים קלים כאילות כדכתיב וכצבאים על ההרים למהר: הנותן אמרי שפר. בשובם מן המלחמה ממהרים מתוך קלותם לבשר בשורות משופרות של נצחון המלחמה וכדכתיב זבולון עם חרף נפשו למות ונפתלי על מרומי שדה כדרך הצבאים הרצים על מרומי הרים: (כב) בן פורת יוסף בן פורת עלי עין. הרי פסוק זה דוגמת לחצאים בראש המקרא אלא שמזכיר במי הוא מדבר וחוזר וכופל חצי ראש המקרא ומסיים דבורו. כמו נשאו נהרות ה' נשאו נהרות קולם. כי הנה אויביך ה' כי הנה אויביך יאבדו עד מתי רשעים ה' עד מתי רשעים יעלוזו הבל הבלים אמר קהלת הבל הבלים הכל הבל ימינך יי נאדרי בכח ימינך ה' תרעץ אויב. אף כאן בן פורת יוסף בן הפורת וגדל יוסף ועל מה גדל בן פורת עלי עין. גדל ורבה על עין. להסתכל למעלה מן העין בקומתו וביופיו: בנות מצרים צעדה כל אחת ואחת עלי שור לשון ראייה. כפל לשון של עלי עין. כמו ומגבעות אשורנו שהיו בנות מצרים צועדות והולכות לראותו כמו אשת פוטיפר וחברותיה. ומתוך כך וימררו ורובו מתוך שנתנה אשת פוטיפר עיניה בו השליכוהו בבית

רש"י

לודקיא וכו': (כא) אילה שלחה. זו בקעת גינוסר שהיא קלה לבשל פירותיה כאילה זו שהיא קלה לרוץ. אילה שלוחה אילה משולחת לרוץ: הנותן אמרי שפר. כתרגומו ד"א על מלחמת סיסרא נתנבא (שופטים ד) ולקחת עמך עשרת אלפים איש מבני נפתלי וגו' והלכו שם בזריזות וכן נאמר שם ל' שלוח בעמק שולח ברגליו: הנותן אמרי שפר. על ידם שרו דבורה וברק ט שירה. ורבותינו דרשוהו על יום קבורת יעקב כשערער עשו על המערה במסכת סוטה (דף יג) ותרגומו יפלון עדביה יפול חבלו והוא יודה על חלקו אמרים נאים ושבח: (כב) בן פרת. בן חן והוא ל' ארמי אפריון נמטייה לרבי שמעון בסוף ב"מ (דף קיט): בן פרת עלי עין. חנו נטוי על העין הרואה אותו: בנות צעדה עלי שור. בנות מצרים היו צועדות על החומה להסתכל ביופיו ובנות הרבה צעדה כל אחת ואחת כ במקום שתוכל לראותו משם (ד"א כנ"ל. כי לפירוש ראשון הוא שור חומה וק"ל): עלי שור. על ראייתו כמו (במדבר כד) אשורנו ולא קרוב. ומ"א יש רבים וזה נוסח ליישב המקרא: פרת. ת"ו שבו הוא תקון ל' הלשון כמו (קהלת ג) על דברת בני האדם: שור. כמו לשור. ד"א עלי שור. בשביל לשור. ותרגום של אונקלוס בנות צעדה עלי שור תרין שבטין יפקון מבנוהי וכו' וכתב בנות על שם בנות מנשה בנות צלפחד שנטלו חלק בשני עברי הירדן. ברי דיסגי יוסף פורת ל' פריה מ ורביה. ויש מ"א בו המתיישבים על הלשון בשעה שבא עשו לקראת יעקב בכולן קדמו האמהות ללכת לפני בניהם להשתחוות וברחל כתיב נגש

שפתי חכמים

ט כתיב אילה שלוחה שהוא ל' נקבה ואח"כ כתיב הנותן שהוא ל' זכר ועז"פ דבורה וברק: י ר"ל התרגום מתרגם כן על פסוק זה ולפי התרגום פי' כן מה שאמר הנותן אמרי שפר ר"ל על חלקו הוא יודה אמרי שפר ומ"ש רש"י לעיל הנותן אמרי שפר כתרגומו נ"ל לפי פירוש דלעיל שפי' אילה שלוחה על פירות גנוסר או פירש אמרי שפר לפי התרגום תהיו מברכים ברכה הראויה להם ודו"ק: כ דק"ל דבנות משמע שהיו הרבה בנות וצעדה משמע אחת היתה ועז"פ בנות וכו' כאו"א: ל כלומר לא תי"ו הנקיבה כי על הזכר הוא מדבר: מ דק"ל מנ"ל לתרגם כן ועל זה פירוש פורת לשון פריה ורביה. והרבה פירוש והגדיל:

פירוש ע"ט

זיסע שפייז: (כא) נַפְתָּלִי דאס לאנד וואס וועט זיין אין דעם חלק פון נַפְתָּלִי איז אַיָּלָה שְׁלוּחָה אזו ווייא איין אינד וואס זיא איז געשיקט צום לויפן אזו וועט זיין לאנד געשווינד אום ציהען דיא פירות פריער פון אללע לענדר הַנֹּתֵן וואס געבן אִמְרֵי דיא זאג שֶׁפֶר שיין גלומר וואס מען וועט איבר זייא אברכה מאכן צוא גאט. נאך א פירוש איז ער האט נביאות געזאגט אויף דר מִלְחָמָה פון סִיסְרָא וואס דורך זייא האבן געזונגן דְבוֹרָה אונ בָּרָק שִׁירָה צו גאט: (כב) בֵּן פֹּרָת יוֹסֵף איז איין זון פון חֵן בֵּן פֹּרָת עֲלֵי עָיִן איין זון פון חֵן איז ער בייא איטליכם אוג וואס זעהט אים בָּנוֹת דיא טעכטר פון מִצְרַיִם צָעֲדָה האבן גטרעטן עֲלֵי שׁוּר אויף דיא מויערן בשעת אז ער איז איבר גפארן דס לאנדע

צָעֲדָה עֲלֵי־שׁוּר׃ כג וַיְמָרְרֻהוּ וָרֹבּוּ וַיִּשְׂטְמֻהוּ בַּעֲלֵי חִצִּים׃ כד וַתֵּשֶׁב בְּאֵיתָן קַשְׁתּוֹ וַיָּפֹזּוּ זְרֹעֵי יָדָיו מִידֵי

ת״א ופזב סוטה ל. אביר

מִבְּנוֹהִי יְקַבְּלוּן חוּלָקָא וְאַחֲסַנְתָּא׃ כג וְאִתְמַרְרוּ יָתֵהּ וְנַקְמוּהִי וְאָעִיקוּ לֵהּ גֻּבְרִין גִּבָּרִין בַּעֲלֵי פַלְגוּתָא׃ כד וְתָבַת בְּהוֹן נְבִיאוּתֵהּ עַל דְּקַיֵּם אוֹרַיְתָא בְּסִתְרָא וְשַׁוִּי בְּתוּקְפָּא רוּחְצָנֵהּ בְּכֵן יִתְרְמָא דְהַב עַל דְּרָעוֹהִי וְאַחְסִין מַלְכוּתָא וּתְקֵיף

דא

פירוש רשב״ם

האמורים: (כג) ורבו. כפל לשון של חצים שבפסוק כמו יסבו עליו רביו. חציו. ולכן הוא נדגש. אבל מגזירת מריבה יאמר אשר רבו בני ישראל. כמו מן קם קמו מן שב שבו. כך יאמר מן הרב רב עם ישראל רבו. ומדמה הפסוק לשון הרע של פוטיפר להצים כדכתיב חץ שחוט לשונם מרמה דבר. וידרכו את לשונם קשתם שקר. ורבו מגזרת רבב. כמו סבו מן סבב. צהלי ורוני מן רנן. רבו שיטרו״ם בלעז: (כד) ותשב באיתן קשתו. הקשת החזק שקורין אלבלטרא מושיבין אותו על עץ איתן וחזק שקורין פורקא והמושך בקשת ההוא אם הוא אדם חזק מאוד מושך את חבל הקשת בזרועיו ונכפפין זרועיו עד גופו ויורה החץ למרחוק. ואם הוא חלש אינו יכול למשוך החבל. וכן פירוש המקראות. מצרים ירו בו חצים ונתנוהו בבית הסוהר וענו בכבל רגלו והוא יצא ומלך עליהם כי קשת שלו היה חזק ואיתן משלהם ואסרם כדכתיב לאסור שריו בנפשו: ויפוזו זרועי ידיו. נכפפו זרועיו במושכו חבל הקשת וזרק חיציו עליהם כי איש חזק היה למשוך הקשת איתן שקורין פורקא וכן מצינו זרוע אצל דריכת קשת. כדכתיב ונחתה קשת נחושה זרועותי והלשון דריכת קשת וכן כי חציך נחתו בי. ותנחת עלי ידיך: ויפוזו. נכפפו. כמו ויהי דוד מפזז ומכרכר. פיזוז בידים. כרכור ברגלים: ויפוזו מן פזז. כמו יסובבו מן סבב: מידי אביר יעקב. ע״י הקב״ה בא לו זה הנצחון והממשלה. אביר יעקב כפל לשון רועה אבן ישראל. וכן אביר הרועים אשר לשאול וגם הרועים קרואים אבירים על הבקר והשורים הקרואים אבירים. כדכתיב עדת אבירים בעגלי עמים. וכן סבבוני פרים רבים אבירי בשן כתרוני. מידי אביר יעקב. מי גרם לך הקב״ה שהוא אביר יעקב. האלהים הרועה אותי עד היום הזה. שעל ידי גדולתך זן אותי במצרים. משם. הב״ה גרם להיות רועה אבן ישראל משפחת ישראל שכלכל יוסף את אביו ואת אחיו. אבן לשון אב ומשפחה. נו״ן יתירה כמו נו״ן

בעל הטורים

ד״א בן פורת בן פורת ע״ס פתרון החלומות: בנות צעדה עלי שור. נועא על מלחמת יהושע ביריחו שיורו לו בחלים מן החומה: (כד) ותשב באיתן קשתו. שנתחזק כנגדן:

שפתי חכמים

ב מדכתיב בסיפא דקרא בעלי חצים מל׳ ותהי המחלה אותן כראויין לחלוק עמו נחלה: ם דא״ל דוקא על אחיו להוד דסול״ל ורבו וימררו דאין למרר תחלה ואח״כ לריב א״ו דקאי

רשי

יוסף ורחל וישתחוו. אמר יוסף רשע הזה עינו רמה שמא יתן עיניו באמי יצא לפניה והרבה קומתו לכסותה והוא שברכו אביו בן פורת הגדלת עצמך יוסף עלי עין של עשו לפיכך זכית לגדולה: בנות צעדה עלי שור. להסתכל בך בצאתך על מצרים. ועוד דרשוהו לענין שלא ישלוט בזרעו עין הרע. ואף כשברך מנשה ואפרים ברכם כדגים שאין עין הרע שולטת בהם: (כג) וימררהו ורבו. וימררוהו אחיו. וימררוהו פוטיפר ואשתו הם לאסרו ל׳ וימררו את חייהם: ורבו. נעשו לו אחיו אנשי ריב ואין הלשון הזה לשון פעלו שא״כ היה לו לינקד ורבו כמו המה מי מריבה אשר רבו וגו׳ ואף אם ל׳ רביית חצים הוא כן היה לו להנקד ואינו אלא לשון פועלו כמו שמו שמים (ירמיה ב) שהוא ל׳ הושמו וכן רמו מעט שהוא לשון הורמו אלא שלשון הורמו והושמו ע״י אחרים ול׳ שמו רמו רבו מאליהם הוא מבוממים את עצמם נתרוממו מעצמם נעשו אנשי ריב. וכן דומו יושבי אי כמו נדמו. וכן תרגם אונקלוס ונקמוהי: בעלי חצים. שלשונם כחץ ותרגמו מרי פלגותא לשון ותהי המחלה אותן שהיו ראוים לחלוק עמו נחלה: (כד) ותשב באיתן קשתו. ונתיישבה בחוזק. קשתו חזקו: ויפזו זרעי ידיו. זו היא נתינת טבעת על ידו ל׳ זהב מופז זאת היתה לו מידי הקב״ה שהוא אביר יעקב ומשם עלה להיות רועה אבן ישראל עיקר של ישראל

פירוש ע״ט

לאנד מִצְרַיִם בְּדֵי זייא זאלן זעהן זיין שיינקייט אָדער פון וועגן צוא קוקן: (כג) וַיְמָרְרֻהוּ אונ זייא האבן אים גְבִיטֶערְט פוטיפר אונ זיין ווייב וָרֹבּוּ אונ זיינע בְּרִידֶר זענן אים גוואָרן קְרִיגֶרְס וַיִּשְׂטְמֻהוּ אונ זייא האבן אויף אים גהאסט בַּעֲלֵי דיא מאנען חִצִּים וואס זייער לָשׁוֹן איז אזו וויא א פייל אָדער חִצִּים צו טיילרם בלוס דיא ברידער וואס זענן ראוי מיט אים צוא טיילן מיט דער יְרוּשָׁה האבן אויף אים גהאסט: (כד) וַתֵּשֶׁב בְּאֵיתָן קַשְׁתּוֹ אונ זיין שְׁטארקייט האט זיך שְׁטארק בזעצט וַיָּפֹזּוּ אונ זענן ווארן גגילט זְרֹעֵי יָדָיו דיא ארום פון זיינע הענד דאס מיינט מען וואס פַּרְעֹה האט גגעבן דאס פינגעריל פון גים גאלד אויף זיין האנד אונ דאס אלץ איז אים גוועזן מִידֵי פון דיא הענד פון

אֲבִיר יַעֲקֹב מִשָּׁם רֹעֶה אֶבֶן יִשְׂרָאֵל׃
כה מֵאֵל אָבִיךָ וְיַעְזְרֶךָּ וְאֵת שַׁדַּי
וִיבָרְכֶךָּ בִּרְכֹת שָׁמַיִם מֵעָל בִּרְכֹת
תְּהוֹם רֹבֶצֶת תָּחַת בִּרְכֹת שָׁדַיִם
וָרָחַם׃ כו בִּרְכֹת אָבִיךָ גָּבְרוּ עַל־
בִּרְכֹת הוֹרַי עַד־תַּאֲוַת גִּבְעֹת עוֹלָם

דָא הֲוָת לֵהּ מִן קֳדָם
אֵל תַּקִּיפָא דִי יַעֲקֹב דִי
בְמֵימְרֵהּ זָן אֲבָהָן וּבְנִין
זַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל׃
כה מֵימַר אֱלָהָא
דַאֲבוּךְ יְהֵי בְסַעֲדָךְ
וְיָת שַׁדַּי וִיבָרְכִנָּךְ
בִּרְכָן דְנַחְתָן מִטַּלָּא
דִשְׁמַיָּא מִלְעֵלָּא בִּרְכָן
דְנַגְדָן מִמַּעֲמַקֵּי אַרְעָא
מִלְרַע בִּרְכְתָא דַאֲבוּךְ וּדְאִמָּךְ׃ כו בִּרְכָתָא דַאֲבוּךְ יִתּוֹסְפָן עַל בִּרְכָתָא דִילִי (תהוין)
דְבָרִיכוּ אֲבָהָתַי דְחַמִּידוּ לְהֶן רַבְרְבַיָּא דְמִן עָלְמָא (יהוין)

בעל הטורים

(כה) מעל. ג' במס' ברכות שמים מעל מעל השמים מעל יקרא אל השמים מעל ואל הארץ לדין עמו. פי' כי לדין עמים קרא אל השמים למנוע טל ומטר ואל הארץ למנוע לתת יבולה דכתיב כי בם ידין עמים: רובצת. ג' במס' כאן ואידך גבי ביוסף ומתהום רובצת תחת והאם רובצת, היינו דאמרינן בפרק ג' דתעניות אין לך טיפה יורדת מלמעלה שאין טפיים עולה מלמטה מן התהום והיינו ומתהום רובצת תחת והאם רובצת ילוף רובצת רובצת מתהום רובצת. לאשמעינן בסגולה קן פיס שהייב בביצהם: ברכות שדים. הם השמים שיניקו מטל.

פירוש רשב"ם

של שגעון ועורון. ומ"ם של ריקם. ותהי הכנם: (כה) מאל אביך. בא לך כל זה. והוא יעזרך: ברכות תהום. שהתהום עולה ומשקה את הארץ: ברכות שדים. שלא יהו השדים צמוקים ולא ימותו הילדים מחוסר חלב: ורחם. ואף בתוך הרחם לא ימותו העוברים ולענין הקללה כתיב למפרע תן להם רחם משכיל ואפי' כשיגדלו יהיו השדים צמוקים. ולא זו אף זו: (כו) ברכות אביך גברו על ברכות הורי. ברכות אביך יעקב שבירכני הקב"ה כדכתיב והנה ה' נצב עליו וגו' גברו על ברכות הרים

רש"י

ל' אבן הראשה ל' מלכות, ואונקלוס אף הוא כך תרגמו. ותשב. ותבת בהון נביאותיה השלומות השר הלם לשם על דקיים אורייתא בסתרא תוספת הוא ע ולא מל' עברי שבמקרא ושוי בתוקפא רוחצניה תרגום של באיתן קשתו וכך לשון התרגום על העברי ותשב נבואתו בשביל שאותו של הקב"ה היתה לו לקשת ולמבטח בכן יתרמא דהב על דרעוהי לכך ויפזו זרועי ידיו לשון פז: אבן ישראל. ל' נוטריקון אב ובן פ אבהן ובנין יעקב ובניו: (כה) מאל אביך. היתה לך זאת והוא יעזרך: ואת שדי. ועם הקב"ה היה לבך כשלא שמעת לדברי אדונתך והוא יברכך: ברכת שדים ורחם. ברכתא דאבא ודאמא. כלומר יתברכו המולידים והיולדות שיהיו הזכרים מזריעין טיפה הראויה להריון והנקבות לא ישכלו את רחם שלהן להפיל עובריהן: שדים. ירה יירה מתרגמינן אשתדאה ישתדי אף שדים כאן צ ע"ש שהזרע יורה כחץ: (כו) ברכות אביך גברו וגו'. הברכות שברכני הקב"ה גברו והלכו על הברכות שבירך את הורי: עד תאות גבעת עולם. לפי שהברכות שלי גברו עד סוף גבולי גבעות עולם שנתן לי ברכה פרוצה בלי מצרים

שפתי חכמים

גם לפוטיפר ואשתו: ע ר"ל שהתרגום מוסיף על הקרא: פ ר"ל התרגום מתרגם על אבן אב ובנין ומנ"ל לתרגם כן ועז"ש ל' נוטריקון אב ובן: צ ר"ל היאך הוא מלא בשים ל'

פירוש ע"ט

גאט וואס ער איז אביר יעקב דר שטארקער גאט פון יעקב כלומר דאס האט גאט אזו געהייסן אז ער זאל ווערן א מלכות משם פון דארט האט ער זוכה געוועזן ער זאל זיין רועה איין שפייזר אבן ישראל דעם פאטר מיט דיא קינדר פון יעקב: (כה) אונ דאס איז דיר אלץ געוועזן מאל אביך דעם גאט פון דיין פאטר ויעזרך אונ ער זאל דיר העלפן ואת שדי אונ מיט דעם אלמעכטיגען גאט איז געוועזן דיין הארץ אז דוא האסט ניט געוואלט צוא הערן צוא פוטיפרס ווייב ויברכך אונ ער זאל דיך בענטשן

פירוש ע"ט

ברכות שמים מעל די ברכה פון דעם הימל פון אובן ברכות תהום דיא ברכות פון גרונד רובצת תחת דיא דא הוערט פון אונטן ברכות שדים ורחם די ברכות פון דעם פאטער אונ מוטער כלומר עס זאלן געבענטשט ווערן דיא זכרים זייא זאלן מזריע זיין א טיפה וואס איז ראוי להריון אונ דיא נקבות זאלן ניט מפיל זיין: (כו) ברכות אביך דיא ברכות וואס גאט האט געבענטשט מיך דיין פאטער גבח האבן זיך געשטארקט על ברכות הורי אויך די ברכות פון מיינע טראגערס דאס איז מיין פאטער יצחק

תהיין לראש יוסף ולקדקד נזיר אחיו: פ ששי כז בנימין זאב יטרף בבקר

ת״א ולקדקד שבת קלט. בנימין זאב סוטה לז זבחים קיח.

יהון כל אלין לרישא דיוסף ולגברא פרישא דאחוהי: כז בנימין בארעה תשרי שכינתא ובאחסנתה יתבני מקדשא בצפרא ובפניא יהון מקרבין כהניא קרבנא ובעדן רמשא

פירוש רשב״ם

כדכתיב שם ופרצת ימה וקדמה וגו׳ נחלה טובה ובלא מצרים העולה מכל הרי עולם: עד תאות. עד סוף גבעות עולם לשון והתאויתם. התאו לבא חמת. וברכת משה מוכיחין על פסוק זה. כי הורי לשון כפל של גבעות עולם דכתיב שם ומראש הררי קדם וממגד גבעות עולם. ואותן ברכות תהיינה לראש יוסף: נזיר אחיו. מלך על אחיו: (כז) בנימין זאב יטרף. על שאול שהיה מלך ראשון נתנבא שפשט בכל סביבותיו בכל האומות וכתב שם בכל אשר יפנה ירשיע. שחבל בכל האומות וגם בנימין היה עם מלכי יהודה הצדיקים אשר גברו על האימות כדכתיב באסא וביהושפט וביחזקיהו: ולערב יחלק שלל. שכן מנהגו של זאב. זאב ערבות ישדדם.

שפתי חכמים

אב: ק רצה לפי׳ היאך שייך מלת הורי גבי אב: ר ר״ל דזיי״ן וצד״י מתחלפין בכמה מקומות כמו זעקת שבוא כמו צעקת: ש וכן פי׳ הפסוק עד תאות גבעות עולם פירוש ברכות שברכני אבא גברו כלומר טובים על הברכות שבירך את הורי לפי שהברכות שלי חמדו גדולי עולם ומפרש רש״י מי חמדו שחמדתן אמו וכו׳ מאליהן: ת דק״ל לפי התרגום דמפרש תאות ל׳ חמדה א״כ מה שכתוב בתחלה ברכות אביך גברו וגו׳ שפירושו הברכות שלי שנתן לי הקב״ה גברו יותר מברכות שבירך את הורתי כדפירש״י לעיל א״כ לפי התרגום היאך מיושב מה שכתוב אחריו עד תאות גבעות עולם ועז״פ שחמדתן אמו וכו׳ ר״ל לפי התרגום קאי תאות על רבקה שהיא אמו של יעקב שהיא חמדה לאותן ברכות והזקיקה את יעקב לקבלן ולכן הלבישה את יעקב בגדי עשו החמודות בשביל שיקבל יעקב הברכות: א ויטרף אינו דבק עם זאב בכל זאב טורף אלא טורף קאי על בנימן ור״ל בנימין זאב הוא

רש״י

מגעת עד ד׳ קצות העולם שנאמר ופרצת ימה וקדמה וגו׳ מה שלא אמר לאברהם אבינו וליצחק. לאברהם: א״ל שא עיניך וראה צפונה וגו׳ כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה ולא הראהו אלא ארץ ישראל בלבד. ליצחק אמר לו כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל והקימותי את השבועה וגו׳ זהו שאמר ישעיה (ישעיה נח) והאכלתיך נחלת יעקב אביך ולא אמר נחלת אברהם: תאות. שמו״ן כך חברו מנחם בן סרוק: הורי. ל׳ הריון שהורוני במעי אמי ק כמו הורה גבר (איוב ג): עד תאות. עד קצות כמו (במדבר לד) והתאויתם לכם לגבול קדמה (שם ח) תתאו לבוא חמת: תהיין. כולם לראש יוסף: נזיר אחיו. פרישא דאחוהי שנבדל מאחיו כמו וינזרו מקדשי בני ישראל. נזורו אחור. ות״א ותשב באיתן קשתו על כבישת יצרו באשת אדוניו וקוראו קשת ע״ש שהזרע יורה כחץ: ויפזו זרעי ידין. כמו ויפוצו ר: מידי אביר יעקב. שנראתה לו דמות דיוקנו של אביו וכו׳ כדאיתא בסוטה (דף לו). ואונקלוס תרגם תאות עולם ל׳ תאוה והמדה ש וגבעות עולם ל׳ מלוכי ארץ (והם הברכות) שחמדתו ת אמו והזקיקתו לקבלם: (כז) בנימין זאב יטרף. הוא זאב אשר יטרף א נבא על שיהיו עתידין להיות חטפנין (שופטים כא) וחטפתם לכם איש אשתו בפלגש בגבעה ונבא על שאול שהיה נוצח באויביו סביב שנאמר (ש״א יד) ושאול לכד המלוכה וילחם במואב ובאדום וגו׳ ובכל אשר יפנה ירשיע: בבקר יאכל עד. לשון ביזה שלל המתורגם עדאה. ועוד יש לו דומה בלשון עברית (ישעיה לג) אז חולק עד שלל ועל שאול הוא אומר

פירוש ע״מ

אונ מיין זיידע אברהם וואָרום מייני ברכות זענן עד תאות ביז עק גבעות די היך שלם פון דר וועלט דאס הייסט גאָר אָן שיעור אזו וויא עס שטייט (ופרצת ימה וקדמה וגו׳) דו וועסט דיך שטארקן אויף מערב זייט אונ מזרח אונ דרום אונ צפון זייט דאס איז גאָר אָן גבול אָבער צוא אברהם האט ער גזאָגט (כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה) דען דאס דאזיגע לאנד וואס דוא זעהסט וועל איך דיר געבן אונ ער האט אים מיין ניט געוויזן נאָר ארץ ישראל אונ צו יצחק האט ער גזאָגט (כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל) דען צו דיר אונ צוא דיינע קינדער וועל איך געבן דיא דאזיגע לענדער תהיין דיא ברכות וואס גאט האט מיך

פירוש ע״ט

געבענטשט זאלן זיין לראש יוסף אויף דעם קאפ פון יוסף ולקדקד אונ אויף דעם האלז אונ אקין וואס ער איז געוועזן נזיר אחיו אפגשייד פון זיינע ברידר דאס איז יוסף: (כז) בנימין וועט זיין זאב יטרף אזו וויא איין וואָלף וואס ער פאר צוקט דיא שאף. רש״י שרייבט ער האט נביאות גזאגט אויף דער צייט פון פילגש בגבעה אז דיא ישראל האבן אוס גהרגת דעם שבט בנימין נאר זעקס הונדערט זענן געבליבן האבן דיא ישראל גשווארן זיי זאלן זייא קיין ווייבר ניט געבן אונ דר נאך האבן זייא חרטה געהאט האבן זייא געהייסן אז דיא בנות ישראל זאלן גיין אין דיא ווייןגערטנר אונ דער שבט בנימין זאלן זיך חאפן איטליכר איין ווייב

בַּבֹּקֶר יֹאכַל עַד וְלָעֶרֶב יְחַלֵּק שָׁלָל׃ כח כָּל־אֵלֶּה שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנֵים עָשָׂר וְזֹאת אֲשֶׁר־דִּבֶּר לָהֶם אֲבִיהֶם וַיְבָרֶךְ אוֹתָם אִישׁ אֲשֶׁר כְּבִרְכָתוֹ בֵּרַךְ אֹתָם׃ כט וַיְצַו אוֹתָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֲנִי נֶאֱסָף אֶל־עַמִּי קִבְרוּ אֹתִי אֶל־אֲבֹתָי אֶל־הַמְּעָרָה

אשר

דִמְשָׁא יְהוֹן מְפַלְגִין מוֹתַר חוּלָקְהוֹן מִשְּׁאַר קֻדְשַׁיָּא׃ כח כָּל אִלֵּין שִׁבְטַיָּא דְיִשְׂרָאֵל תְּרֵין עֲסַר וְדָא דְמַלֵּיל לְהוֹן אֲבוּהוֹן וּבָרֵיךְ יָתְהוֹן גְּבַר דִּי כְבִרְכְתֵהּ בָּרֵיךְ יָתְהוֹן׃ כט וּפַקֵּד יָתְהוֹן וַאֲמַר לְהוֹן אֲנָא מִתְכְּנֵשׁ לְעַמִּי קְבָרוּ יָתִי לְוָת אֲבָהָתִי בִּמְעָרְתָא

בעל הטורים

אותם. פי' שהכהן שמולדת פירות: (כז) ולערב יחלק שלל. בגי' זהו הקרבנות. שתחלת התיבות באמר שמוהן כגון בכורי אהיה אתה לאוף המור ידין גדוד שמנה אילה בן אבל עולה למנין בס"ה כמנין ימות החמה ואותיות האחרונות של הברכות כגון עלה בישראל מחלב לידון עובד יהיה עקב מלך בשר אחיו שלל עולה שנ"ד כמנין ימות הלבנה והוא שנאמר כה אמר ה' נותן שמש לאור יומם חקות ירח וכוכבים לאור לילה וגו' אם ימושו החקים האלה מלפני נאם ה' גם זרע ישראל ישבתו מהיות גוי לפני כל הימים. יעקב הקדים דן לגד כסדר תולדותם משה הקדים גד לדן לפי שהוא קבור בחלקו: (כח) וזאת אשר דבר להם אביהם. סיים בזאת וכן בלשון

פירוש רשב"ם

כזאבי ערב לא גרמו לבקר: (כח) אשר כברכתו. העתיד לבא כמו שאמור למעלה אשר יקרא אתכם באחרית הימים:

רש"י

שעמד בתחלת בוקרן (ס"א פריחתן) וזריחתן של ישראל: ולערב יחלק שלל. אף משתשקע שמשן של ישראל ע"י נבוכדנצר שיגלם לבבל: יחלק שלל. מרדכי ואסתר שהם מבנימין יחלקו את שלל המן שנאמר הנה בית המן נתתי לאסתר. ואונקלוס תרגם על שלל הכהנים בקדשי המקדש: וזאת אשר דבר להם אביהם ויברך אותם. והלא יש מהם שלא ברכם אלא קנטרן אלא כך פירושו וזאת אשר דבר להם אביהם ב מה שנאמר בענין. יכול שלא ברך לראובן שמעון ולוי ת"ל ויברך אותם ג כולם במשמע: איש אשר כברכתו. ברכה העתידה לבא על כל אחד ואחד: ברך אתם. לא היה לו לומר אלא איש אשר כברכתו ברך אותו מה ת"ל ברך אותם לפי שנתן ליהודה גבורת ארי ולבנימין חטיפתו של זאב ולנפתלי קלותו של איל יכול שלא כללן כולם בכל הברכות ת"ל ברך אותם: (כט) נאסף אל עמי. על שם שמכניסין הנפשות אל מקום גניזתן שיש אסיפה בל' עברי שהיא ל' הכנסה כגון (שופטים יט) ואין איש מאסף אותם הביתה. (דברים כב) ואספתו אל תוך ביתך (ויקרא כג) באספכם את

שפתי חכמים

וכו': ב (מהר"ן) ואי לאו קרא דוזאת אשר דבר להם אביהם ה"א דיעקב ניחם על דבריו לגמרי וחזר ממה שקנטר שכן ויברך אותם כולם במשמע לכך הוצרך לומר וזאת אשר וכו' להודיע שמה שאמר בענין יהא עומד בחזקתו אלא שחזר וכללם וכו': ג לא מצאתי זה בשום מדרש וגם תמוה בעיני היכן מצינו זה שבירך לראובן שמעון ולוי. אי משום שכללם כולם בברכה אחת הלא זה למדנו מבירך אותם א"כ ויברך

פירוש ע"ט

בבוקר אין דעם מארגינס פריא דאס האט ער נביאות געזאגט אויף שאול המלך וואס ער איז געוועזן דר ערשטער מלך פון דיא ישראל יאכל עד וועט ער עסן זאק רויב ולערב אונ אויף דער נאכט דאס מיינט מען אפילו בשעת אז דיא זון פון די ישראל וועט אונטער גיין כלומר זייא וועלין זיין אין גלות יחלק שלל וועט ער זיך צו טיילן מיט זאק רויב דאס מיינט מען מרדכי מיט אסתר וואס זענן אויך געוועזן פון שבט בנימין וועלן זיך צוא טיילן דאס זאק רויב פון המן: (כח) כל אלה דיא דאזיגע אלע זענן געוועזן שבטי ישראל שנים עשר דיא צוועלף שבטים פון דיא ישראל וזאת אונ דאס דאזיגע וואס אובן איז געשטאנן אשר דבר להם אביהם וואס זייער פאטער הט צו זייא גרעט ויברך אותם אונ ער האט זיי געבענטשט איש אשר כברכתו איטליכן מענטשט נאך זיין ברכה נאך וואס וועט אויף אים קומען ברך אותם האט ער זייא געבענטשט: (כט) ויצו אותם אונ ער האט זייא געבאטן ויאמר אליהם אונ הט געזאגט צו זייא אני נאסף אל עמי איך וועל איין גטאן ווערן צו מיין פאלק כלומר איך וועל שטארבן קברו אותי אל אבותי אונ איר זאלט מיך באגראבן נעבן מיינע עלטערן אל המערה

אֲשֶׁר בִּשְׂדֵה עֶפְרוֹן הַחִתִּי׃
ל בַּמְּעָרָה אֲשֶׁר בִּשְׂדֵה הַמַּכְפֵּלָה
אֲשֶׁר־עַל־פְּנֵי מַמְרֵא בְּאֶרֶץ כְּנָעַן
אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם אֶת־הַשָּׂדֶה
מֵאֵת עֶפְרֹן הַחִתִּי לַאֲחֻזַּת־קָבֶר׃
לא שָׁמָּה קָבְרוּ אֶת־אַבְרָהָם וְאֵת
שָׂרָה אִשְׁתּוֹ שָׁמָּה קָבְרוּ אֶת־יִצְחָק
וְאֵת רִבְקָה אִשְׁתּוֹ וְשָׁמָּה קָבַרְתִּי
אֶת־לֵאָה׃ לב מִקְנֵה הַשָּׂדֶה
וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ מֵאֵת בְּנֵי־חֵת׃
לג וַיְכַל יַעֲקֹב לְצַוֹּת אֶת־בָּנָיו וַיֶּאֱסֹף
רַגְלָיו אֶל־הַמִּטָּה וַיִּגְוַע וַיֵּאָסֶף אֶל־
עמיו

בִּמְעַרְתָּא דִּי בְּחַקַל
עֶפְרוֹן חִתָּאָה׃
ל בִּמְעַרְתָּא דִּי בְּחַקַל
כָּפֶלְתָּא דִּי עַל אַפֵּי
מַמְרֵא בְּאַרְעָא דִכְנָעַן
דִּי זְבַן אַבְרָהָם יָת
חַקְלָא מִן עֶפְרוֹן חִתָּאָה
לְאַחְסָנַת קְבוּרָא׃
לא תַּמָּן קְבַרוּ יָת
אַבְרָהָם וְיָת שָׂרָה
אִתְּתֵיהּ תַּמָּן קְבַרוּ יָת
יִצְחָק וְיָת רִבְקָה
אִתְּתֵיהּ וְתַמָּן קְבָרִית
יָת לֵאָה׃ לב זְבִינֵי
חַקְלָא וּמְעַרְתָּא דִּי בֵהּ
מִן בְּנֵי חִתָּאָה׃
לג וְשֵׁיצִי יַעֲקֹב לְפַקָּדָא
יָת בְּנוֹהִי וּכְנַשׁ רַגְלוֹהִי
לְעַרְסָא וְאִתְנְגִיד
ואתכניש

פירוש רשב"ם

(ל) לאחוזת קבר . ולא יוכלו לערער מלקוברני : (לג) ויאסוף רגליו . הכניסן במטתו כי עד עתה היה יושב כדכתיב וישב על המטה . ויוצא יוסף אותם מעם ברכיו להגיד כח חזקתו של יעקב שנתן הב"ה בו כח עד עת גויעה

שפתי חכמים

אותם ל"ל: ד בגמרא מקשה והלא חנטו אותו הרופאים וכתיב נמי בסמוך שנשאוהו ממצרים וקברוהו בארץ כנען וי"ל לא טעם טעם מיתה היינו שלא היה לו צער מיתה ועוד נאמרו

רש"י

מבואה הארץ . הכנסתם לבית מפני הגשמים . באספכי את מעפיכם . וכל אסיפה האמורה במיתה אף היא ל' הכנסה : אל אבתי . עם אבותי : (לג) ויאסף רגליו . הכניס רגליו : ויגוע ויאסף . ומיתה לא נאמרה בו ואמרו רז"ל יעקב אבינו לא מת (תעני

פירוש ע"ט

בִּשְׂדֵה עֶפְרוֹן הַחִתִּי אִין דֶר מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה וָואס זִיא אִיז אִין דֶעם פֶעלְד פוּן עֶפְרוֹן הַחִתִּי: (ל) בַּמְּעָרָה אֲשֶׁר בִּשְׂדֵה הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר עַל פְּנֵי מַמְרֵא אִין דֶער מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה וָואס אִיז אִין דֶעם פֶעלְד קֶעגְן מַמְרֵא בְּאֶרֶץ כְּנָעַן אִין דֶעם לַאנְד כְּנַעַן אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם אֶת הַשָּׂדֶה מֵאֵת עֶפְרוֹן הַחִתִּי לַאֲחֻזַּת קָבֶר אִין דֶר מְעָרָה וָואס אַבְרָהָם הָאט זִיא גְקוֹיפְט מִיט דֶעם פֶעלְד פוּן עֶפְרוֹן הַחִתִּי צוּ אַיין אַרְבּ פוּן אַיין בֵּית הַקְּבָרוֹת ווֶעגְן: (לא) שָׁמָּה קָבְרוּ אֶת אַבְרָהָם דָארְט הָאט מֶען בַּאגְרָאבְּן צוּ אַבְרָהָם וְאֵת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אוּנ זַיין ווַייבּ שָׂרָה שָׁמָּה קָבְרוּ אֶת יִצְחָק דָארְט הָאט מֶען בַּגְרָאבְּן יִצְחָק וְאֵת רִבְקָה אִשְׁתּוֹ אוּנ זַיין ווַייבּ רִבְקָה וְשָׁמָּה קָבַרְתִּי אֶת לֵאָה אוּנ דָארְט הָאבּ אִיךְ בַּגְרָאבְּן לֵאָה זָאלְט אִיר מִיךְ אוֹיךְ דָארְט בַּאגְרָאבְּן: (לב) מִקְנֵה דָאס קוֹיפוּנְג הַשָּׂדֶה דָאס פֶעלְד וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר בּוֹ אוּנ דִיא מְעָרָה וָואס אִיז דְרִינְן הָאט עֶם אַבְרָהָם גְקוֹיפְט מֵאֵת בְּנֵי חֵת פוּן דִי קִינְדֶר פוּן חֵת: (לג) וַיְכַל יַעֲקֹב הָאט יַעֲקֹב פַאר לֶענְד לְצַוּוֹת אֶת בָּנָיו צוּ גִבִּין זַיינֶע קִינְדֶר וַיֶּאֱסֹף רַגְלָיו אֶל הַמִּטָּה אוּנ עֶר הָט אַרַי גְנוּמֶן זַיינֶע פִּיס אִין בֶּעט אַרַיין וַיִּגְוַע אוּנ עֶר אִ פַאר גַאנְגְן וַיֵּאָסֶף אֶל עַמָּיו אוּנ אִיז אַיין גְטָאן גְוָוא צוּ זַיין פָאלְק. רש"י שְׁרַייבְּט פַאר וָואס שְׁטֵיי נִיט בַּייא אִים קֵיין לָשׁוֹן מִיתָה הָאבְּן אוּנְזֶע חֲכָמִים גְזָאגְט יַעֲקֹב אָבִינוּ אִיז נִיט גְשְׁטָאר

עִמּֽוֹ׃ נ א וַיִּפֹּ֥ל יוֹסֵ֖ף עַל־פְּנֵ֣י אָבִ֑יו
וַיֵּ֥בְךְּ עָלָ֖יו וַיִּשַּׁק־לֽוֹ׃ ב וַיְצַ֨ו יוֹסֵ֤ף
אֶת־עֲבָדָיו֙ אֶת־הָרֹ֣פְאִ֔ים לַחֲנֹ֖ט
אֶת־אָבִ֑יו וַיַּחַנְט֥וּ הָרֹפְאִ֖ים אֶת־
יִשְׂרָאֵֽל׃ ג וַיִּמְלְאוּ־לוֹ֙ אַרְבָּעִ֣ים י֔וֹם
כִּ֛י כֵּ֥ן יִמְלְא֖וּ יְמֵ֣י הַחֲנֻטִ֑ים וַיִּבְכּ֥וּ אֹת֛וֹ
מִצְרַ֖יִם שִׁבְעִ֥ים יֽוֹם׃ ד וַיַּֽעַבְרוּ֙ יְמֵ֣י
בְכִית֔וֹ וַיְדַבֵּ֣ר יוֹסֵ֔ף אֶל־בֵּ֥ית פַּרְעֹ֖ה
לֵאמֹ֑ר אִם־נָ֨א מָצָ֤אתִי חֵן֙ בְּעֵ֣ינֵיכֶ֔ם
דַּבְּרוּ־נָ֕א בְּאָזְנֵ֥י פַרְעֹ֖ה לֵאמֹֽר׃

אבי

וְאִתְכְּנֵישׁ לְעַמֵּהּ׃
א וּנְפַל יוֹסֵף עַל אַפֵּי
אֲבוּהִי וּבְכָא עֲלוֹהִי
וּנְשַׁק לֵהּ׃ ב וּפַקֵּיד
יוֹסֵף יָת עַבְדוֹהִי יָת
אָסְוָתָא לְמֶחְנַט יָת
אֲבוּהִי וַחֲנַטוּ אָסְוָתָא
יָת יִשְׂרָאֵל׃ ג וּשְׁלִימוּ
לֵהּ אַרְבְּעִין יוֹמִין אֲרֵי
כֵּן שָׁלְמִין יוֹמֵי חֲנִטַיָּא
וּבְכוֹ יָתֵהּ מִצְרָאֵי
שַׁבְעִין יוֹמִין׃ ד וַעֲבָרוּ
יוֹמֵי בְכִיתֵהּ וּמַלֵּיל
יוֹסֵף עִם בֵּית פַּרְעֹה
לְמֵימַר אִם כְּעַן
אַשְׁכַּחִית רַחֲמִין
בְּעֵינֵיכוֹן מַלִּילוּ כְעַן קֳדָם פַּרְעֹה לְמֵימָר׃

בעל הטורים

תר מתס וכלכם וזלת הכרכה וזכו מזקנים לתכון׃ (ג) וימלאו. ב׳ במס׳ וימלאו לו ארבעים יום וימלאו ימיה

פירוש רשב״ם

(ב) לחנוט. פתרונו לפי עניינו ומנחם פירשה מגזרת חנטה פגיה׃ (ה) ואשובה. אל ידאג שאני מניח את ארצי

רש״י

(ב) לחנט את אביו. ענין מרקחת בשמים וכו׳׃ וימלאו לו. השלימו לו ימי חניטתו עד שמלאו לו ארבעים יום׃ ויבכו אותו וגו׳. ארבעים להחנטה ושלשים לבכיה ז לפי שבאה להם ברכה לרגלו שכלה הרעב והיו מי נילוס מתברכין׃

שפתי חכמים

זה דברים וכו׳׃ ה ר״ל כי לא תכא לבון מלוי רק על מספר הקלוב מתחלה כמו את מספר ימיך אמלא כלו׳ ימים הקלובים לו וימלאו ימיה ללדת כלומר ימים הקלובים ללידתה וכן רבים במקרא וכאן לא היה מספר קלוב מתחלה לכך הוצרך הרב לומר השלימו לו ימי חניטתו מפני שימי החניטה הם ימים מרובים להם כלומר להניטות מ׳ יום וזכו אמרו עד שמלאו מ׳ יום ואמר השלמת במקום וימלאו להודיע וכי המלוי הוא מענין השלמה לא מהמלוי בהוא הפוך הריקות הרא״ם׃ ן להפוקי שלא תפרש וימלאו לו מ׳ יום ואח״כ ויבכו

פירוש ע״ט

אר מען האט געמיינט אז ער איז געשטארבן׃ (א) וַיִּפֹּל יוֹסֵף עַל פְּנֵי אָבִיו אונ יוסף איז געפאלן אויף זיין פאטערס פנים וַיֵּבְךְּ עָלָיו אונ ער האט געוויינט איבר אים וַיִּשַּׁק לוֹ אונ האט אים געקושט׃ (ב) וַיְצַו יוֹסֵף אֶת עֲבָדָיו אֶת הָרוֹפְאִים האט יוסף געשאפט זיינע קנעכט דיא דאקטורים לַחֲנוֹט אֶת אָבִיו אז זיי זאלן באלזעמען זיין פאטר וַיַּחַנְטוּ הָרוֹפְאִים אֶת יִשְׂרָאֵל האבן דיא דאקטורים גיבאלזעמעט צו יעקב׃ (ג) וַיִּמְלְאוּ לוֹ אַרְבָּעִים יוֹם אונ זייא האבן פאר פילט פערציג טאג כלומר זייא האבן אים גיבאלזעמעט פערציג טאג פאר פול כִּי כֵּן יִמְלְאוּ יְמֵי הַחֲנוּטִים ווארום אזו ווערט דר פילט דיא טעג פון באלזעמען רעדן עס דארף גדויערן פערציג טאג וַיִּבְכּוּ אוֹתוֹ מִצְרַיִם שִׁבְעִים יוֹם האבן אים דיא מצרים באוויינט זיבציג טאג פערציג טעג פון דעם באלזעמען אונ נאך דרייסיג טאג. רש״י שרייבט ווייל אז יעקב איז געקומען קיין מצרים האט דער הונגר אויף געהערט אונ דיא וואסער פון דעם נילוס איז געבענטשט געווארן דרום האבן זייא אים באוויינט׃ (ד) וַיַּעַבְרוּ יְמֵי בְכִיתוֹ אונ עס זענן אוועק געגאנגן דיא טעג פון זיין באוויינן וַיְדַבֵּר יוֹסֵף אֶל בֵּית פַּרְעֹה לֵאמֹר האט יוסף גערעט צו דעם הויז געזינדר פון פרעה אזו צו זאגן אִם נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֵיכֶם אויב איך האב געפונן חן אין אייערע אויגן דַּבְּרוּ נָא בְּאָזְנֵי פַרְעֹה לֵאמֹר רעדט איר פון

ה אָבִי הִשְׁבִּיעַנִי לֵאמֹר הִנֵּה אָנֹכִי
מֵת בְּקִבְרִי אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי בְּאֶרֶץ
כְּנַעַן שָׁמָּה תִּקְבְּרֵנִי וְעַתָּה אֶעֱלֶה
נָּא וְאֶקְבְּרָה אֶת־אָבִי וְאָשׁוּבָה׃
ו וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה עֲלֵה וּקְבֹר אֶת־
אָבִיךָ כַּאֲשֶׁר הִשְׁבִּיעֶךָ׃ ז וַיַּעַל
יוֹסֵף לִקְבֹּר אֶת־אָבִיו וַיַּעֲלוּ אִתּוֹ
כָּל־עַבְדֵי פַרְעֹה זִקְנֵי בֵיתוֹ וְכֹל
זִקְנֵי אֶרֶץ־מִצְרָיִם׃ ח וְכֹל בֵּית יוֹסֵף
וְאֶחָיו וּבֵית אָבִיו רַק טַפָּם וְצֹאנָם
וּבְקָרָם

ה אַבָּא קַיֵּים עֲלַי
לְמֵימַר הָא אֲנָא מָאִית
בְּקִבְרִי דִּי אַתְקֵנִית לִי
בְּאַרְעָא דִכְנַעַן תַּמָּן
תִּקְבְּרִנַּנִי וּכְעַן אֶסַּק
כְּעַן וְאֶקְבַּר יָת אַבָּא
וְאֵיתוּב׃ ו וַאֲמַר
פַּרְעֹה סַק וּקְבוֹר יָת
אֲבוּךְ כְּמָא דְקַיֵּים
עֲלָךְ׃ ז וּסְלֵיק יוֹסֵף
לְמִקְבַּר יָת אֲבוּהִי
וּסְלִיקוּ עִמֵּהּ כָּל עַבְדֵי
פַרְעֹה סָבֵי בֵיתֵהּ וְכֹל
סָבֵי אַרְעָא דְמִצְרָיִם
ח וְכֹל בֵּית יוֹסֵף
וַאֲחוֹהִי וּבֵית אֲבוּהִי
לְחוּד טַפְלְהוֹן וְעָנְהוֹן
ותוריהון

ת"א אבי השביעני סוטה לו. אשר כריתי ר"ה כו סוטה יג חולין נב. עלה וקבר סוטה לג. ויעל יוסף סוטה מו יג. וכל בית סוטה יס.

בעל הטורים

ללדה כמו לסוף ט' יום הולד נולד: (ה) אנכי מת. ג' במס' הלא דיעקב והידך במשה ואידך ביוסף. אע"ם שאמרו יעקב לא מת כיון שאמר משה אנכי מת אמר אותו גם הוא ובלשון שאמר יעקב אמר גם יוסף: (ז) וכל זקני. ג' במס' וכל זק פרעה ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם וכל זקני העי הסיא גבי עגלה ערופה וזהו שדרשו לא שהכה שלא הכרתי

שפתי חכמים

אותו עוד שבעים יום: ז דהל"כ למה בכו וא"ל שהוא כבוד יוסף כי הבכי אינו פועל כלום עד שיבכה בעירלה: ח כרי הוא ל' מכרי ודגור הוא ל' ארמי: ט (רא"ם) ויש לתמוה א"כ

רש"י

לרגלו ז שהלה הרעב והיו מי מלום מתברכין: אשר כריתי לי. כפשוטו כמו (שמות כה) כי יכרה איש ומדרשו עוד מתיישב על הלשון כמו אשר קניתי. א"ר כשהלכתי לכרכי הים היו קורין למכירה כירה (ב"ר) ועוד מדרשו ל' כרי דגור ח בנטל יעקב כל כסף וזהב שהביא מבית לבן ועשה אותו כרי ואמר לעשו טול זה בשביל חלקך במערה: (ו) כאשר השביעך. ואם ל בשביל השבועה לא הייתי מניחך אבל ירא לומר עבור על השבועה שלא יאמר א"כ אעבור על שבועה שנשבעתי לך שלא אגלה על לה"ק שאני מכיר עודף על שבעים ל' ט ואתה אינך מכיר ט כדאיתא במס' סוטה (ד

פירוש ע"ט

טייגם ווענן צוא פרעה אונ איר זאלט אים אזו זאגן: (ה) אבי השביעני לאמר מיין פאטר האט מיך בשווארן אונ האט מיר אזו גזאגט הנה אנכי מת נון איך וועל שטארבן בקברי אשר כריתי לי בארץ כנען שמה תקברני זאלסטו מיך בגראבן אין דעם קבר וואס איך האב מיר גקויפט אין דעם לאנד כנען ועתה אונ אצונד אעלה נא וועל איך אויף גיין קיין לאנד כנען ואקברה את אבי אונ איך וועל בגראבן דארט מיין פאטר ואשובה אונ איך וועל מיך ווידר צוריק אום קערן האבן זייא דאס פרעה גזאגט: (ו) ויאמר פרעה האט פרעה גזאגט צו יוסף עלה וקבור את אביך גייא אויף אונ בגראב דיין פאטער כאשר השביעך אזו וויא ער האט באשווארן דיך אבע ער זאל דיך ניט בשווערן וואלט איך דיך ניט גלאזט: (ז) ויעל יוסף לקבור את אביו איז יוסף או גגאנגען צו באגראבן זיין פאטר ויעלו אתו כל עב פרעה זענן מיט אים אויף גגאנגן אלע דיא קנעכ פון פרעה זקני ביתו דיא עלצטע פון זיין הויז גזינ וכל זקני ארץ מצרים אונ אלע עלצטע פון דעם לאנ מצרים: (ח) וכל בית יוסף אונ גאר דאס הויז גזינ פון יוסף ואחיו ובית אביו אונ זיינע ברידר אונ זי פאטרס הויז גזינד רק טפם וצאנם ובקרם נאר זייער קליינע קינדער אונ זייערע שאף. אונ זייער רינדר קטו נארץ טען האבן זייא איבר גלאזט א

וּבְקָרָם עָזְבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן׃ ט וַיַּעַל
עִמּוֹ גַּם־רֶכֶב גַּם־פָּרָשִׁים וַיְהִי
הַמַּחֲנֶה כָּבֵד מְאֹד׃ י וַיָּבֹאוּ עַד־
גֹּרֶן הָאָטָד אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן
וַיִּסְפְּדוּ־שָׁם מִסְפֵּד גָּדוֹל וְכָבֵד
מְאֹד וַיַּעַשׂ לְאָבִיו אֵבֶל שִׁבְעַת
יָמִים׃ יא וַיַּרְא יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַכְּנַעֲנִי
אֶת־הָאֵבֶל בְּגֹרֶן הָאָטָד וַיֹּאמְרוּ
אֵבֶל־כָּבֵד זֶה לְמִצְרָיִם עַל־כֵּן
קָרָא שְׁמָהּ אָבֵל מִצְרַיִם אֲשֶׁר
בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן׃ יב וַיַּעֲשׂוּ בָנָיו לוֹ כֵּן

תוֹרֵיהוֹן שְׁבַקוּ
בְּאַרְעָא דְגֹשֶׁן׃
ט וּסְלִיקוּ עִמֵּהּ אַף
רְתִכִּין אַף פָּרָשִׁין
וַהֲוָה מַשְׁרִיתָא סַגִּיאָה
חֲדָא׃ י וַאֲתוֹ עַד
בֵּית אִדְּרֵי דְאָטָד דִּי
בְּעִבְרָא דְיַרְדְּנָא וּסְפַדוּ
תַּמָּן מִסְפֵּד רַב וְתַקִּיף
חֲדָא וַעֲבַד לַאֲבוּהִי
אֶבְלָא שַׁבְעָא יוֹמִין׃
יא וַחֲזָא יָתֵב אַרְעָא
כְּנַעֲנָאָה יָת אֶבְלָא
בְּבֵית אִדְּרֵי דְאָטָד
אֲמָרוּ אֶבֶל תַּקִּיף דֵּין
לְמִצְרָאֵי עַל כֵּן קְרָא
שְׁמַהּ אָבֵל מִצְרַיִם דִּי
בְּעִבְרָא דְיַרְדְּנָא׃
יב וַעֲבַדוּ בְנוֹהִי לֵהּ כֵּן כְּמָא דִּי פַקְדִנּוּן׃

ת"א ויעל עמו גם ס. ויבאו עד גם יג. ויספדו שם שם ויעש שבת ק"ב.

כאשר ... ונטלו

בעל הטורים

לו מזון דהיינו וכל זקני ישראל לאכול כו' ולא פסרנוסו בלא יס דהיינו וכל זקני פרעה שלוו לארונו של יעקב: (יב) לוס. במס' ויעשו בניו לו כן כאשר לוס, ואידך הוקס את דברי דבר אשר לוס. שן שאמר עלצי עשם ועשלי ונשכי לוס. אמר עם זה בע"א מדבר ועשלי ונשכי לוס אף יונדב לוס לבניו שלא ישכחו ע"א וכן יעקב כשבקש לגלות את הקן לבניו ונעלם

פירוש רשב"ם

לגמרי: (ט) ויעל עמו. העלה יוסף עמו גם רכב גם וגו' כמו ויעל עולות. לשון מפעיל: (יא) יושב הארץ הכנעני. כלומר וירא הכנעני יושב הארץ החיא:

רש"י

:) : (יג) גרן האטד. מוקף אטדין היה. ור"ד סוטה יג) על שם המאורע שבאו כל מלכי כנען ונשיאי ישמעאל למלחמה וכיון שראו כתרו של יוסף תלוי בארונו ל יעקב עמדו כולן ותלו בו כתריהם והקיפוהו כתרים

שפתי חכמים

אין כוונתו לדבר עם אחיו בלה"ק וכדפירש"י ע"פ כי פי המדבר אליכם י"ל שהתנה עמו שלא ידבר עם המצריים דוקא וכשדבר יוסף עם אחיו לא היה שום אדם אתו בבית ולא יודע הדבר שדבר בלה"ק. (נח"י) אי קשיא הא קשיא וכא כל דברי המלין היה בלה"ק ושם היה הרבה מצריים וע"ק

פירוש ע"ט

אנד גושן: (ט) וַיַּעַל עִמּוֹ אונ עס איז אויף גגאנגען מיט אים גַּם אויך רֶכֶב רייט וועגן גַּם אויך פָּרָשִׁים רייטער וַיְהִי הַמַּחֲנֶה כָּבֵד מְאֹד אונ עס איז גוועזן זייער איין שווערע מַחֲנֶה: (י) וַיָּבֹאוּ אונ זיי זענען גקומען ד גוֹרֶן הָאָטָד ביז דעם שייער וואס ער איז גוועזן רינגילט מיט דערנער אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וואס דער שייער איז גוועזן פון דיא אנדערע זייט יַרְדֵּן וַיִּסְפְּדוּ שָׁם אונ זייא האבן אים דארטן בקלאגט מִסְפֵּד גָּדוֹל גרויסן קלאג וְכָבֵד מְאֹד אונ זייער אשווערע קלאג וַיַּעַשׂ לְאָבִיו אֵבֶל שִׁבְעַת יָמִים אונ יוסף האט גמאכט צו זיין פאטער איין קלאג זיבן טעג: (יא) וַיַּרְא יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַכְּנַעֲנִי אֶת הָאֵבֶל בְּגוֹרֶן הָאָטָד אונ ער האט געזעהן דיא קינדער פון כנען דיא קלאג וואס זייא האבן גטרווערט אין גורן האטד וַיֹּאמְרוּ האבן זייא גזאגט אֵבֶל כָּבֵד זֶה לְמִצְרָיִם דאס איז אשווערע קלאג צו די מִצְרַיִם עַל כֵּן קָרָא שְׁמָהּ דריבער האט מען גרופן דעם נאמן פון דעם ארט אָבֵל מִצְרַיִם דאס איז אקלאג צו דיא מִצְרַיִם אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וואס איז פון דער אנדרר זייט ירדן: (יב) וַיַּעֲשׂוּ בָנָיו לוֹ כֵּן האבן אים זיינע קינדער אזו גטאן כַּאֲשֶׁר צִוָּם וויא ער האט

כַּאֲשֶׁר צִוָּם׃ יג וַיִּשְׂאוּ אֹתוֹ בָנָיו
אַרְצָה כְּנַעַן וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בִּמְעָרַת
שְׂדֵה הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם
אֶת־הַשָּׂדֶה לַאֲחֻזַּת־קֶבֶר מֵאֵת
עֶפְרֹן הַחִתִּי עַל־פְּנֵי מַמְרֵא׃
יד וַיָּשָׁב יוֹסֵף מִצְרַיְמָה הוּא וְאֶחָיו
וְכָל־הָעֹלִים אִתּוֹ לִקְבֹּר אֶת־אָבִיו
אַחֲרֵי קָבְרוֹ אֶת־אָבִיו׃ טו וַיִּרְאוּ
אֲחֵי־יוֹסֵף כִּי־מֵת אֲבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ לוּ
יִשְׂטְמֵנוּ יוֹסֵף וְהָשֵׁב יָשִׁיב לָנוּ אֵת
כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר גָּמַלְנוּ אֹתוֹ׃

ויצוו

ת"א וישאו אותו סוטה יג חולין קא. וישב יוסף סוטה יג

אונקלוס

יג ונטלו יתה בנוהי
לארעא דכנען וקברו
יתה במערת חקל
כפלתא די זבן אברהם
ית חקלא לאחסנת
קבורא מן עפרן חתאה
על אפי ממרא:
יד ותב יוסף למצרים
הוא ואחוהי וכל
דסליקו עמה למקבר
ית אבוהי בתר דקבר
ית אבוהי: טו וחזו
אחי יוסף ארי מית
אבוהון ואמרו דלמא
יטר לנא דבבו יוסף
ואתבא יתיב לנא ית
כל בישתא די גמלנא

יתה

בעל הטורים

ממנו אמר שמא יש בכם עובדי ע"ז א"ל שמע ישראל: (טו) לו ישטמנו יוסף. כשחזרו מלקבור את אביהם עבר יוסף על הבור שהשליכוהו בו ובירך ואמר ברוך שעשה לי נס במקום הזה אמרו עדיין הוא זוכר מה שעשינו לו. י"מ לו ישטמנו יוסף הלואי ישטמנו יוסף בלבו ולא יעשה לנו מעשה ואם חשב לעשות ישיב לנו כל הרעה שגמלנוהו כי מה שעינו לו גרמנו

רש"י

כגרן המוקף סייג של קוצים: (יב) **כאשר צום.** מהו אשר צום: (יג) **וישאו אתו בניו.** ולא בני בניו שכך צום אל ישאו מטתי לא איש מצרי ולא אחד מבניכם שהם מבנות כנען (במ"ר) אלא אתם וקבע להם מקום ג' למזרח וכן לד' רוחות וכסדרן למסע מחנה של דגלים נקבעו כאן. לוי לא ישא שהוא עתיד לשאת את הארון ויוסף לא ישא שהוא מלך. מנשה ואפרים יהיו תחתיהם וזהו איש על דגלו באותות באות שמסר להם אביהם לישא מטתו: (יד) **הוא ואחיו וכל העלים אתו.** בחזרתן כאן הקדים אחיו למצרים העולים אתו ובהליכתן הקדים מצרים לאחיו שנאמר ויעלו אתו כל עבדי פרעה וגו' ואח"כ כל בית יוסף ואחיו אלא לפי שראו הכבוד שעשו מלכי כנען שתלו כתריהם בארונו של יעקב נהגו בהם כבוד: (טו) **ויראו אחי יוסף כי מת אביהם.** מהו ויראו הכירו במיתתו אצל יוסף שהיו רגילים לסעוד על שולחנו של

פירוש ע"ט

זייא אן גזאגט: (יג) וישאו אותו בניו ארצה כנען אונ זייא האבן אים גטראגן זייני קינדער צום לאנד כנען ויקברו אותו במערת שדה המכפלה אונ האבן אים בגראבן אין דער מערת המכפלה אשר קנה אברהם וואס אברהם האט אפ גקויפט את השדה דם פעלד לאחזת צו איין ארב קבר אבגרבניש מאת עפרון החתי פון עפרון החתי על פני ממרא פר ממרא: (יד) וישב יוסף מצרימה אונ יוסף האט זיך אום גקערט קיין מצרים הוא ואחיו ער אונ זייני ברידער וכל העולים אתו אונ אלע וואס זענן אויף גגאנגען מיט

פירוש ע"ט

לקבור את אביו צו בגראבן זיין פאטער האבן זייא זיך אלע אום גקערט אחרי קברו את אביו נאך דעם אז ער האט בגראבן זיין פאטער: (טו) ויראו אחי יוסף אונ דיא ברידער פון יוסף האבן גזעהן כי מת אביהם אז זייער פאטער איז גשטארבן ויאמרו האבן זיי גטראכט לו ישטמנו יוסף טאמער וועט אונז יוסף האסן והשב ישיב לנו אונ וועט אונז אום קערן את כל הרעה גאר דאס בייז אשר גמלנו אותו וואס מיר האבן אים גטאן כלומר טאמער כל זמן אונזער פאטער האט גלעבט האט ער ניט גוואלט זיין

טז וַיְצַוּוּ אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר אָבִיךָ צִוָּה
לִפְנֵי מוֹתוֹ לֵאמֹר׃ יז כֹּה־תֹאמְרוּ
לְיוֹסֵף אָנָּא שָׂא נָא פֶּשַׁע אַחֶיךָ
וְחַטָּאתָם כִּי־רָעָה גְמָלוּךָ וְעַתָּה
שָׂא נָא לְפֶשַׁע עַבְדֵי אֱלֹהֵי אָבִיךָ
וַיֵּבְךְּ יוֹסֵף בְּדַבְּרָם אֵלָיו׃ יח וַיֵּלְכוּ
גַּם־אֶחָיו וַיִּפְּלוּ לְפָנָיו וַיֹּאמְרוּ הִנֶּנּוּ
לך

ת"א אביך צוה יבמות סה. אנא שא יומא פז יבמות סה. ובפסק שא יומא פז וילכו גם מגילה יז.

אונקלוס

תה: טז וּפַקִּידוּ לְוָת
...סֵף לְמֵימַר אֲבוּךְ
...קֵד קֳדָם מוֹתֵהּ
...מֵימַר: יז כְּדֵין
...ימְרוּן לְיוֹסֵף בְּבָעוּ
...שְׁבוֹק כְּעַן לְחוֹבָא
...חָיךְ וְלַחֲטָאֵיהוֹן אֲרֵי
...בִישְׁתָּא גְמָלוּךְ וּכְעַן
...שְׁבוֹק כְּעַן לְחוֹבָא
...בְדֵי אֱלָהָא דַאֲבוּךְ
...בְכָא יוֹסֵף בְּמַלָּלוּתְהוֹן
...מֵהּ: יח וַאֲזַלוּ אַף
אֲחוֹהִי וּנְפַלוּ קֳדָמוֹהִי וַאֲמַרוּ הָא אֲנַחְנָא לָךְ׃
לעבדין

פירוש רשב"ם

ח) ויצוו אל יוסף לאמר. ויצוו לפני צנועים לאמר אל יוסף: אלהים חשבה לטובה. הב"ה גרם לכם ואתם לא

רש"י

סף והיה מקרבן בשביל כבוד אביו ומשמת יעקב לא
קרבן (ב"ר): לו ישטמנו. שמא ישטמנו לו
תחלק לענינים הרבה יש לו משמש בל' בקשה ולשון
ואי כגון לו יהי כדברך לו שמעני ולו הואלנו לו מתנו
לו משמש בל' אם ואולי כגון לו חכמו לו הקשבת
לותי ולו אנכי שוקל על כפי ויש לו משמש בל' שמא
ישטמנו ואין לו עוד דומה במקרא ב והוא ל' אולי
נו אולי לא תלך האשה אחרי ל' שמא הוא. ויש
לי ל' בקשה ל כגון אולי יראה ה' בעניי אולי ייטיב
אותי הרי הוא כמו לו יהי כדברך. ויש אולי ל'
ז אולי יש חמשים צדיקים: (טז) ויצוו אל יוסף.
נו ויצום אל בני ישראל צוה למשה ולאהרן להיות
חים אל בני ישראל אף זה צוו אל השלוחים להיות
יח אל יוסף לומר לו כן. ואת מי צוו את בני בלהה
שהיו רגילין אצלו שנא' והוא נער את בני בלהה:
ביך צוה. (ב"ר יבמות סה) שינו בדבר מפני
לום כי לא צוה יעקב כן שלא נחשד יוסף בעיניו:
שא נא לפשע עבדי אלהי אביך. אם אביך מת אלהיו קיים והם עבדיו: (יח) וילכו גם

שפתי חכמים

מדידיה אדידיה דבפסוק כי פי המדבר כתב שהרבה ממצריים
היו יודעים אותו וא"כ מה תועלת בשבועה שיוסף לא ידבר
בו והרבה מהמצריים ידברו בו וע"ש שהאריך: י בב"ר א"ר
תנחומא הוא לא נתכוין אלא לשם שמים אמר בשביל אבא
מושיב לי למעלה מיהודה שהוא מלך ולמעלה מראובן שהוא
בכור עכשיו אינו בדין שאשב למעלה מהן וכו' ע"כ ולמטה
ג"כ לא היה רוצה לישב מפני כבוד המלכות: כ אע"פ שאין
לו דומה במקרא מ"מ מצינו למימר דלו ל' שמא דהואיל
ומצינו דלו הוא לשון אולי כמו שהביא רש"י פסוקים ע"ז
ואולי מצינו נמי שהוא ל' שמא אם כן לו נמי לשון שמא
דהא לו ואולי הכל לשון אחד: ל ר"ל מזה נמי מוכח דלו
ואולי הכל אחד הוא דהא לו בכמה מקומות ל' בקשה ויש
אולי נמי ל' בקשה וא"כ מצינו למימר שלו נמי לשון שמא
כמו אולי ויש אולי לשון אם כמו שהביא רש"י לעיל אם כן
לו ואולי הכל א' הוא: מ דא"ל שהיה אחר שאינו מן האחים
דאז בודאי לא יאמין בדבר כי היה יודע יוסף שלא יחשוד
אותו אביו על זה. (נ"א) דאין סברא שהיו מגלים סוד זה
והרפתם לנכרי שמכרו אחיהם ויותר היה ראוי להם לדבר

פירוש ע"ט

ומער מצער זיין אבער היינט וועט ער זיך אן
גז נוקם זיין: (טז) ויצוו אל יוסף האבן זיי געבאטן
דיא קינדר פון בלהה זייא זאלן גיין צו יוסף
אונ זאלן אים אזו זאגן אביך צוה לפני מותו
דיין פאטר האט געבאטן פאר זיין טוט אזו
א זאגן: (יז) כה תאמרו ליוסף אזו זאלט איר זאגן
יוסף אנא איך בעט דיך שא נא פשע אחיך וחטאתם
ר גיב דיא מיסטייט פון דיינע ברידער אונ
ער זינד כי רעה גמלוך ווארום זיי האבן דיך מיט

פירוש ע"ט

בייזן בצאלט ועתה אונ אצונד בעטן מיר דיך שא
נא לפשע עבדי אלהי אביך פאר גיב צו דעם מיסטייט
פון דיא קנעכט פון דעם גאט פון דיין פאטער
ווארום ווען דיין פאטר איז געשטארבן זיין גאט
לעבט דאך אונ זייא זענן דאך זיינע קנעכט ויבך
יוסף האט יוסף געוויינט בדברם אליו אז זייא האבן
דאס אים גזאגט: (יח) וילכו גם אחיו אונ די ברידר
זענן אויך צו אים געגאנגן ויפלו לפניו אונ זענן געפאלן
פאר אים כלומר זייא האבן אים געבעטן ויאמרו

לְךָ֖ לַעֲבָדִֽים׃ יט וַיֹּ֧אמֶר אֲלֵהֶ֛ם
יוֹסֵ֖ף אַל־תִּירָ֑אוּ כִּ֛י הֲתַ֥חַת אֱלֹהִ֖ים
אָֽנִי׃ כ וְאַתֶּ֕ם חֲשַׁבְתֶּ֥ם עָלַ֖י רָעָ֑ה
אֱלֹהִים֙ חֲשָׁבָ֣הּ לְטֹבָ֔ה לְמַ֗עַן עֲשֹׂ֛ה
כַּיּ֥וֹם הַזֶּ֖ה לְהַחֲיֹ֥ת עַם־רָֽב׃ שביעי
כא וְעַתָּה֙ אַל־תִּירָ֔אוּ אָנֹכִ֛י אֲכַלְכֵּ֥ל
אֶתְכֶ֖ם וְאֶֽת־טַפְּכֶ֑ם וַיְנַחֵ֣ם אוֹתָ֔ם
וַיְדַבֵּ֖ר עַל־לִבָּֽם׃ כב וַיֵּ֤שֶׁב יוֹסֵף֙
בְּמִצְרַ֔יִם ה֖וּא וּבֵ֣ית אָבִ֑יו וַיְחִ֣י יוֹסֵ֔ף
מֵאָ֥ה וָעֶ֖שֶׂר שָׁנִֽים׃ מפטיר כג וַיַּ֤רְא
יוֹסֵף֙ לְאֶפְרַ֔יִם בְּנֵ֖י שִׁלֵּשִׁ֑ים גַּ֗ם בְּנֵ֤י

ת"א וינחם אותם מגילה יו. סנהדרין קח.

מכיר

לְעַבְדִין: יט וַאֲמַר
לְהוֹן יוֹסֵף לָא תִדַּחֲלוּן
אֲרֵי דַחֲלָא דַייָ אֲנָא:
כ וְאַתּוּן חֲשַׁבְתּוּן עֲלַי
בִּישָׁא מִן קֳדָם יְיָ
אִתְחַשְׁבַת לְטָבָא בְּדִיל
לְמֶעְבַּד כְּיוֹמָא הָדֵין
לְקַיָּמָא עַם סַגִּי:
כא וּכְעַן לָא תִדַּחֲלוּן
אֲנָא אֱזוּן יָתְכוֹן וְיָת
טַפְלְכוֹן וְנַחֵם יָתְהוֹן
וּמַלֵּל תַּנְחוּמִין עַל
לִבְּהוֹן: כב וִיתֵיב יוֹסֵף
בְּמִצְרַיִם הוּא וּבֵית
אֲבוּהִי וַחֲיָא יוֹסֵף מְאָה
וַעֲסַר שְׁנִין: כג וַחֲזָא
יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם בְּנִין
תְּלִיתָאִין אַף בְּנֵי מָכִיר

בר

פירוש רשב"ם

פשעתם כי לטובתכם נתכוון הב"ה: (כג) גם בני מכיר. בנים שניים ומ"מ של אפרים פרו ורבו יותר. כמו שאמר

בעל הטורים

שנפשה מלך מחמת שמכרנוהו ונתגלגל הדבר שנפשה מלך במצרים כן יעשה לנו: (יט) התחת אלהים אני. ב' שהשיב יעקב לרחל כשבקשה ממנו שיבקש עליה רחמים ונענש בה בו בלשון שהשיב לאחיו. על כן הוא ג' בפס' והשלישי התחת זאת לא יומת שמעי (ע"ש) שבאוהו ג' שאמר לאחיו נכלא ממעשי

רש"י

אחיו. מוסף על השליחות: (יט) כי התחת אלהים אני. שמא במקומו אני בתמיה אם הייתי רוצה להרע לכם כלום אני יכול והלא אתם כולכם חשבתם עלי רעה והקב"ה חשבה לטובה והיאך אני לבדי יכול להרע לכם: (כא) וידבר על לבם. דברים המתקבלים על הלב. עד שלא ירדתם לכאן היו מרננים עלי שאני עבד ועל ידיכם נודע שאני בן חורין ואני הורג אתכם מה הבריות אומרות כת של בחורים ראה ונשתבח בהן ואמר אחי הם ולבסוף הרג אותם יש לך אח שהורג את אחיו. ד"א עשרה נרות לא יכלו לכבות

פירוש ע"ט

אונ זייא האבן גזאגט הִנֶּנּוּ לְךָ לַעֲבָדִים מיר וועלן זיין צוא דיר קנעכט: (יט) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם יוֹסֵף האט יוסף צו זייא גזאגט אַל תִּירָאוּ איר זאלט אייך ניט פארכטן כִּי הֲתַחַת אֱלֹהִים אָנִי ווארום איך בין ניט אין ארט פון גאט: (כ) וְאַתֶּם חֲשַׁבְתֶּם עָלַי רָעָה אונ איר האט אויף מיר גטראכט שלעכץ אֱלֹהִים חֲשָׁבָהּ לְטֹבָה אבער גאט האט גטראכט צוא גוטן לְמַעַן דרום עֲשֹׂה ער האט גטאן כַּיּוֹם הַזֶּה אז דעם טאג לְהַחֲיוֹת עַם רָב צו דער נערן פיל פעלקער: (כא) וְעַתָּה אַל תִּירָאוּ אונ אצונד זאלט איר אייך ניט פארכטן אָנֹכִי אֲכַלְכֵּל אֶתְכֶם איך וועל אייך שפייזן וְאֶת טַפְּכֶם

אונ אייערע קליינע קינדער וַיְנַחֵם אוֹתָם אונ ער האט זייא גטרייסט וַיְדַבֵּר אונ ער האט גרעט אזעלכע רייד וואס איז זייא נתקבל גווארן עַל לִבָּם אויף זייער הארץ: (כב) וַיֵּשֶׁב יוֹסֵף בְּמִצְרַיִם אונ יוסף איז גזעסן אין מִצְרַיִם הוּא ער וּבֵית אָבִיו אונ זיין פאטערס הויז גזינד וַיְחִי יוֹסֵף אונ יוסף האט גלעבט מֵאָה וָעֶשֶׂר שָׁנִים הונדערט אונ צעהן יאר: (כג) וַיַּרְא יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם אונ יוסף האט זוכה גוועזן צוא זעהן צוא אֶפְרַיִם בְּנֵי שִׁלֵּשִׁים איין דריט גבירט גַּם אויך בני מָכִיר בֶּן מְנַשֶּׁה דיא קינדער פון מָכִיר דער זון פון מְנַשֶּׁה יֻלְּדוּ עַל בִּרְכֵּי יוֹסֵף זענן אויך דר צוגן גווא

מכיר בן מנשה ילדו על ברכי
יוסף: כד ויאמר יוסף אל אחיו אנכי
מת ואלהים פקד יפקד אתכם
והעלה אתכם מן הארץ הזאת
אל הארץ אשר נשבע לאברהם
ליצחק וליעקב: כה וישבע יוסף
את בני ישראל לאמר פקד יפקד
אלהים אתכם והעלתם את
עצמתי מזה: כו וימת יוסף בן מאה
ועשר

אונקלוס

בר מנשה אתילידו
ורבי יוסף: כד ואמר
יוסף לאחוהי אנא
מאית ויי מדכר דכיר
יתכון ויסק יתכון מן
ארעא הדא לארעא
די קיים לאברהם
ליצחק וליעקב:
כה ואומי יוסף ית
בני ישראל למימר
מדכר דכיר יי יתכון
ותסקון ית גרמי מכא:
כו ומית יוסף בר מאה
ועסר

ת״א וישבע כתובות קי״א .

בעל הטורים

שאחיו למדו ממנו שידבר בלשונו : (כד) אנכי מת ואלהים פקד יפקד אתכם . פי׳ אנכי ב״פ סוס כאן ומחר בקבר אבל הקב״ה מלך חי וקים שלא יפקד אתכם . ורמז שני פעמים ס״א פי׳ כמה שמלכתי פ׳ שנים כך יבוא לכם גואל בן שמונים שנה . ג״כ יפקוד לבון הסבון כמו ולא נפקד ממנו איש רמז מנין פקוד הסר מתי ק״ן שנה ושאר כד״ו : (כה) וישבע יוסף את בני ישראל . ולא השביע לבניו אלא אמר להם משכם לקחתם אותי ונכם תהיורוני . ובמדרש יש שהשביעם שלא ידהקו את הקן כי יוסף ידע את הקן שיעקב גלה לו : (כו) ויחנטו . ב׳ בפרשה ויחנטו את ישראל ויחנטו את יוסף כדאיתא בכתובות דיספד יספדוניה דלא יהלוניה בשביל שהנט את אביו הנטוהו גם כן : ויישם בארון . כדי שיהא מלוי להם בלאתם משם :

פירוש רשב״ם

יעקב אחיו הקטן יגדל ממנו : (כד) ויאמר יוסף אל אחיו אנכי מת ואלהים פקוד יפקוד וגו׳ . פסוק שאחריו מוכיח שהשביעם להעלותו עמהם : (כו) ויישם . כמו ויושם וכן וייקץ נח כמו ויוקץ . מן ישב והושבתם . מן יצא המוצאים . היא מוצאת . מן ירד . והורד המשכן : בארון . נקבר בארץ . כי עתידים היו להעלותו בארון . כששבת מהם אף ותרון . ועברו ירדן בשמחה ורון . חבצלת השרון . ויחסל ויחי . אשפוך את שיחי . להודי ושבחי . לאמץ את את כחי . להשיב נדחי . ואם אבד נצחי . מיכסן גוחי ירת ניחוחי . סבור רק שלתי . דברים עד תומם . הספר נחסל . מפי רב דמם . עד כי הוא סלסל לוחות המרומם איש ענו פסל . ובראש אלה שמות . יסוד החכמות . לאוילים ראמות . את צור ראש אומות . ילביש רעמות . לו שארית חמות . יבנה הנשמות . הרושות בשדמות . יחיה מערמות . עפר החומות . ואבנים שלימות . כולם בתאימות . כפרת אשמות . נפשות העגומות . יבנה במרומית . בהר ממקומות . ולא יעלו במות . חלבי הבהמות :

רש״י

(כג) על ברכי יוסף. כתרגומו גדלן בין ברכיו : הסלת פרשת ויחי

שפתי חכמים

צ נר אחד וכו׳ : (כג) עמו בעצמם : נ (ג״א) כי י״ב שבטים כינד י״ב כוכבים המאירים את כל העולם ולכן א״ל עברה גרות ר״ל אף שהיו הוכבים להרוג אותו כיה ניצל מידם וכ״ז מפני שהיה כל א׳ מן השבטים דומה למזל ברקיע אבר א״ה ניאבד כ״ש שהוא יחיד שלא יוכל להבדם כו׳. אבל א״ל דאין אחד יכול להרוג עברה דזה אין ראיה דיוסף היה מלך והיה יכול לגוות על אלף אנשים להרוג אותם : חסלת פרשת ויחי

פירוש ע״ט

אוף דיא קניא פון יוסף : (כד) ויאמר יוסף אל אחיו אונ יוסף האט גזאגט צו זיינע ברידער אנכי מת איך וועל שטארבן ואלהים אונ גאט פקד גדענקן יפקוד ער וועט גדענקן אתכם אייך והעלה אתכם מן הארץ הזאת אונ ער וועט אייך אויף ברענגען פון דעם דאזיגן לאנד צוא דעם לאנד אל הארץ אשר נשבע לאברהם ליצחק וליעקב וואס ער האט גשווארן צו אברהם אונ צו יצחק אונ צו יעקב : (כה) וישבע יוסף את בני ישראל אונ יוסף האט באשווארן דיא קינדער ישראל לאמר אזו צוא זאגן פקד גדענקן יפקוד ער וועט גדענקן אלהים גאט אתכם אייך אונ וועט אייך אוס לייזן פון דאנען והעליתם את עצמותי מזה זאלט איר אויף ברענגען מיינע ביינער פון דאנן : (כו) וימת יוסף אונ יוסף איז געשטארבן בן מאה ועשר שנים אז ער איז אלט גוועזן הונדרט מצא אונ צעהן יאר ויחנטו אותו אונ זיי

וַיָּמָת יוֹסֵף בֶּן־מֵאָה וָעֶשֶׂר שָׁנִים וַיַּחַנְטוּ אֹתוֹ וַיִּישֶׂם בָּאָרוֹן בְּמִצְרָיִם׃ חזק

וַעֲבַר שְׁנִין וַחֲנַטוּ יָתֵהּ וְשַׁוִּיוּהִי בַּאֲרוֹנָא בְּמִצְרָיִם׃ חזק

פ״ה פסוקים . פ״ה אל פה סימן . ומפטירין במלכים א סימן ב ויקרבו ימי דוד :

סכום פסוקי דספר בראשית אלף וחמש מאות ושלשים וארבעה. אך לד׳ סימן . וחציו ועל חרבך תחיה . ופרשיותיו י״ב ז״ה שמי לעולם סימן . וסדריו מ״ג גם ברוך יהיה סימן . ופרקיו חמשים ה׳ חנוו לך קוינו סימן . מנין הפתוחות שלשה וארבעים והסתומות שמנה וארבעים הכל תשעים ואחת פרשיות . צא אתה וכל העם אשר ברגליך סימן :

פירוש ע״ט

אַזוֹי אִיז יוֹסֵף גֶעשְׁטָארְבְּן הוּנְדֶערְט אוּנ צֶעהְן יָאר אַלְט אוּנ מֶען הָט אִים

פירוש ע״ט

גְּבַּאלְזַמְעַט וַיִּישֶׂם בָּאָרוֹן בְּמִצְרָיִם אוּנ מֶען הָט אִים אַרַיין גְּטָאן אִין אַיין אָרוֹן אִין מִצְרַיִם׃

הפטרת ויחי במלכים א סימן ב

וַיִּקְרְבוּ יְמֵי־דָוִד לָמוּת וַיְצַו אֶת־שְׁלֹמֹה בְנוֹ לֵאמֹר׃ אָנֹכִי הֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ כָּל־הָאָרֶץ
וְחָזַקְתָּ וְהָיִיתָ לְאִישׁ׃ וְשָׁמַרְתָּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת ׀ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בִּדְרָכָיו
לִשְׁמֹר חֻקֹּתָיו מִצְוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְעֵדְוֹתָיו כַּכָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה לְמַעַן תַּשְׂכִּיל אֵת
כָּל־אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר תִּפְנֶה שָׁם׃ לְמַעַן יָקִים יְהוָה אֶת־דְּבָרוֹ אֲשֶׁר דִּבֶּר
עָלַי לֵאמֹר אִם־יִשְׁמְרוּ בָנֶיךָ אֶת־דַּרְכָּם לָלֶכֶת לְפָנַי בֶּאֱמֶת בְּכָל־לְבָבָם וּבְכָל־נַפְשָׁם
לֵאמֹר לֹא־יִכָּרֵת לְךָ אִישׁ מֵעַל כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל׃ וְגַם אַתָּה יָדַעְתָּ אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לִי
יוֹאָב בֶּן־צְרוּיָה אֲשֶׁר עָשָׂה לִשְׁנֵי־שָׂרֵי צִבְאוֹת יִשְׂרָאֵל לְאַבְנֵר בֶּן־נֵר וְלַעֲמָשָׂא בֶן־

כוכב מישראל

(וְשָׁמַרְתָּ אֶת מִשְׁמֶרֶת וגו׳ לְמַעַן יָקִים יְיָ אֶת דְּבָרוֹ וגו׳ לֹא יִכָּרֵת לְךָ אִישׁ וגו׳) עַל פִּי מָשָׁל אַיין קִינְד אִיז גֶּקוּמֶען פוּן דֶעם חֶדֶר אוּנ דִיא מוּטֶער גִּים אִים מַאֲכָלִים דֶער וַויילְ דֶער צֵיילְט דָאס קִינְד דֶעם פָּאטֶער דִי הִידוּשִׁים. וָואס עֶר לֶערִינְט אִין חֶדֶר. אוּנ אִיז זִיךְ מְפַלְפֵּל מִיט דֶעם פָּאטֶער מִיט גְרוֹס חֵשֶׁק אוּנ הָאט גָאר נִישְׁט אִין זִינֶען דָאס עֶסֶן מַחֲמַת עֶר אִיז זֵייעֶר פַאר קָאכְט אִין דֶעם פִּלְפּוּל נָאר וַוייל דֶער פָּאטֶער זָאגְט עֶס מַיין קִינְד עֶס שׁוֹן. דְרִיבֶּער עֶסְט עֶר נָאר צוּ טָאן דֶעם רָצוֹן פוּן פָּאטֶער וּבֶאֱמֶת הָאט עֶר מַיין תַּעֲנוּג פוּן דֶעם מִשְׁתַּעֲשֵׁעַ זַיין מִיט דֶעם פָּאטֶער בְּדִבְרֵי חָכְמָה וִויא פוּן דֶעם עֶסֶן. אוּנ דֶער פָּאטֶער הָאט פוּן דֶעם גְרוֹס תַּעֲנוּג. אַזוֹ הָאט דָוִד הַמֶּלֶךְ ע״ה גְזָאגְט צוּא זַיין זוּן שְׁלֹמֹה הִיט אָפּ גָאטְס וֶועג כְּדֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ זָאל מְקַיֵּים זַיין זַיינֶע רֵייד וָואס עֶר הָאט מִיר מַבְטִיחַ גְּוֶועזֶען אַז מַיינִי קִינְדֶער וֶועלֶן זִיצֶן אוֹיף מַיין שְׁטוּל. אוּנ דֶער פוּן וָואס דוּא וֶועסְט זַיין אַמֶלֶךְ וֶועט הַשֵּׁי״ת הָאבֶּן תַּעֲנוּג דָאס זָאל זַיין דַיין כַּוָּונָה :

פירוש ע״ט

וַיִּקְרְבוּ יְמֵי דָוִד לָמוּת אוּנ עֶס הָאבֶּן גְנֶעהֶנְט דִיא טֶעג פוּן דָוִד צוּ שְׁטַארְבֶּן וַיְצַו אֶת שְׁלֹמֹה בְנוֹ לֵאמֹר הָאט עֶר גְּבָאטֶן צוּ זַיין זוּן שְׁלֹמֹה אַזוֹ צוּ זָאגֶן : אָנֹכִי הוֹלֵךְ אִיךְ גֵייא בְּדֶרֶךְ כָּל הָאָרֶץ אִין דֶעם וֶועג וִויא גָאר דִיא וֶועלְט מוּז גֵיין כְּלוֹמַר אִיךְ וֶועל שְׁטַארְבֶּן וְחָזַקְתָּ אוּנ דוּ זָאלְסְט דִיךְ שְׁטַארְקֶן וְהָיִיתָ לְאִישׁ אוּנ זָאלְסְט זַיין צוּ אַיין פְרוּמֶען מַאן : וְשָׁמַרְתָּ אוּנ זָאלְסְט הִיטֶן אֶת מִשְׁמֶרֶת דָאס הִיטוּנְג יְיָ אֱלֹהֶיךָ פַאר גָאט דַיין גָאט לָלֶכֶת בִּדְרָכָיו צוּ גֵיין אִין זַיינֶע מִצְוֹת לִשְׁמוֹר חֻקּוֹתָיו אוּנ צוּ הִיטֶן זַיינֶע גְזֵעצֶן וּמִצְוֹתָיו אוּנ זַיינֶע מִצְוֹת וּמִשְׁפָּטָיו אוּנ זַיינֶע גֶרֶעכְטֶן וְעֵדְוֹתָיו אוּנ זַיינֶע בַּאצֵייגֶנִישׁ כַּכָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה אַזוֹ וִויא עֶס שְׁטֵייט גְשְׁרִיבֶּן אִין דֶער תּוֹרָה פוּן מֹשֶׁה לְמַעַן תַּשְׂכִּיל פוּן וֶועגֶן דוּ זָאלְסְט קְלִיגֶן אוּנ בַּגְלִיקֶן אֵת כָּל אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה מִיט אַלִימֶן וָואס דוּ וֶועסְט טָאן וְאֵת כָּל אֲשֶׁר תִּפְנֶה שָׁם אוּנ אִין אַלִימֶן וָואס דוּ וֶועסְט דִיךְ דַארְט קֶערֶן : לְמַעַן יָקִים יְיָ אֶת דְּבָרוֹ דְרוּם גָאט זָאל זַיינֶע רֵייד מְקַיֵּים זַיין אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלַי וָואס עֶר הָאט גְרֶעט אוֹיף מִיר לֵאמֹר צוּ זָאגֶן אִם יִשְׁמְרוּ בָנֶיךָ וֶוען דַיינֶע קִינְדֶער וֶועלֶן הִיטֶן אֶת דַּרְכָּם זֵייעֶר וֶועג לָלֶכֶת לְפָנַי בֶּאֱמֶת צוּא גֵיין פַאר מִיר מִיט אֱמֶת בְּכָל לְבָבָם וּבְכָל נַפְשָׁם מִיט גָאר זֵייעֶר הַארְץ אוּנ מִיט גָאר זֵייעֶר לַייבּ הָאט עֶר מִיר גְזָאגְט לֵאמֹר אַזוֹ צוּ זָאגֶן לֹא יִכָּרֵת לְךָ אִישׁ עֶס וֶועט נִיט פַאר שְׁנִיטֶן וֶוערֶן פוּן דִיר אַיין מַאן מֵעַל כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל פוּן דֶער שְׁטוּל הַמְּלוּכָה פוּן דִיא יִשְׂרָאֵל : וְגַם אַתָּה יָדַעְתָּ אוּנ דוּא וֵייסְט דָאךְ אוֹיךְ אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לִי יוֹאָב בֶּן צְרוּיָה יוֹאָב דֶער זוּן פוּן צְרוּיָה הָט מִיר גְטָאן אֲשֶׁר עָשָׂה וָואס עֶר הָט גְטָאן לִשְׁנֵי שָׂרֵי צִבְאוֹת יִשְׂרָאֵל

אֲנִי אֲכַלְכֵּל

יתר ויהרגם וישם דמי מלחמה בשלם ויתן דמי מלחמה בחגרתו אשר במתניו
ובנעלו אשר ברגליו: ועשית כחכמתך ולא תורד שיבתו בשלם שאל: ולבני
ברזלי הגלעדי תעשה חסד והיו באכלי שלחנך כי כן קרבו אלי בברחי מפני
אבשלום אחיך: והנה עמך שמעי בן גרא בן הימיני מבחרים והוא קללני קללה
נמרצת ביום לכתי מחנים והוא ירד לקראתי הירדן ואשבע לו ביהוה לאמר אם
אמיתך בחרב: ועתה אל תנקהו כי איש חכם אתה וידעת את אשר תעשה לו
והורדת את שיבתו בדם שאול: וישכב דוד עם אבתיו ויקבר בעיר דוד: והימים
אשר מלך דוד על ישראל ארבעים שנה בחברון מלך שבע שנים ובירושלם
מלך שלשים ושלש שנים: ושלמה ישב על כסא דוד אביו ותכן מלכתו מאד:

פירוש ע״ט

צו דיא צוויא הערן פון דיא ישראל לאבנר בן נר צוא אבנר דער זון פון נר ולעמשא בן יתר אונ צוא עמשא דער זון פון יתר ויהרגם אונ ער האט זייא גהרגת וישם דמי מלחמה אונ ער האט גטאן דאס בלוט פון דער מלחמה גלייך וויא זייא וואלטן מיט אים מלחמה גהאלטן בשלום אונ זייא האבן גמיינט ער האט שלום מיט זייא ויתן דמי מלחמה אונ ער האט געגבן דאס בלוט פון דר מלחמה בחגורתו אשר במתניו מיט זיין גארטיל וואס אין זיינע לענדן מיינט מען דיא שווערד ובנעלו אשר ברגליו אונ מיט דיא שיך וואס אוף זיינע פים ועשית כחכמתך אונ דו זאלסט טאן מיט דיין חכמה דוא זאלסט אים געפינן עפיס אבלבול אונ זאלסט אים הרגנן ולא תורד שיבתו בשלום שאול אונ זאלסט ניט לאזן נידערן זיין גרייזקייט מיט שלום צוא דעם גרוב פון דעם גיהנם כלומר דו זאלסט אים ניט לאזן שטארבן מיט זיין טוט : ולבני ברזלי הגלעדי אונ צו דיא קינדר פון ברזילי וואס ער איז פון גלעד תעשה חסד זאלסטו טאן גנאד והיו באוכלי שלחנך אונ זיי זאלן זיין צווישן דיא וואס עסן פון דיין טיש כי כן קרבו אלי ווארום אזו האבן זייא גנעהנט עסן שפייז צו מיר בברחי מפני אבשלום אחיך אז איך בין אנטלאפן גווארן פאר דיין ברודער אבשלום : והנה אונ נון עמך שמעי בן גרא מיט דיר איז שמעי דער זון פון גרא בן הימיני מבחורים פון שבט בנימין פון דער שטאט בחורים והוא קללני

אונ ער הט מיך גשאלטן קללה נמרצת אשטארקע קללה ביום לכתי מחנים אין דעם טאג אז איך בין גגאנגן קיין מחנים והוא ירד לקראתי הירדן אונ ער איז גגאנגן קעגן מיר צום ירדן מיך אנטקעגן ואשבע לו ביי האב איך גשווארן צו אים בייא גאט לאמר צוא זאגן אם אמיתך בחרב אוב איך וועל דיך טייטן מיט אשווערד זאל מיר אזו אונ אזו זיין : ועתה אל תנקהו אונ אצונד אלסט אים ניט ריין מאכן כי איש חכם אתה ווארום דו ביסט דאך אין קלוגער מענטש וידעת את אשר תעשה לו אונ דוא זאלסט וויסן וואס דוא זאלסט אים טאן כלומר דו זאלסט אים עפיס גפינן אין עלילה אונ זאלסט אים הרגנן והורדת את שיבתו בדם שאול אונ דו זאלסט טאבן נידערן זיין גרייזקייט אין גרוב אריין מיט בלוט כלומר דורך דר הריגה : וישכב דוד עם אבותיו אונ דוד איז גשטארבן אזו וויא זיינע עלטערן ויקבר בעיר דוד אונ ער איז ווארן בגראבן אין דער שטאט פון דוד דאס איז ציון : והימים אשר מלך דוד על ישראל אונ דיא טעג וואס דוד האט גקיניגט אוף דיא ישראל זענן גוועזן ארבעים שנה פערציג יאר בחברון מלך שבע שנים דהיינו אין חברון האט ער גקיניגט זיבן יאר ובירושלים מלך שלשים ושלש שנים אונ אין ירושלים האט ער גקיניגט דרייא אונ דרייסיג יאר : ושלמה ישב על כסא דוד אביו אונ שלמה איז גזעסן אוף דר שטול פון זיין פאטר דוד ותכון מלכותו מאד אונ זיין מלוכה איז זייער אן בריים גוועזא :

התחנית

לראש חודש קורין הלכעס גברי בפרשת פנחס מן את קרבני לחמי לאשי עד יעשה ונסכו , ו[…]
קורא למפטיר וביום השבת ובראשי חדשיכם עד יעשה ונסכו :
והונתן מעם

לחנוכה ביום ראשון קורין כהנים גברי בפרשת נשא מן ויהי ביום כלות משה עד זה קרבן נ[…]
ובשאר הימים קורין ג׳ גברי בנשיא של יום ואחד ביום שלאחריו וביום השמיני קורין עד כן
ובשבת חנוכה קורא למפטיר בנשיא של אותו יום :
והכלמו אביה

ערוך מצאר

רָנִּי וְשִׂמְחִי בַּת־צִיּוֹן כִּי הִנְנִי־בָא וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכֵךְ נְאֻם יְהוָה׃ וְנִלְווּ גוֹיִם רַבִּים אֶל־
יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וְהָיוּ לִי לְעָם וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכֵךְ וְיָדַעַתְּ כִּי־יְהוָה צְבָאוֹת שְׁלָחַנִי
אֵלָיִךְ׃ וְנָחַל יְהוָה אֶת־יְהוּדָה חֶלְקוֹ עַל אַדְמַת הַקֹּדֶשׁ וּבָחַר עוֹד בִּירוּשָׁלִָם׃ הַס כָּל־
בָּשָׂר מִפְּנֵי יְהוָה כִּי נֵעוֹר מִמְּעוֹן קָדְשׁוֹ׃ וַיַּרְאֵנִי אֶת־יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל עֹמֵד לִפְנֵי
מַלְאַךְ יְהוָה וְהַשָּׂטָן עֹמֵד עַל־יְמִינוֹ לְשִׂטְנוֹ׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־הַשָּׂטָן יִגְעַר יְהוָה בְּךָ
הַשָּׂטָן וְיִגְעַר יְהוָה בְּךָ הַבֹּחֵר בִּירוּשָׁלִָם הֲלוֹא זֶה אוּד מֻצָּל מֵאֵשׁ׃ וִיהוֹשֻׁעַ הָיָה לָבֻשׁ
בְּגָדִים צוֹאִים וְעֹמֵד לִפְנֵי הַמַּלְאָךְ׃ וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֶל־הָעֹמְדִים לְפָנָיו לֵאמֹר הָסִירוּ
הַבְּגָדִים הַצֹּאִים מֵעָלָיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו רְאֵה הֶעֱבַרְתִּי מֵעָלֶיךָ עֲוֺנֶךָ וְהַלְבֵּשׁ אֹתְךָ מַחֲלָצוֹת׃
וָאֹמַר יָשִׂימוּ צָנִיף טָהוֹר עַל־רֹאשׁוֹ וַיָּשִׂימוּ הַצָּנִיף הַטָּהוֹר עַל־רֹאשׁוֹ וַיַּלְבִּשֻׁהוּ בְּגָדִים
וּמַלְאַךְ יְהוָה עֹמֵד׃ וַיָּעַד מַלְאַךְ יְהוָה בִּיהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר׃ כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אִם
בִּדְרָכַי תֵּלֵךְ וְאִם אֶת־מִשְׁמַרְתִּי תִשְׁמֹר וְגַם־אַתָּה תָּדִין אֶת־בֵּיתִי וְגַם תִּשְׁמֹר אֶת־חֲצֵרָי
וְנָתַתִּי לְךָ מַהְלְכִים בֵּין הָעֹמְדִים הָאֵלֶּה׃ שְׁמַע־נָא יְהוֹשֻׁעַ ׀ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל אַתָּה וְרֵעֶיךָ
הַיֹּשְׁבִים לְפָנֶיךָ כִּי־אַנְשֵׁי מוֹפֵת הֵמָּה כִּי־הִנְנִי מֵבִיא אֶת־עַבְדִּי צֶמַח׃ כִּי ׀ הִנֵּה הָאֶבֶן
אֲשֶׁר נָתַתִּי לִפְנֵי יְהוֹשֻׁעַ עַל־אֶבֶן אַחַת שִׁבְעָה עֵינָיִם הִנְנִי מְפַתֵּחַ פִּתֻּחָהּ נְאֻם יְהוָה
צְבָאוֹת וּמַשְׁתִּי אֶת־עֲוֺן הָאָרֶץ־הַהִיא בְּיוֹם אֶחָד׃ בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת תִּקְרְאוּ
אִישׁ לְרֵעֵהוּ אֶל־תַּחַת גֶּפֶן וְאֶל־תַּחַת תְּאֵנָה׃ וַיָּשָׁב הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי וַיְעִירֵנִי כְּאִישׁ
אֲשֶׁר־יֵעוֹר מִשְּׁנָתוֹ׃ וַיֹּאמֶר אֵלַי מָה אַתָּה רֹאֶה וָאֹמַר ויאמר כתיב רָאִיתִי וְהִנֵּה מְנוֹרַת זָהָב
כֻּלָּהּ וְגֻלָּהּ עַל־רֹאשָׁהּ וְשִׁבְעָה נֵרֹתֶיהָ עָלֶיהָ שִׁבְעָה וְשִׁבְעָה מוּצָקוֹת לַנֵּרוֹת אֲשֶׁר עַל־
רֹאשָׁהּ׃ וּשְׁנַיִם זֵיתִים עָלֶיהָ אֶחָד מִימִין הַגֻּלָּה וְאֶחָד עַל־שְׂמֹאלָהּ׃ וָאַעַן וָאֹמַר אֶל־
הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי לֵאמֹר מָה־אֵלֶּה אֲדֹנִי׃ וַיַּעַן הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי וַיֹּאמֶר אֵלַי הֲלוֹא
יָדַעְתָּ מָה־הֵמָּה אֵלֶּה וָאֹמַר לֹא אֲדֹנִי׃ וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֵלַי לֵאמֹר זֶה דְּבַר־יְהוָה אֶל־
זְרֻבָּבֶל לֵאמֹר לֹא בְחַיִל וְלֹא בְכֹחַ כִּי אִם־בְּרוּחִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת׃ מִי־אַתָּה הַר־
הַגָּדוֹל לִפְנֵי זְרֻבָּבֶל לְמִישֹׁר וְהוֹצִיא אֶת־הָאֶבֶן הָרֹאשָׁה תְּשֻׁאוֹת חֵן חֵן לָהּ׃

כוכב מישראל

(רני ושמחי בת ציון וגו' ושכנתי בתוכך וגו' ונלוו גוים רבים וגו') על פי משל אז איין אורח קומט אין אגרויסע שטאט אונ שטייט איין אין איין אכסניא אז ער האט נישט זיין ווינקל בייט ער אין איין אנדערע אכסניא. אבער אז ער קומט אין איין שטאט שלעמעלקים אונ גייט ארום אנאנדער נאכט אין פראסט אונ געפינט קום איין אכסניא בייא איינעם אין עק שטאט אז ער האט נישט דיא גאנצע ווינטער דארף ער נישט זיין אין כעס. אזו השי"ת איז ארום געגאנגען צו אלע אומות זאלן נעמען דיא תורה אונ האבן נישט געוואלט ביז ער איז געקומען צו אונז אונ מיר האבן מקבל געוועזן זיין מלוכה אונ דיא תורה זאגט אפילו דיא אומות וועלן לעתיד מקטרג זיין אז מיר ווען דערשט מקיים געוועזן דיא תורה בשלימות וועט השי"ת לבבה ובבל גני במדבר מלן אורחים איך האב אין דער מדבר צו זאגן לא סניא נישט געהאט. אבער לעתיד וועלן מיר זיין באמת דאס איז דער פשט פון פסוק מי יתני אנכי אכלכל מלין משל ווען אמלך פארט דורך איין דארף אלו איז נישט דא אונ קם ותגיעם פערטקלעך

אונ ער טוט זיך שפייזן בייא איין פויער. צוא קען זיך דער פויער באריהמען אז דער מלך האט גענומט איהם כבוד אן צוא קאן דעריבער איז ער איין געשטאנען בייא אים. באמת איז נאר געווען מחמת אונס נישט מחמת כבוד. אבער אין אגרויסע שטאט פון אסך פאלאצן פון דעסט וועגן שטייט איין דער מלך אין אקליין שטיבעלע אפילו נצטרך דאס איז אסימן אז ער טוט דאס מחמת כבוד פון דעם בעל הבית. אונ דער בעל הבית קען זיך באריהמען אז דער מלך גיט אים כבוד. אזו זאגט דער נביא (רני ושמחי וגו' בת ציון) מעגסט זאגן אונ ריהמען זיך וואס השי"ת וועט רוהען בייא דיר. אפשר וועסטו זאגן ווייל ער האט קיין ברירה נישט ער האט קיין אנדער ארט נישט. זאגט דער נביא (ונלוו גוים רבים) לעתיד וועלן אסך מתגיירים זיך כנייד זיין אונ וועלן זיין אפאלק צוא השי"ת פון דעסט וועגן וועט ער באכן רוהען זיין שכינה נאר בייא דיר. פאר אצייכן ווי דו ביסט מיושר בייא השי"ת (וידעת כי יי צבאות שלחני אליך) אז השם יתברך האט מיך געשיקט נאר צוא דיר נישט צו דיא עמלקים

ויעש חירום את הכירות ואת היעים ואת המזרקות ויכל חירם לעשות את כל
המלאכה אשר עשה למלך שלמה בית יהוה: עמדים שנים וגלת הכתרת
אשר על ראש העמודים שתים והשבכות שתים לכסות את שתי גלות הכתרת
אשר על ראש העמודים: ואת הרמנים ארבע מאות לשתי השבכות שני טורים
רמנים לשבכה האחת לכסות את שתי גלת הכתרת אשר על פני העמודים:
ואת המכנות עשר ואת הכירת עשרה על המכנות: ואת הים האחד ואת הבקר
שנים עשר תחת הים: ואת הסירות ואת היעים ואת המזרקות ואת כל הכלים
האלה (האהל כתיב) אשר עשה חירם למלך שלמה בית יהוה נחשת ממרט: בככר
הירדן יצקם המלך במעבה האדמה בין סכות ובין צרתן: וינח שלמה את כל
הכלים מרב מאד מאד לא נחקר משקל הנחשת: ויעש שלמה את כל הכלים אשר
בית יהוה את מזבח הזהב ואת השלחן אשר עליו לחם הפנים זהב: ואת המנרות
חמש מימין וחמש משמאל לפני הדביר זהב סגור והפרח והנרת והמלקחים
זהב: והספות והמזמרות והמזרקות והכפות והמחתות זהב סגור והפתות לדלתות
הבית הפנימי לקדש הקדשים לדלתי הבית להיכל זהב:

הפטרת ערב ראש חודש שחל בשבת בשמואל א׳ סימן כ׳

ויאמר לו יהונתן מחר חדש ונפקדת כי יפקד מושבך: ושלשת תרד מאד ובאת
אל המקום אשר נסתרת שם ביום המעשה וישבת אצל האבן האזל: ואני
שלשת החצים צדה אורה לשלח לי למטרה: והנה אשלח את הנער לך מצא את
החצים אם אמר אמר לנער הנה החצים ממך והנה קחנו ובאה כי שלום לך ואין
דבר חי יהוה: ואם כה אמר לעלם הנה החצים ממך והלאה לך כי שלחך יהוה:
והדבר אשר דברנו אני ואתה הנה יהוה ביני ובינך עד עולם: ויסתר דוד בשדה
ויהי החדש וישב המלך אל (על כ׳) הלחם לאכול: וישב המלך על מושבו כפעם
בפעם אל מושב הקיר ויקם יהונתן וישב אבנר מצד שאול ויפקד מקום דוד: ולא
דבר שאול מאומה ביום ההוא כי אמר מקרה הוא בלתי טהור הוא כי לא טהור:
ויהי ממחרת החדש השני ויפקד מקום דוד ויאמר שאול אל יהונתן בנו מדוע לא
בא בן ישי גם תמול גם היום אל הלחם: ויען יהונתן את שאול נשאל נשאל דוד
מעמדי עד בית לחם: ויאמר שלחני נא כי זבח משפחה לנו בעיר והוא צוה לי
אחי ועתה אם מצאתי חן בעיניך אמלטה נא ואראה את אחי על כן לא בא אל
שלחן המלך: ויחר אף שאול ביהונתן ויאמר לו בן נעות המרדות הלוא ידעתי
כי בחר אתה לבן ישי לבשתך ולבשת ערות אמך: כי כל הימים אשר בן ישי חי
על האדמה לא תכון אתה ומלכותך ועתה שלח וקח אתו אלי כי בן מות הוא:
ויען יהונתן את שאול אביו ויאמר אליו למה יומת מה עשה: ויטל שאול את החנית
עליו להכתו וידע יהונתן כי כלה היא מעם אביו להמית את דוד: ויקם יהונתן מעם
השלחן בחרי אף ולא אכל ביום החדש השני לחם כי נעצב אל דוד כי הכלמו אביו:
ויהי בבקר ויצא יהונתן השדה למועד דוד ונער קטן עמו: ויאמר לנערו רץ מצא

בא את־החצים אשר אנכי מורה הנער רץ והוא־ירה החצי להעברו: ויבא הנער
עד־מקום החצי אשר ירה יהונתן ויקרא יהונתן אחרי הנער ויאמר הלוא החצי ממך
והלאה: ויקרא יהונתן אחרי הנער מהרה חושה אל־תעמד וילקט נער יהונתן את־
החצים החצי כתיב ויבא אל־אדניו: והנער לא־ידע מאומה אך יהונתן ודוד ידעו את־
הדבר: ויתן יהונתן את־כליו אל־הנער אשר־לו ויאמר לו לך הביא העיר: הנער
בא ודוד קם מאצל הנגב ויפל לאפיו ארצה וישתחו שלש פעמים וישקו | איש את־
רעהו ויבכו איש את־רעהו עד־דוד הגדיל: ויאמר יהונתן לדוד לך לשלום אשר
נשבענו שנינו אנחנו בשם יהוה לאמר יהוה יהיה | ביני ובינך ובין זרעי ובין
זרעך עד־עולם:

סדר הקריאה למפטיר שבת ור"ח

בשבת ור"ח מוציאין ב' ספרים בראשון קורין ששה גברי בפרשת השבוע ואומרים קדיש ובס"ת שני קורין פרשה זו בפ' פנחס

במדבר כח ט וביום השבת שני־כבשים בני־שנה תמימם ושני עשרנים סלת מנחה
בלולה בשמן ונסכו: עלת שבת בשבתו על־עלת התמיד ונסכה: פ
ובראשי חדשיכם תקריבו עלה ליהוה פרים בני־בקר שנים ואיל אחד כבשים
בני־שנה שבעה תמימם: ושלשה עשרנים סלת מנחה בלולה בשמן לפר האחד
ושני עשרנים סלת מנחה בלולה בשמן לאיל האחד: ועשרן עשרון סלת מנחה
בלולה בשמן לכבש האחד עלה ריח ניחח אשה ליהוה: ונסכיהם חצי ההין יהיה
לפר ושלישת ההין לאיל ורביעת ההין לכבש יין זאת עלת חדש בחדשו לחדשי
השנה: ושעיר עזים אחד לחטאת ליהוה על־עלת התמיד יעשה ונסכו:

הפטרה לשבת וראש חודש (בישעיה סימן סו)

כה אמר יהוה השמים כסאי והארץ הדם רגלי אי־זה בית אשר תבנו־לי ואי־זה
מקום מנוחתי: ואת־כל־אלה ידי עשתה ויהיו כל־אלה נאם־יהוה ואל־זה אביט
אל־עני ונכה־רוח וחרד על־דברי: שוחט השור מכה־איש זובח השה ערף כלב
מעלה מנחה דם־חזיר מזכיר לבנה מברך און גם־המה בחרו בדרכיהם ובשקוציהם
נפשם חפצה: גם־אני אבחר בתעלליהם ומגורתם אביא להם יען קראתי ואין עונה
דברתי ולא שמעו ויעשו הרע בעיני ובאשר לא־חפצתי בחרו: שמעו דבר־יהוה
החרדים אל־דברו אמרו אחיכם שנאיכם מנדיכם למען שמי יכבד יהוה ונראה
בשמחתכם והם יבשו: קול שאון מעיר קול מהיכל קול יהוה משלם גמול לאיביו:
בטרם תחיל ילדה בטרם יבוא חבל לה והמליטה זכר: מי־שמע כזאת מי ראה כאלה
היוחל ארץ ביום אחד אם־יולד גוי פעם אחת כי־חלה גם־ילדה ציון את־בניה: האני
אשביר ולא אוליד יאמר יהוה אם־אני המוליד ועצרתי אמר אלהיך: שמחו את־
ירושלם וגילו בה כל־אהביה שישו אתה משוש כל־המתאבלים עליה: למען תינקו
ושבעתם משד תנחמיה למען תמצו והתענגתם מזיז כבודה: כי־כה | אמר יהוה
הנני נטה־אליה כנהר שלום וכנחל שוטף כבוד גוים וינקתם על־צד תנשאו ועל־
ברכים תשעשעו: כאיש אשר אמו תנחמנו כן אנכי אנחמכם ובירושלם תנחמו:

וראיתם ושש לבכם ועצמותיכם כדשא תפרחנה ונודעה יד־יהוה את־עבדיו וזעם את־איביו׃ כי־הנה יהוה באש יבוא וכסופה מרכבתיו להשיב בחמה אפו וגערתו בלהבי־אש׃ כי באש יהוה נשפט ובחרבו את־כל־בשר ורבו חללי יהוה׃ המתקדשים והמטהרים אל־הגנות אחר אחת (אחד כתיב) בתוך אכלי בשר החזיר והשקץ והעכבר יחדו יספו נאם־יהוה׃ ואנכי מעשיהם ומחשבתיהם באה לקבץ את־כל־הגוים והלשנות ובאו וראו את־כבודי׃ ושמתי בהם אות ושלחתי מהם | פליטים אל־הגוים תרשיש פול ולוד משכי קשת תובל ויון האיים הרחקים אשר לא־שמעו את־שמעי ולא־ראו את־כבודי והגידו את־כבודי בגוים׃ והביאו את־כל־אחיכם מכל־הגוים | מנחה | ליהוה בסוסים וברכב ובצבים ובפרדים ובכרכרות על הר קדשי ירושלם אמר יהוה כאשר יביאו בני ישראל את־המנחה בכלי טהור בית יהוה׃ וגם־מהם אקח לכהנים ללוים אמר יהוה׃ כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עשה עמדים לפני נאם־יהוה כן יעמד זרעכם ושמכם׃ והיה מדי־חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבוא כל־בשר להשתחות לפני אמר יהוה׃ ויצאו וראו בפגרי האנשים הפשעים בי כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה והיו דראון לכל־בשר׃

והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבוא כל בשר להשתחות לפני אמר ה׳:

מנהג הספרדים אם חל ר"ח ביום ב"ק וביום א׳ להוסיף פסוק ראשון ואחרון של הפטרת מחר חדש:

כללים בדברי רש"י ז"ל

א) כל מקום שפירש רש"י כתרגומו. הנה הוא אומר את העברי. פירוש שאין השפה כמו העברי:
ב) ואונקלוס תרגם. אז אינו אומר התרגום אלא מפרש דעתו של אונקלוס:
ג) כמתרגם. בכל מקום שהוא. אז אומר התרגום שהוא טעות:
ד) ותרגומו. אז מביא רש"י ראיה לפירושו שכן הוא:
ה) ושהוא כותב כתרגום. כגון דקולו או כיוצא בו ואינו אומר כתרגומו או תרגם. אז אינו קשה על העברי אלא רוצה ליישב ולפרש לשון התרגום כגון בהלחים הוא מפרש שהוא לשון הולכה:
ו) ושהוא אומר ואונקלוס תרגם כפנים אחרים. אז לשון המקרא נופל על לשון התרגום אך שמאריך בלשון:
ז) ושהוא כותב העברי וגם התרגום כגון כבד תרגום יקיר ולא אתיקר אז הוא מפרש שפעולה זאת הטעם אחר שהעברי לומר שהוא נווי אלא גם דבר כמו כי כבד ממך הדבר. וגם כשמשנה לשון התרגום מן העברי לפי לשון התרגום יש לומר כגון ופרישו בארץ וניסוס בארעא פירוש עבר והתרגום משבכו להכא. או נקנה בכך. תרגום ערס אגרך אלא נאמר שהגון שמוס:

שמות הטעמים

פשטא מונח זרקא מונח סגול מונח | מונח רביעי מהפך פשטא זקף קטן זקף גדול מרכא טפחא מונח אתנחתא פזר תלישא קטנה תלישא גדולה קדמא ואזלא אזלא גרש גרשים דרגא תביר יתיב פסיק | סוף פסוק: שלשלת קרני פרה מרכא כפולה ירח בן יומו׃

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת: בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

וכשמסיים ההפטרה יאמר זה

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם צוּר כָּל הָעוֹלָמִים צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעֹשֶׂה הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן אַתָּה הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן (וְרַחֲמָן) אָתָּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ: בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ בִּמְהֵרָה יָבֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת:

עַל הַכֹּל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

תְּפִלּוֹת לְשַׁבְּתוֹת הַשָּׁנָה

עִם יוֹצֵר לְאַרְבַּע פָּרָשִׁיּוֹת

סֵדֶר קַבָּלַת שַׁבָּת

לְכוּ נְרַנְּנָה לַיְיָ נָרִיעָה לְצוּר יִשְׁעֵנוּ: נְקַדְּמָה
פָנָיו בְּתוֹדָה בִּזְמִרוֹת נָרִיעַ לוֹ: כִּי אֵל
גָּדוֹל יְיָ וּמֶלֶךְ גָּדוֹל עַל כָּל אֱלֹהִים: אֲשֶׁר בְּיָדוֹ
מֶחְקְרֵי אָרֶץ וְתוֹעֲפוֹת הָרִים לוֹ: אֲשֶׁר לוֹ הַיָּם
וְהוּא עָשָׂהוּ וְיַבֶּשֶׁת יָדָיו יָצָרוּ: בֹּאוּ נִשְׁתַּחֲוֶה
וְנִכְרָעָה נִבְרְכָה לִפְנֵי יְיָ עֹשֵׂנוּ: כִּי הוּא אֱלֹהֵינוּ
וַאֲנַחְנוּ עַם מַרְעִיתוֹ וְצֹאן יָדוֹ הַיּוֹם אִם בְּקֹלוֹ
תִשְׁמָעוּ: אַל תַּקְשׁוּ לְבַבְכֶם כִּמְרִיבָה כְּיוֹם
מַסָּה בַּמִּדְבָּר: אֲשֶׁר נִסּוּנִי אֲבוֹתֵיכֶם בְּחָנוּנִי
גַּם רָאוּ פָעֳלִי: אַרְבָּעִים שָׁנָה אָקוּט בְּדוֹר
וָאֹמַר עַם תֹּעֵי לֵבָב הֵם וְהֵם לֹא יָדְעוּ דְרָכָי:
אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי בְאַפִּי אִם יְבֹאוּן אֶל מְנוּחָתִי:
שִׁירוּ לַיְיָ שִׁיר חָדָשׁ שִׁירוּ לַיְיָ כָּל הָאָרֶץ: שִׁירוּ
לַיְיָ בָּרְכוּ שְׁמוֹ בַּשְּׂרוּ מִיּוֹם לְיוֹם יְשׁוּעָתוֹ:
סַפְּרוּ בַגּוֹיִם כְּבוֹדוֹ בְּכָל הָעַמִּים נִפְלְאוֹתָיו: כִּי גָדוֹל
יְיָ וּמְהֻלָּל מְאֹד נוֹרָא הוּא עַל כָּל אֱלֹהִים: כִּי כָּל
אֱלֹהֵי הָעַמִּים אֱלִילִים. וַיְיָ שָׁמַיִם עָשָׂה: הוֹד וְהָדָר
לְפָנָיו עֹז וְתִפְאֶרֶת בְּמִקְדָּשׁוֹ: הָבוּ לַיְיָ מִשְׁפְּחוֹת
עַמִּים הָבוּ לַיְיָ כָּבוֹד וָעֹז: הָבוּ לַיְיָ כְּבוֹד שְׁמוֹ שְׂאוּ
מִנְחָה וּבֹאוּ לְחַצְרוֹתָיו: הִשְׁתַּחֲווּ לַיְיָ בְּהַדְרַת קֹדֶשׁ
חִילוּ מִפָּנָיו כָּל הָאָרֶץ: אִמְרוּ בַגּוֹיִם יְיָ מָלָךְ אַף
תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל תִּמּוֹט יָדִין עַמִּים בְּמֵישָׁרִים: יִשְׂמְחוּ
הַשָּׁמַיִם וְתָגֵל הָאָרֶץ יִרְעַם הַיָּם וּמְלֹאוֹ: יַעֲלֹז שָׂדַי
וְכָל אֲשֶׁר בּוֹ אָז יְרַנְּנוּ כָּל עֲצֵי יָעַר: לִפְנֵי יְיָ כִּי
בָא כִּי בָא לִשְׁפֹּט הָאָרֶץ יִשְׁפֹּט תֵּבֵל בְּצֶדֶק
וְעַמִּים בֶּאֱמוּנָתוֹ:

יְיָ מָלָךְ תָּגֵל הָאָרֶץ יִשְׂמְחוּ אִיִּים רַבִּים: עָנָן וַעֲרָפֶל
סְבִיבָיו צֶדֶק וּמִשְׁפָּט מְכוֹן כִּסְאוֹ: אֵשׁ לְפָנָיו תֵּלֵךְ
וּתְלַהֵט סָבִיב צָרָיו: הֵאִירוּ בְרָקָיו תֵּבֵל רָאֲתָה וַתָּחֵל
הָאָרֶץ: הָרִים כַּדּוֹנַג נָמַסּוּ מִלִּפְנֵי יְיָ מִלִּפְנֵי אֲדוֹן
כָּל הָאָרֶץ: הִגִּידוּ הַשָּׁמַיִם צִדְקוֹ וְרָאוּ כָל הָעַמִּים
כְּבוֹדוֹ: יֵבֹשׁוּ כָּל עֹבְדֵי פֶסֶל הַמִּתְהַלְלִים בָּאֱלִילִים
הִשְׁתַּחֲווּ לוֹ כָּל אֱלֹהִים: שָׁמְעָה וַתִּשְׂמַח צִיּוֹן
וַתָּגֵלְנָה בְּנוֹת יְהוּדָה לְמַעַן מִשְׁפָּטֶיךָ יְיָ: כִּי אַתָּה יְיָ
עֶלְיוֹן עַל כָּל הָאָרֶץ מְאֹד נַעֲלֵיתָ עַל כָּל אֱלֹהִים:
אֹהֲבֵי יְיָ שִׂנְאוּ רָע שֹׁמֵר נַפְשׁוֹת חֲסִידָיו מִיַּד רְשָׁעִים
יַצִּילֵם: אוֹר זָרֻעַ לַצַּדִּיק וּלְיִשְׁרֵי לֵב שִׂמְחָה:
שִׂמְחוּ צַדִּיקִים בַּיְיָ וְהוֹדוּ לְזֵכֶר קָדְשׁוֹ:

מִזְמוֹר שִׁירוּ לַיְיָ שִׁיר חָדָשׁ כִּי נִפְלָאוֹת
עָשָׂה הוֹשִׁיעָה לּוֹ יְמִינוֹ וּזְרוֹעַ
קָדְשׁוֹ: הוֹדִיעַ יְיָ יְשׁוּעָתוֹ לְעֵינֵי הַגּוֹיִם גִּלָּה
צִדְקָתוֹ: זָכַר חַסְדּוֹ וֶאֱמוּנָתוֹ לְבֵית יִשְׂרָאֵל רָאוּ
כָל אַפְסֵי אָרֶץ אֵת יְשׁוּעַת אֱלֹהֵינוּ: הָרִיעוּ
לַיְיָ כָּל הָאָרֶץ פִּצְחוּ וְרַנְּנוּ וְזַמֵּרוּ: זַמְּרוּ לַיְיָ
בְּכִנּוֹר בְּכִנּוֹר וְקוֹל זִמְרָה: בַּחֲצֹצְרוֹת וְקוֹל
שׁוֹפָר הָרִיעוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ יְיָ: יִרְעַם הַיָּם וּמְלֹאוֹ
תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ: נְהָרוֹת יִמְחֲאוּ כָף יַחַד
הָרִים יְרַנֵּנוּ: לִפְנֵי יְיָ כִּי בָא לִשְׁפֹּט הָאָרֶץ
יִשְׁפֹּט תֵּבֵל בְּצֶדֶק וְעַמִּים בְּמֵישָׁרִים:

יְיָ מָלָךְ יִרְגְּזוּ עַמִּים יֹשֵׁב כְּרוּבִים תָּנוּט הָאָרֶץ: יְיָ
בְּצִיּוֹן גָּדוֹל וְרָם הוּא עַל כָּל הָעַמִּים: יוֹדוּ שִׁמְךָ
גָּדוֹל וְנוֹרָא קָדוֹשׁ הוּא: וְעֹז מֶלֶךְ מִשְׁפָּט אָהֵב אַתָּה
כּוֹנַנְתָּ מֵישָׁרִים מִשְׁפָּט וּצְדָקָה בְּיַעֲקֹב אַתָּה עָשִׂיתָ:
רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לַהֲדֹם רַגְלָיו קָדוֹשׁ
הוּא: מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּכֹהֲנָיו וּשְׁמוּאֵל בְּקֹרְאֵי שְׁמוֹ
קֹרְאִים אֶל יְיָ וְהוּא יַעֲנֵם: בְּעַמּוּד עָנָן יְדַבֵּר אֲלֵיהֶם
שָׁמְרוּ עֵדֹתָיו וְחֹק נָתַן לָמוֹ: יְיָ אֱלֹהֵינוּ אַתָּה עֲנִיתָם
אֵל נֹשֵׂא הָיִיתָ לָהֶם וְנֹקֵם עַל עֲלִילוֹתָם: רוֹמְמוּ יְיָ
אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לְהַר קָדְשׁוֹ כִּי קָדוֹשׁ יְיָ אֱלֹהֵינוּ:

מִזְמוֹר לְדָוִד הָבוּ לַיְיָ בְּנֵי אֵלִים הָבוּ לַיְיָ כָּבוֹד
וָעֹז: הָבוּ לַיְיָ כְּבוֹד שְׁמוֹ הִשְׁתַּחֲווּ לַיְיָ
בְּהַדְרַת קֹדֶשׁ: קוֹל יְיָ עַל הַמָּיִם אֵל הַכָּבוֹד הִרְעִים
יְיָ עַל מַיִם רַבִּים: קוֹל יְיָ בַּכֹּחַ קוֹל יְיָ בֶּהָדָר: קוֹל
יְיָ שֹׁבֵר אֲרָזִים וַיְשַׁבֵּר יְיָ אֶת אַרְזֵי הַלְּבָנוֹן: וַיַּרְקִידֵם
כְּמוֹ עֵגֶל לְבָנוֹן וְשִׂרְיוֹן כְּמוֹ בֶן רְאֵמִים: קוֹל יְיָ חֹצֵב
לַהֲבוֹת אֵשׁ: קוֹל יְיָ יָחִיל מִדְבָּר יָחִיל יְיָ מִדְבַּר קָדֵשׁ:
קוֹל יְיָ יְחוֹלֵל אַיָּלוֹת וַיֶּחֱשֹׂף יְעָרוֹת וּבְהֵיכָלוֹ כֻּלּוֹ אֹמֵר
כָּבוֹד: יְיָ לַמַּבּוּל יָשָׁב וַיֵּשֶׁב יְיָ מֶלֶךְ לְעוֹלָם: יְיָ עֹז
לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם: ואומרים אנא בכח

לְכָה דוֹדִי לִקְרַאת כַּלָּה פְּנֵי שַׁבָּת נְקַבְּלָה: לכה

שָׁמוֹר וְזָכוֹר בְּדִבּוּר אֶחָד. הִשְׁמִיעָנוּ אֵל
הַמְּיֻחָד. יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד. לְשֵׁם
וּלְתִפְאֶרֶת וְלִתְהִלָּה: לכה

לִקְרַאת שַׁבָּת לְכוּ וְנֵלְכָה. כִּי הִיא מְקוֹר
הַבְּרָכָה. מֵרֹאשׁ מִקֶּדֶם נְסוּכָה. סוֹף
מַעֲשֶׂה בְּמַחֲשָׁבָה תְּחִלָּה: לכה

מִקְדַּשׁ מֶלֶךְ עִיר מְלוּכָה. קוּמִי צְאִי מִתּוֹךְ
הַהֲפֵכָה. רַב לָךְ שֶׁבֶת בְּעֵמֶק הַבָּכָא.
וְהוּא יַחֲמוֹל עָלַיִךְ חֶמְלָה: לכה

הִתְנַעֲרִי מֵעָפָר קוּמִי. לִבְשִׁי בִּגְדֵי
תִפְאַרְתֵּךְ עַמִּי. עַל יַד בֶּן יִשַׁי בֵּית
הַלַּחְמִי. קָרְבָה אֶל נַפְשִׁי גְאָלָהּ: לכה

הִתְעוֹרְרִי הִתְעוֹרְרִי. כִּי בָא אוֹרֵךְ קוּמִי
אוֹרִי. עוּרִי עוּרִי שִׁיר דַּבֵּרִי. כְּבוֹד יְיָ
עָלַיִךְ נִגְלָה: לכה

לֹא תֵבֹשִׁי וְלֹא תִכָּלְמִי מַה תִּשְׁתּוֹחֲחִי
וּמַה תֶּהֱמִי בָּךְ יֶחֱסוּ עֲנִיֵּי עַמִּי. וְנִבְנְתָה
עִיר עַל תִּלָּהּ: לכה

וְהָיוּ לִמְשִׁסָּה שֹׁאסָיִךְ. וְרָחֲקוּ כָּל
מְבַלְּעָיִךְ. יָשִׂישׂ עָלַיִךְ אֱלֹהָיִךְ. כִּמְשׂוֹשׂ
חָתָן עַל כַּלָּה: לכה

יָמִין וּשְׂמֹאל תִּפְרוֹצִי. וְאֶת יְיָ תַּעֲרִיצִי.
עַל יַד אִישׁ בֶּן פַּרְצִי. וְנִשְׂמְחָה וְנָגִילָה: לכה

בּוֹאִי בְשָׁלוֹם עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ. גַּם בְּשִׂמְחָה
וּבְצָהֳלָה. תּוֹךְ אֱמוּנֵי עַם סְגֻלָּה.
בּוֹאִי כַלָּה בּוֹאִי כַלָּה: לכה

מזמור שיר ליום השבת וכו׳. ק״י

תפלת ערבית של שבת

חזן בָּרְכוּ אֶת יְיָ הַמְבֹרָךְ:

ק״ח בָּרוּךְ יְיָ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר
בִּדְבָרוֹ מַעֲרִיב עֲרָבִים בְּחָכְמָה
פּוֹתֵחַ שְׁעָרִים וּבִתְבוּנָה מְשַׁנֶּה עִתִּים
וּמַחֲלִיף אֶת הַזְּמַנִּים וּמְסַדֵּר אֶת הַכּוֹכָבִים
בְּמִשְׁמְרוֹתֵיהֶם בָּרָקִיעַ כִּרְצוֹנוֹ. בּוֹרֵא יוֹם
וָלָיְלָה גּוֹלֵל אוֹר מִפְּנֵי חֹשֶׁךְ וְחֹשֶׁךְ מִפְּנֵי
אוֹר. וּמַעֲבִיר יוֹם וּמֵבִיא לָיְלָה וּמַבְדִּיל בֵּין
יוֹם וּבֵין לָיְלָה יְיָ צְבָאוֹת שְׁמוֹ: אֵל חַי וְקַיָּם
תָּמִיד יִמְלוֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה
יְיָ הַמַּעֲרִיב עֲרָבִים:

אַהֲבַת עוֹלָם בֵּית יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ אָהָבְתָּ. תּוֹרָה
וּמִצְוֹת חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים אוֹתָנוּ לִמַּדְתָּ. עַל כֵּן
יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּשָׁכְבֵנוּ וּבְקוּמֵנוּ נָשִׂיחַ בְּחֻקֶּיךָ וְנִשְׂמַח
בְּדִבְרֵי תוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ לְעוֹלָם וָעֶד. כִּי הֵם חַיֵּינוּ
וְאֹרֶךְ יָמֵינוּ. וּבָהֶם נֶהְגֶּה יוֹמָם וָלָיְלָה. וְאַהֲבָתְךָ
אַל תָּסִיר מִמֶּנּוּ לְעוֹלָמִים: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אוֹהֵב
עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל: קריאת שמע תמצא בתפלת שחרית

אֱמֶת וֶאֱמוּנָה כָּל זֹאת וְקַיָּם עָלֵינוּ כִּי הוּא יְיָ
אֱלֹהֵינוּ וְאֵין זוּלָתוֹ וַאֲנַחְנוּ יִשְׂרָאֵל עַמּוֹ
הַפּוֹדֵנוּ מִיַּד מְלָכִים מַלְכֵּנוּ הַגּוֹאֲלֵנוּ מִכַּף כָּל
הֶעָרִיצִים הָאֵל הַנִּפְרָע לָנוּ מִצָּרֵינוּ וְהַמְשַׁלֵּם גְּמוּל
לְכָל אֹיְבֵי נַפְשֵׁנוּ. הָעֹשֶׂה גְדוֹלוֹת עַד אֵין חֵקֶר נִסִּים
וְנִפְלָאוֹת עַד אֵין מִסְפָּר. הַשָּׂם נַפְשֵׁנוּ בַּחַיִּים וְלֹא
נָתַן לַמּוֹט רַגְלֵנוּ. הַמַּדְרִיכֵנוּ עַל בָּמוֹת אוֹיְבֵינוּ
וַיָּרֶם קַרְנֵנוּ עַל כָּל שׂוֹנְאֵינוּ. הָעֹשֶׂה לָּנוּ נִסִּים
וּנְקָמָה בְּפַרְעֹה אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים בְּאַדְמַת בְּנֵי חָם.
הַמַּכֶּה בְעֶבְרָתוֹ כָּל בְּכוֹרֵי מִצְרָיִם וַיּוֹצֵא אֶת עַמּוֹ
יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם לְחֵרוּת עוֹלָם. הַמַּעֲבִיר בָּנָיו בֵּין
גִּזְרֵי יַם סוּף אֶת רוֹדְפֵיהֶם וְאֶת שׂוֹנְאֵיהֶם בִּתְהוֹמוֹת
טִבַּע וְרָאוּ בָנָיו גְּבוּרָתוֹ שִׁבְּחוּ וְהוֹדוּ לִשְׁמוֹ:
וּמַלְכוּתוֹ בְּרָצוֹן קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל
לְךָ עָנוּ שִׁירָה בְּשִׂמְחָה רַבָּה וְאָמְרוּ כֻלָּם:

מִי כָמֹכָה בָּאֵלִם יְיָ מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא
תְהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא: מַלְכוּתְךָ רָאוּ בָנֶיךָ בּוֹקֵעַ
יָם לִפְנֵי מֹשֶׁה זֶה אֵלִי עָנוּ וְאָמְרוּ: יְיָ יִמְלֹךְ לְעוֹלָם
וָעֶד: וְנֶאֱמַר כִּי פָדָה יְיָ אֶת יַעֲקֹב וּגְאָלוֹ מִיַּד חָזָק
מִמֶּנּוּ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ גָּאַל יִשְׂרָאֵל:

הַשְׁכִּיבֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְשָׁלוֹם וְהַעֲמִידֵנוּ מַלְכֵּנוּ
לְחַיִּים. וּפְרוֹשׂ עָלֵינוּ סֻכַּת שְׁלוֹמֶךָ.
וְתַקְּנֵנוּ בְּעֵצָה טוֹבָה מִלְּפָנֶיךָ. וְהוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן
שְׁמֶךָ. וְהָגֵן בַּעֲדֵנוּ. וְהָסֵר מֵעָלֵינוּ אוֹיֵב דֶּבֶר וְחֶרֶב
וְרָעָב וְיָגוֹן. וְהָסֵר שָׂטָן מִלְּפָנֵינוּ וּמֵאַחֲרֵינוּ. וּבְצֵל
כְּנָפֶיךָ תַּסְתִּירֵנוּ. כִּי אֵל שׁוֹמְרֵנוּ וּמַצִּילֵנוּ אָתָּה
כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה. וּשְׁמוֹר צֵאתֵנוּ
וּבוֹאֵנוּ לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם. וּפְרוֹשׂ
עָלֵינוּ סֻכַּת שְׁלוֹמֶךָ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַפּוֹרֵשׂ סֻכַּת
שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל וְעַל יְרוּשָׁלָיִם
וְשָׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת
לְדֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם: בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
אוֹת הִיא לְעֹלָם כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְיָ אֶת הַשָּׁמַיִם
וְאֶת הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ: ח״ק

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי
אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל
הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים
טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל
לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה:

בשב"ת זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים וכתבנו בספר החיים למענך אלהים חיים :

מלך עוזר ומושיע ומגן : ברוך אתה יי מגן אברהם :
אתה גבור לעולם אדני מחיה מתים אתה רב להושיע : בחורף משיב הרוח ומוריד הגשם :
מכלכל חיים בחסד מחיה מתים ברחמים רבים סומך נופלים ורופא חולים ומתיר אסורים ומקים אמונתו לישני עפר. מי כמוך בעל גבורות ומי דומה לך מלך ממית ומחיה ומצמיח ישועה :
בשב"ת מי כמוך אב הרחמים זוכר יצוריו לחיים ברחמים :
ונאמן אתה להחיות מתים : ברוך אתה יי מחיה המתים :

אתה קדוש ושמך קדוש וקדושים בכל יום יהללוך סלה : ברוך אתה יי האל הקדוש :
(בשב"ת המלך הקדוש) :

אתה קדשת את יום השביעי לשמך . תכלית מעשה שמים וארץ . ברכתו מכל הימים וקדשתו מכל הזמנים . וכן כתוב בתורתך :
ויכלו השמים והארץ וכל צבאם : ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה וישבת ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה : ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אתו כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות :
אלהינו ואלהי אבותינו רצה במנוחתנו. קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך שבענו מטובך ושמחנו בישועתך וטהר לבנו לעבדך באמת והנחילנו יי אלהינו באהבה וברצון שבת קדשך וינוחו בה ישראל מקדשי שמך : ברוך אתה יי מקדש השבת : רצה וכו' מבלא בתפלת שחרית

הש"ץ והקהל אומרים ויכלו והש"ץ מתחיל כאן
ברוך אתה יי אלהינו ואלהי אבותינו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב האל הגדול הגבור והנורא אל עליון קונה שמים וארץ :

יחיד מתחיל כאן
מגן אבות בדברו מחיה מתים במאמרו האל (בשב"ת המלך) הקדוש שאין כמוהו . המניח לעמו ביום שבת קדשו כי בם רצה להניח להם . לפניו נעבוד ביראה ופחד ונודה לשמו בכל יום תמיד מעין הברכות. אל ההודאות אדון השלום מקדש השבת ומברך שביעי ומניח בקדשה לעם מדשני ענג זכר למעשה בראשית :
וש"ץ אלהינו ואלהי אבותינו וכו' ק"ש

במה מדליקין ובמה אין מדליקין . אין מדליקין לא בלכש ולא בחוסן ולא בכלך . ולא בפתילת האידן . ולא בפתילת המדבר . ולא בירוקה שעל פני המים . לא בזפת . ולא בשעוה . ולא בשמן קיק . ולא בשמן שרפה . ולא באליה . ולא בחלב . נחום המדי אומר מדליקין בחלב מבשל . וחכמים אומרים אחד מבשל ואחד שאינו מבשל אין מדליקין בו : אין מדליקין בשמן שרפה ביום טוב . רבי ישמעאל אומר אין מדליקין בעטרן מפני כבוד השבת . וחכמים מתירין בכל השמנים בשמן שמשמין בשמן אגוזים בשמן צנונות בשמן דגים בשמן פקעות בעטרן ובנפט. רבי טרפון אומר אין מדליקין אלא בשמן זית בלבד : כל היוצא מן העץ אין מדליקין בו אלא פשתן. וכל היוצא מן העץ אינו מטמא טמאת אהלים אלא פשתן : פתילת הבגד שקפלה ולא הבהבה . רבי אליעזר אומר טמאה היא ואין מדליקין בה . רבי עקיבא אומר טהורה היא ומדליקין בה : לא יקוב אדם שפופרת של ביצה וימלאנה שמן ויתננה על פי הנר . בשביל שתהא מנטפת . ואפילו היא של חרס . ורבי יהודה מתיר . אבל אם חברה היוצר מתחלה מתר מפני שהוא כלי אחד . לא ימלא אדם קערה שמן ויתננה בצד הנר ויתן ראש הפתילה בתוכה בשביל שתהא שואבת . ורבי יהודה מתיר : המכבה את הנר מפני שהוא מתירא מפני עובדי כוכבים מפני לסטים מפני רוח רעה או בשביל החולה שיישן פטור . כחס על הנר כחס על השמן כחס על הפתילה חיב . רבי יוסי פוטר בכלן חוץ מן הפתילה מפני שהוא עושה פחם : על שלש עבירות נשים מתות בשעת לדתן . על שאינן זהירות בנדה בחלה ובהדלקת הנר : שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשכה. עשרתם ערבתם הדליקו את הנר . ספק חשכה ספק אינה חשכה . אין מעשרין את הודאי . ואין מטבילין את הכלים . ואין מדליקין את הנרות . אבל מעשרין את הדמאי . ומערבין . וטומנין את החמין :
תניא אמר רבי חנינא חייב אדם למשמש בגדיו בערב שבת עם חשכה שמא ישכח ויצא . אמר רב יוסף הלכתא רבתא לשבתא :
אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם שנאמר וכל בניך למודי יי ורב שלום בניך . אל תקרי בניך אלא בוניך : שלום רב לאהבי תורתך ואין למו מכשול : יהי שלום בחילך שלוה בארמנותיך : למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך : למען בית יי אלהינו אבקשה טוב לך : יי עוז לעמו יתן יי יברך את עמו בשלום :
ק"ש דרבנן קידוש עלינו ק"י א"ע

כשנכנס לבית הכנסת יאמר זה:

מַה טֹּבוּ אֹהָלֶיךָ יַעֲקֹב מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ יִשְׂרָאֵל: וַאֲנִי בְּרֹב חַסְדְּךָ אָבֹא בֵיתֶךָ אֶשְׁתַּחֲוֶה אֶל הֵיכַל קָדְשְׁךָ בְּיִרְאָתֶךָ: יְיָ אָהַבְתִּי מְעוֹן בֵּיתֶךָ וּמְקוֹם מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ: וַאֲנִי אֶשְׁתַּחֲוֶה וְאֶכְרָעָה אֶבְרְכָה לִפְנֵי יְיָ עֹשִׂי: וַאֲנִי תְפִלָּתִי לְךָ יְיָ עֵת רָצוֹן אֱלֹהִים בְּרָב חַסְדֶּךָ עֲנֵנִי בֶּאֱמֶת יִשְׁעֶךָ:

אֲדוֹן עוֹלָם אֲשֶׁר מָלַךְ. בְּטֶרֶם כָּל יְצִיר נִבְרָא: לְעֵת נַעֲשָׂה בְחֶפְצוֹ כֹּל. אֲזַי מֶלֶךְ שְׁמוֹ נִקְרָא: וְאַחֲרֵי כִּכְלוֹת הַכֹּל. לְבַדּוֹ יִמְלוֹךְ נוֹרָא: וְהוּא הָיָה וְהוּא הֹוֶה. וְהוּא יִהְיֶה בְּתִפְאָרָה: וְהוּא אֶחָד וְאֵין שֵׁנִי. לְהַמְשִׁיל לוֹ לְהַחְבִּירָה: בְּלִי רֵאשִׁית בְּלִי תַכְלִית. וְלוֹ הָעֹז וְהַמִּשְׂרָה: וְהוּא אֵלִי וְחַי גֹּאֲלִי. וְצוּר חֶבְלִי בְּעֵת צָרָה: וְהוּא נִסִּי וּמָנוֹס לִי. מְנָת כּוֹסִי בְּיוֹם אֶקְרָא: בְּיָדוֹ אַפְקִיד רוּחִי. בְּעֵת אִישַׁן וְאָעִירָה: וְעִם רוּחִי גְוִיָּתִי יְיָ לִי וְלֹא אִירָא:

יִגְדַּל אֱלֹהִים חַי וְיִשְׁתַּבַּח. נִמְצָא וְאֵין עֵת אֶל מְצִיאוּתוֹ: אֶחָד וְאֵין יָחִיד כְּיִחוּדוֹ. נֶעְלָם וְגַם אֵין סוֹף לְאַחְדוּתוֹ: אֵין לוֹ דְּמוּת הַגּוּף וְאֵינוֹ גוּף. לֹא נַעֲרוֹךְ אֵלָיו קְדֻשָּׁתוֹ: קַדְמוֹן לְכָל דָּבָר אֲשֶׁר נִבְרָא. רִאשׁוֹן וְאֵין רֵאשִׁית לְרֵאשִׁיתוֹ: הִנּוֹ אֲדוֹן עוֹלָם לְכָל נוֹצָר. יוֹרֶה גְדֻלָּתוֹ וּמַלְכוּתוֹ: שֶׁפַע נְבוּאָתוֹ נְתָנוֹ אֶל אַנְשֵׁי סְגֻלָּתוֹ וְתִפְאַרְתּוֹ: לֹא קָם בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה עוֹד: נָבִיא וּמַבִּיט אֶת תְּמוּנָתוֹ: תּוֹרַת אֱמֶת נָתַן לְעַמּוֹ אֵל. עַל יַד נְבִיאוֹ נֶאֱמַן בֵּיתוֹ: לֹא יַחֲלִיף הָאֵל וְלֹא יָמִיר דָּתוֹ. לְעוֹלָמִים לְזוּלָתוֹ: צוֹפֶה וְיוֹדֵעַ סְתָרֵינוּ. מַבִּיט לְסוֹף דָּבָר בְּקַדְמָתוֹ: גּוֹמֵל לְאִישׁ חֶסֶד כְּמִפְעָלוֹ. נוֹתֵן לְרָשָׁע רַע כְּרִשְׁעָתוֹ: יִשְׁלַח לְקֵץ הַיָּמִין מְשִׁיחֵנוּ. לִפְדּוֹת מְחַכֵּי קֵץ יְשׁוּעָתוֹ: מֵתִים יְחַיֶּה אֵל בְּרֹב חַסְדּוֹ. בָּרוּךְ עֲדֵי עַד שֵׁם תְּהִלָּתוֹ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יָדָיִם:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר יָצַר אֶת הָאָדָם בְּחָכְמָה וּבָרָא בוֹ נְקָבִים נְקָבִים חֲלוּלִים חֲלוּלִים גָּלוּי וְיָדוּעַ לִפְנֵי כִסֵּא כְבוֹדֶךָ שֶׁאִם יִפָּתֵחַ אֶחָד מֵהֶם אוֹ יִסָּתֵם אֶחָד מֵהֶם אִי אֶפְשַׁר לְהִתְקַיֵּם וְלַעֲמוֹד לְפָנֶיךָ אֲפִילוּ שָׁעָה אֶחָת: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ רוֹפֵא כָל בָּשָׂר וּמַפְלִיא לַעֲשׂוֹת:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לַעֲסוֹק בְּדִבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֶב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ וּבְפִי עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ וְצֶאֱצָאֵי עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתֶךָ לִשְׁמָהּ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

אֵלּוּ דְבָרִים שֶׁאֵין לָהֶם שִׁעוּר הַפֵּאָה וְהַבִּכּוּרִים וְהָרֵאָיוֹן וּגְמִילוּת חֲסָדִים וְתַלְמוּד תּוֹרָה:

אֵלּוּ דְבָרִים שֶׁאָדָם אוֹכֵל פֵּרוֹתֵיהֶם בָּעוֹלָם הַזֶּה וְהַקֶּרֶן קַיֶּמֶת לָעוֹלָם הַבָּא וְאֵלּוּ הֵן כִּבּוּד אָב וָאֵם וּגְמִילוּת חֲסָדִים וְהַשְׁכָּמַת בֵּית הַמִּדְרָשׁ שַׁחֲרִית וְעַרְבִית וְהַכְנָסַת אוֹרְחִים וּבִקּוּר חוֹלִים וְהַכְנָסַת כַּלָּה וּלְוָיַת הַמֵּת וְעִיּוּן תְּפִלָּה וַהֲבָאַת שָׁלוֹם בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כֻּלָּם:

אֱלֹהַי. נְשָׁמָה שֶׁנָּתַתָּ בִּי טְהוֹרָה הִיא אַתָּה בְרָאתָהּ אַתָּה יְצַרְתָּהּ אַתָּה נְפַחְתָּהּ בִּי וְאַתָּה מְשַׁמְּרָהּ בְּקִרְבִּי וְאַתָּה עָתִיד לִטְּלָהּ מִמֶּנִּי וּלְהַחֲזִירָהּ בִּי לֶעָתִיד לָבֹא כָּל זְמַן שֶׁהַנְּשָׁמָה בְקִרְבִּי מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי רִבּוֹן כָּל הַמַּעֲשִׂים אֲדוֹן כָּל הַנְּשָׁמוֹת: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחֲזִיר נְשָׁמוֹת לִפְגָרִים מֵתִים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר נָתַן לַשֶּׂכְוִי בִינָה לְהַבְחִין בֵּין יוֹם וּבֵין לָיְלָה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא עָשַׂנִי גּוֹי:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא עָשַׂנִי עָבֶד:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא עָשַׂנִי אִשָּׁה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם פּוֹקֵחַ עִוְרִים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם מַלְבִּישׁ עֲרֻמִּים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם מַתִּיר אֲסוּרִים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם זוֹקֵף כְּפוּפִים:

בא"י אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם רוֹקַע הָאָרֶץ עַל הַמָּיִם:

בא"י אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁעָשָׂה לִי כָּל צָרְכִּי:

בא"י אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַמֵּכִין מִצְעֲדֵי גָבֶר:

בא"י אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אוֹזֵר יִשְׂרָאֵל בִּגְבוּרָה:

בא"י אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם עוֹטֵר יִשְׂרָאֵל בְּתִפְאָרָה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַנּוֹתֵן לַיָּעֵף כֹּחַ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַמַּעֲבִיר שֵׁנָה מֵעֵינָי וּתְנוּמָה מֵעַפְעַפָּי:

וִיהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתַּרְגִּילֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ וְדַבְּקֵנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְאַל תְּבִיאֵנוּ לֹא לִידֵי חֵטְא וְלֹא לִידֵי עֲבֵרָה וְעָוֹן וְלֹא לִידֵי נִסָּיוֹן וְלֹא לִידֵי בִזָּיוֹן וְאַל תַּשְׁלֶט בָּנוּ יֵצֶר הָרָע

הַרְחִיקֵנוּ מֵאָדָם רָע וּמֵחָבֵר רָע וְדַבְּקֵנוּ בְּיֵצֶר הַטּוֹב וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים וְכוֹף אֶת יִצְרֵנוּ לְהִשְׁתַּעְבֶּד לָךְ וּתְנֵנוּ הַיּוֹם וּבְכָל יוֹם לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל רוֹאֵינוּ וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁתַּצִּילֵנִי הַיּוֹם וּבְכָל יוֹם מֵעַזֵּי פָנִים וּמֵעַזּוּת פָּנִים מֵאָדָם רָע וּמֵחָבֵר רָע וּמִשָּׁכֵן רָע וּמִפֶּגַע רָע מִשָּׂטָן הַמַּשְׁחִית מִדִּין קָשֶׁה וּמִבַּעַל דִּין קָשֶׁה בֵּין שֶׁהוּא בֶן בְּרִית וּבֵין שֶׁאֵינוֹ בֶן בְּרִית:

יְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי: יֹּאמֶר קַח נָא אֶת בִּנְךָ אֶת יְחִידְךָ אֲשֶׁר אָהַבְתָּ אֶת צְחָק וְלֶךְ לְךָ אֶל אֶרֶץ הַמֹּרִיָּה וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה ל אַחַד הֶהָרִים אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ: וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת חֲמֹרוֹ וַיִּקַּח אֶת שְׁנֵי נְעָרָיו אִתּוֹ ת יִצְחָק בְּנוֹ וַיְבַקַּע עֲצֵי עֹלָה וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל מָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר לוֹ הָאֱלֹהִים: בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיִּשָּׂא בְרָהָם אֶת עֵינָיו וַיַּרְא אֶת הַמָּקוֹם מֵרָחֹק: וַיֹּאמֶר בְרָהָם אֶל נְעָרָיו שְׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמוֹר וַאֲנִי הַנַּעַר נֵלְכָה עַד כֹּה וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם: קַּח אַבְרָהָם אֶת עֲצֵי הָעֹלָה וַיָּשֶׂם עַל יִצְחָק בְּנוֹ קַּח בְּיָדוֹ אֶת הָאֵשׁ וְאֶת הַמַּאֲכֶלֶת וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם דָּו: וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי מֶר הִנֶּנִּי בְנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וְאַיֵּה שֶּׂה לְעֹלָה: וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֱלֹהִים יִרְאֶה לּוֹ הַשֶּׂה ֹלָה בְּנִי וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו: וַיָּבֹאוּ אֶל הַמָּקוֹם ֶר אָמַר לוֹ הָאֱלֹהִים וַיִּבֶן שָׁם אַבְרָהָם אֶת הַמִּזְבֵּחַ רֹךְ אֶת הָעֵצִים וַיַּעֲקֹד אֶת יִצְחָק בְּנוֹ וַיָּשֶׂם אֹתוֹ הַמִּזְבֵּחַ מִמַּעַל לָעֵצִים: וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת יָדוֹ ח אֶת הַמַּאֲכֶלֶת לִשְׁחֹט אֶת בְּנוֹ: וַיִּקְרָא אֵלָיו אַךְ יְיָ מִן הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר נִי: וַיֹּאמֶר אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנַּעַר וְאַל תַּעַשׂ מְאוּמָה כִּי עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי יְרֵא אֱלֹהִים אַתָּה וְלֹא כְתָּ אֶת בִּנְךָ אֶת יְחִידְךָ מִמֶּנִּי: וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת יו וַיַּרְא וְהִנֵּה אַיִל אַחַר נֶאֱחַז בַּסְּבַךְ בְּקַרְנָיו וַיֵּלֶךְ רָהָם וַיִּקַּח אֶת הָאַיִל וַיַּעֲלֵהוּ לְעֹלָה תַּחַת בְּנוֹ: רָא אַבְרָהָם שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא יְיָ יִרְאֶה אֲשֶׁר ר הַיּוֹם בְּהַר יְיָ יֵרָאֶה: וַיִּקְרָא מַלְאַךְ יְיָ אֶל רָהָם שֵׁנִית מִן הַשָּׁמָיִם: וַיֹּאמֶר בִּי נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם י יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא חָשַׂכְתָּ בִּנְךָ אֶת יְחִידֶךָ: כִּי בָרֵךְ אֲבָרֶכְךָ וְהַרְבָּה אַרְבֶּה זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכַחוֹל אֲשֶׁר עַל שְׂפַת וְיִרַשׁ זַרְעֲךָ אֵת שַׁעַר אֹיְבָיו: וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ גּוֹיֵי הָאָרֶץ עֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ בְּקֹלִי: וַיָּשָׁב אַבְרָהָם אֶל נְעָרָיו וַיָּקֻמוּ וַיֵּלְכוּ יַחְדָּו אֶל בְּאֵר שָׁבַע וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם בִּבְאֵר שָׁבַע:

לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם יְרֵא שָׁמַיִם בְּסֵתֶר וּבַגָּלוּי וּמוֹדֶה עַל הָאֱמֶת וְדוֹבֵר אֱמֶת בִּלְבָבוֹ וְיַשְׁכֵּם וְיֹאמַר:

רִבּוֹן כָּל הָעוֹלָמִים לֹא עַל צִדְקוֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מַפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ כִּי עַל רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים. מָה אֲנַחְנוּ מֶה חַיֵּינוּ מֶה חַסְדֵּנוּ מַה צִּדְקוֹתֵינוּ מַה יְשׁוּעָתֵנוּ מַה כֹּחֵנוּ מַה גְּבוּרָתֵנוּ מַה נֹּאמַר לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ הֲלֹא כָּל הַגִּבּוֹרִים כְּאַיִן לְפָנֶיךָ וְאַנְשֵׁי הַשֵּׁם כְּלֹא הָיוּ וַחֲכָמִים כִּבְלִי מַדָּע וּנְבוֹנִים כִּבְלִי הַשְׂכֵּל כִּי רוֹב מַעֲשֵׂיהֶם תֹּהוּ וִימֵי חַיֵּיהֶם הֶבֶל לְפָנֶיךָ. וּמוֹתַר הָאָדָם מִן הַבְּהֵמָה אָיִן כִּי הַכֹּל הָבֶל:

אֲבָל אֲנַחְנוּ עַמְּךָ בְּנֵי בְרִיתֶךָ בְּנֵי אַבְרָהָם אֹהַבְךָ שֶׁנִּשְׁבַּעְתָּ לוֹ בְּהַר הַמֹּרִיָּה. זֶרַע יִצְחָק יְחִידוֹ שֶׁנֶּעֱקַד עַל גַּב הַמִּזְבֵּחַ עֲדַת יַעֲקֹב בִּנְךָ בְּכוֹרֶךָ שֶׁמֵּאַהֲבָתְךָ שֶׁאָהַבְתָּ אוֹתוֹ וּמִשִּׂמְחָתְךָ שֶׁשָּׂמַחְתָּ בּוֹ קָרָאתָ אֶת שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל וִישֻׁרוּן:

לְפִיכָךְ אֲנַחְנוּ חַיָּבִים לְהוֹדוֹת לְךָ וּלְשַׁבֵּחֲךָ וּלְפָאֶרְךָ וּלְבָרֵךְ וּלְקַדֵּשׁ וְלָתֵת שֶׁבַח וְהוֹדָיָה לִשְׁמֶךָ: אַשְׁרֵינוּ מַה טּוֹב חֶלְקֵנוּ וּמַה נָּעִים גּוֹרָלֵנוּ וּמַה יָּפָה יְרֻשָּׁתֵנוּ אַשְׁרֵינוּ שֶׁאֲנַחְנוּ מַשְׁכִּימִים וּמַעֲרִיבִים עֶרֶב וָבֹקֶר וְאוֹמְרִים פַּעֲמַיִם בְּכָל יוֹם:

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ | אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

אַתָּה הוּא עַד שֶׁלֹּא נִבְרָא הָעוֹלָם אַתָּה הוּא מִשֶּׁנִּבְרָא הָעוֹלָם אַתָּה הוּא בָּעוֹלָם הַזֶּה וְאַתָּה הוּא לָעוֹלָם הַבָּא קַדֵּשׁ אֶת שִׁמְךָ עַל מַקְדִּישֵׁי שְׁמֶךָ וְקַדֵּשׁ אֶת שִׁמְךָ בְּעוֹלָמֶךָ וּבִישׁוּעָתְךָ תָּרִים וְתַגְבִּיהַּ קַרְנֵנוּ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ אֶת שִׁמְךָ בָּרַבִּים:

אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ וּבִשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם הָעֶלְיוֹנִים. אֱמֶת אַתָּה הוּא רִאשׁוֹן וְאַתָּה הוּא אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין אֱלֹהִים. קַבֵּץ קוֶֹיךָ מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ. יַכִּירוּ וְיֵדְעוּ כָּל בָּאֵי עוֹלָם כִּי אַתָּה הוּא הָאֱלֹהִים לְבַדְּךָ לְכֹל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ. אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֶת הַיָּם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּם וּמִי בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ בָּעֶלְיוֹנִים אוֹ בַתַּחְתּוֹנִים שֶׁיֹּאמַר לְךָ מַה תַּעֲשֶׂה. אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם עֲשֵׂה עִמָּנוּ חֶסֶד בַּעֲבוּר שִׁמְךָ הַגָּדוֹל שֶׁנִּקְרָא עָלֵינוּ וְקַיֶּם לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מַה שֶּׁכָּתוּב בָּעֵת הַהִיא אָבִיא אֶתְכֶם וּבָעֵת קַבְּצִי אֶתְכֶם כִּי אֶתֵּן אֶתְכֶם לְשֵׁם וְלִתְהִלָּה בְּכֹל עַמֵּי הָאָרֶץ בְּשׁוּבִי אֶת שְׁבוּתֵיכֶם לְעֵינֵיכֶם אָמַר יְיָ:

וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: וְעָשִׂיתָ כִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְכַנּוֹ נְחֹשֶׁת לְרָחְצָה וְנָתַתָּ אֹתוֹ בֵּין אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וְנָתַתָּ שָׁמָּה מָיִם: וְרָחֲצוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו מִמֶּנּוּ אֶת יְדֵיהֶם וְאֶת רַגְלֵיהֶם: בְּבֹאָם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד יִרְחֲצוּ מַיִם וְלֹא יָמֻתוּ אוֹ בְגִשְׁתָּם אֶל הַמִּזְבֵּחַ לְשָׁרֵת לְהַקְטִיר אִשֶּׁה לַייָ: וְרָחֲצוּ יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם וְלֹא יָמֻתוּ וְהָיְתָה לָהֶם חָק עוֹלָם לוֹ וּלְזַרְעוֹ לְדֹרֹתָם:

וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי לְאִשַּׁי רֵיחַ נִיחֹחִי תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ: וְאָמַרְתָּ לָהֶם זֶה הָאִשֶּׁה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַייָ כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה תְמִימִם שְׁנַיִם לַיּוֹם עֹלָה תָמִיד: אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם: וַעֲשִׂירִית הָאֵיפָה סֹלֶת לְמִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן כָּתִית רְבִיעִת הַהִין: עֹלַת תָּמִיד הָעֲשֻׂיָה בְּהַר סִינַי לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַייָ: וְנִסְכּוֹ רְבִיעִת הַהִין לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד בַּקֹּדֶשׁ הַסֵּךְ נֶסֶךְ שֵׁכָר לַייָ: וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם כְּמִנְחַת הַבֹּקֶר וּכְנִסְכּוֹ תַּעֲשֶׂה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַייָ:

וְשָׁחַט אֹתוֹ עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפֹנָה לִפְנֵי יְיָ וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת דָּמוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:

אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ שֶׁהִקְטִירוּ אֲבוֹתֵינוּ לְפָנֶיךָ אֶת קְטֹרֶת הַסַּמִּים בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קַיָּם כַּאֲשֶׁר צִוִּיתָ אוֹתָם עַל יַד מֹשֶׁה נְבִיאֶךָ כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה קַח לְךָ סַמִּים נָטָף וּשְׁחֵלֶת וְחֶלְבְּנָה סַמִּים וּלְבֹנָה זַכָּה בַּד בְּבַד יִהְיֶה: וְעָשִׂיתָ אֹתָהּ קְטֹרֶת רֹקַח מַעֲשֵׂה רוֹקֵחַ מְמֻלָּח טָהוֹר קֹדֶשׁ: וְשָׁחַקְתָּ מִמֶּנָּה הָדֵק וְנָתַתָּה מִמֶּנָּה לִפְנֵי הָעֵדֻת בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר אִוָּעֵד לְךָ שָׁמָּה קֹדֶשׁ קָדָשִׁים תִּהְיֶה לָכֶם: וְנֶאֱמַר וְהִקְטִיר עָלָיו אַהֲרֹן קְטֹרֶת סַמִּים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר בְּהֵיטִיבוֹ אֶת הַנֵּרֹת יַקְטִירֶנָּה: וּבְהַעֲלֹת אַהֲרֹן אֶת הַנֵּרֹת בֵּין הָעַרְבַּיִם יַקְטִירֶנָּה קְטֹרֶת תָּמִיד לִפְנֵי יְיָ לְדֹרֹתֵיכֶם:

תָּנוּ רַבָּנָן פִּטּוּם הַקְּטֹרֶת כֵּיצַד. שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וּשְׁמוֹנָה מָנִים הָיוּ בָהּ. שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וַחֲמִשָּׁה כְּמִנְיַן יְמוֹת הַחַמָּה. מָנֶה לְכָל יוֹם פְּרַס בְּשַׁחֲרִית וּפְרַס בֵּין הָעַרְבָּיִם. וּשְׁלֹשָׁה מָנִים יְתֵרִים שֶׁמֵּהֶם מַכְנִיס כֹּהֵן גָּדוֹל מְלֹא חָפְנָיו בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. וּמַחֲזִירָם לְמַכְתֶּשֶׁת בְּעֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים. וְשׁוֹחֲקָן יָפֶה יָפֶה כְּדֵי שֶׁתְּהֵא דַקָּה מִן הַדַּקָּה. וְאַחַד עָשָׂר סַמָּנִים הָיוּ בָהּ. וְאֵלּוּ הֵן הַצֳּרִי וְהַצִּפֹּרֶן הַחֶלְבְּנָה וְהַלְּבוֹנָה מִשְׁקַל שִׁבְעִים שִׁבְעִים מָנֶה. מוֹר וּקְצִיעָה שִׁבֹּלֶת נֵרְדְּ וְכַרְכֹּם מִשְׁקַל שִׁשָּׁה עָשָׂר שִׁשָּׁה עָשָׂר מָנֶה. הַקֹּשְׁטְ שְׁנֵים עָשָׂר וְקִלּוּפָה שְׁלֹשָׁה וְקִנָּמוֹן תִּשְׁעָה. בֹּרִית כַּרְשִׁינָה תִּשְׁעָה קַבִּין. יֵין קַפְרִיסִין סְאִין תְּלָתָא וְקַבִּין תְּלָתָא וְאִם לֹא מָצָא יֵין קַפְרִיסִין מֵבִיא חֲמַר חִוַּרְיָן עַתִּיק. מֶלַח סְדוֹמִית רוֹבַע הַקָּב מַעֲלֶה עָשָׁן כָּל שֶׁהוּא. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר אַף כִּפַּת הַיַּרְדֵּן כָּל שֶׁהוּא וְאִם נָתַן בָּהּ דְּבַשׁ פְּסָלָהּ וְאִם חִסַּר אַחַת מִכָּל סַמָּנֶיהָ חַיָּב מִיתָה:

רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר הַצֳּרִי אֵינוֹ אֶלָּא שְׂרָף הַנּוֹטֵף מֵעֲצֵי הַקְּטָף בֹּרִית כַּרְשִׁינָה לָמָּה הִיא בָאָה כְּדֵי לְיַפּוֹת בָּהּ אֶת הַצִּפֹּרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא נָאָה. יֵין קַפְרִיסִין לָמָה הוּא בָא כְּדֵי לִשְׁרוֹת בּוֹ אֶת הַצִּפֹּרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא עַזָּה וַהֲלֹא מֵי רַגְלַיִם יָפִין לָהּ אֶלָּא שֶׁאֵין מַכְנִיסִין מֵי רַגְלַיִם בָּעֲזָרָה מִפְּנֵי הַכָּבוֹד:

תַּנְיָא רַבִּי נָתָן אוֹמֵר כְּשֶׁהוּא שׁוֹחֵק אוֹמֵר הָדֵק הֵיטֵב הֵיטֵב הָדֵק מִפְּנֵי שֶׁהַקּוֹל יָפֶה לַבְּשָׂמִים. פִּטְּמָהּ לַחֲצָאִין כְּשֵׁרָה לִשְׁלִישׁ וְלִרְבִיעַ לֹא שָׁמַעְנוּ: אָמַר רַבִּי יְהוּדָה זֶה הַכְּלָל אִם כְּמִדָּתָהּ כְּשֵׁרָה לַחֲצָאִין וְאִם חִסַּר אַחַת מִכָּל סַמָּנֶיהָ חַיָּב מִיתָה:

תַּנְיָא בַּר קַפָּרָא אוֹמֵר אַחַת לְשִׁשִּׁים אוֹ לְשִׁבְעִים שָׁנָה הָיְתָה בָאָה שֶׁל שִׁירַיִם לַחֲצָאִין: וְעוֹד תָּנֵי בַּר קַפָּרָא אִלּוּ הָיָה נוֹתֵן בָּהּ קָרְטוֹב שֶׁל דְּבַשׁ אֵין אָדָם יָכוֹל לַעֲמוֹד מִפְּנֵי רֵיחָהּ וְלָמָּה אֵין מְעָרְבִין בָּהּ דְּבַשׁ מִפְּנֵי שֶׁהַתּוֹרָה אָמְרָה כִּי כָל שְׂאֹר וְכָל דְּבַשׁ לֹא תַקְטִירוּ מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה לַייָ:

יְיָ צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה ג"פ: יְיָ צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ ג"פ: יְיָ הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ ג"פ: אַתָּה סֵתֶר לִי מִצַּר תִּצְּרֵנִי רָנֵּי פַלֵּט תְּסוֹבְבֵנִי סֶלָה: וְעָרְבָה לַייָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת:

אַבַּיֵי הֲוָה מְסַדֵּר סֵדֶר הַמַּעֲרָכָה מִשְּׁמָא דִגְמָרָא וְאַלִּבָּא דְאַבָּא שָׁאוּל. מַעֲרָכָה גְדוֹלָה קוֹדֶמֶת לְמַעֲרָכָה שְׁנִיָּה שֶׁל קְטֹרֶת. וּמַעֲרָכָה שְׁנִיָּה שֶׁל קְטֹרֶת קוֹדֶמֶת לְסִדּוּר שְׁנֵי גִזְרֵי עֵצִים וְסִדּוּר שְׁנֵי גִזְרֵי עֵצִים קוֹדֵם לְדִשּׁוּן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי וְדִשּׁוּן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי קוֹדֵם לַהֲטָבַת חָמֵשׁ נֵרוֹת וַהֲטָבַת חָמֵשׁ נֵרוֹת קוֹדֶמֶת לְדַם הַתָּמִיד וְדַם הַתָּמִיד קוֹדֵם לַהֲטָבַת שְׁתֵּי נֵרוֹת וַהֲטָבַת שְׁתֵּי נֵרוֹת קוֹדֶמֶת לִקְטֹרֶת וּקְטֹרֶת קוֹדֶמֶת לְאֵבָרִים וְאֵבָרִים לְמִנְחָה וּמִנְחָה לַחֲבִתִּין וַחֲבִתִּין לִנְסָכִין וּנְסָכִין לְמוּסָפִין וּמוּסָפִין לְבָזִיכִין וּבָזִיכִין קוֹדְמִין לְתָמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבָּיִם שֶׁנֶּאֱמַר וְעָרַךְ עָלֶיהָ הָעֹלָה וְהִקְטִיר עָלֶיהָ חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים עָלֶיהָ הַשְׁלֵם כָּל הַקָּרְבָּנוֹת כֻּלָּם:

אָנָּא בְּכֹחַ גְּדֻלַּת יְמִינְךָ תַּתִּיר צְרוּרָה. אב"ג ית"ץ
קַבֵּל רִנַּת עַמְּךָ שַׂגְּבֵנוּ טַהֲרֵנוּ נוֹרָא. קר"ע שט"ן

א גבור דורשי יחודך כבבת שמרם. נג״ד יכ״ש
ברכם טהרם רחמם צדקתך תמיד גמלם. בט״ר צת״ג
חסין קדוש ברוב טובך נהל עדתך. חק״ב טנ״ע
יחיד גאה לעמך פנה. זוכרי קדשתך. יג״ל פז״ק
שועתנו קבל ושמע צעקתינו יודע תעלומות. שק״ו צי״ת
ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד:

וביום השבת שני כבשים בני שנה תמימם ושני עשרנים סלת מנחה בלולה בשמן ונסכו: עלת שבת בשבתו על עלת התמיד ונסכה:

לראש חודש

ובראשי חדשיכם תקריבו עלה ליי פרים בני בקר שנים ואיל אחד כבשים בני שנה שבעה תמימם: ושלשה עשרנים סלת מנחה בלולה בשמן לפר האחד ושני עשרנים סלת מנחה בלולה בשמן לאיל האחד: ועשרן עשרון סלת מנחה בלולה בשמן לכבש האחד עלה ריח ניחח אשה ליי: ונסכיהם חצי ההין יהיה לפר ושלישת ההין לאיל ורביעת ההין לכבש יין זאת עלת חדש בחדשו לחדשי השנה: ושעיר עזים אחד לחטאת ליי על עלת התמיד יעשה ונסכו:

איזהו מקומן של זבחים קדשי קדשים שחיטתן בצפון פר ושעיר של יום הכפורים שחיטתן בצפון וקבול דמן בכלי שרת בצפון ודמן טעון הזיה על בין הבדים ועל הפרכת ועל מזבח הזהב מתנה אחת מהן מעכבת. שירי הדם היה שופך על יסוד מערבי של מזבח החיצון אם לא נתן לא עכב: פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים שחיטתן בצפון וקבול דמן בכלי שרת בצפון ודמן טעון הזיה על הפרכת ועל מזבח הזהב מתנה אחת מהן מעכבת. שירי הדם היה שופך על יסוד מערבי של מזבח החיצון אם לא נתן לא עכב אלו ואלו נשרפין בבית הדשן: חטאת הצבור והיחיד. אלו הן חטאת הצבור שעירי ראשי חדשים ושל מועדות שחיטתן בצפון וקבול דמן בכלי שרת בצפון ודמן טעון ארבע מתנות על ארבע קרנות: כיצד עלה בכבש ופנה לסובב ובא לו לקרן דרומית מזרחית. מזרחית צפונית. צפונית מערבית. מערבית דרומית. שירי הדם היה שופך על יסוד דרומי. ונאכלין לפנים מן הקלעים לזכרי כהנה בכל מאכל ליום ולילה עד חצות: העולה קדש קדשים שחיטתה בצפון וקבול דמה בכלי שרת בצפון ודמה טעון שתי מתנות שהן ארבע וטעונה הפשט ונתוח וכליל לאשים: זבחי שלמי צבור ואשמות. אלו הן אשמות אשם גזלות אשם מעילות אשם שפחה חרופה אשם נזיר אשם מצורע אשם תלוי. שחיטתן בצפון וקבול דמן בכלי שרת בצפון. ודמן טעון שתי מתנות שהן ארבע. ונאכלין לפנים מן הקלעים לזכרי כהנה בכל מאכל ליום ולילה עד חצות:

התודה ואיל נזיר קדשים קלים שחיטתן בכל מקום בעזרה ודמן טעון שתי מתנות שהן ארבע. ונאכלין בכל העיר לכל אדם בכל מאכל ליום ולילה עד חצות: המורם מהם כיוצא בהם אלא שהמורם נאכל לכהנים לנשיהם ולבניהם ולעבדיהם: שלמים קדשים קלים שחיטתן בכל מקום בעזרה ודמן טעון שתי מתנות שהן ארבע. ונאכלין בכל העיר לכל אדם בכל מאכל לשני ימים ולילה אחד: המורם מהם כיוצא בהם אלא שהמורם נאכל לכהנים לנשיהם ולבניהם ולעבדיהם:

הבכור והמעשר והפסח קדשים קלים שחיטתן בכל מקום בעזרה ודמן טעון מתנה אחת ובלבד שיתן כנגד היסוד שנה באכילתן הבכור נאכל לכהנים והמעשר לכל אדם. ונאכלין בכל העיר בכל מאכל לשני ימים ולילה אחד: הפסח אינו נאכל אלא בלילה ואינו נאכל אלא עד חצות ואינו נאכל אלא למנויו ואינו נאכל אלא צלי:

רבי ישמעאל אומר בשלש עשרה מדות התורה נדרשת בהן: מקל וחמר ומגזרה שוה. מבנין אב מכתוב אחד. ומבנין אב משני כתובים. מכלל ופרט. ומפרט וכלל. כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט. מכלל שהוא צריך לפרט. ומפרט שהוא צריך לכלל. כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כלו יצא. כל דבר שהיה בכלל ויצא לטעון טען אחד שהוא כענינו יצא להקל ולא להחמיר. כל דבר שהיה בכלל ויצא לטעון טען אחר שלא כענינו יצא להקל ולהחמיר. כל דבר שהיה בכלל ויצא לדון בדבר החדש אי אתה יכול להחזירו לכללו עד שיחזירנו הכתוב לכללו בפרוש. דבר הלמד מענינו. ודבר הלמד מסופו. וכן שני כתובים המכחישים זה את זה עד שיבא הכתוב השלישי ויכריע ביניהם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך: ושם נעבדך ביראה כימי עולם וכשנים קדמוניות: קדיש דרבנן

מזמור שיר חנכת הבית לדוד: ארוממך יי כי דליתני ולא שמחת איבי לי: יי אלהי שועתי אליך ותרפאני: יי העלית מן שאול נפשי חייתני מירדי בור: זמרו ליי חסידיו והודו לזכר קדשו: כי רגע באפו חיים ברצונו בערב ילין בכי ולבקר רנה: ואני אמרתי בשלוי בל אמוט לעולם: יי ברצונך העמדתה להררי

עֹז הִסְתַּרְתָּ פָנֶיךָ הָיִיתִי נִבְהָל: אֵלֶיךָ יְיָ אֶקְרָא וְאֶל אֲדֹנָי אֶתְחַנָּן: מַה בֶּצַע בְּדָמִי בְּרִדְתִּי אֶל שָׁחַת הֲיוֹדְךָ עָפָר הֲיַגִּיד אֲמִתֶּךָ: שְׁמַע יְיָ וְחָנֵּנִי יְיָ הֱיֵה עֹזֵר לִי: הָפַכְתָּ מִסְפְּדִי לְמָחוֹל לִי פִּתַּחְתָּ שַׂקִּי וַתְּאַזְּרֵנִי שִׂמְחָה: לְמַעַן יְזַמֶּרְךָ כָבוֹד וְלֹא יִדֹּם יְיָ אֱלֹהַי לְעוֹלָם אוֹדֶךָּ: ק״י

הֲרֵינִי מזמן את פי להודות ולהלל ולשבח את בוראי לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה על ידי ההוא טמיר ונעלם בשם כל ישראל:

בָּרוּךְ שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם. בָּרוּךְ הוּא. בָּרוּךְ עֹשֶׂה בְרֵאשִׁית. בָּרוּךְ אוֹמֵר וְעֹשֶׂה. בָּרוּךְ גּוֹזֵר וּמְקַיֵּם. בָּרוּךְ מְרַחֵם עַל הָאָרֶץ. בָּרוּךְ מְרַחֵם עַל הַבְּרִיּוֹת. בָּרוּךְ מְשַׁלֵּם שָׂכָר טוֹב לִירֵאָיו. בָּרוּךְ חַי לָעַד וְקַיָּם לָנֶצַח. בָּרוּךְ פּוֹדֶה וּמַצִּיל בָּרוּךְ שְׁמוֹ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הָאֵל הָאָב הָרַחֲמָן הַמְהֻלָּל בְּפִי עַמּוֹ מְשֻׁבָּח וּמְפֹאָר בִּלְשׁוֹן חֲסִידָיו וַעֲבָדָיו וּבְשִׁירֵי דָוִד עַבְדֶּךָ. נְהַלֶּלְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בִּשְׁבָחוֹת וּבִזְמִירוֹת נְגַדֶּלְךָ וּנְשַׁבֵּחֲךָ וּנְפָאֶרְךָ וְנַזְכִּיר שִׁמְךָ וְנַמְלִיכְךָ מַלְכֵּנוּ אֱלֹהֵינוּ. יָחִיד חֵי הָעוֹלָמִים. מֶלֶךְ מְשֻׁבָּח וּמְפֹאָר עֲדֵי עַד שְׁמוֹ הַגָּדוֹל: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מֶלֶךְ מְהֻלָּל בַּתִּשְׁבָּחוֹת:

הוֹדוּ לַיְיָ קִרְאוּ בִשְׁמוֹ הוֹדִיעוּ בָעַמִּים עֲלִילֹתָיו: שִׁירוּ לוֹ זַמְּרוּ לוֹ שִׂיחוּ בְּכָל נִפְלְאֹתָיו: הִתְהַלְלוּ בְּשֵׁם קָדְשׁוֹ יִשְׂמַח לֵב מְבַקְשֵׁי יְיָ: דִּרְשׁוּ יְיָ וְעֻזּוֹ בַּקְּשׁוּ פָנָיו תָּמִיד: זִכְרוּ נִפְלְאֹתָיו אֲשֶׁר עָשָׂה מֹפְתָיו וּמִשְׁפְּטֵי פִיהוּ: זֶרַע יִשְׂרָאֵל עַבְדּוֹ בְּנֵי יַעֲקֹב בְּחִירָיו: הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּכָל הָאָרֶץ מִשְׁפָּטָיו: זִכְרוּ לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ דָּבָר צִוָּה לְאֶלֶף דּוֹר: אֲשֶׁר כָּרַת אֶת אַבְרָהָם וּשְׁבוּעָתוֹ לְיִצְחָק: וַיַּעֲמִידֶהָ לְיַעֲקֹב לְחֹק לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם: לֵאמֹר לְךָ אֶתֵּן אֶרֶץ כְּנָעַן חֶבֶל נַחֲלַתְכֶם: בִּהְיוֹתְכֶם מְתֵי מִסְפָּר כִּמְעַט וְגָרִים בָּהּ: וַיִּתְהַלְּכוּ מִגּוֹי אֶל גּוֹי וּמִמַּמְלָכָה אֶל עַם אַחֵר: לֹא הִנִּיחַ לְאִישׁ לְעָשְׁקָם וַיּוֹכַח עֲלֵיהֶם מְלָכִים: אַל תִּגְּעוּ בִּמְשִׁיחָי וּבִנְבִיאַי אַל תָּרֵעוּ: שִׁירוּ לַיְיָ כָּל הָאָרֶץ בַּשְּׂרוּ מִיּוֹם אֶל יוֹם יְשׁוּעָתוֹ: סַפְּרוּ בַגּוֹיִם אֶת כְּבוֹדוֹ בְּכָל הָעַמִּים נִפְלְאֹתָיו: כִּי גָדוֹל יְיָ וּמְהֻלָּל מְאֹד וְנוֹרָא הוּא עַל כָּל אֱלֹהִים: כִּי כָּל אֱלֹהֵי הָעַמִּים אֱלִילִים. וַיְיָ שָׁמַיִם עָשָׂה: הוֹד וְהָדָר לְפָנָיו עֹז וְחֶדְוָה בִּמְקוֹמוֹ: הָבוּ לַיְיָ מִשְׁפְּחוֹת עַמִּים הָבוּ לַיְיָ כָּבוֹד וָעֹז: הָבוּ לַיְיָ כְּבוֹד שְׁמוֹ שְׂאוּ מִנְחָה וּבֹאוּ לְפָנָיו הִשְׁתַּחֲווּ לַיְיָ בְּהַדְרַת קֹדֶשׁ: חִילוּ מִלְּפָנָיו כָּל הָאָרֶץ אַף תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל תִּמּוֹט: יִשְׂמְחוּ הַשָּׁמַיִם וְתָגֵל הָאָרֶץ וְיֹאמְרוּ בַגּוֹיִם יְיָ מָלָךְ: יִרְעַם הַיָּם וּמְלוֹאוֹ יַעֲלֹץ הַשָּׂדֶה וְכָל אֲשֶׁר בּוֹ: אָז יְרַנְּנוּ עֲצֵי הַיָּעַר מִלִּפְנֵי יְיָ כִּי בָא לִשְׁפּוֹט אֶת הָאָרֶץ: הוֹדוּ לַיְיָ כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: וְאִמְרוּ הוֹשִׁיעֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ וְקַבְּצֵנוּ וְהַצִּילֵנוּ מִן הַגּוֹיִם לְהֹדוֹת לְשֵׁם קָדְשֶׁךָ לְהִשְׁתַּבֵּחַ בִּתְהִלָּתֶךָ: בָּרוּךְ יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם וַיֹּאמְרוּ כָל הָעָם אָמֵן וְהַלֵּל לַיְיָ:

רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לַהֲדֹם רַגְלָיו קָדוֹשׁ הוּא: רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לְהַר קָדְשׁוֹ כִּי קָדוֹשׁ יְיָ אֱלֹהֵינוּ: וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא יָעִיר כָּל חֲמָתוֹ: אַתָּה יְיָ לֹא תִכְלָא רַחֲמֶיךָ מִמֶּנִּי חַסְדְּךָ וַאֲמִתְּךָ תָּמִיד יִצְּרוּנִי: זְכֹר רַחֲמֶיךָ יְיָ וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה: תְּנוּ עֹז לֵאלֹהִים עַל יִשְׂרָאֵל גַּאֲוָתוֹ וְעֻזּוֹ בַּשְּׁחָקִים: נוֹרָא אֱלֹהִים מִמִּקְדָּשֶׁיךָ אֵל יִשְׂרָאֵל הוּא נוֹתֵן עֹז וְתַעֲצֻמוֹת לָעָם בָּרוּךְ אֱלֹהִים: אֵל נְקָמוֹת יְיָ אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ: הִנָּשֵׂא שֹׁפֵט הָאָרֶץ הָשֵׁב גְּמוּל עַל גֵּאִים: לַיְיָ הַיְשׁוּעָה עַל עַמְּךָ בִרְכָתֶךָ סֶּלָה: יְיָ צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה: יְיָ צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ: יְיָ הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ: הוֹשִׁיעָה אֶת עַמֶּךָ וּבָרֵךְ אֶת נַחֲלָתֶךָ וּרְעֵם וְנַשְּׂאֵם עַד הָעוֹלָם: נַפְשֵׁנוּ חִכְּתָה לַיְיָ עֶזְרֵנוּ וּמָגִנֵּנוּ הוּא: כִּי בוֹ יִשְׂמַח לִבֵּנוּ כִּי בְשֵׁם קָדְשׁוֹ בָטָחְנוּ: יְהִי חַסְדְּךָ יְיָ עָלֵינוּ כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ: הַרְאֵנוּ יְיָ חַסְדֶּךָ וְיֶשְׁעֲךָ תִּתֶּן לָנוּ: קוּמָה עֶזְרָתָה לָּנוּ וּפְדֵנוּ לְמַעַן חַסְדֶּךָ: אָנֹכִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ הַמַּעַלְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם הַרְחֶב פִּיךָ וַאֲמַלְאֵהוּ: אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לּוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁיְיָ אֱלֹהָיו: וַאֲנִי בְּחַסְדְּךָ בָטַחְתִּי יָגֵל לִבִּי בִּישׁוּעָתֶךָ אָשִׁירָה לַיְיָ כִּי גָמַל עָלָי:

לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד: הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד אֵל וּמַעֲשֵׂה יָדָיו מַגִּיד הָרָקִיעַ: יוֹם לְיוֹם יַבִּיעַ אֹמֶר וְלַיְלָה לְּלַיְלָה יְחַוֶּה דָּעַת: אֵין אֹמֶר וְאֵין דְּבָרִים בְּלִי נִשְׁמָע קוֹלָם: בְּכָל הָאָרֶץ יָצָא קַוָּם וּבִקְצֵה תֵבֵל מִלֵּיהֶם לַשֶּׁמֶשׁ שָׂם אֹהֶל בָּהֶם: וְהוּא כְּחָתָן יֹצֵא מֵחֻפָּתוֹ יָשִׂישׂ כְּגִבּוֹר לָרוּץ אֹרַח: מִקְצֵה הַשָּׁמַיִם מוֹצָאוֹ וּתְקוּפָתוֹ עַל קְצוֹתָם וְאֵין נִסְתָּר מֵחַמָּתוֹ: תּוֹרַת יְיָ תְּמִימָה מְשִׁיבַת נָפֶשׁ עֵדוּת יְיָ נֶאֱמָנָה מַחְכִּימַת פֶּתִי: פִּקּוּדֵי יְיָ יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב מִצְוַת יְיָ בָּרָה מְאִירַת עֵינָיִם: יִרְאַת יְיָ טְהוֹרָה עוֹמֶדֶת לָעַד מִשְׁפְּטֵי יְיָ אֱמֶת צָדְקוּ יַחְדָּו: הַנֶּחֱמָדִים מִזָּהָב וּמִפַּז

רָב וּמְתוּקִים מִדְּבַשׁ וְנֹפֶת צוּפִים: גַּם עַבְדְּךָ נִזְהָר בָּהֶם בְּשָׁמְרָם עֵקֶב רָב: שְׁגִיאוֹת מִי יָבִין מִנִּסְתָּרוֹת נַקֵּנִי: גַּם מִזֵּדִים חֲשׂךְ עַבְדֶּךָ אַל יִמְשְׁלוּ בִי אָז אֵיתָם וְנִקֵּיתִי מִפֶּשַׁע רָב: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגוֹאֲלִי:

לְדָוִד בְּשַׁנּוֹתוֹ אֶת טַעְמוֹ לִפְנֵי אֲבִימֶלֶךְ וַיְגָרְשֵׁהוּ וַיֵּלַךְ: אֲבָרְכָה אֶת יְיָ בְּכָל עֵת תָּמִיד תְּהִלָּתוֹ בְּפִי: בַּייָ תִּתְהַלֵּל נַפְשִׁי יִשְׁמְעוּ עֲנָוִים וְיִשְׂמָחוּ: גַּדְּלוּ לַייָ אִתִּי וּנְרוֹמְמָה שְׁמוֹ יַחְדָּו: דָּרַשְׁתִּי אֶת יְיָ וְעָנָנִי וּמִכָּל מְגוּרוֹתַי הִצִּילָנִי: הִבִּיטוּ אֵלָיו וְנָהָרוּ וּפְנֵיהֶם אַל יֶחְפָּרוּ: זֶה עָנִי קָרָא וַייָ שָׁמֵעַ וּמִכָּל צָרוֹתָיו הוֹשִׁיעוֹ: חֹנֶה מַלְאַךְ יְיָ סָבִיב לִירֵאָיו וַיְחַלְּצֵם: טַעֲמוּ וּרְאוּ כִּי טוֹב יְיָ אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר יֶחֱסֶה בּוֹ: יְראוּ אֶת יְיָ קְדֹשָׁיו כִּי אֵין מַחְסוֹר לִירֵאָיו: כְּפִירִים רָשׁוּ וְרָעֵבוּ וְדֹרְשֵׁי יְיָ לֹא יַחְסְרוּ כָל טוֹב: לְכוּ בָנִים שִׁמְעוּ לִי יִרְאַת יְיָ אֲלַמֶּדְכֶם: מִי הָאִישׁ הֶחָפֵץ חַיִּים אֹהֵב יָמִים לִרְאוֹת טוֹב: נְצֹר לְשׁוֹנְךָ מֵרָע וּשְׂפָתֶיךָ מִדַּבֵּר מִרְמָה: סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה טוֹב בַּקֵּשׁ שָׁלוֹם וְרָדְפֵהוּ: עֵינֵי יְיָ אֶל צַדִּיקִים וְאָזְנָיו אֶל שַׁוְעָתָם: פְּנֵי יְיָ בְּעֹשֵׂי רָע לְהַכְרִית מֵאֶרֶץ זִכְרָם: צָעֲקוּ וַייָ שָׁמֵעַ וּמִכָּל צָרוֹתָם הִצִּילָם: קָרוֹב יְיָ לְנִשְׁבְּרֵי לֵב וְאֶת דַּכְּאֵי רוּחַ יוֹשִׁיעַ: רַבּוֹת רָעוֹת צַדִּיק וּמִכֻּלָּם יַצִּילֶנּוּ יְיָ: שֹׁמֵר כָּל עַצְמוֹתָיו אַחַת מֵהֵנָּה לֹא נִשְׁבָּרָה: תְּמוֹתֵת רָשָׁע רָעָה וְשֹׂנְאֵי צַדִּיק יֶאְשָׁמוּ: פּוֹדֶה יְיָ נֶפֶשׁ עֲבָדָיו וְלֹא יֶאְשְׁמוּ כָּל הַחֹסִים בּוֹ:

תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲדֹנָי מָעוֹן אַתָּה הָיִיתָ לָּנוּ בְּדֹר וָדֹר: בְּטֶרֶם הָרִים יֻלָּדוּ וַתְּחוֹלֵל אֶרֶץ וְתֵבֵל וּמֵעוֹלָם עַד עוֹלָם אַתָּה אֵל: תָּשֵׁב אֱנוֹשׁ עַד דַּכָּא וַתֹּאמֶר שׁוּבוּ בְנֵי אָדָם: כִּי אֶלֶף שָׁנִים בְּעֵינֶיךָ כְּיוֹם אֶתְמוֹל כִּי יַעֲבֹר וְאַשְׁמוּרָה בַלָּיְלָה: זְרַמְתָּם שֵׁנָה יִהְיוּ בַּבֹּקֶר כֶּחָצִיר יַחֲלֹף: בַּבֹּקֶר יָצִיץ וְחָלָף לָעֶרֶב יְמוֹלֵל וְיָבֵשׁ: כִּי כָלִינוּ בְאַפֶּךָ וּבַחֲמָתְךָ נִבְהָלְנוּ: שַׁתָּה שת כ׳ עֲוֹנֹתֵינוּ לְנֶגְדֶּךָ עֲלֻמֵנוּ לִמְאוֹר פָּנֶיךָ: כִּי כָל יָמֵינוּ פָּנוּ בְעֶבְרָתֶךָ כִּלִּינוּ שָׁנֵינוּ כְמוֹ הֶגֶה: יְמֵי שְׁנוֹתֵינוּ בָהֶם שִׁבְעִים שָׁנָה וְאִם בִּגְבוּרֹת שְׁמוֹנִים שָׁנָה וְרָהְבָּם עָמָל וָאָוֶן כִּי גָז חִישׁ וַנָּעֻפָה: מִי יוֹדֵעַ עֹז אַפֶּךָ וּכְיִרְאָתְךָ עֶבְרָתֶךָ: לִמְנוֹת יָמֵינוּ כֵּן הוֹדַע וְנָבִא לְבַב חָכְמָה: שׁוּבָה יְיָ עַד מָתָי וְהִנָּחֵם עַל עֲבָדֶיךָ: שַׂבְּעֵנוּ בַבֹּקֶר חַסְדֶּךָ וּנְרַנְּנָה וְנִשְׂמְחָה בְּכָל יָמֵינוּ: שַׂמְּחֵנוּ כִּימוֹת עִנִּיתָנוּ שְׁנוֹת רָאִינוּ רָעָה: יֵרָאֶה אֶל עֲבָדֶיךָ פָעֳלֶךָ וַהֲדָרְךָ עַל בְּנֵיהֶם:

וִיהִי נֹעַם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנֵהוּ:

יֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן בְּצֵל שַׁדַּי יִתְלוֹנָן: אֹמַר לַייָ מַחְסִי וּמְצוּדָתִי אֱלֹהַי אֶבְטַח בּוֹ: כִּי הוּא יַצִּילְךָ מִפַּח יָקוּשׁ מִדֶּבֶר הַוּוֹת: בְּאֶבְרָתוֹ יָסֶךְ לָךְ וְתַחַת כְּנָפָיו תֶּחְסֶה צִנָּה וְסֹחֵרָה אֲמִתּוֹ: לֹא תִירָא מִפַּחַד לָיְלָה מֵחֵץ יָעוּף יוֹמָם: מִדֶּבֶר בָּאֹפֶל יַהֲלֹךְ מִקֶּטֶב יָשׁוּד צָהֳרָיִם: יִפֹּל מִצִּדְּךָ אֶלֶף וּרְבָבָה מִימִינֶךָ אֵלֶיךָ לֹא יִגָּשׁ: רַק בְּעֵינֶיךָ תַבִּיט וְשִׁלֻּמַת רְשָׁעִים תִּרְאֶה: כִּי אַתָּה יְיָ מַחְסִי עֶלְיוֹן שַׂמְתָּ מְעוֹנֶךָ: לֹא תְאֻנֶּה אֵלֶיךָ רָעָה וְנֶגַע לֹא יִקְרַב בְּאָהֳלֶךָ: כִּי מַלְאָכָיו יְצַוֶּה לָּךְ לִשְׁמָרְךָ בְּכָל דְּרָכֶיךָ: עַל כַּפַּיִם יִשָּׂאוּנְךָ פֶּן תִּגֹּף בָּאֶבֶן רַגְלֶךָ: עַל שַׁחַל וָפֶתֶן תִּדְרֹךְ תִּרְמֹס כְּפִיר וְתַנִּין: כִּי בִי חָשַׁק וַאֲפַלְּטֵהוּ אֲשַׂגְּבֵהוּ כִּי יָדַע שְׁמִי: יִקְרָאֵנִי וְאֶעֱנֵהוּ עִמּוֹ אָנֹכִי בְצָרָה אֲחַלְּצֵהוּ וַאֲכַבְּדֵהוּ: אֹרֶךְ יָמִים אַשְׂבִּיעֵהוּ וְאַרְאֵהוּ בִּישׁוּעָתִי: אורך ימים וגו׳

הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ אֶת שֵׁם יְיָ הַלְלוּ עַבְדֵי יְיָ: שֶׁעוֹמְדִים בְּבֵית יְיָ בְּחַצְרוֹת בֵּית אֱלֹהֵינוּ: הַלְלוּיָהּ כִּי טוֹב יְיָ זַמְּרוּ לִשְׁמוֹ כִּי נָעִים: כִּי יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יָהּ יִשְׂרָאֵל לִסְגֻלָּתוֹ: כִּי אֲנִי יָדַעְתִּי כִּי גָדוֹל יְיָ וַאֲדֹנֵינוּ מִכָּל אֱלֹהִים: כֹּל אֲשֶׁר חָפֵץ יְיָ עָשָׂה בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ בַּיַּמִּים וְכָל תְּהוֹמוֹת: מַעֲלֶה נְשִׂאִים מִקְצֵה הָאָרֶץ בְּרָקִים לַמָּטָר עָשָׂה מוֹצֵא רוּחַ מֵאוֹצְרוֹתָיו: שֶׁהִכָּה בְּכוֹרֵי מִצְרָיִם מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה: שָׁלַח אֹתוֹת וּמֹפְתִים בְּתוֹכֵכִי מִצְרָיִם בְּפַרְעֹה וּבְכָל עֲבָדָיו: שֶׁהִכָּה גּוֹיִם רַבִּים וְהָרַג מְלָכִים עֲצוּמִים: לְסִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי וּלְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן וּלְכֹל מַמְלְכוֹת כְּנָעַן: וְנָתַן אַרְצָם נַחֲלָה נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ: יְיָ שִׁמְךָ לְעוֹלָם יְיָ זִכְרְךָ לְדֹר וָדֹר: כִּי יָדִין יְיָ עַמּוֹ וְעַל עֲבָדָיו יִתְנֶחָם: עֲצַבֵּי הַגּוֹיִם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם: פֶּה לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ: אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יַאֲזִינוּ אַף אֵין יֶשׁ רוּחַ בְּפִיהֶם: כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר בֹּטֵחַ בָּהֶם: בֵּית יִשְׂרָאֵל בָּרְכוּ אֶת יְיָ בֵּית אַהֲרֹן בָּרְכוּ אֶת יְיָ: בֵּית הַלֵּוִי בָּרְכוּ אֶת יְיָ יִרְאֵי יְיָ בָּרְכוּ אֶת יְיָ: בָּרוּךְ יְיָ מִצִּיּוֹן שֹׁכֵן יְרוּשָׁלָיִם הַלְלוּיָהּ:

הוֹדוּ לַייָ כִּי טוֹב — כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
הוֹדוּ לֵאלֹהֵי הָאֱלֹהִים — כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
הוֹדוּ לַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים — כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְעֹשֵׂה נִפְלָאוֹת גְּדֹלוֹת לְבַדּוֹ — כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְעֹשֵׂה הַשָּׁמַיִם בִּתְבוּנָה — כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְרוֹקַע הָאָרֶץ עַל הַמָּיִם — כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

לְעֹשֵׂה אוֹרִים גְּדוֹלִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
אֶת הַשֶּׁמֶשׁ לְמֶמְשֶׁלֶת בַּיּוֹם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
אֶת הַיָּרֵחַ וְכוֹכָבִים לְמֶמְשְׁלוֹת בַּלָּיְלָה כל״ח:
לְמַכֵּה מִצְרַיִם בִּבְכוֹרֵיהֶם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
וַיּוֹצֵא יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְגֹזֵר יַם סוּף לִגְזָרִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
וְהֶעֱבִיר יִשְׂרָאֵל בְּתוֹכוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
וְנִעֵר פַּרְעֹה וְחֵילוֹ בְיַם סוּף כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְמוֹלִיךְ עַמּוֹ בַּמִּדְבָּר כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְמַכֵּה מְלָכִים גְּדֹלִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
וַיַּהֲרֹג מְלָכִים אַדִּירִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְסִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
וּלְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
וְנָתַן אַרְצָם לְנַחֲלָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עַבְדּוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
שֶׁבְּשִׁפְלֵנוּ זָכַר לָנוּ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
וַיִּפְרְקֵנוּ מִצָּרֵינוּ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
נֹתֵן לֶחֶם לְכָל בָּשָׂר כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
הוֹדוּ לְאֵל הַשָּׁמָיִם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

רַנְּנוּ צַדִּיקִים בַּיְיָ לַיְשָׁרִים נָאוָה תְהִלָּה: הוֹדוּ לַיְיָ בְּכִנּוֹר בְּנֵבֶל עָשׂוֹר זַמְּרוּ לוֹ: שִׁירוּ לוֹ שִׁיר חָדָשׁ הֵיטִיבוּ נַגֵּן בִּתְרוּעָה: כִּי יָשָׁר דְּבַר יְיָ וְכָל מַעֲשֵׂהוּ בֶּאֱמוּנָה: אֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט חֶסֶד יְיָ מָלְאָה הָאָרֶץ: בִּדְבַר יְיָ שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ וּבְרוּחַ פִּיו כָּל צְבָאָם: כֹּנֵס כַּנֵּד מֵי הַיָּם נֹתֵן בְּאוֹצָרוֹת תְּהוֹמוֹת: יִירְאוּ מֵיְיָ כָּל הָאָרֶץ מִמֶּנּוּ יָגוּרוּ כָּל יֹשְׁבֵי תֵבֵל: כִּי הוּא אָמַר וַיֶּהִי הוּא צִוָּה וַיַּעֲמֹד: יְיָ הֵפִיר עֲצַת גּוֹיִם הֵנִיא מַחְשְׁבוֹת עַמִּים: עֲצַת יְיָ לְעוֹלָם תַּעֲמֹד מַחְשְׁבוֹת לִבּוֹ לְדֹר וָדֹר: אַשְׁרֵי הַגּוֹי אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהָיו הָעָם בָּחַר לְנַחֲלָה לוֹ: מִשָּׁמַיִם הִבִּיט יְיָ רָאָה אֶת כָּל בְּנֵי הָאָדָם: מִמְּכוֹן שִׁבְתּוֹ הִשְׁגִּיחַ אֶל כָּל יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ: הַיֹּצֵר יַחַד לִבָּם הַמֵּבִין אֶל כָּל מַעֲשֵׂיהֶם: אֵין הַמֶּלֶךְ נוֹשָׁע בְּרָב חָיִל גִּבּוֹר לֹא יִנָּצֵל בְּרָב כֹּחַ: שֶׁקֶר הַסּוּס לִתְשׁוּעָה וּבְרֹב חֵילוֹ לֹא יְמַלֵּט: הִנֵּה עֵין יְיָ אֶל יְרֵאָיו לַמְיַחֲלִים לְחַסְדּוֹ: לְהַצִּיל מִמָּוֶת נַפְשָׁם וּלְחַיּוֹתָם בָּרָעָב: נַפְשֵׁנוּ חִכְּתָה לַיְיָ עֶזְרֵנוּ וּמָגִנֵּנוּ הוּא: כִּי בוֹ יִשְׂמַח לִבֵּנוּ כִּי בְשֵׁם קָדְשׁוֹ בָטָחְנוּ: יְהִי חַסְדְּךָ יְיָ עָלֵינוּ כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ:

מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת: טוֹב לְהֹדוֹת לַיְיָ וּלְזַמֵּר לְשִׁמְךָ עֶלְיוֹן: לְהַגִּיד בַּבֹּקֶר חַסְדֶּךָ וֶאֱמוּנָתְךָ בַּלֵּילוֹת: עֲלֵי עָשׂוֹר וַעֲלֵי נָבֶל עֲלֵי הִגָּיוֹן בְּכִנּוֹר: כִּי שִׂמַּחְתַּנִי יְיָ בְּפָעֳלֶךָ בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ אֲרַנֵּן: מַה גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ יְיָ מְאֹד עָמְקוּ מַחְשְׁבֹתֶיךָ: אִישׁ בַּעַר לֹא יֵדָע וּכְסִיל לֹא יָבִין אֶת זֹאת: בִּפְרֹחַ רְשָׁעִים כְּמוֹ עֵשֶׂב וַיָּצִיצוּ כָּל פֹּעֲלֵי אָוֶן לְהִשָּׁמְדָם עֲדֵי עַד: וְאַתָּה מָרוֹם לְעֹלָם יְיָ: כִּי הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יְיָ כִּי הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יֹאבֵדוּ יִתְפָּרְדוּ כָּל פֹּעֲלֵי אָוֶן: וַתָּרֶם כִּרְאֵים קַרְנִי בַּלֹּתִי בְּשֶׁמֶן רַעֲנָן: וַתַּבֵּט עֵינִי בְּשׁוּרָי בַּקָּמִים עָלַי מְרֵעִים תִּשְׁמַעְנָה אָזְנָי: צַדִּיק כַּתָּמָר יִפְרָח כְּאֶרֶז בַּלְּבָנוֹן יִשְׂגֶּה: שְׁתוּלִים בְּבֵית יְיָ בְּחַצְרוֹת אֱלֹהֵינוּ יַפְרִיחוּ: עוֹד יְנוּבוּן בְּשֵׂיבָה דְּשֵׁנִים וְרַעֲנַנִּים יִהְיוּ: לְהַגִּיד כִּי יָשָׁר יְיָ צוּרִי וְלֹא עַוְלָתָה בּוֹ:

יְיָ מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ לָבֵשׁ יְיָ עֹז הִתְאַזָּר אַף תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל תִּמּוֹט: נָכוֹן כִּסְאֲךָ מֵאָז מֵעוֹלָם אָתָּה: נָשְׂאוּ נְהָרוֹת יְיָ נָשְׂאוּ נְהָרוֹת קוֹלָם יִשְׂאוּ נְהָרוֹת דָּכְיָם: מִקֹּלוֹת מַיִם רַבִּים אַדִּירִים מִשְׁבְּרֵי יָם אַדִּיר בַּמָּרוֹם יְיָ: עֵדֹתֶיךָ נֶאֶמְנוּ מְאֹד לְבֵיתְךָ נַאֲוָה קֹּדֶשׁ יְיָ לְאֹרֶךְ יָמִים:

יְהִי כְבוֹד יְיָ לְעוֹלָם יִשְׂמַח יְיָ בְּמַעֲשָׂיו: יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם: מִמִּזְרַח שֶׁמֶשׁ עַד מְבוֹאוֹ מְהֻלָּל שֵׁם יְיָ: רָם עַל כָּל גּוֹיִם יְיָ עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ: יְיָ שִׁמְךָ לְעוֹלָם יְיָ זִכְרְךָ לְדֹר וָדֹר: יְיָ בַּשָּׁמַיִם הֵכִין כִּסְאוֹ וּמַלְכוּתוֹ בַּכֹּל מָשָׁלָה: יִשְׂמְחוּ הַשָּׁמַיִם וְתָגֵל הָאָרֶץ וְיֹאמְרוּ בַגּוֹיִם יְיָ מָלָךְ: יְיָ מֶלֶךְ יְיָ מָלָךְ יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: יְיָ מֶלֶךְ עוֹלָם וָעֶד אָבְדוּ גוֹיִם מֵאַרְצוֹ: יְיָ הֵפִיר עֲצַת גּוֹיִם הֵנִיא מַחְשְׁבוֹת עַמִּים: רַבּוֹת מַחֲשָׁבוֹת בְּלֶב אִישׁ וַעֲצַת יְיָ הִיא תָקוּם: עֲצַת יְיָ לְעוֹלָם תַּעֲמֹד מַחְשְׁבוֹת לִבּוֹ לְדֹר וָדֹר: כִּי הוּא אָמַר וַיֶּהִי הוּא צִוָּה וַיַּעֲמֹד: כִּי בָחַר יְיָ בְּצִיּוֹן אִוָּהּ לְמוֹשָׁב לוֹ: כִּי יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יָהּ יִשְׂרָאֵל לִסְגֻלָּתוֹ: כִּי לֹא יִטֹּשׁ יְיָ עַמּוֹ וְנַחֲלָתוֹ לֹא יַעֲזֹב: וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא יָעִיר כָּל חֲמָתוֹ: יְיָ הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ:

אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ עוֹד יְהַלְלוּךָ סֶּלָה: אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לּוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁיְיָ אֱלֹהָיו: תְּהִלָּה לְדָוִד אֲרוֹמִמְךָ אֱלוֹהַי הַמֶּלֶךְ וַאֲבָרְכָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּכָל יוֹם אֲבָרְכֶךָּ וַאֲהַלְלָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד: גָּדוֹל יְיָ וּמְהֻלָּל מְאֹד וְלִגְדֻלָּתוֹ אֵין חֵקֶר: דּוֹר לְדוֹר יְשַׁבַּח מַעֲשֶׂיךָ וּגְבוּרֹתֶיךָ יַגִּידוּ: הֲדַר כְּבוֹד הוֹדֶךָ וְדִבְרֵי נִפְלְאֹתֶיךָ אָשִׂיחָה: וֶעֱזוּז נוֹרְאוֹתֶיךָ יֹאמֵרוּ וּגְדֻלָּתְךָ אֲסַפְּרֶנָּה: זֵכֶר רַב טוּבְךָ יַבִּיעוּ וְצִדְקָתְךָ יְרַנֵּנוּ: חַנּוּן וְרַחוּם יְיָ אֶרֶךְ אַפַּיִם וּגְדָל חָסֶד: טוֹב

לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו: יוֹדוּךָ יְיָ כָּל מַעֲשֶׂיךָ וַחֲסִידֶיךָ יְבָרְכוּכָה: כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ יֹאמֵרוּ וּגְבוּרָתְךָ יְדַבֵּרוּ: לְהוֹדִיעַ לִבְנֵי הָאָדָם גְּבוּרֹתָיו וּכְבוֹד הֲדַר מַלְכוּתוֹ: מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל עֹלָמִים וּמֶמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל דּוֹר וָדֹר: סוֹמֵךְ יְיָ לְכָל הַנֹּפְלִים וְזוֹקֵף לְכָל הַכְּפוּפִים: עֵינֵי כֹל אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּ וְאַתָּה נוֹתֵן לָהֶם אֶת אָכְלָם בְּעִתּוֹ: פּוֹתֵחַ אֶת יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל חַי רָצוֹן: צַדִּיק יְיָ בְּכָל דְּרָכָיו וְחָסִיד בְּכָל מַעֲשָׂיו: קָרוֹב יְיָ לְכָל קֹרְאָיו לְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָאֻהוּ בֶאֱמֶת: רְצוֹן יְרֵאָיו יַעֲשֶׂה וְאֶת שַׁוְעָתָם יִשְׁמַע וְיוֹשִׁיעֵם: שׁוֹמֵר יְיָ אֶת כָּל אֹהֲבָיו וְאֵת כָּל הָרְשָׁעִים יַשְׁמִיד: תְּהִלַּת יְיָ יְדַבֶּר פִּי וִיבָרֵךְ כָּל בָּשָׂר שֵׁם קָדְשׁוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: וַאֲנַחְנוּ נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

הַלְלוּיָהּ הַלְלִי נַפְשִׁי אֶת יְיָ: אֲהַלְלָה יְיָ בְּחַיָּי אֲזַמְּרָה לֵאלֹהַי בְּעוֹדִי: אַל תִּבְטְחוּ בִנְדִיבִים בְּבֶן אָדָם שֶׁאֵין לוֹ תְשׁוּעָה: תֵּצֵא רוּחוֹ יָשֻׁב לְאַדְמָתוֹ בַּיּוֹם הַהוּא אָבְדוּ עֶשְׁתֹּנֹתָיו: אַשְׁרֵי שֶׁאֵל יַעֲקֹב בְּעֶזְרוֹ שִׂבְרוֹ עַל יְיָ אֱלֹהָיו: עֹשֶׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ אֶת הַיָּם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּם הַשֹּׁמֵר אֱמֶת לְעוֹלָם: עֹשֶׂה מִשְׁפָּט לַעֲשׁוּקִים נֹתֵן לֶחֶם לָרְעֵבִים יְיָ מַתִּיר אֲסוּרִים: יְיָ פֹּקֵחַ עִוְרִים יְיָ זֹקֵף כְּפוּפִים יְיָ אֹהֵב צַדִּיקִים: יְיָ שֹׁמֵר אֶת גֵּרִים יָתוֹם וְאַלְמָנָה יְעוֹדֵד וְדֶרֶךְ רְשָׁעִים יְעַוֵּת: יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:

הַלְלוּיָהּ כִּי טוֹב זַמְּרָה אֱלֹהֵינוּ כִּי נָעִים נָאוָה תְהִלָּה: בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם יְיָ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל יְכַנֵּס: הָרֹפֵא לִשְׁבוּרֵי לֵב וּמְחַבֵּשׁ לְעַצְּבוֹתָם: מוֹנֶה מִסְפָּר לַכּוֹכָבִים לְכֻלָּם שֵׁמוֹת יִקְרָא: גָּדוֹל אֲדוֹנֵינוּ וְרַב כֹּחַ לִתְבוּנָתוֹ אֵין מִסְפָּר: מְעוֹדֵד עֲנָוִים יְיָ מַשְׁפִּיל רְשָׁעִים עֲדֵי אָרֶץ: עֱנוּ לַייָ בְּתוֹדָה זַמְּרוּ לֵאלֹהֵינוּ בְכִנּוֹר: הַמְכַסֶּה שָׁמַיִם בְּעָבִים הַמֵּכִין לָאָרֶץ מָטָר הַמַּצְמִיחַ הָרִים חָצִיר: נוֹתֵן לִבְהֵמָה לַחְמָהּ לִבְנֵי עֹרֵב אֲשֶׁר יִקְרָאוּ: לֹא בִגְבוּרַת הַסּוּס יֶחְפָּץ לֹא בְשׁוֹקֵי הָאִישׁ יִרְצֶה: רוֹצֶה יְיָ אֶת יְרֵאָיו אֶת הַמְיַחֲלִים לְחַסְדּוֹ: שַׁבְּחִי יְרוּשָׁלַיִם אֶת יְיָ הַלְלִי אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן: כִּי חִזַּק בְּרִיחֵי שְׁעָרָיִךְ בֵּרַךְ בָּנַיִךְ בְּקִרְבֵּךְ: הַשָּׂם גְּבוּלֵךְ שָׁלוֹם חֵלֶב חִטִּים יַשְׂבִּיעֵךְ: הַשֹּׁלֵחַ אִמְרָתוֹ אָרֶץ עַד מְהֵרָה יָרוּץ דְּבָרוֹ: הַנֹּתֵן שֶׁלֶג כַּצָּמֶר כְּפוֹר כָּאֵפֶר יְפַזֵּר: מַשְׁלִיךְ קַרְחוֹ כְפִתִּים לִפְנֵי קָרָתוֹ מִי יַעֲמֹד: יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וְיַמְסֵם יַשֵּׁב רוּחוֹ יִזְּלוּ מָיִם: מַגִּיד דְּבָרָיו לְיַעֲקֹב חֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו לְיִשְׂרָאֵל: לֹא עָשָׂה כֵן לְכָל גּוֹי וּמִשְׁפָּטִים בַּל יְדָעוּם הַלְלוּיָהּ:

הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ אֶת יְיָ מִן הַשָּׁמַיִם הַלְלוּהוּ בַּמְּרוֹמִים: הַלְלוּהוּ כָל מַלְאָכָיו הַלְלוּהוּ כָּל צְבָאָיו: הַלְלוּהוּ שֶׁמֶשׁ וְיָרֵחַ הַלְלוּהוּ כָּל כּוֹכְבֵי אוֹר: הַלְלוּהוּ שְׁמֵי הַשָּׁמָיִם וְהַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל הַשָּׁמָיִם: יְהַלְלוּ אֶת שֵׁם יְיָ כִּי הוּא צִוָּה וְנִבְרָאוּ: וַיַּעֲמִידֵם לָעַד לְעוֹלָם חָק נָתַן וְלֹא יַעֲבוֹר: הַלְלוּ אֶת יְיָ מִן הָאָרֶץ תַּנִּינִים וְכָל תְּהֹמוֹת: אֵשׁ וּבָרָד שֶׁלֶג וְקִיטוֹר רוּחַ סְעָרָה עֹשָׂה דְבָרוֹ: הֶהָרִים וְכָל גְּבָעוֹת עֵץ פְּרִי וְכָל אֲרָזִים: הַחַיָּה וְכָל בְּהֵמָה רֶמֶשׂ וְצִפּוֹר כָּנָף: מַלְכֵי אֶרֶץ וְכָל לְאֻמִּים שָׂרִים וְכָל שֹׁפְטֵי אָרֶץ: בַּחוּרִים וְגַם בְּתוּלוֹת זְקֵנִים עִם נְעָרִים: יְהַלְלוּ אֶת שֵׁם יְיָ כִּי נִשְׂגָּב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ הוֹדוֹ עַל אֶרֶץ וְשָׁמָיִם: וַיָּרֶם קֶרֶן לְעַמּוֹ תְּהִלָּה לְכָל חֲסִידָיו לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַם קְרֹבוֹ הַלְלוּיָהּ:

הַלְלוּיָהּ שִׁירוּ לַייָ שִׁיר חָדָשׁ תְּהִלָּתוֹ בִּקְהַל חֲסִידִים: יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל בְּעֹשָׂיו בְּנֵי צִיּוֹן יָגִילוּ בְמַלְכָּם: יְהַלְלוּ שְׁמוֹ בְמָחוֹל בְּתֹף וְכִנּוֹר יְזַמְּרוּ לוֹ: כִּי רוֹצֶה יְיָ בְּעַמּוֹ יְפָאֵר עֲנָוִים בִּישׁוּעָה: יַעְלְזוּ חֲסִידִים בְּכָבוֹד יְרַנְּנוּ עַל מִשְׁכְּבוֹתָם: רוֹמְמוֹת אֵל בִּגְרוֹנָם וְחֶרֶב פִּיפִיּוֹת בְּיָדָם: לַעֲשׂוֹת נְקָמָה בַּגּוֹיִם תּוֹכֵחוֹת בַּלְאֻמִּים: לֶאְסֹר מַלְכֵיהֶם בְּזִקִּים וְנִכְבְּדֵיהֶם בְּכַבְלֵי בַרְזֶל: לַעֲשׂוֹת בָּהֶם מִשְׁפָּט כָּתוּב הָדָר הוּא לְכָל חֲסִידָיו הַלְלוּיָהּ:

הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ אֵל בְּקָדְשׁוֹ הַלְלוּהוּ בִּרְקִיעַ עֻזּוֹ: הַלְלוּהוּ בִגְבוּרֹתָיו הַלְלוּהוּ כְּרֹב גֻּדְלוֹ: הַלְלוּהוּ בְּתֵקַע שׁוֹפָר הַלְלוּהוּ בְּנֵבֶל וְכִנּוֹר: הַלְלוּהוּ בְּתֹף וּמָחוֹל הַלְלוּהוּ בְּמִנִּים וְעֻגָב: הַלְלוּהוּ בְצִלְצְלֵי שָׁמַע הַלְלוּהוּ בְּצִלְצְלֵי תְרוּעָה: כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ הַלְלוּיָהּ: כֹּ הַ תְּ יָ הַ:

בָּרוּךְ יְיָ לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן: בָּרוּךְ יְיָ מִצִּיּוֹן שֹׁכֵן יְרוּשָׁלָיִם הַלְלוּיָהּ: בָּרוּךְ יְיָ אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֹשֵׂה נִפְלָאוֹת לְבַדּוֹ: וּבָרוּךְ שֵׁם כְּבוֹדוֹ לְעוֹלָם וְיִמָּלֵא כְבוֹדוֹ אֶת כָּל הָאָרֶץ אָמֵן וְאָמֵן:

וַיְבָרֶךְ דָּוִיד אֶת יְיָ לְעֵינֵי כָּל הַקָּהָל וַיֹּאמֶר דָּוִיד בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אָבִינוּ מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם: לְךָ יְיָ הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ לְךָ יְיָ הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ: וְהָעֹשֶׁר וְהַכָּבוֹד מִלְּפָנֶיךָ וְאַתָּה מוֹשֵׁל בַּכֹּל וּבְיָדְךָ כֹּחַ וּגְבוּרָה וּבְיָדְךָ לְגַדֵּל וּלְחַזֵּק לַכֹּל: וְעַתָּה אֱלֹהֵינוּ מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ וּמְהַלְלִים לְשֵׁם תִּפְאַרְתֶּךָ: אַתָּה הוּא יְיָ לְבַדֶּךָ אַתָּה עָשִׂיתָ

אֶת הַשָּׁמַיִם שְׁמֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל צְבָאָם הָאָרֶץ וְכָל אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַיַּמִּים וְכָל אֲשֶׁר בָּהֶם וְאַתָּה מְחַיֶּה אֶת כֻּלָּם וּצְבָא הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים: אַתָּה הוּא יְיָ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ בְּאַבְרָם וְהוֹצֵאתוֹ מֵאוּר כַּשְׂדִּים וְשַׂמְתָּ שְׁמוֹ אַבְרָהָם: וּמָצָאתָ אֶת לְבָבוֹ נֶאֱמָן לְפָנֶיךָ.

וְכָרוֹת עִמּוֹ הַבְּרִית לָתֵת אֶת אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַחִתִּי הָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַיְבוּסִי וְהַגִּרְגָּשִׁי לָתֵת לְזַרְעוֹ וַתָּקֶם אֶת דְּבָרֶיךָ כִּי צַדִּיק אָתָּה: וַתֵּרֶא אֶת עֳנִי אֲבֹתֵינוּ בְּמִצְרָיִם וְאֶת זַעֲקָתָם שָׁמַעְתָּ עַל יַם סוּף: וַתִּתֵּן אֹתֹת וּמֹפְתִים בְּפַרְעֹה וּבְכָל עֲבָדָיו וּבְכָל עַם אַרְצוֹ כִּי יָדַעְתָּ כִּי הֵזִידוּ עֲלֵיהֶם וַתַּעַשׂ לְךָ שֵׁם כְּהַיּוֹם הַזֶּה: וְהַיָּם בָּקַעְתָּ לִפְנֵיהֶם וַיַּעַבְרוּ בְתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה וְאֶת רֹדְפֵיהֶם הִשְׁלַכְתָּ בִמְצוֹלֹת כְּמוֹ אֶבֶן בְּמַיִם עַזִּים:

וַיּוֹשַׁע יְיָ בַּיּוֹם הַהוּא אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרָיִם וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת מִצְרַיִם מֵת עַל שְׂפַת הַיָּם: וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְיָ בְּמִצְרַיִם וַיִּירְאוּ הָעָם אֶת יְיָ וַיַּאֲמִינוּ בַּייָ וּבְמשֶׁה עַבְדּוֹ:

אָז יָשִׁיר משֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַייָ וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר אָשִׁירָה לַייָ כִּי גָאֹה גָּאָה סוּס וְרֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם: עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ אֱלֹהֵי אָבִי וַאֲרֹמְמֶנְהוּ: יְיָ אִישׁ מִלְחָמָה יְיָ שְׁמוֹ: מַרְכְּבֹת פַּרְעֹה וְחֵילוֹ יָרָה בַיָּם וּמִבְחַר שָׁלִשָׁיו טֻבְּעוּ בְיַם סוּף: תְּהֹמֹת יְכַסְיֻמוּ יָרְדוּ בִמְצוֹלֹת כְּמוֹ אָבֶן: יְמִינְךָ יְיָ נֶאְדָּרִי בַּכֹּחַ יְמִינְךָ יְיָ תִּרְעַץ אוֹיֵב: וּבְרֹב גְּאוֹנְךָ תַּהֲרֹס קָמֶיךָ תְּשַׁלַּח חֲרֹנְךָ יֹאכְלֵמוֹ כַּקַּשׁ: וּבְרוּחַ אַפֶּיךָ נֶעֶרְמוּ מַיִם נִצְּבוּ כְמוֹ נֵד נֹזְלִים קָפְאוּ תְהֹמֹת בְּלֶב יָם: אָמַר אוֹיֵב אֶרְדֹּף אַשִּׂיג אֲחַלֵּק שָׁלָל תִּמְלָאֵמוֹ נַפְשִׁי אָרִיק חַרְבִּי תּוֹרִישֵׁמוֹ יָדִי: נָשַׁפְתָּ בְרוּחֲךָ כִּסָּמוֹ יָם צָלְלוּ כַּעוֹפֶרֶת בְּמַיִם אַדִּירִים: מִי כָמֹכָה בָּאֵלִם יְיָ מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא: נָטִיתָ יְמִינְךָ תִּבְלָעֵמוֹ אָרֶץ: נָחִיתָ בְחַסְדְּךָ עַם זוּ גָּאָלְתָּ נֵהַלְתָּ בְעָזְּךָ אֶל נְוֵה קָדְשֶׁךָ: שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגָּזוּן חִיל אָחַז יֹשְׁבֵי פְּלָשֶׁת: אָז נִבְהֲלוּ אַלּוּפֵי אֱדוֹם אֵילֵי מוֹאָב יֹאחֲזֵמוֹ רָעַד נָמֹגוּ כֹּל יֹשְׁבֵי כְנָעַן: תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וָפַחַד בִּגְדֹל זְרוֹעֲךָ יִדְּמוּ כָּאָבֶן עַד יַעֲבֹר עַמְּךָ יְיָ עַד יַעֲבֹר עַם זוּ קָנִיתָ: תְּבִאֵמוֹ וְתִטָּעֵמוֹ בְּהַר נַחֲלָתְךָ מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ פָּעַלְתָּ יְיָ מִקְּדָשׁ אֲדֹנָי כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ: יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: יְיָ מַלְכוּתֵהּ קָאֵם לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא: כִּי בָא סוּס פַּרְעֹה בְּרִכְבּוֹ וּבְפָרָשָׁיו בַּיָּם וַיָּשֶׁב יְיָ עֲלֵהֶם אֶת מֵי הַיָּם וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בַיַּבָּשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם: כִּי לַייָ הַמְּלוּכָה וּמוֹשֵׁל בַּגּוֹיִם: וְעָלוּ מוֹשִׁיעִים בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפֹּט אֶת הַר עֵשָׂו וְהָיְתָה לַייָ הַמְּלוּכָה: וְהָיָה יְיָ לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד:

נִשְׁמַת כָּל חַי תְּבָרֵךְ אֶת שִׁמְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְרוּחַ כָּל בָּשָׂר תְּפָאֵר וּתְרוֹמֵם זִכְרְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד. מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם אַתָּה אֵל. וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ גּוֹאֵל וּמוֹשִׁיעַ. פּוֹדֶה וּמַצִּיל וּמְפַרְנֵס וּמְרַחֵם בְּכָל עֵת צָרָה וְצוּקָה. אֵין לָנוּ מֶלֶךְ אֶלָּא אָתָּה: אֱלֹהֵי הָרִאשׁוֹנִים וְהָאַחֲרוֹנִים, אֱלוֹהַּ כָּל בְּרִיּוֹת. אֲדוֹן כָּל תּוֹלָדוֹת. הַמְהֻלָּל בְּרֹב הַתִּשְׁבָּחוֹת. הַמְנַהֵג עוֹלָמוֹ בְּחֶסֶד. וּבְרִיּוֹתָיו בְּרַחֲמִים. וַייָ לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן. הַמְעוֹרֵר יְשֵׁנִים וְהַמֵּקִיץ נִרְדָּמִים. וְהַמֵּשִׂיחַ אִלְּמִים. וְהַמַּתִּיר אֲסוּרִים. וְהַסּוֹמֵךְ נוֹפְלִים. וְהַזּוֹקֵף כְּפוּפִים. לְךָ לְבַדְּךָ אֲנַחְנוּ מוֹדִים. אִלּוּ פִינוּ מָלֵא שִׁירָה כַּיָּם וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה כַּהֲמוֹן גַּלָּיו. וְשִׂפְתוֹתֵינוּ שֶׁבַח כְּמֶרְחֲבֵי רָקִיעַ. וְעֵינֵינוּ מְאִירוֹת כַּשֶּׁמֶשׁ וְכַיָּרֵחַ וְיָדֵינוּ פְרוּשׂוֹת כְּנִשְׁרֵי שָׁמָיִם. וְרַגְלֵינוּ קַלּוֹת כָּאַיָּלוֹת. אֵין אֲנַחְנוּ מַסְפִּיקִים לְהוֹדוֹת לְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ וּלְבָרֵךְ אֶת שְׁמֶךָ עַל אַחַת מֵאָלֶף אֶלֶף אַלְפֵי אֲלָפִים וְרִבֵּי רְבָבוֹת פְּעָמִים הַטּוֹבוֹת שֶׁעָשִׂיתָ עִם אֲבוֹתֵינוּ וְעִמָּנוּ מִמִּצְרַיִם גְּאַלְתָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ. וּמִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתָנוּ. בְּרָעָב זַנְתָּנוּ. וּבְשָׂבָע כִּלְכַּלְתָּנוּ. מֵחֶרֶב הִצַּלְתָּנוּ. וּמִדֶּבֶר מִלַּטְתָּנוּ. וּמֵחֳלָיִם רָעִים וְנֶאֱמָנִים דִּלִּיתָנוּ: עַד הֵנָּה עֲזָרוּנוּ רַחֲמֶיךָ וְלֹא עֲזָבוּנוּ חֲסָדֶיךָ וְאַל תִּטְּשֵׁנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לָנֶצַח: עַל כֵּן אֵבָרִים שֶׁפִּלַּגְתָּ בָּנוּ. וְרוּחַ וּנְשָׁמָה שֶׁנָּפַחְתָּ בְּאַפֵּינוּ. וְלָשׁוֹן אֲשֶׁר שַׂמְתָּ בְּפִינוּ. הֵן הֵם יוֹדוּ וִיבָרְכוּ וִישַׁבְּחוּ וִיפָאֲרוּ וִירוֹמְמוּ וְיַעֲרִיצוּ וְיַקְדִּישׁוּ וְיַמְלִיכוּ אֶת שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ. כִּי כָל פֶּה לְךָ יוֹדֶה וְכָל לָשׁוֹן לְךָ תִשָּׁבַע. וְכָל בֶּרֶךְ לְךָ תִכְרַע. וְכָל קוֹמָה לְפָנֶיךָ תִשְׁתַּחֲוֶה. וְכָל לְבָבוֹת יִירָאוּךָ. וְכָל קֶרֶב וּכְלָיוֹת יְזַמְּרוּ לִשְׁמֶךָ. כַּדָּבָר שֶׁכָּתוּב כָּל עַצְמוֹתַי תֹּאמַרְנָה יְיָ מִי כָמוֹךָ. מַצִּיל עָנִי מֵחָזָק מִמֶּנּוּ וְעָנִי וְאֶבְיוֹן מִגֹּזְלוֹ. מִי יִדְמֶה לָּךְ וּמִי יִשְׁוֶה לָּךְ וּמִי יַעֲרָךְ לָךְ. הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: נְהַלֶּלְךָ וּנְשַׁבֵּחֲךָ וּנְפָאֶרְךָ וּנְבָרֵךְ אֶת שֵׁם קָדְשֶׁךָ. כָּאָמוּר. לְדָוִד בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת יְיָ וְכָל קְרָבַי אֶת שֵׁם קָדְשׁוֹ: הָאֵל בְּתַעֲצֻמוֹת עֻזֶּךָ. הַגָּדוֹל בִּכְבוֹד שְׁמֶךָ. הַגִּבּוֹר לָנֶצַח וְהַנּוֹרָא בְּנוֹרְאוֹתֶיךָ. הַמֶּלֶךְ הַיּוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רָם וְנִשָּׂא:

שוכן עד מרום וקדוש שמו. וכתוב רננו צדיקים ביי לישרים נאוה תהלה: בפי ישרים תתהלל. ובדברי צדיקים תתברך. ובלשון חסידים תתרומם. ובקרב קדושים תתקדש:

במקהלות רבבות עמך בית ישראל ברנה יתפאר שמך מלכנו בכל דור ודור שכן חובת כל היצורים. לפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו להודות להלל לשבח לפאר לרומם להדר לברך לעלה ולקלס על כל דברי שירות ותשבחות דוד בן ישי עבדך משיחך:

ישתבח שמך לעד מלכנו האל המלך הגדול והקדוש בשמים ובארץ. כי לך נאה יי אלהינו ואלהי אבותינו שיר ושבחה הלל וזמרה עז וממשלה נצח גדלה וגבורה תהלה ותפארת קדשה ומלכות. ברכות והודאות מעתה ועד עולם: ברוך אתה יי אל מלך גדול בתשבחות אל ההודאות אדון הנפלאות הבוחר בשירי זמרה מלך אל חי העולמים: ח״ק

חזן **ברכו את יי המברך:**

ק״ה **ברוך יי המברך לעולם ועד:**

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם יוצר אור ובורא חשך עשה שלום ובורא את הכל:

הכל יודוך והכל ישבחוך. והכל יאמרו אין קדוש כיי: הכל ירוממוך סלה יוצר הכל. האל הפותח בכל יום דלתות שערי מזרח. ובוקע חלוני רקיע. מוציא חמה ממקומה ולבנה ממכון שבתה. ומאיר לעולם כלו וליושביו. שברא במדת רחמים: המאיר לארץ ולדרים עליה ברחמים. ובטובו מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית. המלך המרומם לבדו מאז. המשבח והמפאר והמתנשא מימות עולם: אלהי עולם ברחמיך הרבים רחם עלינו. אדון עזנו צור משגבנו מגן ישענו משגב בעדנו: אין כערכך ואין זולתך אפס בלתך ומי דומה לך: אין כערכך יי אלהינו בעולם הזה. ואין זולתך מלכנו לחיי העולם הבא. אפס בלתך גואלנו לימות המשיח. ואין דומה לך מושיענו לתחית המתים:

אל אדון על כל המעשים. ברוך ומברך בפי כל נשמה. גדלו וטובו מלא עולם. דעת ותבונה סובבים אותו: המתגאה על חיות הקדש. ונהדר בכבוד על המרכבה. זכות ומישור לפני כסאו. חסד ורחמים לפני כבודו: טובים מאורות שברא אלהינו. יצרם בדעת בבינה ובהשכל. כח וגבורה נתן בהם. להיות מושלים בקרב תבל: מלאים זיו ומפיקים נגה. נאה זיום בכל העולם. שמחים בצאתם וששים בבואם. עשים באימה רצון קונם: פאר וכבוד נותנים לשמו. צהלה ורנה לזכר מלכותו. קרא לשמש ויזרח אור. ראה והתקין צורת הלבנה: שבח נותנים לו כל צבא מרום. תפארת וגדלה שרפים ואופנים וחיות הקדש:

לאל אשר שבת מכל המעשים. ביום השביעי התעלה וישב על כסא כבודו. תפארת עטה ליום המנוחה ענג קרא ליום השבת. זה שבח של יום השביעי שבו שבת אל מכל מלאכתו: ויום השביעי משבח ואומר מזמור שיר ליום השבת טוב להודות ליי. לפיכך יפארו ויברכו לאל כל יצוריו. שבח יקר וגדלה יתנו לאל מלך יוצר כל המנחיל מנוחה לעמו ישראל בקדשתו ביום שבת קדש: שמך יי אלהינו יתקדש וזכרך מלכנו יתפאר. בשמים ממעל ועל הארץ מתחת. תתברך מושיענו על שבח מעשה ידיך ועל מאורי אור שעשית יפארוך סלה:

תתברך צורנו מלכנו וגאלנו בורא קדושים ישתבח שמך לעד מלכנו יוצר משרתים. ואשר משרתיו כלם עומדים ברום עולם ומשמיעים ביראה יחד בקול דברי אלהים חיים ומלך עולם: כלם אהובים כלם ברורים כלם גבורים וכלם עשים באימה וביראה רצון קונם. וכלם פותחים את פיהם בקדשה ובטהרה בשירה ובזמרה ומברכים ומשבחים ומפארים ומעריצים ומקדישים וממליכים: את שם האל המלך הגדול הגבור והנורא קדוש הוא. וכלם מקבלים עליהם על מלכות שמים זה מזה. ונותנים רשות זה לזה להקדיש ליוצרם בנחת רוח בשפה ברורה ובנעימה קדשה כלם כאחד עונים ואומרים ביראה:

קדוש קדוש קדוש יי צבאות מלא כל הארץ כבודו: והאופנים וחיות הקדש ברעש גדול מתנשאים לעמת שרפים לעמתם משבחים ואומרים: ברוך כבוד יי ממקומו:

לאל ברוך נעימות יתנו. למלך אל חי וקים זמירות יאמרו ותשבחות ישמיעו. כי ...ונו
לבדו פועל גבורות. עשה חדשות. בעל מל׳ אסוף קדשך
זורע צדקות. מצמיח ישועות. בו׳ עשות רצונך
נורא תהלות. אדון הנפלאות. שלם על שאנחנו ברוך אל ההודאות:

בְּכָל יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית. כָּאָמוּר לְעֹשֵׂה אוֹרִים גְּדֹלִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: אוֹר חָדָשׁ עַל צִיּוֹן תָּאִיר וְנִזְכֶּה כֻלָּנוּ מְהֵרָה לְאוֹרוֹ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ יוֹצֵר הַמְּאוֹרוֹת:

אַהֲבָה רַבָּה אֲהַבְתָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ חֶמְלָה גְדוֹלָה וִיתֵרָה חָמַלְתָּ עָלֵינוּ: אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ בַּעֲבוּר אֲבוֹתֵינוּ שֶׁבָּטְחוּ בְךָ וַתְּלַמְּדֵם חֻקֵּי חַיִּים כֵּן תְּחָנֵּנוּ וּתְלַמְּדֵנוּ: אָבִינוּ הָאָב הָרַחֲמָן הַמְרַחֵם רַחֵם עָלֵינוּ וְתֵן בְּלִבֵּנוּ לְהָבִין וּלְהַשְׂכִּיל לִשְׁמֹעַ לִלְמֹד וּלְלַמֵּד לִשְׁמֹר וְלַעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם אֶת כָּל דִּבְרֵי תַלְמוּד תּוֹרָתֶךָ בְּאַהֲבָה: וְהָאֵר עֵינֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ וְדַבֵּק לִבֵּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְיַחֵד לְבָבֵנוּ לְאַהֲבָה וּלְיִרְאָה אֶת שְׁמֶךָ וְלֹא נֵבוֹשׁ לְעוֹלָם וָעֶד. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא בָּטָחְנוּ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בִּישׁוּעָתֶךָ: וַהֲבִיאֵנוּ לְשָׁלוֹם מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ. וְתוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמִיּוּת לְאַרְצֵנוּ. כִּי אֵל פּוֹעֵל יְשׁוּעוֹת אָתָּה. וּבָנוּ בָחַרְתָּ מִכָּל עַם וְלָשׁוֹן. וְקֵרַבְתָּנוּ לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל סֶלָה בֶּאֱמֶת. לְהוֹדוֹת לְךָ וּלְיַחֶדְךָ בְּאַהֲבָה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בְּעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה:

יחיד אומר אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן:

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד:

בלחש בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל לְבָבֶךָ: וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ: הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם: וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ:

כוס פרעה ברנ

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם:

אֱמֶת וְיַצִּיב וְנָכוֹן וְקַיָּם וְיָשָׁר וְנֶאֱמָן וְאָהוּב וְחָבִיב וְנֶחְמָד וְנָעִים וְנוֹרָא וְאַדִּיר וּמְתֻקָּן וּמְקֻבָּל וְטוֹב וְיָפֶה הַדָּבָר הַזֶּה עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד: אֱמֶת אֱלֹהֵי עוֹלָם מַלְכֵּנוּ צוּר יַעֲקֹב מָגֵן יִשְׁעֵנוּ לְדוֹר וָדוֹר הוּא קַיָּם וּשְׁמוֹ קַיָּם וְכִסְאוֹ נָכוֹן וּמַלְכוּתוֹ וֶאֱמוּנָתוֹ לָעַד קַיֶּמֶת: וּדְבָרָיו חָיִים וְקַיָּמִים נֶאֱמָנִים וְנֶחֱמָדִים לָעַד וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים. עַל אֲבוֹתֵינוּ וְעָלֵינוּ עַל בָּנֵינוּ וְעַל דּוֹרוֹתֵינוּ וְעַל כָּל דּוֹרוֹת זֶרַע יִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ עַל הָרִאשׁוֹנִים וְעַל הָאַחֲרוֹנִים דָּבָר טוֹב וְקַיָּם לְעוֹלָם וָעֶד. אֱמֶת וֶאֱמוּנָה חוֹק וְלֹא יַעֲבוֹר אֱמֶת שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. מַלְכֵּנוּ מֶלֶךְ אֲבוֹתֵינוּ. גּוֹאֲלֵנוּ גּוֹאֵל אֲבוֹתֵינוּ. יוֹצְרֵנוּ צוּר יְשׁוּעָתֵנוּ פּוֹדֵנוּ וּמַצִּילֵנוּ מֵעוֹלָם שְׁמֶךָ אֵין אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ:

עֶזְרַת אֲבוֹתֵינוּ אַתָּה הוּא מֵעוֹלָם מָגֵן וּמוֹשִׁיעַ לִבְנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם בְּכָל דּוֹר וָדוֹר: בְּרוּם עוֹלָם מוֹשָׁבֶךָ וּמִשְׁפָּטֶיךָ וְצִדְקָתְךָ עַד אַפְסֵי אָרֶץ אַשְׁרֵי אִישׁ שֶׁיִּשְׁמַע לְמִצְוֹתֶיךָ וְתוֹרָתְךָ וּדְבָרְךָ יָשִׂים עַל לִבּוֹ: אֱמֶת אַתָּה הוּא אָדוֹן לְעַמֶּךָ וּמֶלֶךְ גִּבּוֹר לָרִיב רִיבָם: אֱמֶת אַתָּה הוּא רִאשׁוֹן וְאַתָּה הוּא אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ גּוֹאֵל וּמוֹשִׁיעַ מִמִּצְרַיִם גְּאַלְתָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וּמִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתָנוּ כָּל בְּכוֹרֵיהֶם הָרַגְתָּ וּבְכוֹרְךָ גָּאָלְתָּ וְיַם סוּף בָּקַעְתָּ וְזֵדִים טִבַּעְתָּ וִידִידִים הֶעֱבַרְתָּ וַיְכַסּוּ מַיִם צָרֵיהֶם אֶחָד מֵהֶם לֹא נוֹתָר: עַל זֹאת שִׁבְּחוּ אֲהוּבִים וְרוֹמְמוּ אֵל וְנָתְנוּ יְדִידִים זְמִרוֹת שִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְמֶלֶךְ אֵל חַי וְקַיָּם: רָם וְנִשָּׂא גָּדוֹל וְנוֹרָא מַשְׁפִּיל גֵּאִים וּמַגְבִּיהַּ שְׁפָלִים מוֹצִיא אֲסִירִים וּפוֹדֶה עֲנָוִים וְעוֹזֵר דַּלִּים וְעוֹנֶה לְעַמּוֹ בְּעֵת שַׁוְּעָם אֵלָיו: תְּהִלּוֹת לְאֵל עֶלְיוֹן בָּרוּךְ הוּא וּמְבֹרָךְ. מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ עָנוּ שִׁירָה בְּשִׂמְחָה רַבָּה וְאָמְרוּ כֻלָּם: מִי כָמֹכָה בָּאֵלִם יְיָ מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא:

שִׁירָה חֲדָשָׁה שִׁבְּחוּ גְאוּלִים לְשִׁמְךָ עַל שְׂפַת הַיָּם יַחַד כֻּלָּם הוֹדוּ וְהִמְלִיכוּ וְאָמְרוּ יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד:

ר יִשְׂרָאֵל קוּמָה בְּעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל וּפְדֵה כִנְאֻמֶךָ
יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל. גּוֹאֲלֵנוּ יְיָ צְבָאוֹת שְׁמוֹ
קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ גָּאַל יִשְׂרָאֵל:

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:
רוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי
אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל
דוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים
בִים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל
לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה:
זָכְרֵנוּ לְחַיִּים מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים
לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים:
ךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם:
ה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב
הוֹשִׁיעַ: בחורף מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגָּשֶׁם:
כַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים
סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים
קַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר. מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת
דּוֹמֶה לָּךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה:
בש"ת מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמִים זוֹכֵר יְצוּרָיו לְחַיִּים בְּרַחֲמִים:
מָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ
מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

כשהש"ץ חוזר התפלה אומרים כאן קדושה:

דֵּשׁ אֶת שִׁמְךָ בָּעוֹלָם כְּשֵׁם שֶׁמַּקְדִּישִׁים אוֹתוֹ
בִּשְׁמֵי מָרוֹם כַּכָּתוּב עַל יַד נְבִיאֶךָ וְקָרָא
אֶל זֶה וְאָמַר: ק"ה קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ
אוֹת מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ: חזן אָז בְּקוֹל רַעַשׁ
אַדִּיר וְחָזָק מַשְׁמִיעִים קוֹל מִתְנַשְּׂאִים לְעֻמַּת
פִים. לְעֻמָּתָם בָּרוּךְ יֹאמֵרוּ: ק"ה בָּרוּךְ כְּבוֹד
מִמְּקוֹמוֹ: חזן מִמְּקוֹמְךָ מַלְכֵּנוּ תוֹפִיעַ וְתִמְלוֹךְ
נוּ כִּי מְחַכִּים אֲנַחְנוּ לָךְ מָתַי תִּמְלוֹךְ בְּצִיּוֹן
וֹב בְּיָמֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד תִּשְׁכּוֹן. תִּתְגַּדַּל
וְתִתְקַדַּשׁ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ לְדוֹר וָדוֹר וּלְנֵצַח
וֹים: וְעֵינֵינוּ תִרְאֶינָה מַלְכוּתֶךָ כַּדָּבָר הָאָמוּר
רֵי עֻזֶּךָ עַל יְדֵי דָוִד מְשִׁיחַ צִדְקֶךָ: ק"ה יִמְלוֹךְ
לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:
דוֹר וָדוֹר נַגִּיד גָּדְלֶךָ וּלְנֵצַח נְצָחִים קְדֻשָּׁתְךָ
נַקְדִּישׁ. וְשִׁבְחֲךָ אֱלֹהֵינוּ מִפִּינוּ לֹא יָמוּשׁ
ם וָעֶד. כִּי אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה:
אַתָּה יְיָ הָאֵל הַקָּדוֹשׁ: (בש"ת הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ):

ה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל יוֹם
יְהַלְלוּךָ סֶּלָה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַקָּדוֹשׁ:
(בש"ת הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ):

מַח מֹשֶׁה בְּמַתְּנַת חֶלְקוֹ. כִּי עֶבֶד
נֶאֱמָן קָרָאתָ לּוֹ. כְּלִיל תִּפְאֶרֶת

בְּרֹאשׁוֹ נָתַתָּ(לוֹ) בְּעָמְדוֹ לְפָנֶיךָ עַל הַר סִינָי.
וּשְׁנֵי לוּחוֹת אֲבָנִים הוֹרִיד בְּיָדוֹ. וְכָתוּב
בָּהֶם שְׁמִירַת שַׁבָּת. וְכֵן כָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ:
וְשָׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת
לְדֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם: בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
אוֹת הִיא לְעֹלָם כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְיָ אֶת הַשָּׁמַיִם
וְאֶת הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ:
וְלֹא נְתַתּוֹ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְגוֹיֵי הָאֲרָצוֹת. וְלֹא
הִנְחַלְתּוֹ מַלְכֵּנוּ לְעוֹבְדֵי פְסִילִים. וְגַם
בִּמְנוּחָתוֹ לֹא יִשְׁכְּנוּ עֲרֵלִים. כִּי לְיִשְׂרָאֵל עַמְּךָ
נְתַתּוֹ בְּאַהֲבָה לְזֶרַע יַעֲקֹב אֲשֶׁר בָּם בָּחָרְתָּ.
עַם מְקַדְּשֵׁי שְׁבִיעִי כֻּלָּם יִשְׂבְּעוּ וְיִתְעַנְּגוּ מִטּוּבֶךָ.
וּבַשְּׁבִיעִי רָצִיתָ בּוֹ וְקִדַּשְׁתּוֹ חֶמְדַּת יָמִים אוֹתוֹ
קָרָאתָ זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ רְצֵה בִמְנוּחָתֵנוּ קַדְּשֵׁנוּ
בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ שַׂבְּעֵנוּ
מִטּוּבֶךָ וְשַׂמְּחֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ. וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ
בֶּאֱמֶת. וְהַנְחִילֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן שַׁבַּת
קָדְשֶׁךָ. וְיָנוּחוּ בוֹ יִשְׂרָאֵל מְקַדְּשֵׁי שְׁמֶךָ: בָּרוּךְ
אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

רְצֵה יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּבִתְפִלָּתָם וְהָשֵׁב
אֶת הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל.
וּתְפִלָּתָם בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד
עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ:

בשבת ר"ח אומרים כאן יעלה ויבא

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. יַעֲלֶה וְיָבֹא וְיַגִּיעַ וְיֵרָאֶה
וְיֵרָצֶה וְיִשָּׁמַע וְיִפָּקֵד וְיִזָּכֵר זִכְרוֹנֵנוּ
וּפִקְדוֹנֵנוּ וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ וְזִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד
עַבְדֶּךָ. וְזִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ. וְזִכְרוֹן כָּל עַמְּךָ
בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ. לִפְלֵיטָה לְטוֹבָה לְחֵן וּלְחֶסֶד
וּלְרַחֲמִים לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם בְּיוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה:
זָכְרֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה. וּפָקְדֵנוּ בוֹ לִבְרָכָה.
וְהוֹשִׁיעֵנוּ בוֹ לְחַיִּים: וּבִדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים חוּס
וְחָנֵּנוּ. וְרַחֵם עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ.
כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה:

וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים: בָּרוּךְ
אַתָּה יְיָ הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן:

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה
הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ
וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד.
צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ אַתָּה
הוּא לְדוֹר וָדוֹר נוֹדֶה לְּךָ
וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ עַל חַיֵּינוּ
הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ וְעַל

מודים דרבנן

מודים אנחנו לך שאתה הוא
יי אלהינו ואלהי אבותינו אלהי
כל בשר יוצרנו יוצר בראשית
ברכות והודאות לשמך הגדול
והקדוש על שהחייתנו וקימתנו
כן תחינו ותקימנו ותאסוף
גליותינו לחצרות קדשך
לשמור חקיך ולעשות רצונך
ולעבדך בלבב שלם על שאנחנו
מודים לך. ברוך אל ההודאות:

נשמותינו

נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ וְעַל נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל יוֹם עִמָּנוּ
וְעַל נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל עֵת. עֶרֶב וָבֹקֶר
וְצָהֳרָיִם. הַטּוֹב כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמֶיךָ. וְהַמְרַחֵם כִּי
לֹא תַמּוּ חֲסָדֶיךָ מֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ:

בשבת חנוכה אומרים זה:

עַל הַנִּסִּים וְעַל הַפֻּרְקָן וְעַל הַגְּבוּרוֹת וְעַל
הַתְּשׁוּעוֹת וְעַל הַמִּלְחָמוֹת שֶׁעָשִׂיתָ לַאֲבוֹתֵינוּ
בַּיָּמִים הָהֵם בַּזְּמַן הַזֶּה:

בִּימֵי מַתִּתְיָהוּ בֶּן יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל חַשְׁמוֹנָאִי וּבָנָיו
כְּשֶׁעָמְדָה מַלְכוּת אַנְטִיוֹכוֹס עַל עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל
לְהַשְׁכִּיחָם תּוֹרָתֶךָ וּלְהַעֲבִירָם מֵחֻקֵּי רְצוֹנֶךָ. וְאַתָּה
בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים עָמַדְתָּ לָהֶם בְּעֵת צָרָתָם רַבְתָּ אֶת
רִיבָם דַּנְתָּ אֶת דִּינָם נָקַמְתָּ אֶת נִקְמָתָם מָסַרְתָּ
גִּבּוֹרִים בְּיַד חַלָּשִׁים וְרַבִּים בְּיַד מְעַטִּים וּטְמֵאִים
בְּיַד טְהוֹרִים וּרְשָׁעִים בְּיַד צַדִּיקִים וְזֵדִים בְּיַד עוֹסְקֵי
תוֹרָתֶךָ וּלְךָ עָשִׂיתָ שֵׁם גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ בְּעוֹלָמֶךָ
וּלְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל עָשִׂיתָ תְּשׁוּעָה גְדוֹלָה וּפֻרְקָן כְּהַיּוֹם
הַזֶּה וְאַחַר כֵּן בָּאוּ בָנֶיךָ לִדְבִיר בֵּיתֶךָ וּפִנּוּ אֶת
הֵיכָלֶךָ וְטִהֲרוּ אֶת מִקְדָּשֶׁךָ וְהִדְלִיקוּ נֵרוֹת בְּחַצְרוֹת
קָדְשֶׁךָ וְקָבְעוּ שְׁמוֹנַת יְמֵי חֲנֻכָּה אֵלּוּ לְהוֹדוֹת
וּלְהַלֵּל לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל:

וְעַל כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד
לְעוֹלָם וָעֶד:

בש"ת וּכְתוֹב לְחַיִּים טוֹבִים כָּל בְּנֵי בְרִיתֶךָ:

וְכֹל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה וִיהַלְלוּ אֶת שִׁמְךָ בֶּאֱמֶת
הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ
הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

לש"ץ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ בָּרְכֵנוּ בַבְּרָכָה הַמְשֻׁלֶּשֶׁת בַּתּוֹרָה. הַכְּתוּבָה עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ. הָאֲמוּרָה מִפִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו כֹּהֲנִים עַם קְדוֹשֶׁךָ כָּאָמוּר: יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

שִׂים שָׁלוֹם טוֹבָה וּבְרָכָה חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ
וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ. בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ
כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָּנוּ יְיָ
אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶסֶד וּצְדָקָה וּבְרָכָה
וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת
עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ: בספר
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם:

בש"ת בְּסֵפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וּפַרְנָסָה טוֹבָה נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ עוֹשֵׂה הַשָּׁלוֹם:

למעריב

שָׁלוֹם רָב עַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ תָּשִׂים לְעוֹלָם כִּי אַתָּה
הוּא מֶלֶךְ אָדוֹן לְכָל הַשָּׁלוֹם וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ
לְבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ:
בספר בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם:

אֱלֹהַי, נְצוֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה
וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדּוֹם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל
תִּהְיֶה פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי
וְכֹל הַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה מְהֵרָה הָפֵר עֲצָתָם וְקַלְקֵל
מַחֲשַׁבְתָּם: עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינֶךָ
עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ. לְמַעַן
יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי: יִהְיוּ לְרָצוֹן
אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגוֹאֲלִי: עֹשֶׂה
שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל
יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך: ושם נעבדך ביראה כימי עולם וכשנים קדמוניות: וערבה ליי מנחת יהודה וירושלים כימי עולם וכשנים קדמוניות:

סדר הלל

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר
קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לִקְרוֹא אֶת הַהַלֵּל
הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ עַבְדֵי יְיָ הַלְלוּ אֶת שֵׁם יְיָ: יְהִי
שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם: מִמִּזְרַח
שֶׁמֶשׁ עַד מְבוֹאוֹ מְהֻלָּל שֵׁם יְיָ: רָם עַל כָּל גּוֹיִם
יְיָ עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ: מִי כַּיְיָ אֱלֹהֵינוּ הַמַּגְבִּיהִי
לָשָׁבֶת: הַמַּשְׁפִּילִי לִרְאוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ:
מְקִימִי מֵעָפָר דָּל מֵאַשְׁפֹּת יָרִים אֶבְיוֹן:
לְהוֹשִׁיבִי עִם נְדִיבִים עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ: מוֹשִׁיבִי
עֲקֶרֶת הַבַּיִת אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה הַלְלוּיָהּ:
בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לֹעֵז:
הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו:
הַיָּם רָאָה וַיָּנֹס הַיַּרְדֵּן יִסֹּב לְאָחוֹר: הֶהָרִים רָקְדוּ
כְאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי צֹאן: מַה לְּךָ הַיָּם כִּי תָנוּס
הַיַּרְדֵּן תִּסֹּב לְאָחוֹר: הֶהָרִים תִּרְקְדוּ כְאֵילִים
גְּבָעוֹת כִּבְנֵי צֹאן: מִלִּפְנֵי אָדוֹן חוּלִי אָרֶץ
מִלִּפְנֵי אֱלוֹהַּ יַעֲקֹב: הַהֹפְכִי הַצּוּר אֲגַם מָיִם
חַלָּמִישׁ לְמַעְיְנוֹ מָיִם:

בשבת חנוכה אומרים לא לנו

לֹא לָנוּ יְיָ לֹא לָנוּ כִּי לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל חַסְדְּךָ
עַל אֲמִתֶּךָ: לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אַיֵּה נָא
אֱלֹהֵיהֶם: וֵאלֹהֵינוּ בַשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר חָפֵץ עָשָׂה:
עֲצַבֵּיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם: פֶּה לָהֶם
וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ: אָזְנַיִם לָהֶם
וְלֹא יִשְׁמָעוּ אַף לָהֶם וְלֹא יְרִיחוּן: יְדֵיהֶם
וְלֹא יְמִישׁוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא יְהַלֵּכוּ לֹא יֶהְגּוּ בִּגְרוֹנָם:
כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר בֹּטֵחַ בָּהֶם:
יִשְׂרָאֵל בְּטַח בַּיְיָ עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: בֵּית אַהֲרֹן
בִּטְחוּ בַיְיָ עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יִרְאֵי יְיָ בִּטְחוּ
בַיְיָ עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: ע"כ
יְיָ זְכָרָנוּ יְבָרֵךְ יְבָרֵךְ אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל יְבָרֵךְ
אֶת בֵּית אַהֲרֹן: יְבָרֵךְ יִרְאֵי יְיָ הַקְּטַנִּים עִם הַגְּדֹלִים:
יֹסֵף יְיָ עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם וְעַל בְּנֵיכֶם: בְּרוּכִים

ִיְיָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַייָ וְהָאָרֶץ
ָתַן לִבְנֵי אָדָם: לֹא הַמֵּתִים יְהַלְלוּ יָהּ וְלֹא כָּל יוֹרְדֵי
דוּמָה: וַאֲנַחְנוּ נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

כשנת תנוכה אומרים אהבתי

אָהַבְתִּי כִּי יִשְׁמַע יְיָ אֶת קוֹלִי תַּחֲנוּנָי: כִּי הִטָּה
אָזְנוֹ לִי וּבְיָמַי אֶקְרָא: אֲפָפוּנִי חֶבְלֵי
מָוֶת וּמְצָרֵי שְׁאוֹל מְצָאוּנִי צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא:
וּבְשֵׁם יְיָ אֶקְרָא אָנָּה יְיָ מַלְּטָה נַפְשִׁי: חַנּוּן יְיָ
וְצַדִּיק וֵאלֹהֵינוּ מְרַחֵם: שֹׁמֵר פְּתָאִים יְיָ דַּלּוֹתִי
וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: שׁוּבִי נַפְשִׁי לִמְנוּחָיְכִי כִּי יְיָ גָּמַל
עָלָיְכִי: כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת עֵינִי מִן
דִּמְעָה אֶת רַגְלִי מִדֶּחִי: אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְיָ בְּאַרְצוֹת
הַחַיִּים: הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד:
אֲנִי אָמַרְתִּי בְחָפְזִי כָּל הָאָדָם כֹּזֵב: ע״כ

מָה אָשִׁיב לַייָ כָּל תַּגְמוּלוֹהִי עָלָי: כּוֹס יְשׁוּעוֹת
אֶשָּׂא וּבְשֵׁם יְיָ אֶקְרָא: נְדָרַי לַייָ אֲשַׁלֵּם נֶגְדָה
נָּא לְכָל עַמּוֹ: יָקָר בְּעֵינֵי יְיָ הַמָּוְתָה לַחֲסִידָיו:
אָנָּה יְיָ כִּי אֲנִי עַבְדֶּךָ אֲנִי עַבְדְּךָ בֶּן אֲמָתֶךָ
פִּתַּחְתָּ לְמוֹסֵרָי: לְךָ אֶזְבַּח זֶבַח תּוֹדָה וּבְשֵׁם יְיָ
אֶקְרָא: נְדָרַי לַייָ אֲשַׁלֵּם נֶגְדָה נָּא לְכָל עַמּוֹ:
בְּחַצְרוֹת בֵּית יְיָ בְּתוֹכֵכִי יְרוּשָׁלָיִם הַלְלוּיָהּ:

הַלְלוּ אֶת יְיָ כָּל גּוֹיִם שַׁבְּחוּהוּ כָּל הָאֻמִּים: כִּי
גָבַר עָלֵינוּ חַסְדּוֹ וֶאֱמֶת יְיָ לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

הוֹדוּ לַייָ כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
יֹאמַר נָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
יֹאמְרוּ נָא בֵית אַהֲרֹן כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
יֹאמְרוּ נָא יִרְאֵי יְיָ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

מִן הַמֵּצַר קָרָאתִי יָּהּ עָנָנִי בַמֶּרְחָב יָהּ: יְיָ לִי לֹא
אִירָא מַה יַּעֲשֶׂה לִי אָדָם: יְיָ לִי בְּעֹזְרָי וַאֲנִי
אֶרְאֶה בְשֹׂנְאָי: טוֹב לַחֲסוֹת בַּייָ מִבְּטֹחַ בָּאָדָם:
טוֹב לַחֲסוֹת בַּייָ מִבְּטֹחַ בִּנְדִיבִים: כָּל גּוֹיִם
סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְיָ כִּי אֲמִילַם: סַבּוּנִי גַם סְבָבוּנִי
בְּשֵׁם יְיָ כִּי אֲמִילַם: סַבּוּנִי כִדְבוֹרִים דֹּעֲכוּ כְּאֵשׁ
קוֹצִים בְּשֵׁם יְיָ כִּי אֲמִילַם: דָּחֹה דְחִיתַנִי לִנְפֹּל
וַייָ עֲזָרָנִי: עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה: קוֹל
רִנָּה וִישׁוּעָה בְּאָהֳלֵי צַדִּיקִים יְמִין יְיָ עֹשָׂה חָיִל:
יְמִין יְיָ רוֹמֵמָה יְמִין יְיָ עֹשָׂה חָיִל: לֹא אָמוּת כִּי
אֶחְיֶה וַאֲסַפֵּר מַעֲשֵׂי יָהּ: יַסֹּר יִסְּרַנִּי יָּהּ וְלַמָּוֶת
לֹא נְתָנָנִי: פִּתְחוּ לִי שַׁעֲרֵי צֶדֶק אָבֹא בָם
אוֹדֶה יָהּ: זֶה הַשַּׁעַר לַייָ צַדִּיקִים יָבֹאוּ בוֹ:
אוֹדְךָ כִּי עֲנִיתָנִי וַתְּהִי לִי לִישׁוּעָה: אודך אֶבֶן
מָאֲסוּ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה: אבן מֵאֵת יְיָ
הָיְתָה זֹּאת הִיא נִפְלָאת בְּעֵינֵינוּ: מאת זֶה הַיּוֹם
עָשָׂה יְיָ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בוֹ: זה

אָנָּא יְיָ הוֹשִׁיעָה נָּא: אָנָּא יְיָ הוֹשִׁיעָה נָּא:
אָנָּא יְיָ הַצְלִיחָה נָא: אָנָּא יְיָ הַצְלִיחָה נָא:
בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יְיָ בֵּרַכְנוּכֶם מִבֵּית יְיָ: ברוך
אֵל יְיָ וַיָּאֶר לָנוּ אִסְרוּ חַג בַּעֲבֹתִים עַד
קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: אל אֵלִי אַתָּה וְאוֹדֶךָּ אֱלֹהַי
אֲרוֹמְמֶךָּ: אלי הוֹדוּ לַייָ כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: הודו
יְהַלְלוּךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ (עַל) כָּל מַעֲשֶׂיךָ וַחֲסִידֶיךָ
צַדִּיקִים עוֹשֵׂי רְצוֹנֶךָ וְכָל עַמְּךָ בֵּית
יִשְׂרָאֵל בְּרִנָּה יוֹדוּ וִיבָרְכוּ וִישַׁבְּחוּ וִיפָאֲרוּ וִירוֹמְמוּ
וְיַעֲרִיצוּ וְיַקְדִּישׁוּ וְיַמְלִיכוּ אֶת שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ. כִּי
לְךָ טוֹב לְהוֹדוֹת וּלְשִׁמְךָ נָאֶה לְזַמֵּר כִּי מֵעוֹלָם
וְעַד עוֹלָם אַתָּה אֵל: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מֶלֶךְ מְהֻלָּל
בַּתִּשְׁבָּחוֹת: קדיש שלם

אֵין כָּמוֹךָ בָאֱלֹהִים אֲדֹנָי וְאֵין כְּמַעֲשֶׂיךָ: מַלְכוּתְךָ
מַלְכוּת כָּל עֹלָמִים וּמֶמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל דּוֹר וָדוֹר:
יְיָ מֶלֶךְ יְיָ מָלָךְ יְיָ יִמְלוֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד: יְיָ עֹז לְעַמּוֹ
יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:
אַב הָרַחֲמִים הֵיטִיבָה בִרְצוֹנְךָ אֶת צִיּוֹן תִּבְנֶה
חוֹמוֹת יְרוּשָׁלָיִם: כִּי בְךָ לְבַד בָּטָחְנוּ מֶלֶךְ
אֵל רָם וְנִשָּׂא אֲדוֹן עוֹלָמִים:

כשפותחין הארון הקודש יאמר זה:

וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן וַיֹּאמֶר משֶׁה קוּמָה יְיָ
וְיָפֻצוּ אֹיְבֶיךָ וְיָנֻסוּ מְשַׂנְאֶיךָ מִפָּנֶיךָ:
כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וּדְבַר יְיָ מִירוּשָׁלָיִם:
בָּרוּךְ שֶׁנָּתַן תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בִּקְדֻשָּׁתוֹ:

בְּרִיךְ שְׁמֵהּ דְּמָרֵא עָלְמָא. בְּרִיךְ כִּתְרָךְ וְאַתְרָךְ.
יְהֵא רְעוּתָךְ עִם עַמָּךְ יִשְׂרָאֵל לְעָלַם. וּפוּרְקַן
יְמִינָךְ אַחֲזֵי לְעַמָּךְ בְּבֵית מַקְדְּשָׁךְ. וּלְאַמְטוּיֵי לָנָא
מִטּוּב נְהוֹרָךְ. וּלְקַבֵּל צְלוֹתָנָא בְּרַחֲמִין. יְהֵא רַעֲוָא
קֳדָמָךְ דְּתוֹרִיךְ לָן חַיִּין בְּטִיבוּתָא וְלֶהֱוֵי אֲנָא פְקִידָא
בְּגוֹ צַדִּיקַיָּא. לְמִרְחַם עָלַי וּלְמִנְטַר יָתִי וְיַת כָּל
דִּי לִי וְדִי לְעַמָּךְ יִשְׂרָאֵל. אַנְתְּ הוּא זָן לְכֹלָּא וּמְפַרְנֵס
לְכֹלָּא. אַנְתְּ הוּא שַׁלִּיט עַל כֹּלָּא. אַנְתְּ הוּא דְשַׁלִּיט
עַל מַלְכַיָּא וּמַלְכוּתָא דִּילָךְ הִיא. אֲנָא עַבְדָּא
דְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא דְּסָגִידְנָא קַמֵּהּ וּמִקַּמָּא דִּיקַר
אוֹרַיְתֵהּ בְּכָל עִדָּן וְעִדָּן. לָא עַל אֱנָשׁ רָחִיצְנָא וְלָא
עַל בַּר אֱלָהִין סָמִיכְנָא. אֶלָּא בֶּאֱלָהָא דִשְׁמַיָּא.
דְּהוּא אֱלָהָא קְשׁוֹט. וְאוֹרַיְתֵהּ קְשׁוֹט. וּנְבִיאוֹהִי
קְשׁוֹט. וּמַסְגֵּא לְמֶעְבַּד טַבְוָן וּקְשׁוֹט. בֵּהּ אֲנָא
רָחִיץ. וְלִשְׁמֵהּ קַדִּישָׁא יַקִּירָא אֲנָא אֵמַר תֻּשְׁבְּחָן.
יְהֵא רַעֲוָא קֳדָמָךְ דְּתִפְתַּח לִבָּאִי בְּאוֹרַיְתָא.
וְתַשְׁלִים מִשְׁאֲלִין דְּלִבָּאִי וְלִבָּא דְכָל עַמָּךְ יִשְׂרָאֵל
לְטַב וּלְחַיִּין וְלִשְׁלָם. אָמֵן:

בית

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד: אֶחָד אֱלֹהֵינוּ גָּדוֹל אֲדוֹנֵינוּ קָדוֹשׁ שְׁמוֹ: גַּדְּלוּ לַייָ אִתִּי וּנְרוֹמְמָה שְׁמוֹ יַחְדָּו:

קהל לְךָ יְיָ הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ: לְךָ יְיָ הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ: רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לַהֲדֹם רַגְלָיו קָדוֹשׁ הוּא: רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לְהַר קָדְשׁוֹ כִּי קָדוֹשׁ יְיָ אֱלֹהֵינוּ: עַל הַכֹּל יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא שְׁמוֹ שֶׁל מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: בָּעוֹלָמוֹת שֶׁבָּרָא הָעוֹלָם הַזֶּה וְהָעוֹלָם הַבָּא. כִּרְצוֹנוֹ וְכִרְצוֹן יְרֵאָיו וְכִרְצוֹן כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל: צוּר הָעוֹלָמִים אֲדוֹן כָּל הַבְּרִיּוֹת אֱלוֹהַּ כָּל הַנְּפָשׁוֹת: הַיּוֹשֵׁב בְּמֶרְחֲבֵי מָרוֹם הַשּׁוֹכֵן בִּשְׁמֵי שְׁמֵי קֶדֶם: קְדֻשָּׁתוֹ עַל הַחַיּוֹת וּקְדֻשָּׁתוֹ עַל כִּסֵּא הַכָּבוֹד: וּבְכֵן יִתְקַדַּשׁ שִׁמְךָ בָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְעֵינֵי כָּל חָי. וְנֹאמַר לְפָנָיו שִׁיר חָדָשׁ כַּכָּתוּב: שִׁירוּ לֵאלֹהִים זַמְּרוּ שְׁמוֹ סֹלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת בְּיָהּ שְׁמוֹ וְעִלְזוּ לְפָנָיו: וְנִרְאֵהוּ עַיִן בְּעַיִן בְּשׁוּבוֹ אֶל נָוֵהוּ כַּכָּתוּב: כִּי עַיִן בְּעַיִן יִרְאוּ בְּשׁוּב יְיָ צִיּוֹן: וְנֶאֱמַר וְנִגְלָה כְּבוֹד יְיָ וְרָאוּ כָל בָּשָׂר יַחְדָּו כִּי פִּי יְיָ דִּבֵּר:

אַב הָרַחֲמִים הוּא יְרַחֵם עַם עֲמוּסִים וְיִזְכּוֹר בְּרִית אֵיתָנִים וְיַצִּיל נַפְשׁוֹתֵינוּ מִן הַשָּׁעוֹת הָרָעוֹת וְיִגְעַר בְּיֵצֶר הָרָע מִן הַנְּשׂוּאִים וְיָחוֹן אוֹתָנוּ לִפְלֵיטַת עוֹלָמִים. וִימַלֵּא מִשְׁאֲלוֹתֵינוּ בְּמִדָּה טוֹבָה יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים:

מי שברך לעולה לתורה

מִי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב הוא יברך (פב״פ) בעבור שעלה לכבוד המקום לכבוד התורה ולכבוד השבת ובשכר זה הקב״ה ישמרהו ויצילהו מכל צרה וצוקה ומכל נגע ומחלה. וישלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידיו עם כל ישראל אחיו ונאמר אמן:

מי שברך ליולדת

מִי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב הוא יברך את האשה היולדת (פב״פ) ואת בנה הנולד (ואת הילדה הנולדה) לה במזל טוב (ויקרא שמה בישראל פב״פ) בעבור שבעלה נדר לצדקה בשכר זה יגדלו (יגדלה) (לזכר לתורה ו) לחופה ולמעשים טובים ונאמר אמן:

מי שברך לחולה

מִי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב משה אהרן דוד ושלמה הוא ירפא את החולה (החולנית) (פב״פ) בעבור (פב״פ) נדר מתנה בעבורו (בעבורה) בשכר זה הקב״ה ימלא רחמים עליו (עליה) להחלימו (להחלימה) ולרפאותו (ולרפאותה) ולהחזיקו (ולהחזיקה) ולהחיותו (ולהחיותה) וישלח לו (לה) מהרה רפואה שלמה מן השמים לרמ״ח איבריו ושס״ה גידיו (לנקבה לרמ״ח איבריה ושס״ה גידיה) בתוך שאר חולי ישראל. רפואת הנפש ורפואת הגוף. שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבוא השתא בעגלא ובזמן קריב. ונאמר אמן:

כשמגביהין הספר תורה יאמר זה:

וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל פִּי יְיָ בְּיַד מֹשֶׁה: עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ וְתוֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר: דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי נֹעַם וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם: אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ בִּשְׂמֹאולָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד: יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

יְקוּם פֻּרְקָן מִן שְׁמַיָּא. חִנָּא וְחִסְדָּא וְרַחֲמֵי וְחַיֵּי אֲרִיכֵי וּמְזוֹנֵי רְוִיחֵי. וְסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא וּבַרְיוּת גּוּפָא וּנְהוֹרָא מַעַלְיָא. זַרְעָא חַיָּא וְקַיָּמָא. זַרְעָא דִּי לָא יִפְסוּק וְדִי לָא יִבְטוּל מִפִּתְגָּמֵי אוֹרַיְתָא: לְמָרָנָן וְרַבָּנָן חֲבוּרָתָא קַדִּישָׁתָא. דִּי בְאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל וְדִי בְּבָבֶל לְרֵישֵׁי כַלֵּי וּלְרֵישֵׁי גַלְוָתָא וּלְרֵישֵׁי מְתִיבָתָא וּלְדַיָּנֵי דִי בָבָא: לְכָל תַּלְמִידֵיהוֹן וּלְכָל תַּלְמִידֵי תַלְמִידֵיהוֹן וּלְכָל מָאן דְּעָסְקִין בְּאוֹרַיְתָא. מַלְכָּא דְעָלְמָא יְבָרֵךְ יַתְהוֹן יַפִּישׁ חַיֵּיהוֹן וְיַסְגֵּא יוֹמֵיהוֹן וְיִתֵּן אַרְכָה לִשְׁנֵיהוֹן וְיִתְפָּרְקוּן וְיִשְׁתֵּזְבוּן מִן כָּל עָקָא וּמִן כָּל מַרְעִין בִּישִׁין. מָרָן דִּי בִשְׁמַיָּא יְהֵא בְסַעְדְּהוֹן כָּל זְמַן וְעִדָּן וְנֹאמַר אָמֵן:

יחיד המתפלל אינו צריך לומר יקום פורקן זה ולא מי שברך

יְקוּם פֻּרְקָן מִן שְׁמַיָּא חִנָּא וְחִסְדָּא וְרַחֲמֵי וְחַיֵּי אֲרִיכֵי וּמְזוֹנֵי רְוִיחֵי. וְסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא וּבַרְיוּת גּוּפָא וּנְהוֹרָא מַעַלְיָא. זַרְעָא חַיָּא וְקַיָּמָא. זַרְעָא דִּי לָא יִפְסוּק וְדִי לָא יִבְטוּל מִפִּתְגָּמֵי אוֹרַיְתָא: לְכָל קְהָלָא קַדִּישָׁא הָדֵין רַבְרְבַיָּא עִם זְעֵרַיָּא טַפְלָא וּנְשַׁיָּא. מַלְכָּא דְעָלְמָא יְבָרֵךְ יַתְכוֹן יַפִּישׁ חַיֵּיכוֹן וְיַסְגֵּא יוֹמֵיכוֹן וְיִתֵּן אַרְכָה לִשְׁנֵיכוֹן וְתִתְפָּרְקוּן וְתִשְׁתֵּזְבוּן מִן כָּל עָקָא וּמִן כָּל מַרְעִין בִּישִׁין. מָרָן דִּי בִשְׁמַיָּא יְהֵא בְסַעְדְּכוֹן כָּל זְמַן וְעִדָּן וְנֹאמַר אָמֵן:

מִי שֶׁבֵּרַךְ אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב. הוּא יְבָרֵךְ אֶת כָּל הַקָּהָל הַקָּדוֹשׁ הַזֶּה עִם כָּל קְהִלּוֹת הַקֹּדֶשׁ. הֵם וּנְשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם וְכָל אֲשֶׁר לָהֶם. וּמִי שֶׁמְּיַחֲדִים בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת לִתְפִלָּה. וּמִי שֶׁבָּאִים בְּתוֹכָם לְהִתְפַּלֵּל. וּמִי שֶׁנּוֹתְנִים נֵר לַמָּאוֹר וְיַיִן לְקִדּוּשׁ וּלְהַבְדָּלָה וּפַת לָאוֹרְחִים וּצְדָקָה לָעֲנִיִּים. וְכָל מִי שֶׁעוֹסְקִים בְּצָרְכֵי צִבּוּר בֶּאֱמוּנָה. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יְשַׁלֵּם שְׂכָרָם וְיָסִיר מֵהֶם כָּל מַחֲלָה וְיִרְפָּא לְכָל גּוּפָם וְיִסְלַח לְכָל עֲוֹנָם. וְיִשְׁלַח בְּרָכָה וְהַצְלָחָה בְּכָל מַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם עִם כָּל יִשְׂרָאֵל אֲחֵיהֶם וְנֹאמַר אָמֵן:

תפלה בעד שלום הקיסר יר״ה

הנותן תשועה למלכים וממשלה לנסיכים. מלכותו מלכות כל עולמים. הפוצה את דוד עבדו מחרב רעה הנותן בים דרך ובמים עזים נתיבה הוא יברך וישמור וינצור

נצור ויעזור וירומם ויגדל וינשא למעלה את אדונינו
קיסר אלכסנדר אלכסנדראוויטש ירום הודו
ם אשתו הקיסרית הכבודה מאריא טעאדאראוונא
בנו יורש עצר ניקאלאי אלכסנדראוויטש ואת
ל בית מלכנו הרם יר"ה. מלך מלכי המלכים ברחמיו
תיהו וישמרהו ומכל צרה ויגון ונזק יצילהו וידבר עמים
תת רגליו ויפיל שונאיו לפניו ובכל אשר יפנה יצליח.
לך מלכי המלכים ברחמיו יתן בלבו ובלב כל יועציו
שריו רחמנות לעשות טובות עמנו ועם כל ישראל,
ימיו ובימינו תושע יהודה וישראל ישכון לבטח ובא
לציון גואל וכן יהי רצון ונאמר אמן:

קודם שמברכין החודש יאמר זה:

הי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתְּחַדֵּשׁ עָלֵינוּ אֶת הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְטוֹבָה לִבְרָכָה. וְתִתֶּן לָנוּ חַיִּים אֲרוּכִים. חַיִּים שֶׁל ׁלוֹם. חַיִּים שֶׁל טוֹבָה. חַיִּים שֶׁל בְּרָכָה. חַיִּים ׁל פַּרְנָסָה. חַיִּים שֶׁל חִלּוּץ עֲצָמוֹת. חַיִּים שֶׁיֵּשׁ הֶם יִרְאַת שָׁמַיִם וְיִרְאַת חֵטְא. חַיִּים שֶׁאֵין בָּהֶם וּשָׁה וּכְלִמָּה. חַיִּים שֶׁל עֹשֶׁר וְכָבוֹד. חַיִּים תְּהֵא בָנוּ אַהֲבַת תּוֹרָה וְיִרְאַת שָׁמַיִם. חַיִּים יְמַלֵּא יְיָ מִשְׁאֲלוֹת לִבֵּנוּ לְטוֹבָה אָמֵן סֶלָה:

נכון לידע המולד קודם שמברכין החודש:

ִי שֶׁעָשָׂה נִסִּים לַאֲבוֹתֵינוּ וְגָאַל אוֹתָם מֵעַבְדוּת לְחֵרוּת. הוּא יִגְאַל אוֹתָנוּ קָרוֹב. וִיקַבֵּץ נִדָּחֵינוּ מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת אָרֶץ. חֲבֵרִים כָּל יִשְׂרָאֵל וְנֹאמַר אָמֵן:

ראש חודש (פלוני) ביום (פלוני) הבא עלינו לטובה:

ַחַדְּשֵׁהוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָלֵינוּ וְעַל כָּל עַמּוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל. לְחַיִּים שָׁלוֹם. לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה. לִישׁוּעָה וּלְנֶחָמָה. וְנֹאמַר אָמֵן: אשרי וכו׳

כשמברכין החודש אין אומרים זה:

ב הָרַחֲמִים שׁוֹכֵן מְרוֹמִים. בְּרַחֲמָיו הָעֲצוּמִים הוּא יִפְקוֹד בְּרַחֲמִים. הַחֲסִידִים וְהַיְשָׁרִים תְּמִימִים. קְהִלּוֹת הַקֹּדֶשׁ שֶׁמָּסְרוּ נַפְשָׁם עַל קְדֻשַּׁת הַשֵּׁם. הַנֶּאֱהָבִים וְהַנְּעִימִים בְּחַיֵּיהֶם וּבְמוֹתָם לֹא נִפְרָדוּ. מִנְּשָׁרִים קַלּוּ וּמֵאֲרָיוֹת גָּבֵרוּ. לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנָם וְחֵפֶץ צוּרָם: יִזְכְּרֵם אֱלֹהֵינוּ לְטוֹבָה. עִם שְׁאָר צַדִּיקֵי עוֹלָם. וְיִנְקוֹם נִקְמַת דַּם עֲבָדָיו הַשָּׁפוּךְ: כַּכָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים. הַרְנִינוּ גוֹיִם עַמּוֹ כִּי דַם עֲבָדָיו יִקּוֹם. וְנָקָם יָשִׁיב לְצָרָיו וְכִפֶּר אַדְמָתוֹ עַמּוֹ: וְעַל יְדֵי עֲבָדֶיךָ הַנְּבִיאִים כָּתוּב לֵאמֹר וְנִקֵּיתִי דָּמָם לֹא נִקֵּיתִי. וַיְיָ שֹׁכֵן בְּצִיּוֹן: וּבְכִתְבֵי הַקֹּדֶשׁ נֶאֱמַר. לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אַיֵּה אֱלֹהֵיהֶם יִוָּדַע בַּגּוֹיִם לְעֵינֵינוּ נִקְמַת דַּם עֲבָדֶיךָ הַשָּׁפוּךְ: וְאוֹמֵר כִּי דוֹרֵשׁ דָּמִים אוֹתָם זָכָר לֹא שָׁכַח צַעֲקַת עֲנָוִים: וְאוֹמֵר יָדִין בַּגּוֹיִם מָלֵא גְוִיּוֹת מָחַץ רֹאשׁ עַל אֶרֶץ רַבָּה: מִנַּחַל בַּדֶּרֶךְ יִשְׁתֶּה עַל כֵּן יָרִים רֹאשׁ: אשרי וכו׳

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב משה אהרן דוד ושלמה הוא יברך את כל מי שיקבל עליו להתענות תענית שני וחמישי ושני בשכר זה הקדוש ברוך הוא ישמרהו ויצילהו מכל צרה וצוקה ומכל נגע ומחלה וישלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידיהם ויקבל תפלותיהם ויאזין שועותיהם עם כל ישראל אחיהם ונאמר אמן:

חזן יְהַלְלוּ אֶת שֵׁם יְיָ כִּי נִשְׂגָּב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ:

והקהל אומרים הוֹדוֹ עַל אֶרֶץ וְשָׁמָיִם: וַיָּרֶם קֶרֶן לְעַמּוֹ תְּהִלָּה לְכָל חֲסִידָיו לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַם קְרוֹבוֹ הַלְלוּיָהּ: מזמור לדוד הבו וכו׳

כשמכניסין הס"ת להיכל אומרים זה:

וּבְנֻחֹה יֹאמַר שׁוּבָה יְיָ רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל: קוּמָה יְיָ לִמְנוּחָתֶךָ אַתָּה וַאֲרוֹן עֻזֶּךָ: כֹּהֲנֶיךָ יִלְבְּשׁוּ צֶדֶק וַחֲסִידֶיךָ יְרַנֵּנוּ: בַּעֲבוּר דָּוִד עַבְדֶּךָ אַל תָּשֵׁב פְּנֵי מְשִׁיחֶךָ: כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרָתִי אַל תַּעֲזֹבוּ: עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ וְתוֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר: דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי נֹעַם וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם: הֲשִׁיבֵנוּ יְיָ אֵלֶיךָ וְנָשׁוּבָה חַדֵּשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם: חצי קדיש

מוסף לשבת ולשבת ראש חודש

כִּי שֵׁם יְיָ אֶקְרָא הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ:
אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:
וּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל וֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים ים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה:

זָכְרֵנוּ לְחַיִּים מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים:

ׁ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם:

אַתָּה גִבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ: בחורף מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגָּשֶׁם: מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר. מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דּוֹמֶה לָּךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה:

בש"ת מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמִים זוֹכֵר יְצוּרָיו לְחַיִּים בְּרַחֲמִים:

וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

כספס״ק חוזר כש״ע. הומריס קדוסה זו:

נַעֲרִיצְךָ וְנַקְדִּישְׁךָ כְּסוֹד שִׂיחַ שַׂרְפֵי קֹדֶשׁ. הַמַּקְדִּישִׁים שִׁמְךָ בַּקֹּדֶשׁ כַּכָּתוּב עַל יַד נְבִיאֶךָ וְקָרָא זֶה אֶל זֶה וְאָמַר: ק״ה קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ: חזן כְּבוֹדוֹ מָלֵא עוֹלָם מְשָׁרְתָיו שׁוֹאֲלִים זֶה לָזֶה אַיֵּה מְקוֹם כְּבוֹדוֹ לְעֻמָּתָם בָּרוּךְ יֹאמֵרוּ: ק״ה בָּרוּךְ כְּבוֹד יְיָ מִמְּקוֹמוֹ: חזן מִמְּקוֹמוֹ הוּא יִפֶן בְּרַחֲמִים וְיָחוֹן עַם הַמְיַחֲדִים שְׁמוֹ עֶרֶב וָבֹקֶר בְּכָל יוֹם תָּמִיד פַּעֲמַיִם בְּאַהֲבָה שְׁמַע אוֹמְרִים: ק״ה שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד: חזן הוּא אֱלֹהֵינוּ הוּא אָבִינוּ הוּא מַלְכֵּנוּ הוּא מוֹשִׁיעֵנוּ. וְהוּא יַשְׁמִיעֵנוּ בְּרַחֲמָיו שֵׁנִית לְעֵינֵי כָּל חָי לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם חזן וּבְדִבְרֵי קָדְשְׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר: ק״ה יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ: לדור ודור וכו אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל (בע״ת הַמֶּלֶךְ) הַקָּדוֹשׁ

לשבת

תִּכַּנְתָּ שַׁבָּת רָצִיתָ קָרְבְּנוֹתֶיהָ. צִוִּיתָ פֵּרוּשֶׁיהָ עִם סִדּוּרֵי נְסָכֶיהָ. מְעַנְּגֶיהָ לְעוֹלָם כָּבוֹד יִנְחָלוּ טוֹעֲמֶיהָ חַיִּים זָכוּ. וְגַם הָאוֹהֲבִים דְּבָרֶיהָ גְּדֻלָּה בָּחָרוּ. אָז מִסִּינַי נִצְטַוּוּ עָלֶיהָ וַתְּצַוֵּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְהַקְרִיב בָּהּ קָרְבַּן מוּסַף שַׁבָּת כָּרָאוּי. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתַּעֲלֵנוּ בְשִׂמְחָה לְאַרְצֵנוּ וְתִטָּעֵנוּ בִּגְבוּלֵנוּ. וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת קָרְבְּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ: תְּמִידִים כְּסִדְרָם וּמוּסָפִים כְּהִלְכָתָם. וְאֶת מוּסַף יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה

לשבת ראש חודש

אַתָּה יָצַרְתָּ עוֹלָמְךָ מִקֶּדֶם. כִּלִּיתָ מְלַאכְתְּךָ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי. אָהַבְתָּ אוֹתָנוּ וְרָצִיתָ בָּנוּ וְרוֹמַמְתָּנוּ מִכָּל הַלְּשׁוֹנוֹת וְקִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ קָרָאתָ. וַתִּתֶּן לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה שַׁבָּתוֹת לִמְנוּחָה וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים לְכַפָּרָה. וּלְפִי שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וַאֲבוֹתֵינוּ חָרְבָה עִירֵנוּ וְשָׁמֵם בֵּית מִקְדָּשֵׁנוּ וְגָלָה יְקָרֵנוּ וְנִטַּל כָּבוֹד מִבֵּית חַיֵּינוּ. וְאֵין אֲנַחְנוּ יְכוֹלִים לַעֲשׂוֹת חוֹבוֹתֵינוּ בְּבֵית בְּחִירָתֶךָ בַּבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שִׁמְךָ עָלָיו מִפְּנֵי הַיָּד שֶׁנִּשְׁתַּלְּחָה בְּמִקְדָּשֶׁךָ: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתַּעֲלֵנוּ בְשִׂמְחָה לְאַרְצֵנוּ וְתִטָּעֵנוּ בִּגְבוּלֵנוּ וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת קָרְבְּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ תְּמִידִים כְּסִדְרָם וּמוּסָפִים כְּהִלְכָתָם. וְאֶת מוּסְפֵי יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה וְיוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה

נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ מִפִּי כְבוֹדֶךָ כָּאָמוּר:

וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְנִסְכּוֹ עֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ:

לשבת

יִשְׂמְחוּ בְמַלְכוּתְךָ שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת וְקוֹרְאֵי עֹנֶג. עַם מְקַדְּשֵׁי שְׁבִיעִי כֻּלָּם יִשְׂבְּעוּ וְיִתְעַנְּגוּ מִטּוּבֶךָ. וּבַשְּׁבִיעִי רָצִיתָ בּוֹ וְקִדַּשְׁתּוֹ חֶמְדַּת יָמִים אוֹתוֹ קָרָאתָ. זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ רְצֵה בִמְנוּחָתֵנוּ קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ וְשַׂמְּחֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ. וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת וְהַנְחִילֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן שַׁבַּת קָדְשֶׁךָ וְיָנוּחוּ בוֹ יִשְׂרָאֵל מְקַדְּשֵׁי שְׁמֶךָ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

לשבת ראש חודש

(זֶה קָרְבַּן שַׁבָּת וְקָרְבַּן הַיּוֹם כָּאָמוּר):

וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם תַּקְרִיבוּ עֹלָה לַיְיָ פָּרִים בְּנֵי בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם

וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם כִּמְדֻבָּר שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאַיִל וְעִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ וְיַיִן כְּנִסְכּוֹ וְשָׂעִיר לְכַפֵּר וּשְׁנֵי תְמִידִים כְּהִלְכָתָם:

יִשְׂמְחוּ בְמַלְכוּתְךָ שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת וְקוֹרְאֵי עֹנֶג. עַם מְקַדְּשֵׁי שְׁבִיעִי כֻּלָּם יִשְׂבְּעוּ וְיִתְעַנְּגוּ מִטּוּבֶךָ. וּבַשְּׁבִיעִי רָצִיתָ בּוֹ וְקִדַּשְׁתּוֹ חֶמְדַּת יָמִים אוֹתוֹ קָרָאתָ. זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ רְצֵה בִמְנוּחָתֵנוּ. וְחַדֵּשׁ עָלֵינוּ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה אֶת הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה. לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה. לִישׁוּעָה וּלְנֶחָמָה. לְפַרְנָסָה וּלְכַלְכָּלָה. לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם. לִמְחִילַת חֵטְא וְלִסְלִיחַת עָוֹן. (בשנת העיבור וּלְכַפָּרַת פָּשַׁע): כִּי בְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בָּחַרְתָּ מִכָּל הָאֻמּוֹת. וְשַׁבַּת קָדְשְׁךָ לָהֶם הוֹדַעְתָּ וְחֻקֵּי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים לָהֶם קָבָעְתָּ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים:

רצה יי אלהינו בעמך ישראל ובתפלתם והשב את העבודה לדביר ביתך ואשי ישראל. ותפלתם באהבה תקבל ברצון ותהי לרצון תמיד עבודת ישראל עמך:

ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים: ברוך אתה יי המחזיר שכינתו לציון: מודים דרבנן

מודים אנחנו לך שאתה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו לעולם ועד. צור חיינו מגן ישענו אתה הוא לדור ודור נודה לך ונספר תהלתך על חיינו המסורים בידך ועל נשמותינו הפקודות לך ועל נסיך שבכל יום עמנו ועל נפלאותיך וטובותיך שבכל עת. ערב ובקר וצהרים. הטוב כי לא כלו רחמיך והמרחם כי לא תמו חסדיך מעולם קוינו לך:

בשבת חנוכה אומרים כאן על הנסים

ועל כלם יתברך ויתרומם שמך מלכנו תמיד לעולם ועד:

בש"ת וכתוב לחיים טובים כל בני בריתך:

וכל החיים יודוך סלה ויהללו את שמך באמת האל ישועתנו ועזרתנו סלה: ברוך אתה יי הטוב שמך ולך נאה להודות: לש"ץ ברכת כהנים

שים שלום טובה וברכה חן וחסד ורחמים עלינו ועל כל ישראל עמך. ברכנו אבינו כלנו כאחד באור פניך כי באור פניך נתת לנו יי אלהינו תורת חיים ואהבת חסד וצדקה וברכה ורחמים וחיים ושלום וטוב בעיניך לברך את עמך ישראל בכל עת ובכל שעה בשלומך: בספר

ברוך אתה יי המברך את עמו ישראל בשלום:

בש"ת בספר חיים ברכה ושלום ופרנסה טובה נזכר ונכתב לפניך אנחנו וכל עמך בית ישראל לחיים טובים ולשלום: ברוך אתה יי עושה השלום:

אלהי. נצור לשוני מרע ושפתי מדבר מרמה ולמקללי נפשי תדום ונפשי כעפר לכל תהיה פתח לבי בתורתך ובמצותיך תרדוף נפשי וכל החושבים עלי רעה מהרה הפר עצתם וקלקל מחשבתם: עשה למען שמך. עשה למען ימינך. עשה למען קדשתך. עשה למען תורתך. למען יחלצון ידידיך הושיעה ימינך ועננו: יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יי צורי וגואלי: עשה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך: ושם נעבדך ביראה כימי עולם וכשנים קדמוניות: וערבה ליי מנחת יהודה וירושלים כימי עולם וכשנים קדמוניות:

קוה אל יי חזק ויאמץ לבך וקוה אל יי: אין קדוש כיי כי אין בלתך ואין צור כאלהינו: כי מי אלוה מבלעדי יי ומי צור זולתי אלהינו:

אין כאלהינו. אין כאדונינו. אין כמלכנו. אין כמושיענו: מי כאלהינו. מי כאדונינו. מי כמלכנו. מי כמושיענו: נודה לאלהינו. נודה לאדונינו. נודה למלכנו. נודה למושיענו: ברוך אלהינו. ברוך אדונינו. ברוך מלכנו. ברוך מושיענו: אתה הוא אלהינו. אתה הוא אדונינו. אתה הוא מלכנו. אתה הוא מושיענו. אתה הוא שהקטירו אבותינו לפניך את קטרת הסמים:

פטום הקטרת הצרי והצפרן החלבנה והלבונה משקל שבעים שבעים מנה. מור וקציעה שבלת נרד וכרכם משקל ששה עשר ששה עשר מנה: הקשט שנים עשר. וקלופה שלשה. וקנמון תשעה. ברית כרשינה תשעה קבין. יין קפריסין סאין תלתא וקבין תלתא. ואם אין לו יין קפריסין מביא חמר חורין עתיק. מלח סדומית רובע הקב מעלה עשן כל שהוא. רבי נתן הבבלי אומר אף כפת הירדן כל שהוא. ואם נתן בה דבש פסלה ואם חסר אחת מכל סממניה חיב מיתה: רבן שמעון בן גמליאל אומר הצרי אינו אלא שרף הנוטף מעצי הקטף. ברית כרשינה ששפין בה את הצפרן כדי שתהא נאה. יין קפריסין ששורין בו את הצפרן כדי שתהא עזה. והלא מי רגלים יפין לה אלא שאין מכניסין מי רגלים בעזרה מפני הכבוד:

השיר שהלוים היו אומרים בבית המקדש:

ביום הראשון היו אומרים. ליי הארץ ומלואה תבל וישבי בה: בשני היו אומרים. גדול יי ומהלל מאד בעיר אלהינו הר קדשו: בשלישי היו אומרים. אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפט: ברביעי היו אומרים. אל נקמות יי אל נקמות הופיע: בחמישי היו אומרים. הרנינו לאלהים עוזנו הריעו לאלהי יעקב: בששי היו אומרים. יי מלך גאות לבש לבש יי עז התאזר אף תכון תבל בל תמוט: בשבת היו אומרים מזמור שיר ליום השבת. מזמור שיר לעתיד לבא ליום שכלו שבת ומנוחה לחיי העולמים:

תנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא שנאמר הליכות עולם לו. אל תקרי הליכות אלא הלכות:

אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם שנאמר וכל בניך למודי יי ורב שלום בניך. אל תקרי בניך אלא בוניך:

שָׁלוֹם רָב לְאֹהֲבֵי תוֹרָתֶךָ וְאֵין לָמוֹ מִכְשׁוֹל: יְהִי שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ שַׁלְוָה בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ: לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה נָּא שָׁלוֹם בָּךְ: לְמַעַן בֵּית יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ:
יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:

עָלֵינוּ לְשַׁבֵּחַ לַאֲדוֹן הַכֹּל לָתֵת גְּדֻלָּה לְיוֹצֵר בְּרֵאשִׁית שֶׁלֹּא עָשָׂנוּ כְּגוֹיֵי הָאֲרָצוֹת וְלֹא שָׂמָנוּ כְּמִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה. שֶׁלֹּא שָׂם חֶלְקֵנוּ כָּהֶם וְגוֹרָלֵנוּ כְּכָל הֲמוֹנָם: וַאֲנַחְנוּ כּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים וּמוֹדִים לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: שֶׁהוּא נוֹטֶה שָׁמַיִם וְיוֹסֵד אָרֶץ. וּמוֹשַׁב יְקָרוֹ בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וּשְׁכִינַת עֻזּוֹ בְּגָבְהֵי מְרוֹמִים. הוּא אֱלֹהֵינוּ אֵין עוֹד: אֱמֶת מַלְכֵּנוּ אֶפֶס זוּלָתוֹ כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתוֹ. וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל לְבָבֶךָ כִּי יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתָּחַת אֵין עוֹד:

עַל כֵּן נְקַוֶּה לְּךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִרְאוֹת מְהֵרָה בְּתִפְאֶרֶת עֻזֶּךָ לְהַעֲבִיר גִּלּוּלִים מִן הָאָרֶץ וְהָאֱלִילִים כָּרוֹת יִכָּרֵתוּן לְתַקֵּן עוֹלָם בְּמַלְכוּת שַׁדַּי וְכָל בְּנֵי בָשָׂר יִקְרְאוּ בִשְׁמֶךָ לְהַפְנוֹת אֵלֶיךָ כָּל רִשְׁעֵי אָרֶץ. יַכִּירוּ וְיֵדְעוּ כָּל יוֹשְׁבֵי תֵבֵל כִּי לְךָ תִּכְרַע כָּל בֶּרֶךְ תִּשָּׁבַע כָּל לָשׁוֹן. לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ יִכְרְעוּ וְיִפֹּלוּ וְלִכְבוֹד שִׁמְךָ יְקָר יִתֵּנוּ. וִיקַבְּלוּ כֻלָּם אֶת עֹל מַלְכוּתֶךָ וְתִמְלוֹךְ עֲלֵיהֶם מְהֵרָה לְעוֹלָם וָעֶד. כִּי הַמַּלְכוּת שֶׁלְּךָ הִיא וּלְעוֹלְמֵי עַד תִּמְלוֹךְ בְּכָבוֹד: כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ יְיָ יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד: וְנֶאֱמַר וְהָיָה יְיָ לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד:

אַל תִּירָא מִפַּחַד פִּתְאֹם וּמִשֹּׁאַת רְשָׁעִים כִּי תָבֹא: עֻצוּ עֵצָה וְתֻפָר דַּבְּרוּ דָבָר וְלֹא יָקוּם כִּי עִמָּנוּ אֵל: וְעַד זִקְנָה אֲנִי הוּא וְעַד שֵׂיבָה אֲנִי אֶסְבֹּל אֲנִי עָשִׂיתִי וַאֲנִי אֶשָּׂא וַאֲנִי אֶסְבֹּל וַאֲמַלֵּט:

קדיש יתום

שִׁיר הַיִּחוּד לְיוֹם הַשַּׁבָּת

חזן אָז בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי נַחְתָּ. יוֹם הַשַּׁבָּת עַל כֵּן בֵּרַכְתָּ:
קהל וְעַל כָּל פּוֹעַל תְּהִלָּה עֲרוּכָה. חֲסִידֶיךָ בְּכָל עֵת יְבָרְכוּכָה:
ח׳ בָּרוּךְ יְיָ יוֹצֵר כֻּלָּם. אֱלֹהִים חַיִּים וּמֶלֶךְ עוֹלָם:
ק׳ כִּי מֵעוֹלָם עַל עֲבָדֶיךָ. רוֹב רַחֲמֶיךָ וַחֲסָדֶיךָ:
ח׳ וּבְמִצְרַיִם הַהִלּוֹתָ. לְהוֹדִיעַ כִּי מְאֹד נַעֲלֵיתָ:
ק׳ עַל כָּל אֱלֹהִים בַּעֲשׂוֹתְךָ בָהֶם. שְׁפָטִים גְּדוֹלִים וּבֵאלֹהֵיהֶם:
ח׳ בְּבָקְעֲךָ יַם סוּף עַמְּךָ רָאוּ. הַיָּד הַגְּדוֹלָה וַיִּירָאוּ:
ק׳ נִהַגְתָּ עַמְּךָ לַעֲשׂוֹת לָךְ. שֵׁם תִּפְאֶרֶת לְהֵרָאוֹת גָּדְלָךְ:
ח׳ וְדִבַּרְתָּ עִמָּם מִן הַשָּׁמַיִם. וְגַם הֶעָבִים נָטְפוּ מָיִם:
ק׳ יָדַעְתָּ לֶכְתָּם בַּמִּדְבָּר. בְּאֶרֶץ צִיָּה אִישׁ לֹא עָבָר:
ח׳ פָּתַחְתָּ לְעַמְּךָ דְּגַן שָׁמַיִם. וְכֶעָפָר שְׁאֵר וּמִצּוּר מָיִם:
ק׳ תְּגָרֵשׁ גּוֹיִם רַבִּים עַמִּים. יִירְשׁוּ אַרְצָם וַעֲמַל לְאֻמִּים:
ח׳ בַּעֲבוּר יִשְׁמְרוּ חֻקִּים וְתוֹרוֹת. אִמְרוֹת יְיָ אֲמָרוֹת טְהוֹרוֹת:
ק׳ וַיִּתְעַדְּנוּ בְּמִרְעֶה שָׁמֵן. וּמֵחַלָּמִישׁ צוּר פַּלְגֵי שָׁמֶן:
ח׳ בְּנוּחָם בָּנוּ עִיר קָדְשֶׁךָ. וַיְפָאֲרוּ בֵּית מִקְדָּשֶׁךָ:
ק׳ וַתֹּאמֶר פֹּה אֵשֵׁב לְאֹרֶךְ יָמִים. צֵידָהּ בָּרֵךְ אֲבָרֵךְ:
ח׳ כִּי שָׁם יִזְבְּחוּ זִבְחֵי צֶדֶק. אַף כֹּהֲנֶיךָ יִלְבְּשׁוּ צֶדֶק:
ק׳ וּבֵית הַלֵּוִי נְעִימוֹת יְזַמֵּרוּ. לְךָ יִתְרוֹעֲעוּ אַף יָשִׁירוּ:
ח׳ בֵּית יִשְׂרָאֵל וְיִרְאֵי יְיָ. יְכַבְּדוּ וְיוֹדוּ שִׁמְךָ יְיָ:
ק׳ הֵטִיבוֹתָ מְאֹד לָרִאשׁוֹנִים. כֵּן תֵּיטִיב גַּם לָאַחֲרוֹנִים:
ח׳ יְיָ תָּשִׂישׂ נָא עָלֵינוּ. כַּאֲשֶׁר שַׂשְׂתָּ עַל אֲבוֹתֵינוּ:
ק׳ אוֹתָנוּ לְהַרְבּוֹת וּלְהֵיטִיב. וְנוֹדֶה לְּךָ לְעוֹלָם כִּי תֵיטִיב:
ח׳ יְיָ תִּבְנֶה עִירְךָ מְהֵרָה. כִּי עָלֶיהָ שִׁמְךָ נִקְרָא:
ק׳ וְקֶרֶן דָּוִד תַּצְמִיחַ בָּהּ. וְתִשְׁכּוֹן לְעוֹלָם יְיָ בְּקִרְבָּהּ:
ח׳ זִבְחֵי צֶדֶק שָׁמָּה נִזְבְּחָה. וְכִימֵי קֶדֶם תֶּעֱרַב מִנְחָה:
ק׳ וּבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ בְּאוֹר פָּנֶיךָ. כִּי חֲפֵצִים לַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ:
ח׳ וּבִרְצוֹנְךָ תַּעֲשֶׂה חֶפְצֵנוּ. הַבֶּט נָא עַמְּךָ כֻּלָּנוּ:
ק׳ בְּחַרְתָּנוּ לִהְיוֹת לְךָ לְעַם סְגֻלָּה. וְעַל עַמְּךָ בִּרְכָתֶךָ סֶּלָה:
ח׳ וְתָמִיד נְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ. וּנְהַלֵּל לְשֵׁם תִּפְאַרְתֶּךָ:
ק׳ וּמִבִּרְכָתְךָ עַמְּךָ יְבֹרָךְ. כִּי אֶת כָּל אֲשֶׁר תְּבָרֵךְ מְבֹרָךְ:
ח׳ וַאֲנִי בְּעוֹדִי אֲהַלְלָה בוֹרְאִי. וַאֲבָרְכֶכָה כָּל יְמֵי צְבָאִי:
ק׳ יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ לְעוֹלָם. מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם:

כַּכָּתוּב בָּרוּךְ יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם וַיֹּאמְרוּ כָל הָעָם אָמֵן וְהַלֵּל לַייָ: עָנֵה דָנִיֵּאל וְאָמַר לֶהֱוֵא שְׁמֵהּ דִּי אֱלָהָא מְבָרַךְ מִן עָלְמָא וְעַד עָלְמָא דִּי חָכְמְתָא וּגְבוּרְתָא דִּי לֵהּ הִיא: וְנֶאֱמַר וַיֹּאמְרוּ הַלְוִיִּם יֵשׁוּעַ וְקַדְמִיאֵל בָּנִי חֲשַׁבְנְיָה שֵׁרֵבְיָה הוֹדִיָּה שְׁבַנְיָה פְתַחְיָה קוּמוּ בָּרְכוּ אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם מִן הָעוֹלָם עַד הָעוֹלָם וִיבָרְכוּ שֵׁם כְּבוֹדֶךָ וּמְרוֹמַם עַל כָּל בְּרָכָה וּתְהִלָּה: וְנֶאֱמַר בָּרוּךְ יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם וְאָמַר כָּל הָעָם אָמֵן הַלְלוּיָהּ: וְנֶאֱמַר וַיְבָרֶךְ דָּוִיד אֶת יְיָ לְעֵינֵי כָּל הַקָּהָל וַיֹּאמֶר דָּוִיד בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אָבִינוּ מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם:

פותחין הארון

חזן אַנְעִים זְמִרוֹת וְשִׁירִים אֶאֱרוֹג. כִּי אֵלֶיךָ נַפְשִׁי תַעֲרוֹג:

קהל נַפְשִׁי חָמְדָה בְּצֵל יָדֶךָ. לָדַעַת כָּל רָז סוֹדֶךָ:

ח׳ מִדֵּי דַבְּרִי בִּכְבוֹדֶךָ. הוֹמֶה לִבִּי אֶל דּוֹדֶיךָ:

ק׳ עַל כֵּן אֲדַבֵּר בְּךָ נִכְבָּדוֹת. וְשִׁמְךָ אֲכַבֵּד בְּשִׁירֵי יְדִידוֹת:

ח׳ אֲסַפְּרָה כְבוֹדְךָ וְלֹא רְאִיתִיךָ. אֲדַמְּךָ אֲכַנְּךָ וְלֹא יְדַעְתִּיךָ:

ק׳ בְּיַד נְבִיאֶיךָ בְּסוֹד עֲבָדֶיךָ. דִּמִּיתָ הֲדַר כְּבוֹד הוֹדֶךָ:

ח׳ גְּדֻלָּתְךָ וּגְבוּרָתֶךָ. כִּנּוּ לְתֹקֶף פְּעֻלָּתֶךָ:

ק׳ דִּמּוּ אוֹתְךָ וְלֹא כְּפִי יֶשְׁךָ. וַיְשַׁוּוּךָ לְפִי מַעֲשֶׂיךָ:

ח׳ הִמְשִׁילוּךָ בְּרֹב חֶזְיוֹנוֹת. הִנְּךָ אֶחָד בְּכָל דִּמְיוֹנוֹת:

ק׳ וַיֶּחֱזוּ בְךָ זִקְנָה וּבַחֲרוּת. וּשְׂעַר רֹאשְׁךָ בְּשֵׂיבָה וְשַׁחֲרוּת:

ח׳ זִקְנָה בְּיוֹם דִּין וּבַחֲרוּת בְּיוֹם קְרָב. כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת יָדָיו לוֹ רָב:

ק׳ חָבַשׁ כּוֹבַע יְשׁוּעָה בְּרֹאשׁוֹ. הוֹשִׁיעָה לּוֹ יְמִינוֹ וּזְרוֹעַ קָדְשׁוֹ:

ח׳ טַלְלֵי אוֹרוֹת רֹאשׁוֹ נִמְלָא. קְוֻצּוֹתָיו רְסִיסֵי לָיְלָה:

ק׳ יִתְפָּאֵר בִּי כִּי חָפֵץ בִּי. וְהוּא יִהְיֶה לִּי לַעֲטֶרֶת צְבִי:

ח׳ כֶּתֶם טָהוֹר פָּז דְּמוּת רֹאשׁוֹ. וְחַק עַל מֵצַח כְּבוֹד שֵׁם קָדְשׁוֹ:

ק׳ לְחֵן וּלְכָבוֹד צְבִי תִפְאָרָה. אֻמָּתוֹ לוֹ עִטְּרָה עֲטָרָה:

ח׳ מַחְלְפוֹת רֹאשׁוֹ כְּבִימֵי בְחֻרוֹת. קְוֻצּוֹתָיו תַּלְתַּלִּים שְׁחוֹרוֹת:

ק׳ נְוֵה הַצֶּדֶק צְבִי תִפְאַרְתּוֹ. יַעֲלֶה נָּא עַל רֹאשׁ שִׂמְחָתוֹ:

ח׳ סְגֻלָּתוֹ תְּהִי בְיָדוֹ עֲטֶרֶת. וּצְנִיף מְלוּכָה צְבִי תִפְאֶרֶת:

ק׳ עֲמוּסִים נְשָׂאָם עֲטֶרֶת עִנְּדָם. מֵאֲשֶׁר יָקְרוּ בְעֵינָיו כִּבְּדָם:

ח׳ פְּאֵרוֹ עָלַי וּפְאֵרִי עָלָיו. וְקָרוֹב אֵלַי בְּקָרְאִי אֵלָיו:

ק׳ צַח וְאָדוֹם לִלְבוּשׁוֹ אָדוֹם. פּוּרָה בְּדָרְכוֹ בְּבוֹאוֹ מֵאֱדוֹם:

ח׳ קֶשֶׁר תְּפִלִּין הֶרְאָה לֶעָנָו. תְּמוּנַת יְיָ לְנֶגֶד עֵינָיו:

ק׳ רוֹצֶה בְעַמּוֹ עֲנָוִים יְפָאֵר. יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת בָּם לְהִתְפָּאֵר:

ח׳ רֹאשׁ דְּבָרְךָ אֱמֶת קוֹרֵא מֵרֹאשׁ. דּוֹר וָדוֹר עַם דּוֹרֶשְׁךָ דְּרוֹשׁ:

ק׳ שִׁית הֲמוֹן שִׁירַי נָא עָלֶיךָ. וְרִנָּתִי תִּקְרַב אֵלֶיךָ:

ח׳ תְּהִלָּתִי תְּהִי לְרֹאשְׁךָ עֲטֶרֶת. וּתְפִלָּתִי תִּכּוֹן קְטֹרֶת:

ק׳ תִּיקַר שִׁירַת רָשׁ בְּעֵינֶיךָ. כַּשִּׁיר יוּשַׁר עַל קָרְבָּנֶיךָ:

ח׳ בִּרְכָתִי תַעֲלֶה לְרֹאשׁ מַשְׁבִּיר. מְחוֹלֵל וּמוֹלִיד צַדִּיק כַּבִּיר:

ק׳ וּבְבִרְכָתִי תְנַעֲנַע לִי רֹאשׁ. וְאוֹתָהּ קַח לְךָ כִּבְשָׂמִים רֹאשׁ:

ח׳ יֶעֱרַב נָא שִׂיחִי עָלֶיךָ. כִּי נַפְשִׁי תַעֲרוֹג אֵלֶיךָ:

לְךָ יְיָ הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ: לְךָ יְיָ הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ: מִי יְמַלֵּל גְּבוּרוֹת יְיָ יַשְׁמִיעַ כָּל תְּהִלָּתוֹ: ק״י. מזמור שיר ליום השבת. ק״י. אדון עולם.

לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת

וְיִתֶּן לְךָ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ וְרֹב דָּגָן וְתִירוֹשׁ: יַעַבְדוּךָ עַמִּים וְיִשְׁתַּחֲווּ לְךָ לְאֻמִּים הֱוֵה גְבִיר לְאַחֶיךָ וְיִשְׁתַּחֲווּ לְךָ בְּנֵי אִמֶּךָ אֹרְרֶיךָ אָרוּר וּמְבָרְכֶיךָ בָּרוּךְ: וְאֵל שַׁדַּי יְבָרֵךְ אֹתְךָ וְיַפְרְךָ וְיַרְבֶּךָ וְהָיִיתָ לִקְהַל עַמִּים: וְיִתֶּן לְךָ אֶת בִּרְכַּת אַבְרָהָם לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אִתָּךְ לְרִשְׁתְּךָ אֶת אֶרֶץ מְגֻרֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן אֱלֹהִים לְאַבְרָהָם: מֵאֵל אָבִיךָ וְיַעְזְרֶךָּ וְאֵת שַׁדַּי וִיבָרְכֶךָּ בִּרְכֹת שָׁמַיִם מֵעָל בִּרְכֹת תְּהוֹם רֹבֶצֶת תָּחַת בִּרְכֹת שָׁדַיִם וָרָחַם: בִּרְכֹת אָבִיךָ גָּבְרוּ עַל בִּרְכֹת הוֹרַי עַד תַּאֲוַת גִּבְעֹת עוֹלָם תִּהְיֶיןָ לְרֹאשׁ יוֹסֵף וּלְקָדְקֹד נְזִיר אֶחָיו: וַאֲהֵבְךָ וּבֵרַכְךָ וְהִרְבֶּךָ וּבֵרַךְ פְּרִי בִטְנְךָ וּפְרִי אַדְמָתֶךָ דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ שְׁגַר אֲלָפֶיךָ וְעַשְׁתְּרֹת צֹאנֶךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לָתֶת לָךְ: בָּרוּךְ תִּהְיֶה מִכָּל הָעַמִּים לֹא יִהְיֶה בְךָ עָקָר וַעֲקָרָה וּבִבְהֶמְתֶּךָ: וְהֵסִיר יְיָ מִמְּךָ כָּל חֹלִי וְכָל מַדְוֵי מִצְרַיִם הָרָעִים אֲשֶׁר יָדַעְתָּ לֹא יְשִׂימָם בָּךְ וּנְתָנָם בְּכָל שֹׂנְאֶיךָ:

הַמַּלְאָךְ הַגֹּאֵל אֹתִי מִכָּל רָע יְבָרֵךְ אֶת הַנְּעָרִים וְיִקָּרֵא בָהֶם שְׁמִי וְשֵׁם אֲבֹתַי אַבְרָהָם וְיִצְחָק וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ: יְיָ אֱלֹהֵיכֶם הִרְבָּה אֶתְכֶם וְהִנְּכֶם הַיּוֹם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב: יְיָ אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵכֶם יֹסֵף עֲלֵיכֶם כָּכֶם אֶלֶף פְּעָמִים וִיבָרֵךְ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם:

בָּרוּךְ אַתָּה בָּעִיר וּבָרוּךְ אַתָּה בַּשָּׂדֶה: בָּרוּךְ אַתָּה בְּבֹאֶךָ וּבָרוּךְ אַתָּה בְּצֵאתֶךָ: בָּרוּךְ טַנְאֲךָ וּמִשְׁאַרְתֶּךָ: בָּרוּךְ פְּרִי בִטְנְךָ וּפְרִי אַדְמָתְךָ וּפְרִי בְהֶמְתֶּךָ שְׁגַר אֲלָפֶיךָ וְעַשְׁתְּרוֹת צֹאנֶךָ: יְצַו יְיָ אִתְּךָ אֶת הַבְּרָכָה בַּאֲסָמֶיךָ וּבְכֹל מִשְׁלַח יָדֶךָ וּבֵרַכְךָ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ: יִפְתַּח יְיָ לְךָ אֶת אוֹצָרוֹ הַטּוֹב אֶת הַשָּׁמַיִם לָתֵת מְטַר אַרְצְךָ בְּעִתּוֹ וּלְבָרֵךְ אֵת כָּל מַעֲשֵׂה יָדֶךָ וְהִלְוִיתָ גּוֹיִם רַבִּים וְאַתָּה לֹא תִלְוֶה: כִּי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בֵּרַכְךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָךְ וְהַעֲבַטְתָּ גּוֹיִם רַבִּים וְאַתָּה לֹא תַעֲבֹט וּמָשַׁלְתָּ בְּגוֹיִם רַבִּים וּבְךָ לֹא יִמְשֹׁלוּ: אַשְׁרֶיךָ יִשְׂרָאֵל מִי כָמוֹךָ עַם נוֹשַׁע בַּייָ מָגֵן עֶזְרֶךָ

וַאֲשֶׁר חֶרֶב גַּאֲוָתֶךָ וְיִכָּחֲשׁוּ אֹיְבֶיךָ לָךְ וְאַתָּה עַל בָּמוֹתֵימוֹ תִדְרֹךְ׃

מָחִיתִי כָעָב פְּשָׁעֶיךָ וְכֶעָנָן חַטֹּאתֶיךָ שׁוּבָה אֵלַי כִּי גְאַלְתִּיךָ׃ רָנּוּ שָׁמַיִם כִּי עָשָׂה יְיָ הָרִיעוּ תַּחְתִּיּוֹת אָרֶץ פִּצְחוּ הָרִים רִנָּה יַעַר וְכָל עֵץ בּוֹ כִּי גָאַל יְיָ יַעֲקֹב וּבְיִשְׂרָאֵל יִתְפָּאָר׃ גֹּאֲלֵנוּ יְיָ צְבָאוֹת שְׁמוֹ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל׃

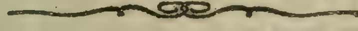
יִשְׂרָאֵל נוֹשַׁע בַּייָ תְּשׁוּעַת עוֹלָמִים לֹא תֵבֹשׁוּ וְלֹא תִכָּלְמוּ עַד עוֹלְמֵי עַד׃ וַאֲכַלְתֶּם אָכוֹל וְשָׂבוֹעַ וְהִלַּלְתֶּם אֶת שֵׁם יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר עָשָׂה עִמָּכֶם לְהַפְלִיא וְלֹא יֵבֹשׁוּ עַמִּי לְעוֹלָם׃ וִידַעְתֶּם כִּי בְקֶרֶב יִשְׂרָאֵל אָנִי וַאֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וְאֵין עוֹד וְלֹא יֵבֹשׁוּ עַמִּי לְעוֹלָם׃ (וּפְדוּיֵי יְיָ יְשֻׁבוּן וּבָאוּ צִיּוֹן בְּרִנָּה וְשִׂמְחַת עוֹלָם עַל רֹאשָׁם שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה יַשִּׂיגוּ וְנָסוּ יָגוֹן וַאֲנָחָה)׃ כִּי בְשִׂמְחָה תֵצֵאוּ וּבְשָׁלוֹם תּוּבָלוּן הֶהָרִים וְהַגְּבָעוֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רִנָּה וְכָל עֲצֵי הַשָּׂדֶה יִמְחֲאוּ כָף׃ הִנֵּה אֵל יְשׁוּעָתִי אֶבְטַח וְלֹא אֶפְחָד כִּי עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ יְיָ וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה׃ וּשְׁאַבְתֶּם מַיִם בְּשָׂשׂוֹן מִמַּעַיְנֵי הַיְשׁוּעָה׃ וַאֲמַרְתֶּם בַּיּוֹם הַהוּא הוֹדוּ לַייָ קִרְאוּ בִשְׁמוֹ הוֹדִיעוּ בָעַמִּים עֲלִילוֹתָיו הַזְכִּירוּ כִּי נִשְׂגָּב שְׁמוֹ׃ זַמְּרוּ יְיָ כִּי גֵאוּת עָשָׂה מוּדַעַת זֹאת בְּכָל הָאָרֶץ׃ צַהֲלִי וָרֹנִּי יוֹשֶׁבֶת צִיּוֹן כִּי גָדוֹל בְּקִרְבֵּךְ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל׃ וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הִנֵּה אֱלֹהֵינוּ זֶה קִוִּינוּ לוֹ וְיוֹשִׁיעֵנוּ זֶה יְיָ קִוִּינוּ לוֹ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בִּישׁוּעָתוֹ׃

בֵּית יַעֲקֹב לְכוּ וְנֵלְכָה בְּאוֹר יְיָ׃ וְהָיָה אֱמוּנַת עִתֶּיךָ חֹסֶן יְשׁוּעֹת חָכְמַת וָדָעַת יִרְאַת יְיָ הִיא אוֹצָרוֹ׃ וַיְהִי דָוִד לְכָל דְּרָכָיו מַשְׂכִּיל וַייָ עִמּוֹ׃ פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקְּרָב לִי כִּי בְרַבִּים הָיוּ עִמָּדִי׃ וַיֹּאמֶר הָעָם אֶל שָׁאוּל הֲיוֹנָתָן יָמוּת אֲשֶׁר עָשָׂה הַיְשׁוּעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת בְּיִשְׂרָאֵל חָלִילָה. חַי יְיָ אִם יִפֹּל מִשַּׂעֲרַת רֹאשׁוֹ אַרְצָה כִּי עִם אֱלֹהִים עָשָׂה הַיּוֹם הַזֶּה וַיִּפְדּוּ הָעָם אֶת יוֹנָתָן וְלֹא מֵת׃ וּפְדוּיֵי יְיָ יְשֻׁבוּן וּבָאוּ צִיּוֹן בְּרִנָּה וְשִׂמְחַת עוֹלָם עַל רֹאשָׁם שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה יַשִּׂיגוּ וְנָסוּ יָגוֹן וַאֲנָחָה׃ הָפַכְתָּ מִסְפְּדִי לְמָחוֹל לִי פִּתַּחְתָּ שַׂקִּי וַתְּאַזְּרֵנִי שִׂמְחָה׃ וְלֹא אָבָה יְיָ אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ אֶל בִּלְעָם וַיַּהֲפֹךְ יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְּךָ אֶת הַקְּלָלָה לִבְרָכָה כִּי אֲהֵבְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ׃ אָז תִּשְׂמַח בְּתוּלָה בְּמָחוֹל וּבַחֻרִים וּזְקֵנִים יַחְדָּו וְהָפַכְתִּי אֶבְלָם לְשָׂשׂוֹן וְנִחַמְתִּים וְשִׂמַּחְתִּים מִיגוֹנָם׃ בּוֹרֵא נִיב שְׂפָתָיִם שָׁלוֹם שָׁלוֹם לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב אָמַר יְיָ וּרְפָאתִיו׃ וְרוּחַ לָבְשָׁה אֶת עֲמָשַׂי רֹאשׁ הַשָּׁלִישִׁים לְךָ דָוִיד וְעִמְּךָ בֶן יִשַׁי שָׁלוֹם. שָׁלוֹם לְךָ וְשָׁלוֹם לְעֹזְרֶךָ כִּי עֲזָרְךָ אֱלֹהֶיךָ וַיְקַבְּלֵם דָּוִיד וַיִּתְּנֵם בְּרָאשֵׁי הַגְּדוּד׃ וַאֲמַרְתֶּם כֹּה לֶחָי וְאַתָּה שָׁלוֹם וּבֵיתְךָ שָׁלוֹם וְכֹל אֲשֶׁר לְךָ שָׁלוֹם׃ יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם׃

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בְּכָל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא גְּדֻלָּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שָׁם אַתָּה מוֹצֵא עַנְוְתָנוּתוֹ. דָּבָר זֶה כָּתוּב בַּתּוֹרָה. וְשָׁנוּי בַּנְּבִיאִים. וּמְשֻׁלָּשׁ בַּכְּתוּבִים׃

כָּתוּב בַּתּוֹרָה כִּי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבֹּר וְהַנּוֹרָא אֲשֶׁר לֹא יִשָּׂא פָנִים וְלֹא יִקַּח שֹׁחַד׃ וּכְתִיב בַּתְרֵהּ עֹשֶׂה מִשְׁפַּט יָתוֹם וְאַלְמָנָה וְאֹהֵב גֵּר לָתֶת לוֹ לֶחֶם וְשִׂמְלָה׃ שָׁנוּי בַּנְּבִיאִים דִּכְתִיב כִּי כֹה אָמַר רָם וְנִשָּׂא שֹׁכֵן עַד וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ מָרוֹם וְקָדוֹשׁ אֶשְׁכּוֹן וְאֶת דַּכָּא וּשְׁפַל רוּחַ לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים וּלְהַחֲיוֹת לֵב נִדְכָּאִים׃ מְשֻׁלָּשׁ בַּכְּתוּבִים דִּכְתִיב שִׁירוּ לֵאלֹהִים זַמְּרוּ שְׁמוֹ סֹלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת בְּיָהּ שְׁמוֹ וְעִלְזוּ לְפָנָיו׃ וּכְתִיב בַּתְרֵהּ אֲבִי יְתוֹמִים וְדַיַּן אַלְמָנוֹת אֱלֹהִים בִּמְעוֹן קָדְשׁוֹ׃ יְהִי יְיָ אֱלֹהֵינוּ עִמָּנוּ כַּאֲשֶׁר הָיָה עִם אֲבֹתֵינוּ אַל יַעַזְבֵנוּ וְאַל יִטְּשֵׁנוּ וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּייָ אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם כִּי נִחַם יְיָ צִיּוֹן נִחַם כָּל חָרְבֹתֶיהָ וַיָּשֶׂם מִדְבָּרָהּ כְּעֵדֶן וְעַרְבָתָהּ כְּגַן יְיָ שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה יִמָּצֵא בָהּ תּוֹדָה וְקוֹל זִמְרָה׃ יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר׃

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אַשְׁרֵי כָּל יְרֵא יְיָ הַהֹלֵךְ בִּדְרָכָיו׃ יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כִּי תֹאכֵל אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ׃ אֶשְׁתְּךָ כְּגֶפֶן פֹּרִיָּה בְּיַרְכְּתֵי בֵיתֶךָ בָּנֶיךָ כִּשְׁתִלֵי זֵיתִים סָבִיב לְשֻׁלְחָנֶךָ׃ הִנֵּה כִי כֵן יְבֹרַךְ גָּבֶר יְרֵא יְיָ׃ יְבָרֶכְךָ יְיָ מִצִּיּוֹן וּרְאֵה בְּטוּב יְרוּשָׁלָיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ׃ וּרְאֵה בָנִים לְבָנֶיךָ שָׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל׃

לוח המולדות וראשי חדשים

משנת תרמ"ח עד תרנ"ג

כשמברכין החודש צריך כל אדם לידע המולד ומחמת שאין בנמצא ביד כל אחד לוח או חומש אשר נרשם בו המולדות. לכן הלגנו פה לוח המולדות וראשי חדשים:

	מינוטן	חלקים	שעה	ר"ח
תרמ"ח (בח"ג)				
תשרי ליל מוש"ק קודם חצות	47	10	7	בג
חשון יום ב' בבוקר	31	11	8	גד
כסליו ליל ד' בערב	15	12	9	ה
טבת יום ה' בבוקר	59	13	9	ו
שבט ליל ש"ק קודם חצות	43	14	10	ז
אדר יום א' קודם חצות	27	15	11	אב
ניסן ליל ג' קודם חצות	11	16	12	ג
אייר יום ד' קודם חצות	55	17	12	דה
סיון ליל ו' ע"ש אחר חצות	40	—	1	ו
תמוז יום ש"ק אחר חצות	24	1	2	זא
אב ליל ב' אחר חצות	8	2	3	ב
אלול יום ג' אחר חצות	52	3	3	גד
תרמ"ט (הש"ג)				
השרי ליל ה' אחר חצות	36	4	4	הו
חשון יום ו' ע"ש אחר הצות	20	5	5	וז
כסליו ליל א' קודם השחר	4	6	6	אב
טבת יום ב' אחר חצות	48	7	6	גד
שבט יום ד' בבוקר	32	8	7	ה
אדר א' ליל ו' תחלת הלילה	16	9	8	וז
אדר ב' יום ש"ק בבוקר	—	10	9	אב
ניסן ליל ב' תחלת הלילה	44	11	9	ג
אייר יום ג' בבוקר	28	12	10	דה
סיון ליל ה' קודם חצות	12	13	11	ו
תמוז יום ו' קודם חצות היום	56	14	11	זא
אב מוצש"ק קודם חצות	40	15	12	ב
אלול יום ב' אחר חצות	24	16	1	גד
תר"נ (הכ"ז)				
תשרי ליל ד' אחר חצות	8	17	2	הו
חשון יום ה' אחר חצות	53	—	2	וז
כסליו ליל ש"ק אחר חצות	27	1	3	א
טבת יום א' אחר חצות	21	2	4	בג
שבט ליל ג' אחר חצות	5	3	5	ד
אדר יום ד' אחר חצות	49	4	5	הו
ניסן יום ו' בבוקר	33	5	6	ז
אייר יום ש"ק בערב	17	6	7	אב
סיון יום ב' בבוקר	1	7	8	ג
תמוז יום ג' בערב	45	8	8	דה
אב יום ה' בבוקר	29	9	9	ו
אלול ליל ש"ק קודם חצות	13	10	10	זא

	מינוטן	חלקים	שעה	ר"ח
תרנ"א (בח"ה)				
תשרי יום א' בבוקר	57	11	10	בג
חשון ליל ג' קודם הצות	41	12	11	גד
כסליו יום ד' קודם חצות	25	13	12	ה
טבת ליל ו' אחר חצות	9	14	1	ו
שבט יום ש"ק אחר חצות	53	15	1	ז
אדר א' ליל ב' אחר חצות	37	16	2	אב
אדר ב' יום ג' אחר חצות	21	17	3	גד
ניסן ליל ה' אחר חצות	6	—	4	ה
אייר יום ו' אחר חצות	50	1	4	וז
סיון יום א' בבוקר	34	2	5	א
תמוז יום ב' אחר הצות היום	18	3	6	בג
אב יום ד' בבוקר	2	4	7	ד
אלול יום ה' בערב	46	5	7	הו
תרנ"ב (זש"ג)				
תשרי יום ש"ק בבוקר	30	6	8	זא
חשאן ליל ב' קודם חצות	14	7	9	אב
כסליו יום ג' בבוקר	58	8	9	גד
טבת ליל ה' קודם חצות	42	9	10	הו
שבט יום ו' קודם חצות	26	10	11	ז
אדר מוצאי ש"ק קודם חצות	10	11	12	אב
ניסן יום ב' קודם חצות	54	12	12	ג
אייר ליל ד' אחר חצות	38	13	1	דה
סיון יום ה' אחר חצות	22	14	2	ו
תמוז ליל ש"ק אחר חצות	6	15	3	זא
אב יום א' אחר חצות	50	16	3	ב
אלול ליל ג' אחר חצות	34	17	4	גד
תרנ"ג (הכ"ז)				
תשרי יום ד' אחר חצות	19	—	5	הו
חשון יום ע"ש בבוקר	3	1	6	וז
כסליו מוצש"ק בערב	47	2	7	א
טבת יום ב' בבוקר	31	3	7	בג
שבט ליל ד' בערב	15	4	8	ד
אדר יום ה' בבוקר	59	5	8	הו
ניסן ליל ש"ק תחלת הלילה	43	6	9	ז
אייר יום א' קודם חצות	27	7	10	אב
סיון ליל ג' קודם חצות	11	8	11	ג
תמוז יום ד' קודם חצות	58	9	11	דה
אב ליל ו' קודם חצות	39	10	12	ו
אלול יום ש"ק אחר חצות	23	11	1	זא

השאלה תרמ"ח אור ליום ב' י"ט כסליו.
תרמ"ט אור ליום ג' א' דר"ח טבת.
תר"נ אור ליום ד' י"א כסליו.

השאלה תרנ"א אור ליום ה' כ"ב כסליו.
תרנ"ב מוצש"ק ה' כסליו.
תרנ"ג מוצש"ק ט"ו כסליו.

לוח העתים

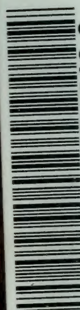
פירוש על לוח העתים. יום א מתקופת תשרי זמן עלות השחר ד"ל היינו ד' שעות עם שלשים מינוט על 5. ונץ החמה שעה ו וכו' עד צאת הכוכבים ז"ל. וביום ז מהתקופה ע"ה דמ"ט הוא ד' שעות עם מ"ט מינוט על 5. ונץ החמה וט"ו ו' שעות עם ט"ו מינוט על 7 וכו'. וכן ביום יד כב וכו' עד יום צא והוא יום הקצר. ובתקופת טבת התשוב אותן הזמנים למפרע היינו יום א מתקופת טבת עלות השחר ז"ל. ונ"ה חכ"ד וכו' עד גל"ו ד"ל. וביום ז ע"ה זכ"ו. ונ"ה חכ"א וכו'. וכן כולם עד יום צא. ועל זה הסדר רשום ג"כ בתקופת ניסן ותמוז. ויום צא מתקופת ניסן הוא יום הארוך. ובנקל תוכל לשער מא' עד ז' ומז' עד י"ד וכו' מאחר שתדע שביום א ע"ה ד"ל וביום ז דמ"ט הרי נתמעטו ו' ימים אלו י"ט מינוט מגיע בקירוב ג' מינוט לכל יום. וכן תוכל לשער כולם ודי למבין. כן הוא סדר העתים במדינתנו בכל שנה ושנה עד עולם. והגם שאינו שוה בכל המקומות אמנם במדינתנו אין ביניהם אלא דבר מועט ויכולין להחמיר ברבע שעה: ודע שלעתים הללו נמנין ימי התקופה מיום ט"ו שלפני התקופה למשל אם תקופת תשרי נופלת כ' בו מונין ימי התקופה מה' בו וכן בכל התקופות:

ימי תקופה (אלה)	ימי תקופה (לב' התקופות)	סדר תקופת תשרי מלמעלה למטה (סדר תקופת טבת מלמטה למעלה): עלות השחר	נץ החמה	שקיעת החמה	צאת הכוכבים
א	צא	ד ל	ו	ו	ז ל
ז	פה	ד מט	ו טו	ה מה	ז יח
יד	עח	ה ז	ו ל	ה ל	ו נג
כב	ע	ה כו	ו מה	ה טו	ו לד
ל	סב	ה מה	ז	ה	ו טו
לט	נג	ו ד	ז טו	ד מה	ה נו
מח	מד	ו כג	ז ל	ד ל	ה לז
נז	לה	ו מב	ז מה	ד טו	ה יח
סו	כו	ז	ח	ד	ה
עח	יד	ז יט	ח טו	ג מה	ד מא
פה	ז	ז כו	ח כא	ג לט	ד לד
צא	א	ז ל	ח כד	ג לו	ד ל

סדר תקופת ניסן מלמעלה למטה (סדר תקופת תמוז מלמטה למעלה): עלות השחר	נץ החמה	שקיעת החמה	צאת הכוכבים	ימי תקופה (אלה)	ימי תקופה (לב' התקופות)
ד ל	ו	ו	ז ל	א	צא
ד יא	ה מה	ו טו	ז מט	ז	פה
ג נג	ה ל	ו ל	ח ז	יד	עח
ג לד	ה טו	ו מה	ח כו	כב	ע
ג טו	ה	ז	ח מה	ל	סב
ב נו	ד מה	ז טו	ט ד	לט	נג
ב לז	ד ל	ז ל	ט כג	מח	מד
ב יח	ד טו	ז מה	ט מב	נז	לה
ב	ד	ח	י	סו	כו
א מא	ג מה	ח טו	י יט	עח	יד
א לד	ג לט	ח כא	י כו	פה	ז
א ל	ג לו	ח כד	י ל	צא	א

שנת *)	תקופת תשרי: יום	שעה	יום	חודש	תקופת טבת: יום	שעה	יום	חודש	תקופת ניסן: יום	שעה	יום	חודש	תקופת תמוז: יום	שעה	יום	חודש
תרמח	ו	3	יט	תשרי	ו	10½	כב	טבת	ו	18	כה	ניסן	ז	1½	כח	תמוז
תרמט	ז	9	א	חשון	ז	15½	ג	שבט	א	תחלת לילה	ו	—	א	7½	ח	—
תרן	א	15	יא	תשרי	א	22½	יג	טבת	ב	6	יז	—	ב	13½	יט	—
תרנא	ב	21	כב	—	ג	4½	כו	—	ג	12	כח	ואדר	ג	19½	א	—
תרנב	ד	3	ה	—	ד	10½	ו	—	ד	18	ט	ניסן	ה	1½	יב	—
תרנג	ה	9	טו	—	ה	15½	יז	—	ו	1	כא	—	ו	7½	כג	—
תרנד	ו	15	כו	—	ו	22½	כז	—	ז	6	א	—	ז	13½	ג	—
תרנה	ז	21	ו	—	א	4½	י	—	א	12	יג	—	א	19½	טו	—
תרנו	ב	3	יט	—	ב	10½	כ	—	ב	18	כג	—	ג	1½	כו	—
תרנז	ג	9	כט	—	ג	15½	ב	שבט	ד	1	ה	—	ד	7½	ז	—
תרנח	ד	15	י	—	ד	22½	יא	טבת	ה	6	טו	—	ה	13½	יז	—
תרנט	ה	21	כ	—	ו	4½	כד	—	ו	12	כז	—	ו	19½	כט	—
תרס	ז	3	ג	חשון	ז	10½	ו	שבט	ז	18	ח	—	א	1½	יא	—

*) דע שבמולדות ותקופות נחשב שעה שביעית בערב לשעה ראשונה, שעה שמינית נחשב לשעה שניה וכן כולם.

3 1761 07977546 6